C. IX. *Cum usu pallii aliqua privilegia debent concedi.*

Unde idem Gregorius *Syagrio Episcopo Augustodunensi, lib. 7. epist. 112.*

RAtionis *a* ordo omnino nos admonet, ut cum usu pallii aliqua simul, sicut diximus, largiri privilegia debeamus. Sed quoniam cum honoris augmento, cura quoque solicitudinis debet accrescere, ut cultui vestium, actionis quoque ornamenta conveniant, oportet, ut enixius in cunctis se studiis vestra fraternitas exerceat, & circa α subjectorum actus sit cura vigilans, ut vestrum illis exemplum instructio, & vita magistra sit.

Corr. Rom. ¶ α Et circa] *Locupletatus est hic locus ex originali.*

C. X. *Usus pallii conceditur, & antiqua privilegia innovantur.*

Idem *Joanni Episcopo primæ Justinianæ Illyricæ, lib. 4. epist. 15. seu c. 59.*

PAllium *b* vobis ex more transmisimus, & vices vos Apostolicæ sedis agere iterata innovatione decernimus.

C. XI. *De eodem.*

Idem *Episcopis Epiri, lib. 5. epist. 7. seu cap. 107. indict. 14.*

SCriptorum *c* vestrorum insinuatio, fratres charissimi, patefecit, Andream fratrem nostrum Nicomedianæ civitatis Episcopum, Deo propitio, solenniter ordinatum: *& infra.* Suprascripto igitur Andreæ fratri, & Coepiscopo nostro pallium nos direxisse agnoscite, atque privilegia, atque cuncta concessisse, quæ prædecessores nostri ejus prædecessoribus contulere.

a *Polyc. l. 2. tit. 21. Anselm. lib. 6. c. 86.* b *Anselm. lib. 6. cap. 99.* c *Anselm. l. 6. c. 100.*

DISTINCTIO CI.

IN *una autem provincia duo Metropolitani esse non debent: sicut* in Chalcedonensi Concilio, *cap. 12. statutum est.*

C. I. *Duo Metropolitani in una & eadem Provincia esse non debent.*

PErvenit *a* ad nos, quod quidam præter Ecclesiasticas ordinationes affectantes potentiam, per Pragmaticum sacrum α unam provinciam in duas dividant, ita ut ex hoc inveniantur duo Metropolitani Episcopi in una eademque provincia esse. Statuit ergo sancta Synodus deinceps nihil tale attentari a quolibet Episcopo: eos vero, qui aliquid tale attentaverint, cadere de proprio gradu.

Corr. Rom. ¶. α Pragmaticum sacrum] *Versiones priscæ, & Dionysiana habent*, per pragmaticam formam: *Græce autem est, διὰ πραγματικῶν, quod in eodem capite paulo post dicitur, διὰ γραμμάτων βασιλικῶν, id est, per literas Imperiales.*

Gratian. *Hactenus de Electione, & Ordinatione Clericorum tractavimus. Nunc ad Simoniacorum ordinationes transeamus. Et ut facile liqueat, quid super hac hæresi sanctorum Patrum decrevit auctoritas, causa deducatur in medium: cujus negotium, & de sciente a Simoniacis ordinatis, & de ignoranter a Simoniacis consecratis, & de ordinationibus, quæ per pecunias fiunt, contineat.*

a *Polyc. lib. 2. tit. 24. Ivo part. 5. cap. 146. Burchard. lib. 1. cap. 35.*

DECRETI PRIMÆ PARTIS FINIS.

DECRETI
PARS SECUNDA.

CAUSA I.

QUidam habens filium, obtulit eum ditissimo Cœnobio: exactus ab Abbate & a fratribus decem libras solvit, ut filius susciperetur, ipso tamen (beneficio ætatis) hoc ignorante. Crevit puer, & per incrementa temporum & officiorum ad virilem ætatem, & Sacerdotii gradum pervenit. Exinde suffragantibus meritis in Episcopum eligitur, interveniente obsequio, & paternis precibus, data quoque pecunia cuidam ex Consiliariis Archiepiscopi, consecratur iste in Antistitem, nescius paterni obsequii & oblatæ pecuniæ. Procedente vero tempore nonnullos per pecuniam ordinavit, quibusdam vero gratis benedictionem Sacerdotalem dedit: tandem apud Metropolitanum suum accusatus & convictus, sententiam in se damnationis accepit.

1. q. *Hic primum quæritur, an sit peccatum emere spiritualia?*

2. q. *Secundo, an pro ingressu Ecclesiæ sit exigenda pecunia, vel si exacta fuerit, an sit persolvenda?*

3. q. *Tertio, an ingressum, vel prævendas Ecclesiæ emere, sit Simoniacum?*

4. q. *Quarto, an iste sit reus criminis, quod eo ignorante pater admisit?*

5. q. *Quinto, an liceat ei esse in Ecclesia, vel fungi ea ordinatione, quam paterna pecunia est assecutus?*

6. q. *Sexto, an illi, qui ab eo jam Simoniaco ignoranter ordinati sunt, abjiciendi sint, an non?*

7. q. *Septimo, si renuncians suæ hæresi sit recipiendus in Episcopali dignitate, vel non?*

QUÆSTIO I.

1 p. QUod autem spiritualia emere peccatum sit, probatur multorum auctoritate.

C. I. *Simoniaci gratiam non præstant, quam vendere quærunt.*

Ait enim Leo Papa.

GRatia α si *a* non gratis datur, vel accipitur, gratia non est. Simoniaci autem non gratis accipiunt: igitur gratiam, quæ maxime in Ecclesiasticis ordinibus operatur, non accipiunt. Si autem non accipiunt, non habent; si autem non habent, nec gratis, nec non gratis cuiquam dare possunt. Quid ergo dant? profecto, quod habent: quid autem habent? Spiritum utique mendacii. Quomodo hoc probamus? quia si Spiritus veritatis (testante *b* ipsa Veritate, de qua procedit) gratis accipitur, proculdubio spiritus mendacii esse convincitur, qui non gratis accipitur.

Corr. Rom. ¶ α Gratia] *Simillima primis verbis hujus capitis habentur in epistola Leonis primi Nicetæ Aquilegiensi*

a *Deus dedit in tract. de Simonia.* b *Matth. 10.*

Epi-

Epiſcopo ſcripta, quæ eſt 84. *Loquens enim de gratia ait*: quæ niſi gratis detur, non eſt gratia, ſed merces. *Reliqua apud ipſum non ſunt inventa.*

C. II. *Inaniter Sacerdos dicitur, quicunque Simoniace ordinatur.*

Item Gregorius *Syagrio Epiſcopo Auguſtodunenſi, lib.* 7. *epiſt.* 110.

QUicunque *a* ſtudet pretii datione ſacrum ordinem mercari, dum non officium, ſed nomen attendit, Sacerdos non eſſe, ſed dici tantummodo inaniter concupiſcit.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc ex originali eſt emendatum, & locupletatum.*

C. III. *Spolietur honore, qui Eccleſiam per pecuniam obtinet.*

Item ex regeſto.

PResbyter *b* ſi per pecuniam Eccleſiam obtinuerit, non ſolum Eccleſia privetur, ſed etiam Sacerdotii honore ſpolietur: quia altare, & decimas, & Spiritum Sanctum emere, vel vendere, Simoniacam hæreſim eſſe, nullus fidelium ignorat.

Corr. Rom. ¶ *Non eſt inventum in regeſto B. Gregorii, unde videtur citari. Similia habentur apud Gregorium VII. lib.* 6. *reg. in indice Concilii eo anno habiti, & in Concilio Turonenſi ſub Carolo Magno, c.* 15. *in Remenſi, c.* 21. *Moguntino ſub Rabano, c.* 12. *& altero Moguntino ſub Arnulpho, cap.* 5. *& infra eadem quæſt.* 3. *cap.* altare. *quod ibi citatur ex Paſchali.*

C. IV. *De eodem.*

Item Gregorius I. *dicta epiſt.* 110. *lib.* 7.

BEnedictio *c* illi in maledictionem convertitur, qui ad hoc, ut fiat hæreticus, promovetur.

Corr. Rom. ¶ *In aliquot vetuſtis exemplaribus caput hoc conjunctum eſt ſuperiori, & præter epiſtolam* 110. *indictam, eadem ſententia habetur l.* 4. *epiſt.* 55. *& lib.* 5. *epiſt.* 107. *Epiſcopis Epiri.*

C. V. *Partem habebit cum Simone, qui contra Simoniacos vehementer non exarſerit.*

Idem *in eodem.*

QUiſquis *d* per pecuniam ordinatur, ad hoc, ut fiat hæreticus, promovetur. Quiſquis ergo contra Simoniacam, & Neophytorum hæreſim, pro officii ſui loco vehementer non exarſerit, cum eo ſe non dubitet habiturum portionem, qui prius commiſit hoc piaculare flagitium.

Corr. Rom. ¶ *Verba prorſus ipſa hujus capitis non ſunt inventa in epiſtolis B. Gregorii. Verum Paſchalis Papa II.* (*ut eſt apud Ivonem ac Polycarpum*) *citat hæc ex ipſo beato Gregorio: ac ſimillima prioris partis hujus capitis ſunt lib.* 4. *epiſt.* 55. *& 56. poſterioris vero partis lib.* 10. *epiſt.* 33. *Victori Epiſcopo. Et Joannes Diaconus lib.* 3. *cap.* 4. *ſcribit, generalem ſententiam a B. Gregorio contra Simoniæ & Neophytorum hæreſim prolatam, in epiſtola Victori ſcripta contineri. Capitulum* 42. *Concilii Meldenſis ab Ivone p.* 5. *c.* 75. *citatum, partim convenit cum ipſa epiſtola Victori ſcripta, & partim cum iis, quæ Ivo & Polycarpus citant ex Paſchali, & cum his, quæ hoc loco refert Gratianus. De qua hæreſi e Gallia ejiciendа Gregorius lib.* 4. *epiſt.* 51. *ſcribit Virgilio Arelatenſi, & lib.* 7. *epiſt.* 110. *Syagrio, & aliis Epiſcopis Galliæ.*

C. VI. *Simonis damnatio dantem & accipientem pariter involvit.*

Item Gelaſius Papa *ad Epiſcopos per Lucaniam Conſtitutos, epiſt.* 1. *cap.* 26.

QUos *a* conſtiterit indignos meritis, ſacram mercatos eſſe pretio dignitatem, convictos oportet arceri, non ſine periculo facinus tale perpetrantes: quia dantem pariter & accipientem damnatio Simonis, quam ſacra lectio *b* teſtatur, involvit.

C. VII. *Anathematis ſententia damnatur, qui Simoniace ordinatur.*

Item Ambroſius *α in libro paſtorali.*

REperiuntur *c* quamplurimi negotio *d* muneris periturі, mercari velle gratiam Spiritus Sancti: dum vile pretium donant, ut Pontificalis ordinis ſublime culmen accipiant, obliti verborum Petri, qui dixit ad Simonem: *Pecunia e tua tecum ſit in perditionem, quoniam donum Dei exiſtimaſti per pecuniam poſſideri.* Proinde, quia & uſitatum eſt tantum malum, & majorum frequenter conſtat mucrone ſucciſum, nos quoque huic vulneri cancroſo ignitum (quod ſupereſt adhuc) injicimus ferrum: decernentes omnino, ut quicunque deinceps propter accipiendam Sacerdotii *f* dignitatem quodlibet præmium fuerit detectus obtuliſſe, ex eodem tempore ſe noverit anathematis opprobrio condemnatum, atque a participatione Chriſti corporis & ſanguinis alienum: ex quo illum conſtat execrabile Chriſto perpetraſſe flagitium. Quod ſi aliquis extiterit, qui accuſet, ille, qui hunc ordinem munerum fuerat datione lucratus, & ſuſcepto honoris gradu privetur, & in monaſterio ſub perenni pœnitentia retrudatur *g*. Illi vero, qui hac cauſa munerum acceptores extiterint, ſi Clerici fuerint, honoris amiſſione mulctentur: ſi vero Laici, anathemate perpetuo condemnentur.

Corr. Rom. ¶ α Ambroſius] *Caput hoc in libro paſtorali B. Ambroſii, unde citatur, non eſt inventum. Habetur tamen in Concilio Toletano VIII. cap.* 3. *quem canonem integrum Anſelmus lib.* 6. *c.* 85. *partem vero ipſius Ivo p.* 5. *c.* 83. *ex dicto Concilio citant.*

C. VIII. *Damnatur Epiſcopus, qui per pecuniam ordinationem facit.*

Item ex Concilio Chalcedonenſi.

h cap. 2.

SI *i* quis Epiſcopus per pecuniam ordinationem fecerit, & ſub pretio redegerit gratiam, quæ vendi non poteſt, ordinaveritque per pecuniam Epiſcopum, Chorepiſcopum, Presbyterum, aut Diaconum, vel quemlibet de his, qui connumerentur in Clero, aut promoverit per pecunias diſpenſatorem, aut defenſorem, vel manſionarium, vel quenquam omnino, qui ſubjectus eſt regulæ, pro ſuo turpiſſimi *k* lucri commodo, is, qui hoc attentaſſe probatus fuerit, proprii gradus periculo ſubjacebit, & qui ordinatus eſt, nihil ex hac ordinatione, vel promotione, quæ eſt per negotiationem facta, proficiat, ſed ſit alienus a dignitate, vel ſolicitudine, quam pecuniis acquiſivit. Si quis vero mediator tam turpibus & nefandis datis, vel acceptis extiterit, & ipſe, ſiquidem Clericus fuerit, proprio gradu decidat: ſi vero Laicus, aut Monachus, anathematizetur.

C. IX. *A Sacerdotio eſt alienus, qui per pecuniam ordinat, vel ordinatur.*

Item ex octava α Synodo.

QUi *l* per pecunias quenquam conſecraverit, vel ab alio conſecratus eſt, alienus a Sacerdotio fiat.

---

a *Polycarp. lib.* 2. *tit.* 1. *Anſelmus libro* 6. *c.* 79. b *Infra ead. quæſt.* 3. *cap. altare.* c *Infra cap. cum liqueat. in fine. Polyc. ibid. Anſelmus lib.* 6. *cap.* 80. *Burchardus lib.* 1. *c.* 21. *Ivo part.* 5. *c.* 75. *&* 112. d *Concil. Mel. c.* 42. *Deuſdedit part.* 2. *Polyc. lib.* 2. *tit.* 1. *Ivo part.* 2. *cap.* 84. *& part.* 5. *c.* 75. *Anſel. l.* 6. *cap.* 77.

a *Polyc. l.* 7. *tit.* 6. *Deuſdedit part.* 2. *Burch. l.* 1. *cap.* 22. *Ivo part.* 5. *c.* 76. b *Actor.* 8. c *Anſelm. l.* 6. *cap.* 85. *Ivo p.* 5. *c.* 83. d *al. negotiatione.* e *Act.* 8. f *al. divini doni.* g *al. religetur.* h *c.* 97. *circa medium infra eadem.* i *Polyc. l.* 2. *tit.* 37. *Anſel. l.* 6. *c.* 88. *Burch. l.* 1. *c.* 112. *Ivo p.* 5. *c.* 118. *Pannorm. l.* 3. *c.* 118. k *al. turpiſſime.* l *Novell.* 6. *c.* 1. *& nov.* 123. *c.* 3. *apud Julianum antecеſſorem. Anſ. l.* 6. *c.* 7. *Ivo p.* 5. *c.* 121.

Corr. Rom. ¶ α Octava] *In aliquot vetuſtis exemplaribus caput hoc citatur ex ſeptima Synodo, in qua capitulo quinto refertur canon trigeſimus Apoſtolorum ad hanc rem faciens. In epiſtola autem Tarafii ad Hadrianum Papam (quæ in exemplaribus Bibliothecæ Vaticanæ, & aliis, eſt in fine ipſius ſeptimæ Synodi) refertur canon vigeſimus ſecundus Synodi, quæ in Trullo, his verbis:* Eos, qui per pecunias ordinati ſunt, ſive Epiſcopi, ſive quicunque Clerici, & non ſecundum probationem, & vitæ optionem, deponi præcipimus; ſed & illos, qui hos ordinaſſe noſcuntur. *Extat etiam hac de re epiſtola Baſilii ad Epiſcopos ſibi ſubjectos.*

C. X. *Nec ordinari, nec promoveri in Eccleſia Dei per pecuniam aliquis valet.*

Item Calixtus Papa II.

SAnctorum Patrum exempla ſequentes & officii noſtri debito innovantes, ordinari quenquam per pecuniam in Eccleſia Dei, vel promoveri, auctoritate ſedis Apoſtolicæ modis omnibus prohibemus. Si quis vero in Eccleſia ordinationem, vel promotionem taliter acquiſierit, acquiſita prorſus careat dignitate.

Corr. Rom. ¶ *Eſt Calixti ſecundi, qui paulo ante Gratianum vixit, & aliquot Conciliis a ſe habitis contra Simoniam, & inveſtituras Eccleſiarum, quas Germanici Imperatores uſurpaverant, multa decrevit: de quibus Abbas Urſpergenſis ab anno Domini M. C. XVIII. in quo electus eſt Pontifex, uſque ad annum M. C. XXIV. accurate ſcribit.*

C. XI. *De eodem.*

Item Gregorius Nazianzenus.

QUi ſtudet donum Dei pretio mercari, in ſacro ordine nulla ratione de cætero permanere, aut revocari poſſe dubium non eſt. Talis a communione omnibus modis abſcindatur. Nam Spiritus Sancti donum pretio comparari, quid aliud eſt, quam capitale crimen, & Simoniaca hæreſis? quod quam deteſtabiliter in utroque Teſtamento vindicatum ſit, multorum exemplis facile apparet. Giezi gratiam ſanitatis Naaman *a* Syro vendidit: eandem gratiam ſanitatis, Heliſæo vindicante, leproſus factus amiſit. Judas *b* omnium Redemptorem vendidit, mox laqueo ſuſpenſus eandem Redemptoris *c* gratiam non obtinuit: & merito; quia nemo poteſt retinere, quod vendidit. Simon *d* etiam Magus cum eandem Spiritus Sancti gratiam emere vellet, damnationis ſententiam a Petro audivit: *Pecunia tua tecum ſit in perditionem, quia donum Dei exiſtimaſti pecunia poſſideri.* Dominus etiam, ut vendentes & ementes hujus gratiæ expertes oſtenderet, cunctos peccatores per gratiam in templo dimiſit, ſingulariter vendentes & ementes increpans & flagellans de templo ejecit, in quo venditores & emptores ſuos gratia Spiritus Sancti conſtat deſtitutos eſſe, & vacuos. Quos enim Chriſtus *e* ejecit de templo, numquid Spiritus Chriſti faciet ſibi templum?

Corr. Rom. ¶ *In operibus B. Gregorii Nazianzeni, quæ multa Græce & Latine extant, nihil tale repertum eſt. Habentur autem ſimilia in epiſtola Tarafii ad Hadrianum.*

C. XII. *Simoniaci Sacerdotes eſſe non poſſunt.*

Item Gregorius.

QUicunque *f* ſacros ordines vendunt, aut emunt, Sacerdotes eſſe non poſſunt. Unde ſcriptum eſt: [Anathema danti, anathema accipienti, hoc eſt, Simoniaca hæreſis.] Quomodo ergo, ſi anathema ſunt, & ſancti non ſunt, ſanctificare alios poſſunt? Et cum in Chriſti corpore non ſint, quomodo Chriſti corpus tradere, vel accipere poſſunt? Qui maledictus eſt, benedicere quomodo poteſt?

a 4. *Reg.* 5. b *Matth.* 27. c *al. redemptionis.* d *Act.* 8. e *Joan.* 2. f *Deuſdedit part.* 4. *ex Paſchali, infra cap. Placuit.*

Corr. Rom. ¶ *Deuſdedit in tractatu contra Simoniacos, refert hoc ex epiſtola Paſchalis Papæ ſecundi ad Mediolanenſes.*

C. XIII. *De eodem.*

Item Gregorius *Syagrio, & aliis Epiſcopis, lib.* 7. *epiſt.* 110.

CUm *a* liqueat hanc hæreſim ante omnes α radice peſtifera ſurrepſiſſe, atque in ipſa origine ſua, Apoſtolica eſſe deteſtatione damnatam, cur non cavetur? cur non perpenditur, quia benedictio *b* illi in maledictionem convertitur, qui ad hoc, ut fiat hæreticus, promovetur?

Corr. Rom. ¶ α Omnes] *Antea legebatur*, omnia: *ſed gloſſa videtur magis convenire lectioni reſtitutæ: quæ eſt in aliquot manuſcriptis, & ipſo originali.*

C. XIV. *Qui pretio ordinat, lepram non officium confert.*

Item Ambroſius *de miniſteriis* c, *ſeu de dignitate Sacerdotali, cap.* 5.

CUm *d* ordinaretur Epiſcopus, quod dedit, aurum fuit, quod perdidit, anima fuit: cum alium ordinaret, quod accepit, pecunia fuit, quod dedit, lepra fuit.

C. XV. *De eodem.*

Idem *ibidem.*

GRatiam *e*, cum ordinareris, non ſuſcepiſti, quia gratuito eam non meruiſti.

C. XVI. *De eodem.*

Idem *lib.* 4. *ad cap.* 4. *Lucæ.*

CIto *f* turpem ſequitur lepra mercedem, & pecunia corpus animumque male quæſita commaculat. *& paulo poſt.* §. 1. Vides, quia facto auctoris, ſucceſſio damnatur hæredis. Inexpiabilis eſt enim venditi culpa myſterii *g*, & gratiæ vindicta cœleſtis tranſit ad poſteros. Denique *h* Moabitæ, & cæteri non intrabunt Eccleſiam uſque ad tertiam & quartam generationem: tamdiu videlicet (ut ſimplicius interpretemur) donec culpam auctorum multiplicis ſucceſſio generationis aboleret. Sed cum illi, qui in Deum idolola riæ errore deliquerunt, in quartam α generationem videantur eſſe mulctati, profecto durior videtur eſſe ſententia, qua Giezi ſemen, uſque in æternum pro cupiditate habendi, Prophetica auctoritate damnatur (præſertim cum Dominus noſter JEſus Chriſtus per lavacri regenerationem omnibus remiſſionem dederit peccatorum β) niſi *i* vitiorum magis, quam generis ſemen intelligas. Sicut enim, qui *k* filii promiſſionis ſunt, æſtimantur in ſemen bonum; ita etiam qui filii erroris ſunt, æſtimantur in ſemen malum. Nam & Judæi *l* ex patre Diabolo, non utique carnis ſucceſſione, ſed criminis. Ergo omnes cupidi, omnes avari Giezi lepram cum divitiis ſuis poſſident, & male quæſita mercede, non tam patrimonium facultatum, quam theſaurum criminum congregarunt æterno ſupplicio, & brevi fructu.

Corr. Rom. ¶ α In quartam] *Antea legebatur*, in tertiam & quartam: *Sed & a B. Ambroſio, & ab uno vetuſto Gratiani codice abeſt vox*, tertiam. *Deuteronomii autem* 23. *Idumæorum quidem, & Ægyptiorum filii permittuntur tertia generatione intrare in Eccleſiam Domini, ſed de Moabitis ſic ſcribitur*: Ammonites & Moabites, etiam poſt decimam generationem, non intrabunt Eccleſiam Domini in æternum.

¶ β Peccatorum] *Sequebatur*; cur ergo Giezi ſemen in æternum damnatur? *quæ apud beatum Ambroſium non habentur.*

2 ps. Grat. *Quia ergo auctoritate Leonis Papæ Simoniaci*

a *Joan. Diac. lib.* 3. *cap.* 4. *Polyc. lib.* 2. *tit.* 1. *Burch. l.* 1. *cap.* 121. *Deuſdedit part.* 2. *Ivo part.* 5. *c.* 75. b *ſupr. cap. benedictio.* c *myſteriis.* d *Deuſdedit part.* 2. *Ivo part.* 5. *c.* 95. e *Ivo ibidem. Deuſdedit ibidem.* f *Ivo p.* 5. *c.* 132. g *al. miniſterii.* h *Deuſdedit p.* 2. i *al. niſi ut vitiorum.* k *Rom.* 9. l *Joan.* 8.

nam

non nisi spiritum mendacii accipiunt : secundum Gregorium apud Simoniacos Sacerdotium non subsistit α, benedictio eorum in maledictionem convertitur, apud eos manet anathema danti & accipienti, cum sancti non sint, nec in Christi corpore constituti, cum sint maledicti, nec sanctificare alios possunt, nec corpus Christi tradere vel accipere, nec benedicere aliis valent : secundum a *Ambrosium vero anathematis opprobrio condemnantur, atque a participatione corporis & sanguinis Christi alienantur, cum accipiatur aurum, & lepra detur, cum inexpiabilis sit culpa venditi mysterii* b : *secundum Chalcedonense Concilium, ex tali ordinatione nihil proficere judicantur : secundum Gelasium Simonis damnatione involvuntur : secundum Gregorium Nazianzenum in sacro ordine permanere, aut renovari nulla ratione possunt : ab Heliseo lepra perfunduntur : a Petro in perditionem damnantur ; a Christo vero de templo ejiciuntur. Quid aliud Simoniacus aut Simoniaco in sua ordinatione potest conferre, nisi quod* Innocentius c *de cæteris hæreticis testatur, dicens epist. 18. ad Alexandrum, cap. 3.*

Corr. Rom. ¶ α Non subsistit,] *Simoniaci recipiunt quidem characterem, sed sunt ipso facto suspensi. Ita ratione habita usus, vere dici potest ipsorum Sacerdotium non subsistere, ac propterea rectissime B. Gregorius l. 10. epist. 33. Victori Episcopo scribens, Simoniacam ordinationem vocat illicitam & effectu carentem.*

C. XVII. *Qui Spiritus perfectionem non habent, ipsam dare non possunt.*

QUi *d* perfectionem Spiritus, quam acceperant, perdiderunt, non ejus dare plenitudinem possunt (quæ maxime operatur in ordinationibus) quam per suam perfidiam perdiderunt. *& iterum.* §. 1. Qui *e* honorem non habuit, honorem dare non potuit : nec aliquid ille accepit, quia nihil erat in dante : sed damnationem, quam habuit, per pravam manus impositionem dedit.

Corr. Rom. ¶ *In hoc capite non referuntur ipsa prorsus verba Innocentii, quæ tamen habentur partim infra. eod. c.* Arianos. *partim in capite nunc sequenti*, ventum est, *in versiculo*, Sed contrario.

C. XVIII. *Simoniacus per pravam manus impositionem, non benedictionem, sed damnationem præstat.*

Idem *Rufo, & aliis Episcopis, epist. 22. c. 3.*

VEntum *f* est ad tertiam quæstionem, quæ pro sui difficultate longiorem exigit disputationem. Cum nos dicamus ab hæreticis ordinatos, vulneratum per illam manus impositionem habere caput, ubi vulnus infixum est, medicina est adhibenda, qua possit recipere sanitatem. Quæ sanitas post vulnus secuta sine cicatrice esse non poterit, atque ubi pœnitentiæ remedium necessarium est, illic ordinationis honorem locum habere non posse decernimus. Nam si *g* (ut legitur *h*) quod tetigerit immundus, immundum erit, quomodo ei tribuetur, quod munditia ac puritas consuevit accipere? §. 1. Sed econtrario asserirur, eum, qui *i* honorem amisit, honorem dare non posse, nec illum aliquid accepisse : quia nihil in dante erat, quod ille posset accipere. Acquiescimus, & verum est certe, quia quod non habuit, dare non potuit. Damnationem utique, quam habuit, per pravam manus impositionem dedit, & qui particeps effectus est damnationis, quomodo debeat honorem accipere, invenire non possum. §. 2. Sed dicitur *k* vera ac justa legitimi Sacerdotis benedictio auferre omne vitium, quod a vitioso fuerat injectum. Ergo *a* si ita est, applicentur ad ordinationem sacrilegi, adulteri, atque omnium criminum rei : quia benedictione ordinationis crimina vel vitia putantur auferri : nullus sit pœnitentiæ locus ; quia id potest præstare ordinatio, quod longa satisfactio præstare consuevit. Sed *b* nostræ lex Ecclesiæ est, venientibus ab hæreticis, qui tamen illic baptizati sunt, per manus impositionem Laicam tantum tribuere communionem, nec ex his aliquem in Clericatus honorem vel exiguum subrogare.

3 pars. Gratian. *Sed objicitur : Alii hæretici a fide exorbitant, Simoniaci autem, etsi gratiam Spiritus Sancti venalem putant, tamen a fide alieni non sunt : atque ideo, quod ab Innocentio de cæteris hæreticis decernitur, non valet de his consequenter intelligi. His ita respondetur : Simoniaci, etsi fidem tenere videantur, infidelitatis tamen perditioni subjiciuntur.*

C. XIX. *Simoniaci fidei integritatem non habent.*

Unde B. Ambrosius *in lib. 2. de pœnit. cap. 4. adversus Novatianos scribit, dicens :*

PEtrus Simoni, qui magicæ artis consuetudine depravatus putasset, quod gratiam Christi per impositionem manus, atque infusionem Spiritus Sancti compararet pecunia, ait *c : Non est tibi pars, neque sors in hac fide α : quia cor tuum non est rectum apud Deum, &c.* Vides, quod hunc magica vanitate blasphemantem in Spiritum Sanctum, Apostolica auctoritate condemnet, & eo magis, quia puram conscientiam fidei non habebat.

Corr. Rom. ¶ α In hac fide :] *Vulgata editio habet,* in sermone isto. *Græce est,* ἐν τῷ λόγῳ τούτῳ.

C. XX. *Simoniacus infidelis esse probatur.*

Item Gregorius *lib. 9. epist. 53. ad Theodoricum Regem.*

CUm *d* omnis avaritia idolorum sit servitus, quisquis hanc, & maxime in dandis Ecclesiasticis honoribus vigilanter non præcavet, infidelitatis perditioni subjicitur, etiamsi tenere fidem, quam negligit α, videatur.

Corr. Rom. ¶ α Quam negligit,] *Sic est emendatum ex manuscriptis exemplaribus, & originali. In vulgatis enim legebatur,* fidem verbis, quam negat facto, videatur.

C. XXI. *Simoniacorum hæresis cæteris damnabilior esse probatur.*

Item ex epist. Tarasii Constantinopolitani Episcopi, *missa Papæ Hadriano.*

EOs *e*, qui per pecunias manus imposuerunt, vel imponunt, Petrus divinus Apostolus (cujus cathedram sortita est sanctitas vestra) tanquam Simonem Magum deponit. *& infra.* §. 1. Tolerabilior est enim Macedonii, & eorum, qui circa ipsum sunt, Spiritus Sancti impugnatorum impia hæresis. Illi enim creaturam, & servum Dei Patris & Filii, Spiritum Sanctum delirando fatentur : Isti vero eundem Spiritum efficiunt suum servum. Omnis enim dominus, quod habet, si vult, vendit, sive servum, sive aliquid aliud eorum, quæ possidet. Similiter & qui emit, dominus ejus volens esse, quod emerit, per pretium pecuniæ illud acquirit. Ita & qui hanc iniquam actionem operantur, detrahunt Spiritui Sancto, æqualiter peccantes his, qui blasphemaverunt, dicentes *f* Christum in Beelzebub ejicere Dæmonia : atque ut verius dicamus, Judæ comparantur proditori, qui Judæis Dei occisoribus Christum vendidit *g*. Cum ergo Spiritus Sanctus consubstantialis sit Christo, ejusdem

a *Sup. c. reperiuntur.* b *al. ministerii.* c *adde c. 97. circa medium infra eadem.* d *Ansel. l. 6. c. 73.* e *Epist. 22. c. 3. ad Episcopos Macedoniæ in fine. adde c. 73. 97. & 98. infra eadem.* f *Polyc. l. 2. tit. 31. & l. 7. tit. 7. Ansel. l. 6. c. 73. al. 70. Ivo p. 6. c. 59. Pann. l. 3. c. 130.* g *Inf. ead. Arianos.* h *Num. 19. Levit. 15. & Aggæi 2.* i *Sup. qui perfectionem. versic. qui honorem.* k *eadem epistola, cap. 4.*

a *Ivo p. 6. c. 60.* b *Ivo in proœmio. Pann. lib. 3. tit. 5. cap. 17.* c *Act. 8.* d *Ansel. l. 13. c. 44.* e *Ansel. l. 6. c. 86. al. 75. Deusdedit part. 2.* f *Matth. 12.* g *Matth. 26.*

omni-

omnino & ipsi portionis erunt. Et proculdubio in eis non est gratia Spiritus Sancti, id est, Sacerdotii sanctitas. Nam quod non acceperunt, non habent. Ait enim Petrus a Simoni: *Non est tibi pars, neque sors in sermone isto, quia existimasti donum Dei pecunia possideri, & supra.* §. 2. Nam & vicesimus nonus canon sanctorum Apostolorum, & actus eorundem, & tertius, & quartus liber Regnorum, alienum omnino a Sacerdotio pronuntiant eum, qui aliquando dederit, vel acceperit pecuniam in aliquo tempore, sive ante manus impositionem, sive in ipsa manus impositione, sive post. Accipere enim est, quandocunque accipere.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc est pars epistolæ Tarasii ad Hadrianum. Sed immutata est aliquot locis series verborum, & epitome quædam adhibita, quemadmodum & apud Anselmum. Integra habetur manuscripta post septimam Synodum in Vaticana Bibliotheca, & in Græcis ejus Synodi codicibus, & in Latina ex versione Anastasii Bibliothecarii. Extat enim Latine impressa apud Balsamonem. Sed in ea versione, aut interpretis, aut exemplaris, quod secutus est vitio, flagitiosum mendum inest. Nam ubi Tarasius Hadrianum mirifice laudat, interpres reprehendentem inducit his verbis:* Fraterna ergo vestra Sacerdotalis sanctitas, quæ non jure, nec ex Dei voluntate Pontificale munus administrat, magna laborat infamia: *quamvis cum alia multa, tum proxime sequentia verba manifeste repugnent: in quibus eum vocat virum desideriorum spiritus, & aliis præclaris titulis ornat: Exemplaria quidem Græca Vaticana, & septimæ Synodi, & ipsius Balsamonis optime habent. Quare necessarium visum est, priorem epistolæ partem cum Græce, tum nova cum versione afferre. Reliqua ex Balsamone impresso peti poterunt.*

Τῷ τὰ πάντα ἁγιωτάτῳ καὶ μακαριωτάτῳ ἀδελφῷ καὶ συλλειτουργῷ κυρίῳ Ἀδριανῷ Πάπᾳ τῆς Πρεσβυτέρας Ῥώμης.

Ταράσιος ἀνάξιος Ἐπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως ἐν Κυρίῳ χαίρειν.

Πολυμερῶς, καὶ πολυτρόπως εὐαγγελικῶς, καὶ ἀποστολικῶς τε καὶ πατρικῶς διδασκόμεθα ἀφιλάργυρον τὸν τρόπον ἔχειν ἐν τῇ τῆς ἱερωσύνης ἁγιστείᾳ, καὶ μὴ χρυσίζεσθαι, ἢ ἀργυρίζεσθαι ἤτι σφετερίζεσθαι ἐπὶ χειροτονείᾳ παντὸς ἱερατικοῦ ἀνδρὸς, ὡς ὑποδείξομεν ἐν ταῖς καθ' ὑποτεταγμέναις χρήσεσιν ἀπό τε γραφικῶν θεηγοριῶν, καὶ πατρικῶν διδασκαλιῶν. Οἱ γὰρ ἐπιτιθέντες τὰς χεῖρας ὑπηρέται τοῦ πνεύματος εἰσὶν, οὐχὶ πρᾶται τοῦ πνεύματος. Δωρεὰν γὰρ λαβόντες τὴν χάριν τοῦ πνεύματος, δωρεὰν δίδοσθαι τοῖς παρ' αὐτῶν μεταλαμβάνουσιν ἀπιφήναντο ἐκ τῆς κυριακῆς φωνῆς ταύτην τὴν ἐλευθεριώτητα εἰληφότες. Εἰ δὲ τίς ἐλεγχθείη χρυσίῳ ταύτην ὠνησάμενος, ἀποκήρυκτον διαγορεύουσι τὸν τοιούτον τῆς ἱερατικῆς τάξεως b. Καὶ εἰ καὶ ὀνόματι τὴν ἱερωσύνην κεκλήρωται, ἀλλ' οὖν διαψεύδεται ὁ λόγος, ἐπὶ τῷ πράγματι. οὐδεὶς γὰρ θεῷ δουλεύειν δύναται καὶ μαμμωνᾷ, ὡς εὐαγγελικῶς ἐμάθομεν. Καὶ ἐπεὶ ἠκούσαμεν προφητικῶς τοῦ θεοῦ βοῶντος (ἱερεῖς λαλήσατε εἰς τὴν καρδίαν Ἱερουσαλὴμ) αὐθίς τε ἐπαπειλοῦντος, καὶ λέγοντος. (ὁ σκοπὸς ἐὰν ἴδῃ τὴν ῥομφαίαν ἐρχομένην, καὶ μὴ σημαίνῃ τῇ σάλπιγγι, καὶ ὁ λαὸς μὴ φυλάζηται, καὶ ἐλθοῦσα ἡ ῥομφαία λάβῃ ἐξ αὐτῶν ψυχὴν, τὸ αἷμα ἐκ τοῦ χειρὸς τοῦ σκοποῦ ἐκζητήσω) φόβῳ τοῦ τῆς σιωπῆς κατακρίματος ἀναγγέλλομεν τοῖς προέδροις πᾶσι τῶν καθ' ἡμᾶς ἐκκλησιῶν, ἵνα μετὰ παῤῥησίας κατὰ τὸν θεῖον ἀπόστολον εἴπωμεν καθαροὶ ἐσμὲν ἀπὸ τοῦ αἵματος τῶν παραβαινόντων τὰς κανονικὰς διατάξεις, καὶ πάνυγε μᾶλλον τῶν ἐπὲ χρήμασι χειροτονησάντων ἢ χειροτονησθέντων, Πέτρου τοῦ θείου ἀποστόλου, οὗ καὶ τὴν καθέδραν ἐκκληρώσατο ἡ ἀδελφικὴ ὑμῶν ἁγιότης, ὡς Σίμωνα τὸν μάγον, τούτους καθελόντος. τούτου ἕνεκεν οὐχ ὑποστελλόμεθα τοῦ ἀναγγέλλειν τὴν ἀλήθειαν. φυλάττοντες καὶ κρατοῦντες τὰ παρὰ τῶν ἁγίων καὶ πανευφήμων ἀποστόλων, καὶ τῶν ἀοιδίμων πατρῶν ἡμῶν κανονικῶς ἐκδοθέντα. καὶ εἴτι τούτων παρεβάθη ὑπὸ τινῶν, βδελυττόμεθα. ἡ οὖν ὑμῶν ἀδελφικὴ ἀρχιεροπρεπὴς ἁγιωσύνη ἐνθέσμως, καὶ κατὰ θεοῦ βούλησιν πρυτανεύουσα τὴν ἱεραρχικὴν ἁγιστείαν, διαβόητον ἔχει τὴν δόξαν. εἴρηκε γὰρ διὰ τοῦ προφήτου ὁ πρῶτος καὶ μέγας ἀρχιερεὺς ὁ χριστὸς ὁ θεὸς ἡμῶν, [ζῶ ἐγὼ, ἀλλ' ἢ τοὺς δοξάζοντας με δοξάσω.) οἴδας γὰρ ἄνερ ἐπιθυμιῶν τῶν τοῦ πνεύματος, ὅτι φορητοτέρα μᾶλλον ἐστὶ Μακεδονίου καὶ τῶν ἀμφ' αὐτὸν πνευματομάχων ἡ δυσσεβὴς αἵρεσις. ἐκείνων γὰρ κτίσμα, καὶ δοῦλον τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς τὸ ἅγιον πνεῦμα ληροδούντων, οὗτοι ἑαυτῶν, ὡς δοκοῦσι, δοῦλον αὐτὸν ποιοῦσι. πᾶς γὰρ δεσπότης ὅτι ἂν ἔχοι, εἰ βούλοιτο, πιπράσκει, εἴτε οἰκέτην, εἴτε ὅτερον ὧν κέκτηται. ὡσαύτως καὶ ὁ ἀγοράζων δεσπότης βουλόμενος εἶναι τοῦ ἠγορασμένου, διὰ τιμὴν ἀργυρίου τοῦτο κτᾶται. οὕτως οἱ ταύτην τὴν ἄθεσμον πρᾶξιν ἐργαζόμενοι καταβιβάζουσι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἴσα ἁμαρτάνοντες τοῖς βλασφημοῦσιν ἐν βεελζεβοῦλ ἐκβάλλειν τὰ δαιμόνια τὸν Χριστὸν, ἢ, τόγε ἀληθέστερον εἰπεῖν, παρεοίκασιν Ἰούδα τῷ προδότῃ, ὃς τοῖς θεοκτόνοις ἰουδαίοις τιμὴς ἀργυρίου τὸν κύριον ἀπημπωλήσατο. ὡς οὖν τὸ ἅγιον πνεῦμα ὁμοούσιον ἐστὶ Χριστῷ τῷ Θεῷ ἡμῶν, τῆς αὐτῆς παντίπου δῆλον ἔσονται μερίδος, ὡς ἀποδέδεικται. εἰ δὲ οὐ πιπράσκεται πρόδηλον γὰρ, οὐδαμῶς, ἀναμφιλέκτως οὐκ ἔστιν ἐν αὐτοῖς ἡ χάρις τοῦ ἁγίου πνεύματος. ἤτοι a ἡ τῆς ἱερωσύνης ἁγιστεία, καὶ ὃ οὐκ ἔλαβον, οὐδὲ ἔχουσι. μνησθήτωσαν τοῦ ἁγίου Πέτρου πρὸς τὸν τοῦτο ἐπιτηδεύσαντα οὕτωσι λέγοντος, (οὐκ ἐστί σοι μερὶς, οὐδὲ κλῆρος ἐν τῷ λόγῳ.) εἰ γὰρ ἀπεμπωλεῖται ἡ τῆς ἱερωσύνης ἀξία. ἄρα b περιττὴ παρ' αὐτοῖς ἡ κατὰ τὸν βίον σεμνὴ πολιτεία, καὶ ἡ ἐν ἁγνείᾳ καὶ ἀρετῇ ἀναστροφή. περιττὸς κατ' αὐτοὺς καὶ Παῦλος ὁ θεῖος ἀπόστολος διδάσκων δεῖν τὸν ἐπίσκοπον ἀνεπίληπτον εἶναι, σώφρονα, κόσμιον, διδακτικὸν, ἐγκρατῆ, νηφάλεον, ἀντεχόμενον τοῦ μετὰ τὴν διδαχὴν πιστοῦ λόγου, ἵνα δυνατὸς ᾖ καὶ παρακαλεῖν ἐν τῇ ὑγιαινούσῃ διδασκαλίᾳ, καὶ τοὺς ἀντιλέγοντας ἐλέγχειν. οἴχεται τοίνυν ταῦτα πάντα ἐκ τοῦ πράτου, καὶ ἀγοραστοῦ τῆς ἱερωσύνης. αἱ οὖν ὑποκείμεναι ἁγιόλεκτοι χρήσεις ἀλλότριον πάντη τῆς ἱερωσύνης ἀποφαίνονται, τὸν ποτὲ δόντα ἢ λαβόντα ἐν οἵῳ δήποτε χρόνῳ, εἴτε καὶ πρὸ τῆς χειροτονίας, εἴτε καὶ ἐν τῇ χειροτονίᾳ, εἴτε καὶ μετὰ τὴν χειροτονίαν. λαβεῖν γὰρ ἐστὶ τὸ λαβεῖν ὅτε δήποτε. ἀλλὰ καὶ πάσας τὰς προβολὰς τὰς ἐκκλησιαστικὰς ἀφορίζουσιν c ἐπὶ τῇ τῶν χρημάτων δόσει.

Fratri, & comministro usquequaque sanctissimo, & beatissimo Domino Hadriano Papæ veteris Romæ.

Tarasius *indignus Episcopus Constantinopolis novæ Romæ, in Domino S.*

Multipliciter, multisque modis ex Evangelio, & Apostolorum Patrumque præceptis docemur, in sanctificatione Sacerdotii mores ab avaritia longe laienos præstare: neque in ullius Sacerdotalis viri ordinatione

a Act. 8. b ἀξίας.

a εἴτ' οὖν b ἄρα. c ἀφαιροῦσιν.

aurum

aurum, argentumve accipere, aut aliud quippiam nobis vendicare: quod sententiæ ex divinis Scripturis, & Patrum doctrinis infra subjectæ demonstrabunt. Qui enim manus imponunt, ministri sunt Spiritus, non venditores Spiritus. Nam cum gratis gratiam Spiritus acceperint, gratis etiam iis, qui ab ipsis accipiunt, dare jussi sunt ex voce Domini, hac ipsa libertate potestateque accepta. Quod si quis eam auro emisse convictus fuerit, hunc ex Sacerdotali ordine *a* excidisse pronuntiant, quanquam nomine Sacerdotium sortitus est, sed in eum falso nomen istud conferri re ipsa comprobatur. *Nemo* b *enim potest Deo & Mammonæ servire*, prout ex Evangelio didicimus. Et quoniam audivimus Deum per os Prophetæ *c* clamantem: *Sacerdotes loquimini ad cor Hierusalem*: rursusque *d* minantem, ac dicentem: *Si speculator viderit gladium venientem, & non insonuerit buccina, & populus se non custodierit, veneritque gladius, & tulerit de eis animam; ille quidem in iniquitate sua captus est, sanguinem autem ejus de manu speculatoris requiram:* hujus igitur, quæ ex silentio imminet, condemnationis metu, omnibus earum, quæ apud nos sunt, Ecclesiarum præfectis annuntiamus; ita ut fideiter divinum Apostolum *e* imitantes, dicamus, mundi sumus a sanguine eorum, qui transgrediuntur canonicas constitutiones, & multo magis eorum, qui ob pecunias ordinaverunt, aut ordinati sunt: quippe cum Petrus, divinus ille Apostolus, cujus & cathedram sortita est fraterna vestra sanctitas, hos depositerit, ut Simonem Magum. Propterea non refugimus, quin veritatem prædicemus, servantes & retinentes ea, quæ a sanctis, & omniquaque benedictis Apostolis, & ab inclytis Patribus nostris canonice sunt tradita. Et si quid horum ab aliquibus violatum est, aversamur. Fraterna igitur vestra summo Sacerdotio congruens sanctitas, legitime & apte ad voluntatem Dei Sacerdotalem sanctificationem administrans, celebrem adepta est gloriam. Dixit enim per Prophetam *f* primus & magnus Pontifex Christus: *Vivo ego, nisi eos, qui me glorificant, glorificabo*. Nosti enim, o vir eorum desideriorum, quæ Spiritus sunt, longe tolerabiliorem esse Macedonii, & eorum, qui ab illo, Sancti Spiritus impugnatorum hæresim. Nam cum illi Sanctum Spiritum Dei, & Patris creaturam, & servum nugentur: hi suum ipsorum, quantum putant, servum ipsum faciunt. Omnis enim Dominus, quicquid habet, cum libuerit, vendit, sive famulum, sive aliquid aliud ex his, quæ possidet. Similiter & qui emit, volens emptæ rei dominus fieri, argenti pretio eam acquirit. Itæ qui hoc nefarium facinus admittunt, Sanctum deprimunt Spiritum, æque peccantes, atque illi, qui Christum in Beelzebub ejicere dæmonia ore blasphemo dicebant: vel, ut verius dicam, Judæ proditori sunt similes, qui Dei interfectoribus Judæis argenti pretio Dominum vendidit. Quando igitur Spiritus Sanctus consubstantialis est Christo Deo nostro, perspicuum omnino est, eos in eadem parte, ac sorte numerandos esse, ut demonstravimus. Quod si non venditur, quemadmodum certe non venditur, compertissimum quoque est, in istis Sancti Spiritus gratiam non esse, aut Sacerdotii sanctificationem, & quod non acceperunt, non habent. Meminerint sancti Petri ad eum, qui id procuratat, hoc modo dicentis *g*: *Non est tibi pars, neque sors in sermone isto*. Nam si venditur Sacerdotii dignitas, supervacua igitur apud ipsos est honesta vitæ institutio & puritatis virtutisque cultus: supervacuus apud ipsos & Paulus divinus Apostolus *h* docens, *oportere Episcopum esse sine crimine, temperantem, modestum, aptum ad docendum, continentem, sobrium, insistentem fideli secundum doctrinam sermoni, ut potens sit & exhortari in doctrina sana, & contradicentes refellere*. Pereunt igitur hæc omnia ex eo, quod

a *al. dignitate.* b *Matth.* 6. c *Esa.* 40. d *Ezech.* 33. e *Act.* 20. f 1. *Reg.* 2. g *Act.* 8. h 1. *Tim.* 3. *& Tit.* 1.

Sacerdotium venditur & emitur. Subjectæ igitur sententiæ ex sanctis collectæ alienum omnino a Sacerdotio pronuntiant eum, qui quocunque tempore dederit, vel acceperit, sive ante ordinationem, sive in ordinatione, sive post ordinationem. Accipere enim est, quandocunque accipere. Sed & omnes Ecclesiasticas promotiones, in quibus pecunia intervenit, irritas esse jubent.

C. XXII. *Et qui dat, & qui accipit, ut ordines sacri præstentur, anathema sit.*

Item ex Concilio Bracarensi II. *cap.* 3.

PLacuit *a*, ut de ordinatione Clericorum Episcopi munera nulla accipiant: sed sicut scriptum est *b*, quod gratis donante Deo accipiunt, gratis dent. Non aliquo pretio gratia Dei, & impositio manuum venundetur: quia antiqua definitio Patrum ita de Ecclesiasticis ordinationibus statuit, dicens *c*: *Anathema sit danti & accipienti*. Propterea, quia aliquanti multis sceleribus obruti *d*, sancto altario indigne ministrantes, non hoc testimonio bonorum actuum, sed profusione munerum obtinent; oportet *d* non per gratiam munerum, sed per diligentem prius discussionem, deinde per multorum testimonium Clericos ordinare.

Gratian. *Ex illa auctoritate B. Ambrosii, & Gregorii patet, quod Simoniaci (sicut & alii hæretici) a fide exorbitant, & ideo consequenter de illis intelligitur, quod de aliis decernitur.*

4 pars. §. 1. *Item opponitur, quod prophetia donum Spiritus Sancti est: hæc* f *autem in Veteri Testamento a sanctis Prophetis vendi consueverat. Unde Saul* g *ad Samuelem pro vaticinio expetendo non nisi cum munere ire præsumpsit. Uxor* h *etiam Hieroboam ad hominem Dei non nisi cum munere accessit. Item Christus* i *a Juda venditus, auriculam servi sanavit. Exemplo itaque Saulis, & uxoris Hieroboam patet, quod donum Spiritus Sancti emere, vel vendere non est peccatum. Exemplo Christi liquet, quod Spiritus Sanctus etsi injuste a Simoniacis venalis putetur, virtutis tamen suæ non obliviscitur, nec desinit effectum suæ gratiæ, etiam venditus, præstare. Sed de Prophetis* B. Hieronymus *in c.* 3. k *Michææ competenter solvit, malos tantum accepisse, non bonos denuntians.*

C. XXIII. *Mali Prophetæ, non boni Prophetiam vendebant.*

JUdices, inquit, ejus in muneribus judicabant, & Sacerdotes ejus in mercede respondebant, & Prophetæ ejus in pecunia divinabant, & super Dominum requiescebant, dicentes: Nonne Dominus in nobis est? non venient super nos mala. Idcirco propter vos Sion quasi ager arabitur, & Hierusalem, ut custodia pomarii erit.] Nemo ambigit, Hierusalem propter scelera, quæ in hoc capitulo describuntur, fuisse subversam. *& infra.* §. 1. Poterat utique Petrus Simoni Mago vendere, quod petebat; imo poterat simulare vendentem (Spiritus *l* enim Sanctus nec venundari, nec emi potest; sed oblatam pecuniam cum offerente damnavit. *& paulo post.* §. 2. Nec quenquam moveat illud, quod in primo Regum *m* libro *n* legimus, Saulem volentem ire ad Samuelem dixisse puero suo, ad eum se ire non posse, quia pretium, quod offerret pro vaticinio, non haberet, & puerum respondisse: *Ecce inventa est in manu mea quarta pars sicli pecuniæ, & dabo viro Dei, & annuntiabit nobis viam nostram.* Non enim scriptum est, quod Samuel acceperit, aut quod illi obtulerint: quin potius a Propheta pascuntur, & invitantur ad prandium.

a *Ivo part.* 5. *cap.* 128. b *Matth.* 10. c *supr. c. quicunque.* d *al. obnoxii.* e *oportet ergo*] *orig.* f *al. hoc.* g 1. *Regum.* 9. h 3. *Regum* 14. i *Luc.* 22. k *Michææ* 3. *secundum* 70. l *Act.* 8. m *al. regnorum.* n 1. *Reg.* 9.

Sed

Sed fac eum accepiſſe: ſtipes magis æſtimandæ ſunt tabernaculi, quam munera Prophetiæ: ſiclus enim viginti obolos habet; & quarta pars ſicli, quinque ſunt oboli. Et noſtri igitur Sacerdotes, ſi volunt vendere Prophetiam, & columbas in cathedris ſuis proponere, quas Dominus flagello ſubvertit, quinque tantum α obolorum ſint mercede contenti, qui utinam non pretia villarum, ſed quinque obolos acciperent. §. 3. Hoc ipſum ſonat, & in tertio *a* Regnorum libro, quod uxor Hieroboam infirmante filio pergit ad Achiam hominem Dei, & defert ei decem panes β, & cruſtulam, & vas mellis; quia hæc magis γ in ſumptum Prophetæ, quam muneri Prophetiæ reputanda ſunt. Licet potuerint hi, qui ad Ariolos ire conſueverant (quia multi Divini, & Arioli erant in Iſrael) mala conſuetudine æſtimaſſe idipſum etiam de Prophetis, & voluiſſe ſanctis viris offerre, quod divinis offerre conſueverant. §. 4. Unde in δ quarto *b* libro Regum *c* legitur, *quod Heliſæus venit Damaſcum, & Benadad Rex Syriæ ægrotabat, annuntiaveruntque ei, dicentes: Venit vir Dei huc, & ait Rex ad Azaelem: Tolle tecum munera, & vade in occurſum viri Dei, & conſule Dominum per eum, dicens, ſi evadere de infirmitate hac potero. Ivit ergo Azael in occurſum ejus, habens ſecum munera, & omnia bona Damaſci, onera quadraginta camelorum.* Sed non eſt credendum accepiſſe: ſicut de eodem Heliſæo legitur *d*, quod Naaman mundatus a lepra obtulit ei munera, dicens: *Obſecro, ut accipias benedictionem a ſervo tuo. At ille reſpondit: Vivit Dominus, ante quem ſto, quia non accipiam. Cumque vim faceret, penitus non acquievit.*

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc in uno vetuſto exemplari conjunctum eſt ſuperiori, & loco primæ dictionis*, Judices, *legitur*, Duces; *quemadmodum eſt apud B. Hieronymum in verſione* 70.

¶ α Quinque tantum obolorum ſint mercede contenti, qui] *Iſta omnia abſunt a recentioribus editionibus B. Hieronymi, atque etiam a vetuſtioribus, præter dictionem*, qui. *Sed non ſunt expuncta, quia ſententiæ non officiunt.*

¶ β Decem panes,] *Sic in vulgata Latina B. Hieronymus habet*, panes & uvas paſſas, & vaſculum mellis. *In Græca autem vulgata & cruſtula, & uvæ paſſæ commemorantur*, ἄρτους, *inquit*, καὶ πολλὰ τοῖς τέκνοις αὐτῆς καὶ σταφύλας.

¶ γ Quia hæc magis] *Iſta uſque ad verſ.* Licet, *non habentur hic apud B. Hieronymum, ſed loco eorum hæc:* Dicitur enim, quid ſecum illa portaverit: & tamen Prophetæ non ſcribitur accepiſſe: quippe cum & corripuerit eam, & venturum luctum prædixerit: licet, &c.

¶ δ Unde in quarto] *Hæc uſque ad finem non ſunt inventa apud B. Hieronymum.*

C. XXIV. *Quod divinatio in bonum non accipitur.*

Idem *in eodem capite.*

NUnquam divinatio in Scripturis in bonam partem accipitur. *Non eſt augurium in Jacob, neque divinatio in Iſrael.* Videbantur ſibi quidem eſſe Prophetæ: ſed quia pecuniam accipiebant, Prophetia ipſorum facta eſt divinatio.

Corr. Rom. ¶ *Hoc etiam caput in aliquot vetuſtis eſt conjunctum ſuperiori, & legitur, ut in originali*, Nunquam enim.

Grat. *Cum ergo ſecundum Hieronymum boni Prophetæ non munera Prophetiæ accipiebant, ſed ſtipes tabernaculi: malis autem, qui accipiebant, Prophetia, quæ Dei erat donum, in divinationem, quæ diabolica eſt, convertebatur; quid aliud colligitur, niſi quod Simoniacis (quod ſuperius dictum eſt) nulla ſpiritualis gratia cooperatur? Cum enim in Sacramentis*, neque qui plantat *f*, neque qui rigat, ſit aliquid, ſed qui incrementum dat, Deus; *quis operatur in eis, ſi Dominus, qui incrementum dat, in eis non lucet, ſed eſt otioſus? Item, quod dicitur* a *de Chriſto, quod ſicut Chriſtus venditus auriculam reſtituit Malcho, & fecit miracula: ſic & Spiritus Sanctus poſſit vendi, & in ipſa venditione ſuam gratiam operari, non valet hæc ſimilitudo. Non enim hoc operatur Spiritus ſpiritualiter in perfidis mercimoniis avaritiæ, quod Chriſtus geſſit corporaliter certi myſterii cauſa ad exemplum patientiæ. Si enim omnifaria eſt ſimilitudo, cum credatur poſſe vendi, ſicut Chriſtus; credatur etiam Spiritus Sanctus poſſe crucifigi: quod impoſſibile eſt. Poteſt etiam intelligi (ut a ſimilitudine non recedamus) quod ſicut Chriſtus venditus non venditori, vel ementi, ſed eis, qui neſcientes aderant, dona ſuæ gratiæ contulit, pro quibus etiam in cruce ſupplicavit; ſic & Spiritus-Sanctus non vendenti, vel ementi, ſed his, qui de manibus eorum, ignorantia ducti, Sacramenta Dominica accipiunt, ſuæ gratiæ effectum largiri probatur.* §. 1. *Item obiicitur, quod etſi malum ſit Eccleſiaſtica emere, tamen ſæpe ſiniſtra principia ad felices perveniunt exitus. Ut Jacob* b *per ſupplantationem pervenit ad benedictionem; ut ſeges, quæ leproſa manu ſeritur, munda tamen metitur; ut ex adulterino concubitu pulchra ſoboles naſcitur: ſic & pecunia, quæ per Simoniam acquiritur, felicem habet exitum, cum pauperibus profutura erogatur. Sed nihil horum Simoniacis patrocinatur.*

C. XXV. *Quæ malo inchoantur principio, non peraguntur bono exitu.*

Ait enim Leo Epiſcopus *ad Mauros Epiſcopos, epiſt.* 85. *al.* 87.

PRincipatus *c* quem aut ſeditio extorſit, aut ambitus occupavit, etiamſi moribus atque actibus non offendit, ipſius *d* tamen initii ſui eſt pernicioſus exemplo. Et difficile eſt, ut bono peragantur exitu, quæ malo ſunt inchoata principio.

C. XXVI. *Non ſuperædificatur bonum opus, ubi Chriſtus fundamentum non eſt.*

Item Gregorius *Anaſtaſio, Antiocheno Epiſcopo, lib.* 7. *epiſt.* 47. *indict.* 2.

CUm Paulus dicat *e*: *Fundamentum aliud nemo poteſt ponere, præter id, quod poſitum eſt, quod eſt Chriſtus Jeſus*, conſequenter probatur, quia ubi Chriſtus non eſt fundamentum, nullum boni operis eſt ſuperædificium.

Corr. Rom. ¶ *Apud B. Gregorium ſic legitur*: Prædicator autem egregius dicit: *Fundamentum*, &c. Quiſquis ergo cum dilectione Dei & proximi, fidei, quæ in Chriſto eſt, firmitatem tenet; eundem Jeſum Chriſtum, Dei & hominis filium, apud ſe poſuit fundamentum. Sperandum ergo eſt, quod ubi Chriſtus fundamentum eſt, bonorum quoque operum ſequatur ædificium.

C. XXVII. *Non poteſt fieri eleemoſyna ex pecunia Simoniace acquiſita.*

Idem *Syagrio, & aliis Epiſcopis, lib.* 7. *epiſt.* 110.

NOn *f* eſt putanda eleemoſyna, ſi pauperibus diſpenſetur, quod ex illicitis rebus accipitur; quia qui hac intentione male accipit, ut quaſi bene diſpenſet, gravatur potius, quam juvatur α. *& paulo poſt.* §. 1. Unde etiam illud certum eſt, quia etſi monaſteria, aut xenodochia, vel quid aliud de pecunia, quæ pro ſacris ordinibus datur, conſtruantur, mercedi non proficit. *& paulo poſt.* §. 1. Ne ergo ſub obtentu eleemoſynæ cum peccato aliquid ſtudeamus accipere, aperte ſacra Scriptura nos prohibet, dicens *g*: *Hoſtiæ impiorum abominabiles, quæ offeruntur ex ſcelere.* Quicquid enim in Dei ſacrificio ex ſcelere offertur, omnipotentis Dei non placat iracundiam,

a 3. *Reg.* 14. b 4. *Reg.* 8. c *al. Regnorum.* d 4. *Reg.* 5. e *Num.* 23. f 1. *Corinth.* 3.

a *Luc.* 22. *Joan.* 18. b *Geneſ.* 27. c *Anſel.* 7. c. 17. *diſtinct.* 61. c. *miramur.* d *al. ipſo.* e 1. *Cor.* 3. f *Joan. Diac. Polyc. lib.* 2. *tit.* 1. *Anſel. lib.* 5. c. 30. *Pann. l.* 2. c. 194. *Ivo p.* 5. c. 112. g *Prov.* 22.

ſed

sed irritat. Hinc rursus scriptum est *a*: *Honora Dominum de tuis justis laboribus*. Qui ergo male tollit, ut quasi bene præbeat, constat sine dubio, quia Dominum non honorat. Hinc quoque per Salomonem *b* dicitur: *Qui offert sacrificium de substantia pauperum, quasi victimat filium in conspectu patris*. Quantus autem dolor patris sit, perpendamus, si in ejus conspectu filius victimetur. Et hinc facile cognoscimus, quantum apud Deum dolor exasperatur, quando ei sacrificium ex rapina tribuitur. Nimis ergo declinandum est, dilectissimi fratres, sub obtentu eleemosynæ, peccata Simoniacæ hæreseos perpetrare. Nam aliud est propter peccata eleemosynas facere: aliud propter eleemosynas peccata committere *c*, *β. & post pauca*. §. 3. Quisquis ergo Sacerdotium non ad elationis pompam, sed ad utilitatem adipisci desiderat, prius vires suas cum hoc, quod est subiturus, onere metiatur, ut si impar est, abstineat, & ad id cum metu etiam, cui *d* se sufficere existimat, accedat.

Corr. Rom. ¶ *α* Juvatur.] *Si hic interponatur caput*, Eleemosyna. *infra* 14. *q.* 5. *erit integer hic locus*.

¶ *β* Committere.] *Hic apud B. Gregorium interjiciuntur c.* Hoc quoque. *dist.* 59. *& c.* Sicut Neophytus. *dist.* 48.

C. XXVIII. *Pastor Simoniacus nullam ovibus præbet medicinam.*

Idem *Theodorico & Theoberto e Regibus Francorum, libro septimo, epistola* 114.

FErtur *f* Simoniaca *g* hæresis (quæ prima contra Dei Ecclesiam diabolica plantatione subrepsit, & in ipso ortu suo, zelo *h* Apostolicæ ultionis percussa, atque damnata est) in regni vestri finibus dominari: cum in Sacerdotibus fides sit eligenda cum vita. Si enim vita deest, fides meritum non habet, beato Iacobo attestante, qui ait *i*: *Fides sine operibus mortua est*. Quæ enim opera esse valeant Sacerdotis, qui honorem tanti Sacramenti convincitur obtinere per præmium? *& post pauca*. §. 1. Hinc igitur non solum in ordinatoris & ordinati animam lethale vulnus infligitur; verum etiam excellentiæ vestræ regnum *k*, Episcoporum culpa (quorum magis intercessionibus juvari debuerat) prægravatur. Si enim dignus is Sacerdotio creditur, cui non actionis merita, sed præmiorum copia suffragatur, restat, ut nihil sibi in Ecclesiasticis honoribus gravitas, nihil defendat industria, sed totum auri profanus amor obtineat. Et dum vitia remunerantur honore, in locum ultoris, is, qui fortasse fuerat ulciscendus, adducitur: atque hinc Sacerdotes non proficere, sed perire potius judicantur. Vulnerato namque pastore, quis curandis ovibus adhibeat medicinam? aut quomodo populum orationis clypeo tueatur, qui jaculis se hostilibus feriendum exponit? aut qualem de se fructum producturus est, cujus gravi peste radix infecta est? Major ergo metuenda est locis illis fore calamitas, ubi tales intercessores ad locum regiminis adducuntur, qui Dei in se magis iracundiam provocant, quam per semetipsos placare debuerant.

Gratian. *Cum ergo secundum Leonem Simonia non bono peragatur exitu, secundum Gregorium nullum boni operis sequatur ædificium, nec sit putanda Eleemosyna, quæ ex pretio Simoniæ erogatur pauperibus, vulnerato pastore medicina non adhibeatur curandis ovibus, de infecta radice fructus non producatur, major etiam calamitas in futuro metuatur, de tam sinistro principio quis felix exitus speratur?*

C. XXIX. *Simoniacorum Sacramenta effectu gratiæ carent.*

Hinc etiam Augustinus *ait*:

SIcut Eunuchus fuit, qui *a* Joseph comparavit; ita qui gratiam mercatur, vivum semen non habet siccis genitalibus. Sic quoque ignis *b* sacrificii, qui per septuaginta annos Babylonicæ captivitatis sub aqua vixerat, extinctus est, Antiocho Jasoni vendente Sacerdotium: quod significavit Spiritus Sancti ignem non lucere in Simoniacis *c* Sacramentis.

Gratian. *Quid in his similitudinibus beatus Augustinus notare voluit, nisi quia Sacramenta Simoniacorum (sicut & cæterorum hæreticorum) licet sint vera, quantum ad formam, inania tamen, & falsa sunt, quantum ad effectum, cum non possint in cordibus hominum gignere, vel accendere cœlestem gratiam.*

5 pars. §. 1. *Sed objicitur illud* Augustini *contra hæreticos tractatu* 5. *super Evangelium Joannis*.

C. XXX. *Sive bonus, sive malus sit minister, per utrumque effectus gratiæ confertur.*

SI *d* justus fuerit minister, computo eum cum Paulo, qui gloriam suam non quærit, dicens: *Ego e plantavi, Apollo rigavit, Deus autem incrementum dedit*. Qui vero fuerit superbus minister, cum Diabolo computatur: sed non contaminatur donum Christi, quia per illum *α* purus fluvius transit, & venit ad fertilem terram. Scio, quia lapis ex aqua fructum ferre non potest, & si per lapideos canales transit aqua ad areolas, in canali lapideo nihil generatur, sed tamen hortis plurimum fructum affert. Spiritualis enim virtus Sacramenti ut lux pura ab illuminandis excipitur, sed per immundos transiens non coinquinatur.

Corr. Rom. ¶ *Ab initio hujus capitis usque ad vers.* donum Christi. *Algerus lib.* 3. *c.* 5. *citat ex beato Augustino, cujus tamen propria verba habentur infra de consecr. dist.* 4. *c.* aliud. §. si fuerit.

¶ *α* Quia per illum] *Apud B. Augustinum tractatu* 5. *legitur*: Quod per illum fluit, purum est, quod per illum transit liquidum, venit ad fertilem terram: puta, quia ipse lapideus est, quia ex aqua fructum ferre non potest. Per lapideum canalem transit aqua ad areolas, in canali lapideo nihil generans, sed tamen hortis plurimum fructum affert. Spiritalis enim virtus Sacramenti ita est, ut lux, & ab illuminandis pura excipitur, & si per immundum transeat, non inquinatur.

C. XXXI. *De eodem.*

Idem *ad Vincentium Donatistam, epist.* 48.

EX *f* catholica Ecclesia sunt omnia Dominica Sacramenta: quæ sic habetis, & datis, quemadmodum habebantur, & dabantur, etiam priusquam inde exiretis.

C. XXXII. *De eodem.*

Idem *de Baptismo contra Donatistas, lib.* 5. *cap.* 19.

SIc *g* autem *h* Deus adest Sacramentis, & verbis suis, per qualeslibet administrentur, & Sacramenta Dei ubique recta sunt, sicut *i* mali homines, quibus nihil prosunt, ubique perversi sunt.

C. XXXIII. *De eodem.*

Idem *libr.* 4. *de Bapt. contr. Donatistas, cap.* 12.

NEc *k* foris ergo, sicut nec intus quisquam, qui ex parte *l* Diaboli est, potest vel in se, vel in quoquam maculare Sacramentum, quod Christi est.

a *Prov.* 3. b *Eccl.* 34. c *al. perpetrare*. d *al. qui.* e *al. Theodeberto*. f *Polyc. ibidem*: *Anselm. l.* 6. *c.* 78. *Ivo part.* 5. *cap.* 111. g *al. Simoniacam hæresim*. h *al. telo.* i *Jac.* 2. k *al. regimen vestrorum Episcoporum*.

a *Gen.* 19. b 2. *Mach.* 1. *&* 4. c *al. Simoniacorum*. d *Infra de cons. dist.* 4. *c. aliud. Alger. l.* 3. *c.* 5. *Anselm. l.* 9. *c.* 30. *Polyc. l.* 3. *tit.* 10. e 1. *Cor.* 3. f *Alger. l.* 3. *c.* 9. *Deusdedit in tract. de Simoniacis*. *Polyc. l.* 3. *tit.* 10. g *al. si.* h *Alger. l.* 3. *c.* 2. *Ivo p.* 1. *c.* 117. i *al. &*. k *Algerus ibid. Deusdedit in tractatu de Simoniacis. Anselm. l.* 9. *c.* 48. *Polyc. ibid.* l *al. patre Diabolo*.

C. XXXIV. *Sacramenta quæ non mutantur, catholicis & hæreticis communia probantur.*

Idem Augustinus *ad Emeritum, epist.* 164.

SAcramenta *a*, quæ non mutastis, sicut habetis, approbantur a nobis: ne forte cum vestram pravitatem corrigere volumus, illis mysteriis Christi, quæ in vestra pravitate depravata non sunt, sacrilegam faciamus injuriam. Neque enim & Saul *b* depravaverat unctionem, quam acceperat, cui unctioni tantum honorem Rex David, prius Dei servus, exhibuit.

C. XXXV. *De eodem.*

Idem *ad Donatistas.*

SIcut ficti veraciter, non ficte recipiunt, nec eorum baptisma reprobatur; sic & illa, quæ schismatici, vel hæretici, si non aliter habent, nec aliter agunt, quam vera Ecclesia, cum ad nos veniunt; non emendamus, sed potius approbamus.

Corr. Rom. ¶ *Verba ipsa prioris partis hujus capitis usque ad vers.* reprobatur, *non sunt inventa apud B. Augustinum: sed habetur sententia lib.* 1. *de Baptismo contra Donatistas c.* 12. *Reliqua autem hujus capitis pars est in eodem lib. c.* 13.

C. XXXVI. *Non fugiantur Sacramenta Dei, a quocunque ministrentur.*

Idem *contra literas Petiliani, lib.* 3. *c.* 9.

NEque *c* in homine bono aliquis Dei Sacramenta fugiat, neque in homine malo.

Corr. Rom. ¶ *Libro tertio contra literas Petiliani, unde videtur sumptum esse hoc caput, sic legitur*: Nemo glorietur, nec in homine bono: nemo bona Dei fugiat, nec in homine malo. *Hoc autem caput significatur supra distinct.* 32. *c.* præter. §. verum principia.

C. XXXVII. *Hominum malitia Sacramenta non profanat.*

Idem *de Baptismo contra Donatistas, lib.* 6. *c.* 44.

NOnne Sodomitæ Ethnici erant, id est, Gentiles? Pejores ergo erant Judæi, quibus Dominus dicit *d*: *Tolerabilius erit Sodomis in die judicii, quam vobis*. Et quibus Propheta *e* dicit: *Justificastis Sodomam*, id est, in comparatione vestri *f* justa facta est. Nunquid tamen ideo Sacramenta divina, quæ apud Judæos erant, talia erant, quales ipsi erant? quæ Dominus ipse quoque præcepit, & ad ea celebranda leprosos *g*, quos mundaverat, misit, & ea Zachariæ *h* ministranti Angelus adstitit, eumque in templo sacrificantem exauditum esse nuntiavit. Hæc eadem Sacramenta & in bonis hominibus illius temporis erant, & in malis pejoribus, quam sint Ethnici, quandoquidem Sodomitis in malitia prælati sunt: & tamen illa Sacramenta erant in utrisque integra, atque divina. Nam & ipsi Gentiles, si quid divinum, & rectum in doctrinis suis habere potuerunt, non improbaverunt sancti nostri *i*: quamvis illi per suas superstitiones, & idololatriam, & superbiam, cæterosque perditos mores detestandi essent, & nisi corrigerentur, divino judicio puniendi.

C. XXXVIII. *Sacramenta mali habere possunt, licet virtutem Spiritus Sancti habere non possint.*

Idem *lib.* 3. *cap.* 16.

MUltæ *k* autem operationes sunt Spiritus Sancti, quas Apostolus, cum quodam loco, quantum sufficere arbitratus est, commemorasset, ita conclusit *l*: *Omnia autem hæc operatur unus atque idem Spiritus, dividens singulis prout vult*. Cum ergo aliud sit Sacramentum, quod habere etiam Simon *a* Magus potuit; aliud Propheta *b*, quæ in malis hominibus etiam fieri solet, ut in Saul; aliud operatio ejusdem Spiritus, quam nisi boni habere non possunt, sicut est *finis* c *præcepti charitas de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta*; quodliber hæretici, & schismatici accipiant: *charitas* d *quæ cooperit multitudinem peccatorum*, proprium donum est catholicæ unitatis & pacis: nec est in omnibus, quia nec ejus sunt omnes.

C. XXXIX. *Licet Sacramenta mali ministrent, remissionem peccatorum non præstant.*

Idem *eodem libro, c.* 18.

REmissionem *e* peccatorum *f* avari non dabant: quæ per orationes sanctorum, id est, per columbæ gemitus datur, quicunque baptizet, si ad eius pacem illi pertinent, quibus datur. Non enim raptoribus, & fœneratoribus diceret *g* Dominus: *Si cui dimiseritis peccata, remittuntur illi, si cui tenueritis, tenebuntur*. Foris quidem nec ligari aliquid potest, nec solvi, ubi non sit, qui aut ligare possit, aut solvere: sed solvitur, qui cum columba fecerit pacem, & ligatur, qui cum columba non habet pacem, sive aperte foris sit, sive intus esse videatur.

Gratian. *Si ergo Sacramenta in modum lucis ab immundis coinquinari non possunt, si in modum puri fluvii per lapideos canales ad fertiles areolas perveniunt, patet quod Simoniaci Sacramentum unctionis sibi quidem inutiliter & perniciose habent, aliis autem utiliter & salubriter eandem unctionem administrant. Sicut ergo sunt vera Sacramenta hæreticorum, quantum ad formam; ita sunt vera, & non inania, quantum ad effectum.*

6 pars. §. 1. *Sed notandum est, quod Sacramentorum alia* h *sunt necessitatis, alia dignitatis. Quia enim necessitas non habet legem, sed ipsa sibi facit legem, illa Sacramenta, quæ saluti sunt necessaria, quia iterari non possunt, cum sint vera, auferri, vel amitti non debent, sed cum pœnitentia rata esse permittuntur. Illa vero Sacramenta, quæ sunt dignitatis, nisi digne fuerint administrata, ita ut digni digne a dignis provehantur, dignitates esse desinunt: non ut minuatur veritas Sacramenti, sed ut cesset officium administrandi, vel loco, vel tempore, vel promotione.*

Loco, ut ait Leo *ad Rusticum Narbonensem Episcopum, epistola* 90. *al.* 92. *cap.* 1.

C. XL. *De his, qui a Pseudoepiscopis ordinantur.*

SI *i* qui Clerici ab istis Pseudoepiscopis in eis Ecclesiis ordinati sunt, quæ ad proprios Episcopos pertinebant, & ordinatio eorum cum consensu, & judicio præsidentium facta est, potest rata haberi, ita ut in ipsis Ecclesiis perseverent. Aliter autem vana est habenda ordinatio, quæ nec loco fundata est, nec auctoritate munita.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc emendatum est, ac locupletatum ex ipsa epistola, & refertur supra dist.* 62. *c.* 1. §. si qui.

Gratian. *Ecce aliquis a Pseudoepiscopis ordinatus, si locum suæ ordinationis mutaverit, vana est, & sine administratione erit talis ordinatio.*

Tempore, ut ait Innocentius *epist.* 22. *c.* 5. *de ordinatis a Bonoso.*

C. XLI. *Quæ pro necessitate conceduntur, eadem cessante cessabunt.*

QUod *k* pro necessitate temporis statutum est, cessante necessitate, debet utique cessare pariter, quod urgebat: quia alius est ordo legitimus, alia usurpatio, quam *a* ad præsens fieri tempus impellit.

a *Alger. l.* 3. *c.* 9. *Polyc. l.* 7. *tit.* 10. b 1. *Reg.* 24. & 26. c *Sup. dist.* 32. *c. præter hoc.* §. *verum principia. Ivo p.* 10. *c.* 75. d *Matth.* 11. e *Ezech.* 16. f *al. vestra Sodoma justificata est.* g *Luc.* 17. h *Zachar.* 1. i *al. viri.* k *Polyc. lib.* 3. *tit.* 10. *Ans. lib.* 9. *c.* 29. l 1. *Corinth.* 12. a *Actor.* 8. b *al. operatio Spiritus, quæ in m. h. e. f. f. sicut Saul habuit Prophetiam; aliud, &c.*] *orig.* c *Tim.* 1. d 1. *Petri* 4. e *Remissam*] *orig.* f *Polyc. ibid. Ans. lib.* 9. *c.* 33. g *Joan.* 20. h *adde c.* 106. *infra eadem.* i *supra dist.* 62. *c.* 1. *Burchard. l.* 1. *c.* 11. *Ivo p.* 5. *c.* 63. k *Ivo in prologo fol.* 3. *Pann. c.* 19. *in prologo.* l *ead. q.* 7. *c. quod pro remedio.*

Corr.

Corr. Rom. ¶ α Quam ad præsens] *Hæc sunt addita ex Innocentio, cujus verba in hoc capite in summam redacta: infra autem q. 7. c.* quod pro remedio, *plenius referuntur.*

Gratian. *Ergo aliquis alio tempore, ab eo qui Bonoso similis sit, ordinatus, cessabit ab administratione, quæ pro necessitate illius temporis fuit permissa.*

Item promotione, ut ait Leo *epistola tertia ad Julianum a Aquilegiensem.*

C. XLII. *Qui ab hæreticis redeunt, sine spe promotionis in suis ordinibus recipi possunt.*

SI *b* quis hæreticæ communionis contagione se maculavit α, hoc in magno habeat beneficio, si ademta sibi omne spe promotionis, in quo invenitur ordine, permaneat.

Corr. Rom. ¶ α Macularit] *Hic apud B. Leonem, cum alia verba sunt interjecta, tum c.* saluberrimum, *infra q. 7. Caput enim hoc est quasi summa quædam, quemadmodum & c.* omnis. *infra eadem, tametsi illud paulo plenius sit.*

Gratian. *Ecce si Clericus vel ordinatione, vel quolibet Sacramento hæreticis communicat, cessans a promotione vix in suo ordine perseverat. Non est enim de Sacramento hoc, ut de cæteris. Cætera enim vel ad culpas abluendas dantur, ut Baptismus & Pœnitentia; vel pro culpis non in æternum, sed ad horam negantur, ut Eucharistia, quæ in articulo mortis pœnitenti etiam de nefariis peccatis conceditur: Hoc solum non solum pro culpa, sed etiam pro infamia interdicitur* c, *& pro imminuta munditiæ cuæ, vel extrinsecæ, vel intrinsecæ perfectionis prærogativa, ut bigamis, vel viduæ maritis, vel illiteratis, vel corporis qualibet parte vitiatis denegatur: quibus tamen Baptismus, vel Eucharistia non negatur. Potest etiam talis cætera Sacramenta sacerdotaliter administrare, qui istud solum non valet conferre.*

C. XLIII. *De Episcopis, qui talem consecrant, qualem consecrare non licet.*

Unde Leo *ait ad Episcopos Africæ, epist. 85. al. 87. cap. 2.*

SI *d* qui Episcopi talem consecraverint Sacerdotem, qualem non liceat, etiamsi aliquo modo damnum proprii honoris evaserint, ordinationis tamen jus ulterius non habebunt, nec *e* illi unquam Sacramento intererunt, quod, neglecto divino judicio, immerito præstiterunt.

Gratian. *Ecce cum honoris periculum evadant, ut cætera Sacramenta sacerdotaliter administrare permittantur, ab hoc solo non modo pro hæresi, vel pro qualibet majori culpa, sed etiam pro negligentia removentur. In quibus omnibus solicite notandum est, quod Sacramentum Sacerdotalis promotionis præ cæteris omnibus magis accurate & digne dandum vel accipiendum est; quia nisi ita collatum fuerit, eo desinet esse ratum, quo non fuerit rite perfectum. Cætera enim Sacramenta unicuique propter se dantur, & unicuique talia fiunt, quali corde, vel conscientia accipiuntur. Istud solum non propter se solum, sed propter alios datur: & ideo necesse est, ut vero corde, mundaque conscientia, quantum ad se sumatur, quantum ad alios vero non solum sine omni culpa, sed etiam sine omni infamia, propter scandalum fratrum: ad quorum utilitatem, non solum ut præsint, sed etiam ut prosint, Sacerdotium datur.*

C. XLIV. *Simoniaci rei sunt infidelitatis eorum, qui a se scandalizantur.*

Unde Hieronymus *ad c. 3. Michææ.*

HI, quoscunque de affectis suis ordinant Clericos, & vitam eorum in scandalum populis exponentes, rei sunt infidelitatis eorum, qui scandalizantur.

Grat. *Revera enim, qui ad hoc eliguntur, ut cæteris præsint, sicut præordinantur dignitate, sic præeminere debent sanctitate. Alioquin, cur cæteris præferuntur, qui nulla meritorum gratia a cæteris assumuntur? Hinc etiam* Symmachus *Laurentio Mediolanensi Episcopo post sextam Synodum Romanam.*

C. XLV. *Sicut honore, ita & scientia quisque præcellere debet.*

VIlissimus *a* computandus est, nisi præcellat scientia & sanctitate, qui est honore præstantior.

7 pars. Gratian. *Patet ergo illud Augustini* b (*Sacramenta videlicet Christi per hæreticos ministrata suo non carere effectu*) *non de omnibus intelligi generaliter, sed de Sacramento Baptismi.*

C. XLVI. *Baptismus sive per bonum, sive per malum ministretur, reiterari non debet.*

Unde idem Augustinus *ait tract. 5. in Joannem.*

DEdit Baptismum Judas, & non baptizatum est post Judam: dedit Joannes, & baptizatum est post Joannem: quia qui datus est a Juda, Baptismus Christi erat: qui autem a Joanne datus, Joannis erat. Non Judam Joanni, sed Baptismum Christi, etiam per Judæ manus datum, Baptismo Joannis, etiam per manus Joannis dato, recte præponimus. *& paulo post.* §. 1. Quos baptizavit Joannes, Joannes baptizavit, quos autem baptizavit Judas, Christus baptizavit: Sic ergo quos baptizavit ebrius α, quos baptizavit homicida, quos baptizavit adulter, si Baptisma Christi erat, Christus baptizavit. *Item paucis interjectis.* §. 2. Quod *c* Sacramentum tam sanctum est, ut nec homicida ministrante polluatur.

Corr. Rom. ¶ α Ebrius,] *Addita, sublata, & emendata sunt nonnulla in hoc capite ex originali, non tamen vox ista ob glossam. Legendum est enim,* ebriosus.

C. XLVII. *De eodem.*

Idem *de Baptismo contra Donatistas, lib. 4. c. 4.*

SIcut *d* urgeri videor, cum mihi dicitur, ergo hæreticus dimittit peccata? sic & ego urgeo, cum dico, ergo qui cœlestia mandata non servat, avarus, raptor, fœnerator, invidus, verbis non factis seculo renuncians, dimittit peccata? Si per vim Sacramenti Dei, sicut & ille, ita & Sacramentum & in malis hominibus Christi esse cognoscitur: in corpore autem unicæ *e* columbæ, incorruptæ, sanctæ, pudicæ, non habentis maculam, aut rugam, nec ille, nec ille invenitur. [Ut si cujus α manus esset arida, verum quidem esset membrum, quanvis sine sanguine, & inefficax esset, & mortuum: sic & fides, cum sit vera, tamen sine *f* operibus mortua est.] *Item paulo post.* §. 1. Sic ergo in hæresi baptizatus in nomine sanctæ Trinitatis, tamen non fit templum Dei, si ab hæresi non recesserit, quomodo neque in avaritia in eodem nomine baptizatus fit templum Dei, si ab avaritia *g* non recedat, quæ est idolorum servitus.

Corr. Rom. ¶ α Ut si cujus] *Verba hæc usque ad vers.* Item, *in vulgatis B. Augustini codicibus, eo loco non leguntur, neque apud cæteros collectores.*

8 pars. Gratian. *Ex his itaque verbis apparet, Baptisma, quod ab hæreticis tribuitur, virtute sua remissionem conferre peccatorum.*

Sed idem Augustinus *econtra testatur libro sexto de Baptismo contra Donatistas, c. 1. dicens.*

C. XLVIII. *Baptisma Christi, etsi nulla perversitate violetur, apud hæreticos tamen caret effectu.*

ETiam corde tardiores, quantum existimo, intelligunt Baptismum Christi nulla perversitate hominis, sive dantis, sive accipientis posse violari. Sed α quia aliud est Sacra-

a *al. Januarium.* b *infra ead. c. omnis. & quæst. 7. c. saluberrimum.* c *al. interdum etiam pro.* d 25. *quæst. 2. c. si qui Episcopi. Ansel. lib. 6. c. 74. Ivo part. 5. cap. 107.* e *nec ei Sacramento*] *orig.*

a *Vilissimis comparandus*] *orig.* b *Sup. c. ex catholica, & c. justus.* c *Alg. l. 3. c. 10.* d *Polyc. l. 3. tit. 10. Ans. l. 9. c. 35. Ivo p. 1. c. 165. & p. 2. c. 94.* e *Eph. 5.* f *Jac. 2.* g *Col. 3.*

mentum ab effectu Sacramenti, cum eos, qui in ipsa unitate Ecclesiæ perdite vivunt, constet remissionem peccatorum nec dare, nec habere posse, quia non maliguis, sed bonis filiis dictum est: *Si cui dimiseritis peccata, dimittuntur ei, si cui tenueritis, tenebuntur*; patet ergo hæreticos tantum dare vel accipere Sacramentum Baptismi, & non dare remissionem peccatorum.

Corr. Rom. ¶ α Sed quia aliud] *Hinc usque ad finem, verbis B. Augustini in summam redactis, sententia tamen manet incolumis. Integer locus habetur de consecrat. dist. 4.* Quomodo. §. Non ob aliud.

C. XLIX. *De eodem.*

Idem *in sermone undecimo de verbis Domini, de blasphemia in Spiritum Sanctum.*

COrporalia Sacramenta, quæ portant & celebrant etiam segregati ab unitate corporis Christi, formam possunt exhibere pietatis. Virtus vero pietatis invisibilis & spiritualis ita in eis non potest esse, quemadmodum sensus non sequitur hominis membrum, quando amputatur a corpore.

Corr. Rom. ¶ *In aliquot vetustis codicibus hoc & sequens caput sunt conjuncta superiori.*

C. L. *De eodem.*

Item Ambrosius *in libro de initiandis rudibus.*

NOn *a* sanat Baptismus perfidorum, non mundat, sed polluit α: quia in *b* diluvio aquarum multarum ad Dominum non approximatur, quia ut per Apostolum dicitur *c*: *Quicquid non est ex fide, peccatum est*: & ipsis, qui faciunt, & quibus faciunt, non solum non prodest, sed ad judicium est.

Corr. Rom. ¶ α Polluit:] *Hucusque Ambrosius. Sed Algerus libro tertio c. 1. referens hunc locum, addit usque ad vers.* approximatur. *ac deinde c. 13. citans etiam eundem librum B. Ambrosii, adjungit reliqua hujus capitis usque ad finem.*

C. LI. *Per manus impositionem confirmentur, qui ab hæreticis Baptisma accipiunt.*

Item Leo *ad* d *Nicetam Aquilegiensem Episcopum, epist. 77. al. 79. c. 7.*

HI *e*, qui Baptismum ab hæreticis acceperunt, cum baptizati antea non fuissent, sola invocatione Spiritus Sancti per impositionem manuum confirmandi sunt: quia formam tantum Baptismi sine sanctificationis virtute sumpserunt. Et hanc *f* regulam, ut scitis, servandam omnibus Ecclesiis prædicamus, ut lavacrum semel initum nulla iteratione violetur, dicente *g* Apostolo: *Unus Dominus, una fides, unum baptisma*: Cujus ablutio, nulla iteratione temeranda est: sed, ut diximus, sola sanctificatio Sancti Spiritus invocanda est, ut quod ab hæreticis nemo accipit, a catholicis Sacerdotibus consequatur.

9 pars. Gratian. *Sed notandum est, quod hæretici, ut Arriani, & Sabelliani, quorum alii inæqualitatem, alii indiscretionem personarum confitebantur, Baptisma non in forma Ecclesiæ, sed suæ perversitatis ministrabant. §. 1. De his specialiter Ambrosius* h *locutus est, dicens:* Non sanat Baptismus perfidorum, &c. *sed etiam, ut rebaptizentur, & reordinentur*, in Concilio Nicæno, *c. 19. statutum est.*

C. LII. *Rebaptizentur & ordinentur, qui de Paulianistis & Cataphrygis ad Ecclesiam redeunt.*

SI quis confugerit ad Ecclesiam catholicam de Paulianistis & Cataphrygis α, statutum est, rebaptizari eos omnino debere. Si qui vero Clerici erant apud eos, siquidem inculpati fuerint, & irreprehensibiles, rebaptizandi sunt, & rursus etiam ab Episcopo Ecclesiæ catholicæ ordinentur. Si vero examinati, minus fuerint apti deprehensi, deponi eos oportet. Similiter autem & circa Diaconos β, & de omnibus, qui in eodem Clero inveniuntur, eadem forma servabitur.

Corr. Rom. ¶ α Cataphrygis,] *Legitur hæc dictio in prisca versione, quæ est in variis exemplaribus collectionis Isidori impressis, ac manuscriptis: sed non est in canone Græco, neque in versione Dionysii, aut aliis recentioribus. Quod autem & isti baptizandi sint, traditum est in Concilio Laodiceno, c. 8. in Synodo septima, seu secunda Nicæna, c. 7. & infra de consecr. dist. 4. c.* hi vero, *quod est Gregorii.*

¶ β Diaconos,] *Græce est*: περὶ τῶν διακονισσῶν, ἢ ὅλως περὶ τῶν ἐν τῷ κανόνι ἐξεταζομένων: *id est*; De Diaconissis, & de his omnino, qui in canone connumerantur.

C. LIII. *De eodem.*

Item Innocentius *ad Episcopos Macedoniæ, epist. 22. c. 5.*

PAulianistæ in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti minime baptizabant: & Novatiani iisdem tremendis venerandisque nominibus baptizabant: nec apud istos de unitate potestatis divinæ, hoc est, Patris, Filii & Spiritus Sancti, quæstio aliquando mota est.

Gratian. *Alii formam Ecclesiæ in baptizando servant. Sed dum ab eis baptizantur, qui in hæresi vel schismate eis communicant, Sacramentum quidem Baptismi ab eis accipiunt, virtutem vero non consequuntur, quam sine fide nullus consequi potest. Unde de Domino dicitur* a, *quod in patria sua non poterat facere signum propter incredulitatem eorum.*

C. LIV. *Dum verbum accedit ad elementum, fit Sacramentum.*

Unde Augustinus *tract. 80. ad c. 15. Joannis, & sermone de Cataclysmo, c. 3. initio.*

DEtrahe verbum, & quid est aqua, nisi aqua? accedit verbum ad elementum, & fit Sacramentum, *& infra.* §. 1. Unde ista tanta virtus aquæ, ut corpus tangat, & cor abluat, nisi faciente verbo? non quia dicitur, sed quia creditur. Nam & in ipso verbo aliud est sonus transiens, aliud virtus manens.

Gratian. *De his etiam, quæ in hæresi, vel schismate baptizantur, scribit* Augustinus *libro de fide, ad Petrum Diaconum, c. 36. dicens:*

C. LV. *Extra Ecclesiam baptizati perniciem sibi cumulant, si ad Ecclesiam non redierint.*

FIrmissime *b* tene, & nullatenus dubites, extra Ecclesiam baptizatis, si ad Ecclesiam non redierint, Baptismo cumulari perniciem. Tantum enim valet Ecclesiasticæ societatis communio *c* ad salutem, ut Baptismo non salvetur, cui non ibi datur, ubi oportet, ut detur.

C. LVI. *Infirma sunt dona, quæ præter unitatem Ecclesiæ habentur.*

Idem *tractatu 13. ad c. 3. Joannis.*

TEneamus, fratres mei, unitatem. Præter unitatem, & qui facit miracula, nihil est. In unitate enim erat populus Israel, & non faciebat miracula: præter unitatem erant Magi Pharaonis, & faciebant *d* similia Moysi. Populus Israel, ut dixi, non faciebat miracula. Qui erant salvi apud Deum, qui faciebant, an qui non faciebant? Petrus *e* Apostolus resuscitavit mortuum. Simon Magus fecit multa. Erant ibi multi Christiani, qui non poterant facere, nec quod faciebat Petrus, nec quod faciebat Simon. Sed unde gaudebant? quia *f* nomina eorum erant scripta in cœlo.

C. LVII. *Baptisma semel traditum non est reiterandum.*

Item Leo *ad Nicetam Episcopum, epist. 77. al. 79. c. 7.*

HAnc *g* regulam, ut scitis servandam omnibus Ecclesiis prædicamus, ut lavacrum semel initum nulla iteratione violetur, dicente *h* Apostolo; *Unus Dom-*

a *Alg. l. 3. c. 1. & 13.* b *Ps. 31.* c *Rom. 4.* d *adde c. 97. infra eod.* e *Polyc. l. 3. tit. 10.* f *Infra eod. c. hanc regulam.* g *Eph. 4.* h *sup. c. non sanat.*

a *Luc. 4.* b *Alger. l. 3. c. 12.* c *unitas*] *orig.* d *Exod. 7.* e *Act. 8. & 9.* f *Luc. 10.* g *sup. eod. c. hi, qui.* h *Eph. 4.*

nus

nus, una fides, unum baptisma. Cujus ablutio nulla iteratione temeranda est: sed, ut diximus, sola sanctificatio Sancti Spiritus invocanda est, ut quod ab hæreticis nemo accipit, a catholicis Sacerdotibus consequatur.

10 pars. Grat. *Nemo in hæresi vel schismate constitutus intelligendus est. Cæterum, si cum fidei integritate, & animi puritate de manu hæreticorum in forma Ecclesiæ aliquis Baptisma acceperit, tunc impletur illud* Augustini: Per *a* lapideum canalem aqua transit ad areolas. *& iterum:* Spiritualis virtus Sacramenti, &c.

C. LVIII. *Etiam per malos boni colliguntur.*

Idem Augustinus *sermone undecimo de verbis Domini, de Blasphemia in Spiritum Sanctum.*

SPiritus *b* Sanctus in sancta Ecclesia, etiam isto tempore, quo velut granum *c* cum palea trituratur, sic operatur, ut nullius veram confessionem aspernetur, nullius simulatione fallatur, atque ita reprobos fugiat, ut etiam per eorum ministerium probos colligat.

Gratian. *Ecce quando* d *ab hæreticis Baptisma cum sua virtute accipitur: cujus tam necessaria administratio est, ut nec etiam a Paganis datum possit reiterari. Unde in Ecclesiastica historia* e *legitur, quod Alexander Episcopus Alexandriæ, cum Petri Martyris solennia celebraret, post expleta Missarum sacramenta, vidit super oram maris puerorum ludum, imitantium, ut fieri solet, Episcopum, & gerentium ea, quæ in Ecclesia geri mos est. Mox eos ad se perduci jubet, & quid egissent, percunctatur. Illi rei ordinem pandunt: baptizatos a se esse quosdam catechumenos confitentur per Athanasium puerum, qui illis fuerat Episcopus simulatus. Ubi ex responsis eorum vidit secundum religionis nostræ ritum cuncta constare, statuit illis, quibus integris interrogationibus & responsionibus aqua fuerat infusa, iterari Baptismum non debere, sed adimplere ea, quæ Sacerdotibus mos est.*

C. LIX. *De his, qui per ignorantiam ordinantur, antequam baptizentur.*

Hinc etiam Isidorus *ait:*

SI *f* quis per ignoranriam ordinatur, antequam baptizetur, debent ab eo baptizati iterum baptizari, & ipse ulterius non ordinetur. Sed Romanus Pontifex non hominem judicat, qui baptizat, sed Spiritum Dei subministrare gratiam Baptismi licet paganus sit, qui baptizat.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc Burchardus & Ivo citant ex dictis Isidori: ex qua citandi formula solet indicari, non esse propria auctoris verba. Videtur autem in priore parte vel proponi quæstio, vel falsa alicujus opinio recitari, cui deinde in posteriore parte opponatur vera:* Sed Romanus &c. *quæ infra etiam de consecrat. dist. 4. cap.* Romanus, *citatur Isidoro. Idque clarius lib. 5. Capitularium, c. 4. exponitur his verbis:* Si quis baptizatus est a Presbytero non baptizato, & sancta Trinitas in ipso baptismo invocata fuit, baptizatus est, sicut Sergius Papa dixit, impositione vero manus indiget. Gregorius Episcopus Romanus, & Joannes Sacellarius sic senserunt.

C. LX. PALEA.

[Ex Concilio apud Compendium.]

SI *g* Presbyter ordinatus deprehenderit se non esse baptizatum, baptizetur & ordinetur iterum *α*.

Corr. Rom. ¶ *Hæc Palea & locis indicatis, & in collectione, quæ est in tomo tertio Conciliorum post decreta Alexandri tertii, & cap.* 1. de Presbytero non baptizato, *citatur ex Concilio apud Compendium.*

¶ *α* Iterum.] *Sequebatur,* & omnes, quos prius baptizavit: *quæ sunt expuncta, quia non habentur in dicto c.* 1. de Presbytero non baptizato, *neque in cap.* veniens. *eod. tit. ubi refertur, licet habeantur in aliis locis indicatis.*

Gratian. *Quod autem cætera Sacramenta ab hæreticis ministrari non possint, testatur* Hieronymus *in Aggæum Prophetam, cap.* 2.

C. LXI. *Non placent Deo, quæ ab hæreticis offeruntur.*

SIc *a* populus *α* iste hæreticorum omnium est in conspectu meo, dicit Dominus: omne, quod fecerint, quod mihi obtulerint, vel *β* vota, vel pro salute, vel pacifica, vel pro peccato, vel pro delicto, vel in holocaustum, sive eleemosynas, sive jejunia, sive victus continentiam, & corporis castitatem, contaminata erunt in conspectu meo. Quamvis enim sancta videantur specie sui, quæ offeruntur a talibus, tamen, quia tacta sunt ab eo, qui pollutus in anima est, omnia polluentur.

Corr. Rom. ¶ *α* Sic populus] *In originali legitur:* Sic populus iste, & sic gens ista, Judæorum videlicet, atque Gentilium, & hæreticorum omnium, &c.

¶ *β* Vota,] *Ibidem habetur:* vel vota pro salute: *sed ob glossam non est mutatum.*

C. LXII. *De eodem.*

Idem Hieronymus *in Amos Prophetam, c.* 5.

ODit *b* Deus sacrificia hæreticorum, & a se projicit, & quotiescunque sub *c* nomine Domini fuerint congregati, detestatur fœtorem eorum, & claudit nares suas.

C. LXIII. *De eodem.*

Idem *in Oseæ cap.* 6.

ILli offerunt panem sacrilegum, & dant eleemosynas, & sectari videntur humilitatem. Quæ ego, si vere fiant, holocausta interpretor. Cum autem scientiam Dei reliquerint, frustra truncato capite fidei, cætera membra habere se jactant.

C. LXIV. *Sine fide & charitate nec Evangelium habetur, nec prosunt aliqua bona.*

Idem *in epist. ad Galat. c.* 1.

MArcion, & Basilides, & cæteræ hæreticorum pestes non habent Dei Evangelium; quia non habent Spiritum S. sine quo humanum fit Evangelium, quod docetur. Nec putemus in verbis Scripturarum esse Evangelium, sed in sensu; non in superficie, sed in medulla; non in sermonum foliis, sed in radice rationis.

C. LXV. *De eodem.*

Idem *ad cap.* 5. *ejusdem epistolæ.*

VIde, quantum bonum sit charitatis. Si ita martyrium fecerimus *d*, ut nostras velimus ab hominibus reliquias honorari; si opinionem vulgi sectantes, intrepidi sanguinem fuderimus, & substantiam nostram usque ad mendicitatem propriam dederimus; huic operi non tam præmium, quam pœna debetur, & perfidiæ magis tormenta sunt, quam corona victoriæ.

C. LXVI. *Hæreticorum benedictio, maledictio est.*

Item ex Concilio Laodicensi, *cap.* 32.

NOn *e* oportet hæreticorum benedictiones accipere: quoniam magis sunt maledictiones, quam benedictiones.

C. LXVII. *Neque cum hæreticis, neque cum schismaticis licet orare.*

Item ex Concilio Martini Papæ, *c.* 70.

NOn *f* liceat Clericis, vel Laicis ab hæreticis eulogias accipere, quia maledictiones sunt magis, quam benedictiones: neque liceat aut cum hæreticis, aut cum schismaticis orare.

a *Sup. ead. c. si justus.* b *Infr. ead. c. ita sit. Ivo part.* 2. *c.* 104. c *area.*] *orig.* d *al. quomodo.* e *lib.* 10. *c.* 14. f *Cap. lib.* 5. *c.* 4. *Burch. lib.* 4. *c.* 100. *Alg. l.* 3. *c.* 6. *Ivo part.* 1. *c.* 294. *Pannor. lib.* 1. *c.* 97. *Magister lib.* 4. *dist.* 5. *in princ.* g *Extra c.* 1. *de Presbytero non baptizato, l.* 6. *Cap. c.* 93. *Burch. l.* 4. *c.* 74. *Ivo p.* 1. *c.* 268. *Pann. l.* 1. *c.* 96.

a *al. si.* b *Alger. l.* 3. *c.* 12. *Deusdedit p.* 2. *Anselm. lib.* 9. *cap.* 48. c *antea legebatur, in nomine.* d *al. ferimus.* e *Deusdedit p.* 2. *& 4. Burch. l.* 3. *c.* 259. *Ivo part.* 3. *c.* 260. f *In cap. Martini Bracar.*

C. LXVIII.

C. LXVIII. *Extra Ecclesiam non sunt vera sacrificia.*

Item Leo *ad Anatolium Constantinopolitanum Episcopum, epist. 48. cap. 2.*

IN *a* Ecclesia Dei, quæ corpus Christi est, aliter nec rata sunt Sacerdotia, nec vera sacrificia, nisi in nostræ proprietate naturæ verus nos Pontifex reconciliet, & verus immaculati agni sanguis emendet.

C. LXIX. *Impiorum manibus divina Sacramenta se subducunt.*

Idem *Leoni Augusto, epist. 73.*

MAnifestum *b* est, per crudelissimam, infamissimamque sævitiam *c* in Alexandrina sede omne cœlestium Sacramentorum lumen extinctum. Intercepta est sacrificii oblatio: defecit chrismatis sanctificatio: & parricidalibus manibus impiorum omnia se subtraxere mysteria.

C. LXX. *Sacramenta extra Ecclesiam ministrari possunt, salutem vero conferre non possunt.*

Item Beatus Martyr Cyprianus *in epistola* d *contra hæreticos.*

SI quis, inquit, de Ecclesia, hæretica præsumptione, exierit, a semetipso damnatus est. Cum hujusmodi, secundum Apostolum *e*, nec cibum quidem sumere debemus. Declaratur hoc in libro Regum *f*, ubi cum homo Dei ad Hieroboam missus esset, qui ei peccata sua exprobraret, atque ultionem futuram prædiceret, panem quoque apud illum *g* edere, & aquam bibere vetaretur. Quod cum non custodisset, divina sententia inde rediens, morsu Leonis in itinere interiit. §. 1. Et audet *h* quisquam dicere, aquam Baptismi salutarem, & gratiam cœlestem communem cum hæreticis *i* esse posse, cum quibus nec terrestris cibus, nec secularis potus debet esse communis? Constat autem oleum, unde baptizati unguntur, sanctificari, & Eucharistiam fieri apud illos omnino non posse, ubi spes nulla est, & fides falsa, ubi omnia per mendacium geruntur. Nam *k* hæreticus *l* simiarum more, quæ cum homines non sint, humana tamen imitantur, vult Ecclesiæ catholicæ auctoritatem sibi, & veritatem vendicare, quando ipse in Ecclesia non sit. Benedicit *m* a Deo maledictus, vitam pollicetur mortuus, Deum invocat blasphemus, Sacerdotium administrat profanus, ponit altare sacrilegus. Ad hæc omnia *n* accedit & illud malum, ut Antistes Diaboli audeat Eucharistiam facere, quando nec sanctificari oblatio illic possit, ubi Spiritus sanctus non sit, nec cuiquam Dominus per ejus orationes & preces prosit, qui Dominum ipse violavit. Si enim *o* qui Ecclesiam contemnunt, & Ethnici, & publicani habentur; multo magis utique rebelles & hostes, falsa altaria, & illicita Sacerdotia, & sacrificia sacrilega, & nomina adulterina fingentes, inter Ethnicos & publicanos necesse est computentur: quos omnes constat a charitate atque ab unitate Ecclesiæ recessisse. Ergo *p* omnia quæcunque faciunt hæretici, carnalia sunt, & inania, & falsa; ita ut nihil eorum, quæ illi gesserint, a nobis probari debeat. Non statim suscipienda sunt, & assumenda, quæ jactantur in Christi nomine, sed quæ geruntur in Christi veritate. Quomodo enim perficere, quæ agunt, aut impetrare aliquid illicitis conatibus a Deo possunt, qui contra Deum, quod eis non licet, moliuntur? §. 2. Quare *a*, qui hæreticis *b* & schismaticis patrocinantur, censura α divina in eorum probantur facinore, & pœnis non solum duces & auctores, sed etiam participes destinari, nisi se a communione malorum separaverint, præcipiente per Moysen Domino, ac dicente: c *Separamini a tabernaculis hominum istorum durissimorum, & nolite tangere* d *ab omnibus, quæ sunt eis, ne simul pereatis in peccatis eorum.* Et quod comminatus per Moysen Dominus fuerat, implevit, ut quisque se a Chore, & Dathan, & Abiron non separasset, pœnas statim pro impia communione persolveret. Sicut etiam per Osee *e* Prophetam Spiritus Sanctus contestatur, & dicit: *Sacrificia eorum tanquam panis luctus: omnes qui manducant ea, contaminabuntur:* docens scilicet, & ostendens omnes omnino cum auctoribus supplicio conjungi, qui fuerint eorum peccato contaminati.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc collectum est ex variis locis epistolarum beati Cypriani, & Concilii ab ipso habiti, interdum immutatis, & in summam redactis, quæ in margine sunt indicata.*

¶ α Censura] *In epistola ipsa sic habetur:* Frustra contendunt baptizari & sanctificari illic aliquem salutari Baptismo posse, ubi constet baptizantem baptizandi licentiam non habere. Atque ut magis intelligi posset, contra ejusmodi audaciam, quæ sit censura divina, invenimus in tali facinore non solum duces & auctores, sed & participes pœnis destinari, &c.

C. LXXI. *Vera sacrificia non nisi in fide Ecclesiæ celebrantur.*

Item Augustinus *lib. sententiarum* [*per Prosperum Aquitanicum Episcopum Reg. collectarum*] *c. 15.*

EXtra catholicam Ecclesiam non est locus veri sacrificii.

C. LXXII. *De manu hæreticorum communio non est recipienda.*

Item Gregorius f *in 3. lib. Dialog. cap. 31. ait de Ermigildo Rege Leovigili* g *filio.*

SUperveniente *b* Paschalis festivitatis die, intempestæ noctis silentio ad eum perfidus pater Arianum Episcopum misit, ut ex ejus manu sacrilegæ consecrationis communionem perciperet, atque per hoc ad patris gratiam redire mereretur. Sed vir Deo deditus Ariano Episcopo venienti exprobravit, ut debuit, ejusque a se perfidiam dignis increpationibus repulit.

C. LXXIII. *Sacerdotes hæreticorum, Christi honoribus non habentur digni.*

Item Innocentius *i ad Alexandrum Episcopum, epist. 18. c. 3.*

ARianos *k* præterea, cæteraque hujusmodi pestes α: quia eorum Laicos conversos ad Dominum, sub imagine pœnitentiæ, ac Sancti Spiritus sanctificatione per manus impositionem suscipimus, non videtur Clericos eorum cum Sacerdotii, aut ministerii cujuspiam suscipi debere dignitate. Quoniam quibus solum Baptismum ratum esse permittimus (quod utique in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti perficitur) nec Spiritum Sanctum eos habere ex illo Baptismate, illisque mysteriis arbitramur. Quoniam cum a catholica fide eorum auctores descisceret, perfectionem Spiritus, quam acceperant, amiserunt *l*, nec dare ejus plenitudinem possunt, quæ maxime in ordinationibus operatur, quam per impietatis suæ perfidiam potius, quam per fidem dixerim, perdiderunt. Propter *m* quod fieri non potest *n*, ut ea-

---

a *Lanfran. in lib. de Eucharistia Alg. l. 1. c. 10. Ivo p. 2. c. 9.* b *Anf. lib. 9. c. 40.* c *al. vesaniam.* d *l. 1. epist. 6. ad Magnum, ubi declarat locum Pauli ad Tit. 3. 4. sent. dist. 25.* e *Tit. 3. 1. Cor. 5.* f *ibid. paulo infra. 3. Reg. 13.* g *illos*] *orig.* h *l. 1. epist. 12. & in Conc. ipsius c. 1. sub persona Cæcilii. Alger. l. 3. c. 1.* i *Schismaticis*] *orig.* k *idem ad Jubajanum.* l *Novatianus*] *orig.* m *Ex Concilio, eodem loco.* n *Ex epist. 7. l. 1. ad Epictetum.* o *Ex eadem epistola ad Magnum.* p *Ibidem paulo superius. Ex Concilio cap. 4. Ex eadem epist. 12.*

a *Ad Jubajanum, ex eadem ad Magnum.* b *Novatiano, sive cæteris ejusmodi schismaticis,*] *orig.* c *Num. 16.* d *al. de.* e *Oseæ 9.* f *adde c. 97. infra ead.* g *al. Livigildi.* h *24. q. 1. c. fin. §. superveniente. Deusdedit p. 2.* i *adde c. 97 infr. ead.* k *Ansel. l. 9. c. 18. Pann. l. 3. c. 129.* l *Sup. ead. cap. qui perfectionem.* m *al. Quomodo fieri potest.* n *Innocentius Episcopus Macedoniæ, epist. 22. cap. 3.*

ut eorum profanos Sacerdotes, dignos Christi honoribus arbitremur, quorum Laicos imperfectos, ut dixi, ad Sancti Spiritus percipiendam gratiam cum pœnitentiæ imagine recipimus. *Item*. a §. 1. Si, ut legitur *b*: *Qui tetigerit β immundum, immundus erit*: Quomodo ei tribuetur, quod munditia ac puritas consuevit accipere? *& infra*. §. 2. Qui particeps effectus est damnati *c*, quomodo debeat honorem accipere, invenire non possum.

Corr. Rom. ¶ α Pestes:) *Antea sequebatur*, detestamur: *quod est sublatum, quia neque est in vetustis codicibus, neque in ipsa epistola, neque apud Anselmum, aut in Pannormia habetur*.

¶ β Qui tetigerit] *In epistola est*, quod tetigerit immundus: *sed ob glossam non est mutatum, atque hujus etiam lectionis sententia habetur iisdem indicatis Scripturæ locis*.

Gratian. *Ex eo autem, quod manus impositio iterari præcipitur, Sacramentum non esse ostenditur*.

C. LXXIV. *Manus impositio non est Sacramenti iteratio.*

Unde Augustinus *lib. 3. de Baptismo contra Donatistas, c. 16.*

MAnus *d* impositio non, sicut Baptismus, repeti non potest. Quid enim est aliud, nisi oratio super hominem?

Gratian. *Cum ergo Innocentius solum Baptisma hæreticis ratum esse permittat; cum Gregorius sacrilegam vocet consecrationem Arianorum; cum Cyprianus quæcunque ab hæreticis fiunt, carnalia, & inania, & falsa judicet; cum Hieronymus omnia, quæ ab eis offeruntur, contaminata in conspectu Dei asserat; cum Leo extra Ecclesiam nec rata Sacerdotia, nec vera sacrificia testetur: patet, quod Sacramenta Ecclesiastica præter Baptisma (ut supra dictum est) ab hæreticis ministrari non possunt*.

C. LXXV. *Qui in Baptismo sanctus est, ad altare peccator non erit.*

Item objicitur illud Hieronymi e *adversus Luciferianos*

SIcut *f* Christus est, qui baptizat; ita Christus est, qui sanctificat. Unde oro te, ut aut sacrificandi licentiam ei tribuas, cujus Baptisma probas: aut reprobes ejus Baptisma, quem non putas esse Sacerdotem. Neque enim potest fieri, ut qui in Baptismo sanctus est, sit ad altare peccator.

Corr. Rom. ¶ *Initium hujus capitis usque ad vers.* oro te, *non est eo loco apud B. Hieronymum. Est tamen apud Algerum, lib. 3. c. 10. apud quem etiam nonnulla verba ex iis, quæ sequuntur, eodem modo habentur, atque apud Gratianum, licet apud B. Hieronymum aliter legantur*.

Gratian. *Sed hoc de peccatore α tantum catholico, non de hæretico intelligendum est. Quidquid enim cum fide catholica pro officio suo facit, licet indignus, tamen divina gratia cooperante ratum esse creditur. Alioquin si de hæreticis dictum intelligeretur, ipse sibi contrarius esset, cum dicat ad c. 5. Amos* g: Sacrificia eorum odit Dominus. *& alibi in persona Domini*.

Corr. Rom. ¶ α Peccatore] *B. Hieronymus eo loco argumentatur, ut solent Dialectici dicere, ad hominem: neque id agit, ut constituat, ac sanciat aliquid; sed tantum, ut adversarium modestum reddat. Nam postquam illum eo adduxit, ut se non amplius adversarium, sed discipulum profiteatur, tunc verissimam ei rationem exponit, cur Ecclesia Episcopos recipiat, qui in Ariminensi Concilio imprudentes hæreticis consenserant*.

C. LXXVI. *Benedictionibus hæreticorum Deus maledicit.*

MAledicam *h* benedictionibus vestris:] hoc est, quicquid a vobis benedicitur, a me erit maledictum.

Corr. Rom. ¶ *Hæc sunt in glossa interlineari ad eum Malachiæ locum ex Hieronymo*.

11 pars. Gratian. *Hoc ergo intelligendum de hæretico: Illud autem adversus Luciferianos de Ecclesiastico peccatore. De quo* Augustinus α *ait in libro de corpore Domini*.

C. LXXVII. *Boni & mali Sacerdotes æque corpus Christi conficiunt.*

INtra *a* Catholicam Ecclesiam in mysterio *b* corporis & sanguinis Domini, nihil a bono majus, nihil a malo minus perficitur Sacerdote: quia non in merito consecrantis, sed in verbo perficitur Creatoris, & virtute Spiritus Sancti. *& infra* c. Si enim in merito esset Sacerdotis, nequaquam ad Christum pertineret. Nunc autem sicut ipse est, qui baptizat; ita ipse est, qui per Spiritum Sanctum hanc suam efficit carnem, & transfundit in sanguinem. Credendum β est enim, quod in verbis Christi Sacramenta conficiantur. Cujus prius creantur imperio, ejus utique verbo recreantur ad melius.

Corr. Rom. ¶ α Augustinus] *Caput hoc etiam ab Algero lib. 3. cap. 8. citatur ex Augustino in libro de corpore Domini: sed Possidius in indiculo operum B. Augustini, nullam hujus libri mentionem facit, & ad verbum (excepto ultimo versiculo) hæc leguntur in libro Paschasii Abbatis de corpore & sanguine Domini, cap. 12. ex quo etiam libro sunt c.* iteratur, *cum sequentibus, infra de consecrat. dist. 2*.

¶ β Credendum] *Hæc eodem modo leguntur apud Algerum. Sed Paschasii verba, c. 15. hæc sunt*: Cujus ergo potentia creata sunt prius, ejus utique verbo ad melius recreantur: quia nemo creator alicujus rei, aut recreator, nisi unus Deus catholice prædicatur. Propterea veniendum est ad verba Christi, & credendum, quod in ejusdem verbis ista conficiantur.

C. LVIII. *De eodem.*

Item Augustinus *lib. 2. contra epistolam Parmeniani, c. 10.*

OMnia *d* Sacramenta cum obsint indigne tractantibus, prosunt tamen per eos digne sumentibus: sicut & verbum Dei *e*. Unde dictum *f* est: *Quæ dicunt, facite, quæ autem faciunt, facere nolite*.

C. LXXIX. *De iis qui sanctis male utuntur.*

Idem *in Psalmum* 103. *vers.* Qui tegis.

PRophetavit & Saul malus Rex, & tunc prophetavit, cum David sanctum persequeretur. *& infra*. Non ergo se jactent, qui forte sine charitate habuerint hoc munus Dei sanctum: sed videant, qualem rationem habituri sunt cum Deo, qui sanctis non sancte utuntur. Ex his erunt, qui dicturi sunt *g*: *In nomine tuo prophetavimus*. Non illis dicetur, Mentimini: sed dicetur: *Non novi vos, &c.*

Corr. Rom. ¶ *In tractatu 7. in epistolam Joannis sunt aliqua, quæ ad sententiam hujus capitis referri possunt, atque inde antea citabatur. Sed ipsa prorsus verba sunt loco indicato*.

Gratian. *Spiritum ergo Prophetiæ dicendi sunt habuisse, non meritum*.

C. LXXX. *Quisque non tam sanctificatur ex hostiis, quam pro peccato polluitur.*

Item Hieronymus *in cap. 2. Aggæi.*

O Propheta, qui altari tantum extructo, & domo mea diruta hostias mihi offers in altari, & victimis ejus sanctificari te putas: scito, quoniam sanctum quidem est, quod offertur in altari; sed non tam sanctificaris ex hostiis, quam ex mortuis operibus pollueris.

Corr. Rom. ¶ *Apud B. Hieronymum sic legitur*: o populo, qui altari tantum extructo, & diruta domo mea hostias mihi offers in altari, & victimis ejus, & carnibus te sanctificar iputas: scito, non tam sanctificari te ex hostiis, quæ templo diruto tibi prodesse non poterunt, quam contaminari omnia opera tua, & cuncta, quæ agis, ex eo quod negligis, & tuam magis domum, quam meam extruc-

---

a *Infra eod. cap. ventum est*. b *Num. 19. Lev. 22.* c *al. damnato*. d *Polyc. l. 3. tit. 10. Anscl. l. 9. c. 24.* e *Tomo secundo* f *Alg. l. 3. c. 10.* g *al. Oseæ 9.* h *Sent. 4. dist. 19. Mnl. 2.*

a *De consecr. dist. 2. utrum. Mag. 4. sent. dist. 13.* b *al. ministerio.* c *Alg. 1. c. 21. & l. 3. c. 8.* d *f. eod. c. per Esaiam. §. hoc pene. Alg. l. 3. c. 11.* e *Dei testatur*.] *orig.* f *Matth. 23.* g *Matth. 7.*

extruere conatus es. Sanctum quidem est, quod offertur in altari; sed non tam sanctificaris ex hostiis, quam ex eo quod in convallibus habitas, & interes mortuis operibus, pollueris. *In duobus etiam Gratiani vetustis codicibus legitur*, o populo: *Verum idem Hieronymus continuo ista eadem per anagogen aptat Ecclesiastico viro.*

C. LXXXI. *Contra Spiritum Sanctum verbum dicitur, cum ex dispersione nunquam redditur.*

Item Augustinus *in lib. de verbis Domini, serm.* 11. *cir. fin.*

ITa *a* fit *b* verbum contra Spiritum Sanctum, cum ex dispersione ad congregationem nunquam venitur, quæ ad remittenda peccata accipit Spiritus Sanctus. Ad quam congregationem etiamsi per malum Clericum, sed tamen catholicum ministrum, reprobum & fictum, si aliquis accesserit corde non ficto, in ipso Spiritus α Sanctus *c* operatur remissionem peccatorum, qui in sancta Ecclesia ita operatur, ut reprobos fugiat, & tamen per eorum ministerium probos colligat.

Corr. Rom. ¶ α Spiritus Sanctus] *Hoc loco concise refertur sententia B. Augustini: plenius autem supra ead. c.* Spiritus Sanctus.

C. LXXXII. *Non meritis hominum, sed virtute Spiritus Sancti peccata remittuntur.*

Idem *in sermone de remissione peccatorum* d.

UT evidenter hoc ostenderet Dominus, a Spiritu Sancto, quem donavit fidelibus suis, dimitti peccata, non meritis hominum, quodam loco sic ait *e*, resurgens a mortuis: *Accipite Spiritum Sanctum*: & continuo subjecit: *Si cui dimiseritis peccata, dimittuntur ei*: hoc est, Spiritus dimittit, non vos. Proinde α sicut is, quem Sacerdos tolerat in Ecclesia, est tamen extra Ecclesiam, & extra corpus, cujus caput est Christus, si ei Ostiarius non aperuerit, β: ita non ideo extra Ecclesiam est, & non est de corpore, si quis pastoris præjudicio compellitur foris esse.

Corr. Rom. ¶ α Proinde] *Verba ipsa hujus partis non sunt inventa apud B. Augustinum. Simillima habentur apud Origenem hom.* 14. *ad c.* 24. *Levitici, & referuntur* f. 24. *q.* 3. *c.* cum aliquis. *& c.* si quis non recto.

¶ β Aperuerit:] *In nonnullis vetustis codicibus legitur*, aperuit: *in aliis*, aperiat: *ab uno autem abest negatio.*

C. LXXXIII. *Dominus non merita personarum, sed Sacerdotum officia considerat.*

Item Ambrosius *de iis, qui initiantur mysteriis, c.* 5.

CUm *f* Scriptura tibi testetur, quod ad Hieroboam *g* preces, ignis descenderet de cœlo *h*, & rursus precante Helia ignis est missus, qui sacrificia *i* consumeret; datur α intelligi, quod Deus non merita personarum considerat, sed officia Sacerdotum. *& paulo post.* §. 1. Ignis illis visibilis mittebatur, ut crederent: nobis invisibilis operatur, qui credimus. *& paucis interjectis.* §. 2. Crede ergo, adesse Dominum Jesum invocatum precibus Sacerdotum, qui ait *k*: *Ubi fuerint duo, vel tres, ibi & ego sum.*

Corr. Rom. ¶ α Datur intelligi] *In originali non sunt hæc verba. Sed cum antecedentia pendeant ex superioribus, hic nova incipit periodus:* Non merita personarum considerares, sed officia Sacerdotum. *Nonnullæ autem aliæ varietates, & quidem non minimi ponderis in margine sunt indicatæ.*

C. LXXXIV. *Non merita Sacerdotum, sed virtus divina Sacramenta sanctificat.*

Item Gregorius.

MUlti *l* secularium hominum cum plus Sacerdotum vitam quam suam discutiunt, in magnum contemptionis divinorum Sacramentorum crimen incurrunt. Magna enim trabe vulneratos habentes oculos, eamque negligentes, festucam *a* tenuem in aliorum conspiciunt oculis, quam dum incaute festinant avellere, erroris in foveam delabuntur: minus quidem considerantes, quod non eos Sacerdotum vita læderet, si ipsi humiliter bonis Sacerdotum admonitionibus aurem accomodarent. Sed dum, hypocritarum more, plus illorum famam, quam propriam vitam, vel vitæ negligentias dijudicant, spernunt sancta monita, & spiritualia dona. Unde fit, ut non solum ab eis dicta respuant, sed (quod est deterius) divina etiam mysteria contemnant, ut nec corporis communionem, aut sanguinis Domini nostri Jesu Christi eorum ministerio confectam assumant: putantes, hanc minus esse sanctificatam, si illorum fiat officio, quorum vita eorum oculis videtur ignobilis. §. 1. Heu in quam magnum laqueum incidunt, ut divina & occulta mysteria plus ab aliis sanctificata posse fieri credant: cum unus idemque Spiritus Sanctus in Ecclesia diffusa per totum orbem terrarum incomprehensibiliter ea mysteria, & occulte atque invisibiliter & operando sanctificet & benedicendo *b* benedicat. §. 2. Mysterium α itaque *c*, fratres, ob hoc dicitur, quod secretam & reconditam habeat dispensationem: sacrificium autem, quasi sacrum factum, quia prece mystica consecratur pro nobis in memoriam Dominicæ passionis. *& infra.* §. 3. Sacramentum vero est in aliqua celebratione, cum res gesta ita fit, ut aliquid significare intelligatur, quod sancte accipiendum est. Sunt autem Sacramenta, baptisma, chrisma, corpus & sanguis Christi: quæ ob id Sacramenta dicuntur, quia sub tegumento corporalium rerum virtus divina secretius salutem eorundem *d* Sacramentorum operatur. Unde & a secretis virtutibus vel sacris, Sacramenta dicuntur. Quæ ideo fructuose penes Ecclesiam fiunt, quia sanctus in ea manens Spiritus eorundem Sacramentorum latenter operatur effectum. Cujus panis & calicis Sacramentum Græce Eucharistia dicitur, Latine bona gratia interpretatur. Et quid melius corpore & sanguine Christi? §. 4. Unde sive per bonos, sive per malos ministros intra Dei Ecclesiam dispensetur, Sacramentum tamen est; quia Spiritus Sanctus mystice illud vivificat, qui quondam Apostolico in tempore visibilibus *e* apparebat operibus. Nec bonorum meritis dispensatorum amplificatur, nec malorum attenuatur: quia *f neque qui plantat, est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat, Deus* g. Hoc de corpore & sanguine Domini nostri Jesu Christi, hoc etiam de baptismate & chrismate sentiendum est, & tenendum: quia virtus divina secretius operatur in eis, & divina solummodo hæc est virtus, sive potestas, non humanæ efficaciæ. Polluimus β itaque *h* panem, id est corpus Christi, quando indigni accedimus ad altare, & sordidi mundum sanguinem bibimus. *& infra* i. §. 5. Maledicam γ, inquit, benedictionibus vestris, hoc est, iis, quæ nunc meis benedictionibus possidetis, seu quicquid a vobis benedicitur, maledicam: vel quoniam δ non benedicunt sanctis ex vero corde: vel quia, qui inique agunt, benedicuntur ab eis, adulanturque peccatoribus, dummodo divites sint.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc collectum est partim ex sententiis B. Gregorii, partim ex verbis ipsis BB. Isidori, atque Hieronymi.*

¶ α Mysterium itaque] *Hæc usque ad vers.* Hoc de corpore, *sunt apud Isidorum: non tamen eodem prorsus ordine.*

¶ β Polluimus] *Sumptum est ex B. Hieronymo in commentariis ad cap. primum Malachiæ, in illis verbis:* Et dicitis, in quo polluimus, &c.

---

a *Ivo part.* 2. *c.* 104. b *dicitur*] *orig.* c *sup. ead. Spiritus Sanctus.* d *In libro* 50. *homil. hom.* 23. e *Joan.* 20. f *Alger. l.* 3. *c.* 10. g *Hieroboal.*] *orig. Ambros. sed Scriptura, Hieroboam.* h *Jud.* 6. 3. *Reg.* 18. i *sacrificium consumpsit;*] *orig.* k *Matth. cap.* 18. *l.* 4. *sentent. dist.* 13.

a *Matth.* 7. b *al. sanctificando.* c *Isidorus lib.* 6. *Etym. c.* 19. d *al. eandem.* e *al. visibiliter.* f 1. *Corinth.* 3. g *Hactenus Isidorus.* h *Hieron. in c.* 1. *Malachiæ.* i *Idem in cap.* 2. ¶ γ Ma-

¶ γ Maledicam,] *Apud eundem ad c. 2. sic habetur*: Et maledicam (inquit) benedictionibus vestris, hoc est, quæ nunc meis benedictionibus possidetis: sive quicquid a vobis benedicitur, a me maledictum erit; Et maledicam illis, subauditur, benedictionibus vestris: quoniam noluistis intelligere, quæ dicuntur: hoc est enim quod dicitur, *non posuistis super eor.*

¶ δ Quoniam] *Sumptum est ex eodem loco paulo inferius, ubi hæc leguntur*: Vel certe, quia ad Sacerdotes proprie mandatum est, vertuntur benedictiones eorum in maledictionem, quando non benedicunt sanctis ex vero cordis affectu, sicut Isaac Jacob, & Jacob Patriarchis, & Moyses duodecim tribubus: sed per dulces sermones, & benedictiones decipiunt corda innocentium, & qui inique agunt, benedicuntur ab eis, adulanturque peccatoribus, dummodo divites sint, atque eorum vitiis blandiuntur.

C. LXXXV. *Non Sacerdotum vitam, sed quæ docent & ministrant, considerare debemus.*

Item Fabianus Papa *Episcopis Orientalibus, epist. 2.*

SIgnificastis *a* insuper pleroſque attendere, multos in ipsis honoribus Ecclesiasticis non congruenter vivere sermonibus & Sacramentis, quæ per eos populis ministrantur. O miseros homines, qui hos intuendo Christum obliviscuntur! qui & multo ante prædixit, ut legi Dei potius obtemperetur, quam imitandi videantur illi, qui *b* ea, quæ dicunt, non faciunt: & traditorem suum tolerans usque in finem, etiam ad evangelizandum cum cæteris misit. Nam Apostoli talem consuetudinem non habuerunt, nec habendam docuerunt.

C. LXXXVI. *De eodem.*

Item Nicolaus Papa *Michaeli Imperatori, in epist. quæ incipit*: Proposueramus.

NOn *c* quales Sacerdotes Domini sint, sed quid de Domino loquantur, est vobis magnopere prævidendum: nec in vicariis B. Petri Apostoli vobis est attendendum, qui sint; sed qui pro correctione Ecclesiarum, quid pro salute vestra satagant. Nec enim illos inferiores dicetis Scribis & Pharisæis sedentibus super cathedram Moysi, de quibus Dominus præcepit, dicens *d*: *Quæcunque dixerint vobis, observate & facite, secundum opera vero eorum nolite facere.* Ergo Imperator, considera, si illos dixit audiendos, qui super cathedram Moysi sedebant; quanto potius his, qui super cathedram Petri residents, esse existimetis obaudiendum?

C. LXXXVII. *Sacerdotum immunditia Sacramenta non polluit.*

Item Augustinus *contra literas Petiliani, lib. 2. c. 22.*

DOminus *e* declaravit in uno cœtu hominum eadem Sacramenta sumentium, aliquorum immunditiam mundis obesse non posse. *& f. f. §. 1.* Petilianus dixit: At si quisquam carmina Sacerdotis memoriter teneat, nunquid inde Sacerdos est, quod ore sacrilego carmen publicat Sacerdotis? Augustinus respondit: Ita istud dicis, quasi modo quæramus, quis sit verus Sacerdos, & non quid sit verum Baptisma. Ut enim sit quisque verus Sacerdos, oportet, ut non solo Sacramento, sed justitia quoque induatur, sicut scriptum est *g*: *Sacerdotes tui induantur justitia.* Qui autem solo Sacramento Sacerdos est, sicut fuit Pontifex Caiphas, persecutor unius & verissimi Sacerdotis, quamvis ipse non sit verax, quod dat tamen, verum est, si non det suum, sed Dei. *Item paulo inferius. §. 2. Dixit h quidam ex ipsis proprius eorum Propheta: Cretenses semper mendaces, malæ bestiæ, ventres pigri. Testimonium hoc verum est.* Si ergo Apostolus, nescio cujus alienigenæ testimonium, quia verum comperit, etiam ipse attestatus est: cur nos apud quemlibet invenerimus, quod Christi est, & verum est, etiamsi ille, apud quem invenitur, perversus & fallax est, non discernimus vitium, quod homo habet, & veritatem, quam non suam, sed Dei habet, & dicimus, Sacramentum hoc verum est, sicut ille ait, Testimonium hoc verum est? Nunquid ideo dicimus etiam ipse homo verax est, quia dicimus, Sacramentum hoc verum est? *& paulo post. §. 3.* Vos autem necesse est, ut semper erretis, quamdiu propter hominum vitia Dei Sacramenta violatis, aut nos propter Dei Sacramenta, quæ in nobis *a* violare nolumus, etiam vestri schismatis sacrilegium assumere putatis. *Item b. §. 4.* Baptismi ergo puritas a puritate, vel immunditia conscientiæ, sive dantis, sive accipientis omnino distincta est. *Item c. §. 5.* Memento ergo Sacramentis Dei nihil obesse mores malorum hominum, quo illa vel omnino non sint, vel minus sancta sint. *Item d. §. 6.* Quæro, si non habebat Saul e Sacramenti sanctitatem, quid in eo David venerabatur? Si autem habebat innocentiam, quare innocentem persequebatur? Nam eum propter sacrosanctam unctionem & honoravit vivum, & vindicavit occisum. Et quia vel panniculum ex ejus veste præscidit, percusso corde trepidavit. Ecce Saul non habebat innocentiam, & tamen habebat sanctitatem, non vitæ suæ *α*, (nam hoc sine innocentia nemo potest) sed Sacramenti Dei, quod & in malis hominibus sanctum est. *Item f. §. 7.* Nos dicimus tale cuique sacrificium fieri, qualis accedit, ut offerat, & qualis accedit, ut sumat: & eos de sacrificiis talium manducare, qui ad illa tales accedunt, quales & illi sunt. Itaque si offerat Deo malus, & accipiat inde bonus, tale cuique esse, qualis quisque fuerit, quia & illud scriptum *g* est: *Omnia munda mundis.* Per hanc sententiam veridicam, & catholicam etiam vos Optati sacrificio non estis polluti, si facta ejus displicebant vobis. Nam utique panis illius, panis luctus erat, sub cujus iniquitatibus Africa tota lugebat: sed panem luctus, omnibus vobis communem esse, omnium vestrum malum schismatis facit. *Item h. §. 8.* Gratias Deo, quia tandem confessus es, posse valere invocatum nomen Christi ad aliorum salutem, etiamsi a peccatoribus invocetur. Hinc ergo intellige, cum Christi nomen invocatur, non obesse aliorum saluti aliena peccata.

Corr. Rom. ¶ α Vitæ suæ] *Sequebatur*, sed unctionis: *quæ voces absunt ab omnibus vetustis Gratiani exemplaribus, licet in codicibus etiam B. Augustini impressis legantur.*

C. LXXXVIII. *Etiam per malum ministrum dona Dei ad eos perveniunt, qui cum fide accipiunt.*

Idem *in Psalmum 10. in vers.* Justus autem quid fecit?

CHristus *i* quid fecit vobis, qui traditorem suum tanta patientia pertulit, ut ei primam *k* Eucharistiam confectam manibus suis, & ore suo commendatam, sicut cæteris Apostolis, traderet? Quid vobis fecit Christus, qui eundem traditorem suum, quem Diabolum nominavit, qui ante traditionem Domini, nec loculis Dominicis fidem potuit exhibere, cum cæteris Discipulis *l* ad prædicandum regnum cœlorum misit, ut demonstraret, dona Dei pervenire ad eos, qui cum fide accipiunt, etiam si talis sit, per quem accipiunt, qualis Judas fuit?

C. LXXXIX. *Sacramentis Episcopi malitia non nocet.*

Item Gregorius.

NOn nocet malitia Episcopi, neque ad Baptismum infantis, neque ad Ecclesiæ consecrationem: quia

a *Aug. in hom. 50. de pœn. c. 13.* b *Matth. 23.* c *Anſ. l. 6. cap. 75. Ivo p. 5. c. 18.* d *Matth. 23.* e *Algerus l. 3. c. 11. Ivo part. 2. c. 98. & 99.* f *Ejusdem l. c. 30.* g *Psal. 131.* h *Ad Tit. c. 1.*

a *al. vobis.* b *Eod. l. c. 35.* c *Ibid. c. 47.* d *Ibid. c. 48.* e *1. Reg. 10. & 24.* f *Ibid. c. 52.* g *Tit. 1.* h *Ibid. c. 54.* i *Ivo p. 2. c. 105.* k *Joan. 13. & 12.* l *Matth. 10.*

Baptiſma à Deo datur, non ab homine venit: ſic & Euchariſtia, & omnia, quæcunque in altari ponuntur, non ab homine, ſed a Deo ſanctificationem accipiunt.

Gratian. *Sed objicitur illud* Hieronymi *in Sophoniam c. 3.*

C. XC. *Non verba, ſed merita Sacerdotum Euchariſtiam faciunt.*

SAcerdotes *a*, qui Euchariſtiæ ſerviunt, & ſanguinem Domini populis ejus dividunt, impie agunt in legem Chriſti: putantes Euchariſtiam imprecantis facere verba, non vitam, & neceſſariam eſſe tantum ſolennem orationem, & non Sacerdotum merita, de quibus dicitur *b*: *Et Sacerdos, in quo fuerit macula, non accedet offerre oblationes Domino.*

C. XCI. *Tanto facilius Sacerdotes exaudiuntur, quanto apud Deum ſunt digniores.*

Item Alexander, *epiſt. 2.*

IPſi *c* Sacerdotes pro populo interpellant, & peccata populi comedunt, quia ſuis precibus & oblationibus ea delent, atque conſumunt: qui quanto digniores fuerint, tanto facilius pro neceſſitatibus, pro quibus clamant, exaudiuntur.

C. XCII. *Non adeſt Sacramentis Spiritus Sanctus, quæ per criminoſos miniſtrantur.*

Item Gelaſius *Elpidio Epiſcopo.*

SAcroſancta *d* religio, quæ catholicam continet diſciplinam, tantam ſibi reverentiam vendicat, ut ad eam quilibet, niſi pura conſcientia, non audeat pervenire. Nam quomodo ad divini myſterii conſecrationem cœleſtis Spiritus invocatus *e* adveniet, ſi Sacerdos, & *f* qui eum adeſſe deprecatur, criminoſis plenus actionibus reprobetur?

C. XCIII. *Manus immunda, tacta inquinat, non mundat.*

Item Gregorius *in regeſto, lib. 1. epiſt. 24.*

NEceſſe *g* eſt, ut eſſe munda ſtudeat manus, quæ diluere ſordes curat: ne tacta quæque deterius inquinet, ſi ſordida ipſa ſtercoris *h* lutum tenet: ſcriptum *i* namque eſt: *Mundamini, qui fertis vaſa Domini.* Domini etenim vaſa ferunt, qui proximorum animas ad interiora *k* perducendas, in converſationis ſuæ exemplo ſuſcipiunt.

C. XCIV. *Æque ſervandum eſt verbum Chriſti, & corpus Chriſti.*

Item Auguſtinus *lib. 50. homiliarum, homil. 26.*

INterrogo *l* vos fratres, vel ſorores, dicite mihi, quid vobis plus eſſe videtur, verbum Dei, an corpus Chriſti? Si verum vultis reſpondere, hoc utique dicere debetis, quod non ſit minus verbum Dei, quam corpus Chriſti. Et ideo, quanta ſolicitudine obſervamus, quando nobis corpus Chriſti miniſtratur, ut nihil ex ipſo de noſtris manibus in terram cadat; tanta ſollicitudine obſervemus, ne verbum Dei quod nobis erogatur, dum aliud aut cogitamus, aut loquimur, de corde noſtro pereat: quia non minus reus erit, qui verbum Dei negligenter audierit, quam ille, qui corpus Chriſti in terram cadere negligentia ſua permiſerit.

C. XCV. *De eodem.*

Idem *lib. 4. de Trinitate, c. 14.*

NEque *m* poteſt id rite offerri, niſi per Sacerdotem juſtum & ſanctum, nec niſi ab eis accipiatur, quod offertur, pro quibus offertur, atque id ſine vitio ſit, ut pro vitioſis mundandis poſſit offerri. Hoc certe omnes cupiunt, qui pro ſe offerri ſacrificium Deo volunt.

Gratian. *Cum vita Sacerdotum Euchariſtiæ neceſſaria eſſe dicitur, non conſecrationi, ſed effectui intelligendum eſt. Non enim effectum ſalutis confert ei, quem merita faciunt indignum: potius completur in eo illud Apoſtoli:* Qui a manducat corpus Domini, & ejus ſanguinem bibit indigne, judicium ſibi manducat & bibit. *Ergo contra eos, qui crebra oblatione ſacrificii ſe putant poſſe mundari, non ceſſantes impie agere in legem Dei, intelligitur illud eſſe dictum Hieronymi* b. *Quod vero Sacerdos, etiamſi malus ſit, tamen pro officio ſuæ dignitatis gratiam tranſfundat hominibus, teſtatur* Auguſtinus *in lib. quæſt. Veteris Teſt. c. 11.*

C. XCVI. *Sacerdotes nomen Domini invocant, Dominus autem benedictionem præſtat.*

DIctum *c* eſt a Deo in Numeris *d* ad Moyſen & Aaron Sacerdotes: *Vos ponite nomen meum ſuper filios Iſrael: ego Dominus benedicam eos:* ut gratiam traditio per miniſterium ordinantis tranſfundat hominibus: nec voluntas Sacerdotis obeſſe, aut prodeſſe poſſit, ſed meritum benedictionem poſcentis. §. 1. Quanta autem ſit dignitas ordinis Sacerdotalis, hinc advertamus. Dictum eſt enim de nequiſſimo Caipha, interfectore Salvatoris, inter cætera: *Hoc e autem a ſemetipſo non dixit, ſed cum eſſet Princeps Sacerdotum anni illius, prophetavit.* Per quod oſtenditur, Spiritum gratiarum non perſonam ſequi aut digni, aut indigni, ſed ordinationem traditionis, ut quamvis aliquis boni meriti ſit, non tamen poſſit benedicere, niſi fuerit ordinatus, ut officium miniſterii exhibeat. Dei autem eſt, effectum tribuere benedictionis.

Gratian. *Quod vero per hæreticos Sacramenta dignitatis miniſtrata dicuntur carere effectu, improbatur auctoritate Anaſtaſii Papæ, qui ordinationem Acacii, quamvis hæretici, ita ratam approbat, ut etiam eis, quos poſt damnationem ſuam baptizavit vel ordinavit, in nullo ream perſonam nocuiſſe aſſerat. Sed hoc a eum illicite, & non canonice, imo contra decreta ſuorum prædeceſſorum feciſſe, probant Felix & Gelaſius, qui Acacium ante Anaſtaſium excommunicaverunt, & Hormiſda, qui ab ipſo Anaſtaſio tertius eundem Acacium damnavit. Unde etiam ab Eccleſia Romana repudiatur, & a Deo fuiſſe percuſſus legitur in geſtis Romanorum Pontificum hoc modo:* Anaſtaſius *f* ſecundus natione Romanus, &c. *Require retro in tractatu decretalium epiſtolarum.*

Corr. Rom. ¶ *a* Sed hoc eum] *Supra diſt. 19. c.* Anaſtaſius, *oſtenſum eſt, immerito reprehenſum eſſe Anaſtaſium, & veriſſima eſſe, quæ ipſe de Acacio ſcripſit & decrevit.*

C. XCVII. *Qui recedit ab Eccleſia, nec Baptiſma, nec jus dandi amittit.*

Item objicitur illud Auguſtini *lib. 2. contra epiſt. Parmeniani, c. 13.*

QUod *g* quidam dicunt, Baptiſma, quod *a* accepit, non amittit, qui recedit ab Eccleſia, ſed jus tamen dandi, quod accepit, amittit, multis modis apparet fruſtra & inaniter dici. §. 1. Primo, quia nulla oſtenditur cauſa, cur ille, qui ipſum Baptiſmum amittere non poteſt, jus dandi amittere poſſit. Utrumque enim Sacramentum eſt, & quadam conſecratione utrumque homini datur, illud, cum baptizatur, iſtud, cum ordinatur: ideoque in catholica utrumque non licet iterari. §. 2. Nam *h* ſi quando ex ipſa parte venientes etiam præpoſiti pro bono pacis, correcto, i ſchiſmatis errore ſuſcepti ſunt, etſi viſum eſt opus eſſe, ut eadem officia gererent, quæ gerebant, non ſunt rurſus ordinandi *k*, ſed ſicut Baptiſmus in eis, ita ordinatio manſit integra, quia in præciſione

a *Ivo p. 2. c. 110.* b *Levit. 21.* c *Ivo p. 2. c. 69. & p. 6. c. 45.* d *Ivo p. 2. c. 90. & p. 6. c. 110.* e *al. advocatus.* f *al. etiam.* g Et *Pann. p. 2. c. 2.* h *al. inſequens.* i *Eſa. 52.* k *al. in interna ſacrificia*] *al. in æterna ſacraria.* l *Ivo p. 2. c. 106.* m *Ivo part. 2. c. 107.*

a 1. *Corinth. 11.* b *Sup. ead. Sacerdotes.* c *Ivo p. 2. c. 100. Panner. l. 3. c. 79.* d *Num. 6.* e *Joan. 11.* f *Sup. diſt. 19. c. 9.* g *Sent. 4. diſt. 25. Alg. lib. 3. cap. 10. Pannor. lib. 1. tit. 2. c. 80.* h *Ivo part. 2. c. 97. Pannorm. lib. 3. cap. 77.* i *al. corripio.* k *al. ordinati.*

fuerat

fuerat vitium (quod unitate *a* pacis est Correctum) non in Sacramentis, quæ ubicunque sunt, ipsa vera sunt. Et cum expedire hoc videatur Ecclesiæ, ut præpositi eorum venientes ad catholicam societatem, honores suos ibi non administrent, non eis tamen ipsa ordinationis Sacramenta derrahuntur, sed manent super eos. Ideoque non eis in populo manus imponitur ne non homini, sed ipsi Sacramento fiat injuria. *& infra.* §. 3. Sicut autem habent in Baptismo, quod per eos dari possit, sic in ordinatione jus dandi: utrumque quidem ad perniciem suam, quamdiu charitatem non habent unitatis: sed tamen aliud est, prorsus non habere; aliud, pernicioſe habere; aliud salubriter habere. Quicquid non habetur, dandum est, cum opus est dari: quod vero pernicioſe habetur, per correctionem, depulsa pernicie, agendum est, ut salubriter habeatur. Quanquam, etsi Laicus aliqua *b* pereuntis dederit necessitate compulsus, quod cum ipse acciperet, dandum esse addidicit, nescio, an pie quisquam dixerit esse repetendum. Nulla enim cogente necessitate si fiat, alieni muneris usurpatio est. Si autem necessitas urgeat, aut nullum, aut veniale delictum est. Sed etsi nulla necessitate usurpetur, & a quolibet cuilibet detur, quod datum fuerit, non potest dici non datum, quamvis recte dici possit illicite datum. Illicitam ergo usurpationem corrigit reminiscentis & pœnitentis affectus. Quod, si non correxerit, manebit ad pœnam usurpatoris, quod datum est, vel ejus, qui illicite dedit, vel ejus, qui illicite accepit: non tamen pro non dato habebitur. Neque β ullo modo per devotum militem, quod a privatis usurpatum est, signum regale violabitur. §. 4. Si enim aliqui furtim, & extraordinarie, non in monetis publicis, aurum vel γ argentum percutiendo signaverint, cum fuerit deprehensum, nonne illis punitis, aut indulgentia liberatis, cognitum regale signum thesauris regalibus cogetur inferri? *& paulo post.* §. 5. Si forte illum militiæ characterem in corpore suo, non militans pavidus exhorruerit, & ad clementiam Imperatoris confugerit, ac prece fusa, & impetrata jam venia militare cœperit; nunquid homine liberato, atque correcto, character ille repetitur, ac non potius agnitus approbatur? An forte minus hærent Sacramenta Christiana, quam corporalis hæc nota, cum videamus, nec Apostatas carere Baptismate, quibus utique per pœnitentiam redeuntibus non restituitur, & ideo amitti non posse judicatur? *& paulo post.* §. 6. De iis, qui ab Ecclesiæ unitate separati sunt, nulla jam quæstio est, quin & habeant, & dare possint, & quin pernicioſe habeant, pernicioſeque tradant extra vinculum pacis. *& infra.* §. 7. Neutri Sacramento injuria facienda est. *& infra.* §. 8. Sicut non recte habent, qui ab unitate discedunt, sed tamen habent, & ideo redeunti *c* non redditur: sic etiam non recte dat, qui ab unitate discedit, sed tamen dat; & ideo, quod ab eo accepit, venienti ad unitatem non iteratur. *& infra.* §. 9. Sicut redeunti non redditur, quod & foris habebat: sic venienti repetendum non est, quod etiam foris accepit, Unde consequenter intelligitur perversitatem hominum esse corrigendam; sanctitatem autem Sacramentorum in nullo perverso esse violandam. Constat enim, eam in perversis & sceleratis hominibus, sive in eis, qui intus sunt, sive in eis, qui foris sunt, impolluram atque inviolabilem permanere; & quia dicuntur ea mali polluere, quantum in ipsis est, dicuntur, cum illa impolluta permaneant: sed in bonis permanent ad præmium, in malis permanent ad judicium *& infra.* §. 10. Quomodo *d* Catholici non clarificant Deum, qui promissa ejus nullis hominum sceleribus, quo minus implerentur, impediri posse confidunt? qui Sacramenta ejus tam debita veneratione prosequuntur, ut ea, si etiam ab indignis tractata fuerint, illis sua perversitate damnatis, illa intemerata sanctitate permanere demonstrentur?

Corr. Rom. ¶ α Quod accepit] *Sic etiam Algerus, licet paulo aliter habeat originale.*

¶ β Neque ullo modo] *Hæc usque ad verbum*, violabitur, *addita sunt ex originali: ex quo etiam aliis locis caput hoc locupletatum est.*

¶ γ Vel argentum] *In codicibus B. Augustini impressis sequitur*, sed æs: *in duobus autem manuscriptis Vaticanis*, vel æs.

12. pars. Gratian. *Ex his verbis Augustini constat, in omnibus tam Apostatis, quam hæreticis vel damnatis permanere Christi Sacramenta vera, quantum ad se, & sancta, & nisi pœnitentia, vel indulgentia subventum fuerit, ad damnationem usurpatoris pervenient, vel habentis, vel dantis, vel accipientis. Quid ergo prodest, quod vera & sancta sunt, cum usurpatores suos æque perimant, ac si essent mala & noxia? Crassus aurum sitivit, & aurum bibit: æque perit vero auro, sicut vero veneno.* §. 1. *Item α aurum æque verum est in arca furis, sicut in thesauris Regis. Sed a fure, quia illicite habetur, illicite datur, vel accipitur: a Rege autem licite habetur, licite datur, & accipitur: ideo ipse fur, & communicator furti (nisi forte de conscientia furti se purgaverint) ut perhibet Gelasius ad Anastasium Imperatorem, uterque juste & digne damnabitur.* §. 2. *Opponitur autem huic sententiæ Augustini: Potestas dandi Baptismum, & jus consecrandi Dominicum corpus, & largiendi sacros ordines, plurimum inter se differunt. Suspenso enim, vel deposito Sacerdote, nulla ei relinquitur potestas sacrificandi. Sacramentum tamen Baptismi non solum a Sacerdote deposito, vel Laico catholico, verum etiam ab hæretico, vel Pagano, si ministratum fuerit, nulla reiteratione violabitur: nulla autem ratio finit, ut inter Sacerdotes habeantur, qui de manibus Laici, vel Pagani oleum sacræ, (imo execrandæ) unctionis assumunt. Non ergo consequenter colligitur, ut si recedentibus a fide jus baptizandi relinquitur, potestas etiam distribuendi sacros ordines eis relinquatur, quamvis utrumque a consecratione proveniat. Degradatus enim Episcopus potestatem largiendi sacros ordines non habet, facultatem tamen baptizandi non amisit.* §. 3. *Sed α ne Augustinum in hac sententia penitus reprobemus, intelligamus aliud esse potestatem distribuendi ordines sacros: aliud esse executionem illius potestatis. Qui enim intra unitatem catholicæ Ecclesiæ constituti, Sacerdotalem vel Episcopalem unctionem accipium, officium & executionem sui officii ex consecratione adipiscuntur. Recedentes vero ab integritate fidei, potestatem acceptam Sacramento tenus retinent, effectu suæ potestatis penitus privantur: sicut conjugati ab invicem discedentes, conjugium semel initum non dissolvunt, ab opere tamen conjugali inveniuntur alieni.* §. 4. *De his ergo, qui accepta Sacerdotali potestate ab unitate catholicæ Ecclesiæ recedunt, loquitur Augustinus, non de illis, qui in schismate vel in hæresi positi Sacerdotalem unctionem accipiunt: alioquin esset contrarius Chalcedonensi b Concilio, in quo ordinati a Simoniacis, in nullo proficere judicantur; & Innocentio, qui ordinatos a cæteris hæreticis, per pravam manus impositionem, solam damnationem, & capitis vulnus affectos testatur.* §. 5. *Quamvis possit generaliter dici, Sacramenta, quæ apud hæreticos non aliter, quam in Ecclesia Dei celebrantur, vera & rata esse, quantum ad se, falsa vero & inania, quantum ad effectum, & in iis, a quibus male tractantur, & in illis, a quibus male suscipiuntur. Nec mirum, ipsa enim salus nostra bucellam c Judæ dedit: statim cum bucella non bonus, sed malignus spiritus intravit: quare? non quia bonus non daret bonum; sed quia malus male accepit bonum; sicque boni effectum boni non habuit, quia, ubi illud faceret, non invenit.*

a *al. unitatis pace.* b *alicui pereuntis* c *adde c.* 111. *infra eadem.* d *Eod. l.* 2. *c.* 19.

a *Alg. l.* 3. *c.* 12. b *Sup. eod. c. si quis Episcopus.* 8. *sup. eod. c. qui perfectionem.* 17. c *Joan.* 13.

§. 6. *Item Dominus* a *in patria sua præsens & verus affuit: non per malum ministrum, sed per seipsum nihil potuit: quia fidem non invenit, pro perfidia aliorum non caruit sua veritate, sed effectus boni virtute.* §. 7. *Quod ut plane in omnibus Sacramentis ostenderet, his est transfiguratus, cum esset in carne. In una transfiguratione,* b *sicut Sol apparuit mirabilis, ut fides credentium augeretur, ad contemplandam cælestem gloriam super se elevatam. In altera, ut peregrinus* c, *& incognoscibilis de se dubitantibus ire longius se finxit, & ne agnosceretur, oculos eorum tenuit: ad quid aliud? nisi, ut quia per fidem non erat in cordibus eorum, longius se ab iis recedere ostenderet, & quia ipsum non credebant esse, quod erat, viderent & eum alium, quam erat? Ecce in utraque visione sua erat præsentia & veritas: sed in una exercebatur fides, ut magis crederent quam credebant: in altera tenebatur incredulitas, ne etiam agnoscerent, quod videbant. Sacramentum ergo corporis & sanguinis sui aliis est ad salutem, aliis ad judicium. Fides etiam, quamvis sit vera, tamen sine* d *operibus mortua est. Sic & omnes decem virgines* e *æqualiter erant virgines: sed ex his quinque erant fatuæ, & quinque prudentes. Æqua erat virginitatis veritas, sed pro ejusdem virginitatis intentione non omnibus æqua meriti identitas. Sic etiam est æs* f *sonans, aut cymbalum tinniens, martyrium, vel eleemosyna, quam nescit charitas. Si vero cæcus cæco lucernæ ministret veritatem, neuter tamen ideo magis suam illuminat cæcitatem. Sic & malus ministrat malo vera Sacramenta, sed non ideo dona spiritualia: quia malis eorum meritis Spiritus Sanctus impeditur, ne in eis, quod suum est, operetur. Unde Innocentius* g, *cum hæreticorum Baptisma concedat esse ratum, non tamen ex illo Baptismate concedit haberi Spiritum Sanctum. Et Leo* h *hos, qui formam Baptismatis acceperunt, non sinit rebaptizari, sed jubet Spiritum Sanctum, qucm ab hæreticis nemo accipit, per ejus invocationem, & manus impositionem a catholicis Sacerdotibus consequi. Sciendum vero est, quod Sacramenta hæreticorum dicuntur irrita, vel etiam damnanda, falsa, & inania, non quantum ad se, cum sint sancta & vera, etiam ab hæreticis celebrata; sed quia, cum illicite dantibus perfidis sint ad judicium, illicite ab eis accipientibus non conferunt Spiritum Sanctum. Irrita & non vera dicuntur, quia quod promittunt & conferre creduntur, non tribuunt: & ideo damnanda, ut ea dari, vel recipi ab hæreticis non approbetur, sed interdicatur. Non enim quantum ad se, polluta sunt, quamvis ab hæreticis pollui dicuntur. Unde Gregorius* i *communionem Arii vocat execrationem, & Innocentius* k *vocat Bonosi ordinationem, damnationem: non quod ita in se sint, sed quia male dantibus, vel accipientibus id efficiunt. Sic etiam Hieronymus in Osee* l *sacrificia eorum panem luctus vocat, non quantum ad se, sed quantum ad effectum: quod ipsemet ostendit, subjungens:* Quicunque comederit ex eo, contaminabitur, quia sibi ad judicium semet.

Corr. Rom. ¶ α Sed ne Augustinum] *Hic Gratianus ita videtur loqui de B. Augustino, quasi ipsius hac in re sit dubia aut incerta sententia: cum tamen nemo ipso melius ac fusius in libro contra Donatistas rem hanc exposuerit, omninoque cum Chalcedonensi Concilio & Innocentio concordet.*

C. XCVIII. *Sacramenta quamvis obsint indigne tractantibus, prosunt tamen digne sumentibus.*

Hinc etiam Augustinus *lib. 2. contra epist. Parmeniani, cap. 5.*

PEr m Esajam n Dominus dicit: *Facinorosus, qui sacrificat mihi vitulum, quasi qui canem occidat, & qui coquit similaginem, quasi sanguinem porcinum, & qui offert thus in memoriam, quasi blasphemus.* (*& paucis interjectis.*) §. 1. Quilibet ubilibet offert sacrificium tali *a* corde, vel factis, hoc *b* ut mereatur audire, perniciem sibi infert, non illis bonis, qui accipiunt ab eis Sacramenta eadem, qui secundum Prophetam Ezechielem *c* gemunt, & mœrent peccata, quæ fiunt in medio eorum, quamvis non se inde corporaliter separent. *& infra* d. §. 2. Sacrificia impiorum eis ipsis oberunt, qui offerunt impie. Nam unum atque idem sacrificium propter nomen Domini, quod invocatur, & semper sanctum est, & tale cuique fit, quali corde ad accipiendum accesserit. *Qui* e *enim manducat & bibit indigne, judicium sibi manducat & bibit.* non ait, aliis, sed sibi. *& infra* f. §. 3. Hoc pene in omnibus talibus quæstionibus intelligendum admonemus, scilicet quia omnia sacramenta, cum obsint indigne tractantibus, prosunt tamen per eos digne sumentibus. *& infra* g. §. 4. Spiritus Sanctus in Ecclesiæ præposito vel ministro sic ineſt, ut si fictus non est, operetur per eum Spiritus Sanctus, & ad ejus mercedem in salutem sempiternam, & eorum regenerationem, vel ædificationem, qui per eum sive consecrantur, sive evangelizantur. Si autem fictus est, quoniam verissime scriptum *b* est: *Spiritus enim Sanctus disciplinæ effugiet fictum*: deest quidem saluti ejus, ut auferat se a cogitationibus, quæ sunt sine intellectu: ministerium tamen ejus non deserit, quo per eum salutem operatur aliorum.

Corr. Rom. ¶ α Et qui coquit] *Apud B. Augustinum legitur*, & qui similaginem quasi sanguinem porcinum, & qui offert thus, quasi benedicat idolo. *Et sic etiam Ivo, nisi quod habet*, & qui ponit similaginem: *sicut etiam B. Augustinus contra literas Petiliani lib. 2. cap. 13. Lectioni Græcæ vulgatæ optime respondet versio B. Hieronymi secundum LXX.* Iniquus autem, qui immolat vitulum, quasi percutiens virum: sacrificans de grege, quasi qui occidat canem: qui offert similam, quasi qui sanguinem suillum: qui dat thus in memoriale, quasi blasphemus. *Vulgata autem Latina ex Hieronymo secundum Hebræum exemplar sic habet:* Qui immolat bovem, quasi qui interficiat hominem: qui mactat pecus, quasi qui excerebret canem: qui offert oblationem, quasi qui sanguinem suillum offerat: qui recordatur thuris, quasi qui benedicat idolum *i*.

Gratian. *Constat ergo, ut Innocentius* k *ait, de cæteris hæreticis ordinatos a Simoniacis per pravam manus Simoniacæ impositionem vulneratum habere caput.* §. 1. *Sed objicitur, quod in ordinatione Simoniacorum hoc solum reprehensibile inveniatur, quod gratia Spiritus Sancti sub pretio redigi putetur: aliorsum autem in omnibus integra forma Sacramentorum servetur. Cum ergo illicita Sacramenti usurpatio per pœnitentiam correcta fuerit, ut gratia Spiritus Sancti gratuita, & non venalis existimetur, integer debet adesse unctionis effectus: Imo etiam, si non sequatur pœnitentia, licet Simoniace, tamen revera consecratus reputetur: sicut illi, qui quondam non nisi pretio dato, nec ad sacri Baptismi regenerationem, nec ad sanctæ communionis participationem admittebantur, licet Simoniace, tamen non ideo minus baptizati, vel sacræ communionis participes reputati sunt. Sed hoc tantum* l *sacris canonibus constitutum est, ne de cætero Sacramenta Christi Simoniace distribuantur.*

C. XCIX. *A baptizandis, vel consignandis pretia non exigantur.*

Unde Gelasius *ad Episcopos per Lucaniam, epist. 1. c. 7.* m

BAptizandis *n*, consignandisque fidelibus Sacerdotes pretia nulla præfigant, nec illationibus quibuslibet impositis exagitare cupiant renascentes: quoniam quod *o* gratis accipimus, gratis dare mandamur. Et ideo nihil a prædictis

a *Matth.* 13. b *Matth.* 17. c *Luc.* 24. d *Jac.* 2. e *Matth.* 25. f 1. *Cor.* 13. g *supr. ead. cap. Arianos.* 73. h *supr. ead. c. hi, qui.* i *supr. ead. c. superveniente.* 72. k *c. qui perfectionem.* 17. *c. ventum.* 18. l *In cap. 9. Osee.* m *Ivo p. 2. c. 97.* n *Esa. 66.*

a *tale*] *orig.* b *al. hæc.* c *Ezech. 9.* d *eod. l. contra epist. Parmen. c. 6.* e 1. *Cor.* 11. f *eod. l. 2. c. 10.* g *Ibid. c. 11.* h *Sapient. 1.* i *al. idola.* k *Sup. ead. qui perfectionem.* 17. l *al. tamen.* m C. 6. c. 180. n *Burch. l. 4. c. 71. Ivo part. 1. c. 73. & 265.* o *Matth. 10.*

prædictis prorsus exigere moliantur, quo vel paupertate cogente deterriti, vel indignatione revocati, redemptionis suæ causas adire respiciant: certum habentes, quod qui prohibita deprehensi fuerint admisisse, vel commissa non potius sua sponte correxerint, periculum subituri proprii sint honoris.

CAP. C. *A percipiente gratiam* a *communionis pretium exigi non debet.*

Item ex sexta Synodo, *cap.* 23.

NUllus *b* Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus, qui sacram dispensat communionem, a percipiente gratiam α communionis aliquod pretium exigat. Neque enim venditur gratia, neque pro pretio gratiam Spiritus Sancti damus, sed dignis munere sine defraudatione participare concedimus. Si quis vero eorum, qui connumerantur in Clero, ab eo, cui sacram communionem dispensat, aliquod pretium exegerit, deponatur, sicut imitator Simoniacæ fraudis.

Corr. Rom. ¶ α Gratiam] *Sic etiam Ivo. In uno vetusto Gratiani codice, est* gratia communionis, *quod Græcæ lectioni magis convenit:* παρὰ τῦ μετέχοντος εἰσπράττειν, τῆς τοιαύτης μεταλήψεως χάριν, ὀβολὸς, ἢ εἶδος τὸ οἱονῦν: *id est*; ab eo qui percipit communionem, ejusmodi participationis gratia, obolos, vel aliam quamvis speciem exigat. *Sunt etiam aliæ nonnullæ varietates non magni ponderis.*

C. CI. *Munera invisibilis gratiæ quæstibus non sunt comparanda.*

Item ex Concilio Toletano XI. *c.* 8.

QUicquid *c* invisibilis gratiæ consolatione α tribuitur, nunquam β quæstibus, vel quibuslibet præmiis venundari penitus debet, dicente *d* Domino: *Quod gratis accepistis, gratis date.* Et ideo quicunque deinceps in Ecclesiastico ordine constitutus, aut pro baptizandis, consignandisque fidelibus, aut collatione chrismatis, vel promotionibus graduum pretia quælibet, vel præmia (nisi γ voluntarie oblata) pro hujusmodi ambitione susceperit, equidem, si sciente loci Episcopo tale quicquam a subditis perpetratum fuerit, idem Episcopus duobus mensibus excommunicationi subjaceat, pro eo, quod δ scita mala contexit, & correctionem necessariam non adhibuit. Sin autem suorum quispiam, eodem nesciente, pro suprædictis quodcunque capitulis accipiendum esse sibi crediderit, si Presbyter est, quatuor mensium excommunicatione plectatur; si Diaconus, trium; Subdiaconus vero, vel Clericus his cupiditatibus serviens, & *e* competenti pœna, & debita excommunicatione plectendus est.

Corr. Rom. ¶ α Consolatione] *In Conciliis olim Coloniæ, ac Lutetiæ impressis, duobus ipsorum codicibus Vaticanis, uno Regis Catholici, & apud Ivonem legitur*, collatione; *sed ob glossam non est emendatum.*

¶ β Nunquam quæstibus,] *In eodem codice Regio legitur*, nummorum quæstu, vel quibuslibet præmiis venundari penitus non debet: *in aliis vero supra citatis*, nunquam quæstu.

¶ γ Nisi] *Ab eodem codice Regio abest dictio ista*, nisi: *ita ut in his casibus voluntarias etiam oblationes prohibeat: sicut de Baptismo in Concilio Eliberitano est constitutum, infra ead. c.* emendari. *& de sacris ordinationibus in Concilio Tridentino sess. 21. c. 1. In aliis tamen codicibus est ipsa dictio*, nisi.

¶ δ Quod scita] *Antea legebatur*, in conscientia mala. *Emendatum est ex codice Regio, & Ivone: in Conciliis vero impressis varie legitur.*

¶ ε Et competenti,] *In vulgatis legebatur*, pro arbitrio competenti pœna: *sublatæ sunt voces*, pro arbitrio, *quia in vetustis exemplaribus, in Conciliis impressis, & manuscriptis, & apud Ivonem non habentur, neque auctor glossæ eas agnoscit.*

a *al. gratiæ.* b *Ivo part.* 2. *c.* 92. c *Ivo p.* 1. *c.* 37. & *p.* 5. *c.* 126. d *Matth.* 10.

C. II. *Nihil a Sacerdotibus exigatur pro balsamo, quod in chrismate ponitur.*

Item ex Concilio Bracarensi α II. *cap.* 4.

PLacuit, ut nullus Episcoporum pro modico balsami, quod benedictum pro Baptismi Sacramento per Ecclesias datur, qui singuli *a* tremissem pro ipso exigere solent, nihil ulterius exigat: ne forte, quod pro salute animarum per invocationem Sancti Spiritus consecratur, sicut Simon *b* Magus donum Dei pecunia voluit emere, ita nos venundantes damnabiliter venundemur.

Corr. Rom. ¶ α Bracarensi] *Emendata est inscriptio ex aliquot vetustis codicibus. Nam in vulgatis erat*, ex Carthaginensi quarto, in quo non habetur.

C. CIII. *Non est aliquid exigendum ab iis, qui infantes suos ad baptizandum adducunt.*

Item ex eodem, *c.* 7.

PLacuit, ut unusquisque Episcopus per Ecclesias sua hoc præcipiat, ut hi, qui infantes suos ad Baptismum offerunt, si quid voluntarie pro suo offerunt voto, suscipiatur ab eis. Si vero per necessitatem paupertatis aliquid non habeant, quod offerant, nullum eis pignus violenter tollatur a Clericis. Nam multi pauperes hoc timentes, filios a Baptismo retrahunt: qui si forte, dum differuntur, sine gratia Baptismi de hac vita recesserint, necesse est, ut ab illis eorum perditio requiratur, quorum spolia pertimescentes, a Baptismi gratia se retraxerunt.

C. CIV. *Qui baptizatur, nullos nummos in concham mittat.*

Item ex Concilio Eliberitano, *c.* 48.

EMendari placuit, ut qui baptizantur (ut fieri solebat) nummos in concham non mittant: ne Sacerdos, quod gratis accepit, pretio distrahere videatur. Neque pedes eorum lavandi sunt a Sacerdotibus, vel Clericis.

C. CV. *Pro perceptione Baptismi vel Chrismatis aliquid exigi non debet.*

Item ex Concilio Triburiensi.

DIctum *c* est, solere in quibusdam locis pro perceptione chismatis nummos dari, similiter pro Baptismo, & communione. Hoc Simoniacæ hæresis semen detestata est sancta Synodus, & anathematizavit, & ut de cætero nec pro ordinatione, nec pro chrismate, vel Baptismo, vel pro balsamo, nec pro sepultura, vel communione quicquam exigatur, statuit; sed gratis dona Christi gratuita dispensatione donentur.

C. CVI. *Non pro dedicandis basilicis, vel pro cæteris Sacramentis Ecclesiæ conferendis aliquid exigi debet.*

Item ex Concilio Cabilonensi, *tempore Caroli Magni, c.* 16.

STatuimus *d*, ut sicut pro dedicandis basilicis, & dandis ordinibus nihil accipiendum est; ita etiam pro balsamo, sive luminaribus emendis, nihil Presbyteri chrysma accepturi dent. Episcopi itaque de facultatibus Ecclesiæ balsamum emant, & luminaria singuli in Ecclesiis suis concinnanda provideant.

13 pars. Gratian. *Sicut ergo hæc Sacramenta, licet Simoniace ministrentur, tamen benedictionis effectum conferunt accipienti: sic & Sacerdotis unctio, licet Simoniace ministretur, suo tamen non debet carere effectu. Sed, sicut supra* e *dictum est,*

a *a singulis tremisses exigi*,] *al. singuli tremisses exigi.* b *Act.* 8. c *Burch. lib.* 4. *c.* 101. *Ivo part.* 1. *c.* 295. d *Burch. l.* 4. *cap.* 93. *Ivo p.* 1. *c.* 287. *Pann. l.* 1. *c.* 98. e *supra eap. remissionem.* 39. §, *sed notandum.*

illa

illa Sacramenta ſunt neceſſitatis, hæc dignitatis, & ideo privilegia illorum non poſſunt generare communem legem iſtorum. Habent ergo Simoniaci vulneratum caput per Simoniacæ manus pravam impoſitionem. Hoc autem de illis intelligitur, quos nec excuſat ignorantia, nec attractionis violentia: qui ab illis ordinantur, quos indubitanter ſciunt eſſe Simoniacos, ſive Simoniace, ſive non Simoniace ordinantur ab eis. Ut enim diſtinguit Nicolaus Papa, alii Simoniace ordinantur a Simoniacis; alii Simoniace a non Simoniacis; alii non Simoniace a Simoniacis. Hanc diſtinctionem innuit Nicolaus Papa *ſecundus, ſcribens omnibus Epiſcopis.*

C. CVII. *De triplici genere Simoniacorum.*

STatuimus *a* decretum de Simoniacis tripartita hæreſi, id eſt, de Simoniacis Simoniace ordinatoribus vel ordinatis, & de Simoniacis Simoniace a non Simoniacis, & de Simoniacis non Simoniace a Simoniacis. §. 1. Simoniaci Simoniace ordinati, vel ordinatores ſecundum Eccleſiaſticos canones a proprio gradu decidant. Simoniaci quoque Simoniace a non Simoniacis ordinati, ſimiliter ab officio male accepto removeantur. §. 2. Simoniacos autem non Simoniace a Simoniacis ordinatos, miſericorditer per manus impoſitionem pro temporis neceſſitate in officio concedimus permanere.

Gratian. *Sed hoc intelligendum eſt de iis, qui ordinantur a Simoniacis, quos ignorabant eſſe Simoniacos. Hos facit Simoniacos, non reatus criminis, ſed ordinatio Simoniaci.*

C. C. VIII. *De iis, qui non Simoniace a Simoniacis ordinantur.*

De quibus Urbanus Papa II. *in Concilio Placentino, c. 3. & 4. ait.*

SI *b* qui a Simoniacis non Simoniace ordinati ſunt, ſiquidem probare potuerint ſe, cum ordinarentur, neſciſſe eos Simoniacos eſſe, & ſi α tunc pro catholicis habebantur in Eccleſia, talium ordinationes miſericorditer ſuſtinemus: ſi tamen eos laudabilis vita commendat. Qui vero ſcienter ſe a Simoniacis conſecrari (imo execrari) permiſerint eorum conſecrationem omnino irritam eſſe decernimus.

Corr. Rom. ¶ α Et ſi tunc] *Antea legebatur*, & quod tunc, *quaſi onus id probandi incumberet volenti ſe purgare. Emendatum vero eſt ex duobus manuſcriptis iſtius Conciliis exemplaribus.*

C. CIX. *De eo, qui ordinantur ab illo, quem ſcit Simoniacum eſſe.*

Item Nicolaus junior. *Hoc idem* Alexander ſecundus.

DE cætero ſtatuimus *c*, ut ſi quis in poſterum ab eo, quem Simoniacum eſſe non dubitat, ſe conſecrari permiſerit, & conſecrator, & conſecratus non diſparem damnationis ſententiam ſubeant: ſed uterque depoſitus pœnitentiam agat, & privatus propria dignitate perſiſtat.

Corr. Rom. ¶ *Verba hujus, & ſequenti cap.* Erga Simoniacos, *ſunt in epiſtola Nicolai ſecundi, in qua Concilium a ſe habitum refert: atque ea repetivit Alexander ſecundus in epiſtola* d *omnibus catholicis Epiſcopis directa, quæ habetur Romæ manuſcripta in tribus pervetuſtis codicibus.*

C. CX. *Simoniacis in dignitate ſervanda nulla eſt impendenda miſericordia.*

Idem *paulo inferius.*

ERga *e* Simoniacos nullam miſericordiam in dignitate ſervanda habendam eſſe decernimus; ſed juxta canonum ſanctiones, & decreta ſanctorum Patrum, eos omnino damnamus, ac reponendos eſſe, Apoſtolica auctoritate ſancimus.

Gratian. *Subaudiendum eſt, niſi violenter attracti fuerint. De his enim, & a quibuslibet hæreticis violenter ordinatis ait* Innocentius *ad Epiſcopos Macedoniæ, epiſt. 22. c. 5.*

C. CXI. *De iis, qui inviti ad hæreticorum ordinationem trahuntur.*

COnſtat multos vim paſſos, atque invitos, attractos, repugnanteſque ab hæreticis ordinatos: ſed hujuſmodi aliquis, ſi poſt ordinationem talem non interfuit, cum illi conficerent Sacramenta, ſi communioni eorum participatus non eſt, ſi ſtatim diſcedentibus illis α peſſimo conciliabulo eorum *a* abrenuntiavit, & ad Eccleſiam rediit, iſte talis poteſt habere colorem aliquem excuſationis. Cæterum, qui poſt menſem aut amplius redierunt, cum ſe conſiderarent ab hæreticis ordinatos, quamvis nihil ab eis acceperunt, rei ſint uſurpatæ dignitatis.

Corr. Rom. ¶ α Illis] *In editione trium tomorum legitur*, diſcedens de ejus peſſimo. *Sed editio quatuor tomorum, & codex canonum habet, ut Gratianus: multa autem in hoc capite collector arbitratu ſuo aptavit.*

Gratian. *Tales plerunque ex intuitu pietatis reformat catholicæ manus impoſitio cum ſatisfactione, & medicina pœnitentiæ: ſed damnationem Simoniacorum, & eorum, qui eis conſenſerunt, legimus: medicinam vero authenticam ex hac hæreſi nominatim non legimus: niſi quod, ſicut uſurpatum eſt in Novatianis, vel Donatiſtis, minoribus utique hæreticis, non canonice, ſed ex intuitu pietatis; ita etiam ex his poſſe fieri colligimus, ideoque etiam, quia aliorſum per omnia orthodoxam habent fidem niſi quod Spiritum Sanctum credunt eſſe venalem. Et, ut ait beatus Auguſtinus* b, *hæretici cum redierint, qua parte ſe abſciderint ab Eccleſia, curentur, qua vero parte adhæſerint, cognoſcantur.*

C. CXII. *Qui ab hæreſi ad Eccleſiam redeunt, in quo inveniuntur ordine, ex beneficio perſeverent.*

Hinc & Leo *Januario α Aquilegienſi, epiſt. 3.*

OMnis *c* cujuslibet ordinis Clericus, qui catholicam deſerens unitatem, hæreticæ, vel ſchiſmaticæ conjunctionis contagione ſe maculaverit, ſi ad Eccleſiam redierit cum legitima ſatisfactione, & erroris ſui damnatione, hoc in magno beneficio habeat, ſi adempta ſibi omni ſpe promotionis, in quo invenitur ordine permaneat.

Corr. Rom. ¶ α Januario] *Sic etiam citatur infra ead. q. 7. c.* ſaluberrimum. *& ſic habetur in manuſcripti. Leonis codicibus, quamvis in excuſis ſit,* Juliano. *Cæterum verba ipſa epiſtolæ referuntur in dicto c.* ſaluberrimum. *& ex parte ſupr. ead. c.* ſi quis hæreticæ. *Nam hic ſententia potius affertur.*

Gratian. *De his autem, qui ordinantur Simoniace a non Simoniacis (utpote illi, qui data pecunia Archidiacono, vel Conſiliariis Epiſcopi, Epiſcopo ignorante, hoc efficiunt, ut de manu ejus ſacros ordines accipiant) ita* ſcribit Gregorius VII. *lib. 6. Reg. in Synodo Romæ habita, anno Domini* 1078. *die* 19. *Novembris, cap.* 5.

C. CXIII. *Ordinationes, quæ Simoniace fiunt, falſæ judicantur.*

ORdinationes *d*, quæ interveniente pretio, vel precibus, vel obſequio alicui perſonæ ea intentione impenſo, vel quæ non communi conſenſu Cleri & populi ſecundum canonicas ſanctiones fiunt, & ab iis, ad quos conſecratio pertinet, non comprobantur, falſas *e* eſſe dijudicamus: quoniam, qui taliter ordinantur, non per oſtium, id eſt, per Chriſtum intrant; ſed, ut ipſa Veritas teſtatur, fures *f* ſunt & latrones.

14 pars. Gratian. *Quia ergo Simonia tripliciter in capitulo notatur, videndum eſt, quot modis pretium in hac hæreſi detur.*

a 4. *ſent. diſt.* 25. *Panorm. lib.* 3. *c.* 127. b *Magiſter ibid.* c *Ivo p.* 5. *c.* 79. *Pann. l.* 3. *c.* 126. d *C.* 4. e *Magiſter ibid. Deuſdedit p.* 2. *Ivo p.* 5. *c.* 79. *Pann. l.* 3. *c.* 125.

a *Eodem*] *orig. id eſt, Bonoſo.* b *ſup. ead. cap. quod quidam* 97. *verſ. ſed ſicut.* c *ſup. ead. c. ſi quis hæreticæ. & ſ. ead. q.* 7. *c. ſaluberrimum. Polyc. l.* 7. *tit.* 5. *Pann. l.* 3. *c.* 131. d *Polyc. l.* 2. *tit.* 38. *Ivo p.* 5. *c.* 81. e *irritas*] *orig. & Polyc.* f *Joan.* 10.

C. CXIV. *De multiplici genere Simoniacorum.*

Hoc beatus Gregorius *in Evangeliorum tractatu hom. 4. in fine exponit, dicens:*

SUnt *a* nonnulli, qui quidem nummorum præmia ex ordinatione non accipiunt, & tamen sacros ordines pro humana gratia largiuntur, atque de largitate eadem, laudis solummodo remunerationem quærunt. Hi nimirum, quod gratis acceptum est, gratis non tribuunt: quia de impenso officio sanctitatis, nummum expetunt favoris. Unde bene, cum justum virum describeret Propheta *b*, ait: *Qui excutit manus suas ab omni munere*. Neque enim dicit, qui excutit manus suas a munere, sed adjunxit, *ab omni*: quia aliud est munus ab obsequio, aliud munus a manu, aliud munus a lingua. Munus quippe ab obsequio est subjectio *c* indebite impensa. Munus a manu, pecunia est. Munus a lingua, favor. Qui ergo sacros ordines tribuit, tunc ab omni munere manus excutit, quando in divinis rebus non solum nullam pecuniam, sed etiam humanam gratiam non requirit.

C. CXV. *Æternam damnationem inveniet, qui quolibet munere ad sacros ordines accedit.*

Idem *in regesto.*

SI quis neque sanctis pollens moribus, vel neque a Clero, populoque vocatus, vel pulsatione coactus, impudenter Christi Sacerdotium, jam quolibet facinore pollutus, injusto cordis amore, vel sordidis precibus oris, sive comitatu, sive manuali servitio, sive fraudulento munusculo Episcopalem, seu Sacerdotalem, non lucro animarum, sed inanis gloriæ avaritia fultus dignitatem acceperit, & in vita sua non sponte reliquerit, eumque insperata α mors pœnitentem non invenerit, proculdubio in æternum peribit.

Corr. Rom. ¶ α Insperata] *In aliquot vetustis Gratiani codicibus legitur*, in aspera mors pœnitentia.

C. CXVI. *Pro ordinationibus nihil omnino accipiatur.*

Hinc idem Gregorius *Joanni Corinthiorum Episcopo, lib. 4. ep. 55. seu cap. 90. scribit.*

DE *d* ordinationibus aliquid accipere sub districta interdictione vetuimus. Oportet ergo, ut neque per commodum *e*, neque per gratiam, aut quorundam supplicationem aliquos ad sacros ordines consentiatis, vel permittatis adduci.

C. CXVII. *Nec pretio, nec prece, nec gratia, nec supplicatione aliqui ad sacros ordines accedant.*

Idem *universis Episcopis per Helladem f provinciam constitutis, eod. lib. epist. 56. seu cap. 100.* g

QUibusdam *h* narrantibus agnovi, quod in illis partibus nullus ad sacrum ordinem sine commodi datione perveniat. Quod si ita est, flens dico, gemensque denuntio; quia cum Sacerdotalis ordo intus cecidit, foris quoque diu stare non poterit. Scimus quippe ex Evangelio *i*, quid Redemptor noster per semetipsum fecerit: quia ingressus in templum, cathedras vendentium columbas evertit. Columbas quippe vendere est, de Sancto Spiritu (quem sibi consubstantialem Deus omnipotens per impositionem manuum hominibus tribuit) commodum temporale percipere. Ex quo, ut prædixi, innuitur, quid sequatur: quia, qui in templo Dei columbas vendere præsumpserunt, eorum, Deo judice, cathedræ ceciderunt. §. 1. Qui videlicet error in subditis cum augmento propagatur. Nam ipse quoque, qui ad sacram ordinem perducitur, jam in ipsa provectus sui radice vitiatus, paratior est aliis vendere, quod emit. Et ubi est, quod scriptum est: *Gratis accepistis, gratis date*? Et cum primo contra sanctam Ecclesiam Simoniaca hæresis sit exorta, cur non perpenditur? cur non videtur? quia eum, quem quis cum pretio ordinat, provehendo agit, ut hæreticus fiat? Ideoque hortamur, ut nullus vestrum denuo hoc fieri patiatur, sed neque gratia alicujus neque supplicatione aliquos ad sacros ordines audeat promovere, nisi eum, quem vitæ & actionis qualitas ad hoc dignum esse monstraverit. Nam si aliter factum denuo senserimus, districta ac canonica illud noveritis ultione compesci.

C. CXVIII. *Ad Episcopalem honorem nullus per ambitum accedat.*

Item Symmachus *ad Cæsarium, epist. 1. c. 5.*

NUllus *b* itaque per ambitum ad Episcopalem honorem permittatur accedere. Nam cum hic excessus in laica conversatione culpetur, quis dubitat, quin religiosis, & Deo servientibus incutiat opprobrium?

C. CXIX. *De eodem.*

Item Gregorius *Adeodato Episcopo, l. 2. Indict. 11. epist. 48.*

ESTote ergo præcipue in ordinatione soliciti, & ad sacros ordines *c*, nisi provectiores ætate, & mundos opere, nullatenus admittatis, ne forte semper esse desinant, quod immature esse festinant. Eorum enim, qui in sacro sunt ordine collocandi, prius vitam, moresque discutite; & ut dignus huic officio adhibere possitis, non vobis potentia, aut supplicatio quarumlibet subrepat personarum. Ante omnia autem cautos vos esse oportet, ut nulla præveniat in ordinatione venalitas: ne (quod absit) & ordinatis, & ordinantibus periculum majus immineat. Si quando igitur de his tractari necesse est, graves, expertosque viros consiliis *d* vestris adhibete participes, & cum eis communi de hoc deliberatione pensate.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc duobus locis, ubi visum est expedire, locupletatum est ex originali.*

C. CXX. *Neque favore, neque venalitate ad sacros ordines quisquam promoveatur.*

Idem *Columbo Episcopo, lib. 2. indict. 11. epist. 47.*

PUeri *e* ad sacros ordines nullatenus admittantur, ne tanto periculosius cadant, quanto citius conscendere ad altiora festinant. Nulla sit in ordinatione venalitas; potentia, vel supplicatio personarum nihil adversus hæc, quæ prohibemus, obtineat. Nam proculdubio Deus offenditur, si ad sacros ordines quisquam non ex merito, sed ex favore (quod absit) aut ex venalitate provehitur.

Gratian. E *contra* idem Gregorius *quibusdam supplicantibus, unum Acolythum, & alterum Diaconum legitur ordinasse: sicut ipse scribit lib. 7. indict. 1. epist. 2. Petro α Episcopo Corsicæ inter cætera.*

Corr. Rom. ¶ α Petro] *In codicibus impressis epistola, unde caput hoc sumptum est, inscribitur* Chrysanto Episcopo. *Verum in codice pervetusto Vaticano earundem epistolarum, inscribitur* Petro Episcopo per Corsicam. *Anselmus autem eodem modo habet ac Gratianus. Ad Petrum Episcopum Alexandriæ de Corsica legitur epistola alia quinto libro cap. 122. quamvis sit fortasse legendum in voce*, Alexandriæ, *& scribendum videatur*, Aleriæ.

C. CXXI. *Episcopo interveniente, Papa quendam Acolythum ordinavit.*

LAtorem *f* præsentium per intercessionem *g* sanctitatis

a *Anselm. l. 6. cap. 83. Burch. l. 1. c. 113. Ivo p. 5. c. 86. Pann. lib. 3. c. 121.* b *Esa. 33.* c *al. servitus.* d *sup. dist. 100. c. novit. Ans. lib. 6. c. 90. Polyc. l. 2. tit. 1.* e *al. donum.* f *al. Helledam.* g *Et eod. l. epist. 51. & 55. & l. 5. epist. 7.* h *Burch. l. 1. c. 21. Ivo p. 5. c. 108.* i *Matth. 21.*

a *Matth. 10.* b *Ansel. l. 6. c. 6.* c *al. ordines aspirare, nisi] orig.* d *al. consilii vestri.* e *Ansel. lib. 7. c. 46.* f *Ansel. l. 7. cap. 79.* g *al. pro intercessione.*

vestræ

vestræ acolythum fecimus, quem ad obsequia vestra transmisimus, ut si in lucrandis animabus amplius servierit, proficere amplius possit.

C. CXXII. *Quisquis in Romana Ecclesia sacrum ordinem acceperit, ab ea ulterius egredi non poterit.*

Idem *Heliæ Presbytero & Abbati, lib. 4. epist. 30. seu c. 74.*

FIlium *a* vestrum *b* Epiphanium mandastis, ut ad sacrum ordinem provehere deberemus, vobisque transmittere. Sed in uno vos audivimus, in alio autem minime audire potuimus. Diaconus quidem factus est: sed quisquis semel in hac Ecclesia ordinem *c* acceperit, egrediendi ex ea ulterius licentiam non habet. Si ergo vos videre non potui, hac ex re consolationem habeo, quia in filio vestro requiesco.

Gratian. *Non itaque quorumlibet precibus ordinationes factæ falsæ dijudicantur; sed hæ demum, quæ precibus ordinandi, vel ejus amici, non spirituali sed carnali affectu porrectis fiunt, cum alias futuræ non essent: quas non charitas interveniens, sed ambitio supplicans extorquet. Non solum autem Clericos cujuslibet Episcopi summus Pontifex in Ecclesia Romana valet ordinare, verum etiam opportunitate exigente Monachos, & quoslibet Clericos convocare potest, & invitare.*

C. CXXIII. *De eodem.*

Unde Nicolaus Papa *Michaeli Imperatori in epist. quæ incipit:* Proposueramus.

PEr *d* principalem beatorum Apostolorum Petri & Pauli potestatem, jus habemus non solum Monachos, verum etiam quoslibet Clericos de quacunque diœcesi, cum necesse fuerit, ad nos convocare, atque Ecclesiasticis exigentibus opportunitatibus invitare.

15 ps. Gratian. *Quolibet ergo munere interveniente falsa dijudicatur ordinatio. Sicut autem pretio intervenient sacri ordines non sunt tribuendi, ita nec constituendi. Ut enim ait beatus Ambrosius, sacri ordines nec pretio sunt emendi, nec redimendi.*

C. CXXIV. *Pretio interveniente Sacerdotale officium non restituatur.*

Hinc etiam Gregorius VII. *ait lib. 6. reg. in Concilio habito anno* Domini 1078. *Pontificatus sui 6. c. 10.*

NUllus *e* Episcopus gravamen, seu servile servitium ex usu contra Ecclesiasticam normam Abbatibus, seu Clericis sui imponat: vel interdictum Sacerdotale officium pretio interveniente restituat. Quod si fecerit officii sui periculum subeat.

Gratian. *Qui autem pecuniam accipiunt, ut ordinandis sacros ordines non tribuant, vel canonicæ electioni assensum non præbeant, aut Ecclesiis ædificandis vel consecrandis lapidem benedictum, vel consecrationem subtrahant; multis argumentis acceptæ pecuniæ rei, & infames esse probantur.*

C. CXXV. *Sacrilegi sunt judicandi, qui Ecclesiam Dei non permittunt regulariter ordinari.*

Ait enim Paschalis secundus.

SUnt quidam, qui vel violentia, vel favore non permittunt Ecclesias regulariter ordinari. Hos etiam decrevimus ut sacrilegos judicandos.

C. CXXVI. *De eodem.*

Codicis lib. 9. ad legem Juliam repetundarum, Impp. Gratian. Valentin. & Theodosius.

JUbemus *f*, & hortamur, ut si quis forte honoratorum, decurionum, possessorum, postremo etiam colonorum, a cujuslibet ordinis judice fuerit aliqua ratione concussus; si quis scit de jure venalem fuisse sententiam; si quis pœnam vel pretio remissam, vel vitio cupiditatis ingestam; si quis postremo quacunque de causa improbum judicem potuerit approbare; is vel administrante eo, vel post administrationem depositam in publicum prodeat, crimen deferat, delatum approbet; cum probaverit, & victoriam reportaturus, & gloriam.

C. CXXVII. *De eodem.*

Item *in Digestis lib. 3. titulo de calumniatoribus, a leg. prima.* [Ulpianus *lib. 10. ad Edictum.*]

IN eum, qui, ut calumniæ causa negotium faceret, vel non faceret, pecuniam dicetur *b* accepisse, intra annum α utilem, in quadruplum ejus pecuniæ, quam accepisse dicetur, post annum simpli *c* in factum actio competit.

Corr. Rom. ¶ *In hac & sequentibus legibus, quæ ex ff. citantur, repositi sunt tituli ex vetustis exemplaribus Gratiani, quæ cum Pandectis Florentinis valde conveniunt.*

¶ α Utilem,] *Hæc dictio non est in antiquis codicibus Gratiani, neque in Pandectis; sed ob glossam non est sublata.*

C. CXXVIII.

Ibidem lib. 47. tit. 13. l. 2. de concussione. [Macer, *lib. 1. publicorum judic.*]

COncussionis judicium publicum non est. Sed si ideo pecuniam quis accepit, quod crimen minatus sit, potest judicium publicum esse ex Senatusconsultis, quibus pœna legis Corneliæ teneri jubentur, qui in accusationem innocentium coierint, quive ob accusandum, vel non accusandum, denuntiandum, vel non denuntiandum testimonium, pecuniam acceperint.

C. CXXIX. PALEA.

Ibidem lib. 48. tit. 11. ad legem Juliam repetundarum, l. 3. [Macer, *lib. 1. publ. jud.*]

LEge Julia repetundarum tenetur, qui, cum aliquam potestatem haberet, pecuniam ob judicandum, vel non judicandum α, decernendumve acceperit. [Venulejus Saturninus *l. vel quo. eod. tit.*] vel quo magis, aut minus quid ex officio suo faceret.

Corr. Rom. ¶ α Vel non judicandum,] *Sic etiam in Digestis vulgatis: sed a Pandectis Florentinis absunt istæ voces. Est autem Palea ista fere in omnibus vetustis exemplaribus Gratiani: & a cap.* Sunt quidam, *usque ad finem quæstionis nulla est distinctio capitum.*

C. CXXX. *De eodem.*

Idem *eod. tit. l. 6.*

EAdem lege tenentur, qui ob denuntiandum, vel non denuntiandum testimonium pecuniam acceperint α, *& post pauca.* §. 1. Lege Julia repetundarum cavetur, ne quis ob militem legendum mittendumve, æs accipiat: neve quis ob sententiam in Senatu, Consiliove publico dicendam, pecuniam accipiat, vel ob accusandum vel non accusandum. §. 2. Macer, *lib. 1. public. judic. l. 7.* Lex Julia de repetundis præcipit, ne quis ob judicem, arbitrumve dandum, mutandum, jubendumve, ut judicet: neve ob non dandum, non mutandum, non jubendum, &c. neve ob litem æstimandam, judiciumve capitis, pecuniæve faciendum, vel non faciendum, aliquid accipiat. *& infra.* §. 3. Hodie ex lege Julia repetundarum extra ordinem puniuntur: & plerunque vel exilio puniuntur, vel etiam durius, prout admiserint. §. 4. Venulejus *eod. tit. l. 6.* Hac lege damnatus, testimonium publice dicere, aut judex esse, postulareve prohibetur.

Corr. Rom. ¶ α Acceperint.] *In Pandectis sequitur versiculus:* Hac lege damnatus, *qui reponitur in fine hujus capitis.*

QUÆSTIO II.

1 ps SEquitur *secunda quæstio, qua quæritur, An pro ingressu monasterii, pecunia sit exigenda, vel exacta persolvenda? Hoc utrumque licite fieri, utriusque Testamenti serie comprobatur. Legitur* d *enim in*

a *Anselm. lib. 7. cap. 78.* b *nostrum*] *orig.* c *al. sacrum ordinem.* d *ſ. 9. q. 3. c. 1. per principalem. Anselm. l. 1. c. 75. & lib. 2. c. 14.* e *Polyc. lib. 4. tit. 21.* f *Tit. 27. l. 4. in Codic. Theod. lib. 9. eod. tit.*

a *Tit. 6.* b *al. detegitur.* c *al. in simplum.* d *1. Reg. 1. prima*

primo libro Regum, quod Anna detulit secum Samuelem, postquam ablactatus fuerat, in tribus vitulis, & tribus modiis farinæ, & amphora vini ad domum Domini in Silo. §. 1. *In Actibus* a *vero Apostolorum legitur, quod* multitudinis credentium erat cor unum, & anima una: *nec aliquid eorum, quæ possidebant, quisquam proprium esse dicebat; sed erant illis omnia communia, & singuli vendebant prædia sua, & ponebant pretia eorum ante pedes Apostolorum: quorum unus, Ananias* b *nomine, dum partem sibi reservaret, cum uxore sua Sapphira, sententia maledictionis accepta, ante pedes Apostoli cecidit mortuus.* §. 2. *Hinc liquido apparet, quod ingressuri monasterium sua debent offerre rectoribus: nec aliter sunt recipiendi, nisi sua obtulerint. Sed aliud est, sua sponte offerre, aliud, exacta persolvere. Anna mater Samuelis non exacta, neque petita, sed sponte munera Sacerdotibus obtulit. Credentes etiam sua sponte offerebant Apostolis, ut indigentium necessitatibus deservirent, quæ instante persecutione infidelium, eis possidere non licebat. Ananias quoque non ideo damnatus est, quia sua nollet offerre: sed quia Spiritui Sancto mentitus, pretia eorum, quæ Apostolis obtulerat, ex parte fraudabat. Non ergo his auctoritatibus permittitur rectoribus ab ingressuris aliquid exigere, sed sponte oblata suscipere; quia illud damnabile est, hoc vero minime.*

C. I. *Pro dedicandis Ecclesiis nihil exigatur.*

Unde in Concilio Bracarensi *c* II. *cap.* 5. *legitur.*

PLacuit *d*, ut quoties ab aliquo fidelium ad consecrandas Ecclesias Episcopi invitantur, non quasi ex debito munus aliquod a fundatore requirant: sed si ipse quidem aliquid ex suo voto obtulerit, non respuatur: si vero aut paupertas illum, aut necessitas retinet, nihil exigatur ab illo. Hoc tamen unusquisque Episcoporum meminerit, ut non prius dedicet Ecclesiam, nisi antea dotem basilicæ, & obsequium ipsius per donationem chartulæ confirmatum *e* accipiat. Nam non levis culpa est ista temeritas, si sine luminariis, vel sine substantiali sustentatione eorum, qui ibidem servituri sunt, tanquam domus privata, consecretur Ecclesia.

C. II. *Ab iis, qui ad conversionem accedunt, nihil est exigendum, nec pretio aliquis ad conversionem est invitandus.*

Item Bonifacius *urbis Romæ Episcopus scribit omnibus Caralitanæ Ecclesiæ Cœnobitis.*

QUam pio mentis affectu, fratres charissimi, vestræ destitutioni Romana compatiatur Ecclesia, vobis fortassis est incognitum; sed cognitori omnium non incognitum habetur. Dubitationi autem vestræ, quod idoneum demus responsum, Deum testificor, ipsa quoque me dubitatio reddit anxium & ineptum. Nusquam *f* enim legimus Domini discipulos, vel eorum ministerio conversos, quempiam ad Dei cultum aliquo muneris interventu provocasse: nisi forte de pauperum alimento quis inconcinne proponat, quorum nulli cujuscunque professionis esset, victualia negabantur. Scimus *g* equidem, quod *omne datum optimum, & omne donum perfectum desursum est descendens a patre luminum*, a quo bonæ voluntatis donum accipit, qui sancto deliberationis arbitrio gratis Deo servire disponit. Restat ergo, ut qui pro aliqua Ecclesiastica susceptione munus accipit, donum Dei, quod a patre luminum descendere debuit, vendat; munus autem largiens importunus emat. Quid autem de divini doni venditoribus vel emptoribus consequatur, concludi necesse non est. §. 1. Cavete ergo, fratres, quam sit ambiguum, quod petistis consilium; quod quidem secundum vestræ voluntatis propositum nulla invenimus ratione confirmatum. Veruntamen, si vestræ necessitati adeo est opportunus, quem reperistis *a*, dum tamen omnis absit pactio, omnis cesset conventio, nullaque vestræ Ecclesiæ fiat distractio; accedat gratis, Deo servire incipiat, suique regiminis devote gestet obsequium: & postmodum vos quasi subsidii gratia, aliqua suæ Ecclesiæ munera largiri fratrum solatio Romana permittit Ecclesia.

Corr. Rom. ¶ *B. Thomas citat hoc cap. 2. 2. quæst. 100. in fine articuli tertii: & rem, quam ibi tractat, sola hujus capitis auctoritate constituit.*

C. III. *De eodem.* PALEA.

[*Unde* Urbanus Papa *in Concilio apud Melfiam, c.* 12.

NUllus *b* Abbas pretium sumere, vel exigere ab eis, qui ad conversionem veniunt, aliqua pacti *c* occasione præsumat. Regulam antiquam sequens, nulli unquam de ordinationibus aliquid omnino accipiendum esse constituo, neque ex datione pallii, neque ex traditione chartarum, neque ex ea, quam nova per ambitionem simulatio invenit, appellatione pastelli. Quia enim α ordinando Episcopo Pontifex manum imponit, Evangelicam lectionem minister legit, confirmationis autem ejus epistolam Notarius scribit.

Corr. Rom. ¶ *In nonnullis vetustis exemplaribus, in quibus paucæ sunt Paleæ, habetur caput hoc usque ad vers.* Regulam. *Reliqua vero sunt B. Gregorii locis indicatis.*

¶ α Quia enim] *In plerisque exemplaribus, quæ habent hanc Paleam, non sunt istæ duæ voces. Verum apud B. Gregorium leguntur, quoniam pendet adhuc oratio, & conjungitur cum iis, quæ in sequenti capite afferuntur, hoc modo:* Quia enim ordinando Episcopo Pontifex manum imponit, Evangelicam lectionem minister legit; confirmationis autem ejus epistolam Notarius scribit, sicut Pontificem non decet, &c.

C. IV. *Ab ordinando non debet aliquid exigi, sed nec voluntarie oblata respui oportet.*

Item Gregorius *in Regesti lib. 4. epist. 44. sive cap. 88. in Synodo Romæ habita.*

SIcut *d* Episcopum non decet manum, quam imponit, vendere; ita minister, vel Notarius non debet in ordinatione ejus vocem suam, vel calamum venundare. *& paulo post.* §. 1. Is autem, qui ordinatus fuerit, si non ex placito *e*, neque exactus, neque petitus, post acceptas chartas, & pallium, aliquid cuilibet ex Clero, gratiæ tantummodo causa, dare voluerit, hoc accipi nullo modo prohibemus: quia ejus oblatio nullam culpæ maculam ingerit, quæ non *f* ex ambientis petitione processit.

Gratian. *Auctoritate Bonifacii patenter ostenditur, quod sicut nullius pretio est invitandus ad conversionem; ita nulli pecuniæ interventu, Ecclesiæ largiri oportet ingressum. Auctoritate vero Gregorii datur intelligi, quod pro ingressu Ecclesiæ non licet pecuniam exigere, sed spontanee oblatam licet suscipere.*

2 pars. *Item opponitur illud* Apostoli 1. *ad Timotheum, cap.* 5.

C. V.

VIduas honora, quæ vere viduæ sunt, *Quæ autem non sunt vere viduæ, id est, quæ suis, vel parentum opibus sustentari possunt, non recipiantur*, ut Ecclesia sufficiat iis, quæ vere viduæ sunt.

a *Act.* 4. b *Act.* 5. c *& in Wormac. cap.* 3. *fere idem.* d *Burch. l.* 3. *c.* 37. *Ivo p.* 3. *c.* 42. e *al. confirmatam.* f *al. nunquam.* g *Jac.* 1.

a *al. cepistis.* b *Anf. lib.* 6. *cs* 91. *Pannorm. lib.* 3. *tit.* 2. *c.* 7. *Ivo p.* 5. *cap.* 109. *Polyc. lib.* 2. *tit.* 1. *B. Gregorius lib.* 4. *epist.* 44. *& lib.* 12. *post epist.* c *Placiti*] *orig.* d *extra de Simoniac. c.* 1. *Polyc.*] *Anf.*] *ibid. Ivo.*] e *al. pacto* f *ex accipientis ambitu non processit.*] *orig.*

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc in multis vetuſtis codicibus eſt conjunctum ſuperiori.*

C. VI. *Qui ſumptibus propriis ſuſtentari poteſt, ab Eccleſia ſtipendia non accipiat.*

Item Hieronymus *ad Damaſum Papam.*

CLericos *a* autem illos convenit Eccleſiæ ſtipendiis ſuſtentari, quibus parentum & propinquorum nulla ſuffragantur bona. Qui autem bonis parentum, & opibus ſuis ſuſtentari poſſunt, ſi, quod pauperum eſt, accipiunt, ſacrilegium profecto committunt, & per abuſionem talium, judicium ſibi manducant & bibunt.

Corr. Rom. ¶ *Infra etiam 16. quæſt. 1. cap. fin. citatur ex Hieronymo. Ac ſimilia habentur in regula Monachorum ex dictis Hieronymi, in c.* de paupertate; *& in gloſſa ordinaria ad c. 5. primæ ad Timoth. ex Hieronymo.*

C. VII. *Quibus ſua ſufficiunt, Eccleſiæ alimentis non ſuſtententur.*

Item Proſper *de contemplativa vita, lib. 2. cap. 9. & 10.* b

PAſtor *c* Eccleſiæ iis, quibus ſua ſufficiunt, non debet aliquid erogare, quando nihil aliud ſit habentibus dare, quam perdere. Nec illi, qui ſua poſſidentes dari ſibi aliquid volunt, ſine grandi peccato ſuo, unde pauper victurus erat, accipiunt. De Clericis quidem dicit per Prophetam *d* Spiritus Sanctus: *Peccata populi mei comedunt.* Sed ſicut nihil habentes proprium, non peccata, ſed alimenta, quibus indigere videntur, accipiunt; ita poſſeſſores non alimenta, quibus abundant, ſed aliena peccata ſuſcipiunt.

Gratian. *Verum his auctoritatibus prohibentur ab Eccleſia ſuſcipi, non illi, qui quondam fuerunt divites, poſtea vero omnia reliquerunt, ut* e *Petrus, & Matthæus, & Paulus; aut pauperibus diſtribuerunt, ut Zachæus* f; *aut Eccleſiæ rebus adjunxerunt, ſicut illi* g, *qui prædia ſua vendentes, ponebant pretia ante pedes Apoſtolorum, ut eſſent illis omnia communia: ſed illi, qui in domibus parentum reſidentes, vel ſua relinquere nolentes, Eccleſiaſticis facultatibus paſci deſiderant.*

C. VIII. *Qui ſua relinquere non vult, non debet ſumptibus Eccleſiæ ſuſtentari.*

De quibus in eodem libro Proſperi, *cap. 10. ſubinfertur.* h

SI quis propter hoc non vult ſua relinquere, ut habeat, unde vivat, ut quid accipit, unde rationem reddat? ut quid peccatis alienis ſua multiplicat? *Idem ibidem paulo ſuperius.* §. 1. Non eſt meum dicere, quali peccato cibos pauperum præſumendo ſuſcipiunt, qui Eccleſiam, quam juvare de propriis facultatibus debuerant, ſuis expenſis inſuper gravant; propter hoc fortaſſis in congregatione viventes, ne aliquos pauperes paſcant, ne advenientes excipiant, aut ne ſuum cenſum expenſis quotidianis imminuant. §. 2. Quod ſi aliquid de fructibus ſuis Eccleſiæ, velut pro ipſa expenſa ſua contulerint, non ſe præferant inani jactantia illis, quos nihil habentes paſcit & veſtit Eccleſia: quia perfectior eſt ille, qui ſe mundi rebus expoliat, aut, *i* qui cum nihil habuerit, nec habere deſiderat, quam ille, qui ex multis, quæ poſſidet, Eccleſiæ aliquid præſtat, ac ſe de eo, quod præſtiterit, forſitan jactat.

Gratian. *Ecce, qui prohibentur ab Eccleſia ſuſcipi. Illi vero, qui omnia ſua relinquunt, vel pauperibus diſtribuunt, vel Eccleſiæ rebus adjungunt, & ab Eccleſia laudabiliter ſuſcipiendi ſunt, & ejus opibus ſuſtentandi.*

C. IX. *Qui ſua relinquunt, vel pauperibus diſtribuunt, vel Eccleſiæ rebus adjungunt, laudabiliter Eccleſiaſtica diſpenſant.*

Unde in eodem libro *a, cap. 11. legitur.*

SAcerdos, cui diſpenſationis cura commiſſa eſt, non ſolum ſine cupiditate, ſed etiam cum laude pietatis accipit a populo diſpenſanda, & fideliter diſpenſat accepta: quia omnia ſua aut parentibus α reliquit, aut pauperibus diſtribuit, aut Eccleſiæ rebus adjunxit, & ſe in numero pauperum, paupertatis amore, conſtituit, ita ut unde pauperibus ſubminiſtrat, inde & ipſe tanquam pauper voluntarius vivat. Clerici quoque, quos paupetes aut voluntas, aut nativitas fecit, cum perfectione virtutis, vitæ neceſſaria ſive in domibus ſuis, ſive in congregatione viventes accipiant: quia ad ea accipienda non eos habendi ducit cupiditas, ſed cogit vivendi neceſſitas. *& infra* b, *cap.* 14. §. 1. De talibus dicere videtur Apoſtolus *c: Qui in ſacrario operantur, quæ de ſacrario ſunt, edunt, & qui in altario deſerviunt, cum altario participant.* Qui niſi hoc de contemptoribus facultatum ſuarum vellet intelligi, nunquam ſecutus adjungeret: *Ita & Deus ordinavit, his, qui Evangelium annuntiant de Evangelio vivere.* De Evangelio vivunt, qui nihil proprium habere volunt; qui nec habent, nec habere aliquid concupiſcunt, non ſuorum, ſed communium poſſeſſores. Quid eſt aliud de Evangelio vivere, niſi laborantem inde, ubi laborat, neceſſaria vitæ percipere? Apoſtolus tamen, qui Evangelium prædicavit, ut nec de Evangelio viveret, ſed neceſſaria ſibi ſuis manibus miniſtraret, de ſe confidenter eloquitur: *Ego autem nullo horum uſus ſum.* Et quare hoc dixerit, ſecutus aperuit, dicens: *Expedit mihi mori magis, quam ut gloriam meam quis evacuet*, Evacuari dicit gloriam ſuam, ſi ab eis, quibus prædicabat, voluiſſet accipere vitæ temporalis *d* expenſam. Nolebat quippe in re præſenti laboris ſui fructum, ſed in futuro recipere.

Corr. Rom. ¶ α Aut parentibus] *In aliquot manuſcriptis Gratiani legitur*, aut pauperibus reliquit. *In vetuſto autem Proſperi codice, & in Concilio Aquisgranenſi legitur:* quia omnia ſua aut reliquit, aut Eccleſiæ rebus adjunxit. *Sed quoniam multa exemplaria Gratiani & Proſperi habent vulgatam lectionem, nihil eſt mutatum.*

C. X. *Juxta meritum laboris, Eccleſiaſtica ſtipendia Sacerdotes diſtribuunt.*

Item ex Concilio Agathenſi, *cap. 36.*

CLerici omnes, qui Eccleſiæ fideliter, vigilanterque deſerviunt, ſtipendia ſanctis laboribus debita, ſecundum ſervitii ſui meritum, per *e* ordinationem canonum a Sacerdotibus conſequantur.

Gratian. *Multorum α auctoritatibus luce clarius conſtat, quod ab ingreſſuris monaſterium non licet pecuniam exigere, ne & ille, qui exigit, & ille, qui ſolvit, Simoniæ crimen incurrat.*

Corr. Rom. ¶ α Multorum] *In vulgatis codicibus huic* §. Multorum, *præponebatur hic titulus.* Item ex Concilio Urbani Papæ habito Alverniæ: *qui ſublatus eſt, quoniam abeſt ab omnibus vetuſtis exemplaribus collatis, & in pleriſque hic* §. *eſt initium ſequentis tertiæ quæſtionis.*

QUÆSTIO III.

SEd *adhuc objicitur, quod qui ingreſſuri monaſterium pecunias tribuunt, non propoſitum religionis, ſed participationem ſtipendiorum Eccleſiæ emunt. Temporalia ergo, non ſpiritualia ementes, nequaquam Simoniaci ſunt.* §. 1. *His itaque reſpondetur: Non ſolum, qui ſpiritualia, ſed etiam,*

a 16 *quæſt.* 1. *c. fin.* b *In Concil. Aquiſgr. c.* 107. c *Proſper ibidem cap.* 10. d *Oſe.* 4. e *Matth.* 5. f *Luc.* 19. g *Actor.* 4. h *& in Concil. Aquiſgr. ibid.* i *al. &.*

a *Et in Aquiſgr. c.* 108. b *In Aquiſgr. c.* 111. c 1. *Cor.* 9. d *al. corporalis.* e *al. vel.*

qui

qui temporalia eis annexa pretio accipiunt, vel tribuunt a, *Simoniaci judicantur. Unde Malachias* b *loquens ex persona Domini:* Quis est, *inquit*, in vobis, qui claudat ostia, & incendat altare meum gratuito? Non est mihi voluntas in vobis, dicit Dominus exercituum, & munus non suscipiam de manu vestra. *Ostia claudere non est sacri muneris officium, sed tantum sibi adjunctum.*

C. I. *De iis, qui sacros ordines munerum acceptione dispensant.*

Item Gregorius *scribit universis Episcopis Hispanis.*

AUdivimus, dilectissimi, quod nos audisse oportuit, sed audisse profecto non libuit: quosdam scilicet esse sacrorum ordinum professores, qui sub munerum datione vel acceptione, Dei Ecclesias, vel earum sibi beneficia usurpant. Quod quidem scelus vos non jamdudum acriter correxisse vehementer admiramur. Juste enim uterque corripiendus est, & a sanctæ liminibus Ecclesiæ submovendus, & qui pro Ecclesiæ ambitu munera largitur, & qui, ut Ecclesiam adeat, quicquam præsumit accipere. Iste quippe donum Dei emere, hic autem præsumit vendere. A sacrilegio quoque hoc facinus non dispar dixerim: cum id, quod sponte & sacro deliberationis arbitrio gratis fieri debuit, sub pecuniæ pactione causatur. Quare, fratres charissimi, quæ taliter facta sunt, curiose refellite, infecta prohibete, vestrisque jussionibus resistentes digno anathematis vinculo percutere non dubitate.

C. II. *De iis, qui Ecclesias, vel Ecclesiastica vendunt.*

Idem *Rothomagensi Episcopo, & Gallicis omnibus.*

SIc quis dator, vel acceptor, Dei Ecclesias, vel Ecclesiastica beneficia (quæ quidam Præbendas vocant) sub pecuniæ interventu susceperit, sive dando emerit, sive accipiendo vendiderit, a Simonis non excluditur perditione. Sed si perseverans fuit, perpetua mulctetur damnatione. Nam qui sub religionis obtentu Deo famulari voluerit, si quid accipit, & meritum perdit, & beneficio accepto frustratur. Rationis ergo vigore cogitur, quod injuste receperit, restituere, & quicquid turpis lucri gratia receperat, non tenere.

C. III. *Ab officio suspendatur Episcopus, beneficia, vel Ecclesiastica officia vendens.*

Item Gregorius VII. Papa, *lib. 6. reg. in Synodo, cap. 4.*

SI quis Episcopus Præbendas, Archidiaconatus, Præposituras, vel aliqua Ecclesiastica officia vendiderit, vel aliter, quam statuta sanctorum Patrum præcipiunt, ordinaverit, ab Ecclesiæ officio suspendatur. Dignum est enim, ut sicut gratis Episcopatum accepit; ita membra ejusdem Episcopatus gratis distribuat.

C. IV. *Nec altaria, nec Præbendas Episcopis vendere licet.*

Item ex Concilio Urbani Papæ II. *habito Alverniæ.*

QUæsitum est de Episcopis, qui altaria monasteriis data frequenter redimi compellebant pecunia: quia quidam Simoniacæ pravitatis usus in Galliarum partibus jam diutius inolevit, ut Ecclesiæ, vel decimæ (quæ vulgari vocabulo apud eos Altaria nuncupantur) monasteriis datæ, sæpius ab Episcopis sub palliata avaritia vendantur; mortuis nimirum, seu mutatis Clericis, quos personas *d* vocant. Nos auctore Deo venalitatem omnem tam ex rebus, quam ex ministeriis Ecclesiasticis propellentes, hoc ulterius fieri auctoritate Apostolica prohibemus, sicut etiam Præbendas omnes venundandas interdicimus. Porro quæcunque Altaria, vel decimas ab annis triginta, & supra, sub hujusmodi redemptione possedisse monasteria noscuntur, quiete deinceps, & sine molestia qualibet eis possidenda firmamus. §. 1. Salvo utique Episcoporum censu annuo, quem ex eisdem Altaribus habere soliti sunt.

Corr. Rom. ¶ *In summis Capitulorum Concilii Claremontensis habiti Alverniæ (de quibus supra ad c. 1. distinct. 60. dictum est) cap. 6. hæc leguntur, quæ ad caput hoc videntur spectare:* Ut altaria congregationibus Canonicorum vel Monachorum per personas data, mortuis personis, libera redeant in manus Episcoporum, nisi fuerint illis per eorum scripta, vel privilegia confirmata.

C. V. *Quicquid data vel promissa pecunia in sacris ordinibus acquiritur, irritum habeatur.*

Item α in Concilio Placentino, *c. 1. & 2.*

EA, quæ a sanctis Patribus de Simoniacis statuta sunt, nos quoque & judicio Sancti Spiritus, & Apostolica auctoritate firmamus. Quicquid ergo vel in sacris ordinibus, vel in Ecclesiasticis rebus, vel data *a*, vel promissa pecunia acquisitum est, nos irritum esse, & nullas unquam vires habere censemus.

Corr. Rom. ¶ α Idem] *Antea legebatur*: Item Gregorius. *Sed in aliquot vetustis recte est*, Idem, *nimirum Urbanus II. in cujus Synodo hæc habentur.*

C. VI. *Quicquid possidetur, nomine pecuniæ intelligitur.*

Item Augustinus *de disciplina Christiana, vel de dono disciplinæ, cap. 1.* b

TOtum, quicquid homines possident in terra, omnia quorum Domini sunt, pecunia vocatur: servus sit, vas, ager, arbor, pecus, quicquid horum est, pecunia dicitur. *& infra.* §. 1. Ideo autem pecunia vocata est, quia antiqui totum, quod habebant, in pecoribus habebant.

C. VII. *Qui Ecclesiastica beneficia emerit, Ecclesias quoque emere probatur.*

Item Paschalis Papa.

SIc quis objecerit, non consecrationes emi, sed res ipsas, quæ ex consecratione proveniunt, penitus α despere probatur. Nam cum corporalis β Ecclesia, aut Episcopus, aut Abbas, aut tale aliquid sine rebus corporalibus in nullo proficiat, sicut nec anima sine corpore corporaliter vivit, quisquis horum alterum vendit, sine quo nec alterum provenit, neutrum invenditum derelinquit. Nullus γ igitur emat Ecclesiam, vel Præbendam, vel aliquid Ecclesiasticum: nec pastellum, nec pastum antea, vel postea pro hujusmodi solvat.

Corr. Rom. ¶ α Penitus] *Deusdedit & Anselmus legunt*: videtur quidem aliquid dicere, nihil autem penitus sapere.

¶ β Corporalis Ecclesia,] *Deusdedit sic habet:* cum corporalis Ecclesiæ Episcopus, vel Abbas sine rebus &c. *Reliqui collectores, & vetusti codices Gratiani concordant cum vulgata lectione.*

¶ γ Nullus igitur] *Deusdedit, Polycarpus, Ivo, & codex manuscriptus Decretorum Pontificum (in quo integra fere Paschalis epistola, unde caput hoc acceptum est, refertur) non habent hæc verba; sed post verbum*, derelinquit, *continenter subjungunt:* Quam tamen objectionem facer Chalcedonensis canon penitus exterminat, &c. *Auctor vero hujus capitis, ac totius hujus epistolæ est Paschalis primus. Nam in eo Decretorum codice hæc epistola Paschalis est post decreta Hadriani II. cum decreta Paschalis secundi sint post Urbanum secundum, eo plane ordine, quo sibi successerunt: quod etiam ex sequenti capite indicatur.*

a *Hæ voces* [*vel tribuunt*] *absunt a plerisque manuscr.* b *Malach.* 1. c *Polyc. lib.* 2. *tit.* 4. d *al. personatos.*

a *al. data, vel accepta vel promissa.* b C. 2. c *Deusdedit p.* 2. *Magister lib.* 4. *distinct.* 25. *Polycarp. lib.* 7. *tit.* 6. *Anselmus lib.* 13. *capite* 33. *Ivo part.* 2. *cap.* 84. *Pannorm. lib.* 3. *c.* 123.

C. VIII. *De eodem.*

Item Urbanus II. *Epiſcopus, ſervus ſervorum Dei, dilecto filio L. a Præpoſito Eccleſiæ Sancti Juventii apud Ticinum, ſalutem, & Apoſtolicam benedictionem.*

SAlvator *b* prædicit in Evangelio *c*, circa finem ſeculi Pſeudochriſtos & Pſeudoprophetas ſurgere, & multos ſeducere, & fideles ſuos in mundo multas habituros preſſuras, ſed tamen portas inferi adverſus Eccleſiam non prævalituras. Proinde (quia, ut ait Apoſtolus *d*, oportet hæreſes eſſe, ut, qui probati ſunt, manifeſti fiant) oportet nos cum Propheta *e* ex adverſo conſurgere, & murum opponere pro domo Iſrael, & cum eodem Apoſtolo *f* per multas tribulationes intrare in regnum Dei: quoniam non *g* ſunt condignæ paſſiones hujus temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis. §. 1. Igitur, quia innotuiſti nobis, quod tibi objicitur, utrum vendere Eccleſiaſticam rem Simoniacum eſſe patenter colligitur ex hoc, quod beatus Apoſtolus Petrus ait. Simoni: *Pecunia tua tecum ſit in perditionem, quia exiſtimaſti donum Dei pecunia poſſideri.* Donum quippe Dei eſt Spiritus Sanctus, & donum Dei eſt res ipſi Eccleſiæ oblata. Et ſi bene animadvertis, Simon Magus, qui ad fidem ficte acceſſit, non Spiritum Sanctum propter Spiritum Sanctum α, quo ipſe erat indignus (quoniam ut ſcriptum *i* eſt, Spiritus Sanctus diſciplinæ effugiet fictum) ſed ideo, quantum in ipſo erat, emere voluit, ut ex venditione ſignorum, quæ per eundem fierent multiplicatam pecuniam lucraretur. Nec Apoſtolus emptionem Spiritus Sancti (quam bene fieri non poſſe noverat) ſed ambitionem quæſtus talis, & avaritiam, quæ eſt idolorum ſervitus, in eodem Simone exhorruit, & maledictionis jaculo perculit. Quiſquis *k* igitur res Eccleſiaſticas (quæ dona Dei ſunt, quoniam a Deo fidelibus, & a fidelibus Deo donantur, quæ ab eodem gratis accipiuntur, & ideo gratis dari debent) propter ſua lucra vendit, vel emit, cum eodem Simone donum Dei poſſideri pecunia exiſtimat. Ideo, qui eaſdem res non ad hoc, ad quod inſtitutæ ſunt, ſed ad propria lucra munere linguæ, vel indebiti obſequii, vel pecuniæ largitur, vel adipiſcitur, Simoniacus eſt: cum principalis intentio Simonis fuerit ſola pecuniæ avaritia, id eſt, idololatria, ut ait *l* Apoſtolus Paulus. Alioquin, cur ſancta Synodus Chalcedonenſis DCXXX. Epiſcoporum *m* Procuratorem, vel Defenſorem Eccleſiæ, vel quenquam regulæ Subjectum, adeo per pecuniam ordinari prohibet, ut interventores quoque tanti ſceleris anathematizet, niſi quod eoſdem Simoniacos judicet? Quod ſi præfati milites *n* Eccleſiæ ob hujuſmodi ſcelus taliter percelluntur, nemo ſapiens negabit, non militantes Eccleſiæ multo damnabilius ob hanc cauſam, id eſt, emptionis vel venditionis, debere percelli. Sed & beatus prædeceſſor noſter Paſchalis β de conſecratione affirmat, quod quiſquis *o* eorum alterum vendiderit, ſine quo alterum non provenit, neutrum invenditum derelinquit: ac per hoc eum, qui rem Eccleſiæ vendit, vel emit, Simoniacum eſſe intelligitur. *p* §. 2. Nomine vero Procuratoris intelligit præfata Synodus quemlibet Eccleſiaſticarum rerum adminiſtratorem, ut verbi gratia, Præpoſitum, Oeconomum, Vicedominum: Defenſoris nomine Advocatum, ſive Caſtaldum, & Judicem: in Subjecto vero regulæ, Archipresbyterum, Archidiaconum, Canonicum, Monachum, vel quemlibet Eccleſiaſtico mancipatum officio. §. 3. Quod vero Spiritum Sanctum, quantum in ſe eſt, vendat, vel emat, qui præpoſituram, vel aliquid hujuſmodi vendit, vel emit, audi Auguſtinum *a* ſuper Joannem: *O quot γ Præpoſituras fecerunt! Alterum Præpoſitum habet Carthagine Primianus, alterum habet Maximianus, alterum habet in Mauritania Rogatus, alterum habent in Numidia illi & illi, quos jam nec nominare ſufficimus. Circuit ergo aliquis emere columbam* b: *unuſquiſque laudat Præpoſitum δ ſuum, quod vendit, &c.* Ecce venerabilis Auguſtinus de præpoſituræ diſtractione agens, nomine columbæ Sancti Spiritus venditionem vel emptionem accipit, ſicut & omnes hujus Evangelici capituli tractatores. §. 4. Penſandum vero eſt, qua pœna mulctentur, qui jam Deo & Eccleſiæ ſuæ oblata vendunt, ſi cum flagellis a Dei templo ejecti ſunt, qui, quæ Deo erant offerenda, vendebant vel emebant. Si de offerendorum venditoribus vel emptoribus dictum *c* eſt: *Vos feciſtis domum patris mei, domum negotiationis, & ſpeluncam latronum:* quid dicetur de Eccleſiæ jam oblatorum venditoribus vel emptoribus? §. 5. Et ne quis inſanus objiciat, merito hoc Dominum tam acerbe vindicaſſe, quia tunc illa in Dei templo vendebantur, Eccleſiaſticæ vero res modo extra templum diſtrahuntur; attende ſuperius Auguſtinum non determinantem locum venditionis vel emptionis præpoſitorum, ſed tantum indefinite dicentem: *Circuit aliquis emere columbam, unuſquiſque præpoſitum ſuum laudat, quod vendit:* non adjiciens, in templo, vel extra templum. Hæc circa venditores vel emptores rerum ſacrarum ſufficiant.

Corr. Rom. ¶ *Integram epiſtolam Urbani II. dilecto filio L. Præpoſito Eccleſiæ B. Juventii apud Ticinum refert Deusdedit in ſua collectione.*

¶ α Ptopter Spiritum Sanctum,] *Additæ ſunt hæ duæ voces, & totus hic locus emendatus eſt ex ipſa epiſtola, quemadmodum & alia nonnulla.*

¶ β Paſchalis,] *Antea legebatur:* Paſchaſius libro de conſecratione. *Reſtitutus autem eſt locus ex vetuſtis codicibus, & originali. Citatur enim hic quod habetur in capite antecedente ex epiſtola Paſchalis Papæ.*

¶ γ O quot Præpoſituras] *Apud B. Auguſtinum (cujus multi vetuſti codices hoc loco collati ſunt) legitur:* o quot propoſita fecerunt: alterum propoſitum, &c. *Apud Urbanum vero ubique eſt,* propoſita & propoſitum.

¶ δ Præpoſitum ſuum,] *Apud B. Auguſtinum legitur:* unuſquiſque ad propoſitum ſuum laudat, quod vendit. *In epiſtola vero Urbani:* unuſquiſque propoſitum ſuum laudat, quod vendit. *Nomine autem propoſiti apud B. Auguſtinum interdum ſignificari ſectam quandam conſtat ex 2. lib. contra Creſconium, cap. 56.*

C. IX. *Miniſtri & ſervitores Eccleſiæ abſque ulla venalitate ab Epiſcopis ordinentur.*

Item Alexander II. *Epiſcopus, ſervus ſervorum Dei. Lucenſis Eccleſiæ Clero & populo ſalutem perpetuam.*

EX *d* multis temporibus hoc deteſtabile malum intra veſtram Eccleſiam inoleviſſe cognovimus, ut nulli unquam Clerico, quamvis religioſo, quamvis ſcientia & moribus prædito, Eccleſiaſticum beneficium concederetur, niſi ei, qui profano pecuniæ munere illud emere ſtuduiſſet: fiebatque Eccleſia & res ejus ita venalis, veluti quædam terrena & vilis merx, a negotiatoribus ad vendendum expoſita. Quod malum, quam deteſtabile, quantum Deo, ſanctiſque ſit contrarium, & ſacri canones docent, & fere omnibus manifeſtum exiſtit. §. 1. Chalcedonenſe *e* namque Concilium, unum ex principalibus, ſimili pœna condemnat eos, qui Eccleſiæ bene-

a *Lucio,*] *Anſel.* b *Deusdedit p. 2. Anſelm. lib. 5. cap. 42.* c *Matth. 24.* d *1. Corinth. 11.* e *Ezech. 13.* f *Actor. 14.* g *Rom. 8.* h *Actor. 8.* i *Sap. 1.* k *infra cap. res Eccleſiæ. 12.* l *Coloſſ. 3.* m *C. 2. n al. militantes.* o *Sup. eod. cap. ſi quis 2.* p *al. intelligit.*

a *Tract. 10. in c. 2. Joannis.* b *Joan. 2.* c *Matth. 21.* d *Deusdedit p. 2.* e *C. 2. ſup. eod. quæſt. 3. cap. ſi quis Epiſcopus.*

ficium

ficium interventu pecuniæ acquirunt, & eos, qui ſacram manus impoſitionem (per quam Spiritus Sanctus confertur) mercari dignoſcuntur. Utroſque enim auctoritate inexpugnabili, illos a beneficio, iſtos a ſacro ordine jubet expelli. Unde humani generis Redemptor omnes ementes & vendentes de templo ejiciens, cathedras vendentium columbas evertit, nummulariorum effudit æs, præcepti ſui auctoritate denuntians, & dicens *a*: *Nolite facere domum patris mei domum negotiationis*. §. 2. Illud quoque in eodem facto ſolicite conſiderate, quod per totum textum ſancti Evangelii nuſquam reperitur, Dominum tanta ſeveritate, tam diſtricta cenſura juſtitiæ peccantes corripuiſſe, cum non ſolum eloquio increpans, verum etiam facto flagello *b* de funiculis verberans omnes eliminavit de templo: aperte demonſtrans, quod tales negotiatores, *non* ſicut cæteri peccatores ſunt corripiendi, ſed a templo Dei, id eſt, a ſancta Eccleſia longius ſunt projiciendi. Nam ſicut per columbarum venditores illi denotantur, qui ſacram manus impoſitionem vendere conantur; ſic per nummularios, Eccleſiaſtici beneficii venditores deſignantur, qui domum Dei, teſte Evangelio, ſpeluncam latronum efficiunt. §. 3. Quapropter ego Alexander, ſanctæ Romanæ Eccleſiæ & Apoſtolicæ ſedis Epiſcopus (imo miniſter indignus) tot & tanta mala in multis Eccleſiis, & maxime in Lucenſi Eccleſia, ex *c* iniqua concupiſcentia fieri conſpiciens, ne ſanguis iniquorum a diſtricto judice de manu noſtra requiratur, illa extirpare, & penitus eradicare decrevimus. Conſtituimus itaque, & præſenti decreto firmamus (ſicut olim noſtri prædeceſſores feciſſe noſcuntur) ut nullus deinceps Epiſcoporum, beneficium Eccleſiæ (quod quidam Canonicam *d*, vel Præbendas, ſeu etiam Ordines *e* vocant) pro aliquo pretio, vel munere Clericis audeat unquam conferre: ſed omnes miniſtros, & ſervitores Eccleſiæ gratis, & abſque ulla venalitate in ſancta Eccleſia ſtudeant ordinare. Nec eligant in domo Domini, qui majores ſacculos pecuniæ conferant, ſed eos, qui moribus & diſciplina atque ſcientia divites, pro officio ſuo ipſam valeant ſuſtentare Eccleſiam. Conſtituimus, & eodem modo firmamus, ut nullus cujuſcunque gradus Clericus pro Eccleſiæ beneficio aliquid audeat conferre, aut fabricæ Eccleſiarum, vel donariis Eccleſiarum, ſeu etiam quod pauperibus ſit tribuendum, quia (teſte Scriptura α) qui *f* aliquid male accipit, ut quaſi bene diſpenſet, potius gravatur, quam juvatur. Quod ſi aliquis divinorum præceptorum, & animarum ſalutis immemor, præfatum beneficium Eccleſiæ, iniqua cupiditate ductus, vendere vel emere temerario auſu præſumpſerit, ſicut in Chalcedonenſi Concilio definitum eſt, gradus ſui periculo eum ſubjacere decernimus: nec miniſtrare poſſit Eccleſiæ, quam pecunia venalem fieri concupivit, & inſuper terribili anathematis mucrone perfoſſus (niſi reſipuerit) ab Eccleſia Dei, quam læſit, modis omnibus abſcindatur.

Corr. Rom. ¶ *Extat integra hæc epiſtola in Bibliotheca Vaticana poſt librum Anſelmi Lucenſis.*

¶ α Teſte Scriptura] *Hic referuntur verba ipſa beati Gregorii ex epiſtola ad Syagrium, quæ habentur ſup. eadem q. 1. c.* non eſt putanda.

C. X. *Qui dona Dei vendunt vel emunt, pariter a Deo damnantur.*

Item Gregorius *Homilia 39. Evangeliorum.*

VEndentes *g* & ementes e templo eliminat Chriſtus, quia vel eos, qui pro munere impoſitionem manuum tribuunt, vel eos, qui donum Spiritus emere nituntur, damnat. *Item infra.* §. 1. Vendentes in templo ſunt, qui hoc, quod quibuſdam jure competit, ad præmium largiuntur. Juſtitiam enim vendere, eſt hanc pro præmii acceptatione *a* ſervare. Ementes vero in templo ſunt, qui dum hoc perſolvere proximo, quod juſtum eſt, nolunt, dumque rem jure debitam facere contemnunt, dato patronis pretio *b* emunt peccatum.

C. XI. *Qui gratiam, quam a Deo accipiunt, non gratis exercent, venditores columbarum ſunt.*

Item Beda *ad cap. 2. Joannis.*

NOn *c* ſolum venditores ſunt columbarum, & domum Dei faciunt domum negotiationis, qui ſacros ordines, largiendo pretium pecuniæ, vel laudis, vel etiam honoris inquirunt; verum ii quoque, qui gradum vel gratiam in Eccleſia ſpiritualem, quam Domino largiente perceperunt, non ſimplici intentione, ſed cujuslibet humanæ cauſa retributionis exercent: contra illud Petri *d* Apoſtoli: *Qui loquitur, quaſi ſermones Dei: qui miniſtrat, tanquam ex virtute, quam adminiſtrat Deo, ut in omnibus honorificetur Deus per Jeſum Chriſtum.* Quicunque ergo tales ſunt, ſi nolunt veniente Domino de Eccleſia auferri, auferant iſta de actibus ſuis, ne faciant domum Dei domum negotiationis.

C. XII. *Quæ ex conſecratione proveniunt, in ſuum jus vi vel munere nemo convertat.*

Item ex epiſtola Urbani Papæ.

RES Eccleſiæ, quæ ex conſecratione proveniunt, in ſuum jus, vel vi, vel aliquo munere aliquem convertere non debere, docens ſanctus Urbanus *e* ait: *Quiſquis a res Eccleſiaſticas (quæ dona Dei ſunt, quoniam a Deo fidelibus, & a fidelibus Deo donantur, quæque ab eodem gratis accipiuntur, & ideo gratis dari debent) propter ſua lucra vendit, vel emit, cum eodem Simone donum Dei pecunia poſſideri exiſtimat.*

Corr. Rom. ¶ α Quiſquis] *Hæc ſunt ex epiſtola Urbani II. quæ refertur ſupr. c.* Salvator. *Verba autem antecedentia nuſquam reperta ſunt: quamvis ſimilia quædam, diſſimili tamen ſententia, legantur in epiſtola B. Urbani I. In aliquot vetuſtis Gratiani exemplaribus caput hoc ſic citatur:* Item Beda ex epiſtola Urbani Papæ: *quod non cohæret.*

C. XIII. *Simoniacus eſt Epiſcopus, qui decimas & oblationes Laicis, non Clericis diſtribuit.*

Item Gregorius VII.

PErvenit *f* ad nos fama ſiniſtra, quod quidam Epiſcoporum non Sacerdotibus propriæ diœceſis decimas atque Chriſtianorum oblationes conferant, ſed potius Laicalibus perſonis, militum videlicet, ſive ſervitorum, vel (quod gravius eſt) conſanguineis. Unde ſi quis amodo Epiſcopus inventus fuerit hujus divini præcepti tranſgreſſor, inter maximos hæreticos, & inter Antichriſtos non minimus habeatur: & ſicut Nicæna Synodus de Simoniacis cenſuit, & qui dat Epiſcopus, & qui recipiunt ab eo Laici, ſive pretio, ſive beneficio, æterni incendii ignibus deputentur.

Corr. Rom. ¶ *Infra etiam 16. quæſt. 7. c.* pervenit. *citatur caput hoc ex Gregorio. Ac ſane Lambertus Schafneburgenſis narrat, Epiſcopum quendam Bambergenſem, Eccleſiam illam contra excommunicationem, & privationem Gregorii VII. favore militum, quibus multa largiebatur, per aliquod tempus retinuiſſe, & in ipſius Gregorii regeſto lib. 6. epiſt. 5. ſimile quiddam reprehenditur in Gerimanno Epiſcopo Metenſi.*

C. XIV. *Spiritum Sanctum vendit, qui decimas pro pecunia tribuit.*

Item Paſchalis II.

ALtare *g* & decimas per pecuniam dare, & Spiritum.

a *Matth.* 21. b *Joan.* 2. c *Ezech.* 3. d *al. canonicas.* e *al. ordinationes.* f *ſup. eod. q.* 1. *c. non eſt putanda.* 27. g *Ivo p.* 5. *c.* 88. *Pannor. l.* 3. *c.* 119.

a *al. acceptione.* b *al. præmio.* c *Ivo p.* 5. *c.* 97. *Pann. l.* 3. *c.* 124. d 1. *Pet.* 4. e *ſupr. eod. cap. Salvator.* 8. f *Infra* 16. *q.* 7. *c. pervenit. Polyc. lib.* 4. *tit.* 11. g *Polyc. l.* 3. *tit.* 11.

ſanctum

sanctum vendere, Simoniacam hæresim esse, nullus fidelium ignorat.

Corr. Rom. ¶ *Supra ead. q.* 1. *c.* Presbyter. *hoc idem tribuitur Gregorio, quod hic Paschali secundo. Et fortasse Paschalis hoc, ut multa alia, accepit a Gregorio VII. quæ ipse innotavit. In Polycarpo lib.* 3. *tit.* 11. *citatur ex Concilio Toletano.*

C. XV. *Careat honore male acquisito, qui Ecclesiastica beneficia pro pecunia invenire tentaverit.*

Item Innocentius II. *in Synodo Romana, cap.* 2.

SI *a* quis Præbendas, vel Prioratum, seu Decanatum, aut honorem, vel promotionem aliquam Ecclesiasticam, seu quodlibet sacramentum Ecclesiasticum, utpote chrisma, vel oleum sanctum & consecrationes altarium, vel Ecclesiarum, interveniente execrabili ardore avaritiæ per pecuniam comparavit, honore male acquisito careat, & emptor atque venditor, & interventor nota infamiæ percellantur: & nec pro pastu, nec sub obtentu alicujus consuetudinis ante vel post a quoquam aliquid exigatur, vel ipse dare præsumat, quoniam Simoniacum est; sed libere, & absque diminutione aliqua, collata sibi dignitate atque beneficio α perfruatur.

Corr. Rom. ¶ α Beneficio] *Ex duobus manuscriptis hujus Concilii exemplaribus in uno sic legitur, in altero vero*, officio.

Gratian. *De secunda & tertia quæstione quid sacri canones diffiniant, auctoritatibus hinc inde in medium deductis patefactum est.*

QUÆSTIO IV.

1 Pt. NUnc ergo de quarta quæstione est pertractandum. *An paternum crimen huic imputetur, quod eo ignorante constat admissum? Quod ignorantia hunc excuset, multorum auctoritatibus probatur.*

C. I. *Alienum crimen nescientem non maculat.*

Ait enim Augustinus, *epist.* 48. *ad Vincentium.*

NUllius crimen maculat nescientem.

C. II. *De eodem.*

Idem *in eadem epistola.*

QUis locus innocentiæ relinquitur, si alienum crimen maculat nescientem?

Corr. Rom. ¶ *Verba B. Augustini sunt hæc*: Quis locus innocentiæ reservatur, si crimen est proprium, nescire crimen alienum?

C. III. *De infantibus, qui ab hæreticis baptizantur.*

Item in Africano *b* Concilio, *c.* 14. *legitur*:

PLacuit *c* de infantibus, qui ab hæreticis baptizantur, ne, quod non suo fecerunt judicio, cum ad Ecclesiam Dei salubri proposito fuerint conversi, parentum illos error impediat, quo minus promoveantur sacri altaris ministri.

C. IV. *De eodem.*

Item in eodem, *c.* 24.

QUi *d* apud Donatistas parvuli baptizati sunt, nondum scire valentes erroris eorum interitum, & postea quam ad ætatem rationis capacem pervenerunt, agnita veritate, falsitatem eorum abhorrentes, ad Ecclesiam Dei catholicam per universum mundum diffusam, ordine antiquo per manus impositionem recepti sunt, tales ad suscipiendum munus Clericatus non debet impedire nomen erroris.

C. V. *Consanguineorum maleficia in nullo Clericis obsunt, nisi conscii fuerint.*

Item Leo IV. *e Ebronio & Adelfrido Episcopis.*

QUia præsulatus nostri (quod bene nostis) magisterium non solum de Sacerdotum, verum etiam de secularium utilitatibus debet esse solicitum, propterea fraternitatem vestram scire volumus, hunc præsentem Presbyterum ad sedem Apostolicam venisse, nobisque violentiam, & excommunicationem suam per ordinem retulisse: quod etiam sine justo legis tramite illi sua fuisset ablata Ecclesia similiter indicavit, quam alius dato munere Sacerdos zelo ductus invidiæ usurpare præsumpsit. Inde parentes ejus magno dolore compulsi Presbyterum illum, qui suam tenebat Ecclesiam, mox comprehenderunt, & ei oculos eruerunt. Tamen ipse sæpe dictus Sacerdos dicit, quod absque sua voluntate, & sine ejus consilio hoc sit perfectum. Quod si ita est, ut ipse nobis suo ore testatus est, nobis magnopere providendum est, ut si canonice ipse excommunicatus non est, canonica super eum fiat remissio.

C. VI.

Digestis a tit. de pœnis, *l. crimen.*

CRimen, vel pœna paterna nullam maculam filio infligere potest. Namque unusquisque ex suo admisso sorti subjicitur, nec alieni criminis successor constituitur. Idque divi fratres Hierapolitanis rescripserunt.

C. VII. *Perfidia parentum filiis obesse non debet.*

Item ex Concilio Toletano IV. *c.* 60.

JUdæi baptizati, si postea prævaricantes in Christum qualibet pœna damnati extiterint, a rebus eorum fideles filios excludi non oportebit: quia scriptum *b* est: *Filius non portabit iniquitatem patris.*

C. VIII. *Non imputantur peccata parentum iis, qui ab eis personaliter divisi probantur.*

Item Augustinus *ad Bonifacium, epist.* 23.

JAm *c* itaque, cum homo in seipso est, ab eo, qui genuit eum, alter effectus, peccato alterius sine sua consensione non tenetur obnoxius. Traxit ergo reatum, quia unus erat cum illo, & in illo, a quo traxit, quando, quod traxit, admissum *d* est. Non autem trahit alter ab altero, quando sua unoquoque propria vita vivente, jam est, unde dicatur *e*: *Anima, quæ peccaverit, ipsa morietur.* Ut autem possit regenerari per officium voluntatis alienæ, cum offertur consecrandus, facit hoc unus spiritus, ex quo regeneratur oblatus.

C. IX. *Ei, qui imitatur, impietas alterius nocet.*

Hinc etiam Gregorius *in lib.* 26. *Moralium, cap.* 8. *in cap.* 35. *Job.*

HOmini *f* qui similis tui est, nocebit impietas tua; & filium hominis adjuvabit justitia tua.] Humana impietas ei nocet, quem pervertendo inquinat: & rursus eum adjuvat nostra justitia, quem a pravis actionibus mutat. Nocere enim, vel juvare nesciunt ea, quæ vel a bono corrumpere, vel a malo permutare non possunt.

Gratian. *Econtra Dominus ad Moysen g*: Ego sum Deus zelotes, qui visito peccata patrum in filios usque in tertiam & quartam generationem, *licet non æqualitate judicii, sed magnitudine clementiæ Augustinus asserit hoc dictum, ita dicens*: In tertia & quarta generatione peccata patrum se Dominus comminatur in lege filiis redditurum, non inæqualitate judicii, ut alii peccent, & alii puniantur, sed magnitudine clementiæ, dum semper expectat ad pœnitentiam, & quod in prima generatione delinquitur, non prius corrigit & emendat, nisi & tertia & quarta generatio venerit. *Cum ergo de baptizatis ab hæreticis Innocentius h scribat*: Lex est Ecclesiæ iis, qui ab hæreticis ba-

a *Pannor. l.* 8. *c.* 138. *ex Cabilonensi.* b *Et Carthag.* 3. *c.* 48. c *Paulo aliter in originali.* d *Deus dedit p.* 2. e *al. tertius.*

a *Lib.* 48. *tit.* 19. *l.* 26. b *Ezech.* 18. c *Ivo part.* 6. *c.* 417. d *al. admissum.* e *Ezech.* 18. f *Job. c.* 35. g *Exod.* 20. h *supr. q.* 1. *c. ventum.* 18.

ptizati sunt, per manus impositionem Laicam tantum communionem præbere, nec ex his aliquem in Clericatus honorem vel exiguum subrogare: *patet, quod infantes, qui ab hæreticis baptizati sunt, sola excusat ignorantia, ut iuxta illud Africani* a *Concilii ad suscipiendum Clericatus officium non eos impediat nomen erroris.*

C. X. *De eodem.*

Item sicut Augustinus *scribit ad Auxentium Episcopum, epist. 75.*

NOn imputantur filiis peccata parentum, quæ post eorum nativitatem a parentibus committuntur: nec pro peccatis parentum spirituali pœna filii sunt plectendi.

Corr. Rom. ¶ *In aliquot vetustis exemplaribus & caput hoc & sequentia usque ad finem quæstionis, conjuncta sunt superiori. Nam sententiis hinc inde acceptis, verba fere de suo (quod sæpe facit) in his Gratianus affert. Et hujus quidem partis sententia est apud B. Augustinum loco indicato. Verba autem ipsa referuntur infra 24. q. 3. c.*si habes.

Gratian. *Officio autem, vel beneficio Ecclesiæ privari, spiritualis pœna est: non igitur hanc ex peccato patris promeretur filius. Item si excusatur, qui ignoranter a Simoniaco ordinatur, ut sup. in cap.* Urbani *b legitur; & iste excusandus est, qui per ignorantiam Simoniace ordinatur.*

2 pars. *Sed objicitur illud* Gregorii *a.*

C. XI. *De Ecclesia, quæ pactione consecratur.*

ECclesia *c*, quæ pactione consecrata fuerit, potius execrata, quam consecrata dici potest.

Corr. Rom. ¶ *a* Gregorii] *In aliquot vetustis codicibus legitur*, Augustini. *Anselmus vero citat ex Alexandro secundo.*

Gratian. *Item peccato civium thesauri Hiericho anathematizati leguntur. Unde Achan* d, *qui regulam auream, & quædam alia pretiosa furatus est, de anathemate dicitur tulisse. §. 1. Item peccato Amalechitarum animalia eorum jussa sunt interfici: quibus quia Saul pepercit, audivit a Samuele* e: Nescis, quia peccatum ariolandi est repugnare; & quasi scelus idololatriæ nolle acquiescere? §. 2. *Item peccato Ægyptiorum* f *possessiones eorum grandini traditæ, jumenta, & primogenita eorum morte consumpta sunt. §. 3. Item peccato Israelitarum arca* g *Domini Philistæis tradita est. Si ergo quæ sensu carent, ut Ecclesia, altare, area Domini, lapides Hiericho, vel execrantur, vel peccatoribus traduntur, vel anathematizantur, vel grandine devastantur; si ea, quæ vim intelligendi non habent, ut animalia Ægyptiorum & Amalechitarum, peccatis hominum perduntur morte; patet, quod nullum excusat ignorantia criminis; maxime cum ex eo utilitas deferatur ignoranti: veluti si quispiam de latrocinio & rapina filio suo ignoranti divitias congreget; non excusat filium ignorantia, quin post mortem patris cogatur reddere male acquisita. §. 4. Item peccato Achan* h *plebs Israelitica in manibus hostium tradita est. §. 5. Item peccato filiorum Heli* i, *populus in manu Philistinorum corruit. §. 6. Peccato quoque plebis* k *electi eorum sæpe sunt impediti, & tandem cum eis Prophetæ ducti sunt captivi.*

3 pars. §. 7. *His ita respondetur. Insensibilia & irrationabilia peccato hominum vel execrantur, vel anathematizantur, vel morte perduntur, non participatione peccati, sed causa Sacramenti, vel detestatione peccati, vel flagello delinquentium. Causa Sacramenti, ut thesauri Hiericho, & animalia Amalechitarum. Hiericho enim Lunæ interpretatur, & significat Mundum istum. Amalechitæ interpretantur lingentes sanguinem, & significant cupidos, & avaros, & dæmonas. Israelitæ interpretantur viri videntes Deum & significant multitudinem sanctorum. Lapides ergo & thesauri Hiericho anathematizantur, animalia Amalechitarum interfici jubentur, ad examinandam cupiditatem Israeliticæ plebis, & ut significaretur, quod muri vitiorum, & hujus mundi thesauri, qui per lapides & thesauros Hiericho designantur, irrationabiles quoque vitiorum motus, qui per animalia Amalechitarum intelliguntur, non debent transire in sortem sanctorum. Animalia vero Ægyptiorum, & possessiones eorum, & primogenita, grandine & morte consumpta sunt, ut in illis puniretur, quorum felicitate lætabantur, & ut daretur intelligi, quod mundus peribit, & concupiscentia ejus. Sed & terra* a *Israelitarum in salsuginem versa est, & segetibus eorum imbres adversi sunt, animalia eorum sterilitate & morbo confecta sunt, ut Auctorem suum, quem per beneficia cognoscere noluerunt, saltem inter supplicia sentirent. In detestationem vero peccati, pecunia Simonis damnata est, cui dictum* b *est:* Pecunia tua tecum sit in perditionem, qui existimasti donum Dei pecunia possideri. *In detestationem quoque ejusdem criminis altare & Ecclesia, quæ per Simoniam consecrantur, non tam consecrari, quam execrari dicuntur: quia qui interventu pecuniæ oleum consecrationis effundit, non consecrare, sed execrare dicendus est. Hinc est, quod B. Gregorius* c *Ecclesias ab Arianis consecratas iterum consecrari præcepit: quia sanctificationem consecrationis, quæ non nisi in fide Trinitatis perficitur, præstare non poterant, qui fide carebant. Arca vero & Prophetæ peccato suorum civium hostibus traditi sunt. Electi quoque, qui murmure eorum impediti sunt, non in pœnam criminis, sed in experimentum, & exemplum patientiæ hæc passi sunt. §. 8. Item populus, qui peccato Achan, & filiorum Heli in manibus hostium traditus est, significat subditos corporaliter flagellari, ut inter ipsa flagella peccata Prælatorum feriantur: sicut Achan sorte deprehensus, lapidibus obrutus est. §. 9. Sic & navicula* d *Jonæ periclitatur, ut fugitivus sorte deprehensus, fluctibus immergeretur. Aliquando pro meritis Prælatorum depravatur vita subditorum, ut Prælatis suis subditi faventes ad malum, cum eis simul corruant: sicut filii Israel diu portantes peccata Sacerdotum, tandem cum eis ceciderunt in manibus hostium. Item David* e *populum numeravit: quo peccato gladius Domini desævit in populum.* Sed in lata *g* gente gloria Regis est, in diminutione plebis contritio Principis. *Qui ergo de numerositate suæ gentis superbivit, jure in ejus diminutione punitus est. §. 10. Item parvulos Sodomitarum* g *non excusavit ignorantia, quin pro paterno scelere cœlesti igne consumerentur: sed igne hoc pœna illis diminuta est, quibus successio paterni sceleris est adempta. Pariter etiam demonstratum est, peccatis parentum parvulos aliquando corporaliter flagellari. Illud idem intelligendum est de parvulis, qui peccato Dathan* h *& Abiron vivi descenderunt ad inferos. §. 11. Item Cham* i *peccante Chanaan filius ejus maledicitur: Giezi* k *delinquente, lepra transmittitur ad posteros. Judæis* l *clamantibus:* Sanguis ejus super nos, & super filios nostros, *etiam reliquiæ eorum pœnæ mortis CHRISTI addictæ sunt. Achab* m *quoque peccante, posteri ejus Regni solium amiserunt: & qui de ejus semine in Regno Judæ nati sunt, usque ad purgatam labem illius familiæ, a genealogia Domini sunt excusi. Odium quoque Esau (ut Malachias* n *testatur) transivit ad Idumæos. Ex quibus omnibus colligitur, quod ignorantia peccati non excusat aliquem §. 12. Sed his exemplis non probantur teneri peccato aliorum, nisi imitatores nequitiæ eorum. Quicunque enim de semine Esau & cæterorum, ad Deum conversi, paternam malitiam detestati sunt, non odium, sed Dei clementiam experti sunt.*

C. XII. *Item ut* Ambrosius *ait sermone* 11.

TUrbatur o navicula Petri: in qua erat Judas: quia, qui suis meritis erat firmus, turbatus est alienis.

Corr. Rom. ¶ *Hujus etiam capitis sententia sumpta est ex sermone 11. Ambrosii, & lib. 5. c. 1. comment. ad c. 5. Lucæ. Ipsa autem verba habentur* ſ *24. q. 1. c.* non turbatur.

---

2 *Sup. eod. qui apud* 4. b *sup. eod. q. 1. si qui a Simoniacis.* c *Anſ. l. 5. c. 20.* d *Jos. 6.* e 1. *Reg. 15.* f *Exod. 9.* g 1. *Reg. 4.* h *Jos. 7.* i 1. *Reg. 4.* k *Psal. 77.*

a *Psal. 106. 1. Joan. 2.* b *Actor. 8.* c *De conſ. diſtinct. 1. c. Arianorum.* d *Jonæ 1.* e 1. *Regum ult.* f *Prov. 14. ſecundum 70.* g *Geneſ. 19.* h *Num. 16.* i *Geneſ. 9.* k 4. *Regum 5.* l *Matth. 27.* m 3. *Regum 21. Hieron. ad c. 1. Matth.* n *Malach. 1.* o ſ *24. q. 1. c. non turbatur.*

Gratian.

Gratian. Ignorabat autem Petrus peccatum Judæ. Non ergo ignorantia excusavit illum : Sed turbatio hæc non peccati coinquinatio, sed corporalis persecutio intelligitur : quia meritis malorum nonnunquam adeo premuntur boni, ut eorum turbetur firmitas. Non itaque his auctoritatibus Simoniaci probantur, pro quibus ignorantibus pecunia data est. Non ergo potest probari iste reus criminis, cujus non habuit conscientiam.

4 pars. §. 1. *Notandum quoque est, quod non omnis ignorantia aliquem excusat. Est enim ignorantia alia facti, alia juris. Facti, alia est ejus facti, quod oportuit eum scire : alia, quod non oportuit eum scire. Quod non oportuit eum scire, sicut Apostolus ait* : Si quis infidelium vocaverit vos ad cœnam, & vultis ire, quicquid vobis appositum fuerit, comedite, nihil interrogantes. Si quis vobis dixerit, hoc idolis immolatum est, nolite comedere. *Ecce quod vocatum ad cœnam non oportuit scire, carnes sibi appositas fuisse idolis immolatas. Quod oportuit cum scire, sicut ignorantia Judæorum, & reliquorum infidelium, qui ea, quæ a Prophetis de Christo fuerunt prænuntiata, adhuc ignorant esse completa, unde a Judæis adhuc exspectatur venturus. Hæc neminem excusat. §. 2. Item ignorantia juris, alia naturalis, alia civilis. Naturalis omnibus adultis damnabilis est. Jus vero civile aliis permittitur ignorare, aliis non. Juris civilis ignorantia nemini obest in damno vitando, si negotium inde contigerit, ut si minor pecuniam dederit filio familias, repetit : in majore vero quasi delictum est. §. 3. Item si successionem etiam tibi majori delatam cum alio sine judice dividas, putans testamentum jure subnixum, cum non esset, solidam successionem obtinebis : vel si id, quod nullo jure debuisti, aut jure naturali non debuisti, sed civili, tanquam ex chirographo solvas, aut promittas, repetis : non ita, si delictum. Nam si putat rem suam sibi per legem licere rapere, incidit in constitutionem* a *illam Codicis lib.* 8. b *titulo*, unde vi.

Corr. Rom. ¶ α Constitutionem] *In plerisque vetustis codicibus legitur*, incidit in constitutionem, Si quis in tantam. *reliqua vacant.*

C. XIII. PALEA.

[*Imperator* Valentinianus *Augustus.*]

SI quis in tantam furoris audaciam pervenerit, ut possessionem rerum apud fiscum, vel apud quoslibet homines constitutarum, ante eventum *c* judicialis arbitrii, violenter invaserit, Dominus quidem constitutus, possessionem, quam abstulit, restituat possessori, & dominum ejus *d* rei amittat. Sin vero alienarum rerum *e* possessionem invasit, non solum eam possidentibus reddat, verum etiam æstimationem earundem rerum restituere compellatur.

Gratian. *In hoc autem non fuit ignorantia juris, sed facti, & illius, quod non oportuit eum scire. A reatu ergo criminis eum ignorantia excusat paterni delicti : quod etsi oportuisset eum scire, infirmitate tamen ætatis deprehendere non poterat.*

QUÆSTIO V.

1 pr. QUod vero quinto loco quæritur, *An liceat ei esse in Ecclesia, vel fungi ea ordinatione, quam paterna pecunia est assecutus, auctoritate* Urbani *definitur, qui scribens de Simoniacis, ait inter cætera in Concilio Placentino, c.* 5. *& sequentibus, itemque in Concilio Romano.*

C. I. *De parvulis, qui cupiditate parentum, Ecclesias emunt.*

QUicunque *f* sane cupiditate parentum, cum adhuc parvuli essent, Ecclesias, vel Ecclesiarum partes α per pecunias adepti sunt, postquam eas omnino dimiserint, si canonice in eis vivere voluerint, pro magna misericordia ibidem eos esse concedimus, neque pro hoc facto a sacris ordinibus removemus, si alias digni inveniantur. §. 1. Illi *a* vero, qui per seipsos, cum jam majoris essent ætatis, nefanda ducti cupiditate eas emerunt, si in aliis Ecclesiis canonice vivere voluerint, servatis propriis ordinibus pro magna misericordia ibi eos ministrare permittimus. Quod si ad alias fortassis transferri non potuerint, & in eis canonice vivere promiserint, minoribus contenti ad sacros ordines non accedant, salva tamen in omnibus Apostolicæ sedis auctoritate. §. 2. Si *b* qui tamen ante emptionem catholice ordinati sunt, cum ea, quæ emerunt, dimiserint, & vitam canonicam egerint, in suis gradibus permittantur : nisi forte ejusmodi Ecclesia sit, ut ibi primum locum debeant obtinere. Primum enim, vel singularem, vel Præposituræ β locum in emptis Ecclesiis eos habere non patimur.

Corr. Rom. ¶ α Partes] *In Concilio ipso legitur*, beneficia : *sed ob glossam non est emendatum.*

¶ β Præposituræ] *In Concilio subjungitur*, vel officii.

2 pars. Gratian. *Hoc autem cum non in præjudicium canonum, sed ex misericordiæ dispensatione dixisse, ex epistola* ejusdem *colligitur, missa Vitali Presbytero, in hæc verba.*

C. II. *In dignitate servanda Simoniacis misericordia potest impendi, si eos vita commendat.*

EOs, qui Ecclesiam emerunt, si persona talis fuerit, quam vita commendet, videlicet, ut in Canoniis *c*, vel Monasteriis regulariter vivat, in sui honoris officio, misericorditer condescendendo, ministrare concedimus, absque tamen sanctorum canonum præjudicio.

Corr. Rom. ¶ *In libro manuscripto Decretorum Pontificum hic canon citatur ex Nicolao ad Vitalem Presbyterum Pruviensem.*

3 pars. Gratian. *Ex hac itaque auctoritate colligitur, quod ignorantia tales excusat a reatu criminis, ut supra dictum est, non a fructu emptionis, cum in Ecclesiis, quas parentum pecunia adepti sunt, non nisi postquam eas omnino dimiserint, & ex misericordia ibidem eis esse conceditur. In quo patet, quod etsi illis ignorantibus Simoniæ peccatum sit admissum, fructum tamen paternæ emptionis reportare non possunt. Quod vero a crimine excusentur, hinc patet, quia pro hoc facto a sacris ordinibus non removentur. Si enim illius criminis participes essent, ad sacros ordines conscendere non possent. Illud idem intelligendum est de eo, qui per pecuniam est adeptus Sacerdotii dignitatem, non Episcopo, sed cuidam ex Principibus ejus datam ; utroque tamen, ordinatore videlicet & ordinato, hoc ignorante.*

C. III. *De quodam, pro quo incuria parentum pecuniam dedit, non Episcopo, sed uni Principum ejus. Unde Urbanus* II. *scribit Alberto Metensi Episcopo.*

PRæsentium portitorem, quem parentum incuria per pecuniam non Episcopo, sed cuidam Principum ejus datam, invitum Sacerdotii dignitatem obtinuisse significasti, licet sancti canones deponendum esse testentur, tamen quia culpam istam nesciens, & coactus commisit ; & quia ab eodem ordine ut deponeretur, supplicavit ultroneus, ex consideratione discretionis (quæ mater est omnium virtutum) magis, quam ex rigore canonum, misericordiæ viscera adhibendo, ipsum in eodem ordine esse, fraternitati tuæ consulimus : ita tamen, ut si *d* Ecclesia illa, cui deservit *e* Sacerdotum penuriam non patitur, suspensus a Sacerdotali officio permaneat. Quod si fortasse Ecclesiæ utilitas exegerit, ut curam regiminis assumat, liceat ei ex concessione sui Episcopi, fratrumque obedientia, Sacerdotali officio fungi.

a 1. *Corinth.* 10. b *tit.* 4. *lib.* 7. c *al. adventum.* d *al. ejusdem.* e *al. alienam possessionem.* f *Anselm. libro* 7. *cap.* 109. C. 5.

a C. 6. b C. 7. c *al. canonicis.* d *al. quia.* e *deservivit.*

QUÆ-

QUÆSTIO VI.

QUid vero de his fieri debebat, *qui ignoranter a Simoniacis ordinati sunt (quod sexto loco quæsitum est) supra, in capitulo videlicet Urbani* a, *quod sic incipit*: Si qui a Simoniacis, &c. *requiratur. Nunc autem de illis quæritur, qui non pro ordinatione pecunias offerunt, sed pro electione, vel ut decretum electionis fiat, vel ut subscriptione firmetur, vel ut electioni non resistatur, aliquibus præmia largiuntur: an eorum electio vitiosa sit judicanda? Non enim videntur Spiritus Sancti donum emere, qui non pro consecratione, sed pro electione munera largiuntur, cum nullius spiritualis gratiæ aliquos faciat electio participes. Sed sicut Ecclesiasticarum rerum emptores Simoniaci judicantur, quia Ecclesiasticis officiis ita adjunctæ sunt, ut alterum sine altero alicui non proveniat: ita quia per electionem venitur ad consecrationem, perinde Simoniacus habetur, qui pro electione præmia largitur, ac si pro consecratione munera dedisset.*

C. I. *De iis, qui pro muneribus ordinationem faciunt.*

Unde Symachus *scribit Cæsario Episcopo, epist.* 1. *c.* 5.

SI b quis autem Episcopatum desiderat, data pecunia potentes personas minime suffragatrices adhibeat: nec ad decretum sibi faciendum Clericos, vel cives ad subscribendum, adhibito cujuslibet generis timore compellat, vel præmiis quibuslibet exhortetur.

C. II. *Simoniacus est, qui, ut eligatur, præmia largitur.*

Item Gregorius *Salonæ* c *consistentibus, lib.* 5. *epist.* 26.

EGo d autem & vestræ dilectioni providens, & meæ animæ omnipotentis Dei judicium pertimescens, ejusdem Maximi causam subtiliter exquiri desidero, si nullis criminibus pressus, quæ sacro ordini contradicunt, si non per Simoniacam hæresim, id est, præmia quibusdam se eligentibus præbendo, ad Sacerdotale pertingere officium conatur. Tunc enim liber pro vobis apud Dominum intercessor erit, si non obligatus de suis ad locum intercessionis venerit.

C. III.

Sicut ordinatio, sic electio, vel consensus sine venalitate debet præferri.

Item Gregorius *Syagrio Episcopo, Augustodunensi, & aliis Episcopis, lib.* 7. *epist.* 110.

SIcut e is, qui invitatus renuit, quæsitus refugit, sacris est altaribus admovendus: sic qui ultro ambit, vel importune se ingerit, est proculdubio repellendus. Nam qui sic nititur ad altiora conscendere, quid agit, nisi ut crescendo decrescat, & ascendendo exterius, interius ad profunda descendat? Itaque, fratres charissimi, in Sacerdotibus ordinandis sinceritas vigeat: sit simplex sine venalitate consensus: pura præferatur electio, ut f ad summa α Sacerdotii non suffragio venditorum provectus, sed Dei credatur esse judicio.

Corr. Rom. ¶ α Summa] *In vulgatis codicibus legebatur*, ad summum Sacerdotii vel Pontificii. *Emendatus vero est hic locus ex originali, Anselmo, Polycarpo, & plerisque vetustis Gratiani exemplaribus.*

Gratian. *Si autem pecunia promissa fuerit, vel soluta, electo vel ordinato penitus ignorante, nec eo modo ad electionem vel ordinationem pervenerit, ei nullatenus obesse videtur: nec ad reatum criminis pertinet, cujus conscientiam non habuit, nec ad electionis vel ordinationis cassationem, ad quam alias non per pravam illorum cupiditatem pervenisse docetur.*

a *Ead. q.* 1. b *Polyc. l.* 2. *tit.* 1. *Ansel. l.* 6. *c.* 69. c *al. Solonis.* d *Ans. l.* 6. *c.* 76. *Polyc. l.* 2. *tit.* 3. e *Ansel. l.* 6. *c.* 79. *Polyc. l.* 2. *tit.* 1. f *Ans. l.* 6. *c.* 80.

QUÆSTIO VII.

1 ps NUnc autem de *septima quæstione tractandum est, an renuncians suæ hæresi sit recipiendus in Episcopali dignitate, vel non?*

C. I.

Qui redeuntes ab hæresi in suis ordinibus recipiantur.

De his ita scribit Cyprianus *lib.* 2. *epist.* 1.

SI a qui Presbyteri, aut Diaconi, qui vel in Ecclesia Catholica prius ordinati fuerint, & postmodum perfidi ac rebelles contra Ecclesiam steterint, vel apud hæreticos a Pseudoepiscopis, & Antichristis contra Christi dispositionem profana ordinatione promoti sint, & contra altare unum atque divinum, sacrificia foris falsa ac sacrilega offerre conati sint; eos quoque hac conditione suscipi convenit a, cum revertuntur, ut communicent Laici b, & satis habeant, quod admittuntur ad pacem, qui hostes pacis extiterint; nec debere eos revertentes ea apud nos ordinationis & honoris arma retinere, quibus contra nos rebellaverint.

Corr. Rom. ¶ α Convenit.] *In originali non est verbum istud, sed loco ipsius hæc huic capiti antecedunt:* Addimus plane & adjungimus, frater charissime, consensu & auctoritate communi, ut etiam si qui Presbyteri, &c. *Multa vero in hoc capite ex ipso B. Cypriano sunt emendata.*

C. II. *De iis, qui pro muneribus ordinationem faciunt, & qui redeuntes ab hæresi, in suis ordinibus recipiuntur.*

Item ex septima Synodo *c.*

SI d quis α omnem traditionem Ecclesiasticam scriptam, vel non scriptam violat, anathema sit. §. 1. Omnis e Episcopus β vel Presbyter, aut Diaconus convictus, quod pro muneribus ordinationem dederit, vel acceperit, a Sacerdotio cadat. §. 2. Sed dicunt fortasse quidam, quia pœnitentiam agimus pro peccato, & Deus indulget illud. Ita & ego dico, quia omnem pœnitentiam recipit Deus, & indulget per pœnitentiam peccata, quæ jam facta sunt. Novi enim, quod David fornicatorem & homicidam per pœnitentiam receperit Deus, & quod dixerit de e eo: *Inveni virum secundum cor meum, qui faciet omnes voluntates meas.* Novi rursus eundem audientem g a Deo: *Non ædificabis mihi domum, quia vir sanguinum es.* Scio Manassæ h per confessionem dimissam impietatem suam. Scio Meretrices i, & Telonarios per pœnitentiam receptos: nullum tamen eorum, qui ante γ Baptismum peccavit, Sacerdotibus connumeratum. Scio k quosdam, dum essent in mundo, in multa fornicatione mansisse: Monachos vero factos quasi luminaria mundi resplenduisse: nullum tamen ad Sacerdotium ascendisse. Quod etsi d raro contigit, nulla tamen lex Ecclesiæ fuit. Novimus peccatricem prius Mariam l, post conversionem, quamvis sancta & casta, tamen inter Diaconissas non est computata. Sed quid hoc dico? Sequens sanctos Apostolos m, & venerabiles Patres n, cum omni fiducia clamo: Qui per Simoniam ordinatus est, sive Episcopus, sive Presbyter, sive Diaconus, alienus est a Sacerdote: neque enim venalis est gratia Spiritus Sancti: Caiphæ traditio & adinventio Simonis, a sancto Sacerdotio est aliena. §. 3. Et si in fornicationem lapsus est aliquis post Baptismum, in Sacerdotium non recipitur. Canones o enim hoc prohibent. Si quis vero cum hoc peccato ad Sacerdotium provectus est, cognitus degradetur. *Item paulo*

a *Deusdedit part.* 2. *& 4. Ansel. l.* 8. *cap.* 70. b *al. Laicis.* c *Ex actione* 1. *in* 7. *anathematis.* d *Deusdedit p.* 2. *Ivo p.* 4. *cap.* 198. e *Ex epist. Tarasii ad Joannem. Ivo p.* 5. *c.* 121. *Ans. l.* 6. *c.* 87. f *Act.* 13. g 1. *Paral.* 22. *&* 1. *Paral.* 28. h 2. *Paral.* 33. i *Matth.* 21. *Marc.* 2. *Luc.* 5. k *Can.* 30. *Apost.* l *Joann.* 11. m *Act.* 8. n *Can.* 16. *Apost.* o *Conc. Neocæs. c.* 9. 15. *q.* 8. *c.* 1. *Polyc. l.* 6. *tit.* 12.

poſt. §. 4. Epiſcopum, qui per pecuniam ordinatus eſt, confiteor, quia per pœnitentiam recipitur. Deus enim bonus eſt in omnibus, & aperta viſcera ejus omni homini pœnitenti. Sed quoniam juxta Apoſtolum *a*, oportet Epiſcopum irreprehenſibilem eſſe, quicunque per pecuniam vel ordinaverit aliquem, vel ordinatus eſt, ab omni Sacerdotio alienus ſit. §. 5. Taraſius *ε* Patriarcha *b* dixit: Quicunque per pecuniam vel ordinant, vel ordinaverunt, vel ordinati ſunt Epiſcopi, vel Presbyteri, vel Diaconi, vel quilibet de numero Sacerdotali, repellantur omnino a Sacerdotali honore; ſicut Simon Magus a Petro. Quicunque ζ per pecuniam *c*, diſpenſationem, vel curam ſortiti ſunt Monaſteriorum, vel Eccleſiarum, vel religioſarum domorum, gerontocomiorum, xenodochiorum, orphanotrophiorum, cum depoſitione expellantur a diſpenſatione illa & cura. Qui poſt Baptiſmum cadens in fornicationem ordinatus eſt, ſi poſtmodum confeſſus fuerit, ceſſet a miniſterio: ſi vero convictus ab aliquo, deponatur omnino. §. 6. Similiter *d* percuſſor Epiſcopus, aut Presbyter, aut Diaconus, per ſe, vel per aliquem alium, quaſi per hoc timeri volens, deponatur. *Item.* §. 7. Qui per ſeculares poteſtates *e* ordinatus fuerit, aut Eccleſiam obtinuerit, deponatur: ſi vero η religioſam domum, expellatur.

Corr. Rom. ¶ α Si quis] *Caput hoc ex magna parte collectum eſt ex variis locis ſeptimæ Synodi, ſed non ex verſione Anaſtaſii Bibliothecarii, qua alioqui ſæpe uti ſolet Gratianus. Initium quidem eſt in actione prima, anathematiſmo ſeptimo.*

¶ β Omnis Epiſcopus] *Hinc uſque ad verſ.* Taraſius Patriarcha, *ſumpta ſunt ex epiſtola Taraſii ad Joannem Presbyterum, omiſſis tamen interdum nonnullis verbis: quæ quidem epiſtola in verſione Anaſtaſii eſt poſt actiones & canones ſeptimæ Synodi: ſed in nova verſione impreſſa in tomis Conciliorum, eſt ante ipſam Synodum.*

¶ γ Ante Baptiſmum,] *Hoc quidem loco perſpicuum erratum eſt, quod auctori gloſſæ negotium exhibuit,* οὐδὲ ἐκ τούτων εἰς ἱερωσύνην ἀριθμηθέντα, εἰ μήπω πρὸ τοῦ βαπτίσματος τοῦτο πεπράχει: *Id eſt*; neminem vero horum in Sacerdotio adnumeratum, niſi forte ante Baptiſmum hoc admiſit.

¶ δ Etſi raro] *Longe plenius in nova verſione:* Quod ſi autem id ſemel atque iterum factum eſt, non tamen confeſtim legem in Eccleſia præſcribit. *Græce eſt,* εἰ δὲ καὶ σπανίως γέγονε, ἀλλ' οὐ νόμος ἐκκλησίας τοῦτο.

¶ ε Taraſius] *Hæc videntur ſumpta ex epiſtola Taraſii ad Hadrianum* (*de qua dictum eſt ſupr. q.* 1. *ad c.* eos, qui) *aut ex quinto capite ſeptimæ Synodi: quibus locis refertur canon trigeſimus Apoſtolorum.*

¶ ζ Quicunque per pecuniam] *Hæc habentur etiam novella* 123. *c.* 24. *apud Julianum anteceſſorem.*

¶ η Si vero religioſam] *Hæc non ſunt in canone Apoſt.*

C. III. *De eodem.* PALEA.

[*Item* ex Concilio *f* Meldenſi, *cap.* 43.]

CAvendum *g* eſt, & ſummopere ſtudendum *h*, ac per virtutem Chriſti ſanguinis interdicendum & Epiſcopis & Regibus, & omnibus ſublimioribus poteſtatibus, atque cunctis fautoribus, & electoribus quorumcunque, atque conſenſoribus, ſeu ordinatoribus in gradu Eccleſiaſtico, ut nemo per Simoniacam hæreſim, regiminis locum obtineat, quacunque factione, calliditate, promiſſione, ſeu commoditate, aut datione per ſe, aut per ſubmiſſam *i* perſonam.

C. IV. *Qui redeuntes ab hæreticis recipi poſſunt vel non.*

Item in eadem *Synodo ſeptima, actione prima.*

2 COnvenientibus apud Nycæam Bithyniæ, & conſidentibus Petro Archipresbytero, & Petro Presbytero, & Abbate monaſterii ſanctæ Sabæ, locum tenentibus Hadriani Papæ, & Taraſio Archiepiſcopo Conſtantinopolis, & Joanne, & Thoma Apocryſariis Apoſtolicarum ſedium Orientalium, & cæteris Epiſcopis, Epiſcopi Siciliæ dixerunt: Dignum eſt *a*, ut de futuris inquiramus. §. 1. Item Baſilius Epiſcopus Ancyræ dixit: Conſtitutio β Eccleſiaſtica habet canonice tradita ab antiquo a ſanctis Apoſtolis, & ſucceſſoribus eorum, ſanctis Patribus noſtris & magiſtris, & ſanctis univerſalibus ſex Synodis, & localibus Synodis orthodoxis, ut qui ab aliqua hæreſi revertuntur ad orthodoxam fidem, & traditionem catholicæ Eccleſiæ, ſcripto negare debeant hæreſim ſuam, & confiteri Catholicam fidem. §. 2. Item Taraſius Patriarcha dixit: Videtur vobis, ut ſedes ſuas recipiant, qui ab hæreſi revertuntur? §. 3. Religioſiſſimi Monachi dixerunt: Sicut receperunt univerſales ſex Synodi ab hæreſi revertentes, ita & nos recipimus. §. 4. Sancta Synodus dixit: Placet omnibus nobis. Et juſſi ſunt Baſilius Epiſcopus Ancyræ, & Theodorus Epiſcopus Myrorum *a* civitatis, & Theodoſius Epiſcopus Amorii ſedere in gradibus, & in ſedibus ſuis. §. 5. Item Conſtantinus γ Epiſcopus Cypri dixit: Non oportet nos, qui Epiſcopi ſumus, indigere doctrina, ſed aliorum eſſe doctores. §. 6. Item Taraſius Epiſcopus dixit: Malorum δ doctorum mala eſt doctrina. Eccleſia de malis doctoribus Sacerdotes non recipit. §. 7. Item Joannes ε Apocryſarius Orientalium ſedium dixit: Hæreſis ſeparat omnem hominem ab Eccleſia. §. 8. Item Taraſius Epiſcopus dixit: Ecce multi canonici libri, & Synodici, & paterni lecti ſunt: & ab hæreſi revertentes docuerunt nos recipere, ſi aliqua ζ alia cauſa non eſt in eis. §. 9. Item Petrus η Apocryſarius Papæ dixit: Romæ exulatus eſt Macharius hæreticus a ſancta ſexta Synodo, & quadraginta dierum inducias dedit illi pater noſter Benedictus Papa, & quotidie mittebat ad eum Bonifacium Conſiliarium ſuum, & inſtruebat eum commonitoriis verbis ex divina Scriptura, & nullatenus voluit emendari. Hoc autem faciebat, ut eum reciperet in ordine ſuo. §. 10. Item Taraſius Epiſcopus *b* dixit: Quid dicitis de Anatolio? Nonne etiam in quarta Synodo factus eſt Princeps? & ecce ab ipſo Dioſcoro ordinatus eſt. Et nos igitur ita recipiamus eos, qui ab hæreticis ordinati ſunt, ſicut & Anatolius receptus eſt. §. 11. Item, Vere vox *c* Dei eſt: quoniam non moriuntur filii pro patribus, ſed unuſquiſque in peccato ſuo morietur: addatur, quoniam ex Deo eſt ordinatio. §. 12. Item Taraſius Patriarcha dixit: Audivimus paterna mandata. Quid igitur? oportet recipere ab hæreticis ordinatos? §. 13. Sancta Synodus dixit: Audivimus, domine, & oportet nos recipere. §. 14. Taraſius Patriarcha dixit: plures eorum, qui in ſexta Synodo convenerunt, a Sergio, Pyrrho, Paulo & Petro ordinati ſunt, qui fuerunt Principes hæreſeos Monothelitarum: quoniam iſti continuatim *d* in Conſtantinopolitana ſede ſederunt; & ab ultimo eorum Petro ſcilicet, uſque ad ſextam ϑ Synodum non fuerunt plures, quam duodecim anni. Thomas vero, & Joannes, & Conſtantinus ab hæreticis illis Archiepiſcopi facti ſunt, & tamen propter hoc non ſunt reprobati. §. 15. Sancta Synodus dixit, Hoc manifeſtum eſt. §. 16. Conſtantinus Epiſcopus Cypri dixit: Sufficienter oſtenſum eſt, quod ab hærericis venientes recipiendi ſunt. Si vero quis ſponte ad hæreticum vadit, & accipit ordinationem, non recipiatur. §. 17. Item Taraſius Patriarcha dixit: Et ego refuto eos, qui ab hujuſmodi cauſam ad fidei ſubverſionem ordinati ſunt: & maxime, cum præſentes eſſent orthodoxi Epiſcopi, a quibus poterant ordinari. Sic eſt enim paternus intellectus. Si vero / Synodalis conſonantia fuerit,

a 1. *Tim.* 3. b *In epiſt. Taraſii ad Hadrianum, & in* 7. *Synod. c.* 5. *ex canone Apoſt.* 30. c *In ead. epiſt. & c.* 5. *ex Concil. Chalced. c.* 2. *Novel.* 123. *c.* 24. *apud Julianum anteceſſ. Concil. Neocæſ. c.* 9. d *Can.* 26. *al.* 28. *Apoſt.* e *diſt.* 63. *omnis electio. Can. Apoſt.* 29. *al.* 31. *& in ſept. Synod. c.* 3. f *Et copioſius in ſchedis, de quib.* 12. *q.* 2. *precariæ.* g *Burch. l.* 1. *c.* 21. *Ivo p.* 5. *cap.* 75. h *al. præcavendum.* i *al. emiſſam.*

a *al. Myron.* b *al. Patriarcha.* c *Ezech.* 18. 4. *Reg.* 4. d *δμοιβαδὸν.*

& uni-

& unitas Ecclesiarum de orthodoxis, qui præsumpserint ab immundis hæreticis ordinari, depositioni subjaceant. Sancta Synodus dixit: Hoc est justum judicium.

Corr. Rom. ¶ *Hoc etiam caput collectum est ex variis locis primæ actionis ejusdem septimæ Synodi, omninoque operæ pretium est, integram illam actionem perlegere: nonnulla tamen notabuntur.*

¶ α Dignum est,] *Locus hic est post recitationem nominum Episcoporum, qui convenerant; sed valde concise refertur: quod in aliis etiam locis hujus capitis evenit.*

¶ β Constitutio] *Verba, quæ proxime huic parti antecedunt, sunt hæc:* ἀπὸ λιβέλλου ἀνέγνω ὅτως: *id est, ut interpretatur Anastasius, ex libello legit ita. Non enim sententiam dicit nunc Basilius, sed abjurat hæresim, in quam cum aliis lapsus fuerat: quam abjurationem una cum professione catholicæ fidei oportuit ipsum ex libello, quod nunc etiam in more positum est, recitare. Libellus vero hic incipit,* Constitutio, &c.

¶ γ Constantinus] *Post receptionem Basilii, Theodori, & Theodosii, accesserunt alii Episcopi, qui in eandem hæresim lapsi, admitti se a sancta Synodo eodem modo postulabant, & cum unus ipsorum, excusationis gratia, dixisset, se a malis magistris seductum fuisse, Constantinus Episcopus Constantiæ, quæ in Cypro est, hoc ei exprobravit. Exprobratio Græce sic habet,* ἔδη ὑμᾶς ἐπισκόπους ὄντας μὴ διδασκαλίαν δέεσθαι, ἀλλὰ διδασκάλους εἶναι ἑτέρων: *quæ sic Anastasius vertit:* Oportebat vos, cum effetis Episcopi, discendi nullam necessitatem habere, sed magistros esse potius aliorum.

¶ δ Malorum] *Cum Hypatius, & alii Episcopi, qui a sancta Synodo admitti petebant, dixissent, a malis magistris malas se doctrinas accepisse, respondens eis Tarasius Patriarcha, inquit:* ἐπειδήπερ εἴπατε κακῶν διδασκάλων κακὰ τὰ μαθήματα, ἡ ἐκκλησία ἐκ κακῶν διδασκάλων ἱερεῖς δέχεσθαι οὐ προσίεται: *Id est:* Quandoquidem dixistis, malorum doctorum malæ disciplinæ, Ecclesia, ut ex malis doctoribus Sacerdotes admittat, non facile adducitur. *Ex quo apparet, Tarasium non contradicere Constantino, ut auctor glossæ putavit.*

¶ ε Item Joannes] *Post recitata verba Tarasii, cum in Synodo dubitaretur, an etiam hi, sicuti tres priores recepti erant, statim essent recipiendi, Joannes Apocrysarius Patriarcha Antiochiæ, & Constantinus Episcopus Constantiæ Cypri petierunt, ut canones, & sanctorum Patrum libri eo spectantes legerentur, ut maturius posset constitui, quomodo redeuntes ab hæresi ad Ecclesiam catholicam essent recipiendi, & cum de octavo canone primæ Nicænæ Synodi (in quo de Catharis recipiendis agitur) dissereretur, Joannes hæc est interlocutus.*

¶ ζ Si aliqua alia causa] *Græce est,* κἂν τις αἰτία πονηρὰ ἐν αὐτοῖς ἐστιν: *quæ Anastasius vertit:* nisi forte in eis maligna fuerit noxa reperta. *& paulo post:* si non est in illis aliqua causa nefaria.

¶ η Petrus] *Post multos canones lectos, & multas sanctorum Patrum auctoritates recitatas, cum Tarasius ex illis collegisset, ab hæresi revertentes esse recipiendos in catholica Ecclesia, Petrus Legatus Hadriani Papæ, exemplo Benedicti Papæ id confirmat.*

¶ θ Usque ad sextam] *Græce est,* ἕως τῆς ἕκτης συνόδου ἔτη πλέον ἢ δικαίως, ἢ δεκαπέντε: *Id est:* usque ad sextam Synodum non interceserunt anni plures, quam quindecim.

¶ ι Si vero Synodalis] *Græce legitur:* ἐὰν δὲ συνοδικὴ ἐκφώνησις γένηται, καὶ ὁμόνοια τῶν ἐκκλησιῶν ἐπ' ὀρθοδοξίᾳ, ὁ τελμῶν ἀπὸ τῶν βεβήλων αἱρετικῶν χειροτονεῖσθαι, τῇ καθαιρέσει ὑποπεσεῖται: *Quæ Anastasius vertit:* Si autem Synodica promulgatio, & concordia Ecclesiarum causa orthodoxiæ facta fuerit, qui præsumpserit a profanis hæreticis ordinari, depositioni succumbet.

3 ps. Gratian. *Ex hac auctoritate datur intelligi, quod qui ab unitate catholicæ fidei in hæreticorum societatem transierit, ut de manibus eorum Ecclesiasticæ dignitatis Sacramenta percipiat: vel qui contemptis orthodoxis ab hæreticis ordinari desideraverit, etsi postea suæ abrenuntians hæresi ad Ecclesiam redierit, officio tamen accepto fungi non poterit. Auctoritate vero Cypriani a prohibentur ab administratione Ecclesiastica, qui intra catholicam Ecclesiam ordinati ad fidei impugnationem dilabuntur. Porro Simoniaci nec ab hæreticis ordinantur ad fidei subversionem: nec intra Ecclesiam catholicam ordinati adversus fidem armantur. Quamvis enim nonnullos per pecuniam ordinent, non tamen fidem impugnant, nec gratiam Spiritus Sancti venalem prædicant. Unde veraci pœnitentia, cum hæresim suam detestati fuerint, præmissis auctoritatibus non prohibentur recipi in suis gradibus. Veruntamen capitulo illo Nicænæ Synodi* b, si quis per pecuniam, &c. *& illo alio septimæ Synodi* c, si quis omnem traditionem, &c. *& Innocentii, & aliorum* d *multorum auctoritatibus irreparabiliter damnari jubentur.*

C. V. *In ordine male accepto Simoniaci pœnitentiam agere non possunt.*

Hinc etiam Leo IV. *Episcopis Britanniæ.*

REquiritis e de iis, qui turpissimo lucro columbas in templo Domini vendere non pertimescunt, & sua facta, improba temeritate, Simonis hæresi conjungunt, utrum possint in ordine pœnitentiam agere, an tantummodo extra ordinem, & Sacerdotalem fieri gradum? Quod nos quidem convictis & iis, qui tam detestabile nefas (quod jam multis est damnatum Conciliis) peregisse noscuntur, nulla possumus pœnitentia subvenire, & tot spiritualibus Patribus obviare, sed in illorum Patrum me sententia convenire omnibus certum sit.

Corr. Rom. ¶ *Epistolæ hujus Leonis quarti ad Episcopos Britanniæ magna pars (in qua etiam est hoc caput) habetur in Codice pervetusto.*

4 ps. Gratian. *Nisi rigor disciplinæ quandoque relaxetur ex dispensatione misericordiæ. Multorum enim crimina sunt damnabilia, quæ tamen Ecclesia tolerat pro tempore, pro persona, intuitu pietatis, vel necessitatis, sive utilitatis, & pro eventu rei. Pro tempore: sicut* Gelasius, *qui cum necessitate temporis videret, Italicam Ecclesiam propter belli famisque incursionem fere omnium Clericorum officio destitutam, adeo ut plerisque populis subsidia regendarum deessent animarum, concessit de Monachis, vel de Laicis Clericos assumi, ita dicens Episcopis per Lucaniam, epist. 1. c. 1.*

C. VI. *Pro temporum necessitate Apostolicæ sedis decreta temperantur.*

NEcessaria f rerum dispensatione constringimur, & Apostolicæ sedis moderamine convenimur, sic canonum paternorum decreta librare, & retro Præsulum prædecessorumque nostrorum præcepta metiri, ut quæ præsentium necessitas temporum in restaurandis Ecclesiis relaxanda deposcit, adhibita diligenti consideratione (quantum potest fieri) temperemus.

Gratian. *Item,* Priscis igitur, &c. [*Require supr. in tractatu ordinandorum.*] *Item* Innocentius g Papa, *cum pro necessitate temporis, ne nimium scandalum esset in Ecclesia, ordinatos a Bonoso hæretico susciperet, ait in decretis suis, epist. 22. ad Episcopos Macedoniæ, c. 5.*

C. VII. *Cessante necessitate, debet cessare, quod urgebat.*

QUod pro remedio, ac necessitate temporis statutum est, constat primitus non fuisse. *&* f. Quod ergo necessitas pro remedio reperit, cessante h necessitate, debet utique cessare pariter, quod urgebat: quia aliud α est ordo legitimus, aliud, quod usurpatio ad præsens fieri tempus impellit.

Cor. R. ¶ α Quia aliud] *In originali, & apud Ivonem, & in multis manuscriptis Gratiani legitur:* alius est ordo legitimus, alia usurpatio, quam ad præsens fieri tempus impellit.

a *Supra ead. si qui Presbyteri.* b *Forte supr. ead. qu. 1. qui per pecunias. aut q. 7. c. si quis omnem. §. quicunque per pecuniam.* c *sup. ead. q. 7. si quis. q. 3. c. ult. q. 1. c. Arianos.* d *q. 1. c. si quis confugerit. & cap. qui studet. & c. si quis Episcopus per pecuniam.* e *Ivo p. 5. c. 115.* f *Polyc. l. 7. t. 15. Ans. l. 2. c. 34. Ivo p. 3. c. 141.* g *dist. 55. h sup. ead. q. 1. quod pro necessitate. Ivo in prolog.*

Gratian. *Similiter ex dispensatione etiam in* Nicæno Concilio, *c.* 8. *de Novatianis statutum est, ut ad Ecclesiam redeuntes ordinentur.*

C. VIII. *Iterum ordinentur, qui ex Novatianis ad Ecclesiam redierint.*

SI qui voluerint venire ad Ecclesiam Catholicam & Apostolicam ex Novatianis, placuit sancto Concilio, ut *a* ordinentur, & sic maneant in Clero. Ante omnia autem hanc ab eis confessionem per scripturam exigi oportet, ut fateantur se communi consensu Ecclesiæ Catholicæ & Apostolicæ statuta observaturos.

Corr. Rom. ¶ *a* Ut ordinentur,] *Græce est,* ὥστε χειροθετηθέντας αὐτοὺς μένειν ὅπως ἐν τῷ κλήρῳ : *quod Dionysius vertit;* ut impositionem manus accipientes sic in Clero permaneant. *At Tarasius Patriarcha Constantinopolitanus, in actione prima septimæ Synodi, post recitationem istius canonis, istam vocem,* χειροθεσία, *interpretatur* benedictionem, *non* ordinationem.

C. IX. *Juramentum a schismate redeuntium. Item* Gregorius *lib.* 10. *reg. epist.* 31.

QUoties *a* cordis oculus nube erroris obductus supernæ illustrationis lumine fit serenus, magna cautela nitendum est, ne latenter auctor schismatis irruat, & ab unitatis radice eos, qui ad eam reversi fuerant, telo iterum erroris abscindat. Et ideo postquam ego ille *a* civitatis illius Episcopus, comperto divisionis laqueo, quo tenebar, diutina mecum cogitatione pertractans, prona & spontanea voluntate ad unitatem sedis Apostolicæ, divina gratia duce, reversus sum, & ne non pura mente, sed simulata reversus existimer, spondeo sub ordinis mei casu, & anathematis obligatione, atque promitto tibi, & per te sancto Petro, Apostolorum Principi, atque ejus Vicario beatissimo Gregorio, vel successoribus ipsius, me nunquam quorumlibet suasionibus, vel quocunque alio modo, ad schisma, de quo Redemptoris nostri misericordia liberante ereptus sum, reversurum; sed semper me in unitate sanctæ Ecclesiæ Catholicæ, & communione Romani Pontificis per omnia permansurum. Unde jurans dico per Deum omnipotentem, & hæc sancta quatuor Evangelia, quæ in manibus meis teneo, & salutem *b* dominorum nostrorum Rempublicam gubernantium, me in unitate, sicut dixi, Ecclesiæ Catholicæ, & communione Romani Pontificis, semper & sine dubio permanere. Quod si (quod absit) aliqua excusatione, vel argumento ab hac me unitate divisero, perjurii reatum incurrens, æternæ pœnæ obligatus inveniar, & cum auctore schismatis habeam in futuro seculo portionem. Hanc autem professionis, promissionisque meæ chartulam Notario illi cum consensu Presbyterorum, & Diaconorum, atque Clericorum, qui me in hac unitate obligantes, in suprascriptis omnibus prona simul voluntate secuti, atque propriis manibus subscripturi sunt, scribendum dictavi, & propria manu subscribens tibi tradidi. Acta in loco illo, die illo, & Consulibus suprascriptis. Subscriptio Episcopi illius. Ego ille, Episcopus civitatis illius, huic confessioni promissionique meæ, præstito de conservandis suprascriptis omnibus sacramento, subscripsi.

Corr. Rom. ¶ *a* Ego ille,] *Reposita est antiqua nota,* ille, *ex codicibus epistolarum B. Gregorii impressis, ac manuscriptis, quæ quidem nota in hoc capite multoties repetitur. Pro ea in vulgatis Gratiani exemplaribus erat N. Aliqua vero alia, quæ parum ab originali discrepabant, nihil causæ visum est, cur mutarentur.*

Gratian. *Cæterum ex canonum rigore contra scribit* Felix Papa III. *omnibus Episcopis, epist.* 1. *c.* 5.

C. X. *Qui extra Ecclesiam baptizati fuerint, vel rebaptizati, ad Ecclesiasticam militiam non admittantur.*

QUi *a* in qualibet ætate alibi, quam in Ecclesia Catholica aut baptizati, aut rebaptizati sunt, ad Ecclesiasticam militiam prorsus non *b* permittantur accedere. Quibus satis esse debet, quod in Catholicorum numero sunt recepti. Quoniam de suo ordine & communione videbitur ferre judicium, quisquis hoc violaverit institutum, vel qui non removerit eum, quem ex *c* ejus cœtu ad ministerium Clericale obrepsisse cognoverit.

Gratian. *Pro persona: sicut beatus* Gregorius *scribens Januario Episcopo, lib.* 7. *indict.* 2. *epist.* 1. *ait.*

C. XI. *Rigor canonum pro persona aliquando relaxatur.*

TAnta *d* nequitia ad aures meas de tua senectute pervenit, ut eam, nisi adhuc humanitus pensaremus, fixa jam maledictione feriremus. *& infra.* §. 1. Et quidem pœnæ sententia in te fuerat jaculanda: sed quia simplicitatem tuam cum senectute novimus, interim tacemus.

Gratian. *Pietatis intuitu: sicut de illiteratis* e, *& corpore vitiatis* Gelasius *ait Episcopis per Lucaniam, epist.* 1. *c.* 18.

C. XII. *Canonum decreta pietatis intuitu nonnunquam relaxantur.*

SI qui vel temeritate propria, vel incuria præsidentium tales ante susceptí sunt; in his, in quibus constituti sunt, locis eatenus perseverent, ut nihil unquam promotionis accipiant, satisque habeant, hoc ipsum sibi pro nimia miseratione concessum.

Gratian. *Necessitatis intuitu: sicut* Hilarius Papa, *qui cum de quodam Episcopo præter notitiam atque consensum Metropolitani ordinato loqueretur, ne in utroque grave scandalum fieret, ait in epistola* f *sua ad Ascanium, & universos Episcopos Tarraconensis provinciæ.*

C. XIII. *Necessitatis causa quædam in Ecclesia tolerantur.*

QUoniam quicquid ab alterutra parte est indicatum, omni videmus perversitate confusum, temporum necessitate perspecta, hac ratione decernimus ad veniam pertinere, quod gestum est, ut nullus *a* deinceps præter notitiam atque consensum Metropolitani ordinetur *g* Antistes.

Corr. Rom. ¶ *a* Nullus] *Hoc loco verba Hilarii summatim referuntur.*

C. XIV. *De eodem. Item* Innocentius *Episcopis Macedoniæ, epist.* 22. *c.* 6.

QUoties a populis, aut a turba peccatur, quia in omnes propter multitudinem non potest vindicari, inultum solet transire. Priora ergo dimittenda dico Dei judicio, & de reliquo maxima solicitudine præcavendum.

C. XV. *Ex dispensatione quædam tolerantur, quæ canonum rigor condemnat. Item ex epistola* Cyrilli *h missa Maximo Diacono Antiocheno.*

DIdici *i* a diligendo mihi Paulo Monacho, quia recusat pietas tua usque hodie communionem reverendissimi Episcopi Joannis amplecti, pro eo, quod quidam in Antiochena Ecclesia male adhuc cum Nestorio vel sentiant, vel jam senserint quidem, sed forsitan resipuerint. Probet igitur tua modestia, utrum aliquando hi, qui dicuntur colligi, nude ac irreverenter

a *Ansel. l.* 6. *c.* 161. *Polyc. lib.* 7. *tit.* 6. b *al. salutem gentium, atque illustrium dominorum*] *al. gentiumque illustrium*] *Anselm.*

a *Ansel. l.* 7. *c.* 17. *Burch. l.* 4. *c.* 203. *Ivo p.* 1. *c.* 293. b *ne unquam*] *orig.* c *ex eis ad ministerium*] *orig.* d *Supra dist.* 86. *tanta. Burch. l.* 1. *c.* 197. *Ivo p.* 2. *c.* 78. *& p.* 5. *c.* 312. e *Supra dist.* 36. *illiteratos.* f *Ante c.* 1. g *consecretur*] *orig.* h *In prima actione septimæ Synodi.* i *Ivo in prologo. Pann. in prologo, c.* 23.

cum

cum Nestorio sentiant, & invicem colloquantur : licet aliquando cauteriatam habuerint conscientiam, colligantur autem nunc, acta pœnitentia super iis, quibus subrepti sunt : quamvis confiteri fortassis revereantur excessum. *& j. a.* §. 1. Ut autem non æstimemur amare contentionem, amplectamur Episcopi reverendissimi Joannis communionem, indulgentes ei, & causa dispensationis ejus negotium non subtilius vel districtius, sive vehementius erga se recognoscat agitari. Dispensationis enim gratia, (sicut dixi) eget negotium multum.

Corr. Rom. ¶ *Hæc epistola beati* Cyrilli *refertur in actione prima septimæ Synodi. Et quoniam in magni ponderis argumento versatur, ac prudentissime scripta est, multa autem in hac versione corrigenda fuissent, placuit Græcam ipsam epistolam cum interpretatione nova afferre.*

Τῦ ἁγίυ πατρὸς ἡμῶν Κυρίλλυ ἀρχιεπισκόπυ Ἀλεξανδρείας, Μαξίμῳ Διακόνῳ Ἀντιοχείας, ὑπομνηστικὸν.

Ἔμαθον παρὰ τῦ ἀγαπητῦ μοναζόντος Παύλυ, ὅτι παραιτῆται ἡ σὴ θεοσέβεια μέχρι σήμερον τὴν κοινωνίαν τὴν πρὸς τὸν δυσσεβέστατον Γωάννην, διὰ τό τινὰς ἐν τῇ Ἀντιοχέων ἐκκλησίᾳ ἢ φρονῦντας ἔτι τὰ τῦ Νεστορίυ, ἢ περφρονκύτας μὲν, ἀποσχεμένυς δὲ ἴσως εἶναι. δοκίμασάτω τοίνυν τὸ σὸν ἐπιεικὲς, πότερον πότε οἱ λεγόμενοι συνάγεσθαι, γυμνῶς, ἢ ἀναισχύντως τὰ τῦ Νεστορίυ, ἢ φρονῦσιν, καὶ λαλῦσιν ἑτέροις, ἢ κεκαυτηριασμένῳ μὲν ἐσχήκασι πότε τῷ συνειδήσει, συνάγονται δὲ νῦν μεταμεληθέντες ἐφ' οἷς συνηκτὰ γέγοναν, αἰσχυνόμενοι δὲ ἴσως ὁμολογῆν τὸ πταῖσμα, συμβαίνει γάρ τινὰ τοιαῦτα περὶ τὰς ἀποτεθείσας γίνεσθαι. χρὴ εἶδῆς σωτρέχοντας νῦν τῇ ὀρθῇ πίστει, ἀμνησικακεῖν περὶ τῶν παρελθόντων. βέλτιον μᾶλλον ἀγνοεῖσθαι αὐτὺς φαμὲν, ἢ ἀναισχύντως γνῶναι συνεχομένυς ταῖς Νεστορίυ κακίαις, ἵνα δὲ μὴ δοκῶμεν τιμᾶν τὸ φιλόνικον, ἀπασώμεθα τὸν πρὸς τὸν βλαβέστατον ἐπίσκοπον Γωάννλω κοινωνίαν, συγχωροῦντες αὐτῦ, καὶ οἰκονομίας ἕνεκα μὴ ἀκριβολογύμενοι σφόδρα, περὶ τὺς μεταγινώσκοντας, οἰκονομίας γὰρ, ὡς ἔφλω, δεῖται τὸ πρᾶγμα πολλῆς.

Sancti Patris nostri Cyrilli Archiepiscopi Alexandrini *ad Maximum Diaconum Antiochenum admonitio.*

COgnovi ex dilecto Monacho Paulo, pietatem tuam usque ad hunc diem recusare communionem religiosissimi Episcopi Joannis : eo quod aliqui sunt in Ecclesia Antiochena, qui vel adhuc cum Nestorio sentiunt, vel senserunt quidem, nunc autem ab eo fortasse abstinent. Perpendat igitur æquitas tua, utrum tandem, qui dicuntur convenire, palam atque impudenter Nestoriana & sentiant, & cum aliis etiam loquantur : an aliquando quidem cauteriatam habuerint conscientiam, nunc autem ideo conveniant, quod ipsos pœnituerit erratorum, quibus simul abrepti fuerant, pudeat autem fortasse lapsum suum fateri. Solet enim fere tale quiddam iis, qui decepti sunt, usuvenire. Quod si illos nunc ad rectam fidem conversos videas, malorum præteritorum memoriam depone. Malumus enim eos videre negantes, quam defendentes Nestorii vitia. Cæterum, ne videamur contentionis cupidi, religiosissimi Joannis communionem amplectamur, indulgentes ei, atque ut conveniens in his rebus moderatio teneatur, non nimium diligenter in eos, qui resipiscunt, inquirentes. Res enim, ut dixi, magnæ eget moderationis.

Corr. Rom. ¶ *In eandem sententiam scribit Joanni Antiocheno Patriarchæ, in epistola, quæ habetur tomo 5. act. Concilii Ephes. nuper Ingolstadii impressi, his verbis:* Optamus autem, ut omnes res suas agant, neque turbas Ecclesiis, per Christi gratiam, Doctorumque ubilibet agentium prudentiam utcunque jam sedatas, denuo excitent, neque vel sibiipsis, vel aliis negotia faceſſant, Cæterum si sunt, qui a Nestorio aliquando steterunt, nunc vero ex animo resipiscentes a nugis illis discedere mutataque voluntate rectam, inculpatamque fidem complecti cupiunt, eos placide suscipere oportet, nec cuiquam illorum, præteritorum gratia, convicium facere : ne qua ratione ansa quibusdam præbeatur, ut cunctantius ad meliora festinent.

C. XVI. *De eodem.*

Idem *ad Gennadium Presbyterum, & Archimandritam.*

DIspensationes *a* rerum nonnunquam cogunt parum quidem a debito quosdam foras exire, ut majus aliquid lucri faciant. Sicut enim ii, qui mare navigant, tempestate urgente, navique periclitante anxiati, quædam exonerant, ut cætera salva permaneant : ita & nos, cum non habemus salvandorum omnium negotiorum *α* penitus certitudinem, despicimus ex iis quædam, ne cunctorum patiamur dispendia *β*.

Corr. Rom. ¶ *α* Negotiorum] *Græce est* ὅτω καὶ ἡμεῖς ἐν τοῖς πράγμασιν, ὅταν μὴ ἐξῇ τέλειαν ἀκριβῆ περισσεῖαν παρασωμέν τινα : *Id est :* Sic & nos in negotiis, ubi non licet exquisitissimam illam rationem servare, despicimus quædam.

¶ *β* Dispendia.] *Omisit hic Gratianus ex hac epistola ea referre, quæ ad propositam quæstionem maxime faciunt. Sunt autem hæc, quæ Ivo etiam recitat* : Et hæc scribo cognoscens, quod pietas tua tristetur in sanctissimum, & Dei cultorem fratrem, & comministrum nostrum Proclum Episcopum, eo quod admiserit in communionem Ælienſium Hegumenum, quam quidem Ecclesiæ leges, Palestinæ Præpositum non noverunt. *& j.* §. 1. Igitur ne refugiat pietas tua sanctissimi, & Deo amicissimi Procli Episcopi communionem. Una enim fuit cura mihi, & sanctitati ejus, & dispensationis modus nulli sapientium displicuit. *Vocem autem* Hegumenum, *id est, Præpositum, videtur supplesse Anastasius, ut exprimeret locutionem Græcam, aut fortasse illam in suo codice habuit.*

Gratian. *Utilitatis intuitu : sicut in* Meldensi Concilio, *c. 64. perhibetur de filiis virginum vi raptarum, & sic ad conjugium raptorum applicatarum.*

C. XVII. *Utilitatis intuitu quædam in Ecclesia tolerantur.*

TAli conjugio generati, Ecclesiasticis ordinibus non applicentur, nisi forte eos aut maxima Ecclesiæ utilitas, vel necessitas postulet, vel evidens meritorum prærogativa commendet.

Gratian. *Huic Petrus* b *concordans ait* : In veritate comperi, quia non est acceptor personarum Deus, &c. §. 1. *Pro eventu etiam rei quædam in Ecclesia tolerantur: sicut* Leo *in decretis suis de Laicis subito contra decreta canonum ordinatis Episcopis ait, epist. 85. al. 87. c. 1. Episcopis Africæ.*

C. XVIII. *Laicis, qui contra decreta canonum ad Episcopatum promoventur, ex misericordia susceptum officium relinquitur.*

EXigunt *α* causæ, ut non solum in tales Præsules, sed etiam in ordinatores eorum ultio competens proferatur. Sed circumstant nos, hinc mansuetudo clementiæ, hinc censura justitiæ, ut credamus quædam delicta utcunque toleranda, quædam vero penitus amputanda. Illos ergo, quorum provectio hoc tantum reprehensionis incurrit, quod ex Laicis ad officium Episcopale delecti sunt, locum suum tenere permittimus, non præjudicantes Apostolicæ sedis statutis, nec beatorum Patrum regulas solventes : quia remissio peccati non dat licentiam delinquendi, nec quod potuit aliqua ra-

a *Ivo ibid. Pann. ibid. c.* 24.

a *Ead. act.* 1. *septimæ Synodi ex versione Anastasii. Ivo in prolog. Pann. c.* 25. b *Act.* 10.

tione

tione concedi, fas erit amplius impune committi: ne β, quod ad tempus pia lenitate concessimus, justa post hæc ultione plectamus.

Corr. Rom. ¶ α Exigunt causæ,] *In ipsa epistola Leonis hæc antecedunt*: Cum ergo inter vos tantum valuerint aut studia popularium, aut ambitus superborum, ut non solum Laicos, sed etiam secundarum (*sic enim recte legitur in epistolis cum aliis beati Leonis operibus Coloniæ impressis, non* secularium, *ut in tomis Conciliorum*) uxorum viros, aut viduarum maritos, ad officium cognoscamus pastorale provectos, nonne aptissimæ exigunt causæ, ut Ecclesiæ, in quibus ista commissa sunt, judicio severiore purgentur, & non solum in tales Præsules, &c. *Est vero caput hoc multis locis in summam redactum, omissa narratione delictorum illorum, quibus minime sanctissimus ille Pontifex ignoscit.*

¶ β Ne, quod ad tempus] *Hæc quæ repetuntur infra*, c. Donatum, *sumpta sunt ex secundo capite ejusdem epistolæ.*

C. XIX. *Donatistæ & Novatiani, quamvis reprehensibiliter ordinati, tamen ex necessitate tolerantur.*

Idem Leo *in eadem epist. c.* 3.

MAximum quoque ex Laico, licet reprehensibiliter ordinatum, tamen si Donatista jam non est, & a spiritu schismaticæ pravitatis alienus, ab Episcopali, quam quoquo modo adeptus est, non repellamus dignitate: ita ut ipse libello ad nos directo *a* Catholicum se esse manifestet.

C. XX. *De eodem.*

Idem *ibidem initio, c.* 3.

DOnatum autem Salicinensem *b* ex Novatiano cum sua (ut comperimus) plebe conversum, ita Dominico volumus gregi præsidere, ut libellum fidei suæ ad nos meminerit dirigendum: quo & Novatiani dogmatis damnet errorem, & plenissime confiteatur Catholicam veritatem. Quæ *c* enim nunc certarum remisimus consideratione causarum, antiquis deinceps custodienda sunt regulis, ne, quod ad tempus pia lenitate concessimus, justa post hæc ultione plectamus.

C. XXI. *Redeuntes ab hæresi, post publicam Professionem, in suis ordinibus recipi possunt.*

Idem *Januario* d *Episcopo Aquilegiensi, epist.* 3.

SAluberrimum *e* enim, & spiritualis medicinæ utilitate plenissimum est, ut sive Presbyteri, sive Diaconi, aut cujuslibet ordinis Clerici, qui se correctos videri volunt, atque ad Catholicam fidem, quam jampridem amiserant, rursum reverti ambiunt, prius errores suos, & ipsos auctores errorum damnari a se sine ambiguitate fateantur: ut sensibus pravis etiam peremptis nulla sperandi supersit occasio, ne ullum membrum talium possit societate violari: cum per omnia illis professio propria cœperit obviare. Circa quos etiam illam canonum constitutionem præcipimus custodiri, ut in magno habeant beneficio, si adempta sibi omni spe promotionis, in quo inveniuntur ordine, stabilitate perpetua maneant: si tamen iterata tinctione non fuerint maculati.

C. XXII. *Ab hæresi redeuntes, hæresim & ejus auctores publice detestentur.*

Item ex Concilio *f* Martini Papæ, *c.* 36.

SI quis Episcopus, sive alicujus Episcopi Presbyter, aut Diaconus in alicujus hæresis opinionem offenderit, & ob hanc causam fuerit excommunicatus, nullus Episcopus eum in communionem recipiat, nisi prius in communi Concilio, correcto fidei suæ libello, satisfaciat omnibus, & ita liberam suam teneat purgationem. Hoc idem & de fidelibus Laicis sit decretum, si in aliqua hæresis opinione fuerint nominati.

5 pars. Gratian. *Ecce, quibus de causis quædam in Ecclesia tolerantur, quæ eisdem cessantibus pia severitate vindicantur. Quando autem toleranda sint, quando resecanda*, Gelasius Papa *distinguit, dicens Episcopis per Lucaniam, epist.* 1. *c.* 11.

C. XXIII. *Quando in Ecclesia aliqua sint toleranda.*

ETsi illa nonnunquam finenda sunt, quæ, si cæterorum constet integritas, nocere sola non valeant: illa tamen sunt magnopere præcavenda, quæ recipi, nisi manifesta decoloratione non possunt. Ac si ea ipsa, quæ nullo detrimento aliquoties indulgenda creduntur, vel rerum, temporumque cogit intuitus, vel accelleratæ provisionis respectus excusat; quanto magis illa nullatenus mutilanda sunt, quæ nec ulla necessitas, nec Ecclesiastica prorsus extorquet utilitas.

Gratian. *Aliquando enim pro necessitate, vel utilitate Ecclesiæ mutilantur & laxantur præcepta canonica.*

6 pars. §. 1. *Breviter ostendimus, qui revertentes ab hæresi in suis ordinibus valeant recipi, vel qui non. Nunc autem quæritur de iis, qui ab hæreticis ordinati sunt, si ad unitatem catholicæ matris Ecclesiæ redierint, Utrum in eodem ordine iterum valeant ordinari?* Semel enim consecratus (*ut ait B. Gregorius* a) iterum consecrari non debet. §. 2. *Item Sacramenta, quæ ab hæreticis in forma Ecclesiæ ministrantur* (*sicut Augustinus* b *testatur*) *reiterari non debent, ne non homini, sed Sacramento videatur injuria fieri.* §. 3. *Sed illud Gregorii de his intelligitur, qui consecrationem Sacerdotalem, vel Episcopalem acceperunt: qui aut per manus impositionem, cum ad Ecclesiam redeunt, effectum suæ unctionis* c *accipiunt, aut ab ejus administratione perpetuo cessare jubentur. Similiter illud Augustini de eadem mystica unctione, & de Sacramento Baptismatis intelligitur.* §. 4. *Sunt autem in Ecclesia alii ordines, qui sine sacramentali unctione, sola Episcopi benedictione, cum quadam vasorum, vel indumentorum distributione præstantur; ut sunt Levitæ, & cæteri infra eos constituti. Hi quamvis ab hæreticis ordinentur, tamen ad Ecclesiam redeuntes in eodem ordine* (*si alias digni fuerint*) *ab Ecclesia ordinentur: nec fiet in eis reiteratio muneris, cum ab hæreticis nihil doceatur eis fuisse collatum.*

C. XXIV. *Redeuntes ab hæreticis sunt ordinandi.*

Unde Urbanus II. *scribit Petro Pistoriensi Episcopo, & Rustico Abbati Vallis umbrosæ.*

DAibertum *d* a Nezelone α, licet Simoniaco, non Simoniace ejusdem confessione reperimus in Diaconum ordinatum: & B. Innocentii Papæ sententia constat declaratum, quod Nezelon (quem constat ab hæreticis ordinatum) quia nihil habuit, nihil dare potuit ei, cui manus imposuit. Nos igitur tanti Pontificis auctoritate firmati, & Damasi *e* Papæ testimonio roborati, qui ait: *Reiterari oportet, quod male actum est*: Daibertum ab hæreticis corpore & spiritu digressum, atque utilitatibus Ecclesiæ pro viribus insudantem, ex integro (Ecclesiæ necessitate ingruente) Diaconum constituimus. Quod non reiterationem existimari censemus, sed tantum integram Diaconi dationem: quoniam, ut prædiximus, qui nihil habuit, nihil dare potuit.

Corr. Rom. ¶ α Nezelone, *Marianus Scotus in vita Gregorii VII. mentionem facit Archiepiscopi Magdeburgensis hoc nomine appellati.*

C. XXV. *De eodem.*

Item Damasus Papa, *epist.* 4. *de Chorepiscopis.*

PEr illicitam *f* manus impositionem vulneratum caput illi, qui videbantur aliquid accepisse, habebant: & ubi vulnus infixum est, necesse est medicinam adhibere, qua infixa sanetur macula: id est, reiterari necesse est, quod legitime actum, aut collatum minime probatur α. Nam quomodo honorem possit retinere, qui ab illo acceperit, qui potestatem dare legitime non habuit, invenire non possum.

a *al. edito.* b *al. Seminacensem.* c *Ibid. c.* 2. d *al. Juliano.* e *Idem epist.* 83. *ad Septimium. Ans. l.* 12. *c.* 39. *Ivo p.* 6. *c.* 97. 1. *q.* 1. *omnis cujuslibet.* f *In capitulis Martini Brac.*

a *supra dist.* 68. *c.* 1. b *supr. eod. q.* 1. *quod quidam.* c *al. ordinationis.* d *Pann. l.* 3. *c.* 81. e *supr.* 1. *q.* 1. *ventum. c. sequent. per illicitam.* f 9. *q.* 1. *per illicitam.*

Corr. R.

Corr. Rom. ¶ α Probatur .] *In originali hæc adduntur*: si perfectum esse debebit.

C. XXVI. *Item lib. 9. Cod. tit.* a *ad legem Juliam repetundarum*. Impp. Theodosius ac Valentinianus AA. *Florentino*.

7 SAncimus ejusmodi viros ad provincias regendas ac-ps cedere, qui ad honoris insignia non ambitione vel pretio, sed probatæ vitæ, & amplitudinis tuæ *b* solent testimonio promoveri: ita sane, ut quibus hi honores per sedis tuæ, vel per nostram fuerint electionem commissi, jurati inter gesta depromant, se pro administrationibus sortiendis neque dedisse quidpiam, neque daturos unquam postmodum fore, sive per se, sive per interpositam personam, in fraudem legis, sacramentique, aut donationis, venditionisve titulo, aut alio velamento cujuscunque contractus: & ob hoc (exceptis solis salariis) nihil penitus tam in administratione positos, quam post depositum officium pro aliquo præstito beneficio tempore administrationis, quam gratuito meruerint, accepturos. Et licet neminem divini timoris, contemnendo jusjurandum, arbitremur immemorem, ut saluti propriæ ullum commodum anteponat; tamen ut ad salutis timorem etiam necessitas periculi subjungatur, si quis ausus fuerit præbita Sacramenta negligere, non modo adversus accipientem, sed etiam adversus dantem, accusandi cunctis, tanquam publicum crimen, concedimus facultatem, quadrupli pœna eo, qui convictus fuerit, modis omnibus feriendo.

C. XXVII. *De eodem*.

Item Paschalis Papa.

PAtet Simoniacos, veluti primos & præcipuos hæreticos, ab omnibus fidelibus respuendos, & si commoniti non resipuerint, ab exteris potestatibus opprimendos. Omnia enim crimina ad comparationem Simoniacæ hæresis quasi pro nihilo reputantur.

Corr. Rom. ¶ *In tribus vetustis exemplaribus, post caput* sancimus, *omissa inscriptione Paschalis, & capite isto*, Patet, *sequuntur continenter subjecta Gratianiverba*. His breviter, &c

Gratian. *His breviter præmissis ad ea veniamus, quæ Ecclesia severitate disciplinæ parata est ulcisci: ostendentes, quibus accusantibus, vel testificantibus quilibet sint convicendi; quo judice quisque debeat condemnari, vel absolvi; si causa vitiata fuit, quo remedio possit sublevari; si accusatores defecerint, an reus sit cogendus ad purgationem. Et ut facilius pateat, quod dicturi sumus, exemplum ponatur sub oculis, in quo auctoritates hinc inde controversantes distinguantur, & quid sanctorum Patrum sentiat auctoritas, liquido intimetur.*

CAUSA II.

Quidam Episcopus de lapsu carnis a Laico impetitur. Duo Monachi, unus Subdiaconus, & duo Levitæ adversus ipsum testimonium ferunt. A Metropolitano suo sentit se prægravari. In ipsa ventilatione causæ tres ex testibus deficiunt, sive promissione decepti c, *sive canonica examinatione reprobati. Expoliatur tamen Episcopus, quia crimen ejus notorium erat.*

Q. 1. *Hic primum quæritur, An in manifestis judiciarius ordo sit requirendus?*

2. *Secundo, An expoliatus ab aliquo sit judicandus?*

3. *Tertio, Quæ pœna sint feriendi, qui in accusatione, vel testificatione defecerint?*

4. *Quarto, An duorum testimonio sit condemnandus?*

5. *Quinto, Si deficientibus accusatoribus sit cogendus ad purgationem?*

6. *Sexto, Si remedium sit dandum ei, qui causa dilationis vocem appellationis exhibuerit?*

7. *Septimo, Si Laici, Monachi, vel quilibet inferiorum ordinum in accusatione majorum sint audiendi?*

8. *Octavo, Quomodo debeat fieri accusatio, an in scriptis, an sine scriptis?*

a *Tit. 27. l. 6.* b *al. suæ.* c *al. illecti.*

QUÆSTIO I.

1 ps QUod autem nullus sine judiciario ordine damnari valeat, auctoritatibus multis probatur.

C. I. *Damnari non valeat, nisi aut victus, aut sponte confessus*, *De eo namque ait* Augustinus *hom. 50. de utilitate pœnitentiæ*.

NOs *a* in quenquam sententiam ferre non possumus, nisi aut convictum, aut sponte confessum.

C. II. *De eodem*.

Item Constantinus *b* Imperator.

JUdex *c* criminosum discutiens, non ante sententiam proferat capitalem, quam aut reum se ipse confiteatur, aut per innocentes testes convincatur.

Corr. Rom. ¶ *Habetur caput hoc Cod. Theod. lib. 9. tit. 40. in legis primæ interpretatione: itemque in capitulis Hadriani, c. 57. & C. 5. c. 156.*

Gratian. *Hoc* α *idem testatur Augustinus, & eisdem verbis.*

Corr. Rom. ¶ α *Hoc*] *Absunt ista ab uno ex pervetustis exemplaribus.*

C. III. *De eodem*.

Item Gregorius *lib. 8. epist. 50.*

SIcut *d* sine judicio quenquam nolumus condemnari; ita quæ juste α diffinita fuerint, nulla patimur excusatione differri.

Corr. R. ¶ α Juste] *Adest vox ista ab originali. In uno autem manuscripto Gratiani est*, justa sunt diffinita sententia.

C. IV. *De eodem*.

Item Eleutherius *Episcopus ad Episcopos Galliæ*.

NIhil *e* [contra *f* quemlibet accusatum] absque legitimo, & idoneo accusatore fiat. Nam & Dominus noster Jesus Christus Judam furem esse sciebat; sed quia non est accusatus, ideo non est ejectus.

C. V. *De eodem*.

Item Felix Papa I. *ad Paternum Episcopum*. g

PRimates *h* accusatum discutientes Episcopum, non ante sententiam proferant damnationis, quam Apostolica α freti auctoritate, aut reum se ipse confiteatur, aut per innocentes, & canonice *i* examinatos regulariter testes convincatur. Aliter irritam esse censemus, & injustam Episcoporum damnationem, & idcirco a Synodo retractandam, ita ut oppressis ab omnibus in cunctis subveniatur causis

Corr. Rom. ¶ α Apostolica freti auctoritate,] *Hæc addita sunt ex epistola Felicis & Zepherini. Nam damnari Episcopi sine consensu & auctoritate Romani Pontificis, nec tunc poterant, nec nunc possunt. 3. q. 6. c.* discutere. *& alibi.*

C. VI. *Multi per tolerantiam sustinendi sunt, quamvis sententia divini judicii sint condemnati.*

Idem decrevit Zepherinus Papa *k Item August. α.*

UNus ex vobis me traditurus est.] Bene dixit *l*, ex vobis, & non ex nobis. Ex vobis enim est, a quibus per judiciariam potestatem confessus, aut convictus, exclusus non est. A me vero, qui nullis indigeo argumentis, & omnia certissime novi, separatus & divisus est. Tale enim est, ac si diceret, etsi ego eum per occulti judicii sententiam damnatum habeo, vos tamen adhuc illum per tolerantiam sustinete.

Corr. Rom. ¶ α Augustinus] *Sic in multis vetustis exemplaribus: quamvis verba hujus capitis apud S. Augustinum non sint inventa.*

C. VII. *Nullum servetur judicium, nisi rationabiliter habitum.*

Item Gregorius *Joanni Defensori, eunti in Hispaniam, lib. 11. epist. 50.*

a *infr. eod. multi.* b *In capitulis per Hadrianum collectis. c. 57. Cap. 5. c. 156.* c *Burch. l. 16. c. 6. Pann. l. 4. c. 111.* d *Ansel. l. 3. c. 30.* e *Ans. l. 3. c. 54. Polyc. l. 5. tit. 1. Pann. l. 4. c. 115.* f *absunt ista ab orig.* g *Et Zepherinus epist. 1. ad Episcopos Siciliæ, usque ad vers. aliter.* h *Ans. l. 3. c. 68. Burch. l. 1. c. 157. Ivo p. 5. c. 245. & 247. Pann. l. 4. c. 13. 11. q. 3. irritam.* i *abest ab epist. Zepherini.* k *Zepherinum loco proxime indicato.* l *Matth. 26.*

In

INprimis *a* requirendum est de persona Presbyteri, dilectissimi *b* fratris & Coepiscopi nostri Januarii, & si ita se veritas habet, sicut ejusdem Episcopi petitio continet, in Ecclesia, atque in loco suo, modis omnibus idem Presbyter revocetur. Si autem dictum fuerit, quia contra ipsum causa aliqua mota, sive probata est, subtiliter ipso Præsente, & pro se rationem reddente, quærendum est & genus causæ, & modus probationis, ut ex hoc colligere valeas, utrum adhuc in exilio α demorari, an certe in Ecclesia sua, & officio suo debeat revocari. §. 1. De Episcopi supradicti persona hoc statuendum est, ut si nulla contra eum criminalis causa, quæ exilio vel depositione digna est, mota, sive probata est, is qui eo superstite Episcopus perverse, ac contra canones in Ecclesia ejus ordinari præsumpsit, Sacerdotio privatus, ab omni Ecclesiastico ministerio repellatur. Qui etiam eidem dilectissimo Januario fratri, & Coepiscopo nostro tradendus est, ut ab ipso aut in custodia habeatur, aut certe ab eo ad nos per omnia transmittatur. Episcopi vero, qui eum ordinaverunt, vel ordinationi ejus consentientes interfuerunt, sex mensibus Dominici corporis & sanguinis communione privati, agere pœnitentiam decernantur in monasterio, & suprascriptus Januarius loco & ordini suo modis omnibus reformetur. Si vero communione privatis, mortis contigerit imminere periculum, benedictio eis viatici non negetur. Si autem Episcopi in præjudicium β. condemnationis vel depositionis memorati Episcopi se metu judicis consensisse, ac talia feciſſe non sua sponte fassi fuerint, & tempus eis abbreviandum est, & modus pœnitentiæ temperandus. Si vero ille, qui locum ejus invasit, de hac fortasse luce migravit, & alter est ordinatus, quia levioris *c* culpæ videtur (cum non quasi isti superstiti, sed successisse defuncto videatur) Episcopatus illi officium in illa Ecclesia tantummodo interdicatur, ut in alia Ecclesia, quæ Sacerdote vacaverit, si electus fuerit, possit esse Episcopus : ad Malachitanam tamen Ecclesiam nunquam aliquo modo reversurus. §. 2. Glorioſus autem Comitiolus, quicquid prædictus Episcopus per violentiam, atque insecutionem ipsius expendisse, vel damnum pertulisse dato sacramento firmaverit, eidem Episcopo restituere compellatur *d*. Si *e* autem aliter, quam antefati Episcopi petitio continet, actum esse forsitan perhibetur, subtiliter quærendum est, & veritate cognita, cum Dei timore quod justitiæ ordo suaserit, judicandum. §. 3. Quia ergo Stephanus Episcopus odio *f* sui quædam ficta, & de falsis se capitulis accusatum, neque aliquid ordinabiliter factum, sed injuste se asserit condemnatum, diligenter quærendum est primo, si judicium ordinabiliter est habitum, id est *g*, si alii accusatores, atque alii testes fuerunt. Deinde causarum qualitas est examinanda, si digna exilio, vel depositione fuit ; si eo *h* præsente, qui accusatus est, sub jurejurando contra eum testimonium dictum est ; si scriptis actum est, vel si ipse licentiam respondendi, & defendendi se habuit. Sed & de personis accusantium, ac testificantium subtiliter quærendum est, cujus vitæ, cujus conditionis, cujusve opinionis, aut ne inopes patrimonii sint, aut ne forte aliquas contra prædictum Episcopum inimicitias habuissent, & utrum testimonium ex auditu dixerunt, aut certe se scire specialiter testati sunt, si scriptis judicatum est, & partibus præsentibus sententia recitata est. Quod si forte hæc solenniter acta non sunt, nec causa probata est, quæ exilio, vel depositione digna sit, in Ecclesiam suam modis omnibus revocetur. Hi vero, qui eum contra Dei timorem & canonum statuta condemnaverunt, excommunicati in monasterium ad agendam pœnitentiam sex mensibus mittendi sunt : ita sane, ut si cuiquam eorum mortis contigerit imminere periculum, viatici benedictio non negetur. Ipse autem qui eo vivente locum ejus temerarie ambivit, privatus Sacerdotio ab omni ministerio Ecclesiastico repellatur, atque eidem dilectissimo fratri & Coepiscopo nostro tradatur, ut eum aut ipse ad nos transmittat, aut apud se in custodia habeat. Episcopi vero, qui eum ordinare præsumpserunt, vel perversæ ipsius ordinationi præbuere consensum, iidem communione privati, sex mensibus ad agendam pœnitentiam in monasterio deputentur. Si autem Episcopi in præjudicium condemnationis, vel depositionis memorati Stephani se metu judicis consensisse, ac talia feciſſe non sua sponte professi fuerint, tempus eis abbreviandum est, & modus pœnitentiæ temperandus. Si igitur is, qui prædicti Stephani locum invasit, fortasse defunctus est, atque alius in Ecclesia ejus Episcopus ordinatus est, illud de eo statuendum est, quod superius de causa fratris, & Coepiscopi nostri Januarii diximus. §. 4. Quod si forte aliqua de objectis contra memoratum Stephanum Episcopum probata sunt, aliqua vero doceri minime potuerunt, cauta omnino consideratione pensandum est, utrum leviora capitula, an certe graviora probata sint, ut ex eis, qualiter diffinitionem tuam formare debeas, possis scire. §. 5. Glorioſus vero Comitiolus, si suprascriptus Episcopus innocens esse claruerit, quicquid de rebus ejus, vel Ecclesiæ ipsius tulit, ei sine aliqua restituat dilatione. Sed & quæcunque se in persecutionem ac violentiam ejus expendisse, vel damnum idem Episcopus pertulisse juraverit, idem memoratus Glorioſus Comitiolus reddat ac satisfaciat. Si autem Episcopum antedictum talem culpam commisisse constiterit, (quod absit) &c. *ut* ĵ. *in causa Monachorum*. De persona Presbyteri, &c. *ut* ĵ. a *in causa*, Clericus adversus Clericum. Et ĵ. *in eadem epistola* 54. *undecimi libri*. §. 6. De persona Januarii Episcopi sciendum est, graviter omnino, & contra leges esse actum, ut violenter de Ecclesia traheretur ; dum si quamlibet aliam injuriam a quocunque Episcopo passus fuerit in Ecclesia, injuriantem lex capitali pœna percutiat, & sicut majestatis reum omnibus det accusandi illum licentiam, ut hujus legis series loquitur Codicis *b*. lib. I. tit. VI. constitut. decima. §. 7. Si quis in hoc genus sacrilegii proruperit, ut in Ecclesias Catholicas irruens, Sacerdotibus & ministris, vel cultoribus ipsis, vel ipsi cultui, locoque aliquid importet injuriæ, &c. & ĵ. *in eadem epistola* c. §. 8. De persona Stephani Episcopi ad hoc attendendum est, quia nec invitus ad judicium trahi, nec ab Episcopis alieni Concilii debuit judicari. & ĵ. §. 9. Contra hæc si dictum fuerit, quia nec Metropolitanum habuit, nec Patriarcham, dicendum est, quia a sede Apostolica (quæ omnium Ecclesiarum caput est) hæc causa audienda, ac dirimenda fuerat : sicut & prædictus Episcopus petiisse dignoscitur, qui Episcopos alieni Concilii judices habuit omnino suspectos. Quia ergo sententia non a suo judice dicta nihil firmitatis obtineat, lectionis hujus tenor ostendit libro Codicis septimo, &c. & ĵ. §. 10. Quod autem dicitur a servis suis accusatus, sciendum est, quia audiri minime debuerunt. & ĵ. §. 11. Si vero de crimine *d* majestatis dicitur accusatus, nec ipsum de eo credendum fuit, si vita vel opinio ejus talis ante non extitit. & ĵ. §. 12. Quod autem dicit idem Episcopus, quia se absente, aliqui sint viliſſimi testes exhibiti : hoc si verum est, nullius esse momenti lege noscendum est. & ĵ. §. 13. Testes autem quales, vel cujus opinionis ad testimonium admittendi sunt ; plurimæ leges ostendunt, quæ pene nulli habentur incognitæ, quæ etiam

a *Ans. l. 3. c. 93.* b *forte legendum, & dilectissimi.* c *al. levior culpa.* d *al. condemnetur.* e *Ivo p. 6. c. 343. Pann. l. 4. c. 82.* f. *al. in odio suo.* g *al. aut si alii accusatores, alii testes fuerint.* h *al. aut si.*

a *16. q. 6. cap. si Episcopum. 11. q. 1. de persona ex Gregor. lib. 11. epist. 54.* b *l. si quis. Cod. de Episc. & Cleric. Cod. Theod. lib. 16. tit. 2. cap. 31.* c *17. q. 4. si quis suadente.* d *Si vero dictum fuerit, quia de hoc accusatus est, quod ad majestatis crimen attinet,*] *orig.*

etiam sanciunt, ut vilissimis testibus sine corporali discussione credi non debeat. §. 14. Quod autem dicitur, quia nihil scriptis judicatum est, legendus est titulus XLIV. libri VII. Codicis, quia scriptis debuit judicari. Nam ibi inter alia dicitur atque præcipitur, ut sententia, quæ sine scripto dicta fuerit, ne nomen quidem sententiæ habere mereatur.

Corr. Rom. ¶ α Exilio] *In vulgatis sequebatur*, vel deportatione, *quæ voces sublatæ sunt, quia neque in vetustis Gratiani, neque apud B. Gregorium leguntur.*

¶ β Si autem Episcopi in præjudicium] *Hæc usque ad vers.* Quod si forte, *addita sunt ex epistola: quemadmodum & paulo inferius a verbo*, dilatione, *usque ad vers.* Si autem Episcopum, *ut orationis cursus fit expeditior. Nam Gratianus referebat se ad superiora, in quibus habentur similia, hoc modo*, &c. ut supra de causa Januarii Episcopi. *Quorum autem capitum initia citantur ex inferioribus causis, ea sic relicta sunt, quemadmodum antea se habebant, ut modus citandi Gratiano usitatus agnoscatur.*

C. VIII. *Ultima sententia debet de scripto proferri.*

Item codicis libro septimo, titulo a, *De sententiis ex breviculo recitandis*, Impp. Valentinianus, Valens, & Gratianus *AAA.*

STatutis generalibus jussimus, ut universi judices, quibus reddendi juris in provinciis permissimus facultatem, cognitis causis, ultimas definitiones de scripti recitatione proferant. Huic adjicimus sanctioni, ut sententia, quæ dicta fuerit, cum scripta non esset, nec nomen quidem sententiæ habere mereatur, nec ad rescissionem perperam decretorum, appellationis solennitas requiratur.

Corr. Rom. ¶ *In duobus vetustis codicibus hoc & sequens caput non habentur, & hanc legem Codicis B. Gregorius in præcedenti capite manifeste indicaverat.*

C. IX. *De eodem.*

Item ex Concilio apud S. Medardum, *Hincmarus Rhemorum Archiepiscopus. dixit:*

LEgum *b* Ecclesiasticarum consuetudo & auctoritas talis est, ut in causis gestorum semper scripturam requirant, adeo, ut qui ad sacrum fontem accedit, suum dare nomen præcipiatur. Qui ad summum Sacerdotium provehitur, decreto manibus omnium roborato eligitur. Ordinatus autem a suis ordinatoribus literas accipere jubetur. Qui etiam ab Ecclesiastica societate quolibet excessu discinditur, libelli *c* inscriptione aut recipitur, aut ejicitur. Sed & α qui accusatur, aut excommunicatur, seu reconciliatur, per scripturam accusari, vel reconciliari jubetur. Et sic in cæteris hujusmodi in tantum scriptura deposcitur, ut sicut beatus Gregorius *d* in commonitorio ad Joannem Defensorem ex Romanis legibus *e* sumens scribit: *Sententia, quæ sine scripto profertur, nec nomen sententiæ habere mereatur.*

Corr. Rom. ¶ α Sed & qui] *In originali est*: Sed qui accusatur, vel qui excommunicatur, reconciliatus per scripturam accusari, vel reconciliatus commendari jubetur. Et sic, &c.

C. X. *Restituendus est, quem neque convictum, neque confessum constat esse ejectum.*

Item Nicolaus Papa *Girardo* g *Turonensi Archiepiscopo.*

NOtum *h* sit tuæ fraternæ charitati, quod iste Presbyter pauper, nomine Christophorus, de sua angustia ad nostram clementiam lachrimabiliter sit conquestus, dicens, se falsis criminibus impetitum, & ab Ecclesia sua non convictum, neque confessum, irrationabiliter fuisse ejectum. Nam, ut ipse refert, tua diligentia per tres vices inquisitione facta, nulla in se neque de fornicationis crimine, neque homicidii consensione α, (de quibus impetebatur) reperiri potuit culpa, nisi quia suæ paupertatis causa, quæ petebantur, aut consentire noluit, aut implere non potuit. Quæ suus tamen æmulus ultroneus egit, qui injuste illius Ecclesiam præripuit. Idcirco magnopere monemus Reverentiam tuam, ut etiam quæ, te forte ignorante, Gieziaca cupiditate peracta esse videntur, tuæ fraternitatis censura celeri emendatione corrigantur: scilicet restituendo Ecclesiæ propriæ jam dictum Sacerdotem, atque ei reddendo tua pietate pristinum, quem perdidit, honorem, & nullatenus canonica instituta alicujus temeritate contemni permittas: quia facientem & consentientem par pœna constringit.

Corr. Rom. ¶ α Consensione] *Sic est emendatum ex plerisque vetustis exemplaribus. Nam antea legebatur*, confessione. *Ivo autem habet*, consensu.

C. XI. *Antequam causa probetur, aliquis excommunicari non debet.*

Item *de libro constitutionum.*

NEmo *a* Episcopus, nemo Presbyter excommunicet aliquem, antequam causa probetur, propter quam Ecclesiastici canones hoc fieri jubent. Si quis autem adversus eam *b* excommunicaverit aliquem, ille quidem, qui excommunicatus est, majoris Sacerdotis auctoritate ad gratiam sanctæ communionis redeat: is autem, qui non legitime excommunicavit, *in* tantum abstineat tempus sacrosancta communione, quantum majori Sacerdoti visum fuerit, ut quod injuste fecit, ipse juste patiatur.

C. XII. *Incerta & dubia judicari non possunt.*

Item Augustinus *in epistola* 137. *ad Clerum, & universam plebem Hipponensem.*

NOmen *c* Presbyteti propterea non ausus sum de numero collegarum ejus vel supprimere, vel delere, ne divinæ potestati, sub *cujus examine causa* adhuc pendet, facere viderer injuriam, si illius judicium meo vellem judicio prævenire: quod nec in negotiis secularibus judices faciunt, quando causæ dubitatio ad majorem potestatem refertur, ut pendente relatione aliquid audeant commutare. Et in Episcoporum Concilio constitutum est, nullum Clericum, qui nondum convictus sit, suspendi a communione debere, nisi ad causam suam examinandam se non præsentaverit.

C. XIII. *Nec suspicionis arbitrio, nec ante verum & justum judicium aliquis condemnetur.*

Item Melchiades Papa *Episcopis Hispaniæ.*

PRimo *d* semper ante omnia diligenter inquirite, ut cum justitia & veritate *e* definiatis: neminem condemnetis ante verum & justum judicium: nullum suspicionis arbitrio judicetis: sed primum probate, & postea charitativam proferte sententiam: & quod *f* vobis non vultis fieri, alteri nolite facere.

C. XIV. *Qui ab accusatione prohibeantur, & qui recipiantur.*

Item ff. lib. XLVIII. tit. g De accusationibus & inscriptionibus *L. Qui accusare.*

PRohibentur accusare alii propter sexum vel ætatem, ut mulier, & pupillus. Alii propter sacramentum, ut qui stipendium merent. Alii propter magistratum potestatemve, in qua agentes sine fraude in jus vocari *h* non possunt. Alii propter delictum proprium, ut infames. Alii propter turpem quæstum, ut qui duo judicia adversus duos reos subscripta habent, nummosve ob

a *tit.* 44. *l.* 3. b *Extra de libelli oblat. c.* 1. *Burch. lib.* 2. *c.* 197. *Ivo p.* 6. *c.* 269. c *Libellari scriptione*] *orig.* d *sup. cad. c. inprimis.* e C. *l.* 7. *tit.* 44. f *meretur.*] *orig.* g *al. Airardo.* h *Ivo p.* 6. *c.* 429.

a *Apud Julianum Antecessorem novel.* 123. *c.* 15. 24. *q.* 3. *de illicita. Ivo p.* 5. *c.* 371. *& p.* 14. *c.* 42. b *al. ea.* c *Ivo p.* 6. *c.* 388. d *Polyc. l.* 1. *tit.* 8. *Pann. l.* 4. *c.* 11. 15. e *al. charitate.* f *Tob.* 4. g *tit.* 2. *l.* 8. h *al. evocari.*

accusandum, vel non accusandum acceperint. Alii propter conditionem suam, ut libertini *a* contra patronos. Alii propter suspicionem calumniæ, ut illi, qui falsum testimonium subornati dixerunt. Nonnulli *c* propter paupertatem, ut sunt, qui minus, quam quinquaginta aureos habent. Hi tamen *d* omnes, si suam injuriam exequantur, mortemve propinquorum defendant, ab accusatione non excluduntur. Liberi, libertique non sunt prohibendi suarum rerum defendendarum gratia, de facto parentum patronorumve queri; puta *e* si dicant, vi se de possessione ab his expulsos: scilicet non ut crimen vis eis intendant, sed ut possessionem recipiant. Nam & filius quidem non prohibitus est de facto matris queri, si dicat suppositum ab ea partum, quo magis cohæredem haberet: sed eam ream lege Cornelia facere, permissum ei non est. §. 1. Ab alio delatum alius deferre non potest: sed eum, qui abolitione publica, vel privata interveniente, aut desistente accusatore, de reis exemptus est, alius deferre non prohibetur. §. 2. Mulierem *f* propter publicam utilitatem ad annonam pertinentem audiri a Præfecto annonæ deferente Divi Verus *g* & Antoninus rescripserunt. Famosi quoque accusantes sine ulla dubitatione admittuntur. Milites quoque, qui causas alienas deferre non possunt, qui pro pace excubant, vel magis ad hanc accusationem admittendi sunt. Servi quoque deferentes audiuntur.

2 ps. Gratian. *His omnibus auctoritatibus datur intelligi, quod nullus est condemnandus, nisi judicio ordinabiliter habito aut convincatur, aut reum se ipse confiteatur. Verum hæc de illis intelligenda sunt, quorum crimina sunt occulta: cæterum, quæ manifesta sunt, judiciarium ordinem non requirunt.*

C. XV. *Sine accusatione, manifesta judicentur.*

Unde Ambrosius.

MAnifesta accusatione non indigent.

Corr. Rom. ¶ *Ivo in epistola ad Hugonem, quæ incipit:* Litteras V. P. *sic ait?* Manifesta autem, accusatione non indigere, testatur beatus Ambrosius super epistolam ad Corinthios, ita dicens de eo, qui cum noverca. *Judicis non est, &c. ut infra c.* de manifesta.

C. XVI. *De eodem.*

Item Nicolaus Papa *Ludovico Regi in epistola, quæ incipit*: Syllabarum.

QUæ *h* Lotharius Rex nepos vester facit, accusatore non indigent. *Manifesta quippe sunt* (teste *i* Apostolo) *opera carnis, fornicatio, immunditia, &c.*

Corr. Rom. ¶ *Sumptum est ex epistola, quæ habetur in codice sæpe memorato monasterii Dominicanorum, in qua hæc præcedunt:* Accusatorem autem habere Lotharium non nisi illum, qui accusator fratrum in Apocalypsi appellatur & opera ejus, quæ & ipsa ejusdem antiqui hostis instinctu patrantur, profecto comperimus, quæ vero Lotharius Rex, &c.

Gratian. *In manifestis enim calliditate accusantium non opprimitur reus, nec tergiversatione proprium crimen celatur, cum culpa sua oculis omnium sponte se ingerat: atque ideo in talibus judiciarius ordo non requiritur: qui ideo institutus est, ut nec innocentia insidiis pateret adversantium, nec culpa delinquentium sententiam effugeret justi examinis.*

C. XVII. *Ordinem judiciarium manifesta non desiderat causa.*

Unde Stephanus Papa V. *Leoni Episcopo Theanensi.*

DE *a* manifesta & nota pluribus causa non sunt quærendi testes, ut sanctus Ambrosius in epistola ad Corinthios dixit, de fornicatione sententiam exponens Apostoli *b*; *Judicis*, inquit, *non est sine accusatore damnare, quia & Dominus Judam, cum fur esset, sciebat: sed quia non est accusatus, minime abjecit. Ut tolleretur de medio vestrum, qui hoc opus fecit. Cognito opere isto pellendum illum esse de cœtu fraternitatis Apostolus censuit. Omnes enim crimen ejus sciebant, & non arguebant. Publice enim novercam suam loco uxoris habebat: in qua neque testibus opus erat; neque tergiversatione aliqua poterat tegi crimen.* & paulo post. *Absens facie, præsens autem auctoritate Spiritus, qui nusquam abest, jam judicavi ut præsens eum, qui hoc admisit, tradi Satanæ in interitum carnis.*

Corr. Rom. ¶ *Extat integra hæc epistola in collectione canonum sine auctoris nomine in Vaticana Bibliotheca.*

3 pars. Gratian. *Sed sciendum est, quod eorum, quæ manifesta sunt, alia sunt nota judici, & incognita aliis: alia sunt manifesta aliis, & occulta judici: quædam vero sunt nota judici, & aliis. Quæ judici tantum nota sunt, sine examinatione feriri non possunt: quia dum accusatoris persona assumitur, judiciaria potestas amittitur. In una enim eademque causa nullus simul potest esse accusator & judex.*

C. XVIII. *Quando aliqui sunt corrigendi, quando tolerandi.*

Item Augustinus *in homilia de pœnitentia* (*quæ est* 50.) *c.* 12.

MUlti *c* corriguntur, ut Petrus: multi tolerantur, ut Judas: multi nesciuntur, *donec d veniat Dominus, qui illuminabit abscondita tenebrarum. & infra.* §. 1. Nos vero a communione prohibere quenquam non possumus (quamvis hæc prohibitio nondum sit mortalis, sed medicinalis) nisi aut sponte confessum, aut in aliquo sive seculari, sive Ecclesiastico judicio nominatum, atque convictum. Quis enim sibi utrinque audeat assumere, ut cuiquam ipse sit & accusator, & Judex? Cujusmodi regulam etiam Paulus Apostolus in eadem ad Corinthios epistola breviter insinuasse intelligitur, cum quibusdam commemoratis criminibus, Ecclesiastici judicii formam ad omnia similia ex quibusdam daret. Ait *e* enim: *Scripsi vobis in epistola non commisceri fornicariis. Non utique fornicariis hujus mundi. aut avaris, aut raptoribus, aut idolis servientibus: alioquin debueratis de hoc mundo exisse.* Non enim possunt homines in hoc mundo viventes, nisi cum talibus vivere: nec *f* eos possunt luchrifacere Christo, si eorum colloquium, convictumque vitaverint. Unde & Dominus cum publicanis & peccatoribus comedens: *Non* g *est opus*, inquit, *sanis Medicus, sed male habentibus. Non enim veni vocare justos, sed peccatores.* Et ideo sequitur Apostolus *h*, & adjungit: *Nunc scripsi vobis non commisceri. Si quis frater nominatur in vobis, aut fornicator, aut idolis serviens, aut avarus, aut maledicus, aut ebriosus, aut rapax, cum hujusmodi nec quidem cibum simul sumere. Quid enim mihi de his, qui foris sunt judicare? Nonne de his, qui intus sunt, vos judicatis? De his autem, qui foris sunt, Deus judicabit. Auferte malum a vobis ipsis.* Quibus verbis satis ostendit, non temere, aut quomodolibet, sed per judicium auferendos esse malos ab Ecclesiæ communione; ut si per judicium auferri non possunt, tolerentur potius, ne perverse malos quisque *i* evitando, ab Ecclesia ipse discedens, eos, quos fugere videtur, vinciat *k* ad gehennam. Quia & ad hoc nobis sunt in Scripturis sanctis exempla proposita: velut in *l* messe, ut palea sufferatur usque ad ultimum ventilabrum: vel intra *m* illa retia, ubi pisces boni cum malis usque ad segregationem, quæ futura est in littore, id est, in fine seculi, æquo animo tolerentur.

a *al. liberti.* b *lege* 9. c *leg.* 10. d *leg.* 11. e *al. veluti.* f *leg.* 13. g *al. Severus. Reposita hic sunt aliquot verba ex Pandectis Flor.* h *Anselm. l.* 12. *c.* 35. i *Galat.* 5.

a *Vide supra c. manifesta. Ivo part.* 6. *c.* 431. *Pann. l.* 4. *c.* 117. *Ambr. ad c.* 5. b 1. *Cor.* 5. 23. *q.* 4. *sic quis.* c *Beda* 1. *Cor.* 5. *Ans. l.* 3. *c.* 70. *Polyc. l.* 7. *tit.* 7. d 1. *Cor.* 4. e 1. *Cor.* 5. f 23. *q.* 4. *c. infideles.* g *Matth.* 9. h 1. *Cor.* 5. 10. *quousque.* k *al. mittat.* l *Matth.* 3. m *Matth.* 13.

§. 2.

§. 2. Non enim contrarium est huic loco id, quod alio loco dicit Apostolus *a*: *Tu, qui es, qui judicas alienum servum? suo Domino stat, aut cadit.* Noluit enim hominem ab homine judicari ex arbitrio suspicionis, vel etiam extraordinario usurpato judicio; sed potius ex lege Dei secundum ordinem Ecclesiæ, sive ultro confessum, sive accusatum, atque convictum. Alioquin illud cur dixit: *Si quis frater nominatur aut fornicator, aut idolis serviens, &c.* nisi quia eam nominationem intelligi voluit, quæ fit in quenquam, cum sententia ordine judiciario, atque integritate profertur? Nam si nominatio sola sufficit, multi damnandi sunt innocentes, quia sæpe falso in *b* quoquam crimina nominantur. §. 3. Non ergo illi, quos monemus agere pœnitentiam, quærant sibi comites ad supplicium, nec gaudeant, quia plures invenerint. Non enim propterea minus ardebunt, quia cum multis ardebunt.

C. XIX. *Peccatum, quod tantum Judici notum est, ab eo damnari non valet.*

Idem *sermone* 15. *de verbis Domini.*

SI peccaverit, inquit, in te frater tuus, corripe eum inter te, & ipsum solum. Quare? quia peccavit in te. Quid est, *In te peccavit?* Tu scis, quia peccavit. Quia enim secretum fuit, quando in te peccavit, secretum quære, cum corrigis, quod in te peccavit. Nam si solus nosti, quia peccavit in te, & eum vis coram omnibus arguere, non es correptor, sed proditor. Attende, quemadmodum vir justus Joseph *c*, tanto flagitio, quod de uxore fuerat suspicatus, tanta benignitate pepercit: antequam sciret, unde illa conceperat, quam gravidam senserat, & se ad illam non accessisse noverat. Restabat itaque certa adulterii suspicio: & tamen, quia ipse solus senserat, ipse solus sciebat, quid de illo ait Evangelium? *Joseph autem, cum esset vir justus, & nollet eam divulgare.* Mariti dolor non vindictam quæsivit: voluit prodesse peccanti, non punire peccantem. *Cum*, inquit, *nollet eam divulgare, voluit eam occulte dimittere.* (*& infra.*) §. 1. Ergo ipsa corripienda sunt coram omnibus, quæ peccantur coram omnibus. Ipsa vero corripienda sunt secretius, quæ peccantur secretius. Distribuite tempora, & concordat Scriptura. Sic agamus, & sic agendum est, non solum, quando in nos peccatur, sed etiam quando peccatur ab aliquo, ut ab altero nesciatur, in secreto debemus corripere. *& paulo post.* §. 2. Novit enim nescio quem homicidam Episcopus, & alius illum nemo novit. Ego nolo *d* illum publice corripere, & tu quæris inscribere? Prorsus nec prodo, nec negligo: corripio in secreto: pono ante oculos ejus Dei judicium: terreo cruentam conscientiam: persuadeo pœnitentiam. Hac charitate præditi esse debemus. Unde aliquando homines reprehendunt nos, quod quasi non corripiamus: aut putant nos scire, quod nescimus: aut putant nos tacere, quod scimus. Sed forte quod scis, & ego scio: sed non coram te corripio, quia curare volo, non accusare. §. 3. Sunt homines adulteri in domibus suis, in secreto peccant: aliquando nobis produntur ab uxoribus suis, plerunque zelantibus; aliquando maritorum salutem quærentibus. Nos non prodimus palam, sed in secreto arguimus. Ubi contigit malum, ibi moriatur malum. Non tamen vulnus illud negligimus, ante omnia ostendentes, homini in tali peccato constituto, sauciamque gerenti conscientiam, illud vulnus esse mortiferum.

4 pars. Gratian. *Quando vero crimen est notum aliis, & non judici, nec tunc sine examinatione feriendum est: quia in crimen sibi occultum judex sententiam ferre non debet.*

a *Rom.* 14. b *iniquoque crimine* [*Beda in c.* 5. 1. *ad Cor.* c *Matth.* 1. d *al. volo*] *orig.*

C. XX. *Sententia non præcipitanter ferenda est.*

Unde Evaristus Papa a *ait epist.* 2.

DEus *b* omnipotens, ut nos a præcipitatæ sententiæ prolatione compesceret, cum omnia *c* nuda & aperta sint oculis ejus, mala tamen Sodomæ noluit audita judicare, priusquam manifeste agnosceret, quæ dicebantur. Unde ipse ait *d*: *Descendam, & videbo, utrum clamorem, qui venit ad me, opere compleverint, an non est ita, ut sciam.* Deus omnipotens, cui nihil est absconditum, sed omnia ei manifesta sunt, etiam antequam fiant, non ob aliud hæc & alia multa (quæ hic prolixitatem vitantes non inseruimus) per se inquirere dignatus est, nisi ut nobis exemplum daret, ne præcipites in discutiendis & judicandis negotiis essemus, & ne mala quorumque prius quisquam præsumat credere, quam probare. Cujus exemplo monemur, ne ad proferendam sententiam unquam præcipites simus, aut temere, indiligenterque indiscussa quæque quoque modo judicemus, dicente Veritatis voce: *Nolite e judicare, ut non judicemini: in quo enim judicio judicaveritis, judicabimini*, & reliqua. Nam mala audita nullum moveant? nec passim dicta absque certa probatione quisquam unquam credat: sed ante audita, diligenter inquirat, ne præcipitando quicquam aliquis agat. Si enim Dominus omnium, Sodomorum mala, quorum clamor ad cœlum usque pervenerat, omnia sciens prius, nec credere, nec judicare voluit, quam ipse ea cum fidelibus testibus diligenter investigans, quæ audierat, opere veraciter cognosceret: multo magis nos humani *f*, & peccatores homines, quibus incognita sunt occulta judicia Dei, & hæc præcavere, & nullum *g* ante veram, justamque probationem judicare, aut damnare debemus, manifeste Apostolo dicente Paulo *h*: *Tu, qui es, qui judicas servum alienum? suo enim Domino stat, aut cadit.*

5 pars. Gratian. *Quando autem crimen notum est judici & aliis, aliquando reus inficiatur factum: veluti si quis negaret, se interfecisse eum, quem sub oculis judicis in conspectu multorum interfecit. Hic, quia se reum negat, sine examinatione feriri non potest. Aliquando evidentia ipsa operis reum esse testatur quando opere publico crimen suum confitetur: tunc post secundam & tertiam correctionem sine examinatione damnandus est, vel puniendus, si incorrigibilis exiterit. In hoc itaque ultimo casu intelligenda est auctoritas illa Ambrosii* i, *& Nicolai* k: Manifesta, accusatione non indigent. *Fornicator enim ille, in quem, sine examinatione, sententia Apostolica præcesserat, publice coram omnibus novercam suam pro uxore habebat. Lotharius quoque Rex, de quo Nicolaus scribit, similiter publice uxorem suam dimiserat, & aliam superduxerat.*

C. XXI. *Sine accusatione, manifesta ferienda sunt.*

Unde idem Nicolaus Papa *scribit Archiepiscopis, & Episcopis per Galliam, Italiam, & Germaniam constitutis.*

SCelus *l*, quod Lotharius Rex (si tamen Rex veraciter dici possit, qui nullo salubri regimine corporis appetitus refrenat, sed lubrica enervatione magis illicitis ejus motibus cedit) in duabus fœminis, Thietberga scilicet & Gualdrada, commisit, omnibus manifestum est. Sed & dudum Episcopus Thietgandum &

a *Et Gregorius l. Mor.* 19. *cap.* 23. *& in Conc. Tribur. cap.* 22. b *Anselm. lib.* 3. *c.* 67. *Polyc. l.* 7. *tit.* 1. *Burch. lib.* 11. *c.* 9. *Pann. l.* 4. *c.* 116. *Ivo p.* 5. *c.* 240. c *Hebr.* 4. d *Gen.* 18. e *Matth. c.* 7. f *al. qui sumus homines & peccatores, quibus* g 30. *q.* 5. *c. nullum ante.* h *Rom.* 14. i *Supra ead. manifesta.* k *Sup. ead. c. quæ Lotharius.* l *Ivo p.* 8. *c.* 226. *Regino omnia hæc refert lib.* 2. *Chron. num.* 875.

Gunterium in tali facto eum habuisse tutores, atque fautores pene totus nobis orbis undique ad limina, seu sedem confluens Apostolicam referebat. & *infra*. Igitur decernente nobiscum sancta Synodo, in præsentia depositi, & ab officio Sacerdotali excommunicati, atque a regimine Episcopatus alienati indubitanter existunt.

QUÆSTIO II.

Quod autem exspoliatus ante Judicem stare non possit, multis auctoritatibus probatur.

C. I. *Ante litem contestatam possessori cuncta sunt restituenda.*

Ait enim Joannes Papa I. a *ad Zachariam Archiepiscopum.*

ANtiquitus *b* decretum est, ut omnes possessiones, & omnia sibi sublata, atque fructus cunctos ante litem contestatam perceptos α Episcopus, vel Primas possessori restituat.

Corr. Rom. ¶ α Perceptos] *In vetustis exemplaribus & epistola Joannis, itemque Eusebii est* Perceptor, vel Primas possessori restituat.

C. II. *De eodem.*

Item Nicolaus Papa.

OMnes *c* leges tam Ecclesiasticæ, quam vulgares, & publicæ præcipiunt, ut omnia sibi ablata restituantur ei, qui suis est rebus expoliatus.

C. III.

Nullus debet accusari, dum suis rebus fuerit spoliatus.

Item Stephanus Papa, *epistola secunda.*

NUllus *d* Episcoporum, dum suis fuerit rebus expoliatus, aut a sede propria, qualibet occasione pulsus, debet accusari, aut a quoquam potest ei crimen objici, priusquam integerrime restauretur, & omnia, quæ illi ablata quocunque ingenio fuerant, legibus redintegrentur, & ipse propriæ sedi, & pristino statui regulariter reddatur: ita ut omnes possessiones, & cuncta sibi injuste ablata, atque fructus omnes ante cœptam accusationem Primates, & Synodus Episcopo, de quo agitur, funditus restituant.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc suæ integritati ex originali est restitutum.*

C. IV.

Nec convocari ad Synodum, nec in aliquo debet judicari spoliatus.

Item Eusebius e *fratribus constitutis per Alexandriam & Ægyptum, epist.* 2.

INſ scripturis vestris reperimus, quosdam Episcopos vestris in partibus a propriis ovibus accusatos: aliquos videlicet ex suspicione, & aliquos ex certa ratione: & idcirco quosdam suis esse rebus expoliatos, quosdam vero a propria sede pulsos. Quos sciatis nec ad Synodum comprovincialem, nec ad generalem posse vocari, nec in aliquo judicari, antequam cuncta, quæ eis sublata sunt, legibus potestati eorum redintegrentur.

C. V. *De eodem.*

Item Julius Papa, *in epistola ad Orientales, c.* 35. & 8.

NUllus *g* potest convocari, aut judicari, antequam omnia sibi ablata, & omnia jura ei in integrum restituantur: quia non habet privilegium, quo possit exui jam nudatus.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc confectum est ex decretis Julii trigesimoquinto & octavo, verbis tamen mutatis, & alio modo dispositis.*

C. VI. *De eodem.*

Item Zepherinus a Papa *ad Episcopos Ægypti, epist.* 2.

PRæceptum *h* ergo est in antiquis statutis, Episcopos ejectos atque suis rebus expoliatos Ecclesias proprias recipere, & primo sua omnia eis reddi, & demum, si quis eos juste accusare voluerit, æquo periculo facere: Judices esse decernentes, Episcopos recta sapientes, & in Ecclesia convenientes, ubi testes essent singulorum, qui oppressi videbantur: nec prius eos respondere debere, quam omnia sua eis, & Ecclesiis eorum, legibus integerrime restituantur.

QUÆSTIO III

1 QUa autem pœna feriendi sint, qui in accusatione deficiunt, canonum censura definit. Pœnam enim illati criminis cum dispendio existimationis accipient.

C. I. *De iis, qui non probanda objiciunt.*

Unde Cajus α Papa *c.*

SI quis circa hujusmodi personas non probanda detulerit, auctoritate hujus sanctionis intelligat se jacturam infamiæ sustinere, ut damno pudoris, & existimationis dispendio discat, sibi alienæ verecundiæ impune insidiari saltem de cætero non licere.

Corr. Rom. ¶ α Cajus] *Sic est in plerisque vetustis: & habetur hoc caput in epistola unica ipsius, in qua proxime his antecedunt verba capitis,* Si quis Episcopus, *infra cad. quæst.* 7. *In vulgatis autem hic citabatur Gelasius.*

C. II. *Si accusator in accusatione defecerit, talionem recipiat.*

Item Damasus Papa *ad Stephanum Archiepiscopum, epist.* 3.

CAlumniator *d*, si in accusatione defecerit, talionem recipiat.

Corr. Rom. ¶ *Verba ipsa Damasi referuntur infra* 4. *q.* 4. *c.* nullus introducatur.

C. III. *De eodem.*

Item ex decreto Hadriani Papæ *in capitulis ab ipso collectis, c.* 52. *in medio.*

QUi *e* non probaverit, quod objecit, pœnam, quam intulerit, ipse patiatur.

C. IV. *De his, qui falsis criminibus aliquem impetunt.*

Item α ex Concilio Eliberitano, *cap.* 75.

SI *f* quis Episcopum, aut Presbyterum, aut Diaconum falsis criminibus appetierit, & probare non potuerit, nec β in fine dandam ei communionem censemus.

Corr. Rom. ¶ α Item] *Sic est in plerisque vetustis codicibus. In vulgatis autem legebatur:* Item Damasus Papa. *Extat autem caput hoc in capitulis Hadriani, c.* 62. *& in Concilio Eliberitano, cap.* 75. *Ivo citat ex Carthaginensi. Et in tomis Conciliorum adjungitur Carthaginensi tertio.*

¶ β Nec in fine] *Sic legitur in Concilio Eliberitano, non in hoc tantum canone, sed etiam in aliis. Quam ob causam, atque etiam ob glossam nihil est mutatum. Apud Hadrianum tamen est,* nisi in fine dandam ei non esse communionem. *Apud Ivonem,* nonnisi in fine dandam ei esse communionem.

2 pars. Gratian. *Aliud est accusationem non implere, & aliud est, convitium non probare. Illud enim nulli sine abolitione, hoc omnibus licet.*

C. V. *Convitium non est pro accusatione habendum.*

Unde Fabianus Papa *ad Hilarium Episcopum, epist.* 3.

a *Et Euseb. Papæ epist.* 2. b *Pannorm. l.* 4. *c.* 47. c 33. *q.* 3. *historia.* §. *hæc omnes. In præfatione Isidori in collectionem suam.* d *Burch. l.* 1. *c.* 141. *&* 142. *Ivo p.* 5. *c.* 155. *&* 156. *Contor. Pann. l.* 4. *c.* 49. e *Et in decretis Joannis I.* f *Ans. l.* 3. *c.* 44. *Ivo p.* 5. *c.* 2. 9. *Pann. l.* 4. *c.* 45. g *Burch. l.* 1. *c.* 144. *Ivo p.* 5. *c.* 257. *Pann. l.* 4. *c.* 46.

a *Capit.* 6. *c.* 287. *& in capitulis Hadr. c.* 2. b *Ivo part.* 5. *cap.* 246. *Pannorm. l.* 4. *c.* 43. c *In cap. Hadriani, c.* 24. *in epist. Sixti tertii. Cod. Theod. lib.* 10. *tit.* 2. *c.* 51. d 4. *q.* 4. *nullus introducatur.* e *Et ex Fabiano infra* 3. *q.* 6. *c.* 1. *& ex Sixto inf. cad. q.* 8. *qui crimen.* f *Anselm. l.* 3. *c.* 92. *Ivo p.* 6. *c.* 240. *Burch. lib.* 2. *cap.* 195.

Si

SI a quis iratus crimen aliquod cuilibet temere obje-cerit, convitium non est pro accusatione habendum: sed permisso tractandi spatio, id, quod iratus dixit, per scripturam se probaturum esse fateatur, ut si fortasse re-sipiscens, quæ præ iracundia dixit, iterare, aut scribere noluerit, non ut reus criminis teneatur.

3 pars. Gratian. *Sed aliud est crimen illatum non posse probare* α, *aliud aliqua promissione accusationem deserere. Huic enim, qui promissione* β *deceptus accusationem deserit, venia datur: illi vero, qui crimen illatum probare non valuerit, infamia irrogatur.*

Corr. Rom. ¶ α Probare] *In plerisque exemplaribus se-quitur:* quia falsum est, aliud, &c. *Sed in emendatioribus ea verba vel non habentur, vel alia manu sunt addita.*

¶ β Promissione] *Non est simpliciter dicendum illis, qui pro aliqua promissione deserunt accusationem, semper veniam dari. Nam in Paulo, de quo in subjecto capite loquitur B. Gregorius, aliæ aderant causæ, quæ in ipsa epistola exponuntur, his verbis:* tamen quia plus esse convenit non misericordes, quam districtos, hanc ei culpam ignoscimus, atque eum in ordine, locoque suo recipiendum esse censemus. Nam ei a tempore prolatæ sententiæ afflictionem, quam pertulit, credimus ad vindictam hujus posse culpæ sufficere. *Et in-ferius in eadem epistola refert aliqua a prædicto Paulo in uti-litatem Ecclesiæ facta, quæ etiam movere B. Gregorium po-tuerunt, ut erga eum esset clementior. Erant autem in ipso capite multa B. Gregorii verba omissa, quorum nonnulla visa sunt addenda.*

C. VI. *De eo, qui promissioni illectus accu-sationem deserit.*

Unde Beatus Gregorius *scribit Joanni Episcopo Co-rinthiorum, lib. 4. epist. 50. seu cap. 94.*

PAulum b itaque Diaconum, quamvis culpa sua vehemen-ter confundat, quod deceptus promissione ab accusatione nuper depositi quondam Episcopi sui destiterit, tamen hanc ei culpam ignoscimus. §. 1. Omnis α igitur, qui crimen objicit, scribat se probaturum. Revera ibi semper causa agitur c, ubi crimen admittitur; & qui non probaverit, quod objecit, pœnam, quam intulerit, ipse patiatur.

Corr. Rom. ¶ α Omnis] *Hinc usque ad finem in vetustio-ribus, ac melioribus Gratiani codicibus non leguntur: nec sunt Gregorii, sed Fabiani & Hadriani Pontificum: quæ in-fra q. 8. c.* qui crimen. *& 3. q. 6. c. 1. citantur ex Fabiano, & c. fin. ex capitulis Hadriani.*

C. VII. *De iis, qui accusationem deserunt, ut Eccle-siasticos ordines accipiant.*

Item Gregorius *eadem epistola.*

EUphemium d, atque Thomam, qui pro deserenda ac-cusatione Episcopi α sui sacros ordines acceperunt, eisdem sacris privatos ordinibus esse censemus, atque ita, sicuti sunt depositi, volumus permanere.

Corr. Rom. ¶ α Episcopi sui] *Hæc verba in eo epistolæ lo-co non sunt: sed ex iis, quæ antecedunt, innuitur, eum a quo Euphemius & Thomas ideo ordinati fuerunt, ut ab ipsius ac-cusatione desisterent, fuisse proprium illorum Episcopum.*

Gratian. *Hinc colligitur Clericorum infamiam per Roma-num Pontificem aboleri posse, contra illud Gelasii* n: Quan-quam animas per pœnitentiam salvare possumus, infamiam tamen abolere non possumus: *contra illud Stephani, qui cum causas enumerasset, ex quibus infamia irrogatur:* Hos omnes, *inquit,* sub nota perpetuæ infamiæ ad pœnitentiam suscipi-mus. *Vel non sunt infames lege canonum omnes, quos leges se-culi infames pronuntiant, cum Paulus* f *Diaconus, qui non impetrata abolitione ab accusatione destiterat, hac auctoritate dignitatem officii sui recuperavit, quem Senatusconsultum a Turpilianum infamem pronuntiat. Quod etiam de ea fateri cogimur, quæ intra tempus luctus nubit: cum matrimonia hodie regulatur jure poli, non jure fori; & jure poli, mortuo b viro mulier soluta est a lege viri, & nubat, cui vult.* §. 1. *Sed idem Stephanus contra scribit, dicens:* Infames dici-mus, quoscunque leges seculi infames pronuntiant. *Sed il-lud Gelasii, & Stephani* c: Quanquam animas, &c. *&* Sub nota perpetuæ infamiæ, &c. *de illis intelligitur, quibus per judicem civilem infamia irrogatur: quorum sicut examinatio & castigatio, ita & in integrum restitutio, non nisi ad civi-lem judicem spectat. De ea vero, quæ intra tempus luctus nu-bit, non est contrarium ei, quod Stephanus ait:* Infames dici-mus, &c. *Cum enim leges seculi præcipue in matrimonio sacros canones sequi non dedignentur, non videntur pronun-tiare infamem eam, quæ Apostolica & canonica auctoritate non illicite nubit.*

4 pars. §. 2. *Notandum est quoque, quod aliud est, cum ali-quem pœnituerit criminaliter accusasse, & inscriptione feci-sse, si ab innocente fuerit absolutus: aliud, si pecuniam a nocen-te acceperit, ut a probatione ejus, quod objecerat, desistat.*

C. VIII. *De eo, quem pœnitet criminaliter accusasse; Unde* in Libro Capitularium, *c. 175. legitur:*

SI c quem pœnituerit accusasse criminaliter, & inscriptio-nem fecisse de eo, quod probare non potuerit, si ei cum accusato innocente convenerit, invicem se absolvant. Si ve-ro Judex eum, qui accusatus est, criminosum esse cogno-verit, & inter reum accusatorem per obreptionem α con-venerit de colludio, pœnam accipiat legibus constitutam.

Corr. R. ¶ α Per obreptionem] *Apud Ivonem legitur,* fa-ctum per corruptionem consensum, de colludio pœnam ac-cipiat legibus constitutam. *Sed in interpretatione legis pri-mæ, quæ est in Cod. Theodos. hoc modo,* per corruptionem de absolutione reatus convenerit, is, qui reus probatur, re-moto conludio, pœnam excipiat legibus constitutam.

3 ps. Gratian. *Notandum quoque est, quod sicut Digest.* e *L. 48. tit. De abolit. criminum, l. prima, legitur.* Accusatorum temeritas *tribus modis detegitur,* & *tribus pœnis subjici-tur.* Aut enim calumniantur, aut prævaricantur, aut tergi-versantur. Calumniari est falsa crimina intendere: prævari-cari, vera crimina abscondere: tergiversari, in universum ab accusatione desistere. §. 1. Calumniatoribus pœna legiti-me f irrogatur α. Sed non utique, qui non probat, quod in-tendit, protinus calumniari videtur. Nam ejus rei inquisitio arbitrio cognoscentis committitur: qui, reo absoluto, de accusatoris incipit consilio quærere, qua mente ductus ad ac-cusationem processerit: & si quidem justum ejus errorem repererit, absolvit eum: si vero in evidenti calumnia eum deprehenderit, legitimam pœnam ei irrogat. Quorum alterutrum ipsis verbis pronuntiationis manifestatur. Nam siquidem ita pronuntiaverit. *Non probasti,* pepercit ei: sin autem pronuntiaverit, *Calumniatus es:* condemnavit eum. Et quamvis nihil de pœna subjecerit, tamen legis pote-stas adversus eum exercebitur. Nam (ut Papinianus re-spondit) facti quidem quæstio in arbitrio est judicantis: pœnæ vero persecutio non ejus voluntati mandatur, sed legis auctoritati reservatur. Si autem β interloquendo dixerit, *Titius temere accusasse videtur,* non calumniatorem pronuntiavit. Temeritas enim facilitatis veniam conti-net, & inconsultus calor calumniæ vitio caret: & ob hoc nullam pœnam huic irrogari oportet. *Ulpian. lib. 47. tit. de prævaricatorib. l. 1. §. 2.* Prævaricator, est quasi varicator, qui diversam partem adjuvat prodita causa sua. Quod no-men Labeo a varia certatione tractum ait. Nam qui præ-varicatur, ex utraque parte constitit g, quinimo ex alte-ra. Is autem prævaricator proprie dicitur, qui publico judicio accusaverit. Cæterum Advocatus non proprie

a *Cod. Theod. l. 9. tit. 1. l. 1. in interpretatione, & in c. l. 7. C. 364. & in epist. Sixti tertii, c. 3. & in c. Hadriani c. 51. Ans. l. 3. c. 86. Ivo p. 6. c. 324. Pann. l. 3. c. 74.* b *Polyc. l. 1. tit. 9. Ans. l. 3. c. 113.* c *al. agatur.* d *Ans. l. 8. c. 36.* e *Ivo p. 6. c. 23. omnia hæc ex Calixto, in cujus secundo epistola habentur.* f *Sup. proxime antecedenti cap.*

a *L. 1. ff. ad Senatusc. Turpillianum.* b *1. Cor. 7. c. 6. q. 1. in-fames. & in cap. Hadriani, c. 21.* d *Cod. Theod. lib. 9. tit. 37. c. 1. in interpretatione. Ivo p. 16. c. 251.* e *Tit. 16. ad Senatusconf. Turpillianum.* f *al. lege Rhemia, al. Memmia.* g *al. consistit.*

prævaricator dicitur. Quid igitur de eo fiet? Sive privato judicio, sive publico prævaricatus est, hoc est, prodiderit causam, hic extra ordinem solet puniri §. 3. Sciendum *a* est, quod hodie iis, qui prævaricati sunt, pœna injungitur extraordinaria. *& infra.* §. 4. Accusator *b* de prævaricatione convictus, postea ex lege non accusat. §. 5. In *c* omnibus causis (præterquam in sanguine) qui delatorem corrumpit, pro victo habetur. *& infra lib.* 48. *tit. de abolitionibus criminum.* §. 6. Prævaricatorem *d* esse eum ostendimus, qui concludit *e* cum reo, & translatitie munere accusandi defungitur, eo quod proprias quidem probationes dissimularet, falsas vero rei excusationes admitteret. §. 7. Si quis autem ab accusatione citra abolitionem destiterit, punitur. Abolitio privatim a præsidibus *f* postulari ac impetrari solet: item pro tribunali, non de plano: nec præses hanc cognitionem alteri demandare potest. Si plura crimina idem eidem intulerit, singulorum abolitionem debet petere, alioquin, prout quid admiserit *g*, ejus nomine Senatusconsulti pœnam patietur. *& titulo eodem.* Destitisse *h* eum accipimus, qui in totum animum agendi deposuit, non qui dilulit accusationem: sed qui permissu Imperatoris ab *i* accusatione destitit, impunitus est. §. 8. *Abolitio enim pœnam remittit, infamiam non tollit. Unde Impp. Valentinianus, Valens, & Gratianus A A A. lib.* 9. C. *eod. titulo, de generali abolitione dixisse leguntur.* Indulgentia *k*, Patres conscripti, quos liberat, notat: nec infamiam criminis tollit, sed pœnæ gratiam facit. Si autem, restituto te in integrum, Princeps dixerit, infamiam tollit. *Unde in eodem lib. tit. de sententiam passis, & restitutis, cuidam deportato in insulam Imperator Antoninus dixisse legitur:*] Restituo te in integrum provinciæ tuæ, *& adjecit*: Ut autem scias, quid sit in integrum restituere, restituo te honoribus & ordini tuo, & omnibus cæteris.

Corr. Rom. ¶ α Calumniatoribus pœna legitime irrogatur.] *Hæc verba, licet in collatis Gratiani manuscriptis exemplaribus non habeantur, tamen quia sunt etiam in Pandectis, non sunt expuncta.*

¶ β Si autem interloquendo] *Hactenus retulerat Gratianus verba Jurisconsulti. Hinc autem usque ad vers.* oportet. *refert tantummodo sententiam.*

QUÆSTIO V. α

1 ps DEficientibus *vero accusatoribus, reus non videtur esse cogendus ad purgationem. Sicut enim rei possessor deficiente actore titulum suæ possessionis probare non cogitur; ita qui impetitur, ad innocentiam suam probandam cogendus esse non creditur. Auctoritate quoque Papæ Cornelii, & Triburiensis Concilii Sacerdotes jurare prohibentur, nisi pro recta fide.*

Corr. Rom. ¶ α *Quintam ponit post tertiam, quia harum quæstionum simillimum est argumentum.*

C. I. *Juramentum a Sacerdotibus non est exigendum.*

Ait enim Cornelius, *epist. secunda ad Rufum, Episcopum Orientalem.*

SAcramentum *m* hactenus a summis α Sacerdotibus vel Dei ministris exigi, nisi pro fide recta, minime cognovimus: nec sponte eos jurasse reperimus.

Corr. Rom. ¶ *In vetustis codicibus caput hoc conjunctum est cum duobus sequentibus, quæ sunt ex ead. epistola* Cornelii Pp.

¶ α Summis] *Sic habet originale. Sed Burchardus & Ivo in quinta parte*, ab Episcopis, & reliquis ordinibus exigi. *Idem vero Ivo in parte* 12. a summis Sacerdotibus, vel reliquis Dei ministris.

a L. 2. *Sciendum.* b *l.* 5. *Accusator.* c *l. fin. eod. tit.* d *d. l.* 1. *ad Senatusconsult. Turpill.* §. *prævaricatorem.* e *al. concludit.* f *al. præfide.* g *al. amiserit.* h *l.* 13. *destitisse.* i *al. accusatione.* k *tit.* 43. *l.* 3. *& in Cod. Theod. l.* 9. *tit.* 38. l *tit.* 51. *l.* 1. §. *restitutur.* m *Burch. lib.* 1. *c.* 193. *Ivo p.* 5. *c.* 309. *& p.* 12. *c.* 77.

C. II. *De eodem.*

Idem *paulo inferius.*

NOs *a* sanctorum exempla sequentes, sanctorum Apostolorum, eorumque successorum jura firmamus, & Sacramenta incauta fieri prohibemus.

C. III. *De eodem.*

Idem *ibidem.*

NOs Sacramentum Episcopis nescimus oblatum: nec unquam fieri debet α.

Corr. Rom. ¶ α Debet.] *Sequebatur*, nisi pro recta fide, *quæ sublata sunt: quia neque in optimis manuscriptis, neque in ipsa epistola hoc loco habentur, sed sup. ead. cap.* 1.

C. IV. *Si quis Presbyter contra Laicum, vel Laicus contra Presbyterum querimoniam habeat, Episcopo præcipiente terminetur.*

Item ex Concilio Triburiensi, *c.* 21.

SI *b* quis Presbyter contra Laicum, vel Laicus contra Presbyterum aliquam habet querimoniæ controversiam, Episcopo præcipiente *c*, sine personarum acceptione finiatur, & Laicus per juramentum *d* (si necesse sit) se expurget: Presbyter vero vice juramenti *e*, per sanctam consecrationem interrogetur *f*, quia Sacerdotes ex levi causa jurare non debent. Manus enim, per quam corpus & sanguis Christi conficitur, juramento polluetur? Absit: cum Dominus in Evangelio Discipulis suis (quorum vicem nos indigni in sancta gerimus Ecclesia) dicat: *Nolite* g *omnino jurare: Sit autem sermo vester, est, est: non, non. Quid autem his abundantius est, a malo est.*

2 pars Gratian. *Verum his auctoritatibus non omnimoda juramenta prohibentur fieri a Sacerdotibus; sed tantum incauta, & ea, quæ pro qualibet causa temporali judicio offeruntur. Cum autem populari infamia Sacerdotes opprimuntur, tunc ad innocentia suæ assertionem juramenta debent offerri*

C. V. *Sacerdos a populo accusatus, juramento innocentiam suam asserat.*

Unde Gregorius Papa III. *ad Bonifacium, epist.* 1. h

PResbyter *i*, vel quilibet Sacerdos, si a populo accusatus fuerit, & certi non fuerint testes, qui crimini illato approbent veritatem, jusjurandum in medio erit, & illum testem proferat de innocentiæ suę puritate, cui nuda & aperta sunt omnia.

C. VI. *De Leone Episcopo, quem beatus Gregorius purgationem præbere fecit.*

Item ex regesto Gregorii, *lib.* 2. *indict.* 10. *epist.* 23. *ad Justinum Prætorem* α.

HAbet *k* hoc proprium, antiqui hostis invidia, ut quos in pravorum actuum perpetratione (Deo sibi resistente) dejicere non valet, opiniones eorum, falsa ad præsens simulando, dilaceret. Quoniam igitur quædam contra Sacerdotale propositum de Leone fratre & Coepiscopo nostro sinister rumor aspersit, utrum veræ essent, districta diutius fecimus inquisitione perquiri: & nullam in eo de his, quæ dicta fuerant, culpam invenimus. Sed ne quid videretur omissum, quod nostro potuisset dubium cordi remanere, ad beati Petri sacratissimum corpus districta eorum ex abundanti fecimus Sacramenta præbere. Quibus præstitis magna sumus exultatione gavisi, quod hujuscemodi experimento innocentia ejus evidenter enituit. Pro qua re gloria vestra prædictum virum cum omni charitate suscipiat, & reverentiam ei, qualem Sacerdoti decet, exhibeat; nec aliqua in cordibus remaneat, de iis, quæ sunt jam purga-

a *Ivo p.* 12. *c.* 77. b *Burch. l.* 2. *c.* 182. *Ivo p.* 6 *c.* 227. *Pann. l.* 5. *c.* 10. c *al. regente.* d *al. præjuramento.* e *al. præjuramenti.* f *al. constringatur.* g *Matth.* 5. h *& l.* 7. *cap.* 281. i *Anf. l.* 3. *c.* 79. *Burch. l.* 2. *c.* 186. *Ivo p.* 6. *c.* 231. *Pann. l.* 5. *cap.* 9. k *Polyc. l.* 6. *tit.* 11. *Anf. l.* 6. *c.* 162. *Burch. l.* 1. *c.* 194. *Ivo p.* 5. *c.* 309. *Pann. l.* 5. *c.* 5.

ta, dubietas. Sed ita suprascripto vos Episcopo devotissime oportet in omnibus adhærere, ut congrue decenterque Deum in ejus persona, cujus minister est, videamini honorare.

Corr. Rom. ¶ α Prætorem.] *In codicibus Gratiani est*, Imperatorem. *In epistola excusa legitur*, Justino Presbytero: *emendatum vero est ex duobus vetustis codicibus epistolarum, & Polycarpo: estque idem Justinus, ad quem scripta est secunda epistola primi libri, in libris etiam impressis incorrupta inscriptione.*

C. VII. *Quomodo beatus Gregorius Mennam Episcopum juramento purgari fecit.*

Item ex eodem *ad Brunichildam Reginam Francorum, lib. 11. epist. 8.*

MEnnam *a* vero reverendissimum *b* fratrem & Coepiscopum nostrum, postquam ea, quæ de eo dicta fuerant, requirentes, in nullo invenimus culpabilem esse, qui insuper ad sacratissimum corpus beati Petri Apostoli sub jurejurando satisfaciens, ab his, quæ objecta ejus opinioni fuerant, se demonstravit alienum, reverti illuc purgatum, absolutumque permisimus: quia sicut dignum erat, ut si in aliquo reus existeret, culpam in eo canonice puniremus; ita dignum non fuit, ut eum adjuvante innocentia diutius retinere, vel affligere in aliquo deberemus. §. 1. Purgationem α tamen *c* ante te duobus sibi Sacerdotibus junctis, ubi accusator cessaverit eundem ex se præbere tuo committimus arbitrio. Vulgarem denique, ac nulla canonica sanctione fultam legem, ferventis scilicet, sive frigidæ aquæ, ignitique ferri contactum, aut cujuslibet popularis inventionis (quia fabricante hæc sunt omnino ficta invidia) nec ipsum exhibere, nec aliquo modo te volumus postulare, imo Apostolica auctoritate prohibemus firmissime.

Corr. Rom. ¶ α Purgationem] *Hic erat gravissimus error. Conjunctæ enim hæc legebantur cum superioribus, quæ Brunichildæ sunt scripta: quasi purgatio Presbyteri a B. Gregorio mulieri committeretur. Sed nil tale legitur in epistola B. Gregorii, ex qua prior pars hujus capitis est accepta. Verum Ivo p. 10. c. 15. & Pann. l. 5. c. 8. citant hoc ex epistola Alexandri II. Raynaldo Cumano Episcopo, cujus epistolæ initium est infra eadem c.* super causa. *Et hic versiculus*, Purgationem, *continenter legendus est post extrema verba illius capitis. Ac propter citationes doctorum hinc quidem motus non est: sed additum est in margine nomen Alexandri II. ita nihil loci relinquitur admirationi auctoris glossæ. Nusquam enim Rom. Pontifices hujusmodi causas mulieribus leguntur commisisse.*

C. VIII. *D Maximo Salonitano Episcopo, qui sacramento seipsum purgavit.*

Item Gregorius *Castorio Notario Ravennæ, lib. 7. indict. 2. epist. 80.*

QUanto a nobis credi tibi, & necessarias vides causas injungi, tanto te strenuum debes & solicitum exhibere. Proinde, si Maximus Salonitanus præstito sacramento firmaverit se Simoniaca hæresi non teneri, atque de aliis ante corpus sancti Apollinaris tantummodo requisitus, innoxium se esse responderit, & de inobedientia sua pœnitentiam (Sicut deputavimus) egerit, volumus, ut ad consolandum illum, epistolam, quam ad eum scripsimus (ubi ei gratiam nostram, & communionem nos reddidisse signavimus) experientia tua dare debeat; quia sicut in contumacia persistentibus severos nos esse convenit; sic iterum humiliatis & pœnitentibus negare locum veniæ non debemus.

C. IX. *De eodem.*

Idem *Mariniano Episcopo Ravennæ, lib. 7. epist. 79.*

QUæ *d* de causa Maximi sint agenda, ex epistolis, quas ad vos ante transmisimus, agnovistis. Sed quia, qualis de hac re fraternitatis vestræ voluntas sit, ac magis petitio, a præsentium latore Castorio chartulario nostro renunciante cognovimus: ideo, si idem Maximus coram vobis, & prædicto chartulario nostro, de Simoniaca hæresi præstito se sacramento purgaverit, atque de aliis ante corpus sancti Apollinaris (ut scripsimus) tantummodo requisitus, liberum se esse responderit, causam ipsius, fraternitatis vestræ, de eo, quod excommunicatus Missarum solennia agere præsumpserit, judicio committimus, qua debeat pœnitentia talis culpa purgari. Et ideo quicquid vobis secundum Deum placet, securi disponite, nec aliquod de nobis dubium habeatis. Nam quicquid a vobis de hac causa fuerit ordinatum, nos & grate suscipimus, & libenter admittimus.

C. X. *Qualiter Sixtus semetipsum purgavit.*

Item Sixtus Papa III. *epist. ad Orientales Episcopos, c. 1.*

MAndastis *a*, ut scriberem vobis, qualiter instans jurgium contra me suscitatum sit, vel a quo, ut vestro adminiculo pelleretur, & causa mea firmaretur. Scitote me criminari a quodam Basso, & injuste persequi. Quod audiens Valentinianus Augustus, nostra auctoritate Synodum congregari jussit. Et facto Concilio, cum magna examinatione satisfaciens omnibus (licet evadere satis aliter potuissem) suspicionem tamen fugiens, coram omnibus me purgavi, me scilicet a suspicione & æmulatione liberans; sed non aliis, qui noluerint, aut sponte hoc non elegerint, faciendo *b* formam, exemplumque dans.

C. XI. *De causa Guillandi Presbyteri.*

Item Alexander *Raynaldo Cumano Episcopo.*

SUper *c* causa Guillandi Presbyteri tui de morte Episcopi sui, prædecessoris tui, infamati, in medium consuluimus: itaque circumstantium fratrum unanimi assensu tuæ dilectioni rescribimus, præfatum Guillandum Presbyterum ante te præsentandum, ubi si certi accusatores defuerint, tunc dictante justitia sine omni controversia Presbyter, quæcunque ob hoc injuste amisit, ac Sacerdotium accipiat, & integra beneficia α.

Corr. Rom. ¶ α Beneficia.] *In epistola hoc loco sequitur versic.* Purgationem, *supra ead. c.* Mennam: *ut ibi notatum est.*

C. XII. *De purgatione Clericorum, si convinci non potuerint.*

Item ex Concilio Agathensi.

SI *d* legitimi accusatores crimina *a* Sacerdotis probare non potuerint, & ipse negaverit, tunc ipse cum septem sociis sui *e* ordinis (si valet) a crimine semetipsum expurget. Diaconus vero, si eodem crimine accusatus fuerit, cum tribus semetipsum excuset.

Corr. Rom. ¶ α Crimina] *Apud cæteros collectores legitur:* si autem accusatores legitimi non fuerint, qui ejus crimina manifestis judiciis probare contenderint, & ipse, &c.

C. XIII. *De eodem.*

Item ex Concilio *f* Ilerdensi.

PResbyter *g* si a plebe sibi commissa, mala opinione infamatus fuerit, & Episcopus legitimis testibus approbare non potuerit, suspendatur *b* usque ad dignam satisfactionem, ne populus fidelium in eo scandalum patiatur. Digna vero satisfactio est, (sicut *a* a majoribus constitutum esse docetur) quando sive secundum

a *Polyc. ibid. Burch. l. 1. c. 196. Ivo p. 5. c. 311. Pann. l. 5. c. 6.* b *al. reverentissimum.* c *Alex. II. Raynaldo Episcopo. Ivo p. 10. c. 15. Pann. l. 5. c. 8.* d *Polyc. lib. 2. tit. 37.*

a *Nic. epist. 7. ad Michaelem.* b *al. faciendi.* c *Pann. l. 5. c. 7. Ivo p. 10. c. 16. & in ep. ad Wildebertum Cœnomanensem.* d *ext. de purg. can. c. si quis Presbyter. Burch. lib. 2. c. 181. Ivo p. 6. c. 226. Pann. l. 5. c. 1.* e *al. sui ejusdem ordinis. f c. 18. ſ. ead.* g *Burch. lib. 2. c. 184. Ivo p. 6. c. 229. Pannorm. lib. 5. c. 9.* h *al. suspendatur ab officio Presbyter usque.*

canones.

canones, sive ad arbitrium Episcopi septem sibi collegas adjungit, & jurat in sacrosancto β Evangelio coram posito, quod crimen sibi illatum non perpetravit. Et hac satisfactione purgatus, secure deinceps suum exequatur officium.

Corr. Rom. ¶ α Sicut a majoribus constitutum] *Hoc loco, sicut & paulo inferius, plura sunt verba apud cæteros collectores.*

¶ β Sacrosancto] *Apud eosdem legitur*, in sacro coram posito Evangelio, *quo facit cap.* testimonium. *in vers.* nemo Clericum, *infra* 11. *q.* 1.

C. XIV. *De eodem.* PALEA.

[*Item* Sylvester Papa.]

ACcusatum Simoniacum necesse habuimus summopere per scripturam prohibere, ne Missarum solennia celebrare debuisset, donec, quid esset, verius potuissemus cognoscere.

Corr. Rom. ¶ *Citatur hic ex Sylvestro: fere idem est in decret. tit. de Simon. c.* accusatum, *& ibi tribuitur Deodato Pontifici. Sed in nullis horum duorum Pontificum scriptis, quæ extant, tale quid est inventum. In regesto B. Gregorii lib.* 5. *epist.* 3. *Maximo præsumptori Ecclesiæ Salonitanæ, hæc leguntur*: Pervenit itaque ad nos, quod per Simoniacam hæresim fueris ordinatus. Sed & alia de te multa hic dicta sunt, de quibus unum quam maxime fuit, propter quod necesse habuimus te summopere per scripta nostra prohibere, ne Missarum solennia celebrare debuisses, donec quid esset, verius potuissemus addiscere. *Et ex hac epistola videri potest accepta hæc Palea, & c.* accusatum. *& c.* quoties. *extra de Simon. Nam initium ipsius epistolæ est:* Quoties contra, &c.

C. XV. PALEA.

[*Item* ex Concilio Triburiensi.]

NObilis *a* homo, vel ingenuus, si in Synodo accusatur, & negaverit, si eum constiterit fidelem esse cum duodecim ingenuis se expurget: si antea deprehensus fuerit in furto, aut perjurio, aut falso testimonio, ad juramentum non admittatur, sed (sicut qui ingenuus non est) ferventi aqua, vel candenti ferro se expurget.

Corr. Rom. ¶ *Burchardus etiam citat ex Concilio Triburiensi, cap.* 10. *& in Triburiensi illo, quod extat impressum, habentur nonnulla ad hanc rem facientia.*

C. XVI. *De eodem.*

Item Hincmarus *Rhemorum Episcopus.*

SI *b* mala fama de Presbytero exierit, & accusatores ac testes legales defuerint *c*, ne, contra Apostolum *d*, infirmorum corda de mala fama Presbyteri percutiantur, & ne vituperetur ministerium nostrum, neve securiores Presbyteri existentes licentius in peccatum prolabantur, secundum decreta α majorum cum denominatis sibi vicinis Presbyteris, quos scimus se nolle pejerare, sacramento famam suam purget.

Corr. Rom. ¶ *In Concilio Rhemensi Troslejano* 9. *c. refertur Synodus ab Hincmaro Rhemorum Archiepiscopo habita, in qua habetur hoc caput.*

¶ α Secundum decreta] *In Synodo legitur:* secundum decretum Gregorii junioris, sit jusjurandum in medio, & habeat malæ famæ Presbyter in sacramenta purgationis suæ eum testem, quem habebit & judicem.

C. XVII. *De eodem.*

Item Innocentius *Aquilegiensi Patriarchæ & Mantuano Episcopo.*

QUoties frater noster Tridentinus Episcopus in nostra præsentia de Simonia sit impetitus, prudentiam vestram latere non credimus: cujus causa tandem in nostra præsentia ventilata, producti sunt adversus eum accusatores, viva e voce & scripto asserentes, quod Ecclesiam sancti Petri de Pado *f*, Presbytero Paulo dederit pro quatuor modiis frumenti *g*, quos ab ejusdem Ecclesiæ Laicis acceperit. Verum quoniam nec accusatores, nec testes secundum formam canonum, & sanctorum Patrum statuta in causa ipsa procedere potuerunt, communi fratrum nostrorum concilio judicamus, ut tertia manu sui ordinis, & quatuor *a* Abbatum & religiosorum Sacerdotum de supradicta Simonia in vestra præsentia se debeat expurgare. Porro purgationis tenor erit hujusmodi. Idem Episcopus super sancta Evangelia primum jurabit, quod pro Ecclesia sancti Petri de Pado, Presbytero Paulo danda, neque ipse per se, neque per submissam personam, neque alius pro eo, se sciente, pretium receperit. Deinde vero purgatores super sancta Dei Evangelia jurabunt, quod sicut ipsi credunt, verum juravit. Nos itaque causæ hujus seriem committentes prudentiæ vestræ, mandamus vobis, ut congruo loco in unum convenire curetis, & ita causam ipsam juxta præsentium tenorem præstante Domino restauretis, quatenus & omnis de cætero hujus quæstionis scrupulus auferatur, & utrique parti sua justitia conservetur. Si quis vero de vobis, certa præpediente causa, interesse non poterit, vos, qui adesse poteritis, idem judicium terminate. Quod si prædictus frater noster A. prædictam purgationem fecerit, vos ei auctoritate nostra prædictum officium & Tridentinam Ecclesiam restituite. Hanc autem purgationem ante proximam Purificationem beatæ Mariæ virginis adimplere jubemus.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc extat in Decret. tit. de purg. canon. & tribuitur Innocentio tertio. Sed visum est ibi esse mendum, ut* III. *sit positum pro* II. *Nam collector Decretalium solet in Pontificibus hunc ordinem observare, ut eos, qui antecesserunt, prius citet. Ita cum ibi hoc caput habeatur ante aliquot canones Alexandri, ac Lucii tertii, qui præcesserunr Innocentium* III. *non videtur huic posse tribui: quamquam habeatur etiam eidem adscriptum inter opera ipsius post sermones, & in Conciliis, quæ in quatuor tomos sunt divisa, tomo tertio. Aplerisque autem manuscriptis Gratiani codicibus, etiam iis, in quibus Paleæ esse solent, totum istud caput abest. A versiculo autem,* Nos itaque, *usque ad finem, abest ab omnibus.*

Grat. *In præmissis auctoritatibus subintelligitur, si reus se purgare voluerit, ut sacri canones modum, non necessitatem purgandi accusato imponant: sicut apparet ex fine capituli* Sixti Papæ, *& auctoritate Leonis, qui data purgatione ait de seipso:*

C. XVIII. *De Leone, qualiter se purgavit.*

AUditum *b* est, fratres charissimi, qualiter mali homines in me gravia crimina confinxerunt. Quamobrem ego Leo Pontifex sanctæ Romanæ Ecclesiæ, purifico me in conspectu vestro coram Deo & Angelis ejus: quia istas criminosas & sceleratas res, quas illi mihi objiciunt, nec perpetravi, nec perpetrari jussi. Hoc autem faciens, non legem præscribo cæteris, qua id facere cogantur.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc est Leonis tertii. Tota vero historia falsæ accusationis & purgationis ipsius refertur in vetustis Pontificalibu, ex quibus magnam partem accepit S. Antoninus p.* 2. *histor. tit.* 14. *c.* 1. §. 8. *de qua etiam re meminit Marianus Scotus, & Aymonius lib.* 4. *c.* 90. *Apud Burchardum & Ivonem plenius est hoc caput, atque hæc visa sunt notatu digna.* Quamobrem ego Leo Pontifex S. R. E. a nemine judicatus, neque coactus, sed spontanea mea voluntate purifico me in conspectu vestro, coram Deo & Angelis ejus, qui conscientiam meam novit, & beato Petro, Principe Apostolorum, in cujus conspectu consistimus, quia istas criminosas & sceleratas res, quas illi mihi objiciunt, nec perpetravi, vel perpetrari jussi. Testis est mihi Deus, in cujus judicium venturi sumus, & in cujus conspectu consistimus. Et hoc propter suspiciones malas tollendas mea spontanea voluntate facio, non quasi in canonibus inventum sit, aut quasi ego hanc consuetudinem,

a *Extr. de purg. can. c.* 1. *Burch. lib.* 16. *c.* 19. b *Ivo p.* 6. *c.* 420. c *al. defecerint.* d 2. *Cor.* 6. e *al. una.* f *al. Pajo.* g *al. farina.*

a *al. quarta manu.* b *Burchard. lib.* 1. *c.* 198. *Ivo p.* 5. *c.* 313. *Pann. lib.* 5. *c.* 4.

aut

aut decretum in sancta Ecclesia successoribus meis, necnon & Fratribus & Coepiscopis nostris imponam, sed ut melius a vobis abscindatis rebelles cogitationes.

Gratian. *Ecce qualiter Summus Pontifex semetipsum purgat, nec tamen cæteris necessitatem purgandi præscribit. Unde datur intelligi, quod satisfactio purgationis in voluntate consistit accusati, non in arbitrio judicis. Sed cum in Werdensi* a *Concilio Presbyter jubeatur suspendi usque ad dignam satisfactionem, cum etiam in decreto Leonis in arbitrio ponatur Episcopi, quota manu Sacerdos purgare se debeat, patet, quod ad purgationem cogendus est, nec in sua voluntate, sed in arbitrio Judicis consistit.*

C. XIX. *Qualiter Sacerdotes se purgare debeant.*

Unde Leo Papa *scribens ad Carolum Regem ait:*

OMnibus *b* vobis visu, aut auditu notum esse non dubitamus, quod sæpissime, suadente antiquo hoste, Sacerdotibus crimina diversa objiciantur. Sed qualiter *c* ex eis ab his rationabilis examinatio & satisfactio fiat, licet tempore bonæ memoriæ Domini genitoris vestri *d* Pipini, sive priscis temporibus a sanctis Patribus, & reliquis bonæ devotionis hominibus sæpissime ventilatum fuerit, nos tamen pleniter & ad liquidum definitum reperire minime quivimus. Nostris quippe temporibus idipsum a sanctis Episcopis, & reliquis Sacerdotibus, & cæteris Ecclesiasticæ dignitatis ministris, vestris *e* in regnis, seu in aliis Deo degentibus, nobisque una cum eis agentibus, sæpissime propter multas & nimias reclamationes, quæ ex hoc ad nos ex diversis partibus venerunt, ventilatum est. Sed qualiter consultu Domini & patris nostri Leonis Apostolici, cæterorumque Romanæ Ecclesiæ Episcoporum, & reliquorum Sacerdotum, sive Orientalium, & Græcorum Patriarcharum, & multorum sanctorum Episcoporum & Sacerdotum, necnon & nostrorum α Episcoporum, omniumque cæterorum Sacerdotum ac Levitarum auctoritate & consensu, atque reliquorum fidelium, & cunctorum consiliariorum nostrorum consultu definitum est, vos *f* omnes utriusque ordinis ministros scire volumus. Statutum est namque ratione, & necessitate ac auctoritate prædicta, consultu omnium, ut quotiescunque cuiquam Sacerdoti crimen imponitur, si ipse accusator talis fuerit, ut recipi debeat, (quia quales ad accusationem Sacerdotum admitti debeant, in canonibus pleniter expressum est:) si autem (ut dictum est) ille accusator, qui canonice est recipiendus, eum cum legitimo numero verorum & bonorum testium approbare in conspectu Episcoporum poterit, tunc canonice dijudicetur: & si culpabilis inventus fuerit, canonice damnetur. Si vero eum suprascripto prætextu approbare ipse accusator minime poterit, & hoc canonice definiatur. Ipse ergo Sacerdos, si suspiciosus, aut incredibilis suo Episcopo, aut reliquis suis Consacerdotibus, sive bonis & justis, de suo populo vel de sua plebe, hominibus fuerit, ne in crimine, aut in prædicta suspicione remaneat, cum tribus, aut quinque, vel septem bonis ac vicinis Sacerdotibus, exemplo Leonis Papæ (qui duodecim β Episcopos in sua purgatione habuit) vel eo amplius, si suo Episcopo visum fuerit, aut necesse propter tumultum populi inesse prospexerit, & cum aliis bonis & justis hominibus se sacramento coram populo super quatuor Evangelia dato purgatum Ecclesiæ reddat. Si quis autem scire desiderat, quales testes ad accusationem Sacerdotum recipi debeant, & quicquid *g* de accusatore faciendum sit, pleniter in canonibus reperire poterit.

Corr. Rom. ¶ *Apud collectores caput hoc ita refertur,*

a *Supra ead. Presbyter si a plebe.* b *Cap. 5. cap. 34. Ivo p. 6. cap. 419. Pannor. lib. 7. c. 3.* c *al. quoniam qualiter.* d *al. nostri*] *cap.* e *al. nostris*] *cap.* f *vobis omnibus*] *cap.* g *al. quid.*

quasi acceptum sit ex aliqua decretali epistola Leonis ad Carolum. Verum ex libro quinto Capitularium, (*ubi hoc ipsum est caput* 34.) *atque ex ipsa etiam orationis forma satis constat, editum fuisse hoc capitulare nomine Caroli Magni, ipso Leone tertio consulto, & cum consilio multorum Episcoporum. Quod tamen pius Princeps, quia sibi jurisdictionem in Presbyteros arrogasse videbatur, libro septimo Capitularium,* c. 281. *emendavit, ita scribens:* Omnibus vobis, tam præsentibus, quam & futuris scire cupimus, quia de consultu sedis Apostolicæ, & omnium nostrorum Episcoporum, ac reliquorum Sacerdotum, atque maxime cunctorum fidelium nostrorum, de criminatorum purgatione Sacerdotum causam tractavimus, eamque cum testibus (sicut in anteriori Capitulari nostro continetur) fieri decrevimus: quoniam nesciebamus eandem causam, a beato Gregorio Papa esse definitam. Nam cum Wormaciæ generalem conventum habuissemus, allata est nobis a Riculfo Magontiacensi Metropolitano epistola beati Gregorii Papæ, in qua inter cætera continebantur hæc: [De Presbytero vero, vel quolibet Sacerdote, a populo accusato, si certi non fuerint testes, qui crimini illato approbent veritatem, jusjurandum erit in medio, & illum testem proferat de innocentiæ suæ puritate, cui nuda & aperta sunt omnia, sicque maneat in proprio gradu]. Ista vero omnia, quia vires nostras excedunt, in judicio Episcoporum juxta canonicam sanctionem definienda relinquimus, ut hæc, quando orta fuerint, ita definire satagant, ut nec secundum seculum justa reprehensionem, nec penes Dominum (quod absit) damnationem, sed æternæ beatitudinis, ipso auxiliante, qui omnia infucata præstat, præmia consequantur.

¶ α Nostrorum Episcoporum,] *In vulgatis legebatur,* nostrorum Romanorum Episcoporum: *sed vox,* Romanorum, *abest non modo a Capitulari, sed etiam a vetustioribus Gratiani Codicibus, & ab Ivone. Pannormia autem habet:* nostrorum Episcoporum, omniumque Romanorum Sacerdotum.

¶ β Qui duodecim] *Hæc usque ad vers.* habuit, *sunt etiam apud cæteros collectores, sed non in Capitulari.*

3 pars. Gratian. *Juramento vero, candentis ferri, vel ferventis aquæ purgatio non est adjicienda.*

C. XX. *Candentis ferri, & ferventis aquæ judicium in Ecclesia fieri prohibetur.*

Unde Stephanus V. *Humberto* a *Episcopo Moguntino.*

COnsuluisti *b* de infantibus, qui in uno lecto dormientes cum parentibus mortui reperiuntur, utrum ferro candente, aut aqua fervente, seu alio quolibet examine, parentes se purificare debeant, eos non oppressisse. Monendi sunt namque & protestandi parentes, ne tam tenellos secum in uno lecto collocent, ne negligentia qualibet proveniente suffocentur, vel opprimantur; unde ipsi homicidii rei inveniantur. Nam ferri candentis, vel aquæ ferventis examinatione confessionem extorqueri a quolibet, sacri non censent canones: & quod sanctorum Patrum documento sancitum non est, superstitiosa adinventione non est præsumendum. Spontanea enim confessione, vel testium approbatione publicata delicta, habito præ oculis Dei timore, commissa sunt regimini nostro judicare. Occulta vero, & incognita illi sunt relinquenda, qui *c* solus novit corda filiorum hominum. Hi autem, qui probantur, vel confitentur talis reatus se noxios, tua eos castiget moderatio: quia si ille, qui conceptum in utero per abortum deleverit, homicida est; quanto magis, qui unius saltem diei puerulum peremerit, homicidam se esse excusare nequibit?

Grat. *Hoc autem, utrum ad omnia genera purgationis, an ad hæc duo tantum, quæ hic prohibita esse videntur, pertineat, non immerito dubitatur propter sacrificium zelotypiæ, & illud*

a *al. Lamberto.* b *Ivo part. 10. c. 27.* c *3. Reg. 8.*

Gregorii a: Si vir, qui frigidæ naturæ esse dicitur, per verum judicium probare potuerit, uxorem suam nunquam se cognovisse, separetur ab ea.

C. XXI.

IN *libro namque Numerorum* b *legitur*, *Dominum præcepisse* c *Moysi*, *ut loqueretur filiis Israel*, *& diceret eis*: Vir, cujus uxor erraverit, maritumque contemnens dormierit cum altero viro, & id maritus deprehendere nequiverit, sed latet adulterium, & testibus argui non potest, quia non est inventa in stupro, si spiritus zelotypiæ concitaverit virum contra uxorem suam, quæ vel polluta est, vel falsa suspicione appetitur, adducet eam ad Sacerdotem, & offeret oblationem pro illa decimam partem sati farinæ hordeaceæ: non fundet super eam oleum, nec imponet thus: quia sacrificium zelotypiæ est, & oblatio investigans adulterium. Offeret igitur eam Sacerdos, & statuet coram Domino, assumetque aquam sanctam in vase fictili, & pauxillum terræ de pavimento tabernaculi mittet in eam. Cumque steterit mulier in conspectu Domini, discooperiet caput ejus, & ponet super manus illius sacrificium recordationis, & oblationem zelotypiæ. Ipse autem tenebit aquas amarissimas, in quibus cum execratione maledicta congessit, adjurabitque eam, & dicet: Si non dormivit vir alienus tecum, & si non polluta es deserto mariti thoro, non nocebunt tibi aquæ istæ amarissimæ, in quas maledicta congessi. Si autem declinasti a viro tuo, atque polluta es, & concubuisti cum altero viro, his maledictionibus subjacebis: det te Dominus in maledictionem & exemplum cunctorum in populo suo: putrescere faciat femur tuum, & tumens uterus tuus dirumpatur: ingrediantur aquæ maledictæ in ventrem tuum, & utero tumescente putrescat femur tuum. Et respondebit mulier, Amen, Amen. Scribetque Sacerdos ista maledicta in libello, & delebit ea aquis amarissimis, in quas maledicta congessit, & dabit ei bibere: quas cum exhauserit, tollet Sacerdos de manu ejus sacrificium zelotypiæ, & elevabit illud coram Domino, imponetque illud super altare: ita duntaxat, ut prius pugillum sacrificii tollat de eo, quod offertur & incendat super altare, & sic potum det mulieri aquas amarissimas. Quas cum biberit, si polluta est, & contempto viro adulterii rea, pertransibunt eam aquæ maledictionis, & inflato ventre computrescet femur, eritque mulier in maledictionem, & in exemplum omni populo. Maritus α vero absque culpa erit, & illa recipiet iniquitatem suam. Quod si polluta non fuerit, innoxia erit, & faciet liberos.

4 ps. Gratian. *Sed quælibet hujusmodi purgatio videtur esse inhibita*, *cum in præmissa auctoritate Stephani Papæ dicatur*: Spontanea confessione, &c.

Corr. Rom. ¶ *Capiti huic in vulgatis erat propositum nomen Paleæ: sed in omnibus, quæ collata sunt, manuscriptis habetur sine ullo nomine Paleæ, & quidem conjunctum cum præcedenti capite. Ac certe versiculus*, Sed quælibet, *videtur indicare, locum nunc Numerorum ab ipso Gratiano recitatum fuisse.*

¶ α Maritus vero] *Hæc usque ad vers.* quod si, *sunt huc transposita ex extremo ejusdem quinti capitis Numerorum.*

C. XXII. *In Novo Testamento monomachia non recipitur.*

Item ex decretis Nicolai Papæ.

MOnomachiam *d* vero in lege non assumimus, quam præceptam fuisse non reperimus: quia licet quosdam iniisse legerimus, sicut sanctum David & Goliam sacra prodit historia *e*, nusquam tamen, ut pro lege teneatur, alicubi divina sanxit auctoritas: cum hoc, & hujusmodi sectantes, Deum solummodo tentare videantur.

Corr. R. ¶ *Epistola scripta Carolo Regi patruo Lotharii* (*ex qua caput hoc est acceptum*) *extat Romæ in codice sæpe citato monasterii Dominicanorum. In qua inter alia refertur, Lotharium, cum scire vellet, an Theuperga, sive Thietperga* [*ut vocat Rhegino*) *ipsius uxor adulterium patrasset, voluisse duos homines monomachiam committere: ita ut si ille, qui partes Theutpergæ tueretur, caderet, ipsa plane adulterii convicta censeretur. Hocque valde reprehendit Nicolaus, docens, hanc non esse legitimam rationem probandi crimina* (*quamvis in Longobardicis constitutionibus, & in Capitularibus habeatur*) *sed potius nihil aliud esse, quam Deum tentare. Addit vero denegatam fuisse a Lothario Theupergæ justam purgationem, his, verbis*: Sed de adulterio illa coram missi nostri præsentia purgare se voluit, sed ipse non annuit. *Totam hanc historiam describit Rhegino lib. 2. Chronic. Ex his vero ostenditur, rubricam hujus capitis apud Gratianum nimis esse generalem, quippe cum Nicolaus hoc tantum velit demonstrare, non esse utendum monomachia ad purgationem.*

5 ps. Gratian. *Contra in* Concilio Wormacienſi, *c.* 15.

C. XXIII. *Si furta in monasterio fiunt, judicio Monachi se expurgent.*

SÆpe *a* contingit, ut in monasteriis furta perpetrentur, & qui hæc committant, ignorentur. Idcirco statuimus, ut quando ipsi fratres de talibus se expurgare debuerint *b*, Missa ab Abbate celebretur, vel ab aliquo, cui ipse Abbas præceperit, præsentibus fratribus, & sic expleta α Missa omnes communicent in hæc verba: Corpus Domini sit mihi ad probationem hodie.

Corr. Rom. ¶ α Sic expleta] *In hoc capitulo addita sunt nonnulla verba ex Concilio, quæ a collectoribus videbantur omissa: Sed hoc loco satis visum est, varietatem indicare. Nam in Concilio ipso sic legitur*: & sic in ultima Missæ celebratione, pro expurgatione sua corpus & sanguinem Domini nostri Jesu Christi percipiant, quatenus ita inde innocentes se esse ostendant.

C. XXIV. *Quicunque de adulterio accusatur, probabili judicio se expurget.*

Item in Saleguſtadienſi Concilio, *c.* 7.

INterrogatum *c* est, si duo de adulterio inculpati fuerint, & unus profitetur, & alter negat, quid inde agendum sit? Decretum est a sancto Concilio, ut ille, qui negaverit, probabili se judicio expurget, & qui professus fuerit, dignam pœnitentiam agat.

C. XXV. *Cum plures de adulterio accusantur, & unus cæteros purgare voluerit, omnes rei habeantur, si ipse in judicio ceciderit.*

Item in eodem, *c.* 14.

STatuit *d* quoque sancta Synodus, ut si duo de adulterio accusati fuerint, & ambo negaverint, & orant sibi concedi, ut alter illorum utrosque divino purget judicio, si unus in hoc ceciderit *e*, ambo rei habeantur.

C. XXVI. *Pro singulis Missa celebretur, qui de aliquo crimine accusantur.*

Item In Concilio Wormacienſi, *c.* 10.

SI *f* Episcopo, aut Presbytero causa criminalis, hoc est, homicidium, adulterium, furtum, & maleficium imputatum fuerit, pro singulis Missam celebrare α debet, & communicare, & de singulis sibi imputatis innocentem se ostendere *g*. Quod si non fecerit, quinquennio a liminibus Ecclesiæ extraneus habeatur.

Corr. Rom. ¶ α Celebrare] *In Concilio & apud Burchardum, & Ivonem sequitur*: & secretam publice dicere.

Grat. *Illud vero, quod Sixtus & Leo in fine suæ purgationis addiderunt, ex eorum exemplo intelligendum est: exemplo enim suæ satisfactionis noluerunt cæteris prescribere legem purgandi.*

QUÆSTIO IV.

ps 1 QUod vero quarto loco quærebatur, *An duorum testimonio Episcopus sit condemnandus? multorum auctoritate probatur. Sicut enim in Evan-*

a 33. q. 1. c. 1. & 2. b *al. Numeri.* c *Num.* 5. d *Burchard. l.* 9. *c.* 51. *Ivo p.* 8. *c.* 187. e 1. *Reg.* 17.

a *Burch. lib.* 11. *c.* 66. b *al. debeant.* c *Burch. in fine operis. Ivo p.* 15. *c.* 173. d *Burch. ibid. Ivo p.* 15. *c.* 180. e *al. decideri.* f *Burch. l.* 2. *c.* 99. *Ivo p.* 6. *c.* 272. g *al. reddere.*

gelio

gelio Joannis a *legitur, ait Christus ad Judæos*: in lege *b* vestra scriptum est, quoniam duorum hominum testimonium verum est. *Hinc consequenter contra eos argumentatur, dicens:* Si duorum hominum testimonium verum est, quare testimonium meum & Patris non accipitis? *Item Paulus in epistola ad Corinthios* c: In ore duorum vel trium stabit omne verbum. *Item in epistola ad Hebræos* d: Quis prævaricans legem Moysi, duobus vel tribus testibus convictus, sine miseratione lapidabitur *e*.

C. I. *Quot testibus quisque Clericorum convinci debeat.*

Item ex Concilio Bracarensi II. c. 8. f

PLacuit *g*, ut si quis aliquem Clericorum in accusatione *b* fornicationis impetit, secundum præceptum Pauli Apostoli, duo vel tria testimonia requirantur ab illo. Quod si non potuerit datis testimoniis approbare quod dixit, excommunicationem accusati accusator accipiat.

2 ps. Gratian. *Ex præmissis itaque colligitur, quod duorum vel trium testimonio Episcopus convicini & damnari potest. Porro* Sylvester Papa *in* 1 *generali Synodo residens contra dixit.*

C. II. *Quot testibus Episcopus, vel Presbyter, vel reliqui Clerici sint convincendi.*

PRæsul non damnabitur, nisi cum *k* LXXII. testibus: nec Præsul α Summus a quoquam judicabitur, quoniam scriptum est *l*: *Non est discipulus super magistrum*. Presbyter autem Cardinalis *m* nisi cum XLIV. *n* testibus non damnabitur: Diaconus vero Cardinalis urbis Romæ, nisi cum XXVII. testibus *o* non condemnabitur. Subdiaconus, Acolytus, Exorcista, Lector, Ostiarius, non nisi septem testibus condemnabitur. Testes autem, & accusatores sine aliqua sint infamia.

Corr. Rom. ¶ α Nec Præsul Summus] *Ex Concilio Romano sub Sylvestro, & cæteris locis indicatis (excepto Pannormia) addita sunt hæc usque ad vers.* Presbyter. *Ac mirandum est de auctore glossæ, qui putavit Pontificem Maximum minore numero testium posse condemnari, quam Diaconum Cardinalem atque Ostiarium: cum tamen ipse Pontifex a generali saltem Præsulis nomine minime esset excludendus.*

C. III. *Episcopi non nisi LXXII. testibus condemnandi sunt.*

Item Leo IV. *in epistola Episcopis Britanniæ.*

NUllam *p* damnationem Episcoporum unquam esse censemus, nisi aut ante legitimum numerum Episcoporum (qui fit per duodecim Episcopos) aut certe probata sententia per LXXII. testes idoneos, qui tales sint, qui & accusare possint. §. 1. Et prius ad sacra Christi quatuor Evangelia sacramenta præstent, quod nihil falsum depromant: sicut α nobis beatus Sylvester tradidit, & Romana sancta videtur tenere Ecclesia. Et si inter eos, quos damnandos esse dixerint homines, fuerit Episcopus, qui suam causam in præsentia Romanæ sedis Episcopi petierit audiri, nullus super illum definitivam præsumat dare sententiam: sed omnino eum audiri decernimus.

Corr. Rom. ¶ α Sicut nobis] *Hinc usque ad dictionem* Ecclesia, *non leguntur in epist. Leonis manuscripta: habentur tamen apud Ivonem.*

Gratian. *Sed hoc vel speciali privilegio de Clericis Romanæ Ecclesiæ intelligitur, vel propter improbitatem quorundam, qui cum non sint spectatæ vitæ, & scientiæ, in accusationem ministrorum Dei repente prosiliunt. Quorum vero vita adeo laudabilis est, ut omnibus imitanda appareat, de quorum assertione nulla dubitatio nasci poterit, eorum testimonio duorum vel trium testium quilibet jure convinci & damnari poterit.*

QUÆSTIO VI.

1 ps SEquitur *sexta quæstio, qua quæritur, quo remedio causa vitiata sublevetur? & si remedium illud sit dandum ei, qui causa dilationis vocem appellationis exhibuerit. Causa vero vitiata remedio appellationis sublevari poterit.*

C. I. *Causæ vitiatæ remedium appellationis subveniat.*

Unde Fabianus Papa *ait ad Hilarium Episcopum, epist.* 3. c. 2. a

LIceat *b* appellatori vitiatam causam remedio appellationis sublevare.

C. II. *De eodem.* PALEA.

[Idem *paulo ante.*]

APpellantem *c* non debet afflictio ulla, aut carceris, aut detentionis injuriare custodia.

C. III. *De eodem.*

Item Anacletus Papa, *epist.* 1. *in fine.*

OMnis *d* oppressus libere Sacerdotum (si voluerit) appellet judicium, & a nullo prohibeatur: sed ab his sulciatur & liberetur. Si autem difficiles causæ, aut majora negotia orta fuerint, ad majorem sedem referantur. Et sic illic facile discerni *e* non poterunt, aut juste terminari, ubi fuerit summorum congregata congregatio α (quæ per singulos annos bis fieri solet & debet) juste, & Deo placite coram Patriarcha, aut Primate Ecclesiastica negotia β, & coram Patritio secularia judicentur negotia in commune *f*.

Corr. Rom. ¶ α Congregatio] *In vulgatis sequebatur,* sub Metropolitano: *quæ sublata sunt, quia in nullo manuscripto, neque in originali habentur, & in sequentibus verbis exponitur, coram quibus sit habendum Concilium.*

¶ β Ecclesiastica negotia,] *In epistola legitur,* Primate Ecclesiastico, & coram Patritio secularia, &c.

C. IV. *Quisquis pulsatus fuerit, Apostolicam sedem appellet.*

Item Sixtus Papa *epist* 2. *omnibus rectoribus Ecclesiæ scribit, dicens:*

SI *g* quis vestrum pulsatus fuerit in aliqua adversitate, licenter hanc sanctam & Apostolicam sedem appellet, & ad eam, quasi ad caput, suffugium habeat, ne ipse innocens damnetur, aut Ecclesia sua detrimentum patiatur.

C. V. *In gravioribus causis pulsati Apostolicam sedem appellent.*

Item Grato α *epistola prima.*

OMnes *h* Episcopi, qui in quibusdam gravioribus pulsantur, vel criminantur causis, quoties necesse fuerit, libere Apostolicam appellent sedem, atque ad eam, quasi ad matrem confugiant.

Corr. Rom. ¶ α Grato,] *Sic est restitutum ex plerisque vetustis: (nam in vulgatis erat,* Item Gregorius.) *quanquam in tomis Conciliorum hæc epistola tribuatur Sixto II. illa vero, ex qua caput antecedens, Sixto I.*

C. VI. *Ab omnibus appelletur ad Romanam Ecclesiam.*

Item Marcellus Papa, *epist.* 1. *ad Episcopos Antiochenæ provinciæ.*

AD *i* Romanam Ecclesiam omnes Episcopi, qui voluerint, vel quibus necesse fuerit, quasi ad caput

a *Joan.* 8. b *Deut.* 17. c 2. *Cor.* 13. d *Hebr.* 10. e *al. lapidabatur.* f *Et capit. l.* 5. *c.* 240. g *Burch. l.* 2. *c.* 202. *Ivo part.* 6. *c.* 276. *Pannor. l.* 4. *c.* 97. h *al. macula fornicationis.* i *in epilogo Concilii. Romani, c.* 3. k *al. in.* l *Matth.* 10. *& Luc.* 6. m *abest ab orig.* n *al. LXIV.* o *al. XXXVI. testibus.* p *in cap. Hadriani, c.* 72. *In Conc. Mogunt.* 2. *c.* 12. C. *l.* 1. *c.* 139. *Pann. l.* 4. *c.* 91. *Polyc. l.* 5. *tit.* 1. *Deus-dedit p.* 3. *Ivo p.* 5. *c.* 116. *Zepherinus epist.* 1.

a *Et in decretis Sixti tertii, c.* 3. *Cod. Theod. l.* 2. *tit. de appell. in interpr. l.* 15. b *Ans. l.* 2. *c.* 11. *& l.* 3. *c.* 88. c *Lib.* 7. *cap. c.* 333. *Burch. l.* 1. *c.* 148. *Pann. l.* 4. *c.* 121. d *Sixtus ibid. Polyc. l.* 1. *tit.* 7. *Ansel. l.* 2. *c.* 11. e *al. decerni.* f *al. communi.* g *Ivo p.* 5. *c.* 3. *Ans. l.* 2. *c.* 8. h *Julius Papa epist.* 2. *ad Orientales, cap.* 2. *Burch. l.* 1. *c.* 144. *Ivo p.* 5. *c.* 257. *Pann. l.* 4. *c.* 124. *Ansel. l.* 2. *cap.* 12. i *Polyc. l.* 1. *tit.* 7. *Ans. l.* 2. *c.* 7. *Pann. l.* 4. *c.* 125.

f uffugere, eamque appellare debent, ut inde accipiant tuitionem atque α conſecrationem. Quod omnibus minime convenit denegare Epiſcopis: ſed abſque ulla cuſtodia, aut excommunicatione, vel damnatione, vel expoliatione libere ire concedatur.

Corr. Rom. ¶ α Atque conſecrationem.] *In originali eſt*, ut inde accipiant tuitionem & liberationem, unde acceperunt informationem, atque conſecrationem: *ſed ob gloſſam non eſt mutatum.*

C. VII. *Qui a proprio Metropolitano ſe gravari putaverit, majorem ſedem appellet.*

Item Victor *ad Theophilum Alexandrinum, epiſt. 1. c. 3.*

SI a quis putaverit ſe a proprio Metropolitano gravari, apud Patriarcham, vel Primatem diœceſeos, aut penes univerſalis Apoſtolicæ Eccleſiæ judicetur ſedem.

C. VIII. *Ad Romanam Eccleſiam, quaſi ad matrem, appelletur ab omnibus.*

Item Zepherinus *b urbis Romæ Epiſcopus, epiſt. 1.*

II. AD c Romanam Eccleſiam ab omnibus, maxime tamen ab oppreſſis appellandum eſt, & concurrendum quaſi ad matrem, ut ejus uberibus nutriantur, auctoritate defendantur, & a ſuis oppreſſionibus releventur: quia non poteſt, nec debet mater obliviſci filium ſuum.

C. IX. *Quoties aliquis appellaverit, audientia ſibi non denegetur.*

Item Julius Papa *in decretis, ſive in reſcripto ad Orientales, c. 22.*

PLacuit, ut a quibuſcunque judicibus Eccleſiaſticis ad alios judices Eccleſiaſticos (ubi eſt auctoritas major) fuerit provocatum, audientia non negetur.

C. X. *Injuſte damnati, reſtitutionem; & oppreſſi auxilium a Romana Eccleſia debent habere.*

Item *cap.* 30.

IDeo huic ſanctæ ſedi præfata privilegia ſpecialiter ſunt conceſſa, tam de congregandis Conciliis & judicis, ac reſtitutionibus Epiſcoporum, quam etiam de ſummis Eccleſiarum negotiis, ut ab ea omnes oppreſſi auxilium, & injuſte damnati reſtitutionem ſumant: Et talis ab improbis ne præſumantur abſque ultione, nec exerceantur abſque damnatione.

2 pars. Gratian. *Cum ergo Zepherinus dicat, ab omnibus eſſe appellandum, maxime tamen ab oppreſſis, & Marcellus ſcribat:* Omnes Epiſcopi, qui voluerint, vel quibus neceſſe fuerit, appellare debent: *patet, quod accuſato (ſive gravetur, ſive non) vox appellationis non eſt deneganda. Quidam tamen ita diſtinguunt, ut* [*volentes*] *ad conſecrandos,* [*neceſſitatem patientes*] *ad oppreſſos referant. ut ſit ſenſus: Omnes, qui voluerint a Romana Eccleſia conſecrationem accipere, & ab aliquibus impediuntur, eam debent appellare: quibuſcunque in ſuis oppreſſionibus neceſſe fuerit ad eam ſuffugere, ſimiliter vocem appellationis exhibeant, ut iſti tuitionem, & illi conſecrationem ab ea accipiant. Similiter & illud Zepherini diſtinguitur:* Ab omnibus eſt appellandum ad Romanam Eccleſiam, *intelligendum eſt, qui ab ea conſecrationem voluerit accipere, vel qui a Prælatis ſuis aliquam injuriam paſſi fuerint, maxime tamen ab oppreſſis. Secundum primam interpretationem, oppreſſi intelliguntur aliqua injuria affecti: juxta ſecundum vero, oppreſſi dicuntur a judice injuſte condemnati. Secundum hanc diſtinctionem, qui in aliquibus negotiis non ad relevandum, ſed ad differendum, vocem appellationis exhibuerint, appellandi auctoritatem non habent.*

C. XI. *De cauſa appellationis cognoſcere non licet, niſi ei, ad quem appellatur.*

Sed cum Gregorius *ſcribat omnibus per diverſas provincias.*

DEcreto *a* noſtro veſtram rogantes charitatem mandamus, ut ſi aliquis (quod non optamus) ſuorum æmulorum, Aldricum, Cœnomanenſis Eccleſiæ Epiſcopum accuſare damnabiliter attentaverit, ut α honoretur beati Petri Apoſtolorum Principis memoria, Eccleſiæque Romanæ, cui præſedit, privilegium, noſtri nominis auctoritas, liceat illi poſt auditionem Primatum diœceſeos (ſi neceſſe fuerit) nos appellare, & noſtra auctoritate, aut ante eos, aut ante Legatos noſtros *b* ex latere miſſos, juxta Patrum decreta, ſuas exercere atque diffinire actiones: nulluſque illum ante hæc judicet, aut judicare præſumat. Sed ſi quid (quod abſit) grave intolerandumque ei objectum fuerit, noſtra erit expectanda cenſura, ut nihil prius de eo, qui ad ſinum ſanctæ Eccleſiæ Romanæ confugit, & ejus implorat auxilium, decernatur, quam ab ejuſdem Eccleſiæ auctoritate fuerit præceptum: quæ vices ſuas ita aliis impertivit Eccleſiis, ut in partem ſint vocatæ ſolicitudinis, non in plenitudinem poteſtatis. *& infra.* §. 1. Si autem (quod non arbitramur) a quoquam ſecus præſumptum fuerit, ab officio Cleri ſubmotus, auctoritatis *c* Apoſtolicæ reus ab omnibus judicetur: ne lupi, qui ſub ſpecie ovium ſubintraverunt, beſtiali ſævitia quoſque audeant lacerare: & quod ſibi fieri nolunt, aliis inferre præſumant.

Corr. Rom. ¶ α Ut honoretur] *Hinc uſque ad verſic.* auctoritas, *addita ſunt ex ipſa epiſtola, quæ extat in Bibliotheca Dominicana, & videtur eſſe Gregorii quarti, ex qua etiam ſumptum eſt caput:* Nulli fas. *diſtinct. 19. & apud Ivonem utrumque caput ſimul habetur. Iſtius autem Aldrici (ut ex catalogo Epiſcoporum Eccleſiæ Cœnomanenſis colligitur) mentio eſt in Concilio apud Sanctum Medardum, quod paulo poſt Gregorium quartum habitum fuit. Itaque defenſio ipſi a Gregorio præſtita profuit.*

C. XII. *Judicia appellantium ab eis ſunt audienda, ad quos appellatur.*

Item cum Vigilius Papa *in epiſtola ad Eleutherium, c. tit. dicat.*

QUi *d* ſe ſcit aliis eſſe præpoſitum, non moleſte ferat, aliquem eſſe ſibi prælatum. Ipſa namque Eccleſia, quæ prima eſt, ita reliquis Eccleſiis vices ſuas credidit largiendas, ut in partem ſint vocatæ ſolicitudinis, non in plenitudinem poteſtatis. Unde omnium appellantium Apoſtolicam ſedem Epiſcoporum judicia, & cunctarum majorum negotia cauſarum eidem ſanctæ ſedi reſervata eſſe liquet; præſertim cum in his omnibus ejus ſemper ſit expectandum conſultum: cujus tramiti, ſi quis obviare tentaverit Sacerdotum, cauſas ſe non ſine honoris ſui periculo apud eandem ſanctam ſedem noverit redditurum.

Corr. Rom. ¶ *Reſtitutum eſt caput hoc Vigilio antiquorum exemplarium auctoritate. Antea vero tribuebatur Julio, in cujus etiam epiſtola prima habetur prior pars hujus capitis uſque ad verſ.* ipſa namque. (*quemadmodum & apud Leonem epiſt. 84. quod refertur ſupra diſtinct. 23. c.* quanquam. *& in c. ſequenti*, qui ſunt.) *& etiam ſententia cæterarum partium.*

Gratian. *Item cum* Nicolaus Papa *in Hincmarum Rhemenſem Archiepiſcopum invehatur, qui Rhotandum e Epiſcopum appellantem Apoſtolicam ſedem damnare auſus eſt, ita dicens:*

C. XIII. *De Rhemenſi Archiepiſcopo, qui appellantem Romanam ſedem judicare eſt auſus.*

ARguta *f* ſapientia tua, utinam in bono accepta, fomitem judicii, & materiam depoſitionis adver-

a *Julius Papa ep. 2. ad Orient. c. 4. In cap. Hadriani, c. 6. Polyc. l. 1. tit. 7. Burch. l. 1. c. 144. Pannor. lib. 4. c. 126. Ivo p. 5. c. 257. Anſ. l. 2. c. 6.* b *In epiſt. Lucii 1. & in Conc. Carth. 3. c. 10. In cap. Hadriani.* c *Anſ. l. 3. c. 88. Ivo part 6. c. 326. ex Lucio.*

a *Polyc. l. 1. tit. 7. Ivo part. 5. c. 349. Anſ. l. 2. c. 19.* b *al. noſtros.* c *al. injuriarum reus.* d *Anſel. l. 2. c. 20. Polyc. lib. 1. tit. 14.* e *al. Rhothaldum. In appendice Bibliothecæ ſanctorum Patrum.* f *Anſelm. l. 2. c. 67.*

ſus

sus Rhotandum assumpsit, & ab itinere Apostolicæ sedis removit *a*, & continuatim Apostolicam sedem appellantem damnavit, & carcerali custodiæ mancipavit. *& infra* b. §. 1. Privilegia tamen Apostolicæ sedis vos oblivioni tradere nullatenus debuistis, quibus venerandi canones judicia totius Ecclesiæ ad hanc deferri jubent. *& infra*. §. 2. Hæc quippe nos in Rhotando idcirco noveritis operatos, ut privilegia sedis Apostolicæ, quæ male a vobis violata videbantur, & a nobis tot impensis laboribus, vestra resistente contumacia, recuperari non poterant, auctoritate Apostolica, & cana *α* Patrum deliberatione, pristino tandem genio, & proprio decorarentur honore.

Corr. Rom. ¶ *α* Cana] *Cum antea legeretur*, canonica, *emendatum sic est ex epistola ipsa, quæ habetur manuscripta, & nuper est impressa in appendice Bibliothecæ: & in lib. Ennodii pro Symmacho legitur*, cana miracula, & canum genium, *juxta illud Virgilii*:

Cana fides, & Vesta, Remo cum fratre Quirinus,
Jura dabunt. --- --- ---

C. XIV. *Quisque eam obedientiam majoribus exhibeat, quam ab inferioribus desiderat.*

Item Leo Papa *ad Anastasium Thessalonicensem Episcopum, epist.* 82. *al.* 84.

QUi scit, se quibusdam esse præpositum, non moleste ferat aliquem sibi esse prælatum: sed obedientiam, quam exigit, etiam ipse dependat: & sicut non vult gravis oneris sarcinam ferre, ita non audeat alii importabile pondus imponere. Discipuli enim sumus humilis & mitis magistri, dicentis *c*: *Discite a me, quia mitis sum & humilis corde.*

Gratian. *Patet ergo, quod nulli appellanti sunt inducie denegandæ. Cæterum, si causa frustratoriæ dilationis appellaverit, a judice, ad quem provocatum fuerit, condemnabitur. Tempus vero appellationis est ante datam, vel post datam sententiam. Quoties enim quis se gravari senserit, libere potest appellare.*

C. XV. *Qui gravatur a proprio Metropolitano, Primatem, aut universalis Ecclesiæ sedem appellet.*

Unde Sixtus *d* Papa II. *epist.* 1. *ad Gratum Episcopum ait*:

SI e quis putaverit se a proprio Metropolitano gravari, apud Primatem diœceseos, aut penes universalis Apostolicæ Ecclesiæ Papam judicetur.

C. XVI. *Romanam sedem appellet, qui judicem suspectum habet.*

Item Felix II. *ad Episcopos in Alexandrina Synodo congregatos, cap.* 19.

QUoties *f* Episcopi se a suis comprovincialibus, vel a Metropolitano putaverint prægravari, aut eos suspectos habuerint, mox Romanam appellent sedem, ad quam eos absque ulla detentione, aut suarum rerum ablatione libere liceat ire: & dum prædictam Romanam matrem appellaverint Ecclesiam, aut ab ea se audiri poposcerint, nullus eos aut excommunicare, aut eorum sedes surripere, aut res eorum auferre, aut aliquam eis vim inferre præsumat, antequam eorum causa Romani Pontificis auctoritate finiatur. Quod si aliter a quoquam præsumptum fuerit, nihil erit, sed viribus carebit.

C. XVII. *De eodem.* PALEA.

Item Julius Papa *in rescripto ad Episcopos Orientales, cap.* 30.

IDeo *g* huic sanctæ sedi præfata privilegia specialiter concessa sunt, ut ab ea omnes auxilium oppressi, & injuste damnati restitutionem sumant.

Corr. Rom. ¶ *Est summa quædam capitis recitati supra eod. c.* ideo. *& habetur in vetustis exemplaribus, in quibus Paleæ esse non solent.*

Grat. *Oppressi, & se prægravari putantes intelliguntur ante datam sententiam: injuste vero damnati, post datam sententiam.*

C. XVIII. *Ante exitum causæ per appellationem recedere licet.*

Unde Eutychianus *urbis Romanæ Episcopus scribit Episcopis per Siciliam, epistola* 2. *c.* 1.

NOn *a* ita in Ecclesiasticis agendum est negotiis, sicut in secularibus. Nam in secularibus legibus, postquam vocatus quis venerit, & in foro decertare cœperit, non licet ei ante peractam causam recedere. In Ecclesiasticis vero, dicta causa, recedere licet, si necesse fuerit, aut si se prægravari viderit.

3 pars. Gratian. *Qui vero ex contumacia judicibus obtemperare noluerit, communione privetur.*

C. XIX. *Excommunicetur, qui judicibus suis obtemperare non vult.*

Unde in Concilio Milevitano, *c.* 24.

QUisquis *b* probatus fuerit per contumaciam nolle obtemperare judicibus, cum hoc primæ sedis Episcopo fuerit probatum, det literas, ut nullus ei communicet Episcoporum, donec obtemperet.

Gratian. *Item quod post datam sententiam appellari possit*, Fabianus Papa *c testatur, dicens Hilario Episcopo, epist.* 3. *c.* 2.

C. XX. *Non denegetur appellatio ei, quem in supplicium sententia destinavit.*

LIceat *d* etiam in criminalibus causis appellare: nec appellandi vox denegetur ei, quem supplicio e sententia destinavit.

Gratian. *Quod paulo ante* idem *affirmat eod. cap.*

C. XXI. *Ante datam sententiam licet alicui appellare.*

SI *f* quis judicem adversum sibi senserit, vocem appellationis exhibeat.

4 pars. Gratian. *Post datam vero sententiam, qui appellare voluerit, intra quinque dies appellet, & intra eosdem, a quo provocavit, literas dimissorias accipiat, & intra eosdem, ad quem appellavit iter arripiat.*

C. XXII. *Post latam sententiam intra quod tempus quisque appellare debeat.*

Unde in Theodosianis *α legibus sic statutum invenitur.*

PRopter *g* superfluam appellatorum licentiam, ne in retractandis vel revocandis sententiis liberum habere arbitrium videantur, & tempora appellationis, & pœnæ constitutæ sunt, ut quicunque apud judicem, qui causam ejus audivit, appellare, & ad alium judicem appellare *g* voluerit, intra quinque dies appellet, & his ipsis quinque diebus ad judicem, ad quem provocaverit, sine aliqua dissimulatione perveniat: & ipse dies, quo accepit literas, in his quinque diebus specialiter computetur. Quod si longius iter sit, exceptis his quinque diebus, spatium dierum, quo iter agi possit, computetur.

Corr. R. ¶ *α* Theodosianis] *Hoc & quatuor sequentia capita, quæ citantur ex legibus Theodos. habentur lib.* 5. *sent. Julii Pauli cum interpretatione. Ex quo apparet, Gratiani etiam tempore has sententias conjunctas fuisse cum codice Theodos. seu breviario Alarici. Alaricus autem in præfatione profitetur, se volumen illud non ex solo Theodos. codice, sed ex*

a *al. revocavit*,] *orig.* b *Ansel. l.* 2. *c.* 85. c. *Matth.* 11. d Et *Victor epist.* 1. *& Julius sup. eod. c. si quis putaverit.* 1. *sup. c.* 7. e *Polyc. l.* 1. *tit.* 6. *Ans. l.* 2. *c.* 9. *&* 11. *Pann. l.* 4. *c.* 126. f *Ans. l.* 2. *c.* 60. g *Sup. eod. cap. ideo.*

a *Ans. l.* 3. *c.* 73. *Polyc. l.* 5. *tit.* 2. *Ivo p.* 6. *c.* 336. *Pann. l.* 4. *c.* 100. b *Pann. l.* 4. *c.* 132. c *Cod. Theod. l.* 11. *tit.* 30. *in interpr. l.* 20. d *Ansel. l.* 2. *c.* 11. *Burch. l.* 1. *c.* 148. *Ivo p.* 5. *c.* 261. *Pann. l.* 4. *c.* 122. e *in supplicium.* f *Ivo p.* 5. *c.* 248. *Ans. ibid. Burch. ibid. Pannor. l.* 4. *c.* 120. g *in sententiis Julii Pauli cum interpr. Aniani, l.* 5. *tit.* 30. *c.* 1. *Ivo p.* 5. *c.* 281. *Pann. l.* 4. *c.* 127. h *al provocare.*

varias

variis libris collegisse, & in legum collectione, atque interpretatione Episcoporum præcipue opera usum fuisse.

C. XXIII.

HAbita *a* dinumeratione XX. millium diurnorum per singulos dies, computetur.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc abest a vetustioribus Gratiani codicibus, & ab originali, & Ivone, & Pannormia. In uno autem Gratiani valde emendato est in margine superioris capitis, tanquam glossa quædam.*

C. XXIV. *A quo appellatur, ad quem appellatum fuerit, dimissoriæ literæ dirigantur.*

Item ibidem *tit.* 34.

AB *b* eo, quo appellatum est, ad eum, qui de appellatione cogniturus est, dimissoriæ literæ dirigantur, quæ vulgo Apostoli appellantur, quarum *c* postulatio & acceptio intra quinque dies ex officio finienda *d* est. [Ista *e* jam superius sub titulo de cautionibus & pœnis appellationum interpretata sunt.] §. 1. Qui intra statuta tempora dimissorias non postulaverit, vel acceperit, vel reddiderit, præscriptione ab agendo submovetur, & pœnam appellationis ferre cogitur.

C. XXV. *De his, qui causa dilationis appellant.*

Item ibidem, *tit.* 35. *c.* 2.

QUicunque *f* non confidentia justæ causæ, sed causa afferendæ moræ, ne contra eum sententia proferatur, appellaverit, vel si de facto suo confessus, ne addicatur *g*, appellare voluerit, hujusmodi appellationes non recipiuntur.

C. XXVI. *Cum possessor appellat, dum eventus causæ dubius est, possessionis fructus sequestrentur.*

Item ibidem, *tit.* 36. *c.* 1.

QUoties *h* post auditam causam judicii possessor appellat, fructus possessionis, de qua agitur, dum secundæ audientiæ eventus dubius est, merito sequestrantur. Nam si petitor appellaverit, hoc ab eo postulari non potest: quia non potest sequestrari, quod non habet. §. 1. Si propter *i* prædia urbana, vel mancipia appelletur, pensiones eorum, vel mercedes, vecturæ etiam, si de navi agatur, deponi solent.

C. XXVII. *Injuste appellans omnino puniendus est.*

Item ibidem, *tit.* 37. *c.* 1.

OMnino *α* puniendus *k* est, ut quoties injusta appellatio pronuntiatur, sumptus, quos dum sequeretur adversarius impendit, reddere cogatur, non simplos, sed quadruplos.

Corr. Rom. ¶ α Omnino puniendus] *In sententiis Pauli legitur*, omnimodo probandum est, &c. *Sed quia est initium capituli, & de hujusmodi punitione multa sunt a Doctoribus adnotata, non est mutatum: tantummodo ductus orationis est emendatus, addita particula*, ut.

Gratian. *Præmissis auctoritatibus intra quinque dies post datam sententiam cuique appellare permittitur. Quod postea Justinianus in constitutionibus suis corrigens, intra decem dies appellationis remedium cuique dandum decrevit, dicens.*

C. XXVIII. *Intra decem dies remedium appellationis conceditur.*

Imperator Justinianus *l* Augustus.

ANteriorum legum acerbitati plurima remedia imponentes, & maxime hæc circa appellationes facientes, & in præsenti ad hujusmodi beneficium pervenire duximus esse necessarium. Antiquitati etenim cautum erat, ut si quis per se litem exercuerit, & fuerit condemnatus, intra duos dies tantummodo licentiam appellationis haberet; sin autem per procuratorem causa ventilata sit, & in triduum proximum eam extendi. Ex rerum autem experientia invenimus hoc satis esse damnosum: plures enim homines ignaros legum subtilitatis, & putantes in triduum esse provocationes porrigendas, in promptum periculum incidisse, & biduo transacto causas perdidisse. Unde necessarium duximus hujusmodi rei competenter mederi. Et sancimus omnes appellationes, sive per se, sive per procuratores, seu per defensores, vel curatores & tutores ventilentur, posse intra decem dierum spatium a recitatione sententiæ enumerandum, judicibus ab his, quorum interest, offerri, sive magni, sive minores sint (excepta videlicet subtilissima Prætoriana præfectura) ut liceat homini intra id spatium plenissime deliberare, sive appellandum ei sit, sive quiescendum; ne timore instante opus appellatorium frequentetur, sed sit omnibus inspectionis copia, quæ & indiscussos hominum calores potest refrenare. §. 1. Ad hæc sancimus, si quando lis speratur in nostrum inferri consistorium, si forte contigerit Imperatoriam majestatem occupatam publicis causis ex mundanis provisionibus, non posse convocare Patres, quatenus causa agitetur, non ex hoc litem periclitari. Quod enim vitium est litigantium, si culmen Imperatorium occupetur? vel quis tantæ est auctoritatis, ut nolentem Principem possit ad convocandos Patres, cæterosque Proceres coarctare? Sed si quid tale evenerit, causa intacta permaneat, donec Imperator sua sponte motus, & convocari Proceres jusserit, & litem inferri patiatur, & omnia secundum morem procedere. §. 2. Illud etiam in tertio capitulo disponendum est, quod antiquitas bene statuit, novitas autem neglexit. Cum enim veneranda vetustatis auctoritas ita Magistratus digesserit, ut alii majores, alii medii, alii minores sint, & appellationes a minoribus judicibus non solum ad maximos judices remitterentur, sed ad spectabilium judicum tribunal, quatenus & ipso sacro auditorio adhibito litem exercerent, novitas autem hoc dereliquerit, evenit, ut super minimis causis maximi nostri judices inquietentur: & homines propter minimas causas magnis fatigentur dispendiis, ut forsitan totius litis æstimatio ad sumptus judiciales non sufficeret. Ideoque sancimus, si quando ex Ægyptiaco tractu, vel adjuncta ei utraque Lybia provocatio speratur usque ad decem librarum auri quantitatem, non in hanc Regiam urbem eam venire; sed ad Præfectum Augustalem, qui audiat, & causam dirimat vice sacri cognitoris, nulla ei penitus post diffinitivam sententiam appellatione porrigenda. Similique modo quoties in Asiana diœcesi, vel Pontica, tale aliquid emerserit, usque ad prædictam quantitatem decem librarum auri, appellationes ad viros spectabiles, Comites forte, vel Proconsules, vel Prætores, vel Moderatores, quibus specialiter easdem lites peragendas deputavimus, remittantur: quatenus & hi ad similitudinem præfecti Augustalis, vice sacri Cognitoris intercedant, & causas sine spe quidem appellationis, Dei tamen & legum timore proferant decidendas. Orientalem autem tractum causas appellatione suspensas, & usque ad decem librarum auri quantitatem limitatas, ad virum spectabilem Comitem Orientis mittere, simili modo audientiam & finem eis impositurum. Illo videlicet observando, ut viri spectabiles duces, vel alii spectabiles judices, non ad alios eadem spectabilitate decoratos judices suas transmittant appellationes in litibus, quantæcunque sint quantitatis (cum non oporteat ad compares judices appellationes referri, sed a minori judicio in majus tribunal ascendere:) sed ad illustrissimam præfecturam illorum appellationes, cujuscunque

a *ff. si quis caut. l.* 1. b *Ivo p.* 5. *c.* 382. *Pannor. lib.* 4. *c.* 128. c *al. quorum.* d *al. facienda.* e *Sunt verba interpretis.* f *Ex interpretatione. Ivo p.* 1. *c.* 283. *Pann. l.* 4. *c.* 129. g *antea legebatur abjiciatur, vel objiciatur.* h *Ex interpretatione. Ivo part.* 5. *c.* 284. *Pannor. l.* 4. *c.* 130. i *Ex Paulo ibidem.* k *Ivo part.* 5. *c.* 285. *Pannor. lib.* 4. *c.* 131. *Ex Paulo.* l *Novella* 23. *apud Julianum antecessorem.*

cunque sint quantitatis (ut dictum est) dirigantur, quæ *a* una cum viro excelso pro tempore Quæstore eas dirimat, utroque officio subministrante, id est, tam ex sacris scriniis more solito, quam præfectorio. Ita tamen hæc sancimus, ut nec a ducibus, vel aliis spectabilibus judicibus (quibus forte, & si privati sint, Imperialis majestas causas injunxerit,) appellatio ad memoratos spectabiles judices currat, ne causa non gradatim procedere, sed perperam videatur: sed a Præsidibus quidem provinciarum, & judicibus a nobis datis, si non sint spectabiles judices, intra memoratam quantitatem referetur. Si autem vel illustres sint dati a nobis judices, (quibus apices dignitatum super spectabilitatem sunt) vel duces, qui omnimodo spectabilitate sunt decorati, vel hi, qui a Principe delegati sunt, spectabilem habeant dignitatem, eorum appellationes sub quacunque quantitate in hanc Regiam urbem ad competentes antiquo more judices referantur: omnibus aliis, quæ in appellationibus statuta sunt, vel ab antiqua prosapia, vel ab auctoritate anteriorum constitutionum, vel a nostta humanitate, intactis, illibatisque custodiendis.

C. XXIX.

Quando appellandum sit primo, vel secundo. Item lib. 49. Digest. *tit.* quando appellandum sit. *lege* 1. §. *biduum.*

BIduum, vel triduum appellationis ex die sententiæ latæ computandum erit. §. 1. Quid ergo, si sententia fuerit sub conditione dicta, utrum ex die sententiæ latæ tempus computamus ad appellandum, an vero ex die, quo conditio sententiæ extitit? Sane quidem non est sub conditione sententia dicenda. Sed si fuerit dicta, quid fiet? Et est utile, statim tempora ad appellandum computari debere. §. 2. Quod in sententiis receptum *b* est, ut vel altera die, vel tertia provocetur, hoc etiam in cæteris observandum est, ex quibus sententia quidem non profertur, appellari tamen oportere & posse, supra relatum est *ut α cum quis ad tutelam, vel ad alia civilia munera nominatur, & ejus excusatio non admittitur.* §. 3. Dies autem istos, in quibus appellandum est, ad aliquid utiles esse, oratio divi Marci voluit, si forte ejus, a quo provocatur, copia non fuerit, ut ei libelli dentur, Ait enim: Is dies servabitur, quo primo facultas adeundi erit. Quare si forte, post sententiam statim dictam, copiam sui non fecerit is, qui pronuntiavit, (ut fieri assolet) dicendum est, nihil nocere appellatori. Nam ubi primum copiam ejus habuerit, poterit provocare. Ergo si statim se subduxit, simili modo subveniendum est. §. 4. Quid igitur, si conditio horæ effecit, ut se reciperet? Si forte dicta sit sententia jam suprema hora, utique non videbitur se subtraxisse. §. 5. Adeundi autem facultatem semper accipimus, si in publico sui copiam fecit. Cæterum, si non fecerit, an imputetur alicui, quod ad domum ejus non venerit, quodque in hortos non accesserit, & ulterius, quod ad villam suburbanam? Magisque est, ut non debeat imputari. Quare si in publico ejus adeundi facultas non fuit, melius dicetur, facultatem non fuisse adeundi. §. 6. Si quis, ipsius quidem, a quo appellavit, adeundi facultatem non habuerit, *ut β ei libellos daret*, ejus autem, quem appellavit, habeat copiam, videndum est, ut *c* ei præscribi possit, quod eum non adierit. Et hoc jure utimur, ut si alterutrius adeundi fuerit copia, præscriptio locum habeat. §. 7. In propria causa biduum accipitur. Propriam causam ab aliena quemadmodum discernimus? Et palam est, eam propriam esse causam, cujus emolumentum vel damnum ad aliquem suo nomine pertinet. *& infra.* §. 8. Si adversus absentem fuerit pronuntiatum, biduum, vel triduum, ex quo quis scit, computandum est, non ex quo pronuntiatum est. Quod autem dicitur absentem posse provocare, ex quo scit, sic accipit *a*, si non in causa per procuratorem defensus est. Nam si ille non provocavit, difficile est, ut hic audiatur. §. 9. Si quem *b* in insulam *c* deportandum adnotaverit Præses provinciæ, & Imperatori *γ* scripserit, ut deportetur, videamus, quando sit provocaudum, utrum cum Imperator rescripserit *d*, ut deportetur, an cum ei scribitur? Et putem, tunc esse appellandum, cum recipi eum Præses jubet, sententia *δ* prolata, Imperatori scribendum, ut deportetur. Cæterum verendum est, ne sero sit, ut tunc provocetur, cum Imperator insulam ei assignaverit. Comprobata enim sententia Præsidis, tunc solet insulam assignare. Rursus illud verendum est, si mendaciis apud Principem oneravit eum, quem deportandum laborabat, intercludi illi viam provocandi. Quid ergo est? Recte dicetur humanitate suggerente, ut & hoc, & illo tempore non frustra provocaretur: quia non adversus Principem, sed adversus Judicis calliditatem provocavit. *& infra* e. §. 10. Illud quoque videamus, si, cum Imperatori scriberetur, exemplum literarum litigatori editum sit, neque is appellaverit, & postea contra eum rescriptum sit, an appellare a literis quidem sibi editis possit? *ε* quia, qui tunc non appellavit, vera esse, quæ scripta sunt, consensisse videtur: nec est audiendus, si dicat, eventum sacri rescripti se sustinuisse.

Corr. Rom. ¶ *α* Ut cum quis] *Hinc usque ad verba*, non admittitur, *non sunt in Pandectis: sed quia superius in eadem lege sententia ipsorum exprimitur, non sunt expuncta, sed descripta aliis characteribus.*

¶ *β* Ut ei libellos daret,] *Verba hæc non sunt in Pandectis, sed ob glossam non sunt inducta.*

¶ *γ* Imperatori scripserit,] *Sic est emendatum ex Pandectis. Antea legebatur*, Imperator rescripserit.

¶ *δ* Sententia prolata] *Hæc usque ad vers.* Cæterum, *sunt addita ex Pandectis.*

¶ *ε* Possit?] *In vulgatis codicibus sequebatur*, certe non potest: *quæ neque in vetustis, neque in Pandectis habentur.*

C. XXX.

Item Ulpianus *lib.* 49. *in tit. de recipiendis appellationibus, vel non, lege prima.*

5 NOn solent audiri appellantes, nisi hi, quorum interest, vel quibus mandatum est, vel qui negotium alienum gerunt, quod mox rarum habetur. Sed etsi mater *α*, cum filii rem sententia eversam animadverteret, provocaverit, pietati dans, dicendum est & hanc audiri debere, & si litem præparandam curare maluerit, intercedere non videtur, licet ab initio defendere non potest. §. 1. *Scævolæ libro quarto regularum* f. Ante sententiam appellari potest, si quæstionem in civili negotio habendam judex interlocutus sit, vel in criminali, si contra leges hoc faciat. §. 2. *Macer libro primo de appellationibus, lege quarta.* Ejus, qui ideo causam agere frustratur, quod dicit se libellum Principi dedisse, & sacrum rescriptum expectare, audiri desiderium prohibetur: & si ob eam causam provocaverit, appellatio ejus recipi sacris constitutionibus vetatur.

Corr. Rom. ¶ *α* Mater] *Antea brevius legebatur:* sed & si mater ex pietate provocaverit, dicendum, &c. *Multa vero alia in hoc & sequenti capitulo ex ipsis Pandectis sunt emendata.*

C. XXXI. *De dimissoriis libellis.*

Item Martianus *l.* 2. *de appellationibus, tit.* g *de libellis dimissoriis, l. unica*

POst appellationem interpositam literæ dandæ sunt ab eo, a quo appellatum est, ad eum, qui de appellatione cogniturus est sive Principem, sive quem alium: quas literas dimissorias, sive apostolos appellant.

---

a *qui*] *orig.* b *al. præceptam.* c *al. an.*

a *al. accipimus.* b *al. quidem.* c *In principio ejusdem legis primæ.* d *al. scripserit.* e *l. ult. eod. tit.* f *leg.* 2. *ibidem.* g *lib.* 49. *digest. tit.* 6.

Sensus

Sensus autem literarum talis est: appellasse (puta) Lucium Titium a sententia illius, quæ inter illos dicta est. Sufficit autem petiisse intra tempus dimissorias instanter, & sæpius: ut & si non accipiat, id ipsum contestetur. Nam instantiam repetentis a dimissorias constitutiones desuerant. Æquum est igitur, si per eum steterit, qui debeat dare literas, quo minus det, ne hoc accipienti noceat. §. 1. *Ulpianus libro quarto* b *de appellationibus, titulo, Nihil innovari appellatione interposita, lege unica.* Appellatione interposita, sive ea recepta fuerit, sive non, medio tempore nihil novari oportet. *& infra.* §. 2. Si quis ex pluribus facinoribus condemnatus, propter quædam appellaverit, propter quædam non, utrum differenda pœna ejus sit, an non, quæritur? Et si quidem graviora sunt crimina, ob quæ appellatio interposita est, levius autem id, propter quod non appellavit, recipienda est omnino appellatio, & differenda pœna. Si vero graviorem sententiam meruit ex ea specie, ex qua non est appellatum, omnimodo pœna imponenda est.

Gratian. *Forma Apostolorum hæc est: Ego ille, sanctæ Bononiensis Ecclesiæ Episcopus, te Presbyterum Rolandum, Capellanum sancti Apollinaris, ad Apostolicam sedem, quam appellasti, ab observatione mei judicii his apostolis dimitto. Forma vero appellantis ante sententiam hæc est: Ego Adelinus sanctæ Rheginæ Ecclesiæ minister (licet indignus) sentiens me prægravari a Domino Gualterio, sanctæ Ravennatis Ecclesiæ Archiepiscopo, Romanam sedem appello, & apostolos peto.* §. 1. *Si vero post datam sententiam appellare voluerit, hic erit ei modus appellandi: Ego A. sanctæ Rheginæ Ecclesiæ minister (licet indignus) contra sententiam Domini G. S. Rav. Ecclesiæ Archiepiscopi injuste in me latam pridie Kal. Maji Anno Dimini incarnationis MCXLI. a indictione quarta, Romanam sedem appello, & apostolos peto.* §. 2. *Si autem unus, vel duo pro pluribus appellare voluerint, sic appellabunt: Ego P. & G. Syndici Canonicorum S. B. E. sentientes nos prægravari, vel contra sententiam, &c. Romanam sedem appellamus, & apostolos postulamus. Et hujusmodi appellationes in scriptis fieri debent.*

Corr. Rom. ¶ α MCXLI.] *In vulgatis erat* MCLXI. *qui numerus, ut recte in glossa dicitur, constare non potest. Quod hinc etiam confirmatur, quia quarta Indictio, de qua hic est mentio, non convenit cum anno illo. In manuscriptis autem cum varia sit lectio, hæc visa est melior, quæ notarum tantum transpositione restitui potuit, & quarta Indictio cum hoc anno concurrit. Ad judicium autem alterius fidei, catholico appellare non licet.*

C. XXXII. *Excommunicetur catholicus, qui committit causam suam judicio alterius fidei.*

Unde in Concilio Carthaginensi IV. *c.* 7.

CAtholicus, qui causam suam, sive justam, sive injustam, ad judicium alterius fidei judicis provocat, excommunicetur.

6 pars. Gratian. *Notandum vero est, quod quidam Judices sunt, a quibus appellari non oportet.*

C. XXXIII. *A quibus judicibus provocari non licet.*

Unde in Concilio c Milevitano, *c.* 24. *legitur.*

AJudicibus d, quos communis consensus elegerit, non liceat provocare.

Gratian. *Quod de arbitris intelligendum est. Judicum enim alii sunt ordinarii, alii arbitrarii. Ordinarii vero sunt, qui ab Apostolico, ut Ecclesiastici, vel ab Imperatore, utpote seculares, legitimam potestatem accipiunt. Arbitrarii sunt, qui nullam potestatem habentes, cum consensu litigantium in judices eliguntur, in quos compromittitur, ut eorum sententiæ stetur. Horum alii sunt ordinarii & arbitrarii, alii arbitrarii tantum. Ordinarii & arbitrarii sunt, qui legitimam potestatem habentes, ab eis eliguntur ad arbitrandum, qui non sunt suæ jurisdictioni suppositi. Ab his, etsi arbitrarii a sedeant, & non ut ordinarii, privilegio tamen ordinariæ dignitatis gravatus aliquis appellare valebit.*

C. XXXIV. *A judicibus, qui eliguntur communi consensu, provocare licet.*

Unde in Concilio b Carthaginensi III. *c.* 10.

SAne c, si ex consensu partium judices electi fuerint, etiam a pauciore numero, quam constitutum est, liceat a provocari.

Corr. Rom. ¶ α Liceat] *Hunc canonem citat Gratianus (quod ipsemet aperte profitetur) ut ostendat ab hujusmodi judicibus licere appellari. Verum in Concilio Carthaginensi tam impresso, quam manuscripto, cum variis exemplaribus collato, & unico codicis canonum etiam impresso, ac manuscripto, & Græco, quod cum ipso concordat, & Africano, ubi hoc repetitur, & apud Ivonem legitur,* non liceat. *Et quæ in ipso canone antecedunt, & referuntur infra ead. c.* hoc etiam. *ostendunt omnino cum negatione legendum esse.*

C. XXXV. *Qui de Episcoporum judiciis queruntur, a vicinis Episcopis audiantur, vel ab aliis, ex consensu eorum adhibitis.*

PLacuit, ut Presbyteri e, Diaconi, vel cæteri inferiores Clerici, in causis, quas habuerint, si de judiciis Episcoporum suorum questi fuerint, vicini Episcopi eos audiant, & inter eos quicquid est, finiant, adhibiti ab eis ex consensu Episcoporum suorum. Quod si ab eis provocandum putaverint, non provocent, nisi ad Africana concilia, vel ad Primates provinciarum suarum. Ad transmarina autem qui putaverit appellandum, a nullo intra Africam in communione suscipiatur.

Grat. *Nisi forte a Romanam sedem appellaverint. Is autem qui appellaverit, ad eum, a quo appellavit, remitti non debet.*

Corr. Rom. ¶ α Nisi forte] *Hæc in antiquis codicibus scribuntur tanquam Gratiani verba. Et ad hanc sententiam demonstrandam affert sequens caput ex Concilio Sardicensi.*

C. XXXVI. *De eodem.*

Unde in Sardicensi Concilio, *c.* 7.

SIf quis Episcopus accusatus fuerit, & judicaverint congregati Episcopi regionis ipsius, & de gradu suo eum dejecerint, si appellaverit, qui dejectus fuerit, & confugerit ad beatissimum Romanæ Ecclesiæ Episcopum, & voluerit se α audiri, si justum putaverit, ut revocetur, β vel renovetur examen, scribere Episcopis dignetur his, qui in finitima & propinqua provincia sunt, ut ipsi diligenter omnia requirant, & juxta fidem veritatis definiant. Quod γ si is, qui rogat causam suam iterum audiri, deprecatione sua moverit Episcopum Romanum, ut de latere suo Presbyteros mittat, erit in potestate ejus, & quid velit, & quid æstimet. Et si decrevit mittendos esse, qui præsentes cum Episcopis judicent, ut etiam habeant auctoritatem personæ illius, a quo destinati sunt, erit in ejus arbitrio. Si vero crediderit sufficere Episcopos ε, ut negotio terminum imponant, faciat, quod sapientissimo consilio suo judicaverit.

Corr. Rom. ¶ α Se audiri,] *Græce est,* ἐὰν βουληθῇ αὐτὸν διακῦσαι, *id est,* si Romanus Episcopus voluerit ipsum audire.

¶ β Revocetur, vel] *Hæc absunt a Concilio tam impresso, quam manuscripto, cum variis exemplaribus collato, & legitur tantummodo,* renovetur, *quemadmodum Græce est,* ἀνανεωσασθαι, *& sic refertur a Nicolao, & Ivone: sed ob glossam non sunt inducta.*

¶ γ Quod si is, qui rogat] *Græce est,* εἰ δέ τις αἰτῶν πάλιν αὐτὸν τὸ πράγμα ἀκουσθῆναι: *id est;* Si quis autem postulet, & rursus negotium suum audiri: *ut sit secunda*

a *al.* petentis, b *eod. l.* 49. *tit.* 7. c *Et in Afric. c.* 89. d *In epist. Nicol.* 1. *Ivo p.* 6. *c.* 365. *Pann. l.* 4. *c.* 132.

a *al. arbitri.* b *& Afric. c.* 89. c *Ivo p.* 6. *c.* 363. *Ans. l.* 3. *c.* 123. d *& Afric. c.* 92. e 11. *q.* 3. *Presbyteri.* f *Nicol. in epist. ad Michaelem, quę incipit:* [*Proposueramus*] *& in ep. ad Episc. apud Convicinum congregatos. Ivo p.* 5. *c.* 57. *Conc. Afric. c.* 101. *appel-*

appellatio, quæ etiam significatur in capite, Gaudentius; *quod apud Græcos proxime antecedit huic capiti*.

¶ Episcopos] *Sequebatur in codicibus Gratiani, etiam in manuscriptis, quemadmodum & apud Ivonem*, comprovinciales: *quæ vox non est in Concilio, neque apud Nicolaum. Græce legitur* τὴν ἀπόφασιν τῆς ἐπισκόπου: *id est*; & ipsius Episcopi sententiam. *Balsamon tamen videtur legisse* τῶν ἐπισκόπων, *& primum interpretatur de Episcopis provincialibus, deinde de aliis*.

Gratian. *Arbitrarii tantum sunt, qui nullam legitimam potestatem acceperunt, a quibus appellari non licet, quia eis imputandum est, quod sibi tales elegerunt. Si vero sententia eorum, a quibus appellatur, soluta fuerit* α, *nil eis oberit, nisi forte vel inimicitiæ, vel pecunia depravati injustam probentur tulisse sententiam*.

Corr. Rom. ¶ α Fuerit] *Sequebatur in vulgatis*, per eum, ad quem appellatum est: *quæ sunt expuncta, quia in vetustis codicibus non habentur*.

C. XXXVII. *Cum per appellationem sententia solvitur, non debet obesse ei, qui non iniquo animo judicavit.*

Unde in Concilio Carthaginensi III. *c.* 10. *legitur*:

7 HOc etiam *a* placuit, ut a quibuscunque judicibus ps. Ecclesiasticis ad alios judices Ecclesiasticos, ubi est major auctoritas, fuerit provocatum, non eis obsit, quorum fuerit soluta sententia, si convinci non potuerint, vel iniquo *b* animo judicasse, vel aliqua cupiditate, aut gratia depravati.

Gratian. *Quæritur autem de eo, a quo appellatur, An sit evocandus in æstimonium apud eum, ad quem appellatur, super negotio, cujus cognitionem suscepit*.

C. XXXVIII. *Clericus non devocetur in testimonium illius causæ, cujus primum cognitionem suscepit.*

De hoc ita statutum est in Concilio *c* Carthag. V. *c.* 1.

STatutum *d* est *e*, ut qui forte in Ecclesia quamlibet causam jure Apostolico Ecclesiis imposito agere voluerit, & fortasse decisio Clericorum uni parti displicuerit, non liceat Clericum in judicium ad testimonium devocari eum, qui Præses *f* vel Cognitor fuit, & nulla ad testimonium dicendum Ecclesiastici *g* cujuslibet persona pulsetur.

Grat. *Ab eis quoque, ad quos provocatum fuerit (sicut in* Africano Concilio, *c.* 63. *legitur) ulterius provocare non licet*.

C. XXXIX. *Non liceat provocare ab his, ad quos provocatum fuerit.*

SI autem provocatum fuerit, eligat, qui provocaverit, judices, & cum eo & ille, contra quem provocaverit, ut ab ipsis deinceps nulli liceat provocare.

Grat. *Post secundam provocationem intelligendum est: tertio enim in una eademque causa super eisdem capitulis provocare non licet. Unde in 7. libro Codicis* h, *titulo, ne liceat in una eademque causa tertio provocare, lege unica, Imperator Justinianus scribit*: Si quis in quacunque lite iterum provocaverit, non liceat ei tertio in eadem lite super eisdem capitulis provocatione uti, vel sententias excellentissimorum Præfectorum prætorio retractare, licentia danda litigatoribus, arbitrio dato, ipsius audientiam qui eum dedit, ante litis contestationem invocare, & hujusmodi petitione minime provocationis vim obtinente. §. 1. *Cum autem in causa capitali vel status interpellatum fuerit, non per procuratores, sed per seipsos appellantes causam suam agere oportet*.

C. XL. *Appellationem in causa capitali vel status interpositam, per procuratorem exequi non licet.*

Unde Hadrianus Papa *ait in capitulis a se collectis, c.* 44. i

a *Ivo p.* 6. *c.* 363. *Pann. l.* 4. *c.* 133. b *inimico*] *vera lectio.* c *Et in Afric. c.* 26. d *al. statuendum*] *orig.* e *Ivo p.* 6. *c.* 230. f *al. cognitor, vel præses*] *orig.* g *al. Ecclesiastici cujuslibet ordinis.* h *Tit.* 70. i *in Cod. Theod. lib.* 5. *sententiarum Pauli, tit.* 35. *c.* 1. *in interpretatione cap. l.* 7. *c.* 357.

SI *a* quando in causa capitali, vel causa status interpellatum fuerit, non per exploratores *b*, sed per seipsos est agendum.

Gratian. *Tempus autem exequendæ appellationis annus est, vel si justa causa intercesserit, biennium*.

C. XLI. *De eodem.*

Unde in Authenticis, *constit.* 11. *collat.* 3. c *legitur*:

EI, qui appellat, impertitur annus, intra quem secundum se communiter cum adversario litem exequatur, aut, si justa causa intercesserit, alius annus indulgeatur: quo transacto lite non completa, rata manet sententia. §. 1. Appellatore cessante, cum unus mensis supereset ex biennio, licet victori ingredi, ut reus quæratur, quo five invento, five non, suas afferat allegationes, & vel confirmetur, vel rescindatur sententia, omni casu absente impensis *d* condemando secundum tempora fatalium dierum. Neutro vero concurrente post secundum fatalem permaneat sententia rata. *Constitutione secunda, in collatione quarta*, e. §. 2. Sed lis quæ speratur in consistorium Principis inferri, absque damno moræ manet intacta, donec ipse faciat eam introduci, & a Proceribus secundum morem dirimi.

Gratian. *Si vero is, qui appellavit, pœnitentia ductus ab appellatione desistere voluerit, non prohibetur: sicut in 7. l. Codicis, t. de appellationibus, l.* 28. *Imp. Archadius & Honorius statuisse leguntur. Si* α *qui libellos appellatorios ingesserit, sciat se habere licentiam arbitrium commutandi & suos libellos recuperandi, ne justæ pœnitudinis humanitas amputetur*. §. 1. *Est autem, quando appellationem interponi non est necesse. In eodem namque libro, & eod. t. l.* 27. *iidem Imp. decreverunt. Nominationes vero libellis, vel edictis factæ, citra concilium* f *publicum non valent, de quibus nec appellare necesse est, si solennitas deest*.

8 pars. §. 2. *Diffinitiva* g *quoque sententia, quæ condemnationem vel absolutionem non continet, pro nulla habetur*. §. 3. *Item sententia* h *citra solitum ordinem judiciorum a Præside prolata, auctoritatem rei judicatæ non obtinet*. §. 4. *Item si* i *sententia lata fuerit contra res prius judicatas, a quibus provocatum non est, sententiæ auctoritatem non obtinebit, & ideo appellare non est necesse*. §. 5. *Item si* k *sententia contra jus scriptum feratur, veluti dum defunctus, & minor XIV. annis fuisse & testamentum jure fecisse dicitur, nullas vires obtinet, nec contra eam est necessarium auxilium provocationis*. §. 6. *Si* l *vero contra jus litigatoris sententia dicatur, veluti dum minor XIV. annis, annum XIV. implevisse, ac per hoc testamentum jure fecisse pronuntiatur, ad provocationis remedium oportet confugere*. §. 7. *Item si* m *plures judices dati sunt, & unus tantum ex eis pronuntiasse proponitur, non videtur appellandi necessitas fuisse, cum sententia firmitatem jure non obtineat*. §. 8. *Item cum certa* n *ratione & fine certo judices mulctare possunt, si aliter contra statutum legis modum mulctam irrogaverint, quod contra jus gestum videtur, firmitatem non tenet, & sine appellatione potest rescindi*. §. 9. *Venales* o *quoque sententias, quæ in mercedem a corruptis judicibus proferuntur, etiam citra interpositæ provocationis auxilium infirmas esse decretum est*. §. 10. *Item si* p *propter infirmitatem ætatis ad honorem, ad quem nominatus es, inhabilem te esse probaveris, prætermissa appellatione, iniqua nominatio removebitur*. §. 11. *Sunt etiam, quorum appellationes non recipiuntur. Non* q *enim potest recipi ejus appellatio, qui per contumaciam absens, cum ad agendam causam vocatus esset, negotio prius summatim perscrutato, condemnandus est*. §. 12. *Nullus* r *etiam homicidarum, veneficorum, maleficorum, adulterorum, itemque eorum, qui manifestam violentiam commiserunt argumentis convictus, testibus superatus, voce etiam propria vitium sceleusque confessus au-*

a *Ans. lib.* 3. *c.* 88. b *procuratores*] *vera lectio.* c *C. de temp. & repar. appellat. Authen. ei, qui l.* 7. *tit.* 63. d *al. in expensis.* e *Supra eod. anteriorum.* 28. *C. eod. tit. Auth. sed & lis. l.* 2. f *al. consilium.* g *Leg.* 3. *Cod. tit.* 45. *de sent. & interloc.* h *ib. l.* 4. *prolatam.* i *Leg.* 1. *C. tit.* 64. *quando provocare non est necesse.* k *Leg.* 2. *si cum. ibid.* l *Ead. l.* §. *quod si.* m *Leg.* 4. *ibid.* n *Leg.* 5. o *Leg.* 7. p *Leg.* 8. *si pater.* q *Leg.* 1. *C. tit.* 65. *quorum appellat. non recipiantur.* r *leg.* 2. *observare. eod.*

diatur appellans.(& hoc in notoriis.§.13.In occultis autem.) Si a *testibus productis, instrumentis prolatis, aliisque argumentis præstitis, sententia contra eum lata sit, & ipse, qui condemnandus est, aut minime voce sua confessus sit,aut formidine tormentorum territus, contra se aliquid dixerit, provocandi licentia ei non denegatur.§.14. Nulli* b *quoque Officialium a sententia propriij judicis provocatio tribuatur,nisi in eo tantum negotio, quod civili ratione super patrimonio forte apud proprium judicem inchoaverit. §.15.Quoties etiam fiscalis* c *calculi satisfactio postulatur, aut tributum exposcitur, aut publici, vel etiam privati debiti evidentis & convicti redhibitio flagitatur, appellatione excluſa necessario in contumacem vigor judicarius exercetur. §.16. Ab* d *executione sententiæ appellari non potest, nisi forte executor sententiæ modum judicationis excedat. §. 17. Si quis etiam ausus fuerit provocare, ne* e *voluntas defuncti testamento scripta referetur, vel ne ii, quos scriptos patuerit hæredes, in possessionem mittantur, & is cujus de ea re notio erit, appellationem receperit, & judex, qui tam ignavam conniventiam adhibuerit,& litigator, qui tam importune appellaverit, viginti libris argenti mulctentur. §.18.De* f *possessione etiam, & ejus momento, si causa dicatur (quæ sententia interlocutoria appellatur) quamvis provocatio interposita fuerit, tamen lata sententia sortiatur effectum. §.19.Quandoque* g *unam & eandem plures simul reportant condemnationem,necdiversitas factorum separationem accipit: quo casu si omnes appellaverint, & uno ex his agente, eorum appellatio justa pronuntiata fuerit, emolumentum victoriæ etiam ad alios pertinebit.Si* h *autem unus tantum appellavit, ejusque appellatio justa pronuntiata est, ei quoque prodest, qui non appellavit. §.20. Quod si ætatis auxilio* i *unus contra sententiam restitutionem impetraverit, majori,qui suo jure non appellaverit,hoc rescriptum non prodest.§.21.Judicibus* i *autem non solum suscipiendæ appellationis necessitas videtur imposita, verum etiam XXX.dierum spatia ex die sententiæ definita sunt,intra quæ gesta una cum relatione litigatoribus convenit præstari.§.22.Similiter* k *arbiter appellationem suscipere,& relationem dare compellitur. si delegatus fuerit.§.23.Litigatoribus* l *vero copia est, etiam non scriptis libellis illico voce appellare, cum res judicata popoſcerit, tam in civilibus, quam in criminalibus causis. §.24. Ab* m *eo autem, qui de appellatione cognoscit, non potest fieri recursus ad judicem, a quo fuerit provocatum. Quapropter remittendi litigatores ad provincias remotam sibi occasionematque excluſam penitus intelligant,cum superomni causa interpositam provocationem, vel injustam tantum liceat pronuntiare, vel justam. §.25.Hæc omnia in VII. lib. Codicis invenies, a tit.de appellationibus, usque ad tit. Ne liceat in una eademque causa.*

Corr. Rom. ¶ α Si quis libellos] *Hinc usque ad finem hujus capitis varias leges Codicis Gratianus refert, quarum non retulit eadem omnino verba:sed quæ ad quæstionem suam facere judicavit.*

QUÆSTIO VII.

Quod vero Laici in accusatione Episcoporum non sint audiendi, Evaristus Papa *testatur, dicens Episcopis per Ægyptum, epist.2.*

C.I. *Laici in Episcoporum accusationem non sunt recipiendi.*

NOn *n* est a plebe, aut vulgaribus hominibus arguendus, vel accusandus Episcopus, licet sit inordinatus: quia pro meritis subditorum disponitur a Deo vita rectorum. *& infra.* Ideo ista dico, quia insidiator bona sæpissimæ solet convertere in malum, & in electis ponit maculam.

C. II. *Laicus Clericum non accuset.*

Item Sylvester Papa *in epilogo Concilii Romani.*

NUllus *a* Laicus audeat Clerico crimen inferre.

C. III. *De eodem.*

Item Marcellinus Papa *ad Episcopos Orientales, ep.2.*

LAico *b* non licet quemlibet Clericum accusare.

C. IV. *Anathematizatus Sacerdotes accusare non potest.*

Item Julius Papa *in decretis, c.36.*

IN sancta Nicæna Synodo statutum est, ut nemo anathematizatus *c* in nostra suscipiatur accusatione: nec illi qui nos in sua nolunt recipere querela, vel accusatione cum nos super illos sciamus a Domino constitutos, non illos super nos: & sicut major non potest a minore judicari ita nec obligari *d*: quia rarum est omne, quod magnum est. Portamus onera omnium, qui gravantur: quinimo hæc portat in nobis B.Apostolus Petrus, cujus vice fungimur legatione, & cujus regula informamur, quatenus ejus fulti auxilio ab omnibus nunc & in perpetuum tueamur adversis.

C. V. *De eodem.*

Item Eusebius *ad Episcopos Galliæ, epist. 1.*

LAicos *e* non accusare Episcopos hactenus observatum & constitutum est: quia ejusdem non sunt conversationis, & oppido eis quidam infesti existunt; quippe cum vita eorum, & conversatio debeat esse secreta, & a Laicorum actibus remota, nec ab eis imperi debeant, qui eorum castitatem & gravitatem nolunt imitari, maxime cum nec hi eos in suis volunt recipere accusationibus.

C. VI. *Nec Clerici in accusatione Laicorum, nec Laici in accusatione Clericorum sunt suscipiendi.*

Item Fabianus Papa *ad Episcopos Orientales, epist. 2.*

SI *f* Sacerdotes, vel reliqui Clerici a secularium Laicorum excluduntur accusatione; ita illi ab istorum sunt excludendi & alienandi criminatione: & sicut isti ab illis, ita illi ab istis non recipiantur: quoniam sicut Domini Sacerdotum segregata debet esse conversatio ab eorum conversatione; ita & litigatio: quia servum Domini *g* non oportet litigare.

C.VII. *De eodem.*

Item ex Concilio Moguntino.

DEcretum *h* est, ut Presbyteri suos plebejos *i* & accusare, & attestimoniare possint. Si autem neglexerint, sui gradus periculo subjacebunt.

Corr.Rom.¶ *Caput hoc abest a plerisque antiquis exemplaribus Gratiani;neque hic recte collocatur: sed extat apud Burchardum, qui pro voce,* plebejos, *habet* plebes anos.

C. VIII. *Laici Clericos accusare non debent.*

Item Clemens *ad Jacobum, epist. 1.*

SAcerdotes, & reliqui Ecclesiæ ministri, omnesque plebes Episcopos suos diligere debent, & eorum præceptis obedire, etiamsi ipsi aliter (quod absit) agant, nisi in fide erraverint.

Corr. Rom. ¶ *In hoc & sequenti capite non referuntur ipsa prorsus verba sancti Clementis.*

C. IX. *De eodem.*

Item Idem *ad* eundem *Episcopum, epist.2.*

QUalis condemnatio eis immineat, qui in Patres peccant, Scriptura divina ostendit. Si enim Cham *k*, quia non operuit pudenda patris, maledictus est; multo ampliori condemnatione digni sunt, qui Patribus legatione Dei fungentibus contumeliam inferunt.

Gratian. *Personæ inferiorum ordinum in superiorum accusationem recipiendæ non sunt.*

a §. *sicut. ead. leg.* b Leg.3. c Leg.4. d Leg.5. e Leg. 6. f L. *unica.C.tit.69.si de moment.poss.* g L.1.C.*tit.68.si unus ex pluribus appell.* h Leg.2.*eod.tit. ibid.* i Leg.*judicibus.24. Cod.1.62.de appellationibus.* k L.*si appellationem.31.in fin. eod.* l Leg.*Litigatoribus. 14.eod.* m Leg. *Eos, qui. 6. eod.* n *Anſel. l.* 3. *c.* 11. *Ivo p.* 5. *c.* 240. *Pann. l.* 4. *c.* 37.

a *Burch. lib.*1. *c.*151. *Anſ. l.* 3. *c.*24. *Ivo p.* 5. *c.* 264. b 11. *q.*1. *Clericum.* §. *nec Laico.* c *al.anathema.* d *al.colligari.* e *Cle.* 1. *epiſt.* 1. f *Polyc. l.* 5. *tit.* 1. *Ivo p.* 6. *cap.* 320. *Pannorm. l.* 4. *c.* 61. g 2. *Tim.* 2. h *Burch.l.*16. *c.*7. i *al. plebeſanos.* k *Gen.* 9.

C. X.

C. X. *Minores non debent accusare majores.*

Unde Sylvester Papa *in epilogo Concilii a Romani.*

CLericus *b* adversus Exorcistam, Exorcista adversus Acolythum, Acolythus adversus Subdiaconum, Subdiaconus adversus Diaconum, Diaconus adversus Presbyterum, Presbyter adversus Episcopum accusationem dare, aut α testimonium ferre non valet.

Corr. Rom. ¶ α Aut testimonium ferre] *Hæc non sunt, in originali, neque in aliis locis indicatis, ac totus etiam ordo in enumeratione est immutatus: ita enim in Concilio, & apud cæteros:* Fecit hos gradus in gremio Synodi, ut non Presbyter adversus Episcopum, &c.

C. XI. *De eodem.*

Item Zepherinus Papa *ad Episcopos Siciliæ, epist.* 1.

MAjorum *c* quispiam minorum accusationibus non impetatur.

Corr. Rom. ¶ *In originali, quemadmodum & apud Ivonem est:* nec summorum quispiam minorum accusationibus impetatur, aut dispereat.

C. XII. *De eodem.*

Item Anacletus Papa, *epistola* 3.

SEntentia *d* Cham filii Noe damnantur, qui suorum Doctorum, vel Præpositorum culpam produnt, ceu Cham *e*, qui patris pudenda non operuit, sed magis deridenda monstravit.

C. XIII. *Oves Pastorem suum (nisi a fide exorbitaverit) non possunt accusare.*

Item Eusebius Papa *ad Episcopos* f *Alexandriæ, epist.* 2.

OVes *g*, quæ Pastori suo commissæ sunt, eum nec reprehendere (nisi a recta fide exorbitaverit) debent, nec ullatenus accusare possunt: quia facta pastorum oris gladio ferienda non sunt, quanquam recte *h* reprehendenda videantur.

2 pars. Gratian. *His auctoritatibus probatur, quod subditi, sive sint Laici, sive Clerici, Prælatos suos accusare non possunt. Verum de criminosis, & de infamibus hoc intelligendum est, qui vitam suorum Prælatorum parati sunt reprehendere, non imitari: quod ex verbis* Anacleti *datur intelligi, qui ait:*

C. XIV. *Quare Laici in accusatione Episcoporum non audiantur.*

LAici in accusatione Episcoporum audiendi non sunt, quia oppido eis quidam infesti sunt: & indignum est, ut ab eis accusentur, qui eorum gravitatem nolunt imitari.

Corr. Rom. ¶ *Apud Anacletum, ex quo citatur, non extat. Eadem tamen fere verba habentur in epist. Eusebii, supra ead. c.* Laicos.

C. XV. *Sacerdotes non nisi a viris idoneis & probatis accusari possunt.*

Item Anacletus *ad Episcopos Italiæ, epist.* 2.

I. ACcusatio *i* quoque eorum, super qua nos consulere voluistis, non nisi ab idoneis & probatissimis viris, qui & suspicionibus & sceleribus carent, fieri debet, quia Dominus sacri sui corporis tractatores a vilibus & reprobis, ac non idoneis personis infamari noluit, nec calumniari permisit: sed ipse proprio flagello peccantes Sacerdotes a templo ejecit *k*. Unde liquet, quod summi Sacerdotes, id est, Episcopi a Deo sunt judicandi, non ab humanis, aut pravæ vitæ hominibus lacerandi, sed potius ab omnibus fidelibus portandi: ipso Domino exemplum dante, quando per seipsum, & non per alium vendentes & ementes ejecit de templo. *& paulo post.* §. 1. Nullus enim (ut reor) invenitur inter nos, qui velit suum servum ab alio, quam a se judicari. Quod si præsumptum fuerit, aut multa ipse indignatione irascitur, aut potius ultionem quærit super eum. *& s.* §. 2. Unde & Dominus per Prophetam *a* inquit: *Qui vos tangit, tangit pupillam oculi mei (& paulo post.)* §. 3. Si detractores quorumcumque graviter judicantur, & in perditionis laqueum cadunt; multo magis laceratores & detractores, atque accusatores memoratorum Dei famulorum, atque persecutores damnantur, & in barathrum (nisi se correxerint, & per eorum satisfactionem condignam egerint pœnitentiam) indubitanter cadunt *b*, & vindicibus flammis exuruntur. *& s.* c §. 4. Hæc & alia periculosa considerantes Apostoli statuerunt, ne facile commoverentur, aut lacerarentur, vel accusarentur columnæ sanctæ Dei Ecclesiæ, quæ Apostoli, & successores eorum non immerito dicuntur. Sed si quis adversus eos, vel Ecclesias eorum commotus fuerit, aut causas habuerit, prius ad eos recurrat charitatis studio, ut familiari colloquio commoniti ea sanent, quæ sananda sunt, & charitative emendent, quæ juste emendanda agnoverint. Si autem aliqui eos, priusquam hoc egerint, lacerare, accusare, aut infestare præsumpserint, excommunicentur, & minime absolvantur, antequam per satisfactionem (ut jam dictum est) condignam egerint pœnitentiam: quoniam injuria eorum ad Christum pertinet, cujus legatione funguntur.

C. XVI. *Communione privetur, qui publice* d *adversus Episcopum conqueritur, priusquam familiariter eum convenerit.*

Item Alexander, *epist.* 1. c. 3.

SI *e* quis erga Episcopum, vel actores Ecclesiæ quamlibet querelam justam se habere crediderit, non prius Primates, aut alios judices adeat, quam ipsos, a quibus se læsum æstimat, conveniat familiariter, & non semel, sed sæpissime, ut ab eis aut suam justitiam accipiat, aut justam excusationem. *& s. f.* Si autem secus egerit, ab ipsis, & ab aliis communione privetur, tanquam Apostolorum, Patrumque aliorum contemptor.

C. XVII. *Nisi opinione discussa, non audiantur accusatores Episcoporum.*

Item Evaristus Papa *Episcopis per Ægyptum, epist.* 2.

SI *g* qui sunt vituperatores, aut accusatores Episcoporum, vel reliquorum Sacerdotum, non oportet eos a judicibus Ecclesiæ audiri, antequam eorum discutiatur æstimationis suspicio, vel opinio, qua intentione, qua fide, qua temeritate, qua vita, qua conscientia, quove merito, si pro Deo, aut pro vana gloria, aut inimicitia, vel odio, aut cupiditate ista præsumpserint, necne.

C. XVIII. *Majores natu non accusent nisi qui sint rectæ fidei & conversationis.*

Item Calixtus Papa *ad Episcopos Galliæ, epist.* 2.

QUærendum *h* est in judicio, cujus sit conversationis & fidei is, qui accusat, & is, qui accusatur: quoniam hi, qui non sunt rectæ conversationis ac fidei, & quorum vita est accusabilis, & quorum fides, vita, & libertas nescitur, non permittuntur majores natu accusare. *i* Neque viles personæ in eorum recipiantur accusatione.

C. XIX. *Absque duobus vel tribus testibus non recipiantur Episcoporum accusationes.*

Item Sixtus Papa II. *ad Episcopos Hispaniæ, epist.* 2.

II. ACcusatio Episcoporum non est facile recipienda, dicente *k* Domino: *Non suscipies vocem*

a *Cap. l.* 1. *c.* 139. *in Concil. Magunt. sub Arnulpho, c.* 12. b *Polyc. l.* 5. *tit.* 1. *Burch. l.* 1. *c.* 151. *Ivo p.* 5. *c.* 264. c *Ivo p.* 5. *c.* 245. d *Isidorus l.* 3. *sent. c.* 39. *s ead. c. plerunque Ans. lib.* 3. *c.* 37. *Deusdedit p.* 3. *Ivo p.* 5. *c.* 239. e *Gen.* 9. f *Et in* 5. *Synodo sub Symmacho & Greg. Past.* 3. *c.* 5. g *Polyc. lib.* 3. *tit.* 1. *Ans. l.* 3. *c.* 44. *Burch. l.* 1. *c.* 139. *Ivo p.* 5. *c.* 258. *Pannor. l.* 4. *c.* 39. h *al. recte.* i *Deusdedit p.* 4. *Ansel. l.* 3. *c.* 31. *Ivo p.* 5. *c.* 238. *Pann. l.* 4. *c.* 58. k *Joan.* 2.

a *Zach.* 2. b *vadunt,*] *orig.* c *in cap. Hadriani, c.* 2. *& l.* 6. *Capit. c.* 287. *Pann. l.* 5. *c.* 34. d *al. primati.* e *Refertur multis verbis omissis. Ans. l.* 3. *c.* 85. *Burch. l.* 1. *c.* 132. 142. *& 144.* f *Ivo p.* 5. *c.* 242. *Pannorm. l.* 4. *c.* 35. g *Pannor. l.* 4. *c.* 59. h *Steph.* 1. *epist.* 2. *c.* 10. *Conc. Carth.* 4. *c.* 96. *Burch. l.* 1. *c.* 171. *Pann. l.* 4. *c.* 57. *Ivo p.* 5. *c.* 289. i *Mutatus est verborum ordo.* k *Exod.* 23.

mendacii. Et Apoſtolus inquit *a*, adverſus Presbyterum inſcriptionem non recipiendam abſque duobus vel tribus idoneis teſtibus. Si hæc de Presbyteris, vel cæteris fidelibus ſunt præcavenda, quanto magis de Epiſcopis?

C. XX. *Pro ſola conventione Epiſcopi, non ſubmoveatur aliquis a communione.*

Item ex Concilio Aurelianenſi I. *c.* 8.

SI quis ab Epiſcopo ſuo, vel de Eccleſia, vel de proprio jure aliquid crediderit repetendum, ſi nihil convicii, aut criminationis objecerit, eum pro ſola conventione a communione Eccleſiæ non liceat ſubmoveri.

C. XXI. *Quare ſubditi Prælatos ſuos reprehendere non poſſunt.*

Item Evariſtus Papa, *epiſt.* 2.

SUnt nonnulli, qui Præpoſitos ſuos perverſe reprehendunt, ſi vel parum ipſis moleſti extiterint.

Gratian. *Ex his omnibus datur intelligi quod illi ab accuſatione removentur, qui non affectione charitatis, ſed pravitate ſuæ actionis vitam eorum diffamare & reprehendere quærunt.* §. 1. *Quod vero præmiſſis auctoritatibus criminoſi prohibeantur ab accuſatione Prælatorum, teſtatur* Auguſtinus *in lib. Soliloquiorum, ita dicens:*

C. XXII. *Non omnes ſubditi, ſed criminoſi tantum, prohibentur accuſare Prælatos.*

PRæſumunt Prælati non debere ſe reprehendi, vel accuſari, pro eo, quod canones non eos paſſim conſtituunt accuſandos. Quod tamen negatur ſolis criminoſis, cum de reprehendendo Veritas ipſa conſtituat *b*: *Si male locutus ſum, teſtimonium perhibe de malo, &c.*

Gratian. *Opponitur huic diſtinctioni: Ipſi ſacri canones diſtinguunt, in quo caſu Paſtores ſint accuſandi a ſubditis, dicentes*: Oves *c* Paſtores ſuos non accuſent, nec reprehendant, niſi a fide exorbitaverint. *Ecce in quo caſu ſunt accuſandi a ſubditis: in aliis autem minime.*

3 pars. §. 1. *Huic oppoſitioni reſpondetur ſic: Diſtinctio illa canonum de criminoſis & infamibus intelligitur. Oves enim criminoſæ & infames Paſtorem ſuum accuſare, vel reprehendere non poſſunt, niſi a fide exorbitaverit. Cæterum ſi a fide exorbitaverit, tanta eſt labes illius criminis, quod ad ejus accuſationem, & ſervi adverſus Dominum, & quilibet criminoſi & infames adverſus quemlibet admittuntur.*

C. XXIII. *Infames & hæretici, homines bonæ famæ accuſare non poſſunt.*

Unde Dionyſius Papa *ad Severum Epiſcopum, epiſt.* 2.

ALieni *d* erroris ſocium, vel a ſui voluntarie propoſiti tramite recedentem, aut ſacris Patrum regulis & conſtitutionibus non obedientem ſuſcipere non poſſumus, nec debemus: nec impetere recte credentes, vel ſanctorum Patrum ſanctionibus obtemperantes permittitur: quia infames omnes eſſe cenſemus, qui ſuam, aut Chriſtianam prævaricantur legem, aut Apoſtolicam, vel regularem libenter poſtponunt auctoritatem.

Corr. Rom. ¶ *In multis vetuſtis exemplaribus rubrica hujus capitis ſic habet*: Infames accuſare poſſunt hæreticos. *In aliis vero nonnullis*: Infames non poſſunt accuſare catholicos.

C. XXIV. *Chriſtianos accuſare, vel in eos teſtificari non poſſunt, qui fidem acceptam deſeruerunt.*

Item ex Concilio Toletano IV. *c.* 63.

NOn *e* poteſt erga homines eſſe fidelis, qui Deo extiterit infidus. Judæi ergo, qui dudum Chriſtiani effecti ſunt, & nunc Chriſti fidem prævaricati ſunt, ad teſtimonium dicendum admitti non debent, quamvis eſſe ſe Chriſtianos annuntient: quia ſicut in fide Chriſti ſuſpecti ſunt, ita & in teſtimonio humano dubii habentur. Infirmari ergo oportet eorum teſtimonium, qui in fide falſi docentur, nec eis eſt credendum, qui veritatis a ſe fidem abjecerunt.

C. XXV. *Hæretici, Judæi vel Pagani Chriſtianos accuſare non poſſunt.*

Item Cajus Papa *Felici Epiſcopo.*

PAgani *a*, vel Hæretici, ſive Judæi non poſſunt Chriſtianos accuſare, aut vocem eis infamationis inferre.

Corr. Rom. ¶ *Verba epiſtolæ ſunt*: Primo quidem ſcias Paganos & Hæreticos non poſſe Chriſtianos accuſare, &c.

Gratian. *In hoc capite decernitur, ut hæretici non impetant recte credentes. Unde contra intelligitur, quod hæretici ab hæreticis impeti poſſunt. Item a tramite ſui propoſiti voluntarie recedentes, non poſſunt impetere ſervantes limitem ſuæ profeſſionis. Ex hoc datur intelligi, quod recedentes a ſuo propoſito, ſimiliter recedentes criminari poſſunt. Item non obedientes ſanctionibus ſanctorum Patrum, non poſſunt accuſare obtemperantes ſacris conſtitutionibus. In quo ſimiliter intelligitur, quod inobedientibus inobedientes accuſare licet. Unde generaliter colligitur, quod in accuſatione æqualitas fidei & converſationis inter accuſantem & accuſatum ſemper conſideranda eſt, ut is qui accuſat, vel par, vel ſuperior inveniatur.*

C. XXVI. *Hæreticus hæreticum accuſare, & contra eum teſtificari poteſt.*

Item Novellarum conſtitut. *novella* 45. *in fine*. b

SI *c* hæreticus contra hæreticum litiget, liceat cuivis eorum hæreticum teſtem adducere. Sin autem orthodoxus contra hæreticum litiget, pro orthodoxo quidem etiam hæretici teſtimonium valeat: contra orthodoxum autem ſolius orthodoxi teſtimonium valeat. §. 1. Orthodoxis autem litigantibus, ad teſtimonium nulli hæretico pateat aditus.

Gratian. *Sed quæritur, ſi flagitioſiſſimus Catholicus poſſit convenire hæreticum de alio crimine, quam de hæreſi? Huic quæſtioni ita reſpondetur. In quo hæreticus inferior eſt, videlicet in regula fidei, in eo a malo catholico accuſari poteſt. In quo autem ſuperior fuerit, videlicet in converſatione vitæ, in eo a flagitioſiſſimo conveniri non poteſt.* §. 1. *Item quod dicitur, Paſtores pro ſuis actibus magis ſunt tolerandi, quam corripiendi, dupliciter intelligitur: vel quia a criminoſis tolerandi ſunt, & non corrigendi; unde ibi ſubinfertur, quia ſæpe* d *pro meritis ſubditorum depravatur vita rectorum. Quorum ergo merito* (*Deo permittente*) *vita rectorum depravatur, ab eis potius ſunt tolerandi, quam corrigendi. Vel quia ſunt quidam, qui ſæpe deferuntur publicis documentis, & crimen, quod intendunt, probare non valent.*

C. XXVII. *Quæ publicis documentis probari non poſſunt, toleranda ſunt.*

De quibus in homilia e *de pœnitentia, c.* 12. Auguſtinus *ait*:

PLerumque α boni viri propterea ſufferunt aliorum peccata, & tacent, quia ſæpe deferuntur publicis documentis, quibus ea, quæ ipſi ſciunt, judicibus probare non poſſunt.

Corr. Rom. ¶ α Plerumque] *In aliquot vetuſtis codicibus legitur*, plerique: *quemadmodum & apud Bedam, & in originali, cujus tamen non ipſa prorſus verba hic referuntur.*

4 ps. Gratian. *De his etiam illud Anacleti intelligitur*: Sententia *f* Cham filii Noe damnatur, qui ſuorum Doctorum, vel Præpoſitorum culpam produnt, ceu Cham, qui patris pudenda non operuit, ſed magis deridenda monſtravit. *Hac enim auctoritate ſubditi non prohibentur ab accuſatione, ſed a proditione. Aliud eſt enim prodere, aliud accuſare. Prodit, qui non probanda defert: accuſat, qui reo præſente crimen judici offert, probaturus quod intendit. Cham ſolus vidit pudenda patris, & ideo per eum intelliguntur, qui eum ſoli ſint conſcii criminum ſuorum Prælatorum atque ideo accuſare non poſſunt, vitam tamen eorum infamant,*

a 1. *Tim.* 5. b *Joan.* 18. c *ſupr. c. oves.* d *Infra* 3. *q.* 4. *c. alieni.*] *in decretis Julii, cap.* 18. *Anſ. lib.* 3. *c.* 65. *Polyc. l.* 5. *tit.* 1. e *Ivo p.* 13. *c.* 96.

a *Anſ. l.* 3. *c.* 46. *Pann. l.* 4. *c.* 63. b *Apud Julianum anteceſſ.* 156. c *Ivo p.* 16. *c.* 131. *Pann. lib.* 5. *cap.* 28. d *ſup. eod. c. non eſt a plebe, &c. accuſatio* 1. e *l.* 50. *homil. hom.* 50. *c.* 12. *Beda*, 1. *Cor.* 5. f *ſup. eod. c. ſententia. Gen.* 9. *do*,

do, aliis videndam offerunt. §. 1. Item objicitur, quod subditi etiam religiosi Prælatos suos accusare non possunt. Legitur enim in Exodo a, quod Maria soror Aaron, quæ prima post transitum maris rubri sumpto tympano hymnum cantare meruit, postea murmurans in Moysen, eo b quod Æthiopissam duxerat in uxorem, a Domino lepra percussa est. §. 2. Item in lib. c Regum legitur, quod cum David fugeret a facie Saul, latuit in spelunca, in quam cum Saul divertisset ad purgandum ventrem, David præcidit oram chlamydis ejus: quod se fecisse postea graviter doluit, & vehementer pœnituit. Saul d a Domino erat reprobatus, & ex invidia David persequebatur, ut eum morti traderet. David erat vir humilis & mitis, Sauli a Domino substitutus, per Samuelem unctus in Regem: sed tamen, quia præcidit oram chlamydis Sauli, graviter flevit, cum a Saule sola administratione unctionis superaretur. Unde datur intelligi, quod subditi, quamvis religiosi sint, Prælatos suos criminosos accusare non possunt. Nam e per Saulem, qui ventrem purgabat, Prælati intelliguntur, qui malitiam suam corde conceptam in opus producunt. Item legitur in libro f Regum, quod cum Arca Domini reduceretur de Gabaa in Hierusalem, bobus recalcitrantibus Arca inclinata est: cui dum Oza Levita manum adhiberet, ut eam erigeret, a Domino percussus interiit. Per Arcam Prælati intelliguntur; per Ozam subditi; per inclinationem Arcæ, casus intelligitur Prælatorum, per illum, qui manum adhibuit, intelliguntur reprehendentes, vel accusantes vitam Doctorum, qui a Domino percussi intereunt. §. 3. His ita respondetur: Verum est per Arcam significari Prælatos, & per Ozam subditos. Illud vero falsum est, quod per inclinationem Arcæ casus significetur Prælatorum. Aliud enim est inclinari, vel descendere, aliud cadere. Legitur g enim, quod Salvator noster se inclinaverit, sicut quando digito scribebat in terra; & de montibus frequenter descenderit, in quos ascendebat, vel ut pernoctaret in oratione; vel ut Discipulos in monte altiora doceret præcepta; vel ut turbas fugiens ex altitudine montis eas respicere, & libere posset docere. Inclinatio vel descensio humilitatem significat, qua spirituales nonnunquam carnalibus condescendunt, & eorum infirmitati compatiuntur, juxta illud Apostoli h: Quis infirmatur, & ego non infirmor? Hos etiam significaverunt Angeli, quos i Jacob vidit in scala descendentes. De his etiam per Propheram k dicitur: inclinavit cœlos, & descendit. Per Arcam ergo inclinatam intelliguntur Prælati, qui subditorum culpam misericorditer portant, & eorum infirmitati humiliter compatiuntur. Unde bene dicitur, quod bobus recalcitrantibus Arca inclinata est. Boves quippe recalcitrantes subditos significant suis Doctoribus non obedientes, quibus dum Prælati compatiuntur, quasi bobus recalcitrantibus Arca inclinatur. Levita qui manum adhibuit, significat illos, qui misericordiæ compassionem in Prælatis suis reprehendunt, eosque in severitatis amaritudinem erigere volunt. Unde bene Levita iste Oza dicitur. Oza quippe robustus dicitur. Illi enim robusti dicuntur, qui cum de sua justitia præsumunt, misericordiam peccantibus negandam putant, & impendentes reprehendunt. Unde a Domino percussi intereunt, quia l judicium sine misericordia erit illis, qui nolunt facere misericordiam delinquentibus. Cui per Salomonem m dicitur: Noli esse nimis justus, quia est justus, qui perit in justitia sua. Sic & illud Moysis intelligitur. Per Moysen enim Prælati intelliguntur, per Æthiopissam peccatores designantur. Moyses Æthiopissam uxorem ducit, cum quilibet prædicator peccatorem sibi copulat, ut ex eo sobolem bonorum operum Deo gignere valeat. Hanc copulam dum Maria, id est, subditi reprehendunt, lepra peccati inficiuntur. Vel per Mariam Synagoga intelligitur, quæ in Moysen, id est, in Christum murmuravit, quia Æthiopissam, id est, Ecclesiam de gentibus sibi copulavit, quos lepra perfidiæ & erroris sordidos fecit. Non n ergo his auctoritatibus subditi prohibentur ab accusatione suorum Prælatorum, sed monentur, ne reprehendant misericordem compassionem eorum. §. 4. Item a per Saulem Prælati intelliguntur, & per David subditi. Saul purgans ventrem eos significat, qui malitiam corde conceptam foras in opus producunt. Sed in præcisione chlamydis non significatur α nisi reprehensio peccati. Per chlamydem enim regni potestas intelligitur. Hanc præcidit, qui Prælatum sententiæ damnationis ferit: quod nulli subditorum licet. Facta enim b pastoris, ovis gladio, id est, sententia damnationis a subditis ferienda non sunt. Hinc est, quod Hieronymus ait super Marcum c de Pontifice, qui scidit vestimenta sua. Scissio vestis scissionem significat Sacerdotis, quod in proximo erat scindendum, & auferendum Judæis. Vel per David significantur, qui nequitiam suorum Prælatorum videntes, majora eorum peccata contemnant, minima vero & levia, quasi extremam oram chlamydis præcidentes reprehendere & lacerare satagunt. Vel quia Saul solus divertit in speluncam, in qua David β solus latebat. §. 5. Item super hoc potest intelligi, quod de d Cham dictum est, qui solus vidit pudenda patris, quæ non cooperuit, sed ridenda monstravit. Hac itaque auctoritate non inhibetur subditis accusare Prælatos, si accusabiles fuerint. §. 6. Item probatur, quod subditi Prælatos suos accusare non possunt, etiam si religiosi fuerint. Infames enim sunt eo ipso, quod suorum Doctorum vitam reprehendere conantur. Infames etiam fiunt (ut canonum tradit auctoritas) omnes, qui in Patres armantur, & qui Doctorum suorum vitam reprehendunt, vel accusant. Nullus autem infamis e in accusatione Prælatorum est audiendus nisi forte a fide exorbitaverit, ut supra dictum est. Cum ergo subditi eo ipso, quod in accusationem Prælatorum prosiliunt, infames efficiantur, infamibus autem copia accusandi denegetur, patet, quod subditi Prælatos suos accusare non possunt. §. 7. His ita respondetur: Non omnes Prælati pro Prælatis habentur. Nomen enim non facit Episcopum sed vita.

Corr. Rom. ¶ α Non significatur] *In aliquot vetustis exemplaribus legitur*, non significatur reprehensio peccati, *in aliis vero nonnullis*, significatur reprehensio peccati.

¶ β David solus] *Primo Regum cap. 24. legitur*: Porro David, & viri ejus interiore parte speluncæ latebant.

C. XXVIII. *Quem ætas, non vita seniorem facit graviter est increpandus.*

Unde Gregorius f *Januario Episcopo scribit, lib. 7. indict. 2. epist. 1.*

PAulus g dicit: *Seniorem ne increpaveris*. Sed hęc ejus regula in eo *h* servanda est, cum culpa senioris exemplo suo non trahit ad interitum corda juniorum. Ubi autem senior juvenibus exemplum ad interitum præbet, ibi districta increpatione feriendus est. Nam scriptum *i* est: *Laqueus juvenum omnes vos.* & rursus Propheta *k* dicit: *Maledictus α puer centum annorum.*

Corr. Rom. ¶ α Maledictus puer] *In codicibus B. Gregorii partim isto fere modo legitur, partim vero* & peccator centum annorum maledictus est, *quemadmodum & apud Joannem Diaconum, & in vulgata, nisi quod hæc habet non*, est *sed* erit. *Septuaginta autem, ut est apud B. Hieronymum, habuerunt*, & qui moritur peccator centenarius, maledictus erit.

C. XXIX. *Dignitas non facit Episcopum, sed vita.*

Item Hieronymus *ad Heliodorum, epist. 1. de laude vitæ solitariæ.*

NOn omnes Episcopi sunt Episcopi. Attendis Petrum: sed & Judam considera. Stephanum suspicis: sed & Nicolaum respice. *&* j. §. 1. Non facit Ecclesiastica dignitas Christianum. Cornelius *l* Centurio adhuc ethnicus dono Sancti Spiritus mundatur, Presbyteros Daniel *m* puer judicat. *&* j. §. 2. Non est facile *n* stare loco Pauli, tenere gradum Petri, jam cum Christo regnantium. *&* j.

a *Exod.* 15. b *Num.* 12. c 1. *Reg.* 24. d 1. *Reg.* 16. e *Gloss. ordinaria*. f 2. *Reg.* 6. g *Joan.* 8. h 2. *Cor.* 11. i *Gen.* 28. k *Psal.* 17. l *Jac.* 2. m *Eccles.* 7. n *Gregorius past. p.* 3. *c.* 5.

a *Nicolaus in ep.* 7. *ad Michael*. b *Supra cap. oves*. c *ad c.* 14. d *sup. ead. c. sententia*. e *c.* 13. *sup. ead.* f *Joan. Diac. l.* 3. *n.* 32. g 2. *Timoth.* 5. h *al. tunc.* i *Esa.* 42. k *Esa.* 65. l *Actor.* 10. m *Dan.* 13. n *sup. dist.* 40. *non est facile*.

§. 3.

§. 3. Infatuatum *a* sal ad nihilum prodest, nisi ut projiciatur foras, & a porcis conculcetur.

C. XXX. *Non Episcopi nomen, sed vita reverentiam meretur.*

Item Augustinus *tractatu 6. in c. 1. Joannis.*

NOn omnis, qui dicit: Pax vobiscum; quasi columba est audiendus. *&* *infra* b. Corvi de morte pascuntur. Hoc columba non habet: de frugibus terræ vivit, innocens ejus victus est.

C. XXXI. *Docti ab indoctis, Clerici a Laicis quandoque merito reprehenduntur.*

Item Beda *ad c. 2. epistolæ secundæ Petri.*

SEcuti *c* sunt viam Balaam & Bosor, qui mercedem iniquitatis amavit: correptionem vero habuit suæ vesaniæ. Subjugale mutum in hominis *d* voce loquens, prohibuit Prophetæ insipientiam.] Plerunque hæretici tam stulta dogmata, tam execranda proferunt Sacramenta, ut etiam hebetum sensus, & Paganorum, & qui ratione divinæ agnitionis omnimodo carent, illorum detestetur insaniam, & illorum distorta, & Deo contraria itinera sanius sapiendo redarguat. Et (quod pejus, quia frequentius est) nonnunquam multi catholicorum in tantum mercedem amant iniquitatis, ut etiam docti ab indoctis, a Laicis Clerici merito redarguantur *e:* qui jure comparantur Prophetæ, qui verbis asinæ contra naturam loquentis corripitur, nec tamen a proposito pravi itineris retardatur. Quibus etiam aptissime nomen congruit civitatis, de qua Balaam venisse perhibetur. Bosor namque carneus, sive in tribulatione *α* interpretatur. Neque enim alia major *f* causa luxuriosis exitit, verbum veritatis amore pecuniæ, vel desiderio rerum temporalium adulterare, quam quod carnis se concupiscentiæ mancipaverunt. *&* j. g. Sed & nomen ipsius Balaam, qui vanus populus, sive præcipitans eos, interpretatur, talibus convenit. Qui enim agnitam veritatis viam sponte ipsi deserunt, quid nisi vanus sunt populus? Quid, nisi in præcipitium suos mergunt auditores, quibus non salutaria, quæ corrigant, sed quæ illos delectent, erronea prædicant? De quibus bene subditur: *Hi sunt fontes sine aqua, & nebulæ turbinibus exagitatæ, quibus caligo tenebrarum reservatur.*

Corr. R. ¶ *α* Tribulatione] *Sequebatur*, positus; *quæ dictio sublata est, quia neque apud Bedam, neque apud B. Hieronymum in nominum Hebræorum interpretatione habetur.*

Gratian. *Quia ergo non* h *omnes Episcopi sunt Episcopi, Presbyteri a Daniele puero judicantur, sal infatuatum a porcis conculcatur, & qui dicit, Pax vobiscum, plerunque non columba, sed corvus reputatur: patet, quod non semper pro officio atque* i *auctoritate personæ ab accusatione est cessandum: imo contra pravos est agendum, cum omnis persona criminaliter peccans alteretur, & (ut ita dicam) legibus capite minor censeatur. Qui enim* k *facit peccatum, servus est peccati, tam in pœna, quam in culpa.*

C. XXXII. *Qui susceptum officium non administrat, non est Episcopus, sed canis impudicus.*

Unde Augustinus *ait:*

QUi *l* nec regiminis in se rationem habuit, nec sua delicta detersit, nec filiorum crimen correxit, canis impudicus dicendus est magis, quam Episcopus.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc apud B. Augustinum, ex quo citatur, non est inventum. Burchardus & Ivo citant ex Gregorio, & eadem fere verba ipse quoque Gratianus sup. dist. 83. subnectit capiti,* Nemo quippe, *quod est Gregorii. Simile quiddam Burchardus l. 1. c. 13. & Ivo p. 5. c. 67. afferunt ex Origene.*

Gratian. *Quibus ergo Hieronymus, Augustinus, Gregorius auferunt nomen columbæ, Episcopi, senioris; nonne & privilegium est auferendum dignitatis, ut possint a subditis reprehendi? Unde Scriptura dissimulans privilegium prævæ senectutis ait;* Maledictus *a, non senior, sed* puer centum annorum. *Apparet ergo, quod hi ex accusatione Prælatorum infames fiunt, qui eorum vitam reprehendere & lacerare conantur, qui locum sui regiminis non nomine tantum, sed vita & moribus tenent. Alii autem potius laudabiles fiunt ex accusatione Prælatorum suorum, quam infames. Item, quod dicitur:* Majorum *b* quispiam minorum accusationibus non impetatur, *minores intelligendi sunt, non dignitate, sed vita.*

C. XXXIII *Majores & minores non dignitate, sed vita intelligi oportet.*

Unde Hieronymus *ait de Paulo super epistolam ad Galatas.*

PAulus *c* Petrum reprehendit: quod non auderet, nisi se non imparem sciret.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc, quod citatur in plerisque exemplaribus ex B. Hieronymo, & in aliquot ex B. Augustino, in neutrius libris inventum est: sed in glossa ordinaria ad ea verba ipsius epistolæ ad Galatas:* In faciem ejus restiti; *additur hæc interlinearis explanatio,* quod non auderet, nisi se non imparem sentiret. *Et in commentariis B. Ambrosii in illum eundem locum hæc leguntur:* Nam quis eorum auderet Petro primo Apostolo, cui claves regni cœlorum Dominus dedit, resistere, nisi alius talis, qui fiducia electionis suæ sciens se non imparem, constanter improbaret, quod ille sine consilio fecerat.

Gratian. *Hoc non de officio Ecclesiasticæ dignitatis, sed de puritate vitæ & sanctitate conversationis intelligitur. Solus enim Petrus inter Apostolos primatum gerebat.*

C. XXXIV. *Non Episcopi nomen, sed vita majorem facit.*

Hinc Augustinus *ait ad Hieronymum, epist. 19. prope finem.*

QUanquam secundum honorum vocabula, quæ jam Ecclesiæ usus obtinuit, Episcopatus major Presbyterio sit, tamen Augustinus in multis rebus Hieronymo minor est.

C. XXXV. *Episcopi licet pares sint meritis, gradu tamen differunt dignitatis.*

Idem *lib. 2. de Baptismo contra Donatistas, c. 1.*

PUto *d*, quod sine ulla sui contumelia Cyprianus Episcopus Petro Apostolo comparatur, quantum attinet ad martyrii coronam. Cæterum magis vereri debeo, ne in Petrum contumeliosus existam. Quis enim nescit illum Apostolatus principatum cuilibet Episcopatui præferendum? Sed etsi distat cathedrarum gratia, una tamen est martyrum gloria. *Item f.* Cum Petrus a Paulo posteriore corrigitur, & pacis atque unitatis vinculo custodito *e* ad martyrium promovetur *f*; quanto facilius & fortius, quod per universæ Ecclesiæ statuta firmatum est, vel unius Episcopi auctoritati, vel unius provinciæ Concilio præferendum est?

C. XXXVI. *Non in honore, sed in veritate filius æquatur, vel præponitur patri.*

Idem *tractatu 30. in Joannem, in fine.*

QUeritur pater de malo filio, aut queritur filius de duro patre. Servamus honorificentiam, quæ debetur patri a filio, quæ deficit a filio. Non æquamus filium patri in honore, sed præponimus, si bonam causam habet: filium æquamus patri in veritate: & sic tribuimus honorem debitum, ut non perdat æqualitas *g* meritum.

C. XXXVII. *Æquales fuerunt meritis (licet gradu differentes) Petrus & Paulus.*

Item Ambrosius *sermone 66. de natali Petri & Pauli.*

BEati Petrus & Paulus eminent inter universos Apostolos, & peculiari quadam prærogativa præcellunt: verum inter ipsos, quis cui præponatur, incertum est. Puto enim illos æquales esse meritis, quia æquales sunt passione, & simili eos fidei devotione vixisse, quos

a *Luc. 14.* b *Et ibi gloss. ordin.* c *2. Petr. 2. Num. 22.* d *al. mutum hominis.* e *al. lacerentur.* f *al. magis.* g *ibid.* h *sup. c. non omnes. & c. non omnis.* i *al. vel.* k *Joan. 8.* l *Burchard. l. 1. c. 203. Ivo p. 5. c. 315.*

a *Supra ead. Paulus.* b *sup. ead. c. majorum.* c *Gal. 2.* d *Ivo p. 5. c. 24.* e *al. custoditus.* f *al. provehitur.* g *al. æquitas.*

simul videmus ad martyrii gloriam pervenisse. §. 1. Non enim sine causa factum putemus, quod una die, uno in loco, unius Tyranni toleravere sententiam. Una die passi sunt, ut ad Christum pariter pervenirent: uno in loco, ne alteri Roma deesset: sub uno persecutore, ut æqualis crudelitas utrumque constringeret. Dies ergo pro merito, locus pro gloria, persecutor decretus est pro virtute. Et in quo tandem loco iidem martyrium pertulerunt? In Urbe Roma, quæ principatum & caput obtinet nationum: scilicet ut ubi caput superstitionis erat, illic caput quiesceret sanctitatis; & ubi Gentilium principes habitabant, illic Ecclesiarum principes morerentur.

Corr. Rom. ¶ *Sermo, unde hoc caput sumptum est, inter sermones B. Ambrosii est 66. inter sermones B. Augustini de sanctis 27. & apud Maximum Taurinensem 5. in festo eodem, qui num. 54. est.*

5 pars. Gratian. *Item pœnitentes, bigami, Sacerdotes accusare non possunt. Unde generaliter colligitur, quod quicunque Sacerdotes non sunt, vel esse Sacerdotes non possunt, in Sacerdotes accusationem, vel testificationem proferre non possunt.*

C. XXXVIII. *Qui Sacerdotes esse non possunt Sacerdotes accusare non valent.*

Unde Fabianus *ait epist. 2. ad Episcopos Orientales.*

IPsi *a* Apostoli, & eorum successores olim statuerunt, ut Sacerdotes Domini non accusent, nec in eos testificentur, qui sui ordinis non sunt, nec esse possunt.

C. XXXIX. *Sacerdotes accusare, vel in eos testificari non valent, qui ad Sacerdotium prohibentur eligi.*

Item Damasus Papa *ad Stephanum Archiepiscopum, epist. 3. c. 3.*

TEstes α absque *b* ulla infamia, aut suspicione, vel manifesta macula, & veræ fidei plenitudine β instructi esse debent, & tales, quales ad Sacerdotium eligere jubet divina auctoritas. Quoniam *c* Sacerdotes (ut antiqua tradit auctoritas) criminari non possunt, nec in eos testificari, qui ad eundem non debent, nec possunt provehi honorem.

Corr. Rom. ¶ α Testes] *Damasi verba hæc sunt*: Accusatores enim Episcoporum, & testes, super quibus rogitastis, absque ulla infamia, aut suspicione, &c. *sicque referuntur a Burchardo & Ivone: Pannormia autem habet, ut Gratianus.*

¶ β Plenitudine] *In epistola ipsa legitur*, pleniter. *Burchardus vero & Ivo habent*, vera fide pleniter.

Gratian. *Sic & illud Sylvestri intelligitur*: Laicus *d* non accuset Clericum, &c. *id est, qui in inferiori gradu constituti ad superiorem ascendere non possunt, in superioribus agentes accusare non debent.* §. 1. *Ecce, ostensum est, quid respondeatur auctoritatibus & argumentis, quibus subditi ab accusatione Prælatorum videbantur repellendi. Nunc demonstrandum est, quibus rationibus probentur recipiendi, & quid contra respondeatur a Prælatis. Christus, qui erat pastor pastorum, ovibus suis, de quibus ait* e: Non sum missus, nisi ad oves, quæ perierunt, domus Israel, &c. *inter opprobria, & verbera, quæ ab eis patiebatur, ait* f: Si male locutus sum, testimonium perhibe de malo, &c. *Idem* g: Quis ex vobis arguet me de peccato? *At quicunque ad testificandum in aliquem, vel ad arguendum admittuntur, ad eundem accusandum admitti possunt. Cum ergo oves, ut adversus pastorem suum testimonium ferant, & ut ipsum (si possunt) reprehendant, admittantur, patet, quod subditi possunt accusare Prælatos suos.* §. 2. *His ita respondetur: Christus, quamvis esset Pastor suarum ovium, quas verbo & exemplo pascebat, tamen quantum ad officiorum distributionem (ex qua hodie in Ecclesia alii præsunt aliis, unde quidam Prælati quidam subditi vocantur) in populo suo* h *pastorale officium non gerebat. Mystica enim & visibili unctione, nec in Regem, nec in Sacerdotem unctus erat, quæ sole duę personæ in populo illo Prelaturę nomen sibi vendicabant. Non ergo ex hac auctoritate subditi probantur admittendi in accusatione Prælatorum, sed tantum ostenditur, quod auditores eos reprehendere possunt, & in eos testificari, qui cum officia Ecclesiastica non habeant, verbo tamen & exemplo, quoscunque valent, lucrari Deo satagunt.* §. 3. *Respondetur & aliter. Aliud est, quod de rigore cogimur servare disciplinæ: aliud, quod admittitur ex perfectionis consideratione. Christus ad se arguendum Judæos admisit perfectione humilitatis, non severitate juris. Si enim legis rigore essent admissi, hac auctoritate criminosi & infames in accusatione religiosorum essent recipiendi, cum essent sceleratissimi, qui de Christi nece tractantes, innocentem condemnare volebant. Hoc ergo exemplo Prælati non coguntur recipere subditos in accusatione sui, sed permittuntur si velint.* §. 4. *Item Paulus a Petrum reprehendit, qui Princeps Apostolorum erat. Unde datur intelligi, quod subditi possunt reprehendere Prælatos suos, si reprehensibiles fuerint. Sed hoc facile refellitur, si, unde sit reprehensus, advertitur. Petrus cogebat Gentes judaizare, & a veritate Evangelii recedere, cum Judæis gregem faciens, & a cibis Gentilium latenter se subtrahens. Par autem in se est, a fide exorbitare, & alios exemplo vel verbo a fide dejicere. Ergo hoc exemplo non probantur Prælati accusandi a subditis, nisi forte a fide exorbitaverint, vel alios exorbitare coegerint.* §. 5. *Item cum* b *Petrus intrasset ad Cornelium, conquesti fratres sunt, qui erant in Judæa, & reprehenderunt eum, quod ad Gentilem divertisset. Ecce, quod Prælati jure possunt reprehendi a subditis.*

C. XL. *Petrus a fidelibus interrogatus, cur ad Gentes intrasset, non ex potestate respondit, sed humiliter rationem reddidit.*

Sed huic oppositioni B. Gregorius *respondit, dicens Theotistæ patriciæ, lib. 9. epist. 39.*

PEtrus potestatem regni acceperat, & tamen idem *c* Apostolorum primus querimoniæ contra eum a fidelibus factæ, cur ad Gentes intrasset, non ex potestate officii, (qua posset dicere, oves pastorem suum non accusent, nec reprehendant:) sed ex ratione divinæ virtutis, qua Gentiles acceperant Spiritum Sanctum, respondit.

Corr. Rom. ¶ *Operæ pretium fuerit ad ipsum B. Gregorium adire: copiose enim exponit, quæ hic a Gratiano concise referuntur.*

Gratian. *Cum ergo Petrus potuit ex officio repellere querelas, sed noluit, non hoc exemplo Prælati coguntur suscipere reprehensionem subditorum. Ex hac etiam humilitatis dispensatione intelligitur illud* Leonis IV. *Ludovico Augusto dictum.*

C. XLI. *Imperiali judicio Apostolicus se emendare promittit, si quid erga subditos injuste commisit.*

NOs *d*, si incompetenter aliquid egimus, & in subditis justæ legis tramitem non conservavimus, vestro, ac missorum vestrorum cuncta volumus emendare judicio: quoniam si nos, qui aliena debemus corrigere peccata, pejora committimus, certe non veritatis discipuli, sed (quod dolentes dicimus) erimus præ cæteris erroris magistri. Inde magnitudinis vestræ magnopere clementiam imploramus, ut tales, ad hæc quæ diximus perquirenda, missos in his partibus dirigatis, qui Deum per omnia timeant, & cuncta (quemadmodum si vestra præsens fuisset imperialis gloria) diligenter exquirant; & non tantum hæc sola, quæ superius diximus, quærimus, ut examussim exagitent, sed sive minora, sive etiam majora illis sint de nobis indicata negotia, ita eorum cuncta legitimo terminentur examine, quatenus in posterum nihil sit, quod ex eis indiscussum, vel indiffinitum remaneat.

Corr. Rom. ¶ *Apud Ivonem hujus capitis hæc est inscriptio:* Quod in præsentia Legatorum Imperatoris Leo Papa causam suam examinari voluerit, idem Nicolaus Imperatori.

a *Ansl. l. 3. c. 47. Polyc. l. 5. tit. 1.* b *Mutata est verborum series. Polyc. ib. Burchard. l. 1. c. 172. Ivo p. 5. c. 290. Pann. l. 4. c. 186.* c *Ansl. l. 3. c. 41. Supra eod. Sacerdotes.* d *Sup. eod. nullus Laicus.* e *Matth. 15.* f *Joan. 18.* g *Joan. 8.* h *al. illo.*

a *Gal. 2.* b *Act. 11.* c *Act. 11.* d *Ivo p. 5. c. 22.*

6 ps. Grat. *Item, cum* a *Balaam* ariolus iret ad maledicendum populum, *Angelus Domini asinæ, cui insidebat, in via se opposuit, evaginatoque gladio eam ab itinere compescuit, quam dum ille verberibus affligeret, in vocem prorupit, & Prophetæ vesaniam redarguit. Si ergo animal mutum, Angelica virtute, Prophetæ insipientiam reprehendit, multo magis subditi possunt accusare Prælatos suos.* §. 1. *His ita respondetur. Verum est, quod per asinam subditi significantur & per Balaam Prælati: non tamen hoc exemplo probantur Prælati accusandi a subditis: sed subditis tantum forma datur humiliter venientibus Prælati, si forte eos ad malum cogere voluerint, Balaam namque asinam urgens, ut ad maledicendum populo Dei eum veberet, significat eos, qui verberibus, & cruciatibus a subditis exigunt, ut eis in malo fautores & coadjutores existant. Sed quia Angelus, quilibet videlicet prædicator, evaginato gladio, aperte scilicet predicato timore & horrore futuræ vindictæ, a consensu alienæ malitiæ illos revocat, licet eis in hujusmodi vocem conquestionis prorumpere, & Prælatis suis dicere: Cur nos verberibus affligitis? cur nobis injuste irascimini? nunquid vobis inobedientes aliquando fuimus, nisi nunc, cum ad malum cogimur? Videte illum, qui prohibet ab incepto. Non ergo hinc Prælati probantur accusandi a subditis.* §. 2. *Item cum David* b *adulterium & homicidium commisisset, missus est a Deo Nathan Propheta, ut eum redargueret. Ecce, quod Prælati sunt arguendi, & reprehendendi a subditis.* §. 3. *Sed notandum est, quod duæ sunt personæ, quibus mundus iste regitur, Regalis videlicet, & Sacerdotalis. Sicut Reges præsunt in causis seculi; ita Sacerdotes in causis Dei, Regum est corporalem irrogare pœnam; Sacerdotum spiritualem inferre vindictam. David ergo, etsi ex regali unctione Sacerdotibus & Prophetis præerat in causis seculi, tamen suberat eis in causis Dei. Unde* c *Reges a Prophetis & Sacerdotibus ungebantur, & eorum oblatione peccata Regum expiabantur.* §. 4. *Sicut* d *ergo Ozias a Domino lepra percussus est, quia Sacerdotum officia usurpare voluit; sic Sacerdotibus & Prophetis Regum usurpare officia non licuit. Nathan ergo Propheta, cum Regem redarguit, suum est executus officium, in quo erat Rege superior, non usurpavit Regis officium, in quo erat Rege inferior: monuit eum, ut per pœnitentiam peccata sua expiaret, non tulit in eum sententiam, qua tanquam adulter & homicida morti addiceretur.* §. 5. *Sic & beatus Ambrosius Theodosium* e, *& beatus Innocentius Imperatorem Arcadium excommunicavit, & ab Ecclesiæ ingressu prohibuit.* §. 6. *Sicut enim non sine causa judex gladium portat; ita non sine causa claves Ecclesiæ Sacerdotes accipiunt. Ille* f *portat gladium ad vindictam malefactorum, laudem vero honorum: isti habent claves ad exclusionem excommunicandorum* g, *& reconciliationem pœnitentium. Hoc ergo exemplo subditi probantur reprehendendi a Prælatis, non Prælati a subditis.* §. 7. *Item Daniel* h *nulla legitima potestate functus judices a populo constitutos, de falso testimonio convicit, & convictos damnavit. Constat ergo, quod nullam potestatem habentes possunt redarguere dignitatibus sublimatos.* §. 8. *His ita respondetur. Miracula (& maxime Veteris Testamenti) sunt admiranda, non in exemplum nostræ actionis trahenda. Multa enim concedebantur tunc, quæ nunc penitus prohibentur. Tunc enim Samuel Agag* i *pinguissimum Regem Amalech in frusta dividendo conscidit: nunc nulli Ecclesiasticorum judicium sanguinis agitare licet. Tunc Phinees* k *Judæum coeuntem cum Madianita interfecit, & reputatum est ei ad justitiam: hodie Sacerdotibus hujusmodi actus in perniciem sui officii verteretur. Exemplo ergo Danielis non solum accusandi, vel redarguendi, sed etiam judicandi potestatem subditi sibi in Prælatos vendicarent, si illud in argumentum nostræ actionis liceret assumi, quod nulla unquam auctoritate permittitur. Magis ergo ex hoc facto datur intelligi, quod in novissimis temporibus suscitaret Deus spiritum pueri junioris, illius videlicet, de quo per Prophetam* l *dicitur:* Puer natus est nobis. *& iterum:* Ecce puer meus, *qui judices iniquitatis Scribas scilicet, & Pharisæos falsis criminibus Susannam, id est, Ecclesiam accusantes, & ream adulterii pronuntiantes, eo quod Christum sequeretur, convinceret, & condemnaret.* §. 9. *Item Hieronymus a refert in libro virorum illustrium, quod Damasus Papa a subditis de adulterio accusatus, cum quadraginta a duobus Episcopis se purgavit.* §. 10. *Item Symmachus* b *Papa in Romana Synodo dignitate sua expoliatus, prius statui suo reddi decernitur, ut tunc veniret ad causam: & si ita recte videretur, accusantium propositionibus responderet. Digna res visa est maximo numero Sacerdotum, quæ mereretur effectum: & cum postmodum ordinaretur, quomodo esset accusandus præfatus Papa, ut causam diceret, occurrebat: sed ab æmulis est impeditus.*

Corr. Rom. α ¶ Hieronymus] *In catalogo B. Hieronymi, aut aliis ipsius libris nihil tale legitur: in vetustis tamen Pontificalibus in vita Damasi hoc refertur.*

C. XLII. *Redarguendi se licentiam B. Gregorius aliis præstat. Item* Gregorius *ait de scipso:*

SI c quis super his nos arguere voluerit, vel extra auctoritatem nos facere contenderit, veniat ad sedem Apostolicam, quo omnia Ecclesiastica negotia, de quibus quæstio habetur, confluere jussa sunt: ut ibi ante confessionem S. Petri mecum juste decertet, quatenus inibi unus ex nobis sententiam suscipiat suam.

Corr. Rom. ¶ *Est Gregorii IV. in epistola citata sup. ead. q. 6. c.* decreto nostro. *& dist. 19.* nulli fas. *in qua epistola cum multa dixisset de privilegiis & primatu Romanæ Ecclesiæ, ista adjungit.*

Grat. *Ex his omnibus colligitur, quod subditi possunt reprehendere, & accusare Prælatos suos. Sed sicut de Christo dictum est, quando Judæis dixit:* Si male locutus sum, &c. *ita de istis intelligendum est, quod suo exemplo Prælatis dederunt facultatem recipiendi subditos in accusationem sui, sed non coegerunt.*

C. XLIII. *De eodem.*

Item.

PAulus d *Dyaclinæ* e *civitatis Episcopus accusatur a subditis de lapsu carnis: convincitur, deponitur, alius loco ejus substituitur. Hoc an ex dispensatione accusati, an ex rigore juris sit factum, ex regesto Gregorii ad Joannem Episcopum primæ Justinianeæ, l. 10. epist. 35. potest deprehendi, ubi ait:*

Corr. Rom. ¶ *Verba sunt Gratiani, qui proponit summam sequentis capituli, quod sæpe facere solitum esse multis locis est notatum.*

C. XLIV. *Paulus Dyaclinæ* f *civitatis Episcopus subditorum accusatione convictus deponitur.*

LAtor g Nemesion ad nos veniens indicavit, quod Paulus Dyaclinæ *h* civitatis Episcopus, inter alia mala in corporali crimine lapsus, a suis Clericis accusatus & convictus, Episcopali sententia depositus est: postea cum auxilio secularium veniens, Episcopatum more prædonis ingressus est; ablatisque rebus Ecclesiæ, dilectissimum Nemesion latorem præsentium sibi substitutum, ab eo Episcopatu projecit, & ad summam injuriam, ac necem pene perduxit. Fraternitas itaque vestra hæc omnia curet addiscere, & quæcunque Ecclesiæ abstulit, omni mora vel excusatione cessante, reddere compellat. Si vero nihil Ecclesiæ, sed proprium se dixerit abstulisse, (quamvis grave & iniquum fuerit, ut non a vobis, vel a Metropolitano ejus hoc petierit, sed temerario ausu agere præsumpserit:) veruntamen si quid proprium tulit, sub fraternitatis vestræ debet examine constare, si verum est. Sed & illud diligenter quærendum est, si quid male de rebus dilapidavit Ecclesiæ, ut ex eo, quod nunc abstulit, illud reformare, ac satisfacere modis omnibus compellatur.

Corr. Rom. ¶ *In hoc capite non referuntur ipsa omnino verba Gregorii (quod a Burchardo & Ivone fit) sententia tamen satis expressa est.*

---

a *Num.* 22. b 2. *Reg.* 12. c 2. *Reg.* 6. d 2. *Paral.* 26. e *Theod. hist. Eccl. l.* 5. *c.* 17. *Niceph. l.* 13. *c.* 34. f *Roman.* 13. 1. *Pet.* 2. *gal. excommunicat.* h *Dan.* 13. 11. *Reg.* 15. k *Num.* 25. l *Esa.* 9. *&* 42

a *al.* XLIV. b *Initio* 4. *Synodi sub Symmacho.* c *Polyc. l.* 1. *tit.* 18. *Anselm. l.* 2. *c.* 20. d *Burch. l.* 1. *c.* 182. *Ivo p.* 1. *c.* 398. e *al. Docleatinæ.* f *al. Docleatinæ.* g *Burch. l.* 1. *c.* 182. *Ivo p.* 5. *c.* 298. h *al. Docleatinæ.* Gratian.

Gratian. *Hoc edicto a non in accusatores, vel depositores ulciscitur, sed in depositum ulterius prosequitur, ut si ultra ad Episcopatum aspirare tentaverit, modis omnibus repellatur, & ad agendam pœnitentiam perennem in monasterium detrudatur. Quem ergo Gregorius ad Episcopatum aspirantem omnibus modis repellit, quem gravi pœnitentiæ subjicit, patet, non sua dispensatione, sed canonum censura a subditis esse accusatum & convictum. Et ut jam non exemplis, sed legibus agamus, videndum est, quid* Gregorius *scribit Innocentio α, & reliquis Episcopis Sardiniæ, lib. 7. indict. 2. epist. 8. ita dicens:*

C. XLV. *Quod subditi Prælatos suos accusare possint.*

METropolitanum vestrum in aliquo postponere non præsumatis, excepto si (quod non optamus) contra eumdem habere vos aliquid causæ contingat, ut ob hoc sedis Apostolicæ judicium petere *b* debeatis.

Corr. Rom. ¶ α Innocentio,] *In originali impresso est:* Vincentio, atque quamplurimis Episcopis. *In vetusto autem exemplari Vaticano exprimuntur nomina Episcoporum, ad quos hæc epistola scribitur, hoc ordine:* Vincentio, Innocentio, Mariniano, Libertino, Agathoni, & Victori Episcopis Sardiniæ.

C. XLVI. *Vitam Prælatorum subditi nulla dissimulatione negligant.*

Item Idem *universis Episcopis* Concilii Bizachii, *lib. 10. epist. 37.*

SIcut (inquit) laudabile, discretumque est, reverentiam & honorem debitum exhibere prioribus; ita rectitudinis & Dei timoris est, si qua inter *c* eos correctione indigent, nulla dissimulatione postponere, ne totum (quod absit) corpus incipiat morbus invadere, si languor non fuerit curatus in capite. Quædam α enim ad nos de Clementino Primate vestro perlata sunt, quæ quoniam ita gravia sunt, ut transire indiscussa ullo modo non debeant, fraternitatem vestram hortamur, ut cum omni sollicitudine ac vivacitate mentis indagare multis modis debeatis illata, & si sunt, ut audita sunt, ultione canonica resecentur. §. 1. Admonemus autem, ut non cujusquam personæ gratia, non favor, non quodlibet blandimentum quenquam vestrum, vel ad discutiendum, quæ nobis nuntiata sunt, molliat, vel a veritate excutiat: sed sacerdotaliter ad investigandam vos propter Deum veritatem accingite. Nam si quis in hoc piger aut negligens esse præsumpserit, dictis criminibus apud Deum se noverit esse participem, cujus zelo ad perscrutandas subtiliter nefandi causas facinoris non movetur.

Corr. Rom. ¶ α Quædam] *Et hic summatim referuntur verba B. Gregorii. Quare pauca tantum quædam sunt addita, quæ necessaria videbantur.*

Gratian. *Hæc si quis specialia, & ex his generalem regulam colligi non oportere contendit, audiat, quid* Gelasius *c. XXVIII. α dicat omnibus Clericis* d *cujuscunque ordinis, ita scribens:*

C. XLVII. *Clerici excessus sui Episcopi, auribus deferant Romani Pontificis.*

QUapropter nec Clericorum quisquam se Apostolicæ *e* offense futurum confidat immunem, si in his, quæ salubriter sequenda Apostolica deprompsit *f* auctoritas, sive Episcopum, sive Presbyterum, sive Diaconum viderit excedentem, non protinus ad aures *g* Romani Pontificis deferre curaverit, probationibus duntaxat competenter exhibitis, ut transgressionis ultio fiat, & cæteris interdictio delinquendi. Sin *h* vero, modis omnibus erit unusquisque Pontificum ordinis & honoris suis elisor, si cuiquam Clericorum, vel Ecclesiæ totius auditui hæc putaverit supprimenda.

Corr. Rom. ¶ α C. *XXVIII.*] *Hic citatur numerus capitum, ut est in codice canonum, de quo in prefatione dictum est.*

C. XLVII. *De eodem.*

Idem.

SI α quid in Ecclesia damni, aut in his, quæ sunt præceptionis nostræ auctoritate α prohibita, Pontificem vestrum videritis admittere, mox nostris auribus relatione signate, ut quid fieri debeat, censeamus.

Corr. Rom. ¶ α Auctoritate] *Abest ista dictio a plerisque vetustis exemplaribus, & ab aliis collectoribus, qui etiam Gelasium citant.*

C. XLIX. *Clerici aut Laici sine examinatione ad Episcoporum accusationem non admittantur.*

Item ex Concilio Chalcedonensi, *c. 21.*

CLericos *b* aut Laicos accusantes Episcopos aut Clericos, passim α sine probatione ad accusationem non recipiendos decernimus, nisi prius eorum discutiatur existimationis β opinio.

Corr. Rom. ¶ α Passim] ἁπλῶς, ᾧ ἁδοκιμάστως, *quæ Dionysius vertit,* temere atque indifferenter: *possuntque etiam conjungi cum sequenti membro. Id vero copiose exponitur in Concilio Constant. I. cap. 6.*

¶ β Existimationis opinio.] ἡ ὑπόληψις, *id est, existimatio.*

C. L. *Quælibet persona Episcopos, aut alios accusans, monstranda documentis inferat.*

Item ex Synodo Romana.

SI *c* quis Episcopus, Presbyter, aut Diaconus, vel quilibet Clerici apud Episcopos (quia alibi non oportet) a qualibet persona fuerint accusati, quicunque fuerit ille, sive sublimis vir honoris, sive ullius alterius dignitatis, qui hoc genus illaudabilis intentionis arripuerit, noverit docenda α probationibus, monstranda documentis se debere inferre.

Corr. Rom. ¶ α Docenda] *Sic apud Sixtum tertium, & in Capitulari: apud Cajum vero & Hadrianum paulo aliter, quemadmodum & aliis locis hujus capitis nonnullæ, sed non magni ponderis, sunt varietates.*

C. LI. *Sacerdotes non accusent, qui ad eundem ordinem provehi non possunt.*

Item Damasus Papa, *Stephano Archiepiscopo, epist. 3. cap. 3.*

SAcerdotes *d* (ut antiqua tradit auctoritas) criminari non possunt, nec in eos testificari, qui ad eundem non debent, nec possunt provehi honorem.

C. LII. *Nisi irreprehensibiles in majorum accusatione non recipiantur.*

Item Iginus Papa, *epist. 1.* e

CRiminationes *f* majorum natu per alios non fiant, nisi per ipsos, qui crimina intendunt, si tamen ipsi digni & irreprehensibiles apparuerint, & actis publicis docuerint, omni se suspicione carere & inimicitia, atque irreprehensibilem fidem habere, ac conversationem ducere.

Gratian. *Colligitur itaque ex his omnibus, quod subditi in accusatione Prælatorum sunt admittendi. Nunc videndum est, An Monachi in accusatione Episcoporum sint audiendi?* Hadrianus Papa *g in capitulis, cap. 31. videtur eos ab accusatione removere, ita dicens:*

---

a *al. dicto.* b *al. judicium requiratis.* c *al. in eis.* d *Gelasius Episcopis per Lucaniam, & Brutium, & Siciliam constitutis, epist. 1. c. 30.* e *al. hujus.* f *al. prompsimus.* g *al. nostras.* h *al. sui vero modis omnibus erit unusquisque Pontificum ordinis & honoris elisor.*

a *Ivo p. 3. c. 151. Ans. l. 7. c. 161. Polyc. lib. 3. tit. 12. & l. 4. tit. 18.* b *Ans. l. 3. c. 115.* c *In c. Hadriani, c. 24. Cajus in epist. ad Felicem, c. 2. Sixtus III. Episcopis Oriental. cap. 2. Lib. 7. capitul. c. 438.* d *supr. ead. c. testes. vers. Sacerdotes. Polyc. l. 5. t. 1. Burch. l. 1. c. 172. Ivo p. 5. c. 260.* e *Item Lucius Papa epist. unic.* f *Ivo p. 6. c. 326.* g *Item Stephanus epist. 2. & Melchiades epist. unic. Cap. l. 7. c. 322.*

C. LIII. *Monachi Sacerdotes accusare, vel in eos testificari non possunt.*

PLacuit *a* eorum accusandi Sacerdotes, & testificandi in eos vocem obstruere, quos non humanis α sed divinis vocibus mortuos esse scimus: quia vocem *b* funestam interdici *c* potius, quam audiri oportet.

Corr. Rom. ¶ α Non humanis,] *In epistola Stephani est:* quos humanis & divinis vocibus damnatos, vel mortuos esse cognoscimus. *In epistola autem Melchiadis est quemadmodum hic restitutum est ex vetustis exemplaribus Gratiani, & capitulo Hadriani: sed subjungitur:* Quoniam infidelis homo mortuus est in corpore vivente: *& fortasse significatur locus Matthæi* 8. Dimitte mortuos sepelire mortuos suos: *aut locus Pauli,* 1. *Tim.*5. vivens mortua est. *Quamobrem quod proprie pertinet ad homines infames, maximisque flagitiis obnoxios (ut est infra* 3. *q.*5. *c.* canonica.) *non bene videtur hic referri ad Monachos: sed minime id malitiose factum est, cum Gratianus Monachus esset.*

Grat. *Item* in Concilio Chalcedonensi, *c.*4. *præcipitur, ut Ecclesiasticas actiones Monachi attrectare non præsumant.*

C. LIV. *Monachi in accusatione non sunt audiendi.*

Item Pelagius II. *Episcopis Italiæ.*

NUllus *d* Monachus talia unquam arripiat, nec secularia, aut Ecclesiastica negotia perturbare præsumat: quia mortua in talibus vox est eorum.

Gratian. *Sed aliud est, quod ex præsumptione assumitur temeritatis: aliud, quod ex necessitate geritur charitatis. Monachi enim ex præsumptione Episcopos accusare non possunt: ex charitate possunt. Unde & in canonibus præcipitur, ut Cubicularii* e *Episcopi sint vel religiosi Clerici, vel electi Monachi, ut de ejus vita testimonium dicere possint.*

7 pars. §. 1. *Item illud* Eleutherii Papæ *in epist. ad Galliæ provincias, omnibus generaliter dicitur.*

C. LV. *Consentire convincitur, qui cum possit, perversis negligit obviare.*

NEgligere *f* cum possis deturbare perversos, nihil aliud est, quam fovere. Nec caret scrupulo societatis occultæ, qui manifesto facinori definit obviare.

C. LVI. *Quantum ex vitæ merito quis Ecclesiam ædificat, tantum nocet, si destruentibus non resistat.*

Item Hieronymus *g tam de se, quam de aliis Monachis in primo prologo Bibliæ* α *scribit, dicens:*

SAncta quippe rusticitas solum sibi prodest: & quantum ædificat ex vitæ merito Ecclesiam Christi, tantum nocet, si destruentibus non resistat.

Corr. Roms ¶ α Bibliæ] *In plerisque vetustis Gratiani codicibus legitur* Bibliothecæ.

C. LVII. *Subditi vitia Prælatorum reprehendere studeant.*

Item Gregorius.

ADmonendi sunt subditi, ne plus, quam expedit, sint subjecti: ne cum student plus, quam necesse est, hominibus subjici, compellantur vitia eorum venerari.

Corr. Rom. ¶ *Collecta est hæc sententia ex verbis B. Gregorii tertia parte Pastoralis, admonitione* 18. *ubi de elatis & humilibus loquitur.*

C. LVIII. *Clerici, sive electi Monachi sint Cubicularii Episcopi.*

Item Generali *h* Synodo *præsidens dixit, c.* 2.

CUm *i* Pastoris vita esse discipulis semper debeat in exemplo, plerumque Clerici, qualis in secreto sit vita sui Pontificis, nesciunt, quam, ut dictum est, seculares pueri sciunt. De qua re præsenti decreto constituo, ut quidam ex Clericis, vel etiam ex Monachis electi, ministerio cubiculi *a* Pontificalis obsequantur, ut is, qui in loco regiminis est, tales habeat testes, qui vitam *b* eius in secreta conversatione videant, qui ex visione sedula exemplum profectus sumant.

C. LIX. *Pravos in sua societate Episcopus habere non debet.*

Item *Virgilio Episcopo Arelatensi, lib.*9. *epist.*49.

PErvenit ad nos, fratrem & Coepiscopum nostrum Serenum Massilienſem pravos homines omnino in societate sua recipere, ita denique, ut Presbyterum quendam, qui post lapsum in suis adhuc dicitur iniquitatibus volutari, familiarem habeat. Quod a vobis subtiliter requirendum est: & si ita constiterit, curæ vobis sit, nostra hoc sic vice corrigere, ut & qui tamen recipit, non familiaritate fovere, sed discat potius ultione comprimere: & qui receptus est, idem discat cum lachrymis peccata diluere, non iniquitatem immunditiis maculare.

C. LX. *Viros boni testimonii semper Episcopi secum habeant.*

EPiscopi lectioni & orationi vacent, & semper secum Presbyteros, & Diaconos, aut alios boni testimonii Clericos habeant, ut secundum Apostolum *c*, & sanctorum Patrum instituta, possint irreprehensibiles inveniri.

Gratian. *Item Joannes Baptista* d *cum duceret eremiticam vitam, Scribas & Pharisæos, Sacerdotes & Levitas Judæorum ad se venientes aspera increpatione redarguit.* §. 1. *Item ex canonibus definitur* e: Illi Sacerdotes accusare possunt, qui ad eundem gradum conscendere valent. *Cum ergo Monachi ad Sacerdotii gradum laudabiliter pertingere valeant, patet, quod & ipsi Sacerdotes libere accusare possunt.*

QUÆSTIO VIII.

1 ps DE *accusatione vero, qualiter fieri valeat, in canonibus aperte decernitur.*

C. I. *Accusatio semper fiat in scriptis.*

Ait enim Calixtus Papa *f ad Episcopos Galliæ, epistola secunda.*

ACcusatorum *g* personæ nunquam recipiantur sine scripto: nec absente eo, quem accusare voluerint, quibuslibet accusare permittatur.

Corr. Rom. ¶ *In epistola Calixti, Itemque apud Burchardum, & Ivonem sic habetur:* Rimandæ sunt enucleatim personæ accusatorum, quæ sine scripto difficile per scriptum autem nunquam recipiantur: quia per scripturam nullus accusare, vel accusari potest, sed propria voce, & præsente eo, quem accusare voluerit, cuicunque *h* accusatori credatur. *Quorum verborum bona pars refertur infra,* 3. *q.* 9. *c.* absente 1. *quod sumptum est ex hoc eodem epistolæ loco.*

C. II. *De eodem.*

Cod. *lib.*4. *tit. de probationibus* 1, *l. fin.*

SCiant cuncti accusatores, eam se rem deferre debere in publicam notionem, quæ munita sit idoneis testibus, vel instructa apertissimis documentis, vel indiciis ad probationem indubitatis, & luce clarioribus expedita.

---

a *Ansel. l.*3. *c.*88. *Ivo p.*16. *c.* 332. *Pann. l.* 5. *c.* 45. b *Cod. l. pen. qui accus. non possunt.* c *al. intercidi.* d 16. *q.*1. *qui vere. Ans. l.* 3. *c.*63. *Polyc. l.*4. *tit.* 34. e *ſ. ead. c. cum Pastoris.* f *supr. distinct.*83. *c. error. & distinct.*86. *c. facientis.* g *Ad Paulinum.* h *l.* 4. *reg. epist.* 44. *seu c.* 88. *& post lib.* 12. i *Ans. l.* 6. *c.* 134 *Polyc. l.*4. *tit.* 5.

a *Cap.* 54. *supra ead.* b *habet tales, qui vitam*] *orig.* c 1. *Tim.* 3. d *Luc.* 3. e *supra ead. c. Sacerdotes.* f *Et Stephanus, epist.* 2. *c.* 11. g 3. *q.* 5. *c. absente. Burchard. lib.* 1. *cap.* 171. *Ivo part.* 5. *c.* 289. h *al. quisquam accusator credatur.* i *tit.* 19.

C. III.

C. III. *Accusatio semper debet fieri in scriptis.*

Item Eutychianus Papa *Episcopis Siciliæ, epist. 2.*

QUisquis *a* ille est, qui crimen intendit, in judicium veniat, nomen rei indicet, vinculum inscriptionis arripiat, custodiæ similitudinem α (habita tamen dignitatis æstimatione *b*) patiatur, nec impunitam fore sibi noverit licentiam mentiendi, cum calumniantes ad vindictam poscat similitudo supplicii. *& infra.* c. §. 1. Qui vero ad fortilegos, magosque concurrerint, nullatenus ad accusationem sunt admittendi.

Corr. Rom. ¶ α Custodiæ similitudinem] *In originali impresso est*, custodiat similitudinem, habita tamen dignitatis æstimatione potiatur, nec forte sibi noverit, &c. *Itemque apud Hadrianum, nisi quod habet*, nec sibi fore noverit. *Itemque apud Ivonem, & in aliquot vetustis Gratiani codicibus, in quorum uno est*, habitæ tamen dignitatis. *In Pannormia autem legitur:* custodiat similitudinem supplicii, habita tamen dignitatis æstimatione. Nec forte sibi noverit, &c. *In codice est eadem lectio, quæ hic retenta est.*

C. IV. *De eodem.*

Item Sixtus III. *in epist. ad Episcopos Orientales, cap. 4.*

QUi *d* crimen objicit, scribat se probaturum. Revera α ibi semper causa agatur, ubi crimen admittitur. Et qui non probaverit, quod objecit, pœnam, quam intulerit, ipse patiatur.

Corr. Rom. ¶ α Revera] *Addita est hæc clausula ex originali, quæ est etiam apud Fabianum*, ſ. 3. *q.* 6. *c.* 1.

C. V. *De eodem.*

Sed Stephanus Papa *contra videtur scribere, dicens epist. 2. cap. 4.*

PEr *e* scripta nullius accusatio suspiciatur, sed propria voce (si legitima & condigna accusatoris persona fuerit) præsente videlicet eo, quem accusare desiderat, quia nullus absens aut accusari potest, aut accusare.

Gratian. *Sed* Calixtus Papa *præcipit, ut accusator præsente eo, quem accusat, in scriptis judici accusationem offerat, & propria voce literas suæ accusationis legat. Stephanus f autem prohibet, ne absens aliquem per epistolam accusare audeat.*

2 ps. §. 1. *Quæ vero sit forma accusationis, & quis modus concipiendorum libellorum, Paulus in Digestis, libro g de publicis judiciis, titulo de accusationibus & inscriptionibus, lege 3. ostendit, dicens:* §. 2. Libellorum inscriptionis conceptio talis est. Consul & dies. Apud illum Prætorem vel Proconsulem Lucius Titius professus est, se Mæviam lege Julia de adulteriis *h* ream deferre, quod dicat eam cum Cajo Sejo in civitate illa, domo illius, mense illo. Consulibus illis, adulterium commisisse. Utique enim & locus designandus est, in quo adulterium commissum est, & persona, cum qua admissum dicitur, & mensis. Hoc enim lege Julia publicorum judiciorum *i* cavetur, & generaliter præcipitur omnibus, qui aliquem reum deferunt. Neque autem diem, neque horam invitus comprehendet. Quod si libelli inscriptionum legitime ordinati non fuerint, Rei nomem aboletur, & ex integro repetendi reum potestas fiet. §. 3. Item subscribere debebit is, qui dat libellum *k*, se professum esse, vel alius pro eo, si literas nesciat. Sed etsi aliud crimen objiciat, veluti quod domum suam præbuit, ut stuprum materfamilias pateretur, quod adulterum deprehensum dimiserit, quod pretium pro comperto stupro acceperit, & si quid simile, idipsum *a* libello comprehendendum erit. Si accusator decesserit, aliave quæ *b* causa eum impedierit, quo minus accusare possit, & si quid simile est, nomen Rei aboletur, postulante reo, idque & lege Julia de vi, & Senatusconsultis *c* cautum est, ita ut liceat alii ex integro repetere reum: sed intra quod tempus, videbimus. Et utique XXX. dies utiles observandi sunt.

a *Cod. de accusat. lib. 9. t. 2. l. ult. Cod. Theod. l. 9. t. 1. c. 18. In Cap. Hadriani, c. 6. Polyc. l. 5. tit. 1. Ivo part. 6. c. 332. Pann. l. 4. c. 76.* b *al. existimatione.* c *In Cap. Hadriani, c. 67.* ſ. 3. *q.* 5. *constituimus. Ivo p. 6. c. 333.* d *Et Fabianus epist. 3.* ſ. 3. *q.* 6. *c.* 1. *supr. 2. q. 3. c. 3. & 6. Burch. l. 16. c. 3. ex Concil. Arausico. Pann. l. 3. c. 75.* e *Polyc. l. 5. tit. 1. Burch. l. 1. c. 177. Ans. l. 3. c. 55.* f *Ivo p. 5. c. 293. & p. 6. c. 328. Pann. l. 4. c. 53. & 55.* g *In vulgatis legebatur, lib. 1.* h *al. lege Julia adulterii ream.* i *abest a Pandectis Florentinis.* k *al. libellos.*

CAUSA III.

QUidam Episcopus a propria sede dejectus est, petit restitui: post restitutionem ducitur in causam, inducias postulat, tandem ad ejus accusationem procedit quidam non legitime conjunctus, & duo infames, & tres religiosi: accusatores testes de domo sua producunt, & alios sibi inimicos extra suam provinciam: reus criminoso Judici offertur ab uno tantum audiendus & judicandus. Quidam de accusatoribus & testibus absentes per epistolam illum accusare, & in eum testificari contendunt: cum multa capitula ei objicerentur, in primo accusatores deficiunt, demum accusatio in accusatorem vertitur.

1. *Hic primum quæritur, An restitutio danda sit quibuslibet expoliatis?*
2. *Secundo, de induciis, An post restitutionem tantum, an etiam post vocationem ad causam quibuslibet concedendæ sint?*
3. *Tertio, Quo spatio mensium utrique sint concedendæ?*
4. *Quarto, An infames, & non legitime conjuncti, ad accusationem sint admittendi?*
5. *Quinto, An testes de domo accusatorum sint producendi, vel inimicorum vox sit audienda?*
6. *Sexto, An extra provinciam reus sit producendus?*
7. *Septimo, An sit audienda ejus sententia, quem cum reo par inficit malitia?*
8. *Octavo, An ab uno tantum Episcopus sit audiendus vel judicandus?*
9. *Nono, An accusatores vel testes in absentem vocem accusationis vel testificationis exhibere valeant?*
10. *Decimo, An deficientes in primo capitulo, sint admittendi ad sequentia?*
11. *Undecimo, An accusato liceat accusationem in accusatorem vertere?*

QUÆSTIO I.

QUod restitutio quibuslibet danda sit, multis auctoritatibus probatur.

C. I. *Expoliatis vel ejectis omnia sunt redintegranda.*

Ait enim Cajus Papa, *epist. unica ad Felicem Episcopum, cap. 3.*

EPiscopis *d* suis rebus expoliatis, vel a propriis sedibus ejectis, omnia, quæ eis ablata sunt, legibus sunt redintegranda: quia priusquam hoc fuerit factum, nullum crimen eis objici potest.

C. II. *De eodem.*

Item Fabianus Papa, *epist. 2. Episcopis Orientalibus.*

EPiscopi *e*, si a propriis sedibus, aut Ecclesiis sine auctoritate Romani Pontificis α expulsi fuerint, antequam ad Synodum vocentur, proprius locus, & sua omnia eis redintegranda sunt. Nulla enim permittit ratio, dum ad tempus eorum bona, vel Ecclesiæ, atque res ab æmulis, aut a quibuscunque detinentur, ut aliquid illis objici debeat. Nec quicquam potest eis quoquo modo quili-

a *al. & ipsum libellis.* b *aliave causa.* c *Senatusconsulto.* d *Mutatis verbis, sed incolumi sententia. Ansel. lib. 3. c. 46.* e *Ans. l. 3. c. 50.*

bet majorum vel minorum objicere, dum Ecclesiis, rebus, aut potestatibus carent suis.

Corr. Rom. ¶ α Sine auctoritate Romani Pontificis.] *Sunt hæc verba etiam apud Anselmum, licet non sint expressa in originali: cujus hic sententia potius, quam ipsamet verba referuntur, usque ad vers.* Nulla.

Gratian. *Sed notandum est, quod restitutionis sententia sola non sufficit, nisi præsentialiter omnia judicis officio restituantur, ut ejectus, vel spoliatus etiam naturalem possessionem recipiat, sive animo suo & corpore alieno, veluti per procuratorem, sive animo & corpore suo. Cuncta quoque, quæ sibi ablata fuerant, quacunque conditione, in eodem loco, unde surrepta fuerant, revocanda sunt.*

C. III. *De eodem.*

Unde Joannes a *urbis Romæ Episcopus scribit Zachariæ Archiepiscopo, epist.* 1.

I. REdintegranda *b* sunt omnia expoliatis, vel ejectis Episcopis præsentialiter ordinatione Pontificum, & in eo loco α, unde abscesserant, funditus revocanda quacunque conditione temporis, aut captivitate, aut dolo, aut violentia *c* majorum, aut per quascunque injustas causas, res Ecclesiæ, vel proprias, aut substantias suas perdidisse noscuntur ante accusationem β, aut regularem ad Synodum vocationem eorum, & reliqua.

Corr. Rom. ¶ α In eo loco] *Apud Joannem & Symmachum legitur:* & in eorum, unde abscesserunt, potestarem funditus revocanda. *Apud Eusebium vero*, in eotum, unde abscesserunt, loca funditus revocanda.

¶ β Ante accusationem,] *Hæc usque ad finem addita dunt ex originali, quibus oratio absolvitur, & quorum pars in fine hujus quæstionis a Gratiano repetitur.*

C. IV. *De eodem.*

Item Eusebius *Apostolicæ sedis Episcopus, epist.* 2. *ad Ægyptios.*

II. REdintegranda *d* sunt omnia expoliatis vel ejectis Episcopis, &c. *usque* funditus revocanda, *eodem modo, ut supra.*

C. V. *Non est Sacerdos, sed schismaticus, qui fratrum se subtrahit obsequiis.*

Item Alexander Papa, *epist.* 2. *in princip.*

NUlli dubium est, quia boni a malis semper persequuntur & tribulantur. Propter quod humiliemur *e* sub potenti manu Dei, ut liberet nos in tempore tribulationis. Nam, sicut leo rugiens circuit, quærens quem devoret: sic Diabolus non cessat circumire, & quæreres quos ex fidelibus perdat, & maxime illos, quos ardentiores in servitio Salvatoris, eique familiares invenerit. Familiares dico eos, quos sibi sacrari, & in ordine Apostolatus constitui voluit. Ipsi enim *f* pro populo interpellant, & populs *g* peccata comedunt, quia precibus suis & oblationibus ea delent atque consumunt. *& infra.* Qui autem ex vestro collegio fuerit, & ab auxilio vestro se subtraxerit, magis Schismaticus, quam Sacerdos esse probabitur. *Ecce* (inquit Propheta *h*) *quam bonum, & quam jucundum habitare fratres in unum.* Illi vero in unum non habitant, qui a fratrum solatio se subtrahunt, aut (quod deterius est) fratribus insidias præparant, aut laqueos ponunt. *& in fine epist.* 3. Dominum crucifigunt, qui eum in Sacerdotibus suis persequuntur, quia crux a cruciatu dicitur. Magnum vero cruciatum sustinet, qui vim patitur.

C. VI. *Excommunicentur, qui opprobrium & calumniam inferunt Sacerdotibus.*

Item Fabianus Papa *epist.* 2. *ad Episcopos Orientales.*

DEus ergo, Fratres, ad hoc præordinavit vos, & omnes, qui summo Sacerdotio funguntur, ut injustitias removeatis, & præsumptiones abscindatis, & in Sacerdotio laborantibus succurratis, opprobriis & calamitatibus eorum locum non præbeatis, sed ei, qui calumniam & opprobrium patitur, adjutorium feratis: illum vero, qui calumniam, vel opprobrium facit, abscindatis, & Domino in suis Sacerdotibus opem feratis.

Gratian. *Patet ergo, quod expoliati prius sunt præsentialiter restituendi, antequam ad causam sint vocandi. Sed objicitur, ubi non fuit legitima institutio, ibi non potest esse restitutio. Non enim probatur destitutus, qui prius non fuit institutus: ac per hoc nec restaurationem postulare potest. Illi ergo, quorum electio vitiosa est, vel qui a Clero non sunt electi, vel a populo expetiti, vel qui per Simoniam irrepserunt, non sunt habendi inter Episcopos: & ideo, si a sedibus, quas tenere videbantur, expulsi fuerint, non possunt restitutionem petere, antequam vocentur ad causam. Unde supra a in tractatu ordinandorum:* Si quis pecunia, vel gratia humana, seu populari, vel militari tumultu, &c. *Sed hoc in eo tantum casu intelligitur, quo Apostolica sedes per violentiam occupatur: quo casu judex non invenitur, cujus officio ille Apostaticus possit excludi. In aliis autem locum non habet, cum violenta possessio, nisi per judicis sententiam, violento detentori detrahi non possit. Si autem verus dominus, bello non continuato, sed renovato, vi illum de possessione ejecerit, judicis auctoritate prædoni possessionem restituet. Si ergo Episcopi a sedibus, quas quoquomodo tenere videbantur, non per judicem, sed violenter ejecti fuerint, post ejectionem restituendi sunt ante regularem ad Synodum vocationem.*

a Et *Eusebius epist.* 2. *& in* 5. *Synodo Romana sub Symmacho.* b *Ans. l.* 3. *c.* 51. *&* 44. c *al. virtute.* d *Anselm. ibid.* e 1. *Pet.* 5. f *Supra* 1. *q.* 1. *ipsi Sacerdotes. Burch. l.* 1. *c.* 129. *Ivo p.* 5. *c.* 229. g *Osee* 4. h *Psal.* 132.

QUÆSTIO II.

1 ps DE *induciis autem post restitutionem præstandis, & quo spatio temporis concedendæ sint, scribit* Joannes Papa b *epist.* 1. *ad Zachariam Archiepiscopum, dicens:*

C. I. *Secundum tempus expoliationis, conceduntur induciæ restitutionis.*

QUanto *c* tempore expoliati, vel expulsi esse videbuntur, antequam ad Synodum convocentur, sub eodem spatio temporis eis induciæ indulgeantur.

C. II. *Dum possessiones, vel res Episcopi detinentur, aliquid sibi objici non potest.*

Item Pelagius Papa II. *Episcopis Italiæ.*

CUm *d* Ecclesiæ alicujus Episcopi, aut possessiones, vel res ab æmulis ejus, vel a quibuscunque aliis non sua sponte detinentur, aliquid illi non debet, aut potest a quoquam, ante redintegrationem omnium rerum suarum objici. Sed prius illi legibus redintegranda sunt omnia, & postea tempore a Patribus definito, sunt negotia ventilanda.

C. III. *Ante litem contestatam violenter ablata restituantur.*

Item Stephanus Papa quintus α *Girardo Leodiensi.*

OPortet, ut primum vos tam de invasis civitatibus, & monasteriis, & mansis, quam de reliquis generaliter rebus redinvestiri faciatis: quia nec nudi contendere, nec inermes inimicis nos debemus opponere.

Corr. Rom. ¶ α Quintus] *Addita est hæc vox ex vetustis codicibus, & restituta vox,* Leodiensi, *cum antea legeretur* Laodicensi. *Nam mansi, de quibus in subjecto capite agitur, ostendunt non ad Græcum Episcopum, sed Germanum, vel Gallum hæc fuisse scripta.*

C. IV. *Dejiciantur a Clero, & infames fiant, qui loca expulsorum adulterina fœditate invaserunt.*

Item Evaristus Papa, *epist.* 2.

AUdivimus *e* quosdam a vobis infamatos, & dila-

a *Supr. dist.* 79. *si quis pecunia.* b *Et Eusebius epist.* 2. c *ĵ. ead. cap. prius. Ipsa prorsus verba.* d *Anselm. lib.* 3. *cap.* 63. e *Polyc. l.* 2. *tit.* 11. *Burch. l.* 1. *c.* 140. *Ivo P.* 5. *c.* 245. *Ans. l.* 3. *c.* 45.

cera-

ceratos Episcopos, ac e civitatibus propriis pulsos (quia alibi Episcopi constitui non possunt, nisi in civitatibus non minimis) & alios in eis, ipsis viventibus, constitutos. Ideo hæc vobis scribimus, ut sciatis hoc fieri non licere, sed proprios revocari, & integerrime restitui debere. Illos vero, qui adulterina fœditate sponsas suas, (quas & uxores eorum præfixo tenore esse intelligimus) tenent, ejici ut adulteros, atque infames fieri, eosque ab Ecclesiasticis honoribus arceri jubemus. Si autem adversus eos aliquam querelam habueritis, his peractis inquirendum erit, & auctoritate hujus sanctæ sedis terminandum.

C. V. *Induciæ sex mensium ejectis, vel expoliatis præstentur.*

Item Cajus a *epistola prima ad Felicem.*

EJectis, vel expoliatis, post integram restitutionem anniversariæ induciæ, vel sex mensium indulgendæ sunt.

C. VI. *Post restitutionem induciæ præstandæ sunt.*

Item Eusebius *b* Papa, *epist.* 2.

PRius *c* ergo oportet omnia illis expoliatis legibus redintegrari, & Ecclesias, quæ eis sublatæ sunt, cum omni privilegio sibi *d* restitui, & postmodum non sub angusti temporis spatio, sed tantum temporis spatium eis indulgeatur, quantum expoliati, vel expulsi esse videntur, antequam ad Synodum convocentur.

C. VII. *De eodem.*

Item Felix Papa II. *in rescripto ad Episcopos Ægypti, cap.* 8.

TAmdiu *e* in sede propria pacifice & potestative cuncta disponens resideat, quamdiu expulsus, vel expoliatus suis carere visus est rebus.

C. VIII. *Ante restitutionem aliquis ad causam vocari non debet.*

Item Felix Papa I. *epist.* 2. *ad Episcopos Galliæ.*

SI *f* Episcopus suis fuerit, aut Ecclesiæ sibi commissæ rebus expoliatus, aut (quod absit, quod alienum ab omnibus esse debet fidelibus) a sede propria ejectus aut in detentione aliqua a suis ovibus fuerit sequestratus, tunc α canonice ante in pristinum statum restituatur, cum omni privilegio sui honoris, & sua omnia, quæ insidiis inimicorum suorum ei ablata fuerant, legibus redintegrentur. Non *g* enim convocari poterit, vel præjudicari, nisi ipse pro sua necessitate (minime tamen judicandus) advenire sponte elegerit. Nullatenus ergo a quoquam respondere cogatur, antequam integerrime omnia, quæ per suggestiones inimicorum suorum amiserat, potestati ejus ab honorabili concilio, legali ordine redintegrentur. §. 1. Præsul vero *h* cum omni honore statui pristino reddatur, & ipse dispositis, ordinatisque libere ac secure diu suis rebus, tunc regulariter intra quatuor, vel quinque, vel sex, aut septem menses, juxta quod possibilitas ei fuerit, & non ante convocatus ad tempus in concilio legitimo & canonico, veniat ad causam, & si ita juste videtur, accusantium propositionibus respondeat.

Corr. Rom. ¶ α Tunc canonice] *In originali sic legitur*: tunc canonice (antequam in pristino statu restituatur, cum omni privilegio sui honoris, & sua omnia, quæ insidiis inimicorum suorum ei ablata fuerunt, legibus redintegrentur) nec convocari, nec judicari poterit, nisi ipse, &c. *Nec multo secus habent Ivo, & Pannormia, nisi quod loco*, antequam, *legunt, ut Gratianus*, ante.

2 ps. Gratian. *Quod si male vivendo facultates Ecclesiæ dispersit Episcopus, ab ejus patrimonio, quousque de lapidatione rerum Ecclesiasticarum cognoscatur, submovendus est: exemplo tutorum & curatorum, qui dum fuerint suspecti, a tutela, vel cura removentur, donec de suspecto cognoscatur.*

C. IX. *Ab administratione removeantur, qui res Ecclesiæ male vivendo dispergunt.*

Unde Pelagius Papa *Petro Presbytero*,

QUia ea, quæ de fraudibus Maximiliani α flebili ad aures nostras supplicum relatione venerunt, non facile secundum veritatem agnosci poterunt, nisi facultas Ecclesiæ, quam in usus suos male convertendo dispersit, ab ejus potestate, donec causa cognoscatur, seponatur: idcirco nos eum a supradictæ Ecclesiæ patrimonio volumus interim submoveri, & in vestro, discussionis ipsius tempore, moderamine detineri.

Corr. Rom. ¶ α Maximiliani] *In vulgatis sequebatur*, Presbyteri, *quæ vox inducta est, quia in nullo vetusto codice Gratiani, ex iis, qui collati sunt, habetur. Gratianus autem caput hoc de Episcopo, non de Presbytero accepit.*

QUÆSTIO III.

1 ps QUod vero *post vocationem venienti ad judicium, induciæ negandæ non sint*, Felix Papa II. *in epistola ad fratres Ægypti, cap.* 8. *testatur, dicens:*

C. I. *Venienti ad judicium induciæ non negentur.*

CUm *a* accusatus ad judicium venerit, si voluerit, & necesse fuerit, induciæ ei petenti a Patribus constitutæ, absque impedimento concedantur, & judices a se electi sibi tribuantur.

Corr. Rom. ¶ α Et necesse fuerit,] *Hæc addita sunt ex epistola ipsa, Ivone & Pannormia, habenturque infra eadem cap.* induciæ 2.

C. II. *Quot mensium induciæ Episcopis præstandæ sint.*

Item ex eadem *epist. ad fratres Ægypti, c.* 20.

DE induciis *b* vero *c* Episcoporum, super quibus consuluistis, diversas a Patribus regulas invenimus, institutas. Quidam enim ad repellenda imperitorum *d* machinamenta, & suas præparandas responsiones, & testes confirmandos, & consilia Episcoporum atque amicorum quærenda, annum & *e* sex mandaverunt menses concedi. Quidam autem annum, in quo plurimi concordant. Minus vero quam sex menses, non reperi: quia & Laicis hæc indulta sunt, quanto magis Domini Sacerdotibus? *& infra*. f §. 1. Induciæ namque non sub angusto tempore, sed sub longo spatio concedendæ sunt, ut recusati se præparare, & universos communicatores in provinciis positos convenire, & testes præparare, atque contra insidiatores se pleniter armare valeant.

C. III. *De induciis præstandis.*

Item Eleutherius Papa *in epist. ad Galliæ provincias.*

I. INduciæ *g* non modicæ ad inquirendum dandæ sunt, ne aliquid præpropere agi a quocunque parte videatur: quia per subreptionem multa proveniunt.

C. IV. *De eodem.* PALEA.

Item Damasius Papa *epist.* 3. *ad Stephanum Archiepiscopum.*

II. INduciæ *h* accusatis in criminalibus causis *i* sex mensium, vel eo amplius, si necesse fuerit, concedendæ sunt.

2 ps. Gratian. *Spatio vero dilationum*, sicut in lib. 3. Cod. tit. 11. de dilationibus *k* invenitur) *hac ratione mode-*

---

a *In vulgat. legebatur*, Gelasius. b Et *Joan.* 1. *epist.* 2. *sup. ead. c. quanto.* c *Ivo p.* 5. *c.* 249. *Ans. l.* 3. *c.* 44. *Pann. l.* 4. *c.* 50. d *al. suo.* e *Polyc. ibid. Ans. l* 3. *c.* 53. *Pann. l.* 4. *c.* 52. f *Ans. l.* 3. *c.* 84. g *Ivo p.* 5. *c.* 248. *Pann. l.* 4. *c.* 44. h *Pann. l.* 4. *c.* 94.

a *Ivo p.* 6. *c.* 335. *Pann. l.* 4. *c.* 58. *Ans. l.* 3. *c.* 55. b *al. judiciis.* c *Ans. l.* 3. *c.* 118. *&* 119. *Polyc. l.* 5 *tit.* 3. *Burch. l.* 1. *c.* 180. *Ivo p.* 4. *c.* 296. d *antea legebatur, imperitorum.* e *aut sex*] *orig.* f *Pann. l.* 4. *c.* 102. g *Burch. l.* 16. *c.* 30. *Ivo p.* 6. *c.* 317. *Pann. l.* 4. *c.* 103. *Ans. l.* 3. *c.* 56. h *Ans. l.* 2. *c.* 76. *Ivo p.* 5. *c.* 287. *Pann. l.* 4. *c.* 101. i *al. Episcopis.* k *l.* 1. §. *quid hac ratione.*

ran-

UAB Biblioteca de Ciències Socials

randum est, ut, si ex ea provincia, ubi lis agitur, vel persona, vel instrumenta poscantur, non amplius quam tres menses indulgeantur. Si vero ex continentibus provinciis, sex menses custodiri justitiæ est. In transmarina autem dilatione novem menses computari oportebit. Judicantes autem α hac ratione non sibi concessum intelligant dandæ dilationis arbitrium: sed eandem dilationem (si rerum urgentissima ratio flagitaverit, & necessitas desideratæ instructionis exegerit) non facile amplius, quam semel, nec ulla trahendi arte sciant esse tribuendam. §. 1. Ei autem a dilatio penitus est deneganda, qui rescriptum ad extraordinarium judicem deportaverit b. Illi autem, qui in judicium vocatur, danda est ad probanda c precum mendacia, vel proferenda aliqua instrumenta, vel testes: quoniam instructus esse non potuit, qui præter spem ad alienum judicium trahitur. §. 2. Cum d vero ad appellationem, consultationemve a Principe rescriptum fuerit, sive sit primo judicio petita dilatio, & ea tributa non sit, sive nec petita quidem, eam dari cuiquam non licebit eadem ratione, qua ne in judiciis quidem cognitionum Imperialium dilatio tribui solet. §. 3. A judice e procedente dilationem non convenit postulari, etiam si utraque parte præsente tribuatur, cum non alias, nisi causa cognita, indulgeri queat, & cognitio causæ non interpellatione plenaria, sed considerante f magis judice legitime colligatur, ut si forte dilationis petitio fuerit improbata, suscepta quæstio per sententiam judicis dirimatur. Constitutione septima, in collatione septima. §. 4. Libellum g vero non alias actor dirigat, nisi prius & in ipsum, quem dicit obnoxium, & in negotii executorem exponat cautionem, se vel intra duos menses litem contestaturum, vel omne damnum ei, qui convenitur, contingens restituturum in duplum. In coll. 5. const. 6.

3 pars. §. 5. Offeratur h ei, qui vocatur ad judicium, libellus, & exinde præbitis sportulis, data fidejussione XX. dierum gaudeat induciis, quibus deliberet, an contendat; atque judicine alium sociari i petat, an recuset eum: nisi ille sit is, quem ipse alio recusato jam petierit. Denique præsens interrogetur, An hoc tempus litis transierit? Quod non modo k ex ipsius responsione, sed etiam ex libelli subscriptione manifestetur, quam in initio facere debet. Litis ergo contestatio contra hoc indultum l habita, pro nihilo est m. Ibidem. §. 6. Quod n fieri non debet, nisi actor satisdederit, certam promittens quantitatem se daturum, si litem non exequatur, aut exequens non vincat causam. Si igitur post tempus a se constitutum intra decem dies reo præsente non occurrat, dimittatur reus, exacto eo, quod promissum est: & si quid circa litem plus impendisse cum taxatione judicis juraverit. §. 7. Exceptio o fori β dilatoria est, atque ideo in initio litis debet opponi, & probari. Peremptorias autem exceptiones, ut sunt præscriptiones longi temporis, sufficit in initio litis contestari.

Corr. Rom. ¶ α Judicantes autem] *In codice Justiniani legitur*: Quod ita constitutum judicantes sentire debebunt, ut hac ratione, &c.

¶ β Exceptio fori] *Postrema hæc pars abest a plerisque vetustis exemplaribus. In uno autem est in margine, cum hoc titulo*, glossa Joannis. *Eadem autem verba leguntur infra eod. q. 6. c.* si quis Episcoporum. §. exceptio. *& ibi sunt in omnibus antiquis codicibus.*

a *Ibidem, lege 2. sed mutata est verborum series.* b *al.* reportaverit. c *improbanda*] *orig.* d *Lege 5. mutatis quibusdam vocibus.* e *Lege 4.* f *al. considente.* g *Cod. de litis contestat. auth. libellum.* h *Cod. de litis contestat. auth. offeratur. Julianus antecessor novella 53. c. 3.* i *al. associari.* k *al. mox.* l *privilegium*] *orig.* m *al. ducenda est.*] *orig.* n *Cod. de dilationibus, authen. quod fieri.* o *Ex Cod. de except. l. ult. & l. 8. Infra eod. quæst. 6. cap. si quis Episcoporum.*

QUÆSTIO IV.

Quod vero infames a *& non legitime conjuncti ad accusationem admitti non debeant, & qui generaliter ab accusatione removendi sint, multorum auctoritatibus claret.*

C. I. *Infames eos, qui sunt bonæ famæ, accusare non possunt.*

Ait enim Iginius Papa, *epist.* 2.

ALieni *b* erroris societatem *c* sectantem, vel a sui propositi tramite recedentem, aut Apostolicæ sedis jussionibus inobedientem suscipere non possumus: nec impetere recte credentes, vel sanctorum Patrum jussionibus obtemperantes permittimus: quia inter fideles & infideles magna debet esse discretio.

C. II. *Qui legem suam sponte trasgreditur, ante suam reversionem recte agentes accusare non potest.*

Item Anacletus Papa *in prima decretali.*

BEatus *d* prædecessor noster Clemens, vir Apostolicus, & spiritu Dei plenus, una cum reliquis sanctis Collegis suis statuit, dicens: Accusandi & testificandi licentia denegetur his, qui Christianæ religionis & nominis dignitatem, & suæ legis, vel sui propositi normam, aut regulariter prohibita neglexerint. Transgressores enim sponte legis suæ, ejusque violatores, & recedentes, apostatæ nominantur. Omnis enim apostata refutandus est ante reversionem suam, non in accusatione recte agentium, aut testimonio suscipiendus est.

C. III. *A suo proposito discedentes sunt infames.*

Item Pius Papa, *epist.* 1.

SI e quis *f* vero a suo proposito retrorsum exorbitaverit, & jussum Apostolicæ sedis libenter transgressus fuerit, infamis efficitur. Reprobari ergo oportet eorum redargutiones, qui in recta fide suspecti sunt. Fides autem, & conversatio primum scrutanda est, & deinde *g*, qui irreprehensibiles apparuerint, sunt recipiendi, & non prius.

C. IV. *Incestuosi & non legitime conjuncti, Sacerdotes & legitime conjunctos accusare non possunt.*

Item Calixtus Papa *ad Episcopos Galliæ, epist.* 2. *cap.* 4.

COnsanguineorum *h* conjunctiones nec legitimæ sunt, nec manere possunt, sed sunt repellendæ. *& infra, cap.* 5. §. 1. Quisquis ergo non legitime conjunctus, vel absque dotali titulo, ac benedictione Sacerdotis constat copulatus, Sacerdotes, vel legitime conjunctos criminari, vel in eos testificari minime potest: quoniam omnis incesti macula pollutus, infamis est, & accusare supradictos non permittitur. Non solum ergo hi rejiciendi sunt, & infames efficiuntur, sed etiam omnes eis consentientes. §. 2. Similiter de raptoribus, vel eis, qui seniores impetunt, fieri censemus. Hos ergo leges seculi interficiunt, sed nos misericordia præeunte sub infamiæ nota ad pœnitentiam recipimus.

C. V. *Qui non sunt recipiendi in accusatione.*

Idem *in eadem epistola.*

COnspiratores *i* in nullius accusatione sunt reci-

a *Supra 2. quæst. 7. cap. alieni. ex Dionysio.* b *Julius in rescript. ad Orient. cap.* 15. *Polyc. l. 1. tit. 17. Ans. l. 2. c. 16. & l. 1. c. 9. Pann. l. 4. c. 70. & 88.* c *al. socium a sui propositi*] *al. societate maculatum, vel a suis.* d *al. permittimur:*] *orig.* e *Ans. l. 3. c. 9. Pann. l. 4. c. 60.* f *Ans. l. 3. c. 4.* g *al. Si quis a suo vero proposito.* h *al. denuo.* i *Burch. l. 7. c. 1. Ivo p. 9. cap. 23.* k *Ivo p. 6. c. 364.*

piendi,

piendi, nec eorum vel anathematizatorum vox ullum nocere, vel accuſare *a* poteſt.

C. VI. *De eodem.*

Item Stephanus Papa, *epiſt.* 2.

NUllus *b* anathematizatorum *c* ſuſcipiatur, nec a quoquam credantur, quæ ab eis dicuntur, vel conſcribuntur. Eos *d* dico anathematizatos eſſe, quos Epiſcopi ſuis ſcriptis anathemâtizaverunt, aut eorum ſtatuta anathematizant.

C. VII. *Anathematizati, fideles accuſare non poſſunt.*

Item Fabianus Papa, *epiſt.* 1. *ad Eccleſiæ miniſtros.*

OMnes *e*, quos ſanctorum Patrum ſtatuta tam præteritis, quam futuris temporibus anathematizant, ſubmovemus, & ab omni accuſatione fidelium alienamus.

C. VIII. *Clericus, qui Epiſcopum accuſaverit, infamis efficitur.*

Item Stephanus Papa, *epiſt.* 2. *c.* 8.

CLericus vero, qui Epiſcopum ſuum accuſaverit, aut ei inſidiator extiterit, non eſt recipiendus, quia infamis effectus eſt, & a gradu debet recedere, ac curiæ tradi ſerviturus.

C. IX. *Infames & exules fiant, qui Epiſcopos perſequuntur.*

Item Alexander Papa, *epiſt.* 1. *c.* 1.

HI *f* qui Epiſcopos ſuos α perſequuntur, & amovere nituntur, injuſte, contra Apoſtolicam auctoritatem, etſi a morte prohibentur, dicente Domino *g*: *Nolo mortem peccatoris, ſed ut convertatur, & vivat*, perpetua tamen notantur infamia, & exilio digni judicantur finitimo: de quibus a temporibus Apoſtolorum, & infra iſta tenemus, atque decreta habemus *h*, quibus eorum accuſandi Epiſcopos, vel teſtificandi in eos vocem obſtruimus, quos non humanis, ſed divinis actibus mortuos eſſe ſcimus.

Corr. Rom. ¶ α Suos] *Vox iſta abeſt a pleriſque manuſcriptis & originali: ſed ob gloſſam non eſt ſublata.*

C. X. *Detractores, & inimicorum auctores Epiſcopos non accuſent.*

Item Zepherinus Papa, *epiſt.* 1. *ad Epiſcopos Siciliæ.*

DEtractores *i* (qui divina auctoritate eradicandi ſunt,) & auctores *k* inimicorum ab Epiſcopali ſubmovemus accuſatione, vel teſtimonio.

C. XI. *Infamis, vel ſacrilegus religioſum Chriſtianum accuſare non poteſt.*

Item Eutychianus Papa, *epiſt.* 2. *ad Epiſcopos Siciliæ.*

NUlli *l* unqum infami, atque ſacrilego de quocunque negotio licet adverſus religioſum Chriſtianum, (quamvis humilis, ſervilisque perſona ſit) teſtimonium dicere, nec de qualibet re, actione, vel inſcriptione Chriſtianum impetere.

Gratian. *Notandum vero, quod aliud ſit excommunicatio, & aliud anathematizatio.*

C. XII. *Aliud eſt excommunicatio, aliud anathematizatio.*

Unde Joannes Papa VIII. *ſcribit cuidam Epiſcopo.*

ENgeltrudam *m* uxorem Boſonis noveris non ſolum excommunicatione, quæ a fraterna ſocietate ſeparat, ſed etiam anathemate, quod ab ipſo Chriſti corpore (quod eſt Eccleſia) recidit, crebro percuſſam eſſe.

Corr. Rom. ¶ *Epiſtola hæc Joannis VIII. non eſt inventa. Verum* Nicolaus I. *in Concilio a ſe Romæ habito, de Metenſi Synodo penitus abolenda, cap. ult. narrat, hanc Engeltrudam bis a ſe fuiſſe anathemate percuſſam. Cujus mulieris flagitia, ob quæ juſtiſſime hanc pœnam tulit, refert Regino lib.* 2. *Chronicorum. Potuit autem tempore Joannis octavi vivere hæc fœmina, quoniam Hadrianus II. qui inter Nicolaum I. & Joan. VIII. interceſſit, quintum ſui Pontificatus annum non implevit.*

Gratian. *Unde datur intelligi, quod anathematizati intelligendi ſunt non ſimpliciter a fraterna ſocietate, ſed etiam a corpore Chriſti (quod eſt Eccleſia) omnino ſeparati.*

a *al. lædere.* b *Pann. l.* 4. *c.* 71. c *al. anathema*] *orig.* d *al. eos quoque dico*] *orig.* e *Anſ. l.* 3. *c.* 16. *Polyc. l.* 5. *tit.* 1. f *Anſ. l.* 3. *c.* 79. g *Ezech.* 33. h *Supr.* 2. *q.* 7. *c. placuit.* i *Anſ. l.* 3. *c.* 55. *Ivo part.* 5. *c.* 245. k *al. actores*] *Anſ. l.* 3. *c.* 25. *Burch. l.* 16. *c.* 11. *Ivo p.* 6. *c.* 333. *Pann. l.* 4. *c.* 92. m 11. *q.* 3. *nemo Epiſcoporum. Ivo p.* 14. *c.* 51.

QUÆSTIO V.

QUod vero teſtes de domo accuſatorum producendi non ſint, & quod vox inimicorum non ſit audienda, multorum auctoritatibus probatur.

C. I. *Conſanguinei & familiares adverſus extraneos teſtimonium non dicant.*

Ait enim Calixtus Papa, *epiſt.* 2. *ad Epiſcopos Galliæ.*

CONſanguinei *a* accuſatoris *b* adverſus extraneos teſtimonium non dicant, nec familiares, vel de domo prodeuntes: ſed ſi voluerint, & invicem conſenſerint, inter ſe parentes tantummodo teſtificentur, & non in alios.

C. II. *Nuper inimici, accuſatores vel teſtes eſſe non poſſunt.*

Item Anacletus Papa, *epiſt.* 3. *c.* 4.

I. ACcuſatores *c* & teſtes eſſe non poſſunt, qui ante heſternum diem, aut nudius tertius inimici fuerunt, ne irati nocere cupiant, vel læſi ſe ulciſci velint. Inoffenſus igitur accuſatorem & teſtium affectus quærendus eſt, & non ſuſpectus.

C. III. *De eodem.*

Item Symmachus Papa, *in quinta Synodo Romana, ſub ipſo habita.*

ACcuſatoribus vero inimicis, vel de inimici domo prodeuntibus, vel qui cum inimicis immorantur, aut ſuſpecti ſunt, non credatur, ne irati nocere cupiant, ne læſi ulciſci ſe velint. *&* ſ. §. 1. Si quis hæc, quæ hodie in hac ſancta Synodo prohibita ſunt, infringere præſumpſerit, aut voluntarie tranſgredi tentaverit, ſi Clericus eſt, gradu proprio penitus careat: ſi vero Monachus, aut Laicus fuerit, communione privetur: & ſi non emendaverit vitium, anathemate feriatur. Secretas vero inſidias, vel manifeſtas Pontificibus a quibuſcunque illatas, vel ea, quæ hujus ſanctæ Synodi ſententia complectitur, ſi quis ad Eccleſiæ pertulerit notitiam, potiatur honore: & hi, qui adverſa eis moliuntur (ſicut a ſanctis Patribus dudum ſtatutum eſt, & hodie Synodali, & Apoſtolica auctoritate firmatur) penitus abjiciantur, & exilio (ſuis omnibus ſublatis) perpetuo tradantur.

C. IV. *Qui non poſſunt eſſe accuſatores, vel teſtes.*

Item Pontianus *ſanctæ & univerſalis Eccleſiæ Epiſcopus, epiſt.* 2. *omnibus Chriſtianis.*

SUſpectos *d*, aut inimicos, aut facile litigantes, & eos, qui non ſunt bonæ converſationis, aut quorum vita eſt accuſabilis, & qui rectam non tenent & docent fidem, accuſatores eſſe & teſtes, & anteceſſores noſtri Apoſtolici α prohibuerunt, & nos eorum auctoritate ſubmovemus, atque futuris temporibus excludimus.

Corr. Rom. ¶ α Apoſtolici,] *Sic eſt emendatum ex Vaticanis codicibus. Antea enim legebatur*, Apoſtoli. *Originale autem impreſſum ſic habet*: & anteceſſores noſtri Apoſtolica repulerunt auctoritate, & nos ſubmovemus, atque futuris, &c.

a *Anſelm. l.* 3. *c.* 58. *Polyc. l.* 5. *tit.* 1. *Burch. l.* 1. *c.* 171. *Ivo p.* 5. *c.* 289. *Pann. l.* 4. *c.* 85. b *accuſatores*] *orig.* c *Ambroſ. Syagrio, epiſt.* 64. *Anſ. l.* 3. *c.* 13. *Burch. l.* 1. *c.* 152. *Ivo p.* 5. *c.* 239. *Pann. l.* 8. *c.* 84. d *Supr.* 2. *q.* 7. *c. quærendum. Polyc. ibid. Anſelmus l.* 3. *c.* 16.

C. V.

Ab accusationibus Clericorum repellantur, quos leges seculi non admittunt.

Item Eusebius *Episcopis Galliarum, epist.* 1.

DE *a* accusationibus Clericorum, super quibus mandastis, scitote, a tempore Apostolorum in hac sancta Urbe servatum esse, accusatores, & accusationes, quas exterarum consuetudinum leges non ascisc unt, a Clericorum accusatione submotas. *& infra.* Idcirco & nos sequentes *b* Patrum vestigia, pro salvatione servorum Dei, quascunque ad accusationem personas leges publicæ non admittunt, his impugnandi alterum, & nos licentiam submovemus, & nullæ accusationes a judicibus audiantur Ecclesiasticis, quæ legibus seculi prohibentur.

C. VI.

Alienigenæ, & quos divinæ voces mortuos appellant, & Episcopos accusare non possunt.

Item Pelagius Papa II. *Episcopis Italiæ.*

CAnonica *c* sanctorum Patrum statua (ne columnæ sanctæ Ecclesiæ vacillent) sequentes ac roborantes, omnes infames, cunctosque suspectos, vel inimicos, & eos, qui non sunt eorum gentis, vel quorum fides, vita & libertas nescitur, & qui non sunt bonæ conversationis, vel quorum vita est accusabilis, ab omni accusatione Episcoporum funditus submovemus. Similiter & omnes, quos divinæ leges mortuos appellant, submovendos esse ab eadem accusatione, & publicæ pœnitentiæ submittendos, judicamus.

C. VII. *A Clericis repelluntur accusationes, quas leges seculi non ascisc unt.*

Item ex Synodo Romana, *habita sub Hadriano* d *Papa.*

ACcusationes *e* & accusarores, atque eorum *f* negotia, quæ seculares non ascisc unt leges divina ac synodica funditus a Clericis repelli auctoritate censemus : quia indignum est, superiores pati ab inferioribus, quæ inferiores ab eis pati despiciunt.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc &c.* Neminem. *infra ead. q. 6. quæ citantur ex Synodo Romana, extant in capitulis Hadriani, ea autem expressus etiam appellantur Synodi nomine infra 5. q. 3. in principio.*

C. VIII. *Nec servus, nec libertus, nec infamis Episcopos accusare præsumant.*

Item Stephanus *Romanæ Ecclesiæ Episcopus* g *omnibus Episcopis, epist. 2. de accusationibus Sacerdotum, c. 3.*

II. ACcusatores *h*, & accusationes, quasi seculi leges non recipiunt, & antecessores nostri prohibuerunt, & nos submovemus. Nullus enim alienigena, aut accusator fiat eorum, aut judex. Unde & de Loth *i* scriptum est : *Ingressus es ut advena, nunquid ut judices?* Accusator autem nostrorum *k* nullus sit servus, aut libertus, nullaque suspecta persona, aut infamis.

C. IX. *Infames, qui ad sortilegos & divinos concurrunt, nec accusatores, nec testes esse possunt.*

Item Eusebius Papa, *epist. 3. ad Episcopos Thusciæ.* l

COnstituimus *m* iterum, firmantes cana Patrum statuta, cum omnibus, qui nobiscum sunt, Episcopis, sicut dudum decretum reperimus, ut homicidiæ, malefici, fures, sacrilegi, raptores, adulteri, incesti, venefici, suspecti, criminosi, domestici, perjuri, & qui raptum fecerunt, vel falsum testimonium dixerunt, seu qui ad sortilegos *a*, divinosque *b* concurrerunt, similesque eorum, nullatenus ad accusationem, vel ad testimonium sint admittendi, quia infames sunt ; & juste repellendi, quia funesta est vox eorum.

C. X.

Suspecti, aut gratiosi ad accusationem non admittantur.

Item Julius Papa *in rescripto ad Orientales, c. 33.*

SImiliter *c* in jam præfixa Synodo est decretum, ne suspecti, aut infames, aut criminosi, aut gratiosi, vel calumniatores, vel affines, aut scelerati, aut facile litigantes suscipiantur accusatores, sed tales, qui omni careant suspicione.

C. XI. *Qui inimicitiis studet, vel facile litigat, nec accusator, nec testis esse potest.*

Item Felix Papa II. *epist. 1. c. 14.*

NUllus *d* servus, nullus libertus, nullus infidelis *e*, nullus criminibus irretitus, nullus calumniator, nullus, qui inimicitiis studet, nullus qui frequenter litigat, & ad accusandum, vel detrahendum est facilis, nulla infamis persona, vel omnes, quos ad accusanda crimina publica leges publicæ non admittunt, permittantur Episcopos accusare.

C. XII. *Familiares, suspecti, de domo prodeuntes non recipiantur in accusatione.*

Item Calixtus Papa, *epist. 2. ad Episcopos Galliæ.*

III. ACcusatores *f*, vel testes suspecti non recipiantur, nec familiares, vel de domo prodeuntes, nec etiam consanguinei accusatoris adversus extraneos testimonium dicant : quia propinquitatis *g*, & familiaritatis, ac dominationis affectio veritatem impedire solet. Amor carnalis, & timor, atque avaritia plerunque sensus hebetant humanos, & pervertunt opiniones, ut quæstum pietatem putent, & pecuniam, quasi mercedem prudentiæ.

C. XIII. *Qui inimici, vel suspecti sunt, & qui odio quoslibet insequuntur, ab accusatione removeantur.*

Item Pelagius *h* Papa II. *epist. 1. c. 4.*

OMnes *i*, qui adversus Patres armantur, ut Patrum invasores, & mactatores, infames esse censemus. & *infra.* Horum ergo vitiorum auctores vel patratores, non sunt in accusatione Pontificum recipiendi, sed penitus repellendi ; quoniam jubent canonica decreta Patrum, ut accusatio, vel testimonium eorum, qui odio quoslibet persequuntur, vel qui inimici, aut suspecti habentur, nullo modo recipiantur.

C. XIV. *De eodem.* PALEA.

[*Item* Paschalis Papa.]

NUlli *k* Episcoporum ab accusatione sua repellere liceat, quos α, antequam ab eis impeteretur, a sua communi familiaritate neglexerit separare.

Corr. Rom. ¶ *In uno pervetusto exemplari Gratiani, a quo pleræque Paleæ absunt, caput hoc habetur non hic, sed sup. 2. q. 7. post c.* B. Petrus & Paulus: *ubi etiam citatur ex Paschali II.*

¶ α Quos antequam] *In eodem codice legitur*, quos & antequam ab eis impeterentur, a sua communi familiaritate neglexerunt separare. *In aliis vero nonnullis, in quibus hæc Palea habetur hoc loco, legitur*, quos antequam ab eis se impetendos cognoscerent, a sua, &c. *In decretalibus autem non multo secus*, antequam se ab eis impetendum cognoscerent, a sua, &c.

---

a *Anselm. l. 3. c. 26.* b *infr. 6. q. 1. nos sequentes.* c *Ans. l. 3. c. 59.* d *In cap. Hadriani, cap. 11. Concor. Damasus epist. ad Stephanum.* e *Ansl. l. 3. c. 20.* f *ea* [*orig.* g *Conc. Theles phorus, epist. unica, c. 4. Julius in rescript. ad Orient. c. 5.* h *Polyc. ibidem. Ans. l. 3. c. 18. Ivo p. 5. c. 257. & p. 6. c. 327.* i *Gen. cap. 19.* k *vestrorum*] *orig.* l *& in cap. Hadriani, c. 67.* m *Polyc. ibidem. Ans. l. 3. c. 19.*

a *al. sacrilegos.* b *supr. 2. q. 8. quisquis.* c *Polyc. ibid. Ans. l. 3. c. 21. Ans. l. 3. c. 62.* e *infidus*] *orig.* f *Polyc. ibid. Ans. l. 3. c. 57. Burch. l. 1. c. 171. Ivo p. 5. c. 289.* g *supr. 8. ead. c. consanguinei.* h *antea legebatur, Gelasius.* i *Proculus ad Dominum in act. 14. Concil. Chalc. Ans. lib. 3. c. 6.* k *extr. de accus. c. nulli.*

Gratian.

Gratian. *Quod vero inimici ab accusatione prohibeantur, inde est, quia eorum calliditate, innocentia frequenter opprimi solet. Sed cum Athanasius* a *suæ cathedræ reddi præcipitur, quia de inimicitia sui Patriarchæ conquestus est, patet, quod etsi manifesta crimina alicujus sunt, non tamen condemnandus est accusatione inimici.*

C. XV. *Qui inimici sunt, Judices esse non possunt.*

Unde Nicolaus Papa *scribit Michaeli Imperatori in epistola, quæ incipit:* Proposueramus.

QUod *b* suspecti & inimici judices esse non debeant, & ipsa ratio dictat, & plurimis probatur exemplis. §. 1. Nam *c* quid gratius & amabilius dare quis inimico potest, quam si ei ad impetendum commiserit, quem lædere forte voluerit? Quod provide Constantinopolitana Synodus canonum suorum sexto α dignoscitur prohibere capitulo. *& infra.* §. 2. Veniamus ergo & ad sanctam Chalcedonensem Synodum, & quid nobis de Athanasio Parænorum Episcopo referat, audiamus. Is enim Antistes tertio evocatus ad Synodum, quia non occurrit, a Patriarcha suo canonice condemnatus extiterat: sed solum, quia, cum vocaretur ad Synodum, quod inimicus suus esset ipse, qui judicabat, clamavit, a sancta Chalcedonensi Synodo *d* ad causas illatas sibi examinandas reservatur: & nisi denuo convincatur, recipere Ecclesiam propriam judicatur. Quod si Athanasius a Patriarcha suo depositus, quia de inimicitia ipsius conquestus est, iterato ad judicium renovandum dirigitur, etsi β manifesta sibi officiant crimina, tamen suæ reddi Ecclesiæ præcipitur; quanto magis Ignatius, qui non a Patriarcha, sed ipse potius existens Patriarcha, minime debuit Ecclesia propria (inimicis, & suspectis judicibus decernentibus) expoliari? *& paulo post* e. §. 3. Veniat & facundissimus noster Papa Gelasius, hæreticorum expugnator fortissimus, & quod de Constantinopolitanis Episcopis more solito tunc ægrotantibus dixit, etiam nunc nobis edisserat. *Quæro*, inquit, *tamen ab his judicium, quod prætendunt, ubinam possit agitari? an apud ipsos, ut iidem inimici sint & testes & judices? Sed tali judicio nec humana debent committi negotia.* Quod si judicio, ubi iidem sunt inimici, qui judices, nec humana debent committi negotia; quanto minus divina, id est, Ecclesiastica? Qui sapiens est, intelligat. §. 4. Et revera hinc Justinianus Imperator pius legibus suis promulgasse dignoscitur, dicens: *Liceat ei, qui suspectum judicem putat, antequam lis inchoetur, eum recusare, ut ad alium recurratur.* Nam quodammodo naturale est suspectorum judicum insidias declinare, & inimicorum judicium semper velle refugere. §. 5. Hinc S. Athanasius inimicorum sæpe declinavit insidias. Hinc S. Joannes, os aureum, Concilii contra se congregati renuit intrare collegium.

Corr. Rom. ¶ α Sexto] *Hic canon est sextus Concilii Constantinopolitani primi apud Græcos, qui in Conciliis in quatuor volumina conjectis (nam in aliis editionibus abest) tomo primo bis affertur, primum in Concilio ipso Constantinopolitano, deinde in libello Synodicarum constitutionum. De quo capitulo, & aliis canonibus hujus Concilii supra dist. 22. est notatum, & infra 4. quæst. 1. c.* quod autem, *aliquid dicetur.*

¶ β Etsi manifesta] *Vera lectio est:* & nisi manifesta sibi officiant crimina, suæ reddi Ecclesiæ præcipitur. *Estque idem, quod antea retulerat ex ipso Concilio,* & nisi denuo convincatur, recipere Ecclesiam propriam judicatur. *Verum non est emendatum ob glossam, & quia Gratianus in verbis sequentibus manifeste ostendit, falsa lectione se usum esse: qui etiam, quod hic dicitur de inimicitia judicis, ad accusatoris inimicitiam transtulit. Nec vero, (quod ex tota illa actione 14. facile constat) Athanasius in ea causa erat actor, qui restitutionem peteret, (quippe cum, licet in Concilio Antiocheno depositus, postea tamen per Dioscorum Episcopatum recuperasset, tuncque possideret) sed Savinianus, qui post Athanasii depositionem in ejus locum a Metropolitano, & comprovincialibus Episcopis suffectus, ab eodem Dioscoro ejectus fuerat, ideoque restitui sibi Episcopatum petebat. In ipso autem Concilio Chalcedonensi statutum fuit, ut (quando Athanasius diceret, se ad Concilium Antiochenum ter vocatum, ideo non venisse, quod Dominus eo tempore Patriarcha Antiochenus sibi inimicus esset) Savinianus quidem maneret in Episcopatu, interim vero causa Athanasii apud Maximum tunc Antiochiæ Patriarcham ageretur, atque inter octo menses cognosceretur an Athanasius crimen depositione dignum commisisset, ac nisi commisisse constaret, suus illi Episcopatus redderetur. Ex quo toto facto* Nicolaus *partem illam accepit, quæ ad rem suam optime faciebat.*

Gratian. *Patet ergo, quod etsi manifesta sint crimina alicujus, tamen accusatione inimici condemnandus non est.*

QUÆSTIO VI.

1 ps EXtra *provinciam autem reus nullatenus est producendus.*

C. I. *Ubi crimen admittitur, ibi causa ventiletur.*

Unde Fabianus Papa *scribit Hilario Episcopo, epist. 3. cap. 4.*

IBi *a* semper causa agatur, ubi crimen admittitur: & *b* qui non probaverit, quod objecit, pœnam, quam intulerit, ipse patiatur.

C. II. *Accusatus non nisi in foro suo audiatur.*

Idem *eadem epist. c. 2.* c

SI *d* quis Episcoporum super certis accusetur criminibus, ab omnibus audiatur, qui sunt in provincia sua, Episcopis: quia non oportet accusatum alibi, quam in foro suo audiri.

Gratian. *Exceptio fori dilatoria est, atque ideo in initio litis debet opponi & probari. Peremptorias autem exceptiones (ut sunt præscriptiones longi temporis) sufficit in initio litis contestari.*

C. III. *De eodem.*

Idem Fabianus *ibidem.* e

PUlsatus *f* ante suum judicem causam dicat, & ante non suum judicem pulsatus, si voluerit, taceat. Pulsatis vero, quoties appellaverint, induciæ dentur.

Gratian. *Hoc autem, quod de loco dictum est, tunc intelligendum est, cum veritas causæ non nisi in loco admissi criminis deprehendi potest: aut nisi altera pars judicium majoris personæ interpellaverit, sive declinando judicium, sive revelando sententiam. Unde* Stephanus, *sanctæ & Apostolicæ, atque universalis Ecclesiæ Romanæ Episcopus, scribit omnibus Episcopis, epist. 2. cap. 7.* g

C. IV. *Intra provinciam, & a comprovincialibus tantum causa est audienda.*

ULtra *h* provinciarum *i* terminos accusandi licentia non progrediatur: sed omnis accusatio intra provinciam audiatur, & a comprovincialibus terminetur, nisi tantum *k* ad Apostolicam sedem fuerit appellatum.

a *al. Anastasius.* b *al. Quia.* c *Ivo part. 5. c. 55.* d *act. 24. in fin.* e *In commonitorio ad Faustum.* f *Cod. de judiciis. l. apertissimi.*

a *Revera ibi] orig.* b *Sup. 2. quæst. 3. qui non probaverit, & 4. 8. qui crimen. & infra eod. c. fin.* c *Et Cyprianus l. 1. ep. 3.* d *Polyc. lib. 5. tit. 1. Ansel. 3. c. 77. Burch. l. 1. c. 147. Ivo p. 5. c. 260.* e *Cap. l. 7. cap. 367.* f *Polyc. l. 1. tit. 7. Ivo p. 6. c. 323. Pann. l. 4. c. 123.* g *In Cod. Theod. l. 9. tit. 1. l. 10.* h *Ansel. l. 3. cap. 47. Pann. l. 4. c. 33.* i *al. provinciæ.* k *al. tamen.*

C. V. *A comprovincialibus accusatus vel judicatus, Apostolicam sedem appellet.*

Item Sixtus *a* Papa II. *epist.* 1. *ad Gratum Episcopum.*

ACcusatus *b* vel judicatus a comprovincialibus in aliqua causa Episcopus, licenter appellet, & adeat Apostolicæ sedis Pontificem, qui aut per se, aut per vicarios suos & ejusdem retractari negotium procuret. Et dum iterato judicio Pontifex causam suam agit, nullus alius in ejus loco ponatur, aut ordinetur Episcopus: quoniam quamquam comprovincialibus *c* Episcopis accusati causam Pontificis scrutari liceat, non tamen diffinire *d* inconsulto Romano Pontifice permissum est.

C. VI. *De eodem.*

Item Damasus Papa *Stephano Archiepiscopo, epist.* 3. *c.* 2.

DIscutere *e* Episcopos, & summas Ecclesiasticorum negotiorum causas, Metropolitano una cum omnibus suis comprovincialibus ita ut nemo ex eis desit, & omnes in singulorum concordent negotiis) licet: sed diffinire eorum, atque Ecclesiasticarum summas querelas causarum, vel damnare Episcopos absque hujus sanctæ sedis auctoritate minime licet, quam omnes appellare, si necesse fuerit, & ejus fulciri auxilio oportet.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc in aliquot vetustis exemplaribus non habetur, neque in ipsum adest glossa.*

C. VII. *Comprovinciales & Metropolitani Episcoporum causam audire, sed diffinire non possunt.*

Item Eleuterius Papa *scribens ad Galliæ provincias, c.* 2.

QUamvis *f* liceat apud comprovinciales *g*, & Metropolitanos, atque Primates Episcorum ventilare accusationes & criminationes, non tamen licet diffinire α sine hujus sanctæ sedis auctoritate, sicut ab Apostolis, eorumque successoribus multorum consensu Episcoporum jam diffinitum est. Nec in eorum Ecclesiis alii aut præponantur, aut ordinentur, antequam hic eorum juste terminentur negotia. Reliquorum vero Clericorum causas apud Provinciales, & Metropolitanos, ac Primates & ventilare, & juste finire licet.

Corr. Rom. ¶ α Diffinire] *In epistola ipsa sequitur*, secus quam prædictum est: reliquorum vero, &c. *Superius vero hæc prædicta fuerant*, finitiva Episcoporum tantum judicia huc deferantur, ut hujus sanctæ sedis auctoritate finiantur, sicuti ab Apostolis, &c. *usque ad verbum*, Reliquorum.

C. VIII. *Ante Apostolicam censuram in causis Episcoporum non est diffinitiva ferenda sententia.*

Item Leo Episcopus *urbis Romæ Anastasio Episcopo Thessalonicensi, ep.* 82. *al.* 84. *c.* 1.

MUltum stupeo, frater charissime, sed & plurimum doleo, quod in eum, de quo nihil amplius judicaveras *h*, quam quod evocatus adesse differret, & excusationem infirmitatis obtenderet, tam attrociter & tam vehementer potueris commoveri, præsertim cum etsi tale aliquid mereretur, expectandum tibi fuerat, quid ad tua consulta rescriberem. & *j*. Sed etiamsi quid grave, intolerandumque gessisset, nostra expectanda erat censura, ut nihil prius ipse decerneres, quam quid nobis placeret, agnosceres. Vices enim nostras ita tuæ credidimus charitati, ut in partem sis vocatus solicitudinis, non in plenitudinem potestatis, Unde, sicut multum nos ea, quæ a te pie sunt curata lætificant; ita nimirum ea, quæ perperam sunt gesta, contristant.

C. IX. *Præter sententiam Romani Pontificis, nec Concilia celebrari, nec Episcopum damnari oportet.*

Item Julius Papa *Orientalibus Episcopis, epist.* 1.

DUdum a sanctis Apostolis, successoribusque eorum in antiquis *a* decretum fuerat statutis, quæ hactenus sancta & universalis Apostolica tenet Ecclesia *b*, non oportere præter sententiam *c* Romani Pontificis Concilia celebrari, nec Episcopum damnari, quoniam sanctam Romanam Ecclesiam Primatem omnium Ecclesiarum esse voluerunt: & sicut beatus Petrus Apostolus primus fuit omium Apostolorum; ita & Ecclesia suo nomine consecrata (Domino instituente), prima, & caput sit cæterarum, & ad eam, quasi ad matrem atque apicem, omnes majores Ecclesiæ causæ, & judicia Episcoporum recurrant, & juxta *d* ejus sententiam terminum sumant: nec extra Romanum quicquam ex his debere decerni Pontificem.

2 pars. Gratian. *Aliquando inconsulto Romano Pontifice plerique Episcoporum damnati inveniuntur, & alii in eorum locum subrogati, quorum damnationem & subrogationem pro bono pacis ex dispensatione toleravisse legitur Ecclesia.*

C. X. *Quorundam Episcoporum depositionem extra conscientiam Romani Pontificis factam, pro pace toleravit Ecclesia.*

Unde Joannes Papa *Salomoni tertio & ultimo Regi Britonum.* e

HÆc quippe est ordinatio Dei patris tui, & hæc est lex Ecclesiæ matris tuæ, videlicet, ut omnes Episcopos regni tui ad Thuronensem Archiepiscopum mittere non detrectes, ipsiusque judicium postulare non dedigneris. Ipse enim est Metropolitanus, & omnes Episcopi tui regni, Suffraganei ejus sunt: sicut conscriptiones prædecessorum meorum evidenter ostendunt: qui prædecessores tuos, quia illos ab ipsius cura subtraxerant, forte invectione corripere studuerunt, quamvis nec nostra scripta super hac re missa deesse videantur. Cumque coram designato Turonicæ Ecclesiæ præsule, & integro numero collegarum, id est, duodecim Episcoporum celebrato conventu fuerint ejecti Episcopi regulariter examinati, apparueritque, quod canonice fuerint ejecti, ipsis in sua dejectione manentibus, qui in locis eorum consecrati sunt, potuerunt utique Episcopatus honore potiri. Quod si Episcopi ejecti insontes fuerint declarati, his amotis, qui illis subrogati sunt, Ecclesias suas ipsi recipiant. Nam cum antecessores mei Præsules ejectionem eorum Episcoporum, qui ab Ecclesiis suis expulsi sunt, nec admiserunt, nec approbaverunt, nec ipsos, qui eis subrogati α post sunt, viventibus illis, legitimos Episcopos dixerunt. Sane si ad Turonensem forte Archiepiscopum mittere præfatos Episcopos dedignaris, stude duos Episcopos de expulsis, & duos de subrogatis una cum Ecclesiæ tuæ Legato ad Apostolicam B. Petri sedem transmittere: ubi digna examinatione præmissa, qui legitimi Episcopi sunt, appareant, & suas Ecclesias irregulariter non amittant. Nihil enim queo aliud in præsenti negotio diffinire. Quia vero magna, quis sit Metropolitanus apud Britannos, contentio est, licet nullius memoria teneat vos in vestra regione ullam habuisse Metropolitanam Ecclesiam, tamen si libet (postquam Deus omnipotens pacem inter vos, & dilectum filium nostrum, Carolum Regem glorioſum, constituerit) facile hoc poteritis advertere. Quod si adeo contentiose creditis agere, ad nostrum Apostolatum

a Et *Julius in rescript. ad Orient. c.* 3. b *Polyc. ibid. Ans. l.* 2. *c.* 82. *Burch. l.* 1. *cap.* 176. & 144. *Ivo p.* 5. *c.* 4. & 257. *Pann. l.* 4. *c.* 125. c *al. a comprovincialibus.* d *al. diffiniri.* e *Anselm. lib.* 1. *c.* 61. *Burch. l.* 1. *c.* 179. *Ivo p.* 5. *c.* 295. f *Ivo p.* 5. *c.* 516. *Pann. l.* 4. *c.* 134. & 136. g *al. provinciales.* h *al. judicaveris.*

a *Præfactis*] *orig.* b *Cap. lib.* 6. *c.* 287. c *in vulgatis legebatur, conscientiam.* d *al. ejusque justa sententia.* e *Regino l.* 2, *Chronic.*

destina-

destinare contendite, quatenus nostro libramine, quæ fuerit apud vos antiquitus Archiepiscopalis Ecclesia, luce clarius innotescat: & deinceps omni ambiguitate recisa, quam sequi Episcopi vestri debeant, incunctanter agnoscant. Neque enim Ecclesias Dei per discordias Regum, divisionis aliqua pati damna necesse est, cum (quantum ex se est) pacem, quam prædicant, servare studeant invicem, & in omnes.

Corr. Rom. ¶ α Subrogati post sunt,] *Sic restitutum est ex aliquot vetustis & valde emendatis codicibus. Antea legebatur*, subrogari possunt.

3 pars. Gratian. *Alias autem irrita erit Episcoporum sententia, & a Synodo retractanda.*

C. XI. *Damnatio injusta irrita est, & a Synodo retractanda.*

Unde Felix Papa I. *a epist. prima ad Paternum.*

IRritam *b* esse censemus & α injustam Episcoporum damnationem, & idcirco a Synodo retractandam, ita ut oppressis ab omnibus, in cunctis subveniatur causis.

Corr. Rom. ¶ α Et injustam] *Sic in originali, & antecedit vox*, aliter: *sed in decretis Julii, & in Concilio Carthaginensi quarto (unde citatur infra 11. q. 3. c. irritam) & in capitulis Hadriani, & apud Anselmum est*, irritam esse injustam Episcoporum damnationem, &c. *quæ lectio videtur magis convenire cum rubrica hujus capitis.*

Gratian. *Quod autem Metropolitanum suum contemnere, & aliorum judicium alicui expetere non liceat*, Sixtus Papa III. *testatur in epist. ad Orientales Episcopos, c. 3. dicens.*

C. XII. *Peregrina judicia sunt submovenda.*

PEregrina *d* judicia (salva in omnibus Apostolica auctoritate) generali sanctione prohibemus: quia indignum est, ut ab extraneis *e* judicentur, qui comprovinciales, & a se electos debent habere judices, nisi fuerit appellatum.

C. XIII. *De eodem.*

Item Anacletus Papa, *epist. 1. c. 3.*

LEges Ecclesiæ Apostolica firmamus auctoritate, & peregrina judicia submovemus. Unde & Dominus mentionem faciens Loth *f*, per Moysen loquitur, dicens: *Ingressus es quidem (inquiunt) ut advena, nunquid ut judices?*

C. XIV. *Nulli liceat aliorum provinciarum judicium expetere.*

Item Innocentius *g* Papa *ad Victricium Rothomagensem Episcopum, epist. 2. c. 3.*

NOn *h* liceat cuiquam (sine præjudicio tamen Romanæ Ecclesiæ, cui α in omnibus causis reverentia & auctoritas debetur) relictis his Sacerdotibus, qui in eadem provincia Dei Ecclesias nutu divino gubernant, ad alias convolare provincias, vel aliarum provinciarum Episcoporum judicia expetere *i*, vel pati. Quod si quis præsumpserit, & ab officio Cleri submotus, & injuriarum reus ab omnibus judicetur.

Corr. Rom. ¶ α Cui] *In epistola & Marcelli & Innocentii legitur*, sinæ præjudicio tamen Romanæ Ecclesiæ, cui *k* in omnibus causis debet reverentia custodiri: *quamvis a postrema Conciliorum in quatuor tomis editione absint illæ duæ voces*, sine præjudicio: *quemadmodum & paulo inferius istæ*, vel aliarum provinciarum Episcoporum judicia expetere, vel pati: *quæ tamen habentur in aliis locis indicatis.*

Gratian. *Reverentia autem, quæ Apostolicæ debetur Ecclesiæ, & ejus auctoritas intelligenda est, cum vel ad ipsam appellatum fuerit, vel ab ea judices electi conceduntur. Unde Sixtus a Papa, cum diceret*: Comprovinciales & a se electos debent habere judices, *statim subjungit*, nisi fuerit appellatum.

C. XV. *Absque Apostolicæ sedis decreto extraneos judices adire non possumus.*

Item Anacletus Papa, *epist. 1. c. 3.*

UNaquæque *b* provincia tam juxta Ecclesiæ, quam juxta seculi leges, suos debet justos, & non iniquos habere judices, & non extraneos *c*, nisi Apostolicæ sedis hujus decreverit auctoritas.

C. XVI. *Nisi per appellationem, alterius provinciæ judices adire non oportet.*

Item ex Romana *d* Synodo.

NEminem *e* exhiberi de provincia ad provinciam, vel ad comitatum oportet, nisi ad relationem judicis, ad quem α fuerit appellatum, ita ut actor rei forum sequatur. *& infra.* §. 1. Illa β, quæ *f* sunt per unamquamque provinciam, ipsius provinciæ Synodus dispenset, sicut in Nicæno constant decretum esse Concilio. §. 2. Ultra provinciæ terminos accusandi licentia non progrediatur. Omnis accusatio intra provinciam audiatur, & a comprovincialibus terminetur, nisi γ Prælatus sit, qui accusatur.

Corr. R. ¶ α Ad quem fuerit appellatum,] *Hæc sunt addita ex Hadriano, epistola Synodica Felicis & Ivone.*

¶ β Illa quæ,] *Hinc usque ad finem in capitulis tantum Hadriani sunt inventa.*

¶ γ Nisi Prælatus sit, qui accusatur.] *Verba hæc neque in capitulis Hadriani, neque in antiquioribus Gratiani exemplaribus leguntur: in aliis vero, loco ipsorum sunt hæc*: nisi ad sedem Apostolicam fuerit appellatum.

C. XVII. *De eodem.*

Item Sixtus.

SI quis *g* Clericus super quibuslibet criminibus accusatus fuerit, in provincia, in qua consistit ille, qui accusatur, suas exerceat *h* actiones: nec existimet *i* eum accusator suus alibi, aut longius ad judicium pertrahendum *k*.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc, quod citatur ex Sixto, in nulla epistola Pontificum hujus nominis est inventum. In aliquot vetustis exemplaribus est tantum*, Item: *ut videatur citari eadem Synodus Romana, quæ in superiori capite, id est, quæ continetur in capitulis Hadriani. Ivo autem part. 6. cap. 318. citat ex Eleutherio: cap. autem 329. citat ex Felice primo.*

C. XVIII. *Ubi crimen admittitur, ibi causa ventiletur.*

Item ex decreto Hadriani *l* Papæ.

QUi crimen objicit, sciat *m* se probaturum. Revera *n* ibi causa agatur, ubi crimen admittitur.

QUÆSTIO VII.

1 ps QUod judex esse non possit, quem cum reo par, aut major macula inficiat, multis auctoritatibus probatur.

a *Et in decretis Julii, cap. 27. Cap. Hadriani, c. 58.* b 11. *q. 3. c. irritam. ex Carth. 4. c. 28. Anf. lib. 3. c. 69.* c *Et inter decreta Higini, c. 4. in epist. 2. Felicis inter decreta Julii, c. 16. In C. Hadriani, c. 19. in adjectis capitul.* d *Polyc. l. 5. tit. 1. Ansf. l. 3. c. 76. Burch. l. 1. c. 147. Ivo p. 5. c. 260. & p. 6. c. 341.* e *al. externis.* f *Gen. 19.* g *Et Marcellus ep. 1. in codice canonum, inter decreta Innocentii.* h *Capitularium l. 6. c. 287. Anselm. l. 2. c. 52. & 3. c. 79.* i *al. experiri.* k *al. cujus.*

a *Supra ead. c. peregrina.* b *Anselm. lib. 3. c. 80.* c *al. externos.* d *In c. Hadriani, c. 5. 8. & 10. Felix I. epist. 2.* e *Ivo p. 5. c. 248. & p. 6. c. 331.* f *Supra ead. c. ultra, infra, 5. q. 4. c. duodecim. §. item Hadrianus.* g *Eleutherius ad Gall. provin. Felix I. ep. 1. in decretis Julii, c. 25. In c. Hadriani, c. 7. Ivo p. 6. c. 318. & 329.* h *al. exerat.* i *al. æstimet.* k *al. protrahendum.* l *In c. Hadriani, c. 52. & supra ead. c. ibi semper, ex Fabiano.* m *al. scribat.* n *Burch. l. 16. c. 3. Ivo p. 6. c. 324. Pannor. lib. 4. c. 75.*

C. I. *Infames, Judices eſſe non poſſunt.*

Ait enim ſancta Romana *a* Synodus.

INfamis perſona, nec Procurator eſſe poteſt, nec cognitor.

Gratian. *Tria ſunt, quibus aliqui impediuntur, ut judices non fiant: Natura, ut ſurdus, & mutus, & qui perpetuo furioſus eſt, & impubes: quia judicio carent. Lege, qui ſenatu amotus* b *eſt. Moribus, fœmina & ſervi: non quia non habeant judicium, ſed quia receptum eſt, ut civilibus officiis non fungantur.*

Corr. Rom. ¶ *Prior pars hujus capituli uſque ad verſ.* cognitor, *habetur in epiſtola ſecunda Felicis primi, in qua refert Synodum a ſe habitam: quod in principio epiſtolæ commemorat his verbis*: Nos vero ad ſupplementum veſtrum fratres, & Coepiſcopos noſtros vocavimus amplius quam ſeptuaginta, cum quibus hæc, quæ ſubtus habentur inſerta, regulariter tractanda decrevimus. *Eadem pars habetur in capitulis Hadriani, quæ (ut ſuperius ead. q. 5. c.* accuſationes, *adnotatum eſt) nomine Romanæ Synodi interdum citantur. Reliqua vero hujus capitis videntur eſſe Gratiani, ſumpta tamen fere ad verbum ex l.* cum prætor. *verſic.* quidam enim ff. de judiciis, *quemadmodum & in ſequenti capite multa colliguntur ex variis legibus Digeſtorum & Codicis. Quamobrem in antiquioribus codicibus omnia hæc uſque ad* c. qui ſine peccato, *conjunctè habentur.*

Gratian. *Veruntamen, ſi ſervus, dum putaretur liber, ex delegatione ſententiam dixit, quamvis poſtea in ſervitutem depulſus ſit, ſententia ab eo dicta, rei judicatæ firmitatem tenet.*

C. II.

In Digeſtis c *tit. de poſtulando.*

INfames *d* non poſſunt eſſe Procuratores, vel Patroni cauſarum. Sunt autem tres ordines eorum, qui poſtulare prohibentur. §. 1. Eſt autem poſtulare, deſiderium ſuum, vel amici ſui, in jure apud eum, qui juriſdictioni præeſt, exponere, vel alterius deſiderio contradicere. §. 2. Nam, ut præmiſimus, non poſtulantium tres ordines ſunt. Quidam prohibentur omnino poſtulare, vel propter ætatem, ut minores decem & ſeptem annis; vel propter caſum, ut ſurdus, qui prorſus non audit. Alii prohibentur, ne pro aliis poſtulent, vel propter ſexum, ut fœminæ; vel propter caſum, ut utroque lumine orbati; vel propter notam turpitudinis, ut ii, qui corpore ſuo muliebria paſſi ſunt: niſi forte vi prædonum, vel hoſtium ſtuprati probentur. Similiter qui capitali crimine, vel calumniæ *e* cauſa publico judicio ſunt damnati, vel qui operas ſuas locaverunt, ut cum beſtiis depugnarent in arena, pro aliis poſtulare prohibentur. His perſonis pro ſe allegare permittitur, pro aliis poſtulare prohibetur: niſi forte tutelam impuberum, vel curam adoleſcentium non affectatam, ſed neceſſariam adminiſtrent. Pro his enim, quorum curam gerunt, eis poſtulare conceditur. Alii enim omnes, qui ut infames notantur, niſi pro ſe, & pro certis perſonis, poſtulare non poſſunt, niſi in integrum reſtitutionem acceperint. §. 3. Permittitur *f* autem eis poſtulare pro parente, pro patrono, patronave, liberis, parentibuſque patroni, patronæque: pro liberis etiam ſuis, fratribus & ſororibus, uxore, ſocero, ſocru, genero, nuru, vitrico, noverca, privigno, privigna, pupillo, pupilla, furioſo, furioſa, fatuo, fatua, muto, ſurdo, prodigo, & adoleſcente. §. 4. Item *g* pro iis, quibus propter infirmitatem curatores dari ſolent, & qui negotiis ſuis aliquo perpetuo morbo ſupereſſe non poſſunt. §. 5. Omnes *a* autem, qui non ſponte, ſed neceſſario funguntur officio, ſine offenſa edicti poſtulare poſſunt, etiamſi ii ſunt, quibus non niſi pro ſeipſis poſtulare permittitur. §. 6. Affinitates *b* vero non eas accipere debemus, quæ quondam fuerunt, ſed præſentes. §. 7. Nurus & generi appellatione, & ſoceri, & ſocrus, & ulteriores, quibus [*pro*] præpoſitio ſolet accedere, continentur.

2 pars. §. 8. Arcentur etiam a profeſſione Advocatorum (*ſicut in ſecundo libro Codicis, titulo de poſtulando* c *invenitur*) qui ſub nomine honorariorum ex ipſis negotiis, quæ tuenda ſuſceperint, emolumentum ſibi certæ partis, cum gravi damno litigatoris, & deprædatione poſcentes inveniuntur. §. 9. Item *d* ſi quis adeo procax fuerit, ut non ratione, ſed probris putet eſſe certandum, opinionis ſuæ imminutionem patiatur. §. 10. Præterea non licet Advocato ullum contractum inire, ullam pactionem conferre cum eo litigatore, quem in propriam recepit fidem, nec ex induſtria jurgium protrahere. §. 11. Apud urbem Romanam etiam honoratis, qui hoc putaverint eligendum, eouſque liceat orare quouſque maluerint, videlicet, ut non ad turpe compendium, ſtipemque deformem hæc arripiatur occaſio. Nam ſi lucro, pecuniaque capiantur, veluti degeneres inter viliſſimos numerabuntur. §. 12. Si *e* vero in uno auditorio duo tantum præ cæteris fuerint, vel plures, quorum fama ſit hilarior, in judicantis officio ſit, ut par Cauſidicorum diſtributio fiat, & exæquetur partibus auxilium ſingulorum. §. 13. Si *f* quis vero monitus a judice, ea excuſatione, quæ nequeat comprobari, cuicunque parti patrocinium denegaverit, careat foro: ſciat etiam nunquam ſibi ad agendum copiam poſſe reſtitui. §. 14. Si *g* quis autem ex litigatoribus detectus fuerit, ſeparatim tractaſſe cum plurimis, & adverſario ſuo tali fraude ſubtraxiſſe paris defenſionis copiam, oſtendet proculdubio iniquam a ſe litem foveri, & auctoritatem judiciariam a ſe eluſam experietur. §. 15. Item, quamvis illi, qui cauſam *h* fiſci egiſſent, prohibeantur adverſus fiſcum patrocinium præſtare; tamen hodie etiam adverſus fiſcum patrocinium poſſunt exhibere privatis, dum eam cauſam declinent ſuſcipere, quam tractaverant, dum fiſci Advocati fuerunt. §. 16. Item, ſi *i* contra patrem pupilli cauſam egiſti, tutot, vel curator datus, eandem cauſam defendere non prohiberis. §. 17. Cognitores vero ex officio *k* intelliguntur, non ex arbitrio. Nihil *l* enim refert α, is, qui arbitrium ſuſcipit, an ſit integræ famæ, an ignominioſus. §. 18. Filius *m* etiam in re patris arbiter eſſe poteſt. Nam & judicem eum eſſe poſſe pleriſque placet. §. 19. Si *n* quis vero judex ſit, arbitrium recipere ejus rei, de qua judex eſt, & in ſe compromitti jubere prohibetur lege Julia: & ſi ſententiam dixerit non eſt danda pœnæ perſecutio. Servus *o* arbiter eſſe non valet: libertinus poteſt. §. 20. Porro infamia multipliciter irrogatur. Aliquando enim contrahitur genere delicti declarati per ſententiam; veluti cum judex pronuntiat, injuriam *p* feciſti, hæreditatem expilaſti, calumniatus es. Aliquando genere pœnæ: ſicut illi, qui damnantur in *q* opus publicum, qui priſtinum quidem ſtatum obtinent, ſed damno infamiæ etiam poſt impletum tempus ſubjiciuntur. Aliquando genere pœnæ, & delicti declarati per ſententiam: veluti dum fuſtibus *r* cæſo per præconem dicitur ἐπιτεφάνισας, id eſt, *calumniatus es*,

a *In Cap. Hadriani, cap. 5. & in 2. epiſt. Felicis. Anſ. l. 3. c. 7. Polyc. l. 5. tit. 1.* b *motus*] *orig. Ivo p. 5. c. 248. & p. 6. c. 331. Pannorm. l. 4. cap. 78.* c *lib. 3. tit. 1.* d *Ex l. 1. ff. de poſtulando verbis alio modo aptatis.* e *al. calumnia publici judicii.* f *Ex l. 2. & 3. eod.* g *Ex l. 4. & 5.*

a *Ex l. 6.* b *Ex l. 3. eod.* c *tit. 6. l. 5.* d *l. 6. §. 1. Cod. eod.* e *l. 7. C. eod.* f *ibid. verſ. ſi quis vero.* g *ibidem verſ. ſi quis autem.* h *Ex l. 2. C. tit. 9. de advocat. fiſci.* i *l. hi qui fiſci. ff. de poſtul.* k *l. 3. in fin. ff. lib. 4. t. 8. de recept. qui arbitr.* l *Ex leg. Pædius ff. ibid.* m *l. 5. l. 6. ff. ibid.* n *l. 9. §. 2. ibidem.* o *l. 9. in pr.* p *l. decurionis. Cod. lib. 2. tit. 12. ex quibus cauſis inf. irrog. l. 12. C. eod.* q *l. 6. Cod. eod.* r *l. 8. l. 16. Cod. eod.*

Ali-

Aliquando ipſo genere facti, ut exercentes improbum *a* fœnus, & illicite exigentes uſuras uſurarum, & mulier, quæ intra *b* tempus, quo moris eſt lugere maritum, contrahit matrimoniam, & qui ſciens eam uxorem duxerit.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc (quemadmodum in ſuperiori notatione ſignificatum eſt) in vetuſtioribus exemplaribus non eſt ſejunctum a ſuperiori, & eſt collectio variarum legum facta a Gratiano. Sed quoniam pleraque verba ſunt ipſorum auctorum, & in vulgatis eſt diſtinctum caput, ideo iiſdem caracteribus impreſſum eſt, quibus cætera auctorum capita.*

¶ α Nihil enim refert,] *Verba legis, ex quibus hunc, & verſiculum,* ſervus arbiter, *Gratianus accepit, ſunt hæc*: Pædius libro nono, & Pomponius libro trigeſimo tertio ſcribunt, parvi referre, ingenuus quis, an libertinus ſit, integræ famæ quis ſit arbiter, an ignominioſus. In ſervum Labeo compromitti non poſſe, libro undecimo ſcribit, & eſt verum.

Gratian. *Idem teſtatur* Felix Papa, *& eiſdem* c *verbis*. §. 1. *Item in Evangelio* d, *qui trabem geſtat in oculo, probatur non poſſe educere feſtucam de oculo fratris ſui*. §. 2. *Item David in lib. Pſalmorum* e: Peccatori autem dixit Deus, quare tu enarras juſtitias meas, & aſſumis teſtamentum meum? &c. §. 3. *Item Gregorius* f: Cujus vita deſpicitur, reſtat, ut ejus prædicatio contemnatur.

C. III. *Qui aliorum vitia puniunt, ſua prius corrigere ſtudeant.*

Gregorius *in Moralibus, lib. 14. in Job. cap. 13. al. 15.*

3 QUi *g* ſine peccato eſt veſtrum, primus in illam ps lapidem mittat.] Ad aliena quippe punienda peccata ibant, & ſua reliquerant. Revocantur itaque intus ad conſcientiam, ut prius propria corrigant, & tunc aliena reprehendant. Hinc eſt, quod cum tribus *b* Beniamin in carnis ſcelere fuiſſet obruta, collectus omnis Iſrael ulciſci iniquitatem voluit, ſed tamen ſemel & iterum in belli certamine ipſe proſtratus eſt. Conſulto enim *i* Domino, ſi ad ulciſcendum ire debuiſſet, juſſum eſt, [ut *k* iret,] qui juxta divinæ vocis imperium perrexit, & ſemel, & ſecundo perdidit, & tunc demum peccatricem tribum valde feriens pene funditus extinxit. Quid eſt, quod in ultionem ſceleris inflammatur, & tamen prius ipſe proſternitur? niſi quod prius ipſi purgandi ſunt, per quos aliorum culpæ feriantur, ut ipſi jam mundi per ultionem veniant, qui aliorum vitia corrigere feſtinant.

C. IV. *Ille de vita alterius judicet, qui non habet in ſeipſo, quod puniat.*

Item Ambroſius *ſuper*: Beati immaculati, *ſermone* 20. *ad verſ.* Miſerationes tuæ Domine.

JUdicet *l* ille de alterius errore, qui non habet, quod in ſeipſo condemnet. Judicet ille, qui non agit eadem, quæ in alio putaverit punienda, ne cum de alio judicat, in ſe ferat ipſe ſententiam. Judicet ille, qui ad pronuntiandum nullo odio, nulla offenſione, nulla levitate *m* ducatur. *& poſt pauca*. §. 1. Bonus judex nihil ex arbitrio ſuo facit, & domeſticæ propoſito voluntatis: ſed juxta leges & jura pronuntiat, ſtatutis *n* juris obtemperat, non indulget propriæ voluntati, nihil paratum, & meditatum domo defert: ſed ſicut audit, ita judicat, & ſicut ſe habet negotii natura, decernit: obſequitur legibus, non adverſatur, examinat cauſæ merita, non mutat. Diſcite judices ſeculi, quem in judicando tenere debeatis affectum, quam ſobrietatem quam ſinceritatem. *& paulo poſt*. §. 2. Qui judicat, non voluntati ſuæ obtemperare debet, ſed tenere, quod legum eſt. *& poſt pauca*. §. 3. In judicando magis cordi ſit veritatis cuſtodia, quam obedientia voluntatis.

C. V. *Gravatus criminibus judicare non valet.*

Item Gregorius.

IN *a* gravibus peccatis quis poſitus, dum ſuis premitur, aliena non diluit. §. 1. Cuncti *b* enim liquido novimus, quia cum is diſplicet, qui ad intercedendum mittitur, irati animus proculdubio ad deteriora provocatur. §. 2. Scriptum c quippe eſt: *Victimæ impiorum abominabiles Deo ſunt, vota juſtorum placabilia*. Neque enim in omnipotentis Dei judicio, quid *d*, ſed a quo datur, inſpicitur. §. 3. Hinc eſt enim, quod ſcriptum e eſt: *Reſpexit Dominus ad Abel & ad munera ejus, ad Cain autem & ad munera ejus non reſpexit*. Dicturus quippe, quia Dominus reſpexit ad munera, præmiſit ſolicite, quia reſpexit ad Abel. Ex qua re patenter oſtenditur, quia non offerens a muneribus, ſed munera ab offerente placuerunt. §. 4. *Dona α quippe* f *iniquorum non probat altiſſimus, nec reſpicit in oblationes eorum, nec in multitudine ſacrificium eorum propitiabitur peccatis*. §. 5. Item. *Longe* g *eſt Dominus ab impiis, & orationes juſtorum exaudiet*.

Corr. Rom. ¶ α Dona] *Hæc non leguntur ibi apud B. Gregorium: ſunt tamen Eccleſ. c. 34. & repetuntur infra 14. quæſt. 5. cap.* ſcriptum.

C. VI. *Primum noſmetipſos, deinde proximos debemus corrigere.*

Item Beda *in c. 8. Joannis de judicio adulteræ.*

POſtulatus Dominus judicare de peccatrice, non ſtatim dat judicium, ſed prius inclinans ſe deorſum, digito ſcribebat in terra, ac ſic demum quam obnixe rogatus judicat: nos videlicet typice inſtituens, ut cum quælibet proximorum errata conſpicimus, non hæc ante reprehendendo judicemus, quam ad conſcientiam noſtram humiliter reverſi, digito eam diſcretionis ſolerter exculpamus, & quid in ea Conditori placeat, quidve diſpliceat, ſedula examinatione dirimamus, juxta illud Apoſtoli *h*: *Fratres, ſi præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, &c.* (*& infra.*) §. 1. Qui *i* ſine peccato eſt veſtrum, id eſt, primo vos ipſi juſtitiam legis implete, & ſic innocentes manibus, & mundo corde ad lapidandam ream concurrite.

C. VII. *Sacerdos primum ſua peccata, deinde aliena detergat.*

Item Auguſtinus *ad quendam Comitem.*

SAcerdos *k*, ut ſapiens & perfectus Medicus, primum ſciat curare *l* peccata ſua, & poſtea aliena vulnera detergere & ſanare, & non publicare.

Correct. Roman. ¶ *In vetuſta impreſſione epiſtolarum B. Auguſtini extat epiſtola longiſſima ad Julianum Comitem, in recentioribus autem omnium operum editionibus habetur quarto tomo ſub titulo de ſalutaribus documentis, in cujus libelli cap. 52. hoc eſt caput.*

Gratian. *Item, in Evangelio* m *ſal infatuatum ad nihilum utile eſſe dicitur, niſi ut projiciatur foras, & ab hominibus conculcetur. Ex quibus omnibus datur intelligi, quod criminoſus alterius criminis judex eſſe non poteſt, & ſeipſum condemnat, dum in alterius crimen ſententiam profert*. §. 1. *Sed objicitur. Saul* n *cum a Domino eſſet reprobatus, populum Dei judicabat, & ejus judicium univerſus populus expetebat. Item, David cum eſſet adulter & homicida interrogatus a Propheta, ſententiam in divitem dedit, qui ovem pauperis rapuit, dicens* o: Judicium mortis eſt viro huic *Item, Salomon* p *cum amore mulierciularum Deos Gentium.*

a L. 20. *Cod. eod.* b *l.* 15. *Cod. eod.* c *Sup. q.* 5. *nullus ſervus. ſed non iiſdem verbis.* d *Matth.* 7. e *Pſal.* 49. f *Homil.* 12. *in Evang.* g *Joan.* 8. h *Jud.* 20. i *autem*] *orig.* k *abſunt iſtæ duæ voces ab originali.* l *Anſ. l.* 3. *c.* 34. m *al. novitate*] *orig.* n *ſcitis*] *orig.*

a *Præfationis in Job. c.* 3. *al.* 6. b *Paſt. p.* 1. *c.* 11. c *Prov.* 15. 14. *q.* 5. *ſcriptum eſt. ex Reg. epiſt.* 126. *l.* 7. *ad Recharedum Regem.* d *quid datur*,] *orig.* e *Gen.* 14. f *Eccl.* 34. g *Prov.* 15. h *Gal.* 6. i *Joan.* 8. k *Anſ. l.* 7. *c.* 101. l *diluere.* m *Matth.* 5. n 1. *Reg.* 15. o 2. *Reg.* 12. p 3. *Reg.* 11. *cole-*

coleret, tamen universa plebs Israelitica ad ejus judicium confluebat. Sic & Achab a quamvis coleret Baal, tamen decem tribus judicabat. Multi etiam alii tam in Veteri Testamento, quam in Novo inveniuntur, quorum vita cum esset blasphemabilis, tamen eorum sententia, quia ex officio suo servata judiciarii ordinis integritate processit, invenitur servata. Unde & Dominus ait in Evangelio b: Super cathedram Moysis sederunt Scribæ & Pharisæi, &c. *Hinc liquido constat, quod mali Pastores, dum sententia justi examinis aliorum crimina feriunt, sibi ipsis nocent, dum sine exemplo suæ emendationis aliorum vitia corrigere curant: subditis vero prosunt, si eorum increpatione correcti, vel sententia coerciti, vitam suam in melius commutare didicerint. Ac per hoc dum ab Ecclesia tolerati fuerint, eorum judicium subterfugere non licet.*

QUÆSTIO VIII.

Quod autem Episcopus ab uno tantum audiri, vel c judicari non debeat, Zepherinus Papa *testatur, epistola prima ad Episcopos Siciliæ, dicens*:

C. I.

Episcopus non nisi a pluribus audiatur & judicetur.

ACcusatores *d* Episcoporum omni careant suspicione, quia columnas suas Dominus firmiter stare voluit, non a quibusliber agitari. §. 1. Nullum namque eorum sententia a non suo judice dicta constringat: quia & leges seculi idipsum fieri præcipiunt: ut Codice *a* libro septimo, titulo de sententiis & interlocutionibus omnium judicum, lege penultima: §. 2. *Cujus in agendo quis observat arbitrium, eum habere etiam contra se judicem in eodem negotio non dedignetur.* §. 3. Judices *e* duodecim quilibet Episcopus accusatus (si necesse fuerit) eligat, a quibus ejus causa juste judicetur. Nec prius audiatur, aut excommunicetur, vel judicetur, quam ipsi per se eligantur, & regulariter vocato *f* ad suorum primo conventum Episcoporum, per eos ejus causa juste audiatur, & rationabiliter discernatur. Finis vero ejus causæ ad sedem Apostolicam deferatur, ut ibidem determinetur. Nec antea finiatur (sicut ab Apostolis, vel successoribus eorum olim statutum est) quam ejus Auctoritate fulciatur. *& paulo superius.* §. 4. Absens *g* vero nemo judicetur. Nisi β ex contumacia absens fuerit: quia & divinæ & humanæ hoc prohibent leges.

Corr. Rom. ¶ α Ut Codice] *Hinc usque ad vers.* Judices, *non sunt in epistola Zepherini, neque in vetustis Gratiani codicibus.*

¶ β Nisi ex contumacia absens fuerit:] *Hæc absunt a plerisque manuscriptis, & epistola ipsa, & Anselmo & Ivone. Infra vero cad. q. 9. c.* Absens, *habentur tanquam Gratiani verba.*

C. II. *A quot Episcopis audiatur Episcopus, qui in reatum inciderit.*

Item Felix Episcopus *dixit in Concilio Carthaginensi II. c.* 10.

SUggero secundum *h* statuta veterum Conciliorum, ut si quis Episcopus (quod non optamus *i*) in reatum aliquem incurrerit, & nimia necessitas ei fuerit, non posse plurimos congregare, ne in crimine remaneat, a duodecim audiatur Episcopis α.

Corr. Rom. ¶ α Episcopis.] *Quæ hoc loco in capite decimo Concilii Carthaginensis secundi adduntur, referuntur infra* 15. *q.* 7. *c.* Felix. *& ibi notabitur varietas.*

a 3. Reg. 16. b *Matth.* 23. c *al. &.* d *Ansel. l.* 2. *c.* 38. *Ivo part.* 5. *c.* 245. e 5. *quæst.* 4. *duodecim judices. Ans. l.* 3. *c.* 45. f *al. vocatur.* g *Inf. cad. quæst.* 5. *absens. Ans. l.* 3. *c.* 61. h 15. *quæst.* 7. *Felix in Concil. Triburien. c.* 10. *Ansel. l.* 3. *c.* 46. *Burch. l.* 1. *c.* 149. *Ivo p.* 5. *c.* 262. i *al. opinamur.*

QUÆSTIO IX.

1 ps DE *accusatoribus vero, vel testibus, quod in absentem vecem accusationis vel testificationis exhibere non valeant, multorum auctoritatibus liquet.*

C. I. *Nisi reo præsente, accusator non audiatur.*

Ait enim Thelesphorus Papa, *epistola unica.*

ACcusatori *a* omnino non credi decernimus, qui absente adversario causam suggerit, ante utriusque partis justam discussionem.

C. II. *Absente adversario sententiam ferre non licet.*

Item Eleutherius Papa *b in epistola ad Episcopos Galliæ.*

CAveant *c* judices Ecclesiæ, ne absente eo, cujus causa ventilatur, sententiam proferant, quia irrita erit: imo etiam & causam in Synodo pro facto dabunt. Proditoris vero nec calumnia, nec vox audiatur.

C. III. *Reo absente accusator non audiatur.*

Item Calixtus Papa, *epistola secunda, ad Episcopos Galliæ.*

ABsente *d* eo, quem accusare voluerit quispiam *e*, accusatori non credatur: quia sine scripto difficile, per scriptum autem nunquam recipiatur: quia per scripturam nullus accusare, vel accusari potest: sed propria voce, & præsente eo, quem accusare voluerit, suam quisque agat accusationem.

C. IV. *Quæ in absentes geruntur, omnino evacuentur.*

Item Cornelius Papa *ad Rufum, epist.* 2. *c.* 2.

OMnia *f*, quæ adversus absentes in omni negotio aut loco aguntur, aut judicantur, omnino evacuentur: quoniam absentem nullus addicit, nec ulla lex damnat.

C. V. *Non judicetur, qui præsentialiter non accusatur, vel convincitur.*

Item Marcellus Papa *ad Maxentium, epist.* 2.

NOn oportet quenquam judicari, vel damnari, priusquam legitimos habeat præsentes accusatores, locumque defendendi accipiat ad abluenda crimina.

C. VI. *De eodem.*

Item Damasus *ad Stephanum Archiepiscopum, epist.* 3. *c.* 8.

HAbetur *g* quoque in decretis sanctorum Patrum sancitum, non fore canonicum, quemquam Sacerdotum judicare, vel damnare, antequam accusatores canonice examinator præsentes habeat, locumque defendendi accipiat, id est, inducias Ecclesiasticas ab abluenda crimina.

C. VII. PALEA.

[*Idem* Damasus *ibidem continenter.*]

NEc *h* extra propriam α fiat provinciam primo *i* discussionis accusatio, sine Apostolica præceptione, cui in omnibus causis debet reverentia custoditi: quoniam & antiqua docet hoc Patrum regula, in qua & Imperialia *k* pariter statuta concinunt. Criminum, inquiunt, discussio ibi agenda est, ubi crimen admissum est. Nam alibi criminum reus prohibetur audiri. Et alibi in canonibus præcipitur: [Quæcunque negotia in quis locis, ubi orta sunt, finienda sunt] & reliqua talia,

a *Anselm. l.* 3. *c.* 12. *&* 97. b *In rescripto Julii, c.* 24. *In Conc. Carth.* 4. *c.* 30. *In cap. Hadrian. c.* 53. *In capitul. l.* 7. *c.* 219. c *Burchard. l.* 16. *c.* 14. *Anselm. l.* 3. *c.* 27. *Ivo p.* 6. *c.* 319. d *Sup.* 2. *q.* 8. *c.* 1. *Anselm. l.* 3. *c.* 55. *Burch. l.* 1. *c.* 171. *Ivo p.* 5. *c.* 289. e *al. cuicunque accusatori.* f *Anselm. l.* 3. *c.* 62. g *Anselm. l.* 2. *c.* 39. *Ivo part.* 6. *c.* 347. h *Anselm. & Ivo ibid.* i *al. prima.* k *Cod. ubi de crim. agi opor. l.* 1. *& in Cod. Theod. l.* 9. *tit.* 1. *in expositione legis* 2.

& his similia: salva tamen in omnibus Apostolica auctoritate, ut nil in his definiatur, priusquam ei placere cognoscatur, qua omnes suffultos esse oportet.

Corr. Rom. ¶ α Propriam] *Sic emendatum ex epistola ipsa, Anselmo & Ivone. Antea legebatur*: Nec extra patriam fiat provinciam. *Addita autem & nonnulla sunt ex epistola.*

C. VIII. *De eodem.*

Item Idem *ad Episcopos Italiæ, epist. 6.*

QUi *a* accusare alium elegerit, præsens per se, & non per alium accuset, inscriptione videlicet præmissa. Neque ullus unquam judicetur, antequam legitimos accusatores præsentes habeat, locumque defendendi accipiat ad abluenda crimina.

C. IX. *De eodem.*

Item ex Concilio Toletano *b* VI. *c.* 11.

DIgnum *c* est, ut innocentis vita nulla maculetur pernicie accusatorum: ideo si quis *d* a quolibet criminatur, non ante accusatus supplicio detur, quam accusator præsentetur, atque legum & canonum sententia exquiratur. Quod si indigna ad accusandum persona invenitur, ad ejus accusationem non judicetur *e*, nisi α ubi pro capite Regiæ majestatis causa versatur.

Corr. Rom. ¶ α Nisi] *Hæc sunt addita ex originali.*

C. X. *Sententia feriatur, qui causæ suæ negligit adesse.*

Item Bonifacius Papa *ad Gallos epist.* 2.

DEcernimus *f*, vestram *g* debere intra provinciam esse judicium, & congregari Synodum ante diem Calendarum Novembrium: ut si adesse voluerit, præsens, si confidit, ad objecta respondeat: si vero adesse neglexerit, dilationem sententiæ de absentia non lucretur. Nam manifestum est, confiteri eum de crimine, qui indulto, & toties delegato judicio, purgandi se occasione non utitur. Nihil enim interest, utrum in præsenti examine non α omnia, quæ dicta sunt, comprobentur, cum ipsa quoque pro *h* confessione procurata toties constet absentia.

Corr. Rom. ¶ α Non omnia] *In originali, & apud cæteros collectores, & in uno pervetusto Gratiani codice est*, omnia: *sed quia idem sensus elicitur, & adest glossa, non est mutatum.*

C. XI. *Absentes nec accusari, nec judicari possunt.*

Item Felix Papa i *ad Episcopos Galliæ, epist.* 2.

ABsente *k* adversario non audiatur accusator, nec sententia, absente alia parte, a judice dicta, ullam obtineat firmitatem.

C. XII. *Altera parte absente, diffinitiva non feratur sententia.*

Item Nicolaus Papa l *Gallioni Archiepiscopo Senensi* m.

REvera justus mediator non est, qui uno litigante, & altero absente, amborum emergentes lites decidere non formidat. His ita præmissis, volumus, & Apostolica auctoritate monemus, ut si Presbyter, de quo agitur, post excommunicationem suam, Apostolicam sedem adire voluerit, nullus iter ejus impedire præsumat.

C. XIII. *In absentem non est ferenda sententia.*

Item Zepherinus Papa *ad Episcopos Siciliæ, epist.* 1.

ABsens *n* vero nemo judicetur: quia & divinæ & humanæ hoc prohibent leges.

a *Anselm. lib.* 3. *c.* 51. *Ivo part.* 6. *c.* 348. b *& in Wormacienſi, c.* 42. c *Burch. l.* 16. *c.* 5. d *al. quisquis.* e *al. dedicetur*] *al. deputetur.* f *al. Decrevimus. Anselm. lib.* 3. *cap.* 38. *Burch. l.* 1. *c.* 161. *Ivo part.* 5. *c.* 271. *& p.* 6. *c.* 338. g *al. vestrum.* h *Antea legebatur* [*professio ex procurata.*] i *& in cap. Hadriani, c.* 4. k *Polyc. l.* 5. *tit.* 1. *Anſel. l.* 3. *c.* 7. *Ivo part.* 5. *c.* 248. *& p.* 6. *c.* 331. *Pannorm. l.* 4. *c.* 54. l *Sententia habetur in epist. Nic. ad Episcopos, qui in Convicinum convenerant, nuper impressa.* m *al. Senonenſi.* n 2. *q.* 8. *c.* 1. *Burch.* 16. *c.* 13. *Anſ. l.* 3. *c.* 62. *Ivo p.* 5. *c.* 245.

Gratian. *Nisi fuerit absens ex contumacia. Pro præsente namque eum contumacia haberi facit.*

C. XIV. *De eodem.*

Item Nicolaus Papa *Gallioni Senensi* a *Archiepiscopo.*

INdicas Hermannum *b* Episcopum super quibusdam frequenter fuisse accusatum: pro quibus (quia ex parte ipsius persona deest) nos uni parti ad discrimen alterius credere proculdubio non possumus: quamvis nec usque adhuc, qui fuerint illi excessus, dixeris, nec utrum sanæ mentis erat idem Antistes, necne, cum ipsos excessus perpetrabat, evidenter ostenderis: satisque arbitramur, quamlibet interim infirmitatem ad pœnam peccati, quam ad ipsum pertinere peccatum, cui magis consulendum sit, & compatiendum, quam puniendum, vel aliquo modo feriendum.

C. XV. *Testes non dicant testimonium, nisi de his, quæ præsentialiter & veraciter noverunt.*

Item Calixtus Papa *ad Episcopos Galliæ, epist.* 2.

TEstes *c* per quamcunque scripturam testimonium non proferant, sed præsentes de his, quæ noverunt & viderunt, veraciter testimonium dicant. Nec de aliis causis vel negotiis dicant testimonium, nisi de his, quæ sub præsentia eorum acta esse noscuntur.

2 pars. Gratian. *De his etiam, quæ audierunt, si ad hoc convocati sunt, in civili causa testimonium dicere possunt, ut in Authenticis coll.* 7. *tit. de testibus* d, *legitur*: §. 1. *Si debitum scriptum sit, & probatio solutionis proferatur a litigantibus per testes sine scriptura, tunc susceptibilem eam apud judicem esse volumus, dum ad hoc ipsum testes assumantur, ut perhibeant testimonium pro facienda solutione, aut pro memoria alicui jam factæ solutionis, & pro confessione ejus, qui pecunias accepit. Hæc autem inania, & ex transitu perhibita testimonia (ut si propter aliud opus adveniens, audivit aliquem dicentem, se accepisse ab aliquo aurum, aut debere alicui) nulla ratione valere censemus.*

3 pars. §. 2. *Simul autem necesse est, ut videant. Quod si alius uno, alius alio tempore viderit, diversitas temporum eorum testimonium non admittit.*

C. XVI. *Non admittantur ad testimonium, quos non eodem tempore negotio interfuisse constiterit.*

Unde Leo Papa.

NIhilominus quoque puniendi sunt testes, qui ad calumniam aliquid testificantur, nec eorum voces tanquam plurium admittuntur, quos temporum quidem diversitas simul interfuisse prohibuit.

C. XVII. *Ad seriem gestorum testis ex suo nihil adjiciat.*

Item Ambrosius *in libro de Paradiso, c.* 12.

PUra *e* & simplex α testimonii series intimanda est Plerunque testis, dum aliquid ad seriem gestorum ex suo adjicit, totam testimonii fidem partis mendacio decolorat. Nihil igitur, vel quod bonum videtur, addendum est.

Corr. Rom. ¶ α Simplex] *Integer locus B. Ambrosii est*: Pura & simplex mandati forma servanda vel testimonii series intimanda est.

C. XVIII. *Absens per alium nec accusare, nec accusari potest.*

Item Felix Papa *ad Episcopos Galliæ, epist.* 2.

ABsens *f* per alium accusari, aut accusare non potest, nec affinis testis admittitur.

4 pars. Gratian. *Nisi in crimine injuriarum, in quo illustris persona etiam per procuratorem intendere & excipere potest, servatis cæteris solennitatibus, ut Cod. tit. de injuriis, l. ult.*

a *al. Senonenſi.* b *al. Hermannum.* c *Burch. l.* 1. *c.* 171. *Anſ. lib.* 3. *c.* 55. *Ivo p.* 5. *c.* 289. *Pannor. l.* 4. *c.* 93. d *Novella* 90. *c.* 2. *non iisdem omnino verbis.* e *Anſelm. lib.* 3. *c.* 58. f *Polyc. l.* 5. *tit.* 1. *Ivo p.* 5. *c.* 248. *& p.* 6. *c.* 331.

C. XIX.

C. XIX. *Reo absente libellus accusationis frustra offertur.*

Item Pelagius Papa *Sindulæ α magistro militum.*

CHartæ, quas dedit nobis Lucidius, si illo tempore adversarius ipsius illic præsens fuisset, validæ erant. Sed quia adversario absente gesta, quæ nobis recensuit, facta leguntur, talia leges non recipiunt.

Corr. Rom. ¶ α Sindulæ] *Ivo p. 8. c. 67. refert aliud quoddam caput Epistolæ a Pelagio ad Sindulam magistrum militiæ scriptæ.*

C. XX. *Testes corporaliter præstito juramento testimonium dicant.*

Idem *Decorato Patricio.*

HOrtamur, ut sub timore Domini consuetam conscientiæ vestræ sinceritatem in hoc quoque negotio conservantes, omnem personis, quæ veritatem causæ istius scire possunt, faciatis amputari formidinem, & vestris præsentari conspectibus, tactis sacrosanctis Evangeliis, præbito etiam legaliter sacramento, quæ in veritate rerum noverunt, professione suæ testificationis aperiant, ut patefactis omnibus, quæ secundum leges & justitiam censenda sunt, cognoscatis, & competentem *a* legibus & veritati terminum detis.

C. XXI. *Accusator & accusatus simul debent adesse.*

Item Nicolaus Papa *Hincmaro Rhemorum Archiepiscopo.*

NEcesse est secundum sacrarum Scripturarum documenta ac secundum justitiæ tramitem, & accusatum & accusatorem simul adesse, & unam partem, quantacunque & qualicunque prædita sit auctoritate, sic prorsus audiri, ut alteri parti nullum præjudicium irrogetur.

QUÆSTIO X.

QUod vero deficientes α in primo capitulo non sint admittendi ad sequentia, ex Concilio Carthaginensi *b* septimo *confirmatur, in quo sic cap. tertio statutum legitur.*

C. I. *Qui in primo capitulo deficit, ad cætera non admittatur.*

PLacuit *c*, ut quotiescunque Clericis ab accusatoribus multa crimina objiciuntur, & unum ex his, de quo prius egerint, probare non valuerint, ad cætera jam non admittantur.

Corr. Rom. ¶ α Deficientes] *In vulgatis codicibus legebatur*, testes deficientes: *sed expuncta est vox*, testes, *quæ abest a plerisque vetustis codicibus. Quæ enim in hac quæstione afferuntur, non ad testes, sed ad accusatores pertinent. Et superius initio causæ in propositione hujus quæstionis decimæ, nulla est mentio testium.*

Gratian. *Probatur illud idem auctoritate* Arelatensis Concilii *d* secundi, *in quo sic c. 24. diffinitum est.*

C. II. *Qui falsa fratribus objiciunt, usque ad exitum non communicent.*

EOs, qui falsa fratribus capitula *e* objeciſſe convicti fuerint, placuit usque ad exitum non communicare, (sicut magna Synodus *f* ante constituit) nisi digna satisfactione pœnituerint.

C. III. *Qui, quod objicit, probare non valet, de cætero ad arguendum non admittitur, nisi propriam causam civilem duntaxat asserere voluerit.*

Item Felix Papa *in secunda decretali, Episcopis Galliæ.*

SI *g* accusatorum personæ in judicio Episcoporum culpabiles apparuerint, ad arguendum Episcopos α de cætero non admittantur, nisi proprias causas asserere (non tamen criminales, vel Ecclesiasticas) voluerint.

Corr. Rom. ¶ α Episcopos de cætero] *Voces istæ absunt ab omnibus vetustis codicibus, & cæteris locis indicatis. Auctor tamen casus eos habuit & ponderavit.*

Gratian. *Cum ergo, qui falsa fratribus objiciunt, usque ad exitum vitæ a communione prohibeantur; cum illi qui in Episcoporum judicio culpabiles inveniuntur, ad arguendum de cætero admitti prohibeantur: apparet, quod in primo capitulo deficientes, tanquam falsorum objectores, ad sequentia procedere non valent.*

QUÆSTIO XI.

1 ps AB *accusato vero accusationem in accusatorem veri, multorum auctoritatibus prohibetur.*

C. I. *Accusati, nisi prius se purgaverint, alios accusare non possunt.*

Ait enim Stephanus *a* Papa, *epist. 2. c. 7.*

INEganda *b* est accusatis licentia criminandi, priusquam se crimine, quo premuntur, exuerint: quia non *c* est credendum contra alios eorum confessioni, qui criminibus implicati sunt, nisi se prius probaverint innocentes: quoniam periculosa est, & admitti non debet rei adversus quemcunque professio.

C. II. *De eodem.*

Lib. 9. Codicis, titulo d *primo, l. 19.* Impp. Valentinianus, Valens & Gratianus, AAA.

II. NEganda est accusatis (qui non suas, suorumque injurias persequuntur *e*) licentia criminandi in pari vel minori crimine, priusquam se crimine, quo premuntur, exuerint, secundum scita veterum juris conditorum: ita tamen, ut & ipsi inscriptiones contra eos etiam pendente accusatione deponere possint.

C. III. *De eodem.*

Item ex decreto Hadriani *f* Papæ, *c. 33.*

NOn *g* est credendum contra alios eorum confessioni, qui criminibus implicantur, nisi se prius probaverint innocentes: quia periculosa est, & admitti non debet rei adversus quemcunque professio. *h*

Gratian. *Hoc autem intelligendum est in pari, vel minori crimine. Cæterum si de majori crimine eum accusare voluerit (veluti, si accusatus de fornicatione, de perjurio, de homicidio, vel Simonia, vel quolibet alio hujusmodi crimine accusatorem suum impetere voluerit) his auctoritatibus non prohibetur.* §. 1. *Aliquando enim criminalis quæstio præjudicat civili, aliquando criminali α. Unde in lib. 3. Codicis, tit. i de ordine judiciorum, lege quarta, legitur:* Civili quæstione *k* intermissa sæpe fit, ut prius de crimine judicetur, quod, utpote majus, minori merito præfertur.

Corr. Rom. ¶ α Aliquando criminali.] *Antea legebatur*, aliquando civilis criminali: *expuncta est dictio*, civilis, *auctoritate veterum codicum. Nam hic tantum agitur, quando causa criminalis civili, aut criminali præjudicet. In sequenti autem c.* §. aliquando civilis, *exponitur, quando civilis, & civili & criminali præferatur.*

C. IV.

Item lib. 9. Cod. *tit.* l *de his, qui accus. non possunt, l. 1.*

PRius est, ut criminibus, quæ tibi ut graviora ab adversario tuo objiciuntur, cædis atque vulnerum respondeas, & tunc ex eventu causæ judex æstimabit, an tibi permittendum sit eundem accusare, tametsi prior inscriptionem deposuisti.

2 ps. Grat. *Aliquando civilis præjudicat civili, aliquando*

a *al. convenientem.* b *Et Afric. c. 97.* c *Rab. in pœn. c. 1. Burch. l. 2. c. 198. Ivo p. 6. c. 271. Pann. l. 4. c. 64.* d *Capit. l. 6. c. 241. & Arelatense 1. c. 14.* e *al. capitalia.* f *Arelat. 1. c. 14.* g *Inf. 4. quæst. 6. si accusatorum. In capit. Hadriani, c. 4. Capit. l. 5. c. 241. Ans. lib. 3. c. 86. Ivo p. 6. c. 418.*

a *In Cod. Theod. l. 9. tit. 1. leg. 12.* b *Burch. l. 1. c. 164. Ansel. l. 3. c. 74. Ivo p. 5. c. 274. Pann. l. 4. c. 67.* c *Inf. non est credendum.* d *titulo. de his, qui accusare non possunt. l. neganda.* e *al. exequuntur.* f *in c. Hadriani, cap. 33.* g *Ans. l. 3. c. 92. Supr. c. neganda.* h *al. confessio.* i *tit. 8. l. 4.* k *al. disceptatione*] *orig.* l *tit. 1. criminali.*

criminali. Sicut enim in septimo lib. Codicis, tit. de a *ordine cognitionum. l. si de hæreditate, legitur:* Si de hæreditate & libertate controversia est, prius agi causa libertatis debet. *Item lege sequenti.* b §. 1. Si crimen aliquod inferatur ei α, qui ingenuus esse dicitur, ante liberalis causa suo ordine agi debet, cognitionem suam Præside præbente: quoniam necesse est ante sciri, si delictum probatum fuerit, utrum ut in liberum, an ut in servum constitui oporteat judicium. *Item.* §. 2. *Qui* c *confitetur se pati controversiam status, frustra postulat sibi dari potestatem accusandi eum, qui se suum Dominum esse fatetur.*

3 pars. *Causa vero liberali terminata, si servus pronuntiatus fuerit, dominum suum accusare non poterit. Codicis lib. 9. tit. 1. l. penultima.* §. 3. Si d quis ex familiaribus, vel ex servis cujuslibet domus cujuscunque criminis delator, atque accusator emerserit, ejus existimationem, caput, atque fortunas petiturus, cujus familiaritati, vel dominio inhæserit, ante exhibitionem testium, atque examinationem judicii, in ipsa expositione criminum, atque accusationis exordio, ultore gladio feriatur. Vocem enim funestam intercidi oportet potius, quam audiri. Majestatis autem crimen excipimus. *Similiter l. ultima.* §. 4. Si e liberti accusatores manumissorum, hæredumve esse præsumpserint, eodem quo servi supplicio tenebuntur, luituri pœnas ante prohibitæ delationis exordium.

Corr. Rom. ¶ α Ei, qui ingenuus esse dicitur,] *In lege ipsa est*, quam ingenuam esse dicis. *Mulierem enim alloquitur. Quare paulo etiam inferius, ubi apud Gratianum legitur*, utrum ut in liberum & ingenuum, an ut in servum, *in lege est*, utrum ut in liberam & ingenuam, an ut in ancillam. *Duas etiam, quas proxime recitat leges, Gratianus suo modo in summam redegit.*

CAUSA IV.

Quidam in excommunicatione constitutus, Episcopum accusare disponit: adolescentem infra decimum & quartum ætatis annum ad assertionem suæ causæ adducit: prohibitus ab accusatione, adolescentem accusatorem, & se testem facit: adolescens personam accusatoris, & testis gerere cupit: die statuta ad judicium electorum judicum Episcopus minime occurit: a communione suspenditur: tandem revocato judicio accusator culpabilis in accusatione invenitur: demum ad assertionem propriæ causæ procedit.

1. *Hic primum quæritur, An in excommunicatione constitutus alium accusare valeat?*
2. *Secundo, An infra decimum quartum annum in criminali causa testari quis possit?*
3. *Tertio, An ab accusatione prohibitus, personam testificantis possit assumere?*
4. *Quarto, An idem possit esse accusator & testis?*
5. *Quinto, An die constituta non occurrens, a communione sit removendus?*
6. *Sexto, Si in Episcoporum judicio accusatoris persona culpabilis inventa fuerit, An ad assertionem propriæ causæ de cætero sit admittenda?*

QUÆSTIO I.

De prima quæstione sic statutum legitur in primo & secundo capite Concilii Carthaginensis f septimi, *cui interfuit Faustinus Romanæ Ecclesiæ Legatus.*

C. I. *Ad accusationem non admittatur, qui in excommunicatione perseverat.*

Diffinimus g, eum recte ad accusationem non admitti, qui postquam excommunicatus fuerit, in ipsa adhuc excommunicatione constitutus, sive sit Clericus, sive Laicus, accusare voluerit. §. 1. Omnes etiam infamiæ maculis aspersi, id est, histriones, ac turpitudinibus subjectæ personæ, hæretici etiam, sive pagani, sive Judæi ab α accusatione prohibentur.

Corr. Rom. ¶ α Ab accusatione prohibentur] *A Concilio absunt hæc verba: subintelliguntur enim illa ex principio capitis*, ad accusationem non admittuntur.

C. II. *Hæretici probantur, qui schismate vel excommunicatione ab Ecclesia sunt separati.*

Item Nicolaus Papa *in epistola ad Michaelem Imperatorem, cujus initium est:* Proposueramus.

Quod a autem hi, qui a jam fato fratre, & commini-stro nostro Ignatio depositi, excommunicati vel anathematizati fuerant, nullam adversus eum damnationem intorquere potuerint, ex prolato α secundæ universalis Synodi capitulo declaratur, cum dicitur: [Si vero Ecclesiasticum fuerit crimen, quod Episcopo illatum extiterit, tunc probari oportet accusantium personas, ut primo quidem hæreticis non liceat accusationes contra orthodoxos Episcopos pro Ecclesiasticis negotiis facere.] Sed ne hos hæreticos esse denegetis, audite sequentia: [Hæreticos autem (inquiunt) dicimus tam eos, qui olim β ab Ecclesia projecti sunt, quam qui post hæc a nobis anathematizati sunt.] Porro, si adhuc nec sic creditis, audite quod subditur: [Præter hos autem (ajunt) & eos, qui fidem sanam simulant confiteri, schismaticos γ etiam, & eos, qui seorsum a communicantibus nobis Episcopis collectas faciunt.] Deinde vero, & si quidam ab Ecclesia super causis quibusdam reprehensi fuerunt, & projecti, aut excommunicati, sive ex Clero, sive ex Laicali ordine, nec his licere accusare Episcopum, antequam proprio crimine primitus exuantur. Similiter autem & eos, qui sub accusatione priori consistunt, non ante esse acceptabiles in accusatione Episcopi, aut aliorum Clericorum, quam innoxios semetipsos illatorum sibi ostenderint criminum. Quid autem periculi regulæ hujus immineat contemptoribus, non ignoratis.

Corr. Rom. ¶ α Ex prolato] *Nicolaus hic citat canonem qui apud Græcos est sextus Concilii primi Constantinopolitani, cujus canonis priorem partem paulo superius in eadem epistola recitarat, & significatur supra, 3. q. 5. c. fin. Eo autem loco Nicolaus, de isto capit. hæc verba addiderat:* Quod tamen non apud nos invenitur, sed apud vos haberi perhibetur. *Nam non modo hic canon, neque in versione Dionysii, neque in prisca habetur, sed de omnibus illius Concilii canonibus hæc scribit B. Gregorius ad Eulogium, lib. 6. epist. 31.* Romana autem Ecclesia eosdem canones, vel gesta Synodi illius hactenus non habet, nec accipit. In hoc autem eandem Synodum accepit, quod est per eam contra Macedonium definitum.

¶ β Olim ab Ecclesia] *Statuitur in hac parte canonis perinde pro hæreticis habendos esse Macedonianos, & Eudoxianos, qui in isto primo Constantinopolitano Concilio damnabantur, atque habendi erant Paulianistæ, & Ariani, quos olim Nicæna Synodus a catholica Ecclesia abscideratt. Quamobrem non de quolibet excommunicato hæc sententia pronuntiatur, quod putavit auctor glossæ.*

¶ γ Schismaticos etiam] *Ita in epistola Nicolai & apud Ivonem. Græce autem est:* πρὸς δὲ τούτοις καὶ τοὺς τὴν πίστιν μὲν τὴν ὑγιῆ προσποιουμένους ὁμολογεῖν, ἀποσχισαντας δὲ ἑαυτοὺς καὶ ἀντισυνάγοντας, τοῖς κανονικοῖς ἡμῶν Ἐπισκόποις: *Id est:* Præterea vero & illos, qui fidem quidem sanam simulant confiteri, schisma autem faciunt, & adversus regulares nostros Episcopos convenrum habent. *Ut nihil mirandum sit, istos etiam pro hæreticis censeri, quemadmodum*

a *tit. 19. l. 2.* b *Ibid. l. 3.* c *Ex l. 1. & 4. alio modo aptatis verbis.* d *Ivo p. 16. c. 61.* e *Ivo ibid. c. 62.* f *in Africano, c. 95. & 96.* g *Ivo part. 14. c. 69. Pannor. lib. 4. c. 72. Ivo p. 15. c. 64. & 2. ejusdem 7. Conc. Carth. & c. 69. Africani.*

a *Anf. l. 1. c. 71. Ivo p. 14. c. 70.*

& Balsamon interpretatur. Simulant enim illam tueri fidem, quam oppugnant.

QUÆSTIO II. & III.

1 ps. SEcunda autem, & tertia quæstio eodem Concilio Carthaginensi septimo *a*, *uno eodemque capitulo quarto terminantur. Illud vero est hujusmodi.*

C. I. *Qui ab accusatione repelluntur, aut ad annum 14. nondum pervenerunt, testes esse non possunt.*

TEstes *b* autem ad testimonium non admittendos esse censemus, qui nec ad accusationem admitti præcepti sunt, vel etiam, quos ipse accusator de domo sua produxerit. Ad testimonium autem infra annos quatuordecim ætatis suæ non admittantur.

C. II. *De eodem.* PALEA.

[*Item* ex Concilio *c* Maticensi, *c. 6.*]

PLacuit *d* sancto Conventui, ut testes ad testimonium dicendum pretio non conducantur, & ut quique optimi & fideliores in testimonium assumantur: ut is, contra quem testimonium *e* ferre debent, nullam eis possit afferre *f* calumniam, ut nullus testimonium dicat, nisi jejunus.

2 pars. Gratian. *Item in criminali causa.* Produci testis non potest, qui ante in eum reum testimonium dixit, *sicut in 22. lib. ff. tit. de testibus, lege 23.* g *invenitur. Item tit. eod. l. ob carmen. §. si testes.*

C. III.

SI testes omnes ejusdem honestatis & existimationis sint, & negotii qualitas, ac judicis motus cum his concurrat, sequenda sunt omnino *h* testimonia. Si vero ex his quidam eorum *i* aliud dixerunt, (licet in pari *k* numero) credendum quidem est, sed quod naturæ negotii convenit, & quod inimicitiæ aut gratiæ suspicione caret: confirmabitque judex motum animi sui ex argumentis & testimoniis, quæ rei aptiora, & vero proximiora esse compererit. Non enim ad multitudinem respici oportet, sed ad sinceram testimoniorum fidem, & testimonia, quibus potius lux veritatis assistit. *Item lege secunda, ff. eod. §. 1.* In testibus *l* fides, dignitas, mores, gravitas examinanda est: & ideo testes, qui adversus fidem testationis suæ vacillant, audiendi non sunt. *Item l. 3. §. 2.* Testium fides diligenter examinanda est: ideoque in persona eorum exploranda erunt inprimis conditio cujusque, utrum quis Decurio, an plebejus sit, & an honestæ, & inculpatæ vitæ, an vero quis notatus, & reprehensibilis, an locuples, vel egens sit, ut lucri causa quid facile admittat, vel an ei inimicus sit, adversus quem testimonium fert, vel amicus ei, pro quo testimonium dat. Nam si careat suspicione testimonium, vel propter personam, a qua fertur, quod honesta sit, vel propter causam, quod neque lucri, neque gratiæ, neque inimicitiæ causa fiat, admittendum est. *Item eadem lege paulo inferius.*

3 ps. §. 3. Lege Julia de vi cavetur, ne hac lege in reum testimonium dicere liceat ei, qui se ab eo, parenteve ejus liberaverit, quive impubes erit, quive judicio publico damnatus erit, qui eorum in integrum restitutus non erit, quive in vinculis, custodiave publica erit, quive ad bestias, ut depugnet, se locaverit, quæve palam quæstum faciat, fecerit ve, quive ob testimonium dicendum, vel non dicendum, pecuniam accepisse judicatus vel convictus erit. *Item l. quarta. §. 4.* Lege Julia publicorum judiciorum cavetur, ne invito denuntietur, ut testimonium litis dicat adversus socerum, generum, vitricum, privignum, sobrinum, subrinam, sobrinove natum, eosve, qui priore gradu sint. §. 5. Item, ne liberto ipsius, liberorumve ejus, parentum, viri, uxorisve. §. 6. Item *a*, ut nec patroni, patronæve adversus libertos, neque liberti adversus patronum cogantur testimonium dicere. §. 7. Cum *b* autem excipitur, ne gener, aut socer invitus testimonium dicere cogatur, generi appellatione sponsum filiæ quoque contineri placet. Item soceri sponsæ Patrem. *Item lege sexta.* §. 8. Idonei non videntur esse testes, quibus imperari potest, ut testes fiant. *Item lege septima.* §. 9. Servi responso tunc credendum est, cum alia probatio ad eruendam veritatem non est. *Item lege octava.* §. 10. Inviti *c* testimonium dicere non coguntur senes, valetudinarii, vel milites, vel illi, qui cum magistratu Reip. causa absunt, vel quibus venire non licet. *Item lege decima nona.* §. 11. Publicani etiam testimonium non dicunt inviti. §. 12. Item is, qui non detrectandi testimonii causa aberit. §. 13. Item is, qui exercitui præbenda *d* conduxerit. Sed nec pupillis testimonium denuntiari potest. *Item l. 20.* §. 14. In testimonium accusator citare non debet eum, qui judicio publico reus erit, aut qui minor viginti annis erit. *Item l. 21. §. 15.* Ob carmen famosum damnatus, intestabilis fit. *Item e. §. 16.* Si res exigat, non tantum privati, sed etiam Magistratus, si in præsenti sint, testimonium dicant. Prætor quoque testimonium dare debet in judicio adulterii causa. §. 17. Si autem ea rei conditio sit, ut arenarium testem, vel similem personam admittere cogamur, sine tormentis testimonio ejus credendum non est. *Item l. 24. §. 18.* Testes eos, quos accusator de domo produxit, interrogari non placuit. *Item l. 25. §. 19.* Patroni quoque in causa, cui patrocinium præstiterunt, testimonium non dicant, quod & in executoribus negotiorum observandum est. *Item lege 16.*

4 pars. §. 20. Qui falso *f*, vel varie testimonia dixerunt, vel utrique parti prodiderunt, a judicibus competenter puniantur. *Item l. 17. §. 21.* Pater & filius, qui in potestate ejus est; item duo fratres, qui in ejusdem patris potestate sunt, testes utrique in eodem testamento, vel eodem negotio fieri possunt: quoniam nihil nocet, ex una domo plures testes alieno negotio adhiberi. *Item l. 15. §. 22.* Hermaphroditus *g* an ad testimonium *h* adhiberi possit, qualitas incalescentis sexus ostendit. *Item l. 9. §. 23.* Testis idoneus Pater filio, aut filius Patri non est. *Item l. 10. §. 24.* Nullus idoneus testis in re sua intelligitur. *Item l. 11. §. 25.* Ad fidem rei gestæ faciendam etiam non rogatus testis intelligitur. *Item l. 12. §. 26.* Ubi numerus testium non adjicitur *i*, etiam duo sufficient. Pluralis enim locutio duorum numero contenta est. *Item l. 3. §. 27.* In *k* testibus considerandum est, qui simpliciter visi sunt dicere, utrum unum, eundemque, & præmeditatum sermonem attulerint, an ad ea, quæ interrogantur, ex tempore verisimilia responderint. *Item paulo inferius. §. 28.* Sæpe sine publicis monumentis cujusque rei veritas deprehenditur, alias numerus testium, alias dignitas & auctoritas, alias veluti consentiens fama confirmat rei, de qua quæritur, fidem. Non ergo ad unam probationis speciem cognitionem statim judex alligare debet, sed ex sententia animi sui existimare *l*, quid aut credat, aut parum sibi probatum opinetur. *Item paulo inferius. §. 29.* Alia est auctoritas præsentium testium, alia testimoniorum, quæ recitari solent. *Item Codicis lib. 4. tit.* m *de testibus. l. 2.*

§. 30.

a *& in Afric. c. 98. C. l. 7. c. 101.* b *Rabanus in pœnit. 1. Burch. l. 16. c. 20. Ivo p. 6. c. 364. Pann. l. 4. c. 83.* c *al. Manticensi.* d *extra de testib. c. 1. Burch. l. 16. c. 35.* e *al. testimoniare.* f *al. inferre infamiam.* g *Tit. 5. l. produci.* h *al. omnia.* i *abest ab orig.* k *al. impari] orig. testimoniis] orig.*

a *Et] orig. Ibidem ex l. 5.* b *In legibus, quibus excipitur &c.] orig.* c *l. inviti. 2.] mutata est enim verborum series.* d *qui quid exercitui præbendum conduxerit.] orig.* e *Ibid. sed paulo aliter.* f *al. falsa, vel varia orig.* g L. *Repetundarum.* h *testamentum] orig.* i *al. admittitur.* k L. *testium. §. tu magis. sed paulo aliter.* l *al. æstimare.* m *Tit. 20.*

§. 30. Soli Teſtes ad ingenuitatis probationem non ſufficiunt niſi inſtrumentis & argumentis adjuventur. *Item l.* 3. §. 31. Etiam jure civili domeſtici teſtimonii fides improbatur. *Item l.*4. §. 32. Sola atteſtatione *a* prolatam, nec aliis legitimis adminiculis cauſam approbatam, nullius eſſe momenti certum eſt. *Item l.*5. §.33. Eos teſtes ad veritatem adjuvandam haberi oportet, qui omni gratiæ & potentatui fidem religioni judiciariæ debitam poſſint præponere. *Item l.*6. §. 34. Parentes & liberi invicem adverſus ſe nec volentes ad teſtimonium admittendi ſunt. *Item l.* 7. §. 35. Qui *b* intendit, ſuæ intentionis proprias debet afferre probationes, non petere adverſarium cogi ad exhibitionem eorum, per quos ∝ ſibi negotium fiat. *Item l.* 8. c. §.36. Servi neque pro domino, neque adverſus dominum, ſed pro facto ſuo interrogari poſſunt. *Item l.* 9 d. §. 37. Jurisjurandi religione teſtes prius, quam perhibeant teſtimonium, coarctentur β, & honeſtioribus potius teſtibus fides habeatur. §. 38. Unius vero teſtimonium nemo Judicum in quacunque cauſa facile patiatur, admitti: imo unius teſtis reſponſio omnino non audiatur, etiamſi præclaræ curiæ honore præfulgeat. *Item l.* 10. §. 39. Omnibus in re propria dicendi teſtimonii facultatem jura ſubmoverunt. *Item l.* 11. §.40. Liberi *c* teſtes ad cauſas poſtulantur alienas, ſi ſocii & participes criminis non dicantur, ſed fides ab iis notitiæ poſtuletur. Venturis *f* autem ad judicium per accuſatorem, vel ab iis, per quos fuerant poſtulati, ſumptus competentes miniſtrentur, etiamſi in pecuniaria cauſa ab alterutra parte teſtes producendi ſint. *Item l.* 12. §. 41. Liberti *g* adverſus patronos ſponte prodire non audeant, ſed ne vocati quidem in judicium venire cogantur. *Item l.*17. §.42. Si quis teſtibus uſus fuerit, iidemque teſtes adverſus eum in alia lite producantur, non licebit ei perſonas eorum excipere, niſi oſtenderit, inimicitias inter ſe & illos poſtea emerſiſſe, ex quibus teſtes repelli leges præcipiunt: non adimenda ſcilicet ei licentia ex ipſis depoſitionibus teſtimonium eorum arguere. §.43. Sed & ſi liquidis probationibus datione vel promiſſione pecuniarum eos corruptos eſſe oſtenderit, etiam eam allegationem integram ei ſervari oportet.

Corr. Rom. ¶ *In hoc capite varias leges Digeſtorum & Codicis ita refert Gratianus, ut interdum eadem prorſus aſſerat verba, interdum vero mutet, ac tranſponat, & in ſummam redigat. Ac plura quidem ſunt ex originali emendata, niſi ubi Gratianus de induſtria mutaverat.*

¶ ∝ Per quos] *In vulgatis legebatur*, per quæ. *Emendatum vero eſt ex manuſcriptis, & lege ipſa, in qua agitur de exhibitione teſtium, non autem de editione inſtrumentorum.*

¶ β Coarctentur,] *Sic in aliquot manuſcriptis, quæ lectio cum his verbis Legis*, arctari præcipimus, *magis convenit, quam vox*, coerceantur, *quæ erat in impreſſis.*

Gratian. *Sed objicitur illud beati Bricii* h, *qui voce pueri triginta dies ab ortu habentis innocens probatus eſt. Sed miracula divina ſunt admiranda, non in exemplum humanæ actionis trahenda.*

QUÆSTIO IV.

1 ips DE *quarta vero quæſtione* Fabianus Papa, *epiſt.*2. *ad Epiſcopos Orientales conſtituit, dicens:*

C. I. *Accuſator & Teſtis, vel Judex aliquis ſimul eſſe non poteſt.*

I. NUllus *i* unquam præſumat accuſator ſimul eſſe, & judex, vel teſtis: quoniam in omni judicio quatuor perſonas neceſſe eſt ſemper adeſſe; id eſt, Judices electos, accuſatores idoneos ∝, defenſores congruos, atque teſtes legitimos. Judices β autem debent uti æquitate, teſtes veritate; accuſatores intentione ad amplificandam cauſam, defenſores extenuatione ad minuendam cauſam.

Corr. Rom. ¶ ∝ Idoneos,] *Apud Fabianum & Burchardum, & Ivonem hic locus ita habet:* judices electos, & accuſatores, ac defenſores, atque teſtes. *Verum quia voces illæ*, idoneos, congruos, legitimos, *ſunt in omnibus vetuſtis codicibus Gratiani, & Pannormiæ, nihil eſt mutatum.*

¶ β Judices autem] *Hæc neque in epiſtola ſunt, neque apud alios collectores, niſi in Pannormia.*

C. II. *Quilibet in cauſa duas perſonas gerere non debet.*

Item Damaſus Papa, *epiſt.* 3. *c.* 7.

II. NUllus *a* introducatur perſonaliter, ſed accuſatores & accuſati æqua audiantur ratione, juxta quod geſtorum ordo exigit. Accuſatores vero, & judices non iidem ſint, ſed per ſe accuſatores, per ſe judices, per ſe teſtes, per ſe accuſati, unuſquiſque in ſuo ordinabiliter ordine.

2 ps. §. 1. Nam inſcriptio primo ſemper fiat, ut talionem calumniator recipiat, quia ante inſcriptionem nemo debet judicari, vel damnari, cum & ſeculi leges hæc eadem retineant.

Gratian. *Ut Codice libro 9. titulo de accuſationibus & inſcriptionibus, l.*7. *& Codice, eodem libro, de adulteriis, l.*6. *& titulo de Abigeis, l.unica.* §.1. *Aliquando etiam ſine inſcriptione accuſatio fieri poteſt.* Ea *b* enim, quæ per Officiales *c* Præſidibus denuntiantur, & circa ſolennia accuſationum poſſe perpendi incognitum non eſt. §. 2. *Item Codice de adulteriis, l.*6. *Si maritus jure mariti, hoc eſt, intra ſexaginta dies utiles, adulterium uxoris ſuæ accuſare voluerit, quam ex ſuſpicione ſola ream facere valet, non continetur vinculo inſcriptionis.* §.3. *Item C. de Abigeis, l.unica.* Abacti animalis accuſatio non ſolum cum inſcriptionibus, ſed etiam ſine obſervatione proponitur. §.4. *Item Cod. de accuſat. l.* 8. Si quis ſe injuriam ab aliquo paſſum putaverit, & querelam deferre voluerit, non ad ſtationarios decurrat, ſed præſidalem adeat poteſtatem, aut libellos offerens, aut querelas ſuas apud acta deponens. §. 5. *In ∝ aliis autem criminalibus cauſis dignum eſt, ut inſcriptiones præponatur, quæ magnitudinem videlicet criminis, tempuſque deſignent, ut alterutram partem digna legum terrore poſſit auctoritas* β.

Corr. Rom. ¶ ∝ In aliis autem] *Lex* 16. *Cod. de accuſ. ſic habet:* In cauſis criminalibus, *cætera vero eodem plane modo a Gratiano referuntur.*

¶ β Auctoritas] *In vulgatis hic repetebatur verſiculus*, Inſcriptio, *ex capitulo Damaſi: ſed abeſt a vetuſtioribus codicibus, & fruſtra repetitur.*

3 pars. Gratian. *De domo etiam judicis accuſator, vel teſtis produci non debet, ne in cauſam ſuſpicionis incidat judex.*

C. III. *Suſpicionis incidet in crimen Judex, de cujus domo vel accuſator, vel teſtis producitur.*

Unde Nicolaus Papa *ad Michaelem Imp. epiſtola, cujus initium eſt:* Propoſueramus.

CONtra ritum Eccleſiaſticum, contraque venerandas leges producitur accuſator de Imperialibus ædibus, & cui imperari poteſt, ad falſum dicendum teſtimonium adhibetur. Fiunt ſuſpecti judices, & mercenarii, & lupi cuſtodes, qui videbantur eſſe paſtores.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc emendatum eſt ex ipſo originali Romæ impreſſo.*

a *Teſtatione*] *orig.* b *L. nimis grave.*] *mutata verborum ſerie.* c *Paulo aliter.* d *Paulo aliter.* e *L. quoniam liberi.* f *Paulo aliter.* g *L. Libertorum, aliquibus verbis prætermiſſis.* h *Sulpitius Severus l.*3. *vitæ S. Martini.* i *Anſel. l.*3. *c.* 75. *Burch. l.*16. *c.* 15. *Ivo p.* 6. *c.* 321. *Pann. l.* 4. *c.* 81.

a *Polyc. l.* 5. *tit.* 1. *Burch. l.* 16. *c.* 31. *Pannor. l.*4. *c.* 80. *Ivo p.* 6. *c.* 337. b *Ea quidem. C. de accuſ. & inſcript.* c *officium*] *orig.*

QUÆSTIO V.

DE quinto vero quæstione in Concilio α Carthaginensi III. *c. 7. sic invenitur definitum.*

CAP. I. *Non est a communione suspendendus, qui die statuta ad causam venire non potuit.*

QUisquis *b* Episcoporum accusatur, ad Primatem provinciæ ipsius causam deferat accusator. Nec a communione suspendatur, cui crimen intenditur, nisi ad causam suam dicendam, electorum α judicum, die statuta, literis evocatus minime occurrerit; hoc est, intra spatium mensis ex ea die, qua eum literas accepisse constiterit. Quod si *c* aliquas veras necessitatis causas probaverit, quibus eum occurrere non potuisse manifestum sit, causæ suæ dicendæ intra alterum mensem integram habeat facultatem. Verum tamdiu post mensem secundum non communicet, donec purgetur. Sin autem nec ad Concilium universale β occurrere voluerit, ut vel ibi causa ejus terminetur, ipse in se damnationis suæ sententiam dixisse judicetur. Tempore sane, quo non communicat, nec γ in sua Ecclesia vel parochia communicet. Accusator autem ejus, si nunquam diebus causæ dicendæ defuerit, a communione non removeatur. Si vero aliquando defuerit subtrahens se, restituto in communionem Episcopo, removeatur a communione accusator: ita tamen, ut nec ipsi adimatur facultas causæ peragendæ, si se ad diem occurrere non noluisse *d*, sed non potuisse probaverit.

Corr. Rom. ¶ α Electorum judicum] *Istæ duæ voces absunt ab editione Colonienſi Conciliorum in quatuor tomis.*

¶ β Universale] *In Concilio ipso additur*, anniversarium. *quod in Africano Concilio c. 62. ostenditur de universali Concilio Africæ esse intelligendum.*

¶ γ Nec in sua Ecclesia,) *Sic in cæteris Conciliorum editionibus, & codice canonum, & apud cæteros collectores. Sed in editione quatuor tomorum est*, nec in sua plebe communicet. *Græce, c. 19. legitur*, μηδὲ ἐν τῇ ἰδίᾳ ἐκκλησίᾳ μηδὲ ἐν παροικίᾳ κοινωνήσῃ: *id est*, neque in propria Ecclesia, neque in parochia communicabit.

QUÆSTIO VI.

SExta vero quæstio eodem septimo capitulo Concilii Carthaginensis III. *terminatur, in quo sequitur.*

C. I. *In civili & proprio duntaxat negotio ad arguendum admittitur, qui in Episcopi accusatione culpabilis inventus.*

ILlud *e* vero placuit, ut cum agere cœperit in Episcoporum judicio, si fuerit accusatoris persona culpabilis, ad arguendum *f* non admittatur, nisi proprias causas, non tamen Ecclesiasticas, vel α criminales asserere *g* voluerit.

Corr. Rom. ¶ α Vel criminales] *Abest hoc a Concilio, & cæteris collectoribus, sed retentum est ob casum, & reperitur in c.* si accusatorum.

C. II. *Propriam causam agere valet, cui accusare non licet.*

Item ex Concilio Carthaginensi VII. *c. 2. prope finem.*

OMnibus *h*, quibus accusatio denegatur, in causis propriis accusandi licentia non est deneganda.

C. III. *In accusatione Episcoporum deficiens, civiliter tantum experiri poterit.*

Item Felix Papa *omnibus Episcopis per Galliæ provincias constitutis, epistola secunda.*

SI *a* accusatorum personæ in judicio Episcoporum culpabiles apparuerint, ad arguendum non admittantur, nisi proprias causas asserere, non tamen criminales, vel Ecclesiasticas voluerint,

C. IV. *De eodem.*

Item Hadrianus Papa *in capitulis, c. 5.*

QUod si accusatorum personæ in judicio Episcoporum culpabiles apparuerint, ad arguendum non admittantur, nisi proprias causas habuerint, non tamen criminales, vel Ecclesiasticas.

a *Et Felix Epist. 2. ad Episcopos Galliæ.* b *Anſ. l. 3. c. 122. Burch. l. 1. c. 160. Ivo p. 5. c. 270. Pann. l. 4. c. 106.* c *inf. 5. q. 3. si ægrotans.* d *al. voluisse.* e *Anſ. l. 3. c. 121. Burch. ibidem. Ivo ibidem. Pann. ibid.* f *al. accusandum, vel agendum.* g *al. dicere.* h *Ivo part. 16. c. 64.*

CAUSA V.

IN infamiam cujusdam Episcopi chartula accusationis occulte conscribitur: tandem accusator procedit in publicum. Episcopus autem semel literis evocatus, causæ suæ die statuta, adesse non valens, per procuratorem Judici se præsentavit: absque Synodali audientia damnatur. Demum judicio per appellationem renovato, de accusatoris inimicitia Episcopus conqueritur: tandem in ipsa probatione deficit accusator.

1. *Primo quæritur, Qua pœna sit feriendus, qui famosum libellum clanculo scribens, probare negligit, quæ literis mandavit?*
2. *Secundo, Quoties sit votandus ad causam, antequam sententiam damnationis accipiat?* b
3. *Tertio, An per procuratorem causam suam agere valeat, qui per seipsum causæ suæ adesse non potest?*
4. *Quarto, An absque Synodali audientia sit damnandus?*
5. *Quinto, An ideo aliquis habendus sit inimicus, quia crimen alterius indicat?*
6. *Sexto, Qua pœna sit plectendus, qui, quod intulit, probare non valet?*

QUÆSTIO I.

DE prima quæstione Hadrianus Papa *scribit in capitulis*, c *cap. 49. al. 50. dicens.*

C. I. *Flagelletur, qui scripta in alterius famam neglexerit probare.*

QUi *d* in alterius famam publice α scripturam, aut verba contumeliosa confixerit, & repertus scripta non probaverit, flagelletur: & qui ea prius invenerit, rumpat, si non vult auctoris facti causam incurrere.

Corr. Rom. ¶ α Publice] *Hadrianus, Capitulare Caroli, & Ivo habent*, in publico.

C. II. *De eodem.*

Item Gregorius *l. 5. epist. 39. sive c. 130.*

QUidam *e* maligni Spiritus consilio repletus, contra Castorium Notarium, ac responsalem nostrum, nocturno silentio in publico α civitatis loco contestationem posuit in ejus crimine loquentem, mihique etiam de facienda pace callide contradicentem β. Et quia quisquis veraciter loquitur, semetipsum innotescere non debet formidare, oportet, ut publice exeat, & quæcunque in contestatione sua loqui præsumpsit, ostendat. Quod si non exierit, neque publice confessus fuerit, quisquis ille sit, qui hoc agere præsumpsit, vel consensum in tantæ iniquitatis consilio præbuit, ex Dei, & Domini nostri JESU CHRISTI spiritu definimus, ut sancti ejus corporis ac sanguinis participatione privatus sit. Si vero, quia latet, & quoniam nescitur, teneri ad disciplinam *f* non valet, si tanti mali conscius, etiam prohibitus, corpus ac sanguinem Domini

a 3. *q.* 10. *c. fin. Ivo p. 6. c. 418.* b *al. excipiat.* c *Capit. l. 7. c. 361.* d *Anſ. l. 3. c. 88. Ivo p. 4. c. 156. & p. 16. c. 235.* e *Ivo p. 6. c. 381.* f *al. a disciplina.*) *orig.*

percipe-

percipere præſumit, anathematis ultione percuſſus γ fit, & ut fallax, ac peſtifer a ſanctæ Eccleſiæ corpore ſit diviſus. *& infra.* Sin autem in eadem civitate egreſſus ad publicum potuerit docere, quæ dixit, vel certe ſciens ſe non poſſe, quæ ſcripſit, oſtendere, errorem ſuum fuerit aperte confeſſus, Dominici corporis ac ſanguinis participatione non ſit privatus, neque a corpore ſanctæ Eccleſiæ alienus exiſtat.

Corr. Rom. ¶ α Publico] *Hæc vox abeſt a manuſcriptis, & originali, & Ivone: ſed ob caſum eſt retenta, & in aliquot vetuſtis eſt gloſſa interlinearis.*

¶ β Contradicentem.] *Quæ ſequuntur uſque ad verſ.* Quod ſi, *addita ſunt ex ipſa epiſtola, & referuntur etiam ab Ivone.*

¶ γ Percuſſus ſit,] *Antea legebatur*, percutiatur: *ſed cum ea, quæ antecedunt, ipſo facto ligent, quia ad occultum delictum referuntur, emendatum hoc eſt, quemadmodum alia multa, ex epiſtola ipſa. Apud Ivonem vero legitur*, anathematis ultione percuſſus, ut fallax, &c.

C. III. *Anathematizentur, qui famoſos libellos in Eccleſia ponunt.*

Item in Concilio Eliberitano, *c.* 52.

SI α qui inventi fuerint famoſos libellos in Eccleſia ponere, anathematizentur.

Gratian. *Item Codice lib. 9. titulo de famoſis libellis, lege unica, Impp. Valentinianus & Valens, AA.* Si quis famoſum libellum domi, ſive in publico, vel quocunque loco ignarus repererit, aut corrumpat, priuſquam alter inveniat, aut nulli confiteatur inventum. Sin vero non ſtatim eaſdem chartulas vel corruperit, vel igne conſumpſerit, ſed vim earum manifeſtaverit, ſciat, ſe quaſi auctorem hujuſmodi delicti capitali ſententiæ ſubjugandum. *& infra.* Hujuſmodi autem libellus alterius opinionem non lædat.

QUÆSTIO II.

VOcatio autem ejus, qui impetitur, non ſemel, ſed bis, & tertio per congruum ſpatium rationabilibus ſcriptis fieri debet.

C. I. *Vocatio ad Synodum ejus, qui impetitur, & in ſcriptis, & per ſpatium fiat congruum.*

Unde Damaſus Papa *Stephano Archiepiſcopo epiſt. 3. ſcribit, dicens:*

VOcatio *b* ad Synodum juxta decreta Patrum canonica ejus, qui impetitur, rationabilibus α ſcriptis per ſpatium fieri debet congruum atque canonicum: quia, niſi canonice vocatus fuerit, ſuo tempore & canonica ordinatione, licet venerit ad conventum quacunque neceſſitate, niſi ſponte voluerit, nullatenus ſuis reſpondebit inſidiatoribus.

Corr. Rom. ¶ α Rationabilibus ſcriptis] *In epiſtola Damaſi loco horum verborum legitur*, tam ſua præſentia, quam & ſcriptis, atque apocryſariis: *verum Anſelmus, Burchardus, auctor Polycarpi, & Ivo cum vulgata lectione conveniunt.*

C. II. *Quibus temporum ſpatiis reus vocetur ad cauſam.*

Item Sylveſter Papa.

PRæſenti *c* decreto cenſemus, ut inprimis paternaliter *d* vocentur, & per ſeptem dies expectentur, nullius Eccleſiaſticæ rei interdicta licentia. Huic vero expectationi iterum addantur ſeptem dies, interdicta Eccleſiam intrandi licentia, & omnia Divina officia audiendi. Poſt vero addantur duo dies, quibus a pace, & communione ſanctæ Eccleſiæ ſint ſuſpenſi. Deinde vero iterum aliis duobus diebus ſub eadem expectatione deportentur α. Quibus uno die ſuperaddito, omni expectatione veluti jam deſperata, reus mox anathematis gladio feriatur.

Corr. Rom. ¶ α Deportentur,] *Antea legebatur*, expectentur. *Emendatum eſt ex Polycarpo, Anſelmo, & vetuſtis Gratiani exemplaribus, in quorum nonnullis hæc eſt gloſſa interlinearis:* id eſt, expectentur.

C. III. *Nullius accuſatio per ſcripta ſuſcipiatur.*

Item Damaſus Papa *ad Epiſcopos Italiæ, epiſt. 6.*

RElatum *a* eſt ad ſedem Apoſtolicam, vos accuſationes fratrum per ſcripta ſuſcipere abſque legitimo accuſatore. Quod deinceps in omni terrarum orbe fieri Apoſtolica auctoritate prohibemus, & quod nuper factum eſt, abſque ulla retardatione corrigere *b* curamus, nec *c* unquam prius per ſcripta eorum, qui accuſantur, cauſam diſcutere liceat, quam per querelantium inſtitutionem *d* vocati canonice ad Synodum veniant, & præſens per præſentem agnoſcat veraciter, & intelligat, quæ ei objiciuntur. *& infra.* §. 1. Leges enim ſeculi accuſatores præſentes exigunt, & non per ſcripta abſentes. Unde canonica Patrum conſtituta non ſemel, ſed ſæpiſſime clamant, nec accuſationes, nec teſtimonium *e* ullum per ſcripta poſſe proferre, nec de aliis negotiis quicunque teſtimonium dicant, niſi de his, quæ ſub præſentia eorum acta eſſe noſcuntur. Similiter, & qui *f* alium accuſare elegerit, præſens per ſe, & non per alium accuſet, inſcriptione videlicet præmiſſa. Neque ullus unquam judicetur, antequam legitimos accuſatores præſentes habeat, locumque defendendi aecipiat ad abluenda crimina. Curandum namque *g* eſt, ne ira quenquam ſubripiat *h*, faciatque citius omne, quod non licet.

C. IV. *Vi, aut timore ejecti, aut ſuis rebus expoliati, ad Synodum non vocentur.*

Item Felix Papa II. *Athanaſio, & omnibus Orientalibus Epiſcopis, epiſt. prima, c.* 3.

SI *i* Primates, accuſatores Epiſcoporum cum eis pacificare familiariter minime potuerint, tunc tempore legitimo eos ad Synodum canonice convocatam, non intra anguſta tempora canonice convocent, & non prius, quam eis per ſcripta ſignificent, quid eis opponitur, ut ad reſponſionem præparati adveniant. Nam ſi aut vi, aut timore ejecti, aut ſuis rebus expoliati fuerint, nec canonice vocari ad Synodum poſſunt, nec reſpondere æmulis debent, antequam canonice reſtituantur, & ſua eis omnia legaliter reddantur.

Gratian. *His auctoritatibus evidentiſſime datur intelligi, quod niſi quis canonice vocatus fuerit, etiamſi aliqua occaſione ad Synodum veniat, ſuis nullatenus cogitur reſpondere inſidiatoribus. Canonica autem vocatio eſt, quando ſervato dierum interſtitio, ſecundum auctoritatem beati Sylveſtri, cauſæ ſuæ literis adeſſe jubetur, quibus quid ei objiciatur, auctoritate* Felicis Papæ *ſignificari oportet.*

QUÆSTIO III.

QUod autem per procuratorem ſuum cauſam agere valeat, qui impeditus cauſæ ſuæ adeſſe non valet auctoritate Romanæ Synodi, *quæ tempore* Hadriani *k* Papæ *celebrata eſt, probari videtur, in qua c. 5. ſic ſtatutum legitur.*

C. I. *Pro ſe Legatum ad Synodum mittat, quem gravis neceſſitas premit.*

SI *l* agrotans fuerit Epiſcopus, ut aliqua eum gra-

a *Cap. l. 6. c. 243. Polyc. l. 3. tit. 21. Anſ. l. 3. c. 89. Ivo p. 3. c. 251. & p. 4. c. 154. Burch. l. 3. c. 199.* b *Polyc. l. 5. t. 1. Anſ. l. 3. c. 50. Burch. l. 1. c. 156. Ivo p. 5. c. 266.* c *Polyc. l. 5. tit. 3. Anſel. l. 3. c. 120.* d *al. perſonaliter.*

a *Anſ. l. 3. c. 48. Polyc. l. 5. tit. 1.* b *corrigi rogamus,] orig.* c 11. *q. 3. c. eorum qui.* d *al. inſtitutiones.* e *teſtimonia] orig.* f 3. *q. 9. qui accuſare.* g *al. quoque* h *al. cuiquam ſubrepat.]* i *Burch. l. 1. c. 221. Ivo p. 5. c. 335.* k *In cap. Hadriani. c. 5. & Felix I. epiſt. 2.* l *Polyc. l. 5. tit. 1. Burch. l. 1. c. 51. Ivo p. 5. c. 161. Pann. l. 4. c. 19. 4. q. 5. c. unico.*

vis

vis neceſſitas detinuerit, pro ſe Legatum ad Synodum mittat, nec a communione ſuſpendatur, cui crimen intenditur, niſi ad cauſam ſuam dicendam, electorum judicum die ſtatuta literis evocatus, minime occurrerit, hoc eſt, (niſi aliena *a* præoccupaverit neceſſitas) infra duorum, vel trium menſium ſpatium, & eo amplius, prout cauſa dictaverit.

Gratian. *Codicis lib. 9. tit. de accuſat. & inſcript. l.* 3. Imp. Alexander Auguſt. Reos capitalium criminum abſentes etiam per procuratorem defendi leges publicorum judiciorum permittunt. §. 1. *Ecce, quod Epiſcopus impeditus, & cauſæ ſuæ adeſſe non valens, Legatum pro ſe jubetur ad Synodum mittere. Sed Legatus iſte non ad cauſam agendam, ſed ad neceſſitatem Synodo exponendam mittitur, qua impeditus Epiſcopus Synodo præſentiam ſuam exhibere non valuit. Cauſam autem (maxime criminalem) nulli, niſi per ſe agere licet.*

C. II. *Criminaliter accuſans, vel accuſatus per ſe experiatur.*

Unde Hadrianus Papa *in capitulis, c.* 38. *ait*:

IN *b* criminalibus cauſis nec accuſator, niſi per ſe, aliquem accuſare poteſt, nec accuſatus per aliam perſonam ſe defendere permittitur.

C. III. *In omnibus cauſis, præterquam in criminalibus, Epiſcopi & Sacerdotes pro ſe Advocatum habeant.*

Item Anacletus Papa.

QUia Epiſcopus, univerſique Sacerdotes ad ſolam laudem Dei, bonorumque operum actiones conſtituuntur, debet unuſquiſque eorum tam pro Eccleſiaſticis, quam etiam pro ſuis actionibus (excepto publico videlicet crimine) habere Advocatum, non malæ famæ ſuſpectum, ſed bonæ opinionis, & laudabilis artis inventum: ne dum humana lucra attendunt, æterna præmia perdant.

Corr. Rom. ¶ *Hoc capitulum, quod ex Anacleto citatur, habetur in Concilio Eugenii Papæ ſecundi, tempore Ludovici ac Lotharii Imperatorum habito, cap.* 19. *Quod etiam a Leone quarto eſt repetitum. Ex quo canone Lotharius, lib.* 2. *legum Longobard. tit. de advocatis, & Vicedominis, octavum Capitulare compoſuit.*

QUÆSTIO IV.

QUod autem *abſque Synodali audientia damnari non debeat, auctoritate* Julii Papæ *c probatur, qui epiſt.* 1. *ait*:

C. I. *Niſi in legitima Synodo Epiſcopus judicari, vel audiri non debet.*

NUllus Epiſcopus, niſi in legitima Synodo, & ſuo tempore Apoſtolica auctoritate convocata, ſuper quibuſdam *d* criminationibus pulſatus audiatur, vel *e* judicetur, vel damnetur. Sin aliter præſumptum a quibuſdam fuerit, in vanum deducatur, quod egerint, nec inter ſtatuta α Eccleſiaſtica ullo modo reputetur.

Corr. Rom. ¶ α Statuta] *Abeſt hæc dictio ab originali, & cæteris locis indicatis.*

C. II. *Epiſcopus accuſatus a duodecim audiatur, cauſæ vero finis ad ſedem Apoſtolicam deferatur.*

Item Zepherinus *Urbis Romæ Archiepiſcopus, epiſtola prima Epiſcopis Siciliæ.*

DUodecim *f* judices quilibet Epiſcopus accuſatus, ſi neceſſe fuerit, eligat, a quibus ejus cauſa juſte judicetur, nec prius audiatur aut excommunicetur vel judicetur, quam ipſi per ſe eligantur, & regulariter vocatus *g* ad ſuorum primo conventum Epiſcoporum, per eos ejus cauſa juſte audiatur, & rationabiliter diſcernatur. Finis vero ejus cauſæ ad ſedem Apoſtolicam deferatur, ut ibidem terminetur: nec antea finiatur (ſicut ab Apoſtolis, vel ſucceſſoribus eorum olim ſtatutum eſt) quam ejus auctoritate fulciatur.

Gratian. *Quod vero abſque Synodali audientia Epiſcopus damnari prohibetur: ſine præjudicio Romanæ ſedis oportet intelligi, quæ ſua auctoritate quoſque valet damnare, vel damnatos abſolvere. Unde Gelaſius Papa*: Ipſi ſunt canones, &c. *infra cauſa nona*, Sententia α excommunicationis notatus. §. 1. *Item Hadrianus, c.* 8. Salvo Romanæ Eccleſiæ in omnibus Primatu, manifeſtum eſt, quod illa, quæ ſunt per unamquamque provinciam, ipſius provinciæ Synodus diſpenſet: ſicut in Nicæno *b* conſtat decretum eſſe Concilio. *Cum vero accuſatus ad Concilium venerit, quicquid conſidentium conſultationibus agitur, aut ab accuſantium parte proponitur, non contentioſis vocibus, ſed mitiſſima verborum relatione proferatur.*

C. III. *In cognitione cauſarum contentioſi locum non habeant.*

Unde in Toletano Concilio XI. *c.* 1. *legitur.*

IN loco *c* benedictionis conſidentes Domini Sacerdotes nullis debent aut indiſcretis vocibus perſtrepere, aut quibuslibet tumultibus perturbari *d*, nullis etiam vanis fabulis, vel riſibus agi, & (quod deterius eſt) obſtinatis diſceptationibus tumultuoſas voces effundere. *Si quis enim* (ut Apoſtolus *e* ait) *putat ſe religioſum eſſe, non refrenans linguam ſuam, ſed ſeducens cor ſuum, hujus vana eſt religio.* Cultum enim ſuum juſtitia perdit, quando ſilentia judicii obſtrepentium turba *f* confundit, dicente Propheta *g*: *Erit cultus juſtitiæ ſilentium.* Debet ergo quicquid aut conſultationibus *h* conſidentium agitur, aut ab *i* accuſantium parte proponitur, ſic mitiſſima verborum relatione proferri, ut nec contentioſis vocibus ſenſus audientium turbent, nec judicii *k* vigorem de tumultu enervent. Quicunque ergo in conventu Concilii hæc, quæ præmiſſa ſunt, violanda crediderit, & contra hæc interdicta aut tumultu, aut contumeliis, vel riſibus Concilium conturbaverit, juxta divinæ legis edictum, quo præcipitur *l*: *Ejice deriſorem, & exibit cum eo jurgium*, & cum omni dedecore de confeſſione *m* abſtractus, a communi cœtu ſecedat, & trium dierum excommunicationis ſententiam perferat.

QUÆSTIO V.

NUnc autem *quæritur, An ſit aliquis judicandus malevolus, quia crimen alterius indicat. De hoc ſcribit* B. Auguſtinus *n ſerm.* 3. *de communi vita Clericorum, ſeu regula tertia, dicens*:

C. I. *Magis nocet, qui crimen celat, quam qui amicabiliter indicat.*

NOn vos judicetis eſſe malevolos, quando crimen alterius indicatis. Magis quippe innocentes non eſtis, ſi fratres veſtros, quos indicando corrigere poteſtis, tacendo perire permittitis. Si enim frater tuus vulnus habet in corpore, quod velit occultari, dum timet ſecari, nonne crudeliter a te fileretur ac miſericorditer indicatur? quanto ergo potius debes *o* manifeſtare crimen, ne deterius putreſcat in corde?

a *alia*.] *orig.* b *Anſel. l.* 3. *c.* 88. *Pannor. l.* 4. *c.* 36. c *Et in C. Hadriani, c.* 3. *Capitular. l.* 6. *c.* 287. d *al. quibuſvis.* e *al. id eſt.* f 3. *q.* 8. *c.* 1. *Polyc. l.* 5. *tit.* 4. *Anſel. l.* 3. *c.* 45. *Ivo part.* 5. *c.* 245. g *al. vocatos.*

a *eſt initium cauſæ nonæ.* b *Supra* 3. *q.* 6. *neminem.* c *Anſel. in princ. Ivo p.* 4. *c.* 245. d *al. perturbare.* e *Iac.* 1. f *al. turbo. al. quando ſilentium perit, & judicium obſtrepentium turba confundit.*] g *Eſa.* 32. h *aliter collationibus.* i *aliter a cauſantium.* k *al. judicum.* l *Proverb.* 22. m *in vulgatis legebatur, confeſſione, & al. conceſſione.* n *Idem epiſt.* 109. o *cum debes manifeſtare, ne, &c.*] *orig.*

C. II.

C. II. *Nec qui parcit, est amicus, nec qui verberat, inimicus.*

Idem *ad Vincentium Donatistam, & Rogatistam, epist.* 48.

NOn *a* omnis, qui parcit, amicus est, nec omnis, qui verberat, inimicus. *Meliora sunt vulnera amici, quam voluntaria oscula inimici.* Melius est cum severitate diligere, quam cum lenitate decipere. §. 1. Utilius esurienti panis tollitur, si de cibo securus justitiam negligebat, quam esurienti panis frangitur, ut injustitiæ seductus acquiescat. §. 2. Et qui phreneticum ligat, & qui lethargicum excitat, ambobus molestus, ambos amat. §. 3. Quis nos potest amplius amare, quam Deus? Et tamen nos non solum docere suaviter, verum etiam salubriter terrere non cessat. Fomentis lenibus, quibus consolatur, sæpe etiam mordacissimum medicamentum tribulationis adjungens, exercet fame Patriarchas *b*, etiam pios & religiosos: populum contumacem pœnis gravioribus agitat; non aufert ab Apostolo *c* stimulum carnis tertio rogatus, ut virtutem in infirmitate perficiat. *& infra.* §. 4. Noveris α aliquando furem avertendis pecoribus pabulum spargere, & aliquando pastorem flagello ad gregem pecora errantia revocare.

Corr. Rom. ¶ α Noveris] *Apud B. Augustinum legitur*: & noveris, *pendetque hæc pars ex superiore periodi parte*: & putas nullam vim adhibendam esse homini, &c.

C. III. *Non odio habetur, sed diligitur, qui castigatur & corripitur.*

Item ex sermone 84. Ambrosii, *qui sic incipit*: Amarior fortasse.

NOn osculatur semper pater filium, sed & aliquando castigat. Ergo, quando castigatur, qui diligitur, tunc circa eum pietas exercetur. Habet enim & amor plagas suas, quæ dulciores sunt, cum amarissime *d* inferuntur. Dulcior enim est religiosa castigatio, quam blanda remissio. Unde ait Propheta *e*: *Dulciora sunt vulnera amici, quam voluntaria oscula inimici.*

Gratian. *Ex his verbis datur intelligi, quod magis confert utilitati fraternæ, qui crimen accusando vel indicando persequitur, quam qui celando fovere nititur.* Eusebius *autem Papa contra statuere videtur, dum aliorum crimina sponte confitentes in Episcoporum accusatione recipi prohibet, dicens epist. prima ad Episcopos Galliæ.*

C. IV. *Ad accusationem non admittantur aliorum crimina sponte confitentes.*

ILli *f*, qui aut in fide Catholica, aut in inimicitia suspecti sunt, ad pulsationem Episcoporum non admittantur, quia veritatem professionis infidelitas & inimicitia impedire solet. Nec illi credendi sunt, aut admittendi, qui aliorum sponte crimina confitentur. Et ideo replicanda est solicite veritas, quam sponte prolata in illis vox habere non potest. Hanc diversis cruciatibus e latebris suis religiosus *g* torror exigere debet, ut dum pœnis corpora subjiciuntur, quæ gesta sunt, fideliter & veraciter exquirantur.

C. V. *De eodem.*

Item *in Proverbiis, cap.* 11.

QUi ambulat fraudulenter, revelat arcana: qui autem fidelis est, celat amici commissum. *Item infra, c.* 25. §. 1. Quæ viderunt oculi tui, ne proferas in jurgio cito, ne postea emendare non possis, cum dehonestaveris amicum tuum.

Grat. *Sed aliud est, ex charitate aliorum crimina deferre, ut quos secreta admonitione corrigere non possumus, convictos judicis sententia corripiat: atque aliud, insidiando falsa objicere, vel insultando vera facile exprobrare. Illud vero charitatis, hoc autem impietatis est officium.* §. 1. *Unde in eisdem Proverbiis, c.* 12. *dicitur*: Verba impiorum insidiantur sanguini: os justorum liberabit eos. *& infra.* Qui quod novit loquitur, judex α justitiæ est: qui autem mentitur, testis est fraudulentus. *Item.* Labium veritatis firmum erit in perpetuum: qui autem testis est repentinus, concinnat linguam mendacii. *Item c.* 13. Qui custodit os suum, custodit animam suam: qui autem inconsiderate *a* loquitur, sentiet mala. *& infra.* Verbum mendax justus detestabitur: impius autem confundit, & confundetur. §. 2. *Item Augustinus in Psal.* 37. b: Si aliquando β humana infirmitate pedes nostri in aliquod peccatum moventur, insurgunt linguæ iniquissimorum inimicorum, cum fuisset miserendum: irrident impii, unde dolent pii.

Corr. Rom. ¶ α Judex] *Sic in Bibliis etiam Compluti & Antuerpiæ impressis. Sed in nonnullis manuscriptis habetur*, index. *Græce autem*, ἐπιδεικνυμένην πίστιν ἀναγγέλλει δίκαιος, ὁ δὲ μάρτυς τῶν ἀδίκων δόλιος: *id est*; clarum testimonium dat justus, testis autem injustorum dolosus.

¶ β Si aliquando] *Hic versiculus videtur sumptus partim ex verbis B. Augustini, partim ex glossa marginali & interlineari, in eundem locum ex eod.* B. Augustino & Cassiodoro.

a 23. *q.* 4. *nimium.* §. *non omnis. Proverb.* 27. b *Genes.* 42. c 2. *Cor.* 12. d *al. amarius.* e *Proverb.* 27. f *Ansel. l.* 3. *c.* 25. g *rigorosus*] *orig.*

a *inconsideratus est ad loquendum,*] *vulg.* b *in versic. quia dixi.* c *C. l.* 2. *c.* 277. d *Ans. l.* 3. *c.* 92. e *Joan. Diac. l.* 4. *vita. B. Gregorii, c.* 31.

QUÆSTIO VI.

1 QUi autem, *quod intendit, probare non valet,* 2 *puniendus est.*

C. I. *Puniatur, qui aliis falsa intulerit.*

Unde Hadrianus Papa *ait in capitulis* c, *c.* 41.

OMnis *d*, qui aliis falsa intulerit, puniatur, & pro falsitate ferat infamiam.

C. II. *De eodem.*

Item Gregorius Papa.

QUi calumniam illatam non probat, pœnam debet incurrere, quam si probasset, reus utique sustineret.

Corr. R. ¶ *Hic Gratianus partem sequentis capituli, quasi quandam per se sententiam, quod non raro solet, proponit.*

C. III. *Qua pœna feriatur, qui crimen illatum non probat.*

Item *in Regesto.*

QUia *e* juxta canonicas Patrum sententias, qui calumniam illatam non probat, pœnam debet incurrere, quam si probasset, reus utique sustineret, ac per hoc, quia Subdiaconus crimen Diacono probare non potuit, quoniam impositionem manus (qua carere non potuisset) non habuit, non solum α Sacerdotio, sed officio caruit, & tanquam revera infamis meruit verberibus castigari. Nam cui cum tribus testibus, veluti Laico crimen quodlibet approbatur, non est mirum, quod objecit, dum probare non sufficit, si corporali infamiæ, quemadmodum Laicus, ex juris similitudine subjugatur. Quod enim esset Diacono gradum amittere, hoc fuit Subdiacono famæ plenitudine caruisse.

Corr. R. ¶ *In regesto B. Gregorii hæc non sunt inventa, sed habentur omnia in vita ipsius a J. Diacono scripta l.* 4. *c.* 31. *Is enim, postquam citavit epistolam* 66. *libri noni, Anthemio Subdiacono scriptam, inde ista colligit:* Idcirco Gregorius non probantem, quod objecerat, Subdiaconum officio jubet privari, qui juxta canonicas Patrum sententias, qui calumniam, &c. *usque ad finem. Sicut autem caput hoc ex Joan. Diacono sumptum est, ita in Decretalibus caput primum tit. de calumniat. ex ipsa Gregorii ad Anthemium epistola est acceptum.*

¶ α Solum] *Vox ista abest ab originali, sed ob glossam non est inducta.*

Gratian. *Codice libro primo, titulo de Episcopis & Clericis. l.* 8. *Imperator* Theodosius.

2 ps. §. 1. *Presbyteri citra injuriam quæstionis testimonium*

dicant,

dicant, ita tamen, ut falsa non simulent. Cæteri vero Clerici, qui eorum a *deinde gradum, vel ordinem sequuntur, si ad testimonium dicendum petiti fuerint, prout leges præcipiunt, audiantur: ut salva tamen sit litigatoribus falsi actio, si forte Presbyteri, qui suo* b *nomine superioris loci testimonium dicere citra aliquam corporalem injuriam sunt præcepti, hoc ipso, quod nihil metuant, vera suppresserint. Multo magis enim pœna digni sunt, quibus quam plurimum honoris per nostram jussionem delatum est, si occulte* c *inveniantur in crimine.* Item constitutione tertia, coll. nona *d.* §. 2. *Presbyteri, seu Diaconi, si falsum testimonium dixerint, si quidem in re pecuniaria, divino ministerio duntaxat per tres annos separati, monasterio tradantur: si in criminali, Clericatus honore nudati, legitimis pœnis subjiciantur. Cæteri vero Clerici communi* α *jure ab officio Ecclesiastico pulsi sine delectu causæ legitime coerceantur.*

Corr. Rom. ¶ α Communi] *Hæc omnia verba*, communi jure ab officio Ecclesiastico pulsi, *absunt a manuscriptis, sunt tamen in translatione, quæ habetur in Codice. Nec vero Gratianus ipsa omnino verba aut veteris interpretationis, aut Juliani, aut Irnerii retulit. Quare operæ pretium fuerit Novellam ipsam Græcam, & vulgatas interpretationes consulere: extant enim aliquæ varietates non contemnendæ.*

C. IV. *Ad sanctæ communionis ministerium* e *non accedat, qui crimen illatum non probat.*

Item Gregorius *Januario Episcopo, lib. 3. epist. 24.*

3 EPiphanium α Presbyterum quorundam Sacerdotum *f* literis criminaliter accusatum, cujus nos, ut valuimus, discutientes causam, nihilque in eo objectorum reperientes, ut ad locum suum reverteretur, absolvimus. Criminis ergo ejus auctores te volumus perscrutari: & nisi qui easdem transmisit epistolas, paratus fuerit, hoc, quod objecit, canonicis atque districtissimis probationibus edocere, nullatenus ad sanctæ ministerium *g* communionis accedat.

Corr. Rom. ¶ α Epiphanium] *In epistola hæc antecedunt:* Præterea nosti latorem præsentium Epiphanium Presbyterum quorundam, &c.

C. V. *Qua pœna delator sit feriendus.*]

Item ex decreto Hadriani Papæ *h*, *cap. 49.*

DElatori *i* autem lingua capuletur, aut convicto caput amputetur. §. 1. Delatores autem sunt, qui invidia produnt alios.

Corr. Rom. ¶ *Habetur inter capitula Hadriani, c. 49. allatum, quantum conjicere licet ex legibus secularibus. Nam in Cod. Theod. lib. 10. tit. 10. l. 2. fere idem, in libro autem 7. Capitul. c. 360. prorsus idem habetur.*

C. VI. *De eodem.* PALEA.

[*Item* ex Concilio *k* Eliberitano.]

DElator *l* si quis extiterit fidelis, & per delationem ejus aliquis fuerit proscriptus, vel interfectus, placuit α nisi in fine accipere communionem. Si levior causa fuerit, infra quinquennium accipere poterit communionem. Si catechumenus fuerit, post quinquennii tempora admittatur ad baptismum.

Corr. Rom. ¶ α Non nisi] *In Concilio ipso, & Capitularibus legitur*, nec in fine: *quod in multis ejusdem Concilii decretis repetitur. Quomodo autem hic, & apud Burchardum, atque Ivonem legitur, convenit canoni* 13. *Nicæni Concilii, in quo sic statutum est*: De his, qui ad exitum veniunt, etiam nunc lex antiqua, regularisque servabitur, ita, ut si quis egreditur e corpore, ultimo & necessario viatico minime privetur. *Hanc controversiam copiose explicat Innoc. l. epist. 3. c. 2. Exuperio Episcopo Tolosano.*

C. VII. *Qui innocentem falso crimine maculaverit, Sacerdotis arbitrio pœna diuturna purgetur.*

Item ex octava Synodo. *a*

SI quis falsum dixerit, vel personam innocentis falso crimine maculaverit, juxta Sacerdotis arbitrium diuturna pœnitentia expurgetur.

Corr. Rom. ¶ *Capiti huic in vulgatis erat propositum nomen Paleæ, quod sublatum est auctoritate omnium vetustiorum exemplarium, quotquot collata sunt. Extat autem in regula Monachorum B. Isidori, c. 17.*

C. VIII. *A communione coerceantur vel secularis, vel Laicus, qui Ecclesiam, vel Clericum per calumniam fatigaverit.*

Item ex Concilio Agathensi, *c.* 32.

SI *b* quis vero secularium per calumniam Ecclesiam, aut Clericum *c* fatigare tentaverit, & convictus fuerit, ab Ecclesiæ liminibus, & a Catholicorum communione, nisi digne pœnituerit, coerceatur. *d*

CAUSA VI.

DUo fornicatores, & infamia notati, quendam religiosum Episcopum de Simonia accusare nituntur: reus alterius provinciæ Archiepiscopi judicium expetit: tandem in probatione deficit accusator: Reus cogitur ad suæ innocentiæ assertionem.

1. *Hic primum quæritur, An crimine irretiti, vel infamia notati ad hujusmodi* e *accusationem sint admittendi?*
2. *Secundo, Si Episcopus in eos accusationem vertere voluerit, An simplici assertioni suæ sit fides habenda?*
3. *Tertio, Si liceat sibi expetere judicium Archiepiscopi alterius provinciæ?*
4. *Quarto, Cujus judicium sibi sit expetendum, si circa suam sententiam Episcopus suæ provinciæ discordare contigerit?*
5. *Quinto, Si in probatione deficit accusator, An reus sit cogendus ad probationem suæ innocentiæ?*

QUÆSTIO I.

1 ps QUod autem crimine irretiti alios accusare non possunt, Anacletus Papa *testatur, epistola secunda, Episcopis Italiæ dicens:*

C. I. *A criminosis Sacerdos accusari non permittitur.*

SI Sacerdos sine crimine eligi præcipitur, nullatenus ab hominibus criminibus irretitis accusari aut calumniari permittitur; nec ab aliis, quam ab iis, qui sine crimine sunt, & juxta α electionem Sacerdotes ordinari possunt, & tales per omnia inveniuntur, quales Sacerdotes eligi jubentur.

Corr. Rom. ¶ α Juxta electionem] *Sic in omnibus collatis manuscriptis codicibus, præterquam in uno, in quo est,* justa electione. *In vulgatis erat*, & juxta electionem canonicam. *In epistola autem ipsa legitur*: & juxta electionem, si necessitas fuerit, aut ipsi volendo Domino servire elegerint, Sacerdotesque sine crimine fieri, & ordinari possint, & tales per omnia fuerint, quales eligi Sacerdotes jubentur.

C. II. *Infames, & qui culpis exigentibus ad Sacerdotium provehi non possunt, Sacerdotes non accusent.*

Item Hadrianus Papa *in capitulis, cap. 21.*

OMnes *f* vero infames esse dicimus, quos leges seculi infames appellant, & omnes, qui culpis

exigenti-

a *aliter eum.* b *aliter sub.* c *al. si in occulto inveniatur crimen.* d *Cod. eod. tit. Authentica seq. Presbyteri. Novella* 123. §. *reverendissimis.* e *al. mysterium.* f *al. Sardorum.* g *al. mysterium.* h *In cap. Hadriani, cap.* 49. i *Capit. l.* 7. *c.* 360. *Ans. l.* 3. *c.* 88. k *Capit. l.* 6. *c.* 244. l *Burch. l.* 6. *c.* 27. *Ivo p.* 10. *c.* 156.

a *In regula Isidori, c.* 17. b *Ans. l.* 3. *c.* 116. *Burch. l.* 15. *c.* 5. *Ivo p.* 6. *c.* 367. *& p.* 16. *c.* 6. c *Clerum*] *orig.* d *al. arceatur.* e *al. hujus.* f *Polyc. l.* 5. *tit.* 1.

exigentibus ad Sacerdotium non possunt provehi, Indignum est enim, ut illi eos accusent, qui esse non possunt, quod ipsi sunt: quoniam sicut majores a minoribus non judicantur, ita nec criminari possunt.

C. III. *Infames sunt, qui regnum Dei consequi non valent.*

Item Fabianus Papa, *epist.* 2. *Episcopis Orientalibus.*

ILli, qui illa peccata perpetrant, de quibus Apostolus *a* ait: *Quoniam, qui talia agunt, regnum Dei non consequentur*: valde cavendi sunt, & ad emendationem, si voluntarie noluerint, compellendi: quia infamiæ maculis sunt aspersi, & in barathrum delabuntur, nisi eis Sacerdotali auctoritate subventum fuerit. §. 1. Similiter & illi, de quibus ipse ait *b*: *Cum hujuscemodi hominibus nec cibum sumere*: quia infamia sunt notati, antequam Sacerdotali auctoritate sanentur, & in gremio sanctæ matris Ecclesiæ redintegrentur: quia, qui extra nos sunt, nobiscum communicare non possunt.

C. IV. *Ante satisfactionem excommunicati ad accusationem non admittantur.*

Item Fabianus, *epist.* 1.

II. OMnes *c* illi sunt ab accusatione repellendi, quos Apostolus commemorat, dicens *d*: *Cum eis nec cibum sumere*. & ante satisfactionem Ecclesiæ non sunt suspiciendi.

C. V. *Sacerdotes non nisi a coæqualibus accusari debent.*

Item Clemens Papa *Jacobo Hierosolymorum α Episcopo*, *epist.* 1.

BEatus *e* Petrus homicidas & adulteros, & cunctos criminalibus nexibus alligatos, & qui eis coæquales non erant, ab Episcoporum *f* vexatione & accusatione, dicente *g* Domino, prohibebat, & non nisi coæqualibus aliquid eis inferri debere docebat. *& paulo post.* §. 1. Infames etiam omnes, & quos Primates, & leges seculi non suscipiunt, sed & Laicos ab eorum accusatione, & vexatione semper repelli debere rogabat, & cunctos illis subditos esse præcipiebat: cunctorum Sacerdotum vitam superiorem, sanctioremque, ac discretam a secularibus, & Laicis hominibus esse, & spirituales quosque, atque Sacerdotes super carnales, ac Laicos semper constituendos docebat, quoniam pro minimo nobis esse debet, ut a talibus arguamur, & judicemur, vel ab humano die *h*. Majores vero a minoribus nec accusari, nec judicari ullatenus posse dicebat: quoniam non solum hoc divinas, sed & leges seculi inhibere docebat.

Corr. Rom. ¶ *α* Hierosolymorum] *Antea erat* Metropolitano. *Emendatum est plerisque manuscriptis codicibus. Nam & Clemens in epistola sic ipsum Jacobum vocat.*

C. VI. *Qui criminosus fuerit, Sacerdotes accusare non potest.*

Item Hadrianus Papa *in capitulis*, c. 68.

QUi *i* crimen intendit, agnoscendum est, si ipse ante non fuerit criminosus: quia periculosa est, & admitti non debet rei adversus quemcumque professio. *& infra*, c. 72. §. 1. Testes autem sine aliqua sint infamia, uxores & filios habentes, & Christum omnino prædicantes.

Gratian. *Non solum autem criminosi, sed etiam quilibet alii ab accusatione Episcoporum repelluntur.*

C. VII. *Deo non placet, qui servos suos accusat.*

Unde Anacletus Papa, *epist.* 1. *ait*:

SI omnia in hoc seculo vindicata essent, locum divina judicia non haberent. Supervacuis enim ad beneficia laborat impendiis, qui solem certat facibus adjuvare. Ideo si aliquis putat se Deo in hoc placere, qui servos suos accusat, & ut meliores fiant, dicit se hoc agere, in vanum laborat, & plus invidiæ stimulis agitatur, quam charitatis: quoniam gratiæ plenitudo adjectione non indiget, nec ulla requirit commendationis augmenta.

C. VIII. *Populus Sacerdotes arguere, vel increpare non valet.*

Item Telesphorus *a epistola unica*, c. 3.

SAcerdotes *b*, qui proprio ore corpus Domini conficiunt, ab omnibus sunt audiendi, atque timendi; non dilacerandi, aut detrahendi: quia a quibus se Domini populus benedici, salvari & institui cupit, nullatenus debet eos arguere, nec vulgus in eorum accusatione suscipi. Populus enim ab eis docendus est, & corripiendus; non ipsi ab eo: quia non *c* est discipulus super magistrum. *& infra*. §. 1. Dei ergo accusat ordinationem, qui eos, qui ab eo constituuntur Sacerdotes, accusat, vel damnari cupit. *Idem infra* d. §. 2. Hi, qui *α* non sunt idonei, non suscipiantur ad accusationem: omnes, qui adversus Patres armantur, infames esse censemus. Patres enim omnes venerandi sunt, non respuendi, aut insidiandi.

Corr. Rom. ¶ *α* Hi, qui] *In aliquot vetustis codicibus est caput distinctum a superiore.*

C. IX. *De eodem.*

Item Pius Papa e *epist.* 1.

OVes *f* pastorem suum non reprehendant; plebs Episcopum non accuset, nec vulgus eum arguat: quoniam non *g* est discipulus super magistrum, neque servus supra Dominum. Episcopi autem a Deo sunt judicandi, qui eos sibi oculos elegit. Nam a subditis, aut pravæ vitæ hominibus non sunt arguendi, vel accusandi, aut lacerandi. *& infra*. §. 1. Nemo bonum faciens, alteri verbo, aut facto nocere vult: quanto minus in suspicionem debet venire fidelis homo, ut dicat, aut faciat ea, quæ pati non vult: quia omnis suspicio potius repellenda est, quam approbanda, vel recipienda.

Gratian. *Ipsa autem detractio, licet ex vitio detrahentium, tamen justo Dei judicio, nonnunquam adversus bonos excitatur; ut quos vel domestica præsumptio, vel aliorum favor in altum extulerat, detractio humiliet.*

C. X. *Ne quis α de se præsumat, linguæ malorum ex Dei præcepto contra eum excitantur.*

Unde Ambrosius *ad c.* 22. *Lucæ.*

IMitare Petrum tertio alibi *h* dicentem: *Domine, tu scis, quia diligo te.* Etenim, quia tertio negaverat, tertio confitetur: sed negavit in nocte, confitetur in die. Hæc autem ideo dicta sunt, ut sciatis, neminem jactare se debere. Nam si Petrus lapsus est, quia dixit *i*: *Et si alii scandalizati fuerint in te, sed non ego*, quis alius jure de se præsumat? Denique & David, quia dixerat *k*: *Ego dixi in mea abundantia, non movebor in æternum*; eam sibi jactantiam obfuisse profitetur, dicens: *Avertisti faciem tuam a me, & factus sum conturbatus.*

Corr. R. ¶ *α* Ne quis] *Rubrica hæc non valde convenit subjecto capiti, & pie est interpretanda: nam simili locutione utitur David*, 2. *Regum* 16. *loquens de Semei.*

C. XI. *Ut boni salubriter humilientur, linguæ malorum contra eos insurgunt.*

Item Gregorius *lib.* 9. *epist.* 39. *ad Theotistam patriciam.*

SUnt plurimi, qui vitam bonorum amplius, quam debent, laudant: & ne qua elatio de laude surrepat,

a *Gal.* 5. b 1. *Cor.* 5. c *Anselm. lib.* 3 *cap.* 1. d 1. *Cor.* 5. e *Joan.* 8. *Ansel. ibid.* f *eorum*] *orig.* g *docente*] *orig.* h 1. *Corinth.* 4. i *Ans. l.* 3. *c.* 88. *supra*, 3. *q.* 11. *neganda.*

a *Et Julius, in decr. cap.* 10. b *Ans. l.* 3. *c.* 12. *Ivo p.* 16. *c.* 314. c *Matth.* 10. d *Ivo p.* 6. *c.* 315. e *Et Cornelius, ep.* 2. f *Polyc. lib.* 5. *tit.* 1. *Ivo p.* 5. *c.* 243. *Pann. lib.* 4. *cap.* 36. g *Luc.* 6. h *Joann.* 21. i *Marc.* 14. k *Psal.* 29.

permittit omnipotens Deus malos in obtrectationem & objurgationem prorumpere, ut si qua culpa ab ore laudantium in corde nascitur, ab ore vituperantium suffocetur. Hinc est ergo, quod Doctor gentium se in prædicatione currere testatur per infamiam, & bonam famam, qui etiam dicit *a* : *Ut seductores & veraces*.

Gratian. *Verum* b *hac auctoritate prohibentur spirituales a carnalibus accusari, non carnales a spiritualibus. Quod ex verbis ejusdem datur intelligi, quibus in eodem capitulo* α *subjunxit, dicens* : Capite *c* languescente, facilius reliqua corporis membra inficiuntur : *sicut scriptum* d *est* : Omne caput languidum, & omne cor mœrens ; a planta pedis usque ad verticem non est in eo sanitas. *Quapropter manifestum est, Diabolum* (*qui sicut Leo* e *rugiens circuit, quærens quem possit devorare*) *cordibus plebium suadere, ut Doctoribus atque Pastoribus suis detractiones irrogent, vel eos accusent, ut plebes languescentes* (*non tenentibus pastoribus frena eorum*) *lasciviant, atque in ima ruant, ut saltem sic periclitari possint. Multum vero distant damna morum a damnis rerum temporalium, cum ista extra nos sint, illa vero in nobis* [*& infra* f.] *Pejus* β *malum fore non existimo, quam Christianos suis invidere Sacerdotibus*.

Corr. Rom. ¶ α Capitulo] *Quæ subjungit Gratianus*, capite languescente, &c. *sunt in epist.* 3. *Anacleti & apud Isidorum de summo bono, lib.* 3. *c.* 38.

¶ β Pejus] *Sunt in prima epist. Alexandri I.*

C. XII. *Deo recte famulantes persequi non licet.*

Hinc etiam Felix II. *ait Episcopis in Alexandrina Synodo congregatis*.

QUiescite (inquit sancta & magna Nicæna Synodus,) & nolite persequi eos, qui recte *g* Deo famulantur, & sincera voluntate superni *h* Dei mandata custodiunt ; & nostris legibus subjugantur ; quia nec decet, nec ordo patitur, ut iniqui & carnales spirituales persequantur.

C. XIII. *Subditi Prælatos suos accusare non debent*.

Item Anterus α Papa, *epistola unica*.

EX *i* merito plebis nonnunquam Episcopi depravantur, quatenus proclivius cadant, qui sequuntur. Capite languescente cætera corporis membra inficiuntur. Deteriores *k* sunt, qui vitam, moresque bonorum corrumpunt, his, qui substantias aliorum, prædiaque diripiunt. Caveat unusquisque, ne aut linguam, aut aures habeat prurientes, id est, ne aut ipse aliis detrahat, aut alios audiat detrahentes. *Sedens* (inquit *l*) *adversus fratrem tuum loquebaris* : detrahendo : *Et adversus filium matris tuæ ponebas scandalum, &c.* Parcant singuli detractioni linguæ, custodiantque sermones suos, & sciant, quia cuncta, quæ de aliis loquuntur, sua sententia, judicabuntur. Nemo *m* invito auditori libenter refert. Officii singulorum sit, dilectissimi, non solum oculos castos servare, sed & linguam, nec quid in cujusquam domo agatur, alia domus per eos *n* unquam noverit. Habeant *o* omnes simplicitatem columbæ, nec cuiquam machinentur dolos & serpentis astutiam, ne aliorum supplantentur insidiis.

Corr. Rom. ¶ α Anterus] *Sic restitutum est ex plerisque vetustis. Nam antea erat*, Gregorius. *Videtur tamen Gratianus hoc tribuisse etiam Gregorio, supra c.* sunt plurimi, *in illis verbis* : Quod ex verbis ejusdem datur intelligi, quibus in eodem capitulo, &c. *Confectum autem caput hoc est magna ex parte ex Anacleti sententiis, in epist.* 3.

C. XIV. *Sapiens nocere non cupit*.

Item Lucius Papa a *epist. unica, Episcopis Galliæ & Hispaniæ scribens* :

SApiens *b* non est omnis, qui nocet.

C. XV.

Raptoribus deteriores sunt Episcoporum detractores.

Item Anacletus Papa, *epist.* 3.

DEteriores *c* sunt, qui Doctorum vitam, moresque corrumpunt, his, qui substantias aliorum, prædiaque diripiunt. Ipsi enim ea, quæ extra nos, licet nostra sint, auferunt : nostri autem detractores, & morum corruptores nostrorum, sive qui adversus nos armantur proprie nos ipsos diripiunt α, & ideo juste infames sunt, & merito ab Ecclesia extorres fiunt. Pro meritis ergo plebis sæpe Pastores depravantur Ecclesiæ, ut proclivius corruant, qui sequuntur.

Corr. Rom. ¶ α Diripiunt,] *Antea legebatur*, nos ipsos decipiunt. *Emendatum est ex Isidoro, libro* 3. *de summo bono, cap.* 38. *Anacleti verba, quantum conjici potest, referente : & optime convenit cum iis, quæ antecedunt. Verum in duobus antiquis exemplaribus epistolarum Anacleti, altero Vaticanæ altero Florentinæ Bibliothecæ, habetur*, non nos, sed proprie se ipsos decipiunt.

C. XVI. *De eodem*.

Item Alexander Papa, *epist.* 3.

SUmma *d* iniquitas est, fratres detrahere, & accusare. Unde scriptum *e* est : *Omnis, qui detrahit fratri suo, homicida est : & omnis homicida non habet partem in regno Dei*.

Gratian. *Patet ergo, ut præmissum est, quod carnales prohibentur ab accusatione spiritualium, non spirituales ab accusatione carnalium*.

2 pars. §. 1. *Cum itaque criminosi & infames ab accusationibus prohibeantur, videndum est, quos canonum sacra auctoritas infames appellet*.

C. XVII. *Quæ personæ infames habeantur*.

De his Stephanus *Romanæ Ecclesiæ Episcopus scribit Hilario, epist.* 1. *cap.* 1. *dicens* :

INfames *f* esse eas personas dicimus, quæ pro aliqua culpa notantur infamia, id est, omnes, qui Christianæ legis normam abjiciunt ; & statuta Ecclesiastica contemnunt ; similiter, fures, sacrilegos, & omnes capitalibus criminibus irretitos ; sepulchrorum quoque violatores, & Apostolorum, atque successorum eorum, reliquorumque Patrum statuta libenter violantes, & omnes, qui adversus Patres armantur, qui in omni mundo infamia notantur : similiter & incestuosos, homicidas, perjuros, raptores, maleficos, veneficos, adulteros, de bellis publicis *g* fugientes, & qui indigna sibi petunt loca tenere, aut facultates Ecclesiæ abstrahunt injuste, & qui fratres calumniantur, aut accusant, & non probant, vel qui contra innocentes Principum animos ad iracundiam provocant, & omnes anathematizatos, vel pro suis sceleribus ab Ecclesia pulsos, & omnes, quos Ecclesiasticæ, vel seculi leges infames pronuntiant. Hi nimirum *h* omnes, nec servi ante legitimam libertatem, nec pœnitentes, nec bigami, nec illi, qui curiæ deserviunt, vel non sunt integri corpore, aut sanam non habent mentem vel intellectum, aut inobedientes sanctorum decretis existunt, aut furiosi manifestantur ; hi

a 2. *Corinth.* 6. b *Eusebius in epistola ad Galliæ Episcopos.* c *Infra eadem, cap. ex merito.* d *Esa.* 1. e 1. *Petr.* 5. f *paulo aliter in originali impresso.* g *al. Deo perfecte ministrant.* h *al. superna.* i *Anacletus epist.* 3. *Isidorus lib.* 3. *de summo bono, c.* 38. *Supra ead. sunt plurimi.* k *Infra eadem deteriores, & 9. quæst.* 3. *facta.* l *Psal.* 49. m *Hieronymus ad Nepotianum simile.* n *vos*] *orig.* o *Idem Hier.* ff. 16. *q.* 1. *si cupis.*

a *Et Cornelius Papa epist.* 2. b *Ivo part.* 3. *c.* 104. c *sup. ead. cap. ex merito. Burch. l.* 1. *c.* 138. *Deus dedit p.* 3. *Ivo part.* 5. *c.* 239. *Anselm. lib.* 3. *c.* 11. d *Ansel. lib.* 6. *c.* 137. e 1. *Joan.* 3. f *Polyc. l.* 5. *tit.* 1. *Deus dedit p.* 3. *Ans. l.* 3. *c.* 5. *Burch. l.* 1. *c.* 173. *Ivo p.* 5. *c.* 291. *Pannorm. lib.* 4. *c.* 66. g *hæc vox abest ab orig.* h *paulo aliter in originali.*

omnes,

omnes, inquam, nec ad sacros gradus debent provehi, nec isti, nec liberti, neque suspecti, nec rectam fidem, vel dignam conversationem non habentes, summos Sacerdotes possunt accusare. *a*

Corr. Rom. ¶ α Accusare.] *In vulgatis codicibus sequebatur:* nec ad accusationem, seu ad testimonium nullatenus juste possunt recipi, *quæ sunt expuncta, quoniam absunt a manuscriptis, (uno excepto) & originali, & Burchardo, & Ivone. In Pannormia tamen hæc postrema pars post verbum* manifestantur, *sic habet*: Hi omnes nusquam nec ad sacros gradus debent provehi, nec ad accusationem, seu ad testimonium ullatenus juste possunt recipi.

C. XVIII. *Infamis efficitur, qui sciens pejerare præsumit.*

Item Fabianus Papa.

3 QUicunque *a* sciens pejeraverit *b*, quadraginta ps dies in pane & aqua, & septem sequentes annos pœniteat, & nunquam sit sine pœnitentia, & nunquam in testimonium recipiatur: communionem tamen post hæc percipiat.

C. XIX. *Accusatores c, & personas, quas leges seculi non admittunt, Ecclesiasticæ quoque repellunt.*

Item Eusebius Papa, *epist. 1. ad Episcopos Galliæ.*

NOs *d* sequentes Patrum vestigia pro salvatione servorum Dei, quascunque ad accusationem personas leges publicæ non admittunt, his impugnandi alterum & nos licentiam submovemus: & nullæ accusationes a judicibus audiantur Ecclesiasticis, quæ legibus seculi prohibentur.

Gratian. *Sed licet infames ab accusatione Episcoporum prohibeantur, non tamen isti ab hujusmodi e accusatione prohibendi sunt. Hæreticos namque accusare infamibus non prohibetur, ut supra patuit, in ea f causa, ubi de accusatione minorum adversus majores disputatum est.*

C. XX.

Item.

CUm *majores scientia & moribus a minoribus accusari prohibeantur, non æquales ab æqualibus, vel minores a majoribus: ab hujus ergo α accusatione non sunt hi prohibendi, cum hæreticus catholico minor sit.*

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc in plerisque vetustis exemplaribus conjunctum est superiori. Quare conjicere licet hæc esse verba Gratiani.*

¶ α Ab hujus ergo] *Locus hic emendatus est ex manuscriptis. In impressis legebatur*, ab accusatione hujusmodi sunt prohibendi. *Ex qua lectione vix apta sententia elici poterit.*

C. XXI. *Dubium est, an sciens avarus, an nesciens hæreticus gravius peccet.*

Sed hoc aut generaliter accipiendum sit, Augustinus *non* g *definivit, lib. 4. de Baptismo contra Donatistas, c. 5. dicens.*

QUæro ergo, quis peccet gravius, an qui nesciens in hæresim incurrerit, an qui sciens ab avaritia, id est, ab idololatria non recesserit? Secundum quidem illam regulam, qua peccata scientium peccatis ignorantium præponuntur, avarus cum scientia vincit in scelere. Sed ne forte hoc fiat, facit in hæresi sceleris ipsius magnitudo, quod facit in avaritia scientis admissio, ut hæreticus nesciens avaro scienti coæquetur. *Item cap. 20. ejusdem libri.* §. 1. Utrum autem Catholicum pessimis moribus, alicui hæretico, in cujus vita, præter id, quod hæreticus est, non inveniunt homines, quod reprehendant, præponere debeamus, non audeo præcipitare sententiam.

4 pars. Gratian. *Verum hoc Augustini, & illud de infamium accusatione, de his intelligendum est, quos constat esse hæreticos, non de his, qui se negant in hæresim lapsos. Hic autem in omnibus religiosus apparens, dum se negat hæreticæ communionis aliquando macula infectum, infames atque alios hujusmodi a sua accusatione ipse repellit.* §. 1. *Hæc licet ratione niti videantur, exemplo tamen læsæ majestatis vana intelliguntur: ad cujus accusationem dum socius initæ factionis admittitur, non quæritur, an cogitare contra animam Principis sit majestatem lædere, sed an aliquis de nece ejus tractaverit.*

C. XXII.

Unde Impp. Arcadius & Honorius AA. *in nono libro Codicis, titul. ad legem Juliam majestatis, leg. 5. scripsisse leguntur.*

SI quis *a* cum militibus vel privatis, vel barbaris etiam, scelestam inierit factionem, aut factionis ipsius susceperit sacramentum, vel dederit, de nece etiam virorum illustrium, qui consiliis & consistorio nostro intersunt, Senatorum etiam (nam & ipsi pars corporis nostri sunt) vel cujuslibet postremo, qui nobis militat, cogitaverit: (eadem enim severitate voluntatem sceleris, qua effectum, puniri jura voluerunt:) ipse quidem, utpote majestatis reus, gladio feriatur, bonis ejus omnibus fisco nostro addictis. Filii vero ejus, quibus vitam Imperatoria specialiter lenitate concedimus, (paterno enim deberent perire supplicio, in quibus paterni, hoc est, hæreditarii criminis exempla metuuntur *b*) a materna, vel avita, omnium etiam proximorum hæreditate ac successione habeantur alieni, testamentis extraneorum nihil capiant, sint perpetuo egentes & pauperes, infamia eos paterna semper comitetur, ad nullos prorsus honores, ad nulla sacramenta perveniant, sint postremo tales, ut his perpetua egestate sordentibus sit & mors solatium, & vita supplicium. Denique jubemus etiam eos notabiles esse fine venia, qui pro talibus unquam apud nos intervenire tentaverint. *& infra* §. 1. Sane, si quis ex his in exordio initæ factionis, studio veræ laudis accensus, initam prodiderit factionem, præmio & honore a nobis donabitur. Is vero, qui usus fuerit, factione, si vel *c* sero, incognita tamen adhuc consiliorum arcana patefecerit, absolutione tantum, ac venia dignus habebitur.

Corr. Rom. ¶ *Hoc & sequens caput in vetustis exemplaribus sunt conjuncta antecedenti, quare nec rubricas habent.*

Gratian. *Porro Simoniæ accusatio ad instar publici criminis læsæ majestatis procedere debet, sicut Leo Imperator in lib. 1. Codicis* d *decrevisse legitur, tit. de Episcopis & Clericis, l. si quenquam. Quod, de accusatione, non de pœna intelligi oportet.*

C. XXIII.

Unde Impp. Valentinianus, Valens, & Gratianus AAA. *lib. 9. Cod. tit.* e *ad l. Jul. majest. l. nullus.*

NUllus omnino, cui inconsultis ac nescientibus nobis fidicularum tormenta inferuntur, militiæ, vel generis, aut dignitatis uti defensione prohibeatur: excepta tantum majestatis causa, in qua sola omnibus æqua conditio est.

Gratian. *Sed cum omnes illi assumantur in hac accusatione Simoniæ, qui possunt accusare de crimine majestatis, constat, quod sicut ibi non dubitatur de crimine majestatis, sed an reus commiserit illud: sic & hic non negatur hæresis, sed impetitur accusatus, an commiserit hæresim.*

---

a *Polyc. lib. 6. tit. 11. Burchard. lib. 12. cap. 8. Ivo part. 12. cap. 65.* b *al. sciens pejeraverit.* c *al. Accusationes.* d *2. quæst. 5. de accusationibus.* §. *idcirco. Anselm. l. 3. cap. 25.* e *al. hujus.* f *al. eadem. 2. q. 7. per totum.* g *al. Augustinus diffinivit.*

a *Quisquis*] *orig. & est initium legis.* b *al. metuuntur.* c *al. si vera.* d *Tit. 3. l. 29.* e *Tit. 8. l. 4.*

QUÆSTIO II.

Quod autem quæritur, Si Episcopus in accusatorem accusationem vertere voluerit, an suæ simplici assertioni fides sit adhibenda? facile solvitur, si sanctorum Patrum auctoritas diligenter inspiciatur. Ut enim sancti Patres definiunt, nullius a personæ, quantumlibet exercitatæ, confessioni fides est adhibenda, nisi competentes probationes adhibeat.

C. I. *Episcopus alicui crimen objiciens, in Synodo probet, quod objicit.*

Unde in Carthaginensi Concilio IV. *c.* 29. *legitur:*

EPiscopus, si Clerico vel Laico crimen impegerit, deducatur ad probationem in Synodum.

Gratian. *Sed objicitur: Si se solum alieni sceleris conscium noverit, probare illud testibus non valet; Quid ergo tunc sibi faciendum sit*, ex Concilio Vasensi I. *c.* 8. *sic diffinitur.*

C. II. *Episcopus non proferat, quod probare non potest.*

SI *b* tantum Episcopus alieni sceleris se conscium novit, quamdiu probare non potest, nihil proferat, sed cum ipso ad compunctionem ejus secretis correptionibus elaboret. Quod si forte correptus pertinacior fuerit, & se communioni publicæ ingesserit, etiam si Episcopus in redarguendo illo, quem reum judicat, probatione deficiat, indemnatus α (licet ab iis, qui nihil sciunt, secedere ad tempus pro personæ majoris auctoritate jubeatur) ille tamen, quamdiu nihil probari potest, in communione omnium, præterquam ejus, qui eum reum judicat, permanebit.

Corr. Rom. ¶ α Indemnatus] *In originali legitur*, indemnatus licet, ab his, qui nihil sciunt, secedere ad tempus pro persona majoris auctoritatis jubeatur, illo, quamdiu probari nihil potest, in communione omnium, præterquam ejus, qui eum reum judicat, permanente.

C. III. *De Episcopo, qui sibi soli dicit aliquem crimen suum fuisse confessum.*

Item ex Concilio Africano *c*, *cap.* 99. & 100.

PLacuit *d*, ut si quando Episcopus dicit aliquem sibi soli proprium crimen fuisse confessum, atque ille neget *e*, non putet ad injuriam suam Episcopus pertinere, quod illi soli non creditur. Et si scrupulo propriæ conscientiæ se dicit neganti nolle communicare α, quamdiu excommunicato non communicaverit suus Episcopus, eidem Episcopo ab aliis non communicetur Episcopis, ut magis caveat Episcopus, ne dicat in quenquam, quod aliis documentis convincere non potest.

Corr. Rom. ¶ α Communicare,] *Sic in* Carthaginensi VII. *cap.* 5. *cui ad verbum respondet hoc caput. In Africano autem hic sequitur*: secrete tamen *f* interdicat ei communionem, donec obtemperet: *quemadmodum & apud Burchardum. Sequentia autem verba*, Quamdiu, &c. *sunt initium capitis centesimi.*

QUÆSTIO III.

Judicium vero Archiepiscopi alterius provinciæ alicui expetere non licet.

C. I. *Alterius parochianum alicui judicare non licet.*

Unde Gregorius *ait respons. 9. ad Augustinum Anglorum Episcopum.*

SCriptum est in Lege *g*: *Per alienam messem transiens, falcem mittere non debet, sed manu spicas conterere, & manducare.* Falcem ergo judicii mittere non potes in eam segetem, quæ alteri videtur esse commissa: sed per effectum *a* boni operis frumenta Dominica vitiorum suorum paleis expolia, & in Ecclesiæ corpus monendo, & persuadendo, quasi mandendo, converte.

C. II. *Quot civitates unaquæque provincia habet.*

Item Pelagius Papa II. *epist.* 1. *omnibus Episcopis.*

SCitote *b* certam provinciam esse, quæ habet decem aut undecim civitates, & unum Regem, & totidem minores potestates sub se, & unum *Metropolitanum c*, aliosque Suffraganeos *d* X. vel XI. Episcopos judices: ad quorum judicium omnes causæ Episcoporum, & reliquorum Sacerdotum, ac civitatum referantur, ut ab his omnibus juste, consona voce discernantur *e*, nisi ad majorem auctoritatem fuerit ab iis, qui judicandi sunt, appellatum. Unde non oportet, ut degradetur, vel dehonoretur unaquæque provincia; sed apud semetipsam habeat Judices, Sacerdotes, & Episcopos, singulos videlicet secundum ordines suos, & quicunque causam habuerit, a suis Judicibus judicetur, & non ab alienis, id est, a suæ justis judicibus provinciæ, & non ab extraneis *f*, nisi (ut jam est prælibatum) a judicandis *g* fuerit appellatum.

C. III. *Non aliorum, sed Primatis judicio quisque se subjiciat Episcopus.*

Item Nicolaus Papa.

DEnique Suffredus *h*, si tale in se crimen noverat, quo recte posset Episcopatu privari, vel infirmitate se sentiebat forsitan prægravari, qua impeditus nullis posset proximis sua prælatione prodesse, Primatis sui debuerat, & non aliorum diœceseos Antistitum præstolari judicium. Quod si quælibet ambiguitas, vel aliqua fortasse super ejus examinatione, vel Episcopatus abrenuntiatione oborta fuisset contentio, ex more ad Apostolicam sedem referri convenerat, & nostra in his omnibus debuerant cuncti decreta penitus expectare. Quod quia omissum α hactenus dolemus, dilectissimam mihi gloriam vestram vehementer efflagito, ut jam dictus Suffredus Episcopus proprio restituatur Episcopio: & si quid reprehensione dignum gessit, postea vel correctione, vel digna animadversione definietur.

Corr. Rom. ¶ α Omissum] *Locus hic emendatus est ex pleriſque vetustis Gratiani codicibus.*

Gratian. *Est tamen casus, in quo Episcopus alterius Parochianum excommunicare valet.*

C. IV. *Quando Episcopus alterius Parochianum excommunicare valet.*

Unde in Concilio apud Compendium, *cap.* 5.

PLacuit *i* pro communi utilitate, & instante necessitate, ut nullus Episcoporum graviter ferat, si ejus Parochianum pro deprædationis causa alter Episcopus excommunicaverit.

C. V. *De eodem.* PALEA.

[*Item* ex Concilio Meldensi, *cap.* 2.]

DE *k* illis autem, qui intra parochiam beneficium aut hæreditatem habent, & alterius Episcopi Parochiani sunt, & de loco ad locum iter faciunt, & rapinam, & deprædationes peragunt, placuit, ut excommu-

---

a 35. *q.* 6. *c. ult.* b *Ivo p.* 5. *cap.* 364. c *& Carthag.* 7. *c.* 5. d *Burch. l.* 12. *c.* 127. *Ivo p.* 5. *c.* 363. e *neget, & pœnitere noluerit, non putet, &c.*] *Africanum.* f *abest ab aliquot exemplaribus.* g *Deut.* 23.

a *Affectum*] b *Polyc. l.* 5. *tit.* 1. *Anselm. l.* 6. *c.* 107. *Pann. l.* 4. *cap.* 24. c *Episcopum,*] *orig.* d *Suffragatores*] *orig.* e *al. decernantur.* f *al. externis.* g *ab judicatis.* h *vide supra distinct.* 50. *cap.* 13. i *Burchard. lib.* 1. *cap.* 12. *Ivo part.* 14. *cap.* 82. k *Extra de rapt. cap.* 1. *Burchard. lib.* 71. *cap.* 45. *Ivo part.* 14. *cap.* 109.

nicen-

nicentur, nec ante ex parœcia exeant, quam quæ perpetrarunt, digne emendent. Quorum excommunicatio Seniori eorum, & proprio Episcopo significanda est, ne eos recipiat *a*, antequam illuc redeant, ubi rapinam *b* fecerunt, & ibi omnia pleniter emendent.

QUÆSTIO IV.

Porro cujus judicium sibi expetendum sit, si judices electi inter se discordare cœperint, in Concilio Antiocheno, *cap.* 14. *sic invenitur diffinitum.*

C. I. *A quo sit ferenda sententia, quando comprovinciales Episcopi discordant.*

SI *c* quis Episcopus criminaliter *d* judicio Episcoporum fuerit accusatus, contingat autem Episcopos provinciæ, qui convenerint, diversas habere sententias, & alios quidem innocentem eum pronuntiare, alios reum: propter hujusmodi controversiam amputandam placuit sanctæ Synodo Metropolitanum α Episcopum alterius provinciæ vicinæ advocari, & aliquantos cum eo Episcopos alios, qui pariter residentes, quæcunque fuerint, dirimant quæstiones: propter hoc, ut firmum sit judicium, quod ab unius provinciæ Episcopis fuerit promulgatum.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc in multis etiam vetustis Gratiani exemplaribus citatur ex Concilio Laodiceno. In uno tamen perantiquo est ex Concilio Antiocheno, in quo etiam extat, & est antiqua versio.*

¶ α Metropolitanum] *Græcum exemplar hic valde dissentit ab hac versione. Nam ex his verbis colligitur, Concilium illius provinciæ, in quo necesse est adesse proprium Metropolitanum, posse advocare vicinæ provinciæ Metropolitanum, cum aliquot Episcopis. Quod Martinus etiam Bracarensis in sequenti capite, quod ex Concilio Antiocheno accepit, confirmat. Græce vero locus ita habet:* ἔδοξε τῇ ἁγίᾳ συνόδῳ τὸν τῆς μητροπόλεως ἐπίσκοπον ἀπὸ τῆς πλησιοχώρου ἐπαρχίας μετακαλεῖσθαι ἕτερος τινὰς τῶν ἐπικρινόντας, ᾗ τὴν ἀμφισβήτησιν διαλύοντας, τῷ βεβαιῶσαι σὺν τοῖς τῆς ἐπαρχίας τὸ ταχθὲν ἀμεινον. *Quod Dionysius, quem admodum etiam est in Codice canonum, sic vertit:* Sanctæ Synodo placuit, ut Metropolitanus Episcopus a vicina provincia judices alios convocet, qui controversiam tollant, ut per eos simul, & per comprovinciales Episcopos, quod justum visum fuerit, approbetur. *Ac sane, quod Metropolitanus ad alterius Metropolitani vocationem deberet venire, atque in eodem Concilio duo Metropolitani futuri essent, vix videtur convenire.*

C. II. *Quando judices electi de sententia inter se discordes extiterint, de vicina provincia Archiepiscopus advocetur.*

Item ex Concilio Martini Papæ *e*, [*id est*, *Episcopi Bracarensis*, *c.* 13.

SI quis Episcopus in aliquibus causationibus judicatur, & viderit ipsos Episcopos, qui in provincia sua sunt, inter se judicio discrepare, ita ut alii videantur eum, qui judicatur, justificare, alii condemnare, pro definitione hujus dissensionis, hoc placuit sancto Concilio, ut de provincia vicina alter Metropolitanus convocetur Episcopus, ut per eum confirmetur, quod secundum rectum placuerit canonem.

Gratian. *Nisi eadem provincia Primatem habuerit, ad quem negotia, quæ per Metropolitanum terminari non valent, referenda sint.*

a *al. recipiant.* b *al. raptus.* c *Burch. l. 1. c. 150. Ivo p. 5. c. 263.* d *al. de aliquibus causis criminalibus.* e *In capitulis Synod. Græc. cap. 13.*

C. III. *Primati deferantur negotia, quæ Metropolitanus explicare non valet.*

Unde Bonifacius Papa, *Episcopis α Galliæ.*

SI *a* inter Episcopos ejusdem Concilii dubitatio emerserit de Ecclesiastico jure, vel de aliis negotiis, primum Metropolitanus eorum cum aliis in Concilio consideranς rem dijudicet, & si non acquiescat utraque pars judicatis, tunc Primas regionis inter ipsos audiat, & quod Ecclesiasticis canonibus, & legibus vestris consentaneum sit, hoc definiat, nulla pars calculo ejus valeat contradicere.

Corr. Rom. ¶ α Episcopis) *Sic est emendatum ex aliquot vetustis codicibus Burchardo, Ivone & Polycarpo. Antea erat*, populis. *Simillima vero huic capiti leguntur Novella 123. cap. 34. apud Julianum antecessorem.*

C. IV. *De eodem.* PALEA.

(*Item* Alexander Papa.)

SI *b* Metropolitanus a quocunque comprovinciali Episcopo *α* in causa propria appellatus eum audire distulerit, in proxima Synodo negotii sui habeat licentiam exercendi, & quicquid per *c* justitiam a comprovincialibus suis fuerit statutum, debet custodiri.

Corr. Rom. ¶ α Episcopo] *Burchardus & Ivo addunt*, bis fuerit in causa, &c.

Gratian. *Sed si omnium comprovincialium concordi sententia fuerit damnatus, manebit erga eum immobilis censura.*

C. V. *Episcopus, qui ab Episcopis, suæ provinciæ consonam sententiam reportaverit, ab aliis judicari non poterit.*

Unde in Antiocheno Concilio, *cap.* 15. *legitur:*

SI quis Episcopus criminaliter accusatus, ab omnibus qui sunt intra provinciam, Episcopis, acceperit *a* unam, consonamque sententiam, ab aliis ulterius judicari non poterit, sed manere circa eum oportet tanquam convenientem, quæ ab omnibus prolata est, firmam, ratamque sententiam.

Gratian. *Subintelligendum vero est, nisi ad Judicem majoris auctoritatis fuerit provocatum. Tunc enim per appellationem soluta sententia firmitatem non obtinet.*

C. VI. *Semel definitum retractari non licet, nisi ubi major auctoritas fuerit.*

Unde Nicolaus Papa *ait in epist. ad Carolum Regem, cujus initium*: Nunquam dolorem generat.

QUod *e* bene semel definitum est, & interpositis juramentis deliberatum, nulla debet iteratione (nisi fortassis, ubi fuerit major auctoritas) retractari.

C. VII. *In renovatione judicii, B. Petri memoria est habenda.*

Item ex Concilio *f* Sardicensi, *c.* 4.

OSius *g* Episcopus dixit: Quod si aliquis Episcopus adjudicatus fuerit in aliqua causa, & putat se bonam causam habere, ut iterum judicium renovetur, si vobis placet, sancti Petri Apostoli memoriam honoremus, ut scribatur vel ab his, qui examinaverunt, vel etiam ab aliis Episcopis, qui in provincia proxima morantur, Romano Episcopo. Et *h* si judicaverit renovandum esse judicium, renovetur, & det judices. Si autem probaverit talem causam, ut ea non refricentur, quæ acta sunt, quæ decreverit Romanus Episcopus, confirmata erunt. Si hoc ergo omnibus placet, statuatur. Synodus respondit: placet.

a *Polyc. l. 5. tit. 4. Burch. l. 1. c. 57. Ivo part. 5. c. 167. Pannor. l. 4. c. 22.* b *Burch. l. 1. c. 59. Ivo p. 5. c. 169.* c *al. propter.* d *al. exceperit.* e *Burch. l. 9. c. 49.* f *Nicol. Episcopis qui in Convivium convenerunt.* g *Anf. l. 2. c. 77.* h *paulo aliter in Græco.*

QUÆ-

QUÆSTIO V.

Quod autem deficiente accusatore, non sit reus cogendus ad probationem, auctoritate Gregorii *probatur, qui lib. 5. epist. 25. a scribens Maximo, ait:*

C. I.

Onus probationis Reo non incumbit.

QUod autem postulas, ut illuc personam dirigere debeamus, qua *b* de his, quæ dicuntur, possit esse probatio, esset utcunque excusabile, si unquam ratio ei, qui accusatur, necessitatem probationis imponeret. At postquam non tibi, sed accusantibus hoc onus incumbit, ad nos, sicut præfati sumus, dilatione cessante venire non desinas.

Gratian. *Item accusatus non negationem, sed exceptionem probare debet. Codicis lib. 4. tit. c De probationibus l. actor.*

C. II. *De eodem.*

ACcusator *d*, quod asseverat, probare se non posse profitendo, reum necessitate monstrandi contrarium non adstringit: cum per rerum naturam, factum negantis probatio nulla sit.

Gratian. *Hoc autem servandum est, quando reum publica fama non vexat. Tunc enim auctoritate ejusdem* Gregorii *propter scandalum removendum, famam suam reum e purgare oportet.*

CAUSA VII.

QUidam Episcopus longa ægritudine f gravatus, alium sibi substitui rogavit, cujus precibus summus Pontifex annuit, & quod rogaverat, ei concessit. Postea vero convaluit idem Episcopus, & quod prius fecerat, cupit rescindi: adversus eum, qui sibi successerat g, quæstionem movet, suamque cathedram tanquam sibi debitam reposcit.

1. *Hic primum quæritur, Utrum vivente Episcopo alius possit in eadem Ecclesia ordinari?*
2. *Secundo, An iste valeat reposcere cathedram, quam sua intercessione alter accepit.*

QUÆSTIO I.

1 QUod autem vivente Episcopo alius superponi, aut superordinari non possit, ex Concilio apud h *Arverniam* α *celebrato definitum est, in quo legitur*, ut nullus, vivente Episcopo, alius superponatur, aut superordinetur Episcopus, nisi forsitan in ejus locum, quem capitalis culpa dejecerit.

Corr. Rom. ¶ α Arverniam] *Burchardus etiam, & Ivo citant ex Arvernensi, c. 13. extat autem in Aurelianensi quinto, cap. 12.*

C. I.

Pro molestia corporis suo honore non privetur Episcopus.

Item ex regesto Gregorii Papæ, *lib. 9. epist. 41. ad Anatolium Constantinopolitanum Diaconum.*

SCripsit *i* mihi tua dilectio, piissimum Dominum nostrum reverendissimo fratri meo Joanni primæ Justinianeæ Episcopo pro ægritudine capitis, quam patitur, præcipere succedi: ne forte, dum Episcopi jura eadem civitas non habet, (quod absit) ab hostibus pereat. Et quidem *k* nusquam canones præcipiunt, ut pro ægritudine Episcopo succedatur: & omnino injustum est, ut si molestia corporis irruit, honore suo privetur ægrotus. Atque ideo hoc per nos fieri nullatenus potest, ne peccatum in mea anima ex ejus depositione veniat. Sed suggerendum est, ut si is, qui est in regimine, ægrotat, dispensator illi requiratur talis, qui possit ejus curam omnem agere, & locum illius in regimine Ecclesiæ (ipso non deposito) ac in custodia civitatis implere, ut nec omnipotens Deus offendatur, neque civitas inveniatur esse neglecta.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc emendatum & locupletatum est ex originali.*

C. II.

Flagellatis a Domino, afflictio addi non debet.

Item *lib. 2. epist. 5. ad Candidum Episcopum.*

CUm *a* percussio corporalis imminet, utrum pro purgatione, an pro vindicta contingit, Dei in hoc judicium ignoratur: & ideo non debet a nobis addi flagellatis afflictio: ne nos culpæ (quod absit) offensa respiciat.

Corr. Rom. ¶ *In Decretalibus tit. de Cler. ægrotant. c. 1. affertur initium tantummodo hujus capitis, & ex ipso, quid agendum sit, definitur.*

C. III.

Infirmitatis causa loco suo quis privari non debet.

Idem Gregorius *lib. 3. epist. 13. Maximiano* α *Episcopo Syracusano.*

PRæsentium latoris Adeodati querelam, qui se a sui Presbyteratus loco incongrue dicit expulsum, licet subditæ tibi textus petitionis explanet, tamen paulo latius judicavimus, apertiusque retexendam. Asserit namque a Quintiano fratre & Coepiscopo nostro in loco suo pro quibusdam se suis ordinandis negotiis relaxatum, ægritudinisque causa per duorum mensium spatium suæ se Ecclesiæ defuisse: cujus rei occasionem captantem prædictum fratrem nostrum, alium loco ejus illic Presbyterum ordinasse. Hortamur itaque fraternitatem tuam, ut causam ejus solicite perquiras, districteque discutias: & si manifeste ægritudinis, sicut dicitur, causa, Ecclesiæ suæ eum defuisse repereris, nullum ei ex ordinatione alterius Presbyteri permittas præjudicium generari: sed in locum suum sine aliqua eum fac dubietate restitui. *& infra.* §. 1. Illud autem charitatem tuam specialiter admonemus, ut, si vera fuerit hujus suggestio, atque in suum fuerit ordinem restitutus, de Presbytero, qui in loco ejus ordinatus est, subtiliter, districteque debeas esse solicitus. Et si quidem sine datione aliqua ad eundem ordinem pervenerit, ut in Simoniacam hæresim non potuisset incidere, in alia quacunque vacante Ecclesia eum volumus ordinari. Sin autem in eo quippiam (quod avertat Dominus) fuerit tale repertum, ipso etiam Presbyteratus privetur ordine, quem non causa replendæ necessitatis Ecclesiæ: sed sola comprobatur ambitione suscepisse.

Corr. Rom. ¶ α Maximiano] *Sic est emendatum ex originali tam impresso quam manuscripto: Nam antea erat,* Clementino Episcopo, Primati Byzanceno.

C. IV. *Pro infirmitate vel ægritudine Pontifices non sunt abjiciendi, nec in eorum locum alii substituendi.*

Item Nicolaus Papa *Alvino* b *Januensi Archiepiscopo.*

POntifices *c*, qui aliqua occupantur infirmitate, vel ægritudine, abjiciendi non sunt, nec alios in loco eorum consecrari oportet, nisi ex hac fuerint luce subtracti. Quod si de ministerio sibi concesso conqueruntur, quæ licita sunt, Sacerdotes expleant. In his vero, quæ his præsumere non licet, vicinorum usque ad recipiendam sanitatem Episcoporum auxilia subrogentur: & hoc cum cautelæ studio peragatur, ne per necessitatis occasionem

a *Seu cap.* 125. b *qua præsente.*] *orig.* c *tit.* 19. *lib.* 23. d *Actor.*] *orig.* e *supr.* 2. *quæst.* 5. *c. quanto. & c. quæ de causa.* f *al invaletudine.* g *al. accesserat.* h *In Concil. Aurelianensi V. cap.* 12. *Burch lib.* 1. *c.* 186. *Ivo p.* 5. *c.* 302. i *Polyc. l.* 2. *tit.* 17. *Anselm. lib.* 6. *c.* 201. *Burch. l.* 1. *c.* 188. *Ivo p.* 5. *c.* 304. k *Polycarp. lib.* 2. *tit.* 19.

a *Ext. de Cler. ægrotan. c.* 1. b *al. Albino Viennensi.* c *Ivo part.* 5. *c.* 352.

præsum-

præsumptionis pullulet ambitio. Episcopos vero, qui Dominici gregis fuscepérunt curam atque solicitudinem, ab administratione eorum discedere non oportet, ut accepti talenti pulchritudo non deleatur, sed certamine *a* eorum salubriter augeatur, & triplicetur fructus.

C. V. *Vivente Episcopo alius sibi succedere non valet.*

Item *ex lib. 4. epist. 2. Cypriani Episcopi, & Martyris ad Antonianum.*

FActus *c* est Cornelius Episcopus, de Dei & Christi ejus judicio, de Clericorum pene omnium testimonio, de Plebis, quæ tunc affuit, suffragio, & de Sacerdotum antiquorum & bonorum virorum collegio α, cum nemo ante se factus esset, cum Fabiani locus, id est, cum locus Petri, & gradus cathedræ Sacerdotalis vacaret: quo occupato de Dei voluntate, atque omnium nostrum consensione firmato, quisquis jam Episcopus fieri voluerit, foris fiat necesse est, nec habeat Ecclesiasticam ordinationem, qui Ecclesiæ non tenet unitatem. Quisquis ille fuerit, multum de se licet jactans, & sibi plurimum vendicans, profanus est, alienus est, foris est. Et cum post primum secundus esse non possit, quisquis post unum, qui solus esse debeat, factus est, non jam secundus ille, sed nullus est.

Corr. Rom. ¶ α Collegio] *Sic legitur in codicibus Cypriani impressis, & manuscriptis, & Polycarpo. Ac similis fere locutio est in sequenti capite, & 23. q. 8.* si quis membrorum. *Antea erat*, consensu.

C. VI. *Non est Episcopus, qui in locum viventis irrepserit.*

Item *in eadem epistola inferius.*

NOvatianus *a* Episcopus *d* non est, qui Cornelio Episcopo in Ecclesia a sedecim Coepiscopis facto, adulter, atque extraneus Episcopus fieri a desertoribus per ambitum nititur: & cum sit a Christo una Ecclesia per totum mundum in multa membra divisa, item Episcopatus unus, Episcoporum multorum concordi numerositate diffusus, ille post Dei traditionem, post connexam, & ubique conjunctam Catholicæ Ecclesiæ unitatem, humanam conatur *e* Ecclesiam facere, & per plurimas civitates novos Apostolos suos mittit, ut quædam recentia institutionis suæ fundamenta constituat: cumque jampridem per omnes provincias, & per urbes singulas ordinati sint Episcopi in ætate antiqui, in fide integri, in pressura probati, in persecutione proscripti, ille super eos creare alios Pseudoepiscopos audet: quasi possit, aut totum orbem novi conatus obstinatione peragrare, aut Ecclesiastici corporis compaginem β discordiæ suæ seminatione rescindere, nesciens Schismaticos semper inter initia fervere, incrementa vero habere non posse, nec augere, quod illicite cœperint, sed statim cum prava sua æmulatione deficere. *& infra.* §. 1. Qui ergo nec unitatem Spiritus, nec conjunctionem pacis observat, & se ab Ecclesiæ vinculo, atque a Sacerdotum collegio separat, Episcopi nec potestatem potest habere, nec honorem, qui Episcopatus nec unitatem voluit tenere, nec pacem.

Corr. Rom. ¶ α Novatianus] *Recte aptatum est a collectoribus hoc initium, ne superiora etiam afferenda essent. Nam apud Cyprianum sic legitur post multa:* nisi si Episcopus tibi videtur, qui Episcopo in Ecclesia, &c.

¶ β Corporis compaginem] *Sic emendatum est ex aliquot vetustis & Anselmo, & originali: antea enim legebatur*, ordinis compagem.

C. VII. *Non est in Ecclesia, qui cum Episcopo pacem non habet.*

Idem *ad Florentinum Puppianum, eod. l. 4. ep. 9.*

SCire *f* debes Episcopum in Ecclesia esse, & Ecclesiam in Episcopo, & si quis cum Episcopo non sit, in Ecclesia non esse: & frustra sibi blandiri eos, qui pacem cum Sacerdotibus Dei non habentes obrepunt, & latentes apud quosdam communicare se credunt; quando Ecclesia *a*, quæ catholica una est, scissa non sit, neque divisa.

C. VIII.

Suo jure quis cedere non debet.

Idem *ad Jubajanum.*

QUam periculosum sit in Divinis rebus, ut quis cedat jure suo, & potestate, Scriptura sancta declarat, cum in Genesi Esau *b* primatus suos inde perdiderit; nec recipere id postmodum potuerit, quod semel cessit.

C. IX. *Perditionem sibi acquirunt, qui ab Episcopis recedentes, unitatem Ecclesiæ scindunt.*

Idem *Lib. 1. epist. 6. ad Magnum.*

DEnique quam sit inseparabile unitatis sacramentum, & quam sine spe sint, & perditionem sibi maximam de indignatione Dei acquirant, qui schisma faciunt, & relicto Episcopo alium sibi foris Pseudoepiscopum constituunt, declarat in libris Regnorum Scriptura Divina, ubi a *c* tribu Juda & Benjamin decem tribus scissæ sunt, & relicto Rege suo *d*, alterum sibi foris constituerunt. (*Et* e *indignatus est*, inquit, *Dominus in omne semen Israel, & dimovit eos, & dedit eos in direptionem, donec abjiceret eos a facie sua; quia dissipatus est Israel a domo David, & constituerunt sibi Regem Hieroboam, filium Nabat.* Indignatum esse Dominum dicit, & eos in perditionem dedisse, quod ab unitate dissipati essent, atque alterum sibi Regem constituissent. Et tanta indignatio Domini extitit adversus illos, qui schisma fecerant, ut etiam cum *f* homo Dei ad Hieroboam missus erat, qui ei peccata sua exprobraret, atque ultionem futuram prædiceret, panem quoque apud illos edere, & aquam bibere vetaretur. Quod cum non custodisset, & contra præceptum Dei prandisset, statim Divinæ censuræ majestate percussus est, ut inde regrediens, impetu ac morsu leonis in itinere necaretur. *& paucis interjectis.* §. 1. Satiat *a* adhuc in Evangelio suo Dominus, & majorem intelligentiæ lucem manifestat, quod iidem, qui se tunc a tribu Juda & Benjamin sciderant, & Hierosolymis derelictis Samariam secesserant, inter profanos & Gentiles computarentur. Nam, cum primum Discipulos suos in ministerium salutis mitteret, mandavit, & dixit *g*: *In viam Nationum ne ieritis, & in civitatem Samaritanorum ne introieritis.* Ad Judæos prius mittens, Gentiles adhuc præteriri jubet. Addendo autem & civitatem Samaritanorum debere omitti, ubi erant Schismatici, ostendit Schismaticos Gentilibus adæquari. *& post pauca.* §. 2. Quod *h* vero eundem, quem nos Deum Patrem, eundem Filium Christum, eundem Spiritum Sanctum nosse dicuntur nec hoc adjuvare tales potest. Nam *i* & Core, & Dathan, & Abyron cum Sacerdote Aaron, & Moyse eundem Deum noverant: pari lege & religione viventes, unum & verum Deum, qui colendus, atque invocandus fuerat, invocabant: tamen quia loci sui ministerium transgressi, contra Aaron Sacerdotem, qui Sacerdotium legitimum dignatione Dei, atque ordinatione perceperat, sacrificandi sibi licentiam vendicaverunt, divinitus percussi pœnas statim pro illicitis conatibus rependerunt: nec potuerunt rata esse, & proficere sacrificia irreligiose, & illicite contra jus Divinæ dispositionis oblata. Thuribula quoque ipsa, in quibus incensum illicite fuerat oblatum, ne in usu de cætero essent Sacerdotibus, sed potius indignationis & ultionis divinæ memoriam corrigendis posteris exhiberent, jussu Domini conflata, atque igne purgata, in

laminas

a *al. certamen.* b *abest a multis.* c *Polyc. l. 7. tit. 4. Ans. lib. 6. c. 58. Ivo p. 5. c. 359.* d *Ansel. l. 6. c. 59.* e *conetur*] *crig.* f *Ivo part. 5. c. 360.*

a *al. Ecclesia catholica, quæ una.* b *Genes. 25.* c *3. Regum 12.* d *abest ab orig.* e *4. Regum 17.* f *3. Regum 13.* g *Matth. 10.* h *infra 14. q. 1. c. didicimus. §. quod vero.* i *Num. 16.*

laminas ductiles producuntur, & affiguntur altari, secundum quod loquitur Scriptura divina *a*: *Memoriale*, inquit, *filiis Israel, ut non accedat quisquam alienigena, qui non est ex semine Aaron, imponere incensum ante Dominum, ut non sit, sicut Core*. Et tamen illi schisma non fecerant, nec foras egressi, contra Dei Sacerdotes impudenter atque hostiliter rebellaverant: quod nunc hi Ecclesiam scindentes, & contra pacem, atque unitatem Christi rebelles, cathedram sibi constituere, & primatum assumere, & baptizandi atque offerendi licentiam vendicare conantur.

Corr. Rom. ¶ α Satiat adhuc] *Antea legebatur*: Sed adhuc. *Emendatum est ex vetustis Codicibus Cypriani, quos Romana editio hoc loco secuta est. Hoc verbo utitur etiam in libro de opere, & Eleemosynis, sic scribens*: deprecationes solas parum valere, nisi factorum & operum accessiones satientur. *Ita enim habent vetusti codices, & cæteræ editiones præter Romanam, in qua operarum culpa, ejus verbi loco, positum est*, adjuventur.

C. X. *Non est defendendus, qui viventis locum invadit.*

Item Leo IV. *Vernoni Duci Britanniæ.*

NOn furem, nec latronem, qualem Gillandum *b* esse sentimus in Nannetica sede, qui viventis (quod non licuit) locum non timuit usurpare, pro cujuscunque muneris donis ultra debes defensare.

C. XI. *Non licet Episcopo Ecclesiam suam dimittere.*

Item Evaristus Papa, *epist. 2. omnibus Episcopis.*

SIcut *c* vir non debet adulterare uxorem suam, ita nec Episcopus Ecclesiam suam, id est, ut illam dimittat, ad quam sacratus est, absque inevitabili necessitate, aut Apostolica vel regulari mutatione, & alteri se ambitus causa conjungat. Et sicut uxori non licet dimittere virum suum, ut alteri se, vivente eo, matrimonio societ, aut eum adulteret, licet fornicatus sit vir ejus, sed juxta Apostolum *d*, aut viro suo reconciliari debet, aut manere innupta: ita Ecclesiæ non licet dimittere Episcopum suum, aut ab eo se segregare, ut alterum, vivente eo, accipiat: sed, aut ipsum habeat, aut innupta maneat: id est, alterum Episcopum, suo vivente, non accipiat, ne fornicationis aut adulterii crimen incurrat. Si vero adulterata fuerit, id est, si se alteri Episcopo junxerit aut super se alterum Episcopum adduxerit, aut esse fecerit, vel desideraverit, per acerrimam pœnitentiam aut suo reconcilietur Episcopo, aut innupta permaneat. *& paulo post*. §. 1. Episcopum *e* vero oportet opportune & importune, atque sine intermissione Ecclesiam suam docere, eamque prudenter regere & amare, ut a vitiis se abstineat, & salutem consequi possit æternam. Et illa cum tanta reverentia ejus doctrinam debet suscipere, eumque amare & diligere, ut Legatum Dei, & præconem veritatis.

Gratian. *Ecce his auctoritatibus patenter ostenditur, quod Episcopo vivente alius superordinari non potest, nec etiam pro ejus ægritudine. Sed illud* f *Gregorii intelligendum est, quando ille, qui ægrotat, alium sibi substitui non rogat. Cæterum, quando aliquis vel senectute, vel infirmitate gravatus, susceptum officium administrare non valet, si alium sibi substitui petierit, rationabiliter fieri potest. Unde in eodem capitulo* g *sequitur*: Si vero idem Joannes α fortasse pro molestia sua petierit, ut ab Episcopi honore debeat vacare, eo petitionem scripto dante, concedendum est: aliter autem nos id facere pro omnipotentis Dei timore omnimodo non audemus. *Hinc etiam B. Augustinus Episcopo suo nondum defuncto, sed senectute gravato, cathedram Episcopalem suscepit.*

Corr. Rom. ¶ α Si vero idem Joannes] *Hæc sunt in regesto B. Gregorii. lib. 9. epist. 41. & sequuntur post* c. scripsit. *sup. ead.*

C. XII. *Augustinus non tam successit, quam accessit.*

Unde in epist. Paulini unica *ad Romanianum legitur.*

NOn *a* autem tantum hoc scribimus gratulandum, quod Episcopatum Augustinus acceperit, sed quod hanc Dei gratia curam meruerint Africanæ Ecclesiæ, ut verba cœlestia Augustini ore perciperent, qui ad majorem Dominici muneris gratiam novo more provectus, ita consecratus est, ut non succederet in cathedra Episcopo, sed accederet. Nam incolumi Valerio Hipponensis Ecclesiæ Episcopo, Coepiscopus Augustinus est.

Gratian. *Hoc idem probatur auctoritate* B. Gregorii, *qui Ariminensi Episcopo, dolore capitis laboranti, alterum subrogavit, ita scribens in 7. libr. regesti sui, indict. 2. epist. 49. ad Marianum Episcopum Ravennæ.*

C. XIII. *Episcopo gravato infirmitate, alius subrogari potest.*

QUaliter *b* ordinati a nobis Sacerdotis, corporis, qua nostis, impediente molestia, Ariminensis Ecclesia pastorali hactenus sit regimine destituta, dudum fraternitas vestra cognovit. Quem, dum habitatorum loci illius precibus permoti sæpius hortaremur, ut si de eadem capitis, qua detinebatur, molestia, melioratum se esse sentiret, ad suam, auxiliante Domino, reverteretur Ecclesiam, datis induciis in hoc quadriennio expectatus est. Quem, dum monitu Cleri, civiumque illinc venientium, nosque precibus urgentium *c* instantius hortaremur, ut si valeret, cum eis auxiliante Domino remearet, data in scriptis supplicatione nos petiit, ut quia ad ejusdem Ecclesiæ regimen, vel susceptum officium pro eadem, qua detinetur, molestia assurgere nullatenus posset, Ecclesiæ ipsi ordinare Episcopum deberemus. Unde, quia cunctarum Ecclesiarum injuncta nos solicitudinis cura constringit, ne diutius gregi fidelium desit custodia pastoralis, illorum precibus, hujusque ex sui impossibilitate renunciatione compulsi, visum nobis est, eidem Ariminensi Ecclesiæ debere Episcopum ordinari: & datis ex more præceptis, Clerum, plebemque ejusdem Ecclesiæ non destitimus admonere, quatenus ad eligendum sibi Antistitem concordi provisione concurrant. Hortamur igitur, ut fraternitas vestra eum, quem uno consensu omnes elegerint, sicut & ipsi a nobis popposciisse noscuntur, ad se faciat revocari: quem cauta ex omnibus examinatione discutite, & si ea, in eo, quæ in textu Heptateuchi α morte mulctata sunt, minime Domino fuerint opitulante reperta, atque fidelium personarum relatione ejus vobis quoque vita placuerit, ad nos eum cum decreti pagina, vestræ quoque addita testificationis epistola destinate: quatenus ejusdem a nobis Ecclesiæ Domino disponente consecretur Antistes.

Corr. Rom. ¶ α Heptateuchi] *Apud B. Gregorium in hac epistola, & in multis aliis locis legitur*, Eptatici, *sicut est etiam in Burchardo & Ivone, & aliquot vetustis Gratiani exemplaribus. Et de hac voce notatum est supra distinct.* 15. c. sancta Romana. *in versic.* Pentateuchum,

C. XIV. *De eodem.*

Item ex eodem *regesto, lib.* 11. *epist.* 7. *ad Eleutherium Episcopum.*

QUamvis *d* triste nobis sit valde, quod loquimur atque fraterna nos compassio flere potius urgeat, quam aliquid de auditis definire permittat, suscepti tamen solicitudo regiminis cor nostrum instanti pulsat aculeo, magna nos Ecclesiis cura prospicere, & ne qua earum possit

a *Num.* 16. b *al. Gistardum.* c *Polyc. l.* 1. *tit.* 8. *Burch. l.* 1. *c.* 76. *Ans. l.* 6. *c.* 102. *Ivo p.* 5. *c.* 182. d 1. *Cor.* 7. e *Burch. l.* 1. *c.* 189. *Ivo part.* 5. *c.* 305. f *sup. ead. c. scripsit.* g *l.* 9. *reg. epist.* 41.

a *B. Augustin. epist.* 34. & 110. *adde cap.* 16. *in fin. infra eadem.* b *Burch. l.* 1. *c.* 189. *Ivo p.* 5. *c.* 305. c *al. arguentium.* d *Burch. lib.* 1. *c.* 191. *Ivo p.* 5. *c.* 307.

utilitas

utilitas deperire, quod fieri debeat, Deo auctore disponere. Pervenit igitur ad nos, quibusdam referentibus, quendam Episcopum ita passionem capitis incurrisse, ut quod mente alienata agere soleat, gemitus & fletus audire sit. Ne ergo languente pastore grex (quod absit) insidiatoris laniandus dentibus exponatur, vel Ecclesiæ ipsius utilitates depereent, cauta nos necesse est provisione tractare. Et ideo, quia viventem Episcopum ab officio suo necessitas infirmitatis, non crimen abducit, alium loco ejus (nisi recusante eo) nulla finit ratio ordinari: sed si intervalla ægritudinis habere est solitus, ipse data petitione non se ulterius ad hoc ministerium intellectum habere, nec ad alia officia subvertente infirmitate posse fateatur assurgere, & alium loco suo expetat ordinandum. Quo facto, omnium solenniter electione, alter qui dignus fuerit, Episcopus solenniter ordinetur: sic tamen, ut quousque eundem Episcopum in hoc seculo vita tenuerit, sumptus ei debiti de eadem Ecclesia ministrentur. Enimvero, si nullo tempore ad sanæ redit mentis officium, persona fidelis, ac vitæ probabilis est, eligenda, quæ ad regimen Ecclesiæ idonea possit existere, atque de animarum utilitate cogitare, inquietos sub disciplinæ vinculo restringere, Ecclesiasticarum rerum curam gerere, & maturum, atque efficacem se in omnibus exhibere: qui etiamsi Episcopo, qui nunc ægrotat, superstes extiterit, loco ejus debeat consecrari.

2 ps. Gratian. *Ne autem hujuscemodi passionibus Sacerdotibus subito occupatis, cœptum officium inexpletum remaneat, institutum est, ut Sacerdos, sive psallens, sive sacrificans, alios secum habeat, qui, si hujusmodi casus interveniat, inchoata ministeria perficere valeant.*

C. XV. *Quisque sacrificans Sacerdotem sibi vicinum habeat, qui cœpta sacramenta expleat, si ei aliqua necessitas ingruerit.*

Unde in Concilio Toletano XI. *cap.* 14.

ILlud α divini *a* oraculi monentis singuli præcaventes, quo scribitur *b*: *Væ soli, quia cum ceciderit, non habet sublevantem*, summopere verendum nobis est, & cavendum, ne horis illis atque temporibus, quibus Domino psallitur vel sacrificatur, unicuique Divinis singulariter officiis insistenti, pernicioſa passio, vel corporis quælibet invaletudo occurrat, quæ aut corpus subito subrui faciat, aut mentem alienatione, vel terrore confundat. Pro hujusmodi ergo casibus præcaventes, necessarium duximus instituere, ut ubi temporis, vel loci, sive Cleri copia suffragatur, habeat quisquis *c* illic canens Deo, atque sacrificans, post se vicini solaminis adjutorem: ut si aliquo casu iile, qui officia impleturus accedit *d*, turbatus fuerit, vel ad terram elisus, a tergo semper habeat, qui ejus vicem exequatur intrepidus. *Sed si β hoc sacrificanti frequens acciderit, tunc omnimodo ab oblatione prohibeatur.*

Corr. Rom. ¶ α Illud] *In Conciliis impressis legitur*, Et illud. *In codice vero Lucensi Regio*, Væ illud. *In duobus autem Vaticanis*, ut illud: *& sic est infra de consecr. dist.* 1. *c.* ut illud. *& apud Burchard. & Ivonem.*

¶ β Sed si hoc] *Hæc sunt impressa aliis characteribus, quia non sunt in Concilio Toletano, neque in plerisque vetustis Gratiani exemplaribus. In codice perantiquo sunt glossæ ad verbum*, vicem, *& post verbum*, prohibeatur, *additur*, ut infra ead. q. 2. c. in literis tuis. *Apud Burchardum vero & Ivonem, qui citant decretv Sateris Papæ, & infra de consl. loco citato, horum verborum loco leguntur hæc*: & officium incœptum adimpleat.

a *De conſ. diſt.* 1. *ut illud. Burch. l.* 3. *c.* 73. *Ivo p.* 2. *c.* 126. b *Eccleſ.* 4. c *al. ille.* d *al. accedet.*

C. XVI. *Si Sacerdos necessitate præoccupatus fuerit, cœpta sacramenta per alium expleantur.*

Item ex Concilio Toletano VII. *c.* 2.

NIhil *a* contra ordinis statutum temeritatis ausu præsumatur, neque illa, quæ summa veneratione censentur, vel minimo præsumptionis actu α solvantur, cum ad hoc β tantum fieri jussa sunt, ne interrupta noscantur, vel languoris proventu robore salutis privetur natura. Non ergo fragilitati solum consulitur humanæ, sed etiam γ sacro honore mysteriorum Dei provida cavetur solicitudine. Censuimus ergo convenire, ut cum a Sacerdotibus Missarum tempore sancta mysteria consecrantur, si ægritudinis acciderit quilibet eventus, quo cœptum nequeat consecrationis expleri mysterium, sit liberum Episcopo vel Presbytero alteri consecrationem exequi officii cœpti. Non enim aliud ad supplementum initiatis mysteris competit, quam aut incipientis aut subsequentis completa δ benedictio Sacerdotis: quia nec perfecta videri possunt, nisi perfectionis ordine compleantur. Cum enim simus omnes unum in Christo, nihil contrarium personarum diversitas format, ubi efficaciam prosperitatis unitas fidei repræsentat. Quod etiam consultum cuncti ordinis Clerici individuum ε sibi esse non ambigant: sed ut præmissum est, præcedentibus libenter alii pro complemento succedant. Ne tamen, quod naturæ languoris causa consulitur, in præsumptionis perniciem convertatur, nullus post cibum, potumque quemlibet minimum sumptum Missas facere, nullus absque proventu patentis molestiæ minister vel Sacerdos, cum cœperit, imperfecta officia præsumat omnino relinquere. Si quis hæc temerare præsumpserit, excommunicationis sententiam sustinebit.

Corr. Rom. ¶ α Actu] *Sic est emendatum ex codice Regio: nam in impressis Conciliorum codicibus, & apud Burchardum, & Ivonem est*, tactu.

¶ β Cum ad hoc tantum] *Magna est hoc loco varietas. In codice Regio legitur*: cum ad hoc tantum quaqua fieri jussa sunt, interrupta noscuntur, ne languoris, &c. *Apud Burchardum*: cum adhuc tantum fieri jussa sunt, nec interrupta noscuntur, ne languoris, &c. *Apud Ivonem*, cum hoc, &, nec languoris, *cætera eodem modo.*

¶ γ Sed etiam sacro] *Hic quoque magna varietas. In codice Regio plenior est oratio*: sed etiam honori mysteriorum Dei providetur abunde, dum ab offensionis casu procuratur etiam caveri solicite.

¶ δ Completa benedictio] *Sic restitutum est ex codice Regio, cum quo aliquot editiones conveniunt, multaque etiam alia in hoc capite emendata.*

¶ ε Individuum] *In codice Regio est*, indultum.

3 ps. Gratian. *Ecce, quod Episcopo petente, precibus etiam populi infirmitate gravato, alius possit subrogari, patenter monstratur. Senectute autem gravato, non successor, sed Coadjutor dari debet, qui ei decedenti in locum regiminis succedat. Sic Augustinus dicitur* b *accessisse, non successisse Hipponensium Episcopo.*

C. XVII. *Senectute gravato Coadjutor est dandus, qui morienti succedat.*

Hinc etiam Zacharias Papa *scribit Bonifacio Moguntino Archiepiscopo.*

PEtisti, ut cum nostro consulto pro superveniente tibi senectute, atque corporis imbecillitate, si poteris invenire alium in eadem sede, in qua præes, pro tui persona debeas collocare. Nos vero, adjutore Deo, consilium præbemus tuæ sanctitati, ut pro salute animarum rationabilium, fautore Christo, sedem, quam obtines, Moguntinæ Ecclesiæ nequaquam relinquas. Sin vero Dominus dederit juxta petitionem tuam homi-

a *Burch. l.* 3. *c.* 70. *Ivo p.* 2. *c.* 124. b *Sup. ead. c. non autem & 8. quæst.* 1. *c.* 1. ſ.

nem perfectum, qui possit solicitudinem habere, & curam pro salute animarum, pro tui persona illum ordinabis Episcopum, eritque in Evangelio tibi credito, & ministerio Christi portando in omni loco requirens, & confortans Ecclesiam Dei. *Idem ad eundem epist. ultima.* §. 1. Si eundem divina voluerit clementia post tui diem transitus superesse, si eum aptum cognoveris, & in tua voluntate fuerit diffinitum, ea hora, qua te de præsenti seculo migraturum cognoveris, præsentibus cunctis, tibi successorem designa, ut huc veniat ordinandus. Hoc nulli concedi alii patimur, quod tibi charitate cogente largiri censuimus. *Idem ibidem paulo superius.* §. 2. De eo autem, quod tibi successorem constituere dixisti, ut te vivente in tuo loco eligatur Episcopus, hoc nulla ratione concedi patimur: quia contra omnem Ecclesiasticam regulam, vel instituta Patrum esse monstratur; sed volumus, ut tibi ministret, & sit in Evangelium Christi adjutor. *& f.* §. 3. Nimis enim reprehensibile esse manifestum est, ut te vivente tibi alium substituamus: sed hoc commonemus, ut quamdiu te divina jusserit clementia superesse, sine intermissione orare non cesses, ut tibi Deus illum successorem concedat, qui ei possit esse placabilis, & populum irreprehensibiliter regere valeat.

Corr. Rom. ¶ *Prior pars hujus capituli usque ad versic.* Idem si eundem, *sumpta est ex epistola Zachariæ Papæ, cujus initium est*, Sacris liminibus: *quæ extat Romæ manuscripta in Bibliotheca Dominicana, quam etiam edidit frater Laurentius Surius in vita B. Bonifacii, sed ex codice parum emendato. Reliqua habentur in epistola ultima in tomis Conciliorum.*

C. XVIII. *Non successor, sed coadjutor viventi Episcopo datur.*

Item Pelagius Papa *Clero Narnienſi.* a

QUia frater & Coepiscopus noster Joannes, Ecclesiasticæ utilitatis studio suadente, & naturæ suæ simplicitate laudabili consideratione tractata, ob hoc, quod se in gerenda patrimonii gubernandi cura, vel in disciplina Ecclesiastica conservanda minime fatetur idoneum, Constituti Presbyteri ad hæc explenda sibi exposcit adhibere personam: ut ea, quæ sunt necessaria, competenti disponente solicitudine fiant, nihil indecens fieri, vel inutile permittatur. Ideoque præsenti vobis jussione præcipimus, ut servata primo in loco Episcopo memorato reverentia, quam vos convenit inculpabiliter exhibere, in omnibus, quæ ad divini cultus obsequium pertinent, vel quæ Ecclesiasticæ utilitatis peragere cura suaserit, præbeatis obedientiam Constituto competentem, in nullo dispositionibus ejus spiritu contumaci resultantes: imo competenti vigilantiæ vestræ studio, quæ pro Ecclesiastica utilitate gerenda Constitutus monuerit, adimplentes: ut his ita dispositis, & consueta vobis stipendia ministrentur, & quæcunque in præfatæ Ecclesiæ patrimonio, vel de rebus ad eam pertinentibus repetendis sunt necessaria compleantur.

Gratian. *Illud vero Cypriani* b *de hæreticis intelligendum est, qui Catholicorum Ecclesias sibi usurpare contendunt.* §. 1. *Illud vero Evaristi* c *Papæ tunc intelligendum est, quando nec inevitabilis necessitas (persecutorum videlicet) nec Apostolica, aut regularis mutatio, sed ambitio sola Episcopum de Ecclesia ad Ecclesiam transire cogit.* §. 2. *Unde cum in principio sui capituli diceret*: Episcopus non debet dimittere Ecclesiam suam, *subsequenter adjunxit*, Absque inevitabili necessitate, aut Apostolica, vel regulari mutatione, & alteri se ambitus causa conjungere.

4 pars. §. 3. *Ambitionis enim causa, quicunque Ecclesiæ mediocritate despecta, ad majorem Ecclesiam transire voluerit, debet revocari ad propriam. Quod si redire contempserit, careat aliena & propria.*

a *al. Navarienſi*] *al. Narinenſi*. b *Sup. ead. cap. factus & cap. Novatianus*. c *Sup. ead. ſicut vir*.

C. XIX. *Episcopus, vel quilibet Clericus relicta sua Ecclesia non debet ad aliam transire.*

Unde in Nicæno Concilio *a, cap.* 15. *legitur*:

NOn *b* oportet Episcopum, vel reliquos ordines de civitate ad civitatem migrare; non Episcopus, non Presbyter, non Diaconus transeat. Si quis autem post definitionem sancti & magni Concilii tale quid agere tentaverit, & se hujusmodi negotio mancipaverit, hoc factum prorsus in irritum ducatur, & Ecclesiæ restituatur, cujus fuit Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus ordinatus.

Corr. Rom. ¶ *Ex duobus codicibus collectionem Anselmi in uno emendatiore caput hoc ita habet, ut verba hæc*: Quod non oporteat Episcopum, vel reliquos ordines demigrare, *sint rubrica: & capitulum hoc modo incipiat:* Ut de civitate ad civitatem, non Episcopus, non Presbyter, non Diaconus transeat. *In altero vero eadem rubrica est nigris literis scripta, & est initium capituli: unde videtur caput hoc esse concinnatum, quemadmodum est apud Gratianum, salva sententia ipsius canonis.*

C. XX. *In monasterio deputetur Episcopus, qui in Ecclesia sua residere contemnit.*

Item Gregorius *Anthemio Subdiacono, lib.* 5. *epist.* 23. *sive c.* 123.

PErvenit *c* ad nos, Pigmenium Amalphitanæ civitatis Episcopum in Ecclesia sua residere non esse contentum, sed foris per diversa loca vagari. *& f.* Idcirco hac tibi auctoritate præcipimus, ut supradicto Episcopo interminari non desinas, quatenus hoc de cætero facere non præsumat, sed in Ecclesia sua Sacerdotali more resideat. Quem si forte non emendari post tuam interminationem cognoveris, in monasterio eum deputare, & nobis curabis modis omnibus indicare: ut quid facere debeas, nostra iterum præceptione cognoscas.

C. XXI. *Episcopo nulli conceditur principalem cathedram relinquere, & ad aliam Ecclesiam se transferre.*

Item ex Concilio Carthaginensi V. *c.* 5. d

PLacuit *e*, ut nemini sit facultas, relicta principali cathedra, ad aliquam Ecclesiam in diœcesi constitutam se conferre, vel in re propria diutius, quam oporteat, constitutum, curam, vel frequentationem propriæ cathedræ negligere.

C. XXII. *Intercessori cathedram, cui datus est, tenere non licet.*

Item ex eodem Carthaginensi V. *c.* 8. f

COnstitutum est, ut nulli intercessori licitum sit, cathedram, cui intercessor datus est, quibuslibet populorum studiis, vel seditionibus retinere: sed dare operam, ut intra annum eisdem Episcopum provideat. Quod si neglexerit anno expleto *g* interventor alius tribuatur.

C. XXIII. *Excommunicentur Clerici, qui relicta sua Ecclesia ad eam redire noluerint.*

Item ex Concilio Nicæno, *c.* 16.

SI *h* qui vero sine respectu agentes, & timorem Dei ante oculos non habentes, neque Ecclesiastica statuta custodientes, recesserint ab Ecclesia sua, sive Presbyter, sive Diaconus, vel in quocunque Ecclesiastico ordine positi fuerint, hi non debent suscipi in alia Ecclesia, sed cum omni necessitate cogantur, ut redeant ad Ecclesiam suam. Quod si permanserint, excommunicari eos oportet.

a *Et in Aquisgran. c.* 43. b *Anſ. l.* 6. *c.* 112. *Burch. l.* 2. *c.* 97. *Ivo p.* 6. *c.* 174. c *Anſel. l.* 6. *c.* 178. d *Et in Africano, c.* 83. e *Anſel. l.* 6. *c.* 176. f *Et in Africano, c.* 41. g *al. exempto.* h *Anſel. l.* 7. *c.* 107. *Burch. l.* 2. *c.* 98. *Ivo p.* 6. *c.* 175.

C. XXIV.

C. XXIV. *De eodem.*

Item ex Concilio Antiocheno *a*, *c.* 3.

I. SI quis Presbyter, vel Diaconus, vel quilibet Clericus deserta sua Ecclesia, ad aliam transeundum esse crediderit, & ibi paulatim tentet, quo migravit, perpetuo manere, ulterius ministrare non debet; præsertim, si ab Episcopo suo ad revertendum fuerit exhortatus. Quod si post evocationem sui Episcopi non obedierit, sed inobediens perseveraverit, omnimodo ab officio suo deponi debere, nec aliquando spem restitutionis habere decernimus: si vero propter hanc culpam depositum, alius Episcopus susceperit, & ipse a communi Synodo pœnam merebitur increpationis α, tanquam Ecclesiastica jura dissolvens.

Corr. Rom. ¶ α Increpationis] *Græce est*, ἐπιθυμίας τυγχάνειν, *quod in aliis versionibus est*, arguatur, *vel* coerceatur, *vel* puniatur.

C. XXV. *Non licet Episcopo Ecclesiam suam relinquere, & ad aliam transire.*

Item ex eodem *Antiocheno*, *cap.* 21.

EPiscopum *b* de diœcesi ad diœcesim alteram non debere transire, neque si seipsum ingesserit, neque si a populis fuerit violenter attractus *c*, neque si etiam hoc ei ab Episcopis suadetur: manere autem eum debere in Ecclesia Dei, quam ab initio sortitus est, & non ab ea alibi demigrare, secundum regulam super hoc olim a Patribus constitutam decernimus.

C. XXVI. *De eodem.*

Item ex Concilio Chalcedonensi, *c.* 5.

PRopter *d* eos Episcopos, sive Clericos, qui de civitate ad civitatem transeunt, placuit definitiones datas a sanctis Patribus habere propriam firmitatem,

C. XXVII. *Alienæ plebes, ab Episcopo non usurpentur.*

Item ex Concilio Carthaginensi III. *c.* 20.

PLacuit *e*, ut a nullo Episcopo usurpentur plebes alienæ nec aliquis Episcoporum supergrediatur in diœcesi collegam suum.

C. XXVIII. *Alienos Clericos ordinare, & altaria consecrare, Episcopo non licet.*

Item Anacletus.

EPiscopus in diœcesim alienam ad alienos Clericos ordinandos, vel consecranda altaria irruere non debet. Quod si fecerit, amotis his, quos ordinavit, altaris tamen consecratione manente, transgressor canonum uno anno a Missarum celebratione cessabit.

C. XXIX. *Diebus solemnibus Clericus Ecclesiæ suæ deesse non debet.*

Item ex Concilio Agathensi, *c.* 64.

II. SI quis in Clero constitutus ab Ecclesia sua diebus solennibus defuerit, id est, Nativitate Domini, Epiphania, Pascha, vel Pentecoste, dum potius secularibus *f* lucris studet, quam servitio Dei parere, convenit, ut triennio a communione suspendatur. §. 1. Similiter Diaconus, vel Presbyter, si per tres hebdomadas ab Ecclesia sua defuerit, huic damnationi succumbat.

C. XXX. *Removendus est Episcopus ab Ecclesia, cui irrepserit, & ad suam cogendus est redire.*

Item Hilarius Papa *Episcopis Tarracon. c.* 3.

REmoto *g* ab Ecclesia Barcinonensi, atque ad suam remisso Irenæo Episcopo, sedatis per Sacerdotalem modestiam voluntatibus, quæ per ignorantiam Ecclesiasticarum legum desiderant, quod non licet obtinere, talis protinus de Clero proprio Barcinonensibus ordinetur Episcopus, qualem te præcipue, frater Ascani, oportet eligere, & decet consecrare: ne si forte aliter a factum sit, non sine objurgatione tui maxime nominis retundat nostra præceptio, quod ad injuriam Dei (a quo specialiter Sacerdotalium est gratia dignitatum) didicerimus admissum.

C. XXXI. *Qui alienum cathedram appetit, ab ea expulsus, etiam propria careat.*

Item Leo Episcopus *urbis Romæ Anastasio Thessalonicensi Episcopo, epist.* 82. *al.* 84. *c.* 8.

III. SI *b* quis Episcopus mediocritate civitatis suæ despecta administrationem celebrioris loci ambierit, & ad majorem plebem se quacunque ratione transtulerit, non solum a cathedra quidem pellatur aliena, sed carebit & propria: ut neo illis præsideat, quos per avaritiam concupivit, nec illis, quos per superbiam sprevit. Suis igitur terminis contentus sit quisque, nec supra mensuram juris sui affectet augeri.

C. XXXII. *Utraque careat Ecclesia, qui contemptu minoris Ecclesiæ ad majorem aspirat.*

Item ex Concilio Meldensi, *cap.* 30.

IV. SI quis *c* de ordine Sacerdotali, contemptu minoris Ecclesiæ ambitiose & improbe ad potiorem aspiraverit *d*, canonica erga eum definitio conservetur, hoc α est, ut utraque careat.

Corr. Rom. ¶ α Hoc est, ut utraque careat.] *Hæc non sunt in Meldensi impresso, habentur tamen apud cæteros quoque collectores.*

Gratian. *Qui vero pretio Ecclesiam vacantem ingressus fuerit, ab officio suo deponendus est, sicut in* Rothomagensi Concilio *legitur.*

C. XXXIII. *Dejiciatur a Clero, qui muneribus Ecclesiam acquirere tentat.*

SAncitum est *e* atque omnibus modis prohibitum, ne si quis Presbyter inventus fuerit alicui Clerico vel Laico munera dare, vel dedisse, aut aliam pecuniam tribuere, ut alterius Presbyteri Ecclesiam surripiat α, aut vacantem pretio redimat, pro hac cupiditate, seu rapina, seu præsumptione, turpis lucri gratia, dejiciatur a Clero, & alienus existat a regula.

Corr. Rom. ¶ α Surripiat, aut] *Additæ sunt istæ duæ voces ex Burchardo. Nam vivente Presbytero possessore non potest dici vacans Ecclesia. In lib.* 7. *Capitularium, c.* 206. *est verbum*, surripiat, *sed deest alterum membrum*, aut vacantem pretio redimat. *Ivo, & auctor Pannormiæ habent, ut antea Gratianus*, Ecclesiam vacantem pretio redimat.

5 ps. Gratian. *Quod vero communi consilio, atque aliorum utilitate mutationes Episcoporum fieri possint, & in Ecclesiis, a quibus recesserint, eis viventibus alii substitui valeant*, Anterus Papa *demonstrat, epistola septima, scribens Episcopis Bæticæ & Toletanæ provinciæ.*

C. XXXIV. *Necessitatis, vel utilitatis causa Episcoporum mutationes fieri possunt.*

MUtationes *f* Episcoporum scitote communi utilitate atque necessitate fieri licere, sed non propria *g* cujusquam voluntate, aut dominatione. Petrus sanctus magister noster, & Princeps Apostolorum, de Antiochia, utilitatis causa, translatus est Romam, ut ibidem potius proficere posset. Eusebius quoque de quadam parva civitate, Apostolica auctoritate, mutatus est

a Et *in Chalced. c.* 20. *In Aquisgran. c.* 71. *Ans. l.* 7. *c.* 170. b 9. *q.* 2. *nullum. Burch. l.* 1. *c.* 72. *Ivo p.* 5. *c.* 179. c ἀναπαζόμενον. d *Sup. ead. non oportet. Ex Nicæna Synodo. lib. Cap.* 6. *c.* 236. e *Burch. l.* 1. *c.* 64. *Ivo p.* 5. *c.* 173. *In Aurelian.* 3. *c.* 15. f *al. singulari lucro. Ans. l.* 6. *c.* 109.

a *al. similiter.* b *Polyc. l.* 1. *tit.* 9. *Ansel. l.* 6. *c.* 104. *Burch. l.* 1. *c.* 74. *Ivo p.* 5. *c.* 103. c *Burch. l.* 3. *cap.* 48. *Ivo p.* 3. *cap.* 52. *Pann. l.* 2. *cap.* 45. d *al. aspirare contenderit.* e *In Capit. l.* 7. *cap.* 206. *Burch. l.* 3. *c.* 114. *Ivo p.* 3. *c.* 90. *Pann. l.* 2. *cap.* 49. f *Polyc. l.* 1. *tit.* 9. *Ans. l.* 6. *c.* 49. *Burch. l.* 1. *c.* 77. *Ivo p.* 5. *c.* 133. *Pann. l.* 3. *c.* 69. g *al. non libitu cujusquam, aut dominatione. Plura sunt verba in originali.*

Alexandriam. Similiter Felix de civitate, in qua ordinatus erat, electione civium propter doctrinam, vitamque bonam, quam habebat, [auctoritate α hujus sanctæ sedis, & licentia] communi Episcoporum, & reliquorum Sacerdotum, ac populorum consilio translatus est Ephesum. Non enim transit de civitate ad civitatem, nec transfertur de minori ad majorem, qui hoc non ambitu, nec propria voluntate facit, *a* sed aut vi a propria sede pulsus, aut necessitate coactus, aut utilitate loci, aut populi, non superbe, sed humiliter ab aliis translatus, & inthronizatus est. *& j.* §. 1. Nam sicut Episcopi habent potestatem ordinare regulariter Episcopos, & reliquos Sacerdotes; sic quoties utilitas aut necessitas coegerit, supradicto modo & mutare & inthronizare potestatem habent: [non tamen sine sacrosanctæ Romanæ sedis auctoritate & licentia.] *& j.* §. 2. Alia etenim *a* est causa utilitatis & necessitatis, alia avaritiæ, ac præsumptionis, aut propriæ voluntatis.

Corr. Rom. ¶ α Auctoritate hujus sanctæ sedis, & licentia.] *Hæc verba non leguntur in epistola Anteri, neque in Pannormia, neque apud Burch. & Ivonem. Sunt tamen apud Anselmum, & in Polycarpo, & vetustis Gratiani exemplaribus. Idem quoque est de verbis illis prope finem capitis*, non tamen sine sacrosanctæ Romanæ sedis auctoritate & licentia: *quæ propter hanc causam virgulis sunt inclusa.*

C. XXXV. *Causa necessitatis mutationes Episcoporum fieri possunt.*

Item Pelagius Papa II. *Benigno Episcopo, epist.* 2.

SCias *b* frater dilectissime, aliud esse causam necessitatis & utilitatis, aliud causam præsumptionis, ac propriæ voluntatis. Non ergo mutat sedem, qui non mutat mentem, id est, qui non causa avaritiæ, aut dominationis, aut propriæ voluntatis, vel suæ delectationis *c* migrat de civitate ad civitatem, sed causa necessitatis, aut utilitatis mutatur. Nam plurimorum utilitas unius utilitati, aut voluntati præferenda est. Aliud est enim mutare, & aliud mutari. *& j.* §. 1. Nam aliud est sponte transire, & aliud est coacte, aut necessitate venire. Unde non isti mutant civitates, sed mutantur: quia non sponte, sed coacte hoc agunt. *& j.* §. 2. Non ergo bene intelligunt Ecclesiasticas regulas, qui hoc negant causa necessitatis, vel utilitatis fieri posse, quoties communis utilitas, aut necessitas persuaserit.

C. XXXVI. *Christum negare convincitur, qui necessitatem patientibus misericordiam non impendit.*

Idem *in eadem epistola, paulo inferius.*

OMnis, qui gemebat, & vexabatur a *d* Saul, fugiebat, & veniebat ad David.] Si ergo piissimus atque justissimus David sciret peccatum esse, persecutionem fugientes, & transeuntes de loco ad locum, & de civitate ad civitatem recipere, tales nequaquam reciperet, nec secum teneret, nec in aliis civitatibus eos collocaret. Qui enim persequuntur Domini Episcopos, eosque de civitatibus ad civitates transire compellunt, non eos tantum persequuntur, quantum Dominum nostrum Jesum Christum, cujus legatione funguntur. Nec ipsi in hoc peccant Episcopi, quoniam non sponte, sed coacte hoc agunt; sed illi, qui eos persequuntur: nec ipsis Episcopis hoc imputari potest, sed illis, qui eos hoc agere cogunt. *& j.* §. 1. Qui autem negant misericordiam faciendam fugientibus, ac necessitatem patientibus, ipsum Christum negant, qui est misericordia & veritas. *& j.* §. 2. Negat misericordiam necessitatem patientibus, qui populis indigentibus divinis ministeriis *e*, & non habentibus proprium Episcopum, qui eos instruat, causa utilitatis, atque necessitatis, ex alia civitate, licet minor sit, in eam, quæ non habet Episcopum doctiorem, vel utiliorem meliori consilio, non sponte transeuntem, sed majorum exhortatione mutare *a*, aut Episcopum ejectum, & persecutionem patientem causa utilitatis & necessitatis inthronizari non permittit.

C. XXXVII. *Non ambitione, sed Synodali auctoritate, de Ecclesia ad Ecclesiam Episcopus transeat.*

Item ex Concilio Carthaginensi IV. *c.* 27.

EPiscopus *b* de loco ignobili ad nobilem per ambitionem non transeat, nec quisquam inferioris ordinis Clericus. Sane, si utilitas Ecclesiæ fiendum popoſcerit, decreto pro eo Clericorum, & Laicorum Episcopis porrecto, in præsentia Synodali transferatur, nihilominus alio in locum ejus Episcopo subrogato. Inferioris vero gradus Sacerdotes, vel alii Clerici concessione suorum Episcoporum possunt ad alias Ecclesias transmigrare.

C. XXXVIII. *In proprio gradu Episcopi, vel Presbyteri in aliena suscipiantur Ecclesia.*

Item ex eodem Carthaginensi IV. *c.* 33.

EPiscopi, vel Presbyteri, si causa visitandi ad Ecclesiam alterius Episcopi venerint, in gradu suo suscipiantur, & tam ad verbum faciendum, quam ad oblationem consecrandam invitentur.

C. XXXIX. *Ecclesia unius Episcopi ab alio disponi non debet.*

Item Calixtus Papa *omnibus Galliarum Episcopis, epist.* 2. *c.* 3.

SIcut *c* alterius uxor nec adulterari ab aliquo, vel judicari, aut disponi, nisi a proprio viro, eo vivente, permittitur; sic nec uxor Episcopi *d*, quæ ejus Ecclesia, vel parochia indubitanter intelligitur, eo vivente, absque ejus judicio & voluntate, alteri *e* judicari, vel disponi, aut ejus concubitu frui, id est, ordinatione, conceditur. Unde ait Apostolus *f*: *Alligata est uxor legi, quamdiu vir ejus vivit: eo vero defuncto, soluta est a lege viri.* Similiter & sponsa Episcopi (quia sponsa, uxorque ejus dicitur Ecclesia) illo vivente, ei est alligata: eo vero defuncto, soluta est. *Et* g *cui voluerit, nubat, tantum in Domino*; id est, regulariter. Si enim eo vivente alteri nupserit, adultera judicabitur. Similiter & ille, si alteram sponte duxerit, adulter existimabitur, & communione privabitur. Si autem persecutus fuerit in sua Ecclesia, fugiendum illi est ad alteram, eique est associandus, dicente Domino *h*: *Si vos persecuti fuerint in una civitate, fugite in aliam.* Si autem utilitatis causa fuerit mutandus, non per se hoc agat, sed fratribus invitantibus, & auctoritate hujus sanctæ sedis faciat, non ambitus causa, sed utilitatis aut α necessitatis.

Corr. Rom. ¶ α Aut necessitatis.] *Hæc non sunt in ipsa epistola, sed habentur apud Anselmum. Necessitas autem præbet justam causam translationi, supra cad. c.* scias.

6 pars. Gratian. *Hoc non solum de Episcopis, verum etiam de quibuslibet Ecclesiæ ministris intelligitur, ne videlicet in locum viventis alter obrepat.*

C. XL. *Deponatur, qui locum alterius invadere non timet.*

Unde B. Gregorius *scribit Natali Salonitano Episcopo, de eo, qui in Archidiaconatum alterius se promoveri consenserat, lib.* 2. *indict.* 10. *epist.* 14. *&* 16.

EUm *i*, qui contra justitiæ regulam in Archidiaconatum alterius se provehi consensit, ab ejusdem

---

a *Plura sunt verba in originali.* b *al. quoque.* c *Polyc. l.* 1. *tit.* 9. *Ans. l.* 6. *c.* 97. d *al. electionis.*] *al. dilectionis.* e 1. *Regum* 22. f *ministeriis.*

a *al. mutavi.* b *Ivo p.* 5. *c.* 325. *Pann. l.* 3. *c.* 70. c *Polyc. l.* 1. *tit.* 8. *Ansel. l.* 6. *c.* 103. *Burch. l.* 3. *c.* 49. *Ivo p.* 3. *c.* 53. *& part.* 5. *c.* 101. d *al. Episcopi, vel Presbyteri.*] e *al. ab altero dijudicari,*] f 1. *Cor.* 7. g *ibid.* h *Matth.* 10. i *Ivo part.* 6. *cap.* 342.

Archi-

Archidiaconatus honore deponimus. Qui si ulterius in loco eodem ministrare præsumpserit, se participatione communionis sacræ noverit esse privatum.

C. XLI. *In una Ecclesia duo Prælati esse non debent.*

Item Hieronymus *ad Rusticum Monachum, epist.* 4.

IN *a* apibus Princeps *a* unus est; grues unam sequuntur ordine literario: Imperator unus, judex unus provinciæ. Roma, ut condita est, duos fratres simul habere Reges non potuit, & parricidio dedicatur. In *c* Rebeccæ utero Esau, & Jacob bella gesserunt: singuli Ecclesiarum Episcopi, singuli Archipresbyteri, singuli Archidiaconi, & omnis ordo Ecclesiasticus suis rectoribus nititur.

7 pars. Gratian. *Ecce in talibus casibus Episcopo vivente, alius potest ei substitui: Quanquam secundum rei veritatem non vivente Episcopo talis probetur succedere. Translatus enim ab una civitate ad aliam, desinit esse Episcopus illius civitatis, a qua transfertur: atque ideo, qui huic succedit, non vivente, sed defuncto quodammodo Episcopo, probatur substitui. Sed inter eum, qui hostilitatis necessitate, & eum, qui utilitatis causa transfertur, hoc interest, quod ille, qui metu hostilitatis ad aliam transit, si priorem contigerit aliquando ab hostibus liberam fieri, ad eandem illum redire oportet.*

C. XLII. *Qui metu hostilitatis ad alium locum transierit, postea ad suam Ecclesiam redire oportet.*

Unde Gregorius Papa *scribit Joanni Episcopo Scyllatino* d, *lib.* 2. *indict.* 10. *epist.* 25.

PAstoralis *e* officii cura nos admonet, destitutis Ecclesiis proprios constituere Sacerdotes, qui gregem Dominicum debeant pastorali solicitudine gubernare. Propterea te Joannem ab hostibus captivatæ Lissitanæ civitatis Episcopum in Scyllatina Ecclesia Cardinalem necesse duximus constituere Sacerdotem: ut susceptam semel animarum curam intuitu futuræ retributionis impleas. Et licet a tua Ecclesia sis hoste imminente depulsus, aliam, quæ Pastore vacat, Ecclesiam debes gubernare: ita tamen, ut si civitatem illam ab hostibus liberam effici, & Domino protegente ad priorem statum contigerit, revocari ad eam, in qua prius es ordinatus, Ecclesiam revertaris: sin autem prædicta civitas continua captivitatis calamitate premitur, in hac, in qua a nobis incardinatus α es, debeas Ecclesia permanere.

Corr. Rom. ¶ α Incardinatus] *Supra distinct.* 71. *c.* fraternitatem, *de hujus vocis notione est notatum.*

Gratian. *Qui vero utilitatis causa transfertur, nequaquam ad priorem redire cogitur. Est etiam alius casus, in quo Episcopus viventi Episcopo substituitur. Cum enim aliquis relicta priori cathedra, sua auctoritate ad aliam transierit, si alius ei substitutus fuerit, licet ille prioris Ecclesiæ Episcopus esse non desierit, substitutus tamen Episcopatum habebit.*

C. XLIII. *De Sacerdotibus, qui relictis suis Ecclesiis ad alias migrarunt.*

Unde Damasus *urbis Romæ Episcopus scribit ad Paulinum Antiochenum, dicens:*

EOs *f* Sacerdotes, qui ab Ecclesiis ad Ecclesias migrarunt, tamdiu a nostra communione habemus alienos, quamdiu ad eas redierint civitates, in quibus primitus sunt constituti. Quod si quis alius alio transmigrante, in locum viventis ordinatus est, tamdiu vacet Sacerdotii dignitate, qui suam deseruit civitatem, donec successor ejus quiescat in Domino.

Gratian. *Episcopalium etiam sedium mutationes, metu hostilitatis interveniente nonnunquam fieri solent.*

C. XLIV. *Necessitate temporis Episcopalium sedium mutationes fieri possunt.*

Unde Gregorius *scribit Joanni Episcopo Vellitrano, lib.* 2. *epist.* 11.

TEmporis *a* qualitatis admonet, Episcoporum sedes, antiquitus certis civitatibus constitutas, ad alia, quæ securiora putamus, ejusdem diœcesis loca transponere, quo & habitatores nunc *b* degere, & barbaricum possunt periculum facilius declinare. Propterea te Joannem fratrem, Coepiscopum nostrum Vellitrensis civitatis, sedemque tuam in loco quondam *c* Arenata ad sanctum Andream Apostolum, præcipimus exinde transmigrari, quatenus ab hostilitatis incursu liberior existere valeas, & illic consuetudinem α solennium festive disponas.

Corr. Rom. ¶ α Consuetudinem] *Apud Joannem Diaconum legitur*, consuetudine solenni festa disponas. *Apud Burchardum & Ivonem*, consuetudinem solennium festorum. *In variis B. Gregorii epistolarum editionibus*, consuetudinum solennium festa disponas.

8 pars. Gratian. *Item cum aliquis causa humilitatis, Apostolica concessione de Episcopali sede ad Monachalem descenderit subjectionem, alius loco ejus subrogari poterit; ille vero ad Pontificatum resurgere nequaquam ulterius valebit. Unde in quinta* α *actione* Constantipolitanæ Synodi, *CCCLXXXIII. Patrum, sub Joanne Papa VIII. cui præfuit Petrus Presbyter Cardinalis, & Paulus Anconitanus Episcopus, & Eugenius Ostiensis Episcopus, Apocrysarii Papæ dixerunt.*

C. XLV. *Episcopus, qui causa humilitatis Monachus efficitur, ad Pontificatum redire non valet.*

HOc *d* nequaquam apud nos habetur, ut quicunque de Pontificali ordine ad Monachorum, id est, pœnitentium descenderit vitam, ulterius possit ad Pontificatum reverti. *Item* §. 1. Præcepit sancta Synodus, ut quicunque de Pontificali dignitate ad Monachorum vitam, & ad pœnitentiæ descenderit locum, nequaquam jam ad Pontificatum resurgat. Monachorum enim vita subjectionis habet *e* verbum, & discipulatus, non docendi, vel præsidendi, vel pascendi alios.

Corr. Rom. ¶ *Hæc Synodus sub Joanne VIII. extat Græca in Vaticana Bibliotheca. Cujus Synodi tres tantum canones cum explanatione Balsamonis editi sunt Lutetiæ, & apud ipsum inscribitur, Synodus in templo Sapientiæ habita sub Photio Patriarcha. In secundo autem trium illorum capitulo habetur sententia hujus capitis. Visum autem est, ut omnia melius percipiantur, locum hunc Græce, & cum nova interpretatione esse adscribendum.*

Φώτιος ὁ πατριάρχης εἶπε. Πῶς ὑμῖν δοκεῖ περὶ τῶν ἀπὸ τοῦ ἀρχιερατικοῦ τάγματος ἑαυτὸς εἰς τὸν τῶν μοναχῶν καταλεγόντων χώραν; ἆρα εἰς ὑποταγὴν ἑαυτὸς παραδόντες δύνανται ἔτι οἱ αὐτοὶ τῆς αὐτῆς ποιμενιαρχίας ἐχεσθαι; οἱ ἁγιώτατοι τοποτηρηταὶ τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης εἶπον, τοῦτο παρ' ἡμῖν οὐκ ἔστιν, οὐδὲ σώζεται: ὅσοις γὰρ ἐὰν ἀπὸ ἀρχιερατικοῦ τάγματος εἰς τὸν τῶν μοναχῶν τουτέστι τῶν μετανοούντων καταριθμηθῇ χώραν, οὐ δύνανται ἔτι τὸ τῆς ἀρχιερωσύνης ἑαυτῷ διεκδικεῖν ἀξίωμα. Βασίλειος, καὶ Ἡλίας οἱ τοποτηρηταὶ τῶν ἀποστολικῶν θρόνων εἶπον, οὐδὲ παρ' ἡμῖν ἐφυλάχθη τοῦτο ποτὲ γενόμενον, τοὐναντίον μὲν οὖν μοναζόντες πρέπουσιν εἰς ἀρχιερέως, ἀπὸ δὲ ἀρχιερέων εἰς μοναχοὺς κατεχώσαν ἀρχιερεῖς μένειν οὐ δύνανται. ἡ ἁγία σύνοδος εἶπεν, ἐφεσθήτω δὲ περὶ τούτου κανών, πολλάκις γὰρ οὐδὲ ἐν ἡμῖν ἀμφιβολίας γίνονται περὶ τῆς ὑποθέσεως

παύ-

a *Ivo part.* 5. *c.* 357. b *Principes sunt,*] *orig.* c *Genes.* 25. d *al. Squilatino.* e *Joan. Diac. l.* 3. *c.* 15. *Polyc. l.* 1. *tit.* 8. *& l.* 2. *tit.* 14. *Anselm. l.* 6. *c.* 99. *Burch. l.* 1. *c.* 123. *Ivo p.* 5. *c.* 223. f *Polyc. l.* 1. *tit.* 9. *Ansel. l.* 9. *cap.* 95.

a *Joan. Diac. in vita B. Gregor. l.* 3. *c.* 17. *Ans. l.* 6. *c.* 98. *Burch. l.* 3. *c.* 89. *Ivo p.* 3. *c.* 179. *Pann. l.* 2. *c.* 37. b *al. secure.* c *al. quem Harenata ad S. Andream Apostolum dicunt.* d *Ivo p.* 7. *c.* 149. ελθοιν ἐχει.

ταύτης τῶν μὲν λεγόντων μὴ κωλύεσθαι τὰς ἀρχιερεῖς μοναχοὺς γενομένους τὰ τῶν ἀρχιερέων τελεῖν, τῶν δὲ οὐ συνῳδοκυούντων ἐπὶ τούτῳ. εἰ ἁγιώτατοι τοποτηρηταὶ εἶπον, ἐκτεθήτω κανών, ἁγία σύνοδος εἶπεν, ἔτι δὲ ἀξιοῦμεν ἐκτεθῆναι κανόνας περὶ τῶν εἰς τοῦτο μανίας, καὶ ἀπονοίας ἐλθόντων λαικῶν, αὖτε ἀρχιερεῖς ἢ ἱερῶς θεοῦ τυπτειν, ἢ φυλακίζειν, καὶ τὰ λοιπα.

Φώτιος ὁ Πατριάρχης εἶπεν; εἰ κελεύει ἡ ὑμετέρα ἁγιοσύνη, ἀναγνωσθήτωσαν οἱ κανόνες, καὶ λαβὼν Πέτρος ὁ Θεοφιλέστατος Διάκονος, καὶ Πρωτονοτάριος ἀνέγνω, εἰ καὶ μέχρι νῦν ἔνιοι τῶν ἀρχιερέων εἰς τὸ τῶν μοναχῶν κατιόντες σχῆμα ἐπὶ τῷ τῆς ἀρχιερωσύνης ἐβιάζοντο διαμένειν ὕψει, καὶ τοῦτο πράττοντες παρεωρῶντο, ἀλλ' οὖν ἡ ἁγία καὶ οἰκουμενικὴ αὕτη σύνοδος, καὶ τοῦτο ῥυθμίζουσα τὸ παράπαν καὶ πρὸς τοὺς τῆς ἐκκλησιαστικῆς καταστάσεως θεσμοὺς τὸν ἄτακτον τοῦτον ἐπανάγουσα πράξειν ὥρισεν, ἵνα εἴ τις ἐπίσκοπος, ἢ ἄλλος τοῦ ἀρχιερατικοῦ ἀξιώματος πρὸς τὸν μοναδικὸν θελήσει κατελθεῖν βίον, καὶ τὸν τῆς μετανοίας τόπον ἀναπληρῶσαι, μηκέτι τούτου τῆς ἀρχιερατικῆς ἀντιποιεῖσθαι ἀξίας, αἱ γὰρ τῶν μοναχῶν συνθῆκαι ὑποταγῆς ἔχουσι λόγον καὶ μαθητείας, ἀλλ' οὐχὶ διδασκαλίας ἢ προεδρείας, οὐ δὲ ποιμαίνειν ἄλλους, ἀλλὰ ποιμαίνεσθαι ὑπαγέλιται. διὸ κατὰ πρεσβύτατα, θεσπίζομεν, μηκέτι τινα τῶν ἐν ἀρχιερατικῷ καταλόγῳ, καὶ ποιμένων ἐξισταζομένων εἰς τὸν τῶν ποιμαινομένων, καὶ μετανοούντων χώραν ἑαυτὸν μεταβιβάζειν, εἰ δέ τις τοῦτο τολμήσας πράξει μετὰ τὴν ἐκφώνησιν, καὶ διάγνωσιν τῆς νῦν ἐκπεμπομένης ψήφου, αὐτὸς ἑαυτὸν ἀρχιερατικῆς ἀποξενώσας βαθμοῦ, ἐν ὅτι πρὸς τὸ πρότερον, ὑπὲρ διὰ τῶν ἔργων ἠθέτησεν, ἀξίωμα ἐπανασπάσει. *Id est*:

Photius Patriarcha dixit: Quid censetis de iis, qui ex Antistitum ordine seipsos in Monachorum locum conferunt? Num qui se ipsos subjectos esse voluerunt, possunt adhuc iidem idem in gregem imperium tenere? Sanctissimi locum tenentes antiquioris Romæ dixerunt: Id apud nos minime fit, neque in more est positum. Quicunque enim ex Antistitum ordine Monachorum, id est, pœnitentium ordini annumeratus fuerit, is Antistitis dignitatem non potest sibi amplius vendicare. Basilius & Helias locum tenentes Orientalium sedium dixerunr: Neque apud nos id unquam evenisse observatum est. Nam contra quidem Monachi ad Antistitum ordinem provehuntur, at qui ex Antistitibus ad Monachos descendunt, hi Antistites manere non possunt. Sancta Synodus dixit: De hac etiam re canon constituatur. Nam & apud nos sæpe hac de causa dubitationes exoriuntur, nonnullis quidem ita dicentibus, non prohiberi Antistites, quo minus, cum Monachi facti fuerint, Antistitum muneribus fungantur: nonnullis vero hanc sententiam minime probantibus. Sanctissimi locum tenentes dixerunt: Feratur canon. Sancta Synodus dixit: Præterea vero æquum ducimus ferri canones de Laicis illis, qui eo insaniæ ac superbiæ devenerunt, ut Antistites vel Sacerdotes Dei verberent, aut custodiæ tradant, & reliqua. §. 1. Photius Patriarcha dixit: Si vestra sanctitas jubet, legantur canones: eosque in manus sumens Petrus, Deo amicissimus Diaconus & Protonotarius, legit: Quamvis hucusque nonnulli Antistites ad Monachorum habitum descendentes, conati sint in Antistitum fastigio manere, cumque id facerent, ea res neglecta est: Sancta tamen, & œcumenica hæc Synodus, hanc quoque negligentiam corrigens, atque inordinatam hanc actionem ad leges, quæ de statu Ecclesiastico sunt, revocans, statuit, ut si quis Episcopus, sive quis alius Antistitis dignitatem obtinens, ad vitam monasticam descendere, & pœnitentiæ locum implere voluerit, hic Antistitis dignitatem amplius non retineat. Monachorum enim instituta ad obedientiæ, ac disciplinæ rationem pertinent, minime vero ad magisterii, vel præfecturæ: atque eorum sunt, qui non alios pascere, sed pasci profiteantur. Quocirca, quemadmodum dictum est, decernimus, ne quis posthac eorum, qui in Antistitum catalogo sunt, atque in pastorum numero censetur, in eorum, qui pascuntur, ac pœnitentiam agunt, locum se transferat. Quod si quis post promulgationem ac notitiam hujus, quæ nunc pronunciatur, sententiæ, id facere ausus fuerit, quando ipse seipsum Antistitis gradu privavit, pristinam, quam factis contempsit, dignitatem amplius non recuperabit.

Corr. Rom. ¶ α In quinta] *Apud Ivonem part. 7. c. 149. pro indice hujus capituli leguntur hæc:* Ex actione quintæ Synodi Constantinopolitanæ trecentorum & octoginta trium Patrum, sub Joanne Papa VIII. cui præfuit Petrus Presbyter Cardinalis, & Paulus Anconitanus Episcopus, & Eugenius Ostiensis Episcopus. *Initium vero ipsius capitis est*, Apocrysarii Papæ dixerunt, Hoc nequaquam, &c.

Gratian. *Hoc ad pœnitentiam agendam, non ad quietem servandam quibusdam conceditur.*

C. XLVI. *Pro infestationibus malorum non licet Episcopo gregem relinquere.*

Unde Liberius Papa *scribit omnibus Episcopis, epist. 2.*

SUggestum *a* nobis est, quod pro præteritis laboribus, & infestationibus, nonnulli vestrum assignatas sibimet, & Deo commissas relinquant plebes & in futuro plures relinquere velint eas, quas tueri debent, Ecclesias, & pro ovibus sibi commissis laborare negligant, & monasteriorum se quieti contradere festinent, & vocationem ab Episcopatus laboribus eligere, & in silentio atque otio vitam degere magis appetant, quam in his, quæ sibi commissa sunt, permanere, dicente Domino *b*: *Beatus, qui perseveraverit usque ad finem*. Unde namque est beata perseverantia, nisi de virtute patientiæ? quoniam secundum Apostolicam *c* prædicationem, *Omnes qui volunt in Christo pie vivere, persecutionem patiuntur*. Ideo, fratres charissimi, non vos afflictionum amaritudo a pio mentis vestræ proposito coarctet recedere. Considerate namque, quanta, pro absolutione nostra & liberatione, Creator Dominusque & Redemptor noster pertulerit, quibus se contumeliis afficiendum tradiderit, ut nos a vinculis potestatis Diabolicæ liberaret. Attendite *d* itaque vobis, & omni gregi, in quo vos Spiritus Sanctus constituit Episcopos, regere Ecclesiam Dei, quam acquisivit proprio sanguine, ut non sit, qui vos decipiat, aut seducat in subtilitate sermonis, ut plebes vobis commissas relinquatis, & alicui propter malorum opprobrium hominum quieti vos tradatis, & ut vos solummodo salvetis, & filios orphanos relinquatis.

C. XLVII. *In persecutionibus Episcopus Ecclesiam suam non deserat.*

Item Nicolaus Papa *Humifrido Morinensis Ecclesiæ Episcopo.*

SCiscitaris itaque per Guldagarium Presbyterum, utrum, cum a Normannis de Episcopio depellaris, debeas de cætero in monasterio conversari. In quo scias, charissime frater, quod si pernicioſum est proretam in tranquillitate navim deserere, quanto magis in fluctibus? Ubi non dicimus, quod persecutorum non fugiamus (maxime Paganorum) insidias, cum ad tempus sæviunt, & ob multitudinem delictorum nostrorum nocendi facultatem divinitus assequuntur: præsertim cum eis prodire ultro non debeamus, & multos Prophetas, & Apostolos, ipsumque Dominum *e* hujusmodi fugisse insecutores luce clarius constet: sed quod præcipue

a *Polyc. l. 4. tit. 15.* b *Matth. 10.* c *2. Timoth. 3.* d *Act. 10.* e *Joann. 8.*

nos,

nos, qui tanquam arietes ducatum gregibus præbemus, imo qui & horum pastores sumus, Deo auctore, cum eis in periculis pro viribus persistere pro certo conveniat, & cum tranquillitas reddita divina fuerit pietate, sopitaque furentium infestatio, mox gregem requirere, & in unum colligere, & ejus animos cœlestis Patriæ pace, ac potissimum securitate prædicata, sursum erigere debemus. Et tamdiu super eorum cautela oportet nos esse solicitos, ut si Dei judicio præsentis temporis commoda fortassis amittunt, futuræ vitæ se sperent gaudia absque ambiguitate percipere sempiterna.

C. XLVIII. *Non est reprobatio, sed virtutis probatio bonorum adversitas.*

Item Gregorius *lib. 7. epist. 126. ad Recaredum Regem.*

ADversitas, quæ bonis votis objicitur, probatio virtutis est, non judicium *a* reprobationis. Quis enim neiciat, quam prosperum fuit, quod beatus Paulus Apostolus *b* prædicaturus ad Italiam veniebat, & tamen veniens naufragium pertulit? Sed navis cordis in maris fluctibus integra stetit.

9 ps. Grat. *Hoc etiam tunc servandum intelligitur, quando inter subditos aliqui inveniuntur, quibus Prælatorum vita proficiat: quando nec specialiter Prælatus quæritur, nec per alios tuta potest esse Ecclesiæ salus, ne si deserere incipiat, quibus prodesse potest, dicatur de eo.* Mercenarius *c* autem, & qui non est pastor, cujus non sunt oves propriæ, videt lupum venientem, & deserit oves, & fugit. *Cum vero specialiter quæritur, fugiat* d *de exemplo Christi, qui a facie Herodis fugit in Ægyptum: fugiat* e *exemplo Pauli, qui a fratribus per murum submissus est in sporta. Unde Augustinus* α *ait:* Fugiat minister Christi, sicut ipse Christus in Ægyptum fugit: fugiat & qui specialiter quæritur, dum per alios firma est Ecclesiæ salus. *Hinc etiam ait Dominus discipulis:* Si *g* vos persecuti fuerint in una civitate, fugite in aliam. *Hinc etiam idem* h *abscondit se, & exivit de templo, quando Judæi lapides tulerunt, ut jacerent in eum. Hinc etiam Augustinus* i *ait de eodem in Psal.* 54. Ecce elongavi fugiens, illud tangit, quod Christus vitabat persequentes, ut occasionem iræ demeret, & manebat in desertis orans: in quo docebat nos in secreto conscientiæ orare, & quiescere, cum a malis premimur. *Cum vero non Prælatorum tantum, sed totius Ecclesiæ salus quæritur, fides impugnatur, necesse est, ut ex adversa ascendant, & in die belli seipsos ut murum* k *opponant pro domo Domini, & animas* l *suas ponant pro ovibus suis: ut exemplo suæ passionis accendant, quos sermone doctrinæ diutius confirmare non valent. Et hoc quidem de manifestis persecutionibus.* §. 1. *Est & aliud genus persecutionis, in quo Apostolus laborabat, dicens* m*:* Quis infirmatur, & ego non infirmor? quis scandalizatur, & ego non uror? &c. *Hinc Augustinus* n *in Psal.* 101. Ossa, id est, fortes, quorum frixorium sunt, qui scandalizantur: tantum enim frigitur bonus, quantum amat. §. 2. *Hinc idem in Psal.* 30. Irascitur justus pro peccatis palearum, non tamen odit, in quo extingueretur oculus: *venter* pro interioribus, quæ turbantur, quando nec corripi possunt impii, quibus non *o* clamat, *quia defecit in dolore vita mea*, videns non proficere, quod prædicat. *Hinc idem ait* p *in Psal.* 69. *utrumque hoc genus persecutionis distinguens:* Vox tribulatorum Christo, id est, martyrum, inter passiones periclitantium, sed de capite præsumentium. Cum illis vox omnis justi, cui ex charitate abundans iniquitas etiam Christianorum est passio, ut Loth corporalem persecutionem a nullo in Sodomis sustinuit, sed a malis factis eorum, cum *a* quibus habitabat. Est ergo Persecutio justi, vel a leone in impetu, vel a dracone in insidiis, unde omnes clament: *Deus in adjutorium meum intende.* §. 3. *Cum autem vitiis subditorum Prælatus affligitur, aliquando omnium est una & insatiabilis obstinatio, aliquando mali inveniuntur bonis admisti. Quando boni simul cum malis habitant, non sunt deserendi boni propter malos: ne perverse malos evitando vincamus, quos fugimus, ad gehennam* b*, sed potius mali tolerentur propter bonos. Unde Gregorius* c*:* Abel esse renuit, quem Cain malitia non exercet: *Ferrum quippe nostræ mentis ad acumen non potest pervenire veritatis, nisi hoc alterius eraserit lima gravitatis. Hinc etiam Augustinus* d: Tu bonus tolera malum, &c. *infra, de tolerandis malis, in prima* β *causa hæreticorum. Idem ait* e*:* Majus malum in separatione bonorum committimus, quam in conjunctione malorum fugimus. *& infra.* §. 4. Tali non imputat Deus sua peccata, quia non fecit: non aliena, quia non approbavit: non negligentiam, quia non tacuit: non superbiam, quia in unitate permansit. *Hinc idem* f *in Ps.* 54. *Quis dabit mihi pennas, sicut columbæ?* non ait, sicut corvo. Columba a molestiis quærit avolare, sed dilectionem non amittit, & semper gemit. Sic bonus vult separare se corpore, non amore, ab his, quibus non potest prodesse. *&* j §. 5. Sed aliquando ligatur. non visco cupiditatis, sed cura & officio, ut deserere non possit, nisi solvatur. Quod si non solvitur, tunc dicat: *Cupio* g *dissolvi, & esse cum Christo: Sed manere in carne necesse est propter vos:* & sic est meritum ex desiderio. §. 6. *Ecce elongavi fugiens*, non loco, ne rumpatur charitas bonorum, ne perdatur exercitium malorum, quos Deus admisoet, ut Judam Apostolis, *quem* h *quamvis sciret furem esse, tamen ad prædicandum misit, & ei Eucharistiam dedit, docens, in Ecclesia tolerari malos, nec obesse bonis malorum consortia. Quando vero omnium subditorum est obstinata malitia, nec prodest eis Prælatorum præsentia, tunc etiam corpore licet ab eis recedere: ne & illorum nequitia semper in deterius proficiat, & isti quidem fructum amittant, quem de aliorum profectu possent invenire. Sic B. Benedictus deseruisse legitur, quos in necem suam unanimiter viderat conspirasse.*

Corr. Rom. ¶ α Unde Augustinus] *Multa in hac disputatione citat Gratianus ex Augustino, quorum sententia quidem apud illum habetur, sed verba ipsa sunt in glossa ordinaria locis indicatis. De hac vero quæstione, quando liceat Episcopo recedere ab Ecclesia sua, disserit beatus Augustinus, epist. 180. Honorato Episcopo scripta.*

¶ β In prima causa] *Indicat causam vigesimam tertiam, in qua primum de hæreticis ex proposito agitur: qui mos citandi habetur etiam 1. q. 7.* necessaria. *& alibi.*

C. XLIX. *Quando liceat Prælatis subditos deserere, vel non.*

Hinc etiam B. Gregorius *Petro Diacono interroganti, An liceat Prælato gregem semel susceptum deserere? l. 2. Dial. c. 3. respondit, dicens:*

IBi admati æquanimiter portandi sunt mali, ubi inveniuntur aliqui, qui adjuventur, boni. Nam ubi omnimodo de bonis fructus deest, fit aliquando de malis labor supervacuus *i:* maxime si e vicino causæ suppetant, quæ fructum Deo ferre valeant meliorem. *& paulo post.* §. 1. Sæpe agitur in animo perfectorum, quod silentio prætereundum non est: quia cum laborem suum sine fructu esse considerent, in locum alium ad laborem cum fructu migrant. Unde ille quoque egregius prædicator *k*, qui dis-

a *al. indicium.* b *Act.* 27. c *Joann.* 6. d *Matth.* 2. e *Act.* 9. f *Gloss. ordin. ad c.* 11. 2. *ad Cor. in fin. ex August. ep.* 180. *ad Honoratum.* g *Matth.* 10. h *Joann.* 8. i *Gloss. ordin. ex Cassiod.* k *Ezech.* 13. l *Joan.* 10. m 2. *Cor.* 11. n *Gloss. ordin. ex August. ad ver.* [*& ossa mea, sicut in frixorio*] *& Beda* 2. *Cor.* 12. *Eadem ex Aug. ad vers.* [*Miserere mei Domine.*] o *non clamat clare, sed intus ingemiscit.*] p *Gloss. ordin. Eadem ex eodem in præfatione Psal.*

a *cui non fuit dictum, ut non ibi habitaret.*] *Gloss. ordin.* b *al. veniamus ad gehennam.* c *lib.* 2. *Mor. c.* 29. *& l.* 9, *reg. epist.* 39. d 23. *q.* 4. *tu bonus.* e *Gloss. ordin. in c.* 6. 2. *ad Cor. in fin. ex August. serm.* 18. *de verbis Domini:* f *Gloss. ordin. ex August.* g *Philipp.* 1. h *Gloss. interlinearis ex August. in Psal.* 54. 23. *q.* 4. *tu bonus.* i *vacuus:*] *orig.* k *Philipp.* 1. 2. *Cor.* 11.

num

UAB Biblioteca de Ciències Socials

solvi cupit, & cum Christo esse, cui vivere Christus est, & mori lucrum; qui passionum certamina non solum ipse appetiit, sed ad toleranda hæc, & alios accendit, Damasci *a* persecutionem passus, ut posset evadere, murum, funem, sportamque quæsivit, seque latenter deponi voluit. Numquid *b* Paulum mortem dicimus timuisse, quam se ipse pro amore Jesu testatur appetere? Sed cum in eodem loco minorem sibi fructum adesse conspiceret, ad gravem *c* laborem se alibi cum fructu servavit: fortis enim præliator Dei teneri intra claustra noluit, certaminis campum quæsivit.

Gratian. *Multorum auctoritatibus apparet, quando viventibus Episcopis alii possint substitui, & quando non.*

QUÆSTIO II.

Quod autem iste valetudine recepta suam possit repetere cathedram, nulla auctoritate ratum habetur. Celebrationem vero sacrificiorum, si d *infirmitatis causa dimiserit, valetudine recuperata exequi non prohibetur.*

C. I. *De quodam Presbytero, qui caduco morbo laborabat.*

Unde Alexander secundus *scribit Gebouardo Vivariensi* e *Archiepiscopo.*

IN *f* tuis literis continebatur sic: Hic Clericus ordinem habet Presbyterii: sed quia caduco morbo laborat, & ipsi impræsentiarum hoc agnovimus, non ausi fuimus concedere sibi, ut offerret, vel Missam celebraret. Quia vero languor in culpa non est, super hac re auctoritatis nostræ decreto consulendo deliberavimus. Consulimus itaque, ut si frequenter hoc morbo tangitur, ab oblatione & Missarum celebratione modis omnibus prohibeatur. Indecens enim est, & periculosum, ut in consecratione Eucharistiæ morbo victus epileptico cadat. Si vero Dei misericordia convaluerit (quandoquidem non culpa, sed infirmitas est in causa) eum sacrificare jam non interdicimus.

C. II. *A regimine suspendatur Ecclesiæ, qui in terram frequenter eliditur.*

Item Gelasius Papa *Rustico & Fortunato Episcopis.*

NUper Foropopulensis *g* Ecclesiæ Clerici, una cum Sabino Episcopo, & Pelagio, & Laicis propria suggestione referarunt, Præsulem suum gravi quadam necessitate vexari, cujus eum dicerent incursione frequenter elisum. Quod ne scandalum fidelibus videretur ingerere, & Ecclesiam Dei ubique positam hac offensione turbare. præcipue cum, eodem ipso volente, huc se perrexisse firmarent, ad dilectionem vestram scripta direximus, ut Ecclesiæ, cujus rector tali casu tenetur adstrictus, visitationem congruam reddatis. Verum, quia nunc idem ipse venit huc Pontifex, falsaque omnia de se jactata disseminat, sub divini contemplatione judicii, vestræque conscientiæ, existimationisque respectu, rerum fide solertissime perquisita, si aliquando, scilicet vel in domo, vel in processione, vel in alio quocunque loco probatur repente collapsus, vocesque dedisse confusas, & spumas ore jactasse, quanta fieri potest examinatione quæratur. Quod tamen, sive non possit aliquorum factum testificatione firmari, sive nunquam contigisse dicatur, non putandum est posse sufficere, sed certum, manifestumque documentum, quia de tanta re non segnius agendum est. Faciat rem tua dilectio, frater Rustice, sui moris, & aptam magno Pontifici, ut eum triginta ∝ diebus tecum esse constituas, eumque carnibus indifferenter uti necessaria probatione compellas.

Corr. Rom. ¶ ∝ Triginta] *In duobus vetustis codicibus legitur*, octuaginta.

a *Act. 9.* b *al. numnam.* c *Et gravi labore ad laborem*] *orig.* d *al. quam.* e *al. Viennensi.* f *Ivo p. 6. c. 405.* g *al. Foropopilienſis.*

CAUSA VIII.

Quidam Episcopus agens in extremis, successorem sibi ex testamento instituit: inde suorum amicorum patrocinio in eundem Episcopatum eligitur: post electionem pro indemnitate Ecclesiæ Canonicis juramentum præbuit: accusatur de Simonia, tanquam munus ab obsequio præstiterit: ante tempus sententiæ a Clericis suis derelinquitur: sine literis Apostolicis a *ad Ecclesiam suam revertitur Episcopus.*

1. *Hic primum quæritur, An liceat Episcopo sibi successorem instituere?*
2. *Secundo, An amicorum patrocinia in electione debeant convalescere?*
3. *Tertio, An sit habendus Simoniacus, qui post electionem hujusmodi juramentum Canonicis præstat?*
4. *Quarto, An liceat Clericis ante sententiæ tempus ab Episcopo suo discedere?*
5. *Quinto, An sine literis Apostolicis* b *debeat redire ad propriam Ecclesiam?*

QUÆSTIO I.

1 ps *Quod autem Episcopo successorem sibi instituere liceat, ex verbis Zachariæ* c *Papæ conjicitur, quibus Maguntino Archiepiscopo permisit adjutorem sibi statuere, qui ei defuncto in plenitudinem potestatis succederet.* §. 1. *Item ex verbis Symmachi Papæ dicentis:* Si *d* transitus Papæ inopinatus evenerit, ut de sui electione successoris non possit ante decernere, &c. *apparet, quod Episcopi successores sibi instituere possunt.* §. 2. *Item exemplo B. Petri illud idem probatur, qui beatum Clementem sibi successorem instituit.*

C. I. *Quod Petrus Linum & Cletum adjutores sibi ascivit, sed Clementem successorem.*

Unde Joannes tertius *scribit Episcopis Germaniæ, & Galliæ, epistola unica, c. 2.*

SIc Petrus Princeps Apostolorum adjutores sibi ascivit Linum & Cletum, non tamen potestatem Pontificii, aut solvendi, aut ligandi eis normam tradidit, sed successori suo sancto Clementi: qui sedem Apostolicam post eum, & potestatem Pontificalem, tradente sibi beato Petro, tenere promeruit. Linus vero & Cletus ministrabant exteriora: Princeps autem Apostolorum Petrus verbo & orationi insistebat.

C. II. PALEA.

UNde *ipse Clemens in epistola* f *ad Jacobum Hierosolymitanum missa, inter cætera scribit, quod Petrus adhuc vivens Clementem in Episcopum elegit.*

Simon *g* Petrus in ipsis diebus, quibus vitæ finem sibi præsensit, apprehensa manu mea repente consurgens, in auribus totius Ecclesiæ hæc protulit verba: *h* Clementem hunc Episcopum vobis ordino, cui soli meæ prædicationis & doctrinæ cathedram trado, quem præ cæteris expertus sum Deum colentem, homines diligentem, castum, discendi studiis deditum, sobrium, benignum, justum, patientem, & scientem ferre nonnullorum etiam ex his, qui in verbo Dei instituuntur, injurias.

Gratian. *Sed in* Antiocheno Concilio *hoc omnino fieri prohibetur, in quo c. 23. sic statutum legitur.*

C. III. *Episcopo successorem sibi constituere non licet.*

I. EPiscopo [illegible]on licere pro se alterum successorem sibi constituere, licet ad exitum vitæ perveniat.

a *al. Apostolici.* b *al. Apostolici.* c *Sup. 7. q. 1. petiisti.* d *Distinct. 79. si transitus.* e *Anſ. l. 1. c. 55. Polyc. l. 1. tit. 1.* f *Clemens epist. 1.* g *Anſ. l. 1. c. 3.* h *Omittuntur hic aliquot verba.* i *Polyc. l. 2. tit. 17. Anſel. l. 6. c. 57. Burch. l. 1. c. 185. Ivo p. 5. cap. 301.*

Quod

Quod si tale aliquid factum fuerit, irritum sit hujusmodi constitutum. Servetur autem jus Ecclesiasticum, id continens, non oportere aliter fieri, nisi cum Synodo, & judicio Episcoporum α, qui post obitum quiescentis potestatem habent eum, qui dignus extiterit, promovere.

Corr. Rom. ¶ α Episcoporum] *In Codicibus Gratiani etiam manuscriptis sequebatur*, & electione Clericorum: *quæ sunt expuncta, quia neque in originali, neque apud cæteros collectores leguntur.*

C. IV. *De eodem.*

Item ex Concilio Martini Papæ *a*, *c.* 8.

II. Episcopo *b* non liceat ante finem vitæ alium in loco suo constituere successorem. Si quis autem hoc usurpare tentaverit, talis constitutio irrita erit. Non ergo aliter fieri oportet, nisi cum consilio, & judicatu Episcoporum, qui post exitum prædecessoris potestatem habent dignum eligere.

C. V. *De eodem.*

Item Hilarius Papa *in Synodo Romana* c, *c.* 5.

PLerique Sacerdotes *d* in mortis confinio constituti, in locum suum feruntur alios designatis nominibus subrogare: ut scilicet non legitima expectetur electio, sed defuncti gratificatio pro populi habeatur assensu. Quod, quam grave sit, æstimate. Atque α ideo, si placet, etiam hanc licentiam generaliter de Ecclesiis auferamus: ne, quod turpe dictu est, homini quisquam putet deberi, quod Dei est. Ab universis acclamatum est: Hæc præsumptio nunquam fiat. Quæ Dei sunt, ab homine dari non possunt.

Corr. Rom. ¶ α Atque ideo,] *Hæc usque ad versic.* Ab universis, *addita sunt ex ipso Concilio, Anselmo, Polycarpo, & Ivone.*

C. VI. *De eodem.*

Item Hieronymus *ad Titum* e, *c.* 1.

MOyses amicus Dei, cui *f* facie ad faciem Deus locutus est, potuit utique successores principatus filios suos facere, & posteris propriam relinquere dignitatem: sed extraneus de alia tribu eligitur Jesus: ut sciremus, principatum in populos non sanguini deferendum esse, sed vitæ. At nunc cernimus plures hanc rem beneficium facere, ut non quærant eos in Ecclesia erigere columnas, quos plus cognoscant Ecclesiæ prodesse; sed quos, vel ipsi amant, vel quorum sunt obsequiis deliniti, vel pro quibus majorum quispiam rogaverit, & (ut deteriora taceam) qui, ut Clerici fierent, muneribus impetrarunt.

C. VII. *De eodem.*

Item Innocentius Papa II. *in Concilio Romano, c.* 16.

APostolica *g* auctoritate prohibemus, ne quis Ecclesias, & Præbendas, Præposituras, Capellanias *h*, aut aliqua Ecclesiastica officia hæreditario jure valeat vendicare, aut expostulare præsumat. Quod si quis improbus, aut ambitionis reus attentare præsumpserit, debita pœna mulctabitur, & postulatis carebit.

Gratian. *His omnibus auctoritatibus prohibentur Episcopi, successores sibi instituere. Sed aliud est de sui successoris electione cum fratribus deliberare, aliud est ex testamento, tanquam suæ dignitatis hæredem sibi quærere. Illud fieri permittitur: hoc autem penitus prohibetur. Illud autem beati Petri Apostoli ab illis valet in argumentum assumi, qui tales sibi substituunt, qualem sibi successorem beatus Petrus quæsivit. Verum, quia officium non vitæ, sed sanguini cœpit deferri, atque ad Episcopatum tales quisque sibi successores quærere cœpit, vel qui odiosi populis, vel a plebe docendi invenirentur: idcirco sacris canonibus statutum est, ne quisquam sibi sui officii quærat successorem: sed populi electione quæratur, qui eorum utilitati digne deserviat, qui illorum utilitatem, non sua lucra quærat, qui Christo semen velit suscitare, non sibi divitias congregare. Quod qui facere contempserit, jure ab Ecclesia repudiatur.*

C. VIII. *Qui sibi, & Ecclesiæ prodest, utroque pede calceatus intelligitur.*

Unde Augustinus *contra Faustum Manichæum, lib.* 32. *cap.* 10.

2 OLim jussus *a* est frater præmortui fratris uxorem dupcere, ut non sibi, sed illi sobolem suscitaret, ejusque vocaret nomine, quod inde nasceretur. Quod si recusaret, discalceatus uno pede conspui solebat in faciem. Nunc Evangelii quisque prædicator ita debet in Ecclesia laborare, ut defuncto fratri, id est, Christo, suscitet semen, qui pro nobis mortuus est: & quod suscitatum fuerit, ejus nomen accipiat. At vero qui electus ab Ecclesia ministerium evangelizandi α renuerit, ab Ecclesia ipsa merito, digneque contemnitur. Qui enim & sibi prodest, & Ecclesiæ, bene intelligitur utroque pede calceatus. Unde illud: *Quam speciosi* b *pedes evangelizantium pacem, evangelizantium bona.* Qui autem curam lucrandorum refugit aliorum, discalceati illius non figuratum significabit, sed in se impletum portabit opprobrium.

Corr. Rom. ¶ *Hic verba beati Augustini & in summam redacta, & interdum mutata sunt, quod aliis etiam locis est adnotatum.*

¶ α Evangelizandi] *Sequebatur in vulgatis*, & baptizandi: *quæ sunt expuncta, quia in manuscriptis non leguntur, sicut neque in originali,*

C. IX. *Locus regiminis sicut desiderantibus est negandus, ita fugientibus est offerendus.*

Item Gregorius Papa *in regesto, lib.* 6. *epist.* 5. *sive capite* 169. *Cyriaco Episcopo.*

IN c scripturis *d* vestris vos magnopere requiem quæsisse narratis: sed per hoc ad pastoralem solicitudinem vos congrue venisse ostenditis: quia, sicut locus regiminis desiderantibus negandus est, ita fugientibus offerendus. Et sicut scriptum est *e*: *Nec quisquam sibi sumit honorem, sed qui vocatur a Deo, tanquam Aaron*: & rursus idem prædicator egregius dicit: *Si unus* f *pro omnibus mortuus est, ergo omnes mortui sunt: & pro omnibus mortuus est Christus, ut & qui vivunt, jam non sibi vivant, sed ei, qui pro ipsis mortuus est, & resurrexit*: & pastori sanctæ Ecclesiæ dicitur *g*: *Simon Joannis amas me? Pasce oves meas.* Ex quibus verbis colligitur, quia si is, qui valet, omnipotentis Dei oves renuit pascere, ostendit se pastorem summum minime amare. Si enim unigenitus Patris, pro explenda utilitate omnium, de secreto Patris egressus est ad publicum nostrum, nos quid dicturi sumus, si secretum nostrum præponimus utilitati proximorum? §. 1. Quies itaque nobis ex corde appetenda est, & tamen pro multorum lucro aliquando postponenda. Nam, sicut toto desiderio debemus occupationem fugere; ita si desit, qui prædicet, occupationis onus libenti necesse est humero *h* subire. Quod ex duorum Prophetarum opere docemur, quorum unus prædicationis officium vitare conatus est, & alter apperiit. Nam mittenti se Domino Hieremias *i* respondit, dicens: *A, a, a, Domine Deus, nescio loqui, quia puer ego sum.* Et cum omnipotens Deus personam ad prædicandum quæreret, dicens: *Quem mittam, & quis ibit nobis?* ultro se obtulit Esajas *k*, dicens: *Ecce ego: mitte me.* En ab utrisque exterius diversa vox prodiit, sed non a diverso dilectionis fonte emanavit. Duo quippe sunt præcepta charita-

a *Id est, in capitulis Martini Bracarensis c.* 5. b *Burch. l.* 1. *c.* 187. *Ivo p.* 5. *c.* 303. c *utique ex Concilio Spalensi.* d *Polyc. lib.* 2. *tit.* 18. *Ans. l.* 6. *c.* 56. *Ivo p.* 5. *c.* 104. e *In commen. ad ea verba.* [*& constituas per civitates Presbyteros.*] f *Exod.* 33. *Numer.* 27. g *Pann. l.* 8. *c.* 152. h *al. Capellas.*

a *Deuter.* 25. b *Esa.* 52. *Rom.* 10. c *Ivo p.* 5. *c.* 350. d *al. scriptis.* e *Heb.* 5. *Num.* 25. f 2. *Cor.* 5. g *Joan.* 21. h *al. animo.* i *Hier.* 1. k *Esa.* 6.

tis, Dei videlicet amor, & proximi. Per activam igitur vitam prodesse proximis cupiens Esajas, officium prædicationis appetiit. Per contemplativam vero Hieremias amori conditoris sui sedulo inhærere desiderans, ne mitti ad prædicandum debeat, contradicit. Quod ergo laudabiliter unus appetiit, hoc laudabiliter alter expavit: ille, ne tacitæ contemplationis lucra loquendo perderet: ille, ne damna studiosi operis tacendo sentiret. Sed hoc in utrisque est subtiliter intuendum, quia & is, qui recusavit, plene non restitit: & is, qui mitti voluit, ante se per altaris calculum purgatum vidit: ne aut non purgatus adire quisquam sacra ministeria audeat, aut quem superna gratia elegit, sub humilitatis specie superbe contradicat.

C. X. *Locus dejectionis in voto, dignitatis semper fit in necessitate.*

Idem *in Moralibus lib.* 35. *c.* 13. *al.* 10. *ad c.* 42. *Job.*

SCiendum summopere est, quod obedientia aliquando, si de suo aliquod habeat, nulla est: aliquando autem, si de suo aliquid non habuerit *a*, minima. Nam cum hujus mundi successus præcipitur, cum locus superior imperatur, is, qui ad percipienda hæc obedit, obedientiæ sibi virtutem evacuat, si ad hæc etiam ex proprio desiderio anhelat. Neque enim se sub obedientia dirigit, qui ad accipienda hujus vitæ prospera libidini propriæ ambitionis servit. Rursus, cum mundi despectus præcipitur, cum probra adipisci & contumeliæ jubentur, nisi ex seipso animus hæc appetat, obedientiæ sibi meritum minuit: quia ad ea, quæ in hac vita despecta sunt, invitus, nolensque descendit. *& paulo superius.* b. §. 1. Obedientia c quippe victimis jure præponitur: quia per victimas aliena caro, per obedientiam vero voluntas propria mactatur. Tanto igitur quisque Deum citius placat, quanto ante ejus oculos repressa arbitrii sui superbia, gladio præcepti se immolat. Quo contra, ariolandi peccatum inobedientia dicitur, ut quanta sit virtus obedientiæ demonstretur. Ex adverso igitur melius ostenditur, quid de ejus laude sentiatur. Si enim *d*, *Quasi ariolandi peccatum est repugnare, & quasi scelus idololatriæ, nolle acquiescere*, sola est, quæ fidei meritum possidet, obedientia *e:* sine qua quisque infidelis esse convincitur, etiamsi fidelis esse videatur,

C. XI. *Qui præesse, & non prodesse desiderat, episcopari non debet.*

Item Augustinus *lib.* 19. *de civit. Dei, c.* 19.

QUi *f* Episcopatum desiderat, bonum opus desiderat.] Exponere voluit, quid sit Episcopatus: quia nomen est operis, non honoris. Græcum est enim, atque inde ductum vocabulum, quod ille, qui præficitur eis, quibus præficitur, superintendit, curam eorum scilicet gerens: ἐπὶ quippe super; σκοπὸς vero intentio est. Ergo Episcopos α, si velimus, Latine Superintendentes possumus dicere: ut intelligat non se esse Episcopum, qui præesse dilexerit, non prodesse. Itaque a studio cognoscendæ veritatis nemo prohibetur, quod ad laudabile pertinet otium. Locus vero superior, sine quo regi populus non potest, etsi ita teneatur atque administretur, ut decet, tamen indecenter appetitur. Quamobrem otium sanctum quærit charitas veritatis: negotium justum suscipit necessitas charitatis: quam sarcinam si nullus imponit, percipiendæ atque intuendæ vacandum est veritati: si autem imponitur, suscipienda est propter charitatis necessitatem: sed nec sic omnimodo veritatis delectatio deserenda est, ne subtrahatur illa suavitas, & opprimatur β justa necessitas.

Corr. Rom. ¶ α Episcopos,] *Apud sanctum Augustinum, & Anselmum legitur,* ἐπισκοπεῖν, si velimus, Latine superintendere possumus dicere.

a *al. habeat.* b C. 12. c 1. Reg. 15. d *Ibidem* e *abest ab orig. sed Ans. l.* 6. *c.* 28. 1. *Tim.* 3.

¶ β Opprimatur] *In originali est*, & opprimat ista necessitas: *sed ob glossam non est emendatum.*

C. XII. *Pro ingenio discentium Doctor moderetur verba doctrinæ.*

Item Petrus. *a*

3 OPortet eum, qui docet & instruit animas rudes, ps esse talem, ut pro ingenio discentium semetipsum possit aptare & verbi ordinem pro audientis capacitate dirigere. Debet ergo ipse præcipue apprime esse eruditus & doctus, irreprehensibilis, maturus, pavidus *b*: sicut ipsi probastis *c* fore hunc Clementem post me.

C. XIII. *Qui omnibus præest, singulos relevare contendat.*

Item ejusdem *d*.

CLemens, tanquam qui omnibus præesse te noveris, singulos, prout potueris, juva, & singulos releva, qui & singulorum onus & solicitudinem portas.

C. XIV. *Contra Christum faciunt, qui gratia, non meritis gradum Ecclesiasticum tribuunt.*

Item Hieronymus *ad Titum* e, *c.* 1.

QUi *f* vos spernit, me spernit. Ex quo manifestum est, eos, qui Apostoli lege contempta, Ecclesiasticum gradum non merito voluerint alicui deferre, sed gratia, contra Christum facere, qui qualis in Ecclesia Presbyter constituendus sit, per Apostolum suum in sequentibus executus est.

C. XV. *Ad Sacerdotium non eligatur, nisi qui cæteris & sanctior & doctior habetur.*

Item Hieronymus *g in libro Levitici.*

LIcet ergo Dominus de constituendo Principe præcepisset *h*, & Dominus elegisset, tamen convocatur etiam Synagoga. Requiritur enim in ordinando Sacerdote & præsentia populi, ut sciant omnes, & certi sint, quia qui præstantior est ex omni populo, qui doctior, qui sanctior, qui in omni virtute eminentior, ille eligitur ad Sacerdotium, & hoc astante *i* populo, ne qua postmodum retractatio cuiquam, ne quis scrupulus resideret. Hoc est autem, quod & Apostolus *k* præcepit in ordinatione Sacerdotis, dicens: *Oportet autem illum & testimonium habere bonum ab his, qui foris sunt.* Ego tamen & amplius aliquid video in eo, quod dicit: *quia convocavit Moyses omnem Synagogam:* & puto, quod convocare Synagogam hoc sit, colligere omnes animi, & in unum congregare virtutes: ut cum sermo de Sacerdotalibus sacramentis habetur, vigilent omnes animi virtutes, & intentæ sint, ut nihil in eis sapientiæ, nihil desit industriæ; sed adsit omnis multitudo sensuum, adsit omnis congregatio sanctarum cogitationum: ut quid sit Pontifex, quid unctio, quid *l* indumenta ejus, conferens intra sacrarium cordis sui possit advertere.

Corr. Rom. ¶ *In hoc, & duobus sequentibus capitibus pro Origene citatur B. Hieronymus, harum homiliarum interpres. Quod cur fieri potuerit, supra dist.* 36. *c.* si quis, *est adnotatum.*

C. XVI. *Populi gubernatio divina electione præstetur.*

Idem *ex libro Numerorum.* m

SI ergo tantus ille ac talis Moyses non permittit *n* judicio suo de eligendo Principe populi, de constituendo successore, quis erit, qui audeat, vel ex plebe,

a *In epist.* 1. *Clementis ad Jacobum.* b *al. impavidus.* c *al. probabitis.* d *In eadem epist.* e *In comment. ad ea verba:* [*& constituas per civitates.*] f *Luc.* 10. g *Origenes homil.* 6. *ad cap.* 8. *Levitici.* h *Levitic.* 8. i *al. attestante.* k 1. *Timoth.* 3. l *al. quæ.* m *Origenes homil.* 22. *ad cap.* 27. *Numer.* n *permittitur.*

quæ

quæ sæpe clamoribus ad *a* gratiam, aut ad pretium fortasse excitatis, moveri solet: vel ex ipsis etiam Sacerdotibus, quis erit, qui se idoneum ad hoc judicet, nisi si cui oranti & petenti a Domino reveletur? Sicut & Deus dicit ad Moysen *b*: *Assume ad temetipsum Jesum filium Nave, hominem qui habet Spiritum Dei in semetipso, & impones manus tuas super eum, & statues eum coram Eleazaro Sacerdote: & præcepta ei dato in conspectu totius Synagogæ, & præcipe de ipso coram eis; & dabis claritatem tuam super illum, ut audiant illum filii Israel.* Audis evidenter ordinationem Principis populi tam manifeste descriptam, ut pene expositione non egeat. Nulla hic populi acclamatio, nulla consanguinitatis ratio, nulla propinquitatis habita contemplatio est. Propinquis agrorum & prædiorum relinquatur hæreditas. Gubernatio populi illi tradatur, quem Deus elegerit, homini scilicet tali, qui habet (sicut scriptum audistis) in semetipso Spiritum Dei, & præcepta Dei in conspectu ejus sunt, & qui Moysi valde notus & familiaris sit, id est, in quo sit claritas legis & scientia, ut possint eum audire filii Israel.

C. XVII. *Non ex favore, sed ex judicio debet venire electio.*

Item Gregorius *Clero & civibus Neapolitanis, lib. 8. epist. 40.*

NEc *c* novum, nec reprehensibile est, in eligendo Episcopo populi se vota in duas partes dividere: sed grave est, quando in hujusmodi causis non ex judicio, sed ex solo favore venit electio.

Gratian. *Cum* d *autem gubernatio populi ei tradi jubetur, quem Deus elegerit, datur intelligi, quod aliquando quibusdam traditur, quos Deus non elegerit.*

C. XVIII. *Non ex arbitrio Dei aliquando datur Princeps Ecclesiæ.*

Unde Hieronymus *e*.

4 AUdacter fortassis aliquid dicimus: tamen quod scriptum est, dicimus. Non semper Princeps populi *f* & Ecclesiæ Judex per Dei arbitrium datur, sed prout merita nostra deposcunt. Si mali sunt actus nostri, & operamur malignum in conspectu Domini, dantur nobis Principes secundum cor nostrum. Et hoc tibi de scripturis probabo. Audi namque quod Dominus dixit *g*: *Fecerunt sibi Regem, & non per me: Principem, & non per consilium meum.* Et hoc dictum videtur de Saul illo, quem utique ipse Dominus elegerat, & regem fieri jusserat. Sed quoniam non secundum voluntatem Dei, sed secundum peccatoris populi meritum fuerat electus, negat eum sua voluntate, vel consilio constitutum. Tale ergo aliquid intelligamus etiam in Ecclesiis fieri: quod pro meritis populi, aut in verbo & opere potens a Deo tribuitur rector Ecclesiæ: aut si malignum faciat populus in conspectu Domini α, talis Ecclesiæ Judex datur, sub quo famem *h* & sitim populus patiatur: non famem panis, neque sitim aquæ, sed famem audiendi verbum Domini.

Corr. Rom. ¶ α Domini,] *In vulgatis sequebatur*, & tales perseverent, *quæ sunt inducta auctoritate manuscriptorum, homiliæ ipsius, & glossæ ordinariæ. In uno autem manuscripto sunt glossa interlinearis.*

C. XIX. *Non sunt filii, sed mercenarii, qui honorem ab hominibus appetunt.*

Item Augustinus *tractatu 46. ad cap. 10. Joannis.*

SUnt *i* in Ecclesia quidam Præpositi, de quibus Paulus Apostolus dicit: *Sua* k *quærentes, non quæ Jesu Christi*, Quid est, *sua quærentes*? non Christum gratis diligentes, non Deum propter Deum quærentes, temporalia commoda sectantes, lucris inhiantes, honores ab hominibus appetentes. Hæc quando amantur a præposito, & propter hæc servitur Deo, quisquis est talis, mercenarius est, inter filios se non computet.

Gratian. *Non ergo qui præficiuntur, semper cæteris meliores intelliguntur.*

C. XX. *Ex electione non præficiuntur Episcopi, sed comprobantur.*

Unde Hieronymus *ad Titum* a, *c.* 1.

ILlud inferendum est adversum eos, qui de Episcopatu intumescunt, & putant, se non dispensationem Christi, sed imperium consecutos: quia non statim omnibus his meliores sunt, quicunque Episcopi non fuerint ordinati; & ex eo, quod ipsi electi sunt, se magis existiment comprobatos: sed intelligant propterea *b* quosdam a Sacerdotio remotos, quia eos vitia liberorum impedierint: si autem peccata filiorum justum ab Episcopatu prohibent, quanto magis unusquisque se considerans, & sciens, quia potentes potenter tormenta patientur, retrahet se ab hoc, non tam honore, quam onere, & aliorum locum, qui magis digni sunt, non ambiet occupare.

C. XXI. *Pro gradu sui officii quemque meliorem esse oportet.*

Item ejusdem *ad Titum* c, *c.* 2.

QUalis enim ædificatio erit discipuli, si se intelligat magistro esse majorem? Unde non solum Episcopi, Presbyteri, & Diaconi debent magnopere providere, ut cunctum populum, cui præsident, conversatione, sermone, & scientia præcedant; verum etiam & inferior gradus, Exorcistæ, Lectores, Æditui, Acolythi α, & omnes omnino, qui domui Dei serviunt: Quia vehementer Ecclesiam Christi destruit, meliores Laicos esse, quam Clericos.

Corr. Rom. ¶ α Acolythi,] *Est hæc dictio in omnibus vetustis Gratiani exemplaribus, quæ tamen apud B. Hieronymum non legitur.*

C. XXII. *Populus judicabit Episcopum sua officia non agentem.*

Idem *ad Titum* d, *cap.* 1.

VEreor, ne quomodo Regina e Austri, veniens a finibus terræ audire sapientiam Salomonis, judicatura est homines temporis sui, & viri Ninivitæ acta pœnitentia ad prædicationem Jonæ condemnabunt eos, qui majorem Jona Salvatorem audire contempserunt; sic plurimi in populis Episcopos judicent, subtrahentes se ab Ecclesiastico gradu, & ea, quæ Episcopo non conveniunt, exercentes.

C. XXIII. *Qui Clericos suos non corrigit, populum corrigere non valet.*

Item Ambrosius *in increpatione ad populum, serm.* 83.

QUid autem ego vos arguo, cum possitis me uno sermone convincere? convincor enim, cum in hac parte Clericos vobis magis video negligentes. Quomodo enim possum corrigere filios, cum fratres emendare non possum? aut qua fiducia succenseam Laicis, cum a consortibus pudoris verecundia conticescam? Ego autem, fratres, non de omnibus loquor: sunt certe quidam devoti, sunt & alii negligentes. Ego neminem nomino: conscientia sua unumquemque conveniat.

C. XXIV. *Episcopo ad salutem non sufficit, moribus & vita populo adæquari.*

Item Beda *super Matthæum* f.

a *al. aut gratia, aut pretio fortasse excitata.* b *Numer.* 27. c *Anf. lib.* 6. *c.* 9. *Polyc. lib.* 2. *tit.* 1. d *Sup. si ergo.* e *Origenes hom.* 4. *in lib. Judicum, & glossa ordin. ad cap.* 4. *Judic.* f *al. populo.* g *Ose.* 8. h *Amos.* 8. i *Anf. l.* 7. *c.* 146. k *Phil.* 2.

a *In comm. ad eum locum,* [*Si quis est sine crimine.*] b *Sap.* 6. c *In comm. ad locum,* [*Nemo te contemnat.*] d *In comm. ad ea verba* [*Sed hospitalem.*] e *Matth.* 12. f *Simile quiddam auctor operis imperfecti in Matth. hom* 40.

NEc sufficere nobis ad salutem arbitremur, si turbis negligentium, vel quorumlibet indoctorum, fide vel actibus adæquemur, quibus sacris literis unica est credendi pariter & vivendi regula præscripta.

Gratian. *Ne ergo, ut supra a dictum est) tales sui officii successores aliquis sibi quæreret, prohibentur Episcopi alterum pro se successorem sibi statuere, ac designatis nominibus in locum suum alium subrogare.*

QUÆSTIO II.

Quod autem amicorum patrocinia in aliquorum electione convalescere non debeant, auctoritate beati Gregorii Papæ *probatur, qui in secundo libro Regesti, indict. 11. ep. 22. seu cap. 61. scribit Antonio Subdiacono, dicens:*

C. I. *In electione Episcopi non munerum datio, nec aliquorum patrocinia convalescant.*

ILlud *b* quidem præ omnibus tibi curæ sit, ut in hac electione nec datio quibuscunque modis interveniat præmiorum, nec quarumlibet personarum patrocinia convalescant. Nam si quorundam patrocinio fuerit quisquam electus, voluntatibus eorum, cum fuerit ordinatus, obedire, reverentia exigente, compellitur: sicque fit, ut & res illius minuantur Ecclesiæ, & ordo Ecclesiasticus non servetur. Talem ergo, te admonente, personam debent sibi eligere, quæ nullius incongruæ voluntati deserviat, sed vita ac moribus decorata, tanto ordine digna valeat inveniri.

C. II. *In electione Antistitis communi utilitati, non suo lucro quisque prospiciat.*

Idem *ad Clerum Mediolanensem, lib. 2. indict. 11. epist. 29. seu c. 68.*

DIlectissimi c filii, officii nostri censura commoniti suademus, ut in hac suscipiendi Antistitis causa nullus vestrum, neglecta utilitate communi, suo lucro prospiciat; ne, si quisquam propria commoda appetit, frivola æstimatione fallatur: quia nec libero judicio præferendam sibi personam examinat mens, quam cupiditas ligat. Pensantes igitur, quæ cunctis expediunt, ei, quem vobis divina gratia prætulerit, inregerrimam semper in omnibus obedientiam præbete. Judicari namque a vobis ultra non debet semel Prælatus: sed tanto nunc subtiliter judicandus est, quanto postmodum judicandus non est.

QUÆSTIO III.

Quod autem Simoniacus habendus non sit, qui post electionem pro indemnitate Ecclesiæ juramentum præstitit, facile probatur. Aliud est enim ante electionem juramentum facere, vel se facturum pacisci, ad hoc, ut eligatur: aliud est, nulla præcedente conventione, post electionem hujusmodi juramentum offerre. Illud ab officio tanquam munus impensum dejicit: hoc autem consecrando nullum impedimentum generat. De priori casu scribit Pelagius Papa *Clero Catinensi.*

C. I. *Qui in Episcopum eligitur, de rebus Ecclesiasticis aliquam securitatem nulli faciat.*

TAlia *d* quidem jamdudum ad fratrem & Coepiscopum nostrum Eucarpum de visitatione Catinensis Ecclesiæ scripta direximus, ut in eis judicium nostrum potuisseris agnoscere. Veruntamen, quia quosdam ibi non sana intentione, sed pravis studiis dissensiones suscitare, vestra etiam relatione, cognovimus, qui scientes se ad Episcopatum nec ætate, nec scientia, nec vitæ meritis posse perduci, ad hoc tantummodo inquietare Ecclesiam volunt, ut sibi de his, quæ ex ipsa præsumpta sunt, impunitatem futurus promittat Episcopus, & fiat rapinæ securitas, Episcopatus ambitio, hoc etiam vos duximus commonendos, ut decretum in Elpidium Diaconum factum, & subscriptum ab omnibus, quos vestra relatio designavit, ad nos cum prædicti visitatoris epistola, & cum eodem Diacono maturetis, Deo propitiante, perducere. *& post pauca.* Cum igitur, huc filius noster, magnificus vir, Leo Prætor, venisset, retulit nobis de singulis, quæ ibi mota sunt, & quomodo vota prope totius civitatis in Elpidio Diacono concordarent: Unde quia de memorati viri testimonio dubitare omnino non possumus, idcirco, sicut dictum est, Elpidium Diaconum ad nos facite properare, nec expectetis ulterius, ut admonitio ad eum nostra debeat destinari *a*. Quem *b* tamen hoc per vestram dilectionem in præsenti jussione specialiter admonemus, ne cui se aliquid dare, vel daturum esse promittat: sed neque de Ecclesiasticis præteritis causis aliquam securitatem cuiquam audeat facere, sive promittere, aut quasi factus Episcopus ea, quæ direpta sunt, non reperat; sed apud eos, a quibus direpta sunt, permanere libere patiatur: sciens, quod si tale aliquid fecit, vel fecerit, nec a nobis omnino permittitur valere ipsa promissio, & cum judicii nostri quod de ipso habuimus, damno, pastoralis consecrationis ordinem promereri non poterit.

Gratian. *De secundo vero casu in gestis* Urbani secundi *legitur.*

C. II. *Post electionem pro indemnitate Ecclesiæ licet electo juramentum præstare.*

ARtaldus Arelatensis α Episcopus, Narbonensis Ecclesiæ Suffraganeus, Romam consecrandus ad Dominum Papam Urbanum venit: suus quippe Archiepiscopus eum consecrare nolebat, quoniam post electionem suam propter bona Ecclesiæ conservanda Canonicis juravit. Consecratus itaque est a Domino Papa Urbano, ante purgatus hujusmodi juramento: De juramento, quod Canonicis nostræ Ecclesiæ feci post electionem, nullam conventionem ante, ut eligerer, feci. Narbonensis vero Archiepiscopus, nullius, præter id, criminis causa, consecrationem nostram omisit, me sciente, neque mihi criminis conscius sum, propter quod a sacra *c* me unctione repellat.

Corr. Rom. ¶ α Arelatensis] *In manuscriptis etiam sic habetur. Sed visum est subesse nendum, quia hic Episcopus vocatur Suffraganeus Archiepiscopi Narbonensis: in Concilio autem secundo Arelatensi, Arelate refertur ad provinciam Viennensem. Et quamvis Gulielmus Durandi in speculo de auctor. & usu pallii, hoc citet, ut ostendat, Arelatensem Archiepiscopum subesse Narbonensi; tamen Joannes Andreæ in notis ad illum locum expresse scribit, in hoc capitulo non agi de Arelatensi Archiepiscopo. Et valde probabile est, pro Electensi, seu Elatensi, qui vere est Suffraganeus Archiepiscopi Narbonensis, corrupte scriptum fuisse,* Arelatensis.

QUÆSTIO IV.

Quod autem Clericis ante sententiæ tempus ab Episcopo suo discedere non liceat, probatur auctoritate Symmachi α Papæ, *dicentis:*

Corr. Rom. ¶ α Symmachi] *Citatur libellus Ennodii, nomine Symmachi Papæ, cujus rei reddita est ratio supr. distinct. 31. c.* omnino. *& 40. c.* non nos.

C. I. *Ante tempus sententiæ non licet Clericis ab Episcopo suo discedere.*

NOnne *d* directa sunt verba canonum α: [Quicunque Clericorum ab Episcopo suo ante sententiæ tempus pro dubia suspicione discesserit, manifestam eum manere censuram.] *& infra. §. 1.* Lex Ecclesiastica

a Supr. *Apostolica.* b *Polyc. l. 2. tit. 3. Ivo p. 5. c. 129.* c *Polyc. ibid. Ivo p. 5. c. 330.* d *Ans. l. 6. c. 40. Polyc. l. 2. tit. 3.*

a *al. iterari.* b *Emendatus est hic locus ex Anselmo & Polycarpo.* c *al. Sacerdotio me repellat.* d *Ivo p. 6. cap.* 340. *&* 341.

Ponti-

Pontificem ab aliis accusatum, priusquam sub luce objecta constiterint, exigit non relinqui.

Corr. Rom. ¶ α Canonum] *Sic emendatum est ex vetustis codicibus, Ennodio ipso, & Ivone, cum prius legeretur*, Decreti. *Citare autem Ennodius voluit canones, qui ante Symmachum de hac re editi erant. Qui vero in glossa citantur, sunt ex epistolis Pontificum Symmacho posteriorum. In Carthaginensi quidem Concilio inserto in codice canonum est undecimus canon, qui citatur infra*, 11. q. 3. c. si quis Presbyter. *& decimus nonus relatus sup.* 4. q. 5. c. quisquis Episcoporum. *& vigesimus quartus, citatus ibidem*, c. placuit. *ad quos, & præcipue ad primum videtur spectasse Ennodius.*

QUÆSTIO V.

Sine literis Apostolicis a *Episcopus accusatus, & a sancta sede vocatus, ad suam non revertatur Ecclesiam.*

CAP. I. *A sede Apostolica vocatus Episcopus ad domum non revertatur, nisi purgatus, & Apostolicis literis instructus.*

Unde Sixtus Papa I. *ait epist.* 2. *c.* 3.

QUilibet *b* fratrum pulsatus, atque ab hac sancta sede vocatus, cum se nobis repræsentaverit, ad Ecclesiam tamen suam non prius revertatur, quam literis Apostolicis, vel formatis, pleniter instructus atque purgatus sit, si fuerit unde: ut postquam domum reversus fuerit, cognoscant vicini sui, qualiter suam aliorumque causam hic finierit, quatenus eam absque ambiguitate ulla nuntiare, & prædicare omnibus possit. Ab hac enim sancta sede & a sanctis Apostolis tueri, defendi, & liberari Episcopi jussi sunt: ut sicut eorum dispositione, ordinante Domino, primitus sunt constituti; sic hujus sanctæ sedis (cujus dispositioni eorum causas, & judicia servaverunt) protectione, futuris temporibus sint ab omnibus perversitatibus semper liberi. Unde culpantur ii, qui aliter circa fratres egerint, quam hujus sedis rectoribus placere cognoverint.

CAUSA IX.

Sententia excommunicationis notatus quidam Archiepiscopus, aliquot Clericos alterius Metropolitani ordinavit: quendam Capellanum sui Suffraganei, illo inconsulto, deposuit, atque alium in loco ejus ordinavit.

1. *Hic primum quæritur: An ordinatio, quæ ab excommunicatis facta est, aliquo modo possit rata haberi?*
2. *Secundo, An liceat Episcopo, Archiepiscopo, Primati, vel Patriarchæ Clericos alterius sine propriis literis ordinare?*
3. *Tertio, An Archiepiscopus Clericos Suffraganei sui, illo inconsulto, damnare valeat, vel damnatos absolvere?*

QUÆSTIO I.

Quod ordinatio, quæ ab excommunicatis celebratur, nullas omnino vires obtineat nec etiam consecratio appellanda sit, testatur Gregorius *lib.* 3. *epist.* 20. *dicens:*

C. I. *Non potest appellari consecratio, quæ fit ab excommunicatis.*

NOs *c* consecrationem dicere nullo modo possumus, quæ ab excommunicatis hominibus est celebrata.

C. II. PALEA.

EXcommunicati illicite manus imponunt: quia potestatem ordinandi non habent. Ubi autem illicita est manus impositio, vulnus infligitur. Unde reiterari necesse est, quod minime probatur esse collatum.

Corr. Rom. ¶ *Hæc & sequens Palea absunt a plerisque vetustis exemplaribus: habentur tamen in uno valde emendato, in quo paucæ haberi solent. Prior autem hæc videtur esse summa quædam sequentis.*

C. III. PALEA.

[*Unde* Damasus Papa *epist.* 4. *ait:*]

PEr *a* illicitam manus impositionem vulneratum caput illi, qui videbantur aliquid accepisse, habebant: & ubi vulnus infixum est, necesse est medicinam adhibere, qua infixa sanetur macula, id est, reiterari necesse est, quod legitime actum, aut collatum minime probatur, si perfectum esse debebit. Nam quomodo honorem possit retinere, qui ab illo acceperit, qui potestatem dare legitime non habuit, invenire non possum.

Gratian. *Sed excommunicati* b *hic intelligendi sunt, qui in ipsa sua ordinatione pœnam excommunicationis contraxerunt, qui nunquam in numero catholicorum fuerunt, Cæterum, qui inter Catholicos prius deputati sunt, si postea excommunicationis sententia notati fuerint, ordinationes tamen eorum ab Ecclesia misericorditer tolerantur.*

C. IV. *Ordinationes ab excommunicatis non Simoniace factæ, ex misericordia tolerantur.*

Unde Urbanus Papa II. *scribit, dicens:*

AB *c* excommunicatis, quondam tamen Catholicis Episcopis ordinatos, si quidem non Simoniace ordines ipsos acceperunt, & si ipsos Episcopos Simoniacos non fuisse constiterit; ad hæc, si eorum religiosior vita, & doctrinæ prærogativa visa fuerit promereri, pœnitentia indicta, quam congruam duxeris, in ipsis, quos acceperunt, ordinibus permanere permittas. Ad superiores autem conscendere non concedimus, nisi necessitas, vel utilitas maxima flagitaverit, & ipsorum sancta conversatio promeruerit.

Gratian. *Sed & illud Gregorii* d *de nominatim excommunicatis intelligitur: quorum ordinationes sunt irritæ, si eorum damnatio non erat ordinandis incognita.*

C. V. *Qui nominatim excommunicati sunt, & qui aliorum sedes invadunt, alios ordinare non possunt.*

Unde idem Urbanus *ait in Synodo Placentina, cap.* 9. *& sequentibus:*

ORdinationes *e*, quæ ab Hæresiarchis nominatim excommunicatis factæ sunt, & ab eis, qui catholicorum adhuc viventium Episcoporum sedes invaserunt, irritas esse judicamus; nisi probare voluerint, se cum ordinarentur, eos nesciisse damnatos. §. 1. Qui *f* vero ab Episcopis quondam catholice ordinatis, sed in schismate a Romana Ecclesia separatis consecrati sunt, eos, nimirum cum ad Ecclesiæ unitatem redierint, servatis propriis ordinibus, misericorditer suscipi jubemus: si tamen vita & scientia eos commendat. §. 2. Amodo *g* vero, quicunque a prædictis Schismaticis, sanctæque Romanæ Ecclesiæ adversariis se ordinari permiserit, nullatenus hac venia dignus habeatur. §. 3. Quamvis *h* autem misericordiæ intuitu, magnaque necessitate cogente, hanc in sacris ordinibus dispensationem constituerimus; nullum tamen præjudicium sacris canonibus fieri voluimus: sed obtineat proprium robur, & cessante necessitate illud quoque cesset, quod pro necessitate factum est. Ubi enim multorum strages jacet, ibi subtrahendum est aliquid severitati, ut α addatur amplius charitati.

Corr. Rom. ¶ α Ut addatur, &c.] *Hæc sunt addita ex Concilio ipso.*

Gratian. *Electio quoque, nisi a Catholicis facta fuerit, irrita esse probatur.*

a *al. Apostolici.* b *Ans. l.* 2. *c.* 8. c *Polyc. lib.* 2. *tit.* 37. *Ivo p.* 14. *c.* 74. *& p.* 5. *c.* 134.

a *Sup.* 1. *q.* 7. *per illicitam.* b *sup. eod. nos consecrationem.* c *Ans. l.* 12. *c.* 74. *Ivo p.* 6. *c.* 406. d *sup. eod. nos consecrationem.* e *Polyc. l.* 7. *tit.* 16. *& lib.* 2. *tit.* 38. C. 9. *&* 10. f C. 11. g C. 12. h C. 13.

C. VI.

C. VI. *Irrita sit electio, quæ non a Catholicis facta probatur.*

Unde Gregorius *scribit Mediolanensibus, lib. 8. epist. 65.*

NOs *a* in hominem, qui non a Catholicis *b* eligitur, nulla præbemus ratione consensum : nec, si alicujus præsumptionis usurpatione factus fuerit, in locum vel ordinem illum Sacerdotis suscipimus.

QUÆSTIO II.

QUod autem Episcopus, *vel quilibet superiorum* Clericos alterius sine propriis literis ordinare non debeat, Calixtus Papa *scribit, epist. 2. ad Episcopos Galliæ, dicens* :

C. I. *Alterius Ecclesiæ parochianum nullus judicare præsumat.*

NUllus *c* alterius terminos usurpet, nec alterius parochianum judicare, vel ordinare *d* aut excommunicare præsumat : quia talis judicatio, vel ordinatio, aut excommunicatio, vel damnatio, nec rata erit, nec vires ullas habebit : quoniam nullus alterius judicis, nisi sui, sententia tenebitur, aut damnabitur. Unde & Dominus loquitur, dicens *e* : *Ne transgrediaris terminos antiquos, quos posuerunt Patres tui.*

C. II. PALEA.

[*Unde* α Urbanus Papa.]

PLacuit *f* ut deinceps nulli Sacerdotum liceat quemlibet commissum alteri Sacerdoti recipere ad pœnitentiam sine ejus censensu, cui prius se commisit, nisi per ignorantiam *g* illius, cui pœnitens prius confessus est. Qui vero contra hæc statuta facere præsumpserit, gradus sui periculo subjacebit.

Corr. Rom. ¶ α Unde] *Antea erat*, Idem, *hoc est, Calixtus : quia, cum Palea hæc nondum esset inserta, sequebatur cap.* nullus Primas, *quod est Calixti. Hanc autem Paleam citat Gratianus ex Urbano secundo, infra de pœnit. dist. 6. c. fin.*

C. III. *In alterius parochia nisi eo vocante, nulli aliquid agere licet.*

Item Calixtus *epist. 2.*

NUllus *h* Primas, nullus Metropolitanus, nullu sque reliquorum Episcoporum, alterius adeat civitatem, aut ad possessionem accedat (quæ ad eum non pertinet, & alterius Episcopi est parochiæ) super cujusquam dispositione, nisi vocatus ab eo, cujus juris esse dignoscitur, aut quicquam ibi disponat, vel ordinet, aut judicet, si sui gradus honore potiri voluerit. Sin aliter præsumpserit, damnabitur, & non solum ille, sed cooperatores, eique consentientes : quia sicut ordinatio, ita eis & judicatio, & aliarum rerum dispositio prohibetur. Nam *i* qui ordinare non poterit, qualiter judicabit? nullatenus procul dubio judicabit, aut judicare poterit.

C. IV. *De eodem.*

Item ex Concilio Nannetensi, *c. 1.*

IN *k* Dominicis vel festis diebus Presbyteri, antequam Missas celebrent, plebem interrogent, si alterius parochianus in Ecclesia sit, qui proprio contempto Presbytero ibi Missam velit audire : quem si invenerint, statim ab Ecclesia abjiciant, & ad suam parochiam redire compellant.

Corr. Rom. ¶ *Hoc & sequens caput absunt a sex vetustioribus & emendatioribus Gratiani exemplaribus. In cæteris autem habentur sine nomine Paleæ, quemadmodum & in excusis. Extat autem utrumque in Concilio Nannetensi, & ex eo citatur hoc primum in Decretalibus, tit. de paroch. c. 2. & a Burchardo & Ivone ; sicque emendatum est, cum antea citaretur ex Concilio Meldensi.*

D. V. *De eodem.*

Item ex eodem Concilio Nannetensi a, *c. 2.*

NUllus *b* Presbyter, aut α Diaconus alterius plebanum *c* (nisi in itinere fuerit, vel placitum ibi habuerit) ad Missam recipere audeat.

Corr. Rom. ¶ aut Diaconus] *Istæ duæ voces neque in Concilio, neque in Capitularibus, neque apud Burch. leguntur.*

C. VI. *Ad ordinationem Clericorum, vel Ecclesiarum alterius Episcopi, nisi ab eodem invitatus, non accedat Episcopus.*

Item ex Concilio Antiocheno, *c. 13.*

NUllum *d* Episcoporum audere debere ex alia provincia ad aliam transitum facere, & ordinare aliquos in Ecclesiis, aut proferre ad sacrum ministerium. Nec ab aliis illuc trahatur Episcopis *e* : nisi forte per literas rogatus abierit, non solum a Metropolitano, sed & ab his, qui cum eo sunt, omnibus ipsius provinciæ Episcopis. Quod si nullo invitante inordinate superveniat, & aliquos vel ordinare præsumpserit, vel quoslibet actus illi Ecclesiæ competentes, qui ad se minime pertinent, usurpare tentaverit, vacua quidem & inania erunt omnia, quæ gesserit : ipse vero hujus indisciplinati ausus, & irrationabilis cœpti dignas causas expendat *f*, tanquam depositus a sancta Synodo, & propter hujusmodi præsumptionem jam prædamnatus.

Corr. Rom. ¶ *Hæc est prisca versio. Dionysii autem interpretatio, quæ & Conciliorum tomis est inserta, & a Burchardo. & Ivone affertur, aptius exprimi sententiam canonis Græci. Tamen, quoniam neque ipsa omnibus locis omnino respondet, visum est verba Græca nova cum versione apponere.*

Μηδένα ἐπίσκοπον τολμᾶν ἀφ' ἑτέρας ἐπαρχίας εἰς ἑτέραν μεταβαίνειν, ἢ χειροτονεῖν εἰ ἐκκλησίᾳ τινὰς εἰς πραγματικὴν λειτουργίας, μηδὲ εἰ συμπάροιτο ἑαυτῷ ἑτέρους, εἰ μὴ πειρακληθεὶς ἀφίκετο διὰ γραμμάτων τῶν τε μητροπολιτῶν, καὶ τῶν σὺν αὐτῷ ἐπισκόπων, ὧν εἰς τὴν χώραν παρέρχεται. εἰ δὲ μηδενὸς καλέσαντος ἀπέλθοι ἀτάκτως ἐπὶ χειροθεσίᾳ τινῶν, καὶ καταστάσει τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων μὴ προσκόντων αὐτῷ, ἄκυρα μὲν τὰ ὑπ' αὐτοῦ πεπραγμένα τυγχάνειν, καὶ αὐτὸν δὲ ὑπάρχειν τῆς ἀταξίας αὐτοῦ, καὶ τῆς παραλόγου ἐπιχειρήσεως τῷ προσήκοντι δίκῃ, καθῃρημένον ἐντεῦθεν ἤδη ὑπὸ τῆς ἁγίας συνόδου. *Id est.*

Nullus Episcopus audeat ab una provincia in aliam transire, & in Ecclesia aliquos ordinare ad promotionem liturgiæ *g*, nec si alios una secum adducat, nisi accitus venerit per literas Metropolitani, & eorum, qui cum illo, Episcoporum, in quorum regionem accedat. Quod si nemine vocante inordinate advenerit, ut aliquos ordinet, ac negotia Ecclesiastica ad se minime pertinentia conficiat, irrita quidem sunto, quæ ab eo gesta fuerint : verum & ipse suæ impudentiæ, & iniqui incœpti justam pœnam subeat, hinc jam a sancta Synodo depositus.

C. VII. *Ad ordinationem Ecclesiæ, quæ sibi commissa non fuerit, minime accedat Episcopus.*

Item ex eodem Antiocheno, *c. 22.*

EPiscopum *h* non debere in alienam irruere civitatem, quæ illi probatur non esse subjecta, neque in regio-

a *Polyc. l. 2. tit. 1.* b *Catholicis, & maxime a Longobardis*] *orig.* c *Ansel. l. 6. c. 120. Ivo p. 14. c. 72. & p. 5. c. 236.* d *abest ab orig.* e *Deut. 19. Proverb. 22.* f *sentent. 4. dist. 21. De pœnitentia, dist. 6. c. fin.* g *al. pro ignorantia.* h *Polyc. lib. 2. tit. 24. Burch. l. 1. c. 66. Ans. l. 6. c. 119. Ivo p. 5. c. 101. Pann. l. 4. c. 28.* i *infra, Episcopum. vers. nam si.* k *ext. de paroch. c. 2. Burch. l. 2. c. 92. Ivo p. 11. c. 122.*

a *Et in Capit. l. 1. c. 153.* b *Burch. c. 91.* b *al. plebesanum*] *al. parochianum.* d *Burch. l. 1. c. 108. Ivo part. 5. c. 210. & simile p. 5. c. 108. ex epistola Bonifacii.* e *al, Nec alios illuc trahat Episcopus.* f *al. excipiat.* g *id est, sacri ministerii.* h *Burch. l. 1. c. 72. Ivo p. 5. c. 178.*

nem,

nem, quæ ad ejus curam minime noscitur pertinere, ad aliquid α ordinandum, neque Presbyteros aut Diaconos constituere, ad alios β Episcopos pertinentes, nisi forte cum voluntate & testimonio γ propriæ regionis Episcopi. Quod si a quispiam horum quid tale facere voluerit, irrita quidem erit hujusmodi ordinatio, & quæ male δ usurpaverit, a Synodo arguantur. Nam ε si ordinare non potuerit, nullatenus ad alios pertinentes judicare præsumat.

Corr. Rom. ¶ α Ad aliquid] *In hoc etiam canone Dionysii versio purior est: hic autem habet*, super ordinatione cujusquam: *quod Græce est:* ἐπὶ χειροτονίᾳ τινὸς, *id est*, ut quempiam ordinet.

¶ β Ad alios Episcopos] *Eodem fere modo Dionysius. Græce legitur*, εἰς τόπους ἑτέρα ἐπισκόπῳ ὑποκειμένους: *id est*, in locis alteri Episcopo subjectis.

¶ γ Et testimonio] *Græce tantum est:* μετὰ γνώμης, *quod Dionysius vertit*, cum consilio & voluntate.

¶ δ Et quæ male] *Sic est emendatum ex vetustis exemplaribus, & ex cæteris editionibus Conciliorum, præter hanc postremam quatuor tomorum. Dionysius habet*, & ipse coerceatur a Synodo, *quod Græce est*, καὶ αὐτὸν ἐπιτιμίας ὑπὸ τῆς συνόδου τυγχάνειν. *id est*, & ipse puniatur a Synodo.

¶ ε Nam si] *Tota hæc clausula in Græco canone, cujus tria exemplaria manuscripta collata sunt, minime habetur: sed & prisca versio & Dionysiana habent. Similis sententia legitur supra c.* nullus Primas.

C. VIII. *Non accedant Episcopi ad Ecclesias, quæ sunt extra eorum diœcesim.*

Item ex Synodo Constantinopolita I. *c.* 2.

EPiscopi, qui extra diœcesim sunt, ad Ecclesias, quæ extra terminos eorum sunt, non accedant, neque confundant, & permisceant Ecclesias. Secundum α regulas statutas, Alexandriæ quidem Episcopi, ea, quæ sunt in Ægypto, tantummodo gubernent. Orientales autem Episcopi solius Orientis curam gerant, servatis tamen honoribus Primatus Ecclesiæ Antiochenæ, qui in regulis Nicænæ Synodi continentur. Sed & Asianæ diœcesis Episcopi ea, quæ sunt in Asia, & quæ ad Asianam tantummodo diœcesim pertinent, gubernent. Ponti autem Episcopi, Ponticæ tantum diœcesis habeant curam. Thraciæ vero, ipsius tantummodo Thraciæ.

Corr. Rom. ¶ α Secundum] *Mutata est interpunctio, ut magis respondeat Græco canoni*, ἀλλὰ κατὰ τοὺς κανόνας, τὸν μὲν Ἀλεξανδρείας, &c. *quod Dionysius vertit*, sed juxta canones, Alexandrinus Antistites, &c. *In editione autem Conciliorum in tribus tomis deerant hæc verba*, ea quæ sunt in Ægypto, tantummodo gubernent, Orientales autem Episcopi.

C. IX. *De eodem.*

Item ex eodem.

NOn invitati Episcopi ultra diœcesim accedere non debent super ordinandis aliquibus, vel quibuscunque disponendis Ecclesiasticis causis, servata regula α, quæ supra scripta est de unaquaque diœcesi. Manifestum namque est, quod per singulas quasque provincias provincialis Synodus administrare & gubernare omnia debeat, secundum ea, quæ sunt in Nicæa definita.

Corr. Rom. ¶ α Servata regula] *Ita in omnibus editionibus hujus priscæ versionis: sed in Græco canone hic est initium periodi, & quæ sequuntur, ex ipso pendent, quemadmodum Dionysius vertit:* servata vero quæ scripta est de gubernationibus *b* regula, manifestum est, quod illa, quæ sunt per unamquamque provinciam, ipsius provinciæ Synodus dispenset, &c.

2 pars. Gratian. *His auctoritatibus prohibentur quilibet Episcopi Clericos alterius ordinare. Sed quæritur, si contingat eos aliquibus sacros ordines distribuere, an ordinati ab Episcopis suis in propriis ordinibus recipi possint?*

a *Sup. c. nullus Primas.* b τῶν διοικήσεων.

C. X. *Clerici ab Episcopo alterius parochiæ ordinati, a proprio in suis ordinibus recipi possunt.*

De his ita scribit Urbanus Papa *Hugoni Lugdunensi Archiepiscopo.*

LUgdunensis *a* parochiæ *b* Clericos, quos contra statuta canonum ab alterius parochiæ Episcopis ordinatos literarum tuarum significatione monstrasti, cum graduum suorum honore recipere religionis tuæ prudentia poterit, si eos alias canonice, & sine pravitate aliqua ordinatos constiterit: si tamen eorum probabilem vitam id indulgentiæ perspexeris promereri. Legimus *c* quippe, sanctum Epiphanium Episcopum ex diœcesi sancti Joannis Chrysostomi quosdam Clericos ordinasse: quod sanctus vir omnino non fecisset, si ei *d* detrimentum fore perpenderet. Quos igitur recipiendos moderatio tua arbitrata fuerit, injuncta satisfactionis gratia, propter Ecclesiam, quam offenderunt, congrua pœnitentia, miserationis intuitu in suo quemque honore recipies, salva in omnibus sanctorum canonum disciplina.

QUÆSTIO III.

QUod autem Archiepiscopus Clericos sui Suffraganei illo inconsulto damnare valeat, vel absolvere, sic videtur posse probari. Sicut totius Episcopatus Ecclesiæ in potestate sunt Episcopi, sic & Ecclesiæ totius Archiepiscopatus ad diœcesim pertinent Archiepiscopi. Vocantur enim Episcopi a Metropolitano in partem solicitudinis, non in plenitudinem potestatis. Sic quippe vices suas eis impertitur, ut potestatem suam sibi non adimat. Unde & sine ejus consilio nihil eis agere licet, sicut in Concilio Martini Papæ e *legitur c.* 4.

C. I. *Non Episcopi sine Metropolitani consensu, nec ille sine ebrum consensu aliquid agere debet.*

I. PEr singulas provincias oportet Episcopos cognoscere Metropolitanum *f* suum, & ipsum Primatus curam suscipere: nihil autem agere reliquos Episcopos præter eum, secundum quod antiquitus a Patribus nostris constitutum continetur in canone *g*. Propter quod Metropolitanus Episcopus nihil præsumptive assumat *h* absque consilio cæterorum.

C. II. *Sine Metropolitani conscientia extra suam diœcesim nihil agat Episcopus.*

Item ex Concilio Antiocheno, *c.* 9.

II. PEr singulas provincias Episcopos singulos scire oportet, Episcopum Metropolitanum, qui præest, curam & solicitudinem totius provinciæ suscepisse. Propter quod ad Metropolitanam civitatem ab his, qui causas habent, concurratur. Quapropter placuit eum & honore præcellere, & nihil ultra sine ipso reliquos Episcopos agere, secundum antiquum Patrum nostrorum canonem *i*, nisi hoc tantum, quod unicuique Ecclesiæ per suam diœcesim competit. Unumquemque enim Episcopum oportet habere suæ diœcesis potestatem, ut regat & gubernet secundum competentem singulis reverentiam, & providentiam gerat omnis regionis, quæ sub ipsius est civitate: ita ut etiam ordinare ei Presbyteros & Diaconos probabili judicio liceat, & de singulis ipsius regionis causis cum moderatione & pondere disceptare. Ultra autem nihil agere permittitur citra Metropolitani Episcopi conscientiam α: nec Metropolitanus sine cæterorum aliquid gerat concilio Sacerdotum.

a *Ivo p.* 6. *c.* 412. b *al. Ecclesiæ.* c *Socrates l.* 6. *Histor. c.* 12. *&* 13. *Triper. l.* 10. *c.* 11. *Niceph. l.* 13. *c.* 13. d *al. eis.* e *In capitulis Martini Bracarensis, c.* 4. f *al. Primatum Metropolitani Episcopi.* g *Apost. c.* 34. h *al. sibi assumat.* i *Apost. can.* 34.

Corr.

Corr. Rom. ¶ *a* Conſcientiam] *Græce eſt*, δίχα τῆ μητροπόλεως ἐπισκόπυ, μηδὲ αὐτὸν ἄνευ τῆς τῶν λοιπῶν γνώμης. *Itaque eadem voce* γνώμης *utitur canon, tam in conſenſu Metropolitani, quam Suffraganeorum. Sed ob multas varietates placuit apponi verba Græca cum verſione nova:*

Τὸς καθ' ἑκάστω ἐπαρχίαν ἐπισκόπυς εἰδέναι χρὴ τὸν ἐν τῆ μητροπόλει προεστῶτα ἐπισκόπον, καὶ τῶ φροντίδα ἀναδέχεσθαι πάσης τῆς ἐπαρχίας διὰ τὸ ἐν τῆ μητροπόλει πανταχόθεν συντρέχειν πάντας τὸς τὰ πράγματα ἔχοντας. ὅθεν ἔδοξε καὶ τῆ τιμῆ προηγεῖσθαι αὐτὸν, μηδὲν τε πράττειν περιττὸν τὸς λοιπὸς ἐπισκόπυς ἄνευ αὐτῦ, κατὰ τὸν ἀρχαῖον κρατήσαντα τῶν πατέρων ἡμῶν κανόνα, ἢ ταῦτα μόνα, ὅτα τῆ ἑκάστη ἐπιβάλλει παροικία, καὶ ταῖς ὑπ' αὐτὸν χώραις, ἔκαστον γὰρ ἐπίσκοπον ἐξουσίαν ἔχειν τῆς ἑαυτῦ παροικίας, διοικεῖν τε κατὰ τὸν ἑκάστω ἐπιβάλλουσαν δικαίαν, καὶ πρόνοιαν ποιεῖσθαι πάσης τῆς χώρας τῆς ὑπὸ τὸν ἑαυτῦ πόλιν, ὡς καὶ χειροτονεῖν πρεσβυτέρυς, καὶ διακόνυς, καὶ μετὰ κρίσιος ἕκαστα διαλαμβάνειν παρωτέρω δὲ μηδὲ πράττειν ἐπιχειρεῖν, δίχα τῆ τῆς μητροπόλεως ἐπισκόπυ, μηδὲ αὐτὸν ἄνευ τῆς τῶν λοιπῶν γνώμης. *Id eſt:*

Epiſcopos, qui in unaquaque provincia ſunt, noſſe oportet eum, qui Metropoli præeſt, univerſæ quoque provinciæ curam ſuſcipere, eo quod in Metropoli undique conveniunt omnes, quicunque negotia habent. Quapropter placuit & honore ipſum præcellere, & reliquos Epiſcopos nihil aliud *a* ſine ipſo facere (ſecundum veterem, qui viguit, Patrum noſtrorum canonem) quam ea ſola, quæcunque ad cujuſque parochiam, ſubjectaſque parochiæ regiones pertinent. In cujuſque enim Epiſcopi poteſtate eſſe propriam ipſius parochiam, ut eam adminiſtret, pro ea, quæ cuique convenit, integritate, & univerſæ regioni, quæ ſuæ civitati ſubjecta eſt, proſpiciat, conſulatque: ita ut & Presbyteros, Diaconoſque ordinet, & ſingula quæque cum judicio explicet. Præterea vero nihil quicquam facere aggrediantur, ſine Metropolitani Epiſcopi, neque ipſe ſine reliquorum ſententia.

Gratian. *Niſi forte Epiſcopi ipſi œconomos in Eccleſia ſua ordinare contempſerint.*

C. III. *Metropolitanus conſtituat œconomos, quos Epiſcopus habere neglexerit.*

Unde in ſeptima Synodo, *cap.* 11. *legitur*:

CUm *b* ſimus debitores omnes ſacras regulas cuſtodire, & eam, quæ dicit, in unaquaque Eccleſia œconomos eſſe debere, modis omnibus inviolabilem cuſtodire debemus. Et, ſi quidem unuſquiſque Metropolitanus in ſua Eccleſia conſtituerit œconomum, bene utique eſt. Sin autem, ex auctoritate propria Conſtantinopoleos Epiſcopis licentia eſt præponendi œconomos in ejus Eccleſia: ſimiliter & Metropolitanis, ſi Epiſcopi, qui ſub eis ſunt, non ſategerint œconomos ſtatuere in ſuis Eccleſiis. Idipſum autem ſervandum eſt etiam in monaſteriis.

Gratian. *Probatur illud idem exemplo Apoſtoli, qui fornicatorem Corinthium impœnitentem Satanæ tradidit: poſtea pœnitentem Eccleſiæ reconciliavit, hoc tantum ſcribens Corinthiis in prima* c, *& ſecunda epiſtola, ut excommunicato non communicarent, & reconciliato ſocia charitate copularentur. Sed contra probatur auctoritate multorum.*

C. IV. *Metropolitanus ſine Epiſcoporum conſenſu, vel præſentia alicujus eorum non audiat cauſas.*

Ait enim Higinus Papa d, *epiſt.* 1. *c.* 2.

SAlvo *a* in omnibus Romanæ Eccleſiæ privilegio, nullus Metropolitanus abſque cæterorum omnium comprovincialium Epiſcoporum inſtantia, aliquorum audiat cauſas *b*: quia irritæ erunt aliter actæ, quam in conſpectu eorum omnium ventilatæ, & ipſe, ſi fecerit, coerceatur a fratribus.

C. V. *De eodem.*

Item Anicetus Papa *Epiſcopis Galliæ, c.* 1.

ARchiepiſcopus nihil de Epiſcoporum cauſis, aut de aliis communibus, juxta ſtatuta *c* Apoſtolorum, abſque cunctorum illorum agat conſilio, ne illi, niſi quantum ad ſuas parochias pertinet, ſine ſuo: quoniam tali gaudet concordia Altiſſimus, & gloriatur in membris ſuis.

C. VI. *De eodem.*

Item in eadem *epiſt. c.* 3.

SI *d* autem aliquis Metropolitanorum inflatus fuerit, & ſine omnium comprovincialium præſentia, vel conſilio Epiſcoporum, aut eorum, aut, alias cauſas, (niſi eas tantum, quæ ad propriam ſuam parochiam pertinent) agere, aut eos gravare voluerit, ab omnibus diſtricte corrigatur, ne talia deinceps præſumere audeat. Si vero incorrigibilis eiſque inobediens apparuerit, ad hanc Apoſtolicam ſedem, cui omnia Epiſcoporum judicia referri *e* præcepta ſunt, ejus contumacia referatur, ut vindicta de eo fiat, & cæteri timorem habeant.

C. VII. *De eodem.*

Item Calixtus Papa *f Epiſcopis Galliæ, epiſt.* 2. *c.* 3.

NUllus *g* Primas, vel Metropolitanus diœceſani Eccleſiam, vel parochiam, aut aliquem de ejus parochia præſumat excommunicare, vel judicare, vel aliquid agere, abſque ejus conſilio, vel judicio: ſed hoc obſervet, quod ab Apoſtolis, ac Patribus, & prædeceſſoribus noſtris eſt ſtatutum, & a nobis confirmatum: id eſt, ſi quis Metropolitanus Epiſcopus (niſi quod ad ſuam ſolummodo propriam pertinet parochiam) ſine conſilio & voluntate omnium comprovincialium Epiſcoporum extra aliquid agere tentaverit, gradus ſui periculo ſubjacebit, & quod egerit, irritum habeatur & vacuum. Sed quicquid de provincialium Coepiſcoporum cauſis, eorumque Eccleſiarum, Clericorum, atque ſecularium neceſſitatibus agere, aut diſponere neceſſe fuerit, hoc communi *b* conſenſu comprovincialium agatur Pontificum, nec aliquo dominationis faſtu, ſed humillima atque concordi adminiſtratione, ſicut Dominus ait *i*: *Non veni miniſtrari, ſed miniſtrare.* & alibi *k*: *Qui major eſt veſtrum, erit miniſter veſter.* Similiter, & ipſi comprovinciales Epiſcopi cuncta cum ejus conſilio (niſi quantum ad parochias proprias pertinet) agant, juxta ſanctorum conſtituta Patrum. *& infra.* Ut uno animo, uno ore concorditer ſancta glorificetur Trinitas in ſecula.

C. VIII. *In Suffraganei parochia nihil abſque ejus conſilio Metropolitanus agat.*

Item Nicolaus Papa *Rodulpho Bituricenſi Archiepiſcopo.*

COnqueſtus *l* eſt Apoſtolatui noſtro frater noſter Sigedodus Archiepiſcopus Narbonenſis, quod Clericos ſuos eo invito ad judicium tuum venire compellas, & de rebus ad Eccleſiam ſuam pertinentibus, eo

a περιττὸν. b *Ivo p.* 5. *c.* 374. *Concil. Chalcedonenſ. cap.* 26. *ſup. diſt.* 89. *quia in quibuſdam. & infra* 16. *q.* 7. *quoniam in quibuſdam.* c 1. *Cor.* 5. 2. *Cor.* 2. d *& Julius c.* 4.

a *Burch. l.* 1. *c.* 63. *Ivo p.* 5. *c.* 99. *&* 174. b *al. cauſas eorum.* c *can. Apoſt.* 34. d *Polyc. l.* 2. *tit.* 24. *Burch. l.* 1. *c.* 63. *Pann. l.* 4. *c.* 26. e *al. terminare.* f *Concord. Lucius epiſt.* 1. *c.* 3. g *Polyc. ibidem. Burch. l.* 1. *c.* 60. *Ivo p.* 5. *c.* 10. *&* p. 14. *c.* 71. *Pann. l.* 4. *c.* 27. *Anſelm. l.* 2. *c.* 88. h *al. cum omnium.* i *Matth.* 20. k *Matth.* 23. l *Ivo p.* 5. *c.* 56. *Pann. l.* 4. *c.* 29.

incon-

inconsulto, quasi jure Patriarchatus tui disponas : cum hoc nec antiquitas (cui Patres sanxerunt reverentiam) habeat, & auctoritas sacrorum canonum penitus interdicat : nisi forte pro causis, quæ apud se terminare non possunt, ad te, quasi ad Patriarcham suum provocaverint, vel si Episcopus suus decesserit, res Ecclesiæ suæ judicio tuo dispensare voluerint. Primates enim, vel Patriarchas nihil privilegii habere præ cæteris Episcopis, nisi quantum sacri canones concedunt, & prisca consuetudo illis antiquitus contulit, definimus : ita ut secundum Nicænas regulas sua privilegia serventur Ecclesiis : præterquam si Apostolica sedes aliquam Ecclesiam, vel ipsius rectorem quolibet speciali privilegio decreverit honorare.

C. IX. *De eodem.*

Item Beda a *super Apocalypsin* : [Et Angelo Ecclesiæ Ephesi scribe.]

Episcopo scribit, de cujus manu peccata subditorum requirit, ne sine ejus consensu subditos judicare debeat.

Corr. Rom. ¶ *In glossa ordinaria sic legitur*, & Angelo, id est, Episcopo scribit : de manu cujus peccata subditorum requirit, & sine cujus consensu subditos judicare non præsumit ipse Joannes.

Gratian. *Sola enim Romana Ecclesia, sua auctoritate valet judicare de omnibus : de ea vero nulli judicare permittitur.*

C. X. *Apostolicæ sedis judicium a nemine est retractandum.*

Unde Nicolaus Papa *ad Michaelem Imperatorem in epistola, cujus initium :* Proposueramus.

Patet *b* profecto sedis Apostolicæ (cujus auctoritate major non est) judicium a nemine fore retractandum : neque cuiquam de ejus licere judicare judicio : juxta quod α Innocentius Papa Ruffo, & cæteris Episcopis per Thessaliam constitutis scribens ait : *Nemo unquam Apostolico culmini (de cujus judicio non licet retractare) manus obvias audacter intulit, nemo in hoc rebellis extitit, nisi qui de se voluit judicari.* Et beatus Papa Gelasius *c* : *Nec de ejus judicio (id est, Romanæ Ecclesiæ) canones unquam præceperunt judicari, sententiamque illius constituerunt non oportere dissolvi, cujus potius sequenda decreta mandaverunt.*

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc apud cæteros etiam collectores, multis verbis omissis, in summam quandam redactum est.*

¶ α Innocentius] *In epistola Nicolai, & apud reliquos collectores est*, Bonifacius. *Verum neque in Bonifacii, neque in Innocentii epistolis inventum est, quod hic affertur. In ea vero epistola Nicolaus refert etiam alia quædam ex epistola Bonifacii ad Episcopos per Thessaliam.*

C. XI. *Ab aliis damnatos vel excommunicatos Apostolica solvit auctoritas.*

Item Athanasius *Patriarcha Papæ Felici secundo* d.

Fuit *e* semper vestræ sanctæ Apostolicæ sedi licentia injuste damnatos, vel excommunicatos potestative sua auctoritate restituere, & sua eis omnia reddere, & illos, qui eos condemnaverunt, aut excommunicaverunt, Apostolico punire privilegio : sicut etiam nostris, & anterioribus cognovimus actum temporibus.

C. XII. *De eodem.*

Item *ibidem paulo inferius.*

Antiquis *f* regulis sancitum *g* est, ut quicquid (quamvis in remotis, aut in longinquo positis provinciis) super Episcoporum querelis aut accusationibus ageretur, non prius tractandum, vel accipiendum esset, quam ad notitiam almæ sedis vestræ fuisset deductum, ut hujus auctoritate, juxta α quod fuisset faciendum, pronuntiatio infirmaretur, aut firmaretur.

Corr. Rom. ¶ α Juxta quod] *Ivo legit*, juxta quod fuisset pronuntiatio, infirmaretur, aut firmaretur. *In corpore Conciliorum*, justa quæ fuisset pronuntiatio, &c.

C. XIII. *Prima sedes nullius judicio subjaceat.*

Item Innocentius Papa *a*.

Nemo judicabit primam sedem, justitiam α temperare desiderantem. Neque enim ab Augusto, neque ab omni Clero, neque a Regibus, neque a populo judex judicabitur.

Corr. Rom. ¶ *In omnibus vetustis Gratiani exemplaribus citatur ex Innocentio. Sed fere eadem habentur in Concilio Romano, sub Sylvestro, c. 20. & ex ipso citant indicati collectores.*

¶ α Justitiam temperare desiderantem.] *Sic etiam in Pannormia ex Sylvestro. Sed in vulgata Concilii editione est* : quoniam omnes sedes a prima sede justitiam desiderant temperari.

C. XIV. *De eodem.*

Item Symmachus Papa *b*.

Aliorum *c* hominum causas Deus voluit homines terminare, sed sedis istius Præsulis *d* suo, sine quæstione, reservavit arbitrio. Voluit beati Petri Apostoli successores cœlo tantum debere innocentiam, & subtilissimi discussoris indagini inviolatam exhibere conscientiam. Nolite æstimare eas animas inquisitionis *e* non habere formidinem, quas Deus præ cæteris suo reservavit examini. Non habet apud illum reus de allegationis nitore subsidium, quando ipsorum factorum utitur eo teste, quo judice. Dicas forsitan, omnium animarum talis erit in illa disceptatione conditio : replicabo, uni dictum est : *Tu es Petrus* f, *& super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam : & quæcunque solveris, super terram, erunt soluta & in cœlis.* Et rursus sanctorum voce patet, Pontificum dignitatem sedis ejus factam toto orbe venerabilem : dum illi, quicquid fidelium est ubique, submittitur : dum totius corporis caput esse designatur. De hac mihi videtur dictum per Prophetam *g* : *Si hæc humiliatur, ad cujus confugietis auxilium ? & ubi relinquetis gloriam vestram ?*

C. XV. *De eodem.*

Item Anterus Papa *ad Episcopos provinciarum Bæticæ & Toletanæ*.

Facta *h* subditorum judicantur a nobis : nostra vero judicat Deus. *& infra.* §. 1. Deteriores *i* sunt, qui vitam moresque bonorum corrumpunt, his, qui substantias aliorum, prædiaque diripiunt.

C. XVI. *De eodem.*

Item Gelasius Papa *k ad Faustum legatum*.

Ipsi *l* sunt canones, qui appellationes totius Ecclesiæ ad hujus sedis examen voluere deferri. Ab ipsa vero nusquam prorsus appellari debere sanxerunt : ac per hoc illam de tota Ecclesia judicare, ipsam ad nullius commeare judicium : nec *m* de ejus unquam præceperunt judicio judicari, sententiamque illius constituerunt non oportere dissolvi, cujus potius decreta sequenda mandarunt.

C. XVII. *De eodem.*

Idem *omnibus* n *Episcopis*.

Cuncta *o* per mundum novit Ecclesia, quod sacro-

a *Gloss. ordin. ad eum locum Apoc.* 2. b *Ansel. l.* 4. *cap.* 75. *Ivo p.* 5. *c.* 19. *Pannor. l.* 4. *c.* 21. c *Infra ead. ipsi sunt.* §. *nec de ejus.* d *In tomis Conc.* e *Ivo part.* 5. *c.* 15. f *Ivo ibid.* g *al. censitum.*

a *Sylvester in Conc. Romano, c.* 20 *Polyc. l.* 1. *tit.* 16. *Deus dedit p.* 3. *Anselm. l.* 1. *c.* 19. *& l.* 4. *c.* 39. *Pann. l.* 4. *c.* 5. b *In lib. Ennodii.* c *Polyc. ibid. Ans. l.* 1. *c.* 24. *Ivo p.* 5. *c.* 10. *Pann. l.* 4. *c.* 8. d *al. Præsulem.* e *al. de inquisitoribus.* f *Matt.* 16. g *Esa.* 10. h *Polyc. ibid. Anselm. l.* 1. *c.* 53. i *Supra, 6. q.* 1. *c.* 10. *ex merito.* 3. *cum seq.* k *Nicol. ad Michaelem, epist.* 7. l *Ansel. l.* 2. *c.* 56. *Ivo p.* 5. *c.* 9. m *Sup. ead. patet in fin.* n *In epist. ad Episcopos per Dardaniam constitutos.* o *Polyc. l.* 1. *tit.* 8. *Ans. l.* 1. *c.* 47. *& l.* 5. *c.* 16. *& 24. Pann. l.* 4. *c.* 7.

ſancta Romana Eccleſia fas de omnibus habeat judicandi; neque cuiquam de ejus liceat judicare judicio. Siquidem ad illam de qualibet mundi parte appellandum eſt: ab illa autem nemo eſt appellare permiſſus. §. 1. Sed nec illa præterimus, quod Apoſtolica ſedes ſine ulla Synodo præcedente, & ſolvendi, quos Synodus inique damnaverat, & damnandi, nulla exiſtente Synodo, quos oportuit, habuit facultatem: & hoc nimirum pro ſuo principatu, quem beatus Petrus Apoſtolus Domini voce & tenuit ſemper, & tenebit.

Corr. Rom. ¶ *Omnia, quæ in hoc capite leguntur, habentur in epiſtola Gelaſii ad Epiſcopos per Dardaniam: ſed non eodem ordine compoſita. Caput autem ſequens, in quo multa hujus ipſius capitis verba continentur, in eadem epiſtola eodem prorſus modo habetur. Itaque fieri poteſt, ut ex alia epiſtola caput hoc ſumptum ſit, quæ non extet: aut Gratianus hæc duo tanquam diverſa capitula referat, quod apud antiquiores etiam collectores diſtincta repererit. In epiſtola etiam Nicolai ad Epiſcopos Galliæ, quæ nuper eſt impreſſa in appendice Bibliothecæ, hoc citatur ex Gelaſio.*

C. XVIII. *De eodem.*

Idem *Epiſcopis per Dardaniam conſtitutis.*

II. CUncta per mundum novit Eccleſia, quoniam quorumlibet ſententiis ligata Pontificum, Sedes beati Petri Apoſtoli jus habeat reſolvendi, utpote, quæ de omni Eccleſia fas habeat judicandi, &c.

C. XIX. *De eodem.*

Item Sixtus Papa II. *Hiſpanorum Epiſcopis, epiſt. 2. cap. 4.*

FRatres *a*, quos timore terreno injuſte damnaſtis, ſcitote a nobis juſte eſſe reſtitutos: quibus ex ſancti Petri & Apoſtolica auctoritate omnia, quæ eis ablata ſunt, integerrime reddi præcipimus, ſi non vultis & vos, & Principes veſtri a collegio noſtro, & membris Eccleſiæ ſeparari.

C. XX. *Cujuslibet Eccleſiæ Clericos Papa valet ordinare.*

Item Stephanus Epiſcopus *Gualberto Patriarchæ.*

NUnc *b* vero iterato tibi ſcribimus, nolentes alicujus Eccleſiæ privilegium infringere, licet Apoſtolica prærogativa poſſimus de qualibet Eccleſia Clericum ordinare: deſine jam cujuſpiam zelo Cumenſis α Eccleſiæ Antiſtitem protelare: quia ſi protelaveris, & eum conſecrare jam toties monitus non maturaveris, proculdubio ad nos veniens, conſecratus abibit.

Corr. Rom. ¶ α Cumenſis] *Sic etiam Anſelmus, ſed apud Ivonem plenius:* Deſine jam cujuſpiam zelo electum a Clero, & expetitum a populo Lintuardum Cumenſis Eccleſiæ Antiſtitem protelare.

C. XXI. *De eodem.*

Item Nicolaus Papa *Michaeli Imperatori in epiſtola, cujus initium:* Propoſueramus.

PEr *c* principalem beatorum Apoſtolorum Petri & Pauli, de qua ſupra partim expoſuimus, poteſtatem, jus habemus, non ſolum Monachos, verum etiam quoslibet Clericos de quacunque diœceſi, cum neceſſe fuerit, ad nos convocare, atque Eccleſiaſticis exigentibus opportunitatibus invitare.

Gratian. *Sed aliud eſt, quod ex temeritate aſſumitur præſumptionis: aliud quod ex neceſſitate geritur charitatis. Cum Suffraganei Archiepiſcoporum ſubditis ſuis ad malum favere cœperint, atque circa eorum correctiones negligentes extiterint, tunc licet Metropolitanis præter illorum voluntatem, & ligandos damnare, & reconciliandos abſolvere. Cum vero Epiſcopi zelo divinæ charitatis accenſi, bonos verbo & exemplo ædificant, & malorum vitia aſpera increpatione redarguunt, abſque talium conſilio non licet Metropolitanis in eorum parochia aliquid agere, vel diſponere. Unde in fine capituli* Martini Papæ *non ſimpliciter dictum eſt* [nihil agat] *ſed cum determinatione* [nihil præſumptive *a* aſſumat abſque eorum conſilio:] *ut vitium præſumptionis videatur improbatum, non officium charitatis. Sic & Apoſtolus, quia Corinthios vidit negligentes circa correctionem fornicatoris, ſua auctoritate illum damnavit. Joannes vero, quia Epiſcopum Epheſiorum vidit paratum ad corrigenda vitia ſubditorum ſine ejus auctoritate* b *illos corrigere noluit; ſed illum tantum de eorum correctione admonuit.*

a *Anſel. l. 2. c. 25. Polyc. l. 1. tit. 8. Burch. l. 1. c. 192. Ivo p. 5. c. 247.* b *Anſ. l. 6. c. 31. Ivo p. 5. c. 31.* c *ſup. 1. qu. 1. Anſ. lib. 1. c 82. & l. 2. c. 14.*

CAUSA X.

QUidam Laicus baſilicam a ſe factam a diœceſana lege ſegregare quærit: Epiſcopus Eccleſiam cum omni dote ſua ad ſuam diſpoſitionem pertinere contendit: tandem evincit Epiſcopus, & per parochias militibus comitatus crudeliter deſævit: quæ Eccleſiæ ſunt, tanquam ſibi debita, uſurpare contendit.

1. *Modo primum quæritur, An baſilica cum omni dote ſua ad Epiſcopi ordinationem pertineat?*
2. *Secundo, An res Eccleſiarum Epiſcopis uſurpare liceat?*
3. *Tertio, Quid nomine cathedratici a ſuis Sacerdotibus exigere valeat?*

QUÆSTIO I.

1 DE *prima quæſtione ſic definitur* in Concilio Ilerdenſi, *cap. 3.*

C. I. *Baſilica, quæ conſecratur, a diœceſana lege non ſegregetur.*

SI ex Laicis quiſpiam a ſe factam baſilicam conſecrari deſiderat, nequaquam eam ſub monaſterii ſpecie, ubi congregatio non colligitur α, a diœceſana lege audeat ſegregare.

Corr. Rom. ¶ α Colligitur,] *In Concilio impreſſo, ac manuſcripto ſequitur*, vel regula ab Epiſcopo non conſtituitur.

C. II. *Eccleſiæ cum dotibus ſuis in Epiſcopi poteſtate conſiſtant.*

Item ex Concilio *c* Toletano III. *c. 19.*

SIc *d* quidam contra omnem *e* auctoritatem Eccleſias, quas ædificaverunt, poſtulant conſecrare, ut dotem, quam eidem Eccleſiæ contulerint, cenſeant ad Epiſcopi ordinationem non pertinere. Quod factum taliter α in præterito corrigatur, ut & in futuro, ne fiat, prohibeatur: ſed omnia ſecundum conſtitutionem antiquam, ad Epiſcopi ordinationem & poteſtatem pertineant.

Corr. Rom. ¶ α Taliter] *Sic eſt in antiquioribus editionibus, & duobus Vaticanis Conciliorum codicibus: ſed in Colonienſi quatuor tomorum editione, & in codice Lucenſi Regio, & in Concilio Vormacienſi, & Moguntino, & in Pannormia hoc modo:* quod factum, & in præteritum diſplicet, & in futuro prohibetur.

C. III. *Eccleſiæ, & omnia jura earum, ad ordinationem Epiſcopi pertinent.*

Item ex Concilio II. Cabilonenſi.

DEcretum *f* eſt, ut omnes Eccleſiæ cum dotibus ſuis, & decimis, & omnibus ſuis α, in Epiſcopi poteſtate conſiſtant, atque ad ordinationem ſuam ſemper pertineant.

Corr. Rom. ¶ α Suis, *In vulgatis ſequebatur*, juribus, *quæ vox abeſt ab omnibus collatis manuſcriptis. Apud Ivonem & Burchardum eſt*, omnibus ſuis rebus.

C. IV. *Unaquæque parochia Epiſcopi proviſione regatur.*

a *ſupra ead. per ſingulas, 1. Sup. cum ſimus. §. probatur.* b *Supra, Epiſcopo.* c *Et in Vormacienſi, c. 6. & 55. & in Moguntino ſub Arnulpho, c. 4. In Trosl. cap. 6.* d *Burch. l. 3. c. 20. Ivo p. 3. cap. 23. Pann. l. 2. c. 12.* e *al. continum.* f *Burch. l. 3. c. 146. Ivo p. 3. c. 211.*

Item

Item Leo Papa IV. *in epistola ad Episcopos Britanniæ, c. 2.*

REgenda est unaquæque parochia sub provisione ac tuitione Episcopi per Sacerdotes, vel cæteros Clericos, quos ipse cum Dei timore providerit, cui jure pertinere videtur, & circumire, ut sibi necessarium visum fuerit, Ecclesiastica utilitate cogente.

C. V. *Judicio & potestate Episcopi res Ecclesiasticæ gubernentur.*

Item ex Concilio Antiocheno, *c.* 24.

QUæcunque *α* res *a* Ecclesiæ sunt, convenit cum omni diligentia & bona fide, quæ Deo debetur, qui omnia providet, atque judicat, gubernari & dispensari cum judicio & potestate Episcopi, cui totius plebis animæ videntur esse commissæ.

Corr. Rom. ¶ *α* Quæcunque] *Græce significantius*, τὰ τῆς ἐκκλησίας, τῇ ἐκκλησίᾳ φυλάττεσθαι δεῖν καλῶς ἔχει: *id est*, recte habet, quæ Ecclesiæ sunt, ipsi Ecclesiæ servari oportere.

C. VI. *Basilicarum conditores in rebus Ecclesiarum nullam potestatem se habere cognoscant.*

Item ex Concilio Toletano IV. *c.* 32.

NOverint *b* conditores basilicarum, in rebus, quas eisdem Ecclesiis conferunt, nullam se potestatem habere: sed juxta canonum instituta, sicut Ecclesiam, ita & dotem ejus ad ordinationem Episcopi pertinere.

C. VII. *De eodem.*

Item ex Concilio Aurelianensi I. *c.* 17.

DE his, quæ parochiis in terris, vineis, mancipiis, atque peculiis quicunque fidelés obtulerint, antiquorum canonum statuta serventur, ut omnia in Episcopi potestate consistant: De his tamen, quæ altario accesserint, tertia pars fideliter Episcopis deferatur.

C. VIII. *De his, quæ altario deferuntur, medietatem sibi vendicet Episcopus.*

Item ex eodem, *c.* 16.

ANtiquos canones relegentes, priora statuta credimus renovanda: ut de his, quæ in altario oblatione fidelium conferuntur, medietatem sibi Episcopus vendicet, & medietatem sibi dispensandam secundum gradus Clerus accipiat, tam de propriis prædiis, quam de omni commoditate in Episcoporum potestate durantibus.

C. IX. *De Episcopis, qui diœcesim suam visitare contemnunt, & ad redimendas mansiones, quæ visitantibus debentur, Clericos cogunt.*

Item ex Concilio Toletano.

RElata *d* est coram sancta Synodo querimonia plebium, quod sint quidam Episcopi nolentes ad prædicandum, vel ad confirmandum suas per annum parochias circumire: qui tamen exigunt, ut mansiones, quibus in profectione uti debuerant, aliquo *e* pretio redimant, qui parare debebant. Quæ duplex infamia, negligentiæ & avaritiæ, sanctæ Synodo magno fuit horrori. Statuerunt itaque, ne quis ultra exerceat id cupiditatis ingenium, & ut solicitiores sint Episcopi de suis gregibus visitandis.

Corr. Rom. ¶ *In libro manuscripto privilegiorum Ecclesiæ Toletanæ refertur hoc, tanquam caput 15. quarti Concil. i Toletani: sed in duobus ipsius exemplaribus ex Hispania missis non habetur. Burchardus & Ivo citant ex Concilio Triburiensi tempore Arnulphi Regis.*

C. X. *Annuis vicibus Ecclesiæ ab Episcopis visitentur.*

Item ex Concilio Tarraconensi, *c.* 8.

DEcrevimus *a*, ut antiquæ consuetudinis ordo servetur, & annuis vicibus ab Episcopo diœceses visitentur, & si qua forte basilica fuerit reperta destituta, ordinatori *α* ejus reparari præcipiatur: quia tertia pars ex omnibus, per antiquam traditionem, ut accipiatur ab Episcopis, novimus esse statutum.

Corr. Rom. ¶ *α* Ordinatori] *In exemplaribus Concilii impressis & manuscriptis, apud Burchardum & Ivonem legitur*, ordinatione ipsius: *sed ob glossam non est mutatum. Reliqua vero ex iisdem sunt emendata. Burchardus autem, & Ivo addunt præterea in extremo*, in principibus novimus statutum.

2 pars. Gratian. *Si autem Episcopus invaletudine impeditus, diœceses suas per semetipsum visitare non poterit, visitationis officium committat aliis.*

C. XI. *Invaletudine gravatus Episcopus, visitationis officium aliis committat.*

Unde in Concilio Toletano IV. *c.* 35. *legitur.*

EPiscopum *b* per cunctas diœceses, parochiasque suas per singulos annos ire oportet, ut exquirat, quo unaquæque basilica in reparatione sui indigeat. Quod si ipse aut languore detentus, aut aliis occupationibus implicatus, id explere nequiverit, Presbyteros probabiles, aut Diaconus mittat, qui reditus basilicarum, & reparationes, & ministrantium vitam inquirant.

3 pars. Gratian. *Visitantes autem Episcopi, quid a Clericis suis exquirere debeant, & quid eos docere, in* Concilio Bracarensi II. *cap.* 1. *sic statutum legitur.*

C. XII. *Quæ visitantes Episcopi a Clericis suis exquirere debeant.*

PLacuit *c* omnibus Episcopis, ut per singulas Ecclesias Episcopi, & per diœceses ambulantes primum discutiant Clericos, quomodo ordinem Baptismi teneant, vel Missarum, & qualiter quæque officia in Ecclesia peragant. Et si recte quidem invenerint, Deo gratias agant: sin autem minime, docere debent ignaros, & hoc modis omnibus præcipere, sicut antiqui canones jubent *d*, ut ante viginti dies Baptismi, ad purgationem exorcismi concurrant catechumeni, in quibus viginti diebus omnino e catechumeni symbolum, quod est, *Credo in Deum Patrem omnipotentem*, specialiter doceantur. Postquam ergo in his suos Clericos discusserint, vel docuerint Episcopi, alia die, convocata plebe ipsius Ecclesiæ, doceant illos, ut errores fugiant idolorum, vel diversa crimina, id est, homicidium, adulterium, perjurium, falsum testimonium, & reliqua peccata mortifera; & quod nolunt sibi fieri, alteri ne faciant; & ut credant resurrectionem omnium hominum, & diem judicii, in quo unusquisque secundum opera sua recepturus sit. Et sic postea Episcopus de Ecclesia illa proficiscatur ad aliam.

C. XIII. *Oblationes Ecclesiæ Laicis usurpare non licet.*

Unde Hieronymus *in epistola* f *ad Damasum Papam de oblationibus altaris.*

4 QUia *g* Sacerdotes pro omnibus orare debent *α*, quorum eleemosynas & oblationes accipiunt, qua fronte præsumunt Laici oblationes, quas Christiani pro peccatis suis offerunt, vel comedere, vel aliis concedere, cum ipsi non debeant ex *β* officio suo pro populo orare. Ob hoc, Papa glorioſe, mittere te oportet illos præsumptores in excommunicationem perpetuam, ut & cæteri metum habeant, & amplius hæc in Ecclesia ne fiant.

Corr. Rom. ¶ *α* Debent,] *In vulgatis, & in epistola impressa legitur*, solent: *sed in plerisque manuscriptis Gra-*

a 12. *q.* 1. *præcipimus.*] *ex Can. Apost.* 41. b *Polyc. l.* 3. *tit.* 12. *Burch. l.* 3. *cap.* 203. *Ivo p.* 3. *c.* 255. *Pannor. l.* 2. *c.* 4. c *Polyc. l.* 3. *tit.* 11. *Burch. l.* 3. *c.* 136. *Ivo p.* 3. *c.* 202. *Pann. l.* 2. *c.* 61. d *al. Delata. Burch. l.* 1. *c.* 229. *Ivo p.* 5. *c.* 341. e *al. alio.*

a *Burch. l.* 3. *cap.* 33. *Ivo p.* 3. *c.* 38. b *Burch. l.* 1. *c.* 87. *Ivo p.* 5. *c.* 193. c *Burch. l.* 1. *c.* 85. *Ivo p.* 1. *c.* 75. *& p.* 5. *c.* 191. d *De Cons. dist.* 4. *Ante viginti.* e *al. omnes.* f *Tomo* 4. g *Polyc. l.* 3. *tit.* 3.

tiani exemplaribus, & Polycarpo, debent. *Sic etiam Lupus in regula Monachorum, ex Hieronymi scriptis collecta, c. de contemplatione, oratione, & lectione:* Sacerdotes quoque pro omnibus orare debent, quorum eleemosynas, oblationesque recipiunt.

§ β Ex officio suo] *Hæc absunt a plerisque codicibus Gratiani, & epistola ipsa, & Polycarpo.*

C. XIV. *Minime auferantur a Laicis oblationes altaribus, vel crucibus factæ.*

Item Calixtus Papa secundus α.

SAnctorum *a* Patrum canonibus consona sancientes, oblationes de sacratissimo & reverendissimo altari beati Petri, & Salvatoris, & sanctæ Mariæ rotundæ, aut aliis Ecclesiarum altaribus, sive crucibus, a Laicis auferri penitus interdicimus, & sub districtione anathematis prohibemus: & Ecclesias a Laicis incastellari, aut in servitutem redigi auctoritate Apostolica prohibemus.

Corr. Rom. ¶ α Secundus.] *Additum hoc est ex plerisque vetustis. Neque vero primus esse potest, cujus tempore nondum Pantheon vocabatur templum sanctæ Mariæ rotundæ. Bonifacius enim fuit, qui tempore Phocæ Imperatoris illud beatæ Mariæ & omnibus Sanctis dicavit.*

C. XV. *Ecclesiarum oblationes sub Laicorum dominio non detineantur.*

Item Damasus Papa.

HAnc *b* consuetudinem, quæ contra sanctam Ecclesiam catholicam augeri *c* videtur, omnino interdicimus, ut nullo modo unquam oblationes, quæ intra sanctam Ecclesiam offeruntur, sub dominio Laicorum detineantur: Sed tantummodo Sacerdotibus, qui quotidie Domino servire videntur, liceat comedere & bibere: quia in Vetere Testamento prohibuit *d* Dominus panes sanctos comedere filiis Israel, nisi tantummodo Aaron & filiis ejus: qui panes longe erant ab istis panibus, qui nunc in sancta Ecclesia offeruntur: quia illi sub umbra legis erant, qui vero modo, sub gratia Spiritus sancti, toto mundo Evangelio coruscante, lucidiores esse videntur. Qua fronte, aut qua conscientia oblationes vultis accipere, qui vix valetis pro vobis, nedum pro aliis, Deo preces offerre? quia pravum est, & contra Dominicum præceptum, & detrimentum animæ suæ infert, qui illud agere conatur, quod ei nulla ratione conceditur. Quia omnibus sanctis Patribus, nostrisque prioribus placuit hanc sanctionem fieri, & nos similiter in eisdem persistere volumus, ut nullus audeat irritum facere hoc, quod constitutum est, si in perpetua damnatione noluerit persistere. Si quis vero contra hanc regulam nostram, & contra regulam sanctorum CCCXVIII. Patrum, qui in Nicæno Concilio hoc constituerunt, temerarius præsumptor fuerit, & de cætero oblationes de sacris Ecclesiis auferre molitus fuerit, sub anathematis vinculo sit colligatus, & condemnatus. Responderunt omnes, Fiat, fiat.

Gratian. *Præmissis auctoritatibus, Ecclesiæ cum omnibus rebus suis ad Episcopi ordinationem pertinere monstrantur, & tam Ecclesiæ, quam oblationes, & facultates earum, a Laicorum dispositione probantur esse immunes.*

QUÆSTIO II.

1 2 SEd *cum in Episcoporum potestate facultates Ecclesiæ constitutæ esse dicantur, potestas dispensandi intelligenda est, non distrahendi, vel dilapidandi.*

C. I. *Res Ecclesiæ aliquo modo Episcopis alienare non licet.*

Unde in Agathensi Concilio, c. 7. *legitur*:

CAsellas, vel mancipiola Ecclesiæ, Episcopi (sicut prisca canonum præcepit auctoritas) vel vasa ministerii, quasi commendata fideli præposito, integro Ecclesiæ jure possideant, id est, ut neque vendere, neque per quoscunque contractus res, unde pauperes vivunt, alienare præsumant α.

Corr. Rom. ¶ α Præsumant.] *In aliquot melioribus Gratiani codicibus post hoc verbum sequitur* §. quod si necessitas, *usque in finem*, (*qui nunc habetur infra eod. ad finem* Paleæ Hujusmodi) *& sic legit, qui casum scripsit.*

Gratian. *Codicis lib. 1. titulo a de sacrosanctis Ecclesiis, lege*, [Sancimus nemini .] *Imp. Justinianus.* [excepta videl. causa captivitatis.

C. II. *De eodem.*

Impp. Leo & Anthemius. AA.

EA *b* enim, quæ ad beatissimæ Ecclesiæ jura pertinent, vel posthac forte pervenerint, tanquam ipsam sacrosanctam & religiosam Ecclesiam, intacta convenit venerabiliter custodiri.

Constitutio nova.

Hoc *c* jus porrectum est ad omnem venerabilem locum, omneque collegium, quod actio pia constituit, ut nec res eorum pignorentur. Et hoc perpetuo servetur in his rebus immobilibus, quæ ab Imperiali domo prædictis locis applicantur. In cæteris eatenus excipitur, si debitum urget. §. 1. Præterea *d*, si habeat superflua vasa, cum debitrix sit, nec aliunde solvere valet, ne quid immobile alienetur, vel distrahatur, ea (gestis habitis coram eo, cujus est loci ordinatio) integra, vel aliis locis venerabilibus oblata dentur, vel conflata cuilibet alii vendantur. Qui autem hæc acceperit contra *e* hanc observationem iisdem pœnis subjaceat, quæ in rebus immobilibus proditæ sunt. Si *f* autem debitum ex mobilibus solvi non valet, primo res immobiles specialiter dentur pignori, quarum fructus creditor sibi reputet tam in sortem, quam in usuras, usque ad quartam centesimæ. Quod si nolit creditor ita accipere, tunc ordinator domus ad eum, a quo ordinatur, habitis absque dispendio gestis, juret, (majore parte ibidem servientium consentiente) & debitum urgere *g*, nec ex mobilibus solvi posse. Quo subsecuto, per viginti dies rem Ecclesiæ venalem esse publice notum sit, ut plus offerenti detur, pretio modis omnibus pro debito dando. Aliter enim res emptori non conceditur: & hoc inscribatur, nihil esse factum in ea re ad damnum divinæ domus. Emptore vero non invento, res æstimata districte creditori detur in solutum, addita in pretio universæ æstimationis decima parte, & accedente consensu ordinatoris & majoris partis ibidem servientium. Sit tamen ea res mediocris inter cæteras, inspecta ipsius qualitate, & quantitate, & onere. Et is creditor hic intelligatur, qui, quod credidit, probat in utilitatem divinæ domus processisse. §. 2. Sicut *h* autem alienatio rerum Ecclesiæ interdicitur; ita prohibetur, ne qua sterilis ei detur possessio, aut alioquin onerosa, veluti fiscalium nomine, vel onere. §. 3. Item *i* prædium propter onus fiscale inutile alienatur gestis (ut supra) conficiendis, eodem juramento præstito: id est, quod alia de causa non alienatur, nisi ut immunitas ejusdem venerandæ domus servetur. §. 4. Sed & *k* permutare Principi licet pro re majori, meliori, vel æquali, si Resp. hoc expoſcit. & pragmatica forma super hoc præcedente. §. 5. Item *l* sibi invicem recte permutant cum utriusque indemnitate, eorum scilicet consensu interveniente, qui supra referuntur.

---

a Polycarp. *lib. 3. tit. 9.* b Polyc. *ibid.* c *al.* vigere. d 1. Reg. 21.

a *tit. 2. leg. 21.* b *tit. 2. leg. jubemus, vers. scientes.* c *eod. tit. authen. hoc jus. Julianus antec. constit. 7. c. 1.* d *authen. prætorea. C. eod. tit. Julianus constit. 120. §. fin.* e *al. citra.* f *authen. hoc jus. supra citat.* g *al. existere.* h *Auth. sequenti.* i *Auth. item prædium* k *Auth. sed & permutare. Bureh. l. 3. c. 165. Ivo p. 3. c. 184.* l *Auth. sequenti Jul. novell. 54. Ivo part. 3. cap. 189.*

2 pars. §. 6. Perpetua *a* quoque emphyteuſis in his permittitur rebus, ſi res in eorum geratur præſentia quibus hoc adſignatur lege, jurantibus his, quorum intereſt, ex eo contracta nihil ad læſionem divinæ domus effici: ſolito reditu ipſius rei, qui fuit, cum divino juri dedicaretur, non minuendo, niſi in ſextam partem: aut ſi ob cladem deminuta fuerit, tunc pro conſtante, nunc penſione in emphyteuſim detur. Quod ſi res pretioſa quidem eſt, parum tamen, aut nihil præſtat penſionum, res ſubtiliter æſtimanda eſt, ut ex hac penſio juſta conſtituatur. Et tamen ſola dentur in emphyteuſim, quæ ad hoc congrua videntur œconomo, & aliis gubernatoribus. §. 7. Qui *b* rem hujuſmodi conductam, vel in emphyteuſim acceptam fecerit deteriorem, aut emphyteuticum canonem per biennium non ſolverit, hac lege repelli poteſt, ut tamen ſolvat totius temporis penſionem, & id, in quo rem læſit, reſarciat, non repeturus, ſi quid impendit nomine meliorationis. §. 8. Si *c* quas vero ruinas habent memoratæ divinæ domus, quas reædificare non valent, & hæ in emphyteuſim dentur perpetuam, emphyteuta uſuro materia habitationis depoſitæ domus, ut penſio deminuatur in tertiam partem ab ea, quæ ſtantibus adhuc ædificiis colligebatur: aut prius eo reædificante, ex additis illis per æſtimationem penſionibus, medietas detur religioſæ domui. Nam priore caſu, ab initio emphytheuſis præſtanda eſt penſio. §. 9. Qui *d* vero res jam dictas non gratuito alienationis titulo citra formam legis accepit, rem quidem cum omni incremento medii temporis reſtituat: ejus autem, quod dedit, nullam actionem contra venerabilem locum, ſed adverſus eum, qui alienavit, habet. Donatarius autem & rem cum omni cauſa, & fructum reſtituat, & aliud tantundem. Creditor quoque reſtituta re pignorata, crediti actionem contra ſolum pignoris datorem habeat. Emphyteuſis acceptor & ab ea cadat, nec, quod dedit, repetat: imo ſtatim ſolvat, quod ſoluturus eſſet unoquoque anno, ſi jure contraxiſſet. §. 10. Sed melius dicitur omnino denegandas eſſe actiones hujuſmodi acceptori. Imp. Leo. §. 11. Si œconomus *e* Eccleſiæ proſpexerit expedire, ut deſideranti cuiquam certarum poſſeſſionum atque præditorum (urbanorum ſcilicet, ſive ruſticorum) ad jus Eccleſiaſticum pertinentium, temporalis uſusfructus poſſeſſio pro ipſius petitione præſtetur, tunc ejus temporis, quod inter utroſque convenerit, ſive in diem vitæ ſuæ ab eo, qui deſiderat, poſtuletur, pacta cum eo, qui hoc elegerit, ineat œconomus, atque conſcribat, per quæ & tempus, intra quod hoc præſtari placuerit, ſtatuatur, & manifeſtum ſit, quod quiſque acceperit adinvicem.

C. III. PALEA.

HUjuſmodi *f* beneficii gratia, præſtando quidem Eccleſiaſtici prædii pro tempore uſumfructum, poſt ſtatutum autem tempus, & placitum *g*, ipſorum redituum proprietate ad domum & jus Eccleſiaſticum recurrente firmiter: ita ſcilicet, ut ſive completo ſpatio, quod fuerit inter eos conſtitutum, ſeu mortis ſuæ tempore (ſi hoc quoque convenerit) is, qui poſſeſſionem Eccleſiaſticam, & certorum redituum uſumfructum habendi gratia interveniente pacto ſuſceperit, non minus, quam alterius tantæ quantitatis, quantum acceperat, reditus, cum ipſorum prædiorum domino, & rebus immobilibus, eorumque colonis & mancipiis Eccleſiæ derelinquat. Niſi enim hac conditione pacta inita fuerint, ea quoque decernimus non valere. §. 1. Nam α hæc *h* uſus præſtatio locum habet in omni domo religioſa. Quo finito, res utraque pleno jure perveniat in domum jam dictam, nec tributis quidem gravata majoribus ſit ea res, quæ datur invicem, & ejuſdem reditus ſit. §. 2. Quibuſcunque *a* modis hoc jus aliis permittitur, interdicitur certis perſonis res hujuſmodi accipere, ut œconomo ejuſque cognatis. Quod *b* ſi neceſſitas compulerit, ut pro Eccleſiæ neceſſitate aut utilitate, vel in uſufructu, vel in directa venditione aliquid diſtrahatur, apud duos, vel tres comprovinciales, vel vicinos Epiſcopos cauſa, qua neceſſe ſit vendi, primitus comprobetur, ut habita diſcuſſione Sacerdotali, eorum ſubſcriptione *c*, quæ facta fuerit venditio, vel tranſactio, corroboretur. Aliter facta venditio, vel tranſactio non valebit. *& infra* §. 3. Minus vero utiles poſſeſſiones peregrinis, vel Clericis, ſalvo jure Eccleſiæ, in uſum præſtari permittimus.

Corr. Rom. ¶ *In aliquot vetuſtis exemplaribus, in quibus paucæ ſunt Paleæ, continenter poſt ultima verba ſuperioris capitis ſequuntur ſine ulla diſtinctione verba hujus, quemadmodum & in ipſa lege Codicis. In duobus autem vetuſtiſſimis, in quibus fere nullæ ſunt Paleæ, deeſt prior pars hujus capitis, uſque ad verſ.* completo ſpatio. *cætera vero leguntur conjunctè cum ſuperioribus, uſque ad verſ.* quod ſi neceſſitas. *Nam hic verſiculus in iiſdem exemplaribus non hoc loco, ſed ſupra ead. cap.* caſellas. *habetur, ut ibi eſt notatum.*

¶ α Nam] *Hæc vox non eſt in authentica, & in vetuſtis Gratiani codicibus pro iſta voce eſt, N. C. & ſignificatur,* novella conſtitutio.

C. IV. *Eccleſiaſticarum rerum precariæ qualiter fieri debeant.*

Item ex Concilio Mediomatricis *d*.

I. PRecariæ *e* a nemine de rebus Eccleſiaſticis fieri præſumantur: niſi quantum de qualitate convenienti datur ex proprio, duplum accipiatur ex rebus Eccleſiæ, in ſuo tantum, qui dederit, nomine, ſi res proprias & Eccleſiaſticas uſufructuario tenere voluerit. Si autem res proprias ad præſens dimiſerit, ex rebus Eccleſiaſticis triplum fructuario uſu in ſuo tantum quis *f* nomine ſumat: quia ſic eas quemque tractare oportet, ut rerum Eccleſiaſticarum diſpenſatorem, non ut propriarum largitorem α. §. 1. Decrevit *g* etiam ſancta Synodus, & Imperialis auctoritas denuntiavit, ut a nulla poteſtate quis cogatur facere precariam de rebus proprie Deo & Sanctis ejus dicatis, cum ratio & uſus obtineat neminem, cui *h* non vult, contra utilitatem, & rationem cogi β, de proprio facere beneficium. §. 2. Nec *i* commutationes rerum, vel mancipiorum Eccleſiaſticorum quælibet perſona ſine licentia & conſenſu Regio *k* facere præſumat.

Corr. Rom. ¶ *Citatur hic canon ex Concilio Mediomatricis: a Burchardo autem, & Ivone ex Concilio Belluacenſi, præter ultimum verſiculum,* Nec commutationes, *quem citant ex Matisenſi. In Concilio etiam Meldenſi, c. 22. refertur ex eodem Concilio Belluacenſi. Extat in capitularibus editis anno quarto Regni Caroli Regis, & Ludovici Imperatoris filii in villa Colonia, c. 37. non eſt autem mutatus titulus, quia potuit idem in omnibus illis Conciliis repeti: quod in Germanicis & Gallicis, quæ extant, ſæpe factum cognoſcitur. Aliquid etiam de precariis habetur in Concilio Rhemenſi, c. 36. & 37. & in Concilio Maguntino ſub Arnulpho, cap. 20.*

¶ α Largitorem] *In Concilio Meldenſi, & Capitularibus poſt hoc verbum ſequitur continenter,* & a nulla poteſtate quis cogatur &c. *ſine verbis illis hic interjectis, quorum ta-*

a *Authen. perpetua.* b *Authen. qui rem. eod. tit.* c *Authen. ſi quas.* d *Authen. qui res. Ivo p. 3. c. 185.* e *eod. tit. leg. jubemus. §. ſane ne omnis.* f *ibidem continuo.* g *al. placitum temporum proprietate.* h *Authen. Hæc uſus eod. tit.*

a *Authent. quibuſcunque.* b *In Conc. Agathenſi, cap. 7.* c *al. proſcriptione.* d *In Concilio Meldenſi, cap. 22. in adjectis capitul. cap. 37.* e *Polyc. l. 3. tit. 14. Burch. l. 3. cap. 167. Ivo p. 3. c. 228.* f *al. quiſquis.* g *Burch. l. 3. c. 168. Ivo p. 3. cap. 220.* h *al. qui.* i *Burch. l. 3. c. 172. Ivo part. 3. c. 233.* k *regionis*] *Ivo.*

men

men similia afferuntur a Burchardo & Ivone ad vers. Nec commutationes.

¶ β Cogi,] *Sic in omnibus vetustis codicibus Gratiani, & adest glossa: sed in Concilio Meldensi, & Capitulari, & apud Burchardum, & Ivonem est*, præstitum.

C. V. *De eodem.* PALEA.

Item ex concilio Beluacensi. α

II. PRecariæ *b* de quinquennio in quinquennium secundum antiquam consuetudinem & auctoritatem renoventur.

C. VI. *De eodem.* PALEA.

[*Item* ex Concilio Carthaginensi. α]

DE *c* precariis, quæ a rectoribus Ecclesiarum irrationabiliter fiebant, & se suosque successores pœna gravi obligabant, ut facta ipsorum nequiviſſent dissolvere, præcipimus, ut nemo successor in antecessoris sui pœna sit obligatus: sed suæ provinciæ sit concessum, ut si antecessor ejus res Ecclesiæ irrationabiliter distribuit, ab eo ad jus Ecclesiæ ejusdem revocentur.

Corr. Rom. ¶ α Carthaginensi.] *Etiam in decretalibus, tit. de precariis, citatur ex Concilio Carthaginensi: sed in nullo ipsorum est inventum: potuit esse alicujus illarum provinciarum Concilii: extat autem in legibus Longobardicis, lib. 3. tit. 8. l. 2.*

C. VII. *Res Ecclesiæ dispensandi potestatem habeat Episcopus.*

Item ex Concilio Martini Papæ *d*, *c.* 16.

3 EPiscopus *e* habeat potestatem in rebus Ecclesiæ, ut 1 ps. dispenset necessitatem habentibus cum omni reverentia, & timore Dei. Participare etiam eum oportet, quæ necessaria sunt. Si tamen ipse, aut qui cum eo sunt fratres indiguerint aliquo, ut necessitatem nullo modo patiantur, secundum sanctum Apostolum dicentem *f*: *Victu, & tegumento, in his contenti sumus*. Si autem res Ecclesiasticas Episcopus in suas voluntates usurpare voluerit, & loca Ecclesiæ, & fructus agrorum non cum Presbyterorum, vel Diaconorum consilio contaminaverit *g*, aut fratribus, vel filiis, vel quibuscunque propinquis suis dederit potestatem, ut per eos latenter lædantur res Ecclesiæ, tunc oportet obnoxium esse Concilio: sin autem α Episcopus, vel qui cum eo sunt, Presbyteri aut Diaconi accusentur, quia ea, quæ vel ex reditu, vel ex quolibet actu β Ecclesiæ veniunt, in sinus suos colligunt, & pauperes fraudant, & fame conficiunt, hos corripi oportet, secundum quod ordinatum fuerit a sancto Concilio.

Corr. Rom. ¶ α Sin autem] *In capitulis habetur*, similiter: *sed melior videtur lectio duorum vetustiorum Gratiani codicum*, sin aliter: *propius enim accedit ad Græcam Concilii Antiocheni, cap. 25. unde hoc sumptum est*: ἐὰν δὲ κἀ ἄλλως, *id est*, si autem & aliter, *ut infr.* 12. *q.* 2. *c.* Episcopus. ¶ β Actu] *Hæc vox in simili re habetur inf.* 12. *q.* 2. Vulteranæ: Vulteranæ Ecclesiæ actus, vel patrimonium. *Græce est*, ἢ ἐκ τίνος προφάσεως ἐκκλησιαστικῆς; *id est*, vel etiam ex qualibet alia causa & occasione Ecclesiastica.

4 ps. Gratian. *Si vero contra hanc prohibitionem aliquam* h *de rebus Ecclesiæ Episcopum vendere contigerit, & res ipsa Ecclesiæ restauranda, & ipse gradu suo dejiciendus decernitur.*

C. VIII. *De Episcopo, qui nulla necessitate res Ecclesiæ vendit.*

Unde in eodem Concilio Martini Papæ *i*, *c.* 14. *legitur.*

SI *k* quis Episcopus nulla Ecclesiasticæ rationis necessitate compulsus, in Clero α suo, aut ubi forte non est Presbyter, de rebus Ecclesiasticis aliquid præsumpserit vendere, & res ipsas Ecclesiæ propriæ restaurare cogatur, & in judicio Episcoporum dejiciatur auditus & β convictus, & tanquam furti aut latrocinii reus suo privetur honore.

Corr. Rom. ¶ α In Clero suo] *In codice Lucensi Regio legitur*, inscio Clero.

¶ β Et convictus,] *Hæ duæ voces non sunt in capitulo Martini, neque apud Burchardum, neque apud Ivonem parte tertia. Parte autem quinta abest præterea vox*, auditus: *vetustis tamen omnibus Gratiani codicibus convenit cum vulgatis.*

a *In Meldensi, c.* 22. *in fin. ext. de precariis, c.* 1. b *Burch. l.* 3. *c.* 169. *Ivo p.* 3. *c.* 230. c *Ext. de precariis.* d *In C. Martini Bracarensis ex Conc. Antioch. c.* 25. e 12. *quæst.* 1. *Episcopus Ecclesiasticarum.* f 1. *Tim.* 6. g *ita minaverit,*) *codex regius.* h *al. aliqua.* i *In iisdem capit.* k *Burch. l.* 1. *c.* 215. *& l.* 3. *c.* 181. *Ivo p.* 3. *c.* 172. *&* 242. *& p.* 5. *c.* 329.

QUÆSTIO III.

1 ps. QUid vero nomine cathedratici Episcopus exigere debeat, in secundo Concilio Bracarensi, *capitulo secundo legitur.*

C. I. *Præter honorem cathedratici nihil Episcopus per diœceses exigat.*

PLacuit, ut nullus Episcoporum per suas diœceses ambulans, præter honorem cathedræ suæ, id est, duos solidos, aliud aliquid per Ecclesias tollat: neque tertiam partem ex quacunque oblatione populi in Ecclesiis parochialibus requirat: sed illa tertia pars pro luminaribus Ecclesiæ, vel reparatione servetur, & singulis annis Episcopo inde ratio fiat. Nam si tertiam partem illam Episcopus tollat, lumen, & sarta tecta abstulit Ecclesiæ. Similiter & parochiales Clerici servili more in aliquibus operibus Episcopo α servire non cogantur: quia scriptum *b* est: *Neque ut dominantes in Clero.*

C. II. *Basilicarum reparationi proficiat tertia, quam Episcopus accipere consueverat.*

Item ex Concilio Emeritensi, *c.* 16.

PRiscis quidem *c* canonibus erat decretum, ut Episcopus de parochianis *d* Ecclesiis tertiam consequeretur *e*, cui sua pleniſſime sufficere α possunt: Placuit huic sancto Concilio, ut nullus provinciæ Lusitanæ Episcopus sententiæ hujus terminum excedat, nec a qualibet parochiana Ecclesia tertiam auferre præsumat: sed quæ β exinde consequi poterat, totum in reparatione basilicarum proficiat.

Corr. R. ¶ *Caput hoc in codicibus Gratiani etiam manuscriptis corrupte citabatur ex Concilio Merech. Est autem in Emeritensi, c.* 16. *cujus Concilii duo exemplaria ad S. D. N. Gregorium XIII. missa sunt. Hujus Concilii, & capitis meminit Innocentius tertius in epistolis Romæ impressis, lib.* 2. *epistolis Petro Compostellano scripta, his verbis*: Emeritense vero Concilium authenticum esse multis rationibus astruebas, tum quia cum aliis Conciliis continetur in libro, qui Corpus Canonum appellatur, quem Alexander Papa per interlocutorem authenticum comprobavit, tum quia de ipso Concilio sumptum est caput: *Priscis quidem canonibus*, quod continetur in corpore Decretorum.

¶ α Sufficere possunt:] *Sublata est negatio, quæ erat in vulgatis, quoniam & ab utroque exemplari Concilii, & a vetustis Gratiani codicibus abest: & hoc modo magis convenit cum ratione legis.*

¶ β Sed quæ exinde] *In exemplaribus Concilii legitur*: Sed quæque exinde consequi potuerat, totum in reparatione ipsarum basilicarum proficiat.

C. III. *Non accipiant Episcopi tertiam partem, nisi dirutas Ecclesias reparare voluerint.*

Item ex Concilio Toletano XVI. *c.* 4.

UNio nostræ congregationis *f* decernit, atque instituit, ut tertias, quas antiqui canones de parochiis suis habendas Episcopis censuerunt, si eas exigendas crediderint, ab ipsis Episcopis dirutæ Ecclesiæ reparen-

a *al. Episcopi.* b 1. *Pet.* 5. c *al. quippe.* d *al. parochitanis.* e *sequeretur,*) *orig.* f *al. adunationis.*

tur.

tur. Sin vero eas maluerint cedere, ab earundem Ecclesiarum cultoribus, sub cura & solicitudine sui Pontificis, reparatio eisdem est adhibenda Basilicis. Quod si omnes Ecclesiæ aut incolumes fuerint, aut quæ dirutæ erant, reparatæ extiterint, secundum antiquorum canonum instituta, si tertias sibi debitas unusquisque Episcopus assequi voluerit, facultas illi omnimoda erit: ita videlicet, ut citra ipsas tertias nullus Episcoporum quidpiam pro Regiis inquisitionibus a parochianis *a* Ecclesiis exigat, nihilque de prædiis ipsarum Ecclesiarum cuiquam causa stipendii dare præsumat. §. 1. Sed & hoc necessario instituendum deligimus, ut plures Ecclesiæ uni nequaquam committantur Presbytero: quia solus per totas Ecclesias nec officium valet persolvere, nec populis Sacerdotali jure occurrere, sed nec rebus earum necessariam curam impendere, ea scilicet ratione, ut Ecclesia, quæ usque ad decem habuerit mancipia, super se habeat Sacerdotem: quæ vero minus decem mancipia habuerit, aliis conjungatur Ecclesiis. Si quis sane Episcoporum hanc nostram constitutionem parvipenderit, spatiis duorum mensium se noverit excommunicatione mulctari α.

Corr. R. ¶ *Caput hoc est pars quarti canonis Concilii 16. Toletani, cujus duo exemplaria missa sunt ex Hispania: ex quibus nonnulla sunt in hoc capite emendata, & addita Habitum vero est Concilium hoc Æra DCCXXXI. cum illud Emeritense habitum fuerit Æra DCCIV.*

¶ α Mulctari] *In Concilio sequitur*; ita nempe, ut postquam ab excommunicationis interdicto ad ordinis sui remeaverit locum, cunctas hujus canonis sanctiones modis omnibus studeat adimplere.

C. IV. *De eodem.*

Item Pelagius *Crescentio illustri.*

ILlud *b* te volumus modis omnibus custodire, ne qui Episcoporum Siciliæ de parochiis ad se pertinentibus nomine cathedratici amplius, quam duos solidos præsumant accipere, neque compellere Presbyteros, aut Clerum parochiarum suarum supra vires suas eis convivia præparare.

C. V. *Baptizandis numerus non imponatur, nec cathedraticum ultra vetustum morem exigatur.*

Item Gelasius Papa *Fabiano Episcopo.*

NEc numerus baptizandis juste creditur imponendus, cum quanti petierint, vel ad regenerationem festinaverint, non sint pro alterius voluntate repellendi. Et ideo, frater charissime, hujusmodi superfluam constitutionem modis omnibus removebis, ut unusquisque aut in vicina sibi Ecclesia, aut in electa pro suæ mentis baptizetur arbitrio. Cathedraticum etiam non amplius, quam vetusti moris esse constiterit, ab ejus loci Presbytero noveris exigendum, & de his, quæ die dedicationis fuerint offerentium devotione collata, consuetudinem, quæ generaliter omnibus Ecclesiis est præscripta, servabis.

2 ps.Gratian. *Cathedraticum, quod his auctoritatibus Episcopis permittitur exigere, præter medietatem, vel tertiam partem oblationum, quæ etiam pro varia Ecclesiarum consuetudine ex præmissis auctoritatibus Episcopo debetur, intelligendum est: nec illa pars oblationum omnium generaliter intelligenda est, sed vel anniversariæ dedicationis, vel quorundam etiam solennium dierum, prout inter Episcopum & Sacerdotem tempore dedicationis convenerit. De his vero Episcopis, qui per parochias suas crudeliter desæviunt, sic est statutum* in tertio Concilio Toletano, *c.* 20.

C. VI. *Ultra morem antiquum a parochianis Presbyteris Episcopi nil exigant.*

QUia *c* cognovimus Episcopos per parochias suas non Sacerdotaliter, sed crudeliter desævire, & dum scriptum sit *a*: *Forma estote gregi, neque ut dominantes in Clero*, exactiones diœcesi suæ, vel damna infligant: ideo censemus (excepto quod veterum constitutiones a parochiis habere jubent Episcopos) ut alia, quæ illis hucusque præsumpta sunt, denegentur, hoc est, neque in angariis Presbyteri, aut Diaconi, neque in aliquibus fatigentur indictionibus: ne videamur in Ecclesia Dei exactores potius, quam Dei Pontifices nominari. Hi vero Clerici, tam locales, quam diœcesani, qui se ab Episcopo gravari cognoverint, querelas suas ad Metropolitanum deferre non differant, & Metropolitanus non moretur ejusmodi præsumptiones coercere *b*.

C. VII. *A parochianis stipendia non nisi cum charitate Episcopi exigant.*

Item ex Concilio Chalcedonensi II. *cap.* 14.

CAvendum est, ne cum Episcopi parochias suas peragrant, quandam damnosam erga subditos, seu erga socios tyrannidem exerceant, nec (quod absit) cum charitate, sed cum quadam judiciaria invectione *c* stipendia ab eis exigant. Observandum etiam modis omnibus, ut si quando eis peragrandæ parochiæ necessitas incumbit, in confirmandis hominibus, in inquirendis rebus emendatione dignis, in prædicatione verbi Dei, in lucris animarum potius, quam in deprædandis & spoliandis hominibus, & scandalizandis fratribus operam dent. Et si quando eis ad peragendum ministerium suum a fratribus, aut subditis aliquid accipiendum est, hoc summopere observare debent, ne quem scandalizent, aut gravent. Tanta ergo in hac re discretio tenenda est, ut & Dei prædicator, ubi proprii sumptus desunt, a fratribus accipiat, & item fratres illius potentia non graventur, exemplo Apostoli Pauli *d*, qui, ne quem gravaret, arte & manibus victum quærebat.

C. VIII. *Ultra duos solidos a Parochianis Ecclesiis Episcopus non præsumat accipere.*

Item ex Concilio Toletano VII. *c.* 4.

INter cætera denique, quæ communi consensu nos conferre competenter oportuit, querimonias etiam parochialium *e* Presbyterorum Galliæ α provinciæ solertissime discernere decuit, quas contra Pontificum suorum rapacitates necessitas, ut comperimus, tandem compulit in publicum examen deferri. Hi *f* enim Pontifices, ut evidens inquisitio patefecit, indiscreto moderamine parochianas *g* Ecclesias prægravantes, dum in exactionibus superflui *h* frequenter existunt, pene usque ad examinationem extremæ virtutis quasdam basilicas perduxisse probantur. Ne ergo fiat de cætero, quod constat hactenus inordinate præsumptum, non amplius, quam duos solidos unusquisque Episcoporum præfatæ provinciæ per singulas diœcesis suæ basilicas, juxta Synodum Bracarensem, annua illatione sibi expetat inferri: monasteriorum tamen basilicis ab hac solutionis *i* pensione sejunctis. §. 1. Cum vero Episcopus diœcesim visitat, nulli præ multitudine onerosus existat, nec unquam quinquagenarium β numerum evectionis excedat, aut amplius, quam una die per unamquamque basilicam remorandi licentiam habeat. §. 2. Quicunque vero Pontificum eorundem aliter, quam decernimus, agendum præsumpserit, correptioni proculdubio canonum subjacebit, tanquam constitutorum Synodalium transgressor, & priscorum Patrum edictorum *l* corruptor.

a *al. parochitanis.* b *Ivo p.* 3. *c.* 136. c *Ivo p.* 3. *c.* 137.

b 1. *Petr.* 5. b *al. districte coercere.* c *al. inventione.* d 2. *Thess.* 3. e *al. parochianorum.* f *Anf. l.* 7. *c.* 196. g *al. parochitanas.* h *al. superfluis frequentes Sup. ead. placuit.* i *al. solutione pensionis.* k *Burch. l.* 1. *c.* 86. *Ivo p.* 3. *c.* 192. l *al. edicti.*

Corr.

Corr. Rom. ¶ α Galliæ] *In Conciliis impressis & aliquot Gratiani exemplaribus legitur*, Galliciæ. *In aliis autem & emendatioribus, atque in codice Conciliorum Lucensi Regio habetur*, Gallicanæ provinciæ. *Nam eo tempore Archiepiscopus Narbonensis, & ejus provinciæ Episcopi ad Synodos Toletanas conveniebant, quod ex subscriptionibus Toletani tertii apparet. In eo enim Nigetius Narbonensis Metropolitanus, Sergius Episcopus Carassonensis, & Nebridius Episcopus Agathensis, & procuratores Magalonensis & Nemausensis Episcoporum subscribunt. Ejusdem quoque Metropolitani, & ipsius provinciæ Episcoporum subscriptiones in quarto & sexto Toletanis Conciliis impressis leguntur, ut illæ, quæ in manuscriptis habentur, omittantur.*

¶ β Quinquagenarium] *In variis editionibus hujus Concilii legitur*, quinarium. *Verum in codice Lucensi Regio, uno Vaticano, & altero Bibliothecæ Dominicanæ manuscriptis, & vetustis exemplaribus Gratiani, & Burchardo, & Ivone est*, quinquagenarium. *Et hanc lectionem secutus est Innocentius III. in Concilio Lateranensi*, c. cum Apostolus *extra, de cens. & exact.*

C. IX. *Sacerdotes ab Episcopis suis ultra modum non graventur.*

Item Gregorius *Episcopis Siciliæ, lib.* 11. *epist.* 20.

RElatum est nobis, sanctæ memoriæ decessoris mei temporibus per servum Dei Diaconum, qui tunc Ecclesiastici patrimonii curam gessit, fuisse dispositum, ut Sacerdotes per universas vestras diœceses constituti, quoties ad consignandos infantes egredimini, ultra modum gravari minime debuissent. Summa enim præfixa fuerat, vobis, ut audio, consentientibus, quæ ab eisdem Sacerdotibus pro labore Clericorum dari debuisset. Atque hoc, quod tunc placuit, sicut nunc dicitur, minime custoditur. Unde fraternitatem vestram admoneo, ut subjectis vestris non graves studeatis existere.

C. X. *Secundum loci mediocritatem Episcopis convivia parentur.*

Item Pelagius *Crescentio Illustri.*

ILlud *a* magnitudinem tuam minime volumus ignorare, quod Syracusanæ civitatis Episcopus, inter alia, quæ in cautionum suarum pagina spopondit, hoc etiam specialiter sub interpositione pœnæ legitime promisisse legitur, nunquam se a quolibet suæ diœcesis Presbytero ultra duos solidos cathedratici nomine petiturum, nec per quamlibet aliam occasionem quicquam in ejus se dispendio esse gesturum. Quod magnitudo tua, non solum a prædicto Episcopo, sed de omnium Episcoporum Siciliæ personis competenti solicitudine custodire non desinat, nec ipsa quoque prandia enormia fieri, sed secundum mediocritatem uniuscujusque loci Episcopo ad consignationem venienti susceptionis præparari convivium: quia nec eo prætextu pauperibus incuti damna volumus, aut qualibet ratione permitimus.

CAUSA XI.

CLericus adversus Clericum quæstionem de prædiis agitavit, quem ad civilem judicem producere voluit: reus non nisi ante judicem Ecclesiasticum stare volebat: actor vero potentia civilis judicis illum a possessione sua dejecit. Quo audito, Episcopus eum ab officio suspendit: ille contempta Episcopi sententia, officium suum administravit. Hoc comperto Episcopus, sine spe restitutionis, in eum sententiam dedit.

1. *Hic primum quæritur: Utrum Clericus ante civilem judicem sit producendus?*
2. *Secundo, Si producendus non est, An hæc culpa sit digna suspensione?*
3. *Tertio, Si digna non fuerit, An contemptorem sententiæ sui Episcopi irreparabiliter oporteat deponi?*

a *Ans. l. 6. c. 171. Polyc. l. 4. tit. 21.*

QUÆSTIO I.

1 ps QUod Clericus *apud seculares judices accusandus non sit*, Cajus Papa, *epistola ad Felicem Episcopum, cap. secundo scribit, dicens.*

C. I. *Apud secularem judicem nullus Clericus conveniatur.*

NEmo unquam Episcopum apud judicem secularem, aut alios *a* Clericos accusare præsumat.

C. II. PALEA.

I. NUllus *b* judicum, neque Presbyterum, neque Diaconum, aut Clericum ullum, aut juniores *c* Ecclesiæ, sine licentia *d* Pontificis per se distringat, aut condemnare præsumat. Quod si fecerit, ab Ecclesia, cui injuriam irrogare dignoscitur, tamdiu sit sequestratus, quousque reatum suum agnoscat, & emendet.

Corr. Rom. ¶ *Apud Burchardum, & in aliquot Gratiani codicibus ex iis, qui hanc Paleam habent, & in Decretalibus, tit. de foro competenti, c. 2. citatur ex Concilio Parisiensi, c. 10. Verum in Concilio Rhemensi Troslejano, c. 6. refertur ex capitularibus, in quibus habetur his, id est, lib. 6. c. 154. & l. 7. c. 139. Simile quid legitur in Concilio Aurelianensi 4. c. 20. & in Antissiodorensi, c. 43.*

C. III. *De eodem.*

Item Marcellinus *e* Papa, *epist.* 2.

I. CLericum α cujuslibet *f* ordinis absque Pontificis sui permissu nullus præsumat ad secularem *g* judicem attrahere: nec Laico *h* quemlibet Clericum liceat accusare.

Corr. Rom. ¶ α Clericum] *In epistola Marcellini secunda, & Concilio Aurelianensi 3. ubi hoc reperitur, & in Pannormia sic legitur:* Clericus cujuslibet ordinis absque Pontificis sui permissu nullum præsumat, &c. *Verum ob glossas, & citationes Doctorum nihil est mutatum.*

C. IV. *Ab eis quisque judicandus est, quos sibi judices elegerit.*

Item ex Nicæno Concilio.

JUdices *i* autem alii esse non debent, quam quos ipse, qui impetitur, elegerit, aut quos suo cum consensu hæc sancta sedes, aut ejus Primates, auctoritate hujus sanctæ sedis delegaverint.

Corr. Rom. ¶ *In Concilio Nicæno hodie canon hic non habetur: sed fuisse olim plures canones illius Concilii supra dist. 16. cap.* septuaginta. *est adnotatum. Quorum partem refert Julius in rescripto contra Orientales, ubi numero* 34. *habetur hoc caput: & ex eo citatur in Polycarpo.*

C. V. *Ad seculatia judicia nullus Clericus est pertrahendus.*

Item Valentinianus, & Theodosius, & Arcadius Impp. AAA.

COntinua *k* lege sancimus, ut nullus Episcoporum, vel eorum, qui Ecclesiæ necessitatibus serviunt, ad judicia sive ordinariorum, sive extraordinariorum judicum pertrahatur. Habent illi suos judices nec quicquam his publicis est commune cum legibus. *Item*. §. 1. Constantinus *l* Imperator præsidens α in sancta Synodo, quæ apud Nicæam congregata erat, cum querelam quorundam conspiceret coram se delatam, ait: Vos a nemine dijudicari potestis: quia ad *m* Dei solius judicium reservamini.

Corr. Rom. ¶ α Præsidens] *Quam humiliter ibi gesserit Constantinus, docent Eusebius 2. lib. de vita ipsius. cap.* 10. *Socrates lib. 1. c. 5. Theodoretus l. 1. c. 7.*

a *al. reliquos*. b *Extra de foro compet. c. 2. Cap. lib. 6. c. 154. & l. 7. c. 139. Burch. l. 16. c. 22.* c *al. minores*. d *al. scientia*] *al. permissu*. e *Et in Concilio Aurelian. 3. cap. 31.* f *Ansel. l. 3. c. 22. Pann. l. 4. c. 31.* g *al. seculare judicium*. h *2. q. 7. Laico*. i *Polyc. l. 5. tit. 4. Pann. l. 4. c. 109.* k *In Cod. Theod. l. 16. tit. de Episc. ad c. ult. Ans. l. 3. c. 109. Polyc. l. 1. tit. 19. l 12. q. 1. futuram. & 11. q. 1. Sacerdotibus. Hist. Ecclesiast. l. 10. c. 2. Ruffino auctore.* m *al. quia Dei solius judicio reservamini.*

C. VI.

C. VI. *De eodem.* PALEA.

Item ex Concilio Matisconensi I. *c.* 8.

II. NUllus *a* Clericus alium Clericum ad judicem secularem accusare, aut ad causam dicendam trahere quocunque modo præsumat: sed omne negotium Clericorum, aut *α* in Episcopi sui, aut Presbyterorum cum Archidiaconi præsentia finiatur. Quod si quis Clericus hoc adimplere distulerit, si minor fuerit, uno minus de quadraginta ictus *b* accipiat: si vero honoratior, triginta dierum inclusione mulctetur.

Corr. Rom. ¶ *α* Aut in Episcopi sui] *In Concilio Matisconensi legitur*: aut in Episcopi sui, aut in Presbyteri, aut in Archidiaconi præsentia finiatur. *Verum in prima collectione Decretalium Bernhardi, tit. de foro competenti, c. 2. caput hoc refertur eodem modo, atque in hac Palea.*

C. VII. *De eodem.* PALEA.

Item Marcellinus *α epist. secunda, ad Episcopos Orientales.*

QUæcunque *c* contentiones inter Christianos ortæ fuerint, ad Ecclesiam deferantur, & ab Ecclesiasticis viris terminentur. Et si *β* obedire noluerint, quousque obediant, a liminibus Ecclesiæ excludantur.

Corr. Rom. ¶ *α* Item Marcellinus] *In vulgatis citabatur ex Bonifacio ad Episcopos Galliæ, sed in aliquot vetustis legitur*, Marcel. *Est enim hoc caput in secunda epistola Marcellini, & ipsi tribuit Ivo: sequens autem est, quod in vetustis Gratiani exemplaribus, & a Burchardo, & Ivone citatur ex Bonifacio ad Episcopos Galliæ, ut ibi etiam dicetur.*

¶ *β* Et sic obedire] *Hæc usque ad finem non leguntur in ipsa epistola: sunt tamen apud Burchardum & Ivonem.*

C. VIII. *Neque pro civili, neque pro criminali causa Episcopus apud civilem judicem producatur.*

Item Bonifacius *ad Episcopos Galliæ.*

III. NUllus *d* Episcopus, neque pro civili, neque pro criminali causa, apud quemvis judicem, sive civilem, sive militarem producatur, vel exhibeatur. Magistratus enim, qui hoc jubere ausus fuerit, amissionis cinguli condemnatione plectetur.

Corr. Rom. ¶ *Hoc adscribebatur Marcello: sed, ut dictum est in proxima superiore notatione, in vetustis codicibus Gratiani, & apud Burchardum, & Ivonem part. 5. c. 278. tribuitur Bonifacio: & sic est mutatum. Fere eadem habentur apud Julianum antecessorem, novell. 123. cap. 10. quod in aliis, quæ nomine Bonifacii citantur, solet evenire. Et Ivo eadem parte, c. 369. hoc ipsum caput citat ex libro constitutionum, additis nonnullis verbis, quæ sunt apud Julianum.*

C. IX. *Quilibet Clericus non est in publico examinandus.*

Item Sylvester Papa *in Synodo Romana, c.* 14.

TEstimonium *e* Clerici adversus Laicum nemo recipiat: nemo enim *f* Clericum quemlibet in publico examinare præsumat, nisi in Ecclesia.

Corr. Rom. ¶ *In Synodo Romana sub Sylvestro, c. 14. & in Pannormia legitur eodem modo atque apud Gratianum, ac propterea nihil est mutatum. Verum in epilogo ejusdem Concilii habetur*, Testimonium Laici adversus Clericum nemo recipiat. *Et eodem modo legitur in capitulis Hadriani, c. 72. in Concilio Tribur. c. 4. & ex ipso apud Burchardum & Ivonem.*

Gratian. *Item Codicis. libro* 1. *titulo de Episcopis & Clericis* Imperator Theodosius: Nec honore, nec legibus Episcopus ad testimonium dicendum flagitetur. §. 1. *Item dixit:* Episcopum ad testimonium dicendum admitti non decet: nam & persona dehonoratur *h*, & dignitas Sacerdotis excepta *i* confunditur.

Novella Constitutio a.

Episcopus non flagitetur ad testimonium jurejurando *α*, sed Evangeliis tantum coram positis. §. 1. *Item.* Sed *b* judex mittat ad eum ex suis ministris, ut propositis sacrosanctis Evangeliis, secundum quod decet Sacerdotes, dicat quæ noverit.

Corr. Rom. ¶ *α* Jurejurando,] *Dictio hæc non est in Novella. Et verba Græca, quæ ad hoc faciunt, sunt hæc:* εἰδενὶ τῶν ἀρχόντων ἐξέσται τὸν θεοφιλεστάτους ἐπισκόπους ἀναγκάζειν εἰς δικαστήριον παραγενέσθαι ἐπὶ τῷ νεύματι μαρτυρίαν: *id est*; Præterea nulli magistratuum licebit Dei amantissimos Episcopos cogere, ut perhibendi testimonii causa in jus prodeant.

C. X. *Clericus ad Civilem judicem Clericum perducens, anathema sit.*

Item Sylvester *in epilogo Concilii Romani.*

I. SI quis Clericus accusans Clericum in curiam introierit, anathema sit.

Gratian. *Subaudiendum est, si publicorum judiciorum cognitionem petierit: Episcopale namque judicium nihil obest ab Imperatore postulare.*

C. XI. *Proprio privetur honore, publici judicii cognitionem ab Imperatore postulans.*

Unde in Carthaginensi *c* Concilio VIII. *legitur*:

I. PLacuit, ut quicunque ab Imperatore cognitionem publicorum judiciorum petierit, honore proprio privetur. Si autem Episcopale judicium ab Imperatore postulaverit, nihil ei obsit.

Corr. Rom. ¶ *In antiquis etiam codicibus citatur Carthaginense octavum, quo nomine videtur significari Concilium Milevitanum, in quo caput hoc extat, cap. 19.*

Gratian. *Sic & sequentes auctoritates intelligendæ sunt, quibus Clericorum causas non nisi Clerici cognoscere jubentur.*

C. XII. *A seculari judice Clericus non est audiendus.*

Unde Gelasius Papa *scribit Ezechiæ d Comiti*:

CHristianis gratum semper debet esse, quod ab eorum poscitur dignitate præstandum: quia Deo servientibus beneficium negare non convenit. Sylvester *e* itaque atque Faustinianus, qui se a cunabulis Clericos confitentur, a Theodora se opprimi per violentiam conqueruntur: qui dicunt se ingenuos, atque Deo auctore, pristinæ conditionis nexibus absolutos, in sortem deterrimæ iterum servitutis adduci, & per auctoritatem Regiam, contra leges publicas, cum clericali cingulo tenerentur adstricti, per Archidiaconum urbis Grumentinæ esse conventos, cum constet eum, qui cœlestem militem pulsat, non nisi ejus forum debere sectari. Et ideo, dilecte fili, depenso salutationis affatu, supradictos Clericos tibi commendo, ut si ad delegatorum judicium eorum adversarii *f* venire contempserint, sublimitatis tuæ tuitione vallentur: ne quid illis, aut surreptio, aut inimica legibus violentia necessitatis imponat: quia, qui judicium refugit, apparet eum de justitia diffisum.

C. XIII. *Non nisi ad Episcoporum judicium Clericus vocetur.*

Idem *Crispino* g, *& Sabino Episcopis.*

SYlvester *h* & Faustinianus Ecclesiæ Grumentinæ Clerici, lacrymosa nobis insinuatione conquesti sunt, libertatem sibi Domini sui benignitate concessam, hæredum ejus oppressione pulsari, sibique in Clericatus officio pene a cunabulis servientibus, etiam manumissore vivente, in eodem actu nihilominus constitutis, divinis ministeriis *i* impendere servitium non licere,

a *Burch. l. 16. c. 21.* b *al. ictibus.* c *Burch. l. 3. c. 139. Ivo p. 3. c. 205.* d *Auth. nullus Episcopus. Cod. de Episc. & Clericis. Bur. lib. 1. c. 168. Ivo p. 5. c. 278. & 369.* e *Burch. l. 2. c. 204. Ivo p. 6. c. 278. Pann. l. 4. c. 89.* f *al. etiam.* g *t. 3. l. 7. & in Cod. Theod. l. 11. tit. 39. ibid.* h *al. inhonoratur.* i *al. exempta.*

a *Novell. 123. §. præterea nulli.*] *apud Julianum novell. 123. c. 9.* b *Ivo p. 5. c. 369. Auth. sed judex. Cod. de Episcopis & Cler.* c *In Milevitano, cap. 19. & in Afric. c. 71.* d *al. Zeio.* e *Infr. eod. Sylvest.* f *al. adversaria venire contempserit.* g *al. Crispo.* h *Anf. l. 6. c. 108.* i *mysteriis.*

cum (si petitionem veritas subsequatur) contra patris & auctoris sui factum venientibus, ut indignis, hæreditas legibus auferatur, nec eis liceat hæreditatem capientibus contra auctoris sui profilire judicium. Et ideo, fratres *a* charissimi, quoniam se etiam ab Archidiacono dictæ Ecclesiæ queruntur oppressos, qui per eorum absentiam moderatoris judicium promisit eos esse secuturos, calcatis omnibus rationibus *b*, & contra leges divinas, & publicas pulsatis, forum suum putavit auferri, in vestro judicio, quisquis ille est, qui Clericum lacessit, adveniat, ut Ecclesiæ jura, quæ vetusti Principes assidua sanctione firmaverunt, impetitis Clericis non negentur.

C. XIV. *Ante judicem civilem Sacerdotes non accusentur.*

Item Alexander *omnibus orthodoxis, per diversas provincias Christo Domino famulantibus, epist. 1. c. 1.*

RElatum est ad hujus sanctæ & Apostolicæ sedis apicem (cui summarum dispositiones causarum, & omnium negotia Ecclesiarum ab ipso Domino tradita sunt) quasi ad caput, ipso dicente Principi Apostolorum Petro: *Tu es c Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam*, quod quidam æmuli Christi, ejusque sanctæ Ecclesiæ insidiatores, Sacerdotes Dei ad judices publicos accusare præsumant: cum magis Apostolus *d* Christianorum causas ad Ecclesias deferri, & ibidem terminari præcipiat. Taliter prævaricantes prævaricati sunt in Deum suum, & non obediunt præceptis ejus.

C. XV. *Actor forum rei sequatur.*

Item Pelagius Papa *Benegesto Defensori.*

EXperientiæ *e* tuæ præsenti auctoritate mandamus, ut in causis, in quibus quælibet Ecclesiastici officii persona loco petitoris existit, quenquam Laicum pulsatura, apud suæ provinciæ judicem suas proponere actiones non deserat. In iis vero negotiis, in quibus Ecclesiastici officii persona pulsatur, totius submoto pulsationis obstaculo ad Episcopi vel Presbyterorum, in loco, ubi quæstio vertitur, constitutorum, occurrat indifferenter examen.

C. XVI. *De eodem.*

Item *f Sergio Cancellario.*

SI quisquam Clericus, sive inferioris, sive potioris gradus petitor existat, & contra Laicam personam suas dirigat actiones, iste modis omnibus, non alibi, quam apud provinciæ judicem, negotium suum dicturus occurrat. Si quis autem Laicus Clericum cujuscunque gradus duxerit esse pulsandum, ad Episcoporum judicium in eadem civitate, vel territorio constitutorum, proponat eas, quas se habere existimat, actiones. Quem ordinem legibus per omnia convenientem atque consentaneum demonstrari, illa regula manifestat, quæ præcepit, actorem forum semper sequi pulsati *g*. Clericis [illegible] pulsatis in Episcopali judicio forum competet [illegible] lium quoque sanctionum designat auctoritas.

C. XVII. *Episcopo non permittente, apud laicalem judicem Clericus pulsari non debet.*

Item in Concilio Agathensi, c. 32. *legitur.*

II. CLericum *h* nullus præsumat apud secularem judicem, Episcopo non permittente, pulsare: sed si pulsatus fuerit, non respondeat, vel *i* proponat: nec audeat criminale negotium in seculari judicio proponere.

Corr. Rom. ¶ *In Concilio Agathensi, c. 32. in prima parte legitur*: Clericus nec quenquam præsumat, &c. *& posterior ejusdem capitis pars (quæ habetur supr. 5. q. 6. c. fin.) in qua quasi ex adverso agitur de Laicis, qui Ecclesiam, vel Clerum vexant, ostendit in priore dictum esse de Clericis, qui sine permissu Episcopi sui Laicos pulsarent: & cum originali concordat Ivo.*

C. XVIII. *Clericus suo inobediens Episcopo depositus curiæ tradatur.*

Item Pius Papa, *epistola 2.*

II. SI *a* quis Sacerdotum, vel reliquorum Clericorum suo Episcopo inobediens fuerit, aut insidias ei paraverit, aut contumeliam, aut calumniam, aut α convitia intulerit, & convinci potuerit, mox depositus β curiæ tradatur, & recipiat γ, quod inique gessit.

Corr. Rom. ¶ α Aut convitia intulerit,] *Sic etiam in vetustis, & apud Anselmum, & Polycarpum: sed in epistola ipsa, & apud Ivonem non habentur ista verba.*

¶ β Depositus] *Abest ista dictio ab originali, & Ivone.*

¶ γ Et recipiat,] *In epistola Polycarpi, & apud Anselmum legitur*: Qui autem facit injuriam, recipiat hoc, quod inique gessit.

C. XIX. *Principali cogatur auctoritate, qui plebem invasam non vult deserere.*

Item ex Concilio Carthaginensi *b* III. *c.* 38.

PEtimus, ut dignemini dare fiduciam, qua *c* necessitate ipsa cogente, liberum sit nobis rectorem provinciæ, secundum statuta gloriosissimorum Principum adversus illum adire, qui α plebem, quam invaserat, usque hodie commonitus, secundum quod statutum fuerat, relinquere contemnit: ut qui miti admonitioni sanctitatis vestræ acquiescere noluit, & emendare illicitum, auctoritate judiciaria protinus excludatur. Aurelius Episcopus dixit: Servata forma disciplinæ, non æstimabitur appetitus, si a vestra charitate modeste *d* conventus, recedere detrectaverit, cum fuerit, suo contemptu & contumacia faciente, etiam auctoritate judiciaria conventus. Honoratus & Urbanus Episcopi dixerunt: Hoc enim omnibus placet. Ab universis Episcopis dictum est: Justum est, Placet.

Corr. Rom. ¶ α Qui plebem,] *Hæc usque ad vers.* contemnit, *sunt a collectore ex verbis in eodem capite præcedentibus huc comportata, ne illa omnia referenda essent.*

C. XX. *A Principibus corrigantur, quos Ecclesia corrigere non valet.*

Item Gregorius Papa.

ISTud *e* est, quod a vobis poposcimus, & nunc iterum postulamus, ut Paulinum Aquilejensem Pseudoepiscopum, & illum Mediolanensem Episcopum ad clementissimum Principem sub digna custodia dirigatis, ut & iste, qui Episcopus esse nullatenus potest, quia contra omnem canonicam consuetudinem factus est, alios ultra non perdat; & ille, qui contra morem antiquum eum ordinare præsumpsit, canonum vindictæ subjaceat.

Corr. Rom. ¶ *Hoc capitulum in Polycarpo refertur sine auctoris nomine; in libro autem septimo, titulo quinto, simile quiddam refertur ex Gelasio ad Joannem magistrum militum: sed in eo libro sæpe pro Pelagio, scribitur Gelasius. Anselmus quidem integram epistolam Pelagii refert, cujus prior pars est hoc caput, posterior vero cap.* nec licuit. *sup. dist. 17.*

C. XXI. *Proprium gradum amittant Clerici conjurantes, vel conspirantes.*

Item in Concilio Chalcedonensi *f*, *c.* 18.

COnjurationum *g* & conspirationum crimen (quod apud Græcos dicitur: φρατρία) publicis etiam legibus certum est penitus inhiberi. Hoc multo magis in sancta Dei Ecclesia ne fiat, convenit abdicari. Si qui vero Clerici vel Monachi inventi fuerint conjurantes aut conspirantes, aut phratrias, vel factiones componentes ali-

a *Sup. eadem, Christianis.* b *abest a multis.* c *Matth.* 16 d 1. *Corinth.* 6. e *Polyc. lib.* 1. *tit.* 2 f *al. Idem.* g *Supra* 3. *quæst.* 6. *neminem.* h *Ivo part.* 6. *c.* 367. i *cad. Clericum nullus.* i *al. nec.*

a *Polyc. lib.* 4. *tit.* 34. *Ansel. l.* 8. *c.* 17. *Ivo p.* 5. *c.* 243. b *Et in Afric. c.* 16. c *al. quoniam.* d *al. modestius.* e *Ansel. l.* 12. *c.* 42. *Polyc. l.* 1. *tit.* 15. f *Et in Vormaciensi, c.* 74. g *Infra ead. c. si qui Clerici.*

quas

quas suis Episcopis, aut Clericis aliis, omnino cadant de proprio gradu.

C. XXII. *Clerici conspirantes, proprio amisso gradu, retrudantur in carcerem: cæteri excommunicentur.*

Item Calixtus Papa *Episcopis Galliæ, epist.* 2.

COnspirationum *a* crimina vestris in partibus vigere audivimus, & plebes contra Episcopos suos conspirare nobis manifestum est: cujus criminis astutia non solum inter Christianos abominabilis est, sed etiam inter Ethnicos, & ab exteris legibus prohibita. Et idcirco hujus criminis reos non solum Ecclesiasticæ, sed etiam seculi damnant leges: & non solum conspirantes, sed etiam consentientes eis. Antecessores vero nostri cum plurima turba Episcoporum, quicunque eorum in Sacerdotali honore sunt positi, aut existunt Clerici, honore, quo utuntur, carere *b* præceperunt: cæteros vero communione privari, & ab Ecclesia extorres fieri jusserunt, omnesque simul utriusque ordinis vitos infames esse censuerunt, & non solum facientes, sed & eis consentientes.

C. XXIII. *Clerici aut Monachi conjurantes, proprio priventur honore.*

Item ex Concilio Chalcedonensi, *c.* 18.

I. SI qui Clerici aut Monachi reperti fuerint conjurantes *c*, aut conspirantes, aut insidias ponentes Episcopis aut Clericis *d*, gradu proprio penitus abjiciantur.

Correct. Rom. ¶ *Hic canon est pars canonis* 18. *Concilii Chalcedonensis, qui paulo ante c.* conjuraticnum, *integer, ex alia refertur versione.*

C. XXIV. *De eodem.*

Item ex Concilio Toletano.

SI *e* Clerici, aut Monachi inventi fuerint conspirantes, aut per conjurationem calumniam machinantes Episcopis, vel Clericis, proprium amittant gradum.

Corr. Rom. ¶ *Ivo etiam, & auctor Polycarpi citat ex Toletano: sed in nullo est inventum, & est idem canon cum priore, verbis tantum mutatis.*

C. XXV. *De eodem.*

Item ex Concilio Aurelianensi III. *c.* 21.

II. SI qui Clericorum (ut nuper multis locis per superbiam, Diabolo instigante, actum fuisse perpatuit) rebelli auctoritate se in unum conjuratione intercedente collegerint, & aut sacramenta inter se data, aut chartulam conscriptam fuisse patuerit, nullis excusationibus hæc præsumptio elabatur *f*: sed re detecta, cum in Synodum ventum fuerit, in præsumptores juxta personarum & ordinum qualitatem, a Pontificibus, qui tunc in unum collecti fuerint, vindicetur: quia sicut charitas ex præceptis divinis *g* corde, non chartulæ conscriptione, vel conjurationibus est exhibenda; ita quæ *h* supra sacras admittuntur scripturas, auctoritate & districtione Pontificali sunt reprimenda.

C. XXVI. *Inter Clericos & Laicos causæ exortæ ab Episcopis audiantur.*

Item Innocentius Papa *ad Victricium Rothomagensem, epist.* 2. *c.* 3.

SI *i* quæ causæ, vel contentiones inter Clericos, vel α inter Laicos & Clericos, tam superioris ordinis, quam etiam inferioris fuerint exortæ, placuit, ut secundum Synodum Nicænam *k*, congregatis omnibus ejusdem provinciæ Episcopis, judicium β terminetur.

Corr. Rom. ¶ α Vel inter) *Sic in editione Conciliorum tribus tomis. In illa autem quatuor tomorum absunt hæc,* vel inter Laicos & Clericos. *In Gratiani Codicibus legebatur,* contentiones inter Clericos & Laicos.

¶ β Judicium] *In aliquot editionibus ipsius epistolæ, apud Anselmum, in Capitularibus, & in epistola Nicolai Episcopi Galliæ, in appendice Bibliothecæ sanctorum Patrum, in qua caput hoc refertur, legitur* jurgium.

Gratian. *Cum ergo his omnibus auctoritatibus Clerici ante civilem judicem denegentur producendi, cum (nisi prius depositi, vel nudati fuerint) curiæ non sint repræsentandi, patet, quod ad secularia judicia Clerici non sunt pertrahendi.*

2 pars. §. 1. *His ita respondetur. Clerici ex officio Episcopo suppositi: ex possessionibus prædiorum Imperatori sunt obnoxii. Ab Episcopo unctionem, decimationes & primitias accipiunt: ab Imperatore vero prædiorum possessiones nanciscuntur. Unde* Augustinus *ait super Joannem:* Quo a jure villas defendis? divino, an humano? *Require in principio, ubi differentia signatur inter jus naturale, & jus constitutionis. Quia ergo, ut prædia possideantur, Imperiali lege factum est, patet, quod Clerici ex prædiorum possessionibus Imperatori sunt obnoxii.*

C. XXVII. *Imperatori tributum Ecclesia denegare non debet.*

Item Ambrosius *b contra Auxentium, in oratione de tradendis basilicis.*

SI tributum petit Imperator, non negamus: agri Ecclesiæ solvunt *c* tributum. Si agros desiderat Imperator, potestatem habet vendicandorum. *Ac paucis interjectis.* Tollant eos, si libitum est: Imperatori non dano, sed non nego.

C. XXVIII. *Potestatibus tributa non sunt deneganda.*

Idem *in commentariis ad c.* 5. *Lucæ, lib.* 4. *c. penult.*

MAgnum quidem est, & spirituale documentum, quo Christiani viri sublimioribus Potestatibus docentur debere esse subjecti: ne quis constitutionem terreni Regis putet esse solvendam. Si enim censum *d* Dei Filius solvit, quis tu tantus es, qui non putes esse solvendum?

Gratian. *Item Apostolus* e: Omnis anima sublimioribus potestatibus subdita sit. *Item Petrus* f *Apostolus generaliter omnibus fidelibus scribit:* Estote subditi Dominis vestris, sive Regi, quasi præcellenti, sive Ducibus, tanquam ab eo missis, ad vindictam malefactorum, laudem vero bonorum.

C. XXIX. *De secularibus negotiis Episcopus cognoscere non debet.*

Item ex epist. 1. Clementis *ad Jacobum fratrem Domini.*

TE *g* quidem oportet irreprehensibiliter vivere, & summo studio niti, ut omnes vitæ hujus occupationes abjicias: ne fidejussor existas: ne advocatus litium fias: neve in ulla aliqua occupatione prorsus inveniaris mundialis negotii occasione perplexus. Neque enim judicem, aut cognitorem secularium negotiorum hodie te ordinare vult Christus: ne præfocatus præsentibus hominum curis non possis verbo Dei vacare, & secundum veritatis regulam secernere bonos a malis. Ista namque opera, quæ tibi minus congruere superius exposuimus, exhibeant sibi invicem vacantes *a* Laici: & te nemo occupet ab his studiis, per quæ salus omnibus datur.

Corr. Rom. ¶ α Vacantes Laici:] *In epistola Clementis legitur,* discentes, id est, Laici: *sed Gratianus etiam infra post Paleam,* Clericus nullum, *eodem modo legit atque hic.*

C. XXX. *In his, quæ ad communis vitæ usum pertinent, Laici sibi invicem operam dent.*

Item ibidem *continenter.*

a *Polyc. l.* 4. *tit.* 30. *Ans. l.* 8. *c.* 18. *Burch. l.* 10. *c.* 64. *Ivo p.* 12. *c.* 85. *& p.* 6. *c.* 346. b *al. cadere.* c *Sup. ead. conjurationum. Polyc. l.* 4. *tit.* 34. *Burch. l.* 10. *c.* 68. *Ivo p.* 12. *c.* 87. d *al. conclericis.* e *Polyc. ib. Burch. l.* 10. *c.* 69. *Ivo p.* 12. *c.* 83. *Ans. l.* 8. *c.* 18. f *al. prævaleat:*] *al. prævaletur.*] g *al. Dominicis.* h *al. quod admittitur, est reprimendum* i *Cap. l.* 6. *c.* 287. *Ans. l.* 2. *c.* 53. k C. 5. *Conc. Nic.* l *abest a nonnullis Conciliorum editionibus.*

a *Dist.* 8. *quo jure.* b *l.* 5. *epistolarum post epist.* 32. c *al. solvant.* d *Matth.* 17. e *Rom.* 13. f 1. *Pet.* 2. g *Inducitur Petrus loquens Clementi.*

UAB Biblioteca de Ciències Socials

SIcut enim tibi impietatis crimen est, neglectis verbi Dei studiis, solicitudines suscipere seculares: ita & unicuique Laicorum peccatum est, nisi invicem sibi etiam in his, quæ ad communis vitæ usum pertinent, operam fideliter dederint. Te vero securum facere ex his, quibus non debes instare *a*, omnes communiter elaborent. Quod si forte a semetipsis hoc Laici non intelligunt, per Diaconos edocendi sunt, ut tibi solius Ecclesiæ solicitudines derelinquant.

Gratian. *Ex his omnibus datur intelligi, quod in civili causa Clericus ante civilem judicem conveniendus est. Sicut enim Ecclesiasticarum legum Ecclesiasticus judex est administrator, ita & civilium non nisi civilis debet esse executor. Sicut enim ille solus habet jus interpretandi canones, qui habet potestatem condendi eos: ita ille solus civilium legum debet esse interpres, qui eis jus & auctoritatem impertit. In criminali vero causa non nisi ante Episcopum est Clericus examinandus. Et hoc est illud, quod legibus & canonibus supra definitum est, ut in criminali videlicet causa ante civilem judicem nullus Clericus producatur, nisi forte cum consensu Episcopi sui, veluti quando incorrigibiles inveniuntur, tunc detracto eis officio, curiæ tradendi sunt.*

C. XXXI. *Qui Episcopo insidiatur, semotus a Clero curiæ tradatur.*

Unde Fabianus Papa *ait epist. 2. Episcopis Orientalibus.*

STatuimus *e*, ut si quis Clericorum suis Episcopis infestus, aut insidiator fuerit, eosque criminari voluerit, aut conspirator fuerit, mox ante examinatum judicium submotus a Clero, curiæ tradatur, cui diebus vitæ suæ deserviat, & infamis absque ulla restitutionis spe permaneat.

Gratian. *Quia ergo iste non in criminali, sed in civili causa Clericum ante civilem judicem produxit, non est judicandus transgressor canonum, nec est dicendus pertraxisse reum ad judicem non suum; quia de civili causa non nisi judex civilis cognoscere debet.*

3 pars. §. 1. *Econtra ea, quæ in actoris defensione dicta sunt, verisimilia quidem videntur, sed pondere* c *carent. Saeris enim canonibus & forensibus legibus, tam in civili, quam in criminali causa Clericus ad civilem judicem pertrahendus negatur.*

C. XXXII. *Fratres apud Presbyteros judicentur.*

Unde in epistola prima Clementis *ad Jacobum legitur.*

III. SI *d* qui ex fratribus negotia habent inter se, apud cognitores seculi non judicentur: sed apud Presbyteros Ecclesiæ, quicquid illud est, dirimatur.

C. XXXIII. *Nullus Clericus propter aliquam causam intret curiam.*

Item Sylvester Papa *in epilogo* e *Concilii Romani.*

IV. NUllus *f* Clericus, vel Diaconus, vel Presbyter propter quamlibet causam intret in curiam, nec ante judicem civilem *a* causam dicere præsumat.

Corr. Rom. ¶ αCivilem] *In epilogo Synodi Romanæ sub Sylvestro, unde hoc videtur sumptum, legitur,* cinctum: *cingulo enim milites ac magistratus ab Imperatore donabantur.*

C. XXXIV. *Ecclesiasticum, non forense judicium pœnitens expetat.*

Item Leo Papa *ad Rusticum, epist. 90. al. 92. c. 9.*

ALiud *g* quidem est, debita juste reposcere, aliud, propria perfectionis amore contemnere. Sed illicitorum veniam postulantem oportet etiam a multis licitis abstinere, dicente Apostolo *h*: *Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt.* Unde si quis pœnitens habet causam, quam negligere forte non debeat, melius expetit Ecclesiasticum, quam forense judicium.

Gratian *Non ait propter criminalem tantum, sed generaliter propter quamlibet causam, tam civilem, quam criminalem intelligens.*

C. XXXV. *Cuicunque licet sacrosanctæ sedis Antistitis judicium eligere.*

Unde Theodosius *a* Imperator.

QUicunque litem habens, sive possessor, sive petitor fuerit, vel in *b* initio litis, vel decursis temporum curriculis, sive cum negotium peroratur, sive cum jam cœperit promi sententia, judicium elegerit sacrosanctæ sedis *c* Antistitis, illico sine aliqua dubitatione, etiamsi alia pars refragatur, ad Episcoporum *d* judicium cum sermone litigantium *a* dirigatur.

Corr. Rom. ¶ α Dirigatur.] *In Cod. Theodosiano, lib. 16. tit. de Episcopali judicio. l. 1. quæ repetitur l. 6 Capitul. c. 281. & in Concilio tertio Valentini, sub Lothario, & apud Ivonem, & Anselmum sequuntur hæc*: Multa enim, quæ in judicio captiosæ præscriptionis vincula non patiuntur, investigat, & promit sacrosanctæ religionis auctoritas, *ac statim adnectitur cap. sequens*: Omnes itaque causæ.

C. XXXVI. *Item* ibidem.

OMnes *e* itaque causæ, quæ vel prætorio jure, vel civili tractantur, Episcoporum sententiis terminatæ, perpetuo stabilitatis jure firmentur: nec ulterius liceat retractari negotium, quod Episcoporum sententia deciderit. §. 1. Testimonium etiam, ab uno licet Episcopo perhibitum, omnes judices indubitanter accipiant; nec alius audiatur, cum testimonium *f* Episcopi a qualibet parte fuerit repromissum. Illud est enim veritatis auctoritate firmatum, illud incorruptum, quod a sacrosancto homine conscientia mentis illibatæ protulerit. Hoc nos edicto salubri aliquando censuimus: hoc perpetua lege firmamus, malitiosa litium semina comprimentes.

Gratian. *Hæc si quis antiquata contendat, quia in Justiniani codice non inveniuntur ita inserta, per* Carolum *renovata cognoscat, qui in suis Capitularibus, l. 6. c. 281. ait inter cætera.*

C. XXXVII.

VOlumus *g*, atque præcipimus, ut omnes ditioni nostræ, Deo auxiliante, subjecti, tam Romani, quam Franci, Alemanni, Bavari, Burgundiones, Saxones, Thuringi, Frisones, Galli, Britones, Longobardi, Guascones, Beneventani, Gothi, Hispani, cæterique nobis subjecti omnes, quocunque videantur legis vinculo constricti, vel consuetudinario more connexi, hanc sententiam, quam ex sextodecimo Theodosii Imperatoris libro, capitulo videlicet undecimo, ad interrogata Ablavii Ducis, illi & omnibus rescriptam *a* sumpsimus, & inter nostra capitula pro lege tenendam consultu omnium fidelium nostrorum, tam Clericorum, quam Laicorum posuimus, lege *h* cuncti perpetua teneant, id est: Quicunque litem habens, sive possessor, sive petitor fuerit, &c. [ut supra *i*.]

Corr. Rom. ¶ α Rescriptam sumpsimus,] *Sic est emendatum ex capitulari. Antea legebatur*, per scripturam misimus.

C. XXXVIII. *Presbyter apud Episcopum tantum judicari debet.*

Item Gregorius *lib. 11. epist. 54. Joanni defensori eunti in Hispaniam, monendo dicit.*

DE *k* persona Presbyteri hoc attendendum est, quia, si quam causam habuit, non ab alio teneri, sed

---

a *Vacare*,] *orig.* b *Ans. l. 7. c. 159. Polyc. l. 4. tit. 31.* c *al. pondere veritatis.* d *Polyc. l. 5. tit. 1. Ivo p. 6. c. 345. Anselm. l. 6. c. 158.* e *Et in Conc. ipso, c. 16.* f *Pannorm. l. 4. c. 30.* g *Infra de pœn. dist. 1. c. aliud.* h *1. Cor. 6.*

a *Cod. Teod. l. 16. de Episcopali judicio. 2. §. quicunque. de judic. c. novit. Capit. l. 6. c. 281. Ans. l. 3. c. 108. Ivo p. 16. c. 312.* b *al. inter initia.* c *al. legis.* d *al. Episcopum cum.* e *Capit. ibid. Ads. ib. Ivo ib. Pann. l. 5. c. 23.* f *al. testimonio.* g *Ans. ibid.* h *lege cunctis perpetuo tenendam*] *orig.* i *supr. ead. cap. quicunque.* k *Ans. l. 3. c. 95. Novell. 123. §. si quis contra.*

Episcopus

Epiſcopus ipſius adiri debuit: ſicut novella conſtitutio *a* manifeſtat, quæ loquitur de ſanctiſſimis, & Deo amabilibus, ac reverendiſſimis Epiſcopis, Clericis, & Monachis: Imp. Juſtinianus Auguſtus *Petro glorioſiſſimo præfecto α prætorio. Si quis contra aliquem Clericum, aut Monachum, aut Diaconiſſam, aut Monaſtriam, aut Aſcetriam habeat aliquam actionem, doceat* b *prius ſanctiſſimum Epiſcopum, cui horum unuſquiſque ſubjaceat. Ille vero cauſam inter eos dijudicet. Et ſi quidem utraque pars his, quæ judicata ſunt, non acquieverit β, jubemus per loci judicem* c *executioni perfecte mandari, &c.* §. 1. Ne *d* vero objiciatur, quia de Clerico hoc loquitur, non de Presbytero; ſciendum eſt, quia ſuperius in eadem conſtitutione lib. Cod. 1. *e* legitur appellatione Clericorum, etiam Presbyteros & Diaconos contineri. Verba autem legis iſta ſunt: *Presbyteros autem & Diaconos, & Subdiaconos, Cantores, & Lectores, quos omnes Clericos appellamus*, & reliqua.

Corr. Rom. ¶ α Præfecto prætorio] *Græce eſt, μαγίστρῳ θείων ἡμῶν ὀφφικίων: id eſt*, magiſtro divinorum noſtrorum officiorum.

¶ β Non acquieverit,] *In Authentica de ſanctiſſ. Epiſcopis, & apud Julianum abeſt negatio.*

C. XXXIX. *Clericus Clericum ad publica judicia non pertrahat.*

Item Gregorius *lib. 9. epiſt. 32. Romano, defenſori Siciliæ.*

PErvenit ad nos, quod ſi quis contra Clericos quoslibet cauſam habeat, deſpectis eorum Epiſcopis, coſdem Clericos in tuo facias judicio exhiberi. Quod ſi ita eſt, quia valde conſtat eſſe incongruum, hac tibi auctoritate præcipimus, ut denuo hoc facere non præſumas: ſed ſi quis contra quemlibet Clericum cauſam habuerit, Epiſcopum ipſius adeat, ut aut ipſe cognoſcat, aut certe ab eo judices deputentur; aut ſi forte ad arbitros eundum eſt, partes ad eligendos *f* judices ab ipſo executio deputata compellat. Si quis vero Clericus, vel Laicus contra Epiſcopum cauſam habuerit, tunc te interponere debes, ut inter eos aut ipſe cognoſcas, aut certe te admonente ſibi judices eligant. Nam ſi ſua unicuique Epiſcopo juriſdictio non ſervatur, quid aliud agitur, niſi ut per nos, per quos Eccleſiaſticus cuſtodiri debuit ordo, confundatur?

C. XL. *A Laicis judicibus Clerici non ſunt opprimendi*

Idem *Januario Epiſcopo Caralitano, lib. 3. epiſt. 26.*

FRatris & Coepiſcopi noſtri Felicis, & Cyriaci Abbatis relatione cognovimus, quod in inſula Sardinia Sacerdotes a Laicis judicibus opprimantur, & fraternitatem tuam miniſtri tui deſpiciant: dumque ſolum ſimplicitati a vobis ſtudetur, quantum videmus, diſciplina negligitur.

C. XLI. *Sacerdotes a Regibus ſunt honorandi non judicandi.*

Item Gregorius *Mauritio Imperatori, lib. 4. epiſt. 31. ſeu cap. 75.*

SAcerdotibus *g* autem non ex terrena poteſtate Dominus noſter citius indignetur, ſed excelleuti conſideratione propter eum, cujus ſervi ſunt, eis ita dominetur, ut etiam debitam reverentiani, impendat. Nam in divinis *h* eloquiis Sacerdotes aliquando Dii, aliquando Angeli vocantur. Nam & per Moyſen de eo, qui ad juramentum deducendus eſt, dicitur *i*: *Applica illum ad Deos*, id eſt, ad Sacerdotes. Et rurſus ſcriptum eſt: *Diis non detrahes*, ſcilicet Sacerdotibus. Et Prophe-

a *Nov.* 123. b *Adeat*] *orig.* c *al. hoc.* d *in eadem Novel.* §. *Presbyteros. apud Julianum*, c. 30. e *al. L.* 1. c. *id eſt*, c. 51. *novellæ. Auth. de ſanctiſſimis Epiſcopis. Presbyteros.* f *eligendum judicem*] *orig.* g *Nicolaus epiſt. 7. ad Michaelem Imper.* c. 35. h *Exod.* 22. i *ibidem.*

ta *a* ait: *Labia Sacerdotis cuſtodiunt ſcientiam, & legem requirent ex ore ejus, quia Angelus Domini exercituum eſt.* Quid ergo mirum, ſi illos veſtra pietas dignetur honorare, quibus in ſuo eloquio honorem tribuens, eos aut Angelos, aut Deos ipſe etiam appellat Deus? §. 1. Eccleſiaſtica quoque hiſtoria teſtatur, quia cum piæ memoriæ Conſtantino *b* Principi, in ſcripto oblatæ accuſationes contra Epiſcopos fuiſſent, libellos quidem accuſationis accepit, & eoſdem, qui accuſati fuerant, Epiſcopos convocans, in eorum conſpectu libellos, quos acceperat, incendit, dicens: Vos Dii eſtis, a vero Deo conſtituti. Ite, & inter vos cauſas veſtras diſcutite: quia dignum non eſt, ut nos judicemus Deos. In qua tamen ſententia ſibi magis ex humilitate, quam illis aliquid præſtitit ex reverentia impenſa. Ante eum quippe Pagani in Rep. Principes fuerunt, qui verum Deum neſcientes, Deos ligneos & lapideos colebant, & tamen eorum Sacerdotibus honorem maximum tribuebant. Quid ergo mirum, ſi Chriſtianus Imperator veri Dei Sacerdotes dignetur honorare, dum Pagani, ut prædiximus, Principes, honorem impendere Sacerdotibus noverunt, qui Diis ligneis & lapideis ſerviebant? §. 2. Hæc α ergo non tantum ſpecialiter, quantum generaliter pro omnibus aſſerimus Sacerdotibus: quoniam adhuc neſcimus, quis in terribili judicio Dei qualis futurus ſit. Etenim Paulus egregius prædicator dicit *c*: *Nolite judicare ante tempus, donec veniat Dominus*, & reliqua. Nam ſunt multa, quæ de judicio illius homines ignorant: quia fortaſſe, quæ vos laudatis, ille reprehendet, & quæ vos reprehenditis, ille laudabit.

Corr. Rom. ¶ α Hæc ergo] *Sic etiam habet locus hic apud Nicolaum, in epiſtola, cujus initium.* Propoſueramus: *ſed in originali pro iſtis hæc leguntur:* Hæc ergo pietati Dominorum, non pro me, ſed pro cunctis Sacerdotibus ſuggero. *Et multis interjectis, quæ hic non referuntur, ſubdit.* Nam adhuc neſcimus, quis ſibi, qualis ſit: & Paulus egregius prædicator, &c. *Præſtatque omnino integrum illum locum legere, Apoſtolicæ libertatis plenum.*

C. XLII. *Qua pœna feriatur Clericus, Clericum ad ſecularia judicia pertrahens.*

Item ex Concilio Milevitano.

INolita *d* præſumptio uſque adeo illicitis auſibus aditum patefecit, ut Clerici Conclericos ſuos, relicto Pontifice ſuo, ad judicia publica pertrahant. Proinde ſtatuimus hoc de cætero non præſumi. Si quis hoc præſumpſerit facere, conventus α & cauſam perdat, & a communione efficiatur extraneus.

Corr. Rom. ¶ *In Concilio Milevitano, quod habetur, nihil tale extat. Ex ipſo tamen citatur etiam ab Innocentio III. in c.* ſi diligenti, *extra de foro compet. Habetur autem in Toletano III. c.* 13.

¶ α Conventus] *Dictio iſta in nullo Concilii exemplari, aut impreſſo, aut manuſcripto eſt inventa.*

C. XLIII. *Clericus apud Civilem judicem judicari non debet.*

Item ex Concilio Carthaginenſi III. *c. 9.*

II. PLacuit *e*, ut quiſquis Epiſcoporum, Presbyterorum & Diaconorum, ſeu Clericorum, cum in Eccleſia ei crimen fuerit intentatum, vel civilis cauſa fuerit commota, ſi derelicto Eccleſiaſtico judicio, publicis judiciis purgari voluerit, etiamſi pro ipſo fuerit prolata ſententia, locum ſuum amittat. Et hoc in criminali actione. In civili vero perdat, quod evicit, ſi locum ſuum obtinere maluerit: ſiquidem α eligendos judices inique de Eccleſiæ conſortio judicat, qui de univerſa Eccleſia male ſentiendo, de judicio ſeculari poſcit auxilium:

a *Malach.* 2. b *Sup. ead. c. continua.* §. *Item Conſtantinus. B. Auguſtin. epiſt. 66.* c 1. *Corinth.* 4. d *In Tolet.* 3. c. 13. *Et in Concil. apud Palatium Vermis habito*, c. 18. e *Ivo p.* 6. *cap.* 362. §. *item placuit.*

cum

cum privatorum Christianorum causas Apostolus a etiam ad Ecclesiam deferri, atque ibi determinari præcipiat.

Corr. Rom. ¶ α Siquidem] *In cæteris Conciliorum editionibus, & uno Vaticano codice legitur*: siquidem ad eligendos judices sibi de Ecclesiæ consortio dubitat, vileque Ecclesiæ consortium judicat, qui de universa, &c. *In recentiore autem quatuor tomorum editione hoc modo*: cui enim ad eligendos judices undique patet auctoritas, ipse se indignum fraterno consortio judicat, qui de universa, &c. *eodemque fere modo est in codice Lucensi Regio, & refertur in Concilio apud Palatium Vermis habito, c. 18.*

C. XLIV. *Clericus non accusetur, nisi ante Ecclesiasticum judicem.*

Item ex eodem.

DE b diversis ordinibus Ecclesiæ servientibus, si quis in causam criminis incurrerit, & abnuerit judicium Ecclesiasticum, debet periclitari.

Corr. Rom. ¶ *Est summa capituli præcedentis, & in Conciliis olim Coloniæ ac Lutetiæ impressis, duobus exemplaribus Vaticanis, & codice canonum omnino est loco summæ nec multo aliter apud Ivonem part. 6. c. 362.*

C. XLV. *Qui cum Clerico litigium habet, Episcopum ipsius adeat.*

Item constitutione 74. *c.* 1. c

III. SI d quis cum Clerico litigium habuerit, si quidem de causa pecuniaria, adeat prius Episcopum, cujus judicio Clericus supposítus est. Ille enim sine damno, & sine dilatione competentem finem liti impositurus est. Sin autem noluerit α Episcopus litem dirimere, tunc ad civilem judicem discrepatio causæ perveniat. Ubi autem Episcopus causam dirimere vult, sine scriptura omnia procedant, & diffinitiva sententia sine scriptis ab eo proferatur β. §. 1. Quod si de criminali γ causa litigium emerserit, tunc competentes judices in hac civitate, vel in provinciis interpellati, consentaneum legibus terminum causæ imponant: ita tamen, ut disceptatio litis duorum mensium spatium non excedat, a litis contestatione numerandum δ. *Item.* §. 2. In criminalibus vero causis nunquam sine scriptura procedere debet. Non aliter autem puniatur Clericus, nisi obnoxius repertus, Sacerdotio nudatus fuerit ab Episcopo suo, vel Clericatus honore. Sin autem crimen Ecclesiasticum est, tunc secundum canones ab Episcopo suo causæ examinatio & pœna procedat, nullam communionem aliis judicibus in hujusmodi causis habentibus.

Corr. Rom. ¶ α Noluerit] *Ita etiam apud Julianum, & Ivonem, & sic legit auctor glossæ*: *sed in Novella ipsa Justiniani additur*, vel non potuerit.

¶ β Proferatur] *In Novella ipsa sequuntur hæc*: nisi forte partes voluerint, ut in scriptis ea inseratur. Quod si, &c. *Apud Ivonem loco dictionis*, proferatur, *est*, inseratur: *quod suspicionem facit, intermedia scriptoris vitio deesse.*

¶ γ De criminali] *In Novella Justiniani additur*, civili tamen.

¶ δ Numerandum.] *Quæ sequuntur usque ad vers.* Non aliter, *neque in Novella, neque apud Julianum, aut Ivonem, neque in vetustis Gratiani codicibus habentur: sed ob Doctorum citationes non sunt expuncta.*

C. XLVI. *Clericus adversus Clericum negotium habens, secularia judicia non exerceat.*

Item ex Concilio Chalcedonensi, *c.* 9.

SI e Clericus adversus Clericum habeat negotium, non relinquat suum Episcopum, & ad secularia judicia non concurrat: sed prius negotium agitetur apud proprium Episcopum: vel certe α si fuerit negotium f ipsius Episcopi, apud arbitros ex utraque parte electos audiatur negotium. Si quis vero contra hæc fecerit, canonum subjaceat correctionibus. §. 1. Et si Clericus adversus suum vel alium Episcopum habeat causam, apud audientiam Synodi provinciæ ejus conquiratur. §. 2. Si vero contra ipsius provinciæ Metropolitanum Episcopus, sive Clericus habeat controversiam, pergat ad ipsius diœcesis Primatem, aut certe ad Constantinopolitanæ Regiæ civitatis sedem, ut eorum ibi negotium exquiratur g.

Corr. Rom. ¶ α Vel certe si fuerit] *Græce est*, ἢ γνώμη αὐτῷ τοῦ Ἐπισκόπου, παρ' οἷς τὰ ἀμφότερα μέρη βούλοιτο, τὰ τῆς δίκης συγχρατεῖσθαι: *Id est*, vel certe ex ipsius Episcopi sententia, apud eos, quos utraque pars voluerit, ea, quæ ad judicium pertinent, agitentur. *Nec longe aliter vertit Dionysius, cujus versionem attulerunt Burchardus, & Ivo, & Innocentius, Extra de foro comp. c.* 1. *Sententia vero, quæ hoc loco ex prisca versione elicitur, habetur paulo post in versic.* Et si Clericus adversus suum, *Quare non bene hic inculcatur, sed ob glossam non est mutatum.*

C. XLVII. PALEA.

Item ex Concilio Agathensi, *c.* 32.

III. CLericum b nullus præsumat apud secularem judicem Episcopo non permittente pulsare. Sed si pulsatus fuerit, non respondeat, nec proponat, nec audeat criminale negotium in judicio seculari proponere.

Corr. Rom. ¶ *Abest a plerisque vetustis exemplaribus, & frustra hic repetitur, quod plane idem habetur, sup. ead. c.* Clericum nullus. *De lectionis autem varietate ibi notatum est.*

Gratian. *Ex his omnibus datur intelligi, quod Clericus ad publica judicia nec in civili, nec in criminali causa est producendus, nisi forte civilem causam Episcopus decidere noluerit, vel in criminali, sui honoris cingulo eum nudaverit.* §. 1. *Illud* c *autem, quod in epistola Clementis dictum est*: Non cognitorem secularium negotiorum te vult Deus esse, *ex Episcopali unctione intelligendum est. Non enim in Episcopum ungitur, ut cognitor secularium negotiorum residеat, sed ut procurator animarum, & distributor spiritualium existat. Prohibetur ergo, secularibus negotiis occupari, non ad tempus sequester fieri. Vel secularia judicia, non de rebus secularibus, sed secularium virorum intelligenda sunt. Judicia de rebus secularibus secularia appellantur juxta illud Apostoli* d: Secularia igitur judicia si habueritis, contemptibiles, qui sunt in Ecclesia, constituite. *Judicia vero secularium, secularia appellantur, juxta illud Apostoli in epistola Clementis, quod ex subsequentibus datur intelligi, cum dicitur* e: Hæc opera, quæ tibi minus congruere diximus, exhibeant sibi invicem vacantes Laici. *Prohibentur ergo Clerici a cognitione negotiorum secularium virorum, non secularium causarum. Negotia quippe Clericorum, sive criminalia, sive civilia fuerint, non nisi apud Ecclesiasticum judicem ventilanda sunt.*

C. XLVIII. *Non nisi in foro suo audiatur Clericus.*

Unde Hadrianus f Papa *c.* 35.

CLericus g, sive Laicus, si crimine aut lite pulsatus fuerit, non alibi, quam in foro suo provocatus audiatur.

C. XLIX. *De eodem*

Idem *ibid. c.* 40.

IN h Clericorum causa hujusmodi forma servetur, ne quenquam eorum sententia a non suo judice dicta constringat.

Gratian. *Res vero in litigio posita, ante legitimum cognitionis eventum in nullam debet omnino transferri personam.*

a 1. *Cor.* 6. b *Ivo ibid. initio capitis.* c *Novella* 83. *apud Julianum.* d *Ivo p.* 6. *c.* 427. *& p.* 16. *c.* 150. e *ext. de foro comp. c.* 1. *Polyc. l.* 4. *tit.* 31. *Burch. l.* 2. *c.* 183. *Ivo p.* 6. *c.* 228. f *al. judicium.*

a *al. terminetur.* b *sup. ead. Clericum nullus. Ivo part.* 6. *c.* 367. c *sup. ead. te quidem.* d 1. *Corinth.* 6. e *sup. ead. te quidem.* f *in cap. Hadriani, c.* 35. g *Anf. l.* 3. *c.* 88. h *Anf. ib. Deusdedit p.* 3.

C.L.

C. L. *In nullam transferatur personam res in litigio posita ante cognitionis eventum.*

Unde Gelasius Papa *Quingesio* α *Episcopo.*

QUia res in litigio posita in nullam transferri potest omnino personam, donec legitimæ cognitionis eventu, cui potius debeatur, judiciaria disceptatione possit agnosci, ex eadem re quispiam non sinatur exigere pensiones: sed in eodem statu, re eadem posita, in quo videtur (sicut dictum est) ante constituta *a*, quisquis sibi putat quippiam posse competere, juridico pulset examine, præjudiciis omnibus inde submotis.

Corr. Rom. ¶ Quingesio] *In antiquis exemplaribus partim est ista vox, partim* Lucio, *partim* L. *partim* Quinquagesimo.

QUÆSTIO II.

QUod b *vero culpa illa suspensione digna sit, ex capitulo illo Milevitani Concilii liquido constat. Si enim communione privandus est, qui Clericum ad civilem judicem crediderit pertrahendum; multo magis suspensione dignus est, qui sui Episcopi judicium interpellantem, ad judicium seculare pertrahere non dubitavit.*

QUÆSTIO III.

1 SEd ponatur, *quod hæc culpa suspensione digna non fuerit: quæritur, utrum sit deponendus, qui officium contra prohibitionem Episcopi celebrare ausus est? Sed quod sententia Episcopi, sive justa sive injusta fuerit, timenda sit,* Gregorius *homil. 26. in Evangelia testatur, dicens:*

C. I. *Timenda est sententia Pastoris.*

SEntentia Pastoris, sive justa, sive injusta fuerit, timenda est.

Corr. Rom. ¶ *Ipsa prorsus B. Gregorii verba leguntur, ff. eod. c.* non solum. *vers.* utrum juste.

C. II. *A suo Episcopo excommunicatus, non est ab alio recipiendus.*

Item ex concilio *c* Antiocheno, *c. 6.*

SId quis a proprio Episcopo excommunicatus est, non eum prius ab aliis debere suscipi, nisi aut a suo fuerit receptus Episcopo, aut Concilio facto, Episcopis α occurrat & respondeat, & si Synodo satisfecerit, quod *e* statuerit sub alia sententia eum recipi. Quod etiam circa Laicos, & Presbyteros, & Diaconos, omnes, qui in Clero sunt, convenit observari.

Corr. Rom. ¶ α Episcopis] *Apud Auctores indicatos prior tantum pars hujus canonis refertur, & ex versione Dionysii, quæ etiam in toto hoc loco longe melior est:* aut certe (*inquit*) ad Synodum, quæ congregatur, occurrens pro se satisfaciat, & persuadens Concilio, sententiam suscipiat alteram. *Græce enim est,* πάντας τε τὴν συνοδον, καταδέξοιτο ἑτέραν ἀποφασιν.

C. III. *Excommunicationis meretur sententiam, qui excommunicatis communicat.*

Item Nicolaus Papa *ad Lotharium Regem in epistola, cujus initium:* Audito.

PRæcipue *f* Gualdradæ pellicis tuæ, & jamdudum a te repudiatæ communionem declina: excommunicata est enim, & usque ad præsentiam nostram ab omni Christianorum contubernio sequestrata. Quamobrem cavendum est, ne cum ea pari mucrone percellaris sententiæ, ac pro unius mulierculæ passione vinctus & obligatus ad perenne traharis exitium. Deterius quippe in populis Prælati delinquunt: ac per hoc ipsi crudelius, quam cæteri puniuntur, ut ait beatus Gregorius *g*: *Scire enim Prælati*

a *al. constitutam item.* b *Sup. q. 1. inolita.* c *Et in Aquisgran. c. 72.* d *Burch. lib. 11. c. 37. Ivo p. 14. c. 27. & 101. Pann. l. 2. c. 101. Deusd. p. 4.* e *al. satisfecerit, statuimus.* f *Anf. l. 3. c. 66. Regino Chron. l. 2.* g *Pastor. p. 3. c. 5.*

debent, quia si perversa unquam perpetrant, tot mortibus digni sunt, quot ad subditos suos perditionis exempla transmittunt. Unde necesse est, ut tanto se cautius a culpa custodiant, quanto per prava, quæ faciunt, non soli moriuntur. (& *infra.*)

§. 1. Cæterum præcave, ne quando nobis secundum Domini præceptum, duos, aut tres testes adhibeamus, imo vero, ne hoc sanctæ Ecclesiæ dicamus, & (quod non optamus) de cætero fias cunctis sicut *a* Ethnicus & Publicanus.

Corr. Rom. ¶ *Sumptum est caput hoc ex epistola Nicolai, quæ incipit,* Audito revertente misso vestro. *& extat Romæ in monasterio Dominicanorum. Est autem quasi in epitomen redactum, multis verbis omissis. Hujus epistolæ bonam partem refert Regino lib. 2. Chronicorum.*

C. IV. *De eodem.*

Item ex Concilio Sardicensi *h*, *c. 17.*

SI *c* Episcopus quis forte iracundus (quod esse non debet) cito & aspere commoveatur adversus Presbyterum, sive Diaconum suum, & exterminare eum de Ecclesia voluerit, providendum est, ne innocens damnetur, aut perdat communionem. Et ideo habet potestatem is, qui abjectus est, ut Episcopos finitimos interpellet, & causa ejus audiatur, ac diligentius tractetur: quia non oportet ei negari audientiam roganti. Et ille Episcopus, qui aut juste, aut injuste eum abjecit patienter accipiat, ut negotium discutiatur: ut vel probetur sententia ejus a plurimis, vel emendetur. Tamen, priusquam omnia diligenter & fideliter examinentur, eum, qui fuerit a communione separatus, ante cognitionem nullus alius debet præsumere, ut communioni faciat.

Corr. Rom. ¶ *Canon hic eodem fere modo refertur in Concilio Africano, cap. 101. usque ad vers.c.* Tamen. *Sed Græcus Sardicensis, qui est decimus quartus, paulo copiosior est, & aliquot locis diversa etiam sententia. propterea visum est verba Græca cum versione nova apponere.*

Ὅσιος ἐπίσκοπος εἶπεν. τὸ δὲ αὐτοτέ με κινῆν, ἀποσιωπῆσιν οὐκ ὀφείλω. εἴ τις ἐπισκοπος εὐχόλως εὑρίσκοιτο. ὅπερ μὴ ὀφείλει ἐν τοιούτῳ ἀνδρὶ πολιτεύεσθαι, ἢ ταχέως ἀντικρὺ πρεσβυτέρου, ἢ διακόνου κινηθεὶς ἐκβαλλεῖν ἐκκλησίας τινὰ ἐθελήσοι, προσηκτέον ἔστι μὴ αὐθρόον τὴν τοιοῦτον καταψηφίσεσθαι, ἢ τῆς κοινωνίας ἀποστερῆσθαι. πάντες εἰρήκασιν. ὁ ἐκβαλλόμενος ἐχέτω ἐξουσίαν ἐπὶ τὸν ἐπίσκοπον τῆς μητροπόλεως τῆς αὐτῆς ἐπαρχίας καταφυγεῖν. εἰ δὲ ὁ τῆς μητροπολεως ἄπεστιν, ἐπὶ τὸν πλησιόχωρον καταστῆναι, ἢ ἀξιοῦν, ἵνα μετ' ἀκριβείας αὐτοῦ ἐξετάζηται τὸ πρᾶγμα. ἐν χρὴ γὰρ μὴ ὑστέρειν πᾶς ἀκοὰς τοῖς ἀξιοῦσιν. κρίνοις δὲ ὁ ἐπίσκοπος ὁ δικαίως ἢ ἀδίκως ἐκβαλὼν τὸν τοιοῦτον, γενναίως φέρειν ὀφείλει, ἵνα ἡ ἐξέτασις τοῦ πράγματος γενήται· ἢ κυρωθῇ αὐτοῦ ἡ ἀπόφασις, ἢ διορθώσεως τύχῃ. περὶ δὲ ἐπιμελῶς καὶ μετὰ πίστεως ἅπασα ἐξετασθῇ, ὁ μὴ ἔχων τὸ κοινωνίαν πρὸ τῆς διαγνώσεως τοῦ πράγματος ἑαυτῷ οὐκ ὀφείλει ἐκδικεῖν τὸ κοινωνίαν. *Id est:*

Osius Episcopus dixit: Quod autem me undequaque commovet, tacere non debeo. Si quis Episcopus existat ad iracundiam proclivis (quod quidem a tali viro longe abesse debet) & cito adversus Presbyterum, vel Diaconum commotus, ex Ecclesia quem libet ejicere voluerit, providendum est, ne is repente condemnetur, & communione privetur. Omnes dixerunt: Qui ejicitur, facultatem habeat confugiendi ad Episcopum Metropolis ejusdem provinciæ: sin autem Metropolitanus absit, finitimum adeundi, ac rogandi, ut ipsius causa diligenter cognoscatur. Minime enim debet aures non

a *Matth.* 18. b *Et in Afric. c.* 101. c *Polyc. l. 7. tit. 1. Anf. l. 3. 71. Ivo p. 14. c. 15c Pann. l. 5. c. 127.*

præbe-

præbere rogantibus. Et ille vero Episcopus, qui jure vel injuria justum ejecit, generose ferre debet causam cognosci, ipsiusque sententiam vel confirmari, vel corrigi. Verum, priusquam diligenter ac fideliter singula quæque examinata fuerint, qui communionem non habet, ante causæ cognitionem non debet suo sibi jure communionem vendicare.

C. V. *De eodem.*

Item ex Concilio Carthaginensi II. *c.* 8.

II. SI *a* quis Presbyter ab Episcopo α suo correptus fuerit, debet utique apud vicinos Episcopos conqueri, ut ab ipsis ejus causa possit audiri, ac per ipsos suo Episcopo reconciliari. Quod nisi fecerit, sed superbia (quod absit) inflatus, secernendum se ab Episcopi sui communione duxerit, ac separatim cum aliquibus schisma faciens, sacrificium Deo obtulerit, anathema habeatur & locum amittat. At β si querimoniam γ justam habuerit adversus Episcopum, inquirendum est *b*.

Corr. Rom. ¶ α Episcopo] *In secundo Carthaginensi, c.* 8. *cum Alipius proponit, ita legitur*: Si quis forte Presbyter ab Episcopo suo correptus, aut excommunicatus, &c. *Sed cum ab universis Episcopis canon fertur, loco Episcopi asseritur nomen præpositi, & ita in Charthaginensi codice canonum, cap.* 11. *legitur*, a præposito suo correptus. *Græce est*, ὁ τῇ κλησίᾳ αὐτοῦ κατεγνωσθῇ: *id est*, in sua *c* vitæ agendæ ratione condemnatus fuerit. *Burchardo autem & Ivoni convenit cum Gratiano.*

¶ β At si] *In codice canonum, & Carthaginensi Græco, & apud collectores nihil hic est interjectum. Verum in exemplaribus Concilii impressis & manuscriptis, ante istam clausulam hæc inseruntur*: Nihilominus & de civitate, & de congregatione, in qua fuerit, longius repellatur, ne vel ignorantes, vel simpliciter viventes serpentina fraude decipiat: quoniam secundum Apostolum *d* Ecclesia una est, una fides, unum baptisma. Et si querimoniam, &c.

¶ γ At si querimoniam] *Locus hic ita habet apud Burchardum & Ivonem*: Si querimoniam justam adversus Episcopum non habuerit, inquirendum erit. *Græce est*, σκοπεῖται, μήποτε κατὰ τὸ ἐπισκόπου μέμψιν ἔχει δικαίαν: *id est*, hoc considerato, nunquid adversus Episcopum justam habeat expostulationem.

C. VI. *De his, qui damnati a Synodo sacra ministeria contingunt.*

Item ex Concilio *c* Antiocheno. *c.* 4.

III. SI *f* quis Episcopus damnatus α a Synodo, vel Presbyter, aut Diaconus a suo Episcopo, ausi fuerint aliquid de ministerio sacro contingere, sive Episcopus juxta præcedentem consuetudinem, sive Presbyter, aut Diaconus, nullo modo liceat ei, nec in alia Synodo, restitutionis spem, aut locum habere satisfactionis: sed & communicantes ei omnes abjici de Ecclesia oportet *g*, & maxime, si postquam didicerint adversum memoratos prolatam fuisse sententiam, eisdem communicare tentaverint.

Corr. Rom. ¶ α Damnatus] *Græce est*, καθαιρεθεὶς, *id est*, depositus.

C. VII. *Sine spe sit reconciliationis, qui excommunicatis communicare præsumit.*

Item ex Concilio Martini *h* Papæ, *c.* 37.

IV. SI quis Episcopus in Concilio excommunicatus fuerit, sive Presbyter, aut Diaconus a suo Episcopo, & post excommunicationem præsumpserit, sive Episcopus ille, aut Presbyter, aut Diaconus facere oblationem, vel matutinum, aut vespertinum sacrificium, quasi in officio suo agere, sicut prius, non liceat ei nec in alio Concilio spem reconciliationis habere, nec ultra recolligi *a*: sed etiam eos, qui ei communicaverint, omnes ab Ecclesia respui, maxime eos, qui sciebant, eum esse dejectum. Si autem permanserit turbans, & concitans Ecclesiam per forinsecam α potestatem, oportet eum sicut seditionarium ab omni plebe expelli.

Corr. Rom. ¶ α Forinsecam] *In aliquot Gratiani & Concilii codicibus est*, forasticam. *In canone quinto Concilii Antiocheni, unde hoc sumptum est, legitur*, διὰ τῆς ἔξωθεν ἐξουσίας: *quæ Dionysius vertit*, per potestates exteras.

C. VIII. *De Episcopis, qui innocentes, aut minimis causis culpabiles excommunicant.*

Item ex Concilio *b* Agathensi, *c.* 3.

EPiscopi *c*, si Sacerdotali moderatione postposita innocentes, aut minimis causis culpabiles excommunicare præsumpserint, aut ad gratiam Baptismatis α festinantes fortasse recipere noluerint, a vicinis Episcopis ejusdem *d* provinciæ literis moneantur: & si parere *e* noluerint, communio *f* illis usque ad tempus Synodi a reliquis Episcopis denegetur β: ne forte propter excommunicationis *g* peccatum excommunicati longo tempore morte præveniantur.

Corr. Rom. ¶ α Baptismatis] *Sic etiam in manuscriptis, & Doctores eam vocem agnoscunt. Verum in omnibus editionibus Conciliorum, & duobus Codicibus Vaticanis, tam in Concilio Agathensi, quam in Vormaciensi, c.* 14. (*ubi caput hoc repetitur*) *& a Burchardo & Ivone abest ea dictio. Et cum hic de excommunicatis agatur, videtur esse locus eis tantum, qui sunt baptizati, & ad gratiam, id est, reconciliationem cum suo Episcopo festinant.*

¶ β Denegatur:] *Sic habet Ivo, & Pannormia, & antiquiores Conciliorum editiones, & duo Vaticana exemplaria: videturque huic simile, quod legitur, sup. 6. q. 2. c. fin. sed in recentioribus editionibus est*, non denegetur.

C. IX. *De his, qui tempore suæ excommunicationis communicare præsumunt.*

Item ex Concilio Africano.

PLacuit *h* universo Concilio, ut qui excommunicatus fuerit pro suo neglectu, sive Episcopus, sive quilibet Clericus, & tempore excommunicationis suæ ante audientiam communicare *i* præsumpserit, ipse in se damnationis judicetur sententiam protulisse.

Corr. Rom. ¶ *In Concilio, quod hodie inscribitur Africanum, caput hoc non habetur: sed in Charthaginensi inserto in codice canonum, & in Græco, c.* 29. *& refertur in quinta Synodo, sessione* 7. *in epist. Virgilii.*

C. X. *Deponantur Episcopi, qui excommunicatis communicant.*

Item Nicolaus *k* Papa.

TEugualdum *l* Treverensem, & Primatem Belgicæ provinciæ, & Guntharium Agrippinæ Coloniæ Archiepiscopos, nunc coram nobis & sancta Synodo, sub gestorum *m* insinuatione, qualiter causam Lotharii Regis, & duarum mulierum ejus, Theibergæ scilicet, & Gualdradæ, recognoverint & judicaverint, scriptum super hoc propriis manibus roboratum offerentes, nihil se plus, vel minus, aut aliter egisse, ore proprio multis coram positis testibus affirmantes, & sententiam, quam a sede Apostolica in Engeltrudam uxorem Bosonis sanctissimus frater noster Mediolanensis Archiepiscopus Thado, & cæteri Coepiscopi nostri petiverant emitten-

a *Burch. lib.* 2. *c.* 194. *Ivo p.* 6. *c.* 239. *Anf. l.* 12. *cap.* 33. *Polyc. lib.* 7. *tit.* 1. b *al. erit*. c *al. in sua conversatione condemnatus*. d *Ephes.* 4. e *Et Aquisgr. c.* 47. *extra, de Cler. exc. depon. c.* 1. *&* 2. *Nic. Papa epist.* 8. f *Polyc. ibid. Burch. l.* 1. *c.* 199. *Ivo p.* 5. *c.* 326. *Anf. l.* 12. *c.* 26. g *abest a multis*. h *In capitulis Martini Bracarensis*.

a *al. reconciliari*. b *Et in Vormac. c.* 14. c *Burch. l.* 11. *c.* 11. *Ivo part.* 14. *c.* 16. *&* 81. *Pann. l.* 5. *c.* 128. d *al. cujuslibet*. e *al. parcere*. f 6. *q.* 2. *c. fin, paulo aliter apud Burch. & Ivonem, c.* 81. g *al. excommunicatori*] *vera lectio*. h *Burch. l.* 1. *c.* 200. *Ivo p.* 5. *c.* 314. *Anf. l.* 12. *c.* 27. *Polyc. l.* 7. *tit.* 1. i *al. communionem*. k *In Synodo Romana, c.* 2. l *al. Thietgandum*. *Ivo p.* 8. *c.* 226. m *al. suggestorum*.

dam,

dam, & nos divino succensi zelo sub anathematis attestatione canonice protuleramus, publice se viva *a* voce violasse confitentes: in quibus omnibus invenimus, eos Apostolicas atque canonicas sanctiones in pluribus excessisse, & æquitatis normam nequiter temerasse, omni judicamus Sacerdotii officio manere penitus alienos, Sancti Spiritus judicio, & B. Petri per nos auctoritate, Episcopatus exutos regimine consistere *a* definientes. Prædictis autem depositis licentiam concedimus Ecclesiam ingrediendi, & communicandi, sicut Laici, & loquendi suas utilitates, non autem turbas concitandi, vel scandalum solicitandi, illis tribuimus facultatem. Quantum autem ad Episcopale ministerium specialiter pertinet, nulla eis sit licentia contingendi: sicut nos cum sancta Synodo jam decrevisse constat.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc Ivo citat ex Nicolao Episcopis & Archiepiscopis per Galliam, Italiam, Germaniam, atque per universas provincias constitutis. In qua epistola videtur retuliſſe, quod in Concilio a se Romæ habito, de Metensi Synodo penitus abolenda, & depositione Thietgandi, & Guntharii statutum fuerit. De quo quidem Concilio, & horum Episcoporum depositione, Regino lib. 2. Chronicorum, accurate hæc scribit*: Interea Thietgandus, & Guntharius Archiepiscopi Romam profecti sunt, ea animi intentione, ut Regem innoxium in prædicto facto demonstrarent, ac se cum cæteris Coepiscopis, Ecclesiastica atque Apostolica exercuisse decreta: stultitiæ quidem elogio decorandi, qui illam Petri sedem aliquo pravo dogmate fallere posse arbitrati sunt, quæ nec se fefellit, nec ab aliqua hæresi unquam falli potuit. Itaque cum in præsentiam Nicolai Papæ venissent, libellum obtulerunt, in quo continebantur gesta Synodalia, quæ in Mediomatrico Urbe, & Aquis ab eis statuta fuerant. Qui cum a Notario coram omnibus recitatus esset, interrogavit Pontifex, si hæc scripta verbis confirmarent? Responderunt inconveniens videri, ut quod propriis manibus roboraverant, verbis infirmare mallent. Et sic nec repulsa, nec admissa eorum assertione jussi sunt ire ad hospitia sua, quousque revocarentur. Paucis interpositis diebus ad Synodum, quam Papa congregaverat, sunt accersiti: ubi eorum damnata & anathematizata sunt scripta, & ipsi omnibus adjudicantibus Episcopis, Presbyteris & Diaconis, sunt depositi, & omni Ecclesiastica dignitate privati.

¶ *a* Consistere] *In secundo capite Concilii locus hic ita habet*, consistere: Diffinientes, quod si juxta præcedentem consuetudinem tanquam Episcopi ausi fuerint aliquid de sacro ministerio contingere, nullo modo liceat eis, nec in alia Synodo restitutionis spem, aut locum habere satisfactionis. Sed & communicantes eis, omnes abjici de Ecclesia, & maxime, si posteaquam didicerint adversus memoratos prolatam fuisse sententiam, eisdem communicare tentaverint, *& sunt verba sumpta ex capite*: Si quis Episcopus damnatus. *supra eadem, ex Concilio Antiocheno.*

C. XI. *Clerici & Laici, qui non obediunt Episcopis, infames efficiuntur.*

Item Clemens *epist. 3. omnibus Coepiscopis.*

SI autem vobis Episcopis non obedierint omnes Presbyteri, Diaconi, ac Subdiaconi, & reliqui Clerici, omnesque Principes, tam majoris ordinis, quam inferioris, atque reliqui populi, non solum infames, sed & extorres a regno Dei, & consortio fidelium, ac a liminibus sanctæ Dei Ecclesiæ alieni erunt.

C. XII. *In Christum peccat, qui veritatis Doctorem contristat.*

Item Petrus *in ordinatione Clementis.* b

QUicunque contristaverit Doctorem veritatis, peccat in Christum, & Patrem omnium exacerbat Deum, propter quod & vita carebit.

C. XIII. *Simulata virtutum affectione a, obedientia Episcopo non denegatur.*

Item Ambrosius *lib. 2. de officiis, c. 24.* b

V. SI quis vero non obediat Episcopo, extollere atque exaltare sese desiderans, quærens etiam obumbrare merita Episcopi simulata affectione *c* doctrinæ, aut humilitatis, aut misericordiæ, is a vero devius superbit: quoniam veritatis est ea regula, ut nihil facias commendandi tui causa, quo minor alius fiat: neque si quid boni habeas, id ad deformationem alterius, & vituperationem exerceas. §. 1. Non defendas improbum, & facta indigno committenda *d* non arbitreris. §. 2. Neque iterum arguas *e* & impugnes eum, cujus crimen non deprehenderis.

C. XIV. *Episcopo non obediens, dæmonum ore discerpitur.*

Item Anterus Papa *Episcopis Hispaniæ.* f

ABsit, ut quicquam siniſtrum de his arbitremur *g*, qui Apostolico gradui succedentes, Christi corpus sacro ore conficiunt, per quos nos etiam Christiani sumus: qui claves Regni cœlorum habentes, ante *h* judicii diem judicant. Veteri *i* quidem lege habetur: quicunque Sacerdotibus non obtemperasset, aut extra castra positus lapidabatur a populo, aut gladio cervice subjecta contemptum expiabat cruore *k*. Nunc vero inobediens spirituali animadversione truncatur, & ejectus ab Ecclesia rabido dæmonum ore discerpitur.

C. XV. *Quibus Papa est inimicus, his nec loqui debemus.*

Item Petrus *in ordinatione Clementis.*

SI inimicus est iste Clemens *l* alicui pro actibus suis, vos nolite expectare, ut ipse vobis dicat, &c. *ut supra in tractatu ordinandorum, ubi agitur de obedientia minorum erga majores.*

C. XVI. *Excommunicatus est, qui excommunicatis communicat.*

Item Fabianus Episcopus *epist. 1.*

SIcut *m* Apostoli statuerunt dicentes: *Cum excommunicatis non est communicandum: & si quis cum excommunicatis aversando* n *regulas, scienter saltem* α *in domo simul locutus fuerit, vel oraverit, ille communione privetur.*

Corr. Rom. ¶ α Saltem] *In epistola Fabiani est*, scienter psallat in domo, aut simul locutus, &c. *Sed lectio Gratiani videtur magis consentire cum canone Apostolico,* εἴ τις ἀκοινώνητα, κἂν ἐν οἴκῳ, συνεύξηται, ἢ τοὺς ἀφορισθέντας, *quæ Dionysius vertit*: Si quis cum excommunicato, saltem in domo, simul oraverit, iste communione privetur.

C. XVII. *De eodem.*

Item Calixtus Papa *epist. 2. cap. 2.*

EXcommunicatos *o* quoscunque *p* a Sacerdotibus nullus recipiat aut rejiciat, ante utriusque partis justam examinationem: nec cum eis in oratione, aut cibo, aut potu, aut osculo communicet, nec Ave eis dicat: quia quicunque in his, vel aliis prohibitis, scienter excommunicatis communicaverit, juxta Apostolorum institutionem, & ipse simili excommunicationi subjacebit.

a *al. una.* b *Clemens epist. ad Jacobum, & Alexander epist. 1.*

a *al. affectatione.* b *Et in Concil. Aquisgr. cap. 9.* c *al. affectatione.* d *al. committenda arbitreris.* e *al. urgeas.* f *Hieronymus ad Heliodorum.* g *loquar,*] *orig.* h *quodammodo ante*] *Hieronym.* i *Deut. 17.* k *mucrone.*] *Hieronym.* l *Clemens epist. 1. Anf. l. 1. c. 6. Ivo p. 14. c. 22. distinct. 93. si inimicus.* m *Can. Apost. 11. Burch. l. 1. c. 35. Pann. l. 5. c. 95.* n *al. avertendo.* o *Polyc. l. 7. tit. 1. Anf. l. 12. cap. 14. Burch. l. 11. c. 38. Ivo part. 14. c. 23. & 102. Pann. l. 5. c. 94. Can. Apost. 11.* p *al. quosque.*

C. XVIII. *De eodem.*

Item Isidorus *in regula Monachorum, c.* 18.

CUm *a* excommunicato neque orare, neque loqui (nisi quæ ad eandem excommunicationem pertinent) nec vesci liceat. Si quis enim α cum eo aut palam, aut absconse locutus fuerit, statim cum eo communem excommunicationis contrahet pœnam.

Corr. Rom. ¶ *Prior pars hujus capituli usque ad vers.* Si quis enim, *habetur in regula sancti Isidori* (*quæ missa est ex Hispania*) *c.* 18. *ex qua citat hoc Smaragdus, in expositione regulæ S. Benedicti, c.* 26. *excepta tamen ista clausula*, nisi quæ ad eandem excommunicationem pertinent, *quæ neque in regula B. Isidori legitur, neque apud Smaragdum. Est tamen apud Burchardum, & Ivonem.*

¶ α Si quis enim] *Hæc usque ad finem refert Smaragdus ex quodam magistro Monachorum, quod notabitur infra ead. c.* si quis frater.

C. XIX. *De eodem.*

Item ex Concilio Carthaginensi IV. *cap.* 73.

QUi *b* communicaverit, vel oraverit cum excommunicato, si Laicus α est, excommunicetur, si Clericus, deponatur.

Corr. Rom. ¶ α Si Laicus] *Ita apud Burchardum, & Ivonem, part.* 14. *cap.* 108. *& in Pannormia. Sed in Concilio ipso cum variis codicibus collato, & apud Ivonem eadem parte, c.* 28. *legitur*, sive Clericus, sive Laicus excommunicetur.

C. XX. *Excommunicatorum nomina vicinis omnibus palam & publice annuntientur.*

Item ex decreto Honorii Papæ.

CUræ *c* sit omnibus Episcopis, excommunicatorum omnino *d* nomina tam Episcopis vicinis, quam suis parochianis pariter indicare, eaque in celebri loco posita præ *e* foribus Ecclesiæ cunctis convenientibus inculcare: quatenus in utraque diligentia, & excommunicatis ubique Ecclesiasticus aditus *f* excludatur, & excusationis causa omnibus auferatur.

Corr. Rom. ¶ *Burchardus etiam, Anselmus & Ivo p.* 14. *c.* 113. *citant ex decretis Honorii: Sed idem Ivo eadem parte, c.* 65. *hoc ipsum tribuit Joanni VIII. in Concilio apud Ravennam.*

2 ps. Gratian. *Verum hoc de nominatim excommunicatis intelligitur. Excommunicationis enim pœnam dupliciter subimus, & dum reatum incurrimus, & dum sententia notamur.*

C. XXI. *Duobus modis aliquis Satanæ traditur.*

Unde Hieronymus g *in lib. Jud. homil.* 2.

AUdi denique Apostolum dicentem de eo, qui peccaverat: *Tradidi* h, inquit, *hujusmodi hominem Satanæ in interitum carnis, ut spiritus salvus fiat.* Vides ergo, quia non solum per Apostolos suos tradidit Deus delinquentes in manus inimicorum, sed & per eos, qui Ecclesiæ præsident, & potestatem habent non solum solvendi, sed etiam ligandi, traduntur peccatores in interitum carnis, cum pro delictis suis a Christi corpore separantur. Et (ut mihi videtur) dupliciter etiam nunc traduntur homines de Ecclesia in potestatem Zabuli. Uno modo, quo superius diximus, cum delictum ejus manifestum fit Ecclesiæ, & per Sacerdotes de Ecclesia pellitur, ut notatus ab omnibus erubescat, & converso conveniat illi illud, quod sequitur: *ut* i *spiritus salvus fiat in die Domini nostri JESU Christi.* Alio autem modo quis traditur Zabulo, cum peccatum ejus manifestum non fit hominibus: Deus autem, qui videt in occulto, perspiciens ejus mentem & animam, vitiis ac passionibus servientem, & in corde ejus non *a* se diligi, sed aut avaritiam, aut libidinem, aut jactantiam, aut alia hujusmodi: istum talem ipse Dominus tradit Satanæ. Quomodo eum tradit Satanæ? Discedit a mente ejus, & avertit se, & refugit a cogitationibus ejus malis, & desideriis indignis, & relinquit domum cordis ejus vacuam.

Corr. Rom. ¶ *In hoc & sequenti capite citatur B. Hieronymus, quod ipse has Origenis homilias Latinas fecit: sicut etiam supra, dist.* 36. *c.* si quis. *est adnotatum.*

Gratian. *Cum ergo per sententiam quis nominatus fuerit, cum eo communicare non debemus. Cum autem solo reatu occulte excommunicationis contraxerit pœnam, non est ab ejus communione cessandum. Unde Dominus* b *in Evangelio tunc demum peccatorem dixit habendum sicut Ethnicum & Publicanum, cum Ecclesiam audire contempserit. Apostolus* c *quoque non ait: Si quis frater est fornicator; sed* si quis frater nominatur fornicator, &c. *sententiæ nominationem intelligens. Hinc* d *etiam Urbanus Papa II. Guitmundo Episcopo*: Sane quod super Richardo. *Require in causa* e: Quidam Episcopus in hæresim lapsus. *Hinc etiam Christus in Evangelio* f *zizania dixit esse toleranda usque ad messem.*

C. XXII. *Mali a bonis penitus separari non possunt.*

Hinc etiam Hieronymus.

NOlite *g* recedere a Domino in hodierno *h* die:] hoc est, donec seculum stat: Ostendat ergo mihi, quomodo Hiebusæus, donec seculum stat, habitet cum filiis Juda in Hierusalem: quippe cum ne ipsi quidem filii Juda habitent in Hierusalem. Ideo ergo nec istud verum esse poterit, quod Hiebusæi cum Judæis habitent in Hierusalem, quandoquidem ne ipsi quidem habitant in ea. Sed nos intelligamus hæc spiritualiter, assumentes Evangelii parabolam, quæ dicit de *i* zizaniis: *Sinite utraque crescere, ne forte cum vultis eradicare zizania, eradicetis simul cum ipsis etiam triticum. & infra.* §. 1. Audi ergo Scripturam *k* dicentem, quia non potuerunt filii Juda disperdere Hiebusæos: sed habitaverunt cum ipsis usque in hodiernum diem in Hierusalem. Unde deprecor vos, qui fideles estis, ut ita vitam vestram & conversationem servetis, ne in aliquo vel ipsi scandalum patiamini, vel aliis scandalum faciatis: sed sit vobis summi studii, summæque cautelæ, ne quis in hanc sanctam congregationem vestram pollutus introeat: ne quis Hiebusæus habitet vobiscum. Vides ergo, quia dicit Scriptura, quod non potuerunt ejicere filii Juda Hiebusæos de Hierusalem. Hiebusæus autem interpretatur conculcatio. Ergo, quia non possumus ejicere istos, qui nos conculcant, eos saltem, quos possumus, quorum peccata manifesta sunt, ejiciamus. Ubi enim peccatum non est evidens, ejicere de Ecclesia neminem possumus: ne forte eradicantes zizania, eradicemus simul cum ipsis etiam triticum. Movet me tamen, quod dixit, quia non potuerunt ejicere Hiebusæos, id est, eos, qui interpretantur conculcatio. Et ideo videamus, qui sunt in Ecclesia conculcantes. Illi sine dubio, de quibus dicit Dominus in Evangeliis *l*; *Nolite mittere sanctum canibus, neque margaritas vestras ante porcos, ne forte conculcent eas pedibus suis, & conversi elidant vos.* Iste est ergo Hiebusæus, conculcatio, qui indigni *m* audiunt verbum Dei, & cum audierint, neque ut infideles discedunt, neque permanent ut fideles; sed precepta mysteriorum notitia, & fidei nostræ secretioribus scrutatis, conversi postmodum impugnant nos, & contradictionibus suis corda nostra dirumpunt, conculcantes verbi

a *Polyc. l.* 7. *t.* 1. *Burch. l.* 11. *c.* 31. *&* 32. *Anf. l.* 12. *c.* 16. *Ivo p.* 14. *c.* 95. *&* 96. b *Polyc. ibid. Anf. l.* 12. *c.* 18. *Burch. l.* 11. *c.* 44. *Ivo p.* 14. *c.* 28. *&* 108. *Pann. l.* 5. *c.* 99. c *Polyc. ibid. Anf. l.* 12. *c.* 32. *Burch. l.* 11. *c.* 49. *Ivo p.* 14. *c.* 65. *&* 113. d *al. omnium.* e *al. pro.* f *al. auditus.* g *Origenes homil.* 2. *ad c.* 2. *Judicum.* h 1. *Corinth.* 5. i *ibidem.*

a *Non solum amorem seculi, sed*] *orig.* b *Matth.* 18. c 1. *Corinth.* 5. d *Vide inf. ead. c. Ad mensam*] *in notatione.* e 24. *q.* 2. *sane quod.* f *Matth.* 13. g *Origenes hom.* 21. *ad cap.* 15. *Josuæ.* h *al. usque in hodiernum diem.* i *Matth.* 13. k *Jos.* 15. l *Matth.* 7. m *al. indigne.*

Dominici

Dominici margaritas, & ornamenta fidei maculantes. De istis ergo dicitur, quia non potuerunt filii Juda ejicere Hiebusæum de Hierusalem usque in hodiernum diem.

C. XXIII. *Porcis & canibus sancta non sunt committenda.*

Item Idem *super duodecim a Prophetas.*

QUando ergo vir Ecclesiasticus, & prudens atque intelligens, multas impietates in ea, quæ vocatur domus Dei, esse cognoverit, & non solum multas, sed & fortes, & quæ opprimere possint justitiam, & in tantum doctorum rabiem processisse, ut accipiant pretium in judicio, & omnia pro muneribus faciant, pauperes quoque devitent in portis, & audire contemnant, taceat in illo tempore, ne det *b* sanctum canibus, & ne mittat margaritas ante porcos, qui conversi conculcent eas: & imitetur Hieremiam *c* dicentem: *Solus sedebam, quia amaritudine repletus sum*: & illud in Psalmo *d: Singulariter sum ego, donec transeam.*

C. XXIV. *Cum Pagano comedere, sed cum excommunicato minime licet.*

Item Joannes Chrysostomus, *Hom.* 25. *ad cap.* 11. *epist. ad Hebræos.*

AD mensam quippe Paganorum, si volueris ire, sine ulla prohibitione permittimus. *& infra.* §. 1. *Si* e *enim quis frater*, inquit, *nominatur inter vos*. Fratrem in hoc loco omnem fidelem simpliciter intellige, non Monachum tantum. Quid autem est, quod facit fraternitatem, nisi lavacrum regenerationis, quod facit posse vocari Deum patrem? *& infra.* §. 2. *Si quis*, inquit, *nominatus* α *fuerit frater fornicator, aut avarus, aut ebriosus, cum hujusmodi nec cibum sumere.* Cum autem de Paganis ageret, non ita: sed *f Si quis vos vocaverit ex fidelibus*, (Paganos significans) *& vultis ire, omne, quod apponitur vobis, comedite. Si quis frater nominatur ebriosus, &c.* O quanta integritas *g*. Nos autem non solum non fugimus ebriosos, sed etiam imus ad eos, participantes cum eis.

Corr. Rom. ¶ α Nominatus] *Gratianus putavit Chrysostomum eo modo interpretari istam vocem, quo fere interpretatus est Augustinus, supra* 2. *q.* 1. *c.* multi. *Locus integer Græce sic habet:*

Καὶ οὐδὲ τὸν Παῦλον δέδοικας, ὡς μὲν ἑλλήνων τράπεζαν, εἰ βουλοίμεθα, ἀκωλύτως συγχωρῆσαι ἀπελθεῖν, ὡς δὲ τὰς τῶν πλεονεκτῶν οὐ δὲ βουλόμενος ἐῶντα. ἐὰν γάρ τις ἀδελφὸς ὀνομαζόμενος ᾖ, φησὶν, ἀδελφὸν ὀνειδίζειν λέγων πάντα τὸν πιστὸν ἁπλῶς, οὐ τὸν μοιχάζοντα. τί γὰρ ἐστὶ τὸ ποιοῦν τὴν ἀδελφότητα; τὸ λουτρὸν τῆς παλιγγενεσίας, τὸ δυνηθῆναι καλέσαι πατέρα τὸν θεόν. ὥστε ὁ μὲν πατηχούμενος, κἂν μοιχὸς ᾖ, κἂν ἀδελφὸς, ὁ δὲ πιστὸς, κἂν κοσμικὸς ᾖ, ἀδελφὸς ἔστιν, ἐάν τις, φησὶν, ἀδελφὸς ὀνομαζόμενος. οὐ δὲ γὰρ ἴχθυς τότε μοιχάζοντος ἦν, ἀλλὰ πάντα πρὸς κοσμικὴν διελέγετο ὁ μακάριος οὗτος, ἂν ἔτις, φησὶν, ἀδελφὸς ὀνομαζόμενος, ἢ πόρνος, ἢ πλεονέκτης, ἢ μέθυσος, τῷ τοιούτῳ μηδὲ συνεσθίειν, ἀλλ' οὐκ ἐπὶ τῶν ἑλλήνων οὕτως, ἀλλ' ἐάν τις ὑμᾶς καλέσῃ τῶν ἀπίστων (τοὺς ἕλληνας λέγων) καὶ θέλετε πορεύεσθαι, πᾶν τὸ παρατιθέμενον ὑμῖν ἐσθίετε. ἐάν τις ἀδελφὸς ὀνομαζόμενος ᾖ, φησὶ, μέθυσος. βάβαι πόση ἡ ἀκρίβεια; ἡμεῖς δὲ οὐ μόνον οὐ φεύγομεν τοὺς μεθύοντας, ἀλλὰ καὶ ἀπερχόμεθα πρὸς αὐτοὺς, μεθύζοντες τῶν παρ' h αὐτῶν. *Id est:*

Et neque Paulum veritus es, ad mensam quidem Græcorum, si voluerimus, ire non prohibentem: ad mensam autem avarorum, & aliena auferentium ne volentes quidem permittentem. *Nam si* i *quis*, inquit, *qui frater nominatur inter vos*, fratrem hoc loco dicens omnem fidelem simpliciter, non Monachum tantum. Quid autem est, quod facit fraternitatem? lavacrum regenerationis, id quod possumus Deum vocare patrem. Proinde, qui catechumenus est, etiamsi Monachus sit, non est frater: qui vero fidelis est, etiamsi secularis sit, frater est. *Si quis*, inquit, *qui frater nominatur*. Neque enim vestigium tunc Monachi erat: sed omnia ad seculares loquebatur tunc B. Paulus: *Si* a *quis*, inquit, *qui frater nominatur, fuerit fornicator, aut avarus, aut ebriosus, cum hujusmodi nec cibum sumere.* Gum autem de Græcis ageret, non ita, sed *b*: *Si quis vocat vos infidelium*, Græcos significans, *& vultis ire, omne quod vobis apponitur, manducate. Si quis*, inquit, *qui frater nominatur, sit ebriosus.* Papæ quanta diligentia? Nos autem non solum non fugimus ebriosos, sed etiam abimus ad eos, una sumpturi, quæ ab ipsis.

Gratian. *Evidenter itaque ex præmissis apparet, quod eorum communionem vitare non cogimur, qui sententia notati non sunt. Sed ipsius sententiæ notatio multipliciter intelligitur.* §. 1. *Aliquando enim arcetur quis a liminibus Ecclesiæ, & a communione corporis & sanguinis Christi, vel teste conscientia, juxta illud Apostoli* c: Probet se homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat: quia qui indigne manducat & bibit, judicium sibi manducat & bibit. *Item illud Prosperi*: Facilius sibi Deum placabunt, &c. *require infra causa XXXIII.* Maleficiis impeditus, *quæst.* 1. *de pœnitentia, vel sententia Ecclesiastica; sicut pœnitentes, quibus tempore præfinito beneficium reconciliationis impenditur. Hæc sententia excommunicatio vocatur: quia a communione corporis & sanguinis Christi notatum prohibet: sicut & Adam ab esu ligni vitæ excommunicatus est, Domino dicente* d: Videte, ne forte sumatis de ligno vitæ. *Qua sententia non separatur quis a consortio fidelium. Est & alia sententia, quæ anathema vocatur: qua quisque separatur a consortio fidelium, de qua supra* e: Cum excommunicatis nolite communicare. §. 2. *Hanc distinctionem licet cuique advertere ex auctoritate Joannis Papæ:* Engeltrudam *f* uxorem Bosonis &c. *require supra in causa:* Quidam Episcopus a propria sede dejectus. *Item ex auctoritate ejusdem:* Si quis domum *g* Dei violaverit, &c. *require infra in causa XVII* Quidam Presbyter infirmitate gravatus. *Item ex auctoritate Sylvestri Papæ*: Præsenti *h* decreto censemus, &c. *require supra in causa:* In infamia cujusdam Episcopi. §. 3. *Juxta igitur hanc distinctionem intelligenda est illa auctoritas Innocentii Papæ II.* i: Si quis suadente Diabolo, &c. *ut infra in causa:* Quidam Presbyter. *ut juxta Etymologiam vocabuli anathemati, id est, separationi subjaceat, qui in edictum illud inciderit, qui a corpore & sanguine Christi, & ab ingressu Ecclesiæ se alienum facit: qui impias manus in Clericum injicere ausus fuerit: qui etiam a nullo Episcoporum absolvi, id est, more pœnitentium reconciliari poterit, nisi primum Apostolico conspectui se repræsentare curaverit.* §. 3. *Illud autem Petri de Clemente* k: Si inimicus est iste Clemens, &c. *de sententia notatis intelligendum est, sicut & illud Urbani:* Quibus Episcopi non communicant, &c. *ut infra in eadem causa. Cæterum falsum esset illud Vasensis* l *Concilii secundi:* Si tantum Episcopus alieni sceleris se conscium novit. *Item illud* m: Placuit, ut si quando Episcopus, &c. *require supra in causa:* Duo fornicatores, & infamia notati.

C. XXV. *Communicare non licet iis, qui excommunicatis communicant.*

Item Gregorius *Clero, & populo Salonitano* α.

ROgo, hortor, & moneo, ut a prohibitæ vos communionis consortio per omnia suspendatis: ne cuiquam Sacerdotio, suprascripto Maximo communicanti, contra animam suam quisquam vestrum communicare præsumat.

---

a *Hieron. in Amos Prophetam. c.* 5. *circa medium.* b *Matth. c.* 7. c *Hier.* 15. d *Psal.* 49. e 1. *Corinth.* 5. f 1. *Cor.* 10. g *al. diligentia*, ἀκρίβεια. h *in Veronensi est* πρὸς. i 1. *Corinth.* 5.

a *Ibid.* b 1. *Cor.* 10. c 1. *Cor.* 11. d *Gen.* 3. e *supr. eadem multis capitib. habetur sententia.* f 3. *q.* 4. *c. fin.* g 17. *q.* 4. *quisquis.* §. *idem, si quis domum.* h 5. *q.* 2. *c.* 2. i 17. *q.* 4 k *supr. ead.* l 6. *q.* 2. *c.* 2. m *ibid. c.* 3

Corr. Rom. ¶ α Salonitano.] *In regesto B. Gregorii lib. 3. c. 148. leguntur hæc verba in epist. 48. scripta Clero, nobilibus, ac populo Jaderæ consistentibus. al.* Jadertino.

C. XXVI. *Nullus Clericorum, vel Laicorum ad domum excommunicati accedat.*

Item ex Concilio Toletano I. *c.* 15.

VI. SI *a* quis Laicus abstinetur, ad hunc, vel ad domum ejus, vel Clericorum, vel religiosorum nullus accedat. Similiter & Clericus si abstinetur, a Clericis devitetur. Si quis cum illo colloqui, aut convivari fuerit deprehensus, etiam ipse abstineatur. Sed hoc pertineat ad eos Clericos, qui ejusdem Episcopi sunt, & ad omnes, qui commoniti fuerint de eo, qui abstinetur, sive Laico quolibet, sive Clerico.

3 pars. Gratian. *Sed hoc specialiter in his, qui excommunicatis nominatim communicant. Unde Urbanus:* Sane quod super Richardo, &c. *infra* b *in causa:* Quidam Episcopus in hæresim lapsus. *Item Nicolaus Papa in cap.* Excellentissimus Rex Carolus, &c. *infra circa finem hujus causæ.*

C. XXVII. *Sententia Pastoris timenda est, licet injuste liget.*

Item Urbanus *omnibus Episcopis*, c. 5.

QUibus *c* Episcopi non communicant, non communicetis: & quos ejecerint, non recipiatis. Valde enim est timenda sententia Episcopi, licet injuste liget.

C. XXVIII. *Excommunicationis contrahit pœnam, qui excommunicatis communicat.*

Item ex octava Synodo.

VII. SI quis *d* frater aut palam, aut absconse cum excommunicato fuerit locutus, aut junctus communione, statim cum eo excommunicationis contrahat pœnam.

Corr. Rom. ¶ *Canon hic neque habetur in octava Synodo, quæ habita fuit tempore Nicolai primi, neque in alia, quæ & ipsa nominatur octava sub Joanne octavo celebrata, quæ in Bibliotheca Vaticana servantur. Multa vero, quæ a Gratiano ex octava Synodo citantur, in regulis Basilii, Isidori, & aliis scriptis ad Monachos pertinentibus inventa sunt. Hoc quidem supra ead.* Cum excommunicato, *fuit tributum Isidoro, quemadmodum etiam a Burchardo, & Ivone. Sed Smaragdus in expositione regulæ B. Benedicti, cap. 26. cum antea egisset de Monacho, a suo præposito excommunicato, hæc scribit valde similia:* Hinc quidam magister Monachorum ait: Si quis vero frater, aut palam, aut absconse cum eo fuerit locutus, aut conjunctus, communem cum eo excommunicationis contrahat pœnam, *quæ lectio convenit cum lectione Burchardi & Ivonis.*

C. XXIX. *De eodem.*

Item ex Concilio Carthaginensi II. *cap. 7.*

QUi *e* merito facinorum suorum ab Ecclesia pulsi sunt, si ab aliquo Episcopo, aut Presbytero, vel Clerico fuerint in communione susceptí, etiam ipse pari cum eis crimine teneatur obnoxius, refugiens α sui Episcopi regulare judicium.

Corr. Rom. ¶ α Refugiens] *In Concilio, cum multis impressis & manuscriptis codicibus collato, legitur,* refugientes: *apud Burchardum vero & Ivonem,* refugientibus, *quod convenit cum canone Græco, qui est nonus: omnia vero hæc verba,* refugientes sui Episcopi regulare judicium, *in recentioribus Conciliorum editionibus non sunt hoc loco, sed post vers.* susceptí. *A Sorienſi autem codice Regis Catholici omnino absunt.*

C. XXX. *Qui sententiam Episcopi putat esse injustam, recurrat ad Synodum.*

Item ex Concilio Carthaginensi IV. *c. 66.*

CLericus, qui Episcopi circa se districtionem injustam putat, recurrat ad Synodum.

C. XXXI. *Vincula Ecclesiastica non sunt contemnenda.*

Item Joannes Chrysostomus, *homil. 4. ad c. 2. epist. ad Hebræos.*

I. NEmo *a* contemnat vincula Ecclesiastica. Non enim homo est, qui ligat, sed Christus, qui nobis hanc potestatem dedit, & dominos fecit homines tanti honoris.

C. XXXII. *Satanæ traditur, qui ab Ecclesia excommunicatur.*

Item Augustinus *de verbis Apostoli, sermone* 98.

OMnis *b* Christianus, dilectissimi, qui a Sacerdotibus excommunicatur, Satanæ traditur *e*: quomodo? scilicet, quia extra Ecclesiam Diabolus est, sicut in Ecclesia Christus: ac per hoc quasi Diabolo traditur, qui ab Ecclesiastica communione removetur. Unde illos, quos tunc Apostolus Satanæ esse traditos prædicat, excommunicatos a se esse demonstrat.

Corr. Rom. ¶ *Sic etiam citat Ivo p. 14. c. 50. sed p. 2. c. 94. conjuncte cum multis aliis verbis videtur citare ex libris de unico Baptismo.*

C. XXXIII. *De eodem.*

Idem *tractatu 27. ad cap. 6. Joannis.*

NIhil sic debet formidare Christianus, quam separari a corpore Christi. Si enim separatur a corpore Christi non est membrum ejus. Si non est membrum ejus, non vegetatur spiritu ejus. *Quisquis autem,* inquit Apostolus *d, spiritum Christi non habet, hic non est ejus.*

Gratian. *Item Hieronymus* α: Quorum *e* remiseritis peccata, &c. *id est, quibus Ecclesiam interdixeritis, nisi reconciliati per satisfactionem fuerint, ipsis janua regni cœlestis clausa erit.*

Corr. Rom. ¶ α Hieron. :] *Hæc non sunt inventa apud B. Hieronymum, sed in epist. 2. Eutychiani, quem citat Ivo.*

C. XXXIV. *Vicini Episcopi audiant eos, qui de judiciis Episcoporum suorum querantur.*

Item ex Concilio Milevitano *f*, *c.* 22.

PResbyter *g*, Diaconi, vel cæteri inferiores Clerici, in causis, quas habuerint, si de judiciis Episcoporum suorum questi fuerint, vicini Episcopi eos audiant, & inter eos, quicquid est, finiant, adhibiti ab eis ex consensu Episcoporum suorum. Quod si & ab eis provocandum putaverint, non provocent nisi ad Africana Concilia, vel ad Primates provinciarum suarum. Ad transmarina autem, qui putaverit appellandum, a nullo intra Africam in communione suscipiatur.

Corr. Rom. ¶ *Huic capiti in vulgatis codicibus præpositum erat nomen Paleæ: sed in omnibus vetustis Gratiani exemplaribus habetur. Citatur autem supra, 2. q. 6. c.* placuit.

C. XXXV. *Injusta Episcoporum damnatio irrita esse censetur.*

Item ex Concilio Carthaginensi IV. *c.* 28.

IRritam *h* esse injustam *i* Episcoporum damnationem, & idcirco a Synodo retractandam.

C. XXXVI. *Qui causæ suæ adesse, & innocentiam suam asserere voluerit, intra annum excommunicationis hoc faciat.*

Item ex Concilio Carthag. V. *k c.* 12.

RUrsus *l* constitutum est, ut quoties Clericis convictis

a *Ivo p. 14. cap. 30.* b *24. q. 2.* c *Polyc. l. 6. tit. 1. Ans. l. 6. c. 145. & l. 12. c. 25. Burchard. l. 11. c. 1. Ivo p. 14. c. 74.* d *Supr. ead. cum excommunicato. Burch. l. 11. c. 32. Ivo p. 14. c. 96.* e *Polyc. l. 7. tit. 1. Burch. lib. 11. c. 43. Ivo p. 14. c. 28. & 107. Pann. l. 5. c. 98.*

a *Ivo p. 14. c. 48. Pann. l. 5. c. 88.* b *Ivo p. 2. c. 94. & p. 14. c. 50.* c *al. traducitur. 1. Tim. 1. 1. Cor. 5.* d *Rom. 8.* e *Matt. c. 16. Ivo p. 14. c. 53.* f *Et Afric. c. 92.* g *2. q. 6. placuit, ut Presbyteri.* h *3. q. 6. irritam, ex Felice.* i *al. & injustam.* k *& in Afric. c. 46. & Vormac. c. 71.* l *Polyc. l. 7. tit. 1. Burch. l. 2 c. 182. Ivo p. 6. c. 232.*

vel

vel α confessis in aliquo crimine, vel propter eorum, quorum verecundiæ parcitur, vel propter Ecclesiæ opprobrium, aut insolentem insultationem Hæreticorum, atque Gentilium, si forte causæ suæ adesse voluerint, & innocentiam suam asserere, intra annum excommunicationis hoc faciant. Si vero intra annum causam suam purgare contempserint, nulla eorum vox postea penitus audiatur.

Corr. Rom. ¶ α Vel] *In omnibus locis indicatis legitur*, &. *Sed manuscripta Gratiani exemplaria concordant cum vulgatis. In aliquibus tamen est*, convicti Clerici, vel confessi. *Apud Ivonem vero legitur:* ut aliquoties Clerici convicti, & confessi, *& vocem* aliquoties, *habet etiam Burchardus.*

C. XXXVII. *Audientiam sibi negat, qui excommunicationis suæ causam agere intra annum differt.* a

Item Gelasius.

QUicunque *b* intra anni spatium civiliter, sive publice causam suam coram suis excommunicatoribus non peregerint, ipsi sibi aditum audientiæ clausisse videantur. Quod si obstinato animo sine communione defuncti fuerint, nos eorum causam, juxta beati Leonis *c* prædecessoris nostri sententiam, divino judicio reservantes, quibus vivis non communicavimus *d*, nec mortuis communicare debemus.

C. XXXVIII. PALEA.

QUi *e* vero excommunicato scienter communicaverit, & amodo saltem in domo simul oraverit, atque latebras *f* quo minus ad satisfactionem perducatur, præbuerit, donec ab excommunicatore pœnitentiam accipiat, corporis & sanguinis Domini communione privatum se esse cognoscat.

C. XXXIX. *Tardius recipiatur ad veniam, qui Sacerdote jubente de Ecclesia exire contemnit.*

Item ex Concilio Hilerdensi, *c.* 10.

QUi jubente Sacerdote pro qualicunque culpa ab Ecclesia exire contempserit, pro noxa contumaciæ *g* tardius recipiatur ad veniam.

Gratian. *Sed quæritur, si ante damnati absolutionem Episcopum mori contigerit, utrum damnatus postea valeat absolvi?*

C. XL. *A successore solvatur, qui post mortem Episcopi remanet ligatus.*

De his ita statutum est in Concilio Epaunensi, *cap.* 28.

II. SI *h* Episcopus ante damnati absolutionem obitu rapiatur, correctum aut pœnitentem successori licebit absolvere.

Gratian. *Præmissis auctoritatibus, quibus injustæ sententiæ usque ad examinationem utriusque partis parere jubemur, ita respondetur: Gregorius non dicit sententiam injuste latam esse servandam, sed timendam, sicut & Urbanus. Timenda est ergo, id est, non ex superbia contemnenda. Reliquæ vero auctoritates de excommunicatis loquuntur, qui vel vocati ad Synodum venire contempserunt, vel calliditatibus adversantium occurrere nescientes, injustam sententiam a judice reportaverunt, vel qui neglectu suæ vitæ siniſtram de se opinionem nasci permittentes, sententiam in se exceperunt. Hos siquidem solos excommunicationis sententia ferire licet.*

C. XLI. *Quibus culpis exigentibus aliquis sit communione privandus.*

Unde in Meldensi Concilio, *cap.* 56. a

II. NEmo *b* Episcoporum quemlibet sine certa & manifesta peccati causa communione privet Ecclesiastica. Sub anathemate α autem sine conscientia Archiepiscopi, aut Coepiscoporum nullum præsumat ponere, nisi unde canonica docet auctoritas: quia anathema est æternæ mortis damnatio, & non nisi pro mortali debet imponi crimine, & illi, qui aliter non potuerit corrigi.

Corr. Rom. ¶ α Sub anathemate] *In Concilio Meldensi, & adjectis capitularibus Caroli filii Ludovici legitur:* Anathema autem sine consensu Archiepiscopi, aut Coepiscoporum, prælata etiam Evangelica admonitione, nulli imponat. *Cæteri autem collectores parum a Gratiano discrepant.*

C. XLII. *Pro paucis, & levibus causis nullus communione privetur.*

Item ex Concilio Arvernensi.

NUllus Sacerdotum quenquam rectæ fidei hominem pro parvis & levibus causis a communione suspendat: præter eas culpas, pro quibus antiqui patres arceri ab Ecclesia jusserunt committentes.

Corr. Rom. ¶ *In Concilio Arvernensi, quod extat, non habetur, sed in Aurelianensi IV. c.* 2. *& in Vormaciensi, c.* 13.

C. XLIII. *Pro his tribus criminibus quilibet communione privetur.*

Item ex Concilio Triburiensi.

CErtum *c* est *d*, pro his tribus criminibus aliquem excommunicari debere, cum ad Synodum canonice vocatus venire contemnit: aut si postquam illuc venerit, Sacerdotalibus respuit obedire præceptis: aut si ante finitam causæ suæ examinationem a Synodo abire *e* præsumit.

4 pars. Gratian. *De his, inquam, & hujusmodi, præmissæ auctoritates loquuntur, non de injuste suspensis. Quod autem injustæ sententiæ parendum non sit, multis auctoritatibus probatur. Quarum prima est illa* Hieronymi *f*, *super Matthæum libro* 3.

C. XLIV. *Sententia Pastoris reum, vel innocentem non constituit, vel facit.*

QUomodo *g* Sacerdos mundum leprosum non facit, sic Episcopus, vel Presbyter, non alligat eos, qui insontes sunt, nec solvit noxios: sed pro officio suo cum peccatorum varietates audierit, scit, qui ligandus sit, qui solvendus.

Corr. Rom. ¶ *Varie hic locus legitur apud collectores. Apud B. Hieronymum sic habet:* Legimus in Levitico de leprosis, ubi jubentur, ut ostendant se Sacerdotibus, & si lepram habuerint, tunc a Sacerdote immundi fiant: non quo Sacerdotes leprosos faciant, & immundos, sed quo habeant notitiam leprosi & non leprosi, & possint discernere, qui mundus, quive immundus sit. Quomodo ergo ibi leprosum Sacerdos mundum vel immundum facit, sic & hic alligat, vel solvit Episcopus & Presbyter, non eos, qui insontes sunt, vel noxii, sed pro officio suo, cum peccatorum audierit varietates, scit qui ligandus sit, quive solvendus.

C. XLV. *De eodem.* PALEA.

[*Item* Augustinus *super Matthæum.*]

RIdiculum est, ut eum mundum esse dicamus, qui vinculis peccatorum suorum ligatus est, propter hoc solum, quod Episcopus dicitur habere hujusmodi potestatem, ut soluti ab eo, soluti sint in cœlo, & ligati in

---

a *al. dissimulat.* b *Polyc. ibid. Ans. l.* 12. *c.* 24. *Burchard. l.* 11. *c.* 47. *Ivo p.* 14. *c.* 111. *Pann. l.* 5. *c.* 136. c 24. *quæst.* 2. *c.* 1. d *al. mortuis communicare non possumus* e *Polyc. ibid. Anselm. ibid. Burch. l.* 11. *c.* 48. *Ivo p.* 14. *c.* 112. *Ex ejusdem Gelasii decretis.* f *al. latebras defensionis.* g *al. contumeliæ.* h *Burch. l.* 11. *c.* 50. *Ivo p.* 14. *c.* 114. *Pann. l.* 5. *c.* 121.

a *Et in adjectis capitularibus Caroli filii Ludovici.* b *Burch. l.* 11. *c.* 10. *Ivo p.* 14. *c.* 80. *Pann. l.* 5. *c.* 93. c *al. Decretum.* d *Polyc. l.* 7. *tit.* 1. *Burch. l.* 11. *c.* 74. *Ivo p.* 14. *c.* 122. *Pann. l.* 5. *c.* 112. e *al. profugus abire.* f *in comment. ad c.* 16. g *Polyc. l.* 7. *tit.* 3. *Ans. l.* 7. *c.* 130. *Ivo p.* 14. *c.* 7. *Pann. l.* 5. *c.* 86.

ter-

terris, ligati sint in cœlo. Sit ergo irreprehensibilis, qui alterum ligat, aut solvit.

C. XLVI. *Non est petenda absolutio, cum inique fertur sententia.*

Item Gelasius Papa *Episcopis Orientalibus* a, *de damnatione α Dioscori.*

CUi *b* est illata sententia, deponat errorem, & vacua est: sed si injusta est, tanto eam curare non debet, quanto apud Deum & Ecclesiam ejus neminem potest iniqua gravare sententia. Ita ergo ea se non absolvi desideret, qua se nullatenus perspicit obligatum.

Corr. Rom. ¶ α Damnatione Dioscori.) *Sic etiam in manuscriptis. Apud Ivonem est*, de communione Achatii vitanda. *Et Dioscorus quidem in Chalcedonensi Synodo, & a sancto Leone I. damnatus est: Achatius autem a Felice III. & Gelasio ipso.*

C. XLVII. *Deus non nocet, nec nocere aliquem patitur injuste.*

Item Augustinus *de summo c bono.*

SEcundum *d* Catholicam fidem, & sanam doctrinam & intelligentibus perspicuam veritatem, nec naturæ Deo nocere potest quisquam, nec natura Dei nocere injuste cuiquam, vel nocere injuste *e* patitur quemquam. *Qui enim nocet* (ait Apostolus *f*) *recipiat illud quod nocuit.*

C. XLVIII. *Injusta vincula dirumpit Justitia.*

Idem *sermone* 16. *de verbis Domini.*

COepisti *g* habere fratrem tuum tanquam Publicanum: ligas illum in terra, sed ut juste alliges, vide. Nam injusta vincula dirumpit justitia. Cum autem α correxeris, & concordaveris cum fratre tuo, solvisti illum in terra: cum solveris in terra, solutus erit & in cœlo.

Corr. Rom. ¶ α Cum autem) *Emendatus & locupletatus est hic locus ex originali, Ivone & Pannormia.*

C. XLIX. *Temeritas judicandi non ei, qui judicatur, sed judici nocet.*

Idem *de sermone Domini in monte, epist.* 138.

TEmerarium *h* judicium plerunque nihil nocet ei, de quo temere judicatur. Ei autem, qui temere judicat, ipsa temeritas necesse est ut noceat.

C. L. *Non obest homini injusta sententia.*

Idem *ad Clerum Hipponensem: epist.* 137.

QUid *i* obest homini, quod ex illa tabula non vult eum recitari humana ignorantia, si de libro vivorum non eum delet iniqua conscientia.

C. LI. *De eodem.*

Idem *in libro contra Secundinum Manichæum, cap.* 1.

SEnti *k* de Augustino quicquid libet: sola me in oculis Dei conscientia non accusat.

C. LII. *Quos conscientia justificat, aliorum maledicta non timeant.*

Item Gregorius *Constantino Mediolanensi Episcopo, lib.* 6. *epist.* 14. *seu cap.* 178.

IN *l* cunctis, quæ in hac vita adversa proveniunt, sola est, sicut nostis, omnipotentis Dei districtio pensanda, atque ad cor semper proprium recurrendum, ut nullius nos ibi lingua implicet, ubi conscientia non accusat. Quem enim conscientia defendit, & inter accusationes liber est: & liber, vel sine accusatione esse non potest, si sola, quæ interius addicit *m*, conscientia accusat. De vestra igitur sanctitate absit a Christianorum judicio, ea, quæ maledicorum hominum rumoribus conficta credimus, in qualicunque modulo suspicionis adduci: quia ex sacri eloquii testimonio tenemus, ut majora mala α, cum forsitan dicuntur, si probata credi non debeant, sed probata citius ulcisci. *& infra.* §. 1. Hæc igitur dixi, ut nimiæ esse levitatis ostenderem, si quis mala gravia credere studeat, quæ probari non possunt. Unde sanctitas vestra debet mentem suam a maledicorum hominum rumoribus, atque obtrectatione disjungere, & sola, quæ æternæ vitæ sunt, atque ad utilitatem subditorum proficiunt, cogitare.

Corr. Rom. ¶ α Majora mala,) *Sic emendatum est ex originali & Nicolao: & sæpe in hac epistola repetitur*, mala gravia. *Antea legebatur*, mala majorum.

C. LIII. *Frustra damnatur ab homine, quem Deus justificat.*

Item Augustinus *in Psal.* 36. *concione* 3. *ad vers.* Nec damnabit eum.

ET *a* si ad tempus α damnaris ab homine, & si dixit sententiam Proconsul in Cyprianum, alia est sella terrena, aliud tribunal cœlorum. Ab inferiore accepit sententiam, a superiore coronam.

Corr. Rom. ¶ α Et si ad tempus) *Apud B. Augustinum de divino judicio agentem, sic legitur:* Quando ergo ventum fuerit ad illud judicium, non eum damnabit: & si ad tempus videtur damnari ab homine, & si dixit sententiam, &c.

C. LIV.

Idem *in Psal.* 37. *ad vers.* Quoniam in te speravi.

CUstodi *b* intus innocentiam tuam, ubi nemo opprimit causam tuam. Prævalebit *c* in te falsum testimonium, sed apud homines. Nunquid apud Deum valebit, ubi causa tua dicenda est? Quando Deus judex erit, alius testis, quam conscientia tua non erit. Inter justum judicem, & conscientiam tuam noli timere, nisi causam tuam.

C. LV. *Non hominum linguas, sed conscientias curare debemus.*

Item Gregorius Papa *Palladio Presbytero, lib.* 8. *epist.* 45. d

INter verba laudantium, sive vituperantium, ad mentem semper recurrendum est: & si in ea non invenitur bonum, quod de nobis *e* dicitur, magnam tristitiam generare debet: & rursum si in ea non invenitur malum, quod de nobis homines loquuntur, in magnam debemus lætitiam prosilire. Quid α enim, si homines *f* laudent, & conscientia nos accuset? aut quæ debet esse tristitia, si omnes accusent, & sola conscientia liberos nos esse demonstret? Habemus Paulum dicentem *g: Gloria nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ.* Job *h* quoque dicit: *Ecce in cælo testis meus.* Si ergo est nobis testis in cœlo, testis in corde, dimittamus stultos foris loqui, quod volunt. §. 1. Quid aliud detrahentes faciunt, nisi quod in pulverem sufflant, atque in oculos suos terram excitant, ut unde plus detractionis perflant, inde magis nihil veritatis videant? Vocandi tamen etiam sunt ipsi, & tranquille admonendi, eisque satisfieri modis omnibus debet, scientes, quid de Judæis veritas dicit *i*: *Ne forte scandalizemus eos.* Si autem satisfieri sibi ex veritate noluerint, habes consolationem, quam in sancto Evangelio conspicias. Cum enim Domino dictum fuisset: *Scis* k, *quia Pharisæi audito verbo hoc scandalizati sunt?* Respondit *l: Sinite illos: cæci sunt, & duces cæcorum.* Paulus quoque Apostolus admonet, dicens *m: Si fieri potest*,

a *Sententia habetur aliqua ex parte in tomo Gelasii de anathematis vinculo.* b *Ivo p.* 14. *c.* 8. c *l.* 3. *de natura boni, c.* 39. d *Ivo p.* 14. *c.* 9. e *impune*] *vera lectio.* f *Coloss.* 3. g *Ivo p.* 14. *c.* 5. *Pann. l.* 5. *c.* 83. h *Ivo p.* 14. *c.* 10. i *Polyc. l.* 7. *tit.* 1. *Ivo p.* 14. *c.* 11. k *Ivo p.* 14. *c.* 12. l *Nicolaus epist.* 2. *ad Michaelem Imper.* m *al. audit.*

a *Ivo part.* 14. *c.* 13. b *Ivo p.* 14. c *al. prævaluit.* d *Et in epistola Sixti III.* e *al. vobis.* f *al. omnes.* g 2. *Corinth.* 1. h *Job.* 16. i *Matth.* 17. k *Matth.* 17. l *Matth. c.* 15. m *Rom.* 12.

quod

quod ex vobis est, cum omnibus hominibus pacem habentes. Dicturus quippe, *cum omnibus pacem habentes*, quia hoc difficile esse prospexit, præmisit, *si fieri potest*. Sed tamen adjunxit, quod possit fieri, cum dixit, *quod ex vobis est*: quia si nos in mente charitatem erga odientes servare cupimus, etsi illi nobiscum pacem non habent, nos tamen cum illis sine dubio habemus.

Corr. Rom. ¶ α Quid enim] *Addita sunt nonnulla ex epistola B. Gregorii, & partim etiam Sixti III. in qua idem fere repetitur.*

Gratian. *Hoc inter eos observandum est, qui parati sunt suspicari, quod non vident, parati semper reprehendere, nunquam imitari. Apud alios autem conscientia est necessaria nobis, fama illis.*

C. LVI. *Conscientia nobis, & fama proximis est necessaria.*

Unde Augustinus *lib. de bono viduit. cap.* 22.

NOn *a* sunt audiendi, sive viri sancti, sive fœminæ, quando reprehensa in aliquo negligentia sua, per quam fit, ut in malam veniant suspicionem, unde suam vitam longe abesse sciunt, dicunt sibi coram Deo sufficere conscientiam, existimationem hominum non solum impudenter, verum etiam crudeliter contemnentes, cum occidant *b* animas aliorum, sive blasphemantium viam Dei (quibus secundum suam suspicionem, quasi turpis, quæ casta est, displicet vita Sanctorum:) sive etiam eum excusatione imitantium, non quod vident, sed quod putant. Proinde quisquis a criminibus flagitiorum atque facinorum vitam suam custodit, sibi benefacit: quisquis autem etiam famam, & in alios misericors est. Nobis enim necessaria est vita nostra, aliis fama nostra.

C. LVII. *Apud Deum maledicitur, qui moribus dissonam profert sententiam.*

Item Hieronymus *super* c *epist. Pauli ad Philemonem.*

VIII. SI *d* quis dixerit justum injustum & injustum justum, abominabilis uterque apud Deum est. Similiter, qui sanctum dicit esse non sanctum, se rursum non sanctum asserit sanctum, abominabilis apud Deum est.

C. LVIII. *Christum violat, qui sanctum non sanctum, vel non sanctum sanctum esse crediderit.*

Idem *ibidem paulo superius.*

IX. SI quis hominem, qui sanctus non est, sanctum esse crediderit, & Dei eum junxerit societati, Christum violat, cujus corporis omnes membra sumus. *ſ.* §. 1. Omnes credentes, secundum Apostolum *c*, Christi corpus efficiuntur. Qui in Christi corpore errat & labitur, asserens membrum ejus vel sanctum esse, cum non sit, vel non sanctum esse, cum sit, vide, quali crimini obnoxius fiat: *Væ* (ait Esajas *f*) *qui dicunt dulce amarum, & amarum dulce, ponentes tenebras lucem, & lucem tenebras.* Dulce puto esse sanctimoniam: amarum, quod sanctimoniæ contrarium est.

C. LIX. *Æternum væ maledictionis inveniet, qui bonos malos, & malos bonos dixerit.*

Item Esajas, *cap.* 5.

VÆ *g*, qui dicitis malum bonum, & bonum malum, ponentes tenebras lucem, & lucem tenebras. *& paulo superius.* §. 1. Propterea captivus ductus est populus meus, quia non habuit scientiam: & nobiles ejus interierunt fame, & multitudo ejus siti exaruit. Propterea dilatavit infernus animam suam, & aperuit os suum absque ullo termino, & descenderunt fortes ejus, & populus ejus, & sublimes, gloriosique ejus ad eum, & incurvabitur homo, & humiliabitur vir, & oculi sublimium deprimentur: & exaltabitur Dominus exercituum in judicio, & Deus sanctus sanctificabitur in justitia.

C. LX. *Ligandi, solvendique potestate se privat, qui hanc injuste exercet.*

Item Gregorius *homil. 26. in Evang.*

IPse *a* ligandi atque solvendi potestate se privat, qui hanc pro suis voluntatibus, & non pro subjectorum moribus exercet.

C. LXI. *De eodem.*

Idem *ibidem paulo inferius.*

JUdicare *b* de subditis digne nequeunt, qui in subditorum causis sua vel odia, vel gratiam sequuntur.

C. LXII. *Non est vera præsidentis absolutio, nisi sequatur arbitrium interni* c *judicis.*

Idem *ibidem paulo inferius.*

TUnc vera est absolutio præsidentis, cum interni *d* sequitur arbitrium judicis. Quod bene quatriduani mortui resuscitatio illa significat: quæ videlicet demonstrat, quia prius mortuum Dominus suscitavit, & vivificavit, dicens *e: Lazare, veni foras*, & postmodum is qui vivens fuerat, egressus, a discipulis est solutus, sicut scriptum est.

C. LXIII. *Privilegio meretur exui, qui eodem abutitur.*

Idem *in Regesto* f.

PRivilegium *g* omnino meretur amittere, qui permissa sibi abutitur potestate.

Corr. Rom. ¶ *In Regesto B. Gregorii, ex quo citatur, non est inventum. Habetur autem in epist. 2. Simplicii Papæ, cui etiam Nicolaus l. in epist. ad Hincmarum, cujus initium est,* Epistolam beatitudinis tuæ. *& Burchardus, & Ivo, & aliquot vetusta Gratiani exemplaria tribuunt: supra etiam distinct. 74. c.* ubi. §. nam privilegium. *citatur ex eodem Simplicic. Simile est, quod B. Augustinus sermone de tempore 247. scribit:* Judicio enim legum, jure ab obtenta dignitate dejicitur qui privilegio abutitur.

C. LXIV. *Is, in quem canonica non fertur sententia, pœnam non debet ferre canonicam.*

Item Gregorius *Antonio Subdiacono, lib. 2. indict. 11. epist. 9.*

NOn debet is pœnam sustinere canonicam, in cujus damnatione non est canonica prolata sententia.

Gratian. *Ex his datur intelligi, quod injusta sententia nullum alligat apud Deum, nec apud Ecclesiam ejus aliquis gravatur iniqua sententia, sicut ex* h *Gelasii capite habetur. Non ergo ab ejus communione abstinendum est, nec ei ab officio cessandum, in quem cognoscitur iniqua prolata sententia. Cur ergo capitula Carthaginensis, & Africani, atque aliorum Conciliorum, prohibent injuste damnatum in communione recipi, aute* i *judicii examinationem? Cur & illud* in Concilio Maguntinensi, *statutum est?* k

C. LXV. *Qui damnatur a Synodo, quomodo in secunda innocens reparetur.*

EPiscopus *l*, Presbyter, aut Diaconus a gradu suo injuste dejectus, si in secunda Synodo innocens reperiatur *m*, non potest esse, quod fuerat, nisi gradus amissos recipiat coram altari de manibus Episcoporum: si Episco-

---

a 12. *q.* 1. *nolo, ut aliquis.* b *al. occidunt.* c *Ad locum,* [*Gratias ago Deo meo.*] d *Ivo p.* 14. *c.* 6. *Pannorm. l.* 5. *c.* 84. *Proverb.* 17. *secundum* 70. e *Rom.* 12. 1. *Corinth.* 6. f *Esa* 5. g *Eod. c.*

a *Infra eod. plerunque. Polyc. lib.* 7. *tit.* 1. *Ivo p.* 14. *c.* 3. *Pannorm. lib.* 5. *c.* 79. b *Ivo ibidem. Pann. lib.* 5. *c.* 80 c *al. æterni.* d *æterni*] *orig. infr. eod. plerunque. Ivo ibidem. Pann. l.* 5. *c.* 81. e *Joann.* 11. f *Simplicius Papa epist.* 2. g *Anſ. l.* 4. *cap.* 3. *Burch. l.* 1. *c.* 29. *Ivo p.* 5. *c.* 140. h *Supra eod. cui est.* i *Supra eod. si Episcopus. & c. Placuit.* k *In Toletano IV. cap.* 27. l *Burch. lib.* 2. *cap.* 92. *Anselm. l.* 8. *cap.* 27. *Polyc. lib.* 2. *tit.* 36. *Ivo p.* 5. *c.* 367. *& p.* 6. *c.* 237. *Pann. l.* 3. *c.* 80. m *inveniatur.*

pus

pus est, orarium, annulum & baculum: si Presbyter, orarium & planetam: si Diaconus, orarium & albam: si Subdiaconus, patenam & calicem. Sic & reliqui gradus in reparatione sua recipiant ea, quæ, cum ordinarentur, perceperant.

Corr. Rom. ¶ *Hoc habetur in Concilio Toletano IV. c.27. ex quo citant Ivo p. 5. c. 367. & Polycarpus l.2. tit.36. Idem tamen Ivo part.6.c.237. & Burchardus tribuunt Concilio Maguntino, auctor autem Pannormiæ, & Maguntino, & Toletano.*

5 pars. Gratian. *Si ergo injuste dejecti, nec etiam per Episcopos reparari possunt, nisi de manibus eorum recipiant, quæ amiserant: quomodo sua auctoritate cuique licet injuste ligatis communicare, & eis, non petita absolutione, sua celebrare officia, sicut Gelasius videtur sentire? Ad hoc respondendum est, quod sententia aliquando est injusta ex animo proferentis, justa vero ex ordine & causa: aliquando est justa ex animo & causa, sed non ex ordine: aliquando est justa ex animo & ordine, sed non ex causa. Cum autem ex causa injusta fuerit, aliquando nullum in eo omnino, qui accusatur, delictum est, quod sit damnatione dignum: aliquando non est in eo illud, supra quod fertur sententia: sed ex alio notandus est. Ex animo est injusta, cum aliquis servata integritate judiciari ordinis in adulterum, vel in quemlibet criminosum, non amore justitiæ sed livore odii, vel pretio, aut favore adversariorum inductus sententiam profert. Unde Beda super epistolam Jacobi ait:* Ira *a* enim viri justitiam Dei non operatur: *quia qui iratus in aliquem sententiam profert, etsi ille quantum ad se, justam reportet sententiam, iste tamen, qui non amore justitiæ, sed livore odii in eum sententiam dedit, justitiam Dei, in quem perturbatio non cadit, non imitatur.*

C. LXVI. *Sententia justitiæ non est pro præmio ferenda.*

Item Gregorius. *b*

QUi *c* recte judicat, & præmium inde remunerationis expectat, fraudem in Deum perpetrat: quia justitiam, quam gratis impertiri debuit, acceptione pecuniæ vendit. Bonis male utuntur, qui juste pro temporali lucro judicant. Tales quippe ad veritatem non justitiæ defensio, sed amor præmii *d* provocat: quibus si spes nummi subtrahitur, confestim a justitiæ defensione recedunt. Acceptio nummorum *e* prævaricatio veritatis est. Unde & pro justo dicitur: *Qui excutit manus suas ab omni munere, in excelsis habitabit.*

Corr. Rom. ¶ *Apud B. Gregorium non est inventum: sed apud Isidorum lib. 3. de summ. bon. cap. 58. quem citant Burchardus & Beda in scintillis.*

C. LXVII. *In Præpositorum operibus sibi totum ratio vendicet.*

Item Gregorius *lib. 8. epist. 12. ad Guidiscalcum.*

ILla *f* Præpositorum solicitudo utilis est, illa est cautela laudabilis, in qua totum ratio agit, & furor sibi nihil vendicat. Restringenda sub ratione potestas est, nec quicquam agendum, priusquam concitata ad tranquillitatem mens redeat. Nam commotionis tempore justum omne *g* putat, quod fecerat.

C. LXVIII. *Graviter delinquit, qui ex ira sententiam profert.*

Item Ambrosius *libro de sancto Josepho, c. 13.*

IRa sæpe etiam innocentes in crimen adducit: quia dum justo amplius irascimur, & volumus alienum coercere peccatum, graviora peccata committimus. Ideo Apostolus *h* ait: *Non vos ipsos vendicantes, charissimi; sed date locum iræ*; hoc est, declinemus eam, ne nos illa corripiat. Unde Dominus *i* Jesus dimittens ad evangelizandum discipulos, misit eos sine auro, sine argento, sine pecunia, sine virga; id est, ut incentiva litis, & instrumenta eriperet ultionis.

C. LXIX. *Ratio debet corrigere, quod furore promulgatum est.*

Item ex lib. 11. Ecclesiast. historiæ Rufini, *c. 18.*

CUm apud Thessalonicam, seditione exorta, quidam vir ex militaribus impetu fuisset populi furentis extinctus, Theodosius repentini nuntii atrocitate succensus, ad ludos Circenses invitari populum, eique ex improviso circumfundi milites, atque obtruncari passim, ut quisque occurrisset, gladio jubet, & vindictam dari, non crimini, sed furori: ob hoc, cum a Sacerdotibus Italiæ argueretur, agnovit delictum, culpamque cum lachrymis professus, publicam pœnitentiam in conspectu totius Ecclesiæ egit *a*, & in hoc sibi tempus adscriptum absque Regali fastigio patienter implevit. Quibus omnibus illud quoque miserabiliter adjecit. Lege sanxit in posterum, ut sententiæ Principum super animadversione prolatæ, in diem vigesimum ab executoribus differrentur, quo locus misericordiæ, vel, si res tulisset, pœnitentiæ non periret.

C. LXX. *In dictandis sententiis rectores nullo furore ducantur.*

Item ex b *dictis* Gregorii.

SUmmopere *c* præcavere debent rectores Ecclesiarum & qui publica judicia exercent, ut in dictandis sententiis nullatenus levitate, aut furore ducti sint præcipites; sed causis prius diligenter ventilatis, cum res, quæ ignorabatur, pleniter ad notitiam venerit, tunc divina & humana lex resolvatur *d*, & tunc secundum quod ibi constitutum est, remota personarum acceptione, definitiva proferatur sententia. Hinc est, quod Moyses *e* querelas populi semper ad Dominum tabernaculum ingressus referebat, & juxta quod Dominus imperabat, judicia proponebat: nimirum nos instruens, ut non ex corde nostro, sed ex præcepto divino condemnationis, vel justificationis sententiam proferamus.

Corr. Rom. ¶ *De non præcipitanda sententia leguntur nonnulla apud B. Gregorium, lib. 19. Mor. c. 23. ad ea verba Job.* Causam, quam nesciebam, diligentissime investigabam, *& lib. 12. regesti, epist. 26. & alibi.*

C. LXXI. *Justum judicium vendi non potest.*

Item Augustinus *ad Macedonium, epist. 54.*

NOn *f* licet Judici vendere justum judicium, etsi licet advocato vendere justum patrocinium, & Juriconsulto rectum consilium.

Corr. Rom. ¶ *Propria verba B. Augustini referuntur infra, 14. q. 5. c. fin. vers.* sed non ideo.

C. LXXII. *De eodem.*

Item Isidorus *lib. 3. de summo bono, c. 58.*

PAuper *g* dum non habet quod offerat, non solum audiri contemnitur, sed etiam contra veritatem opprimitur. Cito violatur auro justitia, nullamque reus pertimescit culpam, quam redimere nummis existimat.

Gratian. *Huic itaque sententiæ, quæ non amore justitiæ, sed ex alia qualibet causa fertur in quenquam, humiliter obediendum est.*

C. LXXIII. *Non recipiantur ab aliis, qui suorum Episcoporum contrahunt offensam.*

Unde in Nicæno *h* Concilio, *cap. 4.*

SErvetur *i* ista sententia, ut hi, qui ab aliis excommunicantur, ab aliis ad communionem non recipiantur. Requiratur sane, si forte ex aliqua indignatione *k*

a *Mutatis verbis, sed salva sententia. Jac. 1.* b *Isidorus sententiarum de summo bono, l. 3. c. 58.* c *Beda in scintillis, c. 71. Burch. l. 16. c. 28.* d *al. pecuniæ.* e *al. munerum. Esa. 33.* f *Burch. l. 15. c. 29. Ivo p. 16. c. 30.* g *al. ira.* h *Rom. 12.* i *Luc. 9.*

a *al. exigit.* b *al. Gregorius.* c *Burch. l. 16. c. 1. Ansel. l. 13. c. 25.* d *revolvitur.* e *Exod. 33.* f *supr. 14. quæst. 5. c. fin. Isid. ibid. c. 59.* g *Burch. l. 16. c. 82.* h *Et in Aquisgr. c. 42.* i *Burch. l. 11. c. 36. Ivo p. 14. c. 100. Polyc. lib. 7. tit. 1.* k μικροψυχίᾳ,

animi,

animi, aut contentione, aut qualibet tali commotione *a* Episcopi sui absteuti *b* sint. *& infra.* Ut ira demum hi, qui ob culpas suas Episcoporum suorum offensas merito contraxerunt, digne etiam a cæteris excommunicati similiter habeantur, quousque Episcopo α suo visum fuerit, humaniorem circa eos ferre sententiam.

Corr. Rom. ¶ α Episcopo suo] *In prisca versione, quæ est in collectione Isidori, & huic valde simili est, legitur,* quousque in communi, vel ipsi Episcopo suo: *nec multo aliter in altera vulgata versione. Græce est,* μέχρις ἂν τῷ κριτῷ τῶν ἐπισκόπων δόξῃ, *id est,* quousque communi Episcoporum videatur.

Gratian. *Item sententia est injusta ex ordine, quando non servato judiciali ordine, quilibet pro sua culpa damnatur.*

C. LXXIV. *Res dubia non definiatur certa sententia.*

Unde Gregorius *scribit Constantino Mediolanensi Episcopo, lib. 8. epist. 30.*

GRave satis est & indecens, ut in re dubia certa detur *c* sententia.

C. LXXV. *Non credantur, quæ certis indiciis non demonstrantur.*

Item Augustinus *in libro de pœnitentia* d, *c.* 3.

QUamvis *e* vera sint quædam, non tamen Judici sunt *f* credenda, nisi certis indiciis demonstrentur.

C. LXXVI. *Antequam examinentur aliqui, non judicentur.*

Item Damasus Papa, *epistola sexta.*

EOrum *g*, qui accusantur, causas discutere non licet, priusquam canonice vocati ad Synodum veniant, & præsens per præsentem agnoscat veraciter *h*, & intelligat, quæ ei objiciuntur. Quod bene, & per sapientiam Salomonis α dicitur: *Antequam scruteris, ne reprehendas. Intellige prius, & tunc increpa. Antequam audieris, ne respondeas.* Et licet apertissima sit contrariorum reprehensio, veruntamen oportet ab his, qui dati *k* sunt ad eorum examinationem, ordinem servari.

Corr. Rom. ¶ α Salomonis] *Citat librum sapientiæ Sirach, id est, Ecclesiasticum, nomine Salomonis. Et sic citatur etiam a B. Gregorio 1. q. 1.* non est putanda. *& a Cypriano, lib. 3. ad Quirinum, c. 20. & a Clemente Alexandrino, Stromatum l. 7. & ab Origene, homil. 18. in Numeros, & ab Hilario in Ps. 67. & ab aliis Patribus: cujus rei rationem reddidit B. Augustinus, l. 2. de doct. Christiana, c. 8. & alibi.*

C. LXXVII. *Qui falsum de alio profert, & is, qui crimina credit, uterque reus est.*

Item ex octava Synodo.

I. NOn *l* solum ille reus est, qui falsum de alio profert, sed & is, qui aurem cito criminibus præbet.

Corr. Rom. ¶ *De hac inscriptione octavæ Synodi, notatum est sup. eadem, q.* 3. si quis frater.

6 pars. Gratian. *Cum ergo sententia ex ordine injusta est, nec tunc ab ea recedendum est: quin etiam, antequam sententia daretur in eum, pro qualitate reatus sui ligatus apud Deum tenebatur. Contingit aliquando, ut adulter sententiam pro sacrilegio reportet, cujus reatum in conscientia non habet. Hæc sententia etsi injusta sit, quia non est in eo crimen, super quod lata est sententia, tamen juste ab eo reportata est, quia ex reatu adulterii jamdiu apud Deum excommunicatus fuerat. Et in hoc casu intelligenda est illa auctoritas Gregorii* m: Sententia pastoris, &c. §. 1. *Justam sententiam vocat, quando crimen subest, super quod fertur: injustam, quando illud non subest: quæ tamen timenda, vel servanda est, quia ex alio jam dudum damnandus erat. Unde cum præmisisset Gregorius* a. Utrum juste an injuste obliget pastor, pastoris tamen sententia gregi timenda est, *subsecutus adjecit:* Ne is, qui subest, & cum injuste forsitan ligatur, ipsam obligationis suæ sententiam ex alia culpa mereatur. Pastor ergo vel absolvere indiscrete timeat, vel ligare. Is autem, qui sub manu pastoris est, ligari timeat vel injuste, nec pastoris sui judicium temere reprehendat: ne, etsi injuste ligatus est, ex ipsa tumidæ reprehensionis superbia, culpa, quæ non erat, hat. §. 2. *Aliquando nullum subest crimen, & tamen vel odio judicis, vel factione inimicorum oppositam sibi sententiam damnationis in se excipit.*

C. LXXVIII. *Quot modis humanum judicium pervertitur.*

Unde Gregorius *ait* b:

QUatuor *c* modis pervertitur humanum judicium: timore, dum metu potestatis alicujus veritatem loqui pertimescimus: cupiditate, dum præmio animum *d* alicujus corrumpimus: odio, dum contra quemlibet adversarium *e* molimur: amore, dum amico, vel propinquo complacere contendimus.

Corr. Rom. ¶ *Apud Gregorium non est inventum: sed apud Isidorum (quem citat Burchardus) & paulo etiam plenius: & sequitur nonnullis interjectis post caput,* qui recte. *sup. ead.*

Gratian. *Quam vero grave sit, vel odio, vel amicitia, vel metu, vel munere, vel quolibet modo judicium pervertere, testatur* Hieronymus *in* f *Amos cap. 6. dicens:*

C. LXXIX. *De iis, qui aliquo modo judicium pervertunt.*

QUicunque aut consanguinitate, aut amicitia, & econtrario vel hostili odio, vel inimicitiis in judicando ducitur, pervertit judicium Christi, qui est justitia, & fructum illius vertit in amaritudinem.

C. LXXX. *De iis, qui metu potestatis veritatem occultant.*

Item Augustinus *ad Casulanum.* g

QUisquis *h* metu cujuslibet potestatis veritatem occultat, iram Dei super se provocat: quia magis timet hominem, quam Deum. *& post pauca.* §. 1. Uterque *i* reus est, & qui veritatem occultat, & qui mendacium dicit: quia ille prodesse non vult, & iste nocere desiderat.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc non est inventum apud B. Augustinum, cujus posteriorem partem citat etiam Burchardus ex dictis Augustini. Simillima leguntur in eodem libro tertio Isidori, cap. 59.*

C. LXXXI. *De eodem.*

Item.

III. NEmo peritorum, aut prudentium putet, quod minus sit periculum in verbis, lingua mentiendo, quam manibus sanguinem fundendo. Melius est autem pro veritate pati supplicium, quam pro adulatione recipere beneficium.

C. LXXXII. *De eodem.*

Item Pelagius Papa II. *epist. 2. Benigno Archiepiscopo.*

UNicuique providendum est, ne aliquem injuste persequatur, judicet, vel puniat: ne Jesum persequatur, judicet, vel puniat.

Gratian. *Hic quoque, qui veritatem pro pecunia negat, vel falsum testimonium contra aliquem dicit,* Deum *negare, vel vendere probatur.*

---

a ἀδίκ. b *al.* excommunicati. ἀποσυνάγωγοι: c *al.* dicatur. d *al. pœnitentiæ medicina.* e *Ivo p. 5. c. 247. Pann. l. 4. c. 114. 30. q. 5. si quis divinis. ex Sixto.* f *facile sunt orig. Aliquot verbis mutatis.* g *Anf. l. 3. c. 51.* h *al. veritatem.* i *Eccl. 11. secundum 70.* k *al. deputati.* l *Isidorus l. 3. de summ. bono, c. 59.* m *Sup. ead. c. 1.*

a *Hom. 26. in Evang.* b *Isidorus l. 3. de summ. bono, c. 58.* c *Burch. l. 16. c. 28.* d *al. muneris alicujus corrumpitur:*] *Isid.* e *al. adversa.* f *Similia apud Isidorum eod. l. 3. c. 57. & apud B. Hier. in Amos, c. 6. ad illud:* [*Quoniam convertistis in amaritudinem judicium.*] g *Isid. ibid. c. 59.* h *Deusdedit p. 1. Burch. l. 16. c. 16.* i *Extra de crim. falsi, cap. 1.*

C. LXXXIII. *Qui falsum testimonium dicunt, & veritatem pro pecunia negant, sceleris Judæ participes fiunt.*

Unde Beda *ad* a *c.* 14. *Marci.*

ABiit *b* Judas ad summos Sacerdotes, & constituerunt ei pecuniam se daturos. Multi hodie scelus Judæ, quia Dominum ac magistrum, Deumque suum pecunia vendiderit, velut immane & nefarium exhorrent: nec tamen cavent. Nam cum pro mulieribus falsum contra quemlibet testimonium dicunt, profecto, quia veritatem pro pecunia negant, Deum pecunia vendunt. Ipse enim dixit: *c Ego sum veritas.* Cum societatem fraternitatis aliqua discordiæ peste commaculant, Deum produnt: quia Deus *d* charitas est. Qui ergo charitatis & veritatis jussa spernunt, Deum utique, qui charitas est & veritas, produnt: maxime cum non infirmitate, vel ignorantia peccant, sed in similitudinem Judæ quærunt *e* opportunitatem, qualiter arbitris absentibus, mendacio veritatem, virtutem crimine mutent.

C. LXXXIV. *Christum negat qui perversis se socium facit.*

Item Hieronymus *in epistolam ad Titum, c. 1. in extremo.*

EXistimant quidam in eo tantum Christum negari, si in persecutione quis a Gentilibus comprehensus, se renuerit esse Christianum. Sed ecce Apostolus *f* omnibus, quæ perversa sunt, factis, Deum asserit denegari. Christus sapientia est, justitia, veritas, sanctitas, fortitudo. Negatur per insipientiam sapientia, per iniquitatem justitia, per mendacium veritas, per turpitudinem sanctitas, per imbecillitatem animi fortitudo. Et quotiescunque vincimur a vitiis atque peccatis, toties Deum negamus: & econtrario, quoties bene quid agimus, Deum confitemur. Nec arbitrandum est in *g* die judicii illos tantum a Dei filio denegandos, qui in martyrio Christum denegarunt, sed *h* & illos omnes, quorum opere, vel sermone, vel cogitatione Christus negatus negat, vel confessus confitetur. De hac puto confessione & discipulis præcepit, dicens *i*: *Eritis mihi testes in Hierusalem, & in omni Judæa, & Samaria, & usque ad extremum terræ.*

C. LXXXV. *Qui Christianum se negat, Christum negare convincitur.*

Item Augustinus *tractatu* 113. *ad cap.* 18. *Joannis.*

II. NOn solum abnegat Christum, qui dicit eum non esse Christum; sed ille etiam, qui cum sit, negat se esse Christianum. Dominus *k* enim non ait Petro, discipulum meum te negabis, sed [*me negabis.*] Negavit ergo ipsum, cum se negavit esse ejus discipulum. Quid autem aliud isto modo, quam se negavit esse Christianum? *Item* α *tractatu 66. §. 1.* Timendo *l* mortem carnis tuæ, mortem dabis animæ tuæ. Quanta enim vita est confiteri Christum, tanta est mors negare Christum. An Apostolus Petrus (sicut eum quidam favore perverso excusare nituntur) Christum non negavit, quia interrogatus ab ancilla, hominem se nescire respondit?

Corr. Rom. ¶ α Item] *In duobus vetustis Gratiani exemplaribus hoc est aliud caput, & rubricam habet.* De eodem. *Est enim ex tractatu 66. in Joannem.*

C. LXXXVI. *Veritatem prodit, non solum qui pro veritate non mendacium loquitur, sed etiam qui veritatem non libere prædicat.*

Item Joannes Chrisostomus, [*id est, Auctor operis imperfecti, in Matth. hom.* 25.]

NOlite *a* timere eos, qui occidunt corpus:] ne forte propter timorem mortis non libere dicatis, quod audistis, nec fiducialiter prædicetis omnibus, quod in aure soli audistis. Sic ergo ex his verbis ostenditur, quod non solum ille proditor est veritatis, qui transgrediens veritatem, palam pro veritate mendacium loquitur: sed etiam ille, qui non libere veritatem pronuntiat, quam libere pronuntiare oportet, aut non libere veritatem defendit, quam libere defendere convenit, proditor est veritatis. Nam sicut Sacerdos debitor est, ut veritatem, quam audivit a Deo, libere prædicet; sic Laicus debitor est, ut veritatem, quam audivit quidem a Sacerdotibus probatam in Scripturis, defendat fiducialiter. Quod si non fecerit, proditor est veritatis. *Corde* b *enim creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem.*

Gratian. *Hæc sententia potius judicem lædit, quam eum, in quem temere fertur.*

C. LXXXVII. *Injuste aliquem anathematizans, sibi non aliis nocet.*

Unde Augustinus *ait*:

ILlud *c* plane non temere dixerim, quod si quisquam fidelium fuerit anathematizatus injuste, potius ei oberit, qui facit, quam qui hanc patitur injuriam. Spiritus enim Sanctus habitans in sanctis, per quem quisque ligatur, aut solvitur, immeritam nulli ingerit pœnam. Per eum quippe diffunditur charitas *d* in cordibus nostris, quæ non agit perperam. Pax α Ecclesiæ *e* dimittit peccata, & ab Ecclesiæ pace alienatio tenet peccata non secundum arbitrium hominum, sed secundum arbitrium Dei. Petra enim tenet, petra dimittit: columba tenet, columba dimittit: unitas tenet, unitas dimittit.

Corr. Rom. ¶ α Pax] *Hæc pars (nam superior non est inventa apud B. Augustinum) ex ipso est emendata, & non nihil aucta.*

Gratian. *Item Salomon* f: Sicut avis in incertum volans, & passer quolibet vadens: sic maledictum frustra prolatum, venit super eum, qui misit illud.

C. LXXXVIII. *Cujus vita officio non congruit, alios ligatus solvit.*

Item Gregorius Papa *homilia 26. in Evangelia.*

PLerunque *g* contingit, ut hic judicis *h* locum teneat, cujus ad locum vita minime concordat: ac proinde sæpe agitur, ut vel damnet immeritos, vel alios ipse ligatus solvat, sæpe in solvendis, ac ligandis subditis, suæ voluntatis motus, non autem causarum merita sequatur. Unde fit, ut ipse *i* ligandi *k*, aut solvendi potestate se privet. *& infra. §. 1.* Sæpe fit, ut erga quemlibet proximum odio, vel gratia moveatur pastor. Judicare *l* autem digne de subditis, &c. Unde recte per Prophetam *m* dicitur: *Mortificabant animas, quæ non moriuntur, & vivificabant animas, quæ non vivunt.* Non morientem quippe mortificat, qui justum damnat: & non victurum vivificare nititur, qui reum a supplicio absolvere conatur. §. 2. Causæ ergo pensandæ sunt, & tunc ligandi atque solvendi potestas exercenda. Videndum est, quæ culpa

a *Et ad cap. 26. Matth.* b *Marc. 14. Matth. 26.* c *Joan. c. 14.* d 1. *Joan. 4.* e *Matth. 26.* f *Tit. 1.* g *Matth. 10.* h *al. sed per omnia opera, sermones, cogitationes Christus vel negatus, &c.* i *Actor. 1.* k *Luc. 22.* l *Luc. 11.*

a *Matth. 10.* b *Rom. 10.* c *Ansel. l. 12. c. 67. Polyc. l. 7. tit. 1. sine authoris nomine.* d *Rom. 5.* e *Aug. de Baptismo contra Donatistas, l. 3. c. 18.* f *Prov. 26. sed paulo aliter.* g *Ivo p. 14. c. 3. Pann. l. 5. c. 78. 79. & 80.* h *al. judicii.* i *al. hac ipsa.* k *sup. ead. ipse ligandi.* l *sup. ead. judicare.* m *Ezech. 13.*

præcef-

præcessit *a*, & quæ sit pœnitentia secuta post culpam: ut quos omnipotens Deus per compunctionis gratiam visitat, illos pastoris sententia absolvat. Tunc *b* enim vera est absolutio, &c. *& infra*. §. 3. Ex qua consideratione intuendum est, quod illos nos debemus per pastoralem auctoritatem solvere, quos auctorem nostrum cognoscimus per suscitantem gratiam vivificare. *& infra*. §. 4. Veniat itaque foras mortuus, id est, culpam confiteatur peccator. Venientem vero foras solvant discipuli: ut pastores Ecclesiæ ei pœnam debeant amovere, quam meruit, qui non erubuit confiteri, quod fecit. §. 5. Hæc de solutionis ordine breviter dixerim, ut sub magno moderamine pastores Ecclesiæ vel solvere studeant, vel ligare.

C. LXXXIX. *Viribus caret sententia injuste prolata.*

Item Calixtus Papa *epist. 1. ad Benedictum Episcopum.*

INjustum *c* judicium, & definitio injusta, Regio metu, aut jussu, aut cujuscunque Episcopi, aut potentis, a Judicibus ordinata, vel acta, non valeat. §. 1. Homini religioso parum esse debet inimicitias aliorum non exercere, vel non augere male loquendo, nisi etiam eas extinguere bene loquendo studuerit. §. 2. Melior *d* est in malis factis humilis confessio, quam in bonis superba gloriatio.

C. XC. *Præmium meretur, qui injuste maledicitur.*

Item Augustinus *super Psal.* 111. *ad vers.* Faciens misericordias Dominus.

QUi justus est, & injuste maledicitur, præmium illi redditur.

Gratian. *Hic etsi, ut dictum est, non teneatur ligatus apud Deum, sententiæ tamen parere debet: ne ex superbia ligetur, qui prius ex puritate conscientiæ absolutus tenebatur.*

7 ps. §. 1. *Idem est, quando contra æquitatem sententia fertur: veluti quando subditi non possunt cogi ad malum, scientes, obedientiam non esse servandam Prælatis in rebus illicitis.*

C. XCI. *Non est obediendum Episcopo, qui pro hæreticis Missam canere jubet.*

Unde Eutychianus α Papa *ait*;

SI *e* quis Episcopus, aut Abbas Presbytero, aut Monacho suo jusserit Missas pro hæreticis β cantare, non licet, & non expedit obedire eis.

Corr. Rom. ¶ α Eutychianus] *Burchardus & Ivo referunt ex Eutychiano simul caput hoc, & c. si quis 24. q. 1. quod tamen Gratianus citat ex Julio.*

¶ β Hæreticis] *Cæteri collectores addunt*, mortuis, *quam vocem hic auctor glossæ supplevit.*

C. CXII. *Præceptis non obedire multoties expedit.*

Item Augustinus.

NOn semper malum est non obedire præcepto: cum enim Dominus jubet ea, quæ sunt contraria Deo, tunc ei obediendum non est.

Corr. Rom. ¶ *Hujus capitis partim verba ipsa, partim sententia habentur apud beatum Ambrosium, lib. de Paradiso, cap. 6.*

C. XCIII. *De eodem.*

Item Hieronymus *in epist. ad Titum* α, *c. 2. vers.* Servi Dominus suis subditi sint.

SI *f* Dominus ea jubet, quæ non sunt adversa Scripturis sanctis, subjiciatur servus Domino. Si vero contraria præcipit, magis obediat spiritus quam corporis Domino. *& infra c. 3. §. 1.* Si *g* bonum est, quod præcipit Imperator & Præses, jubentis obsequere voluntati: si vero malum, responde ei illud de Actibus Apostolorum *a*: *Obedire oportet Deo magis, quam hominibus.* Hoc ipsum & de servis intelligamus apud Dominos, & de uxoribus apud viros, & de filiis apud parentes: quod in illis tantum debeant Dominis, viris, parentibus esse subjecti, quæ contra Dei mandata non veniunt.

Corr. Rom. ¶ α Titum] *Sic est emendatum ex Polycarpo, cum antea citaretur*, ad Ephesinos, *emendato etiam, & nonnihil locupletato ipso capite ex originali.*

C. XCIV. *Non sunt audiendi, qui contra Deum aliquid jubent.*

Item Ambrosius.

JUlianus *b* Imperator, quamvis esset apostata, habuit tamen sub se Christianos milites: quibus cum dicebat, producite aciem pro defensione Reipublicæ, obediebant ei. Cum autem diceret eis, producite arma in Christianos, tunc cognoscebant Imperatorem cœli.

Corr. Rom. ¶ *Infra eadem c.* Imperatores. §. Julianus. *habetur hæc sententia: fortasseque ex eo loco mutatis verbis confectum est hoc capitulum.*

C. XCV. *Non jubet aliquid injustum, qui Deum timere probatur.*

Item Fabianus Papa, *epist. 2. omnibus Episcopis.*

QUi omnipotentem Deum metuit, nec contra Evangelium, vel contra Apostolos, nec contra Prophetas, vel sanctorum Patrum instituta aliquid ullo modo agere consentit.

C. XCVI. *Et qui peccat, & qui peccanti consentit, uterque reus est.*

Item Nicolaus Papa *Lothario Regi.*

ITa *c* corporis tui cedere motibus consensisti, & relaxatis voluptatum habenis temetipsum in lacum miseriæ, & in lutum fæcis prohibitum dejecisti, ut qui positus fueras ad gubernationem populorum, effectus sis ruina multorum. Probat hoc Thiegualdi *d*, & Guntharii dudum Episcoporum legitimus casus: qui pro eo, quod te minime competenter erudierunt, quinimmo quia prævaricationem tuam tegere argumentis suis, & sub quadam justitiæ specie, fucatis quibusdam exquisitis adinventionibus, æquitatem obruere studuerunt, nostra sunt Apostolica depositi auctoritate, & ab omni Episcopatus regimine regulariter sequestrati.

C. XCVII. *De eodem.*

Item Augustinus *sermone 6. de verbis Domini.*

QUi *e* resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Sed quid *f* si illud jubeat, quod non debeas facere? Hic sane contemne potestatem, timendo potestatem. Ipsos humanarum legum *g* gradus advertite. Si aliquid jusserit Curator, nonne faciendum est? Tamen, si contra Proconsul *h* jubeat, non utique contemnis potestatem, sed eligis majori servire. Nec hinc debet minor irasci, si major prælata est. Rursus si aliquid ipse Proconsul jubeat, & aliud jubeat Imperator, nunquid dubitatur illo contempto, illi esse serviendum? Ergo, si aliud Imperator, & aliud Deus, qui judicatis? Solve tributum: esto mihi in obsequium. Recte, sed non in idolio. In idolio prohibet. Quis prohibet? Major potestas. Da veniam: tu carcerem, ille gehennam minatur. Hic jam tibi assumenda est fides tua tanquam *i* scutum, in quo possis omnia ignita jacula inimici extinguere.

Corr. Rom. ¶ *Emendatum & locupletatum est caput hoc ex ipso originali.*

C. XCVIII. *De eodem.*

Idem *Donatistis, epist. 166.*

IMperatores *k*, si in errore essent, (quod absit) pro errore suo contra veritatem leges darent, per quas justi

a *Abest ab orig.* b *Sup. ead. tunc vera.* c 25. *q.* 1. *omne. §. injustum ex Marcellino. in c. Hadrian. c. 78. ead. l. 5. c. 251. Burch. l. 15. c. 8. Ansel. l. 3. c. 84. Ivo p. 5 c. 235. & p. 16. c. 9.* d *Aug. l. confess. 9. c. 9.* e *Polyc. l. 7. tit. 5. Burch. l. 19. c. 105. Ivo p. 15. c. 117.* f *Ans. l. 13. c. 26.* g *Polyc. l. 1. tit. ult.*

a *Act. 5.* b *Infra ead. c. Imperatores. §. Julianus.* c *Ivo p. 8. c. 227. Ps. 39.* d *Sup. ead. Teugualdum.* e *Beda Rom. 13. Polyc. l. 1. tit. 27. Rom. 13.* f *sed si] orig.* g *al. rerum.* h *al. Proconsulem.* i *Ephes. 6.* k *Sup. dist. 9. c. 1. Polyc. ibid.*

& probarentur, & coronarentur, non faciendo, quod illi juberent, quia Deus prohiberet. Sicut jusserat Nabuchodonosor *a*, ut aurea statua adoraretur: quod qui facere noluerunt, Deo talia prohibenti placuerunt: Quando autem Imperatores veritatem tenent, pro ipsa veritate contra errorem jubent. Quod quisquis contempserit, ipse sibi judicium acquirit. Nam & inter homines pœnas luit, & apud Deum sortem *b* non habebit, quia hoc facere noluit, quod ei per cor Regis ipsa veritas jussit. Sicut ipse Nabuchodonosor à postea miraculo salutis trium puerorum commotus, atque mutatus, pro veritate contra errorem edictum proposuit, ut quicunque blasphemarent Deum Sidrach, Misach, & Abdenago, in interitum irent, & domus eorum in dispersionem. Et non vultis, ut aliquid tale contra vos jubeant Imperatores Christiani, cum sciant a vobis in eis, quos rebaptizatis, Christum exsufflari? *Idem in Psalmis* d. §. 1. Julianus extitit infidelis Imperator. Nonne extitit apostata, iniquus, idololatra? Milites Christiani servierunt Imperatori infideli. Ubi veniebatur ad causam Christi, non agnoscebant, nisi illum, qui in cœlo erat. Quando volebat, ut idola colerent, ut thurificarent, præponebant illi Deum. Quando autem dicebat, producite aciem, ite contra illam gentem, statim obtemperabant. Distinguebant Dominum æternum a Domino temporali: & tamen subditi erant propter Dominum æternum etiam Domino temporali.

C. XCIX. *Per obedientiam bonum deserere malum vero nunquam facere licet.*

Item Gregorius, *c.* 12. *al.* 10. *lib.* 35. *in Job.*

QUid ergo mirum, si homo peccator se obedientiæ in præsentis vitæ brevitate subjicit, quando hanc mediator Dei & hominum tenuit α, & tenendam præcepit, & cum obedientes remunerat, non relinquit? Sciendum vero est, quod nunquam per obedientiam malum fieri, aliquando autem per obedientiam debet bonum, quod agitur, intermitti. Neque enim in paradiso arbor mala extitit, quam Deus homini, ne contingeret, interdixit; sed ut melius per obedientiæ meritum homo bene conditus crescceret, dignum fuerat, ut hunc etiam a bono prohiberet: quatenus tanto verius hoc, quod ageret, virtus esset, quanto & a bono cessans, auctori suo se subditum humilius exhiberet.

Corr. Rom. ¶ α Tenuit, & tenendam præcepit,] *Hæc absunt a pleriſque manuscriptis, & ab originali. Simile quiddam legitur apud B. Augustinum, sermone* 5. *ad fratres in eremo.* Nec mirum, *inquit*, si nos peccatores obedientiæ subjicimur, quando hanc mediator Dei & hominum etiam in morte non deseruit, & ei se subjecit, qui per omnia erat Patri æqualis.

CAP. C. *Apud Deum maledicitur, qui peccantibus consentit.*

Item Isidorus *e*.

QUi *f* consentit peccantibus, & defendit alium delinquentem, maledictus erit apud Deum & homines, & corripie ur increpatione severissima. Hinc etiam quidam sanctissimus Pater ait: Si quis peccantem defendit, acrius quam ille, qui peccavit, coerceatur. Hinc & alius Pater ait: Si quis alterius errori consenserit, & illi consilium dederit, ut se tardius humiliet, sciat se cum illo simili modo judicandum culpabilem.

Corr. Rom. ¶ *Prima pars hujus capituli usque ad vocem*, severissima, *habetur in regula beati Pachomii, Romæ edita. Totum vero extat apud Smaragdum in expositione regulæ beati Benedicti, cap.* 69. *Citat autem Basilium, quemadmodum & Burchardus, & Ivo: & sensus est in regulis ipsius Basilii brevioribus, regula septima.*

C. CI. *Non est obediendum, quod contra Deum præcipitur.*

Item Isidorus.

SI is, qui præest, fecerit, aut cuiquam, quod a Domino prohibitum est, facere jusserit, vel, quod præceptum est, præterierit, aut præterire mandaverit, sancti Pauli *a* Apostoli sententia ei ingerenda est, dicentis: *Etiamsi nos, aut Angelus de cœlo evangelizaverit vobis, præterquam quod vobis evangelizavimus, anathema sit. Idem.* §. 1. Si quis α prohibet vobis, quod a Domino præceptum est, vel rursus imperat fieri, quod Dominus prohibet, execrabilis sit omnibus, qui diligunt Deum. *Idem.* §. 2. Is, qui præest, si præter voluntatem Dei, vel præter quod in sanctis Scripturis evidenter præcipitur, vel dicit aliquid, vel imperat, tanquam falsus testis Dei, aut sacrilegus habeatur.

Corr. Rom. ¶ *In regulis brevioribus B. Basilii, c.* 114. & 303. *simillima leguntur hisce omnibus, quæ in hoc capite continentur.*

¶ α Si quis prohibet] *In lib. B. Basilii de institutis Monachorum, Rufino interprete, fere eadem habentur, c.* 14. *quemadmodum ultimus vers.* Is, qui præest. *ibid. c.* 16.

Gratian. *Cum ergo subditi excommunicantur ideo, quia ad malum cogi non possunt, tunc sententiæ non est obediendum: quia juxta illud Gelasii* b: Nec apud Deum, nec apud Ecclesiam ejus, quemquam gravat iniqua sententia.

8 pars. §. 1. *Quod autem supra, communicantes excommunicatis de Ecclesia abjici jubentur, non de quolibet modo communicantibus intelligendum est.*

C. CII. *De his, qui cum excommunicatis communicant.*

Unde Nicolaus Papa *Hincmaro Rhemorum Archiepiscopo.*

EXcellentissimus c Rex Carolus Apostolatum nostrum consuluit, quid agendum sit de his, qui communicant cum his, qui cum Engeltruda *d* sæpe damnata fœmina communicant: quoniam eam cum communicatoribus suis, & fautoribus pari vinculo anathematis constat esse adstrictam. Quapropter nunc beatitudini tuæ injungimus, ut super hoc nostra auctoritate fretus, curam de his sumere studeas: & quia docta divinitus sanctitas tua valde novit, aliud esse ex necessitate, aliud ex ignorantia, atque aliud, quod ex studio delinquitur, istudque posterius duobus prioribus districtius esse puniendum; idcirco solerter invigilet, & cauta discretione singulorum modos dijudicet: quatenus, qui ex necessitate, aut ignorantia delinquunt, auctoritate nostra per te absolvantur: si tamen ipsa eorum ignorantia, vel necessitas vera, & non simulata, vel non ex voluntate processerit: quia, ut bene nosti, plerique sunt, qui possunt quidem, sed nolunt recta nosse. Unde Psalmista *e* de hujusmodi: *Noluit*, inquit, *intelligere, ut bene ageret.* Illos autem, qui studio suo obligantur, & contemptu interdicta nostra postponunt, non nisi digna satisfactione præveniente volumus a te prorsus absolvi.

C. CIII. *De iis, qui sine culpa cum excommunicatis communicant.*

Item Gregorius VII. *lib.* 5. *Regesti in Concilio Romæ habito.*

QUoniam *f* multos peccatis nostris exigentibus pro causa excommunicationis perire quotidie cernimus, partim ignorantia, partim nimia simplicitate, partim timore, partim etiam necessitate, devicti misericordia, anathematis sententiam ad tempus, prout possumus, opportune temperamus. Apostolica itaque au-

a *Daniel.* 3. b *al. frontem.* c *Daniel.* 9. d *in Psalm.* 124. *ad vers.* [*Quoniam non derelinquis.*] *Beda ad Ephes.* 6. *supr. c. Julianus. Ivo p.* 5. *c.* 7. e *Smaragdus c.* 69. f *Anſel. l.* 12. *c.* 5. *Burch. l.* 11. *c.* 46. *Ivo p.* 14. *c.* 110.

a *Galat.* 1. b *Sup. cap. cui est illata.* c *Ivo p.* 14. *c.* 46. *Pann. l.* 5. *c.* 106. d *B. Gregor. l.* 34. *mor. cap.* 16. e *Psal.* 35. f *Ivo p.* 14. *c.* 43. *Pann. l.* 5. *c.* 125.

ctoritate ab anathematis vinculo hos subtrahimus: videlicet uxores, liberos, servos, ancillas, seu mancipia, nec non rusticos servientes, & omnes alios, qui non adeo curiales sunt, ut eorum consilio scelera perpetrentur, & eos, qui ignoranter excommunicatis communicant, sive illos, qui communicant cum eis, qui excommunicatis communicant. Quicunque autem orator, sive peregrinus, aut viator in terram excommunicatorum devenerit, ubi non possit emere, vel non habeat unde emat, ab excommunicatis accipiendi licentiam damus. Et si quis excommunicatis non *a* in sustentationem superbiæ, sed humanitatis causa dare aliquid voluerit, non prohibemus.

C. CIV. *De Bonifacio, qui excommunicatis, & α Pseudoepiscopis se non communicaturum juravit.*

Item Bonifacius Martyr *Zachariæ Papæ, in epist. quæ incipit*, Paternæ.

ANteceſſor *b* prædeceſſoris veſtri venerandæ memoriæ Gregorius, dum me indignum ordinavit, & ad prædicandum verbum Dei Germanicis gentibus miſit, ſacramento me conſtrinxit, ut Canonicis, & juſtis Epiſcopis, & Presbyteris, in verbo facto, conſenſu, adſtipulator fierem & adjutor (quod cum divina gratia adimplere ſtudui:) falſos autem Sacerdotes, hypocritas & ſeductores populorum, vel corrigerem ad viam ſalutis, vel declinarem & abſtinerem a communione ipſorum: quod ex parte ſervavi, & ex parte cuſtodire & implere non potui: ſed ſpiritualiter implevi ſacramentum, quia in e conſenſum, & in conſilium eorum non venit anima mea, corporaliter autem ab eis omnino abſtinere non potui. Dum enim veniſſem ad Principem Francorum, cogente Eccleſiarum neceſſitate, non tales ibi reperi, quales volui: ſed tamen in ſancta communione corporis Chriſti illis non communicavi.

Corr. Rom. ¶ *Epiſtola, in qua habetur capitulum hoc, edita eſt per Laurentium Surium in vita ſancti Bonifacii, & Legati Germaniæ, & Martyris. Emendatior autem extat manuſcripta Romæ in Bibliotheca monaſterii Dominicani.*

¶ α Et Pſeudoepiſcopis] *Hic in aliquot vetuſtis antea legebatur*, excommunicatis a Pſeudoepiſcopis.

C. CV. *Excommunicatis non communicat, qui eis animo non conſentit.*

Item Zacharias Papa *Bonifacio Martyri in epiſtola, cujus initium eſt*, Benedictus Deus.

QUod *d* prædeceſſor noſter beatæ memoriæ Gregorius, hujus ſanctæ ſedis Apoſtolicæ Præſul, dum ad prædicandum verbum Evangelii tuam miſiſſet fraternitatem in Germaniæ partibus, & gentibus illis paganis, verbo pollicitationis illam voluit ante eſſe munitam *e*: ita ut orthodoxos Epiſcopos, Presbyteros, vel quoſcunque reperire potuiſſes in verbo exhortationis perfectos, amplius confirmares, & eis communicares (quod & factum eſt:) ſi quos vero ſeductores Epiſcopos, aut Pſeudopresbyteros, vel quoſque a recto fidei tramite deviantes reperiſſes, nulla tibi cum eis eſſet communio: quod te, ſolatiante Deo, uſque ad præſens ſpiritualiter ſervaſſe confeſſus es: vel, ſi omnino propter principalem, & humanum favorem gentis Francorum, dum ad eos acceſſiſſes, corporaliter abſtinere non valuiſti, cogente Eccleſiarum Dei neceſſitate, attamen in eorum conſilio, & conſenſu communionis anima tua non eſt coinquinata. Itaque propter hoc, quod cum eis converſatus es, non conſentiens iniquitati eorum, nullum tibi eſt detrimentum coram Deo.

Corr. Rom. ¶ *In epiſtola præcedunt hæc verba*: Suggeſſit itaque ſancta fraternitas tua in ſuis apicibus, quod prædeceſſor noſter, &c.

a *al. in ſuſtentationem, non ſuperbiæ.* b *Ivo p.* 2. *c.* 95 c *Geneſ.* 49. d *Ivo p.* 2. *c.* 96. e *al. monitam.*

9. pars. Gratian. *Excommunicationis autem forma, & modus, atque reconciliationis hic eſt,*

C. CVI. *Modus, & forma excommunicationis.*

DEbent *a* duodecim Sacerdotes Epiſcopum circumſtare, & lucernas ardentes in manibus tenere, quas in concluſione anathematis, vel excommunicationis projicere debent in terram, & conculcare pedibus: deinde epiſtola per parochias mittatur, continens excommunicatorum nomina, & cauſam excommunicationis.

Corr. Rom. ¶ *Apud Burchardum & Ivonem ea, quæ in hoc capite continentur, & multa alia eodem pertinentia, citantur ex Concilio Rothomagenſi. In collectione vero canonum incerti auctoris manuſcripta, iiſdem verbis, quibus hic, refertur ex Zacharia Papa.*

C. CVII. *De eodem.*

Item ex Concilio Arauſico.

CAnonica *b* inſtituta, & ſanctorum Patrum exempla ſequentes, Eccleſiarum Dei violatores α auctoritate Dei, & judicio Sancti Spiritus a gremio ſanctæ matris Eccleſiæ, & a conſortio totius Chriſtianitatis eliminamus, quoadusque reſipiſcant, & Eccleſiæ Dei ſatisfaciant.

Corr. Rom. ¶ α Violatores] *In eadem collectione, & apud Burchardum, & in duobus vetuſtis Gratiani codicibus ſequitur N. Ab aliis tamen Gratiani exemplaribus, & ab Ivone abeſt nota iſta.*

C. VIII. *Modus reconciliationis excommunicatorum.*

Item ex eodem.

CUm *c* aliquis vel excommunicatus, vel anathematizatus, pœnitentia ductus, veniam poſtulat, & emendationem promittit, Epiſcopus, qui eum excommunicavit, ante januas Eccleſiæ venire debet, & duodecim Presbyteri cum eo, qui eum hinc inde circumſtare debent α. Et ſi ille terræ proſtratus veniam poſtulat, & de futuris cautelam ſpondet, tunc Epiſcopus apprehenſa manu ejus dextera, in Eccleſiam illum introducat, & communioni Chriſtianæ reddat, & ſeptem Pſalmos pœnitentiales decantet, cum iſtis precibus, Kyrie eleyſon, Pater noſter, Salvum fac ſevum tuum. *Oratio*: Præſta quæſumus Domine huic famulo tuo dignum pœnitentiæ fructum, ut Eccleſiæ tuæ ſanctæ, a cujus integritate deviaverat peccando, admiſſorum veniam conſequendo, reddatur innoxius. Per, &c.

Corr. Rom. ¶ α Debent.] *Apud Burchardum, qui etiam ex Concilio Arauſico citat, hæc ſequuntur*: Ubi etiam adeſſe debent illi, quibus injuria, vel damnum illatum eſt, *& multa alia, quæ omnino perlegenda ſunt.*

10 pars. Gratian. *Presbyteris vero, qui excommunicati ſacrum miniſterium contingere præſumunt, quæ pœnitentia ſit imponenda*, Joannes VIII. *Clero & ordini Solonitano* d *ſcribens, definit, dicens*:

C. CIX. *Quæ ſit pœnitentia Sacerdotum, qui excommunicati ſacrum miniſterium contingere præſumunt.*

DE *e* illis Presbyteris, qui tempore ſanctiſſimi prædeceſſoris noſtri Domini Papæ Nicolai excommunicati, ſacrum miniſterium *f* contingere præſumpſerunt, ipſi in ſe damnationis (ſicut ſacri canones ſtatuerunt) ſententiam intulerunt. Tamen, quia miſeratio Apoſtolica veniam ſolet præſtare correctis, ob multitudinem miſericordiæ illis hanc indulgentiam exhibemus, ut ſancta communione ſaginati, ſtudeant tribus continuis annis per hebdomadam omni α ſecunda, &

a *Burchard. lib.* 11. *cap.* 3. *Ivo part.* 14. *c.* 76. b *Burch. lib.* 11. *cap.* 7. *Ivo part.* 3. *cap.* 126. c *Burch. lib.* 11. *cap.* 8. d *al. Salernitano.* e *Ivo p.* 14. *c.* 35. *Pannorm. lib.* 5. *c.* 104. f *al. myſterium.*

quar-

quarta, & sexta feria a β vino & a carne penitus jejunare, & ultra lugenda nequaquam committere.

Corr. Rom. ¶ α Omni secunda,] *Apud Ivonem, & in aliquot vetustis Gratiani exemplaribus legitur*, omni secunda & sexta feria: *in uno autem*, omni quarta, & sexta feria.

¶ β A vino] *In Pannormia est*, aut a vino, aut a carne: *apud Ivonem*, a vino, aut aceto.

Gratian. *Qui autem excommunicatis communicant, pro modo peccati pœnitentiam accipiant.*

C. CX. *Pro modo peccati puniantur, qui excommunicatis communicant.*

Unde Urbanus II. *Genebaldo a Constantiensi Episcopo.*

SAnctis *b* quippe canonibus cautum constat, ut qui excommunicatis communicaverit, excommunicetur. Ipsius *c* tamen pœnitentiæ, atque absolutionis modos eo moderamine decernimus, ut quicunque seu ignorantia, seu timore, seu necessitate negotii cujusquam maximi, & maxime necessarii, eorum se convictu, salutatione, oratione, osculatione *d* contaminaverint, cum minoris pœnitentiæ medicina societatis nostræ participationem *e* sortiantur. Eos vero, qui aut spontanee, aut negligenter inciderint, sub ea volumus disciplinæ coercitione *f* suscipi, ut cæteris metus incutiatur.

CAUSA XII.

QUidam Clerici propria relinquere volunt: de suis & Ecclesiæ rebus testamentum conficiunt: de rebus Ecclesiæ nonnulla largiuntur.

1. *Modo primum quæritur, Utrum liceat Clericis proprium habere?*
2. *Secundo, An res Ecclesiæ, quæ ab eis datæ sunt, possint constare aliqua firmitate eis, qui eas acceperunt?*
3. *Tertio, Si ante tempus ordinationis suæ, qui nihil habere videbantur, & post ordinationem aliqua invenisse noscuntur, an possint ea relinquere, quibus voluerint, an non?*
4. *Quarto, Si de suis & Ecclesiæ rebus aliqua acquisisse noscuntur, an utrique communiter, an singulariter Ecclesiæ, vel Sacerdoti, jure proveniant?*
5. *Quinto, Si testamenta liceat eis conficere?*

QUÆSTIO I.

1 CLericos *nihil possidere, multis auctoritatibus jubetur.* g

C. I. *Impuberes, & adolescentes in uno conclavi manentes, probatissimo Seniori deputentur.*

Ait enim Toletanum Concilium IV. *cap.* 23.

OMnis *h* ætas ab adolescentia *i* in malum prona est. Nihil enim incertius, quam vita adolescentium. Ob hoc constituere oportuit, ut si qui in Clero impuberes *k*, aut adolescentes existunt, omnes in uno conclavi atrii commaneant *l*, ut lubricæ ætatis annos non in luxuria, sed in disciplinis Ecclesiasticis agant, deputati probatissimo Seniori, quem & magistrum disciplinæ, & testem vitæ habeant. §. 1. Quod si aliqui ex his pupilli existunt, Sacerdotali tutela foveantur: ut & vita eorum a criminibus intacta sit, & res ab injuria improborum. Qui autem his præceptis resultaverint, monasteriis deputentur, ut vagantes animi, & superbi, severiori regula distringantur.

C. II. *Omnibus Clericis communis est vita servanda.*

Item Clemens *epist.* 5.

DIlectissimis *a* fratribus & condiscipulis Hierosolymis cum dilectissimo fratre Jacobo Coepiscopo habitantibus, Clemens Episcopus. Communis vita, fratres, omnibus necessaria est, & maxime his, qui Deo irreprehensibiliter militare cupiunt, & vitam Apostolorum, eorumque discipulorum imitari volunt. §. 1. Communis enim usus omnium, quæ sunt in hoc mundo, omnibus esse hominibus debuit. Sed per iniquitatem alius hoc suum esse dixit, & alius illud, & sic inter mortales facta divisio est. §. 2. Denique Græcorum quidam sapientissimus, hæc ita sciens esse, ait: Communia debere esse amicorum omnia. [In omnibus α autem sunt sine dubio & conjuges.] Et sicut non potest, inquit, dividi aer, neque splendor solis; ita nec reliqua, quæ communiter in hoc mundo omnibus data sunt ad habendum, dividi debere, sed habenda esse communia. Unde & Dominus per Prophetam *b* loquitur, dicens: *Ecce quam bonum, & quam jucundum, &c.* §. 3. Istius enim consuetudinis more retento, etiam Apostoli *c*, eorumque discipuli, ut prædictum est, una nobiscum & vobiscum communem vitam duxere. Unde ut bene nostis, erat multitudinis eorum cor unum, & anima una: nec quisquam eorum, aut nostrum de his, quæ possidebat, aliquid suum esse dicebat: sed omnia illis & nobis erant communia: nec quisquam egens erat inter nos, §. 4. Omnes autem, qui domos, vel agros possidebant, vendebant eos, & pretia eorum, & reliquas res, quas habebant, afferebant, ponentes ante pedes Apostolorum *d* (sicut nobiscum quidam vestrum cognoverunt, & viderunt:) & dividebantur singulis, prout cuique opus erat. §. 5. Ananias autem vir austerus, & Sapphira uxor ejus, qui mentiti sunt Apostolis de pretio agrorum suorum, quos vendiderant, nobis præsentibus, in conspectu omnium circumstantium, a conspectu Apostolorum propter peccatum eorum, & mendacium, quod fecerunt, mortui elati sunt ambo. Cætera, quæ de talibus cognovimus, & vidimus, nec recordatione, nec demonstratione digna sunt. Quapropter hæc vobis cavenda mandamus, & doctrinis, & exemplis Apostolorum obedire præcipimus: quia hi, qui mandata eorum postponunt, non solum rei, sed extorres fiunt. Quæ non solum vobis cavenda, sed & omnibus prædicanda sunt. *& infra.* §. 6. Unde consilium dantes, vestram prudentiam hortamur, ut ab Apostolicis regulis non recedatis; sed communem vitam ducentes, & Scripturas sacras recte intelligentes, quæ Domino vovistis, adimplere satagatis.

Corr. Rom. ¶ α In omnibus autem sunt sine dubio & conjuges.] *Verba hæc absunt ab originali, in recentioribus Conciliorum editionibus impresso, & duobus ipsius manuscriptis codicibus, uno Vaticano, altero Bibliothecæ sancti Marci Florentiæ, & ab Anselmo. Hanc vero sententiam a Platone acceptam, hæretici quidam volebant in Christianam religionem invehere. Ita enim scribit Epiphanius hæresi* 32. Primum quidem, quod ipse Epiphanes cum patre suo, & sectæ Antistite Carpocrate, ac sodalibus ejus, communes esse hominum uxores sancivit, ex Platonis de republ. libris occasionem nactus, & propriam concupiscentiam perficiens. *Verum apud veteres etiam Christianos hanc uxorum communionem vehementer damnari solitam, Tertullianus in Apologetico evidenter testatur, his verbis*: Omnia indiscreta sunt apud nos, præter uxores. In illo loco consortium solvimus, in quo solo cæteri homines consortium exercent: qui non amicorum solummodo matrimonia usurpant, sed & sua amicis patientissime subministrant, ex illa credo majorum & sapientissimorum disciplina, Græci Socratis & Romani Catonis, qui uxores suas amicis communicaverunt, &c.

a *al. Gebehardo.* b *Ivo p.* 14. *c.* 45. *Pann. l.* 5. *c.* 107. c *al. ipsi.* d *al. osculove.* e *al. participium.* f *al. coercitione.* g *al. approbatur.* h *Anf. l.* 7. *c.* 1. i *Geneſ.* 6. & 8. *Prov.* 30. k *al. puberes.* l *al. commorentur.*

a *Anſ. ibid.* b *Pſal.* 132. c *Act.* 4. d *Act.* 5.

C. III.

C. III. *Juxta Ecclesiam Clericorum claustra constituantur.*

Item Eugenius Papa II. & Leo IV. *c.* 7.

NEcessaria *a* etenim res exigit, ut juxta Ecclesiam claustra constituantur, in quibus Clerici disciplinis Ecclesiasticis vacent. Itaque omnibus unum sit refectorium, ac dormitorium, seu cæteræ officinæ ad usus Clericorum necessariæ. Ministri vero post Episcopum super eos eligantur, quorum vita atque doctrina illos potius exornet, quam dehoneslet.

Corr. Rom. ¶ *Est caput septimum Concilii Romæ ab Eugenio II. primum habiti, & postea a Leone IV. innovati. Antea citabatur Leo IX.*

Gratian. *Nec in atrio Ecclesiæ alia ædificia, nisi Clericorum ponantur.*

C. IV. *Nec in atrio Ecclesiæ, nisi Clericorum ædificia ponantur.*

Unde Nicolaus Papa *b*.

NUlla *c* ædificia in atrio Ecclesiæ ponantur, nisi tantum Clericorum.

Corr. Rom. ¶ *Fere eadem leguntur in Concilio Salegunstadiensi, c.* 12. *quod habetur in fine collectionis Burchardi, & refertur ab Ivone p.* 15.

C. V. *Clericus nihil seculare possideat.*

Item Hieronymus *ad Nepotianum.*

CLericus *d*, qui Christi servit Ecclesiæ, interpretetur primo vocabulum suum: & nominis definitione prolata, nitatur esse, quod dicitur. Si enim κλῆρος Græce, sors Latine appellatur, propterea vocantur Clerici, vel quia de sorte sunt Domini, vel quia Dominus sors, id est, pars Clericorum est. Qui autem vel ipse pars Domini est, vel Dominum partem habet, talem se exhibere debet, ut & ipse possideat Dominum, & possideatur a Domino. Qui Dominum possidet, & cum Prophetа *e* dicit: *Pars mea Dominus*, nihil extra Dominum habere potest. Quod si quippiam aliud habuerit præter Dominum, pars ejus non erit Dominus: verbi gratia, si aurum, si argentum, si possessiones, si variam suppellectilem, cum istis partibus Dominus fieri pars ejus non dignatur. Si autem ego pars Domini sum, & funiculus hæreditatis ejus, nec accipio partem inter cæteras tribus: sed quasi Levita & Sacerdos vivo de decimis, & altari serviens, altaris oblatione sustentor. Habens *f* victum & vestitum, his contentus ero, & nudam crucem nudus sequar.

C. VI. *Nihil præter Deum debet curare, qui in ejus sortem eligitur.*

Item Ambrosius *de fuga seculi, cap.* 2.

CUi portio Deus est, nihil debet curare, nisi Deum: ne alterius impediatur necessitatis munere. Quod enim ad alia officia confertur, hoc religionis cultui, atque huic nostro officio decerpitur. Hæc enim vera est Sacerdotis fuga, abdicatio domesticorum, & quædam alienatio charissimorum: ut suis se abneget, qui servire Deo elegerit *g*.

C. VII. *Clericis & Deo devotis, nec causas agere, nec aliquid proprium habere licet.*

Item Hieronymus *ad quendam suum Levitam, de duobus generibus hominum.*

DUo sunt genera Christianorum. Est autem unum genus, quod mancipatum divino officio, & deditum contemplationi, & orationi, ab omni strepitu temporalium cessare convenit: ut sunt Clerici, & Deo devoti, videlicet conversi. Κλῆρος enim Græce, Latine sors. Inde hujusmodi homines vocantur Clerici, id est, sorte electi. Omnes enim Deus in suos elegit. Hi namque sunt Reges, id est, se & alios in virtutibus regentes: & ita in Deo regnum habent. Et hoc designat corona in capite. Hanc coronam habent ab institutione Romanæ Ecclesiæ, in signum regni, quod in Christo expectatur. Ratio vero capitis, est temporalium omnium depositio. Illi *a* enim victu & vestitu contenti, nullam inter se proprietatem habentes, debent habere omnia communia. §. 1. Aliud vero genus est Christianorum, ut sunt Laici. Λαὸς, enim Græce, est populus Latine. His licet temporalia possidere, sed non nisi ad usum. Nihil enim miserius est, quam propter nummum Deum contemnere. His concessum est uxorem ducere, terram colere, inter virum & virum judicare, causas agere, oblationes super altari apponere, decimas reddere: & ita salvari poterunt, si vitia tamen benefaciendo evitaverint.

C. VIII. *Clerici nihil proprium possideant.*

Item Gregorius *Augustino Anglorum Episcopo, responsionum, c.* 1. *&* 2.

QUia *b* tua fraternitas monasterii regulis erudita, seorsum non debet fieri *c* a Clericis suis in Ecclesia Anglorum, quæ auctore Deo nuper ad fidem perducta est, hanc debet instituere conversationem, quæ in initio nascentis Ecclesiæ fuit Patribus nostris, in quibus nullus eorum ex iis, quæ possidebat, aliquid suum esse dicebat, sed erant illis omnia communia. §. 1. Si *d* qui vero sunt Clerici extra sacros ordines constituti, qui se non possunt continere, sortiri uxores debent, & stipendia sua exterius accipere: quia & de eisdem Patribus, de quibus præfati sumus, novimus scriptum *e*: *quod dividebatur singulis, prout cuique opus erat*. De eorum ergo stipendio cogitandum, atque providendum est: & sub Ecclesiastica regula sunt tenendi: ut bonis moribus vivant, & canendis Psalmis invigilent, & ab omnibus illicitis cor, & linguam, & corpus, Deo auctore, conservent. §. 2. Communiter *f* autem viventibus jam de faciendis portionibus, vel exhibenda hospitalitate, & adimplenda misericordia nobis quid erit loquendum: cum omne, quod superest, in causis piis, ac religiosis erogandum est: Domino & magistro omnibus dicente: *Quod* g *superest, date eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis*.

C. IX. *Clericis omnia communia esse debent.*

Item Urbanus Papa *omnibus Catholicis, epistola unica, c.* 1.

SCimus *h* vos non ignorare, quia hactenus vita communis inter omnes *i* Christianos viguit, & adhuc gratia Dei viget: & maxime inter eos, qui in sortem Domini sunt electi, id est, Clericos: sicut in actibus legitur Apostolorum *k*: *Multitudinis autem credentium erat cor unum, & anima una, nec quisquam eorum, quæ possidebat, aliquid suum esse dicebat: sed erant illis omnia communia. & s.* §. 1. Quicunque *l* vestrum communem vitam susceptam habet, & vovit se nihil proprium habere, videat, ne pollicitationem suam irritam faciat: sed hoc, quod Domino est pollicitus, fideliter custodiat, ne damnationem, sed præmium sibi acquirat: quoniam satius est non vovere, quam votum, prout melius potest, non perficere. Gravius enim puniuntur, qui votum fecerunt, aut fidem perceperunt, & votum non perfecerunt, aut in malis vitam finierunt, quam illi, qui vitam sine voto finierunt, aut sine fide mortui sunt, & tamen bona egerunt opera.

a *Anselm. l.* 7. *c.* 5. *& l.* 4. *c.* 2. b *In Conc. Salegunst. c.* 12. c *Ivo p.* 15. *c.* 178. d *Deusd. p.* 3. *Ans. l.* 7. *c.* 2. *Ivo p.* 6. *c.* 1. e *Ps.* 15. f 1. *Tim.* 6. g *gestit.*] *orig.*

a *Aug. serm.* 21. *ad fratres in eremo.* b *Joan. Diac. in vita, l* 2. *cap.* 37. *Ans. l.* 7. *cap.* 3. c *al. vivere.* d 32. *dist. si qui vero.* e *Actorum* 4. f *al. Communi autem vita.* g *Luc.* 11. h *Ans. lib.* 7. *c.* 2. *Ivo p.* 3. *c.* 139. i *al. honos.* k *Actor.* 4. l *In ead. epist. c.* 6.

C. X.

C. X. *De eodem.*

Item Augustinus *in sermone de communi vita Clericorum.*

NOlo *b*, ut aliquis de vobis inveniat male vivendi occasionem. Providemus enim bona, ut ait Apostolus *c*, non solum coram Deo, sed etiam coram omnibus hominibus. Propter nos, conscientia nostra sufficit nobis: propter vos fama nostra non pollui, sed pollere debet in vobis. Tenete, quod dixi, atque distinguite. Duæ res sunt, Conscientia & Fama. Conscientia necessaria est tibi; fama proximo tuo. Qui fidens conscientiæ suæ negligit famam suam, crudelis est. *& infra.* §. 1. Nulli liceat in societate nostra habere aliquid proprium: sed si forte aliqui *d* habent, nulli licet? & qui habuerint, faciunt quod non licet. *& infra.* §. 2. Enthecam nobis habere non licet. Non enim Episcopi est servare aurum, & a se revocare mendicantis manum. Quotidie tam multi petunt, tam multi gemunt, tam multi inopes nos interpellant, ut plures tristes relinquamus: quia, quod possimus dare omnibus, non habemus. Non habeamus ergo enthecam. *& infra* e. §. 3. Qui habere voluerit proprium, & de proprio vivere, & contra ista præcepta facere, parum est, ut dicam, non mecum manebit, sed nec Clericus erit. Dixeram enim, & scio me dixisse, quod si nollent suscipere vitam socialem mecum, non illis tollerem Clericatum: sed seorsum manerent, seorsum viverent: quomodo nossent, Deo viverent; & tamen ante oculos posui, quantum malum sit a proposito cadere. Malui enim habere cœcos, vel claudos, quam plangere mortuos. Qui enim hypocrita est, mortuus est. Quomodo ergo quicunque voluisset extra manere, & de suo vivere, non tollerem ei Clericatum: ita modo, quia placuit illi, Deo propitio, socialis hæc vita, quisquis cum hypocrisi vixerit, quisquis invertus fuerit habens proprium, non illi permitto, ut inde faciat testamentum, sed delebo eum de tabula Clericorum. *Item supra* f. §. 4. Qui *α* non vult mecum manere, & in communi vivere, habeat libertatem; sed videat, utrum habere possit felicitatis hæreditatem *g*.

Corr. Rom. ¶ *Initium hujus capitis usque ad vers.* Qui habere voluerit, *legitur, in sermone* 2. *de communi vita Clericorum, seu* 52. *ad fratres in eremo: cætera vero partim in sermone* 53. *ad fratres in eremo, sive serm* 3. *de communi vita Clericorum; partim in eodem* 52. *sive* 2. *de quibus sermonibus adnotatum est supra, dist.* 86. *Partem hujus capitis refert Beda in comment. ad.* 2. *Cor. c.* 8. *sub hoc titulo:* Ex sermone de vita & moribus Clericorum.

¶ *α* Qui non vult] *In sermone ipso præcedit c.* certe ego *infr. eadem: & paucis interjectis sequitur*, qui hoc non vult, habeat libertatem, &c.

C. XI. *Non licet habere proprium iis, qui suis renunciant, & communiter vivere spondent.*

Idem *sermone tertio* h *de communi vita Clericorum.*

NOn dicatis aliquid proprium: sed sint vobis omnia communia. *& infra.* §. 1. Quicunque autem in tantum progressus fuerit malum, ut occulte ab aliquo literas, vel quodlibet munus accipiat, si hoc ultro confitetur, parcatur illi, & oretur pro illo. Si autem deprehenditur, atque convincitur, secundum arbitrium Presbyteri, vel præpositi gravius emendetur. *& j* §. 2. Cum *α* hujus nostræ congregationis fratres non solum facultatibus, sed voluntatibus propriis in ipsa ordinationis susceptione renuntiaverint, & se per promissam obedientiam penitus aliorum potestati, & imperiis in Christo, & pro Christo subdiderint; certum *β* est eos nihil habere, possidere, dare, vel accipere debere sine superioris licentia. §. 3. Quod *a* si propinquus, vel amicus, vel quilibet fratrum cuiquam aliquid offerre voluerit, primo quidem Priori insinuetur, & sic suscipiatur, si ipse mandaverit. De quo tamen nihil fiat aliud, nisi quod Priori placuerit.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc sumptum est ex sermone* 3. *de communi vita Clericorum, in quo regula B. Augustini continetur, ac repetitur epist.* 109. *sed in ea ad Monachas oratio convertitur.*

¶ *α* Cum hujus nostræ] *Hæc usque ad vers.* certum est, *non sunt inventa apud B. Augustinum.*

¶ *β* Certum] *Hæc habentur in prima regula, c.* 4.

C. XII. *De eodem.*

Idem *tractatu* 50. *ad c.* 12. *Joannis.*

EXemplum Domini accipe conversantis in terra. Quare habuit loculos, cui Angeli ministraverunt, nisi quia Ecclesia ipsius loculos suos habitura erat? Quare furem admisit, nisi ut ejus Ecclesia fures patienter toleret?

C. XIII. *Ecclesiarum Præpositi, rerum dispensatores efficiuntur.*

Item Prosper b *de vita contemplativa, lib.* 2. *c.* 9.

EXpedit facultates Ecclesiæ possideri, & proprias perfectionis amore contemni. Non enim propriæ sunt sed communes Ecclesiæ facultates: & ideo quisquis omnibus, quæ habuit, dimissis, aut venditis, sit rei suæ contemptor, cum præpositus fuerit factus Ecclesiæ, omnium, quæ habet Ecclesia, efficitur dispensator. Denique sanctus Paulinus, ut ipsi melius nostis, ingentia prædia, quæ fuerunt sua, vendita pauperibus erogavit: sed cum factus esset Episcopus, non contempsit Ecclesiæ facultates, sed fidelissime dispensavit. Quo facto satis ostendit, & propria debere propter perfectionem contemni, & sine impedimento perfectionis posse Ecclesiæ facultates, quæ *c* sunt profecto communes, possideri. Quid sanctus Hilarius? nonne & ipse omnia bona sua aut parentibus reliquit, aut vendita pauperibus erogavit? Is tamen, cum merito perfectionis suæ fieret Ecclesiæ Arelatensis Episcopus, quæ illa tunc habebat Ecclesia, non solum possedit, sed etiam acceptis fidelium numerosis hæreditatibus ampliavit. Isti *d* ergo tam sancti, tam perfecti Pontifices, factis evidenter clamant, posse & debere fieri, quod fecerunt. Qui utique homines tam secularium, quam divinarum rerum sine ambiguitate doctissimi, si scirent res Ecclesiæ debere contemni, nunquam eas debuerant, qui omnia sua reliquerant, retinere.

C. XIV. *Diaconi, vel quælibet religiosæ personæ regularem vitam ducere cogantur.*

Item Gregorius *Felici Episcopo de Aeropoli, lib.* 2. *epist.* 29.

QUoniam *f* Velina, Buxentina, & Blandana Ecclesiæ, quæ tibi in vicino sunt constitutæ, Sacerdotis noscuntur vacare regimine, propterea fraternitati tuæ earum solenniter operam visitationis injunximus: illud præ omnibus commonentes, ut ubi præfatarum Ecclesiarum, sive diœceseos earum, vel Diaconi, vel religiosæ personæ inventæ fuerint, districte, canoniceque vivant.

C. XV. *Quare in primitiva Ecclesia prædia vendebantur.*

Item Melchiades Papa.

FUturam *g* Ecclesiam in Gentibus Apostoli prævidebant: idcirco prædia in Judæa minime sunt adepti, sed pretia tantummodo ad fovendos egentes. At vero,

a *Serm.* 52. *ad fratres in eremo. In Conc. Aquisgr. c.* 122. b *Beda* 2. *ad Cor.* 8. 11. *q.* 3. *non sunt audiendi. Ansel. l.* 7. *c.* 6. c *Rom.* 12. *&* 2. *Cor.* 8. d *aliquid*] *orig. Infr. ead. q.* 2. *vobis enim.* e *Serm.* 53. f *Serm.* 53. *in extremo* g *al. æternitatem.* h *Et epist.* 109. *ad Monachas.*

a *In prima regula, c.*4. b *& in Conc. Aquisgr. c.*35. c *Quæ sunt profecto communia,*] *orig.* d *Addita est ex orig. hæc clausula.* e *al. suscipere.* f *Ansel. l.* 7. *c.* 7. g *Polyc. l.* 1 *tit.* 19. *Burch. l.* 3. *c.* 2. *&* 5. *Ivo p.* 3. *c.* 4. *&* 7. *Pann. l.* 2. *c.* 3

cum

cum inter turbines, & adverſa mundi ſuccreſceret Eccleſia, eouſque pervenit, ut non ſolum Gentes, ſed etiam Romani Principes, qui pene totius orbis monarchiam tenebant, ad fidem Chriſti, & Baptiſmi ſacramenta concurrerent. E quibus vir religioſiſſimus Conſtantinus, primus fidem veritatis patienter adeptus, licentiam dedit per univerſum orbem, ſub ſuo degentes Imperio, non ſolum fieri Chriſtianos, ſed etiam fabricare Eccleſias, & prædia tribuere poſſe conſtituit. Denique idem præfatus Princeps donaria immenſa contulit, & fabricam templi primæ ſedis beati Petri Principis Apoſtolorum inſtituit: adeo, ut ſedem Imperialem, quam Romani Principes poſſederant, relinqueret, & beato Petro, ſucceſſoribusque *a* ſuis profuturam concederet. §. 1. Idem vero præſidens *b* in ſancta Synodo, quæ apud Nicæam congregata eſt, cum querelam quorundam conſpiceret coram ſe delatam, ait: *Vos a nemine dijudicari poteſtis: quia ſolius Dei judicio reſervamini. Dii etenim vocati eſtis: & idcirco non poteſtis ab hominibus judicari.* Ab illo etenim tempore, & deinceps, viri religioſiſſimi non ſolum poſſeſſiones & prædia, quæ poſſederant, ſed etiam ſemetipſos Domino conſecrarunt, ædificantes baſilicas in ſuis fundis in honorem ſanctorum Martyrum per civitates, ac monaſteria innumera, in quibus cœtus Domino ſervientium conveniret.

Corr. Rom. ¶ *Cæteri etiam collectores Melchiadem citant: quod conſtare non poſſe recte animadvertit auctor gloſſæ. Fit enim in hoc capite mentio Nicænæ Synodi: quo tempore (ut ex ipſa Synodo, Euſebio & cæteris Hiſtoricis apparet) jam Melchiades obierat. Habetur autem integrum in ſcripto de primitiva Eccleſia, & munificentia Conſtantini, quod in Collectione Iſidori, Lutetiæ bis impreſſa, ſequitur ſtatim poſt decreta Melchiadis, quemadmodum ſupra, diſt. 88. ad c.* decrevit, *annotatum eſt.*

C. XVI. *Quare prædia fidelium hodie ab Eccleſia non alienentur.*

Item Urbanus Papa, *epiſtola unica. cap.* 1.

VIdentes *c* autem ſummi Sacerdotes, & alii, atque Levitæ, & reliqui fideles, plus utilitatis poſſe conferre, ſi hæreditates & agros, quos vendebant, Eccleſiis, quibus præſidebant Epiſcopi, traderent; eo quod ex ſumptibus eorum, tam præſentibus, quam futuris temporibus plura & elegantiora miniſtrare poſſent fidelibus communem vitam *d* ducentibus, quam ex pretio ipſorum, cœperunt prædia & agros, quos vendere ſolebant, matricibus Eccleſiis tradere, & ex ſumptibus eorum vivere. §. 1. Ipſæ vero res in ditione ſingularum parochiarum Epiſcoporum (qui locum tenent Apoſtolorum) erant, & ſunt uſque adhuc, & futuris ſemper debent eſſe temporibus. E quibus Epiſcopi, & fideles diſpenſatores eorum, omnibus communem vitam degere volentibus, miniſtrare cuncta neceſſaria debent, prout melius potuerint, ut nemo in eis egens inveniatur. §. 2. Ipſæ enim res fidelium oblationes appellantur, quia Domino offeruntur. *& infra c.* 3. §. 3. Memoratis ergo augmentationibus ac cultibus in tantum Eccleſiæ, quibus Epiſcopi præſident, Domino adminiculante creverunt, & tantis maxima pars earum abundat rebus, ut nullus ſit in eis, communem gerens *e* vitam, indigens: ſed omnia neceſſaria ab Epiſcopo, ſuisque miniſtris percipit. §. 4. Ideo, ſi aliquis extiterit, modernis aut futuris temporibus, qui hæc avellere nitatur, jam dicta damnatione feriatur.

C. XVII. *De eodem.*

Item Auguſtinus f *tractatu 62. in Joannem.*

HAbebat *g* Dominus loculos, & a fidelibus oblata conſervans, & ſuorum neceſſitatibus, & aliis indigentibus tribuebat. Tunc primum Eccleſiaſticæ pecuniæ forma eſt inſtituta, uti intelligeremus, quod præcepit, non *a* cogitandum eſſe de craſtino, non ad hoc fuiſſe præceptum, ut nihil pecuniæ ſervetur a ſanctis; ſed ne Deo pro iſta ſerviatur, & propter inopiæ timorem juſtitia deſeratur.

2 ps. Gratian. *His omnibus auctoritatibus claret, quod Clericis nullo modo licet habere quid proprium: quod ſi habuerint, non Clerici erunt: non tamen Clericatus eis tollendus eſt.*

C. XVIII. *Clericatus non tollitur eis, qui volunt habere aliquid proprium.*

Unde Auguſtinus *in ſerm.* 2. b *de communi vita Clericorum.*

CErte *c* ego ſum, qui ſtatueram, ſicut noſtris, nullum ordinare Clericum, niſi qui mecum vellet manere: aut ſi vellet recedere a propoſito, recte illi tollerem Clericatum: quia deſereret ſanctæ ſocietatis promiſſum, cœptumque conſortium. Ecce in conſpectu Dei & veſtro muto conſilium. Qui volunt habere aliquid proprium, quibus non ſufficit Deus & Eccleſia ſua, maneant ubi volunt, & ubi poſſunt: non eis aufero Clericatum: nolo habere hypocritas. Malum enim eſſe, quis neſciat? Malum eſt, cadere a propoſito: ſed pejus eſt, ſimulare propoſitum. *& poſt pauca.* §. 1. Si non ſervat ſanctitatem foris, dimidius cecidit: ſi vero intus habuerit ſimulationem, totus cecidit. Nolo, ut habeat neceſſitatem ſimulandi. Scio, quomodo homines ament Clericatum. Nemini eum tollo nolenti mecum communiter vivere.

Gratian. *Econtra ſunt aliæ auctoritates, quibus conceditur propria habere, non ſolum aliis, ſed etiam Epiſcopis.*

C. XIX. *De rebus propriis vel acquiſitis Epiſcopi hæredibus ſuis derelinquant.*

Unde in Concilio Agathenſi, *c.* 48. *legitur:*

EPiſcopi de rebus propriis, vel acquiſitis, vel quicquid de proprio habent, hæredibus ſuis, ſi voluerint, derelinquant. Quicquid vero de proviſione ſuæ Eccleſiæ fuerit, ſive de agris, ſive de fructibus *e*, ſive de oblationibus, omnia *f* in jure Eccleſiæ reſervare cenſuimus.

C. XX. *De eodem.*

Item ex Concilio Martini Papæ *g*, *c.* 15.

MAniſeſta autem debent eſſe, quæ ad Eccleſiam pertinent, his, qui circa ipſos ſunt, Presbyteris & Diaconis; ut ſi Epiſcopo contigerit inopinatus tranſitus, res Eccleſiæ nullo modo poſſint minui & perire, neque res propriæ Epiſcopi importunitatem patiantur pro rebus Eccleſiæ: ut nec Eccleſia incurrat damnum, nec Epiſcopus in ſuis rebus pro rebus Eccleſiæ proſcribatur.

C. XXI. *De eodem.*

Idem ſtatutum eſt in canonibus Apoſtolorum, *c.* 40. *ubi legitur:*

SInt *h* manifeſtæ res propriæ Epiſcopi, (ſi tamen habet proprias) & manifeſtæ Dominicæ: ut poteſtatem habeat de propriis moriens Epiſcopus, ſicut voluerit, & quibus voluerit, derelinquere: nec ſub occaſione Eccleſiaſticarum rerum, ea quæ Epiſcopi eſſe probantur, intercidant. Fortaſſis enim aut uxorem habet, aut filios, aut propinquos, aut ſervos. Et juſtum eſt hoc apud Deum & homines, ut nec Eccleſia detrimentum patiatur ignoratione rerum Pontificis, nec Epiſcopus, vel ejus propinqui ſub obtentu Eccleſiæ proſcribantur, & in cauſas incidant, qui ad eum pertinent, morsque *α* ejus injuriis malæ famæ ſubjiciatur.

Corr. Rom. ¶ *α* Morsque] *Ante legebatur*, mortisque

a *al. ſuisque præſulibus.* b 11. *quæſt.* 3. c *Anſelm. l.* 7. *c.* 6. *Burch. lib.* 3. *c.* 3. *Ivo p.* 3. *c.* 5. d *al. fidem.* e *al. eligens*] *al. degens.* f *Et Beda ad c.* 13. *Joan. & ibi gloſſa ordin* g *Anſel. l.* 5. *c.* 32. *Polyc. l.* 3. *tit.* 24.

a *Matth.* 6. b *aliter* 52. *ad fratres in eremo.* c *Anſelmus lib.* 7. *cap.* 8. d *Si ſervat*] *orig.* e *aliter frugib.* f *aliter omnia jure.* g *In capit. Martini Bracaren. ex can.* 4. *Concil. Antiocheni, mutatis verbis, ſed ſalva ſententia.* h *Anſelmus lib.* 6. *cap.* 167.

ejus injuriis infamentur. *Restitutus est locus ex prisca versione, cui totum reliquum caput convenit. Græce est,* καὶ τὸν αὐτῆ θανάτον δυσφημίαις περιβάλλεσθαι : *id est,* & ejus mors maledictis undique appetatur.

C. XXII. *Ex rebus Ecclesiæ Episcopus, si indiget, sibi & suis necessaria sumat.*

Item in eisdem canonibus, *c.* 41.

EX his autem, quibus Episcopus indiget (si tamen indiget) ad suas necessitates, & peregrinorum fratrum usus & ipse percipiat, ut nihil ei α possit omnino deesse. Lex *b* enim Dei præcipit, ut qui altario deserviunt, pascantur de ipso.

Corr. Rom. ¶ α Ei possit] *Legitur etiam*, eis possit. *Nam & in Græcis codicibus partim est* αὐτῆ *partim* αὐτὸς.

C. XXIII. *Res Ecclesiasticas Episcopus dispenset.*

Item ex Concilio *c* Antiocheno, *c.* 25.

EPiscopus *d* Ecclesiasticarum rerum habeat potestatem ad dispensandum erga omnes qui indigent, cum summa reverentia & timore Dei. Participet autem & ipse, quibus indiget (si tamen indiget) tam in suis, quam in fratrum, qui ab eo suspiciuntur, necessariis usibus profuturis; ita ut in nullo qualibet occasione fraudentur, juxta sanctum Apostolum *e* sic dicentem: *Habentes victum & tegumentum, his contenti simus*. Quod si contentus istis minime fuerit, convertat autem res Ecclesiæ in suos usus domesticos, & ejus commoda, vel agrorum fructus, non cum Presbyterorum conscientia, Diaconorumque pertractet; sed horum potestatem domesticis suis, aut propinquis, aut fratribus, filiisque committat, ut per hujusmodi personas occulte α res lædantur Ecclesiæ, Synodo provinciæ pœnas iste persolvat. Si autem & aliter accusetur Episcopus, aut Presbyteri, qui cum ipso sunt, quod ea, quæ pertinent ad Ecclesiam, vel ex agris, vel ex alia qualibet Ecclesiastica facultate sibimet usurpent, ita ut ex hoc affligantur quidam pauperes, criminationi vero, & blasphemiis tam sermo prædicationis, quam ii, qui dispensant, taliter exponantur, & hos oportet corrigi, sancta Synodo, id quod condecet, approbante.

Corr. Rom. ¶ α Occulte res] *In versione Dionysii legitur*, ut per hujusmodi personas occulte cæteri *f* lædantur fratres Ecclesiæ: *& concordat cum alia antiqua versione, quæ & ipsa est in tomis Conciliorum*, ut per eorum secretam diligentiam Ecclesiastici lædi videantur. *Græce in codicibus, qui lecti sunt, habetur,* ὡς τὸ διὰ τῶν τοιούτων λεληθότως βλάπτεσθαι τὰς λόγους τῆς ἐκκλησίας : *id est*, ut ex his rationes Ecclesiæ latenter lædantur.

C. XXIV. *Res Ecclesiæ sint in Episcopi potestate.*

Item in canonibus Apostolorum, *c.* 41.

PRæcipimus *g*, ut in potestate sua Episcopus Ecclesiæ res habeat. Si enim animæ hominum pretiosiores *h* illi sunt creditæ *i*, multo magis oportet eum curam pecuniarum gerere, ita ut potestate ejus, indigentibus omnia dispensentur per Presbyteros & Diaconos, & cum Dei timore, & omni solicitudine *k* ministrentur. Ex his autem, quibus indiget, &c. *ut supra* 1.

Gratian. *Cum ergo in Concilio Agathensi, & Martini, & canonibus Apostolorum dicatur:* Sint manifestæ res propriæ Episcopi, *cum in iisdem canonibus, & in Concilio Antiocheno præcipiatur, ut Episcopus participet res* m *Ecclesiæ, si tamen indiget, nonne patenter ostendetur, quod Episcopus habeat libere propria? Dicendo enim* [*si indiget rebus Ecclesiæ*] *notat eum habere propria, quæ fortasse suis necessitatibus non sufficiunt. Quomodo ergo Clericus, si proprium habere voluerit, Clericus non erit? & Episcopus habens propria non solum non desinit esse Episcopus, verum etiam cunctas Ecclesiasticas facultates in sua jubetur habere potestate?* §. 1. *Sed notandum est, Episcopos Orientales uxores habere, & filios: quosdam autem ex nostris partibus, cum in Laicatu sive in minoribus ordinibus constituti, habeant uxores & filios, sive morte uxoris interveniente, sive continentia pari voto servata, ad sacros ordines accedere. His omnibus conceditur habere propria ad suos & suorum usus. Qui autem ab infantia sacræ militiæ traditi sunt, nullo modo eis permittitur habere propria: quia nulla est eis excusatio proprietatis: nisi fortasse retinendo sua, a sumptibus Ecclesiæ abstineant. Quod fieri posse* Prosper *de vita contemplativa, lib. 2. cap. 12. testatur, dicens.*

C. XXV. *De iis, qui tam infirmi sunt, ut suis rebus renuntiare non possint.*

ILli autem, qui tam infirmi sunt, ut possessionibus suis renuntiare non possint, si ea, quæ accepturi erant, dispensatori relinquant, nihil habentibus conferenda, sine peccato possident sua: quia & ipsi quodammodo sua relinquunt, quando propriis contenti rebus, nihil eorum, quæ labori vel ordini suo deberi arbitrantur, accipiunt.

Gratian. *De rebus vero Ecclesiæ quæritur, An liceat eas per Præbendas dividi, ut annuos reditus quisque sibi specialiter vendicet. Hoc non posse fieri, argumento & auctoritate probatur. Clerici successores eorum sunt, de quibus dicitur* a: Multitudinis autem credentium erat cor unum, & anima una. *Necesse est ergo, ut eorum sequantur vitam, quorum in Ecclesia gradum administrant. Non ergo aliquid proprium sibi vendicabunt, sed erunt eis omnia communia.*

C. XXVI. *Res Ecclesiæ quasi communes Episcopus dispenset.*

Item Urbanus Papa *ait in epistola unica, c.* 2.

RES *b* Ecclesiæ non quasi propriæ, sed ut communes, & Domino oblatæ, cum summo timore non in alios, quam in præfatos usus sunt fideliter dispensandæ.

C. XXVII. *Non liceat Episcopo res Ecclesiarum in proprios usus convertere.*

Item ex Synodo habita Romæ ab Eugenio Papa II. *c.* 16.

NUlli Episcoporum liceat res mobiles aut immobiles, de subjectis plebibus, aliisque piis locis, in proprio usu habere: ne majores enormiter locupletentur, & minores tali facto pauperes inveniantur. Contra ageus, canonica auctoritate coarctatus existat.

Gratian. *Si ergo res Ecclesiæ, non quasi propriæ, sed quasi communes habendæ sunt, cum de communi nullus dicat, hoc meum est, nec de rebus Ecclesiæ, hæc est mea, potest aliquis dicere: ne videatur non imitari charitatem illorum, in qua nulli aliquid erat proprium, sed* c *erant illis omnia communia.* §. 1. *His ita respondetur. Sicut perfectione charitatis manente, secundum discretionem Ecclesiarum, distributio fit Ecclesiasticarum facultatum, dum aliis possessiones hujus Ecclesiæ ad dispensandum committuntur, ex quibus, licet res Ecclesiæ omnibus debeant esse communes, primum tamen sibi, & suæ Ecclesiæ deservientibus, necessaria submini-*

---

a δυσφημία, b 1. Cor. 9. c Et *in Parisiens. Concil. l. c.* 15. d *Ansel. l.* 6. *c.* 163. e 1. *Tim.* 6. f *al. cæteræ lædantur Ecclesiæ.* g *Anselm. l.* 6. *cap.* 150. h *pretiosæ*] *orig.* i πιστευτέον, *id est, credendæ.* k εὐλαβείας, *id est, integritate. Sup. end. c. ex his autem.* m *al. rebus.*

---

stret d, *reliqua, quæ supersunt, fidelium usibus ministraturus; ita & præbendæ Ecclesiarum, eadem charitate manente, pie & religiose possunt distribui, nec tunc rebus Ecclesiæ, ut propriis, sed ut communibus utilitatibus deserviturus: ut ex his, quæ sibi assignata sunt, primum sibi necessaria percipiat: si qua vero suis necessitatibus supersunt, in communes usus Ecclesiæ expendat.*

---

a *Actor.* 4. b *Ansel. l.* 5. *c.* 35. *Polyc. l.* 6. *tit.* 15. c *Act.* 4. d *al. Episcopus submini-*

C. XXVIII. *De eodem.*

Unde Augustinus *ad Bonifacium comitem, epist.* 50.

SI *a* privatum *b* possidemus, quod nobis sufficiat, non illa nostra sunt, sed pauperum: quorum procurationem quodammodo gerimus, non proprietatem nobis usurpatione damnabili vendicamus.

Gratian. *Ostensum est, quomodo liceat Clericis habere proprium, & quomodo non. Item, quomodo res Ecclesiæ per Præbendas dividi possint.*

QUÆSTIO II.

1 ps NUnc *quæritur, si Sacerdotes aliqua de rebus Ecclesiæ dedisse noscuntur, an his, qui eas acceperunt, aliqua firmitate constabunt? Quod res Ecclesiæ nullo modo distrahi possint, & distractæ possideri, multis auctoritatibus probatur.*

C. I. *Ecclesiæ pecunias auferens velut homicida damnatur.*

Ait enim Stephanus Papa.

QUi *c* Christi pecunias & Ecclesiæ aufert, fraudat & rapit, ut homicida in conspectu judicis deputabitur.

Corr. Rom. ¶ *In epistolis Stephani primi, quæ extant, caput hoc non habetur: sed in epistola prima Anacleti, ex quo citatur a Burchardo & Ivone, & in Concilio Triburiensi, & infra eod. c.* qui abstulerit. *Idem etiam legitur apud Lucium Papam.*

C. II. *Quicquid de sacratis vasis, vel ministeriis a quolibet Clerico usurpatum fuerit, Ecclesiæ restituatur.*

Item Pelagius *Hostilio Episcopo.*

AUgustino nostræ sedis Notario suggerente didicimus, quod ei dilectio tua directis apicibus indicasset, quosdam de Clero tuo, & maxime parochiarum ad te pertinentium non pauca sacrata vasa, vel ministeria distraxisse, & aliqua hujusmodi perpetrasse, quæ a religioso aliena sunt proposito. Charitatem vero tuam (ut hoc competenti solicitudine debeat insequi, vel ulcisci) nostræ præceptionis auctoritate cupis communiri. Qua de re præsentibus mandamus affatibus, ut competentis vivacitatis instantia, quicquid de sacratis vasis, vel ministeriis a quolibet Clericorum usurpatum vel distractum fuisse compereris, sine cujusquam moræ interventu exigere non dimittas, & Ecclesiasticis usibus reformare.

C. III. *Quicquid Domino consecratur, ad jus pertinet Sacerdotum.*

Item Bonifacius *d* Papa.

NUlli *e* liceat ignorare, omne quod Domino consecratur, sive fuerit homo, sive animal, sive ager, vel quicquid semel fuerit consecratum, sanctum sanctorum Domino erit, & ad jus pertinebit Sacerdotum. Propter quod inexcusabilis erit omnis, qui a Domino & Ecclesia, cui competunt, aufert, vastat, invadit, vel eripit, & usque ad emendationem, Ecclesiæque satisfactionem, ut sacrilegus judicetur: & si emendare noluerit, excommunicetur.

C. IV. *Excommunicationi subjaceat, qui Ecclesiastica prædia invadit.*

Item Gregorius VII. *lib.* 6. *Regesti, in Concilio, c.* 1.

QUicunque *f* militum, vel cujuscunque ordinis, vel professionis persona, prædia Ecclesiastica a quocunque Rege, seu seculari principe, vel ab Episcopis invitis, seu Abbatibus, aut aliquibus Ecclesiarum rectoribus susceperit, vel invaserit, vel de rectorum depravato, seu vitioso consensu tenuerit, nisi eadem prædia Ecclesiis restituerit, excommunicationi subjaceat.

C. V. *Sacrilegii crimen incurrit, qui prædia Ecclesiastica vexat.*

Item Pius Papa, *epistola* 2.

PRædia *a* divinis usibus tradita, quidam humanis applicant usibus, & Domino, cui tradita sunt, ea subtrahunt, ut sibi *b* inserviant. Quapropter ab omnibus illius usurpationis contumelia depellenda est: ne prædia usibus secretorum cœlestium dicata, a quibusdam irruentibus vexentur. Quod si quisquam præsumpserit, ut sacrilegus habeatur.

C. VI. *De eodem.*

Item Anacletus *c* Papa, *epist.* 1.

QUi *d* abstulerit aliquid patri vel matri, dicitque hoc peccatum non esse, homicidæ particeps est. Pater noster sine dubio Deus est, qui nos creavit: mater vero nostra, Ecclesia, quæ nos in Baptismo spiritualiter regeneravit. Ergo, qui *e* Christi pecunias & Ecclesiæ rapit, aufert, vel fraudat, homicida est.

C. VII. *Quadruplum restituat, qui res Ecclesiæ invadit.*

Item Joannes Papa I. *ad* f *Zachariam Archiepiscopum.*

IN antiquis Ecclesiæ statutis decretum est, ut qui aliena invadit, non exeat impunitus, sed cum multiplicatione omnia restituat. Unde & in Evangelio *g* scriptum est: *Quod si aliquid defraudavi, reddo quadruplum.* Et in legibus *h* seculi cautum habetur: *Qui rem furripit alienam, &c.* (*ut infra in auctoritate Eusebii Papæ.*)

C. VIII. *Pro tenore secularium legum puniantur invasores rerum Ecclesiasticarum.*

Item Gregorius *ad Constantiam Reginam Galliæ, lib.* 4. *epist.* 33. *seu c.* 77.

CUm *i* devotissimam *k* Dominam sciam de cœlesti vita *l*, atque remedio animæ suæ sedulo cogitare, culpam me committere vehementer existimo, si ea, quæ pro timore omnipotentis Domini sunt suggerenda, siluero, & te sanctissimam de Ecclesiastica pace sedulo non commonuero. Nimis me Juliani fratris & Coepiscopi nostri proclamatio nuper contristavit, maxime cum villæ suæ, videlicet Ecclesiæ, a nequissimis prædonibus sint deprædatæ, atque nocturnis incendiis more furum combustæ: & dum iidem maligni juxta nostri prædecessoris Bonifacii decreta pro violata α emunitate illud emendare noluerint, dum & seculi leges hæc eadem ita se habere voluerint, lege vulgari teste, in qua sic scribitur *m*: *Si quis manu armata usque ad quatuor homines in vicum alterius ad malefaciendum venerit, ille, qui prior est, pro illicita præsumptione componat solidos nongentos: sequaces vero ejus, unusquisque solidos octoginta. Si vero incendium fecerint, ibi novies tantum componant: si prædam vero, in quadruplum restituant.*

Corr. Rom. ¶ *Initium hujus capitis usque ad vers.* siluero. *est accepta ex epistola indicata. Reliqua non sunt inventa.*

¶ α Violata] *Hæc dictio abest a plerisque vetustis, & hic, & in sequenti capite, ubi in vulgatis est,* emunitas violata.

a *Et infr.* 23. *q.* 7. *quod autem.* §. *si autem privatim.* b *al. privatim, quæ nobis sufficiant, possidemus*] *orig.* c *Anacletus epist.* 1. *c.* 2. *Lucius cap.* 6. *In Concilio Tribur. c.* 7. *Burch. l.* 11. *cap.* 18. *Ivo part.* 14. *c.* 88. d 6. *Capit. c.* 303. *al. Ex decretis Bonif. Papæ.* e *Polyc. l.* 6. *tit.* 15. *Burch. l.* 11. *c.* 17. *Ivo p.* 14. *cap.* 87. *Pannorm. lib.* 5. *c.* 113. f *Polyc. l.* 6. *tit.* 15. a *Polycarp. ibid. Anf. l.* 5. *c.* 36. *Ivo p.* 13. *c.* 39. b *al. suis usibus.* c *Et in epist. Lucii, cap.* 6. d *Polyc. ibid. Burch. l.* 11. *cap.* 18. *Ivo p.* 14. *c.* 88. e *Supra, eod. qui Christi.* f *Et in epist.* 2. *Eusebii Papæ ad Ægyptios, & in decret. Julii c.* 1. *& Symmachus in* 5. *Synodo.* g *Luc.* 19. h *infra eod. in legibus.* i *Burchard. l.* 11. *c.* 26. *Ivo p.* 13. *c.* 36. k *serenissimam*] *orig.* l *al. patria, atque animæ suæ vita sedulo.* m *lib.* 1. *legum Longobard. tit. de aggres. in vic. fac. leg.* 1.

C. IX. *De eodem.*

Item.

SI *a* seculi leges talem justitiam habere voluerunt, lex divina cur inferior esse debebit? cum in ipsius veritatis præsentia a Zachæo *b* collaudatum sit, ut si aliquem defraudaret, in quadruplum restitueret? Et quia summum in rebus bonum est, justitiam colere, ac sua cuique jura servare, & in subjectos non sinere, quod potestatis est, fieri, sed quod æquum est, custodiri (quod & vos diligere, & omnino confidimus studere;) ea propter excellentiæ vestræ, mense Novembri præsentis anni, secunda indictione, Petrum fratrem & Coepiscopum nostrum a gremio sanctæ Romanæ Ecclesiæ tranmittemus, ut fratribus ejusdem provinciæ in unum congregatis, immunitas violata, & præsumptio, & sacrilegium canonica auctoritate, & vestra regia dignitate talem terminum accipiant, ne posthac membra Diaboli, filii nequam, in sancta Ecclesia, te etiam ibi regnante, talia præsumant.

Corr. Rom. ¶ *In plerisque vetustis codicibus, & apud Burchardum, & Ivonem caput hoc est conjunctum superiori.*

C. X. *Ecclesiæ res surripiens, in decuplum restituat, quod abstulit.*

Item Eusebius Papa *c*, *epist.* 2.

IN *d* legibus seculi cautum habetur: *Qui rem surripit alienam, illi, cujus res direpta est, in undecuplum* e, *quæ sublata sunt, restituat.* Et in lege divina *f* legitur, *Maledictus omnis, qui transfert terminos proximi sui, & dicet omnis populus, Amen.* Talia *g* ergo non præsumantur absque ultione, nec exerceantur absque sua damnatione. Proinde α, si quis Ecclesiasticas oblationes, & quod Deo consecratum est, rapuerit, vel consenserit facientibus, ut sacrilegus dijudicetur, & damnum in quadruplum restituat, & canonice pœniteat.

Corr. Rom. ¶ α Proinde,] *Hinc usque ad finem non sunt in epistola Eusebii, neque apud Joannem, aut Symmachum. Habentur tamen apud Burchardum & Ivonem part.* 13. *c.* 37. *& in Polycarpo, interpositis etiam aliquot verbis, quæ in epistola habentur post vers.* damnatione.

Gratian. *Contra* Gregorius *scribit, cap.* 4. *responsionum ad Augustinum Anglorum Episcopum, de his, qui furtim auferunt aliquid de Ecclesia.*

C. XI. *Sine augmento sibi ablata Ecclesiam recipere oportet.*

FRaternitas *h* tua ex persona furis pensare potest, qualiter valeat corrigi. Sunt enim quidam, qui habentes subsidia, furtum perpetrant: & sunt alii, qui hac in re ex inopia delinquunt. Unde necesse est, ut quidam damnis, quidam vero verberibus, & quidam districtius, quidam vero levius corrigatur. Et cum paulo districtius agitur, ex charitate agendum est, & non ex furore: quia ipsi hoc præstatur, qui corrigitur, ne gehennæ ignibus tradatur. *& infra.* §. 1. Addis etiam, quo augmento ea, quæ furto de Ecclesiis abstulerunt, reddere debeant. Sed absit, ut Ecclesia cum augmento recipiat, quod de terrenis rebus videtur amittere, & lucra damnis quærat.

Gratian. *Verum illud Eusebii de legum severitate: illud* i *Gregorii de Ecclesiastica mansuetudine dictum intelligitur.*

C. XII. *Non sunt alienanda in Episcopatu acquisita.*

Idem Gregorius *lib.* 10. *epist.* 43. *Deusdedit* k *Episcopo Mediolanensi.*

REs *a* in Episcopatu acquisitas, Sacerdotibus nulla est alienandi licentia.

C. XIII. *Vasa sacra, nisi pro redemptione captivorum, non sunt alienanda.*

Item ex octava α Synodo universali, *cap.* 15.

APostolicos *b* & paternos canones renovans hæc sancta & universalis Synodus, diffinivit neminem prorsus Episcopum vendere, vel utcunque alienare cimelia *c* & vasa sacrata, excepta causa olim ab antiquis canonibus ordinata, videlicet β pro redemptione captivorum: sed nec tradere salaria Ecclesiarum in emphyteutica pacta, nec alias rusticas possessiones venundare, ac per hoc Ecclesiasticos reditus lædere, quos ad propriam utilitatem, & ob escam pauperum, & peregrinorum sustentationem esse decernimus γ. *& paulo post.* §. 1. Quisquis autem apparuerit post hanc diffinitionem nostram contrarium quid huic sanctæ ac universali Synodo agere, deponatur ut prævaricator divinarum legum & præceptorum: cassata videlicet omnino, quæ facta est in scriptis vel sine scriptis ab Episcopo venditione, vel emphyteutica traditione, vel alia qualibet alienatione, cimeliorum scilicet, & salariorum locorum. Qui vero emerit, aut perceperit aliquid ex prædictis cimeliis, vel salariis, & non restituerit Ecclesiæ iterum, quæ Ecclesiæ sunt, vel non dederit ad incidendum chartam venditionis vel emphyteuseos, sit anathema, usque dum fecerit, quod ab hac sancta & universali Synodo confirmatum est. §. 2. Si autem Episcopus convictus fuerit construxisse monasterium de reditibus Ecclesiasticis, tradat ipsum eidem Ecclesiæ monasterium.

Corr. Rom. ¶ α Octava] *Sic est emendatum ex Anselmo, cum antea legeretur,* sexta. *Est autem canon decimus quintus Synodi octavæ, habitæ tempore Hadriani Papæ II. contra Photium, ex versione Anastasii Bibliothecarii.*

¶ β Videlicet pro redemptione] *In Concilio ipso, & apud Anselmum legitur,* quæ accipiuntur in redemptionem captivorum.

¶ γ Decernimus.] *In ipso canone sequuntur hæc:* Omnem vero Ecclesiasticarum rerum potestatem habentem, & has meliorare, ac dilatare, prout oportuerit: Ecclesiastica loca, quæ per reditus fiunt, & insuper propriam rerum dispositionem distribuere, ac committere, seu conferre quibuscunque voluerit, & judicaverit, juxta propriam potestatem ac dominatum. Quisquis autem apparuerit, &c.

C. XIV. *Pro redemptione captivorum sacra vasa non prohibentur alienari.*

Item Gregorius *lib.* 6. *epist.* 35. *seu cap.* 199. *Domino Episcopo Messanensi.*

ET sacrorum canonum, & legalia *d* statuta permittunt, ministeria Ecclesiæ pro captivorum esse redemptione vendenda.

C. XV. *Res Ecclesiæ licite impenduntur pro redemptione captivorum.*

Idem *Demetrio & Valeriano Clericis Firmanis, lib.* 7. *indict.* 2. *epist.* 14.

SAcrorum *e* canonum statuta, & legalis permittit auctoritas, licite res Ecclesiasticas in redemptionem captivorum impendi. Et ideo, quia edocti a vobis fumus, ante annos ferre XVIII. virum reverendissimum quendam Fabium Episcopum Ecclesiæ Firmanæ, libras XI. argenti de eadem Ecclesia pro redemptione vestra, ac patris vestri Passivi, Fratris & Coepiscopi nostri, tunc vero Clerici, nec non matris vestræ, hostibus impendisse, atque ex hoc quandam formidinem vos habere ne hoc, quod datum est, a vobis quolibet tempore repetatur, hujus præcepti auctoritate suspicionem vestram prævidimus auferendam; constituentes, nullam vos exinde, hæredesque vestros quolibet tempore repetitionis

a *Burchard. & Ivo ibid.* b *Luc.* 19. c *Et Symmachus in* 5. *Synodo, & Joan.* 1. *epist.* 1. d *supr. ead. in antiquis. Polyc. l.* 8. *tit.* 15. e *al. Decuplum.* f *Deuteron.* 27. *in decret. Julii,* c. 1. g *Ansel. l.* 5. *c.* 41. *Burch. l.* 11. *c.* 27. *Ivo p.* 13. *c.* 37. *& p.* 5. *c.* 249. *& p.* 3. *c.* 149. *Pann. l.* 4. *c.* 47. h *Polyc. l.* 6. *tit.* 16. *Ivo part.* 13. *c.* 5. i *al. istud.* k *al. Deodati.*

a *Infra ead. q.* 5. *c. nulli.* b *Ans. l.* 6. *c.* 171. c κεφάλια. d *L. Sancimus. Cod. de sacros. Eccl. Ans. l.* 5. *c.* 48. e *Ivo p.* 3. *c.* 143.

molestiam

molestiam sustinere, nec a quoquam vobis aliquam objici quæstionem.

C. XVI. *Res Ecclesiæ desolatæ non præponantur captivis.*

Idem *lib. 6. epist. 35. ad Dominum Episcopum.*

SIcut *a* omnino grave est, frustra Ecclesiastica ministeria venundare, sic iterum culpa est, imminente hujusmodi necessitate, res maxime desolatæ Ecclesiæ captivis suis præponere, & in eorum redemptione cessare.

2 ps Gratian. *Quæ vero pœnitentia hujusmodi invasoribus, atque prædonibus, qui vasa sacra, & reliqua divino cultui dedicata, arripiunt, & quasi profana contrectant, sit indicenda*, Nicolaus Papa *definit, scribens Frontario Archiepiscopo Burdegalensi.*

C. XVII. *Invasoribus rerum Ecclesiasticarum, quæ pœnitentia sit imponenda.*

DE viro nefando, Burgando nomine, qui rabie insana commotus, diabolicis se irretire laqueis non dubitavit, atque Gentilium more per abrupta itinera, & compita insidians, vobis in vestræ Ecclesiæ villa, una cum Clericis vestris manentibus, & populum salubribus instruere dogmatum monitis decertantibus, paneque spiritualis verbi vacua hominum corda reficientibus, atque laudabile propriæ salutis desiderium habentibus, sancta Apostolorum Petri & Pauli limina visitare, collectis malitiæ suæ sequacibus, & iniquitatis complicibus, nefarias invasiones, & deprædationes violentas inferre dæmoniaco ausu præsumpsit: &, ut epistolæ vestræ textus eloquitur, sacrum altare, sacraque Dominici corporis & sanguinis vasa, insuper & sanctum chrisma pollutis arripere manibus, quasi vilia, & ad usum communem apta præsumpsit, dilectio nos vestra consuluit, si ipse, vel qui cum eo in tam impio, & iniquo scelere fuerunt, ad pœnitentiam quandoque gratia tacti *b* divina venire voluerint, quo eos pœnitentiæ vinculo constringatis, nostræ institurionis censuram exposcere curastis. De quibus (si tamen ita est) jubemus, cum ad pœnitentiam reverti acceleraverint, uno anno extra Ecclesiam Dei consistere, cujus sacratissima vasa, extra ritum fidei Christianæ, diripiendo auferre non dubitaverunt. Secundo vero anno ante fores Ecclesiæ sine communione maneant. Tertio vero anno Ecclesiam Dei ingrediantur, & inter audientes adstent sine oblatione, non manducantes carnem, neque bibentes vinum, præter Natalis & Resurrectionis Dominicæ dies. Quarto præterea anno (si his prioribus tribus eorum fructuosus fuerit pœnitentiæ labor) communioni fidelium restituantur: toraque mentis intentione spondentes, talia se ulterius nunquam facturos, corpus & sanguinem Domini suscipere mereantur, & usque ad septimum annum tribus in hebdomada diebus sine esu carnium, & vini potatione maneant pœnitentes.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc alibi non est inventum, quam in collectione canonum incerti auctoris.*

C. XVIII. *Res Ecclesiæ Episcopus usurpare, vel alienare non præsumat.*

Item in Concilio Leonis Papæ IV.

3 ps MOnemus *c*, & irrefragabiliter affirmamus, ut nullus Episcoporum, vel Sacerdotum, rem tituli sui usurpare præsumat: sed neque salarium a Christianis, sanctis locis oblatum, causa amicitiæ vel timoris, aut muneris pertentet auferre: ne Ecclesia Dei ad nihilum redigatur. Quod qui facere præsumpserit Episcopus, vel Sacerdos, canonicam sine dubio subeat ultionem, & quod Ecclesiæ injuste ablatum est, reddere compellatur; ita ut deinceps nullas vires pro his ad litigandum vel possidendum habere possit.

a *Ivo part. 3. cap. 176.* b *al. tacti.* c *Deusdedit part. 4. Polyc. l. 4. tit. 19.*

C. XIX. *Episcopo, vel Abbati res Ecclesiæ alienare non licet.*

Item ex septima Synodo, *c. 12.*

QUisquis *a* Episcopus vel Abbas inventus fuerit de salariis α Episcopii vel Monasterii transferre quicquam in Principum manus, vel etiam alii personæ conferre, irritum sit, quod datum esse constiterit secundum canonem *b* sanctorum Apostolorum, qui dicit: *Omnium Ecclesiasticarum rerum Episcopus habeat solicitudinem, & dispenset eas, tanquam Deo contemplante. Non liceat autem ei fraudare β quicquam ex illis, vel cognatis propriis donare, quæ Dei sunt. Quod si pauperes fuerint, ut pauperibus largiatur: sed non sub horum occasione, quæ sunt Ecclesiæ, defraudentur.* §. 1. Quod si excusationem prætenderit damnum facere, & nihil ad profectum agrum existere, nec sic Principibus, qui per loca illa sunt, tribuatur ager, vel locus; sed Clericis vel agricultoribus. §. 2. Quod si calliditate usus fuerit, & a colono, vel a Clerico emerit Princeps agrum, irrita sit venditio, & restituatur Episcopio vel Monasterio: & Episcopus vel Abbas hoc faciens abjiciatur, Episcopus γ quidem ab Episcopio, Abbas autem a Monasterio, tanquam qui dispergit, quæ non collegit.

Corr. Rom. ¶ *Apud Gratianum, quemadmodum & apud Anselmum, citabantur* ex Hist. Eusebii Episcopi Cæsarienſis. *Ivo verum auctorem citavit. Versio autem est Anastasii Bibliothecarii, ex cujus codicibus manuscriptis nonnulla sunt emendata.*

¶ α Salariis] *Græce est, ἐκ τῶν αὐταργιῶν, pro qua voce in Parisiensi Græcorum Canonum editione legitur in rubrica, ἐκ τῶν προαστίων, id est,* ex suburbanis, *quasi suburbana vocentur auturgia, quod ipsius possessoris manibus colantur. Balsamon tamen eos agros interpretatur, qui per se ipsi sine magna cultura fructum ferre possunt, ut sylvæ, & alia hujusmodi.*

¶ β Fraudare] *σφετερίζεσθαι, id est,* sibi vendicare, & suum facere.

¶ γ Episcopus quidem ab Episcopio, Abbas autem a Monasterio,] *Hæc ad sententiæ integritatem addita sunt ex ipso canone.*

C. XX. *Prædia Ecclesiæ non liceat Papæ alienare.*

Item Symmachus Papa in Synodo III. c, *cap. 4. & sequentibus usque ad nonum.*

NOn *d* liceat Papæ prædium Ecclesiæ alienare aliquo modo pro aliqua necessitate, nec in usumfructum α rura dare: nisi tantummodo domos, quæ in quibuslibet urbibus non modica impensa sustentantur. Qua lege omnes custodes adstringantur, ut donare, acceniator, venditor honorem perdat. Et qui subscripserit, anathema sit cum eo, qui dedit, vel qui recepit, nisi restituatur. Liceat etiam quibuslibet Ecclesiasticis contradicere, & cum fructibus alienata reposcere. Quod β non modo in Apostolica servandum est Ecclesia, verum etiam universis Ecclesiis per provincias quidem dicitur convenire.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc collectum est ex pluribus capitibus Synodi Romanæ tertiæ sub Symmacho, in epitomen tamen redactis.*

¶ α In usumfructum] *In Conciliorum editionibus partim legitur,* sed nec in usufructuario jure aliquibus dare liceat, *partim,* sed nec in usumfructum jura aliquibus, &c. *quemadmodum & in codice canonum impresso. Nam in vetusto manuscripto est,* sed nec usufructuario aliquibus dari liceat. *Idem vero significare usufructuarium, & usumfructum scribit Smaragdus in expositione regulæ B. Benedicti, cap. 59. his verbis:* Usumfructum dicit, quod nos dicimus usufructuarium.

a *Polyc. lib. 6. tit. 13. Ans. lib. 6. c. 184. Ivo p. 5. c. 375.* b *Can. Apost. 39.* c *Et in Concil. Paris. l. 1. c. 17.* d *Ans. l. 4. c. 29.*

Quod

¶ β Quod non modo] *In ipsa Synodo longe aliter habetur.* Hujus autem constitutionis legem in Apostolica tantum volumus sede servari, universis Ecclesiis per provincias secundum animarum considerationem, quem proposito religionis convenire rectores earum viderint, more servato.

C. XXI. *Qui res Ecclesiasticas vendit, ad altare non audeat accedere.*

Item in Synodo VI.

INdigne *a* ad altare Dei properare permittitur, qui res Ecclesiasticas audet invadere, aut injuste α possidere, aut iniqua, vel injusta defensione in eis perdurat. *& paulo post.* §. 1. Debet tamen esse provisio, ut vindictam admonitio β præcedat, & res usurpatas injuste qui abstulit, aut injuste ablatas retinet, æquitate patrocinante, legibus restituat. Quod si neglexerit, & necessitas compulerit, demum prædonem Sacerdotalis districtio maturata percellat. *& infra.* §. 2. Valde *b* iniquum ergo & ingens sacrilegium est, ut quæcunque vel pro remedio peccatorum, vel salute, vel requie animarum suarum unusquisque venerabili Ecclesiæ contulerit, aut certe reliquerit, ab iis, quibus hæc maxime servari convenit, id est, Christianis, & Deum timentibus hominibus γ, & super omnia a Principibus & primis regionum in aliud transferri, vel converti permittatur. Propterea, qui hæc non præviderit, & aliter quam scriptum est, prædia Ecclesiis tradita petierit, vel acceperit, aut possederit, vel δ injuste defenderit, aut retinuerit, nisi cito se correxerit, quo iratus Deus animas percutit, anathemate feriatur: sitque accipienti, & danti, & possidenti anathema, & institutæ pœnæ contubernium assiduum. Nec aliquo se ante tribunal Christi obstaculo muniat, qui a religiosis animabus ad substantiam pauperum derelicta, contra fas, sine aliqua pietatis consideratione dispergit.

Corr. Rom. ¶ α Aut injuste] *In Synodo legitur*, aut injuste, id est, sine licentia Episcopi possidere.

¶ β Admonitio] *In Synodo additur*, manifesta.

¶ γ Hominibus] *Quæ sequuntur usque ad vers.* in aliud *addita sunt ex Synodo.*

¶ δ Vel injuste defenderit, aut retinuerit,] *Addita sunt & ista, sicque omnia, quæ in usurpatione hujusmodi rerum accidere solent, exponuntur.*

C. XXII. *Excommunicentur, qui Principum auctoritate res invadant Ecclesiæ.*

Item Nicolaus Papa *Adoni Viennensi Archiepiscopo in epistola, cujus initium*: Quia sanctitatis vestræ.

DE rebus, quæ semel Deo contributæ, atque dicatæ sunt, & postea sub occasione concessionis Principum a quibusdam invaduntur, atque diripiuntur, sancimus, ut prius consularis Principem, & relegandam tam præsumptivam factionem, & cognoscendum, utrum illius sit concessio, an invasoris præsumptio. Quod si Principis inordinata fuerit largitio, ipse sit Princeps pro emendatione redarguendus. Si autem invasoris declaratur præsumptio, usque ad emendationem, excommunicationis sit vindicta coercendus.

Corr. Rom. ¶ *Extat epistola hæc in libro sæpe citato Bibliothecæ Dominicanæ: in qua respondet Nicolaus ad nonnullas quæstiones ab Adone* d *sibi propositas.*

C. XXIII. *De rebus Ecclesiæ non est aliquid alienandum.*

Item Gelasius *Justino Archidiacono, & Faustino* e *defensori.*

VObis *f* enim, & famæ vestræ consultum duximus, ut Pontificis vestri loco, vobiscum ab eodem aliquis subrogetur, qui ejus nomine pariter universa dispo-
ps nat: quatenus omnia prædia ad vestrum revocetis studium, nec cuiquam Clerico pro portione sua aliquod solum Ecclesiæ puteris esse depurandum, ne per incuriam & negligentiam minuatur: sed omnis pensionis summam ex omnibus prædiis rusticis, urbanisque collectam, ad Antistitem deferatis. Ex qua tamen collectione habeatur ratio, quid ad causas, vel expensas accidentium necessitatem opus esse perspicitur, ut de medio sequestretur, & quatuor portiones, vel de fidelium oblatione, vel de hac fiant modis omnibus pensione: ita ut unam sibi tollat Antistes, aliam Clericis pro suo judicio, & electione dispertiat, tertiam pauperibus sub omni *a* conscientia faciat erogari: fabricis vero quartam, quæ competit ad ordinationem Pontificis, erogatione vestra decernimus esse pensandam. Si quid forte sub annua remanebit expensa, electo idoneo ab utraque parte custode, tradatur enthecis: ut si major emerserit fabrica, sit subsidio, quod ex diversi temporis diligentia potuerit custodiri: aut certe ematur possessio, quæ utilitates respiciat communes.

C. XXIV. *Divini muneris participatione privetur, qui Ecclesiastica privilegia calcat.*

Idem *Majorico, Sereno, & Joanni Episcopis.*

QUi *b* & divinis, & humanis legibus in civili damnatione calcatis, & reverentia religionis abjecta, vel Ecclesiastica privilegia calcare contendunt, vel ubilibet in pauperum profiliie dispendium, nec hujusmodi saltem commoniti, convictique, nequitiam sopire consentiunt, atque illata sacris rebus detrimenta sarcire; merito divini muneris participatione sunt privandi, ut hujus perceptione careant, quod sacrilegis ausibus habuere despectui. Cælestinus vero Presbyter fratris & Coepiscopi nostri Sereni, qui contra Pontificale judicium, contraque Apostolicæ sedis mandata prorumpens, supradictis communionem sacram ministrare præsumpsit, cum non potuerit ignorare sententiam proprii Sacerdotis, ab officio protinus Ecclesiastico pellatur: ut nullus Ecclesiæ ministrorum contra Pontificalia instituta venire contendat.

C. XXV. *De eodem.*

Idem *eisdem Justino* α *Archidiacono, & Faustino defensori.*

VUlteranæ *d* Ecclesiæ actus, vel patrimonium, quod hactenus comperimus destitutum, post damnationem Eucharisti, quo fuerat depravante dispersum, curæ vestræ decrevimus esse delegandum: ut diligentia (qua vos pro utilitatibus Ecclesiæ existimamus esse vigilantes) prædia culturæ restituatis antiquæ, & revocetis, si qua sunt vendita, aut donata mancipia. Possessiones etiam, quas ab Eumancio, & Opilione Episcopis, vel cæteris quovis jure videritis teneri (quia contra constituta Synodi ab Episcopis prædia alienari nullo potuerunt commento) nihilominus revocentur. Sit emptoribus ad eum recursus, qui præsumpsit aliquid de Ecclesiæ rebus illicita venditione distrahere, ita ut pensiones annuas ad Pontificem deferatis, cui privilegia sua integra convenit omni ratione servari, ut ejus dispensatione portiones proveniant consuetæ: ita ut portionem quartam, quæ ad eos pertinet, sua Pontifex ordinatione distribuat, prout cujusque locum, meritumque cognoscit. Pariter etiam ex fidelium oblatione faciendum est, ut Clericis quartam eroget pro consideratione suæ electionis Antistes. Fabricarum etiam portio Episcopo sciente & disponente, vestra erogatione pendatur: quatenus nihil penitus in detrimentum alicujus rei patiamini generari.

a *Ivo part.* 3. *cap.* 182. b 16. *quæst.* 1. *in canonibus*, §. *valde*. c *Ivo part.* 3. *cap.* 152. d *al. Odone*. e *al. Fausto* f *Deusdedit p.* 3. *cap.* 93.

a *al. omnium*. b *Ivo p.* 2. *c.* 150. *& p.* 4. *c.* 185. c *Qui & humanis*] *pleraque Exempl. & Ivo.* d *al. Volateranæ. Ivo part.* 3. *c.* 153.

Corr. Rom.

Corr. Rom. ¶ α Justino, &c.] *Antea legebatur*: Idem eisdem. *Emendatum est, & posita istorum virorum nomina ex Ivone: ad quos etiam scriptam est superius penultimum caput*, vobis enim. *Nec vero hæc, quæ nunc offerentur, pertinere posse ad Episcopos quibus proxime præcedens caput scribebatur, indicant non modo, quæ a Gratiano hic referuntur, sed etiam apertius verba, quæ apud Ivonem post ultima hujus capitis sequuntur*: Si quis vero in Ecclesiæ vestræ damnum, aut in his, quę sunt præceptionis nostræ prohibita, Pontificem vestrum videritis admittere, &c.

C. XXVI. *Redituum & oblationum duæ portiones Clericis committantur.*

Idem *Clero, & Ordini, & Plebi Brundusii.*

COnceſſo *a* vobis, quem petistis, Antistite, fratre jam & Coepiscopo meo Juliano, necessarium fuit (eodem ad Ecclesiam suam mox remisso) ad vos nostra scripta pariter destinari: quibus agnoscere tis eidem fuisse præceptum, ne unquam ordinationes præsumat illicitas. *& infra*. §. 1. Reditus, & oblationes fidelium in quatuor partes dividat: quarum unam sibi ipse retineat: alteram Clericis pro officiorum suorum sedulitate distribuat: fabricis tertiam: quartam pauperibus, & peregrinis habeat fideliter erogandam: quarum rationem divino est redditurus examini.

Correct. Rom. ¶ *Epistola Gelasii, in qua est hoc caput, missa est cum aliis ex Hispania. Eadem vero inter epistolas Grægorii II. impressas est tertia, Clero, & Plebi Thuringiæ scripta. Talis quædam epistola, sed brevior, refertur in libro, qui inscribitur, Ordo Romanus, & formata Episcopo danda nuncupatur.*

C. XXVII. *De oblationibus fidelium quot portiones fiant, & quæ cuique proveniat.*

Idem *in epistola ad Episcopos per Lucaniam* b, *& Brutios, c. 29.*

QUatuor *c* autem tam de reditu, quam de oblatione fidelium, prout cujuslibet Ecclesiæ facultas admittit (sicut dudum rationabiliter est decretum) convenit fieri portiones: quarum sit una Pontificis, altera Clericorum, tertia pauperum, quarta fabricis applicanda. De quibus sicut Sacerdotis interest integram ministris Ecclesiæ memoratam dependere quantitatem: sicut Clerus ultra delegatam sibi summam nihil insolenter noverit expetendum. Ea vero, quæ Ecclesiasticis ædificiis attributa sunt, huic operi veraciter prærogata, locorum doceat instauratio manifesta sanctorum: quia nefas est, si sacris ædibus destitutus, in lucrum suum Præsul impendia his deputata convertat. Ipsam nihilominus adscriptam pauperibus portionem, quanquam divinis rationibus se dispensasse monstraturus esse videatur, tamen juxta quod scriptum est *d*: *Ut videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum, qui in cœlis est*; oportet etiam præsenti testificatione prædicari, & bonæ famæ præconiis non taceri. Quapropter *e* nec Clericorum quisquam, &c.

C. XXVIII. *De reditibus oblationum & redituum Ecclesiæ quatuor portiones Presbytero dispensandæ credantur.*

Item Simplicius Papa *Florentino, & Equitio, & Severo Episcopis, epist. 3.*

DE *f* reditibus Ecclesiæ, vel oblatione fidelium, quid deceat, nescienti nihil licere permittat: sed sola Episcopo ex his una portio remittatur: duæ Ecclesiasticis fabricis, & erogationi peregrinorum, & pauperum profuturæ a Bonagro *a* Presbytero sub periculo sui ordinis ministrentur: ultima inter se Clericis pro singulorum meritis dividatur. *& infra*. §. 1. Cui, *id est*, *Gaudentio*, hoc specialiter præcipimus, ut tres illas portiones, quas triennio *b* dicitur sibi tantummodo vendicasse, restituat.

Corr. Rom. ¶ *Addita sunt in hoc capite aliquot verba ex originali, quæ ad sententiam facere aliquid videbantur.*

C. XXIX. *De reditibus Ecclesiæ, etiam noviter quæsitis, quarta pars Clericis erogetur.*

Item Gregorius *Maximiano Episcopo Syracusano* c *lib. 3. epist. 11.*

COgnovimus *d* de reditibus Ecclesiæ noviter acquisitis canonicam dispositionem quartarum minime provenire; sed Episcopos locorum distribuere tantummodo quartam antiquorum redituum, nunc vero quæsita suis usibus retinere. Quam rem *e* pravam subintroductamque consuetudinem fraternitas tua vivaciter emendare festinet: ut sive de præteritis reditibus, sive de his, quæ obvenient *f*, vel obvenientibus, quartæ secundum distributionem canonicam dispensentur. Incongruum namque est unam, eandemque Ecclesiæ substantiam duplici quodammodo jure censeri, id est *g* usurpationis & canonum.

C. XXX. *De stipendio Ecclesiæ quatuor debent fieri portiones.*

Idem *Augustino Episcopo Anglorum in respons. ad primam interrogationem.*

MOs est *h* Apostolicæ sedis ordinatis Episcopis præceptum tradere, ut de omni stipendio, quod accedit, quatuor fieri debeant portiones, una videlicet Episcopo & familiæ ejus, propter hospitalitatem & susceptionem, alia Clero, tertia vero pauperibus, quarta Ecclesiis reparandis.

C. XXXI. *De eodem.* PALEA.

[*Item* ex Concilio Toletano.]

SAncimus omnibus Episcopis curam Laicorum instare, ut si quos in fide Christi invenerint, nimio affectu diligant. Insuper confirmamus, ut si aliqua ab ipsis accipiant dona, statim in quatuor dividant partes: ita, ut prima pars secundum α Apostolorum præcepta, titulorum, nec non cœmeteriorum restaurationibus diligenter attribuatur, secunda Clericis, tertia cunctis pauperibus, quarta vero advenis.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc (quod in omnibus vetustis exemplaribus, exceptis duobus, & sine Paleæ nomine habetur, & glossam habet) in nullo Toletano Concilio aut impresso, aut manuscripto inventum est. In collectione canonum incerti auctoris, quæ asservatur in Vaticana Bibliotheca, tribuitur Sylvestro: quamvis in Synodo Romana sub ipso habita, cap. 4. paulo aliter hæ partes assignentur, id est, ut in præcedentibus huic capitibus.*

¶ α Secundum Apostolorum præcepta,] *In ea collectione non sunt hæc verba. In uno vetusto Gratiani codice est*, secundum Apostolorum præcepta.

C. XXXII. *Omnes Presbyteri secundum jussionem Episcopi Ecclesiæ dispensare studeant.*

Item ex Concilio Agathensi, *c. 22.*

5 STatuimus *i* (quod omnes canones α jubent) ut ps civitatenses, sive diœcesani Presbyteri, vel Clerici, salvo jure Ecclesiæ, rem Ecclesiæ, sicut permiserunt Episcopi teneant: vendere autem, aut donare penitus non præsumant. Quod si fecerint, vel fecerunt, & facta venditio non valebit, & de facultatibus, si quas haben-

a *Ans. lib. 6. cap. 43.* b *Et in Concil. Parisiensi, l. 1. c. 15.* c *Polyc. l. 3. tit. 11. Ans. l. 5. c. 68. Burch. l. 3. c. 137. Ivo p. 3. c. 20. Pann. lib. 2. c. 7.* d *Matth. 5.* e *2. quæst. 7. quapropter.* f *Anselm. lib. 5. cap. 66.*

a *al. ab Onagro.* b *al. per triennium.* c *Joann. Diac. l. 4. num. 34.* d *Ans. l. 5. c. 70.* e *al. ob rem.* f *al. nunc obvenerunt, vel obvenerint.* g *addita ex orig.* h *Ans. l. 5. cap. 64. Pann. l. 2. cap. 8.* i *Polyc. lib. 3. tit. 12.*

pro-

proprias, indemnem Ecclesiam reddant, & communione priventur.

Corr. Rom. ¶ α Canones] *Restituta est hæc vox ex originali. Antea legebatur*, Episcopi. *In Polycarpo autem tantum est*, quod omnes jubent.

C. CXXXIII. *De Clericis, qui documenta Ecclesiæ supprimunt, aut adversariis tradunt.*

Item ex eodem Concilio, *cap.* 26.

SI *a* quis de Clericis documenta, quibus Ecclesiæ possessio firmatur, aut supprimere, aut negare, aut adversariis fortasse tradere, damnabili & punienda obstinatione præsumpserit, quicquid per absentiam documentorum damni Ecclesiæ illatum est, de propriis facultatibus reddat, & communione privetur. Hi etiam, qui in damno Ecclesiæ impie solicitati, a traditoribus aliquid acceperint, superiori *b* sententia teneantur.

C. XXXIV. *Episcopus hæredem non habens, non alium, quam Ecclesiam sibi hæredem instituat.*

Item ex eodem, *cap.* 33. c

EPiscopus *d*, qui filios aut nepotes non habuerit α, alium quam Ecclesiam non relinquat hæredem. Si quid de Ecclesia non in Ecclesiæ causa, aut necessitate præsumpserit, quod distraxit, aut donavit, irritum habeatur. Qui vero filios habet, de bonis, quæ reliquit, ab hæredibus ejus, indemnitatibus Ecclesiæ consulatur.

Corr. Rom. ¶ α Non habuerit,] *In originali impresso, & manuscripto, & in Polycarpo legitur*, non habens alium, quam Ecclesiam reliquit hæredem; si quid, &c. *& ad hanc lectionem propius accedunt verba Hispalensis Concilii primi, c. [illegible] sed ob glossam non est mutatum.*

C. XXXV. *Qui in Clero constituti sunt, de rebus Ecclesiæ nihil alienare præsumant.*

Item ex eodem, *cap.* 49.

DIaconi *e*, vel Presbyteri in parochia constituti, de rebus Ecclesiæ sibi creditis nihil audeant commutare, vendere, vel donare: quia res sacratæ Deo esse noscuntur. Similiter & Sacerdotes nihil de rebus Ecclesiæ sibi commissæ (ut superius comprehensum est) alienare præsumant. Quod si fecerint, convicti in Concilio, & ab honore depositi, de suo aliud tantum restituant, quantum visi sunt præsumpsisse α. *& infra*. §. 1. Libertos tamen, quos Sacerdotes, vel Diaconos de Ecclesia sibi commissa facere voluerint, actus Ecclesiæ prosequi jubemus. Quod si facere contempserint, placuit eos ad proprium reverti servitium.

Corr. Rom. ¶ α Præsumpsisse.] *Si hic interponas c. si quis qualibet. infra eadem, habebit integrum canonem 49. ipsius Concilii Agathensis.*

C. XXXVI. *De possessione Ecclesiastici juris quicquid a Presbytero distrahitur, inane habeatur & vacuum.*

Item ex eodem, *c. c.* 53.

QUicquid *g* parochiarum Presbyter de Ecclesiastici juris possessione distraxerit, inane habeatur & vacuum vendicatione α comparantis, & actione vendentis.

Corr. Rom. ¶ α Vendicatione] *Sic etiam in recentioribus Conciliorum editionibus. In aliis, & duobus etiam Vaticanis codicibus legitur*, venditoris comparantis. *Apud Ivonem*, venditione comparantis. *In Epaunensi, ubi hoc videtur repeti*, in venditorem comparantis actione vertenda.

a *Infra eod. si quis de Clericis. Burchard. lib.* 3. *c.* 183. *Ivo p.* 3. *c.* 156. b *al. pari.* c *& in Hispalen.* 1. *c.* 1. d *Polyc. lib.* 3. *tit.* 12. e *Ivo part.* 3. *c.* 161. f *Et in Epaunensi, cap.* 7. g *Ivo p.* 3. *c.* 262.

C. XXXVII. *Alienationes factæ ab intrusis, & ordinationes sine consensu Clericorum, irritæ sunt.*

Item Urbanus Papa.

ALienationes omnium per intrusionem, seu canonice electorum sub Episcopi nomine, aut Abbatis, qui secundum Ecclesiæ suæ usum consecrandus est, alienationes dico quocunque modo factas, nec non & ordinationes personarum ab eisdem sine communi consensu Clericorum Ecclesiæ, sive per Simoniam itidem factas, irritas judicamus. §. 1. Illud etiam per omnia interdicimus, ut nullus Clericus Præbendam suam, seu beneficium aliquod Ecclesiarum aliquo modo alienare præsumat. Quod si præsumptum olim fuit, vel aliquando fuerit, irritum erit, & ultioni canonicæ subjacebit.

Corr. Rom. ¶ *Post collectionem Anselmi in codice perantiquo, habetur fragmentum cujusdam Concilii Urbani II. in cujus initio hæc leguntur:* Alienationes, quæ specialiter per Ottonem, Guidonem, Hieremiam, seu forte Philippum ubilibet de possessionibus Ravennatis Exarchatus factæ sunt, damnamus. Generaliter autem omnium per intrusionem, seu canonice electorum sub Episcopi nomine, vel Abbatis ... Ecclesiæ suæ consecrandus est, alienationes quocunque modo factas, *& cætera usque a finem hujus capitis sine ulla varietate.*

C. XXXVIII. *Episcopo defuncto, vel adhuc in supremis agente, de rebus Ecclesiæ nihil est usurpandum.*

Item ex Concilio Ilerdensi *a*, *c.* 16.

HÆc hujus placiti constitutione inter nos censura placuit custodiri, ut defuncto Antistite, vel etiam adhuc in supremis agente, nullus Clericorum cujuslibet ordinis, & officii, gradusve sit, quicquam de domo præsumat, vel quod de utilitate instrumenti domus esse cognoscitur, id est, mobilis & immobilis rei Ecclesiasticæ conetur invadere; nihil furto α, nihil dolo supprimens, auferens atque abscondens. Sed is, cui domus commissa est, subjunctis β sibi uno, vel duobus fidelissimis Clericis, omnia usque ad tempus Pontificis substituendi debeat conservare, & his, qui in domo inveniuntur, Clericis consuetam alimoniam administrare. Substitutus autem Antistes susceptæ γ sedis commoda ordinabit, velut Deus imperabit: ut eis uti cum his debeat, quos cognoverit disciplinæ, & charitati prædecessoris sui fideliter paruisse. Quod si quisquam post hæc cujuslibet ordinis (ut superius dictum est) Clericus quacunque occasione, de omni facultate quippiam probatus fuerit abstuliisse, vel forsitan dolo aliquo suppressisse, reus sacrilegii prolixiori anathemate condemnetur, & vix quoque peregrina ei communio concedatur: quia durum est, ut hi, quos constat in servitio Domini cum primæ sedis Antistite desudasse, ab his, qui suarum rerum incubatores *b*, vel utilitatibus servientes, atque vacantes fuisse noscuntur, despecti aliquatenus crucientur.

Corr. Rom. ¶ α Nihil furto,] *In codice Lucensi Regio sequitur*, nihil vi.

β Subjunctis sibi] *In Conciliorum editionibus sequitur*, cum consilio: *& in codice Regio additur*, Clerici: *fortasse autem legendum*, cum Consilio Cleri.

¶ γ Susceptæ sedis] *In eodem Regio codice est*, susceptæ ea, prout decessor suus ordinavit, vel ut Deus imperavit.

C. XXXIX. *Episcopi, qui nihil Ecclesiæ conferunt, famulos ejus libertate non donent.*

Item ex Concilio Toletano IV. *c.* 66.

ET *c* si illi, qui nulla ex rebus suis pauperibus Christi distribuunt, æterni judicis voce in futuro con-

a *Concord. Concilium Valent. c.* 2. b *aliter incubitatores atque vagantes fuisse.* c *Burchard. lib.* 3. *cap.* 189. *Ivo p.* 3. *c.* 249.

demna-

demnabuntur; quanto magis ii, qui auferunt pauperibus, quod non dederunt? Quapropter Episcopi, qui nihil ex suo proprio Ecclesiæ Christi compensaverunt, hanc divinam sententiam metuant, & liberos *a* ex familia Ecclesiæ ad condemnationem suam facere non præsumant. Impium enim est, ut qui res suas Ecclesiæ Christi non contulerit, damnum inferat, & jus Ecclesiæ alienare contendit. Tales ergo liberos *b* successor Episcopus absque ulla oppositione ad jus Ecclesiæ revocabit: quia eos non æquitas, sed improbitas absolvit.

C. XL. *De Clericis, qui documenta Ecclesiæ supprimunt, aut negant, aut aliis damnabiliter tradunt.*

Item ex Concilio Aurelianensi.

SI *c* quis de Clericis documenta, quibus Ecclesiæ possessio firma tenetur, aut supprimere, aut negare, aut avertere, aut fortasse tradere, damnabili & punienda obstinatione præsumpserit, quicquid pro absentia documentorum damni Ecclesiæ illatum est, de propriis facultatibus reddat.

Corr. Rom. ¶ *Hoc idem citatur supra eod.* si quis de Clericis, *ex Concilio Agathensi, in quo habetur. Non est autem mutatus titulus: quia potuit in aliquo etiam Aurelianensi, quod non extet, esse repetitum.*

C. XLI. *Ministris Ecclesiæ de rebus ejusdem Ecclesiæ absque Episcopi permissu nihil alienare licet.*

Item ex Concilio Aurelianensi III. *cap.* 23.

ABbatibus *d*, Presbyteris, cæterisque ministris de rebus Ecclesiasticis, vel sacro ministerio deditis alienare, vel obligare absque permissu, & subscriptione Episcopi sui nihil liceat. Quod qui præsumpserit, degradetur communione concessa: & quod temere præsumptum, aut alienatum est, ordinatione Episcopi revocetur.

C. XLII. *Res Ecclesiæ, quæ absente Episcopo distrahuntur, ad jus Ecclesiasticum revocentur.*

Item ex Synodo Ancyrana, *cap.* 15.

SI *e* quæ de rebus Ecclesiæ, cum Episcopus non est, Presbyteri vendiderint; placuit rescisso contractu ad jus *f* Ecclesiasticum revocari. In judicio autem erit Episcopi constitutum *g*, si pretium debeat recipi, necne: propterea quod sæpe contigit distractarum rerum reditus ampliorem summam pro accepto pretio reddi *α*.

Corr. Rom. ¶ *α* Reddi.] *Sic in quibusdam exemplaribus priscæ versionis. In aliis vero est*, reddidisse. *Græce legitur*, διὰ τὸ πολλάκις τὴν εἴσοδον τῶν πεπραγμένων ὑποδεδωκέναι αὐτοῖς τούτοις πλείονα τὴν τιμήν: *id est*, propterea quod sæpe rerum venditarum reditus majus pretium his ipsis reddiderit. *Sed ob glossam non est mutatum.*

C. XLIII. *Post mortem Episcopi res ad eum pertinentes Clerici non rapiant.*

Item ex Concilio Chalcedonensi *h*, *cap.* 22.

NOn liceat Clericis post mortem Episcopi sui rapere res pertinentes ad eum: sicut jam præcedentibus regulis constitutum habetur. Si vero hoc fecerint, periclitari se noverint in proprio gradu.

C. XLIV. *Rescindantur precariæ, & commutationes ab invasoribus factæ.*

Item ex Concilio Mediomatricis. *i*

PRecariæ *k*, & commutationes tempore viduatarum Ecclesiarum factæ ab his, qui loca Episcoporum occupaverant, rescindantur, & cum auctoritate Ecclesiastica vel civili, si faciendæ sunt, fiant.

Corr. Rom. ¶ *Quod hic ex Concilio Mediomatricis citatur, in Concilio Meldensi refertur ex Concilio Bellovacensi, ex quo etiam citant Burchardus & Ivo. Sed quia in Conciliis Gallicis & Germanicis sæpe eadem repetuntur, non est mutata inscriptio. In adjectis Capitularibus, quæ ex Gallia sunt habita, inter cætera leguntur quædam capitula excerpta a Domino Rege Carolo & Principibus suis ex his capitulis, quæ anno DCCCXLVI. ediderunt Episcopi in Synodis, &c. Quorum capitulorum unum est hoc*, ut precariæ & commutationes tempore viduatarum Ecclesiarum factæ ab his, qui loca Episcoporum occupaverunt, rescindantur, & cum auctoritate Ecclesiastica, vel civili denuo, si fienda, fiant.

C. XLV. *Pro labore inventarii nihil accipiant œconomi de rebus Ecclesiæ.*

Unde Gregorius *α* Maximiano Syracusano *Episcopo*, *lib.* 3. *epist.* 11.

CHaritatem tuam commonere curavimus, ut si quispiam Episcoporum de hac luce migraverit, vel (quod absit) pro suis fuerit remotus excessibus, convenientibus œconomis *α*, cunctisque Clericis *b* primoribus atque in sui præsentia inventarium Ecclesiæ rerum facientibus, omnia quæ reperta fuerint, subtiliter describantur: nec (sicut antea fieri dicebatur) species quædam, aut aliud quodlibet de rebus Ecclesiæ, quasi pro faciendi inventarii labore tollatur. *& infra.* §. 1. Visitatores Ecclesiarum, Clericique eorum, qui cum ipsis per non suæ civitatis parochias fatigantur, aliquod laboris sui capiant te disponente subsidium. Justum namque est, ut illi *c* consequantur stipendium, qui *d* pro tempore suum commodare reperiuntur obsequium.

Corr. Rom. ¶ *α* Oeconomis,] *Sic etiam in omnibus vetustis: sed in originali tam impresso, quam manuscripto legitur*, hierarchicis. *Joannes Diaconus habet*, hieraticis.

C. XLVI. *Excommunicentur Laici, qui morientium Clericorum audent bona diripere.*

Item ex Concilio Urbani Papæ *Alverniæ celebrato.*

DE Laicis quæstio facta est, qui morientibus Episcopis, sive aliis Clericis res defunctorum invasas, Ecclesiæ, pauperibusque subripiunt. Contra quos commune totius Concilii anathema prolatum est, ipso Papa hujusmodi sententiam promulgante. Si quis post interdicti præsentis cognitionem Episcoporum, seu Presbyterorum, aut aliorum Clericorum res invaserit, usque ad satisfactionem excommunicetur. §. 1. Episcoporum vero deficientium res per Archipresbyterorum, seu Archidiaconorum manus, aut secundum mortuorum judicium pro ipsorum salute in eleemosynas dispensentur, aut successori, qui futurus est, reserventur. Idipsum de Presbyterorum, seu Clericorum aliorum rebus per Episcopum, vel supradictas personas, aut cui deficientes commiserint, fiat. Si quis autem adversus ista præsumpserit, anathema sit.

Corr. Rom. ¶ *In titulis capitulorum Concilii Claremontensis (quod Alverniæ celebratum est) titulo penultimo, hæc leguntur ad caput hoc spectantia:* Ne aliquis Clericus res Episcoporum, vel Clericorum, vel in vita, vel post mortem eorum diripiat, vel in usus proprios conferat. Quod si quis fecerit, anathema sit, & dictum est ab omnibus, fiat.

C. XLVII. *De eodem.*

Item Innocentius Papa II. *in Concilio Lateranensi, cap.* 4.

ILlud *e* quod in sacro Chalcedonensi Concilio constitutum est, irrefragabiliter conservari præcipimus: ut videlicet decedentium bona Episcoporum a nullo omnino hominum diripiantur; sed ad opes Ecclesiæ & successoris sui in libera œconomi, & Clericorum permaneant

a *al. libertos ex familiis*. b *al. libertos*. c *Ivo p.* 3. *c.* 156. d *Lib.* 7. *Cap. c.* 275. *Polyc. l.* 3. *tit.* 21. e *Anselm. l.* 6. *cap.* 162. f ἀ αβαλλᾶσθαι τὸ κυριακόν. g *al. si constitutum pretium*. h *Et in Aquisgran. c.* 88. i *In Meldensi, cap.* 21. k *Burch. l.* 3. *c.* 166. *Ivo p.* 3. *c.* 227. *ex Bellovacensi*.

a *Joannes Diac. l.* 3. *c.* 23. b *al. Cleri*. c *al. illic.* d *al. quo.* e *Supra eod. non liceat. Pann. l.* 8. *c.* 141.

potestate. Cesset igitur de cætero illa detestabilis & sæva rapacitas. Si quis autem amodo hoc attentare præsumpserit excommunicationi subjaceat. Qui vero morientium α Presbyterorum, vel Clericorum bona rapuerunt, simili sententiæ subjaceant.

Corr. Rom. ¶ α Morientium] *In vulgatis sequebatur*, Episcoporum: *quæ vox & a vetustis, & ab ipso Concilio manuscripto abest, & frustra repeteretur. Sunt autem ex originali addita paulo superius aliquot verba.*

Gratian. *Hoc non solum de Laicis, verum etiam de Metropolitanis, & quibuslibet aliis Clericis intelligendum est: sicut* in sexta Synodo, *cap.* 35. *legitur.*

C. XLVIII. *Res Episcopi morientis Metropolitano non licet invadere.*

NOn licet alicui Metropolitano, mortuo Episcopo, qui sub eo est, aut res ejus, aut Ecclesiæ suæ auferre: sed sint sub custodia Cleri Ecclesiæ defuncti Episcopi, usque dum alius ordinetur Episcopus. Si vero Clerici in Ecclesia non fuerint, tunc Metropolitanus illibata omnia Episcopo, qui ibi ordinabitur, reddat.

Gratian. *Sicut autem res Ecclesiæ nulli usurpare licet; ita Ecclesiæ aliena invadere non permittitur.*

C. XLIX. *Aliena Ecclesiæ non licet invadere.*

[*Unde* Gregorius *lib.* 2. *epist.* 43. *ad Bonifacium Episcopum.*

SIcut Ecclesia proprias res amittere non debet, ita etiam rapacitatis ardore invadere alienas non oportet.

Gratian. *His omnibus auctoritatibus perspicue monstratur, quod nulli Sacerdotum res Ecclesiasticas alicui tradere licet: & ille, qui de manu Sacerdotis facultates Ecclesiæ acceperit, nullo jure eas vendicare poterit: sed potius cogetur restituere, quod illicite accepit.* §. 1. *Sed notandum est, quod quibusdam causis exigentibus, res Ecclesiæ distrahi possunt. Causa enim necessitatis cum consilio Clericorum, vel ut meliora prospiciant, res Ecclesiæ a Sacerdotibus distrahi possunt.*

C. L. *Nisi causa necessitatis, nec Episcopo rem Ecclesiæ suæ usurpare licet.*

Unde in Africano *a* Concilio *legitur.*

NOn *b* habenti *c* necessitatem, nec Episcopo licet matricis Ecclesiæ α rem sui tituli usurpare.

Corr. Rom. ¶ *Gratianus citat hoc ex Concilio Africano, & sequens ex Carthaginensi. Sed in unico Cathaginensi inserto in codice Canonum, hoc quidem est pars posterior, sequens vero prior capitis ejusdem, quod est ultimum, id est, XXXIII. & Burchardus, & Ivo integrum caput referunt ex Carthaginensi.*

¶ α Ecclesiæ] *In Codice Canonum, & apud Burchardum sequitur*: nec Presbyterorum: *apud Ivonem vero legitur*, nec Episcopo liceat rem matris Ecclesiæ ignorante Concilio, vel Presbyteris, suis titulis usurpare. *Post sequens autem caput apponetur integer Canon Græce, nova cum versione.*

C. LI. *Nec Presbyteri ignorantibus Episcopis, nec Episcopi ignorante Concilio rem Ecclesiæ vendant.*

Item ex Concilio Carthaginensi unico, *c. ult.*

PLacuit *d*, ut Presbyteri non vendant rem Ecclesiæ, ubi sunt constituti, nescientibus Episcopis suis: quomodo nec Episcopis liceat vendere prædia Ecclesiæ inconsulto Concilio, vel cuncto α Presbyterio sine ulla necessitate.

Corr. Rom. ¶ α Vel cuncto] *In canone unici Carthaginensis legitur*, vel Presbyteris suis. Non habente ergo necessitatem, &c. *ut proximo superiore capite, quemadmodum apud Burchardum etiam & Ivonem: licet ipsi legant*, habenti: *Græce autem ita totus Canon habet:*

Ὅμοίως ἤρεσεν, ὥστε τὸν πρεσβυτέρους παιὰ γνώμην τῶν ἰδίων αὐτῶν ἐπισκόπων πράγματα μὴ πιπράσκειν τῆς ἐκκλησίας, ἐν ᾗ καθιέρωνται· οὐ τρόπον κ τοῖς ἐπισκόποις ἐξ ἐξουσίας πιπρᾶσκειν χωρίον τῆς ἐκκλησίας, χωρὶς γνώσεως τοῦ συνόδου, ἢ τῶν ἰδίων πρεσβυτέρων. ἀνάγκης τοίνυν ἀνάγκην μὲ ἐπισκόπου ἐξουσίαν κατασχεῖν πράγματι ἐκ τοῦ τίτλου τῆς ἐκκλησιαστικῆς ὑπαρχούσης. *Id est:*

Similiter placuit, ut Presbyteri præter suorum Episcoporum sententiam non vendant rem Ecclesiæ, in qua consecrantur: quemadmodum neque Episcopis licet prædia Ecclesiæ vendere insciente Synodo, vel propriis Presbyteris. Ergo, nisi adsit necessitas, neque Episcopo liceat aburi re aliqua ex titulo Ecclesiasticæ matricis.

C. LII. *Nisi ut meliora prospiciat, rem Ecclesiæ non licet distrahere Episcopo.*

Item ex epistola Leonis Papæ, *universis Episcopis per Siciliam constitutis.*

SIne *a* exceptione decernimus, ne quis Episcopus de rebus Ecclesiæ suæ quicquam donare, vel commutare, vel vendere audeat; nisi forte aliquid horum faciat, ut meliora prospiciat, & cum totius Cleri tractatu atque consensu id eligat, quod non sit dubium profuturum Ecclesiæ. *& infra.* §. 1. Episcopus *b* rebus Ecclesiæ tanquam commendatis, non tanquam propriis utatur. Irrita enim Episcoporum venditio & commutatio rei Ecclesiasticæ erit absque conniventia α, & subscriptione Clericorum.

Corr. Rom. ¶ α Conniventia,] *Antea legebatur*, absque omnium conniventia. *Inducta vero est dictio*, omnium; *quia neque in vetustis exemplaribus, neque in Decretalibus, cap.* 1. *de his, quæ fiunt a præl. neque apud cæteros collectores habetur. Apud Ivonem, qui citat Concilium Carthaginens. IV. & in Pannormia, qui Leonem ex Concilio apud Valentias, loco istius vocis.* conniventia, *est*, collaudatione.

Gratian. *Item domus urbium, vel castrorum, quæ Ecclesiæ plus incommodi, quam utilitatis afferunt, licet rectoribus Ecclesiarum (sicut in superiori capitulo Symmachi:* Non liceat Papæ, &c. *continetur) vendere vel commutare.*

C. LIII. *De eodem.*

Item, sicut in Agathensi Concilio, *c.* 45. *legitur.*

6 TErrulas *d*, aut vineolas exiguas, & Ecclesiæ minus ps utiles, aut longe positas & parvas, Episcopus sine consilio fratrum (si necessitas fuerit) distrahendi habeat potestatem.

Corr. Rom. ¶ *Capitulum hoc in aliquot vetustis codicibus est conjunctum superiori.*

Gratian. *Servos quoque fugitivos, qui revocati retineri non possunt, similiter Episcopis distrahere licet.*

C. LIV. *Alienentur fugitivi, qui retineri non possunt.*

Unde in eodem Concilio, *c.* 46.

FUgitivi domos suas, aut familias deferentes, qui etiamsi revocati fuerint, non possunt teneri, simili ratione ab Episcopo, si voluerit, aut si ita illi meruerint, distrahantur.

C. LV. PALEA.

[*Item* ex Concilio *apud Tarasium* e, *cap.* 2.]

INjustum *f* videtur & impium, ut mancipia, quæ fideles viri, seu fœminæ pro redemptione *g* animæ suæ Deo, & sanctis ejus consecraverint, cujuscunque muneris pretio, vel commutationis commercio iterum in secularem servitutem redigantur: cum canonica auctoritas servos fugitivos tantummodo distrahi permittat. Et ideo omnes rectores Ecclesiarum summopere caveant, ne unius eleemosyna, alterius peccatum fiat: & est ab-

a *Et in Maguntino sub Rabano*, c. 8. b *Burch. l.* 3. *c.* 178. *Ivo p.* 3. *c.* 239. c *al. habente.* d *Burch. ibid. Ivo ibid.*

a *Anselm. lib.* 5. *c.* 69. *& l.* 6. *c.* 189. b *In Concil. Carthag. IV. c.* 31. *Ibid. c.* 32. *& ext. de his quæ fiunt a præl. c.* 1. *Ivo p.* 3. *c.* 231. *Pann. l.* 2. *c.* 86. c *sup. ead.* d *Ivo p.* 3. *c.* 160. e *al. Carisiacum.* f *Ext. de rerum permut. c. injustum. Burch. l.* 3. *c.* 174. *Ivo p.* 3. *c.* 235. g *al. remedio.*

surdum,

surdum, ut Ecclesiastica dignitate servus decedens, humanæ obnoxius sit servituti.

Corr. Rom. ¶ *A Burchardo, & Ivone citatur ex Concilio apud Carisiacum: in Decretalibus vero tit. de rerum permut. ex Concilio apud Sylvanectum. Et habetur hæc Palea in plerisque vetustis Gratiani exemplaribus.*

7 ps. Gratian. *Item si rectores Ecclesiæ de rebus propriis tantundem Ecclesiæ restituere voluerint, Ecclesiasticas facultates libere dare possunt, & constabunt his, quibus data fuerint, perpetua firmitate.*

C. LVI. *Alienatio de rebus Ecclesiæ quomodo rata esse poterit.*

Unde in Agathensi Concilio, *c. 49. legitur:*

SI *a* quis qualibet *b* conditione de rebus Ecclesiæ aliquid alienare præsumpserit, si de suo proprio tantum Ecclesiæ contulerit, quantum visus est abstuliſſe, tum demum illud stare licebit.

8 ps. Gratian. *Item si servos Ecclesiæ libertate Episcopus donaverit, ea, quæ in manumissione data illis fuerint, perpetua firmitate tenebunt: si tamen quantitatem canonibus præfixam data non excesserint.*

C. LVII. *De eodem.*

Unde in eodem Concilio, *cap. 7. legitur.*

SI *c* quos de servis Ecclesiæ benemeritos sibi α Episcopus libertate donaverit, collatam libertatem a successoribus placuit custodiri, cum hoc, quod eis manumissor in libertatem contulerit. Quod tamen jubemus viginti solidorum numerum *d*, & modum in terrula, & vineola, vel hospitiolo tenere. Quod amplius datum fuerit, post manumissoris mortem Ecclesiæ revocetur.

Corr. Rom. ¶ α Sibi] *Sic etiam legitur in edittonibus Conciliorum, & duobus codicibus Vaticanis. Sed apud Ivonem, & in uno vetusto Gratiani exemplari abest dictio*, sibi.

Gratian. *Sed notandum est, quod servi Ecclesiarum manumitti non possunt, non retento Ecclesiastico patrocinio: nisi forte manumissor duos ejusdem meriti, & ejusdem peculii Ecclesiæ conferre voluerit.*

C. LVIII. *De Episcopo, qui non retente patrocinio servos Ecclesiæ manumittit.*

Unde in Concilio Toletano IV. *cap. 67. legitur.*

EPiscopus *e*, qui mancipium juris Ecclesiæ non retento Ecclesiastico patrocinio, manumitti desiderat, duo meriti ejusdem, & peculii coram concilio Ecclesiæ, cui præeminet, per commutationem subscribentibus Sacerdotibus offerat, ut rata, & justa inveniatur diffinitio commutantis. Tunc etiam liberam manumissionem sine patrocinio Ecclesiæ concedere poterit: quia eum, quem libertati tradere disponit, jam juri proprio acquisivit. §. 1. Hujusmodi *f* autem liberto, adversus Ecclesiam, cujus juris extitit, accusandi, vel testificandi denegetur licentia. Quod si præsumpserit, placet, ut stante commutatione in servitutem propriæ Ecclesiæ revocetur, cui nocere conatur.

Gratian. *Libertus enim (nisi venia impetrata) patronum in jus vocare non permittitur. Unde in lib. 2. Digestor. tit. de in jus vocando. l. fin* Si *g* sine venia edicti impetrata Libertus Patronum in jus vocaverit, ex querela Patroni, vel *h* supradictam pœnam, id est, quinquaginta aureos, dat: vel à præfecto urbis *i* quasi inofficiosus castigatur, si inopia dignoscitur laborare. §. 1. *Si vero a collegio quis manumissus fuerit, non singulis, sed universitati reverentiam debet. Unde in eodem libero, tit eod. l.* sed si hac. Qui *k* manumittitur a corpore aliquo, vel collegio, vel civitate, singulos in jus vocabit. Nam non est illorum liberus, sed reipublicæ honorem habere debet. Et si adversus rempublicam vel universitatem velit experiri, veniam edicti petere debet, quamvis actorem eorum constitutum in jus sit vocaturus. §. 2. *Si vero ingenuum Princeps facit, Patrono reverentiam non debet.* §. 3. *In a criminali vero causa, si libertus patronum in jus vocaverit, caput ejus & fortunas petiturus, ante litis exordium capite puniendus est. Crimen vero læsæ majestatis excipitur, vel si Patronam illicito servi concubitu uti deprehenderit, quo casu, etiam servo cum munere libertatis Dominam accusare permittitur: sicut Cod. lib. 9. tit. c de mulieribus, quæ se propriis servis junxerunt. l. unica. Imperator Constantinus constituisse legitur:* Si qua cum servo suo occulte rem habere detegitur, capitali sententiæ subjugetur, tradendo ignibus verberone. Sitque omnibus facultas crimen publicum arguendi: sit officio copia nuntiandi: sit etiam servo licentia deferendi: cui probato crimine libertas dabitur. §. 4. *In patronos etiam testificari non possunt, nisi in quibusdam casibus, in quibus etiam servi in Dominos torqueri jubentur.*

C. LIX. *De eodem.*

Unde in libro eod. Codicis, *tit. d de quæstionibus l. prima Impp.* Antoninus & Verus, AA.

QUæstionem de servis contra Dominos haberi non oportet, exceptis adulterii criminibus, item fraudati census accusationibus, & crimine majestatis, quod ad salutem Principis pertinet. §. 1. In cæteris autem, quanquam ea, quæ servus contra Dominum dixit, judicaturi sententiam formare non debeant: tamen, si aliis quoque probationibus fides veritatis investigetur, præscriptionis invidia evanescit. §. 2. In pecuniariis vero causis ex inopia α probationum servos contra Dominum posse interrogari manifestum est.

Corr. Rom. ¶ [*In aliquot vetustis codicibus caput hoc conjunctum est superiori.*

¶ α Ex inopia) *In antiquis codicibus Gratiani legitur*, nec inopia, *& sic videtur etiam legisse auctor glossæ. In antiquiore etiam editione codicis Justiniani, tit. de quæstionibus, l. quæstionem, eodem modo habet, eandemque lectionem secutus est auctor illarum glossarum, & in Basil. tit. 50. de quæst. eadem est lectio. Sed quia in codice ab Haloandro edito legitur*, ex inopia, *& in* l. *Divus. ff. de quæstionibus, videtur statutum, ex inopia probationum etiam in causis pecuniariis posse torqueri servos, nihil est mutatum.*

C. LX. *De eodem.*

Item *ibidem, l. secunda.*

INsolitum est, & grave exemplo, audiri servos adversus tutores, vel matrem Dominorum suorum, nisi tutelæ agatur.

Gratian. *Si vero libertus sua auctoritate a patrocinio Ecclesiæ recesserit; si admonitus redire contempserit, in servitutem revocabitur.*

C. LXI. *De libertis Ecclesiæ, qui ab ejus patrocinio discedunt.*

Unde in Concilio Toletano IV. *cap. 70. legitur.*

LIberti *e* Ecclesiæ, qui ab ejus patrocinio discedentes quibuslibet personis adhæserunt, si admoniti redire contempserint, manumissio eorum irrita sit: quia per inobedientiæ *f* contemptum ingrati actione tenentur.

C. LXII. *Revocentur in servitutem Ecclesiarum liberti, qui contra ejus libertatem superbiunt.*

Item ex Concilio Hispalensi II. *cap. 8.*

OCtava discussio agitata est de quodam Elisæo ex familia Agabrensis Ecclesiæ; qui ab Episcopo suo traditus libertati, de libertate confestim ad contumaciæ

a *Ivo p. 3. c. 161.* b *al. pro qualibet.* c *Ivo p. 16. c. 50.* d *al. numeri modum.* e *Polyc. lib. 3. tit. 13. Burch. lib. 3. c. 176. Ivo part. 3. c. 237.* f *Ivo p. 16. c. 65.* g *tit. 4. l. 25.* h *al. vel quinquaginta aureorum pœnam dat:*) i *al. urbi.* k *leg. 10. §. qui manumittitur.*

a *Ex l. si quis ex familiaribus.* b *C. qui accus. non poss.* c *tit. 11.* d *tit. 41. l. 1.* e *Burch. l. 3. cap. 184. Ivo p. 3. cap. 244.* f *al. obedientiæ.*

morbum transilivit ; sicque per superbiam non solum ejusdem Episcopi veneficis *a* artibus salutem lædere voluit, sed etiam patronam Ecclesiam, libertatis immemor prædamnavit. Adversus quem ingrati actio, canonum & legum auctoritate, juste dirigitur : scilicet, ut immeritæ libertatis damno mulctatus, ad servitutis nexum revocetur. Talium enim *b* status, qui contra Episcopum suum, vel patronam Ecclesiam nituntur, decidi potius, quam conservari convenit : ut quorum libertas pernicioſa est, sit salutifera servitus & qui superbire noverunt, adepta libertate α, proditi, discant obedire subjecti.

Corr. Rom. ¶ α Adepta libertate] *Magna hoc loco est varietas in vetustis Gratiani codicibus. Nam partim concordant cum hac vulgata, partim habent*, adempta libertate proditi, *partim*, adepta libertate prædiți, *ut Concilium ipsum impressum & manuscriptum, etiam in codice Lucensi Regio. Apud Ivonem vero legitur*, adepta libertate elati, perdita discant obedire subjecti.

C. LXIII. *A patrocinio non discedant Ecclesiæ Liberti ad sacros ordines promoti.*

Item ex Concilio Toletano III. *cap. 6.*

DE Libertis autem hoc præcipit sancta Synodus, ut si qui Presbyteri, vel Diaconi α ab Episcopis facti sunt secundum modum, quo canones antiqui dant licentiam, sint liberi : & tamen a patrocinio Ecclesiæ tam ipsi, quam ab eis progeniti non recedant. §. 1. Ab aliis quoque libertati traditi, & Ecclesiis commendati, patrocinio Episcopi *c* colligantur, & ne cuiquam donentur, a Principe hoc Episcopus postulet.

Corr. Rom. ¶ α Presbyteri, vel Diaconi] *In Conciliis Coloniæ 4. tomis impressis, & in cod. Lucensi Regio legitur :* De libertis autem id Dei præcipiunt Sacerdotes, ut si qui ab Episcopis, &c. *nulla Presbyterorum, aut Diaconorum mentione facta.*

Gratian. *Ne vero longinquitate temporis obscuretur conditio originis : tempore suæ manumissionis scribant Liberti professionem, qua se profiteantur de familia esse Ecclesiæ, & ab ejus obsequio se nunquam recessuros.*

C. LXIV. *Professionem suæ conditionis Liberti Ecclesiæ faciant.*

Unde in Concilio Toletano VI. *c. 9.*

legitur.

LOnginquitate sæpe fit temporis, ut non pateat conditio originis. Unde jam decretum est in anteriori α universalis Concilii canone *d*, ut professionem suam Liberti Ecclesiæ debeant facere, qua profiteantur se & de familiis Ecclesiæ esse *e*, & ejus obsequium nunquam relicturos. Unde his quoque nos adjicimus, ut quoties cursum vitæ Sacerdos impleverit, & de hac vita migraverit, mox cum successor ejus advenerit, omnes Liberti Ecclesiæ, vel ab eis progeniti chartulas suas in conspectu omnium debeant ipsi substituto Pontifici publicare, & professiones suas in conspectu Ecclesiæ renovare : quatenus status sui vigorem & illi obtineant, & obedientia eorum Ecclesia non careat. Si autem aut scripturas libertatis suæ intra annum ordinationis novi Pontificis manifestare contempserint, aut professiones renovare noluerint, vacuæ & inanes chartulæ ipsæ remaneant, & illi origini suæ redditi, sint perpetuo servi.

Corr. Rom. ¶ α In anteriori] *Significatur Canon 69. Concilii Toletani quarti, qui proximo cap. refertur. Nam quartum illud Toletanum, quod fuit plenissimum, in sequentibus Toletanis vocari solet universale Concilium, ut in 5. c. 2. & 7. & in 6. Concilio c. 1. 3. 7. & 18. Et in principio ipsius quarti Concilii Episcopi agunt*, quoniam generale Concilium agimus.

C. LXV. *Nec Liberti, nec eorum posteri a patrocinio discedant Ecclesiæ.*

Item ex Concilio Toletano IV. *cap. 69.*

LIberti *a* Ecclesiæ (quia nunquam moritur eorum patrona) a patrocinio ejusdem nunquam discedant, nec posteritas quidem eorum, sicut priores canones decreverunt. Ac ne forte libertas *b* eorum in futura prole non pateat, ipsaque posteritas naturali ingenuitate obnitens, sese ab Ecclesiæ patrocinio *c* non subtrahat, necesse est, ut tam hi Liberti, quam ab eis geniti *d* professionem Episcopo suo faciant : per quam ex familia Ecclesiæ Libertos effectos se esse fateantur, ejusque patrocinium non relinquant : sed juxta virtutem suam obsequium ei, vel obedientiam præbeant.

Gratian. *Pro remuneratione etiam impensi obsequii res Ecclesiasticæ utiliter possunt donari.*

C. LXVI. *Quæ de rebus Ecclesiæ in remunerationem obsequii præstantur, rata permaneant.*

Unde in Toletano Concilio IV. *c. 36.*

legitur.

QUicunque Episcopi suffragio cujuslibet aliquid Ecclesiasticæ utilitatis providerint, & pro eo quodcunque commodum in remunerationem promiserint, promissi solutionem eos exolvere oportebit : ita ut id ad Concilium provinciale deferatur *e*, ut eorum conniventia confirmetur, quia (sicut Paulus *f* ait) dignus est operarius mercede sua.

C. LXVII. *Servi Ecclesiarum in eorum dominium transferri possunt, qui Ecclesiasticis utilitatibus deserviunt.*

Item Gregorius *lib. 2. indict. 11. epist. 18. Theodoro Consiliario.*

ECclesiasticis *g* utilitatibus desudantes, Ecclesiastica dignum est remuneratione gaudere, ut qui se voluntariis obsequiorum necessitatibus sponte subjiciunt, digne nostris provisionibus consolentur. Quia igitur te α Theodorum virum eloquentissimum, Consiliarium nostrum, mancipiorum cognovimus ministerio destitutum, ideo puerum nomine Acosinum, natione Siculum, juri, dominioque tuo dari, tradique præcipimus : quem quoniam traditum ex nostra voluntate jam possides, hujus te necesse fuit scripti *h*, pro futuri temporis testimonio ac robore largitatis, auctoritate fulciri : quatenus, Domino protegente, secure eum semper, & sine ullius retractationis suspicione, quippe ut Dominus, valeas possidere β.

Corr. Rom. ¶ α Te] *Addita est vox ista, & cætera sunt emendata ex originali, ut intelligatur eundem esse, cui scribitur, & cui fit donatio.*

¶ β Possidere] *Apud B. Gregorium hæc sequuntur :* Neque enim quenquam fore credimus, qui tam parvam largitatem pro tua tibi devotione concessam desideret, vel tentet ullo modo revocare : cum uno eodemque tempore & verecundum sit a decessoribus bene gesta resolvere, & verecundum sit docere cæteros in sua quandoque resolutoriam proferre largitate sententiam.

Gratian. *Miserationis quoque intuitu servi Ecclesiarum libertate donari possunt.*

C. LXVIII. *Miserationis, & pietatis intuitu servi Ecclesiarum possunt manumitti.*

Unde Gregorius *Montanæ* i, *& Thomæ lib. 5. epist. 12. seu cap. 112.*

CUm Redemptor noster, totius conditor creaturæ, ad hoc propitiatus humanam voluerit carnem assumere,

---

a *al. maleficis.* b *Ivo p. 16. c. 66.* c *al. Episcopali regantur.* d *infra eod. c. proximo.* e *al. manumissos.*

a *Polyc. l. 3. tit. 12. Burch. l. 3. c. 185. Ivo p. 3. c. 245.* b *al. libertinitas.* c *al. patrocinio subtrahat.* d *al. progeniti.* e *al. deductum, eorum conventu confirmetur.* f *1. Timoth. 5.* g *Polyc l. 3. tit. 13.* h *abest ab orig.* i *al. Montane.*

ut

ut Divinitatis suæ gratia, dirupto, quo tenebamur captivi, vinculo servitutis, pristinæ nos restitueret libertati: salubriter agitur, si homines, quos ab initio natura liberos protulit, & jus Gentium jugo substituit servitutis, in ea, in qua nati fuerant, manumittentis beneficio libertate reddantur. Atque ideo pietatis intuitu, & hujus rei consideratione permoti, vos Montanum *a* atque Thomam, famulos sanctæ Romanæ Ecclesiæ, cui (Deo adjutore) deservimus, liberos ex hac die, civesque Romanos efficimus, omneque vestrum vobis relaxamus servitutis peculium α. *& infra*. §. 1. Hanc autem manumissionis paginam Paterio Notario scribendam dictavimus, & propria manu una cum tribus Presbyteris prioribus, & tribus Diaconis, pro plenissima firmitate subscripsimus, vobisque tradidimus. Actum in urbe Romana.

Corr. Rom. ¶ α Peculium) *In vetusto codice epistolarum B. Gregorii Bibliothecæ Vaticanæ legitur*, periculum.

Gratian. *Item servi Ecclesiarum publicis angariis non debent fatigari.*

C. LXIX. *Servi Ecclesiarum publicis angariis non fatigentur.*

Unde in Concilio Toletano III. *c.* 21. *legitur*:

Ecclesiarum α servos *b*, & Episcoporum, vel Presbyterorum, vel omnium Clericorum a judicibus, vel actoribus publicis in diversis angariis fatigari dolemus. Proptes quod omne Concilium a pietate gloriosissimi Domini nostri poposcit, ut tales deinceps ausus inhibeat: sed servi suprascriptorum officiorum in eorum usibus vel Ecclesiæ laborent. Si quis vero judicum, aut actorum, Clericum, aut servum Clerici, vel Ecclesiæ, in publicis ac privatis negotiis occupare voluerit, a communione Ecclesiastica, cui impedimentum facit, efficiatur extraneus.

Corr. Rom. ¶ α Ecclesiarum) *In cæteris hujus Concilii exemplaribus impressis & manuscriptis, quæ collata sunt, & apud Ivonem legitur, quemadmodum apud Gratianum: præterquam in editione quatuor tomorum, & codice Lucensi Regio, in quibus initium capitis* 21. *sic habet*: Quoniam cognovimus in multis civitatibus Ecclesiarum servos, & Episcoporum, vel o. c. a. j. v. a. p. in diversis angariis fatigari, omne Concilium, &c. *Et hic quidem nulla facta est mutatio: alia vero, in quibus ommes Conciliorum codices concordant, sunt emendata.*

Gratian. *Item pro alimonia paupernm, pro redemptione captivorum res sacras distrahi licet.*

C. LXX. *Res sacræ quibus ex causis alienari debeant.*

Unde Ambrosius *ait lib.* 2. *de officiis, c.* 28.

Aurum *c* Ecclesia habet, non ut servet, sed ut eroget, & subveniat in necessitatibus. Quid opus est costodire, quod nihil adjuvat? An ignoramus *d*, quantum auri atque argenti de templo Domini Assyrii sustulerunt? Nonne melius conflat Sacerdos propter alimoniam pauperum, si alia subsidia desint, quam si sacrilegus contaminata asportet hostis. Nonne dicturus est Dominus: Cur passus es tot inopes fame emori? Et certe habebas aurum, unde *e* ministrasses alimoniam. Cur tot captivi deducti in commercium *f* sunt, nec *g* redempti, ab hoste occisi sunt? Melius fuerat, ut vasa viventium servares, quam metallorum. His non posset responsum referri. Quid enim diceres? Timui, ne templo Dei ornatus deesset? Responderet: Aurum sacramenta non quærunt, neque auro placent, quæ auro non emuntur. Ornatus sacramentorum, redemptio captivorum est. Et vere illa sunt vasa pretiosa, quæ redimunt animas a morte. Ille verus thesaurus est Domini, qui operatur, quod sanguis ejus operatus est. *& post pauca.* §. 1. Nemo enim potest dicere, cur pauper vivit? Nemo potest queri, quia capti redempti sunt. Nemo potest accusare, quia templum Dei ædificatum est. Nemo potest indignari, quia humandis fidelium reliquiis spatia laxata sunt. Nemo potest dolere, quia in sepulturis Christianorum requies defunctorum est. In his tribus generibus vasa Ecclesiæ etiam initiata confringere, conflare, vendere licet. Opus est, ut de Ecclesia mystici populi forma non exeat, ne ad usus nefarios sacri calicis ministerium transferatur. Ideo intra Ecclesiam primum quæsita sunt vasa, quæ initiata non essent: deinde comminuta: postremo conflata, per minutas erogationes dispensata egentibus, captivorum quoque pretiis profecerunt. Quod si desunt nova, & quæ nequaquam initiata videantur, in hujusmodi usus, quos supra diximus, arbitror omnia pie posse converti.

a *al. Montanum*. b *Lib.* 6. *Capit. cap.* 290. *Ivo p.* 3. *c.* 138. c *Polyc. l.* 6. *tit.* 20. *Ivo p.* 3. *c.* 180. *Ansel. l.* 13. *c.* 28. d 4. *Reg. c.* 24. e *al. ut.* f *in vulgatis legebatur, in captivitatem ducti*] g *nec redempti? Cur tot ab hoste*] *orig.*

C. LXXI. *Non parietes templi ornare, sed pauperibus providere, gloria Episcopi est.*

Item Hieronymus *ad Nepotianum* a *de vita Clericorum.*

Gloria Episcopi est pauperum inopiæ *b* providere: ignominia Sacerdotis est propriis studere divitiis. Natus in paupere domo, & in tugurio rusticano, qui vix milio, & cibario pane rugientem saturare ventrem poteram, nunc similam & mella fastidio. *Item paulo inferius*. §. 1. Multi ædificant parietes, & columnas Ecclesiæ subtrahunt *c*, marmore nitent, auro splendent laquearia, gemmis altare distinguitur: & ministrorum Christi nulla electio est. Neque vero mihi aliquis opponat dives in Judæa templum, mensam, lucernas, thuribula, patellas, scyphos, mortariola, & cætera ex auro fabrefacta. Tunc hæc probabantur a Domino, quando Sacerdotes hostias immolabant, & sanguis pecudum erat remissio *d* peccatorum: quanquam *e* hæc omnia præcesserint in figura, scripta autem sint propter nos, in quos fines seculorum devenerunt. Nunc vero, cum paupertatem domus suæ pauper Dominus dedicarit, portemus *f* crucem, & divitias lutum putemus. *Item idem in extremo*. §. 2. Amico *g* quippiam rapere, furtum est: Ecclesiam fraudare, sacrilegium est: accepisse, quod pauperibus erogandum sit, & esurientibus plurimis vel cautum esse velle, vel timidum, aut, quod apertissimi sceleris est, aliquid inde subtrahere, omnium prædonum crudelitatem superat. *Item ejusdem ad Paulinum* h, *de institutione Monachi*. §. 3. Crates ille Thebanus, homo quondam ditissimus, cum ad philosophandum Athenas pergeret, magnum auri pondus abjecit: neque putavit se simul posse & virtutes & divitias possidere. Nos suffarcinati auro Christum pauperem sequimur, & sub prætextu eleemosynæ pristinis opibus incubantes, quomodo possumus aliena fideliter distribuere, qui nostra timide reservamns? Plenus venter facile de jejuniis disputat. Non Hierosolymis fuisse, sed Hierosolymis bene vixisse, laudandum est.

Gratian. *Item largitate etiam Episcopi stipendium de rebus Ecclesiæ Clericis dare licet: cujus professio sub precariæ nomine fieri debet.*

C. LXXII. *Qui beneficium ab Ecclesia accepit, ejus professionem nomine precariæ faciat.*

Unde in Concilio Toletano VI. *cap.* 5.

Sæpe *i* fit, ut proprietati originis obsistat longinquitas temporis. Quapropter providentes decernimus, ut si quis Clericorum α stipendium de rebus Ecclesiæ cujusquam Episcopi percepit largitate, sub precariæ nomine debeat professionem scribere: ut nec per

a *Epist.* 2. b *al. opibus.* c *substruunt,*] *vera lectio.* d *al. redemptio.* e 1. *Cor.* 10. f *al. cogitemus.* g 13. *quæst.* 2. *c.* 10. h *Epist.* 13. i *Ivo p.* 6. *c.* 372.

ten-

tentionem *a* diuturnam præjudicium afferat Ecclesiæ; & quæcunque in usu perceperit; debeat utiliter laborare: ut nec res divini juris videantur aliqua occasione negligi, & subsidium ab Ecclesia, cui deserviunt, percipere possint Clerici. Quod si quis eorum contempserit facere, ipse se stipendio suo videbitur privare.

Corr. Rom. ¶ *a* Clericorum) *In codice Conciliorum Lucensi Regio sequitur*, vel aliarum quarumlibet personarum.

Gratian. *Religionis quoque intuitu ea, in quibus Ecclesia detrimentum non patitur, monasteriis tradi possunt.*

C. LXXIII. *Licet religionis intuitu res Ecclesiæ alienare.*

Unde in Toletano Concilio III. c. 4. *legitur.*

SI *b* Episcopus unam de parochianis Ecclesiis suis Monasterium dicare voluerit, ut in ea Monachorum regulariter congregatio vivat, hoc de consensu Concilii sui habeat licentiam faciendi. Qui etiam si de rebus Ecclesiæ pro eorum substantia aliquid, quod detrimentum Ecclesiæ non exhibeat, eidem loco donaverit, sit stabile. Rei enim bonæ statuendæ sanctum Concilium dat consensum.

C. LXXIV. *Non ultra quinquagesimam partem rerum Ecclesiæ, monasterio, quod constituit, Episcopo licet conferre.*

Item ex Toletano IX. *cap.* 5.

BOnæ *c* rei dare consultum *d*, & præsentis habetur vitæ subsidium, & æternæ remunerationis expectare cernitur præmium. Quisquis itaque Episcoporum in parochia sua Monasterium construere forte voluerit, & hoc de rebus Ecclesiæ, cui præsidet, ditare decreverit, non amplius ibidem, quam quinquagesimam partem dare debebit: ut hac temperamenti æquitate servata, cui tribuit, competens subsidium conferat, & cui tollit, damna gravia non infligat. Ad Ecclesiam vero, quæ monasticis non informabitur regulis, aut quam pro suis magnificare *e* voluerit sepulturis, non amplius quam centesimam partem census Ecclesiæ, cui præsidet, ibidem conferre licebit: ea tamen cautela servata, ut unam tantummodo, quæ placuerit, ex his duabus remunerationem *f* assumat.

C. LXXV. *Jure proprietatis res Ecclesiæ monasteriorum ædificiis tradere licet.*

Item Gregorius *lib.* 2. *indict.* 11. *epist.* 17. *Gratioso Subdiacono.*

REligiosam *g* vitam eligentibus congrua nos oportet consideratione prospicere, ne cujusquam necessitatis occasio aut desides faciat, aut robur (quod absit) conversationis infringat. Idcirco præsenti tibi auctoritate præcipimus, quatenus domum positam in hac urbe, regione quarta, juxta locum, qui appellatur, ad gallinas albas, vel hortum juris sanctæ Romanæ Ecclesiæ, cui auctore Deo præsidemus, in qua Campana quondam uxor *a* Patritii mansisse dignoscitur, simul & hortum atque hospitia, quæ intra eandem domum janua concludit, Floræ *h* Abbatissæ debeas tradere proprietatis jure proculdubio possidendam: in qua domo Monasterium Virginum (ubi cum congregatione sua habitare possit) Christo queat adjuvante construere: & *i* tam ipsa, quam quæ in ejus loco, honoreque successerit, prædictam domum, & hortum cum omnibus ad se pertinentibus (sicut diximus) quieto, inconcussoque jure a nobis pietatis consideratione concessa valeat possidere.

Corr. Rom. ¶ *a* Uxor) *In aliquot epistolarum editionibus, & nonnullis Gratiani exemplaribus non est ista dictio: in vetusto autem Vaticano epistolarum codice legitur*, quondam patritia.

Gratian. *Ecce ostensum est, quomodo res Ecclesiæ sine culpa dari possunt, & constare his, quibus datæ fuerint.*

QUÆSTIO III.

1 ps NUnc quæritur, *Si ante tempus suæ ordinationis nihil habere videbantur, quid de his fieri debeat, quæ post ordinationem suam invenisse noscuntur.*

C. I. *De his, qui primum nihil habentes, tempore suæ administrationis aliqua acquirunt.*

De his ita statutum est in Concilio Carthaginensi *a* III. *c.* 49.

PLacuit *b* ut Episcopi, Presbyteri, Diaconi, vel quicunque Clerici, qui nihil habentes ordinantur, & tempore Episcopatus, vel Clericaus sui agros, vel quæcunque prædia nomine suo comparant, tanquam rerum Dominicarum invasionis crimine teneantur *c*, nisi admoniti Ecclesiæ eadem ipsa contulerint. Si autem ipsis proprie aliquid liberalitate alicujus, vel successione cognationis obvenerit, faciant inde, quod eorum proposito congruit. Quod si a suo proposito retrorsum exorbitaverint, honore Ecclesiastico indigni tanquam reprobi judicentur.

C. II. *De ministris, qui nulla Eceleſiæ occasione, sed sui utilitate aliqua acquirunt.*

Item ex Concilio Toletano IX. *c.* 4.

QUicunque de Sacerdotibus, vel ministris pro sui utilitate, atque amicitia, vel præstatione, aut quocunque modo, aut per scripturæ seriem aliquid meruerint a quolibet percipere, in rebus Ecclesiæ non poterit numerari: sed quod exinde voluerint facere, ipsorum voluntatis arbitrio subjacebit. Quod si hoc post eorum mortem inordinatum fortasse remanserit, Ecclesia, cui præfuit, vel minister extitit, hoc sibi in perpetuum vendicabit.

Gratian. *Ecce quod illa, quæ non ex officio Ecclesiastico, sed ex aliqua præstatione suæ utilitatis lucratus est, potest dare, quibus voluerit.*

2 pars. §. 1. *Sed quæritur de his, quæ sibi communiter cum Ecclesia, vel sequestratim pro remedio animæ offerunt, vel de tertia parte, quam de rebus parochialium Ecclesiarum sibi debitam accipit, si ea poterit dimittere, quibus voluerit.*

C. III. *De Pontificibus, quibus ab extraneis, vel cum Ecclesia, vel sequestratim aliquid dimittitur.*

De his ita diffinitur in Concilio Agathensi, *cap.* 6.

POntifices *d*, quibus in summo Sacerdotio constitutis ab extraneis *e* aliquid, aut cum Ecclesia, aut sequestratim, aut dimittitur, aut donatur (quia hoc, ille, qui donat, pro redemptione animæ suæ, non pro commodo Sacerdotis offerre probatur) non quasi suum proprium, sed quasi dimissum Ecclesiæ, inter facultates Ecclesiæ computabunt: quia justum est, ut sicut Sacerdos habet, quod Ecclesiæ dimissum est; ita & Ecclesia habeat, quod relinquitur Sacerdoti. §. 1. Sane quicquid per fideicommissum aut Sacerdoti, aut Ecclesiæ fortasse dimittitur, cuicunque alii postmodum profuturum, id inter facultates suas Ecclesia computare, aut retinere non poterit.

---

a *al. retentionem.* b *Ivo par.* 3. *c.* 168. c *Ivo p.* 3. *c.* 170. d *alit. consilium.* e *alit. munificare.* f *alit. remunerandum.* g *Anſ. l.* 5. *c.* 33. h *antea legebatur, eidem.* i *al. ut*) *orig.*

a *Et in Maguntino, sub Rabano, cap.* 8. b *Burchard. lib.* 3. *c.* 120. *Ivo p.* 3. *c.* 96. *Panorm. l.* 2. *cap.* 52. c *al. teneantur obnoxii.* d *Extra. de testamentis. c. requisisti. Burchard. l.* 1. *c.* 217. *Ivo p.* 5. *c.* 331. e *al. extraneis duntaxat.*

C. IV. *Episcopus tertiam partem sibi debitam Ecclesiæ relinquere poterit.*

Item ex Concilio Toletano IX. *c. 6.*

EPiscopus *a*, si tertiam partem, quam de rebus parochialium Ecclesiarum sanctione paterna sibi debitam novit, aut ipsi Ecclesiæ, cujus res esse patebit, aut alteri Ecclesiæ, quam elegit, conferre decreverit, & licitum maneat, & irrevocabile robur ejus sententia ferat.

QUÆSTIO IV.

QUod autem quæritur, Si de suis, & Ecclesiæ rebus aliqua acquisisse noscuntur, cui proveniant? ita diffinitur, in eodem Concilio Toletano IX. *c. 4.*

C. I. *De his, qui de suis, & Ecclesiæ rebus aliqua acquisisse noscuntur.*

SAcerdotes *b*, vel quicunque illi sunt, quibus Ecclesiasticarum rerum cura commissa est, quæcunque administrationis suæ tempore emerint, si de rebus propriis vel vile, vel carum habuerint, ad Ecclesiæ nomen, cui præsunt, chartarum conficere instrumenta procurent: non enim convenit, ut Ecclesia, quem susceperit extraneum, efficiat in alieno divitem, & in suo retineat fraudatorem. §. 1. Hi vero qui suarum rerum noscuntur habere compendium, ex omni re, quam post ordinationis suæ diem visi sunt acquisisse, sive nulla, sive aliqua sunt instrumenta confecta, compensatione α tam juris sui, quam Ecclesiasticarum rerum habita, si se utriusque rei quantitas exæquaverit, inter Ecclesiam & decedentis hæredes æquo jure conquisitio pertinebit.

Corr. Rom. ¶ α Compensatione] *In Concilio ipso, cum vetustis exemplaribus collato legitur*, compensata tam juris sui, quam Ecclesiasticarum rerum habitudine.

Gratian. *Si quis vero pro compendio suarum rerum, Ecclesiæ rebus detrimentum intulerit, vel si occasione rerum Ecclesiasticarum in rebus propriis detrimentum passus fuerit, vicissim qui lucrum sentiunt, detrimentum patientibus resarcient.*

C. II. *Resarciantur detrimenta Sacerdoti, vel Ecclesiæ, quæ alterius occasione alter sensevit.*

Unde in Concilio Bracarensi III. *cap. 8. legitur.*

QUicunque sub hoc neglectu res divinas laborare distulerit, placito speciali distringendus est, qualiter si de rebus, seu augmentis Ecclesiæ quæstum laboribus suis proprie auxit, & hoc Ecclesiasticis rebus aut neglectum laboris exhibuit, aut minorationem, vel perditionem induxit, quicquid in rebus Ecclesiæ minuit, illi restituat, ex cujus rebus, atque suffragiis suos convictus fuerit ampliasse labores. Quod si aliquid pro utilitatibus Ecclesiæ, aut substantiæ expendit, aut dispendii, vel perditionis quippiam pertulerit, si hoc comprobari potuerit, totum illi a rebus Ecclesiæ ejusdem reformabitur, pro cujus utilitate id expendisse probatur.

Gratian. *Si vero de rebus Ecclesiæ tantummodo aliqua acquisisse noscuntur, & ad nomen Ecclesiæ instrumenta debent componere, nec aliquibus poterunt illa donare.*

C. III. *De his, quæ Sacerdotes emunt, ad Ecclesiæ nomen scripturam faciant.*

Unde in Agathensi Concilio, *c. 54. legitur.*

PResbyter *c*, dum dioecesim tenet, de his, quæ emerit, ad Ecclesiæ nomen scripturam faciat, ut ab ejus, quam tenet, Ecclesiæ ordinatione discedat.

Corr. R. ¶ *Caput hoc ab Ivone etiam & auctore Pannormiæ citatur ex Agathensi, in quo extat. In decretalibus vero, tit. de pecul. Cler. ex Conc. Arelatensi, & apud Burchardum, & in prima collectione decretalium, ex Concilio Arausico.*

a *Ivo part. 3. c. 171.* b *Ivo p. 3. c. 169.* c *Ext. de pecul. Cler. c. Presbyter. Burch. l. 3. c. 119. Ivo p. 3. cap. 95. Pannorm. lib. 2. c. 51.*

QUÆSTIO V.

EStamenta vero non licet eis conficere, nisi de rebus propriis.

C. I. *Quomodo de rebus Ecclesiæ liceat testari Sacerdotibus.*

Unde Gregorius *scribit* a *Deusdedit* α *Episcopo lib. 10. epist. 42.*

NUlli *b* dubium est, quia sicut Sacerdotibus res in Episcopatu acquisitas nulla est alienandi licentia: ita de his, quas ante habuerint, quicquid judicare voluerint, non vetantur. Itaque fraternitatem tuam tempore, quo ad nos fuit, quæstam esse recolimus, quod quædam mobilia β, quæ Constantius decessor vester Luminosæ ancillæ Dei, filiæ fratris sui, testamenti serie, legati titulo reliquit, jam Episcopus acquisisset, decrevisseque nos, ut si hoc constaret, nullum ex his Ecclesia vestra præjudicium pateretur. Quod & vos oportet recolere, & molestiam aliquam prædictæ ancillæ Dei non facere, nec ei sine cognitione de his, quæ possidet, quicquam auferre.

Corr. Rom. ¶ α Deusdedit] *Antea legebatur*, Lucidio: *Restituta est inscriptio ex originali: quæ inscriptio integra est supra, ead. q. 2.* res in Episcopatu. *Illud enim caput in hoc continetur.*

¶ β Mobilia,] *In originali impresso, & manuscripto est*, immobilia: *sed non est mutatum propter Doctorum scripta: nonnulla vero alia sunt emendata.*

C. II. *De eodem.*

Idem *lib. 4. epist. 22. seu c. 66. Cypriano Diacono.*

OBitum Theodori Episcopi dilectionem tuam jam credimus cognovisse. Sed quia ipse testamentum dicitur condidisse, subtiliter te (ne quid de rebus Ecclesiæ suæ consumpsisset) oportet inquirere. Et siquidem eum exinde aliquid incongrue minuisse didiceris, ita age, ut res ipsæ ab eo, cujus interest, modis omnibus reparentur.

C. III. *Quæ Monasteriis ab Episcopo conferuntur, revocari non debent.*

Item Gregorius *Mariniano Episcopo Ravennati, lib. 5. epist. 1. seu c. 101.*

QUia Joannes quondam decessor tuus α, dum viveret, sæpius a nobis expetiit, ut ea, quæ in Monasterio illo contulerat, quod juxta Ecclesiam sancti Apollinaris ipse construxerat, nostra debuissemus auctoritate firmare, & nos facturos hoc esse promisimus, fraternitatem vestram necessario duximus adhortandam, ut nihil de his, quæ illic contulit, atque constituit, aliquo modo patiatur imminui, sed omnia firma studeat stabilitate servari. Hujus igitur Monasterii, & collectarum illic rerum, quia in testamento, quod condidit, fecisse noscitur mentionem, sciendum vobis est, non ea nos ideo confirmasse, quoniam supremam ejus sequimur voluntatem, sed quia ei hoc (sicut diximus) viventi promisimus. Hæc itaque sic solicite fraternitas vestra implere festinet: quatenus & quæ in suprascripto Monasterio constituit, & a nobis sunt firmata, serventur, & illa, quæ in damnum dari, vel fieri per testamentum suæ decrevit Ecclesiæ, nullam, prohibente nempe lege, obtineant firmitatem.

Corr. Rom. ¶ α Joannes quondam decessor tuus,] *Hæc verba non sunt hoc loco apud B. Gregorium, sed ex superioribus huc comportata.*

C. IV. *Quæ ante suam ordinationem, vel post, hæreditaria successione acquisivit Episcopus, cui vult, derelinquat.*

Item α ex Concilio Hispalensi.

FIxum *c* abhinc, & perpetuo mansurum esse decrevimus, ut Episcopus rebus sui juris, quas aut ante Episcopatum, aut certe in Episcopatu hæreditaria successione acquisivit, secundum auctoritatem canonicam quicquid vult, faciat, & cui vult, eas conferat. Postquam autem Epi-

a *al. Deodato.* b *sup. ead. q. 2. res in Episcopatu. Polyc. l. 4. tit. 19.* c *Burch. l. 1. c. 214. Ivo p. 5. c. 328.*

scopus

ſcopus factus eſt, quaſcunque res de facultatibus Eccleſiæ, aut ſuo, aut alterius nomine, qualibet conditione comparaverit, decrevimus, ut non in propinquorum ſuorum, ſed in Eccleſiæ, cui præeſt, jura deveniant.

Corr. Rom. ¶ α Item] *Sic etiam citant Burchardus & Ivo, & in Hiſpalenſi primo habentur nonnulla ad hanc rem facientia. Sed integrum caput habetur in Concilio Pariſienſi, l. 1. c. 14. & in Capitularibus, l. 5. c. 175. refertur inter alia decreta Concilii Pariſienſis.*

Gratian. *De rebus vero Eccleſiaſticis teſtari licet Epiſcopo, ſi tantundem de propriis reſtituat.*

C. V. *Quomodo poſſunt eſſe rata, quæ de Eccleſiæ proprietate teſtamento legantur.*

Unde in Agathenſi *a* Concilio, *c. 51. ſtatutum eſt.*

SI *b* Epiſcopus condito teſtamento aliquid de Eccleſiaſtici juris proprietate legaverit, aliter non valebit, niſi tantundem de juris proprii facultate ſuppleverit.

2 pars. Gratian. *Sed ſi Epiſcopus, vel quilibet ex gradu Eccleſiaſtico inteſtatus defunctus fuerit, nec aliqui inventi fuerint, qui jure cognationis ei ſuccedant, Eccleſia ſua ei ſuccedat in integrum; nec licebit alicui aliqua ex rebus ejus præſumere.*

C. VI. *Epiſcopo inteſtato Eccleſia ſuccedat in integrum.*

Unde in Tarraconenſi Concilio, *c. 12. ſtatutum eſt.*

SIcubi defunctus fuerit Epiſcopus inteſtatus, poſt defunctionem ejus α a Presbyteris & Diaconis de rebus ipſius inventarium fideliter conſcribatur, a minimo uſque ad maximum, id eſt, de utenſilibus, vel de omni ſuppellectile: ita tamen, ut ſi quis exinde vel præſumpſiſſe aliquid, vel occulte fuerit tuliſſe convictus, ſecundum furti tenorem reſtituat univerſa.

Corr. Rom. ¶ α Defunctionem ejus] *Antea legebatur,* hanc diffinitionem. *Emendatum eſt ex variis Conciliorum editionibus, & duobus codicibus Vatic. quemadmodum & nonnulla alia. In codice autem Lucenſi Regio legitur.* poſt depoſitionem ejus.

C. VII. *De eodem.*

Item ex Concilio Triburienſi.

QUicunque *c* ex gradu Eccleſiaſtico ſine teſtamento, & ſine cognatione deceſſerit, hæreditas ejus ad Eccleſiam, ubi deſervivit, devolvatur. Similiter de Sanctimonialibus.

Corr. Rom. ¶ *Burchardus etiam, & Ivo citant capitulum hoc ex Concilio Triburienſi, cui præfuit Arnulphus. Sed in eo, quod extat, non habetur. Simillima leguntur apud Julianum anteceſſorem Novella 131. cap. 18.*

CAUSA XIII.

Diœceſani cujuſdam baptiſmalis Eccleſiæ, cladibus bellorum preſſi, hoſtili metu compulſi, domicilia ſua tranſtulerunt in aliam diœceſim: prædia tamen antiqua non deſierunt colere: cœperunt perſolvere decimas illi Eccleſiæ, in cujus diœceſim tranſierunt; & apud eam ſibi elegerunt ſepulturas. Transactis quinquaginta annis, Clerici, quibus quondam perſolverant decimas, cœperunt movere quæſtionem in eos, qui ab iſtis accipiunt d *primitias & decimas: veniunt ad cauſam.*

1. *Modo primum quæritur, Si illi, quorum domicilia ſunt in diœceſi hujus baptiſmalis Eccleſiæ, debeant perſolvere decimas illi Eccleſiæ, & celebrare ſuas exequias apud eam Eccleſiam, in qua quondam hæc ſiebant a parentibus eorum?*
2. *Secundo, An præſcriptione temporis, jus percipiendi decimas, & funerandi tollatur?*

a *Et in Epaunenſi, cap. 17.* b *Burch. l. 1. c. 212. Ivo p. 5. c. 326.* c *Burch. l. 2. c. 207. Ivo p. 6. c. 282.* d *al. acceperunt.*

QUÆSTIO I.

Quod priori Eccleſiæ hæc omnia jure perſolvenda ſint, actores his argumentis probare contendunt. Conſtat unamquamque baptiſmalem Eccleſiam habere diœceſim ſibi legitime aſſignatam: ſicut & parochiales Eccleſiæ habent parochias ſibi diſtributas.

CAP. Unic. *Singuli Sacerdotes proprias debent habere Eccleſias.*

Unde Dionyſius Papa *Severo Epiſcopo, epiſtola ſecunda.*

ECcleſias *a* ſingulas ſingulis Presbyteris dedimus: parochias, & cœmeteria eis diviſimus: & unicuique jus proprium habere ſtatuimus: ita videlicet, ut nullus alterius parochiæ terminos, aut jus invadat; ſed ſit unuſquiſque ſuis terminis contentus, & taliter Eccleſiam, & plebem ſibi commiſſam cuſtodiat, ut ante tribunal æterni judicis ex omnibus ſibi commiſſis rationem reddat: & non judicium, ſed gloriam pro ſuis actibus accipiat.

Grat. *In diœceſi autem deſignata quæcunque prædia coluntur, proventus decimationum baptiſmali Eccleſiæ aſſignatus debet ſolvi. Quia ergo prædia hæc intra terminos noſtræ diœceſis continentur, & proventus decimationum nobis legitime aſſignatus, noſtræ Eccleſiæ perſolvendus eſt.*

2 pars. §. 1. *His ita reſpondetur. Decimæ* b *a Deo conſtitutæ ſunt per Moyſen, ut perſolverentur a populo filiis Levi pro miniſterio, in quo deſerviebant ei in tabernaculo. Non accipiebant filii Levi decimas, niſi ab eis, pro quibus offerebant preces & ſacrificia. Quia ergo nos ſervimus Domino in tabernaculo, offerendo pro iſtis preces & ſacrificia, & ipſi debent nobis perſolvere decimas & primitias.* §. 2. *Item, cum decimæ darentur filiis Levi, non electione offerentis perſolvebantur, ut contempto Levita, qui ſecum erat, ipſe eligeret, cui vellet decimas dare. Nam dictum* c *eſt*: Levita qui tecum moratur, & intra muros tuos habitat, comedet eas. *Ideo ex ſingulis tribubus civitates ad habitandum acceperunt: ut unaquæque tribus illis perſolveret decimas, qui ſecum erant. Nam Moyſes præcepit filiis Iſrael* (*ſicut legitur in Deuteronomio*) In loco quem elegerit Dominus Deus veſter, ut ſit nomen ejus in eo, illuc omnia, quæ præcipio, conferetis holocauſta: & hoſtias, & decimas, ac primitias manuum veſtrarum, & quicquid præcipuum eſt in muneribus veſtris, quæ voviſtis Domino. Ibi epulabimini coram Domino Deo veſtro, vos, & filii & filiæ veſtræ, famuli & famulæ, atque Levita, qui in urbibus veſtris commoratur. Neque enim habet aliam partem, atque poſſeſſionem inter vos. *& infra.* §. 3. Decimam frumenti, vini, & olei tui, primogenita armentorum, & pecorum, & omnia, quæ voveris, & ſponte offerre volueris, & primitias manuum tuarum coram Domino Deo tuo, comedes ea in loco, quem elegerit Dominus Deus tuus, tu, & filius tuus, & filia tua, ſervus & famula, atque Levita, qui manet in urbibus tuis. §. 4. *Quia ergo nos intra muros urbis iſtorum ſedemus, & eis habitatione juncti ſumus, rite ab eis decimas accipimus. Item ait Propheta* e: Producens fœnum jumentis, & herbam ſervituti hominum. *Fœnum & herba ex terra producitur: ſed quibus? jumentis irrigantibus eam, id eſt, hominibus colentibus eam* f, *& in hoc ſervientibus ipſi. Item Apoſtolus* g: Communicet autem is, qui catechizatur verbo, ei qui ſe catechizat, in omnibus bonis. *Hoc Galatis. Corinthiis* h *autem probat ſpecialiter ſibi deberi ſumptus, qui eis ſpiritualia miniſtravit, dicens*: Si nos vobis ſpiritualia ſeminavimus, magnum eſt, ſi nos carnalia veſtra metamus? *Item* i: Si alii poteſtatis veſtræ

a *Polyc. lib. 4. tit. 31. Burch. lib. 3. c. 43. Ivo p. 3. c. 47. Anſelm. lib. 5. c. 73. Pannor. lib. 2. c. 42.* b *Numer. 18.* c *Deuter. 14. & 16.* d *Deut. 12.* e *Pſal. 103.* f *al. eum.* g *Galat. 6.* h *1. Cor. 9.* i *Ibidem.*

parti-

participes sunt, quare non potius nos? *Item*: Quis plantat vineam, & de fructu ejus non edit? *Nos plantavimus vineam, & vos vultis fructus ejus edere? Item præcepit a Dominus per Moysen, ut nemo mittat falcem in alienam messem. Hæc messis nostra est, & vos vultis falcem in eam mittere? Item* b: Non alligabis os bovi triturranti. *Nos sumus boves triturantes: vos vultis alligare os nostrum, & de nostra tritura victum vobis quæritis? Item Apostolus* c: Qui altario serviunt, de altario vivant. *Sed nunquid de eo, cui non serviunt? Item:* Qui in sacrario operantur, cum sacrario participant. *Sed nunquid cum illo, in quo non operantur? Nos servimus altario, vos ei participare vultis? nos vero vacuos & inanes dimittere quæritis? Item Apostolus* d: Laborantem agricolam oportet primum accipere de fructibus suis: *vos autem contra quæritis? Nos sumus agricolæ laborantes: vos primum vultis percipere de fructibus nostris? imo non primum: quia nec ultimum nobis relinquere vultis. A prioribus enim incipientes, paulatim serpitis, & totū usurpare contenditis: ut pro vobis videatur, dictum, frustatim lupus comedit agnum. Item* e: Quis militat stipendiis suis unquam? quis pascit gregem, & de lacte ejus non edit? *Nos militamus: & vos stipendia nostræ militiæ vobis quæritis? Nos gregē pascimus: & vos lac ejus, & lanā accipere vobis vultis? Sapere est, de alieno labore victū quærere, si* f *sapere est velle quod non possis.* §. 5. *Item Dominus dixit* g *discipulis suis*: In quamcunque domum intraveritis, in eadem manete, edentes & bibentes, quæ apud illos sunt. Cum autem intraveritis, primum dicite, Pax huic domui. *Nos domū hanc ingressi sumus, & ei pacem obtulimus: vos autē quasi otiosi alieno cibo pasci gaudetis? Videte, ne in vos vertatur illud:* Vide *h*, quid faciat otium, & cibus alienus. §. 6. *Item Propheta* i. Sumite psalmum, & date tympanum. *Isti a nobis sumunt psalmum, & vos ab eis quæritis tympanū.* §. 7. *Item Leo quartus:* De *k* decimis non tantum nobis, sed etiam majoribus nostris justo ordine visum est plebibus tantum, ubi sacrosancta baptismata dantur, debere dari. §. 8. *Quibus autem plebibus debentur? illis, a quibus baptisma accipiunt, an aliis? Nos eos baptizamus, & vos ab eis decimas sumitis? Honesta ista interpretatio est: utinam inveniatis, qui sic pro vobis interpretentur. Quia ergo nos rigamus populum hunc, imbrem doctrinæ ei ministrantes, quia colimus eum vomere prædicationis, corda ejus ad fidem aperientes, si non vultis sinere, vel* l *patiamini nobis eum fructificare* m, *& qualia vobis fieri nō vultis, nobis inferre cavete: ne* n *si pergitis dicere, quæ vultis, audiatis, quæ non vultis.*

3 ps. §. 9. *Ad hæc: Callida quidē & multiplici argumentatione jura nostra auferre contenditis? ita ut si fides verbis adhiberetur, non verba pro verbis, sed res pro verbis reportaretis. Sed Deo propitio, si verba dedistis, verba recipietis.* §. 10. *Arguitis nos, quod ea, quæ vobis debentur, subripere quærimus, quia nostra persequimur. Sapienti quidē & philosophico ore prolata sententia: suū persequi, estne aliena rapere? Unde ad vos hæc sententia manavit, n quia tanto ardore nostra concupiscitis, ut vestra putetis vos auferri, cum nos nostra consequimur? Unde, cum causa nostra debitū finē sortita fuerit, exclamabitis:* Ah miser, crucior tantum o bolum esse ereptum ex faucibus. *Sed videte, ne damnū effusi unguenti vobis recompensare quæratis. Constituistis vos plantatores vinearū, fossores agrorū, triturratores arearū, rigatores camporū & multa alia hujusmodi officia vobis assumpsistis: & debita vobis obsequia a nobis subtrahi conquesti estis. Sed nos non negamus, quod vestrū est. Bovi trituranti paleæ, & tegumenta servantur. Sint hæc vobis, & grana nobis relinquite. Pastinatores vinearū, fossores agrorū, rigatores camporū, triturratores arearū, diurna mercede accepta, provenientes fructus dominis relinquunt. Vos ergo recepta mercede vestri operis in quotidianis oblationibus, & aliis obsequiis, quæ pro spiritualibus, quæ a vobis accipiunt, quotidie deferuntur, provenientes fructus decimationum & primitiarum nobis relinquite.* §. 11. *Item præcepit Dominus discipulis suis, ut comederent & biberent ea, quæ apud auditores suos erant, sed non jussit eis, ut dominos de domibus suis ejicerent, & rebus suis spoliarent. Non facile invenietis, qui tales hospites libenter suscipiant. Mus in pera, i, iis in sinu, serpens in gremio male suos remunerant hospites. Unde in Proverbiis dicitur:* Qui a serpentem in sinu nutrit, percutietur ab eo. *Tales inveniatis vobis hospites, quales nobis esse vultis. Non sufficit vobis edere & bibere, quæ in domo nostra sunt, dum quotidianos fructus oblationum percipitis, ex quibus victum & vestitum habeatis: quibus cum Apostolo* b *debetis esse contenti: sed non vultis, quia imitatores ejus non estis: sed potius nos de domo nostra expellere, & rebus nostris nos penitus expoliare contenditis, dum nec etiā eorū decimationes nobi. relinquere vultis.* §. 12. *Ut autē universaliter omnia colligantur, cuncta, quæ pro vobis inducta sunt, sive de laborante agricola, sive de eo, qui suis stipendiis non militat, ad hunc articulū deferimus, ut fructū vestri operis, quem adeo recipere contenditis, in oblationibus & quotidianis obsequiis istorum recipiatis: decimationes vero eorū, quæ nobis debentur, intactas nobis relinquite, ne, dum quæritis usurpare quod vestrum non est, justa animadversione etiā illud cogamini amittere, quod vobis aliquo modo videbatur competere.* §. 13. *Quod autē hæ decimationes nullo jure vobis debeantur, facile probamus. Dicitur enim in quodam Concilio*: Si c quis Laicus, vel Clericus, sive utriusque sexus persona proprietatis suæ loca, &c. *sicut in eodē capitulo in causa Monachorū notata inveniuntur. Si ergo Laicus, vel Clericus, vel quælibet persona, loca suæ proprietatis vendens aut donans, proventū decimationū ab Ecclesia, cui legitime assignatus est, nullo modo potest abstrahere; nec isti de diœcesi ad diœcesim transeuntes, decimas suorum prædiorum, quæ intra terminos nostræ parochiæ continentur, nobis auferre possunt. Quantum enim ad jus percipiendarum decimarum attinet, idem est possessorem de diœcesi ad diœcesim transire, quod possessionem de Diœcesano ad Diœcesanum transferre.*

a *Deut.* 23. b *Deut.* 25. c 1. *Cor.* 9. *sed paulo aliter.* d 2. *Tim.* 2. e 1. *Cor.* 9. f *Terent.* g *Luc.* 10. h *Terent.* i *Psal.* 80. k 16. *q.* 1. *de decimis.* l *al. saltem patimini.* m *Tob.* 4. *Matth.* 7. n *Terentius.* o *Terentius.*

QUÆSTIO II.

1 ps. AD hæc, *decimationes istæ, etsi jure vobis debentur ut asseritis, tamen tricennalis objectio vobis silentium imponit. Omnis enim possessio tricennaria præscriptione tollitur, vel quadragenaria* [*sicut possessiones religiosarum domorum*] *vel centenaria, sicut prædicta sanctæ Romanæ Ecclesiæ.*

C. I. *Quæ triginta annis ab Episcopis possidentur, jure ab eis vendicantur.*

Unde Gelasius Papa *ait Episcopis Siciliæ, epist.* 2. *c.* 2. FAcultates *d* Ecclesiæ, nec non & diœceses, si quæ ab aliquibus possidentur Episcopis, jure sibi vendicent, quod tricennalis lex conclusit: quia & filiorum nostrorum Principum ita emanavit auctoritas, ut ultra XXX. annos nulli liceat pro eo appellare, quod legum tempus exclusit.

Gratian. *At illi econtra. Cujus auctoritate nobis silentium imponitis, ejusdem auctoritate vestra ora claudimus, Ait enim idem Gelasius*: Nulla e prælumptione statum Parochiarum, &c. *Si ergo temporalis objectio diœcesim semel constitutam divellere non potest, patet, quod nec vobis patrocinabitur, ut statutum parochiæ nostræ mutantes, decimationes nobis quondam legitime assignatas, vendicabili usurpatione vobis vendicetis. Quomodo autem distinguendæ sint hæ auctoritates, in causa Monachorum* f *invenietur.*

2 ps. §. 1. *Nunc autem quæritur de jure funerandi: quæ harum Ecclesiarum habeat jus tumulandi istos? Sicut* Hiero-

a *Extr. de Judæis, c. etsi. citatur hoc tanquam vulgare proverbium, Serpens in gremio.*] b 1. *Tim.* 6. c 16. *q.* 1. *si quis Laicus.* d 16. *q.* 3. *c.* 2. §. *illud etiam. Anselm. lib.* 5. *cap.* 19. *Burch. l.* 3. *c.* 149. *Paun. l.* 2. *c.* 65. e 16. *q.* 3. *licet in regulis.* f 16. *q.* 4.

nymus a *scribit*, *conjugati in uno sepulchro videntur esse ponendi. Ait enim:*

C. II. *In sepulchro parentum suorum filii sunt collocandi.*

EBron *b* dicitur esse civitas quatuor *a* virorum, quia in ea sepulti sunt tres Patriarchæ, in spelunca duplici cum tribus uxoribus suis, id est, Abraham & Sara, Isaac & Rebecca, Jacob & Lia, præter ipsum Adam & Evam uxorem suam. Tobias *c* dicit ad filium suum: *Cum acceperit Deus animam meam, corpus meum sepelies, & honorem habebis matri tuæ omnibus diebus vitæ ejus: & cum ipsa compleverit tempus suum, sepelias eam juxta me in uno sepulchro.* (*Ibidem.*) §. 1. Quos *d* conjunxit unum conjugium, conjungat unum sepulchrum: quia una caro sunt; & quos Deus conjunxit, homo non separet.

Corr. Rom. ¶ *a* Quatuor] *Sic emendatum est, cum antea legeretur, trium. Sic enim legitur apud B. Hieron. in quæstionibus Hebraicis in Genesim, de locis Hebraicis, & in epitaphio Paulæ. Ac dictio Hebraica significat quatuor, & quatuor Patriarchæ hic numerantur, qui ibi sepulti sunt: Abraham, Isaac, Jacob, & Adam cum uxoribus suis.*

C. III. *Item* Augustinus *e.*

3 UNaquæque *f* mulier sequatur virum suum, sive in ps vita, sive in morte. *Item Gregor.* g. §. 1. Soror B. Benedicti sepulta est in sepulchro, quod ipse sibi præparaverat: ut quorum mens una fuit semper in Domino, eorum quoque corpora sepultura non separaret.

Corr. Rom. ¶ *In plerisque vetustis caput hoc conjunctum est superiori, nec ipsa prorsus auctorum verba afferuntur.*

Gratian. *Item Joseph* h, *moriens in Ægypto, rogavit fratres suos, ut tempore visitationis suæ ossa sua secum deferrent, & in sepulchro patrum suorum ea collocarent.* §. 1. *Item. Dictum* i *est Prophetæ, qui contra præceptum Domini comederat in Bethel:* Non inferetur cadaver tuum in sepulchrum Patrum tuorum. §. 2. *Item. De nonnullis legitur in libro Regum:* Obiit & appositus est ad Patres suos, *hoc est, in sepulchro Patrum suorum.* §. 3. *Item. In Novo* k *Testamento B. Philippus legitur ædificasse sibi sepulchrum, in quo ipse, & filiæ ejus quieverunt.* §. 4. *Item. Beatus* l *Severus Ravennatum Archiepiscopus tumulum fieri jussit, in quo se, & uxorem, & filiam collocavit.* §. 5. *His omnibus exemplis colligitur, quod in sepulchris parentum corpora filiorum collocanda sunt. Quia ergo parentes istorum apud priores Ecclesias sepulti sunt, & hi apud easdem debent tumulari.* §. 6. *Econtra, Adam* m *ut asseritis, in civitate Arbeæ tumulatus est. Sed nunquid omnes filii ejus sepulti sunt ibi? tanta multitudo humani generis tam brevi tumulo non tam facile posset includi.* §. 7. *Item. Abraham* n *ibi sepultus est. Sed nunquid Ismael, & Madai, & alii, quos de Cethura genuit, ibi sepulti sunt?* §. 8. *Item. Isaac ibi sepultus est. Sed nunquid Esau cum eo tumulatus est?* §. 9. *Item. Jacob ibi collocatus est. Sed nunquid aliquis filiorum ejus præter Joseph ibi sepultus est? Rachel quoque non in Ebron, sed juxta Bethleem* o *tumulata legitur. Exemplo igitur istorum liquet, quod liberum est filiis sepeliri in sepulchris Patrum suorum, & liberum est eis alibi pro locorum & temporum opportunitate corpori suo hospitium invenire. Non ergo hoc exemplo isti coguntur sepeliri in sepulchris Patrum suorum.* §. 10. *Item, quæ legibus definita sunt, mutare non licet. Quæ autem legibus expressa non sunt, arbitrium sequuntur humanæ voluntatis. At legibus definitum est, quibus decimæ sint persolvendæ, & ideo danti mutare non licet. Ubi autem quisque tumulandus sit, legibus expressum non est, & ideo in voluntate tumulandi consistit.*

C. IV. *Ultima voluntas defuncti servari debet. Unde* B. Gregorius *ait:*

ULtima *a* voluntas defuncti modis omnibus conservari debet.

Corr. Rom. ¶ *Sententia hujus capituli habetur lib. 3. epist. 9. in verbis, quæ referuntur* ȝ. 16. *q.* 1. admonere. *itemque lib. 9. epist.* 20. Necesse est, inquit, ut si implerum hoc fuerit, defuncti dispositio conservetur. *Sic enim in manuscriptis: licet in vulgatis sit*, depositio conservetur.

4 ps. Gratian. *Quod d libero & non de servo intelligendum est. Servus enim testamenti paginam condere non potest.*

C. V. *Servus testamentum facere non potest. Unde* Gelasius Papa *scribit Honorio Episcopo.*

ILlud *b* etiam sinceritatem tuam volumus non latere, ad nos fuisse perlatum, quod Ampliatus conductor (quem non solum servum constat esse Ecclesiæ, sed ita ejus rationibus a multis temporibus implicatum, ut etiamsi esset ingenuus, donec ratiocinia cuncta deduceret, modis omnibus obnoxius haberetur) ausu temerario molitus fuerit condere paginam testamenti, cujus omne peculium Ecclesiastico juri legibus non dubitetur obstrictum. Quapropter his præsumptionibus, vice nostra, tua fraternitas contradicat: nec fieri prorsus aliqua surreptione permittat. Ac si eidem quicquam humanitus forte contigerit, quia grandævus esse memoratur; mox ejus sine dilatione substantiam præcipiat humanitas *c* tua filiis ejus duntaxat, quibus patrimonium probatur esse commissum, sub fideli descriptione contradi, donec universis temporibus, quibus hoc patrimonium gubernasse cognoscitur, partes Dominicas reddere cogantur indemnes.

5 pars Gratian. *Quia ergo secundum Gregorium ultima voluntas defuncti conservanda est, pro istorum voluntate corpora eorum sunt tumulanda, non pro arbitrio vestræ dispositionis.*

C. VI. *Ubi quisque decimas persolverit, ibi sepulturam eligere debet. Item* in Triburiensi Concilio *legitur:*

UBicunque *d* temporum vel locorum facultas tulerit, apud majorem Ecclesiam, ubi sedes est Episcopi, sepulturæ celebrentur. Si autem propter temporis vel loci asperitatem hoc difficile fuerit visum, apud Ecclesiam, in qua religiosorum Canonicorum, vel Monachorum, vel Sanctimonialium religiosa congregatio communiter degerit, sepeliatur. Si autem & hoc ineptum visum fuerit, ubi quis decimas persolvebat vivus, ibi sepeliatur & mortuus.

Corr. Rom. ¶ *In Triburiensi impresso, cap.* 15. *habetur eadem sententia, sed non iisdem omnino verbis expressa.*

Gratian. *Quia ergo decimam nobis persolvebat vivus, & apud nos sepeliendus est mortuus. Item, si quis de provincia ad provinciam transiret, & ibi domicilium sibi collocaret, liber factus a ditione prioris judicis, jurisdictioni illius judicis subjiceretur, in cujus provincia sedem sibi eligeret. Quia ergo isti a vestra diœcesi in nostram transierunt, liberi a vestra ditione, nostro juri subjiciuntur. Nostrum est ergo jus funerandi eos.*

C. VII. *Propria temeritate sepulturam parentum relinquere non licet.*

PLacuit per omnia magno Concilio, ut nullus proprii arbitrii temeritate aliam Ecclesiam, nisi cui usus antiquorum parentum canonica institutione subjacere perhibetur, sepulturæ causa adire procuret: nisi infirmitatis causa præpeditus, in aliam fuerit regionem quolibet negotio progressus. Ad hæc, si quis Prælatus con-

a *In Q. Hebraicis in Genesim, & de locis Hebraicis.* b *Polyc. l.* 8. *tit.* 5. *Burch. l.* 3. *c.* 160. *Ivo p.* 3. *c.* 223. c *Tob.* 4. *&* 14. d *Matth.* 19. *Burch. l.* 3. *c.* 161. *Ivo p.* 3. *c.* 224. e *Aliquid simile* 9. *confess. c.* 11. *ex sententia aliquando matris suæ.* f *Polyc. ibid. Burch. lib.* 3. *c.* 162. *&* 163. *Ivo par.* 3. *c.* 225. *&* 226. g *B. Greg. lib.* 2. *Dial. c.* 34. h *Genes.* 50. i 3. *Reg.* 13. k *Rufin. hist. Eccl. l.* 3. *c.* 31. l *in vi SS. tom.* 1. *& in pomœrio Ecclesiæ Ravennatis.* m *Gen.* 25. n *Gen.* 35. 49. *&* 509. o *in vulgatis legebatur, Bethel.*

a 16. *q.* 1. *admonere.* b *Ivo p.* 16. *c.* 11. c *al. unanimitas.* d 16. *q.* 1. *ubicunque, Burch. l.* 3. *c.* 237. *Ivo p.* 3. *c.* 278.

tra

tra hoc agere fategerit, Ecclesiastico vinculo se subdi cognoscat.

Gratian. *Sed aliud est ex temeritatis superbia usum antiquorum parentum non sequi, atque aliud, rationabili occasione novam sibi sepulturam eligere. Contra Melchiadis Papæ auctoritatem nititur, qui superbia, vel odio ductus, sive vanis persuasionibus, aut variis muneribus illectus, sepulturam parentum suorum sequi contemnit* α. *Secundum Gregorium autem liberam habet voluntatem, quia certæ rationis causa novum suo corpori quærit hospitium.* §. 1. *Vel ut quidam distinguunt, libera est ultima voluntas cujusque, non in sepultura sibi eligenda, sed in testamento conficiendo. Unde & Testamentum appellatur, quia eo quisque libere testatur, quod post suum decessum de propriis rebus fieri velit.* §. 2. *Sed non videtur libera testatoris voluntas, cum secundum Augustinum pro a numero filiorum debeat fieri testamentaria distributio facultatum: veluti, si quis habet unum filium, Christum putet alterum: si vero duos, Christum faciat tertium: & sic per ordinem. Et secundum Leonem, quisque medietatem b eorum, quæ Christo testatur, Ecclesiæ jubetur relinquere, apud quam fidei sacramenta susceperit. Sed illud* Augustini *non est jubentis, sed dehortantis, ne quis iratus filium suum exhæredaret, atque totum Christo relinqueret.*

Ait enim in serm. 2. c *de vita Clericorum.*

Corr. Rom. ¶ α Sequi contemnit] *In duobus exemplaribus Gratiani Vaticanis sequitur*: Ait Leo Episcopus, &c. *& ponitur integrum caput*, relatum. *extra. tit. de sepult. quod etiam refertur ab Ivone p. 7. c. 150. & ab Anf. l. 5. c. 55. & in Polyc. l. 4. tit. 34. ex Leone nono. Verum in aliis duobus vetustis, & valde emendatis hoc idem caput ponitur post versic.* Sacramenta suscepit. *Et certe verba ista*, & secundum Leonem, &c. *indicant alicubi hanc Leonis auctoritatem a Gratiano esse relatam.*

C. VIII. *Pro numero filiorum pars hæreditatis Deo offeratur.*

Si *d* quis irascitur filio suo, & moriens exhæredat eum, si viveret, non eum placarem? non ei filium reconciliare deberem? Quomodo ergo cum filio suo volo, ut habeat pacem, cujus appeto hæreditatem? Sed plane sic faciat, quod sæpe hortatus sum. Unum filium habet; putet Christum alterum: duos habet; putet Christum tertium: decem habet; Christum undecimum faciat, & suscipio.

Gratian. *Hac nimirum auctoritate mensura testatori præfigitur, non quam cogatur exolvere, sed quam prohibetur transcendere.*

6 pars. §. 1. *Oblationes ergo defunctorum qui reddere noluerit, excommunicetur.*

C. IX. *Excommunicentur, qui defunctorum oblationes Ecclesiis negant.*

Unde in Carthaginensi Concilio IV. *c. 95.*

Qui e oblationes defunctorum aut negant Ecclesiis, aut difficulter reddunt, tanquam egentium necatores excommunicentur.

C. X. *Ut infideles ejiciantur ab Ecclesiis, qui defunctorum oblationes retinent.*

Item ex Concilio Vasensi I. *cap.* 4.

Qui *f* oblationes defunctorum retinent, & Ecclesiis tradere demorantur, ut infideles sunt ab Ecclesia abjiciendi: quia usque ad inanitionem fidei pervenire certum est hanc pietatis divinæ exacerbationem: quia & fideles de corpore recedentes, votorum suorum plenitudine, & pauperes consolatu alimoniæ, & necessaria sustentatione fraudantur. Hi enim tales quasi egentium necatores, nec credentes judicium Dei habendi sunt. Unde & quidam Patrum hoc scriptis suis inseruit, congruente sententia, qua ait: *Amico a quippiam rapere, furtum est: Ecclesiam vero fraudare, sacrilegium.*

C. XI. *Qui oblata Ecclesiis, aut testamento relicta retinere præsumpserint, excommunicentur.*

Item ex Concilio Agathensi, *c.* 4.

Clerici *b*, vel seculares, qui oblationes parentum aut donatas, aut testamento relictas retinere perstiterint, aut id, quod ipsi donaverint Ecclesiis vel Monasteriis, crediderint auferendum, sicut sancta Synodus constituit, velut necatores pauperum, quousque reddant, excludantur Ecclesiis. §. 1. Si quis autem Clericus furtum Ecclesiæ fecerit, peregrina ei communio tribuatur.

7 pars. Gratian. *Item quæritur, An pro sepultura mortuorum aliquid sit exigendum?*

C. XII. *Pro sepultura nihil muneris exigendum est.*

De his ita scribit Gregorius c *lib. 7. regesti, indict. 2. epist. 55. Januario Episcopo Sardiniæ.*

Questa *d* est nobis Neteida fœmina clarissima, quod ab ea centum α solidos pro filiæ suæ sepultura fraternitas vestra *e* velit exigere. *& infr.* Hoc autem vitium & nos, postquam, Deo auctore, ad Episcopatus honorem accessimus, de Ecclesia nostra omnino vetuimus; & per pravam denuo consuetudinem nequaquam usurpare permisimus: memores, quia dum Abraham *f* a filiis Ephron β, hoc est, a filiis Seor, sepulchri terram pretio ad humandum corpus conjugis postularet, præmium accipere renuit, ne commodum videretur de cadavere consecutus. Si ergo tantæ considerationis Paganus vir fuit; quanto magis nos, qui Sacerdotes dicimur, hoc facere non debemus? Unde ne hoc avaritiæ vitium vel in alienis denuo tentari præsumatur, admoneo. §. 1. Sed si quando aliquem in Ecclesia vestra sepeliri conceditis, siquidem parentes ipsius, proximi, vel hæredes pro luminaribus sponte quid offerre voluerint, accipi non vetamus. Peti vero aliquid, aut exigi omnino prohibemus: ne (quod valde irreligiosum est) aut venalis fortasse (quod absit) dicatur Ecclesia, aut vos de humanis videamini mortibus gratulari, si ex eorum cadaveribus studeatis quærere quolibet modo compendium γ.

Corr. Rom. ¶ α Centum] *Dictio ista abest a nonnullis exemplaribus Gratiani, & epistolarum B. Gregorii. Sed quia in aliis earundem codicibus etiam manuscriptis legitur, non est inducta.*

¶ β Ephron,] *Locus hic varie legitur. In epistola B. Gregorii magis recepta lectio hæc est*, a filiis Emor, hoc est, Ephron, filio Seor. *& Gen.* 32. *habetur*, intercedite pro me apud Ephron, filium Seor.

¶ γ Compendium.] *Post hoc caput in duobus antiquis exemplaribus recitantur duo Urbani secundi, quæ placuit hic afferri, ne plane interirent, quod alibi non facile inveniuntur, & unum eorum citatur extra de sepult. c.* certificari. Urbanus II. Gothfredo Magolonensi Episcopo.

Mortuorum, qui in monasteriis sepeliri desiderant, aut omnino juxta prædecessoris nostri Leonis decretum, partem eleemosynarum mediam, aut juxta dispensationem nostram in Lateranensi Concilio promulgatam, partem tertiam parochialibus Ecclesiis statuimus derelinquendam. Idem eidem.

Capellanos quoque Monachorum, sicut reliquos parochiæ tuæ Clericos, debitam tibi obedientiam persolvere volumus.

a *Inf. c. proximo.* b *Ext. tit. de sepult. c. relatum.* c *Sive serm.* 25. *ad fratres in eremo. Omittuntur autem verba aliquot.* d *In Conc. Aquisg. c.* 112. *Ivo p.* 3. *c.* 178. e *Burch. l.* 3. *c.* 142. *Ivo p.* 3. *c.* 208. f *Deusdedit p.* 4. *Ivo p.* 3. *c.* 155.

a *Sup.* 12. *q.* 2. *gloria.* b *Burchard. l.* 3. *c.* 140. *ex Concilio apud Valentias. Ivo p.* 3. *c.* 206. *Pannor. l.* 2. *c.* 5. c *Et in Concil. Meldensi, c.* 72. d *Polyc. l.* 8. *tit.* 5. *Ivo p.* 3. *c.* 101. e *al. non erubescat.* f *Gen.* 23. *Act.* 7.

C. XIII. *Etiam coacti de sepultura pretium non debemus accipere.*

Item Hieronymus *in quæst. Hebr. ad c. 23. Gen.*

POstquam *a* pretio victus est Ephron, ut sepulchrum venderet argento, licet cogente Abraham, vau litera, quæ apud illos pro o legitur, ablata de ejus nomine est, & pro Ephron appellatus est Ephran: significante Scriptura, non eum fuisse consummatæ, perfectæque virtutis, qui potuerit memoriam vendere mortuorum. §. 1. Sciant igitur, qui sepulchra venditant, nec coguntur, ut accipiant pretium, sed a nolentibus quoque extorquent, immutari nomen suum, & perire quid de merito eorum: cum etiam ille reprehendatur occulte, qui invitus acceperit.

C. XIV. *De eodem.*

Item ex Concilio Triburiensi, *c. 16.*

IN *b* Ecclesiastico *c* namque libro scriptum est: *Mortuo non prohibeas gratiam, sciens, quoniam omnes morimur.* Et idem *d*: *Omnia quæ de terra sunt, in terram convertentur.* Quid terra terram vendis? memento, quoniam terra es, & in terram ibis α, & quoniam mors tibi futura est, approperat, & non tardat. Recordare, quoniam non hominis est terra: sed ut Psalmista *e* commemorat; *Domini est terra, & qui habitant in ea* Si terram vendis, invasione alienæ *f* rei reus teneberis. Gratis accepisti a Deo: gratis da pro eo. Quare interdictum sit omnibus omnino Christianis terram mortuis vendere, & debitam sepulturam denegare: nisi forte proximi, & amici defuncti propter nomen *g*, & redemptionem animæ viri gratis aliquid dere velint.

Corr. Rom. ¶ α Ibis] *In codicibus vulgatis erat*, reverteris, *& sequebantur hæc*, & alibi de homine dictum est: terram geris, & in terram converteris, qui de terra sumeris: *quæ sunt expuncta: quia absunt a plerisque vetustis, & ab originali.*

C. XV. *De eodem.*

Item ex Concilio Varensi.

PRæcipiendum *h* est secundum canonum auctoritatem, ut de sepulchris & hominibus sepeliendis nihil muneris exigant: nisi forte qui sepelitur, vivens jusserit Ecclesiæ, in cujus atrio sepelitur, aliquid de suis rebus tribuere, aut etiam post mortem ipsius, illi, quibus commissum est ejus eleemosynam facere, de rebus illius aliquid sponte dare voluerint: & tamen nullatenus a Presbyteris Ecclesiæ *i* illius aliquid exigatur, sive ab illis, qui locis & villis *k* præsunt. §. 1. Prohibendum est etiam secundum majorum instituta, ut in Ecclesia nullatenus sepeliantur, sed in atrio, aut in porticu, aut in *l* exhedris Ecclesiæ. Intra Ecclesiam vero, & prope altare, ubi corpus & sanguis Domini conficitur, nullatenus sepeliantur.

Corr. Rom. ¶ *Extat in Concilio Nannetensi, c. 6. ex quo citatur a Burchardo & Ivone: sed quia potuit esse repetitum in aliquo Varensi, seu Vasensi, non est mutatum. In epitome quidem Conciliorum est in Vasensi, c. 3.*

C. XVI. *A sacris locis non juvantur post mortem, quibus peccata non sunt dimissa.*

Item Augustinus.

§ QUibus *m* peccata dimissa non sunt, a sacris locis post ps mortem adjuvari non possunt: quia, quos peccata graviora deprimunt, si in sacris locis se sepeliri faciunt, restat, ut de sua præsumptione judicentur: quia *n* eos sacra loca non liberant, sed culpa temeritatis accusat.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc a Burchardo etiam & Ivone citatur ex Augustino, & nonnihil ad hanc rem faciens habetur in libro de cura agenda pro mortuis, c. 1. sed videtur confectum ex duobus locis. lib. 4. dialog. B. Gregorii; uno quidem in c. 51. altero autem in c. 53. quod refertur in Concil. Tribur. c. 17. Nam capite quidem 51. cum narrasset, quandam Sanctimonialem, quæ in Ecclesia sepulta fuerat, visam fuisse ibi cremari, ex eo colligit*: Qua ex re aperte datur intelligi, quia hi, quibus peccata dimissa non fuerint, ad evitandum judicium sacris locis post mortem non valeant adjuvari. *In c. autem 53. cum memorasset, corpus cujusdam Valentini e sepulchro per dæmonas fuisse extractum, & extra Ecclesiam projectum, hæc subjungit:* Ex quo Petre collige, quia his, quos peccata gravia deprimunt, si in sacro loco sepeliri se faciant, restat, ut etiam de sua præsumptione judicentur: quatenus eos sacra loca non liberent, sed etiam culpa temeritatis accuset.

C. XVII. *Quibus prosit in Ecclesia sepeliri.*

Item Gregorius a *lib. 4. dial. c. 50.*

CUm gravia *b* peccata non deprimunt, hoc prodest mortuis, si in Ecclesia sepeliantur, quod eorum proximi, quoties ad eadem sacra loca veniunt, suorum, quorum sepulchra aspiciunt, recordantur, & pro eis Domino preces fundunt. Nam quos peccata gravia deprimunt, non ad absolutionem potius, quam ad majorem damnationis cumulum, eorum corpora in Ecclesiis ponuntur.

C. XVIII. *Qui sepeliantur in Ecclesia.*

Item ex Concilio Maguntiaco I. *c. 52.*

NUllus *c* mortuus intra Ecclesiam sepeliatur, nisi Episcopi, aut Abbates aut digni Presbyteri, vel fideles Laici.

Gratian. *Quid vero mortuis prosit juxta Ecclesiam sepeliri, quidve ad eos perveniat*, Augustinus *in lib. de agenda cura pro mortuis, cap. ult. ostendit, dicens:*

C. XIX. *Quare mortui juxta Ecclesiam sepeliantur.*

NOn *d* æstimemus *e* ad mortuos, pro quibus curam gerimus, pervenire, nisi quod pro eis sive altaris, sive orationum, sive eleemosynarum sacrificiis solenniter supplicamus. Quamvis non pro quibus fiunt, omnibus prosint: sed his tantum, quibus dum vivunt, comparatur, ut prosint. Sed quia non discernimus, qui sint, oportet ea pro regeneratis omnibus facere, ut nullus eorum prætermittatur, ad quos hæc beneficia possint & debeant pervenire. Melius enim supererunt ista eis, quibus nec obsunt, nec prosunt, quam eis deerunt, quibus prosunt. §. 1. Diligentius tamen facit hoc quisque pro necessariis suis, quo *f* pro illo fiat similiter a suis. §. 2. Corpori autem humando quicquid impenditur, non est præsidium salutis, sed humanitatis officium, secundum affectum, quo nemo *g* unquam carnem suam odio habet. Unde oportet, ut quam potest, pro carne proximi curam gerat, cum ille recesserit, qui gerebat *h*. Et si hæc faciunt, qui carnis resurrectionem non credunt; quanto magis debent facere, qui credunt? ut corpori mortuo, sed tamen resurrecturo, & in æternitate mansuro, impensum ejusmodi officium sit etiam quodammodo ejusdem fidei testimonium. §. 3. Quod vero quisque apud memoriam Martyrum sepelitur, hoc tantum mihi videtur prodesse defuncto, ut commendans eum etiam Martyrum patrocinio affectus pro illo supplicationis augeatur.

Gratian. *Econtra* Hieronymus *in epistolam ad Galat. c. 6. ad ea verba:* Unusquisque onus suum.

C. XX. *Post mortem orationes viventium mortuis damnatis non prosunt.*

---

a *Pann. l. 2. c. 26.* b *Ivo part. 3. cap. 215.* c *Eccles. 7.* d *Eccles. 40. Gen. 32.* e *Psal. 23.* f *al. Dominicæ.* g *al. nomen Domini.* h *Burch. lib. 3. c. 159. Ivo p. 3. c. 222.* i *al. illis aliquid.* k *al. vicis.* l *extra Ecclesiam.* m *Polyc. l. 8. tit. 5. Burch. lib. 3. c. 152. Ivo p. 3. c. 134.* n *in Concil. Tribur. c. 17.*

a *Nic. ad consulta Bulgaror. c. 99.* b *Quos*] *orig. Polyc. ibid. Burch. l. 3. c. 153. Ivo p. 3. c. 216.* c *Burch. l. 3. c. 233. Ivo p. 3. c. 274.* d *Ivo p. 2. c. 113.* e *al. existimemus.* f *al. quod.* g *Ephes. 5.* h *al. regebat.*

In

IN præsenti seculo scimus sive orationibus, sive consiliis invicem posse nos coadjuvari. Cum autem ante tribunal Christi venerimus, non Job, non Daniel, nec Noe rogare posse pro quoquam, sed unumquemque portare onus suum.

Corr. Rom. ¶ *Verba B. Hieronymi sunt hæc*: Obscure licet, docemur per hanc sententiolam novum dogma, quod latitat, dum in præsenti seculo sumus, sive, &c.

Gratian. *Verum hoc de impœnitentibus accipiendum est, de quibus Propheta a dicit:* Non dabit Deo placationem suam, nec pretium redemptionis animæ suæ: & ideo frater non redimet eum, sed laborabit in æternum, & vivet adhuc in finem. *De aliis autem intelligi non potest.*

C. XXI. *In pœnitentia defunctis bona prosunt viventium.*

Unde Gregorius Papa II. *Bonifacio Episcopo, epist. ultima.*

PRo *b* obeuntibus quippe consuluisse dignosceris, si liceat oblationes afferre: sancta sic tenet Ecclesia, ut quisque pro suis mortuis vere Christianis offerat oblationes, atque Presbyter eorum memoriam faciat: & quamvis omnes peccatis subjaceamus, congruit, ut Sacerdos pro mortuis Catholicis memoriam faciat & intercedat: non tamen pro impiis (quamvis Christiani fuerint) tale quid agere licebit.

C. XXII. *Animæ mortuorum quatuor modis solvuntur.*

Item c.

ANimæ α *d* defunctorum quatuor modis solvuuntur, aut oblationibus Sacerdotum, aut precibus Sanctorum, aut charorum eleemosynis, aut jejunio cognatorum. §. 1. Curatio *e* vero funeris, conditio sepulturæ, pompa exequiarum, magis vivorum solatia sunt, quam subsidia mortuorum. Si aliquid prodest impio sepultura pretiosa, oberit pio vilis, aut nulla. *&* ſ §. 2. Nec ideo tamen contemnenda & abjicienda sunt corpora defunctorum, maximeque justorum, ac fidelium. *&* ſ. §. 3. Ubi & illud salubriter discitur, quanta possit esse remuneratio pro eleemosynis, quas viventibus & sentientibus exhibemus; si neque hoc apud Deum perit, quod exanimis hominum membris officii, diligentiæque persolvitur.

Corr. Rom. ¶ α Animæ] *Horum verborum usque ad vers.* Curatio. *nullus auctor inventus est. Ea Burchardus citat ex dictis Origenis. Ivo ex dictis Gregorii.*

C. XXIII. *Ante diem judicii sacrificiis & eleemosynis mortui juvantur.*

Item Augustinus *in Enchiridio, c.* 109. *&* 110.

TEmpus *f* quod inter hominis mortem, & ultimam resurrectionem interpositum est, animas abditis receptaculis continet, sicut unaquæque digna est vel requie, vel ærumna, pro eo quod sortita est in carne, dum viveret. Neque negandum est, defunctorum animas pietate suorum viventium relevari, cum pro illis sacrificium Mediatoris offertur, vel eleemosynæ in Ecclesia fiunt. Sed hæc eis prosunt, qui cum viverent, ut hæc sibi postea possent prodesse, meruerunt. §. 1. Est enim quidam vivendi modus, nec tam bonus, ut non requirat ista post mortem; nec tam malus, ut ei non prosint ista post mortem. Est vero talis in bono, ut ista non requirat: & est rursus talis in malo, ut nec his valeat, cum hæc vita transierit, adjuvari. Quocirca hic omne meritum comparatur, quo possit post hanc vitam relevari quispiam, vel gravari. *&* *post pauca.* §. 2. Cum sacrificia altaris, sive quarumcunque eleemosynarum pro baptizatis defunctis omnibus offeruntur, pro valde bonis gratiarum actiones sunt: pro non

a *Psal.* 48. b *Polyc. l.* 8. *tit.* 7. c *al. Idem.* d *Polyc. l.* 8. *tit.* 6. *Burch. l.* 19. *c.* 112. *Ivo p.* 15. *c.* 124. e *August. de cura pro mortuis c.* 2. *& l.* 1. *de civit. c.* 12. *&* 13. f *Sent.* 4. *dist.* 45. *Ansel. l.* 5. *c.* 170.

valde malis, propitiationes sunt: pro valde malis, etsi nulla sint adjumenta mortuorum, qualescunque vivorum consolationes sunt. Quibus autem prosunt, aut ad hoc prosunt, ut si plena remissio, aut certe, ut tolerabilior fiat ipsa damnatio.

9 pars. Gratian. *De observatione autem tertii, septimi, trigesimi, vel quadragesimi diei quæritur, Unde exordium sumpserit?*

C. XXIV. *Quare certi dies in mortuorum commemoratione serventur.*

Ambrosius *in lib. de obitu Theodosii Imperatoris dicit, fere in principio.*

QUia *a* alii tertium α diem, alii tricesimum, alii septimum, alii quadragesimum observare consueverunt, quid doceat lectio, consideremus. *b* Defuncto, inquit, *Jacob, præcepit Joseph pueris suis sepultoribus, ut sepelirent eum, & sepelierunt sepultores Israel, & repleti sunt ei quadraginta dies. Sic enim dinumerantur dies sepulturæ. Et luxit eum Israel* β *septem diebus.* Hæc ergo sequenda solennitas, quam præscribit lectio. Sic etiam in Deuternomio *c* scriptum est: *Quia planxerunt filii Israel Moysem diebus triginta, & consummati sunt dies luctus.* Utraque ergo observatio habet auctoritatem, qua necessarium pietatis impletur officium.

Corr. Rom. ¶ α Alii tertium] *Apud B. Ambrosium legitur*: Quia alii tertium diem & tricesimum, alii septimum & quadragesimum. *Verum in Missalibus Romanis tam antiquis, quam recentioribus, & Ambrosianis nulla est mentio diei quadragesimi, nec in c.* nullus. *sup. dist.* 44. *& infra de consec. dist.* 5. *ex Concilio Nannetensi. Est tamen frequens apud Græcos.*

¶ β Israel septem] *Codices B. Ambrosii habent*, & luxit eum Ægyptus septuaginta diebus: *quemadmodum habet editio* 70. *& vulgata. Sed tamen visa est ferri posse lectio hæc, quæ est in omnibus etiam Gratiani manuscriptis: quoniam paulo post in eodem c.* 50. *Gen. hæc adduntur de Joseph, & cæteris filiis Israel*: Veneruntque ad aream Adad, quæ sita est trans Jordanem: ubi celebrantes exequias, planctu magno atque vehementi impleverunt septem dies.

10 pars. Gratian. *Lugere autem, & tristari tam pro nostra, quam pro aliorum morte* Cyprianus *prohibet, dicens in sermone de mortalitate:*

C. XXV. *Nec pro nostra, nec pro aliorum morte tristari debemus.*

QUam præposterum est, quamque perversum, ut cum Dei voluntatem fieri postulemus, quando evocat nos, & accersit de hoc mundo Deus, non statim voluntatis ejus imperio pareamus: obnitimur & reluctamur, & pervicacium more servorum ad conspectum Domini cum tristitia & mœrore perducimur, exeuntes istinc necessitatis vinculo, non obsequio voluntatis: & volumus ab eo præmiis cœlestibus honorari, ad quem venimus inviti. *Idem paulo inferius.* §. 1. Nobis quoque ipsis minimis & extremis quoties revelatum est, quam frequenter, atque manifeste de Dei dignatione præceptum est, ut contestarer assidue, & publice prædicarem, fratres nostros non esse lugendos, accersione *d* Dominica de seculo liberatos, cum sciamus non eos amitti, sed præmitti; recedentes præcedere, ut proficiscentes, & *e* navigantes solent.

C. XXVI. *Ex pusillanimitate mortuos lugere contingit.*

Item Joannes Chrysostomus, *hom.* 26. *in c.* 11. *epist. ad Hebræos.*

UBicunque *f* sepeliamur, Domini est terra, & plenitudo ejus. Omnino fit, quod oportet fieri. Lugere autem, & deplorare & lamentari eos, qui de hac vita decedunt, ex pusillanimitate contingit.

a *Polyc. l.* 8. *tit.* 7. *Ans. l.* 7. *c.* 169. b *Gen.* 50. c *Deuteron.* 34. d *al. accersitione.* e *al. ut.* f *Ps.* 23.

Gra-

Gratian. *Hæc autem ex desperatione futuræ resurrectionis intelligitur. Unde & Apostolus non simpliciter ait* a: Nolumus vos ignorare de dormientibus, ut non contristemini: *sed addit*, sicut & cæteri, qui spem non habent. *Pietatis namque affectu & humanitatis intuitu, mortuos lugere non prohibemur: sicut nonnullos Sanctorum, aliorum exequiis pias lachrymas impendisse legimus.*

C. XXVII. *Qui spem futuræ resurrectionis habent, de mortuis tristari non debent.*

Hinc etiam Anastasius Papa, *epist.* 2. *ad Nerianum.* b

HAbent *c* forsitan illi justam longi doloris excusationem, qui vitam alteram nesciunt, qui de hoc seculo ad melius esse transitum non confidunt. Nos autem, qui novimus, qui hoc credimus & docemus, contristari nimium de obeuntibus non debemus: ne quod apud alios pietatis tenet speciem, hoc magis nobis in culpa sit. Nam diffidentiæ quodammodo genus est, contra hoc, quod quisque prædicat, torqueri α mœstitia, dicente Apostolo *d: Nolumus vos ignorare de dormientibus, ut non contristemini, sicut & cæteri, qui spem non habent.*

Corr. Rom. ¶ α Torqueri] *Sic est emendatum ex epistola B. Gregorii, in qua hoc idem habetur. In epistola Anastasii legitur*, contra quod quisque prædicator quæritur, justitiam amans, dicente, &c. *In codicibus autem Gratiani etiam manuscriptis videbatur mista esse lectio ex utraque, hoc modo*, contra hoc, quod quisque prædicat quærere, justitiam amans, dicente, &c.

C. XXVIII. *De eodem.*

Item ex Concilio Toletano III. *cap.* 22.

QUi divina vocatione ab hac vita recedunt, cum Psalmis tantummodo, & psallentium vocibus debent ad sepulchra deferri. Nam α funebre *e* carmen, quod vulgo defunctis cantari solet, vel in pectoribus se, aut proximos, aut familias cædere omnino prohibemus. Sufficiat autem, quod in spe resurrectionis, Christianorum corporibus famulatus divinorum impenditur canticorum. Prohibet enim nos Apostolus *f* nostros lugere defunctos, dicens: *De dormientibus autem nolo vos contristari, sicut & cæteri, qui spem non habent.* Et Dominus *g* non flevit Lazarum mortuum, sed ad vitæ hujus ploravit ærumnas resuscitandum. Si autem *h* potest hoc Episcopus omnes Christianos prohibere, agere non moretur. Religiosis *i* tamen omnino aliter fieri non debere censemus. Si enim Christianorum per omnem mundum humari oportet corpora defunctorum.

Corr. Rom. ¶ α Nam funebre] *Hinc usque ad vers.* sufficiat, *addita sunt ex originali, ut intelligatur, quæ illa sint, quæ in hoc canone prohibentur.*

11 pars. Gratian. *De mortuis etiam quæritur, Utrum sciant ea, quæ hic a vivis geruntur? Esajas* k *ex persona populi afflicti ait*: Abraham Pater noster nescivit. Augustinus *quoque in libro de agenda cura pro mortuis, illud idem testatur, dicens*, c. 15.

C. XXIX. *Mortui ex se nesciunt, quid hic a vivis geratur.*

FAtendum est, nescire quidem mortuos, quid hic agatur, sed dum hic agitur, postea vero audire ab eis, qui hinc ad eos moriendo pergunt, non quidem omnia, sed quæ sinuntur indicare, qui sinuntur etiam ista meminisse, & quæ illos, quibus hæc indicant, oportet audire. Possunt & ab Angelis, qui rebus, quæ aguntur hic, præsto sunt, audire aliquid mortui, quod unumquemque illorum audire debere judicat, cui cuncta subjecta sunt. & §. 1. Multi α quoque ad vivos, aliquos ex mortuis venire credunt, sicut econtrario Paulum ex vivis in Paradisum raptum esse divina Scriptura testatur.

Corr. Rom. ¶ α Multi quoque] *Apud B. Augustinum sic legitur:* Mitti quoque ad vivos aliquos ex mortuis, sicut econtrario Paulus ex vivis in paradisum raptus est, divina Scriptura testatur. *Sed ob glossam non est emendatum. Veritatem vero suæ sententiæ confirmat B. Augustinus aliquot aliis exemplis Scripturæ sacræ: quare ex textu depravato auctor glossæ errandi occasionem sumpsit.*

12 pars. Gratian. *De his autem, qui in patibulis suspenduntur, quæritur, An juxta Ecclesias sint sepeliendi? De quibus in* Maguntinensi *a* Concilio II. *sub Rabano c.* 27. *ita statutum est.*

C. XXX. *Non est deneganda communio his, qui in patibulis suspenduntur.*

QUæsitum *b* est ab aliquibus fratribus de his, qui in patibulis suspenduntur pro suis sceleribus, post confessionem Deo peractam, utrum cadavera eorum ad Ecclesias deferenda sint, & oblationes pro eis offerendæ, & Missæ celebrandæ, an non? Quibus respondimus, si omnibus de peccatis suis puram confessionem agentibus, & digne pœnitentibus communio in fine secundum canonicum jussum danda est: cur non α eis, qui pro peccatis suis pœnam extremam persolvunt? Scriptum *c* est enim: *Non vindicat Deus bis in idipsum.*

Corr. Rom. ¶ α Cur non eis,] *Restitutus est hic locus ex ipso Concilio Maguntino, & Vormacienſi, inductis aliquot verbis, quæ potius perturbabant, quam illustrarent.*

C. XXXI. PALEA.

FUres *d* & latrones, si in furando aut deprædando occidantur, visum est pro eis non orandum. Si comprehensi, aut vulnerati, Presbytero vel Diacono confessi fuerint, communionem α eis non negamus.

Corr. Rom. ¶ α Communionem] *Antea legebatur*, confessionem. *Emendatum vero sic est ex Burchardo, Ivone & Decretali: quibus locis hoc idem citatur ex Concilio Triburiensi, & in eo, quod extat, habetur sententia c.* 31. *copiosius expositа: ubi etiam Diaconi nulla fit mentio, sed ita dicitur.* Deoque & Sacerdoti.

C. XXXII. *De eodem.* PALEA.

Item ex Concilio Aurelianensi.

SI *e* fur, aut latro captus in præda, absque occisione potest comprehendi, & tamen interficitur, quia ad imaginem Dei creati, & in nomine ejus baptizati sunt, interfectores eorum quadraginta diebus non intrent Ecclesiam. Lanea veste induti ab escis & potibus, qui interdicti sunt, a thoro, a gladio ab equitatu se abstineant. In tertia, quinta feria, & sabbatho, aliquo genere leguminum, vel olerum, & pomis, parvisque piscículis, cum mediocri cerevisia vicissim utantur, & temperate. Sin autem a veridicis comprobatur testibus, quod sine odii meditatione se, suaque liberando, Diaboli membra interfecerint, & α capi non poterant, pœnitentiam pro homicidio eis non injungimus: ni ipsi voluerint aliquid, quod humanitatis est, facere. At si Presbyter est, non deponatur: cunctis tamen diebus vitæ suæ pœnitentiam agat.

Corr. Rom. ¶ *Sic in omnibus codicibus, in quibus est hæc Palea, & apud Burchardum, & Ivonem, & in Decretali: ex quibus sunt multa emendata, & magni ponderis.*

¶ α Et capi non poterant,] *Loco istorum verborum in codicibus Gratiani erant hæc*, & pariter pœniteat: *quæ videntur pugnare cum proxime sequentibus:* pœnitentiam pro homicidio eis non injungimus. *Restitutus autem est locus ex cæteris collectoribus.*

a 1. *Thess.* 4. b *Et in regesto B. Gregorii, lib.* 7. *epist.* 111. c *Anselm. lib.* 7. *cap.* 171. *Burch. l.* 19. *c.* 120. *Ivo p.* 15. *c.* 139. d 1. *Thess.* 4. e *al. funeris precamen.* f 1. *Thess.* 4. g *Joan.* 11. h *al. enim.* i *al. A religiosis.* k *Esa.* 63.

a *Et in Vormacienſi, c. ult.* b *Burch. l.* 11. *c.* 76. *Ivo p.* 14. *c.* 124. *Pann. l.* 5. *c.* 22. c *Naum* 1. *secundum* 70. d *Extra de fur. c.* 2. *In Tribur. cap.* 31. *Polyc. l.* 6. *tit.* 16. *Burch. l.* 11. *c.* 59. *Ivo p.* 13. *c.* 45. e *Sententia habetur extra. de hom. c.* 2. *Polyc. ib. Burch. l.* 11. *c.* 60. *& l.* 19. *c.* 5. *interfecisti furem. Ivo p.* 13. *c.* 46.

CAU-

CAUSA XIV.

Canonici a *cujusdam Ecclesiæ quæstionem movent de prædiis: testes ex fratribus suis producunt: negotiatoribus pecuniam crediderunt, ut ex eorum mercibus emolumenta acciperent.*

1. *Hic primum quæritur, An liceat eis sua repetere?*
2. *Secundo, An illi testes sint audiendi?*
3. *Tertio, An illud sit usuras exigere?*
4. *Quarto, An liceat Clericis vel Laicis a quolibet usuras expetere?*
5. *Quinto, An eleemosynæ de usuris fieri possint?*
6. *Sexto, An usurarii pœnitentiam agere valeant, nisi, quod male acceperunt, restituant.*

QUÆSTIO I.

Quod autem sua repetere non possint, facile videtur posse probari. Ait enim Dominus in Evangelio b: Si vis perfectus esse, vade, & vende omnia, quæ habes, & da pauperibus. *Quia ergo isti iter perfectionis arripiunt, non licet eis sua habere. Multo ergo minus licet eis repetere: quia non debet repeti, quod possideri non licet.* §. 1. *Item* c: Si quis voluerit tunicam tuam tollere, & in judicio tecum contendere, dimitte ei & pallium. §. 2. *Item Apostolus in epist. ad Corinthios* d: Secularia igitur judicia si habueritis, omnino peccatum est in vobis. §. 3. *Item Gregorius* e *exponens:* Omnia mihi licent: sed ego sub nullius redigar potestate, *inquit:* Cum mens concepta desideria subsequitur, servire rebus convincitur, quarum amore superatur.

C. I. *Pro rebus transitoriis Episcopus provocatus non litiget.*

Item ex Concilio Carthaginensi IV. *c.* 19. Episcopus nec provocatus pro rebus transitoriis litiget.

Gratian. *Quia ergo generaliter perfectis prohibetur in judicio contendere, patet, quod istis non licet stare coram judice.* §. 1. *His ita respondetur. Prohibetur perfecto in judicio stare, captando lucrum, sed non evitando damnum. Vel aliter: Aliud est sua possidere: aliud est communium procuratorem esse. Canonici non possident sua: quia res Deo oblatæ non sunt alicujus. Utuntur enim rebus Ecclesiæ, non ut suis, sed tanquam ad dispensandum sibi creditis. Unde Prosper in lib. de vita contemplativa:* Sacerdos *f* cui dispensationis cura commissa est, &c. *require in causa ejus, a quo pro ingressu monasterii pecunia exigebatur. Sicut ergo isti non sua possident; ita nec sua repetunt; sed res Ecclesiæ, quarum procurationem gerunt. Similiter, quod in judicio prohibentur contendere, sic intelligendum est, videlicet, ut non sibi stent coram judice, sed aliis. Aliis autem coram judice adstitisse, & pro eis judicem interpellasse nonnullos Sanctorum legimus. Hi autem non sibi stant, sed pauperibus, quorum necessitatibus profutura repetunt: & ita non prohibentur stare coram Judice.* §. 2. *Illud vero Evangelii:* Si quis abstulerit tibi tunicam, &c. *non est præcipientis, sed exhortantis.*

C. II. *Peccat, qui ultra debitum exigit, non qui sibi debita reposcit.*

Unde Augustus. *ait lib.* 19. *contra Faustum, cap.* 25.

Quod debetur, etsi benigne dimittitur, non tamen inique repetitur. Peccat autem, qui exigit ultra debitum: ideoque lex modum figens, pœnam talionis instituit. Sed tu eo longe es a peccato injusti exactoris, quo omnino non exigis debitum *g* ideoque bonus magister *g* ait: *Qui te percutit in unam maxillam, præbe ei & alteram:* præsertim ne cogamur & ipsi reddere debitum ab eo, qui nullum habet debitum.

Corr. Rom. ¶ *In aliquot vetustis exemplaribus capitulum hoc conjunctum est superiori, & confectum est ex verbis B. Augustini, lib.* 19. *contra Faustum, cap.* 25. *hinc inde acceptis, & interdum etiam immutatis. Quare præstat integrum illud caput perlegere.*

Gratian. *Sic & cætera accipias.*

C. III. *De eodem.*

Item *in lib. de sancta virginitate* α *c.* 14. & 15.

Quisquis *a* præceptis non obtemperat, reus est, & debitor pœnæ. *& paulo post* b. §. 1. Præcepto Domini non obedire, peccatum est? consilio si uti nolueris, minus boni adipiscēris, non mali aliquid perpetrabis. *Item Hieronymus* c *lib.* 1. *contra Jovinianum.* §. 2. Quod præcipitur, imperatur: quod imperatur necesse est fieri: si non fiat, pœnam habet. *& infra.* §. 3. Ubi consilium datur, offerentis arbitrium est: ubi præceptum, necessitas est servientis β.

Corr. Rom. ¶ α Virginitate,] *Restituta est citatio ex Polycarpo. Antea citabatur,* ex sermone Domini in monte. *Sic etiam.* §. Quod præcipitur, *restitutus est B. Hieronymo.*

¶ β Servientis.] *Sequebantur hæc verba,* ut obediat; vel imperantis, ut ei obediatur: *quæ sunt expuncta auctoritate codicum vetustorum, & originalis.*

QUÆSTIO II.

De eo autem, quod quæritur, An de suis fratribus testes producere possint, multis auctoritatibus videtur esse prohibitum. Leges enim tam sacrorum canonum, quam secularium Principum prohibent adversus aliquem d *testem de sua domo produci. Contra se enim quisque testari potest, pro se vero minime. Quia ergo isti producuntur, ut pro seipsis testimonium ferant: (Non enim utilitatis suæ Ecclesiæ se penitus immunes arbitrantur futuros;) patet, quod eorum vox in talibus non audienda. Sed distinctio* e *hæc, & testium examinatio in criminalibus causis servanda est; in civilibus autem non usquequaque. In criminali enim causa non licet testem de propria domo produci, in civili autem Prælatis Ecclesiæ licet.*

C. I. *Clerici pro sua Ecclesia testimonium ferre possunt.*

Unde Paschalis II. *Guidoni Archiepiscopo Viennensi, Apostolicæ sedis Legato scribit, dicens:*

Super prudentia tua plurimum admiramur, quod in negotio beati Stephani, Clericorum ipsorum acceptare nolueris testimonium. Diversæ namque sunt species causarum: nec in omnibus causis crimina agitantur. In criminibus *f* siquidem, accusatorum & testium illa districtio observanda est, quæ in canonibus continetur; ne qui ad probationem domestici assumantur. Cæterum in possessionum, vel hujusmodi negotiis hi potissimum assumendi sunt, qui eadem negotia tractaverunt, de quorum auditu & visu hæsitatio esse non debeat. Si ergo iidem Clerici idonei sunt ad assertionem causæ illius, nullatenus removeantur: sed sicut aliis literis deliberatum est, inter S. Joannis & S. Stephani Canonicos lis illa plenius decidatur.

Gratian. *Potest etiam intelligi aliter. Domestici ad probationem non admittantur, ut pro his videlicet, quorum sunt domestici, testimonium ferant. Hi autem (sicut supra de actoribus dictum est) non pro domesticis, sed pro Ecclesia, quæ mater est omnium pauperum, testimonium dicant. In conficiendis autem instrumentis secularium negotiorum Presbyteri non vocentur ad testimonium: sed si casu contractui eos interfuisse contigerit, jubente Episcopo testimonium dicant.*

C. II. *In conficiendis instrumentis Sacerdotes ad testimonium non vocentur.*

Unde in Synodo habita Romæ ab Eugenio Papa II. *statutum est, cap.* 13.

Quanquam *g* Sacerdotum testimonium credibilius habeatur, tamen ipsi in secularibus negotiis pro α testimonio, aut conficiendis instrumentis non rogentur: quia eos in talibus rebus esse non convenit. Si autem β eventu aliquo causæ interfuerint, & aliquid viderint, vel

audie-

a *al.* Clerici. b *Matth.* 19. *Luc.* 18. *Marc.* 10. c *Matth.* 5. d 1. *Cor.* 6. e *L.* 3. *moral. c.* 8. *ad* 3. *c. Job.* f *Sup.* 1. *q.* 2. *Sacerdos.* g *Luc.* 6. *Matth.* 5.

a *Polyc. lib.* 1. *tit.* 24. b *Cap.* 15. c *in vulgatis erat Greg. in epist. ad Jovinianum.* d *al. extraneum.* e *al. districtio.* f *al. criminalibus.* g *Polyc. lib.* 4. *tit.* 31.

audierint, ubi nullæ idoneæ secularium inveniantur personæ; ne veritas occultetur, & malus ut bonus æstimetur, in providentia propriî Episcopi sit, ut aut coram se & competentibus judicibus, aut aliter honorifice veritatem *a* attollant.

Corr. Rom. ¶ α Pro testimonio,] *Sic est emendatum ex Conciliis Eugenii II. & Leonis IV. & Polycarpo. Antea enim legebatur*, pro conficiendis instrumentis ad testimonium non rogentur.

¶ β Si autem] *In Conciliis ipsis, & Polycarpo legitur*: Si enim rogentur.

QUÆSTIO III.

Quod autem præter summam emolumenta sectari, sit usuras exigere, Augustini *auctoritate probatur, qui in Psalmum* 36. *ad vers.* Tota die, *scribit dicens*:

C. I. *Qui plus, quam dederit, accipit, usuras expetit.*

SI *b* fœneraveris homini, id est, mutuam pecuniam tuam dederis, a quo aliquid plus, quam dedisti, expectes accipere, non pecuniam solam, sed aliquid plus quam dedisti, sive illud triticum sit, sive vinum, sive oleum, sive quodlibet aliud, si plus, quam dedisti, expectas, accipere, fœnerator es, & in hoc improbandus, non laudandus.

C. II. *Quicquid supra datum exigitur, usura est.*

Item Hieronymus *super* c *Ezechielem, lib. 6. ad c.* 18.

PUtant *d* quidam usuram tantum esse in pecunia. Quod prævidens Scriptura divina, omnis rei aufert superabundantiam, ut plus non recipias, quam dedisti. *Item ibidem.* §. 1. Alii pro pecunia fœnerata solent munuscula accipere diversi generis: & non intelligunt usuram appellari, & superabundantiam, quicquid illud est, si ab eo, quod dederint, plus acceperint.

C. III. *Quicquid sorti accedit, usura est.*

Item Ambrosius *in lib. de Tobia, c.* 14.

PLerique *e* refugientes præcepta legis, cum dederint pecuniam negotiatoribus, non in pecunia usuras exigunt, sed de mercibus eorum, tanquam usurarum emolumenta percipiunt. Ideo audiant, quid lex *f* dicat: *Neque usuram*, inquit, *escarum accipies, neque omnium rerum.* (*Item paulo post.*) §. 1. Et esca usura est, & vestis usura est, & quodcunque sorti accedit, usura est; quod velis ei nomen imponas, usura est. *Item paucis interjectis.* §. 2. Si quis instaurandum convivium putat, ad negotiatorem mittit, ut absynthiaci *g* α cupellam sibi gratis deferat: ad cauponem dirigit, ut Picenum vinum, aut Tyriacum *h* requirat: ad lanium, ut hilam *i* sibi procuret: ad alium, ut poma sibi adornet.

Corr. Rom. ¶ α Absynthiaci] *De hoc vino, quod tardam coctionem accelerat, ideoque instaurandis conviviis aptum est, meminit Dioscorides, lib.* 5. *c.* 49. *Lampridius de Heliogabalo inquit*, & rosato, atque absynthio *k* vulgus ad bibendum invitavit. *De hoc Alciatus parer. lib.* 7. *cap. ult.*

C. IV. *Quando amplius, quam debetur, exigitur, usura est.*

Item ex Concilio Agathensi. *l*

USura *m* est, ubi amplius requiritur, quam datur. Verbi gratia, si dederis solidos decem, & amplius quæsieris: vel dederis frumenti modium unum & super aliquid exegeris.

Gratian. Ecce *evidenter ostenditur, quod quicquid ultra sortem exigitur, usura est.*

a *al. testificentur.* b *Sent.* 3. *dist.* 37. *Ivo p.* 13. *cap.* 17. c *Et ibi gl. ord.* d *Sent. ibid. Ivo p.* 13. *c.* 18. *Pann. l.* 3. *c.* 160. e *Ivo p.* 13. *c.* 26. f *Deut.* 25. g *al. absynthiati.* h *al. theriacum.* i *al. vulvam.* k *fortasse absynthiaco, aut absynthiato.* l *Cap. l.* 1. *c.* 125. m *Burch. l.* 2. *c.* 126. *Ivo part.* 6. *c.* 200. *Panorm. lib.* 3. *cap.* 161.

QUÆSTIO IV.

Quod vero nec Clericis, nec Laicis liceat usuras exigere, probatur auctoritate Gelasii, & aliorum.

C. I. *A quæstibus negotiationis Clerici abstineant.*

Ait enim Gelasius Papa, *scribens Episcopis per Lucaniam & Siciliam, c.* 17.

CLerici *a* aut ab indignis quæstibus noverint abstinendum, & ab omni cujuslibet negotiationis ingenio vel cupiditate cessandum: aut in quocunque gradu sint positi, si cessare α noluerint, mox a Clericalibus officiis abstinere cogantur.

Corr. Rom. ¶ α Si cessare noluerint,] *Hæc non sunt in epistola, neque referuntur supr. distinct.* 88. *c.* consequens, *sed non sunt expuncta ob glossam.*

C. II. *Excommunicentur ministri, qui fœnerantur.*

Item ex Concilio Arelatensi I. *quod confirmavit Papa Sylvester, cap.* 12.

MInistri *b*, qui fœnerantur, placuit juxta formam divinitus datam eos a communione abstinere.

C. III. *Qui volunt esse in Clero, a studio negotiationis abstineant.*

Item ex Concilio Tarraconensi, *c.* 2.

CAnonum *c* statutis firmatum est, ut quicunque in Clero esse voluerit, emendi vilius, vel vendendi carius studio non utatur. Quod certe si voluerit exercere, cohibeatur a Clero.

C. IV. *Alienetur a Clero, usuras aut superabundantiam exigens.*

Item ex Concilio Martini Papæ *d, c.* 62.

I. SI quis oblitus timorem Domini, & sanctam Scripturam, quæ dicit *e*: *Pecuniam suam non dedit ad usuram*, post hanc cognitionem magni α Concilii fœneraverit, & centesimas exegerit, aut ex quolibet negotio turpe lucrum quæfierit, aut per diversas species vini, vel frugis, vel cujuslibet rei, emendo, vel vendendo aliqua incrementa susceperit, de gradu suo dejectus, alienus habeatur a Clero.

Corr. Rom. ¶ α Magni Concilii] *Sic loquitur Martinus Bracarensis: quoniam hanc sententiam accepit ex capite* 17. *Concilii Nicæni, quod citatur* ſ. *ead. c.* quoniam, *& in duobus vetustis Gratiani exemplaribus post hoc continuo illud subjungitur.*

C. V. *Pro pecunia, quam Clericus mutuo dedit, justo pretio species accipere potest.*

Item ex Concilio Tarraconensi, *c.* 3.

II. SI *f* quis Clericus solidum in necessitate præstiterit, hoc de vino, vel frumento accipiat, quod mercandi causa tempore statuto decretum fuerit venundari. Cæterum si speciem non habuerit necessariam, ipsum quod dedit, sine ullo augmento recipiat.

C. VI. *Clericus non accipiat plus quam commodavit.*

Item ex Concilio Carthaginensi III. *cap.* 15.

NUllus *b* Clericorum amplius recipiat, quam cuiquam accommodaverit: si pecuniam, pecuniam accipiat: speciem eandem, quantam dederit, accipiat: & quicquid aliud, tantum, quantum dederit, accipiat.

C. VII. *Etiam Laicis usura damnabilis est.*

Item Leo Papa, *epist.* 1. *c.* 3. i

a *Distinct.* 88. *consequens.* §. *proinde. Ivo p.* 13. *c.* 28. b *De ministris,*] *orig. Ivo p.* 13. *c.* 10. c *Burch. l.* 2. *c.* 122. *Ivo p.* 13. *c.* 13. *& p.* 6. *c.* 197. d *In Cap. Mart. Bracar.* e *Psal* 14. f *Ivo p.* 6. *c.* 369. *& p.* 13. *c.* 14. *Pann. l.* 3. *c.* 159. g *In vulgatis erat, Agathensi* 3. h *Anſ. l.* 7. *c.* 153. *Burch. l.* 2. *c.* 124. *Ivo p.* 6. *c.* 198. *& p.* 13. *c.* 9. *Pann. l.* 3. *c.* 158. *Rab. pœnit. cap.* 32. i *Et in Concil. Aquisgr. c.* 62.

Nec

NEc *a* hoc quoque prætereundum esse duximus, quosdam lucri turpis cupiditate captos, usurariam exercere pecuniam, & fœnore velle ditescere. Quod nos, non dicam in eos, qui sunt in Clericali officio constituti, sed & in Laicos cadere, qui Christianos se dici cupiunt, condolemus. Quod vindicari acrius in eos, qui fuerint confutati, decernimus, ut omnis peccandi opportunitas adimatur.

C. VIII. *Ejiciantur a Clero turpia lucra sectantes.*

Item ex Nicæno *b* Concilio, *cap.* 17.

QUoniam *c* multi Clerici, avaritiæ causa turpia lucra sectantes, obliti sunt divini præcepti, quo dictum est: *d Qui pecuniam suam non dedit ad usuram:* fœnerantes, centesimas exigunt; statuit hoc sanctum Concilium, ut si quis inventus fuerit post hanc definitionem usuras accipere, vel ex quolibet tali negotio turpia lucra sectari, vel etiam species frumentorum ad sescuplum dare, omnis, qui tale aliquid conatus *e* fuerit ad quæstum, dejiciatur a Clero, & alienus ab Ecclesiastico habeatur gradu.

Corr. Rom. ¶ *Supra dist. 47. hic idem canon affertur ex versione Dionysii, qui nunc ex prisca, quæ est in collectione Isidori.*

C. IX. *Turpe lucrum sequitur, qui minus emit, ut plus vendat.*

Item Julius Papa. *f*

QUicunque *g* tempore messis, vel vindemiæ non necessitate, sed propter cupiditatem comparat annonam vel vinum, verbi gratia, de duobus denariis comparat modium unum, & servat, usque dum vendatur denariis quatuor, aut sex, aut amplius, hoc turpe lucrum dicimus.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc apud Burchardum & Ivonem p. 6. c. 201. & in Pannormia citatur ex decretis Julii Papæ usurariis missis. Verum idem Ivo part. 13. cap. 21. citat ex capitularibus, quorum lib. 1. c. 131. habetur.*

C. X. *Rapinam facit, qui usuram accipit.*

Item Ambrosius *in libro de bono mortis, c.* 12.

SI quis usuram acceperit, rapinam facit, vita non vivit.

C. XI. *Non minus crudelis est, qui pauperem trucidat fœnore, quam qui diviti aliqua rapit.*

Item Augustinus *ad Macedonium, epist.* 54.

QUid *b* dicam de usuris, quas etiam ipsæ leges & judices reddi jubent? An crudelior est, qui subtrahit aliquid, vel eripit diviti, quam qui trucidat pauperem fœnore? Hæc atque hujusmodi male utique possidentur, & vellem, ut restituerentur, sed non est, quo judice repetantur. Jam vero, si prudenter intueamur, quod scriptum *i* est: *Fidelis hominis totus mundus divitiæ sunt: infidelis autem, nec obolus*: nonne omnes, qui sibi videntur gaudere licite conquisitis, eisque uti nesciunt, aliena possidere convincimus? Hoc enim certe alienum non est, quod jure possidetur: hoc autem jure, quod juste: & hoc juste, quod bene. Omne igitur quod male possidetur, alienum est, male autem possidet. qui male utitur.

Gratian. *Porro, a quo usuræ exigendæ sint*, Ambrosius *testatur, dicens in libro de Tobia, c.* 15.

C. XII. *Ab illo usuram exigere possumus, cui jure nocemus.*

AB *k* illo usuram exige, cui merito nocere desideras: cui jure inferuntur arma, huic legitime indicantur usuræ, quem bello vincere facile non potes, de hoc cito potes centesima vindicare te. Ab hoc usuram exige, quem non sit crimen occidere. Sine ferro dimicat, qui usuram flagitat: sine gladio se de hoste ulciscitur, qui fuerit usurarius exactor inimici. Ergo ubi jus belli, ibi etiam jus usuræ.

a *Polyc. lib. 4. tit.* 31. *Burch. l. 2. c.* 123. *Ans. l. 7. c.* 149. *Ivo p. 6. c.* 65. b Et *in Aquisgr. c.* 40. c *distinct.* 47. *quoniam multi. Burch. l. 2. c.* 12. *Ivo p.* 13. *c.* 8. d *Psal.* 14. e *al. commentus.* f *Capit. l. 1. c.* 131. g *Polyc. ibid. Burch. lib. 2. c.* 127. *Ivo p. 6. c.* 201. *& p.* 13. *c.* 21. *Pann. l. 3. c.* 161. h *Polyc. l. 6. tit.* 20. i *Proverb.* 17. k *ibi inquit*] *orig. Ivo p.* 23. *c.* 37.

QUÆSTIO V.

QUod vero eleemosynæ non sint faciendæ ex fœnore, vel usuris, nec ex quolibet male acquisito, Augustinus *testatur in libro de verbis Domini, serm.* 35.

C. I. *De usuris eleemosynæ fieri non possunt.*

NOlite *a* velle eleemosynas facere de fœnore & usuris.

C. II. *Oblatio de rapina reprobatur a Deo.*

Item Ecclesiastici 34.

IMmolans *b* ex iniquo, oblatio est maculata. *& infra.* Dona iniquorum non probat altissimus, nec respicit in oblationes iniquorum: nec in multitudine sacrificiorum eorum propitiabitur peccatis. Qui offert sacrificium de substantia pauperum, quasi qui victimat filium in conspectu patris sui. Panis egentium, vita pauperis est. Qui defraudat illum, homo sanguinis est. Qui aufert in sudore panem, quasi qui occidit proximum. Qui effundit sanguinem, & qui fraudem facit mercenario, fratres sunt.

C. III. *Non est aliquid rapiendum divitibus, ut detur egenis.*

Item Augustinus *in lib.* 50. *Homiliarum, hom.* 7.

FOrte aliquis hoc secum cogitat, & dicit: Multi sunt Christiani divites, avari, cupidi, non habebo peccatum, si suum illis abstulero, & pauperibus dedero. Unde enim illi nihil boni agunt, mercedem habere potero, si ego eleemosynas dedero. Etiam in hac re parcat unusquisque animæ suæ: quia hujusmodi cogitatio ex Diaboli calliditate suggeritur. Nam etiamsi totum tribuat pauperibus, quod abstulerit, addit potius peccata, quam minuat.

C. IV. *De eodem.* PALEA.

Item Hieronymus.

NEmo qui *c* rapit, moriens, si habet, unde reddat, salvatur. Si eos, quorum fuit, invenire non poterit, Ecclesiæ vel pauperibus tribuat.

Corr. Rom. ¶ *Hæc & sequens Palea absunt a plerisque vetustis, etiam in quibus cæteræ esse solent. In una autem habentur, supra, ead. q. 4. post c.* si quis usuram.

C. V. *De eodem.* PALEA.

Item Ambrosius.

RApinam emere non licet, nisi ea intentione, ut cui est ablata, reddatur.

C. VI. *Furtum committit, qui inventum non reddit.*

Item Augustinus *in lib.* 50. d *Homiliarum, hom.* 9.

SI *e* quid inveniſti, & non reddidisti, rapuisti: quantum potuisti, fecisti. Quia plus non inveniſti, ideo non plus rapuisti. Qui alienum negat, si posset & tolleret. *& paucis interjectis.* §. 1. Deus cor interrogat, non manum.

C. VII. *Qui de rebus concessis, & bene quæsitis eleemosynam impendit, illa placet Deo.*

Item Gregorius *lib. 7. epist.* 110. *ad Siagrium.*

ELeemosyna *f* Redemptoris nostri oculis illa placet, quæ non ex illicitis rebus, & iniquitate conge-

a *Ivo p.* 13. *c.* 16. b *Immolantis*] *orig.* c *al. in rapina moriens.* d *Et serm.* 12. *de verbis Apost.* e *Polyc. l. 6. tit.* 10. f *Polyc. l. 2. tit.* 1. *Pann. l. 2. c.* 191.

ritur, sed quæ de rebus concessis & bene acquisitis impenditur.

Corr. Rom. ¶ *In epistola B. Gregorii verbis hujus capitis præponuntur verba capitis*, non est putanda, *supr.* 1. *q.* 1.

C. VIII. *Peccat, qui rem inventam non reddit.*

Item Hieronymus *in lib.* a *Levitici.*

MUlti sine peccato putant esse, si alienum, quod invenerint, teneant: & dicunt, Deus mihi dedit, cui habeo reddere? Discant ergo peccatum hoc esse simile rapinæ, si quis inventa non reddat.

C. IX. *Bonus usus non justificat injuste quæsita.*

Item Augustinus *lib. de bono conjugali, c.* 14.

NEque enim si agris inique ac perperam invasis, ita quisque *b* utatur, ut ex eorum fructibus largas eleemosynas faciat, ideo rapinam justificat. §. 1. Neque si alius ruri paterno, vel juste quæsito, avarus incumbat, ideo culpanda est juris civilis regula, qua possessor legitimus factus est. §. 2. Nec tyrannicæ factionis perversitas laudabilis erit, si Regia clementia tyrannus subditos tractet. §. 3. Nec vituperabilis ordo Regiæ potestatis, si Rex crudelitate tyrannica sæviat. Aliud est namque, injusta potestate juste velle uti: & aliud est, justa potestate injuste velle α uti.

Corr. Rom. ¶ α Velle uti.] *Post hæc verba apud B. Augustinum sequitur cap.* concubinæ, *infra*, 32. *q.* 2.

C. X. *Cum alterius detrimento alteri subvenire non licet.*

Item Ambrosius *lib.* 3. *de officiis, c.* 9.

DEnique si non potest subveniri alteri, nisi alter lædatur, commodius est neutrum juvari, quam gravari alterum. Ideoque in causis pecuniariis intervenire non est Sacerdotis: in quibus non potest fieri, quin frequenter lædatur alter, qui vincitur: quoniam intercessoris beneficio se victum arbitratur. Sacerdotis est igitur nulli nocere, prodesse velle omnibus: posse autem solius Dei est.

C. XI. *Eleemosynæ & sacrificia non placent Deo, quæ offeruntur ex scelere.*

Item Gregorius *in regesto, lib.* 7. *indict.* 2. *epist.* 126. *Recaredo Regi.*

SCriptum *c* est *d*: *d*: *Victimæ impiorum abominabiles Deo*: *vota justorum placabilia*: neque enim in omnipotentis Dei judicio, quod datur, sed a quo detur, inspicitur. Hinc est enim quod scriptum est *c*: *Respexit Dominus ad Abel, & ad munera ejus*: *ad Cain autem & munera ejus non respexit*. Dicturus quippe, quia Dominus respexit ad munera, præmisit solicite, quia respexit ad Abel. Ex qua re patenter ostenditur, quia non offerens a muneribus, sed munera ab offerente placuerunt α. *Dona* f *quippe iniquorum non probat altissimus: nec respicit in oblationes eorum, nec in multitudine sacrificiorum, eorum propitiabitur peccatis.* Item: *Longe* g *est Dominus ab impiis: & orationes justorum exaudiet.*

Corr. Rom. ¶ α Placuerunt.] *Hucusque B. Gregorius, sicut supra* 3. *q.* 7. *c.* in gravibus. *est notatum.*

2 pars. Gratian. *Contra in Exodo* h *legitur, quod filii Israel, exituri de Ægypto, a vicinis suis acceperunt mutuo vasa aurea & argentea, ex quibus postea ædificaverunt tabernaculum Domino. His respondet* Augustinus *i in lib. quæst. Exod. q.* 39.

C. XII. *Non licet aliena rapere exemplo Israelitarum spoliantium Ægyptios.*

DIxit *k* Dominus ad Moysem: *Petat vir a proximo, & mulier a proxima, vasa aurea & argentea, & vestem*. Non hic quisquam sumendum exemplum putare debet ad expoliandum isto modo proximum. Hoc enim Deus jussit, qui noverat, quid quemque pati oporteret. Nec Israelitæ furtum fecerunt; sed Deo jubenti ministerium præbuerunt.

3 pars. Gratian. *Item objicitur. Aliena rapere non est contra præceptum. Nullo siquidem Dei mandato rapina videtur prohibita. Sed nomine furti omnis illicita usurpatio rei alienæ intelligitur.*

C. XIII. *Majoris pœnæ est violenter aliquid eripere, quam furari.*

Unde Augustinus *in eodem lib. q.* 71.

POenale *a* est occulte auferre: multo majoris pœnæ est visibiliter eripere. Auferre ergo nolenti, sive occulte, sive palam, habet præceptum suum. Furti α enim nomine bene intelligitur omnis illicita usurpatio rei alienæ. Non enim rapinam permisit, qui furtum prohibuit: sed utique furti nomine in lege Veteris Testamenti & rapinam intelligi voluit. A parte enim totum significavit, quicquid illicite rerum proximi auferetur.

Corr. Rom. ¶ α Furti enim] *Hæc sunt verba B. Augustini, licet mutato orationis ductu: quæ autem antecedunt, apud ipsum non sunt inventa. Integer locus B. Augustini de furto & mœchia, habetur infra* 32. *q.* 4. meretrices.

Gratian. *His auctoritatibus probatur, quod neque ex rebus inventis, neque ex male conquisitis, eleemosynam quisquam facere potest.*

4 pars. §. 1. *Sed* Augustinus *contra testatur serm.* 35. *de verbis Domini, dicens:*

C. XIV. *De male acquisitis bonum fieri potest.*

QUi *b* habetis de malo, facit inde bonum. Qui non habetis de malo, nolite acquirere de malo. Esto bonus tu, qui bonum facis de malo, & cum cœperis aliquid boni facere de malo, noli remanere tu malus. Nummi tui convertuntur in bonum, tu autem remaneas malus?

Gratian. *Sed hoc multipliciter intelligitur. Facit enim de malo bonum, qui reddit, quod illicite abstulit. Nomine etiam mali, cura & solicitudo mortalium exprimitur. De malo ergo bonum facit, qui pauperibus dispensat, quod cum labore & solicitudine acquisivit, juxta illud Evangelii* c: Facite vobis amicos de mammona iniquitatis. *Vel ex malo acquiritur, quod ex turpi causa possidetur: veluti cum Mathematicus ex arte, quam docet, vel ex futuris, quæ prænuntiat, nonnulla lucratur. Quæ vere de malo sic acquiruntur, in bonum possunt converti. De peccato etiam aliqua nonnunquam acquiruntur, quæ pauperibus juste erogantur.*

C. XV. *Quæ male acquiruntur, aliquando bene possunt expendi.*

Unde Augustinus *ad Macedonium, epist.* 54.

NOn *d* sane, quicquid ab invito sumitur, injuriose aufertur. Nam plerique nec Medico volunt reddere honorem suum, nec operario mercedem: nec tamen hæc, quæ ab invito accipiunt, per injuriam accipiunt, quæ potius per injuriam non darentur. §. 1. Sed *e* non ideo debet judex vendere justum judicium, aut testis verum testimonium, quia vendit Advocatus justum patrocinium, Jurisperitus verum consilium. Illi enim inter utramque partem ad examen *f* adhibentur: isti ex una parte consistunt. Cum autem judicia & testimonia, quæ nec justa, nec vera vendenda sunt, iniqua & falsa venduntur: multo sceleratius utique pecunia sumitur, quia scelerate etiam, quamvis a volentibus datur. Ille tamen solet tanquam male sibi ablatam pecuniam repetere, qui justum judicium emit: quoniam venale esse non debuit. Qui vero pro iniquo judicio dedit, vellet quidem repetere, nisi timeret, vel puderet emisse. §. 2. Sunt aliæ personæ inferioris loci, quæ ab utraque parte non insolenter accipiunt, sicut Officialis, & qui *g* amovetur, & cui admo-

a *Origenes hom.* 4. *ad c.* 6. *Levitici.* b *al. quisquam.* c 3. *q.* 7. *in gravibus.* d *Proverb.* 15. e *Genes.* 4. f *Ecclesiast.* 34. g *Proverb.* 15. h *Exod.* 3. i *Paulo aliter in orig.* k *Burchard. l.* 11. *c.* 53. *Ivo p.* 13. *c.* 2.

a 32. *quæst.* 4. *meretrices. Sent.* 3. *dist.* 37. *Burch. l.* 11. *c.* 54. *Ivo p.* 13. *c.* 3. *Polyc. l.* 6. *tit.* 16. *Anf. l.* 11. *c.* 109. b *Ivo p.* 13. *c.* 16. c *Luc.* 16. d *Polyc. l.* 6. *tit.* 20. e *Sup.* 11. *q.* 3. *non licet.* f *examina.* g *a quo*] *orig.*

admovetur officium. Ab his extorta per immoderatam improbitatem, repeti solent: data α per tolerabilem consuetudinem, non solent: magisque reprehendimus, qui talia inusitate repetiverunt, quam qui ea de more sumpserunt: quoniam multæ necessariæ personæ rebus humanis vel invitantur hujusmodi commodis, vel tenentur. §. 3. Isti, si viam vitæ mutaverint, aut excellentioris conscenderint sanctitatis gradum, facilius ea, quæ hoc modo acquisierunt, tanquam sua, pauperibus largiuntur, quam eis, a quibus accepta sunt, tanquam aliena restituant. §. 4. Qui vero contra jus societatis humanæ furtis, rapinis, calumniis, oppressionibus, invasionibus abstulerit, reddenda potius, quam donanda censemus, Zachæi *a* publicani Evangelico exemplo.

Corr. Rom. ¶ α Data per tolerabilem consuetudinem, non solent:] *Addita sunt hæc ex originali, sine quibus sequentia non satis constabant.*

QUÆSTIO VI.

1 pr. QUod vero pœnitentia agi non possit, nisi res aliena reddatur, testatur Augustinus *ad Macedonium epistola* 54.

C. I. *Pœnitentia non agitur, si aliena res non restituatur.*

SI *b* res aliena, propter quam peccatum est, cum reddi possit, non redditur, non agitur pœnitentia, sed fingitur. Si autem veraciter agitur, non remittitur peccatum, nisi restituatur ablatum: sed, ut dixi, cum restitui potest. Plerunque enim qui aufert, amittit, sive alios patiendo malos, sive ipse male vivendo: nec aliud habet, unde restituat. §. 1. Huic certe non possumus dicere, redde quod abstulisti, nisi cum habere credimus, & negare. Ubi quidem si aliquos sustinet cruciatus a repetente α, dum existimatur habere quod reddat, nulla est iniquitas: quia etsi non est, unde reddat *c* ablatam pecuniam, merito tamen, dum eam per molestias corporales reddere *d* compellitur, peccati, quo male ablata est, pœnas luit. §. 2. Sed inhumanum non est, etiam pro talibus intercedere, tanquam pro reis criminum, non ad hoc, ut minime restituantur aliena; sed ne frustra homo in hominem sæviat. *& paulo post.* §. 3. Illud vero fidentissime dixerim, eum, qui pro homine ad hoc intervenit, ne male ablata restituat, & qui ad se confugientem (quantum honeste potest) ad restituendum non compellit, socium esse fraudis, & criminis. Nam misericordius opem nostram talibus subtrahimus, quam impendimus. Non enim opem fert, qui ad peccandum adjuvat β, ac non potius subvertit atque opprimit. §. 4. Sed nunquid ideo nos aut exigere, aut ad exigendum tradere, vel possumus, vel debemus? Agimus quantum Episcopalis facultas dat *e*, & humanum quidem nonnunquam, sed maxime ac semper divinum judicium comminantes. Nolentes autem reddere, quos novimus & male abstulisse, & unde reddant habere, arguimus, increpamus, obtestamur *f*, quosdam clam, quosdam palam, sicut diversitas personarum diversam videtur posse recipere *g* medicinam.

Corr. Rom. ¶ α Repetente] *Sic emendatum ex codice epistolarum Vaticano, & editione Antverpiana, cum antea legeretur*, repente.

¶ β Adjuvat,] *Quæ sequuntur, emendata sunt ex codicibus epistolarum impressis, & manuscriptis. Antea legebatur*, qui ad peccandum adjuvat, ac non potius adjuvat, sed obviat subvertendo, atque opprimendo. *Glossa autem optime convenit in vocem*, adjuvat, *suo loco positam.*

2 pars Gratian. *Si vero rem alienam quis consecraverit, non eandem sed æstimationem ejus restituere debet.*

C. II. *Qui rem alienam consecrat, ejus æstimationem restituat.*

Unde Gregorius *lib. 7. indict. 2. epist. 58. Fantino defensori.*

COmperimus, nullam extitisse causam, pro qua res Judæorum α potuissent rationabiliter occupari, atque eas esse inconsulte ac temere consecratas. Idcirco experientiæ tuæ præcipimus, ut quia, quod semel consecratum est, eis non valet ultra restitui, studii tui sit, ut ipse Episcopus debeat pretium dare.

Corr. Rom. ¶ α Judæorum] *Reposita est hæc dictio ex epist. B. Gregorii, ut intelligatur facilius, quo referuntur ea, quæ in hoc capite continentur: ac nonnulla etiam alia sunt emendata.*

3 ps. Gratian. *Pro malis autem apud Principes Ecclesia debet intercedere, non eos temerario ausu defendere.*

C. III. *Ecclesia pro malis intercedat, non eos temerario ausu defendat.*

Unde Gregorius *Romano defensori, lib. 7. indict. 2. epist. 24.*

HI *a* qui in furtis publicis implicati sunt, a nobis non videantur injuste defendi, ne opinionem male agentium ex indiscretæ defensionis ausu in nos ullo modo transferamus: sed quantum decet Ecclesiam, admonendo, & verbum intercessionis adhibendo, quibus valetis, succurrite: ut & illis opem feratis, & opinionem sanctæ Ecclesiæ non inquinetis.

Corr. Rom. ¶ *Infra* 23. *q.* 5. reos, *refertur summa hujus capitis, cum hic sint propria verba B. Gregorii.*

4 ps. Gratian. *Furtum autem non tam in quantitate rei, quam in affectu furantis consideratur.*

C. IV. *Non solum in majoribus furtum committitur, sed etiam in minoribus.*

Unde Hieronymus *in epistolam ad Titum, ad cap. 2.*

FUr *b* autem non solum in majoribus, sed etiam in minoribus judicatur. Non enim id, quod furto ablatum est, sed mens furantis attenditur. Quomodo in fornicatione non idcirco diversa sit fornicatio, si mulier sit pulchra aut deformis, ancilla aut ingenua, paupercula aut opulenta, sed qualiscunque illa fuerit, una est fornicatio: ita & in furto, quantumcunque quis abstulerit, furti crimen incurrit.

Corr. Rom. ¶ *Referuntur verba B. Hieronymi, nonnullis tamen omissis, & mutatis: quemadmodum etiam apud Burchardum & Ivonem.*

CAUSA XV.

QUidam Sacerdos *a* in crimen carnis lapsus esse perhibetur, antequam Sacerdotalem benedictionem consequeretur. Postquam vero Sacerdotium adeptus est, in furorem versus quendam interfecit. Recuperata vero sanitate, apud Episcopum accusatur ab ea, cum qua lapsus esse dicitur. Episcopus autem die Dominico causam examinat. Sacerdos inficiatur crimen sibi illatum: quorundam Clericorum sibi patrocinia quærit: illi vero non sine pretio sibi patrocinantur: tandem Episcopus confessionem quæstionibus extorquet: demum solus & absque Synodali audientia illum sententia ferit.

1. *Quæritur autem, An ea, quæ mente alienata fiunt, sint imputanda?*
2. *Secundo, An pro impensis patrociniis liceat Clericis munera exigere?*
3. *Tertio, An ex mulieris confessione iste sit condemnandus?*
4. *Quarto, An die Dominico ejus causa sit ventilanda?*
5. *Quinto, An sibi neganti purgatio sit deferenda?*
6. *Sexto, An ejus confessio cruciatibus sit extorquenda?*

a *Luc.* 19. *Sequitur apud B. August. c. si quid dicam. sup. eod. q.* 4. b *Polyc. l.* 6. *tit.* 20. *Ivo p.* 13. *c.* 4. *& p.* 15. *c.* 25. c *al. luat.* d *al. redhibere.* e *datur*,] *orig.* f *& detestamur*,] *orig.* g *al. velle accipere.*

a *Polyc. lib.* 6. *tit.* 16. b *al. Furtum. Polyc. ibid Burch. l.* 11. *c.* 55. *Ivo p.* 13. *c.* 41. c *al. Clericus.*

7. *Septimo, An absque Synodali audientia Episcopus valeat Sacerdotem damnare?*
8. *Octavo, Si sponte confessus, aut ab aliis convictus fuerit, quod ante ordinationem peccaverit, an susceptiordinis officium exequi sibi liceat?*

QUÆSTIO I.

1 ¶ QUod autem ea, *quæ alienata mente fiunt, non sint imputanda, facile videtur posse probari. Peccata namque alia penes voluntatem animi, alia circa naturæ infirmitatem videntur consistere. Est autem voluntas (ut ait Augustinus lib.* 1. a *retractat. cap.* 15.) *animi motus cogente* α *nullo ad aliquid vel non imitandū* β, *vel adipiscendum. Quod propterea dictum est, ut hac definitione volens a nolente discerneretur.* §. 1. *Ex* b *voluntate itaque peccata procedunt, quæ libero mentis arbitrio, & delinquentis proposito committuntur.* §. 2. *Porro infirmitas alia est animi, alia carnis. Infirmitas animi est ignorantia. Carnis infirmitas est concupiscentia. Ex utraque autem infirmitate quæ procedunt, imputantur ad pœnam. Unde de quibusdam ignorantibus dictum est* c: Si quis ignorat, ignorabitur. *Tales illi erant, de quibus Christus ait* d *Apostolis:* Extra Synagogam facient vos: quia arbitrabuntur obsequium se præstare Deo. *De eisdem etiam Apostolus* e *scribit in epistola ad Romanos:* Testimonium illis perhibeo, quia zelum Dei habent, sed non secundum scientiam. *Nullum tamen eorum in sua perfidia perseverantem hæc ignorantia excusat. Ex carnis infirmitate procedunt, quæ naturæ languore fiunt: quæ nisi imputarentur ad pœnam, nequaquam Apostolus lege carnis gravatus diceret:* Infelix *f* ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus, &c. *sive ergo penes voluntatem, sive penes infirmitatem peccata consistant, semper imputantur ad pœnam.* §. 3. *Cui sententiæ illud Augustini de vera religione* g *c.* 14. *contrarium videtur:* Usque adeo peccatum voluntarium malum est, ut nullo modo peccatum sit, si non sit voluntarium, & hoc quidem adeo manifestum est, ut nulla hinc Doctorum paucitas, nulla indoctorum turba dissentiat. *Quare aut negandum est peccatum committi; aut fatendum est voluntate committi.* §. 4. *Sed hoc non generaliter de omnibus peccatis intelligendum esse, idem Augustinus in lib. primo retractat. cap.* 13. h *ostendit, dicens:* Usque adeo peccatum voluntarium malum est, ut nullo modo peccatum sit, si non sit voluntarium. §. 5. Potest videri falsa hæc definitio: sed si diligenter discutiatur, invenietur esse verissima. Peccatum quippe illud cogitandum est, quod tantummodo peccatum est, non quod est etiam pœna peccati *i*. Quamvis & illa, quæ non γ immerito non voluntaria peccata dicuntur, quia vel a nescientibus, vel a coactis perpetrantur, non omnino possint non *k* voluntaria dici. *Idem in eodem libro c.* 15. Definitio peccati, quam diximus: Peccatum est voluntas retinendi, vel consequendi, quod justitia vetat, & unde liberum est abstinere; propterea vera est, quia id definitum est, quod tantummodo peccatum est, non quod est etiam pœna peccati.

Corr. Rom. ¶ α Cogente nullo] *Hæc sunt addita ex B. Augustino, ut verba sequentia melius intelligantur.*

¶ β Imitandum,] *Apud B. Augustinum in lib. de duabus animabus & in lib.* 1. *retractationum, legitur,* amittendum: *ob glossam tamen non est mutatum: sed sublata est priori loco vox,* imitandum, *quæ abest etiam a manuscriptis Gratiani codicibus. Nam in vulgatis erat,* ad aliquid imitandum, vel non imitandum.

¶ γ Non immerito] *In libris B. Augustini impressis legitur,* immerito.

C. I. *Non sunt peccata nolentium, nisi nescientium.*

Idem *lib.* 4. *quæstionum, q.* 24. *ad c.* 15. *Numerorum.*

MErito quæritur, quæ sint ipsa peccata nolentium? utrum quæ a nescientibus committuntur, an etiam possit recte dici peccatum esse nolentis, quod facere compellitur? Nam & hoc contra voluntatem facere dici solet: sed utique vult, propter quod facit: tanquam α si pejorare nolit: quod tamen facit, cum vult vivere, si scilicet quisquam, nisi fecerit, mortem minetur. Vult ergo facere, quia vult vivere; & ideo non per seipsum apperendo, ut falsum juret, sed ut falsum jurando vivat. Quod si ita est, nescio, utrum possint dici ista peccata nolentium, qualia hic dicuntur expianda. Nam si diligenter consideratur, forte ipsum peccare nemo velit, sed propter aliud fit, quod vult, qui peccat. Omnes quippe homines, qui scientes faciunt, quod non licet, vellent licere. Usque adeo ipsum peccare nemo appetit propter hoc ipsum, sed propter illud, quod ex eo consequitur. Hæc si ita se habent, non sunt peccata nolentium, nisi nescientium, quæ discernuntur a peccatis volentium.

Corr. Rom. ¶ α Tanquam si pejerare nolit: quod tamen facit.] *Hæc non sunt in vulgatis codicibus B. Augustini.*

C. II.

Dig. tit. de Injuriis, *l.* 3. a

ILlud relatum peræque est, eos, qui injuriam pati possunt, & facere posse: sane sunt quidam, qui facere non possunt, utputa furiosus, & impubes, qui doli capax non est. Namque hi injuriam pati solent, non facere. Cum enim injuria ex affectu facientis consistat, consequens erit dicere, hos, sive pulsent, sive convitium dicant, injuriam feciſse non videri. Itaque pati quis injuriam, etiamsi non sentiat, potest: facere nemo, nisi qui scit se injuriam facere, etiamsi nesciat, cui faciat. Quare si quis per jocum percutiat, aut dum certat, injuriarum non tenetur. Si quis hominem liberum ceciderit *b*, dum putat servum suum, in ea causa est, ne injuriarum teneatur.

Corr. Rom. ¶ *In aliquot vetustis exemplaribus a capite* merito, *usque ad cap.* mulier, *nulla est distinctio capitulorum.*

Gratian. *Itaque, ut ex præmissis apparet, sive ex voluntate, sive ex infirmitate peccata procedant, palam est illa imputari. Sed carnis infirmitas dupliciter intelligitur. Est enim languor naturæ, qui carnis concupiscentia appellatur, quæ verius animæ infirmitas dici potest: sed ideo carnis infirmitas dicitur, quia accidit animæ ex corruptæ* c *carnis conjunctione. Porro alia est infirmitas, quæ propriæ carnis dicitur, qua*) *elementorum, seu humorum concordia turbata*) *ipsa caro afficitur, & tandem dissolvitur.* §. 1. *Similiter animi infirmitas duplex est: Una, quæ vitium appellatur, qua anima a Deo separatur, ut est ira, odium, & alia hujusmodi. Alia infirmitas animi, quæ cum ipsa non sit peccatum, est tamen pœna, & causa peccati, ut est oblivio, & ignorantia. Furor autem, cum non sit peccatum, est tamen pœna peccati, ut febris, & cetere passiones, quas proprie carnis dicimus esse: quarum motus, id est, ea, quæ illis perturbantibus fiunt, nulli imputantur ad pœnam.* §. 2. *Sed objicitur de Lamech, qui cum cæcus esset, Cain interfecit: nec eum excusavit cæcitatis infirmitas. Unde dictū est* d: Septuplum ultio dabitur de Cain: de Lamech vero septuagies septies. *Sed cæcitas ignorantiæ similis est.* §. 3. *Ex utraque enim quædam fiunt, quæ imputantur: quædam vero minime. Cæcus namque si debitum suæ uxori se credens reddere, alienam polluit, non est reus adulterii. Si autem ludo, vel exercitatione virium, vel venatione jaculum mittens aliquem perimat, quia ab eo penitus hoc debet esse alienum, homicidii reus habetur. Mens vero alienata furore, cum sui compos non sit, eorum, quæ admittit, reatum non contrahit, quia facultatem deliberandi non habuit. Unde pupillo & furioso in maleficiis subvenitur: ut non eis imputentur ad pœnam, quæ ex mentis deliberatione non processerunt* α. *Quod non solum humanis, sed etiam divinis legibus noscitur approbatum.*

Corr. Rom. ¶ α Processerunt.] *Hoc loco in vulgatis erant*

---

a *Et in l. de duabus animab. c.* 10. b *Sent.* 2. *dist.* 47. c 1. *Corinth.* 14. d *Joan.* 16. e *Rom.* 10. f *Rom.* 7. g *Sent.* 2. *dist.* 35. h *Et in l. de duabus animabus, c.* 11. i *hic omittuntur aliquot verba.* k *sine voluntate committi.*] *orig.*

a *Lib.* 47. *digest. tit.* 10. b *al. occiderit.* c *al. conjunctæ carnis corruptione.* d *Gen.* 4.

inter-

interjecta hæc verba, ff. tit. de injuriis, illud relatum. Require supra, *quæ absunt a manuscriptis, ideoque inducta.*

C. III.

Ait enim Augustinus *de parvulis, in lib. de fide ad Petrum Diaconum, cap.* 30.

FIrmissime *a* tene, & nullatenus dubites, exceptis illis, qui pro nomine Christi suo sanguine baptizantur, nullum hominem accepturum vitam æternam, qui non hic a malis suis fuerit per pœnitentiam, fidemque conversus, & per Sacramentum fidei & pœnitentiæ, id est, per Baptismum liberatus. Et majoribus quidem necessarium esse, & pœnitentiam de malis suis agere, & fidem catholicam secundum regulam veritatis tenere, & sacramentum Baptismatis accipere: parvulis vero, qui nec propria voluntate credere, nec pœnitentiam pro peccato, quod originaliter trahunt, agere possunt, Sacramentum fidei quod est sanctum Baptisma, quamdiu rationis ætas eorum capax esse non potest, sufficere ad salutem.

Gratian. *Ex eo autem, quod in fine hujus auctoritatis dicitur*: Quamdiu *scilicet* rationis eorum ætas capax esse non potest: *evidenter datur intelligi, nulli post Baptismum peccata imputari, sive sit adultus, sive impubes, nisi rationis sit capax. Unde etiam de brutis animalibus eadem ratio ab Augustino in eodem lib. c.* 3. *redditur: quare sua facta eis non imputentur*: Animalia, *inquit*, præsentis seculi cursum atque ornatum secundum Creatoris incomprehensibilem peragunt voluntatem, quæ de suis factis nullam rationem reddituræ sunt, quia rationabilia non sunt. Nunquid *d* enim de bobus cura est Deo? Homines vero, quia rationales facti sunt, & de se, & de omnibus rebus, quas in usum vitæ præsentis acceperunt, rationem reddituri sunt Deo, & pro suorum actuum qualitate recipient aut pœnam aut gloriam. *Sacræ tamen legis auctoritate animalia jubentur interfici, non propter conscientiam peccati, sed quia refricant memoriam facti.*

C. IV. *Non propter culpam, sed propter memoriam facti pecus occiditur, ad quod mulier accesserit.*

Unde Augustinus *super Leviticum ad c.* 20. *q.* 74.

MUlier *c* quæ accesserit ad omne pecus, & vult ascendi ab eo, interficietis mulierem & pecus: morte moriantur, rei sunt.] §. 1. Quæritur, quomodo sit reum pecus, cum sit irrationale, nec ullo modo legis capax? *& infra*. Pecora inde credendum est jussa interfici, quia tali flagitio contaminata, indignam refricant facti memoriam.

2 pars. Gratian. *De furiosis autem evidentissime scribit* Augustinus *in lib. quæstionum Veteris & Novi Testamenti, q.* 2. *in fine, ita dicens:*

C. V. *Culpa non necessitate, sed voluntate reum constringit.*

ALiquos *d* scimus subito dementes factos, fuste, ferro, lapidibus, morsibus, multis nocuisse: quosdam etiam occidisse: captos autem industria, & judiciis *e* oblatos, minime reos factos: eo quod non voluntate, sed impellente vi, nescio qua, hæc gesserint nescientes. Quomodo enim reus constitueretur, qui nescit, quid faciat?

C. VI. *Reus voluntate, non necessitate constringitur.*

Item Ambrosius *in Hexameron* f, *in tractatu primi diei.*

ILla cavenda sunt, quæ ex nostra voluntate prodeunt delicta juventutis, & irrationabiles passiones corporis. Quorum igitur nos sumus Domini, horum principia extrinsecus non requiramus, nec derivemus in alios, sed agnoscamus ea, quæ proprie nostra sunt. Quod enim possumus non facere, si volumus, hujus electionem mali nobis potius debemus, quam aliis adscribere. Ideo etiam in judiciis istis voluntarios reos, non ex necessitate compulsos, culpa stringit, pœna condemnat. Neque enim si per furorem aliquis innocentem peremerit, obnoxius morti est: quinetiam ipsius divinæ α legis oraculo, si quis per imprudentiam intulerit necem, accipit impunitatis spem, refugii facultatem, ut possit evadere. Hoc igitur de eo, quod proprie malum videtur, dictum sit. Mala enim non sunt, nisi quæ crimine mentem implicant, & conscientiam ligant. Cæterum pauperiem, ignobilitatem, ægritudinem, mortem, nemo sapiens mala dixerit, nec in malorum sorte numeraverit: quia nec α contraria istis in bonis habentur maximis, quorum alia nobis ex natura, alia ex commoditate accidere videntur.

Corr. Rom. ¶ α Nec contraria istis] *Emendatum est ex originali. Nam antea legebatur:* qui necessaria ista in bonis, &c. *In multis tamen antiquis finis hujus capituli est in verbo*, numeraverit.

C. VII. *Veniam habent, quæ ignorantes ebrii committunt.*

Idem *in libro de Patriarchis, c.* 6. *lib.* 1. *de Abraham.*

SAne discimus vitandam ebrietatem, per quam crimina cavere non possumus. Nam quæ sobrii cavemus, per ebrietatem ignorantes committimus. *& paulo post*. §. 1. Nesciunt quid loquantur, qui nimio vino indulgent: jacent sepulti: ideoque si qua per vinum deliquerint, apud sapientes judices venia quidem facta donantur, sed levitatis damnantur *b* auctores.

C. VIII. *Inobedientia, vel concupiscentia non habet culpam in corpore non consentientis.*

Item Augustinus *lib.* 1. c *de civitate Dei, c.* 25.

SI concupiscentia α, vel inobedientia', quæ adhuc in membris moribundis habitat, præter nostræ voluntatis legem, quasi lege sua movetur; quanto magis absque culpa est in corpore non consentientis, si absque culpa est in corpore dormientis.

Correct. Rom. ¶ α Concupiscentia, vel] *In originali legitur*: Quod si illa concupiscentialis inobedientia.

C. IX. *Loth non de incestis, sed de ebrietate culpatur.*

Idem *lib.* 22. *contra Faustum, c.* 44.

INebriaverunt *d* Loth filiæ ejus, & se nescienti miscuerunt. Quapropter culpandus est quidem: non tamen, quantum ille incestus, sed quantum illa meretur ebrietas.

C. X. *Nemo trahitur ad culpam, nisi ductus propria voluntate.*

Item Ambrosius *lib.* 1. *de Jacob, & vita beata, c.* 3.

NOn est, quod cuiquam nostram adscribamus ærumnam α, nisi nostræ voluntati. Nemo tenetur ad culpam, nisi voluntate propria deflexerit. Non habent crimen, quæ inferuntur reluctantibus. Voluntaria tantum commissa sequitur delictorum invidia, quam *e* in alios derivamus. Voluntarium sibi militem legit Christus: voluntarium servum sibi Diabolus auctionatur β, Neminem jugo servitutis adstrictum possidet, nisi se prius peccatorum ære ei vendiderit.

Corr. Rom. ¶ α Ærumnam,] *Apud B. Ambrosium legitur*, culpam: *sed ob glossam non est mutatum.*

¶ β Auctionatur.] *In vulgatis codicibus sequebatur.* & acquirit juri suo; *quæ sunt expuncta, quoniam absunt a manuscriptis, & originali.*

C. XI. *Minister Dei est, qui invitus homicidium facit.*

Idem *in l.* 2. *de Cain & Abel, c.* 4.

a *Ivo p.* 1. *c.* 30. b 1. *Corinth.* 9. c *Ivo p.* 9. *c.* 108. *Levit.* 20. d *Ivo p.* 13. *c.* 92. e *al. judicibus.* f *Lib.* 1. *c.* 8.

a *Deut.* 4. *&* 19. b *al. notantur*] *orig.* c *Et l.* 2. *contra Julianum, in fin.* d *Ivo p.* 9. *c.* 115. *Gen.* 19. e *al. quod in alios derivemus.*] *orig.*

Nec

NEc is, qui invitus aliquod fecerit homicidium, extra ministerium est. Si quidem lex ait α de eo: *Quia Deus dedit eum in manu ejus*. Manus ergo ejus, instrumenti modo, divinæ ultioni ministerium præbuerunt. Levites legitur minister remissionis est. Percussor autem, qui tamen non ex dispositione, sed præter voluntatem fecerit homicidium, divinæ minister est ultionis. §. 1. Illud quoque specta, quia cum interficitur impius, Christus infunditur, & ubi abominatio aboletur, sanctificatio consecratur α; quia Dominus dixit *b*: *In ea die, qua interfecero omne primogenitum Ægypti, sanctificabo mihi omne primogenitum Israel*. Quod non ad unum diem afflictionis Ægypti referes, sed ad omne tempus. β

Corr. Rom. ¶ α Consecratur;] *Apud B. Ambrosium legitur*, congregatur.

¶ β Omne tempus.] *Post hæc in originali sequitur*, c. cum renunciatur. *infra* 32. *q.* 1.

Gratian. *Cum itaque, qui invitus hominem interfecerit, minister Dei sit; cum innocentem furore perimens morti nequaquam obnoxius sit; cum subito dementes eorum quæ faciunt reatum minime gestent, patet hunc Sacerdotem homicidii reum non esse: unde nec Sacerdotio privari debet.*

§. 1. *Objicitur autem illud, quod est* in pœnitentiali Theodori *c*.

C. XII. *In se reversus pœnitentiam agat, qui insaniens aliquem occidit.*

I. SI *d* quis insaniens aliquem occiderit, si ad sanam mentem pervenerit, levior ei pœnitentia imponenda est.

Corr. Rom. ¶ *In Concilio Vormaciensi, & apud Burchardum, & Ivonem hæc sequuntur*, quam ei, qui sana mente tale quid commiserit.

Gratian. *Sed hoc forte de eo intelligitur, quem propria culpa ad furorem perduxit. §. 1. Item objicitur: Sunt quædam, quæ etsi non imputentur ad pœnam, tamen impediunt sacramenti signaculum. Ambitio namque p.. entum filio non imputatur ad pœnam: cui tamen obest ad Ecclesiæ munus accipiendum. Sic quæ mente alienata fiunt, etsi non imputentur ad pœnam, tamen sacri muneris executionem impediunt.*

XIII. *Innocens est, qui non iratus, sed propter disciplinam casu aliquem interfecit. Unde* Hieronymus *ait*. e

II. SI quis non iratus, sed propter disciplinam, palmam alicui dederit, & eventu occiderit, sicut fieri solet, quantum ad gratiam, innocens est: quia voluntatem, non opus requirit. Quantum autem ad legem, reus est: quia opera requirit. §. 1. Item si *f* in persecutione virgo fuerit oppressa, repellitur lege: quia opus inspicit, non voluntatem: in gratia autem quasi virgo suscipitur: quia non opera quærit, sed voluntatem.

Corr. Rom. ¶ *Verba hujus capitis usque ad vers.* Item si in persecutione, *leguntur in homil.* 28. *operis imperfecti, ad c.* 11. *Matthæi. Reliqua autem & fere eadem ibi leguntur, & simillima in comment. B. Hieronymi in idem* 11. *cap. Matth. Ipsa autem prorsus B. Hieronymi verba referuntur infra*, 32. *q.* 5. de pudicitia, *vers.* finge.

Gratian. *Sicut ergo, qui propter disciplinam casu homicidium facit, quantum ad legem, reus est, quantum ad gratiam, innocens: sic iste Sacerdos, qui furore homicidium fecit, quantum ad culpam innocens est, quantum ad suscepti muneris executionem reus probatur. §. 1. His ita respondetur. Non omnia quæ ordinandum impediunt, ordinatum dejiciunt. Non enim potest ad Sacerdotium provehi, qui aliquando insanivit. Veruntamen si post Sacerdotium furere cœperit, non ideo Sacerdotio carebit: nisi forte nunquam ad sanæ mentis officium illum redire contingat. Sicut de quodam Episcopo Gregorius* g *scribit in regesto ad Eleuterium Episcopum*: Quamvis triste sit nobis, &c. *ut supra in causa*: Longa invaletudine gravatus.

a *Exod.* 21. *Deut.* 19. b *Num.* 3. c *In Conc. Vormacien. c.* 28. d *Burch. l.* 6. *c.* 25. *Ivo p.* 10. *c.* 134. e *Auctor operis imperf. in Matthæum, hom.* 28. f 32. *q.* 5. *de pudicitia*. g 7. *q.* 1. *quamvis*.

QUÆSTIO II.

PRo *impensis vero patrociniis* in Tarraconensi Concilio *Clerici exigere munera prohibentur: in quo sic statutum legitur, c.* 10.

CAP. I. *Pro patrociniis impensis Clericus munera exigere non debet.*

OBservandum quoque decrevimus, ne quis Sacerdotum vel Clericorum, more secularium judicum, pro impensis patrociniis munera audeat accipere *a*, nisi forte in Ecclesiis gratuito oblata: quæ non favore muneris videantur accepta, sed collatione devotionis illata. Quod si quis ista *b* probatur accipere, veluti exactor fœnoris aut usurarum possessor, secundum statuta Patrum se noverit degradandum.

Gratian. *Hoc autem de illis intelligendum est, qui canonicam vitam professi, regulariter se victuros proposuerunt. Generali namque Ecclesiæ consuetudine receptum est, & moribus approbatum, ut Clericis more Advocatorum patrocinia impendant, & pro impendendis munera exi- & pro impensis suscipiant.*

QUÆSTIO III.

TErtio *quæritur, An ex mulieris confessione iste sit condemnandus? In quo primo videndum est, An mulier Sacerdotem accusare valeat? Quod sacris canonibus omnino videtur esse prohibitum. Generaliter* c *enim statutum est ex decretis Fabiani Papæ, ut Sacerdotes Domini non accusent, nec in eos testificentur, qui sui ordinis non sunt, nec esse possunt. Mulieres autem non solum ad Sacerdotium, sed nec etiam ad Diaconatum provehi possunt. Unde nec Sacerdotes accusare, nec in eos testificari valent. Legibus* d *quoque cautum est, ut ob verecundiam sui sexus mulier apud Prætorem pro alio non intercedat: nisi forte suas, vel suorum injurias persequi voluerit. Hæc autem, quæ nec suorum injurias persequitur, ad hanc accusationem admitti non debet. §. 1. Econtra qui judicis personam gerere valet, ab accusatoris officio non removetur. Mulieres autem in Veteri Testamento populum judicasse, quicunque librum Judicum* e *legerit, ignorare non potest. Non itaque ab accusatione removeri possunt, quas etiam judicis personam frequenter gessisse constat: nec ulla serie divinarum Scripturarum ab accusatione prohibentur. §. 2. His ita respondetur. In veteri lege multa permittebantur, quæ hodie perfectione gratiæ abolita sunt. Cum enim mulieribus permitteretur populum judicare, hodie pro peccato, quod mulier induxit, ab Apostolo* f *eis indicitur verecundari, viro subditas esse, in signum subjectionis velatum caput habere. Quæ ergo his omnibus viro subjecta esse ostenditur, cui pro alio postulare non conceditur, ad accusationem admittenda non videtur. §. 3. Econtra, quanquam passim & indifferenter ad accusationem mulier non admittatur, sunt tamen quædam crimina, quorum accusationem mulier subire non prohibetur.*

CAP. I.

Unde in libro Codicis nono, *tit.* 1. *lib.* 12. *Imp. Diocletianus scribit* g, *dicens*:

DE crimine, quod publicorum fuerit judiciorum, mulieri accusare non permittitur, nisi certis ex causis, id est, si suam, suorumque persequatur injuriam, secundum antiqui *h* juris statuta tantum, de quibus specialiter eis concessum est, non exacta subscriptione. Unde aditus Præses provinciæ imprimis examinabit, an tale sit crimen, cujus accusationem mulier subire non prohibeatur.

Corr. Rom. ¶ *In aliquot vetustis exemplaribus ab initio quæstionis, usque ad cap.* sane. *nulla est distinctio capitulorum.*

a *al. exigere*. b *al. ita*. c 2. *q.* 7. *sicut Sacerdotes*. d *ff. de reg. jur. l. fœmina*. e *Jud.* 4. f *Eph.* 5. g *tit. de his, qui accusare non possunt*. h *al. antiquitus statuta*.

C. II.

Item in libro Digestorum, *Paulus lib. 2. de adulteriis*, a *tit. de testibus. l.* 18.

EX eo, quod prohibet lex Julia de adulteriis, testimonium dicere condemnatam mulierem, colligitur, etiam mulieres in judicio testimonium *b* dicendi jus habere. *Item Digestis, titulo de accusationibus & inscriptionibus l.* 1. c. §. 1. Non est permissum mulieri publico judicio quemquam reum facere: nisi scilicet parentum, liberorumque, & patroni, & patronæ, & eorum filii, filiæve, nepotis, neptisve mortem exequatur.

C. III.

Papinianus *leg.* 2. *eod. tit.*

CErtis de causis concessa est mulieribus publica accusatio: veluti si mortem exequantur eorum earumque, in quos ex lege publicorum judiciorum testimonium invitæ non dicunt. §. 1. Idem & in lege Cornelia testamentaria Senatus statuit: sed & de testamento paterni liberti, vel materni, mulieribus publico judicio dicere permissum est. §. 2. Pupillis, ex consilio tutorum, patris mortem; item pupillæ avi sui mortem exequi, concessum est lege testamentaria. Nam & de patris quidem testamento pupillis agere divus Vespasianus permisit. Sed etsi non exhibeantur tabulæ, per interdictum possunt experiri. *Codice de iis, qui accusare possunt, d vel non, lege quarta.* Imp. Alex. Dionysio. Uxor tua, si consobrini sui necem vindicandam existimat, adeat Præsidem provinciæ. *In Digestis ad legem Juliam Majestatis, lege octava. Papinianus libro* 12. *Responsorum. e.* §. 3. In quæstionibus læsæ Majestatis etiam mulieres audiuntur. §. 4. Et conjurationem denique Lucii *f* Catilinæ Fulvia mulier detexit, & M. Tullium Consulem in judicium ejus instruxit.

Gratian. *Quæcunque vero persona ad accusationem publicorum judiciorum, vel læsæ majestatis admittitur, eadem accusationem Simoniæ subire non prohibetur.*

C. IV. *Læsæ majestatis, & publicorum judiciorum, & Simoniæ accusatio æqualiter proponatur.*

Unde in primo lib. Codicis: *Imp. Leo Armasio Præfecto Præt. leg.* 31. g

SAne *h* quisquis hanc sanctam & venerandam Antistitis sedem pecuniæ interventu subiisse, aut si quis, ut alterum ordinaret vel eligeret, aliquid accepisse detegitur, ad *i* instar publici criminis, & læsæ majestatis, accusatione proposita, a gradu Sacerdotii retrahatur. Nec solum hoc deinceps honore privari, sed perpetuæ quoque infamiæ damnari decernimus: ut eos, quos facinus par coinquinat & æquat, utrosque similis pœna comitetur.

Gratian. *Cum autem sacris canonibus accusationes omnino submoveantur, quas leges seculi non ascisunt, e diverso videntur admittendæ, quæ legibus seculi non prohibentur. Verum hoc non infertur. Quicunque enim Clericorum sacris canonibus nuptias contrahere prohibentur, etiam legibus Imperatorum. Non autem consequenter omnium copulam leges admittunt, quorum conjunctionem sacri canones non prohibent: Legibus α enim soli Cantores & Lectores: canonibus autem etiam Acolyti uxores ducere possunt. Quamvis igitur sacris canonibus submoveantur accusationes, quas leges seculi non ascisunt, non ideo consequenter recipiuntur, quascunque Principum leges admittunt.* §. 1. *Sed (sicut circa hujus operis initium* k *præmissum est) toties legibus Imperatorum in Ecclesiasticis negotiis utendum est, quoties sacris canonibus obviare non inveniuntur. Unde aut specialiter sacris canonibus mulier ab accusatione læsæ majestatis & Simoniæ ostendatur prohibita, aut præmissis rationibus ad hujusmodi accusationem admittenda probetur.* §. 2. *Nec quisquam distinguere quærat, ad aliorum non ad Sacerdotum accusationem in hoc casu Simoniæ mulieres esse admittendas. Cum enim generaliter legibus hoc eis permissum inveniatur, nisi quis specialiter aliqua lege hoc prohibitum ostenderit, ejus distinctio locum non habebit. Verum, cum contra generales regulas quædam crimina specialiter excepta sint, in quibus mulieri accusare permittitur, inter quæ fornicatio non numeratur: patet, quod hujus accusatio dupliciter infirmatur, & quia fornicationis crimen intendit, & quia dum de se confitetur, super alienum crimen ei credi non oportet.*

Corr. Rom. ¶ α Legibus enim] *Discrepantia hæc legum & canonum vera non est. Sed fortasse in hanc opinionem venit Gratianus ex quibusdam verbis novellæ vigesimæ secundæ, quæ in vulgatis authenticis habetur, coll.* 4. *tit. de nuptiis.* §. sed & si quis inter reverendissimos constitutus Clericos, (ultra Lectorem aut Cantorem dicimus) omnino contraxerit nuptias, hunc ex nostra constitutione cadere Sacerdotio constituimus, atque volumus. *Julius autem antecessor eadem novella* 22. *num.* 27. *illud*, supra Lectorem & Cantorem, *exponit*, veluti Subdiaconus & Diaconus. *Hos autem canones etiam nuptiis prohibent. Et Leo in c.* lex continentiæ. *sup. dist.* 31. *fere iisdem verbis usus est, quibus Justinianus in hac novella, & nomine* Lectorum *omnes minores ordines significavit.*

C. V. *Rei professio adversus quemlibet admitti non debet.*

Unde Julianus Papa α *scribit in decretis, c.* 18. *dicens,*

NEmini *b* (præterquam α de crimine læsæ majestatis) de se confessio credi potest *c* super crimen alienum: quoniam ejus atque omnis Rei professio periculosa est, & admitti adversus quemlibet non debet.

Corr. Rom. ¶ α Præterquam de crimine læsæ majestatis] *Hæc exceptio in nullo ex locis indicatis habetur, præterquam apud Anselmum.*

Gratian. *Quia ergo ista de se confitetur, super alienum crimen ei credi non oportet, sed contra eam sua confessio interpretanda est.*

QUÆSTIO IV.

QUod vero die Dominico nec Episcopo, nec Presbytero causam aliquam ventilare liceat, in Tarraconensi Concilio *prohibetur, in quo sic statutum est*, c. 4.

C. I. *Ministri Ecclesiæ die Dominico causas ventilare non debent.*

NUllus *d* Episcoporum aut Presbyterorum, vel Clericorum die Dominico propositum cujuscunque causæ negotium audeat ventilare *e*, nisi hoc tantum, ut Deo statuta solennia peragant. Cæteris vero diebus, convenientibus personis, illa, quæ justa sunt, habent licentiam judicandi, excepto *f* criminali.

C. II. *Solennibus diebus, & legitimorum jejuniorum secularia placita non agantur.*

Item ex Concilio apud Erphersfurt α habito, *præsente Rege Henrico.*

PLacita *g* secularia Dominicis diebus, vel aliis præcipuis festis, seu etiam in his diebus, in quibus legitima jejunia celebrantur, secundum canonicam constitutionem minime fieri decernimus. Insuper etiam sancta Synodus decrevit, ut nulla judiciaria potestas licentiam habeat sua auctoritate Christianos ad placitum bannire in supradictis diebus, id *h* est, septem dies ante Natalem Domini usque in octavas Epiphaniæ, & a Quinquagesima usque ad octavas Paschæ, & septem dies ante nativitatem sancti Joannis Baptistæ: quatenus adeundi Ecclesiam, orationibusque vacandi liberius habeatur facultas.

a *l. digest.* 22. *tit.* 5. b *al. testimonii.* c *lib.* 48. *tit.* 2. *leg.* 1. d *lib.* 9. *tit.* 1. *l. uxor.* e *lib.* 48. *tit.* 4. *l. in quæstionibus.* f *al. Sergii.* g *tit.* 3. *de Episcopis & Cler. l. si quemquam.* h *Cum sane si quis.*] *orig.* i *al. instar.* k *Dist.* 10. *c.* 1.

a *Et Dionysius, epist.* 2. b *Ansel. l.* 3. *c.* 75. *Ivo p.* 5. *c.* 288. *Pann. l.* 4. *c.* 69. c *al. oportet.*] *al. debet.* d *Ivo p.* 4. *c.* 22. e *al. judicare.* f *al. exceptis criminalibus negotiis.* g *Burch. l.* 13. *c.* 21. *Ivo p.* 3. *c.* 53. h *&*] *fortasse*

Corr.

Corr. Rom. ¶ α Erphersfurt] *In vulgatis legebatur*, Epheſum, *quaſi hoc eſſet decretum aliquod Concilii Epheſini, habiti tempore Cœleſtini Papæ, & Theodoſii junioris. Hoc vero eſt Germanicum Concilium habitum præſente Henrico Rege, prout etiam apud Burchardum & Ivonem dicitur. Et codices Gratiani manuſcripti habent, quemadmodum eſt reſtitutum. In hoc autem oppido petiit Bonifacius a Zacharia Papa conſtitui Epiſcopum, & impetravit. Quod apparet ex prima epiſtola Bonifacii ad Zachariam, & ultima Zachariæ ad Bonifacium.*

C. III. *De eodem.*

Item Hadrianus Papa *in capitulis, c. 64.*

NUllus a Epiſcopus, vel infra poſitus, die Dominico cauſas judicare præſumat.

QUÆSTIO V.

PUrgationem vero neganti eſſe præſtandam, Stephanus ſcribit Leoni Epiſcopo Theanenſi.

C. I. *Diaconus ſi de crimine convinci non poterit, apud Epiſcopum ſe ipſum ſecreto purificet.*

DE b crimine ſibi illato Diaconus tuus veriſſime fatebatur ſe eſſe immunem. Veruntamen ſi ſuſpicio habetur, & accuſatores idonei reperiuntur, & tales teſtes, quales ſacri canones ſanciunt, accito tecum certo Epiſcoporum numero veniant accuſatores, vocetur & ipſe Aldericus Diaconus: & ſi negaverit, ventiletur cauſa canonice: & ſi vel ſponte confeſſus, vel legitimis teſtibus fuerit approbatus, canonica feriatur ſententia. Qui ſi nec ſponte confitetur, nec accuſatores & teſtes legitimi reperti fuerint, & mala fama crebuerit, non publico examine, ſed coram te, & aliquantis reverendiſſimis Presbyteris & Diaconis tuæ Eccleſiæ ſecreto juramento ſe purificet. Et tu deinceps boni teſtimonii eum annuntia: & compeſce, & commone Eccleſiæ tuæ filios, ne Sacerdotem Dei ulterius infamare præſumant, timentes, quod Cham c maledictus eſt, qui patris verenda deriſit.

Corr. Rom. ¶ *Idem eſt titulus in c.* de manifeſta. *ſup. 2. q. 1.*

C. II. *Non eſt ſpoliandus Presbyter, vel diaconus, niſi ſponte confeſſus, vel legitime convictus fuerit.*

Item Nicolaus *Salomoni Conſtantienſi Epiſcopo.*

PResbyter d, aut Diaconus, quem aſſeris crimina nolle publice confiteri, ſed velle cum ſacramento defendere ſe, etſi tamen notum ſit Epiſcopo eſſe ſcelus ab ipſo perpetratum, non poteſt per aliquam pœnitentiam Sacerdotali vel Diaconali officio potiri; ſed mirandum eſt, ſi ipſe confeſſus non fuerit, quomodo notum poſſit eſſe Epiſcopo ſcelus ab ipſo perpetratum, niſi accuſatore forte idoneo per teſtes idoneos approbante. Unde ſi examinante Epiſcopo cauſam Presbyteri vel Diaconi non fuerit per teſtium approbationem Presbyter e vel Diaconus forte convictus, non eſt ſcelus Epiſcopo legitime manifeſtum, niſi ſua ſponte ſcelus ipſe confiteatur. Quod niſi fecerit, interim non videmus ſuo debere Presbyterum vel Diaconum officio privari. Sola ergo ſpontanea confeſſio, & canonicus numerus, vel qualitas teſtium (decernentibus Epiſcopis, & accuſatore, quod objecerat, comprobante) Clericum privat proprio gradu.

QUÆSTIO VI.

1 ps QUod vero confeſſio cruciatibus extorquenda non ſit, Alexander Papa *teſtatur, ſcribens omnibus orthodoxis, epiſt. 1. cap. 2.*

C. I. *Miniſtrorum confeſſio non ſit extorta, ſed ſpontanea.*

SI a quandoque a Sacerdotibus & auctoribus α Eccleſiæ, quædam ſcripturæ quoquo modo per merum, aut fraudem, aut per vim extortæ fuerint, vel ut ſe liberare poſſint, quocunque ab eis conſcriptæ aut roboratæ fuerint ingenio, ad nullum eis præjudicium vel nocumentum valere b cenſemus: neque ullam eos infamiam vel calumniam, aut a ſuis ſequeſtrationem bonis unquam, Deo auctore, & ſanctis Apoſtolis, eorumque ſucceſſoribus, ſuſtinere permittimus. Confeſſio vero in talibus non compulſa, ſed ſpontanea fieri debet. *& infra.* §. 1. Omnis enim confeſſio, quæ fit ex neceſſitate, fides non eſt. *& paulo poſt.* §. 2. Confeſſio ergo in talibus non extorqueri debet, ſed potius ſponte profiteri. Peſſimum enim eſt de ſuſpicione aut extorta confeſſione quempiam judicare: cum magis ſit inſpector cordis Dominus, quam operis. *& paucis interjectis.* §. 3. Non poteſt autem humano condemnari examine, quem Dominus ſuo reſervavit judicio. Si omnia namque in hoc ſeculo vindicata eſſent, locum divina judicia non haberent. *Item multo ſuperius.* §. 4. Eſt etiam & ad hanc ſanctam ſedem perlatum (quod pudet dicere, & non ſolum Sacerdotali, ſed etiam omni Chriſtiano nomini eſt inimicum) quod nonnulli Epiſcopos vel Sacerdotes aut metu compellunt, aut vi extorquent, aut fraude decipiunt, aliquas confeſſionis ſuæ in alteram partem, quam debeant, literas β ſcribere, aut pro ſuarum non requiſitione cauſarum c, aut (quod deterius eſt) pro alieni erroris ſecta ſcripturas facere, & propriis manibus roborare, & coram populis recitare, atque confiteri. Aliquos dicunt carceribus & ergaſtulis retrudi d, ut ſaltem his territi inſidiis devient Domini Sacerdotes, & ſuis faveant voluntatibus. *Item ubi ſupra.* e §. 5. Confeſſio vero in talibus non compulſa, ſed ſpontanea fieri debet, ipſo atteſtante, qui ait: *Ex f corde enim procedunt homicidia, adulteria, fornicationes, blaſphemiæ*, & cætera, quæ ſunt ad hæc pertinentia. §. 6. Nec tantum attendenda ſunt, quæ fiunt, quantum quo animo fiant. *& paulo poſt.* §. 7. Amplius autem reſpicit Deus ad cogitationes, & ſpontaneas voluntates, quam ad actus, qui per ſimplicitatem aut per neceſſitatem fiunt.

Corr. Rom. ¶ α Auctoribus] *Ivo habet*, ſi Sacerdotibus, vel actoribus Eccleſiæ, *quemadmodum etiam in eadem epiſtola dicitur*, ſi quis erga Epiſcopum, vel actorem Eccleſiæ, *& refertur ſupr. 2. q. 7.* ſi quis erga. *Hoc autem loco in epiſtola legitur*, ſimiliter hujuſmodi perſonis quædam ſcripturæ, &c. *Præceſſerant autem cum multa alia, tum quæ referuntur in hoc eodem capite, in verſ.* Eſt etiam, & ad hanc. *Confectum enim eſt hoc caput ex locis epiſtolæ hinc inde ſumptis, ordine non ſemper ſervato.*

¶ β Literas ſcribere] *Hæc abſunt ab originali. Sufficiunt enim illa, quæ ſequuntur*, ſcripturas facere. *Sed ob gloſſam non ſunt expuncta.*

C. II. *Apoſtolica auctoritas penitus illicita in irritum deducit juramenta.*

Item Nicolaus Papa *Epiſcopis Galliæ.*

AUctoritatem g venerabilium prædeceſſorum noſtrorum ſecuti, & nominatim beatiſſimi Papæ, & Martyris α Alexandri quinti a beato Petro ab omnibus juramentis h & cujuſcunque modi obligationibus, quibus illi ſeſe coacti violentia impiorum obligaverant, abſolvimus: & ne illa ſerventur, vetuimus tam præfatum Archiepiſcopum Trevirenſem, quam ejus præpoſitum, & omnes, qui tunc temporis capti ſe illis quoquo modo obligaverunt: neque ullam eos proinde infamiam vel calumniam, aut a ſuis bonis ſequeſtrationem unquam auctore Deo, & ſanctis Apoſtolis, & noſtris prædeceſſoribus ſuſtinere permittimus: ſicut per Prophetam Dominus dicit i: *Diſſolvi colligationes im-*

a *Burch. l. 1. c. 112. Ivo p. 5. c. 204.* b *Ivo p. 6. c. 460.* c *Gen. 9.* d *Ivo p. 6. c. 122.* e *al. ille Presbyter.*

a *Ivo p. 5. c. 241. Pann. l. 4. c. 118.* b *al. provenire.* c *rerum.* d *recludi,*] *orig.* e *Sup. in hoc eod. cap.* f *Matth. 15.* g *Polyc. l. 6. tit. 11.* h *al. juramentis illis.* i *Eſa. 58.*

pieta-

pietatis. Quinetiam præfato fratri nostro, filiisque Trevirensis Ecclesiæ, illiusque defensoribus hæc in mandatis damus, ut spirituali simul & materiali gladio tamdiu malignos illos, eorumque fautores insequantur, quousque cum integritate possessiones, vel quæcunque res Ecclesiasticæ hoc facto, vel quocunque pacto distractæ seu direptæ sunt, revocentur.

Corr. Rom. ¶ α Alexandri] *Nicolaus citat epistolam Alex. 1. de qua re notatum est supra, dist. 19.* Si Romanorum. 2 pars Gratian. *A fidelitatis etiam juramento Romanus Pontifex nonnullos absolvit, cum aliquos a sua dignitate deponit.*

C. III. *Pontificalis auctoritas a juramento fidelitatis nonnullos absolvit.*

Unde Gregorius Papa.

ALius *a* item Romanus Pontifex, Zacharias scilicet, Regem Francorum, non tam pro suis iniquitatibus, quam pro eo, quod tantæ potestati erat inutilis, a regno deposuit: & Pipinum Caroli magni Imperatoris patrem in ejus locum substituit, omnesque Francigenas a juramento fidelitatis, quod illi fecerant, absolvit. Quod etiam ex auctoritate frequenti agit sancta Ecclesia, cum milites absolvit a vinculo juramenti: quod factum est his Episcopis, qui Apostolica auctoritate a Pontificali gradu deponuntur.

Corr. Rom. ¶ *In manuscriptis est, ut in vulgatis*, Gelasius Papa Anastasio Imperatori. *Cujus Gelasii esse non potest. Zacharias enim & Carolus magnus, quorum in hoc capite mentio fit, multo post Gelasium vixerunt. Habetur autem in regesto Gregorii 7. lib. 8. epist. 21. Hermanno Metensi Episcopo scripta, quam refert Ivo. In qua quidem epistola paulo ante multa ex epistola Gelasii Anastasio Imperatori scripta afferuntur.*

C. IV. *Excommunicati vinculo fidelitatis non tenentur obnoxii.*

Item Gregorius VII. *b Romanæ Synodo præsidens, dixit.*

NOs *c* sanctorum prædecessorum nostrorum statuta tenentes, eos, qui excommunicatis fidelitate aut sacramento constricti sunt, Apostolica auctoritate a sacramento absolvimus: & ne eis fidelitatem observent, omnibus modis prohibemus, quousque α ipsi ad satisfactionem veniant.

Corr. Rom. ¶ α Quousque, &c.) *Verba hæc non sunt in codice manuscripto Vaticano.*

C. V. *Antequam reconcilientur, fidelitatem excommunicatis nullus servare cogitur.*

Item Urbanus II. *Episcopo Vapicensi.*

JUratos *d* milites Hugoni Comiti, ne ipsi, quamdiu excommunicatus est, serviant, prohibeto *e*. Qui si sacramenta prætenderint, moneantur *f*, oportere Deo magis servire, quam hominibus. Fidelitatem enim, quam Christiano Principi jurarunt, Deo ejusque Sanctis adversanti, & eorum præcepta calcanti, nulla cohibentur auctoritate persolvere.

QUÆSTIO VII.

1 ps AB*sque Synodali vero audientia Sacerdotem damnari*, in Hispalensi II. Concilio, *cui Isidorus interfuit, cap. 6. sic prohibetur.*

C. I. *Sine Concilii examinatione Presbyter vel Diaconus non dejiciatur.*

SExta actione comperimus, Fragitanum Cordubensis Ecclesiæ Presbyterum, injuste olim a Pontifice suo dejectum, & innocentem exilio condemnatum. Quem rursus ordini suo restituentes, α id denuo adversus præsumptionem nostram β decrevimus, ut juxta priscorum Patrum Synodalem sententiam nullus nostrum sine Concilii examine quemlibet Presbyterum vel Diaconum dejicere audeat. Nam multi sunt, qui indiscussos potestate tyrannica, non auctoritate canonica damnant. Et sicut nonnullos gratia favoris sublimant, ita quosdam odio, invidiaque permoti humiliant, & ad levem opinionis auram condemnant, quorum crimen non approbant. Episcopus *a* enim Sacerdotibus ac ministris solus honorem dare potest; solus auferre non potest. Si enim hi, qui in seculo a dominis suis honorem libertatis adepti sunt, in servitutis nexum non revolvuntur, nisi publice apud Prætoris ac Præsidis tribunal in foro fuerint accusati, quanto magis hi, qui divinis altaribus consecrati honore Ecclesiastico decorantur? Qui profecto nec ab uno damnari, nec uno judicante poterunt honoris sui privilegiis exui: sed præsentati Synodali judicio, quod canon de illis præceperit, oportet diffiniri.

Corr. Rom. ¶ α Restituentes] *Sic est emendatum ex codicibus Conciliorum impressis & manuscriptis. Sic enim apertius declaratur, illum canonice a Concilio esse restitutum, quam ex lectione Gratiani vulgata*, restitutum esse comperimus.

¶ β Nostram] *Antea legebatur*, vestram. *In recentioribus autem Conciliorum editionibus est*, novam. *Emendatum est ex antiquioribus editionibus, & duobus codicibus Vaticanis, & Lucensi Regio, quemadmodum & paulo post*, nullus nostrum, *cum antea esset*, nullus vestrum. *Modesti enim & religiosi Episcopi sibi etiam metuunt. Alia vero quædam sunt ex iisdem codicibus emendata.*

C. II. *Causas Clericorum Episcopus non nisi cum senioribus Ecclesiæ audiant.*

Item Gregorius *Joanni Episcopo Panormitano, lib. 11. epist. 49.*

SI *b* quid de quocunque Clerico ad aures tuas pervenerit, quod te juste possit offendere, facile non credas: nec ad vindictam te res accendat incognita; sed præsentibus senioribus Ecclesiæ tuæ diligentes est veritas perscrutanda: & tunc, si qualitas rei poposcerit, canonica districtio culpam feriat delinquentis.

C. III. *A quot Episcopis Presbyteri vel Diaconi sunt audiendi.*

Item ex Concilio Carthaginensi α primo, *c. 11.*

SI quis tumidus vel contumeliosus extiterit in majorem natu, vel aliquam causam habuerit, a tribus vicinis Episcopis, si Diaconus β est, qui arguitur; si Presbyter, a sex; si Episcopus, a duodecim Consacerdotibus audiatur, Universi Episcopi dixerunt: Contemptus debet contumaciæ & superbiæ in omnibus frangi. Causæ *c* vero pro personis *d* ab his statuto numero audiantur.

Corr. Rom. ¶ α Carthaginensi) *Sic est emendatum ex vetustis codicibus. Nam in vulgatis erat*, Agathensi primo, *cum unicum duntaxat Agathense memoretur.*

¶ β Si Diaconus est,] *In vulgatis Conciliorum editionibus legitur*, si Diaconus est, arguatur Presbyter, &c.

C. IV. *De eodem.*

Item ex Concilio Carthaginensi II. *c. 10.*

FElix Episcopus Selemselitanus dixit: Etiam hoc adjicio secundum *e* statuta veterum Conciliorum, ut si quis Episcopus (quod non optamus *f*) in reatum aliquem incurrerit, & fuerit ei nimia necessitas, non posse plurimos congregare, ne in crimine remaneat, a duodecim Episcopis audiatur, & a sex Presbyter α, & a tribus Diaconus, cum proprio suo Episcopo.

Corr. Rom. ¶ α Presbyter,] *Sic legitur in Concilio, quod est in codice canonum, c. 12. & Græco, & duobus codicibus Conciliorū Vaticanis, & uno alio perantiquo, & concordat cū*

a *Gregor. 7. l. 8. reg. Ivo p. 5. c. ult.* a *l. 5. regesti.* c *Pann. l. 5. c. 110.* d *Pann. l. 5. c. 111.* e *al. prohibete,* f *Act. 5.*

a *Supra, cad. Episcopus. & supra, distinct. 67. Episcopus.* b *dist. 86. si quid.* c *al. causa audiatur.* d *al. personis statuto.* e *3. q. 8. suggero. Ansel. l. 3. c. 121. Burch. l. 1. c. 149. Ivo p. 5. c. 262.* f *al. opinamur.*

sequenti capite. In editionibus autem Conciliorum Parisiensibus ac Colonienſibus habetur, & a ſex Presbyteris, & tribus Diaconis; *quemadmodum & in multis Gratiani manuſcriptis*.

C. V. *De eodem*.

Item ex Concilio Carthaginenſi III. *c.* 8.

SI *a* autem Presbyteri vel Diaconi fuerint accuſati, adjuncto ſibi ex vicinis locis proprius *b* Epiſcopus legitimo numero collegarum, quos ab eodem accuſati petierint, id eſt, una ſecum in Presbyteri nomine α ſex, in Diaconi tribus, ipſorum cauſas diſcutiat *c*, eadem dierum *d*, & dilationum, & a communione remotionum, & diſcuſſione perſonarum, inter accuſatores & eos qui accuſantur, forma ſervata: reliquorum autem Clericorum cauſas etiam ſolus Epiſcopus loci agnoſcat & finiat.

Corr. Rom. ¶ α Nomine ſex,] *Sic in cæteris codicibus impreſſis, & manuſcriptis, præterquam in editione Colonienſi quatuor tomorum, in qua habetur*: Presbyteri nomine quinque, in Diaconi duobus.

2 pars. Gratian. *Solus autem ad excluſionem aliorum Epiſcoporum, non ſuorum Clericorum dicitur, ſine quorum præſentia ejus ſententia erit irrita*.

C. VI. *Abſque præſentia Clericorum nullius cauſam Epiſcopus audiat*.

Unde in Concilio Carthaginenſi IV. *c.* 23. *legitur*:

I. EPiſcopus *e* nullius cauſam audiat abſque præſentia ſuorum Clericorum: alioquin irrita erit ſententia Epiſcopi, niſi Clericorum præſentia confirmetur.

C. VII. *Niſi in Synodo canonice vocati Sacerdotes damnari non poſſunt*.

Item ex Concilio Hiſpalenſi II. *c.* 6.

II. EPiſcopus *f* Sacerdotibus ac miniſtris ſolus honorem dare poteſt, auferre ſolus non poteſt. Si enim hi, qui in ſeculo a dominis ſuis honorem libertatis adepti ſunt, in ſervitutis jugum non *g* revocantur, niſi publice apud Prætoris ac Præſidis tribunal in foro fuerint accuſati; quanto magis hi, qui divinis altaribus conſecrati, honore Eccleſiaſtico decorantur? Qui profecto nec ab uno damnari, nec uno judicante poterunt honoris ſui privilegiis exui: ſed præſentati Synodali judicio, quod canon de illis præceperit, definiri.

QUÆSTIO VIII.

DE *ultima vero quæſtione ſic ſtatutum eſt* in Concilio Neocæſarienſi, *c.* 9. & 10.

C. I. *Presbyter, qui ante ordinationem confitetur ſe corporaliter lapſum, poſtea non offerat*.

QUi *h* admiſit corporale peccatum, & hic poſtea Presbyter ordinatus eſt, ſi confeſſus fuerit, quod ante ordinationem ſuam peccaverit, non quidem offerat, maneat autem *i* in aliis officiis propter α ejus ſtudii utilitatem. Nam cætera peccata cenſuerunt plurimi etiam ordinatione privari β. Quod ſi de his non fuerit confeſſus, nec ab aliquibus poteſt manifeſte convinci, huic ipſi de ſe poteſtas eſt committenda. Similiter & Diaconus, ſi in eodem culpæ genere fuerit involutus, ſeſe a miniſterio cohibebit.

Corr. Rom. ¶ α Propter ejus ſtudii utilitatem.] *Græce eſt*, διὰ τὴν ἄλλην σπουδὴν *id eſt*, propter ſtudium ac diligentiam, quam cæteroquin adhibet.

¶ β Privari.] *Græce legitur*, τὴν χειροθεσίαν ἀφεῖναι, *id eſt*, manus impoſitionem dimitti: *quemadmodum fere vertit Dionyſius, cujus verſionem cæteri collectores attulerunt, hac tamen clauſula omiſſa. Nam hæc verſio, quam Gratianus affert, eſt priſca, quæ eſt in collectione Iſidori. Ita ex his verbis longe alia elicitur ſententia, atque auctor gloſſæ putarit*.

C. II. *Deſervientes altario, ſi carnis fragilitate deliquerint, Epiſcopi arbitrio ſubjaceant*.

Item ex Concilio Ilerdenſi, *c.* 5.

HI *a*, qui altario Dei deſerviunt, ſi ſubito in ſtenda carnis fragilitate corruerint, & Domino reſpiciente digne pœnituerint, ita ut mortificato corpore cordis contriti ſacrificium Deo offerant, maneat in poteſtate Pontificis, vel veraciter afflictos non diu ſuſpendere, vel deſidioſos prolixiore tempore ab Eccleſiæ corpore ſegregare: ita tamen, ut ſic officiorum ſuorum loca recipiant, ne poſſint ad altiora officia ulterius promoveri. Quod ſi iterato velut canes ad vomitum reverſi fuerint, & veluti ſues in volutabris luti jacuerint, non ſolum dignitate officii careant, ſed etiam ſanctam communionem, niſi in exitu, non percipiant.

C. III. *Ex miniſtris Eccleſiæ geniti, in ſervitutem devocentur ejuſdem*.

Item ex Concilio Toletano IX. *c.* 10.

CUm *b* multæ ſuper incontinentia *c* ordinis Clericorum hactenus emanaverint ſententiæ Patrum, & nullatenus ipſorum reformari quiverit correctio morum, uſque adeo ſententiam judicantium protraxere commiſſa culparum, ut non tantum ferretur ultio in actores ſcelerum, verum & in progeniem damnatorum. Ideoque quilibet ab Epiſcopo uſque ad Subdiaconum deinceps, qui vel ex ancillæ, vel ex ingenuæ deteſtando connubio, in honore conſtituti filios procreaverint, illi quidem, ex quibus geniti probabuntur, canonica cenſura damnentur: Proles autem aliena *d* pollutione nata, non ſolum hæreditatem *e* nunquam accipiet, ſed etiam in ſervitutem ejus Eccleſiæ, de cujus Sacerdotis vel miniſtri ignominia nati ſunt, jure perenni manebunt.

C. IV. *Qui confitetur ſe ante ordinationem peccaſſe, non ſacrificet: convictus autem deponatur*.

Item ex Concilio Martini *f* Papæ, *c.* 35.

SI *g* quis Presbyter ante ordinationem peccaverit, & poſt ordinationem confeſſus fuerit, quod ante peccaverit, non offerat, ſed tantum pro religione nomen Presbyteri portet. Si autem non ipſe confeſſus, ſed ab alio publice fuerit convictus, nec hoc ipſum habeat, ut nomen Presbyteri portet. Similiter & de Diaconis obſervandum eſt, ut ſi ipſi confeſſi fuerint, ordinem Subdiaconi accipiant. *h*

C. V. *De manu Sacerdotis, qui ab Eccleſia toleratur, licite Sacramenta ſumuntur*.

Item Nicolaus *ad conſulta Bulgarorum*, *c.* 71.

SCiſcitantibus *i* vobis, ſi a Sacerdote, qui ſive deprehenſus in adulterio, ſive de hoc ſola fama reſperſus eſt, debeatis communionem ſuſcipere, necne? reſpondemus. Non poteſt aliquis quantumcunque pollutus ſit, Sacramenta divina polluere, quæ purgatoria cunctarum contagionum exiſtunt: nec poteſt ſolis radius per cloacas & latrinas tranſiens aliquid exinde contaminationis attrahere. Proinde qualiſcunque Sacerdos ſit, quæ ſancta ſunt, coinquinare non poteſt. Idcirco ab eo uſquequo judicio Epiſcoporum reprobetur, communio percipienda eſt: quoniam mali bona adminiſtrando ſe tantummodo læ-

a *Anſ. l.* 3. *c.* 123. *Burch. l.* 2. *c.* 105. *Ivo p.* 6. *c.* 280. b *cum proprio Epiſcopo.* c *al. diſcutiant.* d *al. dierum dilatione.* e *Burch. l.* 1. *c.* 144. *Ivo p.* 5. *c.* 214. f *Supra eod. cap. ſexta actione, & diſt.* 67. *Epiſcopus.* g *al. nexum non revolvuntur.* h *Rabanus lib. pœnit. c.* 1. *Polyc. l.* 4. *tit.* 39. *Burch. l.* 2. *c.* 49. *Ivo p.* 6. *c.* 150. *Pann. l.* 3. *c.* 151. *Cap.* 10. *ibid.* i *al. tamen.*

a *Diſt.* 50. *hi, qui altario. Rabanus l. pœn. c.* 1. *Burch. l.* 19. *c.* 74. *Ivo p.* 15. *c.* 87. b *Ivo p.* 6. *c.* 425. c *al. innocentia.* d *al. tali.* e *al. hæreditatem parentum.* f *In cap. Martini Bracar. Ex Conc. Neocæſar. c.* 9. & 10. g *Burch. l.* 2. *c.* 48. *Ivo p.* 6. *c.* 149. *Pann. l.* 3. *c.* 150. h *al. retineant.* i *Extra de cohab. Cler. & mul. c. veſtra duxit, Ivo p.* 2. *c.* 83. *Pann. l.* 5. *c.* 13.

dunt;

dunt: & cerea α fax accensa sibi quidem detrimentum præstat, aliis vero lumen in tenebris administrat: & unde aliis commodum exhibet, inde sibi dispendium præbet.

§. 1. Sumite ergo intrepidi ab omni Sacerdote Christi mysteria *a*, quia *b* omnia fide *c* Christi purgantur. Fides *d* est enim, quæ hunc mundum vincit: & quia non dantis *e*, sed accipientis fit, dicente *f* beato Hieronymo β: *Ad credendum in anima omni Baptismus est perfectus: & in omni Sacerdote corpus Christi est perfectum.* Qui rursus sacræ Scripturæ *g* concordans ait: *Priusquam audias, ne judicaveris quemquam:* atque ante probationem accusationis illatæ neminem a tua communione suspendas: quia non statim, qui accusatur, reus est, sed qui convincitur, criminosus.

Corr. Rom. ¶ α Et cerea] *Ante legebatur*, &c. *Restitutum est ex originali, ex quo alia etiam sunt emendata & addita.*

¶ β Hieronymo:] *Est in epistola de septem gradibus, quemadmodum & quod sequitur*, priusquam audias, &c. *est ibidem superius.*

CAUSA XVI.

QUidam *Abbas habebat parochialem Ecclesiam: instituit ibi Monachum, ut officium celebraret populo: possedit eam per quadraginta annos sine aliqua interpellatione: tandem querela adversus Abbatem movetur a Clericis baptismalis Ecclesiæ, in cujus diœcesi parochiana Ecclesia illa consistebat.*

1. *Hic primum quæritur, Utrum Monachis liceat populi officia celebrare, pœnitentiam dare & baptizare?*
2. *Secundo, Si contigerit, eos capellas habere Episcopali beneficio, An ab eis sint instituendæ, an ab Episcopis?*
3. *Tertio, An jura Ecclesiarum præscriptione tollantur?*
4. *Quarto, Si Ecclesia adversus Ecclesiam præscribat, An etiam monasterium adversus Ecclesiam præscribere possit?*
5. *Quinto, An capellam in suo territorio ædificatam jure territorii sibi vendicare valeat?*
6. *Sexto, Si Archipresbyter vel Episcopus sua auctoritate, non judiciaria sententia capellam illam irrepserit, An cadat a causa: ut Ecclesia, cui præsidet, non ultra habeat jus reposcendi, quod suus pastor illicite usurpavit.*
7. *Septimo quæritur, Si Laici capellam illam tenebant (ut quibusdam moris est) & in manibus Abbatis eam refutaverint, & ordinandum tradiderint, An consensu Episcopi & Clericorum Abbas possit eam tenere?*

QUÆSTIO I.

1 ps QUod *Monachi officia populis celebrare non possint, multis auctoritatibus probatur: quarum prima est illa sanctæ Nicænæ Synodi qua dicitur:*

C. I. *Monachorum conversatio ab omnibus debet esse discreta.*

I. PLacuit *b* omnibus residentibus in sancta Nicæna Synodo, ut Monachorum conversatio & vita secundum etymologiam nominis ab omnibus discrepet. Monachus enim Græce, Latine singularis dicitur. Unde Monachum per omnia singulariter agere oportet. Quamobrem firmiter & insolubiliter omnibus præcipimus, ut aliquis Monachus pœnitentiam nemini tribuat, nisi sibi invicem, ut justum est: mortuum non sepeliat, nisi Monachum in monasterio secum commorantem: vel si fortuito quenquam advenientium fratrum ibi mori contigerit.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc neque in prima Nicæna Synodo, neque in secunda hodie habetur. Est autem aliquid simile in canonibus Nicænis versis ex Arabico, can. 76.*

a *al. ministeria.* b *Act.* 15. c *al. in fide.* d 1. *Joan.* 5. e *al. dantis meritum.* f *In epistola de septem gradibus, tom.* 4. g *Eccles.* 11. h *Ans. l.* 3. *c.* 66. *& l.* 6. *c.* 214. *Polyc. l.* 4. *tit.* 34.

C. II. *Monasterii districtionem, & Ecclesiasticum ministerium quilibet simul tenere non potest.*

Item Gregorius *Joanni Ravennati Episcopo, lib.* 4. *epist.* 1.

NEmo *a* potest & Ecclesiasticis obsequiis *b* deservire, & in monachica regula ordinate persistere: ut ipse monasterii districtionem teneat, qui quotidie in ministerio *c* Ecclesiastico cogitur permanere.

C. III. *Monachi, qui ad Clericatum promoventur, a priori proposito discedere non debent.*

Item Innocentius *ad Victricium, epist.* 2. *c.* 10.

DE *d* Monachis, qui diu morantes in monasteriis, si postea ad Clericatus ordinem pervenerint, statuimus, non debere eos a priore proposito discedere *e*.

Gratian. *Si ergo (sicut Innocentius definit) a suo proposito eis discedere non licet; & sicut Gregorius testatur, in monastica regula devote persistere, & Ecclesiasticis obsequiis simul deservire non possunt: patet, quod parochianis Ecclesiis Monachi præfici non possunt.*

C. IV. *Monachus non habet officium docentis, sed plangentis.*

Item Hieronymus *ad Riparium Presbyterum, adversus Vigilantium.*

MOnachus *f* non docentis *g*, sed plangentis habet officium: qui vel se, vel mundum lugeat, & Domini pavidus præstoletur adventum.

C. V. *In populari frequentia Monachi esse non debent.*

Idem *ad Paulinum, de institutione Monachi, epist.* 13.

SI *h* cupis esse, quod diceris, Monachus, id est, solus, quid facis in urbibus, quæ utique non sunt solorum habitacula, sed multorum? *& infra.* §. 1. Habeto simplicitatem columbæ, ne cuiquam machineris dolos, & serpentis astutiam, ne aliorum supplanteris insidiis. Non multum distat in vitio vel decipere posse, vel decipi. Christianum *i*, quem senseris tibi aut semper, aut crebro de nummis loquentem (excepta eleemosyna, quæ indifferenter omnibus patet) institorem potius habeto, quam Monachum. Præter victum & vestitum, & manifestas necessitates nihil cuiquam tribuas: ne filiorum panem canes comedant.

C. VI. *Monachus pascitur, Clerici pascunt.*

Idem *ad Heliodorum de laude vitæ solitariæ, epist.* 1.

ALia *k* causa est Monachorum, alia Clericorum. Clerici pascunt oves, ego pascor: illi de altario vivunt, mihi quasi infructuosæ arbori securis ponitur ad radicem, si munus ad altare non defero. *& infra.* §. 1. Mihi ante Presbyterum sedere non licet. Illi, si peccavero, licet, me tradere *l* Satanæ in interitum carnis, ut spiritus salvus sit in die Domini Jesu.

C. VII. *Non licet aliquid Monachis agere sine Presbyterorum consilio.*

Idem *m ad Rusticum.*

ECclesia *n* habet Senatum cætum Presbyterorum, sine quorum consilio nihil Monachis agere licet. Roboam *o* filius Salomonis ideo perdidit regnum, quia noluit audire Presbyteros suos. Senatum quoque Romani habebant, cujus consilio cuncta agebant: & nos habemus Senatum nostrum cœtum Presbyterorum.

Corr. Rom. ¶ *Apud B. Hieronym. in commentariis ad c.* 3. *Esajæ, unde hoc caput videtur acceptum, hæc leguntur:* Roboam filius Salomonis ideo perdidit regnum, quia no-

a *Ivo p.* 3. *c.* 18. b *al. officiis.* c *al. obsequio.* d *Polyc. ibid. Ansel. l.* 5. *c.* 67. e *al. deviare.* f *Polyc. ibid. Ansel. l.* 7. *c.* 128. *Ivo p.* 7. *c.* 128. *Pann. l.* 3. *c.* 176. g *al. doctoris.* h *Ivo p.* 7. *c.* 2. *Pann. l.* 3. *c.* 175. i *al. decipi Christianum. Quem) orig.* k *Polyc. ibid. Ans. l.* 7. *c.* 123. l 1. *Cor.* 12. m *Habetur in comm. ad c.* 3. *Esajæ.* n *Deus dedit p.* 5. o 3. *Reg.* 14.

luit audire Presbyteros. *& paulo inferius*. Senatus quoque consulta dicuntur, & Principes quondam Romani Consules appellati sunt, vel a consulendo civibus, vel ab agendo cuncta consilio. Et nos habemus in Ecclesia senatum nostrum, cœtum Presbyterorum.

C. VIII. *Secundum etymologiam nominis solitariam vitam ducat Monachus.*

Item Eugenius Papa.

II. PLacuit *a* communi nostro Concilio, ut nullus Monachorum pro lucro terreno de monasterio exire nefandissimo ausu præsumat, neque pœnitentiam dare, neque filium de Baptismo accipere, neque baptizare, neque infirmum visitare, neque mortuum sepelire, neque ad Ecclesiam secularem transire, neque aliis qualibuscunque negotiis sese implicare: sit claustro suo contentus; quia sicut piscis sine aqua caret vita, ita sine monasterio Monachus. Sedeat itaque solitarius, & taceat, quia mundo mortuus est, Deo autem vivit *b*. §. 1. Agnoscat nomen suum: Monos enim Græce, Latine est unus: achos Græce, Latine tristis sonat. Inde dicitur Monachus, id est, unus tristis. Sedeat ergo tristis, & officio suo vacet.

Corr. Rom. ¶ *Anselmus etiam citat ex decretis Eugenii, & ex eodem habetur in vetusto Decretorum libro.*

C. IX. *Absque Episcoporum consensu Episcopalia jura Monachi non usurpent.*

Item Paschalis II. *Victori Bononiensi Episcopo.*

PErvenit *c* ad nos (unde valde miramur) quod quidam Monachi & Abbates in parochia vestra contra sanctorum Patrum decreta Episcopalia jura & officia sibi arroganter vendicant: videlicet pœnitentiam, remissionem peccatorum, reconciliationem, decimas, & Ecclesias: cum absque proprii Episcopi licentia, vel Apostolicæ sedis auctoritate hoc nullatenus præsumere debeant: sicut in Chalcedonensi Concilio, de hujusmodi a sanctis Patribus cautum est, & sub anathematis vinculo Monachis omnibus prohibitum. Mandamus *d* itaque dilectioni tuæ, ut eos convenias, & ne talia deinceps præsumant, omnino prohibeas.

C. X. *De eodem.*

Item Calixtus Papa II.

INterdicimus etiam Abbatibus & Monachis publicas pœnitentias dare, infirmos visitare, & unctiones facere; & Missas publicas cantare. Chrisma & oleum, consecrationes altarium, ordinationes *e* Clericorum ab Episcopis accipiant, in quorum parochiis manent.

C. XI. *Monachi intra claustra morantes, Clericorum officia exterius non ministrent.*

Item Alexander II.

JUxta *f* Chalcedonensis tenorem optimi Concilii Monachis quamvis religiosis, ad normam sancti Benedicti intra claustrum morari præcipimus, vicos, castella, civitates peragrare prohibemus, & a populorum prædicatione omnino cessare censuimus: nisi forte quis de suæ animæ salute solicitus, ut eorum habitum assumat, eos intra claustrum consulere voluerit.

C. XII. *Monachi, qui sunt in civitatibus, Episcopo debent esse subjecti.*

Item ex Concilio Chalcedonensi, c. 4.

QUi *g* vere pureque solitariam eligunt vitam, digni sunt convenienti honore α. *& infra*. §. 1. Eos vero, qui per civitates singulas, seu possessiones in monasteriis sunt, placet nobis Episcopo esse subjectos, & quieti operam dare, atque observare jejunia & orationes, in locis, in quibus semel se Deo devoverunt, permanentes, & neque β communicare Ecclesiasticas *h*, neque seculares aliquas attrectare actiones, relinquentes propria monasteria: nisi forte jubeantur propter urgentes necessitates ab ipsius civitatis Episcopo. Et neminem servorum suscipi in monasterium, ut sit cum eis Monachus, nisi cum domini proprii licentia *a*. Prætereuntem vero hæc, decrevimus extra communionem esse, ne nomen Domini blasphemetur. §. 2. Convenit vero civitatis Episcopo curam solicitudinemque necessariam monasteriis exhibere.

Corr. Rom. ¶ α Honore.) *Sequitur continenter e.* Quidam Monachorum. *infra*, 18. *q.* 2. *quod est ex eadem prisca versione, atque e caput hoc.*

¶ β Et neque communicare] *Græce est*, μήτε δὲ ἐκκλησιαστικοῖς, μήτε βιωτικοῖς πράγμασιν; ἢ ἐπικοινωνεῖν: *id est*; neque Ecclesiastica, neque secularia negotia turbare, vel iis se immiscere.

Gratian. *His ita respondetur. Auctoritas illa Nicænæ Synodi prohibet Monachos de monasteriis exire, & per capellas mortuorum sepulturas celebrare, confluere videlicet more Clericorum ad cujuslibet exequias celebrandas. Cæterum si apud monasterium aliquis semetipsum tumulari voluerit, non est prohibendus.*

C. XIII. *Missæ celebrari, & mortui sepeliri in monasterio non prohibentur.*

Unde Gregorius *scribit Joanni Episcopo de urbe veteri, lib.* 1. *epist.* 12.

AGapitus Abbas monasterii sancti Gregorii *b* insinuavit nobis, plurima se a vestra sanctitate gravamina sustinere: quod in eodem monasterio Missas prohibeas celebrari: mortuos etiam ibidem interdicas sepeliri. A qua inhumanitate vos hortamur suspendi, & sepeliri ibidem mortuos, Missas celebrari, nulla ulterius habita contradictione permittas.

C. XIV. *Non sunt cassandæ piæ voluntates defunctorum.*

Idem *Januario Caralitano Episcopo, lib.* 3. *epist.* 9.

ADmonere *c* te volumus, ne piæ vivorum aut defunctorum voluntates, tua (quod absit) remissione cassentur.

C. XV. *Testatoris arbitrium servari oportet.*

Item Gelasius Papa.

COnsideratio Ecclesiasticæ utilitatis hoc postulat, ex justa dispositione α testatoris servandum arbitrium.

Corr. Rom. ¶ α Dispositione) *In vetustis exemplaribus legitur*, dispensatione.

C. XVI. *De eodem.*

Item ex Concilio Triburiensi, *c.* 15.

UBicunque *d* facultas rerum, & opportunitas temporum suppetit, &c. [sicut in eodem capite supra legitur in causa eorum, qui de diœcesi ad diœcesim transierunt.]

Corr. Rom. ¶ *In aliquot vetustis codicibus caput hoc conjunctum est superiori.*

Gratian. *Ecce his auctoritatibus patet, quod si quis apud monasterium sepulturam sibi eligere voluerit, libere a Monachis potest sepeliri. Unde liquido colligitur, prohibitionem illam Nicænæ Synodi propter improbitatem circumvagantium esse factam.*

C. XVII. *Monachi, qui sine licentia Episcopi vagantur, ad propria loca redire cogantur.*

Unde in Chalcedonensi Concilio, *c.* 23. *legitur*:

QUidam Monachi nihil habentes sibi injunctum a proprio Episcopo, interdum vero etiam illi, qui ab eo fuerant excommunicati, veniunt ad regiam civitatem Constantinopolitanam, & in ea perturbationes tranquillitati Ecclesiasticæ inferunt, & diversorum domos corrumpunt. Statuit igitur sancta Synodus, hos primum commoneri α, ut exeant a regia civitate: de-

mum

a *Ans. l.* 5. *c.* 75. *& l.* 6. *c.* 213. b *vivus.* c *Ans. l.* 5. *c. ult.* d *Infra ead. qui vere.* e *al. ordines.* f *Ivo p.* 7. *c.* 151. g *Concor. Ca. l.* 5. *c.* 25. *Polyc. l.* 3. *tit.* 1. *& l.* 4. *tit.* 34. *Ans. l.* 5. *c.* 54. *Ivo p.* 7. *c.* 1. *Pann. l.* 3. *c.* 174. h *al. Ecclesiasticis.*

a *al. conscientia*) παρὰ γνώμην. b *al. Gregorii. Polyc. ib. Ans. l.* 5. *c.* 66. *Hic aliquot epistolæ verba omittuntur.* c 13. *q.* 2. *ultima.* d 13. *q.* 2. *ubicunque.*

mum eos invitos dejici, ac inde per defensorem compelli, ut ad sua loca redeant.

Corr. Rom. ¶ α Commoneri,] *In hac potissimum postrema parte videtur de industria versio prisca in epitomen redacta. Integer canon sic habet:*

Ἦλθεν εἰς ἀκοὰς τῆς ἁγίας συνόδου, ὡς πλεῖστοί τινες καὶ μοναζοντες μηδὲν ἐγκεχειρισμένοι ὑπὸ τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου, ἔξω δὲ ὄντες καὶ ἀκοινώνητοι γενόμενοι παρ' αὐτοῦ, καταλαμβάνοντες τὴν βασιλεύουσαν Κωνσταντινούπολιν, ἐπὶ πολὺ ἐν αὐτῇ διατρίβουσι, ταραχὰς ἐμποιοῦντες, καὶ θορυβοῦντες τὴν ἐκκλησιαστικὴν κατάστασιν, ἀνατρέπουσί τε οἴκους τινῶν ὥρισεν τοίνυν ἡ ἁγία σύνοδος, τοὺς τοιούτους ὑπομιμνήσκεσθαι μὲν πρότερον διὰ τοῦ ἐκείνου τῆς κατὰ Κωνσταντινούπολιν ἁγιωτάτης ἐκκλησίας ἐπὶ τὸ ἐξελθεῖν τῆς βασιλευούσης πόλεως, εἰ δὲ τοῖς αὐτοῖς πράγμασιν ἐπιμένειν ἀναχωροῦντας, καὶ ἀκούοντας αὐτοὺς, διὰ τοῦ αὐτοῦ ἐκβάλλεσθαι, καὶ τοὺς ἰδίους καταλαμβάνειν τόπους. *Id est:*

Pervenit ad aures sanctæ Synodi, nonnullos Clericos & Monachos, quibus nihil a proprio Episcopo commissum est, quibusque interdum etiam ab eo communione est interdictum, ad regiam Constantinopolim se conferentes, diu in ea morari, tumultus excitantes, & statum Ecclesiasticum perturbantes, ac domos nonnullorum subvertere. Statuit igitur sancta Synodus, hujusmodi homines primum quidem per defensorem sanctissimæ Constantinopolitanæ Ecclesiæ admoneri, ut ex regia civitate exeant: deinde vero si impudenter agentes iisdem negotiis hærere perseveraverint, ipsos etiam invitos, per eundem defensorem ejici, & ad propria reverti loca.

C. XVIII. *Monachi circumvagantes per defensores sunt compellendi.*

Item Pelagius Papa *Paulino Solitario*.

PRobinum *b* Phariæ α & Milianum, atque Probinianum *c*, vel alios pseudomonachos Joanni defensori præcipimus, ut eos debeat detinere; quatenus, si quam desiderant suæ contentionis rationem cognoscere, ad nos, ut informentur, debeant exhiberi. Certe, si sola obstinatione ab Ecclesiastico corpore sunt scissi, in Reatina *d* (sicut petisti) insula ut exulent, prædicto defensori duximus injungendum.

Corr. Rom. ¶ α Phariæ,] *Sic est emendatum ex Anselmo & Polycarpo, cum antea legeretur*, Samariæ. *Est autem Pharia civitas Dalmatiæ.*

C. XIX. *Nullus Monachus præter Domini Sacerdotes audeant prædicare.*

Item Leo Papa *ad Theodoritum Episcopum Cyri, epist. 61. al. 63.*

ADjicimus *e* illud etiam, quod nobis propter improbitatem quorundam Monachorum religionis *f* vestræ verbo mandastis per Vicarios nostros, & hoc specialiter statuentes, ut præter Domini Sacerdotes nullus audeat prædicare, sive Monachus, sive Laicus ille sit, qui cujuslibet scientiæ nomine glorietur.

Gratian. *Ecce in hoc capite & vitium est expressum, & generali constitutione evacuatum. Quod vero pœnitentiam dare prohibentur, inde est, quia nulli Sacerdotum licet alterius parochianum ligare vel solvere. Monachi autem, etsi in dedicatione sui Presbyteratus (sicut & cæteri Sacerdotes) baptizandi, prædicandi, pœnitentiam dandi, peccata remittendi, beneficiis Ecclesiasticis perfruendi rite potestatem accipiant, ut amplius & perfectius agant ea, quæ Sacerdotalis officii esse sanctorum Patrum constitutionibus comprobantur: tamen executionem suæ potestatis non habent, nisi a populo fuerint electi, & ab Episcopo cum consensu Abbatis ordinati. Ecclesiasticas vero atque seculares actiones attrectare prohibentur, ut non præsumant sibi patrocinia causarum, nisi ab Episcopo commoniti fuerint, nec secularibus causis occupentur, ut resideant cognitores dirimendarum litium.*

C. XX. *Monachus defensor fieri non debet, Unde* Pelagius *scribit Antoninæ Patriciæ, & Deciæ.*

DE *a* præsentium portitore, quod defensor factus non est, nulla vobis animi molestia sit: quia vere satis amarissimum habeo de isto proposito ad illud *b* officium homines deduci, in quo nullo modo, quæ a Monachis Deo promissa sunt, valeant adimpleri. Omnimoda enim est illius habitus & istius officii diversitas. Illic enim quies, oratio, labor manuum: at hic causarum cognitio, conventiones, actus, publica litigia, & quæcunque vel Ecclesiastica instituta, vel supplicantium necessitas poscit. Faciat autem Deus, ut tales sint hi, qui vel a nobis in isto habitu nutriuntur, vel in monasteriis crescunt, ut provecta ætate, & vita probata, non ad litigiorum officia, sed ad Sacerdotium valeant promoveri.

Gratian. *Gelasius tamen (sicut in tractatu de promotionibus Clericorum invenitur, in capitulo illo*, Monachus e novitius, &c.) *permittit illos ex dispensatione fieri defensores.*

2 pars. *Quod vero Sacerdotalium officiorum potestatem habeant testatur* Ambrosius, *dicens:*

C. XXI. *Clericorum officia celebrare Monachi Presbyteri non prohibeantur.*

DOctos ac probos Monachos, Presbyterii honore dedicatos, baptizare, prædicare, pœnitentiam dare, debita miseris laxare, & decimarum, primitiarum, oblationum vivorum & mortuorum portione justa perfrui debere, moderata dispensatione commendamus: ut juxta Apostolum *d* de altario, cui serviunt, viventes, per obsequium Dominicæ plebis panem & vinum immaculata benedictione transforment in corpus & sanguinem Domini nostri Jesu Christi.

Corr. Rom. ¶ *Apud B. Ambrosium nihil tale est inventum: & videtur auctoris alicujus longe recentioris.*

C. XXII. *Beneficiis Ecclesiasticis Monachus Presbyter libere perfruatur.*

Item Innocentius Papa.

SI Monachus ad Clericatum promoveatur, beneficia ei pleniter, & annonæ, & decimæ donentur, absque ulla minoratione & dilatione, ut quanto melius possit, juxta possibilitatem suam, quando necessitas extiterit, ad opera Ecclesiastica, & ipsam restaurandam Ecclesiam adjutorium faciat.

C. XXIII. *De eodem.*

Item Gregorius.

MOderamine *e* Apostolicæ auctoritatis decernimus, ut Monachi, si Presbyterii honore dedicati sunt, cum ligandi, solvendique potestate, decimarum, primitiarum, oblationum, donationum, quæ fiunt pro vivis & pro defunctis, portionem juxta *f* canonem ad suam, proximorumque utilitatem merito perfectionis justitiæ non minus, quam cæteri Sacerdotes laudabiliter sibi vendicent.

C. XXIV. *Clericorum officia Monachi Presbyteri libere administrent.*

Idem.

EX *g* auctoritate hujus decreti (quod Apostolico moderamine, & pietatis officio a nobis est constitutum) Sacerdotibus Monachis Apostolorum figuram tenentibus, liceat prædicare, baptizare, communionem dare, pro peccatoribus orare, pœnitentiam imponere, atque peccata solvere.

C. XXV. *Monachi Presbyterii honore decorati potestatem habent ligandi & solvendi.*

Item ex decreto Bonifacii Papæ IV.

a *al. Salonitano.*] *al. Solatino.* b *Polyc. l. 4. tit. 34. Ans. l. 7. c. 193.* c *al. Probianum.* d *fortasse Rythymna.* e *Burc. l. 2. c. 158.* f *al. regionis.*

a *Ivo p. 7. c. 23.* b *al. aliud.* c *dist. 77. c. ult.* d *1. Cor. 9.* e *Ans. l. 7. in fine.* f *al. justo canone.* g *Ans. ibid.*

Sunt

SUnt *a* nonnulli nullo dogmate fulti, audaciſſime quidem, zelo magis amaritudinis, quam dilectionis inflammati, aſſerentes Monachos, quia mundo mortui ſunt & Deo vivunt, Sacerdotalis officii potentia indignos: neque pœnitentiam, neque Chriſtianitatem largiri, neque abſolvere poſſe per Sacerdotalis officii divinitus ſibi injunctam poteſtatem: ſed omnino labuntur. *& infra.* §. 1. Neque enim beatus Benedictus, Monachorum præceptor almificus, hujus rei aliquo modo fuit interdictor: ſed eos ſecularium negotiorum edixit expertes fore tantummodo. Quod quidem Apoſtolicis documentis, & omnium ſanctorum Patrum inſtitutis non ſolum Monachis, ſed etiam Canonicis maximopere imperatur. *Nemo* b *enim d militans Deo implicat ſe negotiis ſecularibus.* §. 2. Nos vero tantorum Patrum inſtituti exemplis (quibus periculoſiſſimum eſt refragari) credimus a Sacerdotibus Monachis ligandi, ſolvendique officium Deo operante digne adminiſtrari, ſi eos digne contigerit hoc miniſterio ſublimari. *& infra.* §. 3. Decertantes igitur monaſticæ profeſſionis Presbyteros Sacerdotalis potentiæ arcere officio, omnimodo præcipimus, ut ab hujuſcemodi nefandis auſibus reprimantur in poſterum; quia quanto quiſque eſt celſior, tanto eſt in his potentior.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc cum nonnullis aliis miſſum eſt ex Hiſpania, deſcriptum ex vetuſto codice Monaſterii Populeti, cujus hic eſt titulus*: Ex Concilio Bonifacii Papæ, qui quartus a beato Gregorio: quomodo Monachis liceat cum Sacerdotali officio ubi & ubi miniſtrare.

¶ α Nemo enim] *Hæc Scripturæ Sententia abeſt a codice Populeti, & Polycarpo, & Ivone.*

t Gratian. *His omnibus auctoritatibus perſpicue monſtratur, Monachos poſſe pœnitentiam dare, baptizare, & cætera Sacerdotalia officia licite adminiſtrare. Quod vero populi electione, Epiſcoporum inſtitutione, & Abbatis conſenſu poteſtatem ſuam exequi valeant, Hieronymi, Gelaſii & Gregorii auctoritate probatur.*

C. XXVI. *Digne in monaſterio vivens, per populi electionem ad Clericatum poterit promoveri.*

Ait enim Hieronymus *ad Ruſticum Monachum, epiſt.* 4.

SIc vive in monaſterio, ut Clericus eſſe merearis. *&* f. §. 1. Multo α tempore diſce, quæ poſtmodum doceas: & inter bonos ſemper ſectare meliores. Quod ſi populus vel Epiſcopus te in Clericum elegerit, age ea, quæ Clerici ſunt.

Corr. Rom. ¶ α Multo tempore] *Alia eſt verborum ſeries & clarior apud B. Hieronymum.* Cum ad perfectam, *inquit*, ætatem veneris, ſi tamen vita comes fuerit, & te vel populus, vel Pontifex civitatis in Clericum elegerit, agito quæ Clerici ſunt, & inter ipſos ſectare meliores. *& infra.* Multo tempore diſce, quod doceas.

C. XXVII. *Ad ordinem Clericatus promoveri Monachi poſſunt.*

Idem *ad eundem, eadem epiſtola ſuperius.*

SI c Clericatus te titillat deſiderium, diſcas, quod poſſis docere, & rationabilem Chriſto hoſtiam offeras: ne miles ante, quam tyro, ne prius magiſter ſis, quam diſcipulus. §. 1. Non eſt humilitatis meæ, neque menſuræ judicare de Clericis, & de miniſtris Eccleſiarum ſiniſtrum quippiam dicere. Habeant illi ordinem & gradum ſuum: quem ſi tenueris, quomodo tibi in eo vivendum ſit, editus ad Nepotianum liber docere te poterit. §. 2. Nunc Monachi incunabula, moreſque diſcutimus, & ejus Monachi, qui liberalibus ſtudiis eruditus, in adoleſcentia jugum Chriſti collo ſuo impoſuit. Primumque tractandum eſt, utrum ſolus, an cum aliis in monaſterio vivere debeas. Mihi quidem placet, ut habeas Sanctorum contubernium, nec ipſe te doceas, & abſque doctore ingrediaris viam, quam nunquam ingreſſus es.

C. XXVIII. *In loco, quo Abbas judicaverit, Monachus eligatur, & ab Epiſcopo Sacerdos ordinetur.*

Item Gelaſius Papa.

I. SI quis Monachus fuerit, qui venerabilis vitæ merito Sacerdotio dignus videatur, & Abbas, ſub cujus imperio Regi Chriſto militat, illum fieri Presbyterum petierit, ab Epiſcopo α debet eligi, & in loco, quo judicaverit, ordinari: omnia quæ ad Sacerdotis officium pertinent, vel populi, vel Epiſcopi electione provide ac juſte acturus.

Corr. Rom. ¶ α Epiſcopo] *In duobus vetuſtis codicibus legitur*, ipſo.

C. XXIX. *Tempore maturitatis Eccleſiaſticis Monachi promoveantur ordinibus.*

Item Syricius Papa *ad Himerium, epiſt.* 1. *cap.* 13.

MOnachos *a* quoque, quos tamen morum gravitas, & vitæ ac fidei inſtitutio ſancta commendat, Clericorum officiis aggregari & optamus & volumus: ita ut qui intra triceſimum ætatis annum ſunt digni in minoribus, per gradus ſingulos creſcente tempore promoveantur ordinibus, & ſic ad Diaconatus vel Presbyterii inſignia maturæ ætatis conſecratione perveniant: nec ſtatim ſaltu ad Epiſcopatus culmen aſcendant, niſi in his eadem, quæ ſingulis dignitatibus ſuperius præfiximus, tempora fuerint cuſtodita.

C. XXX. *Eccleſiaſtica officia nec avida elatione Monachi ſuſcipiant, nec blandiente deſidia reſpuant.*

Item Auguſtinus *ad Eudoxium, epiſt.* 81.

VOs *b* autem fratres exhortamur in Domino, ut propoſitum veſtrum cuſtodiatis, & uſque ad finem perſeveretis: ac ſi quam operam veſtram mater Eccleſia deſideraverit, nec elatione avida ſuſcipiatis, nec blandiente deſidia reſpuatis; ſed miti corde obtemperetis Deo, cum manſuetudine portantes eum, qui vos regit, qui *c* dirigit mites in judicio, qui docet manſuetos vias ſuas. Nec veſtrum otium neceſſitatibus Eccleſiæ præponatis: cui parturienti ſi nulli boni miniſtrare vellent, quomodo naſceremini, non inveniretis.

C. XXXI. *Gelaſius* d *quendam Ruffinum Monachum jubet Sacerdotem fieri, & in quadam baſilica ordinari.*

Item Pelagius Papa *Bono Epiſcopo Savinati.*

IN *e* parochia tua, baſilica S. Laurentii, quæ in poſſeſſione filii & Conſiliarii noſtri, viri magnifici Theodori fundata eſt, officium Presbyteri deeſſe cognovimus. Et quia præfatus filius noſter nobis retulit, ſe inveniſſe Ruffinum quendam Monachum, olim ſibi vita, religione, & moribus comprobatum, & hunc poſtulat ibi Presbyterum conſecrari, (quod ſubito fieri nos prorogata *f* obſervantia non acquievimus:) ideo dilectio tua his literis acceptis, ſabbatho veniente faciat eum Diaconum: & ſi Deus voluerit & vixerimus, mediana hebdomada Presbyterum faciemus; quatenus ſuperveniente Paſchali feſtivitate ſacra miniſteria in memorata baſilica a perſona competenti valeant adimpleri.

a *Anſ. ibid. Polyc. l.* 4. *tit.* 34. *Ivo p.* 7. *c.* 22. b 2. *Timoth.* 2. c *Ivo p.* 6. *c.* 4.

a *Polyc. l.* 2. *tit.* 31. *Anſ. l.* 7. *c.* 101. *Ivo p.* 6. *c.* 53. b *Pann. l.* 3. *c.* 179. c *Pſalm.* 24. d *Pelagius.* e *Polyc. l.* 2. *tit.* 32. *Anſel. l.* 7. *c.* 96. *ex Gelaſio.* f *al. prærogata.*

C. XXXII.

C. XXXII. *Qui de Clerico Monachus efficitur, proprio Episcopo ordinante poterit eligi, & consecrari.*

Item Gregorius *l.* 1. *regesti, epist.* 40.

SI quem a Clericatu in monasticam contigerit venire conversationem, si talis vitæ Monachus fuerit, ut Episcopus, cui antea militaverat, eum dignum Sacerdotio prævideat, in loco, quo judicaverit, eligi poterit, & ordinari.

Corr. Rom. ¶ *Verba ipsa B. Gregorii hæc sunt:* Si quos autem a Clericatu in monachicam conversationem venire contigerit, non liceat eis ad eandem, vel aliam Ecclesiam, quarum pridem milites fuerant, sua voluntate denuo remeare, nisi talis vitæ Monachus fuerit, ut Episcopus, cui ante militaverat, Sacerdotio dignum prævideri, ut ab eo debeat eligi, & in loco, quo judicaverit, ordinari.

C. XXXIII. *Sine testimonio Abbatis ad Clericatus officium Monachi non eligantur.*

Item ex Concilio Agathensi, *c.* 27.

MOnachi *a* vagantes ad officium Clericatus (nisi eis testimonium Abbas suus dederit) nec in civitatibus, nec in parochiis ordinentur *α*. *& ſ.* §. 1. Si enim necesse fuerit Clericum de Monachis ordinari, cum consensu & voluntate Abbatis præsumat Episcopus.

Corr. Rom. ¶ *α* Ordinentur.] *In Concilio ipso sequitur c. fin. infra* 20. *q.* 4.

C. XXXIV. *Cum Abbatis voluntate Monachi ordinentur, quos pro utilitate Ecclesiæ Episcopus ordinare voluerit.*

Item ex Concilio Ilerdensi, *c.* 3.

CUm pro utilitate Ecclesiæ aliquos Monachorum Episcopus probaverit in Clericatus officio promovendos, cum Abbatis voluntate debent ordinari. Ea vero, quæ in jure monasterii de facultatibus offeruntur, in nullo diœcesana lege ab Episcopis contingantur.

C. XXXV. *Sine Abbatis α imperio Ecclesiastica ministeria Monachi celebrare non præsumant.*

Item ex Concilio Tarraconensi, *c.* 11.

MOnachi a monasterio foras egredientes, ne aliquod ministerium Ecclesiasticum præsumant agere, prohibemus: nisi forte cum Abbatis imperio. Similiter, ut nullus eorum, id est, Monachorum, forensis negotii susceptor, vel executor existat, nisi quod monasterii exposcit utilitas, Abbate sibi nihilominus imperante.

Corr. Rom. ¶ *α* Sine Abbatis] *Talis est rubrica in plerisque vetustis. Nam in vulgatis erat:* Sine Abbatis imperio ad Clericatus officium Monachi non eligantur.

C. XXXVI. *Ad Clericatus militiam non eligantur desertores monasteriorum.*

Item Augustinus *ad Aurelium, epist.* 76.

LEgi *b* epistolam benignitatis tuæ de Donato & fratre ejus, & quid responderem, diu fluctuavi. Sed tamen etiam atque etiam cogitanti, quid sit utile saluti eorum, quibus in Christo nutriendis servimus, nihil mihi aliud occurrere potuit, nisi non esse istam viam dandam servis Dei, ut se facilius putent eligi ad aliquid melius, si facti fuerint deteriores. Et ipsis enim facilis *c* lapsus, & ordini Clericorum fit indignissima injuria, si desertores monasteriorum ad militiam Clericatus eligantur; cum *d* ex eis qui in monasterio permanent, non tamen nisi probatiores, atque meliores in Clerum assumere soleamus: nisi forte (sicut vulgares dicunt) malus Choraula, bonus Symphoniacus est; ita iidem ipsi vulgares de nobis jocabuntur, dicentes: Malus Monachus, bonus Clericus est. Nimis dolendum, si ad tam ruinosam superbiam Monachos surrigamus, & tam gravi contumelia Clericos dignos putemus, in quorum numero sumus: cum aliquando etiam bonus Monachus vix bonum Clericum faciat, si adsit ei sufficiens continentia, & tamen desit instructio necessaria, aut personæ regularis integritas. Sed de istis credo arbitrata sit beatitudo tua, quod nostra voluntate (ut suis potius corregionalibus utiles essent) de monasterio recessissent. Sed falsum est: sponte abierunt, sponte deseruerunt, nobis, quantum potuimus, pro eorum salute renitentibus.

3 pars. Gratian. *His omnibus auctoritatibus monstratur, quod Monachi, qui sunt a populo electi, & ab Episcopo cum consensu sui Abbatis sunt ordinati, legitime potestatem suam exequi valent. Illud vero Gregorii:* Nemo *a* potest obsequiis Ecclesiasticis deservire, &c. *de illis intelligendum est, qui in numero Cardinalium vel Episcoporum ordinati, monasterii sui dispensationem sibi reservare contendunt.*

C. XXXVII. *Pro Abbatis vel Monachi promotione nullo modo graventur monasteria.*

Unde idem Gregorius *scribit Mariniano Episcopo Ravennati, lib.* 6. *epist.* 40. *seu c.* 204.

NE pro *b* cujuslibet Monachi aut Abbatis promotione onus fortasse aliquod monasteria sustineant, studendum vobis est, ut si quispiam Abbatum aut Monachorum ex quocunque monasterio ad Clericatus officium, vel ordinem sacrum accesserit, non illic aliquam habeat ulterius, ut diximus, potestatem.

C. XXXVIII. *Qui Ecclesiis quoquomodo militant, Abbates Monasteriorum esse non possunt.*

Idem *Maximiano Syracusano Episcopo, lib.* 3. *epist.* 11.

PResbyteros *c*, Diaconos, cæterosque cujuslibet ordinis Clericos, qui Ecclesiis quoquomodo *α* militant, Abbates per monasteria esse *d* non permittas: sed aut admissa *β* Clericatus militia monasticis non promoveantur ordinibus, aut si in Abbatis loco permanere decreverint, Clericatus nullatenus permittantur habere militiam. Satis enim incongruum est, si cum unum ex his præ sui magnitudine diligenter quis non possit explere, ad utrumque judicetur idoneus.

Corr. Rom. ¶ *α* Quoquomodo] *Hæ voces absunt ab originali impresso manuscripto.*

¶ *β* Admissa] *Sic in vetustis quoque codicibus Gratiani, & epistolarum B. Gregorii, & cæteris earundem editionibus præter antiquam Parisiensem, in qua, & apud Anselmum legitur:* Aut omissa Clericatus militia monachicis promoveantur ordinibus.

Gratian. *Hoc vel generaliter, vel speciali privilegio dictum potest intelligi: sicut & de quodam monasterio in regesto* Gregorii *legitur hoc modo.*

C. XXXIX. *De quodam Xenodochio, cujus Abbas ad Episcopatum eligi prohibetur.*

HInc est etiam, quod Xenodochium, atque *e* monasterium, quod in eodem Francorum regno constitutum est, quia per ambitiones & contentiones quorundam non canonice tractabatur, a perversitate malorum liberare cupiens præcepit, ut sine regali provisione *f*, & Monachorum electione nullus ibi Abbas aliqua unquam subreptione introduceretur. Præcepit etiam, ut ejusdem monasterii Abbas nunquam ad Episcopatum eligeretur: ne forte occasione Episcopatus Abbatia aliquid detrimenti pateretur. Quod Privilegium ita est illius Ecclesiæ, ut communem legem Regibus vel Abbatibus omnino dare non possit. Non enim quod uni figillatim conceditur, statim omnibus convenit.

---

a *Ivo part.* 3. *cap.* 157. b *Ivo p.* 7. *c.* 7. c *al. facilior* d *Pann. l.* 3. *t.* 180.

a *Sup. eod. c. nemo.* b *al. per promotionem.* c *Anſ. l.* 7. *c.* 163. *Polyc. l.* 3. *tit.* 15. d *fieri*] *orig.* e *al. seu.* f *al. providentia.*

Corr.

Corr. Rom. ¶ *Auctor hujus capitis refert constitutionem B. Gregorii de Abbate Xenodochii in civitate Augustudunensi, quæ habetur lib. 11. regesti, epist. 10.*

Gratian. *Superiori auctoritate non prohibentur Abbates Sacerdotes fieri, cum B. Benedictus jubeat Abbatem fratribus egredientibus & regredientibus benedictionem dare, quod non nisi Sacerdotum est. Lectionem quoque Evangelii similiter Abbati ad legendum tribuit, quam subsequenti oratione legere similiter Sacerdotalis officii est. Sed tales Sacerdotes vel Diaconos fieri prohibet, qui in Ecclesiastica militia cogantur jugiter permanere.* §. 1. *Item illud Hieronymi ad Riparium Presbyterum*: Monachus α non docentis, sed plangentis habet officium. *& ad Heliodorum*: Alia *b* causa est Monachi, alia Clerici. *& ad Rusticum*: Sine *c* consilio Presbyterorum Monachis nihil agere licet. *non ita generaliter intelligendum est, ut nulli Monachorum liceat docendi officium assumere: ne B. Gregorium aut Augustinum Anglorum Episcopum, beatum quoque Martinum, innumeros etiam, quos de Monachica conversatione ad summum Sacerdotii gradum Scriptura testatur esse promotos, cogamur negare officium docendi habuisse: aut in die consecrationis suæ asseramus eos a priori proposito discessisse: quod (ut Innocentius testatur) nulli facere licet. Voluit ergo Hieronymus distinguere inter personam Monachi & Clerici, ostendens, quid cuique ex proprio officio conveniat.* §. 2. *Aliud enim convenit cuique ex eo, quod Monachus est: aliud ex eo, quod Clericus est. Ex eo, quod Monachus est, sua & aliorum peccata deflendi habet officium: ex eo, quod Clericus, docendi & pascendi populum.* §. 3. *Monachus vero usque ad tempus Eusebii, Zozimi & Syricii, Monachos simpliciter & non Clericos fuisse, Ecclesiastica testatur historia. Idem etiam Hieronymus* α *refert, Monachos Scythiæ* d *convenisse in unum, ut Sacerdotem sibi invenirent, qui eis Missarum solennia celebraret.*

Corr. R. ¶ α Hieronymus] *Jo. Andreæ ait esse in epist. de oper. & humil. Monachorum. In tomo autem secundo operum ipsius B. Hieronymi, in epist. 60. quæ est Epiphanii ad Joannem Hierosolymitanum, ab eo Latine reddita, legitur Epiphanium ordinasse Presbyterum Monachis poscentibus, qui eis Domini sacramenta conficeret. Erat autem monasterium in diœcesi Joannis.*

C. XL. *Omnes Clerici vel Monachi tutelæ immunitatem habere debent.*

Item Leo Augustus *lib. 1. Codicis, de Episcopis & Clericis: lege 52.*

GEneraliter sancimus, omnes viros reverendissimos Episcopos, nec non Presbyteros, sive Diaconos & Subdiaconos, & præcipue Monachos, licet non sint Clerici immunitatem ipso jure omnes habere tutelæ, sive testamentariæ, sive dativæ, sive legitimæ: & non solum tutelæ esse eos expertes, sed etiam curæ: non solum pupillorum & adultorum, sed & furiosi, & surdi, & muti, & aliarum personarum, quibus tutores vel curatores a veteribus legibus dantur. §. 1. Eos tamen Clericos & Monachos hujusmodi habere beneficium sancimus, qui apud sacrosanctas Ecclesias vel monasteria permanent, non divagantes, neque circa divina ministeria desides; cum propter hoc ipsum beneficium eis indulgeamus *e*: ut, aliis omnibus derelictis, Dei omnipotentis ministeriis inhæreant. §. 2. Et hoc non solum in vetere Roma, vel in hac regia civitate, sed in omni terra, ubicunque Christianorum nomen colitur, obtinere sancimus. §. 3. *Novarum etiam collationum, & sordidorum munerum immunitatem acceperunt. Unde* Constantinus *cunctis scribit Clericis, tit. eodem* f, *lege prima*. Juxta sanctionem, quam dudum α meruisse perhibemini, fundos & mancipia vestra nullus novis collationibus obligabit: sed vacatione gaudebitis. *Item Imperator Honorius & Theodosius eodem libro, titulo de sacrosanctis Ecclesiis, lege* 5. g §. 4. Placet, rationabilis Concilii tenore perpenso, districta moderatione præscribere, a quibus specialiter necessitatibus singularum urbium Ecclesiæ habeantur immunes. Prima quippe illius usurpationis contumelia depellenda est, ne prædia usibus cœlestium secretorum dedicata, sordidorum munere fœce vexentur, nil extraordinarium abhinc, superindictumve flagitetur: nulla translationis α solicitudo signetur *b*: postremo nihil præter canonicam illationem β, nisi quam adventitiæ necessitatis sarcina repentina poposcerit, ejus functionibus adscribatur. Si quis contra venerit, post debitæ ultionis acrimoniam, quæ erga sacrilegos jure promenda est, exilio deportationis perpetuo *c* subdatur.

Corr. Rom. ¶ *In codice Justiniani hæc lex ipsi Justiniano tribuitur, non Leoni.*

¶ α Meruisse] *In codice Justiniani legitur*, meruistis & vos, & mancipia, &c. *In Theodosiano*, meruisse perhibemini & vos, mancipia, &c.

¶ β Illationem,] *In vulgatis codicibus sequebatur*, nisi quam si adventitiæ. *In codice Justiniani vulgato legitur*, & quam adventitiæ. *In manuscripto, & Haloandri non est copula. In codice Theodosiano*, quod adventitiæ. *In plerisque vetustis Gratiani*, præterquam adventitiæ. *Dictio vero*, si, *abest ab omnibus, & ideo inducta.*

Gratian. *Hoc idem datur intelligi de verbis B. Sylvestri, qui obedientiam minorum erga majores assignans, ait*: Abbas *d* Ostiario, Monachus Abbati sit subditus. *supra in tractatu ordinandorum. Ostendit ergo Hieronymus, quod simpliciter Monachis nihil liceat agere sine consilio Presbyterorum. Nec officium docendi sibi assumere liceat sine auctoritate Clericorum, nisi forte sint divina gratia intus commoniti: sicut beatus Gregorius* e *refert in dialogo de beato Benedicto, qui homines montis Cassini ad fidem adduxit, & aram Apollinis, quæ erat ibi erecta, subvertit: & de* f *quodam Equitio, cui Angelus in somnis apparuit, & eum ad prædicandum misit: qui cum de vitio linguæ conquereretur, Angelus phlebotomo linguam ejus tetigit, & totum illud vitium curavit.* §. 1. *Quod vero Hieronymus seipsum talibus connumerat, tale est, quale illud Apostoli ad Philippenses g*: Quicunque imperfecti *h* sumus, hoc sentiamus. *seipsum imperfectis connumerans. Hinc idem Hieronymus alibi ait* i: Natus in paupere domo, & tugurio rusticano. *&* j. Nos suffarcinati auro. *se famelicum fastidientibus mella, pauperem divitibus connumerans: supra ubi agitur de Clericis, qui propria relinquere nolunt.* Cap. Gloria k Episcopi. §. 2 *Ecce sufficienter monstratum est, quod Monachis Presbyteri honore decoratis, a populo electis, ab Episcopo institutis, eadem liceant, quæ & aliis Sacerdotibus. Probatur hoc etiam ex similitudine consecrationis. Non enim in consecratione eorum aliud dicitur, & aliud in consecratione aliorum. Utrisque enim in commune a Domino benedictionem infundi Episcopus obnixe deposcit. Et dum consecrat, cunctis Sacerdotibus sigillatim dicit*: Consecrentur & sanctificentur, Domine, manus istæ, ut quicquid consecraverint, consecratum sit, & quæcunque benedixerint, benedicta sint. *Ecce communis est benedictio: Unde igitur divortium: Sicut ergo in benedictione utrique communem nanciscuntur potestatem; ita in institutione communiter assequuntur potestatis executionem.* §. 3. *Cæterum absque Episcoporum licentia non solum Monachis, sed etiam omnibus generaliter Clericis potestatis executio interdicitur.*

C. XLI. *Sacerdotalia sine permissu Episcoporum non agant Presbyteri.*

Unde Clemens *epist. 3.*

CUnctis *l* fidelibus, & summopere omnibus Presbyteris & Diaconis, & reliquis Clericis attendendum est, ut nihil absque Episcopi proprii licentia agant: non utique Missas sine ejus jussu quispiam Presbyterorum in sua parochia agat: non baptizet, nec quicquam absque ejus permissu faciat.

a *Sup. eod. Monachus.* b *Sup. eod. alia causa.* c *Sup. eod. Ecclesia.* d *al. Scotiæ.* e *al. indulgeamus.* f *Et in Cod. Theod. l. 16. tit. 11. c. 8. ex Constantino.* g *& in Theod. ibid. c. 49.*

a *al. translatione.*] *al. translationum.* b *al. gignatur.* c *al. perpetuæ mulctetur.* d *dist. 93. A Subdiacono.* e *Lib. 2. dial. c. 8.* f *Lib. 1. c. 4.* g *Philip. 3.* h *Apud Apostolum legitur, perfecti.* i *In epistola ad Nepotianum. In epistola ad Paulinum.* k *12. quæst. 2. gloria.* l *Burch. l. 2. c. 93. Ivo p. 2. c. 123. & p. 6. cap. 90.*

4 ps. Gratian. *De his vero, qui intra Monasterii claustra consistunt, quibus populus ad regendum non committitur, quæritur, Utrum dare, vel accipere decimas debeant? In quibus hæc discretio servanda est, ut de agris & vineis, quæ ad proprium stipendium coluntur, decimas sibi retineant. Si enim decimæ a populo filiis Levi reddebantur pro ministerio, quo Domino deserviebant in tabernaculo, offerenda sacrificia & holocausta pro populo; patet, quod Monachi de propriis prædiis non magis, quam alii Sacerdotes decimas solvere coguntur. §. 1. Sed dicitur, quod prædia Monachorum, sive pretio sint empta, sive pro salute animarum oblata, antequam in jus eorum venirent, baptismalibus Ecclesiis, sive quibuslibet aliis primitias & decimas persolvebant: illæ autem Ecclesiæ suo jure privari non possunt.*

C. XLII. *Qui res suas alicui delegaverit, decimationum proventum priori Ecclesiæ auferre non poterit.*

Unde in Maguntinensi Concilio *statutum invenitur.*

II. SI *a* quis Laicus, vel Clericus, vel utriusque sexus persona, proprietatis suæ loca, vel res alicui dare delegaverit, decimationum proventum priori Ecclesiæ legitime assignatum inde abstrahere nullam habeat potestatem. Quod si facere tentaverit, talis traditio irrita prorsus ducatur, & ipse ad emendationem Ecclesiastica coerceatur censura.

C. XLIII. *Antiquiores Ecclesiæ nec decimis, nec ulla possessione priventur.*

Item ex Concilio Cabilonensi. *b*

ECclesiæ *c* antiquitus constitutæ, nec decimis, nec ulla possessione priventur, ita ut novis Oratoriis tribuantur.

C. XLIV. *Antiquiores Ecclesiæ propter novas justitiam suam non perdant.*

Item ex Concilio Vormacienſi.

QUicunque *d* voluerit in sua proprietate Ecclesiam ædificare, & consensum, & voluntatem Episcopi habuerit, in cujus parochia est, licitum sit. Veruntamen omnino providendum est Episcopo, ut aliæ Ecclesiæ antiquiores propter novam suam justitiam aut decimam non perdant, sed semper ad antiquiores Ecclesias persolvatur.

Corr. Rom. ¶ *Burchardus etiam & Ivo citant ex Concilio Vormacienſi, c. 6. quo loco in eo, quod extat, habetur aliquid ad hanc rem faciens.*

Gratian. *Decimas autem baptismalibus Ecclesiis persolvendas*, Leo Papa IV. *affirmat, dicens:*

C. XLV. *Baptismalibus Ecclesiis decimæ dari debent.*

DE *e* decimis justo ordine non tantum nobis, sed etiam majoribus nostris visum est plebibus tantum, ubi sacrosancta baptismata dantur, debere dari.

Corr. Rom. ¶ *Ivo fere iadem citat ex Gelasio: sed Anselmus & Polycarpus ex Leone, ut Gratianus.*

Gratian. *Si ergo nulli licet decimationum proventum a priori Ecclesia, cui assignatus fuerat, abstrahere, si jus antiquioris Ecclesiæ novis tribuendum non est, si decimæ tantummodo baptismalibus Ecclesiis dandæ sunt; patet, quod Monachi ex propriis prædiis decimas dare coguntur. Sed & illa auctoritas Maguntinensis Concilii f de venditore vel donatore loquitur, definiens, quod ille, qui vendit aut donat, non potest proventum decimationum illi Ecclesiæ detrahere, cui prius legitime fuerat assignatur. Monachi autem decimas & primitias non auctoritate vendentis, vel donantis, sed auctoritate ejusdem Concilii, & Paschalis Papæ detinent: a quibus definitum est, ut Monachi de propriis prædiis decimas non solvant.*

C. XLVI. *Non persolvant de propiis prædiis Abbates & Episcopi decimas. Sic enim* in Maguntinensi *a* Concilio *statutum est:*

QUesti *b* sunt præterea quidam fratres, quod essent aliqui Episcopi & Abbates, qui decimas non sinerent dari ad *c* Ecclesiam, ubi illorum coloni Missas audiunt. Proinde decrevit facer iste conventus, ut Episcopi & Abbates de agris & vineis, quæ ad suum vel fratrum stipendium habent, decimas ad Ecclesias suas α deferri faciant: familiæ *d* vero eorum ibi dent decimas suas, ubi infantes eorum baptizantur, & ubi per totum anni circulum Missas audiunt,

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc in nullo Concilio Maguntino, quod extet, habetur, sed in Cabilonensi, unde citant Burchardus & Ivo. In libro Vaticanæ Bibliothecæ, in quo sunt duo Concilia Urbani II. Placentinum & Melphiense, hæc etiam leguntur:* Perlatum est ad sanctam Synodum, quod sint quidam Episcopi & Abbates, qui colonos ad se pertinentes non sinant decimas dare ad Ecclesias, ubi Missas audiunt, & infantes eorum baptizantur. Proinde decrevit facer iste conventus, ut Episcopi & Abbates de vineis, vel agris, ac frugibus, quæ ad suum, vel fratrum usum laborant, decimas sibi pro benedictione, vel hospitum susceptione habeant: familiæ vero ibi dent decimas suas, ubi per totum anni circulum Missas audiunt, & infantes eorum baptizantur.

¶ α Suas] *Vox ista abest ab ipso Concilio, & cæteris collectoribus: sunt etiam nonnullæ aliæ varietates, quæ indicatæ sunt in margine.*

C. XLVII. *De propriis laboribus Monachi & Canonici decimas minime solvere cogantur.*

Item Paschalis II.

DEcimas *e* a populo Sacerdotibus ac Levitis esse reddendas, divinæ legis sanxit *f* auctoritas. Cæterum a Monachis, sive Clericis communiter viventibus nulla ratio sinit, ut milites, aut Episcopi, aut personæ quælibet decimas de laboribus, seu nutrimentis suis propriis extorquere debeant. Unde B. Gregorius sic ait: *Communi g vita viventibus jam de faciendis portionibus, vel exhibenda hospitalitate, & adimplenda misericordia nobis quid erit loquendum?* cum omne quod superest, in causis piis ac religiosis erogandum sit, dicente *h* Domino: *Quod superest, date eleemosynam: & ecce omnia munda sunt vobis.*

3 ps. Gratian. *Quod autem dicitur, quod antiquiores Ecclesiæ propter novas, nec decimis, nec ulla possessione priventur, non ita intelligendum est, ut nullo modo credatur licere Episcopo aliquam partem possessionum, vel decimationum unius Ecclesiæ alteri pro tempore tribuere. Sicut enim Papa duos Episcopatus in unum potest redigere; ita & unus proprio consentiente Episcopo in duos potest dividi, vel etiam Metropolitano invito quælibet Ecclesia ab ejus jurisdictione Apostolica eximi auctoritate.*

C. XLVIII. *Duos Episcopatus in unum redigere Apostolica potest auctoritas.*

Unde Gregorius Papa *scribit Benenato Episcopo, lib. 2. epist. 31.*

ET *i* temporis qualitas, & vicinitas nos locorum invitat, ut Cumanam, atque Misenatem α unire debeamus Ecclesias, quoniam nec longo itineris spatio a se sejunctæ sunt, nec (peccatis facientibus) tanta populi

a 13. q. 1. c. ult. Burch. l. 3. c. 241. Ivo p. 3. c. ult. b Arelat. 4. c. 20. Capit. l. 2. c. 36. Magunt. 3. sub Arnulpho, c. 22. & sub Carolo, c. 41. & in Rhemensi Trosleiano. c Deusdedit p. 3. Burch. l. 3. c. 9. Ivo p. 3 c. 12. d Burch. l. 3. c. 7. Ivo p. 3. c. 9. e 31. q. 1. Ecclesias. §. item Leo. Polyc. l. 3. tit. 1. Deusdedit p. 3. Ansel. l. 5. c. 53. Ivo p. 3. c. 151, f supr. eod. si quis Laicus.

a In Cabilonensi sub Carolo Magno, c. 19. b Ansel. l. 5. c. 57. Burch. l. 3. c. 122. Ivo p. 3. c. 198. Panm. l. 2. c. 59. c al. Ecclesiis, ubi illi coloni. d al. familia det. e Deusd. p. 3. f Num. 18. g communiter autem viventibus) in orig. Gregorii cum aliis etiam verborum varietatibus. h Luc. 11. i Ansel. l. 6. c. 108. Polyc. l. 3. tit. 30.

multitudo est, ut singulos, sicut olim fuit, habere debeant Sacerdotes. Quia igitur Cumani castri Sacerdos cursum vitæ hujus explevit, utraſque nos Eccleſias præſentis auctoritatis pagina uniſſe, tibique commiſiſſe cognoſce, propriumque utrarumque Eccleſiarum ſcito te eſſe Pontificem. Et ideo te, quæcunque tibi de earum patrimonio, vel Clerici ordinatione, ſive promotione, juxta canonum ſtatuta viſa fuerint ordinare atque diſponere, habebis ut proprius revera Sacerdos liberam ex noſtræ auctoritatis conſenſu atque permiſſione licentiam. Ubi vero commodius atque utilius eſſe perſpexeris, ibi habitato: ita ſane, ut alteram Eccleſiam, cui corporaliter præſens non es, ſolicita, providentique cura diſponas, quatenus divina illic myſteria *a* ſolenniter auxiliante Domino peragantur.

Corr. Rom. ¶ α Miſenatem] *Sic emendatum eſt ex vetuſto codice B. Gregorii: quamvis in vulgatis, ſicut etiam apud Gratianum, eſſet*, Muſitanam.

C. XLIX. *Duos Epiſcopatus in unum redigere Apoſtolica valet auctoritas.*

Idem *b Joanni Epiſcopo Veliterno, lib. 2. epiſt. 35.*

POſtquam *c* hoſtilis impietas diverſarum civitatum ita (peccatis facientibus) deſolavit Eccleſias, ut reparandi eas ſpes nulla, populo deficiente, remanſerit, majori valde cura conſtringimur, ne defunctis earum Sacerdotibus, reliquiæ plebis nullo paſtoris moderamine gubernatæ, per invia fidei hoſtis callidi rapiantur (quod abſit) inſidiis. Hujus ergo rei ſolicitudine ſæpe commoti, hoc noſtro ſedit cordi conſilium, ut vicinis eas mandaremus Pontificibus gubernandas. Ideoque fraternitati curam, gubernationemque Triumtabernenſium α Eccleſiæ providimus committendam: quam tuæ Eccleſiæ aggregari, unirique neceſſe eſt; quatenus utrarumque Eccleſiarum Sacerdos recte, Chriſto adjutore, poſſis exiſtere: quæque tibi de ejus patrimonio, vel Cleri ordinatione, ſeu promotione vigilanti ac canonica viſa fuerint cura diſponere: quippe ut Pontifex proprius liberam habeas *d* ex præſenti noſtra permiſſione licentiam.

Corr. Rom. ¶ Triumtabernenſium] *In vulgatis legebatur*, Treverenſium. *Emendatum eſt ex aliquot vetuſtis, & originali, & Joanne Diacono. Nam, ut is teſtatur, hæc epiſtola ſcripta eſt Joanni Epiſcopo Veliterno. Oppidum autem Triumtabernarum Velitris vicinum eſt.*

C. L. *Non habeant Epiſcopum diœceſes, quæ nunquam habuerunt.*

Item ex Concilio Carthaginenſi *e* II. *c.* 5.

FElix *f* Epiſcopus Selemſelitanus dixit: Etiam ſi hoc placet, ſanctitati veſtræ inſinuo, ut diœceſes, quæ nunquam Epiſcopos habuerunt *g*, non habeant, & illa diœceſis, quæ aliquando habuit, habeat proprium α. Secundum autem hanc proſecutionem β ſanctitas veſtra æſtimet, quid fieri debeat. Ab univerſis dictum eſt. Placet.

Corr. Rom. ¶ Proprium] *In Concilio ipſo ſequuntur hæc:* Et ſi accedente tempore, creſcente fide Dei, populus multiplicatus deſideraverit proprium habere rectorem, ejus videlicet voluntate, in cujus poteſtate eſt diœceſis conſtituta, habeat Epiſcopum.

¶ β Proſecutionem] *Emendatus eſt hic locus ex originali impreſſo & manuſcripto. Nam antea legebatur*: Secundum hanc perſecutionem ſanctitatis veſtræ eſt æſtimare.

C. LI. *Niſi cum voluntate Epiſcopi diœceſes, quæ ab eo retinentur, non recipiant proprios Epiſcopos.*

Item ex Africano Concilio *b c.* 20.

MUltis *i* Conciliis hoc ſtatutum eſt a cœtu Sacerdotali, ut plebes, quæ in diœceſibus ab Epiſcopis retinentur, quæ Epiſcopos nunquam habuerunt, non niſi cum voluntate ejus Epiſcopi, a quo tenentur, proprios accipiant rectores.

Corr. Rom. ¶ α Rectores] *In Concilio Africano & Carthaginenſi ſequitur*, id eſt, Epiſcopos: *quod additur etiam in gloſſa.*

C. LII. *Apoſtolica auctoritas a juriſdictione Archiepiſcopi Epiſcopos valet eximere.*

Item Gregorius *Joanni Epiſcopo Lariſſæo, lib. 2. indict. 11. epiſt. 7. ſeu c. 46.*

FRater *a* noſter Hadrianus, Thebanæ civitatis Epiſcopus, ad Romanam urbem veniens, lachrymabiliter eſt conqueſtus de quibuſdam capitulis, ſe a fraternitate tua, nec non a Joanne, primæ Juſtinianæ *b* Epiſcopo, non legitime neque canonice condemnatum. *& infra.* §. 1. De nequiſſimo autem, damnandoque ejus judicio alias ſumus, juvante Domino, tractaturi. Hadrianum vero Epiſcopum reperimus, & tuo contra Sacerdotales mores odio laboraſſe, & nullo jure pecuniariis in cauſis eum fraternitatis tuæ condemnatum fuiſſe ſententia. §. 2. Quia igitur & ab antefato Joanne primæ Juſtinianæ Epiſcopo contra jus, canoneſque depoſitus, honoris ſui gradu carere non potuit, in ſua eum reformari Eccleſia, atque in propriæ dignitatis ordinem decrevimus revocari. Et cum oportuiſſet te ex eo Dominici corporis communione privari, quod admonitione *c* ſanctæ memoriæ deceſſoris noſtri contempta (per quam eum, Eccleſiamque ejus de tuæ juriſdictione poteſtatis exemit) rurſus in eis aliquid tibi juriſdictionis ſervare præſumpſeris, tamen nos humanius decernentes, communioniſque tibi ſacramentum interim conſervantes, decernimus, ut fraternitas tua ab eo, Eccleſiaque ejus omnem antehabitæ ſuæ poteſtatem juriſdictionis abſtineat: & ſecundum ſcripta deceſſoris noſtri, ſi qua cauſa vel fidei, vel criminis, vel pecuniaria adverſus præfatum Hadrianum Conſacerdotem noſtrum potuerit evenire, vel per eos, qui noſtri ſunt, vel fuerint in urbe regia reſponſales, ſi mediocris eſt quæſtio, cognoſcatur: vel huc ad Apoſtolicam ſedem, ſi ardua eſt, deducatur: quatenus noſtræ audientiæ ſententia decidatur. Quod ſi contra hæc quæ ſtatuimus, quolibet tempore ſeu qualibet occaſione, vel ſurreptione venire tentaveris, ſacra ſcias te communione privatum, nec eam te, excepto ultimo vitæ tuæ tempore, niſi conceſſa Romani Pontificis decernimus juſſione percipere α, *& paulo poſt.* §. 3. Res autem ſive ſacras, ſive alias mobiles, immobileſque ejus Eccleſiæ, quas hactenus diceris retinere (quarum notitiam nobis oblatam præſentibus annectimus literis) ſine aliqua ei dilatione fraternitas tua reſtituat. De quibus, ſi qua inter vos quæſtio vertitur, volumus, ut apud reſponſalem noſtrum in urbe regia ventiletur.

Corr. Rom. ¶ α Percipere] *Hic in epiſtola interjicitur cap.* hac *d* conſona. *ſ.* 25. *q.* 1.

Gratian. *Si autem necdum in diœceſi alicujus Epiſcopi illa loca aſſignata fuerint, ex vigore Apoſtolicæ ſedis proprium Epiſcopum accipiant.*

C. LIII. *Ubi multitudo fidelium excrevit, ibi Epiſcopi ſunt ordinandi.*

Unde Gregorius junior *ſcribit Bonifacio Epiſcopo, epiſt. 1.*

PRæcipimus, ut juxta ſacrorum canonum ſtatuta, ubi multitudo excrevit fidelium, ex vigore Apoſtolicæ ſedis debeatis ordinare Epiſcopos: pia tamen contemplatione, ut non vileſcat dignitas Epiſcopatus.

Grat. *Sicut duo Epiſcopatus ſupraſcripto modo in unum poſſunt redigi, & unus in duos valet dividi, ſic etiam Epiſcopus de baptiſmalibus & parochianis Eccleſiis facere poteſt cū*

a. *al. miniſteria.* b *Joannes Diacon. l.* 3. *c.* 15. c 7. *q.* 1. *temporis qualitas. Anſel. l.* 5. *c.* 24. *Polyc. l.* 1. *tit.* 9. d *al. habebis.* e *Et in Toletano* 12. *c.* 4. f *Burch. l.* 1. *c.* 33. g *al. acceperant.* h *Et in Carthag.* 3. *c.* 42. i *Burch. ibid.*

a *Anſ. l.* 6. *c.* 125. *Polyc. l.* 1. *tit.* 7. b *al. Juſtinianæ urbis.* c *al. poſt admonitionem contemptam.* d *al. hæc.*

con-

consensu suorum Clericorum. Quod cum factum fuerit, illa pars populi, quæ novis Ecclesiis supponitur, a jure prioris Ecclesiæ absolvitur. Hoc nisi fieri posset, multitudo Ecclesiarum ad paucitatem redigeretur. Plures autem baptismales Ecclesias in una terminatione facere non potest.

C. LIV. *In una terminatione plures baptismales Ecclesiæ esse non possunt.*

Unde in Toletano Concilio *legitur.*

PLures *a* baptismales Ecclesiæ in una terminatione esse non possunt, sed una tantummodo cum suis *b* capellis, Et si contentio fuerit de terminatione duarum matricum, plebes utrarumque discernant; & si non convenerint, lis Dei judicio discernatur.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc in nullo Toletano est inventum. Burchardus & Ivo etiam citant ex Concilio Aquisgranensi.*

6 ps. Gratian. *Jus ergo Ecclesiarum ita interpretandum est, ut nisi Episcopo disponente aliis Ecclesiis fuerit assignatum, in nullo priorum redituum diminutionem patiantur.*

C. LV. *Communione privetur, qui decimas vel oblationes extra Episcopi conscientiam tenere voluerit.*

Unde Anastasius *c* Papa.

STatuimus *d*, ut si quis oblationes Ecclesiæ, vel decimas, quas populus dare debet, tenere contenderit, vel extra baptismalem Ecclesiam dare voluerit, præter conscientiam Episcopi, vel ejus, cui hujuscemodi officia commissa sunt, nec cum eorum voluerit agere consilio, bannum nostrum componat, & communione privetur.

Gratian. *Cum addit*, Extra conscientiam Episcopi, *intelligendum relinquit, quod Episcopo consentiente aliis Ecclesiis dari possunt.*

C. LVI. *Juxta dispositionem Episcopi decimæ distribuantur,*

Item *e.*

IN *f* sacris canonibus præfixum est, ut decimæ juxta Episcopi dispositionem distribuantur. Quidam autem Laici, qui vel in propriis, vel in beneficiis suas habent basilicas, contempta Episcopali dispositione, non ad Ecclesias, ubi Baptismum, & prædicationem, & manus impositionem, & alia Christi sacramenta percipiunt, decimas suas dant; sed vel propriis basilicis, vel aliis α Ecclesiis pro suo libitu tribuunt: quod omnimodis divinæ legi & sacris canonibus constat esse contrarium. Unde β vestram potestatem, ut eos corrigatis, expetimus.

Corr. Rom. ¶ α Aliis Ecclesiis] *In Concilio Ticinensi, unde hoc capitulum videtur acceptum, legitur*, suis Clericis: *Apud Anselmum vero*, suis Ecclesiis.

¶ β Unde vestram] *Verba hæc referuntur ad Imperatorem Ludovicum II. qui illi Synodo interfuit. Quare in ea sequitur*, sacra docet, &c.

Gratian. *Cum autem reprehenduntur, quia contempta Episcopi dispositione hoc faciunt, intelligitur, quod si Episcopo disponente hoc fecerint, irreprehensibiles inveniantur.*

C. LVII. *Anathema sit, qui præter Episcopi conscientiam decimas & oblationes dispensare voluerit.*

Item Symmachus Episcopus *Ecclesiæ* g *catholicæ urbis Romæ dixit in Synodo sexta Romana.*

IN *h* canonibus in Gangrensi Ecclesia Apostolica auctoritate conditis, de fructuum oblationibus, quæ ministris Ecclesiæ debentur, & de his, quæ in usus pauperum conferuntur, scriptum habetur: *Si quis* i *oblationes* α *Ecclesiæ accipere, vel dare voluerit præter Episcopi conscientiam, vel ejus, cui hujuscemodi sunt officia commissa, nec cum ejus voluerit agere consilio, anathema sit.* Et iterum in eodem Concilio Gangrensi: *Si a quis oblata Deo dederit vel acceperit præter Episcopum, vel eum, qui constitutus est ab eo ad dispensandam misericordiam pauperibus, & qui dat, & qui accipit, anathema sit.* §. 1. Valde iniquum ergo, & ingens sacrilegium est, quæcunque vel pro remedio peccatorum, vel salute, vel requie animarum suarum unusquisque venerabili Ecclesiæ contulerit, aut certe reliquerit ab his, a quibus hæc maxime servari convenit, id est, Christianis, & Deum timentibus hominibus, & super omnia a Principibus, & primis regionum in aliud transferri, vel converti. & ſ. §. 2. Generaliter *b* vero, quicunque res Ecclesiæ confiscare, aut competere, aut pervadere periculosa sua infestatione præsumpserit, nisi β se citissime per Ecclesiæ, de qua agitur, satisfactionem correxerit, perpetuo anathemate feriatur. §. 3. Similiter & hi, qui res Ecclesiæ, jussu, vel largitione Principum, vel quorundam potentum, aut quadam invasione, aut tyrannica potestate retinuerint, & filiis, vel hæredibus suis (ut a quibusdam jam factum audivimus) quasi hæreditarias reliquerint, nisi cito res Dei, admoniti a Pontifice, agnita veritate reddiderint, perpetuo anathemate feriantur. Iniquum enim esse censemus, ut custodes potius chartarum, quam defensores rerum creditarum (ut præceptum est) judicemur. & ſ. §. 4. Ferro enim abscindenda sunt vulnera, quæ fomenta non sentiunt. §. 5. Similiter & illi extorres debent fieri ab Ecclesia, qui Sacerdotali admonitione non corriguntur dicente *c* Domino: *Auferte malum ex vobis.* Universa Synodus surgens acclamavit: Ut ita fiat, rogamus. Dictum est octies. Ista serventur γ, precamur. Dictum est decies. Ut in perpetuum maneant, & vestra auctoritate firmentur. Dictum est duodecies. Exaudi Christe, Symmacho Papæ vita sit. Dictum est duodecies.

Corr. Rom. ¶ α Oblationes Ecclesiæ] *In Concilio ipso Gangrensi legitur*, si quis oblationes Ecclesiæ extra Ecclesiam accipere, &c.

¶ β Nisi se] *Hæc usque ad versic.* Similiter. *sunt addita ex Symmachi Synodo.*

¶ γ Ista serventur] *Item hæc usque ad vers.* Exaudi.

C. LVIII. *Eadem plectuntur pœna, qui Ecclesiæ res & bona Episcoporum invadunt.*

Item in eadem Synodo.

SImiliter *d* & hoc ad omnium Ecclesiarum notitiam vestra cunctorum exhortatione & judicio censemus pervenire, & ab omnibus firmiter teneri, quia Episcoporum res Ecclesiæ non dubitantur esse, si in eorum facultatibus simili fuerit crudelitate grassatum, pervasores rerum memoratarum prædictæ canonum districtionis feriantur vindicta: ut qui moribus propriis, ac nulla conscientiæ castigatione corriguntur, saltem Ecclesiasticæ & canonicæ vindictæ perfodiantur aculeis.

C. LIX. *Res Ecclesiæ Principum auctoritate distribui non possunt.*

Item ex lib. 1. Capitulorum Caroli & Ludovici Imperatorum, *c.* 83.

QUia *e* juxta sanctorum Patrum traditionem novimus res Ecclesiæ vota esse fidelium, pretia peccatorum, & patrimonia pauperum, cuique non solum habita conservare, verum etiam multa, Deo opitulante, conferre optamus. Ut *f* autem ab Ecclesiasticis α de dividendis β rebus Ecclesiæ suspicionem dudum concepram amoveremus, statuimus, ut neque nostris, neque filiorum, & Deo dispensante, successorum nostrorum temporibus, qui nostram vel progenitorum nostrorum voluntatem, vel exemplum imitari voluerint, ullam penitus divisionem aut jacturam patiantur.

Corr. Rom. ¶ α Ecclesiasticis] *Sequebatur*, officiis, *quæ*

a *Burch. l. 3. c. 22. Ivo p. 3. c. 27.* b *al. subditis.* c *Cap. l. 6. c. 285. & l. 7. c. 7.* d *Ans. l. 5. c. 45.* e *In Concil. Ticinensi, c. 11. Ans. l. 5. c. 46.* g *Et in Aquisgran. sub Pipino, c. 26.* h *Deusdedit p. 4. Ans. l. 5. c. 44.* i *Cap. 7. Gangren. Cap. lib. 7. c. 5.*

a *In Gangron. c. 8. Burch. l. 3. c. 144. & 145. Ivo p. 3. c. 209. & 210. 12. q. 2. indigne.* b *Ivo part. 3. c. 148.* c *Deut. 13. & 1. Cor. 5.* d *Ivo p. 3. c. 148,* e *Deusdedit p. 5. Anselm. l. 4. c. 43.* f *al. tamen ut.*

vox neque in vetuſtis, neque in ipſo capitulari eſt. Refertur enim ad homines, non ad officia.

¶ 8 Dividendis] *In capitulari impreſſo legitur*, non dividendis. *In capitulis autem manuſcriptis, quæ ab Epiſcopis provinciarum Rhemenſis, ac Rothomagenſis Ludovico Regi miſſa fuerunt, hæc habentur ad hunc locum pertinentia*: Quia vero Carolus Princeps, Pipini Regis Pater, qui primus inter omnes Francorum Reges ac Principes, res Eccleſiarum ab eis ſeparavit atque diviſit, pro hoc ſolo maxime eſt æternaliter perditus. Nam S. Eucherius Aurelianenſis Epiſcopus, qui in monaſterio S. Trudonis requieſcit, in oratione poſitus, ad alterum ſeculum raptus, & inter cætera, quæ Domino ſibi oſtendente conſpexit, vidit illum in inferno inferiori torqueri. Cui interroganti ab Angelo ejus ductore reſponſum eſt: quia ſanctorum judicatione, qui in futuro judicio cum Domino judicabunt, quorumcunque res abſtulit & diviſit, ante illud judicium anima & corpore ſempiternis pœnis deputatus eſt, & recepit ſimul cum peccatis ſuis pœnas propter peccata omnium, qui res ſuas & facultates in honore & amore Domini ad Sanctorum loca in luminaribus divini cultus, & alimoniis ſervorum Chriſti, ac pauperum, pro animarum ſuarum redemptione tradiderant. Qui in ſe reverſus S. Bonifacium, & Fuldradum Abbatem Monaſterii S. Dionyſii, & ſummum Capellanum Regis Pipini ad ſe vocavit, eiſque talia dicens in ſignum dedit, ut ad ſepulchrum illius irent, & ſi corpus ejus ibidem non reperiſſent, ea, quæ dicebat, vera eſſe concrederent. Ipſi autem pergentes ad prædictum monaſterium, ubi corpus ipſius Caroli humatum fuerat, ſepulchrumque ipſius aperientes, viſus eſt ſubito exiiſſe Draco, & totum illud ſepulchrum interius inventum eſt denigratum, ac ſi fuiſſet exuſtum. Nos autem illos vidimus, qui uſque ad noſtram ætatem duraverunt, qui huic rei interfuerunt, & nobis viva voce veraciter ſunt teſtati, quæ audierunt atque viderunt. Quod cognoſcens filius ejus Pipinus, Synodum apud Liptinas congregari fecit, cui præfuit cum S. Bonifacio Legatus Apoſtolicæ ſedis, Gregorius nomine. Nam & Synodum ipſam habemus, & quantumcunque de rebus Eccleſiaſticis, quas pater ſuus abſtulerat, potuit Eccleſiis reddere procuravit. Et quoniam res Eccleſiis, a quibus ablata erant, reſtituere propter concertationem, quam cum Waifaro Aquitanorum Principe habebat, non prævaluit, precarias fieri ab Epiſcopis exinde petiit, & nonas, ac decimas ad reſtaurationes terrarum, & de unaquaque caſata duodecim denarios ad Eccleſiam, unde res erant beneficiatæ (ſicut in libro capitulorum Regum habetur) dari conſtituit, uſque dum ipſæ res ad Eccleſiam revenirent. Unde & Dominus Carolus Imperator adhuc in regio nomine conſtitutus, edictum fecit, ut nec ipſe, nec filii ejus, neque ſucceſſores, hujuſmodi res agere attentarent. Quod manu ſua firmavit, cui plenitudinem habemus, & de quo capitulum excerptum in libro capitulorum ejus, quicunque librum illum habet, & legere voluerit, invenire valebit. Hanc etiam relationem & in ſcripturis habemus, & quidam noſtrum etiam viva voce Dominum Ludovicum Imperatorem patrem veſtrum referre audivimus. *Hujus hiſtoriæ mentio etiam eſt in vita B. Eucherii, Epiſcopi Aurelianenſis, & B. Rhigoberti, Archiepiſcopi Rhemenſis. Qualis vero eſſet hujuſmodi Eccleſiaſticorum bonorum diviſio, quam Carolus Martellus induxit, Pipinus autem & Carolus Imperator prohibuerunt, eodem libro primo Capitularium, ante capitulum iſtud* 83. *ſic exponitur*: Tempore Hadriani Papæ, & Caroli Magni Imperatoris, quando Paulinus Epiſcopus tenuit vices Apoſtolicæ ſedis, in Aquis fuit factum iſtud capitulum, propter hoc, quia Laici homines ſolebant dividere Epiſcopia & Monaſteria ad illorum opus, & non remaniſſet ulli Epiſcopo, nec Abbati, nec Abbatiſſæ, niſi tantum, ut velut Canonici & Monachi viverent.

Gratian. *Cum ergo præter conſcientiam Epiſcopi, vel ejus, cui officia hujuſmodi commiſſa ſunt, quilibet prohibetur oblationes Eccleſiæ diſtribuere, liquido apparet, quod cum Epiſcopi conſenſu quibuslibet Eccleſiis poſſint diſtribui.*

§. 1. *Huic interpretationi videtur contraire auctoritas illa* Toletani Concilii IV. *cap.* 32.

C. LX. *Nihil de jure ſuæ diœceſis Epiſcopi præſumant auferre.*

COnſtitutum *a* eſt a præſenti Concilio, Epiſcopos diœceſes ſuas ita regere, ut nihil ex earum jure præſumant auferre; ſed juxta priorum auctoritatem Conciliorum, tam de oblationibus, quam de tributis *b* ac frugibus tertiam conſequantur. Quod ſi amplius quippiam ab eis præſumptum extiterit, per Concilium reſtauretur, appellantibus aut ipſis conditoribus, aut certe propinquis eorum, ſi jam illi a ſeculo diſceſſerunt.

C. LXI. *Poſſeſſiones Eccleſiæ derelictas nulli ſit alienandi licentia.*

Item Symmachus Papa *ad Cæſarium fratrem, c.* 1.

POſſeſſiones *c*, quas unuſquiſque Eccleſiæ proprio dedit aut reliquit arbitrio, alienari quibuslibet titulis atque diſtractionibus, vel ſub quocunque argumento non patimur: niſi forte aut Clericis bonorum *d* meritorum, aut monaſteriis religionis intuitu, aut certe peregrinis, ſi neceſſitas largiri ſuaſerit: ſic tamen, ut hæc ipſa non perpetuo, ſed temporaliter perfruantur.

Gratian. *Sed illud Toletani Concilii intelligendum eſt, ut Epiſcopi præter quartam vel tertiam, quæ ſecundum locorum diverſitates eis debetur, nihil contingant.*

C. LXII. *A Clericis & piis locis ultra ſtatuta Patrum aliquid Epiſcopus non exigat.*

Unde in Concilio Leonis Papæ IV. *c.* 26. *ſtatutum eſt*:

NUlli *e* Epiſcoporum liceat a ſubjecto Sacerdote, vel alio quolibet Clerico, & piis locis dationes ultra ſtatuta Patrum exigere, aut ſuperpoſita *f* in angariis inferre. Sed cum optimus ſit perſpector, ita proſpiciat *g*, ut univerſæ ſibi oves commiſſæ a ſe maxime alantur, atque in neceſſitatibus adjuventur, non illicitis exactionibus *h* opprimantur, quia Dominus paſcere & docere nos docuit, & omnibus miniſtrare, non terrenis lucris vel avaritiis delectari.

C. LXIII. *De reditibus Eccleſiæ quarta pars Clericis eſt diſtribuenda.*

Item Gregorius *Leoni Epiſcopo Catanenſium* i *lib.* 7. *epiſt.* 8.

AD *k* hoc locorum gradus rationis ordo diſtinxit, & judicia eſſe conſtituit, ut nec præpoſiti in opprimendos ſe fruſtra valeant occupare ſubjectos; nec ſubjectis iterum contra ſuos præpoſitos effrenata ſit reſultandi licentia. *& infra.* §. 1. Volumus igitur, ut quicquid Eccleſiæ tuæ ex reditu, vel quolibet alio titulo fortaſſis acceſſerit, quartam exinde portionem ſine diminutione aliqua debeas ſegregare, atque eam ſecundum Dei timorem Presbyteris, Diaconis, ac Clero (ut tibi viſum fuerit) diſcrete dividere.

C. LXIV. *Epiſcopus turpis lucri gratia nihil a Monachis vel Clericis ſuis exigere debet.*

Item ex ſeptima Synodo, *c.* 4.

PRædicator *l* veritatis Paulus *m* divinus Apoſtolus. ac ſi canonem ponens Epheſiorum Presbyteris, imo vero & omni ſacratæ multitudini *n*, ita fiducialiter per-

a *Burch. l.* 3. *c.*203. *Ivo p.* 3. *c.*253. b *al. decimis tributis.* c *Polyc. l.* 3. *tit.* 12. *Anſ. l.* 5. *c.*47. d *al. honorem meritis.* e *Polyc. l.* 4. *tit.* 21. *Anſ. l.* 6. *c.*166. f *in vulgatis erat, ſuppoſita.* g *al. perſpiciat.* h *al. exactis donationibus.* i *al. Catinenſi.* k *Anſ. l.* 5. *c.*67. l *Anſ. l.* 6. *c.*165. *Polyc. l.* 4. *tit.* 21. m *Act. c.*20. n *al. plenitudini.* πληρώματι.

hi-

hibuit: *Argentum & aurum, aut vestem nullius concupivi. Omnia ostendi vobis, quoniam sic laborantes oportet susci-pere infirmos, beatius existimans* a *dare, quam* b *accipere.* Propter quod & nos edocti ab eo definimus, Episcopum nullatenus turpis lucri gratia excogitare α ad excusandas excusationes in peccatis expetere aurum, vel argentum, aut aliam speciem ab Episcopis, vel Clericis, vel Monachis, qui sub ipso sunt. Ait *c* enim Apostolus: *Iniqui regnum Dei non possidebunt: nec debent filii thesaurizare parentibus, sed parentes filiis. & infra.* Præcepit enim & *d* Petrus Apostolorum summus: *Pascite, qui in vobis est, gregem Dei, non coacte, sed spontanee secundum Deum, non turpis lucri gratia, sed voluntarie: neque ut dominantes in Cleris, sed forma facti gregis. Et cum apparuerit Princeps pastorum, percipietis immarcescibilem gloriæ coronam.*

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc antea citabatur ex sexta Synodo. Est autem in septima ex versione Anastasii, ex qua nonnulla hic sunt addita, dempta, emendata.*

¶ α Excogitare] *Verba Græca* ὁρίζομεν μὴ ὅλως αἰσχροκερδῶς ἐπιποθεῖσθαι ἐπίσκοπον προφασίζεσθαι προφάσεις ἐν ἁμαρτίαις, ἀπαιτεῖν χρυσὸν, *sic clarius verterentur, statuimus, ne ullo modo turpis lucri gratia in mentem veniat Episcopo excusanti excusationes in peccatis poscere aurum, &c.*

Gratian. *Illud autem, quod in fine capituli Symmachi ponitur*: Hæc ipsa non perpetuo, sed temporaliter perfruantur, *ad personales tantum possessiones, Clericorum videlicet & pauperum, non ad monasteriales referendum est.*

7 pars. §. 1. *Quam vero sit grave apud Deum, decimas, & oblationes, ac primitias Sacerdotibus non solvere, auctoritate Hieronymi & Augustini apparet.*

C. LXV. *Reus apud Deum habetur, qui decimas Sacerdotibus non solverit.*

Ait namque Hieronymus *in comment. ad c. 3. Malachiæ.*

REvertimini ad me, & revertar ad vos, dicit *e* Dominus exercituum: & dixistis, in quo revertemur? Si affiget homo Deum, quia vos configitis me: & dixistis, in quo configimus te? in decimis & primitiis. In penuria vos maledicti estis: & me configitis gens tota.] Nunc sequamur ordinem prophetiæ. [Quia mihi non reddidistis decimas & primitias, idcirco in fame & penuria maledicti estis: & vos me supplantatis, sive fraudatis, atque privatis gens tota.] Pro α gente, quæ in Hebraico scribitur עָם, annum LXX. transtulerunt, ἔτος, pro ἔθνος; & est sensus: Ecce annus expletus est, & nihil in meos thesauros, sed in vestra, horrea comportastis: & pro decimis & primitiis *f* quæ parva erant, si a vobis darentur, ubertatem possessionum vestrarum, & omnem frugum abundantiam perdidistis. Ut autem sciatis me hoc irascente perfectum, quia fraudastis me parte mea, hortor vos, atque commoneo, ut inferatis decimas in horrea *g*, hoc est, in thesauros templi, & habeant Sacerdotes atque Levitæ, qui mihi ministrant, cibos, & probate me, si non tantas pluvias effudero, ut cataractæ cœli apertæ esse credantur: *Et effundam vobis benedictionem usque ad abundantiam.* Verbum effusionis, nomen largitatis ostendit. Sed fieri potest, ut agros irrigantibus pluviis sit quidem fertilitas, verum aut locusta, aut bruchus, aut ærugo, aut eruca destruant, & labores hominum pereant. Propterea jungit, & dicit: *Et increpabo pro vobis devorantem,* locustam videlicet, & reliqua quæ diximus, *& non corrumpet fructum terræ vestræ. & infra.* §. 1. Si quando fames, & penuria, & rerum omnium egestas opprimunt mundum, sciamus, hoc ex Dei ira descendere, qui in pauperibus, si non accipiant eleemosynam, fraudari se loquitur, & suas β possessiones possumus decimas & primitias interpretari. §. 2. Si quis doctus & eruditus legem Dei potest cæteros erudire, non debet suæ assignare prudentiæ, ingenioque quod possidet: sed gratias agat primum Deo, qui cuncta largitur; deinde Sacerdotibus ejus, ac magistris, a quibus doctus est. Si enim non egerit gratias, sed sibi scientiam vendicaverit, in penuria maledicetur. Quod si intelligens largitorem Deum, & agens his gratias, per quos a Deo eruditus est, humiliaverit se, & in horreum Dei intulerit cibos, hoc est, Scripturæ sanctæ alimenta in Ecclesia populis ministraverit, statim aperientur super eum cataractæ cœli, & effundetur pluvia spiritualis: & mandabit Deus nubibus suis, ut pluant super eum imbrem: & abundantia rerum omnium perfruetur.

Corr. Rom. ¶ α Pro gente,] *Hæc usque ad vers.* Ecce annus, *addita sunt ex B. Hieronymo ad sententiæ integritatem.*

¶ β Et suas] *In originali sic legitur*, fraudari se loquitur & sua portione privari. Possumus decimas & primitias etiam sic interpretari. *Sed ob glossam non est mutatum. Alia vero quædam emendata sunt.*

C. LXVI. *Quod decimæ Sacerdotibus sunt tradendæ.*

Item Augustinus *serm. 219. de tempore.*

DEcimæ *a* tributa sunt egentium animarum. Quod si decimas dederis, non solum abundantiam fructuum recipies, sed etiam sanitatem corporis & animæ consequeris. Non igitur Dominus Deus præmium postulat, sed honorem. Deus enim noster, qui dignatus est totum dare, decimam a nobis dignatus est recipere, non sibi, sed nobis sine dubio profuturam: sed si tardius dare peccatum est, quanto pejus est non dedisse? De militia, de negotio, de artificio redde decimas. Cum enim decimas dando & terrena & cœlestia possis præmia promereri, quare pro avaritia duplici benedictione fraudaris? Hæc est enim Dei justissima consuetudo, ut si tu illi decimam non dederis, tu ad decimam revoceris. Dabis impio militi, quod non vis dare Sacerdoti. Benefacere semper Deus paratus est, sed hominum malitia prohibetur. Decimæ enim ex debito requiruntur; & qui eas dare noluerit, res alienas invasit. Et quanti pauperes in locis, ubi ipse habitat, illo decimas non dante, fame mortui fuerint, tantorum homicidiorum reus ante tribunal æterni judicis apparebit, quia rem a Deo pauperibus delegatam suis usibus reservavit. Qui ergo sibi aut præmium comparare, aut peccatorum desiderat indulgentiam promereri, reddat decimam: etiam de novem partibus studeat eleemosynam dare pauperibus.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc confectum est ex locis B. Augustini in serm. 219. (qui est primus Dominicæ XII. post festum Trinitatis) & serie verborum, & verbis ipsis sæpe mutatis: eodemque modo apud Anselmum habetur.*

C. LXVII. *Seipsum condemnat, qui evangelizantibus necessaria subtrahit.*

Item Hieronymus *in comm. ad c. 3. epistolæ ad Titum, in fine.*

APostolicis viris, & Evangelizatoribus Christi in necessariis usibus nolle tribuere, sterilitatis seipsum est condemnare.

C. LXVIII. *Liberum est Clericis decimas Monachis concedere.*

Quod autem decimæ Episcoporum consensu Monachis licite tribuantur, B. Hieronymus *Damaso Papæ scribit, dicens:*

QUoniam quicquid habent Clerici, pauperum est, & domus illorum omnibus debent esse communes, susceptioni peregrinorum & hospitum invigilare debent, maxime curandum est illis, ut de decimis & oblatio-

a *Existimantes*] *orig. In Scriptura autem citatur tanquam sententia Domini.* b *Psal.* 140. c 1. *Corinth.* 6. 2. *Corinth.* 12. d 1. *Petr.* 5. e *Malach.* 3. f *al. primitivis.* g *al. horrea mea.*

a *Ans. l.* 5. *c.* 34. *Polyc. l.* 3. *tit.* 11.

nibus,

nibus, cœnobiis & xenodochiis, qualem voluerint & potuerint sustentationem impendant. Liberum est enim Monachis, & spiritualibus viris Deum timentibus & colentibus, decimas & oblationes, cunctaque remedia concedere, & de jure suo in dominium illorum, & usum transferre, nec tam in pauperibus paupertatem, quam religionem attendere. §. 1. Quod autem Beatitudo tua quæsivit, utrum usus decimarum & oblationum secularibus provenire possit, novit vestra Sanctitas omnino non licere, protestantibus hoc divinis auctoritatibus paternorum canonum. Quamobrem, si aliquando fuerint ab his male detenta, quæ divini juris esse noscuntur, & in usum transierint Monachorum & servorum Dei, Episcopo tamen loci illius præbente consensum, constabunt eis omnia perpetua firmitate & stabilitate subnixa. §. 2. Clericos *a* autem illos convenit Ecclesiæ stipendiis sustentari, quibus parentum & propinquorum nulla suffragantur. Qui autem bonis parentum, & opibus sustentari possunt, si quod pauperum est accipiunt, sacrilegium profecto committunt, & per abusionem talium judicium sibi manducant & bibunt.

Corr. Rom. ¶ *Supra etiam* 1. *lq.* 2. Clericos. *pars hujus capitis citatur ex B. Hieronymo, in cujus, quæ extant, scriptis nihil hujusmodi inventum est.*

Gratian. *De prædiis autem, quæ a colonis eorum colluntur, sic definitum est in Maguntino Concilio*: Questi sunt præterea, &c. *supra ead.*

QUÆSTIO I.

1 ps. DE *capellis vero, quæ ab eis possidentur, quod per eorum institutionem a Sacerdotibus sint gubernandæ*, Joannes Papa *probat, scribens Isaac Syracusano Episcopo.*

C. I. *Presbyteri in monasteriorum Ecclesiis per Abbates instituantur.*

VIsis literis Charitatis vestræ, quibus satis perpenditur, quanto studio huic sanctæ sedi reverentiam exhibetis, non modice gravisi sumus. Nunc itaque super ea, quæ consuluistis, ut charissimo fratri benigne discretum consilium damus. Delegavit enim nobis pia mansuetudo vestra, utrum Ecclesiæ pro quiete Monachorum a sanctis Conciliis, catholicisque Episcopis eis traditæ per Sacerdotes ab eis ordinatos & investitos debeant institui. Addidit quoque Fraternitas tua, litem & seditionem inter Clericos, Monachosque ex hac causa non modicam esse ortam: quod instigatione versuti hostis esse factum nemo ambigat. Habet *b* enim mille nocendi modos, nec ignoramus astutias ejus. Conatur namque a principio ruinæ suæ unitatem Ecclesiæ rescindere, charitatem vulnerare, sanctorum operum dulcedinem invidiæ felle inficere, & omnibus modis humanum genus evertere & perturbare. Dolet enim satis, & erubescit charitatem, quam in cœlo nequivit habere, homines constantes ex lutea materia tenere in terra. Unde oportet (quantum fragilitati nostræ conceditur) ut omnes aditus nocendi ejus versutiæ diligentissime muniamus, ne mors ingrediatur per portas nostras. §. 1. Consilio itaque multorum fratrum diligenter exquisito decrevimus, ut amodo Ecclesiæ Monachis traditæ per suos Sacerdotes instituantur. Divinæ enim leges habent & seculares, ut cujus est possessio, ejus fiat institutio: & si in dando, quod majus est, facilis fuit charitas, sit facilior in concedendo, quod minus est, sancta largitas. Majus enim fuit possessionem dare, quam sit investituram concedere. Quomodo possessoris jura cognoscentur, & suarum *c* rerum sibi tributa reddentur, ubi quod suum est, per alterum datur, & cum voluerit, aufertur? Humani moris est illum vereri, cujus judicio & voluntate nunc erigitur, nunc deprimitur. Unde fit, ut in partem Episcopi ad serviendum Sacerdos proclivior fiat; & sic Episcopus, quod sancte & religiose dederat, quadam simulata auctoritate ad se trahat *a*. Sic itaque privatur mercede, quam consecuturus fuerat, tum quia ficta charitate aufert, quod dederat, tum quia pravorum Sacerdotum discordias, & scissuras amantium, lites & dissensiones inter Episcopos seminantium, verbis nimis factus credulus, quod prius fucare moliebatur lucrari, post detecta fraude conatur quadam usurpatione ex toto auferre. Quorum avertentes *b* calliditates, & hostis versuti suasiones, deinceps omnibus licentiam Monachis damus suarum Ecclesiarum investitores fieri; ita tamen, ut judicio Synodi, si contra Sacerdotium agere præsumpserint, multentur, & felici mucrone Episcopi Sacerdotum piacula resecentur.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc est cum aliis, quæ ex antiquo codice monasterii Populeti sunt habita: ex cujus codicis exemplo & vetustis Gratiani sunt emendata.*

2 pars. Gratian. *Hac auctoritate Monachis conceditur investitura suarum Ecclesiarum. Sed videtur contraire* Urbanus Papa II. *dicens*:

Corr. Rom. ¶ *Post hæc verba in exemplaribus, in quibus non sunt Paleæ, sequitur* c. sane. *In quatuor autem his interpositis Paleis nihil de Monachis agitur, & hæc prior est in Concilio Maguntino primo,* c. 38. *& sententia repetitur in* 2. *c.* 10. *& in* 3. *c.* 17.

C. II. PALEA.

ADmonemus *c*, atque præcipimus, ut decimas omnino dari Deo non negligatur, quas ipse Deus dari constituit: quia timendum est, ut quisquis Deo debitum suum subtrahit *d*, ne forte Deus per peccatum suum auferat ei necessaria sua.

C. III. *De eodem.* PALEA.

Item Nicolaus Papa II. *epist. unica c.* 5.

PRæcipimus *e*, ut decimæ & primitiæ, seu oblationes vivorum & mortuorum Ecclesiis Dei fideliter reddantur a Laicis, & ut in dispositione Episcoporum sint: quas qui retinuerint, a sanctæ Ecclesiæ communione separentur.

C. IV. *De eodem.* PALEA.

Item Leo Papa.

NUllus decimas ad alium pertinentes accipiat.

C. V. PALEA.

Item Ambrosius *sermone primo de Quadragesima.*

NAm qui Deo non vult reddere decimas, quas retinuit, & homini non studet reddere, quod injuste ab eo abstulit, non timet adhuc Deum, & ignorat, quid sit vera pœnitentia, veraque confessio. Iste talis homo non potest veram *g* facere eleemosynam.

Corr. Rom. ¶ *Habetur in sermone primo de Quadragesima, cujus initium*, Ecce nunc, *qui cum aliis B. Ambrosii nomen non præferentibus servatur in Bibliotheca Vaticana, ac Monasterii Mediolanensis ejusdem B. Ambrosii.*

C. VI. *Abbates absque Episcopi consilio in parochialibus Ecclesiis Presbyteros non ordinent.*

Item Urbanus II.

SAne quia Monachorum quidam Episcopis jus suum auferre contendunt, statuimus, ne in parochialibus Ecclesiis, quas tenent, absque Episcoporum consilio Presbyteros collocent, sed Episcopi parochiæ curam cum Abbatum consensu Sacerdoti committant: ut ejusmodi Sacerdotes de populi quidem cura Episcopis rationem reddant, Abbati vero pro rebus temporalibus ad monasterium pertinentibus debitam subjectionem exhibeant, & sic sua cuique jura serventur. *Idem.* §. 1. In parochialibus

---

2 1. *q.* 2. *Clericos. In regula Monachorum,* c. *de paupertate, habentur quædam similia.* b 2. Cor. 2. c *al. suorum sibi.*

a *al. retrahat.* b *al. advertentes.* c *Burch. l.* 3. *c.* 131. *Ivo p.* 3. *c.* 197. *Pann. l.* 2. *c.* 57. d *al. abstrahit.* e *dist.* 32. *præter hoc.* §. *deinde.* f *al. quæcunque oblationes.* g *al. bonam.*

Eccle-

Ecclesiis Presbyteri per Episcopos instituantur *a*, qui eis respondeant de animarum cura, & his, quæ ad Episcopum pertinent.

C. VII. *Quorumcunque Monachorum Ecclesiæ Episcoporum subdantur regimini.*

Item ex Concilio apud Faventiam habito.

STatuendum nobis est, quatenus Ecclesiæ quorumcunque Monachorum in singulis parochiis sitæ, Episcoporum, ut decet, divinitus subdantur regimini, eisque debita obsequia exhibeant.

Gratian. *Ecce Urbanus Papa prohibet investituras parochialium Ecclesiarum per Monachos fieri, quas Joannes Papa eis concessit. Sed illud Joannis Papæ intelligendum est de illis Capellis, quæ cum omni jure suo ab Episcopis Monachis conceduntur. Istud autem Urbani intelligitur de illis, quas Abbates in propriis prædiis ædificant in villis, vel in castellis suis.*

QUÆSTIO V.

Corr. Rom. ¶ *Videtur contra ordinis rationem, ut inter secundam & tertiam quæstionem quinta sit posita. Et in omnibus antiquis exemplaribus, exceptis duobus pervetustis, in secunda quæstione sunt omnes hi canones, quibus constat quinta quæstio: sequitur tertia & quarta cum suis capitulis, ut in vulgatis codicibus: tum verba Gratiani, quæ in vulgatis habentur initio sextæ quæstionis, & c.* consuetudo, *faciunt quintam quæstionem: reliqua vero sextam. Verum hanc, quæ nunc tractatur, esse quintam quæstionem, ex propositione initio causæ facta perspicuum est. Et potuit Gratianus ideo ordinem nunc mutare, quia argumentum quintæ quæstionis valde conjunctum est iis, quæ in fine secundæ allata erant. Quam ob causam, ac præterea ob auctoritatem illorum duorum codicum, & receptum usum citandi hos canones sub quinta quæstione, visum est nihil esse mutandum.*

TAles, etsi jus territorii habeant, tamen potestatem gubernandi populum, & spiritualia ministrandi non habent. *Quod etiam de Episcopo intelligendum est.*

C. I. *Episcopus, qui in alterius diœcesi Ecclesiam ædificat, ejus consecrationem sibi vendicare non valet.*

Unde Nicolaus Papa *ait:*

SI quis *b* Episcoporum in alienæ civitatis territorio pro quacunque suorum opportunitate Ecclesiam ædificare disponit, non præsumat dedicationem facere, quæ illius est, in cujus territorio Ecclesia assurgit. Ædificatori vero Episcopo hæc gratia reservetur, ut quos desiderat Clericos in re sua ordinari, ipsos ordinet is, cujus territorium est: vel si ordinati jam sunt, ipsos habere acquiescat: & omnis Ecclesiæ ipsius gubernatio ad eum, in cujus civitatis territorio Ecclesia surrexit, pertinebit.

Corr. Rom. ¶ *Anselmus citat ex Arausico, in cujus* 10. *cap. fere idem legitur.*

C. II. *Basilicæ noviter conditæ ad Episcopum pertinent, cujus conventus esse constiterit.*

Item ex Concilio Toletano IV. *c.* 34.

POssessio *c* territorii Conventum non adimit: ideoque basilicæ, quæ novæ conditæ fuerint, ad eum proculdubio pertinebunt Episcopum, cujus Conventus esse constiterit.

Corr. Rom. ¶ *Canon* 34. *Concilii quarti Toletani sic habet:* Sicut diœcesim alienam tricennalis possessio tollit: ita territorii conventum non adimit, &c. *ut infra ead. q.* 3. ficut diœcesim.

C. III. *Ædificatori Episcopo in diœcesi alterius Ecclesiam consecrare non licet.*

Item Gregorius *lib.* 11. *epist.* 16. *ad Joannem Subdiaconum,*

a *al. constituantur.* b *Anf. l.* 5. *c.* 9. c *supr. ead. q.* 3. *sicut diœcesim. Burch. l.* 3. *c.* 147. *Ivo p.* 3. *c.* 212.

LAtor *a* præsentium Joannes, frater & Coepiscopus noster *α*, indicavit nobis, quod quidam Exuperantius Episcopus ausu temerario in diœcesi ipsius Oratorium construxerit, idque sine præcepti auctoritate contra morem præsumpserit dedicare, Missasque illic publicas celebrare non metuit. Quam rem cum summa te celeritate *b* ac districtione convenit emendare, nec ulterius tale aliquid attentare permittas.

Corr. Rom. ¶ *α* Noster,] *Hoc loco in epistola ipsa interjiciuntur multa.*

Gratian. *Quod de jure ordinandi, non possidendi intelligendum est. His auctoritatibus facile perpendi potest, quod sive Abbates, sive Episcopi in suis castellis, vel villis Ecclesias ædificaverint, non ideo Episcopo, in cujus diœcesi fuerint, Conventus adimitur: & ideo Sacerdotes, juxta illud Urbani & Nicolai, in eis non nisi per Episcopos, cum consensu tamen & electione ædificantium, ordinari possunt.*

QUÆSTIO III.

QUod autem præscriptione temporis omnia jura ipsa tollantur, *probatur auctoritate* Chalcedonensis Concilii, & Gelasii Papæ, & Toletani Concilii. *Prima hæc est* c.

C. I. *Rusticanæ parochiæ apud Episcopos, qui eas possident, triginta annis sine violentia permaneant immobiles.*

PEr *d* singulas Ecclesias *α*: parochias rusticanas, sive *β* in possessionibus, manere immobiles apud eos, qui eas retinent, Episcopos decernimus: & maxime si sine violentia eas jam per triginta annos tenentes gubernaverunt. Si vero intra triginta annos facta fuerit, aut fiat de his dubitatio *e*, liceat eis, qui se dixerint læsos propter eas movere apud Synodum provinciæ certamen.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc est ex prisca versione, quæ est in collectione Isidori, atque ex ea cum duabus Vaticanis ejusdem collectionis codicibus collata, est emendatum.*

¶ *α* Ecclesias] *Apud Balsamonem in codicibus manuscriptis legitur,* καθ' ἑκάστην ἐπαρχίαν, in unaquaque provincia. *Sed in Græco canone vulgato* καθ' ἑκάστω ἐκκλησίαν.

¶ *β* Sive in possessionibus,] *Græce est,* ἀγροικικὰς παροικίας. ἤ τὰς ἐγχωρίας. *id est,* parochias, quæ in ruribus, aut quæ in vicis & pagis sunt.

C. II. *Triginta annis ab Episcopis possessæ immobiles permaneant diœceses.*

Item Gelasius *epest.* 2. *ad Siculos, c.* 1.

PRæsulum *f* nostrorum auctoritas emanavit, ut facultates Ecclesiæ Episcopi ad regendum habeant potestatem: ita tamen, ut viduarum, pupillorum, atque pauperum, necnon & Clericorum stipendia distribuere debeant. Hoc eis etiam statuimus dari, quod hactenus decretum est: reliquum sibi Episcopi vendicent, ut, sicut antea diximus, peregrinorum atque captivorum largitores esse possint. *Idem ibid. c.* 2. §. 1. Illud *g* etiam annecti placuit, ut si, quod absit, facultates Ecclesiæ, nec non diœceses ab aliquibus possidentur Episcopis, jure sibi vendicent, quod tricennalis lex conclusit: quia & filiorum nostrorum Principum ita emanavit auctoritas.

C. III. *Territorii possessio Conventum non adimit.*

Item ex Concilio Toletano IV. *c.* 34.

SIcut *h* diœcesim alienam triennalis possessio tollit, ita territorii *α* Conventum non adimit. *β*

a *Anf. l.* 5. *cap.* 27. *Polyc. l.* 1. *tit.* 13. b *celebritate*] *orig.* c *In Chalc. c.* 17. *& in sexta Syn. c.* 25. d *Polyc. l.* 1. *t.* 12. *Anf. l.* 5. *c.* 26. *Burch. l.* 3. *c.* 148. *Ivo p.* 3. *c.* 106. *Pann. l.* 2. *c.* 64. e *al. altercatio.* f *Polyc. lib.* 3. *tit.* 12. *Ivo p.* 3. *c.* 147. g 13. *q.* 2. *c.* 1. *Ivo p.* 3. *c.* 144. *Burch. l.* 3. *c.* 149. *Pann. l.* 2. *c.* 65. h *sup. ead. q.* 5. *possessio. Polyc. l.* 3. *tit.* 12. *Anf. l.* 5. *c.* 27. *Burch. l.* 3. *c.* 147. *Ivo p.* 3. *c.* 212.

Corr.

Corr. Rom. ¶ α Territorii] *In vulgatis sequebatur*, possessio: *quæ abest a vetustis, a Burchardo, & Pannormia, & codicibus Conciliorum impressis & manuscriptis.*

¶ β Non adimit. *Sic in editionibus Conciliorum Coloniensibus, & codice Regio, & vetustis Gratiani exemplaribus, & in Pannormia. Verum in duabus editionibus Conciliorum Parisiensibus, & apud Ivonem habetur*, non amittit, *& in duobus codicibus Vaticanis, & apud Burchardum*, non admittit.

C. IV. *Tricennalis possessio intra unam provinciam servari debet.*

Item ex eodem, c. 33.

QUicunque α Episcopus alterius Episcopi diœcesim per triginta annos sine aliqua interpellatione possederit, quamvis α secundum jus legis ejus non videatur esse diœcesis, admittenda tamen non est contra eum actio reposcendi. Sed hoc intra unam provinciam β, extra vero nullo modo, ne dum diœcesis defenditur, provinciarum termini confundantur.

Corr. Rom. ¶ α Quamvis] *In Concilio impresso cum manuscriptis collato legitur*: Quia secundum jus legis ejus videtur esse diœcesis, admittenda non est, &c. *Ivo autem in tertia parte etiam clarius post vers.* possederit, *sic habet*, eam teneat: quia secundum jus legis ejus videtur esse diœcesis & admittenda non est, &c. *Burchardus autem*, quamvis secundum jus legis ejus videtur esse diœcesis. *In Pannormia vero quemadmodum apud Gratianum.*

¶ β Provinciam,] *Auctor glossæ interpretatur*, id est, diœcesim: *& in variis Conciliorum editionibus, & duobus codicibus Vaticanis legitur*, parochiam, *qua voce sæpe diœcesis significatur, ut in Canone Apostolorum* 14. Episcopo non licet alienam parochiam propria relicta prevadere: *& in Concilio Antiocheno, c. 21. vocem παροικίας alii verterunt parochiam, alii diœcesim, omninoque in Toletanis hæ voces confunduntur, ut Toletano* 3. *c.* 20. *& Toletano* 4. *c.* 32. *& 35. & Bracarensi* 2. *c.* 2. *Et in hujus capitis initio vox*, diœcesis, *partem quandam, id est, parochiam significat. Verum in codice Conciliorum Lucensi Regio, & in vetustis exemplaribus Gratiani, & Pannormia, & apud Ivonem, p.* 5. *in margine est* provinciam.

2 pars. Gratian. *Ecce his auctoritatibus probatur, quod possessionis & gubernationis jura præscriptione tolluntur.*

Sed idem Gelasius *contra testatur scribens Maximo & Eusebio Episcopo.*

C. V. *Status parochiarum nec præsumptione, nec temporis præscriptione mutari potest.*

LIcet *b* in regulis contineatur antiquis, parochias unicuique Ecclesiæ pristina dispositione deputatas nulla posse ratione convelli, ne per consuetudinem pessimam, exempli mali temeritate crescente, universalis confusio nasceretur; tamen etiam decretis nostris ante non multum temporis destinatis, omnia jussimus, quæ taliter fuerant invasa, restitui. Sed quia temeritas pervadentium legem sibi posse putat generari, si sceleri suo pertinaciam retentionis adjungat, ea, quæ inter fratrem & Coepiscopum nostrum Constantium, Anuscanæ α Ecclesiæ Sacerdotem, & inter nuntios c directos ab Anconitano Pontifice decrevimus, per vos impleri cupimus, tunc formam in cæteris cognitionibus, quæ sit sequenda, perscripsimus. Nulla *d* igitur præsumptione statum parochiarum, qui perpetuæ ætatis firmitate duravit, patimur immutari: quia nec negligentia Pontificis, nec temporalis objectio (quæ per incuriam forte generatur) neque ignavia faciente consensus adhibitus, nec subrepente *e* supplicatione præceptio divellere potest semel diœcesim constitutam: ex qua semper ad regenerationem, atque consignationem plebs devota convenit. Territorium β etiam non facere diœcesim, olim noscitur ordinatum.

a *Polyc. l.* 3. *tit.* 12. *Ans. l.* 5. *c.* 28. *Burch. l.* 1. *c.* 67. *Ivo p.* 3. *c.* 131. *& p.* 5. *c.* 175. *Pann. l.* 2. *c.* 67. b *Ivo p.* 3. *c.* 97. c *al. & directos.* d *Ans. l.* 5. *c.* 15. e *al. subripiente.*

Corr. Rom. ¶ α Anuscanæ] *In vetustis codicibus varie legitur, id est*, Canuscanæ, Camuscanæ, Tamiscanæ.

¶ β Territorium] *Hæc referuntur etiam ab Anselmo, licet non ab Ivone.*

Gratian. *Hoc multipliciter distinguitur. Sunt quædam diœceses, quæ certis limitibus distinctæ sunt: hæ nullo modo præscribi possunt. Aliæ vero, quæ non sunt certis limitibus distinctæ, & de quibus certa definitio non olim præcessit, præscriptione tolluntur.*

C. VI. *Limitis possessio præscribi non potest.*

Unde Innocentius Papa.

INter *a* memoratos fratres nostros, Fulgentium Astigitanum & Honorium Cordubensem Episcopos, discussio agitata est propter parochiam basilicæ cujusdam, quam horum alter Cellanensem α, alter Rhegiensem asseruit. Et quia inter utrasque partes hactenus limitis actio ventilata *b* est, cujus quamvis sit vetusta retentio, nullum tamen juris præjudicium affert *c*; ideo ne in dubium ultra inter eos nostra revocaretur sententia, probatis canonibus synodalia decreta perlecta sunt. Quorum auctoritas præmonet, ita oportere inhiberi cupiditatem, ut ne quis terminos alienos usurpet: ob hoc placuit inter alternas partes inspectores *d* viros mittendos, ita β ut diœcesis possidentis (si tamen basilicam veris signis limes præfixus monstraverit) Ecclesiæ, cujus est jus *e* retentionis, sit æternum dominium. Quod si limes legitimus eandem basilicam non concludit *f*, & tam longi temporis probatur objecta præscriptio, appellatio præsentis *g* Episcopi non valebit, quia illi tricennalis objectio silentium imponit. Hoc enim & secularium Principum edicta præcipiunt, & Præsulum Romanorum decrevit auctoritas. Sin vero intra metas tricennalis temporis extra alienos terminos basilicæ injusta retentio reperitur, repetentis Episcopi juri sine mora restituetur.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc extat in Concilio Hispalensi* 2. *c.* 2. *& ex eo Burchardus citat.*

¶ α Cellanensem,] *In Concilio impresso ac manuscripto legitur Celtisensem: & Plinius l.* 3. *c.* 1. *inter oppida conventus Hispalensis numerat Celticam.*

¶ β Ita ut diœcesis] *In Conciliorum editionibus, & duobus codicibus Vaticanis legitur*, ita ut, si in diœcesi possidentis sitam basilicam veteribus signis limes prævisus, (al. pervisus) monstraverit, Ecclesiæ, &c. *Itemque in codice Lucensi Regio, nisi quod loco dictionis*, prævisus, *habetur*, præfixus.

C. VII. *Spatia, quæ definita fuerint, tempore præscribi non possunt.*

Item Gelasius Papa, *Justo Episcopo.*

DIlectio *h* tua studeat, quæsita omnium fideliter rerum veritate, ut si de spatiis, de quibus memoratur orta contentio, definitio dudum certa processerit, intemerata servetur: alioqui si nihil unquam constiterit terminatum, tunc de præscriptione temporum, si qua pars confidit, præbeat sacramentum: ut tamen de iis, quæ hactenus possedisse probatur *i*, jusjurandum sinatur offerre.

3 pars. Gratian. *Potest etiam aliter distingui. Quæ quisque sua auctoritate usurpat, quia nullo titulo possidere incipit, præscribere non potest, & in hoc casu intelligenda est illa auctoritas Gelasii:* Temporalis objectio, quæ per incuriam forte generatur, non potest divellere diœcesim semel constitutam. *Intelligendum est, si nullo titulo, sed sola usurpatione eam possidere cœpit. Si vero judicis auctoritate, & privilegiorum longa consuetudine possidere cœperit, tunc temporalis objectio actori silentium imponit.*

a *In Concil. Hispalensi* 2. *c.* 2. *Polyc. l.* 6. *tit.* 10. *Burch. l.* 1. *c.* 69. *Ivo p.* 3. *c.* 99. b *al. vendicata.* c *al. afferret, ideoque.* d *al. inspectionis.* e *al. justa retentio.* f *al. concluserit.* g *al. repetentis.* h *Ivo p.* 3. *c.* 135. *& p.* 6. *c.* 105. *Pann. l.* 2. *c.* 69. i *al. perhibetur.*

C. VIII.

C. VIII. *Debent privilegia XXX. annis possessa immobiliter observari.*

Unde Gelasius *a* Papa ait:

PLacuit *b* huic sanctæ, magnæque Synodo, ut res & privilegia, quæ Dei Ecclesiis ex longa consuetudine pertinent, & sive a divæ recordationis Imperatoribus, sive ab aliis Dei cultoribus in scriptis donata, & ab eis per annos XXX. possessa sunt, nequaquam a potestate Præsulum eorum *c* quæcunque persona secularis per potestatem subtrahat, aut per argumenta quælibet auferat: sed sint omnia in potestate ac jussu *d* Præsulis Ecclesiæ, quæcunque intra XXX. annorum spatium ab Ecclesiis possessa fuisse noscuntur. Quisquis ergo secularium α contra præsentem definitionem egerit, tanquam sacrilegus judicetur, & donec se correxerit, & Ecclesiæ propria privilegia seu res restituerit, anathema sit.

Corr. Rom. ¶ *Quod hic tribuitur Gelasio, habetur in Synodo octava, habita ab Hadriano II. c. 18. & ex ea citatur apud Anselmum & Polycarpum. Sed manuscripti codices Gratiani concordant cum vulgatis.*

¶ α Secularium] *In vulgatis legebatur*: Quisquis ergo Clericorum vel secularium. *Sed absunt illæ duæ voces*, Clericorum vel, *ab aliquot vetustis, & ab ipso Concilio manuscripto. In Concilio impresso legitur*: Qui contra fecerit, ut sacrilegus judicetur, & donec talia privilegia, &c.

C. IX. *Repeti non possunt, quæ XXX. annis quiete possidentur.*

Idem *Episcopis Dardaniæ inter cætera inquit*:

POst *e* quingentos annos constituta Christi quosdam audio velle subvertere, cum XXX. annorum lex hominum non possit abrumpi.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc non legitur in epistola Gelasii, quæ extat ad Episcopos per Dardaniam. Nicolaus I. in epistola ad Episcopos Galliæ, cujus initium est*: Quamvis singularum, *nuper, ut dictum est, impressa in appendice Bibliothecæ, citat ex epistola Gelasii ad Orientales. Deusdedit Cardinalis & Anselmus absolute Gelasium citant.*

4 pars. Gratian. *Item si de rebus Ecclesiæ controversia nota est, & definitio subsecuta, etsi injusta sit, tamen quia non sua, sed definientis auctoritate possidere cœpit, tricennalis præscriptio petitori silentium imponit: ita tamen, ut supputatio præscriptionis non a tempore definitionis, sed a decessu definientis exordium sumat.*

C. X. *Vita irrite disponentis non poterit pertinere ad tricennium temporis.*

Unde in Toletano Concilio IX. *c. 8. statutum est:*

SI Sacerdotes *f*, vel ministri, dum gubernacula Ecclesiarum administrare videntur, contra Patrum sanctissimas sanctiones de rebus Ecclesiæ definisse aliqua dignoscuntur, non ex die, quo talia scribendi decreverunt, sed ex quo talia moriendo definita reliquerunt, supputationis ordo subsistabit. Nunquam enim x poterit ad tricennium *g* temporis pertinere vita irrite hoc judicantis, quia status contractuum initia non sumpsit ab origine æquitatis.

Corr. Rom. ¶ α Nunquam enim] *Sic in vetustis etiam codicibus Gratiani, & in codice Concilior. Lucensi Regio. In duobus Vaticanis est quidem dictio*, tricennium, *sed in cæteris verbis aliqua varietas. In Conciliis vero impressis legitur*: Nunquam enim ad tricennium temporis pertinebit potestas irritum (al. irrite) hoc judicantis: *& ab aliquibus editionibus abest vox*, potestas.

5 pars. Gratian. *Item ea, quæ beneficiis possidentur, sive quæ metu hostilitatis interveniente diutius possessa fuerint, præscribi non possunt.*

C. XI. *Quæ in beneficiis possidentur, præscribi non possunt.*

Unde in Agathensi *a* Concilio, *c. 59. definitum est*:

CLerici *b* quilibet quantacunque diuturnitate temporis de Ecclesiæ remuneratione aliqua possederint, in jus proprium præscriptione temporis non revocentur *c*, dummodo pateat Ecclesiæ rem fuisse: ne videantur α etiam Episcopi tempore administrationis prolixæ aut precarias, cum ordinati sint, facere non debuisse, aut diu retentas facultates in jus suæ proprietatis posse transcribere.

Corr. Rom. ¶ α Ne videantur] *In Concilio impresso & apud Ivonem legitur*: ne videantur Episcopi administrationes prolixas aut precatorias, cum ordinati sint, facere debuisse *d*. *In Epaunensi autem locus manifeste corruptus est.*

C. XII. *Quæ humanitatis intuitu aliquibus præstantur, præscribi non possunt.*

Item ex Concilio Aurelianensi I. *c. 25.*

SI *e* Episcopus humanitatis intuitu mancipiola, vineolas, vel terrulas Clericis, aut Monachis, vel quibuslibet α præstiterit excolendas, vel pro tempore tenendas, etiamsi longa transisse annorum spatia comprobentur, nullum Ecclesiæ præjudicium patiatur: nec secularis legis præscriptio, quæ Ecclesiæ aliquid impediat, opponatur.

Corr. Rom. ¶ α Vel quibuslibet] *Hæ voces sunt etiam Apud Anselmum, sed absunt a Concilio impresso & manuscripto.*

C. XIII. *Temporalis præscriptio non objicitur, ubi hostilitatis metus interveneris.*

Item ex Concilio Hispalensi II. *cui interfuit Isidorus, can. 1.*

6 PRima actione Theodulphi Malacitanæ Ecclesiæ Antistitis ad nos oblata precatio est, asserentis antiquam ejusdem urbis parochiam militaris quondam *f* hostilitatis discrimine fuisse decisam, & ex parte aliqua ab Ecclesiis Astigitanæ, Eliberitanæ, atque Ægabrensis urbium esse retentam. Pro qua re placuit, ut omnis parochia, quam antiqua ditione ante militarem hostilitatem retinuisse Ecclesiam suam quisque comprobaret, ejus privilegio restitueretur. Sicut enim per legem mundialem iis, quos barbarica feritas *g* captiva necessitate transvexit, postliminio revertentibus redditur antiqua posse ilio; non aliter & Ecclesia receptura est parochiam, quam ante tenuit cum rebus suis, sive ab aliis Ecclesiis possideatur, sive in cujuslibet possessionem transfusa sit. Non enim erit objicienda præscriptio temporis, ubi necessitas interest hostilitatis.

C. XIV. *Temporis non currit præscriptio, ubi furor hostilitatis incumbit.*

Item Joannes Papa VIII. *Paulo Episcopo fungenti legatione in Germania & Pannonia.*

POrro *b* si de annorum numero forte quis causatur, sciat, quia inter Christianos & eos, qui unius fidei sunt, numerus certus affixus est. Cæterum, ubi paganorum & incredulorum furor in causa est, quantalibet præteant tempora, juri non præjudicant Ecclesiarum; quæ corporalia nescientes arma solum Dominum & propugnatorem suum, quando ei placuerit misereri, patienter expectant. Verum si annorum prolixitas in talibus impediat, Deus ipse reprehendendus est; qui post quadringentos & triginta annos filios Israel *i* de durissima servitute Pharaonis & fornace ferrea liberavit: sed ipse per se noster Redemptor fuit, qui humanum genus post annorum millia de inferni claustris eripuit.

a *In Synod. 8. sub Hadriano II. c. 18.* b *Polyc. l. 3. tit. 12. Ans. l. 4. c. 20.* c *abest ab orig.* d *al. usu.* e *Ansel. l. 4. c. 27. Deusded. p. 1.* f *Sacerdos, vel minister,*] *orig. & sic consequenter.* g *al. triennium*] *orig.*

a *Et in Epaunensi, c. 18.* b *Ivo p. 3. c. 166.* c *al. vocentur.* d *al. non debuisse.* e *Anf. l. 5. c. 87.* f *al. quodam.* g *al. severitas.* h *Polyc. l. 1. tit. 11. Deusdedit p. 1. Anselm. l. 2. c. 73.* i *Deut. 4.*

7 pars. Gratian. *Tolluntur etiam præscriptione illæ diœceses, quas propriis Episcopis neligentibus alii ab hæresi ad fidei integritatem revocaverunt.*

C. XV. *Si qui Episcopi diœceses suas lucrari Deo negligunt, post triennium eis constabunt Episcopis, quorum studio fidei sunt reconciliatæ.*

Unde in Africano α Concilio, *c.* 88. *legitur*:

PLacuit *b* ut quicunque Episcopi negligunt loca ad suam cathedram pertinentia in catholicam unitatem lucrari, conveniantur a diligentibus vicinis Episcopis, ut id agere non morentur. Quod si intra sex menses a die conventionis non effecerint, qui potuerit ea lucrari, ad ipsum pertineant: ita sane α, ut si ille, ad quem pertinuisse videbantur, probare potuerit, magis illius electam negligentiam ab hæreticis, ut impune ibi sint, & suam diligentiam fuisse præventam, ut eo modo ejus cura solicitior *c* vitaretur *d*, cum hoc judices Episcopi cognoverint, suæ cathedræ loca restituantur *e*.

Corr. Rom. ¶ α Ita sane,] *Græcus Canon in emendatis codicibus hoc loco sic habet*:

Οὕτως μέντοι, ἵνα ἐὰν ἐκεῖνος πρὸς ὃν δείκνυνται ἀνήκειν οἱ τοιοῦτοι, ἐξ ἐπίτηδες διὰ τίνα οἰκονομίαν ἔδοξεν ἀμελεῖν, τοῦτο τῶν αἱρετικῶν ἐπιλεξαμένων, ὥστε αὐ.ρέβως αὐτοὺς παραδέξασθαι, ἢ ἐν τρόπῳ ἢ αὐτῷ ἐπιμέλεια ἀπὸ ἑτέρου προελήφθη ἢ τινι εἰ καταχρήσατο, τοὺς αὐτοὺς αἱρετικοὺς πλέον ἐβιάζετο, τοῦτο μεταξὺ ἐπισκόπων κρινόντων διαγινωσκομένου. *Id est*:

Ita sane, ut si ille, ad quem hi pertinere ostenduntur, de industria ad rem commodius tractandam negligenter agere visus fuerit, id probantibus hæreticis, ut sine tumultu reciperentur, atque interea suam diligentiam alius occuparit, qua quidem si usus esset, ipsis hæreticis majus damnum attulisset, cum hoc judicantes Episcopi cognoverint, &c.

Gratian. *Potest etiam aliter intelligi præscriptio illa longi temporis, qua Gelasius negat statum parochiarum posse mutari. Longum enim tempus, sicut ex legibus habetur, decennium, vel vicennium intelligitur. Hujus ergo longi temporis præscriptio auctoritate Gelasii, & secularium legum Ecclesiis objici non potest.*

8 pars. §. 1. *Præscriptionum aliæ sunt introductæ odio petentis, & favore possidentis: aliæ tantum odio petentis. Qui enim bona fide, & justa titulo rem præsentis per decennium, absentis vero per vicennium tenuerit, perpetua exceptione tutus, non solum adversus alios, sed etiam adversus creditores, quibus res ipsa obligata fuerat, etiam adversus verum dominum. Si vero aliquo casu possessione ceciderit, etiam adversus verum dominum utiliter rem vendicare poterit. Si autem nullo titulo, bona tamen fide, per tricennium rem alicujus possederit, simili gaudebit præsidio. Bona vero fides non ad tractum medii temporis, sed ad initium possessionis refertur. Sufficit enim in initio cuique bona fide possidere cœpisse, etiamsi medio tempore scientiam f rei alienæ habuerit.* §. 2. *Hæ præscriptiones introductæ sunt favore possidentis, & odio petentis: quia lex favet his, qui bona fide & justo titulo, vel bona fide tantum possident: odit autem, & punit circa rem suam negligentes & desides.* §. 3. *Quod si mala fide rem alienam quis possidere cœperit, post XXX. annos adversus omnem petentem exceptione tutus erit. Si vero aliquo casu a possessione ceciderit, actionem non habebit: quia hæc præscriptio non favore male fidei possessoris, sed odio tantum rem suam persequi negligentis introducta est. Si autem res ad creditorem suum, vel ad dominum pervenerit, detentionis commodum habebit: si vero ad alium, creditor, vel α alius dominus adversus eum experiri poterit: nec sibi proderit exceptio medii β temporis possessoris: quia non ab eo habuit causam possidendi. Quod si violenter possessio ad eos pervenerit, malæ fidei possessor indistinctæ possessionis commodum recipiet.* §. 4. *Hæc de præscriptionibus decennii, vel vicennii, vel tricenni intelligenda sunt, si sine interruptione possessa probentur. Quod si per naturalem detentionem possessio interrupta fuerit, a die recuperatæ possessionis novi triginta anni in omnibus γ præscriptionibus numerabuntur. Si per litis contestationem, ab ultimo die litigii, quadraginta anni computabuntur. Quod si ab eo, qui in causa præscribendi erat, possessionem aliquis nanciscatur, tempus præcedens cum suæ possessionis tempore continuare poterit.* §. 5. *Is a autem, cujus rei præscribitur, si litem contestari non poterit, vel propter adversarii absentiam, vel infantiam, vel furoris laborem, cum neminem tutorem vel curatorem habeat, vel quia in magna potestate constitutus est, intra constituta tempora præsidem adeat, libellum ei porrigat, & hoc in querimoniam deducat, & sic temporis interruptionem faciat. Si autem præsidem adire non poterit, saltem ad Episcopum locorum, vel defensorem civitatis eat, & suam manifestare voluntatem in scriptis deproperet. Quod si Præses, vel Episcopus, vel defensor abfuerit, liceat ei publice proponere, ubi domicilium habet possessor, seu cum tabulariorum subscriptione; vel si civitas tabularios non habeat, cum trium testium subscriptione: & hoc sufficiat ad omnem temporalem interruptionem sive trienni, sive longi temporis, sive triginta, vel quadraginta annorum.* §. 6. *Hæc de præscriptionibus inter privatos. Cæterum adversus loca religiosa non nisi quadraginta annorum præscriptio currit. Unde in authenticis*, Quas *b* actiones tricennalis præscriptio excludit, si loco religioso competant, quadraginta annis excluduntur. *Et in Novellis* c: Neque *d* decennii, vel vicennii, &c. *In canonibus vero Ecclesia adversus Ecclesiam triginta annis, monasterium adversus Ecclesiam non nisi quadraginta annis præscribere permittitur. Quod si privatus primitias & decimas sive cum titulo, sive sine titulo possederit, nulla temporis præscriptione tutus esse poterit. Quæ* e *enim ab initio de jure sortiri effectum non possunt, tractu temporis non convalescunt.* §. 7. *Unde si liber homo longo tempore pro servo detineantur, etiamsi quadraginta annorum curricula excesserint, sola temporis longinquitate libertatis jura minime mutilabuntur.* §. 8. *Ad hæc Ecclesia δ reipublicæ: primitiæ & decimationes civilium functionum instar obtinent.* §. 9. *Porro publicæ functiones præscribi non possunt.*

Corr. Rom. ¶ α Vel alius Dominus] *In duobus vetustis exemplaribus non est dictio*, alius: *in uno autem legitur*, vel alius, scilicet dominus.

¶ β Medii temporis possessoris:] *A vetustis codicibus partim abest dictio*, temporis; *partim dictio*, possessoris.

¶ γ In omnibus præscriptionibus] *Hæ voces in aliquot manuscriptis non sunt.*

¶ δ Ecclesia reipub.] *Emendatum est ex manuscriptis. Nam antea legebatur*, Ecclesia, respublica. *Omittit autem interdum, & mutat nonnulla verba Gratianus earum legum, quas refert.*

C. XVI.

Unde in 7. lib. f Codicis, *tit. de triginta, vel quadraginta annorum præscriptione, Imp. Anastasius.*

JUbemus eos, qui rem aliquam per continuum annorum quadraginta curriculum sine quadam legitima interpellatione possederint, de possessione quidem rei, seu dominio nequaquam removeri: functiones autem, seu civilem canonem, vel aliam quampiam publicam colla-

a *Et in Milevit. c.* 24. *& in Carthag. Græco*, ρκβ. b *Burchard. l.* 1. *c.* 68. *Ivo p.* 8. *c.* 176. c *al. solertior.* d *al. vetataretur.* e *al. restituant.* f *al. conscientiam.*

a *l. ult. Cod. de Episcopali audient. l. ult. per fectius. Cod. de annali except.* b *Cod. de sacrosancta Ecclesia. Authen. quas actiones.* c *Novella* 131. §. *pro temporalibus, & eadem apud Julianum, cap.* 6. d *infra ead. q.* 4. *c. fin.* e *Digest. de reg. jur. l. quod initio.* f *tit.* 39. *leg.* 6.

tionem,

tionem impositam eis dependere compelli, nec huic parti cujuscunque temporis præscriptionem oppositam admitti.

Corr. Rom. ¶ *In plerisque vetustis exemplaribus caput hoc conjunctum est superiori.*

Gratian. *Sic etiam prædia, sive sint privati, sive Ecclesiæ, possunt præscribi. Proventus primitiarum, & decimationum præscriptione tolli non possunt; etiamsi a Romano Pontifice quilibet Laicus super his rescriptum impetraverit.* §. 1. *Rescripta* a *enim, quæ contra jus scriptum impetrata fuerint, nisi talia sint, quæ illis, quibus data fuerint, prosint, & nulli obsint, nullius momenti esse censentur.* §. 2. *Item. Decimæ* b *Deo mandante Sacerdotibus & Levitis separatæ sunt, ut de sorte Domini viverent, qui in ejus sorte connumerantur. Non ergo cujusquam privilegio Laicis concedi possunt: ne divinis mandatis auctoritas humana præjudicium inferat.* §. 3. *Unde Impp. Valentinianus & Theodosius* c: Universas terras, quæ a colonis, seu emphyteuticariis dominici juris, reipub. vel juris sacrorum templorum in qualibet provincia venditæ, vel ullo alio pacto alienatæ sunt, ab his, qui perperam atque contra leges eas detinent, nulla longi temporis præscriptione officiente, jubemus restitui; ita ut nec pretium quidem iniquis comparatoribus reposcere liceat.

9 pars. §. 4. *De præscriptionibus vero longi temporis in authenticis invenitur collatione octava, constitutione sexta.* Quas *d* actiones alias tricennalis, decennalis, vicennalis præscriptio excludit, si loco religioso competunt, quadraginta annis claudantur, usucapione, & quadriennii præscriptione suum locum habentibus α.

Corr. Rom. ¶ α Habentibus] *In plerisque vetustis exemplaribus sequitur:* sed sola præscriptione XXX. annor. &c. *In uno autem hæc sequuntur:* Hujus ergo longi temporis præscriptio, auctoritate Gelasii & secularium legum, Ecclesiis objici non potest: sed sola præscriptio XXX. annor. &c. *Cod. autem de sacrosanct. Eccles. l. fin. locus auth. ita habet:* Quas actiones alias decennalis, alias vicennalis, alias tricennalis præscriptio excludit, hæ, si loco religioso competant, quadraginta annis excluduntur, usucapione triennii, vel quadriennii præscriptione in suo robore durantibus, sola Romana Ecclesia gaudente centum annorum spatio, vel privilegio.

10 pars. Gratian. *Sed sola præscriptio XXX. annorum, & deinceps: a qua tamen præscriptione privilegia Romanæ Ecclesiæ sunt exclusa, quæ non nisi centum annorum spatio præscribi possunt.*

C. XVII. *Privilegia Romanæ Ecclesiæ non nisi centum annorum præscriptione tolluntur.*

Unde Joannes VIII. *scribit Ludovico Regi.*

NEmo e de annorum numero resultandi sumat fomentum: quia sanctæ Romanæ (cui Deo auctore servimus) Ecclesiæ privilegia, quæ in firma Petri stabilitatis petra suscepit, nullis temporibus angustantur, nullis regnorum portionibus præjudicantur. Sed & venerandæ Romanæ leges divinitus per ora piorum Principum promulgatæ, rerum ejus præscriptionem non nisi per centum annos admittunt.

QUÆSTIO IV.

OStensum est, *quando Ecclesia adversus Ecclesiam præscribere possit? Nunc videndum est, si monasterium adversus Ecclesiam præscribere valeat? Quod* Urbanus Papa II. *prohibuit, dicens:*

C. I. *Tricennio temporis aliquid præscribere Abbates vel Monachi non valent.*

POssessiones Ecclesiarum & Episcoporum tricennales a, Abbates vel Monachos habere omnimodis prohibemus.

Gratian. *Sed si eis tollitur tricennalis possessio, a B. Gregorio conceditur eis quadragenalis præscriptio. Ait enim:*

C. II. *Quadraginta annorum præscriptio religiosis domibus conceditur.*

Petro Subdiacono, lib. 1. epist. 9.

VOlumus *b* accedentem te ad Pannormitanam civitatem, quæstionem ipsam tali ratione discutere (dominio rei apud possessorem, sicut hactenus possessum c est, videlicet permanente) ut si monasterium præfatum sancti Theodori fines *d*, de quibus causatio mota est, inconcussos *e* quadraginta annis possedisse repereris, nullam deinceps (etiam si quid sanctæ Romanæ Ecclesiæ competere potuit) patiaris sustinere calumniam: sed quietem eorum inconcussam omnibus modis procurare. Sin vero actores *f* Ecclesiæ non eos possedisse quadraginta annis inconcusso jure monstraverint, sed aliquam intra tempora hæc motam aliquando fuisse quæstionem eorundem finium, electis arbitris tranquille & legaliter sopiatur.

C. III. *De eodem.*

Item ex Novellis Justiniani, *Novell.* 131.

NEque *g* decennii, neque vicennii, vel XXX. annor. præscriptio, sed sola XL. annor. curricula religiosis domibus opponantur; non solum in cæteris rebus, sed etiam in legatis & hæreditatibus.

Corr. Rom. *Hic neque Novellæ, neque Juliani antecessoris, neque Capitularis propria omnino verba referuntur.*

Gratian. *Sicut ergo religiosis domibus ex lege non nisi quadragenaria est objicienda præscriptio; ita & auctoritate Gregorii adversus alias Ecclesias præscribere possunt eodem spatio temporis.*

QUÆSTIO VI.

1 pars. QUod autem ea, *quæ Ecclesiæ debentur, rectores* h *ejusdem sua auctoritate judiciis prætermissis repetere non valeant*, B. Gregorius *testatur, lib. 4. reg. ep. 44. seu c. 88. dicens:*

C. I. *Judicio, non manibus, res Ecclesiæ defendantur.*

COnsuetudo *i* nova in Ecclesia hac, & valde reprehensibilis erupit, ut cum rectores ejus patrimonii urbana vel rustica prædia juri illius competere posse suspicantur, fiscali more titulos imprimant, atque hoc, quod competere pauperibus existimant, non judicio, sed manibus defendant; & cum per prædicatores suos veritas dicat: *Nihil* k *per contentionem;* etiam ipsum litigiosæ contentionis malum transcenditur *l*: & res quælibet, cum æstimatur Ecclesiæ posse competere, per vim tenetur. Proinde præsenti decreto constituo, ut si quis Ecclesiasticorum unquam titulos ponere sive in rustico sive urbano prædio sua sponte præsumpserit, anathema sit. Et responderunt omnes, Anathema sit. §. 1. Is autem, qui Ecclesiæ præest, si hoc vel ipse fieri præceperit, vel sine sua præceptione factum digna punire animadversione neglexerit, anathema sit. Et responderunt omnes, Anathema sit.

Corr. Rom. ¶ *Capitulum hoc sumptum est ex Concilio a B. Gregorio habito, quod in regesto ipsius bis habetur, semel lib. 4. post epist. 43. iterum post librum 12. ejusdem regesti.*

a 25. *quæst. 2. rescripta. ex l. rescripta. Cod. de precibus Imp. offerendis.* b *Sup. eod. quæst. 2. decimas. Num. 18.* c *Cod. l. 7. tit. 38. l. 2. Ansl. l. 4. c. 38.* d *Cod. de sacrosancta Ecclesia. l. fin. Novella 131. ut supra.* e *Anselm. lib. 4. c. 45.*

a 13. *q. 2. c. 1.* b *Ans. l. 5. c. 57.* c *al. possessa.* d *Ivo p. 3. c. 146. Pann. l. 2. c. 66.* e *inconcussis*] *orig.* f *al. auctores sanctæ Ecclesiæ.* g *Apud Julianum ead. novell. c. 6. & 5. Cap. c. 236.* h *al. actores.*] *al. auctores.* i *Polycarp. l. 4. tit. 8.* k *Philip. 2.* l *al. transcendunt.*

2 pars Gratian. *Quod autem quisquis sua auctoritate, quod sibi deberi putat, usurpat, nec per Judicem reposcit, cadat a causa*, ex auctoritate Milevitani *a* Concilii *habetur, in quo ita statutum legitur, c.* 21.

C. II. *Causæ suæ detrimentum patiatur Episcopus, qui Ecclesias suas ab alio detentas propria auctoritate quærit adire.*

PLacuit *b*, ut quicunque Episcopi quascunque Ecclesias vel plebes, quas ad suam cathedram existimant *c* pertinere, non ita repetierint, ut causas suas Episcopis judicantibus agant, sed alio retinente irruerint, sive volentibus, sive nolentibus plebibus, causæ suæ detrimentum patiantur. Et quicunque hoc jam fecerint, si nondum est inter Episcopos finita contentio, sed adhuc inde contendunt, ille inde discedat, quem constiterit prætermissis judicibus *d* Ecclesiasticis irruisse. §. 1. Nec *e* sibi quisquam blandiatur, si a Primate, ut retineat, literas impetrarit: sed sive habeat literas, sive non habeat, conveniat eum, qui tenet, & ejus literas accipiat: ut eum appareat pacifice tenuisse Ecclesiam ad se pertinentem. Si autem ille aliquam quæstionem retulerit, per Episcopos judices causa finiatur, sive quos eis Primas *f* dederit, sive quos ipsi vicinos α ex consultu Primatis β delegerint,

Corr. Rom. ¶ α Vicinos] *Antea legebatur*, vicini. *Emendatum est ex editionibus Conciliorum Colonienſibus, uno Codice Vaticano, Sorienſi Regio, Burchardo & Ivone. In exemplari etiam antiquo Concilii Carthaginenſis Græci, cap.* 121. *legitur*, γειτνιῶντας: *ubi in impresſo est*, γειτνιῶντες.

¶ β Ex consultu Primatis] *Sic etiam legitur in editionibus Conciliorum vetustioribus, codice Sorienſi Regio, & duobus Vaticanis. Sed in recentiore Colonienſi quatuor tomorum editione, & apud Burchardum & Ivonem est:* vicinos ex consensu delegerint: *itemque in Concilio Africano in omnibus editionibus.*

3 pars. Gratian. *Econtra* Gregorius *Joanni defensori, eunti in Hispaniam scribit, l.* 11. *epist.* 50. *dicens:*

C. III. *Delictum personæ in damnum Ecclesiæ converti non potest.*

SI *g* Episcopum talem culpam admisisse constiterit (quod absit) ut constet eum non irrationabiliter fuisse depositum, eadem ejus depositio confirmetur, & Ecclesiæ res suæ omnes restituantur, quæ ablatæ claruerint: quia delictum personæ in damnum Ecclesiæ non est convertendum. Si enim, ut dicunt, Comitiolus defunctus est, ab hærede ejus, quæ injuste ab illo ablata sunt, sine excusatione reddantur.

C. IV. *In personam delinquentis, non in facultates ejus ultio procedat.*

Idem *Petro Subdiacono, lib.* 1. *epist.* 42.

COgnovimus *h*, quod si quis ex familia culpam fecerit Ecclesiæ α, non in ipsum *i*, sed in ejus substantiam *k* vindicatur. De qua re præcipimus, ut quisquis culpam fecerit, in ipsum *l* quidem, ut dignum est, vindicetur: a communione β autem ejus omnino abstineatur.

Corr. Rom. ¶ α Ecclesiæ,] *Hæc vox abest a plerisque vetustis Gratiani codicibus, & duobus epistolarum B. Gregorii (quamvis sit in impressis) & Joanne Diacono & Ivone.*

¶ β A communione] *Sic etiam legitur in Frobeniana editione operum B. Gregorii: sed in cæteris editionibus, & apud Diaconum & Ivonem*, a commodo, *quæ vox in epistola sæpe repetitur ad significandas facultates ipsas. Quare hæc statim subduntur:* nisi forte parum aliquid, quod in usum executoris, qui ad eum transmissus fuerit, proficere possit.

C. V. *Res eorum, qui ex Clero labuntur, simul cum ipsis monasterio tradantur.*

Idem *in eadem epistola.*

DE *a* lapsis Sacerdotibus, vel Levitis, vel quolibet ex Clero observare te volumus, ut in rebus eorum nulla contaminatione miscearis; sed pauperrima regularia monasteria require, quæ secundum Deum vivere sciuntur *b*, & in eisdem monasteriis ad pœnitentiam lapsos trade; ut res lapsorum in eodem loco proficiant, in quo agere pœnitentiam traduntur: quatenus ipsi ex rebus illorum subsidium habeant, qui de correctione eorum solicitudinem gerunt. Si vero parentes habent, res eorum legitimis parentibus dentur: ita tamen, ut eorum stipendium, qui in pœnitentiam dati fuerint, sufficienter debeat procurari. §. 1. Si qui vero ex familia Ecclesiastica Sacerdotes, vel Levitæ, vel Monachi, vel Clerici, vel quilibet alii lapsi fuerint, dari eos in pœnitentiam volumus; sed res eorum Ecclesiastico juri non subtrahi. Ad usum tamen suum accipiant, unde ad pœnitendum *c* subsistant: ne, si nudentur, locis, in quibus dati fuerint, onerosi sint.

C. VI. *Inutilis Sacerdos Ecclesiam suam dignitate non privat.*

Item Leo IV. *d Carolo Regi.*

SI *e* fortassis (quod non credimus) apud vos inutiles judicamur, Ecclesia tamen, cui permittente Domino præsumus, non inutilis, sed caput, principiumque omnium merito simul ab omnibus vocatur.

C. VII. *Possessiones monasterii pro peccato Abbatis Episcopo tollere non licet.*

Item in Maguntinensi Concilio.

EPiscopo *f* non licet possessionem monasterii tollere, quamvis Abbas peccaverit; sed subjiciat α eum potestati Abbatis alterius monasterii.

Corr. Rom. ¶ α Subjiciat] *Apud Burchardum & Ivonem legitur*, mittat eum in aliud monasterium in potestatem alterius Abbatis.

C. VIII. *Quæ Sacerdotes dederunt, subsequentes Pontifices nullatenus auferre præsumant.*

Item Gelasius.

ILlud *g* statuendum censuimus ut quascunque munificentias Clericis, aut sibi servientibus de rebus Ecclesiæ in usum, aut de propriis in proprietatem præcedentes dederint Sacerdotes, subsequentes Pontifices nullatenus auferre præsumant. Si quid tamen culpæ extiterit, pro qualitate personarum, vel regula præcedentium canonum in persona habeatur, non in facultate districtum.

Gratian. *Si ergo delictum personæ in damnum Ecclesiæ converti non potest, quia procurator conditionem Ecclesiæ potest facere meliorem, non deteriorem: si peccato Abbatis possessiones monasterii auferri non licet, quomodo delictum Episcopi vertetur in damnum Ecclesiæ, ut inde detrimentum causæ suæ patiatur? Sed detrimentum causæ pati non sic est accipiendum, ut Ecclesia suo jure privetur, sed potius, quia Clericis coram suo judice stantibus, Episcopus tacebit, & pro injuria illata multabitur, si propria habuerit.*

QUÆSTIO VII.

1 QUod autem Ecclesias de manu Laicorum nec Abbati, nec alicui accipere liceat, omnium canonum testatur auctoritas. Generaliter enim tam Ecclesiæ, quam res Ecclesiarum in Episcoporum potestate consistunt.

a Et *in Afric. c.* 87. b *Polyc. l.* 3. *tit.* 12. *Burch. l.* 1. *c.* 70. *Ivo part.* 5. *c.* 177. c *al. æstimant.* d *al. judiciis.* e *Burch. l.* 1. *c.* 145. *Ivo p.* 5. *c.* 258. f *al. Primates dederint.* g 2. *q.* 1. *in primis.* §. *si autem Episcopum* h *Joan. Diac. in vita l.* 2. *n.* 62. *Ivo p.* 16. *c.* 81. i *al. ipso.* k *al. substantia.* l *al. ipso.*

a *Anselm.* 8. *c.* 1. *Ivo p.* 6. *c.* 380. & *p.* 15. *c.* 20. b *al. sciunt.* c *pœnitentiam.* d *fortasse, tertius.* e *Ivo p.* 5. *c.* 21. f *Burch. lib.* 3. *c.* 82. *Ivo p.* 7. *c.* 206. g *Ansel. l.* 6. *c.* 172.

Laici

Laici autem nec sua nec Episcoporum auctoritate decimas, vel Ecclesias possidere possunt. Unde Episcopi sive beneficio, sive pretio Ecclesias, vel decimas Laicis dederint, domum orationis, domum negotiationis, & speluncam latronum a faciunt. Unde post eversionem cathedræ a cœtu fidelium segregati, æterno verbere a Domino flagellabuntur.

C. I. *Decimæ Laicis non possideantur.*

Unde Gregorius VII. *ait in Concilio Lateranensi cap. 7. lib. 6. regesti.*

DEcimas *b*, quas in usum pietatis concessas esse canonica auctoritas demonstrat, a Laicis possideri Apostolica auctoritate prohibemus. Sive enim ab Episcopis, vel Regibus, vel quibuslibet personis eas acceperint, nisi Ecclesiæ reddiderint, sciant se sacrilegii crimen committere, & æternæ damnationis periculum incurrere. §. 1. Oportet *c* autem α congruentius nos decimas & primitias, quas jure Sacerdotum esse sancimus, ab omni populo accipere: quas fideles Domino præcipiente offerunt, juxta illud vaticinium Malachiæ *d* Prophetæ: *Inferte omnem decimationem in horreum meum, ut sit cibus in domo mea*. §. 2. Has vero decimas sub manu Episcopi fore censemus: ut ille, qui cæteris præest, omnibus juste distribuat, nec cuiquam personæ honorabilius exhibeat, unde alii scrupuloso corde moveantur: sed sint omnia communia: quia inhonestum videtur, ut alii Sacerdotes habeant, alii vero detrimentum patiantur: sed sicut una est fides catholica, ita necesse est, ut ille, qui provisor est loci, quamvis multæ sint Ecclesiæ, omnibus tamen fideliter distribuat.

Corr. Rom. ¶ *Est Canon septimus Concilii a Gregorio VII. Romæ in Laterano habiti, anno Domini* 1078. *quod habetur lib. 6. regesti ejusdem Gregorii. Eundem canonem repetivit Innocentius II. in Concilio a se Romæ habito, c. 9. Utrumque Concilium extat in Bibliotheca Vaticana.*

¶ α Oportet autem] *Quæ sequuntur usque ad finem in neutro Concilio, neque in Polycarpo, aut Pannormia, neque apud Anselmum habentur.*

C. II. *De eodem.* PALEA.

Unde Urbanus II.

COngregato *e* apud Claromontensem urbem multorum Episcoporum Synodali conventu, proposita nobis est a quibusdam eorum quæstio de Ecclesiis, vel de Ecclesiasticis possessionibus, a Clericis vel Monachis usque impræsentiarum, inconsultis Episcopis, acquisitis. Nos autem usi saniori consilio eorundem Episcoporum, condescendentes pro tempore, providentesque Ecclesiasticæ paci, vel quia aliter absque inevitabilis scandali periculo hujusmodi quæstio non poterat procedere, Apostolica auctoritate decrevimus, ut ea, quæ a Clericis vel Monachis, vel a quibuscunque personis, prout potuerint, usque hodie fuerint acquisita, rata perenniter & inconcussa permaneant: hoc tamen tenore, ne in posterum inconsultis Episcopis talia præsumant.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc in Concilio Urbani non est inventum. Habetur autem in prima collectione Decretalium Bernardi Papiensis, tit. de capellis Monachorum, ex eodem Urbano citatum.*

C. III. *De eodem.*

Item Gregorius VII.

PErvenit *f* ad nos fama sinistra, quod quidam Episcoporum non Sacerdotibus propriæ diœcesis, decimas atque Christianorum oblationes conferant, sed potius laicalibus personis, militum videlicet, sive servitorum, vel (quod gravius est) etiam consanguineis. Unde si quis amodo Episcopus inventus fuerit hujus divini præcepti transgressor, inter maximos Hæreticos & Antichristos non minimus habeatur. Et sicut Nicæna Synodus de Simoniacis censuit, & qui dat Episcopus, & qui recipiunab eo Laici, sive pretio, sive beneficio, æterni incendit ignibus deputentur.

Corr. Rom. ¶ *In vulgatis codicibus huic capiti erat præpositum nomen Paleæ: sed habetur in omnibus manuscriptis. Refertur autem plane eisdem verbis 1. q. 3.* pervenit. *& de eo ibi notatum est. In Polycarpo positum est longe copiosius, & citatur ex Concilio Africano.*

C. IV. *Fideliter decimas dat, qui omnium suorum decimas solvit.*

Item Ambrosius *in sermone Quadragesimæ, cujus initium:* Ecce nunc tempus.

QUicunque recognovit *a* in se, quod fideliter non dederit decimas suas, modo emendet, quod minus fecit. Quid est fideliter decimas dare? nisi ut nec pejus, nec minus aliquando Deo offerat, aut de grano suo, aut de vino suo, aut de fructibus arborum, aut de pecoribus, aut de horto, aut de negotio, aut de ipsa venatione sua.

Corr. Rom. ¶ *In sermonibus sæpe citatis, qui B. Ambrosio inscripti in Bibliotheca Vaticana, & Monasterii Mediolanensis servantur sermone primo de Quadragesima, habetur hoc capitulum.*

C. V. *Excommunicentur, qui Sacerdotibus decimas dare nolunt.*

Item ex Concilio Rothomagensi.

OMnes *b* decimæ terræ, sive de frugibus, sive de pomis arborum, Domini sunt, & illi sanctificantur *c* boves α, & oves, & capræ, quæ sub pastoris virga transeunt; quicquid decimum venerit, sanctificabitur Domino. Non eligetur nec bonum, nec malum, nec altero commutabitur. Si quis mutaverit, & quod *d* mutatum est, & pro quo mutatum est, sanctificabitur Domino, & non redimetur.] Sed quia modo multi inveniuntur, decimas dare nolentes, statuimus, ut secundum Domini nostri præceptum admoneantur semel, & secundo, & tertio. Qui si non emendaverint, anathematis vinculo teriantur, usque ad satisfactionem & emendationem congruam.

Corr. Rom. ¶ *Hic etiam auctoritate veterum codicum inductum est nomen Paleæ.*

¶ α Boves,] *Hæc usque ad vers.* sed quia, *in aliquot vetustis codicibus non habentur. Sunt tamen etiam apud cæteros collectores.*

C. VI. *Veterum exemplo decimæ solvantur.*

Item ex Concilio Maguntinensi.

DEcimas *e* Deo, & Sacerdotibus Dei dandas, Abraham factis, & Jacob promissis insinuat: deinde lex statuit, & omnes sancti doctores commemorant.

Gratian. *Non autem decimæ sunt redimendæ a populo, si aliter dare eas noluerint.*

C. VII. *Decimæ non sunt a populo redimendæ.*

Unde in eodem Concilio *f legitur*:

DEcimas *g*, quas populus dare non vult, nisi quolibet munere ab eo redimantur, ab Episcopis prohibendum est, ne fiat.

Corr. Rom. ¶ *Burchardus & Ivo citant ex Concilio Mediomatricis. Habetur in Capitularibus lib. 5. cap. 46. & in legibus Longobardicis lib. 3. de decimis.*

a *Matth.* 21. b *Polyc. l. 3. tit. 11. Ans. l. 5. c. 55. Pann. l. 8. c. 145.* c *Deusd. l. 3.* d *Mal. 3.* e *In collect. 1. c. de capel. mon.* f *Sup. 1. q. 3. pervenit. Polyc. l. 3. tit. 11.*

a *al. recognovit.* b *Burchard. lib. 3. cap. 130. Ivo part. 3. cap. 196. Pannorm. lib. 2. c. 58. Levit. 27.* c *omnium decimarum bovis & ovis, &c.*] *orig.* d *al. & quod mutat, & quod mutatum est.* e *Burch. l. 3. c. 133. Ivo p. 3. c. 199. Pann. lib. 2. c. 60.* f *Lib. 5. Capit. c. 46. & in leg. Longobard. lib. 3. tit. de decimis.* g *Burchard. l. 3. c. 134. Ivo part. 3. c. 200. Pannor. lib. 2. cap. 62.*

C. VIII.

C. VIII. *Quia decimæ Deo non redduntur, indictio fisci accessit.*
Item Augustinus *lib.* 40. *homiliarum, hom.* 48.

MAjores nostri ideo copiis omnibus abundabant, quia Deo decimas dabant, & Cæsari censum reddebant. Modo autem, quia discessit devotio Dei, accessit indictio fisci. Noluimus partiri cum Deo decimas: modo autem totum tollitur. Hoc tollit fiscus, quod non accipit Christus.

C. IX. *Columbas vendit, qui Ecclesiam indisciplinatis committit.*
Item Origenes *homil.* 15. *ad c.* 21. *Matthæi.*

ET hoc diximus secundum simplicem intellectum. Juxta moralem autem talia dicemus: & primum quidem de templo, de quo per Prophetam *a* dixit Deus: *Domus mea, domus orationis vocabitur*. Ergo secundum corporalem circumcisionem carnis, & secundum corporales legis festivitates & sacrificia, consequenter & templum Dei æstimabatur, quod ex lapidibus insensatis erat constructum; primum quidem a Salomone, deinde reparatum ab Esdra, postea vero post Christi adventum a Romanis destructum: & illa æstimabatur domus orationis: qua destructa, necesse est, ut Judæi, quasi non jam habentes domum orationis, jam non habeant privilegium speculationis Dei, nec possint secundum legem Deo servire. §. 1. Hoc ergo facto, omnia Christus ejecit in mysterio spiritualium actuum suorum, & tunc visibiliter fecit, quod semper invisibiliter agit, ejiciens vendentes & ementes de templo, & mensas nummulariorum evertens, & cathedras vendentium columbas ad correptionem populi: ut non pro α mundanis festivitates in nomine Dei celebrent, nec emptionibus & venditionibus vacent in loco non competenti, in quo non debent emere & vendere, sed orationibus vacare, qui congregantur quasi in domo orationis. §. 2. Nunc autem arbitror templum Dei ex lapidibus vivis constructum, esse Ecclesiam Christi. Sunt autem multi in ea, non, sicut decet, viventes spiritualiter, sed secundum carnem militantes: qui & domum orationis de lapidibus vivis constructam faciunt speluncam esse latronum, actibus suis non Ecclesia Dei dignis, sed spelunca latronum. Qui enim considerat in multis Ecclesiis talium Christianorum peccata, qui arbitrantur quæstum esse pietatem, & cum deberent de Evangelio vivere, secundum quod vivere decet servos Dei, hoc non faciunt, sed divitias, & multas possessiones acquirunt, nonne dicet speluncam latronum factam esse sub illis Ecclesiam? ut recte dicat Christus ad eos propter dissipationem Ecclesiæ suæ: *Quæ* b *utilitas in sanguine meo, dum descendo in corruptionem?* Item ipse per Oseæ *c* tali modo: *Væ mihi, quoniam factus sum sicut qui colligit stipulam in messe; & sicut qui racemum in vindemia, cum non sunt* d *botri ad manducandum primogenita. Væ animæ meæ: quia periit timoratus a terra: & qui corrigat in hominibus non est*. Et cum intellexeris Jesum dicentem talia, & lugentem peccata nostra, aspice simul & illud, quod in Evangelio scribitur: e *Cum vidisset Hierusalem, flevit super eam, & dixit, quia si cognovisses & tu*. Et si rationabiliter flevit super Hierusalem, & rationabilius flebit super Ecclesiam, ædificatam quidem, ut esset domus orationis, facta autem propter turpia lucra, & luxus quorundam (quod utinam non esset) Principum populi, spelunca latronum. *& infra*. §. 3. Et arbitror convenire verbum de venditoribus columbarum, eis, qui tradunt Ecclesias avaris, & tyrannicis, & indisciplinatis, & irreligiosis Episcopis, aut Presbyteris. Propter quod & cathedras tantummodo appellavit Evangelista eversas esse ab Jesu. Et utinam audirent hæc cum dicentis *a* admonitionem Scripturæ, qui gloriatur de cathedris Moysi, in *b* quibus sedent, & vendunt omnes Ecclesias columbarum, & tradunt eas talibus præpositis, ad quos recte dicatur a Domino per Hieremiam Prophetam *c*: *Principes populi mei me non cognoverunt. Filii enim sunt insipientes, & non intelligentes: sapientes sunt ad male faciendum, bene autem facere nesciunt.*

Corr. Rom. ¶ α Pro mundanis] *Apud Origenem legitur*, ut non pro mundi festivitatibus in nomine Dei emptionibus, & venditionibus vacent. *Et hoc quidem propter glossam mutatum non est: multa vero alia partim ex Originali, partim ex vetustis codicibus sunt emendata & locupletata.*

Gratian. *Cum ergo Ecclesiæ, & oblationes earum non consistant, nisi in potestate Episcoporum; patet profecto, quod non sunt ab alio recipiendæ, quam de manu eorum.*

C. X. *Omnes basilicæ ad eum pertinent Episcopum, in cujus territorio positæ sunt.*
Unde in Aurelianensi Concilio I. *cap.* 18. *statutum est.*

OMnes *d* basilicæ, quæ per diversa loca constructæ sunt, vel quotidie construuntur, placuit secundum priorum canonum regulam, ut in ejus Episcopi potestate consistant, in cujus territorio positæ sunt.

C. XI. *Archidiaconus, Archipresbyter, Præpositus, vel Decanus, nec officia, nec beneficia Ecclesiastica sine consensu Episcopi tribuat.*
Item Calixtus *e* Papa.

NUllus omnino Archidiaconus, aut Archipresbyter, sive Præpositus, vel Decanus animarum curam, vel Præbendas Ecclesiæ sine judicio vel consensu Episcopi alicui tribuat: imo, sicut sanctis canonibus constitutum est, animarum cura, & pecuniarum Ecclesiasticarum dispensatio in Episcopi judicio & potestate permaneat. Si quis vero contra hoc facere, aut potestatem, quæ ad Episcopum pertinet, sibi vendicare præsumpserit, ab Ecclesiæ liminibus arceatur.

C. XII. *De manu Laici Episcopatus vel Abbatia suscipi non debet.*
Item Gregorius VII. *in* f *generali Synodo præsidens dixit, cap.* 1. *&* 2.

I. SI quis *g* deinceps Episcopatum vel Abbatiam de manu alicujus laicæ personæ susceperit, nullatenus inter Episcopos vel Abbates habeatur: nec ulla ei, ut Episcopo seu Abbati, audientia concedatur. Insuper ei & gratiam beati Petri, & introitum *h* Ecclesiæ interdicimus, quousque locum, quem sub crimine α tam ambitionis, quam inobedientiæ (quod est scelus idololatriæ) cœpit, resipiscendo non deserit. Similiter etiam de inferioribus Ecclesiasticis dignitatibus constituimus. *Item c.* 2. §. 1. Si quis Imperatorum, Regum, Ducum, Marchionum, Comitum, vel quilibet secularium Potestatum, aut personarum investituram *i* Episcopatuum, vel alicujus Ecclesiasticæ dignitatis dare præsumpserit, ejusdem sententiæ vinculo se esse sciat obstrictum.

Corr. Rom. ¶ α Sub crimine] *Antea legebatur*, sub crimine tam inobedientiæ, quam ambitionis, ex qua scelus idololatriæ cœpit. *Emendatum est ex Concilio ipso, & Anselmo. Et est locutio valde familiaris Gregorio VII. ex primo Regum capit.* 15.

a *Esa.* 56. *Matth.* 21. a *Psal.* 29. c *Michææam*] *orig. & est Michææ* 7. d *al. sit botrio*] *orig.* e *Luc.* 19.

a *decenti*.] *orig.* b *Matth.* 23. c *Hier.* 4. d *Polyc. l.* 3. *tit.* 12. *Burch. l.* 3. *c.* 8. *Ivo p.* 3. *c.* 10. e *al. ex Concil. Rothomagensi.* f *Lib.* 6. *regesti ejusdem.* g *Anf. l.* 6. *c.* 73. *Deusded. p.* 1. h 1. *Reg.* 15. i *investituras*] *orig.*

C. X

C. XIII. *Excommunicationi subjaceat, nec investituræ sumat fructum, qui de manu Laici Ecclesiam susceperit.*

Idem *ibidem, cap.* 3.

QUoniam *a* investituras Ecclesiarum contra statuta sanctorum Patrum a Laicis personis in multis partibus cognovimus fieri, & ex eo plurimas perturbationes in Ecclesia (imo ruinam sanctæ religionis) oriri, ex quibus Christiana religio conculcatur, decernimus, ut nullus Clericorum investituram Episcopatus, vel Abbatiæ, vel Ecclesiæ de manu Imperatoris, vel Regis, vel alicujus laicæ personæ, viri vel fœminæ, suscipiat. Quod si præsumpserit, recognoscat investituram illam Apostolica auctoritate irritam esse, & se usque ad condignam satisfactionem excommunicationi subjacere.

C. XIV. *De eodem.*

Idem ex Canone Apostolorum 31.

II. SI *b* quis Episcopus secularibus potestatibus usus, Ecclesiam per ipsos obtineat, deponatur, & segregetur, omnesque, qui illi communicant.

Corr. Rom. ¶ *De hoc canone notatum est sup. dist.* 63. *c.* omnis electio. *in vers.* segregetur.

C. XV. *De eodem.*

Item ex Chronico Anastasii Bibliothecarii.

SAne Thessalonicensi Episcopo communicante ob metum Imperatoris Anastasii Timotheo Constantinopolitano Episcopo, quem *c* Concilium Chalcedonense anathematizaverat, quadraginta Episcopi Illyrici & Græciæ convenientes in unum, per professionem in scriptis factam, ut a proprio Metropolitano, discesserunt ab eo, & Romam mittentes Romano communicare in scriptis professi sunt. *& paulo post.* d. §. 1. Cum α Dioscorus (*junior*) manus impositionem accepisset, recesserunt multitudines populorum *e*, dicentes, quia nisi secundum quod sanctorum continent Apostolorum canones fiat, non recipietur Episcopus. Principes enim inthronizaverant eum.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc acceptum est ex Chronico Anastasii Bibliothecarii, in iis, quæ de Anastasio Imperatore narrat: multaque ex ipso originali sunt emendata.*

¶ α Cum Dioscorus] *Hæc est altera electio a priore, & ipsa facta non canonice, & potestate Laica: nam prior est Timothei ad sedem Constantinopolitanam: hæc vero posterior Dioscori junioris ad Alexandrinam. Utraque vero a Bibliothecario copiose exponitur.*

C. XVI. *Excommunicetur, qui per Laicos Ecclesias obtinet.*

Item Paschalis Papa II.

III. SI *f* quis Clericus, Abbas vel Monachus per Laicos Ecclesias obtinuerit, secundum sanctorum Apostolorum canones, & Antiocheni α Concilii capitulum, excommunicationi subjaceat.

Corr. Rom. ¶ *Capitis hujus & sequentis sensus est in fragmento manuscripto Concilii apud Guardastallum a Paschali habiti anno Domini* 1116. *quod in Bibliotheca Vaticana servatur. Nauclerus etiam Gen.* 36. *narrat, Paschalem apud Trecas Concilium habuisse: ubi inter multa sententiam de libera pastorum electione, & de coercenda Laicorum in Ecclesiasticas dignitates præsumptione juxta prædecessorum suorum decreta promulgavit.*

¶ α Antiocheni] *In Concilio Antiocheno nihil expresse statuitur contra eos, qui per Laicos obtinent dignitates Ecclesiasticas. Verum cap.* 23. *præcipitur, ut in Episcopo eligendo servetur jus Ecclesiasticum: nempe, ut non eligatur Episcopus, nisi cum Synodo & judicio Episcoporum: quibus verbis Laici videntur excludi. In Synodo autem Nicæna secunda, cap.* 3. *repetitur, & confirmatur Canon Apostolorum.*

C. XVII. *Qui per Laicos Ecclesias obtinet, & qui manus imponit, communione privetur.*

Idem.

COnstitutiones sanctorum canonum sequentes statuimus, ut quicunque Clericorum ab hac hora in antea investituram Ecclesiæ, vel Ecclesiasticæ dignitatis de manu laica acceperit, & ipse, & qui ei manum imposuerit, gradus sui periculo subjaceat, & communione privetur.

C. XVIII. *De eodem.*

Idem.

NUllus *a* Laicorum Ecclesias, vel Ecclesiarum bona occupet, vel disponat. Qui vero secus egerit, juxta beati Alexandri α capitulum ab Ecclesiæ liminibus arceatur.

Corr. Rom. ¶ α Alexandri] *In epistolis Alexandri Papæ I. nihil legitur, quod ad hanc rem pertineat. Verum in epistola Alexandri II. in qua Synodum a se habitam repetit (quæ epistola ex vetusto codice descripta Romam ex Hispania missa est) hæc inter alia habentur:* Deciniæ & primitiæ, seu vivorum & mortuorum oblationes Ecclesiis Dei fideliter reddantur a Laicis; & ut in dispositione Episcoporum sint: quas qui retinuerint, a sanctæ Ecclesiæ communione separentur, *quod fere est idem cum c.* præcipimus. *sup. ead. q.* 2. *ex Nicolao II.*

C. XIX. *De eodem.*

Idem.

SIcut Domini vestimentum scissum non est, sed de eo sortiti sunt; ita nec Ecclesia scindi debet, quia in unitate tota consistit. In potestatem ergo proprii Episcopi Ecclesiæ reducantur, & ab ipso (sicut sacris canonibus cautum est) ordinetur: Alioquin & Ecclesiæ ipsæ, & Clerici earundem divinis destituantur officiis.

C. XX. *Nullus Clericus per Laicos Ecclesiam obtineat.*

Item Alexander Papa II.

PEr Laicos nullo modo quilibet Clericus vel Presbyter obtineat Ecclesiam, nec gratis, nec pretio. §. 1. Nullus habitum Monachi suscipiat, spem aut promissionem habens, ut Abbas fiat. §. 2. Nullus Presbyter duas habeat Ecclesias.

Corr. Rom. ¶ *Habetur in eadem epistola Alexandri II. paulo superius in c.* nullus Laicorum, *citata. Nam statim post vers.* separentur, *sequitur,* & ut per Laicos, &c.

C. XXI. *Singuli Episcopi suos habeant œconomos.*

Item ex Concilio Chalcedonensi, *c.* 26.

QUoniam *b* in quibusdam Ecclesiis, ut rumore comperimus, præter *c* œconomos Episcopi facultates Ecclesiasticas tractant, placuit omnem Ecclesiam habentem Episcopum, habere œconomum de Clero proprio, qui dispenset res Ecclesiasticas secundum sententiam proprii Episcopi: ita ut Ecclesiæ dispensatio præter testimonium α non sit: & ex hoc dispergantur Ecclesiasticæ facultates, & sacerdotio maledictionis β derogatio procuretur. Quod si hoc minime fuerit, divinis constitutionibus subjacebit.

Corr. Rom. ¶ α Testimonium] *In vulgatis sequebatur,* Episcopi: *quæ vox inducta est auctoritate manuscriptorum, & originalis ex versione Dionysii, quæ concordat cum prisca, & Græcis verbis. Alia etiam nonnulla sunt emendata.*

¶ β Maledictionis] *Græce est,* καταδίκην τῆς ἱερωσύνης προσλέγεσθαι: *quod in prisca versione est;* & sacerdotali dignitati obtrectatio generetur.

a *Polyc. l.* 2. *tit.* 4. *Ans. l.* 6. *c.* 73. b *Dist.* 63. *omnis electio. Deusdedit part.* 1. *Burch. lib.* 3. *c.* 109. *Ivo part.* 3. *c.* 85. *& p.* 5. *c.* 119. c *qui*] *orig.* d *Deusded. p.* 1. e *alit. rusticorum*] *orig.* f *Can. Apost.* 31.

a *Polyc. lib.* 2. *tit.* 4. b *Distinct.* 89. *quia in quibusdam. Anselm. lib.* 6. *cap.* 143. c *alit. non per*] διὰ διακόνων, *sine œconomis.*

C. XXII.

C. XXII. *Laici non sunt constituendi œconomi, sed ex proprio Clero eligendi.*

Item ex Concilio Hispalensi II. *cui interfuit Isidorus, cap. 9.*

IN *a* nona actione didicimus, quosdam ex nostro collegio contra mores Ecclesiasticos, Laicos habere in rebus divinis constitutos œconomos. Proinde pariter tractantes eligimus, ut unusquisque nostrum secundum Chalcedonensium *b* Patrum decreta, ex proprio Clero œconomum sibi constituat. Indecorum est enim Laicum Vicarium esse Episcopi, & seculares in Ecclesia judicare. In uno enim eodemque officio non debet dispar esse professio. Quod etiam in lege divina prohibetur, dicente *c* Moyse: *Non arabis in bove simul & asino*: id est, homines diversæ professionis in officio uno non sociabis. Unde & oportet nos & divinis libris, & sanctorum Patrum obedire præceptis, constituentes, ut hi, qui in administrationibus Ecclesiæ Pontificibus sociantur, discrepare non debeant nec professione, nec habitu. Nam cohærere & conjungi non possunt, quibus & studia, & vota diversa sunt. §. 1. Si quis autem Episcopus posthac Ecclesiasticam rem, aut per laicalem procurationem administrandam elegerit, aut sine testimonio œconomi gubernandam crediderit, vere ut contemptor canonum, & fraudator Ecclesiasticarum rerum, non solum Christo de rebus pauperum judicabitur reus, sed etiam Concilio manebit obnoxius.

C. XXIII. *Non habeat Laicus aliquid statuendi in Ecclesia facultatem.*

Item in Synodo Romana III. Symmachi Papæ, *cap. 3.*

NOn *d* placuit Laicum *e* statuendi in Ecclesia (præter Papam Romanum) habere aliquam potestatem: cui *f* obsequendi manet necessitas, non auctoritas imperandi.

C. XXIV. *Ecclesiasticas facultates Laici disponere non possunt.*

Item ibidem Eulalius *g* Episcopus *Syracusanæ Ecclesiæ dixit.*

LAicis *h* quamvis religiosis, nulla de Ecclesiasticis facultatibus α aliquid disponendi legitur attributa facultas.

Corr. Rom. ¶ α Facultatibus] *Antea legebatur*, dignitatibus. *Emendatum est ex originali*, (*ut supra dist. 96.* Bene quidem.) *epistola Stephani primi*, *& decreto Paschalis II. manuscripto: quibus locis hoc idem repetitur.*

C. XXV. *Laicus sacrilegus habetur, qui dispositionem, vel dominationem rerum Ecclesiasticarum usurpat.*

Item Calixtus Papa II.

IV. SI quis Principum, vel aliorum Laicorum dispositionem seu dominationem *i* rerum, sive possessionum Ecclesiasticarum sibi vendicaverit, ut sacrilegus judicetur.

Corr. Rom. ¶ *Inter decreta Calixti, ex quo citatur, non est inventum. Habetur in decretis Paschalis II. manuscriptis, cap. 5. sed non est mutatum nomen Calixti: quia Pontifices isti, qui iisdem fere temporibus fuerunt, frequenter eadem decreta suorum antecessorum repetebant.*

C. XXVI. *In Ecclesia, quam quis ædificat, nihil sibi præ cæteris vendicet.*

Item Gelasius Papa *Senecioni Episcopo.*

3 PIæ *k* mentis amplectenda devotio est, qua se Jps Julius *l* nobis in re Juliana *m* sui juris fundasse perhibetur Ecclesiam, quam in honorem sancti Viti confessoris ejus nomine cupit consecrari. Hanc igitur, frater charissime (si ad tuam diœcesim pertinere non ambigis) ex more convenit dedicari, collata primitus donatione solenni, quam ministris Ecclesiæ destinasse se præfati muneris testatur oblator, sciturus sine dubio præter processionis aditum, qui omni Christiano debetur, nihil ibidem se proprii juris habiturum.

C. XXVII. *De eodem.*

Idem.

FRigentius *a* vero *b* petitoria nobis insinuatione suggessit, in re sua, quod *c* Sextilianum vocatur, basilicam se sanctorum Michaelis Archangeli, & Martini Confessoris pro sua defensione *d* fundasse. Et ideo, frater charissime, si ad tuam pertinet parochiam, benedictionem supra memoratæ basilicæ solenni veneratione depende. Nihil tamen sibi fundator ex hac basilica noverit vendicandum, nisi processionis aditum, qui Christianis omnibus in commune debetur.

C. XXVIII. *De eodem.*

Item Clemens *epist. 2. ad Jacobum.*

ECclesias *e* per congrua & utilia facite loca, quas *f* divinis precibus sacrare oportet, & in singulis α Sacerdotes divinis orationibus Deo dicatos poni, quos ab omnibus venerari oportet, & non a quoquam gravari.

Corr. Rom. ¶ α Et in singulis] *Addita sunt hæc usque ad vers.* quos. *ex Originali.*

C. XXIX. *Laici Presbyteros de Ecclesiis non ejiciant.*

Item Leo IV. *g Carolo Regi.*

COntra *h* sanctorum patrum censuras videtur existere, si secularis vel Laicus Presbyteros ab Ecclesiis, in quibus tempore ordinationis eorum nominati α, vel introducti fuerint, videtur *i* expellere. Si vero fundatores Ecclesiarum ad inopiam vergere cœperint, ab eisdem Ecclesiis temporalis vitæ suffragia percipiant.

Corr. Rom. ¶ α Nominati,] *In vetustis exemplaribus, & apud Ivonem legitur*, denominati, *ut significet recitationem nominis ejus, qui promovebatur, & Ecclesia, ad quam ordinabatur: de qua dictum est supra dist. 70. c.* neminem. *Erat autem hæc canonica adscriptio & institutio ad illam Ecclesiam, & non simplex nominatio, prout auctor glossæ accepit*

C. XXX. *Fundatores Ecclesiarum, si inopes cœperint esse, ab iisdem alimenta accipiant.*

Unde in Concilio Toletano IV. *c. 37. legitur.*

QUicunque fidelium devotione propria de facultatibus suis Ecclesiæ aliquid contulerint, si forte ipsi, aut filii eorum redacti fuerint ad inopiam, ab eadem Ecclesia suffragium vitæ pro temporis usu percipiant.

Gratian. *Si ergo Ecclesiasticas facultates dispensandi potestatem non habent Laici, multo minus Ecclesias ipsas quibuslibet ad regendum committere, vel aliis auferre valent.* §. 1. *Hic autem distinguendum est, quid juris fundatores Ecclesiarum in eis habeant, vel quid non? Habent jus providendi, & consulendi, & Sacerdotem inveniendi; sed non habent jus vendendi, vel donandi, vel utendi tanquam propriis.*

C. XXXI. *Hæredes ejus, qui Ecclesiam construxit, & ipsi pro ea solicitudinem gerere debent.*

Unde in Canonibus invenitur ex Concilio Toletano IX. *c. 1.*

FIliis, vel nepotibus, ac honestioribus propinquis ejus, qui construxit vel ditavit Ecclesiam, licitum sit hanc bonæ intentionis habere solertiam, ut si Sacerdo-

a *Burch. lib. 1. cap. 89. Ivo p. 5. c. 195.* b *Cap. proximo superiore.* c *Deut. 22.* d *Sup. dist. 96. bene quidem. Deusdedit p. 1. & 4. Anse. l. 5. c. 9.* e *al. non licuit Laico*] *orig. al. non licuit Laicis. dist. 96.* f *al. quos.* g *Et epist. 2. Stephani l. c. 9. & in decretis Paschalis II. manuscript.* h *Polyc. l. 6. tit. 1. Deusdedit p. 4.* i *al. donationem.* k *Anselm. l. 5. c. 9.* l *al. Senilius.* m *al. Juviciana.*

a *al. Frigetius.* b *Polyc. l. 3. tit. 12. Anselm. l. 5. c. 11.* c *al. quæ.* d *al. devotione.* e *De conf. dist. 1. Ecclesias.* f *al. quæ,* g *al. tertius.* h *Deusded. p. 4. Ivo p. 3. c. 102.* i *al. nitetur.*

tem

tem seu ministrum aliquid ex collatis rebus præviderint defraudare, aut commonitionis honestæ conventione compescant, aut Episcopo vel Judici corrigenda denuntient. Quod si talia Episcopus agere tentet, Metropolitano ejus hæc insinuare procurent. Si autem Metropolitanus talia gerat, Regis hæc auribus intimare non differant. §. 1. Ipsis tamen hæredibus in eisdem rebus non liceat quasi juris proprii potestatem præferre, non rapinam, non fraudem ingerere, nec violentiam quamcunque præsumere: sed hoc solum in salutarem solicitudinem adhibere, quod aut nullam *a* noxam operatio nocens attingat, aut multam *b*, vel aliquam partem salutaris mercedis *c* assumat. §. 2. Si quis vero deinceps hæc monita temerare præsumpserit, & male rapta cum confusione restituet, & excommunicationis annuæ sententiam sustinebit.

C. XXXII. *Fundatores Ecclesiarum ordinandos in eis Episcopo offerant.*

Item ex Concilio Toletano IX. *cap.* 2.

DEcernimus, ut quamdiu fundatores Ecclesiarum in hac vita superstites extiterint, pro eisdem locis curam permittantur habere solicitam, atque rectores idoneos in eisdem basilicis iidem ipsi offerant Episcopis ordinandos α. Quod si tales forsitan non inveniantur ab eis, tunc, quos Episcopus loci probaverit Deo placitos, sacris cultibus instituat cum eorum conniventia servituros. Quod si spretis β ejusdem fundatoribus rectores ibidem præsumpserit Episcopus ordinare, & ordinationem suam irritam noverit esse, & ad verecundiam suam alios in eorum loco (quos iidem ipsi fundatores condignos elegerint) ordinari.

Corr. Rom. ¶ α Ordinandos.] *Quæ sequuntur usque ad vers.* Quod si spretis, *addita sunt ex ipso Concilio.* ¶ β Spretis] *Sic etiam legitur in codice Lucensi Regio: sed in Conciliorum editionibus, & duobus codicibus Vaticanis*, Quod si superstitibus.

C. XXXIII. *A dominio constructoris monasterium non est auferendum.*

Item ex Romana Synodo Eugenii II. & Leonis IV. *c.* 21.

MOnasterium vel Oratorium canonice constructum a dominio constructoris eo invito non auferatur, liceatque illi Presbytero, cui voluerit, pro sacro officio illius dioecesis cum consensu Episcopi, ne malus existat, commendare.

C. XXXIV. *De eodem.*

Item Gregorius Papa *lib. 7. indict. 1. Secundino Episcopo Taurominitano.*

RAtionis *d* ordo non patitur, ut monasterium contra voluntatem fundatorum ab eorum dispositione ad arbitrium suum quis debeat vendicare.

Corr. Rom. ¶ *Apud Anselmum & in Polycarpo hoc eodem modo habetur. In ipsa autem epistola pendet oratio ex superioribus, & sic legitur*: Quia rationis ordo non patitur, ut monasterium ipsum, & maxime contra voluntatem fundatorum, ab eorum dispositione ad arbitrium suum præsertim laica persona subducat, aut aliquod sibi in id jus debeat vendicare. *Et cum inquit*, ab eorum dispositione, *significat Monachos, de quibus supra dixerat.*

Gratian. *Providentia tamen & admonitione Episcopi a fundatoribus Ecclesiæ honorari debent.*

C. XXXV. *Episcoporum providentia a fundatoribus Ecclesiæ honorentur.*

Unde Gregorius.

COnsiderandum *e* est de Ecclesiis, quæ inter cohæredes divisæ sunt, quatenus si secundum providentiam

a *al. in nullam.* b *al. in multam.* c *al. merces.* d *Anf. l.* 5. *c.* 8. *Polyc. l.* 3. *tit.* 12. e *lib.* 5. *Cap. c.* 44. *& in legib. Longob. lib.* 3. *tit. de Episcopis & Clericis. leg.* 44. *Ansel. l.* 5. *c.* 8. *Burch. l.* 3. *c.* 41. *Ivo p.* 3. *c.* 45.

& admonitionem Episcopi ipsi cohæredes eas voluerint tenere: & honorare α faciant. Sin autem hoc contradixerint, in Episcopi potestate maneat, utrum eas consistere permittat, aut reliquias inde auferre velit.

Corr. Rom. ¶ *In Capitularibus, & Legibus Longobardicis, & apud Burchardum & Ivonem, qui & ipsi citant ex decretis Gregorii Papæ, sic habetur*: De Ecclesiis, quæ inter cohæredes divisæ sunt, considerandum est, quatenus, &c. *quæ quoniam sententiam clariorem reddunt, visa sunt addenda, alio tamen ordine, ne vulgatum capituli initium mutaretur. Antea legebatur*: Considerandum est, quatenus, &c.

¶ α Honorare,] *In vulgatis Longobardicis est*, honores faciant.

C. XXXVI. *Reliquiæ auferantur Ecclesiis, si plures hæredes de eis contenderint.*

Item ex Concilio Triburiensi *a*, *c.* 32.

SI *b* plures hæredes contenderint de communi Ecclesia, auferri jubeat Episcopus reliquias sacras, & Ecclesiam claudi, donec communi consensu, & consilio Episcopi statuant ibi Presbyterum, & unde vivat.

4 pars. Gratian. *Ut ergo ex auctoritatibus colligitur, de manu Laicorum Ecclesiæ recipiendæ non sunt, nisi cum consensu Episcoporum, juxta illud* Concilii Maguntini I. *c* sub Carolo, *cap.* 27.

C. XXXVII. *Non liceat Laicis Presbyteros de Ecclesia ejicere.*

LAici *c* Presbyteros de Ecclesiis non ejiciant, neque *d* in eis constituant sine consensu Episcoporum suorum.

C. XXXVIII. *Absque Episcoporum consensu Laici Presbyteros de Ecclesiis non ejiciant.*

Item ex Concilio Cabilonensi II. *c.* 42.

INventum *e* est, quod multi, arbitrii sui temeritate, & (quod est gravius) ducti cupiditate, Presbyteris quibuslibet absque consensu Episcoporum Ecclesias dant, vel auferunt. Unde oportet, ut canonica regula servata, nullus absque consensu Episcopi sui cuilibet Presbytero Ecclesiam det: quam si juste adeptus fuerit, hanc non nisi gravi culpa sua, & coram Episcopo canonica severitate amittat.

Gratian. *Sicut ergo auctoritate Hieronymi* f *decimas male possessas a Laicis, Episcopo consentiente licet Monachis de manu Laicorum recipere, & eas perpetua stabilitate tenere: sic & Ecclesias a Laicis male detentas cum consensu Episcoporum licet Monachis ad ordinandum accipere, & eis in perpetuum providere.*

C. XXXIX. *Sine voluntate Episcoporum decimas vel Ecclesias a Laicis Monachi non suscipiant.*

Unde Urbanus Papa II.

DEcimas & Ecclesias a Laicis Monachi non suscipiant, absque consensu & voluntate Episcoporum. Quod si aliter præsumptum fuerit, canonicæ ultioni subjaceant.

C. XL. *Nulli liceat in jus suum monasterium convertere, alii tamen ad ordinandum tradere illud valet.*

Item ex decreto Sylvestri *g* Papæ. *h*

NEmini *i* Regum, aut cuiquam hominum in proprium *k* jus liceat monasterium tradere, nisi ad aliud monasterium, vel commutare, nisi cum alio mo-

a *Sed ibi copiosius.* b *Ansel. l.* 5. *c.* 71. *Burch. l.* 3. *cap.* 40. *& simile, c.* 42. *ex Concil. Mediomatricis, itemque Ivo part.* 3. *c.* 46. c *In Cap. l.* 5. *c.* 82. *Burch. l.* 3. *c.* 111. *Pann. l.* 2. *c.* 47. *Ivo p.* 3. *c.* 87. d *al. neque constituant.* e *Burch. l.* 3. *c.* 112. *Ivo p.* 3. *c.* 88. *Pann. l.* 2. *c.* 46. f *sup. ead. q.* 1. *c. ult.* g *al. Silveri.* h *in Cap. l.* 5. *cap.* 233. i *Polyc. l.* 3. *tit.* 12. *Burch. l.* 3. *c.* 28. *Ivo p.* 3. *c.* 27. *Anselm. l.* 5. *c.* 90. k *al. proprium liceat.*

nasterio, vel quocunque commercio *a* vendere *α*. Quod si factum fuerit, non valebit, sed ipsum monasterium in pristinum reformetur statum.

Corr. Rom. ¶ *In Capitularibus sic habetur* : Nemini Regum, aut cuiquam hominum liceat monasterium tradere, vel commutare, vel quocunque commercio vendere.

¶ *α* Vendere.] *In locis indicatis hæc sequuntur* : Hoc etiam divina, & Apostolica, atque canonica sub anathematis pœna sanxit auctoritas.

C. XLI. *Episcopi & fratrum consilio monasterium ad meliorandum alibi supponere nullus prohibeatur.*

Item ex *b* decreto Bonifacii.

5 ps SIc quis vult monasterium suum ad meliorandum in alium locum ponere, fiat cum consilio Episcopi & fratrum suorum : & dimittat Presbyterum in priori loco ad ministeria Ecclesiæ.

C. XLII. *Publicæ pœnitentiæ subjiciantur, qui circumveniendo aliquos tondere præsumunt.*

Item ex Concilio *d* Maguntinensi.

6 ps COnstituit *e* sane sacer iste conventus, ut Episcopi, sive Abbates, qui non in fructum animarum, sed in avaritiam & turpe lucrum inhiantes, quoslibet homines circumveniendo totonderunt, & res eorum tali persuasione surripuerunt, pœnitentiæ canonicæ, utpote turpis lucri sectatores, subjaceant. Hi vero, qui illecti comam deposuerunt, in eo, quod cœperunt, perseverare cogantur : res vero eorum hæredibus reddantur.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc a Burchardo etiam & Ivone recitatur ex Maguntino, & multo plenius, eodemque plane modo, quo nunc legitur in Cabilon. 2. c. 7.*

C. XLIII. *Sine voluntate fratrum aliquem de suis propinquis Abbas sibi substituere non valet.*

Item ex Concilio *f* Toletano.

COngregatio *g* debet sibi eligere Abbatem post Abbatis sui mortem, vel eo vivente, si ipse discesserit, vel peccaverit. Episcopus enim non debet Abbatem violenter retinere in loco suo. Ipse autem non potest aliquem ordinare de suis propinquis vel amicis sine voluntate fratrum.

CAUSA XVII.

QUidam Presbyter *infirmitate gravatus, se fieri velle Monachum dixit : Ecclesiam & beneficium in manu Advocati renuntiavit. Postquam convaluit, mox se futurum Monachum negavit, & Ecclesiam & beneficium reposcit.*

1. *Hic primum quæritur, Utrum reus voti teneatur ? An liceat ei a proposito sui cordis discedere?*
2. *Secundo, An Ecclesia & beneficium ei reddenda sint, quæ prius libera voluntate refutavit?*
3. *Tertio, Si contigisset eum se & sua monasterio tradidisse, An licentia Abbatis liceret ei ad propria* h *redire?*
4. *Quarto, Si sine licentia Abbatis retro abierit, An sua sibi ab Abbate reddenda sint?*

QUÆSTIO I.

1 ps QUod *a voto discedere non liceat, multis auctoritatibus probatur. Ait enim Propheta* i : Vovete, & reddite Domino Deo vestro.

C. I. *Quæ Deo voventur, necessario reddantur. Item* Augustinus.

SUnt quædam, quæ etiam non voventes debemus : quædam etiam, quæ nisi voverimus, non debemus : sed postquam ea Deo promittimus, necessario reddere constringimur.

Corr. Rom. ¶ *Hujus capituli ipsa omnino verba non sunt inventa apud B. Augustinum, sed fere eadem habentur apud Cassiodorum in Psal. 75. ad vers.* vovete, *quem citat glossa ordinaria ad eum locum.*

C. II. *De eodem. Item* Hieronymus *a*.

VOventibus *b* virginitatem non solum nubere, sed etiam velle, damnabile est.

C. III. *Dignus est supplicio, qui seipsum Deo subtrahit a voto resiliens. Item* Gregorius *in regesto, lib. 1. epist. 33. ad Venantium.*

ANanias *c* pecunias Deo voverat, quas post diabolica victus persuasione subtraxit. Sed qua morte mulctatus est, scis. Si ergo ille mortis periculo dignus fuit, qui eos, quos dederat, nummos Deo abstulit ; considera, quanto periculo in divino judicio dignus erit, qui non nummos, sed temetipsum Deo omnipotenti (cute sub monachali habitu devoveras) subtraxisti.

C. IV. *Ante Dei oculos cadunt, qui bona, quæ concipiunt, agere recusant.*

Idem *super Ezechielem* d, *lib. 1. homil. 3.*

QUi bona agunt, si meliora agere deliberant, & post deliberata non faciunt, licet in bonis prioribus perseverent, in conspectu tamen Dei ceciderunt ex deliberatione. *Item paulo superius.* §. 1. Sunt qui cuncta relinquere, & Dei servitio se subdere, & fræno castitatis se restringere deliberant : sed cum post castitatem alios cecidisse conspiciunt, se retrahendo, meritum perdunt.

Gratian. *Si ergo post votum quisque necessario cogitur solvere, quod vovit : si voventibus non solum nubere, sed etiam velle, damnabile est : patet, quod Sacerdos iste ad executionem sui voti cogendus est ; & non solum non fieri, sed etiam velle Monachum non fieri, sibi damnabile est.* §. 1. *Quod vero inter voventes iste computandus sit, patet ex verbis Augustini* e *dicentis* : Dixi confitebor, &c. *Magna pietas Dei est, ut ad solam promissionem peccata dimittat. Nondum enim pronuntiat ore, & tamen Deus jam audit in corde : Votum enim pro opere reputatur. Sicut ergo Propheta inter voventes reputatur, quia dixit : Ego confitebor ; sic iste inter eosdem computandus est, quia dixit : Fiam Monachus. His ita respondetur : Aliud est propositum corde concipere, & etiam ore enuntiare ; aliud est subsequenti obligatione se reum voti facere.* §. 2. *Quia α ergo iste propositum sui cordis ore simpliciter enuntiavit, non autem monasterio, aut Abbati se tradidit, nec promissionem scripsit, nequaquam reus voti habetur.*

Corr. Rom. ¶ *α* Quia ergo] *In plerisque vetustis exemplaribus hic est initium quæstionis secundæ.*

QUÆSTIO II.

C. I. *Non cogitur aliquis in Monasterio manere, nisi professionem fecerit in manu Abbatis.*

Unde Alexander Papa II. *ait* :

GOnsaldus *f* Presbyter quondam in infirmitate fervore passionis pressus, Monachum se fieri promisit : non tamen monasterio, aut Abbati

a *al. commento*] *al. commodo*. b *al. ex eodem*. c *Polyc. l. 3. tit. 12. Burch. l. 3. c. 26. Ivo p. 3. c. 31.* d *In Cabilon. 2. c. 7. 20. q. 3. constituit*. e *Burch. l. 8. c. 93. Ivo p. 3. c. 111.* f *al. ex eodem.*] *id est, Maguntino*. g *Burch. l. 8. c. 86. Ivo p. 7. c. 104.* h *al. priora*. i *Psal. 75.*

a *Aug. de bono viduitatis, cap. 9. & glossa ord. ad c. 5. 1. Tim.* b *sup. dist. 27. voventibus infr. 27. q. 1. nuptiarum. Sentent. 4. dist. 37.* c *Act. 5.* d *Sensus summatim redditus.* e *Sent. 4. dist. 16. Aug. Cassiodorus, & glossa ordin. in Psal. 31. infra de pœnitentia, dist. 1. cap. 5.* f *Ivo p. 6. c. 428. & copiosius, Pann. l. 3. cap. 183.*

se

se tradidit, nec promissionem scripsit: sed beneficium Ecclesiæ in manu Advocati refutavit. At postquam convaluit, mox se Monachum negavit fieri. Quapropter quia & beati Benedicti regula, & præcipue Patris & prædecessoris nostri sancti Gregorii Papæ canonica institutio, interdicit Monachum ante unius anni probationem effici, judicamus, & auctoritate Apostolica præcipimus, ut præfatus Presbyter beneficia α & altaria recipiat, habeat, & quiete retineat.

Correct. Rom. ¶ α Beneficia] *In vetustis exemplaribus apud Ivonem (apud quem caput hoc copiosius habetur) legitur*, beneficium: *sed ob glossam non est mutatum.*

C. II. *Uxor post propositum continentiæ ducta dimitti non debet.*

Item Augustinus *ad Bonifacium Comitem, epist.* 70.

NOs *a* novimus, nos testes sumus, quod omnes actus publicos, quibus occupatus eras, relinquere cupiebas, & te in otium sanctum conferre, atque in ea vita vivere, in qua servi Dei Monachi vivunt. Cum ergo te esse in hoc proposito gauderemus, navigasti, uxoremque duxisti. Si conjugem non haberes, dicerem tibi, quod & Tubunis diximus, ut in sanctitate continentiæ viveres: sed ut te ad istam vitam non exhorter, impedimento conjunx est, sine cujus consensione continenter tibi non licet vivere: quia & si tu post illa tua verba Tubunensia ducere non debebas, illa tamen nihil eorum sciens innocenter tibi, & simpliciter nupsit.

Corr. Rom. ¶ α *Confectum est hoc caput ex verbis B. Augustini, in ep.* 70. *sed in epitomen redactis. Ivo autem integre refert.*

Gratian. *Ecce iste corde concepit se Monachum fieri, & ore pronuntiavit se velle in otium sanctum conferre, non tamen postea coactus est suscipere, quod corde concepit, & ore pronuntiavit. Auctoritas illa Alexandri secuta institutionem B. Gregorii, & beati Benedicti, probandis annum indulget, sed notis: ignotis vero triennium conceditur.*

C. III. *Ante probationem triennii nullus in monasterio suscipiatur.*

Unde ex decreto Bonifacii. *b*

SI *c* quis incognitus monasterium ingredi voluerit, ante triennium Monachi habitus ei non præstetur. Et si intra tres annos, aut servus, aut libertus α colonus *d* quæratur a Domino suo, reddatur ei cum omnibus, quæ attulit, fide tamen accepta de impunitate. Si autem intra triennium non fuerit requisitus, postea quæri non potest, nisi sit tam longe, quod inveniri non possit. Sed β tantum ea, quæ in monasterium adduxerit, Dominus servi accipiat.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc etiam in Pannormia citatur ex Bonifacio. A Burchardo autem & Ivone, & in plerisque vetustis exemplaribus Gratiani tribuitur Concilio Toletano. Sed in nullo eorum, quæ impressa, aut manuscripta habentur, inventum est: eadem tamen fere sunt in Capitularibus, & apud Julianum antecessorem novella* 123. *cap.* 52.

¶ α Libertus] *Sic emendatum est ex aliquot manuscriptis, & ex locis indicatis, quam lectionem habuit etiam auctor glossæ. Antea legebatur*, liber.

¶ β Sed tantum] *Hæc addita sunt ex locis indicatis.*

QUÆSTIO III.

QUod autem queritur, An post traditionem sit ei fas cum licentia Abbatis ad propria e redire? facile monstratur non posse fieri. Ipsum enim redire criminosum est. Qui autem manifesto facinori desinit obviare, cum potest, consentit. Hic autem non solum non obviat, sed etiam permittendo fautor existit. Non ergo licet Abbati dare licentiam alicui retro abeundi: nec illi licet utique retrorsum abire: quia ex quo semel se Abbati subjecit, absque ejus permissione nihil agere potest.

QUÆSTIO IV.

1 SI *autem sine licentia Abbatis de monasterio discesserit, quæritur, Utrum sua sint ei reddenda, an non? Sed possessiones, & res Ecclesiæ traditas quolibet modo alienare nec Abbati, nec alicui licet.*

C. I. *Honore privetur, qui de jure Ecclesiæ aliquid alienare præsumpsit.*

Unde Symmachus Papa [Possessiones *a*, quas unusquisque, &c.] *& iterum in Synodo Romana III. c.* 6.

QUicunque *b* Episcoporum, Presbyterorum, Diaconorum oblitus Dei, & decreti hujus immemor α in constitutum præsens committens, prædium β Ecclesiæ magnum, vel exiguum, vel quicquam de jure Ecclesiæ alienare tentaverit, & donator, & alienator, & venditor honoris sui amissione mulctetur.

Corr. Rom. ¶ α Immemor] *In Concilio ipso sequitur*, cujus Romanæ civitatis Sacerdotes volumus religiosis nexibus devinciri. *Nam, ut supra* 12. *q.* 2. non liceat, *dictum est, in ea Synodo Romanæ tantum Ecclesiæ legem Symmachus præscripsit.*

¶ β Prædium] *Hoc loco omissis verbis sexti capitis, eorum loco referuntur hæc ex titulis ejusdem Concilii: omninoque caput hoc ex verbis illius Synodi suo modo collector aptavit.*

C. II. PALEA.

[*Item* Gregorius *Anthemio Subdiacono, lib.* 11. *epist.* 31.]

RAtio *c* nulla permittit, ut propriis cujusquam usibus applicetur, quod pro communi utilitate datum esse cognoscitur.

C. III. *Qui revocandum putat, quod Ecclesiæ contulit, sacrilegii crimen incurrit.*

Item Ambrosius *lib.* 2. *de pœnitentia, c.* 9.

SUnt, qui opes suas tumultuario mentis impulsu, non judicio perpetuo, ubi Ecclesiæ contulerunt, postea revocandas putaverunt. Quibus nec prima merces rata est, nec secunda: quia nec prima judicium habuit, & secunda habuit sacrilegium. Sunt, quos pœnituerit opes suas divisisse pauperibus. Sic eos *a*, qui pœnitentiam agunt, hoc solum timere oportet, ne ipsius pœnitentiæ agant pœnitentiam.

Corr. Rom. ¶ α Sic eos,] *In originali legitur: Sed eos*, qui pœnitentiam agunt, hoc solum pœnitere non debet, ne ipsius, &c. *Sed ob glossam non est emendatum.*

C. IV. *Qui sacris locis derelicta retinere contenderit, sacrilegium committit.*

Item Gregorius *Sabino Subdiacono, lib.* 8. *epist.* 6.

SAcrilegium *d*, & contra leges est, si quis, quod venerabilibus locis relinquitur, pravæ voluntatis studiis, suis tentaverit compendiis retinere.

C. V. *Sacrilegi judicantur, qui Ecclesiæ facultates alienant.*

Item Lucius Episcopus *ad Galliæ & Hispaniæ Episcopos, epist.* 1. *cap.* 6.

OMnes *e* Ecclesiæ raptores, atque suarum facultatum alienatores a liminibus sanctæ matris Ecclesiæ anathematizamus *f*, Apostolica auctoritate pellimus & damnamus, atque sacrilegos esse judicamus:

a *Ivo p.* 7. *c.* 9. *&* 10. *& part.* 8. *c.* 16. b *Novell.* 5. *c.* 2. *& apud Julianum anteceff. novell.* 123. *cap.* 52. *Cap. l.* 5. *cap.* 227. c *Burch. lib.* 8. *c.* 20. *Ivo p.* 7. *c.* 41. *Pannorm. lib.* 3. *cap.* 184. d *al. vel colonus.* e *al. priora*

a *Supr.* 16. *quæst.* 1. *possessiones.* b *Ansel. l.* 4. *c.* 30. *Polyc. l.* 6. *tit.* 15. c *Extr. de præbendis, cap. ratio. Ansel. lib.* 5. *cap.* 38. *Polyc. l.* 3. *tit.* 12. d *Ans. l.* 12. *c.* 4. *Polyc. lib.* 3. *tit.* 12. e *Ans. lib.* 12. *c.* 4. *Burch. lib.* 11. *c.* 19. *Ivo p.* 3. *c.* 140. *& p.* 14. *c.* 89. f *anathematizatos.*] *orig.*

& non solum eos, sed omnes consentientes eis, quia non solum qui faciunt, rei judicantur, sed etiam qui consentiunt facientibus. Par *a* enim pœna & agentes & consentientes comprehendit.

C. VI. *Excommunicetur, qui confinia Ecclesiæ frangere tentaverit.*

Item Nicolaus Papa *b omnibus Episcopis.*

2 SIcut *c* antiquitus a sanctis Patribus statutum est, ita ps. tuimus, ut major Ecclesia per circuitum XL. *d* passus habeat, Capellæ vero vel minores Ecclesiæ triginta. §. 1. Qui autem confinia earum *e* confringere tentaverit, aut personam hominis, vel bona ejus inde subtraxerit, nisi publicus latro fuerit, quousque emendet, & quod rapuerit reddat, excommunicetur.

C. VII. *Solvatur altario, quod pro emunitate emendatur Ecclesiæ.*

Item ex Concilio Triburiensi.

1. SI *f* quis in atrio Ecclesiæ pugnam committit, aut homicidium facit, quicquid pro emunitate α violata emendandum est, altario solvatur, cujuscunque fuerit Ecclesia illa.

Corr. Rom. ¶ α Emunitate] *Sic etiam apud Burchardum. Ivo habet*, pro immunitate violata. *In aliquot vetustis Gratiani exemplaribus legitur*, pro emunitate Ecclesiæ violatæ. *Summa autem hujus capitis fere habetur in Triburiensi, quod extat & capit. 4. & 6.*

C. VIII. *Non licet alicui hominem de Ecclesia rapere.*

Item Augustinus *ad Bonifacium, epist.* 187.

MIror *g*, quomodo tam subito fidei murum aries ruperit inimici. Novi enim, qua religione semper sis Ecclesiam Dei veneratus. Quo instigante facere ausus es? hominem de Ecclesia rapuisti? Tuus si de tuo amico forte præsumeret fugitivus, posset proculdubio intercessoris causa veniam promereri. Ergo si amicus intenditur, cur Deus offenditur? Sed si de potestate præsumitur, Nabuchodonosor Regem intende, qui causa superbiæ in bovem est ex homine commutatus α. Non ut confundam te, hæc scribo, sed ut *h* filium meum charissimum moneo. Ecclesiæ igitur illæsum revoca, quem ut irreligiosissimus rapuisti. Oblatio vero domus tuæ a Clericis ne suscipiatur, indixi *i*: communionemque tibi interdico, donec peracta pro ausibus vel errore a me definita tibimet pœnitentia, & tempore ordinato *k* pro hoc facto corde contrito & humiliato dignum offeras sacrificium Deo.

Corr. Rom. ¶ α Commutatus] *Hoc loco ista erant interjecta*, atque a regno suo profugus recedens, non ante regnum recepit, quam conversus Deum prædicavit: *quæ a multis vetustis absunt, & originali, & Ivone. Sunt autem inter verba Gratiani infra de pœnitentia, dist. 1. c.* voluissent.

C. IX. *Fugientem ad Ecclesiam nemo audeat abstrahere.*

Item ex libro Capitul. 5. *c.* 90. *l*

REum *m* ad Ecclesiam confugientem nemo abstrahere audeat, neque inde donare α ad pœnam vel ad mortem; ut honor Dei, & sanctorum ejus conservetur: sed rectores Ecclesiarum pacem & vitam, ac membra ejus obtinere studeant: tamen legitime componant, quod inique fecit.

Corr. Rom. ¶ α Donare] *Sic est emendatum (antea enim legebatur*, damnare) *ex Capite Caroli, & Concilio Maguntino, & plerisque vetustis Gratiani exemplaribus, & cæteris collectoribus: quanquam apud Burchardum ex Concilio apud Theodonis villam, & in Pannormia ex libro Capitularium longe copiosius hoc caput referatur.*

C. X. *Ab Ecclesiæ arceatur ingressu, qui aliquem de Ecclesia violenter rapuerit.*

Item Gelasius *Victori, Constantino, Martyrio, Felicissimo, Sereno, & Timotheo Episcopis.*

FRater *a* Coepiscopus noster Epiphanius sua nobis relatione suggessit, Benenatum, & Maurum Beneventanæ municipes civitatis, in contumeliam religionis acerba nimis & plectibili contumacia prosiluisse, qui confugientem ad Ecclesiæ septa curialem suum, nec illic quidem tutum, aut de injuria sua securum esse siverunt: ausi irruptione *b* temerariæ mentis admittere, quod nec Potestatibus quidem, vel Principibus unquam licuit perpetrare, ut hominem in sanctuariis constitutum (captata Sacerdotis absentia) reluctantem, reclamantemque violenter abstraherent. Quos, quantum sua nobis suggestione patefecit, merito indignos esse sacra communione judicavit. Et si revera tanti facinoris constat admissum, nostra etiam auctoritas in hac parte consentit. Nec enim jure ad supplicandum debet admitti, qui *c* admittere sacrilegium non dubitavit. Nullus enim intra limina tantæ veneration deputata, utrumque sibi licere existimet pro suæ voluntatis arbitrio, ut & humilitatem sibi vendicet & furorem. Et ideo, fratres charissimi, supradictos, si manifesta reos facit conquestio, ab omnibus parochiarum vestrarum Ecclesiis nostræ præceptionis auctoritate prohibete: ut non solum hi, qui in injuriam sanctorum locorum prosiluisse probantur *d*, merito consequantur, pro facti sui qualitate, vindictam; verum etiam cæteri a tali præsumptione, ultionis istius timore revocentur.

C. XI. *Ecclesiarum non est dignus ingressu, qui eas violat.*

Idem *Epiphanio Episcopo.*

AD *e* Episcopos cæteros direximus jussionem, ut eos, qui Ecclesias violasse perhibentur, accessu earum judicent esse indignos.

C. XII. *Qui Ecclesiam Dei vastat, & ejus Sacerdotem insequitur, sacrilegus judicatur.*

Item Pius Papa, *epist. 2. Italicis.*

SIcut *f* qui Ecclesiam Dei vastat, & ejus prædia & donaria expoliat & invadit, sit sacrilegus; sic & ille, qui ejus Sacerdotes insequitur, sacrilegii reus existit, & sacrilegus judicatur. *& infra.* §. 1. Non ergo gravius peccatum est fornicatio, quam sacrilegium. Et sicut majus est peccatum, quod in Deum committitur, quam quod in hominem; sic gravius est sacrilegium agere, quam fornicari.

C. XIII. *Qua pœna feriatur, qui Ecclesiæ usibus dedicata prædia vexare tentaverit.*

Item Urbanus *g in epist. ad omnes Episcopos, cap.* 2.

ATtendendum est omnibus, ne prædia usibus secretorum cœlestium dedicata, a quibusdam irruentibus vexentur. Quod si quis fecerit, post debitæ ultionis acrimoniam (quæ erga sacrilegos jure promenda est) perpetua damnetur infamia, & carceri tradatur, aut exilio perpetuæ deportationis uratur. *h*

a *Rom.* 1. b *Inter decreta Nic. in codice Ormanetti* c *Ans. l.* 5. *c.* 47. *Ivo p.* 3. *c.* 16. *Pann. l.* 2. *c.* 81. d *al. LX.* e *al. eorum.* f *Burch. l.* 3. *c.* 196. *Ivo p.* 3. *c.* 113. g *Ivo p.* 3. *c.* 122. h 1. *Cor.* 4. i *al. interdixi.* k *al. condenato.* l *Et in adjectis, c.* 29. *& in Concil. Maguntin. cap.* 39. m *Burch. l.* 3. *c.* 94. *Ivo p.* 3. *c.* 123. *Pann. l.* 2. *c.* 75.

a *Polyc. lib.* 7. *tit.* 1. *Ivo p.* 3. *c.* 120. b *al. irreptione.* c *al. ubi.* d *al. probabuntur.* e *Ivo part.* 3. *c.* 119. f *Polyc. l.* 6. *tit.* 15. *Ansel. l.* 5. *c.* 30. *Burch. l.* 11. *c.* 29. *Ivo p.* 6. *c.* 143. *& part.* 13. *c.* 29. g *l. Cap.* 6. *c.* 115. *& in Maguntino sub Arnulpho, c.* 11. h *al. feriatur.*

C. XIV.

C. XIV. PALEA.

Item Iginus Papa.

II. SI *a* quis Ecclesiam igne combusserit *b*, quindecim annis pœniteat, & eam sedulo restituat, & pretium *a* suum pauperibus distribuat.

Corr. Rom. ¶ *Hæc Palea in uno tantum Vaticano codice habetur, in quo sicut in vulgatis, & Pannormia citatur ex Igino : a Burchardo autem & Ivone ex decretis Julii.*

¶ *a* Pretium suum] *Apud Burchardum l. 19. in c. de sacrilegio, sic legitur:* Incendisti Ecclesiam, aut consensisti? si fecisti, Ecclesiam restitue, & pretium tuum; id est, vuiregeldum tuum pauperibus distribue, & quindecim annis per legitimas ferias pœniteas.

C. XV. *Judæ similis probatur, qui ornamenta furripuit Ecclesiæ.*

Item Clemens *epist. 2. ad Jacobum.*

SI *c* forte quispiam Presbyter, sive Diaconus, sacrarii sindonem, vel velum subtractum *d* vendiderit, Judæ Iscariotis similis æstimabitur. Qui propter cupiditatem fecerit hoc opus, noverit se supradicti Judæ susceperum pœnam.

C. XVI. *De eodem.*

Item ex pœnitentiali Theodori.

PEcunia Ecclesiastica furata vel rapta, reddatur in quadruplum; populi vero duplicetur. Si quis aliquid de ministerio sanctæ Ecclesiæ furatus fuerit, septem annis pœniteat, tres in pane & aqua.

C. XVII. *De eodem.* PALEA.

Item ex pœnitentiali Romano.

III. SI quis Clericus furtum fecerit capitale, id est, quadrupedem, vel domum fregerit, aut quamlibet rem melioris pretii furatus fuerit, septem annis pœniteat; Laicus quinque. Si quis autem de minoribus semel aut bis furtum fecerit, reddat proximo suo, & uno anno pœniteat in pane & aqua: & si reddere non potuerit, tribus annis pœniteat.

Corr. Rom. ¶ *Similia horum leguntur apud Burchardum, lib. 11. c. 59. & Ivonem p. 13. c. 44.*

C. XVIII. *Sacrilegium facit, qui pecuniam Ecclesiæ rapit.*

Item Anacletus *e epist. 1. c. 2.*

QUi rapit pecuniam proximi sui, iniquitatem operatur: qui autem pecuniam, vel res Ecclesiæ abstulerit, sacrilegium facit.

C. XIX. *Segregetur ab Ecclesia Clericus, qui servum aut discipulum suum ad eam fugientem verberare præsumit.*

Item ex Concilio Ilerdensi, *c.* 8.

NUllus *f* Clericorum, servum aut discipulum suum fugientem ad Ecclesiam extrahere audeat, vel flagellare præsumat. Quod si fecerit, donec digne pœniteat, a loco, cui honorem non dedit, segregetur. §. 1. Si *g* qui Clerici in mutuam cædem proruperint, prout dignitas officiorum in tali excessu contumeliam pertulerit, a Pontifice districtius vindicentur.

C. XX. *Qui de atrio vel porticibus Ecclesiæ fugientem abstrahit, excommunicetur.*

Item ex Concilio Triburiensi, *c.* 20. h

IV. SI quis *i* contumax, vel superbus timorem Dei, vel reverentiam sanctarum Ecclesiarum non habuerit, & fugientem servum suum, vel quem ipse persecutus fuerit, de atrio *a* Ecclesiæ, vel de porticibus quolibet modo Ecclesiæ adhærentibus per vim abstraxerit, pro immunitate nongentos solidos Episcopo componat, & ipse publica pœnitentia justo *a* judicio Episcopi mulctetur.

Corr. Rom. ¶ *a* Atrio] *In duobus vetustis codicibus Gratiani legitur*, de altario: *in Capitularibus vero*, de Ecclesia.

Gratian. *Sacrilegium ergo est, quoties quis sacrum violat, vel auferendo sacrum de sacro, vel sacrum de non sacro, vel non sacrum de sacro.* §. 1. *Dicitur etiam sacrilegium committere, qui violentas & impias manus in Clericum injecerit.* §. 2. *Porro ipsum sacrilegium duplicem continet pœnam, pecuniariam videlicet & excommunicationis. Pecuniaria eis persolvenda est, ad quos querimonia sacrilegii pertinet.*

C. XXI. *De multiplici genere sacrilegii, & pœna ejusdem.*

Unde Joannes Papa VIII. *scribit omnibus Episcopis.*

QUisquis *b* inventus fuerit reus sacrilegii, Episcopis, vel Abbatibus, sive personis, ad quas querimonia sacrilegii juste pertinuerit, triginta libras examinati argenti purissimi componat. §. 1. Sacrilegium committitur, si quis infregerit Ecclesiam, vel triginta Ecclesiasticos passus, qui in circuitu Ecclesiæ fuerint, vel domos, quæ intra prædictos passus fuerint, aliquid inde diripiendo, vel auferendo: seu qui injuriam, vel ablationem rerum intulerit Clericis arma non ferentibus, vel Monachis, sive Deo devotis, omnibusque *a* Ecclesiasticis personis. Capellæ, quæ sunt intra ambitum murorum castellorum, non ponuntur in hac triginta passuum observatione. §. 2. Similiter sacrilegium committitur auferendo sacrum de sacro, vel non sacrum de sacro, sive sacrum de non sacro. *Idem.* §. 3. Si *c* quis domum Dei violaverit, & aliqua sine licentia illius, cui commissa esse dignoscitur, inde abstulerit, vel Ecclesiasticis personis injuriam fecerit, donec in conventu admonitus legitime satisfaciat, sciat se communione *d* privatum. Si vero post secundam & tertiam conventionem coram Episcopo satisfacere detrectaverit, sacrilegii periculo ab omnibus obnoxius teneatur: ita ut secundum Apostolum *e* nemini fidelium misceatur. *Idem.* §. 4. Si *f* qui monasteria, & loca Deo dedicata, & Ecclesias infringunt, & deposita, vel alia quælibet exinde abstrahunt, damnum novies componant, & emunitatem tripliciter, & velut sacrilegi canonicæ sententiæ subigantur.

Corr. Rom. ¶ *In epistola manuscripta Joannis VIII. scripta Episcopis & Abbatibus per Narbonensem & Hispanicas provincias constitutis, præcipitur observari lex contra sacrilegos in Concilio Trecasensi edita, coram Ludoviso Imperatore, & quinquaginta tribus Episcopis. Diversa autem sunt istius epistolæ verba ab his, quæ recitantur & a Gratiano, & a cæteris collectoribus, sed eadem sententia.*

¶ *a* Omnibusque Ecclesiasticis] *Apud Ivonem legitur*, devotis hominibus Ecclesiasticis personis. Non enim Capellæ, quæ infra ambitum murorum castellorum sunt, mittuntur vel ponuntur in hac observatione. *Nec multo aliter apud alios collectores.*

C. XXII. *Nisi canonice judicatum Episcopum qui comprehenderit Laicus, excommunicetur.*

Item Alexander Papa II. *g*

V. SI quis deinceps priorum, aut cujuscunque dignitatis, vel cujuscunque ordinis Laicorum Episcopum comprehenderit, percusserit, aut aliqua vi a propria sede expulerit, nisi forte judicatum canonice, auctores

a *Pol. l. 6. tit. 15. Anselm. l. 5. c. 18. Burch. l. 3. c. 204. Ivo p. 3. c. 127. Pann. l. 2. c. 70.* b *al. comburit. c Ivo p. 2. c. 63. & part. 6. c. 88.* d *al. subtracta.* e *& in epist. Lucii, cap. 6.* f *Ivo p. 3. c. 117. Pann. l. 2. c. 67.* g *ibid. c. 31.* h *Et lib. 5. Capit. 158. & in legibus Bojariorum, tit. 7.* i *Burchard. l. 3. c. 197. Ivo p. 3. c. 114.*

a *al. juxta judicium.* b *Ansel. l. 8. c. 40. Polyc. l. 6. tit. 10. Ivo p. 3. c. 98. Pann. l. 2. c. 80. & 79.* c *Supra, 11. q. 3. ad mensam. Ansel. l. 5. c. 52.* d *al. fore privatum. 1.* e *Corinth. 5.* f *Anselm. l. 5. c. 47. Burch. l. 11. c. 22. Ivo p. 2. c. 124. & p. 14. c. 96.* g *Simile in 8. Synodo sub Photio, c. 3.*

& coo-

& cooperatores tanti sceleris anathematizentur, & bona eorum Ecclesiæ ipsius juri perpetuo tradantur. §. 1. Si vero in Presbyterum, vel in quemcunque interiorum graduum Clericum hæc eadem præsumpserit, canonicæ pœnitentiæ atque depositioni subjacebit. Si contumax fuerit, excommunicetur.

C. XXIII. *Flagellatores Presbyterorum post tertiam admonitionem, si non resipuerint, excommunicentur.*

Item Nicolaus Papa *Tadoni Archiepiscopo Mediolanensi.* a

DE *b* Presbyterorum flagellatoribus, & occisoribus, & prædonibus, scilicet, qui seculari brachio minime coercentur, juxta præceptum Domini placet, ut fraterno amore conveniantur secundo, ac tertio. Qui si te non audierint, conveniente Ecclesia eos sacra communione privare, atque (si in sua obstinatione permanentes Sacerdotalia monita forte contempserint) ab Ecclesiæ compage sub anathematis interdictione resecare licentiam tribuimus. §. 1. Quos etiam resipiscentes tandem digna satisfactione præmissa in gremium sanctæ matris Ecclesiæ revocari noveris posse.

C. XXIV. PALEA.

[*Item* ex Concilio Maguntino *sub Rabano*, c. 24.]

QUi *c* Presbyterum occiderit, duodecim α annorum ei pœnitentia secundum canones imponatur: at si negaverit, si liber est, cum septuaginta duobus β juret; si autem servus, super duodecim vomeres ferventes se expurget. Convictus vero noxæ usque ad ultimum vitæ tempus militiæ γ cingulo careat, & absque spe conjugii maneat.

Corr. Rom. ¶ *Hæc Palea in uno tantum Vaticano Gratiani codice habetur.*

¶ α Duodecim] *Sic in codice Vaticano, & cæteris locis indicatis. In vulgatis Gratiani codicibus legebatur*, viginti annorum pœna.

¶ β Cum septuaginta duobus] *In Concilio ipso legitur*, cum duodecim: *Burchardus tamen, & Ivo, & codex Vaticanus concordant cum vulgata lectione.*

¶ γ Militiæ cingulo] *Sic etiam in Decretalibus, & apud Burchardum & Ivonem. In Concilio autem legitur*, cingulum deponat, & uxorem amittat.

C. XXV. PALEA.

[*Item* ex Concilio Triburiensi.]

UT *d* Presbyteri non vadant, nisi stola, aut orario induti. Et si in itinere spoliantur, aut vulnerantur, vel occiduntur non stola vestiti, simplici emendatione solvantur: si autem cum stola, triplici.

C. XXVI. PALEA.

[*Item* ex eodem, c. 5.]

OMnes *e* Presbyteri interfectores α compositione Episcopi, ad cujus parochiam pertinent, solvantur: ita videlicet, ut medietatem Vuiregeldi β *f*, ejus Episcopus utilitatibus Ecclesiæ, cui præfuit, tribuat, & alteram medietatem in eleemosynam illius juste dispertiat: quia nullus nobis ejus hæres proximior videtur, quam ille, qui ipsum domino sociavit.

Corr. Rom. ¶ *Hæc quoque Palea in uno tantum Vaticano codice habetur. Est autem in capitularibus (unde citatur in Pannormia) l. 4. c. 15. & in Decretalibus, tit. de pœnit. c.* Presbyteri. *In Concilio etiam Triburiensi, quod extat, c. 4. habetur quiddam simile.*

¶ α Interfectores] *Sic etiam in Pannormia. Vaticanus codex habet*, interfecti. *In capitulari legitur*: Presbyteri interfecti Episcopo, ad cujus parochiam pertinent, solvantur secundum capitulare glorioſi Caroli genitoris nostri: ita videlicet, &c. *Verum in Decretalibus, & apud Burchardum & Ivonem hoc modo*: Presbyteri interfecti compositio Episcopo, ad cujus parochiam pertinebat, solvatur: ita videlicet, &c. *& similis locutio habetur in Concilio Triburiensi, c. 4. Sed quoniam est initium capitis, nihil visum est hic mutandum: reliqua autem sunt emendata ex locis indicatis.*

¶ β Vuiregeldi] *Antea legebatur*, Renaldus. *Emendatum est ex cæteris locis indicatis, præterquam ex Decretalibus, unde abest utraque vox: legitur tamen in prima collectione.*

C. XXVII. *Pro graduum varietate mulctentur, qui Clericos occidunt.*

Item *ex lib.* 3. *Cap.* a *c.* 25.

QUi *b* Subdiaconum occiderit, CCC. solid. componat: qui Diaconum, CCCC. qui Presbyterum, DC. qui Episcopum, DCCCC. qui Monachum, CCCC.

C. XXVIII. *De eodem.*

Item *ex lib.* 6. *Cap. c.* 90.

QUi *c* occiderit Monachum, aut Clericum, arma relinquat, & Deo in monasterio serviat, cunctis diebus vitæ suæ, nunquam ad seculum reversurus, & septem annis publicam pœnitentiam agat. *d*

C. XXIX. *Qui Clericum percusserit, excommunicetur, & non nisi a Romano Pontifice absolvatur.*

Item Innocentius Papa II. *In Concilio Lateranensi, c.* 15.

VI. SI *e* quis suadente diabolo hujus sacrilegii reatum α incurrerit, quod in Clericum vel Monachum violentas manus injecerit, anathematis vinculo subjaceat, & nullus Episcoporum illum præsumat absolvere (nisi mortis urgente periculo) donec Apostolico conspectui præsentetur, & ejus mandatum suscipiat.

Corr. Rom. ¶ α Reatum] *Sic est emendatum ex codicibus Concilii manuscriptis, & Concilio Eugenii tertii, c. 16. ubi hoc idem repetitur. Antea legebatur*, vitium vel crimen incurrerit.

3 pars. Gratian. *Qui autem de Ecclesia vi aliquem exemerit, vel in ipsa Ecclesia, vel loco, vel cultui, Sacerdotibus, & ministris aliquid injuriæ importaverit, ad instar publici criminis, & læsæ majestatis accusabitur; & convictus, sive confessus, capitali sententia a rectoribus provinciæ feretur: sicut in primo libro Codicis legitur, titulo de Episcopis & Clericis, leg.* Si quis in hoc genus sacrilegii proruperit. *& in Digestis titul. Ad legem Juliam repetundarum, f l. ultima. §. 1. Committunt etiam sacrilegium, qui contra divinæ legis sanctitatem aut nesciendo committunt, aut negligendo violant & offendunt: aut qui de principali judicio disputant, dubitantes, an is dignus sit, quem Princeps elegerit: vel qui intra provinciam, in quo provinciales & cives habentur, officium gerendæ ac suscipiendæ administrationis desiderant, ut Codicis lib. 9. titulo de crimine sacrilegii. §. 2. Similiter de judicio summi Pontificis alicui disputare non licet.*

C. XXX. *Nemini est permissum de eo, quod Papa statuit, judicare, vel ejus sententiam retractare.*

Unde Nicolaus Papa *omnibus Episcopis.*

NEmini *g* est de sedis Apostolicæ judicio judicare, aut illius sententiam retractare permissum: videlicet propter Romanæ Ecclesiæ primatum, Christi munere in beato Petro Apostolo divinitus collatum.

Corr. Rom. ¶ *Epistola, ex qua hoc caput est sumptum, non extat:*

a *In chronico Mediolan.* b *Ivo p.* 10. *c.* 20. c *Ext. de pœn. & remis. c.* 2. *Burch. l.* 6. *c.* 7. *Ivo p.* 10. *c.* 136. d *Prima pars habetur Cap. lib.* 6. *c.* 169. *Burch. lib.* 6. *c.* 10. *Ivo p.* 10. *c.* 139. e *Cap. l.* 4. *c.* 15. *extra, de pœnis, cap. Presbyteri. Burch. l.* 6. *c.* 11. *Ivo p.* 10. *c.* 140. *Pann. l.* 8. *c.* 6. f *al. Vuirgildi.*

a *Et in Conc. Troslejano, c.* 13. *& inter leges Longobar. tit. de homicid. lib. hominis. l.* 27. b *Pann. l.* 8. *c.* 7. *Burchard. l.* 6. *c.* 5. *Ivo p.* 10. *c.* 9. *& 134. similia quædam.* c *Ivo p.* 10. *c.* 10. *Pann. l.* 8. *c.* 8. d *al. gerat.* e *Pann. l.* 8. *c.* 149. f *Peculatus. l. sacrilegi.*] *vera lectio, ut in gloſſa.* g *Anſ. l.* 1. *c.* 21. *Pann. l.* 4. *c.* 10.

extat: aliquid tamen simile habetur in epistola prima ad Michaelem Imperatorem.

Gratian. *Sacrilegii quoque reatum incurrit, qui Judæis publica officia committit.*

C. XXXI. *Sacrilegium faciunt, qui Judæis publica officia committunt.*

Unde in Toletano Concilio IV. *c. 64. legitur.*

COnstituit *a* sanctum Concilium, ut Judæi, aut hi qui ex Judæis sunt, officia publica nullatenus appetant: quia sub hac occasione Christianis injuriam faciunt. Ideoque judices provinciarum cum Sacerdotibus eorum surreptiones fraudulenter elicitas α suspendant, & officia publica eos agere non permittant. Si quis autem judicum hoc permiserit, velut in sacrilegum excommunicatio proferatur, & is qui surrepserit, publicis cædibus deputetur.

Corr. Rom. ¶ α Elicitas] *Sic est emendatum ex codice Lucensi Regio: quamvis in aliis codicibus Conciliorum, & Gratiani legatur*, relictas.

4 pars. Gratian. *Verum ne reverentia religionis dominos suo jure fraudaret, si famuli ad Ecclesiæ septa confugientes inde nequaquam abstraherentur, sacris canonibus est institutum, ut præstito a Domino sacramento impunitatis, ei etiam reddantur inviti.*

C. XXXII. *Post præstitam securitatem servi restituantur dominis, qui ad Ecclesiam confugiunt.*

Unde Gelasius *b* Papa *scribit Bonifacio Episcopo.*

METuentes *c* dominos famuli, si ad Ecclesiæ septa confugerint, intercessiones debent quærere, non latebras: ne hæc ipsa præsumptio tarditatis temeritatem augeat rentendi. Filius etenim noster vir spectabilis Petrus queritur servum suum in Ecclesia sancti Clementis diutius commorari *d*, cui cum deputasset sacramenta præstari, illum egredi nulla ratione voluisse. Et ideo directus supradictus *e* homo de præsenti cum eo, quem elegeris esse mittendum, cum de impunitate ejus sacramenta præbuerit, eum statim facias ad dominum suum modis omnibus remeare: aut si in hac pertinatia *f* forte præstiterit, post sacramentum sibi præstitum reddatur invitus.

C. XXXII. *Securitate recepta ad ratiocinia reddenda fugitivi ab Ecclesia redire cogantur.*

Idem *Joanni Episcopo Viennensi.* g

UXor *h* Felicis & filiæ Romam, quia sic oportuit, pervenerunt. Siquidem hunc ipsum primum se ad Barbarorum basilicam conferentem, seque bonas causas habere jactantem, egredi sub hac conditione præcipimus, ut si actus suos fideliter & rationabiliter allegaret, nihil circa eum prorsus asperum fieri, durumque pateremur. Alioqui si contra fidem, & utilitatem Dominicam venisse probaretur, ipse sibimet imputaret, atque *i* domini ordinationi congruæ subjacere. Qui superveniente filio nostro, viro spectabili Orthasio, sic est ad signacula quæque convictus, ut os aperire non posset, & vera esse, quæ objicerentur, voce propria fateretur; ideoque tenetur custodiæ mancipatus.

C. XXXIV. *Eripiatur in libertatem servus, cui Christiano Judæus signaculum circumcisionis impressit: alioquin ab Ecclesia domino suo reddatur invitus.*

Idem *Syracusano, & Constantino, & Laurentio Episcopis.*

JUdas *k*, qui Judaicæ professionis existit, mancipium sui juris, quod ante paucos annos se asserit comparasse, nunc ad Ecclesiam Venefranam confugisse suggessit (sicut petitorii tenor annexus ostendit) eo quod dicat sibi ab infantia Christiano nuper a præfato domino signaculum circumcisionis infixum. Quapropter vestra diligenter inter utrumque solicita cura rerum fideliter examinet veritatem, quatenus nec religio temerata videatur, nec servus hac objectione mentitus competentis jura domini *a* declinare contendat.

C. XXXV. *De atrio Ecclesiæ (quod triginta passibus clauditur) nisi prius data securitate fugiens non abstrahatur.*

Item ex Concilio Toletano XII. *c. 12.*

DIffinivit *b* sanctum Concilium, ut nullus audeat confugientes ad Ecclesiam, vel residentes inde abstrahere, aut quodcunque nocibilitatis, vel damni, seu spolii, residentibus in loco sancto inferre: sed esse potius his ipsis, qui Ecclesias petunt, per omnia licitum, in triginta passus ab Ecclesiæ januis progredi, in quibus triginta passibus uniuscujusque Ecclesiæ in toto circuitu reverentia defendatur: sic tamen, ut hi, qui ad eam confugiunt, in extraneis, vel longe separatis ab Ecclesia domibus nullo modo abscedant *c*: sed in hoc triginta passuum numero absque domorum extranearum receptaculo progrediendi *d* aditum obtinebunt: qualiter ad *e* requisitæ naturæ usum debitis exeant locis, & nullo teneantur eventu necessitudinis, qui dominicis se defendendos commiserint claustris. §. 1. Si quis autem hoc decretum tentaverit violare, & Ecclesiasticæ excommunicationi subjaceat, & severitatis Regiæ feriatnr sententia. §. 2. Ipsos autem, qui ad Ecclesiam confugium fecerunt, si juxta priscorum canonum instituta hi, qui eos repetunt, sacramenta reddiderint, & Sacerdos Ecclesiæ ipsius ab Ecclesiæ non abstraxerit foribus, aut fuga talium, si evenerit, Sacerdoti quærenda est, aut damnorum sententia secundum electionem Principis hujusmodi Sacerdotibus irroganda.

C. XXXVI. *Ante securitatem acceptam de atrio Ecclesiæ fugitivus non cogatur exire.*

Item ex Concilio Aurelianensi I. *c. 3. & 5.*

ID *f* constituimus observandum, quod Ecclesiastici canones decreverunt, & lex Romana constituit, ut ab Ecclesiæ atriis, vel domo Episcopi reos *a* abstrahere omnino non liceat: sed nec alteri consignare, nisi ad Evangelia datis sacramentis de morte, & debilitate, & omni pœnarum genere sint securi: ita ut ei, cui reus fuerit criminosus, de satisfactione conveniat. Quod si quis sacramenta sua convictus fuerit violasse, reus perjurii non solum a communione Ecclesiæ, vel omnium Clericorum, verum etiam & Catholicorum convivio separetur. Quod si is, cui reus est, noluerit β sibi intentione faciente componi, & ipse reus de Ecclesia actus timore discesserit, ab Ecclesiæ Clericis non quæratur. §. 1. Servus *g* etiam, qui ad Ecclesiam confugerit, pro qualibet culpa, si a domino pro admissa culpa sacramentum susceperit, statim ad servitium domini sui redire cogatur: & postquam dato sacramento domino suo fuerit consignatus, si aliquid pœnæ pro eadem culpa, qua excusatur γ probatus fuerit pertulisse, pro contemptu Ecclesiæ, & prævaricatione fidei, a communione & convivio Catholicorum extraneus habeatur. Si vero servus pro culpa sua ab Ecclesia defensatus sacramenta Domini *h* Clericis

a *Dist.* 54. *nulla. Ivo p.* 13. *c.* 97. b *al. Gregorius.* c *Ivo p.* 16. *c.* 68. *& p.* 3. *c.* 115. *Pann. l.* 2. *c.* 77. *&* 74. d *al. commovatum.* e *al. supradicti.* f *al. pervicacia.* g *al. Vivanensi.* h *Ivo p.* 15. *c.* 77. i *al. atque ordinationi.* k *Ivo p.* 13. *c.* 113.

a *al. dominii.* b *Ivo p.* 3. *c.* 121. *Pann. l.* 2. *c.* 78. c *al. obcælentur:*] *orig.* d *al. progredientes.* e *al. qualiter requisitæ naturæ usum debitis expleant locis.* f *Rabanus pœnit. c.* 22. *Burch. l.* 3. *c.* 190. *Ivo p.* 3. *c.* 107. g C. 5. *Burch. l.* 3. *c.* 192. *Ivo p.* 3. *c.* 109. *Pann. l.* 2. *c.* 73. h *al. sui Domini.*

exigen-

exigentibus de impunitate perceperit, exire nolentem a Domino liceat occupari.

Corr. Rom. ¶ α Reos] *Sic est emendatum ex originali, Rabano, Burchardo & Ivone, cum in Gratiani codicibus etiam manuscriptis legeretur*, eos.

¶ β Noluerit sibi] *Antea legebatur*, voluerit. *Mutatum est ex Concilii exemplaribus etiam manuscriptis, & nonnullis ipsius Gratiani & cæteris collectoribus: quamvis in recentiori Colonienſi editione absit dictio*, sibi.

¶ γ Excusatur] *Sic in omnibus Gratiani & Conciliorum codicibus impressis & manuscriptis. Apud cæteros collectores est*, accusatur.

5 pars. Gratian. *Occasione namque religionis servus dominum suum contemnere, & ejus ministerium destituere non debet.*

C. XXXVII. *Religionis occasione dominum suum non audeat servus contemnere.*

Unde in Gangrensi Concilio, *c.* 3. *legitur.*

VII. Si *a* quis servum alienum occasione religionis docet dominum suum contemnere, & ejus ministerium destituere, ac non potius docuerit eum suo domino bona fide, & cum omni honorificentia deservire, anathema sit.

C. XXXVIII. *Corripiatur durissime, qui causa religionis docet servum dominum suum contemnere.*

Item ex Concilio Martini Papæ *b*, *c.* 47.

VIII. Si *c* quis servum alienum causa religionis doceat contemnere dominum suum, & recedere a servitio ejus, durissime in omnibus arguatur.

C. XXXIX. *Primati insinuetur necessitas, quæ res Ecclesiæ distrahere compellit.*

Item ex Concilio Carthaginensi *d*, *c.* 26.

NUllus *e* res Ecclesiæ distrahat. Quod si reditus, α non habet, & aliqua nimia necessitas cogit, hanc insinuandam esse Primati ipsius provinciæ censemus, ut cum statuto numero Episcoporum, utrum faciendum sit, arbitretur. Quod si tanta urget necessitas Ecclesiæ, ut non possit ante *f* Primatem consulere, saltem vicinos β testes convocet Episcopos, curans ad Concilium referre omnem Ecclesiæ necessitatem. Quod si non fecerit, reus Deo & sancto Concilio venditor honore amisso γ teneatur.

Corr. Rom. ¶ *Hoc est caput 26. Carthaginensis unici, inserti in codice canonum, itemque Græci, quod sumptum est ex c. 4. Concilii quinti Carthaginensis. In neutro tamen sunt hæc omnia verba*, nullus res distrahat: *sed*, Placuit, ut rem Ecclesiæ nemo vendat, *quemadmodum & apud Ivonem.*

¶ α Quod si reditus] *Græce est*, ὅπερ πρᾶγμα ἐὰν προσόδους μὴ ἔχῃ: *id est*; Quæ quidem res si reditus non habeat.

¶ β Vicinos testes] *Sic in codice canonum, & fere in Græco canone, & in margine recentiorum Colonienſium editionum. In contextu autem ipsarum, & vetustioribus editionibus, ac duobus Vaticanis codicibus, & apud Ivonem legitur*, saltem post factum curiositatem habeat, & vicinis Episcopis hoc ante indicare, & ad Concilium, &c. *In Sorienſi autem Regio*, curet statim agere, vel vicinis, &c.

¶ γ Honore amisso] *Verba hæc sunt in Concilio inserto in codice canonum, in codice Sorienſi Regio, & Canone Græco; absunt autem ab omnibus editionibus Concilii quinti Carthaginensis, & duobus Vaticanis exemplaribus & Ivone.*

C. XL. *Sine licentia Episcopi, quicquid Abbas vendiderit, in irritum deducatur.*

Item ex Concilio Agathensi, *c.* 56.

IN *a* venditionibus, quas Abbates facere præsumunt, hæc forma servetur, ut quicquid sine Episcopi licentia α venditum fuerit, ad potestatem Episcopi revocetur. §. 1. Mancipia *b* vero Monachis donata ab Abbate non liceat manumitti. Injustum enim putamus, ut Monachis quotidianum rurale opus facientibus, servi eorum libertatis otio potiantur.

Corr. Rom. ¶ α Licentia] *Sic est adscriptum in margine in recentioribus Colonienſibus editionibus: sed in antiquioribus, & codicibus manuscriptis, & apud Ivonem est*, notitia.

6 pars. Gratian. *Etiamsi Episcopo consentiente monasterii possessio ab Abbate data fuerit, nullius momenti erit donatio, nisi forte in Ecclesiæ fabricam erigendam donatio processerit. Quo casu tantum ei donare licet, quantum Ecclesiæ parietes concludunt.*

C. XLI. *Nullo titulo res monasterii valent ab ejus jure segregari.*

Unde Gregorius *scribit, lib. 7. indict. 1. epist. 33. Joanni Episcopo Scyllacæno.* c

QUesti nobis sunt prædicti Monasterii Monachi, Abbatem suum terram in Scyllacænum α castrum, quæ in sexcentos pedes extenditur, sub prætextu fabricandæ Ecclesiæ fraternitati tuæ donationis titulo concessisse. Et ideo volumus, quantum parietes possunt ædificatæ Ecclesiæ circumdare, juri Ecclesiæ vendicari. Quicquid vero extra parietes ejusdem Ecclesiæ esse poterit, ad jura monasterii sine difficultate aliqua revertatur: quia nec mundanarum legum, nec sacrorum canonum statuta permittunt, res monasterii de jure ejus quolibet titulo segregari. Eapropter donationem ejusdem terræ, quæ contra rationem facta est, sine aliqua dilatione restitue.

Corr. Rom. ¶ α Intra Scyllacænum] *Sic est emendatum ex multis codicibus epistolarum: a qua lectione nonnulla Gratiani exemplaria parum discrepabant. In vulgatis erat*, in Tranquillitanum castrum.

C. XLII. PALEA.

HAnc *d* ergo scriptorum nostrorum paginam omni in futuro tempore a te, ab omnibus Episcopis firmam statuimus illibatamque servari: ut & suæ Ecclesiæ, juvante Domino, tantummodo sint jure contenti, & monasteria Ecclesiasticis conditionibus, seu angariis, sive quibuslibet obsequiis secularibus nullo modo subjaceant, nullis canonicis juribus deserviant, sed remotis vexationibus, divinum opus cum summa devotione perficiant.

Corr. Rom. ¶ *Hæc Palea abest a vetustis exemplaribus, uno excepto, & huc temere translata est: cum habeatur infr.* 18. *q.* 2. *c.* quam sit. §. hanc ergo. *ubi nonnulla notabuntur.*

7 pars. Gratian. *Sed notandum est, quod aliud est in suos vel propinquorum usus res Ecclesiæ convertere (quam perniciosam cupiditatem sacri canones ubique prohibent, & damnabilem ostendunt:) aliud est, quod ex dispensatione charitatis humanæ infirmitati consulitur: ut quondam illi sua reddantur, qui in sacro proposito manere contemnit. Quod non tam jure fori, quam jure poli nonnullos sanctorum fecisse legimus. Beatus* e *enim Joannes Evangelista duobus juvenibus, quos pœnituerat omnia sua pro Christo reliquisse, & pauperibus erogasse, aurum & gemmas reddidit, ut cuncta, quæ vendiderant, sibi redimerent. Sed objicitur: Beatus Joannes non oblata reddidit, quæ pauperibus jam erogata fuerunt, sed alia recompensavit, quæ in pauperum*

vel

a *Ivo part.* 16. *c.* 102. & *p.* 13. *c.* 49. b *In capit. græcarum Synod. Martini Bracar.* c *Burch. l.* 8. *c.* 25. *Ivo part.* 7. *cap.* 43. d *Et in Carthag.* 5. *c.* 4. e *Anselm. l.* 5. *c.* 45. *Ivo p.* 3. *c.* 153. f *al. ante consulere.*

a *Ivo part.* 3. *c.* 163. b *Sup. dist.* 54. *Abbati.* c *al. Schillitano.* d *Infr.* 18. *q.* 2. *quam sis.* §. *hanc ergo.* e *Abdias l.* 5. *Historiæ Apostolicæ.*

UAB Biblioteca de Ciències Socials

vel Ecclesiarum facultatibus nunquam computata fuerant. Similiter si Abbas vel Episcopus aliqua habuerit, quæ in Ecclesiasticis facultatibus nondum sunt annumerata, exemplo beati Joannis det illa recedenti; oblata vero Ecclesiæ retineat. §. 2. *Sequitur* a *ergo aliud exemplum, quo eadem, quæ oblata sunt, laudabiliter reddenda monstrentur.*

C. XLIII. *Non debet Ecclesia suscipere, quæ filio exhæredato sibi offeruntur.*

Ait enim Augustinus *b in sermone 2. de vita Clericorum.*

QUicunque *c* vult exhæredato filio hæredem facere Ecclesiam, quærat alterum, qui suscipiat, non Augustinum: imo, Deo propitio, neminem inveniet *d*. Quam laudabile factum sancti & venerandi Episcopi Aurelii Carthaginensis? quomodo implevit os omnium *e*, qui sciunt, laudibus Dei? Quidam enim cum filios non haberet, neque speraret, res suas omnes (retento sibi usufructu) donavit Ecclesiæ. Nati sunt ei filii postea: & reddidit Episcopus nec etiam opinanti illi, quæ donaverat. In potestate habebat Episcopus non reddere, sed jure fori, non jure poli *f*.

Gratian. *Ecce, quod aliquando oblata jure & laudabiliter redduntur. Veruntamen non hoc exemplo recedenti sua reddenda monstrantur. Aliud est enim in professione suæ vitæ persistere, aliud a proposito sui ordinis discedere. Si sanctus Aurelius degenti in laicali habitu oblata reddidit, quia post oblationem filios accepit, non ideo in apostasiam euntibus sua reddenda sunt, quibus utilius necessaria subtraberentur, ut coacti redirent ad ordinem, a quo recesserant. Sed sicut inimicis & persecutoribus jubemur necessaria subministrare, sicut ab Apostolo* g *monemur tempus redimere, ut expeditius orationi vacemus: sic ne Ecclesia scandalum patiatur, ne discedens in deteriora præcipitetur, ne in perniciem Monachorum, aut incendium monasterii occasione suorum exardescat, laudabilius sibi sua non dico reddantur, sed auferri sinantur, quam ab illo ista inferantur.*

CAUSA XVIII.

QUidam *Abbas consecratus in Episcopum, prius monasterio multa contulit, postea in Episcopatu plura acquisivit: cui dum fratres successorem quærerent, Episcopus loci semet electioni volebat inferere, ut per ipsum Abbas in monasterio ordinaretur: fratres renituntur.*

1. *Quæritur primo, An monasterium possit petere, quæ ab Episcopo quæsita sunt, an Episcopalis Ecclesia possit sibi vendicare, quæ monasterio fuerunt tradita* h*?*
2. *Secundo, An per Episcopum Abbas sit eligendus & ordinandus, an tantummodo a propriis fratribus sit instituendus?*

QUÆSTIO I.

PRima *quæstio terminatur* in Concilio habito apud Altheum, *in quo sic statutum legitur.*

Corr. Rom. ¶ *Burchardus lib. 1. cap. 230. citat Concilium apud Alth. præsente* Conrado Rege: *itemque Ivo part. 5. c. 343. sed exprimit,* Altheum. *Idem vero part. 14. c. 116. plura de hoc Concilio refert his verbis:* Regno Conradi piissimi & Christianissimi Regis quinto congregata est sancta generalis Synodus apud Altheum (al. Altheim) in pago Rhetiæ, præsente videlicet domini Joannis Papæ Apocrisario, sanctæ Ostiensis Ecclesiæ Petro venerabili Episcopo.

CAP. I. *Qui de Monacho Episcopus ordinatur, quod ante consecrationem habuit, monasterio; quod vero post consecrationem acquisivit, propriæ Ecclesiæ relinquat.*

STatutum *a* est, & rationabiliter secundum sanctos Patres a Synodo confirmatum, ut Monachus, quem canonica electio a jugo regulæ monasticæ professionis absolvit, & sacra ordinatio de Monacho Episcopum facit, velut legitimus hæres paternam sibi hæreditatem postea jure vendicandi potestatem habeat: sed quicquid acquisierat, vel habere visus fuerat, monasterio relinquat, & Abbatis sui, qui fuerat secundum regulam sancti Benedicti, arbitrio. Postquam enim Episcopus ordinatur, ad altare, ad quod sanctificatur, & titulatur *b*, secundum sacros canones, quod acquirere poterit, restituat.

QUÆSTIO III.

SEcundam *vero quæstionem terminat auctoritas* Toletani Concilii IV. *c. 50. dicens:*

C. I. *Abbates & alia officia per Episcopos debent institui.*

HOc tantum sibi in monasterio vendicent Sacerdotes, quod præcipiunt canones, id est, Monachos ad conversationem sanctam prænonere, Abbates, aliaque officia instituere, atque extra regulam facta corrigere. Quod si aliquid in Monachos canonibus interdictum præsumpserint, aut usurpare quippiam de monasterii rebus tentaverint, non deerit ab illis sententia excommunicationis.

2 ps. Gratian. *Econtra* Gregorius *scribit Castorio Ariminensi Episcopo.*

C. II. *Congregatio monasterii, non Episcopus aut aliquis extraneorum, Abbatem instituat.*

I. ABbas in monasterio non per Episcopum, aut per aliquem extraneorum ordinetur: neque ab Episcopo Missa ibi celebretur, ut nulli Ecclesiæ subjiciatur.

Corr. Rom. ¶ *Hujus capitis eadem est sententia ac sequentis, in quo sunt ipsa B. Gregorii verba. Itaque hæc videtur summa quædam sequentis: & propterea in aliquot vetustis exemplaribus non sunt distincta.*

C. III. *De eodem.*

Idem *eidem Castorio Episcopo, lib. 4. epist. 43. seu cap. 87.*

ABbatem *c* cuilibet *d* monasterio non alium, sed quem dignum moribus atque actibus monasticæ disciplinæ communi consensu congregatio tota poposcerit, ordinari *e* volumus. Missas autem publicas per Episcopum vel Clericos α in *f* monasterio fieri omnimodo prohibemus.

Corr. Rom. ¶ α Vel Clericos.] *Verba hæc non leguntur apud Gregorium: omninoque nonnulla videntur consulto immutata a collectore.*

C. IV. *Ille debet Abbas institui, quem sua congregatio, & possessionis dominus ordinari poposcerit.*

Item Pelagius Papa *Mellito Subdiacono.*

II. ABbatem *g* in monasterio illum volumus ordinari, quam sibi de sua congregatione & Monachorum electio, & possessionis dominus, (& quod magis observandum est) ordo vitæ, ac meritum poposcerit ordinari.

a *aliter, Sequatur.* b *Et serm. 52. al. 53. ad fratres in eremo, & in Concil. Aquisgran. cap. 112.* c *Ivo p. 3. cap. 177.* d *aliter, inveniat.* e *al. eos omnes.* f *aliter, cæli.* g *1. Corinth. 7.* h *al. contradita.*

a *Burchard. l. 1. c. 231. Ivo p. 5. c. 343.* b *al. instituetur.* c *Anf. l. 7. c. 174. Polyc. l. 3. tit. 15. & l. 4. tit. 33. Pann. l. 3. c. 168.* d *al. eidem*) *orig.* e *al. volumus te ordinare.*) *orig.* f *aliter, illic*) *orig.* g *Ivo p. 7. c. 24.*

C. V. *De libertate Monachorum.*

Item Gregorius *omnibus Episcopis* a.

QUam sit necessarium Monachorum *b* quieti prospicere, &c. *& infra*. §. 1. Interdicimus *c* igitur in nomine Domini Jesu Christi, & auctoritate beati Petri Principis Apostolorum prohibemus, (cujus vice huic Ecclesiæ Romanæ præsidemus) ut nullus Episcoporum aut α secularium ultra præsumat de reditibus, vel rebus, vel chartis β monasteriorum, vel de cellulis, vel de villulis, quæ ad ea pertinent, quocunque modo, vel qualibet occasione *d* minuere, vel dolos, vel immissiones, aut violentias aliquas facere. *& infra*. §. 2. Defuncto *e* vero Abbate cujusquam *f* congregationis, non extraneus eligatur *g*, nisi de eadem congregatione, quem sibi propria voluntate concors fratrum societas elegerit, & qui electus fuerit, sine dolo vel venalitate aliqua ordinetur. Quod si aptam inter se personam invenire nequiverint, solerter sibi de aliis monasteriis similiter eligant ordinandum. *& infra*. §. 3. Pariter autem custodiendum est, ut invito Abbate ad ordinandum *h* alia monasteria, aut ad ordines sacros, vel Clericatus officium tolli exinde Monachi non debeant. *& infra*. §. 4. Nullus γ Monachus *i* sine testimonio & *k* concessione Abbatis sui in Ecclesia aliquem locum teneat, vel ad aliquem promoveatur honorem, §. 5. Hanc *l* ergo scriptorum nostrorum paginam omni in futuro tempore ab omnibus Episcopis firmam *m* statuimus, illibatamque servari, ut & suæ δ Ecclesiæ, juvante Domino, tantummodo sint jure contenti, & monasteria Ecclesiasticis conditionibus, seu angariis *n*, vel quibuslibet obsequiis secularibus nullo modo subjaceant, nullis canonicis juribus ε deserviant: sed remotis vexationibus, ac cunctis gravaminibus, divinum opus cum summa animi devotione perficiant.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc habetur in decreto Concilii Lateranensis, edito a B. Gregorio, pro quiete ac libertate Monachorum, quod extat secundo tomo Conciliorum, inter decreta Gregorii primi: ejusque magnam partem ipsemet refert lib. 7. reg. indict. prima, epist. 18. Martiniano Episcopo Ravennati.*

¶ α Aut secularium,] *Absunt ab aliquibus Conciliorum editionibus & Gratiani manuscriptis exemplaribus.*

¶ β Chartis] *In Concilio legitur*, curtis. *sed in epistola & apud Ivonem*, chartis.

¶ γ Nullus Monachus] *Hinc usque ad finem non habentur in epistola, sed in Concilio.*

¶ δ Ut & suæ Ecclesiæ] *In Concilio legitur*: Et sanctæ Ecclesiæ, juvante Domino, suo termino, sive jure contentæ, &c. *In epistola vero* 43. *l.* 4. (*ubi idem fere scribit Castorio Ariminensi Episcopo*) *hoc modo*: Ut & tua Ecclesia, juvante Domino, suo tantummodo sit jure contenta, & monasterium illud, &c.

¶ ε Juribus] *In Concilio est*, curis: *in epistola*, canonicæve jurisdictioni.

C. VI. *Missas publicas in cœnobio Episcopi non celebrent, ne aliquod eis gravamen inferant.*

Idem *Castorio Episcopo Ariminensi*. o

LUminoso *p* Abbate referente plurimis in monasteriis multa a Præsulibus præjudicia atque gravamina Monachos pertulisse cognovimus. Oportet ergo, ut tuæ *q* fraternitatis provisio de futura quiete eorum salubri disponat ordinatione; quatenus conversantes in illis, in Dei servitio, gratia ipsius suffragante, mente libera perseverent. Missas quoque publicas in *a* cœnobiis fieri omnimodo prohibemus: ne in servorum Dei recessibus, & in eorum receptaculis ulla popularis conventus præbeatur occasio, [vel mulierum fiat illic *b* introitus,] quia non expedit animabus eorum. Nec audeat ibi cathedram collocare Episcopus α, vel quamlibet potestatem exercere imperandi, nec aliquam ordinationem, quamvis levissimam, faciendi; nisi ab Abbate loci fuerit rogatus: quatenus Monachi semper maneant in Abbatum suorum potestate: ut *c* remotis vexationibus, ac cunctis gravaminibus, divinum opus cum summa devotione animi perficiant.

Corr. Rom. ¶ *Libro quarto regesti est epist. 41. Luminoso Abbati, & 43. Castorio Ariminensi Episcopo scripta, in quibus leguntur, quæ ad hoc caput pertinent. Propria tamen verba usque ad vers.* Missas. *non habentur in epistolis illis, sed in Concilio, de quo in proximo superiori capite dictum est, exceptis primis verbis*, Luminoso Abbate referente. *& ex eo nonnulla sunt emendata & addita.*

¶ α Episcopus,] *In Concilio sequitur*, seu quacunque alia dignitate præditus, aut potestate, vel quamlibet potestatem imperandi, &c.

C. VII. *Baptisterium in monasterio non permittitur fieri.*

Item Gregorius *d* Papa *lib. 2. indict. 11. epist. 56. Secundino Episcopo.*

PRidem *e* præcepimus, ut de monasterio S. Andreæ, quod est super Mascalas, baptisterium propter Monachorum molestias *f* debuisset auferri, atque in eodem loco, quo fontes sunt, altare fundari: cujus rei perfectio hactenus est protracta. Admonemus igitur fraternitatem tuam, ut nullam jam moram post susceptas præsentes literas nostras inferere debeas, sed repleto loco ipsorum fontium, altare ad sacra celebranda mysteria illic sine dilatione aliqua fundetur: quatenus & prædictis Monachis opus Dei securius liceat celebrare, & non de negligentia vestra contra fraternitatem tuam noster animus excitetur.

C. VIII. *Cum permissione Episcopi Abbas locum suum deserere potest.*

Item ex Concilio Maguntino.

II. ABbas *g* pro humiliatione, & cum permissione Episcopi, locum suum potest relinquere: tamen eligant sibi fratres Abbatem de ipsis, si habent: sin autem, de extraneis.

3 pars. Gratian. *Ecce in Toletano Concilio dicitur, quod Sacerdotes* h, *Abbates, & alia officia instituere debeant, Beatus Gregorius & Pelagius prohibent, dicentes, Abbatem a fratribus suæ congregationis eligendum & ordinandum. Quomodo ergo hæc tanta diversitas ad concordiam revocabitur? Sed sciendum est, quosdam Monachos esse indomitæ cervicis, & effrænatæ superbiæ: quos dum Abbates ad religionem cogere voluerint, in eorum dejectionem conspirant, & alium moribus suis convenientem sibi præficere contendunt; quales erant illi, qui in necem beati Benedicti conspirasse leguntur. Pro hujusmodi constitutum est, ut Abbates, & alia officia per Sacerdotes instituantur.*

C. IX. *Non licet Monachis Abbates pro suo arbitrio expellere, aut alios ordinare.*

Unde Pelagius Papa *scribit Opilioni* i *defensori dicens*:

NUllam *k* potestatem de cætero, nullam licentiam

a *In Conc. Later. sub Greg. I. reg. l. 7. indict. 1. ep. 18. Mariniano Episcopo.* b *al. monasteriorum*] *orig.* c *Polyc. l. 3. tit. 15. Anselm. l. 5. c. 58. Ivo p. 7. c. 11.* d *al. exquisitione.* e *Pann. l. 3. c. 181. Polyc. l. 4. tit. 33.* f *al. cujuscunque.* g *abest ab orig.* h *al. ordinanda.* i *al. Monachorum.* k *al. vel consensu.* l *Supra, 17. q. 4. l. 4. reg. ep. 43.* m *al. & quibuscunque aliis firmam.* n *al. angariis, aut etiam procurationibus, vel quibuslibet subsidiis, obsequiisque.* o *In eodem Concil.* p *Ivo p. 7. c. 12.* q *al. nostræ*] *in Conc. ibidem inferius, & l. 4. epist. 43.*

a *al. eo in cœnobio*] *in Conc. id est ab Episcopo.* b *novus*] *orig.* c *Ibid. inferius. sup. c. 5.* d *Antea legebatur, Gelasius.* e *Polyc. l. 4. tit. 34. Anselm. l. 5. cap. 48. Ivo p. 5. c. 55.* f *al. insolentias.* g *Burch. l. 8. c. 86. Ivo p. 7. c. 104.* h *al. Episcopi.* i *al. Apollonio.* k *Ans. l. 7. c. 185.*

Monachis

Monachis relinquimus pro arbitrio suo aut Abbates expellere, aut sibimet alios ordinare: quia nulla auctoritas remanebit Abbati, si Monachorum potestati cœperit subjacere: ut de cætero fideliter & studiose universa, quæ vel ad divini cultus reverentiam, vel ad utilitatem ejusdem monasterii pertinent, Abbatis solicitudo, ad quem potestas tota pertinere convenit, debeat adimplere.

4 pars. Gratian. *Hinc etiam constitutum est, ut Clerici singulorum monasteriorum sint in potestate Episcoporum, nec alicui liceat extra eorum conscientiam monasteria ædificare.*

C. X. *Sine conscientia Episcopi, monasterium nullus ædificet.*

Unde in Chalcedonensi Concilio, *c.* 4. *legitur.*

QUidam *a* Monachorum habitu utentes indifferenter per civitates incedunt, necnon & monasteria, & seipsos præsumptione propria commendant. Placuit igitur neminem aut ædificare, aut construere monasteria, aut Oratorii domum sine conscientia ipsius civitatis Episcopi. *Item c.* 8. §. 1. Clerici *b* in ptochiis α, & in monasteriis, aut martyriis constituti, sub potestate sint ejus, qui in ea est civitate Episcopus, secundum traditionem sanctorum Patrum; nec per præsumptionem recedant a suo Episcopo. §. 2. Eos vero, qui ausi fuerint rescindere hujusmodi institutionem quocunque modo, vol si noluerint subjacere proprio Episcopo, si quidem fuerint Clerici, pro β personarum ordinatione subjaceant condemnationibus canonum; si vero Laici vel Monachi fuerint, communione priventur. *Item.* §. 3. Clerici γ, qui pauperum dispositioni, vel *c* monasteriorum, vel martyriorum præsunt, sub potestate singularum civitatum Episcoporum secundum canonum traditionem perdurent; neque per suam temeritatem Episcopi sui *d* moderationem declinent. Qui autem hujusmodi dispositionem quolibet modo subvertere ausi fuerint, & Episcopo suo non obedierint, si quidem Clerici fuerint, canonicæ damnationi subjaceant, si autem Monachi vel Laici sunt, a communione suspendantur.

Corr. Rom. ¶ *Quoniam versio hujus capitis usque ad* §. 1. Clerici, *est alia ab iis, quæ circumferuntur in Conciliorum codicibus, licet apud Ivonem, & in Pannormia idem fere sit sensus: placuit afferri verba Græca, & novam interpretationem.*

Οἱ ἀληθῶς καὶ εἰλικρινῶς τῷ μονήρει μετιόντες βίον, τῆς πρεπούσης αὐτοῖς ἀξιοῦσθωσαν τιμῆς. ἐπειδὴ δέ τινες τῷ μοναχικῷ κεχρημένοι προχείρῳ, τάς τε ἐκκλησίας καὶ τὰ πολιτικὰ διαταράττουσι πράγματα, περιόντες ἀδιακρίτως τὰς πόλεσιν, καὶ μὴν ἀλλὰ καὶ μοναστήρια ἑαυτοῖς σωμασκὰν ἐπιτηδεύοντες, ἔδοξεν μηδένα μὲν μηδαμοῦ οἰκοδομεῖν, μὴ δὲ συνιστᾶν μοναστήριον ἢ εὐκτήριον οἶκον παρὰ γνώμην τοῦ τῆς πόλεως ἐπισκόπου. *Id est.*

Qui vere & sincere monasticam vitam degunt, convenienti honore afficiantur. Verum, quoniam nonnulli speciem monachicam præ se ferentes, & Ecclesias, & civilia negotia perturbant, in civitatibus indifferenter vagantes, ac præterea monasteria sibi ipsi constituere aggredientes; placuit neminem quidem uspiam ædificare, neque constituere monasterium, vel oratoriam domum præter sententiam Episcopi civitatis.

¶ α Ptochiis] *Sic in nonnullis vetustis codicibus Gratiani, & Vaticano Conciliorum, & in versione prisca, (ex qua videtur esse hic versiculus,) & est vox canonis Græci. In vulgatis autem Gratiani, & aliquot libris Conciliorum est,* parochiis.

¶ β Pro personarum ordinatione] *Sic in eadem prisca; sed in canone Græco, & in versione Dionysii Exigui nihil est quod his verbis respondeat.*

¶ γ Item Clerici,] *Est idem quod in proximo superiore paragrapho, sed ex alia versione, quæ non exstat in Conciliorum voluminibus; atque hanc eandem repetitionem licet animadvertere apud Ivonem p.* 6. *c.* 358. *&* 359.

C. XI. *Examinetur ab Episcopo, qui religiosis fœminis præponendus est.*

Item ex Concilio Carthaginensi IV. *c.* 97.

QUi *a* religiosis fœminis præponendus est, ab Episcopo loci comprobetur.

Gratian. *Monasterium quoque absque Episcopi permissione nulli incipere aut fundare licet.*

C. XII. *Sine permissione Episcopi nullus monasterium præsumat incipere aut fundare.*

Unde in Agathensi Concilio, *c.* 24. *legitur.*

DE Monachis α monasterium novum (nisi Episcopo aut permittente, aut probante) nullus incipere aut fundare præsumat.

Corr. Rom. ¶ α De Monachis,] *Absunt istæ voces a recentioribus editionibus Conciliorum, sed non a vetustioribus, & manuscriptis codicibus, aut Ivone.*

C. XIII. *De eodem.*

CEllulas *c* novas, aut congregatiunculas α Monachorum, absque Episcopi notitia prohibemus institui.

Corr. Rom. ¶ α Congregatiunculas] *Antea legebatur,* congregantium Ecclesias. *Emendatum est ex plerisque manuscriptis, & locis indicatis.*

C. XIV. *Absque Episcopi vel Abbatis voluntate nullus Monachorum cellulam construere præsumat.*

Item ex Concilio Aurelianensi *d* I. *c.* 24.

NUllus Monachus congregatione monasterii derelicta, ambitionis & vanitatis *e* impulsu cellulam construere, sine Episcopi permissione, vel Abbatis sui voluntate præsumat.

5 pars. Gratian. *Item sunt & alii, qui pro executione diversarum causarum quoslibet admittunt, qui districtionem eorum solvant, & quietem religionis perturbent.*

C. XV. *Abbas, qui cautus in regimine non fuerit, a proprio Episcopo, & a vicinis Abbatibus a suo arceatur honore.*

De quibus in Concilio Triburiensi *legitur.*

SI *f* quis Abbas cautus in regimine, humilis, castus, misericors, discretus, sobriusque non fuerit, ac divina præcepta verbis & exemplis non ostenderit, ab Episcopo, in cujus territorio consistit, & a vicinis Abbatibus & cæteris Deum timentibus a suo arceatur honore; etiamsi omnis congregatio, vitiis suis consentiens, eum Abbatem habere voluerit.

C. XVI. *In Episcoporum potestate Abbates consistant.*

Item ex Concilio Aurelianensi I. *c.* 21. *g*

6 ABbates *h* pro humilitate religionis in Episcoporum potestate consistant, & si quid extra regulam fecerint, ab Episcopis corrigantur, qui semel α in anno in loco, ubi Episcopus elegerit, accepta vocatione conveniant. §. 1. Monachi autem Abbatibus omni obedientia & devotione subjaceant: Quod si quis per contumaciam extiterit indevotus, aut per loca aliqua vagari, aut peculiare aliquid habere præsumpserit, omnia quæ acquisierit, ab Abbatibus auferantur,

a *Ivo p.* 7. *c.* 1. *Pannor. l.* 3. *c.* 174. b *Ivo p.* 6. *c.* 358. *Polyc. l.* 4. *tit.* 34. c *eod. c.* 8. *ex alia versione. Ivo ibid. c.* 359. d *al. ordinationem.*

a *Burch. l.* 8. *c.* 76. *Ivo p.* 6. *c.* 94. b *Et in Epaunensi, c.* 10. c *Burch. l.* 8. *c.* 34. *Ivo p.* 3. *c.* 165. *&* p. 7. *c.* 92. d *Cap. l.* 6. *c.* 138. e *al. varietatis.* f *Burch. l.* 8. *c.* 96. *Ivo p.* 7. *c.* 114. *Simile sup. distinct.* 61. *cap. in ordinatione. quod est ex regul. S. Benedicti.* g *& in Capit. l.* 6. *c.* 37. h *Burch. l.* 8. *c.* 67. *Ivo p.* 7. *c.* 85.

secundum regulam monasterio profutura. Ipsi autem, qui fuerant pervagati, ubi inventi fuerint, cum auxilio Episcopi tanquam fugaces sub custodia revocentur. §. 2. Et reum se ille Abbas futurum esse cognoscat, qui in hujusmodi personas *a* non regulariter animadverterit, vel qui susceperit Monachum alienum.

Corr. Rom. ¶ *α* Semel] *Sic etiam legitur in Conciliis impressis, & manuscriptis, & capitularibus. Verum apud Burchardum & Ivonem post vers.* corrigantur, *est insertum c.* non semel. *infra ead.*

C. XVII. *De eodem.*

Item ex Concilio Arelatensi *b*.

MOnasteria, vel Monachorum disciplina ad eum pertineant Episcopum, in cujus sunt territorio constituta.

C. XVIII. *Nullus ministret Abbatibus Episcopalia, qui alicui Episcoporum nolunt subesse.*

Item Paschalis Papa II.

ABbatibus, qui neque sub Episcopo, neque seb Metropolitano, neque sub Primate, neque sub Patriarcha sunt, nullus prorsus Episcoporum Episcopalia quælibet administret. Cum enim se nulli Episcopo omnino subesse profiteantur, consequens est, ut nullus Episcoporum, quæ sua sunt, eis tanquam extraneis largiatur.

Gratian. *Pro hujuscemodi ergo statutum est, ut causæ & utilitates monasteriorum per Episcopos disponantur.*

C. XIX. *Utilitates monasterii a proprio Episcopo debent disponi.*

Unde Gregorius *scribit Vitali defensori Sardiniæ, lib. 7. epist. 65.*

COgnovimus *c*, quod monasteria servorum Dei, vel etiam fœminarum pro suo quisque libitu, & diversarum causarum executione perturbat. Quod omnino non grate suscipimus, tuamque experientiam ex hoc commonemus, ne quemquam hoc usurpare denuo accepta nostra auctoritate permittas: sed ut Episcopo loci illius, sub cujus moderamine degunt, curæ sit eorum causas, utilitatesque disponere. Valde enim est incongruum, ut omisso eo alius quilibet eorum se causis admisceat: sed ille eorum vitam competenti regularique debet moderamine disponere, qui pro commissis eorum animabus compellitur reddere rationem.

7 ps. Gratian. *Pro hujusmodi etiam prohibet* beatus Gregorius, *Mulieres passim ad monasterium accedere, & Monachorum commatres fieri, scribens Valentino Abbati, lib. 3. epist. 40.*

C. XX. *Neque commatres sibi facere, neque ad fœminas accedere Monachis licet.*

PErvenit *d* ad nos, quod in monasterio tuo passim mulieres ascendunt *e*, & (quod adhuc est gravius) Monachos tuos sibi commatres facere, & ex hoc incautam cum eis communionem habere. Ne ergo hac occasione humani generis inimicus sua eos (quod absit) calliditate decipiat, ideo hujus te præcepti serie commonemus, ut neque mulieres in monasterio tuo deinceps qualibet occasione permittas ascendere *f*, neque Monachos tuos commatres sibi facere. Nam si hoc denuo ad aures nostras quocunque modo pervenerit, sic te severissimæ noveris ultioni subdendum, ut emendationis tuæ qualitate cæteri sine dubio corrigantur.

8 ps. Gratian. *Non solum autem incauta familiaritas aliarum mulierum eis interdicitur, verum etiam a Sanctimonialium* g *habitatione prohibentur.*

C. XXI. *Cum Sanctimonialibus, Monachis habitare non licet.*

Unde in VII. Synodo, *c. 20. legitur.*

DIffinimus *a* minime duplex monasterium fieri: quia scandalum id, & offendiculum multis efficitur. Si vero aliqui cum cognatis mundo abrenuntiare & monasticam vitam sectari voluerint, debent quidem viri virorum adire cœnobium, fœminæ vero mulierum ingredi monasterium. In hoc enim placatur Deus. §. 1. Quæ autem hactenus fuerunt *b* dupla, secundum regulam sancti Patris nostri Basilii, & secundum præceptionem ejus, ita formentur. Non habitent in uno monasterio Monachi & Monachæ. Adulterium enim intercipit cohabitaticnem *α*, si habeat aditum Monachus ad Monacham, vel Monacha ad Monachum secreto singulariter ad collocutionem. §. 2. Non cubet Monachus in muliebri monasterio: neque singulariter cum Monacha convivetur: & quando necessaria vitæ a parte virorum ad regulares deferuntur, extra portam hæc suscipiat Abbatissa monasterii fœminarum, cum aliqua vetula Monacha. §. 3. Porro si contigerit, ut aliquam propinquam suam videre voluerit Monachus, in præsentia Abbatissæ huic confabuletur per modica & compendiosa verba, & in brevi *β* ab ea discedat.

Corr. Rom. ¶ *α* Cohabitationem,] *Sic est emendatum ex plerisque manuscriptis Gratiani, & duobus codicibus versionis Anastasii; cujus tamen hæc non est ipsa omnino verba. Antea legebatur*, cohabitatio: *Græce est,* μετὰχεῖα γὰρ μοναχὸς πρὸς γυναῖκα.

¶ *β* Et in brevi] *Hæc non sunt in canonum Græcorum vulgata editione, sed apud Balsamonem habentur.*

C. XXII. *Monachi & Monachæ in nullo simul cohabitent loco.*

Item in regesto Gregorii *c.*

IN *d* nullo loco Monachos & Monachas permittimus unum monasterium habitare; sed nec ea, quæ duplicia vocant. Et si quod tale est, religiosus Episcopus mulieres quidem in suo loco manere studeat, Monachos autem aliud monasterium ædificare cogat. Si autem plurima sint talia monasteria, separentur in aliis monasteriis Monachæ, & in aliis Monachi: res autem, quas habent communes, secundum jura eis competentia distribuantur.

Corr. Rom. ¶ *Burchardus etiam & Ivo Gregorium citant, apud quem nonnihil habetur ad hanc rem faciens lib. 1. reg. epist. 48. & lib. 7. indict. 2. epist. 39. Verba tamen ipsa leguntur apud Julianum anteces. novella 123. cap. 54.*

C. XXIII. *A monasterio Monachorum longius construantur monasteria puellarum.*

Item ex Concilio Agathensi, *c. 28.*

MOnasteria *e* puellarum longius a monasteriis Monachorum, aut propter insidias diaboli, aut propter oblocutiones hominum collocentur.

C. XXIV. *Puellarum monasteria Monachorum præsidio & ministerio regantur.*

Item ex Concilio Hispalensi II. *c. 11.*

IN decima *f* actione communi consensu decrevimus, ut monasteria virginum in provincia Bœtica Monachorum administratione ac præsidio gubernentur. Tunc enim salubria Christo dicatis virginibus præbemus *g*, quando eis Patres spirituales eligimus, quorum non solum gubernaculis tueri, sed etiam doctrinis ædificari possint: ea tamen circa Monachos cautela servata, ut remoti ab earum familiaritate *h*, nec usque ad vestibulum

---

a *al. personis non regulari animadversione distrinxerit.* b *al. Aurelianensi.* c *Anselm. l. 7. s. 184. Polycarp. l. 3. tit. 3.* d *Anselm. lib. 7. cap. 183.* e *al. accedunt.* f *al. accedere.* g *al. Monialium.*

a *Ivo p. 7. c. 25.* b *aliter, sunt.* c *apud Julianum anteces. novella 123. c. 54.* d *Burch. l. 8. c. 65. Ivo part. 7. c. 83. Polyc. l. 4. tit. 34. Ivo p. 3. c. 18.* e *Ivo p. 3. c. 158.* f *undecima) orig.* g *al. providemus. Burch. lib. 8. c. 53. Ivo p. 7. c. 71.* h *al. peculiaritate.*

ha-

habeant accedendi familiare permissum. Sed neque Abbatem *a*, vel eum, qui præficitur, extra eam quæ præest, loqui virginibus Christi aliquid, quod ad institutionem α earum pertineat, licebit, neque cum ea sola, quæ præest, frequenter eos loqui oportet; sed sub testimonio duarum vel trium sororum, ita ut rara sit accessio, & brevis omnino locutio.

Corr. Rom. ¶ α Institutionem] *Sic legitur in vetustis Gratiani codicibus, & in antiquioribus Conciliorum editionibus, & duobus codicibus Vaticanis: in recentioribus autem Colonienſibus*, quod ad institutionem morum non pertineat.

9 ps. Gratian. *Prohibentur etiam Sanctimoniales propria receptacula habere.*

C. XXV. *Sanctimonialibus receptacula, seu domicilia privata habere non licet.*

Unde Innocentius II. *in Concilio Romæ habito, c. 26. & 27.*

PErnicioſam & deteſtabilem conſuetudinem quarundam mulierum (quæ licet neque ſecundum regulam beati Benedicti, neque Baſilii, aut Auguſtini vivant, Sanctimoniales tamen vulgo cenſeri deſiderant) aboleri decernimus. Cum enim juxta regulam α degentes in cœnobiis, tam in Eccleſia, quam in refectorio, atque dormitorio communiter eſſe debeant, propria ſibi ædificant receptacula, & privata domicilia, in quibus ſub hoſpitalitatis velamine paſſim hoſpites, & minus religioſos, contra ſacros canones, & bonos mores ſuſcipere nullatenus erubeſcunt. Quia *b* ergo omnis, qui male agit, odit lucem, ac per hoc ipſæ abſconditæ in juſtorum tabernaculo ſe opinantur poſſe latere oculos Judicis cuncta cernentis, hoc tam inhoneſtum, deteſtandumque flagitium, ne ulterius fiat, omnimodis prohibemus, & ſub pœna anathematis interdicimus. §. 1. Simili *c* modo prohibemus, ne Sanctimoniales ſimul cum Canonicis vel Monachis in Eccleſia in uno choro conveniant ad pſallendum.

Corr. Rom. ¶ α Regulam] *In vulgatis ſequebatur*, S. Benedict: *cum tamen paulo ſuperius aliarum etiam regularum ſit facta mentio. Quare inductæ ſunt iſtæ voces auctoritate vetuſtorum codicum, & ipſius Concilii, ex quo etiam alia nonnulla ſunt emendata.*

10 ps. Gratian. *Item ſunt alii, quos Epiſcopi prægravantes, ſalutem ipſarum animarum negligunt: quibuslibet d occaſionibus bona monaſteriorum diſtrahere cupiunt. Tales erant quidam Clerici Ravennatis Eccleſiæ, qui ſimulata religione monaſteriis cupiebant præfici, non tranſeuntes ad monaſticum habitum, neque renuntiantes Eccleſiaſticæ militiæ.*

C. XXVI. *Monaſteria, Clericorum aut Laicorum habitacula fieri non debent.*

De quibus Gregorius *ſcribit Joanni Ravennati Epiſcopo, lib. 4. epiſt. 1.*

II. PErvenit *e* ad me, quod in Eccleſia fraternitatis tuæ aliqua loca dudum monaſteriis conſecrata, nunc habitacula aut Clericorum, aut etiam Laicorum facta ſunt: dumque hi, qui ſunt in Eccleſiis, fingunt ſe religioſe vivere, monaſteriis præponi appetunt; & per eorum vitam monaſteria deſtruuntur. Nemo enim poteſt Eccleſiaſticis officiis, &c. *& infra*. §. 1. Proinde *f* fraternitas tua hoc, quolibet in loco factum ſit emendare feſtinet: quia ego nullo modo patior, ut ſacra loca per Clericorum ambitum deſtruantur.

C. XXVII. *Qui in ſacro ordine ſunt conſtituti, in monaſteriis nullam habent poteſtatem.*

Idem *Mariniano Epiſcopo Ravennati, lib. 6. epiſt. 40. ſive c. 204.*

a *al. Abbati, vel ei.* b *Joan. 3.* c *In Concil. c. 22.* d *al. quibuslibet vero.* e *Anſ. l. 5. c. 64. Ivo p. 3. c. 18. Polyc. l. 3. tit. 15.* f *ſupr. 16. q. 1. nemo.*

DUdum *a* ad nos multorum relatione pervenerat, monaſteria in Ravennæ partibus conſtituta, omnino Clericorum veſtrorum dominio prægravari: ita ut occaſione quaſi reginminis ea (quod dici grave eſt) velut in proprietate poſſideant. Quibus non modicum condolentes deceſſori veſtro epiſtolas miſimus, ut hoc per omnia emendare debuiſſet. Sed quoniam vitæ eſt termino citius occupatus, ne hoc onus monaſteriis remaneret, fraternitati veſtræ hæc eadem nos ſcripſiſſe recolimus. Et quia, ut comperimus, in hujus rei hactenus correctione ceſſatum eſt, hæc ad vos iterum prævidimus ſcripta dirigere. Hortamur ergo, ut omni mora, omnique excuſatione ſubmota, ita monaſteria ipſa ab hujuſmodi ſtudeatis gravamine relevare, quatenus nullam deinceps in eis Clerici, vel ii, qui ſunt in ſacro ordine conſtituti, ob aliud (niſi hortandi α tantummodo cauſa) accedendi habeant licentiam, aut ſi forte ad peragenda ſacra Miſſarum fuerint invitati myſteria. Sed ne pro cujuslibet Monachi aut Abbatis promotione, &c. *& infra*. b §. 1. Nec illic ulterius habeat poteſtatem aliquam, ne monaſteria hujus occaſionis velamine ea, quæ prohibemus β, ſuſtinere onera compellantur. Hæc itaque omnia vigilanti cura emendare jam ſecundo commonita ſanctitas veſtra non differat; ne, ſi poſt hæc negligentes vos eſſe (quod non credimus) ſenſerimus, aliter monaſteriorum quieti proſpicere compellamur. Nam notum vobis ſit, quia tantæ neceſſitati ſervorum Dei congregationem amplius ſubjacere non patiemur.

Corr. Rom. ¶ α Hortandi] *In originali impreſſo & manuſcripto legitur*, orandi. *Sed ob gloſſam & quia in ſequenti capite eſt vox*, exhortandi, *non eſt mutatum. Alia vero ſunt emendata.*

¶ β Prohibemus] *In vulgatis ſequebatur*, ſimul cum Canonicis & Monachis in Eccleſia, *quæ ſublata ſunt auctoritate originalis, & duorum Gratiani exemplarium.*

C. XXVIII. *Cauſa viſitandi & exhortandi monaſterium Epiſcopus adire poteſt.*

Idem *eidem, lib. 7. indict. 1. epiſt. 18.*

11 ps VIſitandi *c* exhortandique gratia ad monaſterium, quoties placuerit, ab Antiſtite civitatis accedatur: ſed ſic charitatis officium illic Epiſcopus impleat, ut gravamen aliquod monaſterium non incurrat.

C. XXIX. *Frequenter Epiſcopi monaſteria viſitent, & quæ corrigenda ſunt, corrigant.*

Item ex Concilio Aurelianenſi.

NOn *d* ſemel, ſed ſæpius in anno Epiſcopi viſitent monaſteria Monachorum: & ſi aliquid corrigendum fuerit, corrigatur.

Corr. Rom. ¶ *Hoc caput apud Burchardum & Ivonem eſt inſertum capiti*, Abbates. *ſupra ead. ut ibi notatum eſt: ſimile quiddam habetur in Pannormia ex Concilio Rothomagenſi, lib. 3. cap. 125.*

12 ps. Gratian. *Pro talibus, qui animarum curam non habentes, bona tamen monaſteriorum in ſuos uſus convertere cupiebant, ſtatutum eſt, ut monaſteria cum ſuis rebus penitus ſint libera a poteſtate & dominio Epiſcoporum. Quod autem nullis canonicis juribus monaſteria dicuntur eſſe ſubjecta, non ita intelligendum eſt, quin ipſi Epiſcopo aliquid nomine eulogiæ, vel in die dedicationis, vel in natali e Sanctorum, quorum nomine ipſum monaſterium dedicatum eſt, debeat offerri.*

C. XXX. *Non debet Epiſcopus aliquid a monaſterio exigere, præter conditiones, quæ dedicationis tempore conſtitutæ ſunt.*

a *Polycarp. ibid. Anſ, l. 5. c. 65.* b *Sup. 16. qu. 1. nemo.* c *Ivo par. 7. c. 14.* d *Burch. l. 8. c. 62. par. 7. cap. 85.* e *al. natalitiis.*

Un-

Unde Pelagius α Papa *ait*.

ELeutherius *a* frater & Coepiſcopus noſter queritur, quod mater ejus in caſa, quæ Caſtellum dicitur, Oratorium conſtruxerit, ac dedicaverit, & in eodem loco Monachos conſtituerit, ex quibus unus eſt Presbyter. Hoc autem tempore dedicationis inter Epiſcopum Cardellum (cujus ipſa diœceſis eſt) & matrem ſuam aſſerit conveniſſe, ut quicquid dedicationis, vel natalis Martyrum die, quorum in eodem monaſterio reliquiæ ſunt, per fidelium oblationes intraverit, medietatem quidem habeat ipſum monaſterium, medietas autem Epiſcopo offeratur. Contra quam conventionem Marium Presbyterum (ſive ſciente, ſive neſciente Epiſcopo) Monachis ipſis, vel Presbytero, qui ex eis eſt, vim dicitur intuliſſe, & frequenter moleſtias generare, ita ut memoratum Presbyterum prope ceciderit, & Miſſas eum facere nullo modo permittat; dicens, ut quaſi penſionis nomine aliquid ſtatuere debeat. Hæc igitur omnia diligenter te examinare jubemus, & ſi apud te evidenti ratione *b* conſtiterit, quia tempore, quo dedicatum eſt ipſum monaſterium, conditiones ſuperius poſitæ convenerint, ſervari eas ex noſtra auctoritate præcipimus, nec aliquid amplius exinde ab aliquo exigatur *c*. Si vero nil tale conſtiterit *d*, mediante te, quid Epiſcopo ipſi nomine eulogiæ offerri debeat, inter ipſos Monachos & Presbyterum volumus definiri: ſalvo tamen eo, ut Presbyter Gaudentius, qui etiam Monachus eſt, Miſſas in monaſterio ſuo ſicut conſuevit facere, a nullo ulterius debeat prohiberi.

Corr. Rom. ¶ α Pelagius] *Antea legebatur*, Gelaſius. *Mutatum eſt ex Polycarpo, & quia ſupra diſt. 91. c.* Eleutherius, *alia pars hujuſmet epiſtolæ citatur ex Pelagio: & Anſelmus, qui hoc & illud caput conjunctè affert, Pelagio tribuit.*

C. XXXI. *Conſueta ſervitia Epiſcopis monaſteria exhibeant.*

Item Urbanus II.

SErvitium, quod monaſteria, aut eorum Eccleſiæ a tempore Gregorii VII. uſque ad hoc tempus fecerunt, & nos concedimus.

Gratian. *Canonica ergo jura, quibus monaſteria ſubjecta non ſunt, Synodales exactiones intelliguntur. Non enim cogendus eſt Abbas (ſicut in Concilio Turonico ſtatuitur) ad Synodum ire, niſi aliqua rationabilis cauſa exiſtat. Sunt etiam quædam ſervitutis officia, ut angariæ operum, crebræ receptiones, annuæ exactiones, multationes peccantium, a quibus omnibus monaſteria libera ſunt.*

CAUSA XIX

DUo Clerici ad monaſterium tranſire voluerunt: uterque licentiam ab Epiſcopo ſuo petiit: unus relicta Eccleſia propria eo invito, alter dimiſſa regulari canonia f cœnobio ſe contulit.

1. *Modo quæritur, Si Epiſcopus debeat permittere, ut relicta propria Eccleſia Clericus monaſterium ingrediatur?*
2. *Secundo quæritur, Si Epiſcopus licentiam dare noluerit, an eo invito monaſterium poſſit adire?*
3. *Tertio, Si contigerit ipſos regulares Canonicos fuiſſe, utrum concedendus eſſet eis monaſterii ingreſſus?*

QUÆSTIO I.

QUod Epiſcopus licentiam Clericis adeundi monaſterium debeat, in Toletano IV. Concilio *præcipitur*, *in quo c.* 49. *ſic ſtatutum legitur.*

a *Anſ. l.* 7. *c.* 145. *Polyc. l.* 4. *tit.* 27. b *al. veritate.* c *alit. tentetur exigere.* d *al. convenit.* e *diſt.* 18. *Epiſcopus non debet.* f *al. Canonica.*

CAP. I. *Non debet negari ingreſſus Clericis, qui Monachorum propoſitum appetunt.*

CLerici *a*, qui Monachorum propoſitum appetunt (quia meliorem vitam ſequi cupiunt) liberos eis ab Epiſcopis in monaſteriis largiri oportet ingreſſus, nec α interdici propoſitum eorum, qui ad contemplationis deſiderium tranſire nituntur.

Corr. Com. ¶ α Nec interdici] *Hæc uſque ad finem abſunt a manuſcriptis, ſunt tamen in Concilio.*

QUÆSTIO II.

INvito vero Epiſcopo Clericum ejus a nullo eſſe ſuſcipiendum, Leo Epiſcopus *b* teſtatur, *ſcribens Anaſtaſio c Theſſalonicenſi Epiſcopo, epiſt.* 82. *al.* 84. *c.* 9.

C. I. *Invito Epiſcopo ejus Clericum nemo ſuſcipiat.*

ALienum *d* Clericum, invito Epiſcopo ipſius, nemo ſuſcipiat.

Gratian. *Sed ſubaudiendum eſt, niſi ad propoſitum melioris vitæ tranſire voluerit. Tunc enim liberum eſt illi, etiam Epiſcopo contradicente, monaſterium ingredi.*

C. II. *Qui Monachorum propoſitum appetit, etiam invito Epiſcopo ſuſcipiendus eſt.*

Unde Urbanus Papa II. *in Capitulo ſancti Ruffini e.*

DUæ *f* ſunt, inquit, leges: una publica, altera privata. Publica lex eſt, quæ a ſanctis Patribus ſcriptis eſt confirmata; ut eſt lex canonum, quæ quidem propter tranſgreſſiones *g* eſt tradita. Verbi gratia: Decretum eſt in canonibus, Clericum non debere de ſuo Epiſcopatu ad alium tranſire ſine commendatitiis literis ſui Epiſcopi: quod propter criminoſos conſtitutum eſt, ne videlicet infames ab aliquo Epiſcopo ſuſcipiantur perſonæ. Solebant enim officia ſua, cum non poterant in ſuo Epiſcopatu, in alieno celebrare, quod jure præceptis & ſcriptis deteſtatum eſt. §. 1. Lex *h* vero privata eſt, quæ inſtinctu Sancti Spiritus in corde ſcribitur: ſicut de quibusdam dicit Apoſtolus *i*: *Qui habent legem Dei ſcriptam in cordibus ſuis*. & alibi *k*: *Cum gentes legem non habeant, ſi naturaliter ea, quæ legis ſunt, faciunt, ipſi ſibi ſunt lex.* Si quis horum in Eccleſia ſua ſub Epiſcopo populum *l* retinet, & ſeculariter vivit, ſi afflatus Spiritu Sancto in aliquo monaſterio, vel regulari Canonia *m* ſalvare ſe voluerit, quia lege privata ducitur, nulla ratio exigit, ut a lege publica conſtringatur. Dignior eſt enim lex privata, quam publica. Spiritus *n* quidem Dei lex eſt, & qui Spiritu Dei aguntur, lege Dei ducuntur: & quis eſt, qui Spiritui Sancto poſſit digne reſiſtere? Quiſquis igitur hoc Spiritu ducitur, etiam Epiſcopo ſuo contradicente, eat liber noſtra auctoritate. Juſto enim lex non eſt poſita: ſed ubi *o* Spiritus Dei, ibi libertas: & ſi Spiritu Dei ducimini, non eſtis ſub lege.

QUÆSTIO III.

1 ps *CAnonicos autem regulares ad monaſterium tranſire multis auctoritatibus prohibetur.*

C. I. *Regulares Canonici, Monachi fieri non debent.*

Unde in Concilio Educenſi *congregato ſub Gregorio VII. legitur.*

NUllus Abbas vel Monachus Canonicos regulares a propoſito profeſſionis canonicæ revocare, & ad monaſticum habitum trahendo ſuſcipere audeat, ut Monachi fiant, quamdiu ordinis ſui Eccleſiam invenire quiverint,

a *Polyc. l.* 13. *tit.* 15. & *l.* 4. *tit.* 34. *Burch. l.* 8. *c.* 21. *Ivo p.* 6. *c.* 371. b *In Concilio Aquiſgran. cap.* 58. c *Antea legebatur, Ruſtico Narbon.* d *Anſ. l.* 6 *c.* 161. *Burch. l.* 1. *c.* 42. *Ivo p.* 6. *c.* 60. e *al. Ruffi.* f *Polyc.* 4. *tit.* 31. *Gal.* 3. g *al. tranſgreſſores.* h *c. licet. extra, de regular.* i *Rom.* 2. k *Ibidem.* l *proprium*] *Polycarp.* m *al. canonica.* n *Rom.* 7. 8. & 9. 1. *Tim.* 1. o 2. *Corinth.* 3. *Galat.* 5.

verint, in qua canonice vivendo, Deo ſervire, & animam ſuam ſalvare poſſint. Quod ſi temerario auſu id agere tentaverint, anathematis vinculo obligentur.

C. II. *De eodem.*

Item Urbanus Papa II.

MAndamus *a*, & univerſaliter interdicimus, ne quis Canonicus regulariter profeſſus, niſi (quod abſit) publice lapſus fuerit, Monachus efficiatur. Quod ſi decreto noſtro contraire præſumens id agere tentaverit, ad ordinem canonicum præcipimus ut redeat, & deinceps memorialem *b* cucullam deferat, & ultimus in choro maneat.

Gratian. *Subaudiendum vero eſt, niſi cum patris ſui licentia religionis propoſitum induerit. Unde* Urbanus Papa II. *ſcribit Abbati ſancti* Ruffini c.

C. III. *Patris ſui conceſſione regulares Canonici, Monachi fieri poſſunt.*

STatuimus *d*, ne profeſſionis canonicæ quiſpiam, poſtquam Dei vice ſupra caput ſibi hominem impoſuerit, alicujus levitatis inſtinctu, vel diſtrictioris religionis obtentu, ex eodem clauſtro audeat ſine Patris α & totius congregationis permiſſione recedere. Diſcedentem vero nullus Abbatum vel Epiſcoporum, nullus Manachorum ſine communi literarum cautione ſuſcipiat.

Corr. Rom. ¶ α Patris, &c.] *In tribus vetuſtis codicibus legitur*, Patris totius congregationis; *apud Ivonem*, ſine Abbatis totiuſque congregationis.

2 ps. Gratian. *Quæritur, Si monaſteria, quæ ſemel dedicata ſunt, poſſint tranſire in Clericorum vel ſecularium habitacula? Quod* in Chalcedonenſi Concilio *omnibus modis prohibetur*, c. 24.

C. IV. *Quæ ſemel ſunt dedicata monaſteria, ſemper monaſteria perſeverent.*

QUæ *e* ſemel dedicata ſunt monaſteria cum conſilio Epiſcoporum, maneant perpetuo monaſteria: & res, quæ ad ea pertinent, monaſteriis reſervari oportet, nec poſſe ea ultra fieri ſecularia habitacula. Qui vero permiſerint hoc fieri, ſubjaceant his condemnationibus, quæ per canones conſtitutæ ſunt.

Corr. Rom. ¶ *Hæc verſio parum diſcrepat a Dionyſiana, quam afferunt Burchardus & Ivo*, c. 22.

C. V. *Qui loca ſacra communia diverſoria fecerit, Clericus deponatur, Laicus excommunicetur.*

Item in Synodo VII. *c.* 13.

QUoniam a quibuſdam viris quædam venerabiles domus ſurripiuntur, tam videlicet Epiſcopia, quam monaſteria, & facta ſunt communia diverſoria: ſi quidem voluerint hi, qui hæc retinent, reddere ea, ut ſecundum antiquitatem reſtaurentur, bene & optime eſt: alioqui ſi de ſacrato catalogo fuerint, hos deponi præcipimus: ſi vero Monachi vel Laici, excommunicari: quos nimirum conſtat condemnatos eſſe a Patre, & Filio, & Spiritu Sancto; & deputentur, ubi vermis *f* eorum non moritur, & ignis non extinguitur: quia voci Domini adverſantur, qui dicit *g*: *Nolite facere domum patris mei domum negotiationis.*

Corr. Rom. ¶ *Initium hujus canonis in Synodo ſeptima ab Anaſtaſio verſa ſic habet*: Quoniam propter calamitatem, quæ pro peccatis noſtris in Eccleſia facta eſt, ſubreptæ ſunt a quibuſdam viris quædam venerabiles domus, tam videlicet, &c. *Ex ejus autem verſionis duobus manuſcriptis exemplaribus nonnulla ſunt in hoc capite emendata.*

3 ps. Gratian. *Quæritur de his, qui ad converſionem veniunt, quo tempore debeant tonſurari? De his ita ſcribit* Gregorius *Fortunato Epiſcopo Neapolitano, lib.* 8. *epiſt.* 23.

C. VI. *Antequam biennium in converſione compleverit, aliquis tonſurari non debet.*

MOnaſteriis *a* omnibus fraternitas veſtra diſtrictius interdicat, ut eos, quos ad converſionem *b* ſuſceperint, priuſquam biennium in converſatione *c* compleant *d*, nullo modo audeant tonſurare. Sed hoc ſpatio vita, moreſque eorum ſolicite comprobentur: ne quis eorum aut non ſit contentus eo, quod voluit, aut ratum non habeat, quod elegit. Nam cum grave ſit inexpertos hominum ſociari obſequiis, quis poſſit dicere, quam ſit gravius ad Dei ſervitium improbatos α applicari? Miles vero, ſi converti voluerit, priuſquam nobis renuntietur, nullus eum ſine β noſtro conſenſu qualicunque præſumat ratione ſuſcipere.

Corr. Rom. ¶ α Improbatos applicari?] *Antea legebatur* improbos applicare. *Emendatum eſt ex originali impreſſo & manuſcripto.*

¶ β Sine noſtro] *Hoc præcepit eo tempore B. Gregorius, ne omnino videretur contemnere legem, quam Mauritius Imperator tulerat, ne milites ante completum tempus militiæ in monaſteriis recipi poſſent: quam legem idem Gregorius lib.* 11. *indict.* 11. *epiſt.* 61. *ipſi Mauritio ſcribens, vehementer reprehendit, quod auctor gloſſæ non videtur attendiſſe.*

4 ps. Gratian. *Quæritur, Si ingreſſis monaſterium ultra relinquatur licentia teſtandi? Hoc* Gregorius *prohibet, ita ſcribens Januario Caralitano Epiſcopo, lib.* 7. *indict.* 2. *epiſt.* 7.

C. VII. *Poſt monaſterii ingreſſum nulli relinquitur licentia teſtandi.*

QUia e ingredientibus monaſterium convertendi gratia, ulterius nulla ſit teſtandi licentia, ſed res eorum ejuldem monaſterii juris fiant, aperta legis definitione decretum eſt.

C. VIII. *Poſt monaſterii ingreſſum eidem monaſterio omnia ſunt conferenda.*

Item Gregorius Papa *Cypriano Diacono, lib.* 3. *epiſt.* 6.

PErlatum eſt ad nos Petronellam nomine de provincia Lucania progenitam, per exhortationem Agnelli Epiſcopi fuiſſe converſam, reſque ſuas omnes quas habere potuit, licet ſibi jure potuiſſent competere, tamen eaſdem monaſterio, quod ingreſſa eſt, etiam ſpecialiter donationis titulo contuliſſe.

Gratian. *Econtra Paulus primus Eremita in teſtamento α colobium ſuum Athanaſio Alexandrino Epiſcopo reliquit, tunicam vero beato Antonio. Sed aliud eſt de his, qui in monaſterium ingreſſi ſe & ſua tradiderunt: aliud de his, qui ſolitariam vitam ducentes, ſe nulli Eccleſiæ tradiderunt β. Illi ſemel tradita nulli tradere poſſunt: iſti nulli oblata libere teſtari poſſunt.*

Corr. Rom. ¶ α In teſtamento] *Longe aliter B. Hieronymus in vita Pauli: Scribit enim beatum Antonium pallio, quod ei donaverat Athanaſius, Pauli corpus involviſſe, & addit:* ne quid pius hæres ex inteſtati bonis non poſſideret, tunicam ejus ſibi vendicavit, quam in ſportarum modum de palmæ foliis ipſe ſibi contexuerat.

¶ β Tradiderunt] *Sic eſt emendatum ex pleriſque manuſcriptis. Antea legebatur*, tradere poſſunt.

C. IX. *Item* in authenticis *f*, *conſtitutione* 9.

SI qua mulier aut vir monaſticam elegerit vitam, & intraverit monaſterium, liberis non extantibus, monaſterio, quod ingreditur, res ejus competere jubemus.

a *Polyc. lib.* 4. *tit.* 31. b *memoriale ſuæ præſumptionis cucullam*) Polyc. c *al. Ruffi.* d *Ivo p.* 6. *c.* 411. e *Polyc. lib.* 3. *tit.* 15. *Anſ. l.* 5. *c.* 60. *Burch. l.* 3. *c.* 19. *Ivo p.* 3. *c.* 17. & 22. *Pann. l.* 2. *c.* 15. f *Marc.* 9. *ex Eſa.* 66. g *Joan.* 2.

a *Anſ. l.* 2. *c.* 197. b *al. convertendum.* c *al. converſione.* d *al. compleverint.* e *Extra, de teſtament. c. quia. Anſ. l.* 7. *c.* 182. f *Cod. de ſacroſ. Eccleſ. auth. ſi qua mulier. Apud Julianum anteceſſ. novell.* 123. *c.* 38. *coll.* 9. *tit.* 6. *al.* 15. §. *ſi quæ.*

§. 1.

§. 1. Sed si persona liberos habens, antequam de rebus suis inter eos disponat, monasterium intret, liceat ei postea inter eos dividere, legitima *a* non diminuta: & quod eis non dederit, monasterio competet. §. 2. Sed si omnem substantiam inter filios dividere voluerit, sua persona filiis connumerata, partem sibi retineat, quæ monasterio competere debet. §. 3. Sed si post ingressum moriatur, antequam inter eos dividat, filii legitimam percipiant, reliqua substantia monasterio competente. *In authenticis* b *de monach. constitut.* 5. *in collat.* 1. §. 4. Nunc c autem cum Monachus factus est, hoc ipso res suas obtuli sse videtur, si prius testatus non sit: & exinde judicio ejus cessante, lege disponitur, ut si liberos habeat, in quos aut nihil, aut minus legitima portione quoquo donandi titulo contulerit, eatenus substantiæ monasterio destinatæ detrahatur, ne quid contingat circa liberos iniquum.

C. X. *Item* ex Novella 123. *d.*

NOn liceat parentibus liberos, vel liberis parentes ab hæreditate repellere Monachos factos: quamvis dum Laici fuerant, in causam ingratitudinis inciderint. §. 1. Item non liceat parentibus liberos suos ad solitariam vitam transeuntes abstrahere de monasteriis.

Corr. Rom. ¶ *Hoc caput expresse habetur apud Julianum antecessorem, novella* 123. *cap.* 59. *In quo aliqui Gratianum reprehenderunt, qui hanc Juliani epitomen videre minime potuerant.*

CAUSA XX.

DUo pueritiæ annos agentes a parentibus monasterio traditi sunt: unus invitus, alter spontaneus cucullam induit. Ad annos pubertatis venientes, invitus ad secularem militiam rediit, spontaneus monasterium districtius petit.

1. *Nunc primum quæritur, Si in pueritiæ annis traditi cogantur religionis propositum tenere?*
2. *Secundo, Si præter voluntatem parentum tonsuram, vel religionis vestem quis in pueritia accipiat, an possit sibi detrahi, an non?*
3. *Tertio, qui præter propriam voluntatem cucullam induerit, an cogatur eam retinere, an non?*
4. *Quarto, Si ab uno monasterio in aliud districtius liceat alicui transire?*

QUÆSTIO I.

QUod intra annos pueritiæ traditi, cum adulti fuerint, liberum habeant arbitrium manendi vel discedendi, probatur auctoritate nonæ α Synodi.

C. I. *Virginitatis professio quo tempore firma esse incipit.*

FIrma autem tunc erit professio virginitatis, ex quo adulta jam ætas esse cœperit, & ea, quæ solet apta nuptiis deputari, ac perfecta β.

Corr. Rom. ¶ α Nonæ] *In nonnullis vetustis exemplaribus est*, octavæ. *Verum in octava ab Hadriano II. habita habetur, sed in libro B. Basilii de institutis Monachorum, Ruffino interprete, cap.* 8. *Similia etiam sunt apud eundem B. Basilium in regulis fusius disputatis, cap.* 15.

¶ β Ac perfecta] *Hæc non sunt in eo B. Basilii loco.* Gratian. *Si virginitatis professio tunc incipit esse firma, cum ætas cœperit esse adulta, & religionis professio tunc demum debet esse firma, cum ad adultam ætatem perventum fuerit. Sed hic de illa professione agitur, quæ in annis pueritiæ proprio arbitrio Deo offertur, quam non confirmat parentum consensus. Cæterum, quæ a parentibus Deo offertur professio, inviolatam servari oportet.*

C. II. *Non licet de monasterio egredi, quem pater vel mater intra annos infantiæ fecerit ordinari.*

Unde Gregorius *scribit ad Augustinum, Anglorum Episcopum.*

ADdidistis *a* adhuc, quod si pater vel mater filium, filiamve intra septa monasterii in infantiæ annis sub regulari tradiderint disciplina, utrum liceat eis, postquam pubertatis *b* annos impleverint, egredi, & matrimonio copulari. Hoc omnino devitamus: quia nefas est, ut oblatis a parentibus Deo filiis voluptatis *c* frena laxentur.

Corr. Rom. ¶ *Sic etiam citat Ivo. Extat in epistola quarta Gregorii tertii ad Bonifacium Legatum Germaniæ: & simile habetur in Concilio Vvormacienſi, c.* 22.

C. III. *Aut propria professio, aut paterna devotio Monachum facit.*

Item ex Concilio Toletano IV. *c.* 48.

MOnachum *d* aut paterna devotio, aut propria professio facit. Quicquid horum fuerit, alligatum α tenebit. Proinde his ad mundum revertendi intercludimus aditum, & omnes ad seculum interdicimus regressus.

Corr. Rom, ¶ α Alligatum] *In duobus Vaticanis Conciliorum codicibus, & Lucensi Regio legitur*, allegatum.

C. IV. *In monasterio perpetuo maneant, qui a parentibus traditi sunt.*

Item Isidorus.

QUicunque a parentibus propriis in monasterio fuerit delegatus, noverit se ibi perpetuo permansurum. Nam Anna Samuelem puerum natum & ablactatum, Deo cum pietate obtulit: qui & in ministerio templi, quo a matre fuerat deputatus, permansit, & ubi constitutus est, deservivit.

Corr. Rom. ¶ *Hoc non est inventum in libris B. Isidori: sed Smaragdus in expositione regulæ B. Benedicti, cap.* 59. *hoc idem ex ipso Isidoro refert.*

C. V. *De eodem.*

Item ex regesto Gregorii, *lib.* 1. *epist.* 48. *ad Anthemium.*

QUia e autem dura est in insulis congregatio Monachorum, etiam pueros in eisdem monasterii ante XVIII. annorum tempora suscipi prohibemus: vel si qui nunc sunt, tua eos providentia auferat, & in urbem Romanam transmittat. Hoc & in Palmaria, aliisque insulis te per omnia volumus custodire.

C. VI. *Qui a progenitoribus monasterio traditus est, de eo egredi non licet.*

Item ex Concilio Triburiensi.

QUem *f* primogenitores ad monasterium tradiderunt, & in Ecclesia cœpit canere, & legere, nec uxorem ducere, nec monasterium deserere poterit: sed si discesserit, reducatur: si tonsuram dimiserit, rursus tondeatur uxorem si usurpaverit, dimittere compellatur.

C. VII. PALEA.

(*Item* ex Pœnitentiali Theodori.)

INfans pro infante potest dari in monasterio, quamvis alter vocatus *g* sit. Tamen melius est votum solvere. Similiter & pecora æquali pretio (si necesse est) sunt redimenda.

2 ps. Gratian. *Ex his auctoritatibus colligitur, quod paterna professio pueros tenet obligatos: nec licebit eis a proposito discedere, quod paterna devotione in puerilibus annis susceperunt. Sed objicitur illud* Leonis Papæ, *epist.* 90. *ad Rusticum Episcopum, cap.* 13. & 14.

a *al. legitima portione nulli.* b *Novella* 26. c *Cod. de Episcopis & Cler. authen. nunc autem.* d *Ibidem apud Julianum anteceſſ. cap.* 59. & 60.

a *Ivo p.* 7. *c.* 15. b *al. ad pubertatis.* c *alit. voluntatis.* d *Polyc. l.* 4. *tit.* 54. *Anſel. l.* 7. *c.* 186. & *l.* 8. *c.* 6. *Burch. l.* 8. *c.* 6. *Ivo p.* 7. *c.* 30. e *Extra in regul. c.* 1. f *Burch. l.* 8. *c.* 97. *Ivo p.* 7. *c.* 115. g *forte*) *votus.*

C. VIII.

C. VIII. *Non licet puellis nuptias eligere, quæ spontanea voluntate virginitatis susceperunt propositum.*

PUellæ *a*, quæ non coactæ parentum imperio, sed spontaneo judicio virginitatis propositum atque habitum susceperunt, si postea nuptias eligunt, prævaricantur, etsi consecratio non accessit, cujus utique non fraudarentur munere, si in proposito permanerent. Ambigi vero non potest crimen magnum admitti, ubi & propositum deseritur, & consecratio violatur. Nam si humana pacta non possunt impune calcari, quid eos *b* manebit, qui corruperint fœdera divini sacramenti?

Gratian. *Cum ergo in principio hujus capituli dicatur:* Puellæ, quæ non coactæ imperio parentum, *datur intelligi, quod si coactæ habitum virginitatis sumpserint, sine prævaricatione ipsum deserere possunt. Sed puella hic nubilis intelligitur, cujus (ut in sequentibus demonstratur) post duodecimum annum est liberum arbitrium: neo in electione propositi cogitur sequi parentum imperium.*

C. IX. *Extra voluntatem propriam retrusi in monasteriis non teneantur.*

Sic & illud intelligendum est, quod est statutum in Synodo habita ab Eugenio Papa II. *c.* 32.

SIcut, qui monasteria elegerunt, a monasteriis egredi non permittuntur: ita hi, qui inviti sine justæ offensionis causa sunt intromissi, nisi volentes, non teneantur: quia quod non petunt, non observant. Ideoque tales considerandi sunt magis *c* peccata committere, quam plangere, sicut in decreto sanctissimi Leonis Papæ manifestissime continetur.

C. X. PALEA.

[*Unde* Marcellus Papa.]

ILlud autem statuendum esse censemus, ut si in minori ætate filii monasterio oblati fuerint, & *d* sacram tonsuram, vel velamina susceperint, dignum quidem duximus, ut XV. anno a prælatis moniti *e* inquirantur, utrum in ipso habitu permanere cupiant, an non? Si vero permanere professi fuerint, ulterius pœnitendi locum minime amplecti possunt. Sin autem ad secularem habitum reverti voluerint, redeundi licentia nullo modo denegetur: quia satis inutile est, ut coacta servitia Domino præstentur.

Corr. Rom. ¶ *Notatur nomine Paleæ etiam ab auctore glossæ: sed extat fere in omnibus vetustis, & sine Paleæ nomine.*

3 pars. Gratian. *Velamen autem non licet imponere virginibus, nisi certis diebus.*

C. XI. *Non nisi certis diebus velamen imponatur virginibus.*

Unde Gelasius Papa *ad Episcopos per Lucaniam, c.* 14. & 15.

DEvotis *f* Deo virginibus, nisi aut Epiphaniorum die, aut in albis Paschalibus, aut in Apostolorum Natalitiis sacrum velamen minime imponatur *g*: nisi forsan (sicut de baptismate dictum est) gravi languore correptis, ne sine hoc munere de seculo exeant, implorantibus non negetur. §. 1. Viduas autem velare, Pontificum nullus attentet.

4 pars. Gratian. *Tempus quoque consecrationis earum similiter observatur.*

C. XII. *Ante sexagesimum ætatis suæ annum virgines non consecrentur.*

Unde Gregorius *in regesto, lib.* 3. *epist.* 11.

JUvenculas *h* fieri Abbatissas vehementissime prohibemus. Nullam igitur fraternitas tua, nisi sexagenariam virginem, cujus vita *a* hoc atque mores exegerint, velari permittat.

C. XIII.

Item ex Concilio Carthaginensi III.

SAnctimoniales ante annum quadragesimum non velentur.

Corr. Rom. ¶ *Sic citatur etiam in omnibus vetustis: sed in nullo Carthaginensi est inventum. Idem vero nonnullis additis habetur in Concilio Agathensi, cap.* 19.

C. XIV. *Ante vigesimum quintum annum virgines non consecrentur.*

Item ex Concilio Carthaginensi III. *c.* 4.

PLacuit *b* ut ante XXV. annos ætatis nec Diaconi ordinentur, nec virgines consecrentur: & ut Lectores populum non salutent.

Corr. Rom. ¶ *Antea citabatur ex Concil. Africano IV. sed sup. dist.* 77. *c.* placuit, *citatur ex Carthaginensi III. ubi habetur.*

C. XV.

Item Pius Papa. *c*

VIrgines *d* non velentur ante XXV. annos; nisi forte necessitate periclitantis pudicitiæ virginalis: & non sunt consecrandæ, *e* nisi in Epiphania, & in Sabbatho α Paschæ, & in Apostolorum Natalitiis; nisi causa mortis urgente.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc inter decreta Pii non est inventum, & abest a tribus vetustis Gratiani exemplaribus. De causis vero, ob quas ante XXV. annos possint virgines velari, agitur in Concilio Milevitano, c.* 26. & *Africano c.* 93. *ex quo Africano refertur Capit. l.* 1. *c.* 46.

¶ α Sabbatho] *In uno vetusto legitur*, in albis, *& apud cæteros collectores*, in albis Paschalibus.

5 pars. Gratian. *Quamvis autem viduæ velari prohibeantur, viduitatis tamen professio in scriptis ab eis est facienda. Vestis quoque professioni conveniens est eis tradenda, qua ubique utantur.*

C. XVI. *Professionem viduitatis faciant, & habitum sumant religionis, quæ castitatem servare proponunt.*

Unde in Concilio Toletano X. *cap.* 4.

VIdua, quæ sanctæ religionis obtinere propositum voluerit, Sacerdoti vel ministro, ad quem aut ipsa venerit, aut quem ad se venire contigerit, scriptis professionem faciat a se aut signo, aut subscriptione notatam, continentem, se & religionis propositum velle, & hoc perenniter inviolate servare. Tunc accepta a Sacerdote, vel ministro apta religionis professioni *f* veste, seu in lectulo quiescens, sive in quocunque loco consistens constanter *g* ea utatur, nec diversi coloris, aut diversæ partis eadem sit notabilis vestis, sed religiosa, & non suspecta.

QUÆSTIO II.

1 ps DE *his vero, qui præter voluntatem parentum tonsuram, vel religiosam vestem susceperint, sic definitur in* Concilio Toletano X. *cap.* 6.

C. I. *Tonsura, vel vestis religiosa in minori ætate susceptæ, a parentibus irrita fieri potest.*

SI in *b* qualibet minori ætate, vel religioni debitam vestem, vel religionis tonsuram in utroque sexu filiis, aut unus aut ambo parentes dederint α forte, aut nolentibus, aut nescientibus sese susceptam, non mox vitam in filiis abdicaverint, sed vel coram se, vel coram Ec-

a *Burch. l.* 8. *cap.* 2. *Ivo p.* 7. *c.*20. *Polyc. l.* 4. *tit.* 35. b *al. de eis.* c *al. maxime.* d *al. vel.* e *al. moniti verbis.* f *Polyc. l.*4. *t.* 35. *Ans. l.* 7. *c.* 190. *Burch. l.* 8. *c.* 15. *Ivo p.* 7. *c.* 36. *Pann. l.* 3. *c.* 189. g *al. imponat*:] *orig.* h *Polyc. ibid. Ans. l.* 7. *c.* 91.

a *al. ætas*] b *Polyc. l.* 2. *tit.* 27. *Burch. l.* 2. *c.* 11. *Ivo p.* 6. *c.* 31. *Pann. l.*3. *c.* 30. c *Capit. lib.*1. *c.* 46. d *Polyc. lib.*4. *tit.* 35. *Burch. l.* 8. *c.* 18. *Ivo p.* 3. *c.* 39. *Pann. l.* 3. *c.* 190. e *al. offerendæ.* f *al. usui.* g *incunctanter.* h *Gregorius III. epist.* 3. *Polyc. l.* 4. *tit.* 34. *Burch. l.* 8. *c.* 1. *Ivo p.* 7. *c.* 27. *Pann. l.* 3. *c.* 186.

cleſia *a*, palamque in conventu eoſdem filios talia habere permiſerint, ad ſecularem reverti habitum filiis ipſis quandoque penitus non licebit, ſed convicti, quod tonſuram, aut religioſam veſtem aliquando habuerint, mox ad religionis cultum, habitumque revocentur, & ſub ſtrenua diſtrictione hujuſmodi obſervantiæ inſervire cogantur. §. 1. Parentibus ſane filios ſuos religioni contradere non amplius, quam uſque ad quartum decimum β eorum ætatis annum licentia poterit eſſe: poſtea vero, an cum voluntate parentum, an ſuæ devotionis ſit ſolitarium votum, erit filiis licitum religionis aſſumere cultum. §. 2. Quiſquis autem vel abolitione tonſuræ, vel ſecularis veſtis aſſumptione detectus fuerit attigiſſe tranſgreſſionem, & excommunicationis cenſuram accipiat, & religioni ſemper inhæreat.

Corr. Rom. ¶ α Dederint forte,] *In Conciliis etiam manuſcriptis legitur*, dederint certe aut nolentibus, &c. *In Pannormia vero*, dederint, aut certe nolentibus, &c.

¶ β Quartum decimum] *Sic etiam in Pannormia: in uno autem vetuſto Gratiani, & Conciliorum codicibus etiam manuſcriptis legitur*, uſque ad decimum: *apud cæteros vero collectores*, ad duodecim.

C. II. *Uſque ad annos XII. paternæ voluntatis puella ſubjacebit arbitrio.*

Item ex Concilio Triburienſi, *c.* 24.

PUella *b*, ſi ante XII. annos ætatis ſponte ſua ſacrum ſibi velamen aſſumpſerit, poſſunt ſtatim parentes ejus, vel tutores id factum irritum facere, ſi voluerint. At ſi annum & diem id diſſimulando conſenſerint, ulterius nec ipſi, nec ipſa mutare hoc poterunt. §. 1. Si *c* vero in fortiori ætate adoleſcentula, vel adoleſcens ſervire Deo elegerit, non eſt poteſtas parentibus prohibendi.

2 pars. Gratian. *Velamen autem nulli Sanctimoniali, alteri imponere licet.*

C. III. *Abbatiſſa præſumens velare virginem vel viduam excommunicetur.*

Unde Eutychianus Papa *ait* d.

STatuimus *e*, ut ſi Abbatiſſa, aut quælibet Sanctimonialis poſt hanc diffinitionem in tantam audaciam proruperit, ut aut viduam, aut puellam virginem velare præſumat, judicio canonico uſque ad ſatisfactionem ſubdatur.

3 pars. Gratian. *Hac auctoritate prædicta, & paterna profeſſione docetur adſtringi quilibet in puerilibus annis, & præter voluntatem eorum propoſito ſuſcepto perhibetur teneri, niſi tonſuram, vel religioſam veſtem parentes mox viſam abdicaverint. Parvuli vero, dum offeruntur, nonniſi ſub multorum teſtimonio ſuſcipiendi ſunt.*

C. IV. *Infantes oblati a parentibus, ſub plurimorum teſtimonio ſuſcipiantur.*

Unde in nona *f* Synodo *legitur*.

OPortet infantes cum voluntate & conſenſu parentum, imo ab ipſis parentibus oblatos, ſub plurimorum teſtimonio ſuſcipi: ut omnis occaſio maledicti gratia excludatur hominum peſſimorum α.

Corr. Rom. ¶ *Eſt in eodem libello B. Baſilii, & eodem capite, in quo eſt cap.* firma. *ſupra eod. q.* 1. *& ſequitur continenter poſt illud.*

¶ α Peſſimorum.] *In eo libello eſt* plurimorum.

QUÆSTIO III.

1 QUod autem *qui invitus propoſitum religionis ſuſceperit, non ſit cogendus ad inviti propoſiti obſervationem*, teſtatur Leo Papa *epiſt.* 90. *aliter* 92. *ad Ruſticum Epiſcopum, cap.* 12. *dicens.*

C. I. *Non poteſt deſeri propoſitum Monachi ſponte ſuſceptum.*

PRopoſitum *a* Monachi proprio arbitrio & *b* voluntate ſuſceptum deſeri non poteſt abſque peccato. Quod enim vovit *c* Deo, debet & reddere. Unde qui relicta ſingularitatis profeſſione ad militiam, vel ad nuptias devolutus eſt, publicæ pœnitentiæ ſatisfactione purgandus eſt: quia etſi innocens militia, & honeſtum poteſt eſſe conjugium, electionem tamen meliorem *d* deſeruiſſe, tranſgreſſio eſt.

C. II. *Qui religioſum habitum ſponte ſuſceptum deſerere voluerit, ad ipſum redire cogatur.*

Item ex Concilio Toletano VI. *cap.* 6.

PRoclivis *e* curſus eſt ad voluptatem, & imitatrix natura vitiorum. Quamobrem quiſquis virorum vel mulierum habitum ſemel induerit ſpontanee religioſum, aut ſi vir deditus Eccleſiæ choro, aut fœmina fuerit delegata puellarum monaſterio; in utroque ſexu prævaricator ad propoſitum invitus reverti cogatur, ut vir detondeatur, & puella ad monaſterium regrediatur. Si autem quolibet patrocinio deſertores permanere voluerint, Sacerdotali ſententia, ita a Chriſtianorum cœtu habeantur extorres, ut nec locus α eis ullus ſit communionis. §. 1. Viduæ quoque (ſicut univerſalis Synodus *f* jamdudum ſtatuit) profeſſionis vel habitus ſui deſertrices ſuperiori ſententia condemnentur.

Corr. Rom. ¶ α Ut nec locus] *In libro Conciliorum Lucenſi Regio legitur*, ut nec locutio cum eis ulla ſit communis. *Reliqui vero codices concordant cum Gratiano, Apud Ivonem eſt*, Ut nec locus eis ullus ſit communis.

C. III. *Semel in Clero taxati, vel monaſteriis deputati, ad militiam non redeant.*

Item ex Concilio Chalcedonenſi *g*, *cap.* 7.

EOs *h*, qui ſemel in Clero taxati fuerint, ſive in monaſterio deputati, decrevimus neque ad militiam, neque ad honores ſeculares venire. Eos autem, qui hoc auſi fuerint facere, & non ejus rei pœnitere maluerint *i*, ut ad hoc idem revertantur, quod ante obtentu Dei ſibi propoſuerunt, convenit anathematizari.

2 ps. Gratian. *Cum dicitur, propoſitum Monachi proprio arbitrio & voluntate ſuſceptum, intelligitur, quod ſi propria voluntate ſuſceptum non fuerit, obſervari non cogitur.*

C. IV. *Monaſterialibus diſciplinis nullus ſubjiciatur invitus.*

Unde Nicolaus Papa *ſcribit omnibus Epiſcopis in Regno Ludovici.*

PRæſens *k* Clericus, nomine Lambertus, una cum patre ſuo, nomine Attho, quondam videlicet Comite, nunc autem Clerico, ad limina Apoſtolorum properans, adiit præſentiam noſtram, aſſerens qualiter idem pater, ejus in laicali adhuc ordine *l* in prædiis propriis ædificaſſet duo monaſteria, voluntatem gerens, ut poſt ſuum deceſſum præſens ejus filius Lambertus in locum ejus ſuccederet: quem intra teneram ætatem inter octavum & decimum annum conſtitutum, memoratus pater proprio arbitrio abſque regulari inſtitutione extra omnem illius voluntatem cuculla induit. Igitur poſt quoddam ipſius temporis ſpatium (ut ipſe dicit) Salomon Epiſcopus cum quibuſdam aliis abſque patris oblatione, vel Abbatis percepta benedictione, eundem Lambertum monaſticum habitum induere fecit (ut ferunt) invitum: & ſub hac occaſione, paterna, ſeu materna hæreditate a fra-

a *al. Epiſcopo.* b *Burch. l.* 8. *c.*98. *Ivo p.*7. *c.* 116. *Pann. l.* 3. *c.* 187. *concor.* c *Porro ſi*] *orig.* d *Concil. Pariſ. lib.* 1. *c.* 43. *Capit. l.* 1. *c.* 76. *concor.* e *Burch. l.* 8. *c.* 17. *Ivo p.* 7. *c.* 37. *Pann. l.* 3. *c.* 194. f *al. octava.*

a *Polyc. l.*4. *tit.*34. *Anſ. l.*7. *c.*187. *Burch. l.* 8. *c.*8. *Ivo p.*7. *c.*19. *Pann. l.*3. *c.* 182. b *al. aut.* c *al. vovit quis.* d *al. meliorum*] *al. melioris.* e *Burch. l.* 8. *c.* 14. *Ivo p.* 7. *c.* 35. f *in Tolet.* 4. *cap.* 55. g *Et in Aquiſgr. c.* 85. *Expriſca verſione.* h *Burch. l.*8. *c.*4. *Ivo p.*7. *c.*28. i *al. voluerint.* k *Ivo p.*6. *c.* 356. l *al. habitu.*

tribus

tribus suis privatum esse, atque contra omnem (ut dictum est) voluntatem suam, quasi regularem illum Monachum permanere volunt *a*. Super qua re diligenti cura investigantes, etiam sub adjuratione patrem ipsius, si verum diceret, interrogavimus: sed idem pater Attho respondit, se talem habuisse & habere voluntatem, ut filius suus verus Monachus fieret, & in locum ejus succederet. Sub testificatione autem jurejurando firmavit, quod quando primitus ei cucullam induit, idem Lambertus semper restitit, & nunquam se fieri Monachum consensit; sed demum ab insequentibus monastico habitu violenter est indutus, asserens, quod nunquam regulam aliquam promisit, neque ego, pater ejus, pallio *b* altaris indutum illum obtuli, neque a quocunque Sacerdote vel Abbate, (ut mos poscit) benedictione percepta regulæ unquam se Monachorum subjectum futurum promisit. Super his omnibus etiam protestatus est præfatus Clericus Attho, quia si eo tempore, tam duræ observantiæ monasticam intellexisset regulam, nunquam eundem filium Lambertum coegisset portare cucullam. §. 1. Quapropter consulte Psalmographi *c* verba recolentes, quibus voluntarie se Deo sacrificare pronuntiat, & voluntaria oris sui beneplacita fieri in conspectu Dei obsecrat, præsentem, ut dictum est, Clericum nomine Lambertum, minime debere existimavimus sub tali violentia fieri Monachum. Quod enim quis non eligit, nec optat, profecto non diligit: quod autem non diligit, facile contemnit. Nullum quippe bonum, nisi voluntarium. Idcirco Dominus *d* non ferendam in via virgam, per quam violentia ulli inferatur, præcepit. Quapropter consultius agetur, si piis suasionibus contemptum mundi, & amorem Dei prædicando, quam violentiam inferendo, ad cœlestem amorem illum accenderitis. Unde omnium vestrum charitati hanc nostri Apostolatus mandare decrevimus epistolam, monentes atque præcipientes, quatenus (si ita verum est, ut isti dicunt) nullus Episcopus vel Abbas, seu Monachorum reliquorum conventus, monasticis illum regulis invitum subjacere compellat; neque ullo modo fratres ejus per hanc occasionem licentiam habeant paterna seu materna illum hæreditate privare: sed usque dum divina inspiratione compunctus propria voluntate regulæ se subdat, liceat eum a mundanis & laicalibus remotum vagationibus vel negotiis, inter religiosos & Ecclesiasticos viros in canonica degere vita. Non enim putamus (quod absit) Canonicos religiosos a sanctorum Monachorum vita & consortio sejunctos: quia unusquisque secundum Apostolum *e*, propriam mercedem accipiet secundum laborem suum.

3 pars. Gratian. *Si vero Episcopi vel Abbatis illecti promissionibus aliqui tonsuram, vel religionis vestem susceperint, ipsi quidem in eo, quod cœperunt, permaneant, res vero eorum hæredibus suis restituantur.*

C. V. *Restituantur hæredibus res eorum, qui ab Episcopis vel Abbatibus decepti comam deposuerunt.*

Unde in Maguntino Concilio *f legitur*.

Constituit *g* sane sacer iste conventus, ut Episcopi, sive Abbates, qui non in fructum animarum, sed in avaritiam & turpe lucrum inhiantes, quoslibet homines circumveniendo totonderunt, & res eorum tali persuasione surripuerunt, pœnitentiæ canonicæ (utpote turpis lucri sectatores) subjaceant. Hi vero, qui illecti comam deposuerunt, in eo, quod cœperunt, perseverare cogantur, res vero eorum hæredibus reddantur.

Corr. Rom. ¶ *De hac citatione dictum est supra 16. q. 7. c. penult.*

a *al. voluit*. b *al. palla*.] *aliquot manuscript. & Ivo*. c *Psal. 53. 108. 118.* d *Matth. 10.* e *1. Corinth. 3.* f *In Cabil. 2. c. 7.* g *supra 16. quæst. 7. constituit. Burchard. lib. 8. cap. 93. Ivo p. 7. cap. 111.*

QUÆSTIO IV.

1 pars. Quod vero *ab uno monasterio in aliud districtius transire Monachis libertum sit*, ex Concilio *a* Triburiensi *habetur: in quo sic statutum est*.

C. I. *Non sunt prohibendæ virgines sacræ, quæ causa religionis aliud monasterium adire desiderant.*

Virgines *b* sacræ, si pro lucro animæ suæ propter districtiorem vitam ad aliud monasterium pergere disposuerint, ibidemque commanere decreverint, Synodus concedit. Si vero fuga disciplinæ alium locum quæsierint, redire cogantur.

Gratian. *Quod de virginibus sacris hoc capitulo statuitur, de Monachis etiam consequenter intelligitur, & de quolibet etiam Clerico.*

2 pars. §. 1. *Sed objicitur illud* Basilii.

C. II. *Vota Monachi sine consensu Abbatis sui irrita sunt.*

Monacho *c* non licet votum vovere sine consensu Abbatis sui; si autem voverit frangendum erit.

Corr. Rom. ¶ *Sensus hujus capitis aliquo modo elici potest ex sermone 2. de institutione Monachorum, & cap. 28. monasticarum constitutionum B. Basilii.*

C. III. *Monachum nullus suscipiat aut ordinet absque Abbatis sui permissu.*

Item illud Agathensis Concilii, *c. 27.*

Monachum *d*, nisi Abbatis sui, aut permissu, aut voluntate ad alterum monasterium commigrantem, nullus Abbas suscipere aut retinere præsumat: sed ubicunque fuerit, Abbati suo auctoritate canonum revocetur. §. 1. Item *e* Clericis sine commendatitiis literis Episcopi sui, licentia non pateat evagandi. In Monachis quoque præsentis sententiæ forma servetur, quos si verborum increpatio non emendaverit, etiam verberibus statuimus coerceri. §. 2. Servandum *f* quoque de Monachis, ne eis ad solitarias cellulas liceat a congregatione discedere; nisi forte probatis post emeritos labores, aut propter infirmitatis necessitatem asperior, Abbatis licentia α regula remittatur. Quod ita demum fiat, ut intra eadem monasterii septa manentes, tamen sub Abbatis potestate, separatas habere cellulas permittantur. Abbati quoque β singulas diversas cellulas, aut plura monasteria habere non liceat, nisi tantum propter incursum hostilitatis intra muros receptacula collocare.

Corr. Rom. ¶ α Licentia,] *Hæc vox abest a vetustioribus Conciliorum editionibus, & duobus codicibus Vaticanis, duobusque item Gratiani exemplaribus. In recentioribus autem editionibus Colonienſibus legitur*, asperior ab Abbatibus regula permittatur. *Sed apud Julianum antecessorem novella 123. num. 53. ubi simile habetur, licentia Abbatis requiritur.*

¶ β Abbati quoque] *Sic in aliquot Conciliorum editionibus. In aliis autem, præcipue in Colonienſi quatuor tomorum legitur:* Abbatibus quoque singulis diversas cellulas.

Gratian. *Verum hoc intelligendum est de Monachis religiose viventibus, quibus vota specialis abstinentiæ, vel alicujus districtionis, quæ generalem consuetudinem suorum fratrum excedat, sine Abbatis consensu vovere non licet, ne super eos fratres scandalizentur. Causa etiam illorum statutum est hoc, qui regularem disciplinam subterfugientes peregrinationis vota sibi assumunt, quod nec Monacho, nec alicui Clerico licet, ne hac occasione ad secularem conversationem redeat.*

a *Simile in Concil. Triburiensi, quod extat, c. 25.* b *Burc. lib. 8. c. 34. Ivo p. 7. c. 42.* c *Polyc. l. 4. tit. 34. Burch. lib. 8. c. 9. Ivo p. 7. c. 32.* d *Ivo p. 3. c. 57.* e *Ex eodem Concil. cap. 38. & Venet. c. 5. Pannorm. l. 3. c. 67.* f *Concord. Julianus antecess. novell. 123. c. 53.*

CAUSA XXI.

Archipresbyter cujuſdam Eccleſiæ præpoſituram alterius accepit, nec priorem vult relinquere: ſecularium quoque negotiorum Procurator efficitur: claris & fulgidis veſtibus ſe exornans, ab Epiſcopo ſuo corripitur, relicto officio ſuo ad ſecularem judicem habet confugium.

1. *Primum quæritur, An Clericus in duabus Eccleſiis poſſit conſcribi?*
2. *Secundo, Si unam voluerit relinquere, An liceat ei ad aliam tranſire?*
3. *Tertio, An procurationes ſecularium negotiorum Clericis liceat ſuſcipere?*
4. *Quarto, An claris & fulgidis veſtibus eis ornari expediat?*
5. *Quinto, An ab Epiſcopo correpti ſuum officium relinquere, & ad ſecularem judicem confugere valeant?*

QUÆSTIO I.

IN duabus Eccleſiis aliquem connumerari poſſe, ſeptima Synodus *prohibet, dicens*, c. 15.

C. I. *In duabus Eccleſiis Clericus conſcribi nullo modo debet.*

CLericus *a* ab inſtanti tempore non connumeretur in duabus Eccleſiis. Negotiationis enim hoc eſt, & turpis *b* lucri proprium, & ab Eccleſiaſtica conſuetudine penitus alienum. Audivimus enim ex ipſa Dominica c voce, quod nemo poteſt duobus Dominis ſervire. Aut enim unum odio habebit, & alterum diliget: aut unum ſuſtinebit, & alterum contemnet. Unuſquiſque enim ſecundum Apoſtolicam *d* vocem, in quo vocatus eſt, in hoc debet manere, & in una locari Eccleſia. Quæ enim per turpe lucrum in Eccleſiaſticis rebus efficiuntur, aliena conſiſtunt a Deo: ad vitæ vero hujus neceſſitatem ſtudia ſunt diverſa. Ex his ergo, qui voluerit, acquirat corporis *e* opportuna. Ait enim Apoſtolus *f*: *Ad ea, quæ mihi opus erant, & his qui mecum ſunt, miniſtraverunt manus iſtæ.* Et hæc quidem in hac a Deo ſervanda α urbe. Cæterum in villis β, quæ foris ſunt, propter inopiam hominum indulgeatur.

Corr. Rom. ¶ α Deo ſervanda] *Antea legebatur*, in hac urbe ſervandum. *Emendatum eſt ex Anaſtaſii exemplaribus: Græce enim eſt, ἐν ταύτῃ τῇ θεοφυλάκτῳ πόλει. Apud Ivonem eſt*, in hac ſervanda urbe.

¶ β Villis] *Græce eſt, χωρίοις, quod latius patet. Significat enim ſæpe regiones.*

Gratian. *Sed duæ Eccleſiæ intelliguntur Eccleſiæ duarum civitatum, in quibus nullus debet conſcribi.*

C. II. *De eodem.*

Unde in Chalcedonenſi *g* Concilio, *cap.* 10. *ſtatutum eſt.*

CLericum *h* in duarum Eccleſiis civitatum eodem tempore conſcribi non oportet.

Gratian. *Sed* i *contra nonnunquam Epiſcopus civitatis unius efficitur Archiepiſcopus alterius civitatis, nec tamen priorem Eccleſiam deſerit: ſed prior Eccleſia quaſi commendata relinquitur, ſecunda quaſi titulata habetur.*

C. III. *In una Eccleſia titulatus, alteram ſibi commendatam poteſt habere.*

Unde Leo IV. *ſcribit.*

QUi plures Eccleſias retinet, unam quidem titulatam, aliam vero ſub commendatione retinere debet.

C. IV. *Duobus monaſteriis unus Abbas præeſſe non poteſt.*

Sic & illud Agathenſis Concilii *a*, *cap.* 57. *intelligendum eſt.*

UNum *b* Abbatem duobus monaſteriis præſidere interdicimus.

Gratian. *Poteſt etiam utrique tanquam titulatæ* c *præeſſe, ſed jure ſpeciali, non communi.*

C. V. *Unus Epiſcopus duabus præficitur Eccleſiis.*

Unde Gregorius *lib.* 2. *epiſt.* 13. *ſeu cap.* 52. *ad Agnellum Epiſcopum.*

RElatio *d* Cleri ſimul & populi Tarracinenſis α nos valde lætificat, ob hoc, quod de tua fraternitate bona teſtatur. Et quia defuncto Petro Pontifice ſuo, ſibi Cardinalem poſtulant conſtitui te Sacerdotem, eorum vota neceſſario complenda eſſe prævidimus. *& infra.* §. 1. Tota igitur mentis intentione ita lucrum animarum Deo noſtro facere feſtinato, ut digna te merces ante ejus conſpectum in die retributionis inveniat. Quicquid vero de prædictæ rebus Eccleſiæ, vel ejus patrimonio, ſeu Cleri ordinatione, promotioneve, & omnibus generaliter ad eum pertinentibus ſolerter atque canonice ordinare, facereque provideris, liberam habebis (quippe ut Sacerdos proprius) modis omnibus facultatem.

Corr. Rom. ¶ *Alia eſt ſententia B. Gregorii, ac Gratianus putare videtur. Hunc enim Agnellum, qui antea Fundorum erat Epiſcopus, quod ea civitas ab hoſte eſſet vaſtata, Tarracinæ Cardinalem conſtituit Sacerdotem, ut in ſequenti capite. De qua re notatum eſt ſupra, diſt.* 71. *cap.* fraternitatem.

¶ α Tarracinenſis] *Sic eſt emendatum ex vetuſtis, cum in vulgatis eſſet*, Tarraconenſis gentis. *In originali autem legitur*, Tarracinæ degentis.

C. VI.

Idem *ibidem.*

ILlud *e* quoque fraternitatem tuam ſcire neceſſe eſt, quoniam ſic te prædictæ Tarracinenſis Eccleſiæ Cardinalem eſſe conſtituimus Sacerdotem, ut & Fundenſis Eccleſiæ Pontifex eſſe non deſinas, nec curam, gubernationemque ejus prætereas: quia ita fraternitatem tuam ſæpe dictæ Tarracinenſi Eccleſiæ, ſicut præfati ſumus, præeſſe præcipimus, ut antedictæ Fundenſis Eccleſiæ tibi jura, poteſtatemve nullo modo ſubtrahamus.

Corr. Rom. ¶ *In vetuſtis codicibus hoc eſt conjunctum ſuperiori, quemadmodum in ipſa epiſtola, & apud Anſelmum.*

Gratian. *Non enim poteſt utrique præſidere, tanquam titulatæ, ſed uni tanquam commendatæ, alteri vero tanquam titulatæ præeſſe valet.*

QUÆSTIO II.

1 ps QUi vero relicta ſua Eccleſia ad aliam tranſire voluerit, *nequaquam ſine dimiſſoriis literis ſuæ Epiſcopi ſuſcipiatur.*

C. I. *Sine dimiſſoriis literis in aliena Eccleſia Clericus non ordinetur.*

Unde in ſexta Synodo *f*, *cap.* 17. *legitur.*

QUoniam diverſarum Eccleſiarum Clerici ſuas, in quibus ordinati ſunt, Eccleſias relinquentes, ad alios concurrunt Epiſcopos, & ignorante α Epiſcopo proprio in alienis conſtituuntur Eccleſiis, ubi contingit β eos ſine ſui examinatione permanere: præcipimus amodo, ut nullus Clericorum omnino, in quocunque gradu ſit, licentiam habeat ſine dimiſſoriis literis ſui Epiſcopi in altera conſtitui Eccleſia. Qui vero hoc amodo non obſervaverit, ad opprobrium ejus γ, qui ordinaverit eum, deponatur tam ipſe, quam qui eum ſine ratione ſuſceperit.

a *Anſelm. l.* 7. *cap.* 98. *Ivo part.* 6. *c.* 31. b *al. commodi*] *al.* χρηματισμοῦ. c *Matth.* 6. d 1. *Corinth.* 7. e *al. corpori.* f *Act.* 20. g *Et in Aquiſgr. c.* 50. h *Bureh. lib.* 2. *c.* 96. *Ivo p.* 6. *c.* 173. i *Agitur de hac re ſup. diſt.* 70. *c. fin. & 16. quæſt.* 7. *per Laicos.*

a *In Concil. Epaunen. c.* 9. b *Burch. l.* 8. *c.* 81. *Ivo p.* 3. *c.* 164. *& p.* 7. *c.* 99. c *al. titulata.* d *Anſel. lib.* 5. *c.* 28. *Polyc. l.* 1. *tit.* 8. e *Anſ. ibid.* f *Et in* 7. *c.* 10.

Corr.

Corr. Rom. ¶ α Ignorante] *Græce est*, γνώμης δίχα τῦ οἰκείυ Ἐπισκόπυ : *id est* : sine sententia proprii Episcopi.

¶ β Ubi contingit] *Græce legitur*, ἐκ τύτυ τε συνέβη ἀνυπεύθυνος αὐτὸς καταστῆναι : *id est*, atque hinc evenit, ut ipsi reddantur non subjecti.

¶ γ Ad opprobrium ejus] *Græce est*, ἐπεὶ ὃ μὴ τῦτο ἀπὸ τῦ νῦν παραφυλατόμενος, ἀλλὰ καταισχύνον, τό γε ἐπ' αὐτῷ. τὸν τῆν χειροτονίαν αὐτῷ ἐπιτεθηκότα], καθαιρεῖσθω: *id est* : Nam qui a præsenti tempore hoc non observat, sed quantum in se est, eum, qui ipsi manus imposuit, dedecorat, deponatur, &c.

C. II. *Ad aliam Ecclesiam transire Clerico non licet, si propriis ministeriis sua fuerit destituta.*

Item ex Concilio Hispalensi II. *c.* 3.

PLacuit, ut si quis Clericus ministeriis Ecclesiæ propriæ destitutis ad aliam transitum fecerit compellente, ad quem fugerit, Sacerdote, ad Ecclesiam, quam prius incoluerat, remittatur. Qui vero eum susceperit, nec statim sine ullo nisu exceptionis ad propriam Ecclesiam remittendum elegerit, quamdiu eum restituat, communione se privatum agnoscat. Desertorem autem Clericum cingulo honoris, atque ordinis sui exutum, aliquo tempore monasterio relegari convenit, sicque postea in ministerium Ecclesiastici ordinis revocari. Nam non poterit in talibus propagationis α aboleri licentia, nisi fuerit in eis propter correptionem disciplinæ subsecuta correctio.

Corr. Rom. ¶ α Propagationis] *In Conciliorum editionibus & codicibus Vaticanis partim est*, propagationis, *partim* pervagationis. *In codice vero Lucensi Regio legitur*, prævaricationis.

Grat. *Objicitur autem illud* Chalcedonense. *a* Concil. *c.* 10.

C. III. *Nihil commune habet cum Ecclesia priori, qui de una ad aliam translatus est.*

2 SI quis jam translatus est ab alia Ecclesia in aliam, nihil habeat commune cum priore Ecclesia sive sub hac Ecclesia constitutis martyriis, sive in parochiis *b*, sive xenodochiis, aut eorum negotiis. Eos vero, qui ausi fuerint post ordinationem hujus magnæ & universalis Synodi agere, quæ prohibita sunt, statuit sancta Synodus cadere de proprio gradu.

Gratian. *Sed aliud est transferri, aliud propria temeritate transire. Illud Apostolica auctoritate fieri licet, hoc vero omnimodo prohibetur.*

3 ps. §. 1. *Sicut autem duabus Ecclesiis una præponi non debet, ita nec una Ecclesia inter plures dividi valet.*

C. IV. *Una Ecclesia duobus Sacerdotibus dividi non potest.*

Unde in Rhemensi Concilio *legitur*.

SIcut *c* in unaquaque Ecclesia unus Presbyter debet esse, ita ipsa, quæ sponsa, vel uxor ejus dicitur, non potest dividi inter plures Presbyteros, sed unum tantummodo habebit Sacerdotem, qui eam caste & sincere regat. Unde interdicimus, ut nullus præsumat Ecclesiam inter duos vel plures dividere: quia Ecclesia Christi uxor & sponsa debet esse, non scortum, sicut Calixtus Papa *d* testatur.

4 pars. Gratian. *Conductitiis quoque Presbyteris Ecclesia committi non debet.*

C. V. *Conductitiis Presbyteris Ecclesia non committatur.*

Unde Innocentius II. in Synodo *e* Romana, *c.* 10.

PRæcipimus etiam, ne conductitiis Presbyteris Ecclesiæ committantur: & unaquæque Ecclesia, cui facultas suppetit, proprium habeat Sacerdotem.

a *Et in Aquisgr. c.* 50. b *al. ptochiis.*] *orig.* c *Burch. l.* 3. *c.* 45. *Ivo p.* 3. *c.* 49. *Pann. l.* 2. *c.* 44. d 7. *q.* 1. *sicut.* e *& in Concil. Eugenii III. c.* 10.

Corr. Rom. ¶ *Hoc caput iisdem verbis repetit Eugenius III. in Concilio Lateranensi, quod extat in Vaticana Bibliotheca.*

QUÆSTIO III.

QUod autem Clerici secularium negotiorum procuratores esse non valeant, auctoritate] Carthaginensis Concilii I. *probatur* : *in quo Nicasius* α *Episcopus Culusitanus dixisse legitur, cap.* 6.

Corr. Rom. ¶ α Nicasius] *Emendata est hæc inscriptio ex ipso Concilio, & vetustis Gratiani codicibus, cum antea mendose legeretur*, Nicolaus Papa Episcopis Castilianis. *Pertinet autem hic titulus ad cap.* credo. *proxime post Paleam interjectam sequens.*

C. I. PALEA.

PErvenit in sanctam Synodum, *a* quia de eis, qui in Clero connumerantur, quidam propter turpis lucri gratiam alienarum possessionum conductiones, & seculares causas suscipiunt: & seipsos quidem a ministeriis sanctis per desidiam separant; ad domos autem secularium concurrunt, & substantiarum eorum gubernationes avaritiæ causa suscipiunt. Decrevit igitur sancta & magna Synodus, neminem deinceps eorum, hoc est, non Episcopum, sive Clericum, aut Monachum conducere possessiones, aut misceri secularibus procurationibus: nisi forte qui legibus, ad minorum ætatum tutelas, sive procurationes inexcusabiles attrahantur: aut cui ipsius civitatis Episcopus Ecclesiasticarum rerum commiserit gubernacula: vel orphanorum, aut viduarum, quæ indefensæ sunt, aut earum personarum, quæ maxime Ecclesiastico indigent adminiculo propter timorem Dei. Si quis vero transgressus fuerit hæc statuta, correctioni *b* Ecclesiasticæ subjaceat.

Corr. Rom. ¶ *Hic idem Canon tertius Concilii Chalcedonensis affertur sup. dist. 86. c. fin. ex alia versione. Abest autem hæc Palea a collatis exemplaribus, exceptis duobus.*

C. II. *Qui Clero annexi sunt, secularium possessionum procuratores non fiant.*

CRedo *c* placere suggestionem meam sanctitati vestræ, & displicere vobis, ut qui serviunt Deo, & annexi sunt Clero, accedant ad actiones *d*, seu administrationes, vel procurationes domorum secularium. Gratus Episcopus dixit: Apostolorum statuta sunt, quæ dicunt *e* : *Nemo militans Deo implicat se negotiis secularibus.* Proinde aut Clerici sint sine actionibus domorum, aut actores sine officio Clericorum. Universi dixerunt: Hoc observemus.

C. III. *De eodem.*

Item ex Concilio Carthaginensi III. *c.* 15.

PLacuit *f*, ut Episcopi, Presbyteri, & Diaconi, vel Clerici non sint conductores, neque procuratores, neque ullo turpi inhonesto negotio victum quærant: quia respicere debent scriptum esse : *Nemo* f *militans Deo implicat se negotiis secularibus.*

C. IV. *Secularium negotiorum procurationem Clerici non suscipiant.*

Item ex epistola Cypriani *ad Presbyteros, & Diaconos, & plebem Furnitanorum, lib.* 1. *epist.* 9.

CYprianus *h* Presbyteris, & Diaconis, & plebi Furnis consistentibus *i* salutem. Jampridem in Concilio Episcoporum est statutum, ne quis de Clericis, & Dei ministris tutorem, vel curatorem testamento suo constituat *k* : quando singuli divino Sacerdotio honorati, & in Clerico ministerio constituti, non nisi altari, & sa-

a *In Conc. Chalced. c.* 3. *supr. dist.* 86. *pervenit. Burch. l.* 2. *c.* 145. *Ivo p.* 6. *c.* 214. b *al. correptioni.* c *supr. dist.* 54. *magnus. Burch. l.* 2. *c.* 150. d *al. actus.* e 2. *Timoth.* 2. f *Ansel. l.* 3. *c.* 151. *Burch. l.* 2. *c.* 151. *Ivo p.* 6. *c.* 242. g 2. *Timoth.* 2. h *Ivo p.* 6. *c.* 393. i *consistenti.* k *al. nominaverit.*

crifi-

crificiis deſervire, & precibus atque orationibus vacare debeant. Scriptum eſt enim *a*: *Nemo militans Deo obligat ſe negotiis* b *ſecularibus, ut poſſit placere ei, qui* c *ſe probavit*. & infra. §. 1. Quod Epiſcopi & anteceſſores noſtri religioſe conſiderantes, & ſalubriter providentes cenſuerunt, ne quis frater excedens ad tutelam vel curam Clericum nominaret; ac ſi quis hoc feciſſet, non offerretur pro eo, nec ſacrificium pro dormitione ejus celebraretur. Neque enim apud altare Dei meretur nominari in Sacerdotum prece, qui ab altari Sacerdotes & miniſtros voluit avocare.

C. V. *Non licet Clericis mollitiis & ſecularibus rebus obligari.*

Item ex eadem.

MOllitiis α, & *d* laqueis ſecularibus obligari non debent, qui divinis rebus & ſpiritualibus occupati, ab Eccleſia recedere, & ad terrenos & ſeculares actus vacare non poſſunt.

Corr. Rom. ¶ α Mollitiis,] *Vera lectio eſt*, moleſtiis. *Sed quia eſt initium capitis, non eſt mutatum: alia autem nonnulla, & in hoc, & in antecedenti capite emendata ſunt.*

C. VI. *Secularibus negotiis Clerici non alligentur.*

Item ex eadem.

HI *f*, qui in Eccleſia Domini ad *g* ordinationem clericam α promoventur, in nullo ab adminiſtratione divina avocentur, nec moleſtiis & negotiis ſecularibus alligentur β, ſed in honore ſportulantium fratrum, tanquam decimas ex fructibns accipientes, ab altari & ſacrificiis non recedant, ſed die & nocte cœleſtibus rebus, & ſpiritualibus ſerviant.

Corr. Rom. ¶ α Clericam] *Reſtituta eſt vera lectio Cypriani, quam manuſcripti vetuſtiſſimi codices retinent. Et l. 2. epiſt. 5. his. & l. 3. epiſt. 21. prope finem, in omnibus Cypriani codicibus legitur*, ordinatio clerica, & epiſtolæ clericæ.

¶ β Alligentur:] *Emendatus & locupletatus eſt hic locus ex Originali impreſſo & manuſcripto.*

C. VII. *De eodem.*

Item, ut ſupra, Cyprianus *ibidem*.

SAcerdotium *g* decretum religioſe & neceſſarie factum ſervetur a nobis; ſimul & cæteris fratribus detur exemplum, ne quis Sacerdotes & miniſtros Dei altari ejus, & Eccleſiæ vacantes, ad ſeculares moleſtias devocet. Obſervari enim de cætero poterit, ne ultra hoc fiat circa perſonam Clericorum, ſi quod nunc factum eſt, fuerit vindicatum.

QUÆSTIO. IV.

QUod vero fulgidis & claris veſtibus eis ornari non liceat, *in* ſeptima Synodo *jubetur: in qua ſic ſtatutum eſt, cap. 16.*

C. I. *Corripiantur Clerici, qui unguentis, & claris veſtibus & fulgidis laſciviunt.*

OMnis *i* jactantia & ornatura corporalis a ſacrato ordine aliena eſt. Eos ergo Epiſcopos, vel Clericos, qui ſe fulgidis & claris veſtibus ornant, emendari oportet. Quod ſi in hoc permanſerint, epitimio tradantur. Similiter & eos, qui unguentis inunguntur. §. 1. Quoniam vero radice amaritudinis exorta contaminatio facta eſt in Eccleſia Catholica, Chriſtianos calumniantium hæreſis α, & hi, qui hanc receperunt, non ſolum imaginarias *k* picturas abominati ſunt, ſed etiam omnem reverentiam repulerunt, eos, qui religioſe ac pie vivunt, offendentes (ac per hoc completur in eis, quod ſcriptum eſt *l*: *Abominatio eſt peccatori Dei cultus.*) Igitur ſi inventi fuerint deridentes eos, qui vilibus & religioſis veſtibus amicti ſunt, per epitimium corrigantur. §. 2. A priſcis enim uſque temporibus omnis ſacratus vir cum mediocri & vili *a* veſte converſabatur. Omne quippe, quod non propter neceſſitatem ſuam, ſed propter venuſtatem accipitur, elationis habet calumniam, quemadmodum magnus ait Baſilius *b*. Sed neque ex ſericis texturis veſtem quis variatam induebat, neque apponebat variorum colorum ornamenta in ſummitate *c* veſtimentorum. Audierant enim ex Deiſona lingua, quia *qui* d *mollibus veſtiuntur, in domibus Regum ſunt*.

Corr. Rom. ¶ α Hæreſis,] *Cum antea legeretur*, hæreticorum: *ſic eſt emendatum ex Anaſtaſio, & Ivone, & reſpondet Græcæ voci*, αἱρέσεις: *atque ex iiſdem nonnulla alia ſunt reſtituta.*

C. II. *Clerici ſive in itinere ambulantes, ſive alibi degentes, congruis ſibi veſtibus utantur.*

Item ex Synodo VI. *c. 27.*

NUllus eorum, qui connumerantur in Clero, veſtimentum indecens habeat, ſive in civitate degens, ſive in itinere ambulans, ſed ſtolis utatur, quæ conceſſæ ſunt Clericis. Si vero quis tale quid fecerit, per unam hebdomadam ſuſpendatur *e*.

C. III. *Non ſecularibus veſtibus, ſed ordini ſuo convenientibus Clerici utantur.*

Item Zacharias Papa *in Synodo Romana, cap. 3.*

EPiſcopi, Presbyetri, Diaconi, ſecularibus indumentis non utantur, niſi, ut condecet, tunica Sacerdotali: ſed neque dum ambulaverint in civitate, aut in via, aut in plateis, ſine operimento præſumant ambulare, præter ſi in itinere longo ambularint: quia ſicut mulier orans in Eccleſia non velato capite deturpat caput ſuum, juxta Apoſtoli *f* vocem; ita Sacerdos ſine operimento deturpat Sacerdotium ſuum. Quod ſi temere præſumpſerit contra ſtatuta agere, communione privetur, donec, quæ ſtatuta ſunt, adimplere maturet.

Corr. Rom. ¶ *Hæc Synodus a Zacharia Papa habita extat in Bibliotheca Vaticana & Regienſi.*

C. IV. *Extra domum ſine proprio ornatu Sacerdotes non appareant.*

Item Leo Papa IV. *in Synodo Romana, c. 12.*

SIne *g* ornatu Sacerdotali extra domos Sacerdotes apparere non convenit, ne, ut aliquis ſecularium, injurias patiantur: ſed ea ſolummodo, quæ per Patres conſtituta videntur, obſervet. Contrarius denique inventus, aut deſinat, aut canonicæ ſubjaceat diſciplinæ.

C. V. *Careant beneficiis Eccleſiaſticis, qui corrigi ab Epiſcopis contemnunt.*

Item Innocentius Papa II. *in Concilio Lateranenſi* h, *cap. 4.*

PRæcipimus *i*, ut tam Epiſcopi, quam Clerici in ſtatu mentis, in habitu corporis, Deo & hominibus placere ſtudeant, & nec in ſuperfluitate, ſciſſura α, aut colore veſtium, nec in tonſura intuentium (quorum forma & exemplum eſſe debent) offendant aſpectum, ſed potius quod eorum deceat ſanctitatem, præ ſe ferant: quod ſi moniti ab Epiſcopis emendare noluerint, Eccleſiaſticis careant beneficiis.

Corr. Rom. ¶ *Hoc caput editum eſt ab Innocentio II. in Conc. Lateranenſi, deinde ab Eugenio III. in Concilio Romano eſt innovatum.*

¶ α Sciſſura,] *Hæc vox non eſt in Concilio Innocentii. In Synodo autem Eugenii, in exemplari Gallico legitur*, fiſſura. *In Vaticano autem*, ſciſſuræ: *& in nonnullis Gratiani vetuſtis exemplaribus*, fiſſuræ.

a 2. *Tim.* 2. b *al. moleſtiis*. c *al. cui*. d *Diſt.* 88. e *Ivo p.* 6. *c.* 394. f *Ivo p.* 6. *c.* 395. g *al. ordinatione clerica*. h *al. Sacerdotum*] *vera lectio*. *Ivo p.* 6. *c.* 396. i *Anſ. l.* 6. *c.* 195. *Ivo p.* 5. *c.* 135. k *al. imaginum*. l *Eccl.* 1.

a ἐν σεμνῷ. b *In reg. brev. c.* 49. c *al. ſummitatib.* ἐν τοῖς ἄκροις. d *Matth.* 11. e ἀφορίζέσθω, *id eſt, ſegregetur*. f 1. *Corr.* 11. g *Anſ. l.* 7. *c.* 162. *Ivo p.* 13. *c.* 7. h *Et Conc. Eugenii III. c.* 2. i *Pann. l.* 8. *c.* 140.

QUÆ-

QUÆSTIO V.

SUum vero Episcopum relinquere, & ab officio suo discedere, atque ad secularem Judicem confugere nulli licet.

C. I. *Clericus ad Judicem secularem confugiens de communione Ecclesiæ depellatur.*

Unde in Agathensi Concilio, *c.* 2. *legitur.*

PLacuit *a*, ut Clericus, si relicto officio suo propter districtionem ad secularem Judicem α fortasse confugerit, & is, ad quem recurrit, solatium ei defensionis impenderit, cum eodem de Ecclesiæ communione pellatur.

Corr. Rom. ¶ α Judicem] *Sic in recentioribus Conciliorum Colonienſibus editionibus: ſed a vetuſtioribus, & codicibus Vaticanis, & capitulari abeſt vox iſta.*

C. II. *Presbyter vel Diaconus ab Episcopo depositus Imperatorem non adeat.*

Item ex Concilio Antiocheno *b*, *cap.* 12.

I. SI *c* quis a proprio Episcopo depositus Presbyter vel Diaconus, aut etiam si a Synodo quilibet Episcopus fuerit exautoratus, molestiam Imperialibus auribus inferre non præsumat, sed ad majorem Episcoporum Synodum sese convertat, & quæ se putat habere justa, in eorum Concilio alleget, atque ab his de se exspectet, quæ fuerit deprompta sententia. Quod si deficiens pusillanimitate hoc noluerit facere, sed importunus fuerit Imperatori, hujusmodi nullam veniam habeat, neque locum ullius assertionis suæ, nec spem recipiendi gradus habeat in futurum.

C. III. *Non defensetur ab aliquo, qui Episcoporum judicio damnatur.*

Item ex Concilio Carthaginensi V. *c.* 2.

II. SI *d* quis cujuslibet honoris Clericus judicio Episcoporum pro quocunque crimine fuerit damnatus, non liceat eum sive ab Ecclesiis, quibus præfuit, sive a quolibet homine defensari: interposita pœna damni pecuniæ, atque honoris; quo nec ætatem, nec sexum excusandum esse præcipimus.

C. IV. *Communione privetur, qui Ecclesiasticæ disciplinæ regulam fugientem dispensare præsumit.*

Item ex Concilio Arelatensi, *c.* 4.

SI forte aliquis Clericorum regulam disciplinæ Ecclesiasticæ subterfugiens, fuerit evagatus, quicunque eum susceperit, & non solum Pontifici suo non reconciliaverit, sed magis defensare præsumpserit Ecclesiæ communione privetur.

C. V. *Spe reconciliationis careat, qui ab Episcopis condemnatus Imperatorem adierit.*

Item ex Concilio Martini Papæ *e*, *c.* 35.

III. SI *f* quis Episcopus, Presbyter, aut Diaconus excommunicatus, in Concilio injuste se queritur condemnatum, ad majorem α Episcoporum Synodum revertatur, & eorum inquisitionem, & judicium expectans, si quas se justas causas habere putat, illis exponat. Si autem contempserit, & importans *g* se palatio, aures Principum inquietare voluerit, hic ad nullam veniam poterit pervenire, neque spem futuræ reconciliationis habebit.

Corr. Rom. ¶ α Majorem] *Antea legebatur*, majorum Episcoporum Concilium. *Emendatum est ex codice Lucensi Regio, quoniam concordat cum Canone Antiocheno supr. ead.* si quis a proprio: *unde videtur sumptum.*

a *In Cap. l. 6. c.* 143. b *Et in Aquisgran. c.* 74. c *Burch. l. 2. c.* 80. *Ivo p. 6. c.* 225. d *Deusded. p. 4.* e *In Capitulis Synod. Græc. Mart. Bracar. c.* 35. f *Concord. supr. ead. cap. si quis a proprio.* g *al. importunus palatio.*

C. VI. *Episcoporum causæ coram Principibus examinari non debent.*

Item Gregorius *Constantinæ* α *Augustæ*, *lib. 4. epist. 34.*

SI *a* Episcoporum causæ mihi commissorum apud piissimos dominos aliorum patrociniis disponuntur, infelix ego in Ecclesia ista quid facio? Sed ut Episcopi mei me despiciant, & contra me refugium ad seculares judices habeant, omnipotenti Deo gratias ago, peccatis meis deputo. Hoc tamen breviter suggero, quia aliquantulum exspecto, & si ad me diu venire distulerint *b*, exercere in eos *c* districtionem canonicam nullo modo cessabo.

Corr. Rom. ¶ α Constantinæ] *In vulgatis & plerisque manuscriptis legitur*, Constantino Augusto. *Emendatum est ex uno vetusto Gratiani, & altero epistolarum B. Gregorii: licet in editionibus illarum sit*, Constantiæ Augustæ. *Nam uxorem Mauritii Imperatoris, ad quam scribit B. Gregorius, Constantinam vocatam esse testantur Zonaras, Nicephorus, Cedrenus, & Anastasius Bibliothecarius: & Joannes Diaconus in vita B. Gregorii, l. 3. num.* 51. *referens epistolam, ex qua sumptum est hoc caput, Constantinæ Augustæ scriptam asserit.*

CAUSA XXII.

QUidam Episcopus juravit falsum, quod putabat verum: quo comperto, Archidiaconus ejus juravit se nunquam præstiturum ei obedientiam. Compellitur Archidiaconus ab Episcopo ad exhibendam sibi consuetam reverentiam. Accusatur Episcopus de duplici perjurio, & de eo, quod falsum juravit, & quia Archidiaconum ad pejerandum compellit.

1. *Primo quæritur, An juramentum sit præstandum, an non?*
2. *Secundo, Si sit perjurus, qui jurat falsum, quod putabat verum?*
3. *Tertio, Si licuit Archidiacono denegare Episcopo consuetam obedientiam?*
4. *Quarto, si constiterit esse illicitum, quod juravit Archidiaconus, an sit servandum?*
5. *Quinto, Si constiterit illud servandum esse, An Episcopus sit reus perjurii, qui contra juramentum Archidiaconum suum ire compellit?*

QUÆSTIO I.

1 QUod *juramentum præstandum non sit, auctoritate Canonicæ Scripturæ probatur. Ait enim Christus in Evangelio discipulis* d: Sit sermo vester, Est est, non non: quod autem amplius est, a malo est. *Item Jacobus* e *in epistola:* Ante omnia, fratres mei, nolite jurare omnino. *Utraque auctoritate juramentum prohibemur præstare. Sed aliud est ad juramentum sponte accedere: aliud, vel ad asserendam innocentiam suam, vel ad pacis fœdera confirmanda, vel ad persuadendum auditoribus, quando pigri sunt, credere, quod eis utile est, juramentum offerre. Primum prohibetur, secundum conceditur. Non enim jurare omnino peccatum est.*

C. I. *Juramentum pro fœdere pacis est faciendum.*

Unde in Concilio Toletano VIII. *c.* 2. *legitur.*

OMne *f* quod in pacis fœdera venit, tunc solidius subsistit, cum juramenti hoc interpositio roborat. Sed & omne, quod amicorum animos conciliat, tunc fidelius *g* durat, cum eos sacramenti vincula ligant. Omne etiam, quod testibus *h* adstipulatur, tunc verius constat, cum id adjectio jurationis affirmat. Quod si & testis α

a *Joan. Diac. l. 3. c.* 51. b *al. distulerit*] *orig.* c *in eo*] *orig.* d *Matth.* 5. e *Jac.* 5. f *Ivo p.* 12. *c.* 2. *Pann. l.* 8. *c.* 83. g *al. fixius.* h *al. testis.*

deficiat,

deficiat, innocentis fidem sola jurisjurandi taxatio manifestat.

Corr. Rom. ¶ α Si & testis] *In vetustioribus Conciliorum editionibus, & duobus codicibus Vaticanis, & uno monasterii Dominicanorum legitur*: Quod etsi gestis deficiat, nocentis fidem, &c. *Sed recentiores editiones Colonienses, & codex Lucensis Regius habent, ut Gratianus, & Ivo, & Pannormia.*

C. II. *Juratio non est prohibenda, nec tanquam bonum appetenda.*

Item Augustinus a *super epistolam ad Galatas, cap. 1. in fine.*

NOn *b* est contra præceptum juratio, quæ a malo est, non jurantis, sed incredulitatis ejus, cui jurare cogitur. Nam hic intelligitur, ita Dominum prohibuisse a jurando, ut, quantum in ipso est, quisque non juret: quod multi faciunt, in ore habentes jurationem tanquam magnum, aut suave aliquid. Nam utique Apostolus noverat præceptum Domini, & juravit tamen. Non enim audiendi sunt, qui has jurationes esse non putant. Quid enim facient de illa? *Quotidie* c *morior, per vestram gloriam, fratres, quam habeo in Christo Jesu Domino nostro*: quam Græca exemplaria manifestissimam jurationem esse convincunt. Prohibemur α ergo jurare cupiditate, aut delectatione *d* jurandi. Quamvis enim juramentum *e* amplius sit, quam est est, non non, & ideo a malo sit; non tamen a malo tuo, sed infirmitatis, aut incredulitatis eorum, qui non aliter moventur ad fidem.

Corr. Rom. ¶ α Prohibentur ergo] *Apud B. Augustinum, & cæteros collectores hic locus ita habet*: Quantum ergo in ipso est, non jurat Apostolus: non enim appetit jurationem cupiditate aut delectatione jurandi. Amplius enim est, quam est est, non non, & ideo a malo est, sed infirmitatis, &c.

C. III. *Pejerare peccatum est, non jurare.*

Item Augustinus *in epist. 154. ad Publicolam.*

IN *f* Novo Testamento dictum *g* est, ne omnino juremus. Quod quidem mihi propterea dictum videtur, non quia verum jurare peccatum est, sed quia pejerare immane peccatum est, a quo longe nos esse voluit, qui omnino ne juremus, admonuit.

C. IV. *In necessariis verum jurare peccatum non est.*

Idem *h sermone 28. al. 30. de verbis Apostoli.*

UT *i* noveritis, verum jurare non esse peccatum, invenimus & Apostolum Paulum jurasse *k*: *Quotidie morior, per vestram gloriam, fratres, quam habeo in Christo Jesu Domino nostro.* Per vestram gloriam juratio est: Non enim sic ait, per vestram gloriam morior, quasi vestra gloria me facit mori, quomodo si diceretur per venenum α, per gladium, per bestiam, per inimicum, mortuus est; intelligeretur faciente inimico, faciente gladio, faciente veneno mortuus est.

Corr. Rom. ¶ α Per venenum,] *Apud B. Augustinum & Bedam sic legitur*: quomodo si diceret, per venenum mortuus est, per gladium mortuus est, per bestiam mortuus est, per inimicum mortuus est, id est, faciente inimico, faciente gladio, faciente veneno, & similia: Non sic dixit, per vestram gloriam.

C. V. *Non tanquam bonum appetendum, nec tanquam malum juramentum est vitandum.*

Idem *de sermone Domini, lib. 1. c. 30.*

ITa ergo præcepisse Dominum intelligitur, ne juretur, ne quisquam, sicut bonum, appetat jusjurandum, & assiduitate jurandi ad perjurium per consuetudinem delabatur. Quapropter qui intelligit non in bonis, sed in necessariis jurationem habendam, refrenet se quantum potest, ut non ea utatur, nisi necessitas *a* cogat: videlicet, cum videt pigros esse homines ad credendum, quod eis utile est credere, nisi juratione firmetur. Ad hoc itaque pertinet; quod sic dicitur *b*: *Sit autem sermo vester, est est, non non.* Hoc bonum est, & appetendum: *Quod autem amplius est, a malo est*: id est, si jurare cogeris, scias de necessitate venire infirmitatis eorum, quibus aliquid suades, quæ infirmitas utique malum est: unde nos quotidie liberari deprecamur, cum dicimus *c*: *Libera nos a malo.* Itaque non dixit, quod autem amplius est, malum est. Tu enim *d* non malum facis, qui bene uteris juratione.

C. VI. *Jurare non est peccatum.*

Idem *ibidem continenter.*

TU *e* malum non facis, qui bene uteris juratione, quæ etsi α non bona, tamen necessaria est, ut alteri persuadeas, quod utiliter persuades. Sed a malo est illius, cujus infirmitate jurare cogeris.

Corr. Rom. ¶ α Quæ etsi] *Apud B. Augustinum post ultima verba capitis præcedentis*, bene uteris juratione, *sequitur continenter*, quæ etsi non bona &c. *quemadmodum & in uno pervetusto Gratiani codice, in quo hæc duo capita non sunt distincta.*

C. VII. *Per Deum jurare permittitur, ne per idola juretur.*

Item Hieronymus *super Hierem. ad c. 4.*

ET *f* jurabunt α, vivit Dominus, in veritate, & in judicio, & in justitia: & benedicent eum Gentes, ipsumque laudabunt.] Quomodo ergo Evangelium jurare nos prohibet? Sed hic, *jurabis*, pro confessione dicitur, & ad condemnationem idolorum, per quæ jurabat Israel. Denique auferuntur offendicula, & juratur per Dominum, quodque dicitur: *vivit Dominus*, in Testamento Veteri jusjurandum est, ad condemnationem mortuorum, per quos jurat omnis idololatra.

Corr. Rom. ¶ α Et jurabunt,] *Apud Hieremiam cap. 4. legitur*, & jurabis: *verum quia est initum capitis, non est mutatum, sed paulo post repositum est*, jurabis, *ubi antea legebatur*, juramentum.

C. VIII. *Infirmis jurare conceditur.*

Item Hieronymus *super Matthæum, lib. 1. in cap. 5.*

CONsidera *g*, quod hic Salvator non per Deum jurare prohibuerit, sed per cœlum, & terram, & Hierosolymam, & per caput tuum. Et hoc quasi parvulis fuerat lege concessum, ut quomodo victimas immolabant Deo, ne eas idolis immolarent, sic & jurare permitterentur in Deum: non quod recte hoc facerent, sed quod melius esset Deo id exhibere, quam Dæmonibus.

C. IX. *Excommunicetur Clericus per creaturas pertinaciter jurans.*

Item ex Concilio Carthaginensi IV. *c. 61. & 62.*

CLericum *h* per creaturas jurantem, acerrime objurgandum, si perstiterit in vitio, excommunicandum. Inter epulas vero cantantem, supradictæ sententiæ severitate coercendum decernimus.

C. X. *Clericus deponatur, Laicus anathematizetur, per capillum vel caput Dei jurans.*

Item Pius Papa.

SI *i* quis per capillum Dei, vel caput juraverit, vel alio modo blasphemia contra Deum usus fuerit, si in

---

a Et *Beda*, 1. *Cor.* 15. b *Sent.* 3. *dist.* 39. *Polyc. l.* 6. *tit.* 11. *Ivo p.* 12. *c.* 3. *Pann. l.* 8. *c.* 84. c 1. *Cor.* 15. d *al. dilectione.* e *Matth.* 5. f *Ivo p.* 12. *c.* 4. *Pann. l.* 8. *c.* 85. g *Matth.* 5. h *Beda* 1. *Cor.* 15. i *Polyc. l.* 6. *tit.* 11. k 1. *Cor.* 15.

a *necessitatem cum videt.*] *orig.* b *Matth.* 5. c *Matth.* 6. d *al. autem.* e *Ivo p.* 12. *c.* 5. *Pann. l.* 8. *c.* 86. f *Sent.* 3. *dist.* 39. *Ivo p.* 12. *c.* 37. *Hier.* 4. g *Sent.* 3. *dist.* 39. *Ivo p.* 12. *c.* 6. *Pann. l.* 8. *c.* 87. b *Burch. l.* 2. *c.* 170. & 175. *Ivo p.* 6. *c.* 266. & 261. i *Burch. l.* 12. *c.* 15. *Anf. l.* 11. *c.* 72. *Ivo p.* 12. *c.* 72.

Ecclesia-

Ecclesiastico ordine est, deponatur; si Laicus, anathematizetur. Et si quis per creaturam juraverit, acerrime castigetur, & juxta id, quod Synodus dijudicaverit, pœniteat. §. 1. Si quis autem talem hominem non manifestaverit, non est dubium, quin divina condemnatione coerceatur. §. 2. Sed si Episcopus ista emendare neglexerit, acerrime *a* corripiatur.

Corr. Rom. ¶ *Simillima his habentur Novella 77. apud Julianum antecessorem, sed non prorsus eadem. Quare apud Ivonem Novellæ locus affertur p. 12. c. 32. hoc autem caput refertur c. 27. ex decretis Pii, quemadmodum & apud Burchardum.*

2 ps. Gratian. *Quæritur, quis magis teneatur, An ille, qui per Deum, an ille, qui super sacra Evangelia jurat? Huic quæstioni* Joannes Chrysostomus *b respondet, dicens:*

C. XI. *Non est majus per Evangelium, quam per Deum jurare.*

SI *c* aliqua causa fuerit, modicum videtur facere, qui jurat per Deum. Qui autem jurat per Evangelium, majus aliquid fecisse videtur. Quibus similiter dicendum est: Stulti, Scripturæ sanctæ α propter Deum sunt, non Deus propter Scripturas.

Corr. Rom. ¶ α Sanctæ] *Sic est emendatum ex aliquot vetustis, & originali, & Polycarpo. Antea legebatur,* factæ.

C. XII. *Non solum in altari, vel reliquiis, sed etiam in communi loquela perjurium caventur.*

Item Hieronymus *d.*

HAbemus *e* in lege Dei scriptum: *Non pejerabis in nomine meo, nec pollues nomen Dei tui in vanum.* Ideo admonendi sunt omnes, ut diligenter caveant perjurium, non solum in altari, seu Sanctorum reliquiis, sed etiam in communi loquela.

Corr. Rom. ¶ *Burchardus & Ivo citant ex dictis Hieronymi, apud quem non est inventum, sed in Capitularibus lib. 1. cap. 63.*

C. XIII. *Non prohibet Deus jurare, sed pejerare.*

Item Isidorus *sententiarum lib. 2. c. 31.*

NOn *f* est contra Dei præceptum jurare; sed dum jurandi usum facimus, perjurii crimen incurrimus.

C. XIV. *Juratio non est peccatum.*

Item Augustinus *de verbis Apostoli, serm. 28. al. 30.*

SI *g* peccatum esset juratio, nec in vetere lege diceretur: *Non pejerabis: reddas autem Domino juramenta* h *tua.* Non enim peccatum præciperetur nobis. *Item infra.* §. 1. Non vobis dicimus, nos non jurare. Si enim hoc dicimus, mentimur. Quantum ad me pertinet, juro, sed quantum mihi videtur, magna necessitate compulsus: cum videro non mihi credi, nisi faciam, & ei, qui mihi non credit, non expedire, quod non credit. Hac perpensa ratione, & consideratione librata, cum magno timore dico: *Coram Deo*, aut, *testis est Deus*, aut, *scit Christus*, sic esse in animo meo: & video, quia plus est, id est quia amplius est, quam est est, non non. Sed quod amplius est, a malo est, etsi non a malo jurantis, a malo est non credentis.

3 pars. Gratian. *Ex præmissis colligitur, quod jurare non est peccatum, non tamen tanquam bonum est appetendum, ne consuetudine jurandi labamur in perjurium. Sed cum dicatur procedere a malo non credentis, videtur, quod etsi jurare peccatum non sit, juramentum tamen recipere malum sit. Sed nomine mali non malitia, sed peccati pœna intelligitur. Ex pœnali enim infirmitate incredulitas illa processit, qua ad jurandum compellimur. Ipsum autem jurare, sicut peccatum non est, ita juramentum ab aliquo recipere malum non est.*

C. XV. *Juramentum accipere non prohibemur.*

Unde Augustinus *scribit ad Publicolam, epist. 154.*

QUamvis *a* dictum sit, ne juremus, nusquam me in Scripturis sanctis legisse memini, ne ab aliquo jurationem accipiamus.

4 ps. Gratian. *Sed quæritur, An sit utendum fide ejus, qui per dæmonia jurat? De his ita scribit* Augustinus *eadem epist. 154. ad Publicolam.*

C. XVI. *Licet uti fide ejus, qui, ut eam servet, per dæmonia jurat.*

MOvet *b* te, utrum ejus fide utendum sit, qui, ut eam servet, per dæmonia juraverit. Ubi te volo prius considerare, utrum si quispiam per Deos falsos juraverit se fidem servaturum, & eam non servaverit, non tibi videatur bis peccasse? Si enim tali juratione promissam servaret *c* fidem, ideo tantum peccasse judicaretur, quia per tales Deos juravit. Illud autem nemo recte reprehenderet, quia fidem servavit. Nunc vero quia & juravit, per quos non debuit, & contra pollicitam fidem fecit, quod non debuit, bis utique peccavit: ac per hoc, qui utitur fide illius, quem constat jurasse per Deos falsos, & utitur non ad malam rem, sed ad licitam & bonam, non peccato ejus se sociat, quo per dæmonia juravit, sed bono pacto ejus, quo fidem servavit. Neque enim hic eam *d* fidem dico servari, qua fideles vocantur, qui baptizantur in Christo. Illa enim longe alia est, longeque discreta a fide humanorum placitorum atque pactorum. Veruntamen sine ulla dubitatione minus malum est per Deos falsos *e* veraciter jurare, quam per Deum verum fallaciter. Quanto enim per quod juratur, magis est sanctum, tanto magis est pœnale perjurium. §. 1. Alia ergo quæstio est, utrum non peccet, qui per falsos Deos sibi jurari facit? quia α ille, qui ei jurat, jurat per Deos falsos, quos colit. Cui quæstioni possunt illa testimonia suffragari, quæ ipse commemorasti de Laban *f* & Abimelech, si tamen Abimelech per Deos suos juravit, sicut Laban per Deum Nachor β.

Corr. Rom. ¶ α Quia ille,] *In epistolis B. Augustini excusis legitur*, quam ille, qui ei jurat, falsos Deos colit. *In codice earundem Vaticano*, quando ille, qui ei jurat, falsos Deos colit: *in editione Frobeniana, & apud Ivonem*, quia ille, qui ei jurat, falsos Deos colit.

¶ β Nachor.] *Sic est emendatum ex loco ipso Genesis, Ivone, & uno vetusto Gratiani codice; in cujus quidem vulgatis erat*, per Deum Sochot: *in B. August. autem*, per Deum Jacob.

Grat. *Sic etiam cum in libro* g *Machabæorum Romani leguntur pacem firmasse cum Judæis, intelligendi sunt juravisse per falsos Deos, sicut & Judæi juraverant per Deum verum. Sic etiam & de juramento, quod fit per creaturas, intelligendum est: quod ipsum quidem jurare per creaturas malum est, quia a Deo prohibitum est; sed servare quod juratur, bonum est, ut evitetur peccatum mendacii & dolositatis.* §. 1. *Sed* h *objicitur, quod Joseph, vir sanctus, per creaturas juravit, dum dixit fratribus suis:* Per *i* salutem Pharaonis non exibitis hinc. §. 2. *Sed sciendum est, quod Sancti non tam per creaturas, quam per auctorem creaturarum jurabant: nec in creaturis aliud, quam creatorem ipsarum venerabantur: sicut Joseph, qui per Pharaonem jurando, hoc in eo veneratus est, quod Dei judicio positus erat in infimis* k. *Unde Apostolus* l *ait*: Omnis potestas a Deo est. *Item Christus Pilato* m: Non haberes in me potestatem, nisi esset tibi datum desuper. *Deus autem per creaturas jurare prohibuit, ne*

a *al. a Synodo. Burch.* b *Auctor operis imperfecti in Matth. hom. 44.* c *Sent. 3. dist. 39. Polyc. l. 6. tit. 11.* d *Capit. lib. 1. cap. 63.* e *Burch. lib. 12. c. 2. Ivo p. 12. c. 59. Levit. 19.* f *Polyc. lib. 6. tit. 12. Burch. l. 12. c. 10. Ivo p. 12. c. 7. Pann. l. 8. c. 88.* g *Ivo p. 12. c. 8. Pannor. lib. 8. c. 89. Polyc. lib. 6. tit. 11.* h *al. jusjurandum tuum.*

a *Ivo p. 12. c. 4. Sent. 3. dist. 39. Anf. l. 11. c. 75.* b *Ivo p. 12. c. 35. Pann. l. 8. c. 117. Polyc. l. 6. tit. 11.* c *al. custodierit.* d *al. eandem.* e *al. Deum falsum.* f *Gen. 21. & 31.* g 1. *Mach. 8.* h *Sent. 3. dist. 39.* i *Gen. 42.* k *al. Memphis.* l *Rom. 13.* m *Joan. 19.*

vel more Gentilium aliquod numen deitatis creaturis inesse crederetur, vel ne creaturas contemptibiles judicando, per eas promissa pro nihilo duceremus. §. 3. *Sed quæritur, quid gravius sit, an per creaturas, an per creatorem jurare fallaciter? Dupliciter enim reus est, qui per creaturas jurat mendaciter; quia & contra prohibitionem jurat, per quod sibi jurare non licet, (a quo peccato est immunis, qui non nisi per creatorem jurat,) & proximum dolo capit, quod facit etiam per creatorem mendaciter jurans. Sed si perjurium tanto magis pœnale est, quanto sanctius illud est, per quod juratur, apparet, quod etsi per creaturas mendaciter jurans dupliciter peccet, graviori tamen se subjicit pœnæ, qui per creatorem jurat mendaciter.*

5 pars. §. 4. *Perjurii autem pœna gravissima est: quam si quis timens, ad confessionem venire noluerit, a fidelium consortio est abjiciendus.*

C. XVII. *Fidelium consortio careat qui pœnitentiam perjurii agere noluerit.*

Unde Eutichianus Papa.

PRædicandum *a* est etiam ut perjurium fideles caveant, & ab hoc summopere abstineant, scientes hoc grande scelus esse, & in lege, & in Prophetis, & in Evangelio prohibitum. Audivimus enim quosdam parvipendere hoc scelus, & levem quodammodo perjuris pœnitentiæ modum imponere: qui nosse debent, talem de perjurio pœnitentiam imponi debere, qualem & de adulterio, & de fornicatione, & de homicidio sponte commisso, & de cæteris criminalibus vitiis. §. 1. Si quis vero perpetrato perjurio, aut quolibet criminali peccato, timens pœnitentiam *b* longam, ad confessionem venire noluerit, ab Ecclesia repellendus est, sive a communione & consortio fidelium, ut nullus cum eo comedat, neque bibat, neque α oret, neque in domo sua eum recipiat.

Corr. Rom. ¶ *Burchardus etiam, Polycarpus, & Ivo citant ex Eutychiano. Inventum vero est inter quædam capitula Theodulphi Episcopi Aurelianensis ad suos Presbyteros scripta, c.26. quæ in antiquo codice Romæ habentur.*

¶ α Neque oret.] *Additum id est ex Theodulpho, Burchardo & Ivone.*

QUÆSTIO II.

1 ps QUod autem perjurium sit, falsum jurare, facile probatur. *Ait enim* Augustinus *in libro* Psalmorum *super*: Domini est terra.

C. I. *Pejerat, qui aliter facturus est, quam promittit.*

IN dolo jurat, qui aliter facturus est, quam promittit, cum perjurium sit, nequiter decipere credentem.

Corr. Rom. ¶ *Quod hic citatur ex B. Augustino in glossa interlin. Ps. 23. in vers.* Nec juravit in dolo. *refertur ex Cassiodoro.*

C. II. *Quos debeat habere comites jusjurandum.*

Item Hieronymus *super Hieremiam, lib. 1. ad c. 4.*

ANimadvertendum *c* est, quod jusjurandum hos habeat comites, veritatem, judicium, atque justitiam. Si ista defuerint, nequaquam erit juramentum, sed perjurium.

Gratian. *Item, qui falsum jurat, mentitur. Mentiendo autem jurare nihil aliud est, quam pejerare.* §. 1. *Cum ergo omnes, qui loquuntur mendacium, perdendi sint, juxta illud Psalmistæ* d: Perdes omnes, qui loquuntur mendacium: *multo magis damnabiles sunt, qui mentiendo pejerare convincuntur: qui nomen Dei sui in vanum assumunt.* §. 2. *Sed* e *aliud est, falsum jurare, aliud jurare in dolo. Non enim omnis, qui aliter facturus est, quam promittit, in dolo jurat. Licet enim Apostolus aliter facturus esset, quam promitteret Corinthiis in prima epistola, cum ait:* Veniam ad vos, *non tamen in dolo juravit, aut mendaciter promisit. Ille enim in dolo jurat, aut mendaciter promittit, in cujus mente est, non sic se facturum, ut promittit. Ille autem, qui promittit falsum, quod putat verum, nec in dolo jurat, nec mendaciter promittit.*

C. III. *De eo, qui jurat falsum, quod putat verum.*

Unde Augustinus *de verbis Apostoli, serm. 28. al. 30.*

HOmines *b* falsum jurant, vel cum fallunt, vel cum falluntur. Aut enim putat homo verum esse, quod falsum est, & temere jurat: aut scit, vel putat falsum esse, & tamen pro vero jurat, & nihilominus cum scelere jurat. Distant autem *c* ista perjuria, quæ duo commemoravi. Fac α illum jurare, qui verum putat esse, pro quo jurat: verum putat esse, & tamen falsum est: non ex animo iste pejerat *d*, fallitur: hoc pro vero habet, quod falsum est, non pro re falsa sciens jurationem interponit. Da alium, qui scit falsum esse, & dicit verum esse, & jurat tanquam verum sit, quod scit falsum esse. Videtis, quam ista detestanda sit bellua, & de rebus humanis exterminanda? Quis enim hoc fieri velit? Omnes homines talia detestantur. Fac alium, qui putat falsum esse, & jurat tanquam verum sit, & forte verum est. Verbi gratia (ut intelligatis) pluit in illo loco: interrogas hominem, & putat non pluisse, & ad negotium ipsius competit, ut dicat, pluit, sed putat non pluisse: Dicitur ei, vere pluit? vere; & jurat β: & tamen pluit ibi, sed ille nescit, & putat non pluisse, perjurus est. Interest, quemadmodum verbum procedat ex animo. Ream linguam non facit, nisi mens rea.

Corr. Rom. ¶ α Fac illum] *Sic etiam apud Ivonem, & in uno Vaticano codice sermonum B. Augustini, & in Antverp. editione. Nam in aliis est*, facilius jurat.

C β Et jurat:] *Addita hæc sunt ex originali & Ivone, ut locus sit integer. Necesse enim est præcedere juramentum, ut quis perjurus dicatur, cujus juramenti in codicibus Gratiani nulla erat mentio. Alia etiam nonnulla sunt emendata.*

Gratian. *Quia ergo mens hujus non erat rea (nesciebat enim falsum esse, quod juravit esse verum) nec temere, vel negligenter, sed cum magna diligentia videbatur sibi deprehendisse verum, quod juravit falsum, perjurii reus nequaquam est judicandus. Item, quod dicitur, qui falsum jurat, mentitur, non universaliter hoc intelligi debet. Non enim omnis, qui falsum dicit, mentitur: sicut nec omnis, qui mentitur, falsum dicit.*

C. IV. *Non est mentiri, dicere falsum, quod putat verum.*

Unde Augustinus *in Enchiridio, c. 32.*

ISe autem, qui mentitur, contra id quod animo sentit loquitur, voluntate fallendi. §. 1. Et utique verba propterea instituta sunt, non per quæ se invicem homines fallant, sed per quæ in alterius quisque notitiam cogitationes suas proferat. Verbis ergo uti ad fallaciam, non ad quod instituta sunt, peccatum est. §. 2. Nec ideo u lum mendacium putandum est non esse peccatum, quia possumus aliquando alicui prodesse mentiendo. Possumus enim & furando aliquando alicui prodesse, si pauper, cui palam datur, sentit commodum, & dives, cui clam tollitur, non sentit incommodum: nec ideo tale furtum quisquam dixerit non esse peccatum. *& supr. c.* 18. §. 3. Nemo *f* mentiens judicandus est, qui dicit falsum, quod putat verum: quoniam, quantum in ipso est, non fallit ipse, sed fallitur. Non itaque mendacii, sed aliquando temeritatis arguendus est, qui falsa incautus credit *g*, ac pro veris habet: potiusque econtrario, quantum in ipso est, mentitur ille, qui dicit verum, quod putat falsum. Quantum enim ad animum ejus attinet, quia non quod

a *Polyc. l. 6. c. 11. Ans. l. 11. c. 71. Burch. l. 12. c. 14. Ivo p. 12. c. 71.* b *al. pœnitentiæ longam ærumnam.* c *Sent. 3. dist. 39. Ivo p. 12. c. 22. Pann. l. 8. c. 123.* d *Psal. 5.* e *Sent. ibid.*

a 1. *Cor. 16.* b *Sent. 3. dist. 39. Ivo p. 12. c. 39. Pann. l. 8. c. 111.* c *al. tamen.* d *al. perjurat,*) *orig.* e *al. Omnis*) *orig. Sent. 3. dist. 38.* f *Sent. ibid. Pann. l. 8. c 133. Ivo p. 12. c. 51.* g *incautus credita pro veris habet.*) *orig.*

sen-

sentit, hoc dicit: non verum dicit; quamvis verum inveniatur esse, quod dicit. Nec ullo modo liber est a mendacio, qui ore nesciens verum loquitur, sciens autem voluntate mentitur. Non consideratis itaque rebus ipsis de quibus aliquid dicitur, sed sola intentione dicentis, melior est, qui nesciens falsum dicit, quoniam in verum putat, quam qui mentiendi animum sciens gerit, nesciens verum esse, quod dicit.

C. V. *Non mentitur, qui animum fallendi non habet.*

Item Gelasius Papa.

BEatus Paulus Apostolus non ideo (quod absit) fefellisse credendus est, aut sibi extitisse contrarius, quoniam cum ad Hispanos se promisisset iturum, dispositione divina majoribus occupatus ex causis implere non potuit, quod promisit. Quantum enim ipsius voluntatis interfuit, hoc pronuntiavit, quod revera voluisset efficere. Quantum enim ad divini secreta consilii (quæ, ut homo omnia non potuit, licet spiritu Dei plenus, agnoscere) superna prætermisit dispositione præventus. §. 1. Nec quia B. Petrus Apostolus pro affectu divinæ reverentiæ ipsi Domino respondit *a*: *Non lavabis mihi pedes in æternum*, fefellisse (quod absit) aut in sua putabitur minime constitisse sententia, quia mox eidem divinæ voluntati cesserit, & quod se dixerat non esse facturum, causis adstrictus humanæ salutis, passus est prona voluntate faciendum.

2 ps. Gratian. *Ille ergo falsum jurando mentitur, qui scit falsum esse, quod jurat. Est enim mendacium (ut Augustinus* b *ait) falsa significatio vocis* c *cum voluntate fallendi.* §. 1. *Sed cum fallere semper sit voluntatis; falli autem, vel infirmitatis, vel temeritatis; gravius autem sit, quod ex voluntate, quam quod ex temeritate, vel infirmitate procedit: aliquando contingit falli vel nullum, vel minimum esse peccatum: aliquando ex ipsa rerum varia consideratione minus esse fallere, quam falli.*

C. VI. *Falli in his, quæ ad fidem non pertinent, aut parvum, aut nullum est peccatum.*

Unde Augustinus *in Enchiridio, c.* 21.

IN *d* quibus e rebus nihil interest ad capessendum Dei regnum, utrum credantur, an non, vel utrum vera sive sint, sive putentur, an falsa: in his errare, id est, aliud pro alio putare, non arbitrandum est esse peccatum, aut si est, minimum esse atque leviſſimum.

C. VII. *In his, quæ ad fidem pertinent, gravius est falli, quam alios decipere.*

Idem *in Enchiridio, c.* 18.

IN *f* ipsarum consideratione rerum, quæ dicuntur, tantum interest, quia sive quis fallatur, sive mentiatur, utcunque *g* falli, quam mentiri, minus est malum, quantum pertinet ad hominis voluntatem; tamen longe tolerabilius est in his, quæ a religione sejuncta sunt, mentiri, quam in his, sine quorum fide vel notitia Deus coli non potest, falli.

Corr. Rom. ¶ *Apud B. Augustinum, nec multo aliter apud Ivonem legitur:* In ipsarum autem, quæ dicuntur, consideratione rerum tantum interest, qua in re quisque fallatur, sive mentiatur, ut cum falli, quam mentiri minus sit malum, quantum pertinet ad hominis voluntatem, tamen longe tolerabilius sit in his, &c. *Verum ob gloſſam in verſic.* utcunque. *al.* ubicunque, *non est mutatum.*

3 ps. Gratian. *Item, quod dicitur*: Perdes omnes, qui loquuntur mendacium: *non de omni mendacio intelligendum est. Sunt enim quædam mendacia, in quibus etsi sit aliqua culpa, non tamen damnabilia sunt: imo tanquam non mendacia habenda sunt. Sunt & alia mendacia, quæ sunt gravioris culpæ, de quibus intelligitur*: Perdes omnes, qui loquuntur mendacium. §. 1. *Ut autem appareat, quæ mendacia sint venialia, & quæ damnabilia, distinguendum est, quot sint genera mendacii.*

C. VIII. *Quot sint genera mendacii?*

De quibus Augustinus *scribit in libro de mendacio, c.* 14.

PRimum *a* est capitale mendacium, longeque fugiendum, quod sit in doctrina religionis: ad quod mendacium nulla conditione quisquam debet adduci. Secundum autem, ut aliquem lædat injuste, quod tale est, ut & nulli prosit, & obsit alicui. Tertium, quod ita prodest alteri, ut obsit alteri, quamvis non ad immunditiam obsit corporalem. Quartum, quod sit sola mentiendi, fallendique libidine, quod mirum *b* mendacium est. Quintum, quod sit placendi cupiditate de suaviloquio. His omnibus penitus evitatis atque rejectis, sequitur sextum genus, quod & nulli obest, & prodest alicui: veluti si quispiam pecuniam alicujus injuste *α* tollendam sciens, ubi sit, nescire se mentiatur, quocunque *β* interrogante. Septimum, quod & nulli obest, & prodest alicui: veluti si nolit hominem ad mortem quæsitum prodere, mentiatur. *&* ſ. *ibidem.* Octavum est genus mendacii, quod & nulli obest, & ad hoc prodest, ut ab immunditia corporali aliquem reatur. *&* ſ. *c.* 21. §. 1. Non est igitur mentiendum in doctrina pietatis: magnum enim scelus est, & primum genus detestabilis mendacii. Non est mentiendum secundo genere, quia nulli facienda est injuria. Non est mentiendum tertio genere, quia nulli cum alterius injuria consulendum est. Non est mentiendum quarto genere, propter mendacii libidinem, quæ per seipsam vitiosa est. Non est mentiendum quinto genere, quia nec ipsa veritas sine *c* placendi hominibus enuntianda est; quanto minus mendacium, quod per seipsum, quia mendacium est, utique turpe est. Non est mentiendum sexto genere, neque enim recte etiam testimonii veritas pro cujusquam temporali commodo ac salute corrumpitur: ad sempiternam vero salutem nullus ducendus est opitulante mendacio. *&* ſ. Neque septimo genere mentiendum, non enim cujusquam commoditas, aut salus temporalis, perficiendæ fidei præferenda est: nec se quisquam *γ* in recte factis nostris tam male moveri sentiat, ut fiat etiam animo deterior, longeque a pietate remotior. *&* ſ. Nec octavo genere mentiendum est, quia & in bonis castitas animi pudicitiæ *δ* corporis præfertur, & in malis id, quod ipsi facimus, eo, quod fieri sinimus, nobis damnabilius est. §. 2. In his autem octo generibus tanto quisque minus peccat, cum mentitur, quanto *ε* magis a primo recedit. Quisquis autem esse aliquod genus mendacii, quod peccatum non sit, putaverit, decipiet seipsum turpiter, cum honestum se deceptorem arbitratur aliorum.

Corr. Rom. ¶ *α* Injuste] *Abest ab originali vox ista, pro qua in duobus Gratiani codicibus legitur*, juste.

¶ *β* Quocunque interrogante] *Addita hæc sunt ex originali.*

¶ *γ* Se quisquam] *Apud B. Augustinum & Ivonem est:* Nec si quisquam in recte factis nostris tam male movetur, ut fiat etiam animo deterior, longeque a pietate remotior, propterea recte facta deserenda sunt. *Sed ob gloſſam in verſ.* recte factis, *non est mutatum.*

¶ *δ* Pudicitiæ] *Apud eosdem habetur*, pudicitia corporis: & in malis id, quod ipsi facimus eo, quod fieri sinimus, majus est. *Sed eadem causa obstitit, ne mutaretur.*

¶ *ε* Quanto magis] *In originali legitur*, quanto emergit ad octavum: tanto amplius, quanto devergit ad primum. *Sed erat gloſſa in verſ.* recedit.

a *Joan.* 13. b *In libro ad Consentium contra mendacium, cap.* 12. *Ivo p.* 12. *c.* 48. *Pannorm. l.* 8. *c.* 125. c *abest ab orig.* d *Sent.* 3. *dist.* 39. *Ivo p.* 12. *c.* 45. *Pann. l.* 8. *c.* 132. e *al. quibusdam) orig. Ivo p.* 12. *c.* 51. f *al. ubicunque.* g *Psal.* 5.

a *Sent.* 3. *dist.* 38. *Ivo p.* 12. *c.* 1. *Pann. l.* 8. *c.* 124. b *nierum) orig.) al. verum.* c *al. causa.*

C. IX. *Non licet alicui humilitatis causa mentiri.*

Item Augustinus *de verbis Apostoli, serm.* 31. *al.* 29.

CUm *a* humilitatis causa mentiris, si non eras peccator antequam mentireris, mentiendo efficeris quod evitaveras. Veritas in te non est, nisi te ita dixeris peccatorem, ut etiam esse cognoscas. Veritas autem ipsa est, ut quod es, dicas. Nam quomodo est humilitas, ubi regnat falsitas?

C. X. *De eodem.*

Item Gregorius *lib.* 26. *Moralium, c.* 2. *al.* 3.

INcaute sunt α humiles, qui se mendacio illaqueant.

Corr. Rom. ¶ α Incaute sunt] *Sic in plerisque manuscriptis. Vulgata lectio erat*, incauti sunt homines. *Integer autem B. Gregorii locus sic habet*: Incaute sunt humiles, qui se mendacio illaqueant, dum arrogantiam vitant, imo mentiendo superbiunt: quia contra veritatem se erigunt, quam relinquunt.

C. XI. *Non licet mentiri, ut arrogantia vitetur.*

Item Augustinus *super Joannem, tractatu* 43.

NOn ita caveatur arrogantia, ut veritas relinquatur.

C. XII. *Non omne mendacium æque peccatum est.*

Idem *in Enchiridio, c.* 18.

MIhi *b* autem videtur peccatum esse quidem omne mendacium, sed multum interesse, quo animo, & quibus de rebus quisque mentiatur. Non enim sic peccat ille, qui consulendi, quomodo ille, qui nocendi voluntate mentitur: nec tantum nocet, qui viatorem mentiendo in adversum *c* iter mittit, quantum is, qui viam vitæ mendacio fallente depravat.

Corr. Rom. ¶ *Nonnulla in hoc capite sunt inducta, & alia emendata ex B. Augustino & Ivone.*

C. XIII. *Non est aliquo modo quilibet decipiendus.*

Item Augustinus *in libro de conflictu vitiorum atque virtutum, c.* 19.

NEc *d* artificioso mendacio *e*, nec simplici verbo oportet decipere quenquam: quia quomodolibet α mentitur quis, occidit animam.

Corr. Rom. ¶ α Quomodolibet] *In ipso libello legitur*, quolibet artis modo mentiatur, os, quod mentitur, occidit animam. *Sed Ivo cum Gratiano concordat.*

C. XIV. *Pro temporali vita alicujus, perfectus mentiri non debet.*

Item Augustinus *in quinto Psalmo ad versic.* Perdes omnes qui loquuntur.

NE *f* quis arbitretur perfectum & spiritualem hominem pro ista temporali vita, in cujus morte non occiditur sive sua, sive alterius anima, debere mentiri. Quoniam aliud est mentiri, aliud est verum occultare: siquidem aliud est falsum dicere, aliud verum tacere; ut si quis forte vel ad istam visibilem mortem non vult hominem prodere, paratus esse debet verum occultare, non falsum dicere, ut neque prodat, neque mentiatur, ne occidat animam suam pro corpore alterius. & ſ. §. 1. Duo *g* sunt omnino genera mendaciorum, in quibus non est magna culpa, sed tamen non sunt sine culpa; cum aut jocamur, aut, ut proximis prosimus, mentimur. Illud primum in jocando ideo non est perniciosissimum, quia non fallit. Novit enim ille, cui dicitur, joci causa esse dictum. Secundum autem ideo minus *h* est, quia retinet nonnullam benevolentiam. §. 2. Illud vero quod non habet duplex cor, nec mendacium quidem dicendum est: tanquam, verbi gratia, si cui gladius commendetur, & promittat se redditurum, cum ille, qui commendavit, poposcerit; si forte gladium suum repetat furens, manifestum est tunc non esse reddendum, ne vel se occidat, vel alios, donec ei sanitas restituatur. Hic ideo non habet duplex cor, quia ille, cui commendatus est gladius, cum promittebat, se redditurum poscenti, non cogitabat furentem posse repetere. *& infra.* §. 3. Manifectum α est non esse culpandum, aliquando verum tacere, falsum autem dicere, non invenitur concessum esse perfectis.

Corr. Rom. ¶ α Manifestum] *Apud B. Augustinum hæc antecedunt*: Verum occultavit & Dominus, cum discipulis nondum idoneis dixit: *Multa* a *habeo vobis dicere, sed nunc non potestis portare illa*; & Apostolus Paulus, cum ait: *Non* b *potui loqui vobis, quasi spiritualibus, sed quasi carnalibus.* Unde manifestum est, &c.

C. XV. *Nostro peccato, alterius saluti consulere non debemus.*

Idem *in libro contra mendacium, c.* 17.

FAciat *c* homo etiam pro temporali hominum salute, quod potest. Cum autem ad hunc articulum ventum fuerit, ut tali saluti consulere, nisi peccando, non possit, jam se existimet non habere, quid faciat, quando id reliquum esse perspexerit, quod non α recte faciat.

Corr. Rom. ¶ α Non] *Addita est negatio ex originali & Ivone: neque enim glossa impediebat.*

C. XVI. *De eodem.*

Item Isidorus *in synonymis*, d *cap.* 10.

OMne *e* genus mendacii summopere fuge: nec casu, nec studio loquaris falsum: nec ut præstes, mentiri studeas, nec qualibet fallacia vitam alicujus defendas. Cave mendacium in omnibus.

C. XVII. *De eodem.*

Item Augustinus *in lib. de mendacio, cap.* 6.

SI quis ad te confugiat, qui mendacio tuo possit a morte liberari, non es mentiturus. Os enim *f* quod mentitur, occidit animam. *& ſ.* §. 1. Cum ergo mentiendo vita æterna amittitur, nunquam pro cujusquam vita temporali mentiendum est.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc abest a plerisque vetustis, & in duobus est cum nomine Paleæ.*

C. XVIII. *Non reputantur mendacia, cum ea, quæ non sunt, joco dicuntur.*

Item Augustinus *in libro quæst. q.* 145. *Gen.* 44.

QUod *g* autem ait fratribus suis Joseph: *Nesciebatis, quia augurio auguratur homo, qualis ego?* de hoc augurio etiam mandavit eis dicendum per hominem suum, quid sibi velit, quæri solet. An quia non serio, sed joco dictum est, ut exitus docuit, non est habendum mendacium? Mendacia enim a mendacibus serio aguntur, non joco. Cum autem quæ non sunt tanquam joco dicuntur, non deputantur mendacia.

Gratian. *Sed in Vetere Testamento multa permittebantur, quorum exemplis hodie uti non licet.*

C. XIX. *Veterum exemplo mentiri non licet.*

Unde Gregorius *lib.* 18. *moral. c.* 3. *al.* 4.

SI quis per Vetus Testamentum vult suum tueri mendacium, quia minus illic quibusdam fortasse nocuerit, dicat necesse est, rerum alienarum raptum, & retributionem injuriæ, quæ infirmis illic concessa sunt, sibi nocere non posse. Quæ omnia cunctis liquet, quanta animadversione veritas insequitur, quæ nobis jam significationis suæ umbra postposita, in vera carne declaratur.

a *Ivo p.* 12. *c.* 42. *Pann. l.* 8. *c* 128. b *Ivo p.* 12. *c.* 51. c *al. diversum.* d *Ivo p.* 12. *c.* 44. e *al. ingenio.* f *Anſ. l.* 11. *c.* 79. *Ivo p.* 12. *c.* 46. *Pann. l.* 8. *c.* 130. g *In Conc. Toletano* 8. *c.* 2. h *al. mitius.*

a *Joh.* 16. b 1. *Cor.* 3. c *Ivo p.* 12. *c.* 48. *Pann. l.* 8. *c.* 126. d *Capit. de mendacio in vecen. impreſſ. & ſimile l.* 2. *de ſummo bono, cap.* 20. e *Ivo p.* 12. *c.* 49. *Pannorm. l.* 8. *c.* 126. f *Sap.* 1. g *Ivo p.* 12. *c.* 43. *Pann. l.* 8. *c.* 129.

C. XX.

C. XX. *Obstetrices de pietate remuneratæ, de mendacio sunt punitæ.*

Idem *eod. lib. cap. 2. al. 4.*

SI *a* quælibet culpa sequenti solet pia operatione purgari, quanto magis hæc facillime abstergitur, quam mater boni operis pietas ipsa comitatur? Nonnulli vero de obstetricum fallacia conantur afferere, hoc mendacii genus non esse peccatum, maxime quod illis mentientibus scriptum *b* est: *quia ædificat illis Dominus domos*. In qua magis recompensatione cognoscitur, quid mendacii culpa mereatur. Nam benignitatis earum merces, quæ eis in æterna potuit vita retribui, præmissa *c* culpa mendacii, in terrenam est recompensationem declinata.

Gratian. *Abraham quoque loquens ad pueros suos ait* d: Sedete hic cum asino: ego & puer illuc usque pertransibimus: & cum adoraverimus, revertemur ad vos; *licet aliud se facturum deliberaret, tamen excusatur a mendacio. Unde Ambrosius in libro de Patriarchis*. Prophetavit *e* Abraham, quod ignorabat. Ipse solus disponebat redire immolato filio. Sed dominus per os ejus locutus est, quod parabat. Captiose autem loquebatur cum servulis, ne cognito negotio, aut impediret aliquis, aut gemitu obstreperet, aut fletu.

5 ps. §. 1. *Quandoque aliud jubendo significamus velle fieri, quod tamen fieri nolumus, sed experimentum obedientiæ quærimus: sicut Abraham a Deo tentatus legitur, cum jussus est immolare filium, quem Dominus nolebat ab eo occidi. Unde in eodem libro idem* g *Ambrosius*: Non enim volebat Deus immolari a patre filium: nec impleri hoc munus volebat, qui ovem pro filio immolandam obtulit: sed tentabat affectum patris, si Dei præcepta præferret filio. *&* ſ. Non injicias, *inquit*, manum in puerum, neque facias ei quicquam. *&* ſ. Affectum tuum inquisivi, non factum exegi: tentavi mentem tuam, si etiam filio dilectissimo non parceres propter me. Non aufero, quod donavi ipse: nec hæredem invideo, quem largitus suum non habenti.

C. XXI. *Simulatio utilis est, & in tempore assumenda.*

Item Hieronymus *in epist. ad Galatas, c. 2.*

UTilem simulationem, & in tempore assumendam, Jehu Regis Israel nos doceat exemplum: qui cum non potuisset interficere Sacerdotes Baal, nisi se finxisset velle idolum colere, dixit *h*: *Congregate mihi omnes Sacerdotes Baal. Si enim Rex Achab servivit Baal in paucis, ego serviam ei in multis*. Et David *i*, quando mutavit faciem suam coram Abimelech, & dimisit eum, & abiit. Nec mirum quamvis justos homines, tamen aliqua simulare pro tempore ob suam & aliorum salutem: cum & ipse Dominus noster non habens peccatum, nec carnem peccati, simulationem peccatricis carnis assumserit, ut condemnans in carne peccatum, nos in se faceret justitiam Dei.

Gratian. *Ecce quæ mendacia sunt venialia, & quæ damnabilia*. §. 1. *Sed quæritur, quare dicat Augustinus, non esse mentiendum pro temporali vita alicujus: cum Abraham* k *descendens in Ægyptum rogaverit Saram, ut sororem ejus se esse mentiretur, dicens:* Novi quod pulchra sis mulier, & quod cum viderint te Ægyptii, dicturi sunt, uxor illius est, interficient me, & te reservabunt. Dic ergo, obsecro te, quod soror mea sis, ut bene sit mihi propter te, & vivat anima mea ob gratiam tui. *Sed Abraham non mendacium dici, sed verum taceri voluit.*

C. XXII. *Quomodo Abraham excusetur a mendacio, qui Saram sororem suam esse dixit.*

Unde idem Augustinus *ait in quæstion. Genes. q. 26.*

QUæritur, cur Patriarcha mentiri voluit, ut diceret Saram sororem suam, & non potius Deo commisit: qui si vellet, ejus pudicitiam apud Pharaonem servare posset. Sed veritatem voluit celari, non mendacium dici. Soror enim dicitur, quia filia fratris erat. Et in hoc offenditur, quod nemo debet tentare Deum suum, dum habet, quod rationabili consilio faciat. Fecit *a* quod potuit: quod non potuit, Deo commisit, in quem speravit: nec eum fides aut spes fefellit. Si autem interrogatus illam fœminam indicasset uxorem, duas res tuendas committeret Deo, & vitam, & uxoris pudicitiam.

Corr. Rom. ¶ *In quæstione ipsa vigesima sexta non sunt omnia verba hujus capituli: sed confectum est etiam ex lib. 22. contra Faustum, & contra Secundinum, & ex aliis locis.*

Gratian. *Item opponitur, quod Jacob* b *mentiendo & sibi profuit, & alii nocuit, nec tamen reprehenditur, sed commendatur. Sed Jacob dicendo se esse Esau primogenitum, non est mentitus. Non enim dixit se esse primogenitum nascendo, sed jus primogenituræ, illo vendente, rite adeundo. Sic & Christus Joannem dixit* c *esse Heliam, non persona, sed imitatione virtutis. Erat ergo Jacob Esau, non nascendo, ut diximus, sed emptione primogenituræ, de non primogenito in primogenitum transeundo: sicut & ipse Esau primogenita vendendo, de primogenito non primogenitus fieri meruit. Sic & Judæi, cum essent filii Abrahæ carne, quia non fuerunt filii ejus imitatione, non deputantur inter filios Abrahæ, sed dicuntur filii diaboli; cujus filii sunt, non nascendo, sed imitando. Unde a Domino audire meruerunt* d: Si filii Abrahæ estis, opera Abrahæ facite: nunc autem quæritis me interficere, hominem, qui veritatem locutus sum vobis. Hoc Abraham non fecit. Vos ex patre diabolo estis, & desideria patris vestri facere vultis. §. 1. *Econtra Gentiles, cum secundum originem carnis ab Abraham essent alieni, tamen imitatione fidei & justitiæ successerunt in filios Abrahæ. Unde ab Apostolo* e *dicitur eisdem*: Si autem Christi, ergo Abrahæ semen estis. *Hinc idem Apostolus scribens* f *Romanis ait*: O tu Judæe, si circumcidaris, nec legem observes, circumcisio tua præputium facta est: quomodo & præputium, si justitias legis custodiat, in circumcisionem reputatur. *Præfertur ergo, ut ex præmissis colligitur, imitatio operis origini carnis. Veraciter ergo, non mendaciter Jacob se dixit Esau esse: nec mentiendo, sed verum dicendo sibi profuit, alteri vero non nocuit; quia benedictionem sibi debitam accepit, non alienum* g *surripuit*. §. 2. *Episcopus vero iste, de quo agitur, etsi falsum juravit, tamen quia, ut supra dictum est, ream* h *linguam non facit, nisi mens, nequaquam reus perjurii habetur. Probatur hoc etiam exemplo Saulis, qui cum esset pugnaturus contra Philistæos, juravit se interfecturum quicunque ante solis occasum comederet. Jonathas* i *autem filius ejus non audito Regis juramento, cum pugnando magnam hostium stragem dedisset, & salutem fecisset in Israel, fame laborans, vidit favum mellis, quem regia virga, quam gestabat in manibus, accepit, & comedit: statimque oculi, quos fere fames clauserat, aperti sunt, & facies ejus exhilarata est. Quo comperto, Saul voluit eum dare neci: sed precibus, & pia populi supplicatione placatus, mortis revocavit sententiam, ne interficeretur ille, per quem salus data erat in Israel, & quo pugnante, de manibus hostium populus ille liberatus fuerat. Ecce Saul falsum juravit, quia quod jurejurando se facturum decrevit, precibus populi revocatus* k *non fecit. Nec tamen perjurii reus arguitur; quia, quantum in ipso fuit, quod juravit, implevit, dum sententiam mortis in filium dedit; quam non carnali affectu, sed populi supplicatione revocavit.*

QUÆSTIO III.

CUm ergo, ut ratione & exemplo monstratum est, Episcopus reus perjurii non esset, consueta obedientia ab

a *Ivo p. 12. c. 41.* b *Exod. 1.* c *al. pro admissa.* d *Genes. 22.* e *l. 1. de Abraham. c. 8.* f *Gen. 22.* g *ibid. in principio capitis 81.* h *4. Reg. 10.* i *1. Reg. 21.* k *Gen. 12.*

a *Lib. 22. contra Faustum, c. 36. 33. & rursus 36.* b *Gen. 22. & 25.* c *Matth. 11.* d *Joan. 8.* e *1. Cor. 4.* f *Rom. 2.* g *alienam.* h *Supra eod. homines.* i *1. Reg. 21.* k *al. provocatus.*

Ar-

Archidiacono sibi denegari non debuit : cum etiamsi criminosum illum esse constaret, ante diffinitivam tamen sententiam, ut supra monstratum est, nulli Clericorum suorum ab eo liceret discedere. Constat ergo illicitum esse, quod Archidiaconus juramento firmavit. Unde merito quæritur, An debeat servari, vel non?

QUÆSTIO IV.

ps 1 QUod autem illicita juramenta servari non debeant, in Toletano Concilio VIII. *cap.* 2. *legitur : in quo sic statutum est.*

C. I. *Melius est vota stultæ promissionis non implere, quam crimen committere.*

SI *a* publicis sacramentorum gestis (quod Deus avertat) a quibuslibet illicita, vel non bona extitisset *b* conditio allegata, quæ aut jugulare animam patris, aut agere compelleret stuprum sacratissimæ virginis : nunquid non tolerabilius esset stultæ promissionis vota rejicere, quam per inutilium promissorum custodiam, exhorrendam criminum implere mensuram?

C. II. *Aliquando non expedit promissum servare sacramentum.*

Item Ambrosius *de officiis, lib.* 1. *cap.* 50. c

EST *d* etiam contra officium nonnunquam solvere promissum, sacramentum custodire α : Ut Herodes, *e* qui juravit, quoniam, quicquid peritum esset, daret filiæ Herodiadis : & necem Joannis præstitit, ne promissum negaret.

Corr. Rom. ¶ α Custodire :] *Addita est vox ista ex originali, & Concilio Toletano, in quo refertur.*

Gratian. *Item in sermone* S. Augustini *f Episcopi de Decollatione S. Joannis Baptistæ, qui sic incipit : Cum S. Evangelium legeretur.*

C. III. *Pietas fuit, quod David Nabal, sicut juraverat, non occiderit.*

QUod *g* David juramentum per sanguinis effusionem non implevit, major pietas fuit. Video α David pium hominem & sanctum in temerariam jurationem cecidisse, & maluisse non facere, quod juraverat, quam jurationem suam fuso hominis sanguine implere.

Corr. Rom. ¶ α Video] *Hæc sunt verba B. Augustini in eo sermone. Antecedentia autem videntur summa quædam : nec sunt apud Ivonem, aut in Pannormia.*

C. IV. *De eodem.*

Idem *ibid.*

JUravit *h* David temere ; sed non implevit jurationem majori pietate. *& j. §.* 1. Ecce sanctus David non quidem iratus sanguinem hominis fudit : sed eum falsum juratum esse negare quis poterit? De duobus peccatis elegit minus : sed minus fuit illud in comparatione majoris. Nam per seipsum appensum, magnum malum est, falsa juratio.

C. V. *Turpia vota servanda non sunt.*

Item Isidorus *in synonymis* i, *libro secundo* α.

IN *k* malis promissis rescinde fidem. In turpi voto muta decretum : quod incaute vovisti, ne facias. Impia enim est promissio, quæ scelere adimpletur.

Corr. Rom. ¶ α Secundo.] *Etiam B. Branlius in vita Isidori memorat duos synonymorum libros. Et in synonymis, quæ nuper cum aliis Isidori operibus sunt Parisiis impressa, facile locum haberet divisio in duos libros. Nam ex posteriore parte videtur sumptus libellus de norma vivendi, qui in eodem Parisino codice habetur. Alter autem libellus de contemptu mundi, qui & ibidem, & antea Antverpiæ, & olim Venetiis sub hoc titulo*, Isidorus de homine & ratione flente, & de homine, & ratione consolante, *impressus est videtur epitome quædam synonymorum.*

C. VI. *Non est observandum juramentum, quo malum incaute promittitur.*

Item Beda *in homil.* a 44. *in Natali Decollationis S. Joannis.*

SI *b* aliquid forte nos incautius jurasse contigerit, quod observatum pejorem vergat in exitum, libere illud consilio salubriore mutandum noverimus, ac magis instante necessitate pejerandum nobis, quam pro vitando perjurio in aliud crimen gravius esse divertendum. Denique juravit David *c* per Dominum occidere Nabal virum stultum & impium, atque omnia, quæ ad illum pertinerent, demoliri. Sed ad primam intercessionem Abigail fœminæ prudentis mox remisit minas, revocavit ensem in vaginam, neque aliquid culpæ se tali perjurio contraxisse doluit.

C. VII. *De duobus malis, minus eligi oportet.*

Idem *ibid.*

NOn *d* solum in jurando, sed in omni, quod agimus, hæc est moderatio solertius observanda : ut si in talem forte lapsum versuri hostis inciderimus insidiis, ex quo sine aliquo peccati contagio surgere non possimus, illum potius evadendi aditum petamus, in quo minus periculi nos perpessuros esse cernimus.

C. VIII. *Tolerabilius est juramentum non implere, quam quod turpe est facere.*

Item Ambrosius *de officiis, lib.* 3. *c.* 12. e

UNusquisque *f* simplicem sermonem proferat : vas suum in sanctificatione possideat : nec fratrem suum circumscriptione verborum inducat : nihil promittat inhonestum : aut si promiserit, tolerabilius est promissum non facere, quam facere, quod turpe sit. Sæpe *g* plerique constringunt seipsos jurisjurandi sacramento, & cum ipsi cognoverint, promittendum non fuisse, sacramenti tamen contemplatione faciunt, quod spoponderunt : sicut de Herode supra scripsimus, qui *h* saltatrici præmium turpiter promisit, crudeliter solvit. Turpe, quod regnum pro saltatione promittitur ; crudele, quod mors Prophetæ pro jurisjurandi religione donatur. Quanto tolerabilius tali fuisset perjurium sacramento *i*? Si tamen perjurium possit dici, quod ebrius inter vina juraverat, quod eviratus α inter saltantium choros promiserat. Infertur disco Prophetæ caput, & hoc æstimatum est fidei esse, quod amentiæ fuit. *& post pauca de Jephte k differens.* §. 1. Miserabilis, *inquit*, necessitas, quæ solvitur parricidio. Melius est non vovere, quam vovere id, quod sibi is, cui promittitur, nolit exolvi. *& post paululum.* §. 2. Non semper igitur promissa solvenda omnia sunt. Denique *l* ipse Dominus frequenter suam mutat sententiam, sicut Scriptura indicat.

Corr. Rom. ¶ α Eviratus] *Emendatum est ex B. Ambrosio & Ivone. Antea enim legebatur*, & juratus.

C. IX. *Incommutabilis Deus quandoque sua mutat statuta.*

Item ex Concilio Toletano VIII. *c.* 2.

INcommutabilis, eademque semper existens Dei natura, parcens sua sæpe in sacris literis legitur mutasse promissa, & pro misericordia temperasse sententiam. Unde quamlibet sit impassibilis, atque immutabilis, ejusdemque Deitatis, licet sint dicta firmissima, crebro tamen

a *Ivo p.* 12. *c.* 9. *Pann. l.* 8. *c.* 90. b *al. extitisse conditio allegatur.* c *Ibid. in Tolet.* 8. d *Sent.* 3. *dist.* 39. *Ivo p.* 12. *c.* 3. *Pann. l.* 8. *c.* 91. e *Matth.* 14. f *Serm.* 11. *de sanctis, cujus principium est :* [*Propter hunc.*] g *Sent. ibid. Ivo p.* 12. *c.* 11. *Pann. l.* 8. *c.* 92. h *Sent. ibid. Ivo Pann. l.* 8. *c.* 93. i *Cap. de mendacio, in impresso Parisiis.* k *Ivo p.* 12. *c.* 12. *In Tolet.* 8. *c.* 2. *& in Tribur. c.* 21.

a *Et glossa ordinaria in cap.* 14. *Matthæi, in versic. juramentum.* b *Infra ead. si aliquid. cap.* 16. *Burch. l.* 12. *c.* 18. *Ivo p.* 12. *c.* 13. *& 75. Pann. l.* 8. *c.* 94. *&* 118. c 1. *Reg.* 25. d *Ivo p.* 12. *c.* 13. *Pann. l.* 8. *c.* 95. e *in Tolet.* 8. *c.* 2. f *Ivo p.* 12. *c.* 17. g *Pann. l.* 8. *c.* 101. h *Matth.* 14. i *homicidio.*] *Ivo ibid.* k *Jud.* 11. l *Infr. ead. non semper.*

ejus

ejus & juramenta leguntur, & pœnitentia, quæ sacris extant mysteriis adoperta. Jurare namque Dei, est a seipso nullatenus ordinata convellere: pœnitere vero, eadem ordinata, cum voluerit, immutare. Sic per Hieremiam *a* dicit: *Repente loquar adversum gentem, & adversum regnum, ut eradicem, & destruam, & disperdam illud. Si pœnitentiam egerit gens illa super malo suo, quod locutus sum adversus eam; agam & ego pœnitentiam super malo, quod cogitavi, ut facerem ei.*

Corr. Rom. ¶ *Initium hujus capituli emendatum est ex editionibus Conciliorum Colonienſibus, & codice Lucenſi Regio. In vetuſtioribus autem editionibus, & duobus codicibus Vaticanis, duobuſque monaſterii Dominicani poſt verſic.* innectenda *. quod in ipſo Concilio antecedit huic capitulo, ſequitur continenter*: Etenim immutabilis deitatis licet dicta ſint firmiſſima, crebro tamen, &c. *intermediis omiſſis.*

C. X. *Sapientis est revocare, quod male loquitur.*

Item Auguſtinus.

MAgnæ ſapientiæ eſt, revocare hominem, quod male locutus eſt.

C. XI. *Qua pœna feriatur, qui illicitum juramentum facit.*

Item ex Concilio Herdenſi, *c.* 8. b

QUi ſacramento ſe obligaverit, ut litigans cum quolibet ad pacem nullo modo redeat: pro perjurio uno anno a communione corporis & ſanguinis Domini ſegregatus, reatum ſuum eleemoſynis, fletibus, & quantis potuerit jejuniis, abſolvat. Ad charitatem vero, quæ *c* operit multitudinem peccatorum, celeriter venire feſtinet.

C. XII. *Non omnia promiſſa ſolvenda ſunt.*

Item Ambroſius *lib. 3. officiorum, c.* 12. d

NOn ſemper promiſſa omnia ſolvenda ſunt. Denique ipſe Dominus frequenter ſuam mutat ſententiam, ſicut Scriptura indicat.

C. XIII. *De eodem.*

Item Iſidorus *ſententiarum lib.* 2. *c.* 31. e

NOn *f* eſt obſervandum juramentum, quo malum incaute promittitur: veluti ſi quiſpiam adulteræ perpetuam cum ea permanendi fidem polliceatur. Tolerabilius eſt enim non implere ſacramentum, quam permanere in ſtupri flagitio.

C. XIV. *Male jurans pœnitentiam agat.*

Item ex Concilio Toletano, *c.* 8.

NEceſſe *g* eſt, ut male jurans dignam pœnitentiam agat, eo quod nomen Domini contra præceptum illius ſumpſit in vanum: quia in Exodo ſcriptum eſt *h*: *Nec enim inſontem habebit Dominus eum, qui aſſumpſerit nomen Domini Dei ſui fruſtra.*

Corr. Rom. ¶ *Verba propria hujus & ſequentis capitis non ſunt in canone ſecundo Concilii Toletani octavi: ex quo tamen citant Rabanus in lib. pœnit. c.* 21. *& Burchardus lib.* 12. *c.* 29. *Conjunctè enim hoc affert cum iis, quæ in ſecundo illo canone leguntur. Idem vero Burchardus, c.* 7. *citat ex Toletano c.* 9. *Ivo autem abſolute ex Toletano. Suntque apud ipſos hæc duo capita conjuncta, quemadmodum & in aliquot vetuſtis Gratiani exemplaribus, ſine voce iſta,* Item.

C. XV.

[*Item*] Et in Levitico *i*.

a *Hierem.* 18. b *Burch. l.* 12. *c.* 17. *Ivo p.* 11. *c.* 84. *Rabanus in pœnit. c.* 10. c 1. *Pet.* 4. d *In Tolet.* 8. *c.* 2. *ſup. ead. unuſquiſque in fine. Ivo p.* 12. *c.* 27. *Pann. l.* 8. *c.* 102. e *Conc. Tolet.* 8. *c.* 2. *Beda in Scintillis, c.* 36. *Gloſſa ordinaria in c.* 14. *Matth.* f *Polyc. l.* 6. *tit.* 12. *Burch. l.* 12. *c.* 10. *Ivo p.* 12. *c.* 36. *&* 67. *Pann. l.* 8. *c.* 118. g *Rabanus lib. pœnit. c.* 21. *Burch. l.* 12. *c.* 7, *&* 27. *Ivo p.* 12. *c.* 64. h *Exod.* 20. i *Levit.* 19.

NOn *pejerabis in nomine meo, nec pollues nomen Dei tui, ego Dominus.* Malum tamen, quod facturum ſe ſacramento devoverit, omnino non faciat, quia ſtulta vota frangenda ſunt.

Corr. Rom. ¶ *Ita etiam cæteri collectores. Sed ſupra ead. caput, ſi aliquid; iiſdem verbis affertur ex Beda, apud quem habetur, ut ibi eſt indicatum.*

C. XVI. *Juramentum, quo malum incaute promittitur, non eſt ſervandum.*

Item ex decreto Soteris Papæ, *c.* 3.

SI *a* aliquid forte incautius nos juraſſe contigerit, quod obſervatum pejorem vergat in exitum, illud conſilio ſalubriore mutandum noverimus: & magis inſtante neceſſitate pejerandum *b* nobis, quam pro α facto juramento in aliud crimen majus eſſe divertendum.

Corr. Rom. ¶ α Pro facto] *Apud Ivonem & in Pannormia legitur*, pro vitando perjurio, *ut ſup. ead. c.* 6. *In Polycarpo autem*, profecto in aliud. *Anſelmus habet quemadmodum Gratianus.*

C. XVII. *Temeritas emendetur, cum incauta diffinitio ſolvitur.*

Item ex Concilio Eliberitano *c*, *cap.* 1.

DIffinitio *d* incauta laudabiliter ſolvenda eſt: nec eſt prævaricatio, ſed temeritatis emendatio.

Corr. Rom. ¶ *Ivo citat ut Gratianus. Burchardus autem ex Concilio Hibernenſi, & ſic eſt in manuſcripta collectione canonum incerti auctoris.*

C. XVIII. *Illicitum juramentum non eſt ſervandum.*

Item.

ACtione α quarta *e* ſeptimæ Synodi] Joannes Apocriſarius Orientalium ſedium dixit. Significat ſermo patris noſtri Sophronii, quod melius ſit jurantem pejerare, quam ſervare ſacramentum in fractione ſacrarum imaginum. Hoc autem dicimus, quia ſacramento quidam ſe excuſant. Tharaſius Patriarcha dixit *f*: Quia β pater Sophronius noverat bonitatem Dei, propterea tranſgredi voluit impium juramentum. *Item paulo poſt.* §. 1. Tharaſius Patriarcha dixit: Herodes ſervavit juramentum, & periit: Petrus vero negavit cum juramento, & converſus flevit, & ſalvatus eſt. Omne enim peccatum bonus Deus indulget, ſi quis ex toto corde pœniteat. Sancta Synodus dixit: Sic nos docet ſancta Scriptura. Item Leontius *g* Epiſcopus Phoceæ dixit: Scriptum *h* eſt: *Juramentum mendax ne diligatis.* Qua de cauſa juramentum noſtrum mendax diſſolvatur, quaſi nullam habens virtutem.

Corr. Rom. ¶ α Actione quarta ſeptimæ Synodi] *Hæc verba in uno vetuſto Gratiani codice ſunt titulus (quemadmodum & apud Ivonem:) Initium vero capitis eſt*, Joannes &c. *& verſio hæc non eſt Anaſtaſii Bibliothecarii.*

¶ β Quia Pater] *Aliter habet locus ille Synodi. Ibi enim ex Limonario, ſeu horto ſpirituali, cujus auctor eſt Sophronius, refertur conſilium Abbatis Theodori Ælitotæ datum incluſo, ut juramentum diabolo præſtitum, de non adoranda imagine Virginis Mariæ, Jeſum infantem geſtantis, nullo modo ſervaret.*

C. XIX. *Non obſerventur juramenta, quæ ſunt contra divina mandata.*

Item Iſidorus.

SI quis præventus fuerit, ut definiat agere aliquid eorum, quæ non placent Deo, pœnitentiam agat: & quod contra mandatum Domini ſtatutum eſt, in irritum revocetur. *Item Hieronymus in libro de natura rerum.* §. 1. Tribus ſiquidem modis juramenta contracta ſolvenda ſunt. Primo, cum quis male jurat. Secundo,

a *Sup. ead. ſi aliquid. Polyc. l.* 6. *tit.* 11. *Anſ. l.* 11. *c.* 73. *Ivo p.* 12 *c.* 75. *Pann. l.* 8. *c.* 118. b *al. perjurandum.* c *al. Hibernenſi.* d *Burch. l.* 12. *c.* 25. *Ivo p.* 12. *c.* 80. e *Sent.* 3. *diſt.* 29. *Ivo p.* 12. *c.* 15. *Pann. l.* 8. *c.* 98. 100. f *In Limonario, c.* 17. g *al. Leo.* h *Zachar.* 8.

cum

cum quis incaute jurat, non putans hoc esse peccatum. Tertio, si pueri vel puellæ in domo parentum se juramento constrinxerint, patribus *a*, postquam audierint, contradicentibus.

Corr. Rom. ¶ *In libro de institutis Monachorum B. Basilii, Ruffino interprete, hæc leguntur:* Si quis præventus fuerit, ut diffiniat agere aliquid eorum, quæ non placent Deo. *In responsione vero subjicitur*, pœnitentiam debet agere, *& postea*, oportet irrita revocare, quæcunque ex præsumptione contra mandatum Dei statuuntur.

2 ps. Gratian. *Ecce, quod juramenta illicita laudabiliter solvuntur, damnabiliter servantur. Quod tunc intelligendum est, quando juramentum illicitum deseritur, ut ad bonum redeatur.* §. 1. *Cæterum, si propterea deseritur, ut in aliud malum transeatur, illicitum sacramentum damnabiliter servatur, sed damnabilius contemnitur.*

C. XX. *Non est appellanda fides, quæ ad peccatum faciendum adhibetur.*

Unde Augustinus *de bono conjugali, c. 4.*

SI *b* ad peccatum faciendum fides adhibetur, mirum, si fides appellanda est. Veruntamen qualiscunque sit, si & contra ipsam fit, pejus fit: nisi cum propterea deseritur, ut ad veram fidem, legitimamque redeatur: id est, ut peccatum emendetur voluntatis pravitate correcta: tanquam si quis, cum hominem solus expoliare non possit, inveniat socium iniquitatis, & cum eo paciscatur, ut simul id faciant, spoliumque partiantur: quo facinore commisso, totum solus auferat: dolet quidem ille, & fidem sibi non esse servatam, conqueritur. Verum in ipsa sua querela cogitare debet, potius in bona vita ipsi humanæ societati fidem fuisse servandam, ne præda iniqua ex homine fieret, si sentit, quam inique sibi in peccati societate servata non fuerit. Ille quippe utrobique perfidus, profecto sceleratior judicandus est.

C. XXI. *Si propterea fides non servatur, ut ad bonum redeatur, non ideo violari dicitur.*

Idem *ibidem*.

MUlier *c*, si fide conjugali violata, fidem servet adultero, utique mala est: sed si nec adultero, pejor est. Porro si eam flagitii pœniteat, & ad castitatem rediens conjugalem, pacta ac placita adulterina rescindat, miror, si eam fidei violatricem vel ipse adulter putabit.

Gratian. *Ex his itaque apparet, quod si quisquam, ut diximus, illicitum juramentum non servaverit, ut in aliud malum perniciosum declinet, tanto gravius delinquit, quanto damnabilius accumulantur peccata peccatis. Si autem propterea deseritur, ut ad bonum redeatur; nihil culpæ pro tali perjurio contrahitur: potius deflendum est, si in aliquo illius juramenti occasione nos deliquisse contigerit. Unde Augustinus scribit Severo Milevitano Episcopo, consulenti de quodam Hubaldo, qui a consanguineis cujusdam pellicis coactus fuerat jurare, se illam ducturum in conjugem, nec matri suæ vel fratribus ulterius necessaria subministraturum. Rescribit ergo* B. Augustinus, *ut diximus, Severo Milevitano Episcopo, ita dicens:*

C. XXII. *De quodam Hubaldo, qui juravit se non ministraturum necessaria matri & fratribus.*

INter cætera, ut rogaveras, a patre nostro Ambrosio quæsivi, quid tibi, charissime, agendum sit de Hubaldo parochiano tuo, qui captus, & timore necis impulsus, suæ concubinæ juramento firmavit, ipsam in conjugem suscipere, propriamque matrem cum fratribus de domo expellere, nihilque eis alimoniæ unquam impendere. Quia vero, quam prius concubinam habuerat, non est peccatum in conjugem suscipere, matrimonium sit in Deo firmum & stabile. §. 1. Porro juramentum non ob hoc fuisse institutum invenitur, ut esset vinculum iniquitatis, vel matricidii, vel fratricidii, seu cujuscunque criminis. Nec credo sacramentum ad hoc debere fieri ut injusta juratio suorum bonorum sit injuste jurantibus expoliatio, & accipienti æterna damnatio. Perjurii namque percutitur pœna, & velut homicida in extremo examine a justo judice degradabitur *a*, per quem sacrosanctum Evangelium ad injustum & illicitum, & Deo minime amabile, quasi testimonium justæ & humanæ petitionis adducitur. §. 2. Foveat itaque Hubaldus matrem & fratres: & lugeat, si coactione & timore juramenti aliquid defuit matri. Qui vero eum jurare coegerunt, quod non debuit, reatu perjurii impliciti teneantur. Injuria quippe injuste irrogata, ejus est infamia, qui facit. Nec enim ullo modo ab opprobrium coactæ voluntatis trahitur, quod illicita conditio necessitatis extorsit.

3 ps. Gratian. *Sed cum his omnibus illicita juramenta non servanda probentur, opponitur, quod Josue* b *Gabaonitas contra præceptum Domini non deleverit, quia seniores Israel juramento cum eis pacem firmaverant. Sed notandum est, quod seniores Israel, etsi scirent a Domino esse imperatum, ut delerent gentes terræ promissionis, decepti tamen a Gabaonitis, nesciebant eos esse incolas terræ sibi promissæ. Venerunt enim (ut historia refert) attritis calceamentis, & cum aridis panibus, dicentes: Viri pacifici, venimus de terra longinqua: calceamenta sunt attrita in pedibus nostris: panis defecit in sitarciis nostris: audivimus Dominum esse vobiscum, & venimus componere pacem. Quod verbum placuit senioribus Israel, & fecerunt pacem cum eis. Post diem vero tertium, cum filii Israel appropinquarent Gabaonitis, occurrerunt eis, quibus juraverant seniores Israel. Illi autem videntes se esse deceptos, voluerunt delere eos, sed pepercit eis Josue propter juramentum seniorum Israel.*

C. XXIII. *Quædam, licet a Deo prohibeantur, tamen juramento firmata non sunt evitanda* c.

Unde Ambrosius *in lib. officiorum 3. c. 10.*

INnocens *d*, credit omni verbo.] Non vituperanda facilitas, sed laudanda bonitas. Hoc est innocentem esse, ignorare, quod noceat: & si circumscribitur ab aliquo, de omnibus tamen bene judicat, qui fidem esse in omnibus arbitratur. Hac igitur mentis suæ devotione inclinatus Josue, ut crederet Gabaonitis, testamentum disposuit, pacem dedit, confirmavit societatem. Sed ubi in terras eorum ventum est, deprehensa fraude, quod cum essent finitimi, advenas se esse simulaverant: circumscriptum se populus Patrum indignari cœpit: Josue tamen pacem, quam dederat, revocandam non censuit; quia firmata erat sacramenti religione: ne dum alienam perfidiam redargueret *e*, suam fidem solveret. Mulctavit tamen eos vilioris obsequio ministerii. Clementior sententia, sed diuturnior.

Gratian. *Illicitum ergo juramentum, quod servari prohibetur, intelligendum est, quod scitur esse illicitum, dum juratur. Si autem nescitur illicitum esse, ipsa ignorantia excusat, si putetur licitū esse, non ex ignorantia juris, sed facti. Aliud enim est, si alicujus copula credatur esse licita, quia nescitur esse consanguinea, vel quia creditur esse vidua; aliud, si ideo putatur licita, quia consanguineorum conjunctio, vel relictarum copula nullo jure credatur esse prohibita. Hic enim est ignorantia juris, quæ neminem excusat, nisi cui permittitur jus ignorare: ibi vero ignorantia facti, qua quisque vere* f *excusatur. Seniores autem Israel non ignorabant gentes terræ promissionis ex præcepto Domini esse delendas: sed ignorabant Gabaonitas esse incolas terræ promissionis. Ignorabant siquidem factum, sed non ignorabant jus facti: atque ideo, etsi illicitum esset quod juraverunt, tamen licite servari debuit, quod juramento firmaverunt.* §. 1. *Quod autem illicitum juramentum servari prohibetur, non est generaliter intelligendum. Juramentum* g *namque (ut Hieronymus testatur super Hieremiam) debet*

a *al. parentibus.* b *Ivo p. 12. c. 14. Pann. l. 8. c. 96.* c *Ivo ibid. Pann. l. 8. c. 97.*

a *al. degradabitur,*] *al. condemnabitur.* b *Jos. 9.* c *Sic in vetustis, nam in vulgatis erat, servanda.* d *Prov. 14.* e *al. arguit,*] *orig.* f *al. fere.* g *sup. q. 2. animadvertendum.*

habere

habere tres comites, veritatem, judicium, & justitiam: ubi autem ista defuerint, non est juramentum, sed perjurium. Unde datur intelligi, illicitum esse juramentum, cui aliquod istorum defuerit: non tamen cuicunque contigerit aliquod istorum deesse, prohibetur servari. §. 2. Aliquando namque juramento deest justitia: veluti, cum quispiam post votum castitatis ducit uxorem, juramento firmans, nunquam se ab ea discessurum: quod quamvis illicitum sit, quia justitia sibi probabatur deesse, tamen auctoritate Augustini servari præcipitur. Hoc autem si quis contendat prærogativa conjugii, non propter religionem jurisjurandi servari, animadvertat Gabaonitas ob solam religionem contra Domini imperium reservatos. Cum ergo omne Domini præceptum justum sit, patet ei justitiam deesse, quod ejus præcepto contrarium invenitur. §. 3. Judicium quoque aliquando juramento constat deesse, veluti cum propria temeritate aliquis ductus jurat, se manducaturum & bibiturum. Hoc quamvis levitate indiscreta illicitum probetur, non tamen ideo violari jubetur. §. 4. Juramentum itaque multipliciter illicitum intelligitur. Est enim illicitum aliquando ex eo quod juratur, aliquando ex causa extra venienti, aliquando ex modo jurandi. Ex eo quod juratur, tunc est illicitum juramentum, quando id, quod juratur, in sui natura vitiosum est, vel vitam adimens, ut adulterium, homicidium, & his similia, vel reparari non permittens, veluti cum inimico ad pacem non redire, indigenti misericorditer non subvenire. Ista, quia perspicuam in se habent injustitiam, etsi juramento firmentur, tamen servari debent. Circa hæc utique a juramenta, intelligenda sunt, quæ de illicitis juramentis non observandis supra statuta leguntur. Quisquis ergo se juramento firmaverit aliquid facturum, quo vel corporalis, vel spiritualis salus adimatur, vel sine quo utraque salus reparari, vel confirmari non possit, fidem promissam servare prohibetur: quorum exempla præmissæ auctoritates subjiciunt, dum eum, qui homicidium facere, vel alienata matri & fratribus non subministrare, in adulterio perseverare, vel ad pacem cum adversario non redire, juramentum præstando promiserit, salubriori consilio illicita vota observare non permittunt. §. 5. Est etiam id, quod juratur, aliquando vitiosum non natura sui, sed ex causis extra venientibus: veluti cum aliquis post votum castitatis jurat alicui se habiturum eam in conjugem. Conjugem namque habere, in seipso malum non est: tamen huic ex voto perniciosum est. Hoc autem juramentum, etiamsi illicitum sit, non tamen servari prohibetur: sed de violatione voti pœnitentia sibi jubetur indici. §. 6. Ex modo jurandi tunc est illicitum juramentum, quando inconsiderate & circumspecte aliquid juratur, quo nec corporalis, nec spiritualis salus adimitur, & sine quo utraque salus reparari, & vita conservari valet: veluti dum aliquis a parentibus coactus, ut Clericatus tonsuram, vel Religionis vestem suscipiat, se neutrum facturum juramento firmaverit. Hoc quamvis aliquibus videatur reprehensibile, quia opus charitatis juramento se non facturum promisit, nulla tamen auctoritate servari prohibetur, quia etsi nunquam Clericatus tonsuram, vel Religionis vestem suscipiat, non tamen ideo minus salutem promereri valet: cum nonnulli in laicali habitu sanctissimi, & Deo dilecti inveniantur. Quo exemplo evidenter datur intelligi, quoties aliquis jurat se non facturum aliquid, quo expeditior sibi via præparetur ad beatitudinem, dummodo sine eo valeat salutem invenire, quod juramentum non prohibetur servare. Unde cum juramus, nos non daturos aliquid alicui, sine quo utraque salus ejus potest esse incolumis, etsi aliqua ex eo sibi commoditas præstaretur, nulla tamen auctoritate juramentum servari prohibemur, dummodo sit nobis alia via necessitatibus ejus subveniendi.

QUÆSTIO V.

1 p. QUod autem quinto loco quæritur, Si licitum esset, quod Archidiaconus juraverat, An Episcopus esset reus perjurii, qui ad pejerandum Archidiaconum cogebat? facile potest discerni. Si enim consentiens pari pœna cum faciente puniendus est, multo magis, ille qui cogit, reus admissi criminis probatur.

C. I. *Qui pejerare compellit, & qui compellitur, perjurus uterque probatur.*

Unde Pius Papa *ait:*

QUi compulsus a Domino sciens *a* perjurat, utrique sunt perjuri, & Dominus, & miles: Dominus, quia præcepit: miles quia plus Dominum, quam animam dilexit. Si liber est, quadraginta dies in pane & aqua pœniteat, & septem sequentes annos: si servus ejusdem, tres quadragesimas & legitimas ferias pœniteat.

Corr. Rom. ¶ *Anselmus hoc citat ex pœnitentiali Theodori, quemadmodum Burchardus & Ivo seq. capitulum.*

C. II. *Pœnitentia ejus, qui in manu Episcopi, aut in cruce consecrata pejerat.*

Idem.

QUi pejerat *b* se in manu Episcopi, aut in cruce consecrata, tres annos pœniteat: si vero in cruce non consecrata, annum unum pœniteat. Qui autem coactus fuerit, & ignorans se pejeraverit *c*, & postea cognoscit, tres Quadragesimas pœniteat.

C. III. *Qua pœna sit feriendus qui necessitate coactus perjurat.*

Item ex pœnitentiali Theodori *d*.

I. SI *e* quis coactus pro vita redimenda, vel pro qualibet causa vel necessitate perjurat, quia plus corpus, quam animam dilexit, tres quadragesimas pœniteat. Alii vero judicant tres annos, unum ex his in pane & aqua.

C. IV. *Qui pejerat, & alios pejerare facit, qua pœna sit feriendus.*

Item Gelasius Papa.

II. SI *f* quis pejeraverit *g*, & alios sciens in perjurium duxerit, quadraginta dies pœniteat in pane & aqua, & septem sequentes annos, & nunquam sit sine pœnitentia: & alii, si consciі fuerint, similiter pœniteant.

Corr. Rom. ¶ *Polycarpus tribuit hoc Pio: cæteri vero indicati collectores Pelagio.*

C. V. *Homicidam vincit, qui sciens ad perjurium hominem compellit.*

Item Augustinus *in sermone de decollatione S. Joannis, [id est, serm. 11. de Sanctis.]*

ILle *h*, qui hominem provocavit *i* ad jurationem, & scit eum falsum esse juraturum, vincit homicidam: quia homicida corpus occisurus est, ille animam, imo duas animas, & ejus, quem jurare provocavit, & suam. Scis verum esse, quod dicis, & falsum esse, quod ille dicit, & jurare compellis? Ecce jurat, ecce pejerat, ecce perit. Tu quid invenisti? imo & tu peristi, qui de illius morte te satiare voluisti.

C. VI. *Non peccat, qui juramentum exigit ab eo, quem nescit falsum jurare.*

Idem *in sermone de perjuriis, [id est, in sermone de verbis Apostoli, 30. al. 28.*

QUi *k* exigit jurationem, multum interest, si nescit illum falsum juraturum, an scit. Si enim nescit, & ideo dicit, Jura mihi, ut fides ei fiat, non *a* est peccatum: tamen humana tentatio *l* est. Si autem scit eum feciſſe, novit feciſſe, videt feciſſe, & cogit jurare, homicida est. Ille enim suo se perjurio perimit: sed iste manum interficientis & impressit *m*, & pressit.

a *al. itaque.*

a *al. sciens se. Ans. l. 11. c. 63. Burch. l. 12. c. 4. Ivo p. 12. c. 61.* b *al. perjurat. Pol. l. 6. tit. 11. Ans. l. 11. c. 64. Burch. l. 12. c. 5. Ivo p. 12. c. 62.* c *al. perjuraverit.* d *al. Romano.* e *Polyc. ibid. Burch. l. 12. c. 6. Ivo p. 12. c. 63.* f *Polyc. l. 6. tit. 11. Ans. l. 11. c. 67. Burch. l. 12. c. 9. Ivo p. 12. c. 66.* g *al. perjuraverit.* h *Sent. 3. dist. 36. Ivo p. 12. c. 28. Pann. l. 8. c. 108.* i *provocavit] orig.* k *Sent. ibid. Ivo p. 12. c. 30. Pann. l. 8. c. 110.* l *al. contentio.* m *al. expressit.*

Corr. Rom. ¶ α Non est peccatum] *In originali est*, non audeo dicere, non esse peccatum. *Sed ob casum non est mutatum.*

C. VII. *Usque ad exitum vitæ non communicet, qui alios ad perjuria trahit.*

Item ex Concilio Matisconensi I. c. 17.

III. SI *a* quis convictus fuerit alios ad falsa α testimonia, vel perjuria attraxisse, vel quacunque corruptione sollicitasse, ipse quidem usque ad exitum vitæ non communicet: ii vero, qui in perjurio consensisse probantur, postea ab omni testimonio sunt removendi *b*: & secundum legem infamia notabuntur.

Corr. Rom. ¶ α Falsa] *In Concilio ipso Matisconensi (restituta enim est citatio ex manuscriptis, cum antea citaretur Moguntinense) legitur*, falsum testimonium vel perjurium.

2. pars. Gratian. *Item, qui audit aliquem falsum jurare, & tacet, delinquit.*

C. VIII. *Cui sit indicandum falsum, quod ab aliquo juratur.*

Unde Augustinus *ait in quæstionibus Levitici* c *q.* 1. *ad c.* 5. Anima quæ audierit vocem jurantis falsum, &c.

HOc *d* videtur dicere, peccare hominem, quo audiente jurat aliquis falsum, & scit eum falsum jurare, & tacet. Tunc autem scit, si ei rei, de qua juratur, testis fuit, aut vidit, aut conscius fuit, id est, aliquo modo cognovit, aut oculis suis conspexit, aut ipse, qui jurat, illi indicavit. Ita enim potuit esse conscius. §. 1. Sed inter timorem hujus peccati, & timorem proditionis hominum non parva existit *e* plerunque tentatio. Possumus enim paratum ad perjurium admonendo, vel prohibendo a tam gravi peccato revocare: sed si non audierit, & coram nobis de re, quam novimus, falsum juraverit, utrum prodendus sit, si proditus etiam periculum mortis incurrat, difficillima quæstio est. Sed quia non expressit, cui hoc indicandum sit, utrum illi, cui juratur, an sacerdoti cuipiam *f*, qui non solum eum persequi non potest irrogando supplicium, sed etiam orare pro illo potest; videtur mihi, quod se homo salvat a peccati vinculo, si *g* indicet talibus, qui magis possunt prodesse, quam obesse perjuro, sive ad corrigendum eum, sive ad Deum pro illo placandum, si & ipse confessionis adhibeat disciplinam.

Gratian. *Si ergo iste, ut supra dictum est, qui audit falsum jurare, & tacet, delinquit; multo magis ille reus est, qui ad pejerandum aliquem compellit.*

3 pars. §. 1. *Quæritur de eo, cui verborum calliditate se circumvenire putat illum, cui juramentum adfert, An sit reus perjurii, nisi servaverit, quod jurasse creditur.*

C. IX. *De eo qui calliditate verborum jurat.*

De hoc ita scribit Isidorus *sententiarum lib. 2. cap. 31.*

QUacunque *h* arte verborum quisque juret, Deus tamen, qui conscientiæ testis est, ita hoc accipit, sicut ille, cui juratur, intelligit. Dupliciter autem reus fit, quia *i* & Dei nomen in vanum assumit, & proximum dolo capit.

C. X. *Perjurus est, qui super lapidem falsum jurat.*

Item ex sermone sancti Augustini *trigesimo, de verbis Apostoli.*

ECce *k* dico charitati vestræ, & qui super *l* lapidem falsum jurat, perjurus est. Unde hoc dico? quia multi & in hoc falluntur, & putant, quia nihil est, per quod jurant, non se crimine teneri perjurii. Prorsus perjurus es, quia per id, quod sanctum non α putas, falsum juras. Si tu β illud sanctum non putas, sanctum puta γ, cui juras. Non enim quando juras, tibi juras, aut lapidi juras, sed proximo juras. Homini juras ante lapidem, sed nunquid non ante Deum? Non te audit lapis loquentem, sed punit te Deus fallentem.

Corr. Rom. ¶ α Non putas,] *Sic etiam Ivo. In originali est sine negatione, & forte legendum*, putat.

¶ β Si illud] *In codicibus Augustini impressis, & uno Vaticano legitur*, sed ego illum sanctum non puto. *In altero vero etiam Vaticano, & apud Ivonem*, sed ego illud sanctum non puto.

¶ γ Puta,] *Sic in codicibus impressis B. Augustini: sed in uno Vaticano, & apud Ivonem, & Pannormiam, & in aliquot vetustis Gratiani exemplaribus*, putat.

C. XI. *Apud Deum verba nostra non ex ore sed ex corde procedant.*

Sed objicitur illud Gregorii 26. *libro Moralium c. 7.*

HUmanæ aures verba nostra talia judicant, qualia foris sonant. Divina vero judicia, talia ea audiunt, qualia ex intimis proferuntur *a*. §. 1. Certe noverit ille, qui intentionem & voluntatem alterius variis explicat verbis: quia non debet aliquis verba considerare, sed voluntatem & intentionem: quia non debet intentio verbis deservire, sed verba intentioni.

Gratian. *Si ergo divina judicia verba nostra talia foris audiunt, qualia ex intimis proferuntur, si intentio non debet servire verbis, sed verba intentioni; patet, quod Deus non accipit sic juramentum, sicut ille cui juratur: sed potius, sicut qui jurat, intelligit; cum recipienti non ex intimis, sed ex his quæ proferuntur foris, verba nostra sonent.* §. 1. *Item objicitur, qui jurat super lapidem, putans se jurare super sacrosancta Evangelia, perinde tenetur, ac si super Evangelia juraverit: licet ille, cui jurat, ideo super lapidem illum jurare fecerit, ne non servando quod promittit, reatu perjurii teneatur.* §. 2. *Item objicitur de civibus, qui credunt se jurare obedituros Consulibus suis in omnibus, quæ sibi imperata fuerint pro honore suæ civitatis: ne vero obedientiam recusantes, reatu perjurii illaqueentur, supponitur breve juraturis, in quo aliud continetur, quam se juraturos arbitrentur; videlicet ne Padum in Nilum convertant, vel aliquid hujusmodi faciant. Si ergo contra hoc, quod se jurasse crediderant, Consulibus suis obedientiam denegarent, nunquid secundum intentionem recipientis, an potius secundum intentionem jurantis juramentum Deus illud acciperet?* §. 3. *Item, si innocens de adulterio, vel furto impetitus, innocentiam suam vellet asserere, juraret autem se ab objectis sic esse immunem, sicut in brevi illo continetur, quod manibus suis se scripsisse arbitratur, contineatur autem in illo hunc reum esse objectorum, nunquid a Domino perjurus reputabitur? aut nunquid poterit argui se jurasse, adulterii, aut furti reatum incurrisse? Non.*

C. XII. *Inter juramentum, & locutionem fidelium nulla debet esse differentia.*

Hinc etiam Chromatius α *in cap. 5. Matthæi.*

JUramenti hæc causa est, quia omnis, qui jurat, ad hoc jurat, ut quod verum est, eloquatur. Et ideo Dominus inter juramentum, & loquelam nostram, nullam vult esse distantiam; quia sicut in juramento nullam convenit esse perfidiam; ita quoque in verbis nostris nullum debet esse mendacium: quia utrumque & perjurium & mendacium divini judicii pœna damnatur, dicente Scriptura *b*: *Os, quod mentitur, occidit animam.* Quisquis ergo verum loquitur, jurat: quia scriptum est *c*: *Testis fidelis non mentitur.*

Corr. Rom. ¶ α Chromatius] *Antea citabatur*, Chrysostomus: *cui errori occasionem dederat similitudo primarum literarum.*

a *Burch. l.* 16. *c.* 8. *Ivo p.* 12. *c.* 26. b *al. prohibendi.* c *Glossa ordin. initio c. quinti Levit.* d *Ivo p.* 12. *c.* 29. *Pann. l.* 8. *c.* 109. e *al. extitit.* f *vel cupiam,*] *orig. & Ivo.* g *al. etiamsi.* h *Sent.* 3. *dist.* 39. *Ans. l.* 11. *c.* 76. *Polyc. l.* 6. *tit.* 12. *Burch. l.* 12. *c.* 10. *Ivo p.* 12. *c.* 36. *&* 67. *Pann. l.* 8. *c.* 112. i *al. qui.* k *Ivo p.* 12. *c.* 34. *Pann. l.* 8. *c.* 116. l *per*] *vera lectio.*

a *Hucusque B. Greg. eo loco.* b *Sap.* 1. c *Prov.* 14.

C. XIII.

C. XIII. *Antequam aliquis juret, pejerat, ſi contra conſcientiam jurare parat.*

Idem *a*.

QUi pejerare paratus eſt, antequam juret, jam perjurus eſſe videtur: quia Deus non ex operibus judicat, ſed ex cogitationibus, & ex corde.

Gratian. *Ex his omnibus colligitur, quod juramenta ſecundum intentionem præſtantis, non recipientis, a Deo judicantur. Quomodo ergo, ſecundum Iſidorum, quacunque arte verborum quis jurat, Deus ſic accipit, ſicut ille, cui juratur, intelligit? Sed ſicut aliud eſt, callida arte verborum jurare, aliud ſimpliciter intentionem ſuam jurando enuntiare: ſic aliud eſt ſimplici intentione juramentum factum recipere, aliud in recipiendo calliditate uti: quia ſicut quiſquam apud Deum non valet aliquem lædere, ſic nec præter ejus intentionem valet quis alicui ſubvenire. Deus autem duplicitatis aſpernator ſimplicem intentionem utriuſque conſiderat: & tam ex parte recipientis, quam ex parte præſtantis verborum artem aſpernatur & odit.*

4 ps. §. 1. *De ætate vero jurantium quæritur, Qua ætate quiſque ad jurandum debeat cogi? De quo in primo* libro Capitularium, *c.* 63. *ſic invenitur definitum.*

C. XIV. *Ante rationabiles annos, aliqui non cogantur jurare.*

PArvuli, *b* qui ſine rationabili ætate ſunt, non cogantur jurare, ſicut α Gunebodigni faciunt. Et qui ſemel perjuratus fuerit, nec teſtis ſit poſt hoc, nec ad ſacramentum accedat, nec in ſua cauſa, vel alterius jurator exiſtat.

Corr. Rom. ¶ α Sicut Gunebodigni faciunt.] *Addita iſthæc ſunt ex originali.*

C. XV. *Ante quatuordecim annos nullus jurare cogatur.*

Item ex Concilio Eliberitano.

PUeri *c* ante annos quatuordecim non cogantur jurare. Puella quoque, ſi in puerili ætate ſita in domo patris, illo neſciente, juramento ſe conſtrinxerit, & pater ejus, ut audierit, ſtatim contradixerit, vota ejus, & juramenta irrita erunt, & facilius emendabitur.

Corr. Rom. ¶ *Burchardus hoc citat ex Concilio Hibernenſi, ut alia, quæ Concilio Eliberitano tribuuntur.*

C. XVI. *De eodem, & ut a jejunis juramenta præſtentur.*

Item Cornelius Papa *d*.

HOneſtum *e* etiam videtur, ut qui in ſanctis audet *f* jurare, hoc jejunus faciat, cum omni honeſtate & timore Dei, & ut pueri ante annos quatuordecim non cogantur jurare.

Corr. Rom. ¶ *Cæteri etiam collectores citant ex decretis Cornelii Papæ. Extat autem lib.* 1. *Capitulor. c.* 63. *nonnullis præterea verbis interjectis. Et inde refert primam hujus capitis partem Ivo c.* 33.

Gratian. *Præterea ſunt quædam tempora, quibus jurare prohibemur.*

C. XVII. *Quibus temporibus jurare prohibemur.*

Unde in Concilio apud S. Medardum habito.

DEcrevit *g* ſancta Synodus, ut a Septuageſima uſque in octavam Paſchæ, & ab adventu Domini uſque in octavam Epiphaniæ, nec non & in jejuniis Quatuor temporum, & in Litaniis majoribus, & in diebus Dominicis, & in diebus Rogationum (niſi de concordia & pacificatione) nullus ſuper ſacra Evangelia jurare præſumat.

5 pars. Gratian. *De* h *forma vero fidelitatis, & quid quiſque debeat Domino, vel e converſo, ſic invenitur in epiſt.* Fulberti Epiſcopi.

C. XVIII. *Quæ in fidelitate ſunt obſervanda.*

DE *a* forma fidelitatis aliquid ſcribere monitus, hæc vobis, quæ ſequuntur, breviter ex librorum auctoritate notavi. Qui domino ſuo fidelitatem jurat, iſta ſex ſemper in memoria debet habere; incolume, tutum, honeſtum, utile, facile, poſſibile. Incolume videlicet, ne ſit in damnum domino ſuo de corpore ſuo. Tutum, ne ſit ei damnum de ſecreto ſuo, vel de munitionibus, per quas tutus eſſe poteſt. Honeſtum, ne ſit ei in damnum de ſua juſtitia, vel de aliis cauſis, quæ ad honeſtatem ejus pertinere videntur. Utile, ne ſit ei in damnum de ſuis poſſeſſionibus. Facile vel poſſibile, ne id bonum, quod dominus ſuus facere leviter poterat, faciat ei difficile; neve id quod poſſibile erat, reddat ei impoſſibile. Ut fidelis hæc nocumenta caveat, juſtum eſt. §. 1. Sed α quia non ſufficit abſtinere a malo, niſi fiat id quod bonum eſt, reſtat, ut in eiſdem ſex ſupradictis conſilium & auxilium domino ſuo fideliter præſtet, ſi beneficio dignus videri vult, & ſalvus eſſe de fidelitate, quam juravit. §. 2. Dominus quoque fideli ſuo in his omnibus vicem reddere debet. Quod ſi non fecerit, merito cenſebitur malefidus: ſicut ille, qui β in eorum prævaricatione, vel faciendo, vel conſentiendo deprehenſus fuerit perfidus & perjurus.

Corr. Rom. ¶ *Epiſtola hæc Fulberti miſſa eſt e Gallia, deſcripta ex vetuſto codice Eccleſiæ Belluacenſis: cujus hic eſt titulus:* Glorioſo Duci Aquitanorum W. Fulbertus Carnotenſis Epiſcopus orationis ſuffragium.

¶ α Sed quia non ſufficit] *In ipſa epiſtola legitur:* Sed non ideo caſſamentum meretur: non ei ſufficit. *Apud Ivonem vero*, Sed non ideo caſſamentum *b* meretur. Non enim ſufficit, &c.

¶ β Qui in eorum] *In epiſtola legitur*, ſi mox prævaricatione: *apud Ivonem*, ſi in eorum prævaricatione: *In Pannormia vero ut apud Gratianum.*

C. XIX. *De eodem.*

Auguſtinus.

SI *c* qui Laicus juramentum violando profanat, quod Regi & domino ſuo jurat, & poſtea perverſe & doloſe ejus regnum tractaverit, & in mortem ipſius aliquo machinamento inſidiatur, quia ſacrilegium peragit, in Chriſtum Domini manum mittens, anathema ſit: niſi per dignam pœnitentiæ ſatisfactionem emendaverit, ſicut conſtitutum a ſancta Synodo eſt, id eſt, ſeculum relinquat, arma deponat, in monaſterium eat, & pœniteat omnibus diebus vite ſuæ: veruntamen communionem in exitu vitæ ſuæ cum Euchariſtia percipiat. §. 1. Epiſcopus vero, Presbyter, Diaconus, ſi hoc crimen commiſerit, degradetur.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc in melioribus Gratiani codicibus non habetur. Burchardus & Ivo citant ex dictis Auguſtini. Simile autem habetur in Concilio Toletano* 16. *c.* 8. *ex Hiſpania miſſo.*

6 ps. Gratian. *Ut itaque ex præmiſſis appareat, mendacium nec ſimplici ſermone debet proferri, nec juramento firmari. Mendacium autem non ſolum in verbis, ſed etiam in ſimulatis operibus eſſe probatur.*

C. XX. *Mentitur, qui profeſſionem ſuam operibus non oſtendit.*

Unde Ambroſius *ait in ſermone habito in Dominica de Abraham.*

Corr. Rom. ¶ *Initium hujus ſermonis eſt:* Scitote fratres.

CAvete *d* fratres mendacium, quia omnes qui amant mendacium, filii ſunt diaboli α. *& infra.* §. 1. Non ſolum in falſis verbis, ſed etiam in ſimulatis operibus mendacium eſt. Mendacium namque eſt Chriſtianum ſe dicere, & opera Chriſti non facere. Menda-

a *al. Item.* b *Ivo p.* 12. *c.* 23. *Pann. l.* 8. *c.* 103. c *Burch. l.* 12. *c.* 26. *Ivo p.* 12. *c.* 81. *Pann. l.* 8. *c.* 104. *&* 105. d *Capit. l.* 1. *cap.* 63. e *Burch. l.* 12. *c.* 12. *Ivo p.* 12. *cap.* 69. *&* 33. *Pann. l.* 8. *c.* 120. *Cap. præcedenti.* f *al. habet.* g *Simile quiddam in ſchedis Capitularium è Gallia miſſis. Burch. l.* 12. *c.* 20. h *In uſibus feudorum, lib.* 2. *tit.* 6.

a *Ivo p.* 12. *c.* 76. *Pann. l.* 8. *c.* 122. b *al. cauſamentum.* c *Anſ. l.* 11. *c.* 74. *Polyc. l.* 6. *tit.* 11. *Burch. l.* 12. *c.* 21. *Ivo p.* 12. *c.* 78. d *Pann. l.* 8. *c.* 127.

cium est, Episcopum, Sacerdotem vel Clericum se profiteri, & contraria huic ordini operari.

Corr. Rom. ¶ α Diaboli.] *In codice Vaticano, ubi hic sermo habetur, sequuntur hæc*, quia non solum mendax est, sed etiam & pater, & inventor ipsius mendacii est. Omnis enim simulatio, & omnis duplicitas mendaciũm est. Ergo non solum, &c.

C. XXI. *Quoties sermo malus de ore nostro procedat. Item* Hieronymus *in c. 4. epist. ad Ephesios.*

QUoties vero loquimur, aut non in tempore, aut importuno loco, aut non ut convenit audientibus, toties sermo malus procedit de ore nostro ad destructionem eorum, qui audiunt. Consideremus itaque, quid loquamur: quia pro omni otioso verbo reddituri sumus rationem in die judicii.

7 pars. Gratian. *Juramentum vero Clericus Laico præstare non debet.*

C. XXII. *Cuiquam Laico Clericus nihil jurare præsumat. Unde* in Remensi Concilio *legitur.*

NUllus *a* ex Ecclesiastico ordine cuiquam Laico quicquam super sacrosancta Evangelia jurare præsumat: sed simpliciter cum veritate & puritate dicat, est est, non non. Sed si est aliquid, quod sibi objiciatur α, prout judicaverint, qui ejusdem ordinis sunt, aut corrigatur, aut expurgetur.

Corr. Rom. ¶ α Objiciatur,] *Apud Burchardum & Ivonem sequitur*, ad Episcopum, in cujus territorio est *, deferatur; & juxta id, quod illi, qui ejusdem sunt ordinis, dijudicaverint, aut corrigatur, aut expurgetur.

Gratian. *Episcopo similiter Clericus juramentum præstare non debet, nisi forte is, cui Ecclesiæ procurationem committit.*

C. XXIII. *De eodem. Unde* Urbanus II. *ait.*

NUllus *b* Episcopus Clericos suos, nisi forte quibus Ecclesiasticarum rerum dispensatio commissa fuerit, sibi jurare compellat.

Corr. Rom. ¶ *In aliquot vetustis exemplaribus finis hujus causæ est in vers.* expurgetur. *Absunt autem hæc verba, & sequens caput*, nullus. *In uno autem non modo ista habentur, sed etiam caput primum de juramento calumniæ, & constitutio nova Henrici.*

CAUSA XXIII.

QUidam Episcopi cũ plebe sibi commissa *in hæresim lupsi sunt, circumadjacentes Catholicos minis & cruciatibus ad hæresim compellere cœperunt: quo comperto, Apostolicus catholicis Episcopis circumadjacentiũ regionũ, qui ab Imperatore civilẽ jurisdictionem acceperant, imperavit, ut Catholicos ab hæreticis defenderent, & quibus modis possent, eos ad fidei veritatẽ redire compellerent. Episcopi hæc mandata Apostolici crecipientes, convocatis militibus, aperte, & per insidias contra hæreticos pugnare cœperunt. Tandem nonnullis eorum neci traditis, aliis rebus suis vel Ecclesiasticis, expoliatis, aliis carcere & ergastulo reclusis, ad unitatem catholicæ fidei coacti redierunt.*

1. *Hic primum quæritur, An militare peccatum sit?*
2. *Secundo, Quod bellum sit justum, & quomodo a filiis Israel justa bella gerebantur?*
3. *Tertio, An injuria sociorum armis sit propulsanda?*
4. *Quarto, An vindicta sit inferenda?*
5. *Quinto, An sit peccatum judici, vel ministro reos occidere?*
6. *Sexto, An mali sint cogendi ad bonum?*
7. *Septimo, An hæretici suis & Ecclesiæ rebus sint expoliandi, & qui possidet ab hæreticis ablata, an dicatur possidere aliena?*
8. *Octavo, An Episcopis, vel quibuslibet Clericis sua liceat auctoritate, vel Apostolici, vel* d *Imperatoris præcepto arma movere?*

a *Burch. l. 2. c. 188. Ivo p. 6. c. 233. Pann. l. 5. c. 11.* b *Ext. de jurejur. c. nullus.* c *al. Apostolica.* d *al. sine Imperatoris.*

QUÆSTIO I.

QUod militare alienum videatur ab Evangelica disciplina, hinc videtur posse probari, quia omnis militia vel ob injuriam propulsandam, vel propter vindictam inferendam est instituta: Injuria autem vel a propria persona, vel a socio repellitur, quod utrumque Evangelica lege prohibetur. Cum enim dicitur a: Si quis te percusserit in unam maxillam, præbe ei & alteram. *& iterum*: Qui angariaverit te mille passus, vade cum eo duo millia. *Item cum Apostolus dicat* b: Non vos defendentes, charissimi, sed datæ locum iræ: *quid aliud prohibemur, quam propriæ personæ injuriam repellere?* §. 1. *Item, cum Petro, gladio magistrum defendente, Christus dixerit* c: Converte gladium tuum in vaginam: an putas, quod non possim rogare patrem meum, & exhibebit mihi plus quam duodecim legiones Angelorum? *Denique sicut de B. Andrea legitur* d, *cum fieret concursus populorum, ut de manibus iniqui judicis eum eriperent, & ab injuria mortis illum defenderent, ipse econtra & exemplo & verbo patientiam docens, rogabat eos, ne suum martyrium impedirent: quid aliud monemur, quam sicut proprias, ita & sociorum injurias patienter tolerare, nec ad arma concurrere, sed eorum exemplo ad similia ferenda animum præparare?* §. 2. *Item, cum in proverbiis* α *dicatur* e: Mihi vindictam, & ego retribuam, dicit Dominus. *Item, cum in Evangelio dicatur* f: Nolite judicare, & non judicabimini. *Item*, g *cum paterfamilias dicat servis volentibus colligere zizania:* Sinite utraque crescere usque ad messem: & tunc dicam messoribus, colligite zizania, & alligate in fasciculos ad comburendum. §. 3. *Item cum Rex ille, qui nuptias fecerat filio suo, missis exercitibus suis, Angelorum videlicet, dicatur perditurum homicidas Prophetarum & Apostolorum, qui vocati ad nuptias venire contempserunt credendo. Item, cum Paulus Apostolus dicat in epistola ad Romanos* h. Nolite judicare invicem. *Item:* Tu quis es, qui judicas alienum servum? Suo Domino stat, aut cadit. Sive ergo vivimus, sive morimur, Domini sumus. In hoc enim Christus mortuus est, & resurrexit, ut & vivorum, & mortuorum dominetur: *In his omnibus quid aliud præcipitur, quam ut vindicta delinquentium divino reservetur examini? Cum ergo, ut supra dictum est, militia videatur instituta, vel ob injuriam propulsandam, vel ad vindictam inferendam, utrumque autem lege Evangelica prohibeatur, apparet, quod militare peccatum est.*

Corr. Rom. ¶ α In proverbiis] *Sententia illa solet quidem proverbii loco usurpari: sed non habetur in libro Proverbiorum. Affertur a B. Paulo ad Rom. c. 12. (conjuncte cum alia sententia ex c. 25. Proverb.) & ad Hebræos* 10. *Deut. c. 32. in Cantic. sic scriptum est*: Mea est ultio, & ego retribuam.

C. I. *Bella carnalia bellorum spiritualium figuram gerunt. Hinc etiam* Gregorius *ait* i.

NIsi bella ista carnalia figuram bellorum spiritualium gererent, nunquam, ut opinor, Judaicarum historiarum libri discipulis Christi, qui venit pacem docere, legendi in Ecclesiis fuissent ab Apostolis traditi. Quo enim eis bellorum proficeret ista descriptio, quibus dicitur ab Jesu: *Pacem* k *meam do vobis, pacem meam relinquo vobis?* & quibus per Apostolum *l* jubetur & dicitur: *Non vosmetipsos vindicantes, sed magis injuriam accipite, & magis fraudem patimini?* Unde denique sciens Apostolus nulla nobis jam ultra bella esse carnaliter peragenda, sed animæ certamina contra spirituales adversarios desudanda, velut magister militiæ, præceptum dat militibus Christi dicens *m*: *Induite vos armaturam Dei, ut possitis stare adversus astutias diaboli.*

a *Matth. 5.* b *Rom. 12.* c *Matth. 26.* d *In martyrio ipsius.* e *Deut. 32. Rom. 12.* f *Matth. 7.* g *Matth. 13.* h *Rom. 14.* i *Origenes homilia 15. super Josue.* k *Joan. 14.* l *1. Corinth. 6.* m *Eph. 6.*

Grat.

Grat. *His ita respondetur. Præcepta patientiæ non tam ostentatione corporis, quam præparatione cordis sunt retinenda.*

C. II. *Præcepta patientiæ, virtute animi, non ostentatione corporis servanda sunt.*

Unde Augustinus *ait in sermone de puero Centurionis.*

PAratus *a* debet esse homo justus & pius patienter eorum malitiam sustinere, quos fieri bonos quærit, ut numerus potius crescat bonorum, non ut pari malitia se quoque numero addat malorum. Denique ista præcepta magis ad præparationem cordis, quæ intus est, pertinere, quam ad opus quod in aperto fit (ut teneatur in secreto animi patientia cum benevolentia, in manifesto autem id fiat, quod eis videtur prodesse posse, quibus bene velle debemus.) §. 1. *b* Hinc liquido ostenditur, quod ipse Dominus Jesus, exemplum singulare patientiæ, cum percuteretur in faciem, respondit: *Si c male dixi, exprobra de malo: si autem bene, quid me cædis?* Nequaquam igitur præceptum suum, si verba intueamur, implevit. Neque enim præbuit percutienti alteram partem, sed potius prohibuit, ne, qui fecerat injuriam, augeret. Et tamen paratus venerat non solum percuti in faciem, verum etiam pro his quoque, a quibus hæc patiebatur, crucifixus occidi, pro quibus ait in cruce pendens: *Pater d ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt.* §. 2. Nec Paulus Apostolus præceptum Domini & magistri sui videtur implesse, ubi etiam ipse percussus in faciem, dixit Principi Sacerdotum: *Percutiet e te Deus paries dealbate: sedes judicare me secundum legem, & contra legem jubes me percuti?* Et cum a circumstantibus diceretur: *Injuriam facis principi Sacerdotum?* Irridens *f* eos admonere voluit, quid dixerit: ut qui saperent, intelligerent jam destruendum esse adventu Christi parietem dealbatum, hoc est, hypocrisim sacerdotii Judæorum. Ait quippe *g*: *Nescivi fratres, quia princeps est. Scriptum est enim: Principi populi tui non maledices*, cum proculdubio, qui in eodem populo creverat, atque *h* in lege fuerat eruditus, illum principem Sacerdotum nescire non posset, nec eos, quibus ita notus erat, ullo modo falleret, quod nesciret. Sunt ergo ista præcepta patientiæ semper in cordis præparatione retinenda: ipsaque benevolentia, ne reddatur malum pro malo, semper in voluntate complenda est. §. 3. Agenda sunt autem multa etiam cum invitis benigna quadam asperitate plectendis, quorum potius utilitati consulendum est, quam voluntati. *& infra.* Nam in corripiendo filio, quamlibet aspere, nunquam profecto amor paternus amittitur. Fit tamen quod nolit & doleat, qui etiam invitus videtur dolore sanandus. §. 4. Ac per hoc si terrena ista respublica præcepta Christiana custodiat, & ipsa bella sine benevolentia non gerentur, ut *i* ad pietatis, justitiæque pacatam societatem victis facilius consulatur. Nam cui licentia iniquitatis eripitur, utiliter vincitur: quoniam nihil est infelicius felicitate peccantium, qua pœnalis nutritur impunitas, & mala voluntas, velut hostis interior, roboratur. *& paulo post.* §. 5. Nam *k* si Christiana disciplina omnia bella culparet, hoc potius militibus, consilium salutis petentibus, in Evangelio diceretur, ut abjicerent arma, seque militiæ omnino subtraherent. Dictum est autem eis: *Neminem l concusseritis, nullis α calumniam feceritis: sufficiant vobis stipendia vestra.* Quibus proprium stipendium sufficere debere præcepit, militare utique non prohibuit.

Corr. Rom. ¶ *Sic etiam citat Anselmus. Polyc. non affert auctorem. Habetur autem in epist. 5. Aug. ad Marcellum.*

¶ α Nulli] *Repositus est integer locus Evangelii, ut est in ipsa epistola, & lib. 22. contra Faustum, c. 74. Antea erat*, Contenti estote stipendiis vestris.

C. III. *In bellicis armis milites Deo placere possunt.*

Item ejusdem *ad Bonifacium, epist. 207.*

NOli *a* existimare neminem Deo placere posse, qui in armis bellicis militat. In his erat sanctus David, cui Dominus tam magnum perhibuit testimonium. In his etiam plurimi illius temporis justi. In his erat & ille Centurio, qui Domino dixit *b*: *Non sum dignus, ut intres sub tectum meum. & infra.* §. 1. Hoc ergo primum cogita, quando armaris ad pugnam, quia virtus tua etiam ipsa corporalis donum Dei est. Sic enim cogitabis α de dono Dei non facere contra Deum. Fides enim, quando promittitur, etiam hosti servanda est, contra quem bellum geritur: quanto magis amico, pro quo pugnatur? Pacem habere debet voluntas, bellum necessitas, ut liberet Deus a necessitate, & conservet in pace. Non enim pax quæritur, ut bellum excitetur: sed bellum geritur, ut pax acquiratur. Esto ergo etiam bellando pacificus, ut eos, quos expugnas, ad pacis utilitatem *c* vincendo perducas. *Beati enim pacifici* (ait Dominus) *quia filii Dei vocabuntur.* Si autem pax humana tam dulcis est pro temporali salute mortalium, quanto est dulcior pax divina pro æterna salute Angelorum? Itaque hostem pugnantem necessitas perimat, non voluntas. Sicut rebellanti & resistenti violentia redditur, ita victo vel capto misericordia jam debetur, maxime in quo pacis perturbatio non timetur.

Corr. Rom. ¶ α Sic enim cogitabis] *Antea legebatur*, Sic enim cogitabis de domo Dei, non facies contra Dominum. *Emendatum est & hoc & multa alia ex originali.*

C. IV. *Quæ sunt in bello jure reprehendenda.*

Item ejusdem *contra Manichæos*, [*id est, libro 22. contra Faustum, cap. 74. & 75.*]

QUid culpatur in bello? An quia moriuntur quandoque morituri, ut dominentur *d* in pace victuri? Hoc reprehendere timidorum est, non religiosorum. Nocendi cupiditas, ulciscendi crudelitas, impacatus atque implacabilis animus, feritas rebellandi, libido dominandi, & si qua similia, hæc sunt, quæ in bellis jure culpantur. Quæ plerunque ut etiam jure puniantur, adversus violentiam resistentium (sive Deo, sive aliquo legitimo imperio jubente) gerenda ipsa bella suscipiuntur a bonis: cum in eo humanarum rerum ordine inveniuntur, ubi eos vel jubere tale aliquid, vel in talibus obedire juste ordo ipse constringit. Unde α neque Joannes *e* ab armis jubet discedere milites: & Christus *f* tributa Cæsari monet reddi, quia propter bella necessario militi stipendium præbetur. Ordo tamen ille naturalis mortalium paci accommodatus hoc poscit, ut suscipiendi belli auctoritas atque consilium apud Principes sit. *& f.* §. 1. Sed si humana cupiditate bellum geritur, non nocet sanctis, in *g* quos non habet quisquam potestatem, nisi desuper datam. Non *h* enim est potestas, nisi a Deo, sive jubente, sive sinente. Ergo vir justus, si forte sub Rege, homine etiam sacrilego, militet, recte potest illo jubente bellare, si vice *i* pacis ordinem servans, quod *k* sibi jubetur, vel non esse contra Dei præceptum, certum est, vel utrum sit, certum non est; ita ut fortasse reum faciat Regem iniquitas imperandi, innocentem autem militem ostendat ordo serviendi.

Corr. Rom. ¶ ∞ Unde neque] *Hinc usque ad vers.* Ordo, *Gratianus summatim retulit sententiam B. Augustini,*

a *Polyc. l. 7. tit. 7. Ansel. l. 13. c. 3.* b *Non erat hic faciendum initium novi paragraphi, cohærent enim hæc cum antecedentibus.* c *Joan. 18.* d *Luc. 23.* e *Act. 23.* f *al. incidenter*] *al. irridenter.* g *Exod. 22.* h *al. ibi.* i *al. sed ut.* k *Pann. l. 8. c. 42.* l *Luc. 3.*

a *Polyc. l. 7. tit. 13. Ans. l. 13. c. 4. Ivo p. 10. c. 126.* b *Matthæi 8.* c *al. unitatem.* d *al. dominentur. Pannorm. l. 8. c. 45.* e *Luc. 3.* f *Matth. 22.* g *Joan. 19.* h *Rom. 13.* i *al. civicæ*] *orig.* k *al. cui quod jubetur.*

quæ

quæ ab eo copiosius & clarius exponitur : sicut etiam a vers. Sed si humana, *usque ad vers.* Non enim.

C. V. *Militare non est peccatum.*

Item ejusdem *in libro de verbis Domini tractatu, sive sermone 19.*

MIlitare *a* non est delictum, sed propter prædam militare peccatum est: nec rempublicam gerere criminosum est, sed ideo gerere *b* rempublicam, ut rem familiarem potius augeas, videtur esse damnabile. Propterea enim providentia quadam militantibus sunt stipendia constituta, ne dum sumptus quæritur, prædo *c* grassetur: *Item infra.* §. 1. Dicit ipse Dominus *d*, *Reddite quæ Dei sunt, Deo, & quæ Cæsaris, Cæsari.* Igitur, quod Cæsar præcepit, ferendum est: quod Imperator indicit, tolerandum est: sed fit intolerabile, dum prædam exactores accumulant. *Item infra.* §. 2. *Interrogaverunt Joannem milites, dicentes : Quid faciemus & nos? Ait* e *illis Joannes, neminem concutiatis, neque calumniam faciatis, sed contenti estote stipendiis vestris.* Hic jam cognoscere se debet omnis homo, qui militat. Non enim tantum de his militantibus Scriptura loquitur, qui armata militia detinentur: sed quisquis militiæ suæ cingulo utitur, dignitatis suæ miles adscribitur: atque hæc sententia potest dici (verbi gratia) militibus, protectoribus, cunctisque rectoribus. Quicunque sibi stipendia publice decreta consequitur, si amplius quærit, tanquam calumniator & concussor Joannis sententia condemnatur.

C. VI. *Peccata sunt bella, quæ geruntur, ut mali coerceantur, bonique subleventur.*

Item ejusdem *de diversis Ecclesiæ observationibus.*

APud *f* veros Dei cultores etiam ipsa bella pacata sunt, quæ non cupiditate aut crudelitate, sed pacis studio geruntur, ut mali coerceantur, & boni subleventur.

Corr. Rom. ¶ *Sic etiam citat Ivo : quod tamen apud B. Augustinum non est inventum, quamvis epistola ad Januarium talem fere habeat titulum. Simile habetur sup. ead. noli.* §. *esto ergo, & de civitate Dei. lib.* 19. *c.* 12.

C. VII. *Summa est laus militiæ, reipubl. utilitatibus obedientiam exhibere.*

Item Gregorius *universis militibus* g *Neapolitanis, lib.* 12. *epist.* 24.

SUmma *b* militiæ laus, inter alia bona merita, hæc est, obedientiam reipubl. *i* utilitatibus exhibere, quodque sibi utiliter imperatum fuerit, obtemperare: sicut & nunc devotionem vestram fecisse didicimus, quæ epistolis nostris, quibus magnificum virum Constantium Tribunum custodiæ civitatis deputavimus præesse, paruit, & congruam militaris devotionis obedientiam demonstravit. Unde scriptis vos præsentibus curavimus admonendos, uti prædicto viro magnifico Tribuno, sicut & fecistis, omnem debeatis pro serenissimorum dominorum utilitate, vel conservanda civitate, obedientiam exhibere: quatenus quicquid a vobis hactenus bene gestum agnoscitur, per præsentis temporis vigilantiam ac solicitudinem augmentetis.

Gratian. *Ex his omnibus colligitur, quod militare peccatum non est, & quod præcepta patientiæ in præparatione cordis, non in ostentatione corporis observanda sunt.*

QUÆSTIO II.

QUod autem quæritur, Quod sit justum bellum, Isidorus Etymol. l. 18. *c.* 1. *inquit.*

C. I. *Quod sit justum bellum.*

JUstum *k* est bellum, quod ex edicto « geritur, de rebus repetendis *a*, aut propulsandorum hostium causa. *& cap.* 15. §. 1. Judex *b* dictus, quasi jus dicens populo, sive quod jure disceptet. Jure autem disceptare, est juste judicare. Non est autem judex, si non est in eo justitia.

Corr. Rom. ¶ « Edicto] *In codicibus Isidori etiam manuscriptis legitur*, ex prædicto. *Citat enim Ciceronem ex libris de republ. qui negat justum esse bellum, nisi denuntiatum, nisi indictum,* c *nisi de repetitis rebus.*

C. II. *Nihil ad justitiam interest, sive aperte, sive ex insidiis aliquis pugnet.*

Item Augustinus *in libro quæstionum* 6. *q.* 10.

DOminus noster jubet *d* ad Jesum Nave, ut constituat sibi retrorsus insidias, id est, insidiantes bellatores ad insidiandum hostibus. Hinc admonemur hoc *e* non injuste fieri ab his, qui justum belum gerunt, ut nihil homo justus præcipue cogitare debeat in his rebus, nisi ut justum bellum suscipiat, cui bellare fas est. Non enim omnibus fas est. Cum autem justum bellum susceperit, utrum aperta pugna, utrum insidiis vincat, nihil ad justitiam interest. Justa autem bella definiri solent, quæ ulciscuntur injurias, si qua gens, vel civitas, quæ bello petenda est, vel vindicare neglexerit, quod a suis improbe factum est, vel reddere, quod per injurias ablatum est. Sed etiam hoc genus belli sine dubitatione justum est, quod Deus imperat, apud quem non est iniquitas, & novit quid cuique fieri debeat: in quo bello auctor exercitus, vel ipse populus non tam auctor belli, quam minister judicandus est.

Gratian. *Cum ergo justum bellum sit, quod ex edicto geritur, vel quo injuriæ ulciscuntur, quæritur, quomodo a filiis Israel justa bella gerebantur.*

C. III. *Innoxius transitus filiis Israel negabatur, atque ideo justa bella gerebant.*

De his ita scribit Augustinus *in quæstionibus Numerorum, q.* 44. *ad c.* 20.

NOtandum *f* est sane, quemadmodum justa bella gerebantur [a *g* filiis Israel contra Amorrhæos.] Innoxius enim transitus denegabatur, qui jure humanæ societatis æquissimo patere debebat.

QUÆSTIO III.

QUod vero injuria sociorum armis propulsanda non sit, exemplis & auctoritatibus probatur. Dominus h *enim cum ab Herode quæreretur ad interficiendum, non patrocinium sibi quæsivit armorum, cum occulto instinctu posset in eum convertisse manus Judæorum, sed fugiens in Ægyptum, latuit ibi per septennium. Sic etiam, cum a Judæis* i *lapidibus peteretur, abscondit se. & exivit de templo. Sic etiam cum duceretur ad crucem, noluit* k *commovere adversus seniores Judæorum turbam, quæ nuper ei obviam processerat, & cum palmis & laudibus eum receperat. Sic etiam interrogatus a Pilato, an Rex esset, ait:* Regnum meum non est de hoc mundo. Si enim esset de hoc mundo, ministri mei utique decertarent, ut ego non traderer Judæis: *Insinuans illos ad regnum hujus mundi pertinere, qui auxilio humanarum virium, non divino præsidio ab imminenti injuria se tueri contendunt. Item, cum discipulis suis ait* l: Si vos persecuti fuerint in una civitate, fugite in aliam: *non arma armis, sed fugam persequentibus docuit opponi.* §. 1. *Item, sicut legitur in Esaia, Ægyptus a Nabuchodonosor devastata est, quia filiis Israel contra Assyrios & Chaldæos protectionis & defensionis auxilium promisit. Unde dictum* m *est :* Baculus arundineus Rex Ægypti: super quem si aliquis innixus fuerit, confringetur, & perforabit manum innitentis. *Ipsi etiam Judæi captivi ducti sunt, quia spem suæ liberatio-*

a *Beda, & glossa ord. Luc.* 3. *Ivo p.* 10. *c.* 125. *Pann. l.* 8. *c.* 60. b *agere*] *orig.* c *præda*] *orig.* d *Matth.* 22. e *Luc.* 3. f *Ivo p.* 10. *c.* 105. g *Episcopis*] *orig. impressum.* h *Ansel. l.* 13. *c.* 9. i *sancta reipubl. exhibere,*] *orig.* k *Ivo p.* 10. *c.* 116. *Pann. l.* 8. *cap.* 54.

a *al. repetitis.* b *Et l.* 9. *c.* 4. c *Et idem fere habetur l.* 1. *de officiis.* d *Jos.* 8. e *abest ab orig.* f *Ivo p.* 10. *c.* 119. *Pann. l.* 8. *c.* 57. g *absunt ab orig.* h *Matth.* 2. i *Matth.* 21. *& Joann.* 18. l *Matth.* 10. m *Esa.* 19. 36. *Ezech.* 29.

nis

nis non in solo Deo, sed in homine posuerunt. Sic etiam de primis credentibus legitur, a *quod rapinam suorum bonorum cum gaudio suscipiebant, non quærentes sibi aliorum patrocinia, sed gaudentes, quoniam digni inveniebantur pro nomine Jesu contumeliam pati. Sic & a Apostolus in prima epistola suadet Corinthiis,* b *ut injuriam & fraudem patienter ferant potius, quam repetendo fratres scandalizent. Sic ab idolothytis, & a qualibet esca censet abstinendum potius, quam cum scandalo fratrum edamus. Sic & a sumptibus abstinet, ne aliquod offendiculum Evangelio Christi præstaret. Cum ergo ille, qui ab injuria armis arcetur, non minus scandalizetur, quam ille, a quo ablata coram judice reposcuntur; patet, quod ad propulsandam injuriam non sunt petenda armorum auxilia. Quod autem petendum non est, illud jure præstari non debet.*

§. 2. Sed econtra multa rite præstantur, quæ tamen jure non petuntur. Bonus enim non rite injuriæ vindictam petit, quia malum pro malo redderet, quam tamen judex recte infligeret, nec nisi bonum pro malo redderet.

C. I. *Quæ sint differentiæ retributionum. Unde* Augustinus *in* c *expositione Psalmi* 108. *ait.*

SEx differentiæ sunt, reddere bona pro malis, non reddere mala pro malis; hæc duo bonorum sunt, & prius melius. Non reddere bona pro bonis, reddere mala pro bonis; hæc duo malorum sunt, & posterius deterius. Reddere bona pro bonis, mala pro malis; hæc duo mediocrium *d* sunt: prius propinquum bonis, convenit α etiam malis, quod Christus non arguit, sed plus oportere dicit, *e* quia & Ethnici hoc faciunt: posterius propinquum malis, convenit tamen etiam bonis. Unde & lex *f* modum ultionis statuit: *Oculum pro oculo*. Quæ, si dici potest, injustorum justitia est, non quia iniqua est ultio, quam lex statuit, sed quia vitiosa est libido ulciscendi, magisque ad judicem pertinet hoc inter homines decernere *g*, quam bonum hominem sibi expetere. Hic enim redderet malum pro malo: judex β vero punit, non delectatione alienæ miseriæ, quod est malum pro malo; sed dilectione justitiæ, justum pro injusto, quod est bonum pro malo: quod etiam Deus judex facit.

Corr. Rom. ¶ *B. Augustinus in explanatione Psalmi* 108. *has sex differentias aptissime explicavit: cujus sententiam auctor glossæ ordinariæ in eodem loco breviter retulit, ex qua glossa videtur acceptum hoc caput.*

¶ α Convenit etiam malis,] *Verba hæc non sunt in plerisque vetustis, neque in glossa: sed non longe discedunt a verbis B. Augustini.*

¶ β Judex vero] *In glossa ordinaria & plerisque Gratiani manuscriptis legitur,* judex vero non, sed dilectione justitiæ, quod est bonum pro malo, quod & Deus judex facit. *Non sunt tamen reliqua inducta, quoniam apud B. Augustinum in eadem explanatione aliquanto inferius eadem fere habentur.*

Gratian. *Item aliquo capto injuste sua exiguntur, pro vita tamen redimenda juste offeruntur. Item vasa sacra ab aliquo barbaro injuste exigũtur, pro redemptione tamen captivorum juste præstantur. Sic & injuriæ propulsatio, licet injuste postuletur, tamen juste præstatur: quanquam & ipsa postulatio non usquequaque injusta probetur.*

§. 1. Aliud enim est injuriam propellere, ut sibi liceat voluptuose vivere; aliud ut aliorũ utilitati libere possit vacare. Sicque aliud est suffragium ab homine tanquam a ministro justitiæ postulare, ut mala voluntas adversantium ejus ministerio careat effectu, & bonorum voluntas ejus suffragio sortiatur effectum; aliud spem suam a Deo in hominem transferre, ut adversa, quæ inferuntur a Deo ad vitæ correctionem, humano pellantur auxilio, nulla præcedente correctione: sicut Israelitæ, qui captivitatẽ sibi imminẽtem Ægyptiorũ suffragio se putabant posse evadere, sine pœnitẽtia preteritę vitę non revocantes ad memoriam: Da *b* nobis auxiliũ de tribulatiõe, quia vana salus hominis. & *idem* i: Hi in curribus, & hi in equis; nos autem in nomine Dei nostri invocabimus. *Petere ergo, vel præstare in tribulatione subsidium, ut voluptuose quis in crimine vivat, damnabile est. Petere autem, vel præstare solatium, ut malis facultas delinquendi adimatur, ut Ecclesia pacem adipiscatur, ut aliquis multorum utilitati servetur, utile est & honestum: dissimulare vero est gravissimum. Hinc de Paulo legitur,* a *quod cum quidam Judæorum jurassent se non comesturos panem, nisi eum interficerent, petiit milites a prætore, quorum præsidio illæsus servaretur ab injuria Judæorum, non suæ voluptati, sed omnium utilitati victurus. Hinc in Evangelio* b *mercenarius vocatur, qui videt lupum venientem, & dimittit oves, & fugit.*

§. 2. Hinc etiam Ecclesia auxilium ab Imperatore ad sui defensionem petere monetur.

C. II. *Ab imperatore Ecclesia auxilium postulare debet. Unde* Augustinus *ad Bonifacium ait, epist.* 50.

MAximianus *c* Episcopus Vagiensis auxilium petiit ab Imperatore Christiano [contra *d* hostes Ecclesiæ,] non tam sui ulciscendi causa, quam tuendæ Ecclesiæ sibi creditæ. Quod si prætermisisset, non ejus fuisset laudanda patientia, sed negligentia merito culpanda. Neque enim & Apostolus *e* Paulus vitæ suæ transitoriæ consulebat, sed Ecclesiæ Dei, quando contra illos, qui eum occidere conspiraverant, consilium eorum Tribuno ut proderetur, effecit. Unde factum est, ut eum ad locum, quo fuerat perducendus; deduceret miles armatus, ne illorum pateretur *f* insidias.

C. III. *Catholici adversus hæreticos a potestatibus ordinatis defensionem possunt postulare.*

Item Augustinus *ad Emeritum, epist.* 164.

NOstri *g* adversus illicitas & privatas vestrorum violentias (quas & vos ibi, qui talia non α facitis, doletis & gemitis) a potestaribus ordinatis tuitionem petunt, non qua vos persequantur, sed qua se defendant.

Corr. Rom. ¶ α Non facitis,] *Addita est negatio ex originali & Ivone, & alia etiam emendata. Refert autem ibi B. Augustinus id, quod decretum fuerat in sancto Concilio Carthaginensi, ac repetitur in Concilio Africano, cap.* 60. *citatur autem infra eadem, c.* ab Imperatoribus.

C. IV. *Quantum interest inter persecutionem Catholicorum & Hæreticorum.*

Item ejusdem *contra literas Petiliani, lib.* 2. *c.* 88.

PRo *h* membris Christi adversus vos sæviunt, & vobis resistunt, quicunque in catholica parvæ adhuc fidei eo animo sunt, quo tunc Petrus fuit, cum ferrum pro Christi nomine strinxit. Sed multum interest inter vestram persecutionem, & istorum. Vos similes estis servo Sacerdotis Judæorum, quia servientes Principibus vestris adversus Ecclesiam catholicam, id est, adversus Christi corpus armamini. Isti autem tales sunt, qualis tunc Petrus fuit, qui pro Christi corpore, id est, pro Ecclesia etiam corporaliter pugnavit,

C. V. *Justitiæ plenus est, qui patriam bello tuetur a barbaris.*

Item Ambrosius *libro primo de officiis. c.*27.

FOrtitudo, *k* quæ vel in bello tuetur a barbaris patriam, vel domi defendit infirmos, vel a latronibus socios, plena justitiæ est.

C. VI. *Prodest latroni vel piratæ, qui membra ejus debilitat.*

Item Hieronymus *super Sophoniam, ad c.* 1.

a *Heb.* 10. *Act.* 5. b 1. *Cor.* 6. 8. 9. c *Glossa ordin. ibid. ad vers.* [*Pro eo, ut diligerent me.*] d *al. mediorum.* e *Matth.* 8. f *Exod.* 21. g *al. discernere.* h *Psal.* 59. i *Psal.* 19.

a *Act.* 27. b *Joann.* 10. c *Polyc. l.* 1. *tit. ult. Ivo p.* 10. *c.* 59. d *absunt ab orig.* e *Act.* 23. f *al. pateret insidiis.* g *Ivo p.* 10. *c.* 80. *Pann. l.* 8. *c.* 26. h *Ivo p.* 10. *c.* 75. i *Joan.* 18. k *Ivo p.* 10. *c.* 113. *Pann. l.* 8. *c.* 50.

Si

SI *a* quis fortitudinem latronis, & piratæ, & furis enervat *b*, infirmosque eos reddat, prodest illis sua infirmitas. Debilitata enim membra, quibus prius non bene utebantur, a malo opere cessabunt.

C. VII. *Qui socii non repellit injuriam, similis est ei, qui facit.*

Item Ambrosius *libro primo de officiis, cap.* 36.

NOn *c* in inferenda, sed in depellenda injuria lex virtutis est. Qui enim non repellit a socio injuriam, si potest, tam est in vitio, quam ille, qui facit. Unde S. Moyses hinc prius orsus est testamenta bellicæ α fortitudinis. Nam cum *d* vidisset Hebræum ab Ægyptio injuriam accipientem, defendit, ita ut Ægyptium prosterneret, atque in arena absconderet. Salomon *e* quoque ait: *Eripe eum, qui ducitur ad mortem.*

Corr. Rom. ¶ α Bellicæ] *Sic emendatum est ex originali, cum etiam in manuscriptis Gratiani legeretur*, imbellis.

C. VII. *Malorum impietati favet, qui eis obviare cessat.*

Item Anastasius & Damasus Papa.

QUi *f* potest obviare & perturbare perversos, & non facit, nihil aliud est, quam favere eorum impietati. Nec enim caret scrupulo societatis occultæ, qui manifesto facinori definit obviare.

C. IX. *Qui divina mandata contemnunt, severis coerceantur vindictis.*

Item Calixtus *epist. 2. ad Episcopos Galliæ.*

JUstum *g* est, ut qui divina contemnunt mandata, & inobedientes Patrum existunt jussionibus, severioribus corrigantur vindictis: quatenus cæteri talia committere timeant, & omnes gaudeant fraterna concordia, & cuncti sumant severitatis atque bonitatis exemplum. Nam si (quod absit) Ecclesiasticam solicitudinem, vigoremque negligimus, perdit desidia disciplinam, & animabus fidelium profecto nocebitur.

C. X. *Imperatores cum Episcoporum provisione Ecclesiæ defensionem adversus divitum potentiam debent suscipere.*

Item ex Concilio *h* Carthaginensi V. *c.* 9.

AB Imperatoribus universis visum est α postulandum propter afflictionem pauperum, quorum molestiis sine intermissione fatigatur Ecclesia, ut defensores eis adversus potentias *i* divitum cum Episcoporum provisione delegentur.

Corr. Rom. ¶ β Visum est] *Sic est emendatum ex codicibus Concilii impressis & manuscriptis. Antea legebatur*, justum est auxilium postulandum.

Gratian. *Ecce, quod nonnunquam est obviandum perversis, & injuria sociorum armis est propulsanda, ut & malis adempta facultas delinquendi prosit, & bonis optata facultas libere consulendi Ecclesiæ ministretur. Hoc qui non facit, consentit.*

C. XI. *Non sunt immunes a scelere, qui non liberant eos, quos possunt a facto liberare.*

Unde Augustinus *ait in Ps.* 81.

OStendit *k* [Propheta] nec illos immunes a scelere esse, qui permiserunt Christum principibus interficere, cum præ multitudine timerentur, & possent illos a facto, & se a consensu liberare. Qui α definit obviare cum potest, consentit.

a *Ivo p.* 10. *c.* 13. *Pann. l.* 8. *c.* 50. b *diripiat*,] *orig.* c *Neque*] *orig.* d *Exod.* 2. e *Prov.* 24. f *Damasus epist.* 3. *ad Stephanum, cap.* 8. *sup. dist.* 83. *error. & dist.* 86. *facientis. Polyc. l.* 7. *tit.* 11. *Ansel. l.* 13. *c.* 19. g *Polyc. ibid. Ansel. l.* 13. *c.* 13. *Ivo part.* 6. *cap.* 346. h *& in Africano cap.* 42. i *al. impotentias* τυράννια. k *Glossa ord. ibi ex B. August. & Cassiodoro ad illud* [*Eripite pauperem.*]

Corr. Rom. ¶ α Qui definit] *Hæc in eadem glossa referuntur ex Cassiodoro, cujus verba sunt hæc*: Nam cum possis obviare perversis, si desinas adversari, consensus erroris est.

QUÆSTIO. IV.

1 ps QUod autem vindicta inferenda non sit, multis modis probatur. Mali enim tolerandi sunt, non abjiciendi, increpatione feriendi, non corporaliter expellendi.

C. I. *Quomodo mali sunt tolerandi, & quomodo ab eis recedendum sit.*

Unde Augustinus *ait in libro de verbis Domini, sermone* 18.

TOlerandi sunt quidem mali pro pace, nec *a* corporaliter ab eis recedatur: sed spiritualiter α exigere, est facere, quod pertinet ad correctionem malorum, quantum licet pro gradu cujusque, salva pace: displicere, est non tangere. Non enim Prophetæ, qui hæc dicebant, populum suum dimiserunt: sed inter eos habitabant, quos increpabant, unum templum cum eis intrabant, eadem sacramenta celebrabant. Hoc est exire, ore non parcere: hoc est immundum non tangere, voluntate non consentire.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc est in glossa ordinaria*, 2. *Cor.* 6. *ad ea verba*, exite de medio eorum. *Sententia vero est accepta ex sermone* 18. *Augustini de verbis Domini, ex quo infra ead. cap.* ecce. *&c.* recedite. *ad idem pertinentia referuntur.*

¶ α Spiritualiter] *Hic interpositæ erant duæ voces*, spiritualiter autem, *quæ sunt expunctæ, quia & a plerisque vetustis, & a glossa ordinaria absunt.*

C. II. *Quod mali sint tolerandi a bonis.*

Idem.

TU bonus tolera malum. Nam & Christus *b* Judam, cum sciret furem esse, toleravit, & ad prædicandum misit, eique cum aliis Eucharistiam dedit.

Corr. Rom. ¶ *Initium hujus capitis est in tractatu* 50. *in Joannem. Reliqua vero videntur accepta ex glossa ordinaria in Psalmum* 9. *ad ea verba*, Dixit enim in corde suo. *& explanatione B. Augustini in Psalmum* 10. *cujus propria verba referuntur sup.* 1. *q.* 1. Christus. *Ab eodem vero copiose hæc eadem sententia exponitur in epistola* 162.

C. III. *Pro pace Ecclesiæ mali sunt tolerandi.*

Idem *super Joannem tractatu* 10. *ad cap.* 12.

QUid *c* ergo voluit Dominus noster Jesus Christus, fratres mei, admonere Ecclesiam suam, quando unum perditum inter duodecim habere voluit, nisi ut malos toleremus, ne corpus Christi dividamus? Ecce inter sanctos est Judas: ecce fur est Judas: & ne cotemnas, fur sacrilegus, non qualiscunque fur, fur loculorum, sed Dominicorum loculorum, sed sacrorum. Si crimina discernuntur in foro qualiscunque furti, & peculatus (peculatus enim furtum dicitur de re publica, & non sic judicatur furtum rei privatæ, quomodo publicæ) quanto vehementius judicandus est sacrilegus fur, qui ausus fuerit non undecunque tollere, sed de Ecclesia tollere. Qui aliquid de Ecclesia furatur, Judæ proditori comparatur.

Corr. Rom. ¶ *Multa in hoc capite sunt emendata ex B. Augustino.*

C. IV. *De eodem.*

Idem *serm.* 18. *de verbis Domini.*

ECce, *d* inquiunt, dicit Propheta, *Recedite, exite inde, & immundum ne tetigeritis.* Quomodo ergo malos pro pace tolerabimus, a quibus exire & recedere jubemur, ne tangamus immundum? Nos istam recessionem spiritualiter intelligimus: illi corporaliter. Nam & ego clamo cum Propheta: & α qualiacunque sumus vasa, utitur nobis Deus in dispensatione vestra. Clamamus & nos, & dicimus vobis, recedite, exite inde, & immundum ne tetigeritis: sed contactu cordis,

a *al. ne.* b 7. *q.* 1. *adversitas, circa finem.* c *Polyc. l.* 7. *tit.* 7. d *Beda*, 2. *Cor.* 6. *Polyc. ibid. Ans. l.* 12. *c.* 65. *Esa.* 52.

non

non corporis. Quid est enim tangere immundum, nisi consentire peccatis? Quid est autem exire inde, nisi facere, quod pertinet ad correctionem malorum, quantum pro uniuscujusque gradu atque persona, salva pace, fieri potest? *& paulo post*. §. Ergo, fratres mei, quotquot habetis inter vos, qui adhuc amore seculi prægravantur, avaros, perjuros, adulteros, inspectores *a* nugarum, consultores mathematicorum, phanaticorum, augurum, aruspicum, ebriosos, luxuriosos, quicquid inter vos malorum esse nostis, quantum potestis, improbate, ut corde recedatis: & redarguite, ut exeatis inde: & nolite consentire, ut immundum non tangatis.

Corr. Rom. ¶ *α* Et qualiacunque] *Sic emendatum est ex B. Augustino & Beda. Antea legebatur*, æqualia.

C. V. *Pacificus est, qui corrigit, quod potest, vel excludit a se, quod non potest.*

Idem *in secundo libro contra epistolam Parmeniani, c. 1.*

QUisquis vel quod potest, arguendo corrigit, vel quod corrigere non potest, salvo pacis vinculo exeludit, vel quod salvo pacis vinculo excludere non potest, æquitate improbat, firmitate supportat, hic est pacificus, & ab illo maledicto, de quo Scriptura dicit *b*: *Væ his, qui dicunt, quod nequam est, bonum, & quod bonum est, nequam, & reliqua*: omnino liber, prorsus securus, penitus alienus. *& infra*. §. 1. Quomodo, inquit Parmenianus, incorruptus poteris permanere, qui corruptis sociaris? *α*

Corr. Rom. ¶ *α* Sociaris?] *Apud B. Augustinum huic interrogationi Parmeniani sequitur continenter responsio, quæ habetur in proxime sequenti capite*, Ita plane. *Ac certe multo aptius interrogatio Parmeniani, & B. Augustini responsio unico capitulo comprehenderentur.*

C. VI. *Quid sit malis sociari.*

Idem *in eodem capite 21. continuo.*

ITa *c* plane, si sociatur quis malis, id est, si mali aliquid cum eis committit, aut committentibus favet. Si autem neutrum facit, nullo modo sociatur. Porro, si addit tertium, ut non sit in vindicando piger, sed vel corripiat justus in misericordia, & arguat, vel etiam, si eam personam gerit, & ratio conservandæ pacis admittit, coram *d* omnibus peccantes arguat, ut cæteri timeant, removeat etiam vel ab aliquo gradu honoris, vel ab ipsa communione sacramentorum, & hæc omnia cum dilectione corrigendi, non cum odio persequendi, plenissimum officium non solum castissimæ innocentiæ, sed etiam diligentissimæ severitatis implevit. Ubi autem cætera impediuntur, illa duo semper retenta incorruptum, castumque custodiunt, ut nec faciat malum, nec approbet factum.

C. VII. *Aliena peccata in Ecclesia alicui non præjudicant.*

Idem *in epistola* e *152. contra Donatistas.*

SI quis *f* a catholica Ecclesia fuerit separatus, quantumlibet laudabiliter se vivere existimet, hoc solo scelere, quod a Christi *α* unitate disjunctus est, non habebit vitam, sed Dei ira manet super eum. Quisquis autem in hac Ecclesia bene vixerit, nihil ei præjudicant aliena peccata; quia in ea unusquisque proprium onus portabit, sicut Apostolus dicit *g*. *& infra*. §. 1. Ergo communio malorum non maculat aliquem participatione sacramentorum, sed consensione factorum. Nam si in malis factis non eis quisque consentiat, portat malus causam suam, & personam suam, nec præjudicat alteri, quem in consensione mali operis socium non habet criminis.

Corr. Rom. ¶ *α* Christi unitate] *Antea legebatur*, Christianitate. *Restitutum est ex originali & Beda: itemque alia nonnulla.*

a *al. spectatores.* b *Esa.* 5. c *Polyc. ibid.* d *Psal.* 140. 1. *Timoth.* 5. e *Beda* 1. *Corinth.* 11. f *Ivo par.* 2. *c.* 101. g *Gal.* 6.

C. VIII. *Non te maculat malus, si ei non consentis, sed ipsum redarguis.*

Idem *a in sermone* 18. *de verbis Domini.*

AMalis *b* semper corde disjungimini: ad tempus caute corpore copulamini. *& infra*. §. 1. Duobus modis non te maculat malus: si ei non consentias, & si redarguas. Hoc est non communicare, non consentire: communicatur quippe, quando facto ejus consortium voluntatis vel approbationis adjungitur. *& infra*. §. 2. Neque ergo consentientes sitis malis, ut approbetis; neque negligentes, ut non arguatis; neque superbientes, ut insolenter arguatis.

C. IX. *Immundum tangere, est peccatis consentire.*

Idem *ex* c *eodem.*

REcedite *d*, exite inde, & immundum ne tetigeritis. Sed contactu cordis, non corporis. Quid est enim tangere immundum, nisi consentire peccatis? Quid est autem exire inde, nisi facere, quod pertinet ad correctionem multorum, quantum pro uniuscujusque gradu atque persona, salva pace fieri potest? Displicuit tibi, quod quisque peccavit? non tetigisti immundum. Redarguisti, corripuisti, monuisti, adhibuisti etiam, si res exigit, congruam, & quæ unitatem non violet, disciplinam? existi inde. *& infra*. §. 1. Clamavit ista Moyses *e*, clamavit Esajas *f*, clamavit Hieremias *g*, clamavit Ezechiel *h*. Videamus, si dimiserunt populum Dei, & se ad alias gentes transtulerunt. Quam multa, & quam vehementer Hieremias increpavit in peccatores & sceleratos populi sui? Inter eos tamen erat, unum cum eis templum intrabat, eadem sacramenta celebrabat, in eadem sceleratorum hominum congregatione vivebat; sed clamando exibat inde. Hoc est exire inde, hoc est immundum non tangere, & voluntate non consentire, & ore non parcere.

C. X. *Non maculant innocentes facta nocentium, quæ ab eis credi non possunt.*

Idem *in epistola* 48. *ad Vincentium.*

QUam magnum est crimen ab istorum innocentium communione separari? Nam & facta *i* nocentium, quæ innocentibus demonstrari, vel ab innocentibus credi non possunt, non coinquinant quenquam, si propter innocentium consortium etiam cognita sustinentur. Non enim propter malos boni deserendi, sed propter bonos mali tolerandi sunt, sicut toleraverunt Prophetæ, contra quos tanta dicebant, nec communionem sacramentorum illius populi relinquebant: sicut ipse Dominus nocentem Judam usque ad condignum ejus exitum toleravit, & eum sacram cœnam cum innocentibus communicare permisit: sicut toleraverunt Apostoli eos, qui *k* per invidiam (quod ipsius diaboli vitium est) Christum annuntiabant.

C. XI. *Mali, quos Ecclesia recipit, nec expellit, a bonis sunt tolerandi, non judicandi.*

Idem *in sermone* 24. *de verbis Apostoli.*

FOrte *l* in populo Dei stat juxta te avarus, raptor, inhians rebus alienis, quem nosti talem, & fidelis est, vel potius fidelis vocatur. Non eum potes de Ecclesia pellere, non habes aliquem aditum castigando & corripiendo corrigere, accessurus est tecum ad altare. Noli timere: unusquisque *m* proprium onus portabit. *Item infra*. §. 1. Quomodo (inquis) ferrem, quem novi malum? nonne melius ipsum ferres, quam te foras efferres? Ecce quomodo feres *n*: attende Apostolum dicentem *o*: *Unusquisque proprium onus portabit*. Liberet te ista sententia. Non enim cum illo commu-

a *Beda Eph.* 5. b *Ivo p.* 2. *c.* 102. c *Beda* 2. *Cor.* 6. *supr. ead. c. ecce. Ivo p.* 2. *c.* 103. d *Esa.* 52. e *Num.* 16. f *Esa.* 52. g *Thren.* 4. h *Ezech.* 14. i *infra ead. nimium.* k *Philip.* 1. l *Talis es, & forte*) *orig. Ivo p.* 2. *c.* 94. m *Gal.* 6. n *al. ferres, si attenderes.*) *orig.* o *Gal.* 6.

nicares avaritiam, ſed communicares cum illo Chriſti menſam. Et quid tibi obeſſet, ſi cum illo communicares Chriſti menſam? Apoſtolus dicit *a: Qui enim manducat & bibit indigne, judicium ſibi manducat & bibit:* ſibi non tibi. Sane ſi judex es, ſi judicandi poteſtatem accepiſti, Eccleſiaſtica regula, ſi apud te accuſatur, ſi veris *b* documentis, teſtibuſque convincitur, coerce, corripe, excommunica, degrada.

Corr. Rom. ¶ *Antea citabatur ex libro primo de unico baptiſmo, ubi non habetur.*

Gratian. *Eſt & alia diſtinctio tolerandorum & cavendorum, quam ex verbis* Auguſtini *licet colligere, dicentis ſerm. 49. de verbis Domini.*

C. XII. *Paſtor eſt diligendus, mercenarius tolerandus, latro cavendus.*

TRes *c* perſonas dixit Dominus (& debemus illas inveſtigare) in Evangelio, paſtoris, mercenarii, & furis. *& paulo poſt.* Paſtorem dixit *d* animam ſuam ponere pro ovibus ſuis, & intrare per januam. Furem dixit [& latronem α] aſcendere per aliam partem. Mercenarium dixit, lupum vel furem ſi videat, fugere, quia non eſt illi cura de ovibus: mercenarius eſt enim, non paſtor. Ille intrat per januam, quia paſtor eſt: ille aſcendit per aliam partem, quia fur eſt: ille videns eos, qui volunt tollere oves, timet & fugit, quia mercenarius eſt; quia non eſt illi cura de ovibus, mercenarius eſt enim. Si invenerimus tres iſtas perſonas, invenit ſanctitas veſtra & quos diligatis, & quos toleretis, & quos caveatis. Diligendus eſt paſtor, tolerandus eſt mercenarius, cavendus eſt latro.

Corr. Rom. ¶ α Et latronem] *Hæ duæ voces non ſunt in originali: Anſelmus tamen illas habet.*

Gratian. *Ecce quod mali tolerandi ſunt, nec corporali, ſed ſpirituali vindicta ſunt puniendi. Unde cum diſcipuli non recepti a Samaritanis ignem cœlitus ſuper eos deducere voluerunt, dicentes e magiſtro:* Vis dicamus, deſcendat ignis de cœlo, & conſumat eos? *audierunt:* Neſcitis, cujus ſpiritus eſtis. *Item:* f Omnis, qui gladium acceperit, gladio peribit.

C. XIII. *Spiritualis nunquam carnalem perſequitur, ſed e converſo.*

Hinc etiam Hieronymus *ait in comment. epiſt. ad Gal. c. 4.*

QUi ſecundum carnem natus erat, perſequebatur ſpiritualem: nunquam enim ſpiritualis *g* carnalem perſequitur, ſed ignoſcit ei, quaſi ruſticano fratri. Scit eum poſſe proficere per tempus: & ſi quando Ægyptiæ filium viderit iraſcentem, recordatur unius patris, qui boves α creavit, & culices: & *h* in magna domo non ſolum eſſe vaſa aurea & argentea, ſed & lignea & fictilia.

Corr. Rom. ¶ α Boves] *In codicibus B. Hieronymi impreſſis legitur*, qui lucem boves; *verum in codice Vaticano horum commentariorum habetur*, qui lucam bovem. *Significat autem elephantem.*

C. XIV. *Boni a malis nunquam in hac vita penitus poſſunt ſeparari.*

Item Auguſtinus *in libro quarto de Baptiſmo, c. 12.*

QUantus arrogantiæ tumor eſt, quanta humilitatis & lenitatis oblivio, arrogantiæ quanta jactatio, ut quis aut audeat, aut facere ſe poſſe credat, quod nec Apoſtolis conceſſit *i* Dominus, ut Zizania a frumento putet ſe poſſe diſcernere?

Corr. Rom. ¶ *Verba ſunt Cypriani lib. 4. ep. 2. ad Antonianum, citata ab Auguſtino lib. 4. c. 12. de baptiſmo contra Donatiſtas.*

C. XV. *Præſens Eccleſia ſimul recipit bonos & malos.*

Item Gregorius *homilia 38. Evang.*

HÆc autem vita, quæ inter cœlum & infernum ſita eſt, ſicut in medio ſubſiſtit, ita utrarumque partium cives communiter recipit: quos tamen ſancta Eccleſia & nunc indiſcrete ſuſcipit, & poſtmodum in egreſſione diſcernet. Si *a* ergo boni eſtis, quamdiu in hac vita ſubſiſtitis, æquanimiter tolerare malos debetis. Nam quiſquis malos non tolerat, ipſe ſibi per intolerantiam ſuam teſtis eſt, quia bonus non eſt. Abel *b* enim eſſe renuit, quem Cain malitia non exercet.

2 ps. Gratian. *Ex his omnibus colligitur, quod malorum vindicta Deo reſervanda eſt, nec ſunt corporaliter puniendi, ſed crebra admonitione, & charitatis beneficio ad correctionem invitandi. Unde Chriſtus in Evangelio* c *ait:* Audiſtis, quia dictum eſt in lege *d*; (*quem modum ultionis lex ſtatuit*) Oculum pro oculo, dentem pro dente. *Ego autem hanc viciſſitudinem tollens, & ad manſuetudinem, & charitatis perfectionem vos invitans, dico vobis:* Nolite reſiſtere malo, ſed diligite inimicos veſtros, benefacite iis, qui oderunt vos, ut ſitis filii patris veſtri, qui ſolem ſuum oriri facit ſuper bonos & malos, & pluit ſuper juſtos & injuſtos. *Hinc Paulus* e *ait:* Si eſurierit inimicus tuus, ciba illum: ſi ſitit, potum da illi. *Omnis* f *enim iniquus, bonorum eſt inimicus: omnis* g *autem amicus hujus ſeculi, etiam inimicus eſt Dei. Inimicus autem Dei, bonitatis & juſtitiæ eſt inimicus, ac per hoc amatorem juſtitiæ & bonitatis diligere non poteſt. Cum ergo inimicos diligere, vel illis benefacere, cibum & potum ſubminiſtrare jubemur: inimicos perſequi, & punire prohibemur.* §. 1. *In lege enim Veteris Teſtamenti corporalis pœna ſtatuta eſt: in lege vero Evangelii omni peccanti per pœnitentiam promittitur venia. Unde illa a terrore incepit, dicens* h: Ego ſum Dominus Deus zelotes, viſitans peccata patrum in filios uſque in tertiam & quartam generationem. *Hæc vero a lenitate manſuetudinis & miſericordiæ, ita inquiens* i: Beati pauperes ſpiritu, beati mites, beati miſericordes: quoniam ipſi miſericordiam conſequentur. *In illa dicebatur* k: Qui fecerit hoc vel illud, morte moriatur. *In iſta* l: Gaudeo ſuper uno peccatore pœnitentiam agente, quam ſuper nonaginta novem juſtis, qui non indigent pœnitentia. *Item* m: Non veni vocare juſtos, ſed peccatores ad pœnitentiam. E. ſtote *n* miſericordes, ſicut & pater veſter miſericors eſt. *Initium quoque prædicationis Salvatoris noſtri, & præconis ejuſdem, ad pœnitentiam peccatores invitavit. Sic enim uterque exorſus eſt, dicens:* Pœnitentiam *o* agite, appropinquavit *p* enim regnum cœlorum. *Sic in Actibus Apoſtolorum, cum Judæi compuncti de ſcelere mortis Chriſti, dicerent Petro:* Quid faciemus viri fratres? *legitur Petrus reſpondiſſe* q: Pœnitentiam agite, & baptizetur unuſquiſque veſtrum. *Et, ut univerſaliter dicatur, in lege* r *populus ille rudis ſervili timore pœnarum cogebatur: unde & legem in* ſ *pædagogum accepit. In Evangelio autem populi gratiæ liber & adultus filiali amore, & hæreditatis certitudine ad cultum divinæ ſervitutis invitatur. Unde, cum quidam legem, quaſi coercentem, prædicarent eſſe tenendam ſimul cum gratia, ait* t *Apoſtolus:* Non enim accepiſtis ſpiritum ſervitutis iterum in timore, ſed accepiſtis ſpiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus, Abba Pater. §. 2. *Hinc etiam* Gregorius *ait in expoſitione* u *Evangelii:* Simile factum eſt regnum cœlorum homini Regi, qui fecit nuptias filio ſuo.

C. XVI. *In lege cuique permittebatur diligere amicum, & odire inimicum.*

CUm in lege x ſcriptum ſit: *Diliges amicum tuum, & odio habebis inimicum tuum*, accepta tunc licentia juſtis fuerat, ut Dei inimicos, ſuoſque adverſarios, quanta poſſent virtute, comprimerent, eoſque in ore α gladii ferirent. Quod in Novo proculdubio Teſtamento compeſcitur, cum per ſemetipſam Veritas prædicat, dicens: *Diligite* y *inimicos veſtros: benefacite his, qui oderunt vos:* Qui ergo per tauros, niſi Veteris Teſtamenti Patres ſignantur z? Nam dum ex permiſſione legis acceperant, quatenus adver-

a 1. *Cor.* 11. b *al. innumeris.* c *Anſ. l. 6. c.* 148. d *Job.* 10. e *Luc.* 9. f *Matth.* 26. g *Gal.* 4. h 2. *Tim.* 2. i *Matth.* 13.

a *Matth.* 5. b *Gen.* 4. c *Matt.* 5. d *Exod.* 21. e *Rom.* 12. f *Prov.* 25. g *Jac.* 4. h *Exod.* 20. i *Matt.* 5. k *Ex.* 19. *& alibi.* l *Luc.* 15. m *Matt.* 9. n *Luc.* 6. o *Matt.* 3. p *al. appropinquaverit.* q *Act.* 2. r *Ex.* 1. ſ *Gal.* 5. t *Rom.* 8. u *Eſt hom.* 38. *Matt.* 22. x *Lev.* 19. y *Luc.* 6. z *ſignificantur?*) *orig.*

ſarios ſuos odii retributione percuterent, (ut ita dicam) quid aliud, quam tauri erant, qui inimicos ſuos corporeæ virtutis cornu feriebant? Quid vero per altilia, niſi Patres Novi Teſtamenti figurantur? qui dum gratiam internæ pinguedinis percipiunt, æternis deſideriis innitentes, ad ſublimia contemplationis ſuæ pennis ſublevantur.

Corr. Rom. ¶ α In ore] *In originali & quatuor Gratiani vetuſtis eſt*, jure gladii.

Gratian. *His ita reſpondetur: Sunt quædam, quæ ſalubri duntaxat admonitione ſunt corripienda, non corporalibus flagellis animadvertenda; ſed eorum vindicta divino examini tantum eſt reſervanda, quando in delinquentes videlicet diſciplinam exercere non poſſumus, vel quia non ſunt noſtri juris, vel quia illorum crimina, etſi nobis nota ſunt, tamen manifeſtis indiciis probari non poſſunt.* §. 1. *De his, qui non ſunt noſtri juris, ait Apoſtolus in prima epiſtola* a *ad Corinthios*: Quid enim mihi attinet de his, qui foris ſunt, judicare: de his enim Dominus judicabit.

C. XVII. *Infidelium colloquia & convivia non ſunt evitanda.*

Quod Auguſtinus *exponens, ait.*

INfideles *b* non poſſumus Chriſto lucrari, ſi eorum colloquium vitamus & convivium. Unde & Dominus *c* cum publicanis & peccatoribus manducavit & bibit. In his vero, qui intus ſunt, id eſt, infidelibus putredo reſecanda eſt.

Corr. Rom. ¶ *Senſus hujus capitis habetur apud B. Auguſtinum de pœnitentiæ medicina, c. 3. verba vero fere omnia ſunt in gloſſ. ord. 1. Cor. 5. ad verſ.* alioquin. *& interlineari ad verſ.* intus.

Gratian. *Hinc etiam cum Propheta* d *dicit:* Facit Dominus judicium omnibus injuriam patientibus, *exponendo addidit Auguſtinus*: ab his, qui non ſunt ſui juris, in quos nequit diſciplina exerceri. §. 1. *Item, quando multitudo eſt in ſcelere, nec ſalva pace Eccleſiæ mali puniri poſſunt, tolerandi ſunt potius, quam violata pace Eccleſiæ puniendi.*

C. XVIII. *Quædam mala punienda ſunt, & quædam toleranda.*

Unde Auguſtinus *ait in libro de fide & operibus, c. 4. & 5.*

QUidam vero *e* econtrario periclitantes, cum bonorum, malorumque permiſtionem in Eccleſia demonſtratam, ſeu prædictam eſſe perſpexerint, & patientiæ præcepta didicerint (quæ ita nos firmiſſimos reddunt, ut etiamſi videntur in Eccleſia eſſe zizania, non tamen impediatur aut fides, aut charitas noſtra, aut quoniam zizania in Eccleſia eſſe cernimus, ipſi de Eccleſia recedamus) deſtituendam α putent Eccleſiæ diſciplinam, quandam perverſiſſimam ſecuritatem præpoſitis tribuentes, ut ad eos non pertineat, niſi dicere, quid cavendum, quidve faciendum ſit; quodlibet autem quiſque faciat, non curare. Nos vero ad ſanam doctrinam pertinere arbitramur, ex utriſque teſtimoniis turam ſententiam moderari; ut & canes in Eccleſia propter pacem Eccleſiæ toleremus, & canibus ſanctum, ubi pax Eccleſiæ tuta eſt, non demus. Cum ergo ſive per negligentiam Præpoſitorum, ſive per aliquam excuſabilem neceſſitatem, ſive per occultas obreptiones invenimus in Eccleſia malos, quos Eccleſiaſtica diſciplina corrigere aut coercere non poſſumus, tunc ne *f* aſcendat in cor noſtrum impia & pernicioſa præſumptio, qua exiſtimemus nos ab his eſſe ſeparandos, ut peccatis eorum non inquinemur, atque ita poſt nos trahere conemur, veluti mundos, ſanctoſque diſcipulos, ab unitatis compage, quaſi a malorum conſortio ſegregatos: veniant in mentem illæ de Scripturis ſimilitudines, & divina oracula, vel certiſſima exempla, quibus demonſtratum & prænunciatum eſt, malos in Eccleſia permiſtos bonis uſque in finem ſeculi tempuſque judicii futuros, & nihil bonis in unitate ac participatione ſacramentorum, qui eorum factis non conſenſerint, obfuturos. §. 1. Cum vero eis, per quos Eccleſia regitur, adeſt ſalva pace poteſtas diſciplinæ adverſus improbos aut nefarios exercendæ, tunc rurſus, ne ſocordia, ſegnitiaque dormiamus, aliis aculeis præceptorum, quæ ad ſeveritatem coercitionis *a* pertinent, excitandi ſumus, ut greſſus noſtros in via Domini ex utriſque teſtimoniis illo duce atque adjutore dirigentes, ne patientiæ nomine torpeſcamus, nec obtentu diligentiæ ſæviamus.

Corr. Rom. ¶ α Deſtituendam] *Apud B. Auguſtinum legitur*, inſtituendam putant eſſe & Eccleſiam & diſciplinam: *ſed cæteri collectores cum Gratiano concordant. Multa vero alia ex illis, & originali in toto hoc capite ſunt reſtituta.*

C. XIX. *Levius occulta, ſeverius autem punienda ſunt ab Eccleſia delicta manifeſta.*

Idem *contra epiſtolam Parmeniani, lib. 3. c. 2.*

CUm *b* quiſque fratrum, id eſt, Chriſtianorum intus in Eccleſiæ ſocietate conſtitutorum, in aliquo tali peccato fuerit deprehenſus, ut anathemate dignus habeatur, fiat hoc, ubi periculum ſchiſmatis nullum eſt. *& infra.* §. 1. Quando ita cujuſque crimen notum eſt omnibus, & omnibus execrabile apparet, ut vel nullos prorſus, vel non tales habeat defenſores, per quos poſſit ſchiſma contingere non dormiat ſeveritas diſciplinæ.

3 ps. Gratian. *Eſt & alia cauſa, qua correptio verborum, vel verberum videtur eſſe inutilis, vel ſuperflua. Prædeſtinati enim ad vitam ſine correptione mutantur: ſicut Petrus,* c *quem Dominus reſpiciens, nemine corripiente commovit ad lachrymas. Præſciti ad mortem inter flagella deteriores fiunt, ſicut Pharao. Bonis ergo ſuperflua, damnandis hæc inveniuntur eſſe inutilia. His ita reſpondetur auctoritate Gregorii & Auguſtini.*

C. XX. *Sicut ab oratione ceſſandum non eſt, nec a correptione.*

Auguſtinus *enim in libro de correptione & gratia, c. 5. ſic ait.*

SIcut non eſt ab oratione ceſſandum pro eis quos corrigi volumus, etiamſi nullo hominum orante pro Petro, Dominus reſpexit *d* eum, & fecit eum ſuum peccatum flere: ita non eſt negligenda correptio, quamvis Deus, quos voluerit, etiam non correptos, facit eſſe correctos. Tunc autem correptione proficit homo, cum miſeretur, atque adjuvat, qui facit, quos voluerit, etiam ſine correptione proficere.

C. XXI. *Soli prædeſtinati ſalvantur, qui in poſtulando ſuo labore meruerunt.*

Gregorius *vero in dialogo, lib. 1. c. 8.*

OBtineri *e* nequaquam poſſunt, quæ prædeſtinata non fuerunt. Sed ea, quæ ſancti viri orando efficiunt, ita prædeſtinata ſunt, ut precibus obtineantur. Nam ipſa quoque perennis regni prædeſtinatio ita eſt ab omnipotenti Deo diſpoſita, ut ad hoc electi ex *f* labore perveniant: quatenus poſtulando mereantur accipere, quod eis omnipotens Deus ante ſecula diſpoſuit donare.

C. XXII. *Occulto Dei judicio mali obdurantur flagellis, boni emendantur.*

Item Auguſtinus *in lib. de prædeſtinatione & gratia, c. 15.*

NAbuchodonoſor *g* pœnitentiam meruit fructuoſam. Nonne poſt innumeras impietates flagellatus pœnituit, & regnum quod perdiderat, rurſus accepit? *h* Pharao autem ipſis flagellis eſt durior effectus & periit. Hic mihi rationem reddat, qui divinum conſilium nimium alto *i*, ſapientique corde dijudicat, cur medicamentum unius medici manu confectum, alii ad interitum alii valuerit ad ſalutem? niſi quia Chriſti *k* bonus odor

a 1. Cor. 5. b 2. quæſt. 1. c. multi. 18. c Luc. 5. d Pſal. 145. e Polyc. l. 7. tit. 7. Anſ. l. 21. c. 63. f nec) orig.

a al. coertionis. b Polyc. ibid. Ivo p. 2. c. 97. Pann. in prol. c. 13. & 14. c Luc. 22. d Luc. 22. e Burch. l. 20. c. 19. Ivo p. 17. c. 31. f al. pro. g Dan. 4. h Exod. 5. uſque ad 15. i altum ſapienti corde) orig. k 1. Cor. 2.

aliis est odor vitæ in vitam, aliis odor mortis in mortem? Quantum ad naturam, ambo homines erant. Quantum ad dignitatem, ambo Reges. Quantum ad causam, ambo captivum populum Dei possidebant. Quantum ad pœnam, ambo flagellis clementer admoniti. Quod ergo fines eorum fecit esse diversos, nisi quod unus manum Dei sentiens, in recordatione propriæ iniquitatis ingemuit, alter libero contra Dei misericordissimam veritatem pugnavit arbitrio?

CAP. XXIII.

Idem *a*.

VAsis *b* iræ nunquam Deus redderet interitum, si non spontaneum inveniretur homo habere peccatum: quia nec Deus peccanti homini juste inferret iram, si homo ex prædestinatione Dei cecidisset in culpam. *Idem* c. §. 1. Prædestinationem Dei sive ad bonum sive ad malum in hominibus operari ineptissime dicitur, ut ad utrumque homines quædam necessitas videatur impellere: cum in bonis voluntas sit intelligenda non sine gratia; in malis autem voluntas intelligenda sine gratia. §. 2. Cum vero aliquos a Deo, aut traditos desideriis suis, aut obduratos legimus, aut relictos, magnis peccatis suis hoc ipsos meruisse profitemur: quia talia eorum crimina præcesserunt, ut ipsi sibi pœnas debuerint, quæ eis etiam supplicium verterent in reatum. Atque *d* ita nec de judicio Dei querimur, quo deseriti meritos deseri, & misericordiæ ejus gratias agimus, qua liberat non meritos liberari. §. 3. Vires itaque obedientiæ non ideo cuiquam subtraxit, quia eum non prædestinavit, sed [ideo *e* eum non prædestinavit,] quia recessurum ab ipsa obedientia esse prævidit. §. 4. Prædestinatio *f* igitur Dei semper in bono est, quæ peccatum sola hominis voluntate commissum, aut remittendum novit cum laude misericordiæ, aut plectendum cum laude justitiæ. In malis autem operibus nostris sola præscientia Dei intelligenda est: quia sicut præscivit, & prædestinavit, quæ ipse fecit, & ut faceremus dedit, ita præscivit tantum, non etiam prædestinavit, quæ nec ipse fecit, nec ut faceremus, exegit. §. 5. Hi *g* autem, de quibus dicitur *h*: *Ex nobis exierunt, sed non fuerunt ex nobis. Si enim fuissent ex nobis, mansissent utique nobiscum*: voluntate exierunt, voluntate ceciderunt: & quia præsciti sunt casuri, non sunt prædestinati: essent autem prædestinati, si essent reversuri, & in sanctitate ac veritate mansuri. Ac per hoc prædestinatio Dei multis est causa standi, nemini est causa labendi.

Corr. Rom. ¶ *In plerisque vetustis caput hoc conjunctum est superiori, & in titulo est*, Item, *non* Idem: *est autem confectum ex locis indicatis, Fulgentii, Prosperi, & B. Augustini.*

Gratian. *Non ergo necessitatem facit correctionis, vel obdurationis divina prædestinatio, seu præscientia, cum boni per gratiam corrigantur, & libero arbitrio mali pereant. Neque enim quia prædestinatio, seu præscientia Dei falli non potest, necessario eveniunt, quæ prædestinantur, vel præsciuntur, sicut nec necessario prædestinantur, vel præsciuntur, quæ futura sunt: sed quia bona absque ejus gratia, mala præter ejus scientiam evenire non possunt. §. 1. Quamvis ergo convenienter dicatur, si hæc prædestinata sunt, vel præscita, necessario evenient: non tamen ideo absolute verum est, necessario evenient, quæ prædestinata sunt, vel præscita; quia hic necessitas refertur ad rerum eventum, ibi ad intuitum divinæ præscientiæ. Unde Augustinus:* Duæ α sunt, *inquit*, necessitates, simplex *i* una, veluti, qua necesse est omnes homines esse mortales: altera conditionis, ut si aliquem ambulare quis scit, eum ambulare necesse est. Quod enim quisque esse novit, id esse aliter, quam notum est, nequit. Sed hæc minime secum illam simplicem trahit. Hanc enim necessitatem non propria facit natura, sed conditionis adjectio. Nulla enim necessitas cogit incedere voluntate gradientem, quamvis eum tunc, cum graditur, incedere necessarium sit. Eodem igitur modo, si quid providentia præsens videt, id necesse est esse, tametsi nullam naturæ habeat necessitatem. Atqui Deus ea futura, quæ ex libertate arbitrii proveniunt, præsentia contuetur. Hæc igitur ad intuitum relata divinum, necessaria fiunt per dispositionem divinæ notionis. Per se vero considerata, absolutam β naturæ suæ libertatem non deserunt. Fient igitur proculdubio cuncta, quæ futura Deus esse prænoscit; sed eorum quædam de libero proficiscuntur arbitrio, quæ quamvis eveniant, existendo tamen naturam propriam non amittunt, qua priusquam fierent, etiam non evenire potuissent. §. 2. *His omnibus mala nostra libero adscribuntur arbitrio, cum alibi divinæ adscribantur indignationi. Unde Gregorius* a: Cum superna indignatio sese, ut ita dixerim, medullitus movet, hanc opinio, vel oppositio humana non removet: nec se cuilibet utiliter deprecatio objicit, cum semel Deus aliquid ab intimis irascendo disponit. Hinc est enim, quod Moyses, *b* qui reatum totius plebis apud Dominum suis precibus tersit, dumque se obicem obtulit, divinæ iracundiæ vim placavit, ad petram Oreb veniens, & pro aquæ exhibitione diffidens, repromissionis terram ingredi Domino irascente non potuit. §. 3. *Item Augustinus: De γ Tyriis* c *vero, & Sidoniis quid aliud possumus dicere, quam non esse eis datum, ut crederent, quos etiam credituros fuisse ipsa Veritas dicit* d, *si talia, qualia apud non credentes facta sunt, virtutum signa vidissent? Quare autem hoc eis negatum fuerit, dicant, si possunt, qui calumniantur: & ostendant, cur apud eos Dominus mirabilia, quibus profuturæ non erant, fecerit, & apud eos, quibus profutura erant, non fecerit. Nos etenim, e si rationem facti, & profunditatem judicii ejus penetrare non possumus, manifestissime tamen scimus, & verum esse quod dixit, & justum esse quod fecit: & non solum Tyrios & Sidonios, sed etiam Corozaim & Bethsaida potuisse converti, & fideles ex infidelibus fieri, si hoc in eis voluisset Dominus operari. Neque enim ulli falsum videri potest, quod Veritas ait* f: Nemo potest venire ad me, nisi fuerit ei datum a Patre meo. *Item qui per Prophetam* g *Judaicæ plebi promisit*: Ecce ego sepiam vias tuas spinis, & muniam eas lapidibus quadris, *id est, adimam tibi facultatem peccandi. Idem per Psalmistam* h *de damnandis dixit*: Fiant viæ illorum tenebræ & lubricum, & Angelus Domini persequens eos. *Sed in his omnibus vitia nostræ humanæ adscribuntur mentis arbitrio, quod divina clementia in electis misericorditer vertit ad bonum, in damnandis juste relinquit ad malum. Sicut ergo, quamvis certissime sciamus, neminem ultra terminum a Deo sibi præfixum esse victurum, omnibus tamen languentibus non incongrue medemur: sic quamvis nemo salvetur, nisi prædestinatus ad vitam, omni tamen delinquenti est adhibenda correptio, nec malorum est negligenda disciplina.*

Corr. Rom. ¶ α Dux sunt] *Hæc a Burchardo & Ivone citantur ex B. Augustino in libro de prædestinatione. Et sententia habetur copiose explicata in libello de prædestinatione Dei inter opera B. Augustini, tom. 7.*

¶ β Absolutam] *Apud Burchardum & Ivonem legitur*, ab absoluta libertate non desinunt.

¶ γ De Tyriis] *Simillima his leguntur apud B. Augustinum in libro de bono perseverantiæ, cap. 14. Eadem vero fere sunt apud Prosperum ad excepta Januensium, in respons. ad dubium 8. sive 9.*

a *al. Item.* b *Fulgentius l. 1. ad Monymum. Bureh. l. 20. c. 35. Ivo p. 17. c. 46. Prosper in resp. ad Capitula Gallorum, c. 6.* c *Ibid. c. 11.* d *Ibid. c. 12.* e *absunt ab orig.* f *Idem Prosper cap. 14. & sent. 6. ad c. Gallorum. Idem sent. 15.* g *Idem ad object. Vincentianas c. 12. & August. ad articulos sibi falsæ impositos, art. 12.* h *1. Job. 2.* i *Sententia in libro de prædestinatione Dei. Burch. l. 20. c. 21. Ivo p. 17. c. 32.*

C. XXIV. *Non semper in eos qui peccant, vindicta est exercenda.*

Unde idem Augustinus *ait epist. 50. Bonifacio.*

a *Lib. 9. Moral. c. 12.* b *Exod. 32. Num. 14.* c *Matth. 11. al. docet.* e *al. etiam.* f *Matth. 11.* g *Osc. 2.* h *Psal. 34.*

Ipsa

IPſa *a* pietas, veritas, charitas, nos non permittit contra Cæcilianum eorum hominum accipere teſtimonium, quos in Eccleſia non videmus, cui Deus perhibet teſtimonium. Qui enim divina teſtimonia non ſequuntur, pondus humani teſtimonii perdiderunt. *Item infra.* §. 1. Moleſtus eſt Medicus furenti phrenetico, & pater indiſciplinato filio: ille ligando, iſte cædendo, ſed ambo diligendo. Si autem illos negligant, & perire permittant, iſta potius falſa manſuetudo crudelitas eſt. *Item infra.* §. 2. Si per *b* poteſtatem, quam per religionem ac fidem Regum, tempore quo debuit, divino munere accepit Eccleſia, hi, qui inveniuntur in viis & in ſepibus, id eſt, in hæreſibus & ſchiſmatibus, coguntur intrare, non quia coguntur, reprehendant, ſed quare *c* cogantur, attendant. Convivium Domini unitas eſt corporis Chriſti non ſolum in ſacramento altaris, ſed etiam in vinculo pacis. *In eadem infra.* §. 3. Theodoſius α Imperator legem *d* generaliter in omnes hæreticos promulgavit, ut quiſquis eorum Epiſcopus vel Clericus, ubilibet eſſet inventus, decem libris auri mulctaretur. *Item infra.* §. 4. Si duo aliqui in una domo habitarent, quam certiſſime ſciremus eſſe ruituram, nobiſque id prænuntiantibus nollent credere, atque in ea manere perſiſterent, ſi eos inde poſſemus eruere vel invitos, quibus imminentem illam ruinam poſtea demonſtraremus, ut redire ulterius ſub ejus periculum non auderent, puto, niſi faceremus, non immerito crudeles judicaremur. Porro, ſi unus illorum nobis diceret, quando intraveritis eruere nos, memetipſum continuo trucidabo: alter autem nec exire quidem inde, nec erui vellet, ſed neque necare ſe auderet, quid eligeremus, utrum ambos ruinæ opprimendos relinquere, an uno ſaltem per miſericordiæ noſtram operam liberato, alterum non noſtra culpa, ſed ſua potius, interire? Nemo eſt tam infelix, qui non, quid fieri in talibus rebus oporteat, facillime judicet. *Item poſt pauca.* §. 5. Quod ſi plurimi eſſent in domo ruitura, & inde ſaltem unus liberari poſſet, atque id cum facere conaremur, alii ſeipſos præcipitio necarent, dolorem de cæteris noſtrum de unius ſaltem ſalute conſolaremur: non tamen, ne ſeipſos alii perderent, perire univerſos nullo liberato permitteremus. Quid igitur de opere miſericordiæ, quod pro vita æterna adipiſcenda, & pœna æterna vitanda hominibus debemus impendere, judicandum eſt, ſi pro ſalute iſta non ſolum temporali, ſed etiam brevi, ad ipſum exiguum tempus liberanda, ſic nos ſubvenire hominibus ratio vera & benigna compellit? *Item infra.* §. 6. Si *e* (inquiunt Donatiſtæ) oportet, ut nos extra Eccleſiam, & adverſus Eccleſiam fuiſſe pœniteat, ut ſalvi eſſe poſſimus, quomodo poſt iſtam pœnitentiam apud vos Clerici, vel etiam Epiſcopi permanemus? Hoc non fieret, quoniam revera (quod fatendum eſt) fieri non deberet, niſi pacis ipſius compenſatione ſanarentur. Sed ſibi hoc dicant, & multo maxime humiliter doleant, qui in tanta morte præciſionis jaceant, ut iſto quodam vulnere matris catholicæ reviviſcant. Cum enim præciſus ramus inſeritur, fit aliud vulnus in arbore, quo poſſit recipi, ut vivat, qui ſine vita radicis peribat: ſed cum receptus recipienti coaluerit, & vigor conſequetur, & fructus: ſi autem non coaluerit, ille quidem areſcit, ſed vita arboris permanebit. Eſt enim & tale inſerendi genus, ut nullo præciſo ramo qui intus eſt, ille qui foris eſt, inſeratur: non tamen nullo, ſed vel leviſſimo arboris vulnere. Ita ergo & iſti cum ad radicem catholicam veniunt, nec eis quamvis poſt erroris ſui pœnitentiam honor Clericatus, aut Epiſcopatus aufertur, fit quidem aliquid tanquam in cortice arboris matris contra integritatem ſeveritatis: veruntamen quia neque *a* qui plantat, eſt aliquid, neque qui rigat, ad Dei miſericordiam precibus fuſis, coaleſcente inſitorum pace ramorum, charitas *b* cooperit multitudinem peccatorum. *& paulo poſt.* §. 7. Verum in hujuſmodi cauſis, ubi *o* per graves diſſenſionum ſciſſuras non hujus, aut illius hominis eſt periculum, ſed populorum ſtrages jacent, detrahendum eſt aliquid ſeveritati, ut majoribus malis ſanandis charitas ſincera ſubveniat. Habeant ergo iſti de præterito deteſtabili errore, ſicut Petrus habuit de mendacii timore, amarum dolorem, & veniant ad Eccleſiam Chriſti veram, id eſt, matrem catholicam: ſint in illa Clerici, ſint Epiſcopi utiliter, qui contra illam fuerunt hoſtiliter. Non invidemus, imo amplectimur, optamus, hortamur, & quos in viis, aut ſepibus invenimus, intrare cogimus, & ſic nondum quibuſdam perſuademus, quia non res eorum, ſed ipſos quærimus.

Corr. Rom. ¶ α Theodoſius] *Anſelmus habet ut Gratianus: ſed propria verba B. Auguſtini, ubi de reprimenda rabie Donatiſtarum agit, ſunt hæc:* Quod eo modo fieri aliquatenus arbitramur, ſi legem piiſſimæ memoriæ Theodoſii, quam generaliter in omnes hæreticos promulgavit, ut quiſquis eorum Epiſcopus vel Clericus, ubilibet eſſet inventus, decem libris auri mulctaretur, expreſſius in Donatiſtas, qui ſe negabant hæreticos, ita confirmarent, ut non omnes ea mulcta ferirentur, *& cætera quæ ſequuntur.*

C. XXV. *Medicinali ſeveritate mali cogantur ad bonum.*

Idem *Feſto, epiſt.* 167.

QUid *d* faciet hic Eccleſiæ medicina, ſalutem omnium materna charitate conquirens, tanquam inter phreneticos & lethargicos æſtuans? Nunquid contemnere, nunquid deſiſtere vel debet, vel poteſt? Utriſque ſit, neceſſe eſt, moleſta: quia neutris eſt inimica. Nam & phrenetici nolunt ligari, & lethargici nolunt excitari: ſed perſeverat diligentia charitatis phreneticum caſtigare, lethargicum ſtimulare, ambos amare. Ambo offenduntur, ſed ambo diliguntur. Ambo moleſtati, quamdiu ægri ſunt, indignantur, ſed ambo ſanati gratulantur. *& infra in eadem.* §. 1. Catholici eſſe non incipiunt, niſi hæretici eſſe deſtiterint. Neque enim ſacramenta eorum nobis inimica ſunt, quæ cum illis nobis ſunt communia: quia non humana ſunt, ſed divina. Proprius error eorum eſt auferendus, quem male imbiberunt, non ſacramenta, quæ ſimiliter acceperunt, quæ ad pœnam ſuam portant & habent, quanto indignius habent: ſed tamen habent.

4 ps. Gratian. *Ecce quod crimina ſunt punienda, quando ſalva pace Eccleſiæ feriri poſſunt: in quo tamen diſcretio adhibenda eſt. Aliquando enim delinquentium multitudo diu per patientiam ad pœnitentiam eſt expectanda: aliquando in paucis eſt punienda, ut eorum exemplo cæteri terreantur, & ad pœnitentiam provocentur. Hinc, cum diſcipuli e cœleſti igne Samaritanos vellent conſumere, prohibiti ſunt: & Samaritani ad pœnitentiam ſunt expectati: ut Chriſto prædicante converterentur ad fidem.*

C. XXVI. *Non ſemper in eos, qui peccant, vindicta eſt exercenda.*

Unde Ambroſius *ait lib. 7. commentariorum ad c. 9. Luc.*

QUod [Chriſtus] diſcipulos increpavit, quia *f* ignem ſuper eos deſcendere cupiebant, qui ipſum non receperant, oſtenditur nobis non ſemper in eos, qui peccaverint, vindicandum: quia nonnunquam amplius prodeſt clementia tibi ad patientiam, quam lapſo ad correctionem. Denique Samaritani *g* citius crediderunt, a quibus hoc loco ignis arcetur: nec diſcipuli peccant,

a *Polyc. l. 7. tit. 5. Anſ. l. 12. c. 61.* b *poteſtate*) *orig. Infra, q. 6. ſchiſmatis.* c *quo*) *orig.* d *C. Theod. l. 16. tit. 5. c. 21. & 65.* e *Paxu. in prolog. c. 13.*

a *1. Corinth. 3.* b *1. Petr. 4.* c *Diſtinct. 50. ut conſtitueretur.* d *Quid igitur hic faciat*) *orig. Polyc. l. 7. tit. 5. Anſel. l. 9. c. 56.* e *Luc. 9.* f *Luc. 9.* g *Joan. 4.*

qui

qui legem sequuntur. Sciebant enim & Phinees *a* reputatum ad justitiam, quia sacrilegos interemerat, & ad preces Heliæ *b* ignem descendisse de cœlo, ut Prophetæ *a* vindicaretur injuria.

Corr. Rom. ¶ *a* Ut Prophetæ] *Hæc sunt addita quoniam referuntur ab ipsomet Gratiano infra ead. c.* 5 illic.

Gratian. *Potest in hac prohibitione Apostolorum illud intelligi. Apostoli non zelo justitiæ, sed amaritudinis odio ob injuriam suæ expulsionis vindicandam, Samaritanos igne voluerunt consumere: Dominus autem volens eos injuriam propriæ personæ cum patientia & gaudio tolerare, injuriam vero servitutis divinæ non inultam relinquere, ait* c: Nescitis, cujus Spiritus estis? *Hinc etiam Petrus, qui cum aliis audierat:* Beati *d* eritis, cum maledixerint vobis homines, & persecuti vos fuerint, & dixerint omne malum adversus vos: gaudete in illa die, & exultate, quoniam merces vestra copiosa est in cœlis, *contumelias sibi illatas cum gaudio suscipiebat; peccata vero, quæ in Deum committebantur, acerrime puniebat. Unde Ananiam* e *& Sapphiram Spiritui Sancto mentientes mortis sententia percussit. Sic etiam Paulus dum a suo contemptu pia admonitione & multimoda commendatione sui Corinthios revocaret, magnum illum Elymam,* f *qui credituros a fide retrahebat, cæcitate percussit: ut cæteri perterriti prædicationem ejus non impedirent, sed in Christum credentes animæ cæcitatem effugerent. Et Corinthium* g *illum fornicatorem, quia in Deum peccaverat, Satanæ ad vexandum tradidit. Hinc etiam* Gregorius *scribit Januario Episcopo, reprehendens eum, quod ob injuriam propriæ personæ quendam excommunicaverat, dicens l. 2. indict. 10. epist. 34.*

C. XXVII. *Pro injuria propria Episcopo alicui excommunicare non licet.*

INter *h* querelas multiplices Isidorus vir clarissimus a fraternitate tua frustra se excommunicatum, anathematizatumque conquestus est. Quod ob quam rem factum fuerit, dum a Clerico tuo, qui præsens erat, voluissemus addiscere, pro nulla alia causa, nisi pro eo, quod te injuriaverat, factum innotuit. Quæ res nos vehementer affligit: quod si ita est, nihil te ostendis de cœlestibus cogitare, sed terrenam te conversationem habere significas; dum pro vindicta propriæ injuriæ (quod sacris regulis prohibetur) maledictionem anathematis invexisti. Unde de cætero omnino esto circumspectus atque solicitus, & talia cuiquam pro defensione propriæ injuriæ tuæ inferre denuo non præsumas. Nam si tale aliquid feceris, in te scias postea vindicandum.

Gratian. *Hinc* Idem *in homiliis, ostendens, quod peccata, quæ in Deum, vel proximum committuntur, a nobis puniendæ sunt; ea vero, quibus in nos delinquitur, patienter vel toleranda, vel potius dissimulanda sunt, ait:*

C. XXVIII. *Valde offendit, qui Dominica debita impune dimittit.*

SI is, qui Prælatus est, debitori Dominico culpas impune dimittit, non mediocriter profecto offendit, qui debita cœlestis Regis & Domini sua præsumptione resolvit. Ea namque, quæ in nos committuntur, facile possumus dimittere; ea vero, quæ in Deum commissa sunt, cum magna discretione, nec sine pœnitentia debemus relaxare.

5 ps. Gratian. *Semel vero culpa dimissa recidivo* i *dolore iterum ad animum revocari non debet.*

C. XXIX. *Injuria, cum semel remittitur, iterum revocari non debet.*

Unde Gelasius *Geruntio, Joanni, Germano & Petro Episcopis.*

SI illis, ubi hæc acta sunt, præsentibus utrisque constiterit, & satisfeciisse Stephanum, & supplicatione susceptа, eum, qui male tractatus est, ignovisse, semel in ablatione remissa punitio recidivo *a* dolore non debet iterari: divinæ *b* scilicet imitatione clementiæ, quæ dimissa peccata in ultionem redire non patitur. Sin vero nihil vel de satisfactione probabitur, vel de remissione transactum, dilectionis vestræ sermone monstretur, quatenus, sive nunc saltem poterit competens satisfactio provenire, illud potius exerceatur, ubi animum sanare possit afflicti: sive irremissibiliter perstet acerbitas, ibidem nihilominus vindicetur, ubi plectibilis est orta præsumptio.

6 ps. Gratian. *Sed objicitur illud Ambrosii*: Ad *c* preces Heliæ ignis descendit de cœlo, ut Prophetæ vindicaretur injuria. *Quod tunc intelligitur factum, quando Achab* d *Rex Israel post sterilitatem illam trium annorum, & sex mensium, quæ facta est, quando precibus Heliæ clausum est cœlum annis tribus, & mensibus sex, misit duos quinquagenarios ad Heliam, qui dicerent ei:* Homo Dei, Rex Israel vocat te: qui ait, Si homo Dei sum, descendat ignis de cœlo, & consumat vos, & statim ignis descendit de cœlo, & consumbsit eos. *Quo facto non cujus meriti apud Deum esset, voluit ostendere, sed quod ille esset verus Deus, quem colebat, non ille, ad cujus culturam stupro proprii corporis Jezabel nonnullos provocabat, evidentissimis indiciis monstrare curavit. Injuria ergo Prophetæ non alia, quam injuria Domini ipsius intelligitur, quæ in paucis vindicanda est, ut cæteri terreantur.*

C. XXX. *Apostolicus anathematizavit eos, qui eum ceperunt, vel qui deinceps Episcoporum aliquem ceperint.*

Item objicitur illud Silverii Papæ *ad Amatorem Episcopum.*

GUilisarius *a* patricius *e* noster mandavit mihi ad se venire pacifice pro quibusdam Ecclesiasticis dispositionibus in palatium Principis, & ad primum & secundum velum retinuit omnem Clerum & populum, qui mecum veniebat, & nullum permisit introire, nisi me solum, & Vigilium Diaconum nostrum *f*. Me vero vi retento, & ante prædictam *β* patriciam deducto, miserunt in exilium, in quo sustentor modo pane tribulationis, & aqua angustiæ. Ego tamen propterea non dimisi, nec dimitto officium meum, sed cum Episcopis, quos congregare potui, eos, qui talia erga me egerunt, anathematizavi, & una cum illis Apostolica & Synodali auctoritate statui, nullum unquam taliter decipiendum, sicut deceptus sum: & si aliquis deinceps ullum unquam Episcoporum taliter deceperit, anathema maranatha fieret in conspectu Dei & sanctorum Angelorum. *Idem Vigilio.* §. 1. Habeto ergo cum his, qui tibi consentiunt, plenæ damnationis sententiam: sublatumque tibi nomen, & munus ministerii Sacerdotalis agnosce, Spiritus Sancti judicio, & Apostolica a nobis auctoritate damnatus.

Corr. Rom. ¶ *a* Guilisarius] *In tribus vetustis exemplaribus, ex quibus caput hoc restitutum est Silverio, (antea enim tribuebatur Sylvestro) legitur* Bellisarius, *sed quia est initium capitis, non est mutatum.*

¶ *β* Prædictam patriciam] *Sic mutatum est ex ipsa epistola, & vita Silverii, ubi hæc patricia vocatur Antonina. Antea legebatur*, prædictum patricium.

Gratian. *Sed & hic non suam, sed Ecclesiæ injuriam ultus est. Quod autem peccatum populi in paucis ulciscendum* g *sit, Moyses exemplo suo docuit, qui* h *peccatum idololatriæ in paucos cultores vituli vindicavit, morte paucorum expians peccata multorum, in præsens terrens, in posterum disciplinam sanciens. Sic & ipse peccata totius populi morte paucorum punivit, dum pro* 1 *fornicatione totius populi una die XXIV.*

---

a *Num.* 25. b 4. *Reg.* 1. *infra ead. si illic.* §. *objicitur.* c *Luc.* 9. d *Matth.* 5. e *Actor.* 5. f *Act.* 13. g 1. *Cor.* 5. h *Polyc. l.* 7. *tit.* 1. al. *redivivo.*

a *al. redivivo.* b *eadem vero verba habentur infra de pœnit. dist.* 4. *c. divina.* c 4. *Reg.* 1. *sup. ead. Quod Christus.* d *Ochozias filius Achab.* e *Polyc. l.* 2. *tit.* 7. *Ansel. l.* 12. *c.* 8. *& 9.* f *al. meum.* g *al. puniendum.* h *Exod.* 32. i *Num.* 25. *mil-*

millia perierunt. Sic & pro peccato murmurationis a *vel tentationis nonnulli puniti sunt, ut eorum exemplo cæteri ad pœnitentiam cogerentur. Sic & quotidie nonnullos punit Deus, ut divina providentia etiam circa humana vigilare cognoscatur: & nonnullos etiam per longa tempora ad pœnitentiam expectat, ut patientiam suæ benignitatis nobis ostendat. Sic etiam Helias* b *culturam Baal vindicavit, Sacerdotes & Prophetas ejus interficiendo, morte auctorum expians peccata imitantium populorum.* §. 1. *Quod vero peccata, quæ publicis indiciis deferuntur, punienda non sint, illo exemplo probatur, quo Christus,* c *qui Judam solus furem noverat, non abjeciſſe, ſed patienter toleraſſe aſſeritur.*

C. XXXI. *Judicis non est sine accusatore damnare.*

Unde Ambrosius *super primam epistolam ad Corinthios, cap. 5. ait:*

SI *d* quis potestatem non habet, quem scit reum, abjicere, aut probare non valet, immunis est: & judicis non est sine accusatore damnare, quia & Dominus Judam, cum α fur esset, quia non est accusatus, minime abjecit.

Corr. Rom. ¶ α Cum fur] *Addita hic sunt aliqua verba ex originali.*

Gratian. *Similiter non est ferenda sententia, quando multitudo est in causa, vel quando ille peccat, qui sociam habet multitudinem.*

C. XXXII. *Quod a multitudine peccatur, vel ab eo, qui multitudinem habet sociam, ab Ecclesia non punitur, sed defletur.*

Unde Augustinus *in lib. 3. c. 2. contra epistolam Parmeniani.*

NOn *e* potest esse salubris a multis correptio, nisi cum ille corripitur, qui non habet sociam multitudinem. Cum vero idem morbus plurimos occupaverit, nihil aliud bonis restat, quam dolor & gemitus, ut per illud signum, quod Ezechieli *f* sancto revelatur, illæsi evadere ab illorum vastatione mereantur. *&* ſ. §. 1. Revera si contagio peccandi multitudinem invaserit, divinæ disciplinæ severa misericordia necessaria est. Nam consilia separationis & inania *g* sunt, & pernicioſa atque sacrilega, quia impia & superba sunt *h*; & plus perturbant infirmos bonos quam corrigant animosos malos. *&* ſ. §. 2. Turba autem iniquorum, cum facultas est in populis promovendi sermonem, generali objurgatione ferienda est: & maxime, si occasionem atque opportunitatem præbuerit aliquod flagellum desuper Domini, quo eos appareat pro suis meritis vapulare.

Grat. *Præcepta* i *vero Evangelica* k *de dilectione inimicorum, & misericordia impendenda proximis, exhortationes quoque Apostoli* l *de cibandis vel potandis inimicis, non eatenus intelligenda sunt, ut peccandi* m *relaxetur impunitas, sed ut delinquenti correctio, & naturæ ministretur subsidium, donec per sententiam judicis, adempta spe correctionis, malorum tollatur exercitium. In hoc ergo jubemur diligere inimicos, & misereri eorum, ut de eorum perditione doleamus, eorum salutem desideremus, & pro eorum correctione quotidie laboremus & oremus, pœnitentibus solatia impendamus, alter alterius* n *onera portantes; non ut pertinaces, & in malo persistentes impunitate donemus. Sicut enim erga pœnitentes non severi, sed misericordes esse monemur, juxta illud* o: Noli α esse nimis justus, quia est justus, qui perit in justitia sua. *& iterum* p: Judicium sine misericordia erit ei, qui non fecit misericordiam. *& item illud Apostoli in secunda epistola ad Corinthios* q: Cui aliquid donastis, & ego. Non & ego si quid donavi, propter vos donavi, ac *a* si ipse Christus donaret, ut non circumveniamur a Satana. Non enim ignoramus cogitationes ejus. *Qui quos nequit consentiendo decipere, facit nimis asperos; sicut, inquam, pœnitentibus, ut dictum est, misericordes esse jubemur, sic impœnitentibus & obstinatis in malo misericordiam impendere prohibemur.*

Corr. Rom. ¶ α Noli esse] *Gratianus non refert ipsa prorsus verba Ecclesiastis. Ea enim sic habent*: Hæc quoque vidi in diebus vanitatis meæ, justus perit in justitia sua, & impius multo vivit tempore in malitia sua, Noli esse justus multum, neque plus sapias, quam necesse est, ne obstupescas.

C. XXXIII. *De justa & injusta misericordia.*

Unde Ambrosius *sermone 8. in Psal. 118. vers. 2.*

EST *b* injusta misericordia. Denique in lege *e* scriptum est de quodam: *Non misereberis illius*. Et in libris Regnorum *d* legis, quia Saul poste contraxit offensam, quia miseratus est Agag hostium Regem, quem prohibuerat sententia divina servari. Itaque *e*, si quis latronem filiis deprecantibus motus, & lachrymis conjugis ejus inflexus absolvendum putet, cui adhuc latrocinandi aspiret affectus, nonne innocentes tradit exitio, qui liberat multorum exitia cogitantem? Certe si gladium reprimit, vincula dissolvit, cur laxat exilio? cur latrocinandi, qua potest clementiori via, non eripit facultatem, qui voluntatem extorquere non potuit? Deinde *f* inter duos, hoc est, accusatorem & reum, pari periculo de capite decernentes, alterum, si non probasset, alterum, si esset ab accusatore convictus, non id, quod justitiæ est, judex sequatur: sed dum miseretur rei, damnet probantem: aut dum accusatori favet, qui probare non possit, addicat innoxium: non potest igitur hæc dici justa misericordia. In ipsa Ecclesia, ubi maxime misereri decet, teneri quam maxime debet forma justitiæ, ne quis a communionis consortio abstentus α, brevi lachrymula, atque ad tempus parata, vel etiam uberioribus fletibus communionem, quam plurimis debet postulare temporibus, a facilitate *g* Sacerdotis extorqueat. Nonne cum uni indulget indigno, plurimos facit ad prolapsionis contagium provocari? Facilitas enim veniæ, incentivum tribuit delinquendi.

Corr. Rom. ¶ α Abstentus,] *Antea legebatur*, a consortio communionis vel criminationis abstractus. *Emendatum est & hoc, & multa alia ex ipso originali.*

C. XXXIV. *Non debemus in mala causa pauperi misereri.*

Item Augustinus *in* h *libro Psalmorum, Psal. 32.*

NE amisso *i* judicio sis pauperi in mala causa misericors, cujus si parcis saccello, percutis cor, & tanto nequiorem reddis, quanto justum sibi favere videt.

Corr. Rom. ¶ *Fere eadem sunt in glossa ordinaria in Psal. 32. ad vers.* Diligit misericordiam. *ex beato Augustino collecta sententia.*

C. XXXV. *Homini est miserendum, peccatori irascendum.*

Idem *k*.

DUo *l* ista nomina cum dicimus, homo peccator, non utique frustra dicuntur. Quia peccator est, corripe: quia homo est, miserere: nec omnino liberabis hominem, nisi eum persecutus fueris peccatorem. Huic officio nominis *m* invigilet disciplina, sicut cuique regenti apta & accommodata est, non solum Episcopo regenti plebem suam, sed etiam pauperi regenti familiam suam, marito regenti conjugem suam, patri regenti prolem suam, judici regenti provinciam suam, Regi regenti

a *Num.* 11. b 3. *Reg.* 18. c *Joan.* 12. d *Sup. 2. quæst. 1. de manifesta, ver. ut S. Ambrosius. Cap. l. 5. c. 244.* e *Ivo in prologo. Pann. in prologo, c. 15. 16. & 17.* f *Ezech. 9.* g *al. immania.* h *al. fiunt.* i *Supra ead. c. hæc autem.* k *Luc. 6.* l *Rom. 12.* m *al. peccanti.* n *Gal. 6.* o *Eccl. 7.* p *Jac. 2.* q 2. *Cor. 2.*

a *In persona Christi*] *orig. Glossa interl. ibid.* b *Ans. l. 3. c. 33. Polyc. l. 6. tit. 21.* c *Deut. 19.* d 1. *Reg. 15.* e *Atqui, si quis latronis*] *orig.* f *al. Denique.* g *al. facilitate.* h *Et gloss. ord. ib.* i *al. commisso.* k *Beda Gal. 6.* l *Pol. l. 6. t. 21. Ans. l. 13. c. 71.* m *omnis*] *vera lectio.*

genti

genti gentem ſuam. *& paulo poſt*. §. 1. Ita nulli homini claudenda eſt miſericordia, nulli *a* peccatori impunitas relaxanda eſt. Hinc itaque maxime intelligendum eſt, quam non ſit contemnenda eleemoſyna, quæ quibuſque pauperibus jure humanitatis impenditur: quandoquidem Dominus ſublevabit indigentiam pauperum etiam ex his loculis, quos ex opibus implebat aliorum. *& paulo poſt*. §. 2. Non ergo ſuſcipiamus peccatores, propterea quod ſunt peccatores, ſed tamen eos ipſos, quia & homines ſunt, humana conſideratione tractemus: perſequamur in eis propriam iniquitatem, miſereamur communem conditionem.

Corr. Rom. ¶ *Initium hujus capituli habetur in ſermone* 94. *&* 109. *de tempore, & hom.* 6. *in lib.* 50. *homiliarum. Verum integrum eſt apud Bedam in com. epiſtolæ ad Galat. c.* 6.

Gratian. *Item illud Evangelii, quod objiciebatur* b: Qui gladio uſus fuerit, gladio cadet. Auguſtinus *exponit in* 22. *lib. contra Fauſtum Manichæum, cap.* 70. *ita dicens*.

C. XXXVI. *Quis dicatur gladium accipere*.

ILle *c* gladium *d* accipit, qui nulla ſuperiori ac legitima poteſtate vel jubente, vel concedente in ſanguinem alicujus armatur.

7 pars. Gratian. *Porro illud Hieronymi* e, *quo Eccleſia negatur aliquem perſequi, non ita intelligendum eſt, ut generaliter Eccleſia nullum perſequatur: ſed quod nullum injuſte perſequatur. Non enim omnis perſecutio culpabilis eſt, ſed rationabiliter hæreticos perſequimur; ſicut & Chriſtus corporaliter perſecutus eſt eos, quos de templo expulit*.

C. XXXVII. *Poteſtatis officio utiliter inquieti corriguntur*.

Unde Auguſtinus *ait Vincentio, epiſt.* 48.

NImium *f* ſunt inquieti Donatiſtæ α, quos per ordinatas a Deo poteſtates β cohiberi atque corrigi mihi non videtur inutile. Nam de multorum jam correctione gaudemus. *Item infra*. §. 1. Si enim quiſquam inimicum ſuum periculoſis febribus phreneticum factum, currere videret in præcipitium *g*, nonne tunc potius malum pro malo redderet, ſi eum ſic currere permitteret, quam ſi corripiendum, ligandumque curaret? Et tamen tunc ei moleſtiſſimus & adverſiſſimus videretur, quando utiliſſimus & miſericordiſſimus extitiſſet. Sed plane ſalute reparata, tanto ei uberius gratias ageret, quanto ſibi eum minus peperciſſe ſenſiſſet. *& poſt pauca*. §. 2. At enim quibuſdam iſta non proſunt. Nunquid ideo negligenda eſt medicina, quia nonnullorum eſt inſanabilis peſtilentia? *Item poſt aliqua*. §. 3. Non *h* omnis, qui parcit, amicus eſt, nec omnis, qui verberat, inimicus. Meliora ſunt vulnera amici, quam blanda *i* oſcula inimici. Melius *k* eſt cum ſeveritate diligere, quam cum lenitate decipere. Utilius eſurienti panis tollitur, ſi de cibo ſecurus juſtitiam negligebat, quam eſurienti panis frangitur, ut injuſtitiæ ſeductus acquieſcat. *Item poſt pauca*. §. 4. Putas neminem debere cogi ad juſtitiam, cum legas patremfamilias dixiſſe *l* ſervis: *Quoſcunque inveneritis, cogite intrare*: cum legas *m* etiam ipſum primo Saulum, poſtea Paulum, ad cognoſcendam & tenendam veritatem, magna violentia Chriſti cogentis eſſe compulſum. *Item poſt pauca*. §. 5. Et noveris aliquando furem avertendis pecoribus pabulum ſpargere, & aliquando paſtorem flagello ad gregem pecora errantia revocare. *Item infra*. §. 6. Si ſemper eſſet culpabile perſecutionem facere, non ſcriptum eſſet in ſanctis *n* libris: *Detrahentem proximo ſuo occulte, hunc perſequebar*. Aliquando ergo & qui eam patitur, injuſtus eſt, & qui eam facit, juſtus eſt. Sed plane ſemper & mali perſecuti ſunt bonos, & boni perſecuti ſunt malos: illi nocendo per injuſtitiam, iſti *a* conſulendo per diſciplinam; illi immaniter, iſti temperanter: illi ſervientes cupiditati, iſti charitati. Nam qui trucidat, non conſiderat quemadmodum laniet: qui autem curat, conſiderat quemadmodum ſecet. Ille enim perſequitur ſanitatem, iſte putredinem. Occiderunt impii Prophetas; occiderunt *b* impios & Prophetæ. Flagellaverunt *c* Judæi Chriſtum; Judæos *d* flagellavit & Chriſtus: traditi *e* ſunt Apoſtoli ab hominibus poteſtati humanæ; tradiderunt *f* & Apoſtoli homines poteſtati Satanæ. In his omnibus quid attenditur, niſi quis eorum pro veritate, quis pro iniquitate, quis nocendi cauſa, quis emendandi? *& paulo poſt*. §. 7. Conſtantinus Imperator primus conſtituit, ut res convictorum, & unitati pervicaciter reſiſtentium, fiſco vendicarentur. *& poſt pauca*. §. 8. Certe nullius *g* crimen maculat neſcientem. *Item infra*. §. 9. Pacta *h* nocentium, quæ innocentibus demonſtrari, vel ab innocentibus credi non poſſunt, non inquinant quemquam, ſi propter innocentium conſortium etiam cognita ſuſtinentur. Non enim propter malos boni deſerendi, ſed propter bonos mali tolerandi ſunt, ſicut toleraverunt Prophetæ eos, contra quos tanta dicebant, nec communionem ſacramentorum illius populi relinquebant.

Corr. Rom. ¶ α Donatiſtæ,] *Apud Anſelmum titulus eſt*, Auguſtinus Vincentio. *Initium vero capituli eſt*, Donatiſtæ nimium, *& apud B. Auguſtinum*, Sed Donatiſtæ nimium, *propterea repoſita eſt hoc loco dictio*, Donatiſtæ, *inducta autem in titulo. Ibi enim antea legebatur*: Auguſtinus ait Vincentio Donatiſtæ.

¶ β Poteſtates] *Sequebatur in vulgatis*, ſeculares, *quæ vox abeſt a pleriſque vetuſtis, & Anſelmo, & originali. Multa vero alia ex ipſo præſertim originali ſunt emendata*.

C. XXXVIII. *Hæretici ad ſalutem etiam inviti ſunt trahendi*.

Item *Donato Presbytero, epiſt.* 204.

DIſplicet *i* tibi, quia traheris ad ſalutem, cum tam multos noſtros ad perniciem traxeris? Quid enim volumus, niſi te comprehendi, & præſentari, & ſervari, ne pereas? Quod autem in corpore læſus es, ipſe tibi feciſti, qui jumento tibi mox admoto uti noluiſti, & te ad terram graviter colliſiſti. Nam utique alius, qui adductus eſt tecum, collega tuus, illæſus venit, qui talia ſibi ipſe non fecit. Sed neque hoc putas tibi fieri debuiſſe, quia neminem exiſtimas cogendum eſſe ad bonum. Attende quid dixerit Apoſtolus *k*: *Qui Epiſcopatum deſiderat, bonum opus deſiderat*. Et tamen tam multi ut Epiſcopatum ſuſcipiant, tenentur inviti, perducuntur, clauduntur, cuſtodiuntur, patiuntur quæ nolunt, donec eis adſit voluntas ſuſcipiendi operis boni. Quanto magis vos ab errore perniciоſo, in quo vobis inimici eſtis, trahendi eſtis, & perducendi ad veritatem vel cognoſcendam, vel eligendam, non ſolum ut honorem ſalubriter habeatis, ſed etiam ne peſſime pereatis? §. 1. Dicis Deum dediſſe liberum arbitrium, ideo non debere cogi hominem, nec ad bonum. Quare ergo illi, de quibus ſupra dixi, coguntur ad bonum? Attende α ergo, quod conſiderare non vis: Ideo voluntas bona miſericorditer impenditur, ut mala voluntas hominis dirigatur. Nam quis neſciat nec damnari hominem, niſi merito malæ voluntatis; nec liberari, niſi bonam habuerit voluntatem? Non *l* tamen ideo qui diliguntur, malæ ſuæ voluntati impune & crudeliter permittendi ſunt; ſed ubi poteſtas datur, & a malo prohibendi, & ad bonum cogendi. Nam, ſi voluntas mala ſemper ſuæ permittenda eſt libertati, quare Iſraelitæ recuſantes, & murmurantes tam duris flagellis a malo

a *al. ſicut nulli peccato*. b *ſupr. ead. tres perſonas, in fine*. c *Ivo p.* 10. *c.* 110. *Pann. l.* 8. *c.* 44. d *utitur gladio,*] *orig.* e *ſup. ead. qui ſecundum*. f *Polyc. l.* 7. *tit.* 6. *Anſel. l.* 12. *c.* 55. g *al. præceps.* h *ſup.* 5. *q.* 5. *c.* 2. i *al. voluntaria.* k *Prov.* 27. l *Matth.* 22. *Luc.* 14. m *Act.* 9. n *Pſal.* 100.

a *Illi*.) *orig.* b 3. *Regum* 18. c *Matth.* 27. d *Joan.* 2. e *Act.* 16. f 1. *Cor.* 5. g 1. *q.* 4. *nullius*. h *ſupr. ead. quam magnum*. i *Polyc. ibid. Anſ. l.* 12. *c.* 57. *Deuſd. p.* 2. k 1. *Timoth.* 3. l *Pann. l.* 8. *c.* 17.

prohi-

prohibebantur, & ad terram promissionis compellebantur? Si voluntas mala semper suæ permittenda est libertati, quare Paulus non est permissus uti pessima voluntate, qua persequebatur Ecclesiam; sed *a* prostratus est, ut excæcaretur; excæcatus, ut mutaretur: mutatus, ut mitteretur: missus, ut qualia fecerat in errore, talia pro veritate pateretur? Si voluntas mala semper suæ permittenda est libertati, quare monetur pater in Scripturis sanctis, filium durum non solum verbis corripere, sed etiam latera ejus tundere, ut ad bonam disciplinam coactus ac domitus dirigatur? Unde idem dicit *b*: *Tu percutis eum virga, animam autem ejus liberas a morte.* Si mala voluntas semper suæ permittenda est libertati, quare corripiuntur negligentes pastores, & dicitur *c* eis: *Errantem ovem non revocastis, perditam non inquisistis.* Et vos oves Christi estis: Characterem Dominicum portatis in sacramento, quod accepistis: sed erratis & peritis. Non ideo vobis displiceamus, quia revocamus errantes, & quærimus perditos. Melius enim facimus voluntatem Domini monentis, ut vos ad ejus ovile redire cogamus, quam consentimus voluntati ovium errantium, ut perire vos permittamus. §. 2. Noli ergo jam dicere, quod te assidue audio dicere: Sic volo errare, sic volo perire. Melius enim nos hoc omnino non permittimus, quantum possumus. Modo, quod te in puteum, ut morereris, misisti, utique libera voluntate fecisti. Sed quam crudeles essent servi Dei, si huic malæ voluntati tuæ te permitterent, & non te de illa morte liberarent? Quis eos non merito culparet? Quis non impios recte judicaret? Et tamen tu te volens in aquam misisti, ut morereris: illi te nolentem de aqua levaverunt, ne morereris. Tu fecisti secundum voluntatem tuam, sed in perniciem tuam; illi contra voluntatem tuam, sed propter salutem tuam. Si ergo salus ista corporalis sic custodienda est, ut etiam in nolentibus ab eis, qui eos diligunt, servetur; quanto magis illa spiritalis, in cujus desertione mors æterna metuitur? Quanquam & in ista morte, quam tibi tu ipse inferre voluisti, non solum ad tempus, sed etiam in æternum morereris: quia etsi non ad salutem, non ad Ecclesiæ pacem, non ad Christi corporis unitatem, non ad sanctam & individuam charitatem, sed ad mala aliqua cogereris, nec sic tibi ipse mortem inferre debuisti. Considera Scripturas divinas, & discute quantum potes, & vide utrum hoc fecerit aliquis aliquando justorum atque fidelium, cum ab eis tanta mala perpessi sunt, qui eos ed æternum interitum, non ad vitam æternam, quo tu compelleris, adigebat. *& post pauca.* §. 3. Repetis, sicut audio, quod in Evangelio *d* scriptum est, recessisse a Domino LXX. *e* discipulos, & arbitrio suæ malæ atque impiæ discessionis fuisse permissos: cæterisque duodecim, qui remanserant, fuisse responsum: *Nunquid & vos vultis ire?* Et non attendis, quia tunc primum Ecclesia novello germine pullulabat, nondumque in ea fuerat completa illa Prophetia *f*: *Et adorabunt eum omnes Reges terræ, omnes gentes servient illi:* Quod utique quanto magis impletur, tanto majore utitur Ecclesia potestate, ut non solum invitet, sed etiam cogat ad bonum. Hoc tunc Dominus significare volebat, qui quamvis haberet magnam potestatem, prius tamen elegit commendare humilitatem. Hoc & in illa convivii similitudine satis evidenter ostendit, ubi misit ad invitatos, & venire noluerunt; & ait *g* servo: *Exi in plateas β, & vicos civitatis, & pauperes ac debiles, & cæcos, & claudos introduc huc. Et ait servus Domino: Factum est, ut imperasti, & adhuc locus est. Et ait Dominus servo: Exi in vias & sepes, & compelle intrare, ut impleatur domus mea.* Vide nunc, quemadmodum de his, qui prius venerunt, dictum est, introduc eos: nunc *a* dictum est, compelle. Ita significata sunt Ecclesiæ primordia adhuc crescentis, ut essent per vires etiam compellendi.

Corr. Rom. ¶ α Attende ergo] *Locus hic (quemadmodum & multa alia in hoc capite) emendatus est ex B. Augustino. Antea legebatur:* Attende ergo, & considera, quod non ideo voluntas bona misericorditer impenditur, ut mala voluntas hominis diligatur.

¶ β In plateas,] *Sic emendatum est ex Evangelio B. Lucæ, expunctis duabus vocibus. Antea enim legebatur,* exi cito in vias & plateas.

C. XXXIX. *Hæretici utiliter patiuntur, quæ Catholici utiliter inferunt.*

Idem *super Joannem, tractatu* 11. *ad cap.* 3.

QUando *b* vult Deus concitare Potestates adversus Hæreticos, adversus Schismaticos, adversus dissipatores Ecclesiæ, adversus exsufflatores Christi, adversus blasphematores Baptismi, non mirentur; quia Deus concitat, ut a Sara verberetur Agar: cognoscat se Agar, & ponat *c* cervicem; quia cum humiliata discederet a domina sua, occurrit ei Angelus, & dixit *d*: *Quid est Agar ancillæ Saræ?* Cum conquesta esset de domina, quid audivit ab Angelo? *Revertere ad dominam e tuam.* Ad hoc ergo affligitur, ut revertatur; atque utinam revertatur, quia proles ejus, sicut filii Jacob, cum fratribus hæreditatem tenebit. Mirantur autem, quia commoventur Potestates Christianæ adversus detestandos dissipatores Ecclesiæ. Si non ergo moverentur, quomodo redderent rationem de imperio suo Deo? Intendat charitas vestra, quid dicam: quia hoc pertinet ad Reges seculi Christianos, ut temporibus suis pacatam velint matrem suam Ecclesiam habere, unde spiritualiter nati sunt. *& paulo post.* §. 1. Nabuhodonosor Rex decrevit, dicens *f*: *Quicunque dixerint blasphemiam in Deum Sidrach, Misach, & Abdenago, interitum erunt, & domus eorum in perditionē.* Ecce quomodo sævit Rex alienigena, ne blasphemaretur Deus Israel, qui potuit tres pueros de igne liberare. Et nolunt, ut sæviant Reges Christiani, quia Christus exsufflatur, a quo non tres pueri, sed orbis terrarum cum ipsis Regibus a gehennarum igne liberatur. *& infra.* §. 2. Quomodo ergo isti Reges non moveantur, qui non tres pueros attendunt liberatos de flamma, sed seipsos liberatos de gehenna? quando vident Christum, a quo liberati sunt, exsufflari in Christianis? quando audiunt dici Christiano: Dic te non esse Christianum? Talia facere volunt, & saltem talia pati nolunt. Nam videte qualia faciunt, & qualia patiuntur: occidunt animas, affliguntur in corpore: sempiternas mortes faciunt, & temporales se perpeti conqueruntur.

C. XL. *Ecclesia hæreticos ratione persequitur.*

Idem *contra literas Petiliani, lib.* 2. *cap.* 79.

QUi *g* peccat, non peccat legis auctoritate, sed contra legis auctoritatem. Quia vero interrogas me, quæ sit ratio persequendi, vicissim te interrogo, cujus sit vox in Psalmo dicentis *h*: *Detrahentem secreto proximo suo, hunc persequebar.* Quære itaque persecutionis vel causam, vel modum, & noli tanta imperitia generaliter malorum persecutiones *i* reprehendere. *& infra, cap.* 82. §. 1. Non enim persequimur vos, nisi quemadmodum veritas persequitur falsitatem. *Item supra cap.* 10. §. 2. Petilianus dixit, si Apostoli persecuti sunt aliquem, aut aliquem tradidit Christus? Augustinus respondit, possem quidem dicere ipsum Satanam omnibus malis hominibus esse pejorem, cui tamen tradidit Aposto-

a *Actor.* 9. b *Proverb.* 13. *Proverb.* 23. c *Ezech.* 45. *Hierem.* 23. d *Johan.* 6. e *LXXXII.* f *Psalm.* 71. g *Luc.* 14.

a *al. Non.* b *Polyc. l.* 7. *tit.* 6. *Ans. l.* 12. *c.* 54. *Ivo p.* 10. *c.* 99. c *al. supponat.* d *Gen.* 21. e *al. domum.* f *Dan.* 3. g *Ivo p.* 10. *c.* 99. h *Psal.* 100. i *al. persecutores.*

lus hominem *a* in interitum carnis, ut Spiritus sit salvus in die Domini Jesu: Itemque alios *b*, de quibus dicit, *Quos tradidi Satanæ, ut discant non blasphemare*. Et Dominus Christus flagellatos *c* expulit de templo improbos mercatores, ubi etiam connexum est testimonium Scripturæ dicentis *d*: *Zelus domus tuæ comedit me*. Ecce invenimus Apostolum traditorem, Christum persecutorem. *& infra, cap.* 19. §. 3. Postremo, quare per violentissimas turbas etiam ultro improbi estis Ecclesiis catholicis, ubi poteritis advertere, quod innumerabilibus exemplis res ipsa indicat? Sed dicitis, vos loca vestra defendere: & resistitis fustibus, & cædibus, quibuscunque potueritis. Quare ibi non audistis vocem Domini dicentis *e*: *Ego autem dico vobis, non resistere malo*? Aut si fieri potest, ut aliquando recte per vim corporalem resistatur violentius, nec ideo præceptum violetur, quod audivimus a Domino: *Ego autem dico vobis, non resistere malo*; cur non etiam hoc fieri potest, ut per ordinarias *f* & legitimas potestates de sedibus, quæ illicite usurpantur, vel ad injuriam Dei retinentur, pius expellat impium, & justus injustum? Neque enim eo modo persecutionem passi sunt Pseudoprophetæ ab Helia *g*, quomodo ipse Helias a Rege nequissimo: aut, quia flagellatus est Dominus a persecutoribus, propterea passionibus ejus comparandi sunt, quos ipse de templo flagellatos ejecit. §. 4. Restat ergo, ut nihil aliud requirendum esse fateamini, nisi utrum juste, an impie vos separaveritis a communione orbis terrarum. Nam si hoc inventum fuerit, quod impie feceritis, non miremini, si non desunt ministri Deo, per quos flagellemini: quia persecutionem patimini non a nobis, sed, sicut scriptum est, ab ipsis factis vestris. *Et in libr. de unitate Ecclesiæ, cap.* 17. §. 5. De persecutione vestra querela sedabitur, si cogiteris & intelligatis prius non omnem persecutionem esse culpabilem. Alioqui non laudabiliter diceretur *h*: *Detrahentem secreto proximo suo, hunc persequebar*. Nam quotidie videmus, & filium de patre tanquam de persecutore suo conqueri, & conjugem de marito, & servum de domino, & colonum de possessore, & reum de judice, & militem vel provincialem de Duce, vel Rege: cum illi plerunque ordinatissima potestate homines sibi subditos per terrores leviorum *i* pœnarum a gravioribus malis prohibeant, atque compescant: plerunque autem a bona vita, & a bonis factis minando & sæviendo deterreant. Sed cum a malo & illicito prohibent, correctores & consultores sunt: cum autem a bono & licito, persecutores & oppressores sunt. Culpantur etiam, qui prohibent a malo, si modum peccati modus coercitionis excedat.

C. XLI. *A Regibus terræ contra inimicos suos auxilium petat Ecclesia,* Idem *in epist.* 48. *ad Vincentium.*

NOn invenitur exemplum in Evangelicis & Apostolicis literis, aliquid petitum a Regibus terræ pro Ecclesia & contra inimicos Ecclesiæ. Quis negat non inveniri? Sed nondum implebatur illa Prophetia *k*: *Et nunc Reges intelligite, erudimini qui judicatis terram; servite Domino in timore*. Adhuc enim implebatur illud, quod in eodem Psalmo paulo superius dicitur: *Quare fremuerunt gentes, & populi meditati sunt inania? Astiterunt Reges terræ, & Principes convenerunt in unum adversus Dominum, & adversus Christum ejus.* Veruntamen si facta præterita in Propheticis *l* libris figuræ fuerunt futurorum, in Rege illo, qui appellabatur Nabuchodonosor, utrumque tempus figuratum est, & quod sub Apostolis habuit, & quod nunc habet Ecclesia. Temporibus itaque Apostolorum & Martyrum illud implebatur, quod figuratum est, quando Rex memoratus pios & justos cogebat adorare simulacrum, & recusantes in flammas mittebat. Nunc autem illud impletur, quod paulo post in eodem Rege figuratum est, cum conversus ad honorandum Deum verum decrevit in regno suo, ut quicunque blasphemaret Deum Sidrach, Misach, & Abdenago, pœnis debitis subjaceret. Prius ergo tempus illius Regis significabat priora tempora Regum infidelium, quos patiebantur Christiani pro impiis. Posterius vero tempus ejusdem *a* significabat tempora posteriorum Regum jam fidelium, quos patiuntur impii pro Christianis. Sed plane in eis, qui sub nomine Christi erant seducti a perversis, ne forte oves Christi sint errantes, & ad gregem aliter revocandæ sint, temperata severitas, & magis mansuetudo servatur, ut coercitione exiliorum, atque damnorum tribulatione admoneantur considerare, quid & quare patiantur, & discant præponere rumoribus & calumniis hominum Scripturas, quas legunt. Quis enim nostrum, quis vestrum non laudat leges ab Imperatoribus datas adversus sacrificia Paganorum? Et certe longe ibi pœna severior constituta est. Illius quippe impietatis capitale supplicium est. De vobis autem corripiendis atque coercendis habita ratio est, qua potius admoneremini ab errore discedere, quam pro scelere puniremini.

C. XLII. *Malos Ecclesia juste persequitur.* Item *ejusdem ad Bonifacium Comitem, epistola* 50.

SI *b* Ecclesia vere ipsa est, quæ persecutionem patitur, non quæ facit, quærant ab Apostolo *c*, quam Ecclesiam significabat Sara, quando persecutionem faciebat ancillæ. Liberam quippe matrem nostram, cœlestem Hierusalem, id est, veram Dei Ecclesiam, in illa muliere dicit fuisse figuratam, quæ affligebat ancillam. Si autem melius discutiamus, magis illa persequebatur Saram superbiendo, quam illam Sara coercendo. Illa enim dominæ faciebat injuriam, ista imponebat superbiæ disciplinam. Deinde quæro, si boni & sancti nemini faciunt persecutionem, sed tantummodo patiuntur, cujus putant esse in Psalmo vocem, ubi legitur *d*: *Persequar inimicos meos, & comprehendam illos, & non convertar, donec deficiant*? Ergo si verum dicere, vel agnoscere volumus, est persecutio injusta, quam faciunt impii Ecclesiæ Christi, & *a* est justa persecutio, quem faciunt impiis Ecclesiæ Christi. Ista itaque beata est, quæ persecutionem patitur propter justitiam; illi vero miseri, qui persecutionem patiuntur propter injustitiam. Proinde ista persequitur diligendo, illi sæviendo: ista ut corrigat, illi ut evertant: ista ut revocet ab errore, illi ut præcipitent in errorem. *& infra.* §. 1. Quod autem dicunt, qui contra suas impietates leges justas instituti nolunt, non petiisse a Regibus terræ Apostolos talia, non considerant aliud fuisse tunc tempus, & omnia suis temporibus agi. Quis enim tunc in Christum crediderat Imperator, qui ei pro pietate contra impietatem leges ferendo serviret? quando adhuc illud propheticum implebatur: *Quare* e *fremuerunt gentes, & populi meditati sunt inania? Astiterunt Reges terræ, & Principes convenerunt in unum adversus Dominum, & adversus Christum ejus.* Nondum autem agebatur, quod paulo post in eodem Psalmo dicitur: *Et nunc Reges intelligite, erudimini qui judicatis terram: Servite Domino in timore, & exultate ei cum tremore.* Quomodo ergo Reges Domino serviunt in timore, nisi ea, quæ contra jussa Domini fiunt, religiosa severitate prohibendo atque plectendo? Aliter enim servit, quia homo est, aliter quia etiam & Rex est. Quia homo est, ei

a 1. *Cor.* 5. b 1. *Tim.* 1. c *Joan.* 2. d *Psalm.* 68. e *Matth.* 5. f *al. ordinatas.* g 3. *Reg.* 18. *&* 19. h *Psal.* 100. i *al. levium.* k *Psal.* 2. l *Daniel.* 3.

a *al. illius.* b *Polyc. l.* 7. *tit.* 11. *Anf. l.* 13. *c.* 14. c *Galat.* 4. d *Psal.* 17. e *Psal.* 2.

servit

servit vivendo fideliter: quia vero etiam Rex est, servit, leges justa præcipientes & contraria prohibentes convenienti vigore sanciendo.

Corr. Rom. ¶ α Et injusta] *Addita sunt hæc usque ad vers.* ista itaque. *& multa alia ex ipso originali emendata.*

C. XLIII. *Exemplo Christi mali cogendi sunt ad bonum.*

Idem *in eadem epist. 1a.*

QUis *a* nos potest amplius amare, quam Christus, qui *b* animam suam posuit pro ovibus suis? Et tamen, cum Petrum, & alios Apostolos solo verbo vocasset, Paulum *c*, prius Saulum, Ecclesiæ suæ postea magnum ædificatorem, sed horrendum antea vastatorem, non solum voce compescuit, verum etiam potestate prostravit, atque infidelitatis tenebris sævientem, ad desiderandum lumen cordis, ut surgeret, prius corporis cæcitate percussit. Si pœna illa non esset, non ab ea postmodum sanaretur: & quando apertis oculis nihil videbat, si eos salvos haberet, non ad impositionem manus Ananiæ, ut eorum aperiretur obtutus, tanquam squamas quibus clausus fuerat, inde cecidisse Scriptura narraret. Ubi est, quod isti clamare consueverunt, liberum est credere, vel non credere: cui vim Christus intulit? quem coegit? Ecce *d* habent Paulum Apostolum: agnoscant in eo prius cogentem Christum, & postea docentem: prius terrentem, & postea consolantem. Mirum est autem, quomodo ille, qui pœna corporis ad Evangelium coactus intravit, plus illis omnibus, qui solo verbo vocati sunt, in Evangelio laboravit *e*, & quem major timor compulit ad charitatem, ejus *f* perfecta charitas foras misit timorem. Cur ergo non cogeret Ecclesia perditos filios, ut redirent, si perditi α filii coegerunt alios, ut perirent?

Corr. Rom. ¶ α Si perditi] *Hæc usque in finem sunt addita ex originali, & alia emendata.*

C. XLIV. *Non crudelitate, sed dilectione Moyses populum flagellavit.*

Idem *contra* g *Faustum, lib. 22. c. 79.*

QUid *h* crudele Moyses, *i* aut mandavit, aut fecit, cum commissum sibi populum sancte zelans, & uni vero Deo subditum cupiens, postea quam cognovit ad fabricandum & colendum idolum defluxisse, mentemque impudicam prostituisse dæmonibus, in paucos eorum vindicans gladio, quos Deus ipse, quem offenderant, alto & secreto judicio feriendos voluisset, mox feriri, & in præsenti salubriter terruit, & disciplinam in posterum sanxit? Nam eum nulla crudelitate, sed magna dilectione fecisse, quod fecit, quis non in verbis ejus agnoscat, orantis pro peccato eorum, & dicentis: *Si dimittis illis peccatum, dimitte: sin autem non, dele me de libro tuo.* & *f.* §. 1. Sic plane & Apostolus *k* non crudeliter, sed amabiliter tradidit hominem Satanæ in interitum carnis, ut Spiritus ejus salvus sit in die Domini Jesu: tradidit & alios, *l* ut discerent non blasphemare.

C. XLV. *Non imputatur fidelibus, qui ex officio aut tormenta exercent, aut capitalem sententiam ferunt.*

Item Innocentius Papa, *epist. 3. ad Exuperium Episcopum Tolosanum, c. 3.*

QUæsitum *m* est etiam super his, qui post baptismum administraverunt, & aut tormenta sola *n* exercuerunt, aut etiam capitalem protulere sententiam. Nihil de his leginus a majoribus diffinitum. Meminerant enim a *o* Deo potestates has fuisse concessas, & propter vindictam noxiorum, gladium fuisse permissum, & Dei esse ministrum α, vindicem in hujusmodi datum. Quomodo igitur reprehenderent factum, quod auctore Deo viderent esse concessum? De his ergo, ut hactenus servatum est, sic habeamus, ne aut disciplinam evertere, aut contra auctoritatem Domini venire videantur. Ipsis autem in reddenda ratione, gesta sua omnia servabuntur.

Corr. Rom. ¶ α Ministrum,] *Sic emendatum est ex originali & Ivone. Antea legebatur*, & Dei ministerio esse datum in hujusmodi vindices. *Glossa autem optime etiam convenit voci*, vindicem.

C. XLVI. *Immunis est dictator a culpa, cum legum auctoritas in improbos exercetur.*

Idem *in eadem epist. c. 5.*

ILlud etiam scisciteri voluisti, an preces dictantibus liberum concedatur utique, post baptismi regenerationem a Principibus poscere mortem alicujus, vel sanguinem de reatu. Quam rem Principes nunquam sine cognitione concedunt, sed ad judices commissa ipsa, vel crimina semper remittunt, ut causa cognita vindicentur α: quæ *a* cum quæsitori fuerint delegata, aut absolutio, aut damnatio pro negotii qualitate profertur. Et dum legum auctoritas in improbos exercetur, erit dictator immunis.

Corr. Rom. ¶ α Vindicentur:] *Emendata est ex originali. Antea legebatur*, vindicent, qui cum quæsituri fuerint delegata, &c.

C. XLVII. *In correctione malorum Deus omnipotens placatur.*

Item Gregorius *Brunichildæ Reginæ Francorum, lib. 7. indict. 1. epist. 5.*

SI *b* quos igitur violentos, si quos adulteros, si quos fures, vel aliis pravis actibus studere cognoscitis, Deum de eorum α correctione placare festinate: ut per β vos flagellum perfidarum gentium, quod (quantum videmus) ad multarum nationum vindictam excitatum est, non inducat; ne si, quod non credimus, divinæ ultionis iracundia sceleratorum fuerit actione commota, belli pestis interimat, quos delinquentes ad rectitudinis viam Dei præcepta non revocant.

Corr. Rom. ¶ α De eorum] *Sic restitutum est ex variis codicibus epistolarum B. Gregorii. Antea erat*, Deorum: ¶ β Per vos] *In originali est*, super vos, *sed ob glossam in vers.* flagellum, *non est mutatum.*

C. XLVIII. *Ecclesiasticæ religionis inimici etiam bellis sunt coercendi.*

Idem *Gennadio patricio, & Exarcho Africæ, lib. 1. epist. 72.*

SIcut *c* excellentiam vestram hostilibus bellis in hac vita Dominus victoriarum fecit luce fulgere, ita oportet etiam inimicis Ecclesiæ ejus omni vivacitate mentis & corporis obviare: quatenus ejus ex utroque triumpho magis ac magis enitescat opinio: cum & forensibus bellis adversariis catholicæ Ecclesiæ pro Christiano populo vehementer obsistitis, & Ecclesiastica prælia sicut bellatores *d* Domini fortiter dimicatis. Notum est enim hæreticæ religionis viros, si eis, quod absit, suppetit nocendi licentia, contra catholicam fidem vehementer insurgere; quatenus hæreseos suæ venena ad tabefaciendа, si valuerint, Christiani corporis membra transfundant. Cognovimus enim eos contra catholicam Ecclesiam, Domino eis adversante, colla subrigere, & fidem velle Christiani nominis inclinare: sed eminentia vestra conatus eorum comprimat, & superbas eorum cervices jugo rectitudinis premat. Concilium vero catholicorum Episcoporum admoneri præcipite, ut Primatem non ex ordine loci, postpositis vitæ meritis faciat: quoniam apud Deum non gradus elegantior, sed vitæ me-

a *Polyc. ibid. Anselm. l. 12. c. 16.* b *Joan. 10. Matth. 4.* c *Actor. 9.* d *Infr. eod. q. 6. schismatici.* e *1. Corinth. 15.* f *1. Joan. 4.* g *Beda 1. Cor. 5.* h *Polyc. ibid. Ansel. l. 13. c. 1.* i *Exod. 32.* k *1. Cor. 5.* l *1. Tim. 1.* m *Rabanus pœnit. cap. 16. Burchard. l. 6. c. 44. Ivo part. 10. c. 94.* n *al. sæva.* o *Rom. 13.*

a *Ivo p. 10. c. 94.* b *Ansel. lib. 3. c. 24.* c *Ansel. lib. 13. c. 29.* d *4. Reg. 18.*

lioris actio comprobatur. Ipse vero Primas non passim (sicut moris est) per villas, sed in una, juxta eorum electionem, civitate resideat: quatenus adeptæ dignitatis meliori ingenio resistendi Donatistis possibilitas disponatur. Ex Concilio vero Numidiæ, si qui desideraverint ad Apostolicam sedem venire, permittite, & si quilibet eorum viæ contradicere voluerit *a*, obviate. Magis *b* profecto Excellentiæ vestræ apud Creatorem gloria proficit, si per eam dispersarum Ecclesiarum potuerit societas restaurari. Cum enim largita munera ad nominis sui gloriam conspicit revocari, tanto largiora tribuit, quanto per ea religionis suæ dignitatem viderit ampliari. Persolventes præterea paternæ charitatis affectum, Dominum petimus, quod *c* brachium vestrum ad comprimendos hostes forte efficiat, & mentem vestram fidei zelo *d* velut mucrone gladii vibrantis exacuat.

C. XLIX. *Merito fidei, bellorum paratur victoria.*

Idem *ad eundem, lib.* 1. *epist.* 73.

SI *e* non ex fidei merito, & Christianæ religionis gratia, tanta excellentiæ vestræ bellicorum actuum prosperitas eveniret, non summopere miranda fuerat; cum sciamus, hæc etiam antiquis bellorum Ducibus fuisse concessa. Sed cum futuras, Deo largiente, victorias, non carnali providentia, sed magis orationibus prævenitis, fit, ut hoc in stuporem veniat, quod gloria vestra non terreno consilio, sed Deo desuper largiente descendat. Ubi enim meritorum vestrorum loquax non discurrit opinio? quæ & bella vos frequenter appetere, non desiderio fundendi sanguinis, sed tantum dilatandæ causa Reip. in qua Deum coli conspicimus, loquitur: quatenus Christi nomen per subditas gentes fidei prædicatione circumquaque discurrat. Sicut enim exteriora vos virtutum opera eminentes in hac vita constituunt, ita & interna morum ornamenta ex corde mundo procedentia, in futuram α vitam cœlestium gaudiorum participatione glorificant. Plurima enim pro pascendis ovibus B. Petri Apostolorum Principis excellentiam vestram præstitisse didicimus: ita ut non parva loca patrimonii ejus propriis nudata cultoribus, largitis Dacorum β habitatoribus restauraverit. Quæcunque igitur hic illi Christianissima *f* mente confertis, horum retributionem per spem in futuro judicio sustinetis.

Corr. Rom. ¶ α Futuram] *In duobus codicibus epistolarum legitur*, in futurorum gaudiorum participatione: *in uno vero manuscripto*, in futura cœlestium gaudiorum participatione. *In codice tamen Vaticano legitur, quemadmodum apud Gratianum.*

¶ β Dacorum] *In libris epistolarum impressis, & duobus manuscriptis legitur*, Daditiorum. *In aliquot vero antiquis Gratiani exemplaribus est*, Dacorum, vel aliorum habitationibus.

8 pars. Gratian. *Breviter monstratum est, quod boni laudabiliter persequuntur malos, & mali damnabiliter persequuntur bonos. Illud autem Apostoli* g: Tu autem quis es, qui judicas alienum servum? *de alieni cordis occultis intelligendum est. Quod vindicta inferri possit, monstratum est. Nunc restat ostendere, quod debet inferri, & quod magis diliguntur illi, qui puniuntur, quam qui impuniti relinquuntur: quod utrumque multorum auctoritate probatur.*

C. L. *Ad iram Deus provocatur, cum mala puniri differuntur.*

Ait enim Augustinus.

SI ea α, de quibus vehementer Deus offenditur, insequi vel ulcisci differimus, ad irascendum utique divinitatis patientiam provocamus. *Nonne* h *Achor* i *filius Zare præteriit mandatum Domini, & super omnem populum Israel ira ejus incubuit? Et ille erat unus homo, atque utinam solus periisset in scelere suo.*

Corr. Rom. ¶ α Si ea,] *Usque ad vers.* provocamus, *sunt in regesto B. Gregorii lib.* 2. *indict.* 11. *epist.* 27. *scripta Martino a Abbati, & Benenato Notario. Reliqua vero non ibi leguntur, sed sunt verba sacræ Scripturæ, cap.* 22. *Josue.*

C. LI. *Vindicta, quæ ad constitutionem valet, non est prohibenda.*

Item Augustinus *de sermone Domini in monte, lib.* 1. *c.* 37. & 38.

EA *b* vindicta α, quæ valet ad correctionem, non prohibetur: quæ etiam ad misericordiam pertinet: nec impedit illud propositum, quo quisque paratus est ab eo, quem correctum esse vult, plura perferre: sed huic vindictæ referendæ non est idoneus, nisi qui odium, quo flagrare solent, qui se vindicare desiderant, dilectionis magnitudine superaverit. Non enim metuendum est, ne odisse parvulum filium parentes videantur, cum ab eis vapulat peccans, ne peccet ulterius. Et certe profectio dilectionis, ipsius Dei patris imitatione nobis proponitur, cum in sequentibus dicitur: *Diligite* c *inimicos vestros, benefacite his, quioderunt vos, & orate pro eis, qui vos persequuntur.* Et de ipso dicitur per Prophetam *d*: *Quem enim diligit Dominus, corripit: flagellat autem omnem filium, quem recipit.* Dicat autem Dominus *e*: *Servus β qui nescit voluntatē Domini sui, & facit digna plagis, vapulabit paucis: servus autem, qui scit voluntatem Domini sui, & facit digna plagis, vapulabit multis.* Non ergo quæritur, nisi ut ille vindicet, cui rerum ordine potestas data est, & ea voluntate vindicet, qua pater parvulum filium flagellat, quem per ætatem odisse nondum potest. Hinc enim aptissimum *f* exemplum datur, quo satis apparet, posse peccatum amore potius vindicari, quam impunitum relinqui, ut illum, in quem *g* vindicat, non pœna miserum, sed correctione beatum velit: paratus tamen, si opus sit, æquo animo plura tolerare ab eo illata, quem vult esse correctum, sive in eum habeat potestatem coercendi, sive non habeat. §. 1. Magni autem, & sancti viri, quanquam *h* optime scirent mortem istam, quæ animam dissolvit a corpore, formidandam non esse, secundum eorum tamen animum, qui illam timerent, nonnulla peccata morte punierunt: quo & viventibus utilis metus incuteretur, & illis, qui morte puniebantur, non ipsa mors noceret, sed peccatum, quod augeri posset, si viverent, diminueretur *i*. Non temere illi judicabant, quibus tale judicium donaverat Deus. Inde est, quod Helias *k* morte multos affecit, & propria manu, & igne divinitus impetrato: cum *l* & alii multi, & magni viri eodem Spiritu consulendo rebus humanis non temere fecerint *m*. De quo Helia cum exemplum dedissent *n* discipuli Domino, commemorantes, quid ab eo factum sit, ut etiam ipsis daret potestatem, petendi de cœlo ignem ad consumendos eos, qui sibi hospitium non præbuerant *o*, reprehendit *p* in eis Dominus non exemplum Prophetæ sancti, sed ignorantiam vindicandi, quæ adhuc erat in rudibus: animadvertens eos, non amore correctionem, sed odio desiderare vindictam. Itaque posteaquam eos docuit, quid esset diligere proximum tanquam seipsum, infuso etiam Spiritu Sancto *q*, quem decem diebus completis, post ascensionem suam desuper, ut promiserat, misit, non defuerunt tales vindictæ, quamvis multo rarius, quam in veteri Testamento. Ibi enim ex majori parte servientes timore premebantur; hic autem maxima dilectione liberi nutriebantur. Nam

a *al. putaverit*. b *al. Magna*. c *al. quo*. d *abest ab orig.* e *Burch. l.* 15. *c.* 18. *Ansel. lib.* 13. *c.* 30. *Ivo p.* 16. *c.* 19. f *al. Christiana*. g *Rom.* 14. h *Jos.* 22. i *al. Achan.*

a *al. Mariniano*. b *Ans. l.* 13. *c.* 2. *Ivo p.* 10. *c.* 60. c *Matthæi* 5. d *Prov.* 3. e *Luc.* 12. f *al. apertissimum* g *al. quem*. *c.* 38. h *al. qui jam*. i *abest ab orig.* k 3. *Reg.* 18. & 41. l *al. quod*. m *al. fecerunt*. n *Luc.* 9. o *al. præberent*. p *Matthæi* 22. q *Actor.* 2.

& ver-

& verbis Apostoli Petri Ananias, & uxor ejus (sicut in Actibus Apostolorum *a* legimus) exanimes ceciderunt, nec resuscitati sunt, sed sepulti sunt.

Corr. Rom. ¶ α Ea vindicta,] *Apud B. Augustinum & Anselmum sic legitur*: Neque hic ea vindicta prohibetur, quæ ad correctionem valet etiam. Ipsa enim pertinet ad misericordiam, nec impedit, &c.

¶ β Servus] *Totus hic locus restitutus est ex Evangelio & B. Augustino, multaque alia sunt emendata.*

¶ γ Qua Pater] *In originali legitur*, qua pater in parvulum filium, quem, &c.

C. LII. *Quæ veritati contraria sunt, Christiani persequi debent.*

Item Augustinus *contra Cresconium Grammaticum, lib.* 3. *c.* 51.

QUisquis *b* Christianum α (inquis) persequitur, Christi est inimicus. Verum dicis, si β non hoc in illo persequitur, quod Christo est inimicum. Neque enim dominus in servo, pater in filio, maritus in conjuge, cum sint utrique Christiani, non debent persequi vitia Christianæ contraria veritati. An vero, si non persequantur, non rei negligentiæ merito tenebuntur?

Corr. Rom. ¶ α Christianum] *Antea legebatur*: Quisquis Christianus iniquum non persequitur. *Emendatum est ex originali. Sunt enim verba Cresconii, quod etiam auctor glossæ animadvertit.*

¶ β Si non] *Apud B. Augustinum est*, sed hoc in illo. *Verum Ivo & Pannormia, cum Gratiano concordant.*

C. LIII. *Quemadmodum homo debet diligere proximum sicut seipsum.*

Item Augustinus *ad Macedonium, epist.* 52.

DEbet *c* homo diligere proximum tanquam seipsum, ut quem potuerit hominem, vel beneficentiæ consolatione, vel informatione doctrinæ, vel disciplinæ coercitione, adducat ad colendum Deum.

C. LIV. *De eodem.*

Item Augustinus *ad Donatum Presbyterum, epist.* 204.

MAli sunt prohibendi a malo, & cogendi ad bonum.

Corr. Rom. ¶ *De hac re copiose disputat B. Augustinus in c.* displicet. *sup. ead. Hic vero summa illius disputationis paucis verbis collecta est.*

Gratian. *Ex his omnibus colligitur, quod vindicta est inferenda non amore ipsius vindictæ, sed zelo justitiæ: non ut odium exerceatur, sed ut pravitas corrigatur. Sed cum vindicta aliquando inferatur damnis rerum, aliquando flagellis, aliquando etiam morte: quæritur; An sit peccatum judici vel ministro, reos morti tradere?*

QUÆSTIO V.

1 QUod autem nulli liceat aliquem occidere, *illo præcepto probatur, quo Dominus in lege homicidium prohibuit, dicens* d: Non occides. *Item in Evangelio* e: Omnis, qui acceperit gladium, gladio peribit.

C. I. *Mali non sunt interficiendi, sed flagellis emendandi.*

Item Augustinus *ad Marcellinum Comitem, de Donatistis captis, epist.* 159.

CIrcumcelliones *f* illos, & Clericos partis Donati, quos de Hipponensi civitate *g* ad judicium pro factis eorum, publicæ disciplinæ cura deduxerat, a tua nobilitate comperi auditos, & plurimos eorum de homicidio, quod in Restitutum catholicum Presbyterum commiserunt, & de cæde Innocentii alterius catholici Presbyteri, atque de oculo ejus effosso, & de digito præciso fuisse confessos. Unde mihi solicitudo maxima incussa est, ne forte sublimitas tua censeat eos tanta legum severitate plectendos, ut qualia fecerunt, talia patiantur. Ideoque his literis obtestor fidem tuam, quam habes in Christo, per ipsius *Domini nostri misericordiam*, ut hoc ne facias, nec omnino fieri permittas. Quamvis enim ab illorum interitu dissimulare possemus, qui non accusantibus nostris, sed illorum notariis α. ad quos tuendæ publicæ pacis vigilantia pertinebat, præsentati videantur examini; nolumus tamen passiones servorum Dei, quasi vice talionis, paribus suppliciis vindicari: non quo sceleſtis hominibus licentiam facinorum prohibeamus auferri, sed hoc magis sufficere volumus, ut vivi, & nulla corporis parte truncati, vel ab inquietudine insana ad sanitatis otium legum coercitione dirigantur, vel a malignis operibus alicui utili operi deputentur. Vocatur quidem & ista damnatio: Sed quis non intelligat magis beneficium, quam supplicium nuncupandum, ubi nec sæviendi relaxatur audacia, nec pœnitendi medicina subtrahitur? Imple, Christiane judex, pii patris officium: sic succense β iniquitati, ut consulere humanitati memineris: nec in peccatorum atrocitatibus exerceas ulciscendi libidinem, sed peccatorum vulneribus curandi adhibeas voluntatem. Noli perdere paternam diligentiam, quam in ipsa inquisitione servasti, quando tantorum scelerum confessionem, non extendente equuleo, non sulcantibus ungulis, non urentibus flammis, sed virgarum verberibus eruisti: qui modus coercitionis & a magistris artium liberalium, & ab ipsis parentibus, & sæpe etiam in judiciis solet ab Episcopis adhiberi *a*. Noli ergo atrocius vindicare, quod lenius inveniſti: inquirendi, quam puniendi necessitas major est. Ad hoc enim & mitissimi homines facinus occultatum diligenter atque instanter examinant, ut inveniant, quibus parcant.

Corr. Rom. ¶ α Notariis,] *In libris B. Augustini excusis partim est*, notaria, *partim* notoria. *In codice Vaticano epistolarum ubique legitur*, notaria: *& epist.* 160. *in qua de eadem re agitur, in codicibus impressis ac manuscriptis legitur*, notaria: *itemque in Breviculo in collatione primi diei semel, & secundi bis. De notoriis vero mentio est in L. ab accusatione.* §. *nuntiatores. ff. ad SC. Turpill. & C. de accusat. l. ea quidem. Apulejus etiam lib.* 7. *de asino aureo habet*, notariam: *Et in glossario legitur*, notoria, ἀναφορὰ.

¶ β Succense] *Sic est emendatum, additis etiam nonnullis ex originali, Anselmo & Polycarpo. Antea erat*: Sic succensere iniquitati memineris, ut non in peccatorum, &c.

C. II. *Præter supplicium mortis, rei sunt puniendi.*

Idem *Marcellino, epist.* 158.

POena *b* illorum, quamvis de tantis sceleribus confessorum, rogo te, ut præter supplicium mortis sit, & propter conscientiam nostram, & propter catholicam mansuetudinem commendandam. Ipse enim fructus ad nos pervenit confessionis illorum; quia invenit catholica Ecclesia, ubi suam erga atrocissimos inimicos fervet atque exhibeat lenitatem. In tanta quippe crudelitate, quæcunque præter sanguinem vindicta processerit, magna lenitas apparebit. Quod etsi modo quibusdam nostris illa atrocitate commotis videtur indignum, & quasi dissolutionis & negligentiæ simile, transactis tamen motibus animorum (qui recentioribus factis solent turbulentius excitari] egregie luculenta bonitas apparebit.

C. III. *Mali prohibendi sunt a malo, & cogendi ad bonum.*

Idem *Donato, epist.* 127.

UNum *c* solum est, quod in tua justitia pertimescimus, ne forte, quoniam quicquid mali contra Christianam societatem ab hominibus impiis, ingratisque

a *Act.* 5. b *Ivo p.* 10. *c.* 61. *Pann. l.* 8. *c.* 15. c *Ivo p.* 10. *c.* 62. *Pann. l.* 8. *c.* 16. d *Exod.* 20. e *Matth.* 26. f *Anſ. l.* 13. *c.* 10. *Polyc. l.* 7. *tit.* 11. g *al. Ecclesia.*

a *habere.*] *orig.* b *Polyc. l.* 7. *tit.* 12. *Anselm. l.* 13. *c.* 11. c *Polyc. ibid. Anſ. l.* 13. *c.* 22.

com-

committitur, profecto gravius est, & atrocius, quam si in alios talia committantur: tu quoque pro immanitate facinorum, ac non potius pro lenitatis Christianæ consideratione censeas coercendum. Quod te per Jesum Christum, ne facias, obsecramus. *& paulo post*. §. 1. Ex occasione terribilium judicum ac legum, ne æterni judicii pœnas luant *a*, corrigi eos cupimus, non necari: nec disciplinam circa eos negligi volumus, nec suppliciis, quibus digni sunt, coerceri *b*. Sic igitur eorum peccata compesce, ut sint, quos pœniteat peccasse. *& paulo post*. §. 2. Proinde si occidendos in his sceleribus homines putaveritis, deterrebitis nos, ne per operam nostram ad vestrum judicium aliquid tale perveniat. Quo comperto illi in nostram perniciem licentiori audacia grassabuntur, necessitate nobis impacta, ut etiam occidi ab eis eligamus potius *c*, quam eos occidendos vestris judiciis ingeramus.

C. IV. *Quies Ecclesiæ Principum severitate juvatur.*

Idem *Macedonio, epist.* 54.

PRodest *d* & severitas vestra, cujus ministerio quies adjuvatur & nostra. Prodest & intercessio nostra, cujus ministerio severitas temperatur & vestra. Non vobis displiceat, quod rogamini a bonis, quia nec bonis displicet, quod timemini a malis. §. 1. Nam hominum iniquitatem etiam Apostolus Paulus non tantum de judicio futuro, verum etiam de præsentibus vestris sæcularibus α potestatibus terruit, asserens & ipsas ad dispensationem divinæ providentiæ pertinere. *Omnis* e, inquit, *anima potestatibus sublimioribus subdita sit*, &c. Hæc verba Apostoli utilitatem vestræ severitatis ostendunt. Proinde sicut dilectionem jussi sunt terrentibus debere, qui timent, ita dilectionem jussi sunt timentibus debere, qui terrent. Nihil nocendi cupiditate fiat, sed omnia consulendi charitate: & nihil fiat immaniter, nihil inhumaniter. Ita formidetur ultio cognitoris, ut nec intercessoris religio contemnatur; quia & plectendo, & ignoscendo hoc solum bene agitur, ut vita hominum corrigatur. Quod si tanta est perversitas & impietas, ut ei β corrigendæ nec disciplina possit prodesse, nec venia, a bonis tamen intentione atque conscientia, quam Deus cernit, sive severitate, sive lenitate, non nisi officium dilectionis impleatur.

Corr. Rom. ¶ α Secularibus] *Antiquioribus editionibus epistolarum B. Augustini in margine est adscriptum*, de præsentibus vestris securibus terruit. *In Antverpiana vero est in textu hæc eadem lectio, sed sine dictione*, præsentibus.

¶ β Ei corrigendæ) *Sic est emendatum ex originali. Antea legebatur*, ut corrigendis reis nec disciplinæ, nec veniæ remedia suffragentur, ab omni tamen inventione, &c.

C. V. PALEA.

HOc *f* tamen intelligendum est de illis, quos præsentia supplicia in melius commutant, non de illis, qui obstinati sunt in malo: qui si semper viverent, semper peccarent: quorum pœna hic incipit, & in æternum durabit.

Corr. Rom. ¶ *Abest hæc Palea a vetustis exemplaribus quæ collata sunt, uno excepto, in quo est conjuncta capiti superiori.*

C. VI. *Impræsentiarum nonnulli puniuntur, ne in æternum flagellentur.*

Item Hieronymus *in Naum Prophetam, ad c.* 1.

QUid *g* ergo, ait, contra Dominum cogitatis? Ipse qui creavit mundum, & consummationem ejus faciet. Quod si vobis videtur crudelis, rigidus & cruentus, quod in diluvio *h* genus delevit humanum, super Sodomam & Gomorrham ignem & sulphur *i* pluit, Ægyptios *a* submersit fluctibus, Israelitarum cadavera prostravit in eremo, scitote eum ideo ad præsens reddidisse supplicia, ne in æternum puniret. Certe aut vera sunt, quæ Prophetæ loquuntur, aut falsa. Si vera sunt, quæ de severitate ejus videntur dicere, ipsi dixerunt: *Non* b *vindicabit Dominus bis in idipsum in tribulatione*: Sin autem falsa sunt, & falsum est, quod dicitur: *Non consurget duplex tribulatio*: falsa est ergo & crudelitas, quæ in lege descripta est. Quod si verum est, ut negare non poterunt, dicente Propheta: *Non vindicabit Dominus bis in idipsum in tribulatione*: ergo qui puniti sunt, postea non punientur. Si autem illi postea punientur, Scriptura mentitur, quod dicere nefas est. Receperunt ergo, & qui in diluvio perierunt, & Sodomitæ, & Ægyptii, & Israelitæ in solitudine mala sua in vita sua. §. 1. Quærat *c* hic aliquis, si fidelis deprehensus in adulterio decolletur, quid de eo postea fiat? Aut enim punietur, & falsum est hoc, quod dicitur: *Non vindicabit Dominus bis in idipsum in tribulatione*: aut non punietur, & optandum est adulteris, ut impræsentiarum brevi & cita pœna cruciatus frustrentur æternos. Ad quod respondebimus, Deum, ut omnium rerum, ita & suppliciorum quoque scire mensuras, & non præveniri sententia judicis: nec illi in peccatorem exercendæ dehinc pœnæ auferri potestatem: & magnum peccatum magnis, diuturnisque lui *d* cruciatibus. Si quis autem punitus sit, ut ille *e* in lege, qui Israeliticis maledixerat, & qui *f* in Sabbatho ligna collegerat, tales postea non puniri, quia culpa levis præsenti supplicio compensata sit.

C. VII. *Qui rei sunt sanguinis, ab Ecclesia defendi debent.*

Item Gregorius Papa. *g*

REos *h* sanguinis defendat α Ecclesia, ne effusione *i* sanguinis particeps fiat.

Corr. Rom. ¶ α Defendat) *Apud Burchardum & Ivonem, qui hoc citant ex dictis Augustini, legitur*, non defendat.

2 ps. Gratian. *Hinc appæret, quod mali flagellis coercendi, non membrorum truncatione vel temporali morte plectendi. §. 1. Sed objicitur illud, quod Dominus ait ad Moysen* k: Maleficos non patieris vivere. *Item*. Qui *l* coierit cum jumento, morte moriatur: *Adulterio etiam, vel blasphemiæ crimine notatus immisericorditer lapidari jubetur. Item Moyses, qui legem acceperat, cultores idoli morte punivit. Samuel etiam Agag pinguissimum Regem in frusta concidit. Phinees quoque Judæum cum Madianita coeuntem gladio transfixit; quod est ei reputatum ad justitiam. Similiter nonnulli in Veteri testamento inveniuntur malos trucidasse, nec tamen transgressores legis, sed defensores appellantur. §. 2. Prohibetur ergo illo præcepto quisque sua auctoritate in necem alicujus armari, non legis imperio reos morti tradere. Qui enim publica potestate functus, ipsius legis imperio malos perimit, nec illius præcepti transgressor, nec a cœlesti patria alienus habetur.*

C. VIII. *Ex officio non est peccatum hominem occidere.*

Unde Augustinus *ad Publicolam, epist.* 154.

DE *m* occidendis hominibus, ne ab eis quisquam occidatur, non mihi placet consilium: nisi forte sit miles, aut publica functione teneatur; ut non pro se hoc faciat, sed pro aliis, vel pro civitate, ubi etiam ipse est, accepta legitima potestate, si ejus congruit personæ. Qui vero repelluntur aliquo terrore, ne male faciant, etiam ipsis aliquid fortasse præstatur. Hinc autem dictum est *n*: *Non resistamus malo*, ne vos vindicta delectet, quæ alieno malo animum pascit, non ut correctionem ho-

a *al. incidant.* b *al. exerceri.* c *abest ab orig.* d *Polyc. l.* 1. *tit. ult.* e *Rom.* 13. f *de pœnitentia dist.* 3. *c. sunt plures. in fin.* g *Polyc. l.* 7. *tit.* 12. h *Gen.* 7. & 19. i *al. sulphurem.*

a *Exod.* 15. b *Naum.* 1. *secundum* 70. c *De pœnitent. dist.* 3. *quærat hic.* d *al. elui.* e *Levit.* 24. f *Num.* 15. g *Sup.* 14. *q.* 6. *hi qui in furtis.* h *Burch. l.* 19. *c.* 109. *Ivo p.* 15. *c.* 121. i *al. effusionis.* k *Exod.* 22. l *Levit.* 20. m *Polyc. l.* 7. *tit.* 11. *Ansel. l.* 13. *c.* 18. *Ivo p.* 10. *c.* 1. *Pann. l.* 8. *c.* 1. n *Matth.* 5.

minum

minum negligamus. Unde nec reus est mortis alienæ, qui cum suæ possessioni ex lapidibus α murum circumduxerit, aliquis ex ipsorum lapsu percussus intereat. Neque enim reus est Christianus, si bos ejus aliquem feriendo, vel equus calcem jaciendo aliquem occidat: aut ideo non debent Christianorum *a* boves habere cornua, aut equus ungulas, aut dentes canis. An *b* vero, quoniam Apostolus Paulus satis egit, ut in Tribuni notitiam perferretur, insidias sibi a quibusdam perditis præparari, & ob hoc deductores accepit armatos, si in illa arma scelerati homines incidissent, Paulus *c* in effusione sanguinis eorum suum crimen agnosceret? Absit, ut ea, quæ propter bonum ac licitum facimus aut habemus, si quid per hæc præter nostram voluntatem cuiquam mali acciderit, nobis imputetur. Alioqui nec ferramenta domestica & agrestia sunt habenda, ne quis eis vel se, vel alterum interimat: nec arbor, aut restis, ne quis se inde suspendat: nec fenestra facienda est, ne per hanc se quispiam præcipitet. Quid plura commemorem, cum ea commemorando finire non possem? Quid enim est in usu hominum bono ac licito, unde non possit etiam pernicies irrogari?

Corr. Rom. ¶ α Ex lapidibus] *Sic est emendatum ex codice Vaticano epistolarum B. Augustini. Nam in impressis desunt istæ voces. Apud Gratianum vero erat*, suæ possessioni murorum ambitum circumduxit.

3 ps. Gratian. *Seipsum etiam perimere nulla legis auctoritate alicui permittitur.*

C. IX. *Qui Deo auctore bella gesserunt, præcepta non occidendi nequaquam transgressi sunt.*

Unde Augustinus *lib.* 1. *de Civitate Dei, c.* 17. *&* 18.

SI *d* non licet privata potestate alicui hominem occidere vel nocentem, cujus occidendi licentiam lex nulla concedit, profecto etiam qui seipsum occidit, homicida est: & tanto fit nocentior, cum se occiderit, quanto innocentior in ea causa fuit, qua se occidendum putavit. Nam si *e* Judæ factum merito detestamur, eumque Veritas judicat, cum laqueo se suspendit, sceleratæ illius traditionis auxisse potius, quam expiasse commissum, quoniam de Dei misericordia desperando exitiabiliter pœnitens, nullum sibi salubris pœnitentiæ locum reliquit: quanto magis a sua nece se abstinere debet, qui tali supplicio, quid in se puniat, non habet. Judas enim cum se occidit, sceleratum hominem occidit: & tamen non solum Christi, verum etiam suæ mortis reus finivit hanc vitam: quia licet propter suum scelus, alio tamen scelere suo occisus est. §. 1. Cur *f* autem homo, qui mali nihil fecit, sibi male faciat, & seipsum interficiendo, hominem interficiat innocentem, ne alium patiatur nocentem, atque in se perpetret peccatum proprium, ne in eo perpetretur alienum? *Item c.* 20. §. 2. Neque enim frustra in sanctis, canonicisque libris nusquam nobis divinitus præceptum permissumve reperiri potest, ut vel ipsius adipiscendæ immortalitatis, vel ullius curandi *g*, cavendique mali causa, nobismetipsis necem inferamus. Nam & prohibitos nos esse intelligendum est, ubi Lex *h* ait: *Non occides:* præsertim, quia non addidit, proximum tuum: sicut falsum testimonium cum vetaret. *Falsum*, inquit, *testimonium non dices adversus proximum tuum*. Nec ideo tamen, si adversus seipsum quisquam falsum testimonium dixerit, ab hoc se crimine putaverit alienum: quoniam regulam diligendi proximum a semetipso dilector accepit, quandoquidem scriptum est: *Diliges i proximum tuum sicut teipsum*. Porro si falsi testimonii non minus reus est, qui de seipso falsum fatetur, quam si adversus proximum hoc faceret cum in eo præcepto, quo falsum testimonium prohibetur, adversus proximum prohibeatur, possitque non recte intelligentibus videri non esse prohibitum, ut adversus se ipsum quisque falsus testis existat *a:* quanto magis intelligendum est, non licere homini seipsum occidere, cum in eo, quod scriptum est: *Non occides*, nihilo *b* deinde addito, nullus, nec ipse utique, cui præcipitur, intelligitur exceptus? *Item infra eod. capite. §.* 3. *Non occides*, non alterum; ergo nec te. Neque enim qui se occidit, aliud quam hominem occidit. §. 4. Quasdam *c* vero exceptiones eadem ipsa divina fecit auctoritas, ut liceat hominem occidi: sed his exceptis, quos Deus occidi jubet, sive data lege, sive ad personam pro tempore expressa jussione. Non α autem ipse occidit, qui ministerium debet jubenti, sicut adminiculum gladius est utenti. Et ideo nequaquam contra hoc præceptum fecerunt, quo dictum est: *Non occides*, qui Deo auctore bella gesserunt, aut personam gerentes publicæ potestatis, secundum ejus *d* leges, hoc est, justissimæ rationis imperium, sceleratos morte punierunt. Et Abraham non solum non est culpatus crudelitatis crimine, verum etiam laudatus est nomine pietatis, quod *e* voluit filium nequaquam scelerate, sed obedienter occidere. Et merito quæritur, utrum pro jussu Dei sit habendum, quod Jephte *f* filiam, quæ patri occurrit, occidit, cum se immolaturum Deo id vovisset, quod ei redeunti de prælio victori primitus occurrisset. Nec Samson *g* aliter excusatur, quod seipsum cum hostibus ruina domus oppressit, nisi quia Spiritus latenter hoc jusserat, qui per illum miracula faciebat. His igitur exceptis, quos vel lex justa generaliter, vel ipse fons justitiæ Deus specialiter occidi jubet, quisquis hominem, vel seipsum, vel quemlibet occiderit, homicidii crimine innectitur. *Item cap.* 26. §. 5. Hoc dicimus, hoc asserimus, hoc modis omnibus approbamus, neminem spontaneam mortem sibi inferre debere, veluti fugiendo molestias temporales, ne incidat in perpetuas: neminem propter aliena peccata, ne hoc ipso incipiat habere gravissimum proprium, quem non polluebat alienum: neminem propter sua peccata, propter quæ magis hac vita opus est, ut possint pœnitendo sanari: neminem velut desiderio vitæ melioris, quæ post mortem speratur; quia reos suæ mortis, melior post mortem vita non suscipit.

Corr. Rom. ¶ α Non autem,] *Sic est emendatum ex originali, præsertim Antverpiano. Nam antea totus hic locus multo aliter se habebat. Sunt autem & alia multa restituta.*

C. X. *Nemini licet sibi manus injicere.*

Idem *contra literas Petiliani, lib.* 2. *c.* 49.

TU *h* dixisti, laqueo traditor periit, laqueum talibus dereliquit. Hoc ad nos omnino non pertinet. Neque enim veneramur nomine martyrum eos, qui sibi collum ligaverunt.

C. XI. *De eodem.*

Item Hieronymus *in Jonam Prophetam, ad cap.* 1. *non longe a fine.*

NOn *i* est nostrum mortem arripere, sed illatam ab aliis libenter accipere. Unde & in persecutionibus non licet propria perire manu (absque eo, ubi castitas periclitatur,) sed percutienti colla submittere.

C. XII. *Nulla fiat oratio pro his, qui seipsos interficiunt.*

Item ex Concilio Bracarensi I. *cap.* 34.

---

a *al. Christiani.* b *Aut*) *orig.* c *Act.* 21. d *Ivo p.* 101. *c.* 4. *Pann. l.* 8. *c.* 2. e *Matth.* 27. f *C.* 18. g *carendi*) *orig.* h *Exod.* 20. i *Matth.* 22.

a *assistat*) *orig.* b *al. nihil.* c *Ibid. c.* 21. d *al. jus legis.* e *Gen.* 22. f *Judic.* 11. g *Judic.* 16. h *Ivo part.* 2. *c.* 99. *& p.* 10. *c.* 7. i *Pann. l.* 8. *c.* 3.

Pla-

PLacuit *a*, ut qui sibi ipsis voluntarie *b* aut per ferrum, aut per venenum, aut per præcipitium, aut per suspendium, vel quolibet modo violentam *c* inferunt mortem, nulla prorsus pro illis in oblatione commemoratio fiat, neque cum Psalmis ad sepulturam eorum cadavera deducantur. Multi enim sibi hoc per ignorantiam usurpant. Similiter & de his placuit fieri, qui pro suis sceleribus puniuntur.

Gratian. *Impœnitentes, subaudiatur. Item* Augustinus *in eodem lib.* 1. *de civitate Dei, c.* 26.

C. XIII. *Non est reus homicidii miles, qui potestati obediens, hominem occidit.*

4 MIles *d* cum obediens Potestati, sub qua legitime constitutus est, hominem occidit, nulla civitatis suæ lege reus est homicidii: imo nisi fecerit, reus est imperii deserti atque contempti. Quod si sua sponte atque auctoritate fecisset, in crimen effusi humani sanguinis incidisset. Itaque unde punitur, si fecerit injussus, inde punietur, nisi fecerit jussus.

C. XIV. *Homicida est, qui sponte occidit, quos Judex jubet occidi.*

Idem *in quæstionibus Exodi, quæst.* 39. *ad c.* 21.

CUm *e* minister judicis occidit eum, quem judex jussit occidi, profecto, si id sponte facit, homicida est, etiamsi eum occidat, quem scit a judice debuisse occidi.

C. XV. *Sicut jure laudatur obedientia, ita reprehenditur, quid sibi non concessa usurpat.*

Idem *lib.* 22. *contra Faustum, c.* 73.

LEx æterna ita medio quodam loco posuit aliqua hominibus, ut in eis usurpandis merito reprehendatur audacia, in exequendis autem jure obedientia laudetur. Abraham *α*, si spontaneus in occidendo filio motus fuisset, execrabilis haberetur: at jubenti Deo obsecundans, famulatus est.

Corr. Rom. ¶ *α* Abraham,] *Confectum est hoc caput ex verbis B. Augustini, sed collectoris arbitratu immutatis. Atque hæc quidem pars sic apud illum habet:* Quapropter si in occidendo filio spontaneus motus execrabilis, Deo autem jubente obsecundans famulatus non solum inculpabilis, verum etiam laudabilis invenitur, quid Moysen, Fauste, reprehendis, quod expoliavit Ægyptios, &c.

C. XVI. *Bono animo officia vindictæ possunt impleri.*

Idem *in quæstionibus super Evangelia, lib.* 1. *q.* 10.

OFficia *f* vindictæ possunt impleri bono animo, quomodo lex, quomodo judex.

C. XVII. *Non est iniquus, sed humanus, qui crimen persequitur, ut hominem liberet.*

Idem *ad Macedonium, epist.* 54.

NOn *g* est iniquitatis, sed potius humanitatis societate devinctus, qui propterea est criminis persecutor, ut sit hominis liberator.

C. XVIII. *Quare sint instituta Regia potestas & legalia tormenta.*

Idem *in ead. epistola.*

NOn *h* frustra sunt instituta potestas Regis, & cognitoris jus, ungulæ carnificis, arma militis, disciplina dominantis, severitas etiam boni patris: habent omnia ista modos suos, causas, rationes, utilitates: hæc cum timentur, & mali coercentur, & quietius inter malos vivunt boni.

C. XIX. *Nonnunquam potius peccat, qui causam mortis præbet, quam ille qui occidit.*

Idem *ibidem.*

CUm *a* homo ab homine occiditur, multum distat, utrum fiat nocendi cupiditate, vel injuste aliquid auferendi (sicut fit ab inimico, sicut a latrone) an ulciscendi, vel obediendi ordine, (sicut a judice, sicut a carnifice) an evadendi, vel subveniendi necessitate, sicut interimitur latro a viatore, hostis a milite. §. 1. Et aliquando, qui causa mortis fuit, potius in culpa est, quam ille, qui occidit: velut si quispiam decipiat fidejussorem suum, atque ille pro isto legitimum supplicium luat. Nec tamen omnis qui causa alienæ mortis est, reus est. Quid si enim quisquam stuprum petat, seseque si non impetraverit, interimat? Quid si filius timens patris pia verbera præcipitio pereat? Quid si alius homine liberato, vel ne alius liberetur, sibi ipse mortem inferat? Num propter istas alienarum mortium causas aut sceleri consentiendum est, aut vindicta peccati, quæ non fit nocendi, sed corrigendi studio, etiam paterna tollenda, aut opera misericordiæ cohibenda sunt? Hæc cum accidunt, debemus eis humanum dolorem, non propter illa, ne accidant, recte factorum reprimere voluntatem.

C. XX. *Quod Sacerdotes efficere docendo non valent, disciplinæ terrore potestas extorqueat.*

Item Isidorus *lib.* 3. *sent. de summo bono, c.* 53.

PRincipes *b* seculi nonnunquam intra Ecclesiam potestatis adeptæ culmina tenent, ut per eandem potestatem disciplinam Ecclesiasticam muniant. Cæterum intra Ecclesiam potestates necessariæ non essent, nisi, ut quod non prævalet Sacerdos effiecre per doctrinæ sermonem, potestas hoc impleat per disciplinæ terrorem. Sæpe per regnum terrenum, cœleste regnum proficit, ut qui intra Ecclesiam positi contra fidem & disciplinam Ecclesiæ agunt, rigore Principum conterantur, ipsamque disciplinam, quam Ecclesiæ humilitas exercere non prævalet, cervicibus superborum Potestas principalis imponat, & ut venerationem *α* mereatur, virtutem potestatis impertiat. Cognoscant Principes seculi Deo debere se rationem reddere propter Ecclesiam, quam a Christo tuendam suscipiunt. Nam sive augeatur pax & disciplina Ecclesiæ per fideles Principes, sive solvatur, ille ab eis rationem exiget, qui eorum potestati suam Ecclesiam credidit.

Corr. Rom. ¶ *α* Venerationem] *In variis editionibus hujus libri legitur*, & ut veneratione mereatur, virtute potestatis impertiat. *In Concilio Parisiensi sub Ludovico & Lothario lib.* 2. *cap.* 2. *ubi hoc refertur, legitur*, & ut venerationem mereatur, virtutem potestas impertiat. *Apud Ivonem vero, (nam Burchardi codex manifestum habet mendum) hoc modo*, & sic venerationem meretur, ut virtutem potestatis impertiat.

C. XXI. *Et Regia potestas, & Sacerdotalis defendat auctoritas, quæ ad divinam confessionem pertinent.*

Item Leo Papa, *epist.* 29. *ad Pulcheriam Augustam.*

REs *c* autem humanæ aliter tutæ esse non possunt, nisi quæ ad divinam confessionem pertinent, & Regia & Sacerdotalis defendat auctoritas.

C. XXII. *Sacerdotalis admonitio, quos corrigere non valet, secularis potentia corrigat.*

Item ex Concilio Turonensi III. *d cap.* 41.

INcestuosi *e*, parricidæ homicidæ multi apud nos reperiuntur; sed aliqui ex illis Sacerdotum nolunt

a *Burch. l.* 19. *c.* 130. *Ivo p.* 10. *c.* 188. *& p.* 15. *c.* 140. b *al. violente.* c *abest. ab orig.* d *Ivo p.* 10. *c.* 98. *Pann. l.* 8. *c.* 35. e *Ivo p.* 10. *c.* 103. *Pannor. l.* 8. *c.* 39. f *Ivo p.* 10. *c.* 106. *Pann. l.* 8. *c.* 40. g *Ivo p.* 10. *c.* 107. h *Ivo p.* 10. *c.* 108.

a *Ivo ibid.* b *Polyc. l.* 6. *tit.* 1. *Burch. l.* 15. *c.* 43. *Ivo p.* 16. *cap.* 44. c *Polyc. l.* 1. *tit.* 27. d C. *l.* 2. *c.* 44. e *Burch. l.* 7. *cap.* 29. *Ivo p.* 9. *c.* 65.

admo-

admonitionibus autem accommodare, volentes in pristinis perdurare criminibus: quos oportet per secularis potentiæ disciplinam a tam prava consuetudine coerceri, qui per salutifera Sacerdotum monita noluerunt revocari.

C. XXIII. *Malos comprimere, & bonos sublevare Regum officium est.*

Item Hieronymus *super Hierem. ad cap. 22.*

REgum officium *a* est proprium, facere judicium, & justitiam, & liberare de manu calumniatorum vi oppressos, & peregrino, pupilloque, & viduæ, qui facilius opprimuntur a potentibus, præbere auxilium. Et, ut curam eis præceptorum Dei majorem injiceret, intulit *b*, *Nolite contristare*, ut non solum non eripiatis, sed ne patiamini quidem per vestram conniventiam ab aliis contristari, *& sanguinem innocentem non effundatis in loco isto*. Homicidas *c* enim sacrilegos, &c. *& post pauca*. Si, inquit, hæc feceritis, o Reges Juda, tenebitis pristinam potestatem.

5 pars. Gratian. *Ipsis autem Principibus, & potestatibus fidem, & reverentiam servari oportet: quam qui non exhibuerit, apud Deum præmia invenire non potcrit.*

C. XXIV. *Æterna mercede fraudatur, qui fidem & reverentiam Potestatibus servare contemnit.*

Unde idem Hieronymus *in epist. ad Titum, c. 2. ad vers.* Servi dominis.

SI apud carnales dominos in minimo fideles fuerint, incipient eis apud Deum majora committi. Ornat autem doctrinam Domini, qui ea, quæ conditioni suæ apta sunt, facit: & e diverso confundit eam, qui non est subjectus in omnibus, cui conditio sua displicet, qui contradictor atque fraudator, in nullo fidem bonam ostendit. Quomodo enim potest fidelis esse in substantia Dei, qui carnali domino fidem exhibere non potuit?

C. XXV. *Militaris disciplina Regi omnia servat.*

Item Ambrosius *in lib. 1. de Patriarchis, id est, de Abraham, cap. 3.*

DIcat *d* aliquis, cum ipse vicerit, quomodo dicit Abraham ad Regem Sodomorum, *Nihil* e *sumam abs te*, cum præda utique in potestate victoris fuerit? Docet *f* militarem disciplinam, ut Regi serventur omnia. Sane his, qui secum fuissent in adjumentum fortasse sociati, partem emolumenti tribuendam asserit, tanquam mercedem laboris. Ideoque, quoniam sibi mercedem ab homine non quæsivit, a Deo accepit: sicut legimus scriptum, quia post hæc factum est verbum Domini ad Abraham in visu, dicens: *Noli* g *timere Abraham: Ego protegam te, merces tua multa erit valde.*

5 ps. Gratian. *Præterea, sicut Principibus, & Potestatibus fidem & reverentiam exhibere cogimur, ita secularium dignitatum administratoribus, defendendarum Ecclesiarum necessitas incumbit. Quod si facere contempserint, a communione sunt repellendi.*

C. XXVI. *Querimonias Ecclesiarum, qui in dignitatibus agunt, attentius debent audire.*

Unde Joannes VIII.

ADministratores *b* plane secularium dignitatum, qui ad Ecclesiarum tuitionem, pupillorum, ac viduarum protectionem, rapaciumque refrænationem constituti esse proculdubio debent, quoties ab Episcopis, & Ecclesiasticis viris conventi fuerint, eorum querimonias attentius audiant, & secundum quod necessitas expetierit, absque negligentia examinent, & diligenti studio corrigant. Quod si Dei timorem præ oculis non habentes, negligere post secundam & tertiam admonitionem inventi fuerint, omni se noverint communione usque ad condignam satisfactionem privatos.

C. XXVI. *Non solum homines, sed & contrariæ fortitudines sunt ultrices iræ Dei.*

Item Hieronymus *super Joelem, ad cap. 2.*

7 ps NOn *a* solum homines ministri sunt, & ultores iræ Dei in his, qui malum operantur (unde *b* non sine causa gladium portant,) sed etiam contrariæ fortitudines, quæ appellantur furor & ira Dei.

C. XXVIII. *Qui crudeles jugulat, non est talis, qualis patientibus videtur.*

Idem *super Esaiam, ad cap. 13.*

NOn *c* est crudelis, qui crudeles jugulat: sed [crudelis *d* ideo vocatur,] quod crudelis patientibus esse videtur. Nam & latro suspensus patibulo crudelem judicem putat.

C. XXIX. *Minister est Dei, qui malos percutit in eo, quod mali sunt.*

Idem *super Ezechielem, lib. 3. ad cap. 9.* e

QUi *f* malos percutit in eo, quod mali sunt, & habet vasa interfectionis, ut occidat pessimos, minister est Domini.

C. XXX. *Non scelus admittit judex, qui homines vincit.*

Idem *super epist. ad Galatas, lib. 2. ad c. 3.*

JUdex *g* non est auctor sceleris, nequam homines vinciendo.

C. XXXI. *Non effundit sanguinem, qui homicidas & sacrilegos punit.*

Idem *super Hierem. lib. 4. ad cap. 22.*

HOmicidas *h*, & sacrilegos, & venenarios punire, non est effusio sanguinis, sed legum ministerium,

C. XXXII. *Principes seculi pessimis parcere non debent.*

Item Cyprianus *libro de exhortatione martyrii, cap. 5.*

SI audieris *i* in una ex civitatibus, quas Dominus Deus tuus dabit tibi inhabitare te illic, dicentes: Eamus, & serviamus Diis aliis, quos non novisti, interficiens necabis omnes, qui sunt in civitate, cæde gladii, & incendes civitatem igni, & erit sine habitaculo in æternum: non reædificabitur etiam nunc, ut avertatur Dominus ab indignatione iræ suæ. Et dabit misericordiam tibi, & miserebitur tui, & multiplicabit te, si exaudieris vocem Domini Dei tur, & observavaris præcepta ejus.] Cujus præcepti, & vigoris memor Matathias *k* interfecit eum, qui ad aram sacrificaturus accesserat. Quod si ante adventum Christi circa Deum colendum, & idola spernenda, hæc præcepta servata sunt, quanto magis post adventum Christi servanda sunt, quando ille veniens non verbis tantum nos hortatus est, sed & factis?

C. XXXIII. *Tribulationum flagellis aliquando perfidia castigatur.*

Item Augustinus *contra literas Petiliani, lib. 2. c. 83.*

AD *l* fidem nullus est cogendus invitus, sed per severitatem, imo & per misericordiam Dei, tribulationum flagellis solet perfidia castigari. Nunquid, quia mores optimi libertate voluntatis eliguntur, ideo mores pessimi non legis integritate puniuntur? Sed tamen

a *Autem*] *orig.* b *Hierem.* 7. c *Infra ead. homicidas.* d *Dicet*] *orig.* e *Genes.* 14. f *al. Decet,* g *Genes.* 15. h *Anf. l.* 3. *c.* 107.

a *Ivo p.* 10. *c.* 111. *Pannorm. l.* 8. *c.* 48. b *al. &.* c *Ivo p.* 10. *c.* 112. *Pann. l.* 8. *c.* 49. d *absunt ab orig.* e *Et ibi gloss. ord.* f *Infra, ead q.* 8. *quicunque percutit. In Tribur. sub Arnulpho, c.* 3. *Burch. l.* 6. *c.* 43. *Ivo p.* 10. *c.* 114. *Pann. l.* 8. *c.* 51. g *Ivo p.* 10. *c.* 115. *Pann. l.* 8. *c.* 52. h *Ivo p.* 10. *c.* 115. *Burch. l.* 6. *c.* 43. *Pann. l.* 8. *c.* 53. i *Deut.* 13. k 1. *Machab.* 2. l *Ivo p.* 10. *c.* 75.

male vivendi ultrix disciplina præpostera est, nisi cura α præcedens bene vivendi doctrinam prætendat. Si quæ igitur adversus vos leges constitutæ sunt, non eis benefacere cogimini, sed malefacere prohibemini. Nam benefacere nemo potest, nisi elegerit, nisi amaverit: quod est in libera voluntate. *& infra, c.* 84. §. 1. Cum aliquid adversus vos Reges constituunt, admoneri vos credite, ut cogitetis, quare ista patiamini. Si *a* propter justitiam, revera illi persecutores vestri sunt, vos autem beati, qui persecutionem passi propter justitiam, possidebitis regnum cœlorum. Si autem propter iniquitatem schismatis vestri, quid illi, nisi correctores vestri sunt: vos autem, sicut cæteri diversorum scelerum rei, qui pœnas legibus pendunt, profecto infelices & in hoc, & in seculo futuro?

Corr. Rom. ¶ α Cura] *Apud B. Augustinum & Ivonem legitur*, nisi cum præcedens bene vivendi doctrina contemnitur: *sed ob glossam in vers.* cura, *non est mutatum.*

C. XXXIV. *Injuria Sacramentorum Christi a Regibus est vindicanda.*

Idem *in eodem lib. c.* 92.

SI *b* propterea persecutor non fuit Nabuchodonosor *c*, quia scelus in sanctum Danielem commissum justissime vindicavit: quomodo vindicandum est a Regibus, quod Christi Sacramenta exsufflantur, si Prophetæ membra, quia in periculum missa sunt, sic vindicari meruerunt?

C. XXXV. *Diligentissimi rectores sunt, qui malos, ut a malo fugiant, persequuntur.*

Idem *in libro de unitate Ecclesiæ, c.* 17.

SI *d* vos contra Ecclesiam Christi altare erexisse, & a Christiana unitate, quæ toto orbe diffunditur, sacrilego schismate separatos esse, & corpori Christi (quod est Ecclesia toto orbe diffusa) & rabaptizando, & blasphemando, & quantum potestis oppugnando, adversari sancta & canonica Scriptura convincit, vos impii, atque sacrilegi: illi autem, qui vos pro tanto scelere tam leniter damnorum admonitionibus, vel locorum, vel bonorum, vel pecuniæ privatione deterrendos, coercendosque decernunt, ut cogitantes, quare ista patiamini, sacrilegium vestrum cognitum fugiatis, & ab æterna damnatione liberemini, & rectores diligentissimi, & consultores piissimi deputantur.

C. XXXVI. *Non amatur servus vel filius, cum non corripitur.*

Idem *super epistolam Joannis, tract.* 7.

NOn *e* putes tunc te amare servum tuum, quando eum non cædis, aut tunc te amare filium tuum, quando ei non das disciplinam, aut tunc te amare vicinum tuum, quando eum non corripis. Non est ista charitas, sed languor. Ferveat charitas ad corrigendum, ad emendandum. Si sunt boni mores, delectent: si sunt mali, emendentur.

C. XXXVII. *Innocentis officium est, nulli nocere & peccantem punire.*

Idem *in lib.* 19. *de civitate Dei, c.* 16.

NOn *f* est α innocentiæ, parcendo sinere, ut in malum gravius incidatur. Pertinet ergo ad innocentis officium non solum nemini malum inferre, verum etiam cohibere a peccato, vel punire peccatum, ut aut ipse qui plectitur β, corrigatur experimento, aut alii terreantur exemplo.

Corr. Rom. ¶ α Non est] *Integer locus apud B. Augustinum sic habet*: Sicut enim non est beneficentia, adjuvando efficere, ut bonum, quod majus est, amittatur ita non est, &c.

¶ β Plectitur,] *Sic ex Originali: antea legebatur*, prius odio habetur, *nec multo aliter Ivo.*

a *Matth.* 5. b *Ivo ibid.* c *Dan.* 3. d *Ivo ibid.* e *Ivo p.* 10. *c.* 67. *Pann. l.* 8. *c.* 22. f *Ivo p.* 10. *c.* 77.

C. XXXVIII. *Non est misericors, qui vitiis nutriendis parcit.*

Idem *ad Lotharium* a.

QUi *b* vitiis nutriendis parcit & favet, ne contristet peccantium voluntatem, tam non est misericors, quam qui non vult cultrum rapere puero, ne audiat plorantem: & non timet, ne vulneratum doleat, vel extinctum.

C. XXXIX. *Enormia flagitia per seculi judices corripiantur.*

Item Haymo *super epistolam ad Romanos, c.* 13.

SUnt *c* quædam enormia flagitia, quæ potius per mundi judices, quam per antistites & rectores Ecclesiarum vindicantur: sicut cum quis interficit Pontificem Apostolicum, Episcopum, Presbyterum, sive Diaconum. Hujusmodi reos Reges & Principes mundi damnant. Ergo non sine causa gladium portant, qui talia scelera dijudicant. Sunt enim maxime constituti propter latrones, homicidas, raptores: ut & illos damnent, & alios suo timore compescant.

Corr. Rom. ¶ *In vulgatis citabatur ex Augustino, sed in vetustis tribuitur Haymoni, apud quem habetur.*

C. XL. *Furta & crimina a Rege sunt cohibenda.*

Item Cyprianus *in nono genere abusionis.*

REx *d* debet furta cohibere, adulteria punire, impios de terra perdere, parricidas & pejerantes vivere non sinere, filios suos non sinere impie agere.

Corr. Rom. ¶ *Libellus hic de duodecim gradibus abusionum impressus est tomo nono operum B. Augustini, sed est etiam in uno codice Vaticano operum B. Cypriani: & in Concilio Parisiensi, lib.* 2. *cap.* 1. *hoc idem nomen abusionis genus refertur ex Cypriano, quemadmodum & apud Ivonem & in Pannormia.*

C. XLI. *Non peccat, qui ex officio nocentem interficit.*

Item Augustinus *de libero arbitrio, l.* 1. *c.* 4.

SI *e* homicidium est hominem occidere, potest tamen occidere *f* aliquando sine peccato. Nam & miles hostem, & judex, vel minister ejus nocentem, & cui forte invito, atque imprudenti telum manu fugit, non mihi videntur peccare, cum hominem occidunt. Evodius: assentior α. Sed homicidæ isti appellari non solent. *Idem in quæstionibus Levitici, quæst.* 68. *ad cap.* 19. §. 1. Cum homo juste occiditur, lex eum occidit, non tu.

Corr. Rom. ¶ α Evodius: assentior.] *Hæc sunt addita ex Originali & Ivone. Est enim liber ille scriptus in Dialogo.*

C. XLII. *Non qui ad bonum, sed qui ad malum cogit, persequitur.*

Item Pelagius Papa.

NOn *g* vos hominum vaniloquia retradent dicentium, quia persecutionem Ecclesia facia[t], dum vel ea, quæ committuntur, reprimit, vel animarum salutem requirit. Errant hujusmodi rumoris fabulatores. Non persequitur, nisi qui ad malum cogit. Qui vero malum vel factum jam punit, vel prohibet ne fiat, non persequitur iste, sed diligit. Nam si, ut illi putant, nemo nec reprimendus a malo, nec retrahendus a malo ad bonum est, humanas & divinas leges necesse est evacuari, quæ & malis pœnam, & bonis præmia justitia suadente constituunt. Malum autem schisma esse, & per exteras etiam potestates hujusmodi homines debere opprimi, & Canonicæ Scripturæ auctoritas, & paternarum regularum nos veritas docet. Quisquis ergo ab Apostolicis divisus est

a *al. Letarium.* b *Ivo p.* 10. *c.* 79. *Pann. l.* 8. *c.* 25. c *Ivo p.* 10. *c.* 11. *Pann. l.* 8. *c.* 5. d *Omittuntur aliquot verba. Ivo p.* 10. *c.* 96. *Pann. l.* 8. *tit.* 4. *c.* 19. e *Ivo p.* 10. *c.* 101. *Pann. l.* 8. *c.* 35. f *al. accidere.* g *Deusdedit p.* 1. *Polyc. l.* 7. *tit.* 6. *Ansel. l.* 12. *c.* 47. *Ivo p.* 10. *c.* 95.

se-

sedibus, in schismate eum esse non dubium est: & contra universalem Ecclesiam altare conatur erigere. §. 1. Sed quid de talibus insertus α Chalcedonensi Synodo canon statuta, gloria vestra consideret, ubi post alia sic dicit: *Qui a communione seipsum suspendit, & collectam facit, & altare constituit, & noluerit vocanti Episcopo consentire, & noluerit eidem acquiescere, neque obedire primo & secundo vocanti, hunc omnino damnari, nec unquam vel orationem β mereri, nec recipere eum posse honorem. Si enim permanserit turbas faciens, & seditiones Ecclesiæ, per exteram potestatem tanquam seditiosum comprimi.* §. 2. Et B. Augustinus *b* de talibus dicit: *Multa c etiam cum invitis benigna quadam asperitate plectendis agenda sunt, quorum potius utilitati consulendum est, quam voluntati. Nam in corripiendo filio, quantumvis aspere, nunquam paternus amor amittitur: fit tamen, quod nollet, ut doleat, qui etiam invitus videtur dolore sanandus.* Ecce videtis, quemadmodum tanti testimonio patris non persequatur coercendo talia, sed diligat emendando tales semper Ecclesia. Facite ergo etiam vos, quod scientes intentionem Christianitatis vestræ frequenter hortamur, & date operam, ut talia fieri ultra non liceat: sed etiam (quod vobis facillimum esse non dubito) hi, qui talia præsumpserunt, ad piissimum Principem sub digna custodia dirigantur. §. 3. Recolere enim debet Celsitudo vestra, quid per vos Deus fecerit tempore illo, quo Istriam, & Venetias tyranno Totila possidente, Francis etiam cuncta vastantibus, non ante tamen Mediolanensem Episcopum fieri permisistis, nisi ad Clementissimum Principem exinde retulissetis, & quid fieri debuisset, ejus iterum scriptis recognovissetis: & inter ubique ferventes hostes, Ravennam tamen, & is, qui ordinabatur, & is, qui ordinaturus erat, providentia culminis vestri deducti sunt.

Corr. Rom. ¶ α Insertus Chalcedonensi] *Actione quarta Concilii Chalcedonensis, in epistola Archimandritarum ad ipsum Concilium pro rehabilitatione Dioscori, citatur canon quintus Concilii Antiocheni: & eodem fere modo habetur in ea epistola, atque hic refertur. Cum neutra tamen antiqua versione ipsius Concilii magnopere concordat.*

¶ β Vel orationem] *In utroque Concilio, id est, Antiocheno, priscæ versionis, & Chalcedonensi legitur*, curationem. *Græce enim est,* χ μηκέτι θεραπείας τυγχάνειν.

C. XLIII. *Schismaticos, & hæreticos seculi potestates coerceant.*

Idem *Narsæ patritio, & Duci in Italia.*

DE *d* Liguribus, atque Veneticis, & Histriis Episcopis quid dicam? quos idonea est Excellentia vestra & ratione, & potestate reprimere, & dimittis eos in contemptum Apostolicarum sedium de sua rusticitate gloriari: cum, si quid eos de judicio universalis Synodi, quod Constantinopoli per primam nuper elapsam indictionem actum est, forte movebat, ad sedem Apostolicam (quomodo semper factum est) electis aliquibus de suis, qui dare & accipere rationem possent, dirigere debuerunt, & non clausis oculis corpus Christi Dei nostri, hoc est, sanctam Ecclesiam lacerare. Nolite ergo dubitare hujusmodi homines principali vel judiciali auctoritate comprimere: quia regulæ *e* Patrum hoc specialiter constituerunt, ut si qua Ecclesiastici officii persona, cui subjectus est, restiterit, vel seorsum collegerit, aut aliud altare erexerit, seu schisma fecerit, iste excommunicetur, atque damnetur. Quod si forte & hoc contempserit, & permanserit, divisiones & schisma faciendo, per Potestates publicas opprimatur. Ecce domine, quod *a* animus vester forte timidus est, ne persequi videaris, de Patrum vobis auctoritate hæc breviter diligenda curavi, cum mille alia exempla, & constitutiones sint, quibus evidenter agnoscitur, ut facientes scissuras in sancta Ecclesia, non solum exiliis, sed etiam proscriptione rerum, & dura custodia per publicas potestates debeant coerceri.

C. XLIV. *Ab Ecclesiæ unitate divisi, a secularibus potestatibus coerceantur.*

Item Pelagius.

QUali *b* nos de gloriæ vestræ studiis judicio gratulemur, non solum vestram, sed multorum ac pene omnium credimus habere notitiam: & idcirco nunc de his, quæ vobis præsentibus ibi fieri stupemus, fiducialiter apud gloriam vestram duximus conquerendum. Thracius *c* siquidem atque Maximilianus nomina tantum Episcoporum habentes, & Ecclesiasticam ibi unitatem perturbare dicuntur, & omnes Ecclesiasticas res suis usibus applicare: in tantum ut contra unum eorum, id est, Maximilianum, usque ad nos per tam longum iter, necessitate compellente quidam infatigabiliter venientes, preces offerrent. Ob quam causam Petrum Presbyterum sedis nostræ, sed & Projectum notarium ad eadem loca duximus destinandos, ut ea, quæ canonicis statutis a prædictis Pseudoepiscopis compererint commissa, vel digna debeant ibi ultione compescere, vel eosdem ad nos usque perducere. Et ideo salutantes paterno affectu gloriam vestram, petimus, ut præbeatis auxilium: nec putetis alicujus esse peccati, si hujusmodi homines comprimuntur. Hoc enim & divinæ, & humanæ *d* leges statuerunt, ut ab Ecclesiæ unitate divisi, & ejus pacem iniquissime perturbantes, a secularibus etiam potestatibus comprimantur. Nec quicquam majus est, unde Deo sacrificium possitis offerre, quam si id ordinetis, ut hi, qui in suam, & aliorum perniciem debacchantur, competenti debeant vigore compesci.

C. XLV. *Iniquitas pravorum, quamvis bonis proficiat, tamen punienda est.*

Idem Pelagius Papa *Joanni Patritio.*

RElegentes *e* literas Excellentiæ vestræ, de injuria quidem, quam vobis iniquorum hominum præsumptio ingessit, valde doluimus. Sed quia scimus occulto Dei judicio animam vestram, etsi per aliorum iniquitatem, & superbiam, & contaminatione schismatis custoditam, egimus omnipotenti Deo gratias, qui etiam de malis hominum actibus bona operari consuevit. Nec enim sine illius providentia factum esse credendum est, ut insensati, & perversi homines ad hoc usque prosilirent, ut suam divisionem, catholicam esse credentes Ecclesiam, a sua vos pollutione prohiberent. Si enim per misericordiam Dei etiam nescientibus illis hoc factum est, ut a Schismaticorum factione *f* eruti, catholicæ, quam diligitis, servari vos contigisset Ecclesiæ. Quamvis igitur vestra per illorum scelus utilitas facta sit, nolite tamen impunitam præsumptionem iniquorum hominum grassari permittere. Si enim hoc, quod in vestram gloriam præsumpserunt, non fuerit vindicta compressum, quod in minoribus α non valeant puniri ambigi ultra non debet. Exercete igitur in talibus debitam auctoritatem, & ne eis amplius talia committendi spiritus *g* crescat, vestris coercitionibus reprimantur. Ad hoc siquidem Dei nutu etiam contra vos talia præsumpserunt, ut talia vobis corrigentibus ab eodem *h* scelere alios possitis, Deo propitiante, munire. Quales autem sint, qui Ecclesiam fugiunt, Eutrasii vos scelera (quæ amplius occulta Deus esse

a 11. q. 3. *si quis Presbyter.* b *Cap. l. 5. c. 24.* c *supra dist. 45. & qui emendat.* d *Anf. l. 6. c. 196. Polyc. l. 7. tit. 5. De hoc schismate B. Gregor. l. 4. epist. 50. & lib. 7. indict. 2. epist. 10. & alibi. Supra proximo capite.* e *Canon apost. 32. Antiochen. 5.*

a *al. de quo animo.* b *Anfel. l. 12. c. 46. Polyc. l. 7. tit. 5.* c *al. Tertius. al. Arsacius.* d *al. mundanæ.* e *Anf. l. 12. c. 47. Polyc. ibid.* f *al. communione.* g *al. spes.* h *al. eorum.*

noluit) evidenter informant: qui in homicidio quidem nec hominis neceſſitudinem, nec fratris charitatem, nec ſacerdotii reverentiam cogitavit. Inceſtuoſo autem adulterio *a* etiam ipſius vindictæ abſtulit modum: quia, ſi adulterium punias, non remanet, in quo vindicetur inceſtus. Si inceſtuoſo ingeras pœnam, inultum crimen adulterii remanebit. Ecce, de quo collegio ſunt, qui, quantum ad ſuperbiam ſuam, injuriam vobis inferre moliti ſunt, & quantum ad providentiam Dei, impollutos vos Eccleſiæ ſervaverunt. Auferte tales ab iſta provincia, utimini oblata vobis a Deo opprimendi perfidos occaſione. Quod tunc plenius fieri poterit, ſi auctores ſcelerum ad clementiſſimum Principem dirigantur, & maxime Eccleſiæ Aquilejenſis invaſor, qui & in ſchiſmate, & in eo *β* maledictus, nec honorem Epiſcopi poterit retinere, nec meritum.

Corr. Rom. ¶ *α* Quod in minoribus] *In aliquot vetuſtis, & apud Anſelmum legitur*, quid in minoribus valeant, ambigi, &c.

¶ *β* In eo] *Anſelmus habet*, & a ſchiſmatico maledictus.

C. XLVI. *In certamine, quod contra infideles geritur, quiſquis moritur, cœleſte regnum meretur.*

Item Nicolaus *exercitui Francorum.*

OMnium *b* veſtrum noſſe volumus charitatem, quoniam quiſquis (quod non optantes dicimus) in hoc belli certamine fideliter mortuus fuerit, regna illi cœleſtia minime negabuntur.

Corr. Rom. ¶ *Ivo part.* 10. *c.* 87. *verſ.* omnium veſtrum, *hoc idem citat ex epiſtola Leonis IV. ad exercitum Francorum, ubi etiam affert id, quod infra, ead. q.* 8. *c.* omni timore. *ex eodem Leone refertur.*

C. XLVII. *Non ſunt homicidæ, qui adverſus excommunicatos zelo matris Eccleſiæ armantur.*

Item Urbanus II. *Godofredo Lucano Epiſcopo.*

EXcommunicatorum *c* interfectoribus (prout in ordine Eccleſiæ Romanæ didiciſtis) ſecundum intentionem *α* modum congruæ ſatisfactionis injunge. Non enim eos homicidas arbitramur, quos adverſus excommunicatos zelo catholicæ matris ardentes, aliquos eorum trucidaſſe contigerit. Ne tamen ejuſdem Eccleſiæ matris diſciplina deferatur, eo tenore, quem diximus, pœnitentiam eis indicito congruentem, qua divinæ ſimplicitatis oculos adverſus ſe complacare valeant, ſi forte quid duplicitatis pro humana fragilitate in eodem flagitio incurrerint *d*.

Corr. Rom. ¶ *α* Intentionem] *Ivo & Pannormia habent*, intentionem ipſorum: *ſed ob gloſſam non eſt additum.*

C. XLVIII. *Pax Eccleſiæ mœſtitiam conſolatur perditorum.*

Item Auguſtinus *epiſtola* 50. *ad Boniſacium, de coercendis hæreticis.*

QUis *e* enim noſtrum *α* velit aliquem illorum non ſolum perire, verum etiam aliquid perdere? Sed ſi aliter non meruit pacem habere domus David, niſi Abſalon filius ejus in bello, quod gerebat contra patrem, fuiſſet extinctus, quamvis magna cura mandaverat ſuis, ut eum, quantum poſſent, vivum, ſalvumque ſervarent, ut eſſet, cui pœnitenti paternus affectus ignoſceret, quid ei reſtitit, niſi perditum flere, & ſui regni pace acquiſita ſuam mœſtitiam conſolari?

Corr. Rom. ¶ *α* Noſtrum] *Emendatum eſt ex B. Auguſtino, a quo parum diſcordat Ivo. Antea apud Gratianum legebatur*, Quis enim veſtrum velit aliquem inimicorum ſuorum non ſolum, &c.

Gratian. *Si ergo viri ſancti, & publicæ poteſtates bella gerentes non fuerunt tranſgreſſores illius mandati*, Non occides: *quamvis quoſque flagitioſos digna morte perimerent: ſi miles ſuæ poteſtati obediens, non reus homicidii; ſi ejus imperio quemlibet flagitioſum interfecerit; ſi homicidas, & venenarios punire non eſt effuſio ſanguinis, ſed legum miniſterium; ſi pax Eccleſiæ mœſtitiam conſolatur perditorum; ſi illi, qui zelo catholicæ matris accenſi excommunicatos interficiunt, homicidæ non judicantur: patet, quod malos non ſolum flagellari, ſed etiam interfici licet.* §. 1. *Sed quæritur, ſi contingat aliquos malos puniri ab his, qui non habent legitimam poteſtatem, an ſint rei effuſi ſanguinis hi, per quos puniuntur?*

C. XLIX. *Aliquando puniuntur peccata per populos juſſu divino excitatos.*

De his ita ſcribit Ambroſius *lib.* 2. *de Cain & Abel, cap.* 4.

REmittuntur peccata per Dei verbum, cujus Levites interpres, & quidam executor eſt. Remittuntur etiam per officium Sacerdotis, ſacrumque miniſterium. Puniuntur quoque per homines; ſicut per judices, qui poteſtate ad tempus utuntur. *& infra.* §. 1. Puniuntur peccata etiam per populos: ſicut legimus, quia ſæpe *a* ab alienigenis Dei juſſu excitatis, propter divinæ majeſtatis offenſam, ſubactus *b* eſt populus Judæorum.

Gratian. *Hinc notandum eſt, quod aliquando punit Deus peccata per neſcientes, aliquando per ſcientes. Per neſcientes peccata punit: ſicut* c *per Sennacherib, & per Nabuchodonoſor, & per Antiochum, & per Principes Romanorum, & per nonnullos Reges Gentilium populum Iſraeliticum delinquentem aliquando affixit, aliquando captivavit.* §. 1. *Unde ipſe Dominus ait per Prophetam* d: Virga furoris mei Aſſur: ipſe autem non cognovit. *Aſſur erat virga furoris Domini: quia per eum innumeras gentes divina juſtitia flagellare diſpoſuit. Ipſe vero non cognovit: quia in ſuperbiam elatus, victoriam, quam aſſecutus fuerat, non divinæ potentiæ, ſed ſuis viribus attribuit. Unde contra ejus ſuperbiam Dominus loquitur, dicens* e: Nunquid gloriabitur ſerra contra eum, qui ſecat in ea? aut nunquid exaltabitur ſecuris contra eum, qui cædit in ea? *Quibus ſimilitudinibus ſatis perſpicue oſtenditur, quod ſicut ſerra, & ſecuris nec ſecare nec cædere ligna poſſunt, niſi ab alio regantur, ac idea contra regentes ſe ſuperbire non debent: ſic illi, per quos Deus punit, abſque nutu divinæ diſpoſitionis nihil agere valent: ac ideo contra regentem ſe ſuperbire eis non licet.* §. 2. *Tales in eo quod puniunt*, Deo ſervire dicuntur: *in eo autem quod ignorantes ſe eſſe miniſtros iræ Dei, impia vanitate ſuperbiunt, mercedem ſuæ ſervitutis a Deo non niſi temporalem inveniunt: pœnam vero ſuæ ſuperbiæ non effugiunt. Unde, cum Dominus diceret ad Prophetam de Nabuchodonoſor*, Quid f dabo ei pro labore, quo ſervivit mihi apud Tyrum? *ſtatim ſubjunxit.* Da, *hoc eſt, datam ſibi pronuntia*, Ægyptum & Æthiopiam. *Cum autem in corde ſuo ſuperbiens poſtea diceret* g: Nonne hæc eſt Babylon, quam ego condidi in robore regni mei? *&c. ſtatim immutavit Deus rationabilem mentem ejus, & induit eum ferina beſtialitate, ut ab omnibus fugiens cum beſtiis viveret.* §. 3. *Per Antiochum* h *quoque cum idololatriam Judaicæ plebis Dominus puniret, & pacem, quam ex lege Dei objecta, & ex ſacris nationum aſſumptis quærebant, illis in perniciem verteret, quia Dei diſpoſitionem ignorans, ſuæ facultati devaſtationem illius plebis attribuit, inprecatur in eum Propheta* i, *dicens*: Effunde iram tuam in gentes, quæ te non noverunt, & in regna, quæ non invocaverunt nomen tuum: ne forte dicat in gentibus, ubi eſt Deus

a *al. in adulterio.* b *Ivo p.* 10. *c.* 87. *Pannorm. lib.* 8. *cap.* 30. c *Ivo p.* 10. *c.* 54. *Pann. l.* 8. *c.* 11. d *al. contraxerint.* e *Ivo p.* 10. *c.* 59. 2. *Reg.* 18.

a *Sæpe alienigenis.*] *orig.* b *ſubjectus*] *orig.* c 4. Reg. 25. 2. *Mach.* 5. d *Eſa.* 10. e *Eſa. ibid.* f *Ezech.* 29. *paulo aliter, quam in vulg. aut apud* 70. g *Dan.* 4. h 1. *Mach.* 1. i *Pſal.* 78.

eorum? §. 4. *Similiter, cum per Romanos peccatum mortis Christi Deus punire decrevisset, urbis excidium, & Judaicæ plebis miseram captivitatem suis viribus adscribere cœperunt: unde contra eos Propheta imprecatur, dicens* a: Leva manus tuas in superbias eorum, qui te oderunt: *& qui multa maligne operati, monumenta suæ victoriæ posuerunt in medio atrio tuo.* §. 5. *Per scientes peccata puniantur: sicut Deus per filios Israel voluit peccata punire Amorrhæorum* b, *& Chananæorum, & aliarum gentium: quarum terram Israelitis possidendam dedit: quibus etiam præcepit* c, *ut nemini eorum parcerent, sed omnes morti traderent. Quod propter peccata eorum illis contigisse ex verbis Domini apparet: qui cum diceret ad Abraham*, Semini *d* tuo dabo terram hanc, *veluti quæreret, quare non modo eam das mihi? audivit*, Nondum enim sunt peccata Amorrhæorum consummata. *Quæ tunc intelliguntur fuisse consummata, cum populus ille de Ægyptiaca servitute liberatus, terram eorum, sicut Abrahæ promissum fuerat, in hæreditatem accepit.* §. 6. *Cum ergo sic divino jussu ad puniendum peccata populi excitantur, sicut populus ille Judaicus est excitatus ad occupandum terram promissionis, & ad delendas gentes peccatrices, sine culpa noxius sanguis effunditur, & quæ ab eis male possidentur, in jus, & dominium rite transeunt bonorum.* §. 7. *Cum vero occulto instinctu aliqui moventur ad persequendos malos, sicut Sennacherib, & cæteri, qui populum delinquentem persecuti sunt, licet occulto instinctu operante illorum meritis incitentur ad persequendum: tamen, quia prava intentione non peccata delinquentium punire, sed illorum bona rapere, vel suæ ditioni subjicere quærunt, non sunt immunes a crimine. De quibus etiam notandum est, quod aliquando excitantur ad puniendum peccata bonorum, ut tandem per bonos correctos ipsi quoque puniantur: sicut in libro Judicum legitur* e *de Jabin Rege Chananæorum, & de Madianitis: quod propter idololatriam populi suscitavit eos Deus, ut Israel affligerent, & terram eorum occuparent. Cum autem populus Dei sub manibus eorum diutius afflictus peccatum suum cognosceret, & per pœnitentiam sibi Deum placaret, Dei præcepto, & f Barach, comitatus Delboram Prophetissam uxorem Lapideth, Jabin Regem Chananæorum, & Zizaram ducem exercitus sui contrivit: & Gedeon Zebee, & Salmana Reges Madianitarum, & Oreb, & Zeb, duces eorum morti tradidit.* §. 8. *Apparet ergo, quod aliquando per legitimam potestatem gerentes, aliquando per populos divino jussu excitatos, mali pro peccatis suis non solum flagellantur, sed etiam vite perduntur. Nec est contrarium illud Augustini, quod ad Marcellinum pro* Circumcellionibus *supplicans rogabat, ut verberibus eos coerceret, non morte perderet. Quamvis* g *enim supplicando spatium vitæ eis reservari popposcit, non tamen legum severitatem, qua tales morte plectuntur, non observandam docuit.*

QUÆSTIO VI.

Quod autem quæritur, An mali sint cogendi ad bonum, facile apparet. Antiquus namque populus ille metu pœnarum ad observationem legis cogebatur. In Evangelio h *quoque Dominus ait discipulis suis:* Nolite timere eos, qui corpus occidunt, animam autem non possunt occidere: sed potius eum timere, *id est, ei in timore servite*, qui potest animam & corpus perdere in gehennam. *Paulus quoque cum Ecclesiam Dei persequeretur, in itinere cæcatus* i *ad Deum conversi coactus est. Unde se abortivo similem testatus est, dicens* k: Novissime autem omnium tanquam abortivo visus est, & mihi.

a *Psalm.* 73. b *Josuæ* 5. *&* 6. c *Deut.* 7. d *Genes.* 15. e *Jud.* 4. f *Jud.* 8. g *sup. eod. cap.* 1. h *Matth.* 10. i *Act.* 9. k 1. *Cor.* 15.

C. I. *Ecclesia malos debet cogere ad bonum, sicut Christus Paulum coegit.*

Hinc Augustinus *scribit epist.* 50. *ad Bonifacium.*

SChismatici dicunt: cui *a* vim Christus intulit? quem coegit? Ecce habent Paulum Apostolum. Agnoscant in eo prius cogentem Christum, & postea docentem: prius ferientem, & postea consolantem. Mirum est autem, quomodo ille, qui pœna corporis ad Evangelium coactus intravit, plus illis omnibus, qui solo verbo votati sunt, in Evangelio *b* laboravit: & quem major timor compulit ad charitatem, ejus perfecta *c* charitas foras misit timorem. Cur ergo non cogeret Ecclesia perditos filios, ut redirent, si perditi filii coegerunt alios, ut perirent? Quamvis & illos, quos non coegerunt, sed tantummodo seduxerunt, si per terribiles, sed salubres leges in ejus gremium revocentur, blandius pia mater amplectitur: & de illis multo amplius, quam de illis, quos nunquam perdiderat, gratulatur. §. 1. An non pertinet addiligentiam pastoralem, etiam illas oves, quæ non violenter ereptæ, sed blande, leniterque seductæ a grege aberraverint, & ab alienis possidere cœperint, inventas ad ovile Dominicum, si resistere voluerint, flagellorum terroribus, vel etiam doloribus revocare? *Item infra.* §. 2. A Christo coactum ostendimus Paulum. Imitatur itaque Ecclesia in istis cogendis Dominum suum. Quæ prius, ut neminem cogeret, expectavit, ut de fide Regum atque gentium prædictio *d* Prophetica compleretur. §. 3. Etiam hinc enim non absurde intelligitur illa Apostolica sententia, ubi beatus Paulus dixit *e*: *Paratus ulcisci omnem inobedientiam, cum completa fuerit prior vestra obedientia.* §. 4. Unde & ipse Dominus ad magnam cœnam suam prius adduci jubet convivas, postea cogi. Nam, cum ei servi sui respondissent *f*: *Domine, factum est, quod jussisti, & adhuc locus est: exite*, inquit, *in vias & sepes, & quoscunque inveneritis, cogite intrare.* In illis ergo, qui primo leniter adducti sunt, completa est prior obedientia: in istis autem qui coguntur, inobedientia coercetur. *Item infra.* §. 3. Si per potestatem *g*, quam per religionem ac fidem Regum tempore quo debuit, divino munere accepit Ecclesia, ii, qui inveniuntur in viis & sepibus, id est, in hæresibus & schismatibus, coguntur intrare, non quia coguntur, reprehendant, sed quo cogantur, attendant.

Corr. Rom. ¶ *Initium hujus capituli apud B. Augustin. ibi de Donatistis agentem, sic habet*: Ubi est, quod isti clamare consueverunt, liberum est credere, cui vim, &c. *ut sup. eod. q.* 4. qui nos. *vers.* cui vim.

C. II. *Variis modis errantes corripiuntur a Deo.*

Idem *ad Donatistas, epist.* 166.

QUod *h* erraverat (inquit Dominus) non revocastis, & quod perierat, non requisistis.) Hoc vobis per nos ipse Deus facit; sive obsecrando, sive minando, sive corripiendo, sive damnis, sive laboribus, sive per suas occultas admonitiones, vel visitationes, sive per potestatum temporalium leges.

C. III. *Non est considerandum, quod quisque cogitur, sed quale sit illud, quo cogitur.*

Idem *in epist.* 84. *ad Vincentium.*

VIdes, ut opinor, non esse considerandum, quod quisque cogitur, sed quale sit illud, quo cogitur, utrum bonum, an malum: non quod quisque bonus possit esse invitus, sed timendo quod non vult pati, vel relinquit impedientem animositatem, vel ignoratam compellitur cognoscere veritatem, ut timens, vel respuat falsum

a *Sup. eod. quæst.* 4. *qui nos. Ivo p.* 10. *c.* 59. b 1. *Cor.* 15. c 1. *Joan.* 4. d *prædicatio*) *orig.* e 2. *Cor.* 10. f *Luc.* 14. g *al. potestate. sup. eod. q.* 4. *ipsa pietas.* §. *si per potestatem.* h *Ivo p.* 10. *c.* 64. *Ezech.* 34.

de

de quo contendebat, vel quærat verum, quod neſciebat, & volens jam teneat, quod noſebat. *Item infra*. §. 1. Mea primitus ſententia erat, neminem ad unitatem Chriſti eſſe cogendum, verbo eſſe agendum, diſputatione pugnandum, ratione vincendum, ne fictos Catholicos haberemus, quos apertos Hæreticos noveramus. Sed hæc opinio mea non contradicentium verbis, ſed demonſtrantium ſuperabatur exemplis. Nam primo mihi opponebatur civitas mea, quæ cum tota eſſet in partem Donati, ad unitatem Catholicam timore legum Imperialium converſa eſt: quam nunc videmus ita hujus veſtræ animoſitatis perniciem deteſtari, ut in ea nunquam fuiſſe credatur. Ita aliæ multæ, quæ mihi nominatim commemorabantur, ut ipſis rebus agnoſcerem, etiam in hac cauſa recte intelligi poſſe, quod ſcriptum eſt *a*: *Da ſapienti occaſionem, & ſapientior erit*.

C. IV. *Onere penſionis Ruſticus ad Dominum converti cogatur.*

Item Gregorius *Januario Epiſcopo Caralitano, lib. 3. epiſt. 26.*

JAm vero, ſi Ruſticus tantæ perfidiæ & obſtinationis fuerit inventus, ut ad Deum minime venire conſentiat, tanto penſionis onere gravandus eſt, ut ipſa exactionis ſuæ pœna compellatur ad rectitudinem feſtinare.

Gratian. *Ex his omnibus intelligitur, quod mali ſunt cogendi ad bonum*. §. 1. *Sed objicitur, quod nemo eſt cogendus ad id, ad quod inutiliter cogitur. Ad bonum autem quiſque inutiliter cogitur, cum Deus aſpernetur coacta ſervitia. Unde Apoſtolus* b, *cum ad eleemoſynas Corinthios hortaretur, ait:* Unuſquiſque, prout deſtinavit in corde ſuo, non ex triſtitia, aut ex neceſſitate. Hilarem enim datorem diligit Deus. *Unde datur intelligi, quod qui invitus dat propter præſentem pudorem, & rem, & meritum perdit. Item, cum redderet cauſam quare ſumptibus abſtineret, ait* c: Si ex neceſſitate evangelizavero, non erit mihi gloria. §. 2. *Item*, Si invitus evangelizavero, diſpenſatio mihi credita eſt. Si autem volens hoc ago, mercedem habeo apud Deum. *Item cum Galatis* d *ſcriberet legalia non eſſe tenenda, ait:* Si Spiritu ducimini, non eſtis ſub lege. *Ex quo apparet eum, qui ſub lege eſt, qui timore pœnæ, non amore juſtitiæ ſervit, non duci Spiritu Sancto: Si autem Spiritu Sancto non ducitur, Deo placere minime valet*. §. 3. *Item*: Non e accepiſtis Spiritum ſervitutis iterum in timore, ſed accepiſtis Spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus, abba pater. *Ex quibus verbis datur intelligi, quod, etſi in Veteri Teſtamento timore pœnæ homines cogebantur ad bonum, tamen in Novo Teſtamento ſola libertate & dilectione juſtitiæ ſunt invitandi ad fidem. Unde illi dicuntur* f *ſervi & filii ancillæ, pertinentes ad Iſmael: iſti dicuntur liberi & filii liberæ, pertinentes ad Iſaac*. §. 4. *Item Joannes in ſua epiſtola* g: Timor non eſt in charitate: ſed perfecta charitas foras mittit timorem. *Qui autem cogitur, timore illo ducitur, qui non eſt in charitate; qui manus comprimit, non animum mutat; quo pœna timetur, non bonum diligitur. Porro ſine dilectione boni nullus Deo placere, vel in numero bonorum connumerari poterit. Unde, cum Propheta* h *diceret*: Animalia tua habitabunt in ea, *ſcilicet hæreditate; oſtendens, quomodo ad ipſam habitationem perveniat, ſubdit*: In dulcedine tua, quam tu præparaſti pauperi Deus: *dulcedinem vocans, ſuavitatem boni operis, qua bonum fit non timore pœnæ, ſed dilectione juſtitiæ. Cum ergo ſine hac dulcedine animalia in hæreditate non habitent, patet, quod nemo, niſi inutiliter, ad bonum cogitur ſolo timore. Quicunque enim ad bonum cogitur, ſolo timore, non amore ducitur: non ergo ſunt mali cogendi ad bonum*. §. 5. *His ita reſpondetur: Si bonum, ad quod mali coguntur, ſemper inviti tolerarent, & nunquam voluntarii ſervirent, inutiliter cogerentur ad illud. Sed quia humanæ naturæ eſt, & ea, quæ in deſuetudinem ducuntur, abhorrere, & conſueta magna cuſtodia diligere; flagellis tribulationum mali ſunt cohibendi a malo, & provocandi ad bonum: ut dum timore pœnæ malum in deſuetudinem ducitur, abhorreatur: bonum vero ex conſuetudine dulceſcat. Unde Auguſtinus in Pſal. 127.* a Cum per timorem α gehennæ continet ſe homo a peccato, fit conſuetudo juſtitiæ, & incipit, quod durum erat, amari: & incipit excludi timor a charitate, & ſuccedit timor caſtus, de quo hic dicitur: quo timemus, ne tardet ſponſus, ne diſcedat, ne eo careamus. Ille utilis eſt, ſed non permanet in æternum ut iſte.

Corr. Rom. ¶ α Cum per timorem] *Locus hic potius convenit cum gloſſa ordinaria in eundem Pſalmum: ſunt tamen hic aliqua ex B. Auguſtino, quæ non ſunt in gloſſa*.

a *Prov.* 9. b 2. *Cor.* 9. c 1. *Cor.* 9. d *Galat.* 5. e *Rom.* 8. f *Galat.* 4. g 1. *Joan.* 4. h *Pſal.* 67.

QUÆSTIO VII.

NUnc autem quæritur, *An hæretici ſuis & Eccleſiæ rebus ſint expoliandi? & qui poſſident hæreticis ablata, an dicatur poſſidere aliena?*

C. I. *Res terrenæ non niſi divino vel humano jure tenentur.*

De his ita ſcribit Auguſtinus *ad Vincentium, epiſt. 48.*

QUicunque *b* vos ex occaſione legis hujus Imperialis, non dilectione corrigendi, ſed inimicandi odio perſequitur, diſplicet nobis. Et quamvis res quæque terrena recte a quoquam poſſideri non poſſit, niſi vel jure divino, quo cuncta juſtorum ſunt, vel jure humano, quod in poteſtate eſt Regum terræ, (ideoque falſo res veſtras appellatis, quas nec juſte *c* poſſidetis, & ſecundum leges Regum terrenorum amittere juſſi eſtis, fruſtraque dicitis, nos eis congregandis laboravimus, eum ſcriptum legatis: *Labores impiorum α juſti edunt* d.) Sed tamen, quiſquis ex occaſione hujus legis β, quam Reges terræ Chriſto ſervientes, ad emendandam impietatem veſtram promulgaverunt, res proprias veſtras cupide appetit, diſplicet nobis. Quiſquis denique res ipſas pauperum, vel Baſilicas congregationum, quas ſub nomine Eccleſiæ tenebatis (quæ omnino non debentur, niſi ei Eccleſiæ, quæ vera eſt Chriſti Eccleſia) non per juſtitiam, ſed per avaritiam, tenet, diſplicet nobis. Quiſquis *e* pro aliquo flagitio vel facinore dejectum *f* a vobis, ita ſuſcipit, ſicut ſuſcipiuntur, qui (excepto errore, quo a nobis ſeparamini) ſine crimine apud vos vixerunt, diſplicet nobis. Sed nec facile iſta monſtratis: & ſi monſtretis, nonnullos toleramus, quos corrigere vel punire non poſſumus: neque propter paleam relinquimus aream Domini: neque propter piſces malos rumpimus retia Domini: neque propter hœdos in fine ſegregandos deſerimus gregem Domini: neque propter vaſa facta in contumeliam, migramus de domo Domini.

Corr. Rom. ¶ α Labores impiorum] *Huic ſententiæ ſimile eſt, quod ſcribitur Prov.* 13. Θησαυρίζεται δὲ δικαίοις πλοῦτος, *id eſt, ut infra, eadem c.* quemadmodum. Theſaurizantur autem juſtis divitiæ impiorum. *Ubi vulgata habet*, cuſtoditur juſto ſubſtantia peccatoris. *Itemque Eſaiæ* 61. *ſcriptum eſt*, καὶ δώσω τὸν μόχθον αὐτῶν δικαίοις, *cum ante dixiſſet*, ἰσχὺν ἐθνῶν καταδεδῆσθαι. *Sapientiæ* 10. *legitur:* Ideo juſti tulerunt ſpolia impiorum. *infra, ead. c.* quemadmodum.

¶ β Hujus legis,] *In codice Theodoſiano, lib.* 16. *tit.* 5. *ſunt leges Honorii & Theodoſii* 43. 52. & 54. *in quibus præcipitur ædificia, prædia & loca, quæ ad conventicula Donatiſtarum, vel aliorum hæreticorum antea pertinuerant, ab Eccleſiis Catholicis vindicari, vel eiſdem ſociari debere. Et ad has leges videtur ſpectaſſe B. Auguſtinus, & hic, & in tractatu* 6. *in Joannem (ut notatum eſt ſup. diſtinct.* 8. quo jure.) *& contra literas Petiliani (ut in proxime ſequenti capite) & alibi*.

a *Ad verſ. uxor tua*. b *Ivo p.* 3. *c.* 197. *Polyc. l.* 7. *tit.* 5. c *al. juſti*. d *al. edent*. e 24. *q.* 1. *quiſquis*. f *al. projectum*] *orig.*

¶ 2 Vo-

¶ γ Vobis] *Sic est emendatum ex vetustis codicibus, & originali, cum in vulgatis, & hic, & infra 24. q. 1.* quisquis. *legeretur*, nobis. *Vox autem*, dejectum, *non est mutata ob gloſſam. Nam in vetuſtis hic & infra c. citato, & apud Ivonem, & in Originali eſt*, projectum.

C. II. *Catholici non ideo aliena poſſident, quia ab hæreticis ablata tenent.*

Idem *contra literas Petiliani, lib. 2. cap. 43.*

SI *a* de rebus, vel locis Eccleſiaſticis, quæ tenebatis, & non tenetis, quæritis, poſſunt & Judæi ſe juſtos dicere, & iniquitatem nobis objicere: quia locum, in quo impie regnaverunt, modo Chriſtiani poſſident. Quid ergo indignum, ſi ea, quæ tenebant hæretici, ſecundum parem Domini voluntatem Catholici tenent? Ad omnes enim ſimiles, id eſt, ad omnes impios & iniquos illa vox Domini valet *b: Auferetur a vobis regnum Dei, & dabitur genti facienti juſtitiam.* An fruſtra ſcriptum eſt: *Labores impiorum juſti edent?* Quapropter magis mirari debetis, quod adhuc tenetis aliquid, quam quod aliquid amiſiſtis. *Item cap. 59. §. 1.* Si qua jam præciſi *c* poſſidere cœpiſtis, quia vobis ablata nobis Dominus dedit, non ideo concupiſcimus aliena, quia illius imperio, cujus ſunt omnia, facta ſunt noſtra, & juſte noſtra ſunt. Vos enim his utebamini ad præciſionem, non ad unitatem. Alioquin & primo populo Dei poſſent illi objicere, alienæ rei concupiſcentiam, qui divina poteſtate ab eorum facie, quia ea terra male utebantur, expulſi ſunt: & ipſi Judæi, a quibus ablatum eſt regnum ſecundum *d* verba Domini, & datum eſt genti facienti juſtitiam, poſſunt objicere alienæ rei concupiſcentiam: quia Eccleſia Chriſti poſſidet *e*, ubi perſecutores Chriſti regnabant.

C. III. *Res Eccleſiaſticæ ab hæreticis injuſte poſſidentur.*

Idem *epiſt. 50. ad Bonifacium.*

QUod *f* autem nobis objiciunt, quod res eorum concupiſcamus & auferamus, utinam Catholici fiant, & non ſolum quæ dicunt ſua, ſed etiam noſtra in pace nobiſcum & charitate poſſideant. Uſque adeo autem calumniandi cupiditate cæcantur, ut non attendant, quam ſint inter ſe contraria, quæ loquuntur. Ipſi certe dicunt, & invidioſiſſime ſibi conqueri videntur, quod eos in noſtram communionem violento legum imperio coarctamus. Hoc utique nullo modo faceremus, ſi res eorum poſſidere vellemus. Quis avarus quærit compoſſeſſorem? Quis dominandi cupiditate inflammatus, vel faſtu dominationis elatus, deſiderat habere conſortem? Ipſos certe attendant quondam ſuos, jam noſtros ſocios, & fraterna nobis dilectione conjunctos; quemadmodum ea *g* teneant, non ſolum, quæ habebant, ſed etiam noſtra, quæ non habebant: quæ tamen, ſi pauperum compaupere ſumus, & noſtra ſunt, & illorum. Si *h* autem privatim, quæ nobis ſufficiant, poſſidemus, non ſunt illa noſtra, ſed pauperum, quorum procurationem quodammodo gerimus, non proprietatem nobis uſurpatione damnabili vendicamus. Quicquid ergo nomine Eccleſiarum partis *i* Donati poſſidebatur, Chriſtiani Imperatores legibus religioſis cum ipſis Eccleſiis ad Catholicam tranſire juſſerunt. Cum ergo nobiſcum ſint plebes earundem Eccleſiarum, nobiſcum pauperes, qui de eiſdem poſſeſſiunculis alebantur, ipſi potius foris poſiti deſinant concupiſcere aliena, ſed intrent in unitatis ſocietatem, ut pariter gubernemus non illa tantum, quæ dicunt ſua, verum etiam quæ dicuntur & noſtra. Scriptum *a* eſt enim: *Omnia veſtra: vos autem Chriſti, Chriſtus autem Dei.*

C. IV. *Qui a corpore Chriſti præciditur, ſpiritum juſtitiæ tenere non poteſt.*

Idem *in eadem epiſtola 50.*

QUemadmodum membrum, ſi præcidatur ab hominis vivi corpore, non poteſt tenere ſpiritum vitæ: ſic homo, qui præciditur de Chriſti juſti corpore, nullo modo poteſt tenere ſpiritum juſtitiæ, etiamſi figuram membri teneat, quam ſumpſit in corpore. In *b* hujus ergo compagem corporis veniant, & labores ſuos non dominandi cupiditate, ſed bene utendi pietate poſſideant. Nos autem voluntatem noſtram, ut jam dictum eſt, ab hujus cupiditatis ſordibus, quolibet inimico judicante, purgamus: quando eos ipſos, quorum labores dicuntur, ut nobiſcum & illis, & noſtris in ſocietate catholica utantur, quantum valemus, inquirimus. §. 1. Sed hoc eſt, inquiunt, quod nos movet: ſi injuſti ſumus, quare nos quæritis? Quibus reſpondemus, quærimus vos injuſtos, ne permaneatis injuſti: quærimus perditos, ut de inventis gaudere poſſimus, dicentes *c: Mortuus erat frater, & revixit, perierat, & inventus eſt.* Quare ergo me, inquit, non baptizas, ut me abluas a peccatis? Reſpondeo, quia non facio injuriam characteri Imperatoris, cum errorem corrigo deſertoris. Quare, inquit, apud te vel pœnitentiam non ago? Imo, niſi egeris, ſalvus eſſe non poteris. Quomodo enim gaudebis te eſſe correctum, niſi doleas te fuiſſe perverſum? Quid ergo, inquiunt, apud vos, cum ad vos tranſimus, accipimus? Reſpondeo, non quidem accipitis baptiſmum, qui vobis extra compagem corporis Chriſti ineſſe potuit, prodeſſe non potuit: ſed accipitis *d* unitatem Spiritus in vinculo pacis (ſine qua nemo poterit videre Deum) & charitatem, quæ ſicut ſcriptum *e* eſt, cooperit multitudinem peccatorum. *& ſupra.* §. 2. Si autem conſideremus, quod ſcriptum eſt in libro Sapientiæ *f: Ideo juſti tulerunt ſpolia impiorum.* Item, quod legitur in Proverbiis *g: Theſaurizantur autem juſtis divitiæ impiorum*, tunc videbimus non eſſe quærendum, qui habeant res hæreticorum, ſed qui ſint in ſocietate juſtorum. *Item poſt aliqua.* §. 3. Si corpus Chriſti tollit ſpolia impiorum, & corpori Chriſti theſaurizantur divitiæ impiorum, non debent impii foris remanere, ut calumnientur, ſed intrare potius, ut juſtificentur. *Item poſt aliqua.* §. 4. In *h* Chriſti ergo compagem corporis veniant, & labores ſuos non dominandi cupiditate, ſed bene utendi pietate poſſideant. Nos autem voluntatem noſtram, ut jam dictum eſt, ab hujus cupiditatis ſordibus, quolibet inimico judicante, purgamus: quando eos ipſos, quorum labores dicuntur, ut nobiſcum & illis, & noſtris in ſocietate catholica utantur, quantum valemus, inquirimus.

Corr. Rom. ¶ *Antea citabatur ex epiſtola ad Vincentium, in qua non habetur.*

Gratian. *His igitur auctoritatibus liquido monſtratur, quod ea, quæ ab hæreticis male poſſidentur, a Catholicis juſte auferuntur, nec ideo aliena poſſidere dicuntur.*

QUÆSTIO VIII.

1 DE *Epiſcopis vero, vel quibuslibet Clericis, quod* ps *nec ſua auctoritate, nec auctoritate Romani Pontificis arma arripere valeant, facile probatur. Cum enim Petrus, qui primus Apoſtolorum a Domino fuerat electus, materialem gladium exerceret, ut Magiſtrum a Judæorum injuria defenſaret, audivit* i: Converte gladium tuum in vaginam: omnis enim qui gladium acceperit, gladio peribit: *ac ſi aperte ei di-*

a *Ivo p. 10. c. 75.* b *Matth. 21. ſup. c. proximo.* c *conciſi*] *orig.* d *Pſal. 134.* e *al. ibi præſidet.* f *Polyc. lib. 7. tit. 5. Anſ. lib. 12. c. 59.* g *al. ſua.* h *ſup. 12. quæſt. 1. ſi privatim.* i *al. partes Donati poſſidebant.*

a 1. *Cor. 3.* b *infra hoc eodem c. in fin.* c *Luc. 15.* d *Eph. 4.* e *Jac. 5.* f *Sap. 10.* g *Prov. 13. ſecundum 70.* h *ſup. hoc eod. c. non longe ab initio.* i *Matth. 26.*

cere-

ceretur: hactenus tibi, tuisque prædecessoribus inimicos Dei gladio corporali licuit persequi: deinceps in exemplum patientiæ gladium tuum, id est, tibi hactenus concessum, in vaginam converte: & tantum spiritualem gladium, quod est verbum Dei, in mactatione veteris vitæ exerce. Omnis enim præter illum, vel auctoritatem ejus, qui legitima potestate utitur, qui, ut ait Apostolus a, *non sine causa gladium portat, cui etiam omnis anima subdita esse debet, omnis, inquam, qui præter auctoritatem hujusmodi gladium acceperit, gladio peribit.* §. 1. *Item Ambrosius* b: Arma Episcopi lachrymæ sunt & orationes. *Item illud Apostoli* c: Non vosmetipsos defendentes charissimi, *quamvis omnibus generaliter dicatur, specialiter tamen Prælatis dictum intelligitur.*

C. I. *De eodem.*

Unde Joannes Papa VIII. *Angebergæ Imperatrici, excusans Joannem Episcopum removeri de militia, dicit.*

NImium *c* certe veretur, & jure formidat contra professionem sui ordinis secularem militiam exercere: terram defendere, de præliis tractare, de armis terrenæ potestatis est.

Corr. Rom. ¶ *Huic capiti & sequenti non est in vulgatis præpositum nomen Paleæ. Utrumque tamen cum deinceps sequenti Palea abest a plerisque vetustis exemplaribus.*

C. II. *De eodem.*

Item Innocentius Papa.

CUm a Judæis, inquit, Dominus caperetur, & Petrus cujusdam inobedientis aurem abscinderet, ferire prohibuit: & forma omnium Sacerdotum (quorum prior erat) etiam pro seipso capi arma carnalia prohibuit.

C. III. *De eodem.* PALEA.

[*Item* Ambrosius.]

NOn *d* pila quærunt ferrea: [non arma Christi milites.] Coactus repugnare non novi: sed dolor, fletus, orationes, lachrymæ fuerunt mihi arma adversus milites. Talia enim munimenta sunt Sacerdotis. Aliter nec debeo, nec possum resistere: fugere autem, & relinquere Ecclesiam non soleo: servum Christi non custodia corporalis, sed Domini providentia sepire consuevit.

Corr. Rom. ¶ *Initium hujus capitis, quod constat duobus dimetris jambicis, non est inventum. Reliqua habentur in libro 5. epistolarum, in oratione contra Auxentium, quamvis hic verba aliqua sint immutata. Nam apud B. Ambrosium habent ut infra, ead. c.* convenior. §. quid ergo turbamini.

Gratian. *Hinc etiam de his, qui in bello, aut rixa moriuntur,* in Concilio Triburiensi *sic statutum est.*

C. IV. *Pro Clerico, qui in bello aut rixa moritur, oratio vel oblatio non offeratur.*

I. QUicunque *e* Clericus aut in bello, aut in rixa, aut in Gentilium ludis mortuus fuerit, neque in oblatione, neque in oratione pro eo postuletur; sed in manus incidat judicis: sepultura tamen non privetur.

C. V. *Gradu amisso traduntur in monasterio Clerici voluntarie arma sumentes.*

Item ex Concilio Toletano IV. *c.* 44. *de Clericis arma ferentibus.*

CLerici *f*, qui in quacunque seditione *g* arma volentes sumpserint, aut sumpserunt, reperti, amisso ordinis sui gradu in monasterium pœnitentiæ α tradantur.

Corr. Rom. ¶ α Pœnitentiæ] *Sic legitur apud Anselmum, & in codicibus Conciliorum editis, & manuscriptis, quamvis in posterioribus editionibus Colonienses in margine sit adscriptum,* perenniter, *quemadmodum antea apud Gratianum legebatur.*

C. VI. *Proprii gradus amissione mulctentur militaria arma Clerici ferentes.*

Item ex Concilio Meldensi, *cap.* 37.

II. QUicunque *a* ex Clero esse videntur, arma militaria non sumant, nec armati incedant: sed professionis suæ vocabulum religiosis moribus, & religioso habitu præbeant. Quod si contempserint, tanquam sacrorum canonum contemptores, & Ecclesiasticæ sanctitatis profanatores proprii gradus amissione mulctentur, quia non possunt simul Deo & seculo militare.

2 pars. Gratian. *His ita respondetur. Sacerdotes propria manu arma arripere non debent: sed alios ad arripiendum ad oppressorum defensionem, atque ad inimicorum Dei oppugnationem eis licet hortari.*

C. VII. *Pro Sarracenis Papa jubet populum congregari, & eis ad littus maris occurrere.*

Unde Leo IV, *scribit Ludovico* b *Augusto.*

IGitur *c* cum sæpe adversa a Sarracenorum partibus perveniant nuntia, quidam in Romanum portum Sarracenos clam, furtiveque venturos esse dicebant. Pro quo nostrum congregari præcepimus populum, maritimumque ad littus descendere decrevimus, & egressi sumus Roma.

Corr. Rom. ¶ *Epistolæ Leonis IV. ex quibus hoc, & duo sequentia capita sunt accepta, non extant. In vetustis autem Pontificalibus, quod ad hæc capita videtur facere, legitur: cum magna Agarenorum classis ex Africa ad vastandam Romam solvisse nuntiaretur, Neapolitanos, Amalphitanos, & Cajetanos navibus Hostiam venisse, ut contra Agarenos pro defensione sancti Petri, & Romana urbe dimicarent. Quorum Principes Leo Papa ad se vocaverat, & cum ipsis multa tractarat. Atque ipsa prorsus verba, quæ ad hoc caput pertinent, sunt hæc.* Quos benigne in palatio Lateranensi suscipiens, causam, pro qua venerant, inquirit. Illi autem se ob aliud non venisse testati sunt, nisi ut superius legitur exaratum. Quorum pius Apostolicus credulus verbis, cum magno exercitu, & armorum procinctu mox civitatem Hostiam properavit, omnesque cum gaudio suscepit. Illi autem videntes summum Pontificem, omnes osculari cœperunt pedes ejus. Summus autem Præsul Missam in Ecclesia B. Aureæ celebravit, omnibusque corpus Dominicum tradidit, atque orationem post perceptum corpus super eos donavit. Deus, cujus dextera B. Petrum ambulantem in fluctibus, ne mergeretur, erexit, & Coapostolum ejus Paulum tertio naufragantem de profundo pelagi liberavit, exaudi nos propitius, & concede, ut amborum meritis horum fidelium tuorum brachia contra inimicos sanctæ tuæ Ecclesiæ dimicantia omnipotenti dextera tua corroborentur, & convalescant, ut de recepto triumpho nomen sanctum tuum in cunctis gentibus appareat glorioſum. Die vero altera, postquam prædictus Pontifex reversus est a jam prædicta civitate, ipsi sceleratorum socii, sive participes (scilicet Agareni) juxta littus maris Hostiensis multis cum navibus apparuerunt. Præfati autem homines super illos facientes impetum, omnes superavere orationibus Apostolorum, & sancti Præsulis.

C. VIII. *Ultor sui gregis Papa debet esse & præcipuus adjutor.*

Item Leo.

SCire *d* vos oportet, quod nunquam ab aliquibus nostros homines finimus opprimi: sed, si necessitas

a *Rom.* 13. b *Infra, ead. non pila.* c Rom. 12. d *al.* Nimirum. e *Polyc. l.* 4. *tit.* 15. f *Burch. l.* 2. *c.* 233. *Ivo p.* 6. *c.* 308. g *Ans. l.* 7. *c.* 187. h *al. factione.*

a *Burchardus lib.* 2. *cap.* 11. *Ivo part.* 6. *cap.* 286. *Pannorm. lib.* 3. *cap.* 168. b *alit. Lothario.* c *Ivo part.* 10. *cap.* 82. *Pannorm. lib.* 8. *cap.* 27. d *Ivo part.* 10. *c.* 48. *Pannorm. lib.* 8. *cap.* 28.

ulla

ulla *a* occurrerit, præſentialiter vindicamus: quia noſtri gregis in omnibus ultores eſſe debemus, & præcipui adjutores.

C. IX. *Cœleſte regnum a Deo conſequitur, qui pro Chriſtianorum defenſione moritur.*

Idem *exercitui Francorum.*

OMni *b* timore ac terrore depoſito, contra inimicos ſanctæ fidei, & adverſarios omnium religionum agere viriliter ſtudere. Novit enim omnipotens, ſi quilibet veſtrum morietur, quod pro veritate fidei, & ſalvatione patriæ, ac defenſione Chriſtianorum mortuus eſt: & ideo ab eo præmium cœleſte conſequetur.

C. X. *Contra Longobardos, precibus Hadriani Papæ Carolus bellum ſuſcepit.*

Item Alcuinus.

HOrtatu *c*, & precibus Hadriani Romanæ urbis Epiſcopi, exoratus Carolus Rex bellum contra Longobardos ſuſcepit: quod prius quidem & a patre Pipino, Stephano Papa ſupplicante, cum magna difficultate ſuſceptum eſt.

Corr. Rom. ¶ *Quod hic refertur ex Alcuino, habetur in vita & geſtis Caroli Magni, per Eginardum ſcriptis. In quo libro, & apud Ivonem pro voce*, hortatu, *legitur*, rogatu.

C. XI. *Judæos non debemus perſequi, ſed Sarracenos.*

Item Alexander Papa II. *omnibus Epiſcopis Hiſpaniæ.*

DIſpar *d* nimirum eſt Judæorum & Sarracenorum cauſa. In illos enim, qui Chriſtianos perſequuntur, & ex urbibus, & propriis ſedibus pellunt, juſte pugnatur: hi vero ubique ſervire parati ſunt.

C. XII. *Qui crimina, quæ poteſt emendare non corrigit, ipſe committit.*

Item Joannes VIII. *Demago e Duci glorioſo.*

PRæterea *f* devotionis tuæ ſtudium exhortamur, ut contra marinos latrunculos, qui ſub prætextu tui nominis in Chriſticolas debacchantur, tanto vehementius accendaris, quanto illorum pravitate famam tui nominis obfuſcatam fuiſſe cognoſcis: quoniam licet credi poſſit, quod te nolente illi navigantibus inſidientur; tamen, quia a te comprimi poſſe dicuntur, niſi eos compeſcueris, innoxius non habeberis. Scriptum quippe eſt: *Qui crimina, cum g poteſt emendare, non corrigit, ipſe committit.*

C. XIII. *Crimen punire pro Deo, non eſt crudelitas, ſed pietas.*

Item Hieronymus *ad Riparium contra Vigilantium.*

LEgi *h* Syromaſten *α* Phinees, *i* auſteritatem Heliæ, *k* zelum Simonis *l* Chananæi, Petri ſeveritatem, *m* Ananiam & Sapphiram trucidantis, Paulique conſtantiam, qui Elymam *n* magum viis Domini reſiſtentem æterna cæcitate damnavit. Non *β* eſt crudelitas crimina pro Deo punire, ſed pietas. Unde & in lege *o* dicitur: *Si frater tuus, & amicus, & uxor, quæ eſt in ſinu tuo, depravare te voluerit a veritate, ſit manus tua ſuper eos, & effunde ſanguinem eorum.*

Corr. Rom. ¶ *α* Syromaſten] *B. Hieronymus Num. 25. & in c. 2. Malachiæ, σκρομαζω, pugionem interpretatur: tertio autem libro Reg. cap. 18. & lib. 4. cap. 11. haſtam, velut etiam Heſychius, qui ait σκρομάζω eſſe ἄδος λόγχης.*

¶ *β* Non eſt crudelitas] *In editione Romana legitur*, non eſt crudelitas, pro Deo pietas. *In Lugdunenſi vero*, non eſt crudelitas pro Deo, ſed pietas: *lectio tamen Gratiani non videtur rejicienda.*

C. XIV. *Quædam in Veteri Teſtamento licebant, quæ in Novo prohibentur.*

Item Joannes Chryſoſtomus *ſuper Matthæum, homilia 17. ad c. 4.*

OCcidit *a* Phinees *b* hominem, & reputatum eſt illi ad juſtitiam. Abraham *c* vero non ſolum homicida, ſed etiam parricida (quod certe gravius eſt) effectus, magis Deo magiſque complacuit. Petrus *d* geminum fecit homicidium: fuit tamen opus ſpirituale, quod factum eſt. Non ſola igitur reſpiciamus opera, ſed tempus, & cauſam, & voluntatem, & perſonarum differentiam, & quantacunque alia ipſis operibus acciderint, diligentiſſime inquiramus. Non enim poſſumus ad veritatem aliter pervenire.

C. XV. *Neceſſitate inſtante, etiam in quadrageſimalibus diebus bellum inire licet.*

Item Nicolaus Papa *ad conſulta Bulgarorum, cap. 46.*

SI *e* nulla urget neceſſitas, non ſolum in quadrageſimali tempore, ſed omni eſt a præliis abſtinendum. Si autem inevitabilis urget importunitas *f*, nec quadrageſimali tempore pro defenſione tam ſua, quam patriæ, ſeu legum paternarum, eſt bellorum proculdubio præparationi parcendum; ne videlicet Deum videatur homo tentare, ſi habet, quod faciat, & ſuæ, ac aliorum ſaluti conſulere non procurat, & ſanctæ religionis detrimenta non præcavet.

C. XVI. *Petrus Ananiam & Sapphiram increpando morti tradidit.*

Item Gregorius *in dialog. lib. 2. c. 30.*

PEtrus *g*, qui Tabitham mortuam orando ſuſcitavit, Ananiam & Sapphiram mentientes morti increpando tradidit. Neque enim oraſſe in eorum extinctione legitur, ſed ſolummodo culpam, quam perpetraverant, increpaſſe. Conſtat ergo quod aliquando hæc ex poteſtate, aliquando vero exhibentur ex poſtulatione; dum & iſtis vitam increpando abſtulit, & illi reddidit orando.

C. XVII. *Beatus Gregorius quoſdam hortatur, ut milites congregent, & contra hoſtes arma viriliter parent.*

Idem *Veloci magiſtro militum, lib. 12. epiſt. 21.*

UT *h* pridem expreſſimus gloriæ veſtræ, quia milites illuc erant parati venire: ſed quoniam inimicos congregatos, & huc diſcurrere epiſtola veſtra ſignificaverat, hæc eos hic cauſa retinuit. Nunc vero utile eſt viſum, ut aliquanti illuc milites tranſmittantur, quos gloria tua admonere, & hortari, ut parati ſint ad laborem, ſtudeat: & occaſione inventa cum glorioſis filiis noſtris Mauricio & Vitaliano loquere, & quæcunque vobis Deo adjutore pro utilitate reip. ſtatuerint, facite: & ſi huc, vel ad Ravennates partes, nec dicendum Ariulphum *i* cognoveritis excurrere, vos a dorſo ejus ita, ſicut viros decet fortes, laborare: quatenus opinio veſtra ex laboris veſtri qualitate amplius in republica Deo auxiliante, proficiat. Illud tamen præ omnibus admonemus, ut familiam Maloin *α*, & Adobin, Vigildi, atque Gruſſingi, qui cum glorioſo Mauricio magiſtro militum eſſe noſcuntur, ſine aliqua mora, vel excuſatione relaxes: quatenus venientes illuc homines, & prædicti viri cum eis ſine aliquo impedimento debeant ambulare.

a *al. illis.* b *Pann. l. 8. c. 30.* c *Deusdedit l. 5. Ivo p. 10. c. 91. Pann. l. 8. c. 32.* d *Ivo p. 13. c. 114. Pann. l. 8. c. 20.* e *al. Hermanno.* f *Ivo p. 10. c. 70. Pann. l. 8. c. 20.* g *al. quæ.* h *Ivo p. 10. c. 72. Pann. l. 8. c. 21.* i *Num. 25.* k *4. Reg. 1.* l *Matth. 10.* m *Act. 5.* n *Act. 13.* o *Deut. 13.*

a *Ivo p. 10. c. 65. Pann. l. 8. c. 18.* b *Num. 25.* c *Gen. 22.* d *Actor. 5.* e *Ivo p. 10. c. 93. Pann. l. 8. c. 37.* f *opportunitas,) orig. & Ivo.* g *Actor. 9. & 5. Anſ. l. 13. c. 16. Ivo p. 10. c. 67. Pann. l. 8. c. 19.* h *Sic) orig. Polyc. l. 7. tit. 13. Anſel. l. 13. c. 6. Ivo p. 10. c. 90.* i *al. Arnulphum.*

Corr. Rom. ¶ α Maloin,] *Hæc nomina ſunt repoſita, quemadmodum habentur in codicibus epiſtolarum impreſſis & manuſcriptis. Antiqua autem exemplaria Gratiani, & a vulgatis, & inter ſe valde hoc loco diſcrepant.*

CAP. XVIII.

Item *Ejuſdem Mauricio & Vitaliano, lib. 12. epiſt. 23.*

SUppliciter *a* gloriæ veſtræ per filium noſtrum Vitalianum, cum quo & tractetis, & verbo, & ſcripto mandavimus. Undecimo autem die menſis Junii Ariulphus *b* hanc epiſtolam, quam vobis direximus, tranſmiſit: & ideo relegentes eam videte, ſi in fide ſua Suanenſes, quam reip. promiſere, perſtiterunt: obſideſque dignos, de quibus poſſitis confidere, ab eis percipite: & inſuper eos denuo α ſacramentis obſtringite, reddentes eis quod loco pignoris ſuſtuliſtis, ſermonibus veſtris eos ſanantes. Si autem manifeſtiſſime cognoveritis, eos cum Ariulpho de ſua ſubjectione *c* locutos fuiſſe, vel certe obſides ei dediſſe, ſicut nos Ariulphi epiſtola, quam vobis direximus, dubios reddidit, ſalubri conſilio pertractantes, ne in aliquo anima veſtra vel β noſtra de ſacramentis gravetur, quicquid utile reip. judicaveritis, peragite. Sed ita faciat gloria veſtra, ut neque ſit aliquid, unde poſſimus ab adverſariis reprehendi *d*, neque in quo utilitas reip. (quod Dominus avertat) negligatur. Præterea glorioſi filii eſtote ſoliciti; quia quantum comperi, hoſtis γ multitudinem habet collectam, & in δ Marchia dicitur reſidere; & ſi huc curſum, Deo ſibi irato, mittere voluerit, vos loca ipſius (quantum vos Dominus adjuverit) deprædamini; aut certe ε ſculpas *e*, quos mittitis, ſolicite requirant; ne dolens factum ad nos diſcurrat.

Corr. Rom. ¶ α Denuo] *Abeſt hæc dictio a codicibus epiſtolarum excuſis, & manuſcriptis: eſt tamen in vetuſtis etiam Gratiani, & apud Anſelmum.*

¶ β Veſtra vel] *Hæ duæ voces non ſunt in codicibus epiſtolarum: ſed apud Anſelmum.*

¶ γ Hoſtis] *In epiſtolis beati Gregorii partim legitur:* hoſtem collectum habet: *partim vero*, hoſtis collectam habet. *Apud Anſelmum vero eſt*, hoſtem collectam habet.

¶ δ In Marchia] *In epiſtolis impreſſis eſt*, Narinas; *in uno autem manuſcripto codice*, Narnia.

¶ ε Sculpas,] *In pleriſque vetuſtis, ſicut etiam in codicibus B. Gregorii impreſſis & manuſcriptis legitur*, ſcultas: *quæ vox etiam apud Paulum Diaconum & alios ſcriptores ſignificat exploratores, quod vidit etiam auctor gloſſæ.*

Gratian. *In regeſto etiam legitur, quod B. Gregorius civibus Thuſciæ, ut contra Longobardos arma pararent, mandavit, & militantibus ſtipendia decrevit. Hoc ergo exemplo & præmiſſis auctoritatibus claret, quod Sacerdotes, etſi propria manu arma arripere non debeant, tamen vel his, quibus hujuſmodi officia commiſſa ſunt, perſuadere, vel quibuslibet, ut ea arripiant, ſua auctoritate valeant imperare.*

3 pars. §. 1. *Sed objicitur illud* Nicolai *ad Ludovicum & Carolum Reges.*

C. XIX.

Epiſcopi non debent militaribus occupari negotiis.

REprehenſibile *f* valde conſtat eſſe, quod ſubintuliſti, dicendo, majorem partem omnium Epiſcoporum die noctuque cum aliis fidelibus tuis contra piratas maritimos invigilare, ob idque Epiſcopi impediantur venire, cum militum Chriſti ſit Chriſto ſervire: militum vero ſeculi ſeculo, ſecundum quod ſcriptum eſt: *Nemo a militans Deo implicat ſe negotiis ſecularibus.* Quod ſi ſeculi milites ſeculari militiæ ſtudent; quid ad Epiſcopos & milites Chriſti, niſi ut vacent orationibus? *b*

Corr. Rom. ¶ *Epiſtola, ex qua ſumptum eſt hoc caput, extat Romæ in monaſterio Dominicanorum, ſcripta Ludovico & Carolo Regibus, cujus initium eſt*, Credimus ex Dei dono, *in qua de Carolo, ſermonem proprie ad ipſum convertens, queritur Pontifex, ob quaſdam excuſationes, & hanc præcipue, quæ hoc capite continetur, nullos Epiſcopos Romam ad Synodum, quam ipſe habere volebat, miſſos fuiſſe. Propterea mutatus eſt titulus, qui antea erat*, ad Carolum Imperatorem.

C. XX.

In mortem cujuslibet hominis Epiſcopi ſe miſcere fermident.

Item Gregorius Papa *lib. 7. epiſtola prima, ad Sabinianum.*

SI in morte Longobardorum me miſcere voluiſſem, hodie Longobardorum gens nec Regem, nec Duces, nec Comites haberet, atque in ſumma confuſione eſſet diviſa. Sed quia Deum timeo, in mortem cujuſlibet hominis me miſcere formido.

Gratian. *Ecce quod Nicolaus Papa prohibet Epiſcopos ſeculari militia occupari: nec etiam contra maritimos piratas permittit eos ad pugnam accedere. Quomodo ergo Leo Papa adverſus Sarracenos urbem egreditur, & ut eos procul a littore arceat, populum undique convocat, & ſuorum injurias præſentialiter vindicat, atque cum Gregorio milites ad arma invitat? Sed notandum eſt, quoſdam Epiſcopos Levitica tantum portione eſſe contentos: qui, ſicut in Dei ſorte tantum numerantur, ſic ipſum Deum ſolummodo in hæreditatem accipiunt, dicentes;* Dominus pars hæreditatis meæ. *His nihil eſt commune cum Principibus ſeculi, quia temporalia penitus abjiciunt, ne eorum occaſione legibus Imperatorum obnoxii teneantur. Talibus nulla occaſio relinquitur occupationis ſecularis militiæ; quia cum de decimis & primitiis vivant, tanquam filii ſummi Regis in omni regno a terrenis exactionibus liberi ſunt; ita, ut dicere valeant:* Veni *d* Princeps hujus mundi, & in nobis non habet quicquam. *Porro alii ſunt, qui non contenti decimis, & primitiis, prædia, villas, & caſtella, & civitates poſſident; ex quibus Cæſari debent tributa, niſi Imperiali benignitate immunitatem ab hujuſmodi promeruerint. Quibus a Domino dicitur:* Reddite *e* quæ ſunt Cæſaris, Cæſari; & quæ ſunt Dei, Deo. *Quibus idem Apoſtolus:* Reddite omnibus debita, cui tributum, tributum; cui vectigal, vectigal.

C. XXI.

Eccleſiæ Imperatoribus non ſint obnoxiæ.

Unde Ambroſius *ad Marcellinam ſororem, epiſt. 33.*

COnvenior ipſe a Comitibus & Tribunis, ut Baſilicæ fieret matura traditio, dicentibus Imperatorem jure ſuo uti, eo quod in poteſtate ejus eſſent omnia. Reſpondi, ſi a me peteret, quod meum eſſet, id eſt, fundum meum, argentum meum, jus hujuſmodi meum, me non refragaturum? quanquam omnia, quæ mea ſunt, eſſent pauperum: verum ea, quæ divina ſunt, Imperatoriæ poteſtati non eſſe ſubjecta. Si patrimonium petitur, invadite; ſi corpus, occurram. Vultis in vincula rapere? vultis in mortem? voluptati eſt mihi, non ego me vallabo circumfuſione populorum, nec altaria tenebo vitam obſecrans; ſed pro altaribus gratius immolabor. Horrebam quippe animo cum armatos ad Baſilicam Eccleſiæ occupandam miſſos cognoſcerem; ne, dum Baſilicam vendicant, aliqua ſtrages fieret, quæ in perniciem totius vergeret civitatis; orabam, ne tantæ urbis, vel potius totius Italiæ buſto ſuperviverem. *& infra.* §. 1. Mandatur, trade Baſilicam, hoc eſt: *Dic f aliquod verbum in Deum, & more:*

a *Polyc. ibid. Anſelm. l. 13. c. 8.* b *al. Arnulphus.* c *alit. ſubditione.* d *comprehendi,*] *orig.* e *al. ſcultas.* f *Ivo p. 5. cap. 334.*

a *2. Tim. 2.* b *al. orationis.*] *orig.* c *Pſal. 15.* d *Joan. 14.* e *Matth. 22. Rom. 13.* f *Job. 2.*

rere : nec ſolum dic adverſus Deum, ſed etiam fac adverſus Deum. Mandatur, trade altaria Dei. Urgemur igitur præceptis regalibus : ſed confirmamur Scripturæ ſermonibus, quæ reſpondit : *Tanquam a una ex inſipientibus locuta es. Et in oratione contra Auxentium.* §. 2. Quid *b* ergo turbamini? volens nunquam jus *c* deſeram : coactus repugnare non novi, potero dolere, potero flere, potero gemere : adverſus arma, milites Gothos *d* quoque, lachrymæ meæ mea arma ſunt. Talia enim ſunt munimenta Sacerdotis. Aliter nec debeo, nec poſſum reſiſtere. *& paulo inferius.* §. 3. Utinam eſſem ſecurus, quod Eccleſia hæreticis minime traderetur : ad palatium Imperatoris irem libenter, ſi hoc congrueret Sacerdotis officio, ut in palatio magis certarem, quam in Eccleſia. Sed in conſiſtorio non reus Chriſtus ſolet eſſe, ſed judex. Cauſam fidei agendam in Eccleſia quis abnuat? Si quis confidit, huc veniat. *& in eadem epiſtola ad Marcellinam.* §. 4. Allegatur, Imperatori licere omnia, ipſius eſſe univerſa. Reſpondeo. Noli te gravare, Imperator, ut putes te in ea, quæ divina ſunt, Imperiale aliquod jus habere : noli te extollere, ſed ſi vis diutius imperare, eſto Deo ſubditus. Scriptum eſt *e* : *Quæ Dei, Deo; quæ Cæſaris, Cæſari.* Ad Imperatorem palatia pertinent, ad Sacerdotem Eccleſiæ. Publicorum tibi mœnium jus commiſſum eſt, non ſacrorum. Iterum dicitur, mandaſſe Imperatorem, debeo & ego unam baſilicam habere. Reſpondi, non licet tibi illam habere. Quid tibi cum adultera? Adultera eſt enim, quæ non eſt legitimo Chriſti conjugio copulata. *Et in eadem oratione contra Auxentium.* §. 5. Nabuthe ſanctum virum, poſſeſſorem vineæ ſuæ ſcimus interpellatum petitione regia, ut vineam ſuam daret, ubi Rex ſucciſis vitibus olus vile ſereret, eumque reſpondiſſe *f* : *Abſit, ut ego Patrum meorum tradam hæreditatem :* Regem contriſtatum eſſe, quod ſibi eſſet alienum jus relatione juſta negatum : ſed muliebri conſilio deceptum α, morte in agrum veniſſe. Sanctus enim Nabuthe vites ſuas vel proprio cruore defendit. Si ille vineam non tradidit ſuam, nos trademus Eccleſiam Chriſti? Quid igitur a me reſponſum eſt contumaciter? Dixi enim conventus, abſit a me, ut tradam Chriſti hæreditatem. Si ille Patrum hæreditatem non tradidit, ego tradam Chriſti hæreditatem? ſed & hoc addidi, abſit, ut tradam hæreditatem Patrum, hoc eſt, Dionyſii, qui in exilio cauſa fidei defunctus eſt, hæreditatem Euſtorgii confeſſoris, hæreditatem Myroclis, atque omnium retro fidelium Epiſcoporum. Reſpondi ego, quod Sacerdotis eſt. Quod Imperatoris eſt, faciat Imperator. Prius eſt, ut animam mihi, quam fidem auferat. *& infra.* §. 6. Tributum Cæſaris eſt, non negatur. Eccleſia Dei eſt. Cæſari utique non debet adjici : quia jus Cæſaris eſſe non poteſt templum Dei. Quod cum Imperatoris honorificentia dictum nemo poteſt negare. Quid enim honorificentius, quam ut Imperator Eccleſiæ filius eſſe dicatur? Quod cum dicitur, ſine peccato dicitur, cum gratia dicitur. Imperator enim bonus intra Eccleſiam eſt, non ſupra Eccleſiam. Bonus enim Imperator quærit auxilium Eccleſiæ, non refutat. *Et ſupra in eadem oratione.* §. 7. β Si de meis aliquid poſceretur, aut fundus, aut domus, aut aurum, aut argentum, id quod mei juris eſſet, reſpondi me libenter offerre : templo Dei nihil poſſe decerpere, nec tradere illud, quod cuſtodiendum, non tradendum acceperim. Deinde conſulere me etiam Imperatoris ſaluti, quia nec mihi expediret tradere, nec illi accipere. Accipiat enim vocem liberi Sacerdotis, ſi vult ſibi eſſe conſultum, recedat a Chriſti injuria. Hæc plena humilitatis ſunt, &, ut arbitror, plena affectus ejus, quem Imperatori debet Sacerdos.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc collectum eſt ex variis locis epiſtolæ ad Marcellinam, & orationis contra Auxentium de baſilicis non tradendis, ut ſuis locis notatum eſt, inductis prioribus citationibus, quæ erant,* & infra, *atque ex iiſdem locis multa ſunt emendata.*

¶ α Deceptum] *In originali ſtatim poſt hoc verbum ſequitur,* Nabuthe vites ſuas.

¶ β Si de meis] *Aptatus eſt hic locus, quantum licuit, ex originali.*

a *Job. ibid.* b *Polyc. lib.* 4. *tit.* 15. c *al. vos.* d *Sup. ead. non pila.* e *Matth.* 22. f 3. *Reg.* 21.

C. XXII. *De ſuis exterioribus Eccleſiæ ſolvunt tributa.*

Item Urbanus Papa.

TRibutum *a* in ore piſcis, piſcante Petro, inventum eſt : quia de exterioribus ſuis, quæ palam cunctis apparent, Eccleſia tributum reddit. Non autem totum piſcem juſſus eſt dare, ſed tantum ſtaterem, qui in ore ejus inventus eſt, quia non Eccleſia dari Imperatori, non Pontificalis apex, qui in ore capitis Eccleſiæ præeminet, ſubjici poteſt Regibus : ſed ſane, ut diximus, quod in ore piſcis invenitur, pro Petro & Domino dari jubetur, quia de exterioribus Eccleſiæ, quod conſtitutum antiquitus eſt, pro pace & quiete, qua nos fueri & defenſare debent, Imperatoribus perſolvendum eſt.

4 pars. Gratian. *Quamvis etiam hujuſmodi non videantur Imperialibus exactionibus ſubjiciendi. Nam, cum tempore famis cunctorum Ægyptiorum terram ſibi emeret Pharao, atque ſub eadem fame ſuæ ſervituti cuncta ſubjiceret, Sacerdotibus* b *ita neceſſaria ſubminiſtravit, ut nec poſſeſſionibus, nec libertate nudarentur, Domino extunc pronuntiante, Sacerdotes in omni gente liberos eſſe oportere.*

CAP. XXIII.

Unde Conſtantius & Conſtans *e hanc immunitatem dederunt Eccleſiæ, dicentes :*

IN qualibet *d* civitate, in quolibet oppido, vico, caſtello, municipio, quicunque voto Chriſtianæ religionis *e* meritum eximiæ ſingulariſque virtutis omnibus intimaverit, ſecuritate perpetua potiatur. Gaudere enim & gloriari ex fide ſemper volumus, ſcientes, magis religionibus, quam officiis, & labore corporis, vel ſudore noſtram remp. contineri. *Gratianus* f *quoque, Valentinianus, & Theodoſius decreverunt, dicentes :* §. 1. Univerſos quos conſtiterit cuſtodes Eccleſiarum eſſe, vel ſanctorum locorum, ac religioſis obſequiis deſervire, nullius attentionis moleſtiam ſuſtinere decernimus. *Imperator Juſtinianus* g. §. 2. Sancimus res ad venerabiles Eccleſias, vel xenones, vel monaſteria, vel ptochotrophia, vel brephotrophia, vel orphanotrophia, vel gerontocomia, vel denique aliud tale conſortium deſcendentes ex qualicunque curialis liberalitate, ſive inter vivos ſive mortis cauſa, ſive in ultimis volutatibus habita, a lucrativorum inſcriptiontibus liberas eſſe & immunes; lege ſcilicet, quæ ſuper hujuſmodi inſcriptionibus poſita eſt, in aliis quidem perſonis ſuum robur obtinente, in parte autem Eccleſiaſtica, vel aliarum domuum, quæ hujuſmodi piis conſortiis deputatæ ſunt, ſuum vigorem pietatis intuitu mitigante.

C. XXIV. *De agro Eccleſiaſtico Presbyter non cogatur cenſum preſolvere.*

Hinc etiam in Pariſienſi Concilio *legitur.*

SEcundum *h* canonicam auctoritatem & conſtitutionem Domini Imperatoris Ludovici, de Eccleſiaſtico agro, & manſo, & de mancipiis, quæ ipſe ſuis capitulis α conſtituit, vel ſi quilibet pro loco ſepulturæ aliquid largitus Eccleſiæ fuerit, de decimis β etiam, & oblationibus fidelium nullus quemquam Presbyterorum aliquem cenſum perſolvere cogat, nec quiſquam cujus-

a *Matth.* 17. b *Geneſ.* 47. c *Codic. Theodoſian. libro* 16. *tit.* 2. *l.* 16. d *Anſelm. lib.* 4. *cap.* 14. e *al. legis.* f *Ibid. l.* 26. g *Cod. lib.* 1. *tit. de ſacroſanct. Eccleſ. l.* 18. h *Burch. l.* 3. *c.* 53. *Ivo p.* 3. *c.* 56. *&c.* 175.

libet ordinis, vel dignitatis exinde quicquam subtrahat, aut redhibitionem quamcunque exigat temporalem. Quod si fecerit communione usque ad satisfactionem privetur, & regia potestate dare γ cogatur.

Corr. Rom. ¶ *Burchardus & Ivo p. 3. c. 56. simile quiddam citant ex Concilio Meldensi, c. 8. verum idem Ivo eadem parte c. 175. hoc idem affert ex Concilio Parisiensi, in quo videtur innovatum, quod nunc extat in Concilio Meldensi, c. 63.*

¶ α Capitulis] *Videtur significari caput proxime sequens, quod est lib. 1. Capitularium, c. 91.*

¶ β De Decimis] *In dicto capite 63. Concilii Meldensis, & apud Ivonem c. 175. legitur*, neque de decimis, & oblationibus fidelium cuiquam Presbytero aliquem censum, &c. *Ivo tamen c. 56. habet ut Gratianus.*

¶ γ Dare cogatur.] *In Concilio est*, hoc emendare legaliter cogatur. *Ivo tamen ut Gratianus: Burchardus vero habet tantum usque ad verb.* privetur.

CAP. XXV.

Item ex Concilio Wormacienſi *a*, *c.* 50.

SAncitum *b* est, ut unicuique Ecclesiæ unus mansus integer absque ullo servitio attribuatur: & Presbyteri in eis constituti non de decimis, neque de obligationibus fidelium, non de domibus, neque de atriis, vel de hortis juxta Ecclesiam positis, neque de præscripto manso aliquod servitium faciant præter Ecclesiasticum. Et si aliquid amplius habuerint, inde majoribus c suis debitum servitium impendant.

Corr. Rom. ¶ *Abest caput hoc a plerisque vetustis exemplaribus, habetur tamen locis indicatis.*

Gratian. *Hinc datur intelligi, quod de his, quæ Imperiali beneficio, vel a quibuslibet pro beneficio sepulturæ Ecclesia possidet, nullius juri, nisi Episcopi, teneatur adstricta. De his vero, quæ a quibuslibet emerit, vel vivorum donationibus acceperit, Principibus consueta debet obsequia, ut & annua eis persolvat tributa, & convocato exercitu cum eis proficiscatur ad castra. Quod tamen hoc ipsum non sine consensu Romani Pontificis fieri debet.*

C. XXVI.

Absque auctoritate Romani Pontificis ad Comitatum Episcopi proficisci non audeant.

Unde Gelasius Papa *Elpidio Episcopo.*

QUo *d* ausu, qua temeritate rescribis, Ravennam te parare proficisci, cum canones evidenter præcipiant, nullum omnino Pontificum, nisi nobis ante visis, atque consultis, ad comitatum debere contendere α? Quemadmodum tibi putas licere, quod non licet: nisi, quod hoc officio carere festinas, quo his excessibus te ostendis indignum?

Corr. Rom. ¶ α Contendere?] *In Polycarpo hæc sequuntur:* Quod cum longævi vel ætate, vel honore Pontifices Pistorienſis, Lucenſis & Fesulanus nuper monstrentur fecisse; tu qui paucorum dierum fungi Sacerdotio videris, quemadmodum, &c.

C. XXVII.

Absque Metropolitani consilio, vel provincialium Episcoporum ad Imperatorem Episcopi non pergant.

Item ex Concilio *e* Antiocheno, *c.* 11.

1. SI *f* quis Episcopus, aut Presbyter, vel omnis omnino, qui est sub Ecclesiastica regula constitutus, præter consilium, vel literas eorum Episcoporum, qui sunt intra provinciam, & maxime Metropolitani ad Imperatorem perrexerit: hunc abdicari & ejici non solum de communione debere, sed etiam propria dignitate privari decernimus *g* tanquam molestum, & importunum Imperialibus auribus contra Ecclesiastica constituta.

Gratian. *Reprehenduntur a ergo Gallicani Episcopi a Nicolao, quoniam Apostolica auctoritate contempta potius arma sequi elegerant, quam Apostolico conspectui sese repræsentarent. Quanquam proficiscentes ad comitatum possunt intelligi, non secuti Imperatorem, ut armis sibi auxilientur, sed ipsum cum exercitu suo quotidianis orationibus Deo commendent. In quo casu auctoritas illa Sardicensis Concilii loqui videtur: in cujus octavo capite* Osius *Episcopus dixisse legitur.*

C. XXVIII.

Qui a religiosis Imperatoribus vocati Episcopi non fuerint, ad comitatum non proficiscantur.

SI *b* vobis, fratres charissimi, placet, decernite, ne Episcopi ad comitatum *c* accedant, nisi forte hi, qui a religiosis Imperatoribus α vel invitati, vel vocati fuerint. Sed quoniam sæpe contingit, ut ad misericordiam Ecclesiæ confugiant, qui injuriam patiuntur, & qui peccantes in exilium, vel in insulas damnantur, aut certe quamcunque sententiam suscipiunt: ideo subveniendum est his, & sine dubitatione eis est petenda per Ecclesiam indulgentia.

Corr. Rom. ¶ *Hoc capitulum fere iisdem verbis habetur in collectione Isidori, & codice canonum, nec longe discrepat a sententia Græci canonis.*

¶ α A religiosis Imperatoribus] *Horum loco in collectione Isidori, & codice canonum legitur*, religiosi Imperatoris literis: *itemque Græce*, παρεκτὸς τούτου, ὃς ἂν ὁ ἁγιώτατος βασιλεὺς ἡμῶν τοῖς ἑαυτοῦ γράμμασιν μεταβαλλοίτο.

Gratian. *Licet ergo Prælatis Ecclesiæ exemplo beati Gregorii d ab Imperatoribus, vel quibuslibet ducibus defensionem fidelibus postulare. Licet etiam cum beato Leone e quoslibet ad sui defensionem contra adversarios sanctæ fidei viriliter adhortari, atque ad vim infidelium procul arcendam quosque excitare. Effusionem vero sanguinis nulli Episcoporum sua, vel Imperatorum auctoritate imperare licet.*

C. XXIX.

Sacerdotes ibi consentiant fieri judices, ubi jurejurando indulgentia promittitur.

Unde in Toletano Concilio IV. *c.* 30. *legitur.*

5 SÆpe *f* Principes contra quoslibet majestatis obnoxios Sacerdotibus negotia sua committunt. Quia vero a Christo ad ministerium salutis electi sunt, ibi consentiant Regibus fieri judices, ubi jurejurando supplicii indulgentia promittitur, non ubi discriminis sententia præparatur. Si quis ergo Sacerdotum contra hoc commune consultum discussor in alienis periculis extiterit, sit reus effusi sanguinis apud Christum, & apud Ecclesiam perdat proprium gradum.

C. XXX.

Non debent agitare judicium sanguinis, qui sacramenta Domini tractant.

Item ex Concilio Toletano XI. *c.* 6.

HIs, *h* a quibus Domini sacramenta tractanda sunt, judicium sanguinis agitare non licet. Et ideo magnopere talibus *i* excessibus prohibendum est: ne indiscretæ præsumptionis motibus agitati, aut quod morte plectendum est, sententia propria judicare præsumant; aut truncationes quibuslibet personis per se inferant, aut inferendas præcipiant. Quod si quisquam immemor horum præceptorum, aut in Ecclesiæ suæ familiis, aut in quibuslibet personis tale aliquid fecerit, concessi ordinis honore privetur, & loco: sub perpetuo quoque damnationis teneatur ergastulo religatus. Cui tamen

a *Ext. de censibus, c. sancitum.* b *Capitul. l. 1. c. 91. Burch. l. 3. c. 52. Ivo p. 3. c. 55. & p. 16. c. 292.* c *al. senioribus*] *vera lectio.* d *Anselm. l. 6. c. 118. Deusdedit l. 1. c. 39. Polyc. l. 1. tit. 17.* e *Et in Aquisgr. c. 72.* f *Ans. l. 6. c. 124. Burch. l. 2. c. 177. Ivo p. 6. c. 268.* g *abest ab orig.*

a *Sup. ead. reprehensibile.* b *Ansel. l. 6. c. 120. Polyc. l. 4. tit. 17.* c στρατόπεδον. d *Sup. ead. ut pridem.* e *Sup. ead. igitur.* f *Burch. l. 2. c. 149. Ivo p. 6. c. 222.* g *Et quia Sacerdotes*] *orig.* h *Rab. in pœnit. c. 30. Burch. l. 1. c. 201. Ivo p. 5. c. 315.* i *al. talis excessus prohibendus.*

commu-

communio exeunti ex hac vita non est neganda propter Domini misericordiam; qui *a* non vult peccatoris mortem, sed ut convertatur, & vivat.

Gratian. *Cæteri etiam absque judiciali auctoritate membrorum truncationes, & domorum incendia facere prohibentur.*

C. XXXI. *Membra detruncans, domos incendens, absque judiciali auctoritate excommunicetur.*

Unde in decretis Eutychiani Papæ.

SI *b* quis membrorum truncationes, aut domorum incendia fecerit, sive *c* facere jusserit, aut facienti consenserit, quousque de his unicuique legaliter, & amicabiliter coram Episcopo civitatis, aliisque civibus non emendaverit, ab Ecclesia se privatum agnoscat. Si vero post *d* secundam & tertiam conventionem cuncta, in quibus arguitur, non emendaverit, tanquam ethnicus & publicanus ab omni Christianorum collegio *e* separetur.

6 ps. Gratian. *De incendiariis quoque* Innocentius II. *in universali* f *Concilio c. 18. generaliter constituit, dicens:*

C. XXXII. *Domos incendens gratia vel odio alicujus, excommunicetur.*

PEssimam *g* siquidem, & depopulatricem, & horrendam incendiariorum malitiam auctoritate Dei, & beatorum Apostolorum Petri & Pauli omnino detestamur, & interdicimus. *& infra.* §. 1. Si quis ergo post hujus nostræ prohibitionis promulgationem malo studio, sive pro odio, sive pro vindicta ignem apposuerit, vel apponi fecerit, aut appositoribus consilium vel auxilium scienter tribuerit, excommunicetur: & si mortuus fuerit incendiarius, Christianorum careat sepultura, nec absolvatur, nisi prius damno, cui intulit, secundum facultatem suam resarcto, juret se ulterius ignem non appositurum. Pœnitentia autem ei detur, ut Hierosolymis, aut in Hispania in servitio Dei per annum integrum permaneat. Si quis autem Archiepiscopus, vel Episcopus hoc relaxaverit, damnum restituat, & per annum ab officio Episcopali abstineat. Sane Regibus & Principibus faciendæ justitiæ facultatem, consultis Episcopis & Archiepiscopis, non negamus.

C. XXXIII. *Homicida est, qui publicam functionem habens, aliquem occidit, vel debilitat.*

Item Augustinus *in libro de civitate Dei.*

QUicunque *h* percutit malos in eo quod mali sunt, & habet α causam interfectionis, minister Dei est. Qui vero sine aliqua publica administratione maleficum, furem, sacrilegum, & adulterum, perjurum, vel quemlibet criminosum interfecerit, aut truncaverit, vel membris debilitaverit, velut homicida judicabitur, & tanto acrius, quanto non sibi a Deo concessam potestatem abusive usurpare non timuit.

Corr. Rom. ¶ *Prima pars hujus capituli usque ad vers.* Qui vero, *citatur supra, ead. q. 5.* qui malos. *ex Commentariis B. Hieronymi in Ezechielem, ubi etiam habetur.*

¶ α Et habet causam] *Supra ead. q. 5.* qui malos. *& apud B. Hieronymum, & in glossa ordinaria, Pannormia, apud Ivonem part. 10. c. 114. legitur,* habet vasa. *Exponuntur enim illa Ezechielis verba,* Unusquisque vas interfectionis habet, *sed apud Burchardum & Ivonem eadem part. c. 171. legitur, ut apud Gratianum.*

7 pars. Gratian. *De his autem, qui simul hominem vulnerant, quæritur, si ille mortuus fuerit, quis eorum homicidii reatum incurrat?*

C. XXXIV. *Si plures contra unum rixentur, qua pœna quisque eorum feriatur.*

De his ita statutum est in Concilio apud Vermerias. SI *a* quatuor aut quinque homines, seu etiam plures contra unum hominem rixati fuerint, & ab his vulneratus, mortuus fuerit, quicunque eorum plagam ei imposuit, secundum statuta canonum, ut homicida judicetur: reliqui autem, qui eum impugnabant, volentes eum interficere, similiter pœniteant. Qui vero nec eum impugnabant, nec vulnerabant, nec consilio, nec auxilio cooperatores fuerunt, sed tantum adfuerunt, extra noxam sint.

a Ezech. 33. b Polyc. l. 6. tit. 15. Burch. l. 11. cap. 30. Ivo p. 13. c. 40. c vel] Burch. d Matth. 18. e al. consortio. f & in Conc. Rhemensi sub Eugenio II. cap. 18. g Pann. l. 8. c. 154. h Burch. l. 6. c. 43. Ivo p. 10. c. 114. & 171. Pann. l. 8. c. 51.

CAUSA XXIV.

QUidam Episcopus in hæresim lapsus aliquos de Sacerdotibus suis officio privavit, & sententia excommunicationis notavit. Post mortem de hæresi accusatus damnatur, & sequaces ejus cum omni familia sua.

1. *Hic primum quæritur, An lapsus in hæresim possit aliquos officio privare, vel sententia notare?*
2. *Secundo, An post mortem aliquis possit excommunicari?*
3. *Tertio, An pro peccato alicujus tota familia sit excommunicanda?*

QUÆSTIO I.

QUod autem ab hæretico aliquis deponi, aut excommunicari non possit, facile probatur. Omnis enim hæreticus aut jam damnatam hæresim sequitur, aut novam confingit. Qui vero hæresim damnatam sequitur, ejus damnationis se participem facit.

Unde cum Achatius absque Synodali auctoritate ab Apostolico se damnatum quereretur, contra Gelasius *scribit, dicens:*

C. I. *Qui in jam damnatam hæresim labitur, ejus damnationis se participem facit.*

I. ACHatius non est factus inventor novi erroris: sed veteris imitator: atque ideo non erat necessarium, ut adversus eum nova sententia prodiret, sed antiqua tantummodo renovaretur. Factus sum itaque executor veteris constituti, non promulgator novi. Quicunque enim in hæresim semel damnatam labitur, ejus damnatione seipsum involvit.

Corr. Rom. ¶ *Sententia hujus capituli est eadem cum sententia capitis paulo post sequentis, id est,* Achatius, *quamvis verba discrepent.*

C. II. *Non est retractandum, quod semel Synodus statuit contra unamquamque hæresim.*

Idem Gelasius *in epistola ad Episcopos Dardaniæ.*

MAjores *b* nostri divina inspiratione cernentes necessario præcaverunt, ut quod contra unamquamque hæresim coacta semel Synodus pro fidei *c* communione & veritate Catholica atque Apostolica promulgasset, non sinerent novis posthæc retractationibus mutilari: ne pravis occasio præberetur, quæ medicinaliter fuerant statuta, pulsandi, sed auctore cujuslibet insaniæ, ac pariter errore damnato, sufficere judicaverunt, ut quisquis aliquando hujus erroris communicator existeret, principali sententia damnationis ejus esset obstrictus. *& infra.* §. 1. Sic Sabellium damnavit Synodus: nec fuit necesse, ut ejus sectatores postea damnarentur, singulas viritim Synodos celebrari: sed pro tenore constitutionis antiquæ cunctos, qui vel pravitatis illius, vel communionis extitere participes, universalis Ecclesia duxit *d* esse refutandos. Sic Arium, Eunomium, Macedonium, Nestorium, Synodus semel gesta condemnans, ulterius ad nova Concilia venire non sivit.

a Burch. l. 6. c. 42. Ivo p. 10. c. 170. b Polyc. l. 7. tit. 77. c al. fide. d al. dixit.

C. III.

C. III. *Non ultra in eum procedere oportet, qui in hæresim damnatam recidit.*

Item Felix Papa.

II. ACHatius *a* non fuit novi, vel proprii inventor erroris, ut in eum nova scita prodirent *c*; sed alieno facinori sua communione se miscuit. Itaque necesse est, ut in illam recideret justa lance sententiam, quam cum suis successoribus per convenientiam α Synodalem susceperat auctor erroris.

Corr. Rom. ¶ *Polycarpus lib. 1. tit. 16. citat ex Gelasio, apud quem habetur in commonitorio ad Faustum.*

¶ α Convenientiam] *Sic in vetustis etiam Gratiani exemplaribus, & recentioribus editionibus Conciliorum. In antiquioribus vero Conciliorum, & epistolarum Pontificum editionibus legitur*, conniventiam.

Gratian. *Si ergo Episcopus ille in hæresim jam damnatam lapsus est, antiqua excommunicatione damnatus, alios damnare non poterat. Excommunicatus enim alios excommunicare non valet.*

C. IV. *Excommunicatus alium excommunicare non potest.*

Unde Alexander II. *scribit Valeriano Episcopo Martyri.* α

AUdivimus *c*, quod Henricus, Ravennas dictus Archiepiscopus, visus sit te excommunicare. Verum, quia excommunicatus te excommunicare non potuit, Apostolica auctoritate te, tuosque absolvendo, mandamus exinde nunquam curare.

Corr. Rom. ¶ α Martyri.] *Apud Ivonem est*, Guillelmo Marcioni. *In vetustis Gratiani exemplaribus legitur*, Martyr, *seu* Martur, *ut videatur hoc nomine significari voluisse, cujus Ecclesiæ esset Episcopus. In quibusdam vero tantum est*, Valeriano Episcopo.

Gratian. *Sin autem α ex corde suo novam hæresim confinxerit, ex quo talia prædicare cœpit, neminem damnare potuit: quia nec potest dejicere quenquam jam prostratus. Ligandi namque vel solvendi potestas veris, non falsis Sacerdotibus a Domino tradita est. Apostolis enim dicturus.* Quorum *e* remiseritis peccata, &c. *præmisit:* Accipite Spiritum Sanctum: *ut evidenter cunctis ostenderet, eum, qui Spiritum Sanctum non habet, peccata non posse tenere vel remittere. Porro Spiritum Sanctum nemo, nisi intra Ecclesiam accipit; quia & ipsam unitatem per gratiam facit.* §. 1. *Unde non nisi congregatis in unum dictum est:* Accipite Spiritum Sanctum: *nec nisi super congregatos in unum die Pentecostes e descendit Spiritus Sanctus. Sicut autem extra Ecclesiam non accipitur, ita extra eam nihil operatur. Cum ergo, sicut & Apostolus ait, Spiritus f postulet β, Spiritus impetret, extra Ecclesiam nec postulare facit nec impetrare. Unde Dominus dicturus*, Quodcunque *g* petieritis, &c. *præmisit:* Si duo ex vobis consenserint super terram ex omni re, &c. *& iterum*: Ubi duo vel tres congregati fuerint in nomine meo, ibi ego sum in medio eorum: *nimirum cunctis ostendens, se non habitare in cordibus eorum, qui superbiæ singularitatem sequuti, a Corporis Christi compage semetipsos abrumpunt. In quibus autem Christus non habitat, in eis Spiritus Sanctus mentium scissuras refugiens locum non habet. Cum ergo peccata dimittere, vel tenere, excommunicare, vel reconciliare opus sit Spiritus Sancti, & virtus Christi: appareat, quod hi, qui extra Ecclesiam sunt, nec ligare possunt, nec solvere, nec reconciliando Ecclesiasticæ communioni reddere, nec excommunicando ejus societate privare, qua ipsi hæresi, vel schismate polluti, sive sententia notati, penitus carere probantur. Unde, cum omnibus discipulis parem ligandi atque solvendi potestatem Dominus daret, Petro præ omnibus, & pro omnibus claves regni cœlorum se daturum promisit, dicens:* Tibi *a* dabo claves regni cœlorum. *Quicunque ergo ab unitate Ecclesiæ, (quæ per Petrum intelligitur) fuerit alienus, execrare non potest, consecrare non valet: excommunicationis vel reconciliationis potestatem non habet. Unde Apostolus* b, *cum fornicatorem Corinthium excommunicandum scriberet, ait:* Ego quidem absens corpore, præsens autem spiritu, jam judicavi ut præsens, eum, qui sic operatus est, in nomine Domini nostri Jesu Christi, congregatis vobis, & meo spiritu, cum virtute Domini nostri Jesu Christi, tradere hujusmodi hominem satanæ in interitum carnis. *In quo formam excommunicationis ostendens, docuit, non nisi fidelem, & a fideli notandum. In nomine namque Domini, atque ejus virtute cooperante, non nisi fidelis aliquid operari valet: cum nemo possit dicere*, Dominus *c* Jesus, nisi in Spiritu Sancto. *Item cum Dominus* d *prohibeat agnum comedi extra catholicam Ecclesiam, qui professione fidei ab ea sunt alieni, ab ejus participatione, quam sue arbitrio reliquerunt, non repelluntur, sed abire permittuntur: sicut illi, qui audientes*, Nisi e manducaveritis carnem filii hominis, & biberitis ejus sanguinem, &c. *dixerunt:* Durus est hic sermo, & quis potest eum audire? *atque ita abierunt retrorsum, non repulsi, sed abire permissi. Hinc etiam Apostolus* f, *cum de excommunicandis ageret, præmisit:* Si quis frater, &c. *De infidelibus autem supposuit, dicens:* Eos, qui foris sunt, Dominus judicabit. *De his autem, qui intus sunt, nobis judicium commisit. Sicut autem ex eo, quod Apostolus ait*, Si quis frater, *& ex his, quæ de fidelibus & infidelibus supposuit, apparet, non nisi fidelem excommunicandum, ita ex eo, quod fidelibus tantum hoc scribitur, vel potius, quia sicut ille, qui benedicit, major est eo, cui benedicitur: ita qui ex officio maledicit, major est eo, cui maledicitur, liquido constat eum, qui ab integritate catholicæ fidei recedit, maledicendi vel benedicendi potestatem minime habere. Catholicum namque, utpote se superiorem, maledicere non valet: in alienum a fide, tanquam in sibi æqualem, sententiam dare non potest. Hæc autem, quæ de hæreticis, atque schismaticis, vel excommunicatis dicta sunt, videlicet, quod ligandi vel solvendi potestatem non habeant, multorum auctoritatibus probantur.*

Corr. Rom. ¶ α Sin autem] *Non defuerunt, qui crederent hæc quoque esse Alexandri. Sed apud Ivonem & in Pannormia non habentur: & in vetustis Gratiani codicibus hic est ea nota, quæ solet apponi verbis Gratiani. Et est secundum membrum divisionis in ipso quæstionis principio a Gratiano propositæ: omninoque & stylus, & quæ dicuntur, ad id confirmandum concurrunt.*

¶ β Spiritus postulet,] *Verba ipsa Apostoli sunt hæc:* Similiter autem & Spiritus adjuvat infirmitatem nostram. Nam quid oremus, sicut oportet, nescimus, sed ipse Spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. *In glossa autem interlineari ad eum locum sunt verba sequentia*, Spiritus impetret.

C. V. *Non solvitur vel ligatur, nisi quod auctoritas beati Petri solverit vel ligaverit.*

Ait enim Leo Papa *serm. 3. in anniversario suæ assumptionis, & serm. 2. de natali Apostolorum.*

MAnet *g* ergo Petri privilegium, ubicunque ex ipsius fertur æquitate judicium, nec nimia est vel severitas, vel remissio, ubi mihi erit ligatum, nihil solutum, nisi quod beatus Petrus aut solverit, aut ligaverit.

C. VI. *In persona Petri, ligandi & solvendi Ecclesia potestatem accepit.*

Item Augustinus *super Joannem, tract. 50. ad c. 12.*

QUodcunque *h* ligaveris super terram, erit ligatum & in cœlo.] Si hoc Petro tantum dictum est, non hoc

a *al. dixit.* b *Polyc. lib. 1. tit. 16.* c *al. procederent.* d *Ivo p. 14. c. 57. Pann. l. 5. c. 133.* e *Joan. 20.* f *Act. 2.* g *Rom. 8.* h *Matth. 18.*

a *Matth. 16.* b *1. Corinth. 5.* c *1. Cor. 12.* d *Joann. 6.* e *Ibidem.* f *1. Cor. 5.* g *Polyc. lib. 7. tit. 1.* h *Polyc. lib. 7. tit. 2. Matth. 16.*

facit

facit Ecclesia. Si autem in Ecclesia fit (utique qui in terra ligantur, in cœlo ligentur, & quæ solvuntur in terra, solvantur in cœlo: quia cum excommunicat Ecclesia, in cœlo ligatur excommunicatus: cum reconciliat Ecclesia, in cœlo solvitur reconciliatus.) Si ergo hoc in Ecclesia fit, Petrus quando claves accepit, Ecclesiam sanctam significavit. Si in Persona significati sunt in Ecclesia boni, in Judæ persona significati sunt in Ecclesia mali.

C. VII. *Suis meritis firmus, nonnunquam turbatur alienis.*

Item Ambrosius *ad c.* 5. *Lucæ.*

NOn *a* turbatur navis, quæ Petrum habet: turbatur illa, quæ Judam habet. Etsi multa illic discipulorum merita navigabant, tamen eam adhuc perfidia proditoris agitabat. In utraque Petrus: sed qui suis meritis firmus est, turbatur alienis. Caveamus igitur perfidum, caveamus proditorem: ne per unum fluctuemus plurimi. Ergo non turbatur hæc navis, in qua prudentia navigabat, abest perfidia, fides aspirat *b*. Quemadmodum enim turbari poterat, cui præerat is, in quo est Ecclesiæ firmamentum? Illic ergo turbatio, ubi modica fides: hic securitas, ubi perfecta dilectio. Denique etsi aliis imperatur, ut laxent retia sua, soli tamen Petro dicitur *c*: *Duc in altum*, hoc est, in profundum disputationum. Quid enim tam altum, quam altitudinem divitiarum videre, scire Dei filium, & professionem divinæ generationis assumere? quam licet mens nequeat humana plene rationis investigatione comprehendere, fidei tamen plenitudo complectitur.

Corr. Rom. ¶ *In plerisque vetustis est tantum*, Item Ambrosius. *In vulgatis autem addebatur*, super Marcum.

C. VIII. *Solus Petrus accepit mandatum, ut hamo piscem caperet.*

Idem *ibidem paulo inferius.*

EST *d* aliud *e* Apostolicum piscandi genus: quo genere solum Petrum piscari Dominus jubet, dicens: *Mitte hamum, & eum piscem qui primus ascenderit, tolle.*

C. IX. *Nulla perturbatio a tramite Apostolicæ sedis retrahat, quæ omnes hæreses semper destruxit.*

Item Lucius Papa *Episcopis Galliæ, & Hispaniæ.*

ARecta *g* ergo fide, & Apostolico tramite propter ullam persecutionem *h* nolite recedere, scientes, quoniam juxta Salvatoris sententiam, beati *i* sunt, qui persecutionem patiuntur propter justitiam. Hæc est Apostolorum viva traditio: hæc vera charitas, quæ prædicanda est, & præcipue diligenda ac fovenda, atque fiducialiter ab omnium Ecclesiarum Christi Ecclesia, quæ per Dei omnipotentis gratiam a tramite Apostolicæ traditionis nunquam erasse probatur: nec hæreticis novitatibus depravata succubuit: sed, ut exordio normam fidei Christianæ percepit ab auctoribus suis Apostolorum Christi Principibus, illibata finetenus manet.

C. X. *Fides Romanæ Ecclesiæ omnem hæresim destruit, nullam fovet.*

Item Sixtus Papa II. *ad Gratum Episcopum, epist.* 1.

MEmor *k* sum, me sub illius nomine Ecclesiæ præsidere, cujus a Domino Jesu Christo est confessio glorificata: & cujus fides nullam *l* hæresim unquam fovit, sed omnes quidem hæreses destruit. Intelligo autem mihi aliter non licere, quam ut omnes conatus meos ei causæ, in qua universalis Ecclesiæ salus infestatur, impendam.

a *Polyc. l* 7. *tit.* 3. *Ansel. l.* 1. *c.* 37. b *al. superat.* c *Luc.* 5. *Matth.* 16. d *Est & aliud*] *orig.* e *Polyc. ibid.* f *Matth.* 16. g *Polyc. l.* 1. *tit.* 3. *Ans. l.* 1. *c.* 35. h *al. perturbationem.* i *Matthæi* 5. *Felix* 1. *ep.* 3. *Marcus ad Athanasium.* k *Ansel. l.* 1. *c.* 36. *Polyc. l.* 1. *tit.* 3. l *al. nullum unquam fallit, sed.*

C. XI. *Nullis hæresibus Romana succubuit Ecclesia.*

Item Eusebius Papa *Episcopis Thusciæ, epist.* 3.

IN sede Apostolica extra maculam semper est catholica servata religio.

C. XII. *Ad Romanam referatur Ecclesiam, quoties ratio fidei ventilatur.*

Item Innocentius Papa *Episcopis Concilii Milevitani, epist.* 26.

QUoties *a* fidei ratio ventilatur, arbitror omnes fratres, & Coepiscopos nostros non nisi ad Petrum, id est, sui nominis, & honoris authorem referre debere (veluti nunc retulit vestra dilectio) quod per totum mundum possit Ecclesiis omnibus in commune prodesse.

C. XIII. *Christianæ religionis zelum Romana Ecclesia præ cæteris habuit.*

Item Julius Papa *ad Episcopos Orientales, epist.* 1.

OFficii *b* nostri consideratione non est nobis dissimulare, non est tacere libertas *c*, quibus major cunctis Christianæ religionis zelus incumbit.

C. XIV. *Aliorum ora non timet fides, quam Romana condemnat Ecclesia.*

Item Hieronymus *ad Damasum in expositione Symboli.*

HÆc *d* est fides, Papa beatissime, quam in Ecclesia catholica didicimus, quamque semper tenuimus & tenemus; in qua si minus perite, aut parum caute forte aliquid positum est, emendari cupimus a te, qui Petri & fidem, & sedem tenes. Sin autem hæc nostra confessio Apostolatus tui judicio comprobatur, quicunque me culpare *e* voluerit, se imperitum, vel malevolum, vel etiam non catholicum, non *f* me hæreticum comprobabit. *Item* §. 1. Sancta α Romana Ecclesia, quæ semper immaculata mansit, & Domino providente, & B. Petro Apostolo opem ferente in futuro manebit, sine ulla hæreticorum insultatione firma, & immobilis omni tempore persistet.

Corr. Rom. ¶ α Sancta] *Hæc videntur sumpta ex epistola Marci Papæ ad Athanasium, sed alio modo aptata. Nam apud illum post alia quædam sic legitur*: Non, ut nos aliquid sinistrum, vestra ex parte arbitremur: sed nos & vos, illosque absque ulla in posterum titubatione unum sentire optaremus: & sancta Romana Ecclesia, quæ semper immaculata mansit, & Domino providente, & beato Petro Apostolo opem ferente, in futuro manebit, sine ulla hæreticorum insultatione, firma, & immobilis omni tempore persistet.

C. XV. *Aliud, quam Romana Ecclesia neque sentire, neque docere permittitur.*

Item Marcellus Papa *universis Episcopis per Antiochiam constitutis, epist.* 1.

ROgamus *g* vos fratres, ut non aliud doceatis, neque sentiatis, quam quod a beato Petro Apostolo & reliquis Apostolis, & Patribus accepistis. Ab illo enim primo instructi estis. Ideo non oportet vos proprium derelinquere Patrem, & alios sequi. Ipse enim caput est totius Ecclesiæ: cui ait Dominus, *Tu* h *es Petrus, & super hanc Petram ædificabo Ecclesiam meam*, &c. Ejus enim sedes primitus apud vos fuit: quæ postea jubente Domino, Romam translata est: cui, adminiculante gratia divina, hodierna præsidemus die. Nec ab ejus dispositione vos deviare oportet: ad quam cuncta majora Ecclesiastica negotia, divina disponente gratia jussa sunt referri: ut ab ea regulariter disponantur, a qua sumpsere principia. Si vero vestra Antiochena,

a *Polyc. ibid. Ansel. l.* 1. *c.* 27. *& l.* 2. *c.* 54. b *Ans. l.* 1. *c.* 38. c *al. liberum.* d *Polyc. ibid.* e *al. maculare* f *al. sed hæreticum.* g *Polycarp. lib.* 1. *tit.* 15. *Anselmus lib.* 1. *cap.* 15. h *Matth.* 16.

quæ

quæ olim prima erat, Romanæ cessit sedi, nulla est, quæ ejus non sit subjecta ditioni.

Corr. Rom. ¶ *In hoc capite aliqua sunt addita, & in suum locum restituta ex originali. Glossa autem ad verbum*, oportet, *facile transpont potest.*

C. XVI. *Alexandrinæ Ecclesiæ a Romana dissentire non licet.*

Item Leo Papa *Dioscoro Episcopo Alexandrino. epist. 79. al.* 81.

CUm *a* beatissimus Petrus Apostolicum *b* a Domino acceperit principatum, & Romana Ecclesia in ejus permaneat institutis, nefas est credere, quod sanctus discipulus ejus Marcus, qui Alexandrinam primus Ecclesiam gubernavit, aliis regulis traditionum α suarum decreta formaverit: cum sine dubio de eodem fonte gratiæ unus spiritus fuerit & discipuli, & magistri: ne aliud ordinatus tradere potuerit, quam quod ab ordinatore suscepit.

Corr. Rom. ¶ α Traditionum] *Sic est emendatum ex duobus vetustis Gratiani codibus, Anselmo, & originali ipso. Antea legebatur*, aliis regulis, & traditionibus sua decreta firmaverit.

C. XVII. *Professione suæ fidei aurem erroris Romana abscidit Ecclesia.*

Item Ambrosius *in commentariis ad c. 22. Lucæ, lib. 10. c. 12.*

SI *c* Petrus volens percussit aurem, docuit, quod aurem habere in specie non deberent, quam in ministerio *d* non haberent. Sed bonus Dominus & ipsi refundit auditum: secundum prophetica *e* dicta demonstrans, & ipsos, si convertantur, posse sanari, qui in passione Domini vulnerati sunt: eo quod omne peccatum fidei *f* mysteriis abluatur. Tollit *g* ergo Petrus aurem. Quare Petrus? Quia ipse est, qui accepit claves regni cœlorum. Ille enim condemnat, qui & absolvit: quoniam ligandi & solvendi idem adeptus est potestatem. Tollit aurem male audientis, tollit autem gladio spiritali aurem interiorem male intelligentis. Caveamus, ne cui tollatur auricula, dum *h* legitur passio Domini. Si ad divinitatem ejus referimus infirmitatem corporeæ passionis, exciditur auricula, & exciditur a Petro: qui non passus est Christum Prophetam æstimari: sed Dei filium docuit fideli confessione signari.

Corr. Rom. ¶ *Citabatur antea ex Gregorio, apud quem non est inventum.*

C. XVIII. *Extra unitatem sanctæ Ecclesiæ Spiritus Sanctus non accipitur.*

Item Cyprianus *in tractatu de unitate Ecclesiæ.*

LOquitur *i* Dominus ad Petrum: *Ego* k *dico tibi*, inquit, *quia tu es Petrus, & super istam petram ædificabo Ecclesiam meam.* Super unum ædificat Ecclesiam: & quamvis Apostolis omnibus post resurrectionem suam, parem potestatem tribuat, & dicat: *Sicut* l *misit me pater, & ego mitto vos. Accipite Spiritum Sanctum*, tamen ut unitatem manifestaret, unitatis ejusdem originem ab uno incipientem sua auctoritate disposuit. Hoc erant utique & cæteri Apostoli, quod fuit & Petrus, pari consortio præditi, & honoris & potestatis. Sed exordium ab unitate proficiscitur: ut Ecclesia una monstretur: quam unam Ecclesiam etiam in Cantico Canticorum Spiritus Sanctus ex persona Domini designat, & dicit: *m Una est columba mea, perfecta mea: una est matri suæ, electa genetrici suæ.* Hanc Ecclesiæ unitatem α qui non tenet, tenere se fidem credit? Qui Ecclesiæ renititur & resistit, in Ecclesia se esse confidit? Quando & beatus Apostolus Paulus hoc idem doceat, & sacramentum unitatis ostendit, dicens: *Unum* a *corpus, & unus Spiritus: una spes vocationis vestræ. Unus dominus, una fides, unum baptisma, unus Deus.* Quam unitatem tenere firmiter, & vendicare debemus, maxime Episcopi, qui in Ecclesia præsidemus: ut Episcopatum ipsum unum, atque indivisum probemus. Nemo fraternitatem mendacio fallat: nemo fidei veritatem perfida *b* prævaricatione corrumpat. §. 1. Episcopatus unus est: cujus a singulis in solidum pars tenetur. Ecclesia una est, quæ in multitudinem latius incremento fœcunditatis extenditur: quomodo Solis multi radii, sed lumen unum: & rami arboris multi, sed robur unum tenaci radice fundatum: & cum de fonte uno rivi plurimi defluunt, numerositas licet diffusa videatur exundantis copiæ largitate, unitas tamen servatur in origine. Avelle radium solis a corpore, divisionem lucis unitas non capit. Ab arbore *c* frange ramum: fructus germinare non poterit. A fonte præcide rivum, præcisus arescet. Sic & Ecclesia Domini luce perfusa, per orbem totum radios suos porrigit: unum tamen lumen est, quod ubique diffunditur, nec unitas corporis separatur. Ramos suos in universam terram copia ubertatis extendit: perfluentes largiter rivos latius pandit: unum tamen caput est, & origo una, & una mater est fœcunditatis successibus copiosa *d*. Illius fœtu nascimur: illius lacte nutrimur, spiritu ejus animamur. Adulterari non potest sponsa Christi: incorrupta est & pudica. Unam domum novit: unius cubiculi sanctitatem casto pudore custodit.

Corr. Rom. ¶ α Unitatem] *Quæ sequuntur usque ad vers.* Quando. *addita sunt ex originali: ex quo alia etiam & addita, & emendata sunt.*

C. XIX. *Non habet Deum Patrem, universalis Ecclesiæ relinquens unitatem.*

Idem *ibidem paulo inferius.*

ALienus *e* est, profanus est, hostis est: habere jam non potest Deum patrem, qui Ecclesiam non habet matrem. *Item infra.* §. 1. Dominus enim, cum discipulis suis unanimitatem suaderet, & pacem: *Dico* f inquit, *vobis, quoniam si duobus α ex vobis convenerit in terra, de omni re, quamcunque petieritis, continget vobis a patre meo, qui in cœlis est. Ubicunque enim fuerint duo, aut tres collecti in nomine meo, ego cum eis sum*, ostendens non multitudini, sed unanimitati deprecantium plurimum tribui. *Si duobus*, inquit, *ex vobis convenerit in terra:* unanimitatem prius posuit: concordiam pacis ante præmisit: ut conveniat nobis fideliter, & firmiter, docuit. Quomodo autem potest ei cum aliquo convenire, cui cum corpore ipsius Ecclesiæ, & cum universa fraternitate non convenit? Quomodo possunt duo, aut tres in nomine Christi colligi, quos constat a Christo, & ab ejus Evangelio separari?

Corr. Rom. ¶ α Si duobus] *Sic legitur in octo vetustis beati Cypriani codicibus, & hic, & aliis locis, ubi hæc Evangelii sententia affertur. In vulgatis tamen est, ut antea apud Gratianum:* Si duo ex vobis convenerint.

C. XX. *Ligandi & solvendi non habet potestatem, qui unitatem pacis catholicæ non habet.*

Item Augustinus *libro 7. de baptismo, cap. 51.*

OMnibus *g* consideratis puto me non temere dicere, alios ita esse in domo Dei, ut ipsi etiam sint eadem domus Dei, quæ dicitur *h* ædificari super petram, quæ unica *i* columba appellatur, quæ sponsa pulchra sine macula & ruga, & hortus conclusus, fons signatus, puteus aquæ vivæ, paradisus cum fructu pomorum: quæ

a *Anselm. lib. 1. c. 30.* b *al. Apostolus.* c *Joan. 18.* d *mysterio*] *orig.* e *Esa. 35.* f *al. in ministerio fidei.* g *Matth. 16.* h *abest ab orig.* i *Omittuntur aliquot verba. Polyc l. 7. tit. 3. Ans. l. 1. c. 10.* k *Matth. 16.* l *Joan. cap. 20.* m *Cant. 6.*

a *Ephes. 4.* b *al. perfidiæ.* c *fractum*] *orig.* d *al. gloriosa.* e *Polyc. ibid. Ans. l. 5. c. 2.* f *Matth. 18.* g *Ans. l. 5. c. 3. Polyc. l. 7. tit. 3.* h *Matth. 16.* i *Cant. 4. Eph. 5.*

domus

domus etiam claves accepit, ac poteſtatem ſolvendi & ligandi. Hanc domum ſi quis corripientem, corrigentemque contempſerit, *ſit* a *tibi*, inquit, *ſicut ethnicus & publicanus*. De hac domo dicitur *b*, *Domine dilexi decorem domus tuæ, & locum habitationis gloriæ tuæ*. & *Qui* c *habitare facit unanimes in domo*. & *Jocundatus* d *ſum in his, quæ dicta ſunt mihi, in domum Domini ibimus*· & *Beati* e, *qui habitant in domo tua, Domine: in ſecula ſeculorum laudabunt te*.

Corr. Rom. ¶ *Antea & hoc, & ſequens caput tribuebantur Hieronymo, quemadmodum etiam apud Anſelmum, & in Polycarpo*.

C. XXI. *Varia crimina variis ſunt pœnis afficienda*.

Idem *libro ſecundo, capite ſexto*.

NOn afferamus ſtateras *f* doloſas, ubi appendamus, quod volumus, & quomodo volumus pro arbitrio noſtro, dicentes, hoc grave, hoc leve eſt: ſed afferamus divinam ſtateram de Scripturis ſanctis, tanquam de theſauris Dominicis, & in illa, quid ſit gravius, appendamus: imo non appendamus, ſed a Domino appenſa recognoſcamus. Tempore illo, quo Dominus priora delicta recentibus pœnarum exemplis cavenda monſtravit *g*, & idolum fabricatum, atque adoratum eſt, & propheticus liber ira Regis contemptoris incenſus, & ſchiſma tentatum: & idololatria gladio punita eſt, exuſtio libri bellica cæde, & peregrina captivitate, ſchiſma hiatu terræ, ſepultis auctoribus vivis, & cæteris cœleſti igne conſumptis. Quis jam dubitaverit hoc eſſe ſceleratius commiſſum, quod eſt gravius vindicatum?

C. XXII. *Ex ſola Eccleſia ſacrificium Dominus accipit*.

Item Gregorius *in* h *moralibus, lib.* 35. *c.* 6.

QUia *i* ex ſola Eccleſia catholica veritas conſpicitur, apud ſe eſſe locum Dominus perhibet, de quo videatur. In petra Moyſes *k* ponitur, ut Dei ſpeciem *l* contempletur: quia, niſi quis fidei ſoliditatem tenuerit, divinam præſentiam non cognoſcit. De qua ſoliditate Dominus dicit *m*, *Super hanc petram ædificabo, &c.* & ſupra. §. 1. Sola quippe eſt, per quam ſacrificium Dominus libenter accipiat: ſola, quæ pro errantibus fiducialiter intercedat, Unde etiam de agni hoſtia Dominus præcepit, dicens *n*: *In una domo comedetur: nec efferetis de carnibus ejus foras*. In una namque domo agnus comeditur: quia in una catholica Eccleſia vera hoſtia redemptoris immolatur. De cujus carnibus divina lex *o* efferri foras prohibet: quia ſanctum *p* dari canibus vetat. Sola eſt, in qua bonum fructuoſe peragitur: unde & mercedem *q* denarii, non niſi qui intra vineam laboraverant, acceperunt. Sola eſt, quæ intra ſe poſitos valida charitatis compage cuſtodit. Unde & aqua *r* diluvii arcam quidem ad ſublimiora ſuſtulit: omnes autem, quos extra arcam invenit, extinxit.

C. XXIII. *Non exhibet fidem Chriſto, qui corpus ejus diſcerpit*.

Item Ambroſius *in oratione funebri de obitu fratris*.

ADvocavit *s* ad ſe Cyprianus α Epiſcopum Satyrum, nec ullam veram putavit, niſi veræ fidei gratiam, percunctatuſque ex eo eſt, utrumnam de Epiſcopis catholicis eſſet, hoc eſt, ſi cum Romana Eccleſia conveniret. Et forte ad id locorum in ſchiſmate regionis illius Eccleſia erat. Lucifer enim ſe a noſtra communione tunc temporis diviſerat: & quanquam pro fide exulaſſet, & fidei ſuæ reliquiſſet hæredes, non putavit tamen fidem eſſe in ſchiſmate. Nam etſi fidem erga Deum tenerent, tamen erga Dei Eccleſiam non tenebant, cujus patiebantur velut quoſdam artus dividi, & membra lacerari. Etenim, cum propter Eccleſiam Chriſtus paſſus ſit, & corpus Chriſti Eccleſia ſit, non videtur ab his exhiberi Chriſto fides, a quibus evacuatur paſſio ejus, corpuſque diſtrahitur. Itaque quamvis gratiæ fœnus β teneret, & metueret tanti nominis debitor navigare, tamen eo tranſire maluit, ubi tuto poſſet exolvere. Judicabat enim divinæ ſolutionis γ gratiam in affectu ac fide eſſe, quam quia *a* ſtatim, ubi primum copia liberior Eccleſiæ fuit, implere non diſtulit, Dei gratiam & accepit deſideratam, & ſervavit acceptam.

Corr. Rom. ¶ α Cyprianus] *Apud B. Ambroſium & Anſelmum legitur*: Advocavit ad ſe Epiſcopum Satyrus. *Narrat enim Ambroſius Satyrum fratrem ſuum, cum in Sardiniam appuliſſet, ad ſe Epiſcopum Sardum vocaſſe, ut ſciret, Luciferianusne, an catholicus eſſet. Sed ob gloſſam, & eum, qui caſtum ſcripſit, non eſt mutatum*.

¶ β Fœnus,] *Antea legebatur*, fœdus. *Reſtitutum eſt ex aliquot vetuſtis exemplaribus, originali, & cæteris collectoribus*.

¶ γ Solutionis] *In aliquot manuſcriptis, & apud B. Ambroſium, & cæteros collectores legitur*, divinæ ſolutionem gratiæ. *Sed ob gloſſam non eſt emendatum: operæ pretium autem fuerit integrum Ambroſii locum perlegere*.

C. XXIV. *Etiam corpore ab eo recedendum eſt, qui fidem Chriſti non habet*.

Item Beda *ſuper epiſtolam Joannis ſecundam, cap. unico*.

OMnis *b*, qui recedit, & non permanet in doctrina Chriſti, Deum non habet. Qui permanet in doctrina Chriſti, hic & Patrem, & Filium habet. Si quis venit ad vos, & hanc doctrinam non affert, nolite recipere eum in domum: nec Ave ei dixeritis. Qui enim dicit illi, Ave, communicat ejus malignis operibus.] Hæc Joannes de Schiſmaticis, ſive hæreticis deteſtandis: quæ verbis docuit, etiam factis exhibuit *c*. §. 1. Narrat *d* enim de illo auditor illius ſanctiſſimus, & martyr fortiſſimus Polycarpus, Smyrnæorum Antiſtes, quod tempore quodam, cum apud Epheſum balneas lavandi gratia fuiſſet ingreſſus, & vidiſſet ibi Cerinthum, exilierit continuo, & diſceſſerit non lotus, dicens, Fugiamus hinc, ne & balneæ ipſæ corruant, in quibus Cerinthus lavat inimicus veritatis. Idem etiam Polycarpus Marcioni aliquando cum occurriſſet, dicenti ſibi, agnoſcis nos? reſpondit, agnoſco primogenitum Satanæ.

C. XXV. *Profanus eſt, extra Eccleſiam beati Petri agnum comedere tentans*.

Item Hieronymus *ad Damaſum*.

QUoniam *e* vetuſto α oriens inter ſe populorum furore colliſus indiſciſſam *f* Domini tunicam, & deſuper textam per fruſta diſcerpit, & Chriſti vineam vulpes exterminant, ut inter lacus contritos, qui non habent aquam, difficile, ubi fons *g* ſignatus, & hortus ille concluſus ſit, poſſit intelligi, ideo mihi cathedram Petri, & fidem Apoſtolico *h* ore laudatam cenſui conſulendam, inde nunc meæ animæ poſtulans cibum, unde olim Chriſti veſtimenta ſuſcepi. Neque vero tanta vaſtitas elementi liquentis, & interjacens longitudo terrarum me a pretioſæ margaritæ potuit inquiſitione prohibere. Ubicunque *i* fuerit corpus, illuc congregantur aquilæ. Profligato a ſobole mala patrimonio, apud vos ſolos incorrupta Patrum ſervatur hæreditas. Ibi ceſpite terra fœcundo, Dominici *k* ſeminis puritatem

a *Matth.* 16. b *Pſal.* 25. c *Pſal.* 67. d *Pſal.* 121. e *Pſ.* 83. f *Prov.* 11. *Oſeæ* 12. *Amos.* 8. g *Exod.* 32. *Hier.* 36. *Num.* 10. h *Et Aug. ſerm.* 181. *de tempore, c.* 12. i *Anſ. l.* 1. *c.* 56. *Polyc. l.* 7. *tit.* 3. k *Exod.* 33. l *al. faciem*. m *Matth.* 16. n *Exod. cap.* 12. o *al. juſſio*. p *Matth.* 7. q *Matth.* 20. r *Geneſ.* 7. s *Anſel. l.* 12. *c.* 48. *Polyc. l.* 7. *tit.* 4.

a *quidem*] *orig.* b 2. *Joan.* 1. c *al. exercuit*. d *Irenæus lib.* 3. *c.* 3. *Euſebius l.* 4. *c.* 14. e *Anſel. l.* 1. *c.* 64. *Polyc. lib.* 9. *tit.* 4. f *Joan.* 19. g *Cant.* 2. *Hier.* 2. h *Rom.* 1. i *Matth.* 24. k *Ibid.* 13.

centeno fructu refert: hic obruta sulcis frumenta in lolium, avenasque degenerant. Nunc in occidente sol justitiæ oritur: in oriente autem Lucifer *a* ille, qui ceciderat, supra sydera posuit thronum suum. Vos *b* estis lux mundi, vos sal terræ, vos aurea vasa *c* & argentea: hic testacea vasa vel lignea, virga *β* ferrea, & æterno operiuntur incendio. Quanquam igitur tui me terreat magnitudo, invitat tamen humanitas. A Sacerdote victima *d* salutem, a pastore præsidium ovis flagito. Fatiscat *e* invidia Romani culminis, recedat ambitio. Cum successore piscatoris, & discipulo crucis loquor. Ego nullum præmium *f*, nisi Christum sequens, beatitudini tuæ, id est, cathedræ Petri communione consocior. Super *g* illam petram ædificatam Ecclesiam scio. Quicunque *h* extra hanc domum agnum comederit, profanus est. Si quis in Arca Noe *i* non fuerit, peribit regnante diluvio. Et quia pro meis facinoribus ad eam solitudinem commigravi, quæ Syriam juncto Barbariæ fine determinat *k*, nec possum sanctum Domini, tot interjacentibus spatiis, a sanctimonia tua semper expetere: ideo hic collegas tuos Ægyptios confessores sequor, & sub onerariis navibus parva navicula delitesco. Non novi Vitalem: Meletium respuo: ignoro Paulinum. Quicunque *l* tecum non colligit, spargit: hoc est, qui Christi non est, Antichristi est.

Corr. Rom. ¶ *α* Vetusto] *Antea legebatur*, vetus. *Emendatum est ex originali, quoniam glossa nihilominus convenit.*

¶ *β* Virga ferrea,] *Apud B. Hieronymum legitur*, Virgam ferream, & æternum operiuntur incendium. *Sed ob glossam non est emendatum: quæ etiam causa fuit, cur aliquot aliis locis satis visum fuerit indicare in margine lectionem ipsam Originalis.*

C. XXVI. *Hæreticorum consortia a Catholicis sunt fugienda.*

Item Ambrosius *in commentariis ad c. 9. Lucæ.*

QUæ *m* dignior domus Apostolicæ prædicationis ingressu, quam sancta Ecclesia? aut quis præferendus magis omnibus videtur, quam Christus, qui *n* pedes suis lavare consuevit hospitibus, & quoscunque sua receperit domo, pollutis non patitur habitare vestigiis, sed maculosos, licet vitæ prioris, in reliquum tamen dignatur mundare *o* processus? Hic est igitur solus, quem nemo deserere debet, nemo mutare: cui bene dicitur *p*, *Domine, ad quem ibimus? verba vitæ æternæ habes, & nos credimus.* Vides executorem cœlestium præceptorum, qui quoniam non mutavit hospitium, cœlestis consortium habitationis *q* emeruit? Fides igitur in primis Ecclesiæ quærenda mandatur: in qua, si Christus habitator sit, haud dubie sit legenda. Sin vero populus perfidus, aut præceptor hæreticus deformet habitaculum, vitanda hæreticorum communio, fugienda synagoga censetur, excutiendus pedum pulvis: ne fatiscentibus perfidiæ sterilis siccitatibus, tanquam humo arido arenosoque mentis tuæ vestigium polluatur. Nam sicut corporeas infirmitates populi fidelis suscipere in se debet Evangelii prædicator, & tanquam propriis inania gesta pulveri comparanda allevare atque abolere vestigiis, juxta quod scriptum est, *Quis* r *infirmatur, & ego non infirmor?* ita, si qua est Ecclesia, quæ fidem respuat, nec Apostolicæ prædicationis fundamenta possideat, ne quam labem perfidiæ possit aspergere, deserenda est. Quod Apostolus quoque evidenter asserit, dicens *s*: *Hæreticum hominem post unam & secundam correptionem devita.*

C. XXVII. *Nec peccatis solvi, nec cœleste regnum ingredi potest, qui ab unitate Ecclesiæ est divisus.*

Item Beda *a super Matthæum in homilia de festo Apostolorum Petri & Pauli, ad c. 16. Matthæi.*

QUicunque *b* ab unitate fidei vel societatis Petri Apostoli quolibet modo semetipsos segregant, tales nec vinculis peccatorum absolvi, nec januam possunt regni cœlestis ingredi.

C. XXVIII. *Non suscipiuntur eorum sacrificia, quorum fides reprobatur, & vita.*

Item Hieronymus *in Amos Prophetam, ad c. 5.*

ODi *c*, & projeci festivitates vestras, & non capiam odorem cœtuum vestrorum. Quod si attuleritis mihi holocaustomata & munera vestra, non accipiam, & vota pinguium vestrorum non respiciam.] §. 1. Odit *d* autem Deus, & non solum odit, sed & projecit festivitates eorum *α*, qui non celebrant festivitates Dei, sed suas. *& post pauca.* §. 2. Odisse *β* autem, & projicere, & non odorari, humana loquitur similitudine, ut nos affectum Dei nostris sermonibus cognoscamus. Et si obtulerint holocausta, ut videantur jejunare, dare eleemosynas, pudicitiam polliceri (quæ holocausta sunt vera) non ea suscipit Dominus, nec dignatur aspicere pinguissimas hostias eorum. Non enim sacrificiorum magnitudinem, sed offerentium merita, causasque dijudicat. §. 3. Unde & vidua, quæ in Evangelio *e* in corbonam duo minuta misérat, omnibus a Salvatore præfertur: quia Dominus non ea, quæ offeruntur, sed voluntatem respicit offerentium.

Corr. Rom. ¶ *α* Eorum,] *In commentariis B. Hieronymi hic, quemadmodum & aliis locis hujus capitis, sunt aliquot verba interposita. Sed Ivo hoc loco habet ut Gratianus.*

¶ *β* Odisse] *Ante hæc verba apud B. Hieronymum & Ivonem antecedit*, c. odit. *supra* 1. *q.* 1.

C. XXIX. *Ubi charitas non est, ibi fides vel justitia locum non habet.*

Item Augustinus *de sermone Domini in monte, lib. 1. c. 9.*

UBi sana fides non est, non potest esse justitia, quia *f* justus ex fide vivit. Neque Schismatici aliquid sibi ex ista mercede promittant, quia similiter, ubi charitas non est, non potest esse justitia. Dilectio *g* enim proximi malum non operatur: quam si haberent, non dilaniarent corpus Christi, quod est Ecclesia.

C. XXX. *A fide recedens, Spiritus perfectionem amittit.*

Item Innocentius Papa *ad Alexandrum, epist.* 18.

HÆretici *h*, cum a fide catholica desciverunt, perfectionem Spiritus, quam acceperant, amiserunt.

C. XXXI. *Sacri officii α potestate penitus carent hæretici.*

Item Cyprianus *Magno filio salutem, lib. 1. epistola sexta.*

DIdicimus *i* omnes omnino Hæreticos & Schismaticos nil habere potestatis ac juris. Propter quod Novatianus nec debet nec potest excipi, quo minus ipse quoque extra Ecclesiam consistens, & extra pacem ac dilectionem Christi faciens, inter adversarios & Antichristos computetur. *& paulo post.* §. 1. Ecclesia una est, quæ una & intus esse & foris non potest. Si enim apud Novatianum est, apud Cornelium non fuit. Si vero apud Cornelium fuit, qui Fabiano Episcopo legitima ordinatione successit, & quem præter Sacerdotii honorem martyrio

a *Esa.* 14. b *Matth.* 5. c 2. *Timoth.* 2. d *victimam salutis*] *orig.* e *Faceſſat*] *vera lectio.* f *primum*] *orig.* g *Matthæi* 16. h *Exod.* 12. i *Gen.* 7. k *al. disterminat.* l *Matthæi* 12. m *Anſ. l.* 5. *c.* 23. *Polyc. l.* 3. *tit. ult.* n *Joann.* 13. o *mutare*] *orig.* p *Joann.* 6. q *al. consecrationis. Polyc. l.* 7. *tit.* 7. r 2. *Cor.* 11. s *ad Tit.* 3.

a *Ibi gloſſa ord. c.* 25. b *Ivo p.* 5. *c.* 35. c *Ivo p.* 2. *c.* 108. *Amos* 5. d 1. *q.* 1. *odit Deus. aliquot verbis omiſſis.* e *Marc.* 12. f *Abacuc* 2. *& Rom.* 1. g *Rom.* 13. h 1. *qu.* 1. *Arrianos. Anſ. l.* 11. *c.* 52. *Polyc. l.* 7. *tit.* 5. i *Anſ. l.* 12. *c.* 41. *Polyc. l.* 7. *tit.* 5. *Dicimus*] *orig.*

quoque

quoque Dominus glorificavit, Novatianus in Ecclesia non est, nec Episcopus computari potest, qui Evangelica & Apostolica traditione contempta, nemini succedens, a seipso ortus *a* est. Habere namque, aut tenere Ecclesiam nullo modo potest, qui ordinatus in Ecclesia non est. *& paulo post.* §. 2. Quod *b* vero eundem, quem & nos, Deum Patrem, eundem Filium Christum, eundem Spiritum Sanctum nosse dicuntur, nec hoc adjuvare tales potest. *& infra.* §. 3. Invenimus *c* in tali facinore non solum duces & auctores, sed etiam participes pœnis destinari, nisi a communione malorum se separaverint, præcipiente per Moysen Domino, & dicente *d: Separamini a tabernaculis hominum istorum durissimorum, & nolite tangere ab omnibus, quæ sunt eis, ne simul pereatis in peccatis eorum.* Et quod comminatus per Moysen Dominus fuerat, implevit, ut quisquis se a Chore, & Dathan, & Abiron non separasset, pœnas statim pro impia communione persolveret. Quo exemplo ostenditur & probatur, obnoxios omnes & culpæ & pœnæ futuros, qui se Schismaticis contra Præpositos & Sacerdotes irreligiosa temeritate miscuerint: sicut etiam per Osee *e* Prophetam Spiritus Sanctus testatur, & dicit: *Sacrificia eorum, tanquam panis luctus: omnes, qui manducant ea, contaminabuntur*, docens scilicet, & ostendens omnes omnino cum auctoribus supplicio conjungi, qui fuerint eorum peccato contaminati. Quæ ergo apud eos merita esse circa Deum possunt, quibus supplicia divinitus irrogantur? *& infra.* §. 4. Si autem foris cuncti hæretici & Schismatici non habent Spiritum Sanctum, & ideo apud nos eis *f* manus imponitur, ut hic accipiatur, quod illic nec esse, nec dari potest: manifestum est, nec remissionem peccatorum dari per eos posse, quos constet Spiritum Sanctum non habere.

Corr. Rom. ¶ α Officii] *Sic est emendatum ex pleriſque vetuſtis. Antea legebatur*, sacrificii.

C. XXXII. *Proprio spolientur honore, qui contra pacem Ecclesiæ nituntur.*

Item Liberius Papa *in epistola ad Athanasium.*

QUi contra *g* Ecclesiæ pacem sunt, si dignitatem aut cingulum militiæ *h* habeant, nudentur eis. Si autem sunt privati, siquidem nobiles existunt, suarum substantiarum proscriptionem patiantur; si autem ignobiles, non solum in corpore verberentur, sed exilio perpetuo castigentur.

C. XXXIII. *Non consecrat, nec consecratur in schismate constitutus Episcopus.*

Item Pelagius Papa.

PUdenda *i*, ut ita dicam, rapina in divisione est non consecratus, sed execratus Episcopus. Si enim ipsum nomen consecrationis rationabili ac vivaci intellectu discutimus, is, qui cum universali detrectat consecrari Ecclesia, consecratus dici vel esse nulla ratione poterit. Consecrare enim est, simul sacrare. Sed ab Ecclesiæ visceribus divisus, & ab Apostolicis sedibus separatus, execrat ipse potius, & non consecrat. Jure ergo execratus tantum, non consecratus poterit dici, quem simul sacrare in unitate conjunctis membris non agnoscit Ecclesia. Videamus tamen, utrum vel ipsarum consuetudinem partium in sua ordinatione *k* conservaverint. Nempe is mos antiquus fuit, ut quia pro longinquitate vel difficultate itineris ab Apostolico onerosum illis fuerat ordinari, ipsi se invicem Mediolanensis & Aquileiensis ordinare Episcopi debuissent: ita tamen, ut in ea civitate, in qua erat ordinandus Episcopus, alterius civitatis Pontifex occurrere debuisset: ut & ordinandi electio a præsenti ordinatore ex consensu universalis, cui præficiendus erat, Ecclesiæ melius ac facilius potuisset agnosci: & in sua, qui ad Episcopatum provehendus erat, nec tamen ordinatori suo subdendus fuerat, ordinaretur Ecclesia. Etenim cum, sicut diximus, Ecclesia una sit, cui in Canticis Canticorum dicitur *a*: *Una est columba mea*, nullam aliam esse constat, nisi quæ in Apostolica radice est fundata: a quibus ipsam fidem in universo propagatam orbe non potest dubitari. Quod vobis, licet notissimum omnino sit, beati tamen Augustini testimonio comprobemus. Audite, quid in quodam opere suo præclarissimus doctor dicat Ecclesiæ. Ait enim *b: Quod si nullo modo recte dici potest Ecclesia, in qua schisma est, restat, ut quoniam Ecclesia nulla esse non potest, ea sit, quam in sedis Apostolicæ, per successiones Episcoporum radice constitutam, nullorum hominum malitia (etiamsi nota excludi c non possit, sed pro temporis ratione toleranda judicetur) ullo modo valeat extinguere.*

C. XXXIV. *Unitati non communicat Schismaticis consentiens.*

Idem.

SChisma *d* siquidem ipsum, quod Græcum nomen est, scissuram sonat. Sed in unitate scissura esse non potest. Non ergo unitati communicant, qui Schismaticis communicant. Partes sibi ipsi fecerunt, & ab eo quod unum est, ut Apostoli *e* Judæ jam verbis loquar, semetipsos segregantes, Spiritum non habent. Quibus omnibus illud efficitur, ut quia in unitate unum non sunt, ut quia in parte esse voluerunt, ut quia spiritum non habent, corporis Christi sacrificium habere non possint. §. 1. Non autem nobis nunc illa quæstio est, utrum tolerare malos, sed utrum debeamus Schismaticis sociari. Si enim etiam ipsi, licet in suo sensu abundantes, intra materna tamen posiri viscera *f* quærerent veritatem, a nobis repellendi non erant, donec apud eos ratione duce rei veritas claruisset. Sed quia se ab universali Ecclesia diviserunt, sicut beatus Augustinus *g* ait, omnis Catholicus securus eam partem detestatur, cui Ecclesiam universalem Apostolicis sedibus roboratam non communicare agnoscit. §. 2. Nec enim levigat crimen eorum, magis vero auget, quod eos diu restitisse dixistis, ne Apostolicis communicantes sedibus in sua communione reciperent. In hoc enim dum & illi culpandi sunt, qui communicare talibus voluerunt, multo magis tamen illi execrandi sunt, qui non solum in Sacerdotibus communionem Apostolicarum sedium, verum etiam in ipsis Laicis spreverunt. Sed nec illud eis prodest, quod eos in eisdem literis vel ignorantia rationis, vel simplicitate intellectus sui a nostra se communione suspendisse perhibetis. Idipsum enim magis est, propter quod Schismatici sunt: quia non eos diversa sentiendi judicium, sed quædam apud se delata, sibi tamen incognita metuentes, & contra Apostolicam sedem temere credentes, pessima divisit opinio. §. 3. Quod schisma specialiter esse beatus denuntiat Augustinus, *h* dicens de talibus: *Adversus auctoritatem illarum Ecclesiarum, quæ ab Apostolica a sede epistolas accipere meruerunt, temere credendo, immanissimum schismatis crimen a se propulsare non poterit.* Ad summam, aut illos Ecclesiam esse creditis, (& cum duæ Ecclesiæ esse non possint, nos, quod absit, Schismaticos judicabitis:) aut si veram in Apostolicis sedibus esse constat Ecclesiam, & illos ab unitate divisos cognoscite, & communionis quæstionem esse sublatam, quam veram nisi in unitate constat esse non posse. §. 4. Noli *i* ergo, quasi nulla Schismaticorum, atque Ecclesiæ differentia sit, velle in-

a *al. ordinatus.* b *7. q. 1. denique §. quod vero. c. 1. qu. 1. si inquit. §. quare qui.* d *Num. 16.* e *Osee 9.* f *abest ab orig.* g *Ansel. l. 5. c. 65.* h *al. aut malitiam.* i *Anselm. l. 12. c. 42. Polyc. l. 7. tit. 5.* k *al. ex ordinatione.*

a *Cant. 6.* b *Simile quiddam sup. dist. 11. cap. palam.* c *al. & excludi.* d *Ansel. l. 12. c. 44. Polyc. l. 7. tit. 5.* e *Judæ 1.* f *al. ubera.* g *sup. eod. c. pudenda.* h *dist. 19. in canonicis.* i *Deus dedit p. 1. c. 2.*

differenter utrorumque sacrificiis sociari. Non est Christi corpus, quod Schismaticus conficit, si veritate duce dirigimur. Nec enim divisum esse Christum, poterit quisquam sine Apostoli *a* reprobatione confingere. Unam, ut sæpe dictum est, quæ Christi corpus est, constat esse Ecclesiam: quæ in duo, vel in plura dividi non potest. Simul enim cum ab ea quisque recesserit, esse desistit Ecclesia.

Corr. Rom. ¶ α Ab Apostolica] *Apud Anselmum, & in Polycarpo legitur*, quæ Apostolicas sedes, & epistolas accipere meruerunt. *Et convenit cum verbis B. Augustini libro secundo de doctrina Christiana, cap. 8. prout notatum] est supra dist. 19.* in canonicis.

C. XXXV. *Ex quo α Episcopus fidei contraria docet, alium excommunicare non potest.*

Item Nicolaus Papa *scribit Michaeli Augusto, epist. 7.*

AIt *b* Cœlestinus β Papa, Orientalibus Episcopis scribens: *Si quis ab Episcopis Nestorio, aut ab aliis, qui eum sequuntur, ex quo talia prædicare cœperunt, vel excommunicatus, vel exutus est, seu Antistitis, seu Clerici dignitate, hunc in nostra communione & duxisse, & durare manifestum est: nec judicamus eum remotum: quia non poterat quenquam ejus removere sententia, qui se jam præbuerat ipse removendum.*

Corr. Rom. ¶ α Ex quo] *Emendata est hæc rubrica ex plerisque vetustis.*

¶ β Papa] *Nicolaus hic citat epistolam Cœlestini Papæ, scriptam Joanni, & Juvenali, & cæteris Episcopis per Orientem, prout est in Concilio Ephesino Vaticanæ Bibliothecæ, & Lutetiæ impresso.*

C. XXXVI. *Non habentur excommunicati, qui ab hæreticis excommunicantur.*

Idem *ad Clerum* c *Constantinopolitanum.*

APerte *d*, inquit, sedis nostræ sanxit auctoritas, nullum sive Episcopum, sive Clericum, seu professione aliqua Christianum, qui a Nestorio, vel ejus similibus, ex quo talia prædicare cœperunt, vel loco suo, vel communione dejecti sunt, vel dejectum, vel excommunicatum videri: sed hi omnes in nostra communione & fuerunt, & hucusque perdurant: quia neminem vel dejicere, vel removere poterat, qui prædicans talia titubabat. Intellexistis-ne α Imperatorem ex superius memoratis non potuisse, ut non dicamus Prælatum suum, saltem quemlibet removere, qui fuerant olim ipsi remoti: nec dejicere quenquam, qui fuerant jam ante prostrati?

Corr. Rom. ¶ *Hic etiam citatur a Nicolao alia epistola ejusdem Cœlestini, quæ est inter acta ipsius Concilii Ephesini.*

¶ α Intellexistis-ne] *Hic incipiunt propria Nicolai verba.*

C. XXXVII. *Ad judicandum excommunicati non recipiantur.*

Idem Nicolaus Papa *ibidem paulo inferius.*

MIramur *e*, quomodo excommunicati ad judicandum recepti sint, cum secundum Apostolicos canones sine commendatitiis literis in communione sola recipi prohibeantur. Absurdum enim est, ut cui non licet etiam cum minimis juxta sacras regulas communicare, liceat penes vos etiam de majoribus judicare.

Gratian. *His auctoritatibus perspicue monstratur, quod ex quo aliquis contra fidem cœperit aliquid docere, nec dejicere quenquam valet, nec damnare.* §. 1. *Objicitur tamen illud Augustini f*: Recedentes a fide, nec baptisma, nec baptizandi potestatem amittunt. *Cum ergo Sacerdotalem unctionem utraque potestas, videlicet baptizandi & excommunicandi sequatur, a fide recedentes, aut utramque retinebunt, aut utraque carebunt. Sed aliud est potestas officii, aliud executio. Plerumque officii potestas vel accipitur, veluti a Monachis in Sacerdotali unctione, vel accepta sine sui executione retinetur: veluti a suspensis, quibus administratio interdicitur, potestas non aufertur. A fide itaque recedentibus potestas non adimitur: sicut redeuntibus non redditur: ne non homini, sed sacramento injuria fieri videatur. Unde ab hæreticis baptizati vel ordinati, cum ad unitatem catholicæ fidei redierint, si forte intuitu Ecclesiasticæ pacis in suis recipiantur ordinibus, non iterabitur sacramentum, quod in forma Ecclesiæ probabitur ministratum: sed per impositionem manus præstabitur virtus sacramenti, quæ extra Ecclesiam nulli docetur esse collata. Cum ergo utraque potestas in hæreticis remaneat, si hæreticus Catholicum vel alium hæreticum excommunicaverit, ut in communionem suæ hæresis illum deducat, quia iniqua est sententia, pondere caret.* §. 2. *Quod si in Catholicum prave viventem, vel in hæreticum flagitiis, vel facinoribus deditum, ut alias ad recte vivendi normam uterque redeat, sententiam dederit, an uterque, an hæreticus tantum ejus sententia teneatur, merito quærendum videtur? Potest autem dici Catholicum sententia hæretici minime teneri. Non enim potest oris gladio ferire, quem accusare, vel in quem testificari non valet. Si enim quos divina testimonia non sequuntur, quia extra Ecclesiam sunt, pondus humani testimonii perdiderunt adversus eos, qui in Ecclesia esse videntur, nec adversus eosdem Ecclesiasticæ auctoritatis pondus habere poterunt, qui ab ejus fide discessisse probati sunt, atque ideo ab Ecclesia sunt condemnati. In a hæreticum autem potestatem habere videtur hæreticus, sicut & diabolus potest in malis, tanquam in pecore suo.*

C. XXXVIII. *Pro aliquo facinore ab hæreticis excommunicatus, a Catholicis non est recipiendus.*

Unde scribit Augustinus *Vincentio Donatistæ & Rogatistæ, epist. 48.*

QUisquis *b* pro aliquo flagitio, vel facinore projectum a vobis ita susscipit, sicut susscipiuntur, qui excepto errore, quo a nobis separamini, sine crimine apud vos vixerunt, displicet nobis. Sed nec facile ista monstratis: & si monstretis, nonnullos toleramus, quos corrigere vel punire non possumus: neque propter paleam relinquimus aream Domini: neque propter pisces malos rumpimus retia Domini: neque propter hœdos in fine segregandos deserimus gregem Domini: neque propter vasa facta in contumeliam migramus de domo Domini.

C. XXXIX. *Quisquis propter disciplinam ab hæreticis excommunicatur, non est a Catholicis recipiendus.*

Idem *ad Eusebium, epist. 169.*

SUbdiaconus *c* quondam Spanensis Ecclesiæ, vocabulo Primus, cum ab accessu indisciplinato Sanctimonialium prohiberetur, atque ordinata, & sana præcepta contemneret, a Clericatu remotus est. *& infra.* §. 1. Ego *d*, si Domino placet, istum modum servo, ut quisquis apud eos propter disciplinam degradatus, ad catholicam transire voluerit, in humiliatione pœnitentiæ recipiatur, quo & ipsi eum forsitan cogerent, si apud eos manere voluisset.

Gratian. *Sed illud Augustini e intelligitur dictum non propter sententiam, cujus potestas nulla est extra Ecclesiam: sed in detestationem criminum, quæ in hæreticis, sicut in Catholicis, æque sunt punienda. Potest tamen illud Augustini f de potestate baptizandi intelligi, non ligandi, aut solvendi, vel cætera sacramenta ministrandi. Baptisma namque sive ab hæretica,*

a 1. Cor. 1. b *Ivo p.* 14. *c.* 58. *Pann. l.* 5. *c.* 134. c *Nicolaus ibidem ex eodem Cœlestino ad Clerum Constantinop.* d *Ivo p.* 14. *c.* 59. *Pann. l.* 5. *c.* 135. e *In can. Apost.* 23. *al.* 33. *& in Conc. Antioch. c.* 7. f 1. *qu.* 1. *quod quidam.*

a 2. *qu.* 7. *si hæreticus.* b 23. *q.* 7. *c.* 1. §. *quisquis.* *Polyc. l.* 7. *tit.* 5. *Ivo p.* 3. *c.* 179. c *Ivo p.* 6. *c.* 390. d *Ivo p.* 6. *c.* 391. e *Sup. ead. cap. quisquis &c. Subdiaconus.* f *Sup. ead. miramur. in verbis Grat.*

retico, sive a Laico ministratum fuerit, dummodo in unitate catholicæ fidei acccipiatur, non carebit effectu. Alia vero sacramenenta, ut sacri corporis & sanguinis Domini, excommunicationis, vel reconciliationis, si ab hæretico, vel catholico non Sacerdote ministrentur, vel nullum, vel lethalem habebunt effectum. Unde & ab omnibus fidelibus nullatenus sunt recipienda.

C. XL. *In extremo positus etiam ab hæretico pœnitentiam accipere valet.*

Hinc Augustinus *scribit in* 1. *lib. de baptismo contra Donatistas*, c. 2.

SI *a* quem forte coegerit extrema necessitas, ubi Catholicum, per quem accipiat, non invenerit, & in animo pace catholica custodita, per aliquem extra unitatem catholicam positum acceperit, quod erat in ipsa catholica unitate percepturus, si statim etiam de hac vita migraverit, non eum nisi Catholicum deputamus. Si autem fuerit a corporali morte liberatus, cum se catholicæ congregationi etiam corporali præsentia reddiderit, unde nunquam corde discesserat, non solum non improbamus quod fecit, sed etiam securissime, verissimeque laudamus: quia præsentem Deum credidit cordi suo, ubi unitatem servabat & sine sancti baptismi sacramento (quod ubicunque invenit, non hominum, sed Dei esse cognovit) noluit ex hac vita migrare. Si quis autem, cum posset in ipsa catholica accipere, aliqua *b* mentis perversitate elegerit in schismate baptizari, etiamsi postea α venerit ad catholicam Ecclesiam, certum est ibi *c* prodesse sacramentum, quod alibi accipi quidem potest, prodesse autem non potest, perversus & iniquus est, & tanto perniciosius, quanto scientius.

Corr. Rom. ¶ α Postea] *In originali legitur*, etiamsi postea venire ad catholicam cogitat, quia certus est ibi prodesse sacramentum, quod alibi accipi quidem potest, prodesse autem non potest, perversus, &c. *Sed ob glossam non est emendatum.*

C. XLI. *Per annum pœniteat, qui de manu hæretici nesciens prohibitam communionem accepit.*

Item Julius Papa *d.*

SI *e* quis dederit, aut acceperit, communionem de manu hæretici, & nescit, quod catholica Ecclesia contradicit, postea intelligens, annum integrum pœniteat. Si autem scit, & neglexerit, & postea pœnitentiam egerit, decem annos pœniteat. Alii judicant septem, & quidem humanius, ut quinque annos pœniteat. §. 1. Si quis permiserit hæreticum Missam suam celebrare in Ecclesia catholica, & nescit, quadraginta dies pœniteat: si pro reverentia ejus, annum integrum pœniteat: si pro damnatione Ecclesiæ catholicæ, & consuetudinis Romanorum, projiciatur ab Ecclesia, sicut hæreticus, nisi habeat pœnitentiam: si habuerit, decem annos pœniteat. Si recesserit ab Ecclesia catholica in congregationem hæreticorum, & aliis persuaserit, & postea pœnitentiam egerit, duodecim annos pœniteat, tres α extra Ecclesiam, septem inter audientes, & duos adhuc extra communionem. De his in canone dicitur, ut duodecimo β anno communionem sine oblatione percipiant.

Corr. R. ¶ α Tres extra] *Apud Burchardum & Ivonem legitur*, quatuor extra Ecclesiam, sex inter audientes, &c. ¶ β Duodecimo] *Burchardus & Ivo habent*, decimo.

C. XLII. *Potius est mortem arripere, quam de manu hæretici communionem accipere.*

Item Gregorius Papa, *lib.* 3. *dialog. cap.* 31.

COepit *f* Ermenegildus Rex juvenis terrenum regnum despicere, & forti desiderio cœleste quærens, in ciliciis vinculatus jacens omnipotenti Deo ad se confirmandum *a* preces effundere, tantoque sublimius gloriam transeuntis mundi despicere, quanto & religatus agnoverat nil fuisse, quod potuerit auferri. Superveniente *b* autem Paschalis festivitatis die, intempestæ noctis silentio ad eum perfidus pater Arrianum Episcopum misit, ut de ejus manu sacrilegæ consecrationis communionem perciperet, atque per hoc ad patris gratiam redire mereretur. Sed vir Deo deditus, Arriano Episcopo venienti exprobravit, ut debuit, ejusque a se perfidiam dignis increpationibus repulit, quia etsi exterius jacebat ligatus, apud se tamen in magno mentis culmine stabat securus. Ad se itaque reverso Episcopo Arriano pater infremuit, statimque suos apparitores misit, qui constantissimum confessorem Dei illic, ubi jacebat, occiderent. Quod & factum est.

a *Polyc. l.* 7. *tit.* 2. *Ansel. l.* 9. *c.* 49. *Ivo p.* 1. *c.* 170. b *al. per aliquam mentis perversitatem.* c *al. illi.* d *al. Eutychianus.*] *al. ex pœnitentiali Theod.* e *Polyc. l.* 7. *tit.* 5. *Burch. l.* 19. *c.* 105. *Ivo p.* 15. *c.* 117. f *Polyc. l.* 7. *tit.* 6.

QUÆSTIO II.

r ps QUod autem post mortem nullus excommunicari valeat, vel absolvi, ex verbis Evangelii monstratur, quibus dicitur c: Quodcunque ligaveris super terram &c. *Super terram, inquit, non sub terra: ostendens, quod viventes pro varietate suorum meritorum solvere possumus, vel ligare: de mortuis autem sententiam ferre non possumus.*

C. I. *Non possunt ab Ecclesia absolvi post mortem, qui in hac vita ab ea noluerunt absolvi.*

Unde Leo Papa *scribens Rustico Narbonensi Episcopo, epist.* 90. *cap.* 7. *al. epist.* 92. *c.* 6,

DE *d* communione α privatis, & ita defunctis.] Horum causa Dei judicio reservanda est, in cujus manu fuit, ut talium obitus non usque ad communionis remedium differretur. Nos autem, quibus viventibus non communicavimus, mortuis communicare non possumus.

Corr. Rom. ¶ α De communione privatis, & ita defunctis.] *Verba hæc in codice canonum sunt titulus vigesimi decreti Leonis I. & ea Burch. non habet. Reliqua sunt ipsius Leonis verba.*

C. II. *Ecclesia viventes potest ligare vel solvere, non mortuos.*

Item Gelasius Papa *in commonitorio, Fausto magistro, fungenti legationis officio apud Constantinopolim.*

LEgatur *e*, ex quo est religio Christiana, vel certe detur exemplum in Ecclesia Dei a quibuslibet Pontificibus, ab ipsis Apostolis, ab ipso denique Salvatore veniam, nisi se corrigentibus, fuisse concessam. Auditum enim *f* sub isto cœlo nec legitur omnino, nec dicitur, quod eorum voce depromitur: date veniam nobis, dum tamen nos in errore duremus. Id quoque pariter ostendant, qui nobis canones nituntur opponere, quibus hoc canonibus, quibus regulis, qua lectione, quove documento, sive a majoribus nostris, sive ab ipsis Apostolis (quos potiores merito fuisse non dubium est) seu ab ipso Domino Salvatore, qui judicaturus creditur vivos & mortuos, sive factum est unquam, vel faciendum esse mandatur? Mortuos suscitasse Christum legimus: in errore mortuos absolvisse non legimus. Et qui certe hoc faciendi solus habuit potestatem, beato Petro *g* principaliter mandat Apostolo: *Quæ ligaveris super terram, ligata erunt & in cœlis, & quæ solveris super terram, erunt soluta & in cœlis.* Super terram, inquit. Nam in hac ligatione defunctum nunquam dixit absolvi.

Corr. Rom. ¶ *In commonitorio, ex quo sumptum est caput hoc, antea narratur, Senatores Constantinopolitanos petiisse*

a *al. confortandum.* b 1. *q.* 1. *superveniente.* c *Matth.* 16. d *Burch. lib.* 11. *c.* 12. *Ivo p.* 14. *cap.* 60. *Pann. l.* 5. *c.* 11. *vide infra ead. c.* 38. 11. *q.* 3. *c.* 57. e *Polyc. l.* 7. *tit.* 1. f *al. autem.* g *Matth.* 16.

a *Gela-*

a Gelasio, ut sibi liceret communicare cum Achatio ab Apostolorum sede excommunicato, hancque sibi veniam concedi poposcisse. Quorum absurdam petitionem rejeiens Gelasius, hæc, quæ in hoc capite continentur, ipsi Fausto, quem Constantinopolim mittebat, in commonitorio suggessit.

C. III. *Non oportet ab eorum eleemosynis post mortem abstinere, quibus in vita communicare non destitimus.*

Item Urbanus II. *Guitmundo Episcopo.*

SAne *a* quod super Richardo filio Borelli vestra fraternitas se egisse innotuit pro zelo Dei, & animarum charitate, laudamus. Sed non adeo timendum, non adeo est vobis ab ejus eleemosynis abstinendum. Inter cæteros quippe nostræ fidei Patres beatus Leo *b* Papa Doctor egregius, *Quibus vivis*, inquit, *non communicavimus, nec mortuis communicare debemus*. Constat ergo, quoniam quibus vivis (ut ex oppositio loquamur,) communicavimus, mortuis quoque communicare possumus. Nos plane inter duo oppugnantia positi, inter impios videlicet & Schismaticos, Schismaticis ullo modo communicare non possumus, aut licet: peccatoribus vero, & prædonibus dispensative propterea *c* communicamus, quia & Ecclesiam hactenus sustentaverunt, & se fideles in posterum pollicentur. Alioquin oportet nos de hujus mundi partibus exire. Sub qua etiam sponsione nos eis nuper in beati Petri natalitiis absolutionem indulsimus. Quia ergo prædictus vir neque nominative excommunicatus, neque communicans *d* cum excommunicatis ex nomine exiit, sed in Domini sui fide atque servitio permansit, licet nobis dispensative, id est, quamdiu eos patimur, ejus eleemosynis communicare, & defuncti animam Christianæ religionis modis omnibus adjuvare.

C. IV. *De eodem.*

Item Gelasius Papa *universis Episcopis per Dardaniam, sive per Illyricum constitutis.*

NEc *e* quisquam omnino vobis persuadeat, Achatio prævaricationis suæ crimen fuisse laxatum: quia, qui postquam in collegium recidens pravitatis jure meruit ab Apostolica communione secludi, in hac eadem persistens damnatione defunctus est, absolutionem, quam superstes nec quæsivit omnino, nec meruit, mortuus jam non potest impetrare. Siquidem ipsis Apostolis Christi voce delegatum est: *Quæ f ligaveritis super terram*, &c. Cæterum jam de eo, qui in divino est judicio constitutus, nobis fas non est aliud decernere præter id, in quo eum dies supremus invenit. Atque ideo, nisi ejus nomine refutato, cæterisque consortibus hujus erroris, cum nullo prorsus eorum participare debetis mensæ Dominicæ puritatem, quam majores nostri semper ab hæretica magnopere servaverunt pollutione discretam.

Corr. Rom. ¶ *Epistola, ex qua hoc caput acceptum est, extat inter alia scripta Gelasii in vetusto codice Vaticano: in quo etiam multæ aliorum Pontificum epistolæ habentur.*

C. V. *Incorrigibilis damnationis sententia relaxari non potest.*

Item Leo Papa *epist.* 13. *ad Pulcheriam Augustam.*

DAmnationis sententiam quicunque meretur accipere, si in suo sensu voluerit permanere, nullus relaxare poterit.

Corr. Rom. ¶ *Verba Leonis de Eutyche agentis, sunt hæc:* Qui dum viderit insipientiæ suæ sensum catholicis auribus displicere, revocare se a sua opinione debuerat, nec ita Ecclesiæ præsules commovere, ut damnationis sententiam mereretur: quam utique, si in sua sententia voluerit permanere, nullus poterit relaxare.

a *Ivo p.* 14. *c.* 68. b *Sup. eadem, de communione.* c *al. pro tempore.* d 1. *Corinth.* 5. e *Ansel. l.* 12. *c.* 30. *Polyc. l.* 7. *tit.* 1. f *Matth.* 16.

2 pars. Gratian. *His auctoritatibus probatur, quod viventes, non mortuos solvere possumus, vel ligare. Verum hoc non de omni crimine intelligendum est. Sunt enim quædam crimina, de quibus etiam post mortem accusari potest quilibet, vel damnari, velut hæresis.*

C. VI. *Hæretici etiam post mortem sunt excommunicandi.*

Unde in prima actione V. Synodi *legitur.*

SAne, α profertur *a* a quibusdam, qui dicunt oportere post mortem hæreticos anathematizari, & sequi in hoc doctrinam sanctorum Patrum, qui non solum viventes hæreticos condemnaverunt, sed & post mortem, utpote in sua impietate mortuos: sicut eos, qui injuste condemnati sunt, revocaverunt post mortem, & in sacris diptychis β scripserunt. Quod factum est & in Joanne, & in Flaviano religiosæ memoriæ Episcopis Constantinopolitanis. *Item in actione quinta.* §. 1. Augustinus *b* ait: *Si forte isti libri ita designant traditorem suum, sicut Dominus designavit Judam, legatur in eis nominatim & expresse vel Cæcilianum, vel ordinatores, eorundem librorum fuisse traditores, & si non eos anathematizavero, ipse cum c eis judicer tradidisse.* & infra in eadem actione. §. 2. Quæ modo recitata sunt, Augustinus sanctæ memoriæ consuluit, & conveniunt γ statui tenenti ab initio in Ecclesia. Impium vero dogma jam inculpatum β, & condemnatum est: & eos, qui tali dogmati obnoxii sunt, anathematizari vult Ecclesiæ traditio, licet etiam mortui essent. Ideo sanctæ memoriæ Augustinus dicit: *Quod si modo convinceretur Cæcilianus de his, quæ inferuntur ei, etiam post mortem eum anathematizo.* Item supra in eadem actione. §. 3. Multi *d* Episcopi congregati, & quædam de diversis causis ad Ecclesiasticum statum pertinentibus disponentes, statuerunt de Episcopis defunctis, qui hæreticis suas facultates reliquerunt *e*, ut etiam post mortem anathemati subjiciantur. Sunt vero etiam & Augustini sanctæ memoriæ epistolæ dicentes, quod si qui in vita sua non recte sapuerunt, licet non condemnati fuissent adhuc viventes, tamen demonstrato peccato, isti etiam post mortem anathemati subjiciantur. *Item infra.* §. 4. *Si f vero essent, quæ ab eis objecta sunt Cæciliano, & nobis possunt aliquando monstrari, ipsum jam mortuum anathematizaremus.* Item infra. §. 5. *Dicis g licere mihi etiam hodie de mortuis judicare: quia judicium non tantum de vivis, sed etiam de mortuis fieri potest.* & infra. §. 6. Rambulas sanctæ memoriæ, Episcopus factus Edessenæ civitatis, qui in Sacerdotibus exsplenduit *h*, Theodorum ipsum Mopsuestenum etiam post mortem in Ecclesia anathematizavit. *Item infra.* §. 7. Romanorum etiam Ecclesia ante annos paucos *i* Dioscorum, qui fuit Papa ejusdem Ecclesiæ, & post mortem anathematizavit, cum nec in fide peccasset. Et hoc sciunt omnes, qui degunt Romæ: & maxime, qui in dignitatibus existunt: qui etiam eidem Dioscoro communicatores permanserunt usque ad ejus mortem. *Item infra.* §. 8. Si ad tempora Theophili sanctæ memoriæ, vel superius aliquis recurrerit, etiam Origenem inveniet post mortem anathematizatum. Quod etiam nunc in isto *i* fecit & vestra sanctitas, & Virgilius religiosissimus Papa antiquioris Romæ. *Item infra.* §. 9. Sancta *k* Synodus dixit. Sufficiunt quidem, quæ dicta & prolata sunt, Ecclesiasticam traditionem demonstrare, quod oportet hæreticos & post mortem anathematizari. *Item in eadem collatione octava.* §. 10. Sancta Synodus dixit. Augustini sanctæ memoriæ, qui inter Africanos

a *Ivo p.* 14. *c.* 62. *Pann. l.* 5. *c.* 115. *& sequentibus.* b *In lib. de unitate Ecclesiæ, cap.* 3, c *al. cum judicer.* d *In Conc. Afric. c.* 84. e *al. relinquunt.* f *Aug. Epist.* 68. *ad Bonifac.* g *Aug. contra Cresconium, lib.* 3. *cap.* 35. h *al. resplenduit.* i *al. ipso.* k *Ivo p.* 14. *c.* 63.

Episco-

Episcopos splenduit, diversæ epistolæ recitatæ sunt, significantes, quod oportet hæreticos & post mortem anathematizari. Talem autem Ecclesiasticam traditionem & alii Africani reverendissimi Episcopi servaverunt; sed & Romana sancta Ecclesia quosdam Episcopos & post mortem anathematizavit, licet pro fide in vita sua non essent accusati: & utrunque apud nos habita gesta significant.

Corr. Rom. ¶ *Hoc caput sumptum est ex variis locis quintæ Synodi, quemadmodum fere se habet in Colonienſi quatuor tomorum editione.*

¶ α Sane] *In epistola Imperatoris Justiniani, quæ refertur in prima confessione seu collatione ipsius quintæ Synodi, hic locus sic habet*: Hortamur autem etiam illud disceptare, quod varie profertur ab his, qui dicunt non oportere, &c. *Sed sententia non valde diversa.*

¶ β Diptychis] *Sic emendatum est ex ipso Concilio, cum antea legeretur*, Dicticis. *Diptycha vero duæ tabulæ erant, quarum altera vivorum, altera mortuorum ea nomina continebat, quæ in Missa recitabantur: translato vocabulo ab ostreorum diptycho, cujus mentionem facit B. Ambrosius Hexam. l.5. c. 8. De hujusmodi autem Ecclesiasticis diptychis partim vivorum, partim mortuorum, partim utrorumque mentio fit in epistola Innocentii I. ad Decentium, c. 2. & in epistola B. Augustini* 137. *Clero & plebi Ecclesiæ Hipponensis, supra 2. quæst. 1. cap.* nomen. *&* 11. *q.* 3. *cap.* quid obest. *& in epistola Gelasii ad Anastasium Augustum, & in epistola Episcoporum Ægyptiacæ diœcesis ad Anatolium, quæ habetur post Concilii Chalcedonense, & alibi sæpe.*

¶ γ Et conveniunt] *Sic est emendatum ex ipsa Synodo, antea legebatur*, & statuit teneri.

¶ δ Inculpatum,] *In glossa interlineari duorum vetustorum Gratiani codicum habetur*, id est, valde culpatum.

¶ ε Dioscorum] *In antiquis Pontificalibus in vita Bonifacii secundi hæc leguntur;* Hic (*scilicet Bonifacius*) cum Dioscoro ordinatus est, sub contentione: Dioscorus in Basilica Constantiniana, Bonifacius vero in Basilica Julii. Fuit itaque dissensio in Clero & populo, & Senatu dies viginti octo, donec defunctus est Dioscorus V. Idus Octobris. Ipsis diebus Bonifacius zelo ductus cum grandi amaritudine coacta Synodo sub vinculo anathematis chirographo damnavit Dioscorum, & reconciliavit Clerum: quem chirographum in Ecclesiæ archivo recludit.

QUÆSTIO III.

1 QUod autem pro peccato alicujus tota familia excommunicanda sit, multorum exemplis probatur. *Pro peccato namque* a *Sodomitarum parvuli eorum, qui beneficio ætatis paterna flagitia nesciebant, cœlesti igne sunt consumpti.* §. 1. *Item* b *pro peccato Amalechitarum non solum parvuli eorum, sed etiam bruta animalia usque ad mingentem ad parietem jussa sunt a Domino deleri.* §. 2. *Item* c *Dathan & Abiron auctores schismatis fuerunt contra Moysen & Aaron: nec tantum ipsi soli, sed omnis substantia eorum cum ipsis descendit ad inferos.* §. 3. *In Novo Testamento nonnunquam peccatis exigentibus gravis pestilentia desæviſſe legitur, quæ etiam illos involvit, qui peccati conscientiam non habebant. Si ergo tam severissime pro peccatis parentum inveniuntur parvuli puniti, non dubium est, quin pro peccatis eorundem sententia excommunicationis pariter feriri valeant.* §. 4. *His ita respondetur. Pro peccatis parentum parvulos corporaliter flagellari, ex verbis Evangelii apparet, ubi discipuli de cæco nato Christum interrogasse dicuntur*: Rabbi *d* quis peccavit, hic, aut parente s ejus, ut cæcus nasceretur? *In quibus etiam illud completur, quod Dominus ait ad Moysen* e: Ego sum Deus zelotes, visitans peccata Patrum in filios usque in tertiam & quartam generationem. *Spiritualiter autem peccatis parentum parvuli non tenentur, ex quo per sacramentum regenerationis ab originali peccato fuerint emundati. Unde per* a *Ezechielem Dominus ait:* Anima, quæ peccaverit, ipsa morietur: filius non portabit iniquitatem patris, neque pater iniquitatem filii: justitia justi super eum erit, & impietas impii erit super eum. *Quæcunque etiam peccata parentes commiserunt, ex quo filius personaliter ab eis separatus fuerit, ei non imputantur ad pœnam. Unde peccato Adæ ideo omnes posteri teneri dicuntur, quia nondum aliquis ex illo materialiter fuerat proseminatus. Quia vero apud Deum non sententia Sacerdotum, sed vita eorum quæritur*, patet, *quod non est notandus sententia, quem peccati macula non inficit. Hinc* b *Paulus Corinthiis scribens ait*: Si quis frater nominatur fornicator, aut avarus, aut idolis serviens, cum hujusmodi nec cibum sumere debetis. *Ex quibus verbis datur intelligi, quod nisi primum aliquis nominatus* α *fuerit de crimine, id est, vel coram judice accusatus & convictus, vel in jure ipse de se fuerit confessus, quod nec sententia est feriendus, nec ab ejus communione abstinendum. Non ergo pro alicujus peccato tota familia excommunicanda est.*

Corr. Rom. ¶ α Nominatus] *Hæc explanatio loci B. Pauli ad Corinthios & hic, & supra* 11. *q.* 3. ad mensam. §. evidenter. *videtur accepta ex verbis B. Augustini in libro* 50. *homiliarum, hom. ultima, cap.* 12. *supra* 2. *quæst.* 1. *c.* multi.

C. I. *Pro peccatis patris non est filius anathematizandus.*

Unde Augustinus *scribit ad Auxilium Episcopum, epist.* 75.

SI habes c de hac re sententiam, certis rationibus vel Scripturarum testimoniis exploratam, nos quoque docere digneris, quomodo recte anathematizetur pro patris peccato filius, aut pro mariti, uxor, aut pro Domini, servus: aut quisquam etiam in domo nondum natus, si eodem tempore, quo universa domus est anathemate obligata, nascatur, nec ei possit per lavacrum regenerationis in mortis periculo subveniri. Hæc α enim fuit corporalis pœna, qua legimus quosdam contemptores Dei cum suis omnibus, qui ejusdem impietatis participes fuerunt, pariter interfectos. Tunc quidem *d* ad terrorem viventium mortalia corpora perimebatur, qoandoqne utique moritura. Spiritalis autem pœna, qua fit, quod scriptum est: *Quæ ligaveris in terra, erunt ligata & in cœlo*, animas obligat: de quibus dictum est *f*: *Anima patris mea est: & anima filii mea est: anima, quæ peccaverit, ipsa morietur.* §. 1. Audisti fortasse aliquos magni nominis Sacerdotes eum domo sua quempiam anathematizasse peccantium. Sed forte si essent interrogati, reperirentur idonei reddere inde rationem. Ego autem, quoniam si quis a me quærat, utrum recte fiat, quid ei respondeam, non invenio: nunquam hoc facere ausus sum de quorundam β facinoribus unanimiter adversus Ecclesiam perpetratis, nisi gravissime commoverer. Sed si tibi, quod juste fiat, Dominus revelavit, nequaquam juvenilem ætatem tuam, & honoris Ecclesiastici rudimenta contemno. En adsum: senex a juvene Coepiscopo, & Episcopus tot annorum a collega necdum anniculo paratus sum discere, quomodo vel Deo, vel hominibus justam possimus reddere rationem, si animas innocentes pro scelere alieno (ex quo non trahunt, sicut ex Adam, in g quo omnes peccaverunt, originale peccatum) spiritali supplicio puniamus. Etenim Classiciani filius, etsi traxit ex patre primi hominis culpam, sacro fonte baptismatis expiandam, tamen quicquid, postcaquam eum genuit, peccati pater ejus admisit, ibi particeps ipse non fuit, ad eum non pertinere quis ambigit? Quid γ dicam de conjuge? Quid de tot

a *Genes.* 19. b 1. *Reg.* 15. c *Numer.* 16. d *Joan.* 9. e *Exod.* 20.

a *Ezechiel.* 18. b 2. *Cor.* 5. *mutatis aliquantulum verbis.* c *Ivo p.* 14. *c.* 44. *Pann. l.* 5. *c.* 126. d *al. quippe.* e *Matth.* 16. f *Ezech.* 18. g *Rom.* 5.

anima-

animabus in universa familia ? Unde si una anima per istam severitatem, qua tota domus ista anathematizata est, sine baptismate de corpore exeundo perierit, innumerabilium mors corporum, si de Ecclesia homines innocentes violenter abstrahantur & interficiantur, huic damno non potest comparari. Si ergo de hac re potes reddere rationem, utinam & nobis rescribendo præstes, ut possimus & nos! Si autem non potes, quid tibi est inconsulta commotione animi facere, unde si interrogatus fueris, rectam rationem non valeas invenire ? Hæc autem dixi, etiam si filius noster Classicianus aliquid admisit, quod anathemate plectendum justissime videretur.

Corr. Rom. ¶ *a* Hæc enim fuit] *Sic etiam apud Ivonem, & in Pannormia: in epistola autem ipsa legitur*: Neque enim hæc corporalis est pœna, qua legimus quosdam contemptores Dei cum suis omnibus, qui ejusdem impietatis participes non fuerunt, pariter interfectos. *Verum ob glossam, & doctorum dicta nihil est mutatum.*

¶ *b* De quorundam] *Eadem glossa obstitit, ne hoc mutaretur: itemque quoniam cum Ivone & Pannormia concordat. In originali autem est*, cum de quorundam facinoribus, immaniter adversus Ecclesiam perpetratis, gravissime permoverer.

¶ *g* Quid dicam de conjuge ?] *Verba hæc desunt in cæteris editionibus epistolarum, excepta Antverpiana. Sunt autem in codice illarum Vaticano, & apud Ivonem, & in Pannormia.*

2 par. Gratian. *Ut ergo ex hac auctoritate evidentissime monstratur, illicite excommunicatur quis pro peccato alterius: neque aliqua ratione nituntur, qui pro peccato unius in totam familiam sententiam ferunt excommunicationis. Illicita autem excommunicatio notatum non lædit, sed excommunicantem.*

C. II. *Qui illicite aliquem excommunicat, semet ipsum, non illum condemnat.*

Unde Gregorius *scribit Magno Mediolanensi Episcopo, lib. 2. epist. 26.*

COmperimus, *a* quod Laurentius quondam frater, & Coepiscopus noster nullis te culpis exigentibus *b* communione privaverit. Ideoque hujus præcepti nostri auctoritate munitus, officium tuum securus perage, & communionem sine aliqua sume formidine.

C. III. *Qui non corde, sed ore maledicunt, labiorum immunditiam contrahunt.*

Item Hieronymus *c in Leviticum.*

QUi negligunt oris maledici consuetudinem resecare, etiamsi non ex corde maledicant, etiamsi non voto & animo iniquo proferant maledicta, tamen immunditiam labiorum (secundum Esaiæ *d* verbum) & inquinamenta oris incurrunt.

C. IV. *Vita, non sententia quemlibet ligat, vel solvit.*

Item Hieronymus *e ubi supra.*

I. SI quis *f* non recto judicio eorum, qui præsunt Ecclesiæ, depellatur, & foras mittatur, si ipse non ante exiit, hoc est, si non ita egit, ut mereretur exire, nihil læditur in eo, quod non recto judicio ab hominibus videtur expulsus. Et ita fit, ut interdum ille, qui foras mittitur, intus sit, & ille foris, qui intus retineri videtur.

C. V. *De eodem.*

Item Rabanus *de Ecclesiasticis pressuris, lib. 1.*

NOn in *g* perpetuum damnamur, cum injuste judicamur, dicente Psalmo *h*: *Nec damnabit illum, cum judicabitur illi.* Multi Sacerdotum culpam zelo Dei se persequi profitentur: Sed dum indiscrete hoc agitur, sacrilegii facinus incurrunt, & dum præcipites quasi ad emendandum ruunt, ipsi quoque multo magis deterius cadunt.

C. VI. *Qua pœna feriatur, qui illicite aliquem excommunicat.*

Item ex Concilio Parisiensi *tempore Ludovici.*

DE illicita *a* excommunicatione lex Justiniani Imperatoris Catholici, quam probat & servat Catholica Ecclesia, constitutione CXXIII. *a* cap. CCCLI. decrevit, ut nemo Episcopus, nemo Presbyter excommunicet aliquem, antequam causa probetur, propter quam Ecclesiastici canones hoc fieri jubent. Si quis autem adversus eam *b* aliquem excommunicaverit, ille quidem, qui excommunicatus est, majoris Sacerdotis auctoritate ad gratiam sanctæ communionis redeat: is autem, qui legitime non excommunicaverit, in tantum abstineat a sacra communione tempus, quantum majori Sacerdoti visum fuerit: ut quod injuste fecerit, ipse juste patiatur. Et hinc sanctus Gregorius *c* ad Joannem Episcopum injuste excommunicantem inter cætera scribit, dicens: *Cassatis prius, atque in nihilum redactis prædictæ sententiæ tuæ decretis, ex beati Petri Principis Apostolorum auctoritate decernimus, triginta dierum spatio de sacra communione privatum, ab omnipotenti Deo nostro tanti excessus veniam cum summa pœnitentia, ac lachrymis exorare. Quod si hanc sententiam nostram te cognoverimus implesse remissius, non jam tantum injustitiam, sed & contumaciam fraternitatis tuæ cognoscas, adjuvante Domino, severius puniendam*: quia nemo præpropere, vel præposterе, scilicet non commonitus, neque conventus *d*, est judicandus. §. 1. De conventione autem hujusmodi patratoris manifestorum criminum lex *e* dicit: *Quicunque tribus auctoritatibus judicis conventus, vel tribus edictis ad judicem fuerit provocatus, aut uno pro omnibus peremptorio, id est, quod causam extinguit, fuerit evocatus, & præsentiam suam apud eum judicem, a quo ei denuntiatum est, exhibere noluerit, adversus eum, quasi in contumacem, judicari potest. Quinimo nec retractari per appellationem negotia possunt, quoties in contumacem fuerit judicatum.* Et hanc sententiam de tribus auctoritatibus conventis ex Evangelica auctoritate Cœlestinus *β*, ad Nestorium dicens, & Ephesina *γ* Synodus de eodem decernens, & beatus Gregorius ad Joannem scribens, comprobant. §. 2. De peremptorio autem scripto *f*, Africanum Concilium demonstrat de Cresconio, ut si conventus resipiscere detrectaverit, suo contemptu, & sua contumacia faciente, auctoritate judiciaria protinus excludatur. Item *g* beatus Gregorius de sententia in contumacem, scribens ad Maximum præsumptorem Salonitanum Episcopum dixit: *Hortamur, ut ad nos venire omni postposita excusatione festines: quatenus servata justitia, hæc de quibus accusaris, & cognoscere, & finire secundum canonica instituta Christo revelante possimus. Ita autem fac, ut ad veniendum amplius jam moras non ingeras: ne ipsa te magis absentia obnoxium his, quæ dicuntur, assignet: & nos in te hæc res, non solum propter dicta crimina, quæ purgare subterfugis, sed etiam propter inobedientiæ culpam, durius, scilicet ut in contumacem, cogat ex Concilio ferre judicium.*

Corr. Rom. ¶ *a* CXXIII.] *Sic est in novellis Justiniani, & in Epitome Juliani antecessoris, & in aliquot Gratiani codicibus; licet in aliis sit CXXVIII. Numerus autem capitis emendatus est ex vetustis exemplaribus. Olim enim novellæ per capita, non per libros divisæ citabantur.*

---

a *Polyc. l. 1. tit. 22. Ivo p. 14. c. 17. Pann. l. 5. c. 129.* b *al. extantibus.* c *Origenes hom. 14. ad c. 24. Levit.* d *Esa. 6.* e *Origenes ibid.* f *Infr. eod. cum aliquis.* g *Ivo p. 14. c. 29. Pann. lib. 5. c. 192.* h *Psal. 36.*

a *Ivo p. 14. c. 21. Pann. l. 5. c. 124. 2. q. 1. nemo Episcopus.* b *al. ea.* c *Lib. 2. ind. 11. epist. 6.* d *al. convictus.* e *In Cod. Theod. l. 5. sententiarum Julii Pauli, titul. 5. partim in interpretatione, partim post interpretationem.* f *cap. 15. & 44.* g *lib. 5. epist. 3.*

¶ *β* Cœ-

¶ β Cœleſtinus,] *In Concilio Epheſino Bibliothecæ Vaticanæ, & Lutetiæ impreſſo, in epiſtola ipſa Cœleſtini ad Neſtorium hæc leguntur ad hoc caput pertinentia:* Scias volo poſt primam & ſecundam illius (*ſcilicet Cyrilli*,) & hanc noſtram correptionem, quam conſtat eſſe jam tertiam, ab univerſitate collegii, & conventu Chriſtianorum te prorſus eſſe ſejunctum: niſi mox, quæ male dicta ſunt, corrigantur. *In eodem vero Concilio nuper Ingolſtadii impreſſo, epiſtola hæc eſt in tomo primo, c. 16.*

¶ γ Epheſina] *In iiſdem Vaticano & Pariſienſi Epheſini Concilii exemplaribus in epiſtola ipſius Synodi ad Neſtorium hæc habentur:* Ecce autem ſimul præſidente ſancta Synodo, quæ in magna Roma congregata eſt, ſanctiſſimo, & reverendiſſimo fratre, & comminiſtro noſtro Cœleſtino Epiſcopo, & tertia te hac conteſtamur Scriptura, &c. *In ſententia vero depoſitionis ipſius Neſtorii poſt mentionem duarum citationum additur*, Canonibus autem præcipientibus evocari tertia vocatione inobedientem, dirigentes ad eum rurſus alios ſanctiſſimos Epiſcopos, contumacem invenimus, & renitentem, &c. *In Concilio autem Ingolſtadii excuſo, tomo 2. c. 2. ſunt expreſſæ tres citationes ipſius Neſtorii.*

C. VII. *Vita, non ſententia ab Eccleſia aliquem ejicit, vel ad eam reducit.*

Item Origenes *ſuper Leviticum, homilia 14. ad cap. 24.*

CUm aliquis *a* exit a veritate, a timore Dei, a fide, a charitate, exit de caſtris Eccleſiæ; etiamſi per Epiſcopi vocem minime abjiciatur: ſicut e contrario, dum aliquis non recto judicio foras mittitur, ſcilicet ſi non ante exierit, id eſt, ſi non egerit, ut mereretur exire, nihil læditur. Interdum enim qui foras mittitur, intus eſt, & qui foris eſt, intus retineri videtur.

Corr. Rom. ¶ *Apud Origenem poſt c.* qui negligunt. *ſup. ead. citatum, ſequitur*: Iſte tamen, qui licet matre Iſraelitide, Ægyptio tamen patre progenitus eſt, exiit, & nominans nomen maledixit. De quo ego puto, quod niſi exiiſſet, nec litigaſſet adverſus verum Iſraelitam, nec nominans maledixiſſet. Exiit enim a veritate, exiit a timore Dei, a fide & charitate: ſicut ſuperius diximus, quomodo per hæc quis exeat a caſtris Eccleſiæ, &c.

C. VIII. *Et qui aperto ſacrilegio, & qui perverſa vita fidelibus non ſociantur, ad Eccleſiam non pertinere probantur.*

Item Auguſtinus *ſermone 11. de verbis Domini.*

DE illis, qui ſunt ab Eccleſia ſegregati, non dicit *b*: *Ea, quæ ſunt Spiritus, non percipientes*, ne ad ſcientiæ perceptionem referrentur *c*: ſed dictum eſt, *Spiritum non habentes*. & infra, §. 1. Hoc *d* utique α nullo modo diceret ab Eccleſia ſegregatis, qui dicti ſunt Spiritum non habentes. Sed nec ille dicendus eſt eſſe in Eccleſia, & ad iſtam ſocietatem Spiritus pertinere, qui ovibus Chriſti ficto corde miſcetur. *Sanctus e enim Spiritus diſciplinæ fugiet fictum.* Neque β enim ſolum ad Eccleſiam non pertinent, qui ſeparationis aperto ſacrilegio manifeſti ſunt, ſed etiam illi, qui in ejus unitate corporaliter miſti per peſſimam vitam ſeparantur.

Corr. Rom. ¶ *In ſermone indicato B. Auguſtinus agens de iis, qui ſe omnino ab Eccleſia ſeparaverunt, ait, horum ſchiſma longe diverſum eſſe ab illo, quo aliqui in Eccleſiæ unitate permanentes inter ſe diſſentiunt, prout Corinthii faciebant: ad quos Paulus ſcribens epiſtola prima, carnales eos vocat, quia dicerent, Ego ſum Pauli, ego vero Apollo. De illis ergo (inquit B. Auguſtinus) qui plane ſunt ab Eccleſia ſeparati, non eſt accipiendum, quod dicit Apoſtolus 1. Corinth. 3.* ea, quæ ſunt Spiritus, non percipientes, *ſed quod dicit in ſua epiſtola Judas*, qui ſegregant ſemetipſos, animales, Spiritum non habentes.

¶ α Hoc utique] *Repetendum eſt, quod apud B. Auguſtinum antecedit de parvulis & carnalibus, qui tamen ſunt intra Eccleſiæ unitatem.* Poſtremo (*ait*) ut certiſſime noverimus, quod parvuli in Chriſto, non percipientes quæ ſunt Spiritus Dei, habent tamen Spiritum Dei, paulo poſt intueamur, quemadmodum eos ipſos increpans ait, *neſcitis, quia templum Dei eſtis: & Spiritus Dei habitat in vobis.* Hoc utique nullo modo diceret ab Eccleſia ſegregatis, &c.

¶ β Neque enim ſolum] *Hinc uſque ad finem non ſunt inventa. Facit tamen ad hanc ſententiam, quod ſcribitur lib. 3. de baptiſmo contra Donatiſtas, c. 17.*

C. IX. *A Deo ſeparamus, quos impios demonſtramus.*

Item ex quinta Synodo, *collatione quinta.*

CErtum eſt *a*, quod qui impius demonſtratus eſt, omnimodo ſeparatus eſt a Deo: ſicut etiam ille, qui anathematizatus, tanquam impius ſeparatus eſt. Nihil enim aliud ſignificat anathema, niſi a Deo ſeparationem.

3 pars. Gratian. *Illicita ergo excommunicatio, ut ex præmiſſis apparet, non lædit eum, qui notatur, ſed a quo notatur: ac per hoc, qui innocentes ſunt, ex alterius crimine condemnari non poſſunt: ſicut ab imprudentibus familiæ potentum pro peccatis Dominorum ſolent notari. Sed adhuc objicitur, quod non ſolum innocentes, ſed nec etiam criminoſi ſententia maledictionis ſint feriendi. Ait enim Chriſtus in* b *Evangelio*: Orate pro perſequentibus & calumniantibus vos: benefacite his, qui vos oderunt. *Item* c *Apoſtolus*: Benedicite perſequentibus vos: benedicite & nolite maledicere. *Item* d. Maledici regnum Dei non poſſidebunt.

C. X. *Ab omni maledicto fideles immunes eſſe oportet.*

Item Hieronymus *in epiſtolam ad Titum initio capitis tertii.*

SI igitur *e* Michael non fuit auſus diabolo, & certe maledictione digniſſimo, judicium inferre blaſphemiæ, quanto magis nos ab omni maledicto puri eſſe debemus? Merebatur diabolus maledictum: ſed per os Archangeli blaſphemia exire non debuit. Relege veteres libros, & vide, quæ tribus in monte Garizin conſtitutæ ſint, ut benedicerent populo, & quæ in monte altero, ut maledicerent: Ruben *f*, qui maculaverat torum parentis, & Zabulon noviſſimus Liæ filius; & ancillarum liberi in monte Heliel *g* ponuntur, ut maledicant his, qui maledictione ſunt digni.

C. XI. *Quos ſignificent illi, qui ad benedictionem, quive ad maledictionem de filiis Iſrael electi ſunt.*

Item *in libro Joſuæ.* h

CUm ergo in ſingulis quibuſque fidelium talis ſit propoſiti varietas, hoc mihi deſignari videtur in hoc loco, quod dimidii illi, qui juxta montem Garizin incedunt (illum, qui ad benedictiones electus eſt) iſtos figuraliter *i* indicent, qui non metu pœnæ, ſed benedictionum, & repromiſſionum deſiderio veniunt ad ſalutem: illi vero dimidii, qui juxta montem Gebal *k* incedunt, in quo maledictiones prolatæ ſunt, iſtos alios indicent, qui malorum metu, & ſuppliciorum timore complentes quæ in lege ſcripta ſunt, perveniunt ad ſalutem.

Gratian. *Sed qui pro perſecutoribus juſſit orare, primos parentes pro tranſgreſſione mandati, mortis maledicto percuſſit. Cain* l *quoque quia primæ prævaricationi fratricidium adjunxit, ſententiam maledictionis a Domino reportavit.*

a *Sent. 4. diſt. 18. ſup. ead. ſi quis.* b *1. Cor. 3.* c *al. referretur.* d *in epiſt. Judæ.* e *Sap. 1.*

a *Ivo p. 14. c. 49. Pann. l. 5. c. 29.* b *Matth. 5.* c *Rom. 12.* d *Galat. 5.* e *in epiſt. Judæ.* f *Deuteron. 27.* g *al. Hebal.* h *Origenes hom. 9. ad c. 9. Joſuæ.* i *al. ſingulariter*] *orig.* k *al. Hebal.* l *Geneſ. 3.*

Abrahæ a *quoque Dominus dixit:* Maledicam maledicentibus tibi, & benedicam benedicentibus tibi. *In Evangelio* b *etiam, cum esuriens veniret ad ficum, non inveniens fructum in ea, sua maledictione perpetua sterilitate ipsam damnavit.* §. 1. *Item* c *Noe cum verenda sua a Cham derisa cognosceret, filium ejus Chanaam maledicens dixit:* Maledictus Chanaam, sit servus fratrum suorum. *Item* d *Isaac, cum benediceret Jacob filio suo, ait:* Qui maledixerit tibi, sit ille maledictus, & qui benedixerit tibi, benedictionibus repleatur. §. 2. *Item, sicut in libro Deuteronomii legitur* e, *Moyses ex præcepto Dei duodecim tribus filiorum Israel in duas partes divisit, & sex tribus jussit, ut juxta montem Gebal* f *incedentes, maledictionem transgredientium legem vociferarentur: altis vero præcepit, ut juxta alium montem incedentes, benedictiones observantium inclamarent.* §. 3. *In Novo etiam Testamento Petrus Apostolus legitur Simoni maledixisse, cum ait* g: Pecunia tua tecum sit in perditionem. *Paulus quoque qui dixerat* h: Benedicite, & nolite maledicere, *fornicatorem* i *Corinthium jussit excommunicari. Item in eadem* α *epistola ait:* Si quis non fuerit secutus doctrinam Domini nostri Jesu Christi, sit anathema, maranatha. *Item* k *Galatis*: Si Angelus de cœlo veniens aliud vobis evangelizaverit, anathema sit. §. 4. *Distinguendum est ergo inter maledictum, quod prohibetur, & maledictum, quod a Domino & sanctissimis viris rationabiliter profertur. Maledictum quod prohibetur, est illud, quod procedit ex voto ultionis, & odio persequentis, non ex amore justitiæ. Maledictum vero, quo sancti maledicunt, est illud, quod procedit ex amore justitiæ, non ex livore vindictæ.*

Corr. Rom. ¶ α In eadem] *Antea legebatur, ut etiam in manuscriptis*, in alia. *Hujus vero loci, ac sequentis sensum retulit Gratianus, non ipsa prorsus Apostoli verba.*

C. XII. *Sancti viri non ex voto ultionis, sed amore justitiæ aliquos maledicunt.*

Unde Gregorius *ait in Moral. lib. 4. cap. 6.*

CUm sancti *l* viri maledictionis sententiam proferunt, non in hanc ex voto ultionis, sed ex justitiæ *m* examine prorumpunt. Intus enim subtile judicium *n* aspiciunt, & mala foris exurgentia, quia maledicto debeant ferire, cognoscunt; & eo in maledicto non peccant, in quo ab interno *o* judicio non discordant. *Item supra cap.* 5. §. 1. Scriptura sacra duobus modis maledictum memorat; aliud videlicet, quod approbat, aliud, quod damnat. Aliter enim maledictum profertur judicio justitiæ α, ut in ipso primo peccante prolatum est, cum audivit *p: Maledicta terra, in opere tuo*, &c. & sicut Abrahæ dicitur *q: Maledicam maledicentibus tibi.* Aliter vero profertur maledictum, quod non judicio justitiæ, sed livore vindictæ promitur: a quo voce Pauli Apostoli *r* prædicantis cessare admonemur, qui ait: *Benedicite & nolite maledicere.*

Corr. Rom. ¶ α Justitiæ,] *In his, quæ sequuntur, non omnino refert Gratianus ipsa verba B. Gregorii, neque etiam cæterorum collectorum, licet propius ad eos accedat. Sententia tamen eadem manet.*

C. XIII. *Errantes, & in errorem mittentes excommunicentur.*

Item Pelagius Papa *Anglio Episcopo.*

APostolicæ *s* auctoritatis exemplo didicimus, errantium, & in errorem mittentium Spiritus tradendos esse Satanæ, ut blasphemare dediscant.

a *Genes.* 12. b *Matth.* 21. c *Genes.* 9. d *Genes.* 27. e *Deuter.* 27. f *al. Hebal.* g *Act.* 8. h *Rom.* 12. i 1. *Corinth.* 3. & 6. k *Gal.* 1. l *Beda in Acta, cap.* 8. *Ivo p.* 14. *cap.* 4. & 5. *Pannorm. lib.* 5. *cap.* 82. m *al. justitia examinis.* n *Dei judicium*] *vera lectio.* o *alit. æterno.* p *Genes.* 3. q *Gen.* 12. r *Rom.* 12. s 1. *Cor.* 5.

C. XIV. *Delinquentes corrigantur a Sacerdotibus, incorrigibiles inventi excommunicentur.*

Item Anacletus Papa, *epist.* 3.

TAm Sacerdotes *a*, quam reliqui fideles omnes, summam curam habere debent de his, qui pereunt, quatenus eorum redargutione aut corrigantur a peccatis, aut si incorrigibiles apparuerint, ab Ecclesia separentur.

C. XV. *Secunda vel tertia admonitione interposita, excommunicationis sententia procedat.*

Item Gregorius Papa *lib.* 2. *epist.* 37. *ad Natalem Episcopum.*

DE excommunicationis articulo (quæ tamen interposita conditione gradus α, secundo vel tertio jam ut ita dicam, ex necessitate subjuncta est) beatitudo vestra immerito queritur, cum Paulus Apostolus *b* dicat: *In promptu habentes ulcisci omnem inobedientiam.*

Corr. Rom. ¶ α Gradus,] *In tribus vetustis exemplaribus epistolarum B. Gregorii & uno Gratiani legitur*, gradu secundo, &c.

C. XVI. *Mali ab Ecclesia sunt eliminandi.*

Item Hieronymus *in epistolam ad Galatas, cap.* 5.

REsecandæ α sunt putridæ carnes, & scabiosa ovis a caulis repellenda: ne tota domus, massa, corpus & pecora ardeant, corrumpantur, putrescant, intereant. Arrius in Alexandria una scintilla fuit, sed quia non statim oppressa est, totum orbem ejus flamma populata est.

Corr. Rom. ¶ α Resecandæ] *Apud B. Hieronymum legitur*, secandæ putridæ carnes, & scabiosum animal a caulis ovium repellendum.

C. XVII. *Pro diversitate culparum subditi a Præpositis corripiantur.*

Item Augustinus *in libro de correptione & gratia, cap.* 15.

COrripiantur itaque a Præpositis suis subditi fratres, correptionibus de charitate venientibus pro culparum diversitate diversis, vel minoribus, vel amplioribus: quia & ipsa, quæ damnatio nominatur, quam facit Episcopale judicium (qua pœna in Ecclesia nulla major est) potest, si Deus voluerit, in correctionem saluberrimam cedere atque proficere. Neque enim scimus, quid contingat sequenti die. An ante finem vitæ hujus de aliquo desperandum est? Aut contradici Deo potest, ne respiciat *c* & det pœnitentiam & accepto sacrificio Spiritus contribulati, cordisque contriti, a reatu quamvis justæ damnationis absolvat, damnatumque α ipse non damnet? Pastoralis tamen necessitas habet, ne per plures serpant dira contagia, separare ab ovibus sanis morbidam, ab illo, cui nihil est impossibile, ipsa forsitan separatione sanandam. Nescientes enim quis pertineat ad prædestinatorum numerum, quis non pertineat, sic affici debemus charitatis affectu, ut omnes velimus salvos fieri.

Corr. Rom. ¶ α Damnatumque] *Sic emendatum est ex originali, nec glossa visa est impedire. Antea legebatur*, damnatum, quem ipse non damnat.

C. XVIII. *Qui corrigi nolunt, excommunicationis ferro debent abscindi.*

Item Prosper *libro secundo de vita contemplativa, cap.* 7.

ECce *d* autem crimina quorumlibet, si ipsis criminosis confiteri nolentibus, undecunque claruerint, quæcunque non fuerint patientiæ leni medicamento sa-

a *Burch. l.* 1. *c.* 136. *Ivo p.* 5. *c.* 250. b 2. *Cor.* 10. c *al. recipiat.* d *Ea*] *orig.*

nata,

nata, veluti igne quodam piæ increpationis utenda sunt & curanda. Quod si ne sic quidem æquanimiter sustinentis, ac pie increpantis medela processerit *a* in eis, qui diu portati, & salubriter objurgati corrigi noluerint, tanquam putres corporis partes debent ferro excommunicationis abscindi: ne, sicut caro morbis emortua, si abscissa non fuerit, salutem reliquæ carnis putredinis suæ contagione corrumpit; ita isti, qui emendari despiciunt, & in suo morbo persistunt, si moribus depravatis in Sanctorum societate permanserint, eos exemplo suæ perditionis inficiant α.

Corr. Rom. ¶ α Inficiant.] *Apud Prosperum continuo sequitur cap.* porro, *infra de pœnitentia, dist.* 1.

C. XIX. *Excommunicandus est, qui duas simul uxores habere præsumit.*

Item Nicolaus Papa *Lothario Regi.*

AN non *b* districta ultione feriendus es, qui in duabus uxoribus adulterium Lamech, & flagitium imitatus esse dignosceris? Quod Dominus non nisi post septuaginta septem generationes suo salutifero adventu delevit: cum Cain fratricidium septima generatione aquis abolitum sit cataclysmi.

C. XX. *Falsi testes & homicidæ communione priventur.*

Item ex Concilio Agathensi, *c.* 2.

ITaque censuimus *c* homicidas & falsos testes a communione Ecclesiastica submovendos: nisi pœnitentiæ satisfactione crimina admissa diluerint.

C. XXI. *Excommunicetur potens, qui Clericum pauperem, vel religiosum spoliare præsumit.*

Item ex Concilio Toletano I. *c.* 11.

II. SI quis *d* de potentibus Clericum, aut quemlibet pauperem α, aut Religiosum expoliavit, & mandaverit eum ad se venire Episcopus, ut audiatur, & contempserit: invicem mox scripta percurrant per omnes Episcopos Provinciæ, & quoscunque adire potuerint, ut excommunicatus habeatur ipse, donec obediat, & reddat aliena.

Corr. Rom. ¶ α Pauperem,] *In plerisque vetustis, & apud Anselmum, & in codicibus Concilii impressis, & manuscriptis est,* pauperiorem.

C. XXII. *De eodem.*

Ex dictis Gregorii Papæ.

QUisquis per *e* dolum manum suam mittit in Christum Domini, id est, in Episcopum vel Presbyterum (quia sacrilegium grave committit,) & si quis Ecclesiam Dei vastat, aut impugnat, aut incendit (quia & hoc gravissimum est sacrilegium,) placuit sanctæ Synodo, ut α inprimis omnia bona ejus proscriptione publicentur: deinde in uno loco, id est, in monasterio inclusus pœniteat omnibus diebus vitæ suæ.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc abest a plerisque manuscriptis. Burchardus autem & Ivo citant ex Concilio Gangrensi.*

¶ α Ut inprimis] *Apud Burchardum & Ivonem legitur,* ut in uno loco, &c. *sine verbis illis, quæ hic sunt interjecta.*

C. XXIII. *Communione privetur, qui Romipetas, vel peregrinos, vel mercatores molestare præsumit.*

Item Calixtus Papa.

III. SI quis Romipetas, & peregrinos, & Apostolorum limina, & aliorum Sanctorum oratoria visitantes capere, seu rebus, quas ferunt, spoliare, & mercatores novis teloniorum & pedagiorum *f* exactionibus molestare tentaverit, donec satisfecerit, communione careat Christiana.

C. XXIV. *Excommunicentur, qui Oratores, & Ecclesias bonaque earum, & personas ibi servientes infestare præsumunt.*

Item Urbanus Papa.

PAternarum traditionum exemplis commoniti, pastoralis officii debitum persolventes, Ecclesias cum bonis suis, tam personis, quam possessionibus, Clericos videlicet, ac Monachos, eorumque Conversos α, Oratores quoque, cum suis nihilominus rebus, quas ferunt, tutos, & sine molestia esse statuimus. Si quis autem contra hoc facere præsumpserit, & postquam facinus suum recognoverit, intra dierum triginta spatium competenter non emendaverit, a liminibus Ecclesiæ arceatur, & anathematis gladio feriatur.

Corr. Rom, ¶ α Conversos,] *In codicibus impressis sequebatur,* vel commissos, *quæ sunt expuncta, quia absunt a plerisque manuscriptis Gratiani exemplaribus, & vetusto quodam codice: in quo quidem extrema & hic, & alii tres canones descripti sunt, tanquam fragmentum alicujus Concilii.*

C. XXV. *Qui Oratoribus, pauperibus non arma ferentibus in malum obviaverint, excommunicentur.*

Item Nicolaus Papa *omnibus Episcopis.*

ILli *a*, qui peregrinos, vel Oratores cujuscunque sancti, sive Clericos, sive Monachos, vel fœminas aut inermes pauperes deprædati fuerint, vel bona eorum rapuerint, vel in malum ejus obviaverint, anathematis vinculo feriantur, nisi digne emendaverint. §. 1. Pax vero illa, quam treugam dicimus, sic observetur, sicut ab Archiepiscopis & Episcopis unuscujusque provinciæ constituta est. Qui autem eam infregerit, excommunicationi subdatur.

4 ps. Gratian. *Quia vero sermo de Hæreticis habetur, videndum est, quid interfit inter schisma & hæresim: & qui sint Hæretici? & quot sint Hæreticorum sectæ?*

C. XXVI. *Schismatis & hæresis differentia.*

Differentiam autem inter schisma & hæresim, Hieronymus *in epist. ad Titum* b, *c.* 3. *assignat, diceni:*

INter *c* hæresim & schisma hoc interesse arbitrantur, quod hæresis perversum dogma habeat, schisma propter *d* Episcopalem dissensionem ab Ecclesia α pariter separat. Quod quidem in principio aliqua ex parte intelligi potest β, cæterum nullum schisma non aliquam sibi confingit hæresim, ut recte ab Ecclesia recessisse videatur.

Corr. Rom. ¶ α Ab Ecclesia] *In codicibus horum commentariorum in Germania, in Gallia, & Ferrariæ excusis, itemque duobus manuscriptis Vaticanis legitur,* ab Ecclesia separetur.

¶ β Potest,] *Sequebatur,* diversum. *quæ vox abest a memoratis editionibus, & Vaticanis exemplaribus.*

C. XXVII. *Unde hæresis dicatur?*

Unde autem hæresis dicatur, in epistolam ad Galatas, c. 5. Hieronymus *e diffinit ita dicens:*

HÆresis *f* Græce ab electione dicitur, quod scilicet eam sibi unusquisque eligat disciplinam, quam putat esse meliorem. Quicunque *g* igitur aliter Scripturam intelligit, quam sensus Spiritus Sancti flagitat, quo scripta est, licet de Ecclesia non recesserit, tamen Hæreticus appellari potest, & de carnis operibus est, eligens quæ pejora sunt.

5 ps. Gratian. *Qui vero proprie dicantur Hæretici,* Augustinus *in lib. de utilitate credendi, c.* 1. *ostendens, ait.*

---

a *al. profecerit.* b *Ivo p.* 8. *c.* 227. *Genes.* 4. c *Burchar. l.* 6. *c.* 29. *Ivo p.* 10. *c.* 38. & 158. d *Ans. l.* 7. *c.* 173. e *Burch. l.* 10. *c.* 65. *Ivo p.* 12. *c.* 79. & *p.* 13. *c.* 65. f *al. pedaticorum.*

a *Pann. lib.* 5. *c.* 114. b *Ad locum* [*Hæreticum hominem.*] c *Polyc. lib.* 7. *tit.* 3. *Ans. l.* 12. *c.* 49. *dal. post Episcopalem decessionem.* e *ad locum* (*Hæreses, invidiæ.*) f *Polyc. ibid. Ans. l.* 12. *c.* 50. g *Gal.* 5.

credunt, respuentes Joannis Evangelium & Apocalypsim.

§. 26. Cataphrygis nomen provincia Phrygia dedit, quia ibi extiterunt. Auctores eorum Montanus, Prisca, & Maximilla fuerunt. Hi adventum Spiritus Sancti non in Apostolos, sed in se traditum asserunt.

§. 27. Cathari propter munditiem ita se nominaverunt: gloriantes enim de suis meritis, negant pœnitentibus veniam peccatorum: viduas, si nupserint, tanquam adulteras damnant: mundiores se cæteris prædicant. Qui nomen suum si cognoscere vellent, mundanos se potius quam mundos vocarent.

§. 28. Pauliani a Paulo Samosateno exorti sunt, qui dixit, non semper fuisse Christum, sed a Maria sumpsisse initium.

§. 29. Hermogeniani ab Hermogene quodam vocati, qui materiam non β natam introducens, Deo non nato eam comparavit, matremque elementorum, & Deam asseruit: quos Apostolus *a* improbat elementis servientes.

§. 30. Manichæi a quodam Persa extiterunt, qui vocatus est Manes. Hic duas naturas & substantias introduxit: id est, bonam & malam, & animas ex Deo, quasi ex aliquo fonte manare asseruit: Testamentum Vetus respuit, Novum ex parte recepit.

§. 31. Anthropomorphitæ γ dicti pro eo, quod simplicitate rustica Deum habere humana membra, quæ in divinis libris scripta sunt, arbitrantur; ἄνθρωπος enim Græce, Latine homo interpretatur. Ignorantes vocem Domini, qui ait *b*: *Spiritus est Deus*. Incorporeus est enim, nec membris distinguitur, nec corporis mole censetur.

§. 32. Hierachitæ δ ab Hieracha auctore exorti, Monachos tantum recipiunt: conjugia respuunt: regna cœlorum parvulos habere non credunt.

§. 33. Novatiani a Novatiano *c* Romæ urbis Presbytero exorti: qui adversus Cornelium cathedram Sacerdotalem conatus invadere, hæresim instituit, nolens apostatas suscipere, rebaptizans baptizatos.

§. 34. Montani ε hæretici dicti, quod tempore persecutionis in montibus latuerunt, qua occasione se a catholicæ Ecclesiæ corpore diviserunt.

§. 35. Ebionitæ ab Ebione dicti, sive a paupertate: Christum enim per profectum *d* solum, virum justum putant effectum. Unde competenter Hebionitæ pro paupertate intelligentiæ appellati sunt. Hi enim semijudæi sunt: & ita tenent Evangelium, ut legem carnaliter servent: adversus quos *e* Apostolus ad Galatas scribens invehitur.

§. 36. Photiniani a Photino Gallograciæ Syrmii Episcopo nuncupati: qui Ebionitarum hæresim suscitans, asseruit Christum a Maria per Joseph nuptiali coitu fuisse conceptum,

§. 37. Aeriani ab Aerio quodam nuncupati sunt: hi offerre sacrificium pro defunctis spernunt.

§. 38. Aetiani ab Aetio sunt vocati: iidemque Eunomiani ab Eunomio quodam Dialectico, Aetii discipulo, ex cujus nomine magis innotuerunt, dissimilem Patri asserentes Filium, & Filio Spiritum Sanctum. Dicunt etiam nullum *f* imputari peccatum in fide manentium.

§. 39. Origeniani ab Origene auctore exorti sunt, dicentes, quod non possit videre Filius Patrem, nec Spiritus Sanctus Filium. Animas quoque in mundi principio peccasse dicunt, & pro diversitate peccatorum e cœlis usque ad terras *g* diversa corpora, quasi vincula meruisse: eaque causa factum esse mundum.

§. 40. Noetiani a quodam Noeto vocati, qui dicebant Christum eundem esse, & Patrem, & Spiritum Sanctum: ipsamque Trinitatem in officiorum nominibus, non in personis accipiunt. Unde & Patripassiani vocantur, quia Patrem passum dicunt.

§. 41. Sabelliani ab eodem Noeto pullulasse dicuntur: cujus discipulum perhibent fuisse Sabellium, ex cujus nomine maxime innotuerunt, unde & Sabelliani vocati sunt. Hi unam Personam Patris, & Filii, & Spiritus Sancti astruunt.

§. 42. Arriani ab Arrio Alexandrino Presbytero orti sunt: qui coæternum Patri Filium non agnoscens, diversas in Trinitate substantias asseruit, contra illud, quod ait Dominus *a*: *Ego & Pater unum sumus*.

§. 43. Macedoniani a Macedonio Constantinopolitano Episcopo dicti sunt, negantes Deum esse Spiritum Sanctum.

§. 44. Apollinaristæ ab Apollinare vocati sunt, dicentes Christum corpus tantummodo sine anima suscepisse.

§. 45. Antidicomaritæ appellati sunt pro eo, quod Mariæ virginitati contradicunt, asserentes eam post Christum natum viro suo fuisse commistam.

§. 46. Metangismonitæ ζ ideo tale nomen acceperunt, quia ἄγγος Græce vas dicitur. Asserunt enim sic esse in Patre Filium, tanquam vas minus intra vas majus.

§. 47. Patritiani a quodam Patritio nuncupati sunt, qui substantiam humanæ carnis a diabolo conditam dicunt.

§. 48. Colluthiani a quodam Collutho nominati, qui dicunt Deum non facere mala, contra illud, quod scriptum est *b*, *Dominus creans mala*.

§. 49. Floriani *c* a Floriano: qui e contrario dicunt Deum creasse mala, contra hoc, quod scriptum est *d*: *Fecit Deus omnia bona*.

§. 50. Donatistæ a Donato quodam Afro nuncupati: qui de Numida veniens totam pene Africam sua persuasione decepit, asserens minorem Patre Filium, & minorem Filio Spiritum Sanctum, & rebaptizans Catholicos.

§. 51. Bonosiani a Bonoso quodam Episcopo exorti produntur: qui Christum Dei filium adoptivum, non proprium asserunt.

§. 52. Circumcelliones dicuntur, eo quod agrestes sint: quos Scototopicos η vocant, supradictæ hæresis habentes doctrinam. Hi amore martyrii semetipsos perimunt, ut violenter de hac vita discedentes, martyres nominentur.

§. 53. Priscillianistæ a Priscilliano vocati: qui in Hispania ex errore Gnosticorum & Manichæorum permistum dogma composuit.

§. 54. Luciferiani a Lucifero Sardiniæ Episcopo orti: qui Episcopos Catholicos, qui Constantii *e* persecutione perfidiæ Arrianorum consentientes erant, & postea correcti *in* catholicam redire delegerunt, damnantes, sive quod crediderant; sive quod se credidisse simulaverant, quos Ecclesia catholica materno recepit sinu, tanquam Petrum post fletum negationis; hanc illi matris charitatem superbe accipientes, eosque recipere nolentes, ab Ecclesiæ communione recesserunt, & cum ipso Lucifero auctore suo, qui mane oriebatur, cadere meruerunt.

§. 55. Jovinianistæ, a Joviniano quodam Monacho dicti, asserentes nullam nuptarum & virginum esse distantiam: nullumque inter abstinentes & simpliciter epulantes esse discrimen.

§. 56. Helvidiani ab Helvidio nominati: qui dicunt post Christum natum alios Mariam filios de suo Joseph peperisse.

§. 57. Paterniani a Paterno quodam exorti, inferiores corporis partes a diabolo factas opinantur.

§. 58. Arabici nuncupati, eo quod in Arabia exorti sunt, dicentes animam eum corpore mori, atque in novissimo utrumque resurgere.

§. 59. Tertullianistæ dicti a Tertulliano Presbytero Africanæ Provinciæ civitatis Carthaginensis, animam immortalem esse, sed corpoream prædicantes, & animas peccatorum hominum post mortem in dæmones verti putantes.

---

a *Gel.* 4. b *Joann.* 4. c *al. Novato.* d *al. provectum.* e *Gal.* 5. f *al. nulli.* g *al. terras lapsas*] *orig.*

a *Joann.* 10. b *Esa.* 45. c *al. Floriniani a Florino.* d *Genes.* 1. e *al. instanti.*

§. 60. Thes-

§. 60. Thessareſcædecatitæ dicti, quod decimaquarta luna Paſcha cum Judæis obſervandum contendunt. Nam τέσσαρες quatuor, δέκα decem ſignificat.

§. 61. Nyctages a ſomno nuncupati, quod vigilias noctis reſpuant, ſuperſtitionem eſſe dicentes, jura temerari divina, qui noctem ad requiem tribuit.

§. 62. Pelagiani a Pelagio Monacho exorti. Hi liberum arbitrium divinæ gratiæ anteponunt, dicentes ſufficere voluntatem ad implenda juſſa divina.

§. 63. Neſtoriani a Neſtorio Conſtantinopolitano Epiſcopo nuncupati, qui beatam Mariam virginem non Dei, ſed hominis tantummodo matrem aſſeruit: ut aliam perſonam carnis, aliam faceret Deitatis: nec unum Chriſtum in verbo Dei, & carne credidit: ſed ſeparatim, atque ſejunctim alterum filium Dei, alterum hominis prædicavit *x*.

§. 64. Eutychiani dicti ab Eutyche Conſtantinopolitano Abbate: qui Chriſtum poſt humanam aſſumptionem negavit exiſtere in duabus naturis, ſed ſolam in eo divinam aſſeruit eſſe naturam.

§. 65. Acephali dicti, id eſt, ſine capite. Nullus enim eorum reperitur auctor, a quo exorti ſint. Hi trium Chalcedonenſium *ι* capitulorum impugnatores, duarum in Chriſto ſubſtantiarum proprietatem negant, & unam in ejus perſona naturam prædicant.

§. 66. Theodoſiani *κ* & Gajanitæ appellati a Theodoſio & Gajano, qui temporibus Juſtiniani Principis in Alexandria, populi perverſi electione, una die ordinati ſunt Epiſcopi. Hi errores Eutychetis & Dioſcori ſequentes, Chalcedonenſe Concilium reſpuunt: ex duabus unam in Chriſto naturam aſſerunt, quam Theodoſiani corruptam, Gajanitæ incorruptam contendunt.

§. 67. Agnoitæ *γ* & Tritheitæ a Theodoſianis exorti ſunt: ex quibus Agnoitæ ab ignorantia dicti: quia ad perverſitatem, a qua exorti ſunt, id adjiciunt, quod Chriſti divinitas ignoret futura, quæ ſunt ſubſcripta de die & hora noviſſima; non recordantes Chriſti perſonam in Eſaia *a* loquentis: *Dies judicii in corde meo.*

§. 68. Tritheitæ vero vocati, quod ſicut tres perſonas in Trinitate, ita quoque tres aſſerunt Deos eſſe, contra illud, quod ſcriptum eſt *b*: *Audi Iſrael, Dominus Deus tuus, Deus unus eſt.*

§. 69. Sunt & aliæ hæreſes ſine auctore, & ſine nominibus. Ex quibus aliæ putant triformem eſſe Deum: aliæ Chriſti divinitatem paſſibilem dicunt: aliæ Chriſti de patre nativitati initium temporis dant: aliæ liberationem hominum apud inferos factam Chriſti deſcenſione non credunt: aliæ animam imaginem Dei negant: aliæ animas converti in dæmones, & in quæcunque animalia æſtimant: aliæ de mundi ſtatu diſſentiunt: aliæ innumerabiles mundos opinantur: aliæ aquam Deo coæternam faciunt: aliæ nudis pedibus ambulant: aliæ cum hominibus non manducant. Hæ ſunt hæreſes adverſus catholicam fidem exortæ, & ab Apoſtolis, & a ſanctis Patribus, vel Conciliis prædamnatæ: quæ dum in ſe multis erroribus diviſæ, invicem ſibi diſſentiunt, cummuni tamen nomine adverſus Eccleſiam Dei conſpirant.

§. 70. Sed & quicunque *c* aliter Scripturam ſanctam intelligit, quam ſenſus Spiritus Sancti flagitat, a quo conſcripta eſt, licet de Eccleſia non receſſerit, tamen Hæreticus appellari poteſt.

Corr. Rom. ¶ *α* Cainani] *Apud B. Auguſtinum in libro de hæreſibus (ex quo magnam partem hujus capitis accepit Iſidorus) & in aliquot vetuſtis Gratiani exemplaribus legitur*, Gayani. *In uno autem ejuſdem Gratiani*, Cayni. *De quibus quidem Hæreticis Tertullianus in libro de præſcriptione adverſus Hæreticos hæc ſcribit:* Sunt & nunc allii Nicolaitæ: Caiana hæreſis dicitur. *& paulo inferius.* Nec non etiam arripit alia quoque hæreſis, que dicitur Cainæorum. Et ipſi enim magnificant Cain, quaſi ex quadam potenti virtute conceptum, quæ operata ſit in ipſo.

¶ *β* Non natum] *Locus hic emendatus eſt ex pleriſque vetuſtis & Iſidoro. Antea enim legebatur*, Non naturam introducens, Deo non naturæ eam comparavit.

¶ *γ* Anthropomorphitæ] *In codicibus Iſidori vulgatis, & aliquot manuſcriptis antecedunt hæc.* Anomiani, Latine ſine lege dicuntur: *quæ tamen abſunt a codice Iſidori pervetuſto, & valde emendato monaſterii B. Auguſtini in Carbonaria Neapolis.*

¶ *δ* Hierachitæ] *Ita mutatum eſt ex libello B. Auguſtini, quamvis in aliquot ipſius editionibus ſit*, Hierarchitæ. *Hierarchæ vero Hæretici meminit B. Hilarius l. 4. & 6. de Trinitate. Antea legebatur*, Heraclitæ ad Heraclio.

¶ *ε* Montani] *Horum nulla mentio eſt apud B. Auguſtinum, ſed Montenſium: quo nomine Donatiſtas Romæ vocari ſolitos tradit.*

¶ *ζ* Metangiſmonitæ] *Sic emendatum eſt ex Iſidoro & beato Auguſtino, cum antea legeretur*, Metangi nominati.

¶ *η* Scototopicos] *Apud Iſidorum, in Pannormia, & in aliquot manuſcriptis Gratiani eſt*, Cotopitas. *Quod vero ait*, ſupradictæ hæreſis, habentes doctrinam, *referendum eſt ad Donatiſtas, non ad Bonoſianos.*

¶ *θ* rædicavit] *In eodem vetuſto Iſidori codice Neapolitano hic eſt finis capituli, & incipit novum caput*, De Philoſophis gentium.

¶ *ι* Chalcedonenſium] *Tria capitula tractata & definita ſunt in quinta Synodo, ſub Juſtiniano, ut notatum eſt ſupr. diſt.* 15. ſicut ſancti. *Qui vero occaſione horum trium capitulorum ab Eccleſia receſſerunt, non Chalcedonenſem, ſed quintam Synodum impugnabant.*

¶ *κ* Theodoſiani] *Horum meminit Liberatus in Breviario, Nicephorus lib.* 18. *cap.* 45. 49. *&* 50. *ac Gregorius Cedrenus anno* 14. *Juſtiniani Imperatoris. B. Auguſtinus memorat Theodotianos a Theodotiano; ſed idem videtur qui Theodotus, de quo Epiphanius l.* 2. *tom.* 1. *hæreſi* 54. Theodotianos a Theodoto, *ut etiam Philaſtrius & Damaſcenus.*

¶ *λ* Agnoitæ & Tritheitæ] *Sic reſtitutum eſt: quamvis in codicibus Iſidori & Gratiani legeretur*, Gnoitæ & Trithoitæ] *De his meminit Nicephorus in locis proxime indicatis, eoſque a Theodoſianis profectos ſcribit. De Agnoitis vero multa dicit beatus Gregorius lib.* 8. *epiſt.* 35. *&* 42. *ad Eulogium.*

a *Eſa.* 30. b *Deut.* 6. c *ſupr. ead. hæreſis.* §. *quicunque.*

C. XL. *Quare divina providentia multos errare permittat.*

Item Auguſtinus *de Geneſi contra Manichæos, lib.* 1. *cap.* 1.

6 IDeo divina providentia multos diverſi erroris Hæreticos eſſe permittit, ut cum inſultant nobis, & interrogant nos ea, quæ neſcimus, vel ſic excutiamus pigritiam, & divinas Scripturas noſſe cupiamus. Propterea & Apoſtolus ait *a*, *Oportet hæreſes eſſe, ut probati manifeſti fiant inter vos.* Hi autem Deo probati ſunt, qui bene poſſunt docere: ſed manifeſti *α* hominibus eſſe non poſſunt, niſi cum docent.

Corr. Rom. ¶ *α* Sed manifeſti] *Hæc addita ſunt ex originali, itemque alia nonnulla, & emendata.*

CAUSA XXV.

SAncta Romana Eccleſia quandam baptiſmalem Eccleſiam ſuis munivit privilegiis, decimationes ſuæ diœceſis ex integro ſibi attribuens. Item quoddam monaſterium ſimiliter munivit privilegiis propriis, decernens, ut ex propriis prædiis nulli decimas perſolveret. Accidit itaque, ut intra diœceſim præmunitæ baptiſmalis Eccleſiæ præfatum monaſterium alia emptione, alia donatione

a 1. *Corinth.* 11.

præ-

prædia sibi inveniret. Oritur itaque contentio inter Monachos & Clericos de decimis.

1. *Hinc primum quæritur, An Clerici baptismalis Ecclesiæ, auctoritate privilegii, decimas suæ diœcesis ex integro sibi valeant vendicare?*
2. *Secundo, An subsequenti privilegio Monachorum derogetur antiquioribus privilegiis baptismalium Ecclesiarum?*

QUÆSTIO I.

1 ps *Quod vero auctoritate illius privilegii decimas sibi ex integro Clerici vendicare non valeant, hinc probatur, quia decimæ juxta decreta sanctorum Patrum quadripertito dividuntur: quarum una pars Episcopis, secunda Clericis, tertia fabricis restaurandis, quarta vero pauperibus est assignata. Decreta vero sanctorum canonum neminem magis, quam Apostolis cum servare oportet.*

C. I. *Constitutum Synodi, quod universalis Ecclesiæ probavit assensus, Romanam sedem servare oportet.*

Unde Gelasius Papa *ait in epistola ad Episcopos Dardaniæ.*

COnfidimus *a*, quod nullus jam veraciter Christianus ignoret, uniuscujusque Synodi constitutum, quod universalis Ecclesiæ probavit assensus, nullam magis exequi sedem præ cæteris oportere, quam primam: quæ & unamquamque Synodum sua auctoritate confirmat *b*, & continuata moderatione custodit.

C. II. *Qui negligenter pascit Dominicum gregem sibi commendatum, convincitur summum non amare pastorem.*

Item Leo Papa *epist.* 4. *Episcopis Siciliæ.*

DIvinis *c* præceptis, & Apostolicis monitis incitamur, ut pro omnium Ecclesiarum statu, impigro vigilemus affectu: ac si quid usquam reprehensione inveniatur obnoxium, celeri solicitudine, aut ab ignorantiæ imperitia, aut a præsumptionis usurpatione revocemus. Monente enim Dominicæ *d* vocis imperio, quo beatissimus Apostolus Petrus trina admonitione α mysticis sanctionibus imbuitur, ut Christi oves, qui Christum diligit, pascat, ipsius sedis, cui per abundantiam gratiæ divinæ præsumus, reverentia coarctamur *e*, ut periculum desidiæ, quantum possumus, declinemus: ne professio summi Apostoli, qua se amatorem Domini esse testatus est, vana inveniatur in nobis: quia negligenter pascens Dominicum gregem toties commendatum, convincitur summum non amare pastorem.

Corr. Rom. ¶ α Admonitione] *In originali, & apud Anselmum legitur*, trina repetitione mysticæ sanctionis. *Alia vero quædam sunt emendata ex ipso epistola.*

C. III. *Non debent ullo modo variari, quæ ad perpetuam ordinantur quietem.*

Idem *Anatolio Episcopo, epist.* 51.

QUæ *f* ad perpetuam utilitatem generaliter instituta sunt, nulla commutatione varientur: nec ad privatum trahantur commodum, quæ ad bonum sunt commune præfixa: sed *g* manentibus terminis, quos constituerunt Patres, nemo injuste α usurpet alienum: sed intra fines proprios atque legitimos, prout quis valuerit *h*, in latitudine se exerceat charitatis.

Corr. Rom. ¶ α Injuste] *Apud B. Leonem legitur*, nemo in jus tendat alienum. *Apud Ivonem, & in Capitularibus legitur*, nemo damnet alienum: *Apud Anselmum vero*, nemo injuste damnet.

a *Polyc. l.* 1. *tit.* 14. *Ans. l.* 1. *c.* 48. b *al. firmavit.* c *Ans. l.* 1. *c.* 32. & 43. & *l.* 2. *c.* 22. d *Joan.* 21. e *al. cohortamur.* f *Cap. l.* 6. *c.* 254. & *l.* 7. *c.* 222. *Anselm. l.* 6. *c.* 121. *Ivo p.* 16. *c.* 317. g *al.* &. h *al. voluerit.*

C. IV. *Nulli divinas constitutiones, & Apostolicæ sedis decreta temerare licet.*

Item Hilarius Papa *in Synodo Romana, capite primo.*

NUlli *a* fas sit sine status sui periculo vel divinas constitutiones, vel Apostolicæ sedis decreta temerare: quia nos, qui potentissimi *b* α Sacerdotis administramus officia, talium transgressionum culpa respiciet, si in causis desides fuerimus inventi: quia meminimus, quod timere debemus, qualiter comminetur *c* Deus negligentiæ Sacerdotum. Siquidem reatu majori delinquit, qui potiori honore perfruitur: & graviora facit vitia peccatorum sublimitas peccantium *d*.

Cors. Rom. ¶ Potentissimi] *Sic apud Anselmum, & in cæteris vetustis Gratiani exemplaribus, præter unum, in quo habetur, ut in Concilio ipso*, potissimi.

C. V. *In Spiritum Sanctum blasphemant, qui sacros canones violant.*

Item Damasus Papa.

VIolatores *e* canonum voluntarii graviter a sanctis Patribus judicantur: & a sancto Spiritu (instinctu cujus, ac dono dictati sunt) damnantur, quoniam blasphemare Spiritum Sanctum non incongrue videntur, qui contra eosdem sacros canones non necessitate compulsi, sed libenter, ut præmissum est, aliquid aut proterve agunt, aut loqui præsumunt, aut facere volentibus sponte consentiunt. Talis enim præsumptio manifeste unum genus est blasphemantium Spiritum Sanctum: quia, ut jam prælibatum est, contra eum agit, cujus nutu & gratia sancti canones editi sunt.

C. VI. *In quibus Romano Pontifici licet novas condere leges.*

Item Urbanus Papa.

SUnt quidam dicentes Romano Pontifici semper licuisse novas condere leges. Quod & nos non solum non negamus, sed eriam valde affirmamus. Sciendum vero summopere est, quia inde novas leges condere potest, unde Evangelistæ aliquid, & Prophetæ α nequaquam dixerunt. Ubi vero aperte Dominus, vel ejus Apostoli, & eos sequentes, sancti Patres sententialiter aliquid definierunt, ibi non novam legem Romanus Pontifex dare, sed potius, quod prædicatum est, usque ad animam & sanguinem confirmare debet. Si enim, quod docuerunt Apostoli & Prophetæ, destruere (quod absit) niteretur, non sententiam dare, sed magis errare convinceretur. Sed hoc procul sit ab eis, qui semper Domini Ecclesiam contra luporum insidias optime custodierunt.

Corr. Rom. ¶ Et Prophetæ] *Absunt hæ voces a multis manuscriptis.*

C. VII. *Apostolicæ sedis auctoritas contra Sanctorum statuta aliquid condere non valet.*

Item Zozimus Papa.

COntra *f* statuta Patrum concedere aliquid, vel mutare, nec hujus quidem sedis potest auctoritas. Apud nos enim inconvulsis radicibus vivit antiquitas, cui decreta Patrum fanxere reverentiam.

Corr. Rom. ¶ *Epistola, unde sumptum est hoc caput, non est inventa: Ivo autem in loco indicato, & in epistola ad Hugonem Archiepiscopum Lugdunensem, affert hoc ex epistola Zozimi ad Episcopos Narbonenses provinciæ: & ipse Zozimus in prima epistola ad Hesychium narrat, se scripsisse ad Episcopos Galliæ & Hispaniæ.*

a *Polyc. l.* 1. *tit.* 7. *Anselm. l.* 1. *c.* 47. & 62. *Ivo p.* 5. *c.* 37. b *al. potissimi.* c *Ezech.* 3. & 34. d *al. dignitatem*] *orig.* e *Deusdedit p.* 4. *Ans. l.* 3. *c.* 116. *Polyc. l.* 4. *tit. ult.* f *Ivo p.* 4. *c.* 226. *Pann. l.* 3. *c.* 4. *concordat.*

C. VIII.

C. VIII. *Stare non valet, quod contra Evangelicam vel Propheticam doctrinam, seu constitutionem factum fuerit.*

Item Marcellinus α Papa, *epist.* 2.

OMne *a* quod irreprehensibile est, Catholica defendit Ecclesia. & j. §. 1. Injustum *b* judicium, & diffinitio injusta, regio metu vel jussu a judicibus ordinata, non valet. Nec β quicquam, quod contra Evangelicæ, vel Propheticæ, aut Apostolicæ doctrinæ constitutionem, successorumve eorum, sive sanctorum Patrum actum fuerit, stabit: & quod ab infidelibus vel Hæreticis factum fuerit, omnino cassabitur.

Corr. Rom. ¶ α Marcellinus] *Restitutum est ex vetustis exemplaribus. Nam in vulgatis erat*, Marcellus.

¶ β Nec quicquam,] *Emendatus est hic locus ex ipsa Marcellini epistola.*

C. IX. *A statutis Patrum non deviare, & fidei regulam custodire, prima salus est.*

Item Hormisda *c* Papa *Episcopis Hispaniæ.*

PRima salus est, rectæ fidei regulam custodire, & a constitutis Patrum nullatenus deviare.

C. X. *Profitetur Pelagius Papa tomum sui decessoris per omnia servare.*

Item Pelagius Papa *Childeberto Regi.*

SAtagendum est *d*, ut pro auferendo suspicionis scandalo, obsequium confessionis nostræ legibus *e* ministremus, quibus nos etiam subditos esse sacræ Scripturæ præcipiunt. Veniens etenim Rufinus vir Magnificus, Excellentiæ vestræ Legatus, confidenter a nobis, ut decuit, postulavit, quatenus vobis, aut beatæ recordationis Leonis Papæ tomum a nobis per omnia conservari significare debuissemus, aut propriis verbis nostræ confessionem fidei destinare. Et primam quidem petitionis ejus partem, quia facilior fuit, mox, ut dixit, implevimus, nosque in omnibus Præsulis tomum pro catholicæ fidei assertione conscriptum, Deo propitio, custodire manus nostræ ad vos professione significamus *f*. Ut autem nullius deinceps (quod absit) suspicionis resideret occasio, illam etiam aliam partem, quam memoratus vir illustris admonuit, facere maturavi: scilicet propriis verbis confessionem fidei, quam tenemus, exposui.

C. XI. *Anathema apud Deum fiat, qui censuram Romanorum Pontificum violat.*

Item Hadrianus Papa *in* g *capitulis c. ult.*

GEnerali *h* decreto constituimus, ut execrandum anathema sit *i*, & veluti prævaricator catholicæ fidei semper apud Deum reus existat, quicunque Regum, seu Episcoporum α, vel potentum deinceps Romanorum β Pontificum decretorum censuram in quocunque crediderit vel permiserit violandam.

Corr. Rom. ¶ α Seu Episcoporum,] *Hæ voces non leguntur in ipso capitulo, neque in capitulari, sunt tamen apud Anselmum, & in Polycarpo.*

¶ β Romanorum] *In capitulo habetur*, deinceps canonum censuram: *nec multo aliter in capitulari. Anselmus tamen, & Polycarpus habent ut Gratianus.*

C. XII. *Non licet alicui Episcopo contra Romanorum Pontificum decreta aliquid agere.*

Item Damasus *k* Papa, *epist.* 4. *Prospero* l *Episcopo.*

OMnia *m* decretalia *n*, & cunctorum decessorum nostrorum constituta, quæ de Ecclesiasticis ordinibus & canonum promulgata sunt disciplinis, ita a vobis, & ab omnibus Episcopis, ac cunctis generaliter Sacerdotibus custodiri debere mandamus, ut si quis in illa commiserit, veniam sibi deinceps noverit denegari.

C. XIII. *Non communicet sacris altaribus, qui nescit sacris obedire canonibus.*

Item Gregorius *lib.* 2. *epist.* 7. *seu c.* 46. *ad Joannem Episcopum.*

HAc *a* consona *b* sanctis Patribus diffinitione sancimus, ut qui sacris nescit obedire canonibus, nec sacris administrare, nec communionem capere sit dignus altaribus.

C. XIV. *Observandæ sunt regulæ a sanctis Patribus in Synodo statutæ.*

Item ex Concilio Chalcedonensi, c. 1.

A Sanctis Patribus in unaquaque Synodo usque nunc prolatas regulas teneri statuimus.

C. XV. *Voluntatem & statuta suorum decessorum custodiant, qui sua servari volunt.*

Item Gregorius *ad Montanum, & Thomam, lib.* 5. *epist.* 12. *seu cap.* 112.

JUstitiæ ac rationis ordo suadet, ut qui sua a successoribus desiderat mandata servari, decessoris sui proculdubio voluntatem & statuta custodiat.

C. XVI. *Contra statuta sanctorum Patrum agit, qui ea non servat intacta.*

Item Leo Papa IV.

IDeo *c* permittente Domino pastores hominum sumus effecti, ut quod Patres nostri sive in sanctis canonibus, sive in mundanis affixere legibus, excedere minime debeamus. Contra eorum quippe saluberrima agimus instituta, si, quod ipsi divino statuerunt consulto *d*, intactum non conservamus.

2 pars. Gratian. *Si ergo primam sedem statuta Conciliorum præ omnibus servare oportet, & si pro statu omnium Ecclesiarum necesse est illam impigro vigilare affectu; si ea, quæ a Romanis Pontificibus decreta sunt, ab omnibus observari convenit; si illi, qui nesciunt sacris obedire canonibus, altaribus ministrare non debent; patet, quod contra statuta sanctorum canonum, quibus status Ecclesiarum vel confundantur, vel perturbentur, privilegia ab Apostolico concedi non debent.* §. 1. *His ita respondetur. Sacrosancta Romana Ecclesia jus & auctoritatem sacris canonibus impertitur, sed non eis alligatur. Habet enim jus condendi canones: utpote quæ caput est, & cardo omnium Ecclesiarum: a cujus regula nemini dissentire licet. Ita ergo canonibus auctoritatem præstat, ut seipsam non subjiciat eis. Sed sicut Christus, qui legem dedit, ipsam legem carnaliter implevit, octava die circumcisus* e, *quadragesimo die in templo cum hostiis præsentatus, ut in seipso eam sanctificaret, postea vero, ut se dominum legis ostenderet, contra legis literam leprosum* f *tangendo mundavit. Apostolos* g *quoque contra literam Sabbathi per sata prætergredientes, spicas vellentes, & confricantes manibus suis, probabili exemplo David* h, *& circumcisionis, & templi excusavit, dicens:* Non legistis, quid fecerit Abimelech, quando venit ad eum David, & dedit ei panes propositionis, de quibus non licebat edere, nisi solis Sacerdotibus, & comedit ipse, & pueri ejus? *Item* i *octava die secundum legem puer circumciditur, & vos in Sabbatho circumciditis hominem. Item, cum juge holocaustum ex lege offeratur, cum masculus quadragesima, fœmina vero octuagesima die ab ortus suæ nativitatis secundum legis imperium cum hostiis in templum præsentaretur, unde Sacerdotes offerentes hostias in templo literam Sabbati solvunt, & sine crimine sunt: tunc filius hominis multo magis valet solvere literam legis,*

a *Sup. dist.* 81. *si qui sine.* b 11. *q.* 3. *Injustum. Anselm. l.* 3. *c.* 87. c *Et in libello Joannis Constantinop. Episcopi, ad Hormisdam.* d *Ivo p.* 5. *c.* 358. e *Regibus*] *Ivo.* f *al. signavimus.* g *Et Capit. l.* 6. *c.* 249. h *Deusdedit p.* 1. 3. 4. *Ansel. l.* 12. *c.* 2. *& l.* 3. *c.* 82. *& l.* 4. *c.* 40. *Polyc. l.* 4. *tit. ult.* i *al. fiat.* k *Et Leo Papa, epist.* 1. *c.* 5. l *al. Stephano.* m *Polyc. l.* 3. *tit.* 22. *Ans. l.* 4. *cap.* 47. *Pann. l.* 3. *c.* 3. *simile.* n *hæc decretalia*] *orig.*

a *al. Hæc.* b *Polyc. l.* 4. *t. ult.* c *Ivo p.* 4. *c.* 186. d *al. consilio.* e *Luc.* 2. f *Matth.* 8. g *Matth.* 12. h 1. *Reg.* 21. i *Levit.* 12.

qui est etiam dominus Sabbati. Hinc etiam dicitur de eo a: Erat Jesus docens, tanquam potestatem habens, *id est, tanquam legis dominus, addens mortalibus ea, quæ deerant ad perfectionem, umbram figuralium in lucem spiritualis intelligentiæ commutans, non tanquam* b *Scribæ eorum, qui litera legis astricti non audebant aliquid addere, vel commutare. Sic & summæ sedis Pontifices canonibus sive a se, sive ab aliis sua auctoritate conditis reverentiam exhibent: & eis se humiliando ipsos custodiunt, ut aliis observandos exhibeant. Nonnunquam vero seu jubendo, seu definiendo, seu aliter agendo, se decretorum dominos & conditores esse ostendunt. In præmissis ergo capitulis, aliis imponitur necessitas obsequendi: summis vero Pontificibus ostenditur inesse auctoritas observandi, ut a se tradita observando, aliis non contemenda demonstrent, exemplo Christi, qui sacramenta, quæ Ecclesiæ servanda mandavit, primo in seipso suscepit, ut ea in seipso sanctificaret. Oportet ergo primam sedem, ut diximus, observare ea, quæ decernendo mandavit, non necessitate obsequendi, sed auctoritate impertiendi. Licet itaque sibi contra generalia decreta, specialia privilegia indulgere, & speciali beneficio concedere, quod generali prohibetur decreto.* §. 2. *Quanquam si decretorum intentionem diligenter advertamus, nequaquam contra sanctorum canonum auctoritatem aliquid concedere invenietur* c. *Sacri siquidem canones ita aliquid constituunt, ut interpretationis* d *auctoritatem sanctæ Romanæ Ecclesiæ reservent. Ipsi namque soli, canones valent interpretari, qui jus condendi eos habent. Unde in nonnullis capitulis Conciliorum, cum aliquid observandum decernitur, statim subinfertur.* Nisi auctoritas Romanæ Ecclesiæ aliter e imperaverit, *vel*, Salvo tamen in omnibus jure sanctæ Romanæ Ecclesiæ, *vel*, Salva tamen in omnibus Apostolica auctoritate, *Quæcunque ergo de decimis, vel quibuslibet Ecclesiasticis negotiis, sacris canonibus diffiniuntur, intelligenda sunt necessario servari, nisi auctoritas Romanæ Ecclesiæ aliter mandaverit, vel permiserit. Cum ergo aliqua privilegia ab Apostolico aliquibus conceduntur, etsi contra generalem legem aliquid sonare videantur, non tamen contra ipsam aliquid concedere intelliguntur: cum ipsius legis auctoritate privilegia singulorum penes matrem omnium Ecclesiarum reserventur. Neque enim privilegia aliquibus concederentur, si præter generalem legem nulli aliquid speciale indulgeretur. Privilegia* f *namque dicuntur tanquam privata legia, eo quod privatam legem singulis generent. Quam diffinitionem* g *Gregorius intuens, ait*: Si *b* hoc neque consuetudine generali, neque privilegio vendicas, restat te usurpasse, quod fecisti. §. 3. *Item Hieronymus in expositione Jonæ ad c. primum:* Privilegia singulorum non possunt legem facere communem. §. 4. *Valet ergo, ut ex præmissis colligitur, sancta Romana Ecclesia suis privilegiis quoslibet munire, & extra generalia decreta, quædam speciali beneficio indulgere: considerata tamen rationis æquitate, ut, quæ mater justitiæ est, in nullo ab ea dissentire inveniatur: ut privilegia videlicet, quæ ob religionis, vel necessitatis, vel exhibiti obsequii gratiam conceduntur, neminem relevando ita divitem faciant, ut multorum detrimenta non circumspiciendo, in paupertatis miseriam nonnullos dejiciant. Illud vero* i *Apostoli ad memoriam revocantes, quod ad Corinthios scribens, ait*: Non enim volumus, ut aliis sit remissio, vobis autem tribulatio. *Cui sacra lex Principum concordans, ait* k: Rescripta contra jus elicita ab omnibus judicibus præcipimus refutari: nisi forte aliquid est, quod non lædat alium, & prosit petenti, vel crimen supplicantibus indulgeat. §. 5. *Item constitutio Imperatoris ad populum* l: Nec damnosa fisco, nec juri contraria postulari oportet. §. 6. *Clerici ergo hujus baptismalis Ecclesiæ privilegii auctoritate muniti, suæ diœcesis decimas sibi ex integro vendicare valent: nisi forte summa necessitate Episcopi cogantur ad quartam suam accipiendam, & illi superabundare monstrentur.*

a *Luc. 6.* b *Matth. 7.* c *al. invenientur.* d *al. suæ interpretationis.* e *al. aliter fieri.* f *Privilegia unde dicantur.* g *al. distinctionem.* h *distinct. 100. contra morem. vers. quod si hoc.* i *2. Cor. 8.* k *infr. eod. q. 2. rescripta.* l *infr. eod. q. 2. nec damnosis.*

QUÆSTIO II.

I. QUod autem antiquioribus privilegiis subsequentibus derogari non possit, auctoritate Anacleti probatur, *qui scribens omnibus Episcopis, & reliquis Christi Sacerdotibus, ait in epist. 1. c. 3.*

C. I. *Ecclesiarum privilegia cunctis temporibus intemerata serventur.*

I. PRivilegia *a* Ecclesiarum & Sacerdotum α intemerata & inviolata cunctis decernimus manere temporibus. Leges Ecclesiæ Apostolica auctoritate firmamus, & peregrina judicia submovemus.

Corr. Rom. ¶ α Sacerdotum] *In originali est*, Sacerdotum sancti Apostoli jussu Salvatoris intemerata & inviolata cunctis decreverunt, &c.

C. II. *Nec novitate mutari, nec improbitate convelli Ecclesiarum privilegia debent.*

Item Leo Papa *Martiano Augusto, epist. 52. al. 54.*

II. PRivilegia *b* Ecclesiarum & monasteriorum α, sanctorum Patrum auctoritate instituta, nulla possunt improbitate convelli, nulla novitate mutari. In quo opere, auxiliante Christo, fideliter exequendo, necesse est hujus sanctæ sedis Pontifices perseverantem exhibere famulatum. Dispensatio enim nobis credita est; & ad nostrum tendit reatum, si paternarum regulæ sanctionum nobis consentientibus, vel negligentibus violentur.

Corr. Rom. ¶ α Et monasteriorum,] *Hæ voces non sunt in epistola, neque* ſ *ead.* privilegia. *sed sublatæ non sunt, quia ad eas spectatur* ſ. *ead. c.* postea. *vers.* si ergo privilegia. *& Anselmus illas habet lib. 4. c. 2. Cæterum, quoniam de industria caput hoc a collectore in summam redactum est, & aliquot locis mutatum, visa sunt describenda verba ipsa Leonis:* Privilegia enim Ecclesiarum, sanctorum Patrum canonibus instituta, & venerabilis Nicænæ Synodi fixa decretis, nulla possunt improbitate convelli, nulla novitate mutari. In quo opere, auxiliante Christo, fideliter exequendo, necesse est me perseverantem exhibere famulatum: quoniam dispensatio mihi credita est, & ad meum tendit reatum, si paternarum regulæ sanctionum, quæ in Synodo Nicæna ad totius Ecclesiæ regimen, Spiritu Dei instruente, sunt conditæ, me (quod absit) connivente violentur, & major sit apud me unius fratris voluntas, quam universæ domus Domini communis utilitas.

C. III. *Privilegio suæ dignitatis aliquis Ecclesiam exuere non debet.*

Item Gregorius *Augustino Anglorum Episcopo, Respons. 9.*

IN Galliarum *c* Episcopos *d* nullam tibi auctoritatem tribuimus, quia ab antiquis prædecessorum meorum temporibus pallium Arelatensis Episcopus accepit, quem non privare auctoritate percepta minime debemus. Si ergo contingat, ut fraternitas tua ad Galliarum provincias transeat, & aliquid ex auctoritate agendum fuerit, cum prædicto Arelatensi Episcopo agatur, ne prætermitti possit hoc, quod antiqua Patrum institutio invenit. Britannorum vero omnes Episcopos tuæ fraternitati committimus, ut indocti doceantur, infirmi persuasione roborentur, perversi α auctoritate corrigantur.

Corr. Rom. ¶ α Perversi] *Addita sunt hæc ex originali.*

C. IV. *Statuta Apostolicorum prædecessorum Apostolicus destruere non debet.*

Idem *Felici Episcopo, lib. 12. epist. 31.*

SI ea destruerem, quæ antecessores nostri statuerunt, non constructor, sed eversor esse juste comprobarer;

a *Ansl. l. 4. c. 2.* b *Infr. eod. privilegia 3. Anselm. l. 4. c. 2.* c *Ansl. l. 6. c. 97.* d *al. Episcopis.*

testan-

testante veritatis voce, quæ ait *a: Omne regnum in seipso divisum* b *non stabit* : & omnis scientia, & lex adversum se divisa destruetur.

C. V. *Metropolitanus dignitatis sibi traditæ antiquitus jus intemeratum obtineat.*

Item Leo Papa *epist.* 82. *al.* 84. *ad Anastasium cap.* 2.

IGitur secundum *c* sanctorum Patrum canones, Spiritu Dei conditos, & totius mundi reverentia consecratos, Metropolitanos singularum provinciarum Episcopos, quibus ex delegatione nostra fraternitatis tuæ cura prætenditur, jus traditæ sibi antiquitus dignitatis intemeratum habere decrevimus: ita ut a regulis præstitutis nulla aut negligentia, aut præsumptione discedant.

C. VI. *Privilegia Metropolitanorum inconvulsa servari oportet.*

Item Hormisda Papa *in epistola ad Joannem Episcopum.*

SErvatis privilegiis Metropolitanorum, vices vobis Apostolicæ sedis eatenus delegamus, ut inspectis istis, sive ea, quæ ad canones pertinent, sive ea, quæ a nobis sunt nuper mandata, serventur, sive ea, quæ de Ecclesiasticis causis tuæ revelationi *d* contigerint, sub tua nobis insinuatione pandantur. Erit hoc studii ac solicitudinis tuæ, ut talem te in his, quæ injunguntur, exhibeas, ut fidem integritatemque ejus, cujus curam suscipis, imiteris.

C. VII. *Decreta Apostolica nulla præsumptione violentur.*

Item Gregorius *Bonifacio primo defensori, lib. 7. epist.* 17.

INstitutionis *e* nostræ decreta, quæ pro defensorum sunt privilegiis & ordinatione dispositа, perpetua stabilitate, & sine aliqua constituimus refragatione servari, sive quæ scripto decrevimus, sive quæ in nostra præsentia videntur esse dispositа: nec a quoquam Pontificum in totum, vel in partem, ea qualibet occasione convelli decernimus vel mutari. Nam nimis est asperum, & præcipue bonis Sacerdotum moribus inimicum, niti quempiam quacunque rationis excusatione, & quæ bene sunt ordinata, rescindere, & exemplo suo docere cæteros, sua quandoque post *f* se constituta dissolvere.

C. VIII. *Privilegia Ecclesiarum Apostolicus debet servare illæsa.*

Idem *Dominico Carthaginensi Episcopo, lib. 2. indict.* 10. *epist.* 39.

DE Ecclesiasticis *g* ~~privilegiis~~, quod vestra fraternitas scribit, hoc postposita dubitatione teneat: quia sicut nostra defendimus, ita singulis quibusque Ecclesiis sua jura servemus: nec cuilibet favente gratia, ultra quam meretur, impertior, nec ulli hoc quod sui juris est, ambitu stimulante derogabo: sed fratres meos per omnia honorare cupio, sicque studeo honore singulos subvehi, dummodo non sit, quod alteri jure ab altero possit opponi.

C. IX. *Quod rationabiliter diffinitum est, in nullo debet violari.*

Idem *Virgilio Arelatensi Episcopo, lib. 7. epist.* 115.

CUm *h* piæ desiderium voluntatis, & laudandæ devotionis intentio sacerdotibus sit semper studiis adjuvanda, cura est solicitudinis adhibenda, ut ea, quæ pro quiete Monachorum, religiosæque conversationis fuerint ordinata, nec dissimulatio negligere, nec quædam valeat præsumptio perturbare: sed sicut hoc, quod ratio exigebat utilitatis, oportuit diffiniri, ita quod definitum est [nisi α forte ubi major est auctoritas] non debet violari.

Corr. Rom. ¶ α Nisi forte] *Exceptio hæc abest a plerisque vetustis, & Anselmo & codicibus Gregorii impressis & manuscriptis. In uno autem Gratiani appositа est tanquam glossa, & legitur supra 6. q. 4.*

C. X. *Sibi injuriam facit, qui fratrum suorum jura perturbat.*

Idem *ad Natalem Episcopum, lib. 2. epist.* 37.

QUod vero dicitis, nostris temporibus debere servari, quæ a meis quoque prædecessoribus tradita atque custodita sunt, absit a me, ut statuta majorum consacerdotibus meis in qualibet Ecclesia infringam: quia mihi injuriam facio, si fratrum meorum jura perturbo.

C. XI. *Nulla præsumptione violentur, quæ ab Apostolis, & eorum successoribus sunt instituta.*

Item Julius Papa *epist. 1. ad Orientales, c.* 4.

AMputato *a* totius usurpationis excessu, nullus debet præsumere, quæ sibi non videntur esse concessa. *& ſ §.* 1. Ea quæ sunt ab Apostolis, eorumque successoribus instituta, nulla desidia negligantur, nulla dissensione violentur, nulla concertatione turbentur.

C. XII. *Quæ rationabiliter ordinata sunt, nulla debent refragatione turbari.*

Item Gregorius Papa, *lib. 7. indict. 2. epist. 60. Præfecti illustri.*

EEcclesiasticæ *b* moderationi est omnino conveniens, ut quæ ordinata fuerint, vel rationabiliter α decisa, nulla in posterum debeant refragatione turbari.

Corr. Rom. ¶ α Rationabiliter] *Vox ista abest a plerisque manuscriptis, & a codicibus B. Gregorii, nec reperitur ſ 35. q. 9.* omnibus modis. *Sed non est inducta, quia omnia Gratiani exemplaria habent istam vocem, etiam in rubrica.*

C. XIII. *Quæ contra leges fiunt, pro infectis habentur.*

Item in Regesto, *lib. 7. indict. 2. epist. 7. Januario Caralitano.*

IMperiali *c* constitutione aperte sancitum est, ut ea, quæ contra leges fiunt, non solum inutilia, sed etiam pro infectis habenda sint.

CAP. XIV.

Cod. d *lib. 1. tit. de precibus Imperatori offerendis.*

Imperator Constantinus.

NEc damnosa fisco, nec juri contraria postulari oportet.

CAP. XV.

Impp. Theodosius & Valentinianus. *e*

REscripta *f* contra jus elicita, ab omnibus judicibus præcipimus refutari: nisi forte aliquid est, quod non lædat alium, & prosit petenti, vel crimen supplicantibus indulgeat.

C. XVI. *Rescriptum meretur effectum, quod cum juris & legum ratione concordat.*

Item Pelagius Papa *Joanni Comiti.*

DIcenti *g* sacras jussiones se habere præ manibus, respondimus scire illum oportere, quod ipse clementissimus Princeps generalibus legibus constituerit, illa sacra uniuscujusque supplicantis desiderio concessa prævalere, & effectui mancipari, quæ cum juris & legum ratione concordant: ea vero, quæ subreptione, vel falsis precibus forsitan impetrantur, nullum supplicantibus ferre remedium.

a *Luc.* 11. b *al. seipsum.* c *Ivo part.* 5. *cap.* 346. d *al. relationi.* e *al. Constitutionis. Ansel. l.* 4. *c.* 7. *Polyc. lib.* 3. *tit.* 15. f *al. posse constituta.* g *Polyc. ibid. Anselm. l.* 4. *c.* 6. h *Polyc. ibid. Anselm. lib.* 4. *cap.* 7.

a *Polyc. ibid. Anselm. l.* 2. *c.* 61. *& l.* 6. *c.* 127. b 35. *q.* 9. *omnibus modis. Anselm. lib.* 4. *cap.* 9. c *Deusdedit. part.* 1. *&* 3. d *tit.* 19. *leg.* 3. e *Ibid. l.* 7. f *supr. ead.* g *Ivo part.* 4. *cap.* 191.

Gratian. *Rescripta sive sint adnotationes, sive pragmaticæ sanctiones, expressam debent in se habere conditionem: Si preces veritate nitantur. Mendax enim precator debet carere impetratis: & quibus scripta dirigiuntur, sunt puniendi, si precum mendacia vetuerint argui.* Unde *Imperator Diocletianus, & Maximianus, & Constantius lib. 1. a Cod. tit. si contra jus vel utilitatem publicam.* §. 1. Præscriptione mendaciorum opposita, sive in juris narratione mendacium reperiatur, sive in facti, sive in tacendi fraude, pro tenore veritatis, non deprecantis affirmatione, datum judicem cognoscere debere, & secundum *b* hoc de causa convenit ferre sententiam. *Item* c *Imperator Constantinus.* §. 2 Puniri jubemus decem librarum auri mulcta judices, qui vetuerint precum argui falsitatem. *Item* d *Impp. Theodosius & Valentin.* §. 3. Et si legibus consentaneum sacrum oraculum mendax precator attulerit, precator careat penitus impetratis: & si nimia mentientis inveniatur improbitas, etiam severitati subjaceat judicantis. *Item* e *Imperator Constantinus.* §. 4. Et si non cognitio, sed executio mandatur, de veritate precum inquiri oportet; ut si fraus intervenit, de omni negotio cognoscatur. *Item* f *Imp. Anastasius.* §. 5. Omnes cujuscunque majoris vel minoris administrationis, universæ nostræ reip. judices monemus, ut nullum rescriptum, nullam pragmaticam sanctionem, nullam sacram adnotationem, quæ generali juri vel utilitati publicæ adversa esse videatur, in disceptationem cujuslibet litigii patiantur proferri; sed generales sacras constitutiones modis omnibus non dubitent observandas. *Cod.* g *tit. de divers. rescript. Impp. Diocletianus & Maximianus.* §. 6. Sancimus ut authentica ipsa atque originalia rescripta, & nostra etiam manu subscripta, non exempla eorum insinuentur. *Imp.* h *Constantinus.* §. 7. Si qua beneficia personalia sine die & Consule fuerint deprehensa, auctoritate careant. *Imperator* i *Zeno.* §. 8. Universa rescripta sive in personam peccantium, sive ad quemlibet judicem manaverint, quæ *k* vel adnotatio, vel quævis pragmatica sanctio nominentur, sub ea conditione proferri præcipimus, si preces veritate nitantur: nec aliquem fructum precator oraculi percipiat impetrati; licet in judicio asseveret *l* veritatem, nisi quæstio fidei precum Imperiali beneficio monstretur inserta. Nam & vir magnificus Quæstor, & viri Spectabiles Magistri scriniorum, qui sine præfata adjectione qualecunque divinum responsum dictaverint, & judices qui susceperint, reprehensionem subibunt, & qui illicite dictata scribere ausi fuerint, cujuscunque scrinii memoriales, seu pragmaticarii, vel adjutores primicerii, amissione cinguli feriantur.

C. XVII. *Privilegia Ecclesiarum nulla debent improbitate convelli.*

Item Leo Papa *epist.* 52. *al.* 54. *ad Martianum Augustum.*

III. PRivilegia *m* Ecclesiarum, sanctorum Patrum canonibus instituta, & venerabilis Nicænæ Synodi fixa decretis, nulla possunt improbitate convelli, nulla novitate mutari.

C. XVIII. *Anathema sit, qui mandata vel decreta Romanorum Pontificum servare contempserit.*

Item Nicolaus Papa, *universali Synodo præsidens, dixit in Concilio Romano, c. ult.*

SI *n* quis dogmata, mandata, interdicta, sanctiones, vel decreta pro catholicæ fidei disciplina, pro correctione fidelium, pro emendatione sceleratorum, vel interdictione imminentium, vel futurorum malorum, a sedis Apostolicæ Præsule salubriter promulgata contempserit, anathema sit.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc extat in Concilio Romæ habito, in quo Nicolaus Papa l. Thietgandum & Guntarium Episcopos deposuit. Quod Concilium impressum est Romæ post epistolas ipsius.*

C. XIX. *Statuta priorum successores servare oportet.*

Item Gelasius *Cresconio & Joanni Messaliæ Episcopis inter cætera.*

DEcessorum *a* statuta, sicut legitima & justa, successorem custodire convenit, ita debet etiam male facta corrigere.

CAP. XX.

Hinc etiam Arcadius & Honorius *b inquiunt.*

QUæcunque *c* a parentibus nostris diversis sunt statuta temporibus, manere inviolata atque incorrupta circa sacrosanctas Ecclesias præcipimus. Nihil igitur a privilegiis immutetur, omnibusque, qui Ecclesiis deserviunt, tuitio deferatur: quia temporibus nostris addi potius reverentiæ cupimus, quam ex his, quæ olim præstita sunt immutari. *Idem leg.* 30. §. 1. Non tam novum aliquid præsenti sanctione præcipimus, quam illa, quæ olim videntur indulta, firmamus. Privilegia igitur, quæ olim reverentia religionis obtinuit, mutilari sub pœnæ etiam interminatione prohibemus, ita ut hi quoque, qui Ecclesiæ obtemperant, ipsius beneficiis perfruantur. *Idem leg.* 34. d §. 2. Si Ecclesiæ venerabilis privilegia, cujuscunque fuerint vel temeritate violata, vel dissimulatione neglecta, commissum duodecim α librarum auri (sicut etiam prius constitutum est) condemnatione plectatur. Ipsaque β privilegia nihilominus pleniissimum per omnia obtineant vigorem.

Corr. Rom. ¶ α Duodecim] *In lege ipsa tam codicis Theodosiani, quam Justiniani legitur,* quinque librarum auri.

¶ β Ipsaque] *Hæc usque ad finem non sunt in lege illa, sed horum loco in Theodosiano habentur ista:* Si quid igitur contra Ecclesias vel Clericos per obreptionem, vel ab hæreticis, vel ab hujuscemodi hominibus fuerit contra leges impetratum, hujus sanctionis auctoritate vacuamus.

C. XXI. *Non licet Pontifici ab Ecclesiæ jure discedere, quod documentorum auctoritate firmatur.*

Item Pelagius *Armentario magistro militum inter cætera.*

POsteaquam *e* Ecclesiæ jura, documentorum quoque intercedentium fuerint auctoritate firmata, nullatenus ab his discedendi liberam Pontifex, vel si vult, permittatur habere licentiam.

Gratian. *Si ergo privilegia monasteriorum, vel quarumlibet Ecclesiarum auctoritate Leonis, Gregorii, Gelasii, & nonnullorum aliorum Pontificum sanctæ Romanæ Ecclesiæ inviolata servantur: si ea, quæ contra leges fiunt, pro infectis habenda sunt: si Pontifex non habet licentiam discedendi a documentis, quibus jura Ecclesiæ firmantur; patet, quod posteriora privilegia antiquioribus derogare non possunt, nec eorum auctoritate eis aliqua objicietur exceptio: cum etiam, si contra illa specialiter fierent, pro infectis essent habenda.*

2 ps. §. 1. *His ita respondetur. Sancta Romana Ecclesia sua auctoritate, congregata valet disjungere, & disjuncta congregare: rationis tamen æquitate considerata. Unde vel pietatis, vel necessitatis intuitu semel a se concessa valet in totum, vel in partem commutare. Pro necessitate namque corrigendorum vitiorum privilegia Ecclesiarum multarum, vel imminuuntur, vel penitus immutantur, sive personaliter, sive generaliter.* §. 2. *Personaliter juxta illud:* Privilegium *f* omnino meretur amittere, qui permissa sibi abutitur potestate.

C. XXII. *Quod habet, amittat, qui quod non accepit, usurpat.*

Item Silverius Papa *Vigilio Episcopo, epist.* 2.

---

a *tit.* 22. *leg.* 2. b *secundum causam convenit*] *orig.* c *Ibid. leg.* 3. d *Ibid. leg.* 5. e *Ibid. leg.* 4. f *Ibid. leg.* 6. g *tit.* 23. *leg.* 3. h *Ibid. leg.* 4. i *Ibid. leg.* 7. k *al. quamvis adnotatio.* l *al. asserat.* m *Ans. l.* 4. *c.* 2. n *Polyc. l.* 1. *tit.* 17. *Deusdedit part.* 4. *Ans. l.* 4. *c.* 26. *&* l. 12. *c.* 3. *Ivo p.* 5. *c.* 35.

a *Deusdedit p.* 1. b *In codic. Theodos. lib.* 16. *tit.* 2. *leg.* 29. c *Ans. l.* 4. *c.* 16. d *In cod. Theodos. leg.* 34. *In cod. Justin. tit. de Episcopis & Clericis, l.* 13. e *Deusded. p.* 1. f 11. *q.* 3. *privilegium.*

Sic

SIc *a* decet fidem sanctorum Patrum in Ecclesia servari catholica, ut quod habuit, amittat, qui improbabili temeritate, quod non accepit, assumpserit.

C. XXIII. *Privilegium amittit, qui sua potestate non legitime utitur.*

Item Simplicius Papa, *epist. 2. Joanni Episcopo Ravennatensi, post pauca, quibus ab illicita eum ordinatione prohibuit.*

DEnuntiamus *b* autem, quod si posthac quicquam tale præsumpseris, & aliquem seu Episcopum, seu Presbyterum, seu Diaconum invitum facere forte credideris, ordinationes tibi Ravennatis Ecclesiæ, vel Æmilienfis noveris auferendas.

C. XXIV. *Jus ordinandi amittunt, qui immeritum consecrant.*

Item Leo Papa, *epist. 85. al. 87. ad Episcopos Africanos.*

SI *c* qui Episcopi talem consecraverint Sacerdotem, qualem esse non licet, etiamsi aliquo modo damnum proprii honoris evaserint, ordinationis tamen jus ulterius non habebunt: nec unquam ei sacramento intererunt, quod, neglecto divino judicio, immerito præstiterunt.

Gratian. *Generaliter, veluti dum civitati Episcopalis dignitas perpetuo subtrahitur, quæ suos Episcopos interimere consuevit.*

C. XXV. *Episcopalis dignitas civitati subtrahitur, quæ suos Præsules interemit.*

Unde Gelasius Papa *scribit:*

ITa *d* nos Scyllacænorum *e* cædes geminata Pontificum, horrendi criminis atrocitate confudit, ut diu constitutio nostræ deliberationis hæsitaret: dum & ingerere quempiam parricidalibus exemplis detestaremur Antistitem, & Ecclesiam utcunque destitutam usque adeo judicaremus relinquendam. Quapropter jam velut usum, consuetudinemque sacrilegam declinantes, eatenus religioni duximus consulendum, ut parochiæ vice ab intrinsecus positis Sacerdotibus gubernetur, quæ ibidem commanentes ferro didicit necare pastores, inauditoque facinore (quod etiam in illis provinciis nusquam prorsus legitur accidisse, quæ bellorum continuis, diversisque incursionibus affliguntur) hæc sit reperta civitas, quæ Præsules ministrantes sibi fidei Christianæ sacramenta, sine persecutore prosternat. Curandum est igitur, ut illic funesta pernicies cessatione propriorum sanetur Antistitum: atque ita saltem furoris tanti materia subtrahatur, si, in quem hæc possit acerbitas perpetrari, consistens ibidem persona defuerit, eoque modo vel illa civitas, dum in quos desæviat non habebit, ab hujusmodi temeritate desistat, vel aliis imitandi contagia dira non præbeat. Egeat ergo Episcopalibus subsidiis sibimet aliunde pensandis *f*, quæ sacram in suo gremio collocatam fuso crudeliter maculat sanguine dignitatem: quia in utroque hac est ultione plectenda, sive instinctu domestico, seu furiis incitata netas hoc committit externis. Præbeat ergo dilectio vestra in hoc statu positæ ministerium visitationis Ecclesiæ, & aut conveniendo pariter, aut vicissim, prout qualitas rerum, causaque poposcerit, divina ministeria *g* repræsentet ingratis, ne cum devitamus zizania, Dominica videamur præterire frumenta.

Corr. Rom. ¶ *In Polycarpo, & apud Anselmum & Ivonē continuo sequitur* c. comperimus. ĵ. *de consecratione, dist. 2.* 3 pars. Gratian. *Hostilitatis quoque, vel paupertatis necessitate Episcopales sedes, vel mutantur, vel duæ in unam rediguntur: sicut sup. in tit. de mutatione Episcoporum, B. Gregorius* h *fecisse legitur. Non ergo privilegia Ecclesiarum sic inviolata permanere censentur, ut quibusdam de causis intervenientibus Apostolica auctoritate eis derogari non possit: alioquin multitudo Ecclesiarum ad paucitatem redigeretur, cum innumeræ Ecclesiæ in diœcesibus aliarum frequenter conditæ inveniantur. Serventur ergo privilegia Ecclesiarum cunctis inconcussa temporibus: ne videlicet præter ejus auctoritatem, a quo data sunt, contra ea liceat ire alicui.* §. 1. *Sed objicitur illud Symmachi Papæ.* Possessiones *a*, quas unusquisque Ecclesiæ suo relinquit arbitrio, &c. *quæ sup. in tit. de alienatione rerum Ecclesiasticarum leguntur adscripta. Unde datur intelligi, quod ea, quæ de jure uniuscujusque Ecclesiæ, vel necessitatis, sicut peregrinis, vel pietatis intuitu, sicut religiosis domibus conferuntur, non perpetuò, sed temporaliter ab eis, quibus conferuntur, sunt possidenda. Quanquam illud Symmachi ad necessitatis intuitum, non ad pietatis prospectum possit referri: videlicet, ut ea, quæ peregrinis, vel captivis largiri necessitas suasit, non ea, quæ religiosis domibus ob quietem religiosæ conversationis concessa sunt, prohibeantur perpetuo possideri. Vel potius de utrisque intelligendum est: videlicet, ut sicut necessitatem patientes cessante necessitate beneficiis renuntiare coguntur, quæ eis miserationis indulsit intuitus; sic religiose viventes, cum a religione cessaverint, privilegiis exuantur, quæ religiosa conversatio meruit. Privilegia ergo, quæ religiosis domibus conferuntur, vel in eo casu accipienda sunt, in quo ita eis consulitur, quod nulli aliquid derogatur, videlicet ut ex novalibus, quorum decimationes nulli assignatæ fuerant, privilegiorum auctoritate decimas aliquibus persolvere non cogantur, vel si propter instantem temporis necessitatem eis consuli non poterit, nisi aliis derogaretur, ita privilegiorum auctoritas videatur esse servanda, ut eorum subveniatur inopiæ, non ut suarum divitiarum augmento, & possessionum non modica extensione porrecta, baptismales, seu parochiales* b *Ecclesiæ penitus destruantur.*

a *Ans. l. 6. c. 115. Ivo p. 6. c. 73.* b *Sup. dist. 74. ubi iste* §. *denuntiamus.* c *Sup. 1. q. 1. si qui. Ans. l. 6. c. 74. Ivo p. 5. c. 107.* d *Polyc. l. 3. tit. 30. Ans. l. 6. c. 148. Ivo part. 10. c. 18.* e *al. Squillatinorum. al. Syllanorum.* f *al. depensis.* g *al. mysteria.* h *7. q. 1. c. pastoralis. & c. temporis. 7. q. 1. c. temporalis. & c. temporis. & 16. q. 1. c. & temporis.*

CAUSA XXVI.

QUidam Sacerdos Sortilegus esse & Divinus convincitur apud Episcopum: correctus ab Episcopo noluit cessare: excommunicatur: tandem agens in extremis, reconciliatur a quodam Sacerdote, Episcopo inconsulto: indicitur sibi pœnitentia sub quantitate temporis canonibus præfixa.

1. *Hic primum quæritur, Qui sint Sortilegi?*
2. *Secundo, An sit peccatum esse Sortilegum?*
3. *Tertio, A quibus genus divinationis sumpsit exordium?*
4. *Quarto, Quot sint genera divinationis?*
5. *Quinto, An Sortilegi vel Divini sint excommunicandi, si cessare noluerint?*
6. *Sexto, An excommunicatus ab Episcopo possit reconciliari a Presbytero, illo inconsulto?*
7. *Septimo, Si morientibus est indicenda pœnitentia sub quantitate temporis?*

QUÆSTIO I.

QUi sint Sortilegi, Isidorus *diffinit Etymologiarum, lib. 8. cap. 9. ita dicens:*

CAP. I. *Qui sint Sortilegi?*

SOrtilegi *c* sunt, qui sub nomine fictæ religionis, per quasdam, quas Sanctorum sortes vocant, divinationis scientiam profitentur, aut quarumcunque scripturarum inspectione, futura promittunt.

QUÆSTIO II.

1 ps *QUod autem sortes exquirere peccatum non sit, & exemplis, & auctoritatibus probatur. Cum enim Achar* d *de anathemate furtim subripuisset, &*

a *16. q. 1. possessiones.* b *al. parochitanæ.* c *Rabanus de magorum præstigiis. Ivo p. 11. c. 28.* d *al. Achan.*

ob

ob ejus peccatum populus cæsus apud Hay hostibus terga dedisset, præcepit Dominus a *Josue, ut sortibus exquireret, quo peccante populus in manibus hostium cadere meruerat. Josue præceptum accipiens misit sortes, primum super tribus, deinde super familias, denum super personas: & ita cecidit sors super Achor. Saul* b *quoque cum pugnans contra Philistæos juraſſet se interfecturum, quicunque ante solis occasum de populo comederet, sorte deprehendit Jonatham filium suum mel comedisse, quod sceptro acceperat: quem cum morti tradere vellet, populo supplicante revocavit sententiam. Jonas* c *quoque cum a facie Domini fugeret, a nautis sorte deprehensus, in mare dejectus, & a ceto est absorptus. De* d *Zacharia etiam legitur, quod sorte exiit, ut incensum poneret. Matthias* e *vero a B. Petro sorte in Apostolatum, & Judæ successor eligitur. Quod ergo tantorum exemplis probatur, patet malum non esse.*

CAP. I.

Unde etiam Augustinus *ait in lib. Psalmorum, in Ps.* 30. *concione* 2. *ad versic.* In manibus tuis sortes.

SOrs non *f* aliquid mali est, sed res est in dubitatione humana, divinam indicans voluntatem.

2 pars. Gratian. *His ita respondetur. Antequam Evangelium clarescceret, multa permittebantur, quæ tempore perfectioris disciplinæ penitus sunt eliminata. Copula namque Sacerdotalis, vel consanguineorum nec legali, nec Evangelica, vel Apostolica auctoritate prohibetur, Ecclesiastica tamen lege penitus interdicitur. Sic & sortibus nihil mali inesse monstratur, prohibetur tamen fidelibus, ne sub hac specie divinationis ad antiquos idololatriæ cultus redirent. Unde quibusdam constellationes, & futurorum signa custodientibus Apostolus* g *ait:* Dies observatis, & menses, & tempora, & annos. Unde timeo, ne forte sine causa laboraverim in vobis. *Sic & Astronomia, seu & Astrologia apud catholicos in desuetudinem abiit; quia dum propria curiositate his nimis erant intenti, minus vacabant his, quæ saluti animarum erant accommodata.*

C. II. *Exemplo Jonæ vel Matthiæ non oportet sortibus credi.*

Quod autem sortibus credi non oporteat, Hieronymus *testatur, scribens super Jonam, c.* 1.

NOn statim *h* debemus sub exemplo Jonæ sortibus credere, vel illud de actibus *i* Apostolorum huic testimonio copulare, ubi sorte in Apostolatum Matthias eligitur; cum privilegia α singulorum non possint legem facere communem.

Corr. Rom. ¶ α Cum privilegia] *Hæc usque ad finem sunt addita ex B. Hieronymo. Referuntur enim a Beda ex eodem infra ead. c.* non exemplo.

C. III. *Ad secularia negotia, divina oracula non sunt convertenda.*

Item Augustinus *ad inquisitiones Januarii, epist.* 119.

HI, qui de *k* paginis Evangelicis sortes legunt, etsi optandum est, ut id potius faciant, quam ad dæmonia consulenda concurrant, tamen etiam ista mihi displicet consuetudo, ad negotia secularia, & ad vitæ hujus vanitatem, propter aliam vitam loquentia oracula divina velle convertere.

C. IV. *Exemplo Matthiæ vel Jonæ non est indifferenter sortibus credendum.*

Item Beda *super Actis Apostolorum, ad c.* 1.

NOn *l* exemplo Matthiæ, vel quod Jonas Propheta sorte deprehensus sit, indifferenter sortibus est credendum; cum privilegia singulorum (ut Hieronymus *m* ait) communem legem facere omnino non possint. *&* ſ. §. 1. Si qui tamen necessitate aliqua compulsi Deum putant sortibus exemplo Apostolorum esse consulendum, videant hoc ipsos Apostolos non nisi collecto fratrum cœtu, & precibus ad Deum fusis egisse.

C. V. *Non sunt observanda, quæ a Divinis præcipiuntur, quamvis ea contineant, quæ ab eis prænuntiantur.*

De Divinis vero scribit Augustinus *lib.* 5. *super Deuter. c.* 19. *ita dicens:*

INtelligi voluit *a* Dominus etiam illa, quæ a divinantibus non secundum Deum dicuntur, si acciderint, quæ dicuntur, non accipienda sic, ut fiant, quæ præcipiuntur ab eis, aut colantur, quæ coluntur ab eis.

C. VI. *Institutiones hominum quæ sint superstitiosæ, vel non.*

Idem *in lib.* 2. *de doctrina Christiana, c.* 19. 20. *&* 21.

ILlud *b* quod est secundum constitutiones hominum, partim superstitiosum est, partim superstitiosum non est. Superstitiosum est, quicquid institutum est ab hominibus ad facienda & colenda idola pertinens, vel ad colendam, sicut Deum, creaturam, partemve ullam creaturæ, vel ad consultationes, & pacta quædam significationum cum dæmonibus placita, atque fœderata, qualia sunt molimina magicarum artium: quæ quidem commemorare potius, quam docere assolent Poetæ. Ex quo genere sunt, sed quasi licentiori vanitate, Aruspicum & Augurum libri. §. 1. Ad *c* hoc genus pertinent omnes etiam ligaturæ atque remedia, quæ Medicorum quoque disciplina condemnat, sive in præcantationibus, sive in quibusdam notis, quas characteres vocant, sive in quibusdam rebus suspendendis atque ligandis, vel etiam saltandis quodammodo, non ad temperationem corporum, sed ad quasdam significationes, aut occultas, aut etiam manifestas, quæ eminentiori *d* nomine Physicam vocant, ut quasi non superstitionem *e* implicare, sed naturæ prodesse videantur: sicut sunt inaures in summo aurium singularum, aut de struthionum ossibus ansulæ in digitis, aut cum tibi dicitur singultienti, ut dextera manu sinistrum pollicem teneas. His adjunguntur millia inanissimarum observationum, si membrum aliquod salierit, si junctim ambulantibus amicis, lapis aut canis, aut puer medius intervenerit. *& infra.* §. 2. Hinc sunt etiam illa, limen calcare, cum ante domum suam transit: redire domum, si procedens offenderit: cum vestis a soricibus roditur, plus timere suspicionem futuri mali, quam præsens damnum dolere. §. 3. Neque *f* illi ab hoc genere superstitionis pernicioſæ segregandi sunt, qui olim Genethliaci propter natalium dierum considerationes, nunc autem vulgo Mathematici vocantur. Nam & ipsi, quamvis veram stellarum positionem, cum quisque nascitur, consectentur, & aliquando etiam perveſtigent; tamen quod inde conantur, vel actiones nostras, vel actionum eventa prædicere, nimis errant, & vendunt imperitis hominibus, miserabilem servitutem. *& infra. cap.* 23. §. 4. Hoc autem genus fornicationis animæ salubriter divina Scriptura non tacuit, neque ab ea sic deterruit animam, ut propterea talia negaret esse sectanda, quia falsa dicuntur a professoribus eorum, sed *g etiamsi dixerint vobis,* inquit, *& ita evenerit, ne credatis eis.* Non enim quia imago Samuelis mortui Sauli Regi vera prænuntiavit *h*, propterea talia sacrilegia, quibus illa imago præsentata est, minus execranda sunt: aut quia in *i* Actibus Apostolorum fœmina ventriloqua verum testimonium perhibuit Apostolis Domini, ideo

a *Josuæ* 7. b 1. *Reg.* 14. c *Jonæ* 1. d *Luc.* 1. e *Act.* 1. f *Pann. l.* 8. *c.* 77. g *Gal.* 4. h *Ivo p.* 11. *c.* 21. *Pann. l.* 8. *c.* 73. i *Act.* 1. k *Ivo p.* 11. *c.* 29. *Pann. l.* 8. *c.* 74. *Sup. ead. non statim. Pann. l.* 8. *c.* 78. m *ad c.* 1. *Jonæ.*

a *Ivo p.* 11. *c.* 10. *Infra ead. q.* 1. *c. ult. in fin.* b *Ivo p.* 11. *cap.* 15. C. 6. c *Infr. ead. q.* 5. *nec mirum.* §. *ad hæc.* d *al. mitiore nomine physicam.* e *al. superstitiose.* f C. 11. g *Deut.* 13. h 1. *Reg.* 28. i *Act.* 16.

Paulus

Paulus Apostolus pepercit illi Spiritui, ac non potius fœminam illius dæmonii correptione atque exclusione mundavit. §. 5. Omnes igitur artes hujusmodi, vel nugatoriæ vel noxiæ superstitionis, ex quadam pestifera societate hominum & dæmonum, quasi pacta infidelis & dolosæ amicitiæ constituta, penitus sunt repudianda & fugienda Christiano.

C. VII. *Non est vita, sed mors, inquisitio, vel curatio, quæ a Divinis, vel Magicis expetitur.*

Idem *in* a *lib. de Civitate Dei.*

QUi *b* sine Salvatore salutem vult habere, & sine vera sapientia æstimat prudentem se fieri posse, non sanus, sed æger, non prudens, sed stultus in ægritudine assidua laborabit, & in cæcitate noxia stultus ac demens permanebit. Ac proinde omnis inquisitio, & omnis curatio, quæ a Divinis & Magicis, vel ab ipsis dæmoniis in idolorum cultura expetitur, mors potius dicenda est, quam vita: & qui ea sectantur, si se non correxerint, ad æternam perditionem tendunt, Psalmista dicente *c*: *Omnes dii gentium sunt dæmonia*, qui per deceptos homines, alios decipere quotidie gestiunt, ut perditionis suæ faciant eos esse participes. Itaque hæc vanitas magicarum artium ex *d* traditione Angelorum malorum in toto orbe terrarum plurimis seculis invaluit, per quandam scientiam futurorum, & infernorum, & per inventiones *e* eorum inventa sunt aruspicia, & per augurationes, & ipsa, quæ dicuntur oracula, & necromantia.

C. VIII. *Christiana & vera pietas Planetarios expellit & damnat.*

Idem *confessionum lib. 4. c. 3.*

ILlos *f* Planetarios, quos Mathematicos vocant, plane consulere non desistebam, quod quasi nullum esset sacrificium, & nullæ preces ad aliquem Spiritum ob divinationem dirigerentur. Quod tamen Christiana & vera pietas consequenter repellit & damnat.

C. IX. *Cultura est idololatria, auguria servare, & stellarum requirere cursus.*

Item Hieronymus *g*.

SEd & illud adde, quoniam qui *h* fornicatur, in corpus suum peccat, non istud corpus solum, quod templum Dei effectum est, sed & illud quod dicitur, quia omnis Ecclesia corpus Christi est. Et in omnem Ecclesiam videtur delinquere, qui corpus suum maculaverit, quia per unum membrum macula in omne corpus diffunditur. §. 1. Est & illud opprobrium Ægypti, quod si neglexeris, etiam post Jordanis transitum, & post baptismi *i* secundam circumcisionem, vetustæ consuetudinis inustione suggeritur, observare auguria, requirere stellarum cursus, & eventus ex iis futurorum rimari, servare somnia, cæterisque hujusmodi superstitionibus implicari. Idololatriæ namque mater est Ægyptus, ex qua certum est hujusmodi opprobria pullulare: quæ, si transito jam Jordane susceperis, & his te rursus laqueis illigaveris, tecum sine dubio opprobria Ægypti trahis.

3 pars. Gratian. *Hæc autem sortilegia* k *non usque adeo sunt detestanda, ut, si aliquid de area, vel torcular dæmonibus fuerat immolatum, quod reliquum est ideo credatur esse immundum: aut si ipsum, quod oblatum fuerat, a nobis ignorantibus sumi contigerit, ideo credamus nos deliquisse.*

C. X. *Non ideo reliqua sunt immunda, quia ab area vel torculari aliquid ad dæmonum sacrificia tollitur.*

Unde Augustinus *ad Publicolam, epist.* 154.

SI de area *a* vel torculari tollatur aliquid ad sacrificia dæmoniorum, sciente Christiano, ideo peccat, quia *b* fieri permittit, ubi prohibendi potestas est. Quod si factum non comperit, aut prohibendi potestatem non habuit, utitur mundis reliquis fructibus, unde illa sublata sunt.

C. XI. *Immunis est a reatu, qui emit, quod nescit idolis immolatum.*

Item Ambrosius *in primam epistolam ad Corinthios, ad c.* 10.

LIcet aliquid *c* pollutum sit per accidentiam, id est, oblationem idoli, cum hoc tamen nescit, qui emit, nullum patitur scrupulum, & apud Deum immunis est.

QUÆSTIO III. & IV.

1 ips

AQuibus autem genus divinationis exordium sumpserit, vel quot sint genera ejus, Augustinus *d exponit in libro de natura* e *dæmonum, ita dicens:*

C. I. *De multiplici genere Divinationis.*

IGitur *f* genus divinationis a Persis *a* fertur allatum. §. 1. Varro autem dicit divinationis quatuor esse genera, terram, aquam, aerem, & ignem: hinc Geomantiam, Hydromantiam, Aeromantiam, Pyromantiam dicta autumat. §. 2. Divini dicti sunt, quasi Deo pleni. Divinitate enim plenos se esse simulant, & astuta quadam fraudulentia hominibus futura conjectant. Duo autem sunt genera divinationis, ars & furor. Incantatores vero vocati sunt, qui artem verbis peragunt. §. 3. Arioli vocati sunt, propterea quod circa aras idolorum nefarias preces emittunt, & funesta sacrificia offerunt, hisque celebritatibus dæmonum accipiunt responsa. §. 4. Haruspices nuncupati, quasi horarum inspectores; dies enim & horas in agendis negotiis, operibusque custodiunt, & quid per singula tempora observare debeat homo, intendunt; hi etiam exta pecudum inspiciunt, & ex eis futura prædicunt. §. 5. Augures sunt, qui volatus avium, & voces intendunt, aliaque signa rerum vel observationes improvisas hominibus occurrentes ferunt. Iidem sunt & Auspices; nam auspicia sunt, quæ iter facientes observant. Dicta autem sunt auspicia, quasi avium spicia *g*, & auguria, quasi avium garria, id est, avium voces & linguæ. Item augurium, quasi avigerium, quod aves gerunt. Duo sunt autem genera auspiciorum, unum ad oculos, alterum ad aures pertinens: ad oculos scilicet volatus, ad aures vox avium. §. 6. Pythones a Pythio Apolline dicti, quod is auctor fuerit divinandi. Astrologi dicti eo, quod in astris augurantur. Genethliaci appellati sunt propter naralitiorum considerationes dierum. Geneses enim hominum per duodecim cœli signa describunt, syderumque cursu nascentium mores, actus, & eventus prædicere conantur: id est, quis quali signo fuerit natus, aut quem effectum habeat vitæ, qui nascitur. Hi sunt, qui vulgo Mathematici vocantur, cujus superstitionis genus Constellationes Latini vocant, id est, notationes syderum, quomodo se habeant, cum quisque nascitur. §. 7. Primum autem iidem stellarum interpretes Magi nuncupabantur: sicut de his legitur in *h* Evangelio, qui natum Christum annuntiaverunt. Postea hoc nomine soli Mathematici dicti sunt. Cujus artis scientia usque ad Evangelium fuit concessa, ut Christo edito nemo exinde nativitatem alicujus de cœlo interpretaretur. Horoscopi

a *Habetur in lib. Rabani de Magorum præstigiis.* b *Burch. l. 10. c. 41. Ivo p. 11. c. 66.* c *Psal. 95.* d *Isidorus l. 8. etymol. cap. 9.* e *al. invocationes.* f *Ivo p. 11. c. 20. Pann. l. 8. c. 79.* g *Origenes hom. 14. ad c. 9. Josuæ.* h *1. Cor. 6. Eph. 1.* i *al. baptismi circumcisionem.* k *al. sacrilegia.*

a *Ivo p. 11. c. 99.* b *al. si.* c *Ivo p. 11. c. 96.* d *Rabanus de Magorum præstigiis. Isidor. l. 8. etymol. c. 9.* e *al. divinatione.* f *Burch. l. 10. c. 43. Ivo p. 11. c. 68.* g *al. aspicia.* h *Matth. 2.*

dicti,

dicti, quod horas nativitatis hominum ſpeculentur diſſimili & diverſo fato. Sortilegi *a* ſunt, qui ſub nomine, *&c. ut ſupr.* §. 8. Salitores *b* vocati ſunt, quia dum eis membrorum quæcunque partes ſalierint, aliquid ſibi exinde proſperum ſeu triſte ſignificari prædicunt.

Corr. Rom. ¶ *α* Perſis] *B. Auguſtinus in libro 6. de civitate Dei, cap.* 35. *de Hydromantia loquens, ſic ſcribit:* Quod genus divinationis idem Varro a Perſis dicit allatum. *Reliqua vero hujus capitis ſunt in libello Rabani de Magorum præſtigiis, quem ipſe ex variis Auguſtini & Iſidori locis collegit, & Gratianus ſæpe citat ſub Auguſtini nomine.*

3 pars. Gratian. *Quæritur autem de natura dæmonum, cujus naturæ ſint, an futura præſcire valeant, vel quot modis futura prænoſcant?*

C. II. *Quot modis dæmones futura prænoſcant.*

De his ita ſcribit Auguſtinus *in eod. lib. de divinatione dæmonum, cap.* 3.

SCiendum *e* eſt hanc eſſe naturam dæmonum, ut aerii corporis ſenſu terrenorum corporum ſenſum facile præcedant, celeritate etiam propter ejuſdem aerii corporis ſuperiorem mobilitatem non ſolum curſus quorumlibet hominum, vel ferarum, verum etiam volatus avium incomparabiliter vincant. Quibus duabus rebus, quantum ad aerium corpus attinet, præditi, hoc eſt, acrimonia *d* ſenſus & celeritate motus, multo ante cognita prænuntiant, vel nuntiant, quæ homines pro ſenſus terreni tarditate mirentur. Acceſſit etiam dæmonibus per tam longum tempus, quo eorum vita protenditur, rerum longe major experientia, quam poteſt hominibus propter brevitatem vitæ provenire. Per has efficacias, quas aerii corporis natura ſortita eſt, non ſolum multa futura prædicunt dæmones, verum etiam multa mira faciunt: quæ quoniam homines dicere ac facere non poſſunt, eos dignos quidam, quibus ſerviant, & quibus divinos honores deferant, arbitrantur, inſtigante maxime vitio curioſitatis, propter amorem felicitatis falſæ atque terrenæ, & excellentiæ temporalis. *& ſ. cap.* 5. §. 1. Nunc igitur, quoniam de divinatione dæmonum quæſtio eſt, primum ſciendum eſt, illos ea plerunque prænuntiare, quæ ipſi facturi ſunt. Accipiunt enim ſæpe poteſtatem, & morbos immittere, & ipſum aerem vitiando morbidum reddere, & perverſis & amatoribus terrenorum commodorum malefacta ſuadere, de quorum moribus certi ſunt, quod ſint eis talia ſuadentibus conſenſuri. Suadent autem miris & inviſibilibus modis, per illam ſubtilitatem ſuorum corporum, corpora hominum non ſentientium penetrando, ſeſeque cogitationibus eorum per quædam imaginaria viſa miſcendo, ſive vigilantium, ſive dormientium. §. 2. Aliquando autem non quæ ipſi faciunt, ſed quæ naturalibus ſignis futura prænoſcunt (quę ſigna in hominum ſenſus venire non poſſunt) ante prædicunt. Neque enim quia prævidet Medicus, quod non prævidet ejus artis ignarus, ideo jam Divinus habendus eſt. Quid autem mirum, ſi quemadmodum ille corporis humani perturbata, vel modificata temperie ſeu bonas, ſeu malas futuras prævidet valetudines; ſic dæmon in aeris affectione ſibi nota *e*, nobis ignota *f* futuras prævidet tempeſtates? Aliquando & hominum diſpoſitiones non ſolum voce prolatas, verum etiam cogitatione conceptas, cum ſigna quædam ex animo exprimuntur in corpore, tota facilitate perdiſcunt, atque hinc etiam multa futura prænuntiant, aliis videlicet mira, qui iſta diſpoſita non noverunt. *& ſ. cap.* 6. §. 3. Fallunt & ſtudio fallendi, & invida voluntate, qua hominum errore lætantur. Sed ne apud cultores ſuos pondus auctoritatis amittant, id agunt, ut interpretibus ſuis, ſignorumque ſuorum conjectoribus culpa tribuatur, quando vel decepti fuerint, vel mentiti. §. 4. Nonnunquam vero ipſi maligni Spiritus, & illuſores hominum atque ſalutis eorum invaſores *a*, ſolent prædicere defectum culturæ ſuæ, & idolorum ruinam: quatenus præſcii videantur, quid in ſingulis regnis aut locis venturum ſit, & quid adverſi ſuæ factioni contingere poſſit: quod etiam illi, qui gentilium hiſtorias legunt, non ignorant. Quid ergo mirum, ſi jam imminente templorum, & ſimulachrorum everſione, quam Prophetæ Dei ſummi tanto ante prædixerant, Serapis dæmon alicui cultorum ſuorum hoc de proximo prodidit, ut ſuam quaſi divinitatem recedens, vel fugiens commendaret?

3 pars. Gratian. *Quod autem hominum diſpoſitiones, cogitatione conceptas, per exteriora ſigna diabolus deprehendat non firma ratione videtur approbatum.*

C. III. *Quod ex corporeis motibus internas animi cogitationes diabolus deprehendat, occultiſſima res eſt.*

Unde idem Auguſtinus *ait in lib.* 2. *retractationum, c.* 30.

QUodam *b* loco dixi, dæmones aliquando & hominum diſpoſitiones non ſolum voce prolatas, verum etiam cogitatione conceptas, cum ſigna quædam ex animo exprimuntur in corpore, tota facilitate perdiſcere. Rem dixi occultiſſimam, audaciori aſſeveratione quam debui. Nam pervenire iſta ad notitiam dæmonum per nonnulla etiam experimenta compertum eſt. Sed utrum quædam ſigna dentur ex corpore cogitantium, illis ſenſibilia, nos autem latentia, an alia vi, & ea ſpiritali, iſta cognoſcant, aut difficillime poteſt ab hominibus, aut omnino non poteſt inveniri.

QUÆSTIO V.

QUod autem Sortilegi & Divini, ſi ceſſare noluerint, excommunicandi ſint, ratione & auctoritate probatur. Eſt enim quoddam genus culturæ idolorum, ex dæmonum conſultationibus futura prædicere. Sicut enim avarus, quia cultum Deo debitum, nummo impendit, idolorum cultor ab c *Apoſtolo nominatur; ſic illi* d *qui futura, quæ ex Dei oraculo nonnunquam revelata inveniuntur, vel dæmonum conſultatione, vel quibuslibet præſtigiis invenire laborant, divinitatis jura creaturis attribuunt. Futura enim præſcire, ſolius Dei eſt, qui in ſui contemplatione etiam Angelos illa præſcire facit. Unde Eſaias* e *ait:* Priora & noviſſima annuntiate mihi, & dicam, quod Dii eſtis. §. 1. *Cultores vero idolorum a fidelium communione ſeparandi ſunt. Unde in epiſt. ad Corinth. Apoſtolus* f *ait:* Si quis frater nominatur fornicatur, aut avarus, aut idolis ſerviens, cum ejuſmodi nec cibum ſumere. *Hinc etiam in decretis* Gregorii junioris *in Concilio Romano præſidentis, c.* 12. *legitur.*

C. I. *Anathema ſit, qui Ariolos vel Incantatores obſervat.*

SI quis Ariolos *g*, Aruſpices, vel Incantatores obſervaverit, aut phylacteriis uſus fuerit, anathema ſit.

C. II. *Quinquennio pœniteat, qui divinationes expetit.*

Item ex Concilio Ancyrano, *cap.* 23. *al.* 24.

QUi *h* divinationes expetunt, & morem Gentilium *α* ſubſequuntur, vel in domos ſuas hujuſmodi homines intruducunt, exquirendi *β* aliquid arte

a *Ead. q.* 1. *c. unico.* b *al. ſaliſſatores.* c *Rabanus de Magorum præſtigiis. Burch. l.* 10. *c.* 45. *&* 46. *Ivo p.* 11. *c.* 70. *&* 71. *Pann. l.* 8. *c.* 68. d *al. acumine.* e *al. notas.* f *al. ignotas.*

a *al. inviſores.* b *Sup. cap. proximo.* c *Epheſ.* 5. d *Col.* 3. e *Eſa.* 45. *ſed paulo anguſtius.* f 1. *Corinth.* 5. g *Polyc. lib.* 6. *tit.* 11. *Burchard. l.* 10. *cap.* 24. *Ivo part.* 11. *cap.* 1. *Pann. lib.* 8. *c.* 61. h *Rabanus in pœn. c.* 23. *Et in Concil. Pariſienſi I. 2. c.* 1. *Polyc. ibid. Burch. lib.* 10. *c.* 5. *Ivo part.* 11. *c.* 2. *Pannorm. lib.* 8. *cap.* 62

male-

malefica, aut expiandi causa, sub regula quinquennii jaceant, secundum gradus pœnitentiæ definitos, &c.

Corr. Rom. ¶ α Gentilium] *In Græco impresso est*, χρόνων *sed in vetusto Vaticano, & apud Balsamonem*, ἐθνῶν.

¶ β Exquirendi] *Græce est*, ἐπινευρέσει φαρμακειῶν, *id est*, ad invenienda medicamenta.

C. III. *Elementa colere, lunæ aut stellarum cursus in suis operibus Christianis servare non licet.*

Item ex Concilio Martini Papæ, *id est*, *ex Cap. Martini Bracarensis*, *cap.* 72.

NOn liceat *a* Christianis tenere traditiones Gentilium, & observare, vel colere elementa, aut lunæ, aut stellarum cursus, aut inanem signorum fallaciam pro domo facienda, aut propter segetes, vel arbores plantandas, vel conjugia socianda. Scriptum est enim *b*: *Omnia quæ facitis, aut in verbo, aut in opere, omnia in nomine Domini nostri Jesu Christi facite, gratias agentes Deo.* §. 1. Nec *c* in collectionibus herbarum, quæ medicinales sunt, aliquas observationes aut incantationes liceat attendere: nisi tantum cum symbolo divino, aut *d* oratione Dominica, ut tantum Deus creator omnium & Dominus honoretur. §. 2. Si *e* quis autem Paganorum consuetudinem sequens, Divinos & Sortilegos in domum suam introduxerit, quasi ut malum foras mittant, aut maleficia inveniant, vel lustrationes Paganorum faciant, quinque annis pœnitentiam agant. §. 3. Mulieribus *f* quoque Christianis non liceat in suis lanificiis vanitatem observare, sed Deum invocent adjutorem, qui eis sapientiam texendi donavit.

C. IV. *Sacris officiis dediti, Magi vel Incantatores non fiant.*

Item ex Concilio Laodicensi *g*, *c.* 36.

NOn *h* oportet sacris officiis deditos, vel Clericos, Magos, aut Incantatores existere, aut facere phylacteria, quæ animarum suarum vincula comprobantur. Eos α autem, qui talibus rebus utuntur, projici ab Ecclesia jussimus.

Corr. Rom. ¶ α Eos autem,) *Quæ antecedunt in hoc capite, sunt ex versione Dionysii: quæ autem sequuntur, sunt ex prisca versione, quæ est in collectione Isidori.*

C. V. *Honore privetur Episcopus vel Presbyter, qui Magos vel Aruspices consulit.*

Item ex Concilio Toletano IV. *cap.* 28.

SI *i* quis Episcopus, aut Presbyter, sive Diaconus, vel quilibet ex ordine Clericorum, Magos, aut Aruspices, aut Incantatores, aut Ariolos, aut certe Augures, vel Sortilegos, vel qui profitentur artem magicam α, aut aliquos eorum similia exercentes consuluisse fuerit deprehensus, ab honore dignitatis suæ suspensus β, monasterii curam γ suscipiat, ibique pœnitentiæ perpetuæ deditus, scelus admissum sacrilegii solvat.

Corr. Rom. ¶ α Magicam,] *In antiquioribus Conciliorum editionibus, duobus codicibus Vaticanis, & Lucensi Regio, & Polycarpo legitur*, artem aliquam.

¶ β Suspensus,] *In omnibus Conciliorum editionibus, & manuscriptis exemplaribus, quæ collata sunt, & Polycarpo est*, depositus. *Sed ob glossam non est mutatum.*

¶ γ Curam] *Sic in vetustioribus Conciliorum editionibus, & duobus Vaticanis codicibus: sed in recentioribus Coloniensibus est*, censuram, *in codice autem Regio*, pœnam.

a *Burch. l.* 10. *c.* 3. *Ivo p.* 11. *c.* 40. b *Coloss.* 3. c *Ibid. c.* 74. *Burch. lib.* 10. *c.* 20. *Ivo p.* 11. *c.* 47. d *al. &.* e *Ibid. c.* 71. *Burch. l.* 10. *c.* 6. *Ivo p.* 11. *c.* 34. f *Ibid. c.* 75. *Burch. l.* 10. *c.* 19. *Ivo p.* 8. *c.* 330. *& par.* 11. *c.* 46. g *Et in Agathensi, c.* 68. h *Rabanus pœnit. c.* 23. *Ivo p.* 12. *c.* 3. *Pann. l.* 8. *c.* 63. i *Rabanus ibid. Polyc. l.* 6. *tit.* 12. *Burch. l.* 10. *c.* 48. *Ivo p.* 11. *c.* 5. *&* 73. *Pann. l.* 3. *c.* 169. *& lib.* 8. *c.* 64.

C. VI. *De his, qui auguriis & divinationibus student.*

Item ex Concilio Agathensi *a*, *c.* 42.

ALiquanti *b* Clerici, sive Laici student auguriis, & sub nomine fictæ religionis per eas, quas Sanctorum sortes vocant, divinationis scientiam profitentur, aut quarumcunque scripturarum inspectione futura promittunt. Hæc *c* quicunque Clericus aut Laicus detectus fuerit vel consulere, vel docere, ab Ecclesia habeatur extraneus.

C. VII. *Sors nihil aliud, quam divinatio & maleficium esse decernitur.*

Item Leo IV. *Episcopis Britanniæ*, *c.* 4.

SOrtes *d*, quibus cuncta vos in vestris discriminatis judiciis, (quod Patres damnaverunt) nihil aliud, quam divinationes & maleficia esse decernimus. Quamobrem volumus illas omnino damnari, & inter Christianos ultra nolumus nominari, & ne exerceantur *e* sub anathematis interdicto prohibemus.

Corr. Rom. ¶ *In epistola Leonis IV.* (*cujus pars extat in vetusto codice*) *c.* 4. *hæc leguntur*: De experientia autem divinationum vel maleficiorum, scriptum quidem in sacris habemus canonibus, ut ipsa ponamus ita: Qui divinationes, &c. *sup ead. ex Concilio Ancyrano.* Unde ad illorum similitudinem sortes, quibus vos cuncta in vestris discriminatis judiciis nil aliud, quam quod illi Patres damnarunt, divinationes & maleficium esse decernimus, &c.

C. VIII. *Incantatores & Sortilegos velut Christi inimicos insequi oportet.*

Item Gregorius *Hadriano notario*, *lib.* 9. *epist.* 47.

PErvenit *f* ad nos, quod quosdam Incantatores atque Sortilegos fueris insecutus: & omnino nobis solicitudinem, zelumque tuum gratum fuisse cognoscas. *&* ſ. Et ideo studii tui sit solicite quærere, & quoscunque hujusmodi Christi inimicos inveneris, districta ultione corrigere.

C. IX. *Excommunicetur Clericus, Monachus, Laicus, divinationes, vel auguria, vel sortes secutus.*

Item ex Concilio Aurelianensi I. *c.* 32.

SI quis Clericus *g*, Monachus, vel secularis, divinationem, vel auguria crediderit observanda, vel sortes, quas mentiuntur esse Sanctorum, quibuscunque putaverint intimandas, cum his, qui eis crediderint, ab Ecclesiæ communione pellantur.

C. X. *Contra Sacrilegos, idolorum cultores, custodia pastoralis invigilet.*

Item Gregorius *lib.* 7. *epist.* 66. *ad Januarium Episcopum.*

COntra idolorum *h* cultores, vel Aruspices *i*, atque Sortilegos, fraternitatem vestram vehementius pastorali hortamur invigilare custodia, atque publice in populo contra hujus rei viros sermonem facere, eosque a tanti labe sacrilegii, & divini intentione judicii & præsentis vitæ periculo adhortatione suasoria revocare. Quos tamen, si emendare se a talibus, atque corrigere nolle repereris, ferventi comprehendere zelo te volumus: & si quidem servi sunt, verberibus, cruciatibusque, quibus ad emendationem pervenire valeant, castigare; si vero sunt liberi, inclusione digna, districtaque sunt in pœnitentiam redigendi, ut qui salubria, & a mortis periculo revocantia audire verba contemnunt, cruciatus saltem eos corporis ad desideratam mentis valeat reducere sanitatem.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc locupletatum est ex epistola Gregorii, cum vetustis exemplaribus collata.*

a *Et in Venet. c.* 16. b *Raban. ibid. Burch. l.* 10. *c.* 27. *Ivo p.* 11. *c.* 4. *Pann. l.* 8. *c.* 69. c *al. Hoc.* d *Ivo p.* 11. *c.* 8. *Pann. l.* 8. *c.* 70. e *al. ut abscindantur.* f *Polyc. ibid. Burch. l.* 10. *c.* 4. *Ivo p.* 11. *c.* 33. g *Concor. Concil. Altisiod. c.* 4. h *Burch. l.* 10. *c.* 13. *Ivo p.* 11. *c.* 32. *&* 95. i *al. aruspicum & sortilegorum.*

C. XI. *Ab Ecclesia separetur, auguriis & incantationibus deserviens.*

Item ex Concilio Carthaginensi IV. *cap.* 89.

AUguriis *a* vel incantationibus servientem, similiter & Judaicis superstitionibus, vel feriis inhærentem, a conventu Ecclesiæ separandum [præcipimus.]

C. XII. *Sortilegam & Magicam artem Episcopi omnibus modis* b *eliminare studeant.*

Item ex Concilio Anquirensi α, *cap.* 1.

EPiscopi *c*, eorumque ministri omnibus modis elaborare studeant, ut perniciosam, & a diabolo inventam sortilegam & magicam *d* artem ex parochiis suis penitus eradicent: & si aliquem virum, aut mulierem hujuscemodi sceleris sectatorem invenerint, turpiter dehonestatum de parochiis suis ejiciant. Ait enim Apostolus *e*: *Hæreticum hominem post primam & secundam correptionem devita, sciens, quia subversus est, qui hujusmodi est.* Subversi sunt, & a diabolo captivi tenentur, qui relicto creatore suo, diaboli suffragia quærunt: & ideo a tali peste debet mundari sancta Ecclesia. §. 1. Illud *f* etiam non est omittendum, quod quædam sceleratæ β mulieres retro post Satanam conversæ, dæmonum illusionibus & phantasmatibus seductæ, credunt & profitentur, se nocturnis horis cum Diana Dea Paganorum, vel cum Herodiade, & innumera multitudine mulierum equitare super quasdam bestias, & multarum terrarum spatia intempestæ noctis silentio pertransire, ejusque jussionibus velut dominæ obedire, & certis noctibus ad ejus servitium evocari. Sed utinam hæ solæ in perfidia sua periissent, & non multos secum ad infidelitatis interitum pertraxissent. Nam innumera multitudo hac falsa opinione decepta, hæc vera esse credunt, & credendo a recta fide deviant, & errore Paganorum involvuntur, cum aliquid divinitatis aut numinis extra unum Deum arbitrantur. Quapropter Sacerdotes per Ecclesias sibi commissas populo Dei omni instantia prædicare debent, ut noverint hæc omnia falsa esse, & non a divino, sed a maligno Spiritu talia phantasmata mentibus fidelium *g* irrogari. §. 2. Siquidem *h* ipse Satanas, qui transfigurat *i* se in Angelum lucis, cum mentem cujuscunque mulierculæ cæperit, & hanc sibi per infidelitatem subjugaverit, illico transformat se in diversarum species personarum atque similitudines; & mentem, quam captivam tenet, in somnis deludens, modo læta, modo tristia, modo cognitas, modo incognitas personas ostendens, per devia quæque deducit: & cum solus Spiritus hoc patitur, infelis mens hoc non in animo, sed in corpore evenire opinatur. Quis enim non in somnis & nocturnis visionibus extra se educitur, & multa videt dormiendo, quæ nunquam viderat vigilando? Quis vero tam stultus & hebes sit, qui hæc omnia, quæ in solo spiritu fiunt, etiam in corpore accidere arbitretur? cum Ezechiel *k* Propheta visiones Domini in spiritu, non in corpore vidit: & Joannes Apostolus *l* Apocalypsis sacramentum in spiritu, non in corpore vidit & audivit, sicut ipse dicit: *Statim*, inquit, *fui in spiritu*. Et Paulus *m* non audet dicere se raptum in corpore. Omnibus itaque publice annuntiandum est, quod qui talia, & his similia credit, fidem perdidit: & qui fidem rectam in Domino non habet, hic non est ejus, sed illius in quem credit, id est, diaboli. Nam de Domino nostro scriptum est *n*: *Omnia per ipsum facta sunt*, &c. Quisquis ergo aliquid credit posse fieri, aut aliquam creaturam in melius aut in deterius immutari, aut transformari in aliam speciem vel similitudinem, nisi ab ipso creatore, qui omnia fecit, & per quem omnia facta sunt, proculdubio infidelis est, & Pagano deterior.

Corr. Rom. ¶ α Anquirensi,] *Sic etiam in vetustis Burchardus & Ivo habent*, Ancyrensi. *Veruntamen in Concilio Ancyrano Græco aut Latino, neque impresso, neque manuscripto, est inventum: licet, qui tomos Conciliorum ediderunt, asserant haberi in quodam vetusto codice 16. librorum partialium.*

¶ β Sceleratæ] *Fere eadem habentur apud B. Augustinum in libro de Spiritu & anima, cap. 28. & in vita Damasi Papæ I. quæ extat Romæ in pervetusto de vitis Sanctorum codice sanctæ Mariæ majoris: ubi postquam aliqua relata sunt ex Synodo Romana, in qua Damasus Macedonium & Apollinarem damnavit, adjungitur, anathematizatos in ea Synodo esse, maleficiis, superstitionibus, & incantationibus servientes. In quibus etiam mentio est harum mulierum, quæ se putabant nocturno silentio cum Herodiade, & innumera multitudine mulierum super bestias equitare, & multa terrarum spatia pertransire.*

2 pars. Gratian. *Nonnulli inveniuntur, qui interno livore permoti, in perniciem suorum inimicorum altaria sacris vestibus exuunt, aut veste lugubri accingunt, vel consueta luminariorum obsequia Ecclesiis Dei subtrahunt, vel Missam pro requie defunctorum promulgatam, pro vivis celebrant hominibus.*

C. XIII. *Abjicitur Sacerdos, qui hujusmodi maleficiis operam dederit.*

Quorum omnium maleficia nequissima Toletanum Concilium XIII. *condemnat, dicens, c.* 7.

QUicunque Sacerdotum vel ministrorum deinceps causa cujuslibet doloris vel amaritudinis permotus, aut altare divinum vestibus sacris exuere præsumpserit, aut qualibet alia lugubri veste accinxerit *a*, seu etiam consueta luminariorum sacrorum obsequia de templo Dei subtraxerit, & extingui præceperit, si eum antea veræ pœnitudinis coram Metropolitano sattsfactio non purgaverit, ignobilitati perpetuæ mancipatus, juxta superiorem sententiam Domini, loci sui dignitate se noverit & honore privari: illis proculdubio personis ab hac ultionum sententia separatis, quæ aut contaminationem sacrorum ordinum, vel subversionem sanctæ fidei metuentes, aut hostilitatem vel obsidionem perferentes, seu etiam divinorum judiciorum sententiam metuentes, talia feciſſe contigerit: in quorum facto plus humilitas, quas Deus placatur, quam interni livoris dolositas declaratur. §. 1. Plerique etiam Sacerdotum sauciati inimicitiæ dolo Missam pro requie defunctorum promulgatam fallaci voto pro vivis studeant celebrare hominibus, non ob aliud, nisi ut is, pro quo ipsum offertur sacrificium, ipsius sacrosancti libaminis interventu mortis incurrat periculum. Proinde nostræ elegit unanimitatis conventus, ut si quis deinceps talia perpetrasse fuerit detectus, a proprii deponatur ordinis gradu, & tam ipse Sacerdos, quam etiam ille, qui eum ad talia peragenda incitasse perpenditur, exilii perpetui ergastulo religentur *b*.

Corr. Rom. ¶ *Principium hujus capituli usque ad vers.* Plerique, *est ex* 13. *Concilio Toletano, c.* 7. *Reliqua vero sunt ex* 17. *Toletano, c.* 5. *quorum Conciliorum duo exemplaria sunt habita ex Hispania, & inde nonnulla hic emendata & addita.*

3 pars. Gratian. *Ex præmissis* c *auctoritatibus colligitur, quod Arioli, Aruspices, Incantatores, & Sortilegi, atque cæteri hujusmodi sectatores ab Ecclesia sunt eliminandi, & nisi respuerint, perpetuo excommunicandi.* §. 1. *Sed quod in ultimo Anquirensi* d *capitulo, ea, quæ fiunt per Incantatores, non in corpore, sed in spiritu fieri dicuntur*, Augustinus *in libro de civitate Dei videtur asserere, ita dicens:*

a *Burch. l.* 10. *c.* 7. *Ivo p.* 11. *c.* 35. *Pann. l.* 8. *c.* 72. b *al. viribus*. c *Burch l.* 10. *c.* 1. *& 19. credidisti, quod multæ*. *Ivo p.* 11. *c.* 30. *Pann. l.* 8. *c.* 75. d *al. maleficam*. e *ad Tit.* 3. f *De Spiritu & anima, c.* 28. g *al. infidelium* h *Aug. ibid.* i 2. *Cor.* 11. k *Ezech.* 3. l *Apocal.* 1. *& 4* m 2. *Cor.* 12. n *Joan.* 1.

a *al. accingi*] *orig.* b *al. relegentur*. c *Sup. eod. c. Episcopi*. d *al. Ancyrensi*.

C. XIV.

XIV. *Quæ Magorum præstigiis fiunt, non vera, sed phantastica esse probantur.*

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc integrum habetur in libello Rabani de Magorum præstigiis, quem ipse ex variis locis Augustini & Isidori, ut antea dictum est, confecit. Burchardus citat ex dictis Augustini.*

NEc *a* mirum de Magorum præstigiis, quorum in tantum prodiere maleficiorum artes, ut etiam Moysi *b* simillimis signis resisterent, vertentes virgas in dracones, & aquas in sanguinem. Fertur etiam in Gentilium libris, quod quædam Maga famosissima Circe socios Ulyssis mutaverit in bestias. Legitur & de Sacrificio, quod Arcades Deo suo Lycæo immolabant, ex quo quicunque sumerent, in bestiarum formas convertebantur. Sed hæc omnia magicis præstigiis potius fingebantur, quam rerum veritate complerentur. Ut ergo ipsi errores ignorantibus manifesti fiant, de eorum proprietate, atque inventoribus juxta traditionem majorum primum dicere congruum arbitramur. §. 1. Magi sunt, qui vulgo malefici ob facinorum magnitudinem nuncupantur. Hi permissu Dei elementa concutiunt, turbant mentes hominum minus confidentium in Deo, ac sine ullo veneni haustu, violentia tantum carminis interimunt. Unde Lucanus *c*: *Mens hausti nulla sanie polluta veneni, Incantata perit.* Dæmonibus enim accitis audent ventilare, ut quique suos perimant malis artibus inimicos. Hi etiam sanguine utuntur, & victimis, & sæpe contingunt mortuorum corpora. §. 2. Necromantici sunt, quorum præcantationibus videntur resuscitari mortui, divinare & ad interrogata respondere. Νεκρὸς enim Græce, mortuus, μαντεία, divinatio nuncupatur: ad quos suscitandos cadaveri sanguis adjicitur. Nam amare sanguinem dæmones dicuntur: ideoque quotiescunque necromantia fit, cruor aquæ miscetur, ut colore sanguinis facilius provocentur. §. 3. Hydromantici ab aqua dicti. Est enim hydromantia in aquæ inspectione umbras dæmonum evocare, & imagineas *d* ludificationes eorum videre, ibique ab eis aliqua audire, ubi adhibito sanguine etiam inferos perhibentur suscitare *α. & infra*. §. 4. Ad hæc *β* omnia supradicta pertinent ligaturæ execrabilium remediorum, quæ ars Medicorum condemnat, seu in præcantationibus, seu in characteribus, vel in quibuscunque rebus suspendendis atque ligandis, in quibus omnibus ars dæmonum est, ex quadam pestifera societate hominum & Angelorum malorum exorta. Unde cuncta vitanda sunt Christiano, & omni penitus execratione repudianda, atque damnanda. §. 5. Auguria *e* autem avium Phryges primi invenerunt. §. 6. Præstigium vero Mercurius primus dicitur invenisse. Dictum est autem præstigium, quod præstringat aciem oculorum. §. 7. Haruspicinam autem primus Hetruscis tradidisse dicitur quidam Tages *f*. Hic ex horis haruspicinam dictavit, & postea non apparuit. Nam *g* dicitur fabulose, arante quodam rustico, subito ex glebis exiluisse, & haruspicinam dictasse, qua die & mortuus est. Quos libros Romani ex Hetrusca lingua in propriam mutaverunt. §. 8. His ergo portentis per dæmonum fallaciam illuditur curiositas humana, quando id impudenter appetunt scire, quod nulla ratione eis competit investigare. Hæc potestas immundis Spiritibus ideo datur, ut per vasa sibi apta, hoc est, pravos homines, seducant illos, qui spernunt veritatem, & credunt mendacio, & juxta Pauli *a* sententiam, sanam doctrinam non sustinebunt, sed ad sua desideria coacervabunt sibi magistros prurientes auribus: & a veritate quidem auditum avertent, ad fabulas autem convertentur: onerati peccatis ducentur variis desideriis, semper discentes, & nunquam ad scientiam veritatis pervenientes. Quemadmodum *b* autem Jannes & Mambres restiterunt Moysi; ita & isti resistunt veritati, homines corrupti mente, reprobi circa fidem: sed ultra non proficient; insipientia enim eorum manifesta erit, omnibus, sicut & illorum fuit. §. 9. Nec *γ* ideo quisquam credere debet, quoslibet magicis artibus aliquid facere posse sine permissu Dei (qui omnia, quæ fiunt, aut justo judicio facit, aut permissu suo ita fieri sinit) quod prædicti Magi leguntur similia fecisse Moysi, qui virgam suam projecit, & conversa est in draconem, projeceruntque ipsi singulas virgas suas, quæ versæ sunt in dracones, sed devoravit virga *c* Aaron virgas eorum. Non enim fuerunt creatores draconum, nec Magi, nec angeli mali, quibus ministris illa operabantur. Insunt *d* enim rebus corporeis per omnia elementa mundi quædam occultæ seminariæ rationes, quibus cum data fuerit opportunitas temporalis atque causalis, prorumpunt in species debitas suis modis & finibus: & sic non dicuntur angeli, qui ista faciunt, animalium creatores, sicut nec agricolæ segetum, vel arborum, vel quorumcunque in terra gignentium creatores dicendi sunt, quamvis noverint præbere quasdam visibiles opportunitates & causas, ut illa nascantur. Quod autem isti faciunt visibiliter, hoc illi invisibiliter. Deus vero solus unus est creator, qui causas ipsas, & rationes seminarias rebus inseruit. §. 10. Præterea *d* quidam quærendum putant, quomodo Scriptura narrat Pythonissam Samuelem Prophetam suscitasse ad colloquium Saul impiissimi Regis, si pythonica divinatio errori magicæ artis deputanda sit. Quibus ita responderi potest, indignum omnino facinus esse, si secundum verba historiæ commodetur *e* assensus. Quomodo enim fieri poterat, ut arte magica attraheretur vir & nativitate sanctus, & vitæ operibus justus? aut si non attractus est, consensit; Quod utrumque de justo credere adversum est. Si enim invitus adductus est, nullum suffragium habet justitia: si autem voluntarius, amisit meritum spiritale, quod positus in carne quæsierat, quod valde absurdum est, quia qui hinc justus recedit, permanet justus. Porro autem hoc est præstigium Satanæ, quo, ut plurimos fallat, etiam bonos in potestate se habere confingit. Quod Apostolus *f* inter cætera ostendit, dicens: *Ipse Satanas transfigurat se in angelum lucis*. Ut enim errorem faceret, in quo glorificaretur *g*, in habitu viri justi, & nomine se subornavit, ut nihil proficere spem, quam prædicabant Dei cultores, mentiretur, quando hinc exeuntes justos finxit in sua esse potestate *h*. Sed hoc quosdam fallit, quod de morte Saul & filii ejus non sit mentitus: quasi magnum sit diabolo ante occasum, mortem corporis prævidere, cum signa quædam soleant apparere morituris, quippe a quibus Dei protectio amota videtur; quanto magis diabolo *i*, quem angelica potestate *k* sublimem prophetica oracula fuisse testantur: de cujus magnitudine Apostolus *l* ait: *An ignoratis altitudinem Satanæ?* Quid mirum ergo, si imminentem prope mortem potuit prævidere; cum hoc sit, unde fallit & se in Dei potestate vult adorari? Nam tanta hebetudine demens effectus est Saul, ut ad Pythonissam confugeret. Depravatus enim causa peccati, ad hæc se contulit,

a *Isidorus lib. 8. etymol. cap. 9. Burchard. lib. 10. cap. 42. ex dictis Augustini. Ivo part. 10. cap. 69. Pannorm. l. 8. c. 65.* b *Exod. 7. August. 18. de civitate Dei, cap. 17.* c *Libro 6.* d *al. & imagines ludificationis.* vel, *& imagines & ludificationes.* e *Supra ead. quæst. 2. illud.* f *Burchard. lib. 10. cap. 44. Ivo part. 11. c. 66. Pannorm. lib. 8. cap. 67.* g *Ovid. Met. lib. 15.*

a *2. Tim. 4. & 3.* b *August. 3. de Trinit. cap. 7. August. l. quæst. super Exodum, q. 21. & lib. 2. ad Simplicianum, q. 3. & ad Dulcitium, q. 6.* c *Exod. 7.* d *August. q. 27. ex utroque testamento.* e *al. commendetur.* f *2. Cor. 11.* g *al. gloriaretur.* h *1. Regum 28.* i *al. diabolus.* k *al. majestate.* l *Apoc. 2. & 2. Corinth. 2.*

quæ damnaverat. Sed si quis propter historiam, & ea, quæ verbis expressa sunt, putet non prætermittenda, ne ratio historiæ inanis sit, recte faciet quidem: si tamen minime istud ad veri rapiat rationem, sed ad visum & intellectum Saul. Neque enim reprobus factus poterat bonum intellectum habere. Historicus enim mentem Saul, & habitum Samuelis descripsit; ea, quæ dicta & visa sunt, exprimens, prætermittens, si vera, an falsa sint. Quim enim ait *a*? *Audiens, in quo habitu esset excitatus, intellexit*, inquit, *hunc esse Samuelem*. Quid intellexerit, retulit, & quia non bene intellexit, contra Scripturam alium adoravit, quam Deum: & putans Samuelem, adoravit diabolum, ut fructum fallaciæ suæ haberet Satanas. Hoc enim nititur, ut adoretur quasi Deus. Si enim illi vere Samuel apparuisset, non utique vir justus permisisset se adorari, qui prædicaverat Deum solum esse adorandum. Et quomodo homo Dei, qui cum Abraham in refrigerio erat, dicebat ad virum pestilentiæ, dignum ardore gehennæ: *Cras mecum eris*? His duobus titulis subtilitatem fallaciæ suæ prodidit improvidus Satanas, quia & adorari se permisit sub habitu & nomine Samuelis, contra legem; & vitum peccatis pressum, cum magna distantia peccatorum, & justorum sit, cum Samuele justissimo futurum mentitus est. Verum potest videri, si de Samuelis nomine taceatur, quia Saul cum diabolo futurus erat: ad eum enim transmigravit, quem adoravit. Semper ergo diabolus sub velamine latens, prodit se, dum ea confingit, quæ horreant *b* personis, per quas fallere nititur. §. 11. Si autem aliquis mihi opponit, & dicit, quomodo eveniunt illa, quæ illi Divini prædicunt futura? aut quomodo possunt ægris præbere medelam, aut sanis immittere ægritudinem, si aliquid propriæ virtutis ac potestatis non habent? hoc a me recipiat responsum: quod ideo quisque non debet eis credere, quia aliquando eveniunt, quæ prædicunt, aut sanare videntur languidos, aut lædere sanos, quia hoc permissu Dei fit, ut ipsi, qui hæc audiunt vel vident, probentur, & appareat, qua fide sint, vel devotione erga Deum. Sicut in Deuteronomio legitur Moyses verbo Domini populo Dei præcepisse, ita dicens *c*: *Si surrexerit in medio tui Propheta, aut qui somnium dicat se vidisse, & prædixerit signum, atque portentum, & evenerit quod locutus est, & dixerit tibi: eamus, & sequamur Deos alienos, quos ignoras, & serviamus eis: non audies verba Prophetæ illius, aut somniatoris: quia tentat vos Dominus Deus vester, ut palam fiat, utrum diligatis eum, an non. In toto corde & in tota anima vestra Dominum Deum vestrum sequimini, & ipsum timete, mandata ejus custodite, & audite vocem illius, ipsi servietis, & ipsi adhærebitis*, &c. Ubi sane intelligi *d* voluit, etiam illa, quæ a divinantibus non secundum Deum dicuntur, si acciderint *e*, quæ dicuntur, non accipienda sic, ut fiant, quæ præcipiuntur ab eis, aut colantur, quæ coluntur ab eis. Nec præter suam potestatem Deus ostendit esse, quod ista contingunt: sed quasi quæreretur, cur ea permittat, causam tentationis exposuit, ad cognoscendam utique eorum dilectionem, utrum eam habeant erga Deum suum, cognoscendam vero ab ipsis potius, quam ab illo, qui scit omnia antequam fiant.

Corr. Rom. ¶ α Suscitare.) *Apud Rabanum hic interpovitur c.* legitur, *supra, ead. q.* 3. *&* 4.

¶ β Ad hæc] *Bona pars hujus versiculi habetur apud. B. Augustl. l.* 2. *de doctr. Christ. cap.* 20.

¶ γ Nec ideo] *Similia leguntur apud B. Augustinum lib.* 3. *de Trinitate, c.* 7.

¶ δ Insunt] *Usque ad vers.* Præterea. *sunt magna ex parte verba B. Augustini in lib. quæstionum super Exod. c.* 21.

¶ ε Si acciderint,] *Emendatus est hic locus ex B. Augustino, ut habetur sup. ead. q.* 2. *c.* intelligi. *Apud Rabanum vero legitur*, si acciderint, quæ dicuntur non accipienda: vel etiam si fiant, quæ præcipiuntur ab eis, vel colantur, &c.

a 1. *Regum* 28. b *al. abhorreant. alit. abhorrent a personis. Codic. Antverp.* c *Deuteron.* 13. d *Supra ead. quæst.* 2. *intelligi.*

QUÆSTIO VI.

Quod autem ab Episcopo excommunicatus, eo inconsulto ab alio reconciliari non possit, nisi forte per ejus Metropolitanum, vel per summum Pontificem, ratione & auctoritate probatur. Presbyteri namque potestatem excommunicandi vel reconciliandi ab Episcopis accipiunt, non Episcopi a Presbyteris: atque ideo excommunicatos a Sacerdotibus reconciliare possunt, excommunicatos vero ab Episcopis Sacerdotes reconciliare non possunt. Reconciliatio namque pœnitentium Episcopalis officii est, non sacerdotalis.

C. I. *Pœnitentium reconciliatio, chrismatis & puellarum consecratio a Presbyteris non fiat.*

Unde in Concilio Carthaginensi II. *cap.* 3. *Fortunatus Episcopus dixit.*

SI jubet sanctitas vestra, suggero. Nam memini prætérito Concilio fuisse statutum, ut chrisma, vel reconciliatio pœnitentium, nec non & puellarum consecratio a Presbyteris non fiat. Si quis autem emerserit hoc faciens, quid de eo statuendum sit, Aurelius Episcopus dixit: Audivit dignatio vestra suggestionem fratris & Coepiscopi nostri Fortunati: quid ad hæc dicitis? Ab universis Episcopis dictum est: Chrismatis *a* confectio, & puellarum consecratio a Presbyteris non fiat: vel reconciliare quenquam in publica Missa Presbytero non licere: hoc omnibus placet.

Gratian. *Puellarum tamen consecratio, Episcopo consulto, per Presbyterum fieri valet.*

C. II. *Permissione Episcopi, virgines consecrare Presbyter valet.*

Unde in Carthaginensi Concilio III. *c.* 36.

PResbyter *b*, inconsulto Episcopo, virgines non consecret: chrisma vero nunquam conficiat.

C. III. *Nec Diacono ministrare, nec pœnitentem in Ecclesia benedicere Presbytero licet.*

Item ex Concilio Agahensi, *c.* 43. *&* 44.

MInistrare Diaconus, aut consecrare altare Presbyter non præsumat. §. 1. Benedictionem *c* quoque super plebem in Ecclesia fundere, aut pœnitentem in Ecclesia benedicere, Presbytero penitus non licebit.

Gratian. *Ecce, quod ab Episcopo excommunicatus per Sacerdotem reconciliari non potest. Sed notandum est, quod reconciliatio alia est publica, alia privata. Publica reconciliatio est, quando pœnitentes ante Ecclesiæ ingressum publice repræsentantur, & per impositionem manus Episcopalis Ecclesiæ publice reconciliantur. Hæc Sacerdotibus videtur esse prohibita. Unde circa finem illius capituli non simpliciter prohibentur pœnitentes reconciliare, sed in publica Missa. Privata vero reconciliatio est, quando de occultis peccatis pœnitentes, vel in extremis agentes ad gratiam reconciliationis accedunt. Hæc reconciliatio potest fieri per Sacerdotem.*

C. IV. *Jussione Episcopi de occultis peccatis Presbyteri pœnitentes reconcilient.*

Unde Evaristus Papa *ait:*

PResbyteri *d* de occultis peccatis jussione Episcopi pœnitentes reconcilient: & sicut supra præmisimus, infirmantes absolvant & communicent.

a *Sent.* 4. *dist.* 20. b *Sentent. ibid.* c *Cap.* 44. d *Burch. lib.* 18. *c.* 16. *Ivo p.* 15. *c.* 38.

C. V.

C. V. *Si Episcopus absens est, per Presbyterum reconcilietur in periculo constitutus.*

Item ex Concilio Carthaginensi II. *c.* 4.

AUrelius *a* Episcopus dixit: Si quisquam in periculo fuerit constitutus, & ipse reconciliari divinis altaribus petierit, si Episcopus absens fuerit, debet utique Presbyter consulere Episcopum, & sic periclitantem ejus præcepto reconciliare. Quam rem debemus salubri consilio roborare. Ab universis Episcopis dictum est: Placet, quod sanctitas vestra necessario nos instruere dignata est.

C. VI. *Qui metu mortis reconciliatur, convalescens sine communione pœnitentiæ impleat tempus.*

Item ex Concilio Martini Bracarensis, *b cap.* 82.

I. SI quis de corpore exiens, novissimum & necessarium communionis viaticum expetit, non ei denegetur. Quod si in desperatione positus post acceptam communionem iterum sanus fuerit factus, tantum in oratione particeps sit, sacramentum vero non accipiat, donec constitutum pœnitentiæ impleat tempus. Qui ergo in exitu mortis sunt, & desiderant accipere sacramentum, cum consideratione & probatione Episcopi accipere debent.

C. VII. *Sine manus impositione pœnitentes recedentes de corpore reconcilientur.*

Item ex Concilio Arausico, *c.* 3.

QUi recedunt *c* de corpore pœnitentia accepta, placuit sine reconciliatoria manus impositione eos *d* communicare: quod morientis sufficit reconciliationi *α*, secundum definitiones Patrum, qui hujusmodi communionem congrue viaticum nominaverunt. Quod *c* si supervixerint, stent in ordine pœnitentium, ut ostensis necessariis pœnitentiæ fructibus, legitimam communionem cum reconciliatoria manus impositione recipiant. §. 1. Clericis *f* quoque desiderantibus pœnitentia non est neganda. §. 2. Similiter *g* subito obmutescens (prout statutum est) baptizari, aut pœnitentiam accipere potest, si voluntatis præteritæ testimonium aliorum verbis habet, aut præsentis in suo nutu. §. 3. Amentibus etiam, quæcunque pietatis sunt, conferenda sunt.

Corr. Rom. ¶ *α* Reconciliationi,] *In originali impresso ac manuscripto, & apud Burchardum & Ivonem legitur*, consolationi, *aut* consolatione.

C. VIII. *Aliorum testimonio moriturus reconcilietur, si obmutuit, vel in phrenesim versus est.*

Item ex Concilio Carthaginensi IV. *c.* 76.

IS *h* qui pœnitentiam in infirmitate petit, si casu, dum ad eum Sacerdos invitatus venit, oppressus infirmitate obmutuerit, vel in phrenesim versus fuerit, dent testimonium, qui eum audierunt, & accipiat pœnitentiam: & si continuo creditur moriturus, reconcilietur per manus impositionem, & infundatur ori ejus Eucharistia. Si supervixerit, admoneatur a supradictis testibus petitioni suæ satisfactum, & subdatur statutis pœnitentiæ legibus, quamdiu Sacerdos, qui pœnitentiam dedit, probaverit. *Item cap.* 78. §. 1. Pœnitentes, *i* qui in infirmitate viaticum Eucharistiæ acceperint, non se credant absolutos sine manus impositione, si supervixerint.

C. IX. *Cura & probatione Episcopi morientes reconcilientur.*

a *Sent. ibid. Burch. lib.* 18. *c.* 13. *Ivo p.* 15. *c.* 2. b *Et Conc. Nicæno* 1. *c.* 13. c *Burch. l.* 18. *c.* 17. *Ivo p.* 15. *c.* 39. d *al. eis.* e *Ibid. c.* 4. f *Ibid. c.* 12. g *Ibid. c.* 13. h *Cap. l.* 5. *c.* 75. *Polyc. l.* 8. *tit.* 1. *Burch. l.* 18. *c.* 10. *Ivo p.* 15. *c.* 8. i *Burch. l.* 18. *c.* 23. *Ivo p.* 15. *c.* 10.

Item ex Nicæno Concilio, *c.* 12.

DE *a* his vero, qui recedunt ex corpore, antiquæ legis regula observabitur etiam nunc: ita ut si forte quis recedit ex corpore, necessario vitæ suæ viatico non defraudetur. Quod si desperatus aliquis recepta communione supervixerit, sit inter eos, qui sola oratione communicant. De omnibus enim his, qui a corpore recedunt, in tradendo eis communionem, cura & probatio sit Episcopi.

Corr. Rom. ¶ *Canon hic est ex prisca versione, quæ est in collectione Isidori: & ibi est numero duodecimus; Græce tamen, & apud Dionysium est decimus tertius.*

C. X. *Non est neganda reconciliatio his, qui tempore necessitatis eam implorant.*

Item Leo Episcopus *ad Theodorum, epist.* 89. *al.* 91.

HIs, *b* qui tempore necessitatis, & in periculi urgentis instantia præsidium pœnitentiæ, & mox reconciliationis implorant, nec satisfactio interdicenda est, nec mensuras possumus ponere, nec tempora definire, apud quem nullas patitur venire *α* moras conversio; dicente Dei Spiritu per Prophetam *c*: *Cum conversus ingemueris, tunc salvus eris.* Et infra. §. 1. Quod si aliqua ægritudine ita fuerint aggravati, ut quod paulo ante poscebant *β*, sub præsentia Sacerdotis significare non valeant, testimonia eis fidelium & circumstantium prodesse debebunt, ut simul & pœnitentiæ, & reconciliationis beneficium consequantur: servata tamen regula canonum paternorum circa eorum personas, qui in Deum a fide discedendo peccarunt.

Corr. Rom. ¶ *α* Veniæ] *Sic in Conciliorum editionibus, & apud Ivonem, & infra de pœnitentia, dist.* 1. *c.* multiplex. *In codice autem epistolarum cum aliis sancti Leonis opusculis impressarum, & apud Burchardum, & in plerisque vetustis Gratiani legitur*, venire moras.

¶ *β* Poscebant] *Quæ sequuntur, emendata sunt ex aliquot manuscriptis Gratiani, & ipso originali, cum in vulgatis paulo aliter haberet.*

C. XI. *Non respuatur ejus oblatio, qui festinans ad pœnitentiam, Sacerdotem invenire non potuit.*

Item ex Concilio Epaunensi.

SI *d* aliquis excommunicatus *α* fuerit mortuus, qui jam sit confessus, & testimonium habet bonum, & non poterat venire ad Sacerdotem, sed præoccupavit eum mors in domo, aut in via, faciant pro eo parentes ejus oblationem ad altare, & dent redemptionem pro captivis.

Corr. Rom. ¶ *α* Excommunicatus] *Addita est vox ista ex cæteris collectoribus.*

Gratian. *Ecce, quod Episcopo præcipiente pœnitentes de occultis peccatis, sive in periculo constituti per Presbyterum possunt reconciliari.* §. 1. *Sed si necessitate mortis peccator urgetur, & Episcopus ita remotus est, quod Presbyter eum consulere non possit, negabitur pœnitentia morienti? beneficium reconciliationis non præstabitur pœnitenti, quem conversum Deus recipit ad veniam, juxta illud* e: In quacunque hora peccator conversus fuerit, &c. *& item* f: Convertimini ad me, & ego convertar ad vos. *Ecclesia sibi reconciliare negliget? quem Deus intus suscitavit, Ecclesia foris absolvere contemnet? damnabit absentia Episcopi, quem gratia divinæ præsentiæ illustrat per lavacrum regenerationis? Morituris* g *succurritur etiam a Laicis, si Presbyteri desunt. Cur ergo*

a *Burch. l.* 18. *c.* 6. *Ivo p.* 15. *c.* 31. b *Inf. de pœnitentia, dist.* 1. *multiplex.* §. *his autem. Sent.* 4. *dist.* 20. *Burch. l.* 18. *c.* 4. *Ivo p.* 15. *c.* 29. c *Esa.* 30. *apud* 70. d *Sent.* 4. *dist.* 20. *Burch. l.* 11. *c.* 51. *Ivo p.* 14. *c.* 114. *Pann. l.* 5. *c.* 120. e *Ezech.* 18. f *Mal.* 3. g *Inf. de pœn. dist.* 1. *cap. quem pœnitet.* §. *tanta & dist.* 6. *c.* 1. §. *tanta itaque.*

bene-

beneficio reconciliationis per Presbyterum ei subveniri non poterit, si contigerit Episcopum deesse? si secundum Augustinum, qui agens in extremis, confitetur socio turpitudinem criminis, sit dignus venia ex desiderio Sacerdotis, cur similiter non sit dignus reconciliatione ex desiderio Episcopi, qui Sacerdoti non negat maculum sui reatus? Item morientibus pœnitentiam negare Presbyteri non debent.

C. XII. *Reus est animarum Presbyter, qui pœnitentiam morientibus abnegat.*

Unde Julius Papa *ait:*

SI *a* Presbyter pœnitentiam morientibus abnegaverit, reus erit animarum: quia Dominus dicit *b*: *Quacunque die conversus fuerit peccator, vita vivet, & non morietur.* Vera enim confessio *c* in ultimo tempore esse potest; quia Dominus non solum temporis, sed etiam cordis inspector est: sicut latro *d* unius momenti pœnitentia meruit esse in paradiso in hora ultima confessionis.

C. XIII. *Pœnitentia morientibus non est deneganda.*

Item Cœlestinus Papa *ait in epist. 2. ad Episcopos Galliæ.*

AGnovimus *e* pœnitentiam morientibus denegari, nec illorum desideriis annui, qui obitus sui tempore hoc animæ suæ cupiunt remedio subveniri. Horremus (fateor) tantæ impietatis aliquem inveniri, ut de Dei bonitate *f* desperet, quasi non possit ad se quovis tempore concurrenti succurrere, & periclitantem sub onere peccatorum hominem redimere α, quo se expediri desiderat, & liberari. Quid *g* hoc, rogo, aliud est, quam morienti mortem addere, ejusque animam sua crudelitate, ne absoluta esse possit, occidere? cum Deus ad subveniendum paratissimus, invitans ad pœnitentiam, sic promittat peccatori, inquiens *h*: *In quacunque die conversus fuerit, peccata ejus non imputabuntur ei.* Et iterum: *Nolo mortem peccatoris, sed tantum ut convertatur, & vivat.* Salutem ergo homini adimit, quisquis mortis tempore speratam pœnitentiam denegarit: & desperat de misericordia *i* Dei, qui eum ad subveniendum morienti sufficere vel in momento posse non credit. Perdidisset latro *k* in cruce præmium ad Christi dexteram pendens, si illum unius horæ pœnitentia non juvisset. Cum esset in pœna, pœnituit, & per unius sermonis professionem, habitaculum paradisi Deo promittente promeruit. Vera *l* ergo ad Deum conversio in ultimis positorum, mente potius est æstimanda, quam tempore, Propheta hoc *m* taliter asserente: *Cum conversus ingemueris, tunc salvus eris.* Cum ergo sit Dominus cordis inspector, quovis tempore non est deneganda pœnitentia postulanti, cum ille se obliget judici, cui occulta omnia noverit revelari.

Corr. Rom. ¶ α Redimere,] *Sic etiam est in manuscriptis, & in vetustioribus Conciliorum editionibus. Verum in codice canonum impresso, & uno manuscripto, inter decreta Cœlestini num. 15. legitur*, perdere. *In recentiori autem Colonienſi Conciliorum editione, itemque apud Burchardum & Ivonem est*, pondere, quo se ille expediri desiderat, liberare.

Gratian. *Cui autem pœnitentia non negatur, nec reconciliatio sibi deneganda est. Inconsulto ergo Episcopo pœnitentem Presbyter reconciliare non debet, nisi ultima necessitas cogat.*

C. XIV. *Inconsulto Episcopo pœnitentem Presbyter reconciliare, nisi ultima necessitas cogat, non debet.*

Unde in Carthaginensi *a* Concilio III. *c. 32. legitur.*

PResbyter *b* inconsulto Episcopo non reconciliet pœnitentem, nisi absente Episcopo ultima necessitas *c* cogat. Cujuscunque autem pœnitentis publicum & vulgatissimum crimen est, quod universam commoverit Ecclesiam α, ante apsidam manus ei imponatur.

Corr. Rom. ¶ α Ecclesiam,] *Antea erat*, urbem. *Emendatum est ex plerisque Conciliorum editionibus, & duobus codicibus Vaticanis, & Sorbonensi Regio, & Burchardo, & Ivone. In recentiore autem Colonienſi editione est*, quod universa Ecclesia noverit.

a *Sentent. 4. dist. 20. Burch. l. 18. c. 21. Ivo part. 15. c. 43.* b *Ezech. 18.* c *conversio*] *Burchard. & Ivo.* d *Luc. 23.* e *In Concil. Triburiensi sub Arnulpho, c. 31. Rabanus in libro pœn. c. 38. Burch. l. 8. c. 22. Ivo p. 15. c. 44.* f *al. pietate.* g *In Magguntino sub Raban. c. 27.* h *Ezech. 33.* i *al. clementia.* k *Luc. 23.* l *Burch. l. 18. c. 1. Ivo p. 15. c. 26.* m *Esa. 30. apud 70.*

QUÆSTIO VII.

1 ps DE *tempore vero satisfactionis, an sit imponendum morituris*, Theodorus Cantuarensis Archiepiscopus *in pœnitentiali suo ita diffinit.*

C. I. *In periculo constitutis, pœnitentiæ quantitas non est imponenda, sed innotescenda.*

AB infirmis *d* in periculo mortis positis per Presbyteros pura inquirenda est confessio peccatorum, non tamen illis imponenda quantitas pœnitentiæ, sed innotescenda, & cum amicorum orationibus, & eleemosynarum studiis pondus pœnitentiæ sublevandum, & si forte migraverint, ne obligati a communione & consortio veniæ fiant alieni. A quo periculo si divinitus ereptus convaluerit, pœnitentiæ modum *a* Sacerdote *e* sib. impositum diligenter observet: & ideo secundum auctoritatem canonicam, ne illis janua pietatis clausa videatur, orationibus & consolationibus Ecclesiasticis, sacra unctione olei inuncti *f*, secundum statuta sanctorum Patrum communione viatici reficiantur.

2 ps. Gratian. *Aliis vero pro qualitate peccati, & præsidentium arbitrio, tempora pœnitentiæ decernenda sunt.*

C. II. *Præsidentium arbitrio præfigantur tempora pœnitudinis.*

Unde Leo Papa *epist. 77. al. 79. ad Nicetam Episcopum, c. 6.*

TEmpora *g* pœnitudinis habita moderatione constituenda sunt tuo judicio, prout conversorum animos perspexeris esse devotos: pariter etiam habens ætatis senilis intuitum, & periculorum quorumcunque, aut ægritudinis respiciens necessitates. In quibus si quis ita graviter urgeatur, ut, dum adhuc pœnitet, de salute ipsius desperetur, oportet ei per Sacerdotalem necessitudinem communionis gratia subveniri.

Corr. Rom. ¶ *In epistola & apud Burchard. & Ivonem hæc antecedunt:* His vero, de quibus dilectio tua nos credidit consulendos, qui ad iterandum Baptismum, vel metu coacti sunt, vel errore *h* traducti, & nunc se contra catholicæ fidei sacramentum egisse agnoscunt, ea custodienda est moderatio, qua in societatem nostram non nisi per pœnitentiæ remedium, & per impositionem Episcopalis manus, communionis recipiant unitatem: temporis pœnitudinis habita moderatione tuo constituenda judicio, prout, &c.

C. III. *Et qualitas criminis, & contritio pœnitentium in satisfactione imponenda a Sacerdote consideretur.*

a *Et in Afric. c. 10.* b *Sent. 4. dist. 20. Burch. l. 19. c. 40. & 70. Ivo p. 15. c. 4. & 84.* c *al. necessitate cogente.* d *Sent. ibid. Burch. l. 18. c. 14. Ivo p. 15. c. 36.* e *al. suo confessore.* f *al. animati.* g *Cap. l. 5. c. 66. Pelyc. l. 3. tit. 10. Burch. l. 4. c. 48. Ivo p. 1. cap. 242.* h *sic legunt Burch. & Ivo.*

Item

Item Nicolaus Papa.

DE his vero, qui pro criminibus pœnitentiam egerunt *a*, & ad cingulum militiæ revertuntur, constat eos contra sacras regulas agere. Verum quia crimina non æqualia sunt, perhibesque alios horum propter nimiam hebetudinem in desperationem cecidisse, alios ob hoc ad Paganos fugisse; tibi hoc committimus decernendum, nimirum, qui loca & tempora regionis *b* illius, & modum culpæ, nec non & pœnitentiam, & gemitus hominum ad confessionem venientium præsens positus inspicere vales.

C. IV. *De eodem.*

Item ex Concilio Laodicensi, *c.* 2.

HIs, *c* qui diversorum peccatorum lapsus incurrunt, & oratione α, confessione, ac pœnitentia malorum suorum perfectam conversionem demonstrant, pro qualitate peccati, pœnitentiæ tempus attribuendum est, propter misericordiam & bonitatem Dei. Qui ergo hujusmodi sunt, revocandi, & ad communionem sunt applicandi.

Corr. Rom. ¶ α Oratione,] καὶ προσκαρτερήσαντας τῇ προσευχῇ τῆς ἐξομολογήσεως καὶ μετανοίας, *quod Dionysius vertit*, & perseverantes in oratione confessionis, & pœnitentiæ: *cujus versio propius accedit ad verba Græca, etiam in cæteris hujus capitis partibus, quam prisca, quamvis in hac etiam sententia constet.*

C. V. *Episcopi arbitrio pro qualitate peccati pœnitentiæ tempora distribuantur.*

Item ex Concilio Carthaginensi III. *d cap.* 31.

POenitentibus *e* secundum differentiam peccatorum Episcopi arbitrio pœnitentiæ tempora decernantur.

C. VI. *Sine personarum acceptione imploranti pœnitentia detur.*

Item ex Concilio Carthaginensi IV. *c.* 74.

SAcerdos *f* pœnitentiam imploranti absque personarum *g* acceptione pœnitentiam secundum leges injungat. Negligentiores *h* vero pœnitentes tardius reconciliantur. Omni *i* autem tempore jejunii manus pœnitentibus a Sacerdotibus imponantur. Diebus *k* autem remissionis pœnitentes genua reflectant, & mortuos in α Ecclesiam afferant, & sepeliant. Die β autem *l* Dominico non jejunent. Nam *m* qui Dominico die studiose jejunat, non creditur esse Catholicus. Pœnitentes *n* vero, qui leges pœnitentiæ attente exequuntur, si casu in itinere, vel in mari fuerint mortui, ubi eis subveniri non potest, memoria eorum & oblationibus, & orationibus commendetur.

Corr. Rom. ¶ α In Ecclesiam] *In recentiore Colonienſi Conciliorum editione legitur*, Ecclesiæ afferant. *In antiquioribus vero editionibus, & duobus Vaticanis codicibus sic habet integer locus*, mortuos Ecclesiæ pœnitentes afferant & sepeliant.

¶ β Die autem Dominico] *Pro his usque ad vocem*, Catholicus, *in can.* 46. *hæc leguntur*: Qui Dominico die studiose jejunat, non credatur Catholicus.

C. VII. *Tempus pœnitentiæ pro qualitate peccati impendatur.*

Unde in octava Synodo *legitur*.

PRo *o* qualitate delicti tempus pœnitentiæ impendatur.

Corr. Rom. ¶ *Videri potest sumptum ex regulis brevioribus B. Basilii, c.* 106. *quod notatum alibi est evenire in iis capitibus, quæ ex octava Synodo citantur.*

C. VIII. *Tempus & modus pœnitendi deliquentibus, præsidentium imponatur judicio.*

Idem.

HOc sit in judicio positum eorum, qui præsunt, vel quanto tempore, vel quali modo pœnitere debeant, qui delinquunt: quia ætas & eruditio multam haberi facit differentiam pœnæ.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc habetur in libello beati Basilii de institutis Monachorum, Ruffino interprete, c.* 90. *Ibi enim ultima interrogatio est hæc*: Qualibus correptionibus uti oportet inter fratres ad emendationem eorum, qui delinquunt? *Responsio*. Hoc sit in judicio positum eorum, qui præsunt, vel quanto &c. *Itaque ex interrogatione & responsione confectum est hoc caput, sicut & duo sequentia, quæ apud eundem Ruffinum leguntur.*

3 ps. Gratian. *Quo affectu pœnitentem suscipere, & impœnitentem abjicere debeamus*, ex eadem Synodo *evidente ostenditur, cum dicitur.*

C. IX. *Intimo charitatis affectu pœnitentem debemus suscipere.*

POenitentem *a* ex corde ita oportet suscipi, sicut Dominus ostendit, cum dicit, quia *b* convocavit amicos suos, & vicinos, dicens: Congratulamini mihi, quia inveni ovem meam, quam perdideram.

Corr. Rom. ¶ *Burchardus & Ivo citant ex dictis Basilii Episcopi, & in regulis illius brevioribus, numero* 8. *est sententia hujus capitis: quod tamen acceptum videtur ex cap.* 24. *ejusdem libelli de institutis Monachorum. Ubi secunda interrogatio sic habet*: Pœnitentes ex corde quomodo debent suscipi, pater? *Responsio*, Sicut Dominus ostendit, cum dicit, qui convocavit, &c.

C. X. *Pœnitentes legem Dei diligant, iniquitatem odio habeant.*

Item.

AFfectum illum in se recipiat pœnitens, quem gerebat ille, qui dixit *c*: *Iniquitatem odio habui, & abominatus sum*; sed & ea, quæ scripta sunt in sexto Psalmo, atque in quamplurimis aliis: sed & illa, quæ Apostolus dixit ad eos, qui secundum Deum contristati sunt *d*: *Quantam*, inquit, *operatum est hoc ipsum in vobis solicitudinem, sed excusationem, sed indignationem, sed æmulationem, sed vindictam. In omnibus exhibuistis vos castos* α *esse negotio*. Sed & in his ipsis, in quibus deliquit, agens multa contraria: sicut & Zachæus fecit.

Corr. Rom. ¶ *Sententia hujus capitis est in regulis brevioribus, num.* 5. *Acceptum tamen videtur ex cap.* 19. *ejusdem commemorati libelli, in quo est hæc interrogatio*: Quomodo quis debet pœnitere in unoquoque delicto? *Responsio*, Affectum illum in se recipiens, quem gerebat ille, qui dixit, iniquitatem, &c.

¶ α Castos] *Antea legebatur*, cautos. *Emendatum est ex libello Ruffini: in vulgata est*, incontaminatos, *Græce* ἁγνούς.

C. XI. *Impœnitentes tanquam Ethnici habeantur.*

Item.

ERga eum *e*, qui peccata sua non punit, tales esse debemus, sicut Dominus præcepit, *f* dicens: *Sit tibi sicut ethnicus & publicanus*: & sicut Apostolus docuit *g* dicens: *Subtrahite vos ab omni fratre ambulante inordinate, & non secundum traditionem, quam tradidimus vobis.*

Corr. Rom. ¶ *Hoc etiam habetur in regulis brevioribus, numero* 9. *In eodem vero libello, cap.* 24. *ultima interrogatio est hæc*: Erga eum, qui non pœnitet pro peccato, qualiter esse debemus, pater? *Responsio*. Sicut præcepit Dominus, dicens: Sit tibi, &c. *Apud Burchardum & Ivonem, qui hoc citant ex dictis Augustini, initium sic habet*: Erga eum, qui pro peccato commisso non pœnitet, tales, &c. *quod ma-*

---

a *al. gerunt,*] *aliquot manuscr.* b *al. religionis*] *aliquot manuscr.* c *Burch. l.* 19. *c.* 41. *Ivo p.* 15. *c.* 56. d *In Afric. c.* 10. e *Burch. l.* 19. *c.* 40. *Ivo p.* 15. *c.* 30. f *Burch. l.* 19. *c.* 35. *&* 38. *Ivo p.* 15. *c.* 6. 7. 12. *&* 13. g *al. personæ.* h *ibid. cap.* 76. i *Cap.* 80. k *Cap.* 81. l *Cap.* 82. m *Cap.* 84. n *Cap.* 79. o *Smaragdus in regulis B. Benedicti, c.* 24.

a *Burch. l.* 19. *c.* 39. *Ivo p.* 15. *c.* 56. b *al. qui*] *orig. Luc.* 15. c *Psal.* 118. d 2. *Corinth.* 7. e *Burch. l.* 19. *c.* 64. *Ivo p.* 15. *c.* 78. f *Matth.* 18. g 2. *Thess.* 3.

gis

gis convenit cum prædicta interrogatione, quam quomodo est apud Gratianum.

C. XII. *Melius est errare in misericordia remittendi, quam in severitate ulciscendi.*

Item Joannes Chrysostomus, [*id est, auctor operis imperfecti*] *homilia* 43. *ad c.* 23. *Matthæi.*

ALigant *a* autem onera gravia & importabilia, &c.] Tales sunt nunc etiam Sacerdotes qui omnem justitiam populo mandant, & ipsi nec modice *b* servant, videlicet, non ut facientes *c* sint justi, sed ut dicentes appareant justi. Tales sunt, & qui grave pondus venientibus ad pœnitentiam imponunt: qui dicunt, & non faciunt: & sic, dum pœna præsentis pœnitentiæ fugitur, contemnitur pœna peccati futura *d*. Sicut enim si fascem super humeros adolescentis, quem non potest bajulare, posueris, necesse habet, ut aut fascem rejiciat, aut sub pondere confringatur: sic & homini, cui grave pondus pœnitentiæ imponis, necesse est, ut aut pœnitentiam tuam rejiciat, aut suscipiens, dum sufferre non potest, scandalizatus amplius peccet. Deinde, etsi erramus modicam pœnitentiam imponentes, nonne melius est propter misericordiam rationem reddere *e*, quam propter crudelitatem? Ubi enim paterfamilias largus est, dispensator non debet esse tenax. Si Deus benignus est, ut quid Sacerdos ejus austerus? Vis apparere α sanctus? circa vitam tuam esto austeras, circa alienam benignus.

Corr. Rom. ¶ α Vis apparere] *Locupletatus est hic locus ex inaicata homilia: cum antea legeretur*, ut quid Sacerdos ejus austerus vult apparere.

C. XIII. *Calendarum observationes agere non licet.*

Item Martinus Bracarensis, *c.* 74.

4 ps NOn *f* licet iniquas observationes agere Calendarum, & otiis vacare gentilibus, neque lauro, aut viriditate arborum cingere domos: omnis enim hæc observatio paganismi est.

C. XIV. *Anathema sit, qui ritum Paganorum, & Calendarum observat.*

Unde Zacharias Papa *in concilio Romano, cap.* 9.

SI *g* quis Calendas Januarias, & brumam ritu Paganorum colere, vel α aliquid plus novi facere propter novum annum, aut mensas cum dapibus vel epulis in domibus præparare, & per vicos & plateas cantiones & choros ducere præsumpserit, quod magna iniquitas est coram Deo, anathema sit.

Corr. Rom. ¶ *Hoc est caput nonum in Concilio Romæ a Zacharia habito, quod asservatur in Vaticana Bibliotheca: & inde nonnulla sunt emendata & addita. De hac autem superstitione Bonifacius Legatus Germaniæ epist.* 2. *quæ est in tomis Conciliorum, ad ipsum Zachariam multa scribit: cui Zacharias ultima epistola respondens, mentionem hujus Concilii videtur facere, his verbis*: Et quia per instigationem diaboli iterum pullulabant, a die, qua nos jussit divina clementia (quanquam immeriti existamus) Apostoli vicem gerere, illico omnia hæc amputavimus. *Idem prohibetur pluribus verbis in canonibus, qui sextæ Synodo adscribuntur, c.* 62. *Et multa in hujusmodi superstitionem scribit Tertull. in libro de Idololatria, & alii graves auctores.*

¶ α Vel aliquid plus novi facere propter novum annum,] *Hæc non sunt in codice istius Concilii Vaticano.*

C. XV. *Infirmitatibus hominum incantationes nihil remedii præstant.*

Item Augustinus *h*.

ADmoneant *a* Sacerdotes fideles populos ut noverint magicas artes, incantationesque quibuslibet infirmitatibus hominum nihil remedii posse conferre: non animalibus languentibus, claudicantibusve, vel etiam moribundis quicquam mederi: non α ligaturas ossium, vel herbarum cuiquam mortalium adhibitas prodesse: sed hæc esse laqueos & insidias antiqui hostis, quibus ille perfidus genus humanum decipere niritur. Et si quis β hæc exercuerit, Clericus degradetur, Laicus anathematizetur.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc Burchardus & Ivo citant ex dictis Augustini, apud quem similia reperiuntur in locis allatis supra ead. q.* 5. nec mirum. *Sed eadem omnino verba præter ultimam clausulam leguntur in Concilio Turonensi* 3. *c.* 42. *& in adjectis Capitularibus, c.* 94.

¶ α Non ligaturas] *Hinc usque ad vers.* prodesse, *sunt addita ex Concilio & Capitularibus.*

¶ β Et si quis hæc] *Postrema hæc tota clausula non legitur in Concilio, neque in Capitularibus, sed apud Burch. & Ivonem.*

C. XVI. *Dies Ægyptiaci, & Januarii Calendæ non sunt observandæ.*

Item Augustinus.

NOn observetis *b* dies, qui dicuntur Ægyptiaci, aut Calendas Januarii, in quibus cantilenæ quædam, & comessationes, & ad invicem dona donantur, quasi in principio anni, boni fati augurio, aut aliquos menses aut, tempora, aut dies, aut annos, aut Lunæ Solisque cursum: quia qui has, & quascunque divinationes, aut fata, aut auguria observat, aut attendit, aut consentit observantibus, inutiliter, & sine causa, magis ad sui damnationem, quam ad salutem tendit: sive qui per quosdam numeros literarum, & Lunæ, & per Pythagoricam necromantiam ægrotantium vitam, vel mortem, vel prospera, vel adversa futura inquirunt, sive qui attendunt somnialia scripta, & falso Danielis nomine intitulata, & sortes, quæ dicuntur sanctorum Apostolorum, & auguria avium, aut aliqua pro domo facienda, aut propter conjugia copulanda, aut in collectionibus herbarum carmina dicunt, aut pyctaciola pro quavis infirmitate scripta, super homines vel animalia ponunt, præter symbolum & orationem Dominicam, aut magicis falsitatibus in *c* grandinariis tempestatibus credunt. Qui autem talibus credunt, aut ad eorum domum euntes, aut suis domibus introducunt, ut interrogent, sciant se fidem Christianam & baptismum prævaricasse, & ut paganum, & apostatam, id est, retro abeuntem, & Dei inimicum, iram Dei graviter in æternum incurisse: nisi Ecclesiastica pœnitentia emendatus Deo reconcilietur. Dicit enim Apostolus *d*: *Sive manducatis, sive bibitis, sive aliquid aliud facitis, in nomine Domini nostri Jesu Christi, facite, in quo vivimus, movemur, & sumus.*

Corr. Rom. ¶ *In plerisque vetustis exemplaribus est tanta*, Item. *& in Polycarpo etiam refertur sine auctoris nomine.*

C. XVII. *Grave peccatum est dies observare, vel menses, & annos.*

De temporum quoque observationibus scribit Augustinus *in Enchiridio* α, *c.* 79.

QUis æstimaret *e*, quam magnum peccatum sit dies observare, & menses, & annos, & tempora, (sicut observant, qui certis diebus, sive mensibus, sive annis volunt & nolunt aliquid inchoare, eo quod secundum vanas doctrinas hominum fausta vel infausta existiment tempora,) nisi hujus mali magnitudinem ex timore Apostoli pensaremus, qui talibus ait *f*: *Timeo, ne forte sine causa laboraverim in vobis.* Item *super epistolam ad Galatas, ad c.* 4. §. 1. Intelligat β lector *g* ad

a *Matth.* 23. b *modicam.* c *al. faciendo, dicendo.* d *al. futuri.* e *al. dare.* f *Polyc. l.* 6. *tit.* 12. *Burch. l.* 10. *c.* 15. *Ivo p.* 11. *c.* 42. g *Polyc. ibid. Burch. l.* 10. *c.* 16. *Ivo p.* 11. *c.* 43. h *In Turonensi* 3. *c.* 42. *& in adjectis Cap. c.* 94.

a *Polyc. ibid. Burch. l.* 10. *c.* 40. *Ivo p.* 11. *c.* 65. b *Polyc. l.* 6. *tit.* 12. c *al. &.* d 1. *Corinth.* 10. *Actor.* 17. e *Beda Galat.* 4. *Ivo p.* 11. *c.* 19. *Pann. l.* 8. *c.* 80. f *Galat.* 4. g *Beda ibid. Ivo p.* 11. *c.* 15.

tan-

tantum periculum animæ pertinere superstitiosas temporum observationes, ut huic loco subjecerit Apostolus: *Timeo, ne forte sine causa laboraverim in vobis.* Quod quamvis tanta celebritate atque auctoritate per orbem terrarum in Ecclesiis legatur, plena sunt tamen conventicula nostra hominibus, qui tempora rerum agendarum a Mathematicis accipiunt. Jam vero, ne aliquid inchoetur, aut ædificiorum, aut hujusmodi quorumlibet operum, diebus, quos Ægyptiacos vocant, sæpe etiam nos monere non dubitant.

Corr. Rom. ¶ α Enchiridio,] *Expunctæ sunt voces, quæ sequebantur*, id est, manuali libro. *Absunt enim a vetustioribus.*

¶ β Intelligat] *B. Augustinus explanans ea verba Apostoli ad Gal. 4.* Dies observatis, & menses, & tempora, & annos: *ipsa tamen ad Gentiles, quam ad Judæos referri posse demonstrat, tuncque subjungit:* Ergo eligat lector, utram volet sententiam, dummodo intelligat ad tantum, &c.

C. XVIII. *Sine incantatione herbas vel petras licet habere.*

Item Hieronymus.

DÆmonium *a* sustinenti licet petras vel herbas habere sine incantatione.

Corr. Rom. ¶ *Burchardus etiam, & Ivo citant ex dictis Hieronymi, sed Polycarpus auctorem non nominat.*

CAUSA XXVII.

QUidam votum castitatis habens desponsavit sibi uxorem: illa priori conditioni renuntians, transtulit se ad alium, & nupsit illi: ille, cui prius desponsata fuerat, repetit eam.

1. *Hic primum quæritur, An conjugium possit esse inter voventes?*

2. *Secundo, An liceat sponsæ a sponso recedere, & alii nubere?*

QUÆSTIO I.

QUod voventes matrimonia contrahere non possint, multis auctoritatibus probatur.

C. I. *Excommunicentur viduæ, quæ religioso habitu abjecto nuptias elegerint.*

In Concilio namque Carthaginensi IV. *cap. ult. statutum invenitur de viduis, quæ professam* b *continentiam prævaricatæ sunt.*

SIcut bonum *c* est castitatis præmium, ita & majori observantia, & præceptione custodiendum est, ut si quæ viduæ, quantumlibet adhuc in minoribus annis positæ, & immatura α ætate a viro relictæ, se devoverint Domino, & veste laicali abjecta, sub testimonio Episcopi & Ecclesiæ in religioso habitu apparuerint, postea vero ad nuptias seculares transierunt, secundum Apostolum *d* damnationem habebunt, quia fidem castitatis, quam Domino voverunt, irritam facere ausæ *e* sunt. Tales ergo personæ a Christanorum communione sequestrentur, neque β convivio cum Christianis communicent. Nam si adulteræ γ conjuges reatu sunt viris suis obnoxiæ, quanto magis viduæ, quæ religiositatem mutaverunt, crimine adulterii notabuntur, si devotionem, quam Deo, sponte, non coactæ obtulerint, libidinosa corruperint voluptate & ad secundas nuptias transitum fecerint? Quæ etsi violentia irruente ab aliquo oppressæ *f* fuerint, ac postea delectatione libidinis permanere in conjugio raptori vel violento viro consenserint, damnationi superius comprehensæ teneantur *g* obnoxiæ. De talibus ait Apostolus *h*: *Cum luxuriatæ fuerint, nubere volunt, habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt.*

Corr. Rom. ¶ α Immatura] *In variis Conciliorum editionibus, & duobus Vaticanis codicibus, & Sorbonensi Regio legitur*, matura. *Ivo habet*, in matura.

¶ β Neque convivio] *Sic est emendatum ex manuscriptis Gratiani exemplaribus, expunctis verbis illis*, donec ad bonum, quod cœperant, revertantur: *quæ ex capite sequenti videntur huc fuisse translata. In Conciliorum autem impressis & manuscriptis codicibus legitur*: Tales ergo personæ sine Christianorum communione maneant, quæ etiam nec in convivio cum Christianis communicent.

¶ γ Adulteræ] *Sic est emendatum ex memoratis Conciliorum exemplaribus. Nam antea legebatur:* Nam si adulterii conjuges reæ sunt, si suis obnoxiæ viris non fuerint; quanto, &c.

C. II. *De viduis & virginibus, quæ a religionis proposito discedunt. Item ex epistola* Gregorii *missa ad Bonifacium.*

I. VIduas *a* a proposito discedentes viduitatis, super quibus nos consulere voluit dilectio tua, frater charissime, credo te nosse a sancto Paulo, *b* & a multis sanctis Patribus, nisi convertantur, olim esse damnatas. Quas & nos Apostolica auctoritate damnandas, & a communione fidelium, atque a liminibus Ecclesiæ arcendas fore censemus, usquequo obediant Episcopis suis, & ad bonum, quod cœperunt, invitæ, aut voluntariæ revertantur. §. 1. De virginibus autem non velatis, si deviaverint, a sanctæ memoriæ prædecessore nostro Papa Innocentio, taliter decretum habemus: *Hæ c vero, quæ necdum sacro velamine tectæ, tamen in proposito virginali semper se simulaverunt permanere, licet velatæ non fuerint, si nupserint, aliquanto tempore his agenda pœnitentia est: quia sponsio eorum a Domino tenebatur. Si enim inter homines solent bonæ fidei contractus nulla ratione dissolvi, quanto magis ista pollicitatio, quam cum Deo pepigit, solvi sine vindicta non poterit, &c.* §. 2. Si virgines nondum velatæ taliter pœnitentia publica puniuntur, & a cœtu fidelium usque ad satisfactionem excluduntur, quanto magis viduæ, quæ perfectioris ætatis, & maturioris sapientiæ atque consilii existunt, virorumque consortio multoties usæ sunt, & habitum religionis assumserunt, & demum apostataverunt, atque ad priorem vomitum sunt reversæ, a nobis, & ab omnibus fidelibus a liminibus Ecclesiæ, & a cœtu fidelium usque ad satisfactionem sunt eliminandæ, & carceribus tradendæ, qualiter juxta Apostolum *d* Paulum tradentes hujusmodi hominem Satanæ, ut spiritus ejus salvus sit in die Domini? De talibus enim & Dominus per Moysen loquitur, dicens *e*: *Auferte malum de medio vestri*. De quibus & per Prophetam ait *f*: *Lætabitur justus, cum viderit vindictam: manus suas lavabit in sanguine peccatoris.* De talibus namque, & eorum similibus, atque eisdem consentientibus dicitur *g*: *Quia non solum qui faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus, rei sunt.*

Corr. Rom. ¶ *Sic etiam citant cæteri collectores. Habetur autem & paulo etiam copiosius in capitularibus adjectis, cap. 215.*

C. III. *Transire non possunt viduæ & virgines post religionis propositum ad nuptias. Item ex decreto* Gelasii Papæ *ad Siculienses Episcopos missо, cap. 9.*

NEque *h* viduas ad nuptias transire patimur, quæ in religioso proposito diuturna observatione permanserunt. Similiter virgines nubere prohibemus, quas

a *Polyc. l. 6. tit. 12. Burch. l. 10. c. 50. Ivo p. 11. c. 75.* b *al. professæ.* c *Burch. l. 8. c. 39. Ivo p. 7. c. 58. & 147.* d 1. *Tim. 5.* e *al. nixæ.* f *al. præreptæ.* g *al. tenebuntur.* h 1. *Tim. 5.*

a *Sent. 4. dist. 38. Anselm. l. 11. c. 177. Burch. l. 8. c. 45. Ivo par. 7. c. 63. Pann. l. 3. c. 204.* b 1. *Tim. 5.* c *Infra eod. Hæ vero.* d 1. *Corinth. 5.* e *Deuter. 13.* f *Psal. 57.* g *Rom. 1.* h *Polyc. l. 4. tit. 35. Burch. l. 8. c. 46. Ivo par. 7. c. 64. & 144. Pann. l. 3. c. 203*

annis plurimis in monasteriis ætatem peregisse contigerit.

C. IV. *Ex quolibet sensu corporis mulier corrumpi potest.*

Item Cyprianus *ad Pomponium de virginibus.*

NEc aliqua putet se posse hac excusatione defendi, quod inspici & probari possit, an virgo sit: cum & manus obstetricum, & oculi sæpe fallantur: & si incorrupta inventa fuerit virgo ea parte, qua mulier potest esse, potuerit tamen ex alia corporis parte peccasse, quæ corrumpi potest, & tamen inspici non potest. Certe ipse concubitus, ipse complexus, ipsa confabulatio, & osculatio, & conjacentium duorum turpis & fœda dormitio, quantum dedecoris & criminis confitentur? Si superveniens maritus sponsam suam jacentem cum altero videat, nonne indignatur, & fremit, & per zeli dolorem *a* fortassis & gladium in manum sumit? Quid Christus Dominus & judex noster, cum virginem suam sibi dicatam, & sanctitati suæ destinatam, jacere cum altero cernit, quam indignatur & irascitur? & quas pœnas incestis ejusmodi conjunctionibus comminatur? Cujus ut gladium spiritalem & venturum judicii diem unusquisque fratrum possit evadere, omni consilio providere & laborare debemus.

C. V. *De eodem.*

Idem *in eadem epistola.*

QUod si pœnitentiam hujus illiciti concubitus sui egerint, & a se invicem recesserint, inspiciantur iterum α virgines ab obstetricibus diligenter: & si virgines inventæ fuerint, accepta communione ad Ecclesiam admittantur: hac tamen interminatione, ut si ad eosdem masculos postmodum reversæ fuerint, aut si cum iisdem in una domo, & sub eodem tecto simul habitaverint, graviore censura ejiciantur, nec in Ecclesiam postmodum facile recipiantur. Si autem de eis aliquæ corruptæ fuerint, & deprehensæ, agant pœnitentiam plenam: quia quæ hoc crimen admisit, non mariti, sed Christi adultera est: & ideo æstimato justo tempore, postea exomologesi facta ad Ecclesiam redeat. Quod si obstinate perseverant, nec se ab invicem separant, sciant se cum hac sua impudica obstinatione nunquam a nobis admitti in Ecclesiam posse: ne exemplum cæteris ad ruinam delictis suis facere incipiant: nec putent sibi vitæ, aut salutis constare rationem, si Episcopis & Sacerdotibus obtemperare noluerint.

Corr. Rom. ¶ α Iterum] *In codicibus Cypriani impressis, & octo manuscriptis, quæ Romæ ad operum ipsius emendationem collata fuerunt, legitur*, interim: *quæ varietas notatur etiam in glossa.*

C. VI. *Clericus deponatur, Laicus excommunicetur, qui cum Sanctimoniali mœchatus fuerit.*

Item ex sexta Synodo *in Trullo*, c. 4.

I. SI quis Episcopus, Presbyter, Diaconus aut Subdiaconus, aut Lector, aut Psalmista, aut Ostiarius cum muliere sanctificata Deo mœchatus fuerit, deponatur; quia sponsam Christi corrupit: si vero Laicus excommunicetur.

C. VII. *Viduæ & puellæ, quæ post religionis habitum nubunt, a communione suspendantur.*

Item ex Concilio Toletano IV. c. 8.

DE *b* viduis & puellis, quæ habitum religionis in domibus propriis tam a parentibus, quam per se mutaverunt, si postea contra instituta patrum, vel præcepta canonum conjugia crediderint copulanda, tam diu utræque *c* habeantur a communione suspensæ *d*, quousque quod illicite perpetraverunt, emendent. Quod si emendare neglexerint, a communione & omnium Christianorum convivio, perpetuo sint sequestratæ.

Corr. Rom. ¶ *In Conciliis Toletanis non est inventum. Est autem lib. 7. Capitular. c.* 338.

C. VIII. *De eodem.*

Item ex Concilio Martini Papæ.

II. VIduas autem velare Pontificum nullus attentet, prout statutum est in decretis Gelasii Papæ capitulo α XIII. quod nec auctoritas divina, nec canonum forma præstituit. Quod si propria fuerit voluntate continentiam professa, in ejusdem Gelasii capitulo XXI. legitur, ejus intentio pro se reddat rationem Deo: quia sicut, secundum Apostolum *b*, si se continere non poterat, nullatenus nubere vetabatur, sic secum habita deliberatione promissam fidem pudicitiæ Deo debet custodire. Nos β autem auctoritate Patrum suffulti, in hoc sancto Concilio sancimus, & libere judicamus, si sponte velamen, quamvis non consecratum, sibi imposuerit, & in Ecclesia inter velatas Deo oblationem obtulerit, velit nolit, sanctimoniæ habitum ulterius habere debet, licet sacramento confirmare velit, eo tenore & ratione sibi velamen imposuisse, ut iterum posset deponere.

Corr. Rom. ¶ *Abest caput hoc a nonnullis Gratiani exemplaribus. Burchardus & Ivo citant ex Concilio Magguntino, cap. VI. Habetur in Concilio Triburiensi, c.* 25. *In hoc autem capite, & duobus sequentibus citantur decreta Gelasii, ut sunt in codice Canonum.*

¶ α Capitulo XIII.] *Sic est in codice canonum: in epistola vero ejusdem prima Episcopis per Lucaniam est c. XV. sicut paulo post, quod est in capit.* 21. *in eodem codice, in epistola est, c. XXIII.*

¶ β Nos autem] *In Concilio Triburiensi legitur:* Qua auctoritate paternæ suffulti sententiæ in hoc sacro conventu sancimus, &c. *Hæc vero eadem de vidua, quæ sibi sponte velamen non consecratum imposuit, habentur in Decretalibus, c.* viduas, *tit.* de regul. *Quod in codicibus impressis citatur ex Concilio Arelatensi. In prima autem collectione, & vetustis codicibus Gregorianis ex Aurelianensi.*

C. IX. *De his, quæ votum virginitatis habentes nubunt, necdum sacro velamine tectæ.*

Item ex decretis Innocentii Papæ, *c.* 20. *in codice canonum, & epistola* 2. *ad Victricium, c.* 13. c

HÆc *d* vero, quæ necdum sacro velamine tectæ, tamen in proposito virginali semper se permanere simulaverunt, licet velatæ non fuerint, si forte nupserint, his agenda α aliquanto tempore pœnitentia est, quia sponsio earum a Domino tenebatur. Si enim inter homines solet bonæ fidei contractus nulla ratione dissolvi, quanto magis ista pollicitatio, quam cum Deo pepigit, solvi sine vindicta non debet *e*? Nam si Apostolus *f* illas, quæ a proposito viduitatis discesserant, dixit habere condemnationem, quia primam fidem irritam fecerunt; quanto magis virgines, quæ pactionis *g* suæ fidem minime servaverunt?

Corr. Rom. ¶ α His agenda] *Sic est imendatum ex codice canonum, epistola & Concilio Turonico: & sic legitur supra ead. c.* viduas. *Hoc enim loco etiam in manuscriptis erat*, ad agendam aliquanto tempore pœnitentiam sit liberum.

C. X. *Non sunt admittendæ ad pœnitentiam virgines sacræ, si publice postea nupserint.*

Item ex decreto h Ejusdem, *c.* 19. *in codice canonum: in epistola autem ad Victricium, c.* 12.

a *al. livorem.* b *Cap. l. 7. c.* 338. *Burch. l.* 8. *c.* 48. *Ivo p. 7. c.* 66. c *al. utrique.* d *al. suspensi.*

a *Ans. l. 7. c.* 200. *Bureh. l.* 8. *c.* 30. *Ivo p. 7. c.* 55. *Pann. l.* 3. *c.* 107. b 1. *Cor.* 7. c *& in Conc. Turonico* 2. *c.* 21. d *Supra ead. viduas.* 1. §. *hæ vero. Polyc. l.* 4. *tit.* 35. *Burch. l.* 8. *c.* 12. *Ivo p. 7. c.* 18. e *al. potest?* f 1. *Tim.* 5. g *al. prioris pactionis fidem.* h *In Concilio Turonico, ibidem.*

Quæ

QUæ Christo *a* spiritualiter nubunt α, & a Sacerdote velantur, si publice postea β nupserint, non eas admittendas esse ad pœnitentiam agendam, nisi hi, quibus se junxerant, a mundo recesserint. Si enim de hominibus hæc ratio custoditur, ut quæcunque vivente viro alteri nupserit, adultera habeatur, nec ei agendæ pœnitentiæ licentia concedatur, nisi unus de eis fuerit defunctus: quanto magis de illa tenenda est, quæ ante immortali se sponso conjunxerat, & postea ad humanas nuptias transmigravit?

Corr. Rom. ¶ α Nubunt,] *In antiqua editione Conciliorum, & epistolarum, & codice canonum impresso legitur*, nupserint: *sed in duobus ipsius manuscriptis*, nubunt: *post quod verbum in omnibus sequitur*, & a Sacerdote velantur, *ideoque sunt addita.*

¶ β Si publice postea] *In epistolis olim Coloniæ ac Lutetiæ impressis legitur*, si postea nupserint, vel publice, vel occulte corruptæ fuerint. *In editione Conciliorum Colonienſi duobus & tribus tomis*, si postea vel nupserint publice, vel occulte corruptæ fuerint. *In postrema autem quatuor tomorum*, si postea vel publice nupserint, vel se clanculo corruperint.

C. XI. *Ab Ecclesia eliminandæ, & ergastulis retrudendæ sunt Monachorum vel Monacharum impudicæ personæ.*

Item ex Concilio Triburiensi, *c.* 6.

IMpudicas *b*, detestabilesque personas Monachorum, atque Monacharum, quæ abjecto proposito sanctitatis, illicita atque sacrilega contagione se miscuerunt, & in abruptum α conscientiæ desperatione perductæ, de illicitis complexibus libere filios procreaverint, a monasteriorum cœtu, Ecclesiarumque conventibus eliminandas esse mandamus: quatenus retrusæ in suis ergastulis, tantum facinus lamentatione continua deflentes purificatorio possint igne pœnitudinis decoqui, ut eis vel ad mortem solius misericordiæ intuitu per communionis gratiam possit subveniri.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc habetur in epistola prima Syricii, & in codice canonum est cap.* 15. *inter decreta ipsius: quem etiam citant Burchardus & Anselmus. Pars tamen aliqua hujus capitis est in c.* si quis sacro, *infra, eadem, quod quidem habetur in Concilio Triburiensi, quod extat.*

¶ α Abruptum] *Sic est emendatum ex multis editionibus epistolarum Syricii, & codice canonum. Antea enim legebatur*, in arbitrium conscientiæ propriæ desperatione.

C. XII. *Monachus & virgo Domino consecrata, si nupserint, excommunicentur.*

Item ex eodem.

VIrginem *c*, quæ se Deo consecraverit, similiter & Monachum decernimus non licere nuptialia jura contrahere. Quod si hoc inventi fuerint perpetrantes, excommunicentur. Confitentibus autem decernimus, ut habeat auctoritatem ejusdem loci Episcopus misericordiam, humanitatemque largiri.

Corr. Rom. ¶ *Hoc est XVI. caput Concilii Chalcedonensis ex versione Dionysii: cujus pars citatur infra, c.* si quis sacro.

C. XIII. *Dum vivunt, lamentis pœnitentiæ se afficiant, qui Sanctimonialibus scientes copulantur.*

Item ex eodem.

HI *d* ergo, qui Sanctimonialibus scientes matrimonio ad injuriam Christi copulati sunt, juxta censuram zeli Christiani separentur, & nunquam eis concedatur conjugali vinculo religari, & in pœnitentiæ lamentis se vehementer, dum vivunt, afficiant.

a *Sent.* 4. *dist.* 38. *Polyc. ibid. & l.* 6. *tit.* 20. *Burch. l.* 8. *c.* 13. *Ivo p.* 7. *c.* 17. b *Polyc. l.* 4. *tit.* 34. *Ans. l.* 7. *cap.* 188. *Burch. l.* 8. *c.* 29. c *Polyc. ibid. Burch. l.* 8. *c.* 30. d *Burch. l.* 8. *c.* 31. *Ivo part.* 7. *cap.* 50.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc a Burchardo & Ivone Paschali tribuitur.*

C. XIV. *A sacra communione priventur, qui sacris virginibus se sociant.*

Item ex eodem.

VIrginibus *a* sacris se quosdam temere sociare cognovimus, & post dicatum Deo propositum incesta fœdera, sacrilegaque miscere. Quos protinus æquum est a sacra communione detrudi, & nisi per publicam, probatamque pœnitentiam omnino non recipi. Sed tamen his viaticum de seculo transeuntibus, si digne *b* pœnituerint, non negetur.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc in epistola prima Gelasii est num.* 12. *& in codice canonum inter ipsius Decreta, c.* 20. *Refertur quoque in Capitularibus l.* 1. *c.* 106. *& in Polycarpo Gelasii nomine.*

C. XV. *In monasterio revocetur, ac recludatur, quæ a fornicatione recedere noluerit.*

Item Gregorius.

PErvenit ad nos, quod quidam vir nequissimus, diabolico instinctu de monasterio suaserit exire quandam Deo sacratam, at quæ a quodam viro, unde exierat, sit revocata: rursusque eam mulierem vir ille nequissimus iniqua suasione de monasterio ejiciens, apud se retineat impudice. Volumus autem, ut Episcopatus tui auctoritate in monasterio revocetur, atque recludatur.

Corr. Rom. ¶ *De hac eadem re videtur scripta epistola Mariniano Episcopo, l.* 8. *regesti, epist.* 9. *Caput tamen hoc vel ex alia epistola est acceptum, vel in eo multa sunt immutata.*

C. XVI. *Non est viduis fas post susceptum velamen a sacro proposito discedere.*

Item ex Concilio Aurelianensi, *c.* 3.

III. VIduas *e*, quæ spontanea voluntate ab altari conversionis sacræ velamen suscipiunt, decrevit sancta Synodus in eodem proposito permanere. Non enim fas esse decernimus, postquam se Domino semel sub velo consecraverint, iterum eis concedi Spiritui Sancto mentiri.

C. XVII. *Qui sacro velamine tectam in conjugium ducit, anathema sit.*

Item ex eodem. *d*

II. SI quis *e* sacro velamine consecratam in conjugium duxerit, & post dicatum Deo propositum incesta fœdera, sacrilegaque miscuerit, ut in constitutis Gelasii Papæ capitulo vigesimo *f* legitur, protinus est æquum eos a sacra communione detrudi, & nisi per publicam, probatamque pœnitentiam omnino non recipi. Si tamen pœnituerint, transeuntibus de seculo viaticum non negetur. §. 1. In Chalcedonensi Concilio, cap. XVI. *Hoc perpetrantes excommunicentur: confitentibus autem auctoritate Episcopi misericordia largiatur.* §. 2. Item in epistola Syricii Papæ, cap. 6. *g Velatæ, & Deo consecratæ, si abjecto proposito sanctitatis clanculo sacrilega se contagione miscuerint, & illicitis complexibus publice & libere filios procreaverint, has impudicas, detestabilesque personas a monasteriorum cœtu, Ecclesiarumque conventibus eliminandas esse judicatum est: quatenus retrusæ ergastulis, tantum facinus continua lamentatione defleant.* Unde & verbo Domini, & canonica auctoritate in hac sancta Synodo præcipimus, ut omnino separentur, & juramento colligentur, ut ulterius non sub uno cohabitent tecto.

a *Polyc. l.* 6. *tit.* 20. *Burch. l.* 8. *c.* 32. *Ivo p.* 7. *cap.* 51. b *al. si tamen.* c *Burch. lib.* 8. *cap.* 35. *Ivo p.* 7. *c.* 54. *Pann. l.* 3. *c.* 198. d *Concil. Tribur. cap.* 23. e *Burch. l.* 8. *cap.* 38. *Ivo p.* 7. *c.* 57. f *in codice canonum, sed in Concil. tom.* 2. *habetur, c.* 22. g *Sup. ead. impudicas.*

Corr. Rom. ¶ *Burchardus etiam & Ivo citant ex Concilio Aurelianensi. Habetur autem in Triburiensi, cap.* 23.

C. XVIII. *Ad habitum redire cogatur, & recludatur in monasterio, quæ religiosam vestem abjecit.*

Item Gregorius *Vitaliano Sipontino Episcopo, lib.* 7. *ind.* 1. *epist.* 9.

SI custos *a* religiosi habitus *b*, aut esse nosses Episcopus, filiam gloriosæ memoriæ Tulliani magistri militiæ, te illic posito, nec projectis religiosis vestibus ad secularem reverti habitum, nec ad nos licuisset perversam epistolam destinare. Sed quia nimia desidia, ac torpore deprimeris, in tuo dedecore res ad præsens illicita impune commissa est. Nam si, ut præfati sumus, solicitus extitisses, prius ad nos ultio mulieris praviſſimæ, quam culpa, debuit pervenire. Quia ergo tantum hebes, tantumque es negligens, ut nisi canonicam in te fueris coercitionem expertus, in aliis districtionem *c*, & disciplinam nescias custodire, qualiter debeas esse solicitus, congruo tibi, si Domino placuerit, tempore demonstrabimus. §. 1. Præsentia igitur scripta suscipiens, evigila & excitatus saltem exequere, quod pressus usque nunc ignavia distulisti. Instantiæ ergo tuæ sit, prædictam mulierem una cum Sergio defensore, nostro comprehendere, & statim non solum ad male contemptum habitum sine excusatione aliqua revocare, sed etiam in monasterio, ubi omnino districte valeat custodiri, detrudere, & ita omnem circa illam solicitudinem exhibere, ut quam sit nefarium quod commisit, ex tua possit districtione cognoscere. §. 2. Qua in re, si quis (quod non credimus) Laicorum *d* aliquo tibi ingenio tentaverit obsistendum, a sacratissimæ eum communionis participatione suspendere *e*, nobisque renuntiare festina: ut quantum sit execrabile quod præsumpserit, postquam consideratione propria non advertit, emendationis qualitate cognoscat. §. 3. In his autem omnibus ita cautum stude te, vigilantemque ostendere, ut culpam tuam non geminare neglectus, sed aliquantisper valeat solicitudo minuere.

C. XIX. *Districtæ custodiæ tradatur, qui a religionis proposito ad secularem habitum rediit.*

Idem *Sergio defensori, lib.* 7. *indict.* 1. *epist.* 10.

SI homo esses, aut aliquam discretionem habuisses, ita regularis disciplinæ debuisti custos existere, ut ea, quæ illicite committuntur, ante vindicta corrigeret, quam ad nos eorum nuntius perveniret. Sed dum te facit nimia stultitia negligentem, non solum de illis offendimur, sed etiam ad ulciscendam desidiam tuam nihilominus provocamur. Omni ergo dilatione, omnique excusatione postposita, filiam gloriosæ memoriæ Tulliani magistri militiæ, quæ projectis quas sponte assumpserat, religiosis vestibus, indumentis se laicis deturpavit, una cum fratre & Coepiscopo nostro Vitaliano festina comprehendere, atque ad religiosum rursus habitum revocare, ac in monasterium mittere, ubi districte omnino valeat custodiri: nec ejus custodiam aliquatenus relevari permittas, quousque denuo nostra scripta susceperis. Nam si quolibet modo in hac re negligens, vel lentus extiteris, ita in te districtissime noveris vindicandum, ut quod ex te nescis, pœna possis referante *f* cognoscere: quia si, ut diximus, intellectum hominis habuisses, hæc, quæ modo facere præceperis, a te debueramus etiam cum ultione ante facta cognoscere.

a *Burchard. lib.* 8. *c.* 49. *Ivo p.* 7. *c.* 67. b *al. habitus esses.* c *al. disciplinæ districtionem.* d *al. Clericorum, vel.* e *al. suspende.* f *al. resecante.*

C. XX. *Non tribuitur eis licentia nubendi, qui continentiam servare decreverunt.*

Item Augustinus *de conflictu vitiorum & virtutum, c.* 24.

NUbendi *a* licentia quibusdam tribuitur: illis videlicet, qui virginalem & vidualem castimoniam nequaquam professi sunt. Quibusdam autem non tribuitur, illis videlicet, qui virgines, vel continentes esse decreverunt. Fornicatio autem nulli impune conceditur.

C. XXI. *Pejores sunt adulteris, quæ continentiæ propositum violant.*

Idem *in libro de bono conjugii.*

MEliore proposito lapsas, si nupserint, fœminas a castitate sanctiori, quæ vovetur Deo, adulteris esse pejores manifestum est.

Corr. Rom. ¶ *Verba ipsa B. Augustini ex libro de bono viduitatis habentur infra ead. c.* nuptiarum. *vers.* Quapropter non possum. *Apud Bedam vero ad c.* 7. 1. *ad Corinthios, locus Augustini paulo aliter refertur.*

C. XXII. *Monachus & virgo, qui se Deo dedicant, nuptiis jungi non possunt.*

Item ex Concilio Chalcedonensi, *c.* 16.

I. SI *b* qua virgo se dedicaverit Deo, similiter Monachus, non licet eis nuptiis jungi. Si vero inventi fuerint hoc facientes, maneant excommunicati. Statuimus vero eis posse fieri humanitatem, si ita probaverit Episcopus loci.

Corr. Rom. ¶ *Hic est idem canon, qui supra, ead. c.* virginem, *allatus est. Sed illa est versio Dionysii, hæc vero prisca, ex qua etiam sunt duo sequentia capitula.*

C. XXIII. *Diaconissa, quæ post ordinationem nubit, anathema sit.*

Item ex eodem, *c.* 15.

DIaconissam *c* non debere ante annos quadraginta ordinari statuimus, & hoc cum diligenti probatione. Si vero ordinationem susceperit, & quantocunque tempore observaverit ministerium, & postea se nuptiis tradiderit, injuriam faciens gratiæ Dei, hæc anathema sit cum eo, qui in nuptiis illius convenerit.

C. XXIV. *Inter bigamos reputantur, qui virginitatem pollicitam prævaricantur.*

Item ex Synodo Ancyrana, *c.* 18.

QUotquot *d* virginitatem pollicitam prævaricatæ *e* sunt professione contempta, inter bigamos, id est, qui ad secundas nuptias transierunt, haberi debebunt.

C. XXV. *Virginibus Deo dedicatis, nec in fine danda est communio, si libidini servierint.*

Item ex Concilio Eliberitano *f*, *c.* 13.

VIrgines, quæ se Deo dedicaverint, si pactum perdiderint α virginitatis, atque eidem libidini servierint, intelligentes, quid amiserint, placuit nec in fine eis dandam esse communionem. Quod si sibimet β persuaserint, quod infirmitate corporis lapsæ fuerint, & toto γ tempore vitæ suæ pœnitentiam egerint, & a coitu se abstinuerint δ, placuit eas in fine communionem accipere debere.

Corr. Rom. ¶ α Perdiderint] *Sic in omnibus hujus Concilii codicibus impressis & manuscriptis, qui collati sunt, sed in Concilio Maguntino III. sub Arnulpho, c.* 26. (*ubi hoc refertur*) *est*, prodiderint.

¶ β Sibimet] *In duobus Vaticanis Conciliorum codicibus legitur:* Quod si semet persuaserint. *In Concilio Maguntino:* Quod si semel persuasæ ad infirmi corporis vitia lapsæ. *In codice Lucensi Regio:* Quod si semel persuasæ, aut infirmi

a *Ivo p.* 8. *c.* 72. *Pann. l.* 6. *c.* 4. b *Ivo p.* 7. *c.* 49. c *Polyc. l.* 4. *tit.* 36. d *Ivo p.* 6. *cap.* 351. e *al. prævaricati.* f *Et in Maguntino* 3. *c.* 26. *& in Colon.* 1. *c.* 6.

corpo-

corporis lapsu vitiatæ fuerint, *sicut est in margine Concilii Maguntini. In tribus autem Conciliorum editionibus Colonienſibus, ac duobus Pariſienſibus legitur:* Quod ſi ſemetipſas pœnituerit, quod infirmitate, &c.

¶ γ Toto] *Abeſt hæc dictio ab aliquot vetuſtis Gratiani, & vetere editione Conciliorum Colonienſi, duabus Pariſienſibus, & duobus codicibus Vaticanis.*

¶ ε Abſtinuerint,] *In omnibus Conciliorum editionibus & duobus codicibus Vaticanis, ac Lucenſi Regio ſequuntur hæc verba*, eo quod lapſæ potius videantur: *quæ tamen abſunt a Concilio Maguntino.*

C. XXVI. *Cogatur ad pœnitentiam filia Clerici, ſi devota maritum duxerit.*

Item ex Concilio Martini *a* Bracarenſis, *cap.* 30.

DE filia Epiſcopi vel Presbyteri, ſive Diaconi, ſi devota fuerit, & maritum duxerit, ſi eam pater, vel mater in affectum receperint, a communione habeantur alieni. Pater vero in concilio cauſas ſe noverit præſtaturum. Mulier vero non admittatur ad communionem, niſi marito defuncto egerit pœnitentiam. Si autem vivente eo ſeceſſerit, & pœnituerit, vel petierit communionem, in ultimo fine vitæ deficiens, eam accipiat.

C. XXVII. *Devota, niſi deſierit peccare, non eſt in Eccleſia recipienda.*

Item ex Concilio Toletano I. *b c.* 16.

DEvotam peccantem non recipiendam in Eccleſia cenſemus, niſi peccare deſierit, & ſi deſinens pœnitentiam egerit aptam annis decem, recipiat communionem. Prius autem, quam in Eccleſia recipiatur ad orationem, ad nullius convivium Chriſtianæ mulieris accedat. Quod ſi admiſſa fuerit, etiam hæc, quæ eam receperit, habeatur abſtenta α. Corruptorem etiam par pœna conſtringat. Quæ autem maritum acceperit, non admittatur ad pœnitentiam, niſi aut adhuc ipſo vivente marito caſte vivere cœperit, aut poſtquam ipſe deceſſerit.

Corr. Rom. ¶ α Abſtenta.] *Sic emendatum eſt ex recentioribus Conciliorum editionibus, codice Regio Lucenſi, & Martino Bracarenſi, cap.* 31. *qui caput hoc repetit: quamvis in vetere editione Colonienſi unius tomi, duabus Pariſienſibus, & duobus codicibus Vaticanis ſit*, in abſentia: *quemadmodum etiam in manuſcriptis Gratiani exemplaribus.*

C. XXVIII. *De Monacha, quæ ad lapſum adulterii deducitur.*

Item Gregorius *Januario Epiſcopo Caralitano, lib.* 8. *epiſt.* 9.

II. SI *c* qua Monacharum vel per anteriorem licentiam, vel per impunitatis pravam conſuetudinem ad lapſum adulterii deducta fuerit, aut in ſtupri fuerit perducta voraginem, hanc poſt competentis ſeveritatem vindictæ, in aliud diſtrictius monaſterium virginum in pœnitentia volumus redigi, ut illic orationibus atque jejuniis α vacet, & ſic pœnitendo proficiat, & metuendum cæteris arctioris diſciplinæ præſtet exemplum. Is autem, qui cum hujuſmodi fœminis in aliqua fuerit iniquitate repertus, communione privetur, ſi Laicus eſt: ſi vero Clericus, a ſuo quoque remotus officio, pro ſuis continuo lugendis exceſſibus in Monaſterium detrudatur.

Corr. Rom. ¶ α Jejuniis] *In pleriſque editionibus epiſtolarum legitur*, atque jejuniis, & ſibi pœnitendo proficiat, &c. *Vetus tamen codex epiſtolarum Vaticanus & Ivo habent quemadmodum Gratianus.*

C. XXIX. *Poſt dignam pœnitentiam, communionem recipiant, qui in religioſas mulieres excedunt.*

Idem *Januario Epiſcopo, lib.* 3. *epiſt.* 24.

EOs autem, qui in prædictas mulieres, quæ egreſſæ ſunt de monaſteriis, exceſſerunt, & nunc dicuntur communione α ſuſpenſi, ſi fraternitas tua de tali facinore digne pœnituiſſe præviderit, ad ſacram communionem te volumus revocare.

Corr. Rom. ¶ α Communione ſuſpenſi,] *Sic emendatum eſt ex pleriſque vetuſtis Gratiani, & originali ipſo, cum antea legeretur*, a communione ſuſpendi.

C. XXX. *De legibus Imperatorum.*

Item ex novellis Juſtiniani Imperatoris *a.*

III. SI *b* quis rapuerit, vel ſolicitaverit, vel corruperit Aſſiſteriam α, vel Diaconiſſam, vel Monacham *c*, vel aliam mulierem, religioſam vitam vel habitum habentem, bona ipſius, & eorum, qui ejuſmodi ſceleris communione contaminati ſunt, a religioſo loco vendicentur, in quo talis mulier habitat, per religioſos Epiſcopos, & œconomos, & præſides provinciarum, & officiales eorum, ipſi autem capitali periculo ſubjiciantur. Mulier autem ubique inveſtigetur, & cum ſuis rebus monaſterio cautiori tradatur. Sin autem Diaconiſſa fuerit legitimos habens filios, pars legitima liberis ejus legitimis præſtetur.

Corr. Rom. ¶ α Aſſiſteriam,] *Omnino legendum eſt*, aſcetriam, *ex novellis tam græcis, quam latinis, Juliano anteceſſore & Polycarpo: ſed ob gloſſam non eſt mutatum.*

C. XXXI. *Mulieres caſte obſervent religioſum habitum, quæ religionis obtentu velantur.*

Item ex decreto Eugenii Papæ II. *in Concilio Romano, c.* 29.

MUlieres *d* obtentu religionis velatæ, aut in monaſterio regulariter vivant, aut in domibus ſuis ſuſceptum habitum caſte obſervent.

Corr. Rom. ¶ *In Concilio, quod extat in Bibliotheca Vaticana, hæ ſunt ipſa decreti verba*: Fœminæ vero, quæ habitum religioſum, aut velamen obtentu religioſitatis ſuſceperunt, cum eſſent viri potentes, deinceps vero ſociari non permittantur: ſed eligentes monaſteria, regulariter vivant, aut in domibus ſuſceptum habitum caſte obſervent.

C. XXXII. *Monachus uxorem ducens nunquam ſacri gradus ſortiatur officium.*

Item ex Concilio Aurelianenſi I. *c.* 22. *&* 23.

MOnacho orarium in monaſterio, vel zonas habere non liceat. Et ſi poſtea α uxori fuerit ſociatus, tantæ prævaricationis reus nunquam Eccleſiaſtici gradus officium ſortiatur.

Corr. Rom. ¶ α Poſtea] *Sic in vetere editione Conciliorum Colonienſi, duabus Pariſienſibus, & in duobus codicibus Vaticanis. Sed in recentioribus Colonienſibus legitur:* Et ſi poſtea pellici, vel uxori.

C. XXXIII. *Ante profeſſam continentiam nubant viduæ, quibus volunt.*

Item Auguſtinus *de bono viduitatis, c.* 8.

I. VIduæ *e*, quæ ſe non continent, nubant, antequam profeſſæ α continentiam Deo voveant. Quod niſi reddant, juſte damnantur.

Corr. Rom. ¶ α Profeſſæ] *Ita apud Ivonem quoque, & in Pannormia. Sed apud B. Auguſtinum legitur*, antequam continentiam profiteantur, antequam Deo voveant.

C. XXXIV. *Non permittatur viduæ poſt profeſſionem continentiæ votum deſerere.*

a *Ex Concil. Toletano* 1. *c.* 19. b *Et in capitulis Martini, c.* 31. *Capit. l.* 7. *c.* 294. c *Ivo p.* 7. *c.* 123.

a *Novella* 124. *c.* 64. *apud Julianum anteceſſ.* b *Polyc. l.* 4. *tit.* 38. *Ivo part.* 7. *c.* 143. c *al. monaſteriam.* d *Polyc. lib.* 4. *tit.* 34. *Burch. lib.* 8. *c.* 54. *Ivo p.* 7. *c.* 72. e *Ivo p.* 7. *c.* 146. *Pann. l.* 3. *c.* 200.

Item

Item Nicolaus *Carolo* α *Archiepiscopo, & ejus Suffraganeis.*

VIdua *b* quidem, quæ capiti sacrum velamen imposuit, si inter cæteras velatas fœminas in Ecclesia oraverit, & oblationes α cum illis obtulerit, si professa est, se in eodem habitu permanere, spondens nunquam religionis velamen deponere, a religionis observantia discedere non præsumat.

Corr. Rom. ¶ α Oblationes] *In Concilio Vormacienſi, apud Ivonem, & in Pannormia legitur*, oblationem, *ſed gloſſa magis fere convenit voci*, oblationes.

C. XXXV. *Professionem viduitatis coram Episcopo factam post habitum susceptum nulli violare permittitur.*

Item ex Concilio Arausico, c. 27.

VIduitatis *c* servandæ professionem coram Episcopo in secretario habitam, imposita coram α Episcopo veste viduali, non esse violandam: ipsam β talis professionis desertricem merito damnandam esse decernimus.

Corr. Rom. ¶ α Coram Episcopo] *Sic etiam apud ec eros collectores. Sed in omnibus editionibus Conciliorum, & codicibus manuscriptis est*, a Presbytero.

¶ β Ipsam] *In vetere editione Conciliorum Colonienſi; duabus Pariſienſibus, & duobus codicibus Vaticanis legitur*, ejus vero repudiatorem, vel ipsam, *& in Colonienſi duorum ac trium tomorum in contextu est eadem lectio: in margine vero*, raptorem vel talium, vel ipsam, *quæ lectio in postrema quatuor tomorum editione in contextu posita est. Cæteri collectores habent quemadmodum Gratianus.*

C. XXXVI. *Modus & solennitas faciendæ professionis hoc ordine servetur.*

Item ex Concilio Toletano X. *c.* 5.

OMnes *d* fœminæ venientes ad sacram religionem pallio capita sua contegant, conscriptam, roboratamque professionem faciant, post quam scripturam non sinantur relabi ad prævaricationis audaciam. §. 1. Quæ vero ex his omnibus fuerint repertæ animum aut vestem in transgressionem dedisse, excommunicationis sententiam ferant: & rursus mutato habitu in monasteriis, donec diem ultimum claudant, sub ærumnis arduæ pœnitentiæ maneant religatæ.

Corr. Rom. ¶ *In quinto canone decimi Concilii Toletani, primum statuitur, ut fœminæ quæ antea religiosa veste erant indutæ, moneantur, & si parere noluerint, etiam vi cogantur in religiosa vita perseverare: & postea subjungitur*: Omnes tamen hæ, seu venientes ad primam religionem, seu post transgressam resumentes iteratam conversionem, sicut præmissum est, & pallio capita contegant, & conscriptam, roboratamque professionis faciant scripturam, per quam ulterius non sinantur relabi ad prævaricationis audaciam. Quæ vero, &c. *Pannormia cætera habet, ut Gratianus, tantum post verſ.* faciant, *addit*, scripturamque.

C. XXXVII. *Filii perditionis sunt, qui violant corpora fœminarum Deo sacratarum.*

Item ex Concilio Arelatensi.

SCiendum *e* est omnibus, quod Deo sacratarum fœminarum corpora per votum propriæ sponsionis, & verba Sacerdotis Deo consecrata esse templa, Scripturarum testimoniis comprobantur: & ideo violatores earum sacrilegi, & juxta *f* Apostolum filii perditionis esse noscuntur.

C. XXXVIII. *De eodem.* PALEA.

[Item.]

II. VIduæ *g*, si priusquam continentiam profiteantur, nubere elegerint, illis nubant, quos propria voluntate voluerint habere maritos: similis conditio & de virginibus habeatur, nec extra voluntatem parentum, vel suam cogantur accipere maritos.

C. XXXIX. *In monasterio recludantur Monachi uxoribus sociati.*

Item Gregorius *Anthemio Subdiacono, in epistola quadragesima libri primi.*

ET quia *a* aliquos Monachorum usque ad tantum nefas profiliisse cognovimus, ut uxores publice sortiantur, sub omni violentia eos requiras, & inventos digna coercitione in monasteriis, quorum Monachi fuerant, retransmittas.

C. XL. *Post professam continentiam quisquis uxorem duxerit, ab ea separetur.*

Item Innocentius Papa II. *in Concilio Romano, c.* 7. §. ut lex.

UT lex *b* continentiæ, & Deo placens munditia in Ecclesiasticis personis, & sacris ordinibus dilatetur, statuimus, quatenus Episcopi, Presbyteri, Diaconi, Subdiaconi, regulares Canonici, Monachi atque Conversi professi, qui sanctum transgredientes propositum, uxores sibi copulare præsumpserint, separentur. Hujusmodi namque copulationem, quam contra Ecclesiasticam regulam constat esse contractam, matrimonium non esse censemus. Qui etiam ab invicem separati, pro tantis excessibus condignam pœnitentiam agant. Idipsum quoque de Sanctimonialibus fœminis, si (quod absit) nubere attentaverint, observari decernimus.

Gratian. *His omnibus auctoritatibus voventes prohibentur contrahere matrimonia, & quidam eorum, si contraxerint, separari jubentur.*

2 pars. Augustinus *contra talium separationes peccatum esse asserit, ita dicens in libro de bono viduitatis, c.* 8. 9. *&* 10.

C. XLI. *Conjugia ventium non sunt dissolvenda.*

NUptiarum *c* bonum semper est quidem bonum, sed in populo Dei fuit aliquando legis obsequium, nunc est infirmitatis remedium, in quibusdam vero humanitatis solatium. Filiorum quippe procreationi operam dare, non canino more per usum promiscuum fœminarum, sed honesto ordine conjugali, non est in homine improbandus affectus: & ipsum tamen laudabilius transcendit & vincit cœlestia cogitans animus Christianus. Sed quoniam *d*, sicut ait Dominus, non omnes capiunt verbum hoc, quæ potest capere, capiat: quæ se non continet, nubat: quæ non cœpit, deliberet: quæ aggressa est, perseveret: nulla adversario detur occasio: nulla Christo subtrahatur oblatio. §. 1. In *e* conjugali quippe vinculo, si pudicitia non conservatur, damnatio non timetur. Sed in virginali & viduali continentia, excellentia muneris amplioris expetitur: qua expetita & electa, & voti debito oblata, jam non solum capessere nuptias, sed etiam si non nubant *f*, nubere velle damnabile est. Nam *g* ut hoc demonstraret Apostolus *h*, non ait, cum in delitiis egerint, in Christo nubunt, sed *nubere volunt, habentes* (inquit) *damnationem, quoniam primam fidem irritam fecerunt*, etsi non nubendo, tamen volendo: non quia ipsæ nuptiæ, vel talium damnandæ judicentur: sed damnatur propositi fraus: damnatur fracta voti fides: damnatur non susceptio a bono inferiore, sed ruina ex bono superioro. Postremo damnantur tales, non quia conjugalem fidem posterius inierunt, sed quia continentiæ primam fidem irritam fecerunt. Quod ut breviter insinuaret Apostolus, noluit eas dicere habere damnationem,

a *Habetur in Concilio Vormacienſi, c.*21. b *Ivo p.*7. *c.*145. *Pann. l.* 3. *c.* 190. c *Burch. l.* 8. *c.* 43. *Ivo p.* 7. *c.*61. *Pann. l.* 3. *c.* 201. d *Pann. l.*3. *c.*202. e *Burch. l.*8. *c.*51. *Ivo p.*7. *c.* 69. *Pann. l.* 3. *c.* 207. f 2. *Theſſ.* 2. g *Infr.* 32. *q.* 2. *hoc ſanctum. ex Concilio Toletano III. c.*10. *Ivo p.*8. *c.*18. *&* 19.

a *Ivo p.* 7. *c.* 122. b *Pann. l.* 8. *c.* 143. c *Sent.* 4. *diſt.* 38. d *Matth.* 19. e *Beda* 1. *Timoth.* 5. *& ibi gloſſa.* f *al. nubatur.* g *Sup. diſt.* 27. *c. voventis. &* 17. *q.* 1. *cod. cap.* h 1. *Tim.* 5.

quæ

quæ post amplioris sanctitatis propositum nubunt: non quia non damnentur, sed ne in eis ipsæ nuptiæ damnari putarentur: sed cum dixisset, *nubere volunt*, continuo addidit, *damnationem habentes*, & dixit, quare: *quoniam primam fidem irritam fecerunt:* ut voluntas, quæ a proposito cecidit, appareat esse damnata, sive subsequantur nuptiæ, sive desint. §. 2. Proinde, qui *a* dicunt talium nuptias non esse nuptias, sed potius adulteria, non mihi videntur satis acute & diligenter considerare quid dicant. Fallit eos quippe similitudo veritatis. Quia enim Christi conjugium dicuntur eligere, quæ Christiana sanctitate nubunt *α*, *b* hinc argumentantur quidam, dicentes: Si viro suo vivo, quæ alteri nubit, adultera est, sicut ipse Dominus in Evangelio diffinit *c*, vivo ergo Christo, cui mors ultra non dominabitur, quæ conjugium ejus elegerit, si homini nubit, adultera est. §. 3. Qui hoc dicunt, acute quidem moventur, sed parum attendunt, hanc argumentationem quanta rerum sequatur absurditas. Cum enim laudabiliter etiam vivente viro, ex ejus consensu continentiam fœmina Christo voveat, jam secundum istorum rationem nulla hoc facere debet, ne ipsum Christum (quod sentire nefas est) adulterum faciat, cui vivente viro nubit. Deinde *d* cum primæ nuptiæ melioris sint meriti, quam secundæ, absit, ut sanctarum viduarum iste sit sensus, ut Christus eis videatur quasi secundus maritus. Ipsum enim habebant & ante (quando viris suis fideliter subditæ serviebant) non carnaliter, sed spiritualiter virum, cui Ecclesia ipsa, cujus membra sunt, conjunx est: quæ fidei, spei, & charitatis integritate non in solis virginibus sacris, sed etiam viduis, & conjugatis fidelibus, tota virgo est. Universæ quippe Ecclesiæ, cujus illæ membra sunt, Apostolus dicit: *Aptavi e vos uni viro virginem castam exhibere Christo*. Novit autem ille virginem conjugem sine corruptione fœtare, quem in ipsa etiam carne potuit mater sine corruptione procreare. §. 4. Fit autem per hanc minus consideratam opinionem, qua putant lapsarum a sancto proposito fœminarum, si nupserint, non esse conjugia, non parvum malum, ut a maritis separentur uxores, quasi adulteræ sint, non uxores: & cum volunt illas separatas reddere continentiæ, faciunt maritos earum adulteros veros, cum suis uxoribus vivis alteras duxerint. §. 5. Quapropter non possum quidem dicere, a proposito *f* meliore lapsas, si nupserint, fœminas, adulteria esse, non conjugia: sed plane non dubitaverim dicere, lapsus & ruinas a castitate sanctiore, quæ vovetur Deo, adulteriis esse pejores. Si enim (quod nullo modo dubitandum est) ad offensionem Christi pertinet, cum membrum ejus fidem non servat marito, quanto gravius offenditur, cum illi ipsi non servatur fides in eo, quod exigit oblatum, qui *g* non exegerat offerendum? Cum enim quisque non reddit, quod non imperio compulsus, sed consilio commonitus vovit, tanto magis fraudati voti auget iniquitatem, quanto minus habuit vovendi necessitatem.

Corr. Rom. ¶ *α* Nubunt] *In aliquot vetustis, & originali legitur*, non nubunt, *& utraque lectio videtur ferri posse. Multa vero alia ex ipso beato Augustino sunt emendata.*

C. XLII. *De viduis, quæ primam fidem irritam fecerunt.*

Item Gelasius *in epistola ad Episcopos Lucaniæ & Brutiorum, cap.* 23.

DE viduis *h* sub nulla benedictione velandis superius late, sufficienterque prædiximus. Quæ, si propria voluntate professam pristini conjugii castitatem mutabili mente calcaverint, periculi earum intererit, quali Deum debeant satisfactione placare: quia juxta Apostolum *a*, primam fidem irritam fecerunt. Sicut enim si se forsitan continere non poterant, secundum Apostolum *b* nubere nullatenus vetabantur, sic habita secum deliberatione, promissam Deo pudicitiæ fidem debent custodire. Nos autem nullum talibus laqueum debemus injicere, sed solum adhortationes præmii sempiterni, pœnasque proponere divini judicii: ut & nostra sit absoluta conscientia & illarum pro se rationem Deo reddat intentio. Cavendum est quippe, quod de earum moribus, actibusque B. Paulus Apostolus *c* testatur. Quod plenius exponere præterimus, ne sexus instabilis non tam detineri, quam admoneri videatur.

C. XLIII. *De eodem.*

Item Theodorus *d*.

IV. SI quis votum virginitatis habens, &c.

Gratian. *Quod autem voventes præmissis auctoritatibus jubentur ab invicem discedere, quorum vero conjugia auctoritatibus Augustini & Theodori e solvenda non sunt, in capitulo de ordinatione Clericorum evidenter ostenditur.* §. 1. *Illud autem Innocentii f, quo virgines sacræ publice nubentes, illo vivente, cui se conjunxerant, prohibentur admitti ad pœnitentiam, non ita intelligendum est, ut aliquo tempore excludantur a pœnitentia, quæ digne pœnitentiam agere voluerint: sed prohibentur admitti ad pœnitentiam, quæ ab incesti copula discedere noluerint. Post propositum namque sacræ religionis non potest Deo per pœnitentiam reconciliari, quæ ad habitum suæ professionis redire neglexerit. Tunc enim ille, cui se junxerat, ei defunctus erit, cum ab illius illicitis amplexibus hæc penitus recesserit: ut iste sit sensus capituli:* Quæ *g* Christo spiritualiter nubunt, si postea publice nupserint, non eas admittendas esse ad pœnitentiam censemus, nisi hi, quibus se junxerant, de mundo recesserint, *eis, subaudiendum est, nubentibus. Tunc enim viri de mundo recedunt, tunc defunguntur, cum ab eorum concupiscentia ipsæ penitus se alienaverint: sicut mundus ei dicitur mortuus, quem suis illecebris non adstringit, & ille perhibetur mortuus mundo, qui nihil in mundo mundi concupiscit. Hoc autem sic intelligendum esse, ex subsequenti exemplo idem Innocentius ostendit* h, *dicens*; Quæcunque *i* vivo vivente alteri nupserit, adultera habeatur: nec ei agendæ pœnitentiæ locus concedatur, nisi unus ex his fuerit defunctus. *Hoc de derelicta intelligendum est, quæ si vivente viro suo alteri nubit, adultera est: nec ad pœnitentiam admittitur, nisi vel primus revertatur in pulverem* k, *de quo sumptus est, vel secundus ab ejus copula cessando, ei moriatur, ut dictum est supra. Quia ergo Christus, cui spiritualiter nubunt, jam non moritur, mors* l *illi ultra non dominabitur, restat, ut ille, cui secundo nubunt, eis moriatur. In utroque autem, nisi sic intelligeretur, esset contrarius Domino, dicenti per Prophetam* m: In quacunque hora peccator conversus fuerit, &c. *& cunctis interpretibus divinæ legis inveniretur adversus. Probatur illud idem auctoritate illius capituli, quo devota* n, *quæ maritum acceperit, prohibetur ad pœnitentiam admitti, nisi vel uterque continentiam professus fuerit, vel ille, cui se junxerat, de hoc mundo decesserit.*

QUÆSTIO II.

1 ps SEquitur secunda quæstio, qua quæritur, *An puellæ alteri desponsatæ possint renuntiare priori conditioni, & transferre sua vota ad alium.*

1. *Hic primum videndum est, An conjugium sit inter eos?* 2. *Secundo, An possint ab invicem discedere?*

§. 1. *Eos* o *autem conjuges esse, & ex diffinitione conjugii,*

a *Supra dist.* 27. *quidam.* b *al. non nubunt.* c *Matth.* 19. *Rom.* 6. d 1. *Corinth.* 7. e 2. *Corinth.* 11. f *Supra ead. meliore.* g *al. quod.* h *Polyc. l.* 4. *tit.* 34. *Burchard. l.* 8. *c.* 34. *Ivo part.* 7. *cap.* 53.

a 1. *Tim.* 5. b 1. *Cor.* 7. c 1. *Tim.* 5. d *Supra dist.* 7. *cap. si vir.* e *dicto c. si vir.* f *sup. ead. quæ Christo.* g *sup. ead. quæ Christo.* h *ex glossa ord.* i *Gal.* 6. k *Gen.* 4. l *Rom.* 6. m *Ezech.* 33. n *sup. ead. devotam.* o *Sent.* 4. *dist.* 27. *Ivo p.* 8. *cap.* 1. *Pann. l.* 6. *c.* 1.

& aucto-

& auctoritate multorum facile probatur. Sunt enim Nuptiæ, ſive matrimonium viri mulieriſque conjunctio, individuam vitæ conſuetudinem retinens. Inter hos autem fuit conjunctio, quæ individuam vitæ conſuetudinem exigebat. Fuit enim inter eos conſenſus, qui eſt efficiens cauſa matrimonii, juxta illud Iſidori a : Conſenſus facit matrimonium. *Item* Joannes Chryſoſtomus b, *id eſt, auctor operis imperfecti, homil.* 32. *in Matthæum.*

CAP. I.

MAtrimonium *c* quidem non facit coitus, ſed voluntas: & ideo non ſolvit illud ſeparatio corporis ſed ſeparatio voluntatis. Ideo qui dimittit conjugem ſuam, & aliam non accipit, adhuc maritus eſt. Nam etſi jam corpore ſeparatus eſt, tamen adhuc voluntate conjunctus eſt. Cum ergo aliam acceperit, tunc eam plene dimittit. Non ergo qui dimittit, mœchatur, ſed qui alteram ducit.

CAP. II.

Item Nicolaus Papa *ad conſulta Bulgarorum, cap.* 3.

SUfficiat *d* ſecundum leges ſolus eorum conſenſus de quorum conjunctionibus agitur. Qui conſenſus ſi in nuptiis ſolus forte defuerit, cætera omnia etiam cum ipſo coitu celebrata fruſtrantur.

Corr. Rom. ¶ *Emendatum eſt caput hoc ex ipſis Nicolai reſponſis.*

Gratian. *Cum ergo inter iſtos conſenſus interceſſerit, qui ſolus matrimonium facit, patet hos conjuges fuiſſe. Sed quæritur, quis conſenſus faciat matrimonium, an conſenſus cohabitationis, an carnalis copulæ, an uterque? Si cohabitationis conſenſus matrimonium facit, tunc fraterum ſorore matrimonium poteſt contrahere: Si carnalis copulæ, inter Mariam & Joſeph non fuit conjugium. Voverat enim Maria ſe virginem perſeveraturam. Unde ait Angelo* e : Quomodo fiet iſtud, quoniam virum non cognoſco? *id eſt, me non cognituram propoſui. Neque enim quia tunc virum non cognoſcebat, neceſſe erat inquiri, quomodo poſſet filium habere, ſed quia nunquam ſe cognituram propoſuerat. §. 1. Si ergo contra ſuum propoſitum poſtea conſenſit in carnalem copulam, rea facta eſt voti virginalis, mente, etſi non opere* f *violati. Quod de ea ſentire nefas eſt: ſicut* Auguſtinus *ait:*

CAP. III.

BEata Maria *g* propoſuit ſe ſervaturam votum virginitatis in corde, ſed ipſum votum virginitatis non expreſſit ore: Subjecit ſe divinæ diſpoſitioni, dum propoſuit ſe perſeveraturam virginem, niſi Deus aliter ei revelaret. Committens ergo virginitatem ſuam divinæ diſpoſitioni, conſenſit in carnalem copulam, non illam appetendo, ſed divinæ inſpirationi in utroque obediendo. Poſtea vero filium genuit, & quod corde conceperat, ſimul cum viro labiis expreſſit, & uterque in virginitate permanſit *h*. §. 1. Conſenſus ergo cohabitandi & individuam vitæ conſuetudinem retinendi interveniens, eos conjuges fecit. Individua vero vitæ conſuetudo eſt, talem ſe in omnibus exhibere viro, qualis ipſa ſibi eſt, & e converſo. Ad individuam itaque conſuetudinem pertinet, abſque legitimi conſenſu viri & orationi aliquando non poſſe vacare, nec continentiam profiteri. Quia ergo iſte conſenſus fuit inter eos, patet eos conjuges fuiſſe.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc in vetuſtis exemplaribus conjunctum eſt ſuperiori: & videtur a collectore ex variis locis B. Auguſtini, potiſſimum ex libello de virginitate, confectum.*

C. IV. PALEA.

Joannes Chryſoſtomus, *id eſt, auctor operis imperfecti, hom.* 32. *in Matthæum.*

OMnis *a* res per quaſcunque cauſas naſcitur, per eaſdem *b* diſſolvitur. Matrimonium *c* enim non facit coitus, ſed voluntas: & ideo non ſolvit illud ſeparatio corporis, ſed ſeparatio voluntatis. Ideo, qui dimittit conjugem ſuam, & aliam non accipit, adhuc maritus eſt. Nam etſi corpore jam ſeparatus eſt, tamen adhuc voluntate conjunctus eſt. Cum ergo aliam acceperit, tunc plane dimittit. Non ergo qui dimittit, mœchatur, ſed qui alteram ducit.

Corr. Rom. ¶ *Palea hæc eſt in multis vetuſtis codicibus. Initium vero uſque ad verſ.* Matrimonum, *eſt regula prima de regulis juris, quæ eſt in Decretalibus. Verba autem homiliæ trigeſimæ ſecundæ ſunt hæc*: Omnis res, per quas cauſas naſcitur, per eaſdem abſolvitur. Matrimonium, &c.

Grarian. *Item auctoritate probantur eſſe conjuges. Ait enim* Ambroſius *in libro de inſtitutione virginis, c.* 6.

C V. *Conjugalis pactio, non virginitatis defloratio conjugium facit.*

I. CUm initiatur *d* conjugium, tunc conjugii nomen adſciſcitur. Non enim defloratio virginitatis facit conjugium, ſed pactio conjugalis. Denique cum jungitur puella, conjugium eſt, non cum viri *e* admiſtione cognoſcitur.

C. VI. *A prima fide deſponſationis conjuges verius appellantur.*

Item Iſidorus *Etymologiarum libro nono cap.* 7.

COnjuges *f* verius appellantur a prima deſponſationis fide, quamvis adhuc ignoretur inter eos conjugalis concubitus.

C. VII. PALEA.

QUod conditio interpoſita non valeat, ex Concilio Africano probatur.

Corr. Rom. ¶ *Palea hæc abeſt ab omnibus collatis exemplaribus, duobus exceptis: in quorum altero emendatiore ponitur tanquam ſumma ſequentis capitis. In neutro autem ad fidem capitis præcedentis erant verba illa,* Item ex Concilio Africano, *& ideo ſublata ſunt.*

C. VIII. *De eodem.* PALEA.

QUicunque ſub *g* conditionis nomine aliquam deſponſaverit, & eam poſtea relinquere voluerit, dicimus, quod conditio frangatur, & deſponſatio irrefragabiliter teneatur.

Corr. Rom. ¶ *Hæc Palea etiam in Decretalibus titul. de condition. appoſitione c.* quicunque, *& in collectione in quinquaginta partes diviſa (quæ in tomis Conciliorum eſt poſt decreta Alexandri III.) part.* 6. *c.* 5. *citatur ex Concilio Africano. Sed in eo, quod extat, non habetur.*

C. IX. *De eodem.*

Item Auguſtinus *de nuptiis & concupiſcentia, lib.* 1. *c.* 11.

COnjunx *h* vocatur a *i* prima fide deſponſationis: quam concubitu non cognoverat Joſeph, nec fuerat cogniturus, nec perierat *k*, nec mendax manſerat conjugis appellatio, ubi nec fuerat, nec futura erat ulla carnis commiſtio. *& infra.* §. 1. Propter quod fidele conjuginm parentes Chriſti vocari ambo meruerunt, non ſolum illa mater, verum etiam ille pater ejus, ſicut conjunx matris ejus utrumque mente, non carne.

Corr. Rom. ¶ *Sic eſt reſtitutum ex Ivone: cum antea citaretur liber de bono conjugali.*

---

a *Infra ead. c. conjuges.* b *infr. ead. c. omnis.* c *Sentent.* 4. *diſt.* 27. *Ivo p.* 8. *c.* 233. d *Sent. ibid.* e *Luc.* 1. f *al. corpore.* g *Sent.* 4. *diſt.* 30. h *Hactenus magiſter.*

a *Ivo p.* 8. *c.* 233. b *al. ipſas*] *orig.* c *Sup. ead. matrimonium. extra de reg. jur. c.* 1. d *Sentent.* 4. *diſt.* 27. *Anſ. l.* 10. *c.* 1. *Ivo p.* 8. *c.* 2. *Pann. l.* 6. *c.* 14. *Polyc. l.* 6. *tit.* 4. e *al. virili*] *orig.* f *Sentent. ibid. Iſto p.* 8. *c.* 3. *Pann. l.* 6. *c.* 15. g *Extra de condition. appoſ. cap. quicunque.* h *Sent. ibid. Ivo p.* 8. *c.* 14. *Pann. l.* 6. *c.* 16. i *al. ex.* k *al. pejeraret.*

C. X.

C. X. *Triplex bonum conjugii fuit in parentibus Christi.*

Idem *in eodem lib. & capite.*

OMne itaque *a* nuptiarum bonum impletum est in illis parentibus Christi, proles, fides, sacramentum. Prolem cognoscimus ipsum Dominum Jesum: fidem, quia nullum adulterium: sacramentum, quia nullum divortium: solus ibi nuptialis concubitus non fuit, quia in carne peccati fieri non poterat sine illa pudenda carnis concupiscentia, quæ accidit ex peccato: sine qua concipi voluit, qui futurus erat sine peccato.

Gratian. *Item in Deuteronomio* b *præcepit Dominus Moysi, dicens*: Si quis sponsam alterius in agro oppresserit, morte moriatur: quia uxorem alterius violavit. §. 1. *Item in legibus Principum sponsa jubetur lugere mortem sponsi, tanquam viri sui.*

C. XI. *Frater sponsam fratris post ejus mortem ducere non potest.*

Item in canonibus *invenitur.*

I. SI *c* quis desponsaverit sibi aliquam, & præveniente mortis articulo eam cognoscere non potuerit, frater ejus non potest eam ducere in uxorem.

CAP. XII.

Item Gregorius *Mauritio Imperatori, ob quendam Comitem, qui nepotis sui mortui desponsatam duxit uxorem.*

QUi *d* desponsatam puellam proximi sui acceperit in conjugium, anathema sit ipse, & omnes consentientes ei: quia secundum legem Dei mori decernitur. §. 1. Nam divinæ legis est mos, sponsas appellare conjuges, ut in Evangelio *e*: *Accipe Mariam conjugem tuam.* Et illud in Deuteronomio *f*: *Si quis cujuslibet hominis desponsatam puellam in agro, vel in quolibet loco oppresserit, vel abduxerit in domum suam, moriatur; quia uxorem proximi sui violavit*: non quæ jam uxor erat, sed quæ a parentibus uxor fieri debebat. *&* ſ. *g.* §. 2. Sicut nulli Christiano licet de sua consanguinitate, vel quam cognatus suus habuit, in matrimonium assumere; ita & de consanguinitate uxoris suæ.

Corr. Rom. ¶ *Apud Anselmum ante hoc caput est hic titulus rubris literis descriptus*, Capitula B. Gregorii doctoris, de linea consanguinitatis edita. *Postea vero est hic titulus nigris literis descriptus*: Mauritio Imperatori ob delatum quendam Comitem, qui nepotis sui mortui desponsatam virginem duxit uxorem. *Deinde sequitur*: Qui desponsatam, &c.

C. XIII. *Uxore mortua licet viro aliam ducere, sed non repudiatam vel desponsatam.*

Item Hieronymus.

ADditur *h* aliud quartum conjugium legitimum. Dum mortua fuerit uxor cujuslibet, licet illi accipere aliam, sed non repudiatam, nec desponsatam viro, sed liberam: similiter debet & mulier. Unde & Paulus *i* ait: *Mulier, quæ sub viro est, ligata est sub lege viri, quamdiu vivit vir ejus.* Viro igitur vivente vocatur adultera, si juncta fuerit alii viro. Si autem mortuus fuerit vir ejus, liberata est a lege viri, ut non sit adultera, si conjuncta fuerit cum altero viro.

Corr. Rom. ¶ *Ab Ivone ante hoc caput refertur c.* tria. ſ. 36. q. 2. *Neutrum tamen apud B. Hieronymum est inventum.*

C. XIV. *Post mortem alicujus nullus de ejus consanguinitate sponsam accipiat.*

Item Gregorius.

II. SI *k* quis uxorem desponsaverit, vel eam subarrhaverit, quanquam postmodum præveniente die mortis ejus nequiverit eam ducere in uxorem, tamen nulli de consanguinitate ejus licet accipere eam in conjugio. Quod si inventum fuerit factum, separetur omnino.

CAP. XV. *De eodem.*

Item Julius Papa.

III. SI *a* quis desponsaverit uxorem, vel subharravérit, & sive præveniente die mortis, sive irruentibus quibusdam aliis causis minime eam cognoverit, neque ejus superstes frater, neque ullus de consanguinitate ejus eandem sibi tollat in uxorem ullo unquam tempore.

Corr. Rom. ¶ *Sic est emendatum ex manuscriptis & Magistro. Nam in vulgatis erat*, Julianus. *In Polycarpo autem citatur*, ex Concilio Triburiensi a Julio Papa confirmato. *In quo titulo subest aliquod mendum.*

2 pars. Gratian. *His omnibus auctoritatibus probantur isti esse conjuges. Sed* Augustinus *testatur contra, dicens:*

C. XVI. *Non est inter eos matrimonium, quos non copulat commistio sexus.*

NOn *b* est dubium illam mulierem non pertinere ad matrimonium, cum qua commistio sexus non docetur fuisse.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc non est inventum apud B. Augustinum: & videtur summa seq. cap.*

C. XVII. *Illa mulier non pertinet ad matrimonium, cum qua non celebratur nuptiale ministerium.*

Item Leo Papa. *c*

CUm *d* societas nuptiarum ita a principio sit instituta, ut præter commixtionem sexuum non habeant in se nuptiæ conjunctionis Christi & Ecclesiæ sacramentum, non dubium est illam mulierem non pertinere ad matrimonium, cum qua docetur non fuisse nuptiale ministerium.

Corr. Rom. ¶ *In codicibus epistolarum Leonis impressis & manuscriptis in epist. 90. al. 92. ad Rusticum, c. 4. itemque apud Burchardum & Ivonem longe aliter habet hic locus.* Cum societas, *inquit*, nuptiarum ita ab initio constituta sit, ut præter sexuum conjunctionem haberet in se Christi & Ecclesiæ sacramentum, dubium non est eam mulierem non pertinere ad matrimonium, in qua non docetur nuptiale fuisse mysterium. *Verum ut respondeat verbis Gratiani, qui manifeste utitur hoc loco depravato, itemque Magistri, & glossæ, & posteriorum Doctorum, nihil est in textu mutatum.*

C. XVIII. PALEA.

[Benedictus *servus servorum Dei, Gradensi Patriarchæ salutem, &c.*]

LEx divinæ constitutionis Apostolicam cathedram *e* totius posuit orbis terrarum magistram, ut quicquid ubique locorum dubitatur, ab ea ratio ejusdem requiratur. Affatus est autem nos suis literis ejusdem cathedræ sessorem, ac percunctatus est quidam vestras *f* nomine Joannes, pro connubio filiæ suæ superstitis, cujus soror defuncta cuidam juveni, Stephano nomine, simplicibus verbis fuerit desponsata, & antequam ad nuptias perveniret, morte præventa: utrum scilicet cum eodem juvene possit matrimonium celebrari superstitis filiæ, nec ne. Namque testatus est hujus rei rationem apud vos haberi ambiguam. Quam Deo docente reddimus his verbis certissimam. Protoplastus ille, radix & origo nostra, detractam sibi costam in mulierem videns formatam, prophetico Spiritu inter alia protulit *f*: *Propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carne una.* Quibus verbis innotuit non aliter virum & mulie-

a *Sentent.* 4. *dist.* 30. *Ivo p.* 8. *c.* 15. *Pann. l.* 6. *c.* 30. *Ibid. c.* 12. b *Deut.* 22. c *Infr. eod. si quis.* d *Sent.* 4. *dist.* 27. *Ansel. l.* 11. *c.* 93. *Polyc. l.* 6. *tit.* 4. e *Lev.* 20. *Matth.* 2. f *Deut.* 22. g *Infr.* 35. *quæst.* 2. *nullum.* h *Ivo p.* 8. *c.* 41. *Pann. l.* 6. *c.* 34. i *Rom.* 7. k *Sent. ibid.*

a *Sent. ibid. Polyc. l.* 6. *tit.* 4. b *Sent.* 4. *dist.* 26. *Pann. l.* 6. *c.* 114. c *Leo epist.* 90. *ad Rusticum, c.* 4. d *Sent. ibid. Burch. l.* 9. *c.* 1. *Ivo p.* 8. *c.* 74. *&* 139. *Pann. l.* 6. *c.* 23. *Cap. l.* 7. *c.* 105. e *al. sedem.* f *al. vir.* g *Genes.* 2.

rem poſſe fieri unam carnem, niſi carnali copula ſibi cohæreant. Qui ergo nequaquam miſtus eſt extraneæ mulieri fœdere nuptiali, quo pacto per nuda ſponſionis verba poſſunt una caro fieri, nullatenus valemus intueri. Propinquitas enim ſanguinis verbis dicitur, non verbis efficitur. Sed neque oſculum parit propinquitatem, quod *a* nullam facit ſanguinis commiſtionem. Quoniam vero ita prorſus ſeſe habet res Joannis iſtius, ut velit ſecundam filiam illi nuptiis copulare, cui primam jam decreverat deſponſare, cenſura Apoſtolici α magiſtratus mandamus: hoc abſque ullius criminis vitio poſſe fieri, ſi utriuſque β partis ſederit voluntati. Nam cur prohibeatur, quod prohibendum *b* nunquam ſancta Scriptura declarat? Sed neque mundanæ leges connumeratis perſonis, quæ inter ſe nuptias non γ contrahunt, de hujuſmodi aliquid dicunt. Ne ergo abnegeris, quod negandum nulla ratione doceris. *c*

Corr. Rom. ¶ *Palea hæc habetur in pleriſque manuſcriptis. Eſt etiam in prima collectione in quinquaginta partes diviſa (quæ eſt inſerta tomis Conciliorum poſt decreta Alexandri tertii) part. 6. c. 27.*

¶ α Apoſtolici] *In tomis Conciliorum eſt*, cenſura Apoſtolica. *In collectione prima Decretalium*, cenſura Apoſtolici magiſterii.

¶ β Si utriuſque partis ſederit voluntati] *Hæc non ſunt in collectione Concilii inſerta.*

¶ γ Non contrahunt,] *In aliquot vetuſtis, & in prima collectione Decretalium legitur*, nuptias contrahunt: *in altera autem collectione*, quibus inter ſe nuptias contrahere non licet.

Gratian. *Item Apoſtolus* d *præcepit, ut uxor reddat debitum viro, & vir uxori, niſi forte ex conſenſu ad tempus, ut expeditius vacent orationi. Unde datur intelligi, quod ſine conſenſu alterius non licet alteri vacare orationi. Item propoſitum melioris vitæ vir ſumere non poteſt ſine conſenſu uxoris, & e converſo.*

C. XIX. *Cauſa religionis conjugia ſolvi non debent. Unde* Gregorius *ſcribit Theotiſtæ Patriciæ, lib. 9. epiſt. 39.*

SUnt *e*, qui dicunt religionis cauſa conjugia debere diſſolvi. Verum ſciendum eſt, quia etſi hoc lex humana conceſſit, lex tamen divina prohibuit. Per ſe enim Veritas *f* dicit: *Quod Deus conjunxit, homo non ſeparet.* Qui etiam ait: *Non licet dimittere uxorem, excepta cauſa fornicationis.* Quis ergo huic cœleſti legislatori contradicat? Scimus, quia ſcriptum eſt *g*: *Erunt duo in carne una.* Si ergo vir & uxor una caro ſunt, & religionis cauſa vir uxorem dimittit, vel mulier virum in hoc mundo remanentem, vel etiam fortaſſe ad illicita vota migrantem; quæ eſt iſta converſio α, in qua una eademque caro ex parte tranſit ad continentiam, & ex parte remanet in pollutione? Si *h* vero utriſque conveniat continentem vitam ducere, hoc quis audeat accuſare? quando certum eſt, quod omnipotens Deus, qui minora conceſſit, majora non prohibuit. Et quidem β multos Sanctorum novimus cum ſuis conjugibus & prius continentem vitam duxiſſe, & poſtmodum ad ſanctæ Eccleſiæ regimina migraſſe. Duobus enim modis ſancti viri etiam a licito ſolent abſtinere: aliquando, ut merita ſibi apud Deum omnipotentem augeant: aliquando, ut anteactæ vitæ culpas derergant. *& ſ. §. 1.* Proinde cum boni conjuges aut meritum augere deſiderant, aut anteactæ vitæ culpas delere; ut ſe ad continentiam adſtringant, & meliorem vitam appetant, licet. Si vero continentiam, quam vir appetit, uxor non ſequitur, aut quam uxor appetit, vir recuſat, dividi conjugium non poteſt *i*: quia ſcriptum eſt *k*: *Mulier poteſtatem ſui corporis non habet, ſed vir: ſimiliter & vir poteſtatem ſui corporis non habet, ſed mulier.*

Corr. Rom. ¶ α Converſio,] *In originali eſt*, iſta migratio, vel converſio.

¶ β Et quidem] *Hæc ſunt reſtituta in ſuum locum, quæ antea transpoſita fuerant inter verſ.* licet. *& verſ.* ſi vero.

C. XX. *Abſque viri conſenſu monaſterio mulier deputata ad ejus conſortium non prohibetur redire.*

Idem *Leoni Epiſcopo Catanenſi, lib. 3. epiſt. 34.*

MUltorum *a* relatione comperimus, hanc apud vos olim conſuetudinem tenuiſſe, ut Subdiaconi ſuis licite miſcerentur conjugibus. Quod ne denuo quiſquam præſumeret, a ſervo Dei, ſedis noſtræ Diacono, ex auctoritate noſtri deceſſoris iſto eſt modo prohibitum, ut eodem tempore hi, qui jam uxoribus fuerant copulati, unum ex duobus eligerent, id eſt, aut certe nulla ratione miniſtrare præſumerent, aut a ſuis uxoribus abſtinerent. Et, quantum dicitur, Speciosus tunc Subdiaconus pro hac re ab adminiſtrationis ſe ſuſpendit officio, & uſque in obitus ſui tempus Notarii quidem geſſit officium, & a miniſterio, quod Subdiaconum oportuerat exhibere, ceſſavit. Poſt cujus obitum, quia relicta ejus Honorata eſt marito ſociata, a tua eam fraternitate in monaſterio cognovimus deſtinatam. Ideoque ſi, ut fertur, ejus ſe maritus ab adminiſtratione ſuſpendit, antedictæ mulieri non debet officere, quod ad ſecundam conjugii copulationem migravit: præſertim, ſi non tali mente Subdiacono juncta eſt, ut a carnis voluptatibus abſtineret. Si ergo ita ſe veritatem, quemadmodum edocti ſumus, habere cognoſcis, prædictam te mulierem de monaſterio per omnia convenit relaxare, ut ad ſuum maritum ſine aliqua poſſit formidine remeare.

C. XXI. *Ad uxorem redire cogatur, qui ſine ejus conſenſu religioſam veſtem ſuſcepit.*

Idem *Hadriano Pannormitano Notario, lib. 9. epiſt. 44.*

AGathoſa *b* latrix præſentium queſta eſt, maritum ſuum contra voluntatem ſuam in monaſterio Urbici Abbalis eſſe converſum. Quod quia ad ejuſdem Abbatis culpam & invidiam non eſt dubium pertinere, experientiæ tuæ præcipimus, ut diligenti inquiſitione diſcutiat, ne forte cum ejus voluntate converſus ſit, vel ipſa ſe mutare promiſerit. Et ſi hoc repereris, & illum in monaſterio remanere provideat, & hanc, ſicut promiſit, mutare compellat. Si vero nihil horum eſt, nec quondam *c* fornicationis crimen (propter quod viro licet dimittere *d* uxorem) prædictam mulierem commiſiſſe cognoveris, ne illius converſio uxori relictæ in ſeculo fieri poſſit perditionis occaſio, volumus, ut maritum ſuum illi, etiamſi jam tonſuratus eſt, reddere debeas, omni excuſatione ceſſante: quia etſi mundana α lex præcipit converſionis gratia utrolibet invito poſſe ſolvi conjugium, divina tamen lex fieri non permittit. Nam, excepta fornicationis cauſa, vir uxorem dimittere nulla ratione conceditur: quia poſtquam copulatione conjugii, viri atque mulieris unum corpus efficitur, non poteſt ex parte converti, & ex parte in ſeculo remanere.

Corr. Rom. ¶ α Mundana] *Habetur novella 123. c. 58. ut eſt diviſa apud Julianum.*

C. XXII. *Sine conſenſu uxoris religionis propoſitum vir ſumere non poteſt.*

Item ex VIII. Synodo

a *al. quia*. b *al. prohibitum*. c *al. monſtratis*. d 1. *Cor.* 7. e *Sent.* 4. *diſt.* 27. *Anſel. l.* 10. *c.* 18. *Ivo p.* 8. *c.* 129. *Pann. l.* 6. *cap.* 78. f *Matth.* 19. g *Gen.* 2. h *abeſt a pleriſque*. i *al. licet*. k 1. *Corinth.* 7.

a 32. *diſt. c. multorum Anſelm. lib.* 7. *cap.* 138. *Polyc. l.* 4. *tit.* 31. b *Sent. ibid. Anſ. l.* 10. *c.* 19. *Burch. l.* 9. *c.* 48. *Ivo p.* 8. *c.* 186. *Pann. l.* 6. *c.* 84. *Polyc. l.* 6. *tit.* 5. c *al. quoddam*. d *al. relinquere*.

IV.

IV. SI *a* quis α conjugatus vult converti ad monasterium, non est recipiendus, nisi prius a conjuge castimoniam profitente fuerit absolutus. Nam si illo vivente illa per incontinentiam alteri nupserit, proculdubio adultera erit. Nec recipitur apud Deum ejus viri conversio, cujus sequitur conjugalis fœderis prostitutio. Tales igitur tunc sine culpa sequuntur Christum, relicto seculo, si habeant ex pari voluntate castitatis consensum.

Corr. Rom. ¶ α Si quis conjugatus] *Hæc usque ad vers.* Nam si illo, *habentur apud B. Basilium in regulis fusius disputatis, cap.* 12. *Burchardus quidem, Polycarpus & Ivo part.* 8. *c.* 183. *citat totum hoc caput ex dictis Basilii. Idem vero Ivo c.* 220. *& auctor Pannormiæ citant epistolam Alexandri II. Landulpho scriptam: in qua hoc idem ex B. Basilio refertur. Et pars prior illius epistolæ refertur infra* 33. *q.* 5. notificasti.

C. XXIII. *Sine conscientia Episcopi viro & uxori causa religionis divertere non licet.*

Item ex Synodo Eugenii Papæ II. *in Synodo Romana, c.* 36.

SI vir & *b* uxor divertere pro sola religiosa inter se consenserint vita, nullatenus sine Episcopi conscientia fiat, ut ab eo singulariter provisi constituantur loco. Nam uxore nolente, aut altero eorum, etiam pro tali re matrimonium non solvitur.

C. XXIV. *Sine uxoris voluntate viro continere non licet.*

Item Joannes Chrysostomus *homilia prima in Psal.* 50.

SI tu abstines *c* sine uxoris voluntate, tribuis ei fornicandi licentiam: & peccatum illius tuæ imputabitur abstinentiæ.

Corr. Rom. ¶ *Antea citabatur Augustinus de adulterinis conjugiis: apud quem l.* 8. *c.* 4. *habetur sententia, sed non verba, quare restitutus est titulus ex Ivone.*

C. XXV. *Vir non est suscipiendus in monasterium, nisi uxor convertatur.*

Item Gregorius *Urbico Abbati, libro quinto, epist.* 49.

QUia Agatho lator præsentium in monasterio dilectionis tuæ converti desiderat, hortamur, ut cum omni eum dulcedine, dilectioneque *d* suscipias. *& infra.* §. 1. Quem tamen ita suscipiendum esse cognosce, si uxor illius similiter converti voluerit. Nam dum unum utrorumque corpus conjugii copulatione sit factum, incongruum est partem converti, & partem in seculo remanere.

C. XXVI. *Continentiæ vota non licet uxori suscipere, nisi eandem vitam vir ejus elegerit.*

Item Nicolaus Papa *Carolo Regi.*

SCripsit α *e* nobis Thietberga Regina, se Regia dignitate, vel maritali copula velle exui, & sola vita privata esse contentam desiderare. Cui nos scripsimus non aliter hoc fieri posse, nisi eandem vitam conjux ejus Lotharius elegerit. *Et in altera epistola ad Lotharium Regem.* §. 1. Nam β licet sit scriptum: *Quod* f *Deus conjunxit, homo non separet.* Deus tamen, & non homo separat, quando divini amoris intuitu ex consensu utriusque conjugis matrimonia dissolvuntur. Aliter autem fieri mutuam separationem vestram prohibemus.

Corr. Rom. ¶ α Scripsit] *Usque ad vers.* elegerit. *sunt ex epistola Nicolai primi Carolo Regi scripta, cujus initium est:* Nunquam dolorem; *& extat in codice monasterii Dominicanorum.*

¶ β Nam licet] *Hæc usque ad finem sunt ex epistola ejusdem Nicolai scripta Lothario, cujus initium est:* Audito revertente misso nostro; *& extat in eodem codice.*

Gratian. *Ecce, quod conjugati sine licentia a alterutrius continentiam profiteri non possunt. Sponsi vero etiam inconsultis, quas sibi desponsaverunt, exemplis & auctoritatibus probantur continentiam posse servare. Ut enim refert B. Hieronymus* b, *Macharius præcipuus inter Christi Eremitas, celebrato nuptiarum convivio, cum vespere thalamum esset ingressurus, ex urbe egrediens transmarina petiit, & eremi solitudinem sibi elegit.* §. 1. *Item B. Alexius Euphemiani clarissimi filius, similiter ex nuptiis divina gratia vocatus, sponsam deseruit, & nudus Christo famulari cœpit. Horum exemplo patet, quod sponsi sponsarum suarum non exquisito consensu, continentiam valent profiteri.*

C. XXVII. *Desponsata puella non prohibetur monasterium eligere.*

Probatur idem auctoritate Eusebii Papæ *dicentis.*

DEsponsatam *c* puellam non licet parentibus alii viro tradere: licet tamen illi monasterium sibi eligere.

C. XXVIII. *Desponsata impune monasterium potest eligere.*

Item Gregorius *in regesto, lib. 6. epist.* 20. *ad Fortunatum.*

DEcreta legalia *d* desponsatam, si converti voluerit, nullo omnino censuerunt damno mulctari.

Gratian. *Cum ergo conjugatorum continentia, nisi ex amborum consensu, Deo offerri non valeat, cum vir* e *sui corporis potestatem non habeat, sed mulier, sponsæ autem monasterium possint eligere, & sponsi non exquisito consensu sponsarum propositum melioris vitæ assumere valeant, patet, quod inter sponsum & sponsam conjugium non est.* §. 1. *Item cum secundum* α *Augustinum* f *illa mulier non pertineat ad matrimonium, cum qua docetur non fuisse commistio sexus. Item cum secundum Leonem* g *illa non pertineat ad matrimonium, cum qua non docetur fuisse nuptiale ministerium, apparet, quod inter sponsum & sponsam conjugium non est.* §. 2. *Item Nicolaus Papa* h *præcepit, de his, qui ab adversariis excæcantur, & membris detruncantur, ut ob hanc infirmitatem conjugia talium non solvantur.* §. 3. *De his autem, qui causa frigiditatis uxoribus debitum reddere non possunt, statuit Gregorius* i *Papa, ut uterque eorum septima manu propinquorum tactis sacrosanctis reliquiis jurejurando dicat, quod nunquam per commistionem carnis conjuncti una caro effecti fuissent: tunc mulier secundas nuptias potevit contrahere, vir autem, qui frigidæ naturæ est, maneat sine spe conjugii.*

Corr. Rom. ¶ α Secundum Augustinum] *Gratianus hic repetit, quæ sup. c.* non est dubium. *&c.* cum societas. *ex Augustino & Leone attulit valde corrupta, ut ibi notatum est.*

C. XXIX. *Si mulier probaverit, quod a viro suo nunquam cognita fuerit, separetur.*

Unde idem α *scribit Venerio Caralitano Episcopo, ita dicens.*

Corr. Rom. ¶ α Idem] *Hoc idem caput infra* 33. *quæst.* 1. *citatur ex Gregorio Joanni Ravennati Episcopo: itemque a Burchardo & Ivone, p.* 8. *c.* 178. *In Pannormia autem exprimitur,* Gregorius junior. *Sententia vero ipsa refertur ex Gregorio in Decretalibus tit. de frig. & malefic. cap. laudabilem. & ab Ivone ead. par. cap.* 80. *ex Capitularibus, ubi habetur lib. 6. cap.* 55.

QUod *k* autem interrogasti de his, qui matrimonio juncti sunt, & nubere non possunt, si ille aliam,

a *Sent. ibid. Polyc. ib. Ans. l.* 10. *c.* 20. *Burch. l.* 9. *c.* 45. *Ivo p.* 8. *c.* 183. *&* 220. *Pann. l.* 6. *c.* 85. b *Sent. ibid. Ivo part.* 8. *c.* 127. *Pann. l.* 6. *c.* 79. c *Sent. ibid. Ivo p.* 8. *c.* 130. *Pann. l.* 6. *c.* 79. d *al. devotione.* e *Sent. ibid. Ans. l.* 10. *c.* 21. *Burch. l.* 9. *c.* 49. *Ivo p.* 8. *c.* 128. *&* 188. *Pann. l.* 6. *c.* 77. f *Matth.* 19.

a *al. consensu. Sent. ib.* b *Lib.* 6. *cap.* 92. c *Sentent. ibid. Ans. lib.* 10. *c.* 6. *Burch. l.* 8. *c.* 19. *Ivo p.* 7. *c.* 40. d *Sent. ib.* e 1. *Cor.* 7. f *Sup. ead. non est dubium.* g *sup. ead. cum societas.* h *Infr.* 32. *q.* 7. *hi qui.* i 33. *q.* 1. *requisisti.* k *Infr.* 23. *q.* 1. *quod autem. Sent.* 4. *dist.* 34. *Polyc. l.* 6. *tit.* 4. *Burch. l.* 9. *c.* 40. *Ivo p.* 8. *c.* 80. *&* 178. *Pann. l.* 6. *c.* 115.

vel illa alium possit accipere, de his ita scriptum α est: Vir & mulier, si se conjunxerint, & postea dixerit mulier de viro, quod non possit coire cum eo, si potest [per verum *a* indicium] probare, quod verum sit, accipiat alium.

Corr. Rom. ¶ α Scriptum] *Auctor glossæ hic ait*, in Lombarda: & *ff.* 33. *q.* 1. *hoc eodem loco ait*, primo libro capitulari Caroli scilicet in Lombarda. *Nunc habetur Capitul. l.* 6. *c.* 55. *additis in extremo his verbis:* eo quod juxta Apostolum non potuit illi reddere suum debitum.

Gratian. *Ecce impossibilitas coeundi, si post carnalem copulam inventa fuerit in aliquo, non solvit conjugium. Si vero ante carnalem copulam deprehensa fuerit, liberum facit mulieri alium virum accipere. Unde apparet illos non fuisse conjuges, alioqui non liceret eis ab invicem discedere, excepta causa fornicationis: & sic discedentes oportet manere innuptos, aut sibi invicem reconciliari.* §. 1. *Item si sponsa conjunx esset, mortuo sponso remaneret vidua. Si autem vidua esset, vir ejus ad sacros ordines conscendere non posset. Maritus enim viduæ, æque, sicut & bigamus, Sacerdos fieri prohibetur. Ex hujus autem copula nullus prohibetur a sacris ordinibus. Ut enim ait Pelagius Papa* b: Nihil est (quantum ad hunc articulum attinet)quod ei obviet de canonicis institutis. *Apparet ergo hos non fuisse conjuges.* §. 2. *Item si conjuges essent, discessio ab invicem esset divortium. Sed horum separationem negat Ambrosius esse divortium, dicens de B. Maria, quam sibi Joseph desponsaverat, & in suam duxerat* c: Joseph α nunquam cognovit eam. Nam si vir justus eam cognovisset, nunquam a se discedere passus esset: nec Dominus, qui uxorem præceperat a viro non discedere, nisi causa fornicationis, commendans eam discipulo, auctor divortii fuisset. *Ecce commendatio Mariæ Joanni, & detractio Joseph negatur fuisse divortium, quia Joseph non cognoverat eam. Unde apparet eos non fuisse conjuges. Si autem B. Maria, quam sibi Joseph desponsaverat, & in suam duxerat, conjunx negatur fuisse, multo minus ista, quæ simpliciter sponsa erat, conjunx est appellanda.*

Corr. Rom. ¶ α Joseph] *Verba B. Ambrosii lib.* 2. *comment. ad c.* 1. *Luc.* (*quæ potius accedunt ad hunc locum, quam quæ habentur l.* 10. *ad cap.* 23.) *sunt hæc*: Utique, si convenissent, nunquam virum proprium reliquisset, nec vir eam justus passus esset a se discedere. Quomodo autem Dominus divortium præcepisset, cum ipsius sit sententia, quia nemo debet dimittere uxorem, excepta causa fornicationis?

C. XXX. *Sororem uxoris polluens neutram valet habere.*

Item ex Concilio Aurelianensi α.

QUi dormierit *d* cum duabus sororibus, & una ex illis antea uxor fuerit, neutram ex ipsis habeat, nec ipsi adulteri unquam in conjugio copulentur.

Corr. Rom. ¶ α Aurelianensi.] *Hoc idem infra* 32. *q.* 7. qui dormierit, *videtur citari ex Concilio Maguntino. Sed in nullo Aurelianensi aut Maguntino est inventum: quemadmodum neque sequentia in Triburiensi.*

Gratian. *Id est, nec propriæ uxori sibi licet reddere debitum, quam sibi reddidit illicitam, sororem ejus cognoscendo. Nec etiam post mortem uxoris licet ei, vel adultera alicui copulari in conjugio.*

C. XXXI. *De eo, qui dormivit cum sponsa fratris sui. De sponsa vero contra legitur in* Concilio Triburiensi.

QUidam *e* desponsavit uxorem, & dotavit eam, & cum ea coire non potuit: quam clanculo frater ejus corrupit, & gravidam reddidit. Decretum est, ut quamvis nupta esse non potuit legitimo viro, desponsatam tamen fratri frater habere non possit: sed mœchus & mœcha fornicationis quidem vindictam sustineant, licita vero conjugia eis non negentur.

C. XXXII. *Si quis sponsam filii sui oppresserit, simul cum ea sine spe conjugii maneat. Item* ex eodem.

SI quis *a* sponsam filii sui oppresserit, & postea filius ejus eam duxerit, pater postmodum non habeat uxorem, nec mulier virum. Filius, qui patris facinus ignoravit, aliam accipiat.

Gratian. *Si illa, quam vir sororis suæ cognoverit, perpetuo copulari prohibetur, hic vero, qui sponsam fratris sui corrupit peracta pœnitentia matrimonium contrahere permittitur, apparet hanc non fuisse conjugem fratris ejus.* §. 1. *Item mulier causa fornicationis a vivo suo demissa, aut ei reconciliabitur, aut eo vivente innupta manebit. De sponsa vero contra invenitur in primo libro Capitul. c.* 105. *& l.* 7. *c.* 183. *quibus locis sic legitur.*

C. XXXIII. *Si sponsus raptam recipere noluerit, liceat sibi alii nubere.*

RAptor *b* pœnitentia publica mulctetur. Raptæ vero, si eam sponsus recipere noluerit, & ipsa eidem crimini consentiens non fuerit, licentia nubendi alii non negetur.

CAP. XXXIV. *De eodem. Item* ex Concilio Toletano.

STatutum *c* est a sacro conventu, ut si quis sponsam alterius rapuerit, publica pœnitentia mulctetur, & sine spe conjugii maneat. Et si ipsa eidem crimini consentiens non fuerit, licentia nubendi alii non negetur. Quod si post hæc conjungere se præsumpserint, utrique usque ad satisfactionem α anathematizentur.

Corr. Rom. ¶ *In nullo Toletano Concilio inventum est. Sed fere eadem leguntur in Concilio Rhemensi Trosleiano, & lib.* 1. *Capitul. cap.* 105. *& lib.* 7. *c.* 183. *in legibus Longobard. lib.* 1. *tit. de rapt. mul. l.* 12.

¶ α Usque ad satisfactionem] *Hæc verba non sunt in Trosleiano, neque in Capitularibus, sunt tamen apud Burchardum & Ivonem, qui etiam citant Toletanum.*

3 ps. Gratian. *Apparet* d *ergo hanc non fuisse conjugem, cui vivente sponso, alteri nubendi licentia non negatur. Quomodo ergo secundum Ambrosium, & reliquos Patres, sponsæ conjuges appellantur, & his omnibus argumentis conjuges non esse probantur? Sed sciendum est, quod conjugium desponsatione initiatur, commistione perficitur. Unde inter sponsum & sponsam conjugium est, sed initiatum; inter copulatos est conjugium ratum.*

C. XXXV. *In desponsatione conjugium initiatur. Unde* Ambrosius.

II. CUm initiatur *e* conjugium, conjugii nomen ascisci-tur, non cum puella viri *f* admistione cognoscitur.

Corr. Rom. ¶ *Integer textus affertur sup. ead.* cum initiantur.

Gratian. *Ecce quod in desponsatione conjugium initiatur, non perficitur.*

C. XXXVI. *Conjunctorum commistio matrimonium perficit. Item* Ambrosius *in lib.* 1. *de Patriarchis.*

IN omni *g* matrimonio conjunctio intelligitur spiritualis, quam confirmat, & perficit conjunctorum commistio corporalis.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc non est inventum apud Ambrosium, neque sequens apud Hieronymum.*

C. XXXVII. *Matrimonium sponsali conventione initiatur, commistione perficitur. Item* Hieronymus *super Abdiam Prophetam.*

QUapropter *h* in filiabus vestris fornicabuntur, & sponsæ vestræ adulteræ erunt.] Notandum est, quod in

a *Absunt a capitulari.* b *Sent.* 4. *dist.* 27. *Sup. dist.* 34. *c. ult.* c *Ambrosius ad c.* 1. *Lucæ, & de institutione virginum, c.* 6. *&* 7. d 32. *q.* 7. *qui dormierit. Burch. l.* 17. *c.* 3. *Ivo p.* 9. *c.* 69. e *Burch. l.* 17. *c.* 49. *Ivo p.* 9. *c.* 100.

a *Sent.* 4. *dist.* 27. *Burch. l.* 17. *c.* 18. b *Ivo p.* 8. *c.* 26. c *Sent.* 4. *dist.* 27. *Burch. l.* 7. *c.* 37. *Ivo p.* 8. *c.* 175. d *Sup. cum initiatur. & ff. si quis desponsata. cum sequentibus.* e *Sup. ead. cum initiatur. Ivo p.* 8. *c.* 2. f *al.* virili. g *Sent.* 4. *dist.* 30. h *Osc.* 4.

filiabus

filiabus dicit fornicationem futuram, & in conjugibus adulteria: quæ sponsali conventione initiantur, & commistione corporum perficiuntur.

C. XXXVIII. *Cum desponsata fuerit tradita, & in usum deducta, recte conjunx appellatur.*

Item Ambrosius *ad Paternum, epist. 66.*

SI quis *a* desponsata sibi, & tradita utatur, rite α conjugium vocatur.

Corr. Rom. ¶ α Rite] *Apud B. Ambrosium legitur*, utatur, conjugium vocat. *Sicut etiam apud Ivonem. Et quæ antecedunt, ac sequuntur, ostendunt aliam fuisse ipsius mentem, atque Gratianus putaverit, & auctor Pannormiæ.*

Gratian. *Quare autem post nuptialia pacta non statim tradantur sponsæ*, Augustinus *in libro octavo confessionum, c. 3. ostendit, dicens:*

C. XXXIX. *Quare sponsæ post pactum non statim tradantur.*

INstitutum est *b*, ut jam pactæ sponsæ non statim tradantur, ne vilem habeat maritus datam, quam non suspiraverit sponsus dilatam.

Gratian. *Juxta hanc distinctionem intelligenda est illa auctoritas Augustini* c: Non dubium est illam mulierem non pertinere ad matrimonium, cum qua docetur non fuisse commistio sexus. *Ad* d *matrimonium perfectum, subintelligendum est, tale videlicet, quod habeat in se Christi & Ecclesiæ sacramentum. Ita & illud Leonis Papæ intelligendum est.* §. 1. *Sed objicitur illud Augustini* e: Inter Mariam & Joseph fuit perfectum conjugium. *Sed perfectum intelligitur non ex officio, sed ex iis, quæ comitantur* f *officium conjugii, ex fide videlicet, prole, & sacramento. Quæ omnia inter Christi parentes fuisse, auctoritate Augustini probantur. Cuncta ergo, quæ de non separando conjugio inducta sunt, de perfecto intelliguntur, quod sponsali conventione est initiatum, & officio corporalis commistionis est consummatum. Illa vero, quibus separabile conjugium ostenditur, de initiato intelliguntur, quod nondum officio sui perfectum est.* §. 2. *Potest & aliter distingui. Sponsæ appellantur conjuges consuetudine Scripturæ, spe futurorum, non effectu præsentium. Unde Ambrosius* g *cum dixisset*, cum initiatur conjugium, *non addidit, tunc res, vel effectus, sed* tunc nomen conjugii ascisitur, *ostendens tales conjugii nomen habere, non rem, vel effectum. Item Augustinus* h, *cum de parentibus Domini loqueretur, ait:* conjuges fuerunt mente, non carne, sicut & parentes. *Ex quo datur intelligi, quod sicut Joseph Pater Domini dictus est non effectu genituræ, sed officio, & cura providendi, sic & conjunx matris ejus appellatur non conjugii effectu, sed subministratione necessariorum, & individuæ* i *mentis affectu. Hinc Augustinus ait:* Noli timere accipere Mariam conjugem tuam. *conjugem nominavit, quia futura erat uxor. Hinc & Beda super Levit.* l: Si quis sponsam alterius violaverit, &c. *sponsam uxorem dixit, non quæ tunc erat, sed quæ futura erat uxor. Hinc etiam* Hieronymus *super Matthæum in Evangelio* m: Cum esset desponsata.

C. XL. *Consuetudine Scripturæ, sponsæ conjuges, & sponsi viri appellantur.*

GEnuit Joseph virum Mariæ.] Cum virum audieris, suspicio tibi non subeat nuptiarum, sed recordare consuetudinis Scripturarum, quod sponsi viri, & sponsæ vocentur uxores. *&* ſ. §. 1. Non ab alio inventa est, nisi a Joseph: qui pene licentia maritali futuræ uxoris omnia noverat. *&* ſ. §. 2. *Joseph filii David, &c.* jam & supra diximus sponsas uxores appellari, quod plenius liber adversus Helvidium docet.

a *Ivo p. 8. c. 101. Pann. l. 6. c. 17.* b *Sent. 4. dist. 27. Ivo p. 8. c. 33. Pann. l. 6. c. 10.* c *Sup. ead. non est dubium.* d *Sup. ead. cum societas.* e *Sup. ead. B. Maria.* f *al. comitantur conjugium.* g *supr. ead.* h *sup. ead. conjunx.* i *al. individuo.* k *sup. ead. conjunx.* l *Ad c. 1.* m *Matth. 1.*

CAP. XLI. *De eodem.*

Idem *super Genesim.*

EGressus *a* itaque Loth, locutus est ad generos suos qui accepturi erant filias suas.] In sequentibus filiæ Loth virgines esse dicuntur. Et ipse ad Sodomitas dixit *b*: *Ecce duæ filiæ meæ, quæ non cognoverunt virum.* Nunc autem dicitur, habuisse generos. Quidam arbitrantur eas, quæ viros habuerunt, in Sodomis periisse, & quæ virgines erant, cum patre exiisse. Sed Hebraica veritas habet: *Egressus Loth locutus est ad sponsos* α, *qui accepturi erant filias ejus.* Necdum igitur virgines filiæ matrimonio fuerant copulatæ.

Corr. Rom. ¶ *In hoc capite Gratianus retulit verba glossæ ordinariæ in cap. 19. Gen. ex Hieronymo.*

¶ α Sponsos.] *Sequebantur hæc*, suos, quod quidem magis verum esse videtur ex hoc quod sequitur, qui accepturi, &c. *quæ sunt expuncta, quia neque apud B. Hieronymum, neque in glossa ordinaria habentur. Ex iisdem vero addita sunt a verſ.* Necdum, *usque in finem, quoniam inde colligitur id, quod vult Gratianus.*

Gratian. *Unde dicatur intelligi, quod Scriptura sponsos generos vocat.*

C. XLII. *Maria conjunx dicitur more Scripturæ, cum simpliciter sponsa esset.*

Item Joannes *os aureum homilia quarta ad c. 1. Matth.*

PRiusquam convenirent.] Non dixit, priusquam in sponsi adduceretur domum. Hunc quippe morem servabat antiquitas, ut sponsæ in sponsorum domibus haberentur. Quod nunc quoque fieri interdum videmus. Ut *c* enim generi Loth apud socerum leguntur habitasse cum sponsis nondum sibi copulatis lege conjugii; sic habitabat etiam *d* Maria cum sponso. *&* ſ. §. 1. Neque enim eam voluit de domo expellere, sed dimittere. *&* ſ. §. 2. *Noli* e *timere accipere Mariam conjugem tuam:* Quo sermone sponsam similiter indicavit; sicut etiam eos, qui adhuc sponsi sunt, generos appellare Scriptura consuevit. Quid enim est *accipere*? domi profecto retinere. Jam enim illam mente dimiserat. *&* ſ. §. 3. Sicut enim postea illam commendavit Christus ipse discipulo, sic & nunc Angelus copulat sponso, non in fœdus solenne conjugii, sed in consortium communis habitaculi.

C. XLIII. *Dominus non commendasset matrem discipulo, si eam Joseph cognovisset.*

Idem *homilia 5. ad idem c. 1. Matth.*

SI enim cognovisset eam, & loco habuisset uxoris, quomodo illam Dominus quasi absque solatio, & nihil penitus habentem, discipulo commendasset, jubens *f* illi, ut eam reciperet in suam?

C. XLIV. *Maria uxor Joseph appellatur, quia sic ab eo putabatur futura.*

Item Origenes *in eodem, homilia 1. Evang.*

INventa *g* est habens in utero.] A B. Joseph, qui licet eam non contingeret, futuræ tamen, ut putabatur, uxoris omnia noverat. *&* ſ. §. 1. Si tibi uxor nominatur, si desponsata α tibi esse dicitur, non tamen tibi uxor est, sed Dei unigeniti electa mater est. *&* ſ. §. 2. Dico conjugem propterea, ut diabolo virginitatem ejus occultem, & ut Judæorum pravitatem excludam, atque dejiciam, & ut legis instituta non destruam. In consequentibus demonstrabo, quod nec ista tua conjunx, secundum consuetudinem conjugii habeatur, nec iste, qui generatur, tuus filius esse credatur.

Corr. Rom. ¶ α Desponsata] *Sic est emendatum ex ipsa homilia. Antea legebatur*, & si in desponsatione uxor tibi esse dicitur. *Alia etiam nonnulla emendata & addita.*

a *Beda in quæstionib. in Genes. ex Hieron.* b *Gen. 19.* c *Genes. 19.* d *Matth. 1.* e *Copiosius in homil.* f *Joan. 19.* g *Copiosius in homil.*

C. XLV.

C. XLV. *Ad nuptias Mariæ Joſeph non pervenit. Item* Gregorius *in Expoſitione Evangelii, homilia 26.*

SIc quippe *a* diſcipulum Dominus poſt reſurrectionem ſuam dubitare permiſit, nec tamen in dubitatione deſeruit, ſicut ante nativitatem ſuam habere Mariam ſponſum voluit, qui tamen ad ejus nuptias non pervenit. Nam ita factus eſt diſcipulus dubitans, & palpans teſtis veræ reſurrectionis, ſicut ſponſus matris fuerat cuſtos integerrimæ virginitatis.

Gratian. *Ex his omnibus auctoritatibus apparet, ſponſas conjuges appellari ſpe futurorum, non re præſentium. Quomodo ergo conjuges a prima fide deſponſationis appellantur, ſi iſta, quæ aſſeritur ſponſa, conjunx eſſe negatur? Sed a prima fide deſponſationis conjunx dicitur appellari, non quod in ipſa deſponſatione fiat conjunx, ſed quia ex fide, quam ex deſponſatione ſibi invicem debent, poſtea efficiuntur conjuges: ſicut per fidem dicuntur remitti peccata, non quod ante baptiſmum per fidem remittantur, ſed quia fides eſt cauſa, quare in baptiſmo a peccatis emundamur. §. 1. Illud autem Joannis Chryſoſtomi:* Matrimonium *b* non facit coitus, ſed voluntas. *Item illud Ambroſii* c: Non defloratio virginitatis, ſed pactio conjugalis matrimonium facit. *Ita intelligendum eſt: coitus ſine voluntate contrahendi matrimonium, & defloratio virginitatis ſine pactione conjugali non facit matrimonium, ſed præcedens voluntas contrahendi matrimonium, & conjugalis pactio facit, ut mulier in defloratione ſuæ virginitatis, vel in coitu dicatur nubere viro, vel nuptias celebrare. §. 2. Item Syricius Papa* d *diſceſſionem ſponſæ a ſponſo vocat conjugalem ſeparationem. Sed talis diſceſſio dicitur violatio conjugii non jam exiſtentis, ſed futuri, ut ex ipſa deſponſatione ſperabatur. Sic & diabolus dicitur cecidiſſe a beatitudine, non ſolum quam tunc habebat, ſed etiam ad quam habendam creatus erat. Sic qui merito ſuæ vitæ vel* e *ſcientiæ in Sacerdotem, vel Epiſcopum eligitur, ſi interim electionem ſuam caſſari meruerit, dicitur amittere Sacerdotalem vel Epiſcopalem unctionem, non quam jam acceperat, ſed ad quam accipiendam electus erat. Non ergo illa auctoritate ſponſa conjunx poteſt probari. §. 3. Sed concedatur, quod ſponſa non ſit conjunx, tamen quæritur, Utrum liceat ei renuntiare priori conditioni?*

C. XLVI. *Puellæ deſponſatæ prioribus reddendæ ſunt, ſi eis raptæ fuerint. Hoc autem prohibetur auctoritate* Ancyrani Concilii, *c. 11. in quo ſtatutum ſic legitur.*

DEſponſatas *f* puellas, & poſt ab aliis raptas, placuit erui, & eis reddi, quibus ante fuerant deſponſatæ, etiam ſi eis a raptoribus vis illata conſtiterit.

C. XLVII. *Communione privetur ſponſa, niſi raptorem deſerere, & ad ſponſum ſuum redire voluerit. Item* Joannes VIII. *α Roſtanno Archiepiſcopo.*

ATho *g* præſentium lator, dum in noſtro ſervitio fideliter excubaret, quendam virum fœminam ſibi deſponſatam conqueritur rapuiſſe. Et ideo fraternitas tua noſtra auctoritate ſuffulta, ſuffraganeos ſuos Epiſcopos præſentialiter convocet, & ſic unanimi ſententia, ſi ſponſam huic raptor non reddiderit, tam idem, quam rapta, ſi ad priſtinum ſponſum remeare noluerit, omni communione priventur.

Corr. Rom. ¶ α Octavus] *Sic eſt reſtitutum ex pleriſque vetuſtis, & Ivone. In vulgatis erat,* Chryſoſtomus.

4 pars. Gratian. *Sed aliud eſt priori conditioni renuntiare: & de nuptiis cum alio agere: aliud eſt rapi, hoc eſt, illicite conſtuprari.*

C. XLVIII. *Quid ſit raptus? Unde* Iſidorus *Etymolog. lib. 5. cap. 26. ait.*

RAptus *a* eſt illicitus coitus, a corrumpendo dictus: unde qui rapta potitur, ſtupro fruitur.

Gratian. *Hæc autem non ab alio rapta, ſed alii deſponſata monſtratur. Raptam vero talem dici prohibet* Gelaſius Papa, *dicens:*

C. XLIX. *Ibi raptus admittitur, ubi puella abducitur, de cujus ante nuptiis nihil actum probatur.*

LEx *b* illa præteritorum Principum ibi raptum dixit eſſe commiſſum, ubi puella, de cujus ante nuptiis nihil actum fuerit, videatur abducta.

5 pars. Gratian. *Quod autem in fine capituli ſubjungitur,* etiam ſi eis a raptoribus vis illata conſtiterit, *ideo additum eſt, quia raptarum aliæ ſe rapiendas exponunt, aliæ violenter abducuntur. Quolibet ergo modo rapiantur, priori reddendæ ſunt. Hæc autem, ut ſupra dictum eſt, non inter raptas, ſed inter alias deſponſatas connumeratur, & ideo* c *non eſt huic auferenda, & priori reddenda. §. 1. Sequuntur aliæ auctoritates, quibus iſta prohibetur nubere ſecundo, & jubetur redire ad priora vota.*

C. L. *Puellam alii deſponſatam alter accipere non valet. Ait enim* Syricius Papa *Hymerio Epiſcopo Tarraconenſi, epiſt. 1. c. 4.*

DE *d* conjugali violatione requiſiſti, ſi puellam alteri deſponſatam alter in matrimonium poſſit accipere. Tale *α* ergo connubium anathematizamus, & modis omnibus, ne fiat, prohibemus: quia illa benedictio, quam nupturæ Sacerdos imponit, apud fideles cujuſdam ſacrilegii inſtar eſt, ſi ulla tranſgreſſione violetur.

Corr. Rom. ¶ α Tale ergo] *In epiſtolarum Syricii codicibus, & in codice canonum, & apud cæteros collectores (præter Pannormiam,) & in capitular. Caroli Baſileæ impreſſis, lib. 1. c. ult. legitur:* Hoc ne fiat, modis omnibus inhibemus. *Sed quoniam in caſu ſit mentio anathematis, non eſt mutatum.*

Gratian. *Sed auctoritate hac Syricii illa prohibetur ad ſecunda vota tranſire, quæ in propriam domum eſt ducta, & cum ſponſo ſuo eſt velata & benedicta. Talium diſceſſione violatur benedictio, quam nupturæ Sacerdos imponit. Verum hanc necdum ſponſus in ſuam duxerat, nec cum ea benedictionem acceperat. Non ergo hac auctoritate hujuſmodi copula prohibetur. §. 1. Item illud Euſebii Papæ:* Deſponſatam *e* puellam non licet parentibus alii viro tradere. *Similiter & de hujuſmodi deſponſata intelligitur, quæ videlicet cum ſponſo eſt velata & benedicta. §. 2. Item objicitur illud Gregorii* f: Quæ propter frigiditatem a viro ſuo ſeparata eſt, & alii nupta, ſi vir ejus aliam cognoverit, illa eſt detrahenda ſecundo, & reddenda primo. *Sed eodem modo ſolvitur: quia iſta videlicet cum illo benedictionem acceperat.*

C. LI. *Si quis alicui mulieri conſenſus fidem fecerit, non licet illi aliam ducere.*

PALEA.

[Auguſtinus *de fide pactionis, & conſenſus.*]

DUobus modis dicitur fides, pactionis & conſenſus. Si aliquis alicui mulieri fidem fecerit pactionis, non debet aliam ducere. Si aliam duxerit, pœnitentiam debet agere de fide mentita, maneat tamen cum illa, quam duxit. Non enim reſcindi debet tantum ſacramentum. Si autem fecerit fidem conſenſus, non licet aliam ducere. Si autem duxerit; dimittet eam, & adhærebit priori.

Corr. Rom. ¶ *Etiam in decretalibus tit. de ſponſa duor. c. 1. citatur ex* Auguſtino, *apud quem non eſt inventum.*

Gratian. *Eſt autem fides pactionis, quando aliquis promittit fidem alicui, quod eam ducet, ſi permiſerit ei rem ſe-*

---

a *Joan.* 20. b *Sup. ead. matrimonium.* c *Sup. ead. cum initiatur.* d *Infr. c. de conjugali.* e *al. &.* f *Anſ. lib.* 10. c. 8. *Burch. l. 9. c.* 38. *Ivo p. 8. cap.* 176. *Pann. l. 6. c.* 19. g *Ivo p.* 14. *cap.* 64.

a 36. *q.* 1. *raptus. Ivo p. 8. c.* 26. *Pann. l.* 6. *c.* 53. b *Infr.* 36. *q.* 1. *lex illa. In codice Theod. l.* 8. *tit.* 24. *de raptu virg. vel viduarum, leg.* 1. *Polyc. l.* 6. *tit.* 4. *Anſ. l.* 10. *c.* 11. c *ſup. deſponſatas.* d *Pol. ibid. Anſ. l.* 10. *c.* 9. *Burch. l.* 9. *c.* 31. *Ivo p.* 8. *c.* 169. *Pann. l.* 6. *c.* 18. e *Sup. ead. deſponſatam.* f *Infr.* 33. *q.* 1. *requiſiſti.*

cum

cum habere, vel etiam pro consensu. Fides autem consensus est, quando etiam non stringit manum, corde tamen & ore consentit ducere, & mutuo se concedunt unus alii, & mutuo se suscipiunt.

CAUSA XXVIII.

Quidam infidelis in conjugio positus ad fidem conversus est, uxor vero odio fidei Christianæ ab eo discessit. Ille quandam fidelem in uxorem accepit, qua mortua Clericus efficitur. Tandem vitæ & scientiæ merito in Episcopum eligitur.

1. *Hic primum quæritur, An conjugium sit inter infideles?*
2. *Secundo, An liceat huic aliam ducere, priore vivente?*
3. *Tertio, An sit reputandus bigamus, qui ante baptismum habuit unam: & post baptismum alteram?*

QUÆSTIO I.

1 ps *Quod autem inter Infideles conjugium non sit, multis auctoritatibus probatur. Ait enim* a *Paulus:* Omne, quod non est ex fide, peccatum est. *Conjunctio autem infidelium non est ex fide: & ideo peccatum est. Non est ergo conjugium, quia nullum conjugium peccatum est. Item* b *Augustinus α:* Non est vera pudicitia hominis infidelis cum conjuge sua. *Ubi autem vera pudicitia esse non potest, ibi nec verum conjugium est. Item* c *Ambrosius β:* Jussit Esdras dimitti uxores alienigenas, per quas ibant ad Deos alienos. Non est enim putandum matrimonium, quod extra Dei decretum est factum. Sed cum cognoscitur, est emendandum. *Item Augustinus γ:* Non est ratum conjugium quod sine Deo est. *Ex his omnibus auctoritatibus probatur, conjugium non esse inter infideles.* §. 1. *Sed econtra aliæ inveniuntur auctoritates, quibus probatur conjugium esse inter infideles. Quarum prima est illud Evangelii, quod Christus ait* d: Erunt quinque in una domo, duo in tres, & tres dividentur in duos. *Deinde cum personas illas enumerasset, uxorem in virum esse dividendam dixit, & e converso. Item:* Qui e non odit patrem, aut matrem, aut uxorem, aut sororem propter me, non est me dignus. *Uxorem infidelem, non fidelem, dixit odio habendam. Item.* Omnis f qui reliquerit domum, aut patrem, aut matrem, aut sororem, vel uxorem propter me, centuplum accipiet, &c. *Uxorem in hoc loco infidelem significat, quæ propter Christum dimittitur, dum potius ipsa, quam Christi fides deseritur. Item Apostolus* g: Si quis frater uxorem habet infidelem, & hæc consenserit habitare cum illo, non dimittat illam: & si qua mulier habet virum infidelem, & hic consentit habitare cum illa, non dimittat virum. Sanctificatus est enim vir infidelis per virum fidelem. *Item ad Titum* h: Hortare adolescentulas, ut diligant viros suos. *Hoc tam de fidelibus, quam de infidelibus intelligendum est. Infidelibus namque viris mulieres propensius propter Deum debent obsequi, ut sic viros suos Christo lucrari valeant. Sicut in passione B. Clementis* i *de Theodora & Sisinnio legitur mirabiliter contigisse.*

Corr. Rom. ¶ α Augustinus:] *Verba ipsa B. Augustini referuntur ẽ ead.* sic enim. *vers.* nec vera.

¶ β Ambrosius:] *Hæc sunt potius accepta ex glossa ordinaria ad locum indicatum.*

¶ γ Augustinus:] *Hoc non est inventum apud B. Augustinum. Verum apud B. Ambrosium in idem c. 7. primæ ad Corinthios hæc leguntur.* Non enim ratum est matrimonium, quod sine Dei devotione est, *& similia in glossa ordinaria, ibidem ex B. Ambrosio.*

C. I. *Bigami probantur, qui ante baptismum habuerunt unam, & post baptismum alteram.*

Item Innocentius Papa *Rufo & Eusebio Episcopis Macedonibus, epist. 22. c. 2.*

NUnquid non a erunt admittendi in hæreditatis consortium, qui ex ea suscepti sunt, quæ ante baptismum fuit uxor? eruntque appellandi vel naturales, vel spurii, quia non est matrimonium legitimum (ut vobis videtur) nisi illud, quod post baptismum assumitur? Ipse Dominus cum interrogaretur a Judæis, si liceret dimittere uxorem, atque exponeret fieri non debere, addidit b: *Quod Deus conjunxit, homo non separet.* Ac ne de his putetur esse locutus, qui post baptismum uxores sortiuntur, meminerint hoc & a Judæis interrogatum, & Judæis esse responsum. Quæro, & solicitus quæro, si una & eadem sit uxor ejus, qui antea catechumenus, & postea fit fidelis, filiosque ex ea, cum esset catechumenus, susceperit, & postea alios filios, cum fidelis; utrum sint fratres appellandi, an non habeant postea defuncto Patre cum cæteris herciscundæ hæreditatis consortium, quibus filiorum nomen regeneratio spiritualis creditur abstulisse? Quod cum ita sentire atque judicare absurdum est, quæ (malum) ratio est hoc defendi, & vacua magis opinione jactari, quam aliqua auctoritate roborari, cum non possit inter peccata deputari, quod lex præcepit, & Deus injunxit?

C. II. *Infidelis potestate sit, post baptismum uxorem recipere, quam ante dimiserat.*

Item ex decreto Eutychiani Papæ.

2 ps SI quis c gentilis gentilem uxorem dimiserit ante baptismum, post baptismum in potestate ejus erit eam habere, vel non habere.

C. III. *Fidelis infidelem discedentem sequi non cogitur.*

Item.

SImili d modo, si unus ex conjugatis baptizatus est, alter gentilis, & sequi non vult, sicut dicit e Apostolus, infidelis si discedit, discedat.

C. IV. *Sine culpa relinquitur uxor, quæ cum fideli habitare noluerit.*

Item Augustinus *de fide & operibus cap. 16.*

UXor α legitima f societate conjuncta, sine ulla culpa relinquitur, si cum viro Christiano permanere noluerit. Non attenditur eo modo illam rectissime dimitti, si viro suo dicat: Non ero uxor tua, nisi mihi de latrocinio divitias congeras, aut nisi solita lenocinia, quibus nostram domum transigebas, etiam Christianus exerceas, aut si quid aliud vel facinorosum in viro noverat, quo delectata vel libidinem explebat, vel facilem victum habebat, vel etiam ornatior incedebat. Tunc enim ille, cui uxor hæc dicit, si veraciter egit pœnitentiam g ab operibus mortuis, quando ad baptismum accessit, habetque in fundamento fidem, quæ h per dilectionem operatur, proculdubio plus tenebitur amore divinæ gratiæ, quam carnis luxuriæ: & membrum, quod eum scandalizat, fortiter amputabit.

Corr. Rom. ¶ α Uxor] *Locus Augustini sic habet,* Quamobrem & illud, quod dicunt, veluti probare cupientes, quantum valeat sola fides, ubi Apostolus dicit: Quod si infidelis discedit, discedat: non est enim servituti subjectus frater aut soror in hujusmodi, id est, ne propter fidem Christi etiam ipsa uxor legitima societate conjuncta, sine ulla culpa relinquatur, si cum viro Christiano propter hoc quod Christianus est, permanere nolue-

a *Rom.* 14. b *Lib.* 1. *de adult. conjug. c.* 18. c *Sent.* 4. *dist.* 39. *Ad c.* 7. 1. *ad Corinth. & ibi gloss. ordin.* d *Luc.* 12. e *Luc.* 14. f *Matth.* 19. g 1. *Cor.* 7. h *ad Tit.* 2. i *In Abdiæ historia, & vita S. Clementis antiqua.*

a *Sup. dist.* 26. *deinde.* §. *nunquid. Burch. l.* 4. *c.* 33. *Ivo p.* 8. *c.* 303. *Pann. l.* 6. *c.* 96. b *Matth.* 19. c *Burch. l.* 9. *c.* 59. *Ivo p.* 8. *c.* 195. *Pann. l.* 6. *c.* 97. d *Burch. l.* 9. *c.* 60. *Ivo p.* 8. *c.* 196. *Pannor. l.* 6. *c.* 97. e 1. *Cor.* 7. f *Beda* 1. *Cor.* 7. *Ivo p.* 8. *c.* 25. *Pann. lib.* 3. *c.* 32. g *Hebr.* 6. *Galat.* 5.

rit,

rit, non attendunt eo modo, &c. *Verum ob gloſſas, potiſſimum in verſ.* non attenditur: *& quoniam Ivo & Pannormia habent ut Gratianus, nihil eſt mutatum.*

C. V. *Licite dimittitur uxor, quæ virum ſuum cogere quærit ad malum.*

Idem *in* a *ſermone Domini in monte, lib.* 1. *c.* 27. *&* 28.

IDololatria, quam ſequuntur infideles, & quælibet noxia ſuperſtitio, fornicatio eſt. Dominus autem permiſit *b* cauſa fornicationis uxorem dimitti. Sed quia permiſit, & non juſſit, dedit locum Apoſtolo monendi, ut qui voluerit, non dimittat uxorem infidelem, quo ſic fortaſſis poſſit fidelis fieri. *Item c.* 28. c §. 1. Si infidelitas fornicatio eſt, & idololatria infidelitas, & avaritia idololatria, non eſt dubitandum, & avaritiam fornicationem eſſe. Quis ergo jam quamlibet illicitam concupiſcentiam poteſt recte a fornicationis genere ſeparare, ſi avaritia fornicatio eſt? Ex quo intelligitur, quod propter illicitas concupiſcentias non tantum, quæ in ſtupris cum alienis viris aut fœminis committuntur, ſed omnino quaslibet, quæ animam corpore male utentem a lege Dei aberrare faciunt, & pernicioſe, turpiterque corrumpunt, poſſit ſine crimine & vir uxorem dimittere, & uxor virum: quia exceptam facit Dominus cauſam fornicationis, quam fornicationem (ſicut ſupra commemoratum eſt) generalem & univerſalem intelligere cogimur. Cum autem ait: *Excepta cauſa fornicationis*: non dixit, cujus ipſorum, viri, an fœminæ. Non enim tantum fornicantem uxorem dimittere conceditur, ſed quiſquis eam quoque uxorem dimittit, a qua ipſe cogitur fornicari, cauſa utique fornicationis dimittit: velut ſi aliquem cogat uxor ſacrificare idolis, qui talem dimittit, cauſa fornicationis dimittit, non tantum illius, ſed & ſuæ; illius, quia fornicatur; ſuæ, ne fornicetur.

C. VI. *Quæ ſimulachrum facit, nec reſipiſcit, dimittatur a viro ſuo.*

Idem *de adulterinis conjugiis, lib.* 2.

NOn *d* ſolum mœchatio eſt illius, quæ carnem ſuam coinquinat, ſed etiam, quæ ſimulachrum facit, mœchatur. Quod ſi in his factis perſeverat, & pœnitentiam non agit, recede ab illa, & noli vivere cum illa. Sin autem, & tu particeps peccati illius eris.

Corr. Rom. ¶ *In eo libro non extat, ſed apud Hermem in libro paſtoris, mandato quarto, ex quo citat Ivo hoc una cum palea,* ego dixi ſ. 34. *q.* 1. *&* 2. *Et quoniam in eo mandato tam de viro, quam de muliere agitur, eſt aliqua verborum varietas, ſed eadem ſententia.*

C. VII. *Amore cujuslibet non eſt a fide recedendum.*

Item Ambroſius *ad Hilarium.*

SI *e* infidelis (dicit Apoſtolus *f*) diſcedit, diſcedat: non eſt enim ſervituti ſubjectus frater aut ſoror in hujuſmodi,] id eſt, ſi infidelis noluerit eſſe cum conjuge fideli, hic agnoſcat fidelis ſuam libertatem: ne ita ſe ſubjectum deputet ſervituti, ut ipſam dimittat fidem, ne conjugem amittat infidelem. Hoc & de filiis, atque parentibus, hoc de fratribus, & ſororibus intelligitur, propter Chriſtum omnes eſſe dimittendos, cum proponitur iſta conditio, ut Chriſtum « dimittat, ſi illos ſecum habere deſideret. Hoc ergo & de domo, atque agris, hoc & de iis rebus, quæ jure pecuniario poſſidentur, hoc loco accipiendum eſt.

Corr. Rom. ¶ *Sic etiam Ivo: ſed habetur apud B. Auguſtinum, epiſt.* 89. *Beda* 1. *Cor.* 7. *citat ex Auguſtino ad conſulta Hilarii.*

¶ « Chriſtum] *Antea legebatur*, ut propter Chriſtum dimittat, ſi eum ſecum, &c. *Emendatum eſt ex epiſtola B. Auguſtini. Reliqua vero partim ex ipſa, partim ex vetuſtis Gratiani codicibus.*

C. VII. *Quod etiam infideles ſunt conjuges, & quod fideli licet dimittere infidelem.*

Item Auguſtinus *ad Pollentium, l.* 1. *de adulter. conjugiis, c.* 13. *&* 14.

3 JAm nunc illud videamus, quod ait Apoſtolus *a*: *Cæteris autem ego dico, non Dominus*, ad imparia ſcilicet, hoc eſt, ubi non ambo Chriſtiani fuerant, conjugia locuturus. Quod mihi viſum eſt eum monendo dixiſſe. Quia enim conjunx fidelis relinquere conjugem licite potuit infidelem, ideo fieri hoc non Dominus ſed Apoſtolus prohibet. Quod enim Dominus prohibet, fieri omnino non licet. Monet ergo Apoſtolus, quo poſſit eſſe multorum occaſio lucrandorum, ut fideles conjuges in relinquendis infidelibus permiſſa licentia non utantur. Tibi autem videtur infideles quoque dimitti a fidelibus non licere, quia hoc vetat Apoſtolus: cum ego dicam licere, quia hoc non vetat Dominus, non tamen expedire, quia hoc ne fiat, monet Apoſtolus, qui reddit etiam rationem, cur fieri non expediat, quamvis liceat. *Quomodo* b *enim ſcis* (inquit) *mulier, ſi virum ſalvum facies? aut unde ſcis vir, ſi ſalvam facies uxorem?* cum & ſuperius dixiſſet: *Sanctificatus eſt enim vir infidelis in muliere fideli, & ſanctificata eſt mulier infidelis in fratre*, hoc eſt in Chriſtiano: *Alioquin filii veſtri*, inquit, *immundi eſſent: nunc autem ſancti ſunt.* Sic ad lucrandos conjuges, & filios Chriſto, etiam exemplis, quæ jam provenerant, videtur hortatus. Cur ergo non expediat infideles conjuges dimitti a fidelibus, cauſa evidenter expreſſa eſt. Non enim propter vinculum cum talibus conjugale ſervandum, ſed ut acquirantur Chriſto, recedi ab infidelibus conjugibus Apoſtolus vetat. Multa *c* ſunt enim facienda non jubente lege, ſed libera charitate: & ea ſunt in noſtris officiis gratiora, quæ cum liceret nobis etiam non impendere, tamen cauſa dilectionis impendimus. Unde prior Dominus ipſe cum tributum ſe non debere monſtraſſet, ſolvit tamen, ne ſcandalizaret eos, quibus ad æternam ſalutem gerens hominem *d* conſulebat. Jam vero Apoſtolus, quemadmodum iſta commendet, ejus verba teſtantur, ubi dicit: *Cum enim ſim liber ex omnibus, omnium me ſervum feci, ut plures lucrifacerem*, cum paulo ſuperius dixiſſet: *Nunquid* e *non habemus poteſtatem manducandi & bibendi? nunquid non habemus licentiam ſororem mulierem circumducendi, ſicut cæteri Apoſtoli, & fratres Domini, & Cephas? An ego ſolus, & Barnabas non habemus poteſtatem hoc operandi? Quis militat ſuis ſtipendiis unquam? Quis plantat vineam, & de fructu ejus non edit? Quis paſcit gregem, & de lacte ejus non comedit?* Et paulo poſt. *Si alii*, inquit, *poteſtatis veſtræ jura participant, quare non magis nos? ſed non uſi ſumus hac poteſtate, ſed omnia toleramus, ne quod impedimentum demus Evangelio Chriſti.*

C. IX. *Ab infidelibus conjugibus licet recedere, ſed non expedit.*

Idem *ibidem, c.* 18. *&* *ſequentibus.*

SIc enim recedere ab infidelibus uxoribus vel maritis, fideles viri vel fœminæ non prohibentur a Domino, ut neque jubeantur. Nam ſi dimittere tales conjuges juberentur, nullus locus eſſet conſilio monentis Apoſtoli *f*, ne hoc fieret. Nullo enim modo, quod Dominus jubet, ſervus bonus fieri prohiberet. *Item paulo poſt.* Cum ergo cœpiſſet gentibus Evangelium præ-

a *Gloſſa ordin.* 1. *Cor.* 7. *&* *Beda.* b *Matth.* 19. *Ivo part.* 8. *c.* 248. *&* 249. *Pann. l.* 7. *c.* 29. *&* 30. c *Infr.* 32. *q.* 7. *Apoſtolus in fine.* d *Ivo p.* 8. *c.* 243. *Pann. l.* 7. *c.* 34. e *Ivo p.* 8. *c.* 253. *Pann. l.* 7. *c.* 33. f 1. *Cor.* 7.

a 1. *Cor.* 7. *Pannor. l.* 6. *c.* 100. b *al. Quid.* c *ibid. c.* 14. d *al. mortem.* e 1. *Cor.* 9. *ibid.* 13. f *Beda* 1. *Cor.* 7. *Pannor. lib.* 6. *cap.* 101.

dicari,

dicari, jam conjunctos gentiles gentilibus comperit conjuges. Ex quibus si non ambo crederent, sed unus, aut una infidelis cum fideli consentiret habitare, nec prohiberi a Domino debuit fidelis infidelem dimittere, nec juberi: ideo scilicet non prohiberi, quia justitia permittit a fornicante discedere, & infidelis hominis fornicatio est major in córde: nec vera ejus pudicitia cum conjuge dici potest, quia *a* omne, quod non est ex fide, peccatum est: quamvis veram habeat fidelis pudicitiam etam cum infideli conjuge, quæ non habet veram. Ideo autem nec juberi debuerunt fideles ab infidelibus separari, quia non contra jussionem Domini gentiles fuerant ambo conjuncti. §. 1. Quoniam ergo ab infideli fidelem discedere nec prohibet nec jubet Dominus: ideo, ut non discedat, Apostolus *b* dicit, *Non Dominus*, habens utique Spiritum Sanctum, in quo dare possit utile & fidele consilium. Unde cum dixisset de muliere, cujus vir mortuus fuerit: *Beatior autem erit, si sic permanserit, secundum consilium meum*, ne quis hoc consilium tanquam humanum, non divinum, contemnendum putaret, adjecit: *Puto autem, quod & ego Spiritum Dei habeam.* Proinde intelligendum est, etiam ipsa, quæ non a Domino jubentur, sed a sancto ejus famulo utiliter suadentur, eodem Domino inspirante suaderi. Absit enim ut quisquam catholicus dixerit, quod *c* suadet Spiritus Sanctus, non Dominum suadere, cum & ipse Dominus sit, & inseparabilia sint opera Trinitatis. Dicit tamen *d*: *De virginibus autem præceptum Domini non habeo: consilium autem do:* non ut hoc consilium alienum existimemus a Domino, cum continuo sequatur, & dicat, *tanquam misericordiam consecutus a Domino, ut fidelis essem.* Secundum Deum ergo dat fidele consilium in eo Spiritu, de quo ait: *Puto autem, quod & ego Spiritum Dei habeam.* §. 2. Veruntamen aliud est Domini jubentis imperium, aliud conservi secundum misericordiam charitatis, quæ illi a Domino est inspirata, atque donata, fidele consilium. Aliud ibi facere non licet, hic autem licet: ita sane, ut ipsum licitum partim quidem expediat, partim vero non expediat. Expedit tunc, quando non solum per justitiam, quæ coram Domino est, permittitur, sed etiam hominibus nullum ex hoc impedimentum salutis infertur: velut cum dat consilium non nubendi Apostolus virginibus (unde præceptum Domini se non habere testatur) licet aliud facere, id est, nubere, & minus, quam continentiæ, bonum tamen tenete nuptiarum: ipsumque licitum etiam expedit: quoniam in vetita & illicita ruituram carnis infirmitatem sic excipit honestate nubendi, ut neminem impediat ad salutem: quamvis magis expediret, magisque honestum esset, si virgo consilium, quo præceptum eam non compellit, arriperet. Tunc etiam non expedit id, quod licitum est, quando permittitur quidem, sed usus ipsius potestatis aliis affert impedimentum salutis: sicut est (unde jamdiu loquimur) discessio fidelis conjugis ab infideli: quam non prohibet Dominus præcepto legis, quia coram illo injusta non est: sed prohibet Apostolus consilio charitatis, quia infidelibus affert impedimentum salutis: non solum, quia pernicioſissime scandalizantur offensi, verum etiam, quia cum in alia conjugia ceciderint viventibus eis, a quibus dimittuntur, adulterinis nexibus colligati difficillime resolvuntur. §. 3. Ideo hic, ubi id, quod licet, non expedit, non potest dici, si dimiserit infidelem, bene faciet, si non dimiserit, melius facit: sicut dictum est *e*: *Qui dat nuptum, bene facit, & qui non dat nuptum, melius facit:* quoniam illud non solum utrumque pariter licet (unde ad nihil horum præcepto Domini quisquam compellitur) sed etiam utrumque expedit, aliud minus, aliud amplius. Unde ad id, quod amplius expedit, consilio Apostoli *a*, quicunque potest capere, provocatur. Hic autem, ubi de dimittendo, vel non dimittendo infidelis conjugio quæritur, utrumque quidem pariter licitum est per justitiam, quæ coram Domino est, & ideo nihil horum Dominus prohibet: sed non utrumque expedit propter infirmitates hominum: & ideo id, quod non expedit, Apostolus prohibet, dante sibi Domino liberum prohibendi locum: quia neque id, quod monet Apostolus, prohibet Dominus, neque id, quod prohibet Apostolus, jubet Dominus. Quod nisi ita esset, neque contra prohibitionem Domini Apostolus aliquid moneret, neque contra jussionem ejus aliquid prohiberet. §. 4. Proinde in his duabus causis, una de nubendo vel non nubendo, altera de infideli conjuge dimittendo, vel non dimittendo, aliquia simile invenitur in verbis Apostoli, & aliquid dissimile. Simile quidem, quod ibi dicit *b*: *Præceptum Domini non habeo, consilium autem do.* & hic dicit: *Ego dico, non Dominus.* Quale est enim, *præceptum Domini non habeo*, tale est, *non dicit Dominus:* & quale est, *consilium do*, tale est, *ego dico.* Illud autem dissimile est, quia de nubendo & non nubendo dici potest, hoc bene fieri, illud melius, quoniam utrumque expedit, minus unum *c*, magis aliud: at vero de conjuge infideli dimittendo, vel non dimittendo, quoniam unum horum non expedit, aliud expedit, dici non oportet, qui dimittit, bene facit, & qui non dimittit, melius facit: sed dici oportet, non dimittat; quia etsi licet, non expedit. Sic ergo possumus dicere, melius esse infidelem conjugem non dimittere, quamvis liceat & dimittere: quemadmodum recte dicimus melius esse, quod & licet, & expedit, quam id, quod licet, & non expedit. §. 5. His *d* de causis factum est, ut exponens Domini sermonem: quem prolixum in monte habuit, ubi ventum est ad quæstionem de conjugibus *dimittendis*, vel non *dimittendis*, adhibitis etiam Apostolicis testimoniis dicerem, consilium esse Apostoli, non præceptum Domini, ubi ait *e*: *Cæteris autem ego dico, non Dominus*, monens eos, qui haberent conjuges infideles, ut consentientes habitare secum non dimitterent. Quod utique ideo monendum, non jubendum fuit, quia non tanto pondere prohibendi sunt homines facere licita, quamvis non expediant, quanto pondere prohibenda illicita. Si autem alicubi Apostolus etiam illa, quæ jubenda sunt, monere dignatus est, hoc fecit parcendo infirmitati, non præjudicando jussioni. Unde ipse *f* dixit *g*: *Non ut confundam vos, hæc scribo, sed ut filios meos charissimos moneo:* quid habet quæstionis, ubi ait: *Ego Dico, non Dominus.* Item, ubi ait: *Ecce ego Paulus dico vobis, quia si circumcidamini, Christus vobis nihil proderit.* Nunquid etiam hic dixit: Ego dico, non Dominus? Non sunt itaque ista similia: quia etiam illa, quæ jubet Dominus, non est indignum, neque contrarium, si eadem monet Apostolus. Monemus enim, quos charos habemus, ut faciant Domini præcepta vel jussa. Cum vero *i* ait: *Ego dico, non Dominus*, satis ostendit, Dominum non prohibere, quod ipse prohibebat. Prohibuisset autem Dominus, si esset illicitum. Ergo secundum ea, quæ supra diu diximus, multumque versavimus, licitum erat per justitiam; sed etiam licitum non erat faciendum propter liberam benevolentiam. §. 6. Tu *k* vero, cui placet ita non licere, quod non vetat Dominus, sed Apostolus, quemadmodum non licet, quod vetat Dominus, cum exponere voluisses, quid sibi vellet, quod ait: *Ego dico, non Dominus*, cum alloqueretur fideles, quibus essent conjuges infideles, dixisti, quia Dominus jussit, nec onjugia sibimet diversæ religio-

a Supra ad. in princip. Rom. 14. *b* 1. *Corinth.* 7. *c al. quando.* *d Ibidem.* *e Ibid. c.* 19.

a 1. *Corinth.* 7. b *Ibidem.* c *al. aliud.* d *Ibidem ep.* 20. *Lib.* 1. *de serm. Domini, cap.* 14. e 1. *Corinth.* 7. *f al. si.* g 1. *Corinth.* 4. h *Galat.* 5. i *al. ergo.* k *Ibid. cap.* 21.

nis copularentur: & ipsum adhibuisti testimonium Domini dicentis *a*: *Non accipies uxorem filio tuo de filiabus alienigenarum, ne traducat eum post Deos suos, & pereat anima ejus.* Addidisti etiam verba Apostoli, ubi ait *b*: *Mulier alligata est, quamdiu vir ejus vivit, quod si mortuus fuerit vir ejus, liberata est: cui vult nubat: tantum in Domino.* Quod ita exposuisti, ut adjungeres, id est, Christiano. Deinde secutus es, & addidisti *c*. Hoc est ergo Domini præceptum tam in Veteri, quam in Novo Testamento, ut non nisi unius religionis & fidei conjugia sibi maneant copulata. Si hoc ergo est Domini præceptum tam in Veteri Testamento, quam in Novo, & hoc jubet Dominus, hoc docet Apostolus, ut non nisi unius religionis & fidei maneant copulata conjugia; quare contra hoc Domini jussum, contra doctrinam suam, contra præceptum Veteris & Novi Testamenti jubet α Apostolus *d*, ut diversæ fidei conjugia maneant copulata? Quia Paulus, inquis, gentium prædicator & Apostolus, jam in conjugio positos non solum monet, sed etiam jubet, ut si unus, aut una e conjugibus credidisset, alterum vel alteram non credentem, secum tamen habitare consentientem, non dimitteret. His verbis tuis aliud hoc esse, aliud illud, satis evidenter ostendis. Illud *e* enim de his conjugiis agitur, quæ sibi primitus copulantur, ne nubat fœmina non suæ *f* religionis viro, vel ne vir talem ducat uxorem: id enim (ut dicis) jubet Dominus, docet Apostolus, utrumque præcipit Testamentum. Hoc autem diversum esse quis abnuat, ubi agitur non de conjungendis, sed de conjunctis? Ambo quippe unius & ejusdem infidelitatis fuerunt, quando conjuncti sunt: sed Evangelium cum venisset, alter sine altera, vel altera sine altero credidit. Si ergo aliud est hoc (quod sine scrupulo ullius dubitationis apparet) cur fidelem cum infideli in conjugio permanere non & Dominus, sicut Apostolus jubet? Nisi forte loco isto vacat, quod tam fidenter ipse Apostolus ait *g*: *An vultis experimentum accipere ejus, qui in me loquitur Christus?* Et utique Dominus est Christus. §. 7. Intelligis ne, quid dicam? An in hoc explanando aliquanto diligentius immorabor? Attende, ut rem ipsam tanquam in conspectu considerandam planiore sermone ponamus. Ecce conjuges duo unius infidelitatis fuerunt, quando conjuncti sunt. Nulla de his quæstio est, quæ pertineat ad illam Domini jussionem, doctrinamque Apostolicam, & præceptum Veteris & Novi Testamenti, quo prohibetur fidelis cum infideli conjugium copulare. Jam sunt conjuges & ambo adhuc sunt infideles, adhuc tales sunt, quales fuerunt, antequam jungerentur, qualesque conjuncti sunt. Venit Evangelii prædicator, credidit eorum unus, aut una; sed ita ut infidelis cum fideli habitare consentiat. Jubet fideli Dominus, ne infidelem dimittat, an non jubet? Si dixeris, jubet, reclamat Apostolus: *Ego dico, non Dominus.* Si dixeris, non jubet, causam requiro. Neque illam mihi responsurus es, quam tuis literis indidisti, quia Dominus prohibet infidelibus jungi. Hic enim nullo modo est ista causa, de jam junctis loquimur, non de jungendis. Si ergo tu causam non inveniisti, cur non vetet Dominus, quod vetat Apostolus: (cernis enim jam, ut existimo, non esse ipsam, quam esse putaveras) vide, ne forte illa sit, quæ mihi visa est & tunc proferenda, & nunc defendenda: ut scilicet illud intelligamus dicere Dominum, quod habet coram illo nullo modo transgredienda justitia, id est, quod ita jubet aut vetat, ut aliud facere omnino non liceat.

Corr. Rom. ¶ α Jubet Apostolus,] *Quæ sequuntur, usque ad vers.* jam in conjugio. *addita sunt ex B. Augustino, quemadmodum & in extremo ad vers.* vide, ne forte. *usque ad finem, ut sit perfecta sententia. Multa autem sunt emendata ex eodem originali, cum manuscriptis etiam exemplaribus & Beda collato.*

a *Deut.* 7. b 1. *Cor.* 7. c *al. aisti.* d 1. *Cor.* 7. *Sent.* 4. *dist.* 39. f *al. nisi.* g 2. *Cor.* 3.

3 ps. Gratian. *Contra invenitur* in Concilio Toletano IV. *cap.* 62.

C. X. *Nisi ad fidem Judæus accesserit, separetur ab uxore fideli.*

JUdæi *a*, qui Christianas mulieres in conjugio habent, admoneantur ab Episcopo civitatis ipsius, ut si cum eis permanere cupiunt, Christiani efficiantur. Quod si admoniti noluerint, separentur: quia non potest infidelis in ejus permanere conjunctione, quæ jam in Christianam translata est fidem. Filii autem, qui ex talibus nati existunt, fidem atque conditionem matris sequantur. Similiter & hi, qui procreati sunt de infidelibus mulieribus, & fidelibus viris, Christianam sequantur religionem, non Judaicam superstitionem.

Gratian. *Verum hoc ideo statutum est, ne dum fidelis salutem quærit infidelis, potius ipse cum ea infidelitatis perditionem inveniat. Unde in* eodem Concilio *cap.* 59. *tam de filiis Judæorum, quam cæteris ad fidem venientibus statutum est, ut infidelium consortia evitent.*

C. XI. *A parentum infidelium separentur consortio fivele. filii, nec eorum involvantur erroribus.*

JUdæorum *b* filios vel filias, ne parentum ultra involventur erroribus, ab eorum consortio separari decernimus, deputatos *c* aut monasteriis, aut Christianis viris, aut mulieribus Deum timentibus, ut sub eorum conversatione cultum fidei discant, atque in melius instituti tam in moribus, quam in fide proficiant.

C. XII. *Judæis ad fidem venientibus cum infideli nulla sit communio.*

Item in eodea, *cap.* 61.

SÆpe *d* malorum consortia etiam bonos corrumpunt; quanto magis eos, qui ad vitia pront sunt? Nulla igitur ultra communio sit Hebræis ad fidem Christianam translatis, cum his, qui adhuc in veteri ritu consistunt; ne forte eorum participatione *e* subvertantur. Quicunque ergo ex his, qui baptizati sunt, amodo infidelium consortia non vitaverint, & hi Christianis donentur, & illi publicis cædibus deputentur.

C. XIII. *Cum Judæis nec manducandum, nec habitandum, nec ab eis medicamentum accipiendum est.*

Item ex Sexta Synodo *f*, *cap.* 11.

NUllus *g* eorum, qui in sacro sunt ordine, aut Laicus azyma Judæorum manducet, aut cum eis habitet, aut aliquem eorum in infirmitatibus suis vocet, aut medicinam ab eis percipiat, aut cum eis in balneo lavet. Si vero quisquam hnc fecerit, si Clericus est, deponatur, si Laicus, excommunicetur.

C. XIV. *Clerici sive Laici vitrnt Judæorum convivia, nec eos ad sua consortia recipiant.*

Item ex Concilio Agathensi *h*, *cap.* 40.

OMnes *i* deinceps Clerici, sive Laici, Judæorum convivia evitent, nec eos ad convivium quisquam accipiat; quia cum apud Christianos communibus cibis non utantur, indignum atque sacrilegum est eorum cibos a Christianis sumi: cum ea, quæ Apostolo *k* permittente nos sumimus, ab illis judicentur immunda, ac si inferiores incipiant esse Christiani, quam Judæi, si nos, quæ

a *Burch. l.* 4. *c.* 83. *Ivo p.* 1. *c.* 277. *Pann. l.* 1. *c.* 73. b *Burchardus lib.* 4. *c.* 84. *Ivo p.* 1. *c.* 278. *Pannorm. l.* 1. *c.* 74. c *al. deputandos.* d *Burch. lib.* 4. *c.* 84. *Ivo p.* 1. *c.* 278. *Pann. l.* 1. *c.* 74. e *al. participio.* f *Apostolorum Can.* 69. g *Ivo part.* 13. *c.* 116. h *Concord. Veneticum, cap.* 12. i *Ivo part.* 13. *cap.* 117. k 1. *Timoth.* 4.

ab illis apponuntur, utamur, illi vero a nobis oblata contemnant.

5 pars. Gratian. *Ex his itaque evidenter colligitur, conjugium esse inter infideles. Illud vero Apostoli*: Omne *a* quod non est ex fide, peccatum est, *non ita intelligendum est, ut quicquid fit ab infidelibus, credatur esse peccatum; sed omne, quod contra conscientiam fit, ædificat ad gehennam. Unde Ambrosius* α, Peccatum est, quod aliter fit, quam probatum est. *Item Augustinus* β *super eundem locum*: Omne, quod aliter fit, quam probatum est, peccatum est: non tamen omne, quod fit cum fide, bonum est. Ignorantia enim, quæ est ex culpa, nocet. *Hinc etiam Apostolus ait* b: Beatus, qui non judicat semetipsum in eo, quod probat, *id est, qui non facit damnabilem* γ *semetipsum, aliter faciendo, quam probet esse faciendum. Vel, omne quod non est ex fide, dicitur esse peccatum; quia quicquid ea fide non fit, ut ad æternam valeat salutem, inutile reputatur apud Dominum. Unde Augustinus* c *ait*: Omnis infidelium vita peccatum est; nec valet esse bonum, quod fit absque Deo δ. Ubi enim deest agnitio æternæ & incommutabilis veritatis, falsa virtus est etiam in optimis moribus, §. 2. *Item cum dicitur*, non est vera pudicitia hominis infidelis cum conjuge sua, *negatur pudicitia esse vera, quantum ad effectum, ad præmium videlicet æternæ salutis. Sicut* d *enim apud hæreticos sacramenta negantur esse vera, non quantum ad formam, sed quantum ad virtutem; sic & virtutes negantur esse veræ apud infideles, non quin veræ in eis sint, juxta illud Hieronymi*: Virtutibus ε Romani promeruerunt imperium, *sed quia effectu carent æternæ salutis.* §. 3. *Item illud Ambrosii* e: Non est putandum matrimonium, quod extra Dei decretum factum est; sed cum cognoscitur, est emendandum. *Non ostendit conjugium non esse inter infideles. Nullo enim Domini præcepto gentiles prohibentur conjungi gentilibus. Nec ergo eorum conjugium extra Dei decretum fit. Illa itaque auctoritate jubentur separari ab invicem, qui contra Dei, vel Ecclesiæ decretum copulati sunt: utpote infideles cum fidelibus, vel consanguinei cum consanguineis, vel affines cum affinibus. Hi omnes, si sibi invicem copulati fuerint, separandi sunt.*

Corr. Rom. ¶ α Unde Ambrosius,] *Referuntur verba glossæ ordinariæ in eum Pauli locum. Verba autem Ambrosii in eundem locum sunt hæc*: Recte peccatum appellat, quod aliter fit, quam probatum est.

¶ β Item Augustinus] *Hæc non sunt inventa apud B. Augustinum: sed a vers.* non omne. *usque ad vers.* nocet. *sunt ex eadem glossa ordinaria ibidem.*

¶ γ Damnabilem] *In glossa interlineari ibidem hæc leguntur*, qui non facit se damnabilem, nocendo aliis de suo bono.

¶ δ Absque Deo.] *Apud B. Augustinum, & in glossa ordinaria legitur*, & nihil est bonum sine summo bono. *Reliqua vero, ut apud Gratianum.*

¶ ε Virtutibus] *Hæc non sunt reperta apud B. Hieronymum. Sententia elici potest ex B. Augustino in quinto de civit. Dei, c. 12. usque ad 15.*

C. XV. *Fideles infidelibus non sunt conjugio copulandi.*

Hinc etiam idem Ambrosius *in libro de Patriarchis, lib. 1. de Abraham, c. 9.*

CAve *f* Christiane, gentili, aut Judæo filiam tuam tradere. Cave, inquam, gentilem, aut Judæam, atque alienigenam, hoc est, hæreticam, & omnem alienam a fide tua uxorem accersas tibi. Prima conjugii fides, castitatis gratia est. *& infra.* §. 1. Si Christiana fit, non est satis nisi ambo initiati fitis sacramento baptismatis. Simul ad orationem nocte vobis surgendum est, & conjunctis precibus obsecrandus Deus.

a *Rom.* 14. b *Ibidem.* c *In lib. Sent. ipsius, & Prosperi, c.* 109. *paulo aliter.* d *supr. ead. in princ. & c. sic enim.* e *supr. ead. in princ.* f *Sent.* 4. *dist.* 39.

C. XVI. *Cum hæreticis catholici non misceant conjugia.*

Item ex Concilio Agathensi *a, c.* 67.

NOn *b* oportet cum hominibus e hæreticis miscere connubia, & vel filios vel filias dare, sed potius accipere, si tamen se profiteantur Christianos esse futuros, & Catholicos.

C. XVII. *Christiana communione careat, qui Judaicæ pravitati conjugali se vinculo sociat.*

Item ex Concilio Urbanensi *d.*

II. SI *e* quis Judaicæ pravitati conjugali societate jungitur, sive Christiana Judæo, sive Judæa Christiano mulier carnali consortio misceatur, quicunque eorum tantum nefas admisisse cognoscitur, a Christiano cœtu atque convivio, & a communione Ecclesiæ protinus segregetur.

Corr. Rom. ¶ *Eadem sententia quibusdam verbis mutatis habetur in Concilio Avernensi, c. 6. Et similia sunt in Aurelianensi II. c.* 19.

Gratian. *Item illud Augustini* f, Non est reatum conjugium, quod sine Deo est: *non negat conjugium esse inter infideles. Conjugium enim aliud est legitimum & non ratum, aliud ratum & non legitimum, aliud legitimum & ratum. Legitimum conjugium est, quod legali institutione, vel provinciæ moribus contrahitur. Hoc inter infideles ratum non est, quia non est firmum & inviolabile* α *conjugium eorum. Dato enim libello repudii, licet eis recedere ab invicem, & aliis copulari lege fori, non lege poli, quam non sequuntur. Inter fideles vero ratum conjugium est, quia conjugia semel inita inter eos, ulterius solvi non possunt. Horum quædam sunt legitima, veluti cum uxor a parentibus traditur, a sponso dotatur, & a Sacerdote benedicitur. Hæc alia conjugia, legitima & rata appellantur. Illorum vero conjugia, qui contemptis omnibus illis solennitatibus solo affectu aliquam sibi in conjugem copulant, hujusmodi conjugium non legitimum, sed ratum tantummodo esse creditur.*

Correct. Rom. ¶ α Inviolabile] *Sic in omnibus vetustis exemplaribus, quæ collata sunt. In vulgatis legebatur*, & ideo violabile.

QUÆSTIO II.

QUod vero uxore vivente alteram ducere non possit α, *testatur Scriptura* β, *dicens*: Alioquin si discesseritis ab invicem, & volentes cohabitare dimittitis, & aliis vos copulaveritis, adulteri eritis, & filii vestri, qui postea nascentur, erunt immundi, id est, spurii.

Corr. Rom. ¶ α Non possit,] *In vulgatis sequebantur hæc*, qui infidelem dimisit, *quæ in manusc. exemplaribus non habentur.*

¶ β Scriptura,] *Hæc non sunt verba ipsa Scripturæ sed in glossa ordinaria ex Ambrosio ad ea verba* 1. Cor. 7. alioquin filii vestri, &c. *hæc leguntur.* Si dimittis, invicem nolentes cohabitare, & alii vos copulatis, adulteri estis, & filii vestri spurii, & ideo immundi.

C. I. *Non potest quis post baptismum alteram ducere vivente ea, quæ ante baptismum sibi fuerit virgo copulata.*

Item ex Concilio Meldensi, *cap.* 1.

SI *g* quis habuerit uxorem virginem ante baptismum, vivente illa post baptismum, alteram habere non potest. Crimina enim in baptismo solvuntur, non conjugia.

a *Et in Laodicensi, cap.* 31. b *Burchard. l.* 9. *cap.* 78. *Ivo part.* 8. *cap.* 204. c *al. omnibus.* d *al. Verbenensi.* e *Sentent. ibid.* f *supr. ead. in principio.* g *supr. ead. q.* 1. *si quis. Concord. Tribur. Conc. cap.* 39. *Burch. lib.* 9. *c.* 61. *Ivo p.* 8. *c.* 197. *Pannorm. l.* 6. *c.* 98.

C. II. *Licet fideli aliam ducere uxorem, quam α Christianæ fidei odio infidelis dimittit.*

Gregorius *autem contra testatur, dicens:*

SI *a* infidelis discedit odio Christianæ fidei, discedat. Non est enim frater aut soror subjectus servituti in hujusmodi.] Non est enim dimisso peccatum propter Deum, si alii se copulaverit. Contumelia quippe creatoris solvit jus matrimonii circa eum qui relinquitur. Infidelis autem discedens, & in Deum peccat, & in matrimonium: nec est ei fides servanda conjugii; qui *b* propterea discedit, ne audiret Christum Deum *β* esse Christianorum conjugiorum.

Corr. Rom. ¶ *Hæc non sunt inventa apud B. Gregorium: sed apud B. Ambrosium ad cap. 7. 1. Corinthiorum, eadem fere leguntur, plenius atque aptius exposita.*

¶ α Quam] *Sic etiam in vetustis: sed si legeretur* quem, *magis videtur respondere verbis ipsius capitis.*

¶ β Christum Deum] *In loco indicato est*, ne audiret auctorem esse Christianorum Deum conjugii.

Gratian. *Hic distinguendum c est, aliud esse, dimittere volentem cohabitare, atque aliud discedentem non sequi. Volentem enim cohabitare licet quidem dimittere, sed non ea vivente aliam superducere d: discedentem vero sequi non oportet, & ea vivente aliam ducere licet. Verum hoc non nisi de his intelligendum est, qui in infidelitate copulati sunt. Cæterum si ad fidem uterque conversus est, vel si uterque fidelis matrimonio junctus est, & procedente tempore alter eorum a fide discesserit, & odio fidei conjugem dereliquerit, derelictus discedentem non comitabitur: non tamen illa vivente alteram ducere poterit; quia ratum conjugium fuerat inter eos, quod nullo modo solvi potest.*

QUÆSTIO III.

UTrum *vero bigamus sit reputandus, qui ante baptismum habuerit unam, & post baptismum alteram, auctoritate* Hieronymi *patet. Ait enim super epistolam Pauli ad Timotheum.*

C. I. *Non est bigamus, qui ante baptismum habuerit unam, & post baptismum alteram.*

OPortet *e* Episcopum unius uxoris esse virum. Verum hoc post baptismum. Cæterum, si ante baptismum habuit unam, & post baptismum habuerit aliam, non est reputandus bigamus, cui prorsus innovato per baptismum omnia vetera sunt dimissa.

Corr. Rom. ¶ *Sententia hujus capitis habetur supr. dist. 26. c.* unius. *ex glossa ordinaria prima ad Timotheum, c. 3. Beatus autem Hieronymus hanc rem, & in epist. ad Tit. c. 1. attigit, & in epistola ad Oceanum copiose tractavit.*

C. II. *Non debet fieri Episcopus, qui ante baptismum habuerit unam, & post baptismum alteram.*

Augustinus vero contra testatur, & Innocentius. Ait enim Augustinus *super epistolam Pauli ad Titum.*

ACutius *f* vero intelligunt, qui nec eum ordinandum censuerunt, qui ante baptismum habuerit unam, & post baptismum alteram. In baptismate enim crimina abolentur, non fœderatio conjugii dissolvitur. Sicut illa, quæ catechumena vitiata est, inter Dei virgines consecrari non potest: sic qui ante baptismum habuit unam, & post baptismum alteram, non nisi bigamus est reputandus. Amisit enim quiddam non ad vitæ meritum, sed ad signaculi sacramentum.

Corr. Rom. ¶ *Sententia hujus capitis habetur in collectaneis Bedæ & glossa ord. ad c. 1. epist. ad Titum, ut supra 26. dist. c.* acutius.

Gratian. *Item Innocentius Russo a & Eusebio Episcopis Macedoniæ multis argumentis probat, talem bigamum reputari. Quia ergo iste, cujus causa in præsenti agitur, ante baptismum habuit unam, & post baptismum alteram, bigamus judicatur: & licet vitæ merito & industriæ scientia polleat, tamen in Episcopum ordinari non potest.*

CAUSA XXIX.

CUidam *mulieri nobili nutiatum est, quod a filio cujusdam nobilis petebatur in conjugem: præbuit illa assensum. Alius vero quidam ignobilis, atque servilis conditionis, nomine illius, seipsum obtulit, atque eam in conjugem accepit. Ille, prius sibi placuerat, tandem venit, eamque sibi in conjugem petit. Illa se delusam conqueritur, & ad prioris copulam aspirat.*

1. *Hic primum quæritur, An sit conjugium inter eos?*
2. *Secundo, Si prius putabat hunc esse liberum, & postea deprehendit illum esse servum, An liceat ei statim ab illo discedere?*

QUÆSTIO I.

QUod b *autem conjugium sit inter eos, probatur hoc modo. Conjugium sive matrimonium est viri & mulieris conjunctio, individuam vitæ consuetudinem retinens. Item consensus utriusque matrimonium facit. Quia ergo isti conjuncti sunt, ut individuam vitæ consuetudinem conservarent, quia uterque consensit in alterum, Conjuges sunt appellandi.* §. 1. *His ita respondetur. Consensus est duorum vel plurium sensus in idem. Qui autem errat, non sentit; non ergo consentit, id est, simul cum aliis sentit. Hæc autem erravit; non ergo consensit: non itaque conjunx est appellanda, quia non fuit ibi consensus utriusque, sine quo nullum matrimonium esse potest. Sicut enim qui ordinatur ab eo, quem putat esse Episcopum, & adhuc est Laicus, errat, nec vocatur ordinatus, imo ab Episcopo adhuc est ordinandus; sic ista errans nulli est copulata conjugio, imo adhuc est copulanda.* §. 2. *Ad hæc, non omnis error consensum evacuat: Qui enim accipit in uxorem corruptam, quam putat virginem, vel qui accipit meretricem, quam putat esse castam, uterque errat, quia ille corruptam existimat virginem, & iste meretricem reputat castam. Nunquid c ergo dicendi sunt non consensisse in eas? aut dabitur utrique facultas dimittendi utramque, & ducendi aliam? Verum est, quod non omnis error consensum excludit; sed error alius est personæ, alius fortunæ, alius conditionis, alius qualitatis. Error personæ est, quando hic putatur esse Virgilius, & ipse est Plato. Error fortunæ, quando hic putatur esse dives, qui est pauper, vel e converso. Error conditionis, quando putatur esse liber, qui servus est. Error qualitatis, quando putatur esse bonus, qui malus est. Error fortunæ & qualitatis, conjugii consensum non excludit. Error vero personæ & conditionis, conjugii consensum non admittit. Si quis enim paciscereturse venditurum agrum Marcello, & postea veniret Paulus dicens se esse Marcellum, & emeret agrum ab illo, nunquid cum Paulo convenit iste de pretio, aut dicendus est agrum sibi vendidisse? Item si quis promitteret se venditurum mihi aurum, & pro auro offerret mihi orichaleum, & ita me deciperet, nunquid dicerer consensisse in orichalcum? Nunquam volui emere orichalcum, nec ergo aliquando in illud consensi, quia consensus non est nisi voluntatis. Sicut ergo hic error materiæ excludit consensum, sic & in conjugio error personæ. Non enim consensit in hunc, sed in eum, quem putabat esse.* §. 3. *Sed objicitur: d Jacob non consenserat in Liam, sed in Rachel: septem siquidem annis pro Rachel servierat. Cum ergo*

a *Sent. 4. distinct. 39. Gloss. 1. Cor. 7. ad illud:* [*non est enim frater.*] b *al. quæ.* c *Sentent. 4. distinct. 39.* d *al. superinducere.* e *Supra distinct. 26. unius.* f *Supra dist. 26. Acutius.*

a *sup. dist. 26. deinde. & sup. ead. q. 1. nunquid.*
b *27. q. 2. in prine.* c *4. Sent. dist. 30.* d *Gen. 29.*

eo ignorante Lia esset sibi supposita, non fuit conjugium inter eos, si error personæ consensum excludit; quia, ut dictum est, non in eam consenserat, sed in Rachel. His ita respondetur. Consensus alius est præcedens, alius subsequens. Præcedit consensus, quando ante carnalem copulam in individuam vitæ consuetudinem uterque consentit: subsequitur, quando post concubinalem, sive fornicarium coitum consentiunt in idem. Jacob ergo & Liam non fecit conjuges præcedens consensus, sed subsequens: nec tamen ex primo concubitu fornicarii judicantur, cum ille maritali affectu eam cognoverit, & illa uxorio affectu sibi debitum persolverit, putans lege primogenitarum & paternis imperiis se sibi jure copulatam. §. 4. Quod autem error personæ nonnullos excusset, auctoritate illa probatur, qua soror uxoris, utroque insciо, sorore videlicet & marito, in lectum ejus iviſſe, & a viro suæ sororis cognita perhibetur: quæ cum sine spe conjugii perpetuo manere censeatur, ille tamen, qui cognovit eam per ignorantiam, excusatur. Aliter etiam hoc probatur. Diabolus b *nonnunquam se in Angelum lucis transformat, nec est periculosus error, si tunc creditur esse bonus, cum se bonum simulat. Si ergo tunc ab aliquo simplici quæreret, an suæ beatitudinis vellet esse particeps, & ille responderet, se in ejus consortium velle transire, nunquid dicendus est consensisse in consortium diabolicæ damnationis, an non potius in participationem æternæ claritatis? Item, si quis hæreticorum, nomine Augustini, vel Ambrosii, vel Hieronymi, alicui catholicorum seipsum offerret, atque ad suæ fidei eum imitationem provocaret, si ille præberet assensum, in cujus fidei sententiam diceretur consensisse* c, *non in hæreticorum sectam, sed in integritatem catholicæ fidei, quam ille hæreticus se mentiebatur habere. Quia ergo hæc persona decepta errore, non in hunc, sed in eum, quem iste se mentiebatur esse, consensit, patet, quod ejus conjunx non fuerit. §. 5. Error & fortunæ & qualitatis non excludit consensum. veluti, si quis consentiret in prælaturam alicujus Ecclesiæ, quam putaret esse divitem, & illa esset minus copiosa: quamvis hic deciperetur errore fortunæ, non tamen posset renuntiare prælaturæ acceptæ. Similiter, quæ nubit paupери, putans illum esse divitem, non potest renuntiare priori conditioni, quamvis erraverit. Error qualitatis non excludit similiter consensum: utpote si quis emerit agrum vel vineam, quam putabat esse uberrimam, quamvis iste erraret in qualitate rerum, rem minus fertilem emendo, non potest tamen venditionem rescindere. Similiter, qui ducit in uxorem meretricem, vel corruptam, quam putat esse castam, vel virginem, non potest eam dimittere, & aliam ducere.*

QUÆSTIO II.

1 ps SEcunda *quæstio proposita est de conditione, An liceat mulieri dimittere eum, quem putabat liberum, si postea illum invenerit servum? Quod vero mulieri non liceat a servo discedere, multis rationibus videtur posse probari. In* d *Christo enim Jesu nec est Judæus, nec Græcus, nec servus, neque liber: ergo nec in conjugio Christianorum. Eadem enim lege in fide Christi uterque regitur. Indifferenter enim ab* e *Apostolo dicitur omnibus:* Qui vult nubere, nubat in Domino. *Et iterum:* Mulier nubat cui vult; tantum in Domino. *Non præcipitur, ut ingenua nubat ingenuo, ancilla servo; sed quælibet earum, cui vult, nubat, dummodo in Domino.*

C. I. *Licet servo matrimonia contrahere.*

Item Julius Papa, *cap.* 4.

OMnibus *f* nobis unus est pater in cœlis, & unusquisque dives & pauper, liber & servus, æqualiter pro se, & pro animabus eorum rationem reddituri *g* sunt. Quapropter omnes, cujuscunque conditionis sint, unam legem (quantum ad Deum,) habere non dubitamus. Si autem omnes α unam legem habent, ergo sicut ingenuus dimitti non potest, sic nec servus semel conjugio copulatus ulterius dimitti poterit.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc apud Burchardum & Ivonem sequitur post ultima verba capitis,* si quis ancillam. *infra eadem.*

¶ α Si autem omnes] *Hæc usque ad finem habentur quidem in Pannormia, sed non apud Burchardum & Ivonem, videnturque ipsius collectoris.*

C. II. *Ancillam in matrimonio susceptam viro dimittere non licet.*

Item Zacharias Papa *a*.

SI *b* quis liber ancillam in matrimonium acceperit, non habet licentiam dimittere eam, si consensu amborum conjuncti sunt, excepta α causa fornicationis: sed una lex deinceps erit per omnia & viro & fœminæ.

Corr. Rom. ¶ α Excepta] *Hinc usque ad finem non sunt in Capitularibus, neque apud Ivonem, qui illa citat. Magister vero sententiarum habet,* nisi ob fornicationem.

C. III. *Inter Patronum & libertam constat esse matrimonium legitimum.*

Item Julius Papa.

SI *c* quis ancillam suam libertate donaverit, & in matrimonium sibi sociaverit, dubitatur *d* apud quosdam, utrum hujusmodi nuptiæ legitimæ esse videantur, an non. Nos itaque vetustam ambiguitatem decidentes, talia connubia legitima esse censemus *e*. Si enim ex affectu fiunt omnes nuptiæ, & nihil impium, & legibus contrarium in tali copulatione fieri potest, quare prædictas nuptias inhibendas existimemus? *f*

2. pars. Gratian. *His ita respondetur. Non negatur ingenuam posse nubere servo, sed dicitur, quod si nescitur esse servilis conditionis, libere potest dimitti, cum servitus ejus fuerit deprehensa. Illud autem Apostoli & Julii Papæ intelligendum est de his, quorum conditio utrique nota est. Hujus autem conditio mulieri incognita erat; non ergo præmissis auctoritatibus cogitur manere cum illo, sed liberum illi esse ostenditur vel manere vel discedere.*

C. IV.

De eo, qui ancillam duxit in uxorem, quam putabat esse liberam.

Unde in Concilio apud Vermeriam, *cui interfuit Rex Pipinus, statutum est, cap.* 6.

SI *g* quis ingenuus homo uxorem ancillam alterius accepit, & existimat, quod ingenua sit, si ipsa fœmina fuerit postea in servitute detecta α, si eam a servitute redimere potest, faciat: si non potest, si voluerit, aliam accipiat. Si autem ancillam eam scierat & collaudaverat, prout β legitimam eam habeat. Similiter & mulier ingenua de servo alterius facere debet.

Corr. Rom. ¶ *Scriptum est nomine totius universitatis Lovanienſis ad S. D. N. Gregorium XIII. extrare in Bibliotheca B. Trudonis librum manuscriptum sub hoc titulo,* Excerpta decretorum, *in quo inter alia capitula istius Concilii apud Vermeriam habetur hoc & sequens caput.*

¶ α Detecta,] *Apud Magistrum legitur,* in servitutem dejecta: *apud Burchardum vero,* inservita: *quod verbum hac eadem notione habetur l. 3. Capitularium, c.* 28.

¶ β Prout] *In aliquot vetustis codicibus est,* post ut, *itemque,* postea ut, *quemadmodum & apud Burchardum & Ivonem.*

a *Infra* 34. *q.* 1. *& 2. c. in lectum.* b 2. *Cor.* 11. c *al.* cessisse. d *Gal.* 2. e 1. *Corinth.* 7. f *Burch. l.* 9. *cap.* 18. *Ivo p.* 8. *c.* 165. *Pann. l.* 6. *c.* 38. g *al. daturi.*

a *Capit. lib.* 6. *cap.* 94. b *Sent.* 4. *distinct.* 36. *Ivo p.* 8. *c.* 53. c *Polyc. l.* 6. *tit.* 4. *Burch. l.* 9. *c.* 18. *Ivo p.* 8. *c.* 156. *Pannor. l.* 6. *c.* 37. d *al. dubitabatur.* e *al. censuimus.* f *alit. existimaverimus.* g 4. *Sent. dist.* 35. *Burchard. l.* 9. *c.* 26. *Ivo p.* 8. *c.* 164. *Pannorm. l.* 6. *c.* 41. *&* 111.

C. V.

C. V.

Non licet mulieri dimittere, quem sciens servum accepit in virum.

Item ex eodem, *c.* 8. a

SI *b* fœmina ingenua acceperit servum, sciens quod servus esset, habeat eum; quia α omnes unum patrem habemus in cœlis. Una lex erit viro & fœminæ.

Corr. Rom. ¶ α Quia omnes unum patrem h. in c.] *Verba hæc non sunt in Capitularibus, neque apud Ivonem p. 8. c. 52. ubi ipsa citat capitularia. Sunt tamen apud eundem c. 165. ubi refert ex Concilio apud Vermeriam, quemadmodum nunc Gratianus.*

C. VI.

Servitutis occasione dimitti non valet, quæ post controversiam status se in libertatem asseruerit.

Item Gregorius *lib. 6. epist. 1. seu cap. 165. ad Fortunatum Episcopum.*

CUjus rei causa cum matre sua huc compulsa anno præterito præsentium venerit latrix, fraternitas tua cautius *c* novit, quia *d* scilicet maritus suus vester Clericus ob hoc, quod de servili fuerat conditione pulsata, a suo noscitur eam removisse consortio, vosque hic positos asserunt promisisse, ut si probare se liberam, adjuvante Domino, valuisset, suo eam vos conjugio reformaretis. Fraternitas igitur vestra cognoscat, quod revelante Deo libertatis auctore, approbata sit libera, nullaque in ea macula servilis inventa est. His ergo cognitis, sine mora aliqua suo per vos eam volumus marito restitui, nec ulterius idem vir ejus argumenta sibi occasionis *e* exquirat, quibus eam possit abjicere. Nam si a vobis (quod non credimus) minime fuerit adimpletum, eamque recipere forte distulerit, nos illud cognoscatis cum districta vindicta correcturos.

Gratian. *Cum dicitur* f : sciens illum servum, *datur intelligi, quod si nesciret illum servum esse, non cogitur eum eo manere. Quia ergo hæc & personæ & conditionis dolum passa est, non cogitur adhærere ei, cujus fraude decepta est : si vero liberum acceperit, & ille, ut causam præstet dissidii, se alicujus servum fecerit, nec ille uxorem dimittere, nec illa ob vinculum conjugii in servitutem redigi poterit.*

C. VII.

Occasione conditionis dolose mutatæ, vir non discedat ab ea, quam libertatis tempore acceperit.

Unde in Triburiensi Concilio.

PErlatum *g* est ad sanctam Synodum, quod quidam ingenuus ingenuam accepit uxorem, & post filiorum procreationem occasione divortii cujusdam servum se fecit, utrum necessario mulierem tenere debeat : & si tenuerit, utrum illa quoque secundum secularem legem servituti subjici debeat, quæsitum est α. Judicatum est, uxorem minime debere dimitti, non tamen ob Christi legem mulierem in servitutem redigi : dum ille non ex consensu conjugis se servum fecerit, quem liberum ipsa maritum acceperat.

Corr. Rom. ¶ α Quæsitum est.] *Hæ duæ voces absunt a cæteris collectoribus præter Magistrum. Lex vero secularis, cujus hic mentio fit, est inter leges Longobardorum, ut in glossa dicitur.*

Gratian. *Quæritur etiam, si servus unius, alterius ancillam acceperit, An sit conjugium inter eos?*

C. VIII.

Legitima servorum conjugia sua auctoritate Domini non dirimant.

De his ita statutum est, in Concilio Cabilonensi II. *a cap.* 30.

DIctum *b* est nobis, quod quidam legitima servorum conjugia *c* potestativa quadam præsumptione dirimant, non attendentes illud Evangelicum *d* : *Quod Deus conjunxit, homo non separet :* Unde nobis visum est, ut conjugia servorum non dirimantur, etiamsi diversos Dominos habeant, sed in uno conjugio permanentes Dominis serviant suis. Et hoc in illis observandum est, ubi legalis conjunctio fuit, & per voluntatem Dominorum.

CAUSA XXX.

QUidam populorum frequentia impeditus, filium suum de baptismate suscepit, dum crederet se alienum suscipere : uxor autem ejus, dum callide vellet suscipere proprium, suscepit alienum : quem vir adoptavit sibi in filium, & ex uxore sibi filia nascitur, quam filio suo adoptivo, spirituali uxoris, dum uterque esset in cunabulis, tradidit. Post triennium uxor moritur, & compater ejus relictam compatris uxoris suæ vir clam sibi desponsavit : aliquantulum temporis effluxit, & alius eam publice duxit in uxorem.

1. *Quæritur primum, An uxori suæ debitum reddere valeat, qui proprium filium de sacro baptismate suscepit?*
2. *Secundo, An sponsalia contrahantur inter infantes?*
3. *Tertio, An spirituales, vel adoptivi filii naturalibus copulari valeant?*
4. *Quarto, An uxorem compatris uxoris suæ alicui ducere liceat?*
5. *Quinto, An clandestina desponsatio manifestæ præjudicet?*

QUÆSTIO I.

1 ps *QUod autem proprium filium in spiritualem sibi transferens, uxori suæ debitum reddere non valeat, ratione & auctoritate probatur. Nulla enim auctoritate permittitur, ut quis commatri suæ carnaliter copuletur. Hic autem uxorem suam sibi commatrem effecit : non ergo illi ulterius carnaliter copulari poterit.*

C. I.

Separentur viri ab uxoribus, qui aliquo casu natos proprios coram Episcopo tenent.

Hinc Deusdedit *sanctæ Romanæ Ecclesiæ Episcopus, scribit Gordiano Hispalensis α Ecclesiæ Episcopo, & fratri charissimo.*

PErvenit *e* ad nos Diaconus vester, sanctitatis vestræ epistolam deferens, quod quidam viri & mulieres præterito sabbatho paschali die, præ magno populorum incursu, nescientes proprios filios suscepissent ex lavacro sancto. Cupis ergo scire, si pro tali accidenti ratione debeant viri ac mulieres ad proprium usum redire, an non. Nos vero mœsti ex hac re inquisivimus priorum Patrum nostrorum dicta. Invenimus autem in archivis hujus Apostolicæ sedis, jam talia contigisse in Ecclesiis Isauriæ, Ephesiorum, simulque Hierosolymæ aliarumque civitatum β. Episcopis etiam earum civitatum ab hac

a *Et Capitul. lib. 5. c. 18. Sent. 4. ibidem. Burchard. l. 9. cap. 27. Ivo part. 8. c. 52. & 165. Pannorm. lib. 6. c. 42.* c *al. acutius.* d *al. quam quia*] *orig. & alio verborum ductu.* e *al. aliqua occasione.* f *Infra, eadem, si fœmina. Sentent. ibid.* g *Sent. 4. distinct. 36. Burchard. l. 9. cap. 75. Ivo part. 8. c. 212. Pann. l. 6. cap. 99.*

a *Et in Capit. adjectis, cap. 55.* b *Sent. ibid. B. Burch. l. 9. c. 29. Ivo p. 16. c. 335. & part. 8. c. 167. Pann. l. 6. c. 40.* c *al. matrimonia.* d *Matth. 19.* e *Sent. 4. dist. 42. Polyc. l. 6. tit. 4. Anselm. l. 10. c. 29. Burch. l. 17. c. 44. Ivo part. 1. cap. 305. Pannorm. lib. 6. c. 127.*

Aposto-

Apostolica sede volentibus scire, utrum viri ac mulieres redirent ad proprium thorum, beatæ memoriæ sanctissimi Patres, Julius, Innocentius, & Cœlestinus cum Episcoporum plurimorum, & Sacerdotum consensu *a* in Ecclesia Apostolorum Principis prohibentes talia præscripserunt, & confirmaverunt, ut nullo modo se in conjugio reciperent mulieres ac viri, quicunque *b* aliqua ratione susceperint natos proprios, sed separarent se, ne suadente diabolo tale vitium inolescat. Scitis, quia quomodo sunt septem dona Spiritus Sancti, ita sunt septem dona baptismi a primo γ pabulo sacrati salis, & ingressu Ecclesiæ, usque ad confirmationem Sancti Spiritus per chrisma. Ab hoc ergo primo Spiritus Sancti dono usque ad septimum nullus Christianus suam commatrem in conjugium suscipere debet. Et qui præsumpserit, tamdiu vinculo anathematis religetur, donec pœnitentiam digne egerit.

Corr. Rom. ¶ α Hispalensis] *In fragmento hujus epistolæ, quod est in tomis Conciliorum, legitur,* Hispaniarum *: apud Anselmum vero ac Burchardum,* Hispanienſis.

¶ β Civitatum] *Varie hic locus legitur in vetustis codicibus, & apud collectores : aptatus autem præcipue ex Anselmo est.*

¶ γ A primo] *Idem factum est in hoc loco ex eodem Anselmo, Burchardo, & fragmento epistolæ. Similia etiam leguntur apud Petrum Damianum in invectione in Episcopum, Monachos ad seculum revocantem.*

C. II. *Ab uxore separetur, qui filiastrum suum coram Episcopo tenuit.*

Item ex Concilio apud Vermerias *c*, *cap.* 3.

1. SI *d* quis filiastrum, vel filiastram suam ante Episcopum tenuerit ad confirmationem, separetur ab uxore sua, & nunquam aliam accipiat.

Corr. Rom. ¶ *Burchardus & Ivo parte 9. c. 80. citant ex Concilio apud Vermerias, & ab universitate Lovanienſi scriptum fuit in excerptis decretorum Bibliothecæ B. Trudonis, citari ex eodem Concilio. Idem autem Ivo part. 1. cap. 203. & Magister sententiarum citant ex Capitularibus, ubi extat lib. 5. cap. 5.*

2 pars. Gratian. *Econtra vero scribit* Nicolaus *Salonitano* e *Episcopo, dicens :*

C. III. *Non separetur a viro quæ filiastrum suum de sacro fonte levavit.*

NOsse *f* desideras, utrum mulier, quæ viri filium ex alia fœmina genitum de sacro fonte levaverit, postmodum possit cum eodem viro copulari. Quos ideo jungi posse decernimus, quia secundum sacros canones, nisi amborum consensu, nullius religionis obtentu debet conjunx dimittere conjugem. Pertinet autem ad ingens uxoris exitium, quæ habens odio virum, vel infirmitatem ejus non considerans, quasi causa pietatis operatur impietatem : maxime cum Apostolus *g* præcipiat : *Nolite* inquiens, *fraudare invicem, nisi ex consensu ad tempus, ut vacetis orationi : & iterum revertimini in idipsum, ne tentet vos Satanas propter incontinentiam vestram.* Ergo si non ex consensu utriusque conjugis hoc factum esse probatur, non fraudentur invicem, sed revertantur in idipsum : præsertim cum dicat Apostolus, *Uxor sui corporis potestatem non habet, sed vir : & vir potestatem sui corporis non habet, sed mulier.*

C. IV. *Non separetur a viro, sed pœnitentiam agat, quæ filium suum coram Episcopo fraudulenter tenuit.*

Item ex Concilio Cabilonensi II. *cap.* 31.

DIctum *a* est nobis, quasdam fœminas desidiose, quasdam vero fraudulenter, ut a viris suis separentur, proprios filios coram Episcopis ad confirmandum tenuisse. Unde nos dignum duximus, ut si qua mulier filium suum desidia aut fraude aliqua coram Episcopo tenuerit ad confirmandum, propter fallaciam suam, aut propter fraudem, quamdiu vivet, agat pœnitentiam ; a viro tamen suo non separetur.

C. V. *Separentur, & gravi pœnitentia plectantur, qui filiolam suam, vel spiritualem matrem ducunt in uxorem.*

Item ex Concilio Maguntinensi, *c. 10. in claustro sancti Albani habito.*

DE eo *b*, quod interrogastis, si aliquis filiolam suam in uxorem duxit, & de eo, qui cum commatre spirituali concubuit, & de eo, qui filiolum suum baptizavit, & uxor *c* ejus eum de fonte suscepit, hac causa, ut dissidium *d* conjugii fieret, si postea in tali copulatione possint permanere : de talibus sic respondendum est. Si filiolam, aut commatrem suam aliquis in conjugium duxerit, separandos esse judicamus, & gravi pœnitentia plectendos. Si autem conjuges legitimi, unus, aut ambo, ex industria fecerint, ut filium suum de fonte susciperent, si innupti permanere voluerint, bonum est : sin autem, gravis pœnitentia insidiatori injungatur, & simul maneant : & si prævaricator conjugii supervixerit, acerrima pœnitentia mulctetur, & sine spe conjugii maneat.

C. VI. *Non separentur ab uxoribus, qui filiastros suos coram Episcopo tenent.*

Item Nicolaus Papa *Rodulpho Bituricensi Episcopo.*

DE *e* his, qui filiastros suos ad confirmationem coram Episcopis tenent, id est, qui filios uxoris suæ de viro priori, dum chrismantur ab Episcopis, super se sustinent, si inscientia *f*, sicut asseris, fiat, licet sit peccatum, non tamen usque ad separationem conjugii puniendum est : lugeant tamen, & digna pœnitentia hoc diluentes Domino dicant *g* : Delicta ignorantiæ nostræ ne memineris.

C. VII. *Non separetur ab uxore, qui necessitatis causa filium suum baptizavit.*

Item Joannes Papa VIII. *Anselmo Lemovicinæ Ecclesiæ Episcopo.*

AD *h* limina beatorum Petri & Pauli Apostolorum Principum hic præsens homo, nomine Stephanus, orationis causa veniens, nostro præsulatui suggerendo innotuit, quod filium suum in extremo vitæ positum, necdum baptismatis unda lotum, absentia scilicet Sacerdotum, necessitate cogente baptizasset, eumque ipse propriis manibus retinendo suscepisset : atque pro hujus rei negotio notitiæ tuæ patefacto, reverentia tua, quasi rectitudinis zelo flagrans, præfatum hominem a sua conjuge judicaverit separandum. Quod fieri nullatenus debet, dicente Scriptura *i*, a Domino junctam esse viro uxorem, &, *Quod Deus conjunxit, homo non separet.* Unde & Dominus in *k* Evangelio, non dimittere posse uxorem suam, nisi causa fornicationis, apertissime jubet. Quapropter & nos tantæ auctoritatis jussione præcipue freti, dicimus omittendum α esse, & inculpabile judicandum, quod necessitas intulit. Nam hoc baptizandi opus Laicis fidelibus juxta canonicam auctoritatem *l*, si necesse

fuerit

a *al. conventu.* b *al. qui quacunque ratione.* c *Et Capit. lib. 5. c. 5. Et in Maguntino 1. c. 55.* d *Sent. ibid. Burch. lib. 17. cap. 22. Ivo p. 1. c. 302. & p. 9. c. 80. Pann. l. 6. c. 125.* e *al. Salamonio.* f *Sentent. 4. dist. 42. Ivo p. 1. c. 136. Pann. lib. 6. cap. 124. Distinct. 28. si quis docuerit. & distinct. 31. quicunque.* g *1. Cor. 7.*

a *Sentent. ibid. Burch. l. 17. c. 23. Ivo p. 9. c. 81. Pann. l. 7. c. 65.* b *Sentent. ibid. Burch. l. 17. c. 24. Ivo p. 9. c. 82. Pann. l. 7. cap. 66.* c *al. cujus uxor.* d *al. discidium.* e *Ivo p. 1. c. 304. Pannorm. lib. 6. cap. 126.* f *al. si inscientia, ut asseritur, fit.* g *Psalm. 24.* h *Sent. ibid. Polyc. lib. 6. tit. 4. Ansel. lib. 10. c. 30. Ivo part. 1. c. 306.* i *Proverb. 15. juxta 70.* k *Matth. c. 19.* l *al. sanctionem.*

fuerit facere, libere conceditur. Unde ſi ſupradictus genitor filium ſuum corpore manentem aſpiciens, ne animam perpetua morte pereuntem dimitteret, ſacri unda baptiſmatis lavit, ut eum de poteſtate auctoris mortis & tenebrarum eriperet, & in regnum Chriſti jam regnaturum *a* ſine dubitatione tranſmitteret, bene feciſſe laudatur: & idcirco ſuæ uxori ſibi jam legitime ſociatæ, impune, quamdiu vixerit, judicemus manere conjunctum, nec ob hoc contra præfatas auctoritates divinas aliquatenus ſeparari debere *b*.

Corr. Rom. ¶ *Epiſtola Joannis octavi, ex qua ſumptum eſt hoc caput, extat in Bibliotheca Vaticana, ſcripta Anſelmo Lemovicinæ Eccleſiæ Epiſcopo, & in Concilio Ticinenſi, tempore ejusdem Joannis cum Legatis ipſius, & magna parte Epiſcoporum Italiæ & Galliæ habito, in ſubſcriptionibus eſt*, Anſelmus Lemovicenſis Eccleſiæ Epiſcopus. *Itaque emendatum eſt*, Lemovicinæ, *cum antea legeretur*, Lemoſinæ.

¶ α Omittendum] *Sic emendatum eſt ex aliquot vetuſtis, epiſtola ipſa, & Ivone, infra etiam 34. quæſt. 1. & 2. c. 1. Leo eiſdem verbis utitur*, omittendum eſt, & inculpabile judicandum, *quem imitari videtur Joannes voluiſſe. In vulgatis erat*, dimittendam non eſſe.

3 pars. Gratian. *Filia* c *dicitur ſpiritualis non ſolum ejus, qui accipit, ſed etiam ejus, qui trinæ merſionis vocabulo eam ſacro baptiſmate tingit. Dicitur etiam ſpiritualis filia Sacerdotis, quæ ei peccata ſua confitetur. Harum omnium flagitioſa conjunctio eſt, & eadem pœna plectenda.*

C. VIII. *Par pœnitentia ei indicitur, qui ſpiritualem filiam, & pœnitentialem ſuam violare monſtratur.*

Unde Symmachus Papa *ait*.

OMnes *d*, quos in pœnitentia ſuſcipimus, ita noſtri ſunt ſpirituales filii, ut & ipſi, quos vel nobis ſuſcipientibus, vel trinæ merſionis vocabulo mergentibus, unda ſacri baptiſmatis regeneravit. Sylveſter quoque docens, admonet unumquemque Sacerdotem, ut nullus cauſa fornicationis ad ſuam pœnitentialem accedat: quia ſcriptum eſt: *Omnes, quos in pœnitentia accipimus, ita filii noſtri ſunt, ut in baptiſmate ſuſcepti*. Quapropter hoc ſcelus ſi quis perpetraverit, non ſolum dignitatis honorem amittat, verum etiam uſque ad exitum vitæ ſuæ jugi pœnitentiæ ſe ſubdat.

CAP. IX. *De eodem.*

Item Cœleſtinus.

II. SI *e* quis Sacerdos cum filia ſpirituali fornicatus fuerit, ſciat ſe grave adulterium commiſiſſe. Idcirco fœmina ſi Laica eſt, omnia derelinquat, & res ſuas pauperibus tradat, & converſa in monaſterio Deo uſque ad mortem ſerviat. Sacerdos autem, qui malum exemplum dedit hominibus, ab omni officio deponatur, & peregrinando duodecim *f* annis pœniteat, poſtea vero ad monaſterium vadat, ibique cunctis diebus vitæ ſuæ Deo ſerviat.

CAP. X. *De eodem.*

Item *g*.

NOn *h* debet Epiſcopus aut Presbyter commiſceri cum mulieribus, quæ ei ſua fuerint confeſſæ peccata. Si forte (quod abſit) hoc contigerit, ſic pœniteat, quomodo de filia ſpirituali, Epiſcopus quindecim annos, Presbyter duodecim, & deponatur: ſi tamen in conſcientiam populi devenerit.

Gratian. *His itaque auctoritatibus apparet, quod ſive proprium, ſive tantummodo viri filium mulier de ſacro fonte ſuſceperit, non ideo a viro ſuo eſt ſeparanda. Quod & de viro ſimiliter oportet intelligi.*

a *al. regeneraturum*. b *al. debuiſſe*. c *Sent. ibid.* d *Sent. ibid.* e *Polyc. l. 4. tit. 39.* f *al. quindecim*. g *al. Idem*. h *Polyc. ibid.*

QUÆSTIO II.

SPonſalia ante ſeptennium contrahi non poſſunt. Solo enim conſenſu contrahuntur, qui intervenire non poteſt, niſi ab utraque α parte id intelligatur, quod inter eos agitur. Probatur ergo ſponſalia non poſſe contrahi inter pueros, quorum ætatis infirmitas conſenſum non admittit. Teſtatur hoc idem Nicolaus Papa, *dicens*:

Corr. Rom. ¶ α Utraque] *Sic eſt emendatum ex pleriſque vetuſtis, cum antea legeretur*, alterutra, *utriuſque enim conſenſus neceſſarius eſt.*

CAP. UNIC. *Ante tempus conſentiendi conjugium contrahi non poteſt.*

UBi *a* non eſt conſenſus utriuſque, non eſt conjugium. Ergo qui pueris dant puellas in cunabulis, & e converſo, nihil faciunt, niſi uterque puerorum, poſtquam venerit ad annos diſcretionis, conſentiat α, etiamſi pater & mater hoc voluerint & fecerint.

Corr. Rom. ¶ *In Decretalibus tit. de deſponſatione impub. cap. 2. habetur initium hujus capitis, & adjiciuntur alia ex eo Nicolai reſcripto.*

¶ α Conſentiat,] *In vulgatis codicibus ſequitur*, nec eſt conjugium, niſi ſit conſenſus utriuſque: *quæ verba abſunt a pleriſque manuſcriptis.*

QUÆSTIO III.

1 ps QUod b *autem ſpirituales vel adoptivi filii naturalibus copulari non poſſint*, Nicolaus Papa *reſpondens ad conſulta Bulgarorum, cap. 2. teſtatur, ita dicens*:

C. I. *Qui de ſacro fonte ſuſcipitur, filius eſt ejus, a quo ſuſcipitur.*

ITa *c* diligere debet homo eum, qui ſe ſuſcipit de ſacro fonte, ſicut patrem. *Item*. §. 1. Eſt inter fratres, & filios ſpirituales gratuita & ſancta communio, quæ non eſt dicenda conſanguinitas, ſed potius habenda ſpiritualis proximitas. Unde inter eos non arbitramur poſſe fieri quodlibet legale conjugium: quandoquidem nec inter eos, qui natura, & eos, qui adoptione filii ſunt, venerandæ Romanæ leges matrimonia contrahi permittunt. *Item*. §. 2. Si ergo inter eos non contrahitur matrimonium, quos adoptio jungit, quanto potius a carnali oportet inter ſe contubernio ceſſare, quos per cœleſte ſacramentum regeneratio Sancti Spiritus vincit? Longe igitur congruentius filius patris mei, vel frater meus appellatur is, quem gratia divina potius, quam humana voluntas, ut filius patris mei, vel frater meus eſſet, elegit; prudentiuſque ab alterna corporis commiſtione ſecernimur.

C. II. *Filia ſpiritualis carnali filio nullo modo nubere poteſt.*

Item Zacharias *Epiſcopus, ſervus ſervorum Dei, Reverendiſſimo Theodoro Epiſcopo Eccleſiæ Ticinenſis.*

PItacium *d* nobis tua veneranda fraternitas obtulit, per quod ſciſcitari curaſti, ſi liceat filio, cujus pater alterius filiam ex ſacro baptiſmate *e* ſuſceperit, ſuſceptam, id eſt, ſpiritualem ejus patris filiam (quod dici crudele eſt) in matrimonio accipere, quod apud te enormiter aſſeruiſti contigiſſe. §. 1. Sed bene tua ſancta fraternitas compertum habet, quod Dominus præceperit per

a *Extra, de deſponſ. impub. cap. 2. Pannor. lib. 6. c. 122.* b *Sentent. 4. diſtinct. 42.* c *Sentent. ibid. Ivo p. 2. c. 135. & part. 9. c. 34. Pannorm. lib. 6. cap. 123. Ivo ſerm. 1. de rebus Eccleſiaſticis.* d *Polycarp. lib. 6. tit. 4. Anſelm. lib. 10. cap. 27. Ivo part. 1. cap. 307. Pannorm. lib. 6. c. 128.* e *al. fonte*.

Moy-

Moysen, a dicens : *Turpitudinem α patris tui, vel matris, vel sororis non revelabis ; turpitudo enim tua est.* Cum β ergo a propria consanguinitate jubemur abstinere, multo magis a spirituali nostri patris filia, omni excusatione aut argumento sepositio, sub nimia districtione nos cavere convenit : ne in iram divini examinis incidat, si quis tali facinore mistus, minime restrinxerit fræna luxuriæ. Unde & omnes γ omnino cavendi sunt a tali sceleris commistione, ne in perpetuum pereant ; sed hunc, qui hujus pernicioſæ temeritatis auctor, animæ suæ salutem despiciens, impiissimo se miscuit matrimonio, per omnia tua fraternitas studeat separare, & pœnitentiæ dignæ submittere, quatenus ab æterna erutam *b* damnatione animam ejus lucreris.

Corr. Rom. ¶ α Turpitudinem] *In decretis Zachariæ (quæ sunt in vetusto codice) & apud Anselmum & Ivonem habentur omnia, ut in cap.* 18. *Levitici.*

¶ β Cum ergo] *In eisdem decretis sic legitur* : Turpitudinem enim non revelare dicitur, dum a propria consanguinitate præcipimur abstinere. Multo magis, &c.

¶ γ Unde omnes] *Apud Anselmum est :* Unde & omnes omnino cavendæ sunt talis sceleris commistiones.

C. III. *Filio suo filiam, quam de sacro fonte suscepit, nullus tradere audeat.*

Item Zacharias & Deus dedit.

NOn *c* oportet filiam, quam de sacro fonte suscepe-rit, aliquando filio suo in matrimonium tradere ; quia in divina sententia germani esse inveniuntur. Si quis tali facinore commistus minime restrinxerit fræna luxuriæ, ab Ecclesia catholica abominabitur. Sed si conversus fuerit, post separationem septem annis pœnitentiam gerat. Conscii simul cum auctore *d* sit ista conditio : id est, simul cum cooperatoribus & consentientibus pœniteat.

2 pars. Gratian. *Filii vero, sive ante compaternitatem, sive post nati fuerint, licite conjungi possunt.*

C. IV. *Filii vel filiæ, ante vel post compaternitatem genitæ, legitime conjungi possunt.*

Unde Urbanus *scribit Vitali Presbytero Brixiensi, dicens :*

SUper *e* quibus consulit nos tua dilectio, hoc videtur nobis ex sententia respondendum, ut baptismus sit, si instante necessitate fœmina puerum in nomine Trinitatis baptizaverit, & quod spiritualium parentum filii vel filiæ, ante vel post compaternitatem geniti, possunt legitime conjungi, præter illam personam, per quam compatres sunt effecti.

C. V. *Qui ex compatre vel commatre post susceptos filios de fonte nati fuerint, conjungi non possunt.*

Paschalis *vero secundus post compaternitatem genitos copulari prohibens, scribit Rhegino Episcopo.*

POst *f* susceptum vero de fonte filium vel filiam spiritualem, qui ex compatre vel commatre nati fuerint, matrimonio conjungi non possunt ; quia leges seculi non emancipatos adoptivis prohibent copulari.

Corr. Rom. ¶ *Anselmus lib.* 10. *cap.* 34. *refert fere integram hanc epistolam, itemque Polycarpus, cujus initium est in c.* post uxoris. *infra ead. q.* 4. *& continenter post illud sequitur hoc caput, & deinceps c.* porro duorum. *infra* 32. *q.* 2. *&* 3. *ipsius vero epistolæ auctorem & ipsi citant Paschalem secundum.*

Gratian. *Idem ex* g *lib.* 23. *Digestorum, tit. de ritu nuptiarum, perperitur, in quo ita legitur.*

a *Levitic.* 18. b *alit. erutas damnatione animas eorum.* c *Polyc. ibid. Ansel. lib.* 10. *c.* 28. d *al. actore.* e *Sent.* 4. *distinct.* 42. f *Sent.* 4. *dist.* 42. *Polyc. l.* 6. *Ans. l.* 10. *c.* 34. g *Tit.* 2. *leg.* 27.

CAP. VI. PALEA.

PEr adoptionem quæsita fraternitas eousque impedit nuptias, donec manet adoptio : ideoque eam, quam pater meus adoptavit, & emancipavit, potero uxorem ducere. Æque, & si me emancipato, illam in potestate retinuerit, poterimus jungi matrimonio. Itaque volenti generum adoptare, suadent, ut filiam emancipet. Similiter suadetur ei, qui velit nurum adoptare, ut emancipet filium.

Corr. Rom. ¶ *Hæc Palea habetur in aliquot vetustis, a quibus cæteræ abesse solent, & non distinguitur a superiore capite.*

3 pars Gratian. *Si quis vero aliquo fortuito casu filiam suæ commatris uxorem acceperit, non cogitur eam dimittere.*

C. VI. *Non cogitur quis dimittere filiam suæ commatris, quam duxit in conjugium.*

Unde in Triburiensi Concilio *legitur, c.* 48.

ILlud *a* etiam nec canonica institutione definimus, nec interdictione aliqua refutamus, sed propter eos, qui diverse de eo sentiunt, hoc loco aliquid commemoramus. Si quis suæ spiritualis commatris filiam fortuito, & ita contingente rerum casu in conjugium duxerit, consilio maturiori servato eam habeat, atque honeste legitimo conjugio operam det.

QUÆSTIO IV.

1 ipse RElictam *vero compatris uxoris suæ nullus in conjugem ducere potest.*

C. I. *Duas commatres alicui habere non licet.*

Unde Nicolaus Papa *scribit Constantiensi Episcopo Salomoni.*

SCiscitatur *b* a nobis sanctitas vestra, si aliquis homo duas commatres habere valeat, unam post alteram. In quo meminisse debet scriptum esse *c : Erunt duo in carne una.* Itaque cum constet, quia vir & mulier una caro per connubium efficiuntur, restat nimirum virum compatrem constitui illi mulieri, cujus matrimonio assumpta uxor commater esse videbatur : & idcirco liquet, virum illi fœminæ non posse jungi in copula, quæ commater ejus erat, cum qua idem fuerat una caro effectus.

C. II. *Octo annis pœniteat, qui duabus commatribus commiscetur.*

Item ex Concilio Chalcedonensi.

SI pater & filius, aut duo fratres cum una muliere, aut si cum matre & filia, aut cum duabus sororibus, aut cum duabus commatribus aliquis concubuerit, secundum antiquam & humaniorem definitionem octo annis pœniteat.

Corr. Rom. ¶ *In Concilio Chalcedonensi nihil hujusmodi extat tractatum, aut definitum. Ex eo tamen refertur etiam in fragmento pœnitentiali incerti auctoris : eodemquo modo citatur infra c.* post uxoris.

C. III. *Nullus duabus commatribus commiscetur.*

Item Innocentius *Exuperio Tolosano Episcopo.*

SI *d* quis ex α uno conjugio filium aut filiam alterius de sacro fonte susceperit, aut ad chrisma tenuerit, vel Christianitatis ministerium *e* dederit, ambo & vir & uxor compatres existunt parentibus infantis ; quia vir & mulier caro una effecti sunt.

Corr. Rom. ¶ α Ex uno] *In plerisque vetustis exemplaribus, & eadem collectione decretorum incerti auctoris legitur,* si quis unus ex conjugio. *In epistola vero Innocentii Exuperio Tolosano Episcopo scripta, hoc non habetur.*

2 pars. Gratian. *Econtrario invenitur* in Concilio Triburiensi, *cap.* 47.

a *Sent. ibid. Burch. lib.* 17. *c.* 46. *Ivo p.* 9. *c.* 97. b *Sent. ibid. Ivo p.* 1. *c.* 137. *& p.* 9. *c.* 35. *Pann. l.* 7. *c.* 63. c *Gen.* 2. d *Polyc. l.* 6. *tit.* 6. e *al. mysterium.*

C. IV. *Uxorem compatris ducere potest, cujus ipsa commater non fuerat.*

QUi *a* spiritualem habet compatrem, cujus filium de lavacro sacri fontis accepit *b*, & ejus uxor commater non est, liceat ei, defuncto compatre suo, ejus viduam ducere in uxorem, si nullam habet consanguinitatis propinquitatem. Quid enim? Nunquid non possunt conjungi, quos nulla proximitas carnalis, vel nulla generatio secernit spiritualis?

CAP. V. *De eodem.*

Item in epistola Paschalis Papæ II. *ad Rheginum Episcopum.*

POst *c* uxoris obitum cum commatre uxoris viri superstitis conjugio copulari, nulla videtur auctoritas, vel ratio prohibere. Neque enim cognationi carnis cognatio Spiritus comparatur, neque per unionem *d* carnis ad unionem Spiritus pertransitur.

3 pars. Gratian. *Notandum vero est, quod aliud est, commatrem alicujus cognoscere, atque aliud, derelictam ab aliquo commatrem alicujus fieri. Auctoritas illa Nicolai Papæ, & Chalcedonensis Synodi illum prohibet commatris suæ uxoris matrimonio copulari, qui uxori suæ debitum reddidit, post quam illius commater extitit. Illa vero auctoritas Triburiensis Concilii illos permittit matrimonio copulari, cujus uxor, postquam a viro suo derelinquitur, illius commater efficitur, nec post compaternitatem a viro suo cognoscitur. Quæritur autem, an uxor cum marito in baptismate simul debeat suscipere puerum?*

C. VI. *Uxor simul cum viro filium alicujus in baptismate non suscipiat.*

De his ita scribit Urbanus II. *Vitali Presbytero α Brixiæ.*

QUod *e* autem uxor cum marito in baptismate simul non debeat suscipere puerum, nulla auctoritate reperitur prohibitum. Sed ut puritas spiritualis paternitatis ab omni labe & infamia conservetur immunis, dignum esse decernimus, ut utrique insimul ad hoc aspirare minime præsumant. Quia vero piaculare flagitium commisit, qui duabus commatribus, velut duabus sororibus nupsit, magna juxta modum culpæ pœnitentia sibi debet injungi.

Corr. Rom. ¶ α Presbytero] *Antea legebatur*, Episcopo. *Emendatum est ex exemplaribus vetustis, quæ collata sunt. Et eadem citatio est supra hac eadem causa, q.* 3. super quibus.

Gratian. *Illud vero Triburiensis Concilii:* Qui spiritualem habet compatrem, &c. *ante hanc prohibitionem dictum intelligitur: vel uxor commater accipiatur, non ex eodem filio cum viro, sed ex alio.*

QUÆSTIO V.

1 ps QUod autem clandestina conjugia fieri non debeant, Evaristus Papa testatur, scribens Episcopis Africæ, epist. 1.

C. I. *Clandestina conjugia fieri non debent.*

ALiter *f* legitimum α non sit conjugium, nisi ab his, qui super ipsam fœminam dominationem habere videntur, & a quibus custoditur, uxor petatur, & a parentibus, & propinquioribus sponsetur, & legibus dotetur, & suo tempore sacerdotaliter, ut mos est, cum precibus & oblationibus a Sacerdote benedicatur, & a paranymphis, ut consuetudo docet, custodita & sociata, a proximis congruo tempore petita legibus detur β, ac solenniter accipiatur, & biduo, vel triduo orationibus vacent, & castitatem custodiant. *Item.* §. 1. Ita peracta legitima scitote esse connubia: aliter vero præsumpta, non conjugia, sed adulteria, vel contubernia, vel stupra, aut fornicationes potius, quam legitima conjugia esse non dubitare, nisi voluntas propria suffragaverit, & vota succurrerint legitima.

Corr. Rom. ¶ α Legitimum] *In epistola ipsa interjiciuntur hæc*, sicut a Patribus accepimus, & a sanctis Apostolis, eorumque successoribus traditum invenimus.

¶ β Detur,] *Antea legebatur*, a legibus dotetur, *quod jam superius dictum erat. Emendatum est ex vetustis editionibus Conciliorum, capitularibus, Anselmo & Ivone.*

C. II. *Nuptias occultas celebrare non licet.*

Item ex decretis Hormisdæ Papæ, *cap.* 6.

NUllus *a* fidelis, cujuscunque conditionis sit, occulte nuptias faciat, sed benedictione accepta a Sacerdote, publice nubat in Domino.

Corr. Rom. ¶ *Apud Burchardum, Ivonem, Polycarpum, & in collectione, quæ est tomo tertio Conciliorum post decreta Alexandri tertii, part.* 49. *cap.* 10. *citatur similiter ex decretis Hormisdæ. Verum in secunda collectione decretalium, tit. de clandest. despons. citatur ex Alexandro tertio, qui primus auctor hujus capitis esse non potest; quippe qui posterior fuit Gratiano.*

C. III. *Nuptiæ publice celebrari debent.*

Item Nicolaus *ad consulta Bulgarorum, cap.* 3.

NOstrates *b* tam mares, quam fœminæ non ligaturam auream, vel argenteam, aut ex quolibet metallo compositam, quando nuptialia fœdera contrahunt, in capitibus deferunt: sed post sponsalia, quæ futurarum sunt nuptiarum promissa, fœdera quoque *c* consensu eorum, qui hæc contrahunt, & eorum, in quorum potestate sunt, celebrantur: & postquam arrhis sponsam sibi sponsus per digitum fidei annulo insignitum desponderit, dotemque utrique placitam sponsus ei cum scripto pactum hoc continente coram invitatis ab utraque parte tradiderit (aut mox, aut apto tempore, ne videlicet ante tempus lege definitum tale quid fieri præsumatur,) ambo ad nuptialia fœdera perducuntur: & primum quidem in Ecclesia Domini cum oblationibus, quas offerre debent Deo per Sacerdotis manum, statuuntur, sicque demum benedictionem, & velamen cœleste suscipiunt. *Item.* §. 1. Hæc sunt, præter alia, quæ ad memoriam non occurrunt, pacta conjugiorum solennia. Peccatum autem esse, si hæc cuncta in nuptiali fœdere non interveniant, non dicimus, quemadmodum Græcos vos astruere dicitis.

C. IV. *In contrahendo conjugio ista sunt observanda.*

Item Leo Papa.

QUalis *d* debeat uxor esse, quæ habenda est secundum legem, virgo casta, & desponsata in virginitate & dotata legitime, & a parentibus tradita *e*, a sponso, & a paranymphis accipienda: & ita secundum legem, & Evangelium publicis nuptiis in conjugium liquide sumenda, & omnibus diebus vitæ (nisi ex consensu, & causa vacandi Deo) nunquam propter hominem separanda; & si fornicata fuerit α, dimittenda, sed illa vivente altera non ducenda, quia *f* adulteri regnum Dei non possidebunt, & pœnitentia illius β per scripturam recipienda.

Corr. Rom. ¶ *Burchardus etiam, Anselmus, Ivo & Pannormia citant ex Leone. Sed fere idem in Concilio Rhemensi Trosleiano, c.* 8. *& lib.* 7. *Capitular. c.* 279. *refertur ex B. Augustino, & infra,* 36. *q.* 2. *c.* tria. (*quod citatur ex B. Hieronymo*) *in illis verbis,* & reliqua quæ sequuntur in prædictis, *videntur indicari quæ in hoc capite continentur.*

a *Sentent. ibid. Polyc. l.* 6. *tit.* 6. *Burch. l.* 17. *c.* 45. *Ivo p.* 9. *c.* 96. *Pann. l.* 7. *c.* 67. b *al. suscepit.* c *Sent. ibid. Polyc. ibid. Ansel. l.* 10. *c.* 34. d *alii. unitionem.* e *Sent. ibid.* f *Incapit. Caroli, lib.* 7. *c.* 463. *Sentent.* 4. *dist.* 28. *Polyc. l.* 6. *tit.* 4. *Ans. l.* 10. *c.* 2. *Ivo p.* 8. *c.* 4. *Pann. l.* 6. *c.* 31.

a *Polycarp. ibid, Burch. lib.* 9. *cap.* 3. *Ivo p.* 8. *c.* 141. *Pann. l.* 6. *c.* 5. b *Ivo p.* 8. *c.* 6. *Pann. l.* 6. *c.* 9. c *al. quæque.* d *Polyc. l.* 6. *tit.* 4. *Ans. l.* 10. *c.* 3. *Burch. l.* 9. *c.* 2. *Ivo p.* 8. *c.* 140. *Pann. l.* 6. *c.* 36, e *al. tradita sponso.* f 1. *Cor.* 6.

¶ 4 Fue-

¶ α Fuerit] *In Concilio Trosleiano, & capitularium sequitur*, & vir ejus voluerit.

¶ β Illius] *In iisdem legitur*, & pœnitentia illi recipienda.

C. V. *Quomodo sponsus & sponsa ad benedictionem accedant.*

Item ex Concilio Carthaginensi IV. *c.* 13.

SPonsus *a* & sponsa cum benedicendi sunt a Sacerdote, a parentibus suis, vel a paranymphis offerantur α: qui cum acceperint benedictionem, eadem nocte pro reverentia ipsius benedictionis in virginitate permaneant.

Corr. Rom. ¶ α Offerantur:] *Sequebatur*, in Ecclesia Sacerdoti: *quæ absunt a Conciliorum editionibus & codicibus manuscriptis, Burchardo & Ivone, nec habentur sup. dist. 23. c. fin. ubi hoc idem affertur.*

C. VI. *Sine publicis nuptiis nullus ducat uxorem.*

Item ex Concilio Arelatensi *b c. 6.*

NUllum *c* sine dote fiat conjugium: juxta possibilitatem fiat dos: nec sine publicis nuptiis quisquam nubere, vel uxorem ducere præsumat.

Gratian. *His omnibus auctoritatibus occultæ nuptiæ prohibentur: atque ideo cum contra auctoritatem fiunt nuptiæ, pro infectis haberi debent.*

2 pars. §. 1. *Sed quæritur, quid sibi velint illæ solennitates velaminis, & annuli, quæ in conjugiis observantur?*

C. VII. *Quare fœminæ velantur, dum maritantur.*

De his ita scribit Isidorus *lib. 2. de officiis, cap. 19.*

FOeminæ *d* dum maritantur, ideo velantur, ut noverint se semper maritis suis subditas *e* esse humiles. §. 1. Item, quod nubentes post benedictionem vitta α invicem, quasi uno vinculo copulantur, videlicet ideo fit, ne compagem conjugalis unitatis disrumpant. §. 2. At vero quod eadem vita candido, purpureoque colore permiscetur, candor quippe ad munditiam vitæ, purpura ad sanguinis posteritatem adhibetur; ut hoc signo & continentiæ β lex tenenda ab utrisque ad tempus admoneatur, & posthæc reddendum debitum non negetur. §. 3. Item, quod in primis negotiis annulus a sponso sponsæ datur, fit hoc nimirum vel propter mutuæ fidei signum, vel propter id magis, ut eodem pignore eorum corda jungantur. Unde & quarto digito annulus idem inseritur, quod in eo vena quædam, ut fertur, sanguinis ad cor usque perveniat.

Corr. Rom. ¶ α Vitta] *In editione Isidori Colonienſi legitur*, vittæ uno invicem vinculo copulantur, videlicet ne compagem, &c. *In Vaticano autem codice*, post benedictionem a Levita uno invicem, &c.

¶ β Continentiæ lex] *Sic emendatum est ex originali impresso & manuscripto. Antea enim legebatur*, ut hoc signo & continentia, & lex continendi ab utrisque ad tempus admoneantur.

C. VIII. *Nuptiæ dicuntur ab obnubendo, eo quod caput suum obnubere soleant.*

Item Ambrosius *in libro* f *de Patriarchis.*

3 NEc *g* illud otiosum, quod cum veniret Rebecca *h*,
ps vidit Isaac ambulantem, & cum interrogasset, quis esset, cognito, quod ipse esset, cui doceretur uxor, desponsa, & caput suum obnubere cœpit, docens verecundiam nuptiis præire debere. Inde enim & nuptiæ dictæ, quod pudoris gratia se puellæ obnuberent.

4 pars. Gratian. *Sed objicitur præmissis: Multa sunt, quæ prohibentur, quæ si fiant, ex postfacto convalescunt. Prohibentur volentes matrimonia contrahere, quæ tamen si contraxerint, inviolata permanere oportet. Sic & clandestina conjugia contra leges quidem sunt, tamen contracta dissolvi non possunt, quia ex legitimo voto subsequente corroborantur. Unde Evaristus cum dixisset* a, aliter præsumpta non sunt conjugia, sed adulteria: *addidit*, nisi voluntas propria suffragaverit, & vita succurrerit legitima.

CAP. IX.

Hinc etiam in Novellis.

SI quis *b* divinis tactis scripturis juraverit mulieri, legitimam se eam uxorem habiturum, vel si in Oratorio tale sacramentum dederit, sit illa legitima uxor α, quamvis nulla dos, nulla scriptura alia interposita sit.

Corr. Rom. ¶ α Uxor,] *Apud Julianum antecessorem, ex quo videtur sumptum hoc capitulum, sequitur*, si tamen ei conjuncta fuerit.

Gratian. *His ita respondetur: Conjugia, quæ clam contrahuntur, non negantur esse conjugia, nec jubentur dissolvi, si utriusque confessione probari poterunt: veruntamen prohibentur, quia mutata voluntate alterius eorum, alterius confessione fides judici fieri non potest. Unde publice, cum alterius vota in alteram partem se transtulerint, pro priori conjugio, quod judici incertum est, sententia ferri non poterit: Incerta enim (ut Sixtus Papa scribit* c *Episcopis per Hispaniam constitutis) nemo Pontificum judicare præsumat: & quamvis vera sint, tamen credenda non sunt, nisi quæ certis indiciis comprobantur, nisi quæ manifesto judicio convincuntur, nisi quæ judiciario ordine publicantur. Hinc etiam Victor Papa* d *scribit Theophilo Episcopo:* Incerta, charissime, nullatenus judicemus, quousque veniat *e* Dominus, qui latentia producet in lucem, & illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium. Quamvis enim vera sint, non tamen credenda sunt, nisi quæ manifestis indiciis comprobantur, nisi quæ manifesto judicio convincuntur, nisi quæ judiciario ordine publicantur.

C. X. *Ante justam probationem nullus est judicandus aut damnandus.*

Item Evaristus Papa, *epist. 2. omnibus Episcopis.*

NUllum *f* ante veram justamque probationem judicare aut damnare debemus, teste Apostolo, qui ait: *Tu* g *quis es, qui judicas alienum servum? Domino suo stat aut cadit.* Mala itaque audita nullum moveant, nec passim dicta absque certa probatione quisquam unquam credat: sed ante audita diligenter inquirat, ne præcipitando quicquam aliquis agat.

C. XI. *Non sunt aliqua judicanda prius, quam certis demonstrentur indiciis.*

Item Eleutherius Papa *h*, *epistola ad Galliæ provincias.*

JUdicantem *i* oportet cuncta rimari, & ordinem rerum plena inquisitione discutere interrogandi, respondendi, objiciendique præbita patientia ab eo, ut ibi actio ambarum partium illuminata α sit pleniter: nec litigantibus judex prius velit sua sententia obviare, nisi quando ipsi jam peractis omnibus nihil habeant in quæstione, quod proponant: & tamdiu actio ventiletur, quousque ad rei veritatem perveniatur. Frequenter interrogare oportet, ne aliud prætermissum forte remaneat, quod annecti conveniat.

Corr. Rom. ¶ α Illuminata] *In locis indicatis legitur*, liminata. *In plerisque autem vetustis Gratiani exemplaribus*, luminata.

a *Sup. dist.* 23. *c. fin. Polyc. ibid. Burch. l. 9. c. 5. Ivo p. 8. c. 143. Pann. l. 6. c. 20.* b *Habetur in Cap. l. 6. c. 131.* c *Burch. l. 9. c. 6. Ivo p. 8. c. 144. Pann. l. 6. c. 6.* d *Ivo p. 8. c. 7. & 8. Pann. l. 6. c. 8.* e *al. subjectas.* f *Liber de Abraham, cap. 9.* g *Isidorus lib. de offic. 2. cap. 19.* h *Genes. 24.*

a *Sup. eod. aliter.* b *Jul. antecess. constit. 74. cap. 4. Sent. 4. dist. 28. Ivo p. 8. c. 44. & p. 16. c. 142. Pann. l. 6. c. 7.* c *Epist. 2.* d *Epist. 1. c. 2.* e *2. Cor. 4.* f *Sup. 2. q. 1. Deus omnipotens. 20. Ansel. l. 3. c. 67.* g *Rom. 14.* h *Et in decretis Julii, cap. 31. & in c. Hadriani, cap. 26. & in C. l. 5. cap. 246.* i *Polyc. l. 5. tit. 1. Ivo p. 6. c. 316. & 317. Pann. l. 4. c. 119. & 104.*

Gratian. *Ex præmissis manifeste colligitur, quod pro incertis a certis recedendum non est: nec in re dubia, certa danda est sententia. Cum autem fides dubiæ rei, nisi testium approbatione, vel legitima confessione judici fieri non valeat, testes autem auctoritate Calixti Papæ a de aliis causis vel negotiis testimonium dicere non valeant, nisi de his, quæ sub eorum præsentia facta noscuntur; apparet clandestina conjugia ideo esse prohibita, quia cum alter eorum conjugalem affectum se ad alterum habuisse negare voluerit, legitimis probationibus convinci non poterit, quibus deficientibus, judicis sententia rite absolutus, reatum adulterii utrique incurrit, dum utroque eorum vivente aliis se copulaverint.* b

CAUSA XXXI.

UXorem cujusdam alius construpravit: eo mortuo, adulter adulteram sibi in uxorem accepit: filiam ex ea susceptam cuidam in conjugem se daturum juravit, illa assensum non præbuit: deinde pater alii eam tradidit: a primo reposcitur.

1. *Quæritur, An possit duci in conjugium, quæ prius est polluta per adulterium?*
2. *Secundo, An ista invita sit tradenda alicui?*
3. *Tertio, An post patris sponsionem illa possit nubere alii?*

QUÆSTIO I.

ps ADulterio polluta prohibetur duci in conjugium, auctoritate Leonis Papæ, *quæ dicitur:*

C. I. *Adulterio polluta non ducatur ab eodem in matrimonium.*

NUllus c ducat in matrimonium, quam prius polluit adulterio.

C. II. *Licet alicui ducere in matrimonium, quam prius polluit adulterio.*

Sed Augustinus *contra testatur, scribens ad Valerium de nuptiis, & concupiscentia, lib. 1. cap. 10.*

DEnique d mortuo viro, cum quo verum connubium fuit, fieri α potest conjugium, cum quo præcessit adulterium. *Item in libro de bono conjugali, c. 14. §. 1.* Posse sane fieri nuptias ex personis male conjunctis, honesto placito postea consequente, manifestum est.

Corr. Rom. ¶ α Fieri potest conjugium] *In editionibus operum B. Augustini, & uno Vaticano codice, unoque item Gratiani exemplari legitur,* fieri verum connubium non potest. *In duobus vero Vaticanis recentioribus ejusdem libri abest negatio.*

Gratian. *Hæc ultima auctoritas Augustini de concubinis loquitur, perhibens concubinas posse transire ad honestum placitum nuptiarum. Prima auctoritas Augustini loquitur de repudiata, quam, dum vivente viro suo quicunque duxit in conjugium, committit adulterium: cujus adulterii aliquam habet veniam, dum ejus copula creditur esse licita. §. 1. Illud vero Leonis Papæ de ea intelligendum est, quæ a viro suo non erat repudiata, cujus vivebat vir, reddens ei conjugale debitum.*

C. III. *Nullus ducat in conjugium, quam polluit prius per adulterium.*

Unde in Concilio apud Althæum *habito præsente Conrado Rege statutum est, cap. 6.*

ILlud e vero communi decreto, secundum canonum instituta definimus & præjudicamus, ut si quis cum uxore alterius eo vivente fornicatus fuerit, monente marito, synodali judicio aditus ei claudatur illicitus, ne ulterius ei conjungatur matrimonio, quam prius polluit adulterio. Nolumus enim, nec Christianæ religioni convenit, ut ullus ducat in conjugium, quam prius polluit per adulterium.

Gratian. *Hic subaudiendum est, nisi prius peracta pœnitentia, & si nihil in mortem viri machinatus fuerit: vel si vivente viro fidem adulteræ non dedit, se sumpturum eam sibi in conjugem, si viro ejus supervixisset.*

C. IV. *Post mortem viri non potest adulteram in conjugium ducere, qui viro vivente juramentum sibi futurarum nuptiarum præbuit.*

Unde in Concilio Triburiensi *legitur.*

RElatum a est auribus sanctorum Sacerdotum, quendam alterius uxorem stupro violasse, & insuper mœchæ vivente viro suo juramentum dedisse, ut post legitimi mariti mortem, si supervixisset, duceret uxorem, quod & factum est. Tale ergo connubium prohibemus & anathematizamus.

Corr. Rom. ¶ *Hujus capituli sententia quidem est in canone 40. Concilii Triburiensis, quod extat. Sed cum Burchardus hoc citet ex cap. 3. videtur alterius esse, quod desideratur.*

C. V. *Post peractam pœnitentiam poterit viduam in conjugem ducere, quam viro vivente per adulterium polluit.*

Item in eodem *b.*

SI quis c vivente marito conjugem illius adulterasse accusatur, & eo in proximo defuncto, eandem sumpsisse dignoscitur, omnimodis publicæ pœnitentiæ subjiciatur d. De quo etiam post pœnitentiam præfatam α, si expedierit, servabitur regula: nisi forte vir, aut mulier virum, qui mortuus fuerat, occidisse notetur, aut propinquitas, vel alia quælibet actio criminalis impediat. Quod si probatum fuerit, sine ulla spe conjugii maneant perpetuo cum pœnitentia.

Corr. Rom. ¶ *Burchardus & Ivo citant ex Concilio Meldensi, c. 69. ubi habetur. In Decretalibus vero titde eo, qui dux. in ux. quam pol. per adult. c. cum haberet. Clemens III. hoc ipsum citat ex Concilio Triburiensi, ut Gratianus & Pannormia.*

¶ α Præfatam] *In Meldensi legitur,* præfata, *ut indicetur regula jam ibi tradita, c. 65. & citatur infra, 36. q. 2. si autem.*

CAP. VI. PALEA.

[*Item* ex Concilio apud Vermeri as.]

I. SI qua e mulier in mortem mariti sui cum aliis consiliata sit, & ipse vir aliquem illorum se defendendo occiderit, si probare potest ille vir eam ream esse consilii, potest (ut nobis videtur) ipsam uxorem dimittere, & si voluerit aliam ducere α. Ipsa autem insidiatrix pœnitentiæ subjecta absque spe conjugii maneat.

Corr. Rom. ¶ *Hæc Palea est in multis vetustis exemplaribus, in quibus Paleæ esse non solent. Citatur autem ex Concilio apud Vermerias etiam in excerptis decretorum Monasterii B. Trudonis, & apud Burchardum & Ivonem: quamvis in Decr. tit. de divort. c. primo, corrupte in vulgatis codicibus sit,* Ex Concilio apud Vormaciam. *Antea quidem in titulo hujus Paleæ legebatur,* Ex Concilio Eliberitano apud Vermerias. *Inducta vero est dictio,* Eliberitano, *quæ spectat ad sequens capitulum. Palearum enim interpositio sæpenumero in titulis occasionem hujusmodi erroribus dedit.*

¶ α Et si voluerit aliam ducere.] *Absunt hæc ab Ivone. In Decretalibus autem legitur,* potest ipse post mortem uxoris, si voluerit, aliam ducere.

a 3. *quæst.* 9. *testes.* b *vide const. novam Synodi Trid. Sess.* 24. *in decr. de refor. matrim. c.* 1. c *Sent.* 4. *dist.* 35. d *Sent. ibid. Ivo p.* 8. *c.* 10. *Pann. l.* 6. *c.* 45. e *In Tribur. cap.* 51. *Burch. l.* 9. *c.* 74. *Ivo p.* 8. *c.* 211. *Pann. l.* 7. *c.* 10.

a *Sent.* 4. *dist.* 35. *Burch. l.* 9. *c.* 66. *Ivo p.* 8. *c.* 202. *Pannor. l.* 7. *c.* 9. b *In Meldens. c.* 69. c *Burch. l.* 9. *c.* 65. *Ivo p.* 8. *c.* 201. *Pann. l.* 7. *c.* 12. d *al. subigatur.* e *extra, de divort. c.* 1. *Burch. l.* 6. *c.* 41. *Ivo p.* 10. *c.* 169.

C. VII.

C. VII. *Post pœnitentiam reconcilietur ad communionem vidua, quæ mœchum suum in virum accepit.*

Item ex Concilio Eliberitano, *c.* 72.

II. SI qua fuerit vidua mœchiata, & postea eundem habuerit maritum, post quinquennii tempus acta legitima pœnitentia placuit eam ad communionem α reconciliari.

Corr. Rom. ¶ α Ad communionem] *In variis exemplaribus hujus Concilii tam impressis, quam manuscriptis legitur*, communioni reconciliari.

2 pars. Gratian. *Sed objicitur.* a *David cum Bethsabee adulterium commisit, & mortem Uriæ machinatus est: & tamen eandem Bethsabee postea duxit in uxorem. Sed in* b *Veteri Testamento multa permittebantur propter infirmitatem, quæ in Evangelii* c *perfectione eliminata sunt: sicut permittebatur quibuslibet dare libellum repudii; ne per odium funderetur sanguis. Quod postea in Evangelio Dominus prohibuit, dicens uxorem a viro non esse dimittendam, nisi causa fornicationis. Quædam permittebantur causa infirmitatis, & sacramenti futurorum: sicut* d *Dominus permisit filiis Israel offerre animalia sibi in sacrificium, quæ in Ægypto consueverant immolare dæmonibus, malens ea sibi offerri, quam idolis: & ut essent illis sacramenta futurorum. Sic & Bethsabee permissa est duci in uxorem, non magis causa suæ infirmitatis, quam significatione futurorum.* §. 1. *Sed est alia ratio, qua uxor defuncti huic nubere non possit. Generaliter enim prohibentur viri & mulieres frequenter matrimonia contrahere. Unde in convivio secundarum nuptiarum Presbyteri interesse non debent.*

C. VIII. *Fides & conversatio pœnitentiam abbreviat eorum, qui frequenter ducunt uxores.*

Sicut in Neocæsarienſi Concilio, *c.* 3. & 7. *legitur.*

DE his, e qui frequenter uxores ducunt, & de his, quæ sæpius nubunt, tempus quidem pœnitentiæ his manifestum constitutum est, sed conversatio & fides eorum tempus abbreviat. §. 1. Presbyterum *f* vero convivio α secundarum nuptiarum interesse non debere; maxime β cum præcipiatur secundis nuptiis pœnitentiam tribuere: quis erit Presbyter, qui propter convivium illis consentiat nuptiis?

Corr. Rom. ¶ α Convivio] *In vulgatis erat*, connubio. *Emendatum est ex vetustis, & originali ipso. Græce est*, μὴ ἐστιᾶσθαι.

¶ β Maxime cum] *Locus hic græce sic habet*: ἐπὶ μετάνοιαν αἰτοῦντος τὸν δίγαμον, τίς ἔσται ὁ πρεσβύτερος ὁ διὰ τῆς ἑστιάσεως συγκατατιθέμενος τοῖς γάμοις: *id est*; Nam pœnitentiam petente bigamo, quis erit Presbyter, qui hoc ipso, quod interest convivio, nuptiis consentit?

C. IX. *Secundum veritatis rationem fornicari convincitur, qui secundam duxit uxorem.*

Item Joannes Chrysostomus, *id est, auctor operis imperfecti in Matth. homilia* 32.

HAc ratione & Apostoli præceperunt *g* secundas adire nuptias propter incontinentiam hominum. Nam secundam quidem accipere secundum præceptum Apostoli *h* est, secundum veritatis autem rationem, vere α fornicatio est. Sed dum permittente Deo publice & licenter committitur, sit honesta fornicatio. Propterea bene dixit, quia Moyses *i* hoc permisit, non præcepit. Aliud est enim præcipere, aliud permittere. Quod β enim permittimus, nolentes præcipimus; quia malas hominum voluntates ad plenum prohibere non possumus.

Corr. Rom. ¶ α Vere fornicatio] *Longe cautius loquitur verus Joannes Chrysostomus cum alibi, tum potissimum in epistola ad viduam juniorem, de non iterando conjugio, quæ Romæ est impressa, negatque perspicue secundum matrimonium fornicationem esse.*

¶ β Quod enim permittimus] *Sic est in glossa ordinaria ad cap.* 5. *Matthæi, in vers.* libellum repudii. *Sed in homilia citata hoc modo*: Quod enim præcipimus, semper placet: quod autem permittimus, nolentes præcipimus *a*.

C. X. *Ut vitetur periculum fornicationis, secunda matrimonia conceduntur.*

Item Hieronymus *contra Jovinianum, lib.* 1.

QUomodo virginibus ob fornicationis periculum concedit nuptias, & excusabile facit, quod per se non appetitur; ita ob eandem fornicationem vitandam concedit viduis secunda matrimonia. Melius est enim, licet alterum & tertium, unum virum nosse, quam plurimos, id est, tolerabilius est uni homini prostitutam esse, quam multis. Siquidem & illa in Evangelio *b* Joannis Samaritana sextum se maritum habere dicens, arguitur a Domino, quod non sit vir ejus; ubi enim numerus maritorum est, ibi vir, qui proprie unus est, esse desiit. Una *c* costa a principio in unam uxorem versa est. *Et erunt*, inquit, *duo in carnem unam*, non tres, neque quatuor, alioqui jam non duo, sed plures. Primus *d* Lamech sanguinarius & homicida unam carnem in duas divisit uxores; fratricidium & bigamiam eadem cataclysmi delevit pœna: de altero septies, de altero septuagies septies vindicatum est. Quantum distat in numero, tantum & in crimine. §. 1. Quam sancta sit bigamia, hinc ostenditur, quod bigamus in clerum eligi non potest: & ideo Apostolus *e* ad Timotheum, *Viduæ*, inquit, *eligatur non minor sexaginta annorum, quæ fuerit unius viri uxor.* Hoc omne præceptum de his est viduis, quæ Ecclesiæ pascuntur eleemosynis: & idcirco ætas præscribitur, ut illæ tantum accipiant pauperum cibos, quæ jam laborare non possunt. Simulque considera, quod quæ duos habuit viros, etiamsi anus est, & decrepita, & egens, Ecclesiæ stipes non meretur accipere: si autem panis illi tollitur eleemosynæ, quanto magis ille panis, qui de cœlo descendit; quem *f* qui indigne comederit, reus erit violati corporis & sanguinis Christi? Quanquam hæc testimonia, quæ supra posui, in quibus viduis conceditur, ut, si velint, denuo nubant, quidam interpretantur super his viduis, quas amissis maritis sic invenerit fides Christi.

3 pars. Gratian. *Verum hoc eum in exhortationem vidualis continentiæ, non in condemnationem secundarum, & deinceps nuptiarum putamus dixisse; quas multorum auctoritatibus constat licitas esse, ut ex verbis ejusdem datur intelligi.* Ait *enim ad Pammachium in Apologetico contra Jovinianum.*

C. XI. *Nec duæ, nec tres, nec deinceps nuptiæ sunt condemnandæ.*

APeriant *g*, quæso, aures obtrectatores mei, & videant me secundas & tertias nuptias concessisse in Domino. Qui secundas & tertias non damnavi, primum potui damnare matrimonium? *Idem ibidem.* §. 1. Non damno bigamos, imo nec trigamos, & si dici potest, octogamos. *Idem ibidem.* §. 2. Ego etiam nunc libera voce proclamo, non damnari in Ecclesia bigamiam, imo nec trigamiam; & ita licere quinto, & sexto, & ultra, quomodo & secundo marito nubere.

a 2. *Reg.* 11. b *Deuter.* 24. c *Matth.* 19. d *Levit.* 9. e 4. *Sent. dist.* 42. *Burch. l.* 9. *c.* 22. *Ivo p.* 8. *c.* 60. f *C.* 7. *ejusdem. Burch. l.* 2. *c.* 133. *Ivo p.* 8. *c.* 48. & 305. *Pannor. l.* 6. *c.* 67. *Mart. Bracar. in c. græc. Synod. c.* 38. g *al. permiserunt.* h 1. *Corinth.* 7. i *Deut.* 24. *Matth.* 19.

a *al. permittimus.* b *Joann.* 4. c *Genes.* 2. d *Gen.* 9. e 1. *Tim.* 5. f 1. *Cor.* 11. g *Sent.* 4. *dist.* 42. *Ivo p.* 8. *c.* 270. *Pann. l.* 6. *c.* 62.

C. XII.

C. XII. *Secunda conjugia, ſicut & prima, licita eſſe probantur.*

Item Auguſtinus *lib. 2. contra adverſarium legum, & Prophetarum, c. 11.*

DEus *a* maſculum & fœminam propagandi generis cauſa nuptiali caſtitate conjunxit, & ſecundas nuptias, quæ in utroque α Teſtamento permittuntur, licitas eſſe monſtravit.

Corr. Rom. ¶ α Utroque] *In originali eſt*, novo quoque, *cujus veræ lectionis ſunt veſtigia in aliquot Gratiani exemplaribus. Habent enim*, uno quoque. *Ad certe de Vetere Teſtamento nulla erat dubitatio. Sed non eſt mutatum, quoniam auctor gloſſæ videtur legiſſe*, utroque.

C. XIII. De eodem.

Idem *ſuper primam* b *epiſtolam ad Corinthios.*

QUod *c* ſi dormierit vir ejus.] Non dicit, primus vel ſecundus, vel quotus, nec nobis definiendum eſt, quod non definit Apoſtolus *d*. Unde nec ullas debeo damnare nuptias, nec eis verecundiam numeroſitatis auferre α. Dominus *e* autem ſeptemviram non damnavit *f*, nec dicit in reſurrectione non poſſe eſſe, ſed tantum: *Neque nubent, neque nubentur*. Unde nec contra humanæ verecundiæ ſenſum audeo dicere, ut quoties voluerint, nubant, nec ex corde meo quotaslibet nuptias condemnare. Quod dicitur univiræ, hoc & omni viduæ *g*: *Beatior autem erit, ſi ſic permanſerit.*

Corr. Rom. ¶ *Gratianus retulit verba gloſſæ ordinariæ ad c. 7. prioris ad Corinthios ex Auguſtino, in libro de bono viduitatis, c. 11.*

¶ α Auferre.] *Antea erat*, inferre. *Emendatum eſt ex gloſſa & B. Auguſtino, cujus verba referunt cæteri collectores.*

QUÆSTIO II.

QUod h *autem aliqua non ſit cogenda nubere alicui, Ambroſius teſtatur ſuper epiſtolam primam ad Corinthios*: Nubat, cui vult: tantum in Domino: *id eſt, quem ſibi aptum putaverit, illi nubat; quia invitæ nuptiæ ſolent malos proventus habere*. Tantum autem in Domino. *Hoc eſt, ut ſine ſuſpicione turpitudinis nubat, & viro ſuæ religionis nubat.*

C. I. *Juramento patris non cogitur puella nubere, cui nunquam aſſenſum adhibuit.*

Item Judicium Urbani Papæ.

SI verum *i* eſſe conſtiterit, quod nobis Legati Jordanis *k* Principis retulerunt, ſcilicet, quod ipſe coactus & dolens filiam ſuam infantulam nolentem, flentem, & pro viribus renitentem, non aſſentientibus, ſed valde dolentibus matre & parentela, Rainaldo Rodeli *l* filio deſponſaverit, quoniam canonum & legum auctoritas talia ſponſalia (ut infra oſtenditur) non approbat, ne ignorantibus leges & canones, nimis durum, quod dicimus, videatur, ita ſententiam temperamus, ut ſi Princeps cum filiæ matris, & parentelæ aſſenſu id, quod cœptum eſt, perficere voluerit, concedamus. Sin autem, Legatus noſter utraſque partes audiat; & ſi nihil fuerit ex parte ſupradicti Rainaldi amplius, quod impediat, ab ipſo Jordane ſacramentum, quod ita conſtent hæc, ut dicta ſunt, accipiat: & nos canonum ac legum ſcita ſequentes, deinceps non prohibemus, quin alii viro, ſi voluerit, prædicta filia ejus nubat: tantum in Domino.

C. I. PALEA.

[*Econtra* Hormiſda Papa *ſcribit Euſebio Epiſcopo.*]

TUa ſanctitas *a* nos requiſivit, frater venerande, de filio adulto, quem pater matrimonium contrahere vult, ſi ſine voluntate filii adulti facere poteſt. Ad quod dicimus, ſi aliquo modo non conſentit filius, fieri non poſſe. Poteſt autem de filio nondum adulto, voluntas cujus nondum diſcerni poteſt, pater eum, cui vult, in matrimonium tradere: & poſtquam filius pervenerit ad perfectam ætatem, omnino obſervare, & adimplere debet. Hoc ab omnibus orthodoxæ fidei cultoribus, ſancitum a nobis tenendum mandamus.

Corr. Rom. ¶ *Palea hæc in Decretalibus eſt c. primum, tit. de deſponſ. impub. & in vulgatis quidem citatur ex Honorio: ſed in prima Decretalium collectione ex Hormiſda, ut hic.*

C. III. *Quorum unum futurum eſt corpus, unus debet eſſe & animus: atque ideo nulla eſt invita copulanda alicui.*

Item Urbanus II. *Sanctio* α *Regi Aragonum.*

DE *b* neptis tuæ conjugio, quam te cuidam militi daturum neceſſitatis inſtante articulo ſub fidei pollicitatione firmaſti, hoc æquitate dictante decernimus, ut ſi illa virum illum omnino, ut dicitur, renuit, & in eadem voluntatis auctoritate perſiſtit, ut viro illi prorſus ſe deneget nupturam, nequaquam eam invitam & renitentem ejuſdem viri cogas conjugio ſociari. Quorum enim unum corpus eſt, unus debet eſſe & animus: ne forte virgo, cum fuerit alicui invita copulata, contra Domini, Apoſtolique præceptum, aut reatum diſſidii, aut crimen fornicationis incurrat. Cujus videlicet peccati malum in eum redundare conſtat, qui eam conjunxit invitam. Quod pari tenore de viro etiam eſt ſentiendum.

Corr. Rom. ¶ Sanctio] *Sic eſt emendatum ex vetuſtis exemplaribus, Pannormia, & hiſtoriis Regum Aragonum. Nam antea erat*, Sacratio.

C. IV. *Non liceat deſerere viro, quam præmiſſis dotibus, & publica atteſtatione duxit uxorem.*

Item Nicolaus *Rodoaldo Portuenſi, & Joanni Ficolenſi Epiſcopis.*

LOtharius *c* Rex (in commonitorio α) profitetur, Gualdradam ſe a patre accepiſſe, & ſororem poſtmodum admiſiſſe Huberti. Ubi primum diligenti inveſtigatione inquirite, & ſi eundem glorioſum Regem prædictam Gualdradam præmiſſis dotibus, coram teſtibus, ſecundum legem, & ritum, quo nuptiæ celebrari ſolent, per omnia inveneritis accepiſſe, & publica manifeſtatione eadem Gualdrada in matrimonium ipſius admiſſa eſt, reſtat, ut perſcrutemini, cur illa repudiata ſit, vel filia Boſonis admiſſa. Sed quia idem glorioſus Rex metu Thietbergam admiſiſſe ſe dicit, metu unius hominis, tantus Rex non debuit contra divinum præceptum in immane præcipitium mergi. In hoc certe ſe magis reprehenſibilem oſtendit, in quo amorem Dei, amori mundi poſtpoſuit: cum β nec etiam occiſores corporis ſint timendi, contra juſtitiam hominem impellentes. Nihil itaque vobis aliud præcipimus, manifeſtatione ſua eodem Rege convicto, niſi ut ſecundum canonicam auctoritatem noſtra vice freti, cauſam illius definiatis. Si vero minime probatum fuerit, Gualdradam fuiſſe uxorem legitimam, neque nuptiis ſecundum morem celebratis, per benedictionem ſcilicet Sacerdotis, filio noſtro Lothario extitiſſe conjunctam, ſuggerite illi, ut non moleſte ferat legitimam ſibi (ſi ipſa innocens apparuerit) reconciliari uxorem. *& infra.* §. 1. Præterea vos ſcire volo, quia præfata Thietberga Apoſtolicam ſedem bis & ter appellavit, & ſe a præfato glorioſo Rege queſta eſt injuſte fuiſſe dejectam, & vi coactam falſum contra ſe compoſuiſſe pla-

a *Sentent. ibid. Ivo part. 8. c. 269. Pann. lib. 6. c. 22. & 61.* b *Gloſſa ord. ad c. 7. ejus epiſt.* c *Sent. ibid. Ivo p. 8. c. 268. Polyc. l. 6. tit. 4. Pann. l. 6. c. 59.* d *1. Cor. 7.* e *Matth. 22.* f *al. damnat.* g *1. Cor. 7.* h *C. 39. ad cap. 7. Ivo p. 8. c. 19.* i *Sent. 4. diſt. 39. Ivo p. 8. c. 23. Pann. l. 6. c. 108.* k *al. Jordani.* l *al. Rideli.*

a *Extra de deſponſ. impub. c. 1.* b *Ivo p. 8. c. 24. Pann. lib. 6. c. 109.* c *Ivo p. 8. c. 334.*

culum.

culum. Nam eo tempore ad Apostolicam sedem libellum appellationis suæ misit, in quo non quidem adhuc confessam, sed ut contra se falsum diceret crimen, coarctatum se innotuit: insuper subjungens: *Quod si amplius compulsa fuero, scitote non veritate, sed timore mortis, & evadendi studio (quia aliter non possum) quod voluerint, dicam. Vos tamen memores estote mei hæc vobis insinuantis.* Unde vobis præcipimus, ut cum eadem Thietberga ad condictam Synodum, sicut statuimus, advenerit, causam ejus diligenti examinatione tractetis: & si ei objicitur, quod illa se crimen aliquod admisisse confessa fuisset, & econtra illa violentiam se pertulisse proclamaverit, vel si inimicos judices illos sibi fuisse reitata fuerit, tunc illud renovetis judicium secundum æquitatis normam, ut injustitiæ mole non opprimatur.

Corr. Rom. ¶ α In commonitorio] *Hæc verba videntur accipienda quasi pro titulo, & sejuncta a cæteris: ut indicetur caput hoc sumptum esse ex commonitorio, quod Nicolaus Legatis suis Rodoaldo Portuensi, & Joanni Ficolensi Episcopis dederit. Nam totius capituli verba sunt ipsius Nicolai Legatos monentis, quomodo se in ea causa gerere debeant. Datum vero ab eo fuisse commonitorium his ipsis Legatis, Nicolaus in epistola ad Episcopos in Convicinum congregatos, in appendice Bibliothecæ SS. Patrum testatur his verbis:* Porro quid de Lotharii uxoribus censuerimus (quoniam & de hoc nostro scripsistis Præsulatui) in epistolarum nostrarum, quas per fratres & Coepiscopos nostros, Rodoaldum & Joannem in Galliam misimus, poteritis exemplaribus reperire. Quæ videlicet exemplaria una cum commonitorio, quod præfatis fratribus nostris pro hac eadem causa ad Lotharium Regem missis dedimus, per fratrem & Coepiscopum nostrum Odonem vestræ sanctitati transmisimus.

¶ β Cum nec etiam] *Hæc verba non sunt hoc loco apud Ivonem; sed paulo superius post illa verba*, admisisse se dicit, *multa interjiciuntur, in quibus & hæc continentur, licet alio ordine. Sed ob glossam non est mutatum.*

Gratian. *His auctoritatibus evidenter ostenditur, quod nisi libera voluntate, nulla est copulanda alicui.*

QUÆSTIO III.

Quod autem post parentum sponsionem aliis nubere non valeant, auctoritate Eliberitani Concilii, *c. 54. monstratur, qua dicitur.*

CAP. I. *De parentibus, qui fidem frangunt sponsaliorum.*

SI qui *a* parentes fidem fregerint sponsaliorum, triennii tempore abstineant se a communione. Si tamen iidem sponsus vel sponsa in illo gravi crimine non α fuerint deprehensi, excusati erunt parentes. Si vero in eodem fuerint vitio, & polluerint se consentiendo, superior sententia servetur.

Corr. Rom. ¶ α Non fuerint] *In originali legitur sine negatione, itemque apud Ivonem, a quo præterea abest dictio*, illo, *sicque habet*, in gravi crimine fuerint deprehensi.

Gratian. *Ecce quod non licet parentibus sponsalia filiorum suorum frangere. Verum hoc de illis intelligendum est, quæ illorum consensu contrahuntur.*

CAUSA XXXII.

Quidam vir, cum non haberet uxorem, quandam meretricem sibi conjugio copulavit, quæ erat sterilis, neptis ingenui, filia originarii: quam cum Pater alii vellet tradere, huic avus eam copulavit, causa solius incontinentiæ. Deinde hic Pœnitentia ductus, ex ancilla propria filios sibi quærere cœpit. Postea de adulterio convictus & punitus, quendam rogavit, ut vi uxorem opprimeret suam, ut sic eam dimittere posset: quo facto quandam infidelem sibi copulavit, ea tamen conditione, ut ad Christianam religionem transiret.

1. *Hic primum quæritur, An meretrix licite ducatur in uxorem?*
2. *Secundo, An ea, quæ causa incontinentiæ ducitur, sit conjunx appellanda?*
3. *Tertio, Cujus arbitrium aliqua sequatur, An liberi avi, an originarii patris?*
4. *Quarto, Si vivente uxore liceat alicui filios ex ancilla quærere?*
5. *Quinto, Si ea, quæ vim patitur, pudicitiam amittere comprobetur?*
6. *Sexto, Si adulter adulteram possit dimittere?*
7. *Septimo, Si vivente dimissa, aliam possit accipere?*
8. *Octavo, Si infidelem sub præmissa conditione liceat alicui fidelium in conjugem ducere?*

QUÆSTIO I.

QUod autem meretrix in conjugem duci non debeat, multis auctoritatibus & rationibus probatur. *Illa enim, quæ adulterii rea convincitur, nisi post peractam pœnitentiam, in conjugii consortio retineri non debet.*

C. I. *Patronus turpitudinis est, qui uxorem suam adulteram dimittere noluerit.*

Unde Joannes Chrysostomus, *id est, auctor operis imperfecti homilia 32. ait super Matth. cap. 19.*

SIcut *a* crudelis est, & iniquus, qui castam dimittit, sic fatuus est, & injustus, qui retinet meretricem. Nam patronus turpitudinis ejus est, qui crimen celat uxoris.

C. II. *Causa fornicationis vir dimittat uxorem, non tamen alteram ducat.*

Item Hieronymus *in comm. ad c 19. Matth.*

DIxit *b* Dominus in Evangelio: *Quicunque dimiserit uxorem, nisi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur, & qui dimissam duxerit, mœchatur.* Sola fornicatio est, quæ uxoris vincit affectum: imo, cum illa unam carnem in aliam diviserit, & se fornicatione separaverit a marito, non debet teneri, ne virum quoque sub maledicto faciat, dicente Scriptura *c: Qui adulteram tenet, stultus & impius est.* Ubicunque est igitur fornicatio, vel *d* fornicationis suspicio, libere uxor dimittitur. Et quia poterat accidere, ut aliquis calumniam faceret innocenti, & ob secundam copulam nuptiarum veteri crimen impingeret, sic priorem dimittere jubetur uxorem, ut secundam prima vivente non habeat.

C. III. *Sola viri fornicatio uxorem maculat.*

Idem *in epistola Pauli ad Corinthios 1. c. 6.* [*in e glossa ordinaria.*]

IN conjugio quis positus quæcunque peccata fecerit, non propriam infuscant conjugem: sed fornicatio uxorem coinquinat; ut jam non sit viro suo licita, sed quasi adultera.

C. IV. *Qui uxorem suam dimittere adulteram noluerit, duobus annis pœniteat, si ei debitum reddiderit.*

Item Joannes Chrysostomus.

I. SI quis uxorem suam invenerit adulteram *f*, & postea deinceps placuerit habere eam in matrimonio, duobus annis pœniteat, ideo quia cum adultera commistus sit, quæ adhuc crimine suo non est purgata: aut absti-

a *Ivo part. 8. c. 46.*

a *Sent. 4. dist. 35. Ivo p. 8. c. 233. Pann. l. 7. c. 8.* b *Isidorus de Ecclesiastic. offic. l. 2. c. 19. Sent. ibid. Ivo p. 8. c. 43. Pann. l. 7. c. 7.* c *Proverb. 18.* d *al. &.* e *Glossa ord. ad eundem locum Matth. In Concil. Forojulienſi, c. 10. Ivo p. 8. c. 42.* f *al. adulteratam.*

abſtineat ſe a matrimonio ejus, donec expleatur ſatisfactio criminis pœnitentiæ ſuæ: ideo, quia poſt ſatisfactionem pœnitentiæ non meretur vocari adultera. Similiter, ſi virum ſuum uxor invenerit adulterum, non ad imparia judicatur.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc non eſt inventum apud B. Joannem Chryſoſtomum. Et videtur canon alicujus Concilii, aut pœnitentialis, Simile quiddam habetur in Concilio Nannetenſi, c. 12.*

2 pars. Gratian. *Subauditur, niſi ab adulterio mulier recedere voluerit: quo caſu uxorem ſuam vir recipere poteſt, nullum periculum ei illaturus.*

C. V. *Poſt pœnitentiam adulterii uxorem vir poteſt recipere.*

Unde Pelagius Papa *Melleo* a *Subdiacono*.

DE Benedicto *b* quoque, quem uxorem alienam indicaſti facinoroſo ſuſtuliſſe ſpiritu, & in ſuum hactenus præſumere detinere conſortium, ſi hoc rerum veritas habet, jubemus experientiæ tuæ, ut eum cum ipſa quoque adultera diſtricte mactare non differas, & calvatos ab invicem ſeparare, & illum quidem ad Lucium defenſorem in Apuliæ provinciæ patrimonium ſine dilatione fac migrare: illam vero, ſiquidem maritus ſuus ſine dolo aliquo forte accipere voluerit, tua ordinatione ſub cautela recipiat, nullum ei nihil dumtaxat de cætero ſimile committenti periculum illaturus. Si vero omnino eam recipere noluerit, in alium quendam locum, in quo ei non liceat male vivere, provida eam diſpenſatione c conſtitue.

C. VI. *Qui adulteræ debitum reddit, tribus annis pœniteat.*

Item ex pœnitentiali Theodori.

II. SI quis *d* uxorem ſuam ſcit adulteram, & non vult dimittere eam, ſed in matrimonio habere, tribus annis pœniteat, & quamdiu α pœnitet, abſtineat ſe ab illa.

Corr. Rom. ¶ α Et quamdiu pœnitet,] *In pleriſque vetuſtis eſt*, & quamdiu illa pœnitet.

C. VII. *Adulterio purgato per pœnitentiam poteſt fieri reconciliatio conjugii.*

Item Auguſtinus *ad Pollentium de adulterinis conjugiis, lib. 2. c. 6.*

QUod autem *e* tibi durum videtur, ut poſt adulterium reconcilietur conjugi conjunx; ſi fides adſit, non erit durum. Cur enim adhuc deputamus adulteros, quos vel baptiſmate ablutos, vel pœnitentia credimus eſſe ſanatos? Hæc crimina in veteri Dei lege nullis ſacrificiis mundabantur, quæ α in lege Novi Teſtamenti ſine mundatione legali mundantur: & ideo tunc omnino prohibitum erat ab alio contaminatam viro recipere uxorem: quamvis *f* David Saulis filiam, quam pater ejuſdem mulieris ab eo ſeparatam dederat alteri, tanquam Novi Teſtamenti præfigurator ſine cunctatione *g* receperit. Nunc autem, poſtquam *h* Chriſtus ait adulteræ: *Nec ego te condemnabo: vade, deinceps noli peccare*; quis non intelligat debere maritum ignoſcere, quod videt ignoviſſe Dominum amborum? nec jam ſe debere adulteram dicere, cujus pœnitentis crimen divina credit miſeratione deletum?

Corr. Rom. ¶ α Quæ in lege] *Apud B. Auguſtinum legitur*, quæ novi Teſtamenti, in ſanguine Chriſti ſine dubitatione mundantur. *Sed ob gloſſam non eſt emendatum.*

CAP. VIII. *De eodem.*

Idem *eodem libro, c. 9.*

NOn *i* erit turpis, neque difficilis etiam poſt perpetrata, atque purgata adulteria reconciliatio conjugum, ubi per claves regni cœlorum non dubitatur fieri remiſſio peccatorum: non ut poſt viri divortium adultera revocetur, ſed ut poſt Chriſti conſortium adultera non vocetur.

C. IX. *Cum fornicationis vitium excluditur, caſtitatis virtus adſciſcitur.*

Item Ambroſius *l. 2. de Cain & Abel, c. 4.*

CUm renuntiatur improbitati, ſtatim adſciſcitur virtus. Egreſſus enim malitiæ, virtutis operatur ingreſſum; eodemque ſtudio, quo crimen excluditur, innocentia copulatur.

C. X. *Non habetur fallax apud Deum, qui ad veritatem pœnitendo revertitur.*

Item Gregorius *homil. 29. Evang.*

APud miſericordem namque judicem, nec ille fallax habetur, qui ad veritatem revertitur, etiam poſtquam mentitur: quia omnipotens Deus dum libenter noſtram pœnitentiam ſuſcipit, ipſe ſuo judicio, hoc quod erravimus, abſcondit.

Gratian. *Quod a ſi in adulterio perſeverare elegerit, patronus turpitudinis, & lenocinii reus maritus habebitur, niſi eam adulterii ream facere voluerit. Unde in 9. libro Cod. b de adult. & ſtupro Impp. Severus & Antoninus*: Crimen lenocinii contrahunt, qui deprehenſam in adulterio uxorem in matrimonio retinuerunt, non qui ſuſpectam habuerint adulteram. §. 1. *Hoc in mulieribus non obtinet. Non enim eis permittitur maritos ſuos adulterii reos facere. Unde in libro c eodem, & tit. eodem, iidem Imperatores.* Publico judicio non habet mulieres adulterii accuſationem, quamvis de matrimonio ſuo violato queri velint, lex Julia declarat: quæ cum maſculis jure mariti accuſandi facultatem detuliſſet, non idem fœminis privilegium detulit. §. 2. *Si ergo, ut ex his colligitur auctoritatibus, adulteram retinere nulli permittitur, multo minus in conjugium duci licebit, cujus pudicitiæ nulla ſpes habetur. Debet enim inter conjuges ſervari fides & ſacramentum: quæ cum defuerint, non conjuges, ſed adulteri appellantur.*

C. XI. *Veritas nuptiarum non conſiſtit in commiſtione maris & fœminæ.*

Unde Auguſtinus *ſcribit contra Julianum, lib. primo.*

NOn enim *d* in ſola, ut deliras, commiſtione maris & fœminæ nuptiarum veritas eſt: quamvis ſine illa commiſtione nuptæ filios procreare non poſſint. Sed alia ſunt ad nuptias proprie pertinentia, quibus ab adulteriis nuptiæ diſcernuntur, ſicuti eſt thori conjugalis fides, & cura ordinate filios procreandi, & (quæ maxima eſt differentia) bonus uſus mali, hoc eſt, bonus uſus concupiſcentiæ carnis, quo bono *e* adulteri male utuntur.

Corr. Rom. ¶ *In Pannormia citatur eodem modo: itemque apud Ivonem, niſi quod habet*, libro ſecundo. *Sententia quidem ſæpe habetur apud B. Auguſtinum, & contra Julianum nuptias diffinientem corporum commiſtionem, diſputat potiſſimum l. 5. cap. ultimo.*

Gratian. *Hæc ſunt bona, quibus commendantur nuptiæ, & ab illicito uſu diſcernuntur* f.

3 pars. *Econtra vero* Ambroſius α *improbare nuptias videtur, dicens:*

C. XII. *Primæ vel ſecundæ nuptiæ hac auctoritate improbari videntur.*

NUptiæ terram replent, virginitas paradiſum. Sed & hoc intuendum eſt duntaxat juxta hebraicam veritatem, quod cum Scriptura in primo, & tertio, & quarto, & quinto, & ſexto die expletis operibus ſingu-

a *al. Milete.* b *Anſelm. lib. 11. c. 94.* c *al. diſpoſitione.* d *Anſ. ibid. al. cap. 83.* e *Sent. 4. diſt. 3. Polyc. lib. 6. tit. 4. Ivo p. 8. c. 242. Pannor. l. 7. cap. 35.* f *1. Reg. 18.* g *al. contaminatione*] *orig.* h *Joan. 8.* i *Sent. ibid. Ivo ibid. Pannor. l. 7. c. 37.*

a *Sent. ibid.* b *tit. 9. ad legem Juliam de adult. & ſtup. l. 2.* c *Ibidem l. 1.* d *Ivo p. 8. c. 77. Pann. l. 6. c. 29.* e *al. malo*] *Ivo.* f *al. decernuntur.*

lorum

lorum dixerit *a*: *Et vidit Deus, quia bonum est*; in secundo die hoc omnino subtraxit: nobis intelligentiam derelinquens, non esse bonum duplicem numerum, qui ab unione dividat, & præfiguret fœdera nuptiarum. Unde *b* & in arca Noe omnia animalia quæcunque bina ingrediuntur, immunda sunt, impar numerus est mundus. Quanquam in duplici numero ostendatur & aliud sacramentum, quod ne in bestiis quidem, & immundis avibus bigamia comprobata sit: bina enim ingrediuntur immunda, & septena, quæ munda sunt: ut haberet Noe post diluvium, quod de impari numero statim Deo posset offerre.

Corr. Rom. ¶ α Ambrosius] *Sic etiam in manuscriptis. Sed apud ipsum non est inventum. Habetur apud B. Hieronymum lib. 1. contra Jovinianum.*

Gratian. *Verum hoc ad exhortationem, non ad necessitatem observandæ virginitatis refertur. Unde* Ambrosius *ait in libro exhortationis ad Virgines.*

C. XIII. *Virginitas ex consilio suadetur, non ex imperio præcipitur.*

INtegritas *c* corporis expetenda a vobis est, quam ego pro consilio suadeo, non pro imperio præcipio. Sola est enim virginitas, quæ suaderi potest, imperari non potest: res magis voti, quam præcepti est.

4 pars Gratian. *Cum ergo in meretrice, ut diximus, nulla spes fidei, nulla sit certitudo pudicitiæ, patet, quod non est in conjugium ducenda.* §. 1. *Sed objicitur: Rhaab* d *Hierichuntina, quamvis esset meretrix, tamen Principi de tribu Juda est copulata conjugio, de qua Christus postea nasci dignatus est. Osee* e *quoque duodecim Prophetarum primus, ex præcepto Domini, coro hordei meretricem emit, quam sibi in conjugio sociavit. Sed aliud est, meretricem ducere, vel adulteram retinere, quam tua consuetudine, castitate, & pudicitia exornes: atque aliud, aliquam earum habere, quam nullo pacto a luxu carnis suæ revocare valeas. Hoc enim penitus prohibetur: illud laudabiliter factum legitur* f.

C. XIV. *Non est peccatum, meretricem ducere uxorem.*

Unde Hieronymus *super Osee lib. 1. ad. cap. 1.*

NOn *g* est culpandus Osee Propheta (interim ut sequamur historiam) si meretricem, quam duxit, ad pudicitiam converterit: sed potius laudandus, quod ex mala bonam fecerit. Non enim qui bonus permanet, ipse polluitur, si societur malo: sed qui malus est, in bonum vertitur, si bona exempla sectetur. Ex quo intelligimus, non Prophetam perdidisse pudicitiam fornicariæ copulatum, sed fornicariam assumpsisse pudicitiam, quam antea non habebat.

QUÆSTIO II.

1 ps QUod autem non sit uxor, quæ sola causa incontinentiæ ducitur, hinc videtur probari posse, quia conjugium propagationis, non explendæ libidinis causa a Deo institutum est. Hæc namque fuit benedictio conjugii: Crescite & multiplicamini.

C. I. *Partus fœminarum est eis sola causa nubendi.*

Unde Ambrosius *super Lucam, lib. 1. ad c. 1.*

PUdor est *h* fœminis nuptiarum præmia non habere, quibus hæc sola causa est nubendi. *Idem lib. 2. in princ.* §. 1. Dum *i* conjugii præmium, & gratia nuptiarum, partus sit fœminarum, non mediocris quoque causa est, ut virginitas Mariæ falleret Principem mundi.

Gratian. *Qui ergo non causa procreandæ sobolis, sed explendæ libidinis sibi invicem copulantur, non tam conjuges, quam fornicarii videntur.*

C. II. *Non conjuges, sed adulteri vocantur, qui non secundum præcepta Christi conjuguntur.*

Hinc etiam Hieronymus *ad c. 5. epistolæ ad Ephesios.*

SIcut *non a* omnis congregatio hæreticorum, Christi Ecclesia dici potest, nec caput eorum Christus; sic non omne matrimonium, *b* quo non viro suo secundum præcepta Christi uxor jungitur, rite conjugium appellari potest, sed magis adulterium.

2 pars. Gratian. *His ita respondetur. Prima institutio conjugii in paradiso facta est, ut esset immaculatus thorus, & honorabiles nuptiæ, ex quibus sine ardore conciperent, sine dolore parerent. Secunda propter illicitum modum eliminandum* c *extra paradisum facta est, ut infirmitas prona in ruinam turpitudinis, honestate exciperetur conjugii. Unde Apostolus* d *scribens ad Corinthios, ait:* Propter fornicationem unusquisque suam uxorem, & unaquæque virum suum habeat. *Ex hac itaque causa fit, ut conjugati se sibi invicem debeant, nec se sibi negare possint. Unde* e *Apostolus:* Nolite fraudare invicem, nisi forte ex consensu, & ad tempus, ut expeditius vacetis orationi, & iterum revertimini in idipsum, ne forte tentet vos Satanas. Hoc autem dico propter incontinentiam vestram. *Quod ergo propter incontinentiam in naturalem redire usum monentur, patet, quod non propter filiorum procreationem tantum misceri jubentur.* §. 1. *Non tamen ideo nuptiæ malæ judicantur. Quod enim præter intentionem generandi fit, non est nuptiarum malum, sed est veniale propter nuptiarum bonum, quod est tripertitum; fides videlicet, proles, & sacramentum.*

C. III. *Immoderatus usus conjugatorum non est nuptiarum malum, sed est veniale propter nuptiarum bonum.*

Unde Augustinus *de bono conjugali, c. 6.*

QUicquid *f* inter se conjugati immodestum, inverecundum, sordidumve gerunt, vitium est hominum, non culpa nuptiarum. Jam in ipsa quoque immoderatiore exactione debiti carnalis, quam eis non secundum imperium præcipit, sed secundum veniam Apostolus *g*, ut etiam præter causam procreandi sibi misceantur, etsi eos pravi mores ad talem concubitum impellunt, nuptiæ tamen ab adulterio, seu fornicatione defendunt. Neque enim illud propter nuptias admittitur, sed propter nuptias ignoscitur. Debent *h* ergo sibi conjugati, non solum ipsius sexus sui commiscendi fidem, liberorum procreandorum causa (quæ prima est humani generis in ista mortalitate societas) verum etiam infirmitatis invicem excipiendæ, ad illicitos concubitus evitandos, mutuam quodammodo servitutem: ut, etsi alteri eorum perpetua continentia placeat, nisi ex alterius consensu fieri non possit.

3 pars. Gratian. *Non autem datur præsentia Sancti Spiritus, tempore, quo conjugales actus geruntur.*

C. IV. *Non datur præsentia Sancti Spiritus, tempore, quo conjugales actus geruntur.*

Unde Hieronymus *super Matthæum.*

COnnubia *i* legitima carent quidem peccato, non tamen tempore illo, quo conjugales actus geruntur, præsentia Sancti Spiritus dabitur: etiamsi Propheta esse videatur, qui officio generationis obsequitur. Sed & alia plura sunt, in quibus sufficit sola vis humana, & neque res indiget, neque decet adesse præsentiam Sancti Spiritus.

a *Eccles.* 39. b *Genes.* 7. c *Ivo p.* 7. *c.* 120. d *Josuæ* 2. 2. & 6. e *Osee* 1. & 3. f *al. intelligitur.* g *Ivo p.* 8. *c.* 38. *Pann. l.* 6. *c.* 57. h *Ivo p.* 8. *c.* 75. & 76. *Pann. l.* 6. *c.* 24. & 25. i *al. Cum.*

a *Ivo p.* 8. *c.* 277. b *al. quod non viro suo secundum præcepta Christi conjungitur,*] *orig.* c *Gen.* 2. *Hebr.* 13. d 1. *Cor.* 7. e *Ibidem.* f *Ivo p.* 8. *c.* 234. g 1. *Cor.* 7. h *Pann. l.* 6. *c.* 26. i *Sent.* 4. *dist.* 32.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc habetur apud Origenem homil. 6. in Numeros: & ex ipſo citatur in gloſſa ordinaria Num. 11.*

Gratian. *Sicut ergo talis concubitus non eſt fornicarius, ſed propter bonum conjugii licitus; ſic etiam conjunctio illa, de qua quæritur, non eſt fornicaria, ſed propter bonum conjugii licita.*

CAP. V.

Item ſicut Auguſtinus *ait in libro de bono conjugali, c. 14.*

COncubinæ *a* ad tempus adhibitæ, nec etiamſi cauſa filiorum concumbant, juſtum faciunt concubinatum ſuum.

4 pars Gratian. *Sic e contrario datur intelligi de iis, qui conjugali affectu ſibi copulantur, quod etiamſi non cauſa procreandorum filiorum, ſed explendæ libidinis conveniunt, non ideo fornicarii, ſed conjuges appellantur.*

C. VI. *Conjuges ſunt, qui cauſa ſolius incontinentiæ ſibimet invicem copulantur.*

Probatur hoc idem auctoritate Auguſtini *in libro de bono conjugali, c. 5.*

SOlet *b* quæri, cum maſculus & fœmina, nec ille maritus, nec illa uxor alterius, ſibimet non filiorum procreandorum, ſed pro *c* incontinentia, ſolius concubitus cauſa copulantur, ea fide media, ut nec ille cum altera, nec illa cum altero id faciat, utrum nuptiæ ſint vocandæ? Et poteſt quidem fortaſſe non abſurde hoc appellari connubium, ſi uſque ad mortem alicujus eorum id inter eos placuerit, & prolis generationem, quamvis non ea cauſa conjuncti ſint, non tamen vitaverint, ut vel nolint ſibi naſci filios, vel etiam opere aliquo malo agant, ne naſcantur. Cæterum, ſi vel utrumque, vel unum horum deſit, non invenio, quemadmodum has nuptias appellare poſſimus. Etenim *d* ſi aliquam ſibi vir ad tempus adhibuerit, donec aliam dignam vel honoribus, vel facultatibus ſuis inveniat, quam comparem ducat, animo ipſo adulter eſt: nec cum illa, quam cupit invenire, ſed cum iſta, cum qua ſic cubat, ut cum ea non habeat maritale conſortium.

C. VII. *Fornicarii ſunt, non conjuges, qui ſterilitatis venena procurant.*

Idem *de nuptiis & concupiſcentia, lib. 1. c. 15.*

ALiquando *e* eo uſque pervenit hæc libidinoſa crudelitas, vel libido crudelis, ut etiam ſterilitatis venena procuret: & ſi nihil valuerit, conceptos fœtus aliquo *f* modo intra viſcera extinguat, ac fundat, volendo ſuam prolem prius interire, quam vivere: aut, ſi in utero jam vivebat, occidi antequam naſcatur. Prorſus, ſi ambo tales ſunt, conjuges non ſunt: & ſi ab initio tales fuerunt, non ſibi per connubium, ſed per ſtuprum potius convenerunt. Si autem non ambo ſunt tales, audeo dicere, aut illa eſt quodammodo meretrix mariti, aut ille adulter uxoris.

5 pars. Gratian. *De his, qui abortum procurant, quæritur, An judicentur homicidiæ, vel non?*

C. VIII. *Non eſt homicida, qui abortum procurat, antequam anima corpori ſit infuſa.*

Auguſtinus *in libro quæſtionum Exodi, quæſt. 80. ait:*

QUod vero *g* non formatum puerperium α noluit ad homicidium pertinere, profecto nec hominem deputavit, quod tale in utero geritur. Hic de anima quæſtio ſolet agitari, utrum, quod formatum non eſt, nec animatum quidem poſſit intelligi: & ideo non ſit homicidium, quia nec exanimatum dici poteſt, ſi adhuc animam non habebat. *Item.* §. 1. Si ergo illud informe puerperium jam quidem fuerit, ſed adhuc quodammodo informiter animatum (quoniam magna de anima quæſtio non eſt præcipitanda indiſcuſſa temeritate ſententiæ,) ideo lex noluit ad homicidium pertinere, quia nondum dici poteſt anima viva in eo corpore, quod ſenſu caret.

Corr. Rom. ¶ α Puerperium] *In vulgatis ſequebatur,* Moyſes, vel lex, *quæ abſunt a pleriſque vetuſtis & originali. Alia enim nonnulla ex iiſdem ſunt emendata.*

CAP. IX. *De eodem.*

Idem *in libro quæſtionum Veteris & Novi Teſtamenti, c. 23.*

MOyſes *a* tradidit: *Si quis percuſſerit mulierem in utero habentem, & abortiverit, ſi formatum fuerit, det animam pro anima; ſi autem informatum fuerit, mulctetur pecunia,* ut probaret non eſſe animam ante formatam. Itaque ſi jam formato corpori datur, non in conceptu corporis naſcitur cum ſemine derivata. Nam ſi cum ſemine & anima exiſtit ex *b* anima, multæ animæ quotidie pereunt, cum ſemen fluxu quodam non proficit nativitati: ſed ſi propius *c* reſpiciamus, videbimus, quid ſequi debeamus. Contemplemur facturam Adæ. In Adam enim exemplum datum eſt, ut ex eo intelligatur, quia jam formatum corpus accipit animam. Nam potuerat animam limo terræ admiſcere, & ſic formare corpus. Sed ratione infirmabatur *d:* quia primum oportebat domum compaginari, & ſic habitatorem induci. Anima certe, quia ſpiritus eſt, in ſicco habitare non poteſt, ideo in ſanguine fertur habitare. Cum *e* ergo corporis lineamenta compacta non fuerint, ubi erit anima?

CAP. X. *De eodem.*

Item Hieronymus *ad Algaſiam, quæſt. 4.*

SIcuti *f* ſemina paulatim formantur in uteris, & tamdiu non reputatur homo *g*, donec elementa confecta *h* ſuas imagines, membraque ſuſcipiant; ita ſenſus ratione conceptus, niſi in opera proruperit, adhuc in ventre retinetur, & cito perit ab α hoſte.

Corr. Rom. ¶ α Ab hoſte.] *Originale & Ivo,* & cito abortio perit: *quo abortii vocabulo & alibi, & in eadem quæſtione uſus eſt B. Hieronymus,* adverſarii adventus, *inquit,* ea, quæ concepta ſunt, facit perire abortio: *ſed ob gloſſam non eſt mutatum.*

6 pars. Gratian. *Cum ergo, qui aliquam ſibi ad tempus adhibet, cum ea adulter eſſe dicitur, nec ab ea diſcedens, nec filiam ſuam illi tradens peccat.*

C. XI. *Profectus eſt honeſtatis fornicariam abjicere, & uxorem legitimam accipere.*

Unde Leo Papa *ad Ruſticum Narbonenſem Epiſcopum, epiſt. 90. al. 92. c. 5. & 6.*

ANcillam *i* a thoro abjicere; & uxorem certæ ingenuitatis accipere, non duplicatio conjugii, ſed profectus eſt honeſtatis. §. 1. Culpanda eſt ſane talium negligentia, ſed non penitus deſperanda, ut crebris cohortationibus incitati, quod neceſſario expetierunt, fideliter exequantur. Nemo *k* enim deſperandus eſt, dum in hoc corpore conſtituitur, quia nonnunquam, quod diffidentia ætatis differtur, conſilio maturiore perficitur.

C. XII. *Legitimo matrimonio copulatur, quæ concubinam habenti traditur.*

Idem *ibidem, c. 4.*

NOn omnis *l* mulier juncta viro, uxor eſt viri: quia nec omnis filius eſt hæres patris. Nuptiarum au-

---

a *Polyc. l. 6. tit. 4. Ivo p. 8. c. 10. Pann. l. 6. c. 45.* b *Polyc. ibid. Ivo p. 8. c. 65. Pann. l. 6. c. 27.* c *al. propter incontinentiam:*] *orig.* d *Pann. l. 6. c. 44.* e *Sent. 4. diſt. 31. Ivo p. 10. c. 55.* f *aliquando*] *orig.* g *Sent. ibid. Ivo p. 10. c. 56. Pann. l. 8. c. 12.*

a *Exod. 21. Ivo p. 10. c. 57. Pann. l. 8. c. 13. Sentent. ibid.* b *al. de.* c *al. priora.* d *informabatur:*] *vera lectio.* e *abeſt ab orig.* f *Sent. ibid. Ivo p. 10. c. 58. Pann. l. 8. c. 14.* g *al. homicidium.* h *al. confuſa*] *orig.* i *De pœnit. diſt. 7. nemo.* k *in Triburienſi Concil. c. 38. & 39.* l *Polyc. l. 6. tit. 4. Burch. l. 9. c. 1. Ivo p. 8. c. 139. Pann. l. 6. c. 35.*

tem

tem fœdera inter ingenuos sunt legitima, & inter coæquales *a* multo prius hoc ipsum Domino constituente, quam initium Romani juris existeret. Itaque aliud est uxor, aliud concubina; sicut aliud ancilla, aliud libera. §. 1. Propter quod etiam Apostolus *b* ad manifestandam harum personarum discretionem testimonium ponit ex Genesi, *c* ubi dicitur Abrahæ: *Ejice ancillam & filium ejus; non enim erit hæres filius ancillæ cum filio meo Isaac.* & infra. §. 2. Igitur cujuslibet α loci Clericus, si filiam suam viro habenti concubinam in matrimonium dederit, non ita accipiendum est, quasi conjugato eam dederit, nisi forte illa mulier & ingenua facta, & dotata legitime, & publicis nuptiis honestata videatur. §. 3. Paterno arbitrio viris junctæ carent culpa, si mulieres, quæ a viris habebantur, in matrimonio non fuerunt; quia aliud est uxor *d*, aliud concubina.

Corr. Rom. ¶ α Cujuslibet loci Clericus.] *Sic quidem in epistolarum editionibus: sed in codice canonum, cap.* 18. *& apud indicatos collectores legitur*, cujuslibet loci Laicus. *In Concilio vero Triburiensi, ubi hoc refertur*, si quis filiam suam, &c.

7 pars. Gratian. *Cum ergo dicitur*, paterno arbitrio junctæ viris, *datur intelligi, quod paternus consensus desideratur in nuptiis, nec sine eo legitimæ nuptiæ habeantur, juxta illud Evaristi* e *Papæ*: Aliter non sit legitimum conjugium, nisi a parentibus tradatur α.

Corr. Rom. ¶ α Tradatur.] *Post hoc verbum in duobus vetustis codicibus citantur ex codice Justiniani lib.* 5. *tit. de nuptiis, leg.* 12. *nec filium. & l.* 20. *in conjunctione. ex digestis tit. de ritu nupt. l.* 2. *nuptiæ consistere. & ex Instit. tit. de nuptiis, a principio usque ad vers. præcedere debeat.*

CAP. XIII.

Item Ambrosius *in lib. de Patriarchis, id est, lib.* 1. *de Abraham, cap. ult.*

HOnorantur parentes Rebeccæ muneribus, consulitur puella non de sponsalibus (illa enim judicium expectat *f* parentum: non est enim virginalis pudoris eligere maritum) sed jam desponsata viro de professionis consulitur die, nec immerito dilationem non attulit. Jure etenim properare debuit ad maritum. Unde illum *g* Euripidæum, quod mirantur plerique, unde translatum sit, manifestum est. Ait enim in persona mulieris, quæ tamen maritum volebat relinquere, & ad alias petebatur nuptias. Νομφεύματων μὲν τῶν ἐμῶν πατὴρ ἐμὸς μέλημων ἔξει, τ' ἐκ ἐμὸν κείνων τόδε. Hoc est: *sponsaliorum meorum pater meus curam subibit. Hoc enim non est meum.* Ergo, quid ipsi Philosophi mirati sunt, servate virgines. Mulier *h* etiam, si qua amisso cito marito adolescentula laqueum infirmitatis suæ timet incidere, si vult, nubat, tantum in Domino: ut electionem mariti parentibus deferat, ne appetentiæ procacioris existimetur auctor, si ipsa de nuptiis suis electionem sibi vendicet. Expetita enim magis debet videri a viro, quam virum ipsa expetisse. Verecundiam præmittat, antequam nubat, quo ipsum conjugium plus commendet verecundia.

CAP. XIV.

Idem *in libro Numerorum, cap.* 30.

MUlier, si quippiam voverit, & se constrinxerit juramento, quæ est in domo patris sui, & in ætate adhuc puellari, si cognoverit pater votum, quod pollicita est, & juramentum, quo obligavit animam suam, & tacuerit, non α rea erit, sed quicquid pollicita est, & juravit, opere complebit. Sin autem statim ut audierit, contradixerit pater, & vota, & juramenta ejus irrita erunt, nec obnoxia tenebitur sponsioni, eo quod contradixerit pater.

Corr. Rom. ¶ α Non rea erit] *In originali legitur*, voti rea erit: quicquid pollicita: &c. *sed ob glossam non est emendatum.*

CAP. XV.

Augustinus *q.* 57. *supra* a *Numeros.*

MErito hic quæritur etiam de voto virginitatis. Mulieres enim etiam virgines in Scriptura solent appellari: & videtur etiam Apostolus *b* de patre loqui, cum dicit: *Servet virginem suam:* & *Det nuptui* c *virginem suam.*

Corr. Rom. ¶ *Antea legebatur: Item* Augustinus. *Sublata est dictio* Item, *quæ abest a plerisque vetustis. Nam verba B. Augustini, seu glossæ ordinariæ, quæ hic referuntur, sunt explanatio loci Numerorum antea citati. In iisdem autem vetustis omnia hæc capita, quibus non est apposita rubrica, uno capite comprehenduntur.*

C. XVI. *Viduæ & virgines propria voluntate sibi maritos eligant.*

Econtra in Concilio Toletano III. *c.* 10.

HOc sanctum *d* affirmat Concilium, ut viduæ, quibus placuerit, teneant castitatem α. Quod si prius, quam profiteantur continentiam, nubere elegerint, illis nubant, quos propria voluntate voluerint habere maritos. Similis conditio & de virginibus habeatur: nec extra voluntatem parentum, vel suam cogantur maritos accipere. Si quis vero propositum castitatis viduæ, vel virginis impedierit, a sancta communione, & a liminibus Ecclesiæ habeatur extraneus.

Corr. Rom. ¶ α Castitatem.] *In antiquioribus Conciliorum editionibus, & duobus codicibus Vaticanis reliqua habent, ut apud Gratianum: sed post verbum istud, adduntur hæc*, & nulla vidua ad nuptias iterandas vi venire cogatur. Quod si, &c. *In recentioribus vero editionibus, & apud cæteros collectores variat aliquantulum structura verborum, sed eadem est sententia.*

Gratian. *Præmissis auctoritatibus evidenter asseritur, quod quamvis aliqui non filiorum procreandorum, sed incontinentiæ causa conveniant, tamen conjuges appellantur.*

QUÆSTIO III.

DE *tertia vero quæstione Pelagius definit, scribens Potentio defensori.*

CAP. UNIC. *Arbitrium liberi avi, non originarii patris, puellam in nuptiis sequi oportet.*

PAtrem *e* puellæ, Ecclesiæ nostræ famulum, avum vero ejus liberis ortum constat esse natalibus: & ideo avi magis electionem de conjunctione neptis, quam patris ejus, cujus nullo modo liberum potest esse arbitrium, decernimus attendi.

Gratian. *Quia ergo electione avi, huic ista nupsisse probatur, hanc constat legitime sibi copulatam.*

QUÆSTIO IV.

QUod autem ex ancilla propter uxoris sterilitatem filios quærere alicui liceat, exemplo probatur Abrahæ f, *qui propter sterilitatem uxoris suæ Saræ ingressus est ad Agar Ægyptiam, ut ex ea filios acciperet. Item Jacob* g, *cum ex Rachele filios habere non posset, ex ancilla ejus filios sibi suscitavit: nec solum propter sterilitatem, verum etiam propter fœcunditatem cessantem legitur intrasse ad ancillam Liæ, & ex ea genuisse filios. Ex quibus omnibus colligitur, propter sterilitatem uxoris, sive ex ancilla, sive ex qualibet alia licite filios quæri: alioquin adulterii macula Abraham & Jacob notabuntur. Sed sicut post mortem Saræ* h *Abraham Cethuram duxit uxorem, ne secundum Augustinum Christiani α putarent esse peccatum post mortem uxoris aliam*

a *al. æquales,*] *orig.* b *Gal.* 4. c *Genes.* 21. d *al. nupta.* e *Sup.* 3. *q.* 5. *c.* 1. f *al. spectat.* g *Hermione in Andromacha Euripidis.* h *Polyc. l.* 6. *tit.* 4.

a *Gloss. ord. ad c.* 30. *Num.* b 1. *Cor.* 7. c *al. nuptum.* d *Burchard. lib.* 8. *cap.* 44. *Ivo part.* 7. *c.* 62. *& part.* 8. *c.* 18. *&* 19. e *Ivo part.* 8. *c.* 27. f *Gen.* 16. g *Gen.* 30. h *Genes.* 25. *infra seq. c.*

ducere; sic videtur vivente uxore sua filios ex ancilla suscepisse, ne ab aliquibus hoc reputaretur in crimen. Illud autem Augustini dicitur contra adversarium legum & Prophetarum, lib. 2. c. 9.

Corr. Rom. ¶ *α* Christiani] *In capite sequenti Augustinus ait*, ne putarent hæretici.

C. I. *Quomodo Abraham excusetur a crimine fornicationis.*

ISte Abrahæ etiam *a* usque ad decrepitam senectutem fornicationis objicit crimen: profecto quia & post mortem Saræ alteram duxit. Ubi etsi nullum intelligeretur rei abditæ sacramentum, propter *b* hoc solum id facere debuit Abraham, ne putarent hæretici adversus Apostolum *c* (quibus etiam *d* Tertullianus astipulator exstitit) post uxoris mortem crimen esse ducere uxorem.

Gratian. *Sacramentum hujus rei est, quod per bonos mali & boni erant in fide generandi, & per malos boni & mali erant ad fidem accessuri.*

C. II. *Sicut bonorum ministerio boni & mali, ita ministerio malorum boni & mali in fide generantur.*

Unde Augustinus *ait super Joannem, tract.* 11.

REcurrat nunc animus vester ad *e* Abraham, Isaac, & Jacob. In istis tribus invenimus parere liberas, parere & ancillas. Invenimus ibi & partus liberarum, invenimus ibi & partus ancillarum. Ancilla nihil boni significat. *Ejice ancillam*, inquit, *& filium ejus*. & infra. §. 1. Invenimus rem miram in istis generationibus liberarum & ancillarum: quatuor scilicet genera hominum, in quibus completur figura totius populi futuri Christiani, ut non sit mirum, quod in illis tribus dictum est: *Ego f sum Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Jacob*. In omnibus enim Christianis (fratres intendite) aut per malos nascuntur boni, aut per bonos nascuntur mali, aut per bonos boni, aut per malos mali. Amplius istis quatuor generibus non potestis invenire. *& infra*. §. 2. Invenis *g* ibi bonos filios Jacob natos de ancillis, & bonos filios Jacob natos de liberis. Nihil illis obfuit nativitas de uteris ancillarum, quando in parte cognoverunt semen suum: & consequenter regnum cum fratribus tenuerunt. Quomodo ergo in filiis Jacob non obfuit illis, qui nati sunt de ancillis, quo minus tenerent regnum, & terram repromissionis cum fratribus ex æquo acciperent, non illis obfuerunt natales ancillarum, sed prævaluit semen paternum; sic quicunque per malos baptizantur, tanquam de ancillis videntur nati: sed tamen, quia ex semine verbi Dei, quod figuratur in Jacob, non contristentur, simul hæreditatem cum fratribus possidebunt. Securus ergo sit, qui de semine bono nascitur: tantum non imitetur ancillam. Si de ancilla nascitur, ancillam malam superbientem non imitetur. Unde enim filii Jacob de ancillis nati possederunt terram promissionis cum fratribus, Ismael autem de ancilla natus, expulsus est de hæreditate? Unde? nisi quia ille superbus erat, illi humiles? Erexit ille cervicem, & voluit seducere fratrem suum, ludens cum illo. Magnum ibi sacramentum. Ludebant simul *h* Ismael & Isaac: vidit illos Sara ludentes, & ait Abrahæ: *Ejice ancillam & filium ejus: non enim hæres erit filius ancillæ cum filio meo Isaac*. Et cum contristatus esset Abraham, confirmavit ei a Domino Angelus dictum uxoris ejus. §. 3. Quæ *α* autem *i* peperit Abel, & Enoch, & Noe, & Abraham, ipsa peperit & Moysen, & Prophetas *k* tempore posteriores ante adventum Domini, & quæ istos, ipsa & Apostolos *l*, & Martyres nostros, & omnes bonos Christianos. Omnes enim diversis quidem temporibus nati apparuerunt, sed societate unius populi continentur, & ejusdem civitatis cives, labores hujus peregrinationis experti sunt, & quidam eorum nunc experiuntur, & usque *in finem* cæteri experientur. Item quæ peperit Cain & Cham, & Ismaelem, & Esau, eadem ipsa peperit & Dathan, & alios in eodem populo similes: & quæ istos, eadem ipsa & Judam Pseudoapostolum, & Simonem Magum, & cæteros usque ad hæc tempora Pseudochristianos, in affectione animali pertinaciter obduratos, sive in unitate permisti sint, sive aperta præcisione dissentiant. §. 4. Sed cum tales a spiritualibus evangelizantur, & sacramentis imbuuntur, tanquam per seipsam Rebecca *a* eos parit, sicut Esau: cum autem per illos, qui non casse annuntiant Evangelium, tales in Dei populo generantur, Sara *b* quidem, sed per Agar. Item boni spirituales, aliquando evangelizantibus *β*, vel baptizantibus carnalibus generantur: Lia quidem, vel Rachel jure conjugali eos, sed per ancillarum uterum parit. §. 5. Cum vero per spirituales in Evangelio generantur boni fideles, qui vel vadunt *γ* in spiritualem affectum pietatis, vel eo tendere non desistunt, vel ideo non faciunt, quia non possunt, sicut *c* ex utero Saræ Isaac, vel Rebeccæ Jacob in novam vitam, & novum testamentum nascuntur. Itaque sive intus versari videantur, sive aperte foris sint, quod caro est, caro est: sive in area in sua sterilitate perseveret, sive occasione tentationis, tanquam vento extra tollatur, quod palea est, palea est: & semper ab illius Ecclesiæ quæ *d* est sine macula & ruga, unitate divisus est, etiam qui congregationi sanctorum in carnali obduratione miscetur. De nullo tamen desperandum est, sive qui intus talis apparet, sive qui foris manifestius adversatur.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc confectum est partim ex tractatu* 11. *in Joannem, partim ex lib.* 1. *de baptismo contra Donat. c.* 16. *&* 17. *atque inde nonnulla addita, & multa emendata.*

¶ *α* Quæ autem] *Hæc apud B. Augustinum sequuntur post vers.* omnes scribuntur. *in c.* sicut in sacramentis *de consecrat. dist.* 4.

¶ *β* Aliquando evangelizantibus,] *Sic emendatum est ex plerisque vetustis, & originali, & Eugyppo, tom.* 2. *p.* 216. *Ante legebatur*, quando evangelizantur, & sacramentis, vel baptismatibus carnalibus generantur.

¶ *γ* Vel vadunt] *Apud B. Augustinum, & Eugyppium legitur*, vel evadunt in spiritualis ætatis affectum.

2 ps. Gratian. *His ita respondetur. Pro e varietate temporum varia invenitur dispensatio conditoris. Promissum f erat Abrahæ, quod in semine ejus benedicerentur omnes gentes: promiserat quoque se daturum semini ejus terram peregrinationis suæ. Cum ergo cæteris in idololatria velictis, Abraham & filios ejus in peculiarem populum sibi Dominus elegisset, vitæ multarum fœcunditate mulierum populi Dei multiplicatio quærebatur; quia in successione sanguinis erat successio fidei. Unde in lege dicebatur*: Maledicta *α* sterilis, quæ non reliquerit semen suum super terram. *Hinc etiam Sacerdotibus conjugia decreta sunt; quia in successione familiæ, successio constabat officii. Quia vero per incarnationem Christi, gratia fidei ubique dilatata est, nec jam dicitur*: Die domui Judæ, & domui Israel: *sed*: Euntes *g* docete omnes gentes; *&*: In *h* omni gente quicunque timet Deum, & operatur justitiam, acceptus est illi; *nec electio muneris quæritur in successione generis, sed in perfectione vitæ, & sinceritate scientiæ, & virginitas fœcunditati præfertur, & Sacerdotibus continentiæ castitas imperatur. Non ergo Abraham, aut Jacob deliquit, quia præter uxorem filios ex ancilla quæsierit: nec illorum exemplo, præter conjugale debitum, fœcundi-*

a *Ivo p.* 8. *cap.* 269. *Pannorm. l.* 6. *c.* 60. b *al. vel propter.* c 1. *Cor.* 7. d *lib. de Monogamia.* e *Gen.* 21. *Copiosius in orig.* f *Exod.* 3. g *al. Invenimus.* h *Gen.* 21. i *Aug. l.* 1. *de baptismo contra Donat. c.* 16. k *Oseæ* 2. l *Act.* 13.

a *Genes.* 25. b *Genes.* 19. c *Ibidem c* 17. d *Ephes.* 5. e *Sentent.* 4. *distinct.* 33. f *Genes.* 12. *&* 14. g *Matth.* 28. h *Act.* 10.

tatem

tatem in aliqua licet alicus quærere; cum illorum conjugia nostrorum æquentur, vel præferantur virginitati: & immoderatus usus conjugii nostri temporis, turpitudinem fere imitetur fornicationis illius temporis.

Corr. Rom. ¶ α Maledicta] *Verba hæc non sunt inventa in sacra Scriptura, quamvis inde a multis sanctis, & antiquis Doctoribus citentur. Deutcronomii 7. hæc habentur:* Non erit apud te sterilis utriusque sexus, tam in hominibus, quam in gregibus tuis.

C. III. *Abraham non est reus adulterii, qui vivente uxore filios ex ancilla suscepit.*

Unde Ambrosius *scribit in libro de Patriarchis, lib. 1. de Abraham, c. 4.*

DIxit *a* Sara *b* ad Abraham: *Ecce concluſit me Dominus, ut non pariam; intra ergo ad ancillam meam, ut filium facias ex illa.* Et ita factum est. Sed consideremus primum, quia Abraham ante legem Moysi, & ante Evangelium fuit. Non ergo interdictum adulterium videbatur. Pœna criminis ex tempore legis est, quæ crimen inhibuit. Nec ante legem ulla rei damnatio est, sed ex lege. Non ergo in legem commisit Abraham, sed legem prævenit. *Deus in paradiso conjugium c* laudaverat, non adulterium damnaverat. *& infra.* §. 1. Habes primam *d* Abrahæ defensionem. Secunda illa est, quod non ardore aliquo vagæ succensus libidinis, non petulantis formæ captus decore, ancillæ contubernio conjugalem posthabuit thorum, sed studio quærendæ posteritatis, & propagandæ sobolis. Adhuc post diluvium raritas erat generis humani: erat etiam religionis, ne quis non reddidisse debitum videretur naturæ. Denique & Loth sancti filiæ hanc causam quærendæ posteritatis habuerunt, ne genus deficeret humanum: & ideo publici muneris gratia privatam culpam prætexuit.

C. IV. *Quod præter legitimam uxorem committitur, adulterii crimine damnatur.*

Idem *in eodem libro, & cap.*

NEmo blandiatur *e* sibi de legibus hominum. Omne stuprum adulterium est: nec viro licet, quod mulieri non licet. Eadem a viro, quæ ab uxore debetur *f* castimonia. Quicquid in ea *g*, quæ non sit legitima uxor, commissum fuerit, adulterii crimine damnatur. *& in eodem lib. cap. 7.* §. 1. Nulli licet scire mulierem præter uxorem: ideo conjugii tibi datum est jus, ne in laqueum incidas, & cum aliena muliere delinquas. *& post pauca.* §. 2. Tolerabilior est, si lateat culpa, quam si culpæ usurpetur auctoritas. Nec hoc solum est adulterium, cum aliena peccare conjuge, sed omne, quod non habet potestatem conjugii. Tamen locus iste docet, gravius crimen esse, ubi celebrati conjugii jura temerantur, & uxoris pudor solvitur. Ideoque cum prætenderet Abimelech, *h* quod uxorem alienam esse ignoraverit, quam sororem esse vir ipse suam dixerat, respondit ei Dominus: *Et i ego cognovi, quoniam puro corde feciſti hoc, & peperci tibi, ut non peccares in me: propter hoc non ſum paſſus te tangere eam.* Cognoscimus velut præsulem, custodemque conjugii esse Deum, qui non patiatur alienum thorum pollui: & si quis fecerit, eum peccare in Deum, cujus legem violet, & gratiam solvat. Et ideo, quia in Deum peccat, sacramenti cœlestis amittit consortium.

C. V. *Nihil est fœdius, quam uxorem amare, quasi adulteram.*

Item Hieronymus *contra Jovinianum, lib. 1.*

3 ORigo *k* quidem amoris honesta erat, sed magnitudo deformis. §. 1. Nihil autem interest, quam ex honesta causa quis insaniat. Unde & Xistus *a* in sententiis: *Adulter est*, inquit, *in ſuam uxorem amator ardentior.* In aliena quippe uxore omnis amor turpis est, in sua nimius. Sapiens vir judicio debet amare conjugem, non affectu. Rege impetus voluptatis, nec præceps feretur in coitum. Nihil est fœdius, quam uxorem amare, quasi adulteram. §. 2. Certe, qui dicunt se causa reip. & generis humani uxoribus jungi, & filios *b* procreare, imitentur saltem pecudes, & postquam venter uxoris intumuerit, non perdant filios, nec amatores se uxoribus exhibeant, sed maritos.

C. VI. *Virginalis castitas non præfertur conjugio Abrahæ.*

Idem *lib. 2.*

QUis *c* ignorat sub altera dispensatione Dei omnes retro sanctos ejusdem fuisse meriti, cujus nunc sunt Christiani? Quomodo ante Abraham placuit in conjugio, sic nunc virgines placent in perpetua castitate. Servivit *d* ille legi, & tempori suo: serviamus & nos Evangelio, & tempori nostro, in quos fines seculorum decurrerunt.

C. VII. *Patriarchæ non concupiscentia explendæ libidinis, sed causa numerosæ prolis plures habebant uxores.*

Item Augustinus α *lib. 22. contra Faustum, c. 47. & 48.*

OBjiciuntur *e* Jacob quatuor uxores: quod, quando mos erat, crimen non erat. Sicut β Patriarchæ conjugibus excipientibus semen suum miscebantur, non concupiscentia percipiendæ voluptatis, sed providentia propagandæ successionis: sic Apostoli auditoribus admirantibus doctrinam suam condelectabantur, non aviditate consequendæ laudis, sed charitate seminandæ veritatis.

Corr. Rom. ¶ α Augustinus] *Repositum est ex omnibus vetustis, cum in vulgatis legeretur*, Ambrosius.

¶ β Sicut Patriarchæ] *Apud B. Augustinum diversus est verborum ordo*: Sicut Apostoli, *inquit*, auditoribus admirantibus doctrinam suam condelectabantut, non aviditate consequendæ laudis, sed charitate seminandæ veritatis: ita Patriarchæ, &c.

C. VIII. *Satius est absque liberis defungi, quam ex illicito concubitu stirpem quærere.*

Item Augustinus *de bono conjugali, c. 16.*

4 SIcut satius *f* est mori fame, quam idolothytis vesci; ps. ita satius est defungi sine liberis, quam ex illicito coitu stirpem quærere. Undecunque *g* autem nascantur homines, si parentum vitia non sectentur, & Deum recte colant, honesti & salvi erunt. Semen enim hominis ex qualicunque homine, Dei creatura est: & eo male utentibus male erit, non ipsum aliquando malum erit.

C. IX. *Ex ancilla filii non sunt quærendi.*

Item Ambrosius *in sermone de S. Joanne, qui sic incipit*: Diximus superiore Dominica. *num. 65.*

DIcat aliquis *h*, Uxorem non habeo, ideo ancillam mihi sociavi. Audi, quid dicat Scriptura *i* ad Abraham: *Ejice ancillam & filium ejus: non enim hæres erit filius ancillæ cum filio liberæ.* Si igitur ancillæ filius hæres non est, ergo nec filius est. Cur autem quæritur tale conjugium, de quo susceptus filius nec successionis possit hæres esse, nec sanguinis? Nec enim habere potest hæreditatis consortium, qui non habet originis privilegium. Cur, inquam, quæritur tale con-

a *Sent. ibid.* b *Gen.* 15. c *al. licet conjugium laudaverit,*] *orig.* d *al. unam.* e *Polyc. l. 6. tit. 8. Leo Nov. 91.* f *al. exigitur.* g *al. eam,*] *orig.* h *Gen. 20.* i *al. Ecce,*] *orig.* k *Sent. 4. distinct. 31.*

a *Idem lib. 6. in cap. 18. Ezechielis.* b *al. liberos tollere,*] *orig.* c *Sent. 4. dist. 33.* d 1. *Corinth. 10.* e *Sentent. 4. distinct. 31.* f *Sent. 4. dist. 33. in fin.* d *sup. dist. 56. undecunque.* h *Ivo p. 8. c. 30.* i *Gen. 21. Gal. 4.*

tuber-

tubernium, de quo nati, non filii sint matrimonii, sed testes sint adulterii? Cur autem hujusmodi suscipiuntur adulterini, qui patri pudori sint, non honori? Dicit Scriptura *a: Adulterorum filii α in consummatione erunt, & ab iniquo thoro semen exterminabitur.* Mulier igitur tua, si talibus moribus prædita est, ut mereatur consortium, mereatur & nomen uxoris. Præsta concubinæ tuæ libertatem, & nomen uxoris, ne tu adulter sis potius, quam maritus.

Corr. Rom. ¶ α Filii] *Repositæ sunt reliqua verba Scripturæ ex B. Ambrosio, pro quibus in vetustis est,* &c. *in vulgatis autem*, abominatio sunt Deo.

C. X. *Adulteria non sunt facienda etiam voluntate generandi filios.*

Item Augustinus *ad Claudium, contra Julianum, cap. 9.*

SIc non sunt *b* facienda adulteria etiam voluntate generandi regenerandos, quemadmodum nec furta facienda sunt etiam voluntate pascendi pauperes sanctos: quod tamen faciendum est non perpetrando furta, sed bene utendo mammona iniquitatis.

5 pars. Gratian. *Ecce, quod nullo modo licet alicui vivente uxore sua, vel ex ancilla, vel ex alia qualibet filios quærere: qui etiam suscepti, filiorum nomine judicantur indigni. Simplex etiam fornicatio in sacra Scriptura prohibetur.*

C. XI. *Illicitus concubitus, & omnis non legitimus usus illorum membrorum, nomine mœchiæ intelligitur.*

Unde Augustinus *in quæstionibus Deuteronom. q. 37. ad c. 23.*

MEretrices *c* esse, & ad meretrices accedere prohibet Dominus, quarum publice venalis est turpitudo. In Decalogo autem mœchiæ nomine non videtur hoc aperte prohibuisse, quoniam mœchia non nisi adulterium intelligi solet. *Idem* d *super Exodum, q. 7. §. 1.* Omnis mœchia etiam fornicatio dicitur in Scripturis. Sed utrum etiam omnis fornicatio mœchia dici possit in eisdem Scripturis, non mihi interim occurrit locutionis exemplum: sed si non omnis fornicatio etiam mœchia dici potest, ubi sit in Decalogo prohibita illa fornicatio, quam faciunt viri, qui uxores non habent, cum fœminis, quæ maritos non habent, utrum inveniri possit, ignoro. Sed *e* si furti nomine bene intelligitur omnis illicita usurpatio rei alienæ (non enim rapinam permisit, qui furtum prohibuit, sed utique a parte totum intelligi voluit, quicquid illicite rerum proximi aufertur) profecto & nomine mœchiæ omnis illicitus concubitus, atque illorum membrorum non legitimus usus prohibitus debet intelligi.

C. XII. *Extraordinaria voluptas, & inverecunda opera nuptiarum, luxuria & immunditia appellantur.*

Item Hieronymus *in c. 5. epist. ad Gal. ad vers.* Manifesta autem.

IN eo fornicator majoris est criminis, quia tollit membra Christi, & facit ea membra meretricis, *Erunt quippe duo in carne una.* Qui *f* non est fidelis, nec credit in Christo, sua membra facit membra meretricis, qui credit, & fornicatur, Christi membra facit membra meretricis. Econtrario infidelis in fornicatione sua utrum violet, an ædificet templum idolo, nescio. Per vitia quippe luxuriæ α vel maxime dæmones coluntur. Hoc unum scio, quod qui post fidem Christi fornicatur, violat templum Dei. Secundum opus carnis, immunditia nuncupatur: & eam comes luxuria sequitur. Quomodo enim in veteri lege de nefandis criminibus, quæ in occulto fiunt, & ea nominare turpissimum est, ne & dicentis os, & aures audientium polluerentur, generaliter Scriptura complexa est, dicens *a: Verecundos, vel reverentes facite filios Israel ab omni immunditia*, sic in hoc loco cæteras extraordinarias voluptates, ipsarum quoque opera nuptiarum, si non verecunde, & cum honestate quasi sub oculis Dei fiant, ut tantum liberis serviatur, immunditiam & luxuriam nominavit.

Corr. Rom. ¶ α Luxuriæ] *Abest vox ista a plerisque vetustis, & originali.*

C. XIII. *Immoderatus usus mulierum Salomonem ad idololatriam traxit.*

Item Gregorius *in Moralibus, lib. 12. c. 12.*

SAlomon quippe immoderato usu atque assiduitate mulierum ad hoc usque perductus est, ut templum idolis fabricaret: & qui prius Deo templum construxerat, assiduitate libidinis etiam perfidiæ substratus, idolis construere templa non timuit.

C. XIV. *Liberorum procreatio in matrimonio laudatur, meretricia voluptas etiam in uxore damnatur.*

Item Hieronymus *in c. 5. epist. ad Ephesios ad vers.* viri diligite.

LIberorum ergo, ut diximus, in matrimonio opera concessa sunt: voluptates autem, quæ de meretricum capiuntur amplexibus, in uxore damnatæ.

6 ps. Gratian. *Quare autem tales non dicantur filii, vel quem suorum parentum sequantur, qui ex libero & ancilla nascuntur*, Isidorus *Etymologiarum, lib. 9. c. 5. determinat.*

C. XV. *Qui sint liberi, & quam conditionem sequantur.*

LIberi dicti *b*, qui *c* ex libero sunt matrimonio orti. Nam filii ex libero & ancilla, servilis conditionis sunt. Semper enim qui nascitur, deteriorem α partem sumit. Naturales autem dicuntur ingenuarum concubinarum filii, quos sola natura genuit, non honestas conjugii. *& infra. §. 1.* Hi vero *d*, qui non sunt de legitimo matrimonio, matrem potius, quam patrem sequuntur.

Corr. Rom. ¶ α Deteriorem partem] *In codicibus Isidori etiam manuscriptis legitur*, deteriorem parentis statum sumit.

QUÆSTIO V.

1 ps. QUod autem pudicitia violenter eripi non possit, *multorum auctoritatibus probatur. Est enim virtus animi, quæ violentiam non sentit. Corpori namque vis infertur, non animo. Unde, quamvis corpus violenter corrumpatur, si pudicitia mentis servetur illæsa, tamen castitas duplicatur. Sicut* e *beata Lucia fertur dixisse Paschasio*: Si invitam me feceris violari, castitas mihi duplicabitur ad coronam. *Non enim inquinatur corpus, nisi de consensu mentis. Nam si in manu mea thura ponas, & per manum meam sacrificia* f *facias, Deus* g *hæc attendit, & deridet. De sensibus enim & voluntatibus judicat Deus.*

C. I. *Melior est virginitas mentis, quam carnis.*

Hinc Ambrosius *scribit in libro secundo de Virginibus.*

TOlerabilius *h* est mentem virginem, quam carnem habere. Utrumque bonum, si liceat: si non liceat, saltem non homini castæ α, sed Deo simus. *& infra. §. 1.* Virgo prostitui potest, adulterari non potest. Ubicunque Dei virgo est, templum Dei est: nec lupanaria

a *Sapient. 3.* b *Ivo p. 8. c. 105. Pann. l. 7. c. 20.* c *Ivo part. 8. c. 311.* d *Ivo p. 8. c. 279.* e *Sup. 14. q. 5. c. pœnale. §. furti.* f *1. Cor. 6.*

a *Levit. 15.* b *Ivo p. 8. c. 71.* c *aliter quia.* d *Unde & ii, qui*] *orig.* e *In martyrio B. Luciæ.* f *alit, jacias sacrificiis.* g *al. non attendit, qui & deridet,* h *Sentent. 4. dist. 33. Ivo part. 7. c. 137.*

infa-

infamant castitatem, sed castitas, etiam loci abolet infamiam.

Corr. Rom. ¶ α Castæ,] *Antea legebatur*, casti, *sed B. Ambrosius ibi inducit Theodoram loquentem.*

C. II. *Mente incorrupta, caro non corrumpitur.*

Idem *ad Virginem lapsam, cap.* 4.

RVera *a* non potest caro corrumpi, nisi mens fuerit ante corrupta.

C. III. *Aliena libido neminem polluit.*

Item Augustinus *de civit. Dei, lib.* 1. *c.* 18.

ITa, α ne *b* aliquem polluat aliena libido, metuitur? Non polluit, si aliena erit, si autem polluet, aliena non erit. Sed cum pudicitia virtus sit animi, comitemque habeat fortitudinem, qua potius quælibet mala tolerare, quam malo consentire decernat, nullus autem magnanimus, & pudicus in potestate habeat, quid de sua carne fiat, sed tantum quid annuat mente, vel renuat: quis tandem sana mente putaverit se perdere pudicitiam, si forte in apprehensa & oppressa carne sua exerceatur & expleatur libido non sua?

Corr. Rom. ¶ α Ita, ne] *Apud B. Augustinum*, At enim ne vel aliena polluat.

CAP. IV. *De eodem.*

Idem *ibidem.*

PRoposito *c* animi permanente, per quod etiam corpus sanctificari meruit, nec ipsi corpori aufert sanctitatem violentia libidinis alienæ, quam servat perseverantia continentiæ suæ. An vero, si aliqua fœmina mente corrupta, violatoque proposito, quod Deo voverat, pergat vitianda ad deceptorem suum adhuc eam pergentem sanctam vel corpore dicimus, ea sanctitate animi, per quam corpus sanctificabatur, amissa atque destructa? Absit hic error, & hinc potius admoneamur, ita non α amitti corporis sanctitatem manente animi sanctitate, etiam corpore oppresso, sicut amittitur corporis sanctitas, violata animi sanctitate. *Idem cap.* 19. §. 1. Lucretiam certe matronam nobilem, veteremque Romanam, pudicitiæ magnis efferunt, laudibus. Hujus corpore cum violenter oppresso Tarquinii Regis filius libidinose potitus esset, illa scelus improbissimi juvenis marito Collatino, & propinquo Bruto, viris clarissimis & fortissimis indicavit, eosque ad vindictam constrinxit. Deinde fœdi in se commissi *d* ægra atque impatiens se peremit. Quid dicemus? adultera hæc, an casta judicanda est? Quis in hac controversia judex laborandum putaverit? Egregie quidam ex hoc, veraciterque declamans ait: *Mirabile dictu, duo fuerunt, & adulterium unus admisit.* Splendide atque verissime. Intuens enim in duorum corporum commistione unius inquinatissimam cupiditatem, alterius castissimam voluntatem, & non quid conjunctione membrorum, sed quid animorum diversitate ageretur, attendens: *Duo*, inquit, *fuerunt, & unus adulterium admisit.*

Corr. Rom. ¶ α Ita non amitti] *Locupletatus est ex originali hic locus, qui etiam apud Ivonem erat paulo concisior.*

CAP. V.

Idem *in eodem libro, cap.* 27.

NOn α fidelibus Christi sit tædio vestra vita, si ludibrio fuit hostibus castitas vestra. Habetis magnam, veramque consolationem, si fidam conscientiam retinetis, non consensisse peccatis eorum, qui in vos peccare permissi sunt. *Idem in libro de duabus animabus, cap.* 10. §. 1. Non nisi voluntate peccatur.

Corr. Rom. ¶ α Non fidelibus] *In originali legitur*, Non itaque vobis, o fideles Christi, *sed quoniam erat initium capitis, non est mutatum. Reliqua vero sunt restituta & aucta.*

a *Sent. ibid. Ivo p.* 7. *c.* 138. b *Ivo p.* 7. *c.* 139. c *Ivo ibid.* d *al. commissi sceleris.*

C. VI. *De eodem.*

Idem *in libro primo de libero arbitrio, c.* 5.

DE pudicitia *a* quis dubitaverit, quin ea sit in animo constituta, quandoquidem virtus est? Unde a violento stupratore eripi nec ipsa potest. *Item Hieronymus* α *super epistolam ad Romanos, l.* 1. §. 1. Non *b* potest fieri, ut nisi quis mœchetur prius in corde, mœchari possit in corpore. *Idem super Lucam* β *in lib.* 2. §. 2. Finge *c* in persecutione aliquam virginem prostitutam: hæc apud Evangelium, quia voluntate non peccat, virgo suscipitur, in lege quasi corrupta repudiatur. *Idem in libro Hebraicarum quæstionum in Genes. ad cap.* 12. §. 3. Corpus *d* mulieris non vis maculat, sed voluntas. *Item Augustinus in libro de sancta virginitate, c.* 8. §. 4. Sicut nemo impudice utitur corpore, nisi spiritu prius concepta nequitia: ita nemo pudicitiam servat in corpore, nisi spiritu prius insita castitate.

Corr. Rom. ¶ α Item Hieronymus] *Apud B. Hieronymum nihil tale est inventum. Sed apud Origenem lib.* 2. *ad caput* 2. *epistolæ ad Romanos hæc leguntur:* Neque enim fieri potest, ut si ante quis non mœchetur in corde, mœchari possit in corpore.

¶ β Idem super Lucam] *Hæc habentur in commentariis B. Hieronymi in Matthæum, l.* 2. *c.* 11. *& inde est emendatum. In Lucam enim nihil extat B. Hieronymi.*

C. VII. *In corpore pudicitia violari non potest, si mens inviolata servetur.*

Idem *Victoriano, epist.* 122.

AD Deum *c* ingemiscentibus omnino suis aderit, qui suis adesse consuevit: & aut nihil in earum castissimis membris libidine hostili perpetrari permittet, aut si permittit, cum earum animus nulla consensionis turpitudine maculatur, etiam carnem suam defendit a crimine: & quicquid in ea nec commisit, nec permisit libido patientis, solius erit culpa facientis, omnisque illa violentia non pro corruptionis turpitudine, sed pro passionis vulnere deputabitur. Tantum enim in mente valet integritas castitatis, ut illa inviolata, nec in corpore possit pudicitia violari, cujus membra potuerint superari.

C. VIII. *Caro non peccat, si a contagione fuerit anima munda.*

Item Isidorus *in synonymis, lib.* 2.

NOn *f* potest corpus corrumpi, nisi prius animus fuerit corruptus. Munda a contagione anima *g*, caro non peccat.

C. IX. *Non eripitur pudicitia carnis, si mente servatur.*

Item Augustinus *Honorato Episcopo, epist.* 180.

MAgis *h* timeamus, ne sensu interiore corrupto pereat castitas fidei, quam ne fœminæ violenter constuprentur in carne, quia violentia non violatur pudicitia, si mente servatur: quoniam nec in carne violatur, quando voluntas patientis sua turpiter carne non utitur, sed sine consensione tolerat, quod alius operatur.

C. X. *Nec peccatum, nec justitia ex opere sine voluntate perficitur.*

Item Joannes Chrysostomus, *id est, auctor operis imperfecti super Matthæum, hom.* 32. *ad c.* 19.

SIcut enim peccatum sine voluntate opus non facit, ita & justitia ex opere non consummatur, nisi & voluntas affuerit. Multi enim corpore quidem castitati student, adulterium autem voluntate committunt. Nisi enim ex voluntate sola fornicatio consummaretur,

a *Ivo p.* 7. *c.* 140. *& p.* 10. *c.* 101. b *Ivo p.* 7. *c.* 141. c 15. *q.* 1. *si quis non iratus* §. *item in persecutione.* d *Idem Beda in q. in Gen.* 10. 8. *c.* 190. *Ivo p.* 8. *c.* 11. e *Ans. l.* 10. *c.* 32. f *Cap.* 1. *id est, ante c. de castitate in recent. impress. Sent.* 4. *dist.* 33. *Ivo p.* 7. *c.* 142. g *al. animi.* h *Polyc. l.* 4. *tit.* 35. *Ans. l.* 10. *c.* 51.

nunquam

nunquam Dominus diceret *a*: *Qui viderit mulierem ad concupiſcendum eam, jam mœchatus eſt eam in corde ſuo.* Ergo voluntas ſine opere *b* frequenter peccat. Illa eſt glorioſa continentia, non quam tranſgredi non poteſt neceſſitas debilitati *c* corporis, ſed quam complectitur voluntas ſancti propoſiti.

C. XI. *Virginitas carnis non ſervatur mente corrupta.*

Item Hieronymus *in epiſtola ad Euſtochium de cuſtodia virginitatis.*

2 pars. SI Paulus Apoſtolus vas *d* electionis, & ſeparatus in Evangelium Chriſti, ob carnis aculeos, & incentiva vitiorum reprimit corpus ſuum, & ſervituti *e* ſubjicit, ne aliis prædicans, ipſe reprobus inveniatur, & tamen *f* videt aliam legem in membris ſuis, repugnantem legi mentis ſuæ, & captivum ſe in legem duci peccati: ſi poſt *g* nuditatem, jejunia, famem, carceres, flagella, ſupplicia, in ſemetipſum reverſus exclamat: *Infelix* h *ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus?* tu te putas ſecuram eſſe debere? Cave, quæſo, ne quando de te dicat Deus *i*: *Virgo Iſrael cecidit, non eſt, qui ſuſcitet eam.* Audenter loquar: cum omnia poſſit Deus, ſuſcitare virginem non poteſt poſt ruinam. Valet quidem liberare de pœna, ſed non vult coronare corruptam. §. 1. Timeamus illam prophetiam, *k* ne in nobis etiam compleatur: *Virgines bonæ deficient*, Obſerva quid dicat: *Virgines bonæ deficient*, quia ſunt & virgines malæ. *Qui* l *viderit*, inquit, *mulierem ad concupiſcendum eam, jam mœchatus eſt eam in corde ſuo.* Perit ergo & mente virginitas. Iſtæ ſunt virgines malæ, virgines carne, non Spiritu: virgines *m* ſtultæ, quæ oleum non habentes excluduntur a ſponſo. Si autem & illæ, quæ virgines ſunt, ob alias tamen culpas virginitate corporum non ſalvantur, quid fiet illis, quæ proſtituerunt membra Chriſti, & mutaverunt templum Sancti Spiritus in lupanar? Illico audient Prophetam dicentem: *Deſcende* n, *ſede in terra virgo filia Babylonis, ſede in terra: non eſt filiæ Chaldæorum thronus* o: *non vocaberis ultra mollis & delicata. Accipe* p *molam, mole farinam, diſcooperi velamen tuum, denuda crura, tranſi flumina, revelabitur ignominia tua, apparebunt opprobria tua.* Et hoc poſt thalamos filii Dei, poſt oſcula fratruelis, & ſponſi: illa, de qua quondam ſermo Propheticus concinebat: *Aſtitit* q *Regina a dexteris tuis in veſtitu deaurato, circumdata varietate*; nudabitur, & poſteriora ejus ponentur in faciem ipſius. Sedebit ad *r* aquas ſolitudinis, & poſito vaſe, divaricabit pedes ſuos omni tranſeunti, & uſque ad verticem polluetur. Rectius fuerat hominum ſubiiſſe conjugium, ambulaſſe per plana, quam ad altiora tendentem, in profundam inferni cadere. Ne *s* fiat, obſecro, civitas meretrix fidelis Sion, ne *t* poſt Trinitatis hoſpitium ibi Dæmones ſaltent, & *u* Sirenæ nidificent, & hericii.

Corr. Rom. ¶ *Multis locis reſtitutum eſt hoc caput ex vetuſtis exemplaribus, & originali.*

C. XII. *Corpore intacto caſtitas nonnunquam amittitur.*

Item Auguſtinus *ſerm. 3. de communi vita Clericorum, & epiſt. 109. ad monachas.*

3 pars. NEc ſolo tactu, ſed affectu quoque, & aſpectu appetitur, & appetit fœmina. Nec dicatis vos animos habere pudicos, ſi habeatis oculos impudicos, quia impudicus oculus impudici cordis eſt nuntius: & cum ſe invicem ſibi, etiam tacente lingua, conſpectu mutuo corda nuntiant impudica. & ſecundum concupiſcentiam carnis alterutro delectantur ardore, etiam intactis ab immunda violatione corporibus, fugit caſtitas ipſa de moribus.

C. XIII. *Adulterium perpetratur, cum vel innupta turpiter concupiſcitur.*

Item Gregorius *in Moralibus, lib. 21. c. 9.*

QUI *a* viderit mulierem ad concupiſcendum eam, jam mœchatus eſt eam in corde ſuo.] Quia enim græco vocabulo mœchus adulter dicitur, cum non aliena conjunx, ſed mulier videri prohibetur, aperte veritas oſtendit, quia etiam ſolo viſu, cum turpiter vel innupta concupiſcitur, adulterium perpetratur. Quod tamen plerunque ex loco, vel ordine concupiſcentium diſcernitur: quia ſcilicet ſic hunc in ſacro ordine ſtudioſa concupiſcentia, ſicut illum adulterii inquinat culpa: in perſonis tamen non diſſimilibus idem luxuriæ diſtinguitur reatus.

4 pars. Gratian. *Quamvis autem violenter oppreſſæ pudicitiam non amiſerint, incontaminatis tamen ſe non audeant exæquare virginibus.*

C. XIV. *Quæ opprimuntur, incontaminatis ſe virginibus comparare non audeant.*

Unde Leo Papa, *epiſt. 85. al. 87. ad Epiſcopos Afric. c. 5.*

ILlæ *b* autem famulæ Dei, quæ integritatem pudoris oppreſſione barbarica perdidere, laudabiliores erunt in humilitate ac verecundia ſua, ſi ſe incontaminatis non audeant comparare virginibus. Quamvis enim omne peccatum ex voluntate naſcatur, & potuerit corruptior carnis mens invita non pollui, minus tamen eiſdem obtrit, ſi quod potuerunt animo non amittere, doleant ſe vel corpore perdidiſſe.

Gratian. *Cum ergo hæc, quæ violentiam paſſa eſt, pudicitiam amiſiſſe probari non poteſt, nullo modo convincitur fornicationis, vel adulterii crimen incurriſſe. Ut enim ait Auguſtinus in libro de bono conjugali, cap. 4.* Adulterium c committitur, cum vel propriæ libidinis inſtinctu, vel alienæ conſenſu cum altero vel altera, contra pactum conjugale concumbitur, atque ita frangitur fides: quæ in rebus etiam corporeis & abjectis magnum animi bonum eſt: & ideo ei α ſalutem quoque corporalem, qua etiam vita iſta continetur, certum eſt debere poſtponi.

Corr. Rom. ¶ α Et ideo ei] *Apud B. Auguſtinum legitur:* & ideo eam ſaluti quoque corporali, qua etiam vita iſta continetur, certum eſt debere præponi. *Sed ob gloſſam & quoniam idem eſt ſenſus, nihil mutatum eſt.*

C. XV. *Mœchatur, qui alicui præter matrimonii fœdus miſcetur.*

Item Iſidorus *d ſuper Exodum, c. 29.*

NOn *e* mœchaberis,] id eſt, ne quiſquam præter matrimonii ſui fœdera aliis fœminis miſceatur ad explendam libidinem. Nam ſpecialiter adulterium facit, qui præter ſuam ad alteram accedit.

C. XVI. *Qui vivente uxore ſua alteram cognoſcit, adulterium committit.*

Item Auguſtinus *de adulterinis conjugiis, l. 2. c. 13.*

PUto *f* Chriſtianum neminem reluctari, illum adulterum eſſe, qui vel diu languente, vel diu abſente, vel continenter vivere cupiente ſua uxore, alteri commiſtus eſt fœminæ.

5 pars. Gratian. *Cum ergo nihil iſtorum in iſta deprehendatur fuiſſe, quia nec propriæ libidinis inſtinctu, nec alienæ conſenſu, nec viro ſuo languente, vel abſente, vel continenter vivere cupiente adhæſit alii, ſed violenter aliena libidine oppreſſa vim pertulit, apparet, quod nec adultera, nec fornica-*

---

a *Matth.* 5. b *al. corpore.* c *al. debilitatis.* d *Act.* 9. & 23. *Rom.* 1. e 1. *Corinth.* 9. f *Rom.* 7. g 2. *Cor.* 11. h *Rom.* 7. i *Amos* 5. k *Amos* 8. l *Matth.* 5. m *Matthæi* 25. n *Eſa.* 47. o *al. ſolium:*] *orig.* p *Cant. cap.* 1. q *Pſ.* 44. r *Ezech.* 16. s *Eſa.* 1. t *Eſa.* 34. u *al. Sirenes.*

a *Deut.* 5. *Matth.* 5. b *Polyc. l* 4. *tit.* 34. c *Hujus autem fidei violatio dicitur adulterium, cum*] *orig. Ivo p.* 8. *cap.* 102. *Pann. lib.* 7. *c.* 22. d *Et Rabanus & Beda in quæſt. in Exod.* e *Ivo p.* 8. *c.* 107. *Pann. l.* 7. *c.* 23. f *Ivo p.* 8. *c.* 24.

ria

ria dici potest. Unde nec aliqua occasione valet dimitti. Cum enim Judæi a *quærerent a Christo, utrum liceret homini uxorem suam dimittere quacunque ex causa, respondit eis*: Non legistis *b*, quia qui fecit eos ab initio, masculum & fœminam creavit eos? Quod ergo Deus conjunxit, homo non separet. *Deinde sermonem suum ita concluſit, ut diceret, neminem posse dimittere uxorem suam, excepta causa fornicationis. Hinc Apostolus ait in epistola ad Corinthios* c: His, qui matrimonio conjuncti sunt, præcipio non ego, sed Dominus, uxorem a viro non discedere. *Unde datur intelligi, quod qualescunque fuerint vir & uxor, ex quo conjugali affectu sibi adhæserint, ulterius ab invicem discedere non valent.*

C. XVII. *Qualiscunque sit vir, ex quo semel placuit, non est dimittendus.*

Unde Ambrosius *in Hexameron* d, *tit. diei quartæ, scribit.*

HOrrendus α, & *e* incultus est vir: semel placuit: nunquid vir frequenter est eligendus? Comparem suum & bos requirit, & equus diligit: & si mutetur alius, trahere jugum nescit compar alterius, & se non totum putat. Tu jugalem tuum repudias, & putas sæpe mutandum? & si uno defecerit die, superducis rivalem, & statim incognita causa, quasi cognitam *f* pudoris exequeris injuriam?

Corr. Rom. ¶ α Horrendus,] *Apud B. Ambrosium legitur*, sed horridus & incultus est: semel placuit, &c. *Ante hoc autem capitulum est cap.* Adam per Evam. *infra*, 33. *q.* 5.

C. XVIII. *Similiter de uxore intelligatur.*

Item Augustinus *de sermone Domini in monte, lib.* 1. *cap.* 32.

SI uxorem *g* quis habeat sterilem, vel deformem corpore, sive debilem membris, vel cæcam, vel surdam, vel claudam, vel si quid aliud, sive morbis, & doloribus, languoribusque confectam, & quicquid (excepta fornicatione) cogitari potest vehementer horribile, pro fide & societate sustineat.

C. XIX. *Non licet viro uxorem dimittere, nisi causa fornicationis.*

Item Hieronymus *ad Oceanum de* h *morte Fabiolæ.*

PRæcepit *i* Dominus uxorem non debere dimitti, excepta causa fornicationis, & si dimissa fuerit, manere innuptam. Quicquid viris jubetur, hoc consequenter redundat in fœminas. Neque enim adultera uxor dimittenda est, & vir mœchus retinendus.

CAP. XX. *De eodem.*

Idem *ibidem.*

APud *k* nos, quod non licet fœminis, æque non licet viris, & eadem servitus pari conditione censetur.

C. XXI. *Communione privetur, qui extra causam fornicationis uxorem suam dimittit.*

Item ex Concilio Toletano XII. *c.* 8.

6 PRæceptum *l* Domini est, ut excepta causa fornicaps tionis uxor a viro dimitti non debeat: ideo quicunque citra culpam criminis supradicti uxorem suam quacunque occasione dimiserit, quia quod Deus *m* conjunxit, ille separare disposuit, tamdiu ab Ecclesiastica communione privatus, & a cœtu omnium Christianorum maneat alienus, quamdiu societatem relictæ conjugis sinceriter amplectatur, & foveat. Itaque qui jam admoniti a Sacerdote semel, bis, terque, ut corrigerentur, ad thorum suæ conjugis noluerint redire, ipsi se suis meritis, & a Palatinæ dignitatis officio separabunt, & insuper generosæ dignitatis testimonium, quamdiu in culpa fuerint, amissuri sunt, quia carnem suam dissidii jugulo tradiderunt.

a *Matth.* 19. b *Gen.* 2. c 1. *Cor.* 7. d *Lib.* 5. *c.* 7. e *Ivo p.* 8. *c.* 232. *Pann. l.* 6. *c.* 103. f *al. cognita.* g *Sent.* 4. *dist.* 34. *Ivo p.* 8. *c.* 238. *Pann. l.* 6. *c.* 104. h *Epitaphium Fabiolæ t.* 1. i *Sent.* 4. *dist.* 35. *Ivo part.* 8. *c.* 240. *Pann. l.* 7. *c.* 3. k *Ivo ibid.* l *Ivo p.* 8. *c.* 329. *Pann. l.* 7. *c.* 1. m *Matth.* 19.

CAP. XXII. *De eodem.*

Nicolaus Papa *ad consulta Bulgarorum, c.* 96.

QUicquid *a* mulier tua contra te cogitaverit, aut fecerit, vel si te accusaverit, non est, excepta causa fornicationis, rejicienda vel odio prorsus habenda, quæ est α Apostolo *b* præcipiente, sicut Ecclesia a Christo diligenda.

Corr. Rom. ¶ α Quæ est,] *Hæc usque ad finem addita sunt ex ipsis responsionibus.*

7 pars. Gratian. *Sed quæritur, cum sit par utriusque conditio, cur communicantes viri cum adulteris uxoribus non conveniant, cum econtra uxores in consortio adulterorum virorum manere videantur.*

C. XXIII. *In utroque sexu adulterium pari ratione punitur.*

De his ita scribit Innocentius Papa, *epist.* 3. *ad Exuperium Episcopum, cap.* 4.

CHristiana *c* religio adulterium in utroque sexu pari ratione condemnat. Sed viros suos mulieres non facile de adulterio accusant, & non habent latentia peccata vindictam. Viri autem liberius uxores adulteras apud Sacerdotes deferre consueverunt: & ideo mulieribus, prodito earum crimine, communio denegatur; virorum autem latente commisso non facile quisquam ex suspicionibus abstinetur: qui utique submovebitur, si ejus flagitium detegatur. Cum ergo par causa sit, interdum probatione cessante, vindictæ ratio conquiescit.

QUÆSTIO VI.

ECce, *quod ista dimitti non valet, cum a fornicatione innocens inveniatur. Sed ponatur, quod ipsa sit adultera, quæritur, si adulter possit dimittere eam causa fornicationis? Non enim videtur, quod pari crimine infectum alium de eodem punire possit. Unde cum Judæi adulteram accusarent, æquitatis sententiam a Domino acceperunt:* Quicunque *d* vestrum sine peccato est, primus lapidem in illam mittat. *Hinc etiam in Evangelio* e *præcipitur:* Hyppocrita, primum ejice trabem de oculo tuo, & postea educes festucam de oculo fratris tui.

C. I. *Qui fornicatur, fornicationis causa uxorem suam dimittere non potest.*

Hinc etiam Augustinus *scribit in lib.* 1. *de sermone Domini in monte, c.* 28.

NIhil *f* iniquius quam fornicationis causa dimittere uxorem, si & ipse convincitur fornicari. Occurrit enim illud: *In quo* g *enim alterum judicas, temetipsum condemnas, eadem enim agis, quæ judicas.* Quapropter quisquis fornicationis causa vult abjicere uxorem, prior debet esse a fornicatione purgatus. Quod similiter etiam de fœmina dixerim.

C. II. *Qualem quisque vult invenire uxorem, talem se servet eidem.*

Idem *de verbis Domini, tractatu sive serm.* 46.

SI ducturi *h* estis uxores, servate vos uxoribus vestris. Quales vultis eas α invenire, tales & ipsæ inveniant vos. Quis juvenis est, qui non castam velit ducere uxorem? & si accepturus est virginem, quis non intactam desideret? Intactam quæris? intactus esto: puram quæris? noli esse impurus. Non enim illa potest, & tu non potes.

Corr. Rom. ¶ α Eas invenire,] *In originali & apud Ivonem est:* Quales eas vultis ad vos venire, tales & vos debent ipsæ invenire.

a *Ivo part.* 8. *cap.* 228. b *Ephes.* 5. c *Sent.* 4. *distinct.* 35. *Ivo part.* 8. *c.* 214. d *Joann.* 8. e *Luc.* 6. f *Sentent.* 4. *distinct.* 35. *Ivo part.* 8. *c.* 250. *Pannorm. lib.* 7. *cap.* 31. g *Rom.* 2. h *Ivo p.* 8. *cap.* 45.

C. III. *Judicium de alio expetere non debet, qui se judicari contemnit.*

Idem *in epistola ad Pascentium Comitem Arianum, epist.* 174.

INiquum *a* est, ut quisque de alio judicare velit, & judicari de se nolit.

C. IV. *Viri gravius sunt puniendi de adulterio, quam mulieres.*

Idem *de adulterinis conjugiis, lib.* 2. *c.* 8.

INdignantur *b* mariti, si audiant adulteros viros pendere similes adulteris fœminis pœnas: cum tanto gravius eos puniri oportuerit, quanto magis ad eos pertinet & virtute vincere, & exemplo regere fœminas.

C. V. *Sicut vir caput est mulieris, sic adulterando gravius delinquit, quam mulier.*

Idem *de decem chordis, cap.* 3.

NOn *c* mœchaberis, id est, non ibis ad aliquam aliam præter uxorem tuam. Tu autem exigis hoc ab uxore, & non vis reddere hoc uxori? & cum debeas in virtute præcedere uxorem, (quoniam castitas virtus est) tu sub uno impetu libidinis cadis? & vis uxorem tuam victricem esse, tu victus jaces *d*? & cum tu caput sis uxoris tuæ, præcedet te ad Deum, cujus caput es? vis domum tuam capite deorsum pendere? Caput *e* enim mulieris est vir. Ubi autem melius vivit mulier, quam vir, capite deorsum pendet domus. Si caput est vir, melius debet vivere vir, & præcedere in omnibus bonis factis uxorem suam, ut illa imitetur virum, & sequatur caput suum.

Gratian. *His auctoritatibus monstratur, quod adulter adulteram dimittere non valet.*

QUÆSTIO VII.

1 p NUnc *autem quæritur, Si ille qui dimiserit uxorem suam causa fornicationis, illa vivente aliam ducere possit? Quod autem hoc fieri non possit, testatur* Augustinus *in libro de bono conjugali, cap.* 7. *dicens:*

C. I. *Vinculum conjugii fornicatione non potest dissolvi.*

INterveniente *f* divortio non aboletur illa confœderatio nuptialis: ita ut sibi conjuges sint, etiam separati, cum illis autem adulterium committant, quibus etiam fuerint post suum repudium copulati.

C. II. *Nulla ratione dissolvitur conjugium, quod semel initum probatur.*

Idem *de adulterinis conjugiis, lib.* 2. *cap.* 4. *&* 5.

LIcite dimittitur *g* conjunx ob causam fornicationis, sed manet vinculum prioris. Propter quod fit reus adulterii, qui dimissam duxerit, etiam ob causam fornicationis. Sicut enim manente in se sacramento regenerationis excommunicatus α quis reus criminis, nec illo sacramento caret, etiamsi nunquam reconcilietur Deo: ita manente in se vinculo fœderis conjugalis, uxor dimittitur ob causam fornicationis, nec carebit illo vinculo, etiamsi nunquam reconcilietur viro. Carebit autem, si mortuus fuerit vir ejus. Reus vero excommunicatus ideo nunquam carebit regenerationis Sacramento, etiam non reconciliatus, quia nunquam moritur Deus.

Corr. Rom. ¶ α Excommunicatus quis] *Totus hic locus est restitutus ex originali, & multa alia cum ex eodem, tum ex vetustis exemplaribus emendata.*

a *Ivo p.* 6. *c.* 392. b *Sent.* 4. *dist.* 35. *Ivo p.* 8. *cap.* 242. *Pann. l.* 7. *c.* 36. c *Ivo p.* 8. *c.* 263. *Exod.* 20. *Deut.* 5. d *al. jacens.* e *Eph.* 5. f *Ivo p.* 8. *c.* 9. *&* 235. *Pann. l.* 7. *c.* 6. g *Ivo p.* 8. *cap.* 239. *Pann. lib.* 7. *cap.* 5.

C. III. *Sive vir ab uxore, sive uxor a viro causa fornicationis discesserit, alteram habere prohibetur.*

Idem *super epistolam Pauli ad Corinthios.*

APostolus *a* dicit α: *His, qui sunt in conjugio, præcipio non ego, sed Dominus, uxorem a viro non discedere: quod si discesserit, manere innuptam, aut reconciliari viro suo.* Potest enim fieri, ut discedat ea causa, qua Dominus permisit. Aut, si fœminæ licet virum dimittere etiam præter causam fornicationis, & non licet viro, quid respondebimus de hoc, quod dixit posterius? *Et vir uxorem non dimittat*, quare non addit: *excepta causa fornicationis*: quod Dominus permittit? nisi quia similem formam vult intelligi, ut si dimiserit (quod causa fornicationis permittitur) maneat sine uxore, aut reconcilietur uxori? *& post pauca.* §. 1. Dominus autem permisit causa fornicationis uxorem dimitti. Sed quia permisit, non jussit.

Corr. Rom. ¶ *Est apud Bedam* 1. *Corinth.* 7. *ex lib.* 1. *B. Augustini de sermone Domini in monte, cap.* 26.

¶ α Apostolus dicit:] *Apud B. Augustinum in* 1. *libro de sermone Domini in monte, cap.* 26. *legitur:* sed consulamus Apostolum, ne quid temere dicamus. *His, qui sunt in conjugio*, inquit, *præcipio, &c. Apud Bedam vero* 1. *Corinth.* 7. His, qui sunt in conjugio præcipit per Apostolum Dominus, uxorem, &c. *Multa vero & in hoc, & in sequentibus capitibus*, Fieri, & Dominus, *emendata sunt ex iisdem B. Augustino & Beda in locis indicatis.*

CAP. IV.

Idem *de sermone Domini in monte, lib.* 1. *cap.* 25.

FIeri *b* potest, ut vir dimittat uxorem causa fornicationis, quam Dominus exceptam esse voluit. Jam vero si nec illi nubere conceditur, vivo viro, a quo recessit, neque huic alteram ducere viva uxore, quam dimisit, multo minus fas est illicita cum quibuslibet stupra committere.

C. V. *Ab uxore dimissus, vel dimissa a viro, ad pœnitentiam redigantur, nisi aut continenter vivere, aut sibi reconciliari voluerint.*

Item ex Concilio *c* Milevitano, *c.* 17.

PLacuit *d*, ut secundum e Evangelium, & Apostolicam disciplinam neque dimissus ab uxore, neque dimissa a marito, alteri conjungantur, sed ita maneant, aut sibimet reconcilientur. Quod si contempserint, ad pœnitentiam redigantur.

C. VI. *Mœchatur, qui a viro dimissam ducere præsumit.*

Item Augustinus *lib.* 1. *de sermone Domini in monte, cap.* 25.

DOminus *f* ad illud confirmandum, ut non facile dimittatur uxor, solam causam fornicationis excepit, cæteras vero universas molestias, si quæ forte extiterint, jubet pro fide conjugali, pro castitate fortiter sustineri. Et mœchum dixit etiam virum, qui eam duxerit, quæ soluta est a viro.

C. VII. *Adultera probatur, quæ vivente viro alteri nubit.*

Item Hieronymus *ad Amandum* α *Presbyterum.*

OMnes *g* causationes Apostolus amputans, apertissime definivit, vivente viro esse adulteram mulierem, si alteri nupserit. Nolo mihi proferas raptoris vio-

a 1. *Corinth.* 7. *Sentent.* 4. *dist.* 35. *Polyc. l.* 6. *tit.* 4. *Ivo p.* 8. *cap.* 208. *Pann. l.* 7. *c.* 2. b *Beda* 1. *Corinth.* 7. *Ivo p.* 8. *c.* 273. c *Concilium Africanum, cap.* 69. *& Græcum, c.* 105. d *Polyc. lib.* 6. *tit.* 4. *Anselm. lib.* 10. *cap.* 15. *Burch. lib.* 9. *cap.* 64. *Ivo p.* 8. *c.* 200. e *Matth.* 19. 1. *Corinth.* 7. f *Beda* 1. *Cor.* 7. *Sentent.* 4. *dist.* 35. *Ivo p.* 8. *c.* 237. *Pann. l.* 7. *c.* 4. g *Polyc. lib.* 6. *tit.* 4. *Ivo p.* 8. *c.* 239.

lentiam,

lentiam, matris præſtationem *a*, patris auctoritatem, propinquorum catervam, ſervorum inſidias, atque contemptum *b*, damna rei familiaris. Quamdiu vivit vir, licet adulter ſit, licet ſodomita, licet flagitiis omnibus coopertus, & ab uxore propter hæc ſcelera derelictus, maritus ejus reputatur, cui alterum virum accipere non licet. Nec Apoſtolus hæc propria auctoritate decernit, ſed Chriſto in ſe loquente Chriſti verba ſecutus eſt, qui ait in Evangelio *c: Qui dimiſerit uxorem ſuam, excepta cauſa fornicationis, facit eam mœchari: & qui dimiſſam acceperit, adulter eſt.* Unde & Apoſtoli gravem conjugii ſarcinam intelligentes: *Si ita eſt*, inquiunt, *non expedit homini, uxorem accipere.* Ad quos Dominus, *qui poteſt*, inquit, *capere, capiat.* Statimque ſub exemplo trium eunuchorum virginitatis infert beatitudinem, quæ nulla carnis lege tenetur *β*.

Corr. Rom. ¶ *α* Amandum] *Sic in pleriſque vetuſtis. Nam in vulgatis erat*, Damaſum. *Sunt autem aliqua in capite emendata ex ipſo originali, ubi gloſſa non obſtitit.*

¶ *β Poſt hæc verba apud B. Hieronymum ſequitur c.* non ſatis. 34. *quæſt.* 1. *&* 2.

C. VIII. *Mulieri fideli, quæ virum adulterum dimittit, alii nubere non licet.*

Item ex Concilio Eliberitano, *cap.* 9.

FIdelis *d* fœmina, quæ adulterum maritum reliquerit fidelem, & alterum duxit *e*, prohibeatur, ne ducat. Si autem duxerit, non prius accipiat communionem, quam is, quem reliquit, de ſeculo exierit, niſi neceſſitas infirmitatis dare compulerit.

C. IX. *Ad pœnitentiam eſt cogendus, qui multis nuptiis copulatur.*

Item ex Concilio Martini Papæ, *id eſt, ex cap. Martini Bracarenſis, c.* 80.

SI *f* quis fuerit multis nuptiis copulatus, pœnitentiam agat. Converſatio autem & fides pœnitentis tempus comprehendat. *α*

Corr. Rom. ¶ *α* Comprehendat.] *In originali, & apud Ivonem eſt*, compendiat tempus. *Apud Burchardum corrupte*, compendit. *Et in Concilio Neocæſarienſi, cap.* 3. *ſupra*, 31. *quæſt.* 1. de his, *unde hoc ſumptum eſt, legitur*, abbreviat. *Sed ob gloſſam non eſt mutatum.*

C. X. *Qui ob fornicationem uxorem dimittit, & aliam ducit, mœchari probatur.*

Item Auguſtinus *de adulterinis conjugiis, lib.* 1. *cap.* 9.

QUemadmodum *g* non recte dici poteſt, ſi ergo neſcit homo, non peccat (ſunt enim etiam peccata ignorantium, quamvis minora, quam ſcientium) ita non recte dici poteſt, ergo ſi cauſa fornicationis dimiſerit vir uxorem, & aliam duxerit, non mœchatur. Eſt enim mœchatio etiam eorum, qui alias ducunt relictis propter fornicationem prioribus, ſed utique minor, quam eorum, qui non propter fornicationem dimittunt, & alteras ducunt.

2 pars. Gratian. *Sunt enim in fornicatione gradus, ut ſicut gravius peccat adulter, quam fornicator, ſic gravius delinquit, qui nec ſua dimiſſa aliam ducit, eo, qui ſuam dimittens, aliam cognoſcit: gravius quoque, qui uxorem habens ad conjugem proximi ſui accedit, quam qui non habens uxorem, thorum alterius violat, vel uxoratus ad ſolutam accedens. Sed omnes hos inceſtuoſi tranſcendunt: quos vincunt contra naturam delinquentes.*

CAP. XI.

Unde Auguſtinus *de adulterinis conjugiis.*

ADulterii *h* malum vincit fornicationem; vincitur autem ab inceſtu. Pejus eſt enim cum matre, quam cum aliena uxore concumbere. Sed omnium horum eſt peſſimum, quod contra naturam fit, ut ſi vir membro mulieris non ad hoc conceſſo voluerit uti. Uſus enim naturalis, ſi ultra modum prolabitur, in uxore quidem veniale eſt, in meretrice damnabile. Sed iſte, qui eſt contra naturam, execrabiliter fit in meretrice, ſed execrabilius in uxore. Tantum valet ordinatio creatoris, & ordo creaturæ, ut in rebus ad utendum conceſſis, etiam cum modus exceditur, longe ſit tolerabilius, quam in eis, quæ conceſſa non ſunt, vel unus, vel rarus exceſſus.

Corr. Rom. ¶ *In multis vetuſtis caput hoc conjunctum eſt ſuperiori: atque in eo referuntur verba B. Auguſtini hinc inde collecta, potiſſimum ex libro de bono conjugali, cap.* 8. 9. *&* 11. *quem etiam librum citat Ivo, & Magiſter.*

C. XII. *Minus eſt ſecundum naturam coire, quam contra naturam delinquere.*

Item Ambroſius *in libro de Patriarchis, lib.* 1. *de Abraham, c.* 6.

OFferebat *a* ſanctus Loth filiarum pudorem. Nam etſi illa quoque flagitioſa impuritas erat, tamen minus erat ſecundum naturam coire, quam adverſus naturam delinquere. Præferebat domus ſuæ verecundiæ, hoſpitalem gratiam, etiam apud barbaras gentes inviolabilem.

C. XIII. *Graviora ſunt flagitia, quæ contra naturam probantur.*

Item Auguſtinus *confeſſionum lib.* 3. *c.* 8.

FLagitia *b*, quæ ſunt contra naturam, ubique & ſemper deteſtanda, atque punienda ſunt: qualia Sodomitarum fuerunt. Quæ ſi omnes gentes facerent, eodem criminis reatu divina lege tenerentur: quæ non ſic fecit homines, ut ſe illo uteretur modo. Violatur quippe ipſa ſocietas, quæ cum Deo nobis eſſe debet, cum eadem natura, cujus ipſe auctor eſt, libidinis perverſitate polluitur.

C. XIV. *Turpior, & flagitioſior eſt uſus contra naturam, quam fornicationis vel adulterii.*

Idem *contra Jovinianum, lib.* 1.

USus *c* naturalis & licitus eſt in conjugio, ſicut illicitus in adulterio. Contra naturam vero ſemper illicitus, & proculdubio flagitioſior atque turpior: quem ſanctus Apoſtolus *d* & in fœminis, & in maſculis arguebat, damnabiliores volens intelligi, quam ſi in uſu naturali vel adulterando, vel fornicando peccarent.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc neque in libro de bono conjugali, (quem contra Jovinianum ſe ſcripſiſſe B. Auguſtinus lib.* 2. *retractat. cap.* 22. *profitetur,) neque in libris contra Julianum, quorum quintum citat Ivo, eſt inventum. De his tamen flagitiis agitur lib.* 2. *de nuptiis & concupiſcentia, c.* 19. *&* 20.

C. XV. *Omnis immunda pollutio, fornicatio eſt, licet varia ſint peccata fornicationis.*

Item Iſidorus *lib.* 2. *de ſummo bono, cap.* 39.

3 NOn ſolum de commiſſa fornicatione peccatum reps gnat in homine, ſed ſi adhuc delectetur, atque animum teneat, proculdubio regnat. Fornicatio carnis, adulterium: fornicatio animæ, idolorum eſt ſervitus. Eſt autem & ſpiritalis fornicatio, de qua *e* Dominus ait *f: Qui viderit mulierem ad concupiſcendum eam, jam mœchatus eſt eam in corde ſuo.* Omnis immunda pollutio, fornicatio dicitur, quamvis quiſque diverſa turpitudinis voluptate proſtituatur. Ex delectatione enim fornicandi varia gignuntur flagitia, quibus & regnum Dei clauditur, & homo a Deo ſeparatur. §. 1. Inter cætera ſeptem vitia, vitium *g* fornicationis maximum ſcelus eſt:

a *al. perſuaſionem*] *orig.* b *aliter, & parentum contumelias.* c *Matth.* 19. d *Burch. lib.* 9. *c.* 63. *Ivo p.* 8. *c.* 199. e *duxerit,*] *orig.* f *Burch. l.* 9. *c.* 20. *Ivo p.* 8. *c.* 158. *&* 332. g *Ivo p.* 8. *cap.* 255. h *Sent.* 4. *diſt.* 38. *Ivo p.* 8. *c.* 110.

a *Ivo p.* 9. *c.* 155. *Gen.* 19. b *Ivo p.* 9. *c.* 105. c *Ivo p.* 9. *c.* 106. d *Rom.* 1. e *Secundum quod.* f *Matth.* 5. g *al. fornicatio maximi eſt ſceleris.*

quia per carnis immunditiam templum Dei violat, & tollens membrum Christi, facit membrum meretricis. Sunt α autem quædam, quæ sicut animalia absque ulla discretione, indesinenter libidini serviunt: quas ego nec mutis pecoribus comparaverim. Pecora enim cum conceperint, ultra non indulgent maribus copiam sui.

Corr. Rom. ¶ α Sunt autem] *Hæc non sunt inventa apud Isidorum: sed apud Origenem, hom. 5. ad c. 19. Gen. & similia apud B. Hieronymum in c. 5. epistolæ ad Ephesios.*

C. XVI. *Adulterium secundum in pœnis obtinet locum.*

Item ex epistola α Clementis *ad Jacobum.*

QUid *a* in omnibus peccatis adulterio est gravius? Secundum namque in pœnis obtinet locum: quoniam quidem primum illi habent, qui aberrant a Deo, etiamsi sobrie vixerint.

Corr. Rom. ¶ α *Locum hunc ex epistola Clementis citat Nicolaus I. in epistola omnibus Archiepiscopis & Episcopis in regno Lotharii, quæ incipit,* Optaremus: *& extat Romæ in Bibliotheca monasterii Dominicanorum.*

Gratian. *His auctoritatibus evidentissime monstratur, quod quicunque causa fornicationis uxorem suam dimiserit, aliam illa vivente ducere non poterit: & si duxerit, reus adulterii erit.*

4 pars. §. 1. *His ita respondetur. Hæ auctoritates de iis loquuntur, quorum continentiam carnalis infirmitas non impedit; vel de his, qui præstantes causam dissidii, aliorum conjunctione se reddiderunt indignos.*

CAP. XVII.

Unde Ambrosius *super 1. epist. Pauli ad Corinthios, ad cap. 7.*

UXor *b* a viro non discedat, nisi causa fornicationis: quod si discesserit, aut maneat innupta, aut reconcilietur viro suo: & vir similiter non dimittat uxorem.] Ideo non subdit de viro, quod de uxore præmisit, quia viro licet ducere aliam.

Corr. Rom. ¶ *In eo Ambrosii loco pluribus verbis hæc res exponitur: sed contrariam sententiam asserit B. Ambrosius lib. 1. de Abraham, cap. 4. & 7. quod refertur sup. eod. quæst. 4.* nemo. *& in comment. ad cap. 16. Lucæ, toto cap. 1. libri octavi, cujus pars refertur infra 33. quæst. 2.* an, quod.

C. XVIII. *Licere ducere aliam viro, cui sua ob infirmitatem corporis debitum reddere non valet.*

Item Gregorius III. *Bonifacio Episcopo, epist. 4.*

QUod *c* proposuisti, si mulier infirmitate correpta non valuerit debitum viro reddere, quid ejus faciat jugalis: bonum esset, si sic permaneret, ut abstinentiæ vacaret: sed quia hoc magnorum est, ille, qui se non poterit continere, nubat magis: non tamen subsidii opem subtrahat ab illa, quam infirmitas præpedit, non derestabilis culpa excludit.

Corr. Rom. ¶ *Epistola, ex qua capitulum hoc acceptum est, impressa extat tomo 3. Conciliorum, & manuscripta in Bibliotheca monasterii Dominicanorum: & quæ citantur infra 33. q. 1. c.* quod autem. *& c. Jequenti, videntur esse hujus Gregorii III.*

5 pars. Gratian. *Sed d illud Ambrosii a falsatoribusditatur insertum. Illud Gregorii sacris canonibus, imo Evangelicæ & Apostolicæ doctrinæ penitus invenitur adversum. Quidam vero sententiam Ambrosii servare cupientes, non de qualibet fornicatione illud arbitrantur intelligi, ut ob quamlibet fornicationem vir licite dimittat uxorem, & vivente dimissa aliam ducat, sed de incestuosa tantum fornicatione intelligi: cum uxor videlicet alicujus, patri & filio, fratri & avunculo viri sui, vel alicui similium se constuprandam publice tradiderit. Hæc autem, quæ viro suo se illicitam reddidit in perpetuum, duni per copulam consanguinitatis in primum, vel secundum, vel tertium gradum transivit affinitas* a, *licite dimittitur, & ea vivente superducitur alia. Hic si quis contendat non magis viro, quam mulieri licitum esse, si vir alicujus eodem modo fornicetur, sciat virum ab Ambrosio appellatum non sexu, sed animi virtute: mulierem quoque nominatam sentiat non sexu corporis, sed mollitia mentis. Sed quia nulla auctoritate permittitur, ut uxore vivente alia superducatur, intelligitur illud Ambrosii in supradicto genere fornicationis: non tamen, quod vivente dimissa, aliam ducere possit: sed post mortem fornicarii, vel fornicariæ, (quorum uterque, ut supra dictum est, a corruptione luxuriæ mulier appellatur) ille, qui a fornicatione mundus est, vir, vel mulier aliis copulari possunt: adulteri autem, si supervixerint, nullo modo aliis copulari poterunt.*

C. XIX. *Licitum conjugium non negetur illi, cujus uxor cum suo fratre dormierit.*

Sic & illud intelligitur, quod in Capitulo cujusdam Concilii *legitur.*

QUædam *b* cum fratre viri sui dormivit: decretum est: ut adulteri nunquam conjugio copulentur: illi vero, cujus uxor stuprata est, licita conjugia non negentur.

Corr. Rom. ¶ *Simile legitur lib. 5. Capitularium, c. 19.*

C. XX. *Disjungantur, & nunquam conjugio copulentur, qui quodlibet infra subjectorum admiserint.*

Sic & illud Maguntinensis Concilii *intelligitur.*

SI *c* quis viduam uxorem duxerit, & postea cum filiastra sua fornicatus fuerit, seu cum duabus sororibus, aut si qua cum duobus fratribus, seu cum patre & filio, si quis relictam fratris, si quis neptem, aut novercam, aut nurum, aut consobrinam, aut filiam avunculi, aut ejus relictam, aut privignam polluerit, eos disjungi, & ulterius nunquam in conjugio copulari præcipimus.

Corr. Rom. ¶ *Sensus hujus capitis est in* Concilio primo Maguntino, *c. 56. & II. sub Rabano, c. 29. & lib. 5. Capitul. c. 101. ubi etiam pleraque eadem verba habentur.*

C. XXI. *Sororem uxoris polluens, neutram habere valet.*

Idem. *d*

QUi dormierit *e* cum duabus sororibus, & una ex illis antea uxor fuerit, neutram ex ipsis habeat: nec ipsi adulteri unquam in conjugio copulentur.

C. XXII. *Causa adulterii uxorem relinquens continentiam servet.*

Item illud Gregorii.

HI *f* vero, qui uxores suas in adulterio deprehendunt, non licebit, nec eum, nec eam, aliam uxorem accipere, vel alium virum, quamdiu ambo vivunt. Si autem adultera mortua fuerit, vir ejus, si vult, nubat, tantum in Domino: adultera vero nunquam, etiamsi mortuus fuerit vir ejus: omnibus tamen diebus vitæ suæ acerrimæ pœnitentiæ lamenta persolvat.

C. XXIII. *Neutram habeat, qui sororem uxoris polluit.*

Item ex decreto Zachariæ Papæ.

COncubuisti *g* cum sorore uxoris tuæ? si feciſti, neutram habeas: & si illa, quæ uxor tua fuerit, conscia sceleris non fuit, si se continere non vult, nubat in Domino, cui velit. Tu autem & adultera sine spe conjugii permaneatis: & quamdiu vixeritis, juxta præceptum Sacerdotis pœnitentiam agite.

a *Sent. 4. dist. 28. Ivo p. 8. c. 99. Pann. l. 7. cap. 21.* b *Sent. 4. dist. 35. 1. Cor. 7. Glossa ordin. ad eum locum.* c *Ivo p. 8. c. 78. Pann. lib. 6. c. 112.* d *Sent. 4. dist. 35. Glossa ordin. 1. Cor. 7.*

a *al. affinitatis.* b *5. Capitul. cap. 101.* c *Burch. lib. 17. cap. 9. Ivo part. 9. c. 71. & 77. Pann. lib. 6. c. 121.* d *In Concil. Vormacienſi, cap. 63.* e *Sent. 4. dist. 34. Burch. l. 17. c. 3. Ivo p. 9. cap. 69.* f *al. His. Sent. 4. dist. 34. Polyc. l. 6. tit. 4.* g *Sent. ib. Burch. l. 19. c. 5. fol. 273.*

C. XXIV.

C. XXIV. *Cum noverca, vel filiastra, vel sorore suæ uxoris dormiens, ad conjugium pervenire non poterit: viris tamen earum legitima non negantur conjugia.*

Item ex Concilio Triburiensi.

SI quis *a* cum noverca sua dormierit, neuter ad conjugium potest pervenire: sed vir ejus potest, si vult, aliam accipere, si se continere non potest. §. 1. Similiter si quis cum filiastra sua, vel cum sorore uxoris suæ dormierit, observandum est.

Gratian. *Quamvis illud, quod in fine Maguntinensis Concilii ponitur, a nonnullis non de legitime conjunctis, sed de fornicariis dictum intelligatur, videlicet ut fornicarii discedant ab invicem, & sine spe conjugii permaneant; Illud vero Gregorii ad Bonifacium, Anglicis α pro tempore permissum est: quibus B. Gregorius in quarta & quinta generatione conjugia contrahi permisit: alias autem inane esset, cum Augustinus dicat in libro de sermone Domini in monte:* Si *b* uxorem quis habeat sterilem, &c.

Corr. Rom. ¶ α Angelicis] *Vere hic auctor glossæ animadvertit, Gratianum, quod Gregorius III. scripsit ad Bonifacium Legatum Germaniæ pro causis Germanorum, retulisse ad ea, quæ multo ante B. Gregorius l. scripserat ad Augustinum Anglorum Episcopum, dispensando cum Anglis ad fidem nuper conversis super gradibus consanguinitatis & affinitatis: & habetur infra 35. quæst. 2. & 3. cap.* quædam lex. *& q. 5. c.* ad sedem.

C. XXV. *Ob infirmitatem, vel damna, corporis, conjugia solvi non licet.*

Item Nicolaus *ad Carolum Maguntinensem Episcopum.*

6 pars. HI, qui *c* matrimonium sani contraxerint, & uni ex duobus amentia, aut furor, aut aliqua infirmitas accesserit, ob hanc infirmitatem conjugia talium solvi non possunt. Similiter sentiendum de his, qui ab adversariis, excæcantur, aut membris truncantur, aut a barbaris exsecti fuerint.

C. XXVI. *Furiosus & furiosa matrimonium contrahere non possunt.*

Item Fabianus Papa.

NEque *d* furiosus, neque furiosa matrimonium contrahere possunt: sed si contractum fuerit, non separentur.

7 pars. Gratian. *Ut ergo ex præmissis colligitur, non licet huic, dimissa uxore, aliam ducere. Manet enim inter eos quoddam vinculum conjugale, quod nec ipsa separatione dissolvitur.*

C. XXVII. *Sterilem uxorem dimittere, & causa fœcunditatis aliam ducere alicui non licet.*

Unde Augustinus *ait in libro de bono conjugali, cap. 7.*

TAntum *e* valet illud sociale vinculum conjugum, ut cum causa procreandi colligetur, nec ipsa causa procreandi solvatur. Posset enim homo dimittere sterilem uxorem & aliam ducere, de qua filios habeat, & tamen non licet. *Item c. 15. §. 1.* Manet vinculum nuptiarum, etsi proles, cujus causa initum est, manifesta sterilitate non subsequatur: ita, ut jam scientibus conjugibus non se filios habituros, separare se tamen vel ipsa causa filiorum, atque aliis copulare non liceat. Quod si fecerint, cum eis, quibus se copulaverint, adulterium committunt, ipsi autem conjuges manent. Plane uxoris voluntate adhibere aliam, unde communes filii nascantur unius commistione ac semine, alterius autem jure, ac potestate, apud antiquos Patres fas erat. Utrum & nunc fas sit, temere *a* non dixerim.

CAP. XXVIII. *De eodem.*

Idem *lib. 1. de nuptiis, & concupiscentia, c. 10.*

USque *b* adeo manent inter viventes semel inita jura nuptiarum, ut potius sint inter conjuges, qui ab alterutro separati sunt, quam cum his, quibus aliis adhæserunt. *& paulo α post.* §. 1. Manet inter viventes quoddam vinculum conjugale, quod nec separatio, nec cum altero copulatio possit auferre: manet autem ad noxam criminis, non ad vinculum fœderis: sicut apostata anima velut de conjugio Christi recedens, etiam fide perdita sacramentum fidei non amittit, quod lavacro regenerationis accepit. Redderetur enim proculdubio redeunti, si amisisset abscedens. Habet autem hoc, qui recessit, ad cumulum supplicii, non ad meritum præmii.

Corr. Rom. ¶ α Et paulo post.] *Apud B. Augustinum hic interjicitur c.* denique, *supra 31. q. 1. Addita vero nonnulla sunt, & emendata in hoc capite ex ipso originali, quemadmodum & in præcedenti.*

QUÆSTIO VIII.

CUm itaque probatum sit, quod hic uxorem suam dimittere, & aliam ducere non potest, quæritur, si liceat ei hac conditione peccare, ut infidelem ad fidem adducat? Quod non posse fieri Augustinus *affirmat in l. 1. de adulterinis conjugiis, cap. 24. ita dicens:*

CAP. UNIC. *Non debet aliquis a continentiæ voto recedere, etiamsi infidelis Christianum se fieri polliceatur.*

NOn *c* solum mœchandum non est, (quod facit non quidam, sed omnis, qui dimittit uxorem suam, & ducit alteram, etsi propterea duxerit, ut faciat Christianam:) sed etiam quisquis non alligatus uxori continentiam Deo voverit, nullo modo debet ista compensatione peccare, ut ideo credat uxorem sibi esse ducendam, quia promisit, quæ nuptias ejus appetit, futuram se esse Christianam. Quod enim cuiquam, antequam vovisset, licebat, cum id se nunquam facturum voverit, non licebit: si tamen id voverit, quod vovendum fuit, sicuti est perpetua virginitas, vel post α experta connubia soluris a vinculo conjugali, vidualis castitas, seu ex consensu voventibus *d*, & carnalia debita sibi invicem relaxantibus fidelibus, castisque conjugibus (quod alterum sine altera, vel alteram sine altero vovere fas non est) jugis continentia. Hæc ergo, & si qua alia sunt, quæ rectissime voventur, cum homines voverint, nulla conditione rumpenda sunt, quæ sine ulla conditione voverunt.

Corr. Rom. ¶ α Vel post] *Hic locus in vulgatis B. Augustini codicibus, & etiam apud Ivonem usque ad vers.* Hæc ergo. *paulo aliter habet.*

CAUSA XXXIII.

QUidam vir maleficiis impeditus, uxori suæ debitum reddere non poterat. Alius interim clanculo eam corrupit: a viro suo separata, corruptori suo publice nubit: crimen, quod admiserat, corde tantum Deo confitetur: redditur huic facultas cognoscendi eam: repetit uxorem suam: qua recepta, ut expeditius orationi vacaret, & ad carnes agni purius e accederet, continentiam se servaturum promisit: uxor vero consensum non adhibuit.

1. *Hic primum quæritur, An propter impossibilitatem coeundi, a viro suo aliqua sit separanda?*
2. *Secundo, An post separationem ei nubere valeat, cum quo prius fornicata est?*

---

a Ex Conc. apud Vermerias. Burch. l. 17. c. 11. b *sup. eod. q. 5. si uxorem.* c *Lib. 3. sent. Pauli, tit. 19. in interpretatione l. 4. in Cod. Theod. Sent. 4. dist. 34. Ans. l. 10. c. 27. Burch. l. 9. c. 28. Polyc. l. 6. t. 4. Ivo p. 8. c. 166. Pann. l. 6. c. 93.* d *Paulus ibid. Sent. ibid. Polyc. ibid. Ans. l. 10. c. 8. Burch. l. 9. c. 30. Ivo p. 8. c. 168. Pann. l. 6, c. 92.* e *Ivo p. 8. c. 254. Pann. l. 6. c. 28, & 105.*

a *al. non temere dixerim.* b *Sentent. 4. dist. 31. Ivo part. 8. cap. 12. Pannorm. lib. 6. c. 74.* c *Ivo p. 8. c. 73.* d *al. viventibus.* e *al. purus.*

3. Ter-

3. *Tertio, Si sola confessione cordis crimen possit deleri?*
4. *Quarto, Si tempore orationis quis valeat reddere conjugii debitum?*
5. *Quinto, An vir sine consensu uxoris continentiam vovere possit, vel si minis vel terroribus licentiam vovendi ab ea extorquere valeat?*

QUÆSTIO I.

1 ps Quod autem propter impossibilitatem reddendi debitum mulier a viro suo separari non possit, auctoritate Evangelica, & Apostolica probatur. Sic enim Christus ait in Evangelio: Nulli licet dimittere uxorem suam, nisi causa fornicationis: *vel qua alter eorum (sicut Augustinus exponit) fornicatus fuerit, vel ad quam alter alterum pertrahere voluerit. Item Apostolus* b: Mulier, quanto tempore vivit vir ejus, alligata est legi ipsius, *non legi sibi reddendi debitum: sed non transferendi se ad alium. Item* c: His, qui matrimonio juncti sunt, præcipio non ego, sed Dominus, uxorem a viro non discedere, nisi causa fornicationis. *Evangelica itaque & Apostolica auctoritate prohibetur mulier a viro suo discedere, nisi ob causam illam cunctis notissimam: qua interveniente si discesserit, oportet eam manere innuptam, aut reconciliari viro suo. Unde datur intelligi, quod impossibilitas reddendi debitum non facit conjugii dissidium.* §. 1. *His ita respondetur: conjugium confirmatur officio, ut supra* α *probatum est: postquam vero officio confirmatum fuerit: nisi causa fornicationis, non licet viro uxorem dimittere, vel uxori a viro discedere. Verum antequam confirmetur, impossibilitas officii solvit vinculum conjugii.*

Corr. Rom. ¶ α Ut supra] *Videtur indicari c.* non dubium, & *c.* cum societas. *supr. 27. q. 1. de qua re ibi notatum est.*

C. I. *Licet mulieri alteri nubere, quam ob frigiditatem vir cognoscere non poterit.*

Unde scribit Gregorius *Joanni* α *Ravennati Episcopo.*

Quod *d* autem interrogasti de his, qui matrimonio juncti sunt, & nubere non possunt, si ille aliam, vel illa alium ducere possit? De quibus scriptum est: *e Vir & mulier, si se conjunxerint, & postea dixerit mulier de viro, quod non possit coire cum ea, si potest probare per justum judicium, quod verum sit, accipiat alium. Si autem ille aliam acceperit, separentur.*

Corr. Rom. ¶ α Joanni] *Repetenda sunt, quæ sunt notata in hoc idem caput supra 26. q. 2.*

CAP. II.

Item ex epistola ejusdem.

Requisisti *d* de his, qui ob causam frigidæ naturæ dicunt se non posse invicem operam carni dantes commiscere. Iste vero si non potest ea uti pro uxore, habeat eam quasi sororem. Quod si retinaculum conjugale voluerint rescindere, maneant utrique innupti. Nam si huic non potuit concordare naturaliter, quomodo alteri conveniet? Si igitur vir aliam vult uxorem accipere, manifesta patet ratio *g*, quia suggerente diabolo odii fomitem, exosam eam habuit, & idcirco eam dimittere mendacii falsitate molitur. Quod si mulier causatur, & dicit; Vovi esse mater, & filios procreare, & uterque eorum septima manu propinquorum tactis sacrosanctis reliquiis jurejurando dicat, ut nunquam per commistionem carnis conjuncti una caro effecti fuissent, tunc videtur mulierem secundas nuptias contrahere posse. Humanum *h* dico propter infirmitatem carnis eorum. Virginitatem enim frigidæ naturæ est, maneat sine conjuge. Quod si & ille aliam copulam acceperit, tunc hi, qui juraverint, perjurii crimine rei teneantur, & pœnitentia peracta priora cogantur recipere connubia.

2 pars. Gratian. *Hoc autem servari præcipitur, cum uterque idem fatetur. Cæterum si vir asseruit, se reddidisse debitum uxori, & illa diffitetur, cui potius fides habenda sit, merito quæritur.*

C. III. *In veritate viri consistat, si mulier negat se cognitam ab eo.*

De his in Concilio apud Compendium habito *ita statutum est.*

Si *b* quis accepit uxorem, & habuit eam aliquo tempore, & ipsa fœmina dicit, quod nunquam coisset cum ea: & ille vir dicit, quod sic fecit, in veritate viri consistat: quia vir caput est mulieris.

3 pars. Gratian. *Ecce, quod impossibilitas reddendi debitum, vinculum solvit conjugii. Sed hoc de naturali impossibilitate statutum est. Hæc autem, maleficii impedimento, non frigiditate naturali debitum conjugale prohibente, a viro suo separata est. Unde quæritur, si liceat ei etiam in hoc casu a viro suo discedere, & alii se copulare?*

C. IV. *Quid de his, qui maleficiis impediti, coire non possunt.*

De his ita scribit Hincmatus Rhemensis Archiepiscopus.

Si *c* per sortiarias, atque maleficas α occulto, sed nunquam injusto Dei judicio permittente, & diabolo præparante, concubitus non sequitur, hortandi sunt, quibus ista eveniunt, ut corde contrito, & spiritu humiliato, Deo & Sacerdoti de omnibus peccatis suis puram confessionem faciant, & profusis lachrymis, & largioribus eleemosynis, & orationibus, atque jejuniis Domino satisfaciant, & per exorcismos ac cætera Ecclesiasticæ medicinæ munia *d*, ministri Ecclesiæ, tales, quantum Dominus annuerit, qui Abimelech, ac domum ejus Abrahæ orationibus sanavit, sanare procurent. Quod si forte sanari non potuerint, separari valebunt: sed postquam alias nuptias expetierint, illis in carne viventibus, quibus juncti fuerant, prioribus, quos reliquerant, etiamsi possibilitas concubendi eis reddita fuerit, reconciliari nequibunt.

Corr. Rom. ¶ α Maleficas,] *In vulgatis sequebatur,* artes: *quæ vox abest a plerisque vetustis codicibus, ac cæteris collectoribus.*

Gratian. *Sed in hoc videtur contrarius præmisso capitulo Gregorii. Ibi enim post possibilitatem redditam jubetur separari ab eo, cui secundo nupserat, & redire ad primum. Hic autem vivente eo, cui secundo copulata fuerat, primo reconciliari non poterit.*

QUÆSTIO II.

1 ps Quod autem ei, cum quo prius fornicata fuerat, post separationem nubere possit, superius probatum est. *Mortuus est enim sibi vir ejus. Ex quo, judicio Ecclesiæ ab eo separata, ab ejus lege soluta est. Unde juxta* e *Apostolum nubat, cui vult, tantum in Domino.* §. 1. *Sed quæritur, si sine Ecclesiastico judicio, nulla causa dissidii rationabiliter probata ab ea discessisset, an esset cogendus redire ad eam? de hoc ita statutum est* in Concilio Carthaginensi, *cui interfuit Augustinus, cap. 30.* f

Corr. Rom. ¶ *Etiam in codicibus manuscriptis & apud Ivonem part. 8. c. 328. citatur ex Concilio Carthaginensi, in quo nullo inventum est, sed in Agathensi, cap. 25. (ex quo citat Ivo eadem part. 8. Capit. 231.) & Capitular. 7. c. 305.*

a *Matth. 19. supr. 28. q. 1. c. idololatria.* §. *item si infidelitas.* b *Rom. 7.* c *1. Cor. 7.* d *supr. 27. quæst. 2. quod autem. Sent. 4. dist. 34. Burch. l. 9. c. 40. Ivo p. 8. c. 118.* e *Pann. l. 6. c. 115. Anf. l. 10. c. 26. Capit. 6. c. 55. Ivo p. 8. c. 80.* f *Sent. ibid. Polyc. l. 6. tit. 4. Anf. l. 10. c. 25. Burch. l. 9. c. 44. Ivo p. 8. c. 182. Pann. l. 6. c. 116. ex Greg. II.* g *al. ratione.* h *Rom. 6.*

a *Sent. 4. dist. 34.* b *Sent. ibid. Burch. l. 9. c. 42. Ivo part 8. c. 180. Pann. l. 6. c. 119.* c *Sent. ibid. Ivo p. 8. c. 194. Pann. l. 6. c. 117.* d *al. munimina.* e *2. Cor. 7.* f *al. 25.*

C. I.

C. I. *Non licet alicui uxorem dimittere, nisi causa diffidii primum Ecclesiæ probetur.*

SEculares *a*, qui conjugale consortium nulla α graviori culpa dimittunt, vel etiam dimiserunt, & nullas causas diffidii probabiliter proponentes, propterea sua matrimonia dimittunt, ut aut illicitâ, aut alienâ præsumant: si antequam apud Episcopos comprovinciales diffidii causas dixerint, & priusquam in judicio damnentur, uxores suas abjecerint, a communione sanctæ Ecclesiæ, & populi cœtu, pro eo quod fidem & conjugia maculant, excludantur.

Corr. Rom. ¶ α Nulla] *In recentioribus Conciliorum editionibus in Concilio Agathensi legitur*, sine graviori: *in Capitularibus*, absque graviori: *sed in antiquis editionibus Parisiensibus Conciliorum, & duobus codicibus Vaticanis*, consortium graviori.

C. II. *Lex divina prohibet virum uxorem dimittere, nisi causa fornicationis.*

Item Ambrosius *super Lucam, ad c.* 16.

AN, quod in subditos nefas est, in comparem fas est? dimittis ergo uxorem quasi α jure, sine crimine, & putas id tibi licere, quia lex humana non prohibet? Sed divina prohibet. Qui hominibus obsequeris, Deum verere: audi legem Domini, cui obsequuntur etiam, qui leges ferunt: *Quod* b *Deus conjunxit, homo non separet.*

Corr. Rom. ¶ α Quasi jure,] *Sic etiam in vulgatis B. Ambrosii codicibus. In tribus Gratiani manuscriptis est*, quam scis vivere sine crimine.

C. III. *Absque causæ cognitione a viro suo dimissa, ad omnia restituatur.*

Item Nicolaus Papa *Carolo Regi.*

HIstoria *c* Ecclesiastica ab Eusebio Cæsariensi Episcopo confecta, de muliere quadam, quæ pro *d* castitate a marito accusabatur, ait: *Præceptum est ab Imperatore lege lata, ut primo permitteretur ei rem familiarem libere diutius ordinare: tunc demum responderet objectis: Hoc omnes leges tam Ecclesiasticæ, quam vulgares, publicæque præcipiunt.* §. 1. Si *e* autem de mulieribus, & secularibus viris hæc constituta sunt, multo magis Ecclesiasticis hominibus, & Sacerdotibus sunt concessa.

Corr. Rom. ¶ *Hujus mulieris meminit Justinus in primo Apologetico pro Christianis, & Eusebius Ecclesiasticæ historiæ l. 4. cap. 16. Verba quidem hujus capitis in epistolis Nicolai impressis, aut manuscriptis non sunt inventa: sed habentur fere eadem in præfatione Isidori in suam canonum collectionem. Præstat tamen Justinum & Eusebium adire. Fortasse autem in hoc cap. translatus est titulus ex sequenti.*

C. IV. *Nisi post restitutionem, neque de conjugii fœdere, neque de adulterii crimine, inter virum & uxorem judicium est agitandum.*

Item Nicolaus Papa *in epistola Carolo Regi.*

2 SIve *f* de conjugii fœdere, sive de adulterii crimine judicium agitandum sit, nulla ratio *g* patitur Thietbergam cum Lothario posse inire conflictum, vel levissimum controversiæ subire certamen, nisi prius ad tempus fuerit reddita suæ potestati, & consanguineis propriis libere sociata. Itaque *h* etiam locus providendus est, in quo nulla sit vis multitudinis formidanda, & non sit difficile testes producere, vel cæteras personas, quæ tam a sanctis canonibus, quam a venerandis Romanis legibus in hujusmodi controversiis requiruntur.

Corr. Rom. ¶ *Epistola, ex qua acceptum est hoc caput, habetur Romæ in codice monasterii Dominicanorum, & ex ea aliqua sunt addita & emendata.*

3 pars. Gratian. *In hoc capite, quamvis videatur causa exposita, quare sua auctoritate non licet alicui uxorem dimittere, qua cessante, ipsa quoque prohibitio cessare videtur; tamen quia ipsa separatio pœna est, & pœna nulli est inferenda, nisi per judicem, generaliter hoc intelligendum est, ut sive ob causam præmissam, sive nulla causa existente, non liceat alicui sua auctoritate uxorem dimittere. Quod etiam de pœna homicidii, vel qualibet alia intelligendum est.*

C. V. *Conjugia penitus interdicantur his, qui suas conjuges occidunt.*

Unde Nicolaus Papa *scribit Rodulpho Bituricensi Archiepiscopo.*

INterfectores *a* suarum conjugum sine judicio, cum non addis, adulterarum, vel aliquid hujusmodi, quid aliud habendi sunt quam homicidæ, ac per hoc ad pœnitentiam redigendi? Quibus penitus conjugium denegatur, exceptis adolescentibus, de quibus est beati Leonis Papæ XXV. α regula Decretalium, imo indulgentia, observanda.

Corr. Rom. ¶ α XXV.] *Hoc eodem numero habetur in codice canonum inter decreta seu regulas Leonis.*

Gratian. *In hoc capite videtur* Nicolaus b *permittere maritis, causa adulterii, vel alterius hujusmodi criminis, uxores suas interficere. Sed Ecclesiastica disciplina spirituali gladio, non materiali criminosos feriri jubet: illo videlicet gladio, quo* c *Petrus jubetur mactare & manducare. De quo etiam Christus ait in Evangelio* d: Non veni paeem mittere in terram, sed gladium.

C. VI. *Non licet alicui uxorem suam adulteram occidere.*

Hinc idem Nicolaus *scribit Albino Archiepiscopo.*

INter *e* hæc sanctitas vestra addere studuit, si cujus uxor adulterium perpetraverit, utrum marito illius liceat secundum mundanam legem eam interficere. Sed sancta Dei Ecclesia mundanis nunquam constringitur legibus: gladium non habet, nisi spiritualem: non occidit, sed vivificat.

C. VII. *Pœnitentia ejus, qui propriam absque causa peremit uxorem.*

Item Pius Papa.

QUicunque *f* propriam uxorem absque lege, vel *g* sine causa, & certa probatione interfecerit, aliamque duxerit uxorem, armis depositis, publicam agat pœnitentiam, & si contumax fuerit, & Episcopo suo inobediens extiterit, anathematizetur, quousque consentiat. Eadem lex erit illi, qui seniorem suum interfecerit.

C. VIII. *Pœnitentia Hastulphi, qui uxorem suam interfecit.*

Item Stephanus Papa V. *Hastulpho.*

ADmonere *h* te cum lachrymis, & multo gemitu cordis curamus, fili Hastulphe: sed non filius debes dici, qui tam crudeliter infelix homicidium perpetrasti. Nam occidisti uxorem tuam, partem corporis tui, legitimo matrimonio tibi sociatam, sine causa mortis, non tibi resistentem, non insidiantem quoque modo vitæ tuæ. Non inveniste eam cum alio viro nefariam rem

a *Ivo p.* 8. *c.* 231. & 328. *Pann. l.* 6. *c.* 106. b *Matth.* 19. c *In præfatione Isidori in volumen Conciliorum.* d *al. de.* e *ibidem inferius.* f *Polyc. l.* 6. *tit.* 4. *Burch. l.* 9. *c.* 13. *Ivo part.* 8. *c.* 116. *Rhegino l.* 2. *Chronographiæ.* g *al. ratione patet.* h *al. Inter quos*] *orig.*

a *Sent.* 4. *dist.* 38. *Ivo p.* 8. *c.* 125. *Pann. l.* 7. *c.* 15. *Infra, ead. in adolescentia.* b *Sent. ibid.* c *Act.* 10. d *Matth.* 10. e *Sent. ibid. Polyc. l.* 6. *tit.* 10. *Ivo p.* 8. *c.* 124. & 333. *Pann. l.* 7. *c.* 14. f *Sent. ibid. Burch. l.* 6. *c.* 37. *Ivo p.* 10. *c.* 166. *Ans. l.* 10. *c.* 56. *Simile* 5. *Capit. c.* 149. g *al.* &. h *Burch. l.* 6. *c.* 40. *Ivo p.* 8. *cap.* 126. *Pannorm. l.* 7. *c.* 16.

facien-

facientem: sed concitatus a diabolo, impio furore inflammatus, latronum more atrocius eam gladio tuo, crudelior omni bestia, interemisti: & nunc post mortem ejus addis iniquitatem super iniquitatem, filiorum tuorum improbe prædo. Qui matri non pepercisti, & filios tuos orphanos fecisti, inducere super eam vis mortis causam post mortem: per unum homicidam, & reprobum testem incusare vis mortuam. Quoniam nec Evangelium, nec ulla divina humanaque lex unius testimonio etiam idoneo quempiam condemnat vel justificat: quanto magis per illum flagitiosissimum, & sceleſtum nec illa viva debuit condemnari, nec α a te post ejus mortem accusari? Prius causa criminis subtiliter erat investiganda: & tunc, si ita fuisset inventa, secundum legis tramitem debuit accipere ultionis vindictam. Nam si verum (quod absit) fuisset, sicut ille adulter mentitus est, post septem annos pœnitentia peracta dimittere eam per approbatam causam poteras, si voluisses: occidere tamen eam nullatenus debuisti. Non *a* enim vult Deus mortem peccatoris; sed ut convertatur ad pœnitentiam, & vivat. Idcirco placeat tibi consilium nostrum, & hoc fac, quod melius tibi, leviusque videri potest: miserere animæ tuæ, at non sis tu tibimet ipsi homicida. Relinque quapropter, te rogamus, hoc malum *b* seculum, quod te traxit ad immanissimum peccati facinus: ingredere monasterium, humiliare sub manu Abbatis, & multorum fratrum precibus adjutus, observa cuncta simplici c animo, quæ tibi fuerint imperata, si forte ignoscat infinita Dei bonitas peccatis tuis, & refrigeret animam tuam, priusquam crucieris perpetuis flammis. Hoc levius & melius tibi esse certissime scias. Sin autem publicam pœnitentiam, permanens in domo tua, vel in hoc mundo, vis agere (quod pejus tibi, & durius, & gravius esse non dubites) ita, ut agere debes, exhortamur, omnibus diebus quibus pœnitere debes, vinum & siceram non bibas, carnem nullo unquam tempore comedas, præterquam in Pascha, & in die Natalis Domini: in pane, & aqua, & sale pœnitentiam age: in jejuniis, & vigiliis, & orationibus, & eleemosynis omni tempore persevera: armis nunquam cingere, nec in quolibet loco litigare præsumas. Uxorem nunquam ducere, concubinam non habere, nec adulterium committere audeas: in balneo nunquam laveris, in conviviis lætantium nunquam te misceas, in Ecclesia segregatus ab aliis Christianis post ostium & postes humiliter te repone, ingredientium & egredientium suppliciter orationibus commenda te, communione corporis & sanguinis Domini cunctis diebus vitæ tuæ indignum te existimes: in ultimo tamen exitus vitæ tuæ die, si merueris, pro viatico, si sit, qui tribuat, tantummodo venialiter ut accipias, tibi concedimus. Sunt & alia multa, quæ tibi nimis durius, & satis acrius erant juxta magnum pondus peccati, infelix, adjicienda. Sed si hæc omnia, quæ tibi misericorditer supra dicta sunt, perfecto corde, Domino auxiliante, feceris, & custodieris, confidimus de immensa Dei clementia remissionem habiturum te tuorum peccatorum, & secundum dictum *d* justi, bonique pastoris resolvet te sancta Ecclesia ab hoc vinculo peccati in terris, ut per ipsius gratiam, qui eam suo sanguine acquisivit, solutus sis in cœlis. Sin autem aliter feceris, & sanctæ matris Ecclesiæ tam salubrem admonitionem despexeris, ipse tibi sis judex, & in laqueo *e* diaboli, quo irretitus teneris, permanebis, & sanguis *f* tuus super caput tuum: nos alieni a consortio tuo pro aliorum filiorum Dei salute, ipso opitulante, omni solicitudine nitimur dusudare, & Domini misericordiam attentius quotidie implorare.

Corr. Rom. ¶ α Nec a te] *Apud Burchardum & Ivonem legitur*, nec tu poteris post mortem ejus excusari.

a *Ezech.* 33. b *al. malignam.* c *al. supplici.* d *al. imperium.* e *Oseæ* 4. f *Matth.* 19.

C. IX. *Potius uxore vivente aliam ducat quis, quam humanum sanguinem fundat.*

Item Augustinus *de adulterinis conjugiis, lib.* 2. *cap.* 15.

SI (*a* quod verius dicitur) non licet homini Christiano adulteram conjugem occidere, sed tantum dimittere; quis est tam demens, qui dicat ei, fac quod non licet, ut liceat tibi, quod non licet? Cum enim utrumque secundum legem Christi illicitum sit, sive adulteram occidere, sive illa vivente alteram ducere, ab utroque abstinendum est, non illicitum pro illicito faciendum. Si enim facturus est, quod non licet, jam faciat adulterium, & non faciat homicidium, ut vivente uxore sua alteram ducat, & non humanum sanguinem fundat. Quod si est utrumque nefarium, non debet alterum pro altero perpetrare, sed utrumque vitare.

4 ps. Gratian. *In præmissis auctoritatibus quique prohibentur adulteras conjuges suas occidere: sed permittitur post septem annorum pœnitentiam eis illas dimittere. Si autem illas interfecerint, jubentur sine spe conjugii perpetuo manere: nisi forte propter lapsum juvenilis incontinentiæ ad matrimonia contrahenda eis misericordia impendatur. Clericis autem conceditur, si uxores eorum peccaverint, sine mortis acerbitate habere eas in custodia, & ad jejunia eas cogere: non tamen usque ad necem affligere.*

C. X. *Clerici, si uxores eorum peccaverint, præter necem eas domi custodiant, & ad salutaria eas cogant jejunia.*

Unde in Toletano Concilio I. *cap.* 7. *legitur.*

PLacuit *b*, ut si quorumcunque Clericorum uxores peccaverint, ne forte licentiam peccandi plus habeant, accipiant mariti earum hanc potestatem, præter necem custodiendi ac ligandi in domo sua, ad jejunia salutaria, non mortifera eas cogentes: ita, ut invicem sibi Clerici pauperes auxilium ferant, si servitia forte non habeant. Cum uxoribus autem ipsis, quæ peccaverint, non cibum sumant, nisi forte ad timorem Dei acta pœnitentia revertantur.

5 pars. Gratian. *Nunc autem quæritur, quare sacris canonibus sit institutum, ut post septem annos pœnitentes in pristinum statum revocentur?*

C. XI. *Quare sit institutum post septem annos in pristinum statum pœnitentes redire.*

De his ita scribit Isidorus *ad Massionem* c *Episcopum, in præfatione ad librum de summo bono.*

HOc *d* ipsum, quod canonum censura post septem annos remeare pœnitentem in pristinum statum præcipit, &c. *ut in* α *tractatu ordinandorum de lapsis*, non ex electione proprii arbitrii, sancti Patres, sed potius ex sententia divini judicii sanxerunt. Nam legitur, quod Maria *e* soror Aaron Prophetissa, dum *f* detractionis *g* adversus Moysen incurrisset delictum, illico stigmate lepræ perfusa est: cumque peteret Moyses, ut emundaretur, præcepit eam Deus extra castra septem diebus egredi, & post emundationem rursus eam in castra admitti. Maria ergo soror Aaron, caro intelligitur Sacerdotis, quæ dum superbiæ dedita, sordidissimis cogitationum *h* maculatur contagiis, extra castra septem diebus, hoc est, extra collegium sanctæ Ecclesiæ septem annis projicitur, ut post emendationem vitiorum, loci, vel pristinæ dignitatis recipiat meritum. *& post pauca.*

a *Ivo p.* 8. *c.* 241. *Pœnn. l.* 7. *c.* 17. b *Ivo p.* 8. *c.* 283. c *al. Massenum.* d *Rabanus l. pœnit. cap.* 1. *Polyc. l.* 4. *tit.* 39. *Anselm. lib.* 8. *c.* 37. *Ivo p.* 8. *c.* 398. *& p.* 15. *c.* 91. e *supr. distinct.* 50. *cap.* 12. f *al. cum.* g *al. obtrectationis. Numer.* 12. h *al. corruptionum.*

§. 1. In

§. 1. In *a* fine β autem epistolæ hoc adjiciendum putavi, ut, quotiescunque in gestis Conciliorum discors sententia invenitur, illius sententia magis teneatur, cujus antiquior aut prior extat auctoritas.

Corr. Rom. ¶ α Ut in contractu ordinandorum de lapsis,] *Absunt hæc a pleriſque vetustis, sed non sunt expuncta, quia sic solet citare Gratianus, ut indicatur c.* Presbyter. *supr. dist.* 82.

¶ β In fine autem] *Hæc usque ad finem absunt ab uno antiquo Gratiani exemplari.*

Gratian. *Hoc autem quanquam de Sacerdotibus videatur specialiter dictum, generaliter tamen de omnibus pœnitentibus oportet intelligi. Ad imitationem namque illius Dominicæ sententiæ, David* b *de adulterio & homicidio reprehensus unius hebdomadæ jejunium in satisfactionem admissi sceleris Deo legitur obtulisse. Hinc etiam Ecclesiastica consuetudine est usurpatum, ut majorum criminum pœnitentia septem annorum spatio concludatur, nisi vel officii excellentia, vel criminum magnitudo vulgarem consuetudinem excedens (veluti dum contra naturam humanæ societatis parentibus, vel liberis, vel aliis ejusmodi personis impudice adhæremus: vel dum relicto naturali usu contra naturam more Sodomitico fornicamur, vel usque ad coitum brutorum animalium prolabimur,) præmissum spatium transcendere cogat.*

6 pars. §. 1. *De pœnitentibus quoque quæritur, An eis generaliter post pœnitentiam peractam conjugia concedantur? Generaliter enim canonica auctoritate prohibentur pœnitentes ad secularem militiam redire, vel matrimonia contrahere.*

C. XII. *Pœnitentes matrimonia contrahere prohibentur.*

Unde Syricius Papa, *epist.* 1. *ad Himerium Episcopum, c.* 5.

DE c his vero non incongrue dilectio tua Apostolicam sedem credidit consulendam, qui acta pœnitentia, tanquam canes ac sues ad vomitus pristinos & volutabra redeuntes, & militiæ cingulum, & ludicras voluptates, & nova conjugia, & inhibitos denuo appetivere concubitus, quorum improfessam continentiam generati post absolutionem filii prodiderunt. De quibus quia jam suffugium non habent pœnitendi, id duximus decernendum, ut sola citra Ecclesiam fidelibus oratione jungantur, sacris mysteriorum celebrantibus (quamvis non mereantur) interſint, a Dominicæ autem mensæ convivio segregentur, ut hac saltem districtione correpti, & ipsi in se sua errata castigent, & aliis exemplum tribuant, quatenus ab obscœnis cupiditatibus retrahantur. Quibus tamen (quoniam carnali fragilitate ceciderunt) viatico munere, cum ad Dominum cœperint proficisci, per communionis gratiam volumus subveniri: quam formam & circa mulieres, quæ se post pœnitentiam talibus pollutionibus devinxerunt, servandam esse censemus.

Gratian. *Sed quia timore solvendi conjugii nonnulli ad pœnitentiam accedere differunt, vel propter lapsum adolescentiæ, quem formidant, pœnitentiæ remedium suscipere negligunt; ideo auctoritate canonica permittitur eis vel contracta matrimonia retinere, vel alia contrahere.*

C. XIII. *Ex indulgentia conjugia post pœnitentiam legitimam non negentur.*

Unde Leo Papa *Galerio Episcopo Tripolitano scribit.*

AUdivimus a quibusdam, quod in vestris diœcesibus ac finibus Christianorum cœtus levi occasione se subtrahunt pœnitentiæ jugo, dicentes, quia si pœnitentiam agimus, conjugii debemus relinquere copulam: in quo errant, & de veritatis calle discedunt, quia pro omnibus illicitis pœnitentiam unusquisque Christi nominis cultor sustinere ac peragere summopere debet, dicente *d* Domino: *Pœnitentiam agite appropinquabit enim regnum cœlorum.* Conjugium vero legitimum nulli orthodoxorum pœnitentiam sustinenti solvere licet. *& infra.* §. 1. Sacris eos vos expedit eloquiis edocere, ut ab erroris eripiantur caligine, & licitis copulationibus juncti, de omnibus illicitis pœnitentiam agere procurent.

C. XIV. *Propter lapsum juvenilis incontinentiæ non negentur pœnitentibus licita conjugia.*

Item Leo Papa *ad Rusticum, epist. 90. al. 92. c.* 11.

IN adolescentia constitutus, si urgente aut metu mortis, aut captivitatis periculo pœnitentiam gessit, & postea timens lapsum incontinentiæ juvenilis, copulam uxoris elegit, ne crimen fornicationis incurreret, rem videtur feciſſe venialem, si præter conjugem, nullam omnino cognoverit. In quo tamen non regulam constituimus, sed quid sit tolerabilius æstimamus.

C. XV. *Hæc pœnitentia est imponenda ei, qui matrem occiderit.*

Item Nicolaus Papa *Rhotaldo a Episcopo sanctæ Ecclesiæ Argentoratensis.*

7 LAtorem *b* præsentium matricidam esse cognovimus.
ps Cui præcipimus, ut sub pœnitentiæ jugo permaneat: ita ut per annum integrum Ecclesiam non ingrediatur, sed ante fores basilicæ orans, & deprecans Deum perseveret, qualiter tanto eripiatur piaculo. Completo vero anni circulo introeundi in Ecclesiam licentiam habeat; tamen inter audientes stet, sed nondum communicet. Completis autem trium annorum curriculis sacræ communionis ei gratia concedatur, oblationes vero non offerat, nisi prius aliorum septem annorum curricula expleantur. §. 1. His autem omnibus annis atque temporibus carnem non manducet, nec vinum bibere præsumat, exceptis festis diebus, atque Dominicis, & a Pascha usque ad Pentecosten. Et quocunque ire voluerit, nullo vehiculo deducatur, sed pedibus proficiscatur, arma non sumat, nisi contra Paganos: jejunet autem tribus diebus per hebdomadam usque ad vesperam. A propria quidem, ac legitima conjuge non separetur, ne in fornicationis voraginem corruat, quod ne fiat, optamus. Si autem ante annorum trium cursum finis vitæ illius appropinquaverit, corporis & sanguinis Domini nostri Jesu Christi particeps fiat: sin *c* autem; ut supra statuimus, efficiatur: tamen, si illius conversionem *d*, & lachrymarum fontem in omnibus videritis floridis actionibus, & optimis operibus pullulare, humanius circa eum vestra solicitudo pervigil appareat, mitisque omnibus demonstretur.

Corr. Rom ¶ *Pœnitentia parricidarum, quæ hic præcipitur, habetur in Concilio Wormacienſi, c.* 30.

C. XVI. *Post dignam pœnitentiam adolescentibus permittuntur licita conjugia.*

Item e.

8 SI *f* quis cum duabus fuerit sororibus fornicatus,
ps aut cum his personis, de quibus sancta Scriptura prohibet, si dignam egerit pœnitentiam, & castitatis non valuerit continentiam sustinere, liceat ei legitimam in conjugio uxorem accipere: similiter & mulieri, quæ tali fuerit scelere lapsa, ut fornicationis non perducatur ad chaos: sed hoc de Laicis viris ac mulieribus solummodo statuimus.

Corr. Rom. ¶ *Ivo citat hoc, quemadmodum & sequens, ex Nicolao ad Carolum Archiepiscopum & ejus Suffraganeos. Idem vero habetur in Concilio Wormacienſi, cap.* 33. *nisi*

a *Sup. dist.* 50. *domino sancto.* b 2. *Reg.* 12. c *Burch. l.* 19. *c.* 57. *Ivo p.* 15. *c.* 71. d *Matth.* 3.

a *al. Rodulpho. Vid. Rhenanum Rer. Germ. lib.* 3. *p.* 177. b *Polyc. lib.* 6. *tit.* 10. *Anselm. lib.* 11. *cap.* 52. *Burchard. l.* 6. *c.* 46. *Ivo p.* 10. *c.* 137. c *Vide Rhenanum ad finem Tertulliani operum.* d *al. conversationem.* e *al. Idem.* f *in Concilio Wormacienſi, c.* 33. *idem habetur.*

quod pro illis verbis, lapsa, ut fornicationis non perducatur ad chaos, *in eo legitur*, lapsa fornicationis, liceat.

C. XVII. *Puniatur, qui hæc crimina committit, non tamen legitimam dimittat uxorem.*

Item a.

SI *b* quis cum matre *α* fornicatus fuerit spirituali, anathematis (ut scitis) percutitur ictibus. Similiter autem & illum percutere promulgamus, qui cum ea, quam de sacro fonte baptismatis susceperit, aut cum illa, quam ante Episcopum tenuerit, cum sacro chrismate fuerit uncta, fornicationis perpetraverit scelus: legitimam tamen, si habuit, non dimittat uxorem.

9 pars. §. 1. Quos *b* enim Deus conjunxit, judex sua auctoritate separare non debet.

Corr. Rom. ¶ *α* Cum matre] *Sic in Pannormia, & apud Ivonem part. 9. cap. 36. sed apud eundem p. 1. c. 138. legitur:* si quis cum commatre, *sicut etiam in Concilio Wormacienſi.*

¶ *β* Quos enim] *Hæc non ſunt in Wormacienſi, neque apud Ivonem, ſed fere eadem in Pannormia.*

C. XVIII. *Non homo ſeparat, quos pœna condemnat.*

Quanquam Iſidorus *hoc aliter intelligat, dicens:*

QUos *c* Deus conjunxit, homo non ſeparet.] Quæris quomodo? ſubaudi violenter, ſine lege, abſque ratione, quos Deus conjunxit, homo non ſeparet. Non enim homo ſeparat, quos pœna condemnat, quos reatus accuſat, quos maleficium coarctat.

Gratian. *Verum hoc pro his dictum intelligitur, quos judices ſeculi pro ſuis ſceleribus legum ſeveritate percellunt, quos vel morte puniunt, vel deportari jubent.*

CAP. XIX. *De eodem*

Item ex Concilio Toletano VI. *c.* 8.

10 ANtiqui *d*, & ſanctiſſimi eſt patris ſententia Papæ ps Leonis, ut is, qui in ætatis adoleſcentia poſitus, dum mortis formidat caſum, pervenerit ad pœnitentiæ remedium, ſi conjugatus forte *e* fuerit incontinens ne poſtea adulterii lapſum incurrat, redeat ad priſtinum conjugium, quouſque poſſit adipiſci temporis maturitate continentiæ ſtatum: quod nos ſicut de viris, ita de fœminis æquo modo cenſemus. Non quidem hoc generaliter, & canonice eſt præceptum, ſed conſtat a nobis pro humana fragilitate indultum. Ea duntaxat ratione, ut ſi is, qui pœnitentiæ non eſt legibus deditus, ante ab hac vita deceſſerit, quam ex conſenſu ad continentiam unus *α* eorum fuerit regreſſus, ſuperſtiti non liceat denuo ad uxoris tranſire amplexus. Si autem illius vita extiterit ſuperſtes, qui non accepit abſolutionem *f* pœnitentis, nubat, ſi ſe continere non poteſt, & alterius *g* conſortio fruatur uxoris. Quod de utroque ſexu quomodo a nobis manifeſtum eſt eſſe decretum: ita videlicet, ut in omnibus Sacerdotis expectetur ordinatio, ut juxta quod ætatem aptam perſpexerit, pœnitentiæ, abſolutionis, vel diſtrictionis tribuat legem.

Corr. Rom. ¶ *α* Unus eorum] *In antiquis Conciliorum editionibus eſt*, eorum, unde: *in uno Vaticano codice*, alter eorundem: *in codice Lucenſi regio*, ad continentiam eorum fuerit: *in poſterioribus autem Colonienſibus editionibus*, alter ad continentiam eat, unde fuerit regreſſus. *Itaque in tanta varietate retenta eſt vulgata lectio Gratiani, quæ eſt in manuſcriptis quoque ipſius exemplaribus.*

a *al. Idem.* b *In eodem Concilio, cap. 34. Ivo p. 1. c. 138. & part. 9. c. 36. Pannorm. l. 7. c. 64.* c *Matth. 19.* d *Supr. eod. in adoleſcentia.* e *al. eſt forte.* f *al. benedictionem.* g *al. ulterius.*

TRACTATUS DE PŒNITENTIA.

QUÆSTIO III.

His breviter decurſis, in quibus extra negotii finem aliquantulum evagati ſumus, ad propoſitæ cauſæ tertiam quæſtionem pertractandam (qua quæritur:

DISTINCTIO I.

1 UTrum *a* ſola cordis contritione, *& ſecreta ſatisfa-* ps *ctione, abſque oris confeſſione quiſque poſſit Deo ſatisfacere) redeamus. Sunt enim, qui dicunt, quemlibet criminis veniam ſine confeſſione facta Eccleſiæ, & ſacerdotali judicio poſſe promereri, juxta illud Ambroſii ſuper Lucam, ad cap. 22.*

Corr. Rom. ¶ *Gratianus ad explicandam hanc tertiam quæſtionem multa attulit. Quam per longam traditionem, qui eum ſequuti ſunt, in ſeptem diſtinctiones diviſerunt. In antiquioribus enim exemplaribus nulla eſt diſtinctionum ſeparatio in aliquibus vero in margine tantum eſt*, Diſtinctio prima, ſecunda, &c.

¶ *α* Utrum ſola] *Hæc conjungenda ſunt cum ſuperioribus, quemadmodum in pervetuſtis ſunt conjuncta: ab illis enim pendent.*

CAP. I.

PEtrus *a* doluit & flevit, quia erravit, ut homo. Non invenio, quid dixerit: invenio, quod fleverit: lachrymas ejus lego, ſatisfactionem non lego.

CAP. II.

Item α.

LAchrymæ *b* lavent delictum, quod voce pudor eſt confiteri,

Corr. Rom. ¶ *α* Item] *Sequebatur*, Joannes Chryſoſtomus, *apud quem hæc ipſa omnino verba non ſunt inventa. Sed apud B. Ambroſium poſt ultima verba capitis præcedentis ſequitur:* Sed quod defendi non poteſt, abſolvi poteſt. Lavent lachrymæ delictum, &c. *Nec multo aliter in ſerm. 46. de Petri pœnitentia: & Ambroſium citat Magiſter ſententiarum.*

CAP. III.

Item Propheta.

SAcrificium *c* Deo ſpiritus contribulatus, cor contritum, & humiliatum, Deus, non deſpicies.

CAP. IV.

Item.

DIxi *d*, confitebor adverſum me injuſtitiam meam Domino, & tu remiſiſti impietatem peccati mei.

CAP. V.

Quod Auguſtinus *exponens ait.*

MAgna *e* pietas Dei, ut ad ſolam promiſſionem peccata dimiſerit. §. 1. Nondum pronuntiat ore, & tamen Deus jam audit in corde, quia ipſum dicere, quaſi quoddam pronuntiare eſt. Votum enim pro opere reputatur.

Corr. Rom. ¶ *Initium uſque ad verſ.* Nondum, *eſt Caſſiodori, quem citant gloſſa ordinaria, & magiſter. Quæ vero ſequuntur, magna ex parte ſunt ex B. Auguſtino.*

CAP. VI.

Cod. lib. 1. de Epiſc. & Cler. f Imp. Jovinianus.

2 SI quis *g* non dicam rapere, ſed attentare tantum- ps modo jungendi cauſa matrimonii ſacratiſſimas vigines auſus fuerit, capitali pœna feriatur *h*.

CAP. VII.

Item Cod. lib. 2. tit. de poſtulando Impp. Leo & Anthemius *Nicoſtrato Præfecto prætorio.*

NEmo vel in foro magnitudinis tuæ, vel in provinciali judicio, vel apud quenquam judicem accedat ad togatorum conſortium, niſi ſacroſanctis catholicæ religionis

a *Sent. 4. diſt. 17. Luc. 22.* b *Sent. ibid.* c *Pſal. 50.* d *Pſal. 31.* e *Gloſſ. ordin. in eum locum ex Auguſt. & Caſſiodoro. Sup. 17. q. 1. qui bona. verſic. magna pietas. Sent. ibid.* f *Tit. 3. & Cod. Theod. l. 9. tit. 25. leg. 2. 36. q. 2. ſi quis non dicam.* h *Tripart. hiſt. l. 7. c. 4. Polyc. l. 4. tit. 35.* h *al. ferietur, fuerit.*

fuerit imbutus mysteriis. Sin autem aliquid quoquo modo, vel quadam machinatione factum, vel attentatum fuerit, officium quidem sublimitatis tuæ centum librarum auri jacturam pro condemnatione sustineat.

CAP. VIII.

Iidem AA. *ibidem continenter.*

QUicunque *a* ausus fuerit contra providum nostræ serenitatis decretum, officium advocationis per subreptionem arripere, & prohibitum patrocinium præstiterit, ab advocationis officio remotus, stylum proscriptionis, atque perpetui exilii specialiter sustinebit: scituris etiam provinciarum rectoribus, quod is, sub cujus administratione aliquid hujusmodi fuerit attentatum, partis bonorum dimidiæ proscriptionem, & pœnam exilii per quinquennium sustinebit.

CAP. IX.

Item lib. 9. Cod. tit. ad legem Juliam majestatis, l. 5.

QUisquis *b* cum militibus, &c. cogitaverit (eadem enim severitate voluntatem sceleris, qua effectum puniri jura voluerunt) ipse quidem, &c.

Gratian. *Item* c *ad legem Corneliam de Sicariis*: Si quis cum telo ambulaverit hominis necandi causa, sicut is, qui hominem occiderit, vel cujus dolo malo factum erit commissum, legis Corneliæ de Sicariis pœna coercetur.

CAP. X.

Impp. Valentin. Valens, & Gratianus *d*.

II. SI quis necandi infantis piaculum aggressus, aggressave sit, sciat se capitali supplicio esse puniendum.

CAP. XI.

Impp. *e* Gratianus, Valentinianus, Theodosius, & Arcadius.

SI forte mulier marito mortis paratse insidias, vel quolibet alio genere voluntatem occidendi habuisse inveniatur, vel si forte maritus eodem modo infectetur uxorem, in eadem quæstione ab omni familia non solum mariti, sed etiam uxoris suæ (quæ tamen nunc temporis domi fuerit) quærendum est, sine cujusquam defensione.

CAP. XII.

Item ff. tit. f de injuriis, *leg. sed est quæstionis.*

III. SI quis tam fœminam, quam masculum, sive ingenuos, sive libertinos, impudicos facere attentaverit, injuriarum tenebitur. §. 1. Sed & si servi pudicitia attentata fuerit, injuriarum *g* locum habet. §. 2. Attentari pudicitia dicitur, cum id agitur, ut ex pudico impudicus fiat. §. 3. Non *h* solum is injuriarum tenetur, qui fecit injuriam, hoc est, qui percussit, verum ille quoque continetur, qui dolo fecit, vel qui curavit, ut cui mala pugno percuteretur.

CAP. XIII.

Item lege i, item apud Labeonem.

IV. SI quis pulsatus quidem non est, verum manus adversus eum levatæ, & sæpe territus est, quasi vapulaturus, non tamen percussit, utili injuriarum actione tenetur.

CAP. XIV.

3 pars. *Contra titulo* k de pœnis.

COgitationis pœnam nemo patitur.

CAP. XV.

Item titulo de *m* extraordinariis criminibus.

SOlicitatores alienarum nuptiarum, itemque matrimoniorum interpellatores, etsi effectu sceleris potiri non possunt, propter voluntatem tamen pernicioste libidinis extra ordinem puniuntur. *& infra.* §. 1. Qui puero stuprum (abducto ab eo, vel corrupto comite) persuaserit, aut mulierum, puellamve interpellaverit, quidve impudicitiæ gratia fecerit, domum α præbuerit, pretiumve, quo is persuadeat, dederit, perfecto flagitio, punitur capite, imperfecto, in insulam deportatur. Corrupti comites summo supplicio afficiuntur.

Corr. Rom. ¶ α Domum] *Sic etiam in sentent. Pauli, lib. 5. tit. 4. verf.* qui puero: *sed in Pandectis Florentinis legitur*, domum.

CAP. XVI.

Item titulo de furtis. α

VUlgaris est quæstio, an is, qui ex acervo frumenti modium sustulit, totius rei furtum faciat, an vero ejus tantum quod abstulit. Ofilius totius acervi furem esse putat. Nam & qui aurem alicujus tetigit (inquit Trebatius) totum eum videtur tetigisse. Proinde & qui dolium aperuit, & inde parum vini abstulit, non tantum ejus, quod abstulit, verum totius *b* furtum videtur feciste. Sed verum est in tantum eos furti actione teneri, quantum abstulerunt. Nam & si quis armarium, quod tollere non poterat, aperuerit, & omnes res, quæ in eo erant, contrectaverit, atque ita discesserit, deinde reversus unam ex his abstulerit, & antequam se reciperet, quo destinaverat, deprehensus fuerit, ejusdem rei & manifestus, & nec manifestus fur erit. Sed si quis segetem ante α lucem secat & contrectat, ejus, quod secat, manifestus, & nec manifestus fur est.

Corr. Rom. ¶ α Ante lucem] *In Pandectis Florentinis legitur*, sed & qui segetem luce secat.

CAP. XVII.

Item ff. lib. 2. tit. Quod quisquis juris, *leg. 1.*

HÆc autem verba, *Quod statuerit, qui jurisdictioni præest*, cum effectu accipimus, non verbotenus: & ideo, si cum vellet statuere, prohibitus sit, nec effectum decretum habuit, cessat edictum. Nam [*Statuit*] verbum, rem perfectam significat, & consummatam injuriam, non cœptam.

CAP. XVIII.

PŒnæ (*sicut in ff. c. de pœnis legitur*,) legum interpretatione molliendæ sunt potius, quam exasperandæ.

Gratian. *Atque ideo proprium casum non excedunt: sed quæ de raptu virginum, vel advocatis, seu de crimine majestatis, vel de Sicariis dicta sunt, favore religionis & fidei, atque principali odio Sicariorum introducta sunt. Injuriarum vero pro earum varietate multipliciter quis reus fieri potest. Varietas itaque criminum, varietatem inducit pœnarum.*

CAP. XIX.

Unde in Digestis *d tit. de pœnis.*

4 AUt facta puniuntur, ut furta, cædesque; aut dicta, ut convitia, & infidæ advocationes; aut scripta, ut falsa, & famosi libelli; aut consilia, ut conjurationes, & latronum conscientia, quosque alios suadendo juvisse, sceleris est instar. §. 1. Sed hæc quatuor genera consideranda sunt septem modis, causa, persona, loco, tempore, qualitate, quantitate, eventu. §. 2. Causa, ut in verberibus, quæ impunita sunt a magistro illata, vel parente: quoniam emendationis, non injuriæ gratia videntur adhiberi. Puniuntur, cum quis per iram ab extraneo pulsatus est. §. 3. Persona dupliciter spectatur, ejus qui fecit, & ejus qui passus est. Aliter enim puniuntur ex eisdem facinoribus servi, quam liberi; & aliter, qui quicquam in Dominum, parentemve ausus est, quam qui in extraneum, in magistratum, vel in privatum. In hujusmodi consideratione, ætatis quoque ratio habeatur. §. 4. Locus facit, ut idem, vel furtum. vel sacrilegium sit, & capite luendum, vel minore supplicio. §. 5. Tempus discernit emansorem a furtivo α, & effractorem, vel furem diurnum a nocturno. §. 6. Qualitate, cum factum vel atrocius, vel levius est: ut furta manifesta a nec manifestis discerni solent, rixæ a grassaturis; expilationes a furtis

a *Idem vero quicunque*] *orig.* b *Sup. 6. quæst. 1. si quis.* c *Eod. lib. 9. tit. 16. l. 7.* d *Ibid. continenter.* e *Ibid.* f *Lib. 47. digest. tit. 10. l. 9.* g *al. injuriarum actio.* h *Ibid. l. 10. Ibid. leg. 11.* i *Ibid. l. 15.* k *lib. 38. digest. tit. 19. l. 18.* l *al. patiatur.* m *Lib. 47. tit. 11. l. 1.*

a *Lib. 47. digest. tit. 2. l. 21.* b *totius videtur fur esse.*] *orig.* c *Lib. 48. digest. tit. 19. l. 42.* d *Ibid. l. 16.*

ac a violentia petulantia, de qua re maximus apud Græcos orator Demosthenes sic ait:

Οὐ γὰρ ἡ πληγὴ παρέσχητε τῷ ἐγκλήματι, ἀλλ' ἡ ἀτιμία· καὶ τὸ τυπτεσθαι τοῖς ἐλευθέροις ἐστὶ δεινὸν (καίπερ ὂν δεινὸν) ἀλλὰ τὸ ἐφ' ὕβρει. πολλὰ γὰρ ἂν ποιήσειεν ὁ τύπτων, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, ὧν ἔνια οὐ παθὼν δι' ἃ ἂν ἀπαγγεῖλαι δύναιθ' ἑτέρῳ, τῷ σχήματι, τῷ βλέμματι, τῇ φωνῇ, ὅταν ὡς ὑβρίζων, ὅταν ὡς ἐχθρὸς ὑπάρχων, ὅταν, κοινὸν ὄλοις, ὅταν ἐπὶ κόβδηλ. τοῦτ' ἀκινεῖ, ταῦτα ἐξίστησιν ἀνθρώπους ἀληθεῖς ὄντας τὸ προπίλακίζεσθαι. *Id est: Non enim iram plaga concitavit, sed ipsa facti indignitas. Neque tam ingenuis grave est cædi (quanquam grave est) quam per contumeliam cædi. Siquidem multa is, qui alium cædit, admittere potest (quorum magnam partem is, qui verberibus affectus est, alteri β renuntiare ac repræsentare nequit) habitu corporis, vultu, vociferatione, nunc ut contumeliam inferens, nunc ut inimicum se gerens, nunc pugnum ducens, nunc in malam cædens. Hæc movent: hæc de statu mentis deturbant homines propudii, ac fugillationis non assuetos.* §. 7. Quantitas discernit furem ab abigeo. Nam qui unum suem furripuerit, ut fur coercebitur: qui gregem, ut abigeus. §. 8. Eventus spectatur, ut a clementissimo γ quoque facta: quanquam lex non minus eum, qui occidendi hominis causa cum telo fuerit, quam eum, qui occiderit, puniat, & ideo apud Græcos exilio voluntario fortuiti casus luebantur, ut apud præcipuum Poetarum scriptum est:

Εὐτ' ἐμὲ τυτθὸν ἐόντα Μενοίτιος ἐξ Ὀπόεντος
Ἤγαγεν ὑμέτερον δ' ἀνθρωποκτασίῃς ὑπὸ λυγρῇς,
Ματρὶ τῷ ὅτε παῖδα κατέκτανον Ἀμφιδάμαντος,
Νήπιος ἠὲ ἑθέλων, ἀμφ' ἀστραγάλοισι χολωθείς.

Id est:

Quo puerum me tempore vestras duxit ad ædes,
Ex Opoente Pater, dira pro cæde patrata:
Ob talos nempe ira percitus Amphidamantis,
Cum gnatum imprudens simul, invitusque peremi.

Corr. Rom. ¶ α Furtivo,] *In aliquot vetustis codicibus & originali est*, fugitivo. *Sed ab glossam non est emendatum.*

¶ β Alteri renuntiare] *Hæc in suum locum sunt restituta.*

¶ γ Clementissimo] *Sic emendatum est ex pandectis Florentinis, cum antea legeretur*, dementissimo. *Quod in Basilicis lib. 60. tit. 52. l. 16. sic explicatur:* Vir clemens, nec seditiosus, si arma sumat, quasi occidendi causa, non punitur ut homicida, nisi & eventus sequatur. In seditiosis autem etiam sine eventu, animi propositum punitur, ob id solum, quod armati processerint, ut l. 1. ad legem Corneliam de sicariis.

CAP. XX.

5 COgitatio non meretur pœnam lege civili, cum suis ps terminis contenta est. Discernuntur tamen a maleficiis ea, quæ de jure effectum desiderant. In his enim non nisi animi judicium consideratur.

Corr. Rom. ¶ *Huic quod in vulgatis est distinctum caput, in plerisque vetustis est apposita nota illa, qua indicatur esse verba Gratiani.*

CAP. XXI.

Unde in digest. a tit. de repudiis.

DIvortium non est verum, nisi quod animo perpetuam constituendi discessionem *b* fit. Itaque quicquid in calore iracundiæ vel fit, vel dicitur, non prius ratum est, quam si perseverantia apparuerit, judicium animi fuisse. Ideoque per calorem missio repudio, si brevi reversa est uxor, nec divortisse videtur.

CAP. XXII.

Hinc etiam in canonibus.

SI *c* quis iratus crimen alicui objecerit, &c.

a *Lib. 24. digest. tit. 2. de divort. & repudiis, l. 3.* b *al. dissensionem.* c *2. q. 3. si quis. l. 5. Cod. Theod. de accus.*

6 pars. Gratian. *Ex consilio autem, velut ex facto, aliquem teneri* Augustinus *probat, ita dicens:*

C. XXIII. *Non solum qui manibus occidunt, sed etiam quorum consilio & fraude alii occiduntur, homicidæ probantur.*

PErniciose *a* se *b* decipiunt, qui existimant eos tantum homicidas esse, qui manibus hominem occidunt, & non potius eos, per quorum consilium, & fraudem, & exhortationem homines extinguuntur. Nam Judæi Dominum nequaquam propriis manibus occiderunt, sicut scriptum *c* est: *Nobis non licet interficere quenquam.* Sed tamen illis Domini mors imputatur, quia ipsi lingua eum interfecerunt, dicentes: *Crucifige, crucifige eum.* Unde unus Evangelista dixit, Dominum crucifixum esse hora tertia, alius sexta, quia Judæi crucifixerunt eum hora tertia lingua, milites hora sexta manibus. Qui ergo hominem tradidit, ille interfecit eum, Domino dicente *d: Majus peccatum habet, qui me tradidit tibi.* Unde *e* Psalm. *Filii hominum, dentes eorum arma, & sagittæ; & lingua eorum gladius acutus.* Subjiciant ergo se pœnitentiæ, quorum consilio sanguis funditur, si veniam promereri voluerint.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc collectum est ex variis locis B. Augustini, videlicet ex lib. 3. de consensu Evangelistarum, cap. 13. explanatione Psalm. 56. & 63. & tract. 114. & 115. in Joannem.*

C. XXIV. *Interfectores fratrum, detractores eorum, eosque odientes, homicidæ habentur.*

Item ex epistola Clementis *prima ad Jacobum.*

HOmicidiorum vero tria genera esse dicebat Petrus, & pœnam eorum parilem fore dicebat. Sicut enim homicidas, interfectores fratrum, ita detractores eorum, eosque odientes, homicidas esse manifestabat: quia & qui occidit fratrem suum, & qui odit, & qui detrahit ei, pariter homicidæ esse monstrantur.

C. XXV. *In maleficiis voluntas pro opere reputatur.*

Item Hieronymus *in Esa. cap. 33.*

OMnis *f* iniquitas, & oppressio, & injustitia, judicium sanguinis est: & licet gladio non occidat, voluntate tamen interficit.

C. XXVI. *De eodem.*

Item Cyprianus *tract. 4. de mortalitate.*

NUnquid Cain *g*, cum Deo munus offerret, jam peremerat fratrem? & tamen parricidium mente conceptum Deus providus ante damnavit. Ut illic cogitatio mala & perniciosa conceptio, Deo providente, prospecta est, ita & in Dei servis, apud quos confessio cogitatur, & martyrium mente concipitur, animus ad bonum deditus Deo judice coronatur. Aliud est enim martyrio animum deesse, aliud animo defuisse martyrium. Qualem te invenit Dominus, cum vocat, talem pariter & judicat, quando ipse testetur, & dicat *h: Et scient omnes Ecclesiæ: quia ego sum scrutator renis & cordis.*

C. XXVII. *Homicida est, qui fratri suo mala persuadet.*

Item Augustinus *tract. 42. ad c. 8. Joannis.*

NOli putare te non esse homicidam, quando fratri tuo mala persuades. Si fratri tuo mala persuades, occidis. Et ut scias, quia occidis, audi Psalmum *i: Filii hominum, dentes eorum arma & sagittæ, & lingua eorum machæra* k *acuta.*

a *al. Periculose.* b *Polyc. lib. 6. tit. 10. Anselm. l. 11. c. 45. Burch. l. 6. c. 31. Ivo part. 10 c 160.* c *Joan. 18. Matth. 26. Marc. 15. Joan. 19.* d *Joan. 19.* e *Psal. 56.* f *Polyc. ibid. Ans. l. 11. c. 43. Ivo part. 10. c. 157.* g *Gen. 4.* h *Apoc. 2.* i *Psal. 56.* k *gladius acutus*] *orig.*

C. XXVIII.

C. XXVIII. *Occidit, qui ad nocendum movetur.*

Idem *lib. 19. contra Faustum, c. 23.*

HOmicidium *a* lege vetitum, putabitur non aliud esse, nisi corporis peremptio. Aperuit ergo Dominus, omnem iniquum motum ad nocendum fratri, in homicidii genere deputari.

Corr. Rom. ¶ *Verba propria B. Augustini sunt hæc*: Quia enim non intelligebant homicidium, nisi peremptionem corporis humani, per quam vita privaretur, aperuit Dominus, &c.

C. XXIX. *Furti tenentur, qui solo timore non furantur.*

Item Augustinus *lib. 50. Hom. homil. 28.*

SI propterea *b* non facis furtum, quia times, ne videaris, intus feci sti, in corde feci sti: furti teneris, & nihil tuli sti.

C. XXX. *Non ideo minus delinquit, cui sola deest facultas.*

Idem *de libero arbitrio, lib. 1. c. 3.*

SI cui etiam non contingat facultas concumbendi cum conjuge aliena, planum tamen aliquo modo sit id eum cupere, &, si potestas detur, facturum esse, non minus reus est, quam si in ipso facto deprehenderetur. *Item, sicut auctoritas testatur.* §. 1. Voluntas α remuneratur, non opus. Voluntas autem in cordis contritione est, opus vero in oris confessione.

Corr. Rom. ¶ α Voluntas] *Hæc usque ad finem sunt ex homilia 26. operis imperfecti in Matthæum.*

Gratian. *Luce clarius constat cordis contritione, non oris confessione peccata dimitti.*

CAP. XXXI.

Item Prosper *lib. 2. de vita contemplativa, cap. 7.*

POrro illi, *c* quorum peccata humanam notitiam latent, nec ab ipsis confessa, nec ab aliis publicata, si ea confiteri aut emendare noluerint, Deum, quem habent testem, ipsum habituri sunt & ultorem. Et quid eis prodest humanum vitare judicium, cum, si in malo suo permanserint, ituri sunt in æternum, Deo retribuente, supplicium? Quod si ipsi judices fiant, & veluti judices suæ iniquitatis ultores, hic in se voluntariam pœnam severissimæ animadversionis exerceant, temporalibus pœnis mutabunt æterna supplicia, & lachrymis ex vera cordis compunctione fluentibus restinguent æterni ignis incendia.

CAP. XXXII.

Et infra ibidem.

FAcilius Deum *d* sibi placabunt illi, qui non humano convicti judicio, sed ultro crimen agnoscunt: qui aut propriis illud confessionibus produnt, aut nescientibus aliis (quales occulti sunt) ipsi in se voluntariæ excommunicationis sententiam ferunt, & ab altari, cui ministrabant, non animo, sed officio separati, vitam suam tanquam mortuam plangunt, certi, quod reconciliatio sibi efficacis pœnitentiæ fructibus Deo, non solum amissa recipiant, sed etiam cives supernæ civitatis effecti, ad gaudia sempiterna perveniant.

Corr. Rom ¶ *In pleriſque vetustis exemplaribus caput hoc conjunctum est superiori: in nonnullis autem reliqua etiam usque ad cap.* Medicina.

7 pars. Gratian. *Hoc idem probatur auctoritate illa prophetica* e: In quacunque hora peccator fuerit conversus, & ingemuerit, &c. *Non enim dicitur, ore confessus fuerit, sed tantum*: Conversus fuerit, & ingemuerit, vita vivet, & non morietur. *Hinc etiam* Propheta *f ait*:

CAP. XXXIII.

SCindite corda vestra, & non vestimenta.

Gratian. *Ostendens in contritione cordis, quæ in ejusdem scissione intelligitur, non in confessione oris, quæ pars est exterioris satisfactionis, quam scissuram vestium nominavit, a parte totum intelligens, peccata dimitti.*

a *Gloss. ordin. in Matt. c. 5.* b *Ivo p. 8. c. 104. Pann. l. 7. c. 19.* c *Sent. 4. dist. 17.* d *Sent. ibid.* e *Esa. 30.* f *Joel. 2.*

CAP. XXXIV.

Hinc etiam per eundem Prophetam Joel a *Dominus ait*:

COnvertimini ad me in toto corde vestro, & convertar ad vos.

Corr. Rom. ¶ *Confecta est sententia ista ex verbis Joelis, cap. 2. & Zachariæ cap. 1.*

Gratian. *Conversio* b *autem dicitur, quasi cordis undique versio. Si autem cor nostrum undique a malo ad Deum vertitur, mox suæ conversionis fructum meretur, ut Deus ab ira sua ad misericordiam conversus peccati præstet indulgentiam, cujus* c *primo præparabat vindictam. Unde datur intelligi, quod etiam ore tacente veniam consequi possumus. Hinc* d *etiam leprosi illi, quibus Dominus præcepit, ut ostenderent se Sacerdotibus, in itinere, antequam ad Sacerdotes venirent, mundati sunt. Ex quo facto nimirum datur intelligi, quod antequam Sacerdotibus ora nostra ostendamus, id est, peccata nostra confiteamur, a lepra peccati mundamur. Hinc* e *etiam Lazarus vivus de monumento prodiit: non prius de monumento est eductus, & postea a Domino suscitatus: sed lapide remoto, quo monumentum claudebatur, in sepulchro revixit, & foras vivus prodiit.* §. 1. *Hinc* f *etiam, ut Dominus ostenderet, quod non sacerdotali judicio, sed largitate Divinæ gratiæ peccator emundatur, leprosum tangendo mundavit, & postea Sacerdoti sacrificium ex lege offerre præcepit. Leprosus enim tangitur, cum respectu divinæ pietatis mens peccatoris illustrata compungitur. Unde* g *post trinam negationem* Petrus, *Domino eum respiciente, profudit amaras lachrymas, quibus culpam negationis suæ diluit. Leprosus semetipsum Sacerdoti repræsentat, dum peccatum suum Sacerdoti pœnitens confitetur. Sacrificium ex lege offert, dum satisfactionem Ecclesiæ judicio sibi impositam factis exequitur. Sed antequam ad Sacerdotem perveniat, emundatur, dum per contritionem cordis ante confessionem oris peccati venia indulgetur. Hinc etiam Medici negantur suscitare aliquem, ut resuscitatus confiteatur: dum per Prophetam* h *dicitur:* Nunquid Medici resuscitabunt, & confitebuntur tibi. *Item* i: A mortuo, ut auctoritas ait, perit confessio, velut ab eo, qui non est. *Unde pœnitens ille, qui timore octavæ territus exclamaverat:* Domine, *k* ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripias me: *postea supplicans ajebat:* Salvum me fac propter misericordiam tuam, quoniam non est in morte qui memor sit tui: in inferno autem nullus tibi confitebitur. *Si ergo nullus confitebitur, nisi resuscitatus, nemo autem vivit æternæ gehennæ filius, & perpetua damnatione dignus, patet, quod antequam quique confiteatur peccatum, a reatu suæ prævaricationis, quo æterna sibi debebantur supplicia, per gratiam internæ compunctionis absolvitur.* §. 2. *Item. Si antequam quisque confiteatur, a Domino resuscitatur, vel resuscitatus vivit, dum confitetur, vel post resurrectionem iterum mortuus est, & confitetur. Sed, sicut antequam resuscitaretur mortuus, confiteri non poterat, sic post resurrectionem mortuus confiteri non valet. Restat ergo, ut resuscitatus vivat, dum peccatum confitetur* α. *Habet itaque suscitatorem suum sibi præsentem, seque inhabitantem.*

Corr. Rom ¶ α Confitetur] *Hic in vulgatis interjiciebantur hæc*, ergo sola contritio, in qua fit resuscitatio, tollit peccatum: *quæ absunt a pleriſque & emendationibus Gratiani codicibus.*

CAP. XXXV.

Unde Augustinus *ait in Ps. 70.*

RResuscitatus corpore vivit absente suscitatore. Non autem sic resuscitatus in anima.

Corr. Rom. ¶ *In glossa ordinaria in Psal. 70. vers.* Deus docuisti. *in vers.* mirabilia, *ex Augustino hæc afferuntur:* Quid mirabilius, quam mortuos suscitare? Suscitatus corpore vivit etiam absente suscitatore, non sic suscitata

a *Joel. 2. & Zach. 1.* b *Sent. ibid.* c *al. cui.* d *Luc. 17.* e *Joan. 11.* f *Matth. 8.* g *Luc. 22.* h *Psal. 87. Gregor. in Psal. 1. pœnit.* i *Eccles. 17.* k *Psal. 6.*

ani-

anima sine Deo : *quæ sententia fusius exponitur apud B. Augustinum concione secunda in eundem Psalmum.*

Gratian. *Cum Deus sit vita animæ, anima vero vita corporis, sicut corpus vivere non potest absente anima, ita non nisi Deo præsente anima vivere valet. Habet itaque anima sibi Deum præsentem per gratiam, quæ vivens peccatum suum confitetur, eamque vita, quæ Deus est, inhabitat, quam inhabitando vivere facit. Si autem illam inhabitat, ergo templum Spiritus Sancti facta est, ergo illuminata est, ergo a tenebris peccatorum expiata est, ergo templum diaboli esse desiit, quæ ad lucem venit, cujus respectus tenebras fugat. Nulla enim* (*ut ait Apostolus* a) *conventio Christi ad Belial, nulla participatio lucis ad tenebras, nulla communicatio justitiæ & iniquitatis, nullus consensus templo Dei cum idolis. Item, ut Christus* b *ait:* Omnis, qui odit malum, in luce agit. *Qui autem in luce agit, sicut Augustinus ait, in Christo operatur. Qui autem in Christo operatur, ejus filius probatur. Cujus enim opera quisque facit, ejus filius esse perhibetur. Unde* c *quibusdam Dominus ait* : Si filii Abrahæ estis, opera Abrahæ facite. *Item :* Vos ex patre diabolo estis, quia opera patris vestri facere vultis. *Nemo autem filius Dei & diaboli simul esse potest.* Nemo *d* enim, *ut ipse ait*, duobus Dominis servire potest. *Item, ut Joannes ait in epistola sua 1. cap. 3.*

CAP. XXXVI.

QUi natus est ex Deo, non peccat.

Gratian. *Ergo non est filius diaboli. Solo enim peccato diaboli filii sumus. Ergo* e *de ejus regno translati sumus in regnum charitatis filii Dei, & sumus erepti de potestate tenebrarum, & facti filii lucis. Cum ergo ante confessionem, ut probatum est, sumus resuscitati per gratiam, & filii lucis facti, evidentiss.me appareat, quod sola cordis contritione, sine confessione oris, peccatum remittitur.*

CAP. XXXVII.

Item Joannes *ibidem.*

OMnis, qui non diligit, in morte manet.

Gratian. *Si ergo vivit, & diligit ; si diligit, dilectio in corde est, dilectio autem in malo non est. Est enim proprius fons bonorum, in quo non communicat alienus. Ergo bonus est iste factus per gratiam ante confessionem peccati : non itaque malus est, bonus enim & malus aliquis simul esse non potest. Quod si malus non est, membrum diaboli non esse probatur : nec ergo dignus est gehenna, quæ diabolo & membris ejus solummodo debetur, sicut æterna beatitudo solummodo membris Christi paratur. Non ergo in confessione peccatum remittitur, quod jam remissum esse probatur. Fit itaque confessio ad ostensionem pœnitentiæ, non ad impetrationem veniæ: &* f *sicut circumcisio data est Abrahæ in signum justitiæ, non in causam justificationis, sic confessio Sacerdoti offertur in signum veniæ acceptæ, non in causam remissionis accipiendæ.*

II. PARS. §. 1. *Alii e contrario testantur, dicentes sine confessione oris, & satisfactione operis neminem a peccato posse mundari, si tempus satisfaciendi habuerit. Unde* g *Dominus per Prophetam ait*, Dic tu iniquitates tuas, ut justificeris.

CAP. XXVIII.

Item Ambrosius *in lib. de Paradiso, cap. 14.*

NOn *h* potest quisquam justificari a peccato, nisi rante fuerit peccatum confessus.

CAP. XXXIX.

Idem *in serm. 1. Quadragesimæ* i.

ECce nunc tempus acceptabile adest, in quo confessio a morte animam liberat : confessio aperit paradisum : confessio spem salvandi tribuit. Unde *k* Scriptura dicit : *Dic tu iniquitates tuas, ut justificeris.* His verbis ostenditur, quia non meretur justificari, qui in vita sua peccata non vult confiteri. Illa ergo confessio nos liberat, quæ fit cum pœnitentia. §. 1. Pœnitentia *a* vera est dolor cordis, & amaritudo animæ pro malis, quæ quisque commisit. Pœnitentia est mala præterita plangere, & plangenda iterum non committere.

CAP. XL.

Item Joannes *os aureum in hom. de pœnitentia, quæ incipit* : Provida mente.

PErfecta *b* pœnitentia cogit peccatorem omnia libenter sufferre. *& infra.* §. 1. In corde ejus contritio, in ore confessio, in opere toto humilitas : hæc est fructifera pœnitentia.

CAP. XLI.

Idem.

NOn *c* potest quis gratiam doni *d* cœlestis accipere, nisi prius purgatus fuerit ab omni sorde peccati per pœnitentiæ confessionem, per donum baptismi salutaris.

CAP. XLII.

Item Augustin. *in lib. de continentia, c. 6.*

NUllus *e* debitæ gravioris pœnæ accipit veniam, nisi qualemcunque, etsi longe minorem, quam debeat, solverit pœnam. Ita *f* enim impertitur a Deo largitas misericordiæ, ut non relinquatur etiam justitia disciplinæ.

CAP. XLIII.

Idem *Vincentio, epist. 48.*

NEminem *g* putes ab errore ad veritatem, vel a quocunque seu magno, seu parvo peccato ad correctionem sine pœnitentia posse transire.

CAP. XLIV.

Idem *in lib. 50. homil. 49. de pœnitentia.*

AGite *h* pœnitentiam, qualis agitur in Ecclesia, ut oret pro vobis Ecclesia. Nemo dicat sibi, occulte ago, apud Deum ago, novit Deus, mihi ignoscit, quia in corde ago. Ergo sine causa dictum est : *Quæ i solveritis in terra, soluta erunt & in cœlo.* Ergo sine causa claves datæ sunt Ecclesiæ Dei : frustramus Evangelium Dei : frustramus verba Christi : si promittimus vobis, quod ille negat, nonne vos decipimus ? Job *k* dicit : *Si erubui in conspectu populi confiteri peccata mea.* Atque α ideo, si non potuistis, vel noluistis habere pudicitiam conjugalem, seu continentiam, & deviastis a proposito, vel vinculo conjugali, vel devotione continentiæ, sit in vobis dolor & humilitas pœnitentiæ. Apertius dico : Nemo dicat, non intellexi. Qui post uxores vestras illicito vos concubitu maculastis si præter uxores vestras cum aliqua concubuistis, agite pœnitentiam, &c.

Corr. Rom. ¶ α Atque ideo] *Additæ sunt istæ duæ voces a collectore, quoniam mutatus ab ipso est ordo verborum B. Augustini. Nam apud B. Augustinum hæc, quæ hic sequuntur, antecedunt iis, quæ supra sunt posita.*

CAP. XLV.

Item Hieronymus *super Exodum.*

2 ps ET *l* venit, inquit, Aaron, & omnes Presbyteri de Israel, manducare panem cum socero Moysi, in conspectu Dei.] Omnia ergo, quæ faciunt sancti, in conspectu Dei faciunt, peccatores *m* autem a conspectu Dei fugiunt. Denique scriptum *n* est, quia Adam postquam peccavit, fugit a conspectu Dei, & interrogatus respondit : *Audivi vocem tuam, & abscondi me, quia eram nudus.* Sed *o* & Cain postquam pro parricidio condemnatus est a Deo, *Exiit*, inquit, *a facie Dei, & habitavit in terra Naim.* Exit ergo a facie Dei, qui indignus est Dei conspectu. Sancti autem manducant & bibunt in conspectu Dei, & omnia, quæ agunt, in conspectu ejus agunt. Ego amplius

a 2. *Cor.* 6. b *Joan.* 3. c *Joan.* 8. d *Matth.* 6. e *Coloss.* 1. f *Genes.* 17. g *Esa.* 43. h *Sent.* 4. *dist.* 17. i *Manuscripto, cujus initium : Ecce nunc tempus adest.*] *Sent. ibid.* k *Esa.* 43.

a *Infr. de pœnit. dist.* 3. *c.* 1. b *Infr. dist.* 3. *perfecta. Sent.* 4. *dist.* 17. c *Infr. de consecr. dist.* 4. *non potest.* d *al. vitæ*]*al. Dei accipere.* e *Sent. ibid. Polyc. l.* 6. *t.* 20. *Anst. l.* 11. *c.* 142. f *Atque ita impertitur largitas*] *orig.* g *Nec quenquam*] *orig. Polyc. ibid.* h *Sent. ibid. Polyc. ibid.* i *Matth.* 16. k *Job.* 31. *apud* 70. *expressius.* l *Exod.* 18. m *peccator fugit*] *orig.* n *Gen.* 3. o *Gen.* 4.

adhuc

adhuc locum præsentem discutiens video, quia qui pleniorem scientiam Dei accipiunt, & plenius divinis imbuti sunt disciplinis, isti etiamsi malum faciunt, coram Deo faciunt, & in conspectu ejus faciunt: sicut ille, qui dicit: *Tibi a soli peccavi, & malum coram te feci.* Quid ergo plus habet, qui malum coram Deo facit? Illud profecto, quod continuo pœnitet, & dicit, Peccavi. Qui autem discedit a conspectu Dei, nescit converti, & peccatum pœnitendo purgare. Hoc ergo interest, malum coram Deo facere, & a Dei conspectu discessisse peccantem.

Corr. Rom. ¶ *Hic etiam, ut sæpe alibi observatum est, homil. 11. Origenis ad c. 18. Exodi, sub nomine B. Hieronymi citatur.*

CAP. XLVI.

Item Ambrosius *lib. 1. de pœnitentia, c. 4.*

SEd continuo, qui dixerat *b: Sicut Adama faciam te, & sicut Seboim*, quæ duæ urbes ex vicinia Sodomorum parilis excidii traxere consortium. *Conversum est*, inquit, *cor meum: in eo ipso turbata est pœnitentia mea: non faciam secundum iracundiam furoris mei.* Nonne apparet, quod ideo nobis peccantibus indignetur Dominus Jesus, ut indignationis suæ nos terrore *c* convertat? Indignatio ergo ejus non ultionis executio, sed magis absolutionis operatio est.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc antea citabatur ex B. Augustino, restitutum est ex B. Ambrosio, & ex ipso locus Scripturæ emendatus. Sequitur enim lectionem 70.*

CAP. XLVII.

Idem Ambrosius *in lib. de Paradiso, c. 14.*

SErpens *d* decepit me, & manducavi.] Venialis *e* culpa, quam sequitur professio delictorum. Ideo non despectata mulier, quæ non reticuit Deo, sed magis confessa peccatum est: quam medicinalis *f* secuta sententia est. Bonum est condemnari in peccato, & flagellari in delicto, ut cum hominibus flagellemur. Denique *g* Cain, quia voluit crimen negare, indignus judicatus est, qui puniretur in peccato, sed remissus est sine præscriptione *h* pœnæ, fortasse non tam reus *i* majore crimine parricidii (illud enim commisit in fratrem (quam sacrilegii, quod Deo credidit mentiendum, dicens: *Nescio: nunquid ego custos fratris mei sum?* Et ideo accusatori diabolo ejus accusatio reservata est, ut cum ejus angelis flagelletur, qui cum hominibus noluit flagellari. *& lib. 1. de pœnitent. c. 1. §. 1.* Nam *k* pastor ille Evangelicus lapsam ovem vexisse legitur, non abjecisse: & Salomon *l* ait: *Noli esse nimium justus.* Debet enim justitiam temperare moderatio. Nam quemadmodum se tibi curandum præbeat, quem fastidio habeas *m*? qui contemptui se, non compassioni Medico suo putet futurum?

CAP. XLVIII.

Idem Ambrosius *eod. lib. 1. de pœnitentia, c. 11.*

LIbenter ignosco, prompte indulgeo, misericordiam *n* malo, quam sacrificium: quia per sacrificium justus commendatur, per misericordiam peccator redimitur. *Non o veni vocare justos, sed peccatores.* In lege sacrificium, in Evangelio misericordia est: lex *p* per Moysen data est, per me gratia.

CAP. XLIX.

Item Leo *Episcopus Theodoro Forojulienſi Episcopo, epist. 89. al. 91.*

MUltiplex *q* misericordia Dei ita lapsibus subvenit humanis, ut non solum per baptismi gratiam, sed etiam per pœnitentiæ medicinam spes vitæ reparetur æternæ: ut qui regenerationis donum violassent, proprio se judicio condemnantes, ad remissionem criminum pervenirent: sic divinæ bonitatis præsidiis ordinatis, ut indulgentia Dei, nisi supplicationibus Sacerdotum, nequeat obtineri. Mediator enim Dei & hominum homo Jesus Christus hanc præpositis Ecclesiæ tradidit potestatem, ut & confitentibus pœnitentiæ satisfactionem *a* darent, & eadem *b* salubri satisfactione purgatos, ad communionem sacramentorum per januam reconciliationis admitterent. *& post pauca. §. 1.* Si autem aliquis eorum, pro quibus Domino supplicamus, quocunque interceptus obstaculo a munere indulgentiæ præsentis excesserit *c*, & priusquam ad constituta remedia perveniat, temporalem vitam humana conditione finierit, quod manens in corpore non receperit, consequi exutus carne non poterit. *& post pauca. §. 2.* His *d* autem, qui in tempore necessitatis, & in periculi urgentis instantia præsidium pœnitentiæ, & mox reconciliationis implorant, non satisfactio interdicenda est, nec reconciliatio deneganda, qui misericordiæ Dei nec mensuras possumus ponere, nec tempora definire, apud quem nullas patitur veniæ moras conversio. *& infra. §. 3.* Ita *e* ergo talium necessitati auxiliandum est, ut nec actio illis pœnitentiæ, nec communionis gratia denegetur, si eam etiam amisso vocis officio per indicia *f* integri sensus quærere comprobentur. Quod si ægritudine aliqua ita fuerint aggravati, ut quod paulo ante poscebant, sub præsentia Sacerdotis significare non valeant, testimonia eis fidelium circumstantium prodesse debebunt, ut simul & pœnitentiæ, & reconciliationis beneficium consequantur. Servata tamen regula canonum paternorum circa eorum personas, qui in Deum a fide discedendo peccaverunt.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc, ut est apud Gratianum, magis convenit cum originali impresso inter opera B. Leonis, quam in tomis Conciliorum.*

CAP. L.

Item Ambrosius *lib. 1. de pœnit. c. 1.*

3 NEmo potest bene agere pœnitentiam, nisi qui speraverit indulgentiam. Sed negant his oportere reddi communionem, qui prævaricatione lapsi sunt. *& infra. §. 1.* Deus autem nullum crimen excepit, qui peccata donavit omnia.

C. LI.

Item Ambrosius *lib. 2. de Cain & Abel, c. 4.*

VErbum Dei *g* dimittit peccata; Sacerdos est judex, Sacerdos quidem suum officium exhibet, & nullius potestatis jura exercet. *& lib. 1. de pœnitentia, c. 2. §. 1.* Dominus par jus & solvendi esse voluit, & ligandi, qui utrumque pari conditione permisit. Ergo qui solvendi jus non habet, nec ligandi habet. *& infra. §. 2.* Certum est, quod Ecclesiæ utrumque licet, hæresi utrumque non licet. Jus enim hoc solis permissum est Sacerdotibus. Recte igitur Ecclesia vendicat, quæ veros Sacerdotes habet: hæresis vendicare non potest, quæ Sacerdotes Dei non habet.

Corr. Rom. ¶ *Confectum est caput hoc ex B. Ambrosii verbis, collectoris tamen arbitratu dispositis.*

CAP. LII.

Idem *in eod. 1. lib. de pœnit. c. 3.*

4 POtest fieri *h*, ut aliquis victus suppliciis sermone neget, & corde adoret. Nunquid eadem causa est ejus qui sponte neget, & ejus quem tormenta inclinaverint ad sacrilegium, non voluntas? Quam indignum autem, cum apud homines valeat certaminis gratia, ut apud Deum non valere asseratur? Nam sæpe in hoc athletarum sæculari certamine etiam victos, quorum fuerint certamina probata, vulgus hominum cum victoribus coronare consuevit; maxime quos viderit aut forte dolo, aut fraude exclusos victoria. Christus ergo

a *Psal.* 50. b *Ose.* 11. *secundum* 70. c *al. furore.* d *Sent. ibid. Gen.* 3. e *Veniabilis*] *orig.* f *medicabilis.* g *Gen.* 4. h *præscripto*] *orig.* i *abest ab orig.* k *Luc.* 15. l *Eccles.* 7. m *al. dedas.* n *Ose.* 6. o *Matth.* 9. p *Joan.* 1. q *Sent.* 4. *dist.* 17. *Ansel. l.* 11. *c.* 13.

a *al. actionem.* b *al. eosdem.* c *al. exciderit.* d *Sup.* 26. *q.* 6. *his, qui.* e *Verum, ut dixi, etiam talium*] *orig.* f *al. indicium.* g *Sent.* 4. *dist.* 18. 23. *q.* 5. *remittuntur. Idem l.* 3. *de Spiritu Sancto, c.* 19. h *Polyc. l.* 6. *tit.* 12.

athleta

athletas suos, quos viderit gravibus paulisper cessisse supplicis, sine venia patietur manere? Numquid *a* non habebit remunerationem laboris, qui etiam quos projicit, non in æternum projicit? *& infra c. 6. §. 1.* Dicis *b* Petro excusanti, ne ejus pedes lavaret: *Nisi lavero tibi pedes, non habebis partem mecum.* Quod ergo isti possunt consortium tecum habere, qui claves regni non suscipiunt, negantes, quod dimittere peccata debeant? Quod recte quidem fatentur de se. Non enim habent Petri hæreditatem, qui Petri sedem α non habent, quam impia divisione discerpunt. *& cap. 13. §. 2.* Ægritudo carnis peccatum repellit, luxuria autem carnis, culpam abolet. Illuditur ergo diabolus, ut se ipse morsu suo vulneret, & contra se armet, quem debilitandum putavit. *& infra. §. 3.* Quod nocet corpori, juvat Spiritum. *& lib. 2. cap. 3. §. 4.* Sicut semel pro omnibus immolatus est Christus, ita quotiescunque peccata donantur, corporis ejus sacramentum sumimus, ut per sanguinem ejus fiat peccatorum remissio. Ergo evidentissime Domini prædicatione mandatum est etiam gravissimi criminis reis, si ex toto corde & manifesta confessione peccati pœnitentiam agant *c*, sacramenti cœlestis gratiam refundendam.

Corr. Rom. ¶ α Sedem] *Apud B. Ambrosium legitur*, fidem, *quod ob glossam non est mutatum: sed multa alia sunt emendata.*

CAP. LIII.

Idem Ambrosius *lib. 2. de pœnitentia, c. 7.*

5 ps QUantuslibet ergo mortui fœtor sit, aboletur omnis, ubi sacrum redoleverit unguentum: & surgit defunctus: & solvi α jubentur ejus vincula, qui adhuc in peccato est: tollitur velamen de facie ejus, quod veritatem gratiæ, quam acceperat, obumbrabat. Sed quia venia donatus est, revelare faciem, aperire vultum jubetur. Non habet enim quod erubescat, cui peccatum dimissum est. In tanta vero Domini gratia, tantoque divini muneris miraculo, cum oporteret universos lætari *d*, commovebantur impii, & adversus Christum concilium congregabant, Lazarum quoque interficere volebant. Nonne merito eorum successores vos fore cognoscitis, quorum duritiæ hæredes estis? Nam & vos indignamini, & contra Ecclesiam congregatis concilium, quia videtis mortuos in Ecclesia revivisce re, & peccatorum indulta venia resuscitari. Itaque (quod in vobis est) per invidiam rursus vultis interficere suscitatos. Sed Jesus non revocabat beneficia, imo cumulo suæ liberalitatis amplificat, revisit solicite suscitatum, & celebrata *e* resurrectionis gratia lætus ad cœnam venit, quam ei sua præparavit Ecclesia, in qua ille, qui fuerat mortuus, unus inter discumbentes cum Christo invenitur.

Corr. Rom. ¶ α Solvi jubentur] *In originali impresso legitur*, & solvere jubentur ejus vincula, quæ adhuc in peccato sunt, tollere velamen, &c. *Alia vero ex eodem sunt emendata, & addita nonnulla.*

CAP. LIV.

Idem *ibidem, cap. 4.*

IIs potestatis *f* suæ gratiam negat, (quæ in remissionem peccatorum est) qui cœlestem ejus potestatem diabolico α fultam suffragio vindicarent. Eosque asserit diabolico uti Spiritu, qui separarent Ecclesiam Dei: ut omnium temporum Hæreticos & Schismaticos comprehenderet, quibus indulgentiam negat: quia omne peccatum circa singulos est, ac universos β. *& infra cap. 5. §. 1.* Quid mirum, si salutem negatis aliis, qui vestram recusatis? licet γ & illi nihil a vobis differant, qui a vobis pœnitentiam petunt. Arbitror enim, quod etiam Judas potuisset tanta Dei miseratione non excludi a venia, si pœnitentiam non apud Judæos, sed apud Christum gessisset *a*. *& paulo post. §. 2.* Qui agit pœnitentiam, non solum diluere lachrymis debet peccatum suum, sed etiam emendatioribus factis operire, & tegere delicta superiora, ut non imputetur ei peccatum.

Corr. Rom. ¶ α Diabolico] *Addita hic sunt nonnulla ex B. Ambrosio, quæ deesse videbantur. Antea enim legebatur*, qui cœlestem potestatem diabolico Spiritu separant ab Ecclesia Dei, ut omnium, &c.

¶ β Ac universos.] *In originali est*, hoc in universos. *Sed ob glossam non est mutatum.*

¶ γ Licet & illi] *In aliquot vetustis codicibus, & originali legitur*, licet illi nihil differant. *Sed auctor glossæ videtur habuisse, ut in vulgatis Gratiani.*

CAP. LV.

Idem *in eod. 2. libr. c. 9.*

6 ps NOnnulli ideo poscunt pœnitentiam, ut statim sibi reddi communionem velint. Hi non tam se solvere cupiunt, quam Sacerdotem ligare. Suam enim conscientiam non exuunt, Sacerdotis induunt: cui *b* præceptum est: *Nolite c sanctum dare canibus, neque miseritis margaritas vestras ante porcos*: hoc est, immundis Spiritibus *d* sacræ communionis non impendenda *e* consortia.

CAP. LVI. Idem *ibidem.*

SUnt, qui arbitrentur hoc esse pœnitentiam, si abstineant a sacramentis cœlestibus. Hi sæviores in se judices sunt, qui pœnam præscribunt sibi, *declinant* remedium, quos vel pœnam suam conveniebat dolere, quia cœlesti fraudarentur gratia. *& cap. 10. §. 1.* Facilius autem inveni, qui innocentiam servaverint, quam qui congrue egerint pœnitentiam, ubi α acquirendæ ambitio dignitatis, ubi vini effusio, ubi ipsius copulæ conjugalis usus? Renuntiandum seculo est, somno ipsi minus indulgendum, quam natura postulat, interpellandus est gemitibus, interrumpendus est suspiriis, sequestrandus orationibus, vivendum ita, ut in β tali vita huic moriatur usui, seipsum sibi homo abneget, & totus mutetur. *& infr. cap. 11. §. 2.* Nemo in peccatis *f* positus arrogare sibi debet auctoritatem aut usurpationem sacramentorum: quia scriptum est *g*: [*Peccasti? quiesce.*] *& paulo post. §. 3.* Dicimus *h* ergo, & agendam pœnitentiam, & eo agendam tempore, quo culpæ deferveſcat luxuria, & in captivitate peccati positos, *reverentiores nos, non usurpatores* esse debere. Nam si Moysi *i* propius accedere gestienti, ut cognitionem mysterii cœlestis hauriret, dicitur: *Solve calceamentum pedum tuorum*: quanto magis nos animæ nostræ pedes exuere vinculis corporalibus, & gressus omnes mundi istius nexu debemus absolvere? *& paulo superius. §. 4.* Nihil est, quod tam summo dolori sit, quam si unusquisque positus sub captivitate peccati recordetur unde lapsus sit, atque unde deciderit, & quod ad corporea *k*, atque terrena ab illa speciosa, & pulchra divinæ cognitionis intentione deflexerit.

Corr. Rom. ¶ α Ubi acquirendæ] *Locus integer B. Ambrosii hic est*: An quisquam illam pœnitentiam putat, ubi acquirendæ ambitio dignitatis, ubi vini effusio, vel ipsius copulæ conjugalis usus? *Sed gloss. in vers.* acquirendæ, *obstitit, ne hic emendaretur. Multa autem alia sunt emendata.*

¶ β Ut in tali vita] *In originali est*, ut vitali huic moriatur usui. *Sed glossa obstitit, ne mutaretur.*

CAP. LVII.

Item Cyprianus *Episcopus lib. 4. epist. 2. ad Antonianum.*

MIror autem quosdam sic obstinatos esse, ut dandam non putent lapsis pœnitentiam, aut pœnitentibus existiment veniam denegandam, cum scri-

a *Psal. 76.* b *Joan. 13.* c *al. gerant.* d *Joan. 12.* e *al. celebrata.* f *Anſ. l. 1. c. 171.*

a *al. egisset.* b *abest ab orig.* c *Matth. 7.* d *impuritatibus.* e *al. impertienda.* f *al. peccato.* g *Eccl. 21. Gen. 4. secundum 70.* h *Didicimus*] *orig.* i *Exod. 3. Act. 12.* k *al. corpoream atque terrenam.*

ptum

ptum *a* sit: *Memento, unde ecideris, & age pœnitentiam, & fac priora opera*. Quod utique ei dicitur, quem constat cecidisse, & quem Dominus hortatur per opera rursus exsurgere: quia scriptum est *b*: *Eleemosyna a morte liberat*: & non utique ab illa morte, quam semel Christi sanguis extinxit, & a qua nos salutaris baptismi & redemptoris nostri gratia liberavit: sed ab ea, quæ per delicta postmodum serpit.

CAP. LVIII.

Item Hieronymus *Damaso*.

IMportuna *c* in Evangelio mulier tandem meruit audiri: & clauso cum seris *d* ostio, media licet nocte, ab amico panes amicus accepit: Deus ipse, qui nullis contra se viribus superari potest, publicani *e* precibus vincitur. Ninive *f* civitas, quæ peccato periit, fletibus stetit. Quorsum ista tam longo repetita principio? videlicet ut parvum magnus aspicias, ut dives pastor morbidam non contemnas ovem. Christus *g* in paradisum de cruce latronem intulit, & ne quis aliquando seram conversionem putaret, fecit homicidii pœnam martyrium. Christus *h*, inquam, prodigum filium revertentem lætus amplectitur, & *i* nonaginta novem pecudibus derelictis, una ovicula, quæ remanserat, humeris boni pastoris advehitur. §. 1. Ubi α vero peccator intelligens vulnus suum tradit Medico se curandum, ibi non est virga necessaria, sed Spiritus lenitatis.

Corr. Rom. ¶ α Ubi vero] *Hæc usque ad finem non sunt inventa apud B. Hieronymum*.

III. ps. Gratian. *Quod autem omni peccanti auctoritate Ambrosii venia promittitur, falsum videtur. Quibusdam enim venia denegatur, aut ex magnitudine peccati, aut ex gradu officii. Unde Joannes in epistola sua* k: Est peccatum ad mortem: quis *l* orabit pro eo? *Alibi* m *quoque legitur*: Quis medebitur incantatori vulnerato a serpente?

CAP. LIX.

Item.

SI Sacerdos peccaverit, quis orabit pro eo?

Corr. Rom. ¶ *Primo regnorum libro cap. 2. legitur*: Si peccaverit vir in virum, placari ei potest Deus. Si autem in Dominum peccaverit, quis orabit pro eo? *& sic affertur a B. Ambrosio lib. 1. de pœnitentia, cap. 8. & aliis Patribus. B. tamen Gregorius in cap. 2. primi Reg. cap. 3. ex hac ipsa vulgata lectione elicit sententiam, quam nunc affert Gratianus, ut notatum est sup. dist. 50. c.* alienum.

Gratian. *Sed hujusmodi interrogationes non semper negationem inferunt; sed potius difficultatem, vel raritatem notant, ut est illud Evangelii* n: Quis, putas, est fidelis servus & prudens, &c. *Hinc etiam Ambrosius* o: Deus, quis similis tibi? non utique nullus; quia imago patris filius est. *Similiter igitur accipiendum*: Quis *p* orabit pro eo? *hoc est, singularis vitæ aliquis debet orare pro eo, qui peccavit in Dominum. & ſ.* q Nam quomodo Joannes diceret non orandum pro delicto graviore, qui legisset Moysen rogasse, & impetrasse, ubi erat prævaricatio voluntaria? qui sciret etiam Hieremiam rogasse? §. 1. *Potest etiam secundum Augustinum* r *aliter intelligi illud Joannis* s: Est peccatum ad mortem, &c. *ut nulla sit ejus, & superiorum contrarietas. Ait enim*: Est peccatum ad mortem, non pro illo dico, ut roget quis. *De quo peccato, quoniam non expressum est, possunt multa & diversa sentiri. Ego autem dico id esse peccatum, fidem, quæ per dilectionem operatur, deserere usque ad mortem. Hæc est etiam blasphemia in Spiritum Sanctum, quam neque in hoc sæculo, neque in futuro remittendam Dominus in Evangelio* t *asseruit. Sive autem delectatione peccati, sive desperatione veniæ, usque ad mortem quis in peccato perseveret, justum est, ut sine fine puniatur, qui sine fine peccaverit.*

CAP. LX.

Unde Gregorius Papa, *lib. 4. dial. cap. 43.*

VOluissent *a* iniqui, si potuissent, sine fine vivere, ut potuissent sine fine peccare. Ostendunt enim quia in peccato semper vivere cupiunt, qui nunquam desinunt peccare, dum vivunt. Ad magnam ergo justitiam judicantis pertinet, ut nunquam careant supplicio, qui in hac vita nunquam voluerunt carere peccato.

IV. ps. Gratian. *Ex his itaque apparet, quod sine confessione oris, & satisfactione operis, peccatum non remittitur. Nam si necesse est, ut iniquitates nostras dicamus, ut postea justificemur; si nemo potest justificari a peccato, nisi antea confessus fuerit peccatum; si confessio paradisum aperit, veniam acquirit; si illa solum confessio utilis est, quæ fit cum pœnitentia (in quo notatur aliud esse confessio, aliud pœnitentia, sive interior, sive exterior accipiatur) si ille, qui promittit veniam occulte apud Deum, non apud Ecclesiam, pœnitentiam agenti, frustratur* b *Evangelium*, c *& claves datas Ecclesiæ, promittit etiam, quod Deus negat delinquenti; si nemo potest consequi veniam, nisi quantulamcunque, etsi minorem, quam debeat, peccati solverit pœnam; si solis Sacerdotibus ligandi, solvendique potestas a Deo tradita est; si nullus veniam accipit, nisi Ecclesiæ supplicationibus ipsam impetrare contendat. Concluditur ergo, quod nullus ante confessionem oris, & satisfactionem operis, peccati abolet culpam.* §. 1. *Denique ut perspicue appareat neminem sine confessione a peccato mundari, ab ipsius humani generis principio sumamus exordium. Peccato transgressionis primi parentes corrupti, a Domino sunt* d *requisiti de culpa, ut peccatum, quod transgrediendo commiserant, confitendo delerent. Serpens autem de culpa requisitus non est, quia per confessionem non revocabatur ad vitam. Cain* e *quoque, cum primæ prævaricationi fratricidium addidisset, similiter a Domino de culpa requisitus est, dum ei dicitur*: Ubi est Abel frater tuus? *Sed quia superbus peccatum suum confiteri noluit, potius mendaciter negando Deum fallere conatus est, dicens*: Nunquid custos fratris mei sum ego? *indignus venia judicatus est. Unde in desperationis profundum mersus est, dum ait*: Major est iniquitas mea, quam ut veniam merear. *Vagus & profugus exiit a facie Domini, significans eos, qui peccata sua confiteri dissimulant, respectu divinæ miserationis indignos haberi. Reges* f *quoque, qui ignorantia ducti in Abraham deliquerant, non nisi eodem orante sanari meruerunt. In quo figuratur, quod passiones morum non sanantur, nisi orationibus Ecclesiæ. Moyses* g *quoque præcepit Dominus, ut lepra sive in cute, sive in domo, sive in veste, sive in crine appareret, Sacerdoti ostenderetur, & juxta ejus arbitrium separata, ejus judicio contaminaretur, vel mundaretur. Saul* h *quoque cum a Spiritu maligno vexaretur, non poterat ad sanæ mentis officium redire, nisi prius David Psalterium arriperet, & coram eo psalleret, & ita ab ejus vexatione cessaret diabolus. In quo mystice ostenditur, quod quicunque diabolo propter peccata mancipatur, ab ejus dominio eripi non valet, nisi David, id est, Ecclesia, Psalterium accipiat, & coram eo psallat, id est, spiritualis gratiæ eum participem faciat, & salubriter admonendo, & pie pro eo orando, & exempla boni operis sibi præbendo, diabolum ab invisibili ejus vexatione compescat. David quoque cum adulterium commisisset, & homicidium, non ante audivit* i *a Propheta*: Transtulit a te peccatum tuum Dominus, *quam ipsum peccatum confiteretur. Prius enim Prophetæ peccatum redarguenti confessus est, & postea audivit*: Transtulit Dominus peccatum tuum a te. *Achab* k *quoque, cum de innocentis sanguinis effusione sententiam comminantis Dei audiret, induit seipsum cilicio, satisfaciens Deo per pœnitentiam. Unde Dominus ad Heliam ait*: Quod Achab reveritus est faciem meam, non inducam malum in diebus ejus. *Ninivitæ* l *cum audirent*,

a *Apoc.* 2. b *Tob.* 4. c *Luc.* 18. *&* 11. d *servis*] *orig.* e *Luc.* c. 18. f *Jonæ* 3. g *Luc.* 23. h *Luc.* 15. i *Matt.* 18. k 1. *Joan.* c. 5. l *non pro eo dico, ut roget quis.*] *orig.* m *Eccl.* 12. n *Matt.* c. 24. o *Lib.* 1. *de pœn.* c. 8. p *Ps.* 82. q *Ibid.* c. 9. *Exo.* 32. 2. *Machab. ult.* r *De correpț. & gratia*, c. 12. s 1. *Joan.* 5. t *Matt.* 12.

a *Ansl.* 11. c. 135. b *al. frustrat*. c *Matth.* 16. d *Gen.* 3. e *Gen.* 4. f *Gen.* 12. *&* 26. g *Levit.* 13. *&* 14. h 1. *Reg.* 16. i 2. *Reg.* 12. k 3. *Reg.* 21. l *Jon.* 3.

Adhuc quadraginta dies, & Ninive subvertetur, *ex edicto Regis & Principum pœnitentiam egerunt, dicentes :* Quis scit, si convertatur, & ignoscat Deus, & relinquat post se benedictionem? *Hac humilitate satisfactionis* a *imminentem subversionem evadere meruerunt. Quorum exemplis evidenter ostenditur, quod nullus a Deo consequatur veniam, nisi primum satisfecerit sibi per pœnitentiam. Nabuchodonosor* b *quoque propter superbiam suam a rationabili* c *mente in bestialem animum commutatus est, atque a regno suo profugus recedens, non ante regnum recepit, quam conversus Deum prædicavit. Denique plebs Israelitica ob culpam suæ transgressionis captivitati tradita, non ante liberari meruit, quam sua peccata confitens, Danielis* d, *& aliorum sanctorum precibus veniam accepit.* §. 2. *In Evangelio* e *quoque venientes ad Joannem, ut baptizarentur ab eo baptismo pœnitentiæ, primum confitebantur peccata sua, ostendentes, quod quisque debet peccata sua damnanda confiteri, & innovationem melioris vitæ promittere, si regenerationis desiderat gratiam accipere. Christus quoque alios legitur suscitasse* f *a mortuis, alios a lepra* g *mundasse, alios illuminasse,* h *aliorum membra paralysi* i *dissoluta consolidasse: omnium tamen sanitatem petitio propriæ vocis, vel amicorum legitur præcessisse. Luca* k *enim referente didicimus, quod pro socru Petri prius rogatus est, quam eam sanitati redderet. Leprosus* l *vero ille, quem Dominus descendens de monte mundavit, prius clamavit ad eum:* Domine si vis, potes me mundare, *quem postea tangendo mundavit. Cœcus* m *quoque dum clamaret ad eum :* Miserere mei, fili David, *interrogavit eum Jesus :* Quid vis, ut faciam tibi? *ait,* Raboni, ut videam lumen. *Tres* n *quoque mortuos audivit, quos aliorum orationibus reddidit vitæ. Quartum quoque discipulo nuntiante audivit : sed quia defuerunt vivi, qui pro eo precarentur, resuscitari non meruit.* §. 3. *Quibus nimirum exemplis evidentissime datur intelligi, quod ille, quem gravioris culpæ macula inficit nisi confessione proprii oris, vel Ecclesiæ intercessione suffragante, sanari non poterit. Hinc pœnitens ille* o, *qui prius tacendo peccata, flagellari meruerat, postea correptus dicebat :* Quoniam tacui, inveteraverunt ossa mea, dum clamarem tota die. *Hinc Christus ex persona membrorum ait* p : Non absorbeat me profundum, neque urgeat super me puteus os suum. *Quod Augustinus* q *exponit, dicens :* Puteus est humanæ iniquitatis profunditas, in quem si ceciderit, non claudet super te os suum, si tu non clauseris os tuum : confitere ergo, & dic, De r profundis clamavi ad te, Domine, & evades. Claudet super illum Dominus, qui in profundo contemnit, a quo mortuo, velut ab eo, qui non sit, perit confessio. *Hinc idem Propheta ait* s : Introite portas ejus in confessione. *Ostendens ad portas misericordiæ non nisi per confessionem peccati aliquem posse pertingere.* §. 4. *Hinc etiam beatus* t *Joannes Baptista, & Salvator noster exordium prædicationis suæ a pœnitentia sumpserunt, dicentes :* Pœnitentiam agite, appropinquabit enim regnum cœlorum : *ostendentes ad regna cœlorum neminem posse pertingere, nisi primum per pœnitentiam Deo curaverit satisfacere. Hinc etiam in Actibus* u *Apostolorum legitur, quod credentes veniebant ad Apostolos, annuntiantes actus suos.* §. 5. *Ex his omnibus facile monstratur, sine confessione nullum veniam posse promereri.*

CAP. LXI. *Hinc etiam* Leo Papa *ait epist. 78. al. 80. ad Episcopos Campaniæ.*

SUfficit x pœnitenti y illa confessio, quæ primum Deo offertur, tum etiam Sacerdoti, qui pro delictis pœnitentiam precator accedit.

a *aliter & satisfactione.* b *Dan. 4.* c *alit. rationali. Sup 17. quæst. 4. miror.* d *Dan. 9.* e *Matt. 3.* f *Joann. 11.* g *Luc. 17.* h *Matt. 9.* i *Marc. 2. Matt. 9.* k *Luc. 4.* l *Matt. 8. Marc. 1. Luc. 5.* m *Marc. 10. Luc. 18.* n *Luc. 7. Joann. 11.* o *Psal. 31.* p *Ps. 68.* q *Gloss. interl. & ordin. ibi ex Augustin. Sent. 4. distinct. 17.* r *Ps. 129. Prov. c. 19. Ecclesiastic. c. 17.* s *Psal. 99.* t *Matt. 3.* u *Act. 19.* x *Infra eod. c. quamvis. Polyc. lib. 6. tit. 20. Ivo p. 16. c. 167.* y *al. enim] orig.*

CAP. LXII.

Item *ad Rusticum Narbonensem Episcopum, epist. 90. al. 92. cap. 7.*

POenitentia *a*, quæ dilata est, cum studiosius petita fuerit, non negetur, ut quoquo modo ad indulgentiæ medicinam anima vulnerata perveniat.

CAP. LXIII.

Item Augustinus *in sermone de pœnitentia, al. lib. de pœnitentiæ medicina.*

NOn *b* sufficit mores in melius commutare, & a præteritis c malis recedere, nisi etiam de his, quæ facta sunt, satisfiat Deo per pœnitentiæ dolorem, per humilitatis gemitum, per contriti cordis sacrificium, cooperantibus eleemosynis & jejuniis α.

Corr. Rom. ¶ α Et jejuniis.] *Hoc non est apud B. Augustinum, neque Bedam, neque Magistrum sententiarum, neque Polycarpum.*

CAP. LXIV.

Item Ambrosius *in c. 1. Lucæ.*

NOvit Dominus mutare sententiam, si tu noveris emendare delictum.

CAP. LXV.

Item Leo Papa, *epist. 90. al. 92. ad Rusticum, c. 8.*

ALiud *d* quidem est debita juste *e* reposcere, aliud propria perfectionis amore contemnere. Sed illicitorum veniam postulantem oportet a multis etiam licitis abstinere, dicente Apostolo *f : Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt.* Unde si quis pœnitens habet causam, quam negligere forte non debeat, melius expedit Ecclesiasticum, quam forense judicium.

CAP. LXVI.

Item Hieronymus *in c. 1. Joelis.*

QUi sanctus *g* Sacerdos est, & comedit *h* in Pascha Domini, accingatur baltheo castitatis, & audiat tum Apostolis : *Sint* i *lumbi vestri præcincti, & lucernæ ardentes in manibus vestris.* Qui autem peccator est, & quem remordet propria conscientia, cilicio accingatur, & plangat vel propria delicta, vel populi, & ingrediatur Ecclesiam, de qua propter peccata fuerat egressus, & cubet, vel dormiat in sacco, ut præteritas delicias, per quas offenderat Deum, vitæ austeritate compenset.

CAP. LXVII.

Idem *in Amos Prophetam, ad c. 9.*

SI agamus pœnitentiam, ipsum quoque suæ pœnitebit sententiæ. Rursum juxta eundem Hieremiam *k* α promittit prospera. Si negligentia dissolvamur, illum pœnitebit sponsionis suæ, promissaque mutabit. Cujus rei exemplum Ninivitas, & Hierusalem habere possumus, quorum alii de imminentibus suppliciis liberati sunt, alii, quæ patribus promissa fuerant, perdiderunt.

Corr. Rom. ¶ α Hieremiam] *Sic est emendatum ex ipsis commentariis B. Hieronymi, & uno vetusto exemplari Gratiani. Nam in cæteris est, quemadmodum in vulgatis,* juxta eundem Hieronymum promittit prospera, si pœnitentiam egerimus. Quod si negligentia, &c.

CAP. LXVIII.

Idem *super Danielem, ad c. 4.*

QUamobrem Rex consilium meum placeat tibi, & peccata tua eleemosynis redime, & iniquitates tuas misericordiis pauperum : forsitan ignoscet Deus delictis tuis.] Si prædixit sententiam Dei, quæ mutari non potest, quomodo hortatur ad eleemosynas, & misericordias pauperum, ut Dei sententia commutetur? Quod facile solvitur Ezechiæ *l* Regis exemplo (quem Elaias *m* di-

a *Burch. l. 9. c. 123. Ivo p. 15. c. 135.* b *Beda 2. Corinth. c. 12. Sent. 4. dist. 16. Polyc. l. 6. tit. 20.* c *al. factis.* d *11. q. 1. aliud. Anselm. lib. 11. cap. 141.* e *al. justa.* f *1. Corinth. 6.* g *Sent. 4. dist. 17.* h *al. comedit Pascha] orig.* i *Luc. 12.* k *Hier. 17.* l *4. Reg. 10.* m *Esa. 38.*

xe rat

xerat esse moriturum) & Ninivitarum *a*, quibus dictum est, *Adhuc quadraginta dies, & Ninive subvertetur*. Et tamen ad preces Ezechiæ, & Ninive, Dei sententia commutata α est, non vanitate judicii, sed eorum conversione, qui meruere indulgentiam. Alioquin & in reverentiam *b* loquitur Deus se mala minari super gentem, & si bona fecerit, minas clementia commutare. Rursum bona agenti se asserit polliceri indulgentiam: & si male fecerit, dicit se suam mutare sententiam, non in homines, sed in opera, quæ mutata sunt. Neque enim Deus hominibus, sed vitiis irascitur: quæ cum in homine non fuerint, nequaquam punit, quod mutatum est. Dicamus & aliter. Fecit *c* quidem Nabuchodonosor juxta Danielis consilium misericordias in pauperes, & idcirco usque ad mensem duodecimum in eum est dilata sententia. Sed quia postea ambulans in aula Babylonis gloriatur, & dicit: *Nonne hæc est Babylon magna, quam ego ædificavi in domum regni in robore fortitudinis meæ, & in gloria nominis mei?* bonum misericordiæ perdidit malo superbiæ: *forsitan ignoscet Deus deliciis tuis*. Cum beatus Daniel præscius futurorum de sententia Dei dubitet, rem temerariam faciunt, qui audacter peccatoribus indulgentiam pollicentur. Et tamen sciendum, quod si Nabuchodonosor bona opera facienti, venia repromittitur, multo magis aliis promittitur, qui leviora peccata commiserunt.

Corr. Rom. ¶ α Commutata est,] *Quæ sequuntur, ut etiam multa alia, emendata & locupletata sunt ex originali, præter verbum*, reverentiam (*quod esse debet*, Hieremia) *idque ob glossam*.

CAP. LXIX.

Idem.

Vide *d* benignum Dominum misericordiam cum severitate miscentem, & ipsius pœnæ modum justa & clementi liberatione α pensantem. Non in perpetuum tradidit pœnæ delinquentes, sed quanto β, inquit, tempore servierunt Balaam, tanto serviant Chusarsaton *e*, hoc est, octo annis. Disce & hoc, o tu auditor, quisquis ille es, qui tibi conscius es alicujus erroris: & quanto tempore te errasse te nosti, quanto tempore deliquisti, tanto nihilominus tempore humilia teipsum Deo, & satisfacito ei in confessione pœnitentiæ: non expectes, ut humiliet te Chusarsaton, & invito necessitas extorqueat pœnitentiam: sed ipse præveni tortoris istius duritiam *f*: quia si te ipse emendaveris, si te ipse correxeris, pius est Deus, & misericors, qui vindictam temperet ab eo, qui illam pœnitendo prævenit. Sed illud consideremus, quia donec servierunt Chusarsatoni, qui traditi fuerant pro deliciis suis, & non clamaverunt ad Dominum, nemo susciatus est, qui salvare eos posset. Cum vero clamaverunt ad Dominum, tunc suscitavit Dominus Salvatorem Israel, & salvavit eos.

Corr. Rom. ¶ α Liberatione] *Antea legebatur*, deliberatione. *Emendatum est ex homilia Origenis, quemadmodum & alia nonnulla*.

¶ β Quanto,] *Hæc pars videtur potius sumpta ex glossa ordinaria, quam ex ipso Origene*.

CAP. LXX.

Idem Hieronymus *in c. 5. epistolæ ad Ephesios*.

Ecclesia Christi gloriosa est, non habens maculam neque rugam, aut aliquid istiusmodi. Qui ergo peccator est, & aliqua sorde maculatus, de Ecclesia Christi non potest appellari, nec Christo subjectus dici. Possibile autem est, ut quomodo Ecclesia, quæ prius rugam habuit & maculam α, in juventutem, & munditiam postea restituta est; ita & peccator currat ad Medicum: quia non *a* habent opus sani Medico, sed male habentes, ut curentur vulnera ipsorum, & fiant de Ecclesia, quæ est corpus Christi.

Corr. Rom. ¶ α Et maculam,] *Restitutus est locus ex originali. Antea legebatur*, & maculam, & immunditiam, & postea restituta est.

CAP. LXXI.

Idem *in c. 1. Amos*.

Super tribus sceleribus Damasci, & super quatuor non convertam eam.] Juxta tropologiam hoc possumus dicere. Primum peccatum est cogitasse, quæ mala sunt. Secundum, cogitationibus acquievisse perversis. Tertium, quod mente decreveris, opere compleviss. Quartum, post peccatum non agere pœnitentiam, & in suo sibi complacere delicto.

CAP. LXXII.

Idem *epist. 50. ad Pammachium & Oceanum*.

Secunda *b* post naufragium tabula est, culpam simpliciter confiteri. Imitati estis errantem, imitamini & correctum. Erravimus juvenes, emendemur senes: jungamus gemitus, lachrymas copulemus.

CAP. LXXIII.

Idem.

Quia *c* divinitatis natura clemens est, & pia, magisque ad indulgentiam, quam ad vindictam prona, quia non vult mortem peccatoris, sed ut convertatur, & vivat: si quis post lapsum peccatorum ad veram pœnitentiam se converterit, cito a misericorde judice veniam impetrabit.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc est in commentariis ad cap. 3. lamentationum Hieremiæ, qui non sunt B. Hieronymi, sed Rabani*.

CAP. LXXIV.

Idem *in c. 12. Oseæ*.

Ne forte peccati memores tardius revertantur. *Adhuc*, inquit, *sedere vos faciam in tabernaculis, sicut in diebus festivitatis*: ut quod facit baptisma, hoc faciat pœnitentia, & habitent in tabernaculis Salvatoris, hoc est, in Ecclesia.

Corr. Rom. ¶ *Antea citabatur ex eodem in Malachiam*.

CAP. LXXV.

Idem *in cap. 9. Danielis*.

Prædixerat *d* Hieremias septuaginta annos desolationis templi, post quos rursus veniret populus in Judæam, & ædificaretur templum, & Hierusalem. Quæ res Danielem non facit negligentem, sed magis provocat ad rogandum, ut quod Deus per suam promisit clementiam, per horum *e* impleat preces, ne negligentia superbiam, & superbia pariat offensam. §. 1. Denique in Genesi *f* legimus, centum viginti annos pœnitentiæ constitutos ante diluvium: qui, quia tanto tempore, hoc est, centum annis noluerunt agere pœnitentiam, nequaquam exspectat, ut & viginti alii compleantur, sed infert ante, quod postea fuerat comminatus. Unde & ad Hieremiam *g* dicitur ob duritiam cordis populi Judæorum: *Ne ores pro populo hoc, quia non audiam te*. Et ad Samuel *h*: *Usquequo luges super Saul? & ego abjeci eum*. In cinere igitur, & sacco postulat impleri *i* quod promiserat Deus, non quod esset incredulus futurorum, sed ne securitas negligentiam, & negligentia pareret offensam.

C. LXXVI. *Operibus misericordiæ Deum non emimus, sed nosmetipsos redimimus*.

Item Ambrosius *in sermone in Dominica de Abraham*.

a *Jon.* 3. b *Hieremia*] *orig. vera lectio*. c *Daniel.* 4. d *Origenes homil.* 3. *ad c.* 3. *Judicum, & ibi gloss. ordinar.* e *alit. Chusansathaim*. f *al. manus*.

a *Luc.* 5. b *Sent.* 4. *dist.* 14. c *Ezech.* 18. & 33. d *Hierem.* 29. & 52. e *al. hujus*. f *Gen.* 6. g *Hier.* 7. h 1. *Regum* 16. i *Dan.* 9.

MEdicina *a* misericordiæ tollit peccata magna.] Habemus enim plura subsidia, quibus peccata nostra redimamus: pecuniam habes; redime peccatum tuum. Non venalis est Dominus, sed tu ipse venalis es. Peccatis tuis venundatus es; redime te operibus tuis, redime te pecunia tua: vilis pecunia, sed pretiosa est misericordia. §. 1. Eleemosyna, inquit, *b* a peccato liberat.] Crimina ergo eleemosynis redimuntur.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc habetur in libro de Helia, & jejunio, & ibi hæc antecedunt:* Etsi gravia deliquimus. magnum Medicum invenimus, magnam medicinam gratiæ ejus accepimus. [*Medicina enim tollit peccata magna.*] *Abest autem vox*, misericordiæ, *etiam a loco Ecclesiastici, c.* 10.

CAP. LXXVII.

Item Joannes Os aureum, *homil. 9. ad c. 6. epist. ad Hebræos.*

MEdicamentum fortius, quod maxime operatur in pœnitentia, hoc est. Sicut in præceptis medicinæ medicamentum multas quidem herbas accipit, unam autem dominantissimam; sic & in pœnitentia dominantior ista herba, & potentior est, & universum ipsa efficit. Audi enim, quid dicit divina Scriptura *c: Date eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis.*

Corr. Rom. ¶ *Græce sic habet:* τὸ γὰρ μάλιστα ἰσχυρὸν ἐργαζόμενον τὸ φάρμακον τῆς μετανοίας, τοῦτο ἐστὶ καθάπερ ἐπὶ τῶν ἰατρικῶν βοηθημάτων ἐστὶ φάρμακον, πολλὰς μὲν λαμβάνον βοτάνας μίαν δὲ τὴν κυριωτάτην, οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς μετανοίας αὕτη ἡ βοτάνη κυριωτέρα, καὶ τὸ πᾶν αὐτὴ γένοιτο ἄν. *Id est:* Nam quod maxime validum reddit medicamentum pœnitentiæ, hoc est. Et sicut in medicinalibus auxiliis est medicamentum, quod multas quidem herbas recipit, sed unam præcipuam ac potentissimam: ita etiam in pœnitentia hæc ipsa est potentior herba, ipsaque omnino totum præstiterit. Audi, &c.

CAP. LXXVIII.

Item Ambrosius *lib. 1. de pœnitentia, c. 2.*

DEus definitionem *d* non facit, qui misericordiam suam promisit omnibus, & relaxandi licentiam Sacerdotibus suis sine ulla exceptione concessit. Sed qui culpam exaggeravit, exaggeret etiam pœnitentiam. Majora enim crimina majoribus abluuntur fletibus.

CAP. LXXIX.

Idem *lib. 2. de pœnitentia, cap.* 10.

FLeat pro te mater Ecclesia, & culpam tuam lachrymis lavet. Videat te Christus mœrentem, ut dicat *e: Beati tristes, quia gaudebitis.* Amat, ut pro uno multi rogent. Denique in Evangelio *f* motus viduæ lachrymis, quia plurimi pro ea flebant, filium ejus resuscitavit.

CAP. LXXX.

Idem *eodem libro 2. cap.* 11.

ADam post culpam statim de paradiso Deus ejecit. Non distulit; sed statim separavit a delitiis, ut ageret pœnitentiam, statim tunicam vestivit pelliceam, non sericam.

CAP. LXXXI.

Item Augustinus *lib.* 50. g *Homil. homilia ultima, c.* 3.

V. p. TRes *b* sunt actiones pœnitentiæ, quas mecum vestra eruditio recognoscit. Sunt enim usitatæ in Ecclesia, & diligenter attendentibus notæ. Una est, quæ novum hominem parturit, donec per baptisma α salutare omnium præteritorum fiat ablutio *i* peccatorum. & *paulo post.* Omnis *k* enim, qui jam arbiter voluntatis suæ constitutus est, cum accedit ad sacramenta fidelium, nisi eum pœniteat vitæ veteris, novam non potest inchoare. Ab hac pœnitentia, cum baptizantur, soli parvuli sunt immunes. Nondum enim uti possunt libero arbitrio. Quibus tamen ad consecrationem, remissionemque originalis peccati prodest eorum fides, a quibus offeruntur. *& infra c.* 4. §. 1. Altera vero pœnitentia est, cujus actio per totam istam vitam, qua in carne mortali degimus, perpetua supplicationis humilitate subeunda est. Primo, quia vitam æternam, incorruptibilem, immortalemque nullus desiderat, nisi eum vitæ hujus temporalis, corruptibilis, mortalisque pœniteat. Non enim sic quisque in vitam novam per sanctificationem baptismi nascitur, ut quemadmodum deponit ibi omnia peccata præterita, ita etiam statim mortalitatem ipsam carnis, corruptionemque deponat. *& infra cap.* 9. §. 2. Tertia actio est pœnitentiæ, quæ pro illis peccatis subeunda est, quæ legis Decalogus continet, & de quibus Apostolus ait: *Quoniam qui talia agunt, regnum Dei non possidebunt.* In hac ergo pœnitentia majorem quisque in se severitatem debet exercere, ut a seipso judicatus, non judicetur a Deo: sicut idem Apostolus ait *a: Si enim nosmetipsos judicaremus, a Domino non utique judicaremur.* Et β *infra.* §. 3. Est γ etiam *b* pœnitentia, bonorum & humilium fidelium pœna *c* quotidiana, in qua pectora tundimus, dicentes *d: Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris.* Neque enim ea nobis dimitti volumus, quæ dimissa non dubitamus in baptismo; sed illa utique, quæ humanæ fragilitati quamvis parva, tamen crebra subrepunt: quæ si collecta contra nos fuerint, ita nos gravabunt & oppriment, sicut unum aliquod grande peccatum. Quid enim interest ad naufragium, utrum uno grandi fluctu navis operiatur & obruatur, an paulatim subrepens aqua in sentinam, & per negligentiam derelicta atque contempta impleat navem, atque submergat? Propter hæc, jejunia, & eleemosynæ, & orationes invigilant: in quibus cum dicimus: *Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus*, manifestamus habere nos, quod nobis dimittatur: atque in his verbis humiliantes animas nostras, quotidianam quodammodo agere pœnitentiam non cessamus.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc confectum est ex verbis B. Augustini in lib.* 50. *Homil. homilia ultima (quæ etiam habentur fere eadem in libro de pœnitentiæ medicina, c.* 2.) *& in epistola* 108. *ad Seleucianum.*

¶ α Baptisma salutare] *In homilia legitur*, per baptismum salutarem: *in libro autem de pœnitentiæ medicina*, quæ novum hominem per baptismum parturit, donec salutaris omnium præteritorum peccatorum fiat ablutio.

¶ β Et infra.] *Quæ sequuntur, integre habentur in epistola ad Seleucianum: sententia tamen, & aliqua verba leguntur etiam in eadem homilia, c.* 8. *& in libro de pœnitentiæ medicina, eodem cap.* 2. *ubi de secunda actione pœnitentiæ agitur. Referuntur enim ad illa, quæ nunc subjiciuntur.*

¶ γ Est etiam] *Antea legebatur:* Est enim. *Emendatum est ex loco indicato, & duobus vetustis Gratiani exemplaribus. Longe enim diversa est hæc pœnitentia a proxime commemorata.*

CAP. LXXXII.

Item Gregorius.

VI. SI *e* peccatum David tam detestabile Dominus ps transtulit, quid est, quod post omnia quæ de eodem peccato per Prophetam ei a Domino dicta sunt postmodum tanta toleravit? Sed proculdubio Dominus delictum sine ultione non deserit. Aut enim ipse hoc in se pœnitens punit, aut hoc Deus cum homine vindicans percutit. Nequaquam igitur peccato parcitur: quia nullatenus sine vindicta laxatur. Sic enim David audire post confessionem meruit *f: Dominus transtulit*

---

a Eccles. 10. *secundum* 70. b *Tob.* 12. c *Luc.* 11. d *al. distinctionem*] *orig.* e *Matth.* 5. f *Luc.* 7. g *Et in lib. de pœnit. medicina, c.* 2. h *Sent.* 4. *dist.* 16. i *al. abolitio.* k *Infr. de consecr. dist.* 4. *omnis.*

a *Galat.* 5. b *Beda* 1. *Corinth.* 11. *De consecr. dist.* 4. *agunt homines.* c *al. pene.* d *Matth.* 6. e *Polyc. l.* 6. *tit.* 20. *Anselm. l.* 11. *c.* 157. f 2. *Reg.* 12.

peccatum

peccatum tuum, & tamen post multis cruciatibus afflictus, ac fugiens, reatum culpæ, quam perpetraverat, exsolvit. Sic nos salutis unda a culpa primi hominis absolvimur. Sed tamen reatum ejusdem culpæ diluentes, absoluti quoque adhuc carnaliter obimus α, quia delicta nostra, sive per nos, sive per semetipsum resecat etiam, cum relaxat. Ab electis enim suis iniquitatum maculas, studet temporali afflictione tergere, quas in perpetuum non vult in eis videre.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc integrum quidem habetur in commentariis, qui nomine Eucherii sunt editi, l. 2. Reg. c. 8. sed magna quoque ex parte apud Gregorium l. 9. Moralium, cap. 27.*

¶ α Obimus,] *Apud B. Gregorium sequitur:* Bene ergo dicitur [sciens, quod non parceres delinquenti] quia, &c. *repetit enim ipse verba illa Job sibi ad interpretandum proposita. Eucherius autem habet ut Gratianus.*

CAP. LXXXIII.

Item Augustinus *de peccatorum meritis, & remiss. l. 2. c. 34.*

SIcut primi homines postea juste vivendo merito creduntur per Domini sanguinem ab extremo judicio liberati, non tamen in illa vita meruerunt ad paradisum revocari: sic & caro peccati, etiamsi remissis peccatis homo in ea juste vixerit, non continuo meretur eam mortem non perpeti, quam traxit de propagatione peccati. Tale aliquid nobis insinuatum est de Patriarcha David in libro Regnorum *b*: ad quem Propheta cum missus esset, eique propter peccatum, quod admiserat, eventura mala ex iracundia Dei comminaretur, confessione peccati veniam meruit, respondente Propheta, quod illud ei flagitium, facinusque remissum sit: & tamen consecuta sunt, quæ Deus fuerat comminatus, ut sic humiliaretur a filio. Quare α & nunc dicitur, si Deus propter peccatum illud fuerat comminatus, cur dimisso peccato, quod erat minatus, implevit? nisi quia rectissime, si sic dictum fuerit, respondebitur, remissionem illam peccati factam, ne homo a percipienda vita impediretur æterna: subsecutum vero illius comminationis effectum, ut pietas hominis in illa humilitate exerceretur atque probaretur. Sic & mortem corporis propter hoc peccatum Deus homini inflixit: & post peccatorum remissionem propter exercendam justitiam non ademit.

Corr. Rom. ¶ α Quare & nunc] *In originali legitur,* Quare & hic dicitur. *Sed ob glossam non est mutatum. Alia vero multa ex eodem sunt emendata.*

C. LXXXIV. *Doloris mensura potius, quam temporis in actione pœnitentiæ consideranda est.*

Idem *in* c *homilia de pœnitentia.*

VII. IN *d* actione pœnitentiæ, ubi tale crimen comps. missum est, ut is, qui commisit, a Christi etiam corpore separetur, non tam consideranda est mensura temporis, quam doloris: *Cor* d *enim contritum, & humiliatum Deus non spernit.* Verum quia plerumque dolor alterius cordis occultus est alteri, neque in aliorum notitiam nisi α per verba, vel quæcunque alia signa procedit, cum fit coram illo, cui dicitur: *Gemitus meus a te non est absconditus*; recte constituuntur ab his, qui Ecclesiæ præsunt, tempora pœnitentiæ, ut satisfiat etiam Ecclesiæ, in qua remittuntur ipsa peccata. Extra e eam quippe non remittuntur. Ergo β cum tanta est plaga peccati, atque impetus morbi, ut medicamenta corporis & sanguinis Domini differenda sint, auctoritate antistitis debet ab altario removeri ad pœnitentiam, & eadem auctoritate reconciliari.

Corr. Rom. ¶ α Nisi per verba,] *Ab originali abest dictio,* nisi, *sed habita est ratio glossæ.*

¶ β Ergo] *Hæc non sunt in Enchiridio, sed in epist. 118. ad Januarium, sub alterius persona. Ita enim loquitur:* Alius contra: imo, inquit, si tant est plaga peccati, &c.

CAP. LXXXaV.

Idem *in* a *eadem homilia quinquagesima, cap. 11.*

JUdicet *b* seipsum homo in istis voluntate, dum potest, & mores convertat in melius, ne cum jam non poterit, etiam præter voluntatem a Domino judicetur. Et cum in se protulerit severissimæ medicinæ c sententiam, veniat ad Antistites, per quos illi claves in Ecclesia ministrantur, & tanquam bonus incipiens jam esse filius, maternorum membrorum ordine custodito, a præpositis sacrorum accipiat satisfactionis suæ modum, & in offerendo sacrificio contribulati cordis devotus & supplex', id tamen agat, quod, non solum ipsi prosit ad recipiendam salutem, sed etiam cæteris ad exemplum: ut si peccatum ejus non solum in gravi ejus malo, sed etiam in tanto *d* scandalo est aliorum, atque hoc expedire utilitati Ecclesiæ videtur Antistiti, in notitia multorum, vel etiam totius plebis, agere pœnitentiam non recuset, non resistat, non lethali & mortiferæ plagæ per pudorem addat tumorem. *& infra.* §. 1. Multi *e* enim corriguntur, ut Petrus: multi tolerantur, ut Judas, &c.

C. LXXXVI. *Mortificatio vitiorum magis, quam abstinentia ciborum pœnitenti necessaria est.*

Item Hieronymus.

MEnsuram *f* autem temporis in agenda pœnitentia idcirco non satis aperte *g* præfigunt canones pro unoquoque crimine, ut de singulis dicant, qualiter unumquodque emendandum sit, sed magis in arbitrio Sacerdotis intelligentis relinquendum statuunt, quia apud Deum non tam valet mensura temporis, quam doloris: nec abstinentia tantum ciborum, quam mortificatio vitiorum. Propter quod ipsa tempora pœnitentiæ pro fide & conversatione pœnitentium abbrevianda præcipiunt, & pro negligentia protelanda. Extant tamen pro quibusdam culpis pœnitentiæ modi impositi, juxta quos cæteræ perpendendæ sunt culpæ, cum sit facile per eosdem modos vindictam & censuram canonum æstimare.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc, quod Burchardus etiam & Ivo citant ex dictis B. Hieronymi, Beatus Rhenanus in suis annotationibus in Tertullianum testatur, se legisse in antiquo pœnitentiali. Et ex eo, ac cæteris collectoribus nonnulla sunt emendata, & postrema clausula etiam aucta. Sententia autem habetur etiam 7. Cap. c. 21. & in epistola Basilii ad Amphilochium, cap. 2. & in Synodo Metensi, anni 859. cap. 10.*

CAP. LXXXVII.

Item Joannes Chrysostomus: *id est, auctor operis imperfecti in Matthæum, homil. 40.*

QUis aliquando vidit Clericum cito pœnitentiam agentem? Sed etsi deprehensus humiliaverit se, non ideo dolet, quia peccavit, sed confunditur, quia perdidit gloriam suam.

VIII. ps. Grat. *His auctoritatibus asseritur neminem sine pœnitentia & confessione propriæ vocis a peccatis posse mundari. Unde præmissæ auctoritates, quibus videbatur probari, sola contritione cordis veniam præstari, aliter interpretanda*

a *al. vindicare.* b 2. *Reg.* 12. c *In Enchiridio, cap.* 65. d *Sent.* 4. *dist.* 20. *Polyc. lib.* 6. *tit.* 20. *Anselm. l.* 11. *c.* 144. *Ivo p.* 2. *c.* 4. *& p.* 15. *c.* 23. d *Psal.* 50. e *Sent.* 4. *dist.* 17. *Eugyppus tom.* 1. *p.* 125.

a *Et in l. de pœnitentiæ medicina cap.* 3. b *Beda ad Ephes. cap.* 5. *Sentent.* 4. *dist.* 17. *Ivo part.* 15. *cap.* 24. c *al. medicina, sed tamen medicinæ sententiam.* d *abest ab orig.* e 2. *q.* 1. *multi.* f *Alcuinus de Ecclesiasticis officiis, c. de capite jejunii. Sent.* 4. *dist.* 20. *Polyc. l.* 6. *tit.* 20. *Anselm. l.* 11. *c.* 145. *Burch. lib.* 19. *cap.* 31. *Ivo p.* 15. *cap.* 49. g *al. attente.* h *Sent.* 4. *dist.* 17.

sunt,

sunt, quam ab eis exponantur. Negationem a *namque Petri secuta est satisfactio lachrymarum, & trina confessio Dominicæ dilectionis, qua penitus delevit peccatum trinæ negationis. Non ergo necessaria sibi erat certa satisfactio peccati, cujus totum vitæ tempus obedientiæ impendebatur sui conditoris. Imitabatur enim illud propheticum* b: Declina a malo, & fac bonum. *& illud Esaiæ* c: Derelinquat impius viam suam, & vir iniquus cogitationes suas, &c. *Amplius horum nihil a peccatore exigitur. Non ergo illa auctoritate Leonis Papæ satisfactio pœnitentiæ negatur esse necessaria cuilibet delinquenti, sed ei tantum, qui B. Petrum imitatus, huic seculo penitus abrenuntiat & cunctorum vitiorum fomitem in se funditus mortificat.* §. 1. *Item illud Joannis* α d *Chrysostomi*: Lavent lachrymæ delictum, quod pudor est voce confiteri. *& illud aliud, quod scribitur in epistola ad Hebræos* e: Non tibi dico, ut te prodas in publicum, neque ut tè apud alios accuses; sed obedire te volo Prophetæ dicenti, *f* Revela Domino viam tuam. Ante Deum ergo tua confitere peccata, apud verum judicem cum oratione delicta tua pronuntia, non β lingua, sed conscientiæ tuæ memoria: & tunc demum speræ misericordiam te posse consequi, si habueris in mente peccata tua continue, malum nunquam adversus proximum tuum in corde retinebis: *non ita intelligendum est, ut sine confessione oris peccata dicantur dimitti, sed sine publica satisfactione. Secreta namque peccata, secreta confessione, & occulta satisfactione purgantur: nec est necesse, ut quæ semel Sacerdoti confessi fuerimus, denuo confiteamur, sed lingua cordis, non carnis apud judicem verum ea jugiter confiteri debemus. Hinc etiam Joannes Chrysostomus* g *ait:* Nunc autem si recorderis peccatorum tuorum, & frequenter γ ea in conspectu Dei pronunties, & pro eis clementiam ejus depreceris, citius illa delebis. Si autem nunc obliviscaris peccatorum tuorum, tunc eorum recordaberis, & nolens, quando in toto mundo publicabuntur, & in conspectu proferentur omnium tam amicorum tuorum, quam inimicorum, & sanctorum Angelorum, cœlestiumque virtutum. Non enim ad David solum dicebat *h*: *Quæ tu secreto fecisti, ego cunctis manifestabo*; sed etiam ad omnes nos hoc dicitur. *Similiter & illud Prosperi* i *intelligitur:* Qui crimen suum ultro cognoscunt, & aut illud propriis confessionibus produnt, aut nescientibus aliis, quales occulti sunt, &c. aliis nescientibus, *id est, occulta confessione istis peccatum suum confitentibus, non publice illud manifestantibus. Item illud Prophetæ*: Dixi *k* confitebor, & tu remisisti, *id est, remissibilem judicasti* l, impietatem peccati mei. *Ita & illud Augustini intelligitur:* Magna pietas Dei, ut ad solam promissionem peccata dimiserit, *id est, remissibilia judicaverit* m. *Item ibidem*: Votum pro opere reputatur, cum deest facultas operis. *Unde votum confessionis reputatur pro opere vocis, cum deest facultas confessionis. Item* o: Voluntas remuneratur, non opus, *ita intelligitur, voluntas facit opus remunerabile, non opus voluntatem. Item illud* p: In quacunque hora peccator conversus fuerit, &c. *converti dicitur, qui omnino vertitur, omnino vertitur cujus opus, vox, & cogitatio ita mortificationi desudat peccati, sicut prius servierat iniquitati. Ita intelligitur & illud* q: Convertimini ad me, &c. *Item*: Scindite corda vestra, & non vestimenta, *eis dicitur, qui nulla interiori satisfactione præcedente, sed sola exteriori se Deum posse placare confidunt. Item* r *quæ de leprosis mundatis vel de Lazaro resuscitato inducuntur, ad contritionem cordis, non ad veniam remissionis referenda sunt. Obstinatio enim animi, & confessionis contemptus, quædam mors est impietatis, & lepra superbiæ, a qua quisque reviviscit, dum sibi per gratiam dolor delicti, & votum confessionis inspiratur.* §. 3. *Ad hunc etiam articulum pertinent ea, quæ de viventibus, vel in luce ambulantibus, vel dilectionem Dei habentibus, vel de habitaculis* a *Spiritus Sancti factis dicta sunt: ut hæc omnia quisque dicatur assecutus ex cordis contritione, quam habet, non ex plenaria peccati remissione, quam nondum invenit. Sicut enim in baptismo remittitur peccatum, & tamen ejus pœna reservatur, sic per contritionem cordis quisque a Deo resuscitari dicitur, licet adhuc reatu peccati teneatur. Non ergo præmissis auctoritatibus vel argumentis, sine confessione oris, & satisfactione operis aliquis probatur a peccato mundari.*

2 pars. §. 4. *Econtra auctoritas illa Joannis Chrisostomi* b, *& Prosperi* c *contra mentem auctoris extorta videtur. Non enim dicitur*, non dico tibi, ut te publice accuses, *sed*, non dico tibi, ut apud alios te accuses. *Sic & Prosper non ait* omnibus, *sed simpliciter* aliis nescientibus. *Unde evidentissime ὃ datur intelligi, quod sine confessione oris peccata possunt deleri. Et vero, quæ ad exhortationem pœnitentiæ & confessionis dicta sūt, non huic sententiæ contraire videntur. Vel enim sunt verba exhortationis, non jussionis, sicut illud* d, Confitemini alterutrum peccata vestra, &c. *vel si qua jubendo sunt dicta, non ad oris confessionem, sed cordis; non ad exteriorem satisfactionem, sed interiorem referenda sunt.* §. 5. *Est enim pœnitentia alia interior, alia exterior. Interior pœnitentia est illa, de qua Augustinus ait*: Omnis e qui suæ voluntatis arbiter constitutus est, non potest inchoare novam vitam, nisi pœniteat eum veteris vitæ. *Item de eodem Petrus in Actibus* f *Apostolorum legitur dixisse:* Pœnitentiam agite, & baptizetur unusquisque vestrum. *Quod de interiori pœnitentia, non exteriori dictum accipitur. De exteriori vero pœnitentia Ambrosius ait* g *super epistolam ad Romanos*: Gratia Dei in baptismate non quærit gemitum, vel planctum, non opus aliquod, sed solum contritionem *h* cordis, & omnia gratis condonat. *Quæcunque ergo de pœnitentia jubendo dicta sunt, non ad exteriorem, ut diximus, sed interiorem referenda sunt, sine qua nullus unquam Deo reconciliari poterit.* §. 6. *Illud autem Augustini*, i *quo quisque negatur veniam posse consequi, nisi prius quantulamcūque peccati solverit pœnam, non huic sententiæ invenitur adversum. Nullus enim asseritur a peccato mundari, nisi peccati passus fuerit pœnam. Sed aliud est, peccatum Sacerdoti confiteri, & ejus arbitrio de peccato satisfacere: atque aliud, Deo corde confiteri, & secreta satisfactione peccatum in seipso punire. Est enim pœnitentia (ut ait* k *Augustinus) dolor cordis, quo quisque in se punit, quod deliquit. De hac iterum satisfactione idem ait in Psal.* 50. *exponens*: Quoniam *ε* iniquitatem *l* meam ego cognosco. Tu ne punias, quia ego punio: ignosce, quia ego agnosco, & non dissimulo. *& infra*: Sic Deus misericordiam dat, ut servet veritatem, ut non peccata ejus sint impunita, cui ignoscit. Ignoscit enim seipsum punienti. Misericordia est, quod homo liberatur, veritas, quod peccatum punitur. *Idem in Psalmum* 84. Veritas de terra orta est: id est, confessio ab homine, ut se accuset, & sic justitia de cœlo prospexit, ut publicanus *m* confitens rediit justificatus: justitia de cœlo prospexit: quasi Deus dicat, parcamus huic, quia non parcit sibi, ignoscamus, quia agnoscit. *& infra*. De cœlo ergo justitia prospexit, id est, a Deo data est justificatio confitenti. *Hæc ergo secreta satisfactio levium, sive occultorum criminum Deo offerenda est, nec sine pœna relaxari probantur, quæ sic expiari creduntur. Ea vero, quæ de publica satisfactione, vel oris confessione dicuntur, in publicis & manifestis criminibus intelligēda sunt.*

---

a Luc. 22. b Psal. 36. c Esa. 55. d *Ambrosii sup. ead. c. Iavent. Sent.* 4. *dist.* 17. e *Joan. Chrysostom. homil.* 31. *in epist. ad Hebræos.* f Psalm. 36. g *In ead.* 31. *hom.* h 2. Reg. 12. i *Sup. ead. facilius.* k Psal. 31. *supr. ead. dixi.* l *al. indicasti.* m *Sup. ead. Magna.* n *al. indicaverit.* o *Sup. ead. si cui.* p *Sup. ead. facilius.* q Ezech. 33. *Sup. ead. convertimini, & scindite.* r *Ibidem.*

a *al. habitaculum.* b *Sup. in hoc eod. tractatu Gratiani, ex homil.* 31. *ad Hebr.* c *Sup. ead. facilius.* d Jac. 5. e *Sup. ead. tres.* §. *omnis. & infra de consecr. distinct.* 4. *c. omnis.* f Act. 2. g *Ad c.* 11. *infr. de consecr. dist.* 4. *sine pœnitentia. Sent.* 4. *dist.* 4. h *al. ex corde professionem.* i *Supra, nullus debitæ.* k *In libr. de vera & falsa pœnitentia, c.* 8. *infr.* 3. *pœnitentia.* l *Sumpta sententia, non verba.* m Luc. 18.

Pœ-

Peccata namque Nabuchodonosor a, *quæ Propheta misericordiis & eleemosynis redimi suasit: peccata quoque Ninivitarum* b, *quæ publica satisfactione expiata sunt, cunctis nota erant. Et publica noxa (ut Augustinus* c *testatur) publico eget remedio.* §. 8. *Præmissis itaque auctoritatibus pro manifestis criminibus manifesta probatur offerenda satisfactio, & oris confessio. Latentia vero peccata non probantur Sacerdoti necessario confitenda, & ejus arbitrio expianda.*

3 pars. §. 9. *Econtra ea, quæ in assertione hujus sententiæ dicta sunt, partim veritate nituntur, partim pondere carent. Sine contritione etenim cordis nullum peccatum posse dimitti, occulta vero peccata secreta satisfactione, publica quoque manifesta pœnitentia expiari debere, firmissima constat ratione subnixum. Porro sine confessione oris, si facultas confitendi non defuerit, aliquod grave delictum expiari, auctoritati penitus probatur adversum. Quomodo enim secundum auctoritatem Leonis* d *Papæ sine supplicationibus Sacerdotum indulgentia nequit obtineri, si sine oris confessione a peccato possumus emundari? Quis enim supplicabit pro peccato, quod nescit?* §. 10. *Item, quomodo secundum Augustinum* e *frustrat claves Ecclesiæ, qui sine arbitrio Sacerdotis pœnitentiam agit, si sine oris confessione criminis indulgentiam impetrat?* §. 11. *Item. Quomodo secundum Ambrosium* f *jus ligandi & solvendi solis Sacerdotibus a Domino creditur esse permissum, si quisque suo arbitrio seipsum peccando ligat, vel secreta pœnitentia, secundum Prosperum, in seipsum sententiam profert excommunicationis, atque post satisfactionem absque sacerdotali judicio seipsum Deo, vel altari ejus reconciliat?* §. 12. *Non sunt hæc præmissis auctoritatibus consentanea: sed multorum exemplis probantur adversa. Filiam gnamque Archisynagogi turbis ejectis Dominus suscitavit: non tamen, nisi præsentibus patre & matre puellæ, Petro quoque, Jacobo, & Joanne, vitæ* h *reddita est. In quo moraliter instruimur, ut secreta peccata, quæ per mortem puellæ intelliguntur, non nisi supplicationibus Ecclesiæ, quæ per patrem & matrem puellæ designantur, & Sacerdotum ministerio, qui per Petrum & cæteros intelliguntur, a Domino existimentur dimitti.* §. 13. *Item in Levitico* ζ, Qui *i* domum suam vel agrum Domino voverit *k*, vel consecraverit, non potest eam redimere, nisi siclo sanctuarii, Sacerdote quoque (non ipso) supputante annorum numerum usque ad jubilæum. *In quo similiter docemur, quod quicunque domum conscientiæ, vel agrum conservationis per pœnitentiam Domino offerre, atque pretio bonorum operum de vana vitæ suæ conservatione seipsum redimere voluerit, non potest hoc facere, nisi siclo sanctuarii, id est, operibus pœnitentiæ, sacra scriptura præfixis. Unde venientibus ad se turbis B. Joannes ait simpliciter, facite* l *pœnitentiam, vel fructus pœnitentiæ, sed addit* dignos: *ut pro qualitate videlicet peccatorum, qualitas offeratur bonorum operum. Non enim par debet esse fructus boni operis, ejus, qui nihil, vel parum deliquit, atque ejus, qui grandia commisit. Ille tanquam nullius criminis sibi conscius usum sibi in rebus licitis præbet: hunc tanquam multis gravatum, etiam a licitis temperare oportet. In* m *jubilæo plena remissio præstabatur. Unde per eum perfecta peccati remissio figuratur. Sacerdos ergo numerum annorum usque ad jubilæum supputat, cum ejus arbitrio pœnitentiæ tempora definiuntur, quibus quisque plenam peccati remissionem inveniat. Non enim (sicut Hesychius* n *ait) super eundem locum statim post definitam pœnitentiam quisque a peccato plene mundatur.* §. 14. *Cum ergo, ut ex præmissis colligitur, tempora pœnitentiæ arbitrio Sacerdotis definiantur, evidentissime apparet, sine confessione propriæ vocis peccata non dimitti. Quis enim tempora pœnitentiæ alicui præfiget, nisi primum peccata sua sibi manifestare curaverit?* §. 15. *Item. Taciturnitas* a *peccati ex superbia nascitur cordis. Ideo enim peccatum suum quisque celare desiderat, ne iniquitas sua aliis manifesta fiat: ne talis reputetur apud homines foris, qualem se jamdudum exhibuit divino conspectui. Quod ex fonte superbiæ nasci nulli dubium est: species etenim superbiæ est, se velle videri justum, qui peccator est; atque hypocrita convincitur, qui ad imitationem primorum parentum tergiversatione verborum peccata sua levigare contendit, vel sicut Cain* b, *peccatum suum reticendo penitus supprimere quærit. Ubi autem superbia regnat, vel hypocrisis, humilitas locum habere non potest. Sine humilitate vero alicui veniam sperare non licet. Nec ergo, ubi est taciturnitas confessionis, venia est speranda criminis. Probatur hoc idem auctoritate* Augustini, *qui in libro de vera & falsa pœnitentia, cap.* 10. *ait.*

Corr. Rom. ¶ α Joannis Chrysostomi:] *Supra eod. c.* lachrymæ. *notatum est hæc verba esse B. Ambrosii, quem citat Magister sententiarum.*

¶ β Non lingua,] *Græce est,* δυχόμενος, εἰ καὶ μὴ τῇ γλώττῃ, ἀλλὰ τῇ μνήμῃ: *id est,* preces fundens, si minus lingua, at saltem memoria.

¶ γ Et frequenter] *Græce est,* συνεχῶς αὐτὰς προσφέρε τῷ Θεῷ, καὶ ὑπὲρ αὐτῶν δέη: *id est,* assidue illa offeras Deo, & pro ipsis depreceris.

¶ δ Unde evidentissime] *Loquitur ex persona adversam partem sustinentis. Vere enim ex illis auctoritatibus non hoc colligitur. Qui enim Sacerdoti tanquam Deo confitetur, is minime dicitur se apud alios accusare, sed potius nescientibus aliis seipsum punire. Ac manifeste Chrysostomus dicit id, quod nunc negatur dicere:* Non dico, *inquit*, tibi, publica teipsum, neque apud alios te accusa. *Hoc enim secundum membrum valet idem ac primum: ut apud alios se accusare, sit idem, quod seipsum publicare. Quare paulo post Gratianus ipse hæc, quæ nunc asseruntur, refellit.* Econtra ea, quæ in assertione, &c.

¶ ε Quoniam iniquitatem] *Hic, & in aliis duobus sequentibus locis, non refert ipsa omnino verba B. Augustini, sed sententiam.*

¶ ζ Levitico,] *Itidem & hoc loco refertur sententia Levitici in c. 27. non ipsa verba: idemque paulo post fit de Hesychio.*

CAP. LXXXVIII.

QUem pœnitet *c*, omnino pœniteat, & dolorem lachrymis ostendat, repræsentet vitam suam Deo per Sacerdotem, præveniat judicium Dei per confessionem. Præcepit *d* enim Dominus mundandis *e*, ut ostenderent ora Sacerdotibus: docens corporali præsentia confitenda peccata, non per nuntium, non per scriptum manifestanda. Dixit *f* enim, *Ora monstrate*, & *Omnes*, non unus pro omnibus: non alium statuatis nuntium, qui pro vobis offerat munus a Moyse statutum: sed qui per vos peccastis, per vos erubescatis. Erubescentia enim ipsa partem habet remissionis. Ex misericordia enim hoc præcepit Dominus, ut neminem pœniteret in occulto. In hoc enim quod per seipsum dicit Sacerdoti, & erubescentiam vincit timore offensi, fit venia criminis. Fit enim per confessionem veniale, quod criminale erat in operatione: & si non statim purgatur, fit tamen vitale α, quod commiserat mortale. Multum enim satisfactionis obtulit, qui erubescentiæ dominans, nihil eorum, quæ commisit, nuntio Dei denegavit. Deus enim misericors *g* & justus est; sicut conservat misericordiam in justitia, ita & justitiam in misericordia. Opus enim est misericordiæ, peccanti peccata dimittere: sed oportet, ut justus misereatur juste. Oportet enim, ut non solum quid, sed in quo doleat, consideret, si dignus est, non dico justitia, sed misericordia. Justitia enim sola damnat; sed dignus misericordia est, qui spirituali labore petit gratiam. Laborat

a *Dan.* 4. b *Joan.* 3. c *Sent.* 4. *dist.* 17. *Beda ad c.* 8. *Lucæ ex August. & ad c.* 5. *Marci, & ibi gloss. ord.* d *Sup. eod. multiplex.* e *Supra eod. agite.* f *Supra eod. verbum.* g *Matt.* 9. h *al. vita.* i *Ex Levit.* 27. k *al. vovendo consecraverit.* l *Luc.* 3. *B. Gregorius in homil.* 20. *in Evangelia.* m *Levit.* 25. n *In lib.* 7. *ad cap.* 25. *Levitici: & ibi in glossa ordin. habetur sententia.*

a *Sent.* 4. *dist.* 17. b *Gen.* 4. c *Sent.* 4. *dist.* 17. d *Luc.* 17. e *al. mundatis.* f *Levit.* 9. g *al. qui misericors.*

enim

enim mens patiendo erubescentiam, & quoniam verecundia magna est pœna, qui erubescit pro Christo, fit dignus misericordia. Unde patet, quod quanto pluribus confitebitur in spe veniæ turpitudinem criminis, tanto facilius consequitur misericordiam remissionis. Ipsi enim Sacerdotes plus jam possunt proficere, plus confitentibus parcere. Quibus enim remittunt, remittit Dominus. Lazarum enim *a* de monumento jam suscitatum obtulit Dominus discipulis solvendum, per hoc ostendens potestatem solvendi concessam Sacerdotibus. Dixit enim *b*: *Quodcunque solveritis super terram, solvetur & in cœlis*: hoc est, ego Deus, & omnes ordines cœlestis militiæ, & omnes sancti in gloria mea laudant vobiscum, & confirmant, quos ligatis & solvitis. Non dixit, quos putatis ligare aut solvere, sed in quos exercetis opus justitiæ aut misericordiæ. Alia autem opera vestra in peccatores non agnosco. §. 1. Quare, qui *c* confiteri vult peccata, ut inveniat gratiam, quærat Sacerdotem scientem ligare & solvere: ne, cum negligens circa se extiterit, negligatur ab illo, qui eum misericorditer monet & petit, ne ambo in foveam cadant, quam stultus evitare noluit. §. 2. Tanta itaque vis confessionis est, ut si deest Sacerdos, confiteatur proximo. Sæpe enim contingit, quod pœnitens non potest confiteri coram Sacerdote, quem desideranti nec locus, nec tempus offert. Et si ille cui confitebitur, potestatem solvendi non habet, fit tamen dignus venia ex Sacerdotis desiderio, qui socio confitetur turpitudinem criminis. Mundati enim sunt leprosi, dum irent ostendere ora Sacerdotibus, antequam ad eos pervenirent. Unde *d* patet dominum ad cor respicere, eum ex necessitate prohibentur ad Sacerdotes pervenire. Sæpe quidem eos quærunt sani & læti: sed dum quærunt, antequam ad eos perveniant, moriuntur. Sed Dei misericordia est ubique, qui & justis β novit parcere, etsi non tam cito, sicut si solverentur a Sacerdote. §. 3. Qui ergo confitetur, omnino Sacerdoti meliori, quam potest, confiteatur: & si peccatum occultum est, sufficiat referre in notitiam Sacerdotis, ut grata sit oblatio muneris. Nam *e* in resuscitatione filiæ principis pauci interfuerunt, qui viderent. Nondum enim erat sepulta, nondum extra portam civitatis delata, nondum extra domum in notitiam deportata. Intus *f* resuscitavit, quam intus invenit, relictis solis Petro & Joanne & Jacobo, & patre, & matre puellæ, in quibus figuraliter continentur Sacerdotes Ecclesiæ. Quos autem extra invenit, animadvertendum est, quomodo suscitavit. Flebat enim turba post filium viduæ. Flevit *g* Martha, & Maria supplicantes *h* pro fratre. Flebat etiam turba, quæ Mariam fuerat secuta, lachrymis Mariæ admonita. In quo docemur publice peccantibus non proprium, sed Ecclesiæ sufficere meritum.

Corr. Rom. ¶ α Vitale,] *In originali est*, veniale, *sed aderat glossa*.

¶ β Et justis] *Si consideretur tota traditionis series, videtur legendum*, & istis; *verumtamen omnes codices collati concordant cum lectione Gratiani*.

C. LXXXIX. *Sufficit illa confessio, quæ primum Deo, deinde Sacerdoti offertur.*

Item Leo Papa, *epist.* 78. *al.* 80.

IX. ps. QUamvis *i* plenitudo fidei videatur esse laudabilis, quæ propter Dei timorem apud homines erubescere non veretur, tamen, quia non omnium hujusmodi sunt peccata, ut ea, qui pœnitentiam poscunt, non timeant publicare, removeatur tam improbabilis consuetudo: ne multi a pœnitentiæ remediis arceantur, dum aut erubescunt, aut metuunt inimicis suis sua facta referare, pro quibus possunt legum constitutione percelli. Sufficit *k* enim illa confessio, quæ primum Deo offertur, tum etiam Sacerdoti: qui pro delictis pœnitentiam precator accedit. Tunc enim demum plures ad pœnitentiam poterunt provocari, si populi auribus non publicetur conscientia confitentis.

Gratian. *Quibus auctoritatibus, vel quibus rationum firmamentis utraque sententia sanctificationis & confessionis innitatur, in medium breviter exposuimus. Cui autem harum potius adhærendum sit, lectoris* α *judicio reservatur. Utraque enim fautores habet sapientes & religiosos viros.*

Corr. Rom. ¶ α Lectoris judicio] *Certissimum est, & pro certissimo habendum, peccati mortalis necessariam esse confessionem sacramentalem, eo modo ac tempore adhibitam, quo in Concilio Tridentino post alia Concilia est constitutum.* (*Vid. c. omnis, ext. de pœnit. & remiss.*)

CAP. XC.

Unde Theodorus Cantuariensis Archiepiscopus *ait in pœnitentiali suo.*

QUidam *a* Deo solummodo confiteri debere peccata dicunt, ut Græci α. Quidam vero Sacerdotibus confitenda esse percensent, ut tota fere sancta Ecclesia. Quod utrumque non sine magno fructu fit intra sanctam Ecclesiam: ita duntaxat, ut Deo, qui remissor est peccatorum, peccata nostra confiteamur, & hoc perfectorum est, ut cum David diamus *b*: *Delictum meum cognitum tibi feci, & injustitiam meam non abscondi. Dixi, confitebor adversum me injustitias meas Domino, & tu remisisti impietatem peccati mei.* Sed *c* tamen β Apostoli institutio nobis sequenda est, ut confiteamur alterutrum peccata nostra, & oremus pro invicem, ut salvemur. Confessio itaque, quæ soli Deo fit, quod est justorum, purgat peccata. Ea vero, quæ Sacerdoti fit, docet, qualiter ipsa purgentur peccata. Deus namque salutis & sanctitatis *d* auctor & largitor, plerumque hanc præbet suæ γ pœnitentiæ medicinam invisibili administratione, plerumque Medicorum operatione.

Corr. Rom. ¶ *Burchardus etiam & Ivo caput hoc citant ex pœnitentiali Theodori. In capitularibus adjecit, cap.* 58. *hæc leguntur*: Quidam Deo solummodo confiteri debere dicunt peccata: quidam vero Sacerdotibus confitenda esse percensent. Quod utrumque non sine magno fructu intra sanctam fit Ecclesiam: ita duntaxat, ut & Deo, a quo est remissio peccatorum, confiteamur peccata nostra, & cum David dicamus: *Delictum meum cognitum tibi feci, & injustitiam meam non abscondi: dixi, confitebor adversum me injustitias meas Domino, & tu remisisti impietatem peccati mei:* & secundum Apostoli institutionem confiteamur alterutrum peccata nostra, & oremus pro invicem, ut salvemur. Confessio itaque, quæ Deo fit, purgat peccata: ea vero, quæ Sacerdoti fit, docet qualiter ipsa purgentur peccata. Deus namque salutis & sanitatis auctor & largitor est plerumque Medicorum operatione. *In Concilio Cabilonensi 2. c.* 33. *eadem fere habentur, addita ad initium voce*, quia, *& nonnullis aliis in extrema clausula, quæ notabuntur.*

¶ α Ut Græci.] *Hæc verba, itemque illa*, ut tota fere sancta Ecclesia, *& illa*, & hoc perfectorum est, *& illa*, Quod est justorum, *absunt quemadmodum a capitulari, ita etiam a Concilio.*

¶ β Sed tamen Apostoli] *In Capitulari & Concilio pendet adhuc oratio, & priori illi membro*, ut & Deo, &c. *redditur nunc alterum membrum his verbis*, & secundum Apostoli institutionem, &c.

¶ γ Suæ pœnitentiæ medicinam] *In Concilio atque apud Burchardum & Ivonem legitur*, suæ potentiæ. *A Capitulari autem* (*prout ex ipsius lectione animadverti potest*) *totum istud primum abest periodi membrum.*

a *al. quem, Sent. 4. dist.* 18. b *Matth.* 16. c *Infra, dist. 6. qui vult. Sentent. 4. dist.* 17. d *Luc.* 17. e *Luc* 18. f *Luc.* 7. g *Joann.* 11. h *supplicans*] *orig.* i *Sent. 4. dist.* 17. k *Supr. ead. sufficit.*

a *In capit. adjectis, c.* 58. *In Cabil. Conc. 2. c.* 33. *Burch. l.* 19. *c.* 145. *Ivo p.* 15. *c.* 155. b *Psal.* 31. c *Et secundum Apostoli institutionem confiteamur. Jac.* 5. d *al. sanitatis.*

DISTIN-

DISTINCTIO II.

1 ps QUia vero de pœnitentia semel cœpit haberi sermo, aliquantulum altius repetendum videtur, diversorum sententias certis auctoritatibus munitas in medium proponentes. Alii dicunt pœnitentiam semel tantum esse utilem. Unica est enim, nec reiterari potest. Si vero reiteratur, præcedens pœnitentia non fuit. Et si de sententia judicis ejus, merito peccata videntur esse remissa, apud tamen ejus præsentiam, cui omnia futura præsentia sunt, nunquam habentur remissa: quia non est servata illa sententia veri Sacerdotis: Vade *a*, & amplius noli peccare. *Item*. Ecce sanus factus es, jam amplius noli peccare, ne deterius aliquid tibi contingat. *Item* ex octava Synodo.

Corr. Rom. ¶ *Habetur in libro de institutis Monachorum, interprete Ruffino, c. 22. ex Basilio in regulis brevioribus, num. 289.*

C. I. *Primam vitii causam non penitus extinguit, qui in illam postea recidit.*

SI quis semel notatus fuerit invidiæ vel contentionis vitio, & rursus in hoc ipsum inciderit, sciat se primam illam causam, de qua superius diximus, ex qua invidia vel contentio nascitur, in interioribus medullis habere reconditam. Oportet ergo eum per contraria, atque adversa curari, id est, per humilitatis exercitium. Exercitia vero humilitatis sunt, si se vilioribus officiis subdat, & ministeriis indignioribus tradat. Ita namque arrogantiæ, & humanæ gloriæ vitium curari poterit, ut consuetudine *b* humilitatis affectus ultra jam non incidat in arrogantiæ & vanæ gloriæ delictum. Atque in singulis hujusmodi vitiis cura similis adhibeatur.

Gratian. *Item* c *sine charitate nulli adulto peccatum remittitur. Non autem habet charitatem, qui aliquando peccaturus est criminaliter.*

CAP. II.

Unde Augustinus *ad Julianum Comitem.*

1. CHaritas *d*, quæ deseri potest, nunquam vera fuit.

Corr. Rom. ¶ *In antiquis editionibus epistolarum B. Augustini erat epistola CXI. ad Julianum, in qua erat hoc caput. Nunc est in tomo 4. sub titulo de salutaribus documentis ad quendam Comitem, c. 7. Apud Hieronymum vero in epistola ad Ruffinum simile quiddam legitur*: Amicitia, *inquit*, quæ definere potest, vera nunquam fuit.

CAP. III.

Idem *super epistolam primam Joannis, tractatu* 8.

RAdicata *e* est charitas? securus esto; nihil mali procedere potest.

CAP. IV.

Item Gregorius *lib.* 10. *Moralium, c.* 22.

VAlida est *f*, ut mors, dilectio.) Virtuti etenim mortis dilectio comparatur: quia nimirum mentem, quam semel ceperit, a delectatione *g* mundi funditus occidit.

CAP. V.

Item Prosper *b in lib.* 3. *de vita contemplativa, c.* 13.

II. CHaritas est, ut mihi videtur, recta voluntas, ab omnibus terrenis ac præsentibus prorsus aversa, juncta Deo inseparabiliter & unita, igne quodam Sancti Spiritus, a quo est, & ad quem refertur, incensa, inquinamenti omnis extranea, corruptionis *i* nescia, nulli vitio mutabilitatis obnoxia, supra omnia, quæ carnaliter diliguntur, excelsa, affectionum omnium potentissima, divinæ contemplationis avida, in omnibus semper invicta, summa actionum bonarum, salus morum, finis cœlestium præceptorum, mors criminum, vita virtutum, virtus pugnantium, palma victorum, anima *a* sanctarum mentium, causa meritorum bonorum, præmium perfectorum: sine qua nullus Deo placuit, cum qua aliquis peccare, nec potuit, nec poterit: fructuosa in pœnitentibus, læta in proficientibus, gloriosa in perseverantibus, victoriosa in martyribus, operosa in omnibus omnino fidelibus, ex qua, quicquid est boni operis, vivit. *Item infra*. §. 1. Hæc est charitas vera, germana, perfecta, quam excellentiorem vitam nominat sanctus Apostolus *b*: & vere ipsa est via, quæ ducit per se ambulantes ad patriam: quia sicut sine via pervenit nullus, quo tendit, ita sine charitate, quæ dicta est via, non ambulare possunt homines, sed errare. *Item ibidem cap.* 15. §. 2. Ergo si charitatem Deo exhibeamus, & proximo de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta, facile peccato resistimus, bonis omnibus *c* abundamus, seculi blandimenta contemnimus, & omnia, quæ difficilia sunt humanæ fragilitati, vel aspera etiam, cum delectatione *d* perficimus: si tamen Deum charitate perfecta, quæ nobis ex illo est, ex toto corde, & ex tota anima, & ex totis viribus diligamus. Ex ea enim parte quis peccat, ex qua minus diligit Deum: quem si ex toto corde diligamus, nihil erit in nobis, unde peccati desideriis serviamus. Et quid est diligere Deum, nisi illi copulari *e* animo, concipere fruendæ visionis ejus affectum, peccati odium, mundi fastidium, diligere etiam proximum, quem in se censuit diligendum, in ipso amore servare legitimum modum, nec pervertere dilectionis ordinem constitutum? Ordinem dilectionis illi pervertunt, nec modum diligendi custodiunt, qui aut mundum, qui contemnendus est, diligunt, aut corpora sua minus diligenda, plus diligunt, aut proximos, non sicut seipsos, aut Deum plus quam seipsos forte non diligunt. *Item infra*. §. 3. Corpus nostrum, quia pars nostri est, ad hoc nobis diligendum est, ut saluti ejus, ac fragilitati naturaliter consulamus & agamus, quatenus spiritui ordinate subjectum, ad æternam salutem accepta immortalitate & incorruptione perveniat. *Item infra*. §. 4. Proximos autem tunc diligimus sicut nos, si non propter aliquas utilitates nostras: non propter sperata beneficia, vel accepta, non propter affinitates, vel consanguinitates, sed propter hoc tantum, quod sunt naturæ nostræ participes, diligamus. *Item infra*. §. 5. Non illi tantum proximi nostri credendi sunt: quos nobis gradus sanguinis jungit, sed proximi nostri credendi sunt omnes homines naturæ nostræ, sicut dixi, participes. *Item infra*. §. 6. Proinde sicut *f* nos proximos omnes diligimus, quando ad amores bonos, & æternam vitam consequendam, sicut nobis, saluti eorum consulimus: quando nos in eorum peccatis ac periculis cogitamus: & sicut nobis subveniri optamus, ita eis pro viribus subvenimus: aut si facultas defuerit, voluntatem subveniendi tenemus. Quapropter hæc est proximi α tota dilectio, ut bonum, quod tibi conferri vis, velis & proximo, & malum, quod tibi nolis accidere, nolis & proximo. Illi vero plus quam se diligunt Deum, qui pro ejus amore, suæ ad tempus saluti non parcunt, seipsos tribulationibus ac periculis tradunt; nudari facultatibus propriis, patriæ suæ extores fieri, parentibus, & uxoribus, ac filiis suis renuntiare parati sunt; &, ut totum dicam, ipsam corporis mortem non solum non refugiunt, sed etiam libenter excipiunt, ambientes a corporis sui vita magis, quam a Deo vita vitæ suæ discedere.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc confectum est ex verbis Prosperi hinc inde collectis, & prior pars habetur etiam in tractatu de*

a *Joan.* 8. & 5. b *al. habitum humilitatis adeptus.* c *Sent.* 3. *dist.* 30. d *Sent.* 3. *dist.* 31. e *Sent. ibid.* f *Sent. ibid. Cant.* 8. g *al. dilectione.* h *Et apud B. August. in lib. de laudibus charitatis.* i *al. corrumpi,*

a *al. arma*] *Aug.* b 1. *Cor.* 13. c *al. operibus*] *aliquot Grat. manuscripta.* d *al. dilectione.* e *occupare animum,*] *orig.* f *al. secundum.*

laudibus charitatis, inter opera B. Augustini, tomo 9. eodem fere modo, quo apud Gratianum. Atque emendata quædam, & etiam addita nonnulla sunt ex ipso B. Prospero. Sed operæ pretium fuerit integrum locum apud ipsum legere: copiose enim, & ornatissime explicatur.

¶ α Hæc est proximi] *Ita legitur non modo in originali, sed etiam in vetustioribus Gratiani codicibus: in vulgatis erat:* Quapropter, charissime, tota dilectione satage, ut bonum, &c.

CAP. VI.

Item Beda *super Joannem, ad c. 1.*

QUærendum *a* est interea, quomodo speciale filium Dei agnoscendi signum fuerit, quod super eum descenderit & manserit Spiritus. *& infra.* §. 1. Quid magni est filio Dei, quod in ipso manere Spiritus astruatur? Notandum ergo, quod semper in Domino manserit Spiritus Sanctus: *in sanctis* autem hominibus, quamdiu mortale corpus gestaverint, partim maneat in æternum, partim rediturus secedat *b*. Manet quippe apud eos, ut bonis insistant actibus, voluntariam paupertatem diligant, mansuetudinem sequantur, pro æternorum desiderio lugeant, esuriant & sitiant justitiam, misericordiam, munditiam cordis, & tranquillitatem pacis amplectantur: sed & pro observatione justitiæ persecutionem pati non vereantur, eleemosynis, orationibus, jejuniis, cæterisque fructibus Spiritus insistere desiderent. Recedit autem ad tempus, ne semper infirmos curandi, (mortuos *c* suscitandi) dæmones ejiciendi, vel etiam prophetandi habeant *d* facultatem. Manet semper, (ut *e* possint habere virtutes, &) ut mirabiliter ipsi vivant. Venit ad tempus, ut etiam aliis per miraculorum signa, quales sint intus, effulgeant.

CAP. VII.

Item Apostolus *1. Cor. 13.*

III. CHaritas *f* nunquam excidit.

CAP. VIII.

Item Augustinus *super epistolam primam Joannis, tractatu 3.*

UNctio *g* invisibilis Spiritus Sanctus est: unctio α invisibilis charitas est: quæ in quocunque fuerit, tanquam radix illi erit: quæ quamvis ardente sole arescere non potest, nutritur calore solis, non arescit.

Corr. Rom. ¶ α Unctio invisibilis charitas est:] *Hinc usque ad finem eodem modo se habent apud Magistrum, atque apud Gratianum. Sed apud B. Augustinum aliter:* Unctio invisibilis, *inquit*, charitas illa est, quæ in quocunque fuerit, tanquam radix illi erit; quamvis ardente sole arescere non potest. Omne quod radicatum est, nutritur calore solis, non arescit. *Ita non negat charitatem posse arescere, sed quod in charitate radicatum est.*

CAP. IX.

Item Gregorius *super Ezechielem, homilia tertia.*

PEnnata animalia, videlicet Prædicatores sancti, eum incedunt, minime revertuntur: quia sic a terrenis actibus ad spiritualia pertranseunt, ut ad ea, quæ reliquerunt, ulterius nullatenus reflectantur. *& paulo post. Nemo* h *mittens manum in aratrum, & aspiciens retro, aptus est regno Dei.* Manum quippe in aratrum mittere, est quasi per quendam compunctionis vomerem ad proferendos fructus terram sui cordis aperire. Sed retro post aratrum aspicit, qui post exordia boni operis ad mala revertitur, quæ reliquit. Quod quia electis Dei minime contingit, recte nunc per Prophetam *i* dicitur: *Non revertebantur, cum incederent.* & paulo post. Unde Paulus *k*: *Unum vero, quæ retro sunt, oblitus, in ea, quæ sunt anteriora* 2, *extendens me, sequor ad palmam supernæ vocationis.* In anteriora etenim extentus, eorum, quæ retro sunt, oblitus fuerat, quia temporalia despiciens, sola quæ sunt æterna, quærebat.

CAP. X.

Idem *in eundem, homilia quinta.*

NOn revertebantur, cum incederent, *b*) quia electi quippe sic ad bona tendunt, ut ad mala perpetranda non redeant. *Qui* c *enim perseveraverit usque in finem, hic salvus erit.* Et, sicut per Salomonem *d* dicitur: *Justorum semita, quasi lux splendens procedit, & crescit usque ad perfectum diem.* In eorum namque animis bonum desiderium, atque intellectus lucis intimæ jam pars diei est: sed quia usque ad finem vitæ in virtute proficiunt, ad perfectum diem tunc veniunt, quando ad cœlestia regna perducti, in ea luce, quam desiderant, jam minus aliquid non habebunt.

CAP. XI.

Idem *ibidem.*

POtest *e* discursus atque mobilitas Spiritus sic *f* intelligi. In sanctorum quippe cordibus juxta quasdam virtutes semper permanet: juxta quasdam vero recessurus venit, & venturus recedit. In fide etenim, spe, atque charitate, & in bonis aliis, sine quibus ad cœlestem patriam non potest veniri (sicut est humilitas, castitas, justitia, atque misericordia) perfectorum corda non deserit. In prophetiæ vero virtute, doctrinæ facundia, miraculorum exhibitione, electis suis aliquando adest, aliquando se subtrahit. *& paulo post.* §. 1. In his itaque virtutibus, sine quibus ad vitam minime pervenitur, Spiritus Sanctus in electorum suorum cordibus permanet; unde α recte stabilis dicitur. In his vero, per quas sanctitatis virtus ostenditur, aliquando misericorditer præsto est, aliquando misericorditer recedit.

Corr. Rom. ¶ α Unde recte stabilis dicitur.] *Hæc ex paulo superiore B. Gregorii disputatione aliis verbis huc sunt a collectore translata.*

CAP. XII.

Unde Ambrosius *super epistolam 2. ad Corinthios, ad c. 6.*

FIcta charitas est, quæ deserit in adversitate.

Corr. Rom. ¶ *Referuntur verba glossæ ordinariæ: nam B. Ambrosii sunt hæc:* Simulata charitas in his est, qui in necessitate deserunt fratres.

2 pars. Gratian. *Ex præmissis itaque apparet, quod charitas semel habita ulterius non amittitur. Qui enim charitatem semel habuerit, criminaliter ulterius peccare non poterit: ut ad gratiam, non ad naturam impossibilitas referatur. Quod autem charitatem habens, criminaliter peccare non possit, testatur* Augustinus *g in libro* 50. *Homiliarum, homilia octava, dicens:*

CAP. XIII.

QUia radix *h* omnium malorum est cupiditas, & radix omnium bonorum est charitas, & simul ambæ esse non possunt; nisi una penitus *i* evulsa fuerit, alia plantari non poterit. Sine causa aliquis conatur ramos incidere, si radicem non contendit evellere.

Gratian. *Cum ergo, qui criminaliter peccat, charitatem unquam habuisse probatur, evidenter colligitur, pœnitentiam non agere, qui quandoque criminaliter peccat* k.

CAP. XIV.

Unde Augustinus.

CHaritas est aqua, de qua Dominus ait in Evangelio *l*: *Qui biberit ex aqua, quam ego dabo ei, non sitiet in æternum.*

Corr. Rom. ¶ *Hæc sententia non est inventa apud B. Augustinum,*

---

a *Sent. 3. dist. 31. Joan. 1.* b *al. recedat.* c *Absunt ab originali.* d *al. possint habere virtutem.*] *orig.* e *Absunt ab originali.* f *Sentent. 3. dist. 31.* g *Sentent. ibid.* h *Luc. 9.* i *Ezech. 9.* k *Philip. 3.*

a *al. ante,* b *al. ambularent.* c *Ezech. 1. Matth. 10.* d *Prov. 4.* e *Sent. 3. dist. 31.* f *al. requisitione alterius considerationis*) *orig.* g *Sent. 3. dist. 31.* h *1. Timoth. 6.* i *al. radicitus.* K *al. peccavit.* l *Joan. 4.*

gustinum, licet in Psalmum 103. *ad vers.* Qui tegis aquis, *charitatem velit aquis significari : quemadmodum & Prosper, & glossa ordinaria & interlinearis ad eundem locum.*

Gratian. *Reprobus ergo, cum æternis mancipatus incendiis in æternum sitiat, quomodo bibet aquam vivam, aut quomodo potabit aquam salientem in vitam æternam, qui quasi plumbeus demersus in ima, pœnas luit damnationis æternæ? Item. Sine charitate quomodo quis veram cordis contritionem habere poterit? quomodo ergo delictorum remissionem? quæ si non sunt dimissa, quomodo non omnia prorsus ad pœnam exigenda sunt? Item* a *Dominus* : Amen, amen dico vobis, qui credit in me, habet vitam æternam. *Qui* b *ergo non habet vitam æternam, in Christum non credit. In Christum vero credit, qui charitatem habet. In Christum quippe credere est, amando in ipsum tendere. Hæc est fides, ut definit Apostolus, quæ per dilectionem operatur : huic duntaxat remissio delictorum promittitur. Quod si charitas a fide Christianorum sejungi nequit, cui scilicet soli venia promittitur, quomodo qui charitatem non habuerit, fidem Christianorum habuit, id est, in Christum credidit? quomodo ergo veniam delictorum accepit? quam* c *si non accepit, quomodo non omnia prorsus opera æternis sunt ferienda suppliciis? Item Dominus* d : Ego sum panis vivus, qui de cœlo descendi, si quis manducaverit ex hoc pane, vivet in æternum. *Qui ergo non vivit in æternum, non manducavit panem vivum : sed qui non manducavit eum, non credidit. Hoc* e *est enim manducare panem vivum, quod credere in Christum, id est, amando tendere in ipsum. Cum ergo reprobus in eum non credidit, quem non manducavit, & ita fidem Christianorum (qua sola peccata relaxantur) non habuerit, quomodo, si vivit Dominus, cui omne judicium dedit Pater, judicium perpetuæ damnationis effugiet omnium non solum actualium, sed etiam originalium?*

3 pars. §. 1. *Hæc,* f *quæ de charitate dicuntur, de perfecta intelligi possunt, quæ semel habita, nunquam amittitur. Exordia vero charitatis enutriuntur, ut crescant, & conculcantur, ut deficiant. Nemo enim repente fit summus : sed in bona conversatione, quæ sine charitate nulla est, a minimis quisque inchoat, ut ad magna perveniat. Sunt itaque gradus non solum inter virtutem & virtutem, sed & in eadem virtute.*

CAP. XV.

Unde Gregorius *super Ezechielem, homil.* 15. *scribit, dicens.*

CUm sanctam Ecclesiam Dominus suscipit, in gradibus ejus dignoscitur : quia *g* ejus gloria per illius incrementa declaratur. Quantum enim sancta Ecclesia ascendendo proficit *h*, tantum Deus hominibus ex ejus virtutibus innotescit. De his quoque gradibus beatus Job *i* loquitur, dicens : *Per singulos gradus meos pronuntiabo illum.* Omnipotentem quippe Dominum per singulos gradus suos pronuntiat, qui per incrementa virtutum, quæ cœpit, ei semper laudem suæ pietatis reddit. Si quidam gradus in cordis ascensione non essent, Psalmista non diceret *k* : *Ambulabunt de virtute in virtutem.* Nec mirum, si de virtute in virtutem gradus sunt, quando unaquæque virtus quasi quibusdam gradibus agitur *l* : & sic per incrementa meritorum ad summa perducitur. §. 1. Aliud namque sunt virtutis exordia, aliud profectus, aliud perfectio. Si enim & ipsa fides ad perfectionem suam non quibusdam gradibus duceretur, sancti Apostoli minime dixissent : *Adauge* m *nobis fidem.* Et quidam venit ad Jesum, qui curari voluit filium suum : sed requisitus, an crederet, respondit : *Credo,* n *Domine, adjuva incredulitatem meam.* Pensate, rogo *o*, quod dicitur : Si credebat, cur incredulitatem dicebat? Si vero incredulitatem habere se noverat, quomodo credebat? Sed quia per occultam inspirationem gratiæ, meritorum suorum gradibus fides crescit, uno, eodemque tempore is, qui necdum perfecte crediderat, simul & credebat, & incredulus erat. §. 2. Hos nimirum gradus Dominus sub messis nomine describit, dicens : *Sic* a *est regnum Dei, quemadmodum si jaciat homo semen in terram, & dormiat, & exurgat nocte ac die, & semen germinet, & crescat, dum nescit ille. Ultro enim terra fructificat, primum herbam, deinde spicam, deinde plenum frumentum in spica : & cum ex se produxerit fructus, statim mittit falcem, quoniam adest tempus messis.* Semen homo jactat in terram, cum cordi suo bonam intentionem inserit : & postquam semen jactaverit, dormit, quia jam in spe boni operis quiescit. Nocte vero exurgit, ac die, quia inter *b* adversa, & prospera proficit : & semen germinat & crescit, dum nescit ille : quia, dum adhuc motiri incrementa sua non valet, semel concepta virtus ad perfectum ducitur : & ultro terra fructificat, quia præveniente se gratia mens hominis spontanee ad profectum boni operis assurgit. Sed hæc eadem terra primum herbam, deinde spicam, deinde plenum frumentum producit in spica. Herbam quippe producere, est inchoationis bonæ adhuc teneritudinem habere. Ad spicam vero herba pervenit, cum se virtus animo concepta ad profectum boni operis pertrahit. Plenum vero frumentum in spica fructificat, quando jam in tantum virtus proficit, ut esse robusti & perfecti operis possit. Sed cum ex se produxerit fructus, statim mittit falcem : quoniam adest tempus messis. Omnipotens enim Deus producto fructu falcem mittit, & messem suam desecat : quia cum unumquemque ad opera perfecta produxerit, ejus temporalem vitam per emissam sententiam incidit, ut granum suum ad cœlestia horrea perducat. Cum igitur desideria bona concipimus, semen in terram mittimus. Cum vero operari recta incipimus, herba sumus. Cum α autem ad profectum boni operis crescimus, ad spicam pervenimus : cumque in ejusdem operationis perfectione solidamur, jam plenum frumentum in spica proferimus. §. 3. Herba etenim Petrus fuerat, qui passionis tempore *c* per amorem Dominum sequens, hunc confiteri ante ancillæ vocem timebat. Erat enim jam viriditas in mente, quia credebat omnium redemptorem : sed valde adhuc flexibilis, pede conculcabatur timoris. Jam in spicam surrexerat, quando eum, quem moriturum confiteri timuerat, nuntiante Angelo in Galilæa viventem videbat. Sed ad plenum granum in spica pervenerat, quando veniente desuper Spiritu, & suam mentem in illius amore roborante, ita *d* solidatus est, ut vires persequentium cæsus despiceret, & redemptorem suum libere inter flagella prædicaret. §. 4. Nullus itaque, qui ad bonum propositum adhuc in mentis teneritudine esse conspicitur, despiciatur : quia frumentum Dei ab *e* herba incipit, ut granum fiat. Vir ergo vestitus lineis venit ad portam, quia Dominus ac redemptor noster membris suis intrantibus perducit β ad se : & ascendit per gradus ejus, quia nobis proficientibus, eo nobis amplius exaltatur, quanto altus, & incomprehensibilis esse cognoscitur. In virtute quippe nostrarum mentium gradibus ipse ascendere dicitur, quia tanto ipse sublimior nobis ostenditur, quantum noster animus a rebus infimis separatur.

Corr. Rom. ¶ α Cum autem ad profectum boni operis crescimus, ad spicam pervenimus :] *Hæc desiderantur in originali.*

¶ β Perducit] *In plerisque vetustis, & apud B. Gregorium legitur,* perducitur : *sed ob glossam non est emendatum.*

a *Joan.* 6. b *Aug. tract.* 29. *in Joannem, & de cognitione veræ vitæ, c.* 37. c *Gal.* 5. d *Joan.* 6. e *De consecr. dist.* 2. *c. ut quid. & c. credere.* f *Sent.* 3. *dist.* 31. g *Psal.* 47. h *al. profecerit.* i *Job.* 31. k *Psal.* 83. l *al. augetur. Sent.* 3. *dist.* 31. m *Luc.* 17. n *Marc.* 9. o *al. ergo.*

a *Marc.* 4. b *al in.* c *Luc.* 22. *Matth.* 26. *Marc.* 14. *Joan.* 18. d *Actor.* 5. e *al. in.*

CAP. XVI.

Item Augustinus *ait in libro de gratia, & libero arbitrio, c.* 17.

QUi vult facere Dei mandata *a*, & non potest, jam quidem habet voluntatem bonam, sed adhuc parvam & invalidam. Poterit autem, cum magnam habuerit, & robustam. Quando enim martyres magna illa mandata fecerunt, magna utique voluntate, id est, magna charitate fecerunt, de qua charitate ipse Dominus ait: *Majorem* b *hac charitatem nemo, &c.* & paulo post. §. 1. Ipsam charitatem Apostolus Petrus nondum habuit, quando timore Dominum ter negavit. Timor enim non est in charitate, sicut ait Joannes Evangelista in epistola sua, *c* sed perfecta charitas foras mittit timorem. Et tamen, quamvis parva & imperfecta, non deerat, quando dicebat: *Domine* d, *animam meam pro te ponam*. Idem *super primam epistolam Joannis, tractatu* 5. §. 2. Si quis tantam habuerit charitatem, ut paratus sit pro fratribus etiam mori, perfecta est in illo charitas: sed nunquid mox, ut nascitur, jam prorsus perfecta est? ut perficiatur, nascitur: cum fuerit nata, nutritur: cum fuerit nutrita, roboratur: cum fuerit roborata, perficitur: cum ad perfectum *e* venerit, quid dicit? *Mihi* f *vivere Christus est, & mori lucrum. Optabam* α *dissolvi, & esse cum Christo, multo magis optimum; manere in carne necessarium propter vos*. Propter eos volebat vivere, pro quibus paratus erat mori.

Corr. Rom. ¶ α Optabam) *Hinc usque ad finem sunt addita ex B. Augustino, quoniam faciunt ad sententiæ integritatem.*

CAP. XVII.

Idem *in eadem, tractatu nono.*

SIcut seta *g* introducit linum, ita timor introducit charitatem: crescit charitas, minuitur timor, & e converso.

Corr. Rom. ¶ *Verba B. Augustini sunt hæc:* Sicut videmus per setam introduci linum, quando aliquid suitur, seta primum intrat, sed nisi exeat, non succedit linum, sic timor primo occupat mentem, non autem ibi remanet timor, quia ideo intravit, ut introduceret charitatem. *& paulo superius*. Major charitas, minor timor: minor charitas, major timor. *Ex his confectum est hoc caput.*

CAP. XVIII.

Idem *tractatu quinto in eandem.*

FOrte *h* nata est in te charitas, sed nondum perfecta est: noli desperare, nutri eam, ne offocetur *i*.

CAP. XIX.

Idem *ad Hieronymum, epist.* 29.

CHaritas *k* in quibusdam est perfecta, in quibusdam est imperfecta: perfectissima autem in hac vita haberi non potest.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc est summa quædam verborum Augustini in loco indicato.*

CAP. XX.

Idem *in libro* 50. *homiliarum, homilia nona.*

SI sermo *l* meus invenit in cordibus vestris aliquam scintillam gratuiti amoris Dei, ipsam nutrite, ad hanc augendam vos advocate. *& paulo post*. Flete α, nutrite in vobis: ipsa cum creverit, & flammam dignissimam fecerit, cupiditatum carnalium ligna consumet.

Corr. Rom. ¶ α Flete,] *Non est emendatum ob glossum: nam in multis vetustis codicibus est*, flate, *& in originali legitur:* Hanc scintillam boni amoris, de qua Dominus dicit, *Ignem veni mittere in terram, & quid volo, nisi ut ardeat:* flate, in vobis nutrite, &c.

Gratian. E *contrario etiam gradus in virtute esse probantur, quia & ipsius peccati gradus evidenter apparent. Sicut enim nemo repente fit summus, ita nemo repente fit turpissimus.*

CAP. XXI.

Hinc etiam Augustinus *ait in lib.* 1. *de sermone Domini in monte, c.* 23.

SIcut *a* tribus gradibus ad peccatum pervenitur, suggestione, delectatione, consensione: ita ipsius peccati tres sunt differentiæ, in corde, in facto, in consuetudine, tanquam tres mortes: una, quasi in domo, id est, cum in corde consentitur libidini: altera, quasi jam prolata extra portam, cum in factum procedit assensio: tertia, cum vi consuetudinis malæ, tanquam mole terrena premitur animus, quasi in sepulchro jam putens. Quæ tria genera mortuorum Dominum resuscitasse, quisquis Evangelium *b* legit, agnoscit.

CAP. XXII.

Item Gregorius *lib.* 25. *Moralium, c.* 16.

SCiendum quippe est, quod peccatum tribus modis committitur. Nam aut ignorantia, aut infirmitate, aut studio perpetratur: & gravius quidem infirmitate, quam ignorantia: sed multo gravius studio, quam infirmitate peccatur.

CAP. XXIII.

Idem *lib.* 21. *Moralium, c.* 3.

INter hæc sciendum est, aliud esse, quod animus de tentatione carnis patitur: aliud vero, cum per consensum delectationis obligatur. Plerumque enim cogitatione prava pulsatur, sed renititur. Plerumque autem, cum perversum quid concipit, hoc intra semetipsum etiam per desiderium voluit. Et nimirum mentem nequaquam cogitatio immunda inquinat, cum pulsat, sed cum hanc sibi per delectationem subjugat. Hinc etenim prædicator egregius dicit: *Tentatio* c *vos non apprehendat, nisi humana*. Humana quippe tentatio est, qua plerumque in cogitatione tangimur etiam nolentes: quia, ut nonnunquam & illicita ad animum veniant, hoc utique in nobismetipsis ex humanitatis corruptibilis pondere habemus. Jam vero dæmoniaca est, & non humana tentatio, cum ad hoc, quod carnis corruptibilitas suggerit, per consensum se animus adstringit.

CAP. XXIV.

Item Hieronymus *ad cap.* 1. *Amos.*

SUper tribus *d* sceleribus Damasci, &c. ut supra.

Gratian. *Non est mirum, si in virtute gradus esse dicuntur: quandoquidem & peccati gradus ita evidenter monstrantur.* §. 1. *Hæc itaque charitas, quæ in Petro ante negationem herba fuit, & in singulis nascitur, antequam roboretur, ante sui perfectionem emittitur, & reparatur. Unde Augustinus in libro de correptione & gratia, cap.* 7. Quicunque ab illa originali damnatione ista divinæ gratiæ largitate discreti sunt, non est dubium, quod & procuratur eis audiendum Evangelium, & cum audiunt, credunt, & in fide, quæ per dilectionem operatur, usque in finem perseverant, & si quando exorbitant, correpti emendantur: & quidam eorum etsi ab hominibus non corripiantur, in viam, quam reliquerant, redeunt.

CAP. XXV.

Idem *ibidem.*

FIrmum Dei fundamentum stat, immobile α habens signaculum hoc *e*: Scit f *Dominus, qui sunt ejus*. Horum fides, quæ per dilectionem operatur, profecto aut omnino non deficit, aut, si qui sunt, quorum deficit, reparatur, antequam vita ista finiatur: & deleta, quæ intercurrerat, iniquitate, ad finem perseverantia deputatur.

Corr. Rom. ¶ α Immobile] *Abest ab originali: sed non est expuncta ob glossam.*

---

a *al.* mandatum. b *Joan.* 15. c 1. *Joan.* 4. d *al.* Domine. *Joan.* 13. *Sentent.* 3. *distinct.* 29. e *al.* perfectionem. f *Philipp.* 1. g *Sent.* 4. *dist.* 34. h *Transpositis aliquibus verbis.* i *al. suffocetur.* k *Sentent.* 4. *dist.* 36. l *Sentent. ibidem.*

a *Sent.* 4. *dist.* 16. b *Matth.* 9. *Luc.* 7. c 1. *Corinth.* 10. d *Distinct.* 1. *de pœnitentia, c. super tribus.* e 2. *Timoth.* 2. f *al. scivit.*] *orig.*

CAP.

CAP. XXVI.

Idem *in eodem libro, cap. 9.*

NUllus *a* eorum ex bono in malum mutatus finit hanc vitam.

CAP. XXVII.

Idem *ibidem.*

TAlibus *b* Deus diligentibus eum omnia cooperatur in bonum: usque adeo prorsus omnia, ut etiam, si qui eorum deviant, & exorbitant, etiam hoc ipsum eis faciat proficere in bonum.

CAP. XXVIII.

Item Apostolus *ad Galatas, cap. 5.*

CIrcumcisio non est aliquid, neque præputium: sed fides, quæ per dilectionem operatur.] Et *c* hoc olim in vobis, quia currebatis bene per opera fidei ex dilectione.

CAP. XXIX.

Idem *ad Hebræos, cap. 6.*

NOn est tam injustus Deus, ut obliviscatur operis vestri, &c.

Gratian. *Operis, quo omnia sua fecerant communia, & hoc ex dilectione, & hoc ad gloriam Dei. Ecce triplex bonum, quasi diceret, olim multa operati estis, pro quibus, si pœniteatis de malis, benefaciet vobis Deus. Romanos quoque, & Galatas, dum Apostolus redargueret, merito fidei probat assecutos remissionem peccatorum, & sanctificationem in Spiritu Sancto, & justitiam bonæ operationis, quæ omnia aut sine charitate nunquam vere fuerunt in eis, aut veram charitatem habuerunt, a qua postea lapsi sunt, qui de operibus legis gloriabantur.*

CAP. XXX.

Item de quolibet adulto Augustinus *ait:*

TOlle charitatem, odium tenet. *Item.* §. 1. Omnis *d*, qui non diligit, odit. *Item in Evangelio.* §. 2. *Nemo e potest duobus Dominis servire: aut enim unum odio habebit, & alterum diliget: aut unum sustinebit, alterumque contemnet.*

Gratian. *Adam f vero cum in virili ætate a Domino creatus sit, antequam a diabolo tentaretur, dum de latere ejus uxor formabatur, dum in ecstasi raptus angelicæ curiæ intererat, dum evigilans futura Christi & Ecclesiæ sacramenta vaticinabatur, aut charitatem, aut odium habebat. Si autem odium habebat, non fuit diabolus auctor nostri peccati. Item. Si sine charitate a Deo creatus est, ejus similitudinem in creatione sui nequaquam accepit. Item. Si sine charitate creatus est, justus & innocens a Deo factus non est: creatura namque rationis capax, & liberi arbitrii, justitiæ, & innocentiæ sine charitate particeps esse non potest. Colligitur ergo, quod Adam antequam peccaret, charitatem habuit, sine qua justus & innocens esse non potuit.*

CAP. XXXI.

Unde Augustinus *in Genesim ad literam lib. 6. cap. 24.*

QUomodo renovari dicimur, si non hoc recipimus, quod perdidit primus homo, in quo omnes moriuntur? Hoc plane recepimus, quia justitiam, ex qua in peccatum lapsus est. *& paulo post, cap. 7.* §. 1. Expoliantes *g* vos veterem hominem cum actibus suis, induite novum, qui renovatur in agnitionem Dei, secundum imaginem ejus, qui creavit eum. Hanc imaginem in Spiritu mortis impressam perdidit Adam per peccatum. *& post pauca.* §. 2. Stola *h* illa prima, justitia est, unde lapsus est Adam.

Corr. Rom. ¶ *In hoc & in sequenti capitulo addita sunt nonnulla ex originali, in quo tamen longe copiosius & clarius hæ sententiæ exponuntur.*

CAP. XXXII.

Idem *in homilia* 11. a

PRinceps vitiorum omnium, dum vidit Adam ex limo terræ ad imaginem Dei factum, pudicitia ornatum, temperantia compositum, charitate circumdatum *b*, primos parentes illis donis, ac tantis bonis expoliavit, insuper & peremit. Namque cum homini abstulisset pudicitiam, continentiam, charitatem, immortalitatem, dominio suo eum obstrinxit. *& paulo post.* §. 1. Adam amissa temperantia intemperans effectus est: perdita charitate malus inventus est.

CAP. XXXIII.

Item Ambrosius *lib. 6. epist. 41. ad Sabinum.*

QUando Adam solus erat, non est prævaricatus: quia mens ejus adhærebat Deo.

CAP. XXXIV.

Idem ad eundem, *eodem libro, epist. 42.*

PRimus homo erat opus Dei recens confabulator assiduus, civis Sanctorum, complantatus α virtutibus.

Corr. Rom. ¶ α Complantatus] *In vulgatis erat,* Angelorum complantatus, *quæ vox abest a multis manusc. & ab orig.*

CAP. XXXV.

Idem *in Hexameron, lib. 6. c. 7.*

ILla anima a Deo pingitur, quæ habet in se virtutum gratiam renitentem, splendoremque pietatis. Illa anima bene picta est, qua elucet divinæ operationis effigies. Illa anima bene picta est, in qua est splendor gloriæ, & paternæ imago substantiæ. Secundum hanc imaginem, quæ refulget, pictura pretiosa est. Secundum hanc imaginem Adam ante peccatum [depictus *c* fuit:] sed ubi lapsus est, deposuit imaginem cœlestis, sumpsit terrestris effigiem.

CAP. XXXVI.

Idem *de fuga seculi, cap. 4.*

SImilem Dei esse, est habere justitiam, habere sapientiam, & in virtute esse perfectum.

CAP. XXXVII.

Idem *libro secundo de Jacob, & vita beata, cap. 5.*

SApiens nunquam inanis est, semper in se habens amictum prudentiæ, qui potest dicere. *Justitiam induebam, & vestiebam judicium,* sicut dixit Job *d.* Namque hæc mentis sunt interna velamina, quæ nemo alius potest auferre, nisi cum aliquem sua culpa despoliat. Denique sic despoliatus Adam nudus inventus est.

CAP. XXXVIII.

Idem *in libro de Isaac, & anima, c. 5.*

SEd nec Adam primus α nudus erat, quando eum innocentia vestiebat.

Corr. Rom. ¶ α Primus] *In originali est,* primo. *Sed ob glossam non est mutatum. Vox autem,* homo, *quæ in vulgatis sequebatur, abest etiam a multis manuscriptis.*

CAP. XXXIX.

Idem *in libro de Paradiso, cap. 13.*

UT *e* cognoverunt *f*, quod nudi essent.] Et ante quidem nudi erant; sed non sine virtutum integumentis.

Gratian. *Opponitur etiam illud, quod omnis clamat auctoritas: si sic permansisset, ut erat ante peccatum, esset translatus in gloriam, quam habituri sunt sancti: sed nemo adultus sine charitate intrat: charitatem ergo habebat.* §. 1. *Item opponitur de Moyse, cujus fidem Apostolus in epistola sua ad Hebræos* g *commendans, dignis præconiis ejus merita prædicavit: dum* h *se negavit esse filium filiæ Pharaonis, malens affligi cum fratribus, quam perfrui jucunditate temporalis palatii: dum fratri compatiens Ægyptium fabulo obruit: dum veritus animositatem Regis,*

---

a *Infra dist. 5. si ex bono.* b *Rom. 8.* c *Videntur esse ex glossa aliqua, aut Gratiani verba.* d *Joan. 3.* e *Luc. 16. Matth. 6.* f *Gen. 2.* g *Coloss. 3.* h *Luc. 15.*

a *In concione ad Cathecumenos, verbis hinc inde collectis.* b *al. splendidum.* c *absunt ab orig.* d *Job. 27.* e Et] *orig.* f *Gen. 3.* g *Heb. 11.* h *Exod. 2.*

Ægy-

Ægyptum reliquit: dum divino vallatas auxilio, Regis furorem contempsit, atque in virtute signorum populum de Ægypto eduxit. Quæ a omnia quibus laudibus sunt efferenda, si tunc charitas in eo non erat, cum non habeat aliquid viriditatis in se ramus boni operis, nisi procedat ex radice charitatis? Quomodo autem charitatem non habebat, cui b Dominus facie ad faciem loquebatur, sicut homo solet loqui cum amico suo? Quomodo charitatem non habebat, qui pro populo supplicans dicebat c: Aut dimitte eis noxam hanc, aut me dele de libro tuo? *An non proximum diligebat, qui d pro populo se objiciens, illum ab interitu liberavit? An non diligebat Deum, qui e pro eo in vituli cultores desæviens, ipsius vituli caput in pulverem comminuit: atque ut in fecessum projiceretur, aquæ mistum Israelitis bibendum dedit, nonnullos ex ejus cultoribus gladio feriri præcipiens, ut populum, cujus erat interitus major futurus, reconciliaret Deo? An f non charitatem habebat, de cujus spiritu Dominus accepit, & super septuaginta seniores Israel præposuit? Qui tamen ad aquas contradictionis de Dei potentia, sive de ejus benignitate dubitans, cum cætera certa fide promisisset, producturus aquam de petra, dissidenter excrepuit, dicens g:* Nunquid de petra hac potero vobis educere aquam? *Quod nulli leve videatur, cum in pœnam delicti ejus, sibi & Aaron a Domino dictum sit:* Quia non exaudistis vocem meam, ut glorificaretis me coram filiis Israel, non introducetis populum hunc in terram, quam dedi eis. §. 2. *An h charitatem non habebat Aaron, quando fratri coadjutor datus est, ut esset os ejus ad populum, ut per eum signa fierent in Ægypto? Qui i tamen in cultura vituli postea consensum populo adhibuit. An k charitatem non habebat, quando ex omni multitudine filiarum Israel solus a Domino electus est, ut pontificatu ante eum fungeretur? Si charitatem non habebat, bonus non erat: Si autem bonus non erat, cur præ cæteris a Domino in Pontificem electus est? An charitatem non habebat, quando pro populo cum thuribulo incendio se opposuit, & iram Dei placavit? Et tamen, ut præmissum est, ad aquas contradictionis iram Domini adversum se postea provocavit.* §. 3. *Nunquid etiam David charitatem non habuit, l quem Spiritus Domini a die unctionis directus est? An forte dicetur esse directus super eum, ut ex tunc gratiam prophetandi haberet, non ut ex eo gratiam divinæ dilectionis acciperet? Quod absurdum plane videtur de eo sentire, de quo Dominus ait:* Inveni m hominem secundum cor meum. *Quomodo etiam charitatem non habebat, qui n quærenti animam suam pepercit? qui oram clamydis ejus præscidit, postea cor suum graviter percussit, clamans:* Quem persequeris Rex Israel, canem mortuum, & culicem unum? *Quomodo charitatem non habebat, qui o mortem inimici sui tam gravissime tulit? Quomodo charitatem non habebat, qui p aquam de cisterna Bethleem suorum periculo sibi oblatam non bibit, sed coram Domino libavit? Quomodo charitatem non habebat, qui irrisus a Michol filia Saul, eo quod ante arcam Domini citharam & Psalterium percutiens saltasset, ait:* Ludam, q & vilior fiam in oculis meis. *Si charitatem non habebat, qua conscientia securus imprecabatur sibi ipsi, dicens r:* Si reddidi retribuentibus mihi mala, decidam merito ab inimicis meis inanis? *Si charitatem non habebat, qua temeritate juste se judicari rogabat, dicens s:* Judica me, Deus, secundum justitiam meam, & secundum innocentiam meam super me? *Idem:* Judica t me, Domine, quoniam ego in innocentia mea ingressus sum? *Et tamen post tot & innumera alia divinæ & supernæ dilectionis judicia, quam graviter deliquerit, nullus ignorat, qui u Bethsabeæ adulterium, & Uriæ homicidium audivit. Cujus pœnitentiam si sine charitate Domino obtulit, veram cordis contritionem non habuit. Quomodo ergo sacrificium cordis contriti, & Spiritus contribulati Domino promittere audebat, dicens?* Si a voluisses sacrificium, dedissem utique: holocaustis non delectaberis. Sacrificium Deo, Spiritus contribulatus, &c. *Denique cum falsæ pœnitentiæ nulla a Deo promittatur remissio, quomodo a Propheta b audire meruit:* Dimissum est tibi peccatum tuum, *si veram cordis contritionem non habuit? Evidenter itaque apparet, eum tunc charitatem habuisse, & ex charitate sacrificium cordis contriti, & Spiritus contribulati Domino obtulisse: alioqui temerarie postulasset c:* Averte faciem tuam a peccatis meis, *& cætera, quæ in eodem Psalmo continentur; nisi odium mali, & dilectio boni ad humilitatem pœnitentiæ illum provocasset. De quo etiam sanctus Ambrosius d in libro de Isaac, & anima, c. 3. scribit dicens:* Fugerat sanctus David odio Saul Regis, non relinquens terras, sed declinans contagia Regis immitis & superbi: quia mens ejus adhærebat Deo, *cui sine charitate nullus adultus adhærere potest. Et e tamen, quam graviter in populi dinumeratione postea deliquerit, ipsius delicti pœna indicavit.* §. 4. *Item secundum hanc sententiam, qui criminaliter deliquerit, veram peccatorum remissionem in baptismo consecutus non est, sive in annis infantiæ, sive adultus ad baptismum accessit: quia Dei amorem non habuit, sine quo nemo unquam invenit gratiam: atque ita secundum hæresin Joviniani, si vere ex aqua & Spiritu Sancto quis renatus fuerit, ulterius criminaliter peccare non potest: vel si criminaliter peccat, aqua tantum, non Spiritu probatur esse renatus. Cui sententiæ illud epistolæ Joannis f consentire videtur:* Omnis, qui natus est ex Deo, peccatum non facit: quoniam semen ipsius manet in eo: & non potest peccare, qui ex Deo natus est. In hoc enim manifesti sunt filii Dei, & filii diaboli. *Et in fine Epistolæ:* Omnis, qui natus est ex Deo, non peccat, sed generatio Dei conservat eum, & malignus non tangit eum. *Verum hæc auctoritas Apostoli, quantum illi sententiæ faveat, atque illa secta erroris quantum veritati sit adversa,* Hieronymus *ostendit, scribens contra Jovinianum, lib. 2. in principio.*

CAP. XL.

SI enim, inquit, omnis *g*, qui natus est ex Deo, non peccat, & a diabolo tentari non potest; quomodo præcipit, ut caveant, ne tententur? dicens *h: Filioli, custodite vos a simulachris.* Et in eadem rursus epistola: *Si dixerimus, quia peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est. Si confiteamur peccata nostra, fidelis & justus est, ut remittat nobis peccata nostra, & mundet nos ab omni iniquitate. Si dixerimus, quia non peccavimus, mendacem facimus eum, & verbum ejus non est in nobis.* Existimo, quod Joannes baptizatus ad baptizatos scripserit, & quod omne peccatum a diabolo sit. Ille peccatorem se confitetur, & sperat remissionem post baptisma, peccatorum. Et Jovinianus meus dicit: *Ne tangas me, quoniam mundus sum.* Quid ergo? Contraria sibi Apostolus loquitur? Minime. In eodem quippe loco, cur hoc dixerit, statim edisserit *k: Filioli mei, hæc scribo vobis, ut non peccetis: sed & si quis peccaverit, advocatum habemus apud Patrem, Jesum Christum justum, & ipse est propitiatio pro peccatis nostris: non pro nostris autem tantum, sed etiam pro totius mundi. Et in hoc scimus, quod cognovimus eum, si mandata ejus observemus. Qui dicit se nosse Deum, & mandata ejus non custodit, mendax est, & in eo veritas non est. Qui autem servat verbum ejus, vere in hoc charitas Dei perfecta est. In hoc scimus quoniam in ipso sumus. Qui dicit se in ipso manere, debet, sicut ille ambulavit, & ipse ambulare.* Propterea, inquit, scribo vobis,

a *B. Gregor. homil. 27.* b *Exod. 33.* c *Exod. 32.* d *Numer. c. 16.* e *Exod. 32.* f *Num. 11.* g *Num. 20.* h *Exod. 4.* i *Num. 23.* k *Numer. 16.* l *1. Regum 16.* m *Actor. 13.* n *1. Reg. 24.* o *2. Reg. 1.* p *2. Reg. 23.* q *2. Reg. 6.* r *Psal. 7.* s *Psal. 35.* t *Psal. 25.* u *2. Reg. 11.*

a *Psal. 50.* b *2. Reg. 12.* c *Psal. 50.* d *Mutatis verbis, sed incolumi sententia.* e *Sent. 3. dist. 30. 2. Reg. 24. & 1. Paralip. 21.* f *1. Joan. 3.* g *Omissis aliquot verbis.* h *1. Joan. 5.* i *1. Joan. 1.* k *1. Joan. 2.*

vobis,

vobis, filioli mei, omnis, qui natus est ex Deo, non peccat, ut non peccetis: & tamdiu sciatis vos in generatione Domini permanere: quamdiu non peccaveritis: imo, qui in generatione Domini perseverant, peccare non possunt. Quæ *a* enim communicatio luci & tenebris? Christo & Belial? Quomodo dies & nox misceri non queunt, sic nec justitia & iniquitas, peccatum & bona opera, Christus & Antichristus. Si susceperimus Christum in hospitio nostri pectoris, illico fugamus diabolum. Si peccaverimus & per peccati januam ingressus fuerit diabolus, protinus Christus recedit: Unde & David *b* post peccatum: *Redde mihi*, ait, *lætitiam salutaris tui*: scilicet, quam peccando amiserat. *Qui* c *dicit se nosse Deum, & mandata ejus non custodit, mendax est, & in eo veritas non est*. Christus veritas appellatur: *Ego* d *sum*, inquit, *via & veritas*, (& e *vita*.) Frustra nobis in eo plaudimus, cujus mandata non facimus. *Scienti* f *bonum, & non facienti illud, peccatum est. Quomodo corpus sine spiritu mortuum, sic & fides sine operibus mortua est*. Nec grande putemus unum Deum nosse, cum & dæmones *g* credant, & contremiscant. *Qui* h *dicit se in ipso manere, debet, sicut ille ambulavit, & ipse ambulare*.

4 pars. §. 1. Eligat adversarius e duobus, quod vult: optionem enim damus: manet in Christo, an non manet; Si manet, ita ergo ambulet, ut Christus. Si autem temerarium est similitudinem virtutum Domini polliceri, non manet in Christo, quia non ingreditur, ut Christus. Ille *i* peccatum non fecit, neque inventus est dolus in ore ejus: qui cum malediceretur, non remaledixit, & tanquam agnus coram tondente, sic non aperuit os suum: ad quem venit Princeps *k* mundi istius, & invenit in eo nihil: qui *l* cum peccatum non fecisset, pro nobis peccatum eum fecit Deus. Nos autem juxta epistolam *m* Jacobi multa peccamus omnes: & nemo mundus a peccatis, nec infans *n*, si unius quidem diei fuerit vita ejus. Quis enim *o* gloriabitur castum se habere cor? aut quis *p* confidet mundum se esse a peccatis? tenemurque *q* rei in similitudinem prævaricationis Adæ. Une, & David *r*: *Ecce*, ait, *in iniquitatibus conceptus sum, & in delictis concepit me mater mea*. Et beatus Job *s*: *Si fuero justus, os meum impia loquetur: & si sine crimine, pravus inveniar: & si purificatus in nive, & lotus mundis manibus, satis me sorde tinxisti, & execratum est me vestimentum meum*. Verum, ne penitus desperemus, arbitrantes nos post peccata baptismi non posse salvari, statim hoc ipsum temperat. *Et* t *si quis peccaverit, advocatum habemus apud Patrem Jesum Christum justum: & ipse est propitiatio pro peccatis nostris, non pro nostris autem tantum, sed etiam pro totius mundi*. Hoc ad credentes post baptisma loquitur, & advocatum pro delictis eorum Dominum pollicetur. Nec dicit si quid peccaveritis, advocatum habetis apud Patrem, Christum, & ipse est propitiatio pro peccatis vestris, ne eos diceres non plena fide baptisma consecutos: sed *advocatum*, inquit, *habemus apud Patrem, Jesum Christum: & ipse est propitiatio pro peccatis nostris*, & non solum pro Joannis, illorumque peccatis, sed etiam *pro totius mundi*. In toto autem mundo & Apostoli sunt, omnesque credentes. Ex quibus liquido comprobatur post baptisma posse peccari. Frustra enim habemus advocatum Jesum Christum, si peccari non potest. Petrus Apostolus ad quem dictum fuerat: *Qui* u *lotus est, non necesse habet, ut iterum lavet*; &, *Tu* x *es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam*: ab ancilla perterritus negat. Et ipse Dominus: *Simon*, a *Simon*, *ecce*, inquit, *satanas postulavit vos, ut cribraret sicut triticum: ego autem rogavi pro te, ne deficeret fides tua*. & infra. §. 2. Si non peccamus post baptisma, cur nobis poscimus peccata dimitti, quæ in baptismate jam sunt dimissa? Quid *b* oramus, ne intremus in tentationem, & ut liberemur a malo, si diabolus tentare non potest jam baptizatos? Aliud autem est, si ad catechumenos hæc oratio pertinet, & non convenit fidelibus, & Christianis. Paulus *c* electionis vas castigat corpus suum, & in servitutem redigit, ne aliis prædicans, ipse reprobus inveniatur. *& infra*. §. 3. Ad Hebræos *d* quoque scribens ait: *Impossibile est enim eos, qui semel sunt illuminati, & gustaverunt donum cœleste, & participes facti sunt Spiritus Sancti, gustaveruntque nihilominus bonum Dei verbum, virtutesque seculi futuri, & prolapsi sunt, renovari iterum ad pœnitentiam, rursus crucifigentes sibimetipsis filium Dei, & ostentui habentes*. Certe eos, qui illuminati sunt, & gustaverunt Dei donum cœleste, & participes facti sunt Spiritus Sancti, gustaveruntque bonum Dei verbum, negare non possumus baptizatos. Si autem baptizati peccare non possunt, quomodo nunc Apostolus dicit, *Et prolapsi sunt*? Verum ne Montanus *e* & Novatus hic redeant, qui contendunt non posse renovari per pœnitentiam eos, qui crucifixerunt sibimet filium Dei, & ostentui habuerunt, consequenter hunc errorem solvit & ait *f*: *Confidimus autem de vobis, dilectissimi, meliora & viciniora saluti, tametsi ita loquimur. Non enim injustus est Deus, ut obliviscatur operis vestri, & dilectionis, quam ostendistis in nomine ipsius, qui ministrastis sanctis suis, & nunc ministratis*. Et revera grandis injustitia Dei esset, si tantum peccata puniret, & bona opera non susciperet. Ita locutus sum, inquit Apostolus, ut vos a peccatis retraherem, & desperationis metu facerem cautiores. Cæterum confido de vobis, dilectissimi, meliora & viciniora saluti. Neque enim justitiæ Dei est, ut obliviscatur bonorum operum, & ministerii, quod propter nomen ejus exhibuistis, & exhibetis in sanctos, & tantum meminerit peccatorum. *& paulo post*. §. 4. Liberi arbitrii nos condidit Deus, nec ad virtutes, nec ad vitia necessitate trahimur: alioquin, ubi necessitas est, nec damnatio, nec corona est. Sicut in bonis operibus perfectior est Deus: *non* g *est enim volentis, neque currentis, sed miserentis, & adjuvantis Dei, ut pervenire valeamus ad calcem*: sic in malis atque peccatis semina nostra sunt incentiva, & perfectio diaboli. Cum viderit nos super *b* fundamentum Christi ædificare fœnum, ligna, stipulam, tunc supponit incendium. Ædificemus ergo aurum, argentum, lapides pretiosos: & tentare non audebit. Quanquam & in hoc non sit certa & secura possessio. Sedet *i* quippe Leo in insidiis, & in occultis, ut interficiat innocentem: & vasa *k* figuli probat fornax, homines autem justos tentatio tribulationis. Et in alio loco scribitur *l*: *Fili, accedens ad servitutem Dei, præpara te ad tentationem*. Rursus idem Jacobus loquitur *m*: *Estote factores verbi, & non auditores tantum. Si quis auditor est verbi, & non factor, iste similis est viro, qui considerat vultum nativitatis suæ in speculo: consideravit illum, & statim recedens, oblitus est qualis sit*. Frustra monuit, ut jungerent opera fidei, si post baptisma peccare non poterant. *Qui* n *totam legem*, inquit, *servaverit, & peccaverit in uno, factus est omnium reus*. Quis *o* nostrum absque peccato? concluſit *p* Deus omnia sub delicto, ut omnibus misereatur. Petrus *q* quoque: *Novit*, inquit, *Dominus pios de tentatione eruere*. Et de falsis doctoribus: *Hi* r *sunt fontes sine aqua, & nebulæ turbinibus exagitatæ, quibus caligo te-*

a 2. *Corinth.* 6. b *Psalm.* 50. c 1. *Joan.* 2. d *Joan.* 14. e *absunt a B. Hieronymo*. f *Jac.* 4. g *Jac.* 2. h *Joan. ibid.* i 1. *Petr.* 2. k *Joan.* 14. l 2. *Cor.* 5. m *Jac.* 5. n *abest ab orig.* o *Job.* 14. *ex* 70. p *Prov.* 20. q *Rom.* 5. r *Psal.* 50. s *Job.* 9. *ex* 70. *quibusdam omissis*. t *Joan. ibid.* u *Joan.* 13. x *Matth.* 16.

a *Luc.* 22. b *Matth.* 6. c 1. *Corinth.* 9. d *Hebr.* 6. e *De Montani sectatoribus vide eundem in epist. ad Marcellam.* f *Hebr.* 6. g *Roman.* 9. h 1. *Corinth.* 3. i *Psal.* 9. k *Eccl.* 28. l *Eccl.* 2. m *Jac.* 1. n *Jac.* 2. o *Joan.* 8. p *Roman.* 11. q 2. *Petr.* 2. r *Petr. ibid.*

nebra-

nebrarum reservatur. Superbia a *enim vanitatis loquentes pelliciunt in desideriis carnis luxuriæ eos, qui paululum effugerant, & ad errorem reversi sunt.* Nonne tibi videtur pinxisse sermo Apostolicus novam imperitiæ factionem. Aperiunt enim quasi fontes scientiæ, qui cum aquam non habeant doctrinarum, promittunt imbrem, velut nubes Propheticæ, ad quas perveniat veritas Dei, & turbinibus exagitantur dæmonum atque vitiorum. Loquuntur grandia, & totus eorum sermo superbia est: *Immundus* b *est autem apud Deum omnis, qui exaltat cor suum:* ut qui paululum refugerant a peccatis, ad suum revertantur errorem, & suadent in luxuria ciborum carnisque, delitias. Quis enim non libenter audiat: Manducemus, c & bibamus, & in æternum regnabimus? Sapientes & prudentes, pravos vocant: eos vero, qui dulces sunt in sermonibus, plus audiunt. Joannes *d* Apostolus, imo in Joanne Salvator scribens Angelo Ephesi Ecclesiæ, *Scio*, inquit, *opera tua, & laborem, & patientiam tuam, &c. & quia sustinuisti propter nomen meum, & non defeciſti: sed habeo adversum te, quod charitatem tuam primam reliquisti. Memor esto, unde cecideris, & age pœnitentiam, & prima opera fac. Si autem, veniam tibi, & movebo candelabrum tuum de loco, nisi pœnitentiam egeris.* Similiter e & cæteras Ecclesias, Smyrnam, Pergamum, Thyatiram, Sardis, Philadelphiam, Laodiciam, ad pœnitentiam provocat: & nisi revertantur ad opera pristina, comminatur: & in Sardis paucos habere se dicit, qui non coinquinaverunt vestimenta sua, & ambulaturi sunt cum eo in albis, quia digni sunt. Cui autem dicit: *Memento, unde ceciderit.* &: *Ecce missurus est diabolus ex vobis in carcerem, ut tentemini.* &: *Scio, ubi habitas, ubi sedes est satanæ.* &: *In mente habe, qualiter acceperis & audieris.* &: *Serva, & pœnitentiam age*, & reliqua? utique ei dicit, qui credidit, & baptizatus est, & stans quondam corruit per delictum. §. 5. Paulisper de Veteri Testamento exempla distuleram: quia solent, ubicunque contra eos facit, dicere: *Lex*, f *& Prophetæ usque ad Joannem*: Cæterum quis ignorat sub alia g dispensatione Dei omnes retro sanctos ejusdem fuisse meriti, cujus nunc Christiani sunt? Quomodo h ante Abraham placuit in conjugio, si nunc virgines placent in perpetua castitate. Servivit ille legi & tempori suo, serviamus & nos Evangelio, & tempori nostro, in quos fines seculorum decurrerunt. David i electus secundum cor Domini, qui omnes ejus fecerat voluntates, & qui in quodam Psalmo dixerat: *Judica* k *me, Domine: quoniam ego in innocentia mea ingressus sum, & in Domino sperans non infirmabor. Proba me, Domine, & tenta me: ure renes meos, & cor meum*, postea tentatur a diabolo, & post peccatum pœnitens loquitur: *Miserere mei* l, *Deus, secundum magnam misericordiam tuam*. Magnum peccatum magna deleri vult misericordia. Salomon *m* amabilis Domini, & cui bis Deus fuerat revelatus, quia amator mulierum fuit, a Dei amore discessit: Manassem *n* impiissimum Regem post captivitatem Babylonicam in pristinam dignitatem liber dierum restitutum refert. Et Josias vir sanctus in campo Mageddo ab Ægyptio Rege confoditur. Jesus *o* quoque filius Josedech Sacerdos magnus, quanquam in typo præcesserit Salvatoris, qui nostra peccata portavit, & alienigenam sibi ex gentibus Ecclesiam copulavit, tamen secundum literam post sacerdotium sordidatus inducitur *p*, & stat diabolus a dextris ejus: & candida illi vestimenta deinceps redduntur. Superfluum & de Moyse & Aaron scribere, quod ad *q* aquam contradictionis offenderint Deum, & terram repromissionis non intraverint: cum beatus Job *a* angelos quoque & omnem creaturam peccare posse commemoret, dicens: *Quid enim? nunquid homo coram Deo mundus est? aut in operibus suis sine macula vir? si contra servos suos non credit, & adversum angelos suos pravum quid reperit: quanto magis habitantes in domibus luteis, de quibus & nos ex eodem luto sumus? Tentatio* b *est vita hominis super terram.* Et *c* cecidit lucifer, qui mittebat ad universas nationes: & ille, qui in paradiso delitiarum inter duodecim nutritus est lapides, vulneratus a morte *d* Domini, ad inferna descendit. Unde & Salvator in Evangelio *e*: *Videbam*, inquit, *satanam, quasi fulgur de cœlo cadentem.* Si altissima illa sublimitas cecidit, quis cadere non possit? Si in cœlo ruinæ, quanto magis in terra: Et tamen cum *f* ceciderit lucifer, imo post casum coluber *g* antiquus, virtus ejus in lumbis ejus, & potestas ejus super umbilicum ventris. Obumbrantur in eo arbores magnæ, & dormit *h* juxta juncum, & calamum, & earicem. Ipse est Rex omnium quæ in aquis sunt, ubi scilicet voluptas: & luxuria, & propago, & irritatio nuptiarum. *& infra.* §. 6. Transivimus *i* ad secundam partitionem, in qua negat eos, qui tota fide baptisma consecuti sunt, deinde posse peccare, & docuimus, quod excepto Deo, omnis creatura sub vitio sit, non quod universi peccaverint, sed quod peccare possint, & similium ruina, stantium metus sit.

Corr. Rom. ¶ *Ut ea, quæ ad initium hujus longi capitis spectant, melius intelligantur, necesse est antecedentia apud B. Hieronymum legere: in quibus objectio verbis sanctis Joannis deducta exprimitur. Omninoquo toto hoc capite sæpe ad originale recurrendum est, quia quam ex eo multa sunt emendata, & nonnulla, quæ magis necessaria videbantur addita.*

Gratian. *Evidenter itaque ex præmissis apparet, nonnullos charitatem habere, quam postea criminaliter delinquendo amittunt. Quod si quis contendat non de virtute, sed de virtutis opere debere intelligi, deliberet, quid respondeat de innocentia Adæ, de justitia Moysis, David & cæterorum, qui plena fide ad baptisma accedentes, licet postea prolapsuri sunt, tamen cœlestia dona degustant, & Spiritus Sancti fiunt participes, ut non solum ante humanos, verum etiam ante Dei oculos ex aqua & Spiritu Sancto inveniantur renati: qui si charitatem Dei non haberent, aqua tantum regenerarentur, non Spiritu. Opera enim, seu sacramentorum participatio, nisi ex charitate procedant, apud Deum nec justitiam, nec innocentiam præstant.* Si enim, *inquit Apostolus* k, habuero omnem fidem, ita ut montes transferam, & si distribuero omnes facultates meas in cibos pauperum, & si tradidero corpus meum ita ut ardeam, charitatem autem non habeam, nihil mihi prodest. §. 1. *Sed quia de prædestinatis ad vitam a nonnullis conceditur, quod charitatem amittant, & amissam recuperent, de Reprobis etiam videndum est, An ipsi charitatem habeant, qua amissa postea damnentur.*

CAP. XLI.

De his ita scribit Augustinus *in lib. de correptione & gratia, c. 9.*

Apostolus *l* sciens nonnullos diligere Deum, & in eo bono usque in finem non permanere, mox addidit: *his, qui secundum propositum vocati sunt, &c.* Idem in *eodem libro, cap. 6.* §. 1. An adhuc & iste nolens corripi, poterit dicere: Quid ergo feci, qui α non accepi? quem constat accepisse, & sua culpa, quod acceperat, amisisse. Possum, inquit, possum omnino, quando me arguis *m*, quod ex bona vita in malam mea voluntate relapsus sum, dicere adhuc: quid ego feci, qui non accepi? Accepi

a al. Superba] *orig.* b *Esa.* 22. c 1. *Cor.* 5. d *Apocal.* 2. e *Apocal.* 3. f *Matth.* 11. g *al. altera.* h *Supr.* 31. *qu.* 4. *quis ignorat. Rom.* 4. i 1. *Cor.* 10. k *Psal.* 25. l *Psal.* 50. m 2. *Reg.* 12. n 2. *Paral.* 33. o *Supra*, *dist.* 50. *Jesus.* p *Zach.* 3. q *Psal.* 108. *Num.* 20.

a *Job.* 15. & 4. b *Job.* 7. c *Esa.* 14. d *al. monte.* e *Luc.* 20. f *Esa.* 14. g *Ezech.* 28. h *Job.* 40. i *Prope finem secundi libri.* k 1. *Corinth.* 13. l *Roman.* 8. m *al. arguit.*] *orig.*

cepi enim fidem, quæ per dilectionem operatur, sed in illa usque in finem perseverantiam non accepi. *In eodem cap. 9. §. 2.* In *a* bono illos volebat proculdubio permanere, erant utique in bono, sed in eo non permanserunt. *In eod. cap. 13. §. 3.* Propter hujus utilitatem secreti, credendum est quosdam de filiis perditionis, non accepto dono perseverandi usque in finem, in fide, quæ per dilectionem operatur, incipere vivere, & aliquandiu fideliter & juste vivere, & postea cadere, &c.

Corr. Rom. ¶ α Qui non accepi?] *Restitutus est hic locus ex originali, nam antea valde erat depravatus. Ac tamen, quoniam hæ sententiæ valde mutilatæ referuntur, operæ pretium fuerit ad fontem adire.*

Gratian. *Multa similia de reprobis in Evangelio* b *etiam*: Qui perseveraverit usque in finem, &c. *In eodem* c. Iterum homo iste incipit, &c.

CAP. XLII.

Idem Augustinus *in eod. lib. de correpț. & gratia, cap. 8.*

Mirandum *d* est, quare Deus quibusdam filiis perditionis det fidem operantem per dilectionem, nec det in ea perseverantiam.

Gratian. *Item illud* e *Evangelii*: Non qui cœperit, sed qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit.

CAP. XLIII.

Item Gregorius *lib. 8. Moralium, c. 35.* f

Multi bene incipiunt, qui in malo vitam finiunt.

Gratian. *Non autem bene incipit, qui nunquam ex charitate operatur. Quod si ex charitate aliquando aliquid agit, & charitatem aliquando in ipso necesse est esse.*

3 pars. §. 1. *Illud autem Gregorii* g: Qui seduci quandoque non reversuri possunt, &c. *non de omnibus generaliter reprobis, sed de hypocritis specialiter intelligendum est. Quod ex verbis ejusdem evidenter datur intelligi. Cum enim quæstionem proposuisset, cur* h *misericors Deus ista fieri permittat, ut Leviathan seu nunc per suggestiones callidas, sive tunc per damnatum illum, quem replet, hominem, vel Solis sibi radios, id est, doctos quosque, sapientesque subjiciat, vel aurum, hoc est, viros sanctitatis claritate fulgentes, quasi lutum sibi, vitiis coinquinando, substernat, mox in ejusdem quæstionis solutione suppposuit, dicens* i:

CAP. XLIV.

Citius ad *k* hoc respondemus: quia aurum, quo pravis ejus persuasionibus, quasi lutum sterni potuerit, aurum ante Dei oculos nunquam fuit. Qui enim seduci quandoque non reversuri possunt, quasi habitam sanctitatem ante oculos hominum videntur amittere: sed eam ante oculos Dei nunquam habuerunt. Sæpe namque homo multis occulte peccatis involvitur, & in una aliqua virtute magnus videtur: quæ ipsa quoque virtus inanescens deficit: quia dum innotescit hominibus, proculdubio laudatur, ejusque laus inhianter appetitur: unde fit, ut & ipsa virtus ante Dei oculos virtus non sit, dum abscondit, quod displicet, prodit, quod placet. Quæ itaque esse merita apud Deum possunt, quando & mala occulta sunt, & bona publica? Plerunque enim, sicut diximus, latet superbia, & castitas innotescit. Atque ideo offensa diu charitas circa vitæ finem perditur, quia cooperta superbia usque ad finem incorrecta retinetur. Alius eleemosynis vacat, propria distribuit: sed tamen multis injustitiis servit, vel fortasse linguam in detractionibus *l* exercet: & fit plerunque, ut is, qui misericors fuerat, juxta vitæ suæ terminum, rapacitatis & crudelitatis stimulis inardescat. Quod valde justo judicio agitur, ut perdat ante homines, unde hominibus placuit, qui hoc, unde Deo displicuit, corrigere nunquam curavit. Alius patientiæ studet: sed dum invidere aliis, & servare in corde malitiam non cavet, fit quandoque impatiens, quia diu latuit dolens. Hi itaque & per aliquid aurum sunt, & per aliquid lutum sunt. Atque hoc aurum, quasi lutum, sternitur, quando occultis peccatis exigentibus etiam virtus, quæ publice claruerat, dissipatur. §. 1. Sed operæ pretium credimus, si in his virtutem superni ordinis subtilius perpendamus. Sæpe *a* enim omnipotens Deus occulta quorundam mala diu *b* tolerat, ut aperta eorum bona electorum suorum usibus profutura dispenset. Nam nonnulli mundum nequaquam funditus deserentes, non perseveraturi augustum iter arripiunt: sed ad quærendam angustam viam exemplo suo eos, qui perseveraturi sunt, accedunt. Unde plerunque contingit, ut ipsum hoc, quod bene videntur vivere, non sibi, sed solis potius electis vivant: dum exemplis suis ad bene vivendi studia perseveraturos alios non perseveraturi provocant. Sæpe enim quosdam videmus viam ingredi, ad locum propositum festinare; quos alii, quia euntes conspiciunt, sequuntur, eundemque locum pariter petunt: sed fit plerunque, ut irruente aliquo implicationis articulo post se redeant, qui præibant, & hi ad locum perveniant, qui sequebantur. Ita nimirum sunt, qui non perseveraturi, viam sanctitatis arripiunt. Idcirco enim virtutis iter non perventuri inchoant, ut eis, qui perventuri sunt, viam, qua gradiantur, ostendant: quorum etiam casus utilitate non modica electorum provectibus *c* servit: quia illorum lapsum dum conspiciunt, de suo statu contremiscunt, & ruina, quæ illos damnat, istos humiliat. Discunt enim in superni adjutoris protectione confidere, dum plerosque conspiciunt de suis viribus præsumentes *d* cecidisse. Quando ergo bene agere videntur reprobi, quasi planum iter electis sequentibus monstrant. Quando vero in lapsum nequitiæ corruunt, electis post se pergentibus, quasi cavendam superbiæ foveam ostendunt.

Gratian. *Quod vero reprobi negantur comedere panem, qui de cœlo descendit, vel bibere aquam* e *vivam, non sic accipiendum est, ut a charitate penitus credantur alieni, sed ut in charitate radicem figere non intelligantur. Aliud est enim bibere, vel manducare, atque aliud degustare. Unde in Evangelio de Christo legitur* f: Et cum gustasset, noluit bibere. *Bibit ergo aquam vivam, & manducat panem, qui de cœlo descendit, qui in charitate radicem figit: degustat, qui ea aliquatenus communicat, a qua postea delinquendo recedit. De quibus Apostolus* g *dicit*: Impossibile est eos, qui semel illuminati sunt, & gustaverunt donum cœleste, & post hæc omnia prolapsi sunt, rursus renovari ad pœnitentiam. §. 1. *Hinc etiam diabolus in veritate steriisse, non in ea creatus esse negatur* h. *Fuit enim in veritate conditus: sed dum de se superbiendo præsumpsit, alienus ab ea factus est. In veritate autem quomodo esse creatus perhibetur, si sine dilectione sui conditoris creatus esse probatur? Aut quomodo bonus a Deo conditus asseritur, si nihil divinæ dilectionis in sui conditione acceperit? Quomodo ante superbiæ motum sine vitio extitit, si conditorem suum nullatenus dilexit? Aut quomodo par, sive excellentior cæteris creatus dicitur, si nonnullis eorum in amore Dei conditis, hic ab ejus dilectione vacuus factus est? Unde autem hæc differentia inter bonos & malos Angelos processit? Si ex creante, injustus videtur Deus, qui ante peccatum infert pœnã, vel qui hoc punit, quod creãdo infudit. Si autem non ex creante, cum non ex traduce, restat ut ex propriæ libertatis arbitrio vitiũ superbiæ in angelicam naturam*

a *Infr. distinct. 4. ex bono. §. cum ergo.* b *Matth. 10.* c *Hæc non sunt inventa.* d *Summatim collecta sententia.* e *Matth. 10.* f *Potius gloss. ordin. 1. Paralip. c. 9. in extremo.* g *Infra ead. cap. prox.* h *Job. 41.* i *Lib. 34. moralium, c. 9. & 10. l. 13. ad c. 41. Job.* k *Sup. in verbis Gratiani.* l *al. detractionibus*] *orig.*

a *Cap. 10.* b *diu, abest ab orig.* c *al. profectibus.* d *abest ab orig.* e *Sup. ead. charitas est aqua.* f *Matth. 27.* g *Heb. 6.* h *Joan. 8.*

processerit. Bona ergo condita est, quæ suo vitio a bono in malum commutata est. Sed quomodo bona esse potuit, si dilectione penitus caruit? Neque enim Angelus nobis similis factus est, quos usque ad certum tempus ætatis infirmitas gravat, ut neque virtus, neque vitium, ullum locum in nobis obtineat. Accepit ergo dilectionem in sui creatione, sicut & cæteri, de quibus dicitur a: Angelicæ virtutes, quæ in Dei amore perstiterunt. *Non ait, quæ diligere Deum cœperunt, sed*, quæ in ejus amore perstiterunt: *quæ ex creatione diligere cœperant, ut principium divinæ dilectionis omnibus credatur esse commune; perseverantia vero eorum tantummodo intelligatur, qui in retributione hoc accipere meruerunt, ut confirmati ulterius cadere non possent, & hoc de se certissime scirent. Unde bene apud Moysen prius cœlum, deinde firmamentum factum esse dicitur: quia nimirum angelica natura prius æqualiter subtilis in superioribus est condita, postea in persistentibus in amore sui conditoris mirabiliter confirmata.* §. 2. *Hinc etiam* Gregorius *in Moralibus* b *multa de perfectione angelicæ creationis replicans, charitate negat repletum, non ea penitus vacuum asserit, qua si penitus caruisset, nunquam ea, quæ de ejus excellentia dicuntur, convenienter de eo intelligi possent.*

CAP. XLV.

B. Gregorius *lib.* 32. *Moral. c.* 24. *al.* 18.

PRincipium enim viarum Dei Beemoth dicitur *c*: quia nimirum, cum cuncta creans ageret, hunc primum condidit, quem reliquis Angelis eminentiorem fecit. Hujus primatus eminentiam conspicit Propheta *d*, cum dicit: *Cedri non fuerunt altiores illo in paradiso Dei: abietes non adæquaverunt summitatem ejus: platani non fuerunt æquales* e *frondibus illius: omne lignum* f *paradisi Dei non est assimilatum illi, & pulchritudini ejus: quoniam speciosum fecit eum in multis, condensisque frondibus.* Qui namque accipi in cedris, & abietibus, & platanis possunt, nisi illa virtutum cœlestium proceræ celsitudinis agmina, in æternæ lætitiæ viriditate plantata? Quæ quamvis excelsa sunt condita, huic tamen nec prælata sunt, nec æquata, qui speciosus factus in multis, condensisque frondibus esse dicitur, quia prælatum cæteris legionibus tanta illum species pulchriorem reddidit, quanta ei *g* supposita Angelorum multitudo decoravit. Ista arbor in paradiso Dei tot quasi condensas frondes habuit, quot sub se positas supernorum Spirituum legiones attendit. Qui idcirco peccans, sine venia damnatus est, quia magnus sine comparatione fuerat creatus. Hinc ei rursum per eundem Prophetam *h* dicitur: *Tu signaculum similitudinis Dei, plenus sapientia, & perfectus decore, in delitiis paradisi Dei fuisti.* Multa enim de ejus magnitudine locuturus, primo verbo cuncta complexus est. Quid namque boni non habuit, qui *i* signaculum Dei similitudinis fuit? De sigillo quippe annuli talis similitudo imaginaliter exprimitur, qualis in sigillo eodem essentialiter habetur. Et licet homo ad similitudinem Dei creatus sit, Angelo tamen quasi majus aliquid tribuens, non eum ad similitudinem Dei conditum, sed ipsum signaculum Dei similitudinis dicit: ut quo subtilior *k* est in natura, eo in illo similitudo Dei plenius credatur expressa. §. 1. Hinc *l* est, quod primatus ejus potentiam adhuc insinuans idem Propheta subjungit: *Omnis lapis pretiosus operimentum tuum, sardius, & topazius, & jaspis, chrysolitus, onyx, & berillus, sapphirus, carbunculus, & smaragdus.* Novem dicit genera lapidum, quia nimirum novem sunt ordines Angelorum. Nam cum per ipsa sacra eloquia angeli, archangeli, throni, dominationes, virtutes, principatus, potestates, Cherubim & Seraphim aperta narratione memorantur, quantæ sint supernorum civium distinctiones ostenditur: quibus tamen Beemoth iste opertus fuisse describitur: quia eos, quasi vestem ad ornamentum suum habuit, quorum dum claritatem transcenderet, ex eorum comparatione clarior fuit. §. 2. De cujus illic adhuc descriptione subjungit: *Aurum* a *opus decoris tui: & foramina tua in die, qua conditus es, præparata sunt.* Aurum opus decoris ejus extitit, quia sapientiæ claritate canduit, quam bene creatus accepit. Foramina vero idcirco in lapidibus fiunt, ut vinculati auro in ornamenti compositione jungantur, & nequaquam a se dissideant: quos interfusum aurum repletis foraminibus ligat. Hujus ergo lapidis in die conditionis suæ foramina præparata sunt: quia videlicet capax charitatis est conditus: qua si repleri voluisset, stantibus Angelis, tanquam positis in Regis ornamento lapidibus potuisset inhærere. Si enim charitatis auro sese penetrabilem præbuisset, sanctis Angelis sociatus in ornamento, ut diximus, regio lapis fixus maneret. Habuit ergo lapis iste foramina: sed superbiæ *b* vitio, charitatis auro non sunt repleta. Nam quia idcirco ligantur auro, ne cadant, idcirco iste cecidit, quia etiam perforatus manu artificis amoris vinculis ligari contempsit. Nunc autem cæteri lapides, qui huic similiter fuerant perforati, penetranti se invicem charitate ligati sunt: atque hoc in munere, isto cadente, meruerunt, ut nequaquam jam de ornamento regio cadendo solvantur. §. 3. Hujus principatus celsitudinem adhuc idem Propheta intuens, adjungit: *Tu* c *Cherub extensus* d, *& protegens in monte sancto Dei, & in medio lapidum ignitorum perfectus ambulasti.* Cherub quippe plenitudo scientiæ interpretatur: & idcirco iste Cherub dicitur, quia transcendisse cunctos scientia non dubitatur, qui in medio ignitorum lapidum perfectus ambulavit: quia inter angelorum corda charitatis igne succensa clarus gloria conditionis extitit. Quem bene extentum, ac protegentem dicit. Omne enim, quod extenti protegimus, obumbramus: & quia comparatione claritatis suæ cæterorum claritatem obumbrasse creditur, ipse extentus, & protegens fuisse reperitur. Reliquos enim quasi obumbrando operuit, qui eorum magnitudinem excellentia majore transcendit. §. 4. Quod *e* ergo illic speciosus in multis frondibus, quod illic signaculum similitudinis, quod illic Cherub, quod illic protegens dicitur, hoc hic voce Dominica Beemoth iste viarum Dei principium vocatur. De quo idcirco tam mira, in quibus fuit, & quæ amisit, insinuat, ut territo homini ostendat, quid ipse superbiat, de elationis suæ culpa passurus sit, si feriendo illi parcere noluit, quem creando in gloriam tantæ claritatis elevavit. Consideret ergo homo, quid elatus in terra mereatur, si & prælatus Angelis Angelus in cœlo *f*, de cœlo in terram prosternitur.

6 pars. Gratian. *Charitas autem, quæ in adversitate deseritur, ficta, id est fictilis, & fragilis esse perhibetur, sicut fides, ex qua charitas procedit, ficta, id est fragilis apud Apostolum esse negatur. Similiter charitas, quæ in adversitate deseri potest, dicitur vera nunquam fuisse. Sicut* g *enim Hieronymus contra Jovinianum scribit:* Omnis creatura sub vitio est, non quod omnis peccaverit, sed quia nulla est, quæ peccare non possit. *Posse autem peccare, ut* h *Augustinus ait, non est aliquid posse, imo aliquid non posse. Unde ille solus vocatur omnipotens, qui hoc non potest, quia omnia potest, quæ posse, est aliquid posse. Sicut ergo ejus comparatione, qui mutabilitatem nescit, omnis creatura vitiosa dicitur, quia mutabilitatis est capax, juxta illud:* Non *i* justificabitur in conspectu tuo omnis vivens; &, Astra non sunt *k* munda in conspectu ejus: *Sic comparatione ejus*

a *B. Gregor.* 27. *Mor. c.* 25. *al.* 24. *& gloss. ord. in c.* 1. *Gen. ad ea verba* [*fiat firmamentum.*] *ex Greg.* b *Greg. lib.* 32. *Mor. c.* 24. *al.* 18. c *Job.* 40. d *Esa.* 2. *&* 14. *Ezech.* 31. e *alii. aquæ.* f *al. lignum pretiosum.* g *al. &.* h *Ezech.* 28. i *al. si.* k *al. sublimior.* l *Eod. lib. Moral. c. sequenti. Vide homiliam* 34. *in Evangelia.*

a *Ezech.* 28. b *al. superbiæ vitium,* c *Variat paulum a vulgata: sed majores varietates in Græca.* d *al. extentus,*] *ibid.* e *Eod. lib. c. sequent.* f *in cœlo prosternitur.*] *orig.* g *Sup. c. si enim. Sent.* 1. *dist.* 42. h *lib.* 15. *de Trinit. c.* 15. *& de symbolo fidei, c.* 1. i *Psal.* 142. k *Job.* 15. creatu-

creaturæ, quæ mutationem non recipit, omnis creatura, quæ permutatur, non vera, sed vana esse probatur. Unde a *omnis homo mendax dicitur, & vanitati similis factus.* §. 1. *Hinc etiam* b *Ecclesiastes: Cuncta quæ sub sole sunt, id est, quæ temporum vicissitudinem recipiunt, non tantummodo vanitas, quæ omni creaturæ ratione mutabilitatis inest, sed etiam vanitas vanitatum, varietate permutationis, quam recipiunt, esse dicuntur. Sic ergo comparatione divinæ charitatis nulla virtus vera probatur: aut comparatione ejus, quæ non deseritur, illa, quæ amittitur, vera esse negatur. Sicut autem omnis creatura suo modo bona & vera esse dicitur, sic & charitas, quæ deseritur, suo modo bona, & vera esse monstratur: alioquin a nullo desereretur, si nullo modo in eo esset. Quod enim nullo modo vere est, nullo modo deseri potest. Quod si aliquo modo vere deseritur, & aliquo modo id vere esse oportet.*

DISTINCTIO III.

1 2 HEc *de charitate breviter scripsimus propter eos, qui pœnitentiam negant reiterari posse, asserentes, quod sicut charitas semel habita nunquam amittitur, ita pœnitentia semel vere celebrata, nulla sequenti culpa maculatur: si vero criminalis culpa illam aliquando sequitur, vera pœnitentia non fuit, nec veniam unquam a Domino impetravit. Quod ex definitione ipsius pœnitentiæ, & multorum auctoritatibus probare contendunt.*

CAP. I.

Ut enim Ambrosius *ait in quodam sermone* c *Quadragesimæ.*

POenitentia est, & mala *d* præterita plangere, & plangenda iterum non committere.

CAP. II.

Idem *in lib. 2. de unica pœnitentia.*

REperiuntur α, qui *e* sæpius agendam pœnitentiam putant, qui luxuriantur in Christo. Nam si vere agerent pœnitentiam, iterandam postea non putarent; quia sicut unum baptisma, ita β & unica pœnitentia. Verum præteriti semper nos debet pœnitere peccati: sed hoc delictorum leviorum. At ego facilius inveni, qui innocentiam servaverint, quam qui congrue egerint pœnitentiam.

Corr. Rom. ¶ α Reperiuntur,] *In originali est:* Merito reprehenduntur, qui sæpius agendam pœnitentiam putant: quia luxuriantur, &c. *ut sup. dist.* 50. si quis post. ¶ β [ta & unica] *Locus hic, qui ob glossas incurrentes non est emendatus, apud B. Ambrosium sic habet:* ita una pœnitentia, quæ tamen pubice agitur. Nam quotidiani nos debet pœnitere peccati. Sed hæc delictorum leviorum, illa graviorum. Facilius autem inveni, &c.

CAP. III.

Item Augustinus *libro de dogmatibus Ecclesiasticis, c.* 54.

SAtisfactio *f* pœnitentiæ est, peccatorum causas excidere, nec earum suggestionibus aditum indulgere.

CAP. IV.

Idem *in lib. de vera & falsa pœnitentia, c.* 8.

POenitentia *g* est quædam dolentis vindicta, puniens in se quod dolet commisisse. *& infra c.* 19. §. 1. Continue dolendum est de peccato: quod declarat ipsa dictionis virtus. Pœnitere enim est pœnam tenere: ut semper puniat in se ulciscendo, quod commisit peccando. Pœna enim propria dicitur læsio, quæ punit & vindicat, quod quisque commisit. Ille igitur pœnam tenet, qui semper punit, quod commisisse dolet.

Gratian. *Pœnitentia* h *itaque est vindicta semper puniens in se, quod dolet commisisse.*

CAP. V.

In eodem libr. *c* 13.

SI Apostolus *a* etiam peccata per baptismum dimissa continue plorat, nobis etiam super fundamentum Apostolorum positis quid præter plorare restat? quid nisi semper dolere in vita? Ubi enim dolor finitur, deficit & pœnitentia. Si autem pœnitentia finitur, quid relinquitur de venia? Tamdiu enim gaudeat, & speret de gratia, quamdiu sustentatur a pœnitentia. Dixit enim Dominus *b: Vade, & amplius jam noli peccare.* Non dixit, non pecces, sed, nec voluntas peccandi in te oriatur. Quod quomodo servabitur, nisi dolor continuè in pœnitentia custodiatur? Hinc semper doleat, & de dolore gaudeat, & de doloris pœnitentia, si contigerit, semper doleat: & non sit satis, quod doleat, sed ex fide doleat, & non semper doluisse doleat.

CAP. VI.

Item Gregorius *in æstivum* c *tempus, id est, homil.* 34. *Evang.*

POenitentiam agere digne non possumus, nisi modum quoque ejusdem pœnitentiæ cognoscamus. Pœnitentiam quippe agere est, & perpetrata *d* mala plangere, & plangendo non perpetrare. Nam qui sic alia deplorat, ut tamen alia committat, adhuc pœnitentiam agere aut dissimulat, aut ignorat. Quid enim prodest, si peccata quis luxuriæ defleat, & tamen adhuc avaritiæ æstibus anhelat? *Item lib. 9. epist. 39. ad Theoristam.* §. 1. Sunt *e*, qui dicunt pauci temporis pœnitentiam contra peccatum debere sufficere, ut iterum liceat ad peccatum redire. Recte eos pastoris primi percutit sententia, qui ait *f*: *Contigit illis illud veri proverbii, canis reversus ad suum vomitum, & sus lota in volutabro luti.* Magna est enim contra peccatum virtus pœnitentiæ, sed si quis in eadem pœnitentia perseveret. *& j.* §. 2. Pœnitentiam vere agere est, commissa *g* plangere, & *h* iterum plangenda declinare.

CAP. VII.

Item Augustinus *tract.* 124. *in c.* 21. *Joannis.*

PRoductior *i* est enim pœna, quam culpa, ne prava putaretur culpa, si cum illa finiretur & pœna. Ac per hoc vel ad demonstrationem debitæ miseriæ, vel ad emendationem labilis vitæ, vel ad exercitationem necessariæ patientiæ temporaliter hominem detinet pœna, etiam quem jam ad damnationem sempiternam reum non detinet culpa. *& paulo post.* §. 1. Ira Dei non est ut hominis, id est, perturbatio concitati animi, sed tranquilla justi supplicii constitutio.

CAP. VIII.

Item Joannes *Os aureum in homilia de pœnitentia.*

PErfecta *k* pœnitentia cogit peccatorem omnia libenter sufferre. *& infra.* In corde ejus contritio est, in ore ejus confessio, in opere tota humilitas. Hæc est perfecta & fructifera pœnitentia.

CAP. IX.

Item Smaragdus *in I expositione regulæ S. Benedicti, c.* 4.

ILle pœnitentiam digne agit, qui, quæ commisit, sic præterita mala deplorat, ut futura iterum non committat. Nam qui plangit peccatum, & iterum admittit peccatum, quasi si quis lavit laterem crudum: quia quanto magis laverit, tanto magis lutum facit.

CAP. X.

Item Augustinus, *homil.* 41.

POenitentes *m* (si tamen estis pœnitentes, & non estis irridentes) mutate vitam, reconciliamini Deo,

---

a *Psal.* 115. & 143. b *Eccl.* 1. c *In sermone manuscr. sæpe citato, cujus initium:* [*Ecce nunc.*] d *Gregor. lib.* 9. *ep.* 39. & *hom.* 34. *in Evang. Sent.* 4. *dist.* 14. *Ivo p.* 15. *c.* 1. *Infr. eod. pœnitentiam.* e *Sent. ibid. Sup. dist.* 50. *si quis post.* f *Sup. dist.* 1. *sunt qui.* g *Sent.* 4. *dist.* 17. h *Sent. ibid.*

a *Rom.* 6. b *Joan.* 8. c *Sic incipit homilia* 34. *Æstivum tempus.* d *Sup. eod. pœnit. est.* e *Si autem dicunt*] *orig.* f 2. *Pet.* 2. g *al. flere,*] *orig.* h *al. sed iterum*] *orig.* i *Facit ad hoc Beda lib. quæst. q.* 10. k *Sup. dist.* 1. *perfecta.* l *Isidorus de summo bono, lib.* 2. *c.* 13. m *Sent.* 4. *dist.* 15.

& vos cum catena pascetis. Qua, inquis, catena? *Quæ a ligaveris in terra, erunt ligata & in cælo.* Audis ligaturam, & Deo putas facere imposituram? pœnitentiam agis, genua figis, & rides, & subsannas patientiam Dei? Si pœnitentes, pœnitet te: si non pœnitet, pœnitens non es. Si ergo pœnitet, cur facis, quod male fecisti? si fecisse pœnitet, noli facere: si adhuc facis, certe non es pœnitens.

CAP. XI.

Item Isidorus *lib. 2. de summo bono, c. 16.*

IRrisor est *b*, non pœnitens, qui adhuc agit, quod pœnitet, nec videtur Deum poscere subditus, sed subsannare superbus: canis reversus ad vomitum est pœnitens ad peccatum. Multi enim lachrymas indesinenter fundunt, & peccare non desinunt. Quosdam accipere lachrymas ad pœnitentiam, & affectum pœnitentiæ non habere constat: quia inconstantia mentis, nunc recordatione peccati lachrymas fundunt, nunc vero revivisente usu ea, quæ fleverant, iterando committunt. Esaias *c* peccatoribus dicit: *Lavamini, mundi estote.* Lavatur itaque, & mundus est, qui & præterita plangit, & flenda iterum non committit. Lavatur, & non est mundus, qui plangit quæ gessit, nec tamen deserit, sed post lachrymas ea, quæ fleverat, repetit.

CAP. XII.

Item Augustinus *in libro soliloquiorum.*

INanis *d* est pœnitentia, quam sequens culpa coinquinat. Vulnus iteratum sanatur tardius: frequenter peccans & lugens vix veniam meretur. Nihil prosunt lamenta, si replicantur peccata. Nihil valet veniam a malis poscere, & mala denuo iterare. Persiste ergo in confessione: esto in pœnitentia fortiter confirmatus: vitam bonam, quam accepisti, tenere non desinas: propositum bonæ vitæ conserva jugiter.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc non est inventum apud B. Augustinum: habentur tamen apud Isidorum (quem ciat Magister) pene eadem in dialogo, sive synonymis, non longe ante cap. de castitate.*

CAP. XIII.

Item Gregorius *in pastorali, part. 3. admonitione 31.*

QUi *e* admissa plangunt, nec tamen deserunt, considerare sollicite sciant, quia flendo inaniter se mundant, qui vivendo se nequiter inquinant, cum idcirco se lachrymis lavant, ut mundi ad sordes redeant.

CAP. XIV.

Idem *ibidem.*

QUi *f* admissa *g* plangit, nec tamen deserit, pene graviori culpæ se subjicit: quia *h* ipsam quam flendo impetrare potuit veniam, contemnit.

CAP. XV.

Idem *ibidem.*

LAvamini *i*, mundi estote.] Post lavacrum enim mundus esse negligit, quisquis post lachrymas vitæ innocentiam non custodit. Lavantur ergo, & nequaquam mundi sunt, qui commissa flere non desinunt, sed rursus flenda committunt.

CAP. XVI.

Idem *ibidem.*

BAptizatur quippe a mortuo, qui mundatur fletibus a peccato: sed *k* post baptisma mortuum tangit, qui culpam post lachrymas repetit.

CAP. XVII.

Idem *in Moralibus, lib. 1. c. ult.*

INcassum quippe bonum agitur, si ante terminum vitæ deseratur, quia & frustra velociter currit, qui priusquam ad metas veniat, deficit.

a *Matth. 16.* b *Sent 4. dist. 14.* c *Esa. 1.* d *Sent. ibid.* e *Sent. ibid. Ansel. l. 11. c. 143.* f *Sent. ibid. Beda in 2. Pet. 2.* g *admissam*] *orig.* h *al. qui &.* i *Esa. 1.* k *Eccl. 34.*

2 pars. Gratian. *Sed verba diffinitionis non ad diversa tempora, sed ad idem tempus referuntur: videlicet, ut tempore, quo defletmala, quæ a commisit, non committat, quod adhuc eum flere oporteat. Quod ex sequentibus verbis ejusdem auctoritatis datur intelligi, dum dicitur:* Nam qui sic alia deplorat, ut tamen alia committat, adhuc pœnitentiam agere aut dissimulat, aut ignorat.

CAP. XVIII.

Hinc Augustinus *in Enchiridio, cap. 70.*

SAne cavendum *b* est, ne quisquam existimet infanda illa crimina, qualia qui agunt, regnum Dei non possidebunt, quotidie perpetranda, & eleemosynis quotidie redimenda. In melius quippe est vita mutanda: & per eleemosynas de peccatis præteritis est propitiandus Deus, non ad hoc emendus quodammodo, ut ea semper liceat impune committere. Nemini enim dedit laxamentum peccandi: quamvis miserando deleat jam facta peccata, si non satisfactio congrua negligatur.

CAP. XIX.

Idem *ibidem, cap. 76.*

QUi vult *c* eleemosynam ordinate dare, a seipso debet incipere, & eam sibi primum dare. Est enim eleemosyna opus misericordiæ, verissimeque dictum *d* est: *Miserere animæ tuæ placens Deo.* Propter hoc renascimur, ut Deo placeamus.

Corr. Rom. ¶ *Antea caput hoc citabatur ex Joanne Chrysostomo. Restitutum est ex B. Augustino: quem citant Magister, & Ivo & Concilium Toletanum IV. c. 9.*

CAP. XX.

Idem *ibidem, c. 71.*

DE quotidianis *e*, brevioribus, levibusque peccatis sine quibus hæc vita non ducitur, quotidiana oratio fidelium satisfacit. Eorum est enim dicere: *Pater f noster, qui es in cœlis*, qui jam taliter *g* patri regenerati sunt ex aqua & Spiritu Sancto. Delet omnino hæc oratio minima & quotidiana peccata, delet & illa, a quibus vita fidelium scelerate etiam gesta, sed pœnitendo in melius mutata discedit, si quemadmodum veraciter dicitur, *Dimitte nobis debita nostra*, quoniam non desunt, quæ dimittantur, ita veraciter dicatur: *Sicut & nos dimittimus debitoribus nostris*, id est, si fiat, quod dicitur: quia & ipsa eleemosyna est, veniam petenti homini ignoscere.

CAP. XXI.

Item Pius Papa, epist. 1.

NIhil prodest *h* homini jejunare, & orare, & alia religionis bona agere, nisi mens ab iniquitate revocetur.

3 pars. Gratian. *Ex persona hujuscemodi pœnitentis etiam illud Smaragdi intelligitur:* Ille pœnitentiam digne agit, &c. *& illud Augustini* l: Pœnitentes, &c. *Illud Isidori*: Irrisor est, & non pœnitens, *& illud Esaiæ:* Lavamini & mundi estote. *Item & illud soliloquiorum* k: Inanis est pœnitentia, &c. *Similiter & illud Gregorii:* Qui admissa plangunt. *&* Baptizantur a morto. *Illud autem Ambrosii*: Reperiuntur, &c. *non secundum generalem, sed secundum specialem consuetudinem Ecclesiæ, de solenni pœnitentia dictum intelligitur, quæ apud quosdam semel celebrata non iteratur.*

CAP. XXII.

Unde Augustinus *scribit ad Macedonium, epist. 54.*

QUamvis *l* caute & salubriter provisum sit, ut locus illius *m* humillimæ pœnitentiæ semel in Ecclesia concedatur, ne medicina vilis minus utilis esset ægrotis, quæ tanto magis salubris est, quanto minus

a *Sent. ibid. sup. ead. pœnitentiam.* b *Sent. ib. Ivo p. 17. c. 12.* c *Ivo p. 17. c. 129.* d *Eccl. 30.* e *Sent. 4. dist. 16. Ivo p. 17. c. 122.* f *Matth. 6.* g *patri tali*] *orig.* h *Infra de consecr. dist. 5. nihil prodest. Sent. 4. dist. 14. & dist. 15. Polyc. l. 3. tit. 25.* i *Sup. ead.* k *Sent. 4. dist. 14.* l *Sup. dist. 50. quamvis. Sent. ibid. Ivo p. 15. c. 24.* m *al. illis.*

contemptibilis fuerit, quis tamen audeat dicere Deo, quare huic homini, qui post primam pœnitentiam rursus se laqueis iniquitatis obstringit, adhuc iterum parcis?

4 ps. Gratian. *Hac auctoritate & illud Ambrosii determinatur, & iterum peccatori per primam pœnitentiam venia dari monstratur: alioquin nequaquam iterum parceret Deus, qui nec dum pepercisset:* Satisfactio *a* quoque pœnitentiæ, & Vade, *b* & amplius noli peccare, *eundem cum diffinitione intellectum habent. Illud autem, quod in lib.* c *de pœnitentia dicitur, de perfecta est intelligendum. Sicut enim charitas alia est incipiens, alia est proficiens, alia est perfecta: sic & pœnitentia alia est incipientium, alia proficientium, alia perfectorum. Sicut autem charitati, licet nondum perfectæ, in baptismo datur venia peccatorum, ut quamvis postea graviter aliquis sit peccaturus, tunc tamen intelligatur esse renatus, non aqua tantum (sicut Jovinianus tradidit,) sed aqua & spiritu (sicut Hieronymus contra* d *eum scribit,) sic & incipientium pœnitentiæ venia non negatur: quæ quadam ratione, perfecta potest dici, quia toto corde gemit, & dolet: licet & alia ratione potest dici imperfecta, quia non usque in finem duratura.* §. 1. *Secundum primum modum perfectionis intelligitur illud Joannis* Oris *a me:* Perfecta e pœnitentia, &c. *Juxta secundum modum peefectionis illud Augustini* f *intelligitur:* Pœnitentia est vindicta semper puniens in se, quod dolet commisisse. *Illud* g *autem,* Si pœnitentia finitur, nihil de venia relinquitur, *duplicitèr intelligi potest. Si enim juxta quorundam sententiam peccata dimissa redeunt, facile est intelligere nihil de venia relinqui: quoniam peccata, quæ prius erant dimissa, iterum replicantur. Sicut enim ille, qui ex justa servitute in libertatem manumittitur, iterum vere liber est, quamvis ob ingratitudinem in servitutem postea revocetur: sic & pœnitenti peccata vere remittuntur, quamvis ob ingratitudinem veniæ eisdem postea sit implicandus. Si autē peccata dimissa non redeunt, dicitur nihil relinqui de venia, quia nihil relinquitur sibi de vitæ munditia, & spe æternæ beatitudinis, quam cum venia assecutus est. Sicut enim argento perfectè purgato, nihil sui decoris relinquitur, si sequenti ærugine fœdatur, non tamen prima, sed sequenti sordidatur: sic expiato per pœnitentiam nihil de venia dicitur relinqui, cum tamen jam non deletis, sed adhuc expiandis coinquinetur.*

5 ps. §. 2. *Quod autem per pœnitentiam non semel tantum, sed sæpissime peccata remittantur, multorum auctoritate probatur.*

CAP. XXIII.

Ait enim Hieronymus *in epistola ad Rusticum de pœnitentia.*

SEpties *h* cadit *i* justus, & resurgit *k*.] Si cadit, quomodo justus? si justus, quomodo cadit? sed justi vocabulum non amittit, qui per pœnitentiam semper resurgit. Et non *l* solum septies, sed septuagies septies delinquenti, si convertatur ad pœnitentiam, peccata donantur. *Cui m plus dimittitur, plus diligit.*

Gratian. *David* n *quoque per pœnitentiam, adulterii simul & homicidii veniam impetravit.*

CAP. XXIV.

De cujus pœnitentia in eodem o *libro* Hieronymus *ait.*

TOtam pœnitentiam peccatoris ostendit Psalmus quinquagesimus, quando ingressus est *p* David ad Bethsabee uxorem Uriæ Ethæi, & a Nathan prophetante correptus, respondit, dicens: *Peccavi*: statimque meruit audire, *& Dominus abs te abstulit peccatum.* Adulterio enim junxerat homicidium; & tamen conversus ad lachrymas, *Miserere* q, ait, *mei Deus, secundum magnam misericordiam tuam: & secundum multitudinem miserationum tuarum dele iniquitatem meam.* Magnum enim peccatum magna indigebat misericordia. Unde jungit, & dicit: *Multum lava me ab iniquitate mea, & a peccato meo munda me: quoniam iniquitatem meam ego agnosco, & delictum meum contra me est semper. Tibi soli peccavi,* Rex enim erat *α*, alium non timebat *b*. *Et malum coram te feci, ut justificeris in sermonibus tuis, & vincas, cum judicaris.* Conclusit enim *c* Deus omnia sub peccato, ut omnibus misereatur. Tantumque profecit, ut dudum peccator & pœnitens transierit in magistrum, & dicat, *Docebo* d *iniquos vias tuas, & impii ad te convertentur.* Confessio enim, & pulchritudo coram eo: ut quia sua confessus fuerit peccata, & dixerit: *Putruerunt & corruptæ sunt cicatrices meæ a facie insipientiæ meæ,* fœditatem vulnerum in sanitatis decorem commutet.

CAP. XXV.

Item Ambrosius *in apologia David, c.* 2.

ILle Rex tantus, ac potens, ne exiguo quidem momento manere penes se delicti passus est conscientiam: sed præmatura confessione, atque immenso dolore reddidit peccatum suum Domino. & *ſ*. §. 1. Denique *e* Dominum dolor intimi movit affectus, ut Nathan diceret: *Quoniam pœnituit te, & Dominus transtulit peccatum tuum*: Maturitas itaque veniæ profundam Regis fuisse pœnitentiam declaravit, quæ tanti erroris offensam transduxerit. & *ſ* §. 2. Sancti qui consummare pium certamen gestiunt, & currere cursum salutis, sicubi forte ut homines corruunt *f*, naturæ magis fragilitate, quam peccandi libidine, acriores ad currendum resurgunt, pudoris stimulo majora reparantes certamina: ut non solum nullum attulisse existimetur lapsus impedimentum, sed etiam velocitatis incentiva cumulasse. Ergo si currentium non solvitur cursus, cum aliqui forte ceciderint, non luctantium contentio, sed inoffensa manent certamina: quin & plerique post unum aut alterum lapsum gratia majore vicerunt: quanto magis agonem pietatis ingressi non debent unius prolapsionis offensione censeri, cum beatus sit, qui se potuerit reparare post lapsum? & *ſ*. *c.* 4. §. 3. Quod peccavit, conditionis est: quod supplicavit, correptionis: lapsus communis, sed specialis confessio. Culpam itaque incidisse naturæ est, delesse *g*, virtutis. & *ſ*. *c.* 13. §. 4. Peccatum aut donatur, aut deletur, aut tegitur. Donatur per gratiam, deletur per sanguinem crucis, tegitur per charitatem: similiter & iniquitas, quæ æstimatur habitudo mentis injustæ: licet Joannes in epistola eum, qui fecerit peccatum, & iniquitatem fecisse dixerit, sicut habemus scriptum: *Omnis* h, *qui facit peccatum* & *iniquitatem facit*: peccatum est iniquitas, quia in peccato ipso iniquitas est. Tamen, ut nobis videtur, peccatum *α* est opus iniquitatis: iniquitas autem operatrix culpæ, aut delicti. Prius est ergo, ut ipsa iniquitas deleatur, excidatur radix, & seminarium peccatorum: mala tollatur radix, ne malos fructus ferat: aboleatur erroris omnis affectus, universa iniquitatum genera tollantur. Itaque quemadmodum intrans in animam sapientis disciplina imprudentiam tollit, & scientia ignorantiam; sic perfecta virtus iniquitatem, & remissio peccatorum delet omne peccatum.

Corr. Rom. ¶ *α* Peccatum est] *In originali vulgato legitur*, omne peccatum est iniquitas: iniquitas autem operatrix culpæ aut delicti. Plus est ergo, &c. *sed melior visa est Gratiani lectio.*

CAP. XXVI.

Idem *in eod. lib. c.* 7.

ILlud *i* vero *k* quam mirabile est, quod Angelo, ferienti plebem se obtulit David, dicens *l*: *Grex iste, quid fecit? fiat manus tua in me, & in domum patris mei.*

---

a Sup. ead. cap. satisfactio. b *& c. si Apostolus.* c *Sup. ead. pœnitentia. Sent.* 3. *dist.* 20. d *Sup. ead.* e *Sup. ead.* f *Sent.* 4. *dist.* 14. g *Sup. ead. c. si Apostolus.* h *Prov.* 24. i *al. cadet.* k *al. resurget.* l *Matth.* 18. m *Luc.* 7. n *Sent. ibid.* o *In ead. epist. ad Rusticum.* p 2. *Reg.* 12. q *Psal.* 50.

a *al. eram*] b *al. timebam.*] *orig.* c *Rom.* 11. d *Psal.* 37. e 2. *Reg.* 12. f *al. corruerunt.* g *al. diluisse.* h 1. *Joan.* 5. i *Sent.* 4. *dist.* 14. k *Quam vero illud etiam mirabile,*] *orig.* l 1. *Paralip.* 21.

mei. Quo facto statim dignus sacrificio judicatus est, qui absolutione existimabatur indignus. Nec mirum, si tali sua oblatione pro populo, peccati sui adeptus est veniam, cum *a* Moyses offerendo se Domino pro plebis errore, etiam plebis peccata deleverit. Texit igitur peccata sua, an non? Sed quis hoc neget, cum hic ipse docuerit *b* Propheta, quod remittantur iniquitates, tegantur peccata, non imputentur a Domino? peccatum remissum sibi esse docuit, sicut scriptum est: *Delictum* c *meum cognosco, & injustitiam meam non operui. Dixi, pronuntiabo adversum me injustitiam meam Domino, & tu remisisti impietatem cordis mei*, dixit: *pronuntiabo*, & veniam meruit antequam pronuntiaret: quanto magis, ubi de se pronuntiavit, dicens: *iniquitatem meam agnosco*, remissum est ei omne peccatum? licet specialiter de hoc & *d* Nathan Propheta respondit, *& Dominus transtulit peccatum tuum*. Ergo remissionem meruit iniquitatis, & texit charitate, atque operuit peccata sua, & texit operibus bonis, nec imputandum est ei peccatum, quia non fuit in eo dolus malitiæ, sed lapsus erroris: deinde *e*, quia non fuit improbitatis æstus, sed umbra mysterii: & tamen confessus est delictum suum, agnovit iniquitatem, vidit lavacrum, & vidit, & credidit: dilexit mundum, ut nimia charitate tegere quemvis posset errorem.

6 ps. Gratian. *Ecce cujus pœnitentia hic commendatur, cui etiam venia per Prophetam data monstratur, quam graviter postea deliquerit, populi multitudo prostrata ostendit. Achab quoque* (*ut Hieronymus contra* f *Jovinianum scribit*) Rex *impiissimus, ut sententiam Dei subterfugeret, & eversio domus ejus differretur in posteros, jejunio impetravit, & sacco.*

CAP. XXVII.

De quo ad eundem Rusticum g *scribit idem* Hieronymus *dicens*:

ACHab *h* Rex impiissimus vineam Nabuthæ cruore possedit, & cum Jezabel non tam conjugio sibi, quam crudelitate conjuncta, Heliæ increpatione corripitur: hæc dicit Dominus: *Occidisti & possedisti*. & iterum: *In loco, in quo linxerunt canes sanguinem Nabuthæ, ibi lingent sanguinem tuum. Et Jezabel canes comedent ante muros Jezrahel. Quod cum audisset Achab, scidit vestimenta sua, & posuit saccum super carnem suam, jejunavitque & dormivit in cilicio. Factusque est sermo Domini ad Heliam, dicens: quoniam reveritus est Achab faciem meam, non inducam malum in diebus ejus*. Unum scelus Achab & Jezabel: tamen conversо *i* ad pœnitentiam Achab, pœna differtur in posteros: & Jezabel in scelere perseverans, præsenti judicio condemnatur.

CAP. XXVIII.

Item Joannes Chrysostomus *de reparatione lapsi*, (*ep. 5. ad Theodorum lapsum.*)

TAlis, *k* mihi crede, talis est erga homines pietas Dei, nunquam spernit pœnitentiam, si ei sincere & simpliciter offeratur. Etiam si ad summum quis perveniat malorum, & inde tamen velit reverti ad virtutis viam, suscipit, & libenter amplectitur: facit omnia, quatenus ad priorem revocet statum: & quod est adhuc præstantius & eminentius, etiamsi non potuerit quis explere omnem satisfaciendi ordinem, quantulamcunque tamen, & quamlibet brevi tempore gestam non respuit pœnitentiam: suscipit etiam ipsam, nec patitur quamvis exiguæ conversionis perdere mercedem. Hoc enim mihi indicat Esaias *l*, ubi de populo Judæorum talia quædam dicit: *Propter peccatum modice contristavi eum, & percussi eum, & averti faciem meam ab eo; contristatus est, & ambulavit tristis: & sanavi eum, & consolatus sum eum*. Evidentius autem nobis testimonium dabit etiam Rex ille impius, qui cupiditatis suæ quidem prædam uxoris nequitia quæsivit: sed perturbatus ipsius sceleris immanitate pœnituit, & cilicio circumdatus, facinus suum flevit, atque ita erga se Domini misericordiam provocavit, ut a cunctis eum absolveret peccatis. Sic enim ait Deus ad Heliam *a*: *Vidisti, quomodo compunctus est Achab a facie mea? quia flevit in conspectu meo, non inducam mala in diebus ejus*.

Corr. Rom. ¶ *Versio hæc, licet nonnihil discrepet ab ea, quæ inter Latina Joannis Chrysostomi opera circumfertur, non tamen longe discedit a verbis Græcis. Extat enim hoc opusculum manuscriptum in Bibliotheca Vaticana.*

CAP. XXIX.

Item Gregorius *in homilia decima super Ezechielem, in extremo.*

SIcut *b* Achab Rex iniquus a Propheta reprehensus, cum contra se divinam sententiam audisset, pertinuit, & magno mœrore deprehensus est, ita ut Prophetæ suo Dominus diceret: *Nonne* c *vidisti Achab humiliatum coram me? Quia igitur mei causa humiliatus est, non inducam malum in diebus ejus*. In quibus Domini verbis pensandum est, quomodo ei in electis suis mœror amaritudinis placeat, qui amittere timent Deum; si sic ei & reprobi pœnitentia placuit, qui timebat perdere præsens seculum: aut quomodo ei grata sit spontanea afflictio, pro culpis in eis, qui placent, si hæc ad tempus placuit, & in eis, qui displicebant.

Gratian. *Ninivitæ* d *quoque, quos Dominus in Evangelio commendat, pœnitentiam egerunt in prædicatione Jonæ, & ex misericordia Domini indulgentiam consecuti, subversione interitum subterfugere meruerunt. Sed qualiter post acceptam veniam Achab vixerit: textus libri Regum declarat: de quo etiam scribit* e *Ambrosius, quod Jezabel uxor ejus, cujus inflammabatur arbitrio, cor ejus convertit, & nimiis sacrilegiis execrabilem fecit, & hunc pœnitentiæ ejus revocavit affectum.*

CAP. XXX.

De Ninivitis autem in proœmio Jonæ scribit Hieronymus.

SIcut ait Herodotus, Ninive a Rege Medorum subversa est, regnante *f* apud Hebræos Josia. Unde patet illam prædicante Jona ex pœnitentia meruisse veniam: sed quia postea ad vomitum rediit, ex ira Dei subversam fuisse.

CAP. XXXI.

Idem *in* g *prologo Nahum*.

NAm Prophetam ante adventum Regis Assyriorum, qui populum Israel captivum in suam regionem transtulerat, fuisse, Hebræorum traditio confirmat. Siquidem in fine hujus lectionis, prædicti Regis adventum idem Propheta annuntiare monstratur. Sed cum habitatores Ninivæ, Jona interitum civitatis prædicante, ne divina ira denuntiatum interitum sustineret, peccatorum, & impietatis pœnitentiam egissent, accepta Dei misericordia gravioribus se criminibus implicuerunt. Qua de causa memoratus Propheta Spiritu Sancto plenus judicium Dei annuntians, ita est locutus: *Deus* h *zelans & ulciscens Dominus est*.

7 ps. Gratian. *Item, quod frequenter venia pœnitenti præstetur, testatur* Augustinus *in libro* i *de pœnitentia scribens contra quosdam hæreticos, qui peccantibus post baptismum semel tantum dicebant utilem esse pœnitentiam.*

CAP. XXXII.

ADhuc *k* instant perfidi, qui sapiunt plus, quam oportet, non sobrii, sed excedentes mensuram. Dicunt

a *Exod.* 32. b *Psal.* 31. c *Psal.* 50. d 2. *Reg.* 12. e *al. denique nonfuit.* f *Lib.* 2. g *Epist. ad Rusticum.* h 3. *Regum* 21. i *conversus*] *orig. al. conversi*] *mss.* k *Sentent.* 4. *dist.* 14. l *Esa.* 57. *apud* 70.

a 3. *Reg.* 21. b *Sic*] *orig. & exempp.* c 3. *Regum* 21. d *Jonæ* 3. e *Lib. de Nabuthe Hiezraelita c. ult.* f *Sensus, non verba.* g *Inter opera B. Hieron.* h *Num.* 1. i *In lib. de vera & falsa pœnitentia, c.* 5. k *Sent.* 4. *dist.* 14. enim,

enim, etsi *a* semel peccantibus post baptismum valeat pœnitentia, non tamen sæpe peccantibus proderit iterata: alioqui remissio, ad peccatum esset incitatio. Dicunt enim, quis non semper peccaret, si redire semper posset? Dicunt enim Dominum incitatorem mali, si semper pœnitentibus subveniret, & etiam ei placere peccata, quibus semper præsto est gratia. Errant autem: imo constat ei multum peccata displicere, qui semper præsto est ea destruere. Si enim ea amaret, non ita semper destrueret, sed conservaret, atque, ut sua munera, foveret. Semper destruit peccata, quæ invenit, ne solvatur quod creavit, ne corrumpatur quod amavit. Sumunt occasionem hypocritæ isti ex factis Domini. Quem enim cæcum *b* bis illuminavit? quem leprosum bis mundavit? quem mortuum bis suscitavit? non Lazarum, quem *c* dilexit; non filium viduæ *d*, quem misertus matri reddidit; non filium dissipatorem legitur bis suscepisse; non filiam Abrahæ bis a dæmonio liberasse. In nulla persona iteravit factum, docens, ut ajunt, non sæpe a Domino fieri remedium. Dixit *e* mulieri: *Vade, & amplius noli peccare, ne deterius aliquid tibi contingat*, promittens pœnam, non amplius veniam. §. 1. Quod *f* autem multos cæcos & diverso tempore illuminaverit, & multos debiles confortaverit, ostendit in diversis illis eadem sæpe peccata dimitti, ut quem prius sanavit leprosum, alio tempore illuminet *g* cæcum. Ideo etiam tot sanavit *h* febricitantes, tot languidos, tot claudos, cæcos, & aridos, ne desperet de se peccator: ideo non scribitur aliquis nisi semel sanatus, ut quisque timeat mergi *i* peccato. Videmus adhuc quotidie in Ecclesia sæpe febricitantes, sæpe languidos, sæpe passionibus captos, sæpe liberari: ut appareat toties opus miserantis, quoties confessio fit pœnitentis. Quomodo enim corpus, quod vilius est, & ab ipso dissimilius, sæpe sanaret, & animam digniorem, & redemptam non toties liberaret? Medicum *k* se vocat, & non sanis, sed male habentibus opportunum. Sed qualis hic Medicus, qui malum iteratum nesciret curare? Medicorum enim est centies infirmum visitare, centies curare. Qui cæteris minor esset, si aliis possibilia ignoraret, memor est sui, qui dicit: *Nolo* l *mortem peccatoris, sed ut convertatur, & vivat*. Quem enim peccatorem exclusit *m*? Et quod omnibus promisit indulgentiam, aliis quoque promissionibus declarat. *Qui* n *me confessus fuerit coram hominibus*, id est, omnis, quantumcunque, & quotiescunque peccator, cujuscunque ordinis, etiamsi fuerit Sacerdos, *confitebor & ego eum coram patre meo*. Nam *qui* o *invocaverit nomen Domini*, id est, secundum quod nominatur Dominus, id est, qui invocaverit eum ad se, serviendo, non contradicendo, ut forsitan sæpe fecit, *omnis*, id est, quicunque sit ille peccator, *salvus erit*. Omnem enim animam iste promissor saturavit bonis, etiam *p* sedentem *q* in tenebris, & umbra mortis, nullam excipiens animam. §. 2. Hunc magistrum intellexerat discipulus ille, qui Corinthios *r* per epistolas suas voluit corrigere, & ut ipse testatur, ter in literis suis eos correxit. Oportebat enim, ut quoties videret eos cadere, toties juvaret eos resurgere. Memor enim erat illius, qui dixerat, *Quorum* s *remiseritis peccata, remittuntur eis*. Scimus autem & primos patres, & in omni tempore Ecclesiam Dei semper, usque septuagies septies, (quod est semper) peccata remittere. Quam potestatem isti ab Ecclesia Dei conantur auferre. Oportet enim sic Ecclesiam credere, quæ confitetur se sæpe peccare. Negant enim veritatem seducti α, qui se absque peccato audent jactare. In *t* multis enim offendimus omnes: nec *a* infans unius diei absque peccato super terram esse potest. Quapropter eliminandus est ab Ecclesia iste error, qui unquam pœnitentibus negat indulgentiam. Non enim inquirit, quid Apostolus *b* senserit, qui dixit: *Nihil mihi conscius sum sed non in hoc justificatus sum*. Sciens enim & justis peccata solere contingere, non se confirmabat absque peccato, qui se novit indissolubili vinculo charitatis Christo conjunctum. Nisi enim sciret sæpe justos ad veniam venire, quomodo dubitaret se peccare, qui se sciebat Spiritum Dei habere, & intentione mundissima ei servire? Cur *c* enim Dominus Petri pedes laviset, & Ecclesiam hoc idem docuisset, nisi quia (quoniam *d* quotidiana est offensio) oportet, ut quotidiana sit remissio? Cur docuisset *e* orantes dicere: *Dimitte nobis debita nostra:* nisi ipse misericors perseveraret, qui nos ab hac petitione non vult deficere?

Corr. Rom. ¶ α Seducti,) *In originali est*, in se esse. *& videtur indicari locus in epist. Joan. 1. c. 1. sed ob glossam non est mutatum.*

CAP. XXXIII.

Idem Augustinus *ad Macedonium, epist. 54.*

IN tantum *f* hominum iniquitas aliquando progreditur, ut etiam post actam pœnitentiam, post altaris reconciliationem, vel similia, vel graviora committant. Et tamen Deus facit etiam super tales oriri solem suum, nec minus tribuit, quam antea tribuerat, largissima munera vitæ & salutis: & quamvis eis in Ecclesia locus humillimæ pœnitentiæ non concedatur, Deus tamen super eos patientiæ suæ non obliviscitur. Ex quorum numero si quis nobis dicat: Aut date mihi eundem iterum pœnitendi locum, aut desperatum me permittite, ut faciam quicquid libuerit, quantum meis opibus adjuvor, & humanis legibus non prohibeor, in scortis, omnique luxuria, damnabili quidem apud Dominum, sed apud homines pleroque etiam laudabili: aut si me ab hac nequitia revocatis, dicite, utrum mihi aliquid prosit ad vitam futuram, si in ista vita illecebrosissimæ voluptatis blandimenta contempsero, si libidinum incitamenta frænavero, si ad castigandum corpus meum multa mihi etiam licita & concessa subtraxero, si me pœnitendo vehementius, quam prius excruciavero *g*, si miserabilius ingemuero, si flevero uberius, si vixero melius, si pauperes sustentavero largius, si charitate, quæ operit multitudinem peccatorum, flagravero ardentius, quis nostrum ita desipit, ut huic homini dicat, nihil tibi ista proderunt in posterum: vade, saltem vitæ hujus suavitate perfruere? Avertat Deus tam immanem sacrilegii *h* dementiam α.

Corr. Rom. ¶ *Locupletatum est duobus locis caput hoc ex originali.*

¶ α Dementiam.) *Apud B. Augustinum sequitur cap.* quamvis. *supr. ead. dist.*

8 pars. Gratian. *Sive autem quis dicat primam tantum pœnitentiam post baptismum utilem esse, non sequentem, sive contendat quis, ultimæ tantum veniam dari, non præcedenti, semper tamen auctoritati adversatur, quæ sæpissime veniam pœnitenti repromittit. Quæ autem sit vera pœnitentia, cui venia nunquam negatur, & quæ sit falsa, cui nunquam indulgentia promittitur*, Adamantius & Isychius, *super Leviticum* k *testantur*.

CAP. XXXIV.

I. INter hæc, hircum, qui oblatus fuerat, exustum, &c.) Non peccare, solius Dei est: emendare, sapientis. Sed raro invenias, qui se corrigat. Rara confessio peccati, rara pœnitentia. Repugnat natura & verecundia, quia obnoxia est culpæ omnis caro, & quisque erubescit peccatum confiteri, dum magis præsentia cogitat, quam

a *ut si*) *orig.* b *Joan. 9.* c *quem prius dilexit*;) *orig.* d *Luc. 7. & 15. Matth. 15.* e *Joan. 8.* f *Qui*] *orig.* g *illuminavit*) *orig.* h *salvavit*) *orig.* i *jungi*) *orig.* k *Marc. 2.* l *Ezech. 33.* m *al. excludit?* n *Matth. 10.* o *Joel. 2.* p *Ps. 106. Luc. 1.* q *sedentes*) *orig.* r *1. Cor. 13.* s *Joan. 20.* t *Jac. 3.*

a *Job. 14. ex 70.* b *1. Cor. 4.* c *Joan. 13.* d *abest ab orig.* e *Matth. 6.* f *Sent. 4. dist. 14.* g *al. excitavero.* h *al. sacrilegamque.* i *Gloss. ord. in c. 10. Levitici. Simile in catena in Leviticum, ex scriptoribus Græcis, præcipue Origene.*

quam futura. Vult Moyses peccati vacuam reperire animam, ut exuvias erroris deponat, & culpæ nuda sine sui pudore discedat. Sed irrationabilis impetus prævenit, & flamma celerrimi motus animam depascitur, & exurit ejus innocentiam. Præponderant enim futuris præsentia, seriis jucunda, & læta tristibus, & præpropera tardioribus. Velox enim iniquitas, quæ ad nocendum occasionem suggerit: lenta virtus, & cunctatrix ante judicat, quam incipit, quid decorum, quid honestum: iniquitas omnia præcipitat. Pigra vero, & verecunda pœnitentia, quæ *a* præsentium pudore premitur *b*. Solis enim intendit futuris, quorum spes sera, & tardus fructus. Interim præcurrit impudentia, & spe præsentium pœnitentia excluditur, & affectus *c* ejus exuritur, & aboletur. Quærit eam lex, & non invenit, exusta est enim fervore, & fumo iniquitatis. Inde irascitur, & dicit devorandam fuisse pœnitentiam in sancta *d* sanctorum: Sacerdotes, quasi segnes increpat. §. 1. Respondet Aaron providum debere esse sacerdotale judicium, nec male *e* sanæ conscientiæ facile esse credendum id muneris, ne fiat novissimus error pejor priore. Vase enim fœrido vel oleum, vel vinum facile corrumpitur. Quomodo autem poterat, ubi ignis alienus erat, peccatum exuri in conspectu Domini, cui cuncta aperta sunt? quasi dicat: non placet Deo, qui injustitiam corde inclusam tenet, & se pœnitentiam agere perhibet. Ignis alienus, libido, avaritia, & omnis prava cupiditas. Hic ignis exurit, non mundat. In quibus enim est, si offerant in conspectu Domini, ignis eos cœlestis absumit, sicut Nadab *f*, & Abiu cum his, quæ pro peccato fuerant oblata. §. 2. Qui ergo mundari vult, ignem alienum removeat, & illi igni se offerat, qui culpam exurit, non hominem. Hic *g* ignis siccavit Hæmorrhoissæ sanguinem perfluentem: hic *h* siccavit culpam latronis. Ignis *i* enim consumens est: sanat enim simpliciter & pure confitentes. Judas inquit *k*: *Peccavi, tradens sanguinem justum:* sed in pectore habuit ignem alienum, quo inflammante cucurrit ad laqueum. Indignus autem remedio fuit, quia non pura mente pœnituit. Culpam vero ejus non auferunt Sacerdotes, qui dolose offert *l*, nec in eo possunt epulari, quorum cibus est peccatorum remissio. Unde verus Sacerdos ait: *Meus* m *cibus est, ut faciam voluntatem patris*, id est, ut peccatores conversi & pœnitentes salventur. Non est enim acceptum Deo sacrificium, nisi verum, & sincerum.

Corr. Rom. ¶ *In hoc & sequenti capite afferuntur verba ipsa glossæ ordinariæ: quamvis multa sint accepta ex Origene, Adamantio, & Isychio.*

CAP. XXXV.

Item Isychius *lib.* 2. *ad c.* 10. *Levitici.*

II. INter *n* hæc, hircum, qui oblatus fuerat, &c.) Quia omne peccatum per pœnitentiam deletur, & qui prædictum peccatum alterius doctrinæ, & blasphemiæ commiserunt, salvati non sunt: causam mortis eorum Legislator *o* exponit: *Inter hæc, hircum, qui oblatus fuerat, &c.* Quia scilicet non comederunt filii Aaron, quod pro peccato erat in loco sancto, id est, pœnitentiam commissi peccati in Ecclesia peragi non fecerunt: quibus hoc præceptum est, quos Christus in Ecclesia vicarios suos constituit. Ipse enim oblationis suæ sanguinem, quæ pro nostro sanguine oblata est, in sanctum, id est, in cœlum in conspectu patris obtulit. Debet autem comedi hoc sacrificium in loco sancto, scilicet in Ecclesia, in propitiationem peccatorum. Unde addit, *quemadmodum præceptum est mihi*, id est, quemadmodum præcepi & mandavi. Moyses enim gerit personam Christi. Exustum reperit: quia in Spiritum Sanctum peccaverant: ab intelligibili igne Spiritus Sancti oblatio pro pœnitentia ablata est. Voluntarie enim peccantibus non relinquitur hostia pro peccato. Nam sicut vera pœnitentia veniam promeretur, ita *a* simulata Deum irritat: quia Spiritus Sanctus disciplinæ effugiet fictum. Hoc autem sancti Patres irremissibile *b* peccatum, & blasphemiam in Spiritum Sanctum dixerunt, in *c* sceleribus usque ad finem vitæ perseverare, de salute sui desperare, & de pœnitentia, & misericordia redemptoris diffidere.

CAP. XXXVI.

Item Joannes Os aureum, *homilia* 31. *in c.* 11. *epistolæ ad Hebræos.*

JUdas *d* pœnituit, sed male: laqueo namque se suspendit: pœnituit etiam *e* Esau, sed male: magis autem iste neque pœnituit. Lachrymæ quippe illæ non erant pœnitentiæ, sed animi α violenti, & indignationis internæ. Quod ex ejus operibus aperitur. *&* ſ. §. 1. Non igitur negemus, obsecro, peccata nostra: neque nos impudentia duros efficiat. Sponte nostra peccata puniamus, ne pendamus, non sponte, supplicia. Audivit Cain a Deo: *Ubi est Abel* f *frater tuus*? & dixit: *nescio, nunquid nam custos fratris mei sum ego*? Vides, quomodo ex hoc peccatum reddiderit gravius? Verum non ita pater ejus audiens: *Adam* g *ubi es*? dixit: *Audivi vocem tuam Domine, & timui, quoniam nudus sum, & abscondi me*. Magnum bonum est, ut quis peccata sua agnoscat, & memoriam eorum perseveranter retineat. Nullum invenitur delictorum tale remedium, sicut eorum continuata memoria.

Corr. Rom. ¶ α Animi violenti,] *Græce est*, ἀλλ' ἐπιτρίας καὶ θυμῷ μᾶλλον, καὶ ἐλαυνοῦ τὰ ἔξης: *id est*; Sed potius contumelioſi impetus & iracundiæ: idque ostendunt, quæ secuta sunt. *Vetustus codex habet*, πικρίας καὶ θυμῷ, *quæ duæ votes conjunguntur etiam a B. Paulo in epistola ad Ephesios, cap.* 4. *Sunt autem nonnulla in hoc capite partim ex manuscriptis Gratiani codicibus, partim ex ipso originali emendata.*

CAP. XXXVII.

Item Ambrosius *in lib.* 2. *de pœnitentia, cap.* 11.

IN *h* salicibus, inquit, in medio ejus suspendimus organa nostra. Quomodo *i* cantabimus canticum Domini in terra aliena?] Si enim caro menti repugnat, nec subdita est animi gubernaculo & mentis imperio, aliena est terra, quæ non domatur exercitio cultoris, & ideo non potest fructibus charitatis pœnitentiam α pacis afferre. Melius est ergo tunc quiescere, cum exercere non queas opera pœnitentiæ, ne in ipsa pœnitentia fiat, quod postea indigeat pœnitentia. Quæ si semel fuerit usurpata, nec jure celebrata, nec prioris fructum obtinet, & aufert usum posterioris. Sane & cum caro repugnat, mens ad Dominum debet esse intenta: & si opera non sequuntur, fides non deseratur β: & si impugnant vel carnis illecebræ, vel potestates adversariæ, maneat mens Deo dedita. Tunc enim maxime γ urgemur, cum caro cedit, & sunt, qui vehementer incumbant miseræ animæ, quærentes omne auferre præsidium. Unde illud *k* est: *Exinanite, exinanite usque ad fundamentum in ea*. Quam miseratus David, ait: *Filia Babylonis misera*, misera utique, quia Babylonis filia est: quæ Dei filia esse desivit, cui tamen Medicum invitat, dicens: *Beatus, qui tenebit & allidet parvulos suos ad petram*: hoc est, qui infirmas & lubricas cogitationes allidat ad Christum, qui omnes irrationabiles motus sui reverentia & disceptatione *l* comminuat.

---

a *al. quia.* b *al. punitur.* c *al. effectus.* d *al. Sanctis sanctorum.* e *al. male sana*) *vera lectio.* f *Levit. ibid.* g *Marc.* 5. h *Luc.* 23. i *Deut.* 4. k *Matth.* 27. l *al. se offert,*) *al. offerunt.* m *Joan.* 4. n *Ibi gloss. ord.* o *Levit.* 10.

a *Sap.* 1. b *Hebr.* 1. c *al. & in.* d *Matth.* 27. e *Gen.* 27. f *Gen.* 4. g *Gen.* 3. h *Nonnullis verbis omissis.* i *Psal.* 136. K *Ibidem.* l *al. discretione.*

Corr.

Corr. Rom. ¶ α Pœnitentiam pacis] *In multis vetustis legitur*, pœnitentiæ, & pacis. *in originali autem impresso*, patientiam pacis.

¶ β Fides non deseratur:] *In aliquot manuscriptis est*, fides non deserat: *in vetustioribus B. Ambrosii operum editionibus:* fides desideret: *in recentiori Parisiensi*, fides deserviat.

¶ γ Urgemur,] *In nonnullis vetustis legitur*, urgetur, cum caro non credit.

CAP. XXXVIII.

Item Hieronymus *super Matthæum, ad c.* 27.

NIhil *a* Judæ profuit egisse α pœnitentiam, per quam scelus corrigere non potuit. Si *b* quando frater sic peccat in fratrem, ut emendare valeat, quod peccavit, potest ei dimitti: sin autem permanent opera, frustra voce assumitur pœnitentia. Hoc est, quod in Psalmo *c* de eodem infelicissimo Juda dicitur: *& oratio ejus fiat in peccatum:* ut non solum emendare nequiverit proditionis nefas, sed proprii homicidii scelus addiderit.

Corr. Rom. ¶ α Egisse pœnitentiam,] *Sic in glossa, ex qua videtur sumptum caput hoc: sed apud B. Hieronymum & Magistrum*, sera pœnitentia: *apud eundem vero Magistrum, paulo post, legitur depravate*, emendare non valeat.

CAP. XXXIX.

Item Leo Papa *in* d *sermone, qui incipit*, Inter omnia, *id est, tertio de passione Domini.*

SCeleratior omnibus, o Juda, & infelicior extitisti; quem non pœnitentia revocat ad Dominum, sed desperatio traxit ad laqueum. Expectasses consummationem criminis tui, & donec sanguis Christi pro omnibus funderetur peccatoribus, informis lethi suspendium distulisses.

9 ps. Gratian. *His auctoritatibus, quæ sit vera, quæ falsa ostenditur pœnitentia, & falsæ nulla indulgentia dari probatur: in quo illorum sententia destruitur, qua eum, qui pluribus irretitus fuerit peccatis, asseritur unius delicti pœnitentia, ejusdem veniam consequi a Domino sine alterius pœnitentia. Quod etiam multis auctoritatibus probare conantur. Quarum prima est illa Naum* e *Prophetæ*, non judicabit *f* Deus bis in idipsum. *Sed quem Sacerdos, judicat, cujus personam in Ecclesia gerit. Qui ergo a Sacerdote semel pro peccato punitur, non iterum pro eodem peccato a Domino judicabitur.*

CAP. XL.

Item Gregorius *super Ezechielem, hom.* 10.

PLuit *g* Dominus super unam civitatem, & super alteram non pluit: & eandem civitatem ex parte compluit, & ex parte aridam relinquit. Cum ille, qui proximum odit, ab aliis vitiis se corrigit, una eademque civitas ex parte compluitur, & ex parte arida manet: quia sunt, qui cum quædam vitia resecant, in aliis graviter perdurant.

Corr. Rom. ¶ *Similis summa verborum B. Gregorii est in glossa ordinaria ad c.* 4. *Amos, non tamen eadem omnino.*

CAP. XLI.

Item Ambrosius *in* 18. *octonario* h *Psal.* 118.

PRima consolatio *i* est, quia non oblivisciturmisereri Deus: secunda per punitionem α, ubi, etsi fides β desit, pœna satisfacit, & relevat.

Corr. Rom. ¶ α Punitionem,] *Antea legebatur*, compunctionem. *Emendatum est ex glossa ordinaria (cujus caput hoc est summa quædam) & magis convenit cum sententia B. Ambrosii: cujus tamen locum integrum præstat accurate legere.*

¶ β Fides] *In glossa additur*, id est, conscientia debiti. *& sic declarat Gratianus infra c.* quærat.

Gratian. *Item opponitur de Hieronymo* a, *qui super Naum sentire videtur, quod si fidelis* α *adulterando interficeretur, de adulterio non amplius a Deo puniretur. Item, si illa satisfactio non fuit, quam in adulterio vivens pro homicidio obtulit, cum adulterii eum pœnituerit, utriusque ei pœnitentia imponenda erit: quod a ratione alienum Ecclesiastica probatur consuetudine, quæ pro* b *eodem peccato (nisi reiteratum fuerit) nulli bis pœnitentiam imponit.* §. 1. *Sed quod ei, qui crimen sibi reservat, de alio venia non præstetur, non solum præmissis probatur auctoritatibus Hesychii, Adamantii, Gregorii, Augustini, Smaragdi, Isidori: verum etiam alia auctoritate ejusdem* Augustini *in libro de* c *pœnitentia.*

Corr. Rom. ¶ α Fidelis] *Sic est emendatum ex aliquot vetustis, B. Hieronymo, & Magistro. Nam antea legebatur*, infidelis, *quemadmodum etiam infra ead. c.* quærat. *& c.* ignis.

CAP. XLII.

Augustinus *in lib. de vera & falsa pœnitentia, c.* 9.

SUnt plures, quos pœnitet peccasse, sed non omnino, reservantes sibi quædam, in quibus delectentur: non animadvertentes Dominum simul *d* surdum & mutum a dæmonio liberasse: per hoc docens nos nunquam nisi de omnibus sanari. Si enim vellet ex parte peccata reservari, habenti septem dæmonia, manente uno, proficere potuerat sex expulsis. Expulit autem septem, ut omnia crimina simul ejicienda doceret. Legionem *e* autem ab alio ejiciens, neminem reliquit ex omnibus, qui liberatum possideret: ostendens, quod etiamsi peccata sint mille, oportere de omnibus pœnitere. Laudatus est enim Dominus, quando ejecto dæmonio *f* locutus est mutus. Nunquam aliquem sanavit, quem omnino non liberavit. Totum enim hominem sanavit in sabbatho: quia & corpus ab infirmitate, & animam ab omni contagione liberavit, indicans pœnitentem oportere simul dolere de omni crimine orto in anima & corpore. Scio enim Deum inimicum omni criminoso. Quomodo ergo, qui crimen reservat, de alio recipiet veniam? Sine amore Dei consequeretur veniam *g*, sine quo nemo unquam invenit gratiam. Hostis enim Dei est, dum offendit perseveranter. Quædam enim impietas infidelitatis est, ab illo, qui justus, & justitia est, dimidiam sperare veniam. Jam enim foret sine pœnitentia invenire gratiam. Pœnitentia enim vera ad baptismi puritatem confitentem conatur adducere. Recte enim pœnitens, quicquid sordidum post purificationem contraxit, oportet ut abluat, saltem lachrymis mentis. Sed satis durus est, cujus mentis dolorem oculi carnis nequeunt declarare: sed sciat culpabiliter se durum, qui defiet damna temporis, vel mortem amici, & dolorem peccati lachrymis non ostendit. Non itaque est, ut quis excuset se non habere fontem lachrymarum, qui nonnunquam lachrymis ostendit dolorem temporalium. Quem ergo pœnitet, omnino pœniteat, &c.

10 ps. Gratian. *Auctoritas illa Naum Prophetæ*: Non *h* judicabit Deus bis, &c. *non indistincte ostendit omnia, quæ temporaliter puniuntur, non ulterius a Deo punienda. Quamvis enim Sodomitas, Ægyptios, Israelitas in eremo super eundem locum dicat Hieronymus temporaliter a Deo punitos, ne in æternum punirentur, non tamen de omnibus generaliter hoc intelligendum est, alioqui cuique scelerosoptandum esset, ut cœlesti fulmine percussus, aut aquis submersus, aut a serpentibus vulneratus pro peccatis suis*

a *Glossa ordin. & Beda ad eundem locum. Sentent.* 4. *dist.* 15. b *al.* Sed. c *Psalm.* 108. d *Gloss. ord. ad cap.* 27. *Matth.* e *Naum* 1. *ex* 70. f *al. vindicabit.* g *Sentent.* 4. *dist.* 15. *Amos* 4. h *Serm.* 18. i *Gloss. ord. ibi Zadieb.*

a *Sent.* 4. *dist.* 15. b *Infra, ead. c. quærat aliquis. & c. ignis. supr.* 23. *q.* 5. *quid ergo.* c *In lib. de vera & falsa pœnitent. cap.* 9. *Sent.* 4. *dist.* 15. d *Matth.* 12. e *Marc.* 5. f *Matth.* 9. g *al. indulgentiam.* h *Supr. dist.* 1. *de pœn. cap. quem ergo. Sent.* 4. *dist.* 15. *supr. sceleratior.*

d ivinitus interiret, ut æternos cruciatus brevis & momentanea pœna terminaret. Illud etiam Apostoli falsum esset, quod de prostratis in deserto in epist. ad Hebræos a *scribens ait:* Propter incredulitatem suam non intraverunt in terram promissionis. *Ubi probatur, quod sicut merito suæ infidelitatis requiem illam amiserunt, ita propter eandem infidelitatem, veram requiem æternæ beatitudinis nullo modo intraverunt.* §. 1. *Intelligitur ergo illud Hieronymi de his tantum, qui inter ipsa flagella pœnitentiam egerunt: quam, etsi brevem & momentaneam, tamen non respuit Deus: sicut & illud* b *Prophetæ,* Non judicabit c Deus bis in idipsum, *de his tantum intelligi oportet, quos præsentia supplicia in melius commutent: super quos non consurget duplex tribulatio. Qui autem inter flagella duriores* d *& deteriores fiunt, sicut Pharao, qui flagellatus a Domino, durior factus est, præsentibus æterna connectunt, ut temporale supplicium sit eis æternæ damnationis initium.*

CAP. XLIII.

Unde Augustinus *in Cantico Deuteronomii.*

IGnis e succensus est, &c.] Hoc est, vindicta hic incipiet & ardebit usque ad extremam damnationem.

Gratian. *Hoc contra illos notandum est* f, *qui dicunt,* Non judicabit Deus bis in idipsum, *ad omnia pertinere flagella: quia quidam hic flagellis emendantur, alii & hic & in æternum puniuntur: sicut Antiochus & Herodes.* §. 1. *Quod autem super eundem locum de adultero fideli Hieronymus sentire videtur, ex ejusdem verbis falsum esse probatur. Exemplo enim illius, qui Israelitis maledixerat, & qui ligna in sabbatho collegerat, ostendit parva peccata brevibus & temporalibus suppliciis purgari, magna vero diuturnis & æternis suppliciis reservari.*

CAP. XLIV.

Ait enim idem Hieronymus *in primum caput* Naum.

QUærat g hic aliquis, si fidelis deprehensus in adulterio decolletur, quid de eo postea fiat. Aut enim punietur, & falsum est hoc, quod dicitur, *Non vindicabit Dominus bis in idipsum in tribulatione:* aut non punietur, & optandum est adulteris, ut impræsentiarum brevi & cita pœna frustrentur cruciatus æternos. Ad quod respondebimus, Deum, ut omnium rerum, ita supplicio rum quoque scire mensuras, & non præveniri sententia judicis, nec illi in peccatorem exercendæ dehinc pœnæ auferri potestatem, & magnum peccatum magnis, diuturnisque lui h cruciatibus: si quis autem punitus sit, ut ille in lege i qui Israeliticis maledixerat, & qui in sabbatho ligna collegerat, tales postea non puniri: quia culpa levis præsenti supplicio compensata sit.

Gratian. *Illud autem Gregorii:* Pluit k Dominus super unam civitatem, &c. *non ad criminis veniam, sed ad ejus referendum est detestationem: ut ideo pars civitatis dicatur esse compluta, quia crimen, quod dilexerat, detestari incipit, non quod ejus veniam consequatur. Criminis autem detestatio pluvia vocatur, quia ex fonte divinæ gratiæ cordi nostro instillatur, ut vel sic quisque ad veram pœnitentiam perveniat: aut eo minus a Deo puniatur, quo diuturniore delectatione peccati majus sibi supplicium accumulasset. Si vero ad indulgentiam criminis pluvia referatur, Evangelicæ sententiæ contraire videbitur. Si enim propter fraternum odium, etiam quæ dimissa sunt, replicantur ad pœnam: multo magis, quæ non sunt dimissa, ad vindictam reservari probantur.* §. 1. *Item si secundum Augustinum* l *arbiter suæ voluntatis non potest inchoare novam vitam, nisi pœniteat eum veteris vitæ, quomodo ad novitatem indulgentiæ perveniet, qui odii vetustatem non deposuit? Ad detestationem ergo criminis, ut dictum est, non ad ejus indulgentiam pluvia illa pertinere probatur.* §. 2. *Item illud* a *Ambrosii,* Et si fides desit, pœna satisfacit, *non de ea fide intelligitur, de qua dicitur,* Fides *b* sine operibus mortua est: *sed de ea, de qua Apostolus ait:* Omne, *c* quod non est ex fide, *id est, omne quod fit contra scientiam,* peccatum est. *Deest ergo fides, cum non subest conscientia peccati. Sed quia delicta omnia nullus* d *intelligit, est aliquando peccatum in homine, cujus non habet conscientiam. Unde Apostolus* e *ait:* Nihil mihi conscius sum, sed non in hoc justificatus sum. *Cujus ergo peccati deest conscientia, illius pœna, si patienter feratur, satisfacit, & relevat gravatum. Quod autem in fine objicitur* f, Si satisfactio illa fuit, veniam impetravit: si autem veniam non impetravit, satisfactio non fuit: si autem satisfactio non fuit, adhuc sibi pœna imponenda est, *non procedit argumentatio: satisfactio namque est, dum ipsius causa peccati exciditur, & ejus suggestionibus aditus non indulgetur, sed ejus fructus non percipitur, impeditus peccato, quod non deseritur: percipietur autem, cum ejus pœnitentia fuerit subsecuta: sicut ad lavacrum ficte accedens regenerationis sacramentum accipit, non tamen in Christo renascitur: renascetur autem virtute sacramenti, quod perceperat, cum fictio illa de corde ejus recesserit veraci pœnitentia.*

CAP. XLV.

Sicut etiam Augustinus *scribit in libro* g *de pœnitentia.*

PLum *h* est credere, & nostra fides expostulat, ut cum gratia Christi destruxerit mala priora in homine etiam remuneret bona: & cum destruxerit, quod suum non invenit, amet & diligat bonum, quod etiam in peccante plantavit.

Corr. Rom. ¶ *Paulo aliter legitur in originali: sed Magister habet fere ut Gratianus.*

CAP. XLVI.

Ex hoc sensu illud etiam Hieronymi *dictum videtur ad cap.* 1. *Aggæi.*

SI *i* quando videris inter multa *k* mala opera peccatorum facere quempiam nonnulla, quæ justa sunt, non est tam injustus Deus, ut propter mala multa, paucorum obliviscatur bonorum.

11. ps. Gratian. *Quanquam memoria bonorum ad præsentem remunerationem possit referri: sicut* Gregorius *in homilia* l *de Divite & Lazaro scribit:*

CAP. XLVII.

CAvendum nobis est, ut si forte aliquid boni agimus, in præsenti seculo remunerationem accipiamus: ne forte dicatur nobis, *Receperunt* m *mercedem suam.* Nisi enim dives iste aliquid boni egisset, unde in præsenti seculo remunerationem accepisset, nequaquam Abraham ei diceret, *Recepisti* n *bona in vita tua.*

CAP. XLVIII.

Item Joannes Chrysostomus *homil. 67. ad populum Antiochenum.*

QUid ergo turbamur? nemo videns malignos prosperitatem habere, turbetur. Non est hic retributio malignitatis, neque virtutis: ac si aliquando contingat, ut aliqua sit retributio vel malitiæ, vel virtutis, non tamen secundum quod dignum est, sed simpliciter, veluti quidam gustus judicii: ut qui resurrectionem non credunt, talibus doceantur. Quando itaque videmus malignum diteſcere, non subruamur, & quando videmus bonum mala pati, non turbemur. Illic corona: illic sup-

plicia.

---

a *Heb.* 3. b *Naum* 1. c *al. vindicabit.* d *Sup.* 23. *q.* 5. *hoc tamen.* e *Sent. in gloſſa ordin. Deuteron.* 32. *& apud beatum Gregor. Moral. lib.* 18. *c.* 12. f *Isidorus de summo bono lib.* 3. *c.* 2. g *Sentent. ibid. Supra* 23. *qu.* 5. *quid ergo.* §. *quærat.* h *eluit*] *orig.* i *Num.* 15. k *Supr. ead. pluit. Sent. ibid.* l *Supra, dist.* 1. *tres sunt.*

a *Supra ead. prima consolatio.* b *Jacob.* 2. c *Roman.* 14. d *Psalm.* 18. e 1. *Corinth.* 4. f *Supra, prima consolatio.* g *In libro de vera & falsa pœnitentia, c.* 14. h *Sentent.* 4. *dist.* 15. *Infra dist.* 5. *c. consideret.* i *Sentent. ibid.* k *multa opera*] *orig.* l *In homil.* 40. *habetur sententia.* m *Matt.* 6. n *Luc.* 16.

plicia. Est & alia ratio: quia non potest malus in omnibus malus esse, sed habet aliqua bona: neque bonus in omnibus esse bonus, sed habet aliqua peccata. Cum ergo prosperitatem malus habet, malo capitis sui est. Cum enim pro illis paucis bonis retributionem hic accipit, illic jam plenius punietur.

Gratian. *Potest a etiam referri memoria bonorum ad mitiorem pœnam habendam, ut bona quæ inter mala fiunt, non proficiant ad præsentis vitæ, vel futuræ præmium obtinendum, sed ad tolerabilius extremi judicii supplicium subeundum: sicut de fide, & cæteris, quæ sine charitate habentur, scribit.*

CAP. XLIX.

Augustinus *in libro de pœnitentia, c. 26.*

SI quis *b* autem non habens charitatem, quæ pertinet ad unitatem spiritus, & vinculum pacis, quo Catholica Ecclesia congregata connectitur, in aliquo schismate constitutus, ne Christum neget, patitur tribulationes, angustias, famem, sitim *c*, nuditatem, persecutionem, pericula, carceres, vincula, tormenta, gladium, vel flammas, vel bestias, vel ipsam crucem timore gehennæ *d*, & ignis æterni, nullo modo ista culpanda sunt: imo vero & hæc laudanda patientia est: (Non enim dicere poterimus, melius ei fuisset, ut Christum negando nihil eorum pateretur, quæ passus est confitendo:) sed existimandum, fortasse tolerabilius ei futurum judicium, quam si Christum negando cuncta illa vitaret. Unde & illud, quod ait *e* Apostolus: *Si tradidero corpus meum, ut ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest*, nihil prodesse intelligitur, ad regnum cœlorum obtinendum, non ad extremi judicii tolerabilius supplicium subeundum. *& supra, c. 23. §. 1.* Hæc propter charitatem dicta sunt: sine qua in nobis non potest esse vera pœnitentia *f*: quia in bonis charitas Dei est, quæ tolerat omnia.

12 ps. Gratian. *Pœnitentia ergo, ut ex præmissis apparet, nulli in peccato perseveranti utilis est, non tamen alicui deneganda est: quia sentiet fructum ejus, cum alterius criminis pœnitentiam egerit. Sic itaque pœnitentiæ definitio, & cæteræ auctoritates sibi consonantes negant eum agere pœnitentiam, qui perseverat in crimine, utilem videlicet sibi & fructuosam. §. 1. Illud autem Ambrosii* g: Pœnitentia semel usurpata, nec vere celebrata, & fructum prioris aufert, & usum sequentis amittit, *de solenni intelligitur: quæ cum non vere celebrata fuerit, & fructum prioris, id est, sui ipsius secuturam præcedentis, amittit (quia veniam, quam impetrare potuit, contempsit) & usum sequentis aufert, secundum consuetudinem quarundam Ecclesiarum, apud quas pœnitentiæ solennitas non iteratur. De hac eadem pœnitentia illud etiam intelligitur,* Non *h* est secundus locus pœnitentiæ.

DISTINCTIO IV.

1 ps QUia i *vero multorum auctoritatibus supra monstratum est, pœnitentiam vere celebrari, & peccata vere dimitti ei, qui aliquando in crimen recaturus est: quæritur, An peccata dimissa redeant? Hujus quæstionis diversorum varia est sententia, aliis asserentibus, aliis contra negantibus peccata semel dimissa ulterius replicari ad pœnam. §. 1. Quod autem peccata semel dimissa redeant, multorum auctoritatibus probatur: quarum prima est illa Prophetæ:* In *k* memoriam redeat iniquitas patrum ejus: *secunda illa Evangelii:* Serve *l* nequam, omne debitum dimisi tibi.

CAP. I.

Deinde in libro Psalmorum Augustinus *a ait ad Psalmum* 108.

SI Judas teneret illud, ad quod vocatus est, nullo modo ad eum vel sua præterita, vel parentum iniquitas pertineret. Sed quia non tenuit adoptionem in familia Dei, iniquitatem vetusti generis potius elegit, rediit iniquitas patrum ejus in conspectu Domini, ut in eo etiam ipsa *b* puniretur, & peccatum matris ejus non deleretur. *Item Rabanus. §. 1. Tradidit* c *eum tortoribus, &c.* Considerandum est, quod dicit: *universum debitum:* quia non solum peccata, quæ post baptismum homo egit, reputabuntur ei ad pœnam, verum etiam peccata originalia, quæ in baptismo ei dimissa sunt.

CAP. II.

Item Gregorius *lib. 4. dialog. c. 60.*

COnstat *d* ex dictis Evangelii, quod si hoc, quod in nos delinquitur, ex corde non dimittimus, & illud rursus exigitur, quod nobis jam per pœnitentiam dimissum fuisse gaudebamus.

CAP. III.

Item Augustinus *in homil. 15. de verbis Domini.*

DIxit *e* Dominus: *Dimitte* f *& dimittuntur tibi:* si ego prior dimisi, dimitte vel postea. Nam si non dimiseris, revocabo te, & quicquid tibi dimiseram, replicabo tibi.

CAP. IV.

Idem *ibidem* g.

QUi *b* divini beneficii oblitus suas vult vindicare injurias non solum de futuris peccatis veniam non merebitur: sed etiam præterita, quæ jam sibi dimissa credebat, ad vindictam ei replicabuntur.

CAP. V.

Item Beda *super Lucam, lib. 4. c. 48.* (*an. 720. in Anglia.*)

REvertar *i* in domum meam, unde exivi.] Timendus est iste versiculus, non exponendus: ne culpa, quam in nos extinctam credebamus, per incuriam nos vacantes opprimat.

CAP. VI.

Idem *ibidem.*

QUæcunque *k* enim post baptisma, sive pravitas hæretica, seu mundana cupiditas arripuerit, mox omnium prosternet in ima vitiorum.

CAP. VII.

Item Augustinus *in libro quæstionum Deuteronomii, quæst. 41.*

PEccatum, quod ex Adam contrahitur *l*, temporaliter redditur: quia omnes propter hoc moriuntur, non autem in æternum eis, qui fuerint per gratiam spiritualiter regenerati, in eaque permanserint usque in finem.

2 ps. Gratian. *Eorum* m *vero, qui hanc sententiam sequuntur, alii dicunt, quod peccata reditura dimittuntur secundum justitiam, sed non secundum præscientiam: sicut nomina discipulorum, qui retro abierunt, erant scripta in libro vitæ propter justitiam, cui deserviebant, non secundum præscientiam, quæ in numero salvandorum eos non habebat. Sic a latere* n *Dei dicuntur mille casuri, & decem millia a dextris ejus, quos tamen divina præscientia nunquam suis adnumeraverat. Hinc etiam Dominus ait* o *Moysi:* Si quis peccaverit ante me, delebo eum de libro vitæ *p; ut secundum justitiam Judicis ille peccando dicatur deleri, qui secundum præscientiam nun-*

a *Sent. ibid.* b *Ephes. 5.* c *abest ab orig.* d *al. gehennarum,*] *orig.* e *1. Cor. 13.* f *patientia:*] *vera lectio.* g *Sent. 4. dist. 14. supr. ead. in salicibus.* h *Supr. dist. 50. si quis potest. Hugo de S. Vict. l. 2. de Sacr. p. 14. c. 4.* i *Hugo l. 2. de Sacram. p. 15. c. fin. Sent. 4. dist. 22.* k *Psal. 108.* l *Matth. 18.*

a *Et Prosper. ibid.* b *ipse*] *orig.* c *Sent. 4. dist. 22.* d *Sent. ibid.* e *Dicit illi Deus:*] *orig.* f *Luc. 6.* g *Sententent. non verba.* h *Sent. ibid.* i *Sent. ibid.* k *al. Quemcunque. Sentent. ibid.* l *al. trahitur.* m *B. Ambrosius lib. 9. com. in epist. ad Romanos, in illa verba,* [*Jacob dilexi.*] *& glossa ordin. ibidem.* [*ut ostenderet divitias.*] n *Psal. 90.* o *Exod. 32.* p *meo.*] *orig.*

quam fuerat adscriptus. §. 1. *Hinc Augustinus in epist.* α *ad Corinthios* a: Sed non in pluribus eorum beneplacitum est Deo, *etsi in aliquibus*. *Communia omnibus sunt omnia sacramenta, sed non communis gratia: ita & nunc baptismus est communis, sed non virtus baptismi*.

3 ps. §. 2, *Verum hoc de ficte accedentibus, vel de his, qui extra Ecclesiam baptizantur, intelligitur: qui sacramenti quidem integritatem accipiunt, virtutem vero ejus minime assequuntur. Parvulis vero, vel adultis plena fide accedentibus omnia* b *peccata remittuntur, etsi aliquando recessuri a bono in malum vitam sint finituri*.

Corr. Rom. ¶ α In epistola ad Corinthios:] *Hæc sunt apud Bedam in comm. c. 10. epist. 1. ad Corinth. ex B. Augustino in Psal. 77. & copiosius apud illos exponuntur*.

CAP. VIII.

Inde Augustinus *in libro de correptione & gratia, cap. 8. & 9.*

SI c ex bono in malum deficiente bona voluntate moriuntur, respondeant, si possunt, cur illos Deus, cum fideliter & pie viverent, non tunc de vitæ hujus periculis rapuit, ne malitia *d* mutaret intellectum eorum, aut ne fictio deciperet animas eorum? Utrum hoc in potestate non habuit? an eorum mala futura nescivit? Nempe nihil horum nisi perversissime atque insanissime dicitur. Cur ergo non fecit? Respondeant, qui nos irrident, quando in talibus rebus exclamamus: *Quam* e *inscrutabilia sunt judicia ejus, & investigabiles viæ ejus*. Neque enim hoc non donat Deus, quibus voluerit: aut vero Scriptura illa mentitur, quæ de morte velut immatura hominis justi ait *f: Raptus est, ne malitia mutaret intellectum ejus, aut ne fictio deciperet animam ejus*. Cur igitur hoc tam magnum beneficium aliis dat, aliis non dat Deus? apud *g* quem non est iniquitas, neque acceptio personarum, & in cujus potestate est, quamdiu quisque in hac vita maneat, quæ tentatio dicta est super terram? Sicut ergo coguntur fateri, donum Dei esse, ut finiat homo vitam istam, antequam ex bono mutetur in malum: cur autem aliis donetur, aliis non donetur, ignorant; ita donum Dei esse in bono perseverantiam secundum Scripturas (de quibus testimonia multa jam posui) fateantur nobiscum, & cur aliis detur, aliis non datur, sine murmure adversus Deum dignentur ignorare nobiscum. §. 1. Nec *h* nos moveat, quod filiis suis quibusdam Deus non dat istam perseverantiam. Absit enim, ut ita esset, si de illis prædestinatis essent, & secundum propositum vocatis, qui vere sunt filii promissionis. Nam isti, cum pie vivunt, dicuntur filii Dei: sed quoniam victuri sunt impie, & in eadem impietate morituri, non eos dicit filios Dei præscientia Dei. Sunt enim filii Dei, qui nondum sunt nobis, & sunt jam Deo: de quibus ait Evangelista *i* Joannes: *quia JESUS erat moriturus pro gente, & non tantum pro gente, sed etiam, ut filios Dei dispersos congregaret in unum:* quod utique credendo futuri erant per Evangelii prædicationem: & tamen antequam esset factum, jam filii Dei erant in memoriali patris sui inconcussa stabilitate conscripti. Et sunt rursus quidam, qui filii Dei propter susceptam vel temporaliter gratiam dicuntur a nobis, nec sunt tamen Deo: de quibus ait idem *k* Joannes: *Ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis: quod si fuissent ex nobis, permansissent utique nobiscum:* non ait, ex nobis exierunt, sed quia non manserunt nobiscum, jam non sunt ex nobis: verum ait: *ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis*. Hoc est, & quando videbantur ex *l* nobis, non erant ex nobis: Et tanquam ei diceretur, unde id ostendis? *Quod si fuissent*, inquit, *ex nobis, permansissent utique nobiscum*, Filiorum Dei vox est: Joannes loquitur in filiis Dei præcipuo loco constitutus. Cum ergo filii Dei dicunt de his, qui perseverantiam non habuerunt, *ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis:* & addunt, *quod si fuissent ex nobis, permansissent utique nobiscum:* quid aliud dicunt, nisi non erant filii, etiam quando erant in professione & nomine filiorum? non quia justitiam simulaverunt, sed quia in ea non permanserunt. Neque enim ait, nam si fuissent ex nobis, veram, non fictam, justitiam tenuissent utique nobiscum: sed *si fuissent*, inquit, *ex nobis, permansissent utique nobiscum*. In *a* bono illos volebat proculdubio permanere: erant itaque in bono, sed quia in eo non permanserunt, id est, non usque in finem perseveraverunt, non erant, inquit, ex nobis, & quando erant nobiscum: hoc est, non erant ex numero filiorum, & quando erant in fide filiorum: quoniam, qui vere filii sunt, præsciti & prædestinati, sunt conformes imaginis filii ejus, & secundum propositum vocati sunt, ut electi essent. Non enim perit filius promissionis, sed filius perditionis. Fuerunt ergo isti ex multitudine vocatorum; ex electorum autem paucitate non fuerunt. Non igitur filiis suis prædestinatis Deus perseverantiam non dedit. Haberent enim eam, si in eo filiorum numero essent: & quid haberent, quod non accepissent, secundum Apostolicam *b*, veramque sententiam? Ac per hoc tales filii, filio Christo dati essent, quemadmodum ad patrem dicit ipse, *ut* c *omne, quod dedisti mihi, non pereat, sed habeat vitam æternam*. Hi ergo Christo intelliguntur dari, qui ordinati sunt in vitam æternam. Ipsi sunt illi prædestinati, & secundum propositum vocati, quorum nullus *d* perit: ac per hoc nullus eorum ex bono in malum mutatus finit hanc vitam: quoniam sic est ordinatus, & ideo Christo datus, ut non pereat, sed habeat vitam æternam. Ut rursus, quos dicimus inimicos ejus, vel parvulos filios inimicorum ejus, quoscunque eorum sic regeneraturus est, ut in ea fide, quæ per dilectionem operatur, hanc vitam finiant: jam & antequam hoc fiat, in illa prædestinatione sunt filii ejus, & dati sunt Christo filio ejus, ut non pereant, sed habeant vitam æternam. §. 2. Denique ipse Salvator: *Si* e *manseritis*, inquit, *in verbo meo, vere discipuli mei estis*. Nunquid in his computandus est Judas, qui non mansit in verbo ejus. Nunquid in his computandi sunt illi, de quibus Evangelium sic loquitur? ubi Dominus, cum commendasset manducandam carnem suam, & bibendum sanguinem suum, ait *f* Evangelista: *Hæc dicit in synagoga docens in Capernaum. Multi ergo audientes ex discipulis ejus, dixerunt: Durus est hic sermo, quis potest eum audire? Sciens autem JESUS apud semetipsum, quia murmurabant de hoc discipuli ejus, dixit eis: Hoc vos scandalizat? Si ergo videritis filium hominis ascendentem, ubi erat prius? Spiritus est, qui vivificat: caro autem non prodest quicquam. Verba, quæ ego locutus sum vobis, spiritus & vita sunt. Sed sunt quidam ex vobis, qui non credunt. Sciebat enim ab initio Jesus, qui essent credentes, & quis traditurus esset eum, & dicebat: Propterea dixi vobis, quia nemo venit ad me, nisi fuerit ei datum a patre meo. Ex hoc multi discipulorum ejus abierunt retro, & jam non cum illo ambulabant*. Nunquid non & isti discipuli appellati sunt, loquente Evangelio? & tamen non erant vere discipuli, quia non manserunt in verbo ejus, secundum id, quod ait: *Si* g *manseritis in verbo meo, vere discipuli mei estis*. Quia ergo non habuerunt perseverantiam, sicut non vere discipuli Christi: ita nec vere filii Dei fuerunt, etiam quando esse videbantur, & ita vocabantur. Appellamus ergo

a 1. *Cor.* 10. *Sent.* 4. *dist.* 4. b *al. omnino.* c *De iis enim differimus, qui perseverantiam bonitatis non habent, sed ex bono, &c.*] *orig.* d *Sap.* 4. e *Rom.* 11. f *Sap.* 4. g *Job.* 7. h *Ibid. c.* 9. j. *ead. c. hanc societatem.* i *Joan.* 11. k 1. *Joann.* 2. l *al. in.*

a *Supra ead. de pœnit. dist.* 2. *Apostolus vers. in bono.* b 1. *Cor.* 4. c *Ioan.* 6. d *supr. dist.* 2. *de pœnit. c. nullus eorum.* e *Ioan.* 8. f *Ioan.* 6. g *Ioan.* 8.

nos

nos & electos Christi discipulos, & Dei filios: quia sic appellandi sunt, quos regeneratos pie vivere cernimus. Sed tunc vere sunt, quod appellantur, si manserint in eo, propter quod sic appellantur. Si autem perseverantiam non habent, id est, in eo, quod cœperunt esse, non manent, non vere appellantur, quod appellantur, & non sunt. Apud eum enim hoc non sunt, cui notum est, quod futuri sunt, id est, ex bonis mali.

4 pars. Gratian. *Finis hujus auctoritatis eorum sententiæ concordat, qui peccata dicunt remitti secundum justitiam, & non secundum præscientiam. Alii vero, quamvis fateantur peccata redire, tamen seu per baptisma, seu per pœnitentiam asserunt omnino peccata remitti, & plena fide accedentem ad lavacrum renasci non aqua tantum, sed etiam Spiritu Sancto: & si postea peccaturus sit, demum pœnitentiam, etsi aliquando recasurus sit, tamen tempore suæ pœnitentiæ ita perfecte expiatum affirmant, ut si tunc moreretur, salutem inveniret æternam. Quorum sententiæ, ejusdem auctoritatis principium consentit. Cum enim quæstionem proponat, quare præscitos ad mortem, cum fideliter ac pie viverent, non tunc de vitæ hujus periculis Deus rapuit, ne malitia mutaret intellectum eorum, aut ne fictio deciperet animas eorum, cum de immatura morte prædestinati Scriptura dicat* a: Raptus est, ne malitia mutaret intellectum ejus, aut ne fictio deciperet animam ejus: *evidenter ostendit illos tales fuisse, qui si fatali necessitate hujus vitæ subducti essent periculis, profecto vitam consecuti essent æternam. Ut ergo finis principio conveniat, & ne sibi ipsi contraire videatur, definiendum est, quid sit scribi in libro vitæ, & de eo deleri secundum justitiam, quid secundum præscientiam. Secundum præscientiam scribi, est ad vitam præordinari: quod ab æterno factum est.*

CAP. IX.

Unde Apostolus *in epistola ad Ephesios, cap.* 1.

BEnedictus Deus, & pater Domini nostri Jesu Christi, qui benedixit nos in omni benedictione spirituali in cœlestibus in Christo Jesu: sicut elegit nos in ipso ante constitutionem mundi, ut essemus sancti & immaculati in conspectu ejus in charitate: qui prædestinavit nos in adoptionem filiorum per Jesum Christum, in ipsum.

Gratian. *Similiter secundum præscientiam deleri, est ad mortem, non ad vitam præsciri: quod & ipsum ab æterno factum est. Unde Dominus in Evangelio:* Qui credit in me, habet vitam æternam: qui autem non credit, jam judicatus est.

CAP. X.

Hinc etiam Augustinus *ait.*

NOvit b Dominus, qui sunt ejus.] Ex his nemo seducitur. Nondum apparuit judicium, sed jam factum est.

Corr. Rom. ¶ *Sententia est apud beatum Augustinum, tract.* 12. *in Joannem, & in* 20. *de civitate Dei, cap.* 7. *unde citat Beda in* 2. *Timoth.* 2. *Verba autem fere eadem sunt in glossa ordinaria ad eum ipsum Pauli locum.*

Gratian. *Porro secundum justitiam scribi, est, Deo auctore ea operari, quorum merito sit dignus æterna salute. Hunc duplicem modum scribendi, in Evangelio Dominus assignavit, dicens discipulis:* In c domo patris mei mansiones multæ sunt: si quo minus, dixissem vobis, quia vado parare vobis locum: & si abiero, & paravero vobis locum, iterum venio, & accipiam vos ad meipsum, ut ubi ego sum, & vos sitis, *dicens:* In domo patris mei mansiones multæ sunt: si quo minus, dixissem vobis, quia vado parare vobis locum: *ostendit eos, quibus loquebatur, scriptos in libro vitæ, prædestinatione. Subjiciens,* abiero & paravero vobis locum, &c. *ostendit eos adhuc esse scribendos operatione.*

a *Sap.* 4. b 2. *Timoth.* 2. c *Joann.* 14.

CAP. XI.

Hinc etiam Augustinus *in ejusdem* a *loci explanatione ait.*

IN domo patris mei mansiones multæ sunt.] Domus Dei, templum Dei, regnum Dei, regnum cœlorum, sunt homines justi: in quibus sunt multæ differentiæ inter se, & hæ sunt mansiones ipsius domus. Hæ autem jam paratæ sunt in prædestinatione, sicut ait b Apostolus, *Qui elegit nos ante mundi constitutionem*, prædestinando, parando c autem in operatione. Unde d *Quos prædestinavit, hos & vocavit*, & justificavit, & magnificavit. Et secundum hoc dicitur e: *Fecit Deus, quæ futura sunt*, id est, quæ facturus est. *& infra.* §. 1. *Si quo minus*, confirmat esse: quia si non essent, dixisset, ibo & parabo, id est, prædestinabo. Sed quia jam ibi sunt, non est opus aliqua parare. Quia vero nondum sunt in operatione, addit: *& si abiero, & paravero.* Abiens, sed non relinquens, parat: quia subtrahit se, & latet: ut sit fides, quæ non est de re visa: & inde est meritum fidei. §. 2. Ex hac vivit justus, & mundatur ei cor, dum peregrinatur, & in ea desideratur, quod nondum habetur. Et hæc est præparatio mansionis: quia sic parat nos sibi, & se nobis, ut maneat in nobis, & nos in eo, quantum quisque erit particeps ejus plus, vel minus pro diversitate meritorum. Et hæc multitudo mansionum est α.

Corr. Rom. ¶ *Sententia quidem hujus capitis est in tract.* 68. *in Joannem: sed ipsa verba in glossa ordinaria ad c.* 14. *Joannis, & ex ea sunt nonnulla emendata.*

¶ α Mansionum est.] *Sequebatur*, Item, *quasi hic citaretur alter locus beati Augustini, aut glossæ. Abest autem a plerisque manuscriptis. Nam quæ sequuntur, videntur esse Gratiani.*

Gratian. *Secundum justitiam deletur, qui gratia subtracta, ea operari permittitur, quibus æternam damnationem meretur. Hinc Propheta* f *loquens ex persona Christi ait:* Deleantur de libro viventium, *hoc est, subtrahatur eis gratia, qua subtracta, ii in profundum vitiorum, deinde in æternam damnationem præcipitentur:* & cum justis non scribantur, *id est, non apponatur eis gratia, qua fiant digni æterna salute. Sic itaque peccata secundum præscientiam remittuntur, cum ab æterno gratia præparatur, qua vocatus justificetur, justificatus tandem æternaliter glorificetur. Secundum justitiam vero peccata remittuntur, cum vel baptisma plena fide accipitur, vel pœnitentia toto corde celebratur: quæ remissio & ipsa secundum præscientiam non inconvenienter fieri dicitur.* §. 1. *Ut enim ex præmissa auctoritate Apostoli datur intelligi, duæ sunt præordinationes: una, qua quisque præordinatur hic ad justitiam & remissionem peccatorum percipiendam: altera, qua aliquis prædestinatur ad vitam æternam in futuro obtinendam. Harum effectus sunt præsens justificatio & futura glorificatio: quæ omnia in præmissa auctoritate convenienter distinguuntur. Prima enim prædestinatio, qua præordinantur ad præsentem justitiam, designatur, cum dicitur:* Sicut elegit nos in ipso ante mundi constitutionem, &c. *cujus effectus infra supponitur*, in qua gratificavit nos in dilecto filio suo, &c. *Secunda præordinatio ostenditur*, qui prædestinavit nos in adoptionem filiorum, &c. *Ejus effectus præmittitur, dum dicitur*, qui benedixit nos in omni benedictione, &c. §. 2. *Hæ duæ præordinationes, & earum effectus ita se habent, ut prima, & ejus effectus natura præcedant, & lege consequendi inferantur. Si enim aliquis præordinatus est ad vitam, consequenter infertur, ergo prædestinatus est ad justitiam: & si consequitur vitam æternam, ergo consecutus est justitiam: sed non convertitur. Unde multi participes sunt primæ præordinationis, & ejus effectus, ad quos secunda,*

a *Tract.* 68. *in Joan.* c. 14. *& ibi gloss. ordinaria.* b *Ephes.* 1. c *al. paranda sunt in.* d *Rom.* 8. e *Esa.* 41. *& 44. Gloss. ibid.* f *Psalm.* 68.

vel

vel ejus effectus minime pertinere probantur. §. 3. *Juxta hanc distinctionem intelligenda est auctoritas illa Joannis* a: Exierunt ex nobis: sed non erant ex nobis. Nam si fuissent ex nobis, mansissent utique nobiscum. Ex nobis, *inquit*, exierunt, *id est, a nostra societate recesserunt, qua primæ præordinationis, & ejus effectus nobiscum participes erant*: sed non erant ex nobis, *id est, secundæ præordinationis, & ejus effectus societatem nobiscum non inierant. Quod ex eo videri potest: quia si fuissent ex nobis, id est, si illius præordinationis nobiscum participes essent, mansissent utique nobiscum, id est, a societate effectus ejus præordinationis, quam nobiscum contraxerant, non recessissent. Si enim ad secundam præordinationem utrumque referretur, non convenienter illud inferretur*, mansissent: *imo cœpissent utique nobiscum esse. Si vero ad primam, falsa esset propositio*, si fuissent ex nobis, &c. *Multi enim præsentis justitiæ & sanctitatis participes fiunt, qui tamen in ea non perseverant. Unde Dominus ait in Evangelio* b: Non qui cœperit, sed qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit.

CAP. XII.

Gratianus.

Hanc societatem si quis solo nomine, & professione, non autem rei veritate a damnandis dicat contrahi, ejusdem auctoritatis testimonio convincitur. De his enim, qui primæ, non secundæ præordinationis sunt participes, ait: Nec nos moveat, quod filiis suis quibusdam Deus non dat istam perseverantiam. Absit enim, ut ita esset, si de illis prædestinatis essent, *& cætera, quæ in eadem auctoritate supra continentur. Oves namque, de quibus in Evangelio Dominus ait*: Et *d* alias oves habeo, quæ non sunt ex hoc ovili, *& filii, de quibus Joannes* e *ait*: ut filios Dei, qui erant dispersi, congregaret in unum, *ita præscientia erant oves, & filii, ut qualitate præsentium, non specie* α *tantum, sed etiam ante Dei oculos essent filii iræ & perditionis æternæ. Unde Apostolus* f *non ait, videbamur esse, sed* eramus, *inquit*, & nos natura filii iræ, *Non ait, reputabimini ab hominibus, sed* g fuistis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino. *De se quoque scribens ad Timotheum, non ait* h: *videbar, sed* fui persecutor, & blasphemus, & contumeliosus: nunc autem sum misericordiam consecutus. *Omnes quoque qui in Christo renascuntur, & qui ejus sanguine a diabolo redimuntur, prius ex Adam peccatores nascuntur, & diabolicæ servituti obnoxii. Sicut ergo isti, quamvis sint futuri filii Dei, tamen prius sunt filii diaboli: sic hi, de quibus sermo habetur, quamvis recedendo a justitia sint futuri filii perditionis æternæ, cum tamen pie & fideliter vivunt, vere sunt filii Dei, & justi, & æterna beatitudine digni. Unde auctoritas non ait* i: *cum viderentur pie & fideliter vivere, sed* cum pie & fideliter viverent. *Nec veraciter a bono in malum commutarentur, qui nunquam veraciter boni fuerunt. Dominus quoque non ait per Ezechielem* k: *si avertit se justus a justitia sua, quam videbatur habere, sed* sua, *scilicet, quam veraciter habet.* §. 1. *Quod autem in eadem* l *auctoritate sequitur*: Non erant in numero filiorum, quando erant in professione filiorum, *ita intelligendum est. Filii Dei duobus modis appellantur* β. *Dicuntur Filii Dei, participatione hæreditatis æternæ, sicut Joannes ait in Evangelio* m: Quotquot crediderunt in eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri. *Et Apostolus in epistola ad Romanos* n: Expectatio creaturæ revelationem filiorum Dei expectat. *& infra*. Ipsa creatura liberabitur a servitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei. *& infra*. Ipsi intra nos gemimus, adoptionem filiorum Dei expectantes. *Hinc etiam Augustinus eadem verba Apostoli exponens, ait*: Modo γ tantum creatura, cum nondum filiorum forma perfecta. *Hoc ergo modo non sunt filii Dei, nisi participes æternæ beatitudinis.* §. 2. *In præsenti etiam dicuntur filii tribus modis, vel prædestinatione tantum (sicut ii, de quibus Joannes ait* a: ut filios Dei, qui dispersi erant, &c.) *vel prædestinatione, & spe æternæ beatitudinis (sicut illi, quibus Dominus ait* b: Filioli adhuc modicum vobiscum sum.) *vel merito fidei, & præsentia justitiæ, non autem prædestinatione claritatis æternæ: (sicut hi, de quibus Dominus ait* c: Si dereliquerint filii ejus legem meam, & in judiciis meis non ambulaverint, &c.) *Hi ergo, de quibus in præsenti agitur, filii sunt merito fidei, & præsentis justitiæ, non sunt autem filii adoptionis æternæ. Qui ergo peccata dimissa fatentur redire, secundum justitiam, & non secundum præscientiam ea dimitti, necesse est ut confiteantur: sicut salvandis peccata secundum justitiam ad æternam damnationem imputantur, non secundum præscientiam: quia & illis a bono in malum deficientibus, singula replicabuntur ad supplicium: & his usque in finem in bono perseverantibus, nulla imputabuntur ad pœnam* [*æternam* d.]

Corr. Rom. ¶ *In vetustis codicibus caput hoc est conjunctum superiori. Sunt enim Gratiani verba, qui mox suo loco aliquot citat.*

¶ α Specie] *Sic est emendatum ex codice pervetusto. Nam antea legebatur*, spe, *quæ vox valde sententiam turbabat.*

¶ β Duobus modis appellantur.] *In vulgatis sequebatur*, uno modo appellantur in futuro, altero in præsenti, qui triplex est; *quæ absunt ab omnibus manuscriptis, & antiquioribus etiam editionibus.*

¶ γ Modo tantum creatura,] *In libro 83. quæstionum q. 67. post alia habentur hæc*: Et ipsa itaque creatura, i. est, & ipsa, quæ nondum vocatur filiorum forma perfecta, sed tantum vocatur creatura, liberabitur, &c. *quæ referuntur a Beda in epist. ad Rom. cap. 8. Sed apud glossam ibidem habentur eadem verba, quæ apud Gratianum.*

5 pars. Gratian. *Qui autem dicunt, quod peccata dimissa non redeunt, auctoritate Gregorii & Prosperi sententiam confirmare conantur.*

CAP. XIII.

Ait enim Gregorius *in Moralibus, lib. 15. cap. 22.*

Quid est, quod dicitur: *Qui reddis iniquitatem Patrum filiis ac nepotibus*? Peccatum originale a Patribus trahimus, & nisi per gratiam baptismi salvamur, etiam parentum culpam portamus: quia unum adhuc cum illis sumus. Reddit iniquitatem patrum filiis *e*, dum pro culpa parentis ex originali peccato anima polluitur prolis. Et rursum non reddit iniquitatem filiis *f*, quia cum ab originali culpa per baptismum liberamur, non jam parentum culpas, sed quas ipsi committimus, habemus.

Corr. Rom. ¶ *Verba ipsa hujus capitis sunt in glossa ordinaria ad cap. 34. Exod. ex Gregor. in loco indicato: ex qua glossa sunt hic nonnulla emendata.*

CAP. XIV.

Item in responsionibus Prosperi *ad secundam objectionem Gallorum.*

Qui recepit a Christo, & alienus a gratia finit hanc vitam, quid nisi in perditionem cadit? sed non in id, quod remissum est, recidit: nec in originali peccato damnabitur: qui tamen propter postrema crimina a ea morte afficietur, quæ ei propter illa, quæ dimissa sunt, debebatur.

Corr. Rom. ¶ « Propter postrema crimina] *Addita sunt hæc ex originali, quibus sententia valde illustratur.*

Gratian. *Finis hujus auctoritatis principio contraire videtur. Neque enim aliud est, dimissa peccata redire, vel in originali peccato damnari, quam pœnam peccato debitam post ejusdem remissionem excipere. Auctoritates vero sibi contrarias assertores hujus sententiæ ita determinant:*

a 1. *Joan.* 2. b *Matth.* 10. c *al. Augustinus ait sup. ead. cap. si ex bono.* d *Joan.* 10. e *Joan.* 1. f *Ephes.* 2. g *Eph.* 5. h 1. *Timoth.* 1. i *sup. eod. si ex bona.* k *Ezech.* 18. l *sup. eod. si ex bono.* m *Joan.* 1. *Rom.* 8.

a *Joan.* 11. b *Joan.* 15. c *Psal.* 88. d *abest a pleriſque manuscrpt.* e *in filiis.* f *in filiis.*

pec-

peccata dimissa redire dicuntur, quia quisquis post acceptam remissionem peccatorum ad vomitum redierit, tanto gravius punietur, quanto magis benignitate Dei abusus, singulorum remissionis acceptæ ingratus extitit.

6 pars. §. 1. *Verum illa sententia favorabilior videtur: quia pluribus roboratur auctoritatibus, & evidentiori ratione firmatur. Ut enim* Dominus *ait per Ezechielem, c.* 18.

CAP. XV.

SI averterit *a* se justus a justitia sua, & fecerit iniquitatem secundum omnes abominationes, quas operari solet impius, numquid vivet? omnes justitiæ, quas fecerat, non recordabuntur: in peccato suo morietur, & non erunt in memoria justitiæ ejus, quas fecit.

CAP. XVI.

Item Gregorius *b in explanatione ejusdem loci.*

HOc nobis maxime considerandum est, quia cum mala committimus, sine causa ad memoriam bona nostra transacta revocamus, quoniam in perpetratione malorum nulla debet esse fiducia bonorum præteritorum.

CAP. XVII.

Idem *in homil. 4. ad c. 1. Ezech.*

DE pertuso quippe sacculo aliunde exit, quod aliunde immittitur *c*, quia indiscretæ mentes mercedem, quæ ex bono opere acquiritur, non aspiciunt, quomodo ex malo opere perdatur.

CAP. XVIII.

Item Petrus *in epist. 2. c. 2.*

SI refugientes coinquinationes mundi in cognitione Domini nostri & Salvatoris Jesu Christi, his rursus implicati superantur, facta sunt eis posteriora deteriora prioribus. Melius enim erat illis non cognoscere viam justitiæ, quam post agnitionem retrorsum converti ab eo, quod illis traditum est sancto mandato.

CAP. XIX.

Paulus *quoque scribens ad Hebræos ait, cap. 6.*

INtermittentes inchoationis Christi sermonem, ad perfectionem feramur, non rursus jacientes fundamentum pœnitentiæ ab operibus mortuis.

Gratian. *Dicens opera mortua, priora bona significat Apostolus, quæ per sequens peccatum erant mortua, quia hi peccando priora bona irrita fecerunt. Hæc, sicut peccando fiunt irrita, ita per pœnitentiam reviviscunt, & ad meritum æternæ beatitudinis singula prodesse incipiunt, etiam illa, quæ peccatis inveniuntur admista. Unde Augustinus* d: Pium est credere, &c. *& Hieronymus:* Non *e* est injustus Deus, &c. *Apostolus etiam scribens ad Hebræos, cum fidem, & dilectionem, & bona opera eorum breviter commemorasset, horum omnium mercedem, quam amiserant peccando, post pœnitentiam a Domino eos recepturos ostendit. Porro, qui per Prophetam dixit* f: Si averterit se justus a justitia sua: *ipse per eundem Prophetam promisit* g *dicens:* Si impius egerit pœnitentiam ab omnibus peccatis suis, quæ operatus est, & custodierit universa præcepta mea, & fecerit judicium & justitiam, vita vivet, & non morietur: omnium iniquitatum ejus, quas operatus est, non recordabor: in justitia sua, quam operatus est, vivet. h *Filiis quoque Israel per Assyrios captivandis, veteris idololatriæ peccatum Dominus per Osee improperat: & peccatum quod Moyse supplicante patribus fuerat dimissum, hoc in filiis revixisse ostendit, dicens.*

CAP. XX.

VÆ eis, quoniam recesserunt a me: vastabuntur, quia prævaricati sunt in me. Et ego redemi eos, & ipsi locuti sunt contra me mendacia: & non clamaverunt ad me in corde suo: sed ululabant in cubilibus suis: super triticum & vinum ruminabant: & recesserunt a me, & ego erudivi eos, & confortavi brachia eorum, & in me cogitaverunt malitiam: reversi sunt ut essent absque jugo, facti sunt quasi arcus dolosus: cadent in gladio Principes eorum a furore linguæ suæ.

7 pars. Gratian. *Antiqua peccata parentum filiis improperat sermo divinus: & propterea Principes eorum in gladio casuros prædicit. Sed per eundem Prophetam a contra Dominus se facere ostendit, dicens:*

CAP. XXI.

NE forte dicant in cordibus suis, omnem malitiam eorum me recordatum: nunc circumdederunt eos adinventiones suæ: coram facie mea factæ sunt.

CAP. XXII.

Item Hieronymus *ad c. 7. Oseæ,*

CUm ita puniantur, ne cogitent, quod pro veteribus peccatis Patrum puniam eos: quia nunc, id est, in præsenti, pro malitiis suis, quas invenerunt, circumdati sunt pœna: & mala eorum, sicut putant, non possunt me latere: sed potius ipsæ adinventiones apertæ sunt coram facie mea, quæ omnia clare videt.

Corr. Rom. ¶ *Sententia hujus capituli est quidem in commentariis B. Hieronymi in c. 7. Oseæ: sed propria verba sunt in glossa interlineari ibidem ad ea verba,* ne forte *dicant in cordibus.*

CAP. XXIII.

Idem *ibidem.*

HÆretici non possunt vetera peccata contra Deum causari, cum antiquis operibus addant novam impietatem, & suis ligentur peccatis: & cum Deum celare se putant, oculos ejus vitare non possunt: quia *b* vultus Domini super facientes mala.

Corr. Rom. ¶ *Et hoc etiam capitulum est in glossa ordinaria in eundem locum ex B. Hieronymo c.*

CAP. XXIV.

Item Gelasius Papa, (*Ann. 494. Romæ.*)

DIvina clementia dimissa peccata in ultionem ulterius redire non patitur.

Gratian. *Sed his auctoritatibus docentur filii ab originali peccato expiati, non ideo puniendi, quia Patres peccaverunt: sed ideo peccata Patrum in eos redire, quia eorum culpam sequuntur. Sic & bona, quæ peccato moriuntur, non proficient ad præmium, quia facta sunt: sed quia per pœnitentiam reviviscunt. Tale est & illud Augustini* d *in libro Psalmorum:* Si Judas teneret adoptionem, &c. *Sic & illud* e *Gregorii in Moralib. intelligitur:* Quid est, quod dicitur, reddis iniquitatem Patrum in filios, &c. *Illis namque parentum iniquitas redditur, qui propterea puniuntur, quia in radice traxerunt amaritudinem peccati. Illis autem non redditur, in quibus merito suæ iniquitatis non reviviscunt peccata parentis. Sicut ergo bona, quæ peccato moriuntur, per pœnitentiam reviviscunt ad præmium: sic & mala, quæ per pœnitentiam delentur, reviviscunt ad supplicium. Unde Propheta ex persona pœnitentis deplorat, dicens* f: Putruerunt & corruptæ sunt cicatrices meæ a facie insipientiæ meæ, *id est, plagæ per baptismum sanatæ. Hinc etiam idem Propheta, quamvis fide & sacramento circumcisionis ab originali peccato se mundatum cognosceret, tamen adulterio & homicidio, quod commiserat, illud revixisse intelligens, non sine causa inter cætera ipsum confitetur, & dicit:* Ecce *g* enim in iniquitatibus conceptus sum, &c.

DISTINCTIO V.

1 pars. IN *pœnitentia autem, quæ peccatorem considerare oportet,* Augustinus *in libro de pœnitentia* h *docet, dicens:*

a *Sent. 4. dist. 15.* b *Homil. 11. ad c. 3. Ezech. Sent. 4. dist. 15.* c *al. mittitur.* d *sup. dist. 3. de pœn. cap. ptum.* e *sup. dist. 3. si quando. sup. dist. 2. non est tam.* f *Ezech. 33.* g *al. præmisit.* h *Exod. 32.*

a *Ibid.* b *Psal. 33.* c *Sup. 23. quæst. 4. si illic.* d *Supr. eod. si Judas.* e *Supr. eod. quid est.* f *Psal. 37.* g *Psal. 51.* h *De vera & falsa pœnitentia, c. 14. & 15. inter opera Augustini.* (*forte c. an. 428. in Africa.*)

CAP. I.

CAP. I.

CONsideret *a* qualitatem criminis in loco, in tempore, in perseverantia, in varietate personæ, & quali hoc fecerit tentatione, & in ipsius vitii multiplici executione. Oportet enim pœnitere fornicantem secundum excellentiam sui status aut officii, & secundum modum meretricis, & in modo *b* operis sui, & qualiter turpitudinem suam peregit, si in loco sacro, aut cui debuit excellentiam fidei (ut sunt domus Dominorum, & aliorum multorum) si in tempore orationi constituto, aut in festivitate sanctorum, & in tempore jejunii. Consideret, quantum perseveraverit, & defleat, quod perseveranter peccaverit, & quanta α virtus fuerit in pugnatione. Sunt enim, qui non solum non vincuntur, sed ultro se peccato offerunt: nec expectant tentationem, sed præveniunt voluptatem, & pertractant secum, quam multiplici actione vitii delectabiliter peccent. Omnis ista varietas confitenda est & deflenda: ut cum cognoverit, quod peccatum est multum, cito inveniat Deum propitium. §. 1. In cognoscendo augmentum peccati, inveniat se, cujus ætatis fuerit, cujus sapientiæ, & ordinis, & statum omnem alterius non peccantis. Immoretur in singulis istis, & sentiat modum criminis, purgans lachrymis omnem qualitatem vitii. §. 2. Defleat virtutem, qua interim caruit. Dolendum est enim, & dolore purgandum, non solum quia peccavit, sed etiam, quod se virtute privavit. Nam, licet speret se consecuturum veniam, dolere tamen potest, quia non promeruit, unde remunerari confidat. §. 3. Anxietur & doleat, quod modo effugiens de præteritis pœnam, miser non inde expectet gloriam *c*, cujus omne tempus, quoniam brevissimum est, debuit decertasse ad consequendum præmium. §. 4. Defleat etiam, quoniam in uno offendens, factus est omnium per ingratitudinem reus. Ingratus enim extitit, qui plenus virtutibus Deum omnino non timuit. In hoc enim quisque peccator fit culpabilior, quo est Deo acceptior. Ideo enim Adam plus peccavit, quia omni bono abundavit. Etiam alio modo offendens in uno, reus est omnium: quia omnis virtus patitur detrimentum ab uno vitio. Nam si quis cadit in avaritiam, largitatem destruit, & etiam castitatem minoravit. Amore enim pecuniæ vel violaret castitatem, vel saltem minus amaret. Si enim propter Deum tanta adhuc castitas inest, ut nolit eam perdere, tamen saltem minori gaudio, minori affectu tuetur eam, ubi videt inde procedere damnum pecuniæ, sicque & in aliis: quæ etiamsi non expellantur, tamen per conceptionem unius vitii vel satis vel parum minuuntur, vel intentione deteriorantur. Unde omnis virtus cuicunque crimini est deflenda, & de omnibus indulgentia est petenda. §. 5. Animadvertere etiam oportet, & animadvertendo deflere animam proximi, quam fornicator Deo eripuit, vel ereptam in malo confirmavit: etiam, quod exemplum extitit mali in operatione sui criminis: cui magis profuisset, si aliis fuisset causa conversionis. Gemat itaque aliorum vitam in sua corruptam, vel incorruptam non conservatam, & commodum proximi, quod dedisset exemplo boni. Doleat de tristitia, quam peccando bonis intulit, & de lætitia, quam eis non adhibuit. Et non solum cogitet, quid & qualiter fecerit, sed quam injuste Deum, ut diximus, peccando offenderit. Timeat illam veritatis sententiam: *Non* d *potestis duobus Dominis servire*. Timeat ergo, ne omnia bona, quæ fecit, dum in uno peccato perseveraverit, ex contaminatione *e* mali perdiderit: ut qui servivit diabolo per crimen, Dei, quam obtulit, amiserit servitutem. Pium est tamen credere, ut recepta Dei gratia, quæ in eo destruit mala priora, etiam remuneret bona: ut cum destruxerit, quod suum non invenit, amet & diligat bonum, quod etiam in peccante plantavit. §. 6. In his *a* omnibus dolens aut seculum derelinquat, aut saltem illa, quæ sine admistione mali non sunt administrata, ut mercatura, & militia, & alia, quæ utentibus sunt nociva, ut administrationes secularium potestatum: nisi his utatur ex obedientiæ licentia. Ponat se omnino in potestate judicis, in judicio Sacerdotis, nihil sibi reservans sui: ut omnia eo jubente paratus sit facere pro reparanda animæ vita, quæcunque faceret pro vitanda corporis morte, & hoc cum desiderio: quia vitam recuperat infinitam, ut Deus. Cum gaudio enim debet facere immortalis futurus, quæ faceret pro differenda morte moriturus. Semper deprecetur Deum, certus de venia, quia omnibus modis, & sine tædio, dubius rogaret potestatem terrenam. Abstineat a multis licitis, qui per libertatem arbitrii commisit illicita. Semper offeret Deo mentem, & cordis contritionem, & deinde quod potest de possessione: tunc quod offert, securus offerat. *Respexit* b *enim Dominus ad Abel, & ad munera ejus*. Sed prius respexit ad Abel, quam ad munera. Sumens enim mentem, quam cognovit humilem & puram, remuneravit ejus largitatis munera. Ad Cain vero non respexit, nec ad ejus munera. Mentem enim ejus, quam viderat, quoniam non cognovit *c*, ejus munera non recepit. In judicio enim cordis consideranda est eleemosyna tribuentis: nec jam considerandum est, quantum, sed qua mente, qua affectione dat, quod potest. Vidua *d* enim duobus, quæ habuit, larga minutis, plus omnibus misit. Qui ergo vult sua peccata redimere temporalium oblatione, caveat, ut offerat mentem prius. §. 7. Cautus sit, ne verecundia ductus dividat apud se confessionem, ut diversa diversis velit Sacerdotibus manifestare. Quidam enim uni celant, quæ alii manifestanda reservant *e*: quod est, se laudare, & ad hypocrisim tendere, & semper venia carere, ad quam per frusta putat totam pervenire. §. 8. Caveat præterita, quem vera delectat pœnitentia: non prius ad Domini corpus accedat, quam confortetur bona conscientia. Sed in hac separatione tremendum Dei judicium cogitet, ubi β & majus, & terribilius impœnitentes separabit in ignem. Gemat, quod nondum audet sumere, quem multum desiderat, cibum salutarem. Isti sunt digni fructus pœnitentiæ, animam captivam elaqueantes, & in libertate servantes. §. 9. Cohibeat se præterea a ludis, & a spectaculis seculi, qui perfectam vult consequi gratiam remissionis. Nam *f* Dina, si se cohibuisset, si inter suos remansisset, ab extraneo raptore corrupta non fuisset. Tanto igitur magis sibi caveat & cohibeat se anima, quæ sæpe, vel semel corrupta est & rapta: timeat jam docta experimento, quod ignoravit virgo: eligat, quem imitetur, non sequatur, quem animus suus damnat. Se enim judicat, qui fructus pœnitentiæ non habentem a se non elongat. Laudet enim & amet, quos digne fructificare non ignorat: quærat fructus dignos, etsi non dignos pœnitentiæ. Sunt enim fructus digni, virtutum fructus, qui non sufficiunt pœnitentibus. Pœnitentia enim graviores exposulat, ut sic pacetur Ecclesia, ut pacata dolore & gemitibus, mortuis impetret veniam.

Corr. Rom. ¶ α Et quanta virtus] *In originali est*: Et quanta victus fuerit impugnatione. *Sed ob glossam non est mutatum. Multa autem alia & magni ponderis emendata sunt (ubi per eandem licuit) & ex ipso originali, & ex vetustis Gratiani codicibus.*

¶ β Ubi & majus] *In originali legitur*, Ubi magis terribilis sententia peccantes separabit in ignem.

a *Sent.* 4. *dist.* 16. b *secundum modum*) *vera lectio.* c *gratiam*,) *orig.* d *Matth.* 6. e *al. communicatione*) *al. communione.*

a *alit. in omnibus. Cap.* 15. b *Genes.* 4. c *cognovit humilem*,] *vera lectio.* d *Matth.* 12. e *conservant: orig.* f *Genes.* 34.

C. II.

C. II. *Pœnitentes negotiationis lucra abjiciant.*
Item Leo Papa *epist. 90. al. 92. ad Rusticum Episcopum, c. 9.*

2 ps QUalitas *a* lucri negotiantem aut excusat α, aut arguit: quia est & honestus quæstus, & turpis. Verumtamen pœnitenti utilius est etiam dispendia pati, quam periculis negotiationis obstringi: quia difficile est inter ementis, vendentisque commercium non intervenire peccatum.

Corr. Rom. ¶ α Excusat,] *Sic in orig. & Polycarpo, & Ivone, & Burchardo: nam in Gratiani exemplaribus erat*, accusat.

C. III. *Post pœnitentiam ad militiam secularem redire non licet.*
Idem *ibidem, cap. 10.*

COntrarium *b* est omnino Ecclesiasticis regulis, post pœnitentiæ actionem redire ad militiam secularem: cum Apostolus dicat *c*: *Nemo militans Deo, implicat se negotiis secularibus*. Unde non est liber a laqueis diaboli, qui se militiæ mundanæ voluerit implicare.

C. IV. *Decennio pœniteant, qui post pœnitentiam ad secularem militiam redeunt.*
Item ex Nicæno Concilio, *cap. 11.* (*An. 325. in Bithynia.*)

SI quis vero per Dei gratiam vocati, primo quidem ostenderunt fidem suam depositio militiæ cingulo, post hæc autem ad proprium vomitum sunt reversi, ut & pecunias darent, & ambirent redire rursum ad militiam, isti decem annis sint inter pœnitentes post primum triennium, quo fuerint inter audientes. Ab omnibus vero præcipue illud observetur, ut animus eorum, & fructus pœnitentiæ attendatur. Quicunque enim cum omni timore, & lachrymis perseverantibus, & operibus bonis conversionem suam non verbis solis, sed opere & veritate demonstrant, cum tempus statutum etiam a his fuerit impletum, & orationibus jam cœperint communicare, licebit Episcopo humanius etiam circa eos aliquid cogitare. Qui vero indifferenter habuerint lapsum, & sufficere sibi, quod intra Ecclesiam introierint, arbitrantur, isti omnimodo tempora statuta complebunt.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc est posterior pars capitis undecimi ex prisca versione: quæ versio est omissa in postrema quatuor tomorum Colonienſi Conciliorum editione, & ejus loco quatuor versiones positæ, ex quibus facile corrigi possunt, quæ in hac interdum obscure & mutilate dicuntur. Quod vero ad sententiam canonis pertinet, legenda sunt, quæ a Zonara ac Balsamone in ipsius explicatione, & a Ruffino lib. 10. historiæ Ecclesiasticæ, cap. 6. & a Cardinali Varmienſi contra Brentium libro tertio afferuntur. Agitur enim de illis militibus, qui impio Licinio vetante cingulum militiæ ab iis retineri, qui fidem Christi datam servare vellent, illum abjicere, quam fidem frangere maluerunt, ac tamen postea cupiditate terrena victi, illum recuperare conati fuerant, quod argumento erat, ipsos a fide desciscere. In codice vero canonum hæc est inscriptio hujus capitis:* De his, qui abrenuntiaverunt, & iterum ad seculum sunt regressi.

C. V. *A communione suspendatur, qui post pœnitentiam ad secularia redeunt.*
Item ex Concilio Aurelianensi I. *cap. 13.* (*An. 511. in Gallia.*)

DE his, qui suscepta pœnitentia religionem suæ professionis obliti, ad secularia relabuntur, placuit eos & a communione suspendi, & ab omnium Catholicorum conviviis separari. Quod si post interdictum cum eis quisquam præsumpserit manducare, & ipse communione privetur.

a *Polyc. lib. 4. tit. 31. Burch. l. 2. c. 128. & l. 19. c. 95. Ivo p. 6. c. 202. & part. 13. c. 25. & p. 15. c. 107.* b *Polyc. l. 6. tit. 20. Burch. lib. 19. c. 66. Ivo part. 15. c. 80.* c *2. Tim. 2.*

C. VI. *Quid sit falsa pœnitentia.*
Item Gregorius VII. *in Synodo Romana, celebrata (anno 1078.) cap. 6.*

3 ps FAlsas *a* pœnitentias dicimus, quæ non secundum auctoritatem sanctorum Patrum pro qualitate criminum imponuntur. Ideoque quicunque miles, vel negotiator, vel alicui officio deditus, quod sine peccato exerceri non possit, si culpis gravioribus irretitus ad pœnitentiam venerit, vel qui bona alterius injuste detinet, vel qui odium in corde gerit, recognoscat se veram pœnitentiam non posse peragere, per quam ad æternam vitam valeat pervenire, nisi negotium derelinquat, vel officium deserat, & odium ex corde dimittat, bona, quæ injuste abstulit, restituat, arma α deponat, ulteriusque non ferat, nisi consilio religiosorum Episcoporum pro defendenda justitia. Ne *b* tamen desperet, interim quicquid boni facere poterit, hortamur, ut faciat: ut omnipotens Deus cor illius illustret ad pœnitentiam.

Corr. Rom. ¶¶ α Arma] *Totum hoc membrum quod pertinet ad arma, in originali, & Polycarpo est ante verba illa*, negotium derelinquat. *Sed ob glossam ordo non est restitutus.*

C. VII. *Post conversionem ad negotium redire non licet, quod sine peccato agi non potest.*
Item Gregorius *in homilia 24. Evangel.*

NEgotium quod ante conversionem sine peccato exstitit, hoc etiam post conversionem repetere culpa non fuit. *& infra*. Sunt enim pleraque negotia, quæ sine peccatis exhiberi aut vix, aut nullatenus possunt. Quæ ergo ad peccatum implicant, ad hæc necesse est, ut post conversionem animus non recurrat.

CAP. VIII. *De eodem.*
Item Innocentius Papa II. *in Concilio c Romano, c. 22.*

4 ps FRatres nostros Episcopos, & Presbyteros admonemus, ne falsis pœnitentiis Laicorum animas decipi, & in infernum pertrahi patiantur. Falsam autem pœnitentiam esse constat, cum spretis pluribus de uno solo pœnitentia agitur, aut cum sic agitur de uno, ut non discedatur ab alio. Unde scriptum *d* est: *Qui totam legem observaverit, offendat autem in uno, factus est omnium reus*; scilicet, quantum ad vitam æternam: sicut enim si peccatis esset omnibus involutus, ita si in uno tantum maneat, æternæ vitæ januam non intrabit. Falsa etiam fit pœnitentia, cum pœnitens ab officio, vel curiali, vel negotiali non recedit, quod sine peccato agi nulla ratione prævalet: aut si odium in corde gestetur, aut si non offenso cuilibet satisfiat, aut si non indulgeat offendenti offensus, aut si arma quis contra justitiam gerat.

DISTINCTIO VI.

1 ps CUi autem debeat fieri confessio, *vel qualem illum oporteat esse, qui aliorum crimina judicat*, ex *e* eodem lib. de pœnitentia, *cap. 10. docetur, cum dicitur:*

CAP. I.

QUi *f* vult confiteri peccata, ut inveniat gratiam, quærat Sacerdotem scientem ligare & solvere: ne, cum negligens circa se extiterit, negligatur ab illo, qui eum misericorditer monet, & petit, ne ambo in foveam cadant, quam stultus evitare noluit. Tanta itaque vis confessionis est, ut si deest Sacerdos, confiteatur proximo. Sæpe enim contingit, quod pœnitens non potest confiteri coram Sacerdote, quem desideranti nec locus, nec tempus offert: & si ille, cui confitebitur, potesta-

a *Sent. 4. dist. 16. Polyc. l. 6. tit. 20.* b *al. nec.* c *Et in Concil. Urbani II. apud Melphiam, c. 15. Et in Concil. Gregor. VII. anno 1080. Sent. 4. dist. 15.* d *Jac. 2.* e *In lib. de vera & falsa pœnitentia, inter opera B. Aug. Sent. 4. dist. 17.* f *Sup. dist. 1. quem pœnitet. §. quare qui.*

tem solvendi non habet, sit tamen dignus venia ex desiderio Sacerdotis, qui socio confitetur turpitudinem criminis. Mundati *a* enim sunt leprosi, dum irent ostendere ora Sacerdotibus, antequam ad eos pervenirent. Unde patet Deum ad cor respicere, dum ex necessitate prohibetur ad Sacerdotes pervenire. Sæpe quidem eos quærunt sani & læti: sed dum quærunt, antequam perveniant ad eos, moriuntur. Sed Dei misericordia est ubique, qui & justis *b* novit parcere, etsi non tam cito, sicut si solverentur a Sacerdote. Qui igitur omnino confitetur; Sacerdoti meliori, quam potest, confiteatur: & si peccatum occultum est, sufficiat referre in notitiam Sacerdotis, ut grata sit oblatio muneris. *& infra cap.* 12. §. 1. Laboret itaque pœnitens in Ecclesia esse, & ad Ecclesiæ unitatem tendere: nisi enim unitas Ecclesiæ succurrat, nisi quod deest peccatori, sua operatione *c* compleat, de manibus inimici non eripietur anima mortui. Credendum est enim (& pietas fidei expostulat credere) quod omnes eleemosynæ totius Ecclesiæ & orationes, & opera justitiæ, & misericordiæ succurrant recognoscenti mortem suam ad conversionem suam. Ideoque nemo digne pœnitere potest, quem non sustineat unitas Ecclesiæ: ideoque non petat Sacerdotes per aliquam culpam ab unitate Ecclesiæ divisos. Judas enim pœnitens ivit ad Pharisæos, reliquit Apostolos, nihil invenit auxilii, sed augmentum desperationis. Dixerunt enim: *Quid* d *ad nos? tu videris:* Si peccasti, tibi sit, non tibi succurrimus, non peccata tua charitative suscipimus, non comportanda promittimus, non qualiter deponas onus, docemus. Quid enim nobis & misericodiæ, qui nec opera sequimur justitiæ? isset *e* ad fratres, isset ad illos, qui oraverant pro socru *f* Petri febricitante, qui Chananæam improbam misericordiæ obtulerant. Interrogasset Petrum pro se lachrymas effundentem: non *g* fugisset Mariam & Martham, quæ vitam Lazaro impetraverant, non *h* turbam plorantem, quæ unicum filium acquisierat viduæ. Ivit ad divisos, & divisus periit. *& infra cap.* 20. §. 2. Sacerdos itaque, cui omnis offertur *i* peccator, ante quem statuitur omnis languor, in nullo eorum sit judicandus, quæ in alio judicare est promptus. Judicans enim alium, qui est judicandus, condemnat seipsum. Cognoscat igitur se, & purget in se, quod alios videt sibi offerre. Caveat ergo, ut a se abjecerit, quod in alio damnosum reperit: animadvertat, quod dicitur: *Qui* k *sine peccato est, primus in eam lapidem mittat.* Ideo enim liberavit peccatricem, quia non erat, qui juste projiceret lapidem. Quomodo lapidaret, qui se lapidandum cognosceret? Nullus enim erat sine peccato: in quo intelligitur, omnes crimine fuisse reos. Nam venialia semper remittebantur per ceremonias. Si quod igitur in eis peccatum erat, criminale erat. Deteriores itaque in hoc sunt Sacerdotes, se prius non ædificantes, illis, qui Dominum observabant insidiis. In hoc itaque patentissimum est crimen Sacerdotum & ultra modum detestabile, qui non prius se judicant, & alios alligant. Deberent enim in se timere crimen, quod in aliis timuerunt, & detestabile senserunt. Illi quidem adeo cæci erant, quod summam sapientiam sperabant capere suis insidiis. Quod illis patuit, quod tunc quisque vitavit, vitet Sacerdos, qui in hoc errore pejor illis Judæis extiterit. §. 3. Caveat spiritualis judex, ut sicut non commisit crimen nequitiæ, ita non careat munere scientiæ. Oportet enim, sciat cognoscere, quicquid debet judicare. Judiciaria enim potestas hoc expostulat, ut, quod debet judicare, discernat. Diligens igitur inquisitor, & subtilis investigator, sapienter, & quasi astute interroget a peccatore, quod forsitan ignorat, vel verecundia velit occultare. Cognito itaque crimine, varietates ejus non dubitet investigare, & locum, & tempus, & cætera, quæ supra diximus in exponendo eorum qualitates. Quibus cognitis adsit benevolus, paratus exigere, & secum onus portare: habeat dulcedinem in affectione, pietatem in alterius crimine, discretionem in varietate: adjuvet confitentem orando, eleemosynas dando, & cætera bona pro eo faciendo: semper eum juvet leniendo, consolando, spem promittendo, & cum opus fuerit, etiam increpando. Doleat *a* loquendo, instruat operando, sit particeps laboris, qui particeps vult fieri gaudii: doceat perseverantiam: caveat, ne corruat, ne juste perdat potestatem judiciariam. Licet enim pœnitentia ei possit acquirere gratiam, non tamen mox restituit in potestatem primam. Etsi *b* enim Petrus post lapsum restitutus fuerit, & sæpe lapsis Sacerdotibus reddita sit dignitatis potestas, non est tamen necesse, ut hoc omnibus concedatur quasi ex auctoritate. Invenitur etiam auctoritas, quæ concedit, & quasi imperat: invenitur alia, quæ minime concedit, sed vetat: quæ scripturæ non repugnant, sed concordant, si locus, & tempus, & modus pœnitentiæ pacem adhibeant. Cum enim tot sunt, qui labuntur, ut pristinam dignitatem ex auctoritate *c* defendant, & quasi ausum peccandi sibi faciant, rescindenda est spes ista. Si vero locus est, ubi ista non concurrant, restitui possunt, qui peccant. Itaque Pontifex justus atque discretus non cogitur Sacerdotes suos semper abjicere: nec mox restituere, nisi statutum fuerit a Romano Pontifice.

2 pars. Gratian. *Caveat Sacerdos, ne peccata pœnitentium aliis manifestet. Quod si fecerit, deponatur.*

C. II. *Deponatur Sacerdos, qui peccata pœnitentis publicare præsumit.*

Unde Gregorius. [*Ann. 600. Romæ.*]

SAcerdos *d* ante omnia caveat, ne de his, qui ei confitentur peccata, alicui recitet, non propinquis, non extraneis, neque, quod absit, pro aliquo scandalo. Nam si hoc fecerit, deponatur, & omnibus diebus vitæ suæ ignominiosus peregrinando pergat.

3 pars. Gratian. *Quod autem dicitur, ut pœnitens eligat Sacerdotem scientem ligare & solvere, videtur esse contrarium ei, quod in canonibus invenitur, ut nemo videlicet parochiam alterius judicare præsumat. Sed aliud est, favore, vel odio proprium Sacerdotem contemnere, quod sacris canonibus prohibetur: aliud, cæcum vitare, quod hac auctoritate quisque facere monetur, ne, si cæcus cæco ducatum præstet, ambo in foveam cadant.*

C. III. *Cuilibet Sacerdoti commissum, nisi pro ejus ignorantia, alter Sacerdos ad pœnitentiam non suscipiat.*

Unde Urbanus Papa II. (*Ann.* 1090.)

PLacuit *e*, ut deinceps nulli Sacerdotum liceat quemlibet commissum alteri Sacerdoti ad pœnitentiam suscipere sine ejus consensu, cui prius se commisit, nisi pro ignorantia illius, cui pœnitens prius confessus est. Qui vero contra hæc statuta facere tentaverit, gradus sui periculo subjacebit.

DISTINCTIO VII.

1 ps. TEmpus vero pœnitentiæ est usque ad ultimum articulum vitæ.

a *Luc.* 17. b *istis*] *videtur legendum.* c *opitulatione*] *origin.* d *Matth.* 27. e *si isset*] *orig. antiquum.* f *Luc.* 4. *Matth.* 15. g *Joann.* 11. h *Luc.* 7. i *profertur*] *origin.* k *Joann.* 8.

a *Doceat*] *vera lectio.* b *Vide Isidorum in præfatione de summo bono.* c *alit. auctore.* d *Sentent.* 4. *distinct.* 2. *Polyc. lib.* 6. *tit.* 20. *Anselm. lib.* 11. *cap.* 25. e *Sup.* 9. *quæst.* 2. *placuit. Sentent. ibid.*

CAP. I.

CAP. I. *De eodem.*

Unde Leo Papa, *epist. 90. al. 92. ad Rusticum; cap. 5.*

NEmo *a* desperandus est, dum in hoc corpore constitutus *b* est: quia nonnunquam, quod diffidentia ætatis differtur, consilio maturiore perficitur.

2 ps. Gratian. *Quanquam de differentibus pœnitentiam* Augustinus *scribat in lib. 50. Homil. hom. 41.*

CAP. II.

SI quis *c* positus in ultima necessitate ægritudinis suæ voluerit accipere pœnitentiam, & accipit, & mox reconciliatur, & hinc vadit: fateor vobis, non illi negamus quod petit, sed non præsumimus, quod bene hinc exit: si securus hinc exierit, ego nescio: pœnitentiam dare possumus, securitatem autem dare non possumus. Nunquid dico, damnabitur? Sed non dico, liberabitur. Vis ergo a dubio liberari? vis, quod incertum est, evadere? age pœnitentiam, dum sanus es. Si sic agis, dico tibi, quod securus es; quia pœnitentiam egisti eo tempore, quo & peccare potuisti. Si autem vis agere pœnitentiam, quando jam peccare non potes, peccata te dimiserunt, non tu illa.

Corr. Rom. ¶ *Hæc, & duo sequentia capitula accepta sunt ex homil. 41. B. Augustini, sed primum hoc ordine, multisque verbis mutatis. Atque ideo Burchardus & Ivo non ex Augustino, sed ex dictis Augustini citant. Quare nihil mutatum: sed præstat omnino homiliam ipsam legere. Eadem in Bibliotheca sanctorum Patrum, tom. 7. tribuuntur B. Cæsario Arelatensi Episcopo.*

CAP. III.

Idem *in eadem homilia, paulo superius.*

QUi egerit veraciter pœnitentiam, & solutus fuerit a ligamento, quo erat astrictus *d*, & a Christi corpore separatus, & bene post pœnitentiam vixerit, sicut ante pœnitentiam vivere debuit, post reconciliationem quandocunque defunctus fuerit, ad Deum vadit, ad requiem vadit, regno Dei non privabitur, a populo *e* diaboli separabitur.

CAP. IV.

Idem *ibidem.*

SI quis *a* autem, &c. *& infra.* Baptizatus ad horam securus hinc exit: fidelis bene vivens securus hinc exit: agens pœnitentiam, & reconciliatus, cum sanus est, & postea bene vivens, securus hinc exit. Agens pœnitentiam ad ultimum, & reconciliatus, si securus hinc exit, ego non sum securus. Unde securus sum, dico, & securitatem do: unde non sum securus, pœnitentiam dare possum, securitatem dare non possum· *& post pauca.* §. 1. Sed unde *β* scis (inquis) ne forte Deus dimittat mihi? verum dicis, unde? nescio. Illud scio: hoc nescio. Nam ideo do tibi pœnitentiam, quia nescio: nam si scirem tibi nihil prodesse, non tibi darem. Item si scirem tibi prodesse, non te admonerem, non te terrerem. Duæ res sunt: aut ignoscitur tibi, aut non ignoscitur. Quod horum tibi futurum sit, nescio. Ergo *f* tene certum, dimitte incertum.

Corr. Rom. ¶ *α* Si quis autem,] *Apud B. Augustinum sequuntur verba, quæ relata sunt paulo ante in capite,* si quis positus, *usque ad vers.* bene hinc exit.

¶ *β* Sed unde scis] *Hæc apud B. August. sequuntur post ultima verba ejusdem capitis,* si quis positus.

Gratian. *Hoc autem quare Augustinus dixerit, Cyprianus ostendit, lib. 4. epist. 2. ad Antonianum, dicens:*

CAP. V.

Cyprianus (*Ann. 254. in Africa.*)

IDcirco, frater charissime, pœnitentiam non agentes, nec dolorem delictorum suorum toto corde, & manifesta lamentationis suæ professione testantes, prohibendos omnino censuimus a spe communicationis & pacis, si in infirmitate, atque in periculo cœperint deprecari: quia rogare illos non delicti pœnitentia, sed mortis urgentis admonitio compellit: nec dignus est in morte accipere solatium, qui se non cogitavit esse moriturum.

CAP. VI.

Item Augustinus *in lib. de pœnitent. a, c. 17. & 18.*

NUllus exspecter, quando jam non possit peccare. Arbitrii enim quærat libertatem, ut dolere *b* possit commissa, non necessitatem. Qui prius itaque a peccatis relinquitur, quam ipsa relinquat, ea non libere, sed quasi ex necessitate condemnat. Licet enim latro *c* veniam meruisset *in fine de omni suo crimine, non tamen dedit* baptizatis peccandi & perseverandi auctoritatem. Tunc enim baptizatus est, qui tunc primum in cruce Christum confessus est. Pœnitentia enim si in extremo hiatu vitæ advenerit, sanat, & liberat in ablutione baptismi, ita quod nec purgatorium sentiunt, qui in fine baptizantur: sed ipsi ditati bonis sanctæ matris Ecclesiæ sunt recepturi multiplex bonum in vera beatitudine. Illi autem, qui cum potuerunt, nunquam converti voluerunt, confitentes, cum jam peccare nequeunt, non sic facile acquirunt quod volunt. Oportet enim, ut pœnitentia fructificet ad hoc, ut mortuo vitam impetret. Scriptum *d* est enim, sine charitate neminem salvum esse. Non itaque in solo timore vivit homo. Quem ergo sero pœnitet, oportet non solum timere Deum judicem, sed & justum diligere: non timeatur pro pœna, sed ametur pro gloria. Debet enim dolere de crimine, & de omni ejus prædicta varietate. Quod quoniam vix *α* licet, de ejus salute Augustinus *e* potuit dubitare. §. 1. Credo quidem illi, qui dixit: *Quacunque f hora peccator ingemuerit, & conversus fuerit, vita vivet.* Dixit conversum, non tantum versum, vita vivere. Versum quidem puto, qui dolet de crimine; conversum, qui dolet de omni *g* ejus, quam exposuimus, varietate. Vertitur a peccato, qui jam vult dimittere peccatum: convertitur, qui jam totus, & omnino vertitur, qui jam non tantum pœnas non timet, sed ad bonum Domini contendere festinat. Quæ conversio si contigerit alicui etiam in fine, desperandum non est de ejus remissione. Sed quoniam vix, vel raro est tam justa conversio; timendum est de pœnitente sero. Quem enim morbus urget, & pœna terret, ad veram vix veniet satisfactionem, maxime, cum filii quos illicite dilexerit, sint præsentes, uxor, & mundus ad se vocent. Multos enim solet serotina pœnitentia decipere. Sed quoniam Deus semper potens est, semper etiam potest in morte juvare, quibus placet. Cum itaque opus sit non hominis, sed Dei, fructifera pœnitentia, inspirare eam potest, quandocunque vult sua misericordia, & remunerare ex misericordia, quos damnare potest ex justitia. Sed quoniam multa sunt, quæ impediunt, & languentem retrahunt, periculosissimum est, & interitui vicinum, ad mortem protrahere pœnitentiæ remedium. Sed magnum est, cui Deus tunc inspirat. Si quis est igitur, qui veram tunc quærat pœnitentiam, exspectet Dei clementiam, majorem sentiens Dei bonitatem sua nequitia. §. 2. Sed si etiam sic conversus evadat, vitam vivat, & non moriatur, non tamen promittimus, quod evadat omnem pœnam. Nam prius purgandus est igne purgationis, qui in aliud seculum distulit fructum conversionis. Hic autem ignis, etsi æternus non sit, miro tamen modo est gravis. Excellit enim omnem pœnam, quam unquam passus est aliquis in hac vita. Nunquam in carne tanta inventa est pœna, licet mirabilia passi sint martyres tormenta: & multi nequiter iniqui tanta

a *Sent. 4. dist. 20. sup. 32. q. 2. ancillam. §. nemo.* b *al. constituitur.* c *Sent. ibid. Polyc. l. 8. tit. 1. Anselm. l. 11. c. 137. Burch. l. 18. c. 12. Ivo p. 51. c. 22. 1. q. 3. Salvator.* d *al. abstrictus.* e *al. consortio.* f *Sent. ibid.*

a *In lib. de vera & falsa pœnitentia. Sent. ibid.* b *al. delere.* c *Luc. 23.* d *1. Cor. 13.* e *Sup. si quis autem.* f *Ezech. 33.* g *al. animi] orig.*

sustinuerunt *a* supplicia. Studeat ergo quilibet sic delicta corrigere, ut post mortem non oporteat talem pœnam tolerare. §. 3. Quædam enim peccata sunt, quæ sunt mortalia, & in pœnitentia fiunt vitalia *b*, non tamen statim sanata. Sæpe enim quidam ægri morerentur, nisi medicarentur: non tamen statim sanantur: languet victurus, qui prius erat moriturus. Qui autem impœnitens moritur, omnino moritur, & æternaliter cruciabitur. Qui enim impœnitens finitur *c*, si semper viveret, semper peccaret. At Dei est miserentis, quod operatur finem peccantis *d*: ob hoc etiam sine fine torquebitur *e*, quia nunquam ditabitur virtute: semper plenus iniquitate, semper sine charitate, torquebitur sine fine.

Corr. Rom. ¶ α Quoniam vix licet] *Sic est emendatum ex editione Plantiniana. Nam antea legebatur*, Quod quamvis licet de ejus salute, Augustinus, &c. *Neque accusare, sed interpretari voluit Augustinum hic auctor, sine dubio ipsius sectator. Multa vero alia in hoc capite partim ex vetustis Gratiani codicibus, partim ex ipso originali sunt emendata.*

QUÆSTIO IV.

1 pa. QUod autem orationis tempore conjugali operi vacare non liceat, Beatus Hieronymus *in quodam* f *sermone scribit, ita dicens:*

C. I. *Tempore, quo uxori debitum redditur, a carnibus agni abstinere oportet.*

SCiatis *g*, fratres charissimi, quoniam quicunque uxori debitum reddit, vacare non potest orationi, nec de carnibus agni comedere debet. *Item paulo post.* §. 1. Si panes propositionis non poterant ab iis, qui uxores suas tetigerant, comedi, quanto magis panis ille, qui de cœlo descendit, non potest ab his, qui conjugalibus paulo ante hæsere complexibus, violari atque contingi? non quo nuptias condemnemus (hoc enim non dicimus) sed quod eo tempore, quo carnes agni manducaturi sumus, vacare operibus carnis non debeamus.

Corr. Rom. ¶ *Prior pars hujus capitis, usque ad vers.* Item, *de industria videtur in summam collecta: reliqua autem ex originali est emendata & aucta.*

C. II. *A conjugali concubitu in sanctorum solennitatibus est abstinendum.*

Item Augustinus *serm. 2. de tempore, id est, de 2. Dominica adventus.*

QUotiescunque *b* aut dies natalis Domini, aut reliquæ festivitates adveniunt, sicut frequenter admonui, ante plures dies, non solum ab infidelium *i* concubinarum consortio, sed etiam a propriis uxoribus abstinere debemus.

C. III. *Diebus jejuniorum a propriis uxoribus abstinere oportet.*

Item Ambrosius *in sermone de adventu Domini.*

FRatres, non solum debetis ab omni immunditia abstinere, sed etiam ab uxoribus propriis studiosissime contineatis. Nullus α omnino uxori suæ jejuniorum diebus conjungantur.

Corr. Rom. ¶ α Nullus] *In hoc sermone, qui habetur manuscriptus in Bibliotheca Vaticana, hinc usque ad finem non habentur. Sed in alio sermone manuscripto de Quadragesima hæc leguntur:* Nullus omnino uxori suæ jungatur ante octavam Paschæ. *In plerisque vetustis codicibus Gratiani hoc loco absunt ista verba*, jejuniorum diebus: *de quibus tamen B. Ambrosius loquebatur: & ideo sunt etiam in rubrica.*

CAP. IV.

Idem *supr. epist. 1. ad Corinth. in cap. 7.*

SI causa *a* procreandorum filiorum ducitur uxor, non multum tempus concessum videtur ad ipsum usum: quia & dies festi, & dies processionis *b*, & ipsa ratio conceptus, & partus, juxta legem cessari temporibus his debere demonstrant.

C. V. *Uxoris usus certis diebus cessare jubetur, Item* Augustinus *in libro quæstionum Veteris & Novi Testamenti, quæst. 127.*

CHristiano *c* cum uxore sua convenire aliquando licet, aliquando vero non licet. Propter dies enim processionis aliquando non licet convenire: quia etiam a licitis abstinendum est, ut facilius impetrari possit, quod postulatur. Unde Apostolus *d* ex consensu ait abstinendum ad tempus, ut vacetur orationi. Nam secundum legem *e* in jejunio cædere *f*, & jurgari non licet, postea licet: quia major reverentia debetur Dei causis.

C. VI. *Non vere pœnitentiam agit, qui continentiam non servat.*

Item Joannes Chrysostomus.

QUi in castigatione victus se dicit agere pœnitentiam, frustra hoc sermone promittit, nisi egrediatur de cubili suo, & jejunio continentiam addat.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc apud B. Joannem Chrysostomum, ex quo citatur, non est inventum. Sed eadem fere leguntur in commentariis B. Hieronymi ad c. 2. Joelis* g, *& copiosius etiam exposita.*

C. VII. *Ab ingressu Ecclesiæ temperare se debet vir cum propria uxore dormiens.*

Item Gregorius *in responsione* 10. *ad interrogationes Augustini.*

2 VIr *h* cum propria conjuge dormiens, nisi lotus ps aqua, intrare Ecclesiam non debet: sed neque lotus intrare statim debet. *& infra.* §. 1. Quamvis enim de hac re diversæ hominum nationes diversa sentiant, atque alii alia custodire videantur, Romanorum tamen semper ab antiquioribus usus fuit, post admistionem propriæ conjugis, & lavacri purificationem quærere, & ab ingressu Ecclesiæ paululum reverenter abstinere. Nec hæc dicentes deputamus culpam esse conjugium: sed quia ipsa licita admistio conjugum sine voluptate carnis fieri non potest, a sacri loci ingressu abstinendum est: quia voluptas ipsa esse sine culpa nullatenus potest. Non enim de adulterio vel fornicatione, sed legitimo matrimonio susceptus fuerat, qui dicebat: *Ecce* i *enim in iniquitatibus conceptus sum, & in delictis peperit me mater mea.* Et *infra.* §. 2. Oportet itaque, legitima α carnis copula ut causa prolis sit, non voluptatis: & carnis commistio creandorum liberorum sit gratia, non satisfactio vitiorum. Si quis ergo sua *k* conjuge, non cupidine voluptatis captus, sed solummodo liberorum creandorum gratia utitur, ipse profecto de ingressu Ecclesiæ, seu de sumendo corporis Dominici, sanguinisque mysterio, suo est relinquendus judicio: quia a nobis prohiberi non debet accipere, qui in igne positus nescit ardere. Cum vero non amor procreandæ sobolis, sed voluptas dominatur in opere commistionis, habent conjuges etiam de sua commistione, quod defleant. *& paulo post.* §. 3. Tunc autem vir, qui post admistionem conjugis aqua lotus fuerit, etiam sacræ communionis mysterium valet accipere, cum ei juxta præfinitam sententiam Ecclesiam etiam licuerit intrare.

Corr. Rom. ¶ α Legitima] *Ita emendatum est ex variis codicibus B. Gregorii. Antea legebatur*, oportet itaque legitimam carnis esse copulam. *Multa enim alia sunt emendata.*

---

a *al. sæpe sustinuerunt.* b *venialia,*] *orig.* c *al. moritur vel finitur.* d *al. peccandi.* e *torquetur,*] *orig.* f *In vigilia Paschæ de esu agni.* g *Sent. 4. dist. 32. Ivo p. 8. c. 87.* h *Sent. 4. dist. 32.* i *infelici*] *vera lectio.*

a *Sent. ibid, Ivo p. 8. c. 84. Pann. l. 6. c. 21.* b *al. purgationis.* c *sup. dist. 5. Sent. ibid. Ivo p. 8. c. 79.* d *1. Corinth. 7.* e *Esa. 58.* f *al. cædi,*] *orig.* g *Joel 2.* h *Sent. 4. dist. 31. Polyc. l. 6. tit. 7. Ivo p. 8. c. 88.* i *Psal. 50.* k *suam conjugem,*] *orig.*

3 pars. Gratian. *Hinc etiam in diebus abstinentiæ nuptiæ celebrari prohibentur.*

C. VIII. *In diebus Quadragesimæ nuptias celebrare non licet.*

Unde in Laodicensi Concilio, *c.* 52. *legitur.*

I. NOn *a* oportet in Quadragesima aut nuptias, vel quælibet natalitia celebrare.

CAP. IX. *De eodem.*

Item ex Concilio Martini Bracarensis, *c.* 48.

NOn *b* licet in Quadragesima natalitia Martyrum celebrare: sed tantum sabbatho & Dominica pro commemoratione eorum oblationes offerri. Sed nec natalitia, nec nuptias liceat in Quadragesima celebrare.

CAP. X. *De eodem.*

Item ex Concilio Ilerdensi. *c*

II. NOn *d* oportet a Septuagesima usque in octavas Paschæ, & tribus hebdomadibus ante festivitatem sancti Joannis Baptistæ, & ab adventu Domini usque post Epiphaniam nuptias celebrare. Quod si factum fuerit, separentur.

CAP. XI. *De eodem.*

Item Nicolaus Papa *ad consulta Bulgarorum, cap.* 48.

NEc *e* uxorem ducere, nec convivia facere in Quadragesimali tempore convenire posse nullatenus arbitramur.

4 pars. Gratian. *Hæc autem servanda sunt, si uxor consensum adhibere voluerit: cæterum sine ejus consensu, nec causa orationis continentia servari debet.*

C. XII. *Nisi ex consensu communi, orationi conjuges vacare non possunt.*

Unde Augustinus *in libro primo de adulterinis conjugiis, c.* 2.

APostolus *f* nec ad tempus, ut vacetur orationi, nisi ex consensu, voluit conjuges carnali invicem fraudare debito.

C. XIII. *Nisi ex consensu communi, conjugatis pœnitentia non detur.*

Hinc etiam in secundo Concilio Arelatensi, *c.* 22. *legitur.*

POenitentiam *g* conjugatis non nisi ex consensu dandam.

QUÆSTIO V.

1 pars. QUod *autem sine consensu uxoris vir continentiam vovere non possit, multis auctoritatibus probatur. Ait enim* Augustinus *super Psalmum* 149. *in extremo.*

C. I. *Non potest vir continentiam servare, nisi uxoris teneat consensum.*

SI dicat vir *h*, continere α jam volo, nolo autem, uxor; non potest. Quod enim tu vis, non vult illa. Nunquid per continentiam tuam debes illam facere fornicariam? si alii nupserit te vivo, adultera erit. Non vult tali lucro Deus compensare tale damnum. Redde debitum, & si non exigis, redde. Pro satisfactione β perfecta Deus tibi computabit, si non, quod tibi debetur, exigis, sed reddis, quod debetur uxori.

Corr. Rom. ¶ α [Continere] *Sic etiam apud Magistrum: sed B. Augustinus & Ivo habent*, continere jam volo, nolo jam uxorem, non potest. Quid si tu vis, & illa non vult?

¶ Satisfactione] *In aliquot manuscriptis, & apud B. Augustinum, & Magistrum, & Ivonem est*, sanctificatione. *Sed ob glossam non est mutatum.*

C. II. *Non debet extorqueri mulieris consensus ad continentiam Deo vovendam.*

Item Alexander Papa II. *Landulpho in Corsica.*

NOtificasti *a* te morte tenus infirmatum, & peccatorum tuorum recordatione & terrore valde pavefactum, anxie quæsiisse Monachum fieri, & a tua uxore minis & terroribus eam occidendi, ad hoc licentiam extorsisse, & sic te monasticam *b* vestem sine Abbate sumpsisse, & monasterium petiisse: postea vero, cum sanus factus esses, tuæ uxoris reclamationibus, ejulationibus & planctibus, tuæque familiæ dispersionibus devictus α, utpote pœnitens, domum remeasse & post multos dies quorundam sapientum consilio ad jam dictæ mulieris cubile rediisse. Nunc autem, si tibi tua uxore uti liceat, nostrum requiris consilium. Si ita denique est, ut tuus nuntius narrat, non videtur nobis rationabiliter, neque sana mente, id factum: quoniam, cum omni homini ad monasticam tendenti vitam, legaliter, sancte & juste sit peragendum, tu contra leges minaciter & violenter a tua uxore, partim terrore mortis, partim tuæ infirmitatis doloribus exinanitus, devia secutus, nulla, ut dicitur, licentia accepta recessisti, & monasterium petiisti. Non enim violentia, sed ex pari voluntate & consensu (sicut sancti Patres dicunt) hoc fieri debet: neque vir β monasterium eligere, aut professa continentia habitum cum festinatione debet mutare.

Corr. Rom. ¶ α Devictus,] *Ivo habet*, utpote pœnitens devictus: *Pannormia*, utpote penitus devictus domum remeasse.

¶ β Neque vir] *Apud Ivonem & in Pannormia legitur:* Neque vir in monasterium recipiendus est, nisi uxor illius fœmineum monasterium elegerit, aut professa continentiam, habitum cum festinatione mutaverit. *Sed mutatum non est: quoniam glossa videtur magis convenire lectioni Gratiani.*

C. III. *Vir potest abnuere vota continentiæ, quæ sine ejus consensu Deo uxor obtulerit.*

Item ex Concilio c *apud Compendium.*

MUlier, si sine *d* licentia *e* viri sui velum in caput miserit, si viro placuerit, recipiet eam iterum ad conjugium.

C. IV. *Non potest vir continentiæ vota rescindere, quæ ejus assensu mulier Deo promisit.*

Item Augustinus *f ad Ecditiam, epist.* 199.

QUod *g* Deo pari consensu ambo voveratis, perseveranter usque in finem reddere ambo debuistis. A quo proposito si lapsus est ille, tu saltem instantissime *h* persevera. Quod te non exhortarer, nisi quia tibi ad hoc ipse consenserat. Nam si nunquam tenuisses ejus assensum, numerus te nullus defendisset annorum. *& post pauca.* §. 1. Non quia pariter temperabatis a commistione carnis, ideo tuus maritus esse desiterat, imo vero tanto sanctius inter vos conjuges manebatis, quanto sanctiora concorditer placita servabatis. Nihil ergo de tua veste, nihil de tuo auro, vel argento vel quacunque pecunia, aut rebus ullis terrenis tuis sine arbitrio ejus facere debuisti. *& infra.* §. 2. Est quidam pro modulo personæ habitus matronalis a viduali veste distinctus, qui potest fidelibus conjugatis salva religionis observantia convenire. Hunc te maritus si de-

a *Ivo p.* 8. *c.* 49. b *Burch. l.* 13. *c.* 10. *Polyc. l.* 3. *tit.* 24. *Ivo part.* 4. *cap.* 43. c *Simile habetur in Concil. Saleguf. cap.* 3. d *Sent.* 4. *dist.* 32. *Polyc. l.* 6. *tit.* 5. *Burch. l.* 9. *c.* 4. *Ivo p.* 8. *c.* 142. *Pann. l.* 6. *c.* 2. e *Sent. ibid. Ivo p.* 8. *c.* 47. *Pann. l.* 6. *c.* 3. f *Sent.* 4. *dist.* 32. *Ivo p.* 8. *c.* 233. g *Ivo p.* 8. *c.* 280. *& part.* 15. *cap.* 14. *& cap.* 123. h *Sent. ibid. Ivo p.* 9. *c.* 127.

a *Ivo part.* 8. *c.* 220. *Pannorm. l.* 6. *c.* 85. b *al. monachicam.* c *Cap. l.* 3. *c.* 16. d *Burch. l.* 9. *c.* 47. *Ivo p.* 8. *c.* 185. *& p.* 9. *c.* 124. e *comeatu,*] *Capitul.* f *Et Beda* 1. *Cor.* 7. g *Ivo p.* 8. *c.* 136. *Pann. l.* 8. *c.* 80. h *al. constantissime.*

ponere

ponere noluit, ne te [a] velut viduam illo vivente jactares, puto, quia non fuerat in hac re usque ad dissensionis scandalum perducendus, magis inobedientiæ malo, quam illius [a] abstinentiæ bono. Quid est enim absurdius, quam mulierem de humili veste viro superbire; cui te potius expediret obtemperare candidis moribus, quam in nigellis vestibus repugnare? quia, etsi te indumentum monachæ delectabat, etiam hoc gratius posset marito observato, exoratoque sumi, quam illo inconsulto, contemptoque præsumi. Quod si omnino non fineret, quid tuo proposito deperiret? Absit, ut hinc displiceres Deo, quod conjuge tuo nondum defuncto non induereris, sicut Anna *b*, sed sicut *c* Susanna.

Corr. Rom. ¶ [a] Ne te] *In vulgatis erat*, Ne te puta velut viduam jactare. *Emendatum est ex aliquot vetustis, originali & Beda, & aliis collectoribus, itemque alia multa.*

C. V. *Continentiæ meritum habet, qui pro incontinentia uxoris debitum sibi reddere cogitur.*

Idem *in* d *eadem epistola.*

SEcundum *e* verba Apostoli, etiam si ne vir continere voluisset, & tu noluisses, debitum tibi reddere cogeretur, & illi Deus imputaret *f* ad continentiam, si non suæ, sed tuæ cederet infirmitati, ne in adulterium caderes. §. 1. Quisquis *g* igitur compatiens infirmitati uxoris reddit, non exigit debitum, aut si propter propriam infirmitatem ducit uxorem, plangens potius, quia sine uxore esse non potuit, quam gaudens, quia duxit, quisquis vendit, quod novit: quia etsi maneret, beatum non faceret, quisquis, quod emit, novit, quia transiet, & de his non præsumit, & facit ex eo, quod habet, misericordiam cum non habentibus, securus expectat *h* diem novissimum.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc, quod eodem modo habetur in Polycarpo confectum est ex duobus B. Augustini indicatis locis: verbis nonnullis partim omissis, partim mutatis, salva tamen sententia.*

C. VI. *Vota continentiæ sine uxoris consensu reddi non possunt.*

Idem *ad Armentarium, & Riparium, & Paulinam, epistola* 45.

UNa sola *i* causa esse posset, qua te ad id, quod vovisti, non solum non hortaremur, verum etiam prohiberemus implere, si forte tua conjux hoc tecum suscipere animi seu carnis infirmitate recusaret. Nam, & vovenda talia non sunt a conjugatis, nisi ex consensu & voluntate communi: & si præpropere factum fuerit, magis est corrigenda temeritas, quam persolvenda promissio. Neque enim Deus exigit, si quis ex alieno aliquid voverit, sed potius usurpare vetat alienum.

C. VII. *Absque cæteris operibus nec sola virginitas salvat, nec cætera absque virginitate proficiunt.*

Item Hieronymus *libro primo adversus Jovinianum.*

2 ps TUnc salvabitur mulier, si illos genuerit filios, qui virgines permansuri sunt: si quod ipsa perdidit, acquirat in liberis, & damnum radicis, & cariem flore compenset, & pomis.

CAP. VIII.

Idem *ibidem.*

HOc solum non dico, quod quomodo absque cæteris operibus virginitas sola non salvat, sic omnia opera absque virginitate, puritate, continentia, castitate imperfecta sunt.

a *al. ullius.* b *Luc.* 2. c *Dan.* 13. d *Bed. ibidem. & gloss. ordinaria.* e *Sentent.* 4. *dist.* 32. *Polyc. lib.* 6. *tit.* 4. f *al. imputaret continentiam.* g *August. in Psal.* 147. h *al. expectet.* i *Sent. ibid. Ivo p.* 8. *c.* 134.

CAP. IX.

Idem *ibidem.*

QUi sitit *a*, veniat & bibat: qui potest capere, capiat.] Non dicit, velitis, nolitis, bibendum vobis est, atque currendum: sed, qui voluerit, qui potuerit currere, atque potare, ille vincet, ille satiabitur. Et ideo plus amat virgines Christus, quia sponte tribuunt, quod sibi non fuerat imperatum: majorisque gratiæ est offerre, quod non debeas, quam reddere, quod exigaris. Apostoli uxoris onera contemplati: *Si* b *talis est*, inquiunt, *causa hominis cum uxore, non expedit nubere.* Quorum Dominus sententiam probans, recte quidem sentitis, ait, quod non expediat homini ad cœlestia regna tendenti, accipere uxorem: sed difficilis res est, & non omnes capiunt verbum istud: verum quibus datum est. Alios eunuchos natura facit: alios vis hominum: mihi illi eunuchi placent, quos castravit non necessitas, sed voluntas: libenter illos in meos sinus recipio, qui se castraverunt propter regna cœlorum, & ob mei cultum noluerunt esse, quod nati sunt. Simulque tractanda sententia, *Qui se*, inquit, *castraverunt propter regna cœlorum.* Si castrati mercedem habent regni cœlorum, ergo qui se non castraverunt, locum non possunt accipere castratorum.

Gratian. *Finis hujus auctoritatis & duæ præcedentes de virginitatis affectu intelliguntur: qui non in voluntate solum, sed in necessitate est: principium vero de affectu intelligitur, qui non in necessitate, & ante votum, sed in voluntate est, nec exigitur. nisi repromittatur.*

C. X. *Non licet illi ducere uxorem, qui suam velare permiserit.*

Item ex Concilio Rhemensi (*imo Vermeriensi c.* 21. *an.* 752. *in Gallia.*)

3 ps QUi *c* uxorem suam velare *d* permiserit, aliam non accipiat, sed similiter convertatur.

C. VI. *Vota abstinentiæ, quæ mulier permittente viro promiserit, illo prohibente servare non cogitur.*

Item Augustinus *e in quæstionibus Numerorum, quæst.* 59.

4 ps MAnifestum *f* est ita voluisse legem, fœminam esse sub viro, ut nulla vota ejus, quæ abstinentiæ causa voverit, reddantur ab ea, nisi auctor vir fuerit permittendo. Nam cum ad peccatum ejusdem viri pertinere voluerit, si prius permiserit, & postea prohibuerit, etiam hic tamen non dixit, ut faciat mulier, quod voverat, quia permissa jam prius a viro fuerat. Viri dixit esse peccatum, quia abnuit, quod prius concesserat: non tamen mulieri vel ex hoc permissum dedit, ut quod *g* prius vir ei concesserat, postea si prohibuerit, contemnatur.

Gratian. *Ex præmissis auctoritatibus apparet, quod continentiæ vota nec mulier sine consensu viri, nec vir sine consensu mulieris Deo reddere potest. Si autem consensu alterius eorum ab altero promissa fuerit, & si postmodum in interitum deducere voluerit, qui permisit, non tamen valet, quia in debito conjugii æque mulier habet potestatem viri, sicut & vir mulieris: atque ideo, si quilibet eorum alterum a suo jure absolverit, ad præteritam servitutem ipsum revocare non poterit; quia vero in cæteris vir est caput mulieris, & mulier corpus viri: ita vota abstinentiæ viro permittente mulier potest promittere, ut tamen eodem prohibente repromissa non valeat adimplere: & hoc, ut diximus, propter conditionem servitutis, qua viro in omnibus debet subesse.*

a *Joan.* 7. *Matth.* 19. b *Matth.* 19. c *Sentent. ibidem. Burchard. lib.* 9. *cap.* 46. *Ivo p.* 8. *c.* 184. *Pannorm. l.* 6. *cap.* 81. d *al. velari.* e *Et Beda* 1. *Corinth.* 7. *& gloss. ordin. Num.* 30. f *Sentent. ibid. Ivo part.* 8. *c.* 98. *Pann. l.* 7. *cap.* 48. g *al. cum.* h *condemnetur.*

C. XII. *Mulieres viris suis debent subesse. Unde* Augustinus *in* a *libro quæstionum Geneseos, quæst.* 153.

EST ordo *b* naturalis in hominibus, ut serviant fœminæ viris, filii parentibus: quia α nulla justitia est, ut major serviat minori.

Corr. Rom. ¶ α Quia nulla) *In Pannormia reliqua habentur ut apud Gratianum, nisi quod corrupte in ea legitur*, majori serviat minor. *Sed in originali, a quo non longe discedit Ivo*, quia & illic justitia est hæc, ut infirmior ratio serviat fortiori, *ob glossam autem non est emendatum.*

C. XIII. *Vir est caput mulieris.* Idem *in quæstionibus Veteris & Novi Testamenti ex utroque mixtim, c.* 106.

HÆc *c* imago Dei est in homine, ut unus factus sit α quasi Dominus, ex quo cæteri orirentur, habens imperium Dei, quasi vicarius ejus: quia omnis Rex Dei habet imaginem: ideoque mulier non est facta ad imaginem β Dei. Sic etenim dicit: *Et* d *fecit Deus hominem: ad imaginem Dei fecit illum.* Hinc etiam Apostolus *e: Vir quidem*, ait, *non debet velare caput suum, quia imago & gloria Dei est: mulier autem ideo velat, quia non est gloria, aut imago Dei.*

Corr. Rom. ¶ α Factus sit) *Quæ sequuntur, emendata sunt partim ex vetustis, partim ex ipso originali & Ivonem. In vulgatis enim Gratiani recentioribus legebatur*, factus sit homo, ex quo cæteri oriantur, habens imperium Dei, quasi vicarius Dei, quia unius Dei habet vir imaginem.

¶ β Imaginem) *sequebatur*, & similitudinem, *quæ sunt expuncta, quia neque apud Augustinum, neque in vulgata Græca, neque in Latina vetustiore, neque apud cæteros collectores habentur. Pulchre vero de hac re disputat Basilius in hunc Geneseos locum, & Origenes Periarchon. lib.* 3. *c.* 6.

CAP. XIV.

Idem *libro* f *quæstionum super Deuteronomium, quæst.* 33.

SATis *g* hinc apparet, quemadmodum subditas fœminas viris, & pene famulas lex esse voluerit uxores, quod dicens adversus uxorem vir testimonium, unde lapidaretur illa, si hoc verum esse demonstraretur, ipse tamen non viciſſim lapidaretur, si hoc falsum esse constiterit: sed tantummodo castigatur, & damnificatur, eique perpetuo jubetur adhærere, qua carere voluerat. In aliis autem causis, eum, qui testimonio falso cuiquam nocuerit, quod si probaretur, *jus h* sit occidi, eadem α plecti jubetur *i* pœna, qua fuerit, si verum esset, iste β plectendus.

Corr. Rom. ¶ α Eadem) *Eodem fere modo apud Ivonem, & in Pannormia. In originali vero*, eademque pœna plecti jubet.

¶ β Iste) *Sic est emendatum ex aliquot manuscriptis, & originali, & Ivone.*

CAP. XV.

Item Hieronymus *super epistolam ad Titum in cap.* 2.

CUm *k* caput mulieris vir sit, caput autem viri Christus, quæcunque uxor non subjicitur viro suo, hoc est, capiti suo, ejusdem criminis rea est, cujus & vir, si non subjiciatur Christo capiti suo. Verbum autem Domini blasphematur, vel dum contemnitur Dei prima sententia, & pro nihilo ducitur, vel cum Christi infamatur Evangelium, dum contra legem fidemque naturæ ea, quæ Christiana est, & ex Dei lege subjecta, viro imperare desiderat: cum etiam gentiles fœminæ viris suis serviant communi lege naturæ.

a *Et glossa ordin. Genes.* 46. *& Beda ad Coloss.* 3. b *Ivo p.* 8. *c.* 94. *Pann. l.* 7. *c.* 43. c *Ivo p.* 8. *c.* 95. *Pann. l.* 7. *c.* 43. d *Genes.* 1. *Sap.* 2. e 1. *Cor.* 11. f *Et gloss. ordin. ad cap.* 22. *Deut.* g *Ivo p.* 8. *c.* 96. *Pann. l.* 7. *cap.* 45. h *al. iussit.* i *aliter jubet.* k *Ivo p.* 8. *c.* 97. *Pann. l.* 7. *c.* 46.

C. XVI. *Arbitrium viri mulierem sequi oportet in omnibus. Item* Augustinus *a in quæstionibus Numerorum, quæst.* 59.

NOluit itaque lex *b* mulierem aliquid vovere Deo adversus animam suam, ut non in α aliqua rerum licitarum, atque concessarum abstinentia in eisdem votis fœminæ valeat auctoritas, sed virilis. Ita, si adhuc innuptæ, jam concesserat pater vota persolvere, si antequam persolverit, nupserit, & viro ejus hoc cognitum non placuerit, non persolvat, & sit omnino sine peccato: quia mundavit eam, sicut dicit, id est, mundam judicavit. Neque hoc contra Deum fieri putandum est, cum ipse Deus hoc præceperit, hoc voluerit.

Corr. Rom. ¶ α Ut non in aliqua) *Sic in Pannormia. Apud Ivonem vero*, ut in aliquarum rerum, *in glossa ordinaria*, id est, in rerum. *Sed totus hic locus longe melius habet in originali:* fœminam sub patre, antequam nubat, & sub viro nuptam voluit lex vovere ita aliquid Deo adversus animam suam, id est, in aliquarum rerum licitarum atque concessarum abstinentia, ut in eisdem votis fœminea non prævaleat auctoritas, sed virilis.

C. XVII. *Nulla est mulieris potestas, sed in omnibus viri dominio subjecta est.* Idem *in libro quæstionum Veteris Testamenti, quæst.* 45.

MUlierem *c* constat subjectam dominio viri esse, & nullam auctoritatem habere: nec docere enim potest, nec testis esse, neque fidem dare *d*, nec judicare: quanto magis non potest imperare?

Corr. Rom. ¶ *Restitutum est hoc caput ex B. Augustino, & ex eo nonnulla addita. Nam antea citabatur ex beato Ambrosio.*

CAP. XVIII.

Item Ambrosius *in* e *Hexameron in tractatu diei quartæ.*

ADam *f* per Evam deceptus est, non Eva per Adam. Quem vocavit ad culpam mulier, justum est, ut eum gubernatorem α assumat, ne iterum fœminea facilitate labatur.

Corr. Rom. ¶ α Gubernatorem) *Antea legebatur*, ut eam in gubernationem assumat. *Emendatum est ex B. Ambrosio. Glossa enim optime convenit voci*, gubernatorem.

CAP. XIX.

Idem *super primam epistolam ad Corinthios in cap.* 2.

MUlier debet *g* velare caput, quia non est imago Dei. Sed ut ostendatur subjecta, & quia prævaricatio per illam inchoata est, hoc signum debet habere, ut in Ecclesia propter reverentiam Episcopalem non habeat caput liberum, sed velamine tectum, nec habeat potestatem loquendi: quia Episcopus personam habet Christi. Quasi ergo ante judicem Christum, sic ante Episcopum, quia vicarius Domini est, propter α peccatum originale subjecta debet videri.

Corr. Rom. ¶ α Propter peccatum originale) *Apud B. Ambrosium & Ivonem legitur*, propter reatus originem; *in Pannormia vero*, propter reatum originalem. *Sed ob glossam non est mutatum, reliqua sunt emendata.*

CAP. XX.

Idem *in libro de paradiso, c.* 10.

5 NEc illud otiosum, quod non de eadem terra, de ps qua plasmatus est Adam, sed de ipsius Adæ costa facta sit mulier: ut sciremus unam in viro & muliere corporis esse naturam, unum fontem generis humani.

a *Et glossa ordin. ad cap.* 30. *Num.* b *Ivo p.* 8. *cap.* 98. *Pannor. lib.* 7. *c.* 47. c *Ivo p.* 8. *c.* 10. *Pann. l.* 7. *cap.* 49. d *aliter dicere.* e *Lib.* 5. *in Genes. cap.* 7. f *Ivo p.* 8. *c.* 91. *Pannor. l.* 7. *c.* 50. g *Ivo p.* 8. *c.* 92. *Pann. l.* 7. *c.* 51.

Ideo

Ideo non duo a principio facti vir & mulier, neque duo viri, neque duæ mulieres : sed primum vir, deinde ex eo mulier. Unam enim naturam volens hominum constituere Deus, ab uno principio creaturæ hujus incipiens, multarum & disparium naturarum eripuit facultatem.

Gratian. *Evidentissime itaque apparet, ita verum esse caput mulieris, ut nulla vota abstinentiæ, vel religiosæ conversationis liceat sibi sine ejus licentia Deo offerre : etiamsi viro permittente repromissa fuerit, non licet ei votum opere complere, cum vir voluerit revocare permissum. Vota vero continentiæ ita alterius permissu ab altero valent offerri, quod post permissionem non valent in irritum deduci.*

CAUSA XXXIV.

QUidam vir in captivitatem ductus est : postea uxor ejus audiens illum mortuum, nupsit alii : demum illi captivitate rediens, repetit uxorem suam : illa posterioris amore capta, aspernatur thorum prioris viri.

1. *Nunc primum quæritur, An ista rea adulterii, quæ vivente viro suo alteri nupsit?*
2. *Secundo, An redeunte primo sit cogenda recedere a secundo, & redire ad primum?*

QUÆSTIO I. & II.

1 ps UTraque *quæstio terminatur auctoritate* a Leonis Papæ, *qui scribens Nicetæ Aquilejensi Episcopo, epist. 77. cap. 1. & sequentibus, ait :*

C. I. *Qui alii nupserit, putans virum suum mortuum esse, illo redeunte ad priorem redire cogitur.*

CUm *b* per bellicam cladem, & per graviſſimos hostilitatis incursus ita quædam dicatis divisa esse conjugia, ut abductis in captivitatem viris, fœminæ eorum remanserint destitutæ, quæ viros proprios aut interemptos putarint, aut nunquam a dominatione crederent liberandos, & ad aliorum conjugium solicitudine *c* cogente transierint : cumque nunc, statu rerum auxiliante Domino in meliora converso, nonnulli eorum, qui putabantur periisse, remeaverint, merito charitas tua videtur ambigere, quid de mulieribus, quæ aliis conjunctæ sunt viris, a nobis debeat ordinari. Sed quia novimus scriptum, quod a Deo jungitur mulier viro, & iterum præceptum agnovimus, ut quod *d* Deus junxit, homo non separet, necesse est, ut legitimarum fœdera nuptiarum redintegranda credamus, & remotis malis, quæ hostilitas intulit, unicuique hoc, quod legitime habuit, reformetur : omnique studio procurandum est, ut recipiat unusquisque, quod proprium est. §. 1. Nec *e* tamen culpabilis judicetur, & tanquam alieni juris pervasor, qui personam ejus mariti, qui jam non esse existimabatur, assumpsit. Sic enim multa, quæ ad eos, qui in captivitatem ducti sunt, pertinebant, in jus alienum transire potuerunt : & tamen plenum justitiæ est, ut eisdem reversis propria reformentur. Quod si in mancipiis, vel in agris, aut etiam in domibus, ac possessionibus rite servatur, quanto magis in conjugiorum redintegratione faciendum est? ut sic, quod bellica necessitate turbatum est, pacis remedio reformetur? Et ideo *f*, si viri post longam captivitatem reversi, ita in dilectione suarum conjugum perseverant, ut eas cupiant in suum redire consortium, omittendum est, & inculpabile judicandum est, quod necessitas intulit, & restituendum, quod fides poscit. *& infra*, g *cap.* 4. §. 2. Sin autem aliquæ mulieres ita posteriorum virorum amore sunt captæ, ut malint his cohærere, quam in legitimum redire consortium, merito sunt notandæ, ita ut etiam Ecclesiastica communione priventur, quæ a de re excusabili contaminationem criminis elegerunt : ostendentes sibimet pro sua incontinentia placuisse, quod justa remissio poterat expiare. Redeant ergo in suum statum voluntaria redintegratione conjugia : neque ullo modo ad opprobrium malæ voluntatis trahatur, quod conditio necessitatis extorsit : quia sicut hæ mulieres, quæ reverti ad viros suos nolunt, impiæ habendæ sunt ; ita illæ, quæ in affectum initum ex Deo redeunt, merito sunt laudandæ *b* judicio.

C. II. *Viro, vel uxore de captivitate redeuntibus, propria redintegrantur conjugia.*

Item Innocentius Papa *Probo, in epist. 9.*

CUm in captivitate *c* Ursa mulier teneretur, aliud conjugium cum Constituta Fontanum *d* commisisse cognovimus. Sed favore Domini reversa Ursa nos adiit, & nullo diffitente uxorem se memorati esse perdocuit. Qua de re, domine fili merito illustris, statuimus, fide catholica suffragante, illud esse conjugium, quod primitus erat gratia divina fundatum : conventumque secundæ mulieris, priore superstite, nec divortio ejecta, nullo pacto posse esse legitimum.

C. III. *Quæ primo viro relicto, secundo adhæserit, nisi secundum relinquens, primo reconciliari non potest.*

Item Hieronymus *ad Amandum Presbyterum.*

NOn satis animadvertere *e* potui, quid sit, quod dicere voluit, *alio viro per vim accepto*. Quid est, per vim accepto? congregata videlicet multitudine nolentem rapuit. Et quare postea raptorem rapta non dimisit? legat libros Moysi, & inveniet desponsatam viro, si in civitate fuerit oppressa, & non clamaverit, puniri quasi adulteram : si autem in agro oppressa sit, innoxiam esse a scelere, & violentum legibus subjacere. Ergo & ista soror, quæ, ut dicit, vim passa est, ut alteri jungeretur, si vult corpus Christi accipere, & non adultera reputari, agat pœnitentiam : ita dunta xat, ut secundo viro, qui non appellatur vir, sed adulter, a tempore pœnitentiæ non copuletur. Quod si dirum ei videtur, & semel dilectum non potest derelinquere, nec præferre Dominum voluptati, audiat Apostolum *f* conclamantem : *Non potestis calicem Domini bibere, & calicem dæmoniorum. Non potestis mensæ Domini communicare, & mensæ dæmoniorum*, & alio *g* loco : *Quæ communicatio luci ad tenebras : qui consensus Christi ad Belial?* Rem novam loquor, imo non novam, sed veterem, quæ Veteris Testamenti auctoritate firmatur. Si reliquerit secundum virum, & reconciliari priori voluerit, non potest. Scriptum est enim in Deuteronomio *h* : *Si acceperit homo uxorem, & habuerit eam, & non invenerit gratiam in conspectu ejus, propter aliquam fœditatem, scribeat libellum repudii, & dabit in manu ejus, & dimittet eam de domo sua. Cumque egressa adultera* i *maritum duxerit, & ille quoque oderit eam, dederitque ei libellum repudii, & dimiserit de domo sua, aut certe mortuus fuerit, non poterit prior maritus recipere eam uxorem, quia polluta est, & abominabilis facta est coram Domino, ne* k *peccare facias terram tuam, quam Dominus Deus tuus tradidit tibi possidendam.*

---

a *In Cod. canonum, c.* 42. b *Sent.* 4. *dist.* 38. *Polyc. l.* 6. *tit.* 4. *Anſ. l.* 10. *c.* 22. *Burch. l.* 9. *c.* 55. *Ivo p.* 8. *c.* 244. *&* 190. 191. 192. *Pann. l.* 6. *c.* 87. c *ſolitudine*] *orig.* d *Matth.* 19. e *Ejuſdem epiſt. c.* 2. *Burch. l.* 9. *c.* 56. *Ivo p.* 8. *c.* 191. f *C.* 3. *Burch. l.* 9. *c.* 58. *Ivo p.* 8. *c.* 193. g *Burch. l.* 9. *c.* 57. *Ivo p.* 8. *c.* 192. *Pann. l.* 6. *c.* 88.

2 *al. quia inexcuſabiliter contam. &c.*] *orig.* b *al. laudabiles judicandæ.* c *Ivo p.* 8. *c.* 245. *Pann. l.* 6. *c.* 89. d *Fortunius iniſſe cognoſcitur.*] *orig.* e *Sentent.* 4. *diſtinct.* 35. *Polyc. l.* 6. *tit.* 4. f 1. *Cor.* 10. g 2. *Cor.* 6. h *Deut.* 24. i *alterum*) *vera lectio.* k *al. nec.*

Cor-

Corr. Rom. ¶ *Verba hujus capitis in epistola B. Hieronymi, & in Polycarpo proxime sequuntur post ea, quæ referuntur sup. 32. q. 7. c.* omnes causationes. *Ideoque apud ipsos initium hoc ita habet :* Neque satis animadvertere.

3 ps. Gratian. *Si autem inevitabili necessitate cogente vir in aliam provinciam fugerit, & uxor ejus eum sequi noluerit, illo vivente, illa innupta, permaneat.*

C. IV. *Quæ virum in captivitate ductum sequi noluerit, maneat innupta, quandiu vir ejus vixerit.*

Unde in Concilio apud Vermerias.

SI *a* quis necessitate inevitabili cogente in alium ducatum, seu provinciam fugerit, & ejus uxor, cum valet, & potest, amore parentum & rerum suarum eum sequi noluerit, ipsa omni tempore, quamdiu vir ejus quem secuta non fuit, vivit, semper innupta permaneat.

4 ps. Gratian. *Quod autem de conjugatis auctoritate Leonis Papæ dicitur, hoc etiam de virginibus intelligendum est, ut si præter conscientiam viro nupserint alieno, non teneantur.*

C. V. *Non est adultera virgo, quæ nesciens viro nupsit alieno.*

Unde Augustinus *in libro de fide & operibus, c. 7.*

SI virgo *b* nesciens viro nupserit alieno, hoc si semper nesciat, nunquam ex hoc erit adultera. Si autem sciat, jam hoc esse incipiet, ex quo cum alieno viro sciens cubaverit : sicut in jure prædiorum tamdiu quisque bonæ fidei possessor rectissime dicitur, quamdiu se possidere ignorat alienum : cum vero scierit, nec ab aliena possessione recesserit, tunc malæ fidei possessor perhibetur, tunc juste injustus possessor vocabitur.

5 ps. Gratian. *Hinc* c *etiam ignorantia excusat eum, qui nesciens dormivit cum sorore uxoris suæ.*

C. VI. *Non cogatur legitimam dimittere uxorem, qui nesciens dormivit cum ejus sorore.*

Unde in Concilio Triburiensi, (*An.* 895.)

IN lectum mariti *d* absente uxore soror ivit uxoris, quam ille uxorem putans suam esse, dormivit cum ea. Super hoc visum est, si ipse per securitatem veram hoc probaverit, quod inscius fecerit hoc scelus, pœnitentiam quidem, quæ sibi indicta fuerit, agat, & legitimum suum conjugium habere permittatur. Illa vero vindicta digna affligatur, & in æternum conjugio privetur.

C. VII. PALEA.

[*Item* Hermes *in libro Pastoris, mandato quarto.*]

EGo dixi *e* pastori : Domine, si quis habuerit uxorem fidelem in Domino, & invenerit hanc in adulterio, nunquid peccat vir, si cum illa concumbit *f*? Et dixit mihi : Quamdiu nescit peccatum ejus, sine crimine est vir vivens cum illa. Si autem scit vir uxorem suam deliquisse, & non egerit pœnitentiam mulier, sed permanet in fornicatione sua, & coierit *g* vir cum illa, reus erit peccati ejus, & particeps mœchationis illius. Et dixi illi : Quid ergo, si permanserit in vitio suo mulier? & dixit : Dimittat illam vir, & vir per se maneat. Quod si dimiserit mulierem suam, & aliam duxerit, & ipse mœchatur. Et dixi illi : Quid, si mulier dimissa pœnitentiam egerit, & voluerit ad virum suum reverti, nonne recipietur a viro suo? Et dixit mihi : Imo, si non receperit eam vir suus, peccat, & magnum peccatum sibi admittit : sed debet recipere peccatricem, quæ pœnitentiam egit. Ergo non debet dimissa conjuge sua vir aliam ducere. Hic actus similis est in viro & muliere.

a *Burch. l. 9. c. 54. Ivo p. 8. c. 189. Pann. l. 6. c. 91.* b *Polyc. ibid.* c *al. Sic.* d *Burch. lib. 17. c. 4. & lib. 19. c. 273.* e *Ivo p. 8. c. 241. Pann. l. 7. c. 38. Sent. dist. 35.* f *convivit?*] *orig. ext. de adult. c. si vir.* g *convivit*] *orig.*

Corr. Rom. ¶ *In hoc capite emendata & addita non nulla sunt ex originali, & cæteris collectoribus.*

6 ps. Gratian. *De simpliciter vero fornicantibus, vel cum duabus sororibus, vel cum matre & filia, vel cum patre & filio, idem accipiendum : ut ignorantibus conjugia non negentur, scientibus perpetuo prohibeantur.*

C. VIII. *Matrimonia non prohibentur contrahere, quorum incestum ignorantia excusat.*

Unde in eodem Concilio Triburiensi *legitur.*

SI quis *a* cum duabus sororibus fornicatus fuerit, & sororem soror ab eodem antea stupratam nescierit, vel α si ipse sororem ejus, quam antea stupraverat, non intellexerit, si digne pœnituerint, & se continere non valuerint, post annos septem conjugia illis non negentur. Si autem non ignoraverint, usque ad mortem a conjugio abstineant.

Corr. Rom. ¶ *Burchardus etiam citat ex Triburiensi, c. 9. Et quiddam simile habetur in Triburiensi impresso, c. 45. quemadmodum etiam in Wormaciensi, c. 33.*

¶ α Vel si ipse] *Sic restitutum est ex Burchardo. Antea legebatur,* vel se sororem.

C. IX. *De eodem.*

Item *ex eodem.*

SI *b* quis cum matre & filia fornicatus est, ignorante matre de filia, & filia de matre, ille nunquam accipiat uxorem, illæ vero, si voluerint, accipiant maritos : si autem hoc scierint ipsæ fœminæ, absque maritis perpetuo maneant.

Corr. Rom. ¶ *Gratianus hoc idem caput, quod hic citat ex Triburiensi, ſ. 35. q. 2. refert ex Concilio apud Vermerias, itemque Burchardus & Ivo : sententia habetur in Wormaciensi, c. 63.*

C. X. *De eodem.*

Item *in eodem* c.

QUidam *d* fornicatus est cum quadam muliere : postea filius nesciens factum patris, stupravit eandem. Quod cum pater resciret *e*, de se, filioque confessus est. Statuerunt melius esse, ut taliter lapsis, cum digna pœnitentia, legitima permittantur conjugia, quam forte deterius delinquant. Fornicaria autem sine spe conjugii maneat.

CAUSA XXXV.

QUidam vir mortua uxore sua aliam sibi in matrimonio copulavit, quæ uxori defunctæ quarto gradu consanguinitatis, viro autem sexta linea f adhærebat. Post triennium vero liberis ex ea susceptis, accusatur apud Ecclesiam : iste prætendit ignorantiam.

1 *Hic primum quæritur, Si liceat aliquam ex propria cognatione duci in uxorem?*

2 *Secundo, Si ex consanguinitate uxoris aliqua possit in conjugem duci?*

3 *Tertio, Usque ad quem gradum debeat quisque abstinere sive a propriis, sive ab uxoris suæ consanguineis?*

4 *Quarto, Quare usque ad sextum gradum consanguinitas computatur, ita quod nec ultra protenditur, nec infra subsistit?*

5 *Quinto, Quomodo gradus consanguinitatis computandi sunt?*

6 *Sexto, Qui jurejurando propinquitatem firmare debeant?*

7 *Septimo, An illi, qui de incestuosis nati sunt, filii reputentur?*

8 *Octavo, Si ignoranter de consanguinitate vel affinitate aliqua in uxorem ducta est, an ex dispensatione possit viro suo adhærere?*

9 *Nono, Si contigerit Ecclesiam decipi, & causa consangui-*

a *Burch. l. 17. c. 5. & l. 19. c. 273.* b ſ. *35. q. 2. si quis cum matre. Burchard. l. 17. c. 12. Ivo p. 9. c. 72.* c *Concordat. Triburiens. impressum, c. 43.* d *Burch. l. 17. c. 16. Ivo p. 9. c. 75.* e *al. rescisceret.* f *al. linea cognationis.*

nitatis aliquam a viro ſuo ſeparare, quæ poſt quadriennium nuptiis hinc inde celebratis deprehenditur non fuiſſe conſanguinea prioris, an ſecunda conjugia ſint reſcindenda, & priora ſint redintegranda.

10 *Decimo, Si relicta alicujus de propria cognatione ad ſecundas nuptias tranſierit, an proles ex eis ſuſcepta poſſit pertingere ad conſortium alicujus de cognatione prioris viri.*

QUÆSTIO I.

An liceat aliquam ex propria cognatione ducere in uxorem?

QUod autem conſanguineas noſtras, ſive uxoris noſtræ in conjugium nobis ducere liceat, exemplis & auctoritatibus probatur. *Abraham* a *namque Sarai filiam fratris ſui, ſororem videlicet Loth, in conjugem duxit. Iſaac* b *Rebeccam in uxorem accepit, quæ erat filia conſobrini matris ſuæ. Jacob* c *duas ſorores, Liam videlicet, & Rachel filias Laban avunculi ſui ſibi matrimonio ſociavit.* §. 1. *In* d *lege quoque præcepit Dominus Moyſi, ut nullus duceret uxorem, niſi de propria tribu, & familia. Item* e *ſi aliquis abſque liberis moreretur, præcipit Dominus, ut frater ejus uxorem defuncti ſibi copularet, & ex ea ſemen fratri ſuo ſuſcitaret. Porro ad quæſcunque lex ipſa pervenit, ejus præceptis probantur obnoxii, niſi quæ vel Evangelicis mandatis, vel Apoſtolicis inſtitutis evacuata monſtrantur. Nullo autem Evangelii præcepto, vel Apoſtolico inſtituto conſanguineorum conjunctiones prohibitæ inveniuntur. Unde ſicut ab initio, ita & nunc licitæ probantur.* §. 2. *His ita reſpondetur. Conſanguineorum conjunctiones alias cauſa neceſſitatis permiſſæ, alias cauſa juſtæ rationis inveniuntur imperatæ* f. *Cum enim unus vir ab initio, atque una ex latere ejus mulier a Deo formaretur, neceſſario ſorores fratribus copulabantur. Quod autem cogente neceſſitate fit, ceſſante neceſſitate pariter ceſſare oportet. Tanto ergo nunc damnabilis uſurpatur conſanguineorum conjunctio, quanto minus neceſſaria probatur. Unde hujuſmodi copula poſtea lege prohibita invenitur, Domino dicente per Moyſen* g *:* Turpitudinem ſororis tuæ non revelabis.

CAP. UNIC. *Quare conſtitutum ſit, ne conſanguineas ducamus uxores.*

Hinc Auguſtinus *ait in libro de civitate Dei 15. cap. 26.*

CUm igitur *b* genus humanum poſt *i* primam copulam viri facti ex pulvere, & conjugis ejus ex viri latere, marium fœminarumque conjunctione opus haberet, ut gignendo multiplicaretur, nec eſſent ulli homines, niſi qui ex illis duobus nati fuiſſent, viri ſorores ſuas conjuges acceperunt. Quod profecto quanto eſt antiquius compellente neceſſitate, tanto poſtea factum eſt damnabilius religione prohibente. Habita eſt enim ratio rectiſſima charitatis, ut homines, quibus eſſet utilis atque honeſtiſſima *k* concordia, diverſarum neceſſitudinum vinculis necterentur, nec unus in una multas haberet, ſed ſingulæ ſpargerentur in ſingulos, ac ſic ad ſocialem vitam diligentius colligandam *l* plurimæ plurimos obtinerent. Pater quippe, & ſocer duarum ſunt neceſſitudinum nomina. Dum α ergo habet quis alium patrem, alium ſocerum, numeroſius ſe charitas porrigit ¶. Utrumque autem unus Adam eſſe cogebatur & filiis, & filiabus ſuis, quando fratres, ſororeſque connubio jungebantur. Sic & Eva uxor ejus utique ſexui filiorum fuit & ſocrus, & mater: quæ *m* ſi duæ fœminæ fuiſſent, mater altera, & ſocrus altera, copioſius ſe ſocialis dilectio colligaret. *& infra.* §. 1. Sed hoc, unde fieret, tunc non erat: quando niſi fratres & ſorores ex duobus illis primis, nulli homines erant. Fieri ergo debuit, quando potuit, ut exiſtente copia inde ducerentur uxores, quæ non erant jam ſorores: & non ſolum iſtud, ut fieret, nulla neceſſitas eſſet, verum etiam, ſi fieret, nefas eſſet. *& inf.* §. 2. Quod humano genere creſcente & multiplicato etiam inter impios Deorum multorum, falſorumque cultores ſic obſervari cernimus, ut etiamſi perverſis legibus permittantur fraterna conjugia, melior tamen conſuetudo ipſam malit exhorrere licentiam & cum ſorores accipere in matrimonium primis humani generis temporibus omnino licuerit, ſic averſetur, quaſi licere nunquam potuerit. *& inf.* §. 3. Copulatio ergo maris & fœminæ, quantum attinet ad genus mortalium, quoddam ſeminarium β eſt charitatis: cæleſtis vero civitas opus habet, ut noxam generationis evadat.

Corr. Rom. ¶ α Dum ergo habet] *In codicibus B. Auguſtini impreſſis, & apud Ivonem, & in Pannormia legitur:* Ut ergo alium quiſque habeat patrem. *Sed viſa eſt melior lectio Gratiani.*

¶ β Seminarium] *Ivo & Pannormia habent cætera, ut Gratianus: tantum loco*, charitatis, *habent*, civitatis. *Integer vero locus B. Auguſtini hic eſt:* Copulatio ergo maris & fœminæ, quantum attinet ad genus mortalium, quoddam ſeminarium eſt civitatis. Sed terrena civitas generatione tantummodo, cæleſtis autem etiam regeneratione opus habet, ut generationis noxam evadat. *Verum ob gloſſam in verſic.* civitas. *nihil eſt mutatum. Alia vero multa ex ipſo potiſſimum originali ſunt emendata.*

Gratian. *Hac itaque conſuetudine, quæ ab ipſo exordio humanæ propagationis originem habuit, quam nulla lex contra jubendo evacuaverat, excuſantur Abraham, Iſaac, & Jacob, & cæteri, qui de propria cognatione ducebant uxores. Quamvis etiam alia cauſa rectiſſimæ rationis, qua id factum ſit, poſſit intelligi. Cæteris idololatria fœdatis, ſola familia* a *Heber in cultu unius Dei remanſit. Unde Abraham a Chaldæis cum fratre ſuo Aram in ignem, quē adorare noluit, prejectus eſt, ut numen ſuæ Divinitatis exurendo ſentiret, quē venerando colere contempſit. Ne ergo ex conjunctione infidelitū fideles ad idololatriā prolaberentur, & ita Deū offenderent, ſicut* b *quondā ante diluviū filii Dei commiſti filiabus hominū, ipſū ad iracundiā provocaverant, rectiſſime cautū eſt: ut Patriarchæ viri ſanctiſſimi nonniſi de propria cognatione, id eſt, de familia fideliū ſibi uxores acciperent. Hinc etiā cum filii Iſrael intraturi terrā promiſſionis a Domino audirent, ne filias Chananæorū ſibi in uxores acciperēt, nec ſuas eis nuptui traderent, ſtatim ſubjunxit Dominus:* Ne *c* faciant vos recedere a Deo veſtro, & fornicari cum Diis alienis. *Hinc etiā* d *Eſdras, Idumæas, atque aliarum nationū mulieres, per quas filii Iſrael ibant ad Deos alienos, ab eis ſeparari juſſit.* §. 1. *Eſt etiā alia cauſa, quare conſanguineorū conjunctiones in populo Dei primū permiſſæ, vel potius imperatæ fuerunt. Deus enim ſic ab initio ſalutē humani generis diſpenſavit, ut primitivam Eccleſiam in illo populo inſtitueret, qui ſibi carnis conſanguinitate erat propinquus. Unde de plebe Judaica primum Apoſtolos elegit, quos quaſi fundamentū Eccleſiæ inſtituit, quorū prædicatione de eadē plebe multi ad Deum converſi, in ſeipſis originem Eccleſiæ præſtiterunt. Deinde in cæcitate ſuæ perfidiæ Judaica plebe relicta ad gentes, quæ tam fide, quā cognatione carnis a Chriſto erant alienæ, prædicatio Evangelica translata eſt: & quaſi conſanguineæ copulā Chriſtus aſpernatus, de aliena cognatione ſibi uxorē elegit, adimplens illud, quod per Prophetā* e *promiſerat:* In peccatis veſtris dimiſi matrē veſtrā, quaſi adulterā & repudiatā. *Et itē per aliū* f *Prophetā:* Vocabo non plebē meam, plebem meam. *In hujus ergo rei Sacramentum conſanguineorum conjunctiones primū in Dei populo permiſſæ ſunt, nunc autem prohibitæ. Et quia non* g *in una familia tantum, ſed in omni multitudine gentium populus fideliū*

a *Geneſ.* 11. b *Gen.* 24. c *Gen.* 29. d *Num.* 36. e *Deut.* 25. f *al. impetratæ.* g *Levit.* 18. h *Ivo p.* 8. *c.* 39. *Pann. l.* 7. *c.* 52. i *Gen.* 2. k *honeſta*] *orig.* l *al. colligendam.* m *al. quod.*

a *Geneſ.* 11. b *Geneſ.* 6. c *Deuter.* 7. d 1. *Eſdræ* 10. e *Eſa.* 50. f *Oſeæ* 4. g *Oſeæ* 2.

inve-

invenitur, non de propria cognatione, sed de qualibet alia cuique uxorem ducere conceditur. §.2. Illud autem, quod præcepta legis servanda dicuntur, quæ nec Evangelicis, nec Apostolicis institutis evacuata probantur, verum quidem est: sed cum omnia figuralia Apostolus a *probet ad tempus esse data, atque ideo veniente veritate affirmet illa non ultra esse servanda, hoc autem, ut supra monstratum est, causa sacramenti a Deo institutum esse probetur; & hoc cum cæteris figuralibus evacuatum certissime constat: quanquam, sicut Apostolus quædam* b *consulendo addidit, quæ Evangelicis præceptis non inveniebantur definita, nec tamen ideo tanquam temeraria vel superflua ab Apostolis sunt repudiata: sic & Ecclesia post Apostolica instituta, quædam consilia* c *perfectionis addidit, utpote de continentia ministrorum, de confectione mysteriorum, de celebratione officiorum: quæ nullatenus respuenda sunt, diligenti veneratione suscipienda. Consanguineorum ergo conjunctiones, quamvis Evangelicis & Apostolicis præceptis non inveniantur prohibitæ, sunt tamen fugiendæ, quia Ecclesiasticis institutionibus inveniuntur terminatæ* d.

QUÆSTIO II. & III.

An ex consanguinitate uxoris aliqua possit in Conjugem duci? Et usque ad quem gradum debeat quisque abstinere sive a propriis sive ab uxoris consanguineis?

QUia ergo a consanguineorum conjunctionibus, *sicut probatum est*, abstinere oportet, *videndum est, usque ad quem gradum a consanguineis propriis abstinere oporteat, vel si ex cognatione propriæ uxoris aliquam duci in uxorem liceat?*

C. I. *Usque ad septimam generationem nullus de sua cognatione ducat uxorem.*

De his ita scribit Gregorius Papa *in Concilio* α *Meldensi* e, (*forte an.* 600.)

DE affinitate *f* consanguinitatis per gradus cognationis placuit usque ad septimam generationem observare. Nam & hæreditas rerum per legales instrumentorum diffinitiones sancita, usque ad septimum gradum protendit hæredum successionem. Non enim succederent, nisi eis de propagine cognationis deberetur.

Corr. Rom. ¶ α Concilio Meldensi.] *Burchardus, Ivo, auctor Pannormiæ citant tantum ex Concilio Meldensi: Magister, Gregorius, Polycarpus, ita habent*: Gregorius in decretis. *At fieri facile potuit, ut Gregorii decretum in aliquo Meldensi Concilio referretur, unde orta sit ista Gratiani citatio.*

C. II. *Infamia notentur, qui consanguineas ducunt uxores.*

Item Calixtus Papa, *epistola secunda ad Episcopos Galliæ.* (*Ann.* 222. *Roma in Galliam.*)

CONjunctiones *g* consanguineorum fieri prohibete, quandos has & divinæ, & seculi prohibent leges. Leges ergo divinæ, hoc agentes, & eos, qui ex eis prodeunt, non solum ejiciunt, sed & maledictos appellant. Leges vero seculi infames tales vocant, & ab hæreditate repellunt. Nos vero sequentes patres nostros, & eorum vestigiis inhærentes, infamia eos notamus, & infames esse censemus, quia infamiæ maculis sunt aspersi: nec eos viros, nec accusationes eorum, quos *h* leges seculi rejiciunt, suscipere debemus. *& infra.* §.1. Eos autem consanguineos dicimus, quos divinæ, & Imperatorum *i*, ac Romanorum, atque Græcorum leges consanguineos appellant, & in hæreditate suscipiunt, nec repellere possunt.

C. III. *Affines in quinta generatione copulari possunt: in quarta si fuerint inventi, non separentur.*

Item Fabianus Papa.

DE propinquis *a*, qui ad affinitatem per virum & uxorem veniunt, defuncta uxore vel viro, in quinta generatione conjungantur: in quarta, si inventi fuerint, non separentur. In tertia vero propinquitate non licet uxorem alterius accipere post obitum ejus. Æqualiter *b* vir conjungatur in matrimonio eis, quæ sibi consanguineæ sunt, & uxoris suæ consanguineis post mortem suæ uxoris.

CAP. IV.

Idem.

QUi propinquam sanguinis uxorem ducunt, & separantur, non licebit eis, quamdiu utrique vivunt, alias uxores sibi in conjugio sociare, [nisi *c* ignorantia excusentur.]

C. V. *Non prohibetur ducere uxorem, qui ignoranter incestum committit.*

Unde in Concilio apud Vermerias.

SI quis *d* cum matre & filia fornicatus est, ignorante matre de filia, & filia de matre, ille nunquam accipiat uxorem: illæ vero, si voluerint, accipiant maritos. Si autem hoc scierint ipsæ fœminæ, absque maritis perpetuo maneant.

Corr. Rom. ¶ *De capite hoc dictum est sup.* 34. *q.* 1. *&* 2.

CAP. VI.

Item ex eodem.

SI homo *e* fornicatus fuerit cum muliere, & frater ejus nesciens eandem duxerit uxorem, frater, eo quod fratri crimen celaverit, septem α annos pœniteat, & post pœnitentiam nubat. Mulier autem usque ad mortem pœniteat, & sine spe conjugii maneat.

Corr. Rom. ¶ *Burchardus etiam, & Ivo citant ex Concilio apud Vermerias, c.* 5. *sententia vero habetur in Triburiensi, c.* 44.

¶ α Septem annos] *Hæ duæ voces absunt a Burchardo & Ivone. Apud Burchardum tamen libro* 19. *c.* 5. *ubi Sacerdos de hoc peccato interrogat pœnitentē, & consilium dat, hæc leguntur*: Si feciſti, eo quod fratrem tuum crimen celasti, septem annos per legitimas ferias pœniteas. *In Triburiensi autem* prædura arceatur pœnitentia, & condigna castigatione.

Gratian. *De his vero, qui ignoranter conjunguntur, cæteræ auctoritates intelligendæ sunt.*

C. VII. *Ex propinquitate sui sanguinis vel uxoris usque in septimum gradum nullus ducat uxorem.*

Unde Julius Papa, (*forte an.* 345. *Romæ.*)

NUllum in *f* utroque sexu permittimus ex propinquitate sui sanguinis, vel uxoris usque ad septimum generis gradum uxorem ducere, vel incesti macula copulari *g*. Præterea quoque illud adjecimus, quoniam sicut non *h* licet cuiquam Christiano de sua consanguinitate, sic etiam nec licet de consanguinitate uxoris suæ conjugem ducere, propter carnis unitatem.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc usque ad versic.* Præterea, *Burchardus, Ivo, & Pannormia (nam Magister ut Gratianus) citant ex Concilio Aurelianensi, c.* 10. *Ac sane in* 3. *Aurelianensi impresso, c.* 10. *multa leguntur ad hāc rem pertinentia. Reliqua vero hujus capitis pars in Pannormia (nam cæteri collectores non habent) ex eodem Concilio refertur: sed a Gratiano sup.* 27. *q.* 2. *c.* qui desponsatam, *tribuitur Gregorio.*

a *Rom.* 8. b *Gal.* 5. c *al. consilio.* d *al. interminatæ.* e *Concor. Nicol. in Conc. Rom.* f *Sent.* 4. *dist.* 41. *Polyc. l.* 6. *tit.* 4. *Burch. l.* 7. *c.* 16. *Ivo p.* 9. *c.* 51. *Pann. l.* 7. *c.* 81. g *Polyc. ibid. Burch. l.* 7. *c.* 1. *Ivo p.* 9. *c.* 22. *Simile in Concil. Innocentii II.* h *al. quat.* i *Imperator Romanorum.*

a *Sent.* 4. *dist.* 41. *abrogatur per c. pen. de consanguin.* b *Inf. ead. c. æqualiter. Polyc. l.* 6. *tit.* 4. *ex Julio.* c *Fortasse ista Gratiani.* d *Sup.* 34. *q.* 1. *&* 2. *si quis cum matre.* e *Burch. l.* 7. *c.* 13. *Ivo p.* 9. *c.* 73. f *Sent.* 4. *dist.* 41. *Burch. l.* 7. *c.* 14. *Ivo p.* 9. *c.* 49. *Pann. l.* 7. *c.* 79. g *al. commaculari.* h *Sup.* 27. *q.* 2. *c. qui desponsatam.*

C. VIII. *Inceſtuoſi nullo ſunt digni nomine conjugis.*

Item ex Concilio Agathenſi, *cap.* 61. (*An.* 506. *in Gallia.*)

DE inceſtis * conjunctionibus nihil prorſus veniæ reſervamus, niſi cum adulterium ſeparatione ſanaverint. Inceſtuoſos *b* vero nullo conjugii nomine deputandos, quos etiam deſignare funeſtum eſt. §. 1. Hos α enim *c* cenſemus eſſe, ſi quis relictam fratris, (quæ pene prius ſoror extiterat) carnali conjunctione polluerit: ſi quis frater germanam uxorem acceperit: ſi quis novercam duxerit: ſi quis conſobrinæ ſuæ ſe ſociaverit: ſi quis relictæ, vel filiæ avunculi miſceatur, aut patri filiæ, aut privignæ ſuæ: aut qui ex propria conſanguinitate aliquam, aut quam conſanguineus habuit, concubitu polluerit, aut duxerit uxorem. Quos omnes & olim, & nunc *d* ſub hac conſtitutione inceſtos eſſe non dubitamus; & inter catechumenos uſque ad legitimam ſatisfactionem manere & orare præcipimus. Quod ita præſenti tempore prohibemus, ut ea, quæ ſunt hactenus conſtituta *e*, non diſſolvamus. §. 2. Sane quibus conjunctio illicita interdicitur, habeunt β ineundi melioris conjugii libertatem.

Corr. Rom. ¶ α Hos enim] *Ita eſt in Agathenſi. In Arelatenſi autem* 3. *c.* 2. (*ubi idem repetitur*) *& apud Ivonem hæc conjunguntur cum ſuperioribus, & legitur*, hos eſſe. *In Epaunenſi*, *c.* 30. (*in quo idem tractatur argumentum*) *ductus orationis longe diverſus eſt. In ſecundo autem Turonico*, *c.* 22. (*ubi refertur caput illud Concilii Epaunenſis*) *ita ſcribitur:* Inceſtus vero, nec ullo conjugii nomine prædicandos, præter illos, quos dinumerare funeſtum eſt, hos eſſe cenſemus. *In Capitularibus adjectis*, *c.* 200. *ſunt nonnullæ partes hujus capitis ex epiſtolis Gregorii Papæ, B. Bonifacio Archiepiſcopo Moguntino miſſis.*

¶ α Habebunt] *Sic in Agathenſi, & apud Ivonem. In Epaunenſi legitur*, non habebunt. *Sed in Turonico, in quo citatur Epaunenſe*, habebunt. *Sic etiam infr. q.* 8. *c.* hæc ſalubriter, *ex Gregorio. In Capitulari autem indicato plenius hæc ſententia exponitur;* Sed quibus illicita conjunctio interdicitur, niſi hi ſunt, quos ſanctorum Patrum decreta conjugio copulari prohibent, habuerunt ineundi melioris conjugii libertatem.

C. IX. *Inceſtuoſi uſque ad ſatisfactionem excommunicentur.*

Item ex Concilio Ilerdenſi, *cap.* 4. (*An.* 524. *in Hiſpan.*)

DE his qui *f* inceſti *g* pollutione ſe maculant, placuit ut quouſque in ipſo deteſtando & illicito carnis contubernio perſeverant, uſque ad Miſſam tantum catechumenorum in Eccleſia admittantur: cum quibus etiam nec cibum ſumere ulli *h* Chriſtianorum, ſicut Apoſtolus juſſit, licebit *i*.

C. X. *Nullus ducat in uxorem a conſanguineo cognitam, vel aliqua pollutione maculatam.*

Item Gregorius Papa *ad Felicem Meſſanæ civitatis Epiſcopum*, *lib.* 12. *epiſt.* 31. (*An.* 604.)

NEc eam, *k* quam aliquis ex propria conſanguinitate conjugem habuit, vel aliqua illicita pollutione maculavit, in conjugium ducere, ulli profecto licet Chriſtianorum, aut licebit: quia inceſtuoſus eſt talis coitus, & abominabilis Deo & cunctis hominibus. Inceſtuoſos *l* vero nullo conjugii nomine deputandos a ſanctis Patribus dudum ſtatutum eſſe legimus.

Gratian. *Naturæ videlicet ordine; ſi vero extraordinarie, non ſic.*

a *Et in Arel.* 3. *c.* 2. *in Epaunenſi*, *c.* 30. *In Turonico* 2. *c.* 22. *in Cap. adjectis*, *c.* 200. b *al. inceſtos.* c *Burch. l.* 8. *c.* 4. *Ivo p.* 9. *c.* 25. *&* 40. d *al. atque ſub hac.* e *al. inſtituta.* f *Burch. l.* 7. *c.* 3. *Ivo p.* 8. *c.* 29. g *al. inceſta.* h *al. ullum.* i *al. oportet.* k *Ivo p.* 9. *c.* 26. l *Sup. ead. de inceſtis.*

C. XI. *Extraordinaria pollutio in naturalibus non impedit matrimonium.*

Ait enim Urbanus Papa II. *Hugoni Gratianopolitano* α *Epiſcopo.*

EXtraordinaria * pollutio non β niſi in naturalibus admiſſa, vel ſæpius reiterata *b* circa maritalem affectum γ, ſi præbitis ſacramentis ita eſſe conſtiterit, quemadmodum nobis tuis ſignificatum eſt literis, non videtur matrimonium impedire, quamvis ipſa ſit criminoſa & damnabilis,

Corr. Rom. ¶ α Gratianopolitano] *Antea legebatur*, Urbanus II. Gratiano, Neapolitano Epiſcopo. *Emendatum eſt ex Polycarpo: & hujus Hugonis mentio eſt apud Sigebertum ann.* 1084. *& apud Tritemium in Guidone V. Carthuſiæ Abbate.*

¶ β Non niſi] *In Polycarpo eſt*, niſi in naturalibus admiſſa.

¶ γ Affectum] *In eodem legitur*, effectum.

C. XII. *Nullus ducat in conjugem relictam conſanguineorum uxoris* α *ſuæ uſque in tertiam generationem.*

Item Julius Papa.

ET hoc quoque *c* ſtatutum eſt, ut relictam patris uxoris ſuæ, relictam fratris uxoris ſuæ, relictam filii uxoris ſuæ, nemo ſibi in matrimonium ſumat: relictam conſanguineorum uxoris ſuæ, uſque in tertiam progeniem nemo in uxorem ſumat: in quarta autem, & in quinta, ſi inventi fuerint, non ſeparentur.

Corr. Rom. ¶ α Uxoris ſuæ] *Sic emendatum eſt ex vetuſtis. Nam in vulgatis erat*, ſuorum.

C. XIII. *A conſanguineis propriis, vel uxoris, pariter cuique eſt abſtinendum.*

Item.

ÆQualiter *d* vir conjungatur conſanguineis propriis, & conſanguineis uxoris ſuæ.

C. XIV. *In parentela propria & conjugis eadem conſanguinitas eſt obſervanda.*

Item Iſidorus *ex Concilio Macienſi.*

SAne *e* conſanguinitas, quæ in proprio viro obſervanda eſt, hæc nimirum in uxoris parentela de lege nuptiarum cuſtodienda eſt. Quia enim conſtat eos duos eſſe in carne una communis illis utraque *f* parentela cenſenda eſt, ſicut ſcriptum eſt *g*: *Erunt duo in carne una.*

Corr. Rom. ¶ *In Pannormia citatur, ut hic. Hugo autem*, ex Concilio Maticenſi. *Burchardus*, Matiſcenſi. *Ivo*, Maticeno, *nulla Iſidori mentione facta. In Polycarpo conjuncte ponitur cum c.* conjunctiones. *ſup. eadem, quod quidem eſt Calixti. Extat autem in Concilio Cabilonenſi* 2. *c.* 29. *& in Wormacienſi eſt ſecunda pars canonis* 78.

C. XV. *Nurus non eſt aliter deputanda, quam filia.*

Item Auguſtinus *lib.* 22. *contra Fauſtum*, *c.* 61.

SI vir & uxor non jam duo, ſed una caro ſunt, non aliter eſt nurus deputanda, quam filia.

C. XVI. *Uſque ad ſeptimam generationem progeniem ſuam unumquemque ſervare oportet.*

Item Gregorius Papa h *Epiſcopis Galliæ.*

PRogeniem *i* ſuam unumquemque α uſque ad ſeptimam decernimus obſervare generationem: & quam-

a *Polyc. l.* 6. *tit.* 1. b *al. repetita.* c *Sent.* 4. *diſt.* 42. d *Sup. ead. c. de propinquis. Sentent.* 4. *diſt.* 41. *Polyc. l.* 6. *tit.* 4. *Burch. l.* 7. *c.* 6. *Ivo p.* 9. *c.* 43. e *Hugo de S. Vict. de ſacram. l.* 2. *p.* 11. *Sent. ibid. Burch. l.* 7. *c.* 8. *Ivo part.* 9. *c.* 44. *Pann. l.* 7. *c.* 69. f *al. utrinque.* g *Gen.* 2. h *In regeſto B. Gregor. l.* 12. *epiſt.* 31. *ad Felicem.* i *Hugo ibid. Sent.* 4. *diſt.* 40. *Polycarp. l.* 6. *tit.* 4. *Anſel. l.* 10. *c.* 40. *Burch. l.* 7. *c.* 11. *Ivo part.* 9. *c.* 26. *Pannorm. l.* 7. *c.* 76.

diu

diu se agnoscant affinitate propinquos, ad conjugalem copulam accedere denegamus: Quod β si fecerint, separentur.

Corr. Rom. ¶ *Burchardus & citat & refert ut Gratianus, Hugo, auctor Polycarpi, & Magister citant absolute Gregorium. Anselmus & Ivo ex epistola B. Gregorii ad Felicem. In Pannormia est conjuncta utraque inscriptio, hoc modo:* Ex epistola Gregorii Episcopis Galliæ missa, epistola 31. lib. 12. *Extat vero caput hoc in Capit. l. 6. c. 80. & in adjectis est prior pars capitis* 200. *quod in indice tribuitur Gregorio Papæ ex epistolis B. Bonifacio Archiepiscopo Moguntiæ missis. Ac sane in ultima Gregorii II. epistola tomis Conciliorum inserta, legitur prior pars usque ad vers.* Generationem.

¶ α Unumquemque) *Apud B. Gregorium, Anselmum, & Ivonem hoc loco sunt interjecta:* de his, qui fideliter edocti sunt, & jam firma radice plantati stant inconvulsi.

¶ β Quod si fecerint, separentur.) *Hæc non habentur, nisi apud Burchardum. Apud B. Gregorium, Anselmum, & Ivonem sequuntur conjuncte cum superioribus verba capitis,* nec eam, *supra eadem.*

C. XVII. *De eodem.*

Item Nicolaus Papa II. *Amalphitanæ Ecclesiæ Suffraganeis.*

DE *a* consanguinitate sua uxorem nullus ducat usque post *b* generationem septimam, vel quousque parentela cognosci poterit. §. 1. Laicus vero uxorem simul & concubinam habens non communicet Ecclesiæ.

C. XVIII. *Quousque inter aliquos generatio recordatur, aut in memoria retinetur, sibi invicem non copulentur.*

Item ex Concilio Wormaciensi, *cap.* 32. (*an.* 868.)

IN copulatione *c* fidelium, generationis numerum non definimus, sed id statuimus, ut nulli Christiano liceat de propria consanguinitate seu cognatione uxorem accipere, usque dum generatio recordatur, cognoscitur, aut in memoria retinetur.

C. XIX. *Ex propinquitate sui sanguinis usque ad septimum gradum nullus ducat uxorem.*

Item ex Concilio Lugdunensi *d*.

NUlli *e* ex propinquitate sui sanguinis, usque ad septimum gradum uxores ducant: neque sine benedictione Sacerdotis. Qui autem nupturi erunt, a Sacerdote benedicti nubere audeant, nec aliter præsumant.

Corr. Rom. ¶ *Cæteri etiam collectores citant ex Lugdunensi. In nonnullis Gratiani codicibus est,* ex Lugdensi. *B. Bonifacius in epistola ad Zachariam Papam mentionem facit Synodi Lugdunensis, habitæ a discipulis B. Gregorii, in qua de incestis actum fuerat. Simile habetur in Capitul. lib. 6. cap.* 128. *In Concilio etiam Rhemensi Trosleiano, cap.* 8. *inter alia multa leguntur hæc:* Et alibi est in canonibus præceptum, ut nemo usque ad affinitatis lineam, & propinquitatem sui sanguinis connubia ducat: neque virginibus sine benedictione Sacerdotis quis nubere præsumat.

Gratian. *Præmissis auctoritatibus quisque prohibetur a conjunctione consanguineorum usque ad septimam generationem. Sed objicitur illud* Gregorii *ad* f *Augustinum Anglorum Episcopum, c.* 6.

C. XX. *Anglis permittitur, ut in quarta vel in quinta generatione copulentur.*

QUædam *a* lex terrena in Romana republ. permittit, ut sive fratris & sororis, seu duorum fratrum germanorum, seu duarum sororum filius & filia misceantur. Sed experimento didicimus, ex tali conjugio sobolem non posse succrescere: & sacra lex prohibet cognationis turpitudinem revelare. Unde necesse est, ut in quarta α, vel quinta generatione fidelium licenter sibi conjungantur. §. 1. Sed idem humillimus Pater Gregorius post multum temporis a Felice Messanæ Siciliæ civitatis Præsule requisitus, utrum Augustino scripserit, ut Anglorum in quarta generatione contracta matrimonia minime solverentur, inter cætera talem responsionem reddidit: Quod scripsi *b* Augustino Anglorum gentis Episcopo, alumno videlicet, ut recordaris, tuo, de sanguinis conjunctione, ipsi, & Anglorum genti, quæ nuper ad fidem venerat, ne a bono, quod cœperat, metuendo austeriora recederet, specialiter, & non generaliter cæteris me certissime scripsisse cognoscas. Unde & mihi omnis Romana civitas testis existit. Nec ea intentione hæc illis scriptis mandavi, ut postquam firma radice in fide fuerint solidati, si infra propriam consanguinitatem inventi fuerint, non separentur, aut infra affinitatis lineam, id est, usque ad septimam generationem jungantur. Sed adhuc illos neophytos existentes, sæpissime eos prius illicita docere *c*, & verbis ac exemplis instruere, & quæ post de talibus egerint, rationabiliter & fideliter excludere oportet. Nam juxta Apostolum *d*, qui ait: *Lac dedi vobis potum, non escam*, ista illis modo, non posteris, ut præfixum est, temporibus tenenda indulsimus, ne bonum, quod infirma adhuc radice plantatum erat, erueretur, sed aliquantulum firmaretur, & usque ad perfectionem custodiretur.

Corr. Rom. ¶ *Verba hujus capitis usque ad versic.* Sed idem. *sunt apud B. Gregorium. Verum simul hæc sequentia sunt apud Joannem Diaconum in vita B. Gregorii lib. 2. cap.* 38. *alit.* 37. *Hugo, Burchardus, Ivo & Pannormia citant,* ex epistola Joannis Constantinopolitani Episcopi ad Felicem Episcopum Siciliæ. *Recitantur præterea hæc eadem B. Gregorii verba in duabus epistolis Alexandri II. una, quæ refertur ab Ivone part. 9. cap.* 6. *& in Pannormia lib. 7. c.* 55. *&* 56. *altera, quæ refertur infr. quæst. 5. c.* ad sedem. *Multa autem in hoc capite restituta sunt ex B. Gregorio, & Joanne Diacono.*

¶ α In quarta,] *Apud B. Gregorium, nec multo secus apud Joannem Diaconum est,* necesse est, ut jam tertia vel quarta generatio fidelium licenter sibi jungi debeat. Nam secunda, quam diximus, a se omnino debet abstinere, & *modo recitatur in epistola Alexandri infr. quæst. 5. c.* Ad sedem. §. Hanc computationem 5. *In altera tamen ejusdem Alexandri epistola, quæ proxima superiore notatione est indicata, legitur,* jam quarta vel quinta. *Et hanc lectionem secutus est ille, qui hoc loco casum appposuit.*

C. XXI. *In quinta vel sexta generatione nullus amplius copuletur conjugio.*

Item objicitur illud Cabilonensis Concilii.

CONtradicimus *e*, ut in quarta, vel in quinta, sextaque generatione nullus amplius conjugio copuletur. Ubi autem post interdictum factum fuerit inventum, separetur.

---

a *Habetur in Synodo Episcoporum* 13. *in Basilica Constantiniana, c.* 11. *&* 12. *Sentent. ibid.* b *al. ad.* c *Burchard. lib. 7. cap. 2. Ivo part. 9. cap.* 39. *Pann. lib. 7. c. 76.* d *Capit. l. 6. c.* 128. e *Sent. ibid. Burch. lib. 7. cap.* 13. *Ivo part. 9. c.* 48. *Pannorm. l. 7. c.* 78. *Capit. l. 6. c.* 28. f *Joan. Diaconus in vita B. Gregorii lib. 2. cap.* 37. *&* 38. *Beda lib. 1. hist. cap.* 27.

a *Hugo de S. Vict. l. 2. p.* 11. *c.* 16. *Sent. 4. dist.* 40. *Ivo p. 9. c. 6.* 55. 56. *Burch. l. 7. cap.* 19. *&* 20. *Pann. lib. 7. cap.* 65. *&* 71. *Ansel. lib.* 10. *cap.* 31. *Polyc. lib 6. tit. 4. In Cod. Theod. tit. de incest. nupt. ubi hodie deest.* b *Lib. 12. epist.* 31. c *al. docere vitare.* d 1. *Corinth.* 3. e *Hugo ibid. Burch. lib. 7. cap.* 18. *Ivo p. 9. c.* 54. *Pann. l. 7. c.* 70. *Sent. ibid.*

Corr.

Corr. Rom. ¶ *Ex Cabilonensi citant cæteri etiam collectores, & Hugo. Extat lib. 5. Capit. c. 99. Exceptis autem verbis illius*, vel quinta, sextaque, *reliqua fere eadem leguntur in Concilio Maguntino sub Carolo, c. 54. & altero Maguntino sub Rabano, cap. 30. & in Wormaciensi in priore parte canonis 78. Nam posterior pars est c.* fane consanguinitas, *supra allatum.*

Gratian. *Hac auctoritate, dum sexta generatione interdicitur conjugium, in septima permitti videtur. Sed gradus cognationis secundum quosdam varie computantur. Alii namque patrem in primo gradu, filios in secundo ponunt. Alii primum gradum filios appellant, negantes gradum cognationis inter patrem & filium esse, cum una caro probentur pater & filius. Auctoritates ergo, quæ consanguinitatis copulam usque in septimum gradum prohibent, patrem ponunt in primo gradu; illæ vero, quæ usque ad sextum gradum prohibent, primum gradum filios appellant: atque ita fit, ut eædem personæ secundum hanc diversitatem inveniantur in sexto, vel septimo gradu.* §. 1. *Item illud Fabiani* a, *quo affines in quinta generatione copulari jubentur, videtur esse contrarium illi decreto Julii Papæ.* b Sicut non licet ulli Christiano de sua consanguinitate uxorem ducere, sic etiam non licet de consanguinitate uxoris suæ conjugem ducere propter carnis unitatem. *Similiter etiam invenitur contrarium illi capiti Gregorii:* Nec *c* eam, quam ex propria consanguinitate conjugem habuit, &c. *Sed illud Fabiani intelligendum est de duabus sororibus, vel personis inter se affinitate conjunctis, ut sunt uxores duorum fratrum, si contigerit unam earum alicui matrimonio copulari, post mortem ejus vir non poterit affinem superstitem in conjugem ducere, nisi in quinto gradu affinitatis inveniantur. Unde, qui novercam alicujus in uxorem duxerit, post mortem ejus uxorem privigni ducere non poterit. Hinc etiam idem Julius Papa alibi* d *ait*: Relictam consanguineorum uxoris suæ (*non ait consanguineam uxoris suæ, sed relictam consanguineorum uxoris suæ*) usque in quartam generationem nullus ducat in uxorem. *Paschalis vero Papa II. scribens Rhegino Episcopo, tertium genus affinitatis assignat, cujus copula non ultra secundum gradum invenitur prohibita. Ait enim:*

C. XXII. *Duorum consobrinorum conjuges uni eidemque nubere non possunt.*

POrro duorum *e* consobrinorum conjuges, quamvis diversis temporibus, viro uni alteram post alterius obitum nubere, ipsa, præter auctoritatem canonicam, publicæ honestatis justitia contradicit. Et novit prudentia tua, quia ita ab uxoris, sicut a viri consanguineis abstinendum est.

Gratian. *Illud autem Gregorii & Julii Papæ intelligitur de consanguinitate viri vel uxoris, ut post mortem alicujus eorum nulli de cognatione defuncti superstes matrimonio copuletur. Demonstratum est, usque ad quem gradum quisque a propria consanguinitate vel cognatione suæ uxoris abstinere debeat.*

QUÆSTIO IV.

Quare usque ad sextum gradum consanguinitatis conjunctio prohibeatur?

MOdo quæritur, *Quare usque ad sextum gradum consanguinitatis conjunctio prohibeatur? De his ita scribit* Isidorus *Etymologiarum lib. 9. c. 6.*

CAP. UNIC. *Quare usque ad sextum gradum consanguinitas observetur.*

COnsanguinitas *f* dum se paulatim propaginum ordinibus dirimens, usque ad ultimum gradum subtraxerit, & propinquitas esse desierit, eam rursus lex matrimonii vinculo repetit, & quodammodo revocat fugientem. Ideo autem usque ad sextum generationis *g* gradum consanguinitas constituta est, ut sicut sex ætatibus mundi generatio, & hominis status finitur, ita propinquitas generis tot gradibus terminaretur.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc emendatum est ex B. Augustino, lib. 15. de civit. Dei, cap. 16. unde primo videtur sumptum.*

QUÆSTIO V.

Quomodo Gradus Consanguinitatis computandi sunt?

DE *gradibus vero consanguinitatis, quomodo computandi sint*, Isidorus a *sic loquitur:*

C. I. *Quomodo dirimuntur gradus, consanguinitatis.*

SEries *b* consanguinitatis sex gradibus hoc modo dirimitur: filius & filia, quod est frater & soror, sit ipse truncus: illis seorsum sejunctis, ex radice illius trunci egrediuntur isti ramusculi, nepos, neptis primus: pronepos, proneptis secundus: abnepos, abneptis tertius: atnepos, atneptis quartus: trinepos, trineptis quintus: trinepotis filius, & trinepotis filia sextus.

Corr. Rom. ¶ *Burchardus, & Ivo, & Pannormia, qui citant partim Isidorum, partim ex dictis Isidori, ex hoc, & capite*, consanguinitas. *supra q. 4. unum caput faciunt, & habent:* Series consanguinitatis septem gradibus, &c.

C. II. *Quomodo sunt computandi gradus consanguinitatis.*

Item Alexander Papa II. *omnibus Episcopis & Clericis, nec non Judicibus per Italiam constitutis. (an. 1056.)*

AD sedem *c* Apostolicam perlata est quæstio novitèr exorta de gradibus consanguinitatis, quam quidam legum & canonum imperiti excitantes, eosdem propinquitatis gradus contra sactos canones, & Ecclesiasticum morem numerare nituntur, novo & inaudito errore *d* affirmantes, quod germani fratres vel sorores inter se sint in secunda generatione, filii eorum, vel filiæ, in quarta, nepotes, vel neptes eorum, in sexta. Talique modo progeniem computantes, & in hujusmodi sexto eam gradu terminantes, dicunt, deinceps viros ac mulieres inter se posse nuptialia jura contrahere. Et ad hujusmodi profanum errorem confirmandum in argumentum assumunt seculares leges, quas *e* Justinianus Imperator promulgavit de Successionibus consanguineorum. Quibus confisi, ostendere moliuntur, fratres in secundo gradu esse numeratos, filios eorum in quarto, nepotes in sexto. Sic seriem genealogiæ terminantes, numerationem sanctorum Patrum, & antiquam Ecclesiæ computationem ad nos usque perductam, perversa quadam calliditate disturbare nituntur. Nos vero Deo annuente hanc quæstionem discutere curavimus, in Synodo habita in Lateranensi consistorio, convocatis ad hoc opus Episcopis, & Clericis, atque judicibus diversarum provinciarum. §. 1. Denique diu ventilatis legibus, & sacris canonibus, distincte invenimus ob aliam atque aliam causam, alteram legum fieri, alterum canonum computationem. In legibus siquidem ob nihil aliud ipsorum graduum mentio facta est, nisi ut hæreditas, vel successio ab una ad alteram personam inter consanguineos deferatur. In canonibus vero ob hoc progenies computatur, ut aperte monstretur, usque ad quotam generationem a consanguineorum sit nuptiis abstinendum. Ibi præscribitur, ut hæreditas propinquis modo legitimo conferatur: hic vero, ut rite & canonice inter fideles nuptiæ celebrentur. In *f* legibus distincte non numerantur gradus, nisi

a *Sup. ead. de propinquis.* b *Sup. ead. c. nullum.* §. *præterea.* c *supr. ead. c. nec eam.* d *supr. ead. c. & hoc.* e *Polyc. l. 6. tit. 4. Anf. l. 10. c. 34.* f *Ex Aug. l. 15. de civit. Dei, c. 16.* g *al. generis.*

a *Lib. 9. Etymolog. cap. 5. sensus, non verba ipsa.* b *Sent. 4. dist. 40. Burch. l. 17. c. 10. Ivo p. 9. c. 49. Pann. lib. 7. c. 75.* c *Hugo ibid. Polyc. ibid. Anf. l. 11. c. 92. Ivo p. 9. cap. 6. Pann. l. 7. c. 55.* d *Sic tamen numerat S. Ambrosius, Epist. 66.* e *Instit. l. 3. tit. 5. & 6.* f *Eod. tit. 6. Isid. l. Etym. 9. c. 5.*

niſi uſque ad ſextum: in canonibus autem uſque ad ſeptimam diſtinguuntur generationem. Hac igitur de cauſa, quia hæreditates nequeunt deferri niſi de una ad alteram perſonam, idcirco curavit ſecularis Imperator in ſingulis perſonis ſingulos præfigere gradus. Quia vero nuptiæ ſine duabus non valent fieri perſonis, ideo ſacri canones duas in uno gradu conſtituere perſonas. §. 2. Utramque tamen computationem, ſi attente ac ſubtiliter perſpecta fuerit, idem ſenſiſſe, & eandem eſſe in eis ſententiam, atque ad eundem terminum convenire manifeſtiſſimum erit. Juſtinianus namque uſque ad quem gradum conſanguinitas ipſa perduret, in ſuis legibus non definivit. Canones vero ultra ſeptimam, nullam numeravere generationem. Sexto quippe gradu determinato, in ipſis legibus ſubintulit Imperator: *Hactenus oſtendiſſe ſufficiat, quemadmodum gradus cognationis numerentur. Namque ex his palam eſt intelligere, quemadmodum ulteriores quoque gradus numerare debeamus. Generata quippe perſona ſemper gradum adjicit.* Ecce in his brevibus verbis aperte oſtenditur, tales gradus, quales iſti computant, non tantum uſque ad ſextum, verum etiam ultra numerari debere, quippe cum ultra ſextum ulteriores gradus numerandos eſſe decernat. Ubi enim ulteriores nominat gradus, aperte indicat non ſex tantummodo eſſe gradus, ſed ſex finitis, adhuc alios numerandos. Nec mirum, cum in præcedentibus ipſe firmaverit Imperator, decimo etiam gradu conſanguineos ſibi inter ſe poſſe ſuccedere. Cum decimum nominat, non ſe tantummodo ſex, luce clarius confitetur. §. 3. Hi ergo evigilent, & aciem mentis, ſi poſſuut, intendant, quos hactenus iſtiuſmodi perculit error. Enimvero, ubi ſecundum leges inter agnatos, vel cognatos defertur ſucceſſio, conſanguineos eſſe non dubium eſt. Neque enim ſibi ſuccederent, niſi inter ſe parentelæ vinculo tenerentur. Succedunt autem inter ſe, teſte Juſtiniano, in decimo gradu: conſanguinei igitur ſibi ſunt, qui ſibi ſuccedunt. Quod ſi in decimo gradu conſanguinei ſibi exiſtunt, non eſt terminata conſanguinitas (ut iſti fatentur) in ſexto tantummodo gradu. Quid igitur dicent; Computatis namque gradibus, ſicut iſti numerant, aut finitur conſanguinitas in ſexto gradu, aut non. Si finitur, fallaces erunt leges, quibus iſti nituntur, quæ in decimo gradu ſibi ſuccedere conſanguineos jubent. Quod ſi non finitur conſanguinitas in iſto ſexto gradu, falſidici erunt iſti, qui ultra illum ſextum gradum nolunt computare conſanguinitatem. Igitur aut leges erunt falſæ, aut iſti, qui ſic finiunt generationem. §. 4. Sed, ut veridicæ leges, & veraces ſint canones, dicamus hoc, quod veritas habet, ſcilicet, quod non terminatur conſanguinitas in hujuſmodi ſexto gradu, ſed terminatur ſecundum canones in ſeptimo gradu. Utraque enim computatio, ſicut ſuperius diximus, uno fine concluditur. Namque duo gradus legales unum gradum canonicum conſtituunt. Fratres itaque, qui ſecundum ſeculares leges dicuntur in ſecundo gradu, juxta canones numerantur in primo. Filii fratrum, qui illic numerantur in quarto, hic computantur in ſecundo: nepotes vero, qui in ſexto ibi, iſtic numerantur in tertio: ſic deinceps, qui in legibus ſcribuntur in octavo & decimo, in canonibus definiuntur in quarto & quinto. Atque hoc modo de reliquis ſentiendum eſt, ut qui ſecundum canones dicuntur in ſexto vel ſeptimo, ſecundum leges accipiantur in duodecimo, vel quartodecimo. §. 5. Hanc computationem intelligens prudentiſſimns Papa Gregorius, dum quæreretur, In quota generatione conjungi fideles debeant? ipſas ſeculares leges in teſtimonium adducens, Auguſtino Anglorum Epiſcopo ſic reſcripſit *a*: *Quædam terrena lex in Romana Republica permittit, ut ſive fratris & ſororis, ſive duorum fratrum germanorum, ſeu duarum ſororum filius & filia miſceantur. Sed experimento didicimus, ex tali conjugio ſobolem non poſſe ſuccreſcere. Unde neceſſe eſt, ut jam in tertia vel in quarta generatione copulatio fidelium licenter ſibi conjungi debeat. Nam a ſecunda, quam prædiximus, omnimodo debent abſtinere.* Ecce hic aperte monſtratur, filios & filias fratrum in ſecunda generatione numerari. Et ſi fratrum filii & filiæ numerantur in ſecunda, fieri non poteſt, ut ipſi fratres non ſint in prima. Quod ſi fratres computantur in prima, filii eorum in ſecunda, dubium non eſt, quin eorum nepotes ſint in tertia, pronepotes in quarta, & ſic de reliquis uſque ad ſeptimam. §. 6. Sed ſunt quidam, qui ex his Gregorii verbis, quibus ait, ut in tertia vel quarta generatione copulentur fideles, occaſionem accipiunt illicita matrimonia contrahendi, dicentes ſe hoc juſte facere poſſe, quod prudentiſſimus Doctor ſua ſententia diffinivit. Iſti itaque, qui ſe hoc velamento defendere nituntur, advertant in ejuſdem Patris ſententiis, hoc non generaliter cunctis, ſed ſpecialiter Anglorum genti mandaſſe. Nam poſtmodum a Felice Meſſanæ Siciliæ Præſule requiſitus, an hoc, quod Auguſtino mandaverat, generaliter cunctæ Eccleſiæ tenendum eſſet, apertiſſime firmavit, non aliis hoc, quam illi genti mandaſſe; ne bonum, quod cæperant, metuendo auſteriora, deſererent: ſed & illis, poſtquam in fide eſſent firma radice ſolidati, & univerſali Eccleſiæ cenſuit ſemper eſſe tenendum, ut nullam de propria conſanguinitate, vel affinitate infra ſeptimam generationem aliquis ſibi audeat conjugio copulare. §. 7. Ecce aperte monſtratum eſt, & ex verbis ipſius legis, & auctoritate prudentiſſimi Papæ Gregorii, quid de gradibus conſanguinitatis numerandis ſentire debeamus. Quamvis alia quoque ratio pari modo ipſos revincat adverſarios. Nam ſi, ut ipſi fatentur, in illo ſexto gradu conſanguinitas finiretur, omnes perſonarum ramuſculos, qui ultra illum gradum in pictura arboris continentur, velut ſuperfluos oporteret detruncari. Sed quia omnes, qui in prædictæ arboris pictura numerantur, ex una parentela conſiſtunt, nunquam ſine diminutione conſanguinitatis a ſe poterunt ſeparari: veluti non ſine damno cujuſque perſonæ valent a proprio corpore manus, brachia, & pedes truncari. §. 8. Illa quoque ſacrorum præceptio canonum, quæ jubet a propria abſtineri conſanguinitate, quamdiu generatio recordatur, aut memoria retinetur, nec a prædicta parentelæ diſcrepat computatione. Nam ſic *a* in ſeptem gradibus, ſi canonice, & uſualiter numerentur, omnia propinquitatum nomina continentur. Ultra quos nec conſanguinitas invenitur, nec nomina graduum reperiuntur, nec ſucceſſio poteſt amplius prorogari, nec memoriter ab aliquo generatio recordari. §. 9. Ne vero in hac conſanguinitatis computatione, aliqua dehinc valeat ambiguitas remanere, aliam, quam quidam faciunt, numerationem in hac etiam diſputatione diximus finiendam *b*. Sunt enim quidam, qui non a fratribus, ſed a filiis eorum, id eſt, patruelibus, vel conſobrinis genealogiam numerare incipiunt: dicentes filios fratrum in prima generatione computari debere, quia fratres quaſi quidam truncus, ex quo cæteri ramuſculi oriuntur, exiſtunt. Sed nec iſta graduum computatio, ſi bene intellecta fuerit, ab ea, quam ſuperius expoſuimus, in ſententia poterit eſſe diverſa. Iſti enim, qui numerandi initium ſumunt a filiis fratrum, non progrediuntur ultra ſextam generationem: ſed ſicut totius mundi ſex ætates exiſtunt, & humanæ vitæ itidem ſex, ita & in conſanguinitate ſex tantummodo autumant computandas eſſe generationes: quibus finitis, novæ conjunctionis dicunt poſſe fieri initium: ut quaſi fugientem poſſint revocare conſanguinitatem. §. 10. Hæc *c* itaque computatio, quæ incipit a fratrum filiis, & numerat uſque ad ſextam gene-

a *Sup. ead. q.* 2. & 3. *c. quædam lex.*

a *Supr. ead. q.* 2. & 3. *c. in copulatione.* b *al. diſcutiendam.* c *Sup. ead. q.* 4. *conſanguinitas.*

generationem, tantundem valet, quantum ea, quæ incipit a fratribus, & computat *a* uſque ad ſeptimam. Nec ulla in ſenſu exiſtit diverſitas, quamvis in numero graduum varietas videatur. Ultima enim generatio, ſi initium numerandi ſumat a fratribus, ſeptima invenitur; ſi a filiis fratrum, reperitur ſexta. Taliter igitur determinatis gradibus conſanguinitatis, Apoſtolica vos auctoritate monemus, fratres & filii, ut omnibus ſic ſeriem genealogiæ computandam eſſe intimetis, quemadmodum ſancti Patres numerandam eſſe ſanxerunt, & antiquus mos ſanctæ & univerſalis Eccleſiæ per longa tempora olim computaſſe monſtratur. Nam, ſi quis perverſa & obſtinata mente a recto tramite Apoſtolicæ ſedis deviare voluerit, & aliter, quam nos, in nuptiis celebrandis gradus parentelæ numerare contenderit *b*, primum pro ſua temeritate cœleſti pœna plectetur: poſtmodum vero gladio perpetui anathematis ſe noverit jugulandum. Data Romæ, &c.

Corr. Rom. ¶ *Sic eſt emendatum ex Hugone, Anſelmo & Polycarpo, qui hanc eandem epiſtolam recitant. Ab Ivone autem, & in Pannormia referuntur duo capita alterius epiſtolæ ejuſdem Alexandri eodem cum hoc argumento ſcripta Clericis Neapolitanis, ſive, ut in Pannormia, Metropolitanis. Et apud Gratianum erat conjuncta utraque inſcriptio, hoc modo:* Neapolitanis Clericis, & omnibus Epiſcopis atque Judicibus per Italiam conſtitutis. *Ex iiſdem vero Hugone, & Anſelmo, & Polycarpo multa in toto hoc capite ſunt emendata.*

C. III. *Quare conſanguinitas uxoris ad virum pertinere dicitur, & quomodo affinitas ſit computanda.*

Item Gregorius Papa.

POrro de affi nitate *c*, quam dicitis parentelam eſſe, quæ ad virum ex parte uxoris, ſeu quæ ex parte viri ad uxorem pertinet, manifeſtiſſima ratio eſt: quia, ſi ſecundum divinam ſententiam ego & uxor mea ſumus una caro, profecto mihi & illi mea, ſuaque parentela propinquitas una efficitur. Quocirca ego & ſoror uxoris meæ in uno & primo gradu erimus, filius *d* vero ejus in ſecundo gradu erit a me, neptis vero tertio: idque *e* utrinque in cæteris agendum eſt ſucceſſionibus. §. 1. Uxorem vero propinqui mei, cujuſcunque gradus ſit, ita me oportet attendere, quamadmodum ipſius quoque gradus aliqua fœmina propriæ propinquitatis ſit. Quod nimirum uxori de propinquitate viri ſui in cunctis cognationis gradibus convenit obſervari. Qui vero aliorſum ſentiunt, Antichriſti ſunt: a quibus tanto fortius vos oportet cavere, quanto apertius deprehenditis illos divinis legibus repugnare.

Corr. Rom. ¶ *In Polycarpo caput hoc item ac ſequens recitatur ex Zacharia. Ac ſane Gratianus in extremis verbis ſequentis capitis indicat, caput hoc fuiſſe etiam Zachariæ.*

C. IV. *Qualiter parentelæ gradus computantur.*

Item Zacharias Papa (*an.* 743.)

PArentelæ *f* gradus taliter computamus: ſiquidem ego & frater meus una generatio ſumus, primumque gradum efficimus, nulloque gradu diſtamus. Rurſus filius meus, fratriſque mei filius ſecunda generatio ſunt, ac gradum ſecundum faciunt, nec a ſe aliquo gradu ſeparantur. Atque ad hunc modum cæteræ ſucceſſiones numerandæ ſunt. Porro de affinitate, quam dicitis parentelam, &c. *ut ſuperiore capite Gregorii.*

a *al. computat ſeptimam.* b *al. attentaverit.* c *Sent. 4. diſt. 41. Polyc. ibid.* d *al. filia.* e *al. eoque modo utique.* f *Sentent. 4. diſt. 40. Polyc. ibid. Boniſ. epiſt. ad Zachar. Tom. II. Concil. p. 447.*

C. V. *Æquivocatio eſt, cum ſoror uxoris cognata vocatur.*

Item Alexander Papa ſecundus.

QUod *a* autem frater, ſororve uxoris tuæ cognati tui dicuntur, æquivocationis jure fit, & neceſſitate vulgaris appellationis potis, quam ulla cauſa cognationis. Uxor enim fratris fratriſſa *b* potius, quam cognata vocatur. Mariti frater levir dicitur. Duorum autem fratrum uxores vocantur janitrices α, quaſi eandem januam terentes, vel per eandem januam intrantes. Viri ſoror glos appellatur. Sororis autem vir non habet ſpeciale nomen, nec uxoris frater.

Corr. Rom. ¶ *In Polycarpo etiam refertur proxime poſt c. ad ſedem. ut ad eundem Alexandrum pertinere videatur. A verbo autem*, uxor, *uſque ad finem habentur apud Iſid. l. 9. c. fin.*

¶ α Janitrices,] *Ita etiam legebatur in l. non facile ff. de gradibus, antequam locus ab Alciato eſſet reſtitutus, lib. 2. diſp. c. 23. Quamobrem nihil mirandum: ſi Iſidorus, aut alius quiſpiam allatam hic etymologiam excogitavit. Nunc autem in lege illa eſt, ἀνεψιές.*

C. VI. *Nomina graduum ſuperiorum, ſive inferiorum, ſive ex latere venientium.*

Item Iſidorus *c.*

PRimo *d* gradu, ſuperiori linea continentur pater, mater: inferiori filius, filia: quibus nullæ aliæ perſonæ junguntur. §. 1. Secundo gradu continentur, ſuperiori linea avus, avia: inferiori nepos, neptis: tranſverſa frater, ſoror: quæ perſonæ duplicantur. Avus enim & avia tam ex patre, quam ex matre accipiuntur. Quæ perſonæ in ſequentibus quoque gradibus ſimiliter pro ſubſtantia earum, in quo gradu conſiſtunt, ipſo ordine duplicantur. [Iſtæ perſonæ ſecundo gradu ideo duplices appellantur, quia duo avi ſunt, paternus & maternus.] Item duo genera nepotum ſunt, ſive ex filio, ſive ex filia procreati. Frater & ſoror ex adverſo veniunt, [id eſt, α aut frater patris, aut frater matris, qui aut patruus, aut avunculus nominatur:] qui & ipſi hoc ordine duplicantur. §. 2. Tertio gradu veniunt ſupra proavus, proavia, infra pronepos, proneptis. Ex obliquo fratris, ſororiſque filius, filia, patruus, amita, id eſt, patris frater & ſoror, avunculus, matertera, id eſt, frater matris & ſoror. §. 3. Quarto gradu veniunt ſupra abavus, abavia, infra abnepos, abneptis. Ex obliquo fratris & ſororis nepos, neptis, frater patruelis, ſoror patruelis, id eſt, patrui filius, filia: conſobrinus, conſobrina, id eſt, avunculi & materteræ filius, filia: amitinus, amitina, id eſt, amitæ filius, filia: itemque conſobrini, qui ex duabus ſororibus naſcuntur: quibus accreſcit patruus magnus, amita magna, id eſt, avi paterni frater, & ſoror, avunculus magnus, matertera magna, id eſt, aviæ tam paternæ, quam maternæ frater & ſoror.

§. 4. Quinto gradu veniunt, ſupra quidem atavus, atavia, infra atnepos, atneptis. Ex obliquo fratris & ſororis pronepos, proneptis, fratris patruelis, ſororis patruelis, amitini amitinæ, conſobrini conſobrinæ filius, filia, propior conſobrinus *e*, propior conſobrina *f*, id eſt, patrui magni, amitæ magnæ, avunculi magni, materteræ magnæ filius, filia: his accreſcunt propatruus, proamita.

Hi ſunt proavi paterni frater & ſoror, proavunculus, promatertera.

Hi ſunt proaviæ paternæ, maternæque frater, & ſoror, proavique materni. [Hæc *g* ſpecies nec aliis gradibus quam ſcripta eſt, nec aliis vocabulis declarari poteſt.]

a *Ex Iſidoro, l. 9. Etymolog. c. fin. Sentent. 4. diſt. 41. Polyc. ibidem.* b *alit. fratria.* c *Iſidor. l. 9. c. 5. In ſententiis Julii Pauli, lib. 4. tit. 11. de gradibus. Hugo de S. Vict. p. 11. lib. 2. cap. 14.* d *Burch. lib. 7. c. 28. Ivo p. 9. cap. 64. Pannorm. lib. 7. c. 80. Anianus interpres Pauli.* e *al. ſobrinus.* f *al. ſobrina.* g *Anianus interpres.*

§. 5.

§. 5. Sexto gradu veniunt, supra tritavus, tritavia : infra trinepos, trineptis. Ex obliquo fratris & sororis abnepos, abneptis, fratris patruelis, sororis patruelis, amitini, amitinæ, consobrini, consobrinæ nepos, neptis patrui magni, amitæ magnæ, avunculi magni, materteræ magnæ nepos, neptis, id est, propioris sobrini filius, filia, qui consobrini appellantur. Quibus ex latere accrescunt, propatrui, proamitæ, proavunculi, promateræ filius, filia, abpatruus, abamita. (Hi sunt abavi paterni frater & soror) abavunculus, abmatertera.

Hi sunt abaviæ paternæ, maternæque frater & soror, abavique materni.

[Hæc quoque explanari amplius non potest, quam ut auctor (Anianus) ipse differuit.]

§. 6. Septimo gradu, qui sunt cognati recta linea supra, infraque propriis nominibus non appellantur : sed ex transversa linea continentur fratris, sororisque atnepos, atneptis, consobrini filii, filiæque.

§. 8. Successionis idcirco gradus septem constituti sunt, quia ulterius per rerum naturam nec nomina inveniri, nec vita succedentibus prorogari potest. [In his septem gradibus omnia propinquitatum nomina continentur : ultra quos nec affinitas inveniri, nec successio potest amplius propagari.]

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc recitatum etiam ab Hugone, & collectoribus, extat in libro sententiarum Pauli, additis non uno in loco verbis Aniani interpretis : Pleraque tamen habentur etiam apud Isidorum, l. 9. c. 5.*

¶ *a* Id est, aut frater] *Hoc usque ad vers.* Qui & ipsi. *non sunt loco indicato, sed tantum apud collectores.*

Gratian. *De gradibus consanguinitatis vel affinitatis, quot sint, quomodo computandi, quibus etiam appellentur nominibus, auctoritate Isidori, atque Gregorii, & Alexandri sufficienter monstratum est.*

ARBOR CONSANGUINITATIS.

Non gignunt dextros, qui stant in parte sinistra.
Leva dat uxores, dat tibi dextra mares.

IV. ABAVUS. ABAVIA. 4.

IV. Propatruus Proamita. 5. — III. PROAVUS RROAVIA. 3. — IV. Proavunc. Promatertera. 5.

IV. Horum Filius Filia. 6. — III. Patruus magnus, Amita magna. 4. — II. AVUS AVIA. 2. — III. Avunc. magnus, Matertera magna. 4. — IV. Horum Filius Filia. 6.

IV. Eorum Neptis Neptis. 7. — III. Propior Sobrinus Prop. Sobrina. 5. — II. Patruus, Amita 3. — I. PATER MATER. 1. — II. Avunc. Matertera. 3. — III. Propior Sobrinus, Prop. Sobrina. 5. — IV. Eorundem Nepos Neptis. 7.

IV. Eorum Pronepos Proneptis. 8. — III. Horum Filius Filia. 6. — II. Frater Patruel. vel Amitin. Soror patruel. vel amitin. 4. — I. Frater. 2. — I. Soror. 2. — II. Consobrinus Consobrina. 4. — III. Horum Filius Filia. 6. — IV. Eorum Pronepos Pronept. 8.

I. FILIUS FILIA. 1.

IV. Eorundem Nepos Nept. 7. — III. Horum Filius Filia. 5. — II. Fratris Filius Filia. 3. — II. Sororis Filius Filia. 3. — III. Horum Filius Filia. 5. — IV. Eorundem Nepos Pronept. 7.

IV. Horum Nepos Neptis. 6. — III. Fratris Nepos Neptis. 4. — II. NEPOS NEPTIS 2. — III. Sororis Nepos Neptis. 4. — IV. Horum Nepos Neptis. 6.

IV. Fratris Pronepos Proneptis. 5. — III. PRONEPOS PRONEPTIS. 3. — IV. Sororis Pronepos Proneptis. 5.

IV. ABNEPOS ABNEPTIS. 4.

UAB Biblioteca de Ciències Socials

CONSANGUINITAS PER TRES REGULAS DECLARATUR.

Pro linea recta.

PRima regula magistralis pro linea recta. Ascendentium & descendentium quot sunt personæ, de quibus quæritur, computatis intermediis, una dempta, tot sunt gradus inter eas. Si igitur vis scire, quantum distat abavus a Petrucio (Petrucium esse fingimus in cellula ubi est facies) utroque computato & intermediis, quinque sunt personæ: deme unam, quatuor sunt gradus: & sic de aliis:

Pro linea collaterali duæ sunt regulæ.

I. Collateralium in linea æquali quoto gradu quis distat a communi stipite, toto distant inter se, vel sibi attinent. Exemplum pone. Cum facis abavum stipitem inter P.& proneptem propatrui (nam illi sunt in linea æquali) quilibet distat a stipite quarto gradu; ergo inter se quarto. De computatione tantummodo canonica loquor.

II. Collateralium in linea inæquali quoto gradu remotior distat a communi stipite, toto distant inter se. Exemplum pone faciendo abavum stipitem. P. & filius propatrui sunt in linea inæquali. Computemus ergo a remotiori, scilicet a P.sede P.distat a stipite quarto gradu, ergo a filio propatrui quarto. Semper intellige secundum canones.

Pro arbore consanguinitatis secundum computationem civilem dantur tales regulæ.

Prima. In linea ascendentium & descendentium quot sunt personæ, de quibus quæritur, computatis intermediis, una dempta, tot sunt gradus inter eas.

Pro linea collaterali.

Collateralium in linea æquali quoto gradu quis distat a communi stipite, toto duplicato, distant in se, vel sibi attinent. Nam secundum leges quælibet persona gradum facit in collateralibus. Computatio enim Legistarum ob aliud fit, quam computatio Decretistarum.

Collateralium in linea inæquali quot sunt personæ stipite dempto, tot sunt gradus. Si autem optas eneucleationem, recurre ad Joannis Andreæ declarationem.

CIrca lecturam Arboris diversis olim diversum modum tenentibus, Joannes de Deo Hispanus, post illos, lecturæ ipsius arboris novum modum assumens, per suas metricas regulas intellectum nisus fuit aperire: sed propter multitudinem regularum, & versuum obscuritatem, aliquibus notum ignotum, aliis ignotum ignotius reddidit. Attendens igitur ego Joan. Andr. inter Decretorum Doctores minimus & indignus, inventionem arboris ex eo fuisse, ut habentibus materiam consanguinitatis & affinitatis ignotam,nota, & habentibus notam, ex oculorum inspectione notissima fieret, antiquorum scripta revolvi, & (prout expedire credidi) compilavi.

§. 1. Primo quærens ad utramque arborem, ad quid fuerit inventio arboris necessaria. Secundo, an sit authentica. Tertio, ad quid in volumine decretalium repetita, quæ olim fuerat in Decretis.

§. 2. Primæ quæstionis ex superius dictis patet solutio: Probatio enim ad oculum alias vincit. *Instit. de gradib. §. agnationis. 27. q. 1. nec aliqua.* Ex ostensione enim facti quædam melius percipiuntur, quam elocutione. *extra, de donat. Apostolicæ, ver. fin.* Hinc est, quod agrorum mensio subjicitur oculis *16. q. 3. inter. de præscrip. c. quia indicante. C. fin. reg. l. 3.* Ventris inspectio, an mulier sit prægnans. *ff. de ven. insp. l. 1. in prin.* Locorum pudicitiæ investigatio, an mulier sit virgo. *extra, de prob. c. proposuisti.* an arcta, *de frigid. & malef. c. fraternitatis.* vel aliter impedita. *eod. tit. c. ex literis.* injuriæ, an sit atrox, æstimatio. *ff. de injur. l. 8.* Et literæ Papales an sit veræ vel falsæ, *de crim. fal. c. licet.*

§. 3. Ad secundum dic, quod arbor authentica est: quod patet ex canonibus Isidori & Alexandri, *35. qu 5. cap. 1. 2. & ultim.*

§. 4. Ad tertium dic, quod quia in Decretis de consanguinitate & affinitate tractatur, utile fuit ibi arborem ponere, & quia in Decretalibus est idem tractatus, & in hoc volumine utile fuit repeti, ex eo maxime, quia nemini venit in dubium, id satis esse validum, satisque famosum, quod repetita lectio probat. *C. de emend. Just. C. l. una.* Item ex eo, quia antiqui canones circa materiam illam multum fuerunt correcti: unde expediens fuit secundum statutum jurium novorum antiquam arborem decidere.

§. 5. DEinde ad arborem consanguinitatis specialiter descendamus. Et primo quæritur, Quid sit consanguinitas? & unde dicatur? quid linea, quid gradus? Secundo quæritur, quomodo arbor formetur? & quare sic punctetur? & interferemus regulas, per quas cognoscuntur gradus. Demum ponemus quædam notanda, & quasdam quæstiones.

§. 9. Ad primum dico, quod Consanguinitas est attinentia personarum, ex eo proveniens, quia una descendit ab altera, vel ambæ ab eadem. Vel, est vinculum personarum ab eodem stipite descendentium, carnali propagatione contractum: quod satis est idem. Dicitur autem consanguinitas, quasi sanguinis unitas, a con, & sanguine: quia de communi sanguine descendunt. Et quoad probationem conjugii non distinguo, an tales consanguinei sint producti ex uxorio coitu, vel ex fornicario quod est expressum *extra, de prob. c. per tuas.*

§. 7. Linea vero est collectio personarum ab eodem stipite descendentium, gradus continens, & numeros distinguens. Et est triplex linea, scilicet graduum descendentium, ascendentium & collateralium, *ut infra patebit, & ff. de gradib. l. 1. & l. Jurisconsultus.*

§. 8. Gradus est habitudo distantium personarum, qua cognoscitur, quota agnationis vel cognationis distantia duæ personæ inter se differunt. Et dicuntur gradus ad similitudinem graduum scalarum, vel locorum proclivium: quia ita gradimur de proximo in proximum. *ff. de grad. l. Jurisconsultus. §. gradus.*

§. 9. Formatur autem sic arbor. Primo vide cellulas ascendentium: secundo descendentium: demum collateralium. Ascende super cellulam vacuam, quæ remansit ideo vacua, quia non potuit nomen proprium habere, cum aliæ cellulæ (exceptis his, quæ per genitivum nominantur) sumant nomen ab ipsa. Quomodo enim possemus illam cellulam nominare, quam dicimus filium patris: fratrem fratris: patrem filii, & sic de singulis? & eam alii vocant Joachim, alii Protheum, alii truncum. Nos autem a nomine bidelli nostri vocemus eam Petrucium. Et scire debes, quod competenter illæ cellulæ mediæ ascendentium & descendentium dividerentur directe per medium, ut a latere dextro illarum cellularum ponerentur nomina marium, ut abavus, proavus, &c. a latere sinistro nomina mulierum, ut abavia, proavia, &c. quia positi a latere dextro descendunt a maribus, & econverso. Supra cellulam vacuam est cellula hæc continens, pater, mater, & unum punctum supra, & unum infra. Supra illam est cellula avus, avia, continens duo puncta supra, & duo infra. Supra illam est cellula proavus, proavia, continens tria puncta supra,

ſupra, & tria infra. Supra illam eſt cellula abavus, abavia, habens quatuor ſupra, & quatuor infra. Deſcendendo ſub cellula vacua eſt cellula habens filium & filiam: & habet unum punctum ſupra, & unum infra. Sub illa habens nepotem & neptem, & duo puncta ſupra & duo infra. Sub illa pronepotem & proneptem, & tria puncta ſupra, & *tria infra*. Sub *illa* abnepotem & abneptem, & quatuor puncta ſupra, & quatuor infra.

§. 10. Antequam ad collaterales tranſeamus, ſcire debes, quod punctorum numeratio eſt numeratio graduum, habito reſpectu ad cellulam vacuam, & puncti ſuperiores denotant computationem ſecundum jus canonicum, puncti inferiores ſecundum jus civile, &c. Ponitur autem computatio canonica in ſuperiori parte cellularum, civilis vero in inferiori, ut detur intelligi excellentia juris canonici ad civile: & maxime quoad hunc caſum, quo inſtruimur in matrimoniis, quæ licite contrahi poſſunt, necne: & cum matrimonium ſit ſcramentum Eccleſiæ, in eo præcipue lex minor eſt canone, *extr. de ſecund. nupt. c. ult. & pen.* Vides autem ex punctatione prædicta, quod in computatione aſcendentium & deſcendentium concordat utrumque jus: quia in eis ſemper perſona addita perſonæ per carnis propagationem gradum adjicit.

§. 11. Ad inveniendum autem gradus inter eos ſecundum utrumque jus, tolle hanc magiſtralem regulam. Aſcendentium & deſcendentium quot ſunt perſonæ, de quibus quæritur, computatis intermediis, una dempta, tot ſunt gradus inter eas. Si igitur vis ſcire, quantum diſtat abavus a Petrucio, utroque computato & intermediis, quinque ſunt perſonæ: deme unam, quatuor ſunt gradus. Idem dico de ipſo P. ad abnepotem: quia eo modo erit reperire quinque perſonas: & ſic quatuor ſunt gradus. Si velis ſcire, quot diſtet abavus P. ab nepote P. invenies ibi novem perſonas computato P. & ſic octo erunt gradus. Scias autem, quod iſte P. non habet totam ſuam computationem in arbore. Scias enim, quod quilibet habet duos parentes: quatuor avos: octo proavos: ſedecim abavos: & ſic ſemper aſcendentes duplicantur. Unde impoſſibile fuiſſet tot perſonas in arbore ſcribere.

§. 12. Quæro, An inter aſcendentes & deſcendentes prohibitio copulæ conjugalis excedat quartum graduum? & dicit *Goff. in ſum. de conſang. & affin. §. item quantum*. quod non, per decr. *non debet, eod. tit.* quæ generaliter loquitur. Alii communiter contradicentes, inter aſcendentes & deſcendentes perpetuam eſſe prohibitionem dicunt: & quod de quarto gradu dicitur, in collateralibus locum habet: ad hoc 35. *quæſt.* 3. *progeniem. & duobus capitulis ſequent.* in quibus dicitur, quod olim non ſolum uſque ad ſecundum gradum, ſed etiam in quantum notitia erat parentelæ, extendebatur prohibitio. Ex quo ergo certum eſt alterum deſcendentem, & alterum aſcendentem, perdurat prohibitio. Ad idem *Inſtit. nupt. §. 1. ff. de ritu nupt. l. nuptiæ.* & hoc verum puto.

§. 13. Ad collaterales tranſeamus, & ad fratrem & ſororem: & cauſa brevitatis proſequendo ſolum partem mediam arboris ad modum vexilli: qua intellecta reliqua intelligetur, quod per ſe patet: dicamus de fratre & deſcendentibus. Sub cellula fratris, fratris filius filia: ex illa fratris nepos neptis: ex illa fratris pronepos proneptis: & frater P. eſt cum P. in primo gradu ſecundum canones: in ſecundo ſecundum leges. Ejus filius in ſecundo ſecundum canones: in tertio ſecundum leges. Nepos in tertio ſecundum canones: in quarto ſecundum leges. Fratris pronepos eſt ipſi P. in quarto ſecundum canones: in quinto ſecundum leges: & ſic debet eſſe utraque punctatio, & iſti ſunt collaterales ad P. Et nunc de cellula patris fecimus ſtipitem. Fac conſequentur ſtipitem de avo: ex eo patruus amita: ex illa frater patruelis & amitinus, ſoror patruelis & amitina: ex illa horum filius filia: ex illa horum nepos neptis. Patruus eſt P. ſecundo gradu, frater patruelis etiam ſecundo gradu: filius in tertio, nepos in quarto ſecundum canones. Per leges autem patruus in tertio, frater patruelis in quarto, filius in quinto, nepos in ſexto: & ſic debet eſſe utraque punctatio. Peſtea fac proavum ſtipitem, & habet filios patruum magnum, amitam magnam, avum & aviam, avunculum magnum, & materteram magnam: illos non proſequimur. Ex cellula patrui magni propior ſobrinus, propior ſobrina, ex illa horum filius filia, ex illa eorundem nepos neptis. Et quia P. diſtat a proavo, quem nunc feci ſtipitem, tertio gradu, ergo a patruo tertio, & a propiori ſobrino tertio, & a filio tertio, & a nepote qui exit lineam æqualitatis, quarto ſecundum canones. Secundum leges vero diſtat P. a patruo magno quarto, a propiori ſobrino quinto, & a filio ſexto, a nepote ſeptimo, & ſic debet eſſe utraque punctatio. Modo fac abavum ſtipitem cum tribus filiis, ſcilicet propatruo, proavo, & proavunculo: de proavunculo non proſequor. Ex cellula propatrui oritur cellula horum filius filia, ex illa horum nepos neptis, ex illa eorundem pronepos proneptis. Iſti omnes ſunt cum P. in quarto gradu, quia P. diſtat a ſtipite in quarto gradu, & ex illa linea nullus exit lineam æqualitatis, ergo omnes diſtant quarto. Secundum leges propatruus diſtat V. filius VI. nepos VII. pronepos VIII. & ſic debet eſſe utraque punctatio.

§. 14. Nunc videndum eſt, quibus regulis gradus illorum collateralium cognoſcantur? Collateralium æqualis lineæ unam trado regulam ſecundum canones.

§. 15. Collateralium in linea æquali quoto gradu quis diſtat a communi ſtipite, toto diſtant inter ſe, vel ſibi attinent: hoc ſecundum canones. Exemplum pone: quando facis abavum ſtipitem inter P. & pronepotem propatrui: nam quia illi ſunt in linea æquali, quilibet diſtat a ſtipite quarto gradu: ergo inter ſe quarto.

§. 16. Secundum leges vero aliter eſt, & ſic dicimus regulam. Collateralium in linea æquali quoto gradu quis diſtat a communi ſtipite, toto duplicato diſtant inter ſe, vel ſibi attinent. Vides ergo ex ſuperius dictis, & ex punctatione, quod prædicti P. & pronepos propatrui diſtant VIII. Et inſurgit illa diverſitas, quia ſecundum leges quælibet perſona gradum facit in collateralibus. Unde duo fratres faciunt duos gradus: ſecundum canones vero duæ perſonæ faciunt unum gradum. Unde (ut patet in cellula fratris) frater eſt cum P. in primo gradu ſecundum canones, in ſecundo ſecundum leges: ſed computatio eorum ob aliud fit, quam noſtra. 35. *quæſt.* 5. *cap.* 2. Bene ergo dicitur ſecundum leges, quod in æquali linea collateralium, ſive linea ſit paris numeri, ſive diſparis, non eſt reperire diſparem gradum. Vide in linea paris numeri ſecunda vel quarta, diſparis numeri prima vel tertia. In prima duo gradus, in ſecunda quatuor, in tertia ſex, in quarta octo: quod non eſt ſecundum canones, quia in æquali linea diſparis numeri habemus diſparem gradum: quia in prima primum, in tertia tertium, in quinta quintum: & ſic de ſingulis.

§. 17. Nunc reſtat videre de collateralibus in linea inæquali, de quibus traditur talis regula ſecundum canones. Collateralium in linea inæquali quoto gradu remotior diſtat a communi ſtipite, toto diſtant inter ſe. Exemplum pone faciendo abavum ſtipitem, P. & filius propatrui ſunt in linea inæquali. Computemus ergo a remotiori ſcil. a P. ſed P. diſtat a ſtipite, quarto gradu: ergo a filio propatrui IV. & idem in deſcendentibus uſque ad lineam æqualitatis: & hoc eſt quod dicimus, quod perſona addita perſonæ uſque ad lineam æqualitatis non creſcit gradus: quia propatruus, filius ejus, nepos & pronepos omnes diſtant IV. gradu a P. Sed aliter ſecundum leges, ſecundum quas talem regulam tradimus.

§. 18. Collateralium in linea inæquali quot ſunt perſonæ (ſtipite dempto) tot ſunt gradus. Unde P. a ſtipite

diſtat IV. a propatruo V. a filio VI. a nepote VII. a pronepote VIII. & ſic quælibet perſona facit gradum. Vides ex ſupradictis, quod P. non poteſt contrahere cum aliqua de arbore. Diſtat enim a ſummo, ſcilicet ab avo: ab imo, ſcilicet a nepote, ab extremis collateralium, ab omnibus his quarto, a mediis citeriori: per quod ſatis patet, quod cum nullo poteſt contrahere. Sed ſi extremus in collateralibus: utputa ſi pronepos propatrui, vel pronepos fratris, procrearet filiam, poſſet P. cum illa contrahere. Licet autem contrahatur in quinto gradu, manet tamen conſanguinitas: prohibitio enim, quæ per jus poſitivum proceſſerat, potuit tolli: ſed naturalia ſunt immutabilia. 5. *diſt. in princ.*

§. 19. Scire debes, quod communiter dicunt Doctores, quod abavus & proavus, & avus ſunt bigami; dicentes, quod ſi non eſſent bigami, non poſſent filii eorum conjungi, cum eſſent fratres: ſed de hoc non multum curo: quia eadem ratione ſic eſſet de aliis cellulis duplicibus, quod perſonæ earum eſſent bigami. Unde fingamus perinde ac ſi in qualibet cellula haberemus quatuor perſonas, ac ſi diceretur propatruus & uxor, proamita & maritus, unde duplicatio poſita fuit, ut nomina demonſtrarent in utroque ſexu, non ut eos conjuges denotaret. Sciendum eſt etiam, quod in collateralibus æqualis lineæ bene ſequitur iſta regula affirmando & negando: Ego & tu ſumus conſanguinei in linea æquali, & ego poſſum accipere filiam tuam: ergo tu meam. Et negative, ego non poſſum accipere filiam tuam: ergo nec tu meam. Affirmativa procedit in linea æquali quarti gradus. Negativa in tertio vel citeriori. Sed in linea æquali hoc non procedit affirmando vel negando: quia ſi unus eſt in quarto, alter in tertio vel citeriori; qui eſt in tertio vel citeriori, poteſt contrahere cum filia ejus, qui eſt in quarto gradu, & non econverſo: unde propatruus, hujus filius & nepos contrahere poſſunt cum filia P. ſed non econverſo.

§. 20. Demum quæritur, An collaterales, quorum unus eſt in quinto & alter in primo, puta filia P. & propatruus, poſſint ad invicem contrahere? Dicit Hoſtienſis quod non, & hoc not. *extra eod. c. quod dilectio. & cap. tua. & in ſumma hujus tit. de conſang. §. nunquid in v. & j"* quod per ſua argumenta nititur probare ſic, ſcil. pater & filius una perſona cenſentur. *C. de Impub. & aliis ſubſtit. l. ult.* ſicut ergo non contrahitur cum ſtipite, ſic nec cum filiis ſtipitis, bene facit prædicta decret. *tuas*, ubi fratres videntur poni pro ſtipite. Contrarium tenet Bernh. quod colligitur ex gl. quam ponit *ſupra eod. tit. c. ult.* & Ra. & Jo. de Deo: & hoc eſt veriſſimum, quod probant verba regulæ poſitæ *ſup. eod. c. ult.* dum dicit ibi, *deſcendentium ab eod.* ſed certum eſt, quod propatruus deſcendit a ſtipite. Præterea aut dicis, quod eſt inter eos prohibitio aſcendentium & deſcendentium, aut collateralium: de primo patet negando, quod certum eſt filium P. non deſcendiſſe a propatruo. Eſt ergo prohibitio collateralium: ſed certum eſt, quod iſti diſtant quinto. Quid igitur impediat iſtos collaterales contrahere, non video. Jonn. Andr. *c. an.* 1347. Bononiæ.

ARBOR AFFINITATIS

Primum genus Affinitatis, quod hodie habet prohibitionem.

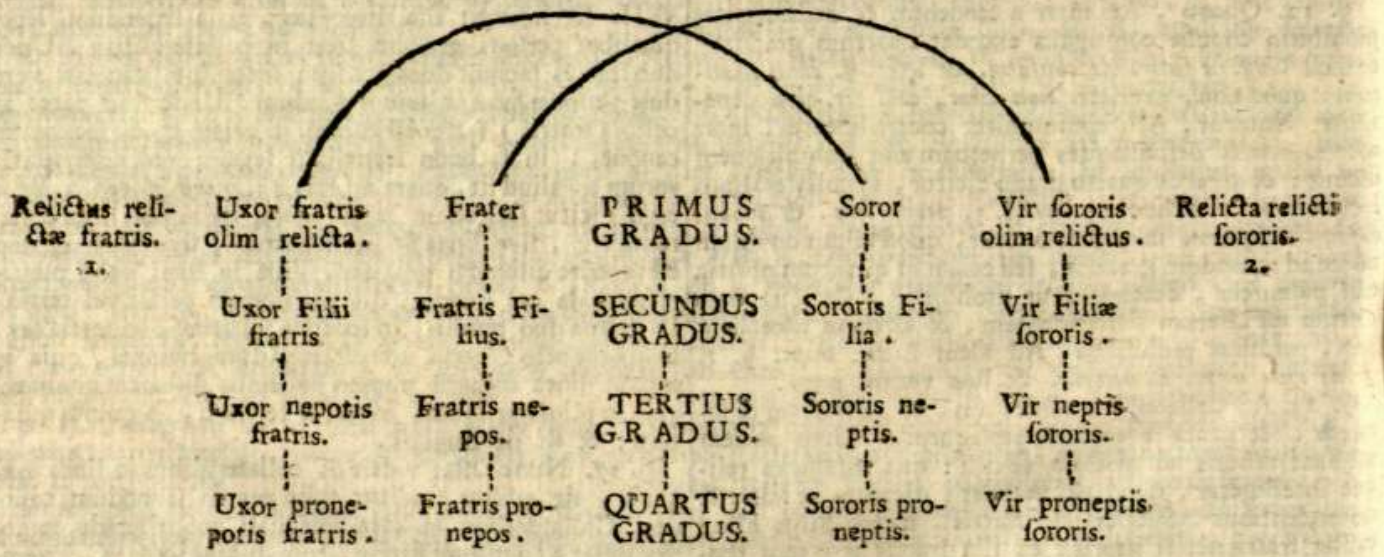

1. 2. *Duæ ſuperiores cellulæ hic numeris notatæ, decoris ergo poſitæ ſunt, ad genus Affinitatis demonſtrandum, non habent tamen prohibitionem.*

AFFINITATIS DECLARATIO Ex JOH. ANDR.

AFfinitas ſecundum canones, eſt perſonarum proximitas ex coitu proveniens, omni carens parentela. Et dicitur affinitas, quaſi duorum ad unam finem unitas: eo quod duæ cognationes diverſæ per nuptias ſecundum leges,

leges, vel per coitum ſecundum canones copulantur, & alter ad alterius cognationis finem accedit, *ut ff. de grad. cognat. l. non facile. §. affines.*

Scias autem, quod affinitas eſt perpetuum impedimentum, quod durat etiam mortua perſona, qua mediante contrahitur, 35. *q.* 10. *fraternitatis.*

Per carnalem copulam viri & mulieris inter conſanguineos mulieris & virum, & inter conſanguineos viri & mulierem contrahitur affinitas primi generis ejuſdem gradus, cujus eſt conſanguinitas. Si ergo conſanguineus tuus cognoſcat mulierem: ſi vis ſcire, quanto gradu affinitatis attinet tibi mulier illa, vide, quoto gradu eſt tibi conſanguineus tuus, & quoto eſt tibi ille conſanguineus, toto mulier eſt tibi affinis, & ſemper in primo genere. Dictum eſt in regula, *viri & mulieris*, & non viri & uxoris: quia ſecundum canones etiam per coitum fornicarium & inceſtuoſum contrahitur affinitas, patet *de eo, qui conſang. uxor. ſuæ. cap. diſcretionem & cap. penult.* Inter conſanguineos mulieris & virum, & conſanguineos viri & mulierem, ideo dicitur: quia inter virum & mulierem non contrahitur affinitas, ſed ipſi ſunt affinitatis cauſa. Item inter conſanguineos viri, & conſanguineos mulieris nulla eſt affinitas. Unde duo fratres contrahunt cum duabus ſororibus, pater & filius cum matre & filia: ſed eſt affinitas inter conſanguineos mulieris & ipſum virum, & conſanguineos viri & ipſam mulierem. *de conſang. & affinit. c. quod ſuper his.*

Regula. Quotieſcunque inter unam perſonam, de quibus quæritur, & conjugem alterius non eſt, vel non fuit conſanguinitas, inter quartum gradum incluſive, nulla eſt prohibitio: ut inter me & conjugem nepotis mei non poteſt eſſe matrimonium: quia nepos meus eſt mihi conſanguineus intra quartum gradum.

Aliud exemplum. Soror mea habuit maritum, ea mortua maritus ejus aliam accepit, quo defuncto, potero contrahere cum ejus relicta: quia inter me & illam relictam nulla eſt nec fuit conſanguinitas.

AD arborem Affinitatis & ejus materiam tranſeamus. Et primo videndum eſt, quid ſit Affinitas, & unde dicatur? & quomodo ipſius genera inſurgant, & gradus computentur? deinde arborem formemus. Ponemus poſtea quædam notabilia, & quaſdam quæſtiones.

§. 1. Eſt autem Affinitas perſonarum proximitas ex coitu proveniens, omni carens parentela. Hoc ſecundum canones: ſed ſecundum leges eſt proximitas proveniens ex nuptiis, & requiritur ſecundum leges, quod legitimæ ſint nuptiæ, non interdictæ, ut contrahatur affinitas, *ff. de grad. l. non facile. §. ſciendum.* Et dicitur affinitas, quaſi duorum in unum finem unitas, eo quod duæ cognationes diverſæ per nuptias ſecundum leges, vel per coitum ſecundum canones copulantur, & alter ad alterius cognationis finem accedit, *ut in ead. l. §. affines.*

§. 2. Sed quod per fornicarium coitum, & inceſtuoſum ſecundum nos contrahatur affinitas, patet *de eo, qui cogn. conſang. uxor. ſuæ. cap. diſcretionem. & eod. tit. cap. penult.* Sed conſideratio legis fuit circa hæreditates & tutelas deferendas, & ne quis cogatur adverſus affinem teſtimonium dicere. *ff. de gradib. l. Juriſconſultus. in princ. & de teſtib. l.* 3. *&* 4. *quæſt.* 3. *§. item in criminali verſ. item lege Julia.* Sed canon quoad matrimonia prohibenda conſideravit unionem carnis, quæ inſurgit ex copula. Et eſt videre ſecundum hoc, quod concurrere poteſt attinentia conſanguinitatis & affinitatis: ut ſi quis cognoſcat conſanguineam ſuam, omnes conſanguinei utriuſque ſunt utrique affines. Scias autem, quod affinitas eſt perpetuum impedimentum, quod durat etiam mortua perſona, qua mediante contrahitur. 35. *quæſt.* 10. *c. fraternitatis.* Nec oritur affinitas ex pollutione extraordinaria, quæ fit extra clauſtra pudoris. 35. *quæſt.* 3. *c. extraordinaria.* & adde, quod ibi not.

§. 3. Et inſurgit affinitas ex coitu interdum cum publica honeſtate, interdum ſine: & publica honeſtas interdum ſine affinitate, ut ſi cognoſco uxorem, vel ſponſam, hic impedimentum eſt publicæ honeſtatis & affinitatis: ſi cognoſco non ſponſam, hic affinitas ſola eſt: ſi ſponſam nondum cognovi, ibi ſola publica honeſtas. Hoc dico quia ſi mortua eſt uxor tua, & vis contrahere de diſpenſatione Eccleſiæ cum conſanguinea ſua, & Eccleſia diſpenſat, quod poſſis contrahere cum illa, non obſtante quod ſit tibi affinis, tali gradu per diſpenſationem adhuc contrahere non poteris: quia licet ſublatum ſit impedimentum affinitatis, non tamen ſublatum eſt impedimentum publicæ honeſtatis. Debes ergo facere exprimi, quod poſſis cum tali contrahere, non obſtante impedimento publicæ honeſtatis, pro eo, quod deſponſaſti conſanguineam ejus in quarto gradu: & non obſtante quod eſt tibi affinis in quarto pro eo, quod dictam deſponſatam carnaliter cognoviſti, & tunc matrimonium procedere poterit.

§. 4. Genus affinitatis cognoſcitur per hanc regulam, ſed non gradus. Perſona addita perſonæ per carnis copulam mutat genus, ſed non gradum. Iſto modo, ſi is, qui eſt mihi in ſecundo gradu conſanguinitatis, cognoſcit mulierem, illa eſt mihi ſecundo gradu affinitatis, & primo genere: ſi alius eam cognoſcit, ille attinet mihi ſecundo genere affinitatis, & ſecundo gradu: ſi ille aliam mulierem cognoſcit, illa attinet mihi tertio genere affinitatis, & ſecundo gradu. Sed quia ſolum primum genus hodie habet prohibitionem, & quia B. plene tradidit *extra, de conſang. & affin. cap. non debet.* hic circa hoc non inſiſto. Ergo ſi perſona mihi conſanguinea conjungat ſibi aliam perſonam carnali copula, perſona juncta eſt mihi affinis primo genere affinitatis: ſi attinens mihi primo genere affinitatis carnali copula ſe alteri commiſceat, illa attinet mihi ſecundo genere: ſi affinis mihi ſecundo genere aliquam cognoſcat, illa eſt mihi affinis tertio genere, ſed eodem gradu. Eſt igitur videre de Gradibus. Certum eſt, quod affinitas non habet hodie prohibitionem niſi in primo genere, & in illo uſque ad quartum gradum: licet affinitas non habet ſuam ſpecialem computationem graduum, ſed computantur gradus affinitatis ſecundum gradus conſanguinitatis. Si ergo conſanguineus tuus cognoſcat mulierem, ſi vis ſcire, quoto gradu affinitatis attinet tibi illa mulier, vide, quoto gradu eſt tibi conſanguineus tuus ſecundum regulas, quas tradidi in proxima arbore, & quoto eſt tibi ille conſanguineus, toto mulier eſt tibi affinis, & ſemper in primo genere.

§. 5. Nunc formemus Arborem: & in medio arboris ſunt quatuor cellulæ, & in prima ſuperiori ponitur primus gradus, in ſecunda ſecundus, in tertia tertius, in quarta quartus gradus. Et de his primo quæritur, Quare ponantur in medio fratris & ſororis? Secundo, Quare non exprimant attinentiam, dicendo, primus gradus affinitatis, & ſic de ſingulis? Ad primum dic, hoc fuiſſe, ut detur intelligi, quod affinitas oritur ex conſanguinitate, & quod ab utroque ſexu virili & fœmineo affinitas contrahatur. Ad ſecundum dic, attinentiam non fuiſſe expreſſam, ut illa computatio graduum ad conſanguinitatem & affinitatem referatur: Unde ſoror & frater ſunt in primo gradu conſanguinitatis, & frater & vir ſororis ſunt in primo gradu affinitatis, & ſic de aliis. Deinde a latere dextro dictæ lineæ ponitur alia linea quatuor cellulas continens: in prima ſcribitur frater, & in ſecunda fratris filius, in tertia fratris nepos, in quarta fratris pronepos. Ad dorſum hujus alia linea, continens alias quatuor cellulas: in quarum

prima

prima ſcribitur uxor fratris olim relicta, in ſecunda uxor filii fratris, in tertia uxor nepotis fratris, in quarta uxor pronepotis fratris. A latere ſiniſtro ſunt aliæ quatuor cellulæ: quarum prima ſoror, ſecunda ſororis filia, tertia ſororis neptis, quarta ſororis proneptis. Ad dorſum harum ſunt aliæ quatuor: prima vir ſororis olim relictus, ſecunda vir filiæ ſororis, tertia vir neptis ſororis, quarta vir proneptis ſororis. Ponuntur etiam aliæ duæ cellulæ, una a latere dextro continens, relictus relictæ fratris: a ſiniſtris, relicta relicti ſororis, quæ ſecundum omnes ponuntur ad decorem, & ad demonſtrandum genera affinitatis, quæ hodie prohibitionem non habent. Adhuc habes duas lineas reflexas, quarum una oritur in cellula fratris, & terminatur in cellula viri ſororis, in qua ſcribitur primum genus affinitatis. Item alia linea reflexa, quæ oritur in cellula ſororis, & terminatur in cellula uxoris fratris, in qua idem ſcribitur.

§. 6. Circa hoc quæro, quare in cellula, uxor fratris, ſcribitur, olim relicta, quod non ponitur in aliis cellulis inferioribus ejuſdem lineæ? Et dic hoc factum fuiſſe propter cellulam, quæ ponitur ad dorſum illius, q. d. frater habuit uxorem, mortuo fratre uxor ab eo relicta contraxit cum alio viro, illa demum mortua, iſte relictus a relicta fratris, vult contrahere cum ſorore, nunquid poteſt? Olim non poterat, quia erat ſibi in ſecundo genere, & primo gradu, hodie vero poteſt. Idem ſit repetitum quoad cellulam viri ſororis.

§. 7. Ad cognoſcendum ergo gradus affinitatis & genus tam per formam arboris, quam ex prius dictis, tolle hanc ſolam regulam magiſtralem. Per carnalem copulam viri & mulieris inter conſanguineos mulieris & virum, & inter conſanguineos viri & mulierem contrahitur affinitas primi generis, & ejuſdem gradus, cujus eſt conſanguinitas. Quare dicatur in regula per carnalem copulam viri & mulieris, & non viri & uxoris, colligo ex his, quæ in principio dixi. Inter conſanguineos mulieris & virum, & conſanguineos viri & mulierem, ideo dixi: quia inter virum & mulierem non contrahitur affinitas, ſed ipſi ſunt affinitatis cauſa. Item inter conſanguineos viri & conſanguineos mulieris nulla eſt affinitas: unde duo fratres contrahunt cum duabus ſororibus, pater & filius cum matre & filia. Sed eſt affinitas inter conſanguineos mulieris & ipſum virum, & conſanguineos viri & ipſam mulierem. *extra de conſang. & affin. c. quod ſuper his.* Primi generis quare dixerim, etiam ex ſuperioribus patuit, & ejuſdem gradus, cujus eſt conſanguinitas: vide hoc in arbore, nam frater & ſoror ſunt in primo gradu conſanguinitatis, maritus ſororis eſt fratri in primo gradu affinitatis, & ſic uxor fratris ſorori, & ſic filia ſororis eſt filio fratris, & ipſi fratri in ſecundo gradu conſanguinitatis, maritus ejus in ſecundo gradu affinitatis, & econverſo & ſic in reliquis. Unde vir proneptis ſororis attinet fratri & omnibus deſcendentibus, qui ſunt in arbore, quarto gradu affinitatis: & hoc ideo, quia toto gradu conſanguinitatis attinet prædictis ipſa proneptis. Qui ſunt in arbore, ideo dixi, quia ſi pronepos fratris haberet filium, ille excederet lineam æqualitatis, & ſic attinet quinto gradu ſecundum regulas traditas in proxima arbore.

§. 8. Poſt hoc notandum eſt, illud præciſe non ſequitur, ego & tu ſumus affines, ergo filius, quem procreo, eſt tibi affinis. Nam interdum filius meus mutat genus attinentiæ, quia ego ſum tibi affinis, & ipſe conſanguineus, interdum nil attinet tibi, interdum mutat gradum, interdum nec mutat genus, nec gradum. Exemplum, ſi ego & tu ſumus affines per appoſitionem mei, quia ſcilicet contraxi cum conſanguinea tua, ſi ex dicta conſanguinea tua filium procreo, ille eſt tibi conſanguineus, non affinis: ſed ſi ego maritus conſanguineæ tuæ ex alia muliere filium procreo, ille nec eſt tibi conſanguineus, nec affinis. Si vero tu conſanguineus uxoris meæ filium procreas, hic filius non mutat genus attinentiæ, quia tu pater es mihi affinis, & ipſe affinis: ſed ſi tu & uxor mea eratis in æquali linea, vel inæquali, & eras remotior, quia tu eras in tertio, ipſa in ſecundo vel primo, tunc ipſe filius mutat gradum, quia tu pater es mihi in tertio gradu affinitatis, & ipſe mihi in quarto. Si vero tu & uxor mea eratis conſanguinei in linea inæquali, ſed uxor mea erat remotior, ut quia ipſa in tertio, & tu in ſecundo: tunc filius tuus non mutat genus nec gradum, quia tu mihi affinis, & ipſe affinis: tu in tertio gradu, & ipſe in tertio gradu. Item nota, quod iſtud etiam non ſequitur, ego & tu ſumus affines, & ego non poſſum accipere filiam tuam: ergo nec tu meam: quia ſi habeam conſanguineam tuam in uxorem, tu bene potes contrahere cum filia mea, quam habui ex alia muliere: quia affinitas non contrahitur inter conſanguineos viri, & conſanguineos mulieris: ſed inter virum & conſanguineos mulieris, & inter mulierem & conſanguineos viri, ut dixi, & probatur *extra, de conſang. & affin. c. quod ſuper his.* Sed ego non poſſum contrahere cum filia tua, niſi forſan illa excederet quartum gradum, ut quia eſſet in quinto, & eſt ſimile ſecundum quod dixi ſupra in proxima arbore circa finem.

§. 9. Nunc quæritur, An affinitas inter aſcendentes & deſcendentes habeat perpetuam prohibitionem, an extendatur tantum uſque ad quartum gradum? Et ſi teneremus opinionem Goffredi, de qua dixi ſupra in arbore proxima circa medium, diceremus, quod uſque ad quartum gradum tantum. Sed tenendo contrariam opinionem dicemus, quod prohibitio ſit perpetua. Dicit enim textus, quod ita abſtinere debemus a conſanguineis uxoris, ut a propriis, *extra, de conſanguinit. & affinit. cap.* 1. 35. *quæſt.* 3. *de propinquis. & cap. æqualiter.* Si ergo inter conſanguineos aſcendentes & deſcendentes prohibitio extenditur in infinitum: ergo inter affines ad idem. *Inſtitut. de nupt. §. affinitatis.* & dicit lex, quod tales affines aſcendentes & deſcendentes habentur loco parentum & liberorum. *ff. de gradibus. l. non facile. §. & retro. in fine.* Eodem modo poſſet formari quæſtio de affinibus, quorum unus eſt in primo gradu, alter in quinto, ſicut in conſanguineis dixi ſupra, in arbore proxima, in fine. An autem liceat diverſis temporibus habere in uxores duas cognatas, ſcilicet uxores duorum fratrum, & an conjuncti olim in gradu prohibito, hodie permiſſo, ſimul manere poſſint, de hoc vide *not. extra, de conſang. & affinit. cap. non debet.*

§. 10. Ultimo quæritur ad utramque arborem, An prohibitio conſanguineorum vel affinium conjungendorum procedat ex prohibitione divina, an ex humana, & quare facta fuit prohibitio? Breviter ſcias, quod olim propter neceſſitatem frater neceſſario habuit contrahere cum ſorore, & conſanguinei cum conſanguineis: unde tunc in collateralibus non erat prohibitio. Hoc fuit a principio generis humani in filiis & nepotibus Adæ; hoc etiam fuit poſt diluvium in nepotibus Noe. In Levitico vero prohibitæ fuerunt fere duodecim perſonæ, quas vide not. *extra de reſtit. ſpol. cap. literas. & de divort. cap. gaudemus.* Demum jus poſitivum canonicum prohibuit conſanguineos & affines primi generis conjungi in ſeptimo gradu & citeriori: quæ prohibitio poſtea uſque ad quartum gradum eſt reſtricta *extra eod. c. non debet.* revocatis etiam quibuſdam aliis prohibitionibus, ut patet. Revocatio vero fuit ex cauſa, quæ *ibi* ponitur, *& extra de teſtibus. cap. licet ex quadam.* per quod patet, quod prohibitio partim procedit ex jure divino, & partim ex poſitivo. Unde in ſecundo gradu æqualis lineæ collaterales contrahere poſſunt jure divino, ſed non poſitivo. Ratio vero prohibitionis ſumitur 35. *qu.* 1. §. 1. *cap.* 1. fuit enim propter charitatem ampliandam. Nam ſi contraherem cum ſorore, idem eſſet pater & ſocer, mater & ſocrus, vir & frater,

frater, &c. Sed si alium habeo patrem, alium socerum, numerosius se charitas protenderet: in qua universi fideles, & præcipue studentes continue perseverent per gratiam ejus, qui est benedictus in secula seculorum, Amen.

QUÆSTIO VI.

Qui jurejurando propinquitatem firmare debeant?

1 ps NUnc quæritur, *Quibus accusantibus, vel testificantibus, consanguineorum conjunctio dirimenda sit?*

C. I. *Consanguinei tantum, vel si progenies defecerint, antiqui & veraces propinquitatem in Synodo computent.*

De his ita decrevit Fabianus Papa. (*forte An.* 245. *Romæ.*)

COnsanguineos *a* extraneorum nullus accuset, vel consanguinitatem in Synodo computet: sed propinqui, ad quorum notitiam pertinet, id est, pater, mater, frater, soror, patruus, avunculus, amita, matertera, & eorum procreatio. Si autem progenies tota defecerit, ab antiquioribus & veracioribus, quibus eadem propinquitas nota sit, Episcopus canonice perquirat: & si inventa fuerit propinquitas, separentur.

CAP. II. PALEA.

[Cœlestini Papæ *decretum Ecclesiæ Florentinæ missum, forte ann.* 1143.

VIdetur *b* nobis, quod secunda, quam contra prohibitionem Ecclesiæ duxit, non sit uxor, etiamsi primam non haberet desponsatam. Nam quod contra interdictum & ordinem Ecclesiæ factum est, tanquam inordinatum, ratum non haberi tam divinæ, quam humanæ legis proclamat auctoritas. Quia igitur ea, quam inordinate superduxit, prohibitione renitente, uxor non est, cogendus est eam recipere, quam juravit & desponsavit, & ex ea prolem genuit: ut juramenti religio non vilipendatur, & fides ad invicem promissa servetur, & proles in cultu Dei nutriatur & educetur, & alii exinde occasionem pejerandi *c*, & alios decipiendi assumere non valeant. §. 1. Quod autem parentes, fratres, & cognati utriusque sexus in testificationem suorum ad matrimonium conjungendum vel dirimendum admittantur, tam antiqua consuetudine, quam legibus approbatur. Ideo enim maxime parentes, & si defuerint parentes, proximiores admittuntur, quoniam unusquisque suam genealogiam cum testibus, & chartis, tum etiam ex recitatione majorum scire laborat. Qui enim melius recipi debent, quam illi, qui melius sciunt, & quorum est interesse, ita ut, si non interfuerint, & consensum non adhibuerint, secundum leges nullum fiat matrimonium? §. 2. Quod vero legitur: *Pater* d *non recipiatur in causa filii, nec filius in causa patris*: in criminalibus causis & contractibus verum est: in matrimonio vero conjungendo & disjungendo, & ex ipsius conjugii prærogativa, & quia favorabilis res est, congrue recipiuntur *e*.

Corr. Rom. ¶ *Hæc Palea deest in plerisque vetustis exemplaribus. Habetur extra, qui matrimonium accus. poss. c. 3. ex Clemente III. alias Cœlestino, Florentino Episcopo, alias Ecclesiæ Florentinæ: indeque ex aliquot manuscriptis est emendata, verbis aliquot & additis, & sublatis.*

C. III. *Qui jurejurando propinquitatem firmare debeant.*

Item Urbanus Papa *Richardo* a *Genuensi Episcopo Ann.* 1092.

NOtificamus *b* tibi, ut postquam tres, aut duo ex propinquioribus jam defunctæ uxoris ejus, qui accusatur, vel vivæ, hanc propinquitatem jurejurando firmaverint, vel tres aut duo ex antiquioribus Genuensibus, quibus hæc propinquitas nota est, qui bonæ famæ, & veracis testimonii sint, remoto amore, timore, pretio, & omni malo studio, supradicto modo consanguinitatem firmaverint, sine omni mora conjugia dissolvantur. Quod si propinqui, aut extranei verbis tantum propinquitatem testantur, & juramento probare vel noluerint, vel nequiverint, conjugium nullatenus dissolvatur: sed competens eis pœnitentia propter infamiam, vel peccati maculam (si forte in hac re contraxerint aliquam) injungatur.

C. IV. *Suæ confessioni relinquuntur, quorum incestum nullus jurejurando affirmat.*

Item ex *c* Concilio Urbani Papæ *habito in Apulia, An.* 1093. *Trojæ.*

SI *d* duo vel tres viri consanguinitatem jurejurando firmaverint, vel ipsimet forte confessi fuerint, conjugia dissolvantur. Si vero neutrum contigerit, Episcopi eos per baptismum, per fidem, per judicium Christi in vera obedientia obtestentur, quatenus palam faciant, utrum se (sicut est fama) consanguineos recognoscant: si negaverint, sibiipsis relinquendi sunt: ita tamen, ut si aliud in conscientia habeant, se a liminibus Ecclesiæ, a corpore & sanguine Domini, a fidelium communione noverint segregatos, atque infames effectos, donec ab incesti facinore desinant. Si se Episcoporum judicio segregaverint, si juvenes sunt, alia matrimonia contrahere non prohibeantur.

2 ps. Gratian. *Ecce, quibus accusantibus vel testificantibus consanguineorum conjunctiones sunt dirimendæ. Cujusmodi vero juramentum ab accusatore sit exigendum, ex Romano Ordine* α *habetur. Est autem hujusmodi.*

Corr. Rom. ¶ α Ordine] *Cæteri Collectores citant non* ex ordine: *sed ex Concilio Romano sub Gregorio III. Ex quibus collectoribus, & vetustis Gratiani exemplaribus nonnulla sunt emendata in hoc, & in sequentibus capitibus.*

C. V. *Juramentum accusatoris.*

Ex Ordine Romano. An. 906. *in German.*

I. DE *e* parentela illa, quam dicunt esse inter illum N. & istam ejus conjugem N. quicquid inde scis, & audisti a tuis vicinis, aut a tuis propinquis antiquioribus, quod tu per nullum ingenium, nec propter timorem, nec propter amorem, aut per *f* præmium, aut per *g* consanguinitatem celabis Episcopum tuum, aut ejus missum, cui hoc inquirere jusserit, quandocunque te ex hoc interrogaverit. Sic te Deus adjuvet, & istæ Sanctorum reliquiæ.

C. VI. *Juramentum testium.*

ILlud *h* sacramenrum *i*, quod iste juravit de illa parentela, quæ inter illum N. & ejus conjugem N. computatur, quod tu illud observabis, in quantum sapis, aut audisti. Sic te Deus adjuvet.

3 ps. Gratian. *Hoc Juramentum non est separationis, sed synodale, institutum ab* Eutichiano Papa.

C. VII. *Synodale juramentum.*

Ait enim Eutychianus.

EPiscopus *k* in Synodo residens post congruam allocutionem septem ex plebe ipsius parochiæ, vel eo am-

a *Sent.* 4. *dist.* 41. *Polyc. l.* 6. *tit.* 4. *Ans. l.* 10. *c.* 60. *Burch. l.* 7. *c.* 26. *Ivo p.* 9. *c.* 57. *Pann. l.* 7. *c.* 84. b *Extra, qui matr. accus. poss. cap. videtur.* c *aliter, peccandi.* d *ff. de testibus. l. testis idoneus.* e *al. admittuntur.*

a *al. Cypriano, & Vet. Cod. Cyriaco Genuensi.* b *Sent.* 4. *dist.* 41. *Ivo par.* 9. *c.* 33. *Pannor. lib.* 7. *c.* 85. c *In codice pervetusto ex Eugenio II.* d *Sent. ibid. Ivo p.* 9. *c.* 53. e *Polyc. l.* 6. *tit.* 4. *Anselm. l.* 10. *c.* 74. *Burch. l.* 7. *c.* 25. *Ivo p.* 9. *c.* 61. *Pann. l.* 6. *cap.* 86. f *al. propter.* g *al. propter.* h *al. istud.* i *Burch. l.* 7. *c.* 26. *Ivo p.* 9. *c.* 62. *Pann. l.* 7. *c.* 87. k *Polyc. l.* 6. *tit.* 4. *Ans. l.* 6. *c.* 152. *Burch. l.* 1. *c.* 91. 92. 93.

plius,

plius, prout viderit expedire, maturiores, honestiores, atque veraciores viros in medium debet evocare, & allatis Sanctorum pignoribus unumquemque illorum tali sacramento constringat. Amodo in antea quicquid nosti, aut audisti, aut postmodum inquisiturus es, quod contra Dei voluntatem, & rectam Christianitatem in ista parochia factum sit, aut futurum erit, si in diebus tuis evenerit, tantum ut ad tuam cognitionem quocunque modo perveniat, si scis, aut tibi fuerit indicatum synodalem causam esse, & ad ministerium Episcopi pertinere, quod tu nec propter amorem, nec propter timorem, nec propter pretium *a* nec propter parentelam ullatenus celes Episcopum, aut ejus missum, cui hoc inquirere jusserit, quandocunque te ex hoc interrogaverit. Sic te Deus adjuvet, & illæ Sanctorum reliquiæ. Illud α sacramentum, quod iste juraverit de synodali causa, quod tu illud ex te ita observabis, in quantum sapis, aut audisti, aut ab hac die in antea inquisiturus es. Sic te Deus adjuvet, &c.

Corr. Rom. ¶ α Illud] *Burchardus legit*, istud, *& ante hæc verba præponit hanc rubricam*, Juramentum cæterorum.

4 ps. Gratian. *Ab hoc juramento illud sumptum est, principio paululum derivato. Porro de juramento separationis* Innocentius Papa II. *scribit Ann.* 1142. *Othoni Lucensi Episcopo, dicens:*

C. VIII. *Juramentum illorum, qui consanguinitatem probant.*

II. DE parentela illa, unde nos consulere voluisti, pro qua etiam est ad nostram audientiam appellatum, aliorum fratrum scripta suscepimus, qui utique causam ipsam diverso modo narrabant. Et primo quidem tam in gradibus, quam in nominibus personarum discordasse: postmodum vero in altero eorum computatores ejusdem parentelæ dicuntur convenisse. Cæterum in hujusmodi casibus summopere consideranda est qualitas personarum, quæ aliquid contra quoslibet astruere velint quæ etiam jusjurandum præstare debent, quod neque gratia, neque pretio, vel timore, vel odio alicujus hoc dicunt contra eos, de quibus agitur: sed potius, quia credant ita verum esse, & ita se a suis antecessoribus audivisse. In quibus omnibus non debet aliqua varietas inveniri.

5 ps. Gratian. *Qui vero separantur ab invicem, hujusmodi juramentum præstabunt* b.

C. IX. *Juramentum separationis.*

AB *c* isto die in antea, quod tu per nullum ingenium te sociabis huic tuæ consanguineæ α N. cum qua contra legem, & rectam Christianitatem adulterium & incestum perpetrasti; nec in conjugio, nec in adulterio illam tibi sociabis, nec cum illa ad unam mensam manducabis & bibes, aut sub uno tecto manebis: nisi forte in Ecclesia, aut in alio publico loco, ubi nulla mala suspicio possit esse, ut ibi coram testibus idoneis pro certa necessitate pariter colloquamini: nec aliam conjugem accipies, nisi forte post peractam pœnitentiam tibi licentia data fuerit ab Episcopo tuo, aut ejus misso. Sic te Deus adjuvet, & istæ Sanctorum reliquiæ.

Corr. Rom. ¶ α Consanguineæ] *Quæ sequuntur usque ad vers.* perpetrasti. *addita sunt ex Burchardo & Ivone, itemque alia nonnulla.*

6 ps. Gratian. *Occasione vero Consanguinitatis uxorem suam dimittere, & aliam ducere non licet alicui, nisi causa primum probata fuerit.*

C. X. *Nisi coram Ecclesia consanguinitate probata uxorem dimittere non licet.*

Unde Alexander Papa II. *Gulielmo de Monstrolio* d. (*forte an.* 1067. *Roma in Gall.*)

MUltorum *e* relatione cognovimus, te propriam velle abjicere uxorem, & adhærere alteri, prætendentem consanguinitatis occasionem. Unde Apostolica auctoritate interdicendo mandamus tibi, ut hanc, quam nunc habes uxorem, nullatenus præsumas dimittere, vel aliam ducere, donec Episcoporum religiosorum concilium causam istam examinaverit.

7 ps. Gratian. *Recepturus vero eam, quam injuste dimisit, hoc modo jurabit.*

C. XI. *Reconciliationis juramentum.*

AB *a* isto die in antea istam conjugem tuam N. quam injuste dimiseras, ita tenebis, sicut per rectum maritus suam debet habere conjugem, in dilectione, & debita disciplina: nec eam per ullum malum ingenium a te separabis, nec ea vivente aliam accipies. Sic te Deus adjuvet, &c.

Grat. *Quod autem unius testimonio conjugia apud quosdam dirimuntur, nulla ratione ratum habetur. Cum enim Dominus dixerit: b* Omne verbum stabit in ore duorum vel trium testium. *Item cum in Ilerdensi Concilio, c.* 20. *dicatur:* Omnis controversia, quæ de Ecclesiasticis rebus fit, secundum divinam legem sub duobus vel tribus testibus terminetur, *Domino dicente* c: Non unus stet contra α alium *d*, sed in ore duorum vel trium testium stet omne verbum. *Item cum alibi dicatur:* Nullius β personæ *e* quantumlibet exercitatæ testimonio aliquid credatur: *evidentissime apparet, unius assertione conjugia non esse dirimenda.*

Corr. Rom. ¶ α Contra alium,] *In Deuteronomio hæc adduntur*, quicquid illud peccati & facinoris fuerit. *In Evangelio autem sunt tantummodo sequentia* ut in ore duorum, &c.

¶ β Nullius propriæ] *In codice Theodosiano, l.* 11. *tit.* 14. *leguntur hæc verba*, & nunc manifeste sancimus, ne unius omnino testis responsio audiatur, etiamsi præclaro curiæ honore præfulgeat, *quorum similia recitantur ab Ivone, p.* 16. *cap.* 204. *Et Gratianus supr.* 6. *q.* 2. *in princ. hanc eandem fere sententiam attulit.*

QUÆSTIO VII.

QUod autem quæritur, *Si illi, qui de incestuosis nascuntur, filii reputentur*, Augustinus *in lib. Quæstionum super Leviticum, cap. seu qu.* 76. *determinat, ita dicens:*

CAP. UNIC. *Non appellantur filii, qui de incestuosis nascuntur.*

QUid *f* est, *Quicunque* α *dormierit* g *cum cognata sua, sine filiis morietur*, cum filii ex hujusmodi conjunctionibus & ante nati sint, hodieque nascantur? An hoc intelligendum est lege Dei constitutum, ut quicunque ex eis nati fuerint, non deputentur filii, id est, nullo parentibus jure succedant?

Corr. Rom. ¶ α Quicunque dormierit cum cognata sua,] *Hæc verba non sunt hic apud beatum Augustinum, sed initio ipsius quæstionis* 76.

QUÆSTIO VIII.

DE *his vero, qui ignoranter conjuncti sunt, in quo gradu consanguinitatis, vel affinitatis ex dispensatione Ecclesiæ relinquantur*, Gregorius *in Regesto definit, dicens:*

Corr. Rom. ¶ *In Polycarpo citatur ex Gregorio in Decretis.*

C. I. *Non separentur, qui infra septimam generationem ignoranter copulantur.*

DE *h* gradibus vero cognationum, qui infra septi-

a *al. præmium.* b *al. præstabant.* c *Polyc. l.* 6. *tit.* 4. *Anselm. lib.* 10. *cap.* 75. *Burch. l.* 7. *c.* 27. *Ivo p.* 9. *c.* 63. *Pannorm. lib.* 7. *cap.* 88. d *al. Monasteriolo.* e *Ivo part.* 9. *cap.* 32. *Pannorm. l.* 7. *cap.* 82.

a *Polyc. ibid. Burch. l.* 9. *c.* 81. *Ivo p.* 8. *c.* 217. *Pannorm. l.* 7. *c.* 41. b *Deut.* 17. c *Deut.* 19. *Matth.* 18. d *alii, aliquem.* e 6. *qu.* 2. *in princ. supr.* f *Burchard. l.* 7. *cap.* 17. *Ivo part.* 9. *c.* 52. *Pannorm. l.* 7. *c.* 83. g *Levit.* 20. h *Polyc. l.* 6. *tit.* 4.

mam

mam generationem in matrimonio sunt inventi, si nescientes fecerint, & jam multa curricula annorum sint revoluta, ita ut filios habeant, in sexto qui inventi sunt, aut fortasse in quinto, hujusmodi non separentur, donec nos, Domino permittente, ore ad os loquamur. Hoc autem dico secundum indulgentiam, non secundum imperium. Qui vero de his duobus gradibus novas contraxisse nuptias videntur, id est, infra anni coronam, modis omnibus separentur. De cætero vero generalia per omnem provinciam statuta percurrentia taliter firmentur, ut nullus audeat deinceps tale scelus perpetrare: & qui fecerint, sine retractationis misericordia acrioribus puniti ultionibus separentur. Hi vero, qui propinquas sanguinis uxoris suæ in matrimonio sibi sociaverunt, sicut jamdudum vobis scripsimus, qui in eodem gradu inventi sunt, separentur: aut suspendatur eorum causa, usque dum nos insimul Domino auxiliante conveniamus. *Idem.* §. 1. De α his, qui post mortuas uxores, secundas contrahere nuptias voluerint, juste & honeste, & rationabiliter prospeximus, ab earum consanguineis usque ad quartum gradum genealogiæ abstinere. Hoc nos secundum indulgentiam sanctæ matris Ecclesiæ mitius prælibavimus. Cæterum juxta β secularium legum censuram dignis coercitionibus, gravibusque disciplinæ inventionibus *a* hæc omnia mala & illicita modis omnibus resecanda sunt, ut in futuro deinceps tempore cuncta quiescant.

Corr. Rom. ¶ *In Polycarpo citatur ex Gregor. in decretis.*

¶ α De his, qui] *In Polycarpo hæc verba sunt: Ex eod. Gregorio, sed habentur conjunctè cum c.* de affinitate, *supr. q. 2. & 3. & proxime antecedunt huic capitulo*, de gradibus.

¶ β Juxta secularium] *De pœna incestorum est in novella* 12. *Justiniani, & in Capitul. l. 7. c. 432. & 435. & in adjectis, cap. 124. & 127.*

C. II. *In quarto & quinto gradu qui conjuncti inventi fuerint, separentur.*

Idem *Felici Messanæ civitatis Episcopo.*

HÆc *b* salubriter præcavenda sancimus, ne quis fidelium propinquam sanguinis sui, usquequo affinitatis lineamenta generis successione cognoscuntur, matrimonio sibi desideret copulare: sed α sicut a majoribus nostris definitum est, ita modis omnibus observetur: quoniam usque ad septenarium numerum parentelæ, nulli unquam copulam contrahere licentiam damus, his videlicet, qui ex patre & matre consanguinitatis parentela descendunt. Qui autem, & quæ in quarto, vel in quinto gradu conjuncti inventi fuerint, separentur: quoniam scriptum est *c*: *Omnis homo ad proximam sanguinis sui non accedet, ut revelet turpitudinem ejus.* & iterum: *Anima, quæ fecerit quippiam ex istis, peribit de medio populi sui.* Sane quibus β conjunctio interdicitur illicita, habebunt ineundi conjugii melioris libertatem.

Gratian. *Nisi γ in eodem crimine usque ad mortem alterius eorum contumaciter perseveraverint.*

Corr. Rom. ¶ *Integrum caput*, Hæc salubriter, *ut est apud Gratianum, etiam ab Anselmo citatur ex Gregorio. In Polycarpo autem sequitur post c.* Pictatium, *supr. 30. q. 3. attributum Zachariæ. In Concil. Tolet. II. c. 5. quod referunt Burchardus & Ivo, habentur cætera hujus c. verba, præter ea quæ indicabuntur.*

¶ α Sed sicut] *Hæc usque ad versic.* Separentur, *absunt a Concilio, Burchardo & Ivone.*

¶ β Sane quibus] *Hæc in Concilio impresso non habentur: quamvis apud Burchar. & Ivon. ponantur conjunctè cum superioribus. Leguntur autem in Agatensi, & Epaunensi, Turonico 2. & in Capitularibus adjectis, sed aliqua cum varietate, ut est notatum supr. eod. q. 2. & 3.* de incestis.

¶ γ Nisi in eodem] *Hæc nusquam sunt inventa, & visa sunt Gratiani. Quod indicat ille loquendi modus:* Unde in Aurelianensi Concilio.

C. III. *Non ducant uxores, qui usque ad mortem alterius in incestu perseveraverint.*

Unde in Aurelianensi Concilio.

INcestuosi *a* dum in ipso detestando atque nefando scelere manent non inter fideles Christianos, sed inter gentiles, aut catechumenos habentur: id est, cum Christianis non sumant cibum nec potum, sed soli faciant hoc; non osculentur, nec salutentur ab eis. Et si suis Sacerdotibus inobedientes extiterint, & a tam nefando scelere se segregare, atque ad publicam pœnitentiam redire noluerint, inter eos habeantur, qui spiritu periclitantur immundo, vel etiam inter eos, de quibus per se Veritas ait: *Si te b non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus.* Et α si alter eorum morte præventus fuerit, alter, quamdiu vivit, graviter pœniteat, & sine spe conjugii maneat.

Corr. Rom. ¶ *Hoc Burchardus etiam & Anselmus citant ex Aurelianensi, & aliquid ad hanc rem faciens habetur in Aurelianensi* 3. c. 10. *sicut etiam in Agathensi, c. 61. ex quo videtur citare Ivo. Sed longe magis cum hoc capite concordat c. 4. Concilii Ilerdensis, relatum sup. eod. quæst. 2. & 3.* De his, qui incesti. *Eadem autem plane verba leguntur l. 7. Capit. c. 433. & in adjectis, c. 125. exceptis tamen iis, quæ indicabuntur.*

¶ α Et si alter eorum] *Hæc non sunt in Capitularib. indicatis, sed horum loco habentur ista:* Nam cum fidelibus non debent orare, neque in Ecclesiam intrare, sed ad januam Ecclesiæ excubare, & intrantibus in eam, & exeuntibus ex ea, vultu in terram prostrato veniam postulare, &, ut pro se orare non dedignentur, flagitare, & lachrymis profusis, vultu contrito, atque humiliato spiritu semper omnibus apparere, usque ad satisfactionem Ecclesiæ, & proprii Episcopi canonicam reconciliationem manere, & ad pristinum incestum nunquam redire, nec secularia negotia exercere, nec placitis, aut accusationibus, & testimoniis interesse, sed crebris Sacerdotum precibus, manusque Pontificis proprii impositionibus, & eleemosynarum largitionibus, atque cæterorum bonorum hominum *c* exhibitionibus expurgari, sanarique oportet.

Gratian *Hac auctoritate, qui in quarto, vel in quinto gradu consanguinitatis conjuncti inventi fuerint, ab Ecclesia separari jubentur.*

QUÆSTIO IX.

Si contigerit Ecclesiam decipi & causa consanguinitatis aliquam a viro suo separari, quæ post quadriennium nuptiis hinc inde celebratis deprehenditur non fuisse consanguinea prioris; An secunda conjugia sint rescindenda, & priora redintegranda?

1 ps UNde quæritur, *Si Ecclesia fraude testium, aut ignorantia eorum decepta aliquos separaverit, qui post separationem alia conjugia contraxerint, si postea deprehensa fuerit calliditas, vel falsa opinio testium, an priora conjugia sint redintegranda? Quod fieri non posse argumentis & auctoritate probatur. Sententia namque nisi per appellationem intra terminum lege constitutum relevata fuerit, irrevocabile robur obtinebit. Hinc etiam B. Gregorius ann.* 599. *Romæ in Siciliam scribit, dicens:*

C. I. *Quæ rationabiliter decisa sunt, mutari non expedit.*

OMnibus *d* modis Ecclesiasticæ disciplinæ vel moderationi conveniens est, ut quæ rationabiliter ordinata fuerint, vel decisa, nulla in posterum debeant refragatione turbari.

Corr. Rom. ¶ *In vulgatis Gratiani cod. tribuebatur B. Augustino. Restitutum est B. Greg. ex aliquot vetustis exemplarib. & Anselmo. Ac supra* 25. *q.* 2. *c.* Ecclesiasticæ. *hoc idem cit. ex Gregor. apud quem legitur eisdem pene verbis. l. 7. in d.* 2. *ep.* 60.

a *al. invectionibus.* b *In Concil. Tolet. 2. c. 9. Polyc. ibid. Ans. l. 10. c. 39. Burch. l. 7. c. 6. Ivo p. 9. c. 42.* c *Levit.* 18.

a *Capit. l. 7. c. 433. & in adjectis, c. 125. Ansel. l. 11. c. 9. Burch. l. 7. c. 5. Ivo p. 9. c. 41.* b *Matth.* 18. c *fortasse, operum.* d 25. *q.* 2. *Ecclesiasticæ. Anselm. l. 4. c. 9.*

C. II. *Quæ utiliter decisa sunt, a successoribus roborentur, a temerariis præsumpta resecentur.*

Item Stephanus Papa V. *Paulo Episcopo Placentino*, (*an.* 886.)

LOci nostri consideratio nos admonet rationis auctoritate, quæ a prædecessoribus nostris utiliter decisa fuerint, roborare: & quæ a temerariis præsumpta fuerint, in promptu nihilominus ulcisci. Reum quippe *a* ante conspectum divini judicis se noverit esse, qui nititur utiliter finita rescindere, ac roborata quolibet ausu violare. Ecclesiastici quippe *b* vigoris ordo confunditur, si aut temere illicita præsumantur, aut non concessa impune tententur. Proinde b negligenter ea, quæ male usurpantur, omittimus, excessus viam proculdubio aperimus.

Corr. Rom. ¶ *Sententia hujus capitis, & multa etiam verba sumpta sunt ex B. Gregorio, lib. 7. indict. 1. ep.* 13. & 28.

Gratian. *Quia ergo sententia hæc rationabiliter data est, nec per appellationem intra certum terminum revelata, apparet, quod nequaquam priora conjugia sunt redintegranda. His ita respondetur: Aliud est sententiam rescindere & rationabiliter decisa turbare; atque aliud, quæ per subreptionem obveniunt, deprehensa corrigere: suum namque errorem cuique corrigere licet, atque ideo, quæ a quolibet illicite committuntur, sive a prædecessoribus admissa inveniuntur, in melius revocari oportet. Porro illicite uxor a viro suo separata est, & illo vivente alii copulata, cum Dominus solius fornicationis causa a viro suo uxorem separari jubeat. Sicut ergo si aliqua, cujus vir putaretur defunctus, alicui copularetur, & qualibet occasione interveniente, ab ejus consortio discederet, quamvis judicio Ecclesiæ cogatur redire ad eum, quem reliquerat, tamen, si c post triennium virum, qui mortuus putabatur, redire contigerit, priora conjugia redintegrabuntur: sic cum deprehenduntur non fuisse consanguinei, qui causa consanguinitatis ab invicem separati sunt, prioris consortii fœdera sunt reparanda.*

2 pars. §. 1. *Quod autem quæ illicite admittuntur, vel admissa inveniuntur, corrigenda sint; vel quod sententia etiam Romanæ sedis in melius commutari valeat: auctoritate Hilarii Papæ, & Nicolai monstratur.*

C. III. *Corrigendum est, quod illicite admittitur, aut a prædecessoribus admissum invenitur.*

Ait namque Hilarius *Episcopus urbis Romanæ Synodo præsidens, cap.* 4. (*an.* 465.)

QUod *d* quis commisit illicite, aut a prædecessoribus suis invenit admissum, si proprium periculum vult vitare, damnabit. Nos enim in nullo volumus severitatem ultionis exercere: sed qui in causis Dei, vel contumacia, vel aliquo *e* excessu deliquerit, aut ipse, quod perperam fecit, abolere noluerit in se, quicquid in alio non resecaverit, inveniet. Quod ut deinceps possit tenacius custodiri, si placet, sententias, causas, & subscriptiones proprias omnes commodate, ut synodali judicio aditus claudatur illicitis.

C. IV. *Secundum suæ conditionis tenorem Apostolica valet mutari sententia.*

Item Gregorius, (*an.* 867.)

APostolicæ *f* sedis sententia, tanta semper consilii moderatione concipitur, tanta patientiæ temeritate decoquitur, tantaque deliberationis gravitate profertur, ut retractatione non egeat, nec immutari necessarium ducat, nisi forte si prolata sit, ut retractari possit, vel immutanda secundum præmissæ tenorem conditionis existat.

a 2. Cor. 10. b *dist.* 93. *diaconus.* c *Vide supr. cum per bellicam.* 34. *q.* 1. & 2. d *Deusd. p.* 1. *Polyc. l.* 4. *tit.* 20. *Ansel. l.* 6. *c.* 157. e *al. in aliquo.* f *Deusd. ibid. Polyc. l.* 5. *tit.* 6. *Anselm. l.* 2. *c.* 69.

Corr. Rom. ¶ *Apud Ansel. & Polyc. citatur ex epist. Nicolai I. Papæ ad Regem Carolum. Extat in codice sæpe memorato monasterii Dominicanorum in epistola Nicolai, quæ inscribitur ad Ludovicum Regem, & in altera ejusdem ad Episcopos omnes in regno Ludovici, quæ incipit*, Gaudemus.

C. V. *A prædecessoribus damnatos, aliorum supplicationibus in pristinum statum Apostolica reformat Ecclesia.*

Item Innocentius Papa, *epist.* 22. *ad Episcopos Macedoniæ*, (*an.* 414.)

VEniam *a* nunc ad Maximum α Photinum, quasi ad quoddam thema: & (quod mihi anxium est, ac difficillimum) majorum meorum revolvam sententias. Fuerat de illo, quoquo pacto (ut ipsi etiam commeministis) aliquid utique gravius constitutum. Verum, quoniam id per rumorem falsum, ut asseritis, subreptum huic sedi, & elicitum per insidias demonstratis, quia res ad salutem rediit, veniam nos hanc in tantum vobis adnitentibus post condemnationem more Apostolico subrogamus: tantisque vestris assertionibus, vobisque tam bonis, tam charis non dare consensum, omnibus rebus duris durius arbitramur. Pro vestra ergo approbatione (fratres charissimi) & sententia ac postulatione, Episcopum Photinum habetote (licitum est enim ita constituere, ut deprecamini) & nostram in melius conversam sententiam, labore, vel testimonio vestro compotem β vobis suscipere. Eustathium vero a me sæpissime comprobatum nolite expectare, ut diaconi gradu *b* expolietur. Solicitos enim vos pro salute libenter audio: contra caput, etiam si faciendum sit, non libenter admitto. Cui manum porrigitis, vobiscum porrigo, cui porrigo, mecum porrigite.

Corr. Rom. ¶ α Maximum] *Germana lectio est*, Veniam nunc ad maximum, quasi quoddam thema Photinum. *Sed ob glossam nihil est mutatum.*

¶ β Compotem vobis] *Eadem causa fecit, ne mutaretur. Legendum est enim*, compotes voti, *juxta Cresconium.*

C. VI. *Sententiam Romanæ sedis in melius commutare licet.*

Item Nicolaus Papa *ad* c *Michaelem Imp. in epist.* (*an.* 865.)

SEntentiam *d* Romanæ sedis non negamus posse in melius commutari, cum aut sibi subreptum aliquid fuerit, aut ipsa pro consideratione ætatum, vel temporum, seu gravium necessitatum dispensatorie quiddam ordinare decreverit (quoniam & egregium Apostolum Paulum quædam fecisse dispensatorie legimus, quæ postea reprobasse dignoscitur:) quando tamen illa, Romana videlicet Ecclesia, discretissima consideratione fieri delegerit, non quando ipsa, quæ bene sunt diffinita, retractare voluerit α.

Corr. Rom. ¶ α Voluerit.] *Sic etiam in originali impresso: sed Anselmus & Ivo habent*, renuerit.

C. VII. *Cujusque judicium Apostolicæ sedis auctoritas retractare valet.*

Innocentius *Episcopis per Macedoniam constitutis, epist.* 7. (*an.* 406.)

GRave *e* non oportuit videri piissimis mentibus vestris cujuscunque retractari judicium, quia veritas sæpius exagitata, magis splendescit in luce, & pernicies revocata in judicium gravius, & sine pœnitentia condemnatur. Nam fructus divinus est justitiam sæpius recenseri.

C. VIII. *A prædecessoribus depositi, a successoribus restituuntur.*

Item ex libro Pontificali, (*an.* 880. *Romæ.*)

a *Polyc. l.* 5. *tit.* 6. b *al. gratia.* c *Idem apud Nicolaum ad Episcopos Galliæ.* d *Ansel. l.* 1. *c.* 75. *Ivo p.* 5. *c.* 19. e *Polyc. l.* 5. *tit.* 4. *Ans. l.* 2. *c.* 28.

Gre-

GRegorius *a* quartus Theodosium, quem Eugenius antecessor ejus Presbyterii honore privaverat, Ecclesiæ Signinæ consecravit Episcopum. Leontius, dum esset Presbyter, depositus fuit: sed postea in Antiochia Patriarcha fuit. Misenum *b* Episcopum a Felice Papa damnatum Gelasius successor ejus & communioni reddidit, & Ecclesiæ restituit suæ.

Corr. Rom. ¶ *Hæc eadem ordine tantum mutato, habentur supra dist.* 50. *c.* Joannes Chrysostomus. §. Misenum Episcopum. *Et caput hoc in plerisque vetustis Gratiani exemplaribus ponitur ante cap.* grave. *sine nomine Paleæ.*

CAP. IX.

SIcut ergo sententia Romanæ sedis in melius commutari valet, sic cujuslibet Ecclesiæ sententia, cum per subreptionem data cognoscitur, rationabiliter revocari potest.

QUÆSTIO X.

Si relicta alicujus de propria cognatione ad secundas nuptias transierit, An proles ex eis suscepta possit pertingere ad consortium alicujus de cognatione prioris viri?

DE *ea vero, quæ ad secundas nuptias transit, utrum in eadem affinitate consanguineorum prioris viri remaneat, an soboles ex secundis nuptiis suscepta consanguineis prioris viri copulari possit.*

C. I. *Affinitas in superstite non deletur.*

De his ita scribit Gregorius Papa *Venerio Caralitano Episcopo,* (*An.* 602.)

FRaternitatis *c* vestræ studiose sagacitati, frater amande, quas debeo, refero grates. Quoniam quæsisti, quæ debuisti, jucundum me reddidisti. Unde placide ad inquisita respondeo. Sedem Apostolicam consulere decreviſti, si mulier copula nuptiali extraneo viro conjuncta cognationi ejus pertineat, si eo defuncto cognatio maneat, vel si sub altero viro cognationis vocabula dissolvantur, vel si susceptæ soboles possint legitime ad prioris viri cognationis transire copulam. Est enim verbum Domini validum, & forte, est durabile, est immutabile, est perseverabile, non momentaneum, non transitorium. Ait enim per se ipsa veritas, quæ Deus est, & verbum Dei: *Cœlum* d *& terra transibunt, verba autem mea non transibunt.* Antequam Deus in carne inter homines appareret, eo inspirante dixit Adam: *Quamobrem* e *relinquet homo patrem suum, & matrem, & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carne una:* cui non contradixit Dominus. Deinde cum veritas oriretur de terra in terram, & visibilis *f* in humanitate appareret, interrogatus est, si licitum esset homini uxorem relinquere. Quod prohibens, fieri vetuit: nisi forte fornicatio excluderet maritalem copulam. Unde protulit statim in medium eandem ipsam sententiam, quam ante secula manens cum Patre verbum inspiraverat Adæ, ipse confirmans, quod ipse homo primus protulit *g*: *Quamobrem relinquet homo patrem suum, & matrem, & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carne una.* Si una caro fiunt, quomodo potest aliquis eorum propinquus pertinere uni, nisi pertineat alteri? Hoc minime posse fieri credendum est. Porro *h* uno defuncto, in superstite affinitas non deletur: nec alia copula conjugalis affinitatem prioris copulæ solvere potest. Sed neque alterius conjunctionis soboles placet ad affinitatis prioris viri transire consortium: pro eo, quod verbum Domini validum est, & forte: &, ut inquiens dixit Propheta *i*: *Verbum Domini manet* k *in æternum.* Et alius Propheta *l*: *Quoniam ipse dixit, & facta sunt, ipse mandavit, & creata sunt: statuit ea in æternum, & in seculum seculi: præceptum posuit, & non præteribit.* Nam potest per verbum suum, atque præceptum efficere Deus duos carnem unam, id est, masculum & fœminam: qui innumeram multitudinem utriusque sexus non destitit secum facere unum, sicut per se veritas dixit *a*: *Non pro his tantum rogo, sed etiam pro eis, qui credituri sunt per verbum eorum in me, ut omnes unum sint, sicut tu Pater in me, & ego in te, ut & ipsi in nobis unum sint.* Si quis ergo temerario & sacrilego ausu in defuncto quærit propinquitatem extinguere, vel sub altero affinitatis vocabulo dissipare, vel susceptam sobolem alterius copulæ, propinquitati prioris credit legitime sociari, hic negat Dei verbum validum esse, & forte: & qui tam facile, & tam velociter quærit dissolvere, hic non credit verbum Dei in æternum permanere. Confice terram ex quatuor locis magna intercapedine a se distantibus: & confectam, & conglutinatam finge cujuscunque figuræ, vel immensitatis corpus volueris; nunquid erit humanum ingenium, quod ipsas quatuor partes ab invicem valeat segregare, ut unaquæque per se possit agnosci? Sic a quatuor avis duo conficiuntur in unum: & de duobus fit una concreatio. Hanc similitudinem de quatuor elementis, unde concreatus est homo, colligere potes; si eorum unamquamque speciem, quæ in multis divisionibus partita est, per discretas inter se partes assignaveris. Fit idem in metallis: hoc etiam in liquoribus: probat etiam in coloribus pictor, qui sequitur arte naturam colores admiscendo *α* ex visibilibus fucis corpora fingens.

Corr. Rom. ¶ *α* Admiscendo,] *In Polycarpo, & apud Anselmum, unde præcedentia verba sunt restituta, hoc loco sic legitur,* fucis miscendo colores, ex invisibilibus corpora fingens. Sed ne Domini constitutio, &c. *multa enim apud ipsos sequuntur.*

C. II. *Soboles ex secundis nuptiis genita, consanguineis prioris viri copulari non debet.*

Item Innocentius Papa, (*forte an.* 410. *Romæ.*)

SI cujus patruus, vel avunculus uxoratus obierit, & illa virum alium postea duxerit, & filios, filiasve ex illo genuerit, cum his omnibus modis commiscri prohibemus: quia vir & mulier una caro sunt.

CAP. III. *De eodem.*

Item ex Romana Synodo, (*forte an.* 406.)

I. SI qua mulier ad secundas nuptias transierit, & ex eis sobolem genuerit, nullo modo potest ad consortium cognationis viri prioris pertingere.

CAP. IV. *De eodem.*

Item Hyginus Papa, (*an.* 154.)

II. SI *b* qua mulier transierit ad secundas nuptias, & ex eis prolem habuerit, ipsa proles non potest se copulare cognationi prioris viri usque ad quartam generationem.

CAP. V. *De eodem.*

Unde Innocentius Papa, (*an.* 410.]

III. SI *c* qua mulier ad secundas transierit nuptias, & filios & filias ad secundum maritum genuerit, debere eas nepotibus prioris mariti conjungi, sancta Romana Synodus prorsus inhibuit.

CAUSA XXXVI.

FIliam cujusdam ignorante patre quidam muneribus illexit, & ad convivium invitavit: finito convivio, juvenis virginem oppressit. Quo comperto a parentibus juveni traditur puella, ac more nubentium a juvene dotatur, & publice in uxorem ducitur.

1. *Quæritur primo, An ille raptum admiserit?*
2. *Secundo, An rapta raptori nubere possit, patre assensum præstante?*

a *dist.* 50. *Joan. Chrysostomus. Bur. l.* 1. *c.* 233. *Ivo in præfat. Pann. in præfat. c.* 32. b *Supra dist.* 50. *c.* 13. c *Hugo de S. Vict. l.* 2. *p.* 11. *Sent.* 4. *dist.* 41. *Pol. l.* 6. *tit.* 4. *Ans. l.* 10. *c.* 53. *Ivo p.* 9. *c.* 38. *Pann. l.* 7. *c.* 68. d *Luc.* 21. e *Genes.* 2. f *al. invisibilis.* g *Matth.* 19. h *al. Nam.* i *Esa.* 40. k *al. stabit.* l *Psal.* 148.

a *Job.* 17. b *Sent.* 4. *dist.* 41. c *Ansel. l.* 10. *c.* 67.

QUÆSTIO I.

An raptum commiſit, qui virginem oppreſſit?

QUod autem ille raptum admiſerit, multorum auctoritate probatur.

C. I. *Quid ſit raptus.*

Ait enim Iſidorus *lib.* 5. *Etymol. c.* 26.

RAptus *a* quoque illicitus coitus a corrumpendo eſt dictus: unde qui raptu potitur, ſtupro fruitur.

Corr. Rom. ¶ *Ivo habet fere ut Gratianus hic, & ſupra* 27. *q.* 2. *c.* raptus; *nec multo aliter Pannormia. In Codice Iſidori impreſſo ſic legitur:* Stuprum raptus proprie eſt illicitus coitus, a corrumpendo dictus. *Unde Virgilius* b: rapto potitur, *id eſt*, ſtupro fruitur.

C II. *Ubi raptus admittitur.*

Unde Gelaſius Papa. (*An.* 494.)

LEx *c* illa præteritorum Principum ibi raptum dixit commiſſum eſſe, ubi puella, de cujus ante nuptiis nihil actum fuerat, videbitur abducta.

Gratian. *Cum ergo hæc illicito coitu ſit corrupta, eumque ita ſit abducta, id eſt, a domo patris ducta, quod de ejus nuptiis nihil ante actum fuerit, raptam appellandam negari non poteſt. Sed non omnis illicitus coitus, nec cujuslibet illicita defloratio raptus appellatur. Aliud enim eſt fornicatio, aliud ſtuprum, aliud adulterium, aliud inceſtus, aliud raptus.* §. 1. *Fornicatio* d *autem, licet videatur eſſe genus cujuslibet illiciti coitus, qui ſit extra uxorem legitimam, tamen ſpecialiter intelligitur in uſu viduarum, vel meretricum, vel concubinarum.* §. 2. *Stuprum autem proprie virginum eſt illicita defloratio: quando videlicet non præcedente conjugali pactione, utriusque voluntate virgo corrumpitur, patre injuriam ad animum ſtatim poſt cognitionem non revocante.* §. 5. *Adulterium vero eſt alieni thori violatio. Unde adulterium dicitur, quaſi ad alterius thorum acceſſio.* §. 4. *Inceſtus eſt conſanguinearum vel affinium abuſus. Unde inceſtuoſi dicuntur, qui conſanguineis & affinibus abutuntur.* §. 5. *Raptus admittitur, cum puella violenter a domo patris abducitur, ut corrupta in uxorem habeatur, ſive puellæ ſolummodo, ſive parentibus tantum, ſive utriuſque vis illata conſtiterit: hic morte multatur. Sed ſi ad Eccleſiam cum rapta confugerit, privilegio Eccleſiæ mortis impunitatem promeretur.*

C. III. *Si raptor cum rapta ad Eccleſiam confugerit, quid fieri debeat.*

Unde in Aurelianenſi Concilio I. *c.* 4. *legitur.* (*An.* 511.)

DE *e* raptoribus autem id conſtituendum eſſe cenſuimus, ut ſi ad Eccleſiam raptor cum rapta confugerit, & fœminam ipſam violentiam pertuliſſe conſtiterit, ſtatim liberetur de poteſtate raptoris, & raptor mortis, vel pœnarum immunitate conceſſa, aut ad *f* ſerviendum ſubjectus ſit, aut redimendi ſe liberam habeat facultatem. Si vero, quæ rapitur, patrem habere conſtiterit, & puella raptori conſenſerit, poteſtati patris excuſata reddatur, & raptor patris conditionis ſatisfactione teneatur obnoxius.

Gratian. *Ex hac auctoritate liquet, quo aliquando vis infertur parentibus, & non puellæ, cum dicitur:* ſi puella raptori conſenſerit. *Aliquando utrique volentiam perferunt, cum præmittitur:* ſi raptor cum rapta confugerit, & fœminam ipſam violentiam pertuliſſe conſtiterit. *Puellæ autem, non parentibus vis infertur, cum voluntate patris puella violenter abducitur, ut ejus patiatur concubitum, cujus copulæ nunquam conſenſum adhibuit. Hic autem neque parentibus, neque puellæ vim intuliſſe videtur, cum neque illis prohibentibus, neque illa renitente violenter ſit abducta. Aliud eſt enim promiſſionibus aliquam ſeducere, aliud ſibi vim inferre. Unde quia neutri vis illata probatur, raptor hoc jure dici non debet. Sed rapina dupliciter fieri dicitur; aliquando enim res ipſa rapitur; aliquando ipſius rei uſus tantummodo violenter eripitur: Res ipſa tunc rapitur, cum violenter domino eripitur, ut in perpetuum teneatur: aliquando vero non res ipſa affectatur, ſed uſus ejus domino prohibente violenter uſurpatur. Hic ergo raptum admiſit, quia florem virginitatis puellæ renitenti violenter eripuit.*

QUÆSTIO II.

An raptori rapta nubere poſſit, patre aſſenſum præbente?

1 ps NUnc quæritur, *An purgato vitio rapinæ, raptor in uxorem poſſit raptam accipere? Quorum conjunctio auctoritate canonum ſanctorum penitus prohibetur.*

C. I. *Raptores puellarum, & conſentientes excommunicentur.*

Legitur namque in Concilio Chalcedonenſi *a*, *c.* 27. (*An.* 451.)

EOs *b* qui rapiunt mulieres ſub nomine ſimul habitandi, aut cooperantes, aut conniventes raptoribus, decrevit ſancta Synodus, ut ſiquidem Clerici ſunt, decidant proprio gradu; ſi vero Laici, anathematizentur.

C. II. *Ob immanitatem ſceleris abjiciantur raptores viduarum vel virginum.*

Item Symmachus Papa, *epiſtola ad Cæſarium, cap.* 3. (*An.* 502.)

RAptores *c* igitur viduarum vel virginum ob immanitatem tanti facinoris deteſtamur: illos vehementius perſequendo, qui ſacras virgines vel volentes, vel invitas, matrimonio ſociare tentaverint. Quos pro tam nefandiſſimi criminis atrocitate a communione ſuſpendi præcipimus.

CAP. III. *De eodem.*

Item Codicis *lib.* 1. *tit. de Epiſcopis & Clericis Jovinianus Imper.*

SI *d* quis non dicam rapere, ſed attentare tantummodo matrimonii jungendi cauſa ſacratiſſimas virgines auſus fuerit, capitali pœna feriatur.

CAP. IV. *De eodem.*

Item ex Concilio Cabilonenſi.

DE puellis raptis, nec dum deſponſatis, in Chalcedonenſi *e* Concilio ſtatutum eſt, eos, qui rapiunt puellas ſub nomine ſimul habitandi, cooperantes & conniventes raptoribus, decrevit ſancta Synodus, ut ſiquidem Clerici ſunt, decidant proprio gradu; ſi vero Laici, anathematizentur. Quibus verbis datur intelligi, qualiter hujus mali auctores damnandi ſunt, quando participes conſilii, & conniventes tanto anathemate feriuntur, ut juxta canonicam auctoritatem ad conjugia legitima raptas ſibi jure vendicare nullatenus poſſint.

C. V. *Excommunicentur raptores viduæ vel virginis, cum ſibi faventibus.*

Item Gregorius Papa II. *in Synodo Rom.*

SI *f* quis virginem vel viduam, niſi deſponſaverit, rapuerit, vel furatus fuerit in uxorem, cum ſibi faventibus anathema ſit.

Corr. Rom. ¶ *Factum eſt hoc caput ex X. & XI. decreto Gregorii II. qui in codice canonum Junior appellatur.*

---

a 27. *q.* 2. raptus. *Ivo part.* 8. *c.* 26. *Pannorm. l.* 6. *c.* 53. b *ex Servio in* 4. *Æneid.* c 27. *q.* 2. *lex illa. In Cod. Theod. l.* 9. *tit. de raptu virg. l.* 1. *extra de raptor. c. cum cauſa. Polyc. l.* 6. *tit.* 4. *Anſelm. lib.* 10. *c.* 9. d *Sent.* 4. *diſt.* 41. e *Anſelm. l.* 10. *c.* 27. *Burch. lib.* 3. *c.* 191. *Ivo p* 3. *c.* 108. *Pann. l.* 2. *c.* 72. f *ſerviendi conditioni ſubjectus,*] *vera lectio.*

a *Et in* 6. *Synod. c.* 92. *Cap. l.* 1. *c.* 104. b *Polyc. l.* 6. *tit.* 4. *Anſ. l.* 10. *c.* 49. *Burch. l.* 9. *c.* 25. *Ivo p.* 8. *c.* 173. c *Polyc. l.* 6. *tit.* 8. *Anſel. l.* 10. *c.* 58. d *Supra de pœnitentia diſt.* 1. *ſi quis non dicam.* 1. *in cod. Theod. l.* 9. *tit.* 25. *l.* 2. *In Turonico* 2. *c.* 21. *Capit. l.* 1. *c.* 104. *& l.* 7. *c.* 183. *In Concil. Trosleiano, c.* 8. *Burch. l.* 9. *c.* 36. *Ivo p.* 8. *c.* 174. *Pann. l.* 6. *c.* 55. e *Supra ead. eos qui.* f *Anſ. l.* 10. *c.* 49. *Burch. l.* 9. *c.* 11. *Ivo p.* 8. *c.* 149. *Pann. l.* 6. *c.* 54.

C. VI.

C. VI. *Excommunicetur, qui viduam vel filiam alterius extra voluntatem parentum rapuit, aut Regis beneficio postulat.*

Item ex Concilio Parisiensi I. *cap. 6.*

NUllus *a* neque viduam, neque filiam alterius extra voluntatem parentum aut rapere præsumat, aut Regis beneficio æstimet postulandam. Quod si fecerit, ab Ecclesiæ communione remotus, anathematis gladio *b* feriatur.

2 ps. Gratian. *His auctoritatibus evidenter datur intelligi, quod raptor in uxorem raptam ducere nan valet. Sed raptor & rapta nomina sunt vitiorum, non personarum. Vitia autem cum per pœnitentiam purgata fuerint, nomina eorum abolentur.*

CAP. VII.

Unde in quadam c *homilia* Gregorius *ait:*

APud *d* omnipotentem quippe Dominum non ille fallax habetur, qui culpam mendacii per pœnitentiam delet.

Gratian. *Prohibetur ergo præmissis auctoritatibus rapta copulari raptori, antequam vitium rapinæ aboleatur: donec ille raptor, & illa rapta jure appellantur. Cæterum cum illa patriæ potestati restituta fuerit, & raptor suæ rapinæ pœnitentiam egerit, cum voluntas parentum utriusque in unum convenerit, non prohibentur ad invicem copulari.*

C. VIII. *Quot sunt legitima conjugia? & quod voluntate patris rapta raptori nubere potest.*

Unde Hieronymus *ait.*

TRia legitima *e* conjugia in Scripturis leguntur. Primum legitimum conjugium est, virgo casta in virginitate viro data legitime, [& reliqua quæ sequuntur in prædictis.] Secundum, virgo *f* in civitate deprehensa a viro, & illi per vim copulata; si voluerit pater ejus, dotabit eam iste vir, quantum judicaverit pater, & dabit pretium pudicitiæ ejus. Tertium, filia prædicta deprehensa; si non fuerit voluntas patris, trahet eam a prædicto viro & tradet eam alii, & dotabit eam, & legitima erit ei.

Corr. Rom. ¶ *Post hoc caput apud Ivonem, & in Pannormia sequitur c.* additur aliud. *sup. 27. q. 2. ex Hieronymo item citatum.*

C. IX. *Cum voluntate parentum raptas in conjugium habere permittitur.*

Item Ambrosius *in Apologia David, cap. 8.*

DEnique & *g* puellæ pater illius, quæ vim concubitus nulli desponsata pertulerit, quinquaginta drachmas *h* argenteas accipiet: ipsa autem in conjugio permanebit.

C. X. *Post pœnitentiam raptori vel raptæ licite conjugia concedantur.*

Item ex Concilio Meldensi, *cap. 65.* (*An.* 845.)

SI *a* autem necdum eas, quas rapuerant, cum voluntate parentum sub desponsationis, vel dotalitii nomine in conjugium duxerunt *b*, quando in omnium aures hæc fuerit constitutio promulgata, ab eorum conjunctione separentur, & publicæ pœnitentiæ subigantur: raptæ autem parentibus legaliter restituantur. Peracta vero pœnitentia publica, si ætas & incontinentia exegerit, legitimo, & ex utriusque partibus placito conjugio socientur. Nam in his regulam non constituimus, sed (ut verbis magni Leonis utamur) quid sit tolerabilius, æstimamus. Quod si unus ex conjugatis obierit, & is, qui pœnitentiam publicam exegerit, superstes extiterit, iterare conjugium non præsumat, nisi Episcopus aliquam forte præviderit concedere indulgentiam, ut graviorem possit amovere offensam.

Gratian. *Hoc auctoritate Meldensis Concilii non permittitur raptori raptæ post pœnitentiam copulari, sed permittitur utrique post pœnitentiam legitimo conjugio copulari, ut rapta videlicet non raptori, sed alii post pœnitentiam nubat. Similiter raptor post pœnitentiam non eam, quam rapuit, sed aliam permittitur habere uxorem. Cum enim raptor & rapta pœnitentiæ subjici præcipiuntur, si utriusque* c *copulam auctoritas illa permitteret, frustra circa finem capituli diceretur:* Quod si unus ex conjugatis obierit, & is, qui publicam pœnitentiam egerit, superstes extiterit, iterare conjugium non præsumat. *Eorum namque quolibet decedente, qui pœnitentiam egit, superstes remanebit. Non ergo hac auctoritate raptor probatur in conjugium raptam posse accipere. Potius invenitur in* Concilio apud Aquisgranum, *quod nec etiam voluntate parentum adinvicem possunt copulari. Sic enim in præfato Concilio legitur.*

C. XI. *Nec etiam voluntate parentis, raptores raptas possunt habere conjuges.*

PLacuit *d* ut hi, qui rapiunt fœminas, vel furantur, aut seducunt, eas nullatens habeant uxores, quamvis eis postmodum conveniat, aut eas dotaverint, vel nuptialiter cum consensu parentum suorum acceperint.

Corr. Rom. ¶ *Burchardus etiam & Ivo citant caput hoc ex Aquisgranensi, c. 3. Habetur lib. 7. Capit. cap. 395. & inde refertur in Concilio Rhemensi Trosleiano, cap. 8.*

Gratian. *Hæc auctoritas non præjudicat auctoritati Hieronymi: maxime cum illa testimonio divinæ legis nitatur. Legitime igitur post pœnitentiam peractam raptor poterit sibi copulare, quam rapuit, nisi pater puellæ illam raptori detrahere voluerit. Item Cod. lib. 5.* e *tit. de nuptiis.* Nec filium quidem familias invitum ad ducendam uxorem cogi legum disciplina permittit. Igitur, sicut desideras, observatis juris præceptis, sociare conjugio tuo quam volueris, non impediris: ita tamen, ut in contrahendis nuptiis patris tui consensus accedat. *Item in eodem leg. 20.* In conjunctione filiarum in sacris positarum patris expectatur arbitrium. *Item Dig. de rit. nupt. leg. 2.* Consistere non possunt nuptiæ, nisi consentiant omnes, id est, qui coeunt, quorumque in potestate sunt. *Item Instit. lib. 1. tit. de nuptiis.* f Justas autem nuptias inter se cives Romani contrahunt, qui secundum præcepta legum coeunt: masculi quidem puberes, fœminæ viri potentes, sive patresfamilias sint, sive filiifamilias, dum tamen filiifamilias consensum habeant parentum, quorum in potestate sunt. Nam hoc fieri debere & civilis & naturalis ratio persuadet, in tantum, ut jussus parentis præcedere debeat.

---

a *Ivo p. 8. c. 25.* b *al. damnatione plectitur.* c *Homil. 29. in Evangel.* d *Verba ipsa Greg. habentur supr. 32. quæst. 1. apud misericordem.* e *Ivo part. 8. c. 30. Pann. l. 6. c. 33. 30. q. 5. aliter & qualis.* f *ex cap. 22. Deut.* g *Deut. 22.* h *Didrachmata argentea*] *orig. ex 70.*

a *Burch. l. 9. c. 19. Ivo p. 8. c. 170. & 176. Pann. l. 6. c. 56.* b *al. sumptas habent.* c *al. utriusque.* d *Burch. l. 9. c. 33. Ivo p. 8. c. 171.* e *Tit. 4. leg. 12.* f *Tit. 10. in princ.*

DECRETI SECUNDÆ PARTIS FINIS.

DECRE-

DECRETI
PARS TERTIA
DE [a] CONSECRATIONE.

DISTINCTIO I.

De Ecclesiarum consecratione & Missarum celebratione.

CAP. I.

Ex Felice IV. *in epist. omnibus Episcopis c.* 1.

CONsecrationem *b* Ecclesiarum, & Missarum celebrationes non alibi, quam in sacratis Domino locis absque magna necessitate fieri debere, liquet omnibus, quibus sunt nota Veteris & Novi Testamenti præcepta.

Corr. Rom. ¶ *Verba capitis sequentis in vetustis Gratiani exemplaribus non sunt sejuncta a superioribus; quemadmodum neque in ipsa Felicis quarti epistola, neque apud cæteros collectores. Sed ob citationes Doctorum non est mutatum. Nonnulla autem emendata sunt.*

CAP. II.

TAbernaculum *c* enim *d* Moysem Domino præcipiente fecisse & sacrasse, cum mensa & altari ejus, & æreis *e* vasis & utensilibus ad divinum cultum explendum legimus: & non solum divinis precibus ea sacrasse, sed etiam sancti olei unctione, Domino jubente, perliniſſe novimus. Qualiter autem hæc facta sint, & quomodo ipsa sacra non alii, quam Sacerdotes sacra unctione delibuti, Dominoque cum vestibus sanctis sacrati, & Levitæ tractabant, ferebant, erigebant, & deponebant, in ipsis institutionibus, quæ jubente Domino conscriptæ sunt per Moysem, in lege *f* Domini reperitur. Qualiter ergo David *g* Regum piissimus amplificaverit cultum Dei, & templum Domino ædificare voluerit, sed propter multum sanguinem, quem effuderat, prohibitus est, & ipse collegerat expensas. Salomon quoque filius ejus idipsum, quod ipse facere optaverat, jubente & auxiliante Deo perfecit, & templum cum altari, & reliqua ad divinum cultum peragendum consecravit, in libro *i* Regum legitur. *& infra.* §. 1. Fecit ergo α Salomon *k* in tempore illo festivitatem celebrem, & omnis Israel cum eo, multitudo magna ab introitu Emath usque ad rivum Ægypti coram Domino Deo nostro septem diebus, & septem diebus, id est, quatuordecim diebus, & in die VIII. dimisit populos. §. 2. Judæi ergo loca, in quibus sacrificabant Domino, divinis habebant *l* supplicationibus consecrata: nec in aliis, quam Deo dicatis locis, munera Domino offerebant. Si enim Judæi, qui umbræ legis deserviebant, hæc faciebant; multo magis nos, quibus veritas patefacta est, & gratia *m* per Jesum Christum data est, templa Domino ædificare, & prout melius possumus ornare, eaque divinis precibus, & sanctis unctionibus suis cum altaribus, & vasis, vestibus quoque & reliquis ad divinum cultum explendum utensilibus devote, & solenniter sacrare, & non in aliis locis, quam in Domino sacratis ab Episcopis, & non a Chorepiscopis (qui sæpe prohibiti sunt, nisi ut prædictum est, summa exigente necessitate) Missas celebrare, nec sacrificia offerre Domino debemus. Et hoc si summa β necessitas agere compulerit, non γ in domibus (quia in sacris canonibus sacrificia in domibus offerri prohibita sunt) sed in tabernaculis, divinis precibus a Pontificibus dicatis, & in mensis Domino sacratis, & sacra unctione a Pontificibus delibutis, pro summa, ut præfixum est, necessitate, & non pro libito cujusquam, & pigritia agatur. *& infra.* δ §. 3. Si autem, ut legitur in Concilio Laodicensi, cap. 26. hi, qui non sunt ab Episcopis ordinati, tam in Ecclesiis, quam in domibus exorcizare non possunt, multo magis majoris gradus ministeria nisi ab eis, qui ad eos gradus sunt consecrati, quibus fungi debent, officia agi, vel sacrificia offerri ε non licet. Quod autem, ut paulo superius prælibatum est, oblationes in domibus offerri non debeant, in eodem Concilio, c. 38. prohibitum habetur, ita: *Non oportet in domibus oblationes celebrari ab Episcopis & Presbyteris.* ζ

Corr. Rom. ¶ α Fecit ergo] *Ante hæc verba in epistola ipsa Felicis inseruntur omnia, quæ in cap.* 8. *tertii libri Regnorum his antecedunt. A Burchardo autem, & Ivone etiam hæc ommittuntur, & concludunt caput in verſ.* consecravit.

¶ β Si summa] *Burchardus habet*, nisi summa.

¶ γ Non in domibus] *Hic locus usque ad verſ.* agatur, *& emendatus & locupletatus est ex originali, Burchardo & Ivone. Nam antea legebatur*, non in domibus offerri prohibita sunt, *longe a canonis sententia.*

¶ δ Et infra.] *Quæ hic in epistola inseruntur, habentur infra ead. cap.* sicut.

¶ ε Offerri non licet.] *In originali est*, offerri licet. *Sed in eodem, paulo superius, ubi in textu est*, multo magis, *in margine est*, al. multo minus. *Burchardus quidem & Ivo habent ut Gratianus.*

¶ ζ Et Presbyteris.] *Conjuncte cum his in originali, & apud Burchardum habentur verba capitis*, solennitates dedicationum, *infra eadem.*

C. III. *Ecclesiarum consecratio absque Missa fieri non debet.*

Item Hyginus Papa, *cap.* 5. (*forte an.* 115. *Romæ.*)

2 OMnes *a* basilicæ cum Missa debent semper consecrari. ps §. 1. Ut Ecclesiæ destructæ, ubi aut plures sunt, quam necesse sit, aut majoris magnitudinis, quam ut ex rebus ad eam pertinentibus restaurari possint, Episcopi providentia modus inveniatur, qualiter consistere possint.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc usque ad verſ.* consecrari. *apud plerosque collectores citatur* ex Evaristo, *aut*, ex decretis Evaristi. *Reliqua autem verba alio capite relata ab eisdem tribuuntur Hygino.*

C. IV. *Absque præcepto sedis Apostolicæ nova non dedicetur Ecclesia.*

Item Gelasius Papa *Episcopis per Lucaniam, c.* 27.

3 DE *b* locorum vero consecratione sanctorum, quamps vis superius strictim fuerit comprehensum, no-

a *al. de Ecclesiarum consecratione, & de Missarum celebrationibus.* b *Ex Felice IV. epist. omnibus Episcopis, cap.* 1. *An.* 530. *Romæ. Burch. l.* 3. *c.* 57. *Ivo p.* 3. *c.* 60. *Pann. l.* 2. *c.* 33. c *Ibid. apud Felicem & collectores.* d *al. vero.* e *al. cæteris.* f *Exod.* 31. *Num.* 7. *Lev.* 8. g 2. *Reg.* 7. h 1. *Paral.* 25. i 2. *Reg.* 16. k 3. *Reg.* 8. *Burch. l.* 3. *c.* 58. *Ivo p.* 3. *c.* 61. l *al. supplicationibus consecrabant.* m *Job.* 1.

a *Polyc. l.* 3. *tit.* 3. *Ans. l.* 5. *c.* 83. *Burc. l.* 3. *c.* 27. *&* 28. *Ivo p.* 3. *c.* 32. *&* 26. *Pann. l.* 3. *c.* 13. b *Ans. l.* 5. *c.* 80. *Burch. l.* 3. *c.* 21. *Ivo p.* 3. *c.* 26.

bis

bis quoque patefactum est, quod absque præcepto sedis Apostolicæ nonnulli factas Ecclesias, vel Oratoria facere præsumant.

C. V. *Sine auctoritate summi Pontificis nova non dedicetur Ecclesia.*

Idem.

PRæcepta *a* synodalia, quæ ante paucos menses de fede nostra ad provinciam sunt directa, & antiquis α canonibus consentiunt, & ea, quæ minus probantur esse, addidimus, & in utraque parte constat sine summi Pontificis auctoritate Ecclesiam noviter conditam non posse dedicari: teque ex hac basilica, quæ taliter ad cultum fuerat processionis adducta, suspendisse Missas probabiliter computamus. Sed quia devotus locus non debet a ministeriorum gratia diu vacuus permanere, frater charissime, eorum Martyrum nomine, quos *b* relatio continet, auctoritatis nostræ susceptæ serie consecrabis, ut populorum frequentatio, quam illic avide convenire mandasti, servatis regulis Ecclesiasticis & canonibus, integrum habeat firmata religione conventum.

Corr. Rom. ¶ α Antiquis canonibus] *Socrates in Ecclesiastica historia l. 2. c. 8. & 17. refert tanquam antiquissimum canonem, sine Romani Episcopi auctoritate nullam Ecclesiam posse dedicari.*

C. VI. *Non dedicentur basilicæ, quæ præter auctoritatem Apostolicæ sedis fuerint ædificatæ.*

Idem *Episcopis per Lucaniam, cap. 6.*

BAsilicas *c* noviter institutas, non petitis ex more præceptionibus, dedicare non audeant, nec ambiant sibimet Episcopi vendicare Clericos potestatis alienæ: *& cap. 11. §. 1.* Cum enim decreta venerabilium sanctionum nos quoque magnopere custodire nitamur, ac sine eorum dispendio etiam illa, quæ pro alicujus utilitatis compendio fortasse videantur, laxanda credamus *d*, cumque nobis contra salutarium reverentiam regularum cupiamus temere nihil licere, & cum sedes Apostolica superior his omnibus, favente Domino, quæ paternis canonibus sunt præfixa, pio, devotoque studeat tenere proposito: satis indignum est, quenquam vel Pontificum, vel ordinum subsequentium hanc observantiam refutare, quam B. Petri sedem & sequi videat, & docere: satisque *e* conveniens sit, ut totum corpus Ecclesiæ in hac sibimet observatione concordet, quam illic vigere conspiciat, ubi Dominus Ecclesiæ totius posuit principatum.

Corr. Rom. ¶ *Verba capitis hujus usque ad vers.* alienæ. *habentur etiam in Wormacienſi, c. 48.*

C. VII. *Publicæ processiones non fiant in Oratoriis, quæ præter auctoritatem sedis Apostolicæ consecrantur.*

Idem *Joanni Episcopo Sorano,* (*an. 494. Roma in Campaniam.*)

CErtum *f* est quidem, & nostris præceptionibus constitutum, ne quis in Ecclesia, aut in Oratorio, quod sedis nostræ non legitur permissione dedicatum, processionem publicam putaret impendi: ne conditores furtivis subreptionibus contra regularum statuta prosilirent. Sed quia Megetia spectabilis fœmina petitorii nobis oblatione suggessit, in possessionibus propriis suorum corpuscula condidisse, frater charissime, humanitatis intuitu, quod priora statuta non maculent *g* funeribus & sepulchris, tantum in comprehensis petitorio locis ministeria *h* noveris pro solennitate præstanda: ut defunctorum nomine solummodo divina celebrentur officia, publica frequentatione & processione cessante.

a *Polyc. l. 1. tit. 12. Ansel. l. 5. c. 5.* b *al. quorum.* c *Polyc. l. 3. tit. 3. Ansel. l. 5. c. 4.* d *al. concedamus.* e *Sup. dist. 11. nolite.* f *Ans. l. 5. c. 8.* g *maculet*] *vera lectio.* h *al. mysteria.*

C. VIII. *Sine nutu sedis Apostolicæ Ecclesia non debet institui.*

Item Nicolaus Papa *Electo & Clero Nonensis Ecclesiæ.*

ECclesia *a* id est, Catholicorum collectio, quomodo sine Apostolicæ sedis instituetur nutu, quando juxta sacra decreta, nec ipsa debet absque præceptione Papæ basilica noviter construi, quæ ipsam Catholicorum intra semetipsam amplecti catervam dignoscitur?

C. IX. *Sine dignitate Episcopi loci, nova non dedicetur Ecclesia.*

Item ex Concilio Aurelianensi. *b*

4 NEmo *c* Ecclesiam ædificet, antequam Episcopus cipsvitatis veniat, & ibidem crucem figat, publice atrium designet, & ante præfiniat, quæ ædificare vult, quæ ad luminaria, & ad custodiam, & ad stipendia custodum sufficiant: & ostensa donatione, sic domum *d* ædificet, & postquam consecrata α fuerit, atrium ejusdem Ecclesiæ sancta aqua conspergat.

Corr. Rom. ¶ α Et postquam consecrata] *Plenius & aptius in ordine Romano:* Postquam ergo Episcopus crucem in loco, in quo altare fabricandum est, fixerit, tunc aspergat locum aqua benedicta, hanc canendo antiphonam, &c.

C. X. *Non consecretur Ecclesia, quæ pro quæstu cupiditatis ædificatur.*

Item ex Concilio Bracarensi II. *cap. 6.*

SI quis basilicam non pro devotione fidei, sed pro quæstu cupiditatis ædificat, ut quicquid ibidem de oblatione populi colligitur, medium cum Clericis dividat, eo quod Basilicam in terra sua quæstus causa condiderit (quod in aliquibus locis usque modo dicitur fieri:) hoc de cætero observari debet, ut nullus Episcoporum tam abominabili voto consentiat, nec basilicam, quæ non pro Sanctorum patrocinio, sed magis sub tributaria conditione est condita, audeat consecrare.

C. XI. *Sacrificia non nisi super altare, & locis Deo consecratis offerantur.*

Item Felix Episcopus *omnibus orthodoxis, epistola prima,* (*an. 530.*)

5 SIcut *e* non alii, quam sacrati Domino Sacerdotes depsbent Missas cantare, nec sacrificia super altare offerre, sic nec in aliis quam Domino sacratis locis, id est α in tabernaculis divinis precibus a Pontificibus delibutis, Missas cantare, aut sacrificia offerre licet, nisi summa coegerit necessitas. Satius ergo est Missam non cantare, aut non audire, quam in illis locis, ubi fieri non oportet: nisi pro summa contingat necessitate; quoniam necessitas legem non habet. Unde scriptum est: f *Vide, ne offeras holocausta tua in omni loco, quem videris, sed in omni loco, quem elegerit Dominus Deus tuus.* In domibus tamen ab Episcopis, sive Presbyteris oblationes celebrari nullatenus licet.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc in Polycarpo, & apud Anselmum habetur eodem modo atque apud Gratianum, collectum hinc inde ex verbis primæ illius epistolæ Felicis quarti* (*cujus pars relata est supra ead.* consecrationem. *& c.* tabernaculum) *longe aliter dispositis, sed incolumi sententia.*

¶ α Id est in tabernaculis] *In epistola, & apud Ivonem hæc non habetur hoc loco, sed paulo superius: neque hoc eodem prorsus modo, sed quomodo sunt reposita sup. c.* tabernaculum.

C. XII. *Non nisi in locis sacris Missarum solennia celebrentur.*

Item ex Concilio Triburiensi.

MIssarum *g* solennia non ubique, sed in locis ab

a *Ansel. l. 5. c. 42.* b *Capit. l. 5. c. 228. & l. 7. c. 73. Novella Justin. 67. c. 1. & 131. c. 7. ap. Julian. & in auth. const. 17. col. 5. Ordo Romanus p. 107.* c *Pol. lib. 3. tit. 2. Burch. l. 3. c. 6. Ivo p. 3. c. 8. Pann. l. 2. c. 7.* d *al. demum.* e *Polyc. l. 3. tit. 16. Ansel. l. 6. c. 134. Ivo p. 3. c. 61. & part. 2. c. 76.* f *Deut. 12.* g *Burchard. lib. 3. c. 56. Ivo p. 3. c. 59. Pannorm. l. 2. c. 30.*

Episco-

Episcopo consecratis, vel ubi ipse permiserit, celebranda esse censemus.

Corr. Rom. ¶ *In Concilio Moguntino sub Arnulpho, c. 9. habentur simul verba hujus cap. & cap.* concedimus. *infra cad. Verum & Burchardus, & Ivo, qui item utrumque conjunctè ponunt, citant ut Gratianus, ex* Triburiensi, *cap. 4.*

C. XIII. *Precibus divinis consecrentur Ecclesiæ.*

Item Clemens *epist. 2. ad Jacobum.* (*forte c. An. 68. Roma Hierosolymam.*)

ECclesias *a* per congrua & utilia facite loca, quæ divinis precibus sacrare oportet, & in α singulis Sacerdotes divinis orationibus Deo dicatos poni, quos ab omnibus venerari oportet, & non a quoquam gravari.

Corr. Rom. ¶ α Et in singulis) *Hæc usque ad vers.* oportet, *addita sunt ex originali & Polycarpo.*

C. XIV. *Sacrificare, & Missas celebrare non licet, nisi in locis Deo sacratis.*

Item Clemens *epist. 3.*]

HIc ergo *b*, id est, in præsenti vita positos oportet nos agnoscere voluntatem Dei, ubi & agendi, & sacrificandi est locus: quoniam in aliis locis sacrificare, & Missas celebrare non licet, nisi in his, in quibus Episcopus proprius jusserit, aut ab Episcopo regulariter ordinato, tenente videlicet civitatem, consecrata fuerint. Aliter enim non sunt hæc agenda, nec rite celebranda.

C. XV. *Abjiciantur Sacerdotes, qui in locis non sacratis Missas celebrare præsumunt.*

Item Sylvester Papa *in generali* c *residens Synodo dixit.* (*An.* 324. *Romæ.*)

NUllus *d* Presbyter Missas celebrare præsumat, nisi in sacratis ab Episcopo locis, qui sui particeps de cætero voluerit esse sacerdotii.

C. XVI. *Singulis annis dedicationum solennitates celebrentur, & consecretur etiam Ecclesia, de cujus consecratione dubitatur.*

Item Felix Papa *omnibus orthodoxis, epist. 1. cap. 1. & 2.* (*An.* 530.)

6 SOlennitates *e* dedicationum Ecclesiarum, Episcoporum α & Sacerdotum, per singulos annos solenniter sunt celebrandæ. §. 1. De *f* Ecclesiarum consecratione quoties dubitatur, & nec certa scriptura, nec certi testes existunt, a quibus consecratio sciatur, absque ulla dubitatione scitote eas esse consecrandas: nec β talis trepidatio facit iterationem; quoniam non monstratur esse iteratum, quod nescitur factum.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc confectum est ex verbis ejusdem epistolæ Felicis, cap. 1. & 2. omissis nonnullis, quæ in sequenti apud Gratianum capite reponuntur.*

¶ α Episcoporum,] *Abest vox ista ab originali, Burchardo, Ivone, & plerisque vetustis Gratiani exemplaribus: sed ob glossam non est inducta.*

¶ β Nec talis] *Ivo & Pannormia habent fere ut Gratianus*, nec talis trepidatio iterationem incurrit: *& huic lectioni convenit interpretatio glossæ. Sed in originali, & apud Burchard. legitur*, ne talis trepidatio faciat deteriorationem. *Atque huic lectioni respondent verba B. Gregorii l. 12. epist. 31. ad Felicem de hac eadem re loquentis*, ne talis, *inquit*, dubitatio ruina fidelium fiat. *Similis huic sententia infra dist. 4. c.* placuit. *his verbis exprimitur*, ne ista trepidatio eos faciat sacramentorum purgatione privari. *Et est in Concilio Carthaginensi V.*

C. XVII. *De eodem, & quod octo diebus dedicationum solennitas est celebranda.*

Item Gregorius Papa.

SOlennitates *a* dedicationum Ecclesiarum & Sacerdotum α per singulos annos solenniter sunt celebrandæ: ipso Domino exemplum dante, qui ad festum dedicationis templi, omnibus id faciendi *b* dans formam, cum reliquis populis eandem festivitatem celebraturus venit, sicut scriptum est *c*: *Facta sunt Encænia in Hierosolymis, & hyems erat, & ambulabat Jesus in templo in porticis Salomonis.* Quod autem octo diebus Encænia sint celebranda, in libro *d* Regum perlecta *e* dedicatione templi reperietis.

Corr. Rom. ¶ *Reperitur in hoc cap. prior pars antecedentis usque ad vers.* celebrandæ: *ac deinde subjiciuntur verba illa epist. Felicis, quæ ibi erant omissa. Gregorius autem, quem hic Gratianus citavit, l. 12. epist. 31. habet quidem nonnulla ad Ecclesiarum dedicationes pertinentia. Sed ea magis videntur convenire cum superiore cap. in vers.* De Ecclesiarum consecratione.

¶ α Et Sacerdotum] *Hæ duæ voces in aliquot vetustis non leguntur.*

C. XVIII. *Consecrentur Ecclesiæ, de quarum consecratione dubitatur.*

Item ex Concilio Meldensi, *cap. 8.*

7 ECclesiæ *f* vel altaria, quæ ambigua sunt de consecratione, consecrentur, & superflua altaria destruantur.

C. XIX. *Quando Ecclesia est iterum consecranda, & salibus tantum exorcizanda.*

Item Hyginus Papa.

SI *g* motum fuerit altare, denuo consecretur Ecclesia: si parietes mutantur, & non altare, salibus tantum exorcizetur. §. 1. Si homicidio, vel adulterio Ecclesia violata fuerit, diligentissime expurgetur, & denuo consecretur.

C. XX. *Ecclesia semel Deo consecrata, quando est iterum consecranda.*

Item ex Nicæno Concilio.

ECclesiis *h* semel Deo consecratis, non debet iterum consecratio adhiberi, nisi aut ab igne exustæ, aut sanguinis effusione, aut cujuscunque semine pollutæ fuerint: quia sicut infans a qualicunque Sacerdote in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti semel baptizatus, non debet iterum baptizari; ita nec locus Deo dicatus, iterum consecrandus est, nisi propter eas causas, quas superius nominavimus: si tamen fidem sanctæ Trinitatis tenuerint, qui eum consecraverunt.

CAP. XXI. *De eodem.*

Item Joannes Papa *Episcopis Italiæ* (*An.* 526.)

ECclesias *i* Arianorum, ubicunque inveneritis, catholicas eas divinis precibus & operibus absque ulla mora consecrate: quia & nos, quando fuimus Constantinopoli, tam pro α religione catholica, quam pro Theodorici Regis causa negotii, suadente atque hortante, Arianos extirpante piissimo atque Christianissimo Justino orthodoxo Imperatore, qualscunque illis in partibus eorum Ecclesias reperire potuimus, catholicas eas, Domino opem ferente, consecravimus.

Corr. Rom. ¶ α Pro religione] *Locupletatus est hic locus ex ipsa epistola, Burchardo & Ivone.*

CAP. XXII. *De eodem.*

Item in dialogo *k* Gregorii, *lib. 3. c. 30.*

ARianorum *l* Ecclesia in regione urbis illa, quæ Suburra dicitur, cum clausa usque ante biennium permansisset, placuit, ut in fide catholica (introductis illuc

---

a 16. *q. 7. Ecclesias. Polyc. l. 3. tit. 4.* b *Polyc. l. 3. tit. 16. Anf. l. 7. c. 132. Burch. l. 3. c. 59. Ivo p. 3. cap. 62.* c *in epilog. Concil. Rom. & C. l. 6. c. 198.* d *Polyc. ibid. Anfel. l. 7. c. 133.* e *Polyc. ibid. Anf. l. 5. c. 24. Burch. l. 3. c. 58. Pann. l. 2. c. 11.* f *Cap. 2.*

a *Anfelm. l. 5. c. 24. Ivo part. 3. c. 24. Pann. l. 2. c. 10.* b *al. faciendo.* c *Joan. 10.* d 3. *Reg. 8. 2. Paral. 7.* e *al. peracta. al. perfecta.* f *Polyc. l. 3. tit. 16. Burch. l. 3. c. 10. Ivo p. 3. c. 11. Pann. l. 2. c. 18.* g *Polyc. l. 3. tit. 5. Anf. l. 5. c. 13. Burch. l. 3. c. 11. & 12. Ivo part. 3. c. 13. & 14. Pann. l. 2. c. 20. 21.* h *Dist. 68. c. 3.* i *Polyc. l. 3. tit. 4. Anf. l. 5. c. 22. Burch. l. 3. c. 30. Ivo p. 3. c. 37.* k *Et Diaconus in vita, l. 2. c. 21.* l *Polyc. ibid. Anf. l. 5. c. 26.*

B. Se-

B. Sebastiani, & sanctæ Agathæ virginis α & martyris reliquiis) dedicari debuisset: quod & factum est.

Corr. Rom. ¶ α Virginis, &c.] *Absunt hæ duæ voces a pleriſque manuſcriptis & Polycarpo. In ipſo dialogo legitur*, B. Stephani, & S. Marthæ martyrum. *Sed in lib. 3. reg. epiſt. 19. Eccleſia hæc vocatur Eccleſia ſanctæ Agathæ. Apud Joannem vero Diaconum, lib. 2. c. 31. eſt*, ſancti Sebaſtiani, & ſanctæ Agnetis α martyrum.

CAP. XXIII.

Item *a*.

AGapitus Papa vas Catholicum, Evangelii tuba, præco Juſtitiæ, ſacra altaris ſediſque velamina ſacri legis Anthimi infecta fabulis, ſuis catholicis precibus delevit *b*.

Corr. Rom. ¶ α Item] *Antea ſequebatur* Agapitus Papa: *quæ voces temere ex capite ipſo irrepſerant in titulum, & abſunt ab aliquot manuſcriptis. Extat autem caput hoc in antiquo codice Regeſti Gregorii primi in extremo in ſcripto quodam*, de moribus, vita, & morte Agapiti primi Papæ, *in Bibliotheca Vaticana*.

CAP. XXIV. *De eodem.*

Item Vigilius Papa *ad Eutherium, epiſt. 1. c. 4.* (*An.* 538.)

DE fabrica *c* vero cujuslibet Eccleſiæ, ſi diruta fuerit, inſtauranda, & ſi in eo loco conſecrationis ſolennitas debeat iterari, in quo ſanctuaria non fuerint, nihil judicamus officere, ſi per eam minime aqua exorcizata *d* jactetur: quia conſecrationem cujuslibet Eccleſiæ, in qua Spiritus Sancti arrha *e* non ponitur, celebritatem ſcimus tantum eſſe Miſſarum: ideo, ſi qua ſanctorum baſilica a fundamentis etiam fuerit innovata ſine altaris α motione, ſine aliqua dubitatione, cum in ea fuerit Miſſarum ſolennitas celebrata, totius conſecrationis *f* ſanctificatio implebitur. Si vero ſanctuaria, quæ habebat, ablata ſunt, rurſus eorum repoſitione, & Miſſarum ſolennitate reverentiam ſanctificationis accipiet.

Corr. Rom. ¶ *Tribuebatur Juliano, ſed ex vetuſtis exemplaribus reſtitutum eſt Vigilio, apud quem extat: & ex ipſo citant Burchardus etiam, & Ivo.*

¶ α Sine altaris motione,] *Abſunt hæc ab originali Burchardo & Ivone. Sed exponuntur in gloſſa. Alia vero nonnulla ſunt emendata.*

C. XXV. *Abſque Epiſcopi permiſſu in Eccleſia conſecrata non erigatur altare.*

Item ex decretis Hormisdæ Papæ, *cap.* 10. (*An.* 318. *Romæ.*)

NUllus *g* Presbyter in Eccleſia conſecrata aliud altare erigat, niſi quod ab Epiſcopo loci ſanctificatum α eſt, vel permiſſum: ut ſit diſcretio inter ſacrum, & non ſacrum: nec dedicationem fingat, niſi ſit. Quod ſi fecerit, ſi Clericus eſt, degradetur: ſi vero Laicus, anathematizetur.

Corr. Rom. ¶ α Sanctificatum] *Ivo habet*, ab Epiſcopo loci, vel ejus miſſo ſanctificatum eſt: ut ſit diſcretio, &c. *Polycarpus & Burchardus*, ab Epiſcopo loci, vel ejus permiſſu ſanctificatum eſt, ut ſit, &c.

C. XXVI. *Evertantur altaria, quæ ſine Sanctorum reliquiis eriguntur.*

Item ex Concilio Africano *b*, *c.* 50. (*An.* 424.)

PLacuit *i*, ut altaria, quæ paſſim per agros, & per villas *k*, tanquam memoriæ Martyrum conſtruuntur, in quibus nullum corpus, aut reliquiæ Martyrum conditæ probantur, ab Epiſcopis, qui locis eiſdem præſunt, ſi fieri poteſt, evertantur. Si autem hoc propter α tumultus populares non finitur, plebes tamen admoneantur, ne illa loca frequentent, ut, qui recte ſapiunt, nulla ibi ſuperſtitione devicti teneantur. Et omnino nulla memoria Martyrum probabiliter acceptetur, niſi ubi corpus, aut reliquiæ certæ ſunt, aut origo alicujus habitationis, vel poſſeſſionis, vel paſſionis fideliſſima origine traditur. Nam quæ per ſomnia, & per inanes quaſi revelationes quorumlibet hominum ubicunque conſtituuntur altaria, omnino reprobentur.

C. XXVII. *Non eſt conſecranda Eccleſia, in qua paganus ſepultus invenitur.*

Item ex Concilio Aurelianenſi, *cap.* 3.

I. ECcleſiam *b*, in qua paganus ſepultus eſt, non liceat conſecrare, neque Miſſas in ea celebrare, ſed jactari foras, & mundari oportet.

C. XXVIII. *De Eccleſia, in qua cadavera fidelium vel infidelium ſepeliuntur.*

Item ex Concilio Agrippinenſi *c*.

II. ECcleſiam *d*, in qua mortuorum cadavera infidelium ſepeliuntur, ſanctificare non licet: ſed ſi apta videtur ad conſecrandam, inde evulſis corporibus, & raſis parietibus, vel tignis *e* ejus loci, reædificetur: ſed ſi hæc conſecrata ante fuerit, Miſſas in ea celebrare licet: ſi tamen fideles fuerint, qui in ea ſepulti ſunt.

C. XXIX. *Super monumenta in campo non diſtribuuntur myſteria.*

Item ex Concilio Martini Papæ, [*Bracharenſis, cap. 68. & 69. ſynod. Græcarum.*]

NOn *f* oportet Clericos ignaros & præſumptores ſuper monumenta in campum miniſteria *g* portare, aut diſtribuere ſacramenta, ſed aut in Eccleſia, aut in baſilica, ubi Martyrum reliquiæ ſunt depoſitæ, ibi pro defunctis oblationes offerri. §. 1. Nec liceat Chriſtianis prandia ad defunctorum ſepulchra deferre, & ſacrificare mortuis.

C. XXX. *Quomodo in Eccleſia combuſta Miſſa poſſit celebrari.*

Item ex Concilio Triburienſi *h*.

COncedimus *i* etiam, ut ſicubi (quod peccatis noſtris exigentibus perplurimum eſt factum) a Normanis, & Sclavis *k*, ab Ungaris *l*, & a malis Chriſtianis, ſeu alio qualicunque modo Eccleſiæ fuerint incenſæ & combuſtæ, in capellis cum tabula conſecrata Miſſas interim celebrari permittimus, donec Eccleſiæ ipſæ reſtaurari queant. In itinere vero poſitis, ſi Eccleſia defuerit, ſub dio, ſeu in tentoriis, ſi tabula altaris conſecrata, cæteraque ſacra miniſteria ad id officium pertinentia ibi affuerint, Miſſarum ſolennia celebrari concedimus: aliter omnino interdicimus.

Corr. Rom. ¶ *De hoc capite notatum eſt ſupra, ad caput*, Miſſarum ſolennia.

C. XXXI. *Chriſmate non ungantur altaria, niſi fuerint lapidea,*

Item ex Concilio Epaunenſi, *cap.* 26. & 27. (*An.* 517. *in Gallia.*)

ALtaria *m*, ſi non fuerint lapidea, chriſmatis unctione *n* non conſecrentur. Ad celebranda autem divina officia ordinem quem Metropolitani tenent, comprovinciales obſervare debebunt.

Corr. Rom. ¶ *Ivo citat, ut vulgata Gratiani exempla-*

---

a *al. Agathæ.* b *al. eluit.* c *Polyc. l. 3. tit. 6. Anſ. l. 5. c. 81. Burch. l. 3. c. 62. Ivo p. 3. c. 25. Pann. l. 2. c. 14.* d *al. benedicta.* e *ara*] *orig. & collect.* f *al. totius ſanctificatio conſecrationis implebitur:*] *orig. Ivo Burch. Pann.* g *Capit. l. 6. c. 199. Polyc. l. 4. tit. 31. Burch. l. 3. c. 17. Ivo p. 3. c. 20.* h *Et in Carthag. 5. c. 14.* i *Anſ. l. 5. c. 14. Burch. l. 3. c. 54. Ivo p. 3. c. 57. Pann. l. 2. c. 28.* k *al. vineas,*] *al. vias.*

a *al. per.* b *Burch. l. 3. c. 13. Ivo p. 3. c. 15. Pann. l. 2. c. 22.* c *Cap. l. 5. c. 48.* d *Burch. l. 3. c. 38. Ivo p. 3. c. 43. Pann. l. 2. c. 23.* e *al. vel lotis lignis.* f *Burch. l. 10. c. 38. Ivo p. 11. c. 63.* g *al. myſteria. C. 69.* h *in Concil. Mogunt. c. 9.* i *Burch. l. 3. c. 56. Ivo p. 3. c. 59. Pann. l. 2. c. 31.* k *al. Slavis.* l *al. a Bulgaris.* m *Burch. l. 3. c. 25. Ivo par. 3. c. 30. Pann. l. 2. c. 32.* n *Vet. Cod. Unguine.*

ria, ex Concilio Hipponensi. *Sed ex Burchardo & vetustis Gratiani codicibus restitutum est*, Epaunensi: *ex cujus 26. & 27. capitibus confectum est.*

C. XXXII. *Chrismatis unctione, & sacerdotali benedictione sacrentur altaria.*

Item ex Concilio Agathensi, *cap.* 14. (*an.* 506.)

ALtaria *a* placuit non solum unctione chrismatis, sed etiam sacerdotali benedictione sacrari.

C. XXXIII. *In privatis Oratoriis licet orare, sed non Missam celebrare.*

Item ex Concilio Aurelianensi, *c.* 3.

UNicuique *b* fidelium in domo sua Oratorium licet habere, & ibi orare: Missas autem ibi celebrare non licet.

Corr. Rom. ¶ *Burchardus etiam, & Ivo citant ex Concilio Aurelianensi. Ipsa quidem sententia habetur in Capit. l.* 5. *c.* 230. *& l.* 6. *c.* 101. *& novella* 58. *apud Julianum antecessorem, in extremo.*

C. XXXIV. *In privatis Oratoriis absque consensu Episcopi nullus administrare præsumat.*

Item ex sexta Synodo, *c.* 31. (*an.* 692.)

CLericos qui ministrant, vel baptizant in Oratoriis, quæ intra domos sunt, cum consensu Episcopi loci hoc facere præcipimus. Si quis vero hoc non observaverit, deponatur.

C. XXXV. *Qui extra parochias habent Oratoria, his diebus ad parochias redire cogantur.*

Item ex Concilio Agathensi, *c.* 21.

SI quis *c* etiam extra parochias, in quibus legitimus est ordinariusque conventus, Oratorium in agro habere voluerit, reliquis festivitatibus, ut ibi Missas audiat *d* propter fatigationem familiæ, justa ordinatione permittimus. Pascha vero, Natali Domini, Epiphania Domini, Ascensione Domini, Pentecoste, & Natali sancti Joannis Baptistæ, & si qui maximi dies in festivitatibus habentur, non nisi in civitatibus, aut in parochiis audiant *e*. Clerici vero, si qui in festivitatibus, quas supra diximus (nisi jubente & permittente Episcopo) Missas celebrare *f* voluerint, communione priventur.

C. XXXVI. *Quibus ex causis loca Sanctorum mutanda sint.*

Item Augustinus.

9 TRibus *g* ex causis loca Sanctorum transmutanda ps sunt. Prima, cum necessitas persecutorum loca eorum gravaverit. Secunda, cum difficultas locorum fuerit. Tertia, cum malorum societate gravantur.

C. XXXVII. *Quando alicui corpora Sanctorum de loco ad locum transferre non licet.*

Item ex Concilio Moguntinensi I. *cap.* 51. (*an.* 813.)

COrpora *b* Sanctorum de loco ad locum nullus transferre præsumat sine consilio Principis, vel Episcoporum, sanctæque Synodi licentia.

C. XXXVIII. *In usus Laicorum non converti licet ligna Ecclesiæ dedicatæ.*

Item Hyginus Papa.

10 LIgna *i* Ecclesiæ dedicatæ α non debent ad aliud ps opus jungi, nisi ad aliam Ecclesiam, vel igni sunt comburenda, vel ad profectum in Monasterio *k* fratribus: in Laicorum vero usum α non debent admitti.

Corr. Rom. ¶ α Dedicatæ] *Antea legebatur & hic, & in rubrica*, dedicata: *Emendatum est hoc, sicut & alia nonnulla ex vetustis exemplaribus, Burchardo & Ivone, qui etiam caput hoc citant ex decretis Hygini.*

C. XXXIX. *Vestimenta sacra, & vasa præ vetustate consumpta incendantur, & cineres in loca occulta projiciantur.*

Item Clemens Papa *Jacobo Hierosolymitano Episcopo, epist.* 2.

ALtaris *b* palla, cathedra *c*, candelabrum, & velum, si fuerint vetustate consumpta, incendio dentur, quia non licet ea, quæ in sacrario *d* fuerint, male tractari, sed incendio universa tradantur. Cineres quoque eorum in baptisterium inferantur, ubi nullus transitum *e* habeat: aut in pariete, aut in fossis pavimentorum jactentur, ne introeuntium pedibus inquinentur.

C. XL. *Mortui non obvolvantur vestimentis altaris.*

Idem *ibidem*.

NEmo, per ignorantiam, Clericus mortuum credat obvolvendum, aut Diaconus scapulas operire velit palla, quæ fuit in altari, aut certe, quæ Diacono *f* data est in mensam Domini. Qui hæc fecerit, vel leviter, quasi nihil, & negligenter habuerit divina mysteria, Diaconus triennio, sexque mensibus a Dominico erit alienus altari, gravi percussus anathemate. Quod si Clericum Presbyter non commonuerit, decem annis, & sex *g* mensibus excommunicatus sit: propterea quod de Dominicis sacramentis subjecta sibi non amoverit *o* ministeria: & postea cum grandi humilitate matri reconcilietur Ecclesiæ. §. 1. Pallas *i* vero, & vela sanctuarii, si sordidata fuerint ministerio, Diaconi cum humilibus ministris intra sanctuarium lavent, non ejicientes foras a sacrario: & velamina Dominicæ mensæ abluant; ne forte pulvis Dominici corporis male decidat α. Sindonem vero non foris abluant, & erit hoc operanti peccatum. Idcirco intra sacrarium ministris præcipimus hæc sancta cum diligentia custodire. Sane pelvis nova comparetur, & præter hoc nil aliud tangat. Sed nec ipsa pelvis velis apponatur lavandis, nisi quæ ad Dominici altaris cultum pertinent: Pallæ altaris solæ in ea laventur, & in alia vela januarum. §. 2. De velis autem januarum cura sit Ostiariis ex admonitione majorum, ne quis negligens, aut ignarus, ad velum januæ domus Domini manus incognite *k* tergat: sed statim coercitus discat omnis homo, quia velum atrii domus Domini sanctum est.

Corr. Rom. ¶ α Decidat.] *In originali est*, decidat a sindone foris abluta. *Sed glossa obstitit, ne mutaretur. Multa autem alia non minimi ponderis sunt ex ipso originali emendata.*

C. XLI. *Sacra vasa non nisi a sacratis contrectentur hominibus.*

Item Sixtus Papa, *epist.* 2. (*an.* 137.)

IN sancta *l* hac Apostolica sede statutum est, ut sacra vasa non ab aliis, quam a sacratis, Dominoque dicatis contrectentur hominibus. Indignum α enim valde est, ut sacra Domini vasa, quæcunque sint, humanis usibus serviant, aut ab aliis, quam a Domino famulantibus, eique dicatis tractentur viris: ne pro talibus præsumptionibus iratus Dominus plagas imponat populo suo, & hi

a *Polyc. l.* 3. *tit.* 4. b *Burch. l.* 3. *c.* 86. *Ivo p.* 3. *c.* 76. *Pann. l.* 2. *c.* 39. *Vid. Novell.* 52. *apud Julian. Antecess.* c *Ivo p.* 4. *c.* 9. d *al. teneat.* e *al. teneant.* f *al. facere, aut tenere.* g *Anselm. l.* 5. *c.* 16. *Burch. l.* 3. *c.* 90. *Ivo p.* 3. *c.* 80. *Pann. l.* 2. *c.* 38. h *Burch. l.* 3. *c.* 232. *Ivo p.* 3. *c.* 273. *Pann. l.* 2. *c.* 36. i *Polyc. l.* 3. *tit.* 16. *Ansel. l.* 5. *c.* 17. *Burch. l.* 3. *c.* 39. *Ivo p.* 3. *c.* 44. *Pann. l.* 2. *c.* 16. k *al. monasterium.*

a *al. opera.* b *Polyc. l.* 3. *tit.* 16. *Burch. l.* 3. *c.* 216. *Ivo p.* 2. *c.* 66. *& part.* 3. *c.* 266. c *al. cantharo.* d *al. sanctuario.* e *transitus habeatur.* f *abest ab orig.* g *al. quinque.* h *al. commoverit.* i *Burch. l.* 3. *c.* 216. *Ivo p.* 3. *c.* 266. k *al. incondite.* l *Polyc. lib.* 3. *tit.* 9. *Burchard. l.* 3. *c.* 214. *Ivo p.* 3. *c.* 264. *& part.* 2. *cap.* 70.

etiam,

etiam, qui non peccaverint, mala patiantur, aut pereant, quia perit justus sæpissime pro impio.

Corr. Rom. ¶ α Indignum] *Addita sunt hæc usque ad vers.* viris, *itemque alia nonnulla ex originali, Burchardo & Ivone.*

C. XLII. *Non nisi a sacratis hominibus vestimenta sacrata serventur.* a

Item Stephanus Episcopus *familiari amico Hilario, epist. 1. cap. 3.*

VEstimenta *b* Ecclesiastica, quibus Domino ministratur, & sacrata debent esse, & honesta: quibus, aliis in usibus non debent frui, quam in Ecclesiasticis, & Deo dignis officiis, quæ nec ab aliis debent contingi aut ferri, nisi a sacratis hominibus: ne ultio, quæ Balthasar *c* Regem percussit, super hæc transgredientes, & talia præsumentes veniat, & corruere eos faciat ad ima.

C. XLIII. *Divina ministeria nuptiarum non præstentur ornatibus.*

Item ex Concilio Aurelianensi. *d*

AD nuptiarum *e* ornatum divina ministeria non præstentur: ne dum improborum contactu, pompaque secularis luxuriæ polluuntur, ad officia sacri mysterii *f* videantur indigna.

C. XLIV. *In ligneis vasculis Dominici corporis & sanguinis sacramenta non sunt celebranda.*

Item ex Concilio Triburiensi, (*cui interfuit Rex Arnulfus sec. Vet. Cod.*) *cap.* 18.

11 ps VAsa, in *g* quibus sacrosancta conficiuntur mysteria, calices sunt, & patenæ, de quibus Bonifacius martyr & Episcopus interrogatus, si liceret in vasculis ligneis sacramenta conficere, respondit: Quondam Sacerdotes aurei ligneis calicibus utebantur; nunc e contrario lignei Sacerdotes aureis utuntur calicibus. Zepherinus decimus sextus Romanus Episcopus patenis vitreis Missas celebrari constituit. Tum deinde Urbanus Papa omnia ministeria sacra fecit argentea. In hoc enim, sicut & in reliquis cultibus magis & magis per incrementa temporum decus succrevit Ecclesiarum. Nostris enim diebus, qui servi patrisfamilias fumus, ne decus matris Ecclesiæ imminuatur, sed magis cumuletur & amplificetur, statuimus, ut deinceps nullus Sacerdos sacrum mysterium corporis & sanguinis Domini nostri Jesu Christi in ligneis vasculis ullo modo conficere præsumat; ne unde placari debet, inde iratscatur Deus.

C. XLV. *Ex qua materia calix cum patena fieri debeat.*

Item ex Concilio Rhemensi, *cap. 6.* (*An.* 813.)

UT calix *h* Domini cum patena, si non ex auro, omnino ex argento fiat. *& infra.* §. 1. Si quis autem tam pauper est, saltem vel stanneum calicem habeat. §. 2. De ære, aut orichalco non fiat calix, quia ob vini virtutem æruginem parit, quæ vomitum provocat. §. 3. Nullus autem in ligneo, aut vitreo calice præsumat Missam cantare.

C. XLVI. *Non in serico panno, sed puro linteo sacrificium consecretur altaris.*

Item ex epistola i Eusebii Papæ & Sylvestri, (*An.* 310. & 324.

a *al. ferantur.* b *Polyc. lib. 3. tit. 16. Ansel. l. 5. c. 29. Ivo par. 2. c. 74. Summatim relatum est.* c *Daniel* 5. d *al. Arvernensi.* e *Polyc. lib. 3. tit. 24. Burch. l. 3. c. 108. Ivo par. 2. c. 143. Pann. l. 1. c. 163.* f *al. ministerii.* g *Burch. l. 3. c. 223. Ivo part. 3. c. 288.* h *Ansel. l. 1. c. 91. & lib. 9. c. 5. Burch. lib. 3. c. 96. Ivo p. 2. c. 131. Pann. lib. 1. c. 161.* i *Sylvester in epilogo Conc. Rom. Idem in Pontificali.*

COnsulto *a* omnium *b* statuimus, ut sacrificium altaris non in serico panno, aut tincto quisquam celebrare præsumat; sed in puro linteo ab Episcopo consecrato terreno scilicet lino procreato, atque contexto: sicut *c* corpus Domini nostri Jesu Christi in sindone linea munda sepultum fuit.

C. XLVII. *A quibus fuerit tradita Missarum celebratio.*

Item ex sexta Synodo, *c.* 32. (*an. 692. Constantinopoli.*)

12 ps JAcobus *d* frater Domini secundum carnem, cui primum credita est Hierosolymitana Ecclesia, & Basilius Cæsariensis Episcopus, cujus claritas per totum orbem circumfulsit, in α scripturis addiderunt nobis Missæ celebrationem.

Corr. Rom. ¶ α In scripturis addiderunt] *Græce est:* ἐγγράφως τῷ μυστικῷ ἡμῶν ἱερουργίαν παραδεδωκότες, ὕστω τελεῖν ἐν τῇ θείᾳ λειτουργίᾳ ἐξ ὕδατος, καὶ οἴνου τὸ ἱερὸν ποτήριον ἐκδεδώκασιν: *id est;* qui in scriptis tradiderunt nobis mysticum sacrificium, hoc modo in divina liturgia sacrum poculum ex aqua & vino conficiendum ediderunt. *Sed nihil mutatum est, tum ob glossam, tum quoniam collector de industria videtur summatim retulisse. Abest autem hoc caput ab aliquot vetustis exemplaribus.*

C. XLVIII. *Qua hora sunt Missarum solennia celebranda.*

Item Telesphorus Papa VII. *a Petro in epistola ad omnes, c. 2.* e (*forte an.* 145. *Romæ.*)

13 ps NOcte *f* sancta Nativitatis Domini Salvatoris Missas celebrent Presbyteri, & hymnum Angelicum in illis solenniter decantent: quoniam & eadem nocte ab Angelo pastoribus nuntiatus est. *& infra.* §. 1. Et subito facta est cum Angelo multitudo militiæ cœlestis laudantium Deum, & dicentium, Gloria in excelsis *g* Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Reliquis vero temporibus Missarum celebrationes ante horam diei tertiam minime sunt celebrandæ: quia eadem hora Dominus crucifixus est *h*, & super *i* Apostolos Spiritus S. descendisse legitur.

C. XLIX. *Non nisi a jejunis hominibus sacramenta celebrentur altaris.*

Item ex Concilio *k* Africano, *cap.* 8.

14 ps SAcramenta *l* altaris non nisi a jejunis hominibus celebrentur, excepto uno die anniversario, quo cœna Domini celebratur. Nam si aliquorum pomeridiano tempore defunctorum, sive Episcoporum, sive cæterorum commendatio facienda est, solis orationibus fiat, si illi, qui faciunt, jam pransi inveniantur.

C. L. *Ante Missarum solennia circa horam nonam decantata, in Quadragesima comedere non licet.*

Item ex Concilio Cabilonensi.

15 ps SOlent *m* plures, qui se jejunare putant in Quadragesima, mox ut signum audierint ad horam nonam, comedere *n*. Qui nullatenus jejunare credendi sunt, si ante manducaverint, quam vespertinum celebretur officium. Concurrendum est enim ad Missas, & auditis Missarum solennibus & vespertinis officiis, & largitis eleemosynis ad cibum accedendum est. Si vero aliquis necessitate constrictus fuerit, ut ad Missam

a *al. Consultu.* b *Polyc. l. 3. tit. 9. Ans. l. 9. c. 2. Burch. lib. 3. cap. 99. Ivo p. 2. c. 134. Pann. l. 1. c. 162.* c *Marc.* 15. *Luc.* 23. d *Galat.* 1. e *Beda in Martyr. Mens. Septembr. Concor. Concilio Aurelianensi* 3. *c.* 14. f *Polyc. l. 3. tit. 25. Ansel. l. 7. c. 174. Burch. l. 3. c. 63. Ivo p. 2. c. 71. & p. 3. c. 65. Pann. l. 2. c. 40.* g *al. altissimis.* h *Marc.* 15. i *Act.* 2. k *Concor. c. 29. Concilii Carthag. tertii.* l *Ansel. l. 9. c. 3.* m *Polyc. ibid. Burch. l. 13. c. 12. Ivo p. 5. c. 45. Pann. l. 2. c. 184.* n *al. manducare.*

venire non valeat, æstimata vespertina hora, completa oratione sua jejunium solvat *a*.

Corr. Rom. ¶ *Sic etiam citat Ivo & Pannormia. Burchardus autem ex decretis Sylverii Papæ. Polycarpus ex Eusebio. Habetur in capitulis Theodulphi Aurelianensis Episcopi, cap.* 39.

16 ps. Gratian. *In jejuniis etiam quatuor temporum circa vespertinas horas, in Sabbatho vero sancto circa noctis initium Missarum solennia sunt celebranda. Unde Leo Episcopus* b: Quod a patribus nostris. *Item Gelasius*; Ordinationes Presbyterorum. *Item Pelagius* c: Dilectionis tuæ rescripta. *Require in tractatu ordinandorum. In prima quoque parte diei, Missarum solennia non incongrue celebrantur.*

C. LI. *Etiam prima parte diei Missas celebrare licet. Unde* Leo Papa *Dioscoro Alexandrino Episcopo, epist. 79. al.* 81. *cap.* 2. (*An.* 445.)

NEcesse *d* est autem, ut quædam populi pars sua devotione privetur, si unius tantum Missæ, more servato, sacrificium offerre non possint, nisi qui prima diei parte convenerint. Studiose ergo dilectionem tuam, & familiariter admonemus, ut quod nostræ consuetudini ex forma paternæ traditionis insedit, tua quoque cura non negligat, ut per omnia nobis & fide, & actibus congruamus. Propter quod remeanti filio nostro Possidonio Presbytero, hanc ad fraternitatem tuam epistolam dedimus perferendam, qui in nostris processionibus atque actionibus *e* frequenter in te fuit, & toties ad nos missus, quid in omnibus Apostolicæ α sedis auctoritas teneret, agnovit.

Corr. Rom. ¶ α Apostolicæ sedis] *In epistola ipsa legitur*, quid in omnibus Apostolicæ auctoritatis teneremus. *Sed omnes Gratiani codices & Ivo concordant.*

C. LII. *Missæ peculiares non sunt in publico cantandæ.*

Item Augustinus. *f*

ET hoc *g* attendendum est, ut Missæ peculiares, quæ per dies solennes a Sacerdotibus fiunt, non ita in publico fiant, ut propter *h* eas populus a publicis Missarum solennibus, quæ hora tertia canonice fiunt, abstrahatur. *& infra.* §. 1. Sed Sacerdotes, qui in circuitu urbis, aut in eadem urbe sunt, & populus in unum ad Missarum publicam celebrationem conveniant: exceptis α Deo sacratis fœminis, quibus mos est ad publicum non egredi, sed claustris monasterii contineri.

Corr. Rom. ¶ α Exceptis] *Hæc usque ad finem addita sunt ex Theodulpho, Burchardo & Ivone: apud quos possunt etiam legi alia, quæ post vers.* abstrahatur, *a Gratiano sunt omissa.*

C. LIII. *Quot Missas in die Sacerdoti celebrare licet.*

Item Alexander secundus, (*An.* 1065.)

17 ps. SUfficit *i* Sacerdoti unam Missam in die una celebrare; quia Christus semel passus est, & totum mundum redemit. Non modica res est unam Missam facere, & valde felix est, qui unam digne celebrare potest. Quidam tamen pro defunctis unam faciunt, & alteram de die, si necesse fuerit. Qui vero pro pecuniis aut adulationibus *k* secularium una die præsumunt plures facere Missas, non æstimo evadere damnationem.

C. LIV. *Ex Salvatoris & Apostolorum docemur exemplo hymnos cantare.*

Item ex Concilio Toletano IV. *c.* 12. (*An.* 633.)

18 ps. DE hymnis *a* canendis, & Salvatoris, & Apostolorum habemus exemplum. Nam & ipse Dominus hymnum dixisse perhibetur, Matthæo *b* Evangelista attestante: *Et hymno dicto exierunt in montem Oliveti.* Et Paulus Apostolus *c* ad Ephesios scribit, dicens: *Implemini Spiritu Sancto, loquentes vobismetipsis in Psalmis, & hymnis, & canticis spiritualibus.* Et quia nonnulli hymni humano studio in laudem Dei, atque Apostolorum & Martyrum triumphos compositi esse noscuntur, sicut hi, quos beatissimi Doctores Hilarius atque Ambrosius ediderunt, quos tamen quidam specialiter reprobant, pro eo, quod de scripturis sanctorum canonum, vel Apostolica traditione non existunt: respuant ergo & illum hymnum ab hominibus compositum, quem quotidie publico privatoque officio in fine omnium Psalmorum dicimus: *Gloria & honor Patri, & Filio, & Spiritui Sancto in secula seculorum, Amen.* Nam & ille hymnus, quem nato in carne Christo Angeli cecinerunt *g*: *Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis:* & reliqua, quæ ibi sequuntur, Ecclesiastici Doctores composuerunt. Ergo nec ipsi in Ecclesiis canendi sunt, quia in sanctarum Scripturarum libris non inveniuntur? Componuntur Missæ, sive preces, vel orationes, seu commendationes, seu manus impositiones, ex quibus, si nulla decantentur in Ecclesia, vacant officia omnia Ecclesiastica. Admonet hæc fieri, atque hortatur Timotheum *e* Apostolus dicens: *Obsecro igitur primum fieri obsecrationes, orationes, postulationes, grutiarum actiones pro omnibus hominibus, pro Regibus, & pro omnibus, qui in sublimitate sunt.* Sicut ergo orationes, ita & hymnos in laudem Dei compositos, nullus nostrum ulterius improbet, sed pari modo in Gallia, Hispaniaque celebrent; excommunicatione plectendi, qui hymnum rejicere fuerint ausi.

C. LV. *In Novo Testamento qui hymni ab Angelis decantati inveniuntur.*

Leo nonus *f*. (*An.* 1050.)

HI duo solummodo hymni ab Angelis in Novo Testamento inveniuntur decantati *g*, *Alleluja*, atque, *Gloria* h *in excelsis Deo*. Quos pariter in Septuagesima intermittimus: quia peccato hominis veteris a conventu Angelicæ jubilationis expulsi in hujus miseræ vitæ Babylonem *i*, super flumina ejus sedemus, & flemus, dum recordamur illius Sion, in qua Deum decet hymnus *k*. Quod novem hebdomadibus Alleluja intermittimus, non incongrue per novem hebdomadas, novem ordines Angelorum accipimus: quorum decimus ordo per *l* superbiam corruens, angelicum numerum minuit, & a felicitate perturbavit. Qui condolentes suæ diminutionis, & parem ruinam sibi timentes, a perfecta laude creatoris fuere præpediti. Quorum reparationi & consolationi consulens omnipotens Deus creator *m*, primum hominem de limo terræ formavit, qui sui generis multiplicatione damna cœlestis patriæ resarciret, atque Angelorum gaudia suppleret. Qua spe Angelicus chorus non modicum *n* lætatus est. Nec mirum, si ex lapsu ipsius hominis fuit perturbatus. Unde novem ordinum concentus in laudem Dei creatoris permansit imperfectus, donec in Christo resurgente resurrexit lapsus ille protoplastus. Ibi augmento sui collegii, & spe meliori Angelicus exercitus gavisus, in novum Alleluja consurrexit totus, & in eo perstat devotus. Quem & nos pro modulo nostro imitantes a Septuagesima, quando lapsus protoplasti in Ecclesia recitatur, Alleluja

a *alias, absolvere debet.*] *orig.* b *Sup. d.* 75. c *Sup. d.* 76. d *Burch. l.* 3. *c.* 228. *Ivo p.* 2. *c.* 87. *& p.* 3. *c.* 268. e *al. ordinationibus.* f *al. Gregorius.* g *Habetur in capit. Theodulphi, c. ult. Polyc. l.* 3. *tit.* 16. *Burch. l.* 2. *c.* 54. *Ivo p.* 2. *c.* 119. h *al. per.* i *Vide Walfridum Strabonem, cap.* 2. *Ivo p.* 2. *c.* 81. k *al. oblationibus.*

a *Polyc. l.* 3. *tit.* 22. b *Matth.* 26. c *Ephes.* 5. d *Luc.* 2. e 1. *Tim.* 2. f *al. octavus.* g *Apoc.* 19. h *Luc.* 2. i *Psal.* 136. k *Psal.* 64. l *Esa.* 14. *Apocal.* 12. m *Genes.* 2. n *alit. admodum lætatus.*

no-

novem hebdomadis intermittimus; scilicet usque in Pascha: ubi Christus resurgens a mortuis tristitiam nostram in gaudium vertit, & Alleluja nobis reddit.

C. LVI. *In cœna Domini, Gloria in excelsis decantetur.*

Item Nicolaus Papa *Rodulpho Archiepiscopo Bituricensi*, (*An.* 864.)

POrro *a* Gloria in excelsis Deo, ab Episcopis in cœna Domini inter Missarum solennia more nostro dicenda est. Pallio vero Apostolico α eadem die uti est illis licitum, quibus est ab Apostolica sede permissum.

Corr. Rom. ¶ α Apostolico] *Vox ista abest ab aliquot Vaticanis codicibus: Ivo tamen habet.*

C. LVII. *Cum baculo, aut capite velato ad celebrandum Missarum solennia Clericus non ingrediatur.*

Item Zacharias α Papa *in Synodo Romana*, c. 13. & 14. (*An.* 743.)

19 NUllus *b* Episcopus, Presbyter, aut Diaconus ad sops lennia Missarum celebranda præsumat cum baculo introire, aut velato capite altario Dei assistere: quoniam & Apostolus *c* prohibet viros velato capite orare in Ecclesia: & qui temere præsumpserit, communione privetur. Cum vero ingressus fuerit Episcopus aut Presbyter ad Missarum solennia celebranda, nisi passio aliqua intervenerit, nullo modo audeat data oratione recedere, ut ab alio Episcopo vel Presbytero Missarum solennia suppleantur: sed qui initium ponit, suppleat usque in finem; quia scriptum est *d*: *Qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit*. Si quis vero præsumpserit, præter quod posuimus, agere, a sacro corpore & sanguine Domini nostri Jesu Christi sit suspensus.

Corr. Rom. ¶ α Zacharias] *Antea legebatur*, Macarius. *Emendatum est ex aliquot vetustis codicibus, & cæteris collectoribus. Et caput ipsum habetur in Concilio manuscripto Zachariæ.*

CAP. LVIII. PALEA.

[*Item* ex decretis Soteris Papæ.]

UT *e* illud divini oraculi singuli præcaveant, quo scribitur *f*: *Væ soli, cum ceciderit, non habet sublevantem*, summopere verendum nobis est, atque cavendum, ne horis illis, atque temporibus, quibus Deo psallitur vel sacrificatur, unicuique divinis singulariter officiis insistenti pernicioſa passio, vel corporis quælibet invaletudo *g* occurrat, quæ aut corpus subito subrui faciat, aut mentem alienatione vel terrore confundat. Pro hujusmodi ergo casibus præcaventes, necessarium duximus instituere, ut ubi temporis, vel loci, sive cleri copia suffragatur, habeat quisque canens Deo, atque sacrificans post se vicini solaminis adjutorem: ut, si aliquo casu ille, qui officia impleturus accedit, turbatus fuerit, vel ad terram elisus, a tergo semper habeat, qui ejus vicem exequatur intrepidus, & officium inceptum adimpleat.

C. LIX. *Quot testes Episcopus sacrificans secum habere debeat.*

Item Anacletus *Jesu Christi servus, omnibus Episcopis, epist.* 1. (*An.* 102.)

20 EPiscopus *h* Deo sacrificans testes secum habeat, & ps plures, quam alius Sacerdos: sicut enim majoris honoris gradu fruitur, sic majoris testimonii incremento indiget. In solennioribus quippe diebus aut septem, aut quinque, aut tres Diaconos, qui oculi ejus dicuntur, & Subdiaconos, atque reliquos ministros secum habeat qui sacris induti vestimentis a fronte & a tergo, & Presbyteri e regione dextra lævaque, contrito corde, & humiliato spiritu, ac prono stent vultu, custodientes eum a malevolis hominibus, & consensum ejus præbeant *a* sacrificio. Peracta autem consecratione omnes communicent, qui noluerint Ecclesiasticis carere liminibus.

C. LX. *Episcopi sine religiosis testibus Domini sacramenta non conficiant.*

Item Lucius Papa *Episcopis Galliæ & Hispaniæ*, *cap.* 1. (*An.* 253.)

JUbemus *b* Apostolica α auctoritate, ut semper testes vobiscum Sacerdotes & Levitas *c* habeatis. Et licet conscientia propria sufficere possit, tamen propter malevolos, juxta *d* Apostolum, etiam testimonium vos oportet habere bonum ab his, qui foris sunt: quoniam & in hac sancta sede constitutum habemus, ut duo Presbyteri, & tres Diaconi in omni loco Episcopum non deserant, propter testimonium Ecclesiasticum.

Corr. Rom. ¶ α Jubemus Apostolica] *In epistola ipsa sic legitur*: Propter tales, fratres, hortamur vos, sicut in hac sancta Ecclesia constitutum habemus, ut semper, &c.

C. LXI. *Nisi duobus præsentibus, Præsbyter Missam celebrare non præsumat.*

Item Soter e Papa. (*An. C.* 175.)

HOc quoque *f* statutum est, ut nullus Presbyterorum Missarum solennia celebrare præsumat, nisi duobus præsentibus, sibique respondentibus ipse tertius habeatur: quia cum pluraliter ab eo dicitur, *Dominus vobiscum*, & illud in secretis *Orate pro me*, aptissime convenit, ut ipsius respondeatur salutationi.

Corr. Rom. ¶ *Burchardus etiam & Ivo citant ex decretis Soteris Papæ. Et in Micrologo. c.* 7. *scribitur, fuisse id ab Anacleto & Sotere statutum. Similem sententiam Burchardus lib.* 3. *cap.* 68. *refert ex Concilio Nannetensi, cap.* 30. *Fere autem idem habetur in Moguntino primo, cap.* 43.

C. LXII. *Communione priventur, qui usque ad finem Missarum solennia non audierint.*

Item ex canone *g* Apostolorum 10. (*An.* 281. *in Syria.*)

21 OMnes *h* fideles, qui conveniunt in solennitatibus α ps sacris ad Ecclesiam, & Scripturas Apostolorum & Evangelium audiant β. Qui autem non perseverant in oratione, usque dum Missa peragatur, nec sanctam communionem percipiunt, velut inquietudines Ecclesiæ commoventes convenit communione privari.

Corr. Rom. ¶ α In solennitatibus sacris] *In tomis Conciliorum ad marginem priscæ versionis sunt hæc eadem verba, quæ hic apud Gratian. Burchard. & Ivon. & in Polycarpo. Græce est absolute,* τῆς ἐκκλησίας, *id est*, qui ingrediuntur, *& ita in codice canonum, nimirum ex versione Dionysii.*

¶ β Audiant. Qui autem.] *Ita in eadem margine & in Polycarpo. Sed Burchardus & Ivo propius ad verba Græca* audiunt, non autem perseverant.

CAP. LXIII. *De eodem.*

Item ex Concilio Carthaginensi IV. *cap.* 24.

SAcerdote *i* verbum in Ecclesia faciente, qui egressus de auditorio fuerit, excommunicetur.

C. LXIV. *Die Dominico Missas ex integro seculares audire debent.*

Item ex Concilio Agathensi, *cap.* 47.

MIssas die Dominico secularibus totas audire *k* speciali ordine præcipimus: ita, ut ante benedi-

a *Ivo p.* 5. *c.* 20. b *Polyc. l.* 3. *tit.* 16. *Burch. l.* 3. *c.* 230. *&* 231. *Ivo p.* 3. *c.* 271. *&* 272. c 1. *Cor.* 11. *Syn. c.* 14. d *Math.* 10. e 7. *q.* 1. *illud in Concil. Tolet.* 11. *c.* 14. *Burch. l.* 3. *c.* 73. *Ivo p.* 2. *c.* 126. f *Eccl.* 4. g *al. valetudo.* h *Polyc. l.* 4. *tit.* 12. *Ans. l.* 6. *c.* 138. *Burch. l.* 3. *c.* 62. *Ivo p.* 2. *c.* 67.

a *al. præbentes.* b *Polyc. l.* 4. *tit.* 13. *Ans. l.* 6. *c.* 140. c *al. Diaconos.* d 1. *Tim.* 3. e *al. Anacletus.* f *Polyc. l.* 4. *tit.* 31. *Ansel. l.* 7. *c.* 136. *Burch. l.* 3. *c.* 74. *Ivo p.* 2. *c.* 127. *Pannor. l.* 1. *c.* 159. g *Et in Concil. Anthioch. c.* 2. h *Polyc. l.* 3. *tit.* 16. *Burch. l.* 2. *c.* 67. *Ivo p.* 6. *c.* 163. i *Burchard. l.* 2. *t.* 66. *Ivo part.* 6. *c.* 162. k *al. tenere.*

ctionem Sacerdotis egredi populus non præsumat. Quod si fecerint, ab Episcopo publice confundantur.

C. LXV. *Populus non ante discedat, quam Missa ex integro celebretur.*

Item ex Concilio Aurelianensi I. *cap.* 28.

CUm ad *a* celebrandas Missas in Dei nomine convenitur, populus non ante discedat, quam Missæ solennitas compleatur, & ubi Episcopus non fuerit, benedictionem accipiat Sacerdotis.

C. LXVI. *Excommunicetur, qui prætermisso Ecclesiæ conventu ad spectacula vadit.*

Item ex Concilio Carthaginensi IV. *c.* 88.

QUi die *b* solenni, prætermisso solenni Ecclesiæ conventu ad spectacula vadit, excommunicetur.

C. LXVII. *Usque ad Missam cathecumenorum nullus Ecclesiam ingredi prohibeatur.*

Item ex Concilio Carthaginensi *cap.* 84.

22 EPiscopus *c* nullum prohibeat ingredi Ecclesiam, & ps audire verbum Dei, sive gentilem, sive hæreticum, sive Judæum, usque ad Missam catechumenorum.

C. LXVIII. *Evangelia non sedendo, sed stando audire debemus.*

Item Anastasius Episcopus *Episcopis Germaniæ & Burgundiæ, epist.* 1. *c.* 1. (*an.* 385.)

23 APostolica *d* auctoritate mandamus, dum sancta ps Evangelia in Ecclesia recitantur, ut Sacerdotes & cæteri omnes præsentes, non sedentes, sed venerabiliter curvi α in conspectu Evangelii stantes Dominica verba intente audiant, & fideliter adorent.

Corr. Rom. ¶ α Curvi,] *Sic in originali, & apud Ivonem part.* 6. *cap.* 93. *sed apud eundem part.* 2. *cap.* 138. *& apud Burchardum vox ista non habetur.*

C. LXIX. *Ad Missarum solennia semper aliquid est offerendum.*

Item Gregorius VII. *in Synodo Romana habita anno Domini* 1078. *c.* 13.

24 OMnis *e* Christianus procuret ad Missarum solennia ps aliquid Deo offerre, & ducere ad memoriam, quod Deus per Moysen dixit *f: Non apparebis in conspectu meo vacuus.* Etenim in collectis sanctorum Patrum liquido apparet, quod omnes Christiani offerre aliquid Deo ex usu sanctorum Patrum debent. Ad ipsum α enim prius est confugiendum, qui nostræ curare possit animæ passiones. Verum homines præpostero ordine ante sibi opem ab hominibus accersunt. Ubi autem humana subsidia defecerint, nunc opinantur divini postulandam favoris gratiam.

Corr. Rom. ¶ α Ad ipsum] *Hinc usque ad fin. cap. non habentur ibi apud Gregorium, neque apud Anselmum, aut Polycarpum.*

C. LXX. *Quare* Sursum corda, *in præfatione dicitur.*

Item Cyprianus *sermone* 6. *de oratione Dominica*, (*An.* 252.)

25 QUando autem stamus ad orationem, fratres dilepsctissimi, vigilare, & incumbere ad preces toto corde debemus: cogitatio omnis carnalis, & secularis abscedat: nec quicquam tunc animus, quam id solum cogitet, quod precatur. Ideo & Sacerdos ante orationem præfatione præmissa parat fratrum mentes, dicendo, *Sursum corda*, ut dum respondet plebs, *habemus ad Dominum*, admoneatur, nihil se aliud, quam Dominum cogitare debere. Claudatur contra adversarium pectus, & soli Deo pateat, nec ad se hostem Dei tempore orationis adire patiatur.

C. LXXI. *Quæ præfationes in Missa sunt cantandæ.*

Pelagius II. *Romanæ Ecclesiæ, & Apostolicæ sedis Episcopus universis Germaniarum atque Galliarum Episcopis*, (*an.* 585.)

26 INvenimus *a* has novem præfationes in sacro catalops go tantummodo recipiendas, quas longa retro vetustas in Romana Ecclesia hactenus servavit: id est, unam in albis Paschalibus, aliam de Ascensione Domini, tertiam de Pentecoste, quartam de Natali Domini, quintam de Apparitione Domini, sextam de Apostolis, septimam de sancta Trinitate, octavam de Cruce, nonam de jejunio in Quadragesima tantummodo dicendam. Has præfationes tenet & custodit sancta Romana Ecclesia, has tenendas vobis mandamus.

C. LXXII. *In omnibus Missarum solennibus pro defunctis oratio fiat.*

Item ex Concilio Cabilonensi secundo, *cap.* 39. (*an.* 813. *in Gallia.*)

27 VIsum *b* præterea nobis est, ut in omnibus Missaps rum solennibus, pro defunctorum spiritibus loco competenti Dominus deprecetur. Sicut enim nulla dies excipitur, qua non pro viventibus, & pro quibuslibet necessitatibus Dominus deprecetur: ita nimirum nulla dies excipi debet, quin pro animabus fidelium preces Domino in Missarum solennibus fundantur. Antiquitus *c* igitur hunc morem sancta tenet Ecclesia, ut & in Missarum solennibus, & in aliis precibus Domino spiritus quiescentium commendet: dicente beato Augustino, *d Non sunt prætermittendæ supplicationes pro spiritibus defunctorum: quas faciendas pro omnibus in Christiana & catholica societate laudamus* α. Defunctorum *e* etiam tacitis nominibus eorum, quos sub generali commemoratione suscepit Ecclesia: ut quibus ad ista desunt parentes, aut filii, aut quicunque cognati vel amici, ab una eis exhibeantur pia matre communi.

Corr. Rom. ¶ α Laudamus.] *Apud collectores sunt nonnullæ varietates. B. Augustinus (a quo parum variat & Concilium, & Amalarius lib.* 4. *c.* 42.) *sic habet:* Quas faciendas pro omnibus in Christiana & Catholica societate defunctis, etiam tacitis nominibus quorumcunque, sub generali commemoratione suscepit Ecclesia. *Cæterum glossa fecit, ne mutaretur.*

C. LXXIII. *Ante preces non sunt a Sacerdote nomina recitanda.*

Item Innocentius *Episcopus urbis Romæ Decentio Eugubino, epist.* 1. *c.* 2. (*an.* 416.)

DE nominibus recitandis, antequam preces Sacerdos faciat, atque eorum oblationes, quorum nomina recitanda sunt, oratione sua commendet, quam superfluum sit, & ipse pro tua prudentia recognoscis: ut cujus hostiam necdum Deo offeras, ejus ante nomen infinues, quamvis illi incognitum sit nihil.

DISTINCTIO II.

Panis & vinum aqua permixtum inter Missarum solennia offerantur.

C. I. *Panis, & vinum & aqua in sacramentis sunt offerenda.*

Item Alexander *urbis Romanæ Episcopus orthodoxis omnibus, epist.* 1. *cap.* 4. (*An.* 115. *Romæ.*)

1 IN sacramentorum *f* oblationibus, quæ inter Missaps rum solennia Domino offeruntur, passio Domini miscenda est: ut ejus, cujus corpus & sanguis con-

a *Burch. l.* 3. *c.* 29. *Ivo p.* 3. *c.* 34. b *Ivo p.* 4. *c.* 8. c *Burch. l.* 3. *c.* 28. *Ivo p.* 3. *c.* 33. *Pann. l.* 2. *c.* 41. d *Burch. lib.* 3. *tit.* 103. *Ivo p.* 2. *c.* 138. *& p.* 6. *c.* 93. e *Polyc. lib.* 3. *tit.* 16. *Anselm. l.* 5. *c.* 40. f *Exod.* 24.

a *Polyc. lib.* 3. *tit.* 20. *Ansel. l.* 7. *c.* 111. *Burch. lib.* 3. *c.* 69. *Ivo part.* 2. *cap.* 77. *Pann. l.* 1. *c.* 158. b *Burch. l.* 3. *c.* 64. *Ivo p.* 3. *c.* 66. c 13. *q.* 2. *non existimemus.* d *in lib. de Cura pro mortuis agenda, cap.* 4. e *Polyc. lib.* 3. *tit.* 9. *Ansel. l.* 9. *c.* 1. *Burch. l.* 5. *c.* 5. *Ivo p.* 2. *cap.* 15. *& 68.*

scitur,

ficitur, passio celebretur : ita ut repulsis opinionibus superstitionum, panis tantum, & vinum aqua permistum in sacrificium *a* offerantur. Non enim debet (ut a Patribus accepimus, & ipsa ratio docet) in calice Domini aut vinum solum, aut aqua sola offerri, sed utrumque permistum, quia utrumque ex latere ejus in passione sua profluxisse legitur.

Corr. Rom. ¶ *Locupletatum est caput hoc ex originali, & cæteris collectoribus, præter Anselmum, qui habet, ut antea Gratianus habebat.*

C. II. *Vinum sine aqua, vel e converso in sacramentis offerri non licet.*

Item Cyprianus *lib. 1. epist. 2. Cæcilio fratri salutem.*

SIc in *b* sanctificando calice Domini offerri aqua sola non potest, quomodo nec vinum solum potest. Nam si vinum tantum quis offerat, sanguis Christi incipit esse sine Christo *α*. Quando autem utrumque miscetur, & adunatione confusa sibi invicem copulatur, tunc sacramentum spiritale & cœleste perficitur. Si vero calix Domini non est aqua sola, aut vinum solum, nisi utrumque sibi misceatur, quomodo nec corpus Domini potest esse farina sola, aut aqua sola, nisi utrumque adunatum fuerit, & copulatum, & panis unius compage solidatum.

Corr. Rom. ¶ *α* Sine Christo.] *Apud B. Cyprianum sic legitur :* Sanguis Christi incipit esse sine nobis : si vero aqua sit sola, plebs incipit esse sine Christo : *quæ verba referuntur etiam infra ead. c.* cum omne. *Sed ob glossam non est mutatum. Multa vero alia, ubi illa non obstabat, ex ipsa epistola sunt emendata, itemque in sequenti capite.*

CAP. III.

Idem *in eadem epistola.*

SCriptura dicit : *Quotiescunque* c *enim ederitis panem istum, & calicem istum biberitis, mortem Domini annunciabitis, quoadusque veniat.* Quotiescunque ergo calicem in Commemorationem Domini & passionis ejus offerimus, id, quod constat Dominum fecisse, faciamus. Sed vide *d* frater charissime, si quis de antecessoribus nostris vel ignoranter, vel simpliciter non hoc servavit & tenuit, quod nos Dominus facere, & exemplo & magisterio suo docuit, potest simplicitati ejus de indulgentia Domini venia concedi, nobis vero non poterit ignosci, qui nunc a Domino admoniti & instructi sumus, ut calicem Domini cum vino mistum, secundum quod Dominus obtulit, offeramus.

C. IV. *Præter panem, vinum, & aquam in sacramento nihil debet offerri.*

Item ex Concilio Martini Bracharensi, *cap.* 55.

NOn oportet *e* aliquid aliud in sacramento *f* offerri præter panem, vinum & aquam, quæ in typo Christi benedicuntur : quia dum in cruce penderet, de corpore ejus sanguis effluxit, & aqua. Hæc tria unum sunt in Christo Jesu : hæc hostia & oblatio Dei in odorem suavitatis.

CAP. V. *De eodem.*

Item ex Concilio Carthaginensi tertio *g* *cap.* 24.

IN *h* sacramento *i* corporis & sanguinis Domini nihil amplius offeratur, quam ipse Dominus tradidit, hoc est, panis & vinum aquæ mistum. *& infra.* §. 1. Nec amplius in sacrificiis *k* offeratur, quam de uvis & frumentis.

C. VI. *Oblationis sacrificio uvas nemo conjungat.*

Item ex sexta Synodo, *cap.* 28. (*an.* 692. *Constantinopoli.*)

DIdicimus, quod in quibusdam Ecclesiis Sacerdotes sacrificio oblationis conjungant uvas, quæ secundum usum in altari offeruntur, & sic simul utraque populo dispensent. Præcipimus igitur, ut nullus Sacerdos hoc ulterius faciat, sed in remissionem peccatorum populo oblationem solam distribuat, & uvas seorsum benedictas populus, qui petierit, accipiat, & fructuum *α* gratias agat.

Corr. Rom. ¶ *Est quasi summa quædam canonis citati. Nam in eo plura aliquanto verba sunt, sed eodem fere sensu.*

¶ *α* Et fructuum] *Græce est* πρὸς τὴν τῶν ἐυχαριστίαν τῶν καρπῶν : *id est* : ad reddendas gratias fructuum datori.

C. VII. *De his, qui sacrificando varie errabant.*

Item Julius Papa *Episcopis per α Ægyptum.*

Corr. Rom. ¶ *α* Per Ægyptum.) *Apud cæteros collectores legitur*, per Ægyptum missis. *Sed in Micrologo cap. 19. citatur ex eodem Julio Episcopis Ægypti. Eadem autem fere habentur nunc in Bracharensi 3. cap. 1. & sententia summatim collecta in Wormaciensi, cap. 4.*

CUm *a* omne crimen atque peccatum oblatis Deo sacrificiis deleatur, quid de cætero pro delictorum expiatione Domino dabitur, quando in ipsa sacrificii oblatione erratur ? Audivimus enim quosdam schismatica ambitione detentos, contra divinos ordines & Apostolicas institutiones, lac pro vino in divinis sacrificiis dedicare : alios quoque intinctam Eucharistiam populis pro complemento communionis porrigere : quosdam etiam expressum *α* vinum in sacramento Dominici calicis offerre : alios vero *β* pannum lineum musto intinctum per totum annum reservare, & in tempore sacrificii partem ejus aqua lavare, & sic offerre. Quod quam sit Evangelicæ & Apostolicæ doctrinæ contrarium, & consuetudini Ecclesiasticæ adversum, non difficile ab ipso fonte veritatis probabitur, a quo ordinata ipsa sacramentorum mysteria processerunt. Cum enim magister veritatis verum salutis nostræ sacrificium suis commendaret discipulis, non illis lac, sed panem tantum, & calicem sub hoc sacramento cognovimus dedisse. Legitur enim in Evangelica veritate : *Accepit* b *Jesus panem & calicem, & benedicens dedit discipulis suis.* Cesset ergo lac sacrificando *c* offerri, quia manifestum & evidens Evangelicæ veritatis exemplum illuxit, quod præter panem & vinum aliud offerri non licet *d.* §. 1. Illud vero, quod pro complemento communionis intinctam tradunt Eucharistiam populis, nec hoc prolatum ex Evangelio testimonium recipit *e*, ubi Apostolis corpus suum & sanguinem commendavit. Seorsum enim panis, & seorsum calicis commendatio memoratur. Nam intinctum panem aliis Christum præbuisse non legimus, excepto illo tantum discipulo, quem intincta buccella magistri proditorem ostenderet, non quæ sacramenti hujus institutionem signaret. Nam quod de expresso botro, id est, de uvarum granis populus communicatur *f* valde est omnino confusum : sed si necesse sit, botrus in calice comprimatur, & aqua misceatur : quia calix Dominicus, juxta canonum *γ* præcepta, vino & aqua permistus debet offerri : quia videmus in aqua populum intelligi, in vino vero ostendi sanguinem Christi. Ergo cum in calice vino aqua miscetur, Christo populus adunatur, & credentium plebs ei, in quem credit, copulatur & jungitur. Quæ copulatio & conjunctio aquæ & vini sic miscetur in calice Domini, ut mistio illa non possit separari. Nam *g* si vinum

a *al. sacrificio.* b *Polyc. ibid. Ans. l. 9. c. 4.* c *Sent. 4. dist. 10. §. sed video. Luc. 22. 1. Cor. 11.* d *& viderit. orig.* e *In cap. Græcæ Synodi.* f *al. sanctuario.* g *Et in Afric. c. 4.* h *Burch. l. 5. c. 3. & 4. Ivo p. 2. c. 13. & 14.* i *al. sacramentis.* k *al. primitiis.*

a *Polyc. l. 3. tit. 9. Anselm. l. 9. c. 53. Burch. l. 5. c. 1. Ivo p. 2. c. 11. & 12. & 85. Pann. l. 1. c. 147.* b *Joan. 13.* c *al. in sacrificio.* d *al. finit.* e *al. receperunt.* f *al. communicat.* g *Sent. 4. dist. 10.*

tan-

tantum quis offerat, sanguis Christi esse incipit sine nobis. Si vero aqua sit sola, plebs incipit esse sine Christo. Ergo, quando botrus solus offertur, in quo vini tantum efficientia designatur, sacramentum nostræ salutis negligitur, quod per aquam significatur. Non enim potest calix Domini esse aqua sola, aut vinum solum, nisi utrumque sibi misceatur. §. 2. Et ideo, quia jam ex hoc plurima & multiplex majorum manavit sententia *d*, omnis deinceps talis error, atque præsumptio cessare debet: ne perversorum inordinata compago statum veritatis enervet. Et ideo nulli deinceps licitum sit aliud in sacrificiis divinis offerre, nisi juxta antiquorum sententiam Conciliorum panem tantum, & calicem vino & aqua permistum. De cætero aliter, quam præceptum est, faciens, tamdiu a sacrificando cessabit, quamdiu legitima pœnitentiæ satisfactione correctus *α*, ad gradus sui officium redeat, quod amisit.

Corr. Rom. ¶ *α* Expressum vinum] *Sic apud Ivonem, & in Pannormia, & in Bracharensi. In aliquot tamen vetustis est*, expressum botrum, *ut paulo inferius in hoc eodem capite. Sed Burchardus habet*, non expressum vinum.

¶ *β* Alios vero pannum] *Hæc usque ad vers.* Quod quam sit, *non sunt in Bracharensi: neque etiam illa*, sed si necesse sit, *usque ad vers.* quia.

¶ *γ* Juxta canonum] *In Bracharensi est*, juxta quod quidam Doctor edisserit. *Significatur autem B. Cyprianus citatus sup. ead.* in sanctificando.

¶ *δ* Sententia,] *In Bracharensi sequitur*, quorum pietas in Deum religiosa sacramentorum horum & efficientias copiose disseruit, & institutiones verissime declaravit.

C. VIII. *Nulla oblatio corpori & sanguini Christi comparari valet.*

Item Alexander Papa V. *a Petro, epist.* 1.

2 NIhil *b* in sacrificiis majus esse potest, quam corpus & sanguis Christi: nec ulla oblatio hac potior est, sed hæc omnes præcellit: quæ pura conscientia Domino offerenda est, & pura mente sumenda, atque ab omnibus veneranda: & sicut potior est cæteris, ita potius excoli & venerari debet.

C. IX. *Ante confecta mysteria pacem non debemus offerre.*

Item Innocentius Papa *Decentio Eugubino Episcopo salutem, epist.* 1. *cap.* 1.

3 PAcem igitur asseris ante confecta mysteria quosdam populis impertiri, vel sibi inter se Sacerdotes tradere: cum post omnia (quæ aperire non debeo) pax sit necessario indicenda, per quam constet populum ad omnia, quæ in mysteriis aguntur, atque in Ecclesia celebrantur, præbuisse consensum, ac finita esse, pacis concludentis signaculo demonstrentur.

C. X. *Ecclesiasticis liminibus careat minister, qui post consecrationem communicare contemnit.*

Item Anacletus Papa *epist.* 1.

PEracta *c* consecratione omnes communicent, qui noluerint Ecclesiasticis carere liminibus. Sic enim & Apostoli statuerunt, & sancta Romana tenet Ecclesia.

Corr. Rom. ¶ *Tribuebatur Calixto. Restitutum est Anacleto ex aliquot vetustis exemplaribus, & Burchardo, cui Anacleto tribuitur etiam supra de consecr. dist.* 1. Episcopus.

C. XI. *Quisque Sacerdos, quoties Missam celebrat, toties sacram communionem percipiat.*

Item ex Concilio Toletano XII. *cap.* 5.

4 RElatum *a* est nobis, quosdam de Sacerdotibus non tot vicibus communionis sanctæ gratiam sumere, quot sacrificia in uno die videntur offerre: sed si in uno die plurima per se offerant sacrificia, in omnibus se oblationibus a communione suspendant, & in sola tantum extrema *b* sacrificii oblatione communionis sanctæ gratiam sumant: quasi non sit toties illi vero & singulari sacrificio participandum, quoties corporis & sanguinis Domini nostri Jesu Christi immolatio facta constiterit. Nam ecce Apostolus dicit *c*: *Nonne qui edunt hostias, participes sunt altaris?* Certum est, quod hi, qui sacrificantes non edunt, rei sunt Dominici sacramenti. Quicunque ergo Sacerdotum deinceps divino altario sacrificium oblaturus accesserit, & se a communione suspenderit, ab ipsa, qua se indecenter privavit, gratia communionis anno uno repulsum se noverit. Nam quale erit illud sacrificium, cui nec ipse sacrificans particeps esse cognoscitur? Ergo modis omnibus est tenendum, ut quotiescunque sacrificans corpus & sanguinem Jesu Christi Domini nostri in altario immolat, toties perceptionis corporis & sanguinis Christi participem se præbeat.

C. XII. *Corpus Christi sine ejus sanguine Sacerdos non debet accipere.*

Item Gelasius Papa *Majorico & Joanni Episcopis.*

COmperimus *d* autem, quod quidam sumpta tantummodo corporis sacri portione a calice sacris cruoris abstineant. Qui proculdubio (quoniam nescio qua superstitione docentur obstringi) aut integra sacramenta percipiant, aut ab integris arceantur: quia divisio unius ejusdemque mysterii sine grandi sacrilegio non potest provenire.

Corr. Rom. ¶ *De hoc capite notatum est sup.* 25. *quæst.* 2. *c. fin. apud Anselmum, & in Polycarpo tit.* 30. (*nam in nono titulo est caput per se*) *esse partem epistolæ, quæ ibi refertur.*

C. XIII. *Eucharistiæ communionem qui quotidie accipit, nec reprehenditur, nec laudatur.*

Item Augustinus *de Ecclesiasticis dogmatibus, cap.* 53.

5 QUotidie *e* Eucharistiæ communionem percipere, nec laudo, nec vitupero, omnibus tamen Dominicis diebus communicandum suadeo & hortor: si tamen mens sine affectu peccandi sit. Nam habentem adhuc voluntatem peccandi, gravari magis dico Eucharistiæ perceptione, quam purificari. Et ideo, quamvis quis peccato mordeatur, peccandi non habeat de cætero voluntatem, & communicaturus satisfaciat lachrymis & orationibus: & confidens de Domini miseratione, qui peccata piæ confessioni donare consuevit, accedat ad Eucharistiam intrepidus & securus. Sed hoc de illo dico, quem capitalia & mortalia peccata non gravant. *Idem epist.* 118. *cap.* 3. §. 1. Dixerit *f* quispiam, non quotidie accipiendam Eucharistiam: alius affirmet quotidie: faciat unusquisque, quod secundum fidem suam pie credit esse faciendum. Neuter enim eorum exhonorat corpus & sanguinem Domini, si saluberrimum sacramentum certatim honorare contendunt. Neque enim litigaverunt inter se, aut quisquam eorum se alteri præposuit, Zachæus *g* & ille centurio, cum alter

a *al. correptus*. b *Burch. l.* 5. *c.* 5. *Ivo part.* 2. *c.* 15. & 68. c *Supra de consecr. dist.* 1. *omnes fideles*. *Burch. lib.* 3. *cap.* 77.

a *Ivo part.* 2. *c.* 114. b *al. extremi*. c 1. *Cor.* 10. d *Micrologus c.* 19. *Algerus l.* 2. *c.* 8. *Polyc. l.* 3. *tit.* 9. & 30. *Ansel. l.* 6. *c.* 147. *Ivo p.* 2. *c.* 89. e *Valfrid. de rebus Eccl. c.* 12. *Sent.* 4. *dist.* 12. *Alger. l.* 1. *cap.* 22. & 20. *Polyc. l.* 3. *tit.* 16. *Ans. l.* 3. *cap.* 9. *Burch. lib.* 5. *c.* 15. & 16. *Ivo p.* 2. *cap* 25. & 26. *Pann. l.* 1. *c.* 150. f *Amalar. de Eccles. offic. cap.* 12. *Cabilon.* 2. *c.* 46. *Beda* 1. *Cor.* 11. & *ibid. gloss. ord. Eugippius*. g *Luc.* 19. *Matth.* 8.

eorum

eorum gaudens in domum suam suscepit *a* Dominum, alter dixit: *Non sum dignus, ut intres sub tectum meum.* Ambo honorificantes Salvatorem diverso, & quasi contrario modo, ambo peccatis miseri, ambo misericordiam consecuti. Ad hoc α valet, quod manna *b* secundum propriam voluntatem in ore cujusque sapiebat.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc ex duobus B. Augustini locis confectum, & in summam redactum, ex iisdem, ubi opus esse visum est, & emendatum est, & auctum. Algerus autem & Valfridus Strabo citant usque ad vers.* Idem. *ex Gennadio Massilienſi Presbytero, quem B. etiam Thomas quodlib. 12. art. 10. facit auctorem libri de Ecclesiasticis dogmatibus. Et Platina in vita Symmachi, & Magister Sent. lib. 2. dist. 8.*

¶ α Ad hoc valet,] *Locus inter legendus est in originali.*

C. XIV. *Qui semper peccat, cœlestis sacramenti medicinam semper accipiat.*

Item Ambrosius *lib. 4. de sacramentis, cap. ult.*

SI *c* quotiescunque effunditur sanguis Christi, in remissionem peccatorum effunditur; debeo illum semper accipere, ut semper mihi peccata dimittantur. Qui semper pecco, semper debeo habere medicinam.

C. XV. *Non abstineat a corpore Domini, nisi qui excommunicari meretur.*

Item Hilarius Episcopus.

SI *d* non sunt tanta peccata, ut excommunicetur quis, non se debet a medicina corporis & sanguinis Domini separare.

Corr. Rom. ¶ *Cæteri etiam collectores & Algerus citant ex Hilario. Apud B. Augustinum epistola* 118. *hæc habentur:* Si peccata tanta non sunt, ut excommunicandus quisquam homo judicetur, non se debet a medicina Dominici corporis separare: *nec multo aliter apud Bedam*, 1. *Cor.* 11.

C. XVI. *Ter in anno quisque fidelium communicet.*

Item Fabianus Papa *ait*: (*forte* Concil. Turonense III. *c.* 50. *an.* 813. *in Gallia.*)

ETsi non *e* frequentius, saltem in anno ter laici homines communicent (nisi forte quis majoribus quibuslibet criminibus impediatur) in Pascha videlicet, & Pentecoste, & Natali Domini.

Corr. Rom. ¶ *Apud eosdem collectores eodem modo citatur. Verum præter ultima verba*, in Pascha videlicet, &c. *habentur in Concilio Turonensi tertio, c.* 50. *& Capit. l.* 2. *c.* 45.

C. XVII. *Etiam in cœna Domini sacram communionem debemus accipere.*

Item Soter Papa *f ait:*

IN *g* cœna Domini a quibusdam perceptio Eucharistiæ negligitur, quæ quoniam in eadem die ab omnibus fidelibus (exceptis iis, quibus pro gravibus criminibus inhibitum est) percipienda sit, Ecclesiasticus usus demonstrat: cum etiam pœnitentes eadem die ad percipienda corporis & sanguinis Dominici sacramenta reconcilientur.

C. XVIII. *Projiciatur ab Ecclesia, qui a communione sacramenti se pro luxuria sua avertit.*

Item ex Concilio *h* Martini Bracharensis, *cap.* 83.

SI quis intrat in Ecclesiam Dei, & sacras, Scripturas audit, & pro luxuria sua avertit se a communione sacramenti, & in observandis mysteriis declinat constitutam regulam disciplinæ, illum talem projiciendum de Ecclesia catholica esse decernimus, donec pœnitentiam agat, & ostendat fructum pœnitentiæ suæ, ut possit communione α percepta indulgentiam promereri.

Corr. Rom. ¶ α Communione percepta] *In recentioribus Conciliorum editionibus legitur:* ut possint communione percepta indulgentia promereri. *Editiones vero antiquæ, & Vaticani codices habent ut Gratianus. Concilii Antiocheni capite secundo* (*unde videtur sumptum*) *hæc sunt verba:* καὶ παρεκαλέσαντες τυχεῖν δωρεᾶς συγγνώμης: *id est*, & implorantes consequi veniam possint.

C. XIX. *Non habeantur Catholici, qui bis tribus temporibus communicare desinunt.* a

Item ex Concilio Agathensi, *cap.* 18.

SEculares *b* qui in Natali Domini, Pascha, & Pentecoste non communicaverint, Catholici non credantur, nec inter Catholicos habeantur.

C. XX. *Corripiantur, qui in Ecclesia communicare contemnunt.*

In Concilio Toletano I. *cap.* 13.

HI, qui intrant in Ecclesiam, & deprehenduntur nunquam communicare, admoneantur. Quod si non communicant, ad pœnitentiam accedant. Si communicant, non semper abstineant α: si non fecerint, abstineantur.

Corr. Rom. ¶ α Abstineant:] *In originali legitur*, abstineantur, *quemadmodum in fine capitis, etiam in vetustis Gratiani. Sed hoc loco interpretatio glossæ magis convenit verbo*, abstineant.

C. XXI. *Ante sanctam communionem a propria uxore quisque contineat.*

Item ex Concilio Eliberitano, (*forte Hibernensi, an.* 672.)

OMnis *e* homo ante sacram communionem a propria uxore abstinere debet, tribus, aut quatuor *d*, aut octo diebus: nec inter α Catholicos connumerabitur, qui in istis videlicet temporibus, Pascha, Pentecoste, & Natali Domini non communicaverit.

Corr. Rom. ¶ α Nec inter] *Hæc usque ad finem absunt hoc loco a Burchardo & Ivone, suntque summa quædam capitis*, Seculares. *sup. ead.*

C. XXII. *Quare tres partes fiant ex corpore Christi.*

Item Sergius Papa *ait:*

6 TRiforme *e* est corpus Domini. Pars oblatæ α in ps calicem missa, corpus Christi, quod jam resurrexit, monstrat. Pars comesta, ambulans adhuc super terram. Pars in altari usque ad Missæ finem remanens, corpus jacens in sepulchro: quia usque ad finem seculi corpora Sanctorum in sepulchris erunt.

Corr. Rom. ¶ α Oblatæ] *Antea legebatur*, oblata, *Emendatum est & hoc, & alia ex vetustis codicibus, glossa ordinaria, atque ex aliis scriptoribus indicatis.*

C. XXIII. *A quibus sunt contrectanda sacramenta Dominica.*

Item Clemens Papa, *epist.* 2. *ait.*

7 TRibus *f* gradibus commissa sunt sacramenta dips vinorum secretorum, id est, Presbytero, Diacono, & Ministro: qui cum timore & tremore Clerico-

a *al. susceperit.* b *Sap.* 16. c *Alger. lib.* 1. *c.* 22. *Sent. ibid. Polyc. ibid. Burch. l.* 5. *c.* 19. *Ivo p.* 2. *c.* 28. d *Alg. ibid. Polyc. lib.* 3. *tit.* 16. *Burch. lib.* 5. *c.* 18. *Ivo p.* 2. *c.* 28. *Rab. de inst. Cleric. c.* 31. e *Sent.* 4. *dist.* 12. *Polyc. ibid. Burch. l.* 5. *c.* 17. *Ivo p.* 2. *c.* 27. *Pann. l.* 1. *c.* 151. f *In Cabilon.* 2. *c.* 47. g *Polyc. ibid. Burch. lib.* 5. *c.* 20. *Ivo p.* 2. *c.* 30. h *In cap. synod. Græcarum, ex Concilio Antiocheno, c.* 2.

a *al. parvipendunt.* b *Burch. l.* 5. *c.* 23. *Ivo p.* 2. *c.* 33. c *Burch. l.* 5. *c.* 22. *Ivo p.* 2. *c.* 32. *Pann. l.* 1. *c.* 152. d *al. quinque aut septem.* e *Glossa ordin.* 1. *Cor.* 11. *Sent.* 4. *dist.* 12. *Amalarius l.* 3. *c.* 35. *Alcuin. fol.* 79. *Micrologus c.* 17. *Rabanus de inst. Cler. cap. ult. Alger. l.* 1. *c.* 19. f *Ordo Romanus fol.* 5. *Pannorm. lib.* 1. *cap.* 141.

rum reliquias fragmentorum corporis Domini custodire debent. *Item ibidem*. §. 1. Tanta *a* in altario certe holocausta offerantur, quanta populo sufficere debeant. Quod si remanserint, in crastinum non reserventur, sed cum timore, & tremore, Clericorum diligentia consumantur. Qui autem residua corporis Domini, quæ in sacrario relicta sunt, consumunt, non statim ad communes accipiendos cibos conveniant, ne putent sanctæ portioni miscere *b* cibum, qui per aqualiculos digestus in secessum funditur. Si igitur mane Dominica portio editur, usque ad sextam jejunent ministri, qui eam consumpserunt: & si tertia vel quarta hora acceperint, jejunent usque ad vesperam. Sic secreta sanctificatione æterna custodienda sunt sacramenta. *& infra*. §. 2. Præcipimus etiam, ne unquam extero *c* Clerico Ecclesiæ, sive Laico de fragmentis oblationum Christi ponatur ad mensam. Unde scis tu, qui passim sanctuarii *d* panes indignis impendis, unde nosti, si a mulieribus mundi sunt hi, quibus impendis? Hinc & David ab Abimelech Sacerdote interrogatus, cum panem sibi ad comedendum posceret, si mundus esset a muliere, cum se mundum ante triduum profiteretur, panes propositionis manducavit.

C. XXIV. *Inficiuntur, non mundantur scelerosi, qui communicare non desinunt.*

Item Isidorus *lib.* 1. *de summo bono, cap.* 24.

8 QUi *e* scelerate vivunt in Ecclesia, & communicare non desinunt, putantes se tali communione mundari, discant nil ad emundationem sibi proficere, dicente Propheta *f*: *Quid est, quod dilectus meus fecit in domo mea scelera multa? Nunquid carnes sanctæ auferent a te malitias tuas?* & Apostolus *g*: *Probet*, inquit, *semetipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat.*

C. XXV. *Damnationem, non salutem acquirunt, qui indigne Sacramentis Christi communicant.*

Item ex octava Synodo, *Basilius* h *Episcopus dixit.*

TImorem docet nos Apostolus dicens *i*: *Qui manducat & bibit indigne, judicium sibi manducat & bibit.* Fidem vero edocet nos sermo Domini, dicens: *Hoc* k *est corpus meum, quod pro vobis dabitur. Hoc facite in meam commemorationem.* Et *infra*. §. 1. Et Apostolus *l* de unigenito Dei filio: *Humiliavit semetipsum factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis.* Cum ergo anima fidem habet his dictis, & considerat magnificentiam gloriæ ipsius, & admiratur nimietatem humilitatis, quomodo tantus ac talis obediens fuit patri usque ad mortem pro nostra vita; puto, quia provocari possit affectum, & dilectionem ipsius, & Dei patris, qui *m* unico filio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum. *& infra*. §. Talem ergo affectum & fidem præparare debet in animo suo is, qui panem & calicem Domini percipit.

Corr. Rom. ¶ *Hoc Basilii caput est ex versione Ruffini, c.* 70. *quibusdam tamen omissis. Ex hac autem citatione, quam nunc affert Gratianus, & aliis ejusdem locis, ut alibi dictum est, videtur posse colligi, regulas illas beati Basilii post octavam Synodum in codice, quo Gratianus usus est, fuisse collocatas.*

C. XXVI. *Non a quo, sed ante quem offeratur, considerandum est.*

Item Augustinus *in lib. quæstionum Numerorum, quæst.* 30.

ET dixit Dominus ad *a* Moysen, & ad Eleazarum filium Aaron Sacerdotem: *Tollite thuribula ærea e medio exustorum, & ignem alienum hunc seminate* b *ibi: qui sanctificaverunt thuribula peccatorum horum in animabus* α *suis: & fac ea laminas ductiles circumpositionem altari, quoniam oblata sunt ante Dominum, & sanctificata sunt, & facta sunt in signum filiis Israel.* c Sed notandum novo modo dicta sanctificata pœna eorum, a quibus peccatum hoc fuerat perpetratum: quia per eos exemplum datum est cæteris, quo timerent. Circumpositionem autem altari cur ex eis fieri voluit, addidit, dicens: *quoniam oblata sunt ante Dominum, & sanctificata facta sunt in signum filiis Israel.* Non ergo in eis probari voluit, quod a talibus oblata sunt, sed hoc potius attendi, ante quem oblata sunt, id est, quia ante Dominum, ut plus in eis valeret nomen Domini, ante quem oblata sunt, quam pessimum meritum eorum, a quibus oblata sunt.

Corr. Rom. ¶ α In animabus suis:] *Apud B. Augustinum legitur*, in manibus suis: *sed apud Septuaginta, quos ille sequi solet, est*, ἐν ταῖς ψυχαῖς αὐτῶν.

C. XXVII. *Pœnitentia ejus, cujus negligentia de Christi sanguine aliquid stillat.*

Item ex decreto Papæ Pii, (*imo* Theodori, *an.* 680. *in Anglia.*)

9 SI *d* per negligentiam aliquid de sanguine *e* Domini stillaverit in terram, lingua lambetur, & tabula radetur. Si non fuerit tabula, ut non conculcetur: locus corradetur, & igne consumetur, & cinis intra altare recondetur, & Sacerdos quadraginta diebus pœniteat: Si super altare stillaverit calix, sorbeat, minister stillam, & tribus diebus pœniteat. Si super linteum altaris, & ad aliud stilla pervenerit, quatuor diebus pœniteat. Si usque ad tertium, novem diebus pœniteat. Si usque ad quartum, viginti diebus pœniteat, & linteamina, quæ tetigerit stilla, tribus vicibus minister abluat, calice suppositio: & aqua ablutionis sumatur, & juxta altare recondatur.

C. XXVIII. *Quæ pœnitentia sit imponenda ei, qui sacramentum evomit.*

Item ex pœnitentiali Bedæ Presbyteri, *c. de ebrietate.*

SI per ebrietatem *f*, vel voracitatem Eucharistiam evomuerit, quadraginta diebus pœniteat, si Laicus est: Clerici, vel Monachi, seu Diaconi, & Presbyteri septuaginta diebus pœniteant: Episcopi nonaginta. Si pro *g* infirmitatis causa evomuerint, septem diebus pœniteant.

Corr. Rom. ¶ *Apud Bedam & collectores nonnihil varietatis est, potissimum in dierum numero, qui apud Bedam omnino distinctior est.*

C. XXIX. *Sacerdotes non nisi per se divina sacramenta ministrent.*

Item ex Concilio Rhemensi, *cap.* 2.

10 PErvenit *h* ad notitiam nostram, quod quidam Presbyteri in tantum parvipendant divina mysteria, ut Laico, vel fœminæ sacrum corpus Domini tradant ad deferendum infirmis: & quibus prohibetur, ne sacrarium ingrediantur, nec ad altare appropinquent, illis sancta Sanctorum committuntur. Quod quam si horribile, quamque detestabile, omnium religiosorum animadvertit prudentia. Igitur interdicit per omnia Synodus, ne talis temeraria præsumptio ulterius fiat: sed omnimodis Presbyter per semetipsum infirmum communicet. Quod si aliter fecerit, gradus sui periculo subjacebit.

C. XXX.

a *Ordo Romanus fol.*87. *Pol. l.* 3. *tit.* 16. *Burch. l.* 3. *c.*11. *Ivo p.*2. *c.*21. *& 64. & 76. Pann. l.*1. *c.*149. b *al. commiscere.* c *excommunicato, orig.* d *al. sacrarii.* e *Infra dist.* 4. *qui in maternis. §. qui scelerate.* f *Hier.* 11. g 1. *Cor.* 11. h *Ex Basilii regulis brevioribus, c.* 172. i 1. *Cor.* 11. k *Luc.* 22. l *Philip.* 2. m *Rom.* 8.

a *Num.* 16. b *semina, orig.* c *Omittuntur aliquot verba.* d *Polyc. l.*3. *tit.* 16. *Burch. l.*5. *c.* 47. *Ivo p.*2. *c.*56. *Pann. l.* 1. *c.* 156. e *al. calice.* f *Burch. l.*5. *c.*46. *Ivo p.* 2. *c.* 55. *Pann. l.* 1. *c.* 155. g *al. ex.* h *Burch.* 5. *c.* 30. *Ivo p.* 2. *c.* 39. *Pann. l.* 1. *c.* 154.

C. XXX. *Quando celebratur Missa, Presbyterium Laicus ingredi non præsumat.*

Item Clemens Papa, (*imo* Eugenius II. *in Synodo Rom. c. 33. an. 826 Romæ.*)

11 ps SAcerdotum *a*, aliorumque Clericorum Ecclesiis servientium honores a Laicorum loco discrete apparere convenit. Quamobrem nulli Laicorum liceat in eo loco, ubi Sacerdotes, & reliqui Clerici consistunt (quod Presbyterium nuncupatur) quando Missa celebratur, consistere, ut libere ac honorifice possint sacra officia exercere *b*.

Corr. Rom. ¶ *Extat caput hoc in Synodo Eugeni II.* (*ex qua etiam citat Anselmus*) *itemque in Synodo Leonis IV. c. 33. & in 7. lib. Capit. c. 278.*

C. XXXI. *Sicut in Metropolitana Ecclesia, ita ubique Missarum solennia celebrentur.*

Item ex Concilio Gerundensi, *a.* 1. (*an. 517. in Hispania.*)

12 ps INstitutio *c* Missarum, sicut in Metropolitana Ecclesia agitur, ita in Dei nomine in omnibus α provinciis tam ipsius Missæ ordo, quam psallendi *d*, vel ministrandi consuetudo servetur.

Corr. Rom. ¶ α Omnibus provinciis] *In Concilio ipso legitur*, in Tarraconensi provincia : *apud Burch. vero & Ivonem*, in omnibus comprovincialibus Ecclesiis.

C. XXXII. *Quid sit Sacrificium, quid sit Sacramentum.*

Item Augustinus *in lib.* 10. *de civit. Dei, cap.* 5.

13 ps SAcrificium α visibile *e*, invisibile est sacramentum, id est, sacrum signum. *Item alibi.* §. 1. Sacramentum β est invisibilis gratiæ visibilis forma.

Corr. Rom. ¶ α Sacrificium] *In originali, apud Lanfrancum & Ivonem est* : Sacrificium ergo visibile invisibilis sacrificii sacramentum, id est, sacrum signum est : *sed ob glossam non est mutatum.*

¶ β Sacramentum] *In libro de catechizandis rudibus, c. 26. hæc leguntur* : De sacramento sane, quod accepit, cum ei bene commendatum fuerit, signacula quidem rerum divinarum esse visibilia, sed res ipsas invisibiles in eis honorari. *In epistola autem 166. hæc* : Si autem malus est, operatur per illum Deus visibilem sacramenti formam : ipse autem donat invisibilem gratiam. *Ex quibus locis videtur colligi potuisse vulgata ista sacramenti definitio.*

C. XXXIII. *Quid sit signum.*

Idem *in lib.* 2. *de doctrina Christiana, c.* 1.

SIgnum *f* est res præter speciem, quam ingerit sensibus, aliud aliquid ex se faciens in cognitionem *g* venire.

C. XXXIV. *Post consecrationem non substantia, sed species remanet.*

Item Gregorius Papa *in homilia Paschali ait :*

SPecies *h* & similitudo illarum rerum vocabula sunt, quæ ante fuerunt, scilicet panis & vini. Unde in fine cujusdam *i* Missæ oratur, & dicitur : *Perficiant in nobis, quæsumus Domine, tua sacramenta quod continent, ut quod* k *nunc specie gerimus, rerum veritate capiamus.* Postulat quippe Sacerdos, ut corpus Christi, quod sub specie panis & vini nunc geritur, manifesta visione, sicut revera est, quandoque capiatur. De qua visione Dominus in Evangelio secundum Joannem ait *a* : *Qui diligit me, diligetur a patre meo, & ego diligam eum, & manifestabo ei me ipsum.* Quamvis non improbabiliter quidam exponant hoc loco, carnis & sanguinis veritatem, ipsam eorundem efficientiam, id est, peccatorum remissionem.

Corr. Rom. ¶ *Ivo citat ex Lanfranco, apud quem habetur continenter post verba Gregorii allata ex homilia Paschali, quemadmodum & multa alia sequentia, quæ a Gratiano ex aliis auctoribus citantur, apud eundem Lanfrancum & Algerum extant, & interdum copiosius, quam apud Ivonem & Gratianum.*

C. XXXV. *Visibiles creaturæ in Christi corpus & sanguinem invisibiliter convertuntur.*

[*Item* Eusebius Emissenus *b*.

14 QUia *c* corpus assumptum ablaturus erat ab oculis ps nostris, & sideribus illaturus, necessarium erat, ut die Cœnæ sacramentum nobis corporis & sanguinis sui consecraret : ut coleretur jugiter per mysterium, quod semel offerebatur in pretium : ut quia quotidiana, & indefessa currebat pro hominum salute redemptio, perpetua esset etiam redemptionis oblatio, & perennis victima illa viveret in memoria, & semper præsens esset in gratia, vere unica & perfecta hostia, fide æstimanda, non specie ; nec exteriori censenda visu, sed interiori affectu. Unde merito cœlestis confirmat auctoritas : quia *caro* d *mea vere est cibus, & sanguis meus vere est potus.* §. 1. Recedat *e* ergo omne infidelitatis ambiguum : quandoquidem, qui auctor est muneris, ipse etiam testis est veritatis. Nam invisibilis *f* Sacerdos visibiles creaturas in substantiam corporis & sanguinis sui verbo suo secreta potestate convertit, ita dicens : *Accipite & comedite : hoc est enim corpus meum* : & sanctificatione repetita, *Accipite, & bibite, hic est sanguis meus.* Ergo sicut ad nutum præcipientis Domini repente ex nihilo substiterunt excelsa cœlorum, profunda fluctuum, vasta terrarum : ita pari potestate in spiritualibus sacramentis, ubi α præcipit virtus, servit effectus. §. 2. Quanta itaque, & quam celebranda beneficia vis divinæ benedictionis operetur, attende : &, ut *g* tibi novum & impossibile videri non debeat, quod in Christi substantiam terrena & mortalia convertuntur, teipsum, qui jam in Christo es regeneratus, interroga. Dudum alienus a vita, peregrinus a misericordia, a salutis via intrinsecus mortuus exulabas : subito initiatus Christi legibus, & salutaribus mysteriis innovatus, in corpus Ecclesiæ, non videndo sed credendo, transilivisti, & de filio perditionis adoptivus Dei filius fieri occulta puritate meruisti : in mensura visibili permanens, major factus es teipso invisibiliter, sine quantitatis augmento, cum ipse atque idem esses, multo alter *h* fidei processibus extitisti : in exteriori nihil additum est, & totum in interiori mutatum est : ac si homo Christi filius effectus, & Christus in hominis mente formatus est. Sicut ergo sine corporali sensu, præterita vilitate deposita, subito novam indutus es dignitatem, & sicut hoc *i*, quod in te Deus læsa curavit, infecta diluit, immaculata *k* deterfit, non sunt oculis, nec *l* sensibus tuis credita : ita cum reverendum altare cœlestibus cibis satiandus ascendis, sacrum Dei tui corpus & sanguinem fide respice, honora, mirare, mente continge, cordis manu suscipe, & maxime haustu interiore assume.

a *Concor. 6. Syn. c. 69. Turonicum 2. c. 4. extra de vita & honestate cler. c. 1. Ansel. l. 5. c. 78.* b *al. exerceri. al. celebrari.* c *sup. d. 12. c. 13. Burch. l. 3. c. 66. Ivo p. 3. c. 68.* d *al. psallendo vel ministrando.* e *Sent. 4. dist. 1. & 8. Lanfrancus contra Berengarium, Algerus l. 1. c. 4. Ivo part. 2. cap. 8. Pann. l. 1. c. 130.* f *Lanfrancus ibid. Algerus l. 1. c. 4. Ivo p. 2. c. 8. Pann. l. 1. c. 131.* g *al. cogitationem.* h *Lanfrancus ibid. Guitmundus l. 2. Ivo p. 2. c. 9. Pann. l. 1. c. 132.* i *In Sab. 4. temp. Septemb.* k *al. quæ.*

a *Joan. 14.* b *Inter opera B. Hieron. tom. 9. al. 4. in serm. de corp. & sang. Domini. Al. Eucherius Lugdunensis.* c *Sent. 4. dist. 8. Alger. l. 1. c. 16. & 15. Ivo part. 2. cap. 4.* d *Joan. 6.* e *Sent. 4. dist. 10. Pann. l. 1. cap. 129. Pasch. in epist. ad Frandegardum ex Euseb. Emis.* f *al. visibilis.* g *al. quomodo.* h *al. aliter.* i *al. hæc quæ.* k *maculata, vera lectio.* l *al. sed.*

Corr. Rom. ¶ α Ubi præcipit] *Sic apud Ivonem, & in Pannormis. Apud Paschasium legitur*, ubi præcipit virtus, rei servit effectus: *& fortasse loco dictionis*, ubi, *legendum est*, verbi. *In vetustiore editione homiliar. est*, verbis præbet virtus, & rei servit effectus. *In recentiore autem*, verbo præbetur virtus, & rei servit effectus. *Multa vero aliis locis sunt partim ex originali, partim ex Ivone emendata.*

C. XXXVI. *Quare in specie panis & vini sacramentum suum Christus nobis ministravit.*

Item Augustinus.

QUia passus est Dominus pro nobis, commendavit *a* nobis in isto sacramento corpus & sanguinem suum, quod etiam fecit & nos ipsos. Nam & nos ipsius corpus facti sumus, & per misericordiam ejus, quod accipimus, nos sumus. Recordamini: & vos non fuistis, & creati estis: ad aream Dominicam comportati estis laboribus boum, id est, annuntiantium Evangelium, triturati estis: quando catechumeni deferebamini, in horreo servabamini, nomina vestra dedistis, cœpistis moli jejuniis, & exorcismis: postea ad aquam veniistis, & conspersi estis, & panis Dominicus facti estis. Ecce, quod accepistis. Quomodo ergo videtis esse unum, quod factum est, sic unum estote vos, diligendo vos, tenendo unam fidem, unam spem, individuam charitatem. Hæretici, quando hoc accipiunt testimonium, contra se accipiunt, quia illi quærunt divisionem, cum panis iste indicet unitatem: sic & vinum in multis racemis fuit, & modo unum est, unum α est in suavitate calicis post pressuram torcularis. Et vos post illa jejunia, post labores, post humilitatem & contritionem cordis, jam in nomine Christi, tanquam ad calicem Domini venistis: & ibi vos estis in mensa, & ibi vos estis in calice, nobiscum vos estis. Simul enim hoc sumimus, simul bibimus, quia simul vivimus. *Item in sermone de Infantibus.* §. 1. Ita *b* Dominus Jesus Christus nos significavit, nos ad se pertinere voluit, mysterium pacis, & unitatis nostræ in sua mensa consecravit. Qui *c* accipit mysterium unitatis, & non tenet vinculum pacis, non mysterium accipit pro se, sed testimonium contra se. Nulli β est *d* aliquatenus ambigendum tunc unumquemque fidelium corporis & sanguinis Dominici fieri participem, quando in baptismate membrum efficitur Christi, nec alienari ab illius panis, calicisque consortio, etiamsi antequam panem illum comedat, & calicem bibat, de hoc seculo in unitate corporis Christi constitutus abscedat. Sacramenti quippe illius participatione ac beneficio non privatur, quando in se *e* hoc, quod illud sacramentum significat, invenit *f*.

Corr. Rom. ¶ *Beda ad c. 10. primæ ad Corinthios citat ex sermone de sacramentis fidelium, feria 2. Paschæ, neque multo aliter Ivo.*

¶ α Unum est) *Ita emendatum est hoc ex Beda, quemadmodum & multa alia. Hujus vero lectionis vestigium erat in manuscriptis, & apud Ivonem. In vulgatis legebatur*, Vinum in sua nativitate, calix post, &c.

¶ β Nulli est] *Hæc usque ad finem habentur infr. dist. 4. nulli. & in Polycarpo citantur ex Innocentio.*

C. XXXVII. *Dum Hostia frangitur passio Christi ad memoriam redit.*

Item *in libro sententiarum Prosperi, (imo Lanfrancus contra Berengarium an. 1059. in Anglia.)*

CUm *g* frangitur *h* Hostia, dum sanguis de calice in ora fidelium funditur, quid aliud, quam Dominici corporis in cruce immolatio, ejusque sanguinis de latere effusio designatur?

Corr. Rom. ¶ *Apud Lanfrancum (apud quem fere habentur, quæ a Gratiano citantur ex lib. sententiarum Prosperi, aut ex August. in lib. sententiarum Prosperi) hæc antecedunt:* Sacramenta enim illarum rerum, quarum sunt sacramenta, semper similitudinem gerunt, sicut in sacramento, de quo hæc quæstio ventilatur, dum frangitur Hostia, &c.

C. XXXVIII. *De veritate corporis & sanguinis Christi ambigere non licet.*

Item Leo *a* Episcopus, *& sancta Synodus, quæ in urbe Romana convenit, Clero honoratis, & plebi consistenti Constantinopoli, ita scribit:*

15 IN quibus *b* isti ignorantiæ tenebris, in quo hacteps nus desidiæ torpore jacuere? ut nec auditu discerent, vel lectione cognoscerent, quod in Ecclesia Dei in omnium ore tam consonum est, ut nec ab infantium linguis veritas corporis & sanguinis Christi inter communis sacramenta fidei taceatur: quia in illa mystica distributione spiritalis alimoniæ hoc impertitur, hoc sumitur, ut accipientes virtutem cœlestis cibi, in carnem ipsius, qui caro nostra factus est, transeamus? Idem *c* est α cibus refectionis, & cibus sanguinis. Sicut enim caro Domini vere est cibus, ita sanguis vere noster est potus. *Idem.* §. 1. Est etiam corpus de quo dictum est *d*: *Caro mea vere est cibus, & sanguis meus vere est potus.* Circa *e* hoc corpus aquilæ sunt, quæ alis circumvolitant spiritalibus. *Idem.* §. 2. Unde *f* & corpus Christi edimus, ut vitæ æternæ possimus esse participes. *Idem.* §. 3. Cujus β clare *g* argumentis utimur, suis utamur exemplis, incarnationisque exemplo astruamus mysterii veritatem. *& infra.* §. 4. Quid *h* hic quæris naturæ ordinem in Christi corpore, cum præter naturam sit ipse Dominus Jesus Christus partus ex Virgine?

Corr. Rom. ¶ α Idem est cibus] *In aliquot vetustis codicibus*: Idem Leo Papa. Est cibus, &c. *Eundemque Leonem citat Anselmus. Cæterum apud B. Leonem non sunt inventa, sed apud B. Ambrosium, cujus etiam sunt sequentia variis ex locis collecta.*

¶ β Cujus clare] *Gratianus infra c.* revera, *sic refert ex Ambrosio*: sed quid argumentis utimur? suis utamur exemplis, incarnationis, &c. Et *ita etiam Algerus. Ivo reliqua eodem modo, tantummodo in hoc discrepat, quod habet*, incarnationisque novitate. *Sed retenta est Gratiani lectio, cum ob glossam, tum quoniam Lanfrancus fere concordat cum Gratiano, ubi expositam a se catholicam veritatem confirmat B. Ambrosii verbis.*

C. XXXIX. *Non natura nascitur, sed consecratione nobis conficitur corpus & sanguis Christi.*

Item Ambrosius *in libro de catechizandis rudibus.*

PAnis *i* & calix non qualibet, sed certa consecratione mysticus fit nobis, non nascitur. Proinde quod ita fit nobis, quamvis sit panis & calix, alimentum est resurrectionis, non sacramentum religionis: non quod benedicimus, gratiasque agimus Domino in omni ejus munere, non tantum spiritali, verum etiam corporali.

Corr. Rom. ¶ *Ivo citat ex Augustino in lib. de catechizandis rudibus. Beda ad c. 10. primæ ad Corinth. & Alger. citant ex B. August. contra Faustum, habeturque in*

a *Inf. ead. commendavit. Beda 1. Cor. 10. Alg. l. 1. c. 3. & alibi. Ivo p. 2. c. 1.* b *Beda ibid. paulo superius ex Aug. in serm. ad infantes ad altare de sacramento.* c *Infr. ead. qui manducat. Sent. 4. dist. 8.* d *Inf. dist. 4. nulli. Sent. 4. dist. 9. Polyc. l. 3. tit. 10.* e *al. ipse.* f *al. invenietur.* g *al. Dum.* h *Lanfranc. ibid. Alg. l. 1. c. 19. Ivo p. 2. c. 9. Pann. l. 1. c. 40.*

a *Leo 1. epist. 23. al. 22.* b *Anf. l. 5. c. 6. & 7.* c *al. Item. Est cibus.* d *Joan. 6.* e *Ambr. in c. 17. Lucæ l. 8. c. 7.* f *ad c. 22. Lucæ l. 10. c. 9.* g *De iis, qui initiantur, c. 9. Ivo p. 2. c. 7. Infr. ead. revera.* h *Sent. 4. dist. 10.* i *Beda 1. Cor. 10. Alcuinus de div. offic. fol. 17. Alger. l. 1. c. 6. Ivo p. 2. c. 1. Pannorm. lib. 1. cap. 123.*

UAB Biblioteca de Ciències Socials

lib. 20. contra Faustum, c. 13. Verum apud Algerum & Ivonem est in summam redactum : apud Gratianum multis præterea locis depravatum, quæ ob glossam correcta non sunt. Verba Augustini sunt hæc: Noster autem panis & calix non quilibet, quasi propter Christum in spicis & in sarmentis ligatum, sicut illi desipiunt, sed certa consecratione mysticus fit nobis, non nascitur. Proinde, quod non ita sit, quamvis sit panis & calix, alimentum est refectionis, non sacramentum religionis: nisi quod benedicimus, gratiasque agimus Domino in omni ejus munere, non solum spiritali, verum etiam corporali.

C. XL. *Quod ante benedictionem panis & vinum est, post benedictionem est corpus & sanguis Christi.*

Idem Ambrosius *in lib. de iis, qui mysteriis initiantur, cap. 9.*

ANte *a* benedictionem verborum cœlestium alia species nominatur: post benedictionem *b* corpus significatur. *Item ibidem.* §. 1. In illo sacramento Christus est. *Item lib. 4. de sacramentis, cap. 5.* §. 2. Qui manducaverit hoc corpus, fiet ei remissio peccatorum.

C. XLI. *Sub specie panis & vini invisibilem Christi carnem & sanguinem honoramus.*

Item Augustinus *in* c *libro sententiarum Prosperi.*

NOs *d* autem in specie panis & vini, quam videmus, res invisibiles, id est, Christi carnem & sanguinem honoramus: nec similiter comprehendimus *e* has duas species, ex quibus consecratur Dominicum corpus, quemadmodum ante consecrationem comprehendebamus *f*: cum fideliter fateamur ante consecrationem esse panem & vinum α quod natura formavit: post consecrationem vero Christi carnem & sanguinem, quod benedictio consecravit.

Corr. Rom. ¶ α Et vinum,] *Apud Lanfrancum, dum verba Augustini in libro de catechizandis rudibus ab adversario sibi objecta interpretatur, sic legitur:* esse panem, vinumque, id est, eas res, quas natura formavit, inter sacrandum vero converti in Christi carnem & sanguinem, quas utrasque res benedictio consecravit. *Ivo autem habet fere ut Gratianus.*

C. XLII. *Confessio* g *Berengarii.*

16 EGo *h* Berengarius indignus sancti Mauritii Andegavensis Ecclesiæ Diaconus, cognoscens veram, catholicam, & Apostolicam fidem anathematizo omnem hæresim, præcipue eam, de qua hactenus infamatus sum, quæ astruere conatur & panem & vinum, quæ in altari ponuntur, post consecrationem solummodo sacramentum, & non verum corpus & sanguinem Domini nostri Jesu Christi esse, nec posse sensualiter, nisi in solo sacramento manibus Sacerdotum tractari, vel frangi, aut fidelium dentibus atteri. Consentio autem sanctæ Romanæ, & Apostolicæ sedi, & ore & corde profiteor de sacramentis Dominicæ mensæ eandem fidem me tenere, quam Dominus, & venerabilis Papa Nicolaus, & hæc sancta Synodus auctoritate Evangelica & Apostolica tenendam tradidit, mihique firmavit *i*: scilicet panem & vinum, quæ in altari ponuntur, post consecrationem non solum sacramentum, sed etiam verum corpus & sanguinem Domini nostri Jesu Christi esse, & sensualiter non solum sacramento *a*, sed in veritate manibus Sacerdotum tractari, frangi, & fidelium dentibus atteri; jurans per sanctam, & homousion Trinitatem, & per hæc sacrosancta Christi Evangelia. Eos vero, qui contra hanc fidem venerint, cum dogmatibus & sectatoribus suis æterno anathemate dignos esse pronuntio. Quod si ego ipse aliquando contra hæc aliquid sentire aut prædicare præsumsero, subjaceam canonum severitati. Lecto, & perlecto sponte subscripsi. §. 1. Hanc *b* confessionem fidei de corpore & sanguine Domini nostri Jesu Christi a Berengario Romæ coram CXIII. Episcopis factam, misit Papa Nicolaus per urbes Italiæ, Germaniæ, Galliæ, & ad quæcunque loca fama pravitatis ejus pervenire ante potuit: ut Ecclesiæ, quæ prius doluerant de aversо atque perversо α, postea gauderent de reversо atque conversо.

Corr. Rom. ¶ *In regesto Gregorii VII. lib. 3. & 6. in Synodo, an. Domini 1079. habetur alia ejusdem Berengarii abjuratio. Cui repetitioni quid causam dederit, exponitur in scholiis Conciliorum, quæ Coloniæ quatuor tomis sunt impressa.*

¶ α Perversо,] *Ita etiam Ivo. Lanfrancus habet,* adversо.

C. XLIII. *Quare Elementorum species reserventur, cum vere sit corpus Christi & sanguis.*

Item Ambrosius *in libro de Officiis.*

FOrte *c* dicas, quomodo vera caro, quomodo verus sanguis, qui similitudinem non α video carnis, non video sanguinis veritatem? Primo omnium dixi tibi de sermone Christi, qui operatur, ut possit mutare, & convertere genera & instituta naturæ. Deinde, ubi non tulerunt sermonem Christi discipuli ejus, sed audientes, quod *d* carnem suam daret manducare, & sanguinem suum bibendum, recedebant, solus autem Petrus dixit: *Verba vitæ æternæ habes: & ego a te quo recedam?* Ne igitur plures hoc dicerent, & veluti quidam esset horror cruoris, sed maneret gratia redemptoris *e*, ideo in similitudinem quidem accipis sacramentum, sed veræ naturæ gratiam, virtutemque consequeris: *Ego f sum*, inquit, *panis vivus, qui de cœlo descendi.*

Corr. Rom. ¶ α Non video] *Eodem fere modo est apud Ivonem. In originali autem, nec multo secus apud Lanfrancum, hic locus sic habet:* Forte dicas: quomodo vera? qui similitudinem video, non video sanguinis veritatem.

C. XLIV. *Non carnaliter, sed spiritualiter Christi corpus & sanguinem debemus accipere.*

Item Augustinus *in expositione Psal. 54.*

PRima *g* quidem, *inquit*, hæresis in discipulis Christi, velut a duritia ejus sermonis facta est. Cum enim diceret: *Nisi* h *quis manducaverit carnem meam, & biberit sanguinem meum, non habebit vitam æternam*: illi non intelligenres dixerunt ad invicem: *Durus est hic sermo, quis potest eum audire?* dicentes, quia durus est hic sermo, separaverunt se ab illo: remansit cum duodecim. Discedentibus *i* illi instruxit eos, qui remanserunt. Spiritus est, inquit, qui vivificat: caro nihil prodest: verba, quæ locutus sum ad vos, spiritus & vita sunt. Intellexistis spiritaliter? Spiritus & vita sunt. Intellexistis carnaliter? etiamsi sic illa spiritus & vita sunt, sed tibi non sunt spiritus & vita, qui spiritaliter non intelligis. Spiritaliter intelligere,

a *Infra ead. revera. Sent. 4. dist. 10. Alg. l. 1. c. 9. Ivo p. 2. c. 7. Pann. l. 1. c. 124.* b *al. consecrationem.* c *Habetur apud Lanfrancum ex August. in lib. de catechiz. rudib.* d *Cassiod. in Ps. 109. Sent. qui ibidem. Alg. l. 1. c. 7. & 10. Ivo p. 2. c. 9. Anselm lib. 1. c. 125.* e *pendimus, vera lectio.* f *pendebamus:] vera lectio.* g *al. juramentum.* h *Ex actis Synod. Rom. sub Nicol. II. an. 1059. Lanfranc. ibid. Alger. lib. 1. cap. 19. Sent. 4. dist. 12. Ivo p. 2. c. 10. Pann. l. 1. c. 126.* i *al. formavit.*

a *al. in sacramento.* b *Lanfranc. & Ivo ibid.* c *L. 6. de sacramentis, c. 2. & ex eo Lanfrancus, & Ivo, sed paulo aliter. Lanfrancus ibid. Ivo p. 2. c. 7. Pannorm. lib. 1. c. 127.* d *Joan. 6.* e *al. redemptionis.* f *Joan. 6.* g *Lanfranc. ibid. Alger. l. 1. c. 11. & 21. Ivo p. 2. c. 8. Pann. lib. 1. c. 133. Sent. 4. dist. 10.* h *Joan. 6.* i *Tract. 27. in Joan. & in Psal. 98. in Psal. 54.*

quæ

quæ locutus sum. Nam hoc corpus, quod videtis manducaturi estis, & bibituri illum sanguinem, quem fusuri sunt, qui me crucifigent. Sacramentum *a* aliquod vobis commendavi: spiritualiter intellectum vivificabit vos; caro autem non prodest quicquam. Sed quomodo illi intellexerunt? Carnem quippe sic intellexerunt, quomodo in cadavere ∝ venditur, aut in macello dilaniatur. *Sciens autem Jesus, ait; hoc vos scandalizat, quia dixi, do vobis carnem meam manducare, & sanguinem meum bibere? Si ergo videritis filium hominis ascendentem, ubi prius erat?* Quid est hoc? Hinc solvit, quod illos moverat: hinc aperit, unde fuerant scandalizati: hinc plane, si intelligerent. Illi enim putabant eum erogaturum corpus suum. Ille autem dixit se ascensurum in cœlum, utique integrum. Cum videritis filium hominis ascendentem, ubi erat prius, certe vel tunc videbitis, quia non eo modo, quo putatis, erogat corpus suum: vel tunc intelligetis, quia gratia ejus non consumitur morsibus. *Item tractatu* 30. *in Joannem.* §. 1. Donec seculum finiatur, sursum est Dominus: sed tamen hic etiam nobiscum est veritas Dominus. Corpus enim Domini, in quo resurrexit, uno loco esse oportet: veritas autem ejus ubique diffusa est.

Corr. Rom. ¶ ∝ In cadavere venditur,] *Ita etiam Algerus & Ivo: apud quem totum hoc caput eodem modo, atque apud Gratianum habetur, scilicet hinc inde collectum, verbis interdum transpositis, in summam redactis, mutatis. Beatus autem Augustinus & Lanfrancus hoc loco sic habent*, quomodo in cadavere dilaniatur, aut in macello venditur: non quomodo spiritu vegetatur.

C. XLV. *Quomodo Christi corpus, quod in cruce pependit, accipitur, & quomodo non.*

Item Augustinus *in epistola ad Irenæum.*

NOn hoc *b* corpus, quod videtis, manducaturi estis, & bibituri illum sanguinem, quem fusuri sunt illi, qui me crucifigent: ipsum quidem, & non ipsum, ipsum invisibiliter, & non ipsum visibiliter. Unde & subditur: & si necesse est, illud visibiliter celebrari, necesse est tamen illud invisibiliter intelligi.

Corr. Rom. ¶ *Eodem modo & his citat & fere etiam refert Algerus, id est, ex Augustino ad Irenæum. Ivo p.* 2. *c.* 9. *refert eodem modo: sed citat ex homilia in Psal.* 98. (*sic enim corrigendum est mendum ex c.* 8.) *ex qua etiam Beda affert propria verba ad* 11. *cap. primæ ad Corinthios* c. *Quæ Lanfrancus, quoniam a Berengario Catholicis objiciebantur, plenius explicat, quam in hoc capite fiat; potissimum, ubi incipit exponere fidem sanctæ Ecclesiæ. Hoc idem fere habetur in Epistola Ivonis Episcopi Carnotensis ad Haymericum, eadem B. Augustini verba in Psal.* 95. *interpretantis: quæ epistola habetur impressa apud Joannem Garetium, & alibi.*

C. XLVI. *Quid sit corpus Christi manducare, & sanguinem ejus bibere.*

Item Augustinus *in sermone de verbis Evangelii.*

QUid *d* est Christum manducare? non hoc solum est, in sacramento corpus ejus accipere. Multi enim indigne accipiunt, de quibus ait Apostolus *e*: *Qui manducat panem, & bibit calicem Domini indigne, judicium sibi manducat & bibit.* Sed quomodo manducandus est Christus? Quomodo ipse dicit: *Qui f manducat carnem meam, & bibit sanguinem meum, in me manet, & ego in eo.* Si ∝ itaque in me manet, & ego in illo, tunc manducat, tunc bibit. Qui autem non in me manet, nec ego in illo, etsi accipit sacramentum, acquirit magnum tormentum.

a *Tract.* 27. *in Joan.* b *Sup. eod. prima. Beda* 1. *Cor.* 11. *Lanfranc. ibid. Alg. l.* 1. *c.* 9. *&* 11. *Guitmund. l.* 2. *Sent.* 4. *dist.* 10. *Ivo p.* 2. *c.* 8. *&* 9. *Pann. l.* 1. *c.* 134. c *Beda.* 1. *Cor.* 11. d *Sent.* 4. *dist.* 9. *Ivo p.* 2. *c.* 8. *Pann. l.* 1. *c.* 135. e 1. *Cor.* 11. f *Joan.* 6.

Corr. Rom. ¶ ∝ Si itaque] *Locupletatus est hic locus ex Beda, Magistro, & Ivone.*

C. XLVII. *Credere in Christum est manducare & bibere Christum.*

Item Augustinus.

UT *a* quid paras dentes & ventrem? Crede & manducasti. Credere enim in eum, hoc est panem vivum ∝ manducare. Qui credit in eum, manducat eum: invisibiliter saginatur, quia & invisibiliter renascitur.

Corr. Rom. ¶ *Citabatur ex libro de pœnitentiæ remedio, & apud Algerum ex* 2. *lib. de pœnitentia. Videtur autem confectum ex duobus B. Augustini locis, in tractatu* 25. *& 26. in Joannem, ex qua expositione citat Ivo, sed conjunctim cum iis, quæ attulerat ex libro de pœnitentiæ remedio.*

¶ ∝ Panem vivum] *In vulgatis legebatur*, panem & vinum. *Restituta est lectio ex plerisque vetustis, Originali, & Ivone: quemadmodum & infra eod. c.* credere. *Nonnulla præterea hic addita, quæ apud Ivonem quoque sunt.*

C. XLVIII. *Sacramentum, & res sacramenti sacrificium Ecclesiæ conficiunt.*

Item Augustinus *in libro sententiarum Prosperi.*

HOc est *b*, quod dicimus: hoc modis omnibus approbare contendimus, sacrificium scilicet Ecclesiæ duobus confici, duobus constare, visibili elementorum specie, & invisibili Domini nostri Jesu Christi carne & sanguine; sacramento, & re sacramenti, id est, corpore Christi, sicut Christi persona constat & conficitur Deo & homine: cum ipse Christus verus sit Deus, & verus homo: quia omnia res illarum rerum naturam & veritatem in se continet, ex quibus conficitur. Conficitur autem sacrificium Ecclesiæ sacramento, & re sacramenti, id est, corpore Christi. Est igitur sacramentum, & res sacramenti, id est, corpus Christi. *Item.* §. 1. Caro *c* ejus est, quam forma panis opertam in sacramento accipimus, & sanguis ejus, quem sub vini specie & sapore potamus. Caro videlicet carnis, & sanguis sacramentum est sanguinis? carne & sanguine, utroque invisibili, intelligibili, spirituali, significatur visibile Domini *d* nostri Jesu Christi corpus, palpabile, plenum gratia omnium virtutum, & divina Majestate. *Item.* §. 2. Sicut *e* ergo cœlestis panis, qui *f* vere Christi caro est, suo modo vocatur corpus Christi, cum revera sit sacramentum corporis Christi, illius videlicet, quod visibile, palpabile, mortale, in cruce est suspensum, vocaturque ipsa immolatio carnis, quæ Sacerdotis manibus fit, Christi passio, mors, crucifixio, non rei veritate, sed significante mysterio: sic sacramentum fidei, quod baptismus intelligitur, fides est.

Corr. Rom. ¶ ∝ *Hæc eadem habentur apud Lanfrancum (ex quo citat Ivo) & apud Algerum (qui itidem ac Gratianus ex libro sententiarum Prosperi) non tamen eodem ordine collocata. Ex quibus quidem auctoribus nonnulla sunt emendata.*

C. XLIX. *Quot modis caro Christi intelligatur.*

Hieronymus *in g epist. ad Ephes. ad cap.* 1.

DUpliciter *h* intelligitur caro Christi & sanguis: vel spiritalis illa atque divina, de qua ipse ait: *Caro mea vere est cibus, & sanguis meus vere est potus.* &: *Nisi manducaveritis carnem meam, & biberitis meum sanguinem, non habetis vitam æternam:* vel caro, quæ crucifixa est, & sanguis, qui militis effusus est lancea-

a *Infra eod. credere. Alg. l.* 1. *c.* 8. *Ivo p.* 2. *c.* 4. *Pann. l.* 1. *c.* 137. b *Lanfranc. ib. Alg. l.* 1. *c.* 5. *&* 11. *Sent.* 4. *dist.* 10. *Ivo p.* 2. *c.* 9. *Pann. l.* 1. *c.* 138. c *Lanfranc. paulo superius.* d *al. redemptoris corpus.* e *Lanfr. ibid. Aug. epist.* 23. *ad Bonifatium.* f *al. qua vera.* g *ibid. gloss. ordin.* h *Alg. l.* 1. *c.* 17. *Sent.* 4. *dist.* 8. *Ivo p.* 2. *c.* 5. *Pann. l.* 1. *c.* 139. i *Joan.* 6.

CAP. L.

C A P. L. *De eodem.*

Item Ambrosius *ad c. 11. primæ ad Corinthios.*

QUia morte *b* Domini liberati sumus, hujus rei memores in edendo & potando carnem & sanguinem, quæ pro nobis oblata sunt significamus.

Corr. Rom. ¶ *Citabatur ex Augustino in libro de Trinitate ad Corinthios. Algerus etiam citat ex Augustino de Trinitate. Sed aliquot vetusta Gratiani exemplaria habent*, Ambrosius: *cujus vere est, & ipsum citat Ivo, quamvis statim, postquam citarat librum de Trinitate.*

C. LI. *Quomodo Christus sit immolatus semel, quomodo quotidie immoletur.*

Item Augustinus *in Psalmum* c *vigesimum primum.*

17 SEmel *d* Christus mortuus est, justus pro injustis: & scimus, & certum habemus, & spe *e* immobili retinemus, quia Christus resurgens a mortuis, jam non moritur, & mors illi ultra non dominabitur. Verba ista Apostoli *f* sunt: tamen, ne obliviscamini *g*, quod factum est semel, in memoria nostra omni anno fit. Quoties Pascha celebratur, nunquid toties Christus moritur? sed tamen anniversaria recordatio quasi repræsentat, quod olim factum est: & sic nos facit moveri *h*, tanquam videamus in cruce pendentem Dominum, non tamen irridentes, sed credentes.

C A P. LII.

Item in libro sententiarum Prosperi.

SEmel *i* immolatus est Christus in semetipso, & tamen quotidie immolatur in sacramento. Quod ita intelligendum est: quia in manifestatione sui corporis, in distinctione membrorum omnium verus Deus & verus homo semel tantum in cruce pependit, offerens seipsum patri hostiam vivam, passibilem, mortalem, vivorum & mortuorum redemptionis efficacem; eorum scilicet, quos divini consilii altitudo redimendos judicavit, præscivit, prædestinavit, vocavit, modis atque temporibus, quibus id fieri congruebat α.

Corr. Rom. ¶ *Et hoc Ivo ex Lanfranco citat, verba B. Augustini & referente & exponente: quod facit etiam Algerus l. 1. c. 16. & 18. Verba autem B. Augustini in epistola ad Bonifacium, quam Algerus etiam citat, sunt hæc:* Nonne semel immolatus est Christus in seipso? & tamen in sacramento non solum per omnes Paschæ solennitates, sed omni die populis immolatur.

¶ α Congruebat] *Apud Lanfrancum hæc sequuntur, quæ respondent alteri membro propositionis B. Augustini:* In sacramento tamen, quod in hujus rei memoriam frequentat Ecclesia, caro Domini quotidie immolatur, dividitur, comeditur, & sanguis ejus de calice fidelium ore potatur.

C. LIII. *Hostia, quæ semel oblata est, in recordationem suæ mortis quotidie offertur.*

Item Ambrosius *in* k *epist. ad Hebr. c. 10.*

IN *l* Christo semel oblata est hostia ad salutem sempiternam potens: Quid ergo nos? nonne per singulos dies offerimus? offerimus quidem, sed ad recordationem mortis ejus: & una est hostia, non multæ. Quomodo una, & non multæ? quia semel oblatus est Christus. Hoc autem sacrificium exemplum *m* est illius: idipsum & semper α idipsum. Proinde unum est hoc sacrificium: alioquin, quoniam in multis locis offertur, multi sunt Christi? Nequaquam, sed unus ubique est Christus, & hic plenus existens, & illic plenus. Sicut β enim quod ubique offertur unum est corpus, & non multa corpora: ita & unum sacrificium. Pontifex autem ille est, qui hostiam obtulit nos mundantem. Ipsam vero offerimus etiam nunc, quæ tunc oblata consumi non potest. Quod nos facimus, in commemorationem fit ejus, quod factum est: [*Hoc a enim facite*, ait, *in meam commemorationem.*

Corr. Rom. ¶ α Et semper] *Apud B. Ambrosium, & B. Joannem Chrysostomum hæc adduntur*: offerimus, nec nunc quidem alium agnum, cras alium, sed semper eundem ipsum: *quæ Græce in optimo exemplari manuscripto (nam in Veronensi desiderantur) sic habent*, ὁ νῦν μὲν ἕτερον προβατον, αὔριον δὲ ἕτερον, ἀλλ' ἀεὶ τὸ αὐτό.

¶ β Sicut enim] *In excusis B. Ambrosii nomine commentariis legitur*, sicut enim qui ubique offert. *Sed non est visa mutanda Algeri, Ivonis & Gratiani lectio. Græce est*, ὅσπερ γὰρ πολλαχοῦ προσφερόμενος ἓν ἐστι σῶμα ἐστί. *Nonnulla vero alia sunt emendata.*

C. LIV. *Sacramentum corporis Christi non nisi jejuni debemus accipere.*

Item. Augustinus *in libro* b *responsionum ad Januarium, c. 6.*

18 LIquido *c* apparet, quando primo acceperunt discipuli corpus & sanguinem Domini, non eos accepisse jejunos. Nunquid tamen propterea calumniandum est universæ Ecclesiæ, quod a jejunis semper accipitur? Ex hoc enim placuit Spiritui Sancto, ut in honorem tanti sacramenti in os Christiani prius Dominicum corpus intraret, quam cæteri *d* cibi. Nam ideo per universum orbem mos iste servatur. Neque enim quia post cibos dedit Dominus, propterea pransi, aut cœnati fratres ad illud sacramentum accipiendum convenire debent: aut, sicut faciebant, quos Apostolus *e* arguit & emendat, mensis suis ista miscere. Namque Salvator, quo vehementius commendaret mysterii illius altitudinem, ultimum hoc voluit infigere cordibus & memoriæ discipulorum, a quibus ad passionem digressurus erat: & ideo non præcepit, quo deinceps ordine sumeretur; ut Apostolis, per quos Ecclesias dispositurus erat, servaret hunc locum. Nam si hoc ille monuisset, ut post alios cibos semper acciperetur, credo quod eum morem *f* nemo mutasset. Cum vero ait Apostolus *g* de hoc sacramento loquens: *Propter quod, fratres, cum convenitis ad manducandum, invicem expectate, si quis esurit, domi manducet, ut non ad judicium conveniatis*: statim subtexuit α: *cætera autem, cum venero, ordinabo.* Unde intelligi datur, quia multum erat, ut in epistola totum illum *h* agendi ordinem insinuaret, quem universa per orbem servat Ecclesia; ab ipso ordinatum esse, quod nulla orarum *i* diversitate variatur.

Corr. Rom. ¶ α Subtexuit:] *Sequebatur in vulgatis*, quæ ad ejusdem sacramenti ordinem pertinent, scilicet quomodo jejuni &c. *quæ & a plerisque manuscriptis, & originali, & cæteris collectoribus absunt.*

C. LV. *Ante consecrationem est panis, sed verbis Christi in ejus corpus mutatur.*

Item Ambrosius *in lib. 4. de sacramentis, cap. 4.*

---

a *Ibid. gloss. ordin.* b *Alger. l. 1. c. 19. Ivo p. 2. c. 7. Pann. l. 1. c. 142.* c *In præfatione 2. expositionis.* d *1. Petr. 3.* e *al. fide. Sent. 4. dist. 12. Ivo p. 2. c. 8. Pann. l. 1. c. 143.* f *Roman. 6.* g *obliviscamur, orig.* h *al. moneri.* i *Beda in qu. q. 15. Lanfranc. ibid. Alg. l. 1. c. 16. & 18. Sent. 4. dist. 12. Ivo p. 2. c. 9. & 4. Pann. l. 1. c. 144.* k *Chrysostom. in caud. epist. hom. 17.* l *Alger. l. 1. c. 15. Sent. 4. dist. 12. Ivo p. 2. c. 6. Pann. l. 1. cap. 145.* m *al. exemplar.*

a *Luc. 22.* b *Epist. 118.* c *Beda. 1. Corinth. 11. Ivo p. 2. c. 112. Pann. l. 1. c. 146. Alger. l. 2. c. 1.* d *al. exteri.* e *1. Cor. 11.* f *al. modum nemo variasset.* g *1. Cor. 11.* h *aliter illis.* i *morum, orig.*

Pa-

19 PAnis est in *a* altari usitatus ante verba sacramentorum: ubi accessit consecratio, de pane fit caro Christi. Hoc igitur adstruamus. Quomodo potest, qui panis est, corpus esse Christi? Consecratione. Consecratio autem quibus verbis est, & cujus sermonibus? Domini Jesu. Nam per reliqua omnia, quæ dicuntur, laus Deo defertur, oratione petitur pro populo, pro Regibus, pro cæteris. Ubi venitur, ut conficiatur venerabile sacramentum, jam non suis sermonibus Sacerdos, sed utitur sermonibus Christi. Ergo Christi sermo hoc conficit sacramentum. Quis sermo Christi? nempe is, quo facta sunt omnia. Jussit Dominus, & factum est cœlum: jussit Dominus, & facta est terra: jussit Dominus, & facta sunt maria: jussit Dominus, & omnis creatura generata est. Vides ergo, quam operatorius sit sermo Christi. Si *b* ergo tanta vis est in sermone Domini Jesu, ut inciperent esse, quæ non erant: quanto magis operatorius est, ut sint quæ α erant, & in aliud commutentur. Et sic, quod erat panis ante consecrationem, jam corpus Christi est post consecrationem: quia sermo Christi creaturam mutat, & sic ex pane fit corpus Christi, & vinum cum aqua in calice mistum fit sanguis consecratione verbi cœlestis. §. 1. Sed forte dicis: Speciem sanguinis non video: sed habet similitudinem. Sicut enim mortis similitudinem sumpsisti, ita etiam similitudinem pretiosi sanguinis bibis, ut nullius horror cruoris sit, & pretium tamen redemptionis operetur. Didicisti ergo, quia quod accipis, corpus est Christi. *& cap.* 5. §. 2. Vis scire, quia verbis cœlestibus consecratur? Accipe, quæ sunt verba, dicit Sacerdos. Fac nobis, inquit, hanc oblationem adscriptam, rationabilem, acceptabilem β, quod est figura corporis & sanguinis Domini nostri Jesu Christi: qui pridie, quam pateretur, in sanctis manibus suis accepit panem, respexit ad cœlum, ad te sancte Pater omnipotens, æterne Deus, gratias agens benedixit, fregit, fractumque Apostolis suis, & discipulis suis tradidit, dicens: Accipite, & edite ex hoc omnes: Hoc enim est corpus meum, quod pro multis confringetur. Similiter & calicem, postquam cœnatum est, pridie quam pateretur, accepit, respexit ad cœlum, ad te sancte Pater omnipotens, æterne Deus, gratias agens benedixit, Apostolis & discipulis suis tradidit, dicens: Accipite, & bibite ex eo omnes: Hic est enim sanguis meus. Vide: omnia illa verba Evangelistæ sunt usque ad *Accipite* sive corpus, sive sanguinem. Inde verba sunt Christi, Accipite, bibite ex eo omnes: hic est enim sanguis meus. Vide singula. Qui pridie, inquit, quam pateretur, in sanctis manibus suis accepit panem. Antequam consecretur, panis est: ubi autem verba Christi accesserint, corpus est Christi. Denique audi dicentem: Accipite, & edite ex eo omnes: hoc est enim corpus meum. Et ante verba Christi, calix est vini & aquæ plenus. Ubi verba Christi operata fuerint, ibi sanguis efficitur, qui plebem redemit. §. 3. Ergo videte, quantis generibus potens est sermo Christi universa convertere. Deinde ipse Dominus Jesus testificatur nobis, quod corpus suum accipiamus, & sanguinem suum. Nunquid debemus de ejus fide & testificatione dubitare?

Corr. Rom. ¶ α Ut sint, quæ erant,] *Hæc B. Ambrosii verba, quæ Berengarius catholicis objiciebat, accurate explanantur a Guitmundo lib.* 3. *& ab Algero l.* 1. *c.* 7. *Lanfrancus autem non modo ea optime interpretatur, sed etiam addit in quibusdam codicibus sic legi*: Si igitur tanta vis est in sermone Domini Jesu, ut inciperent esse, quæ non erant, quanto magis operatorius est, ut quæ erant, in aliud commutentur?

¶ β Acceptabilem,] *In codicibus Gratiani erat*, rationabilem, &c. *Addita vero sunt omnia usque ad verf.* Vide. (*quod antea erat*, Inde.) *Multum enim videntur facere ad ea, quæ sequuntur, intelligenda.*

C. LVI. *Non corpus, sed anima substantiam fulcit panis vitæ æternæ.*

Idem Ambrosius *lib.* 5. *de sacramentis, cap.* 4.

NOn *a* iste panis est, qui vadit in corpus, sed ille panis vitæ æternæ, qui animæ nostræ substantiam fulcit. *& paulo post.* §. 1. Iste panis quotidianus est: accipe quotidie, quod quotidie tibi profit: sic vive, ut quotidie merearis accipere.

C. LVII. *Etiam secundum carnem Christus est panis vivus.*

Item Augustinus *in* b *epistola ad Irenæum.*

CHristus panis est, de quo qui manducat, vivit in æternum: de quo ipsemet dicit *e*: *Et panis, quem ego dabo, caro mea est, pro mundi vita &c.* Determinat, quomodo sit panis, non solum secundum verbum, quo vivunt omnia, sed etiam secundum carnem assumptam, pro mundi vita. Humana enim caro, quæ erat peccato obnoxia, & ideo mortua, carni ejus mundæ unita, incorporata, unum cum illo effecta, vivit de Spiritu ejus, sicut vivit corpus de suo spiritu. Qui vero non est de corpore Christi, non vivit de Spiritu Christi.

C. LVIII. *Quomodo Christus visibiliter in sacramentis spiritualiter manducatur & bibitur.*

Item Augustinus *d sermone* 2. *de verbis Apostoli.*

QUi *e* manducant & bibunt Christum, vitam manducant & bibunt. Illum manducare, est reficī: illum bibere, est vivere. Quod in sacramento visibiliter sumitur, in ipsa veritate spiritualiter manducatur & bibitur. Manducatur Christus: vivit manducatus, quia resurrexit occisus. Nec quando manducamus, partes de illo facimus. Et quidem in sacramento sic fit, & norunt fideles, quemadmodum manducent, carnem Christi: unusquisque accipit partem suam: unde & ipsa gratia partes vocantur. Per partes manducatur & manet integer totus, per partes manducatur in sacramento, & manet integer totus in cœlo, manet integer *f* totus in corde tuo. Totus erat apud Patrem, quando venit in Virginem: implevit illam, nec recessit ab illo. *& infra.* §. 1. Quod videtur *g*, panis est, & calix, quod etiam oculi renuntiant. Quod autem fides postulat instruenda, panis est corpus Christi, calix sanguis. *& infra.* §. 2. Ista ideo dicuntur sacramenta, quia in eis aliud videtur, aliud intelligitur. Quod videtur, speciem habet corporalem: quod intelligitur, fructum habet spiritalem. *& infra.* §. 3. Qui *h* accipit mysterium unitatis, & non tenet vinculum pacis, non mysterium accipit pro se, sed testimonium contra se.

Corr. Rom. ¶ *Sententia prioris partis hujus capitis est apud B. Augustinum in sermone* 2. *de verbis Apostoli, & fusius quidem explicata. Cætera autem a verf.* Manducatur Christus, *usque ad finem, sunt apud Bedam: & pars refertur etiam infra, c.* invitat.

---

a *Lanfranc. ibid. Alger. l.* 1. *c.* 7. *& alibi. Guitmundus l.* 3. *Sent.* 4. *dist.* 10. *Ivo p.* 2. *c.* 74. b *Hic summatim refertur sententia, verbis hinc inde collectis.*

a *Sent. ibid. Ivo part.* 2. *cap.* 7. b *In summam redacta verba. Idem vero habetur apud B. Augustin. serm.* 28. *de verb. Dom. In glossa ordin. ad cap.* 6. *Joan.* c *Joan.* 6. d *Beda* 1. *Corinth.* 10. *& ibi glossa ordin.* e *Infr. invitat. &, qui manducat me. Algerus lib.* 1. *cap.* 5. 7. 15. *& alibi. Bertramus de sacrament. Euch. Sent.* 4. *dist.* 12. *Ivo part.* 2. *cap.* 8. f *hic, glossa.* g *ergo vidisti, orig.* h *Supra ead. quis passus.*

C. LIX.

C. LIX. *Quomodo spiritualiter corpus Christi sit accipiendum.*

Item Augustinus *super* a *Joannem, ad cap. 6. tract. 26. & 27.*

CRedere *b* in Jesum Christum, hoc est manducare panem vivum. Qui credit in eum, manducat. Invisibiliter saginatur, quia & invisibiliter renascitur. [*Et, qui manducat carnem meam, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam.*] Participatione enim filii (quod est per unitatem corporis Christi & sanguis) homo manducans vivit, non sumens tantum in sacramento (quod & mali faciunt) sed usque ad Spiritus participationem, ut in corpore Domini tanquam membrum maneat, & ejus Spiritu vegetetur: quod est, dum ejus mandata servat. §. 1. Ad altare Dei invisibile (quo non accedit injustus) ille pervenit, qui ad hoc præsens justificatus accedit. Inveniet illic vitam suam, qui hic discernit causam suam.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc confectum est ex dictis B. Augustini in tract. 26. & 27. in Joannem, & in Psal. 42. & ex Prospero, ut suis locis est indicatum.*

C. LX. *Spiritus Sanctus invisibiliter corpus & sanguinem Christi sanctificat.*

Idem *in* c *lib. 3. de Trinitate, cap. 4.*

COrpus α & sanguinem Christi dicimus illud, quod ex fructibus terræ acceptum, & prece mystica consecratum, rite sumimus ad salutem spiritalem, in memoriam pro nobis Dominicæ passionis. Quod cum per manus hominum ad illam visibilem speciem perducitur, non sanctificatur, ut sit tam magnum sacramentum, nisi operante invisibiliter Spiritu Dei, cum hæc omnia, quæ per corporales motus in illo opere fiunt, Deus operetur.

Corr. Rom. ¶ α Corpus] *Apud B. Augustinum hæc antecedunt*: Nec linguam quippe ejus (*de Paulo loquitur*) nec membranas, nec atramentum, nec significantes sonos lingua editos, nec signa literarum conscripta pelliculis corpus Christi & sanguinem dicimus, sed illud tantum quod ex fructibus terræ, &c. *præstatque omnino locum illum integrum legere.*

C. LXI. *Per benedictionem panis efficitur corpus Christi.*

Idem.

NOn *d* omnis panis, sed accipiens benedictionem Christi, fit corpus Christi.

C. LXII. *Dupliciter corpus Christi intelligitur.*

Idem.

COmmendavit *e* nobis Christus in isto sacramento corpus & sanguinem suum: quod etiam fecit & nos ipsos. Nam & nos ipsius corpus facti sumus.

C. LXIII. *Sacrificium altaris, sacramentum est unitatis.*

Idem *tractatu 26. ad c. 6. Joannis.*

HOc α sacramentum *f* pietatis est, signum unitatis, vinculum charitatis. Qui vult vivere, habet ubi vivat, habet unde vivat: accedat, credat, & incorporetur, ut vivificetur. *& infra.* §. 1. Hunc itaque cibum & potum, societatem vult intelligi corporis & membrorum suorum: quod est Ecclesia in prædestinatis.

Corr. Rom. ¶ α Hoc sacramentum] *In originali est*, o sacramentum pietatis, o signum unitatis, o vinculum charitatis. *Ex quo quidem originali reliqua sunt emendata & aucta.*

C. LXIV. *Spiritualiter magis, quam corporaliter corpus Christi debemus accipere.*

Idem *ibidem.*

20 PAnem α cœlestem *a* spiritaliter manducare, est innocentiam ad altare apportare. Peccata etsi sunt quotidiana, vel *b* non sunt mortifera. Antequam ad altare accedatis, attendite, quod dicatis: Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Si dimittis, dimittetur tibi: securus accede, panis est, non venenum. Sed vide, si dimittis. Nam si non dimittis, mentiris: & ei mentiris, quem non fallis. Mentiri Deo potes: Deum fallere non potes.

Corr. Rom. ¶ α Panem cœlestem) *In originali legitur*: Panem cœlestem spiritaliter manducate: innocentiam ad altare apportate: *Itemque apud indicatos collectores: sed habita est ratio ejus, qui casum scripsit, & Gratiani lectionem secutus est etiam B. Thomas in catena ad eum Joannis locum. Reliqua vero sunt emendata & locupletata.*

C. LXV. *Sacramentum, non veritatem Christi corporis accipit, qui ab eo discordat.*

Idem *c in libro sententiarum, c. 339.*

QUi *d* discordat a Christo, nec manducat carnem ejus, nec sanguinem bibit: etiamsi tantæ rei sacramentum ad judicium suæ præsumptionis quotidie indifferenter accipiat.

C. LXVI. *Sancta nocent malis, & mala prosunt bonis.*

Idem *tractatu 6. & 62. in Joannem.*

ET *e* sancta malis possunt obesse, bonis sunt ad salutem, malis ad judicium. Unde Apostolus *f*: *Qui manducat & bibit indigne, judicium sibi manducat & bibit*: non quia res illa mala est, sed quia malus male accipit, quod bonum est. Non enim mala erat buccella *g*, quæ tradita est Judæ a Domino. Salutem Medicus dedit; sed quia ille, qui indignus erat, accepit, ad perniciem sui accepit. Et mala prosunt bonis, sicut Angelus satanæ profuit Paulo. Per malum enim fit bonum, cum bene accipitur malum.

Corr. Rom. ¶ *Quæ multo fusius apud B. Augustinum explicantur tractatu 6. & 62. in Joan. hic in summam quandam sunt collecta.*

C. LXVII. *Non prohibentur mali de mensa Domini manducare.*

Idem *h.*

NOn prohibeat dispensator manducare pingues terræ in mensa Domini, sed exactorem moneat timere.

C. LXVIII. *Et qui indigne accipit, corpus Christi accipit.*

Idem *in lib. 5. de baptismo, c. 8.* i

SIcut Judas, cui buccellam tradidit Dominus, non malum accipiendo, sed male accipiendo, locum in se diabolo præbuit; sic indigne quisque sumens Dominicum sacramentum, non efficit, ut quia ipse malus est, malum sit: aut, quia non ad salutem accipit, nihil acceperit. Corpus enim Domini, & sanguis Domini nihilominus etiam erat illis, quibus dicebat *k* Apostolus: *Qui manducat indigne, judicium sibi manducat & bibit.*

a *Beda 1. Corinth. 10. & 11.* b *Supr. ead. ut quid. Alg. lib. 1. cap. 8. & 12. Sent. 4. dist. 9. Ivo part. 2. cap. 4.* c *Alcuinus de div. offic. fol. 89. In lib. sent. August. al. Prosperi, sent. 189. & ex August. in Psal. 42.* d *Beda 1. Cor. 10. ex August.* e *Beda ib. sup. quia passus.* f *Beda ib. Alg. l. 1. c. 3.*

a *Beda 1. Corinth. 11. & gloss. ordin. ibid. Alger. lib. 1. c. 20. Ivo part. 2. cap. 4.* b *abest ab Ivone.* c *al. Prosper.* d *Beda ibid. & gloss. ordin. Alg. lib. 1. cap. 21. Sent. 4. dist. 9. Ivo part. 2. cap. 8.* e *Beda, & gloss. ordin. ibid. Sent. 4. dist. 9.* f *1. Corinth. 11.* g *Joan. 13.* h *in gloss. ordin. in Psal. 48. vers. Manducaverunt & adoraverunt, ex Augustin.* i *Beda 1. Corinth. 11. Lanfranc. ibid. Alger. lib. 1. cap. 21. Guitmundus lib. 3. Sent. 4. dist. 9. Anselm. l. 9. c. 11. Ivo part. 2. c. 9.* k *1. Corinth. 11.*

C. LXIX. *Quibus exemplis præter naturam substantia panis & vini in corpus & sanguinem Christi converti probetur.*

Item Ambrosius *in libro de his, qui mysteriis initiantur, c. 8. & 9.*

21 REvera *a* mirabile est, quod manna Deus pluit patribus, & quotidiano cœli pascebantur alimento. Unde dictum est *b*: *Panem Angelorum manducavit homo*. Sed tamen panem illum qui manducaverunt, omnes in deserto mortui sunt. Ista autem esca, quam accipis, iste panis *c* vivus, qui de cœlo descendit, vitæ æternæ substantiam submINistrat: & quicunque panem hunc manducaverit, non morietur in æternum, quia *d* corpus est Christi. Considera nunc, utrum præstantior sit panis Angelorum, an caro Christi, quæ utique corpus est vitæ. Manna illud de Cœlo, hoc super *e* cœlum: illud cœli, hoc Domini cœlorum: illud corruptioni obnoxium, si in diem alterum servaretur, hoc alienum ab omni corruptione, quod quicunque religiose gustaverit, corruptionem sentire non poterit. Illis aqua de petra fluxit, tibi sanguis e Christo: illos ad horam satiavit aqua, te sanguis diluit in æternum. Judæus bibit & sitit; tu, cum biberis, sitire non poteris: & illud in umbra; hoc in veritate. Si illud, quod miraris, umbra est, quantum istud est, cujus & umbram miraris? Audi quia umbra est, quæ apud patres facta est: *Bibebant* f inquit, *de consequente eos petra: petra autem erat Christus. Sed non in pluribus eorum complacitum est Deo. Nam prostrati sunt in deserto. Hæc autem in figuram facta sunt nostri*. Cognovistis præstantiora: potior etenim lux, quam umbra; veritas, quam figura; corpus auctoris, quam manna de cœlo. §. 1. Forte dicas, aliud video: quomodo tu mihi asseris, quod Christi corpus accipiam? Et hoc nobis adhuc superest, ut probemus. Quantis igitur utimur exemplis *g*, ut probemus non hoc esse, quod natura formavit, sed quod benedictio consecravit, majoremque vim esse benedictionis, quam naturæ, quia benedictione etiam natura ipsa mutatur? Virgam *h* tenebat Moyses: projecit eam, & facta est serpens. Rursus apprehendit caudam serpentis, & in virgæ naturam revertitur. Vides igitur prophetica gratia bis mutatam esse naturam, & serpentis & virgæ. Currebant *i* Ægypti flumina puro aquarum meatu: subito de fontium venis sanguis cœpit erumpere, non erat potus in fluviis: rursus ad Prophetæ preces cruor cessavit fluminum, aquarum natura remeavit. Circumclusus erat undique populus Hebræorum, hinc Ægyptiis vallatus, inde mari clausus. Virgam *k* levavit Moyses: separavit se & aqua, & in murorum speciem congelavit, atque inter undas via pedestris apparuit. Jordanis *l* retrosum conversus contra naturam in sui fontis revertitur exordium. Nonne claret naturam vel maritimorum fluctuum, vel fluvialis cursus esse mutatam? Sitiebat populus patrum *m*, tetigit Moyses petram, & aqua de petra fluxit. Nunquid non præter naturam operata est gratia, ut aquam vomeret petra, quam non habebat natura? Marath *n* fluvius amarissimus erat, ut sitiens populus bibere non posset: misit Moyses lignum in aquam, & amaritudinem suam aquarum natura deposuit, quam infusa subito gratia temperavit. Sub *o* Helisæo Propheta uni ex filiis Prophetarum excussum est ferrum de securi, & statim mersum est: rogavit Helisæum, qui amiserat ferrum: misit etiam Helisæus lignum in aquam, & enatavit ferrum. Utique & hoc præter naturam factum esse cognoscimus. Gravior est enim ferri species, quam aquarum liquor. §. 2. Advertimus igitur majoris potentiæ *a* esse Dei gratiam, quam naturam: & adhuc tamen Propheticæ benedictionis numeramus gratiam. Quod si tantum valuit humana benedictio, ut naturam converteret, quid dicimus de ipsa consecratione divina, ubi verba ipsa Domini Salvatoris operantur? Nam sacramentum istud, quod accipis, Christi sermone conficitur. Quod *b* si tantum valuit sermo Heliæ, ut ignem de cœlo deponeret *c*, non valebit Christi sermo, ut species mutet elementorum? De totius mundi operibus legisti, *quia* d *ipse dixit, & facta sunt: ipse mandavit, & creata sunt*. Sermo igitur Christi, qui potuit ex nihilo facere, quod non erat, non potest ea, quæ sunt, in id mutare, quod non erant? Non enim minus est novas *α* rebus dare, quam mutare naturas. §. 3. Sed quid *e* argumentis utimur? suis utamur exemplis, incarnationisque exemplo *f* astruamus mysterii veritatem. Nunquid naturæ usus præcessit, cum Dominus Jesus ex Maria nasceretur? si ordinem quærimus, viro mista fœmina generare consueverat. Liquet igitur, quod præter naturæ ordinem virgo generavit. Et hoc, quod conficimus, corpus ex Virgine est. Quid hic quæris naturæ ordinem in Christi corpore, cum præter naturam sit ipse Dominus Jesus partus ex Virgine? Vera utique caro Christi, quæ crucifixa est, quæ sepulta est. Vere ergo carnis illius sacramentum est. Ipse clamat Dominus Jesus: *Hoc est corpus meum*. Ante *g* benedictionem verborum cœlestium alia species nominatur: post consecrationem corpus Christi significatur *h*. Ipse dicit sanguinem suum. Ante consecrationem aliud dicitur: post consecrationem sanguis nuncupatur: & tu dicis, Amen, hoc est, verum est. Quod os loquitur, mens interna *i* fateatur: quod sermo sonat, affectus sentiat.

Corr. Rom. ¶ *α* Novas rebus dare,] *Antea legebatur:* Non enim minus est dare, quam mutare novas naturas rebus. *Emendatum est ex originali. Apud Guitmundum, Lanfrancum, Algerum, Ivonem legitur*, novas res dare, quam mutare naturas.]

C. LXX. *Quomodo per partes Christus manducatur, & integer permanet.*

Item Augustinus *in quodam sermone de verbis Evangelii.*

INvitat *k* Dominus *l* servos, & præparavit eis cibum seipsum. Quis audeat manducare Dominum suum? & tamen ait: *Qui* m *manducat me, vivit propter me*. Quando Christus manducatur, vita manducatur, nec occiditur, ut manducetur: sed mortuos vivificat. Quando manducatur, reficit; sed non deficit. Non ergo timeamus, fratres, manducare istum panem, ne forte finiamus illum, & postea quid manducemus, non inveniamus. Manducatur *n* Christus: vivit manducatus; quia surrexit occisus: nec quando manducamus, partes de illo fecimus. Et quidem in sacramento sic fit: & norunt fideles, quemadmodum manducent carnem Christi: unusquisque accipit partem suam, unde & ipsa gratia partes vocantur: per partes manducatur in sacramento, & manet integer totus in cœlo: manet integer totus in corde tuo.

C. LXXI. *Quotidianum sacrificium non reiteratio est passionis Christi, sed commemoratio.*

a *Lanfranc. Alger, Guitmund. sparsim. Ivo part. 2. c. 7. Deut. 8. Exod. 16. Sap. 16. Deut. 1. & 2.* b *Psal. 77.* c *Joan. 6.* d *al. &.* e *al. supra.* f *1. Cor. 10.* g *exemplis? probemus, orig.* h *Exod. 4.* i *Exod. 7.* k *Exod. 14.* l *Josuæ 4. Psal. 67.* m *Num. 20.* n *Exod. 15. 04. Reg. 6.*

a *al. virtutis.* b *4. Reg. 1. Sent. 4. dist. 10.* c *al. depromeret.* d *Psal. 148.* e *al. quoad. Sup. eod. in quibus.* f *al. novitate.* g *Sup. eod. ante benedictionem.* h *al. signat.* i *al. intenta.* K *al. Invitavit.* l *Beda 1. Cor. 10. ex eod. & in quæst. q. 15. Alger. l. 1. c. 15. Sent. 4. dist. 12. Ivo p. 2. c. 8.* m *Infr. qui manducat me. Joan. 6.* n *sup. eod. qui manducant.* o *1. q. 3. Salvator. §. sed beatus.*

Item

Item Paschasius *in lib. de corpore* a *& sanguine Christi, c. 9.*

22 ITeratur *b* quotidie hæc oblatio, licet Christus ipsemel *c* passus in carne, per unam eandemque mortis passionem semel salvaverit mundum: ex qua morte idem resurgens ad vitam, mors ei ultra non dominabitur: quia profecto sapientia Dei patris pro multis causis necessarium hoc providit. Primo quidem, quia quotidie peccamus, saltem in peccatis, sine quibus mortalis infirmitas vivere non potest: quia licet omnia peccata donata sint in baptismo, infirmitas tamen peccati adhuc in carne manet. Unde α Psalmista, *Benedic* d *anima mea Domino, qui propitiatur omnibus iniquitatibus tuis, qui sanat omnes infirmitates tuas.* Et ideo, quotidie labimur, quotidie Christus pro nobis mystice immolatur: & passio Christi in ministerio traditur, ut qui semel moriendo mortem vicerat, quotidie recidiva delictorum per hæc sacramenta corporis & sanguinis peccata relaxet. Unde oramus, e *Dimitte nobis debita nostra*, quia si *f* dixerimus, quod peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est. *Item infra eod. cap.* §. 1. Iteratur hoc mysterium ob commemorationem passionis Christi, sicut ipse ait: *Hoc* g *quotiescunque feceritis, in meam commemorationem facite. Quotiescunque ergo hunc panem sumitis, & bibitis hunc calicem, mortem Domini annunciabitis, donec veniat.* Non utique sic est accipiendum, donec mors Christi veniat, quia jam ultra non moritur: sed donec ipse Dominus ad judicium veniat. Interdum *h* autem semper mors Christi pro seculi vita posteris nuntianda est, ut discant, qua charitate dilexit suos, qui pro eis mori dignatus est, cui omnes vicem debemus rependere charitatis: quia ad hoc nos prior dilexit, cum essemus gehennæ filii, ut diligeremus eum, a morte jam liberati.

Corr. Rom. ¶ α Unde Psalmista,] *Hæc Prophetæ verba, & nonnulla alia, quæ neque apud Paschasium, neque apud B. Thomam, qui in opusculo de sacramento altaris illum citat, leguntur: habentur tamen in eod. lib. edito Rabani nomine.*

C. LXXII. *Non solum figura, sed & in veritate, Dominici corporis & sanguinis sacramentum celebratur.*

Item Augustinus.

UTrum α sub *i* figura, an in veritate hoc mysticum calicis sacramentum fiat. Veritas ait: *Caro* k *mea vere est cibus, & sanguis meus vere est potus.* Alioqui quomodo magnum *l* erit: *Panis, quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita*, nisi vera sit caro? Sed quia Christum vorari dentibus fas non est, voluit Dominus hunc panem & vinum in mysterio vere carnem suam & sanguinem suum consecratione Spiritus Sancti potentialiter creari, & quotidie pro mundi vita mystice immolari: ut sicut de Virgine per Spiritum Sanctum vera caro sine coitu creatur, ita per eundem ex substantia panis & vini mystice idem corpus Christi consecretur. Corpus Christi, & veritas, & figura est: Veritas, dum corpus Christi, & sanguis virtute Spiritus Sancti in virtute *m* ipsius ex panis & vini substantia efficitur: figura vero est id, quod exterius sentitur. §. 1. Iteratur *n* autem quotidie hæc oblatio, licet Christus semel passus sit, quia quotidie peccamus, saltem peccatis, sine quibus mortalis infirmitas vivere non potest. Et ideo, quia quotidie labimur, Christus quoque mystice pro nobis immolatur. §. 2. Intra *o* Catholicam Ecclesiam in mysterio corporis Christi nihil a bono majus, nihil a malo minus perficitur Sacerdote: quia non in merito consecrantis, sed in verbo efficitur creatoris, & in virtute Spiritus Sancti. Si enim in merito esset Sacerdotis, nequaquam ad Christum pertineret. Nunc autem, sicut ipse est, qui baptizat, ita ipse est, qui per Spiritum Sanctum hanc suam efficit carnem, & transit β vinum in sanguinem. Unde & Sacerdos, *Jube*, inquit, *hæc perferri per manus Angeli tui sancti in sublime altare tuum in conspectu divinæ Majestatis tuæ.* Ut quid perferenda in lucem deposcit, nisi ut intelligatur, quod ista fiant in ejus sacerdotio? hanc γ igitur oblationem benedictam, per quam nos benedicamur: adscriptam, per quam omnes in cœlo adscribamur: ratam, per quam in visceribus Christi esse censeamur: rationabilem, per quam a bestiali sensu exuamur: acceptabilem, ut qui nobis ipsis displicuimus, per hanc acceptabiles ejus unico filio simus. Nihil rationabilius, ut quia nos jam similitudinem mortis ejus in baptismo accepimus, similitudinem quoque carnis ejus sumamus, & similitudine pretiosi sanguinis potemur: ita ut & veritas non defit in sacramento, & ridiculum nullum fiat paganis, quod cruorem occisi hominis bibamus. Si enim discipuli patienter ferre nequiverunt, quod Dominus dixit, *Qui non manducat meam carnem, &c.* Sed dixerunt, *durus est a hic sermo*, quomodo ergo ferrent ista increduli? Credendum est, quod in verbis Christi sacramenta conficiantur. Cujus enim potentia creantur prius, ejus utique verbo ad melius procreantur *b*. §. 3. Reliqua omnia, quæ Sacerdos dicit, aut Clerus chori cantat, nihil aliud quam laudes, & gratiarum actiones sunt, aut certe obsecrationes & fidelium petitiones. Unde & Sacerdos dicit prius Evangelistarum verba assumens, *Qui pridie, quam pateretur, &c.* Porro δ deinceps sunt verba Dei, potestate, & omni efficientia plena: *Accipite, & manducate, hoc est corpus meum.* In hoc ergo creatur illud corpus.

Corr. Rom. ¶ α Utrum sub figura,] *Apud Paschasium, ex cujus locis videtur confectum hoc caput, hæc habentur pro titulo quarti capitis*, utrum sub figura, an in veritate hoc mysterium vera caro & verus sanguis Christi fiat. *Caput autem sic incipit:* Quod in veritate corpus & sanguis fiat consecratione mysterii, nemo, qui verbis divinis credit, dubitat. Unde Veritas ait, &c. *Algerus autem, qui c. 16. hæc eadem fere habet, citat & ipse Augustinum ex libro de sacramento altaris, & hoc facit initium*, Veritas ait, &c.

¶ β Transit] *Paschasius, & Polycarpus ex Paschasio ad Placidum habent*, transfundit sanguinem: *sed ob glossam non est mutatum.*

¶ γ Hanc igitur] *Apud Paschasium & Rabanum (idem enim fere opus est hujus atque illius nomine inscriptum) integra est oratio.* Sed obsecrans per filium patrem, per quem ad eum accessum habemus. Rogamus, hanc oblationem, inquit, benedictam, per quam nos benedicamur: adscriptam, per quam nos omnes in cœlo conscribamur: ratam, per quam in visceribus Christi censeamur: rationabilem, per quam a bestiali sensu exuamur: acceptabilemque facere dignetur *c*, quatenus & nos per hoc, quod in nobis displicuimus, acceptabiles in ejus unico filio simus.

¶ δ Porro deinceps] *Sunt hæc addita ex Paschasio, cap. 15. usque ad vers.* In hoc ergo, *ut sententia ipsa perciperetur.*

C. LXXIII. *In sanguine agni, Christi sanguis, qui vere nunc sumitur, olim præfigurabatur.*

Item Gregorius Papa *in homilia Paschali, id est, 22. Evang. (an. 593. Romæ.)*

QUid sit *d* sanguis agni, non jam audiendo, sed bibendo didicistis. Qui sanguis super utrumque po-

a *al. de sacramento altaris.* b *Rabanus de sacr. Euchar. c. 22. infr. c. prox.* c *Rom. 6.* d *Ps. 102.* e *Matth. 6.* f *1. Joan. 1.* g *Luc. 22. 1. Cor. 11.* h *interim, vera lectio.* i *Pasch. Raban. Algerus dispersæ.* k *Joan. 6.* l *al. verum. Joan. 6.* m *al. verbo.* n *sup. eod. iteratur.* o *1. q. 1. intra catholicam. Sent. 4. dist. 13. Polyc. lib. 3. tit. 9. ex Paschasio.*

a *Joan. 6.* b *recreantur.* c *digneris: Polyc.* d *Lanfran. ibid. Guitmundus l. 3. Alger. l. 1. cap. 11. & 12. Sent. 4. dist. 11. Ivo p. 2. c. 9.*

stem *a* ponitur, quando non solum ore corporis, sed etiam ore cordis hauritur. *Item dial.* 4. *c.* 58. §. 1. Hæc salutaris *b* victima illam nobis mortem unigeniti per mysterium reparat, qui licet resurgens *c* a mortuis jam non moritur, & mors ei ultra non dominabitur: tamen in semetipso immortaliter & incorruptibiliter vivens, pro nobis iterum in hoc mysterio moritur α. Ejus quippe ibi corpus sumitur, ejus caro in populi salutem *d* patitur, ejus sanguis non jam in manus infidelium, sed in ora fidelium funditur. Hinc ergo pensemus, quale sit pro nobis hoc sacrificium, quod pro absolutione nostra passionem unigeniti filii semper imitatur. Quis enim fidelium habere dubium possit, in ipsa immolationis hora ad Sacerdotis vocem cœlos aperiri? in illo Jesu Christi mysterio Angelorum choros adesse? summa *e* & ima sociari, terrena cœlestibus jungi, unumque ex invisibilibus atque visibilibus fieri? *Idem.* §. 2. Uno β, inquit, eodemque *f* tempore ac momento in cœlo rapitur ministerio Angelorum corpori Christi consociandum, & ante oculos Sacerdotis in altari videtur. *& infra.* §. 3. Tanta *b* est Ecclesiæ unitas in Christo, ut unus ubique sit panis corporis Christi, & unus sit calix sanguinis ejus. Calix enim, quem Sacerdos catholicus sacrificat, non est alius, nisi ipse, quem Dominus Apostolis tradidit: quia sicut divinitas verbi Dei una est, quæ totum implet mundum; ita licet multis locis & innumerabilibus diebus illud consecretur corpus, non sunt tamen multa corpora Christi, neque multi calices, sed unum; corpus Christi, & unus sanguis cum illo, quod sumpsit in utero Virginis, & quod dedit Apostolis. Divinitas enim verbi replet illud, quod ubique est, & conjungit, & facit, ut sicut ipsa una est, ita conjungatur corpori Christi, & unum corpus ejus sit in veritate. Unde animadvertendum est, quia sive plus, sive minus quis inde percipiat, omnes æqualiter corpus Christi integerrime sumunt, & generaliter omnes, & specialiter unusquisque. *Item.* §. 4. Mysterium fidei dicitur *b*: quia credere debes, quod ibi salus nostra consistit. Providens enim nobis Dominus dedit hoc sacramentum salutis, ut quia nos quotidie peccamus, & ille jam mori non potest, per istud sacramentum corporis sui peccatorum remissionem consequamur. Quotidie enim ipse comeditur & bibitur in veritate: sed integer, & vivus, atque immaculatus manet γ: & ideo magnum, & pavendum est mysterium; quia aliud videtur, & aliud intelligitur. Sed cum mysterium sit, unde corpus & sanguis dicitur? figuram panis & vini habet, faciente Domino: quia non habemus in usu carnem crudam comedere, & bibere sanguinem.

Corr. Rom. ¶ α Moritur. *In originali est*, sacræ oblationis immolatur. *Sed ob glossam non est mutatum.*

¶ β Uno, inquit,] *Hæc habentur apud Alcuinum in lib. de divinis officiis, cap. de celebratione Missæ, qui Gregorium citat.*

¶ γ Manet:] *Quæ post hoc verbum sequuntur apud Alcuinum, sic habent:* Mysterium est, quod] aliud videtur, & aliud intelligitur. Quod videtur, speciem habet corporalem: quod intelligitur, fructum habet spiritalem. Sed cum mysterium sit, unde corpus & sanguis Christi dicitur? Consulens omnipotens Deus infirmitati nostræ, qui non habemus usum comedere carnem crudam, & sanguinem bibere, facit, ut in pristina remaneant forma illa duo munera: & est in veritate corpus Christi, & sanguis, sicut ipse dicit.

C. LXXIV. *Post consecrationem licet figura panis & vini remaneat, tamen nihil est ibi, nisi corpus & sanguis Christi.*

Item Ambrosius *a*.

OMnia *b* quæcunque voluit Dominus, fecit in cœlo & in terra.) Et quia voluit, licet figura panis & vini hic sit, omnino nihil aliud, quam caro Christi, & sanguis post consecrationem credenda sunt. Unde ipsa Veritas ad discipulos *c*: *Hæc, inquit, caro mea, est pro mundi vita.* Et, ut mirabilius loquar, non alia plane, quam quæ nata est de Maria, & passa in cruce, & resurrexit de sepulchro: hæc, inquam, ipsa est. Et ideo Christi caro est, quæ pro mundi vita adhuc odie offertur, & cum digne percipitur, vitam *d* utique æternam in nobis operatur. Panem α quidem *e* istum, quem sumimus in mysterio, *illum utique intelligo panem*, qui manu Sancti Spiritus formatus est in utero Virginis, & igne passionis decoctus in ara crucis. Panis *f* enim Angelorum factus est cibus hominum: unde ipse ait *g*: *Ego sum panis vivus, qui de cœlo descendi.* & item: *Panis, quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita.* Ex his namque duabus sententiis aperte datur intelligi, quia panis ille & ille, non duo, sed unus panis, & una caro, proculdubio unum corpus efficitur: illud vere, illud sane, quod sumptum est de Virgine, quod passum est, & sepultum, quod surrexit, & in cœlum ascendit, & sedet ad dextram Dei Patris, & quod est venturum judicare vivos & mortuos.

Corr. Rom. ¶ α Panem quidem] *Hæc usque ad finem, quæ a Magistro etiam referuntur, non leguntur hoc loco apud Paschasium, aut Rabanum. Sed simile quiddam habetur apud Petrum Chrysologum sermon.* 67.

C. LXXV. *Quamvis quotidie manducatur Christus, integer tamen permanet vivus.*

Item Augustinus *ex* h *sermone de verbis Domini.*

QUi *i* manducat me, vivit propter me.] Non ergo, fratres, timeamus manducare panem istum, ne forte finiamus illum, & postea, quod manducemus, non inveniamus. Manducatur Christus: vivit manducatus, quia surrexit occisus: nec quando manducamus, partes de illo facimus. Et quidem in sacramento sic fit: & norunt fideles, quemadmodum manducent carnem Christi. Unusquisque accipit partem suam, unde & ipsa gratia partes vocantur. Per partes manducatur in sacramento, & manet integer totus in cœlo: manet integer totus in corde tuo. Totus enim erat apud patrem, quando venit in Virginem: implevit illam, nec recessit ab illo. Veniebat in carnem, ut eum homines manducarent, & manebat integer apud patrem, ut Angelos pasceret.

Corr. Rom. ¶ *Hæc eadem fere habentur sup. c.* qui manducat. *& c.* invitat.

C. LXXVI. *Corpus & sanguinem Christi secundum se nulli edere licet.*

Item Hieronymus *in* k *Leviticum.*

DE hac quidem hostia, quæ in Christi commemoratione mirabiliter fit, edere licet: de illa vero, quam Christus in ara crucis obtulit, secundum se nulli edere licet.

C. LXXVII. *Corpus Christi in singulis portionibus singuli totum accipiunt.*

Item in sermone Dominicæ quintæ post Epiphaniam.

SInguli *l* accipiunt Christum Dominum, & in singulis portionibus totus est: nec per singulos *m* minuitur, sed integrum se præbet in singulis.

a *Exod.* 12. b *al. singulavit*, c *Rom.* 6. d *partitur*, *vera lectio.* e *summis ima.* f *Alcuinus de div. offic. p.* 87. *&* 99. g *Remigius Episc. Antissiod. in can. Missæ.* h *al. est.*

a *Ex lib.* 4. *de sacramentis, c.* 4. *&* 6. *Paschasius in cod. lib. c.* 1. *Rabanus c.* 3. b *Psal.* 134. c *Joan.* 6. d *al. vita æterna in nobis reparatur.* e *Petrus Chrysologus serm.* 67. f *Psal.* 77. g *Joan.* 6. h *Beda* 1. *Cor.* 10. *& ibi gloss. ordin. i sup. cod. innuitat. Ivo part.* 2. *c.* 8. k *Origenes hom.* 7. *super Leviticum an.* 217. *in Ægypto.* l *Alger. l.* 1. *c.* 15. *Guitmund. l.* 1. *col.* 6. *Sent.* 4. *dist.* 12. m *al. singulas.*

Corr.

Corr. Rom. ¶ *Habetur in Missali Ambrosiano in præfatione Dominicæ quintæ post Epiphaniam* a, *& in antiquis etiam præfationibus, in præfatione ejusdem Dominicæ. Ex Ambrosio citant Algerus & Ivo, quamvis Magister ex Hieronymo. Guitmundus ait esse ex præfatione, quæ per totum orbem Latinum decantatur.*

CAP. LXXVIII. *De eodem.*

Item Hilarius.

UBi *b* pars est corporis, est & totum. Eadem ratio est in corpore Domini, quæ in manna, quod in ejus figura præcessit, de quo dicitur *c*: *Qui plus collegerat, non habet amplius, neque qui minus paraverat, invenit minus.* Non est omnino quantitas visibilis in hoc æstimanda mysterio, sed virtus sacramenti spiritualis.

C. LXXIX. *Corpus Christi, quod sumitur, & figura est in specie, & veritas in substantia.*

Idem.

COrpus *d* Christi, quod sumitur de altari, figura est, dum panis & vinum extra videtur: veritas autem, dum corpus & sanguis Christi in veritate interius creditur.

Corr. Rom. ¶ *Ivo etiam citat ex Hilario, & ſ. cad. c. in Christo. in extremo, refertur una cum verbis Hilarii: apud quem tamen non est inventum. Algerus citat Augustinum de sacramento altaris. Idem fere habetur apud Paschasium, c. 4. & cæteros, qui hoc idem sacramentum tractant.*

C. LXXX. *Carnem vivificatricem, & ipsius verbi propriam factam in altari accipimus.*

Item *ex symbolo* e *Ephesino*.

NEcessario *f* igitur & hoc adjicimus. Annunciantes enim secundum carnem mortem unigeniti filii Dei, id est Jesu Christi & resurrectionem ejus, & in cœlos ascensionem pariter confitentes, incruentam celebramus in Ecclesiis sacrificii servitutem. Sic etiam ad mysticas benedictiones accedimus, & sanctificamur participes sancti corporis, & pretiosi sanguinis Christi omnium nostrum redemptoris effecti, non ut communem carnem percipientes (quod absit) nec, ut viri sanctificati, & verbo conjuncti secundum dignitatis unitatem, aut sicut divinam possidentis habitationem, sed vere vivificatricem, & ipsius verbi propriam factam.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc in nimias prope angustias conclusum, suæ integritati restitutum est, potissimum ex originali.*

C. LXXXI. *Quomodo manna & aqua de petra fuit idem cum nostro cibo & potu.*

Item Augustinus *tract. 26. ad c. 6. Joannis.*

INquit *g* Apostolus *h*: *Omnes eandem escam spiritalem manducaverunt.* Spiritalem utique eandem: nam corporalem aliam, quia illi manna, nos aliud. Et adjungit: *& omnes eundem potum spiritalem biberunt.* Aliud illi, aliud nos: sed specie visibili. Quod tamen idem in virtute spirituali.

Corr. Rom. ¶ *Plenius hæc res a B. Augustino exponitur. Sed Ivo habet fere, ut Gratianus.*

C. LXXXII. *Quod veritatem Dominici corporis & sanguinis sumimus.*

Item Hilarius *de* i *Trinitate, lib.* 8.

23 ps. IN *k* Christo pater, & Christus in nobis unum in his esse non faciunt. Si vere igitur carnem corporis nostri Christus assumpsit, & vere homo ille, qui ex Maria natus fuit, Christus est *l*, nosque vere sub mysterio carnem corporis ejus sumimus, & per hoc unum erimus, quia pater in eo est, & ille in nobis, quomodo voluntatis unitas asseritur, cum naturalis per sacramentum proprietas perfectæ sacramentum sit unitatis? Non est humano, aut seculi sensu in Dei rebus loquendum, neque per violentam *a*, atque impudentem prædicationem, dictorum cœlestium sanitati, alienæ, atque impiæ intelligentiæ perversitas est extorquenda. Quæ *a* scripta sunt, legamus, & quæ legerimus intelligamus: & tunc perfectæ fidei officio fungemur. De naturali enim in nobis Christi veritate, quæ dicimus, nisi ab eo discimus *b*, stulte atque impie dicimus. Ipse enim ait *c*: *Caro mea vere esca est, & sanguis meus vere est potus. Qui edit carnem meam, & bibit sanguinem meum, in me manet, & ego in eo.* De veritate carnis & sanguinis non est relictus ambigendi locus. Nunc enim & ipsius Domini professione, & fide nostra vere caro est, & vere sanguis est: & hæc accepta, atque hausta id efficiunt, ut & nos in Christo, & Christus in nobis sit. Anne hoc veritas non est? Contingat plane his verum non esse, qui Christum Jesum verum esse Deum negant. Est ergo in nobis ipse per carnem, & sumus in eo, dum secundum hoc, quod nos sumus, in Deo est. §. 1. Quod autem in eo per sacramentum communicatæ carnis & sanguinis simus, ipse testatur, dicens: d *Et hic mundus jam me non videt: vos autem me videbitis, quoniam ego vivo, & vos vivetis: quoniam ego in patre meo, & vos in me, & ego in vobis.* Si voluntatis tantum unitatem intelligi vellet, cur gradum quendam, atque ordinem consummandæ unitatis exposuit? nisi, ut cum ille in patre per naturam divinitatis esset, nos contra in eo per corporalem ejus nativitatem, & ille rursus in nobis per sacramentorum inesse mysterium crederetur: ac sic perfecta per mediatorem unitas doceretur: cum nobis in se manentibus ipse maneret in patre, & in patre manens, ipse maneret in nobis: & ita ad unitatem patris proficeremus, cum eo qui naturaliter secundum nativitatem inest, nos quoque in eo naturaliter inessemus, ipso in nobis naturaliter permanente. §. 2. Quod autem in nobis naturalis hæc unitas fit, ipse ita testatus *e* est: *Qui edit carnem meam, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in eo.* Non enim quis in eo erit, nisi in quo ipse fuerit, ejus tantum in se assumptam habens carnem, qui suam sumpserit. Perfectæ autem hujus unitatis sacramentum superius jam docuerat, dicens *f*: *Sicut misit me vivens pater, & ego vivo per* g *patrem, & qui manducaverit meam carnem, & ipse vivet per me.* Vivit ergo per patrem, & quomodo per patrem vivit, eodem modo nos per carnem ejus vivemus. Omnis enim comparatio ad intelligentiæ formam præsumitur, ut id, de quo agitur, secundum propositum exemplum assequamur. §. 3. Hæc ergo vitæ nostræ causa est, quod in nobis carnalibus manentem per carnem Christum habemus, victuris nobis per eum ea conditione, qua vivit ille per patrem. Si ergo nos naturaliter secundum carnem per eum vivimus, id est, naturam suæ carnis adepti, quomodo non naturaliter secundum spiritum in se patrem habeat, cum vivat ipse per patrem? *Item infra.* §. 4. Hæc autem idcirco commemorata a nobis sunt, quia voluntatis tantum inter patrem & filium unitatem hæretici mentientes, unitatis nostræ ad Deum utebantur exemplo, tanquam nobis ad filium, & per filium ad patrem obsequio tantum, ac voluntate religionis unitis, nulla per sacramentum carnis & sanguinis naturalis communionis proprietas indulgeretur: cum & per honorem nobis datum Dei filii, & permanentem in nobis carnaliter filium, & in eo nobis corporaliter & inseparabiliter unitis mysterium veræ ac natu-

a *al. Theophaniam.* b *Simile apud Eusebium Emissenum homil. 16. quæ est quinta de Pascha, seu de corpore & sanguine.* c *Exod. 16.* d *Infr. sad. in Christo.* e *Ex epist. Cyrilli, & Synodi Alexandrinæ ad Nestorium, quæ præponitur Ephesino Concil.* f *Paschasius in epist. ad Burdegurdum. Lanfrancus. Guitmundus l. 3. Alger. l. 1. c. 10. Ivo p. 2. c. 4.* g *Ivo p. 2. c. 4.* h *1. Corinth. 10.* i *Beda 1. Cor. 10.* k *Alger. l. 1. c. 3. Guitmundus l. 3. Ivo part. 2. c. 4.*

a *al. violentiam.* b *al. dicimus.* c *Joan. 6.* d *Joan. 14.* e *Joan. 6.* f *Joan. 6.* g *al. propter.*

ralis untiatis sit prædicandum. *Idem* β. §. 1. Corpus α Christi, quod sumitur de altari, figura est, dum panis & vinum extra videtur: veritas autem, dum corpus & sanguis Christi in veritate interius creditur.

Corr. Rom. ¶ α Quæ scripta] *Addita hæc sunt usque ad vers.* De naturali. *ex ipso originali, itemque alia nonnulla, quæ facere videbantur ad sententiæ integritatem.*

¶ β Idem] *Antea legebatur*, id est. *Emendatum est ex vetustis codicibus. De hoc autem loco notatum est supr. cad. cap.* corpus.

C. LXXXIII. *Quare in sacrificio aqua vino misceatur. Item* Ambrosius *in lib. 5. de sacramentis, cap. 1.*

24 IN calicem mittitur vinum: & quid aliud? aqua. Sed ps tu mihi dicis, quomodo ergo *b* Melchisedech panem & vinum obtulit? Quid sibi vult admistio aquæ? Rationem accipe. *& paucis interjectis.* Jussit Deus Moysi, ut tangeret petram de virga: tetigit petram, & petra undam maximam fudit, sicut *c* Apostolus ait: *Bibebant autem de consequenti eos petra: petra autem erat Christus.* Non immobilis petra, quæ populum sequebatur. Et tu bibe, ut te Christus sequatur. Vide mysterium. Moyses, hoc est, Propheta: virga, hoc est, Verbum Dei. Sacerdos verbo Dei tangit petram, & fluit aqua, & bibit populus Dei. Tangit ergo Sacerdos calicem, redundat aqua in calice, salit in vitam æternam, & bibit populus Dei, qui Dei gratiam consecutus est. Didicisti ergo hoc? Accipe & aliud. *& paucis interjectis.* §. 2. De *d* latere ejus aqua fluxit & sanguis. Quare aqua? quare sanguis? Aqua, ut emundaret: sanguis, ut redimeret. Quare de latere? *e* quia unde culpa, inde gratia: culpa per fœminam, gratia per Dominum Jesum Christum. *Item c.* 3. §. 3. Audi Psalmum. Vide, quemadmodum aptus sit cœlestibus sacramentis *f*: *Dominus pascit me, & nihil mihi deerit, &c. Virga tua, & baculus tuus, ipsa me consolata sunt.* Virga imperium, baculus passio est: hoc est æterna divinitas Christi, sed etiam passio corporalis. Illa creavit, hæc redemit: *Parasti in conspectu meo mensam, &c. & populum tuum inebrians, quam præclarum est. Et infra.* §. 4. Quotiescunque bibis, remissionem accipis peccatorum, & inebriaris in spiritu. Unde & Apostolus *g* ait: [*Nolite inebriari vino, sed implemini Spiritu Sancto.*] Vino enim qui inebriatur, vacillat & titubat. Spiritu qui inebriatur, radicatus in Christo est. Et ideo præclara ebrietas, quæ sobrietatem mentis operatur. *Item* h *c.* 4. §. 5. *Fiat voluntas tua, sicut in cœlo & in terra. Panem nostrum quotidianum da nobis hodie, &c.* Sanguine Christi pacificata sunt omnia vel in cœlo, vel in terra. Sanctificatum est cœlum: dejectus est Diabolus, ubi *i* versatur homo, quem ille decepit. *Et paulo post.* §. 6. Dixi vobis, quod ante verba Christi, quod offertur, panis dicatur. Ubi Christi verba deprompta fuerint, jam non panis dicitur, sed Corpus appellatur. Quare ergo in oratione Dominica, quæ postea sequitur, ait: *Panem nostrum?* Panem quidem dixit, sed ἐπιούσιον dixit, hoc est supersubstantialem.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc ex indicatis B. Ambrosii locis confectum, & in summam redactum, ex originali emendatum est, & aliquot locis locupletatum.*

C. LXXXIV. *Veram Christi carnem, & verum Christi sanguinem manducamus & bibimus. Idem in lib. 6. de sacramentis, c. 1.*

25 SIcut verus *k* est Dei filius Dominus noster Jesus ps Christus, non quemadmodum homines per gratiam, sed quasi filius ex substantia patris: ita vera caro, sicut ipse dixit, quam accipimus, & verus ejus sanguis est α potus. *Item paulo post.* §. 1. *Ego* a *sum*, inquit, *panis vivus, qui de cœlo descendi.* Sed caro non descendit e cœlo, hoc est, carnem in terris assumpsit ex Virgine. Quomodo ergo descendit panis e Cœlo, & panis vivus? quia idem Dominus noster Jesus Christus consors est & divinitatis, & corporis. Et tu, quia accipis panem, divinæ ejus substantiæ in illo participaris *b* alimento.

Corr. Rom. ¶ α Est potus.] *Post hæc verba in originali sequitur, cap.* forte *supra eadem.*

C. LXXXV. *In sacrificio non corporalem, sed spiritualem escam accipimus. Item in lib. de his, qui mysteriis initiantur, cap. 9.*

IN c illo sacramento Christus est, quia corpus est Christi. Non ergo corporalis esca, sed spiritualis est. Unde & Apostolus de typo ejus ait *d*, quia patres nostri escam spiritualem manducaverunt, & potum spiritualem biberunt. Corpus enim Dei, corpus est spirituale: corpus Christi, corpus est divini spiritus.

C. LXXXVI. *Carnem a Christo susceptam, & corpus transfiguratum in altari offerimus. Item in sermone de Abel & Cain, id est, in lib. de incarnationis Dominicæ sacramento, cap. 4.* e

SI credas a Christo carnem esse susceptam, & offeras transfigurandum *f* corpus in altaribus, nec distinguas tamen naturam verbi *g*, & corporis, & tibi dicitur, si recte offeras, non recte autem dividas, peccasti.

C. LXXXVII. *In Cœna Christus fuit conviva & convivium. Item* Hieronymus *ad Hedibiam, quæst.* 2.

NEc *h* Moyses dedit nobis panem verum, sed Dominus Jesus ipse conviva & convivium, ipse comedens, & qui comeditur.

C. LXXXVIII. *In veritate sui corporis & sanguinis Christus suis discipulis præsentavit, quod Melchisedech sacramentaliter obtulit. Item* Hieronymus, *super Matthæum, lib. 4. ad cap. 26.*

ACcipite *i*, & comedite. Hoc est corpus meum. Postquam *k* typicum Pascha fuerat completum, & agni carnes cum Apostolis comederat, assumit panem, qui confortat cor hominis, & ad verum Paschæ transgreditur sacramentum: ut quomodo in præfiguratione ejus *l* Melchisedech summi Dei Sacerdos panem & vinum offerens fecerat, ipse quoque in *m* veritate sui corporis & sanguinis repræsentaret.

C. LXXXIX. *Christus idem est Sacerdos & sacrificium. Idem in lib. de membris Domini, al. de his, quæ Deo in scripturis attribuuntur.*

SAcerdos Dei patris dictus est filius Dei, non secundum divinitatem, sed secundum humanitatem: in qua se pro nobis per passionem & mortem suam acceptabile sacrificium Deo patri obtulit, ut ipse esset Sacerdos, qui & sacrificium.

C. XC. *Judæi credentes biberunt sanguinem, quem in cruce fuderunt. Item* Augustinus *lib. 50. hom. serm. 27. de utilitate agendæ pœnitentiæ.*

TUnc eis Petrus *n* annuntiavit eum colendum, quem crucifixerunt: ut ejus sanguinem biberent credentes, quem effuderunt sitientes.

---

a *Supr. corpus.* b *Genes.* 14. c 1. *Cor.* 10. d *Joan.* 19. e *Genes.* 2. f *Psalm.* 22. g *Ephes.* 5. h *Multis amissis.* i *ibi versatur, ubi & homo, orig.* k *Alg. l.* 1. *c.* 12. *Guitmundus l.* 3.

a *Joan.* 6. b *al. participas.* c *Alg. l.* 1. *c.* 11. d 1. *Cor.* 10. e *Genes.* 4. *secundum* 70. f *al. transfiguratum corpus in altari.* g *al. divinitatis.* h *Alg. l.* 1. *c.* 12. *Ivo p.* 2. *c.* 5. *Joan.* 6. i *Matth.* 26. k *Paschasius in eundem Matthæi locum.* l *Psal.* 103. m *al. veritatem sui.* n *Act.* 2.

C. XCI.

C. CXI. *Corpus, quod ex Virgine sumptum est, a fidelibus accipitur.*
Item Ambrosius *epist. 62. al. l. 8. epist. 1. ad Irenæum.*

CORporeum *a* illud manna nunc est *α* tanti res miraculi: quia venit, quod perfectum est: perfectum autem, panis de cœlo, corpus ex Virgine, de quo satis Evangelium te docet.

Corr. Rom. ¶ α Nunc est] *Apud B. Ambrosium sic legitur:* Et corporeum quidem illud manna hodie pleriſque in locis invenitur: sed nunc non est tanti res miraculi, quia venit &c. *Verum ob glossam non est emendatum.*

C. XCII. *Verum Christi corpus, verumque ejus sanguinem quotidie manducamus & bibimus.*
Item Augustinus *in Psalmum* 33.

ACcesserunt ad *b* Jesum Judæi, ut crucifigerent: nos ad eum accedamus, ut corpus ejus & sanguinem accipiamus. *Item infra.* §. 1. Vere magnus Dominus, & magna misericordia ejus vere, qui nobis dedit manducare corpus suum, in quo tanta perpessus est, & sanguinem bibere. *Item in Psal.* 45. *ad Judæos.* §. 2. Jam & securi bibite sanguinem, quem fudistis. *Item in Psal.* 65. §. 3. Ipsum sanguinem, quem per insaniam fuderunt, per gratiam biberunt. *Item* c *in Psal.* 98. §. 4. De carne Mariæ carnem accepit. Et quia in ipsa carne hic ambulavit, & ipsam carnem nobis manducandam ad salutem dedit. Nemo autem illam carnem manducat, nisi prius adoraverit. *Item* d *in Psal.* 33. §. 5. *David* e *ferebatur a manibus suis.* Manibus suis nemo portatur. Quomodo intelligatur in ipso David, secundum literam non invenimus: in Christo autem invenimus. Ferebatur enim Christus manibus suis, quando commendans ipsum corpus suum ait: *Hoc est corpus meum.* Ferebatur *f* enim illud corpus in manibus suis. *Idem super Joannem tract.* 31. §. 6. Quousque biberent sanguinem, quem fuderant, de sua salute desperaverunt. *Idem in Psal.* 54. §. 7. Judæi pascebantur tanquam de pœna Domini. Nam & nos de cruce Domini pascimur, quia corpus ipsius manducamus. *& infra.* Habent ergo impii epulas suas, habent & pii suas. Audi epulas piorum: *Beati* g, *qui esuriunt & sitiunt justitiam.*

Corr. Rom. ¶ α Ferebatur] *In Græca vulgata est,* παραφέρετο, *id est,* collabebatur.

C. XCIII. *Pro infirmitatibus Eucharistiam Presbyter semper habeat paratam.*
Item ex Concilio Wormacienſi *h*.

27 PResbyter *i* Eucharistiam semper habeat paratam, ps ut quando quis infirmatus *α* fuerit, statim cum communicet, ne sine communione moriatur.

Corr. Rom. ¶ α Infirmatus fuerit,] *Apud Burchardum & Ivonem (qui item citant Concilium Wormacienſe, c. 5.) & in capitularibus l. 1. c. 161. ubi habetur, post ista verba interponuntur hæc,* aut parvulus infirmus fuerit.

C. XCIV. *Pœnitentia ejus, qui non bene sacrificium custodit.*
Item ex Concilio Arelatensi *k*.

26 QUi *l* bene non custodierit sacrificium, & mus, ps vel aliquod aliud animal illud comederit, quadraginta diebus pœniteat. Qui autem perdiderit illud in Ecclesia, aut pars ejus ceciderit, & non inventa fuerit, triginta dies pœniteat.

C. XCV. *Histrionibus sacra non committantur mysteria.*
Cyprianus *Eucratio fratri salutem, lib. 1. epist. 10.*

28 PRo dilectione *a* tua, & verecundia mutua consups lendum me existimasti, frater charissime, quid mihi videatur de histrione quodam, qui apud vos constitutus, in ejusdem adhuc artis suæ dedecore perseverat, & Magister & Doctor non erudiendorum, sed perdendorum puerorum, id quod male didicit, cæteris quoque insinuat: an talis debeat communicare nobiscum? Quod ego puto nec Majestati divinæ, nec Evangelicæ disciplinæ congruere, ut pudor & honor Ecclesiæ tam turpi & infami contagione fœdetur.

C. XCVI. *Post conversionem non est deneganda gratia communionis.*
Item ex Concilio Carthaginenſi III. *c.* 35.

SCenicis *c* atque histrionibus, cæteriſque hujusmodi personis, vel apostaticis conversis, vel reversis ad Dominum, gratia vel reconciliatio non negetur.

C. XCVII. *Presbyter in altari Missam non celebret, in quo eadem die Episcopus celebravit.*
Item ex Concilio Urbico. *d*

IN *e* altari, in quo Episcopus Missam cantavit, Presbyter eodem die aliam celebrare non præsumat.

DISTINCTIO III.

De Festis & Ecclesiasticis ceremoniis promulgandis & observandis.

C. I. *Tempora feriandi in Missa sunt Laicis nuntianda.*
Item ex Concilio Lugdunensi.

1 PRonuntiandum *f* est Laicis *α*, ut sciant tempora ps feriandi per annum, id est, omnem Dominicam a vespera usque ad vesperam, ne Judaismo capiantur. Feriandi vero per annum isti sunt dies, Natalis Domini, sancti Stephani, sancti Joannis Evangelistæ, Innocentium, sancti Sylvestri, octavæ *g β* Domini, & Theophaniæ *h*, Purificatio sanctæ Mariæ, sanctum Pascha cum tota hebdomada, Rogationes tribus diebus, Ascensio Domini, sancti dies Pentecostes, sancti Joannis Baptistæ, duodecim Apostolorum, maxime tamen sanctorum Petri & Pauli, qui mundum sua prædicatione illuminaverunt, sancti Laurentii, Assumptio sanctæ Mariæ, Nativitas sanctæ Mariæ, Dedicatio Ecclesiæ *i*, Sancti Michaelis Archangeli, Dedicatio cujuscunque Oratorii, & omnium Sanctorum, & sancti Martini, & illæ festivitates, quas singuli Episcopi in suis Episcopatibus *k* cum populo collaudaverint, quæ vicinis tantum circummorantibus indicendæ sunt, non generaliter omnibus. Reliquas vero festivitates per annum non sunt cogendi ad feriandum, nec prohibendi. Indictum vero jejunium quando fuerit denuntiatum, ab omnibus observetur.

Corr. Rom. ¶ α Laicis,] *Hæc vox abest a Vaticanis exemplaribus, Burchardo & Ivone.*

¶ β Octavæ Domini,] *Ita in pleriſque vetustis exemplaribus, & in Capitularibus, & apud Ivonem, & cæteros fere veteres scriptores, excepto Burchardo. Ac nihilominus ipsa octava dies ipsius Natalis significatur. Cur autē numero multitudinis proferatur, declarat Alcuinus in* c. de octava Domini.

C. II. *In Sanctorum solennitatibus, divinis officiis, non saltationibus, vel cantilenis, populi debent vacare.*
Item ex Concilio Toletano III. *c.* 23.

a *Lanfran. Ivo p.* 2. *c.* 9. b *Lanfranc. Guitmundus l.* 3. *Alg. l.* 1. *c.* 9. *&* 12. *Ivo p.* 2. *c.* 9. c *Et serm.* 4. *de S. Stephano.* d *Concione prima.* e 1. *Reg.* 21. f *Ferebat, erig.* g *Matth.* 5. h *In Cap. l.* 5. *c.* 161. i *Burch. l.* 5. *c.* 10. *Ivo p.* 2. *c.* 20. *Pann. l.* 1. *c.* 148. k *al. Aurelianensi.* l *Burch. l.* 5. *c.* 51. *Ivo p.* 2. *c.* 60. *Pan.* 2. *l.* 1. *c.* 157.

a *Burch. l.* 5. *c.* 21. *Ivo p.* 2. *c.* 31. *& p.* 11. *c.* 83. *Pann. l.* 1. *c.* 153. b *Et in Afric. c.* 12. c *Burch. l.* 4. *c.* 36. *Ivo p.* 1. *c.* 230. d *Concil. Antissiod. c.* 10. e *Burch. l.* 3. *c.* 226. *Ivo p.* 3. *c.* 270. *Pann. l.* 2. *c.* 35. f *Cod. de fer. l. omnes dies. Novell. Leon.* 54. *Mogunt.* 1. *c.* 36. *Capit. l.* 1. *c.* 164. *& l.* 2. *c.* 35. *Burch. l.* 2. *c.* 77. *Ivo p.* 4. *c.* 14. *Balsamon ad tit.* 7. *Nomocanonis.* g *Octava Natalis Domini.* h *al. Epiphaniæ.* i *al. Basilicæ.* k *al. Episcopiis.*

Inte-

IRreligiosa *a* consuetudo est, quam vulgus per Sanctorum solennitates agere consuevit: Populi, qui debent officia divina attendere, saltationibus & turpibus invigilant canticis, non solum sibi nocentes, sed & religiosorum officiis perstrepentes *b*. Hoc etenim, ut ab omnibus *c* provinciis depellatur, Sacerdotum & Judicum a Concilio sancto curæ committitur.

C. III. *Ante Ascensionem Domini tribus diebus Litaniæ celebrantur.*

Item ex Concilio Aurelianensi I. *cap.* 29.

ROgationes *d* id est, Litanias, ante Ascensionem Domini placuit celebrari, ita ut præmissum *e* triduanum jejunium in Dominicæ Ascensionis solennitate solvatur. Per quod triduum servi & ancillæ ab opera relaxentur, quo magis plebs universa conveniat. Quo triduo omnes abstineant, & quadragesimalibus cibis utantur.

C. IV. *Episcopus die Dominico non desit Ecclesiæ.*

Item ex Concilio *f* eodem, *c.* 33.

EPiscopus *g*, si infirmitate non fuerit impeditus, Ecclesiæ, cui proximus fuerit, die Dominico deesse non debet.

C. V. *Hos dies civibus in villa celebrare non licet.*

Item ex eodem, *c.* 27.

NUlli civium Paschæ, Natalis Domini, & Quadragesimæ α solennitatem in villa liceat celebrare, nisi quem infirmitas probabitur tenuisse.

Corr. Rom. ¶ α Et Quadragesimæ] *Sic etiam in originali impresso. Sed Ivo habet*, vel Quinquagesimæ. *Burchardus*, vel Pentecostes, *& ita est in Concilio Agathensi, c.* 63. *& in Arvernensi, c.* 14.

C. VI. *Ante solennitatem Paschæ Quadragesima est celebranda.*

Item ex eodem Aurelianensi, *c.* 26.

SAcerdotibus omnibus est decretum, ut ante Paschæ solennitatem non Quinquagesima, sed Quadragesima teneatur.

C. VII. *Quinta feria ultimæ septimanæ Quadragesimæ jejunium solvi non licet.*

Item ex Concilio *h* Martini Papæ Bracharensis, *c.* 50.

NOn licet quinta feria novissimæ septimanæ jejunium solvere, & omnem exhonorare Quadragesimam, sed sincere *i* abstinentes totam Quadragesimam peragere.

CAP. VIII. *De eodem.*

Item ex Concilio *k* Laodicensi, *c.* 50.

NOn oportet *l* in Quadragesima, quinta feria ultimæ hebdomadæ jejunium dissolvi, & totam Quadragesimam inhonorari: sed per totos hos dies jejunare, & escis abstinentiæ convenientibus, id est, aridioribus uti.

C. IX. *Exceptis diebus Dominicis in Quadragesima non solvatur jejunium.*

Item ex Concilio Agathensi, *c.* 12.

PLacuit, ut omnes Ecclesiæ filii, exceptis diebus Dominicis in Quadragesima etiam die Sabbathi *m* sacerdotali oratione α, & discretionis communione jejunent.

Corr. Rom. ¶ α Oratione,] *In Concilio legitur*, ordinatione, & districtionis *n* comminatione jejunent: *sed ob glossam non est mutatum.*

a *Ivo p.* 4. *c.* 12. b *abest ab origin.* c *omni Hispania, orig. Beda de officiis, tomo* 7. d *Albinus pag.* 67. *Burch. lib.* 14. *c.* 17. *Ivo p.* 4. *c.* 11. e *al. post Missam.* f *Conc. Arvernense, c.*14. *Et Agathense, c.*63. g *Burch. l.* 2. *c.* 75. *& l.* 19. *c. de sacrilegio. Ivo p.* 4. *c.* 12. h *In Capit. græc. Synod.* i *Fortasse sicera, ut* 33. *q.* 2. *c.* 8. *id est, sine vino & medone.* k *Et in Syn. cap.*29. l *Burch. l.* 13. *c.* 8. *Ivo p.*4. *c.* 41. m *al. sabbatho.* n *al. distinctionis.*

C. X. *Nec in die Dominico, nec in diebus Pentecostes in oratione genua flectantur.*

Item ex Concilio Nicæno, *c.* 20.

QUoniam *a* sunt in die Dominica quidam ad orationem genua flectentes, & in diebus Pentecostes, statutum est a sancta Synodo (quoniam consona, & conveniens per omnes Ecclesias custodienda consuetudo est,) ut stantes ad orationem vota Domino reddamus.

C. XI. *Quo tempore ab esu carnium sit abstinendum.*

Item Leo Papa IV.

2 ps DE esu carnium apud vos *b* vetustissima, & non improbanda traditio semper est tenenda, ut a cœnæ termino, quæ fit in principio noctis quartæ feriæ, quæ luscescit in quarta feria, usque in diluculum quintæ feriæ, & similiter a cœna noctis sextæ feriæ, quæ luscescit in sexta feria, non imperite jejunatio usque ad Sabbathi lucem, quantum de diei parte aliquis jejunare maluerit vel debuerit, protendatur.

C. XII. *Nec die Sabbathi feriandum, nec die Dominico lavacrum est prohibendum.*

Item Gregorius c *dilectissimis civibus Romæ, lib.* 11. *epist.* 3. (*an.* 602.)

3 ps PErvenit *d* ad me quosdam perversi spiritus homines prava inter vos aliqua, & sanctæ fidei adversa seminasse, ita ut die Sabbathi aliquod operari prohiberent. Quos quid aliud, nisi Antichristi prædicatores dixerim? qui veniens diem Sabbathum, atque Dominicum ab omni faciet opere custodiri. Quia enim mori se, & resurgere simulat, haberi in veneratione vult diem Dominicum: & quia judaizare populum compellit, ut exteriorem legis ritum revocet, & sibi Judæorum perfidiam subdat, coli vult Sabbathum. *& paulo post.* §. 1. Aliud quoque ad me perlatum est, vobis a perversis hominibus esse prædicatum, ut Dominico die nullus debeat lavari. Et quidem si pro luxuria, & pro voluptate quis lavari appetit, hoc fieri nec reliquo quolibet die concedimus. Si autem pro necessitate corporis, hoc nec die Dominico prohibemus.

C. XIII. *Ob reverentiam sepulturæ Dominicæ Sabbatho jejunare debemus.*

Item Innocentius Papa, *epistola prima ad Decentium, c.* 4. (*an.* 416. *Roma in Umbriam.*)

4 ps SAbbatho vero *e* jejunandum esse, ratio evidentissima demonstrat. Nam, si diem Dominicum ob venerabilem resurrectionem Domini nostri Jesu Christi non solum in Pascha celebramus, verum etiam per singulos circulos hebdomadarum, ipsius diei imaginem frequentamus, ac sexta feria propter passionem Domini jejunamus, Sabbathum prætermittere non debemus, quoniam *f* inter tristitiam & lætitiam temporis illius videtur inclusum. Nam utique constat Apostolos biduo isto & in mœrore fuisse, & propter metum Judæorum se occuluisse. Quod utique non dubium est in tantum eos jejunasse biduo memorato, ut traditio Ecclesiæ habeat isto biduo sacramenta penitus non celebrari. Quæ utique forma per singulas tenenda est hebdomadas, propter id, quod commemoratio diei illius semper est celebranda. Quod si putant semel, atque uno Sabbatho jejunandum, ergo & Dominica, & sexta feria semel in Pascha erit utique celebranda.

C. XIV. *Die Dominica, & quinta feria non est celebrandum jejunium.*

Item Melchiades *g* Papa *ad Episcopos Hispaniarum, cap.* 3.

a *Burch. l.* 2. *c.* 88. *Ivo p.*4. *c.* 18. *Pann. l.*2. *c.*174. b *nos, Grat.* c *Et Nicolaus Papa ad consulta Bulgarorum, cap.*10. d *Ivo p.*4. *c.*6. *Pann. l.*2. *c.*169. e *Aurel. in præfat. c.* 1. *Polyc. l.* 3. *tit.* 25. *Ivo p.*4. *c.*28. *Pann. l.*2. *c.*137. f *al. quod, orig.* g *al. Miltiades.*

Jeju-

5 JEjunium *a* Dominici diei, & quintæ feriæ nemo ce-
ps lebrare debet, ut inter jejunium Christianorum, & Gentilium, veraciter credentium, & infidelium, atque hæreticorum vera, & non falsa discretio habeatur.

CAP. XV. *De eodem.*

Item ex Concilio Cæsarauguſtano, *c.* 2. b (*an.* 380. *in Hispan.*)

NE quis jejunet die Dominica causa timoris *a*, aut persuasionis, aut superstitionis: nec Quadragesimarum diebus ab Ecclesiis fideles desint: nec habitent in latibulis cubiculorum, ac montium, qui in suspicionibus perseverant: sed exemplum, & præceptum custodiant Sacerdotum, & ad alienas villas agendorum conventuum causa non conveniant. Ab universis Episcopis dictum est: anathema sit, qui hæc commiserit.

Corr. Rom. ¶ *a* Timoris] *Hoc exponitur in gloſſa. Sed in Concilio est*, causa temporis, *id est*, *quoniam dies Dominicus sit. De qua re habetur supr. dist.* 30. *cap.* ij quis tanquam. *& cap. fin. Legitur etiam in Pontificali Damasi, ideo Miltiadem sanxisse, ne quis die Dominico, aut feria quinta jejunaret: quia eos dies pagani, quasi sacrum jejunium celebrabant. Et apud Burchardum, l.* 19. *imponitur pœnitentia ei, qui die Dominica jejunet propter abstinentiam & religionem.*

C. XVI. *Quarta & sexta feria sunt servanda jejunia.*

Item ex dictis S. Apollonii. (*an.* 388. *in Ægypto.*)

6 JEjunia *c* sane legitima, id est, quarta & sexta fe-
ps ria non sunt solvenda, nisi grandis aliqua necessitas fuerit: quia quarta feria Judas de traditione Domini cogitavit, & sexta feria crucifixus est Salvator. Videbitur ergo, qui in his diebus sine aliqua necessitate solverit statuta jejunia, vel cum tradente tradere Salvatorem, vel cum crucifigentibus crucifigere. Die autem Dominica nihil aliud agendum est, nisi Deo vacandum. Nulla operatio in illa die sancta agatur, nisi tantum hymnis, & psalmis, & canticis spiritualibus dies illa transigatur.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc habetur apud Palladium in vita Apollonii Abbatis.*

C XVII. *Quinta feria ultimæ hebdomadæ Quadragesimæ pœnitentes remissionem accipiant.*

Item Innocentius Papa, *epist.* 1. *ad Decentium*, *cap.* 7.

7 DE pœnitentibus *d* vero, qui sive ex gravioribus
ps commissis, sive ex levioribus pœnitentiam gerunt, si nulla interveniat ægritudo, quinta feria ante Pascha eis remittendum, Romanæ Ecclesiæ consuetudo demonstrat. §. 1. Cæterum de pondere æstimando delictorum, Sacerdotis est, judicare, ut attendat ad confessionem pœnitentis; & ad fletus, atque lachrymas corrigentis, ac tunc jubere dimitti, cum viderit congruam satisfactionem. §. 2. Sane si quis in ægritudinem inciderit, atque usque ad desperationem devenerit, ei est ante tempus Paschæ relaxandum, ne de seculo absque communione discedat.

C. XVIII. *Singulis annis quinta feria ultimæ hebdomadæ Quinquagesimæ novum chrisma conficiatur.*

Item Fabianus Papa *orientalibus Episcopis*, *epist.* 2.

8 LIteris *e* vestris inter cætera insertum invenimus,
ps quosdam regionis vestræ Episcopos a vestro nostroque ordine discrepare, & non per singulos annos in cœna Domini chrisma conficere. *& infra.* Errant vero, qui talia excogitant, & mente vesana potius, quam recta sentientes hæc audent. *& infra.* §. 1. Sicut enim ipsius diei solennitas per singulos annos est celebranda, ita ipsius sancti chrismatis confectio per singulos annos est agenda, & de anno in annum renovanda, & fidelibus tradenda: quia novum sacramentum est per singulos annos, & jam dicto die innovandum, & vetus in sanctis Ecclesiis cremandum. Ista a sanctis Apostolis, & successoribus eorum accepimus, & vobis tenenda mandamus.

Corr. Rom. ¶ *In originali res copiosius explicatur, quam aut Gratianus, aut Ivo faciant.*

C. XIX. *Servetur ab omnibus festivitas inventionis Dominicæ crucis.*

Item Eusebius Papa, *epist.* 3.

9 CRucis Domini *a* nostri Jesu Christi, quæ nuper
ps nobis gubernacula sanctæ Romanæ Ecclesiæ tenentibus, quinto nonas Maji inventa est, in prædicto Calendarum die inventionis festum vobis solenniter celebrare mandamus.

C. XX. *Quare sit institutum, ut aqua sale conspersa sanctificetur.*

Item Alexander Papa V. *a Petro*, *epist.* 1. *c.* 5.

10 AQuam *b* sale consparsam populis benedicimus, ut
ps ea cuncti aspersi sanctificentur, & purificentur. Quod & omnibus Sacerdotibus faciendum esse mandamus. Nam si cinis vitulæ sanguine aspersus populum sanctificabat, atque mundabat: multo magis aqua sale aspersa, divinisque precibus sacrata, populum sanctificat atque mundat. Et *c*, si sale aspersa per Helisæum Prophetam sterilitas aquæ sanata est: quanto magis divinis precibus sacratus *d* sal sterilitatem rerum aufert humanarum, & coinquinatos sanctificat, atque mundat, & purgat, & cætera bona multiplicat, & insidias diaboli avertit, & a phantasmatum versutiis homines defendit?

C. XX. *Non nisi in die Dominico sanctum Pascha celebretur.*

Item Pius Papa IX. *a Petro Apostolo, in primo suorum decretalium.* e

NOsse *f* vos volumus, quod Pascha Domini die Dominico annuis temporibus *g* sit celebrandum. Istis enim temporibus Hermes Doctor fidei & scripturarum effulsit inter nos. Et licet nos idem Pascha prædicto die celebremus, quia tamen quidam inde dubitabant, ad corroborandas animas eorum, eidem Hermæ angelus Domini apparuit in habitu pastoris, & præcepit ei, ut Pascha Domini die Dominico ab omnibus celebraretur. Unde & vos Apostolica auctoritate instruimus, omnes eadem servare debere; quia & nos eadem servamus: nec debetis a capite quoquo modo dissidere.

C. XXII. *Non nisi in die Dominico sanctum Pascha celebretur.*

Item Victor Papa XIII. *a Petro, in primo decretali suo.* h (*An.* 186.)

CElebritatem *i* sancti Paschæ die Dominico agi debere, & prædecessores nostri jam statuerunt, & nos illud vobis eadem die solenniter celebrari mandamus: quia non decet, ut membra a capite discrepent, nec *k* contraria gerant. A XIV. vero luna primi mensis usque ad XXI. diem ejusdem mensis eadem celebretur festivitas. §. 1. Eodem vero tempore baptisma celebrandum est catholicum. Sed tamen, si necesse fuerit, aut mortis pe-

a *Eusebius Emiss. in Hom. Pentecostes. Polyc. ibid. Ivo p.* 4. *c.* 27. *Pannor. l.* 1. *c.* 176. b *Conc. Gangrense, c.*16. *Clemens l.* 7. *constit. c.* 24. *Smaragdus ad c.* 48. *regulæ S. Benedicti. Ivo p.* 4. *c.* 32. *Pann. l.* 2. *c.* 179. c *In syn.*6. *c.* 66. *Smaragdus ibid. Ivo p.* 4. *c.* 13. d *Cap. l.* 5. *c.* 67. *Polyc. l.* 6. *tit.* 20. *Burch. l.* 18. *c.* 18. *Ivo p.* 5. *c.*40. e *Polyc. l.* 3. *tit.* 16. *Ivo p.* 2. *c.* 73.

a *Ivo part.* 4. *cap.* 5. b *Polyc. ibid. Burch. lib.*2. *cap.* 53. *Ivo p.* 2. *c.*68. c 4. *Regum* 2. d *al. sacrata aqua.* e *Epist.*1. f *Ivo p.* 4. *c.*3. *&* 145. g *al. solennitatibus, orig.* h *Epist.*1. *ad Theophilum. Et in Aurelian.* 4. *c.* 1. i *Polyc. l.* 3. *tit.* 10. *&* 17. *Walfridus Strabo, c.* 26. *Burch. l.* 4. *c.* 3. *Ivo part.* 1. *c.* 198. *& p.* 4. *c.* 4. k *al. aut aliter gerant.*

riculum ingruerit, Gentiles ad fidem venientes quocunque loco, vel momento, ubicunque evenerit, sive in flumine, sive in mari, sive in fontibus tantum Christianæ confessione credulitatis clarificata *a* baptizentur. Ipsis quoque, quod in baptismo polliciti sunt, summopere est attendendum, ne infideles, sed fideles inveniantur. Ipsi vero, qui infidelitatis nota asperguntur, infames efficiuntur, & inter fideles minime reputantur. §. 2. Hæc vero statuta nulla debent improbitate convelli, nulla novitate mutari: quia alia est ratio causarum secularium, alia divinarum.

CAP. XXIII. *De eodem.*

Item ex Concilio Carthaginensi IV. *b cap. 65.*

PAschæ solennitas uno die & tempore celebranda est.

C. XXIV. *Dies Paschæ, Concilii formatarum subscriptione omnibus intimetur.*

Item ex Concilio Carthaginensi V. *c. 7.* (*an.* 398.)

PLacuit *c*, ut dies venerabilis Paschæ formatarum subscriptione omnibus intimetur: dies vero Concilii α xi. Cal. β Novembris servetur. Scribendum est etiam ad singularum quarumcunque provinciarum Primates, ut quandocunque apud se Concilium congregant, istum diem non impediant.

Corr. Rom. ¶ α Concilii] *In aliquot vetustis est*, & Concilii. *In originali impresso hæc est hujus capitis rubrica:* De tempore Paschali, seu Concilii. *In codice canonum in indice capitis* 40. *Concilii Africani*, diem Paschæ & diem Concilii nuntiandum. *In Græco cap.* 64. περὶ τοῦ τὴν ἡμέραν τοῦ πάσχα ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς συνόδου ἀγγέλλεσθαι: *id est*: Ut dies Paschæ in die Synodi annuncietur.

¶ β xi. Cal.) *Sic in Carthaginensi V. In Africano autem* (*etiam in codice canonum*) *& Carthaginensi Græco est*, x. Cal. Septembris.

C. XXV. *Cum in Concilio omnia statuta fuerint, futurum Pascha annunctictur.*

Item ex Concilio Bracharensi II. *c. 9.* (*an.* 572.)

PLacuit, ut postquam omnia in Concilio Sacerdotum fuerint ordinata, illud omnimodis observetur, ut superventurum *d* ipsius anni Pascha quota Calendarum die, vel quota luna debeat suscipi, a metropolitano Episcopo intimetur *e*. Quod cæteri Episcopi, vel Clerus reliquus breviculo subnotantes, unusquisque in sua Ecclesia adveniente Natalis Domini die astante populo post Evangelicam lectionem annuntient.

C. XXVI. *Per orbem universum uno die, & uno tempore Pascha celebretur.*

Item ex Concilio Arelatensi I. *quod confirmavit Papa Sylvester, cap.* 1. (*an.* 319.)

DE observatione *f* Paschæ Domini statuimus, ut uno die & tempore per omnem orbem observetur: & juxta consuetudinem literæ *g* ad omnes dirigantur.

C. XXVII. *De imaginibus Sanctorum non violandis.*

Item Gregorius *Severo Episcopo Massilienſi, lib. 9. epist. 9.* (*an.* 600.)

12 PErlatum *h* ad nos fuerat, quod inconsiderato zeps lo succensus, Sanctorum imagines sub hac quasi excusatione, ne adorari debuissent, confregeris. Et quidem, quia eas adorari vetuisses, omnino laudavimus: fregisse vero reprehendimus. Dic, frater, a quo factum Sacerdote aliquando auditum est, quod fecisti? Si α non aliud, vel illud te non debuit revocare, ne despectis aliis fratribus, solum te sanctum esse crederes, & sapientem? Aliud est enim picturam adorare: aliud per picturæ historiam, quid sit adorandum, addiscere. Nam quod legentibus Scriptura, hoc idiotis præstat pictura cernentibus: quia in ipsa etiam ignorantes vident, quid sequi debeant: in ipsa legunt, qui literas nesciunt. Unde & præcipue gentibus pro lectione pictura est.

Corr. Rom. ¶ α Si non) *Hæc usque ad vers.* Aliud *sunt addita ex originali.*

C. XXVIII. *Imagines Sanctorum memoria sunt, & recordatio præteritorum.*

Item in septima *a* Synodo, *actione 6.*

VEnerabiles imagines Christiani non Deos appellant, neque serviunt eis, ut Diis, neque spem salutis ponunt in eis, neque ab eis expectant futurum judicium: sed ad memoriam & recordationem primitivorum venerantur eas, & adorant, sed non serviunt eis cultu divino, nec alicui creaturæ.

C. XXIX. *Non in agni, sed in hominis specie Christus est figurandus.*

Item Hadrianus Papa *b Tharasio Patriarchæ, in actione* 2. *ejusdem septimæ Synodi.*

13 SExtam *c* sanctam Synodum recipio cum omnibus ps canonibus suis, in quibus dicitur: In quibus *d* picturis sanctarum imaginum agnus præcursoris digito ostensus depingitur, qui in figuram gratiæ α transit, verum nobis per legem Moysi demonstrans agnum, Jesum Christum Dominum nostrum. Antiquis ergo figuris & umbris, ad veritatis præfigurationem sanctæ Ecclesiæ traditis, vale β dicentes, gratiam & veritatem præferimus, & sic plenitudinem legis recipimus. Verum igitur agnum Dominum nostrum Jesum Christum secundum imaginem humanam amodo etiam in imaginibus pro veteri agno depingi jubemus.

Corr. Rom. ¶ *De sexta Synodo, & canonibus ipsius notatum est sup. c.* sexta Synodus.

¶ α Gratiæ transit.) *Est in epistola Hadriani, & apud Ivonem p.* 4. *c.* 122. *legitur*, in typum gratiæ assumptus est. *Apud eundem Ivonem, c.* 126. *ex Hadriano ad Carolum*, in signum relictus est gratiæ. *Græce in canone sextæ Synodi est*, ὃς εἰς τύπον παρελήφθης τῆς χάριτος: *id est*, qui in typum gratiæ assumptus est. *Sed ob glossam non est mutatum.*

¶ β Vale dicentes,) *Sic Ivo. In epistola Hadriani est*, suscipientes, *Græce* χαίρειν προσφωνοῦντες.

C. XXX. *De fide Trinitatis & Unitatis inviolabiliter servanda.*

Item Augustinus *lib.* 1. *de Trinitate, cap.* 4.

OMnes *e*, quos legere potui, qui ante me scripserunt de Trinitate, quæ Deus est, divinorum librorum veterum & novorum catholici tractatores, hoc intenderunt secundum scripturas docere, quod Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus unius ejusdemque substantiæ inseparabili æqualitate divinam insinuent unitatem, ideoque non sunt tres Dii, sed unus Deus, quamvis Pater Filium genuerit, & ideo Filius non sit, qui Pater est, Filiusque a Patre sit genitus, & ideo non sit Pater, qui Filius est, Spiritusque Sanctus nec Pater sit, nec Filius, sed tantum Patris & Filii Spiritus, Patri & Filio etiam ipse coæqualis, & ad Trinitatis pertinens unitatem: non tamen eandem Trinitatem natam de Maria Virgine, & sub Pontio Pilato crucifixam & sepultam tertia die resurrexisse, & in cœlum ascendisse; sed tantummodo Filium: nec eandem Tri-

a *al. clarificati*. b *& in Africano, cap.* 40. *& Aurasiaco, cap.* 19. c *supr. distinct.* 73. d *al. superventuri*. e *al. nuntietur*. f *Ivo p.* 4. *cap.* 19. g *literas ad omnes tu dirigas*. *orig.* h *Anselm. l.* 13. *c.* 45. *Burch. l.* 3. *c.* 36. *Ivo p.* 3. *c.* 24. *Pann. l.* 2. *c.* 56.

a *al. sexta*. b *In epist. Hadrian. ad Carolum, c.* 35. *supr. dist.* 16. c *Ivo p.* 4. *c.* 122. *& 126.* d *al. quibusdam, vera lectio, in* 6. *syn. c.* 82. e *Ivo p.* 1. *c.* 2. *Pann. l.* 1. *c.* 7.

nita-

nitatem descendisse *a* in specie columbæ super Jesum baptizatum : aut die *b* Pentecostes post ascensionem Domini sonitu facto de cœlo, quasi ferretur flatus vehemens, & linguis divisis, velut ignis sedisse super unumquemque eorum : sed tantummodo Spiritum Sanctum : nec eandem Trinitatem dixisse de cœlo *c* : *Tu es filius meus*. Sive cum baptizatus est a Joanne, sive in monte, quando cum illo erant tres discipuli, aut quando sonuit vox dicens, *Et clarificavi* d, *& iterum clarificabo*, sed tantummodo Patris vocem fuisse ad Filium factam : quamvis Pater, Filius, & Spiritus Sanctus, sicut inseparabiles sunt, ita inseparabiliter operentur.

DISTINCTIO IV.

De Baptismi Sacramento.

C. I. *Sine sacramento visibili, & fide invisibili nemo salvatur.*

Idem Augustinus *super Joannem.*

1 ps NEcessarium *e* est visibile sacramentum aquæ ad ablutionem visibilis corporis : sicut necessaria est doctrina invisibilis fidei ad sanctificationem invisibilis animæ. *Idem*. §. 1. Renascitur *f* homo *ex aqua* visibili sacramento, *& spiritu* invisibili intellectu, ut symbolum baptismi visibiliter accipiat, & spiritalem intellectum ipsius symboli perficiat *g*. Vel *ex aqua* visibili & *Spiritu* sancto.

C. II. *In baptismate concupiscentia extinguitur, non ut sit, sed ut non obsit.*

Idem *in lib.* 1. *de peccatorum meritis, & remiss. seu de baptismo parvulorum*, c. 39.

PEr baptismum Christi id agitur, ut evacuetur caro peccati. Evacuatur autem, non ut in ipsa vivente carne concupiscentia conspersa & innata repente absumatur, & non sit : sed ne obsit mortuo, quæ oberat nato. Nam si post baptismum vixerit, atque ad ætatem capacem præcepti pervenire potuerit, ibi habet, cum qua pugnet, eamque adjuvante Deo superet, si non in vacuum gratiam ejus susceperit, si reprobatus esse noluerit. Nam nec grandibus hoc præstatur in baptismo, nisi forte miraculo ineffabili omnipotentissimi creatoris, ut lex peccati, quæ inest in membris, repugnans legi mentis, penitus extinguatur, & non sit : sed, ut quicquid mali ab homine factum, dictum, cogitatum fuerit, cum eidem concupiscentiæ subjecta mente serviret, totum aboleatur, & velut factum non fuerit, habeatur.

Corr. Rom. ¶ *Restitutum est caput hoc suæ integritati, ut melius B. Augustini sententia perciperetur. Neque enim glossa impediebat.*

C. III. *Qui ex viro & muliere concipitur, cum originali peccato nascitur, nec sine baptismate salvatur.*

Idem *ad Petrum Diaconum*, c. 26.

FIrmissime *h* tene, & nullatenus dubites, omnem hominem, qui per concubitum viri & mulieris concipitur, cum peccato originali nasci, impietati subditum, mortique subjectum : & ob hoc natura iræ filium nasci, de qua dicit Apostolus *i* : *Eramus enim & nos natura filii iræ, sicut & cæteri*. A qua ira nullus liberatur, nisi per fidem mediatoris Dei & hominum hominis Jesu Christi. *Item* c. 27. §. 1. Firmissime *k* tene, & nullatenus dubites, non solum homines jam ratione utentes, verum etiam parvulos, qui sive in uteris matrum vivere incipiunt, & ibi moriuntur : sive cum de matribus nati, sine sacramento sancti baptismatis, quod datur in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, de hoc seculo transeunt, sempiterno *a* igne puniendos : quia etsi propriæ actionis peccatum nullum habuerunt, originalis tamen peccati damnationem carnali conceptione & nativitate traxerunt.

CAP. IV. *De eodem.*

Item Joannes Chrysostomus. *b*

NOn *c* potest quis gratiam vitæ cœlestis accipere, nisi prius purgatus fuerit ab omni sorde peccati per pœnitentiæ confessionem, per donum baptismi salutaris Domini & Salvatoris nostri Jesu Christi, qui est benedictus in secula seculorum.

C. V. *Sicut nunc in baptismate, ita olim in circumcisione remittebantur peccata.*

Item Gregorius *in Moralibus, lib.* 4. *cap.* 2.

QUod *d* autem apud nos valet aqua baptismatis, hoc egit apud veteres, vel pro parvulis sola fides, vel pro majoribus virtus sacrificii, vel pro his, qui de Abrahæ stirpe prodierunt, mysterium circumcisionis.

C. VI. *Originale peccatum nunc in baptismate, olim in circumcisione remittebatur.*

Item Augustinus *ad Valerium contra Julianum, de nuptiis, & concupiscentia, lib.* 2. c. 11.

EX *e* quo instituta est circumcisio in populo Dei (quod erat tunc signaculum justitiæ fidei) ad significationem *f* purgationis valebat parvulis originalis, veterisque peccati : sicut & baptismus ex illo valere cœpit ad innovationem hominis, ex quo est institutus.

C. VII. *Parvulis in baptismate offerentium prodest fides.*

Idem *de libero arbitrio, lib.* 3. *c.* 23.

ILlud *g* perscrutari homines solent, sacramentum baptismi Christi quid parvulis prosit : cum eo accepto plerumque moriuntur, priusquam ex eo quicquam agnoscere potuerunt. Qua in re satis pie, rectèque creditur, prodesse parvulo fides eorum, a quibus consecrandus offertur. Et hoc Ecclesiæ commendat saluberrima auctoritas, ut ex eo quisque sentiat, quid sibi prosit fides sua, quando in aliorum quoque beneficio α, qui propriam nondum habent potestatem, commoda sit.

Corr. Rom. ¶ α Beneficio,] *Eadem lectio est apud Ivonem, in Pannormia, & in originali ad marginem. In textu autem est*, beneficium, qui propriam non habent, potest aliena commodari,

C. VIII. *Per fidem & baptisma justificamur a peccatis.*

Idem *de baptismo parvulorum, lib.* 1. *cap.* 32. *&* 33.

FIlius Dei carnem peccati α suscepit, & pœnam sine culpa, ut in carne peccati & culpa solveretur & pœna. Per fidem ergo & baptismum ejus a peccato homo per justificationem, & a morte liberatur per resurrectionem. §. 1. Parvuli *h* etiam baptizati inter credentes reputantur per sacramenti virtutem, & offerentium responsionem. Qui vero non sunt baptizati, inter non credentes judicantur ex Evangelio Joannis : *Nisi* i *quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu Sancto, non potest introire in regnum Dei.*

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc est summa verborum B. Augustini in locis indicatis.*

---

a *Marc.* 1. b *Act.* 2. c *Marc.* 1. d *Joan.* 12. e *Ex gloss. ordin. in c.* 3. *Joan. Nisi quis.* f *in ea gloss. ad ver. ex aqua.* g *al. percipiat.* h *Tom.* 3. *& inter opera Fulgentii. Ivo part.* 1. *cap.* 26. *&* 27. *Pann. lib.* 1. *c.* 8. *&* 9. i *Ephes.* 1. k *Sent.* 4. *dist.* 4. *&* 9.

a *Ignis æterni sempiterno supplicio, orig.* b *forte Chromatius.* c *Sentent.* 4. *dist.* 12. *Supra, de pœn. distinct.* 1. *non potest.* d *Ivo p.* 1. *c.* 49. *Pann. l.* 1. *c.* 10. e *Ivo p.* 1. *c.* 50. *Pann. l.* 1. *c.* 11. f *al. sanctificationem, Grat.* g *Alger. lib.* 3. *cap.* 7. *Ivo p.* 3. *c.* 20. *Pann. l.* 2. *c.* 12. h C. 32. i *Joan.* 3.

Corr. Rom. ¶ α Carnem peccati] *Apud B. Auguſtinum longe plenius & rectius*. Dominus autem, *inquit*, in carnem ſuam non peccatum tranſtulit, tanquam venenum ſerpentis, ſed tantum tranſtulit mortem, ut eſſet in ſimilitudine carnis peccati pœna ſine culpa, unde in carne peccati, & culpa ſolveretur, & pœna. *Multum igitur intereſt inter carnem peccati, & ſimilitudinem carnis peccati. Quod explicans B. Auguſtinus, cum alibi ſæpe, tum potiſſimum ſermone* 48. *de verbis Domini: addebat tamen*, ſi ergo ſimilitudo carnis erat peccati, non caro peccati, quomodo, ut de peccato damnaret peccatum in carne? ſolet & ſimilitudo capere nomen ejus rei, cujus eſt ſimilitudo.

C. IX. *Per aquam baptiſmi de terreno fit homo cœleſtis.*

Item Ambroſius *lib.* 1. *de ſacramentis, c.* 4. *&* 5.

PEr aquam *a* baptiſmi tranſitus eſt a terrenis ad cœleſtia. Hoc eſt enim Paſcha, id eſt, tranſitus ejus, tranſitus a peccato ad vitam, a culpa ad gratiam, ab inquinamento ad ſanctificationem. Qui per hunc fontem tranſit, non moritur, ſed reſurgit. §. 1. Non omnis aqua ſanat, ſed aqua ſanat, quæ habet gratiam Chriſti. Aliud eſt elementum, aliud conſecratio: aliud opus, aliud operatio. Aqua opus eſt: operatio Spiritus Sanctus eſt. Non ſanat aqua, niſi Spiritus Sanctus deſcenderit, & aquam illam conſecraverit, ſicut legiſti, quod cum Dominus noſter Jeſus Chriſtus formam baptiſmatis daret, venit ad Joannem, & ait illi Joannes *b*: *Ego a te debeo baptizari, & tu venis ad me? reſpondit illi Chriſtus: Sine modo: ſic enim decet nos implere omnem juſtitiam*. Vide, quia *omnis* juſtitia in baptiſmate conſtituta eſt. Ergo α quare Chriſtus deſcendit, niſi ut caro iſta mundaretur, caro, quam ſuſcepit de noſtra conditione? Non enim ablutio peccatorum ſuorum Chriſto neceſſaria erat, qui peccatum non fecit: ſed nobis erat neceſſaria, qui peccato manemus obnoxii. *& paulo poſt*. §. 2. Deſcendit Chriſtus: deſcendit & Spiritus Sanctus. Quare Chriſtus prior deſcendit, poſtea Spiritus, cum forma & uſus baptiſmi hoc habeat, ut ante fons conſecretur, & tunc deſcendat, qui baptizandus eſt? *& paucis interjectis*. §. 3. Chriſtus autem ante deſcendit: ſecutus eſt Spiritus: qua ratione? ut nunquam ipſe egere Dominus JESUS ſanctificationis myſterio videretur: ſed ſanctificaret ipſe, ſanctificaret & Spiritus.

Corr. Rom. ¶ α Ergo quare] *Hæc uſque ad verſ.* Non enim, *emendata ſunt ex B. Ambroſio. Antea legebatur*, Chriſtus ad baptiſmum deſcendit, non ut caro mundaretur, quam ſuſcepit de noſtra conditione. *Multis etiam aliis locis in capite hoc reſtituta eſt vera lectio.*

C. X. *Aqua baptiſmi non purgaret peccata, niſi tactu Dominici corporis eſſet ſanctificata.*

Item Chromatius α *in Matthæum, cap.* 6. (*an.* 400. *Aquilejæ.*)

NUnquam *c* aquæ baptiſmi purgare peccata credentium potuiſſent, niſi tactu Dominici corporis ſanctificatæ fuiſſent.

Corr. Rom. ¶ α Chromatius] *Antea citabatur Chryſoſtomus, apud quem non eſt inventum, ſed in fragmentis Chromatii.*

C. XI. *Generale baptiſma non niſi ſabbatho ſancto Paſchæ & Pentecoſtes celebretur.*

Item Syricius Papa *Himerio Tarraconenſi, epiſt.* 1. d (*an.* 385.)

2 NOn ratione *e* auctoritatis alicujus, ſed ſola temeritate præſumitur, ut paſſim, ac libere natalitiis Chriſti, ſeu apparitione *a*, nec non & Apoſtolorum, ſeu Martyrum feſtivitatibus, innumeræ, ut aſſeris, plebes baptiſmi myſterium conſequantur, cum hoc ſibi privilegium & apud nos, & apud omnes Eccleſias Dominicum ſpecialiter Paſcha defendat cum ſua Pentecoſte.

CAP. XII. *De eodem.*

Item Leo Papa *univerſis Epiſcopis per Siciliam conſtitutis, epiſt.* 4. *c.* 3.

DUo *b* tempora: id eſt, Paſcha & Pentecoſte ad baptizandum a Romano Pontifice legitime ſunt præfixa. Unde, quia manifeſtiſſime patet, baptizandis in Eccleſia electis hæc duo tempora, de quibus locuti ſumus, eſſe legitima; dilectionem veſtram monemus, ut nullos alios dies huic obſervantiæ miſceatis.

Corr. Rom. ¶ *Prior pars hujus capitis uſque ad verſ.* Unde quia, *non eſt iiſdem omnino verbis in epiſtola. Sed in codice canonum eſt rubricæ loco ad hoc caput, & refertur in Concilio Moguntino* 1. *cap.* 4.

C. XIII. *Quare in prædictis temporibus baptiſma celebretur.*

Idem *in eadem epiſtola, cap.* 3.

PRoprie in *c* morte crucifixi, & in reſurrectione ex mortuis potentia baptiſmi novam creaturam condidit *d* ex veteri: ut in renaſcentibus & mors Chriſti operetur, & vita, dicente B. Apoſtolo Paulo *e*: *An ignoratis, quia quicunque baptizati ſumus in Chriſto Jeſu, in morte ipſius baptizati ſumus? conſepulti enim ſumus cum illo per baptiſmum in mortem, ut quomodo ſurrexit Chriſtus a mortuis per gloriam patris, ita & nos in novitate vitæ ambulemus. Si enim complantati facti ſumus ſimilitudini mortis ejus, ſimul & reſurrectionis erimus*, & cætera, quæ latius magiſter gentium ad commendandum ſacramentum baptiſmatis diſputavit: ut appareret ex hujus doctrinæ ſpiritu, regenerandis filiis hominum, & in Dei filios adoptandis illum diem eſſe, & illud tempus electum, in quo per ſimilitudinem, formamque myſterii ea, quæ geruntur in membris, his, quæ in ipſo ſunt capite geſta, congruerent: dum in baptiſmatis regula & mors intervenit interfectione peccati, & ſepulturam triduanam imitatur trina demerſio, & ab aquis elevatio reſurgentis inſtar *f* eſt de ſepulchro. Ipſa igitur operis qualitas docet celebrandæ generaliter gratiæ eum eſſe legitimum diem, in quo orta eſt & virtus muneris, & ſpecies actionis. §. 1. Ad cujus rei confirmationem plurimum valet, quod ipſe Dominus Jeſus Chriſtus, poſteaquam reſurrexit a mortuis, diſcipulis ſuis (in quibus omnes Eccleſiarum præſules docebantur) & formam & poteſtatem tradidit baptizandi, dicens *g*: *Euntes ergo nunc docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti*. De quo utique eos ante paſſionem potuiſſet inſtruere, niſi proprie voluiſſet intelligi regenerationis gratiam ex reſurrectione cœpiſſe. §. 2. Additur ſane huic obſervantiæ etiam Pentecoſtes ex adventu Spiritus Sancti ſacra *h* ſolennitas, quæ de Paſchalis feſti pendet articulo: & cum ad alios dies alia feſta pertineant, hæc ſemper ad eum diem, qui reſurrectione Domini eſt inſignis, occurrit, porrigens quodammodo auxiliantis gratiæ manum, & *i* eos, quos a die Paſchæ aut moleſtia infirmitatis, aut longinquitas itineris, aut navigationis difficultas intercluſit, invitat α, ut quibuslibet neceſſitatibus impediti, deſiderii ſui effectum dono Spiritus Sancti conſequantur. *& infra, c.* 4. §. 3. Hoc autem nos non ex noſtra perſuaſione defendere, ſed ex Apoſtolica auctoritate ſervare ſatis idoneo probamus exemplo, ſequentes beatum Apoſtolum Petrum, qui in eo die, quo omnium *k* credentium numerum promiſſus

a *Qui per hunc fontem tranſit, tranſit a terrenis*) *orig.* *Cap.* 5. b *Matth.* 3. c *Sent.* 4. *diſt.* 3. d *Triburienſe, c.* 12. e *Sent.* 4. *diſt.* 3. *Anſel. l.* 9. *c.* 13. *Burch. l.* 4. *c.* 5. *Ivo p.* 1. *c.* 58. *&* 200. *Pann. l.* 1. *c.* 16.

a *Apparitionis, orig.* b *Burch. lib.* 4. *cap.* 2. *Ivo p.* 1. *c.* 59. *&* 197. *Pann. l.* 1. *c.* 17. c *Ivo p.* 3. *cap.* 45. d *condit, vera lectio.* e *Rom.* 6. f *al. ad inſtar.* g *Matth.* 28. h *al. conſecrata.* i *vitii, orig.* k *al. omnem.*

Spiri-

Spiritus Sancti replevit adventus, trium millium populum sua prædicatione conversum lavacro baptismatis consecravit. Quod Sancta Scriptura, quæ *a* Apostolorum actus continet, fideli historia docet, dicens: *His auditis compuncti sunt corde, & dixerunt ad Petrum, & ad reliquos Apostolos: Quid faciemus viri fratres? Petrus vero ad illos, pœnitentiam, inquit, agite, & baptizetur unusquisque vestrum in nomine Jesu Christi in remissionem* b *peccatorum, & accipietis donum Spiritus Sancti.*

Corr. Rom. ¶ α Invitat,] *Ivo habet*, invitans. *Sed in originali est:* intercluſit invitos, aut quibuslibet necessitatibus impeditos, desiderii, &c.

CAP. XIV. *De eodem.*

Item *in eadem epistola, cap. 6.*

SI quis autem *c* Epiphaniæ festivitatem (quæ in suo ordine debito honore veneranda est) ob hoc existimat privilegium habere baptismatis, quia hoc quidam putant, quod in eadem die Dominus ad baptismum sancti Joannis accesserit, sciat illius baptismi aliam gratiam, & aliam fuisse rationem: nec ad eandem pertinuisse virtutem, qua per Spiritum Sanctum renascuntur, de quibus dicitur: *qui* d *non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt.* Dominus enim illius indigens remissione peccati, nec quærens remedium renascendi, si voluit baptizari, quomodo voluit circumcidi, hostiamque pro se emundationis offerri, ut qui factus erat ex muliere (sicut e Apostolus ait) fieret & sub lege, quam *f* non venerat solvere, sed adimplere, & implendo finire: sicut B. Apostolus prædicat, dicens *g*: *Finis autem legis Christus ad justitiam omni credenti.* Baptismi autem sui in se condidit sacramentum, quia in omnibus primatum tenens, se docuit esse principium: & tunc regenerationis potentiam sanxit, quando de latere ipsius profluxerunt sanguis redemptionis, & aqua baptismatis.

C. XV. *In solennitate Paschali & Pentecostes catechumeni baptizentur.*

Item ex Concilio Gerundensi, *cap.* 4.

DE catechumenis *h* baptizandis id statutum est, ut in Paschæ solennitate, vel Pentecostes, quanto majoris celebritatis major celebritas est, tanto magis ad baptizandum veniant: cæteris solennitatibus infirmi tantummodo debeant baptizari: quibus quocunque tempore convenit baptismum non negari.

Corr. Rom. ¶ *Restitutum caput est ex suo originali.*

C. XVI. *Necessitate cogente, quolibet tempore baptizare licet.*

Item Leo Papa, *epist. 4. c. 6.*

Corr. Rom. ¶ *Apud B. Leonem sententia hujus capitis est post c.* duo tempora. *& ante c.* si quis autem. *sup. ead.*

SI *i* qui necessitate mortis, ægritudinis, obsidionis, persecutionis, & naufragii urgentur, omni tempore debent baptizari.

C. XVII. *Nisi necessitate cogente inter Pascha & Pentecostem nullus baptizare præsumat.*

Item Gelasius Papa *Clero* k *& Plebi Tarentino.*

VEnerabilis *b* baptismi sacramentum non nisi in festivitate Paschali & Pentecostes tradere præsumat Episcopus: exceptis iis, quibus urgente mortis periculo talibus oportet, ne in æternum pereant, remediis subveniri.

Corr. Rom. ¶ *In epistola Gregorii secundi clero & plebi Thuringiæ, unde citat Ivo (quamvis & Gelasii esse potuerit) & in Concilio Wormacienſi, unde Burchardus, legitur,* Sacrosancti baptismi. *itemque apud Ivonem, c. 202. In capite autem* 63. *est,* Generalis, *& in margine,* Venerabilis.

CAP. XVIII. *De eodem.*

Idem *Gelasius* a *epistola ad Episcopos Lucaniæ, cap.* 12.

BAptizandi *b* sibi quispiam passim quocunque tempore nullam credat inesse fiduciam, præter Paschale festum, & Pentecostes venerabile sacramentum: excepto duntaxat gravissimi languoris incursu, in quo verendum est, ne morbi crescente periculo, sine remedio salutari fortassis ægrotans exitio præventus abscedat.

C. XIX. *Non nisi Sacerdos baptizare præsumat.*

Item Isidorus *de Officiis, l. 2. c. 24.*

COnstat *c* baptismia solis Sacerdotibus esse tractandum; ejusque mysterium nec ipsis Diaconis explere est licitum, absque Episcopo, vel Presbytero: nisi, his procul absentibus, ultima languoris necessitas cogat. Quod & Laicis fidelibus plerumque permittitur, ne quispiam sine remedio salutari de seculo evocetur. *Item Gelasius Papa.* §. 1. Diaconos *d* quoque propriam, &c. *ut supra in tractatu ordinandorum, ubi de reverentia Diaconorum erga Sacerdotes agitur.*

C. XX. *Non præsumat mulier baptizare.*

Item ex Concilio Carthaginensi IV. *c.* 99 *&* 100.

3 MUlier *e*, quamvis docta, & sancta, viros in con-
gs ventu docere, vel aliquot baptizare non præsumat. Gratian. *Nisi necessitate cogente. Unde Urbanus Papa II.* super quibus consuluit, &c. *ut sup. in tractatu Conjugii: ubi de compatribus agitur.*

C. XXI. *Etiam Laici necessitate cogente baptizare possunt.*

Item Augustinus *ad Fortunatum.*

IN *f* necessitate, cum Episcopi, aut Presbyteri, aut quilibet ministrorum non inveniuntur, & urget periculum ejus, qui perit, ne sine isto sacramento hanc vitam finiat, etiam Laicos solere dare sacramentum, quod acceperunt, solemus audire.

CAP. XXII. *De eodem.*

Item ex decreto Martini *g* Papæ III.

QUicunque *h* Presbyter in provincia propria, vel in alia, vel ubicunque inventus fuerit, commendatum sibi infirmum baptizare noluerit, vel pro intentione itineris, vel de alia aliqua excusatione *i*, & sic sine baptismo moritur, deponatur.

C. XXIII. *Non reiteratur baptisma, quod a pagano ministratur.*

Item Isidorus.

ROmanus *k* Pontifex non hominem judicat, qui baptizat, sed Spiritum Dei subministrare gratiam baptismi, licet paganus sit, qui baptizat.

Corr. Rom. ¶ *De hoc capite dictum est sup. 1. qu. 1.* si quis per ignorantiam.

CAP. XXIV. *De eodem.*

Item Nicolaus *ad consulta Bulgarorum, cap.* 104.

AQuodam *l* Judæo α nescitis, utrum Christiano, an pagano, multos in patria vestra baptizatos asseri-

a *Actor.* 2. b *al. remedium.* c *Ivo part.* 1. *cap.* 47. *Pann. l.* 1. *c.* 18. d *Joan.* 1. e *Roman.* 10. f *Matth.* 5. g *Rom.* 10. h *Ivo p.* 1. *c.* 60. *Pann. l.* 1. *c.* 20. i *Burch. l.* 4. *c.* 2. *Ivo part.* 1. *c.* 197. *Pann. l.* 1. *c.* 19. k *In epist. Gregorii II. clero & plebi Thuringiæ. & in Concil. Wormacienſi, c.* 1. l *Burch. l.* 4. *c.* 8. *Ivo p.* 1. *c.* 63. *&* 202. *Pannorm. lib.* 1. *cap.* 21.

a *Conc. Pariſ. c.* 7. b *Anſ. lib.* 9. *c.* 12. *Burch. l.* 4. *c.* 4. *Ivo p.* 1. *c.* 199. c *Sent.* 4. *dist.* 6. *Ivo p.* 1. *c.* 67. *Pann. l.* 1. *c.* 23. d *Sup. dist.* 93. *Diaconos propriam.* e *sup. dist.* 25. *mulier. Sent.* 4. *dist.* 6. *Burch. l.* 8. *c.* 83. *Ivo p.* 1. *c.* 65. *Pann. l.* 1. *c.* 25. 30. *q.* 3. *super quibus.* f *Ivo p.* 1. *c.* 191. *Pann. lib.* 1. *c.* 26. g *al. Martiniani.* h *Polyc. l.* 3. *tit.* 10. *Anſel. l.* 9. *c.* 54. *Burch. l.* 4. *c.* 47. *Ivo p.* 1. *c.* 241. i *al.* k 1. *q.* 1. *ſi quis per ignorantiam. Cap.* 5. *c.* 4. *Sent.* 4. *dist.* 5. *Alger. l.* 3. *c.* 6. l *Sent.* 4. *dist.* 3. *Alg. l.* 3. *c.* 6.

tis,

tis, & quid de iis ſit agendum conſulitis. Hi profecto, ſi in nomine ſanctæ Trinitatis, vel tantum in Chriſti nomine, ſicut in actibus *a* Apoſtolorum legimus, baptizati ſant (unum quippe idemque eſt, ut ſanctus exponit Ambroſius *b*) conſtat eos non eſſe denuo baptizandos.

Corr. Rom. ¶ α Judæo) *Apud Algerum eſt*, ut audio. *Verum in Originali poſt hoc caput ſequuntur verba hæc*, ſed primum, utrum Chriſtianus, an paganus ipſe Judæus extiterit, vel ſi poſtmodum factus fuerit Chriſtianus, inveſtigandum eſt.

C. XXV. *Sicut per bonum, ita per malum miniſtrum æque baptiſma miniſtratur.*

Item Auguſtinus *contra Creſconium Grammaticum, lib. 3. cap. 6.*

SI inter *c* bonos miniſtros, cum ſit alius alio melior, non eſt melior baptiſmus, qui per meliorem datur, nullo modo eſt malus, qui etiam per malum datur, quando idem baptiſmus datur: & ideo per miniſtros diſpares Dei munus æquale eſt, quia non illorum, ſed ejus eſt.

C. XXVI. *Non merita miniſtrorum, ſed virtus Chriſti in baptiſmate operatur.*

Idem *ſuper Joannem in part. 1. tract. 5. ad cap. 1.*

BAptiſmus *d* talis eſt, qualis ille eſt, in cujus poteſtate datur, non qualis eſt ille, per cujus miniſterium datur. *Item ibidem.* §. 1. Quid noverat Joannes Baptiſta? Dominum. Quid non noverat? poteſtatem Dominici baptiſmi in nullum hominem a Domino tranſituram, ſed miniſterium plane tranſiturum: poteſtatem a Domino in neminem miniſtrorum, miniſterium & in bonos, & in malos. Non exhorreat columba miniſterium malorum: reſpiciat Domini poteſtatem. Quid tibi faciat malus miniſter, ubi bonus eſt Dominus? Quid te impedit malitioſus præco, ubi benevolus eſt judex? *Item infra.* §. 2. Neque *e* qui plantat eſt aliquid, neque qui rigat, ſed qui incrementum dat Deus. *Item ibidem.* §. 3. Ego α dico, & nos dicimus omnes, quia juſtos oportet eſſe tanti judicis miniſtros, ſi miniſtrare juſte voluerint. Si autem noluerint eſſe juſti, qui in *f* cathedra Moyſi ſedent, ſecurum me facit magiſter meus, de quo Spiritus ejus dixit *g*: *Hic eſt, qui baptizat.* Item *infra.* §. 4. Non timeo adulterum, non ebrioſum, non homicidam, quia columbam attendo, per quam mihi dicitur: [*Hic eſt, qui baptizat.*]

Corr. Rom. ¶ α Ego dico,] *Sic etiam Ivo: ſed in Originali:* Et ego, & omnes dicimus, quia juſtos oportet eſſe tanti judicis miniſtros. Sint miniſtri juſti, ſi volunt. Si autem noluerint, &c. *Sunt autem partes hujus capitis ex eodem tractatu quinto hinc inde collectæ.*

CAP. XXVII. *De eodem.*

Idem *in tractatu 6. ad c. 1. Joannis.*

CUm *h* baptizat malus ex aliqua vel ignorantia Eccleſiæ, vel tolerantia (aut enim ignorantur mali, aut tolerantur ut palea, quouſque in ultimo ventiletur area:) illud, quod datum eſt, unum eſt: nec impar propter impares miniſtros, ſed par, & æquale propter *Hic i eſt, qui baptizat.*

C. XXVII. *Non reiteratur baptiſma, quod in nomine ſanctæ Trinitatis miniſtratur.*

Idem *de Eccleſiaſticis regulis* k, *c. 52.*

SI qui apud *l* illos hæreticos baptizati ſunt, qui in ſanctæ Trinitatis confeſſione baptizant, & veniunt ad nos, recipiantur quidem ut baptizati, ne ſanctæ Trinitatis invocatio, vel confeſſio annulletur: ſed doceantur integre, & inſtruantur, quo ſenſu ſanctæ Trinitatis myſterium in Eccleſia teneatur: & ſi conſentiunt credere, vel acquieſcunt confiteri, purgati jam fidei integritate confirmentur manus impoſitione. Si vero parvuli ſunt, vel *a* hebetes, qui doctrinam non capiant, reſpondeant pro illis, qui eos offerunt, juxta morem *b* baptizandi: Et ſic per α manus impoſitionem chriſmate communicati, Euchariſtiæ myſteriis admittantur.

Corr. Rom. ¶ α Per manus impoſitionem] *In Originali eſt*: Et ſic manus impoſitione & chriſmate communiti, Euchariſtiæ, &c. *Sed ob gloſſam non eſt mutatum.*

CAP. XXIX. *De eodem.*

Idem *ad Oroſium in libro 65. quæſtionum dialog. quæſt. 59.*

QUamvis *c* unum baptiſma ſit, & hæreticorum (eorum ſcilicet, qui in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti baptizantur,) & Eccleſiæ catholicæ: tamen quia foris, & extra Eccleſiam baptiyantur, non ſumunt baptiſmum ad ſalutem, ſed ad perniciem, habentes nimirum formam α ſacramenti, virtutem autem ejus abnegantes. Et ideo eos Eccleſia non rebaptizat, quia in nomine Trinitatis baptizati ſunt. Ipſa eſt profecto forma ſacramenti. Ideo cum reverſi fuerint, accipiunt virtutem Spiritus Sancti, quem *d* ii, qui extra Eccleſiam baptizantur, nondum habent.

Corr. Rom. ¶ α Formam ſacramenti,] *Ita etiam apud Ivonem. In Originali eſt*, habentes quidem ſpeciem pietatis, virtutem tamen ejus abnegantes. *Et rurſum*: Animales, inquam, Spiritum non habentes. Et idcirco eos Eccleſia, &c. *Utitur autem B. Pauli verbis, 2. Tim. 3. & Judæ Apoſtoli, c. 1.*

C. XXX. *Baptizantur, qui tantum in nomine Domini baptizati probantur.*

Item Pelagius Papa, *Gaudentio Epiſcopo.*

SI *e* revera hi de hæreticis, qui in locis tuæ dilectioni vicinis *f* commorari *g* dicuntur, ſolummodo ſe *h* in nomine Domini baptizatos fuiſſe forſan confitentur, ſine cujuſquam dubitationis ambiguo eos ad catholicam fidem venientes in ſanctæ Trinitatis nomine baptizabis. Sin vero apud dilectionem tuam eorum, qui converti volunt, manifeſta confeſſione claruerit, quod in nomine Trinitatis fuerint baptizati, ſola reconciliationis impenſa gratia, catholicæ ſociare fidei maturabis: ut tali diſpenſatione ſervata, nihil aliter, quam quod Evangelica jubet auctoritas, temeritatis cujuſquam Spiritu videatur effectum.

C. XXXI. *An approbetur baptiſma, quod a non baptizato præſtatur.*

Item Auguſtinus *de unico baptiſmo, lib. 7. cap. 53.*

4 SOlet etiam *i* quæri, utrum approbandum ſit bapptiſma, quod ab eo, qui non accepit, accipitur, ſi forte hoc curioſitate aliqua didicit, quemadmodum dandum ſit: & utrum nihil interſit, quo animo accipiat ille, cui datur, cum ſimulatione, an ſine ſimulatione: ſi cum ſimulatione, utrum fallens, ſicut in Eccleſia, vel in ea, quæ putatur Eccleſia: an jocans, velut in Mimo α. *& infr.* §. 1. Veruntamen, ſi quis forte me in eo Concilio conſtitutum, ubi talium rerum quæſtio verſaretur, non præcedentibus meritis β, quorum ſententiam ſequi mallem, urgeret, ut dicerem, quid ipſe ſentirem, ſi eo modo affectus eſſem, quo eram, cum iſta dictarem, nequaquam du-

a *Actor. 2. & 19.* b *Ambroſ. de Spiritu Sancto, l. 1. c. 3.* c *Ivo p. 1. c. 160. Pann. l. 1. c. 30.* d *Baptiſma tale, orig. Infr. ead. aliud. Sent. 4. diſt. 5. Ivo p. 1. c. 156. 157. 158. & 159. Pann. lib. 1. c. 31. ſup. diſt. 32. præter hoc.* e *1. Cor. 3.* f *Matt. 23.* g *Joan. 1.* h *Sent. 4. diſt. 5. Ivo p. 1. c. 160.* i *Joan. 1.* k *al. dogmatibus.* l *Burch. l. 4. c. 39. Ivo p. 1. c. 160. & 233. ex Rotomagenſi.*

a *al. &.* b *al. nomen, orig.* c *Sent. 4. diſt. 6. Ivo part. 1. cap. 160. Pann. l. 1. c. 28.* d *al. quam.* e *Ivo p. 1. c. 161. Pann. l. 1. c. 62. S. Th. 3. quæſt. 66. art. 6.* f *ul. deſtinatis vicinis, Ivo.* g *al. commorati.* h *Infra ead. multi ſunt.* i *Sent. 4. diſt. 6. Ivo p. 1. c. 162.*

bita-

bitatem habere eos baptismum, qui ubicunque, & a quibuscunque illud verbis Evangelicis consecratum sine sua simulatione, & cum aliqua fide accepissent: quanquam eis ad salutem spiritualem non prodesset, si charitate caruissent, qua catholicæ inhærerentur Ecclesiæ. *Si* a *enim habeam* γ, inquit, *fidem, ut montes transferam, charitatem autem non habeam, nihil sum:* sicut jam præteritis majorum statutis non dubito etiam illos habere baptismum, qui quanquam fallaciter id accipiant, in Ecclesia tamen accipiunt, vel ubi putatur esse Ecclesia, ab eis, in quorum societate id accipitur: de quibus dictum est, *Ex b nobis exierunt*. Ubi autem neque societas ulla esset ita credentium, neque ille, qui ibi acciperet, ita crederet, sed totum ludicre, & mimice, & joculariter ageretur, utrum approbandus esset baptismus, qui sic daretur, divinum judicium per alicujus revelationis oraculum, concordi oratione, & impensis supplici devotione gemitibus implorandum esse censerem: ita sane, ut post me dicturos sententias, si c quid jam exploratum & cognitum afferreat, humiliter expectarem.

Corr. Rom. ¶ α Velut in Mimo.] *Hic apud B. Augustinum, & Ivonem multa sunt interjecta, quæ ad sequentia percipienda operæ pretium fuerit legere.*

¶ β Meritis,] *In originali, & apud Ivonem est*, talibus. *Sed ob glossam non est mutatum. Multa vero alia emendata sunt.*

¶ γ Habeam, inquit, fidem,] *Sive charitate potest haberi vera fides, sed non vera fidei virtus. Aliud est enim vera fides, aliud vera virtus: prout docuit B. Thomas 2. secundæ, quæst. 4. art. 5. Quod auctor glossæ videtur non satis percepisse.*

C. XXXII. *Non reiteratur baptisma, quod in fide sanctæ Trinitatis ab hæreticis præstatur.*

Item *lib. 1. contra Donatistas, c. 1.*

5 ps OStenditur illos *d* impune facere, qui rebaptizare conantur orbis unitatem, & nos recte facere, qui Dei sacramenta improbare nec in ipso schismate audemus. In quo enim nobiscum sentiunt, in eo etiam nobiscum sunt. In eo autem a nobis recesserunt, in quo a nobis dissentiunt. *Item paulo superius.* §. 1. Sacramentum e baptismi est, quod habet, qui baptizatur: & sacramentum dandi baptismi est, quod habet, qui ordinatur. Sicut autem baptizatus, si ab unitate recesserit, sacramentum baptismi non amittit: sic etiam ordinatus, si ab unitate recesserit, sacramentum dandi baptismi non amittit. Nulli enim sacramento injuria facienda est. Si discedit a malis, utrumque discedit: si permanet in malis, utrumque permanet. Sicut f ergo acceptatur baptismus, quem non potuit amittere, quia ab unitate discesserat: sic acceptandus est baptismus, quem dedit ille, qui sacramentum dandi, cum discederet, non amiserat. *Item eodem lib. cap.* 12. §. 2. Si g ad baptismum fictus accessit, dimissa sunt ei peccata, an non sunt dimissa? Eligant, quod volunt: utrumlibet elegerint, sufficiet nobis. Si dimissa dixerint, quomodo ergo Spiritus Sanctus disciplinæ effugiet fictum, si in isto ficto remissionem operatus est peccatorum? Si dixerint non esse dimissa, quæro, si postea fictionem suam corde concusso, & vero dolore fateretur, an denuo baptizandus judicaretur? Quod si dementissimum est dicere, fateantur vero baptismo Christi baptizari posse hominem, & tamen cor ejus in malitia, vel sacrilegio perseverans peccatorum abolitionem non sinere fieri: atque ita intelligunt in communionibus ab Ecclesia separatis posse homines baptizari, ubi Christi baptismus eadem sacramenti celebratione datur, & sumitur: qui tamen tunc prosit ad remissionem peccatorum, cum quis h reconciliatus unitati, sacrilegio dissensionis exuitur, quo ejus peccata tenebantur, & dimitti non sinebantur.

C. XXXIII. *Valet ad salutem baptisma, etsi non ea fide parvuli offerantur.*

Idem *in epistola 23. ad Bonifacium.*

6 ps NOn a illud te moveat, quod quidem non ea fide ad baptismum percipiendum parvulos ferunt, ut gratia spirituali ad vitam regenerentur æternam: sed quod eos putant hoc remedio temporalem retinere, vel recipere sanitatem. Non enim propterea illi non regenerantur, quia non ab istis hac intentione offeruntur.

C. XXXIV. *Effusio sanguinis implet vicem baptismi.*

Item *de unico baptismo contra Donatistas, lib. 4. cap. 22.*

7 ps BAptismi b vicem aliquando implere passionem, de latrone illo, cui non baptizato dictum est c: [*Hodie mecum eris in paradiso*,] non leve documentum idem B. Cyprianus d assumit. Quod etiam atque etiam considerans, invenio non tantum passionem pro nomine Christi id, quod ex baptismo deerat, posse supplere, sed etiam fidem, conversionemque e cordis, si forte ad celebrandum mysterium baptismi in angustiis temporum succurri non potest. Neque enim latro ille pro nomine Christi crucifixus est, sed pro meritis facinorum suorum: nec quia credidit, passus est, sed dum patitur, credidit. Quantum itaque valeat etiam sine visibili sacramento baptismi, quod ait Apostolus f: *Corde creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem*, in illo latrone declaratum est. Sed tunc impletur invisibiliter, cum mysterium baptismi non contemptus religionis, sed articulus necessitatis excludit. *& infra, cap.* 24. §. 1. Et sicut g in illo latrone, quod ex baptismi sacramento defuerat, complevit omnipotentis benignitas, quia non superbia, vel contemptu, sed necessitate defuerat, sic in infantibus h, qui baptizati moriuntur, eadem gratia omnipotentis implere credenda est, quod non ex impia voluntate, sed ex ætatis indigentia, nec corde credere ad justitiam possunt, nec ore confiteri ad salutem. Ideo cum alii pro eis respondent, ut impleatur erga eos celebratio sacramenti, valet utique ad eorum consecrationem, quia ipsi respondere non possunt. *Item contra Julianum Pelagianum, lib. 6. cap.* 4. §. 2. Alienum quippe opus est, cum credit per alterum, sicut alienum opus fuit, cum peccavit in altero. *Item eodem lib. 4. contra Donatistas, cap.* 23. §. 3. Sicut autem in latrone, quia per necessitatem corporaliter baptismus defuit, perfecta salus est, quia per pietatem spiritualiter affuit: sic & cum ipsa præsto est, si per necessitatem desit, quod latroni affuit, perficitur salus. Quod traditum tenet universitas Ecclesiæ, cum parvuli infantes baptizantur, qui certe nondum possunt corde credere ad justitiam, & ore confiteri ad salutem, quod latro potuit, quin etiam fiendo, & vagiendo, cum in eis mysterium celebratur, mysticis ipsis vocibus obstrepunt: & tamen nullus Christianorum dixerit eos inaniter baptizari. *Item c.* 25. §. 4. Quibus α rebus omnibus ostenditur, aliud esse sacramentum baptismi, aliud conversionem cordis: sed salutem hominis ex utroque compleri. Nec si unum eorum defuerit, ideo putate debemus consequens esse, ut & alterum desit: quia & illud sine isto potest esse in infante, & hoc sine illo potuit esse in latrone, complente Deo, sive in illo, sive in isto, quod non ex voluntate defuisset: cum vero ex voluntate alterum horum defuerit, reatu

a 1. Cor. 13. b 1. Joan. 2. c *ne quid, orig.* d *Ivo ibid.* e *Pannor. lib. 1. cap. 87.* f *alit. Si.* g *Sent. 4. dist. 4.* h *al. quisque.*

a *al. Nec infra ead. quæris. 129. Sent. 4. dist. 6. Pann. lib. 1. cap. 95. Polyc. l. 3. tit. 10. Ivo p. 1. c. 171.* b *Sentent. 4, dist. 4. Ivo part. 1. cap. 177. Pannorm. lib. 1. cap. 109.* c *Luc. 23.* d *Ad Jubajanum.* e *al. confessionemque.* f *Rom. 10.* g *Vide lib. 2. retract. cap. 28.* h *Infra ead. cum pro parvulis.*

homi-

hominem involvi. Et baptiſmus quidem poteſt ineſſe, ubi converſio cordis defuerit. Converſio autem cordis poteſt quidem ineſſe non percepto baptiſmo, ſed contempto baptiſmo non poteſt. Neque enim ullo modo dicenda eſt converſio cordis ad Deum, cum Dei ſacramentum contemnitur.

Corr. Rom. ¶ α Quibus rebus] *His verbis apud B. Auguſtinum antecedunt ea, quæ leguntur* ſ. *ead.* cum pro parvulis,

C. XXXV. *Non baptizatur in homine, quicquid in eo eſt.*

Idem *contra Julianum, lib. 6. c. 6.*

SIc quidquid *a* in homine eſt, quando baptizatur, baptizari & ſanctificari putandum eſt, dicturus es, & ipſa in illo baptizari & ſanctificari, quæ in inteſtinis & veſica ſunt per digeſtionem corporis digerenda: dicturus es, baptizari & ſanctificari hominem in matris utero conſtitutum, ſi ad hoc ſacramentum accipiendum gravidam neceſſitas cogat, & ideo baptizari jam non debere, qui naſcitur: poſtremo dicturus es, & ipſas baptizari & ſanctificari febres, quando baptizantur ægroti.

C. XXXVI. *Valet baptiſma, etſi per Laicos miniſtretur.*

Item *ad Fortunatum.*

SAnctum *b* eſt baptiſma per ſeipſum, quod datum eſt in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti: ita ut in eodem ſacramento ſic etiam auctoritas traditionis per Dominum noſtrum ad Apoſtolos, per illos autem ad Epiſcopos, & alios Sacerdotes, vel etiam Laicos Chriſtianos ab eadem origine & ſtirpe venientes. *& infra.* α §. 1. Nam cum illa hiſtoria narratur, omnes, qui audiunt, prope ad lachrymas movet. Cum in navi quadam fidelis nullus eſſet, præter unum pœnitentem, cœpit imminere naufragium. Erat ibi quidam non immemor ſalutis ſuæ, & ſacramenti vehementiſſimus flagitator; nec erat aliquis, qui dare poſſet, niſi pœnitens ille; acceperat enim, ſed pro peccato, de quo agebat pœnitentiam, amiſerat ſanctitatem, ſed non amiſerat ſacramentum. Nam ſi hoc amittunt peccantes, cum reconciliantur poſt pœnitentiam, quare non iterum baptizantur? Dedit ergo, quod acceperat: & ne periculoſe vitam finiret, non reconciliatus, petiit ab eo ipſo, quem baptizaverat, ut eum reconciliaret. & factum eſt: & naufragium evaſerunt. Cognitum habes, quod fecerunt. Nemo extitit eorum, qui non pium animum ita crederet, ut conſiliis eorum in illo periculo Dominum crederet affuiſſe. Motus enim animus religioſus, & ſupplex ab homine exegit ſacramentum, a Deo ipſe impetravit ſanctitatem. Quod ſi forte hoc, quod narravi de his, qui naufragio imminente periclitabantur, non vult aliquis credere (non enim hoc Scripturarum divinarum auctoritas, ſed incerto auctore fama commendat) non repugnabo, ſed interrogabo, ſi tale aliquid contingat, quid futurum eſt? Non enim poteſt quiſquam dicere relinquendum eſſe illum, qui morte imminente baptizari deſiderat. Quem baptizatum a pœnitente quiſquis non credit contigiſſe, oportet, ut credat poſſe contingere.

Corr. Rom. ¶ α Et infra.] *Hic apud Ivonem inſeruntur verba capitis*, in neceſſitate. *ſup. ead.*

C. XXXVII. *Quamvis recte vivat catechumenus, ſine baptiſmo non poteſt ſalvari.*

Idem *ad eundem.* c

CAtechumenum *d*, quamvis in bonis operibus defunctum, vitam æternam habere non credimus, excepto α martyrio, ubi tota baptiſmi ſacramenta complentur. Baptizandus confitetur fidem ſuam coram Sacerdote, & interrogatus reſpondet. Hoc & Martyr coram perſecutore facit, qui & confitetur fidem ſuam, & interrogatus reſpondet. Ille poſt confeſſionem vel aſpergitur aqua, vel contingitur igne. Ille manus impoſitione Pontificis accipit Spiritum Sanctum: hic habitaculum efficitur Spiritus Sancti, dum non eſt ipſe, qui loquitur, ſed Spiritus Patris, qui loquitur in illo. Ille communicat Euchariſtiæ in commemorationem mortis Domini, hic ipſi Chriſto commoritur. Ille confitetur ſe mundi actibus renuntiaturum: hic ipſi renuntiat vitæ. Illi peccata omnia remittuntur: in iſto extinguuntur.

Corr. Rom. ¶ α Excepto] *Emendatum eſt ex originali, & Magiſtro. Antea legebatur*, excepto duntaxat, niſi martyrii compleat ſacramentum.

C. XXXVIII. *Non reiteratur baptiſma, cujus formam conſtat integre collatam.*

Item Leo Papa, *epiſt. 90. al. 92. ad Ruſticum, c. 16.*

8 HI, de quibus *a* ſcripſiſti, qui eos baptizatos ſciunt, ps ſed cujus fidei fuerint, qui eos baptizavere, ſe neſcire profitentur; quolibet modo formam baptiſmatis acceperint, rebaptizandi non ſunt: ſed per manus impoſitionem invocata virtute Spiritus Sancti, quam ab hæreticis accipere non potuerunt, catholicis copulandi ſunt.

C. XXXIX. *Et per bonos & malos miniſtros æque baptizat Chriſtus.*

Item Auguſtinus *ſuper Joan. tract. 5. ad c. 1.*

9 ALiud eſt *b* baptizare per miniſterium: aliud bps ptizare per poteſtatem α. *Item infra.* §. 1. Ergo baptizabant diſcipuli ejus, & ibi adhuc erat Judas *inter diſcipulos ejus*. Si quos ergo baptizabat Judas, non ſunt iterum baptizati, & quos baptizavit Joannes, iterum baptizati ſunt? Plane iterum: ſed non idem erat baptiſmus. Quos enim baptizavit Joannes, baptizavit Joannes: quos autem baptizavit Judas, Chriſtus baptizavit. *Item tractatu ſexto.* §. 2. Per hanc enim poteſtatem, quam Chriſtus ſolus ſibi tenuit, & in neminem miniſtrorum transfudit, quamvis per miniſtros ſuos baptizare dignatus ſit, per hanc ſtat unitas Eccleſiæ quæ ſignificatur per columbam: de qua dictum eſt: *Una c columba mea: una eſt matris ſuæ.* Si enim, ut jam dixi, fratres mei, transferretur poteſtas a Domino ad miniſtrum, tot baptiſmata eſſent, quot miniſtri eſſent: & jam non ſtaret unitas baptiſmi. Intendite fratres. Antequam veniret Dominus noſter Jeſus Chriſtus ad baptiſmum, deſcendit columba β in aquam: cognovit Joannes quiddam proprium ei, cui hoc dictum eſt *d: Super quem videris Spiritum deſcendentem ſicut columbam, & manentem ſuper eum, ipſe eſt, qui baptizat in Spiritu Sancto.* Noverat, quia baptizabat in Spiritu Sancto: ſed quia tali proprietate, ut poteſtas ab eo non tranſiret in alterum, quamvis eo donante, hoc ibi didicit. *Item tractatu 80.* §. 3. *Jam e vos mundi eſtis propter verbum, quod locutus ſum vobis.* Quare non ait, mundi eſtis propter baptiſmum, quo loti eſtis, ſed ait: [*propter verbum, quod locutus ſum vobis:*] niſi quia & in aqua verbum mundat? *γ Item tractatu 5.* §. 4. Si *f* fuerit miniſter juſtus, computo illum cum Paulo: computo illum cum Petro: cum iſtis computo juſtos miniſtros. Qui vero *g* juſti miniſtri gloriam ſuam non quærunt (miniſtri enim ſunt) pro ducibus *h* haberi nolunt: ſpem in ſe poni erubeſcunt. Ergo computo cum Paulo juſtum miniſtrum. Quid enim dicit Paulus? *Ego i plantavi, Apollo rigavit: ſed Deus incrementum dedit.*

a *Ivo p. 1. cap. 184.* b *Ivo p. 1. c. 191.* c *Habetur in libro de dogmatib. Eccleſ. cap. 74.* d *Sent. 4. Polyc. l. 3. tit. 10. Burch. l. 4. c. 16. Ivo p. 1. c. 211. Pann. l. 1. c. 107. & 108.*

a *Polyc. ib. Anſel. l. 9. c. 6. Buſch. l. 4. c. 42. Ivo p. 1. c. 236. Pann. l. 1. c. 91.* b *Sent. 4. diſt. 5.* c *Cant. 6.* d *Joan. 1.* e *Joan. 15.* f *Beda ad Rom. 10. 1. 9. 1. ſi juſtus. & ſup. ead. ſi juſtus.* g *al. vere.* h *judicibus, orig.* i *1. Cor. 3.*

Corr.

Corr. Rom. ¶ α Per potestatem] *Hic apud B. Augustinum sequitur c.* Baptismus. *supra eod. relatum.*

¶ β Descendit columba] *Tota hæc pars, quæ auctori glossæ difficultatem fecit, depravata est. Nam in Originali sic legitur:* Antequam veniſſet Dominus noſter Jeſus Chriſtus ad baptiſmum, (nam poſt baptiſmum deſcendit columba, in quo cognovit Joannes quiddam proprium, cum ei dictum eſt, ſuper quem videris Spiritum deſcendentem ſicut columbam, & manentem ſuper eum, ipſe eſt, qui baptizat in Spiritu Sancto) noverat, quia ipſe, &c.

¶ γ Mundat.] *Apud B. Auguſtinum poſt hæc verba ſequitur c.* detrahe. *ſup. 1. q. 1.*

C. XL. *Nec baptiſma, nec baptizandi poteſtatem Schiſmatici amittunt.*

Idem *in lib. 1. de Baptiſmo contra Donatiſtas, cap. 1.*

NUllus autem *a* illorum negat habere baptiſmum etiam apoſtatas: quibus utique redeuntibus, & per pœnitentiam converſis, dum non redditur, amitti non potuiſſe judicatur. Sic & illi, qui per ſacrilegium ſchiſmatis ab Eccleſiæ communione diſcedunt, habent utique baptiſmum, quem priuſquam diſcederent, acceperunt. Nam & ipſi, ſi redeant, non eis iterum datur. Unde oſtenditur illud, quod acceperant in unitate poſiti, non potuiſſe amittere ab unitate ſeparatos. Quod ſi haberi foris poteſt, etiam dari cur non poteſt? Si dicis, non recte foris datur: reſpondemus, ſicut non recte foris habetur, & tamen habetur, ſic non recte foris datur, ſed tamen datur. Sicut autem per unitatis reconciliationem incipit utiliter haberi, quod extra unitatem inutiliter habebatur; ſic per eandem reconciliationem incipit utile eſſe, quod extra eam inutiliter datum eſt. *Item lib. 3. c. 19. §. 1.* Hæretici *a* ſacramenta, *b* & ſcripturas habent ad ſpem, non ad ſalutem. *Item lib. 4. cap. 11. §. 2.* Perfidus & blaſphemus, ſi in perfidia, & blaſphemia permanſerit, nec extra Eccleſiam, nec intra Eccleſiam remiſſionem accipit peccatorum; aut ſi propter vim ſacramenti ad punctum temporis accipit, & foris, & intus eadem vis operatur: ſicut *c* vis nominis Chriſti expulſionem dæmonum foris etiam operabatur.

Corr. Rom. ¶ α Hæretici] *Sic etiam refertur in Polycarpo. Apud B. Auguſtinum in loco indicato hæc ſunt inventa:* Ut eorum error veritas appelletur, & ſcelus eorum juſtitia putetur propter ſacramenta, & Scripturas, quas tenent ad ſpeciem, non ad ſalutem.

C. XLI. *Mali non ſua poteſtate, ſed Chriſti virtute baptiſma miniſtrant.*

Item *ibidem libr. 5. capite 20.*

QUomodo *d* exaudit Deus homicidam deprecantem, vel ſuper aquam baptiſmi, vel ſuper oleum, vel ſuper Euchariſtiam, vel ſuper capita eorum, quibus manus imponitur? Quæ tamen omnia & fiunt, & valent etiam per homicidas, id eſt, per eos, qui oderunt *e* fratres. Etiam in ipſa intus Eccleſia, cum dare nemo poſſit, quod non habet, quomodo dat homicida Spiritum Sanctum? & tamen ipſe intus etiam baptizat. Deus ergo dat etiam ipſo baptizante Spiritum Sanctum. Quapropter *f* ſacramentum gratiæ dat Deus etiam per malos: ipſam vero gratiam non niſi per ſeipſum, vel per ſanctos ſuos; & ideo remiſſionem peccatorum vel per ſeipſum facit, vel per illius columbæ membra, quibus ait: *Si g cui dimiſeritis, dimittentur: & ſi cui tenueritis, tenebuntur.* Manus *h* impoſitio ſi non adhiberetur ab hæreſi venienti, quanquam α extra omnem culpam eſſe judicaretur, propter charitatis tamen copulationem (quod eſt maximum donum Spiritus Sancti, ſine quo non valent ad ſalutem quæcunque alia ſancta in homine fuerint) manus hæreticis correctis imponitur. Induunt *a* autem homines Chriſtum aliquando uſque ad ſacramenti perceptionem, aliquando & uſque ad vitæ ſanctificationem: atque illud primum & bonis & malis poteſt eſſe commune: hoc autem alterum proprium eſt bonorum & piorum. §. 2. Non *b* ob aliud viſum eſt quibuſdam etiam egregiis viris antiſtitibus Chriſti (inter quos præcipue beatus Cyprianus eminebat) non eſſe poſſe apud Hæreticos vel Schiſmaticos baptiſmum Chriſti, quia non diſtinguebatur ſacramentum *c* ab effectu, vel uſu ſacramenti; & quia ejus effectus, atque uſus in liberatione a peccatis, & cordis rectitudine apud hæreticos non inveniebatur, ipſum quoque ſacramentum non illic eſſe putabatur. Sed convertentibus oculos ad interioris paleæ multitudinem (cum & hi, qui in ipſa unitate perverſi ſunt, & perdite vivunt, appareant remiſſionem *d* peccatorum nec dare poſſe, nec habere quia non malignis, ſed bonis filiis dictum eſt: [*Si cui dimiſeritis peccata, dimittentur ei: ſi cui tenueritis, tenebuntur:*] habere tamen, & dare, & accipere baptiſmi ſacramentum;) ſatis eluxit paſtoribus Eccleſiæ catholicæ, & ovem quæ errabat, & Dominicum characterem foris accipiebat, venientem ad Chriſtianæ unitatis ſalutem ab errore corrigi, characterem tamen Dominicum in ea agnoſci potius, quam improbari: quandoquidem ipſum characterem multi & lupi, & lupis infigunt: qui videntur quidem intus eſſe, veruntamen ad illam ovem, quæ etiam ex multis una eſt, non pertinent. §. 3. Cum *a* malus tradit baptiſmum bono, id eſt, in unitatis vinculo, veraci converſione mutato, inter bonum ſacramentum, quod traditur, & bonum fidelem, cui traditur, tradentis malitia *f* non ſeparat: & cum illi veraciter ad Deum converſo peccata dimittuntur ab eis, quibus ipſa veraci confeſſione conjungitur, Spiritus Sanctus ea dimittit, qui datus eſt omnibus ſanctis ſibi charitate cohærentibus, ſive ſe noverint corporaliter, ſive non noverint. Similiter cum alicujus peccata tenentur, ab eis utique tenentur, a quibus ille cordis pravitate disjungitur, ſive notis corporaliter, ſive ignotis. §. 4. Omnes *g* mali ſpiritualiter a bonis ſejuncti ſunt. Si tamen etiam corporaliter aperta diſſenſione ſeparentur, pejores fiunt. Sed nihil intereſt ad baptiſmi ſanctitatem, quanto quiſque pejor id habeat, & quanto pejori tradat. Poteſt tamen tradere ſeparatus, ſicut poteſt habere ſeparatus. Sed quam perniciosum eſt habere, tam perniciosum eſt tradere. Ille autem, cui traditur, poteſt ſalubriter accipere, ſi ipſe non ſeparatus acceperit urgente mortis neceſſitate. §. 5. Cur *h* hæretici *i* foris baptizare non poſſunt? an quia pejores ſunt eo ipſo, quod foris ſunt? Sed nihil intereſt ad integritatem baptiſmi, quanto pejor id tradat. Neque enim tantum intereſt inter malum & pejorem, quantum intereſt inter bonum & malum; & tamen cum baptizat malus, non aliud dat, quam bonus. Ergo & cum baptizat pejor, non aliud dat, quam ille, qui minus eſt malus. An forte non ad hominis meritum, ſed ad ipſius baptiſmi ſacramentum pertinet, ut foris dari non poſſit? Si hoc ita eſſet, nec haberi foris poſſet: & toties neceſſe eſſet baptizari, quoties recedens quiſque ab Eccleſia rurſus ad Eccleſiam remeaſſet. §. 6. His β, qui ficto *k* corde baptizantur, aut peccata nullarenus dimittuntur, quia Spiritus diſciplinæ effugiet fictum, aut in ipſo temporis puncto per vim ſacramenti dimiſſa iterum per fictionem replicantur, ut & illud verum ſit? *Quotquot l in Chriſto baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis,* & illud:

a *Polyc. l. 3. tit. 10. Anſ. l. 9. c. 27.* b *Polyc. ib. p. 1. c. 165.* c *Matth. 7.* d *Polyc. ib. Anſ. l. 9. c. 38. Ivo p. 1. c. 117.* e *1. Joan. 3.* f *eod. l. 5. c. 2.* g *Joan. 20.* h *eod. l. 2. c. 23.*

a *Ibid. cap. 24.* b *lib. 6. c. 1.* c *1. quæſt. 1. etiam corde.* d *1. quæſt. 1. remiſſionem.* e *Eod. l. c. 4.* f *malitia ſuperatur: vera lectio.* g *Ibid. c. 5. Eugyppus l. 2. c. 224.* h *Ibid. c. 24.* i *iſti, orig.* k *Ex eod. l. 2. c. 12. ſup. eod. oſtenditur. Sent. 4. diſt. 4.* l *Galat. 3.*

Spiritus a *enim ſanctus diſciplinæ effugiet fictum:* id eſt, ut induat eum Chriſto ſanctitas baptiſmi, & exuat eum Chriſto pernicies fictionis. Nam redire dimiſſa peccata, ubi fraterna charitas non eſt, apertiſſime Dominus in Evangelio docet, in illo ſervo, a quo Dominus dimiſſum debitum petivit, eo quod ille conſervo ſuo debitum nollet dimittere. Si non impeditur baptiſmi gratia, quo minus omnia peccata dimittat, etiamſi odium fraternum in ejus, cui dimittuntur, animo perſeverat. Solvitur *c* enim heſternus dies, & quicquid ſupereſt, ſolvitur etiam ipſa hora, momentoque *d* ante baptiſmum, & in baptiſmo: deinceps autem reus eſſe continuo incipit non ſolum conſequentium, ſed etiam præteritorum dierum, horarum, momentorum, redeuntibus omnibus, quæ dimiſſa ſunt, peccatis.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc confectum eſt ex verbis B. Auguſtini, ſed inde collectis, & alio modo diſpoſitis, interdumque in epitomen redactis.*

¶ α Quanquam] *In Originali legitur*, Tanquam extra omnem culpam eſſe judicaretur. Propter charitatis autem copulationem, &c. *Sed ob gloſſam in verſic.* culpam, *non eſt emendatum.*

¶ β His, qui facto] *Hæc uſque ad verſ.* Nam redire. *ſunt epitome quædam verborum B. Auguſtini, partim ex Donatiſtarum, partim ex ſua perſona prolatorum.*

C. XLII. *Quando proſit baptiſmus ei, qui ficte illum accepit.*

Idem e *eod. lib. 1. de baptiſmo, & eodem, c. 12.*

10 TUnc *f* valere incipit ad ſalutem baptiſmus, cum ps illa fictio veraci confeſſione receſſerit, quæ corde in malitia, vel ſacrilegio perſeverante, peccatorum abolitionem *g* non ſinebat fieri.

C. XLIII. *Non reiterantur ſacramenta, quæ extra Eccleſiam conferuntur.*

Idem *ad* h *Donatiſtas, epiſtola* 48.

NOn *i* in vobis mutamus, in quibus nobiſcum eſtis, (in multis enim eſtis nobiſcum:) nam de talibus dictum eſt *k*, *Quoniam in multis erant mecum*: ſed ea corrigimus, in quibus nobiſcum non eſtis, & ea vos hic accipere volumus, quæ non habetis illic, ubi eſtis. Nobiſcum autem eſtis in baptiſmo, in ſymbolo, in cæteris Dominicis ſacramentis. In ſpiritu autem unitatis, & vinculo pacis, in ipſa denique catholica Eccleſia nobiſcum non eſtis. *& in epiſtola* 51. *ad Bonifacium.* §. 1. Iſti autem, cum quibus agimus, vel de quibus agimus, non ſunt deſperandi, adhuc enim ſunt in corpore: ſed non quærant Spiritum Sanctum, niſi in Chriſti corpore, cujus habent foris ſacramentum: ſed rem ipſam non tenent intus, cujus eſt illud ſacramentum, & ideo ſibi judicium manducant & bibunt.

C. LIV. *Quomodo recipiantur ab Eccleſia, qui in nomine Trinitatis apud hæreticos baptizantur.*

Item Gregorius *Quirino Epiſcopo, & cæteris in Iberia* α *Epiſcopis, lib. 9. epiſt. 61. (an. 601.)*

AB antiqua *l* Patrum inſtitutione didicimus, ut qui apud hæreſim in Trinitatis nomine baptizantur, cum ad ſanctam Eccleſiam redeunt, aut unctione chriſmatis, aut impoſitione manus, aut ſola profeſſione fidei ad ſinum matris Eccleſiæ revocentur. Unde Arianos per impoſitionem manus Occidens, per unctionem vero ſancti chriſmatis ad ingreſſum ſanctæ catholicæ Eccleſiæ Oriens reformat. Monothelitas β vero, & alios ex ſola vera confeſſione recipit, quia ſanctum baptiſma, quod ſunt apud hæreticos conſecuti, tunc in eis vires emendationis recipit, cum vel illi per impoſitionem manus Spiritum Sanctum acceperint, vel iſti propter profeſſionem veræ fidei, ſanctæ & univerſalis Eccleſiæ viſceribus fuerint uniti.

Corr. Rom. ¶ α Ibernia] *Sic emendatum eſt ex Originali manuſcripto Vaticano. Antea erat*, Hibernia.

¶ β Monothelitas] *In Originali, & Polycarpo, & apud Ivonem in textu eſt*, Nonophyſitas. *De qua hæreſi ſcribit Joannes Damaſcenus in libro de duabus Chriſti voluntatibus, & Nicephorus, & alii. Sed ob gloſſam non eſt mutatum.*

C. XLV. *Extra Eccleſiam baptiſmus accipi poteſt, ſed non prodeſt.*

Item Auguſtinus *de baptiſmo, cap. 1.*

ECcleſia paradiſo comparata indicat nobis, poſſe quidem ejus baptiſmum homines etiam foris recipere: ſed ſalutem beatitudinis extra eam neminem vel percipere, vel tenere. Nam *a* flumina de fonte paradiſi, ſicut Scriptura teſtatur, etiam foras largiter manaverunt. Nominatim quippe commemorantur, & per quas terras fluant. Et quia extra paradiſum conſtituta ſunt, omnibus notum eſt. Nec tamen in Meſopotamia, vel in Ægypto, quo illa flumina pervenerunt, eſt felicitas vitæ, quæ in paradiſo commemoratur. Ita fit, ut cum paradiſi aqua ſit extra paradiſum, beatitudo tamen non ſit extra paradiſum. Sic ergo baptiſmus Eccleſiæ poteſt eſſe extra Eccleſiam: munus autem beatæ vitæ non niſi intra Eccleſiam reperitur.

Corr. Rom. ¶ *Locupletatum eſt caput hoc ex Originali, ut ſententia melius percipiatur.*

C. XLVI. *Hæreſis* α, *& ſacrilegium, Hæreticorum ſunt, non ſacramenta.*

Idem *de unico baptiſmo contra Donatiſtas, lib. 3. cap. 11.*

NUnc *b* autem *c*, non ſicut hæreſis hæreticorum eſt, ſicut error ipſorum eſt, ſicut ſacrilegium diſſenſionis ipſorum eſt: ſic etiam baptiſma, quod Chriſti eſt, dici debet ipſorum.

Corr. Rom. ¶ α Hæreſis,] *Sic emendatum eſt ex aliquot vetuſtis exemplaribus. Antea legebatur*, baptiſmus & ſacrilegium hæreticorum non ſunt ſacramenta.

CAP. XLVII. *De eodem.*

Idem *lib. 5. cap. 13.*

CUm *d* tantum valet baptiſmus per hominem contemptibilem, quantum per Apoſtolum datus, ita nec illius, ſed Chriſti eſſe cognoſcitur. *Item cap. 14. §. 1.* Invenimus dictum ab Apoſtolo *e*, & gloriam meam, quamvis utique in Domino, & miniſterium meum, & prudentiam meam, & Evangelium meum, quamvis utique a Domino impertitum, atque donatum, Baptiſmus autem meus, nemo eorum dixit omnino. Non enim omnium æqualis eſt gratia *f*, nec miniſtrant omnes æqualiter: nec æquali prudentia ſunt omnes præditi, & in evangelizando alius alio doctior in ipſa doctrina ſalutari. Alius autem alio magis, minusve baptizatus dic non poteſt, ſive ab inferiore, ſive a majore baptizetur.

CAP. XLVIII. *De eodem.*

Idem *lib. 4. cap. 15.*

SAtis oſtendimus *g* ad baptiſmum, qui verbis Evangelicis conſecratur, non pertinere cujuſquam vel dantis, vel accipientis errorem: ſive de Patre, ſive de Filio, ſive de Spiritu Sancto aliter ſentiat, quam cœleſtis doctrina inſinuat.

a *Sapient.* 1. b *Sentent.* 4. *diſt.* 3. *Supr. de pœnitentia, diſt.* 4. *Ivo part.* 1. *cap.* 163. c *Pſalm.* 89. d *momentumque, origin.* e *Sententia ſummatim collecta.* f *Supr. ead. cap. oſtenditur. circa finem.* g *al. ablutionem.* h *Ad Vincentium Donatiſtam.* i *Polyc. l.* 3. *tit.* 10. k *Pſal.* 54. l *Polyc. ibid. Ivo part.* 1. *cap.* 153. *Pann. l.* 1. *cap.* 88.

a *Geneſ.* 4. b *Non autem ſicut, orig.* c *Ivo p.* 1. *c.* 164. *Pannorm. l.* 1. *c.* 32. d *Ivo part.* 1. *c.* 167. *Pannorm. l.* 1. *c.* 33. e *al. Apoſtolis.* f *gloria, vera lectio.* g *Ivo part.* 1. *c.* 165. *Pann. l.* 1. *c.* 34.

C. XLIX.

C. XLIX. *Quod bonis & malis sacramenta Ecclesiæ communia sunt.*

Idem *in libro de baptismo.*

EST unitas Ecclesiæ, quæ late patet, in sacramentorum videlicet societate & communione: quæ complectitur *a* cum granis etiam paleas: quando eas corporaliter mistas ita partitur, ut neque illas justi vitent, neque ab illis justi vitentur. Sic α sunt in Ecclesia homines mali, ut in corpore humano humores mali, qui interdum exeunt ex corpore.

Corr. Rom. ¶ *Hujus capitis sententia usque ad vers.* Sic sunt. *habetur in libro de unico baptismo contra Petilianum, cap. 14. & 15.*

¶ α Sic sunt] *Sententia sumpta est ex B. Augustino in epistolam primam Joannis, & Beda in eundem locum: Glossa autem ordinaria ibidem sic habet:* Sic sunt ficti in Ecclesia, quomodo humores mali in corpore: quando evomuntur, relevatur corpus, sic quando exeunt mali, relevatur Ecclesia.

C. L. *Non transit ad aquam baptismi malitia benedicentis.*

Idem *de unico baptismo contra Donatistas, lib. 3. cap. 10.*

NON est aqua *b* profana, & adultera, super quam nomen Dei invocatur; etiamsi a profanis, & adulteris invocetur: quia nec ipsa creatura, nec ipsum nomen adulterum est.

C. LI. *Non est baptizandus, qui ab hæreticis baptizatur.*

Item Beda *homilia 36. ad cap. 3. Joannis.*

SIVE hæreticus *c*, sive schismaticus, sive facinorosus quisque in confessione sanctæ Trinitatis baptizet, non valet ille, qui ita baptizatus est, a bonis catholicis rebaptizari: ne confessio vel invocatio tanti nominis videatur annullari.

C. LII. *Baptizati a paganis, in nomine baptizentur Trinitatis.*

Item Gregorius II. *Bonifacio Episcopo, epist. ult.*

QUOS a paganis *d* baptizatos esse asseruisti, si ita habetur, ut denuo baptizes in nomine Trinitatis, mandamus.

C. LIII. *Sine exorcismis & exsufflationibus nullus baptizetur.*

Item Cælestinus Papa *Episcopis Galliæ, epist. 1. cap. 12. (an. 425.)*

11 SIVE *e* parvuli, sive juvenes ad regenerationis ve- ps niunt sacramentum, non prius fontem vitæ adeant, quam exorcismis & exsufflationibus Clericorum, Spiritus ab eis immundus abjiciatur *f*.

C. LIV. *Officium baptizandi catechumeni præveniant.*

Item Rabanus *de institutione Clericorum lib. 1. cap. 25.*

ANTE baptismum *g* catechizandi debet hominem *h* prævenire officium, ut fidei primum catechumenus accipiat rudimentum. *Item ibidem.* §. 1. Prius ipse Jesus *i* cæci nati oculos luto ex sputo facto superlinivit, & sic ad aquas Siloe misit: quia prius debet baptizandus fide incarnationis Christi instrui, & sic ad baptismum jam credulus admitti: ut sciat, cujus gratiæ in eo est particeps, & cui jam debitor fiat deinceps.

C. LV. *Quo tempore catechumeni ad exorcizandum sunt deferendi.*

Item ex Concilio Bracharensi II. *cap. 1.*

ANTE viginti *a* dies baptismi ad purgationem exorcismi Catechumeni concurrant: in quibus viginti diebus omnino symbolum, quod est, Credo in Deum Patrem omnipotentem, spiritualiter *b* doceantur.

C. LVI. *Quo tempore competentibus symbolum est prædicandum.*

Item ex Concilio Agathensi, *c. 13.*

SYMBOLUM *c* etiam placuit ab omnibus Ecclesiis una die, id est, ante octo dies Dominicæ Resurrectionis publice in Ecclesia competentibus prædicari.

C. LVII. *In unaquaque Ecclesia baptizandi catechizari possunt.*

Item Nicolaus Papa (*an. 866. Romæ.*)

CATECHISMI *d* baptizandorum a Sacerdotibus uniuscujusque Ecclesiæ possunt fieri, sicut in sancta hac Romana Ecclesia (cui, Deo auctore, ministerium famulatus nostri exhibemus) solenniter fieri comprobantur.

CAP. LVIII. *De eodem.*

Item ex Concilio *k* Laodicensi, *c. 46.*

BAPTIZANDOS *e* oportet fidei α symbolum discere, & quinta feria ultimæ septimanæ vel Episcopo, vel Presbyteris reddere.

Corr. Rom. ¶ α Fidei symb.] *Est prisca versio, & sententiam sat bene reddit. Hoc autem loco, Græce est,* τὴν πίστιν.

CAP. LIX. *De eodem.*

Item ex Concilio *f* Martini Bracharensis, *cap. 49.*

NON liceat ante duas septimanas Paschæ, sed ante tres ad baptismum suscipere aliquem. Oportet autem, ut in his diebus hi, qui baptizandi sunt, symbolum discant: & in quinta feria novissimæ septimanæ hoc Episcopo, vel Presbytero reddant.

C. LX. *Antequam baptizentur, quilibet sunt examinandi.*

Item ex Concilio Carthaginensi IV. *cap. 85.*

BAPTIZANDI nomen *g* suum dent, & diu sub abstinentia vini & carnium, ac manus impositionis *h* crebra examinatione baptismum percipiant.

C. LXI. *Baptizandi quare exorcizantur, & exsufflantur.*

Item Rabanus *de institutione Clericorum, lib. 1. cap. 27.*

POSTQUAM *i* se baptizandus per confessionem veræ fidei in alterius commendaverit dominium, & per abrenuntiationem a prioris possessoris se alienaverit servitio, exsufflatur ab eo sæva potestas: ut per pium Sacerdotis ministerium Spiritui Sancto cedat fugiens Spiritus malignus.

CAP. LXII. *De eodem.*

Item Augustinus *de symbolo, lib. 1. c. 1.*

SICUT nostis *k*, fratres charissimi, & parvuli exsufflantur, & exorcizantur, ut pellatur ab eis diaboli potestas inimica, quæ decepit hominem, ut possideret homines. Non ergo creatura Dei in infantibus exorcizatur, aut exsufflatur, sed ille, sub quo sunt omnes, qui sub peccato pascuntur.

a *Matth.* 3. b *Ivo p.* 1. *c.* 116. *Pann. l.* 1. *c.* 54. c *Sent. 4. dist. 6. Ivo p.* 1. *c.* 173. *Pann. l.* 1. *c.* 85. d *Ivo p.* 11. *c.* 61. *& in lib. de Eccles. dogmatibus, c.* 31. *Polyc. l.* 3. *tit.* 20. e *Burch. l.* 4. *c.* 10. *Ivo p.* 1. *c.* 205. f *alit. abigatur.* g *Sent.* 4. *dist.* 6. *Ivo p.* 1. *c.* 82. *& 83. Pann. l.* 1. *cap.* 38. h *al. in hominem pervenire.* i *Joan.* 9.

a 10. *q.* 1. *placuit. Burch. l.* 4. *c.* 8. *Ivo p.* 1. *c.* 75. *& 203. Pann. l.* 1. *c.* 59. b *specialiter, vera lectio.* c *Burch. l.* 4. *c.* 29. *Ivo p.* 1. *c.* 223. d *Ivo part.* 1. *c.* 82. *Pann. lib.* 1. *c.* 40. e *Burch. l.* 4. *c.* 9. *Ivo p.* 1. *c.* 205. f *In capit. Synod. Græcarum.* g *Burch. l.* 4. *c.* 11. *Ivo part.* 1. *c.* 296. h *alit. impositione crebra examinati.* i *Ivo p.* 1. *c.* 90. *Pann. l.* 1. *c.* 41. k *Sent.* 4. *dist.* 6. *Ivo p.* 1. *c.* 40. *Pann. l.* 1. *c.* 42.

C. LXIII. *Quare ſignetur baptizandus in corde & fronte.*

Item Rabanus *de inſtitutione Clericorum, lib. 1. c. 27.*

POſtea ſignatur *a* baptizandus ſignaculo ſanctæ crucis tam in fronte, quam in corde : ut ab eo tempore ipſe apoſtata diabolus in vaſe ſuo priſtino, ſuæ interemptionis cognoſcens ſignaculum *b*, jam ſibi deinceps illud ſciat eſſe alienum.

C. LXIV. *Quare ſuper eum orationes dicantur.*

Item *ibidem continuo.*

EXhinc jam *c* dicuntur ſuper eum orationes, ut fiat catechumenus. Tunc datur baptizando ſal benedictum in os, ut per ſal typicum, ſapientiæ ſale conditus, fœtore careat iniquitatis ; & nec a vermibus peccatorum ultra putrefiat, ſed magis illæſus ſervetur ad majorem gratiam percipiendam.

C. LXV. *Quare ſale initiantur Catechumeni.*

Item Beda *in Eſdram, lib. 2. c. 9.*

SAl cœleſtis *d* ſapientiæ, quo initiantur catechumeni, in cunctis operum noſtrorum ſacrificiis jubemur offerre.

Corr. Rom. ¶. *Antea citabatur in libros Regum.*

C. LXVI. *Quare iterum exorcizentur.*

Item Rabanus *de inſtitut. Cler. lib. 1. cap. 27.*

DEhinc *e* iterum exorcizatur diabolus, ut ſuam nequitiam agnoſcens, & juſtum ſuper ſe Dei judicium timens, recedat ab homine : nec jam contendat eum arte ſua ſubvertere, ne baptiſmum conſequatur, ſed magis honorem Deo creatori ſuo exhibens, reddat opus factori ſuo.

C. LXVII. *Sacerdotes exorcizando dæmonia repellunt.*

Item Gregorius Papa *in homilia 29. Evangel.*

SAcerdotes *f* cum per exorciſmi gratiam manum credentibus imponunt, & habitare malignos Spiritus in eorum mente contradicunt, quid aliud faciunt, niſi dæmonia ejiciunt ?

C. LXVIII. *Quare de ſaliva nares & aures tanguntur.*

Item Rabanus *de inſtitut. Cler. lib. 1. cap. 27.*

POſtea tanguntur *g* ei nares & aures cum ſaliva : & dicitur ei verbum illud Evangelicum, quod Jeſus, quando ſurdum & mutum ſanavit, tangens cum ſputo linguam ejus, & mittens digitos in auriculas ejus, dixit : *Effeta* h *quod eſt, adaperire*. Hoc enim ſacramentum hic agitur, ut per ſalivam typicam Sacerdotis, & tactum, ſapientia & virtus divina ſalutem ejuſdem catechumeni operetur : ut aperiantur ei nares ad accipiendum odorem notitiæ Dei, ut aperiantur illi aures ad audiendum mandata Dei, ut *α* aperiantur ei ſenſus in intimo corde ad reſpondendum.

Corr. Rom. ¶ *α* Ut aperiantur) *In originali, & apud Ivonem legitur*, ad audiendum mandata Dei, ſenſuque intimo cordis reponendum.

C. LXIX. *Quare nares non ora baptizandorum Epiſcopus tangit.*

Item Ambroſius *de ſacramentis, lib. 1. cap. 1.*

PRopter *i* gloriam *k* muneris & operis non os tangit Epiſcopus, ſed nares. Quare nares ? ut bonum odorem accipias pietatis æternæ.

C. LXX. *Quare a Sacerdote inunguntur.*

Item Rabanus *de inſtit. Cler. l. 1. cap. 27.*

DEinde *a* a *b* Sacerdote inungitur, ut ſacrum baptiſma cum fide accepta cuſtodiatur. Ungitur tunc illius pectus de oleo ſanctificato, cum invocatione ſanctæ Trinitatis, ut nullæ reliquiæ latentis inimici in eo reſideant, ſed in fide ſanctæ Trinitatis mens ejus confortetur. Ungitur & inter ſcapulas de eodem oleo, ut undique muniatur, & ad bona opera facienda per Dei gratiam *c* roboretur. *Item c. 28. §. 1.* Conſecratur *d* poſt hæc fons, & ad ipſum baptiſmum catechumenus accedit.

C. LXXI. *Quomodo fontem baptiſmi Trinitatis præſentia conſecrat.*

Item Ambroſius *in libro ſecundo de Sacramentis, cap. 5.*

VEnit *e* Sacerdos ad *f* fontem, dicit precem, invocat Patris nomen, præſentiam Filii & Spiritus Sancti, utitur verbis cœleſtibus. Cœleſtia verba, quæ Chriſti ſunt. Præſentia Trinitatis adeſt : operatur ſermo æternus : ubi deſcendit Spiritus, primo quaſi columba deſcendit, ut increduli vocarentur ad fidem. In *g* principio ſignum debuit eſſe : in poſterioribus debet eſſe perfectio. Apoſtolis enim Spiritus Sanctus datus eſt in igneis linguis propter incredulos : nobis jam in plenitudine Eccleſiæ non per ſigna, ſed per fidem veritas eſt colligenda.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc aliquot locis in nimias prope anguſtias concluſum eſt. Quare præſtat originale ipſum adire.*

C. LXXII. *Verba erroris per imperitiam prolata non impediunt aquæ ſanctificationem.*

Item Auguſtinus *de unico baptiſmo, lib. 6. c. 25.*

12 SI non *h* ſanctificatur aqua, cum aliqua erroris verba per imperitiam peccator effundit, multi non ſolum mali, ſed etiam boni fratres in ipſa Eccleſia non ſanctificant aquam. Multorum enim preces emendantur quotidie, ſi doctioribus fuerint recitatæ : & multa in eis reperiuntur contra catholicam fidem. Numquid ſi manifeſtetur aliquos baptizatos, cum illæ preces dictæ ſuper aquam fuiſſent, jubebuntur denuo baptizari ? Quid ita ? quia plerumque precis vitium ſuperat precantis affectus : & quia illa certa Evangelica verba, ſine quibus non poteſt baptiſmus conſecrari, tantum valent, ut per illa ſic evacuentur, quæcunque in prece vitioſa contra regulam fidei dicuntur : quemadmodum dæmonium Chriſti nomine excluditur. Nam utique hæreticus, ſi afferat precem vitioſam, nec habeat bonum charitatis affectum, quo poſſit illa imperitia ſuperari (& ideo ſimilis eſt ei, quicunque in ipſa catholica Eccleſia invidus & malevolus, quales arguit illic Cyprianus) afferat etiam, ut fieri ſolet, aliquam precem, in qua loquatur contra regulam fidei (multi quippe irruunt in preces non ſolum ab imperitis loquacibus, ſed etiam ab hæreticis compoſitas, & per ignorantiæ ſimplicitatem non eas valentes diſcernere, utuntur eis arbitrantes, quod bonæ ſint) nec tamen, quod in eis perverſum eſt, evacuat illa, quæ ibi recta ſunt, ſed ab eis potius evacuatur.

C. LXXIII. *Quid ſignificent myſteria, quæ in fonte baptiſmatis celebrantur.*

Item Auguſtinus *ad Neophytos, homil. 3.*

13 PRima igitur *i*, & ſecunda prædicatione de his tantum locuti ſumus, quæ vobis, priuſquam ad fontem ſanctum veniretis, juxta catholicæ Eccleſiæ *k* inſtituta tradidimus. Et quid ſignificaret unctio, quæ

a *Ivo part. 1. c. 95. Pann. l. 1. c. 43.* b *al. ſignum.* c *Ivo p. 1. c. 97. & 99. Pann. l. 1. c. 44.* d *Ivo p. 1. c. 100. Pann. l. 1. c. 45.* e *Ivo p. 1. c. 102. Pann. l. 1. c. 46.* f *Ivo p. 1. c. 103. Pann. l. 1. c. 47.* g *Ivo p. 1. c. 104. Pann. l. 1. c. 48.* h *Marc. 7.* i *Ivo p. 1. c. 106. Pann. l. 1. c. 46.* k *gratiam operis & muneris, orig.*

a *Ivo p. 1. c. 108. Pann. l. 1. c. 50.* b *aliter benedictione ſacerdotali munitur.* c *al. gloriam.* d *Ivo p. 1. c. 110. Pann. l. 1. c. 52.* e *Ivo part. 1. c. 11.* f *Precem dicit ad fontem, orig.* g *Ibid. infra.* h *Alg. l. 3. c. 13. Ivo p. 1. c. 115. Pann. l. 1. c. 52. & 53.* i *Ivo p. 1. c. 194. Pann. l. 1. c. 55.* k *al. regulæ.*

diverſis

diversis corporis nostris adhibita partibus, diversum intellectum designat (prout Dominus donare dignatus est) interpretati sumus: cum ostenderemus vos per *a* oleum sanctificationis ad auditum plenæ fidei præparatos, & ad bonum Christi odorem vocatos, ex toto corde ad abrenuntiandum diabolo esse commonitos. Nunc vero de interioribus jam mysteriis locuturi sumus, qui in ipso sacro fonte celebrata sunt. Emissa *b* enim certissima cautione, qua vos abrenuntiare omnibus pompis diaboli, & omnibus operibus ejus, & omni fornicationi diabolicæ spopondistis, descendistis in fontem sacrum, fontem redemptionis, fontem sanctificatum virtute cœlesti. In hoc ergo fonte, antequam vos toto corpore tingeremus, interrogavimus, Credis in Deum Patrem omnipotentem? Respondistis, Credo. Rursus interrogavimus, Credis & in Jesum Christum filium ejus, qui natus est de Spiritu Sancto ex Maria Virgine? Respondistis singuli, Credo. Iterum interrogavimus, Credis & in Spiritum Sanctum? Respondistis similiter, Credo. Hoc autem fecimus juxta Domini nostri Jesu Christi Salvatoris imperium: qui, cum ad patrem in cœlum ascenderet, discipulis suis, id est, Apostolis mandavit, dicens: *Euntes* c *docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti. Item.* §. 1. Quod *d* autem interrogavimus, Credis α sanctam Ecclesiam, remissionem peccatorum, carnis resurrectionem? non eo modo interrogavimus, ut quomodo in Deum creditur, sic & in Ecclesiam sanctam catholicam: quæ propterea sancta & catholica est, quia recte credit in Deum. Non ergo diximus, ut in Ecclesiam, quasi in Deum credaretis: sed intelligite nos dicere, & dixisse, ut in Ecclesia sancta catholica conversantes in Deum credaretis: credaretis etiam resurrectionem carnis, quæ futura est.

Corr. Rom. ¶ α Credis sanctam] *Legebatur*, in sanctam. *Inducta est particula*, In, *ex aliquot vetustis, & Ivone. Atque ita loquendum docet sæpe Augustinus.*

C. LXXIV. *Aliorum fide & professione parvuli baptizantur.*

Item Isidorus *de officiis, lib. 2. cap. 24.*

14 PArvuli alio *e* profitente baptizantur, quia adhuc ps loqui, vel credere nesciunt, sicut etiam ægri, muti, & surdi, quorum vice alius profitetur, ut pro eis, dum baptizantur, respondeat.

C. LXXV. *Aliorum testimonio ægrotantes sunt baptizandi.*

Item ex Concilio *f* Carthaginensi III. *c. 34. (an. 397.)*

ÆGrotantes *g* si pro se respondere non possunt, cum α voluntas eorum testimonium sui dixerit, baptizentur. Similiter & de pœnitentibus agendum est.

Corr. Rom. ¶ α Voluntas eorum] *Nihil mutatum est ob glossam in verbo*, dixerit. *Sed in omnibus vetustis Gratiani exemplaribus, & in Concilio Carthaginensi tertio, & in Concilio Africano in corpore Conciliorum tribus tomis impresso, & apud Ivonem, qui citat Isidorum, legitur:* Cum voluntatis eorum testimonium sui dixerint. *In eodem autem Africano, in codice canonum, & in Carthaginensi recentioris editionis Conciliorum, & apud Burchardum est:* Cum voluntatis eorum testimonium hi, qui suis periculo proprio affuere, dixerint. *In Carthaginensi autem Græco:* ὅτε τῇ αὐτῶν προαιρέσει τὸ περὶ αὐτῶν μαρτυρικὸν κινδυνῶ ἰδίως ἔπραξεν,

C. LXXVI. *Sacramentum fidei, non ipsa fides parvulum facit fidelem.*

Item Augustinus *epist. 23. ad Bonifacium.*

NIhil est aliud *h* credere, quam fidem habere: ac per hoc, cum respondetur, parvulus credere, qui fidem nondum habet *a* affectum, respondetur fidem habere propter fidei sacramentum, & convertere se ad Deum, propter conversionis sacramentum: quia & ipsa responsio ad celebrationem *b* pertinet sacramenti. *Item infra.* §. 1. Parvulum *c* etsi nondum fides illa, quæ in credentium voluntate consistit, jam tamen ipsius fidei sacramentum fidelem facit. Nam sicut credere respondetur, ita etiam fidelis vocatur, non rem ipsam mente annuendo *d*, sed ipsius rei sacramentum percipiendo.

C. LXXVII. *Alterius professio non valet ei, qui per se respondere potest.*

Item *in lib. 4. de baptismo, cap. 24. (an. 412.)*

CUm pro *e* parvulis alii respondent, ut impleatur erga eos celebratio sacramenti, valet utique ad eorum consecrationem, quia ipsi respondere non possunt. At si pro eo, qui respondere potest, alius respondeat, non itidem valet. Ex qua regula illud in Evangelio dictum est, quod omnes, cum legitur, naturaliter movet: *Ætatem* f *habet: ipse pro se loquatur.*

C. LXXVIII. *Quare trina mersio in baptismate celebretur.*

Item Augustinus *in homilia tertia.*

POstquam *g* vos credere promisistis, tertio capita vestra in sacro fonte demersimus. Qui ordo baptismatis duplici mysterii significatione celebratur. Recte enim tertio mersi estis, qui accepistis baptismum in nomine sanctæ Trinitatis. Recte tertio mersi estis, qui accepistis baptismum in nomine Jesu Christi, qui die tertia resurrexit a mortuis. Illa enim tertio repetita demersio typum Dominicæ exprimit sepulturæ, per quam Christo consepulti estis in baptismo, & *h* cum Christo resurrexistis in fide: ut peccatis abluti in sanctitate virtutum Christum imitando, vivatis.

C. LXXIX. *De his, qui semel, non tertio in baptismate merguntur.*

Item *ex canonibus Apostolorum, c. 50. (an. 281. in Syria.)*

SI quis Presbyter *i*, aut Episcopus non trinam mersionem unius mysterii celebret, sed semel mergat in baptismate [quod α dari a quibusdam jubetur in morte Domini] deponatur. Non *k* enim dixit nobis Dominus, in morte mea baptizate: sed [*Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti.*]

Corr. Rom. ¶ α Quod dari] *Prisca versio hoc tantum loco discrepat a Gratiano. Sic enim in ea legitur*, quod dari videtur in morte Domini, *eodemque modo apud Burchardum. Ivo habet*, quod dari jubetur in Domini mortem. *Græce autem est*, ἀλλὰ εἰς βάπτισμα τοῦτο εἰς τὸν θάνατον τοῦ κυρίου κελεύομεν: *id est*: sed unicam mersionem, quæ in mortem Domini datur.

CAP. LXXX. *De eodem.*

Item Gregorius *Leandro* l *Episcopo Hispaniarum, lib. 1. epist. 41. (an. 591.)*

DE *m* trina mersione baptismatis nihil responderi verius potest, quam quod ipsi sensistis: quia in una fide nihil officit sanctæ Ecclesiæ consuetudo diversa. Nos autem, quod tertio mergimus, triduanæ sepulturæ sacramenta signamus: ut, dum tertio infans ab aqua educitur, resurrectio triduani temporis exprimatur. Quod si quis forte etiam pro summæ Trinitatis veneratione existimet fieri, neque istud aliquid obsistit baptizandos semel in aquis mergere, quia dum in tri-

a 1. Cor. 2. b Sent. 4. dist. 6. c Matth. 28. d Serm. 181. de tem. c. 12. e Sent. ibid. f Et in Afric. c. 12 g Burch. l. 4. c. 36. Ivo p. 1. c. 123. Pann. l. 1. c. 14. h Sent. ibid. Ivo p. 1. c. 187. Pann. l. 1. c. 56.

a al. defectum. b al. celebritatem. c Infra eod. ca. quæris. d al. abnuendo. e Sup. eod. c. Baptism. vicem. Sent. ib. Ivo p. 1. c. 15. Pann. l. 1. c. 15. f Joan. 9. g Sent. 4. dist. 3. Ivo p. 1. c. 194. Pann. l. 1. c. 57. h Rom. 6. i Burch. l. 4. c. 23. Ivo par. 1. c. 128. Pann. l. 1. c. 58. k Matth. 28. l Et in Tolet. 4. cap. 5. & in Wormacien. cap. 5. m Sent. ibid. Polyc. l. 3. tit. 10. Ansel. lib. 9. cap. 61. Ivo part. 1. cap. 130. Pann. lib. 1. cap. 60.

bus

bus perſonis *a* una ſubſtantia eſt, reprehenſibile eſſe nullatenus poteſt, infantem in baptiſmate vel ter, vel ſemel immergere: quando & in tribus merſionibus perſonarum trinitas, & in una poteſt divinitatis ſingularitas deſignari.

CAP. LXXXI. *De eodem.*

Item Hieronymus *ſuper Epiſtolam ad Epheſios* b, *lib.* 2. *ad cap.* 4.

EOdem *c* modo & in Patrem, & in Filium, & in Spiritum Sanctum baptizamur, & ter mergimur, ut Trinitatis unum appareat ſacramentum, & non baptizamur in nominibus Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, ſed in uno nomine, quod intelligitur Deus. *Item infra.* §. 1. Poteſt unum baptiſma & ita dici, quod licet ter baptizemur propter myſterium Trinitatis, tamen unum baptiſma reputetur.

Corr. Rom. ¶ *Locupletatum & emendatum eſt caput hoc ex Originali.*

C. LXXXII. *De his, qui in nomine Chriſti ſemel tantum mergunt.*

Item Pelagius Papa, *Gaudentio Epiſcopo.* (*forte an.* 557. *Romæ.*)

MUlti ſunt *d*, qui in nomine ſolummodo Chriſti una etiam merſione ſe aſſerunt baptizare. Evangelium vero præceptum ipſo Deo & Domino Salvatore noſtro Jeſu Chriſto tradente, nos admonet in nomine Trinitatis, trina etiam merſione ſanctum baptiſma unicuique tribuere, dicente Domino diſcipulis ſuis: *Ite* e, *baptizate omnes gentes in nomine Patris, & Filii, & Spiritus* α *Sancti.*

Corr. Rom. ¶ α Spiritus Sancti.] *Hic videtur ſequi c.* Si revera. *ſup. ead.*

C. LXXXIII. *In invocatione Trinitatis tertio in baptiſmate mergere debemus.*

Item Zacharias Papa, *Bonifacio Epiſcopo, in epiſt. cujus initium*, Sacris liminibus. (*an.* 848.)

16 ps IN Synodo *f* Anglorum decretum, & judicium firmiſſime præceptum, & diligenter demonſtratum eſſe dignoſcitur, ut quicunque ſine invocatione Trinitatis merſus fuiſſet, ſacramentum regenerationis non haberet. Quod omnino verum eſt: quia ſi lotus in fonte baptiſmatis quis fuerit ſine invocatione Trinitatis, perfectus Chriſtianus non eſt, niſi in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti fuerit baptizatus. §. 1. Hoc quoque obſervari in prædicta Synodo Sacerdotes voluerunt, ut qui vel unam de Trinitate perſonam in baptiſmo non nominaret, illud baptiſma eſſe verum non poſſet. Quod pro certo verum eſt: quia qui unam ex ſancta Trinitate confeſſus non fuerit, perfectus Chriſtianus eſſe non poteſt. Qui enim confitetur Patrem, & Filium, ſi confeſſus non fuerit & Spiritum Sanctum, neque Patrem habet, neque Filium: & qui confeſſus fuerit Patrem, & Spiritum Sanctum, & Filium non fuerit confeſſus, neque Patrem habet, neque Spiritum Sanctum, ſed vacuus eſt a divina gratia.

C. LXXXIV. *Rebaptizentur, qui in nomine Trinitatis baptizati non fuerint.*

Item Gregorius *Quirino Epiſcopo in Iberia, lib.* 9. *epiſt.* 61. (*an.* 601.)

HI vero *g* hæretici, qui in Trinitatis nomine minime baptizantur, ſicut ſunt Bonoſiani *h*, & Cataphrygæ (quia & illi Chriſtum Dominum non credunt: & iſti Sanctum Spiritum perverſo ſenſu eſſe quendam pravum hominem Montanum credunt: quorum ſimiles multi ſunt) & alii tales, cum ad ſanctam Eccleſiam veniunt, baptizantur: quia baptiſma non fuit, quod in errore poſiti in ſanctæ Trinitatis nomine minime perceperunt.

C. LXXXV. *Semel in baptiſmate mergere licet.*

Item ex Concilio Toletano IV. *c.* 5.

PRopter *a* vitandum ſchiſmatis ſcandalum, vel hæretici dogmatis uſum, ſimplam teneamus baptiſmi merſionem.

C. LXXXVI. *De Sacerdote, qui per ignorantiam linguæ Latinæ in invocatione Trinitatis deliquit.*

Item Zacharias Papa, *Bonifacio Epiſcopo, in Epiſtola decretali.*

REtulerunt *b* nuntii α tui, quod fuerit in eadem provincia Sacerdos, qui Latinam Linguam penitus ignorabat, & dum baptizaret, neſciens Latini eloquii, infringens linguam diceret: Baptizo te in nomine Patria, & Filia, & Spiritu ſancta. Ac per hoc tua reverenda fraternitas conſideravit eos rebaptizare. Sed ſanctiſſime frater, ſi ille, qui baptizavit, non errorem introducens, aut hæreſim, ſed pro ſola ignorantia Romanæ locutionis infringendo linguam, ut ſupra fati ſumus, baptizans dixiſſet, non poſſumus conſentire, ut denuo baptizentur.

Corr. Rom. ¶ α Nuntii tui.] *Hæ duæ voces additæ videntur a Gratiano* (*quanquam Virgilius & Sidonius, qui hoc retulerant, proprie nuntii Bonifacii non fuiſſent*) *ne ea, quæ in epiſtola antecedunt, referre cogeretur: quod tamen Burchardus & Ivo fecerunt.*

C. LXXXVII. *Quare baptizati a Sacerdote ungantur.*

Item Ambroſius *de ſacramentis, tractatu, ſeu lib.* 1. *c.* 2.

17 ps VEniſti *c* ad fontem: ingreſſus es: conſidera, quid *d* videris: quid locutus ſit, conſidera *e*: repete diligenter: occurrit tibi Levita: occurrit Presbyter; unctus es, quaſi athleta Chriſti: ut α ad baptiſmum catechumenus accedas.

Corr. Rom. ¶ α Ut ad baptiſmum] *Ita etiam Ivo, & auctor gloſſæ ad verſ.* unctus. *videtur hic ſpectaſſe: ſed tota hæc clauſula abeſt ab originali, in quo hujus loco ſunt verba hæc*, quaſi luctamen hujus ſeculi luctaturus, profeſſus es luctaminis tui certamina.

C. LXXXVIII. *Quare baptizatus a Presbytero ungatur in cerebro.*

Item Rabanus *de inſtitut. Cleric. lib.* 1. *cap.* 28.

POſtquam *f* aſcenderit baptizatus de fonte, ſtatim ſignatur in cerebro a Presbytero cum ſacro chriſmate, ſequente ſimul & oratione, ut regni Chriſti particeps fiat, & a Chriſto Chriſtianus poſſit vocari.

C. LXXXIX. *Quid ſuper baptizatum a Sacerdote dicatur.*

Item Ambroſius *de ſacramentis, tract. ſeu lib.* 2. *c.* 7.

EMerſiſti α *g*: veniſti ad Sacerdotem. Quid tibi dixit? [Deus, inquit, Pater omnipotens, qui te regeneravit ex aqua & Spiritu Sancto, conceſſitque tibi peccata tua, ipſe te ungat in vitam æternam.] Vide, ubi unctus es: in vitam, inquit, æternam.

Corr. Rom. ¶ α Emerſiſti:] *Sic apud Ivonem. In originali eſt*: Ergo merſiſti, *eodem ſenſu, quem elicit auctor gloſſæ ex verbo*, Emerſiſti. *Frequens autem eſt apud B. Ambroſium iſtius vocabuli in hanc ſententiam uſus.*

---

a *al. ſubſiſtentis.* b *Ad verſic.* [*Unus dominus.*] c *Ivo p.* 1. *c.* 131. *Pann. l.* 1. *c.* 61. d *Ivo p.* 1. *c.* 61. *Pann. l.* 1. *c.* 62. e *Marc.* 16. f *Sent.* 4. *diſt.* 3. *Ivo p.* 1. *c.* 199. *Pann. l.* 1. *c.* 63. g 1. *q.* 1. *c. ſi quis. Ivo part.* 1. *cap.* 153. *Pann. l.* 1. *c.* 64. h *al. Bonoſiaci.*

a *Ivo p.* 1. *c.* 129. *Pann. l.* 1. *c.* 59. b *Burch. l.* 4. *c.* 43. *Ivo part.* 1- *c.* 237. *Pann. l.* 1. *c.* 65. c *al. Venimus.* d *al. quos, vera lectio.* e *Ivo p.* 1. *c.* 109. *Pann. l.* 1. *c.* 51. f *Ivo p.* 1. *c.* 140. *Pann. l.* 1. *c.* 66. g *Ivo p.* 1. *c.* 141. *Pann. l.* 1. *cap.* 67.

C. XC. *Quare unguentum super caput baptizati ponatur.*

Item *in libro* 3. *de sacramentis*, *cap.* 1. *&* 2.

ACcepistis mysterium *a*, hoc est, unguentum supra caput. Quare supra caput? quia sensus *b* sapientis in rapite ejus. *& infra* c. 2. §. 1. Sequitur spiritale signaculum, quod audisti hodie legi: quia post fontem supererat, ut perfectio fiat, quando ad invocationem Sacerdotis Spiritus Sanctus infunditur.

C. XCI. *Quare candida vestis traditur Christianis.*

Item Rabanus *de institut. Cleric. lib.* 1. *cap.* 29. (*an.* 847. *in Germania.*)

POst baptismum traditur Christiano vestis candida, designans innocentiam, & puritatem Christianam, quam post ablutas veteres maculas studio sanctæ conversationis immaculatam servare debet, repræsentandam *c* ante tribunal Christi. Cuncti vero renati albis induuntur vestibus ad mysterium resurgentis Ecclesiæ. *Item ibidem.* §. 1. Utuntur ergo baptizati albis vestibus, ut quorum primæ nativitatis faciem *d* vetusti erroris pannus fuscaverat, habitus secundæ generationis gloriæ præferat indumentum. Tegitur enim post sacram unctionem caput ejus mystico velamine, ut intelligat, se diademate regni, & Sacerdotali dignitate potiri.

CAP. XCII. *De eodem.*

Item Ambrosius *in libro de iis, qui initiantur mysteriis*, *cap.* 7.

ACcepisti *e* post baptismum vestimenta candida, ut esset indicium, quod exueris involucrum *f* peccatorum, & indueris innocentiæ casta velamina.

C. XCIII. *Quot mensibus Judæi inter catechumenos habeantur.*

Item ex Concilio Agathensi, *cap.* 34.

18 JUdæi *g*, quorum perfidia frequenter ad vomitum redit, si ad legem catholicam venire voluerint, octo menses inter catechumenos Ecclesiæ limen introeant: & si pura fide noscuntur venire, tunc demum baptismatis gratiam mereantur. Quod si casu aliquo periculum infirmitatis intra præscriptum tempus incurrerint, & desperati fuerint, baptizentur.

C. XCIV. *De Judæis plerisque frequenter ad Judaismum redeuntibus.*

Item ex Concilio Tolerano IV. *c.* 58.

PLerique *h* ex Judæis, qui dudum ad Christianam fidem promoti sunt, nunc blasphemantes in Christum, non solum Judaicos ritus perpetrasse noscuntur, sed etiam abominandas circumcisiones exercere præsumpserunt. De quibus consulti piissimi ac religiosissimi domini nostri Sisemundi Regis hoc sanctum decrevit Concilium, ut hujusmodi transgressores pontificali auctoritate correcti, ad cultum Christiani dogmatis revocentur: ut quos propria voluntas non emendat, animadversio sacerdotalis coerceat. Eos autem, quos circumciderunt, si filii eorum sunt, a parentum consortio separentur: si servi, pro injuria corporis sui, libertati tradantur.

C. XCV. *Ante baptismum diabolo & ejus operibus renuntiare debemus.*

Item Rabanus *de instit. Cleric. lib.* 1. *c.* 27.

PRimum *i* interrogatur paganus, si abrenuntiat diabolo, & omnibus damnosis operibus ejus, atque fallacibus pompis: ut primum respuat errorem, & sic appropinquet ad veritatem, possitque juxta Apostolum *k* deponere veterem hominem, secundum pristinam conversationem, qui corrumpitur secundum desideria erroris, abnegans impietatem, & secularia desideria.

C. XCVI. *Non transit in novam vitam, quem pœnitet veteris vitæ.*

Item Augustinus *in libro de pœnitentia a medicina*, *cap.* 2.

OMnis *b* qui jam suæ voluntatis factus est arbiter, cum accedit ad sacramenta fidelium, nisi cum pœniteat vitæ veteris, novam non potest inchoare. Ab hac pœnitentia, cum baptizantur, soli parvuli *c* immunes sunt. Nondum enim uti possunt libero arbitrio.

C. XCVII. *Ante baptisma pœnitentiam agere debemus.*

Idem *ad Seleucianam*, *epist.* 108.

AGunt *d* homines ante baptismum pœnitentiam de suis prioribus peccatis: ita tamen, ut etiam baptizentur: sicut scriptum est in Actibus Apostolorum, loquente Petro ad Judæos, ac dicente: *Agite e pœnitentiam, & baptizetur unusquisque vestrum in nomine Domini Jesu Christi.*

C. XCVIII. *Quadraginta dierum abstinentia Judæis baptizandis indicatur.*

Item Gregorius *Fantino Defensori*, *lib.* 7. *epist.* 24. (*an.* 598. *Romæ.*)

NE, quod absit, longa dilatio Judæorum retro possit animos revocare, cum fratre nostro Episcopo loci ipsius loquere, ut pœnitentia, ac abstinentia quadraginta dierum indicta, aut die Dominico, aut si celeberrima festivitas fortassis occurrerit, eos omnipotentis Dei misericordia protegente baptizes. *f*

C. XCIX. *Pœnitentia non est necessaria baptizandis.*

Item Ambrosius *super epistolam ad Romanos*, *ad cap.* 11.

SIne pœnitentia *g* sunt dona, & vocatio Dei, quia gratia Dei in baptismate non requirit gemitum, non requirit planctum, vel opus aliquod, sed α solam fidem, & omnia gratis condonat.

Corr. Rom. ¶ α Sed solam fidem,] *Sic in glossa ordinaria, unde potius videtur hoc loco sumpsisse Gratianus, quam ex Ambrosio, apud quem legitur*, nisi solam ex corde professionem, *quemadmodum etiam refertur supra de pœnitentia*, *dist.* 1. *cap.* quis aliquando. *in vers.* Gratia Dei.

CAP. C. *Necessitate cogente, in catechismo & confirmatione idem compater esse potest.*

Item Iginus Papa.

19 IN catechismo *h*, & in baptismo, & in confirmatione unus patrinus fieri potest, si necessitas cogit. Non est tamen consuetudo Romana: sed per singulos singuli suscipiunt.

C. CI. *Non plures, sed unus parvulum in baptismate suscipiat.*

Item ex decreto Leonis Papæ.

NOn *i* plures ad suscipiendum de baptismo infantem accedant, quam unus, sive vir, sive mulier. In confirmatione quoque id ipsum fiat.

Corr. Rom. ¶ *Cæteri Collectores citant ex decretis Leonis Papæ ad S. Medardum.*

a *Ivo p.* 1. *c.* 142. *Pann. l.* 1. *c.* 68. b *Eccl.* 2. c *al. ad præsentandam.* d *al. infantiam.* e *Ivo p.* 1. *c.* 144. *Pann. l.* 1. *c.* 70. f *al. voluptate, al. voluntate.* g *Burch. l.* 4. *c.* 81. *Ivo p.* 1. *c.* 275. *Pann. l.* 1. *c.* 71. h *Burch. lib.* 4. *c.* 85. *Ivo p.* 1. *c.* 279. *Pann. lib.* 1. *c.* 75. i *Ivo p.* 1. *c.* 78. *Pann. l.* 1. *c.* 76. k *Ephes.* 4. *Coloss.* 3. *Tit.* 2.

a De *pœnit. dist.* 1. *c. tres sunt. &*, *quia aliquando.* b *Ivo p.* 1. *c.* 76. *Pann. l.* 1. *c.* 35. c *aliter*, *pueri.* d *Sent.* 5. *dist.* 16. *Ivo part.* 1. *c.* 77. *Pann. l.* 1. *c.* 36. e *Actor.* 4. f *al. baptizet*, *Ivo gloss. ord. ibi.* g De *pœnit. dist.* 1. *quis aliquando.* h *Burch. l.* 4. *c.* 14. *Ivo p.* 1. *c.* 218. *Pann. l.* 1. *c.* 77. i *Polyc. l.* 3. *c.* 10. *Anselm. l.* 9. *cap. Burch. l.* 4. *c.* 25. *Ivo p.* 1. *c.* 219. *Pann. l.* 1. *c.* 78.

C. CII. *Qui non eſt baptizatus, nec confirmatus, alium in chriſmate, vel baptiſmate tenere non debet.*

Item ex Concilio Moguntino.

IN *a* baptiſmate, vel in chriſmate non poteſt alium ſuſcipere in filiolum, qui non eſt ipſe baptizatus, vel confirmatus.

C. CIII. *Abbati vel Monacho non licet commatres habere.*

Item ex Concilio Antiſſiodorenſi, *c.* 25. (*an.* 578. *in Gallia.*)

NOn *b* licet Abbati, vel Monacho de baptiſmo ſuſcipere filios, nec commatres habere.

CAP. CIV. *De eodem.*

Item ex libro Capitulorum. (*an.* 817. *Aquiſgrani.*)

MOnachi *c* ſibi compatres, commatreſve non faciant nec oſculentur fœminas.

Corr. Rom. ¶ *In indice ſeptimi libri Capitularium num.* 494. (*nam capita ipſa a* 478. *uſque ad* 558, *in volumine; quod ex Gallia habitum eſt, deſiderantur*) *hæc leguntur:* Ne ſibi compatres & commatres Monachi faciant.

C. CV. *Qui in baptiſmo parvulos ſuſcipiunt, pro eis apud Deum fidejuſſores exiſtunt.*

Item ex ſermone S. Auguſtini *poſt Paſcha, qui ſic incipit:* [Hodiernus dies.]

VOs *d* ante omnia tam mulieres, quam viros, qui filios in baptiſmo ſuſcepiſtis, moneo, ut vos cognoſcatis fidejuſſores apud Deum extitiſſe pro illis, quos viſi eſtis de ſacro fonte ſuſcipere. Ideoque ſemper eos admonete, ut caſtitatem cuſtodiant, juſtitiam diligant, charitatem teneant. *& paulo poſt. §.* 1. Ante omnia ſymbolum, & orationem Dominicam & vos ipſi tenete, & illis, quos ſuſcepiſtis de ſacro fonte, oſtendite.

Corr. Rom. ¶ *Ivo etiam recitat ex Dominica prima poſt Paſcha. In ſermone* 163. *de tempore, apud B. Auguſtin. hæc leguntur:* Quicunque vir, quæcunque mulieres de ſacro fonte filios ſpiritualiter ſuſceperunt, cognoſcant ſe pro ipſis fidejuſſores apud Deum extitiſſe: & ideo ſemper illis ſolicitudinem veræ charitatis impendant. *Similia etiam habentur in ſermone* 215. *qui eſt ſecundus Dominicæ decimæ poſt feſtum Trinitatis.*

C. CVI. *Ad baptizandi officium, & ad veſtimenta altaris lavanda, Sacerdos propria debet habere vaſa.*

Item ex Concilio Ilerdenſi. *e*

20 OMnis *f* Presbyter, qui fontem lapideum habere ps nequiverit, vas conveniens ad hoc ſolummodo baptizandi officium habeat, quod extra Eccleſiam non deportetur. Similiter ad corporale lavandum, & ad pallas altaris propria habeantur vaſa, in quibus nihil aliud fiat.

Corr. Rom. ¶ *Similia habentur in ordine Romano de officiis in divinis, pag.* 146.

C. CVII. *Neque rebaptizationes, neque reordinationes fieri licet.*

Item ex Concilio Carthaginenſi *g* III. *c.* 38. (*an.* 598.)

21 NOn licet *h* fieri rebaptizationes, & reordinationes, ps vel translationes Epiſcoporum.

CAP. CVIII. *De eodem.*

Item ex Epiſtola Auguſtini 203. *ad Maximinum.*

REbaptizare *i* hæreticum hominem, qui hæc ſanctitatis *k* ſigna perceperit, quæ Chriſtiana tradit diſciplina, omnino peccatum eſt: rebaptizare autem catholicum, immaniſſimum ſcelus eſt.

C. CIX. *De Arianis, quando baptizantur, & quando non.*

Item ex Concilio Arelatenſi *a* I. *c.* 8. (*an.* 319.)

DE Arianis, qui propria lege ſua utuntur *α*, placuit, ſi ad Eccleſiam aliqui de hac hæreſi venerint, interrogent eos noſtræ fidei Sacerdotes ſymbolum & ſi perviderint eos in Patre, & Filio, & Spiritu Sancto eſſe baptizatos, manus eis tantum imponatur, ut accipiant Spiritum Sanctum. Qui ſi interrogati non reſponderint hanc Trinitatem, baptizentur.

Corr. Rom. ¶ *α* Utuntur,] *In Concilio impreſſo ſequitur*, ut rebaptizentur. *Ac ſolitos fuiſſe ab Arianis rebaptizari catholicos, ac fortaſſe etiam non catholicos, narrat B. Auguſtinus in libro de hæreſibus, c.* 49. *Cæterum in quibuſdam pervetuſtis hujus Concilii codicibus ſic legitur*, De Afris, quod propria lege ſua utuntur, ut rebaptizent placuit, &c. *De Afris autem habetur ſupr. diſt.* 98. *c.* Afros. (*quod eſt Gregorii primi: & repetitur in epiſtola Gregorii ſecundi ad univerſum clerum & plebem Turingiæ*) *itemque in Synodo Felicis tertii.*

C. CX. *Baptizentur, de quibus ignoratur, an ſint baptizati.*

Item Gregorius III. *Bonifacio, epiſt.* 4.

PArvulos *b*, qui a parentibus ſubtracti ſunt, & an baptizati ſint, ignorant, hos ut baptizare debeas ſecundum Patrum traditionem, ſi non fuerit qui teſtificetur, ratio poſcit.

CAP. CXI. *De eodem.*

Item ex Concilio Carthaginenſi *c* V. *c.* 5. (*an.* 398.)

PLacuit *d* de infantibus, quoties non inveniuntur certiſſimi teſtes, qui eos baptizatos eſſe ſine dubitatione teſtentur, neque ipſi ſunt per ætatem idonei de traditis ſibi ſacramentis reſpondere, abſque ullo ſcrupulo eos eſſe baptizandos: ne iſta trepidatio eos faciat ſacramentorum purgatione privari. Hinc etiam Legati Maurorum fratres noſtri conſuluerunt; quia multos tales a barbaris redimunt. Similiter *α* & de Eccleſiis, quoties ſuper earum conſecratione hæſitatur, agendum eſt: id eſt, ut ſine ulla trepidatione conſecrentur.

Corr. Rom. ¶ *α* Similiter] *Hæc uſque ad finem abſunt a codice Regio hujus Concilii, a* 72. *Carthaginenſi canone Græco, a Wormacienſi, & Burchardo. In canone autem ſextæ Synodi neque illa habentur quæ præcedunt id eſt*, Hinc etiam &c.

CAP. CXII. *De eodem.*

Item Leo Papa *Leoni Ravennati Epiſcopo, epiſt.* 35. *cap.* 1. (*an.* 451. *in Flaminiam.*)

CUm *e* itaque baptiſmi ſui nihil recordetur 1. qui regenerationis eſt cupidus, nec alter atteſtari de eo poſſit, qui *f* ſciat conſecratum, nec ille, qui conſecratur. Scimus quidem inexpiabile eſſe facinus, quoties juxta hæreticorum damnata a ſanctis Patribus inſtituta cogitur aliquis lavacrum, quod regenerandis ſemel tributum eſt, bis ſubire, Apoſtolica reclamante ſententia: *g* quæ nobis unam prædicat in Trinitate deitatem, unam in fide confeſſionem, unum in baptiſmate ſacramentum. Sed in hoc nihil ſimile formidatur: quoniam non poteſt in iterationis crimen venire, quod omnino factum eſſe neſcitur. Atque ideo, quoties perſona talis inciderit, ſolicita primum examinatione diſcutite, & longo tempore (niſi forte ſupremus finis immineat) indagate, utrum nemo penitus ſit, qui teſtimonio ſuo juvare poſſit ignorantiam neſcientis: &

a *Burch. l.* 4. *c.* 16. *Ivo p.* 1. *c.* 200. *Pann. l.* 1. *c.* 79. b *Ivo p.* 1. *c.* 132. *Pann. l.* 1. *c.* 80. c *Ivo p.* 1. *c.* 133. *Pann. l.* 1. *c.* 81. d *Ivo p.* 1. *c.* 134. *& p.* 11. *c.* 17. *Pann. l.* 1. *c.* 82. e *al. Meldenſi.* f *Burch. l.* 4. *c.* 13. *Ivo p.* 1. *c.* 208. g *Et in Afric. c.* 15. h *al. liceat. Ivo p.* 1, *c.* 152. *Pann. l.* 1. *c.* 83. i *Sent.* 4. *diſt.* 6. *Ivo p.* 1. *c.* 172. *Pann. l.* 1. *c.* 84. k *al. ſanctæ Trinitatis.*

a *Vide Arelatenſe*, 2. *c.* 16. *&* 17. b *Pro parvulis*] *orig. Ivo p.* 1. *c.* 146. *Pann. l.* 1. *c.* 92. c *& in Afric. c.* 39. *& in Wormacienſi.* 70. *& in ſexta Synodo, c.* 85. d *Anſel. l.* 9. *c.* 56. *Burch. l.* 4. *c.* 56. *Ivo p.* 1. *c.* 147. *& 239. Pannor. l.* 1. *c.* 39. e *Ivo part.* 1. *c.* 48. f *al. quod.* g *al. doctrina.*

cum

cum constiterit hunc, qui baptismatis indiget sacramento, sola inaniter suspicione prohiberi, accedat intrepidus ad consequendam gratiam, cujus in se nullum scit esse vestigium, nec vereamur huic salutis januam aperire, quam nunquam ante docetur ingressus.

Corr. Rom. ¶ α Nihil recordetur,] *Sic etiam Ivo, licet cætera plenius, quam Gratianus. Integer locus hic est:* Cum itaque baptizatum se nec ille recordetur, qui regenerationis est cupidus, nec alter attestari de eo possit, quod nesciat consecratum, nihil est, in quo peccatum possit obrepere: cum in hac parte conscientiæ suæ nec ille reus sit, qui consecratur, nec ille, qui consecrat. Scimus quidem, &c. *Verum ob glossam in vers.* nec ille, *non est emendatum.*

C. CXIII. *De eodem.*

Idem *epist. 90. al. 92. ad Rusticum, c. 16.*

SI *a* nulla extant indicia inter propinquos aut familiares, nulla inter Clericos, aut vicinos, quibus hi, de quibus quæritur, baptizati fuisse doceantur, agendum est, ut renascantur, ne manifeste pereant: in quibus quod non ostendatur gestum, ratio non finit, ut videatur iteratum. Qui autem possunt meminisse, quod ad Ecclesiam veniebant cum parentibus suis, possunt recordari, an quod eorum parentibus dabatur, acceperint. Sed si hoc etiam ab eorum memoria alienum est, conferendum eis videtur, quod collocatum esse nescitur: quia non temeritas intervenit præsumptionis, ubi est diligentia pietatis.

C. CXIV. *Non baptizatur cum matre, quicquid in ejus corpore est.*

Item Augustinus *contra Julianum, libro sexto, cap. quinto.* (*an.* 419.)

22 SI *b* ad matris corpus id, quod in ea concipitur, perps tineret, ita ut ejus pars deputaretur, non baptizaretur infans, cujus mater baptizata est aliquo mortis urgente periculo, cum eum gestaret in utero. Nunc vero cum etiam ipse baptizatur, non utique bis baptizatus habebitur. Non itaque ad maternum corpus, cum esset in utero, pertinebat.

C. CXV. *Quare non baptizetur cum matre, qui in ejus utero est.*

Item Isidorus *lib. 1. de sentent. de summo bono, cap. 24.* (*an. 625. in Hispania.*)

QUi *c* in maternis uteris sunt, ideo cum matre baptizari non possunt: quia qui natus adhuc secundum Adam non est, renasci secundum Christum non potest. Neque enim dici regeneratio in eo poterit, quem generatio non præcessit. *& infra.* §. 1. Quid *d* scelerate vivunt in Ecclesia, & communicare non desinunt, putantes se tali communione mundari, discant, nihil ad emundationem proficere sibi.

C. CXVI. *De eodem.*

Item ex Concilio *e* Martini Bracharensis, *c. 54.*

SI *f* qua mulier prægnans desideravit gratiam baptismi percipere, quando voluerit, habeat potestatem. Nam nihil participat in hoc mater infanti, qui nascitur: propterea, quod uniuscujusque propria voluntas in confessione monstratur.

C. CXVII. *De his, qui ignoranter bis baptizantur.*

Item ex pœnitentiali Theodori. (*an. 680. in Anglia.*)

23 QUi *g* bis ignoranter baptizati sunt, non indigent ps pro eo pœnitere; nisi quod secundum canones ordinari non possunt, nisi magna aliqua necessitas cogat. Qui autem non ignari, iterum baptizati sunt, quasi iterum crucifixerint Christum, per septem annos pœniteant quarta, & sexta feria, & tres *a* Quadragesimas jejunent. *b* Si pro vitio aliquo fecerint, *c* similiter. Si pro munditia putaverint, tribus annis similiter pœniteant.

C. CXVIII. *De his, qui ex industria bis baptizantur.*

Item Felix Papa III. *epist. 1. c. 2. & sequentibus.*

EOs, *d* quos Episcopos, Presbyteros, vel Diaconos fuisse constiterit, & seu optantes forsitan, seu coactos lavacri illius unici, salutarisque claruerit feciss jacturam α, usque ad exitus sui diem in pœnitentia (si resipiscant) jacere conveniat, nec orationi non modo fidelium, sed ne catechumenorum quidem omnimodis interesse: quibus laica tantum communio in morte est reddenda. §. 1. De *e* Clericis autem, & Monachis, aut puellis Dei, aut secularibus, servari præcipimus hunc tenorem, quem Nicæna Synodus circa eos, qui lapsi sunt, vel fuerint, servandum esse constituit: ut scilicet, qui nulla necessitate, nullius rei timore aut periculo, se, ut rebaptizentur, hæreticis impie dediderunt: si tamen eos ex corde pœniteat, tribus annis inter audientes sint: septem autem annis subjaceant inter pœnitentes manibus Sacerdotum: duobus autem annis etiam oblationes modis omnibus non sinantur offerre: sed tantummodo secularibus *f* in oratione socientur, nec confundatur Deo colla submittere, qui eum non timuit abnegare. §. 2. Pueris *g* autem, quibus, quod adhuc impuberes *h* sunt, a pubertate *i* vocabulum est, seu Clericis, seu Laicis, aut etiam similibus puellis, quibus ignorantia suffragatur ætatis, aliquandiu sub manus impositione detentis, reddenda communio est: nec eorum est expectanda pœnitentia, quos excipit a coercitione censura.

Corr. Rom. ¶ α Jacturam] *Post hæc verba in Originali, & apud Burchardum & Ivonem multa inseruntur, quæ omino sunt legenda.*

C. CXIX. *Presbyteris baptizatos chrismate ungere licet.*

Item Innocentius Papa *Decentio Episcopo, epist. 1. c. 3.* (*an. 416. Roma in Umbriam.*)

24 PResbyteris *k* (seu extra Episcopum, seu præsente ps Episcopo baptizant) chrismate baptizatos ungere licet; sed quod ab Episcopo fuerit consecratum: non tamen frontem ex eodem oleo signare, quod solis debetur Episcopis, cum tradunt Spiritum paracletum.

C. CXX. *Baptizatos in frontibus Presbyteris ungere non licet.*

Item ex regesto Gregorii *ad Januarium Episcopum Caralitanum, lib. 3. epist. 9.* (*an. 593. Roma in Sardiniam.*)

PResbyteri *l* baptizatos infantes signare sacro in frontibus chrismate non præsumant. Sed Presbyteri baptizatos ungant in pectore, ut Episcopi postmodum ungere debeant in fronte.

C. CXXI. *Chrismatis* m *pannum secundo linire, & super alium baptizatum mittere licet.*

Item ex Concilio apud Belluacum.

SI quis *n* voluerit chrismate *o* pannum iterum linire, & super alium baptizatum mittere, non est absurdum.

a Polyc. *l.* 3. *tit.* 10. *Ansel. l.* 9. *c.* 15. *Burch. l.* 4. *c.* 44. *Ivo p.* 1. *c.* 238. *Pann. l.* 1. *c.* 94. b *Ivo p.* 1. *c.* 184. *Pann. l.* 1. *c.* 111. c *Sent.* 4. *dist.* 6. *Ivo p.* 1. *c.* 185. *Pann. l.* 1. *c.* 112. d *Supra de consecr. dist.* 2. *qui scelerate.* e *al. capitulis.* f *Ex Conc. Neocæsarien. c.* 6. g *Burh. l.* 4. *c.* 51. *Ivo p.* 5. *c.* 245. *Pann. l.* 1. *c.* 122.

a *al. quatuor.* b *al. abstineant. al. pœniteant.* c *al. fuerit.* d *Burch. l.* 4. *c.* 59. *Ivo p.* 1. *c.* 293. e *C.* 3. f *al. popularibus.* g C. 4. h *al. investes. al imberbes.* i *al. puritate.* k *Beda in Act. Apost. c.* 8. *Isidorus de offic. l.* 2. *c. fin. Albinus de divinis officiis. Sent.* 4. *dist.* 7. *Polyc. l.* 3. *tit.* 10. *Burh. l.* 4. *c.* 60. *Ivo p.* 1. *c.* 267. *&* 298. *Pann. l.* 1. *c.* 216. l *Sent. ibid. Burch. l.* 4. *c.* 70. *Ivo p.* 1. *c.* 264. *Pann. l.* 1. *c.* 117. m *al. chrismate.* n *Burch. l.* 4. *c.* 94. *Ivo p.* 1. *c.* 288. *Pann. l.* 1. *c.* 99. o *al. chrismatis.*

C. CXXII. *De veteri chriſmate baptiſma conſecrare non licet.*

Item ex Concilio Lugdunenſi.

SI *a* quis de alio chriſmate, quam de illo novo, quod proprii Epiſcopi largitione vel conceſſione acceperit, baptizare, niſi præoccupante morte, tentaverit, pro temeritatis auſu, ipſe in ſe ſuæ damnationis protuliſſe ſententiam manifeſtatur.

C. CXXIII. *Non niſi a propriis Epiſcopis Presbyteri chriſma accipiant.*

Item ex Concilio apud Valentias. *b*

PResbyteri *c*, qui diœceſanas regunt Eccleſias, non a quibuslibet Epiſcopis, ſed a ſuo, nec per minorem d Clericum, ſed per ſeipſos, aut per illum, qui ejuſdem ordinis ſit, ante Paſchæ ſolennitatem chriſma petant.

C. CXXIV. *Conficere chriſma, & per diœceſes deſtinare omni tempore Epiſcopo licet.*

Item ex Concilio Martini Bracharenſis, *c. 51. & ſequentibus.*

OMni *e* tempore Epiſcopo liceat chriſma conficere, & per ſuas diœceſes deſtinare, ita ut ad accipiendum chriſma Diaconus aut Subdiaconus ante diem Paſchæ de ſingulis Eccleſiis ad Epiſcopum deſtinetur. §. 1. Presbyter *f* præſente Epiſcopo non ſignet infantes, niſi forte ab Epiſcopo fuerit illi præceptum. §. 2. Non *g* liceat Presbytero prius Epiſcopo introire in baptiſterium, ſed cum Epiſcopo: niſi forte aut abſens fuerit, aut ægrotus.

C. CXXV. *Qui baptizandi recipit officium, ſine chriſmate proficiſci non debet.*

Item ex Concilio Arauſicano, c. 1.

NUllus *h* miniſtrorum, qui baptizandi recipit officium, ſine chriſmate uſquam debet progredi: quia inter nos placuit ſemel in baptiſmate chriſmari. De eo autem, qui in baptiſmate, quacunque neceſſitate faciente, chriſmatus non fuerit, in confirmatione Sacerdos α commonebitur. Nam inter nos chriſmatis ipſius non niſi una benedictio eſt. Non præjudicantes *i* cuiquam hoc dicimus, ſed ut neceſſaria β habeatur chriſmatio.

Corr. Rom. ¶ α Sacerdos commonebitur.] *Apud Burchardum & Ivonem (qui hic caput concludunt, quod citant ex Vaſenſi, c. 5.) ſic legitur*, in confirmatione Sacerdotis perficietur: *aut, ut Ivo*. perficiatur.

¶ β Ut neceſſaria] *Varietas inſignis eſt in editione Conciliorum Colonienſi trium tomorum. Nam & iſto modo legitur, & hoc*, non neceſſaria habeatur rechriſmatio: *&*, non neceſſaria habeatur chriſmatio repetita, *&* neceſſaria habeatur chriſmatio repetita, *quæ ſola lectio retenta eſt in editione quatuor tomorum.*

C. CXXVI. *Antequam chriſma infundatur, ad aſpergendum aquam de fonte accipere licet.*

Item Capitularium *lib. 6. c. 77.*

IN Sabbatho *k* ſancto Paſchæ, vel Pentecoſtes, ſi quis velit aquam conſecratam ad aſperſionem in domo ſua recipere, ante chriſmatis infuſionem recipiat.

C. CXXVII. *Unde aſperſionis ſanctificatio exordium ſumpſerit.*

Item Cyprianus *lib. 4. epiſt. 7. ad Magnum.*

NEc quenquam movere debet, quod aſpergi, vel perfundi jubentur *l* ægri, cum gratiam Dominicam conſequuntur: quando Scriptura ſancta per Ezechielem a Prophetam loquatur, & dicat: *Aſpergam ſuper vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus immunditiis veſtris, & ab omnibus ſimulachris veſtris: & mundabo vos, & dabo vobis cor novum, & ſpiritum novum dabo in vobis.* Item in *b* Numeris. §. 1. *Qui tetigerit cadaver α hominis, & propter hoc ſeptem diebus fuerit immundus, aſpergatur de hac aqua die tertio, & ſeptimo, & ſic mundabitur.* Item. §. 2. *Si fide Trinitatis mundatus non fuerit, in reſurrectione β apud ſanctorum collegium immundus erit. Si die tertio aſperſus non fuerit, ſeptimo non poterit emundari. Omnis, qui tetigerit humanæ animæ morticinium, & aſperſus ex hac commiſtione non fuerit, polluet tabernaculum Domini, & peribit ex Iſrael, quia, qui aqua aſperſus non eſt expiationis, immundus erit, & manebit ſpurcitia ejus ſuper eum.* & iterum: *Et locutus eſt Dominus ad Moyſen, dicens:* c *Accipe Levitas de medio filiorum Iſrael, & purificabis eos, & ita facies eis purificationem eorum, circumſperges eos aqua purificationis.* & iterum. *Aqua aſperſionis purificatio eſt.* Unde apparet aſperſionem quoque aquæ, inſtar ſalutaris lavacri obtinere, & quando hæc in Eccleſia fiunt, ubi ſit & accipientis & dantis fides, integra ſtare omnia, & conſummari ac perfici poſſe Domini majeſtate, & fidei veritate. *& infra.* §. 3. Spiritus vero ſanctus non dimenſuratur *d*, ſed ſuper credentem totus infunditur. Nam ſi dies omnibus æqualiter naſcitur, & ſi ſol ſuper omnes pari & æquali luce diffunditur: quanto magis Chriſtus ſol & dies verus in Eccleſia ſua lumen vitæ æternæ pari æqualitate largitur? Cujus æqualitatis ſacramentum videmus in Exodo *e* eſſe celebratum, cum de cœlo manna defluereet, & futurorum præfiguratione alimentum panis cœleſtis, & cibum Chriſti venientis oſtenderet. Illic enim ſine diſcrimine vel ſexus, vel ætatis Gomor ſingulis æqualiter colligebatur. Unde apparebat Chriſti indulgentiam, & cœleſtem gratiam poſtmodum ſecuturam æqualiter omnibus dividi: ſine ſexus varietate, ſine annorum diſcrimine, ſine acceptione perſonæ, ſuper omnem Dei populum ſpiritualis gratiæ munus infundi. Plane eadem gratia ſpiritualis, quæ æqualiter in baptiſmo a credentibus ſumitur, in converſatione atque actu noſtro poſtmodum vel minuitur, vel augetur, ut in Evangelio *f* Dominicum ſemen æqualiter ſeminatur: ſed pro varietate terræ aliud abſumitur: aliud in multiformem copiam vel trigeſimi, vel ſexageſimi, vel centeſimi numeri fructu exuberante cumulatur. *& paulo poſt.* §. 4. Quod ſi aliquis in illo movetur, quod quidam ex his, qui ægri baptizantur, ſpiritibus adhuc immundis teneantur γ, ſciat diaboli nequitiam pertinacem uſque ad aquam ſalutarem valere: in baptiſmo vero omnis *g* nequitiæ ſuæ vires amittere. Quod exemplum cernimus *h* in Rege Pharaone: qui diu reluctatus, & in ſua perfidia demoratus, tamdiu reſiſtere potuit, & prævalere, donec ad aquam veniret: quo eum veniſſet, & victus eſt, & extinctus. Mare autem illud, ſacramentum baptiſmi fuiſſe declarat B. Apoſtolus Paulus, *i* dicens: *Nolo enim vos ignorare, fratres, quia patres noſtri omnes ſub nube fuerunt, & omnes per mare tranſierunt, & omnes in Moyſe baptizati ſunt in nube, & in mari.* & addidit, dicens: *Hæc autem omnia, figuræ noſtræ fuerunt.* Quod hodie etiam geritur, ut per exorciſtas voce humana, & poteſtate divina flagelletur, & uratur, & torqueatur diabolus: & cum exire ſe, & homines Dei *k* dimittere ſæpe dicat, in eo tamen, quod dixerit, fallat, & id, quod per Pharaonem prius geſtum eſt, eodem modo *l* obſtinationis & fraudis exerceat. Cum tamen ad aquam Dei ſalutarem, atque ab baptiſmi ſanctificationem venitur, ſcire debemus, & fidere: quia

a *Burch. l. 4. c. 72. Ivo p. 1. c. 266. Pann. l. 1. c. 100.* b *In Vaſenſi Concil. c. 3. ſupr. diſt. 95. c. Presbyteris primo.* c *Burch. l. 4. c. 76. Ivo p. 1. c. 270. Pann. l. 1. c. 101.* d *al. juniorem.* e *Vide Meldenſe c. 46.* f *Sup. diſt. 93. c. Presbyter. C. 51.* g *Diſtinct. 93. C. 53.* h *Burch. l. 4. c. 73. Ivo part. 1. cap. 267.* i *Ut præjudicans quidquam dico.* k *Ivo p. 1. c. 112. Pannorm. lib. 1. cap. 108.* l *al. videntur.*

a *Ezech. 36.* b *Numer. 19.* c *Num. 8.* d *de menſura datur, vera lectio.* e *Exod. 16.* f *Matth. 13.* g *omne, orig.* h *Exod. 14.* i *1. Cor. 10.* k *al. Deo.* l *al. mendacio.*

illic

illic diabolus opprimitur, & homo Deo dicatus divina indulgentia liberatur.

Corr. Rom. ¶ α Qui tetigerit.] *Hæc usque ad vers.* Et locutus est: *aliis verbis a B. Cypriano exponuntur, ex quo quidem in cæteris hujus capitis partibus multa sunt emendata.*

¶ β In resurrectione] *Hujus sententiæ sunt quædam vestigia in gloss. interlineari ad istum Numerorum locum.*

¶ γ Teneantur] *In originali impresso est*, tentantur: *sed in quinque manuscriptis*, tentabantur. *Hoc enim sibi vult B. Cyprianus, dum adhibentur solennitates præcedentes baptismum, tentari adhuc homines posse ab immundis spiritibus, desinere autem tentationem in absolutione baptismi, id est, in aqua salutari. Sic enim ab ipso nunc usurpatur vox*, baptizantur, *ac sæpe a Philosophis usurpari solet vox*, generari, *nimirum pro alteratione præcedente deductionem & proventum formæ.*

C. CXXVIII. *De his, qui usque ad exitum vitæ suscipere baptisma differunt.*

Item Joannes Chrysostomus *in epistolam ad Hebræos, homil. 13. ad cap. 7.*

25 ps QUando quis propterea peccat, ut sanctum baptisma in novissima sua expiratione suscipiat, fortassis non adipiscitur. Et credite mihi, non terrens vos dico, quod dicturus sum. Multos novi, qui hoc passi sunt, qui spe baptismatis multa peccabant, circa diem autem mortis discesserunt vacui; Deus enim propter hoc baptisma tribuit, ut solvat peccata, non ut addat α. Si vero quis ad hoc utitur baptismate, ut ampliora delinquat, ipsum fit negligentiæ causa.

Corr. Rom. ¶ * Non ut addat.] *In editione Veronensi mendose est*, ἵνα αὐξήσῃ: *corrigendumque ex manuscriptis*, οὐχ ἵνα αὐξήσῃ.

C. CXXIX. *Parvulis baptizatis parentum non nocet perfidia.*

Item Augustinus *ad Bonifacium, epist. 23.*

26 ps QUæris *a* a me, utrum parentes baptizatis parvulis suis noceant, cum eos dæmoniorum sacrificiis sanare conantur: & si non nocent, quomodo eis profit, cum baptizantur, parentum fides, quorum eis non potest obesse perfidia? Ubi respondeo, tantam illius sacramenti, hoc est, baptismi salutaris esse virtutem in sancta compage corporis Christi, ut semel α regeneratus per aliorum voluntatem, deinceps non possit vinculo alienæ iniquitatis obstringi, cui nulla sua voluntate consensit. *Et anima patris mea est*, inquit, *& anima filii mea est*. & iterum. b *Anima quæ peccaverit, ipsa morietur*. Non autem peccat ipsa, cum parentes ei nescienti, vel quilibet alius adhibet sacrilegia dæmoniorum. Sed ideo ex Adam traxit, quod sacramenti illius gratia solveretur: quia nondum erat anima separatim vivens, id est, altera anima, de qua diceretur, *Et anima patris mea est, & anima filii mea est*. Jam *c* itaque dicit, quod cum homo in seipso est ab eo, qui genuit, alter effectus, peccato alterius sine sua conscientia *d* non tenetur obnoxius. *& infra.* §. 1. Quomodo *e* itaque in parvulum majores peccant offerentes eum, atque obligare conantes dæmonum sacrilegis vinculis? non est anima utrorumque communis, ut etiam culpam possint habere communem. Non enim sic communicatur culpa per alterius voluntatem, quemadmodum communicatur gratia per Sancti Spiritus unitatem. *Item paulo superius.* Regenerans ergo Spiritus in majoribus offerentibus, & parvulo oblato, renatoque communis est. Ideo per hanc societatem unius ejusdemque Spiritus prodest offerentium voluntas parvulo oblato. *& infra.* Potest enim & in hoc, & in illo homine esse unus Spiritus Sanctus, etiamsi se invicem nesciant, per quem fit *a* utriusque gratia communis: non autem potest spiritus unus esse hominis & hujus, & illius, per quem peccante altero, & altero non peccante, sit tamen culpa communis. Ac per hoc potest parvulus semel ex parentum carne generatus, Dei Spiritu regenerari, ut ex *b* illis obligatio contracta solvatur. Non potest autem semel Dei Spiritu regeneratus, ex parentum carne regenerari, ut obligatio, quæ soluta est, iterum contrahatur. Et ideo semel perceptam parvulus Christi gratiam non amittit, nisi propria impietate. *& paulo post.* §. 2. Veruntamen recte dicuntur parentes, vel quicunque majores, filios, seu quoslibet parvulos baptizatos dæmoniorum sacrilegiis obligare, conantes, spiritualiter homicidæ. Nam in illis quidem interfectionem non faciunt; sed quantum in ipsis est, interfectores fiunt: rectèque illis dicitur, quando ab hoc scelere prohibentur, nolite occidere parvulos vestros. Dicit enim & Apostolus *c*: *Spiritum nolite extinguere*: non quia ille extingui potest; sed quantum in ipsis est, extinctores ejus merito dicuntur, qui sic agunt, ut extinctum velint. §. 3. Nec illud te moveat, &c. *& infra.* Celebrantur enim per eos necessaria ministeria. *& infra.* Offeruntur *d* quippe parvuli ad percipiendam spiritalem gratiam non tam ab eis, quorum gestantur manibus, (quamvis & ab ipsis, si & ipsi boni fideles sunt,) quam ab universa societate sanctorum atque fidelium. Ab omnibus namque offerri recte intelliguntur, quibus placet, quod offeruntur, & quorum sancta, atque individua charitate ad communicationem Sancti Spiritus adjuvantur. Tota hoc ergo mater Ecclesia, quæ in sanctis est, facit: quia tota omnes, tota singulos parit. *Item infra.* §. 4. Difficillimam sane quæstionem tibi proposuisse visus es in extremo inquisitionis tuæ, ea videlicet intentione, qua soles vehementer cavere mendacium. Si constituam, inquis, ante parvulum, & interrogem, utrum, cum creverit, futurus sit castus, vel fur, vel non sit futurus? sine dubio respondebis, nescio: & utrum in eadem parvula ætate constitutus cogitet aliquid boni vel mali, dices, nescio. Si itaque de moribus ejus futuris nihil audes certo promittere, & de ejus præsenti cogitatione, quid est aliud *e*, quam quando ad baptismum offeruntur, pro eis parentes, tanquam fidei auctores *f*, respondent, & dicunt illos facere, quod illa ætas cogitare non potest, aut si potest, occultum est? Interrogamus enim eos, a quibus offerruntur, & dicimus: Credit in Deum? de illa ætate, quæ utrum sit Deus, ignorat. Respondent: Credit, & ad cætera sic respondetur singula, quæ quæruntur *g*. Unde miror, parentes in istis rebus tam fidenter pro parvulo respondere: ut dicant eum tanta bona facere, quæ ad horam, qua baptizatur, baptizator interrogat: tamen eadem hora, si subjiciam, erit castus, qui baptizatur, aut non erit fur? nescio, utrum audeat dicere aliquis, aliquid horum erit, aut non erit: sicut mihi sine dubitatione respondet, quod credat in Deum, & quod se convertat ad Deum. *& infra.* §. 5. Ecce *h* facio, quantum possum, Dominus adjuvet, ut quod postulas, possim. Nempe sæpe ita loquimur, ut Pascha propinquante dicamus crastinam, vel perdissenam *i*, vel perendissenam esse Domini passionem: cum ille ante eam multos annos passus sit; nec omnino, nisi semel, ipsa passio facta sit. Nempe ipso die Dominico dicimus, hodie Dominus resurrexit: cum ex quo resurrexit, tot anni transierunt. Cur nemo tam ineptus est, ut nos ita loquentes arguat esse mentitos? nisi quia istos dies secundum illorum, quibus hæc gesta sunt, similitudinem

a Polyc. lib. 3. tit. 10. Anselm. l. 9. c. 41. b Ezech. 18. c Jam itaque cum homo, vera lectio. d consensione, vera lectio. e Quando autem, vera lectio, & sine nota interrogationis.

a al. fit. b al. illius. c 1 Thessal. 5. d Supr. ead. nec illud. 33. e Illud, quod quando, vera lectio. f al. doctores. al. fide dictores spondent. g al. geruntur. h Ivo p. 2. c. 14. i Vel perendinam esse, vera lectio.

nuncupamus: ut dicatur ipſe dies, qui non eſt ipſe, ſed revolutione temporis, ſimilis ejus: & dicatur illo die fieri propter ſacramenti celebrationem, quod non illo, ſed jam olim factum eſt. *& infra.* §. 6. Itaque parvulum *a* &c. *& infra.* §. 7. Cum autem homo ſapere cœperit, non illud ſacramentum repetit, ſed intelligit: ejusque veritati conſona etiam voluntate coaptabitur. Hoc quamdiu non poteſt, valebit ſacramentum ad ejus tutelam adverſus contrarias poteſtates: & tantum valebit, ut ſi ante rationis uſum ex hac vita emigraverit, per ipſum ſacramentum commendante Eccleſiæ charitate, ab illa condemnatione, quæ per unum hominem intravit in mundum, Chriſtiano adjutorio liberetur. Hoc qui non credit, & fieri non poſſe arbitratur, profecto infidelis eſt, etſi habeat fidei ſacramentum, longeque melior eſt ille parvulus, qui etiamſi fidem nondum habeat in cogitatione *b*, non ei tamen obicem contrariæ cogitationis opponit, unde ſacramentum ejus ſalubriter percipit.

Corr. Rom. ¶ α Semel regeneratus] *Plenius apud B. Auguſtinum*, ut ſemel generatus per carnalem voluptatem, cum ſemel regeneratus fuerit per aliorum ſpiritalem voluntatem, &c. *Multa vero in hoc capite emendata ſunt, ubi per gloſſam licuit. Sunt autem ſententiæ ipſæ a collectore arbitratu ſuo tranſpoſitæ.*

C. CXXX. *Aliorum fides in baptiſmo parvulos ſalvat.*

Item *Bonifacio contra duas epiſtola Pelagianorum, l. 1. c. 22.*

IN Eccleſia c Salvatoris per alios parvuli credunt, ſicut ex aliis ea, quæ illis in baptiſmo remittuntur, peccata traxerunt: nec illud cogitetis α, eos vitam habere non poſſe, qui fuerint expertes corporis & ſanguinis Chriſti dicente ipſo: *Niſi* d *manducaveritis carnem meam, &c.*

Corr. Rom. ¶ α Cogitetis,] *Non eſt mutatum ob gloſſam. Sed in vetuſtis codicibus, & originali eſt*, cogitatis, *pendentque hæc omnia ex ſuperioribus: quare integer locus perlegendus.*

C. CXXXI. *Corpore & ſanguine Chriſti participat, qui per baptiſma membrum ejus efficitur.*

Idem.

NUlli eſt aliquatenus e ambigendum, tunc unumquemque fidelium corporis, ſanguinisque Dominici participem fieri, quando in baptiſmate membrum Chriſti efficitur, nec alienari ab illius panis, calicisque conſortio, etiamſi, antequam panem illum comedat, & calicem bibat, de hoc ſeculo in unitate corporis Chriſti conſtitutus abſcedat. Sacramenti quippe illius participatione, ac beneficio non privatur, quando ipſe hoc, quod illud Sacramentum α eſt, invenit. *f*

Corr. Rom. ¶ α Sacramentum eſt.] *Apud Bedam (nam originale non eſt inventum) legitur*, ſacramentum ſignificat, invenit. *g ut ſupra diſt. 2. Quia paſſus. verſ.* Nulli. *& ita interpretatur nunc auctor gloſſæ verbum*, eſt.

C. CXXXII. *Quare ſit baptizandus, qui de baptizato naſcitur.*

Idem *de peccatorum merit. & remiſſ. & baptiſmo parvulorum, lib. 2. c. 25. & 26.*

27 SI *b* baptizata eſt caro Chriſti, quæ ſine peccato erat, propter exemplum imitationis: quanto magis baptizanda eſt caro mortis propter evitandum judicium damnationis? ſicut vero in tempore circumciſionis, qui de circumciſo naſcebatur, fuit circumcidendus: ſic nunc, qui de baptizato naſcitur, erit baptizandus. §. 1. Sacramentum eſt *a* enim baptiſmi, ſacramentum eſt regenerationis. Quare ſicut qui non vixerit, mori non poteſt: ita qui natus non fuerit, renaſci non poteſt. Ex quo conficitur, neminem in ſuo parente renaſci potuiſſe non natum. Et quamvis parenti poſt converſionem propria peccata non obſunt, tamen illis obſunt, qui ab eo generantur. Parenti propter hoc non obſunt, quia renatus eſt: illis autem, qui de illo nati ſunt, niſi eodem modo renaſcantur, quæ a parente contracta ſunt, oberunt: quia etiam innovatus Pater non de novitate, ſed de reliquiis vetuſtatis carnaliter gignit: & filii ex parentum reliqua vetuſtate in peccati carne propagati, damnationem ſacramento regenerationis evadunt.

Corr. Rom. ¶ *Hoc etiam caput confectum eſt ex verbis B. Auguſtini, collectoris tamen arbitratu & immutatis, & tranſpoſitis, & in ſummam redactis. Quod in multis ſequentibus capitibus ita fit, ut neceſſarium omnino ſit ad ipſum adire auctorem. Quare pauca emendata ſunt, (&, ea quidem ex vetuſtis fere Gratiani exemplaribus) quæ ſcilicet ſenſum valde obſcurabant, nec gloſſa obſtabat.*

C. CXXXIII. *In baptiſmate omnia peccata moriuntur.*

Item in Enchiridio, *c. 52.*

UT oſtenderet Apoſtolus nos mortuos eſſe peccato: *An* b *ignoratis*, inquit, *quoniam quicunque baptizati ſumus in Chriſto Jeſu, in morte ipſius baptizati ſumus?* Si ergo hinc oſtendimur mortui eſſe peccato, quia in morte Chriſti baptizati ſumus, profecto & parvuli, qui baptizantur in Chriſto, peccato moriuntur, quia in morte ipſius baptizantur. Nullo enim excepto dictum eſt, *Quicunque enim baptizati ſumus in Chriſto Jeſu, in morte ipſius baptizati ſumus*: & ideo dictum eſt, ut probaretur mortuos nos eſſe peccato. Cui autem peccato parvuli renaſcendo moriuntur, niſi quod naſcendo traxerunt? Ac per hoc etiam ad ipſos pertinet, quod ſequitur *c*: *Conſepulti] enim ſumus illi per baptiſmum in mortem.* & infra. §. 1. Baptizatis itaque in morte Chriſti, in qua non ſolum majores, verum etiam parvuli baptizantur, ait *d*: *Sic vos exiſtimate mortuos quidem eſſe peccato, viventes autem Deo in Chriſto Jeſu.*

C. CXXXIV. *Sicut nulli baptiſmus negatur, ita nemo eſt, qui non peccato moriatur.*

Item in eodem, *c. 43.*

A Parvulo *e* recens nato uſque ad decrepitum ſenem, ſicut nullus prohibendus eſt a baptiſmo, ita nullus eſt, qui non peccato moriatur in baptiſmo. Sed parvuli tantum originali, majores autem etiam omnibus iis moriantur peccatis, quæ male vivendo addiderunt ad illud, quod naſcendo traxerunt.

C. CXXXV. *In baptiſmo Joannis non erat peccati remiſſio.*

Item in eodem, *c. 49.*

NOn regenerabantur *f*, qui baptiſmo Joannis baptizabantur: *g* Sed quodam præcurſorio illius miniſterio, qui dicebat: *Parate* h *viam Domino*, huic uni, in quo ſolo renaſci poterat, parabantur. Hujus enim baptiſmus eſt non in aqua tantum, ſicut fuit Joannis, verum etiam in Spiritu Sancto, ut de illo α ſpiritu regeneretur, quiſquis in Chriſtum credit, de quo Chriſtus regeneratus regenerationem *i* non cognovit. *& paulo inferius.* §. 1. In aqua baptizari voluit a Joanne, non ut ejus iniquitas ulla diluereturſed ut magna commendaretur

a *ſupr. ead. nihil eſt aliud 76.* b *al. cognitione.* c *Beda ad c. 16. Marci. Anſel. l. 9. c. 43.* d *Joan. 6.* e *Beda 1. Corinth. 10. ad verſ.* [*Calix benedictionis.*] *ſup. diſt. 2. c. quin paſſus.* §. *nulli.* f *al. invenitur.* g *al. invenitur.* *h Sent. 4. diſt. 9. Polyc. lib. 3. tit. 10. ex Innocentio, Anſelm. l. 9. c. 23. Ivo part. 2. cap. 1.*

a C. 26. b *Rom. 6.* c *Ibidem.* d *Ibidem.* e *Sent. 4. diſt. 4. Ivo p. 17. c. 4.* f *renaſcebantur, orig.* g *Aug. addit, a quo & ipſe baptizatus eſt.* h *Eſa. 40. Marc. 1.* i *regeneratione non eguit, orig.*

huma-

humanitas *a*. Ita quippe nihil in eo baptismus habuit, quod ablueret, sicut mors nihil, quod puniret, invenit.

Corr. Rom. ¶ α Ut de illo Spiritu) *Restitutus est ex B. Augustino hic locus, in quo glossa non impediebat. Antea legebatur:* Ut de illo regeneraretur, si quis in Christum crediderit, de illo Christus regeneratur, qui regenerationem, &c.

C. CXXXVI. *Non solum originale, sed etiam actualia peccata remittuntur in baptismate.*

Idem *de baptismo parvulorum, sive de peccat. mer. l. 1. c. 15. & 16.*

REgenerante α autem carne tantummodo contrahitur peccatum originale: regenerante autem Spiritu non solum originalium, sed etiam voluntariorum fit remissio peccatorum. Proinde recte potest dici, parvulos sine baptismo de corpore exeuntes in damnatione omnium mitissima futuros. Multum autem fallit, & fallitur, qui eos in damnatione prædicat non futuros, dicente Apostolo *b*: *Per unius delictum in omnes homines ad condemnationem*, &c.

Corr. Rom. ¶ α Regenerante autem) *Declarans B. Augustinus, cur ab Apostolo dictum sit*: Sic & gratia regnet per justitiam in vitam æternam per Jesum Christum Dominum nostrum, *hæc afferebat*: Quia generante carne illud tantummodo trahitur, quod est originale peccatum. Regenerante autem Spiritu non solum originalis, sed etiam voluntariorum fit remissio peccatorum.

C. CXXXVII. *Quicunque ex concupiscentia nascitur, per baptismum regeneratur.*

Idem *c in eodem, c. 16.*

QUisquis ex concupiscentia carnis, & lege peccati & mortis carnaliter generatur, regenerari spiritaliter opus habet, ut non solum ad regnum Dei perducatur, verum etiam a peccati damnatione liberetur. Sicut enim per primum hominem in peccato & morte nascuntur, sic etiam per Christum in justitia & vita æterna in baptismo renascuntur.

C. CXXXVIII. *Offerentium fides parvulos facit fideles.*

Idem *in* d *eodem libro, c. 19.*

PArvuli, fideles recte vocantur, quia fidem per verba gestantium quodammodo profitentur: & per eorundem verba diabolo, & mundo abrenunciant. Et hoc fit vi sacramenti & divinæ gratiæ, quam Dominus donavit Ecclesiæ. Parvulus autem, qui baptizatur, si ad annos rationales veniens non crediderit, nec ab illicitis abstinuerit, nihil ei prodest, quod parvulus accepit.

C. CXXXIX. *De eodem.*

Item Augustinus *in eodem libro 1. de meritis & remissione peccatorum, c. 25. & 19.*

MAter Ecclesia os maternum parvulis præstat, ut sacris mysteriis imbuantur: quia nondum *e* possunt corde proprio credere ad justitiam, nec ore proprio confiteri ad salutem. Nec ideo tamen eos quisquam fidelium fideles *f* appellare cunctatur: quod a credendo utique nomen est: quamvis hoc non ipsi, sed alii pro eis inter sacramenta responderint. Si autem propterea recte fideles vocantur, quoniam fidem per verba gestantium quodammodo profitentur, cur etiam non prius pœnitentes habeantur, cum per eorundem verba gestantium, diabolo, & huic sæculo renuntiare monstrantur.

a *Humilitas, orig.* b *Rom.* 5. c *Sententia potius, quam verba.* d *Summa verborum. B. August. infra c. prox. verba ipsa.* e *Rom.* 10. f *Supr. cap. prox.*

C. CXL. *Charitas Ecclesiæ peccata dimittit, vel tenet.*

Idem *in tractatu* 121. *ad cap.* 20. a *Joannis.*

ECclesiæ charitas, quæ *b* per Spiritum Sanctum diffunditur in cordibus eorum, qui participes sunt, peccata dimittit: eorum, qui non sunt, tenet.

C. CXLI. *Solus Christus peccata dimittit.*

Idem c *de peccatorum meritis, & remiss. lib. 1. cap. 23.*

NEmo *d* tollit peccata, nisi solus Christus, qui est agnus tollens peccata mundi. *& infra.* Tollit autem & dimittendo, quæ facta sunt (ubi originale continetur) & adjuvando, ne fiant, & perducendo ad vitam, ubi fieri omnino non possunt.

C. CXLII. *Præter baptisma Christi parvulis nulla salus promittitur.*

Idem *ibidem, & cap. 25.*

NUlla *e* præter baptismum Christi salus promittitur infantibus: quia infantes, si per sacramentum, quod ad hoc est divinitus institutum, in credentium numerum non transeant, profecto in tenebris manent.

C. CXLIII. *Baptizati in Christo incorporantur, & ejus membra fiunt.*

Idem *f ibidem, cap. 26.*

AD hoc baptismus valet, ut baptizati Christo incorporentur, & membra ejus habeantur, & consepeliantur: & oblati per sacramentum, charitatemque fidelium reconcilientur Deo: ut in illo vivi, salvi, liberati, redempti, illuminati fiant.

C. CXLIV.

Idem *ibidem, cap. 27.*

QUis autem nesciat, credere esse infantibus baptizari? non credere autem, non baptizari?

C. CXLV. *Gratia non solum peccata dimittit, sed etiam legem implere facit.*

Idem *g de gratia, & libero arbitrio, ad Valentinum, c. 14.*

GRatia, quæ per Christum datur, non solum peccatorum remissionem facit, sed etiam ut lex impleatur, ut natura liberetur, ne peccatum dominetur: Spiritus etiam gratiæ dat fidem, quæ etiam non petita a Deo conceditur, ut homini petenti & alia concedantur. Nam *h* fides non est liberi arbitrii tantum, sed donum Dei.

C. CXLVI. *Vetus infirmitas in baptismo non penitus absumitur, sed vires amittit.*

Idem *de baptismo parvulorum, sive de peccat. mer. & remiss. lib. 2. c. 7.*

28 NOn ex quo quisque baptizatur, omnis vetus infirps mitas in eo absumitur. Sed renovatio incipit a α remissione omnium peccatorum, & intelligentia, & operatione spiritualium. Cætera vero in spe facta sunt, donec etiam in re fiant: quod erit in resurrectione. Nam in baptismo, quamvis plena fiat remissio peccatorum, nondum tamen plena est novitas, & perfecta mutatio; quia adhuc remanet corruptio non solum in corpore, sed etiam in animo, qui est homo interior: in quo si perfecta esset novitas, non diceret Apostolus *i* quod renovatur de die in diem. *Item eodem libro, cap. 27. §. 1.* Hoc meminisse debemus tantummodo, omnium peccatorum plenam, perfectamque remissionem baptismo fieri, hominem vero non totum commutari continuo; sed in bene proficientibus de die in diem novitate crescente commutari, quod vetustum & carnale est: donec

a *Glossa ordin. ibi. Ex Aug. ad vers.* [*quorum remiseritis.*] *& Beda ibid. Sent. 4. dist. 18.* b *Rom. 5.* c *Beda in c. 3. 1. Joannis. & gl. ibid.* d *Joan. 1.* e *Sent. 4. dist. 18. Summa verborum.* f *Per epitomam.* g *Per epitomam.* h *Ephes. 2.* i *2. Corinth. 4.*

ita

ita removetur, ut animalis infirmitas corporis, ad firmitatem ſpiritualem, incorruptamque perveniat. *& cap.* 28. §. 2. Hæc autem lex peccati, de qua dicit Apoſtolus *a*: *Non regnat peccatum in veſtro mortali corpore:* non ſic manet in membris eorum, qui renati ſunt, tanquam non ſit ejus facta remiſſio, ubi omnino plena & perfecta ſit remiſſio peccatorum, omnibus inimicis interfectis, quibus ſeparabamur a Deo: ſed manet in vetuſtate carnis tanquam ſuperatum & peremptum, ſi non illicitis conſenſionibus quodammodo reviviſcat, & in regnum proprium dominationemque revocetur. Ab hac autem vetuſtate carnis (in qua eſt lex iſta peccati, vel peccatum jam remiſſum) uſque adeo Spiritus vita diſcernitur, in cujus novitate baptizati per Dei gratiam renaſcuntur, ut tales etiam in præſenti non ſolum non in peccato, ſed etiam nec in carne eſſe dicantur, cujus deſideria non ſequuntur, ſed in Spiritu. Ipſa vero carne corruptibili bene utitur, qui membra ejus ad bene operandum convertit, non ſecundum deſideria carnis vivens lege peccati, quod licet jam remiſſum eſt, in vetuſtate tamen carnis manet: qua bene utuntur fideles conjugati, qui ex eo, quod ſunt in Chriſti novitate, dominari ſibi libidinem non patiuntur: ex eo autem, quod adhuc trahunt Adæ vetuſtatem, regenerandos immortaliter filios, mortaliter generant, cum ea propagine peccati, qua renati obnoxii non tenentur, & qui naſcuntur, renaſcendo ſolvuntur. *Item paulo inferius.* §. 3. Sicut facta, & dicta, & cogitata iniqua animæ β & corpori pertinent, licet autem quantum ad motus jam præterierunt, & non ſunt, eis tamen præteritis reatus eorum manet, niſi peccatum per remiſſionem ſolvatur: ſic contra in hac non jam præterita, ſed adhuc manente lege concupiſcentiæ reatus ejus ſolvitur: & non erit, cum ſit in baptiſmo plena remiſſio peccatorum.

Corr. Rom. ¶ *Quod de multis capitibus jam ſignificatum eſt, ex locis B. Auguſtini eſſe confecta, ſed aliter diſpoſitis, & in ſummam collectis, id in hoc potiſſimum capite apparet: in quo tamen non pauca ſunt & emendata, & addita.*

¶ α A remiſſione) *Antea legebatur*, ad remiſſionem, &c. *Emendatum eſt ex pleriſque vetuſtis exemplaribus, & originali.*

¶ β Animæ & corpori) *In Originali eſt*, quantum ad ipſos motus animi & corporis pertinet, jam præterierunt, & non ſunt: eis tamen præteritis, & non jam exiſtentibus, reatus eorum manet, &c. *Sed ob gloſſam non eſt emendatum.*

C. CXLVII. *Diſcipuli Chriſti ejus baptiſmate creduntur abluti.*

Idem *in epiſtola* 108. *ad Seleucianam.*

29 QUando ab *b* Hieroſolymis exiit Jeſus cum diſcipulis ſuis in Judæam terram, & illic morabatur cum eis, baptizabat non per ſeipſum, ſed per diſcipulos ſuos: quos intelligimus jam fuiſſe baptizatos, ſive baptiſmo Joannis (ſicut nonnulli arbitrantur:) ſive (quod magis credibile eſt,) baptiſmo Chriſti. *Item ibidem.* §. 1. Reſpondit *c* Dominus Petro: *Qui lotus eſt, non indiget, niſi ut pedes lavet, ſed eſt mundus totus.* Ubi intelligitur, quod jam Petrus baptizatus fuerat.

C. CXLVIII. *Apoſtoli omnes Chriſti baptiſmate baptizati creduntur.*

Item *ad Vincentium & Victorem, lib.* 3. *de anima, & ejus origine, c.* 9.

SI *d* eos, de quibus non ſcriptum eſt, utrum fuerint baptizati, ſine baptiſmo de hac vita receſſiſſe contendimus, ipſis calumniamur Apoſtolis: qui præter *e* Apoſtolum Paulum, quando baptizati fuerint, ignoramus Sed ipſos baptizatos eſſe per hoc nobis innoteſcere potuit, quod beato Petro Apoſtolo Dominus ait: *Qui a lotus eſt, non indiget, niſi ut pedes lavet.*

C. CXLIX. *Catechumenus catholicus hæretico baptizato præfertur.*

Idem *lib.* b 4. *de baptiſmo, contra Donatiſtas, cap.* 21.

30 NOn dubito Catechumenum catholicum divina ps charitate flagrantem hæretico baptizato anteponere: ſed etiam in ipſa intus catholica, bonum Catechumenum malo baptizato anteponimus. Nec ideo tamen ſacramentum baptiſmi, quo iſte nondum, ille jam imbutus eſt, facimus injuriam. *& paulo poſt.* §. 1. Melior enim *c* Centurio Cornelius nondum baptizatus Simone baptizato. Iſte enim & ante baptiſmum Sancto Spiritu repletus eſt: ille & poſt baptiſmum immundo ſpiritu inflatus eſt. Verumtamen Cornelius, ſi etiam Spiritu Sancto jam accepto baptizari noluiſſet, contempti tanti ſacramenti reus fieret. *& infra.* §. 2. Sicut autem bono Catechumeno baptiſmus deeſt ad capeſſendum regnum cœlorum, ſic malo baptizato vera converſio. Qui enim dixit: *Niſi* d *quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu Sancto, non intrabit in regnum cœlorum*: ipſe etiam dixit: *Niſi* e *abundaverit juſtitia veſtra pluſquam Scribarum & Phariſæorum, non intrabit in regnum cœlorum.*

C. CL. *Non tam ablutione corporis, quam fide cordis baptiſma conſtat.*

Item *in libro ſententiarum Proſperi* f.

VErus *g* baptiſmus conſtat non tam ablutione corporis, quam fide cordis: quemadmodum Apoſtolica doctrina tradidit, dicens *h*: *Fide mundans corda eorum.* & alibi: *Salvos* i *facit baptiſma, non carnis depoſitio ſordium, ſed conſcientiæ bonæ interrogatio in Deum.*

C. CLI. *Sicut in Veteri Teſtamento quidam ſpiritales, ita in Novo quidam carnales inveniuntur.*

Item Auguſtinus *libro primo de baptiſmo, cap.* 15.

SIcut in ſacramentis Veteris Teſtamenti vivebant quidam ſpiritales, ad Novum ſcilicet Teſtamentum, quod tunc occultabatur, occulte pertinentes, ſic & nunc in ſacramentis *k* Novi Teſtamenti, quod jam revelatum eſt, plerique vivunt animales: qui proficere ſi nolunt ad percipienda, quæ ſunt Spiritus Dei, quo eos hortatur ſermo Apoſtolicus *l*, ad Vetus Teſtamentum pertinebunt. Si autem proficiunt, & antequam capiant baptiſmum *m*, ipſo profectu & acceſſu ad Novum pertinent: & ſi priuſquam ſpiritales fiant, ex hac vita rapiantur, cuſtodiri per ſacramenti ſanctitatem in terra viventium computantur, ubi eſt ſpes noſtra, & portio Dominus. Nec invenio, quid verius intelligatur in eo, quod ſcriptum eſt: *Imperfectum* n *meum viderunt oculi tui:* quandoquidem ſequitur, *Et* o *in libro tuo omnes ſcribentur.* Item *lib.* 3. *c.* 14. §. 1. Non intereſt, cum de ſacramenti integritate & ſanctitate tractatur, quid credat, & quali fide imbutus ſit ille, qui accipit ſacramentum. Intereſt quidem plurimum ad ſalutis viam, ſed ad ſacramenti quæſtionem nihil intereſt. *Item infra.* §. 2. Manifeſtum eſt fieri poſſe, ut fide non integra integrum in quoquam maneat ſacramentum baptiſmi. *Item cap.* 15. §. 3. Si poſſent ſinguli diligenter interrogari, tot diverſitates opinionum fortaſſis, quot homines numerarentur. *Animalis* p *enim homo non percipit ea, quæ ſunt Spiritus Dei.* Numquid tamen ideo non integrum ſacramentum accipiunt? aut numquid ideo ſi profece-

rint,

a *Rom.* 6. b *Joan.* 3. *Ivo p.* 1. *c.* 309. *Pann. l.* 1. *c.* 104. c *Joan.* 13. d *Ivo p.* 1. *c.* 310. *Pann. l.* 1. *c.* 105. e *Act.* 9.

a *Joan.* 13. b *Per epitomam.* c *Actor.* 10. d *Joan.* 3. e *Matth.* 5. f *Lanfranc. in lib. de ſacram. & ſententia. apud B. Auguſt. tract.* 80. *ad c.* 13. *Joannis.* g *Alg. l.* 3. *cap.* 6. *Ivo p.* 2. *c.* 9. *Pann. l.* 1. *c.* 110. h *Actor.* 15. i 1. *Petr.* 3. k *al. ſacramento.* l 1. *Corinth.* 2. m *abeſt ab orig.* n *Pſal.* 141. o *Pſalm.* 138. p 1. *Corinth.* 2.

UAB Biblioteca de Ciències Socials

rint, & opinionum carnalium vanitatem emendarint, denuo quod acceperant, repetendum est? Accipit quisque secundum fidem suam, sed quantum capit, gubernante illa misericordia Dei, de qua præsumens idem Apostolus dicit *a* : *Si quid aliter sapitis, id quoque vobis Deus revelabit.*

C. CLII. *Non naturæ necessitate, sed merito peccati Adam moriturus erat.*

Item ex Concilio *b* Milevitano, *cui interfuit Augustinus, & Anselmus* c *Romanæ Ecclesiæ Legatus contra Pelagianos, cap.* 1.

31 PLacuit igitur omnibus Episcopis, qui fuerunt in hac ps sancta Synodo *d*, constituere hæc, quæ in præsenti Concilio definita sunt : ut quicunque dicit Adam primum hominem mortalem factum, ita ut sive peccaret, sive non peccaret, moreretur in corpore, hoc est, de corpore exiret, non peccati merito, sed necessitate naturæ, anathema sit.

C. CLIII. *Parvuli non solum pœnam, sed culpam a parentibus trahunt.*

Item ejusdem Concilii *e*, *cap.* 2.

PLacuit *f*, ut quicunque parvulos recentes ab uteris matrum baptizandos negat, aut dicat in remissionem quidem peccatorum eos α baptizari, sed nihil ex Adam trahere originalis peccati, quod lavacro regenerationis expietur (unde fit consequens, ut in eis forma baptismatis in remissionem peccatorum non vera *g*, sed falsa intelligatur,) anathema sit : quoniam non aliter intelligendum est, quod ait Apostolus: *h*] *Per unum hominem peccatum intravit in mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines pertransit, in quo omnes peccaverunt,*] nisi quemadmodum Ecclesia Catholica ubique diffusa semper intellexit. Propter hanc enim fidei regulam etiam parvuli, qui nihil peccatorum in semetipsis adhuc committere potuerunt, ideo in peccatorum remissionem veraciter baptizantur, ut in eis regeneratione mundetur, quod generatione traxerunt.

Corr. Rom. ¶ α Eos baptizari,] *Sic est emendatum ex aliquot vetustis, & ipsis originalibus. Non antea legebatur*, non baptizari.

C. CLIV. *Gratia & peccata remittit, & ne reiterentur, adjuvat.*

Item ejusdem *j*, *cap.* 3.

PLacuit *k*, ut quicunque dixerit gratiam Dei, qua *l* justificamur per Jesum Christum Dominum nostrum, ad solam remissionem peccatorum valere, quæ jam commissa sunt, non etiam ad adjutorium, ut non committantur, anathema sit.

C. CLV. *Quid sit peccatum, gratia docet, & ut vitetur, facit.*

Item ejusdem *m*, *cap.* 4.

QUisquis *n* dixerit eandem gratiam Dei per Jesum Christum Dominum nostrum propter hoc tantum nos adjuvare ad non peccandum, quia per ipsam nobis revelatur, & aperitur intelligentia mandatorum, ut sciamus, quid appetere, quid vitare debeamus, non autem per illam nobis præstari, ut quod faciendum cognoverimus, etiam facere diligamus, atque valeamus, anathema sit.

C. CLVI. *Sine gratia divina mandata impleri non possunt.*

Item ejusdem, *a cap.* 5.

10 PLacuit, *b* ut quicunque dixerit ideo nobis gratiam ps justificationis dari, ut quod facere per liberum arbitrium jubemur, facilius possimus implere per gratiam, tanquam etiam si gratia non daretur, non quidem facile, sed tamen possimus etiam sine illa implere divina mandata, anathema sit.

DISTINCTIO V.

De Sacramento Confirmationis, & Jejuniis Ecclesiæ.

C. I. *Post baptisma Confirmationis sacramentum præstetur.*

Item Urbanus Papa *omnibus Christianis, epist.* 1. *c.* 7. (*an.* 222.)

1 OMnes fideles *c* per manus impositionem Episcoporum, Spiritum Sanctum post baptismum accipere debent, ut pleni *d* Christiani inveniantur : quia, cum Spiritus Sanctus infunditur, cor fidele ad prudentiam & constantiam dilatatur.

C. II. *Quid conferat Spiritus Sanctus in baptismate? quid in confirmatione?*

Item Melchiades Papa *in epist. ad Episcopos Hisp. c.* 2. (*an.* 314.)

SPiritus *e* Sanctus, qui super aquas baptismi salutifero descendit illapsu, in fonte plenitudinem tribuit ad innocentiam : in confirmatione augmentum præstat ad gratiam. Et quia in hoc mundo tota ætate victuris inter invisibiles hostes, & pericula gradiendum est, in baptismo regeneramur ad vitam, post baptismum confirmamur ad pugnam, in baptismo abluimur *f*, post baptismum roboramur. Et quamvis continuo transituris sufficiant regenerationis beneficia, victuris tamen necessaria sunt confirmationis auxilia. Regeneratio per se salvat mox in pace α beati seculi recipiendos : confirmatio armat & instruit ad agones mundi hujus, & prælia reservandos. Qui autem post baptismum cum acquisita innocentia immaculatus pervenit ad mortem, confirmatur morte ; quia non potest peccare post mortem.

Corr. Rom. ¶ α Pece beati] *Sic est emendatum ex manusc. Orig. & Polyc. Antea legebatur*, pace baptismi, vel sæculi.

C. III. *Manus impositionis sacramentum dignius est sacramento baptismi.*

Idem *ibidem*.

DE his *g* vero, super quibus rogastis vos informari, id est, utrum majus esset sacramentum manus impositio Episcopornm, aut baptismus? scitote utrumque magnum esse sacramentum : & sicut unum a majoribus fit, id est, a summis Pontificibus, quod a minoribus fieri non potest, ita & majori veneratione venerandum & tenendum est. Sed ita conjuncta sunt hæc duo sacramenta, ut ab invicem nisi morte præveniente nullatenns possint segregari : & unum sine altero rite perfici non potest.

C. IV. *Non ab aliis, quam ab Episcopis manus impositionis sacramentum perfici potest.*

Item Eusebius Papa *epist.* 3. *ad Episcopos Tusciæ & Campaniæ.* (*an.* 307.)

MAnus *h* quoque impositionis sacramentum magna veneratione tenendum est : quod ab aliis perfici non potest, nisi a summis Sacerdotibus : nec tempore Apostolorum ab aliis, quam ab ipsis Apostolis legitur, aut scitur

a *Philip.* 3. b *Et in African. c.* 76. c *videtur mendum in hoc nomine. al. Asellus* · d *In l. de Eccles. dog. c.* 33. e *Et in Afric. c.* 27. *& in l. de Eccles. dog. c.* 24. f *Burch. l.* 4. *c.* 34. *Ivo p.* 1. *c.* 228. g *al. vere, sed falsæ.* h *Roman.* 5. i *In Afric. cap.* 78. *de Eccles. dog. c.* 28. *Cæl. epist.* 1. *c.* 30. k *Burch. l.* 20. *c.* 18. *Ivo p.* 17. *c.* 30. l *al. in qua.* m *In Afric. c.* 79. *de dogmat. c.* 29. n *Burch. ibid. Ivo p.* 17. *cap.* 39.

a *In Afric. c.* 80. b *Burch. ibid. Ivo part.* 17. *c.* 30. c *Polyc. l.* 3. *tit.* 10. *Anselm. l.* 9. *c.* 23. *Burch. l.* 4. *c.* 66. *Ivo part.* 1. *c.* 250. *&* 296. *Pann. l.* 1. *c.* 113. d *plene. orig.* e *Eusebius Emissenus in hom. in die Pentecostes. Polyc. l.* 3. *tit.* 10. *Anselm. l.* 9. *c.* 31. f *al. alimur.* g *Polyc. ibid. Anselm. l.* 9. *c.* 33. *Burch. l.* 4. *c.* 61. *Ivo p.* 1. *c.* 255. *Pann. l.* 1. *c.* 114. *Polyc. ibid. Burch. l.* 4. *c.* 63. *Ivo p.* 1. *c.* 257. *&* 297. *Pann. l.* 1. *c.* 115.

peractum

peractum esse : nec ab aliis, quam ab illis, qui eorum tenent locum, unquam perfici potest, aut fieri debet. Nam si aliter præsumptum fuerit, irritum habeatur & vacuum, & inter Ecclesiastica nunquam reputabitur sacramenta.

C. V. *Quare confirmationis sacramentum baptizato tradatur.*

Item Rabanus *de institutione Cleric. lib.* 1. *cap.* 30. (*an.* 847.)

NOvissime a summo Sacerdote per impositionem manus paracletus traditur baptizato, ut roboretur per Spiritum Sanctum ad prædicandum aliis idem donum, quod ipse in baptismate consecutus est, per gratiam vitæ donatus æternæ. Signatur enim baptizatus cum chrismate per Sacerdotem in capitis summitate : per Pontificem vero in fronte, ut in priore unctione significetur Spiritus Sancti super ipsum descensio ad habitationem Deo consecrandam : in secunda quoque, ut ejusdem Spiritus Sancti septiformis gratia cum omni plenitudine sanctitatis, & scientiæ, & virtutis venire in hominem declaretur.

C. VI. *Ad confirmationem non nisi jejuni veniant.*

Item ex Concilio Aurelianensi, *cap.* 3.

UT jejuni ad *a* confirmationem veniant perfectæ ætatis, ut moneantur confessionem facere prius, ut mundi donum Sancti Spiritus valeant accipere : & quia nunquam erit Christianus, nisi confirmatione Episcopali fuerit chrismatus.

C. VII. *Episcopi nisi jejuni baptizatos confirment.*

Item ex Concilio Meldensi *b*, *c.* 6.

UT *c* Episcopi non nisi jejuni per impositionem manuum Spiritum Sanctum tradant, exceptis infirmis, & morte periclitantibus. Sicut autem duobus temporibus, Pascha videlicet & Pentecoste, a jejunis celebrari debet baptismus ; ita etiam traditionem Spiritus Sancti a jejunis Pontificibus convenit celebrari.

C. VIII. *Secundo vel tertio nullus confirmetur.*

Item ex Concilio Tarraconensi.

DIctum *d* est nobis, quod quidam de plebe bis, vel ter, vel eo amplius, Episcopis ignorantibus tamen, ab eisdem Episcopis confirmentur. Unde visum est nobis, eandem confirmationem, sicut nec baptisma, iterari minime debere : quia bis vel ter, vel amplius baptizatos, aut confirmatos, non seculo, sed soli Deo sub habitu regulari, vel clericali religiosissime famulari decretum est.

Corr. Rom. ¶ *Burchardus etiam, & Ivo citant ut Gratianus. Habetur autem in Cabilonensi* 2. *c.* 27. *usque ad verf.* Quia bis, *& in Capitularibus adjectis, c.* 53.

C. IX. *De eodem.*

Item Gregorius III. *epistol.* 4. *ad Bonifacium.*

DE homine, qui a Pontifice confirmatus fuerit, denuo illi talis reiteratio prohibenda est.

C. X. *Omnia sacramenta crucis signaculo perficiuntur.*

Item Stephanus Papa V. (*an.* 887.)

2 NUmquid non omnia chrismata *e* sacerdotalis mysterii *f* crucis figura perficiuntur? Numquid *g* baptismatis unda, nisi cruce sanctificata peccata relaxantur? Et, ut cætera prætereamus, sine crucis signaculo quis sacerdotii gradus ascendit?

C. XI. *Energumeni omnibus diebus exorcizentur.*

Item ex Concilio Carthaginensi IV. *c.* 90. *& sequentibus.*

3 OMni *a* die Exorcistæ energumenis manus imponant. Energumeni vero pavimenta domorum Dei verrant. Quibus assidentibus in domo Dei victus quotidianus per exorcistas opportuno tempore ministretur.

C. XII. *A quibus neophyti abstinere debent.*

Item ex eodem, *c.* 86.

NEophyti *b* aliquandiu a lautioribus epulis, & spectaculis, & conjugibus abstineant.

C. XIII. *De ordine officiorum.*

Item ex Concilio Agathensi, *cap.* 30. (*an.* 506.)

4 COnvenit ordinem Ecclesiæ ab omnibus æqualiter custodiri. Unde studendum est, sicut ubique fit, *ut* post antiphonas collationes *c* per ordinem ab Episcopis, vel Presbyteris dicantur, & hymni matutini, vel vespertini diebus omnibus decantentur : & in conclusione matutinarum, vel vespertinarum Missarum *d* post hymnos capitula *e* de Psalmis dicantur, & plebs collecta oratione ad vesperam ab Episcopo cum benedictione mittatur.

C. XIV. *De eodem.*

Item ex Concilio Gerundensi, *c.* 10.

ID semper placuit observari, ut omnibus diebus post matutinas & vesperas oratio Dominica a Sacerdote proferatur.

C. XV. *De eodem.*

Item Gregorius VII. *in generali Synodo residens, statuit.*

IN die *f* Resurrectionis usque in Sabbathum in Albis, & in die Pentecostes usque in Sabbathum ejusdem tres Psalmos tantum ad nocturnas *g* tresque lectiones antiquo more cantamus, & legimus. Omnibus diebus aliis per totum annum, si festivitas est, novem Psalmos, & novem lectiones dicimus. Aliis vero diebus duodecim Psalmos, & tres lectiones recitamus. In Dominicis diebus XVIII. Psalmos, (excepto die Paschæ, & Pentecostes) & novem lectiones dicimus. Illi autem, qui in quotidianis diebus tres tantummodo Psalmos, & tres lectiones celebrare volunt, non ex regula Sanctorum Patrum, sed ex fastidio & negligentia probantur hoc facere. Romani vero diverso modo agere cœperunt, maxime a tempore, quo Teutonicis concessum est regimen *h* nostræ Ecclesiæ. Nos autem & ordinem Romanum investigantes, & antiquum morem nostræ Ecclesiæ, imitantes antiquos Patres, statuimus fieri, sicut superius prænotavimus,

Corr. Rom. ¶ *Iisdem verbis hoc habetur apud Radulphum propositione decima, ex Gregorio septimo, itemque magna ex parte in Micrologo, cap.* 54.

C. XVI. *De observatione Quadragesimæ.*

Item ex homilia Gregorii Papæ. (*an.* 593.)

5 QUadragesima *i* summa observatione est observanda, ut jejunium in ea (præter dies Dominicos, qui de abstinentia subtracti sunt) nisi quem infirmitas impedierit, nullatenus solvatur : quia ipsi dies decimæ sunt anni. A prima igitur Dominica Quadragesimæ usque in Pascha Domini sex hebdomadæ computantur, quarum videlicet dies quadraginta & duo fiunt, ex quibus dum sex Dominici dies abstinentiæ subtrahuntur, non plus in abstinentia, quam triginta & sex

a *Burch. l.* 4. *c.* 60. *Ivo p. c.* 254. *Pann. l.* 1. *c.* 119. b *In capit. adjectis, c.* 6. *In Concil. Parisiensi l.* 1. *c.* 33. c *Polyc. l.* 3. *tit.* 10. *Burch. l.* 4. *c.* 67. *Ivo p.* 1. *c.* 261. *Pann. l.* 1. *c.* 120. d *Burch. l.* 4. *c.* 50. *Ivo p. c.* 244. *Pann. l.* 1. *c.* 121. e *al. charismata.* f *al. ministerii.* g *Ivo p.* 1. *c.* 114. *& p.* 2. *c.* 91.

a *Burch. l.* 2. *c.* 223. *Ivo p.* 6. *c.* 298. b *Burch. l.* 4. *c.* 12. *Ivo p.* 1. *c.* 267. c *alit. collectiones.* d *alit. & Missarum.* e *al. capitella.* f *Polyc. l.* 3. *tit.* 18. *Anselm. l.* 6. *c.* 211. g *al. noctem.* h *al. regnum.* i *Polyc. l.* 3. *tit.* 25. *Burch. l.* 13. *c.* 1. *Ivo p.* 4. *c.* 34. *Pann. l.* 1. *c.* 182.

dies

dies remanent. Verbi gratia, si per CCCLXV. dies annus volvitur *a*, & nos per triginta & sex dies affligimur, quasi anni decimas Deo damus. Sed ut sacer numerus quadraginta dierum adimpleatur, quem Salvator noster suo sacro jejunio consecravit, quatuor dies prioris hebdomadæ ad supplementum quadraginta dierum tolluntur: id est, quarta feria, quæ caput jejunii subnotatur, & quinta feria sequens, & sexta, & sabbathum. Nisi enim istos dies quatuor superioribus triginta sex adjunxerimus, quadraginta dies in abstinentia non habemus. Jubemur etiam ab omnipotenti Deo omnium bonorum nostrorum decimas dare, &c.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc, quomodo a collectoribus refertur, sumptum quidem aliqua ex parte videri potest ex homilia 16. beati Gregorii. Sed multa hic sunt, quæ ibi non leguntur: & vicissim multa ibi, quæ hic non sunt.*

C. XVII. *Jejunia legitima non solvantur absque necessitate probabili.*

Item Eusebius *b* Papa.

JEjunia *c* in Ecclesia a Sacerdotibus constituta sine necessitate rationabili non solvantur.

C. XVIII. *Quotidiana jejunia duplicatis, vel triplicatis sunt præferenda.*

Item Hieronymus *d*.

NOn *e* dico hebdomadas, non duplicata, non multiplicata jejunia: sed vel singulos dies absque ciborum luxuria *f* transigamus.

C. XIX. *De eodem.*

Item Hieronymus *ad Eustochium de custodia virginitatis.*

SIcut *g* tibi quotidiana jejunia, & refectio satietatem fugiens. Nihil prodest biduo, triduoque transmisso vacuum portare ventrem, si post pariter obstruatur *h*.

C. XX. *De eodem.*

Idem.

SInt tibi *i* jejunia pura, & continua, moderataque, id est, quotidie prandere. Apostolus inquit *k*: *Noli adhuc aquam bibere: sed modico utere vino propter infirmitates tuas*. Curat enim vulnera delinquentis, curatosque sanctificat jejunium.

Corr. Rom. ¶ *Burchardus citat ex dictis Pimenii Eremitæ: & habetur in vitis Patrum, p. 2. §. 50. ex Pamenio. Apud B. Hieronymum de vita Clericorum ad Nepotianum, hæc habentur*: Sint tibi pura, casta, simplicia, moderata, & non superstitiosa jejunia.

C. XXI. *Medicinæ præcepta divinæ sunt cognitioni contraria.*

Item Ambrosius *in Psal.* 118. *serm.* 22. *ad versic.* Concupivi salutare. (*an.* 380. *Mediolan.*)

6 CONtraria *l* studiose sunt divinæ cognitioni præceps pta medicinæ. A jejunio revocant: lucubrare non sinunt: ab omni intentione meditationis abducunt. Itaque qui se Medicis dederit, seipsum sibi abnegat.

C. XXII. *Quot modis vitium gulæ nos tentat.*

Item Gregorius *in expositione* m *beati Job. l.* 30. *cap.* 27.

QUinque modis nos gulæ vitium tentat. Aliquando namque indigentiæ tempora prævenit: aliquando vero tempus non prævenit, sed cibos lautiores quærit: aliquando quælibet sumenda sint, præparari accuratius petit: aliquando autem & qualitati ciborum, & tempori congruit, sed in ipsa quantitate sumendi mensuram moderatæ refectionis excedit. Nonnunquam vero & abjectius est, quod desiderat, & tamen ipso æstu immensi desiderii deterius peccat.

C. XXIII. *Absque puritate mentis jejunia & orationes non prosunt.*

Item Pius Papa, *epist.* 1. (*an.* 157.)

NIhil *a* enim prodest homini jejunare, & orare, & alia religionis bona agere, nisi mens ab iniquitate revocetur, & ab obtrectationibus lingua cohibeatur.

C. XXIV. *Mediocre bonum non est magno præferendum.*

Item Hieronymus.

NOn mediocriter *b* errant, qui bono magno præferunt mediocre bonum. Nonne rationabilis homo dignitatem amittit, qui vel jejunium charitati, aut vigilias præfert sensus integritati, ut propter abstinentiam α immoderatam, atque indiscretam Psalmorum, vel officiorum decantationem aut amentiæ, aut tristitiæ notam incurrat? Numquid verborum multitudine flecti Deus ut homo potest? *c* Non enim verbis tantum, *d* sed corde orandus est Deus. Melior *e* est quinque *f* Psalmorum decantatio cum cordis puritate, & serenitate, & spiritali hilaritate, quam totius Psalterii modulatio cum anxietate cordis & tristitia. Dum igitur pro cunctis *g* animabus Psalmus vel Missa dicitur, nihil minus, quam si pro uno quolibet ipsorum diceretur, accipitur. Audiant qui ea, quæ necessaria sunt, corpori subtrahunt, illud, quod per Prophetam *h* Dominus loquitur: *Ego Dominus odio habens rapinam holocaustorum*. De rapina vero holocaustum offert, qui sive ciborum nimia egestate, vel somni penuria corpus immoderate affligit. Videat itaque quid Apostolus *i* dicat: *Carnis curam ne feceritis in concupiscentiis, &c.*

Corr. Rom. ¶ α Abstinentiam] *Sic est emendatum ex manuscriptis & Polycarpo. Antea legebatur*, Innocentiam.

C. XXV. *Non a cibis, sed ab iniquitatibus abstinere, est magnum & generale jejunium.*

Item Augustinus *k super Joann. tractat.* 17.

JEjunium autem magnum & generale est, abstinere ab iniquitatibus & illicitis voluptatibus seculi: quod est perfectum jejunium. *& infra*. §. 1. In hoc ergo seculo quasi Quadragesimam abstinentiæ celebramus, cum bene vivimus, cum ab iniquitatibus & illicitis voluptatibus abstinemus. Sed quia hæc abstinentia sine mercede non erit, expectamus *l* beatam illam spem, & revelationem gloriæ magni Dei, & Salvatoris Jesu Christi. In illa spe, cum fuerit de spe facta res, accepturi sumus mercedem denarium. *& infra*. §. 2. Denarius ergo, qui accepit nomen a numero decem, redditur *m*, & conjunctus quadragenario fit quinquagenarius. Unde cum labore celebramus Quadragesimam ante Pascha: cum lætitia vero, tanquam accepta mercede, Quinquagesimam post Pascha. Nam huic tanquam salutari labori boni operis, qui pœnitet ad quadragenarium numerum, additur quietis & felicitatis denarius, ut quinquagenarius fiat. Significavit hoc & ipse Dominus Jesus multo apertius, quando post *n* resurrectionem quadraginta diebus conversatus est in terra cum discipulis suis:

a *al. ducitur.* b *al. Sylverius.* c *Polyc. ibid. Burch. l.* 13. *c.* 17. *Ivo p.* 4. *c.* 49. d *Aug. serm.* 65. *de tempore.* e *Burch. l.* 13. *c.* 22. *Ivo p.* 4. *c.* 54. f *nimietate. Aug.* g *Burch. l.* 13. *c.* 23. *Ivo p.* 4. *c.* 5. *Pann. l.* 2. *c.* 185. h *al. obruatur.* i *Burch. l.* 13. *c.* 24. *& 25. Ivo p.* 4. *c.* 56. *& 57. Pann. l.* 2. *c.* 186. k 1. *Tim.* 5. l *Polyc. l.* 3. *tit.* 29. m *Et gloss. ord. Gen.* 25.

a *Sup. de pœn. dist.* 3. *nihil prodest. Polyc. l.* 3. *tit.* 25. b *Polyc. l.* 3. *tit.* 25. *sine auctoris nomine.* c *In regula Monach. apud Hieron. c. de contemplat. oratione & lect.* d *abest ab orig.* e 1. *Corinth.* 14. f *al. septem.* g *al. centum.* h *Esa.* 61. i *Roman.* 13. *Galat.* 5. k *Et serm.* 24. *ad fratres in eremo.* l *Tit.* 2. m *al. additur.* n *Joan.* 14.

quadrageſimo *a* autem die, cum aſcendiſſet in cœlum, peractis decem diebus miſit mercedem Spiritus Sancti.

C. XXVI. *Raptorem, vel furem non facit neceſſitas, ſed voluntas,*

Item ex dictis Apollonii.

DIſcipulos, cum per ſegetes tranſeundo vellerent ſpicas, & ederent, ipſius Chriſti vox innocentes vocat, quia coacti fame hoc fecerunt.

C. XXVII. *Non neceſſitas, ſed voluntas facit perſeverantiam.*

Item Hieronymus *in cap. 7. Oſeæ.*

QUicquid enim neceſſitate fit, cito ſolvitur: quod voluntate arripitur, perſeverat.

C. XXVIII. *Ciborum temperantia ſalutem, abundantia contrarium parit.*

Item Joannes *os aureum, homil. 29. ad cap. 12. epiſt. ad Hebræos.*

NIhil enim ſic jucundum eſt, ſicut cibus bene digeſtus & decoctus. Nihil ſic ſalutem, nihil ſic ſenſuum acumen operatur, nihil ſic ægritudinem fugat, ſicut moderata refectio: ſufficientia quippe cum nutrimento & ſoſpitatem ſimul procreat, & voluptatem: abundantia vero morbum facit & moleſtias ingerit, & ægritudines generat. Quod enim fames facit, hoc etiam plenitudo facit ciborum: magis autem & multo pejora. Fames quippe in paucis diebus aufert hominem, & liberat de hac α vita pœnali: exceſſus vero ciborum conſumit & putrefacit corpus humanum, & macerat ægritudine diuturna: & tunc cum morte crudeli conſumit.

Corr. Rom. ¶ α De hac vita pœnali:] *Abſunt hæc ab originali Græco: ſed ſunt in verſione Scholaſtici, quam ut ſatis tolerabilem ſequitur Gratianus.*

C. XXIX. *Ciborum delitiæ, ſi abundaverint, lædunt.*

Item Hieronymus *adverſus Jovinianum, lib. 2.*

NE tales accipiamus cibos, quos aut difficulter digerere, aut comeſtos, magno partos & perditos labore doleamus. Olerum, pomorum, ac leguminum & facilior apparatus eſt, & arte, impendiiſque coquorum non indiget, & ſine cura ſuſtentat humanum corpus: moderateque ſumptus (quia nec avide devoratur, quod irritamenta gulæ non habet) leviori digeſtione concoquitur. Nemo enim uno aut duobus cibis, hiſque vilibus uſque ad inflationem ventris oneratur: quæ diverſitate carnium, & ſaporis delectatione percipitur. Cum variis nidoribus fumant patinæ, ad eſum ſui, expleta eſurie, quaſi captivos trahunt. Unde & morbi ex ſaturitate nimia concitantur, multique impatientiam gulæ, vomitu remediantur, & quod turpiter ingeſſerunt, turpius egerunt. Hippocrates in aphoriſmis docet, craſſa & obeſa corpora, quæ creſcendi menſuram compleverint, niſi cito ablatione ſanguinis imminuantur, in paralyſim, & peſſima morborum genera erumpere: & idcirco eſſe neceſſariam demptionem, ut rurſus habeant, in quæ poſſint creſcere: non enim manere in uno ſtatu naturam corporum, ſed aut creſcere ſemper, aut decreſcere: nec poſſe vivere animal, niſi creſcendi capax ſit. Unde & Galenus *b* vir doctiſſimus Hippocratis interpres athletas, quorum vita & ars ſagina eſt, dicit in exhortatione medicinæ, nec vivere poſſe diu, nec ſanos eſſe: animaſque eorum ita nimio ſanguine, & adipibus, quaſi luto involutas, nihil tenue, nihil cœleſte, ſed ſemper de carnibus, & ructu, & ventris ingluvie cogitare.

C. XXX. *Multorum infirmitates jejunia ſanant.*

Idem *ibidem paulo inferius.*

LEgimus quoſdam morbo articulari & podagræ humoribus laborantes, proſcriptione bonorum ad ſimplicem menſam & pauperes cibos redactos convaluiſſe. Caruerant enim ſolicitudine diſpenſandæ domus & epularum largitate: quæ & corpus frangunt & animam. Irridet Horatius *a* appetitum ciborum, qui conſumpti relinquunt pœnitentiam.

C. XXXI. *Diebus Sabbathorum a carnibus abſtinere debemus.*

Item Gregorius VII. *b in Synodo celebrata Romæ, anno ſui Pontif. VI. cap. 8.*

7 QUia dies Sabbathi *c* apud ſanctos Patres *noſtros* ps in abſtinentia celebris eſt habitus, nos eorundem auctoritatem ſequentes, ſalubriter admonemus, ut quicunque ſe Chriſtianæ religionis participem eſſe deſiderat, ab eſu carnium eadem die (niſi majori feſtivitate interveniente, vel infirmitate impediente) abſtineat.

C. XXXII. *Monacho carnem guſtare non licet.*

Item Fructuoſus Epiſcopus.

8 CArnem *d* cuiquam Monacho nec ſumendi, nec ps guſtandi eſt conceſſa licentia: non quod creaturam Dei judicemus indignam, ſed quod carnis abſtinentia utilis & apta Monachis æſtimetur, ſervato tamen moderamine pietatis erga ægrotos. *& infra.* §. 1. Quod ſi quis Monachus violaverit, & contra ſanctionem regulæ, uſumque veterum *e* veſci carnibus præſumpſerit, ſex menſium ſpatio retruſioni & pœnitentiæ ſubjacebit.

C. XXXIII. *De quotidianis operibus Monachorum.*

Item Hieronymus *ad Ruſticum Monachum de vivendi forma.*

NUnquam de *f* manu tua, & oculis tuis recedat liber: dicatur *g* Pſalterium ad verbum: oratio ſine intermiſſione. Vigil ſenſus ſit, nec vagis *h* cogitationibus patens: corpus pariter & animus tendatur ad Dominum. Iram *i* vince patientia. Ama ſcientiam Scripturarum, & carnis vitia non amabis. Nec vacet mens tua variis perturbationibus: quæ, ſi pectori inſederint, dominabuntur tui, & te deducent ad delictum maximum. Facito aliquid operis, ut ſemper te diabolus inveniat occupatum. Si Apoſtoli *k* habentes poteſtatem de Evangelio vivere, laborabant manibus ſuis, ne quem gravarent, & aliis tribuebant refrigeria, quorum pro ſpiritalibus debebant metere carnalia: cur tu in uſus tuos ceſſura non præpares? Vel fiſcellam texe junco: vel caniſtrum lentis plecte viminibus: ſarriatur humus: areolæ æquo limite dividantur; in quibus cum olerum jacta fuerint ſemina, vel plantæ per ordinem poſitæ, aquæ ducantur irriguæ, ut pulcherrimorum verſuum ſpectator aſſiſtas.

Ecce l ſupercilio clivoſi tramitis undam
Elicit: illa cadens raucum per lævia murmur
Saxa ciet, ſcatebriſque arentia temperat arva.

§. 1. Inſerantur infructuoſæ arbores vel gemmis, vel ſurculis, ut parvo poſt tempore laboris tui dulcia poma decerpas. Apum fabricare alvearia, ad quas te mittunt Salomonis *m* proverbia; & monaſteriorum ordinem, ac regiam diſciplinam in parvis diſce corporibus. Texantur & lina capiendis piſcibus. Scribantur libri, ut & manus operetur cibum, & animus lectione ſaturetur. *In* n *deſideriis eſt omnis otioſus.* Ægyptiorum monaſteria hunc morem tenent, ut nullum abſque operis labore ſuſcipiant: non tam propter victus neceſſitatem, quam propter animæ ſalutem: ne vagetur pernicioſis cogitationibus mens, & inſtar fornicantis Hieruſalem omni

a *Actor.* 1. b *Par.* 1. *Aphor. Vid. Plater. Prax. Med.*

a *Sperne voluptates, &c.* b *Lib. 6. regeſti ſui.* c *Polyc. l. 3. tit. 25.* d *Smaragd. in expoſ. regulæ S. Benedicti, c. 39. ex Fructuoſo.* e *al. veterem.* f *Ivo p. 7. c. 5.* g *diſcatur, vera lectio.* h *al. vanis.* i *Pſal. 81. Pann. l. 7. c. 178.* k 1. *Theſſ. 2.* 1. *Cor. 9.* l *Virg. Georg. l. 1.* m *Prov. 6.* n *Prov. 13. ſecundum 70.*

tranſ-

transeunti divaricet pedes suos. *a & in sequentib.* §. 2. Quid? ergo omnes peribunt qui in urbibus habitant? Ecce illi fruuntur suis rebus, ministrant Ecclesiis, adeunt balnea, unguenta non spernunt, & in omnium flore *b* versantur. Ad quod & ante respondi, & nunc breviter respondeo, me in præsenti opusculo non de Clericis disputare, sed Monachum instituere.

C. XXXIV. *Absque Prælati sui licentia Canonicis nihil agere licet.*

Item *in libro* 5. c *cap.* 115. (*an.* 813.)

9 IN *d* omnibus igitur (quantum humana permittit fragilitas) decrevimus, ut Canonici Clerici *e* canonice vivant, observantes divinæ Scripturæ doctrinam, & documenta sanctorum Patrum: & nihil sine licentia Episcopi sui vel magistri eorum incomposite *f* agere præsumant, in unoquoque Episcopatu, ut simul manducent, & dormiant, ubi his facultas id faciendi suppetit: vel qui de rebus Ecclesiasticis stipendia accipiunt, in suo *g* claustro maneant: & singulis diebus mane primo ad lectionem veniant, & audiant, quid eis imperetur. Ad mensam vero similiter lectionem audiant, & obedientiam secundum canones suis ministris α exhibeant.

Corr. Rom. ¶ α Ministris] *In Originali apud Ivonem est*, Magistris. *Sed ob glossam non est emendatum.*

C. XXXV. *Presbyteri, qui simul conveniunt, ebrietatem, & comessationes sum nopere vitent.*

Item ex Concilio Nannnetensi *h*, *c.* 10.

10 NUllus *i* Presbyterorum, quando ad anniversarium diem trigesimum, vel septimum, vel tertium alicujus defuncti, aut quacunque vocatione ad collectam presbyteri convenerit, se inebriare nullatenus præsumat: nec precatus in amore Sanctorum, vel alicujus animæ bibere, vel alios ad bibendum cogere, vel se aliena precatione ingurgitare, nec plausus & risus inconditos, & fabulas inanes ibi referre, aut cantare præsumat: vel turpia joca, vel ursos, vel tornatricibus ante se fieri patiatur: nec larvas dæmonum ante se ferri consentiat: quia hoc diabolicum est, & a sacris canonibus prohibitum.

C. XXXVI. *Clericus vel Laicus sine jussione Episcopi non peregrinetur.*

Item ex Concilio Laodicensi, *cap.* 41. & 42. (*an.* 320. *in Phrygia Pacatiana.*)

11 NOn *k* oportet ministros altaris, vel quoslibet Clericos præter jussionem Episcopi ad peregrinandum proficisci. §. 1. Laicum α etiam sine canonicis literis, *id est formata*, similiter non oportet alicubi proficisci.

Corr. Rom. ¶ α Laicum etiam] *In codice Græco hic est canon quadragesimus primus, quemadmodum superior hujus capitis pars est canon.* 42. *Sed in neutro canone fit mentio Laici, sicuti neque in versione Dionysii, quam afferunt Burchardus & Ivo; sed utrobique est,* ἱερατικὸν ἢ κληρικὸν, *id est*, Sacerdotalem vel Clericum. *In prisca tamen versione canon* 41. *sic habet:* Non oportet ministrum altaris, vel etiam Laicum.

C. XXXVII. *Quibus spectaculis Clericus interesse non debet.*

Item ex eodem *l*, *cap.* 54.

NOn *m* oportet ministros altaris, vel quoslibet Clericos spectaculis aliquibus, quæ aut in nuptiis, aut scenis *n* exhibentur, interesse, sed antequam thymelici ingrediantur, surgere eos de convivio, & abire.

Corr. Rom. ¶ *Hoc caput non est in canonum volumine Græco Parisiis anno* 1540. *impresso. Habetur tamen apud Balsamonem, & videtur indicari cap.* 42. *Jextæ Synodi. Gratianus autem recitat ex prisca versione.*

C. XXXVIII. *Colorum fucis mulieres uti non debent.*

Item Augustinus *ad Possidium, & qui cum eo sunt fratres, epist.* 73. (*an.* 415. *in Africa:*)

12 FUcare *a* pigmentis, quo vel rubicundior, vel candidior appareat, adulterina fallacia est: qua non dubito etiam ipsos maritos se nolle decipi, quibus solis permittendæ sunt fœminæ ornari, secundum veniam, non secundum imperium. Nam *b* verus ornatus, maxime Christianorum & Christianarum, non tantum nullus fucus mendax, verum ne auri quidem, vestisque pompa, sed mores boni sunt. §. 1. Execranda autem superstitio ligaturarum (in quibus etiam inaures virorum, in summis ex una parte auriculis suspensæ, deputentur) non ad placendum hominibus, sed ad serviendum dæmonibus adhibetur.

C. XXXIX. *Quod Spiritus Sanctus procedit a Patre & Filio.*

Item *ex symbolo* c *Ephesini Concilii* 200. *Episcoporum, quod habitum est contra Nestorium.*

11 DE Spiritu dicit Dominus in Evangelio *a*, *Ille me clarificabit*. Hoc rectissime sentientes, unum Christum Dominum, & Filium, non velut alterius egentem gloria, confitemur a Spiritu Sancto gloriam consecutum, quia ejus Spiritus nec melior, nec superior ipso est: sed quia mira opera faciens ad demonstrationem suæ deitatis virtute proprii Spiritus utebatur, ab ipso dicitur clarificari: quod virtus sua, vel disciplina, quælibet unumquemque clarificet. Quamvis enim in sua sit substantia Spiritus ejus, & intelligatur in persona proprietas, juxta id quod Spiritus est, & non Filius: attamen ab illo alienus non est. Nam Spiritus appellatus est veritatis: * & veritas Christus est. Unde & ab isto similiter, sicut ex Deo Patre procedit. Denique hic ipse Spiritus etiam per manus sanctorum Apostolorum miracula glorioſa perficiens, Dominum glorificavit Jesum Christum, postquam ascendit in cœlum. Nam creditus est Christus natura Deus existere *e* per suum Spiritum virtutes efficiens: ideoque dicebat: *De meo accipiet, & annunciabit vobis.*

C. XL. *De eodem.*

Item Didymus *in lib.* 2. *de Spiritu Sancto, contra errores Græcorum.* (*an.* 372. *Alexandriæ.*)

SAlvator α, qui & veritas, ait *f*: *Non enim loquetur a semetipso*: hoc est, non sine me, & sine meo, & Patris arbitrio: quia inseparabilis a mea & Patris est voluntate. *& amplius* g. §. 1. Quia non ex se est, sed ex Patre & me est. Hoc enim ipsum, quod subsistit, & loquitur a Patre & me illi *h* est: *Ego veritatem loquor*, id est, inspiro, quæ loquitur, siquidem Spiritus veritatis est. Dicere autem, & loqui in Trinitate, non secundum consuetudinem nostram, qua ad nos invicem sermocinamur & loquimur, accipiendum: sed juxta formam incorporalium naturarum, & maxime Trinitatis, quæ voluntatem suam inserit in corde credentium, & eorum, qui eam audire sunt digni: hoc est dicere, & loqui. *& infra.* §. 2. Loqui ergo Patrem & audire Filium, vel e contrario Filio loquente audire Patrem, ejusdem naturæ in Patre & Filio, consensusque significatio est. Spiritus quoque sanctus, qui est Spiritus veritatis, & Spiritus sapientiæ, non potest Filio loquente audire, quæ nescit: cum hoc ipsum sit, quod profertur a Filio, id est, procedens a veritate,

a *Ezech.* 16. b *Sic vetustus Hieronymi codex: vulgati habent* [*ore.*] c *Et in Mogunt. sub Carolo, cap.* 9. d *Ivo p.* 6. *c.* 402. e *al. vel Clerici.* f *al. composite.* g *al. uno.* h *al. Matiscensi.* i *supra distinct.* 44. *cap. nullus. Burch. l.* 2. *c.* 61. *Ivo p.* 6. *c.* 252. k *Burch. l.* 2. *c.* 45. *Ivo p.* 6. *c.* 145. *Cap.* 41. l *Et in Aquisgranensi, cap.* 73. m *Ivo p.* 11. *c.* 78. n *cœnis, orig.*

a *Fucari, orig.* b 26. *q.* 2. *illud.* c *in epist. Synod. Cyrilli, quæ præfixa est Concilio Ephesino. Ivo p.* 1. *c.* 3. d *Joann.* 16. * *Joann.* 16. e *al. existens. Paulo post med. inter opera B. Hier.* f *Joann.* 14. & 16. g *absunt ab orig.* h *al. ille.*

Consolator manans de Consolatore, Deus de Deo Spiritus veritatis procedens. Denique, ne quis illum a Patris & Filii voluntate, & societate discerneret, scriptum est: *Non* a *enim a semetipso loquitur: sed sicut audiet, loquetur*. Cui etiam simile de seipso Salvator ait, *Sicut audio* a, & *judico*. & alibi: *Non* b *potest Filius facere quicquam, nisi quod viderit Patrem facientem*.

Corr. Rom. ¶ ∝ Salvator,] *In Originali hæc antecedunt*: Dehinc in consequentibus de Spiritu veritatis, qui a Patre mittatur, & sit paracletus, Salvator, &c.

a *Joan.* 16.

a *Joan.* 5. b *Ibid.*

FINIS.

CANONES POENITENTIALES, SEU REGULÆ DIRECTIVÆ,

Quarum notitia Viris Ecclesiasticis valde necessaria est, ad pœnitentias delinquentibus imponendas.

Considerandum est de Canonibus pœnitentialibus. Ad quorum intelligentiam prænotandum est, quod sicut est in scientiis practicis, quæ versantur circa opera, quod sermo in universali est incertus & dubius: sed cum applicetur ad singularia, incipit quodammodo habere certitudinem, ut qui non considerat circumstantias particulares, potius deviet, quam se rectificet, *ut patet in Medicina*, & scientia morali. Sic est intelligendum in proposito, quod canones instruunt in generali, quomodo est pœnitentia imponenda: sed descensum ad singularia Presbyteris discertis relinquunt, qui considerant circumstantias personarum, attendentes ad canones, sicut ad regulas directivas: quia si contra canones imponant, non recte imponunt. Nulli ergo Presbytero licet facere aliquid, quod possit Patrum regulis obviare, *distinct.* 38. *Nulli*. In canonibus autem maxime determinatur pœnitentia quoad tempus: & magis quam quoad modum: quia illa determinatio est certior & communior. Hæc Bonaventura. Ut ergo scias, qualiter debeat procedere arbitrium Presbyteri, nota regulariter, sicut dictum est supra, *septennis est pro peccato mortali pœnitentia imponenda*, & hoc non tantum propter temporis diuturnitatem, sed magis propter significationem. In veteri enim lege Maria soror Moysi, lepra percussa, separata fuit extra castra septem diebus, *Num.* 12. Maria significat pœnitentem. Interpretatur enim amarum mare. Hæc pœnituit septem diebus, sed nunc pœnitet septem annis, quod significatum est *Ezech.* 4. Diem pro anno dedi tibi.

§. 1. Si quæratur, quare pœnitentia sit aggravata, cum lex nova sit lex misericordiæ? Resp. quod hic est major ingratitudo propter majorem gratiam, & major contemptus propter majorem dignitatem novæ legis, in qua Christi sanguis est effusus, & gravius peccatum propter *statum peccantis*, qui debet esse perfectior. Et ulterius satisfactio in lege nova debet esse perfecta, ut in pristinum statum reducat. Et quia sol in una die non redit in idem punctum, sed in anno: ideo dies conversus est in annum. Rursum: Quia perfectum remedium est in lege nova, ideo annus multiplicari debet per septem, propter septem dona Spiritus Sancti recuperanda, & propter septem dotes: scilicet tres animæ, & quatuor corporis obtinendas. Hujusmodi autem pœnitentia non est omnibus imponenda, nec tamen est infirmanda: sed est *insinuanda*, ut *cognoscatur*, *quam gravis est culpa*. Hæc Bonaventura. Licet autem pro singulis peccatis criminalibus sit statuta talis pœnitentia, debet tamen imponi magis vel minus aspera, prout majoritas vel minoritas criminis cum cæteris circumstantiis hoc exposcit, ut in sequentibus patet. A prædicta namque regula excipiuntur plurimi casus, in quibus propter dignitatem peccantis, vel criminis enormitatem imponitur pœnitentia major: aliquando etiam ex variis causis minor. Ad hoc ergo quod Presbyter circa pœnitentias disponendo cautius arbitretur, notandi sunt casus, in quibus per canones tenetur Presbyter scire, ut dictum est supra. Sunt autem isti.

§. 2. *Primus est, quod si Presbyter fornicationem fecerit*, pœnitentiam decem annorum faciat, hoc modo: scilicet, quod sit inclusus, sive a cæteris in aliquo loco remotus: sacco indutus & humi prostratus misericordiam Dei jugiter implorans: primis tribus mensibus continuis a vespera in vesperam pane & aqua utatur, exceptis Dominicis diebus, & festis præcipuis, in quibus modico vino, piscibus, & leguminibus recreetur. Elapsis autem sic tribus primis mensibus de illo loco exeat, non tamen in publicum procedat, ne populus in eum scandalizetur. Et per hoc videtur, quod in publico crimine loquatur. Post hoc resumptis viribus aliquantulum, unum annum & dimidium in pane & aqua expleat, exceptis Dominicis & aliis præcipuis festis, in quibus vino, sagimine, ovis & caseo poterit uti. Finito sic primo anno & di-

& dimidio, particeps sit corporis Domini: & ad pacem veniat, & ad Psalmos cum aliis fratribus canendos in choro ultimus recipiatur. Ad cornu tamen altaris non accedat, sed minorum ordinum tantum officia gerat: deinde usque ad completionem septimi anni tres legitimas ferias, scilicet secundam, quartam & sextam, exceptis diebus Paschalibus, qui sunt quinquaginta, in pane & aqua jejunet: secundam tamen feriam uno Psalterio vel denario, si sit operarius, redimere poterit. Et sic cum septimum annum compleverit, potest eum Episcopus ad gradum pristinum revocare: ita tamen quod in tribus annis sequentibus, sine ulla redemptione omni sexta feria in pane & aqua jejunet. Et eadem pœnitentia imponenda est Presbytero de omnibus aliis peccatis, quæ depositionem inducunt. Probantur autem hæc omnia 82. *distinct. Presbyter si fornicationem.* quod intelligunt quidam de simplici fornicatione: alii forte melius secundum Rayn. de adulterio vel incestu: puta, quia cognovit conjugatam, consanguineam, vel affinem.

§. 3. Secundus casus est, Presbyter cognovit filiam suam spiritualem, quam scilicet baptizavit, vel in baptismo, vel in confirmatione tenuit, vel quæ sibi confessa fuit, debet pœnitentiam agere duodecim annis: & etiam debet deponi, si crimen sit manifestum: & peregrinando quindecim annis pœniteat, & postea monasterium intret tota vita sua moraturus ibidem. Episcopus vero qui talia commisit, pœniteat quindecim annis. Ipsa vero mulier debet omnia relinquere, & res suas pauperibus dare, & conversa usque ad mortem in monasterio Deo servire. 30. *quæst.* 1. *si quis Sacerdos. & cap. non debet.*

§. 4. Tertius est, quod quicunque filiam suam spiritualem vel matrem cognoscit, septem annis pœniteat: & similiter ei consentientes. 30. *qu.* 3. *non oportet.*

§. 5. Quartus est, quod qui contrahit cum aliqua alii desponsata per verba de præsenti, ipsa dimissa, quadraginta diebus jejunet in pane & aqua: & sequentibus septem annis pœniteat. *extra, de spon. duorum. accepisti.*

§. 6. Quintus est, quod qui cognoscit duas commatres vel sorores, sive uxor vivat, sive non, ad minus septem annis pœniteat, licet plus deberet. 30. *quæst.* 4. *si Presbyter.*

§. 7. Sextus est, quod qui cognoverit Monialem sive Devotam, decem annis pœniteat: & similiter ipsa secundum formam traditam. 27. *quæst.* 1. *de filia. & cap. devotam.* In quorum primo cap. dicitur, quod si filia Episcopi, vel Presbyteri, vel Diaconi post votum solenne contraxerit matrimonium, non admittitur ad communionem, nisi marito defuncto pœnitentiam egerit: si autem eo vivente decesserit, & pœnitentiam egerit, & communionem petierit, tantum in fine vitæ recipiet eam. In secundo cap. dicitur, quod devota peccans non est recipienda in Ecclesia, nisi peccare desierit, & desinens egerit pœnitentiam decem annis, postea recipiatur ad communionem, & antequam ab Ecclesia admittatur ad orationem, ad nullius convivium Christianæ mulieris accedat.

§. 8. Septimus est de eo, qui ignoranter cognoscit duas sorores, vel matrem & filiam, vel amitam & neptem, pœniteat septem annis. Si autem scienter, perpetuo privetur conjugio. 34. *qu.* 1. *si quis cum duabus.*

§. 9. Octavus est, quod qui duxit in uxorem eam, quam polluit per adulterium, pœniteat quinque annis. 31. *qu.* 1. *si qua vidua.*

§. 10. Nonus est, quod qui contra naturam peccavit, si sit Clericus, debet deponi, vel religioni tradi, si corrigibilis appareat, ad perpetuam pœnitentiam peragendam. Si vero sit Laicus, a cœtu fidelium usque ad condignam satisfactionem debet fieri alienus. *extra, de excess. prælat. Clerici.* Hoc enim vitium majus est, quam cognoscere matrem. 32. *quæstione* 7. *adulterii.* & hæc Augustin. Adulterii, inquit, malum, vincit fornicationem, vincitur autem ab incestu fornicatio. Pejus enim est cum matre, quam cum aliena uxore concumbere: sed omnium horum pessimum est, quod contra naturam fit, ut si vir membro mulieris non ad hoc concesso voluerit uti. Hæc Augustinus. Quocunque autem modo tale factum exerceatur, præterquam inter virum & fœminam ordinate, & in vase debito, vitium contra naturam & Sodomiticum judicatur, ut dicit Rayn.

§. 11. Decimus est, quod qui coierit cum brutis, pœniteat plusquam septem annis: & similiter pro incestu. 32. *quæst.* 2. *hoc ipsum. & §. seq.*

§. 12. Undecimus est, quod Presbyter, qui interest clandestinis nuptiis, triennio suspenditur si culpa exegerit, gravius puniatur. *extra, de clandestin. desponsat. cum inhibitio.*

§. 13. Duodecimus est, quod qui votum simplex violaverit, pœniteat tribus annis. 27. *dist. si vir.*

§. 14. Decimus tertius est, quod qui excommunicatus celebraverit, debet triennio pœnitere, & per secundam, quartam & sextam feriam a vino & carnibus abstinere. 11. *quæst.* 3. *de his.* De pœna vero degradati celebrantis habetur *dist.* 50. *accedens.*

§. 15. Decimus quartus est, quod homicida voluntarius sine spe restitutionis deponitur, & pœniteat septem annis. 50. *dist. miror.*

§. 16. Decimus quintus est, quod homicida casualis pœniteat quinque ann. & hoc secundum Rayn. si culpa casum præcessit: aliter non, nisi forte ad cautelam. dist. 50. *eos. & duobus c. sequentibus.*

§. 17. Decimus sextus est, quod si quis fecerit homicidium propter necessitatem evitabilem, pœniteat duobus annis. *distinctione* 50. *cap. de his clericis.* quæ licet si inevitabilis esset, in nullo sibi imputaretur. 50. *distinctio. quia te.* Quod verum est quoad culpam: sed bonum esset, quod pœniteret quoad cautelam, & innocentiam suam Ecclesiæ ostendendam, *extra, de homicid. cap.* 2. §. *ultimo.* Et secundum Rayn. forte distingui potest in homicidio necessario, sicut in casuali, & utrum culpa præcesserit necessitatem, vel non. Arg. *distinctione* 50. *de his not. extra, de homicid. interfecisti.* Sed & si quis per infamiam committat homicidium, non ei imputatur. 3. *quæst.* 4. *judicas.* quin etiam, qui intuitu disciplinæ incaute percutiendo occiderit, deponitur. *extra, de homicid. presbyterum.* 15. *quæst.* 1. *si quis non iratus.* Sed qui ligatum latronem interficit, deponitur. *extr. de homicid. suscepimus.* Qui autem latronem occultum occidit, quem vivum comprehendere potuit, quadraginta diebus non intret in Ecclesiam, & alias pœnitere debet. *extra, eodem tit. cap.* 2. ubi de hoc dicitur. Qui vero Paganum vel Judæum occidit, pœniteat quadraginta diebus. *distinctione* 50. *cap. qui vero odii.*

§. 18. Decimus septimus est, quod matricida pœniteat decem annis, secundum formam satis aperte traditam. 33. *quæst. latorem.* Uxoricidæ vero gravior pœnitentia debet imponi. Talis enim, & qui dominum occidit, nunquam equitat, nec vehiculo portatur, ne matrimonium contrahit, usque ad decem annos carnes non comedit, nec vinum bibit, & alia quæ habentur 33. *q.* 2. *admonere. & cap. quicumque.* Imponitur autem pœnitentia major uxoricidæ, non quia illud peccatum sit gravius isto, sed quia homines proniores sunt ad occidendum uxores, quam matres. Majus enim peccatum est occidere matrem, quam uxorem occidere, ut dicit Bonaventura in quarto sententiarum, & communiter omnes Doctores. Guilielmus vero Durandus tenet contrarium in Repertorio, pro eo quod uxoricidæ imponitur pœnitentia major. Mihi autem magis placet sententia

tentia aliorum. Sed qualem pœnitentiam agere debent, qui filios occidunt? Resp. Aut est certum, quod ipsimet scienter interfecerunt, & sic debet eis imponi pœnitentia major, quam pro alio homicidio. Arg. *extra, eod. c. ult. in text. & gl. & de homic. cum juramento. de pœnitentia. distinct.* 1. *aut facta*. In hoc tamen casu vir uxorem recuperat, quam coactus abjuraverat, & ipsa pœnitentiam agit secundum arbitrium Episcopi: ita quod si habet alios filios, pacifice gubernare possit eos uxor. *extra, eod. intelleximus*: quod si virum non habet, induci debet, ut intret religionem: ad quod si non potest induci, tutius est ei dare licentiam nubendi, ut *ext. eod. veniens*. Et hoc quando timetur de innocentia, alias non, ut patet 31. *q.* 2. *in adolescentia*. Et si pater sit Clericus, ab officio altaris debet perpetuo abstinere, & ei gravior quam Laico, non tamen publica (nisi veniat in publicum) pœnitentia debet imponi, ut *extra de pœnitent. quæsitum*. Aut certum est, quod non interfecerunt sponte, nec in culpa fuerunt, sed casu fortuito contigit: & sic de stricto jure in nullo tenentur Arg. *extra, de homic. ex literis. 2. c. Joannes & c. ult.* Nisi velint ad cautelam pœnitere. In dubio tamen præsumitur, quod non hoc ex certa scientia, sed potius ex incuria provenerit, *extra, de præsumpt. asserte*. Aut certum est, quod non exhibuerunt omnem diligentiam, quam potuerunt & debuerunt: & sic culpa præcessit casum. Et si sit gravis culpa, ut si posuit puerum in medio utriusque, secundum arbitrium pœnitentiarii, imponitur pœnitentia quinque vel septem annorum. 50. *dist. si qua fœmina, & c. seq. & c. si quis sponte*. occulta, si sit occultum: publica, si sit publicum: & major, si in lecto suffocetur, quam si *in cunis*; & major Presbytero Græco, quam Laico, ut habetur *extra, de pœnit. quæsitum*. Et licet dispensetur quoad pœnitentiam, quæ est arbitraria, ut dicitur ibidem: non tamen quoad ordines propter homicidium, quod est delictum enorme & indispensabile, *dist.* 50. *miror*. Si autem culpa, quæ præcessit casum, sit levis, ut si posuit puerum in eodem lecto, longe tamen a se: imponitur pœnitentia trium annorum. Secundum hoc intellige illud *extra, eod. de infantibus*. Monendi ergo sunt parentes, quod tam tenellos secum in uno non collocent lecto, ne qualibet negligentia interveniente opprimantur & suffocentur, ut 2. *q.* 5. *consaluisti*. Et hoc modo distinguit Host. & Ber. *extra, de infantibus*. Quid de illis, qui filios vel servos suos infantes, vel etiam adultos languidos relegata pietate exponunt, id est, extra se ponunt ante Ecclesias, ut aliqui moti misericordia colligant eos? Resp. Tales graviter peccant: quia cum ignoretur sæpe consanguinitas expositorum, contrahere possent matrimonium cum sorore vel consanguinea: ideo exponens tenetur de hoc peccato pœnitere, & est puniendus sicut expositus, si scienter cum tali contraheret, puniretur. *extra, de pœn. officii*. secundum Hostien. Talis enim secundum Rayn. est tanquam homicida judicandus, qui hominem sibi ita conjunctum periculo mortis exponit. Consideratis tamen circumstantiis, & utrum ob hoc mors secuta fuerit, vel non fuerit, pœnitentia moderanda erit. Erunt autem tales irregulares, secundum Rayn. si mors inde sit secuta: quia scilicet fuerunt in culpa exponendo, vel alimenta negando. Tamen secundum Ro. si in nulla culpa fuissent, quia forte nec eleemosynas quærendo, nec aliter eos alere possent, irregulares non essent, nec peccarent.

§. 19. Decimus octavus est, quod qui Presbyterum interfecit, pœniteat duodecim annis. *extra, de pœnit. & remiss. cap.* 2. De pœnitentia vero ejus, qui occidit Monachum, vel Clericum, Subdiaconum, vel Diaconum, habetur 17. *q.* 4. *qui occiderit*. De pœnitentia autem ejus, qui machinatur in mortem Domini sui, vel in regimen ejus: habetur 23. *q. ult.* §. *si quis*.

§. 20. Decimus nonus est, quod qui injuste alium ad mortem accusat, quadraginta diebus in pane & aqua per septem annos jejunet & pœniteat: & hoc si accusatus sit occisus. Si autem tantum membrum perdiderit, triennio pœniteat. *extra, de accus. accusasti*. Hostiens. vero & Joan. de Deo jejunando intellexerunt, quod primus pœniteat per septem annos, quolibet anno jejunando quadraginta diebus in pane & aqua: secundus vero per tres annos. G. vero Duran. intellexit prout litera magis sonat, scilicet, quod primus jejunabit, quadraginta diebus in pane & aqua, sive continue, sive interpolate: & per septem annos jejunabit & pœniteat: non tamen in pane & aqua, sed ad arbitrium Presbyteri: secundus vero per tres Quadragesimas, prima ante natalem Domini, secunda ante Pascha, tertia ante Sanctum Joannem: has enim instituit B. Petrus, ut habetur in Chronicis. Jejunabit autem tunc in pane & aqua. probantur hæc secundum Host. 22. *q.* 5. *c.* 1. 2. & 3.

§. 21. Vigesimus est, quod perjurus quadraginta diebus in pane & aqua jejunet, & septem annis sequentibus pœniteat, & semper debeat esse in pœnitentia, scilicet interiori. 6. *q.* 1. *quicunque*.

§. 22. Vigesimus primus est, quod qui compulsus conditionaliter a domino scienter pejerat, si liber sit, quadraginta diebus in pane & aqua; & hoc secundum gloss. intellige vel continue vel interpolate, pœniteat septem annis sequentibus, non tamen in pane & aqua, ut dicit gloss. Si vero servus sit ejus, qui eum coegerit, tribus Quadragesimis & legitimis feriis, scilicet, 2. 4. & 6. 22. *q.* 5. *qui compulsus*.

§. 23. Vigesimus secundus est, quod qui pejerat in manu Episcopi, vel in cruce consecrata, pœniteat tribus annis. Si vero in cruce non consecrata, uno anno. Qui vero coactus & ignorans ignorantia juris, & postea cognoscit, pœniteat tribus Quadragesimis 22. *q.* 5. *c.* 2. Qui vero coactus pro vita redimenda, vel qualibet causa vel necessitate pejerat (qui corpus plus quam animam dilexit) tribus Quadragesimis pœniteat. *ead. qu.* 5. *c. si quis coactus*. Alii inducunt tres annos: & unum ex his in pane & aqua.

§. 24. Vigesimus tertius est, quod qui falsum scienter jurat, vel alium jurare cogit, diebus quadraginta pœniteat in pane & aqua: & septem sequentibus annis nunquam sit sine pœnitentia, scilicet interiori. Alii etiam si conscii fuerint, similiter pœniteant. 22. *q.* 5. *si quis convictus*.

§. 25. Vigesimus quartus est, quod qui mensurat in falsa mensura, 30. diebus in pane & aqua jejunet. *extra, de contrab. empt. ut mensuræ*. De pœna vero falsarii literarum, habetur *extra, eod. ad audientiam, & c. dura. & c. ad falsariorum. & de verb. sign. novimus*.

§. 26. Vigesimus quintus est, quod qui frangunt pœnitentiam solennem, sive redeundo ad crimina priora, vel similia: sive redeundo ad negotiationem vel militiam secularem, quæ sibi fuerant interdicta: sola inter Ecclesiam fidelibus oratione junguntur, a communione suspenduntur, a catholicorum conviviis separantur, & pœnitere debent decem annis, & communicent in fine vitæ. 33. *qu.* 2. *de his vero. & de pœn. dist.* 5. *si quis vero*.

§. 27. Vigesimus sextus est, quod qui canit Missam, & non communicat, debet uno anno pœnitere, & interim Missas non cantare. *de consecr. dist.* 5. *relatum*.

§. 24. Vigesimus septimus est, quod Presbyter, qui mortuum Clericum involvit in palla altaris, pœniteat decem annis, & mensibus 5. Diaconus vero triennio & dimidio. *de consecr. dist.* 1. *nemo per ignorantiam*.

§. 29. Vigesimus octavus est, quod qui committit sacrilegium, Ecclesiam violando, vel chrisma, sive calicem sacrum pollutis manib. accipit, vel similia sacrilegia committit, pœniteat septem annis. Primo anno extra cœmiterium quod violavit, consistat, secundo anno ante fores Ecclesiæ, tertio in Ecclesia: & in hoc triennio car-

nes

nes non comedat, vinum non bibat, nisi in Pascha, vel Natali, non offerat, nec communionem accipiat: quarto anno communicabit; & in illo & in 5. & 6. & in 7. tribus feriis a carnibus & vino abstineat jejunando. 12. *q.* 2. *dæmon.* Comburens autem Ecclesiam, quindecim annis pœniteat, & eam restituat. 17. *q.* 4. §. *si quis. in vers. majus*. De pœna vero raptoris, sive furis rei Ecclesiasticæ, & de pœna furis & effractoris tam Clerici quam Laici habetur *ead. quæst.* §. *peccata. & cap. si quis Clericus*.

§. 30. Vigesimus nonus est, quod si parentes frangunt sponsalia filiorum, a communione triennio separentur: & similiter filii, si sint in culpa: si tamen filii secundum promissionem factam contraxerint, excusantur utique: scilicet quoad pœnam Ecclesiæ, sed non quoad reatum, ex quo dederunt operam in contrarium, 31. *q.* 3. *si qui parentes.* arg. *de pœn. dist.* 1. *si cui*.

§. 31. Trigesimus est, quod qui blasphemaverit publice Deum, vel aliquem Sanctorum, & maxime beatam Virginem, illi debet Episcopus hanc pœnitentiam injungere: scilicet ut septem diebus Dominicis præ foribus Ecclesiæ in manifesto, dum Missa cantatur, existat, & ultimo illorum dierum Dominicorum pallium & calceamenta deponat, & corrigiam ligatam circa collum habeat, & septem præcedentibus sextis feriis in pane & aqua jejunet, Ecclesiam nullatenus ingressurus: & quolibet prædictorum dierum tres pauperes, vel duos, vel saltem unum reficiat, si potest: & si non potest, hæc pœna in aliam commutetur: quod si renuerit agere omnia supradicta, interdicatur sibi Ecclesia, in morte privetur Ecclesiastica sepultura. *extra, de maledic. statuimus*. Item blasphemus si dives fuerit, 40. aliquin 30. vel 20. & si ad hoc non sufficit, quinque solidorum usualis monetæ pœna multetur, nullamque misericordiam in hoc habiturus, ut dicitur ibidem: scilicet quin solvat quinque solidos: quos si non habet, currat per civitatem, vel commutetur in pœnam aliam temporalem. Hæc autem pœna solvetur ei, qui condemnat, id est, potestati seculari: hanc enim pœnam temporalem præcipit Papa imponi per potestatem temporalem: quod si neglexerit, per Episcopum præcipitur cogi, hæc Host. Habet autem prædicta pœna locum secundum Goffr. cum quis blasphemat non ex ira, vel ebrietate, vel dementia: quia tunc cum eo mitius ageretur. 2. *q.* 3. *si quis iratus*. §. *notandum*. Secundum vero Hostien. hæc pœna est specialiter inducta contra eos, qui Deum blasphemant ex ira. Non enim aliquis de levi blasphemat Deum, nisi iratus. Tanta tamen posset esse iracundia, quod æquipararetur dementiæ: & tunc illud quod dicit Goff. locum posset habere. hæc Hostiens.

§. 32. Quid si quis juret per caput, vel per ventrem, vel per corpus, vel capillum? Respondet Host. quod si faciat hoc affirmando vel jurando, non habet locum hæc pœna: secus est, si faciat hoc detestando vel vituperando licet iratus. Item secundum Goff. & Host. hæc, quæ dicuntur de pœna temporali, fiunt judice pro tribunali sedente. In judicio autem animæ Presbyter discretus moliendo rigorem dispensare poterit ex causa circa pœnam spiritualem superiorem. 25. *qu.* 6. *pœnitentib.* hæc Host. Item blasphemus Clericus, maxime Presbyter, cogatur ad veniam postulandam: quod si noluerit, degradetur. *dist.* 46. *Clericus*.

§. 33. Notandum vero, quod blasphemus secundum leges est decapitandus, ut *in auth. ut non lux. contra nat. circa medium coll.* 6. Secundum vero canonem antiquum Clericus erat degradandus, & Laicus excommunicandus. 22. *q.* 1. *si quis per capillum*. Hodie vero Laicus aget pœnitentiam supradictam, scilicet illius canonis, *statuimus*. & hoc si publice blasphemavit. Si enim occulte, non pœnitebit publice, ut puto. Clericus vero hodie est corrigendus pœna arbitraria & occulta, non illa, quæ est publica. Clericus enim publice non debet pœnitere. Si autem rebellis fuerit, vel sæpius hoc commiserit, locum habet pœna legis, scilicet ut Laicus decapitetur in foro civili, & in canonico anathematizetur, id est, Ecclesiæ ingressus sibi interdicatur, & in morte privetur Ecclesiastica sepultura. Clericus vero degradetur. hæc Host. *tit. de maledicis*.

§. 34. Trigesimus primus est de Presbytero, qui revelat confessionem, quod de jure antiquo debet deponi, & omnibus diebus vitæ suæ ignominiosus peregrinari. *de pœn. dist.* 6. *Sacerdos*.

§. 35. Trigesimus secundus est, quod qui in dicendis horis canonicis, & aliis officiis divinis discrepat a consuetudine propriæ metropolitanæ Ecclesiæ, 6. mensib. privatur communione, si hoc accidat ex contemtu. 17 *dist. de his*.

§. 36. Trigesimus tertius est, quod Episcopus, qui ordinat sine justa causa Clericum invitum aut reclamantem, vel penitus invitum, absolute suspenditur anno uno. 74. *dist. cap.* 1.

§. 37. Trigesimus quartus est, quod Episcopus, qui correctionem de venditione ministeriorum dissimulat, duobus mensibus: Presbyter 4. Diaconus 3. Subdiaconus & cæteri ad arbitrium judicis pœnitere debent. 1. *q.* 1. *quicquid. invisibilis*.

§. 38. Trigesimus quintus est, quod sortilegus 40. diebus pœniteat. *extr. de sortileg. requisisti*.

§. 39. Trigesimus sextus est, quod qui videt in astrolabio, pœniteat duobus annis. *extr. de sortileg. ex tuarum*.

§. 40. Trigesimus septimus est, de stilla sanguinis altaris cadentis super terram, vel aliquid aliud propter negligentiam Presbyteri, debet Presbyter pœnitere 40. diebus. Si cecidit super pallio altaris, pœniteat quatuor diebus. *de consecr. dist.* 2. *c. si per negligentiam*.

§. 41. Trigesimus octavus est, quod si aliquis evomit Eucharistiam propter ebrietatem & voracitatem, si Laicus, pœniteat 40. diebus. Si Clericus, vel Monachus, vel Presbyter, vel Diaconus, pœniteat 70. diebus. Si Episcopus, pœniteat nonaginta diebus. Et debet evomitura comburi, & juxta altare collocari. Si vero causa infirmitatis evomuerit, septem diebus pœniteat. *de consecr. dist.* 2. *si qui propter ebrietatem*.

§. 42. Trigesimus nonus est, quando mus corrodit, vel comedit corpus Christi, de pœnitentia hujus casus inquire ubi sit notata, *de consecr. dist.* 2. *circ. fin.*

§. 43. Quadragesimus est, quod qui domum vel aream voluntarie succendit, sublata vel incensa omnia restituat, & tribus annis pœniteat. *extr. de injur. si quis domum*. Canon tamen dicit, quod si ex odio vel injuria hoc fecerit, excommunicari debet, nec absolvi, donec satisfecerit, & juraverit, quod ignem de cætero non apponet. Imponitur autem sibi, ut Hierosolymam, vel in Hispaniam vadat, in Dei servitio anno integro ibi moraturus. Si quis autem Archiepiscopus vel Episcopus hoc relaxaverit, damnum restituat, & ab officio Episcopali per annum abstineat. 23. *quæst.* 8. *pessimam*. Hodie autem postquam sunt denunciati, non possunt citra sedem Apostolicam absolvi, *extra, de sentent. excommun. tua nos*. Imo text. loquitur de incendiariis indistincte, postquam sunt publicati. Et Ber. hoc idem dicit expresse, & Gratianus, *extra, de sententiis excommunicat. quicunque*. & Goffred. licet Rom. contrarium dicat. Secundum autem leges, qui in civitate data opera incendium fecerit, si sit humilis, subjicitur bestiis: si sit in aliquo gradu, decapitatur, vel in insulam relegatur. *ff. de incend. ruin. naufrag. l. fin.* Qui vero alibi, ut in villis vel castris remissis, ibidem ædes positas combusserit, si hoc dolo fecerit, comburitur. Et hoc intelligendum secundum Hostiens. si sit humilis. Si autem hoc ex sua negligentia contigerit, rasarciet damnum,

vel

vel si minus idoneus sit, parum vel leviter castigetur. Et nomine ædium omne ædificium continetur, ut ibidem dicitur. *l. qui ædes.*

§. 44. Quadragesimus primus est, quod qui dederit vel acceperit communionem ab hæretico, & nescit hoc esse prohibitum ab Ecclesia, & postea intelligit, pœniteat uno anno. Si autem scivit & neglexit, pœniteat decem annis, vel secundum quosdam septem, vel secundum alios quinque. Qui vero permittit hæreticum Missam celebrare in Ecclesia catholica per ignorantiam juris, pœniteat quadraginta diebus. Si pro reverentia ejus, per annum pœniteat. Si pro damnatione Ecclesiæ catholicæ, & pro consuetudine Romanorum, projiciatur ab Ecclesia sicut hæreticus, si sit impœnitens: alioquin pœniteat decem annis. Si autem relicta Ecclesia ad hæreticos transierit, & alios ad hoc induxerit, pœniteat duodecim annis, tribus extra Ecclesiam, septem inter audientes, duobus extra communionem: & sic duodecimo anno communionem sive oblationem percipiat. 24. *q.* 1. *si quis dederit.*

§. 45. Quadragesimus secundus est, quod patronus, qui res Ecclesiæ dilapidat, uno anno pœniteat. 16. *q.* 2. *c. filiis.*

§. 46. Quadragesimus tertius est, quod qui domum suam magicis & incantatoribus lustrat, vel aliud facit, & qui ei hoc consulit, annis quinque pœniteat. 16. *q.* 5. *qui divinatores. & cap. non liceat.*

§. 47. Quadragesimus quartus est, quod qui pacem cum proximo suo non facere jurat, anno uno pœniteat, & ad pacem redeat. 22. *q.* 2. *qui sacramento.*

§. 48. Quadragesimus quintus est, quod pro perjurio, adulterio, homicidio dantur pro pœnitentia regulariter septem anni & similiter pro fornicatione: licet non ita ut aspera pœnitentia injungatur. 22. *q.* 1. *prædicandum.* 33. *q.* 1. *hoc ipsum. & §. seq.*

§. 49. Quadragesimus sextus est, quod qui scienter rebaptizatur, septem annis pœniteat, & feria quarta & sexta in pane & aqua jejunando tres Quadragesimas faciat, & hoc si fecit pro hæresi introducenda. Si autem pro munditia, id est, pro salute corporis obtinenda, ut *extra de apost. cap.* 2. tribus annis pœniteat, *de consecr. dist.* 4. *qui bis.* & talis, qui bis baptizatur, vel confirmatur, fit de foro Ecclesiæ, & cogitur fieri irregularis. *dist.* 84. *dictum est.* De pœna autem talium habetur *de consecr. dist.* 4. *eos.* Cujus capituli sententiam prætermitto gratia brevitatis.

§. 50. Quadragesimus septimus est, quod qui uxorem adulteram cognoscit, antequam pœniteat, tres ann. pœniteat. 21. *q.* 2. *si quis.* Qui vero cognoscit eam pœnitentem ante poenitentiam peractam, poeniteat duobus annis. *eadem quæst. si quis primo.* Quomodo vero poenitentia injungenda sit mulieri partum alterius supponenti, vel etiam de non suo viro concipienti, habetur *extra. de pœniten. & remiss. officii.*

§. 51. Ad regulas igitur prædictas inspiciendo potest studiosus indagator procedere ad poenitentias pro diversis criminibus secundum canones imponendas: & ex causa consideratis circumstantiis, ut dictum est supra, moderari poterit eas. Et licet ab ipso omnes circumstantiæ sint diligenter attendendæ, principaliter tamen qualitates personæ, & præcipue utrum sit persona obnoxia alicui aliquo vinculo servitutis. Nam circa tales personas cavere debet pro posse Presbyter, ne talem poenitentiam eis imponat, per quam illis, quibus sunt astrictæ, præjudicium fiat, maxime circa conjugatos, unde si servus sit, & timore peccaverit, obediens domino suo in atrocibus, est mitius puniendus. 22. *quæst.* 5. *qui compulsus.* obedire tamen non tenebatur in talibus. 11. *quæst.* 3. *si dominus.* Si autem voluntarie peccaverit, corpore punietur, etiam acrius, quam alius. 24. *quæst.* 1. *qui contra pacem.* Nec est servo injungenda peregrinatio, per quam dominus ejus, qui non est in culpa, illius servitio defraudetur, *extra, de sentent. excommunic. relatum.* Si vero liber sit, tota poenitentia canonis, si potest facere, debet imponi. 16. *quæst.* 1. *Sacerdos pœnitentiam.* Sed ex causa poterit eam Presbyter moderari.

§. 52. Considerandum etiam erit, utrum sit persona nova in fide: quia novis in fide minor debet etiam poenitentia imponi. *extra, de pœnitent. & remiss. Deus qui.* Et similiter considerandæ erunt aliæ personarum circumstantiæ, de quibus ad præsens supersedeo gratia brevitatis.

§. 53. Sciendum autem, quod in foro poenitentiali dicuntur legitimæ feriæ secunda, quarta, & sexta. *distinctione* 81. *Presbyter de consecrat. distinctione* 3. *jejunia.* Aliqui tamen, ut dicit Rom. pro secunda feria ponunt Sabbathum.

§. 54. Insuper notandum est, quod si poenitentia in pane & aqua imponatur non habenti panem, potest loco panis leguminibus & piscículis vesci: & etiam aliis, si necessitas illud requirat. *extra, de pœnitent. & remiss. licet. in text. & gloss.* alias non licet.

§. 55. Notandum etiam, secundum Joannem, si poenitentia sit imposita a canone, liberatur quis a jejunio dando denarium, vel legendo Psalterium propria auctoritate. Innocentius vero dicit, quod jejunia necessaria, ut quatuor temporum, & hujusmodi, non possunt redimi, nisi subsit rationabilis causa: voluntaria vero redimi possunt etiam sine auctoritate superiorum.

§. 56. Ad hoc etiam nota, quod ubi imponitur poenitentia aliquot annorum sive Quadragesimarum, nec additur, quomodo quis debet poenitere, hoc relinquitur arbitrio Presbyteri, cum poenitentiæ sint arbitrariæ, ut dictum est supra. Ipse enim Presbyter arbitrabitur eam per ferias legitimas faciendam, secundum canones. 30. *distinct. de his clericis. extra, de hom. cap.* 2. & in multis aliis juribus. Et sic intelligunt illud, *extra, de accus. accusasti, & de spons. dilectus. & similia.*

EXPLICIUNT CANONES POENITENTIALES.

CANO-

CANONES
SANCTORUM APOSTOLORUM,
PER CLEMENTEM A PETRO APOSTOLO ROMÆ ORDINATUM EPISCOPUM,
IN UNUM CONGESTI.

§. 1.

EPiscopus a duobus aut tribus Episcopis ordinator.

§. 2. Presbyter ab uno Episcopo ordinator : Item Diaconus, & reliqui Clerici.

§. 3. Si quis Episcopus aut Presbyter præter ordinationem Domini, quam de sacrificio instituit, alia quæpiam, puta aut mel, aut lac, aut pro vino siceram, aut confecta quædam, aut aves, aut aliqua animalia, aut legumina supra altare obtulerit, ut qui contra ordinationem Domini faciat, deponitor : excepto novo frumento, & uva opportuno tempore. Præterea licitum non esto aliud quidpiam admovere ad altare, quam oleum in candelabrum & incensum oblationis tempore.

§. 4. Omnium aliorum pomorum primitiæ Episcopo & Presbyteris domum mittuntor, non super altare. Manifestum est autem, quod Episcopus & Presbyteri inter Diaconos & reliquos Clericos eas dividunt.

§. 5. Episcopus, aut Presbyter. aut Diaconus uxorem suam prætextu religionis non abjicito : si abjicit, segregator a communione : si perseverat, deponitor.

§. 6. Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus seculares curas non suscipito : alioquin deponitor.

§. 7. Si quis Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus sanctum diem Paschæ ante vernum æquinoctium cum Judæis celebraverit, deponitor.

§. 8. Si quis Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus, aut quicunque ex Sacerdotali consortio, oblatione facta, non communicaverit, causam dicito. Et si bona ratione subnixa sit, veniam promeretor. Sin minus dixerit, a communione excluditor, tanquam qui populo auctor offensionis fuerit, mota contra eum suspicione, qui obtulit.

§. 9. Quicunque fideles Ecclesiam ingrediuntur, & Scripturas audiunt, neque apud preces & sanctam communionem permanent ; eos tanquam qui ordinis in Ecclesia perturbationem inducant, a communione arceri oportet.

§. 10. Si quis cum excommunicato, licet in domo, preces conjunxerit, iste communione privator.

§. 11. Si quis cum deposito Clerico, ut cum Clerico, preces conjunxerit, deponitor & ipse.

§. 12. Si quis Clericus, aut Laicus a communione segregatus, seu nondum in communionem receptus ad aliam profectus civitatem, sine commendatitiis literis receptus fuerit, a communione excluditor tam qui recipit, quam qui receptus est. Si excommunicatus fuerit, in longius illi tempus excommunicatio protenditor.

§. 13. Episcopo, qui parochiam suam dereliquerit, alteri insilire nefas esto, licet a pluribus ad hoc compellatur : nisi rationabilis aliqua causa subsit, quæ hoc ipsum facere vi adigat, nempe quod pluris lucri & utilitatis his, qui illic constituti sunt, verbo pietatis conferre possit : neque hoc tamen a seipso, sed multorum Episcoporum judicio, & exhortatione maxima.

§. 14. Si quis Presbyter, aut Diaconus, aut quicunque tandem de Clericorum consortio, relicta parochia sua, in aliam concesserit, & omnino transmigratione facta præter voluntatem sui Episcopi in alia parochia moram traxerit ; hunc jubemus, ne porro in ministerio publico sit Ecclesiæ, maxime si accersente ipsum Episcopo ejus redire contemnat, perverso illic ordine perseverans : ut Laicus tamen ibi locorum in communionem admittitor.

§. 15. Quod si Episcopus, ad quem accesserint, pro nihilo reputata vacationis a ministerio Ecclesiastico pœna, quæ contra eos definita est, ipsos ut Clericos susceperit ; a communione excluditor, ut perversi ordinis magister.

§. 16. Qui post baptismum duabus implicitus fuit nuptiis, aut concubinam habuit ; is Episcopus, aut Presbyter, ant Diaconus, aut denique in consortio Sacerdotali esse non potest.

§. 17. Qui viduam duxit, aut divortio separatam a viro, aut meretricem, aut ancillam, aut aliquam, quæ publicis mancipata sit spectaculis; Episcopus, Presbyter, aut Diaconus, aut denique ex consortio Sacerdotali esse non potest.

§. 18. Qui duas sorores duxit, aut consobrinam ; Clericus esse non potest.

§. 19. Clericus, qui fidejussiones dat ; deponitor.

§. 20. Si quis humana violentia eunuchus factus est, aut in persecutione amputata ei sunt virilia, aut ita natus fuit, & dignus est ; efficitor Episcopus.

§. 21. Qui sibi ipsi virilia amputavit ; Clericus non efficitor : sui enim ipsius homicida est, & inimicus creationi Dei.

§. 22. Si quis, cum Clericus esset, virilia sibi ipsi amputaverit ; deponitor : homicida etenim suiipsius est.

§. 23. Laicus, qui seipsum mutilavit, per tres annos a communione ejicitor : puta quia ipse vitæ suæ posuit insidias.

§. 24. Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus in fornicatione, aut perjurio, aut furto deprehensus ; deponitor : non tamen a communione excluditor. Dicit enim Scriptura : Bis de eodem delicto vindictam non exiges. Eidem conditioni consimiliter & reliqui Clerici subduntor.

§. 25. Ex his, qui cœlibes in Clerum prevenerunt, jubemus, ut Lectores tantum & Cantores (si velint) nuptias contrahant.

§. 26. Episcopum, aut Presbyterum, aut Diaconum, qui vel fideles delinquentes, vel infideles injuriam inferentes percutit, & terrorem ipsis per hujusmodi vult incutere ; deponi præcipimus. Nusquam enim dominus hoc nos docuit. Imo vero contra, cum ipse percuteretur,

retur, non repercutiebat: cum lacesseretur convitiis, non regerebat convitium: cum pateretur, non comminabatur.

§. 27. Si quis Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus, ob certa crimina juste depositus, attingere ministerium, quod aliquando tractaverat, præsumpserit, omnino hic ab Ecclesia abscinditor.

§. 28. Si quis Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus pecuniæ interventu, hanc dignitatem nactus fuerit, deponitor tam ipse, quam qui eum ordinavit, & omnino a communione abscinditor, quemadmodum Simon magus a me Petro.

§. 29. Si quis Episcopus secularium magistratuum familiaritate usus, per ipsos Ecclesiam nactus fuerit, deponitor: segregantor quoque a communione, quicunque cum ipso communionem habent.

§. 30. Si quis Presbyter, proprium aspernatus Episcopum, seorsum conventicula egerit, & altare erexerit, cum de nullo crimine Episcopum in pietate ac justitia condemnarit, deponitor, quasi qui Principatum ambiat: tyrannus enim est. Consimiliter & reliqui Clerici, qui suum illi calculum apponunt. Laici vero a communione segregantor. Atque hæc post unam, & item alteram, ac tertiam Episcopi exhortationem fiunto.

§. 31. Si quis Presbyter, aut Diaconus per Episcopum a communione excluſus sit, hunc neutiquam ab alio fas esto suscipi, quam ab eo, qui ipsum a communione excluſit: nisi forte fortuna Episcopus, qui ipsum a communione segregavit, defunctus sit.

§. 32. Nemo peregrinorum Episcoporum, aut Presbyterorum, aut Diaconorum sine commendatitiis suscipitor literis: & si eas obtulerit, attentius in disquisitionem vocantor. Et quidem si prædicatores pietatis fuerint, suscipiuntor: sin minus, ubi necessaria ipsius suppeditaveritis, ad communionem & ulteriorem ipsos consuetudinem non admittitote: multa enim per obreptionem fiunt.

§. 33. Cujusque gentis Episcopos oporet scire, quinam inter ipsos primus sit, habereque ipsum quodammodo pro capite, neque sine illius voluntate quicquam agere insolitum: illa autem sola quemque pro se tractare, quæ ad parochiam ejus, & loca ipsi subdita attinent. Sed neque in illa citra omnium voluntatem aliquid facit. Ita enim concordia erit & Deus glorificabitur per Dominum in Sancto Spiritu.

§. 34. Episcopus extra terminos suos in civitatibus & regionibus sibi non subjectis ordinationes facere non præsumito. Si vero præter voluntatem eorum, qui civitates illas aut regiones detinent, id feciſſe convictus fuerit, deponitor tam ipse, quam etiam hi, quos ordinavit.

§. 35. Si quis ordinatus Episcopus ministerium & curam populi sibi commissam non susceperit, hic a communione sejunctus est tamdiu, donec susceperit, obedientiam accommodans. Similiter autem & Presbyter, & Diaconus. Si vero non præ voluntate sua, sed præ malitia populi non susceperit, maneto ipse quidem Episcopus: Clerus vero ejus civitatis a communione segregator, eo quod tam inobedientem populum non corripuerit.

§. 36. Bis in anno Episcoporum celebrator Synodus: ac pietatis inter se dogmata in disquisitionem vocanto, neque non in Ecclesiis incidentes contradictiones dirimunto, semel quidem quarta feria *a* Pentecostes, secundo duodecima Hyperberetei. *b*

§. 37. Omnium rerum Ecclesiasticarum curam Episcopus gerito, & eas dispensato, quasi inspectante Deo. Non licitum autem ei esto quippiam ex iis sibi tanquam proprium assumere, aut cognatis suis elargiri, quæ Deo dedicata sunt, Quod si pauperes illi sint, ut pauperibus subministrato: non tamen horum prætextu res Ecclesiæ venundato.

§. 38. Presbyteri & Diaconi absque voluntate Episcopi nihil peragunto: ipsius enim fidei populus Domini commissus est, & pro eorum animabus in ipso repetetur ratio.

§. 39. Manifestæ sunto privatæ res Episcopi: si modo & privatas habet: manifestæ item sunto Dominicæ, ut privatas quidem res Episcopus, cum moritur, quibus vult, & quomodo vult, relinquendi facultatem habeat: neque occasione Ecclesiasticarum rerum intercidant res Episcopi, qui nonnunquam uxorem & liberos, aut cognatos, aut servos habet. Justum enim est apud Deum pariter & homines, simul ne Ecclesia per ignorationem rerum Episcopi damni aliquid sustineat, simul ne Episcopus aut cognati ejus prætextu Ecclesiæ oblædantur: aut etiam qui illum generis proximitate contingunt, incidant in negotia, ejusque mors implicetur diffamationibus.

§. 40. Præcipimus, ut Episcopus res Ecclesiæ in potestate habeat. Nam si pretiosæ hominum animæ fidei ejus committendæ sunt: multo utique magis oportuerit & de pecuniis mandatum dare, ut illius arbitratu dispensentur, neque non cum timore Dei, summaque solicitudine per Presbyteros ac Diaconos erogentur in pauperes. Percipiat autem & ipse (si modo indiget) quantum ad necessarios suos & hospitio exemptorum fratrum usus opus habet, ne quo modo ipse posteriore loco habeatur, quam cæteri. Ordinavit enim lex Dei, ut qui altari inserviunt, de altari nutriantur: quomodo nec milites unquam suis annonis arma hostibus inferant.

§. 41. Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus, qui vel aleæ, vel ebrietatibus indulget, vel desinito, vel deponitor.

§. 42. Subdiaconus, aut Cantor, aut Lector, qui consimilia facit, vel desinito, vel a communione sejungitor. Similiter & Laici.

§. 43. Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus, qui usuras a mutuum accipientibus exigit, vel desinito, vel deponitor.

§. 44. Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus, qui cum hæreticis preces conjunxerit, duntaxat a communione suspenditor. Si vero etiam ipsos tanquam Clericos aliquid agere permiserit, deponitor.

§. 45. Episcopum, aut Presbyterum, qui hæreticorum baptisma aut sacrificium susceperit, deponi præcipimus. Quæ etenim conventio inter Christum & Belial: aut quæ particula fideli cum infideli?

§. 46. Episcopus, aut Presbyter, si eum, qui verum baptisma habeat, iterum baptizaverit, aut pollutum ab impiis non baptizaverit, deponitor, ut qui crucem & mortem Domini derideat: neque discernat veros Sacerdotes a Sacerdotibus impostoribus.

§. 47. Si quis Laicus, cum suam a se uxorem abjicit, alteram duxerit, aut ab alio dimissam; a communione segregator.

§. 48. Si quis Episcopus, aut Presbyter, secundum ordinationem Domini non baptizaverit in Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum, sed in tres principio carentes, aut tres filios, aut tres paracletos, deponitor.

§. 49. Si quis Episcopus aut Presbyter in una initiatione non tres immersiones, sed unam duntaxat, quæ in mortem Domini detur, peregerit, deponitor. Non enim dixit Dominus, in mortem meam baptizate: sed profecti docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti.

§. 50. Si quis Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus, aut quivis omnino de sacerdotali consortio, nuptiis, & carnibus, & vino abstinuerit, non propterea quo mens ad cultum pietatis reddatur exercitatior, sed propter abominationem, oblitus, quod omnia pulchra valde, &

quod

a *al. hebdomade.* b *Hyperberetæus apud Asiæ populos & Macedones October græce dictus.*

quod masculum & fœminam Deus creavit hominem, sed diffamationibus lacessens creationem Dei, vocat ad calumniam: aut corrigitor, aut deponitor, & ex Ecclesia rejicitor. Consimiliter Laicus.

§. 51. Si quis Episcopus, aut Presbyter eum, qui a peccato revertitur, non recipit, sed rejicit, deponitor, eo quod Christum offendat, qui dixit, ob unum peccatorem, qui resipiscat, gaudium oboriri in cœlo.

§. 52. Si quis Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus carnibus & vino festivis diebus non utatur, idque per abominationem, non propter exercitationem ad cultum pietatis, deponitor, tanquam qui cauterio notatam habet conscientiam, & multis auctor sit offendiculi.

§. 53. Si quis Clericus in caupona cibum capere deprehensus fuerit, a communione excluditor: excepto tamen eo, qui necessario in itinere in commune diverterit hospitium.

§. 54. Si quis Clericus Episcopum contumelia affecerit, deponitor; Principi enim populi tui non maledices.

§. 55. Si quis Clericus contumelia affecerit Presbyterum, aut Diaconum, a communione segregator.

§. 59. Si quis mancum aut mutum, surdumve, aut cæcum, aut eum, cui vitiosus incessus est, subsannaverit, communione privator. Consimiliter & Laicus.

§. 57. Episcopus, aut Presbyter, qui negligentius circa Clerum vel populum agit, neque in pietate eos erudit, a communione segregator. Si vero in ea socordia perseveraverit, deponitor.

§. 58. Si quis Episcopus, aut Presbyter, Clerico ex inopia laboranti necessaria non suppeditaverit, a communione rejicitor: sin perseverat, deponitor, ut qui fratrem suum necaverit.

§. 59. Si quis falso inscriptos impiorum libros, tanquam sacros in Ecclesia ad populi & Cleri corruptionem publicaverit, deponitor.

§. 60. Si accusatio contra fidelem instituatur de fornicatione, aut adulterio, aut quacunque alia actione prohibita, & convictus fuerit, in Clerum non perducitor.

§. 61. Si quis Clericus per metum humanum, vel Judæi, vel Græci, vel Hæretici negaverit, si quidem nomen Christi, ab Ecclesia rejicitor: si vero nomen Clerici, deponitor: pœnitentia tamen ductus, ut Laicus recipitor.

§. 62. Si quis Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus, aut omnino quicunque ex Sacerdotali consortio comederit carnes in sanguine animæ ejus, aut a bestiis abreptum, aut suffocatum, deponitor: hoc enim lex prohibuit. Sin vero Laicus fuerit, a communione excluditor.

§. 63. Si quis Clericus, aut Laicus, synagogam Judæorum, aut Hæreticorum conventiculum ingressus fuerit, ut preces cum illis conjungat, deponitor, & a communione secluditor.

§. 64. Si quis Clericus in concertatione aliquem pulsaverit, & uno ictu ac pulsatione interemerit, deponitor propter temeritatem suam. Sin vero Laicus sit, arcetor a comunione.

§. 65. Si quis Dominicum diem, aut Sabbathum, uno solo dempto, jejunare deprehendatur, deponitor: sin Laicus, a communione ejicitor.

§. 66. Si quis virginem sibi non desponsatam admota vi detinet, a communione suspenditor. Non licitum autem esto ei aliam ducere: sed eam detineto, quam solicitavit, quamvis paupercula sit.

§. 67. Si quis Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus secundam ab aliquo ordinationem susceperit, deponitor tam ipse, quam qui ipsum ordinavit: nisi forte constet ordinationem eum habere ab hæreticis. Qui enim a talibus baptizati, aut ordinati sunt, hi neque fideles, neque Clerici esse possunt.

§. 68. Si quis Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus, aut Lector, aut Cantor sacram Quadragsimam Paschæ, aut quartam feriam, aut Parascevem non jejunaverit, deponitor: præterquam si imbecillitate impediatur corporis. Sin Laicus sit, communione privator.

§. 69. Si quis Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus, aut omnino quicunque ex Clericorum consortio cum Judæis jejunaverit, aut communem festum diem cum ipsis egerit, aut lautia festi, nempe azyma, aut aliud hujus generis, ab eis susceperit, deponitor: si Laicus sit, a communione segregator.

§. 70. Si quis Christianus oleum ad sacra gentilium, aut in synagogam Judæorum in festis eorum detulerit, aut lucernas incenderit, a communione excluditor.

§. 71. Si quis Clericus, aut Laicus ceram aut oleum ex sancta subripiat Ecclesia, a communione sejungitor.

§. 72. Vas aureum & argenteum sanctificatum, aut velamen linteumve, nemo amplius in suos usus assumito, iniquum enim est. Cæterum si quis deprehensus fuerit, excommunicatione mulctator.

§. 73. Episcopum de aliquo per fide dignos accusatum homines, ab Episcopis vocari necessarium est. Et siquidem comparuerit, & confessus convictusve fuerit, censura irrogator Ecclesiastica. Si vero vocatus non obtemperaverit, secunda quoque vice vocator, missis duobus ad ipsum Episcopis. Quod si per contumaciam ne sic quidem comparuerit, Synodus suam contra ipsum pronuntiato sententiam, ne quid tergiversando, detrectandoque judicium lucrifacere videatur.

§. 74. In dictionem testimonii contra Episcopum hæreticus non admittitor: sed neque fidelis, si solus sit. In ore enim duorum aut trium testium consistet omne dictum.

§. 75. Item non oportet Episcopum fratri, aut filio, aut alteri cognato humano gratificari affectu. Neque enim Ecclesiam Dei conferre debet in hæredes. Enimvero si quis id fecerit, irrita permaneto ordinatio: ipse autem excommunicatione percellitor.

§. 76. Si quis oculo defectus, aut obtuso crure existat, & dignus sit, Episcopus efficitor: non enim mutilatio corporis ipsum polluit, sed inquinatio animæ.

§. 77. Qui vero mutus, surdusve & cæcus est, Episcopus non efficitor, non quia oblæso corpore est, sed ne Ecclesiastica impediantur munia.

§. 78. Si quis dæmonem habeat, Clericus non efficitor: sed neque cum fidelibus preces fundito. Mundatus vero recipitor: & si dignus fuerit, efficitor.

§. 79. Qui ex vita gentili advenerit, & baptizatus est, aut ex conversatione prava, eum justum non est protinus promoveri in Episcopum. Injurium enim est, eum qui non prius specimen & documentum de se præbuerit, aliorum doctorem existere, nisi alicubi dono divinæ gratiæ hoc fiat.

§. 80. Dicimus, quod non oporteat Episcopum, aut Presbyterum publicis se administrationibus immittere: sed vacare, & commodum se exhibere usibus Ecclesiasticis. Animum igitur inducito hoc non facere, aut deponitor. Nemo enim potest duobus Dominis servire, juxta præceptum Dominicum.

§. 81. Servi si in Clerum promoveantur citra dominorum voluntatem, hoc ipsum operatur redhibitionem. Si quando vero servus quoque gradus ordinatione dignus videatur (qualis & noster Onesimus apparuit) & Domini consenserint, manuque emiserint, & domo sua ablegaverint, efficitor.

§. 82. Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus qui militiæ vacaverit, & simul utrumque retinere voluerit, tam officium Romanum, quam functionem Sacerdotalem, deponitor. Quæ enim Cæsaris sunt, Cæsari: & quæ Dei, Deo.

§. 85. Quisquis Imperatorem aut Magistratum contumelia affecerit, supplicium luito, & quidem si Clericus sit, deponitor: si Laicus, a communione removetor.

§. 84. Sunto omnibus vobis, Clericis simul & Laicis, venerandi ac sacri libri: Veteris quidem Testamenti, Moisis quinque; Genesis, Exodus, Leviticus, Numeri, Deuteronomium. Jesu filii Nave unus. Judicum unus. Ruth unus. Regnorum quatuor. Derelictorum ex libro Dierum, duo. Hester unus. De Machabæorum gestis, tres. Job unus. Psalterium unus. Salomonis tres; Proverbia, Ecclesiastes, Canticum Canticorum. Prophetarum duodecim. Unus Esaiæ. Hieremiæ unus. Ezechiel unus. Daniel unus. Inquirite autem a vobis extrinsecus, ut adolescentes vestri addiscant item Sapientiam eruditi Syrach. Nostra vero, hoc est, Novi Testamenti; Evangelia quatuor, Matthæi, Marci, Lucæ, Joannis. Pauli epistolæ quatuordecim. Petri epistolæ duæ. Joannis tres. Jacobi una. Judæ una. Clementis epistolæ duæ; & Præceptiones, quæ vobis Episcopis per me Clementem in libris octo nuncupatæ sunt: quas omnibus publicare non oportet, ob quædam arcana, quæ in se continent. Et actiones nostras Apostolorum.

FINIS
APOSTOLICORUM CANONUM

Gregorio Haloandro Interprete.

APPENDIX

UAB Biblioteca de Ciències Socials

APPENDIX
SYNOPSEOS HISTORICÆ,
VIRORUM CLARORUM,

Qui præter Gratianum Canones & Decreta Ecclesiastica collegerunt & digesserunt.

E GRÆCIS.

SABINUS Heracleæ Thraciæ Macedonianus Episcopus, cujus Socrates meminit *lib.* 1. *Hist. Eccles. cap.* 5. *& lib.* 2. *cap.* 11.

Constantinus cognomento ἀπὸ συκεών Patriarcha Constantinopolitanus, Justiniani Imperatoris temporibus, collectos Apostolorum & Synodorum Canones in capita 50. Turrian. 706. 1006.

Alexius Aristenus.

Photius Patriarcha Constantinopolitanus sub Michaele Theophili filio. Zonar. *tom.* 3. *num.* 130. *& seq.* edit. Tilii Paris. Agilæi Basil.

Theodorus Balsamon, Diaconus magnæ Ecclesiæ Constantinopolitanæ, Carthophylax primus Blachernorum, post Antiochenus Patriarcha. Nicetas *lib.* 11. *de Isaaco Angelo, pag.* 201.

Joannes Scholasticus, Patriarcha Constantinopolitanus.

Joannes Zonaras.

Matthæus Blastares Monachus, cujus est Syntagma sacrorum Canonum, lib. VI. exemplar est in Bibliotheca Reginæ Gall. Matris, *in fol. n.* 2. 4. *&* 24. *& in* 4. *n.* 2. 3.

Constantinus Harmenopolus, Judex Thessalonicensis.

Arsenius Monachus, Constantinopolitanus Patriarcha factus sub Theodoro Lascare Juniore.

Sophronius Patriarcha Hierosolymitanus, cujus est Collectio ex Synodis in Bibliotheca Reginæ Matris, *in* 4.

Psellus, cujus est Synosis Nomocanonis versibus policitis: præfixa latine *tom.* 1. *Concil.* Ibidem Conciliorum volumen *in fol. n.* 3. 20. *& in* 4. *n.* 66. Δόγματι καὶ Epistolæ PP. Cedren. 373. Κανόνες τῶν ἁγίων συνόδων καὶ ἀνία τῶν πρακτικῶν αὐτῶν, in Bibliotheca Reginæ Matris, πρακτικὰ ἐν Περσίδι συνόδῳ καὶ περὶ τῶν ἄλλων συνόδων *ibid.*

De Decretalibus Epistolis Pontificum. Eusebius *lib.* 3. *Hist. cap.* 12. Epiphan. *hæres.* 30.

E LATINIS.

INcertus quidam, cujus prisca illa Canonum Græcorum translatio fuit, quam Dionysius Exiguus confutionis arguit.

Fulgentius Ferrandus, Carthaginensis Ecclesiæ Diaconus, cujus Gratianus meminit *dist.* 63. vixit circa tempora Anastasii Imperatoris. Titulus libri est in veteri exemplari, *Breviatio Canonum*, edita an. 1609. ex Bibliotheca insignis Ecclesiæ Trecensis post veterem codicem Canonum Ecclesiæ Romanæ.

Dionysius Scytha Monachus, qui & Abba & Exiguus dicitur, sub Justiniano Imperatore Stephani Salonitani Episcopi hortatu priscæ translationis confusione offensi, Canones qui dicuntur Apostolorum, Regulas etiam Nicænæ Synodi, omniumque deinceps Conciliorum, sive quæ ante eam, sive quæ postea factæ sunt usque ad Constantinopolitanum: & Pontificum sub ordine numerorum a primo capitulo usque ad CLXV. sicut in Græca auctoritate habebatur, digessit & interpretatus est: quibus etiam Calchedonensis Concilii decreta subjecit, quem Græcorum Canonum finem esse ait: & ne quid deesse videretur, addidit quoque Sardicensis Concilii atque Africani statuta, quæ latine edita erant. Vide Cassiodorum *lib. Divinar. Institut. cap.* 23. & Dionysii Præfationem.

Incertus, cujus Collectionis exemplaria duo sunt in Bibliotheca Ecclesiæ Bellovacensis. Tertium habuit Franciscus Pithœus Parisin. hoc titulo: *Continet codex iste Canones Ecclesiasticos & Constituta Sedis Apostolicæ*: incipit autem a Canonibus Nicæni Concilii, quibus admista sunt quædam Sardicensis Synodi capitula cum præfatione & expositione fidei. Sequuntur Canones Carthaginensis Synodi, Anquiritanæ, Cæsariensis, Gangrensis & aliarum, plurium, insertis Pontificum Romanorum Epistolis a temporibus Innocentii ad St. Leonem, cujus..... Epistola 98 ad Porum Beneventanum Episcopum eam Collectionem claudit: quæ non iisdem omnino interpretationibus Græcorum Canonum quibus illa superior, quæ Canonum Corpus dicta; sed magis Dionysii Exigui, nec tamen semper usa est.

Incertus, cujus est illa Collectio, quæ *Nucleus Canonum* a quibusdam, & *Corpus Canonum* appellatur a Nicolao I. & Leone IV. *can. si Romanorum. dist.* 19. *& can. de libellis. dist.* 20. *& cap.* 2. *de præbend. extr.* Ea continet Conciliorum Canones eosdem omnino, quos habet Græcorum Nomocanon, sive Collectio illa Lutetiæ edita anno 1540. præterquam quod Græci suæ inseruerunt Synodum Carthaginensem, cui Beatissimus Cyprianus interfuit, quam Latinorum Corpus non admisit; sed habet præterea Romanorum Pontificum Epistolas quasdam a Siricio ad Gregorium juniorem. Est Dionysii Exigui

Qua-

Quarum omnium loco Græci Archiepiscoporum..... Διατυπωσις ἀρχιερατικὴ sive Patriarchica itemque Encyclias Epistolas & responsa, sententiasque posuerunt. Videatur Canon 2. Synodi Constantinopolitanæ sextæ vel potius πενθε..... script..... circa annum Christi D. CC. VII. *tom.* 2. *Concil. pag.* 1038. Editum est Corpus illud Canonum a Joanne Wendelstino Moguntiæ anno M. D. XXV. satis emendate ex veteribus codicibus, nisi quod in Africano Concilio quædam transposita sunt. In Indice, qui præfixus est collectioni Burchardi..... Carnot. *ex ipso Nucleo Canonum, quod a quibusdam Corpus Canonum vocatur.* Missum exemplar ab Hadriano Papa ad Carolum Magnum Regem Francorum testatur Acrostichis versuum quorundam politicorum, qui in veteribus Codicibus præfixi sunt hoc tenore, *Domino excell. filio Carolo Magno Regi Hadrianus Papa.* Cæterum posteriorem esse illam Collectionem Dionysiana illud argumento est, quod Canones, qui Apostolici dicuntur, L. ex ejusdem Dionysii interpretatione habet; reliquorum alia translatio est.

Cresconius sive Crisconius ad Liberinum sive Liberium Pontificem ea Collectione, cui in veteri exemplari titulus est, *Concordia libri Canonum*: in qua & illo Corpore Canonum usus videtur usque ad tempora Gelasii.

Martinus Gallicienſis Bracarensis Episcopus Capitula ex Orientalibus Synodis collegit, quæ in Synodo Bracarensi II. probata sunt. Citantur a Gratiano his titulis *ex Synodo Martini Papæ, ex Concilio Martini Papæ, ex Synodico*.... Est & aliud Concilium Martini II. Papæ Romæ habitum contra Monothelitas anno 662. cujus meminit Beda *lib.* 4. *Histor. Angl. cap.* 17. citantur in ordine celebrandi Concilii apud Ivonem Carnotensem, *cap.* 4. *c.* 246. & apud Burchardum in fine ex Synodo Salegonstandiensi, aut potius ex Concilio Toletano IV. Vide Ambrosium Moral. *lib. XI.* Histor. Hispan. *cap.* 4. *fol.* 6. *vers. & lib. XII. cap.* 24. *fol.* 127, Greg. Turon. *lib.* 5. *Hist. cap.* 257. *& de Virtutibus sancti Martini cap.* 11. Item Vid. Toletanum Concilium X. *tom.* 2. *Concil. pag.* 877. edita sunt *tom.* 2. *Conc. a pag.* 749.

Hadrianus PP. Ingelranno Mediomatricum Episcopo negotii cujusdam causa Romam profecto Capitula quædam dederat ex Græcis Latinisque Canonibus collecta, quæ edita sunt *tom.* 3. *Conc. pag.* 252. Ea vero Hincmarus illo cap. 24. non omnino recipit ut authentica.

Isidorus Mercator, cujus librum collectarum Epistolarum sive Collectarium de canonibus, de Hispania allatum, Riculphus Moguntinus Archiepiscopus, circa annum 380. sub Carolo Magno & Ludovico in hujusmodi, sicut & in Capitulis Regum studiosus obtinuit, & Galliæ Germaniæque regiones de illo repleri fecit, ut Hincmarus Remensis Archiepiscopus scribit in libro contra Hincmarum Laudunensem *cap.* 24. ubi non plenam fidem ei Collectioni tribuere videtur. Sed nec Epistolæ Damasi nomine præfixæ: quod quidem aliud Hincmari judicium ex ejus libro de variis Capitulis Ecclesiasticis præfert *lib.* 5. *de Canonib. Apost. cap.* 23. Sigebert. *in libro de Scriptorib. Eccleſiaſt.* Isidoro Juniori Hispalensi Episcopo tribuit librum Ecclesiasticorum dogmatum & de Ecclesiasticis officiis ad Fulgentium, qui videntur diversi ab ea Canonum collectione: & vero Braulo ipsæ Cæsar Augustus Episcopus inter Isidori Hispalensis scripta, quæ ipse elogio ad ejus librum de Illustribus Scriptoribus subjecit, ejusmodi Collectionis non meminit. Illud quoque notatione dignum est, in vetustissimo exemplari ejus Collectionis, quod est in Biblioteca Ecclesiæ Bellovacensis, Isidori nomen non præferri, sed nec in ea insertas esse Epistolas quæ Siricii PP. tempora præcedunt, sed Apostolorum Canonibus statim subjici Nicænos..... Synodorum quæ extant in Isidori decreto, jam olim non semel Lutetiæ editi.

Teodorus Tharsensis natione, Archiepiscopus Cantuarienſis factus ab Vitaliano PP. in Angliam missus, Beda scripsit Pœnitentiale, Paul. Diac. *lib. histor. Lang. c.*.... Ivo *part.* 4. *cap.* 146. Amalar. *lib.* 4. *cap.* 41. quod citatur ex concilio Hybernensi *in can. Presbyter. distinct.* 82. est ex Theodori Episcopi Hybernensis pœnitentiali in Polycarpo, quod Beda ex Romano veteri auxit.

Isaac Episcopus Lingonensis sub Carolo Magno.

Chrodegandi Metensis Episcopi parvum Decretum, pro reformatione Cleri, notis scriptum, sub Pipino Rege, in Bibliotheca Joannis Tilii *in* 4.

Algarius Episcopus Cameracensis scripsit ad Ebonem Archiepiscopum Remorum libros quatuor Pœnitentiales secundum Decreta Canonum: meminit Floard. *in vita Abonis*, & Sigebert. Gemblac. *de Scriptoribus Eccleſiaſticis*, *cap.* 123.

Florus Magister sub Carolo Calvo collegit locos communes ex Canonibus & scriptis Sanctorum Patrum & Codicis Theodosiani Breviario de Episcopis & Hæreticis: Exemplar est in Bibliotheca Sancti Benigni Divionensis. Flori epistola ad Synodum Carisiacensem & Theodonis Villæ contra Amalarium Lugdunensem, & uno opere..... & ordine.

Extant passim & incerti Collectoris libri tres Pœnitentiales, ex Synodis & Epistolis, Sententiisque Sanctorum Patrum.

Herardus Presbyter, postea Turonensis Archiepiscopus scripsit Collectionem Capitulorum CXLI. ex Synodis anno DCCCLVIII. Ordinationis suæ III. Quæ in Synodo Diœcesis suæ regi jussit XVII. Junii, ex Bibliotheca Ecclesiæ Andegavensis.

Magnentius Rabanus Maurus Archiepiscopus Moguntiensis scripsit Pœnitentialem librum sub Carolo Calvo ex Canonibus & Epistolis decretisque Pontificum, usus non tantum Theodori & Bedæ Romanoque Pœnitentiali, sed & Isidori Mercatoris collectione.

Hincmari Remensis liber de Synodis, qui citatur a Francisco Turriano, & Recognitoribus Decreti Romani, a Pith. non visus est, & veretur ne sit caput XXXIII. ejusdem Hincmari adversus Hincmarum Laudunensem, in quo de Conciliorum Canonibus & Decretis, Epistolisque Pontificum agit.

Rutgerus Treverensis Episcopus, Ratbodi successor, circa annum Christi 617. Decretorum librum collegit, quem in Synodo a Suffraganeis suis comprobari curavit. Trith. in Chron. Hirsaug.

Burchardus qui & Brocardus in vet. exempl. Tricass. & Carnot. itemque Gratiano *dist.* 73. *& Pontif.* in Collect. 1. Decretal. *pag.* 62. 66. 69. 79. ex Monacho Lobiensis Cœnobii Ordinis Sancti Benedicti Wormatiæ Wangionum Episcopus, Walterio Spirense Episcopo adjuvante & Brunechone Præposito suggerente, Magistro suo Otberto Abbate doctissimo collaborante, ut Sigebertus notat in Chronico ad annum 1008. Collectarium sive Corpus Canonum, vel ut idem Sigebertus *lib. de Scriptorib. Eccleſiaſticis* appellat *c.* 142..... Volumen, quod a nomine ipsius *Burchardus* denominatur, multo studio composuit: quod testimoniis omnium authenticorum Conciliorum, & Decretis Romanorum Pontificum, & sententiis omnium pene Catholicorum Patrum auctorizavit, ex quo adhuc omnium Conciliorum Decreta auctorizantur. De eo Brusch. in Catalogo Episcop. Wormat. *fol.* 110. Obiit XIII. Kal. Septemb. anno Domini M. XXV. Ejus etiam lex familiæ edita est Coloniæ cum ipsius Decreto, quæ in Paris. deest. Utraque vero excerptio tantum est XII. librorum, sive tomorum Burchardi, in libros tamen divisa XX. Surius XVI. tantum habuit, quibus in Conciliorum editione utitur sub hoc titulo ex codice XVI. librorum. Exemplar vetustissimum Burchardi in Bibliotheca Ecclesiæ Carnotensis, Tricassinæ, Vesuntinæ, Burdigalensis.

Ansel-

Anſelmus Lucenſis, quem Joannes Micrologi ſcriptor *cap.* 17. Beatum vocat, vixit ſub Gregorio VIII. cujus cooperator fuiſſe dicitur circa annum Chriſti M. Lxxx. Ejus meminit Sigebert. *c.* 162. *lib. de Scriptorib. Eccleſiaſtic.* & ſcripta recenſet, inter quæ nulla canonum Collectionis mentio.

Deuſdedit Presbyter, S. R. E. Cardinalis titulo Eudoxiæ ad Hildebrando factus, juſſu Victoris Papæ III. canonum volumen, ut Platina ait, in ordinem redegit circiter annum M. Lxxxvii. Ejus in quibuſdam Bibliothecis extant libri quatuor de rebus Eccleſiaſticis. Hunc quidam Burchardi breviatorem dixerunt : male. Vidit Pith. aliquando exemplar hujus Collectionis in Bibliotheca Dominicanorum Valentin. Canarum in libros diſtinctum, continens multa ex Rom. Eccleſiæ ſcriniis, quæ Burchardus non viderat.

Ivo ex Præpoſito Monaſterii S. Quintini Belvacenſis ab Urbano Papa conſecratus Epiſcopus, circa annum M. XCII. ſcripſit excerptiones Decretorum; ſic enim vocat *Epiſt.* 49. & 81. quarum præfationem inepte inter Hildeberti Cenomanenſis Epiſtolas inſertam vidit Pith. nec magis apte inter ipſius Epiſtolas. Appendix Sigeberti Decreta Ivonis appellat. Alii magnum Decretum inſcribunt. Credit Pith. ad differentiam ejus, quod Hugonem Catalanum, ſive Catalaunus ſit, breviaſſe Jacobus Eregomas auctor eſt circa annum M. c. quod Panormiæ ſive Pannomiæ titulo pridem editum erat. Magnum illud publicavit Joannes Molinæus Gandavi 1561. *in fol.* De Ivone Sigebertus anno 1114. *pag.* 180. Vincentius Belvacenſis *lib.* 26. *c.* 51. Antonius Pio. 2. *part. Chron. tit.* 15. *c.* 16. Exemplar eſt in Bibliotheca S. Victoris Pariſ.

Gregorius Presbyter, Polycarpi Auctor, unde Polycarpus ipſe dicitur.

Sicardus Cremonenſis.

Gratianus Claſſenſis Etruſcus, Monaſterii Sanctorum Peroculi & Felicis Bononiæ Monachus, Ordinis S. Benedicti, cujus collectio in vet. Exempl. ſic inſcribitur : *Concordia diſcordantium Canonum*. Henricus de Gandavo *cap.* 49. *de Scriptorib. Eccleſiaſtic.* Decreta vocat. Ejus meminit Conradus a Liechth. ſub Lothario Saxone. Antonin. *Summ. Theolog. part.* 4. *tit.* 12. *c.* 8. & *part.* 3. *Summ. hiſt. tit.* 18. *c.* 66. Joan Trith. *lib.* 2. *de Vir. Illuſtrib. Ordin. Sanct. Benedict. cap.* 113. Aventin. Annal. Bo. *lib.* 6. *pag.* 624. Vincent. Belvac. *lib.* 23. *cap.* 31. & *lib.* 24. *cap.* 84. Felin. Sand. *in c. ex parte* 1. *num.* 43. *de reſcript.* Gloſſ. in ſumm. 13. *diſtinct.* & in ſumma *diſtinct.* 18. Item *in cap. ſicut Chriſtus* 1. *q.* 1. *Gloſſ.* 2. Hoſius Cardinalis *lib.* 2. *de legitimis Judiciis rerum Eccleſiaſticarum*. Didacus Covarruvias Epiſcopus Segobienſis *lib.* 4. *variar. Reſolut.* & *alib.*

Huic Gratiani Collectioni, ait Antonius Auguſtinus Terraconenſis Archiepiſcopus, Cotta Palea diſcipulus dicitur aliquot addidiſſe capita, quibus ipſius Paleæ nomen adſcriptum eſt. Ejus meminit Alexander Immola *in rubric. de Verbor. obligat.* & Jaſon idem *in Proœm. de actionib.* Joan. Andr. *in addit. ad Speculator. tit. de Diſputation.* & *Allegationib. ad finem*. Alexandrin. *in proœm. Decret.* Alii putant *Paleæ* nomen præpoſitum antiquioribus Canonibus & Decretis, ut in libris Βασιλικ. Παλαιὸν, pro veteri Interprete, ut *in cap.* 1. *de deſponſat. impub.* quod eſt Hormiſdæ.

Guido Perpinianus Catalanus Carmelita correctorium Decreti lib. 3. ſub Joann. XXII. ſcripſit Joann. Trithem.

Bernardus Circa, Papienſis Præpoſitus, dein Epiſcopus Faventinus Decretales Epiſtolas Pontificum Romanorum & Conciliorum capita quædam collegit uſque ad annum M. cxc. Hæc eſt, quæ prima collectio appellatur : in qua ſunt quædam ex corpore Canonum in Novellis VI. *cap.* 2. *tit. de Præbend.*

Gilbertus, Alanus : poſt hos Joannes Walenſis, Volaterranus, qui Gilberto & Alano ſecundæ compilationis nomen laudemque præripuerunt.

Bernardus Major, Compoſtellanus Archidiaconus, ex Regeſtis Innocentii III. cujus Romanam, ſic appellat, compilationem Petrus Beneventanus Notarius recognovit circa annum Chriſti M. ccx.

Innocentius III. ex Concilii Lateranenſis, quod & generale Concilium plenumque abſolute dicitur, Decretis & ſuis reſcriptis an. M. ccxv.

Has quatuor collectiones edidit Antonius Auguſtinus Epiſcopus Ilerdæ, an. 1576.

Tancredus, Bononienſis Archidiaconus, Honorii III. Novellas ſive Extravagantes collegit, quæ & integræ reperiuntur.

Raymundus de Penna Forti, natione Catalanus, Ordine Dominicanus, Gregorii IX. Capellanus, libros quinque Decretalium ab Alexandro III. in quo deſierat Gratianus, ex ſuperioribus collectionibus compilavit, ſervato temporum ordine, qui in antiqua collectione neglectus fuerat : digeſſitque in ea forma, qua hodie utimur, circa annum Chriſti 1230. Sepultus eſt in conventu Barcinonenſi. Vide Albericum de Roſat. *in dict. Electio Imperat.* Matth. Paris *in Hiſtor. Angl. fol.* 158. & *ſeq.* In eos libros Bernardus de Botono Parmenſis, Canonicus Bononienſis, & Decretorum Doctor, Apparatum ſcripſit; Vincentius Gloſſas.

In his Decretalibus, quæ citantur ex Regeſto Gregorii, non ſunt ex illius Magni Epiſtolis, quæ & hoc nomen præferunt, ſed alterius poſterioris : nam unuſquiſque Regeſta ſua per annos Pontificatus digeſta habuit, quæ operæ pretium eſſet excutere. Eſt Innocentii III. ſi bene memini Regeſtum in Bibliotheca Collegii Fuxenſis Toloſæ. Erant & multa Avenioni, juſſu Gregorii XIII. translata Romam.

Bonifacius Octavus librum ſextum Decretalium circa annum 1299. ex conſtitutionibus & reſcriptis Gregorii IX. & X. Innocentii IV. Alexandri, Urbani, Clementis, Nicolai III. & ſuis collegit per Ricardum de Malumbris. Albert. de Roſat. *initio Lecturæ in primam partem Digeſtorum*. Publicavit, non per omnia a..... receptus, maxime in iis quæ ſunt ipſius Bonifacii, quem ſibi parum æquum fuiſſe ea gens putavit.

Clemens PP. V. Vaſco, poſt Concilium Viennenſe Kalend. Octobr. ann. M. cccxi. celebratum conſtitutionum librum unum colligi fecit, quem Septimum Decretalium dici voluit, ex Bernard. Guidon. eum publicavit xii. Kalend. April. Sancti Benedicti Feſto die anno M. cccxiii. in caſtro de Montibus non longe a Carpentoracte in Conſiſtorio ſuo, & cum obiiſſet xxxi. ejuſdem menſis die, a Joanne Papa XXII. poſtea publicatus eſt anno M. cccxiii. menſe Novembri Clementinarum titulo : in quas & in Sextum Gloſſas ſcripſit Joannes Andreas Bononienſis, diſcipulus Guidonis de Aborſio Archidiaconi Bononienſis, anno M. cccxxv.

Extravagantes, quæ extra corpus collectionum canonum & Decretorum quaſi vagantur, ut Novellæ Imperatorum, *diſtinct.* 19. *c. ſi Roman.* uſque ad annum 1. Xiſti, id eſt, M. cclxxvii. a diverſis collectæ ſunt. Joannis PP. XXII. libris tribus collectæ leguntur cum Apparatu & Gloſſis D. Jeſſelini, ſive Zenzelini de Caſſeliis Juris Canonici Doctoris ad Arnaldum tituli Sancti Euſtachii Cardinalem Diaconum. In reliquas Gloſſas ſcripſit Joannes..... Picardus Cardinalis tituli SS. Marcelli & Petri, qui fortaſſis & collegit : ſcripſit & Joannes Franciſcus de Pavinis & Guillelmus de Montelauduno.

Collectio diverſarum conſtitutionum & literarum Romanorum Pontificum a Gregorio VII. id eſt ab anno 1073. uſque ad Gregorium XIII. Romæ apud hæredes Antonii Bladii 1583.

Ca-

Canonum libri a Chilperico Rege ad Epiſcopos miſſi meminit Gregorius Turonenſis *lib.* 5. *Hiſtor. Francor. cap.* 18. quem oportuit ſuperaſſe annum Chriſti DC.

Gallicani Canones in Epiſtola Hormiſdæ apud Gratianum *diſtinct.* 50. *c. ſi quis* 30. intelliguntur Arauſicani Concilii *can.* 33. ſed & Eliberitani *can.* 33. quod ... Gallicum videtur.

De Libris, qui pœnitentiales dicuntur, vide *cap.* 38 Synodi Cabillonenſ. & *cap.* 22. Turon. Synodi.

Pœnitentiale Theodori Græci a Vitaliano PP. in Angliam miſſi, cum Adriano Abbate, & Cantuarienſis Epiſcopi ordinati.

Bedæ Anglo-Saxonis, qui Venerabilis dictus eſt.

Magnentii Rabani Mauri.

Romanorum, quod Burchardus collectioni ſuæ inſeruit.

Antonius Auguſtinus collegit & edidit Venet. *in* 4. an. 1584.

Algarii Cameracenſis Epiſcopi ad Ebonem meminit Sigebert. *de Scriptorib. Eccleſiaſtic. cap.* 123. & Floardus *in hiſtor. Pontific. Roman.*

Gregorii III. PP. nomine editum tom. VI. Biblioth. SS. Patrum *pag.* 603. videtur tamen poſterioris Scriptoris.

Eugenii PP. Canones Poenitentiales in Bibliotheca Joannis Tilii M. S. fol. *num.* 356.

Roberti de Sancto Victore, cujus exemplaria ſunt in Bibliotheca ejuſdem Monaſterii Pariſienſis, meminit Nicolaus de Cuſa, *Epiſt.* 7. ad Bohemos *pag.* 854.

Joannes Salisberienſis [illegible] *lib.* 8 *Polycrat.* [illegible]

Alios vidit Pith. Gall. qui libros Legis deputant igni: nec ſcindere verentur, ſi in manus eorum Jura pervenirent aut Canones.

Tempore Regis Stephani a regno juſſa ſunt exulare leges Romanæ, quas in Britanniam Domnus Venerabilis Patris Theobaldi Britanniarum Primatis adſciverat. Ne quis etiam libros retineat edicto Regio prohibitum eſt, & Vicario noſtro indictum ſilentium. Comment. Foreſcut. *cap.* 33.

. . . . . Beccenſis Abbatis. Matth. Paris 103.

Beda *lib.* 2. *Hiſtor. Angl. cap.* 5. apud Ivonem *part.* 4. *cap.* 175.

Gratiani Decreto recenſendo, anno ſcilicet 1582. *adfuerunt.*

Illuſtriſſimus Cardinalis Caraffa.

Franciſcus Turrianus, poſtea Jeſuita.

Petrus Diaconus, Presbyter Hiſpanus.

Flaminius Nobilius, Theologiæ Doctor, cui Annotationum cura mandata eſt.

Hieronymus Pariſetus, Juris Canonici Doctor in Studio Rom.

Lalenus Salemius Viterbienſis, annos natus lxxv.

Morinus Gallus.

Septimi Decretalium Compilationi deputati fuerunt a Sixto PP. V. an. 1588.

Dominicus Cardinalis Pinellus.

Hyppolitus Cardinalis Aldobrandinus.

Hieronymus Cardinalis Pinellus.

Lucius Sanus, Epiſcopus Rupanus.

Seraphinus Olivarius, Rotæ Auditor.

[illegible] Auditor, & ejus in Galliam profecti loco Hieronymus Pamphilius Auditor & ipſe.

Franciſcus Pegna, Rotæ Auditor.

Pompejus Arreſtinus, Advocatus Conſiſtorialis.

Julius Cæſar Ottinellus, Secretarius Congregationis.

FINIS TOMI PRIMI.

U.A.B. FACULTAT DE TEOLOGIA

UAB
Biblioteca de Ciències Socials

10-2

UAB
Biblioteca de Ciències Socials

FINIS TOMI PRIMI.

UAB
Biblioteca de Ciències Socials